शान्तकुटी-वैदिक-ग्रन्थमाला—१ वि. वै. शोध-संस्थान-प्रकाशनम्—६३८

वैदिक-पदानुक्रम-कोषः

स च

संहिताब्राह्मणोपनिषत्सूत्रवर्गीयोपचतुःशत [४००] वैदिकग्रन्थस्थ-सकलपदजात-संग्रहस्वरूपः
प्रतिपदप्रतियुक्त-श्रुतिस्थलसर्वस्व-निर्देशैः समवेतश्च यथासंगत-तत्तन्नवपुराणवेदाङ्गीय-
विचारसमन्वितटिप्पणैः सनाथितश्च

संभूय षोडशखण्डात्मकैः पञ्चभिर्विभागैर्व्यूढश्च

सन्

विश्वबन्धुना

प्रणीतः

अयं च तत्र

साहितिकस्य

षट्-खण्डात्मकस्य १मस्य विभागस्य

१मः खण्डः

स च

भीमदेवेन

सशोधितः परिवर्धितश्च

सन्

शिवशंकर-भास्करन्-नायरेण

संपादितः

द्वितीय प्रकाश

(प्रस्तावना, भूमिका, अ)

(पृष्ठानि i-clxiv, १–६६८)

होशिआरपुरे

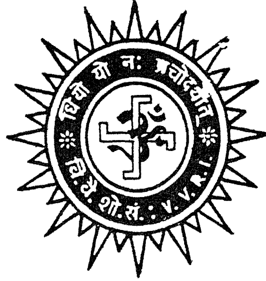
विश्वेश्वरानन्द-वैदिकशोध-संस्थानेन प्रकाशितः

२०३३ वि०

प्रकाशकृत्

विश्वेश्वरानन्द-वैदिकशोध-संस्थानम्
साधुआश्रम (प. गृ), होशिआरपुरम् (भारतम्)

प्रथमं संस्करणम्, लाभपुरम्, १९९९ वि०
संशोधित परिवर्धितञ्च द्वितीय संस्करणम्, होशिआरपुरम् २०३३ वि०

भारते होशिआर्पुरे वि. वै. शो. सं. -मुद्रागृहे ।
शास्त्रिणा देवदत्तेन मुद्राप्येदं प्रकाश्यते ॥

Śantakuṭī Vedic Series—1 *V. V. R. I. Publication—638*

A VEDIC WORD-CONCORDANCE

Being a ***universal vocabulary register*** of about ***400*** Vedic works, with complete textual reference and critical commentary bearing on phonology, accent, etymo-morphology, grammar, metre, and text-criticism

In five Volumes, sub-divided into sixteen Parts

By

VISHVA BANDHU

Vol I in Six Parts

Saṁhitās

PART I

SECOND EDITION

Revised and Enlarged

By

BHIM DEV

Edited by

S. BHASKARAN NAIR

Preface, Introduction, अ

Pages i-clxiv and 1—668

HOSHIARPUR

VISHVESHVARANAND VEDIC RESEARCH INSTITUTE

1976

Publishers:
VISHVESHVARANAND VEDIC RESEARCH INSTITUTE
Sadhu Ashram (P O), Hoshiarpur (India)

First Edition, Lahore, 1942
Revised and Enlarged Second Edition, Hoshiarpur, 1976

Printed and published by DEV DATTA Shastri
at the V. V R I. Press, Hoshiarpur (Pb , India)

Prepared and published first in Lahore under the patronage of the Central Government of India, the Provincial Governments of the Punjab, the United Provinces, Bombay and Madras, the Hyderabad, the Mysore, the Travancore, the Baroda, the Indore, the Kolhapur, the Sangli, the Patiala, the Nabha, the Sirmur, the Keonthal, the Jammu and Kashmir, the Jodhpur, the Bikaner, the Alwar and the Shahpura States, the Awagarh, the Vijayanagaram and the Jammu Dewan Badri Nath Estates, the Panjab and the Calcutta Universities, the Vishveshvaranand, the Vishva Bandhu, the Moolchand Kharaitiram, the Mohini Thapar and the Chiranjit Lal Brothers Charitable Trusts and a large number of other donors and supporters, official as well as private.

भावना

ओं धीधामप्रचेतिन्यै शब्दब्रह्मस्वयम्भुवे।
भगवत्यै सरस्वत्यै भूयो भूयो नमो नमः ॥ १ ॥

'अम्बितमे नदीतमे देवितमे सरस्वति।
अप्रशस्ता इव स्मसि प्रशस्तिमम्ब नस्कृधि ॥ २ ॥

यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभूर् येन विश्वा पुष्यसि वार्याणि।
यो रत्नधा वसुविद् यः सुदत्रः सरस्वति तमिह धातवे कः ॥३॥'

तव प्रवाहं प्रततं प्रवेगं शक्तोऽवगाढुं भवति स्वतः कः।
प्रसादये तत् करुणावति त्वां निष्णापयेर्मां निजहस्तधारम् ॥ ४ ॥

तव प्रसादः खलु देवमातः सौजन्यसौशील्यसुधासुधावैः।
पापप्रमुक्तानथ पुण्ययुक्तान् शुद्धान् पवित्रान् निपुणांस्तनोति ॥ ५ ॥

त्वदेकनिष्ठस्य नु यत्न एष त्वद्भक्तिरक्तेर्मम विश्वबन्धोः।
संसारसर्वस्वविधानसारे स्यात् प्रीतये ते निगमाऽऽगमेशे ॥ ६ ॥

DEDICATED

TO

SARASVATĪ

The divine spirit of ever-progressive march of ever-unfathomable and ever-unfordable eternal stream of knowledge

AND

Her sincere devotees of all times and all climes

Vishva Bandhu

विषयाः

(CONTENTS)

अथ

प्रस्तावना भूमिका च

Preface and Introduction

PREFACE
TO
THE SECOND EDITION

The importance of *Vaidika-Padānukrama-Kosa* or *A Vedic Word-Concordance* as an essential book of reference towards carrying on the work of Vedic Research has since long been recognized both at the national and the international levels. Our Institute had undertaken, in 1930, the preparation of this *Concordance* as planned by our Founder Director, the late Acharya Dr Vishva Bandhu. The project was duly completed by him and published in 5 volumes further divided into 16 parts, altogether, covering about 11,000 pages, during the years 1935-65. As is well known, it is an authentic universal Vocabulary-Register of about 400 Vedic and sub-Vedic works with complete textual reference and comparative-cum-critical notes and other useful data pertaining to phonology, accent, etymology, grammar, metre and text-criticism.

Out of the aforesaid 16 parts of the *Concordance*, the Institute first issued Parts 1 and 2 of the Volume II (*Brāhmanas* and *Āranyakas*) in 1935 and 1936, respectively, and then, in 1942, brought out Part 1 of the Volume I (*Saṃhitās*) At this stage of the work, some methodological changes in the matter of analysis, arrangement and presentation of both the textual material as well as the comments thereon in the footnotes were effected towards the preparation and printing of the remaining 13 parts. Therefore, when the whole work of the projected *Concordance* had been consummated with the issuance of its 16th Part in 1965, it was decided to take up the work of bringing out the revised second edition of the said previously issued three parts with a view to bringing them at par with the remaining five parts of the Volume I (*Samhitās*), and the Volumes III (*Upaniṣads*) and IV (*Vedāngas*) which were prepared and published during the years 1942 to 1965, thereby, giving all the 16 parts a uniform presentation.

Among the three parts which needed revision, the first two representing Parts 1 and 2 of the Volume II had been revised, and enlarged by incorporating additional textual material during the life-time of Acharya Dr. Vishva Bandhu and issued, posthumously, soon after his sad demise in August, 1973. It may be noted here, in this context, that as against 20 basic texts included in the first edition, the second edition incorporated in its purview vocabularies drawn from as many as 55 relevant *Brāhmana* and *Āranyaka* texts. While the previous edition ran into about 1200 pages, the said enlarged edition extended to about 1800 pages.

In the circumstances created by the sudden exit of Acharya Dr. Vishva Bandhu from the scene, the Institute invited Pt. Bhim Dev Shastri, a close associate and main collaborator of Acharya Dr. Vishva Bandhu in respect of various academic programmes of the Institute including the *Concordance* project from its very inception in 1930 to its successful completion in 1965, to revise the remaining one, to wit, Part 1 of the Volume I (*Samhitās*). He readily accepted the invitation, purely as a labour of love It is all the more creditable of him that, in spite of his advanced age of around 80 and acute physical ailments, he was able to complete the work pertaining to the revision of the concordance section of this Part within a reasonably short time. But as ill luck would have it, he is no more in our midst now to witness the issuance of the present edition, as he left for his heavenly abode on March 3, 1976. The Management of the Institute highly appreciates the labours of Pt. Bhim Dev Shastri and would ever remain indebted to him for the scholarly manner in which he endeavoured to discharge the task entrusted to his care Thus, in the absence of both the author and the reviser, the present edition is being issued, posthumously.

Though this second edition of Part 1 of the Volume I is enlarged by 88 (X+78) pages, unlike the second edition of Parts 1 and 2 of the Volume II, it does not include any additional textual material ; whereas, in the previous edition, the words of the *Paippalāda-Samhitā* of the *Atharvaveda* had been included, among other things, in the परिशिष्ट (ख) appended to Part 6 of the Volume I, in the present edition, the relevant entries of the same have been incorporated

in the main concordance section itself in their proper alphabetical order. As other details regarding the lines on which the revision work on the present edition proceeded have fully been explained in the Preface to the second edition of the Volume II (*Brāhmanas* and *Āranyakas*) and also in the revised Introduction attached to the present Edition, they are not given here with a view to avoiding reiteration.

The Management of the Institute is glad to record here the names of Sarvaśrī Durga Datt, Pitambar Datta Vāsistha and the late Surya Narayan Sharma of the V.V R I, and also Munishwar Deo, Dev Raj Sharma and Bhadra Sen of the V V.B I S & I S, who had extended their sincere co-operation in the editorial and press-processing work of the present edition.

Thanks of the Institute are due, in full measure, to its Deputy Director, Shri Dev Datta Shastri for the responsibility he has taken in respect of the quite cumbersome printing of this edition, which duty he has discharged carefully and promptly.

S. BHASKARAN NAIR
Officiating Director

V.V.R Institute,
Hoshiarpur,
June 17, 1976

PREFACE

TO

THE FIRST EDITION

I BRIEF HISTORY AND PROSPECTUS OF THE WORK

It may not come amiss briefly to recount the circumstances, in which the present work was undertaken Svāmī Dayānanda Sarasvatī had breathed his last in 1883 after having carried on in North India for over eighteen years an altruistic and patriotic campaign of socio-religious regeneration of his countrymen His dynamic personality, full of great enthusiasm and sincere fervour as it was, had produced a feeling of general regard for India's glorious past with special emphasis on the importance and sanctity of Vedas as being by virtue of their high teachings the panacea that ill-adjusted humanity so much needed.

It was against this background that Svāmī Viśveśvarānanda and Svāmī Nityānanda started, some ten years after his death, their joint, selfless mission of following in his footsteps in propagating Vedas and their teachings Keen as they were on popularising the study of Vedas, they very much felt the need of a comprehensive Vedic dictionary being brought within the easy reach of those interested in this line. Seeing that there did not exist any previous work, which could satisfactorily serve this purpose, they announced in 1903 their decision to devote themselves to the task of producing a new one They published in 1907-8 the four Vedic word-indexes (cf Intro. I, e, 2, 11ff), with a view to base their Dictionary on the same After the death of Svāmī Nityānanda in 1913, Svāmī Viśveśvarānanda carried on the work alone till, two years before he passed away, the present writer, in compliance with his desire, took charge of it as a labour of love in 1923.

It so happened that a consolidated list of non-verbal entries in the four Vedic word-indexes, अ to ओ, had been prepared in the form of

basic reductions In the portion relating to अ, meanings from the commentaries of Sāyana, Uvata, Mahīdhara and Dayānanda had been entered, interspersed with citations of etymological bearing from Aitareya, Śatapatha and Taittirīya Brāhmanas, an anthology of such citations up to the end of vowels having been compiled specially for this purpose As the work had progressed further, details of Pāninian frame-work as well as meanings from Griffith's and Whitney's translations had also been added It was felt that the situation demanded considerable overhauling both in the matter of completion and extension of the scheme Accordingly, it was decided that the Dictionary should be re-written from the beginning so that it could include entire verbal, declinable and indeclinable vocabulary as relating to all available Samhitās along with meanings from all known commentators, ancient as well as modern and, also, such other useful side-help towards Vedic interpretation as could be culled from extant Brāhmanas, Āranyakas, Upanisads, Angas and Upāngas In view of this decision, previously collected materials began to be checked, amplified and supplemented. Besides, a programme was started, in accordance with which full use was to be made of the existing indexical reference books as mentioned in the Introduction to Vol II of this work (pp xxiiiff) as well as here in their proper place below (cf Intro I), and text-editions such as those of Maitrāyana and Kāthaka Samhitās and many Śrauta-Sūtras that had been mutually correlated or supplied with vocabularies. When this scheme had been worked on these lines for about five years, its result was published in 1929 under the title, 'Vaidika-Śabdārtha-Pārijāta', or, 'A Complete Etymological Dictionary of the Vedic Language as recorded in the Samhitās, Fasciculus I'

But although this publication was welcomed and appreciated, it had been fully realised in the course of its preparation that it would be impossible to invest this work with the contemplated high measure of completeness in the absence of thorough-going word-indexes to the vast range of the source materials intended to be incorporated in it. Accordingly, separate word-indexes to several Vedic texts, mostly Brāhmaṇas and Śrauta-Sūtras, were planned and prepared to the end of their vowel portions. As the scheme advanced, it, however, became

evident that this partial equipment would not do. Discussions on indexed words would involve cross-references to those not yet indexed and this would naturally very much obstruct a clear view of the situation and check further progress of the work. In this way, practical experience as gained after many long years of hard work in this field, impressed on the mind, as nothing else could have done, the imperative need of a universal word-index, comprehending entire Vedic and sub-Vedic texts along with their auxiliary and dependent works as well as some other important offshoots as the *sine quo non* of Vedic lexicography The present work is a direct outcome of the efforts that were subsequently made towards fulfilment of this need At first when it was definitely undertaken, the idea was that it would be practicable to go on with the Dictionary and the Concordance simultaneously But, gradually, the conviction grew that it would be in the interest of the Dictionary itself that the Concordance should be first completed ; otherwise, it was feared, the former might again need considerable overhauling in the light of the new data supplied subsequently by the latter Accordingly, after work had been going on in both the sections during the three years, 1930-32, purely literary considerations in addition to the financial and organisational aspects of the problem, led to the postponement of work in the Dictionary section.

It is now for a full decade that the Concordance had been receiving exclusive attention Entire materials as needed for it have been almost completed, and editing and publication of the same are simultaneously going on apace Out of the five volumes as projected (cf Intro II, c, 2), two parts of Volume II have already been issued (1935-36) and Volume III is in the press If everything else goes all right, the present speed of work may be expected to place the entire Concordance, altogether consisting of twelve parts like the present one, in the hands of the reader by the middle of 1947.

Meanwhile, work in the Dictionary section is being presently restarted so that by the time the Concordance is completed, materials for it should have been compiled and made ready for being released to the press by instalments. Now that its superstructure will be raised on the basis of this Concordance, it may naturally be looked forward

to as a complete and scientifically classified statement of entire ancient and modern contribution to Vedic interpretation, critically edited and assessed at its proper value in the light of etymo-morphological, grammatico-syntactical, metrico-phonetico-accentual and semasiological considerations with corroborative citations from and references to original texts, Vedic, sub-Vedic, auxiliary and extensional.

Moreover, a number of by-products are under contemplation, the present Volume being the indexical basis of one of these, namely, 'Catur-Veda-Kosa', which is already in the press. On account of its limitation to the four principal basic texts, namely, ऋ मा. को. and शौ. (cf Abb. क), it may in a way be regarded as a corrected, consolidated and scientifically overhauled recast of the four Vedic word-indexes of Svāmī Viśveśvarānanda and Nityānanda, which, as indicated above, formed a sort of starting point of this scheme.

II. EXTENT AND NATURE OF THE WORK

This Concordance is a long-range and difficult experiment, having already involved incessant labour during the past twelve years with a further need of continuance of the same during the next five years. But considering the extensiveness of the undertaking and the intensive and laborious studies demanded by it, it is not surprising that it is so. As it is, it purports to record almost every word-form as used in about 425 texts, in scientifically standardised and pedigreed setting, accompanied by complete textual reference and critical apparatus bearing on phonology, etymology, grammar, accent, metre and textual situation from the points of view of uncertainty, obscurity, or emendability on the one hand, and textual repetition and correlation on the other. To this end, actual Pada-Pāthas of about 420 texts have had to be first prepared and then converted into etymological indexes, which, in their turn, have been consolidated volume-wise according to the plan as given in its proper place below (cf Intro 11, *c*, 2) These enormous textual materials have been copied out on cards, numbering about thirty lacs with another fifteen lacs or so as covered by the critical apparatus, evidently being the most voluminous data ever compiled in this line.

•From among the topics constituting the critical apparatus, those relating to textual determination and Pāninian setting have demanded very careful and special consideration and sifting of previous contribution, ancient as well as modern, to those studies While it may be left to the reader to form his own opinion about the intensiveness and complicated nature of studies instituted here in this behalf, an idea of the volume of the same may be indicated just by way of illustration. Thus, besides the symbolical machinery which has been specially introduced in relation to the entries in the body of the Concordance and is being described in its proper place below (cf Intro. IV, 7), there are altogether 6408 footnotes to the 592 pages of the present part, giving an average of about 11 to a page. Out of these, 225, 271 and 511, are concerned with supplemental revision of the Pāninian system, textual emendation and textual variation, respectively Unmanageable as the presentation of these vast materials would otherwise have been, it has been necessary to devise over 500 abbreviations, which, when occurring in the footnotes, will have to be completed and supplied with proper case-endings by the reader in order that the related passages may yield connected sense as intended [1] The method of doing so is duly indicated in its proper place below (cf Abb. च) About 700 footnotes, directly, and a good many more, indirectly, are devoted to breaking the ground for a new technique in the contiguous fields of etymology, phonetics, morphology, semantics and accent Some of the important postulations may be referred to here as under[2] :—

1 Ur-Aryan speech, which was non-synthetic, expanded through natural pronunciational variation, out of five primary, monosyllabic, accented, significant, composite sounds

1 It will be observed that in the history of Sanskrit research in modern times, this is the first considerable attempt towards employment of Sanskrit itself as the medium of expression of entire critical accompaniment A glossary of special words is being included among the contemplated constituents of the fifth and last volume of this work

2. Cf Intro., IV, 1, j, 5, iff.

2. The usage of its sounds was gradually differentiated so as to signify the primary parts of speech in the order of proper nouns, common nouns, adjectives, pronouns, abstract nouns, adnominal prepositions, conjunctions and interjections Further tendency to convey related ideas through compositive juxtaposition of primary sounds constituted the origin of the entire later synthetic usage leading to the differentiation of the secondary parts of speech in the order of verbs, adverbs, and verb-governing prepositions

3. The so-called suffixes are fossilised non-initial components of primary compounds

4 A large number of the Pāninian verbal roots, being of composite nature, are further divisible

5. A large number of the so-called homonyms are only apparently so in that they really represent entirely different original words, which in the course of phonetic decay have reached the stage of complete homo-phonology The theory of multi-basic roots (cf abb बधा) is advanced for the purpose of rendering this explanation consonant with the Pāninian setting

6 Double accent had no place in Ur-Aryan speech

7 The so-called independent Svarita is a late arrival, being based on the original Udātta

8 All simple and composite vowel sounds are, in the last analysis, residual mechanical differentiations of the original rolling vowel as taken by itself, or in conjunction with a following व् or य् and deprived of its rolling accompaniment through phonetic decay and have regularly exhibited a markedly degradational tendency, ending in disappearance, when not under stress as caused by a following conjunct consonant [1]

---

1 Putting the original vowel as *ऋ in order that its variational transition into अर्, इर् and उर् may harmonise with the Pāninian conception in this behalf, the idea may be represented as under .

I. *ऋ > [अर् > आ > अ >
इर् > ई > इ >
उर् > ऊ > उ >] .

When viewed in the light of the above brief indication of the extent and the extremely complicated and very difficult technique of this work, it appears that about twenty years' time, which it is expected to take in all, is not very long It may be interesting to note here that Jacob's and Bloomfield's Concordances, simple, alphabetic arrangements of verses without any complicated critical apparatus as they were, contained textual representation to the extent of hardly 15 per cent and 30 per cent, respectively, of the textual strength of this Concordance, but occupied their authors for eight and sixteen years, respectively

III ACADEMIC ORGANISATION

The Viśveśvarānanda Vedic Research Institute was started in the beginning of 1924 for carrying on this work in an organised manner During the first six years, two or three whole-time scholars and as many part-time ones used to assist the editor Their number rose to a dozen or so during the next six years After this, as the work grew in volume as in technique, the system of part-time scholars was practically dropped in favour of that of whole-time ones, whose strength has now for some years past been ranging from thirty to thirty-five They have been specially trained to attend to the different stages of the several sections of the scheme Each entry-card passes through about a dozen grades of checking and technical treatment before it reaches the editor for the purposes of final scrutiny and of the critical apparatus, which, besides his general function of planning the methodology to be followed in connection with the preceding stages, constitute his especially personal responsibility The Planning Committee, consisting of the sectional

---

II अयँ् > { आय् > आइ > ऐ > ए > ऍ > इ >
अय् > अइ > ए > ऍ > इ > }

III. अवँ् > { आव् > आउ > औ, ओ > ओ > उ >
अव् > अउ > ओ > ओ > उ > }

Similarly, while primitive इयँ्, इवँ्, उयँ् and उवँ् have given rise to a number of other composite vocalic sounds as present in later Aryan speech, the original sound इर् is additionally represented by its secondary alternative reversions, ऋ and ऌ.

heads as well as some other senior members of the editorial staff meets every week to regulate the progress of work according to schedule and to consider fresh problems as they arise from time to time in connection with making necessary additions to and alterations in the scheme Such outside scholars, Indians as well as foreign, as have been taking interest in the scheme in the past, are associated with the Institute as members of the Academic Advisory Board It has not been practicable so far to hold a considerable number of meetings of this Board, but, nevertheless, correspondence with the members has been a source of continuous and helpful contact with them

IV PRINTING ARRANGEMENT

The Institute had a legacy of valuable association with the Nirnaya-Sāgara Press, Bombay The four Vedic word-indexes of Svāmī Viśveśvarānanda and Svāmī Nityānanda had been printed by it and it had been contemplated that further work would as well be entrusted to it And, accordingly, the first fasciculus of aforesaid Pārijāta was printed there in 1929. But it was realised in the course of that trial experiment that it would not be practicable to arrange satisfactory printing of such a complicated work from anywhere outside Lahore Local arrangement was therefore tried in connection with the printing of the two parts of Volume II of the Concordance. That the collaboration of three printing concerns had to be sought for this purpose and that, even then, it had taken full four years (1933-36) to print off about 1250 pages, showed the insufficiency of the local resources in this behalf Consequently, it was decided three years ago that the Institute should have its own printing department, which has since been organised, being known as the V V R.I Press Its initial success in respect of the present volume augurs well for its increased efficiency in the future Printing of this work is being done on three different qualities of paper, the best one having been manufactured under definite specifications, ensuring its fairly long durability.

V. FINANCIAL PROBLEM

In entrusting this scheme to the present writer, eighteen years ago, Svāmī Viśveśvarānanda had taken upon himself the entire responsi-

bility of providing necessary funds for it and he saw to it during the first two years which, as Providence would have it, proved to be the last ones of his earthly life Afterwards, the Viśveśvarānanda Sampat-Prabandhinī Sabhā Trust, which he had provided in his last will as made a couple of months before his death towards the end of 1925 to take charge of his estate, worth over a lac of rupees, continued to finance the Institute during the next decade Towards the middle of 1936, the control, management and financial responsibility of the Institute were transferred to the present, independent, registered organisation, the V V R I Society, which had been specially brought into being on entirely non-denominational lines for the purpose of associating the Central and the Provincial Governments of India, Indian States and Universities, private and public trusts and business concerns and individual members of the public with this scheme

During the years preceding this change of hands, there had been a constant feeling of discontent and disappointment because it was recognised to be entirely beyond the capacity of the above-mentioned Trust to cope with the growing needs of the Institute Just to give an idea of how much the same have increased, it may suffice to mention that while an aggregate of Rs 50,000 or so was spent in this behalf during the first twelve years, now about Rs 30,000 has been the usual annual expenditure during the past five years, and the feeling is still there that much more is needed to secure the scheduled completion of the scheme satisfactorily It is very encouraging to note that the Institute has recently succeeded in obtaining considerable recognition at the hands of the Government of India, some Provincial Governments, Indian States and Universities as well as some private and public trusts and a large number of members of the public and that it has been enabled on the basis of this valuable support to push the progress of the scheme as never before

But it cannot be overlooked that this by itself does not go very far in solving the financial problem of the Institute. For, in the absence of dependable and liberal recurring grants-in-aid, the present writer, who feels himself to be under moral responsibility in this matter, must needs go on as before with the unavoidable daily process of

canvassing help from everywhere from sheer fear of the failure of the scheme, of course, to the great detriment of the scheme itself because it cannot, possibly, under the prevailing circumstances receive that measure of his most exclusive and intensive attention which it so badly needs at this stage

VI OBLIGATION

After the above summary of the several aspects of this work, academic as well as organisational and financial, it is now my most pleasant duty to pay homage to the elders in this line and to acknowledge the help received so far I salute the seers of yore who first saw the light of Vedas and the ancient Pada-kāras, Nighantu-kāras and Ācāryas, like Yāska, Pānini, Pingala and others, who formulated and promulgated Vedāngas to render Vedas easy to understand I honour all the Bhāsya-kāras, ancient, medieval and modern, who have kept the torch of Vedic lore ablaze, and all Vedic editors, translators, exegetists, philologists, prosodists and lexicographers of this age who through their long and laborious services have built up a new tradition in this line A special reference is most thankfully to be made here to Bloomfield's work on Vedic repetitions and his and Edgerton's joint work on Vedic variants, both of which have been practically fitted into the critical apparatus of the present work Setting as I do a high value on the sympathetic interest which the present-day scholars, in general, and members of the Academic Advisory Board, in particular, have been evincing in the progress of this undertaking, I specially and respectfully mention the name of Dr Siddheśvara Varmā who through his own simple, retired and regulated life of ideal dedication to the eternal Śabda-brahman and his highly suggestive criticism of my work, accompanied by supply of useful information from time to time, has during all these years been a never-failing source of inspiration and instruction to me

While thanking in general, the entire editorial staff, past and present, for their loyal and effective co-operation, I want to put on record my special appreciation of the ability and devotion with which Śrī Bhīma-deva Śāstrī, M A , M O L and Śrī Rāmānanda Śāstrī, Vidyā-vācaspati have been substantially facilitating my work and also to

mention the name of Śrī Raghunātha-candra Śāstrī, Vidyā-vācaspati for having afforded me considerable relief by efficiently attending to the general duties and Śrī Amara-nātha Śāstrī, Vyākaranācarya for having ably helped in the difficult task of inspection of press-copy and correction of proofs In thanking the printing staff, in general, for satisfactorily seeing this volume through the press, I express my special appreciation of the work of the Manager, Śrī Dhanpatrai Sethi, the Head Compositor, Śrī Revat Rama and the Printer. Śrī Sirāja Din.

Coming to the financial organisation, so essential for the materialisation of a gigantic scheme like this, I have first gratefully to refer to His late Highness Maharaja Sir Sayaji Rao Gaekwad III of Baroda and His Highness Maharaja Śrī Tukoji Rao Holkar, formerly Ruler of Indore, who as prime patrons of Svāmī Viśveśvarānanda sanctioned generous grants of about Rs 20,000/- each, in support of this work during the initial period of its pre-Lahore history A similar reference is to be made to His late Highness Maharajadhiraj Sir Bhupendar Singh Bahadur of Patiala and His late Highness Raja Bije Sen Bahadur of Keonthal, whose joint gift of a valuable piece of land at Simla enabled the original headquarters of this scheme, known as Śānta-Kutī, being built there It is very encouraging that the present enlightened Rulers of Baroda and Patiala are very worthily maintaining continuance of the past association of their worthy sires with the Institute by sanctioning further help for it During the recent years, the Government of India, the Governments of the Panjab and the United Provinces, and of the Hyderabad, the Mysore, the Travancore, the Jammu and Kashmir, the Jodhpur, the Kolhapur, the Sangli, the Nabha, the Keonthal and the Shahpura States, and the Awagarh Estate have been pleased to sanction valuable, non-recurring grants towards completion of this scheme The Panjab University has been very generously helping this scheme, since 1938 and the Calcutta University, also, from amongst the other Indian Universities, has sanctioned a grant to signify its interest in this work The Viśveśvarānanda Trust continues to contribute to the funds of the Institute, and the Moolchand Khairatiram Trust, Lahore, also, has recently extended its patronage to it. The Governments of Bombay, Bihar and Madras have

extended their. patronage to it in the matter of distribution of its publications Sārvadeśika-Ārya-Pratinidhi-Sabhā, Delhi and the Panjab Ārya-Pratinidhi-Sabhā, Lahore have in recognition of the work of the Institute extended their moral support to it Besides, a large number of other donors have shown their sympathy by becoming the Patrons or the Members of the V V R I Society To every one of my abovementioned supporters, I owe a debt of deep gratitude I pray that it may be given to me just to signify it by rendering some humble service to the cause of advancement of Vedic studies, in particular, and of philological studies, in general, through the medium of this work, for my feeling in this matter is too deep for any other formal way of expressing it.

VII. CONCLUSION

But to wind up, I feel like drawing back as I think of presenting this volume to the Vedic scholarship of the day I am afraid, its defects are too glaring to be overlooked In a complex, extensive and, may I add, progressive work like this which, being a result of necessary collaboration, has passed through so many hands, errors of entry and unevenness of treatment are more or less inevitable But, as I feel, if my concern had been restricted only to the editorial aspect of my present many-sided charge and, especially, if the office routine and the financial organisation could have devolved on some other shoulders, it should have been practicable at least to reduce the proportion of these shortcomings In the circumstances, without, however, intending to adduce either of these considerations as any justification for my failure to come up to the mark, I crave indulgence of every worker in this field to the extent of kindly apprising me of such mistakes and omissions as he may come across while using this work Needless to add that the least help which will be rendered in this direction, will be most thankfully received and put to the right use in the further continuation of the work

VISHVA BANDHU

V V R Institute,
Lahore,
June, 1942

INTRODUCTION

I. KINDRED LITERARY BACKGROUND

(a) VEDIC NIGHAṆTAVAS

Yāska, in a passage which has since assumed classic importance, succinctly indicates the process of advancement of Vedic lore in ancient days Says he, "first came the Seers who had direct vision of reality (Dharma) They initiated their lesser associates, who themselves did not possess direct vision, in the secrets of their heart (Mantras) by means of word of mouth (Upadeśa) And, these, in their turn, feeling a strong urge further to impart knowledge, compiled Veda and Vedāngas that the same might be mastered in their fullness"[1] While Śiksā and Chandas aided right pronunciation and recitation of Veda, Vyākarana and Nirukta aimed at making it correctly understood Vyākarana, presupposing familiarity with the general import of a word on the basis of its radical element as quite discernible from its ordinary pronunciation, helped the determination of the exact value of a particular form of it as used in relation to other words in a sentence Nirukta, on the other hand, concerned itself primarily with the task of determining the original radical element in a word, which had become obscure through the complicated working of the natural phenomenon of phonetic decay with a view to justifying its meaning, if known from tradition, and to guess it, if otherwise

To facilitate a proper grasp of the teaching of Nirukta, which grew in importance as with the passage of time, the Vedic language became more and more unfamiliar, it seems, different Vedic schools prepared several lists of select words (Nighantavas)[2]

Only one of these, which bore the stamp of Yāska's editing[3] and was used as the basis of his commentative thesis, since known as Nirukta,

1 Cf Nirukta, I 20.

2. Cf. Nirukta, VII 13.

3 Cf Nirukta, *op. cit.*

has come down to us, though in three recensions[1] A triple-arrangement was followed in these lists in that synonyms, homonyms and duonyms were separated from one another While synonyms and duonyms offered easy and clear sub-grouping meaningwise and regionwise, respectively, homonyms remained mixed up with residual vocabulary of obscure origin and, therefore, uncertain signification Having been designed as ready-aids to memorise only such Vedic words as seemed noteworthy on account of their obscurity or importance otherwise, these lists did not contemplate exhaustive inclusion of the entire vocabulary of even a single Vedic text That the extant list of Nighantavas has to its credit only 24 entries from amongst the first 500 entries in the present volume may suffice to illustrate this point.

(b) CLASSICAL LEXICONS

Amara-sinha and other medieval masters of Sanskrit lexicography perfected the technique of the ancient Nighantavas in producing their well-known metrical works Synonymic and homonymic arrangements were pointedly distinguished from each other by being treated in separate works But these lexicons had no immediate function to perform in respect of the Vedic texts as such, classical Sanskrit alone being their primary concern To illustrate from Amarakosa, which is admittedly the most popular work of this class, out of the 35 entries in it as corresponding to the first 500 entries in the present volume, while not one accounts for an exclusively Vedic word, the number of even those which are common to Veda and classical Sanskrit, does not exceed 25 It is interesting that towards the end of the seventeenth century, Bhāskararāya seemingly made up this deficiency in the classical lexicons by adding to their number his Vaidika-kosa, being a metrical rendering of Vedic Nighantavas as explained by Yāska

(c) MODERN DICTIONARIES

So long as the ancient instructional method of learning the entire course of studies by heart remained in vogue, the classical metrical

1. Cf. PA I 305

lexicons continued to render yeoman's service towards maintenance and advancement of Sanskrit studies But when with the introduction of the printing press, the present system of instruction from books with its visual emphasis as contrasted with the auditory one of the oral system, gradually became the order of the day, compilation of new alphabetical dictionaries soon began to be felt as a great desideratum The opening of the last century was hailed by the first production in this line by the Pandits on the staff of the College of Fort William Wilson's dictionary, which first appeared in 1817, was based on it The St Petersburg dictionary by Bohtlingk and Roth (1852-75) was the most comprehensive of the many attempts that were subsequently made in this direction The presence in it of 450 entries as against the corresponding first 500 entries in the present volume clearly indicates the fullness of its Vedic section Grassmann's dictionary, though limited to Ṛgveda, was characterised by neatness of method and thoroughness of execution Monier-William's dictionary presented in a handy form the materials as well as conclusions of the above-mentioned and other scholars with occasional additions and alterations and casual references to Indian traditional scholarship Tārā-Nātha's Vācaspatyam (1873-84), based mainly on tradition as it was, was the most extensive work produced in this line in India But from the point of view of Veda, its utility was almost negligible Thus, for instance, out of its first 800 entries as corresponding to the first 500 entries of the present volume, it refers only 40 of them to Vedic sources

(d) VEDIC ANUKRAMAṆĪS

The practical need of the ancient days, instructional and ritualistic, led the way to the compilation of serial hand-books, called Anukramaṇīs, enumerating initial portion (Pratīka) and names of Ṛṣi, Devatā and Chandas as pertaining to each Mantra They followed the order of the related texts and were composed in prose as well as verse It seems that at first they had been compiled in the form of separate sets of four-fold enumeration, which were later on, in some cases, consolidated into composite lists, known as Sarvānukramaṇīs, enumerating all the four topics together There is hardly any need of adding that the enumeration of Vedic Padas as aimed at by the present work was,

according to the ancient system, the object of Pada-Pāthas, and not of these Anukramanīs

(e) MONO-TEXTUAL WORD-INDEXES

1 Alphabetical word-indexes to Sanskrit texts may in point of time be said to have just preceded the above-mentioned alphabetical Sanskrit dictionaries which needed the same as their necessary basis They have been published, generally, as appendages to several text-editions and, only occasionally, in the case of very important texts, separately also

2 The following works of this class may be briefly noticed here on account of their special connection with the texts, which are being dealt with in the present volume —

(i) Max Muller's Word-Index to Rgveda first appeared in two instalments in 1872 and 1874 as appended to the last two volumes of his first edition of that text and, afterwards, in a separate volume, as well, at the time of the second edition of the same (1890-92) It was designed merely as an unconsolidated, alphabetic arrangement of the Pada-text as such, omitting a considerable number of words, constituting refrains and repetitions, but repeating all compounds, verbal as well as non-verbal in a separate list, at the end, without referential accompaniment, in the alphabetic order of the non-initial components

(ii) Svāmī Viśveśvarānanda and Svāmī Nityānanda brought out in 1908 a further reprint of the above, without the repetitional list of compounds, under the title, 'A Complete Alphabetical Index of all the words in the Rgveda'

(iii) Grassmann's 'Worterbuch zum Rig-Veda', (1873), besides being a record of Rg-vedic signification as acceptable to the author, can very well be used also as a word-index in that it enters every word-form with complete textual references, leaving out repetitions and refrains According to its method of consolidation, only verbal and non-verbal

sections, both arranged base-wise, are distinctly treated, no attempt being made to consolidate and correlate the three columns of the non-verbal sections, namely, primary derivatives (Krts), secondary derivatives (Taddhitas) and compounds (Samāsas) The reverse index, given at the end, is a very useful accompaniment.

(iv) 'A complete Index of all the words in the Yajurveda', by Svāmī Viśveśvarānanda and Svāmī Nityānanda (1908) is an alphabetical re-arrangement of the Pada-text of Mādhyandina-Yajurveda.

(v) 'Word-Index to Taittirīya-Samhitā', by Mm. Paraśurāma Śāstrī, Fasc I, (B O R I Poona, 1930) is a simple alphabetical re-production of the Pada-text, going even to the absurd extent of repeating compound words Its system of referential notation is inconsistent in that Anuvākas are enumerated side by side with Khandas, which are continuously counted Prapāthaka-wise, besides being a motley combination of Roman and Devanāgarī numerals and abbreviated Sanskrit ordinals

(vi) Simon's 'Index Verborum' to Schroeder's edition of Kāthaka (Caraka)-Yajurveda-Samhitā (1912) follows the methods of grammatical consolidation, giving the verbal and nominal forms distinctly under verbal roots and nominal bases, respectively Its process of consolidation has, however, remained incomplete and inconsistent in that it has not been applied to all those declinables which are represented by only one form each.

(vii) In 'A complete Index of all the words in the Sāmaveda' by Svāmī Viśveśvarananda and Svāmī Nityānanda (1908), words have been taken directly from Samhitā-text of the Kauthumas as such and arranged alphabetically without their accent having first been converted into the Pada-accent. Moreover, it does not follow a consistent formula in respect of prepositionally composite verbs, which are

sometimes entered as compound words and sometimes as two separate words As it is, it is often very misleading and, therefore, undependable Thus, for instance, it makes, without any justification, seven and ten accentually distinct entries, respectively, in recording the two simple words, अग्निः and अभि

(viii) Whitney's 'Index Verborum' to Śaunakīya-Atharvaveda-Samhitā (1881) is a work of very high order It is a fine model of scientific consolidation and thoroughness of execution. Its value is further enhanced by having been supplied, at the end, with a reverse index and lists of feminine and verbal stems As in Grassmann's work, the process of consolidation is limited to the differentiation of verbal and non-verbal sections only From the point of view of the text, it does not include repetitions and refrains, and, practically, the whole of the last Kānda. Mere indication, of Rgvedic resemblance or variation of entries, though useful by way of a notice, is not enough, it being still necessary to gather detailed information from elsewhere in order to make it yield some tangible result

(ix) 'Index', as attached to Volume III of S. P Pandit's edition of Śaunakīya-Atharvaveda-Samhitā (1898) with Sāyana's commentary on the same, is mere alphabetical arrangement of the Pada-text Where the Pada-Text is not available, words are entered exactly as found in the Samhitā-text as such, with the result that one and the same word is often entered more than once and falsely differentiated merely on the basis of its varying accentual notation as dependent on a preceding or a following word in the Samhitā-text, e. g., entries corresponding to अश्वस्य and मंहिष्ठ.

(x) 'A complete-Index of all the words in the Atharvaveda' by Svāmī Viśveśvarānanda and Svāmī Nityānanda

(1907) is a reprint of the above as a separate, handy volume.[1]

(f) MULTI-TEXTUAL CONCORDANCES

With the gradual recognition of the importance of comprehensive Vedic studies towards a right understanding of the texts as

---

1 Besides their structural limitations and short-comings, if any, as indicated here, the works, as a matter of course, also suffer, without exception, from all such other defects as are inevitably inherent in the very nature of indexical essays of this type and as could be detected and corrected exhaustively only by virtue of the many stages of graded checking, which all materials as complied for the present volume had to pass through Just a few of these defects may be illustratively classified below, the related work or works out of the ten which are noticed here being referred to by the corresponding number or numbers of this list as enclosed inside terminal brackets .—

(a) *Reference missed,* e g , अश्वा ऋ ५, ६१, २ (iii); अश्वास ऋ ५, ६२, ४ (i and ii); अ-सपत्नम् शौ १९, २७, १४, अ-सत शौ ५, ६, १ (viii); असि ऋ १, १४, ७; ५, १, ४; ८, १२, २८; १३, ३३; १५, ३; १७, ५; १८, ५; ६ (iii); असितम् शौ १०, ४, ५; १३ असु-तृप शौ १०, ५, ४१; अस्ताम् शौ १२, ४, ५२ (viii); अस्तु ऋ २,१६२,११; ८,१७,१० (iii); अस्मत् शौ ७, २४, १; १८, ४, ६१; अस्मि शौ ६, ५८,३ अस्मे शौ १८,४,४६, अहानि शौ १८,१,२७; २८ (viii); आ ऋ ८, ८१, ६; ९, ८१, ४ (i and ii); आह शौ १८, २, ३७, स्याम शौ ९, १५, २०; १८,३,१७; ४,६१ (viii)

(b) *Misprints,* e g , अ॒श॒र्म < अ॒श॑र्म्, अ॒शा॒य॑ < अ॒शा॑य, अकृष्टपच्या° < °च्या° (v), अवत्पति < अप° (vi); अभि-शाचे < °साचे (x); उपत्नात् < °लान्, चकृम < चकृम मा १९, ५५, चर्य॑म् < चर्य॑म् (iv); जजा॑यथा· < अजा॑यथा (v); तवसा < तवसा॑ (iv); ततृपाणा < °पाणा (i and ii); शवसानम् < °नम् (ii); प्रविदम् < °द्म (iv); सुप्रशास्तिम् <सु-प्रशस्तम् (ix and x), पचेत < पचंत (ii).

(c) *Wrong construction,* e g , अनुवासि < अनुवा । असि, अनुव्रताः < °ता, अनुवृद्धिम् < मनुः । ऋद्धिम् (vi); अभिसंचरेण्यम् < अभि । संचरेण्यम् (iii); अर्वाकः < अर्वा । अकः (vi); अवसः < अवसे (iv); अवान्तरा < अव । अन्तरा (vi); अश्मन्वतीः < अश्म-न्वती (iv); अश्विना < अश्विनौ ऋ १, ११६, ५; १८२, ७; ७, ७२, ४; ३, ७२, अश्विना (सं.) < अश्विना ऋ ४. ४५, ५ (iii), अह्लीतमुख्यस्या < अह्लीतमुखी । अस्या. (vi); आदित्या < आदित्या ऋ २, ४१, ६ (i and ii); आसन् । इषून् < आसन्नि(न्.[न्]-इ)षून् काठ ४५, ३१, का

well as reconstruction of the history of growth and development of the ancient cultural heritage of India, it came to be realised towards the close of the last century that it was necessary to compile for this purpose on the basis of Vedic literature comparative reference books, collecting and correlating multi-textual data. A reference to the few works which have been compiled so far in this line may be made as under :—

1. Jacob's 'A Concordance to Principal Upanishads and Bhagavadgītā' (1891) draws its materials from 56 (also counted as 66) texts. It is in the form of serial groups of citations from these texts, given under an alphabetically arranged list of select words, which are not intended to be provided with any kind of etymo-grammatical treatment or referential fullness

2 Bloomfield's 'A Vedic Concordance' (1906) represents the materialisation of the last portion of the plan of a three-fold apparatus designed to facilitate and deepen the study of Vedas and consisting of a universal word-index to Vedas, an index of

---

<एका काठ २२, ८[1], गायत्र्यविभक्ता < गायत्री । अविभक्ता (vi); ततुऽअपसे < ततुऽअपसे (ii), तरत् < प्रतरत मा ३५, १० (iv); परिवृता < परिवृता ऋ ३, १७, १ (i and ii); बहिष्कनीनिके < बहि । कनीनिके, मत्सपत्ना < मत् । सपत्ना (vi) मा (<अस्मद्—) <मा शौ ८, १, ८ (viii); वाजिन < वाजि । न॰ ऋ ६, १३, ६, सूनृता < सूनृता ऋ ८,१३,८ (i and ii).

(d) *Wrong analysis*, e g , २नि-शित- <१ निशित— in अ-निशित (i and ii); ?अनु-दु— <*आ-नुद्- in अनानुद्—, अनु-भूति- < *आऽनु-भूति— in अनानुभूति— (i, ii and iii).

(e) *Wrong reduction*, e g , अहि-हन्- > अहिघ्ने < अहि-घ्न-(vi), अ-निमिष्- < अनिमिषम् <*मिष—, अनेन- > अनेनः < अनेनस्- (iii); ऋतु— > ऋत्वा < √ऋ, √अस् (भुवि) > आसन् < > आसन्- (vi).

(f) *Wrong reference*, e g , अप मा ५, ८६ < ५, ८[6] (iv); एति ऋ ४, ७, ४; ५ <४, ६, ४; ५ (ii); खर्ववासिनीम् शौ ११, ११, ७, १६ < ११, ११, १६ (x); प्र शौ २०, ७६, ७[2] < २०, ७७, ७[2] (ix and x); प्रत्नेन शौ १०, ११५, २ < २०, ११५, २ मदन् शौ २, २८, ४ < २०, ८, ४ (x), युक्त ऋ १,१५१,३ < १,१५८,३ यूथे ऋ ९, ११०, ७ < ९, ११०,९, रक्ष ऋ ७,१५,३ < ७,१५,१३ (ii); रोचनानाम् ऋ ७,५,१० < ३, ५, १०, वितूर्य ऋ १०, ३, ३, < १०, ६८,३ विश्वध ऋ ४, १९, ६ < ४, १६, १८ (i and ii); विव्ये ऋ ९, २२, २ < ४,२२,२ (ii); श्रयन्ताम् ६०२, ६ < ८४४ (=ऋ १०,१८), १२ (iii).

Vedic subjects and ideas and a Vedic Concordance, which he envisaged and announced in 1892 It is a universal Vedic Pratīka-index and, as such, is to be distinguished from the present work which is a universal Vedic Pada-index It gives every Vedic Mantra, or its every Pāda, when metrical, in a common alphabetic arrangement. Altogether, 119 texts have been drawn upon, out of which 56, forming the original corpus, have been fully utilised and the rest only on a restricted and selective basis according to the nature of each case That even accented texts have been given unaccented is a serious drawback in this otherwise very useful major work of comparative Vedic reference.

3 'Vedic Index of Names and Subjects' by Macdonell and Keith (1912), practically embodies the second portion of Bloomfield's scheme as indicated above, consisting of series of articles in the form of digests of previous and contemporary research as well as original conclusions based on and referred to Vedic sources in respect of a number of material and cultural aspects of ancient Indian life, so important for historical, geographical and general researches These articles are given under an alphabetically arranged list of words, which were selected primarily to form appropriate titles for the same and not for the purpose of being referentially concorded or etymo-grammatically explained

4 Hansarāja's 'Vedic Kosa' (1926) gives serial groups of citations of philological and general interest taken, in the main, from 15 Brāhmana-texts under an alphabetically arranged list of select words, not intended to be referentially fully concorded or further explained in any other way

II GENERAL AIM, SCOPE AND PLAN

(a) AIM

1. It will be observed that while most of the reference books referred to in the foregoing chapter have been and may continue to be useful in their own way, none of them was designed to be or could serve the purpose of a universal Vedic word-index, the definite

need of which was indicated by Bloomfield in 1892 as already alluded to. The chief object of the present work lies in the fulfilment of this long-felt need of Vedic scholarship

2. Primarily designed as the basis of a universal Vedic dictionary, as already projected, varied accompaniments of the presentation of its indexical materials as described in detail in the sequel, are intended substantially to relieve the said dictionary of the burden of philological discussions so that it could address itself freely to the exegetical and semasiological data.

(b) SCOPE

1 The number of basic texts registered so far is 331 and is expected to rise further by the time the last instalment is issued [1]

2 Besides entire Vedic and sub-Vedic literature available in print, some other works of ancillary and extensional type, though outside these two classes, are also included in this enumeration on account of their considerable relationship of form or substance with the same.

3 The basic texts fall under the following main heads —

(i) Samhitās, (ii) Khila-sūktas, (iii) Brāhmanas, (iv) Āranyakas, (v) Upanisads, (vi) Śrauta-sūtras, (vii) Ghrya-sūtras, (viii) Mantra-pāthas, (ix) Dharma-sūtras, (x) Pitr-medha-sūtras, (xi) Śulba-sūtras, (xii) Pariśistas, (xiii) Anukramanīs, (xiv) Śiksās, (xv) Prātiśākhyas, (xvi) Sūtra-pātha, Unādi-pātha, Dhātu-pātha, Gana-pātha, Phit-sūtras, Vārttikas, Istis and Laksyāni of the Pāninian grammar, (xvii) Nighantavas, (xviii) Nirukta, (xix) Chands, (xx) Jyotisa, (xxi) Pūrva-mīmāmsā, (xxii) Uttara-mīmāmsā, (xxiii) Sānkhya, (xxiv) Yoga, and (xxv) Bhagavad-gītā

1 Constrast this with 180, being the figure which represented the visualisation of the scope seven years ago (cf Vol II [First Edition] p. XII).

(c) PLAN

1. These heads have for the purposes of this Concordance been grouped as under --

(i) Samhitās and Khila-sūktas, (ii) Brāhmanas and Āranyakas, (iii) Upanisads, Uttara-mīmāmsā, Sānkhya, Yoga and Bhagavad-gītā, and (iv) the remaining sixteen heads

2 In order that the distinct types of vocabularies, severally, pertaining to Samhitās, Brāhmanas, Upanisads and Sūtras, in general, could be presented in a form which should facilitate specialised researches into them, the vocabularies of the above-mentioned four convenient groups are arranged in separate volumes, which are designated as Volumes I, II, III, and IV, respectively and are being issued in parts like the present one Volume V is intended to include consolidated indexes of initials as well as finals of all the vocabularies registered in Volumes I-IV along with some other contents of commemorative, referential and bibliographical utility.

III. BASIC TEXTS

(*a*) The following Samhitā-texts are dealt with in this Volume[1] :

1. Rgveda-Samhitā (abb. ऋ.)
2. Rgveda-Khilasūktāni. (abb खि , खिसा)
3. Vājasaneya-(Mādhyandina)-Śukla-Yajurveda-Saṁhiā. (abb मा)
4. Vājasaneya-(Kānva)-Śukla-Yajurveda-Samhitā (abb. का)
5. Taittirīya-Krsna-Yajurveda-Saṁhitā (abb. तै)
6. Maitrāyanīya-Krsna-Yajurveda-Samhitā (abb मै.)

---

1 What follows is mere enumeration, consolidated bibliography to Vols I-IV, having already been referred to above as a contemplated constituent of Vol. V. It is to be observed here that colophons to the basic texts are being treated as integral portions of the latter for the purpose of proper registration of their varied vocabulary.

7. Kāthaka-(Caraka)-Krsna-Yajurveda-Samhitā (abb काठ)
8. Kapisthala-(Katha)-Krsna-Yajurveda-Samhitā (abb क)
9. Kauthuma-Sāmaveda-Saṁhitā (abb कौ)
10. Jaiminīya-Sāmaveda-Samhitā (abb जै)
11. Śaunakīya-Atharvaveda-Samhitā (abb शौ)
12. Paippalāda-Atharvaveda-Samhitā (abb पै)

(*b*) Ancient Pada-texts as available in relation to some of the afore-said Saṁhitā-texts and the technique of their exhaustive correlation with the Concordance entries are being indicated in the sequel (cf Intro IV, I, a, g)

(*c*) As a further aid to the right undersanding and trustworthy analysis of the basic texts, an effort is made to lay under thorough contribution as wide a range of ancient as well as modern Vedic commentaries and other related treatises and dissertations as practicable at different stages of the work It is unnecessary to enumerate the same here in view of the clear indication in this matter, title-wise as well as author-wise, being made in its proper place below (cf Abb क and ख).

IV OUTLINES OF METHOD

1. GENERAL

(a) EXHAUSTIVENESS OF TEXTUAL DATA

This volume possesses characteristic fullness of basic record in that every word-form which is found used in the texts treated of here, is registered in it without any exception. These extensive materials are given here, for the first time, in a complete analytical setting, accompanied by a critical and commentative apparatus in the form of footnotes containing varied and exhaustive discussions on text-critical, etymological, phonological, grammatical, syntactical, accentual, metrical, semasiological and exegetical problems involved, taking due cognisance of and assessing at its proper value contribution of previous scholarship, ancient as well as modern, on the subject.

(b) TEXTUAL CORRELATION AND VARIATION

(1) The process of internal repetition in Rgveda is dealt with, exhaustively and distinctively, from the point of view of each word-unit, both when it is read in the repetitive occurrence of the passage containing it as well as when it is not read in the same

(2) The phenomenon of textual relationship between Rgveda, the virtual fountain-head of Vedic text-tradition, and other Vedic texts is likewise fully treated It is graphically differentiated according as the text containing a particular word-unit happens to be a mere repetition of the corresponding Rgvedic passage, or has suffered some change, especially in respect of the word-unit in view.

(3) When this variation affects only the accentual or morphological aspects of a word-unit, the Rgvedic reading is regularly indicated in footnotes, e. g p. 414[k]

(4) Likewise, when the change consists of the use of quite another word, which may or may not be synonymous with the Rgvedic reading, the latter is mentioned in footnotes, e g. 18[e].

(5) But when the change involves such structural tampering with a passage as renders equation of the particular word-unit in view impracticable, due report to this effect along with numerical reference to the corresponding Rgvedic passage is made in footnotes[1], e g. 48[k]

(6) Other mutual textual variation outside Rgvedic tradition is also generally referred to in footnotes, e g pp 42[l], 78[h], 94[f], 445[l]

(7) Important variative suggestions as derivable from manuscript readings are in the same manner properly referred to in footnotes, e g pp. 57[k,m], 75[p], 421[g], 438[e]

(8) Ancient commentative tradition and modern scholarship have likewise been laid under contribution on this point, specially, towards clarification of obscure readings, e.g pp. 82[f,g], 92[p], 509[d].

---

1 In the further continuation of the present volume, this and the other above-mentioned single-sided processes are being developed into double-sided referential tools which students of Rgveda on the one hand and those of the remaining Vedic texts on the other will be able to use with equal facility.

(9) Vocabulary of the Brāhmana portion of Black Yajurveda, as representing the oldest Vedic prose, is given a distinctive treatment to facilitate its special study

(c) TEXTUAL ESTABLISHMENT

(1) The process of textual record in the Concordance has been preceded by and, indeed, based upon a thorough-going and manifold checking of each word-unit from the points of view of its accent, morphology, phonology and etymo-grammatical setting While ancient Pada-pāthas have been fully utilised in the few cases in which they are available, it has been necessary to construct new Pada-pāthas on similar lines in the case of the remaining texts Standard traditional commentaries and modern translational and exegetical works have likewise been exploited And, these lengthy and laborious studies have revealed as never before that the utmost and most urgent need of future Vedic scholarship still lies in the matter of re-editing of these texts, without exception, towards securing a larger measure of correctness of their readings

(2) This will be amply borne out by even a cursory reference to the several hundred footnotes, which are devoted to statement and solution, in so far as suggestible, of this most difficult problem and may be classified for the sake of affording a clear view of the point involved, in each case, into the following main types —

(i) Those indicating obscurity, but not attempting any solution, e g p 10[p]

(ii) Those embodying an effort to solve an obscure problem, e g. pp. 236[f], 445[a].

(iii) Those rendering dubious some readings which have hitherto been passing muster, e g pp. 8[1], 79[1]

(iv) Those challenging previously established readings, e g pp 9[a], 172[h].

(v) Those justifying emendation actually introduced, e g. pp. 9[j], 109[d], 201[b,g], 274[e], 369[a].

(vi) Those supplementing previous deficient editings, e g p. 9[m].

(vii) Those making proper assessment of ancient authorities, e g. pp 13[a], 44[j], 209[d], 244[k].

(viii) Those making proper assessment of modern authorities, e g pp 13[c], 21[h], 268[m], 279[c]

(d) TEXTUAL INTERPRETATION

Even though continuous interpretation of Vedic texts lies outside the domain of the Concordance, exigencies of the process of textual determination have necessitated exegetical treatment in the case of a good many passages, e g pp 13[a], 16[n], 21[k], 47[a], 52[j], 70[l], 73[j], 307[h], 309[c], 333[b].

(e) TEXTUAL METRICS

Occasionally, circumstances similar to those just alluded to above have rendered it unavoidable to undertake, of course, incidently, a critical study of the varied metrical aspects of a number of Vedic texts The methodology of this process in respect of normalisation and restoration of original measures as developed and followed here, (e g pp 545[i], 572[e], 592[l]) will be found well worth a separate, exhaustive pursuit, being a very useful side-help towards necessary textual reconstruction.

(f) TEXTUAL ELONGATION

The phenomenon of textual elongation has demanded three-fold treatment as follows —

(1) When a word is read (as in Maitrāyaṇī Saṁhitā) as ending in आ, being a peculiar phonological resultant of original terminal अस् or ए before accented initial vowel of another word[1], the

---

1 The situation needs further consideration, for it may possibly represent a fossilised reminiscence of original long vowels, in which case the treatment referred to here will have to be modified.

said आ is converted into either of its above-mentioned respective bases accompanied, generally, by a footnote reference to this change, e. g. p. 640[v].

(2) When a word is read as ending sometimes in a long vowel and sometimes in a short one (as is the case with a few verbal forms and indeclinables) on account of historical or metrical reasons, this double aspect is indicated in juxtaposition, when entering the word at the head of the combined referential section against the practice of the Pada-texts of the uniformly reading a word of this type as ending in a short vowel[1], e g √अव् > अ॒व > वा, अ॒ध > धा, अभि॒ > भी॒, अभि √रक्ष् > अभि॒ ··· र॒क्षथ > था.

This rule essentially holds good also in the case of prepositionally compositive indeclinables of the above-mentioned type[2], e. g १अनु, > नू-राध॒-, २अ(नु >)नू-राध॒-

(2) Initial syllables of reduplicative word-forms, mainly of the intenso-frequentative type, are sometimes read as ending in short vowels[3], (e g. ततृदान॒-, ततृषाण॒-, ववृत्स्व), but more often as ending in long ones, (e g तातृषाण॒-, अ॒नु वावृतु , वावृध॒ध्यै, वावृधस्व). The Pada-texts do not observe a uniform rule in these cases, (e g ममहन्ताम्, ममृजे, ववसान॒-, ववृषाण॒- beside चाक्लृप्रे, चाकशीति, चाकनत्) [4] Words of this class are entered here uniformly in accordance with the either aspect of the Samhitā-texts, (e g ततृषाण॒-, beside तातृषाण॒-)

---

1 Cf. Intro IV, 2. (c) (11)

2 Accordingly, discrepancies here and there, (e.g अ-कृ॒त्र) merely represent the preliminary, incompletely developed stage of the application of this technique

3. From the point of view of the Ur-Aryan philology, the practice of the Pada-texts in respect of reading long reduplicative syllables as short ones has hardly any justification

4 For treatment of long vocalic finals of initial components of certain composite declinables, cf Intro, IV, 3. (d). (8).

(g) TEXTUAL PADA-PĀTHAS

Ancient Pada-pāthas of five texts, namely, Rgveda, Mādhyandina and Taittirīya Yajurvedas, Kauthuma Samaveda and Śaunakīya Atharvaveda are available in print Pada-pātha of Maitrāyana Yajurveda is found frequently noted in the critical apparatus attached to its edition A manuscript of this Pada-pātha is also locally available[1] A few points bearing on the relationship of this Concordance to these ancient records of separation of textual word-units may be given as under —

(1) When the entries as made here agree with the Pada-texts, which holds good in the case of an overwhelming majority of them, no reference is made to the latter

(2) In case of discord between the two, and there is a good crop of them, too, the Pada-texts are regularly noted and also discussed, if necessary, in footnotes, e g 100[a], 288[d], 349[o], 412[c], 524[e], 572[e], 660[d]

(3) In cases of doubtful entry, the Pada-texts are noted to the accompaniment of descriptive assessment of pros and cons, e g pp. 7[e], 174[b], 182[h].

(4) While Pada-texts, as a rule, do not put Avagraha between the negative particle and the next component in a compound word, the Concordance regularly supplies the requisite mark, thereby lining up negative compounds with all other compounds The value of this departure will be apparent from cases like अ-पतिघ्नी- (as against अपति-घ्नी- according to the pada-text), where accent on the negative becomes more clearly understandable through it than it could otherwise be[2].

---

1 The so called Rāvana's Pada-pāṭha of Rgveda, a manuscript of which, Aṣṭaka VII only, is deposited here, does not differ in any way from the familiarly known Pada-pāṭha as attributed to Śākalya

2 It is, however, to be observed that this departure, useful as it is in cases like the one under reference, where the negative adjunct qualifies an entire following compound and not its initial component alone, has a barely mechanical

(5) In many other compounds of doubtful nature, in which Pada-texts avoid putting Avagraha anywhere, the mark is supplied here, often as a tentative measure and discussed as such in footnotes, e g p 75[m]

(6) Where there is discord between a Concordance entry and the corresponding Pada-text in respect of the position of Avagraha, the subject is duly dealt with in footnotes, e g pp 106[e], 188[k], 194[c]

(7) As against the practice of the Pada-texts of indicating a prepositional component of a composite verb as such only when the former is unaccented, the same is given here as such, irrespective of its being accented or otherwise This device, affecting as it does thousands of entries, has, in its turn, necessitated close investigation towards determining real existence of mutual affinity between the two parts of each such case[1]

(8) As indicated above under the preceding head, the Concordance more often differs from than agrees with Pada-texts in its method of recording cases of textual elongation

(h) SCHEME OF CATEGORISED RECORD

(1) Partly on morphological and partly on significative grounds, word-units are registered here, under three grammatical categories,

---

value of referential convenience as distinguished from a scientific and historical one. For, it seems, the Pada-texts had a very significant tradition at their back in refraining from separating the negative component from a following word in that the basic entry अ is a mere phonetically residual reduction from the original word-unit, *अर् of diminutive and negative signification and that, as such, it lacks independent *locus standi*, at least, from the point of view of the Ur-Aryan philology (cf. fnn आ, न).

1 But, it is quite likely, that the Pada-texts are here keeping alive the memory of olden days when the so-called accented prepositions as understood by later grammatico-etymologists, were still adverbs, which could be used as unaccented prepositions only on entering into composition with immediately following accented verbs, the implication being that enclitic verbs did not possess compositive potentiality (cf. Intro. IV, 3. (**a**) (4)

namely, verbs, declinables and indeclinables, arranged in one, common, pedigreed, alphabetical order.

(2) While detailed mechanism of the distinctive record of these categories follows in the separate sections on them, some general observations on the subject may be made here —

(i) The verbal section comprehends entirety of tense and mood formations from primary as well as secondary roots, both simple ones and prepositionally composite ones

(ii) Verbs signifying simple predication, are grouped in distinction from separate sub-groups, relating to those used in causative, desiderative or intenso-frequentative sense The former, in their turn, are further separated in two sub-groups, one consisting of forms based on developed stems, (i e Sārvadhātukas) and the other of those based on undeveloped stems, (i e Ārdhadhātukas).

(iii) Distinctive groups of declensional forms are pedigreed under connected verbal roots through corresponding declinable basic reductions, (i e Prātipadikas) In cases of obscure geneological connection, unpedigreed entries are made in their own, independent alphabetical order and the same are etymologically treated and discussed in footnotes.

(iv) A clear, gradewise distinction is made in entering declinables of primary nature, (i. e Kṛt) from those of secondary nature, (i.e Taddhita)

(v) Compositive character of each declinable, whether primary or secondary, is distinctly recorded, both when it appears as a first component and when it is used as a subsequent one Besides, exhaustive cross-references are made to facilitate a thorough-going study of each compound.

(vi) Feminine formations are, likewise, arranged, gradewise, according as they are related to primary or secondary declinables or respective compounds of either of them

(vii) Semasiological differentiation in the use of declinables as different kinds of nouns, (i e proper nouns, common nouns, and abstract nouns), pronouns, adjectives, adverbs and, also, other parts of speech is indicated, generally, in footnotes

(viii) Unusual forms, whether conjugational or declensional are brought into prominence by being noted, a second time, in their own, independent, alphabetical order

(ix) Indeclinables both pedigreed ones, (e g absolutives and infinitives) and unpedigreed ones, (e g Nipātas) are entered as a separate category and, as such, clearly distinguished from the other two categories.

(x) Separate categorisation of indeclinables, however, proceeds here from considerations of practical utility rather than scientific tenability in that, possibily, barring a few interjections, they are in the last analysis to be recognised as being mere fossils of so many old, phonetically decayed declinables, which had, it seems, especially developed adverbial, prepositional, conjunctional and, sometimes, interjectional usage It is against the background of this recognition that almost all so-called indeclinables (Avyayas) of locative or temporal signification are, so to speak, reclaimed and entered as regular, though, in a way, new declinables and many others, though not carried to the length of complete reclamation, etymologically explained.

(xi) Adnominal prepositions (Karma-pravacanīyas) are clearly distinguished from adverbial prepositions (Upasargas and Gatis).

(xii) A new, graded distinction is brought out in the use of certain verb-connected indeclinables as (1) simple

adverbs, (2) prepositional adverbs, and (3) full-fledged prepositions, e g pp 380[q], 385[s]

(xiii) Significative classification of each composite word-unit forms a regular feature of footnotes and may along with the division into components be depended upon as the most helpful means of further exegetical efforts in this behalf

(xiv) Although symbolical distinction which is made between one category and another, has helped very much in dispensing with the general use of numerically differentiated entries of phonologically similar word-units falling under different categories, yet it is found useful and, accordingly, employed, in those cases where it is necessay to bring out accentual variation as well as in many others, in which this treatment is likely to afford a distinct view of separate semasiological aspects, (e g different kinds of nouns)

(i) ACCENT

While detailed treatment of accent in the Concordance forms the subject of a separate, subsequent section, the following observations, being of general nature, may be made here in this connection :—

(1) Every accentual entry is explained in footnotes, this along with etymo-grammatical and text-critical discussions being their most essential consituent

(2) Inter-textual accentual variation is regularly indicated and correlated in footnotes, e g p. 440[k]

(3) Necessary emendation of accent is made and indicated as such, e.g pp 9[j], 45[m], 171[b], 262[j].

(4) Textually unavailable or uncertain accent is only occasionally supplied, e.g pp 76[c],78[c].

(5) While Udātta and the so-called independent (Jātya) Svarita are regularly and distinctively marked, the former alone is recognised

as the orginal accent, ontogeny of the latter being explained on the basis of the same, thereby correlating it with the ordinary Ksaipra phenomenon, e g pp 625[a], 643[e]

(6) The phenomenon of double accent is admitted only as a fossilised representative of a very primitive condition of the Ur-Aryan morphology, in which the subsequently so marked synthetic characteristic of comparatively later Sanskrit had not yet advanced much beyond the initial stage of compositional repetition or juxtaposition of independently usable, accented word-forms, signifying varied case-relations and, also, tending to develop adverbial and prepositional values Accordingly, the basic reductions like अग्नी-षोम-, अङ्गा-परुस्- which are more in accord with the Pāninian notion of them, (e g pp 45[e], 60[g]), than with the idea just being indicated here, had better been entered as अग्नि-(+)षोम-, अङ्ग-(+)परुस्- The present ontogenetical conception of this phenomenon may also be said to have been responsible for the discovery of the three grades of combination of an indeclinable with a verb [cf. Intro IV, 1 h (2) (xii)] This, coupled with the thorough-going discrimination which has been made as between the adnominality or adverbiality of each occurrence of an indeclinable, has necessitated a large number of verbs, which have been understood so far as being doubly accented and composite, being recorded here as two singly accented separate words in each cases, e g pp. 211[g], 218[b], 219[r], 378[1], 380[h], एतवै, वाव बृहस्पति-, etc.

(7) The system of marking Udātta and Svarita as followed here, is an electic innovation, which is based upon the traditional systems and, which by virtue of its directness, simplicity and suggestiveness, may well be worth consideration towards uniform adoption in future editions of the texts.

(j) ETYMO-MORPHOLOGY

(1) Yāska and Pānini were the brightest, though not the earliest, exponents and systematisers of the long line of ancient Indian school of grammatico-etymologists (Nairuktas), who enunciated the theory of verbal origin of noun and, for the matter of that, adjective and adverb,

which were regarded either as mere semasiologically differentiable aspects of or as secondary derivatives from it They evolved the wonderful technique of verbal roots on the one hand and separate sets of conjugational, declensional, primary, secondary, feminine and denominative suffixes on the other and described every verbal, nominal, adjectival or adverbial form, primary or secondary, as a combination of some ultimate verbal root with one or more suffixes from the corresponding set or sets While the entire significative range of a verbal root in its varied nominal transition remained exclusively centred upon itself, the suffixal machinery, though void of any meaning in itself, was supposed to possess the potentiality of lending the requisite, distinctive colouring to root-meaning at each stage of its said transition. Thus, for instance, the presence of the action of eating as found in the denotation of the words, अत्ता, अदनम् and अन्नम् was due to the presence in them of the common verbal root, √अद् to eat ; but the active, abstractive and passive relationship of the action of eating as respectively denoted by these words was derived from the respective presence in them of the suffixes, तृच्, ल्युट् and क्त. A frame-work of indicatory letters (Anubandhas) as attached to suffixes was invented, specially by the grammarians as distinguished from the etymologists, readily to help a note being made of particular phonetic and accentual changes in the radical portion as attending suffixal contact.

(2) While this analytic treatment was the recognised province of Vyākarana, Nirukta, as following it in principle, was in a way complementary to it in that by bringing to light, as its primary function the phonetic changes which language underwent in being spoken from generation to generation, it enabled obscure words being passed through a mental process of reversion to the original situation (Pratyaksavrtti), favourable to their right analysis into radical ond suffixal elements.

(3) It is, however, noteworthy in this connection that their respective treatment of the phenomenon of phonetic change consituted the real line of demarcation between these two Vedāngas in that, as stated above, Vyākaraṇa sought codification of this phenomenon on

the basis of specially indicatable peculiarities as attaching to suffixal elements when coming into contact with particular basic elements, verbal as well as nominal, and Nirukta recognised the same as inherent in the very nature of the spoken word, both in its basic and suffixal portions and, therefore, admissible as such without attributing its incidence, whether in a base or in a suffix or in both, to either of them as a speciality belonging to it.

(4) The following points may be noted as bearing on the treatment followed here in this matter :—

(i) The Concordance is presented in a thorough-going Pāninian setting, the above-mentioned etymo-morphological principle being strictly adhered to

(ii) In the case of regular, pedigreed entries, etymological aspect being self-evident, corresponding footnotes concern themselves mainly with the morphological side

(iii) In the case of etymologically obscure and, therefore, unpedigreed entries, corresponding footnotes are intended to afford a complete view of previous contribution, ancient as well as modern, to the subject, accompanied by its critical assessment as well as new suggestion, if any

(iv) In most cases, phonetic changes are explained both according to the Vyākarana and the Nirukta sections of the ancient grammatico-etymological system and an attempt is made to correlate their respective terminologies

(5) But while the Pāninian system forms the structural backbone of the Concordance on account of its remarkable intrinsic merit and firmly established universal recognition, another quite independent hypothesis in the Ur-Aryan philology is also envisaged in numerous footnotes. The following remarks are intended just to point out some of its salient features :—

(i) The Ur-Aryan speech expanded out of accented, monosyllabic significant, basic sounds.

(ii) Each basic sound was of a composite nature, beginning as an aspirated or sibilated consonant and finishing up as a rolling vowel, with a nasal tendency.

(iii) These basic sounds, which do not seem to have been more than five, but may have been fewer, may be represented as *घृ, *झॄ, *घॄ, *भॄ and *शॄ[1].

(iv) As a result of natural variation inherent in pronunciation from man to man, each basic sound was uttered in a number of ways in respect of both its elements, consonantal as well as vocalic[2]

(v) Ur-Aryan was a non-inflective language.

(vi) Originally conceived as nouns and used in series to convey connected ideas, the above-mentioned basic sounds gradually developed interrelated values of different parts of speech, still at the primitive uninflected stage, in the order of proper nouns, common nouns, adjectives, pronouns, abstract nouns, subsequently, though the inter-play of the compositional phenomenon, verbs, adverbs and adverbial prepositions[3]

(vii) Frequency and constancy of several serial types of the basic sounds were responsible for the development of compositive tendency in them It manifested itself in a

---

1. For the elongated representation of the common vocalic aspect of these basic sounds, and for the devolutional phenmenon in the Aryan vocalic system, characterised, in pausa, by an elisional tendency (cf Pre. to First Ed II, 8, fn)

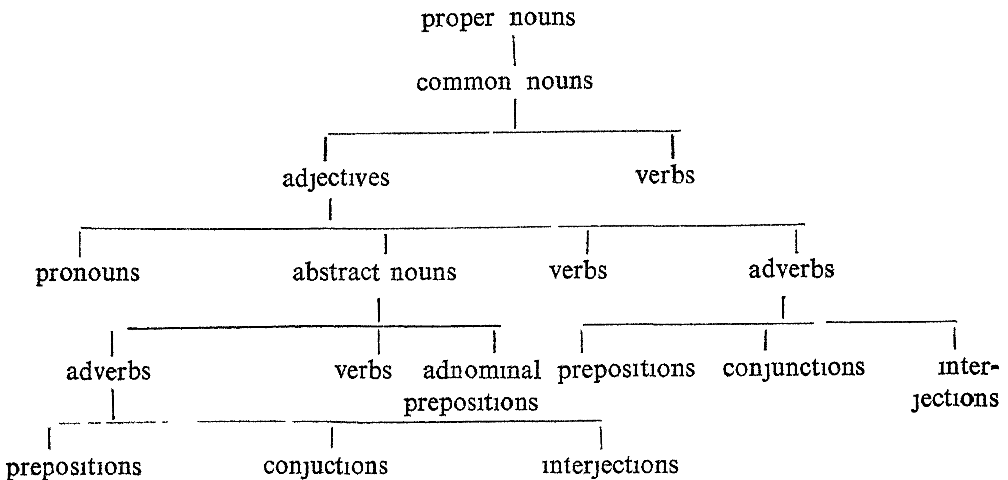
2. The general line taken by this phenomenon of variation is being illustrated hereafter in the form of a ready-reference chart in the case of one of the basic sounds (cf Ready-Ref. Chart 4)

3. The following table is intended further to render this process clear .—

number of ways, starting with the primitive compound, consisting of loosely strung two components, which maintained their separate accents intact, and culminating in the rich variety of the several types of consolidated and single accented compounds of later usage Accordingly, the doubly-accented particle, वाव [<*अर्-+अर्-)] is of great historical importance, being the only surviving representative of the above-mentioned primitive compounds in the form of juxtapositive conjunction of two separate word-units.

(viii) Of the later compounds, oxytone Dvandva was the first to come into vogue, gradually followed by the other principal varieties, namely, oxytone Tatpurusa on the one hand and Prādi-*cum*-Bahuvrīhi, which maintained the accent of the first member, on the other[1]

(ix) Krt and Taddhita derivatives, consisting of more than one syllable, were so many compounds of original monosyllabic nouns.

1. Accordingly, as the Ur-Aryan terminoloy is gradually recognised and the close relationship between Prādis, on the one hand, and Bahuvrīhis instead of

(x) Differentiation of feminine signification was accompanied, in the first instance, by terminal conjunction of a gradually specialised component, which originally signified diminutiveness or, may be, being a mate and was the direct ancestor of the later Sanskrit suffixal syllables Subsequent bifurcation from it of feminine formations in आ on the one hand and ई and ऊ on the other was a merely phonetic phenomenon, e.g p 467[h].

(xi) Verbal conjugation and nominal declension developed from juxtapositionally compositive tendencies of basic sounds, those getting uniformly tagged at the end of other sounds, assuming, in course of time, corresponding suffixal values Accordingly, doubly accented forms ending in तवै and doubly or singly accented Aluk compounds like वनस्पति-, अग्नीषोम-, अंहसस्पति- and अग्रेगु- may be said to be fossilised reminiscences of the stage when terminal components had not yet fully assumed suffixal character.

(xii) To sum up what has preceded, first, the basic monosyllabic sounds formed the common basis of nominal as well as verbal usage, though, in sequence of time, the latter emerged after the former had been already in the field and, secondly, out of the several morphological categories (Vrttis) as recognised in the Pāninian system,

---

Tatpuruṣas, on the other, becomes patent, the Pāninian compositional technique will have to be considerably modified with a view to normalise the description of all compounds accent-wise It is quite imaginable that while, on the one hand, no scope may be left for an oxytone compound, irrespective of its components (vs Pānini, VI 2 162 ff) to be classed as Bahuvrīhi, all initially and medially accented compounds, likewise, on the other, may have to be treated as Prādi-*cum*-Bahuvrīhis (vs. Panini, VI. 2. 2 ff). This will naturally involve comprehensive application of the reversional process to arrive at the Ur-Aryan syllabaries, on the one hand, and change in the position of Avagraha in thousands of compounds, on the other—a work, which, it is clear, lies much beyond the limited scope of the present attempt.

namely, Sup, Tin, Krt, Taddhita, and Samāsa, the last mentioned formed the common origin of the rest Therefore, there is no essential distinction between the primary verbs and the so-called denominative verbs, as understood at present, except that the latter came historically later than the former

(k) CORRELATION OF SYSTEMS

Although from the point of view of the hypothesis of uninflected, monosyllabic origin of the Ur-Aryan speech, as adumberated above, Pāninian basic as well as suffixal elements have no objective existence, (e g pp, 524[e], 528[h]), yet, for reasons as already stated, this Concordance is set strictly in accordance with the Pāninian two-fold terminology Accordingly, the following points may be noted as indicating how the new hypothesis is given in footnotes in correlation to the Pāninian system —

(1) Basic monosyllabic sounds are represented as ending in ॠ, being the familiarly known, common, theoretical, starting point for the objective triple phonetic variation, namely, अर्, इर् and उर्[1]

(2) When a basic monosyllabic sound is referred to in respect of its verbal usage, it is prefixed by the familiar radical sign, e g p 651[j]

(3) When a basic monosyllabic sound is referred to in respect of its nominal usage, it is put as a derivative and supplied with the familiar terminal hyphen, e g. p 661[b]

(4) Most of the Pāninian verbal roots are of a composite nature and, wherever necessary, they are explained as such, indicating their components, e g p 568[c].

---

1. The implication is that but for this correlational consideration, it is unnecessary to represent the basic sounds with the long vowel, the short one being quite sufficient.

(5) A new semantic theory is introduced to explain how, e g. √अर्च्<अर्क्- could denote many unconnected things, e g hymn, the sun and the plant of that name. This is the theory of Bahu-prasthāna Dhātu (abb बधा) or verbal roots of multiple origin In the light of this postulation, verbal roots of this kind are common, undifferentiable, phonetic descendants of entirely separate predecessors with different meanings[1], e g pp. 498[e], 521[h], 568[o]

(6) Pāninian suffixes are occasionally traced to their objective ancestors, e g. pp 193[a], 406[f], 455[a], 482[b], 507[i], 509[i], 513[d], 588[g], 592[a,e], 594[h], 597[n].

(7) Pronouns and other parts of speech, wherever possible, are brought within the fold of regularly pedigreed entries, e g अनु, अस्मद्-.

(I) PĀNINIAN STUDIES

The main lines on which the Concordance serves the purpose of carrying on comprehensive and comparative studies in the Pāninian system may now be briefly indicated as under .—

---

1 As a corollary to this hypothesis, it is to be observed that when a root consisting of one of the basic sounds happens to be characterised by homonymic potentiality, the phenomenon is to be explained on the basis of the distinction to be made between the really basic sounds on the one hand and those only apparently so on the other, the latter being only phonetic remnants of primitive composite sounds. The residual process may be represented, e g. as, *घर् + *भर्- > *घब्भर्- > *घाभर्- *घभर्- > *ह्भर्- > *हभर्- > *भर्- > √ *भृ, which is obviously different from the original reduction, √*भृ, responsible for the second component in the above-mentioned primitive compound Just to indicate the potentiality of this theory as a useful tool for further researches, incidental reference may be made to the current theory of the Indo-Iranian clash in ancient time. It is supposed that as a result of it, Deva as a diefic term with Indians became a demonic one with Iranians and asura as a diefic term with Iranians became a demonic one with Indians In so far as the philological aspect of the theory is concerned, it is obvious that it will fall to the ground if the present hypothesis of multiple origin of homo-phonological words is conceded. And, quite incidentally, the presence in the Ur-Aryan speech of this compositive tendency of its basic sounds, may be said to be additionally vouched for by the persistent use of auxiliary verbs in all Aryan languages, ancient as well as modern.

(1) Yāska's four-fold categorisation of words[1], namely, nouns, verbs, prepositions (Upasargas) and particles (Nipātas) was further consolidated by Pānini. He treated[2] prepositions under particles and grouped them together with certain other words listed in Gana-pātha under स्वर् as indeclinables[3], all of which he put as a special sub-class of declinable bases (Prātipadikas) with declensional suffixes dropped[4]. But this process, which seemed to reduce the number of the categories to two, failed to assume any objective value in that it served merely to side-track into the technical jumble the real problem of finding out the way to etymo-morphological correlation of indeclinables with the other two categories The Concordance, as already observed, follows, in substance, only the non-technical aspect of the pāninian method in that indeclinables are treated here as a category apart to the accompaniment of adumberation of the fundamental principal of their intimate connection with declinables by virtue of their being recognizable as fossilised declensional forms

(2) In correlating Pāṇinian enunciation with the Concordance entries, the scheme which is followed is as under —

(i) When any aspect of an entry is the subject of an Astādhyāyi-sūtra, Gana-sūtra, Unādi-sūtra, Phit-sūtra, Vārttika or Isti, the same is regularly cited, e g p 3[a,b].

(ii) When an obscure aspect of an entry is not the subject of a specific Pāninian enunciation, an effort is made to explain the former on the basis of special utilisation of the frame-work of the latter, often involving lengthy and intricate discussions bearing on textual and technical interpretation, e g pp 7[e], 50[o], 51[h], 91[c], 105[l], 106[n].

(iii) A large number of entries, hypothetical as well as textually preserved, are responsible for the introduction

1. Cf Nirukta, i, 1.
2. Cf Aṣṭādhyāyī, i. 4, 58.
3. Cf. *op cit* i. 1, 37.
4. Cf. *op. cit.* ii, 4, 82.

of a very comprehensive process of supplementation and corresponding enrichment of the Pāṇinian tradition in respect of the Pada, the Gaṇa and the Seṭ and Aniṭ aspects of verbal roots and, also, in that of suffixes, Anubandhas, primary and secondary formations, conjugation, declension, composition, accent and other grammatical and phonological details. A substantial portion of the critical apparatus is devoted to proper registration of this process which is specified, in bold type, by the word, **उपसंख्यान-** or **उपसख्येय-** (common abb. **उस**) so familiar to students of Kātyāyana and Patañjali or, in a few cases, by the word **तु** This device is intended to facilitate utilisation of the data which are recorded here, being, so to speak, a continuation of the contribution as made in this behalf by those ancient teachers, e g pp 51[f], 270[j], 287[m], 560[a].

(iv) When some aspect of an entry is explained on the basis of the principle of phonetic decay, an effort is often made to correlate the latter by rendering it into Pāṇinian terminology, e.g. pp. 1[u], 560[a]

(v) When an entry is discordant with a specific Pāṇinian enunciation, the same is duly reported, e.g. pp 13[n], 51[j], 105[m], 266[p], 535[a].

(m) PREVIOUS AUTHORITIES

Varied as the nature of discussions in footnotes is, an effort is always made properly to represent and weigh both pros and cons of a case, as viewed by previous authorities, being respectively headed by the comparative and differentiative abbreviations **तु** and **वैतु.**, e g. pp 198[h], 200[i,k], 205[o], 207[b,d], 268[m], 377[f,b].

2. TREATMENT OF VERBS

(a) ROOTS

(1) The radical sign, √ is uniformly prefixed to verbal roots as their characteristic graphic representation, e g. √ **अंग्** , √ **अंह्**.

(2) In the Pāninian system, a verbal root generally consists of two parts, namely, the radical element proper and the indicatory portion, Anubandha For the purposes of this Concordance, however, only the real radical element is given without the technical accompaniment, which has no significance outside the Pāninian system, but is, on the other hand, likely to cause serious embarrassment by interfering with the essential alphabetical order, e g. √अञ्ज्, √क्रु<√अञ्जू, √डुक्रुञ्, respectively.

(3) The Pāninian 'Idit' roots, namely, those accompanied by the indicatory short इ as a mark of their prospective taking in of a nasal element in the process of their conjugational and derivative expansion, are entered here with their nasal potentiality made manifest, e g, √ अंह्<√अहि.

(4) When a root exhibits this nasal element only in some of its conjugational or derivative forms and does not do so in others, it is recorded twice in the Pāninian system distinctly to bring out its duplicate character in this matter, which is done here by simply indicating the nasal aspect in juxtaposition with the preceding non-nasal one in the same entry, e g अभि√दभ्, म्भ्.

(5) Pāninian grammar records certain roots or the substitutes (Ādeśas) thereto as short-*a*-ending But such roots are generally entered here as consonant-ending, e g √कथ्, √गण्, √धाव्, √यच्छ्

(6) It is included in the scheme which is being followed here that such roots as are essentially different on semasiological grounds, though phonographically needing identical representation, should in the last analysis be numerically differentiated But at the present stage of the progress made in this matter, the treatment still remains, even if unavoidably, uneven and incomplete, for which a reference may be made to fnn. to √अर्, √अर्चं>अर्कं-, √ अश् (वधा), √ अश् (भोजने), √ अस् (भुवि), √ अस् (क्षेपणे). In the circumstances, the safest course as now emerging for being followed till, at least, the consolidated index stage, (cf. Intro,

II, c 2) and, may be, the Dictionary stage (cf Intro II, a. 2) are reached, is to indicate, wherever specifically need, the particular significance in which a root of this type, designated here as a Bahu-prasthāna Dhātu (abb. बधा.), is intended, 'whether in the body of the Concordance or in the related footnote, e g. √*अप्, √*अल्प्, √सन् *सरणे (p. 615[a]).

(7) Prepositionally composite roots have been treated exactly on the same lines as the simple ones Instead of entering them in subordination to the latter, they are given an equal status with the same in order that the primary and the secondary vocabulary as severally connected with and derived from them may the more clearly and independently be represented as each distinct family-group and, may the more easily be referable as such in its own alphabetic order, e g. अति√पद्, अनु√पद्, अभि√पद्. But, in a way, centrifugal as this process is, it is regularly accompanied by its centripetal correlative in that the one or more prepositions, in composition with which it is found used, e g √अज् · [अनु°, अप°, अभि° ··] The employment of this duplicate system of record will naturally help in each root being studied comprehensively both in its simple state and in its prepositionally compositive usage The characteristic utility of this referential apparatus becomes the more pointedly remarkable in the case of such roots as are available only in prepositional combination and as such are given in their alphabetical order merely for the purposes of cross-reference, e.g , √अङ्ख् The following points deserve special attention in the matter of the record of these roots :—

(i) The treatment of cases which do not offer any scope to crasis between the prepositional and the radical components, is quite simple in that the medial radical sign clearly differentiates them from each other in their juxtapository entry, e. g. अति √पत्.

(ii) When there is crasis between the prepositional and the radical components, round brackets, containing the combining elements separated by the radical sign is put after the resultant syllable, embodying the said

phonetic phenomenon, e. g. अवा (व√ग्र) सृ [क्षेपणे], अवे (व√इ), अभ्य(भि√ग्र)ञ्ज्

(iii) When there are more than one prepositions attached to a root, the same are divided from one another by means of one or more additional medial hyphens, according to the need of a case, e. g अति-प्र√कित्, अनु-प्र√युज्, अनु-सं-प्र√या

(iv) When there are more than one prepositions attached to a root and there is crasis between themeselves, round brackets, containing the combining elements separated by a hyphen, is put after the resultant syllable, embodying the said phonetic phenomenon, e g. अत्यु(ति-उ)द्√ग्रह्, √अन्वा(नु-ग्रा)√भू, अनु-पर्या(रि-ग्रा)√वृत्.

(v) When there are more than one prepositions attached to a root and there is crasis between themselves as well as between the root and the preposition immediately preceding it, the situation is represented by putting round brackets, containing, first, the combining prepositions mutually separated by one or more hyphens and, then, the root and the preposition next to it separated from each other by the radical sign, e. g. अभ्युदि(भि-उद्√इ), अभ्युदे(भि-उद्-ग्रा√इ)

(vi) In entering a root preceded by more than one prepositions, the order in which the prepositions are arranged depends more on their comparative semasiological proximity to the root than merely on the sequence of the textual occurrence, e g उपा(प-ग्रा)√गम्>आ उप गन्तन

(8) When an extra-Nipāta adverb is prepositionally attached to a root, the latter is treated here just like an ordinary prepositionally composite root, e. g अन्तर्-आ√धा, अन्तरि(र्√इ), अस्तमि(म्√इ).

(9) Denominative roots are given as such in their alphabetical order under their respective nominal or adjectival bases. The follow-

ing special points relating to their somewhat varied entry are to be noted :—

(i) Complete reductional stage is represented by a root derived by means of the Pāninian suffix क्विप् from a base ending in अ, being given as unaccented, consonant-ending one, e g √अव्>ओम->√*ओम्

(ii) A denominative root tending to be employed in its conjugative or derivative expansion as one formed by adding the Pāninian suffix णिच्, is given unaccented and as one ending in इ, e g अन्त->√*अन्ति, २अन्धु->√*१अन्धि (i e , just like an ordinary Curādi root or a causative base and without following the general modern method of entering a root of this type as one ending in अय्)

(iii) Denominative bases other than the foregoing two types are entered with proper accent, representing the stem-stage, preceding the personal or derivative endings[1], e.g. अहस्->√*अहोयु, अघ->√अघायु, अन्न->√*अन्निय.

(10) Our basic literature bears testimony to the presence of a number of defective roots, namely, those which in the course of their chequered fortunes through ages lost a measure of their self-sufficing entity in that while some of their forms remained popular in literary usage, the rest somehow dropped off, making room for the corresponding ones of certain other roots, which were often similarly defective in respecet of their other forms. In the Pāninian system, they have generally been treated as synonymic pairs, one member of which is mentioned as the root proper and the other as a merely complementary substitute for it in certain conjugative and derivative forms. The followihg points may be noted in connection with the treatment of these roots here :—

---

1. It is to be observed that the limitations of the Pāninian technique have prevented the reductional representation being practicable in most of these cases.

(i) When the members of a Pāninian pair of this kind happen on immediate[1] philological grounds to be separate from any independent of each other, they are treated as any other two unrelated roots, e g √अस् (भुवि) and √भू, √दा and √यच्छ्, √ब्रू and √आह्, √सृ and √धाव्, √दृश् and √पश्, इ and √गा.

(ii) When the members of a Pāninian pair of this kind happen on philological grounds to be interrelated as cognates and, also, readily recognizable as such, the less used of the two is simply entered in its alphabetical order, whence it is cross-referenced to be more used member, in juxtaposition to which it is given in round brackets and under which its entire forms are distinctly registered in a separate paragraph, e g √इच्छ्, √ऋच्छ्, √गच्छ्, √यच्छ् and √धम् in relation to √इष्, √ऋ, √गम्, √यम् and √ध्मा, respectively

11. When the manifold reduction, on purely phonetic grounds, of one and the same root demands plural representation in different alphabetical orders for the purpose of independent record of its several types of conjugative or derivative forms, each type beginning with a different vowel, each redical entry is accompanied by a cross reference to its other correlated entry or entries in round brackets, e g √अर्च् (= √ ऋच्), √अर्ह् (= √*ऋंह्)

12. New roots, simple, composite and denominative, are entered, generally accompanied by the usual top-asterisk, to meet the following situations :—

(i) When they are pre-supposed by certain conjugative and derivative formations, e g अहस्-> √*अहोयु, अहुर्-> √*अहूरि, √*अप्, √*ऋह्

1. The implication in the use of this adjective is that at least some of the roots, being referred to here, may ultimately come out to be interrelated cognatively on the basis of the Ur-Aryan philology.

(ii) When they are demanded by considerations of referential facility in the matter of alphabetical arrangement, e g √*अर्, √*अर्ध् √*अर्ष्.

(iii) When they are indicated by etymological considerations, often of the Ur-Aryan character, e g. √*ॠ (p 475[q]), √*मॄ (p 488[f]), √*घॄ, √*क्षॄ (p. 579[d])

(13) According to the Pāninian system, such roots as expand into forms belonging to different conjugational types have been enumerated separately as so many different roots Here, however, they are accorded a single, consolidated entry, under which the several types of their forms are distinctly arranged according to the general system to be presently described, e g √इ, √कृ.

(b) STEMS

(1) When there is some special phonetic transformation in a root in passing into the stem stage, whether on account of duplication or some other factor attendant upon the addition of a suffixal intermediary, the same is properly indicated alongside of the root, e g. अति √ष्ठा (<स्था) >तिष्ठ, अभि√हन् >जिघांस, अभि- सं√पद् >पादि.

(2) When such sub-stems happen to be rather too many, they are given at the head of their respective paragraphs containing their forms, e g. अति√तॄ>अति√तर्, अति√तॄ, अति√तुर्, अति √तारि.

(c) CONJUGATIVE FORMS

(1) In entering the conjugative forms as available, the primary ones belonging to the present and imperfect tenses and the subjunctive, imperative and optative moods related to them, are first given in the order, लट्, लेट्, लोट्, लङ् and विधिलिङ्, e.g अनु√ब्रू, √अस् (भुवि)

(2) When the forms belonging to the above-mentioned tenses and moods are based on different conjugative varieties (Ganas), they are grouped stem-wise, in separate paragraphs, e g अति√तॄ, अनु√भू,

(3) Then, follow the remaining primary forms in the order, लिट्, लुट्, आशीर्लिङ्, लुङ् and लृङ्, e g अनु√वृत्, अनु√ष्ठा(<स्था), √अस् (भुवि), √अस् (क्षेपणे)

(4) When some लेट् forms are more akin to the लुङ् than to the लट् stems, they are separated from the लट् stem forms, if any, and treated along with the लुङ् forms, e g. अति√तॄ>अतितरः, अति ·तारिषत्.

(5) Similarly, other modal froms are split up stem-wise and the different types are entered separately, e. g. अप√भू>अप भवतु, अपभूतु; अपि√भू>अपि · भूतु; अपि√गम्>अपि जगम्यु

(6) The single, seemingly incipient, लुट् form is treated as a derivative ending in तृच्, e. g अन्वा√गम्>अन्वा-गन्तृ-

(7) In the case of the Ubhayapada roots, the Ātmanepada forms precede the Parasmaipada ones, e g अभि√मृश्, अभि√रक्ष्.

(8) The froms are arranged person-wise and number-wise in the order, III, II and I and singular, dual and plural, respectively, e.g अभि√रक्ष्, √अस् (भुवि)

(9) When a form is to be recorded both accented and unaccented, its accented aspect precedes the unaccented one, e. g. √अव्>अवति, अवति; √अस् (भुवि) >अस्ति, अस्ति

(10) Primary form having been exhausted, next come in order, arranged on the same lines, passive, reflexive, causative, desiderative and intensive forms, e. g √अञ्ज्, अति√तॄ, √अद्, अनु√शक्

(11) When the final short vowl of a form is lengthened in the Saṁhitā text, the same is shown by putting the original and the emergent aspects in juxtaposition[1], e g अप√हन्>अप हत>ता, अपि√भू> अपि भूम>मा, √अव्>अव<वा.

(12) The conjugative treatment of a root is concluded by enumerating, inside square brackets, the prepositions which are used in combination with it, √अद् [अपि°, आ°, वा°]

(13) Peculiar and unfamiliar forms are repeated in their alphabetical order also, whence they are duly cross-referenced to their proper entries, e.g. अप्सन्त< √*अप्, अश्नन्< √अश् .

---

1. cf. Intro. IV, 1. (f). (2) ff.

(14) The following points deserve special attention in the matter of the record of the forms of prepositionally composite roots :—

(i) The prepositional components of these forms are found used in two ways, namely, as their integral components and as separate entities In both cases, extreme caution is needed in distinguishing between the use of a Nipāta as a genuine preposition from its use as a mere adverbial adjunct[1] Indeed, this presents one of the most difficult practical exercises of the Vedic philology in that every individual case, according to its special situation, has to be determined on the basis of mainly semasio-syntactical and accentual, and sometimes, also phonological and metrical considerations.

(ii) The treatment of prepositionally integrate forms is quite simple in that they have merely to be copied out, e.g अति √कृ>अतिकरोति.

(iii) When the prepositional component of a form is used in separation from it, the situation is represented by the typographical device of putting dots between the two components, e g. अति√ तॄ>अति · तरामसि.

(iv) When after a prepositionally composite form has been read in a text, the preposition alone is repeated, implying similar repetition of the verbal form, the same is represented by making a separate entry, in which the implied form is supplied in distinct type in juxtaposition to the preposition and inside round brackets, e.g अप √नुद् > अप³ (नुदस्व), where the additional device of the degree figure also represents repetitional triplication.

(v) When the prepositional component of a composite verbal form occurs in a Pratīka as quoted from elsewhere without

---

1. i. e. as envisaged by Pāṇini (1,1, 58) and as against enunciation of Yāska (1, 1), involving inherent isolation of Upasargas constituting as independent category [cf Intro. IV, 1. j. (5). (i) ff for the Ur-Aryan implication].

the verbal component as read in the original text, the latter is duly supplied in distinct type, inside round brackets [cf Intro IV, 4 (6) (ii)], e g. अभी(भि√ई)>अभि(ईमहे).

(vi) When the occurrence of a preposition in a text implies the contextually needed verbal form having to be supplied from imagination, the situation is represented either by putting the preposition juxtaposed by the empty radical sign followed by a hyphen mark as a head-entry and suggesting the radical component in the footnote to the same, e g अति√-, or by treating the case under the fully supplied root with this difference that at the particular reference, the implied form is given inside round brackets in distinct type, e g अप√गम् > अप (गमयन्तु)

(vii) In giving prepositionally composite forms, crasis between one preposition and another and between a preposition and a root is fully maintained, e g. अभ्यु(भि-उ) पा(प-आ)व √हृ >अभ्युपावहरामि.

3 TREATMENT OF DECLINABLES

(a) DISTINCTIVE SYMBOLS

(1) All declinable bases are distinguished from verbal roots on the one hand and indeclinables on the other by being supplied with a terminal hyphen, which indicates that they enter into actual use only with proper declensional suffixes added to them, e g अंश-, अंशु-, अग्नि-, अग्नायी-, आग्नेय-, अग्नि-दग्ध

(2) An asterisk is put on this terminal hyphen to indicate basic reduction in the case of a word, generally not recognised as pertaining to the category of declinables, e g. २अवस्*-

(3) When it has to be indicated that a particular declensional form is used as a sub-base in that it enters as such into combination with other words, it is accorded a separate, un-accented and un-hyphened entry at the head of its compounds, e.g. अग्र->अग्रे.

(४) A composite base, which is arrived at by combining the components as textually read in separation, is entered with the sign ϕ prefixed to it[1], e g ϕअति-रोहत्-, ϕअप-घ्नत्-, ϕअप-दुहत्-

(b) ARRANGEMENT OF PRIMARY BASES

(1) Every primary declinable base is entered immediately under the verbal root from which it is derived, except when the conjugational forms related to the latter may have to intervene, e.g अंहोयू-, अङ्कूयत्-, अभि-श्वसत्-, अपि-हीन-

(2) When a primary declinable is derived from a verable sub-base treated along with its head-base, the foregoing general rule is followed in entering it only after the entire conjugational forms, whether belonging to the head-base or one or more sub-bases attached to it have been exhausted, e g अति√तॄ > अति√तर् > अति-तर-

(3) Primary declinables, if many, are entered in the alphabetical order, e g √अव् > अव्-, अव-, ऊति-, ऊम-

(4) In the case of group-bases, those treated as complementary bases are alphabetically arranged as sub-base under or along with the head-base, with which they are connected either on phonological grounds or as being its cognates[2], e g अदस्- > अमी-, अमु-, अस्मद्- > *अस्म-, अस्मद्-, अहम्*, *आव-; अहन्- > अह-, अहन्-, अहर्-, अहस्-

(5) Arrangement of primary declinables is occasionally liable to be interfered by the combined alphabetical entry of one or more cognate indeclinables, e.g. अनु-दृश्य-, अभि-दुह्य-, अभि-द्रुह्य-.

(c) ARRANGEMENTS OF SECONDARY BASES

(1) All secondary declinables are alphabetically arranged under the primary bases to which they may be related

---

1. So far, only some prepositionally compositive participial bases as representing this type having come under observation, this phenomenon may be correlated to the parallel one in the verb section [cf. Intro. iv, 2 (c) (14) (iii)]

2 This treatment is being extended in the continuation to comprehend cases of textual cerebralisation, e, g. धनुर्. ष्, स्, - पूषण्, न्- (vs. अर्यमन्- as registered here).

(2) Such of them as are homo-vocalic in that their initial syllables have not undergone any gradational change, are put in the columns which are separated by a single measure from those in which the related primary bases have been entered , e.g. अग्नीषोम- > अग्नीषोमीय- अग्र- > १ अग्रिय-, २ अग्रिय-, अग्रच-.

(3) Such of them as are allo-vocalic in that their initial syllables have undergone some gradational change, are taken up before the other secondary or compositional entries, which are homo-vocalic and put in the columns which are separated by a double measure from those in which the related primary bases have been entered, e g. अतिथि- > आतिथ्य-.

(4) But when an allo-vocalic secondary base is related to a primary base which is not used as the first member of a compound, the former is put in the column which is separated by a single measure from the one in which the latter has been entered, e g. अग्रयण- > आग्रयण-.

(5) The arrangement of tertiary bases and those still further removed from their primary originals also follows the foregoing rules in that, in general, every derivative base, whatever its development-stage, is put under the base, which immediately precedes it in the order of development, in the column separated by a single measure from the one in which the latter has been entered, e g २अ-दिति- > आदित्य- आदित्य-वत्-.

(d) ARRANGEMENT OF COMPOSITE BASES

(1) Composite declinables are characteristically distinguished from simple declinables by being given an additional medial hyphen, e. g. अघ-रुद्-, अघ-शस-, अघ-हार-

(2) When a primary compound further enters into secondary composition with a simple declinable, the position of the medial hyphen shifts forwards, or backwards as the case may be, so as to lie between the primary compound on the one hand and the new component on the other, e. g अघशंस-हन्-, *अघ-कृष्णाजिन-.

(3) When two primary compounds further form a secondary compound, the latter alone is indicated by a single medial hyphen, e g अघशंस-दु:शसु-, अजात-पुत्रपक्षा-.

(4) Compounds are recorded alphabetically, if many, under their first components after the secondary derivatives of the latter, if any, have been entered, e g अ॒तिथि->अतिथि-त्व॒-, अ॒तिथि-पति-.

(5) A primary compound is put under its first component in the column next to the one in which the latter has been entered, e g. १अ॒सुर->असुर-क्ष॒यण-.

(6) A secondary compound is put under its first composite component in the column next to the one in which the latter has been entered, e. g अघशंस-दु शसु-.

(7) When the final syllable of the preceding component and the initial one of the following component of a compound are phonofusively affected, whether either of them or both, the situation is duly indicated inside round brackets introduced between them, e. g. अग्न्यु(ग्नि-उ)-पस्थ॒ान-, अ॒क्षितो(त-ऊ)ति-, अतु॒ी(ति-इ)त्वरी- अनु-ष(<स)त्यु॒-.

(8) When a long vowel with which the first component of a compound ends, represents an ancient phonological phenomenon[1], the same has been indicated inside inter-component round brackets, but only in terms of familiar approximation[2], e. g *अ(क्ष>)क्षा-न॒ह्-, अ्र(जि>)जी॒-गर्त-, अ(ति>)-ती-काशु॒-, अ(नु>)नू॒-वृ॒त्-.

(e) ARRANGEMENT OF FEMININE BASES

(1) Declinables which end in a long vowel and are, according to the Pāṇinian technique, derivable only in the feminine gender are entered as such without being accompanied by the

---

1. cf. Intro. IV, 1. (f) (2) ff.

2. According to the Ur-Aryan terminology, this long vowel represents the original अर्, इर् or उर् [cf. Intro. IV, 1. (j), (5), (1) ff].

bracketed postulation of their pre-feminine aspect, ending in a short vowel, e. g अर्हुणा-

(2) Declinables which, according to the Pāninian technique, though usable in different genders, are traceable in their feminine usage only are entered in juxtaposition to their pre-feminine aspect, which is indicated along with the angular or arrow-like pointer, inside round brackets, e g अश्युमा(न>)ना-, अति-च्रुर(त्>)न्ती-

(3) Declinables ending, gender-wise, in अ or आ but keeping the same accent intact, are grouped in a combined entry, a comma being put between the two aspects, to which the terminal hyphen is attached in common, e. g अघ्,घा-, २अज्, जा-, अञ्जान्, ना-.

(4) Declinables ending in इ or उ, which is lengthened in the feminine gender without affecting the accent, are also grouped in a like manner, e g अराति,ती-, अभि-दिप्सु, प्सू-, अवस्यु,स्यू-

(5) All other feminine declinables are put separately under their respective pre-feminine aspects in the columns next to those in which the latter have been entered, thus obviating unnecessary confusion of declensional forms The main varieties may be noted as under —

(i) Those ending in आ, when representing distinct semasiological and, may be, etymological aspects, e. g अघा-, अषाढा-.

(ii) Those ending in ई and representing their pre-feminine aspect with final अ or consonant, e g अ-देव->अ-देवी-,अ-सत्-> असती-, अर्किन्->अर्किणी-

(iii) Those ending in ई and representing their basic aspect in इ with accent variation, e g अक्षि->अक्षी-, अर्षणि->अर्षणी-.

(iv) Those ending in ई and representing their basic aspect in इ without accent-variation, when subject to

- further differentiation on various other grounds, e g. अरुणि- > १अरुणी-.

(v) Those ending in ई and representing their pre-feminine aspect with final, ऋ e g अवितृ- > अवित्री- अनुष्ठातृ- > अनुष्ठात्री-

(f) TREATMENT OF VERBAL DECLINABLES

Verbal declinables, namely, participial bases, which are generally treated as a part of the verbal section in modern lexicons are here entered just like other regular, pedigreed declinables in common alphabtical order with the same, e.g अप √रुध् > अप-रुद्ध-, अप-रुध्यमान-.

(g) TREATMENT OF ADVERBIAL DECLINABLES

No distinction is made in the treatment of those declinables, certain declensional forms of which are found adverbially used, from that of those without such usage except that the said peculiarity in the case of the former has been made the subject of special indication in the related footnotes, e.g. अ-विद्वेष- > -चम्, २अनु-काम- > -मम् .

(h) TREATMENT OF UN-PEDIGREED DECLINABLES

The following circumstances have called for a number of declinables being entered, outside the pedigreed arrangement, in their own, independent alphabetical order.

(1) When in the case of a primary, declinable, etymology is unkown, obscure or uncertain or is proposed the terms of the the Un-Aryan speech, e. g अनस्-, २अन्य-.

(2) All declinables, whether primary, or secondary or composite, which have suffered such phonetic change as is likely to offer some diffculty in their being readily referred to their proper place of occurrence in the geneological setting are treated in this way as well as duly cross-referenced, e. g. कृत्ति-, कूम-, सृत्-, आग्नेयु-, आतिथ्यु-, अग्ना-विष्णु-.

(3) When one or more components of a composite declinable, as proposed, are of dubious nature, e g. अनीक-, अभीक-, अनर्विश्-.

(4) Every sub-base of a group-base is treated in this way as well as duly cross-referenced, e g अमी-, अमु-, अह-, अहर्-, अहस्-

(5) All primary negative compounds are treated in this way e g अ-पति-, अ-पतिघ्नी- in contrast to अ-जात->अजात-शत्रु-

(i) NUMERICAL SEPARATION OF DECLINABLES

(1) When a declinable is met with in more than one accentual aspect, the same has been differentiated into so many separate bases, e g १अपस्-, २अपस्-, १अ-मेनि-, १अ-मेनि, १अरुणी-, २अरुणी-

(2) This treatment is likewise followed in bringing into relief certain other extra-accentual attendant factors, responsible for more than one semasiological aspects of an otherwise one and the same base, e. g. १अप्-, २अप्-, १अरति-, २अरति-; १अरत्नि-, २अरत्नि-, २असुर-, ३असुर-

(j) TREATMENT OF DECLENSIONAL FORMS

(1) As a rule, only the last syllable of a base is repeated in conjunction with the declensional suffixes The prefixed hyphen indicates that the initial residue is to be supplied from the basic entry to complete each from, e. g. अंश->-श , -शम्, -शस्य,

(2) Declensional forms of monosyllabic bases which are fully repeated under the foregoing general rule, are therefore given without the accompaniment of the preceding hyphen, e. g. सत्->सत्, सन्त., सन्तौ.

(3) Generally, the position of accent in declensional froms being the same as in the related bases, it is not indicated. When however, there occurs declensional shift of accent, the same is duly recorded, e. g. सत्->सत., सताम्, सद्भ्यः.

4. Declensional forms are arranged alphabetically and not casewise or genderwise, morphological considerations taking precedence of grammatical ones, even if only to facilitate ready

and consolidated reference, e. g अंशु->-शव , -शवे, -शु॰, अंश, ग्रा->-ग्रम्, -ग्रा, -ग्रा॰, -ग्रान्.

(5) In the case of group-basic entries with one or more sub-bases, the forms related to each sub-base are separately arranged according to the foregoing general rules, e g. अदस्->अमी->-मी, -मीभ्य., -मीषाम्.

(6) Declensional forms used in duplication are separately indicated as such according to general rules, a medial hyphen being put between the doublets, e g. अंशु- > -शु , -शु॰ ; अंहस्- > -हसःऽ-हस ; अग्नि- > -ग्निम्-ऽ-ग्निम् .

(k) NON-INITIAL COMPONENTAL REFERENCE

Each declensional section is concluded with the indication, inside square brackets and in distinct type, of the initial components of compounds, in which the respective declinable is used as a non-initial component, e.g अंशु- ···[°शु- अन्°, उप°, तृप्त°].

4 TREATMENT OF INDECLINABLES

1. All indeclinables are entered without any distinctive mark and, as such, are easily distinguishable from verbal roots with prefixed radical sign on the one hand and from declinables with terminal hyphen on the other, e g. अथ, अनु, √अद् > अत्त्वा, अत्तवे, अनु √दिश्>अनु-दिश्य, अधरात्

2. Derivative indeclinables of the nature of absolutives and infinitives, which are generally treated in the verbal section in modern lexicons, are co-columned with their declinable cognates in common alphabetical order, e g √अद्> अत्तवे, अत्तुम्, अत्त्वा.

3. Derivative indeclinables of secondarily extensional nature are put under their respective, primaries in the column next to the one in which the latter have been entered, e.g. √अद् > अत्वा > अत्त्वाय.

4. Indeclinables, which are not far removed from their basic declensional ancestry, are put under the latter as sub-entries, e. g. अधर- > अधरात्.

(v) When, however, an enclitic indeclinable enters into composition with another indeclinable, it is not separated as an independent word, the compound being entered under the first component, e g अ॒थ > अ॒थो

(vi) But when an enclitic indeclinable enters into composition with another prepositionally compositive indeclinable, it is separated as an independent word so that it may help the main prepositional component stand out in bold relief, e g. अपे(प√इ) < अ॒प(एतु) < अ॒पो (एतु), अप√म्यक्ष् > अ॒प म्यक्ष < अ॒पो…म्यक्ष, अपे(प√ई)ज् < अ॒प · अ॒पेजते < अ॒पो अ॒पेजते.

(6) Indeclinables are numerically differentiated in the following cases :—

When they are found used accented as well as unaccented, e g. क॒म् कम्, य॒था यथा

(7) In the case of composite indeclinables, the usual double entry system is followed in that they are treated in their own order and that their first components are also cross-referenced when their second components receive their proper entry, e g. सम(म्√अ)र्धि > समर्धयित्वा, अर्धयित्वा सम्°.

5. TREATMENT OF ACCENT

(a) TEXTUAL ACCENTOGRAPHY

Of the texts available for the purposes of this volume, seven, namely, Rgveda, Mādhyandina-Yajurveda, Kānva-Yajurveda, Taittirīya-Yajurveda, Maitrāyanīya-Yajurveda, Kauthuma-Sāmaveda and Śaunakīya-Atharvaveda happen to bear accent marks throughout In the case of the rest, while some of the Khila-Sūktas and a few sections of Kāthaka-Yajurveda and Paippalāda-Atharvaveda exhibit accent marks, the other two, namely, Kapisthala-Katha-Yajurveda and Jaiminīya-Sāmaveda have so far been published without accentuation

---

indeclinables except इव as separate words. Pada-pāṭha of the Taittirīyas differs from those of the other schools as available, in treating इव, also, as a separate word.

(b) THE INDIRECT LINEAL SYSTEM

1 In Rgveda and Taittirīya-Yajurveda, along with its Brāhmana and Upanisad, Udātta, which is really the accent proper, goes unmarked, being indirectly represented by a horizontal under-stroke below the preceding, preparatory Anudātta on the one hand and a vertical up-stroke on the following, enclictic Svarita on the other, e g अग्नये One or more Anudāttas are, however, also left unmarked when following a Svarita, except when followed by another Udātta or Svarita, in which case the immediately preceding Anudātta is necessarily marked, e g 'ळे as against पु° in 'अग्निमीळे पुरोहितम् (ऋ १, १, १) To obviate this kind of unmarked post-Svarita Anudātta being ever erroneously taken as Udātta, the latter is separated from the preceding Svarita by putting between them the sign १ with no mark on the Svarita vowel, when it is short, and ३ with an under-stroke below the Svarita vowel, when it is long, e g. अप्स्व१न्त. (ऋ १, २३, १९), क्वे३दानीम् (ऋ १, ३५, ७) An Anudātta preceding an Udātta or Svarita is always marked, e g अग्निम्, कन्या When more than one Anudāttas occur in the beginning of a sentence or a hemistich, all of them are marked, e g. अनुकामम् (ऋ १, १७, ३)

2. This system has been mainly followed in Atharvaveda of the Śaunakīyas as well as Yajurveda of the Mādhyandinas, the Kānvas, and, in so far as evident from the manuscript sources, of the Kapisthala-Kathas But while there is complete agreement between Rgveda and Taittirīya-Yajurveda on the one hand and these texts on the other in the matter of denotation in them of Udātta and Anudātta, the latter show some peculiarities in their treatment of Svarita, which it may be useful just to indicate here as under :—

(1) In Śaunakīya-Atharvaveda, the sign ऽ is juxtaposed to represent a preceding Svarita, e g. वीर्यैऽम्, सर्वा ह्यऽस्मिन् (११, ८, ३२), ज्येष्ठवरोऽभवत् (११, ८, १). A post-Udātta Svarita,

whether enclitic or phono-fusive, is, however, marked, as in Rgveda, by the usual up-stroke, e. g तं व्यूर्णुवन्तु सूतवे (१, ११, २). A post-Svarita Udātta is treated just as in Rgveda, if the Svarita vowel be long, e g. विकेश्यो ३ वि छ्नताम् (१, २८, ४), but a little differently if the same be short in that up-stroke lies on the Svarita vowel as against on the intervening sign to make it look like १ as in Rgveda; e g अप्स्वं१न्त. (१, ४, ४)

(ii) In Mādhyandina-Yajurveda, the detailed under-handle usually represents Svarita, e g द्विवीव (६, ५), वीर्यमसि (१९, ९) आस्येन (२, ११) The under-trident, is, however, employed to bring a post-Svarita Udātta into full relief, e g वीर्यं मयि (१९, ९), अप्स्वन्त (९, ६), योऽस्मान् (१, २६) But when it occurs at the head of a new sententence or hemistich, the Svarita at the end of the previous sentence or hemistich is represented by the usual detailed under-handle, e g. वरूथ्य । वसुं (३, २५) When a Svarita heads a sentence or a verse, and, also, when, both as enclitic and phono-fusive, it follows an Udātta, it is denoted by the ordinary vertical up-stroke, e g. त्र्यम्बकं यजामहे (३, ६०), अवं देव त्र्यम्बकम् (३,५८), उर्व्या व्यद्यौत् (१२, १)

(iii) In Kānva-Yajurveda, the Rgvedic and the Taittrīya norm of denoting Svarita, in general, by a vertical up-stoke is strictly adhered to except in the treatment of pre-Udātta Svarita, which, whether short or long, is, to the contrary, always represented by the usual, preparatory, horizontal under-stroke, e g अप्स्वन्त (१०, २, ३), योऽस्मात् (१, ९, ४), प्रसवेऽश्विनो. (१, ३, ६).

(iv) Kapisthala-Katha-Yajurveda, which, as evident from its somewhat defective manuscript material, falls in line with Kāṇva-Yajurveda, differs from the latter but in one minor detail, namely, that a pre-Udātta Svarita vowel, if short,

is lengthened, besides being under-stroked[1], e g उर्वन्तरिक्षम् (१, २), अप्स्वान्त (४८, ४).

(c) THE DIRECT NUMERICAL SYSTEM

In Sāmaveda, a quite different system of marking accent by means of numerals at the top is followed, The main features of this system may be described as follows[2] —

(1) In general, the top-numerals १, २, and ३ stand for Udātta, Svarita and Anudātta, respectively, e g अग्ने वै (१, २१).

(2) The first alone among more than one initial Udāttas is marked, e g. आ तू (१, १६७), ईपाई तद् आ (१, २०७), नै हि (१, २४१)

(3) An Udātta in pausa is indicated by २ idstead of १, e. g वेयम् (१, १४)

(4) The first alone among more than one Udāttas at the end is given the top-numeral २, e g मैहाँ हि ष (२, ९६), उँतै द्याम् (२, १५६), नान्यं त्वत् (२, ३३४).

(5) When an Anudātta intervenes between two Udāttas, the first one is represented by the top-numeral, २, e g अग्नै आ याहि (२, १०)

(6) When an Anudātta follows a group of successive Udāttas, being followed by another Udātta, the first alone of the former is marked with २उ at the top, the other single Udātta taking the usual top-figure, १, e. g. शयोरभि (१, ३३), वना त्व यन्मातृ (१, ५३).

---

1. We have a manuscript, which seems at some stage to have passed through the hands of a scribe who, obviously through absent-mindedness, occasionally confuses the accentuation by introducing, haphazardly, the Mādhyandina-Yajurvedic detailed under-handle and under-trident, e g प्रसुवे (sic वु)ऽश्विनोः (१, ८), सिद्धुस्यावेह (२, ३), युयोध्युस्मत् (२, ८). But no evidence is available from it to support the report that a small under-ring, e g. इमानि, was sometimes used to denote enclitic Svarita (cf. Sch., ZDMG. II, 151).

2. References as supplied to some of the illustrations here are to Kauthuma-Sāmaveda (cf. RC. १).

(7) A Svarita following more than one successive Udāttas is given the top-notation २र, instead of २, e g नि होता (१,१), निर्गा अकृन्तत् (१,५८५).

(8) A phono-fusive Svarita in pausa or when followed by an Anudātta is also indicated by २र, e g उक्थ्यम् (२, १११६), मनुष्येभिः (१, ७९), नीव (२, १००६), देव्येनु (१, ५६)

(9) A phono-fusive Svarita before an Udātta is marked by the original top-numeral २, and the vowel carrying it, whether short or long, develops Pluti as indicated by the juxtaposition of ३ after it (as against the practice in Rgveda of permitting Pluti only to a long vowel in this situation), e g पौह्यू३ते द्वितीयेया (१, ३६) अभ्यो३दिशे सूरे (१, १२८)

(10) When more than one successive Anudāttas precede an Udātta or a Svarita, only the last of them is marked as in the indirect system, e g समुद्रम्, इन्द्राभ्या३दिशे (१,१२८).

(11) When more than one successive Anudāttas follow a Svarita, they are left unmarked as in the indirect system, e g चित्रं राधो अमर्त्य (१, ४०).

(12) An Anudātta preceding a pre-Anudātta or an ultimate Svarita is indicated by ३क instead of ३ (for examples, cf. under 8 above)

(d) THE FIRST DIRECT LINEAL SYSTEM

In Maitrāyaṇīya-Yajurveda, Kāthaka-Yajurveda and Paippalāda-Atharvaveda, a distinct method of direct lineal denotation of the accent proper, namely, Udātta is followed and the same may be indicated here as under :—

(1) Maitrāyanīya-Yajurveda and Kāthaka-Yajurveda as represented by their manuscripts agree in representing Udātta by means of a vertical up-stroke as against the use of this sign to mark Svarita in the Rgvedic indirect lineal system, e g अग्निं .

(2) They also agree in denoting phono-fusive Svarita, in general, by means of an under-hook, दिवीव (मै १, २, १४), क्व, व्युषुप. (काठ ७, १२), शुण्ठोऽधि॰ (मै २, ६, १३).

(3) While Maitrāyanīya-Yujurveda marks preparatory Anudātta with a horizontal under-stroke, e.g अ॒ग्नि-, Kāthaka-Yajurveda uses a vertical under-stroke for the same purpose[1], e g अग्नि-

(4) Their treatments of pre-Udātta Svarita, also, differ from each other in that while the figure ३ precedes it in Maitrāyanīya-Yajurveda, the ordinary horizontal under-stroke serves this purpose in Kāṭhaka-Yajurveda just as in Kānva-Yajurveda, e g प्रस॒३वे॒ऽश्विनो (मै १, २, १५), as against प्रसवे॒ऽश्विनो. (काठ २, ९)[2]

(5) But they again agree in not making any denotative distinction between short and long pre-Udātta Svaritas.

(6) Maitrāyanīya-Yajurveda employs a cross-stroke to represent post-Udātta Svarita, in general, e g धियः

(7) It, however, marks it with a tri-lineal vertical up-stroke when it is followed by preparatory Anudātta[3], e g प्रथ॒मं, प्रस॒३वे॒ऽश्विनोः (मै १, २, १५).

(8) Kāṭhaka-Yajurveda denotes the same, in general, by means of an under-dot[4]

(9) Paippalāda-Atharvaveda follows this system in the treatment of Udātta by a vertical up-stroke, but differs from it in that it uses a vertical under-stroke, as in Kāthaka-Yajurveda, to denote preparatory Anudātta, e. g. दाता.

(10) It also agrees with Kāthaka-Yajurveda in the use of an under-dot to mark off enclitic Svarita, e g काम॒ .

(11) It has also an under-handle to denote phono-fusive Svarita, in general, but that resembles the detailed variety as in use in Mādhyandina-Yajurveda and not the under-hook as used in the

---

1. Sch., however, does not mark preparatory Anudātta,

2. Sch. substitutes reversed under-hook (ʌ) for this under-stroke.

3. It may be interesting to observe that Pada-pāṭha of Maitrāyayanīya-Yajurveda follows the Ṛgvedic system of indirect accentuation.

4. While Sch. leaves enclitic Svarita un-marked, सात. uses the under-handle (ㄴ) and the under-trident (ᴗ) to signify the two situations, respectively.

above-mentioned twin texts, e g. न्यक्, शरव्या, यां (पै १४, २, ७), तन्वा, शंतमया (पै १४, २, ८)

(12) Post-Svarita Udātta has the usual up-stroke to denote it, while pre-Udātta Svarita is not differentiated in any way.

(13) Post-Svarita Anudātta is treated as enclitic Svarita in that it is likewise marked off by an under-dot, e g आस्याय (१६, १०४, ६).

(e) THE SECOND DIRECT LINEAL SYSTEM

In Mādhyandina and Kānva Śatapatha-Brāhmanas as well as in some other Brāhmana texts[1], another distinct method of direct lineal denotation of the accent proper, namely, Udātta[2] is followed and the same may be indicated here as under :—

(1) These texts agree in marking Udātta[2] with a horizontal under-stroke as against the use of the same for denoting pre-Udātta Anudātta in Rgveda and the other texts which follow it in this matter and in leaving Anudātta and enclitic Svarita unmarked, e.g. अग्निना.

(2) An Udātta preceding another Udātta loses its mark[3], e g. केतपू केतम् (५, १, १, १६)

(3) Likewise, in a series of consecutive Udāttas, the last one alone is Marked, e g अग्निर्हि वै धूरथ (१, १, २, ९).

(4) Phono-fusive Svarita is also represented by the same sign[4] placed below the preceding vowel, e g वीर्यम्.

(5) When the preceding vowel happens to be Udātta, the mark below it serves two purposes in that it represents the following

1. Cf C काशब्रा. Intro. p. 9

2 Cf op. cit, 10 f. for notice and refutation of the view that the so-called Bhāsika or Brāhmana accent represents a historical development of progressive shift of accent and that, therefore, it is wrong merely to postulate the so-called direct system of accentography to explain away the real change that has gradually occurred in the situation of accent in a word.

3 The illustrative references as being made here are to माशब्रा.

4 Web., however, uses a double horizontal under-stroke for this purpose.

Svarita as well as continues to indicate the Udātta accent inherent in that vowel. As a result of this duplicate function of this mark in this position, another preceding Udātta loses its corresponding mark, e g यज्ञो वै स्व (१, १, २, २१), मानुषं नेद् व्यृद्धम् (१, ७, २, ६) as against इति सैषा (१, ४, १ २६), where the pre-Svarita vowel having originally been Anudātta does not necessitate removal of the Udātta mark from beneath the preceding vowel.

(6) A Svarita preceding an Udātta or another Svarita does not lose its mark, e g यज्ञो वै स्वरह (१, १, २, २१), देवा वै स्वरगन्म (१, ९, ३, १४ where Svarita is pre-Udātta) and इति सैषैतम् (१, ४, १, २६ where Svarita is pre-Svarita)

(7) Similarly, final or pre-final Udātta (i e one occuring on the last or penultimate syllable of the ending word of a Kandikā-Pratīka, a Kandikā or a Brāhmana) does not go unmarked before an initial Udātta (i. e one occurring on the first syllable of the first word of the following text-division), but is indicated by three under-dots instead of the usual under-stroke, e g देवत्रा ॥ स (५, १, ४, ७उ), इति ॥ अथा° (३, ४, २,९उ)[1]

(8) The same treatment is accorded to a final syllable, whether with or without accent before an initial Svarita[2], e g इति ॥ तेऽविदु. (३, ४, ३, ७उ), प्रतिप्रस्थाता ॥ सोऽध्व° (४, २, १, १३उ,[1]

(9) A pre-final syllable is also similarly teated towards preparation for a phono-fusive Svarita[2] expected to develop on account of the unavoidable combination of the final and the initial syllables separated by a minor division, e g एव । एतद् (३, ४, २, १३), गृहीत्वा । उपनिष्क्रम्य (४, २, ५, १), When an Udātta, which has its marks, is nasalised, the accent mark is also repeated beneath the attendant symbol of vocal nasalisation, e. g शतँशतँह (३, ४, ३, १८) as against यज्ञँसमभरन् (३, १, ४, ४)

---

1. The application of this rule and the following one is limited to माशब्रा. (cf C काशब्रा Intro. p 9).

2 Web. naturally, uses two rows of three dots each to represent this situation.

(f) THE CONCORDANCE DIRECT LINEAL SYSTEM

(1) For the purposes of this Concordance in which entire word-forms constituting the integral units of all the above-mentioned texts possessing quite a mess of the accent-marks as used in the manuscripts on the one hand, and, often, with considerable alterations, in the printed editions on the other, are to be recorded side by side, it is extermely necessary to devise some uniform system of accentuation so that in the matter of instituting a comparative study of these texts from the historical point of view, it may be practicable to obtain at once a clear and panoramic view of their relative accentual situation.

(2) A good deal of intriguing complexity in the previous systems attaches to the changing position of a word-form from the beginning to the middle and from the middle to the end of a prose formula or of a Pāda or a hemistich of verse In particular, each system is very much exercised in arriving at some ingenious method of indicating pre-Udātta Svarita. But it is not at all necessary to make any special provision here for this situation, simply because it does not arise within the compass of a separately registrable word-unit, which, by its very nature, carries only one of these, namely, either Udātta or phono-fusive Svarisa, as its main, governing accent and is precluded from carrying both of them at one and the same time

(3) The object of the accent-aspect of the Concordance being only to show in a clear manner the accent proper as carried by each word, it is deemed quite desirable, even if only to avoid confusion, entirely to eliminate marking in the case of Anudātta For, Anudātta is no accent, being, in the strict sense of the term, rather negation of it. It has been described as a low tone[1] only in its contrast to Udātta, it being, as it is, neither a high tone nor a low tone. When immediately preceding the accent proper, i e either Udātta or phono-fusive Svarita, it definitely becomes a low tone by way of providing preparation for the following accent Similarly, when it immediately follows Udātta, it

1. Cf Pāṇini, I, 2, 30.

assumes the role of a relief or a glide-down and as such there is a sort of temporary, projective accession to its tone-value, causing it just to start as virtual Udātta and gently to settle down again to its normal position Entirely accidental as both these aspects of Anudātta are, being always dependent on its position in relation to the accent proper of a word, the very sight of which, if properly marked, should as a matter of course lead to the right mode of its respective pronunciation in both the positions, any graphic representation for them in the presence of one for the accent proper would obviously be reduntant

(4) As already indicated, the accent proper of a word may be either Udātta or phono-fusive Svarita[1]. Accordingly, the problem from the point of view of this Concordance resolves itself into fixing upon to most suitable signs to be distinctly used to indicate these two varieties of the accent proper As already indicated in detail, out of the fifteen Vedic texts, which are available to us in a more or less accented state, seven, namely, Rgveda, Taittirīya-Yajurveda, Taittirīya-Brāhmana, Taittirīya-Āranyaka, Taittirīya-Upanisad, Kānva-Yajurveda and Kapisthala-Katha-Yajurveda agree in representing Svarita always by a vertical up-stroke, which the other two, namely, Mādhyandina-Yajurveda and Śaunakīya-Atharvaveda, also, use quite frequently. Of the remaining six texts, three, namely, Maitrāyanīya-Yajurveda Kāthaka-Yajurveda and Paippalāda-Atharvaveda have, instead of it, their two signs, namely, the under-hook and the detailed under-handle, while Mādhyandina and Kānva-Śatapatha-Brāhmanas have their pre-syllabic horizontal under-stroke and Sāmaveda has the two sets of

1. Of the three varieties of phono-fusive Svarita, namely, Abhinihita, Praślista and Ksaipra, obviously, the first two could very seldom get a chance of assuming the role of the accent proper of a word [as, e g परोऽह्नु-(माशब्रा ३, ४, ४, २६), अभीन्धताम् (मा ११ ६१)], because both of them, generally, resulted from the fusion of the final and the initial sounds of two consecutive word-units, which would require separate registration And, for the purposes of this discussion, Jātya-Svarita, the principal variety which occurs as the accent proper, is included here among the phono-fusive varieties of Svarita, because, in the last analysis, it can hardly be differentiated from Kṣaipra (cf. pp. 510[l], 625[l], 626[m]).

its numerical sign. In other words, instead of having a one, common, alternative sign, these six texts have among themselves five distinct methods to be attended to Besides the weight of overwhelming traditional support at its back, consideration of its denotative clearness and prominence coupled with typographical simplicity has led to the vertical up-stroke of the previously described indirect lineal system being adopted here as the Svarita sign After this appropriation of the vertical up-stroke, the selection of the horizontal under-stroke of the second variety of the ancient direct lineal system as the Udātta-sign has been arrived at by simply eliminating the only other available alternative, namely, the triple set of the Sāmavedic numerical system as being unnecessarily cumbersome and confusing In this way, out of over a dozen marks found previously used, the two which appeared to be the simplest and clearest have been chosen on an eclectic basis distinctly to denote the two kinds of accent proper in a uniform manner in all accented entries in this Concordance, irrespective of the original textual denotation according to the previous systems.[1]

(5) The important points which have to be borne in mind towards clear comprehension of this system as actually applied in the Concordance may be summarised as under :—

(1) Simple and prepositionally as well as adverbially composite primary verbal roots and such denominative veral roots as, according to the Pāṇinian technique, end in क्विप् or णिच् are as a rule entered without any accent-mark in order that their conjugational forms which immediately follow them, may the more markedly be represented with their respective and, often, varied accents, e. g √अक्ष् (वेधने), √अक्ष् (व्याप्तौ) अति√मुच्, अखखली√कृ, (√अव् >)√ओम्, (अन्त- >)√अन्ति.

1. Both of these signs as well as all the previously used lineal signs have to be taken as mere graphic symbols, without possessing any inherent power even indirectly to suggest the relative qualitative or quantitative value of the accent-bearing syllables. In consequence, it will be simply fanciful to the horizontal under-stroke as an automatic mark of a low-tone and the vertical up-stroke as that of a high-tone.

(ii) The remaining denominative verbal roots, on the other hand, are given with their accent-marks[1], e.g अ॒घ->√अघाय॒

(iii) As indicated just above, conjugational forms are given with their accent properly marked, e g √अक्ष् (वेधने) > अक्ष्णु॒ते √अक्ष् (व्याप्तौ)>आ॒क्षिषुः, √अघाय॒ > अघाय॒ति.

(iv) When conjugational forms suffer loss of accent owing to their non-initial position or particular syntactical connections and situations, they are given unaccented[2], e g √अक्ष् (वेधने)> अक्ष्णुयात् .

(v) Conjugational forms derived form unaccented texts are in common with the other vocabulary derived from them given unaccented, e g √अज् > अजामसि, अजन.

(vi) But when some verbal conjugational forms are derived from both, the accented as well as the unaccented texts, those relating to the unaccented texts are entered along with the accented ones[3] taken from the accented texts, e g अनु√ ध्व-(<ध्वं)स् > अनुदध्वसे॒

(vii) Derivative bases, whether declinable or indeclinable, are, when taken from the accented texts, given their accent-marks, e g √अत् > अ॒तत्-, अ॒तिथि-; √अद् > अ॒त्तवे, अ॒त्तुम्

(viii) When a derivative base is taken from an unaccented text, it is given without an accent-mark, e g अग्नि-मेदिन्-, अग्नि-यानी-.

(ix) When a derivative base is taken from both, the accented as well as the unaccented texts, it is given with the

1 Obviously, this differentiation owes its origin to the corresponding difference in the mode of registration of these roots, [cf Intro. IV, 2. (a). (8) (iii)]

2 In such cases, the primary function of this work, namely, to record word-forms in their actual usage in reference to their textual occurrence, unavoidably takes precedence of its every other function, so as to obviate there being left any scope for referential confusion in this matter

3 Naturally, this cannot rule out the possibility of original accentual variation, specially when the passages do not happen to be identical or, at any rate, syntactically parallel.

accent-mark as vouched for it by the accented texts[1], e g अग्नि- .

(x) When a derivative base is set up as a hypothetical postulate, being a step towards etymological approach to another text-grade derivative, its accent-mark, also, is, of course, of a hypothetical nature, e g. *अन्तः-पर्शु-

(xi) When from an expository consideration, it is necessary specially to hypothesize the accent of a derivative base, the same is indicated by placing the asterisk on the particular accent-bearing syllable, e g अच्छुरा-.

(xii) When a definite evidence is not available for fixing upon the accent proper of a hypothetical derivative base, it is given without any accent-mark, e. g. √अद् > अद्णार-> आद्णार-

(xiii) The pronominal bases, which have entirely enclitical declensional usage, are entered without any accent mark, e. g अस्मद्- > न· *ई-, एन-, त्व-, सम-, *सी-

(xiv) The pronominal bases, which in certain syntactical situations have enclitical declension, are graphically repeated without an accent-mark, e. g. इदम्- > अस्मात्, अस्मात्.

(xv) Sub-basically used compositive declensional forms are entered unaccented, at the head of their compounds, e. g. अग्र- > अग्रे.

(xvi) Certain composite bases, which carry two accents, are accordingly given with two accent marks, e. g. बृहस्पति-, वनस्पति-, अग्नी-वरुण-.

(xvii) When declined, a derivative base generally continues to maintain its accent in its original position, rendering it unnecessary to repeat its graphic representation in the following case-forms, e.g. अंहस्- > -हसः (=अंहसः).

---

1. It is possible that a non-monosyllabic base relating to unaccented texts might originally have been homo-phonic, but with a different accent.

(xviii) When the final vowel of an oxytone base is changed into a semi-vowel before a case-ending, shifting the accent to the latter[1], the same is not shown in the declensional entry, e.g. ऊति- > -त्या (=ऊत्या)

(xix) When the final इ or उ, short or long, of an oxytone base is gradationally changed into अय् and इय् or अव् and उव् before a case-ending, the accent is not marked in the declensional entry, e g अग्नि- > -ग्नय: (=अग्नय), धी- > धिय: (=धिय:), अंशु- > -शव (=अशव.), अभ्रू- > -भ्रुव (=अभ्रु).

(xx) When the final vowel of an oxytone base is changed into a semi-vowel, rendering the Anudātta initial of the case-ending Svarita, the same is properly recorded in the declensional entry, e g. १अरुणी- > -ण्यं, अश्वतरी- > -र्यं

(xxi) When, in declension, the accent is shifted to a case-ending, rendering the stem unaccented, the change is specifically shown in the declesional entry, e g अघायत्- > -यते, १अप्- > अप, २अप्- > अद्भि.

(xxii) When, in declension, the accent shifts to a case-ending as a result of a vocalic loss in the preceding base, the same is duly represented in the declensional entry[2], e g असन्- > -स्न., अस्थन्- > स्थ्न

(xxiii) Vocative forms are either initially accented or entirely unaccented. Consequently, corresponding graphic representation is essential for clearly bringing out either of these accentual situations. For this purpose, the presence or the absence of the accent-mark below the characteristic

---

1. The wording of this rule, which is obvously fashioned after Pāṇini, 6, 1, 174, will have to undergo an essential change when the accentual situation indicated by it turns out after further historical consideration to be rather a fit subject of Pāṇini, 6, 1, 161, (cf. Rule xxii, below), the implication being that √*यु योगे > *युर्- > *युा- represents the origin of the Pāninian suffix टा as ready for use in a case like this (cf. p. 661[d].)

2 Cf. the footnote to Rule xviii above as purporting to extend the jurisdiction of this rule to comprehend certain other cases which have so far been otherwise classified and explained.

ring which follows the abbreviative hyphen before a vocative form, indicate, respectively, that a particular vocative form is accented or otherwise, e g. १अक्ष- > - ० क्ष, २अक्ष- > - ० क्षा, आदित्य- > -०त्य

(xxiv) Declensional forms connected with unaccented bases, whether taken from the unaccented texts or having enclitical usage, are as a matter of course left without any accent-mark, e g अ-कृतपूर्व- > -र्वम् ; अस्मद् > न, नौ.

(xxv) The occasional duplicate declensional entry is governed by the foregoing rules about the simple declensional entry in that the second member, as a rule, does not carry the accent, e g अंशु- > -शुः-शु - (=अंशुः-अंशु)

(xxvi) Such indeclinables as are accented, whether initially or finally or doubly, no other variation being available, are given with proper accent-marks, e g. अनु, अभि, एत वै, उ.

(xxvii) When an indeclinable has the accented as well as the enclitic usage, it is intered in its both varieties separately, e g कम्, कम्, यथा, यथा

(xxviii) When an indeclinable is met only in its enclitical usage, it is entered without an accent-marks, e.g इव (cf. intro.. IV. 4, 6, iv fn), उ, घ

(xxix) A compositive indeclinable is so entered that its accentual situation, both when it maintains its accent and when it loses it, is clearly shown, e.g अति√पू > अतिपवते, अतिपवते ; अप√गु(>गू)ह् > अप-गूळ्ह-, अप-गूहमान-.

6. TREATMENT OF REFERENCES

(1) Every pedigreed, conjugational or declensional, and unpedigreed, declensional or indeclinable, entry is accompanied by exhaustive reference to the textual passage or passages of its original occurrence The following order of referential precedence is observed in respect of the texts which have been dealt with here :—

I	Rgveda-	(i)	ऋ.	(ii)	खि	(iii)	खिसा,
II.	Yajurveda-	(ii)	मा.	(ii)	का.	(iii)	तै.
		(iv)	मै.	(v)	काठ.	(vi)	क,

III. Sāmaveda- (i) को (ii) जै.
IV Atharvaveda- (i) शौ. (ii) पै.

(2) The abbreviated textual names are followed immediately by referential figures, representing their major divisions and one or more sub-divisions of the latter, separated from one another by one or more commas according to the nature of each case and supplied with a dot at the end, e g अकन्त पै १, ४३, २

(3) But when a referential unit is followed by another unit, whether pertaining to the same text or a different one, they are separated from each other by a semi-colon, e g अंहस्- -ह ऋ १, ४२, १ ; २, २३, ४ ·, अंशु- > -शून् शौ ५, २०, १० ; पै .

(4) When in a group consisting of two or more homo-textual referential units, the figures representing the major divisions or medial sub-divisions are common, only the first unit is given with all the figures, the common ones being not repeated in entering the subsequent unit or units as the case may be, e.g अक्षणया तै ५, २, ७, ४²; १०, ४; ४; ३, ४, ३²; for ५, २, ७, ४²; ५. २, १०, ४; ५, २, १०,४; ५, ३. ४, ३².

(5) A series of consecutive referential units are represented by separating the last sub-divisional figure of the first unit in the series from the last sub-divisional figure of the last unit in the series, which alone is entered inclusively, by placing a hyphen between them, e g. अग्नि- > -ग्निम् काठ १६, ८-११; १९, ३²-४².

(6) The consecutiveness in respect of a few rare cases of equally sub-divided medial figures is also represented similarly by placing a hyphen beween them, e.g. अहस्- > -हस शौ ४,२३-२९,१-७.

(7) Referential units or groups as pertaining to several conjugational or declensional forms are separated from one another by semi-colon, the terminal full stop being supplied only at the end of an article, e.g. अंशु- > -शव.···, -शवे···, -शो ; ३,१२,४.

(8) When two or more separate conjugational or declensional forms referentially concur, they are juxtaposed, followed by the common referential unit, e g. अति⁴(चर), (अति)चर पै ३,३३,६; अत्याशित- > -तस्य, -तेन मै ३,६,२.

(9) When the same entry represents the repeated occurrence in relation to a single referential unit, the latter is provided with the appropriate top degree-figure, indicating the number of times a word is thus read, e. g अंहूरणु- > -णम् काठ १०, ९^{२} , अग्नि- > -०ग्ने काठ १८, ३^{3}; ४^{८}, १६^{१४}

(10) According to the ancient practice, the number as well as the names of the textual divisions varied more or less from text to text While the entire appellative appendage of divisions has been dispensed with, their separated numerical representation being quite sufficient, their number as in the case of each separate text is preserved with only a few modification here and there introduced towards increasing the measure of referential simplicity[1] The following description is intended to supply necessary information in this matter :—

(i) Rgveda-Saṁhitā has two systems of division, namely, the Astaka-Adhyāya-Varga-Mantra one and the Maṇḍala-Anuvāka-Sūkta-Mantra one The latter one with the elimination of Anuvāka sub-division by counting the Sūktas pertaining to each Mandala continuously, is adopted and represented here by three corresponding figures, being the simpler and the more familiarly known of the two kinds

(ii) Rgveda-Khilas are divided into five Adhyāyas, each of them being further sub-divided into Sūktas and Mantras The Concordance follows this tri-partite division. The appendages, Saṁhitāranya and Pariśista are treated for referential purposes as the sixth and the seventh Khila Adhyāyas, respectively, and this along with their internal bi-partite division brings them in line with the preceding five tri-partite Adhyāyas In the second, the third and the fourth Adhyāyas, there are some separately sub-divided

---

1. References to the colophonal entries which are allowed on account of their traditional interest but do not belong to the texts proper, are distinctly indicated by the terminal addition of the abbreviation पुष्पि. (=पुष्पिका-) to the corresponding referential apparatus, e g. इठिमिका-, ओरिमिका-.

bi-partite Śūktas When an entry is to be referred to a Mantra in the second component of a particular Sūkta of this nature, the corresponding Sūkta figure is supplied with the top degree-figure २, e g √अस् (भुवि)>असि खि ४,७^{२},१^{२}. In the case of the penta-partite seventh Sūkta of the fifth Adhyāya an additional, figure is introduced between the Sūkta figures and the Mantra figures as a substitute for the letters of the alphabet, which have been employed in the printed text, to denote the number of the part, in which the Mantra containing a particular entry is read[1], e g अ-दिति->-ते खि ५, ७, १, २

(iii) Mādhyandina-Yajurveda is divided into forty Adhyāyas, each of them containing a number of Mantras Two figures are accordingly used here to represent this bi-partite division.

(iv) Kānva-Yajurveda follows the four-fold Daśaka-Adhyāya-Anuvāka-Mantra division It is rendered tri-partite by the continuous counting of the forty Adhyāyas as in Mādhyandina-Yajurveda and represented as such by three corresponding figures[2].

(v) Taittirīya-Yajurveda follows the four-fold Kānda-Prapāthaka-Anuvāka-Khanda division, which is accordingly represented here by four corresponding figures[3]

(vi) Maitrāyanīya-Yajurveda is divided into four Kāndas, which are severally further sub-divided into Prapāthakas and Khandas. This three-fold division is here represented by three corresponding figures

---

1. This method, however, is followed only in the present part of this volume and is being eschewed, in the continuation, in favour of the use of appropriate top degree-figures as in the case of the above-mentioned bi-partite Sūktas

2 In Satavalekara's edition further consolidation has been made by the continuous counting of Mantras towards eliminating Anuvākas, the ancient four-fold division being also simultaneously retained

3 The Mysore edition counts Khandas continuously, but the same has not been followed here in view of the textual *lacuna* of that edition.

(vii) Kāthaka-Caraka-Yajurveda follows the bi-fold Sthānaka-Khanda division and the same is represented here by two corresponding figures The thirteen chapters of the Aśvamedha supplement, though not so designated, have also been counted continuously with the preceding forty main Sthānkas[1], which, in consequence, are denoted by numbers ranging from 1 to 53.

(viii) Kapisthala-Katha-Yajurveda seems originally to have possessed two schemes of division, namely, the one, in which, as in Maitrāyanīya-Yajurveda, the text followed the tri-partite Kānda-Prapāthaka-Khanda splitting and the other, in which, as in Kāthaka-Caraka-Yajurveda, the major divisions, here known as Astakas, representing a mere mechanical grouping of equi-numerical Adhyāyas, were only nominal in that the Adhyāyas were continuously counted from Astaka to Astaka. The text as now available is after the latter scheme, which is represented here by only two figures, corresponding to Adhyāyas and Khandas, it being unnecessary to denote the nominal Astaka division. Adhyāya 34, which is not sub-divided into Khandas, is brought into line with the rest of the text by being treated as consisting of one, unbroken Khanda, uniformly represented by the number १.

(ix) Kauthuma-Sāmaveda has two main divisions, namely, Pūrvārcika with its two appendages, Āranya-Kānda or

---

1. The appellation of Pañcama Grantha as used at the head of as well as in the colophon to the Aśvamedha supplement, indicates that one time or, at least, in some particular redaction of it, the preceding main text of forty Sthānakas might have been arranged into four Granthas, the first three of them corresponding to the present three Granthas, namely, Iṭhimikā* (<Bhrithimikā*=Prathamikā), Mādhyamikās and Orimikā* (<Avarimikā*=Avaramikā), except that Yājyās and Anuvākyās as now included in the body of these Granthas, were taken out of them and grouped into a separate fourth Granth As will be noted, this is incidently corroborated by a specific reference to Yājyās and Anuvākyās as Caturtha Grantha in the colophon to Sthānaka 40 Reference to this Grantha division has, however, been obviated here by counting Sthānakas continuously.

Āranya-Samhitā and Mahānāmnyārcika, and Uttarārcika, also known as Chanda-Ārcika. Each of the two Ārcikas is sub-divided into Prapāthas, Ardhas, Daśatis (in Uttarārcika called Sūktas) and Mantras The Pūrvārcika head-division into three Kāndas, each consisting of two Prapāthakas, is in name only, Prapāthakas being counted continuously throughout There is, however, yet another scheme common to both Ārcikas, in which the text is split up into Adhyāyas, Khandas and Mantras While both appendages of Pūrvārcika are excluced from the Prapāthaka scheme, the Adhyāya scheme takes congizance of Āranya-Kānda which is counted as the sixth Adhyāya, possessing, like the other Adhyāyas, bi-fold sub-division. The scheme of representing Pūrvārcika and Uttarārcika by the numbers १ and २, respectively, and counting the Mantras as read in each of them continuously as employed in bloomfield's Concordance, is followed here But while it indicates the first of the two appendages abbreviatively as Ārs and the second one fully as Mahānāmnyah, here the number ३ stands for the former, which is further divided into Daśatis (or Khandas) and Mantras and the number ४ for the latter, which is sub-divided into Mantras only In this way, Āranya-Kānda and Mahānāmnyah are here represented by three and two figures, respectively[1].

(x) Jaiminīya-Sāmaveda is referred to by means of three figures, the last two of which correspond to the ancient textual sub-division into Khandas and Mantras Each of the four head-divisions, textually arranged in the order, Pūrvārcika, Āranya-*cum*-Mahānāmnī Ūhagāna and Ūhya-gāna, the last two together representing Uttarārcika of Kauthuma-Sāmaveda, is denoted by the first figure, which is one out of the first four numbers (१-४), in the

1. Cf RC १, for the correlation of the references as given here with their actual occurrences in the printed text, which still continues to be presented within the complex framework of both the above-mentioned old divisions.

textual order of the four head-divisions. In the first head-division, namely, Pūrvārcika, separate representation of its ancient division into three Parvans, including the further four-fold sub-Parvan-wise splitting of the second Parvan, has been dispensed with by counting its Khandas continuously, thus bringing it into line with the other head-divisions[1].

(xi) Śaunakīya-Atharvaveda is referred to by three figures, standing for Kānda, Sūkta and Mantra, respectively. This division is followed on account of its simplicity in preference to the other four-fold division into Kāndas, Prapāthakas, Anuvākas and Mantras There is some differerence in the Berlin and the Bombay editions, in the enumeration of Sūktas in Kānda VII and in respect of treating the eight Paryāya hymns, scattered over seven different Kāndas, as one consolidated hymn or as so many separate hymns in each case as also in that of grouping the mantras of each Paryāya and thus reducing their number[2]. The references here follow, as a rule, the Bombay edition[2].

(xii) Paippalāda-Atharvaveda is referred to by three figures as representing its three-fold Kānda-Sūkta-Mantra division in preference to its other four-fold division into Kāndas, Anuvākas, Khandas[3] and Mantras. Such Sūktas (e g III, 37) as need further editing towards being differentiated into their constituent Mantras, have been provided with an artificial Mantra sub-division, uniformly denoted by the number १. Also, when some still undifferentiated group-Mantra (e g. IX, 12, 6-7) has to

1. This device is already used, alongside of the ancient method, in Raghuvīra's Devanāgarī re-issue of Caland's Roman edition.

2. Cf RC २, for its referential correlation with the other edition.

3. The manuscript reading, का (=Kānda) for this sub-division, though copied as such in the printed editions, is obviously a mislection for *ख., probably due to the loss of original aspiration in the Kashmirian dialect, followed by a conscientious, though wrong, effort at emendation (=क.>का.).

be referred to, only the figure on the right side of the grouping hyphen is entered here.

7. SIGNS AND SYMBOLS

The following signs and symbols are used towards consolidation or clarification of record —

(1) √ is prefixed to verbal roots as their distinctive mark, e.g √अंह् (गतौ).

(2) √- is, in a number of cases, juxtaposed to such compositive prepositions as implicate their verbal correlate being syntactically supplied from outside the text, e.g अति√-

(3) -(=full hyphen) is used at the end of declinable base as its distinctive mark and under a particular syllable of a word to denote the position of Udātta accent in the same, e g अ॒श-, अ॒ग्नि-

(4) -(=half hyphen) is used before a shortened declensional form, immediately following a base, to indicate its initial *lacuna* अग्नि॒-> -ग्नि. as against -ग्निम् It is also used as Avagraha between components of a compound, e g अग्रे-ग॒-.

(5) ı (=vertical line) is put above a syllable to indicate the position of Svarita as the accent proper of a word, e g अ-कुध्र्यॅञ्च्-.

(6) =indicates 'is the same as', e g तया गत्या (=तेन प्रकारेण), p. 130[a].

(7) + indicates formative or compositional contamination, e g √जन्+ड p. 40[g], अ॒+श्वॅ॒थ- p 588[e].

(8) → indicates 'becomes' e g अच्छे॒(र→)रा-.

(9) >=→, e g अभि॒>भी॒

(10) ← indicates 'is derived from' or 'referable to' e g. अधो (<धस्)अक्ष॒ p 161.

(11) <=←, e g ३अपु॒स्- (>२अप्-)

(12) <> indicates 'derivation from' alternating with 'reversion to', e.g. अनडुह् <> ध्- p. 195[d].

(13) ऽ indicates inclusion in or loss of the following अ in the preceding phono-fusive आ, ए or ओ, e.g. वाऽन्यस्य p. 15[i], स्वरेऽविशेष p. 5[b]. भूरि विमृश्योऽयम् p. 15[i].

(14) ऽऽ indicates inclusion of the following आ in the preceding phono-fusive आ, e g. पञ्चम्यर्थस्याऽऽकाङ्क्षितत्वात् 6[b].

(15) , is used as a general separative mark, e.g between (i) different portions or aspects of basic or formative entries, e g , √अस् (भुवि), अ॒स्ति; अ॒नस् (> ड्, ळ्)√वह् (प्रापणे); अ॒ध, अ॒धा; अ॒न्त,न्ता-; अनु,>नू॒-याज॒-; and (ii) inter-unit referential divisions, e g अ॒नुयजति तै ६, ३, ११, ६; and (iii) in foot-notes, e g कुत्वाभाव·, p 250[a].

(16) , is used as a separative mark between referential units, e g अ॒श-> -श २, १, ४, २७, १.

(17) is used as a terminative mark at the end of separate paragraphs, e g. अनु√दिश्, ; १०, ५ , अं॒श- ·, १७. It is also similarly employed in abbreviations, but is generally dropped when the same enter into composition with other abbreviations[1], e.g. नापू. against नापूटि , or are followed by referential figures which may or may not be put inside brackets, e g. अ॒श->-श ऋ २, १, ४, शौ (११, २, ११), p, 10[m].

(18) ' ' are used generally to enclose quoted portions with इति appended at the end, e g. 'अक्षान् देवनसाधनभूतान् कामयते', p. 13[a]

(19) ° as a top-mark if used in the completive sense, following letter or letters standing for the complete basic entry, e g °शु-(=अंशु-) and preceding letter or letters being indicated as combinative with the basic entry. e g अंशु- > · · °शु- अन्° (=अनंशु-) When juxtaposed, accented or not as the case may be, between the abbreviating hyphen and a following declensional form, it indicates the vocative character of the latter, e.g अंशु- > -०शो, अग्नि- > -०ग्ने

(20) * indicates hypothetical nature of :

(i) a basic entry or a particular meaning of it, when it is placed at its left top-corner, e g *अप्-, p. 307[e].

(ii) accent, supplied or emended, when it is placed above the particular accent-carrying syllable, e g अप्सर-ई॒-, अ॒*-संयाज्य-.

---

1. Cf Abb for the provision being made towards disuse of dispensable compound abbreviations in the continuation.

(iii) declinability of a base, when it is placed on the terminal hyphen, e g. अवस्*-

(iv) compositional division, when it is placed on the medial hyphen, e g. अन्तरि-*क्ष-.

(21) ? precedes basic, conjugational and declensional entries abbreviated names of texts and follows referential units to indicate obscurity, uncertainty or undependability of the form in which a particular entry is made in general or in reference to certain passage or passages in the matter of the following as related to it —

(i) Textual postulation, (e g अक्षी- > -क्ष्यौ पै ६, ६, १ ?)
(ii) Phonology, (e g ?अहारि-)
(iii) Intelligibility, (e g ?अकन्त)
(iv) Compositional division, (e g ?अप्-सरू)
(v) Etymology, (e g ?३अयँ-)

In foot-notes, it follows a topical abbreviation, (e g व्यु ?, मुपा ?) to signify the doubtful character of the subject.

(22) ∮ is prefixed to a prepositionally composite derivative entry to signify the separability of its prepositional component, e g. ∮अप-शोशुचत्- It follows a referential unit when a particular entry partakes of this nature only in that passage, e.g अप -घ्नत्-> -घ्नन् ऋ८ ९३, २६∮.

(23) ‡ precedes a basic, conjugational or declensional entry or a textual abbreviation to signify variant character of the entry in reference to a corresponding reading in Rgveda or elsewhere as invariably indicated in a foot-note, e g. अ-जर->‡-रस्य It follows a referential unit if the signification of this character of a particular entry is to be delimited to that particular passage, e.g. अग्नि-मत्-> -मान् काठ २३, ११‡.

(24) † precedes a basic, conjugational or declensional entry to signify its occurrence in a Rgvedic verse, clause or phrase, which in being repeated in other texts has lent this entry also to them as its integral constituent[1], e g. †अज्म- ; अज्मन्->†-ज्म It is applied to the referential

1. Corresponding Rgvedic cross-references are also being added in foot-notes, or otherwise indicated, but only with effect from the next part of this volume.

apparatus initially or terminally, according to the extent to be covered, when it is intended referentially to delimit this signification of a particular entry, e g अच्युत-च्युत्->-च्युत् शौ २०, ३४, ९†. When it is to be shown that an entry occurs in this repetitional manner only partially in a text in wich it is read a number of times a degree figure is put above it to specify the number of the repetitional occurrences, e.g. अस्मद्-> *न. मै ४,१२,१२^{६}†^{3}

(25) ¶ precedes a basic, conjugational or declensional entry to signify its occurrence in the Brāhmana portion of a Black Yajurvedic text It is referentially applied initially or terminally according to the extent to be covered, when it is intended referentially to delimit this signification of a particular entry, e g ¶अपि√सृज्, अव√पद्>¶अवपद्यन्ते, २अरण्य->-ण्यम् मै ¶१, ९, ७ When it is to be shown that this characteristic of an entry is found only partially in a text in which it is read a number of times, a degree figure is put above it to specify the number of the occurrences, charactised as such, e g अधि मै ४, ४, ५^{२}; ¶

(26) $ is a prohibitive mark to exclude jurisdiction of the signification of † and ¶ from a conjugational or declensional entry or certain passage or passages in which it occurs[1], e g †अ-तन्द्र->$-न्द्रम्[1], ¶अनायतन->-न $शौ ··, अपराह्ण->-¶ह्णे पै १०,६,७$

(27) Three bracket-sets are used as under :—

(i) ( ) Round brackets enclose inter-entry formative or phonetic indication, e g अ-का(ण>)णा-, अपि √ष्ठा(<स्था), अभ्या(भि-आ)√वह् In prepositionally composite conjugational forms, such of them as are textually implied are also put in these brackets, e g. अति√चर्>अति^{४}(चर)

(ii) [ ] square brackets enclose colophons to basic entries, listing first components of compounds in which they are used as subsequent components, e g अंशु- ··· [°शु- अन्°, उप° .], √अव्>[अनु०]

---

1. The post-hyphen position of †, ¶ and $ in abbreviated conjugational or declensional entries, wherever found in the Concordance, should be taken for their pre-hyphen position, being a more accurate representation of the situation, e. g. -$न्द्रम्>$न्द्रम् .

(iii) [ ] el brackets enclose such referential units as refer to intertextual repetition, the first unit as indicating a Rgvedic verse or a portion of it with the particular basic, conjugational or declensional entry as its integral constituent being repeated in the texts as indicated by the subsequent units, e g १अश्व्य->-श्व्यै· ऋ [६,६०,१४,८,७३,१४]

(iv) [( )] round brackets within el brackets enclose such referential units as refer to inter-textual repetition, indicating that a Rgvedic verse or a portion of it as referred to by the referential entry inside the outer el brackets is repeated in the text or texts, referred to by the referential entry inside the round brackets with this difference that the particular basic, conjugational or declensional entry is not repeated, being replaced by some synonym or variant, e g. अंशु->-शु ऋ ९,[६२,४ (८२,१)], अ-सपत्नु, त्नु- > त्न ऋ १०, १७४, [(१५९, ४) ४], -त्ना ऋ १०, १५९,[४, (१७४,४)]

(v) In foot-notes, brackets have only a punctuative use, bringing into full relief authorities cited and comparisons and counter-comparisons made in the course of topical discussions Round brackets are used when only a single set is needed But when in the course of an involved discussion, brackets within brackets are called into service, their order of precedence and repetition may be represented as [([ ])]

8 TYPOGRAPHICAL SETTING

(1) The text section of the Concordance is presented in three columns to a page

(2) The first and the last entries of words on a page are indicated on the top, to the left and to the right, respectively. But when a page ends or begins with an alphabetically discrepant secondary entry, the preceding primary entry followed by the sign >, is indicated at the top, to the right or to the left, as the case may be, e.g. अनु√धा>दध्,

(3) In a divisional column, basic entries are made in distinct significant columns of their own, extending up to five grades according to the nature of the progressive stage of development, which may have to be indicated in the case of the derivatives entered therein in reference to their primaries Each succeeding column is removed from the preceding one by a definite measure towards the right, e g. √अत्, √*अप्, √अश् (व्याप्तौ).

(4) Separate paragraphs are assigned to the Sārvadhātuka and the Ārdhadhātuka sections of verbal conjugation as well as to the different Sārvadhātuka conjugational types, (e g अनु√गम्,च्छ्, अति√तॄ) Similarly, several declensional sub-groups entered together under a common basic entry, are given in separate paragraphs, e g अस्मद्-,अहन्-.

(5) In this way, the whole material is presented in the form of basic pedigrees, making it very easy for the eye to notice at once where one such series ends and the next begins as also the extent to which a particular base, verbal, declinable or indeclinable, has in actual vedic usage permitted itself to be affected by the phenomena of internal transformation and external accumulation Thus, while prepositionally composite radical bases like अती(ति√इ) and अप√नुद् have hardly ever gone beyond the second column, simple radical bases like √अत् and √*अर् have freely travelled up to and, sometimes, even beyond the fourth column.

(6) The commentary section of the Concordance is presented in the form of alphabetically[1] headed, separate foot-notes, arranged as a rule, in two columns.

(7) Three different types have been used according to the following scheme, aiming at bringing out in full relief the several distinct features of each entry :—

I. The bolder black type is used in the following :—

(i) Primary verbal roots, simple as well as composite.

(ii) Un-pedigreed declinable and indeclinable bases as well as cross-referential entries of peculiar conjugational and declensional forms and the first members of alphabetically

1. English instead of Sanskrit letters are used for this purpose only with a view to adding to the visual effect towards referential readiness.

arranged cross-referential series of derivatives, (cf II, v below).

(iii) The head figure of every referential unit

II The smaller black type is used in the following —

(i) Conjugational forms

(ii) Pedigreed declinable and indeclinable bases at all stages.

(iii) Compounds of declinable and indeclinable bases.

(iv) Declinable forms

(v) Members, beginning with the second, of an alphabetically arranged, cross-referential series of derivatives, e.g. अत्तुम् etc against अत्तवे.

(vi) Foot-notes, to indicate, (a) quoted words, (b) verbal roots and their conjugational forms, (c) derivative bases and their declensional forms, (d) indeclinable bases, (e) Pāninian suffixes, (f) the word, शोध and, (g) the abb. उसं.

III The white type is used in the following —

(i) The main body of the referential section.

(ii) The main body of the foot-note commentary

(iii) The bracketed derivative or phonological analysis as given within the body of a basic entry, e g अ-तृष्य(त्→)न्ती,अत्यं(ति-अ) हस्-,अत्य(ति√अ)हं

(iv) The cross-referential indication of a principal entry, e g. √अद् द्र. after अत्तवे.

(v) Compositional cross-references, bracketed or unbracketed as the case may be, terminally supplied to articles, related to compositive basic entries, e.g. अन्न-[···अति°···.]

प्रस्तावना

१ ग्रन्थस्य संक्षिप्ते इतिभूतभविष्यती

साक्षात्सरस्वतीसधर्मैव सन् सत्संप्रदायत सरस्वतीपदसुभूषितस्वनामान्त **स्वामी दयानन्द** उत्तरापथे किनाऽष्टादशेव वर्षाणि यावज् जनतोपकारसारं च विश्वोद्धारप्राग्भारं च परमोदारधर्मप्रचारं कृत्वा षष्ट्यूनद्विसहस्रतमेऽब्दे[1] (१९४०) परमं पदं प्राप्तवान् । तदीयाया सत्योत्साहनिर्भराया प्रेरणाया खल्वेतत् फलेग्रहित्वमिव समपद्यत, यल्लोके समुज्ज्वलाया भारतीयायां प्राच्या संस्कृत्या सामान्येन सामाजिकाऽसमन्वयजव्याधिभारपरमौषधभावुकेषु वेदेषु वैशेष्येण च महादरबुद्धि प्रादुरासीत् ।

एवंविधे किल श्राद्धसौरभाऽऽवासिते सामाजिके वातावरणे महात्मनस्तस्य निर्वाणसंप्राप्तेर्दशम इव वर्षे संजाते तदीयपादपूता पद्धतिमेवाऽनुसरन्तौ परमाऽर्थनित्यौ स्वामिनावानन्दपदोत्तर-**विश्वेश्वरनित्याऽभिधेयौ** वेदप्रचारार्थं सायुज्येन बद्धपरिकरावभवताम् । तौ तावत् वेदाऽध्ययनसौकर्यैकनिबद्धमनसौ दृढमेवमन्वभवता यथा यथावदुपयोगवदर्थसामग्रीकेण केनचिद् वैदिकेन कोषप्रवेकेण जनतासुलभेन सतैव तस्योद्दिष्टस्य विषये साफल्यं स्यादिति । न च कोऽप्येवंविधो वेदैकाऽनुसंधानसौविध्यकर कोषो विरचितपूर्व इति संप्रधार्य्य च तौ चत्वारिंशदूनद्विसहस्रतमेऽब्दे (१९६०) आत्मीयमभिनववैदिककोषविरचनपरं निश्चयमुदघोषयताम् । तस्योद्घोषणस्य पञ्चमे वर्षे (१९६५) च तौ विरचयिष्यमाणकोषाधारंभावुकाश्चतस्र ऋग्वेदादिवेदचतुष्टयीय-पदानुक्रमणिका प्रकाशमनयताम् । प्रवर्त्यमाने चैवं वैदिककोषीये कार्यकलापे सप्तत्युत्तरोनविंशतिशततमेऽब्दे (१९७०) यवीयानेव सन्नपि **स्वामी नित्यानन्दो** नित्यैकानन्दं पद प्रापद्यत । अचिरायुषैव सताऽपि चिरसयुजा तेनैवमपरिहार्यतया वियुक्तोऽपि सन् **स्वामी विश्वेश्वरानन्दस्तु** तत ऊर्ध्वमेकक एव दश वर्षाणि यावत् तं कार्यभारमुदवहत् । तत्पश्चादेव 'वयमतीव वृद्धा संजाता., साम्प्रतमन्येन केनाऽपि कनीयसा कार्यभारोऽयं स्वोपरि ग्रहीतुं साम्प्रतम्' इत्यनया तदीयया सत्-प्रेरणयाऽयं जनः सद्भावैकाऽऽजीविक सन्नशीत्युत्तरोनविंशतिशततमेऽब्दे (१९८०) सेवाकार्यमिदमूरीकरोत् ।

तस्मिन् समये तावत् पदानुक्रमणिकाचतुष्टयीत ओकारादिपदावधिकोऽनाख्यातिको भाग प्रातिपदिकीकृतः सन् संगृहीतपूर्वोऽभवत् । तत्र चाऽकारादीयेऽशे यत्र तत्रैतरेय-शतपथ-तैत्तिरीय-ब्राह्मणवचनै. प्रमाणितानां सतां सायणोवटमहीधरदयानन्दीयानां शब्दार्थानां संग्रहोऽप्यविद्यत । तत उपरितने कियतिचिदंशे च मध्ये मध्ये पाणिनीयानि सूत्राणीन्यपि ग्रिफिथह्विट्नीयानि मतान्यपि प्रमाणत्वेनोद्धृतान्यासन् । एवं खलु स्थिते तदेदमन्वभूयत यद् व्याप्तितश्च पूर्तितश्च करिष्यमाण कोषोऽयं सर्वशाखीययाऽऽख्याताऽनाख्यातोभयविधया वैदिकपदसामग्र्या च यथोपलब्धिकब्राह्मणाऽऽरण्यकोपनिषदङ्गोपाङ्गगतया च तत्तद्भाषीयप्राग्वर्क्तत्तद्वेदभाष्यीयया च श्रौतार्थाऽवबोधप्रयोजिकया सामग्र्या चाऽवश्यं सनाथयितव्य इति । एतदनुसारमेव च पञ्चषाणि वर्षाणि यावत् कार्यकलापे प्रवर्तिते सति षडशीत्युत्तरोनविंशतिशततमेऽब्दे (१९८६) **वैदिकशब्दार्थपारिजाताऽभिधेयस्य कोषस्य** प्रथम आदर्शरूप· प्रखण्डः प्रकाशमनीयत ।

यद्यपीदं प्रकाशनं दिष्ट्या सर्वत एव वर्धापनस्य च प्रशंसनस्य च पात्रतामभाज्यत, तथापीदं तावदेतद्-निर्माणसकालमेव निरवरोपणतया खलु निश्चयपदवीमारोप्यत, यथैवंप्रकारकस्य कोषस्य समुचित संपादनमनन्यथासिद्ध-साङ्गोपाङ्गसंपूर्णवैदिकवाङ्मयीयसकलपदानुक्रमाऽऽत्मक-कोषान्तर-सव्यपेक्षमेव स्यादिति । एतस्या प्रतीतेरनुपदम्

१, इह सर्वत्र वैक्रमा एवाऽब्दा अभिप्रेता भवन्ति ।

उक्तपूर्वप्रकारकस्याऽनिवार्यत्वेनाऽपेक्ष्यमाणस्य च सतः साधनग्रन्थस्य महत्या आवश्यकताया पूर्त्यर्थं योद्योगततिर्व्यतानि, अयं प्रकृत कोषस्तावत् तदीयसाक्षात्फलस्वरूपो भवति । एतत्कोषीयप्रारम्भिकप्रवृत्तेस्तृतीयवर्षान्तत (१९८९) खल्वयं विनिश्चयोऽकारि यथा वैदिकशब्दार्थकोषस्य यथेष्टाया संपूर्तेर्नितरामेतदीयसपूर्त्यधीनत्वादादौ तावत् सर्वया शक्त्याऽयमेव कोष संपादनीय पश्चादेव चासावपर एतत्साध्यभूत इति । एवं तावदासाधारण्येन क्रियमाणस्य ग्रन्थस्याऽस्य दशम्म इमा वर्षा भवन्ति । अनया हायनदशत्या च यथापेक्षसामग्रीसंकलनस्य संपूर्तिश्चरमसंपादनप्रकाशनकार्याङ्गप्रयोजिका सती समासादिता भवति । अस्य च ग्रन्थस्य पञ्च विभागा भवन्ति (तु भू २, ग, २), ये चाऽपि साकल्येन प्रकृतखण्डसकायेषु सत्सु द्वादशसु खण्डेषु प्रविभक्ता भवन्ति । तत्र तावद् द्वितीयविभागीयं खण्डद्वयं प्रकाशितचरं भवति (१९९२–९३) । खण्डमात्रक संस्तृतीयो विभागश्च मुद्रणस्थो भवति । भूयश्चेदमपि संभाव्येत यदसति कस्मिन्नपि प्रत्यूहविशेष एत पञ्चमीभ्यो वर्षाभ्य (२००४) द्वादशाप्येतद्ग्रन्थीया खण्डा प्रकाशिताः स्युरिति ।

अस्मिन्नेवाऽन्तरे च वैदिकशब्दार्थकोषीयं कार्यमपि पुनः प्रवर्तितं सत् तावता समयेन प्रकाशनाङ्गोपान्त्यभावेन सुसंपादितं स्यात् । एतावत प्रस्तुतमाधनग्रन्थसाधनैकप्रयोजितात् सतो व्यवधानादनन्तरं भूय इव प्रकरिष्यमाणे च तस्मिन् कोषे नितान्तं संकलनविषया च लक्षणविषया च सर्वाङ्गीणा संपूर्ति स्यादिति कैमुतिकमिव संभाव्येत ।

एवमन्येऽपि बह्वोऽवान्तरग्रन्था प्रकृतग्रन्थाऽऽधारेण विरच्येरन् । तेषां मध्ये तावदेक प्रकृतविभागीयप्रतिष्ठः ऋ. मा. कौ शौ. (तु. संक्षे , क) इत्येतद्वेदचतुष्टयोपाश्रयेण प्रवर्तितत्वाच् चतुर्वेदकोष इत्याख्यः सन् मुद्रणस्थोऽपि भवति ।

२. ग्रन्थस्येदन्ता चेयत्ता च

यावताऽस्य ग्रन्थस्याऽतीव महती व्याप्तिर्भवति काठिन्यं च वैचित्र्यं चाऽस्य स्वरूपस्य, तावता नात्र किमपि चित्रमिव स्याद् यदस्य सपाद्यमानस्य द्वादशाब्दी व्यतीतचरी यच्चास्य समाप्त्याशाऽब्दपञ्चकान्तरापेक्षिणीति । अस्मिंस्तावत् कोषे हि सपादचतुःशतसंख्याकानाम् ऋग्वेदादीना यथोपलब्धिकवैदिकवाङ्मयीयानाम् आधारग्रन्थानां यावन्मात्रशब्दरूपराशयो यथावद् व्यवस्थापितया सत्या यौगिक्या प्रक्रियया निर्देश्याश्च समग्रै स्थलाङ्कैः सनाथ्याश्च भवन्ति । तदुपरितन आलोचनात्मके टिप्पणग्रन्थे च यथापेक्षं प्रत्येकं शब्दरूपं वर्णतश्च व्युत्पत्तितश्च व्याकरणतश्च स्वरतश्च छन्दस्तश्च वाक्याऽन्वयतश्च विचार्य्यं भवति । यत्रयत्र च पाठा अनिश्चितस्वरूपा वा दुरूहा वा शोधसापेक्षा वा भवन्ति, तत्रतत्र ते तथा प्रदर्श्या भवन्ति । यत्रयत्र च पाठाना स्थलवैशेष्येण पुनःश्रुतयो भवन्ति, तत्रतत्र तास्तथा सूच्या भवन्ति । यत्रयत्र च सश्रुतित्वे सत्यपि पाठाना विसंवादा भवन्ति, तत्र तत्र तेऽपि तथा संकेत्या भवन्ति । तदेवंव्यतिकरितस्याऽस्य महत कार्यस्य संपादनार्थं प्रथमं तावद् येषा चतुःपञ्चाना ग्रन्थाना प्राक्तनाः पदपाठा उपलभ्यन्ते, तान् विरहय्य सर्वेषामपरेषाम् आधारग्रन्थाना नूतनाश्च संपूर्णाश्च पदपाठा व्यरचिषत । त एव च यौगिकेन च यथावर्णमात्रिकेण चाऽनुक्रमेणोपनिबध्य यथाविधानकविशेषं (तु भू २, ग, २) व्यवस्थाप्य चेह समावेशिषत । सैवैषाऽतिविशालकायाऽभूतपूर्वेयन्मात्रकसंग्रहा च सामग्री पञ्चचत्वारिंशल्लक्षसंख्याकासु निर्देशपृष्ठिकासु प्रतिलिपि प्राप्तवती सती संप्रति चरमसंपादनप्रकाशनाङ्गाऽन्तगतिर्भवति ।

टिप्पणाऽऽत्मक आलोचनग्रन्थेऽपि च येऽनेके विषया उपनिबद्धा भवन्ति, तेषां मध्यात् तावत् पाठानां याथावस्थ्यविनिश्चयश्च निर्देशाना यथापाणिनीयविधानकीकारश्चोभावेवाऽनतिशयिनमात्राऽवधानविशेषसव्यपेक्षौ च तत्परकप्राग्वाग्दर्शनवैविध्ययथार्थव्यवस्थापनप्रयोजकौ च सन्तौ भूयिष्ठाऽचिन्त्यपरिश्रमैकसाध्यौ भवत ।

एवं स्थितेऽत्र विषये य प्रयत्नः कृतो भवति, तस्य साराऽसारतः परीक्षणे सदसती विवेक्तुं क्षमा विद्वांस एव प्रमाणं स्यु । तस्येयत्तामात्रं स्पर्शुक इव कश्चित् परिचयस्तु तावदिहाऽपि कार्येत । तथाहि। मालोचनाऽध्ययनसाचिव्यविशेषकरं विशिष्टस्वरूपं (तु. भू. ४, ७) निर्देशीयं साकेतिकं विधानकं विरहय्य **प्रस्तुत**-खण्डीयाना ५९२ पृष्ठानामुपरि साकल्येन ६४०८ टिप्पणानि भवन्तीति कृत्वा मध्यतस्तावत् प्रतिपृष्ठमिमानि ११ भवन्ति । एष्वपि यथाक्रमं २२५, २७१, ५११ पाणिनीयप्रक्रियानुबन्धिवार्तिकीकरणं च तत्तच्छ्रुतिपाठीय-शोधनं च तत्तच्छ्रुतिपाठभेदीयप्रदर्शनं च प्रयोजयन्ति । अपि चाऽपराणि ७०० इव टिप्पणानि स्वरसंस्कारौ चाऽर्थविचारं चाऽधिकृत्याऽद्य यावत् परिचितपूर्वाया. सत्या **धातुप्रत्ययप्रयोगीयाया** प्रक्रियाया नितान्तं विविक्ताया इव सत्या अपरस्या अभिनवाया स्वोपज्ञाया **स्वत सिद्धनाममात्रप्रयोगीयाया** प्रक्रियाया द्वारमिवोद्घाटयन्ति (तु. भू ४, १, ञ, ५)। एतद्ग्रन्थीययोर्व्याप्तिस्वरूपयोरेनावतस्तावत् संक्षिप्तादेव सतोऽस्मात् संकेतमात्रादपीद भूय स्पष्टं प्रतीयेत, यथाऽब्दाना दशतिद्वयेनाऽपि चेदीदृशो ग्रन्थ सपादित. स्यात्तर्ह्यसावल्पीयसैवाऽनेहसा सिद्ध स्यादिति ।

३. विद्वत्-संग्रह

उक्तपूर्वस्याऽस्य महत कार्यस्य संपादनमनेकाऽभियुक्तजनीयव्यापारव्यवस्थयैव सुसाधं स्यादिति कृत्वैकाशीत्युत्तरोनविंशतिशततमस्याऽब्दस्य (१९८१) प्रारम्भे श्री**विश्वेश्वरानन्दवैदिकशोधसंस्थानस्य** किलाऽऽरम्भोऽभवत् । आदौ तावद् द्वित्रा सार्वकालिकास्तावन्न एव चाऽऽर्धकालिका विद्वास इह कार्यं कुर्वन्ति स्म। प्रथमेन वर्षषट्केन तदीया सख्या द्विगुणिताऽभवत् । तत्पश्चाच्चोत्तरामुत्तरा समां कार्यमात्रावृद्ध्यनुरोधतः सहायकभूताना विदुषा सख्याऽपि विवर्धमानैवाऽभूत् । आ च नान्तरीयाऽतीतपूर्वाद् वर्षपञ्चकात् संप्रति ते त्रिंशत्पञ्चत्रिंशा एव सन्तस्तत्तत्कार्याङ्गीयनियोगाऽभ्यासविशेषवन्तो भवन्ति । कार्यव्यवस्थाया. सुसिद्ध्यर्थं च तत्तदङ्गीयनियोगा उपदशासु कक्षासु विभक्ता भवन्ति । एकैका निर्देशपृष्ठिका च यथाक्रममतिसर्वकक्षा सती काले-नेम जनं तत्प्रातिस्विकनियोगयो सतोश् चरमनिरीक्षणस्य च टिप्पणीयसंपादनस्य च कृत उपधावति। एवं किलाऽनेन दैनंदिनेन विधानेन व्यवस्थीयमान सत् कार्यमेतद् नियमेन चाऽप्रतिहतवेगेन च प्रवर्तते । एवं प्रवर्तमानस्याऽस्य कार्यस्य नैष्प्रत्यूहिकप्रगतिसंभावनार्थं तत्तदङ्गकार्याध्यक्षभूतकर्मिष्ठप्रवेकोपकल्पिता **व्यवस्थापन-समितिश्च** प्रातिसप्ताहिकस्य कार्यस्येतिभूतेन चेतिभविष्येण च परिचिता भवन्ती नैत्यिकीं जागरूकतामिव भजते । ये चाप्यन्ये विद्वासः संस्थानबाह्या सन्तोऽस्मिन् कार्ये प्रीतिविशेष प्रदर्शयन्ति च साहाय्यविशेषमातन्वन्ति च, तेऽपि **विद्वत्परामर्शसमित्यङ्गता** भाज्यमाना सन्तो बहुविधमिव किलास्य कार्यस्योपकुर्वन्ति ।

४. मुद्रण-प्रबन्धः

आदौ तावदनुसंधानविशेषीयाणां विशालकायाना ग्रन्थानां सुप्रतिष्ठित एव कस्मिंश्चिद् मुद्रागृहे समुचितं मुद्रण संभवेदित्येवं खलु विचार्य **वैदिकशब्दार्थपारिजातीय**. प्रखण्डो मुंबापुर्यां निर्णयसागराख्ये मुद्रागृहे मुद्रापितोऽभवत् । तदुद्भवस्त्वयमनुभवोऽभवद् यथैवंविधानामतिक्लिष्टविधानकाना च बहुजनसाहाय्यकसव्यपेक्षाणा ग्रन्थानां समुचितं मुद्रणं तदीयनिर्माणक्षेत्रादतिदूरे क्वापि नैव संभवेदिति । तत्पश्चात् प्रकृतग्रन्थीयद्वितीयविभा-गीययोर्द्वयो खण्डयोर्मुद्रणस्यैहैव त्रयाणां मुद्रागृहाणा सायुज्येन यथाकथंचित् प्रबन्धे संपन्नेऽपि सतीदमेव निरचीयत यथाऽस्य सस्थानस्य ग्रन्थाना स्वक एव मुद्रागृहे साधु मुद्रणं स्यादिति । एतदनुसार च संस्थानीयस्य मुद्रागृहस्य प्रतिष्ठापितस्य सत इदं वर्षत्रयं संपद्यते । यतश्च प्रस्तुतस्य खण्डस्य मुद्रणेऽनेन पर्याप्तं साफल्यं प्रत्य-लम्भि, तत एनेनास्मिन् विषय उत्तरोत्तरमपि भूयसी नैपुणी समासाद्येतेति सूचितं भवति । अन्यच्च । अस्य ग्रन्थस्य मुद्रणं सभावितभिन्नार्थस्थितिकेतृजनसौकर्यमुद्दिश्याऽर्घतो भ्रियमाणेषु त्रिप्रकारकेषु कागदेषु कृतं भवति । एषां यस्तावच् श्रेष्ठ प्रकारो भवति, तस्य सुचिरस्थिरत्वं लक्ष्यीकृत्य निर्देशविशेषाऽधीनतया निर्मापणं भवति ।

५ आर्थिकी समस्या

यदा स्वामिविश्वेश्वरानन्देनाष्टादशभ्योऽब्देभ्य पूर्वमनेन जनेनाऽयं कार्य-भारो ग्राहितस्तदा तेन यथापेक्षमर्थप्रबन्धमहमेव करिष्य इति स्वीकृतमभवत् । एतच्च वर्षद्वयं यावत् सर्वथा सत्यापयन्नसौ द्व्यशीत्युत्तरोनविंशतिशततमस्याऽब्दस्य (१९८२) अन्ते दैवेच्छया दिवंगतोऽभवत् । तदनन्तरं या तेन स्वरारोहणान्मासद्वयात् पूर्वं स्वीयाया अधिलक्षमितार्घाया संपत्ते सभारणार्थं विश्वेश्वरानन्दसम्पत्प्रबन्धिनी सभा सनियोगविशेष संस्थापिताऽभवत्, सा दश वर्षाणि यावदस्य संस्थानस्याऽर्थतो भरणमकरोत् । यथा तु तया सभया सुकरस्याऽर्थवितरणस्य मात्राऽनीवाऽपर्याप्ताऽभवत्, तथा तदीयसदस्यानुमत्या मध्येत्रिणवत्युत्तरोनविंशतिशततमाऽब्द (१९९३) राजकीयजनतीयोभयविधसाहाय्यसंप्रापणेनाऽस्य संस्थानस्य संरक्षणार्थं समर्थभावुका विश्वेश्वरानन्दवैदिकशोधसंस्थानसभेत्याख्या सर्वसंप्रदायस्थसहायकसज्जनै सभाव्यमाना च सर्वसंप्रदायसाधारणा च सत्यपि संस्थान्तरमात्राऽनधीनतया नितान्त स्वतन्त्रा च सत्यसनातनसरस्वतीसंपूजनैकस्वधर्मा चाऽपरा संस्था तद्विषयकराजकीयनियमानुसारितया संस्थापिता सत्येतत्संस्थानीय समग्र प्रबन्धमात्मसादकरोत् । एतेन प्राबन्धिकेन परिवर्तनेन च संस्थानस्याऽस्य कार्यक्षमताया खलु त्रैगुण्यविशिष्टमिवाऽन्तरं सुलक्षं भवति । तथाहि । यत्राऽऽदित प्रथमैस्त्रयोदशैर्वर्षैर्विपञ्चाशसहस्ररूप्यकव्ययेनाऽष्टलक्षमिता निर्देशपृष्ठिका अक्रियन्त, तत्राऽधुनैवाऽवमितिमुपेयुषा वर्षपञ्चकेनैवाऽध्यर्धलक्षरूप्यकव्ययेन च चतुर्विंशतिलक्षमिता निर्देशपृष्ठिका अकारिषत ।

परमेवं संपाद्यमानैषा खलु कार्यक्षमताऽर्थस्य भूयसी च स्थिराऽऽगमां च मात्रामपेक्षेत । न च तदर्थमद्यापि नैश्चिन्त्यकर कश्चित् प्रबन्धो भवति । तदभावे तु गत्यन्तरादर्शनाद् यथापूर्वमनेनैव जनेन चरमसंपादकीयनियोगवताऽपि सताऽवश्यमहरह इतस्ततोऽर्थसंग्रहायाऽविरतायासेन भाव्यमित्येषा दुःस्थितिरन्यथा सुस्थितामपि संस्थानीया कार्यक्षमतां चैतद्ग्रन्थप्रकाशनीया प्रगति च नितरा विहन्यादित्याशङ्कितमेव चेत सदा भवति ।

६ आभार-प्रकाशनम्

एवं तावदस्य कार्यस्य तया तया शास्त्रीयया च सांस्थिक्या चाऽऽर्थिक्या च दृष्ट्या स्वरूपपरिचापने समासत कृते सत्येतत्-पथप्रवृत्तपूर्वाऽभ्यर्हिताऽभिवादनस्य च यावत्प्राप्ततत्तत्साहाय्यकयथासिद्धात्मोपकार्यतानिवेदनस्य च संप्रति खल्वय प्रीतिकर शुभोऽवसर. समुपतिष्ठते । प्रथम तदह तास्तान् प्राथमिकान् वेदमन्त्रद्रष्टॄन् ऋषींश्च तदनु तांस्तान् पदकारांश्च निघण्टुकारांश्च तत्तद्वेदाङ्गोपज्ञानप्रकाशनसुगमितनिगमार्थसुकीर्तीन् यास्क-पाणिनि-पिङ्गल-प्रभृतीनाचार्यवरांश्च भूयो भूयो नमामि । अथाभिवादयेऽहं तांस्तानपि सर्वान् प्राग्मध्यागर्वाकालिकान् ब्राह्मशेमुषीज्योतिशिखोत्सेचनैकव्रतान् वैदिकभाष्यकारांश्च तांस्तानपि च सर्वानर्वाच स्वीयाऽसमहामहापरिश्रमसप्रवर्तितस्वोपज्ञसंप्रदायविशेषान् सत वैदिकान् शोधकांश्चाऽनुवादकांश्चाऽऽलोचकांश्च भाषामीमांसकांश्च छन्दोविवेचकांश्च कोषकारकांश्च । नामोद्देशविशेषतश्चेह द्वे ब्लूमफील्डस्य वैदिकपुनःपाठविवरणी च तत्सहकारितस्यैजर्टनस्य वैदिकपाठभेदविवरणी च कृती साकल्येनैवैतद्ग्रन्थान्त पातिते सत्या उपकारकभावेन सकीर्त्ये भवत । यच्चागतनीयैरभियुक्तै सामान्येन च विद्वत्परामर्शसमितीयसदस्यैर्विशेषेण चाऽस्मिन् कार्ये प्रीतिमद्भिर्भूयते, तदह बहु मन्यमानस्तदर्थं हृदा सर्वेषामपि तेषां समाजनं करोमि । नित्यशब्दब्रह्मनिष्ठाऽऽदर्शोद्दिष्टमुनिजनोचितप्रभूततपस्काऽऽत्मभावस्य च समये समये प्रत्युद्भावुकसमालोचनेन चोपयोगवद्वस्तुप्रदर्शनेन च ममोपकारातिशयं चोत्साहोद्रेकं चातन्वतश्चात्मन. सुहृद श्रीसिद्धेश्वरवर्मपरमविदुषस्तु सुनाम सादरविशेषमुत्कीर्तयामि । अथाऽपि ये नाम विद्वांस. पुरा चाऽद्य च संस्थानीयकर्मिष्ठतयाऽस्मिन् सर्वशक्तिव्ययकरे कर्मणि भक्तिक्षमतोभयनिर्भरितसद्योगतो मम सयुग्वानोऽभूवन्, सर्वानपि तानहमद्य धन्यान् संभावयामि । यच्च एम्. ए., एम् ओ. एल्. इत्युपाधिधरः श्रीभीमदेवशास्त्री, विद्यावाचस्पति श्रीरामानन्दशास्त्री च सर्वथाऽप्यभिन्नभावेन च योग्यतया च यथास्व नियोगभारमुद्वहन्तौ मदीये संपादनकार्ये सौकर्यविशेषं सुतरामकार्ष्टाम्,

तदेतद् विशेषमानार्हतयेहोल्लिखामि । यदपि विद्यावाचस्पतिः श्री**रघुनाथचन्द्र**शास्त्री नियोगसामान्यस्य सम्यग-नुष्ठानतो व्याकरणाचार्य श्री**अमरनाथ**शास्त्री च मुद्राप्यमुद्रणपत्रिकयोर्व्युत्पत्तिसमाधानसहकृतावलोकतो मम साहाय्यं समपीपदता, तदपीदं विज्ञापयामि । मुद्रणगृहीयकर्मिष्ठवर्गस्य सामान्यतोऽधिष्ठातु श्री**धनपतिराज**श्रेष्ठिनश्च मुद्रकस्य श्री**रेवतराम**स्य च स्थापयितु **सिराजदीन**स्य च विशेषत प्रस्तुतखण्डीयस्य सुमुद्रणस्य कृते साधुत्वं वदामि ।

अथेदृग्बृहत्कार्यसिद्ध्येकनिमित्तभूतं सामग्र्यन्तरसपत्त्येकाधारमिव च सन्तमर्थसंग्रहमधिकृत्याऽऽदौ तावद् भूतपूर्वौ **बडौदानरेशो** महामान्यो **महाराजो** गायकवाड सरपूर्व-तृतीय-**सयाजिराव**समाख्यश्च पूर्व**मिन्दौरा**-ऽधिपतिर्महामान्यो महाराजो होल्कर श्री**तुकोजिराव**-समाख्यश्च महत्या कृतज्ञतया संस्मर्त्तव्यौ भवतः, यौ लाभपुरीयमास्थिकप्रारम्भात् पुरा **स्वामिविश्वेश्वरानन्द**स्य प्रोत्साहकभूतावेतत्कार्यसंपादनार्थं प्रत्येकमुपविंश-सहस्ररूप्यकमितं परमोदार साहाय्यविशेषमकुरुताम् । एवमेव भूतपूर्व **पटियाला**नरेशो महामान्यो महाराजा-धिराजमहेन्द्र सरपूर्व**भूपेन्द्रसिंह**समाख्यश्च **क्योथल**नरेशो महामान्यो राजा **विजयसेन**श्च कार्तज्ञेनोत्कीर्त्यौ भवत·, यौ शिमला-पत्तन एतत्कार्यायप्रवृत्त्युदयस्थानभूताया. **शान्तकुट्या** निर्मापणार्थं तस्मा एव स्वामिवराय महार्घं भूमिखण्ड सहैव प्रादत्ताम् । इद च भूयो विशेषेणोत्साहं जनयति यद्वर्तमानौ **बडौदा**नरेशश्च **पटियाला**-नरेशश्च स्वपूज्यपितृपादपद्धति योग्यतया सुतरामनुसरन्तौ पुष्कलार्थप्रदानत संस्थानेनाऽनेन सयुक्तावेव भवत । अथ साप्रतिकेषु वर्षेषु तावद् अस्य कार्यस्य पूर्त्यर्थं भारतीय-पञ्जापीय-संयुक्तप्रान्तीय-हैद्राबादीय-महीशूरीय ट्रावन्-कोरीय-जम्बुकाश्मीरीय-योधपुरीय-कोल्हापुरीय-सांगलीय नाभीय-क्योथलीय-शाहपुरीय-राजकोषेभ्यश्च अवागढसस्थानाच्च पञ्जापीय-कालिकातीय-विश्वविद्यालयाभ्या च विश्वेश्वरानन्दनिधानतश्च मूलचन्द्रखैरातीराम निधानतश्चा-स्थिर सदपि महार्घ च महोपकारकं चार्थिकं साहाय्यकं संप्राप्तं भवति । मुंबई-बिहार-मद्राम-प्रान्तीयराज्यैश्च संस्थानीयाना कियनाचिद् ग्रन्थाना क्रयण व्यवस्थापितं भवति । सार्वदेशिक-पाञ्जापिकाभ्यामार्यप्रतिनिधिसभाभ्या च प्रस्तावविशेषतोऽत्रत्यं कार्य प्रमाणित भवति । अपि च बहुभिर्बहुदायिभि श्राद्धै सज्जनै. संस्थानीयायाः सभाया. **संरक्षकत्वं** वा **सदस्यत्वं** वा स्वीकृत भवति । एषा खलूक्तपूर्वाणा नानाविधाना सहायकप्रवेकाणां मध्य एकैकमपि प्रति तथाविधं मम हृदयमाभारनिर्भरं भवति, यत् तदीयं किमपि वाचनिक प्रकाशनं कथमपि कर्तुं निनान्तमशक्नुवान. सन्नेतदेवाऽहं भावयेयं यथा कथंचिदप्यहमेतत्-कार्यीयपरिशीलनेन तुच्छतुच्छेनापि सता वैदिक्या शेमुष्याश्च विशेषतो भाषाशास्त्रीयाया प्रवृत्तेश्च सामान्यत कमपि प्रकर्षलवं प्रयोजयेयमिति ।

७. उपसंहार:

यथा चेदं विभावयामि ग्रन्थमिमं सप्रति सांप्रतिकानां वैदिकविद्याविशारदानां करगतीकुर्यामिति, तथा चैव मदन्तर्महद् भयमिवोत्थितं भवति । जानाम्येव ह्यतिदुर्मर्षा एतदीया दोषा इति । एवं स्थिते वितर्कयेऽहं यद-स्मिन्नतिगहने च विशाले चाऽजस्रं प्रगमुके च कार्ये सामान्यतोऽप्यनिवार्याऽनेकजनीयहस्तानुसंक्रमवशाच्च विशेषतो-ऽपि निर्देशवैतथी च व्यवस्थापनवैषमी च दुष्परिहरे इव स्यातामिति । अपि चेदमनुभवाम्यहं प्राबन्धिके चाऽऽर्थिके च भारेऽन्यत्र संक्रान्ते सत्यह चेद् ग्रन्थसंपादनमात्रनियोगोऽभविष्य तर्ह्यत्राऽवरतो दोषाणा मात्रा नूनमूनता-मैष्यदिति । उभाभ्यामपि त्वेताभ्यां वितर्कानुभवाभ्यां मिथ्यात्मतोषककराभ्या सद्भ्यां प्रेक्षकाणां समाधानलेशस्याऽप्य-सभावनादेतदेव तावत् तान् प्रार्थये यद् येऽपि दोषास्तेषां दृष्टिपथमवतरेयुस्तेऽपि तैर्यथावत् समाधाय विज्ञाप्ये-रन्निति एतच्चात्राऽऽश्वासनमपि भूय कैमुतिकीक्रियेत यथाऽस्मिन् विषये क्रियमाणोऽल्पाल्पोऽपि सहयोगो मयका प्रह्वोत्त-माङ्गतयोरीकरिष्यते चाऽऽगामुके कार्यशेषे सुतरामिवोपयोक्ष्यते चेति विदुषां वशंवद कश्चिद्—

लाभपुरे वि. वै. शो. संस्थाने }
श्रावणे, वि १९९९ तमेऽब्दे }

विश्वबन्धुशास्त्री

भूमिका

१. सजातीयसाहित्य-भित्तिका

(क) वैदिका निघण्टवः

येन क्रमेण गतेषु तेषु प्राचीनेषु दिनेषु वैदिकी सरस्वती भगवती विस्तरभरमुत्तरोत्तरं संबभार, तमेव नितरामुपचितप्रामाण्यनिर्भरेण वच प्रवेकेण स्वकेन **यास्क** किलोल्लिलेख । तथाहि '**साक्षात्कृतधर्माण ऋषयो बभूवुस्तेऽवरेभ्योऽसाक्षात्कृतधर्मभ्य उपदेशेन मन्त्रान् संप्रादु । उपदेशाय ग्लायन्तोऽवरे बिल्मग्रहणायेम ग्रन्थ समाम्नासिषुर्वेदं च वेदाङ्गानि च** (१, २०)' इति । एव तेषु लक्षिताऽलक्ष्याऽऽर्षदृग्व्यापारेषु प्राप्तश्रुतिशेमुषीजुट्परिचितसचितप्रचारेषु षाट्संख्यसमन्वयेन सिद्धलोकप्रसिद्धिषु वेदाङ्गेषु तावच् **शिक्षायाश्च** स्थान-प्रयत्न-स्वर-मात्राऽऽस्यानुगुण्यतस् तत्तद्वर्णपदुच्चारणस्य, **कल्पस्य** च श्रौत-गृह्य-धर्म-भेदतस्तत्तद्विधिसंगतविविधसत्कर्मण, **छन्दसश्च** प्रतिप्रस्तारविशेष यति-पादाऽवविभागतस्तत्तद्गायत्र्यादिमितिमानस्य, **ज्योतिषस्य** च दिव्य-ज्योति संचारतस्तत्तत्प्रयोगसमयप्रनीते, **व्याकरणस्य** च प्रकृति-प्रत्यया-ऽऽगमाऽऽदेश-लोप-परिभाषातस्तत्तद्वाक्यस्थशब्दप्रातिस्विकवृत्तिस्थस्वरूपपरिचायकसूत्रस्य, **निरुक्तस्य** च वर्ण-लोपाऽऽगम-विपर्यय-विकार-सहकृताऽर्थवैशिष्ट्याऽऽत्मकपाञ्चविध्यप्रमाणत परोक्षाऽतिपरोक्षवृत्तिद्वयप्रत्यक्षतासंप्रयोगतश्च तत्तच्छब्दीयप्रकृतिसिद्धसदर्थभानस्य प्रवर्तनेन यथायथ चारितार्थ्ययोग सपेदे । यथा यथा च कालेन वाचिकमूलविप्रकर्षप्रकर्षतो वैदिकाना शब्दानां परोक्षाऽतिपरोक्षता वृद्धिमुपजगाम, तथा तथा खलु **निरुक्त-वेदाङ्गोपयोगाऽपेक्षाऽप्यधिकाधिकमनुबभूवे** । तत्र **सौकर्यार्थमेव** च तैस्तैराचार्यैस्तत्तच्छाखीया बहवो **निघण्टुसमाम्नाया** समामम्निरे (या ७, १३) । तेषामेवाऽयमन्यतमो भवति, य एको यास्ककृतसंस्कारत (तु या. गम्) मुद्रितकाय संस्तदीयेन तदाप्रभृतिस्वायत्तीकृतनिरुक्तसंज्ञाधिकारेण भाष्येण संगुप्तिमिवोपगतोऽधुनापि शाखात्रयेण (शौप १, ३०५) हस्तगतो भवति । एतन्निदर्शनत इदं विदितं भवति, यथा **निघण्टुग्रन्था नैघण्टुक-नैगम दैवत**-प्रभेदत काण्डत्रय्या क्रियन्ते स्म । तत्राऽपि **नैघण्टुके** काण्डे यथार्थविभागत एकार्थाऽनेकाऽभिधानानाम्, **दैवते** काण्डे च यथालोकत्रयविभागत प्राधान्यस्तोतव्यदेवतानाम्ना सरल संग्रह इति च, **नैगमे** काण्डे त्वनेकाऽर्थैकाऽभिधानानां चाऽनवगतार्थानां च व्यतिकरित संग्रह इति चाऽपर सुवेचो विशेष आधीयते स्म । यतश् चैते समाम्नाया अप्रत्यक्षस कारदुरूहाणा च सप्राज्ञकिंचिद्वैशिष्ट्याऽन्तरवता च सतां कतिपयानामेव शब्दानां संस्मारकमात्रत्वेन प्रवृत्तिमुपागमन्, तत एव प्रकृतकोषीयप्रकारक पारायणिक पदसंग्रह एषामविषय इति कैमुतिकायते । तदेतदत्र निदर्शनं स्याद् यत् साम्प्रतिकोपलब्धिविषये निघण्टुग्रन्थे प्रकृतकोषीयेषु प्रथमेषु ५०० शब्देषु केवल २४ शब्दा. समाम्नायिषतेति ।

(ख) प्राक्-प्रतिष्ठा. कोषाः

अथोत्तरस्मिन्ननेहसि बहव परिसाधितपुरातननैघण्टवविधानकनैपुणीका निघण्टुकारमतल्लिका **अमरसिंह**-प्रमुखा यास्तास्तान् पद्यात्मकान् कोषोत्तमानकुर्वन्, तेषां किलैष प्रविभागो भवति यथैक एकार्थाऽनेकाऽभिधान-स्वरूपा एके चाऽनेकार्थैकाऽभिधानस्वरूपा इति । किन्तूभयविधानामप्येषा प्राधान्येनाऽर्वाक्काव्यीयसंस्कृतैकदृष्टीनां सता

निगमाऽवबोधे न कश्चिदुपयोग इव संभवेत् । तथाहि । संकेत्यमानैतत्कोषग्रन्थराशिप्राथम्यभाज्यमरकोषे प्रकृत-कोषीयेषु प्रथमेषु ५०० शब्देषु केवलं २५ शब्दा समावेशमलभन्त । न त्वेष्वन्यत्स्वल्पसंख्याकेष्वपि सत्सु शब्देष्वेकोऽपि वेदमात्रविषय इति खलु सुस्मरं स्यात् । यद्यप्येषा कोषाणा सुदुश्छद नैगमं नैयून्य सपूरयितुकाम इव भास्कररायो मध्येवैक्रमोनविंशाऽब्दशतकं वैदिककोषाऽऽख्यं निबन्धमकरोत्, तदप्यकिञ्चित्करमिव स्यात् । ग्रन्थो ह्यसौ स्वरूपत उक्तपूर्ववैदिकनिघण्टुपद्यीकरणमात्रत्वादनतिरिच्यमान सन्नैव कामपि वस्तुनिकाये नवर्द्धिमादधीत ।

(ग) अर्वाञ्च कोषा

यावत् प्राचीना पद्धतिमनु शिक्षणविधौ श्रवणस्य च कण्ठाग्रकरणस्य चाऽऽतिहृतं प्रभुत्वमभवत्, तावत् संस्कृतविद्याप्रचारौपयिकत्वेनोक्तपूर्वाश्छन्दोबद्धा कोषा अपि महान्तमुपकारं खल्वकुर्वन् । परं यतःप्रभृति मुद्रणयन्त्रोपयोग समारम्भि, तत एवाऽऽरभ्य नूतन विधानक्रमन्वकारादिक्रमेणोपनिबद्धाना कोषाणा साऽवसरत्वस्य प्रतीतिरप्युत्तरोत्तरं वृद्धिमगात् । सर्वप्रथमश्चाऽत्र विषये प्रयत्न कलिकाता-पत्तनीयानां पण्डितानां स्मर्यते । तदानन्तरेण विलसनेन विदुषा विरचित. कोष (१८७४) प्रकाश प्रपेदे । तदपरिवितितानां कृतिततीना च मध्ये रोथ-बोह्ट-लिङ्काभ्यां विरचित सेंटपीटर्ज़बर्ग-पत्तनीय कोष (१९०९-३२) मुकुटमणीयते । यत् प्रकृतकोषीयेषु प्रथमेषु ५०० शब्देष्विह ४५० अपाठिषत, तदस्य वेदाध्ययनौपयिकंभावस्य निदर्शनं स्यात् । ग्रासमन्नस्य बाह्वृच कोषोऽपि तस्य विधानकपाटवस्य च कृतिपारम्यस्य च प्रमापको भवति । मोनियरविलिअम्जस्य कोशश्च प्राधान्येन कोषान्तरीयविषयस्य संग्राहुकत्वेन च क्वचित् क्वचित् स्वोपज्ञवस्तुन समर्पकत्वेन च विशेषत सुग्रहैकपुस्तकस्वरूपत्वेन चोपकारको भवति । तारानाथीयो वाचस्पत्याऽऽख्य-कोषः (१९३०–४१) आकारत एतद्वर्गीयभारतीय कृतीनां मध्ये प्राधान्यं भजते । वेदाध्ययनौपयिकत्वेन त्वस्य न कश्चिदप्युपयोगसंकेत सुकर । तथाहि । प्रकृतकोषीयै प्रथमै ५०० शब्दै साऽत्रधिकेष्वेतदीयेषु प्रथमेषु ८०० शब्देषु केवल ४० शब्दा एव वेदगोचरत्वेनोदाह्रियन्ते ।

(घ) वैदिक्योऽनुक्रमण्य.

पुरातने कालेऽध्ययनार्थप्रयोजिताश्च कर्माऽर्थप्रयोजिताश्च सत्यस् तत्तच्छाखीयपाठानुक्रमेण मन्त्र-प्रतीकानां चर्षिनाम्नां च देवताना च छन्दसा च कण्ठाग्रकरणे साचिव्य दधाना गद्यपद्याऽन्यतराऽऽत्मिका अनुक्रमण्यो ग्रन्थनं संप्रापु । आदौ तावत् प्रतिशाखं मन्त्रप्रतीकादीनि चत्वारि वस्तुजातानि पृथक्त्वेन, कालेन च क्वचित् क्वचित् सर्वाण्येतानि वस्तूनि समुह्य सार्वसाधारण्येनाऽनुचक्रमिर इत्येवमेतदीयो विकासक्रम संभाव्येत । न त्वेतासामनुक्रमणीना व्यूढाना वा समूढानां वापि सतीना पदपाठीयतया विविक्ते सति नैगमपदाऽनुक्रमणे किमपि तात्पर्यमिति कृत्वा तदपेक्षयाऽपि प्रकृतकोषस्य विषयविवेक स्पष्टो भवति ।

(ङ) एकग्रन्थीया पदानुक्रमाः

साकल्येन वैकांऽशेन वा वर्णमात्राऽनुक्रमेण समूढानि सन्ति तत्तद्ग्रन्थीयानि पदजातानि खलूक्तपूर्वाणाम-वाक्कोषाणा संपादन औपयिकतामभक्षतेति सहजं प्रतीयेत । एवं तावत् प्रवृत्तिकालतस् तत्तद्ग्रन्थीयपदानुक्रमसूचीना-मुक्तपूर्वकोषानपेक्ष्य किञ्चिदिव पूर्वत्वमभूत् । तासां सूचीना मध्ये कासाचिदेव पृथक् प्रकाश समजनि । एतासा मध्ये याः प्रकृतकोषप्रस्तुतविभागीयाऽभिसंबन्धास्तासामिह संकेत क्रियते । तद् यथा—

१. मोक्षमूलरीया बाह्वृची पद-सूची (१९२९-३१, १९४९-५१), यस्या योगतोऽसमूढमेव सत् पदपाठ-मात्रं वर्णमात्रानुक्रमेण वृतं भवति । मन्त्राऽऽवृत्तीयानां च पदानामत्र समावेशो न भवति ।

२. इयमेव सूची स्वामिभ्यां विश्वेश्वरानन्द-नित्यनान्दाभ्यामप्यभिनवं प्रकाशमनीयत (१९६५) ।

३. ग्रासमन्नीये बाह्वचे कोषे (१९३०) यथाऽऽवृत्तिपुनरुक्तभागीयपदवर्जं पदान्तरसर्वस्वस्य यथायोगं च यथास्थलं च समावेशो भवति, तथाऽनेन पदसूच्यर्थोऽपि सुसाधो भवति । इहाऽऽख्याताऽनाख्यातयोर्विभागो यथा स्फुटो भवति, न तथाऽनाख्याताऽवान्तरभेदानां सता कृत्तद्धितसमासाना पारस्परिको विवेक । एतदीयमन्त्याक्षरीयं परिशिष्ट प्रत्ययीययोगान्वीक्षणस्य बहूपकरोति ।

४ स्वामिनोर्विश्वेश्वरानन्द-नित्यानन्दयोर्यजुर्वेदपदानामकारादिवर्णानुक्रमीयाऽनुक्रमणिकायां (१९६५) माध्यन्दिन-यजुर्वेदीयानि पदानि योगनोऽसमूढान्येव सन्ति पदपाठमनु वर्णमात्रयाऽनुक्रान्तानि भवन्ति ।

५. महा. परशुरामीयाऽजादिपदखण्डमात्री तैत्तिरीय-संहिताया पदानुक्रमणी (१९८७) वर्णमातृक व्यवस्थापनं विहायाऽणुमात्रेणाप्यनुकृतेतिकृतिद्विरुक्तिपर्यन्तात् सत पदपाठाद् न भिद्यते । स्थलसंकेतोऽप्येतदीयो-ऽन्यत शब्दसंख्याविमिश्रणादन्यनश्च रोमकसंख्यासंमिश्रणात् प्रेक्षकाणामप्रीतिकर ।

६. सायमनीये काठक(चरक)यजुर्वेदीये पदानुक्रमे (१९६९) योगसमूहनमर्धजरतीयते । तथाहि । यथावाख्यातसमूहने च यथाप्रातिपदिकं नामिकसमूहने चेष्यमाणेऽपि सर्वेषामपि सकृच्छ्रुतीना पदाना विषये धातुप्रातिपदिकाऽन्यतरप्रदर्शने च यथायोगं प्रातिपदिकाऽनुक्रमणे चाऽनादर एव प्रादर्शि ।

७ स्वामिनोर्विश्वेश्वरानन्द-नित्यानन्दयो सामवेदपदानामकारादिवर्णानुक्रमीयाऽनुक्रमणिकायां (१९६५) कौथुम-सामवेदीयानि पदानि स्वरत प्रतिपदसमुचितपरिवर्तनेनाऽसनाथितानि यथासंहितापाठमेव धृतानि सन्ति बुधा क्लेशैककराणि भवन्ति । तथाहि । 'अग्नि' इति वस्तुतोऽभिन्नस्वरोऽपि सन्नन्यायमेव सतधोल्लिखितो भवति । एवम् 'अभि' इत्यस्य दशधा-कृत्या न कोऽप्यर्थ. । अन्यच्च । उपसृष्टस्याऽऽख्यातस्य विषयेऽनियमो भवति । तद्धि क्वचिदेकपदतया क्वचिच्च द्विपदतयाऽकारणमेव भेद्यते । अतः शोधकार्यस्याऽनुपकुर्वाणेयमनुक्रमणिका-ऽकिंचित्करी स्यात् ।

८. ह्विटि इत्यस्य शौनकाऽथर्वपदानुक्रम* (१९३८) ग्रन्थनविधानके ग्रासमन्नीयां बाह्वचीं कृतिमनुविदधानस्तत्रत्येनैव संकेतेन गतार्थ सन् नितरामुपकुर्याच्च शोधपराणाम् । एतदीया बाह्वचसंमेलनविमेलन-प्रक्रिया तु बाह्वचस्थलसंकेताऽभावेऽपर्याप्ता स्यात् ।

९ शङ्करपाण्डुरङ्गपण्डितीय शौनकाऽथर्वपदानुक्रमः (१९५५) योगनोऽसमूढ सन् पदपाठस्य यथावर्णमात्रं प्रणयनमात्रं भवति । यत्त्वनुपलभ्यमानपदपाठेषु स्थलेषु यथासंहितापाठं स्वरसंकेतोऽकारि तन्नितान्त-मन्याय्यं च व्यामोहकं च स्यात् (तय. तु अश्वस्य, मंहिष्ठ इत्येनत्स्थानीयस्तत्संकेतभारः) ।

१०. स्वामिनोर्विश्वेश्वरानन्द-नित्यानन्दयोर् अथर्ववेदपदानामकारादिवर्णानुक्रमीयाऽनुक्रमणी (१९६५) नान्तरीयपूर्वस्यैव मुद्रणाऽभ्यासमात्रम्[१] ।

---

[१] उक्तपूर्वैस्तैस्तैर्वैयानिकैर्दोषैश्चाऽपर्याप्तभावैश्च साकमेतेषु पदानुक्रमेष्वन्येऽपि सर्वे एतद्वर्गीयग्रन्थन-स्वरूपसहजा दोषा. सामान्येनैव सुलभा भवन्ति । त एवेह प्रविभज्य निदर्शनमात्रार्थं संकेत्यन्ते । आवसानिक्यः कोष्ठबद्धा सख्या उक्तपूर्वाणा दशानां पदानुक्रमणीनां वर्णनक्रमाऽनुप्राप्ताः संख्या एव संवादुका भवन्ति—

१. स्थलाऽसंकेत, तय. अश्वाः ऋ ५, ६१, २ (३), अश्वास ऋ ५, ६२, ४, (१, ३), अ-सपत्नम् शौ १९, २७, १४, अ-सत शौ ५, ६, १ (८), असि ऋ १, ९४, ७; ५, ९, ४; ८, ९२, २८, ९३, ३३, ९५, ३, ९७, ५, ९८, ५, ६ (३), असितम् शौ १०, ४, ५; १३, असु-तृप. शौ १०, ५, ४९, अस्ताम् शौ १२, ४, ५२ (८), अस्तु ऋ १, १६२, ११; ८, १७, १० (३); अस्मत् शौ ६,

(च) बहुग्रन्थीया अनुक्रमकोषाः

अथ यथा यथा नवजागरितसंस्कृताऽभिरुचौ पश्चापथे यथोपलभ्यग्रन्थराशिपारायणिकस्य वेदाऽध्ययनस्य वेदार्थोपदर्शनप्रयोजकत्वेन च प्रभारतीविकासैतिह्यक्रमप्रतिसंदर्भकत्वेन चोपयोगस्य प्रतिभानमभूत्, तथा तथा

२४, १, १८, ४, ६९, **अस्मि** शौ ६, ५८, ३, **अस्मे** शौ १८, ४, ४६, **अहानि** शौ १८, १, २७, २८ (८), **आ** ऋ ८, ८१, ६, ९, ८१, ४ (१, २), **आह** शौ १८, २, ३७, **स्याम** शौ ९, १५, २०, १८, ३, १७, ४, ६९, (८)।

२ **अप-मुद्रणम्**, तथ, अ॒शर्म् <अ॒शर्म्, अ॒शार्य <अ॒शार्य, अकृष्टपच्या° < °च्या° (५), **अववपति** < **अप°** (६), अभि-शार्च < °सार्च (१०), उपलान् < °लान्, चकृम < चकृम मा १९, ५५, **चर्य्यम्** < **चर्प्यम्** (४), जजायथा < अजायथा. (५), तवसा < तवसा (४), ततृपाणा <°पाणा (१, २), शवसानम्<°नम् (२), प्रविदम्<°द्म (८), सुप्रशस्तिम्<सु-प्रशस्तम् (९, १०), पचेत < पचते (२)।

३ **मिथ्या-पदत्वम्**, तथ, **अनुवासि** < **अनुवा** । **असि**, **अनुव्रता** < °ता, **अनुवृद्धिम्** < **मनु** । ऋद्धिम् (६), **अभिसंचरेण्यम्** < **अभि** । **संचरेण्यम्** (३), **अर्वाक.** < **अर्वा** । **अक** (६), **अवसः** < **अवसे** (४), **अवान्तरा** < **अव** । **अन्तरा** (६), **अश्मन्वती** < **अश्मन्वती** (४), **अश्विना** < **अश्विनौ** ऋ १, ११६, ५, १८२, ७, ७, ७२, ४, ७३, २, **अश्विना** (सं) < **अश्विना** ऋ ४, ४५, ५ (३), **अह्रीतमुख्यस्या** < **अह्रीतमुखी** । **अस्या** (६), **आदित्याः** < **आदित्या** ऋ २, ४१, ६ (१, २), **आसन्** । **इषून्** < **आसन्नि**(न् [न्]-इ)षून् काठ ३५, २१, **का** < **एका** काठ २२, ८[३], **गायत्र्यविभक्ता** < **गायत्री** । **अविभक्ता** (६), **ततऽअपसे** < **तनूऽअपसे** (२), **तरत्** < **प्रतरत** मा ३५, १० (४); **परिश्रृता** < **परिवृता** ऋ ३, १७, १ (१, २); **बहिष्कनीनिके** < **बहि** । **कनीनिक**, **मत्सपत्ना** < **मत्** । **सपत्ना** (६), **मा** (<अस्मद्-) < **मा** शौ ८, १, ८ (८), **वाजिन.** < **वाजि** । **न** ऋ ६, १३, ६, **सूनृता** < **सूनृता** ऋ ८, १३, ८ (१, २)।

४. **मिथ्याऽवग्रहः**, तथ २नि-शित- < १निशित- अ-निशित- इत्यत्र (१, २); ?अनु-दु- < *आ-नुद्- अनानुद्- इत्यत्र, अनु-भूति- < *आऽनु-भूति- अनानुभूति- इत्यत्र (१, २, ३)।

५ **मिथ्या-प्रातिपदिकत्वम्**, तथ., **अहि-हन्-**>**अहिघ्ने**<१**अहि-घ्न-**(६), अ-निमिष्->अनिमिषम् <°मिष-, **अनेन-** > **अनेनः** < **अनेनस्-** (३), ऋतु- > ऋत्वा < √ऋ, √**अस्** (भुवि) > **आसन्** < **आसन्-** (६)।

६ **मिथ्या-स्थलत्वम्**, तथ, अप मा ५, ८६ < ५, ८[६] (४), **एति** ऋ ४, ७, ४; ५ < ४, ६, ४, ५ (२), **खर्ववासिनीम्** शौ ११, ११, ७, १६ < ११, ११, १६ (१०); **प्र** शौ २०, ७६, ७[२] < २०, ७७, ७[२] (९, १०), **प्रत्नेन** शौ १०, ११५, २ < २०, ११५, २, **मदन्** शौ २, २८, ४ < २०, २८, ४ (१०), **युक्तः** ऋ १, १५९, ३ < १, १५८, ३ **यूथे** ऋ ९, ११०, ७ < ९, ११०, ९, **रक्ष** ऋ ७, १५, ३ < ७, १५, १३ (२), **रोचनानाम्** ऋ ७, ५, १० < ३, ५, १०, **वितूर्य** ऋ १०, ३, ३ < १०, ६८, ३, **विश्वध** ऋ ४, १९, ६ < ४, १६, १८ (१, २), **विघ्ने** ऋ ९, २२, २ < ४, २२, २ (२); **श्रयन्ताम्** ६०२, ८ < ८४४ (=ऋ १०, १८), १२ (३).

अधिपञ्चाशेभ्योऽब्देभ्य एदमन्वभावि, यथैतदर्थं बहूनपि वैदिकान् ग्रन्थान् संमेल्य तदीय साधारण्य समर्पुकाश्च वस्तु-वैविध्यं सम्राहुकाश्च तुलनाऽऽत्मकपरामर्शौपयिकंभावुका अनुक्रमकोषाः संकलनीया इति। अथ ये चैवमभिप्रायुका ग्रन्था अद्याऽवधि व्यरचिषत, ते संकेतत परिचाय्येरन्। तद् यथा—

१ जैकबीयेऽनुक्रमकोषे (१९४८) भगवद्गीतासहकृतानाम् उपनिषदां वाक्यानां प्रातिपदिकी-भावित-यथावर्णमात्राऽनुक्रान्त-तदीयमुख्यपदाऽनुपातित्वेनाऽयौगिकश्चापूर्णस्थलीयश्च सन्नप्युपादेय एव संग्रहो भवति।

२. ब्लूमफील्डीयेऽनुक्रमकोषे (१९६३) ऋग्वेदादीनां ११९ ग्रन्थाना यथावर्णमात्राऽनु-क्रान्तानां मन्त्रपादप्रतीकानां संग्रहो भवति। एषा ग्रन्थाना मध्ये ५६ एव मौलिका ग्रन्था साकल्येन संगृहीता भवन्ति। अन्येषा तु यथाऽपेक्षमंशत एव संकलन व्यधायि। यत्त्विहाऽन्यथा सर्वथा बहूपकारके सति संग्रह उपलभ्यमान-स्वराङ्कना अपि पाठाः स्वरराहित्येनैव प्रादर्शिषत, तदस्य गुरुदोषतामावहेत।

३. कीथसहकृतमैकडानलीये वैदिकाऽनुक्रमकोषे (१९६९) वैदिककालिकसांस्कृतिकविकासं वा प्राचीनेतिहासविज्ञानप्रभृतिविषयान्तरसामान्यं वाऽधिकृत्य सकेननिर्भराश्च सतो यथावर्णमात्रमनुक्रान्तास्तास्तान् छब्दान् शीर्षकीकृत्य विरचिताना स्वपरोभयोपज्ञमतवैविध्यसारं समर्पुकाणां च निबन्धानां संग्रहो भवति।

४. हसराजीये वैदिककोषे (१९८३) १५ ब्राह्मणग्रन्थानधिकृत्य प्राचीननिर्वचनप्रमुखकतिपय-विषयप्रदर्शनपरकाणि यथावर्णमात्रमनुक्रान्तानि संकेतितविशिष्टस्थलीयपरामृश्यवाक्यावलिसनाथितानि सन्ति कति-पयान्येव पदानि संगृहीतानि भवन्ति।

२. सामान्येन लक्ष्यं क्षेत्रं व्यवस्था च

(क) लक्ष्यम्

१. तत्तत्प्रकारान्तरतश्चरितार्थानामपि सता नान्तरीयपूर्वाध्यायवृत्तोपवर्णनानामनुक्रमग्रन्थाना मध्ये न केनचिदपि यावदुपलब्धनिःशेषवैदिकवाङ्मयीयपदसर्वस्वाऽनुक्रमकोषीया चिरादनुभूयमानाऽपि सती शोधाऽभियुक्ता-ऽपेक्षा सुपूरा भवति। तस्या सदपेक्षाया पूर्तिरेव तावत् प्रकृतस्य ग्रन्थस्य मुख्यं लक्ष्यं भवति।

२. अन्यच्च। एकान्तरीयोत्तराध्यायसमर्पितया प्रक्रिययेह प्रतिशब्दं विशेषेण योगचिन्ताप्रयोजक सद् विविधं वस्तुजातं तथा संगृह्यते, यथैतदाधारेण पुरा प्रक्रियमाणे वैदिकशब्दार्थकोषे साक्षाच्छुत्यर्थपर्यालोचनमप्रतिहतवेग प्रवर्त्तेतेति।

(ख) क्षेत्रम्

१. अत्र तावद् अद्य यावत् ४०७ आधार-ग्रन्था वृत्तसंग्रहाः समपत्सत। आऽन्त्यखण्डीयप्रकाशं चैषा संख्या ४२५ भावुकेति संभावनीयम्।

२. अस्या तावत् सख्याया मुख्यात् सतो वैदिकात् साहित्याद् बाह्याना सतां स्वरूपतो विषयतश्च तस्य संनिकर्षविशेषमादधानानां च तत्तदङ्गोपाङ्गसामरस्याऽभिसंबद्धाना चाऽपरेषामपि बहूनां ग्रन्थानां समावेशो भवति।

३. अथाऽऽधारग्रन्था स्वरूपविभागत संकेत्यन्ते। तद् यथा—

(क) संहिता, (ख) खिलसूक्तानि, (ग) ब्राह्मणानि, (घ) आरण्यकानि, (ङ) उपनिषदः, (च) श्रौत-सूत्राणि, (छ) गृह्यसूत्राणि, (ज) मन्त्रपाठाः, (झ) धर्मसूत्राणि, (ञ) पितृमेधसूत्राणि, (ट) शुल्बसूत्राणि, (ठ) परिशिष्टानि, (ड) अनुक्रमण्यः, (ढ) शिक्षा, (ण) प्रातिशाख्यानि, (त) पाणिनीये सूत्रपाठ, उणादिपाठः, धातुपाठः, गणपाठ, फिट्सूत्राणि, वार्तिकानि, इष्टयः,

गतपूर्वतत्तद्विभागीयलक्ष्यसर्वस्वं च, (थ) निघण्टवः (द) निरुक्तम्, (ध) छन्द, (न) ज्यौतिषम्, (प) पूर्व-मीमांसा, (फ) उत्तर-मीमांसा, (ब) साङ्ख्यम्, (भ) योग, (म) भगवद्गीता च।

(ग) व्यवस्था

प्रकृते ग्रन्थ उपयुज्यमाना एते विभागा यथा समूह्यन्ते तथाऽधुना सङ्केतो भवति। तद् यथा—

१. संहिता खिल-सूक्तानि च, २ ब्राह्मणान्यारण्यकानि च, ३. उपनिषद्-उत्तर-मीमांसा साङ्ख्यं योगो भगवद्गीता च, ४. अवशिष्टा षोडश विभागाश्च।

२. यथैतेषां विभागानां सामान्येन संहिता-ब्राह्मणोपनिषत्-सूत्राऽऽत्मतया चतुर्व्यूढानां सतामन्योन्यविवेक-प्रयोजिततत्तद्व्यूहीयवैशेष्यनिर्भरः स्वाध्यायाऽभ्यास उत्तरोत्तरं संप्रवर्तेत, तथा प्रतिव्यूहं पार्थक्येन प्रवर्तमाना प्रकृतग्रन्थीयाश्चत्वारो विभागा अक्लृप्सत। तद् यथा। प्रथमो विभागः सांहितिक, द्वितीयो विभागो ब्राह्मणा-ऽऽरण्यकीय, तृतीयो विभाग औपनिषद, तुरीयो विभागः सौत्रश्च। अपर आवसानिकः पञ्चमो विभागोऽपि क्लृप्तो भवति, यस्मिन् प्रथमेषु चतुर्ष्वपि विभागेषु संगृहीतानां सतां शब्दानामाद्याऽऽन्त्योभयवर्णाऽनुक्रमेण सकलपाठश्च संस्मरणीयपरामर्शायैतत्क्षेत्रीयग्रन्थराशिपरिचयीयोपयोगवन्ति कानिचिद् विषयान्तराणि च समावेशाया-ऽभिप्रेयन्ते। एते पञ्च विभागाश्च यथाप्रकृतखण्डं प्रविभज्य प्रकाश्यन्ते।

३. आधार-ग्रन्थाः

(क) अथ प्रकृते विभागे येषां संहिता-ग्रन्थानां समावेशो भवति, त इम इह नामोद्देशमात्रतः कीर्त्यन्ते। तद् यथा—

१ ऋग्वेद-संहिता (संक्षे. ऋ)।
२ ऋग्वेद-खिलसूक्तानि (संक्षे. खि)।
३. वाजसनेय (माध्यन्दिन)-शुक्ल-यजुर्वेद-संहिता (संक्षे. मा)।
४ वाजसनेय (काण्व)-शुक्ल-यजुर्वेद-संहिता (संक्षे. का.)।
५ तैत्तिरीय-कृष्ण-यजुर्वेद-संहिता (संक्षे. तै)।
६. मैत्रायणीय-कृष्ण यजुर्वेद-संहिता (संक्षे. मै)।
७ काठक (चरक)-कृष्ण-यजुर्वेद-संहिता (संक्षे. काठ)।
८. कपिष्ठल (कठ)-कृष्ण-यजुर्वेद-संहिता (संक्षे. क.)।
९ कौथुम-सामवेद-संहिता (संक्षे. कौ.)।
१० जैमिनीय-सामवेद-संहिता (संक्षे जै.)।
११. शौनकीयाऽथर्ववेद-संहिता (संक्षे. शौ)।
१२. पैप्पलादाऽथर्ववेद-संहिता (संक्षे पै)।

(ख) कस्याः कस्याः संहितायाः प्राक्प्रोक्ताः पदपाठा इदानीमुपलब्धिविषया भवन्ति, किंलक्षणश्च तदीयः प्रकृतग्रन्थीयोऽभिसंबन्ध इत्येतद्विस्तर उपरि उपादीयमानं द्रष्टव्यं (तु भू. ४, क, ७)।

(ग) आधारग्रन्थीयपरिशोधपरिज्ञानयोर्विषये तत्र तत्रोपयुक्तचरीणां चोपयोक्ष्यमाणानां च प्राग्वर्गिभाष्यटीकाटिप्पणनिबन्धादिप्रकारककृतीनां तन्नामतश्च तत्कर्तृनामतश्च संक्षेपेषूल्लेखो भवतीतीहापि तत्पुनर्वचनेऽभिरुचिर्न भवति ।

४. विधानक-सारसंग्रहः

१. सामान्य-प्रकरणम्

(क) सामग्र्याः संपूर्णत्वम्

एतद्ग्रन्थीये प्रकृते विभाग आधारभूतेषु श्रुतिग्रन्थेषु यावन्मात्रप्रयुक्तस्य सत एकैकस्य शब्दस्यैकैकस्य रूपस्य स्थल-नैःशेष्येण समावेशोऽकारीत्येतदीयं विशिष्टं लक्षणं भवति । एषाऽनतिशयितपूर्वकायविस्तरा सती शब्दसामग्रीहैव तावत् सर्वप्रथमं सर्वाङ्गीणया यौगिक्या प्रक्रियया व्यवस्थाप्य यथावद् निर्दिश्यते । अथ विश्वप्राग्वर्गिविबुधीयतत्तद्वैदिकविषयीयतत्तन्मनसामस्त्योल्लेखाऽऽलोचनोभयनिर्भरैश्च तस्य तस्य पाठस्य स्वरूपं च तस्य तस्य शब्दस्य व्युत्पत्तिं च तत्र तत्र विचारणीयतयोपतिष्ठमानास्तास्ताः साहितिकीर्वा वैयाकरणीर्वा वाक्यान्वयीया वा सौवरीर्वा छान्दसीर्वाऽर्थमीमासीया वा साशयिकी स्थितीश्चाधिकृत्य प्रवर्तमानैश्च प्रतिपृष्ठीयैष्टिप्पणैः समग्रोऽयं ग्रन्थो मूलार्थविशदीकृतिप्रयोजनिकया वृत्त्येव सनाथ्यते ।

(ख) आधिश्रुतिकौ संवाद-विसंवादौ

१. यदा बाह्वृचे श्रावितपूर्वः सन् पाठः पुनः श्राव्यते, तदा तस्य तत्तच्छब्दविशेषीयपुनःपाठाऽपाठविवेकतो यथायोगं प्रतिनियतस्वरूपः संकेतः क्रियते ।

२. यदा बाह्वृचः श्रुतिविशेषो ग्रन्थान्तरीयतया श्रुतिगोचरतामुपैति, तदा तस्य तत्तच्छब्दविशेषीयतद्गतपाठाऽपाठविवेकतो यथायोगं प्रतिनियतस्वरूपः संकेतः क्रियते ।

३. यदोक्तपूर्वस् तत्तच्छब्दविशेषीयः पाठभेदः स्वर-प्रत्ययान्यतरमात्रीयस्वरूपो भवति, तदा बाह्वृचमूलपाठो नित्यं टिप्पणे प्रदर्शितो भवति, तय. पृ. ४१४[k] ।

४. यदोक्तपूर्वस्तत्तच्छब्दविशेषीयः पाठभेदस्तत्पर्यायाऽपर्यायान्यतरभूतशब्दान्तराऽऽत्मको भवति, तदापि बाह्वृचमूलः पाठो नित्यं टिप्पणे प्रदर्शितो भवति, तय. पृ. १८[e] ।

५. यदा तूक्तपूर्वस्तत्तच्छ्रुतिविशेषीयः पाठभेदस्तत्तच्छब्दविशेषीयप्रातिस्विकस्थानाऽऽपन्नशब्दान्तरतया व्यवस्थापयितुं दुःशको भवति, तदा बाह्वृचं मूलं स्थलाङ्कनमात्रेण विज्ञापितं भवति[१], तय. पृ. ४८[k] ।

६. बाह्वृचभिन्न-ग्रन्थान्तरीया अन्योन्याऽपेक्षया वर्तमाना पाठभेदा अप्येवं यथायथं टिप्पणेषु प्रदर्शिता भवन्ति, तय. पृपृ. ४२[l], ७८[h], ९४[f], ४४५[i] ।

७. तत्तद्ग्रन्थीयमूलकोषीया विशिष्टपाठभेदीयाः संकेता अपि यथासंभवं टिप्पणेषु प्रदर्शिता भवन्ति, तय. पृपृ. ५७[k'm], ७५[p], ४२१[g], ४३८[e] ।

८. प्राग्वर्गिभाष्योपलभ्या दुरूहपाठविमर्शीया विशिष्टसंकेता अप्येवं टिप्पणेषु प्रदर्शिता भवन्ति, तय. पृपृ. ८२[f'g], ९२[p], ५०९[d] ।

---

[१] उपरितनात् खण्डात् प्रभृति बाह्वृचाऽपेक्षयाऽपि तुलनात्मकाध्ययनस्य सौकर्यसंपादनार्थं ग्रन्थान्तरीयास्तत्पाठभेदा अपि समानमेव टिप्पणेषु प्रदर्शयिष्यमाणा द्रष्टव्याः ।

९. कृष्णयजुर्वेदीयब्राह्मणभागीया शब्दावलिश्च श्रुत्यन्तरविवेकतोऽध्ययनसौकर्यार्थं संकेतपार्थक्येन निर्दिष्टा भवति ।

(ग) पाठ-प्रतिष्ठापनम्

१ इहत्यादेकैकस्माद् निर्देशाच्च प्राक् तद्विषये वर्णन स्वरतो योगतोऽन्वयतश्चाऽसकृच्च निशेषं च स्थितिसमीक्षणं व्यधायि । येषा ग्रन्थानां प्राचीना पदपाठा उपालप्सत, तदीयानां निर्देशानां समये तेषामुपयोगोऽकारि । येषा तु ग्रन्थानां प्राचीना पदपाठा नोपालप्सत, तदीयनिर्देशसौकर्य्यार्थं तेषा प्राग्विधयैव नवीनाः पदपाठा अकृषत । एवं यावन्मात्रं प्रागवाग्भाष्यीय उपयोग समभूत्, तावन्मात्रमनौ सम्यगकारि । दीर्घप्रततस्य नितरां परिश्रमसाध्यस्य चाऽस्य पर्यालोचनाऽस्मकस्य वैदिकग्रन्थाऽध्ययनकार्यस्य संपादनात्तावदयमनुभव प्रापि यथा पाठपरिशुद्धिमुद्दिश्य सर्व एवैते ग्रन्था पुन संस्करणविशेषाऽपेक्षा भवन्तीति ।

२. अस्याश्चाऽऽवारग्रन्थीयाया अपेक्षाया विषये खलु स्थले स्थले तां ता विकटा स्थितिमुद्देशतश्च यथासभवं समाधानतश्चोदाहरन्ति टिप्पणाना शतानि साक्षीणि स्यु । एषां टिप्पणाना तावदेते मुख्या प्रकारविशेषा भवन्ति—

(अ) यत्रादर्शितसमाधानं दुरूहमात्रं संकेतितं भवति, तय. पृ १०[p] ।

(आ) यत्र समाधानप्रयत्नसहकृता दुरूहता संकेतिता भवति, तय, पृ २३६[i], ४४५[a] ।

(इ) यत्र शुद्धतया प्रसिद्धपूर्वाणां पाठाना विषये साशयिकत्वं प्रदर्शितं भवति, तय पृ. ८[i], ७९[i] ।

(ई) यत्र शुद्धतयोरीकृतपूर्वाणां पाठाना प्रत्याख्यानमिष्टं भवति ९[a], १७२[h] ।

(उ) यत्र यथाऽभिप्रेतं शोधविशेष. समर्थितो भवति, तय पृ ९[j], १०९[d], २०१[b'g], २७४[e], ३६९[a] ।

(ऊ) यत्र ग्रन्थविशेषीयमूनमिव सद् यथोपलम्भ-संस्करणं पूर्तिमिव नीतं भवति, तय. पृ ९[m] ।

(ॠ) यत्र प्राचीना कृतयोऽर्घत आलोचिता भवन्ति, तय, पृ १३[a], ४४[j], २०९[d], २४४[k] ।

(ऋ) यत्राऽर्वाक्तन्य कृतयोऽर्घत आलोचिता भवन्ति, तय पृ १३[e], २१[j], २६८[m], २७९[c] ।

(घ) पाठानामर्थतोऽनुसंधानम्

यद्यपि श्रौतपदजातीयवैयाकरणव्यवस्थितिसहकृतनिर्देशमात्रोद्देशस्य सतोऽस्य ग्रन्थस्य श्रुतिपरपरीयमर्थाऽनुसंधानं विषयो न भवति, तथाऽप्युक्तपूर्वपाठप्रतिष्ठापनशोधनप्रसङ्गाऽनुरोधतस्तत्र तत्र तदपि प्रसक्तं भवति, तय पृ १३[a], १६[n], २१[k], ४७[a], ५२[j], ७०[e], ७३[j],३०७[h], ३०९[c], ३३३[b] ।

(ङ) श्रौतश्छन्दोविमर्शः

तत्तत्पाठपर्यालोचनप्रतिष्ठापनीयप्रयत्नप्रयोजितश्चेह तस्य तस्य मन्त्रस्य यथातत्तत्स्थितिविशेषविचार छन्दोविमर्शोऽप्यानुषङ्गिकधर्मभाक् सन् समावेश लभते । यच्चाऽस्मिन् विषये छन्दोऽनुलक्षणीकरणतत्त्वानुप्रापणोभयप्रयोजनकं विधानकं प्रवर्त्तितं चाऽनुसृत च भवति (तय. पृ. ५४५[i], ५७२[e], ५९२[i]) तस्याऽपराङ्गभावेन च पूर्णभावेन च क्रियमाणोऽभ्यासक्रमो भूयिष्ठाना पाठाना यथायथ प्रतिष्ठापुक स्यादिति प्रतीयते ।

(च) सांहितिकं दीर्घत्वम्

संहितापाठीयं दीर्घत्व स्वरूपभेदतस्त्रेधाविशिष्टाया निर्देशिकाया प्रयोजकं भवति । त इमे तावत् त्रयोऽपि विशेषा भवन्ति—

१. यत्र (यथा मै) उदात्ताद्यच्के पदे परत पदान्त्याऽऽकारात्मिका श्रुतिर् **अस्** , **ए** इत्येतयोर्मध्येऽन्यतरेण समूला भवति, तदाऽसौ यथास्वमूलविवेकतो व्यवस्थाप्य प्रत्यापन्नतन्मूलस्वरूपतया निर्दिष्टा भवति, टिप्पणगतश्च तद्विस्तरो भवति, तय. पृ ६४०[y] ।

२ कानिचित् तिङ्रूपाणि चाऽव्ययानि च ह्रस्वदीर्घोभयविधान्ततया श्रूयन्ते । तानीमानि प्राक्तनेषु पदपाठेषु नित्यं ह्रस्वान्ततयैव प्रदर्शितानि भवन्ति । इह तावत्तदीयस्याऽस्यौभयविध्यस्य सूचनार्थं समूढस्य सतस्तदीयस्य स्थलाङ्कनस्य मूर्धन्य संस्तदुभयप्रकारसाधारणभूत एव तदीयो निर्देशो भवति (तु भू. ४, ४, ग), तय. **अ॒ध > धा, अ॒भि > भी, अभि √रक्ष् > अ॒भि 'र॒क्षथ > था, √अव् > अ॒व > वा** ।

अथ यदा कश्चिदुपसर्ग पूर्वपदता गतोऽनयैव द्विविधतया श्रूयते, तदाऽसावपि तदुभयप्रकारसाधारणभूतमेव निर्देशं भजते, तय **१अनु,>नू-राव॒-** ।

३ यङि परतोऽभ्यासश्च प्रायेण दीर्घान्ततया श्रूयते, क्वचिदेव त्वपि ह्रस्वान्ततया वा ह्रस्वान्तमात्रतया वा । इहैतत् त्रैविध्य यथायोग संहितापाठमनु निर्दिष्टं भवति, तय. **वावृ॒धध्यै, ततृषाण॒–** इति **तातृषाण॒–** इति च, **ततृदान॒–** (वैतु पदपाठाना प्रायिकी ह्रस्वान्तता-मात्रीया क्वाचित्क्येव च दीर्घान्ततामात्रीया प्रवृत्ति , तय. **ववसान॒– ववृषाण॒-, चाकनत्, चाकशीति**) ।

(छ) प्राक्तनाः पदपाठाः

१ ऋग्वेदस्य च माध्यन्दिनतैत्तिरीययोर्यजुर्वेदयोश्च कौथुमस्य सामवेदस्य च शौनकीयस्याऽथर्ववेदस्य च प्राक्तना पदपाठा मुद्रिता सन्त उपलभ्यन्ते । मैत्रायणीय पदपाठोऽप्यंशतस्तत्संस्करणीयेषु टिप्पणेषु समाविष्टो भवति[१] ।

२. अस्मिन् कोप एतेषां पुराणाना पदपाठानामुपयोगप्रकारमधिकृत्य तावदिमे केचिद् विशेषा भवन्ति—

(अ) यदाऽत्रत्यो निर्देश पदपाठादविशिष्टो भवति, तदा पदपाठविषया परामर्शिका नैव क्रियते ।

(आ) यदाऽत्रत्यो निर्देश पदपाठाद् विशिष्टो भवति, तदा पदपाठो नित्यं टिप्पणगोचरीक्रियते प्रायेण तत्त्वत आलोच्यते च, तय पृ. १००[a], २८८[b], ३४९[c], ४१२[c], ६६०[d] ।

(इ) यदाऽत्रत्यो निर्देश साशयिको भवति, तदा पदपाठष्टिप्पणे दीयते, तत्तत्पक्षोपवर्णनं चाऽपि तत्रैव क्रियते, तय पृ ७[e], १७४[a], १८२[h] ।

(ई) नञ्समासेषु नञ उत्तरमवग्रहो न क्रियते इति पदपाठीया सामान्या प्रवृत्तिर्भवति । इह तावद् यथापेक्ष नञ उत्तरमप्यवग्रह क्रियते । तत खलु **अ॒-पतिघ्नी-** इत्येवप्रकारकाणा समासोत्तरपदानां सता नञ्-समासाना स्वर सुस्पष्टतर स्यात् (वैतु. **अ॒पति-घ्नी-** इति पदपाठीयो निर्देश , यत इह पृथग्भूतेन **पति-**शब्देन नञ समासोऽनभिप्रेतो भवति, **पति-घ्नी-** इत्येतेन समासेन चाऽभिप्रेतो भवतीति दुर्वचमिव स्यात्) ।

(उ) यत्राऽप्यन्यत्र संदिग्धस्वरूपेषु समासेषु पदपाठीयाऽवग्रहाऽप्रवृत्तिर्भवति, तत्र सर्वत्रेहाऽवग्रह क्रियते च टिप्पणीयेनाऽऽलोचनेन सनाथ्यते च, तय. पृ ७५[m] ।

---

[१] एतदीयः समग्रो मूलकोशोऽप्येक पञ्जापविश्वविद्यालयपुस्तकालयीयतयाऽस्मत्पार्श्ववर्तिता भजते । यस्तु रावणकर्तृकत्वप्रसिद्धिबाह्वृचपदपाठीयसप्तमाष्टकमात्रीयोऽप्येको मूलकोष उक्तपूर्वे पुस्तकालये विद्यते, तस्य शाकलप्रसिद्धे पदपाठान्नितरामभेदाद् **रावण** इत्यत्र प्रतिलेखक एव कश्चिद् स्यान्नतु स्वतन्त्रपदपाठकारः कश्चिदिति स्पष्टम् ।

(ऊ) यदाऽत्रत्यनिर्देशाऽवग्रहीया स्थिति पदपाठाऽवग्रहीयाया. स्थितेर्भिन्ना भवति, तदाऽयं स्थितिभेदष्टिप्पणे सम्यगालोचितो भवति, तद्य पृ. १०६^{e}, १८८^{k}, १९४$^{a'c}$ ।

(ऋ) श्रौता उपसर्गा उपसर्ज्यतिङपेक्षया व्यवहिताश्च भवन्त्यव्यवहिताश्च । ये तावद् व्यवहिता भवन्ति ते नित्यं सस्वरा भवन्ति, ये त्वव्यवहिता भवन्ति त उभयथा भवन्ति सस्वराश्च नि.स्वराञ्च । तद् ये नि स्वरा भवन्ति त एव पदपाठेषु पूर्वपदतया निर्दिश्यन्ते नेतरे । इह तु व्यवहिता अप्यव्यवहिता अप्यथ नि स्वरा अपि सस्वरा अपि येऽपि तिङ्-सापेक्षा भवन्ति, ते सर्वेऽपि पूर्वपदतया निर्दिष्टा भवन्तीत्येवमय सहसगो निर्दिष्टिभेदकर सुमहान विशेषो द्रष्टव्य ।

(ॠ) संहितापाठीयस्य दीर्घत्वस्य निर्देशस्य विषये च यथाऽस्य कोषस्य पदपाठेभ्यो विसंवादाऽतिरेको भवति तथोपवर्णितचरमेव भवति (तु भू. ४, १, च) ।

(ज) वर्गिता-निर्देशिका

१. इह तावदावारग्रन्थीयानि पदानि तिङन्तानि सुबन्तान्यव्ययानि चेति त्रेधा वर्गीकृत्य च यथासंभव यौगिकीभाव्य च सामान्येन सतैकेन वर्णमात्राऽनुक्रमेण निर्दिष्टानि भवन्ति ।

२. यावत् प्रतिवर्गीया नैर्देशिका विशेषा उपरितनाना यथास्वप्रकरणानामेव विषयतां भजेरन, सामान्याया: सत्या निर्देशव्यवस्थाया विषये केचिद् विशेषास्तावदिहाऽप्युल्लिख्येरन्—

(अ) तिङन्तीये वर्गे उपसृष्टाऽनुपसृष्टोभयविधाना सता मूलधातूनां नामधातूना च यथोपलम्भं सर्वलकारीयाणि रूपाणि समाविष्टानि भवन्ति ।

(आ) शुद्धक्रियाख्याणि रूपाणि च णिच्प्रभृत्यर्थविशिष्टक्रियाख्याणि प्राक्रियिकाणि रूपाणि च पृथगुपवर्गकल्पनेनाऽन्योन्यतो विभज्यन्ते । एवं सार्वधातुकनिष्पन्नानि रूपाण्यार्धधातुकनिष्पन्नेभ्यो रूपेभ्यो निर्देशक्रमपार्थक्येन विविच्यन्ते ।

(इ) सुबन्तानि रूपाणि यथास्वधातु-साक्षात्परंपरिताऽन्यतराऽभिसबद्धप्रातिपदिकशिरस्कतया निर्दिश्यन्ते । अस्पष्टयोगत्वाद् धातवीयवशपरंपराबाह्यनिर्देशाना सता प्रातिपदिकानां च योगपरीष्टिष्टिप्पणगता भवति ।

(ई) तद्धिता यथास्वप्रकृतिभूतेभ्य कृद्भ्य. श्रेणि-भेदेन निर्दिश्यन्ते ।

(उ) कृतां च तद्धितानां च पूर्वपदतश्चोत्तरपदतश्च सकलं सामासिक वृत्त यथायथं निर्दिश्यते च तुलनात्मकाऽध्ययनविशेषप्रयोजनकेन प्रतिपरामर्शिकासुभिक्षेण सनाथ्यते च ।

(ऊ) कार्तं वा ताद्धितं वा सामासिकं वा स्त्रीवृत्तं यथायोगप्रतिविविक्तेन सता श्रेणिबन्धेन पृथङ् निर्दिश्यते ।

(ऋ) यथायोगं निर्दिष्टाना सतां सुब्योगिनां प्रातिपदिकानां वैयक्तिकसंज्ञात्वेन वा सामान्यसंज्ञात्वेन वा भावपदत्वेन वा सर्वनामत्वेन वा विशेषणपदत्वेन वा क्रियाविशेषणत्वेन वा कथंचिदन्यथात्वेन वा यथाश्रुति वृत्तिवैशिष्ट्यं यावदपेक्षं टिप्पणेषु निर्दिश्यते ।

(ॠ) विलक्षणानि सन्ति तिङ्-रूपाणि वा सुब्-रूपाणि वा द्विर्निर्दिश्यन्ते, यौगिकेनाऽनुक्रमेण च प्रतिपरामर्शिकासनाथितेन सता यथाप्रातिस्विकेनाऽनुक्रमेण च ।

(ऌ) यौगिकत्वेन चाऽयौगिकत्वेन चोभयथाऽपि निर्देशभाञ्जि सन्त्यव्ययानि सौपतैडाभ्यां वर्गान्तराभ्या सुवेचानि भवन्ति ।

(ए) अव्ययीया पृथक्-कृतिस्त्वेषा यथाप्राक्प्रसिद्धिप्रेक्षणसौकर्यमात्रप्रयोजना भवति। व्याकृतिसीमान्तदृशा हि तत्तदव्ययं तत्तत्प्रातिपदिकीयतत्तद्विभक्तीयं रूपं क्रियाविशेषणत्वेन वोपसर्गत्वेन वा समुच्चयपदत्वेन वा तत्तद्वृत्तिवैशिष्ट्ययुतं सद् भूयो भूयोऽभिन्नतयैव श्रूयमाणत्वात् कालेनाऽसौपमित्यस्या प्रतीतेर्विषयोऽभूत्। एवं च तावदास्थायेहाऽनेकानि प्राक्प्रसिद्धितोऽव्ययाख्यानि सन्त्यपि पदानि सुबन्ताऽन्तरसन्यायतया प्रातिपदिकशिरस्कीकृत्य निर्दिष्टानि भवन्ति। अन्यानि चापि बहून्येवमनिर्दिष्टान्यपि सन्ति टिप्पणेषु तथात्वेन व्याख्यातानि भवन्ति।

(ऐ) कर्मप्रवचनीयानामन्यत उपसर्गगतीना चाऽन्यतो विवेक इह सम्यक् प्रदर्शितो भवति।

(ओ) प्राक्प्रसिद्धित उपसर्गेतिसामान्यसंज्ञावतामव्ययविशेषाणामिह यथाश्रुतिलक्षणत क्रियाविशेषणाऽऽत्मकान्यव्ययानि, औपसर्गिकाण्यव्ययानि, उपसर्गात्मकान्यव्ययानि चेति त्रेधा विषयविभाग कृतो भवति, तय पृपृ ३८०[q], ३८५[s]।

(औ) प्रतिसमासं यथाश्रुत्यर्थालोचनमिह तत्पुरुषादिभेदनिर्देश कृतो भवति यथायोगमवग्रहश्च। अनया विधया खलु तत्तत्समासवच्छ्रुतभागीया वृत्तिरिव विरचिता भवति।

(अं) यद्यपि सवर्णाना सतां भिन्नवर्गीयाणा शब्दाना संकेतविशेषप्रयोजितो वर्गविवेक एव पर्याप्त इति कृत्वा सामान्येन तदीय साख्यो विवेकोऽन्यथासिद्धत्वादुपेक्षितो भवति, तथापि यत्र यत्र स्वरतो वाऽर्थतो वा वैशद्याऽर्थं साख्यो विवेकोऽपेक्षितो भवति, तत्र तत्र सोऽपि कृतो भवति।

(झ) स्वरः

यद्यप्युपरिष्टात् सौवरं प्रकरणं पृथग् विरचयिष्यमाणं भवति, तथाऽपि तद्विषयीयं यत् किंचित् सामान्यलक्षण भवति, तत्तावदिदं सूच्यते—

१ एकैक सौवरो निर्देशष्टिप्पण उपपादितो भवति।

२ यथाश्रुतिशाखाभेदमुपलभ्यमान स्वरभेदष्टिप्पणे सूचितश्च व्यवस्थापितश्च भवति, तय, पृ ४४०[k]।

३. यथाऽपेक्षाविशेष स्वर-शोध कृतश्च यथायथ सूचितश्च भवति, तय पृपृ. ९[j], ४५[m], १७१[b], २६२[j]।

४ अनङ्कितस्वरग्रन्थीय स्वर क्वचिदेवेहाऽङ्कितो भवति, तय. पृपृ ७६[c], ७८[c]।

५. यद्यप्युदात्तश्च जात्य स्वरितश्च यथाश्रुति सर्वत्राऽङ्कितौ भवतस्तथाप्युदात्त एव मौलिक स्वर इत्यास्थाय जात्यस्य स्वरितस्य तन्मूलकतया प्रतिपादनेन तदीयः क्षैप्रस्वरितेनाऽभेदाऽन्वय इष्टो भवति, तय. पृपृ. ६२५[a], ६४३[e]।

६. यद्यप्येकपदाऽवच्छेदेन द्विस्वरत्वमपि यथाश्रुतीहाङ्कितं भवति, तथाऽप्यस्मिन् विषय एवमास्थितं भवति, यथा मौलिकस्थित्यनुदृष्ट्या सर्वत्राऽपि द्विस्वरवदेकपदताया विषय एकैकस्वरवतोर्द्वयोर्द्वयो पदयोर्यथारूपयोश्च यथास्वरयोरेव च सतो· प्रारम्भिकसमासस्वरूपभूतं पारस्परिकसंनियोगमात्रं भवतीति च तस्मिंश्च सनियोगे सति नैरुक्तिकवर्णलोप-विकाराभ्यां च तयो पदयोर्द्वयो सतोरप्येकतेवाऽखण्डरूपा संपन्ना भवतीति च (तु यथोत्तरखण्डम् <u>एतवै</u>, <u>वाव</u>, <u>बृहस्पति</u>- इह च पृपृ. २११[g], २१८[b], २१९[r], ३७८[l], ३८०[h]।

७. अत्रत्य उदात्तस्य चोदात्तभूमिस्वरितस्य च यथायोगमङ्कनप्रकारो नूतन इव प्रतीयमानोऽपि सन् पुराणाऽऽधारसुप्रतिष्ठो भवति। अस्य प्रकारस्य प्रकामं सारल्याच्च साक्षादिव प्रतीतिकरत्वाच्चेत ऊर्ध्वं करिष्यमाणेषु वैदिकग्रन्थीयेषु संस्करणेष्वपि तत्स्वराङ्कनसाम्यकरी सती महती खलूपादेयता स्यात्।

(ञ) व्युत्पत्ति-योगः

१ यास्क-पाणिनिमूर्धन्यानां प्राचां निरुक्तव्याकरणप्रधान-शब्दमीमांसायाः प्रवर्त्तकानामाचार्याणां मतेन प्रत्येकमाख्यातं च नाम च योगजं भवति । तत्र तावदाद्यः प्रकृत्यात्मको भागो धातुरित्युच्यतेऽन्त्यश्च तिङ्सुबन्यतर-विभक्त्याऽऽत्मकश्चाऽन्यत कृत्तद्धिताऽन्यतरनामकरणाऽऽत्मकश्चाऽन्यत प्रत्यय इति । केवलौ सन्तौ धातुश्च प्रत्ययश्च न प्रयुज्येते । तदीय-योगसिद्धानि सन्ति शब्दरूपाण्येव तु वाग्व्यवहारं लभन्ते । प्रत्येकं चेदृक्-स्वरूपं शब्दरूपं तत्तत्प्रत्ययीयेन काल-संख्या-कारकाऽऽदिभेदकोपाध्यात्मकेनाऽर्थेन युक्तं सन्तं क्रियामात्रस्वरूपं धात्वर्थमाह । तथाहि । **'अत्ता'**, **'अदनम्'**, **'अन्नम्'** इत्येतेषु त्रिष्वपि शब्दरूपेषु समानधात्वशीयभक्षणाऽऽत्मकाऽर्थवाचकत्वसामान्ये सत्यपि यत्तदीयं यथाक्रमं कर्तृपरत्वं च भावपरत्वं च कर्मपरत्वं च परिणतं भवति, तत्तद्वत-तृज्-ल्युट्-क्त-प्रत्ययीययथायोगोपाधिसंभवं भवति । एवं तावद् धातूनां तत्तत्प्रातिस्विकाऽर्थवत्त्वं भवति प्रत्ययानां तु प्रातिस्विकाऽर्थवत्त्वाऽभावे सति धातवीय-तत्तत्प्रातिस्विकार्थोपाधायकमात्रत्वमिति विवेकः स्पष्टो भवति ।

२. यद्यप्यस्याः प्रकृति-प्रत्ययविभागीयायाः प्रक्रियाया निरुक्त-व्याकरणोभयवेदाङ्गीयं प्रामाण्यं प्रसिद्धं भवति, तथापि व्याकरणस्यैवाऽनया प्राधान्येन स-विषयता संपद्यत आनुषङ्गिकमात्रत्वेनैव तु निरुक्तस्य । तस्य हि तावत् प्राधान्येन तत्तत्प्रकृतिकत्वेन तत्तच्छब्दार्थपरीक्षणनित्यत्वेन प्रवृत्तिर्भवति । एवमपि तदतिपरोक्षवृत्तीनां च परोक्षवृत्तीनां च सतां शब्दानां वर्णविकाराऽऽगम-लोप-विपर्ययाऽनुसंधानतः प्रत्यक्षवृत्तित्वस्य प्रत्यापादनेन तदीयप्रकृति-प्रत्ययविभागीयं सौकर्यविशेषमातन्वद् व्याकरणस्य कार्त्स्न्यमेव प्रयोजयति ।

३ अस्ति तावद् निरुक्त-व्याकरणीययोः प्रक्रिययोरन्योऽप्येको विशेषः । तथाहि । ये पदे पदे वर्णाऽऽगम-लोप-विकार-विपर्यया भवन्ति, ते वैयाकरण्या प्रक्रियया तत्तत्कार्यसूचकतत्तदनुबन्धवत्तत्तत्प्रत्ययसंनियोगेनाऽनुशिष्टा भवन्ति । त एव तु नैरुक्त्यां प्रक्रियायां तत्तत्प्रकृतिप्रत्ययप्रतिनियतसंनियोगनिरपेक्षं वाग्व्यवहारमात्रसिद्धेन सता तत्तद्विशेषधर्मकेण प्रातिस्वाभाव्येनोद्दिश्यन्ते ।

४ अथ शाब्दिकी निष्पत्तिमधिकृत्य या प्रक्रियाऽस्मिन् कोषे चरितार्था भवति, तस्या अयं संक्षेपो भवति—

(अ) या नामोक्तपूर्वा पाणिनीयेति प्रसिद्धा सती प्रकृतिप्रत्यययोगनिर्भरा वैयाकरणी प्रक्रिया भवति, तन्मात्राऽनुसारीहत्यं निर्देशसर्वस्वं भवति ।

(आ) विस्पष्टव्युत्पत्तिकत्वाद् यौगिकवंशपरंपरीयत्वेन निर्दिष्टानां सतां शब्दानां विषये धातवीयाऽशस्य निगदसिद्धत्वात् प्रत्ययीयांश एव टिप्पणीयस्य विचारस्य प्राधान्येन विषयतां भजते ।

(इ) ये शब्दास्तावद् दुरूहव्युत्पत्तिकत्वाद् यौगिकवंशपरंपरातो बाह्यत्वेन निर्दिष्टा भवन्ति, तेषां व्युत्पत्तेर्विषये यत् किंचित् पुरातनं वा नूतनं वा कल्पनारूपं समभूत्, तत् सकलमपि यावच्छक्येन स्वीयेनोहापोहेन साकं टिप्पणेषु दीयते ।

(ई) बहुष्वपि शब्देषु लक्ष्यमाणानां वर्णविकारादीनां विषये व्याकरणाऽनुसारं च निरुक्ताऽनुसारं चोभयथाऽप्युत्पत्तिः प्रदर्शिता भवति । एवं खलु द्वयोरपि तयोः प्रक्रिययोराधारभूतयोर्यथास्व-संज्ञापरिभाषयोरितरेतरीयतयाऽनुवाद इव कृतो भवति ।

५ यद्यपि पाणिनीयायाः प्रक्रियायाः प्रातिस्विकगुणप्रकर्षाच्च सुप्रतिष्ठितचतुर्दिक्प्रामाण्याच्च तद्वित्तिक-विधानकत्वेनैवाऽयं कोषः प्रवर्त्तितो भवति, तथाऽपीहोपसंगतशतेषु टिप्पणेष्वार्य्यभाषीयां मौलिकीं स्थितिमुद्दिश्य स्वो-पज्ञतयोपकल्पिताया नितरां स्वतन्त्रायाश्च सत्या अपरस्या नवीनाया वैयुत्पत्तिक्याः प्रक्रियाया अप्युपयोगः कृतो भवति । तद्विषयीयास्तावदिमे कतिपये वादाः संग्रहेण सूच्यन्ते—

(अ) मूलभूताऽऽर्यभाषा सार्थक-सस्वरैकाच्क-ध्वनीनामाधारेण प्रथमा प्रवृत्ति लेभे ।

(आ) त आधारभूता ध्वनय स्वगताऽनेकखण्डा इव सन्त आदितो महाप्राणव्यञ्जनाऽऽत्मका अन्ततश्चाऽनुनासिकंभावुक-विलोलस्वराऽऽत्मकाश्च बभूवु ।

(इ) संख्यातस्तावत्ते ध्वनय पञ्चाऽनतिरिक्ततया संभाव्यमाना सन्तो *घृ॒, *झृ॒, *धृ॒, *भृ॒, *शृ॒ इत्येवं निर्दिश्येरन्[१] ।

(ई) उच्चारणविषये प्रतिवक्तृभेदप्रातिस्वाभाव्यादेव त एत आधारभूता ध्वनयो व्यञ्जनखण्डतश्च स्वरखण्डतश्च प्रत्येकं बहुविधस्योच्चारणस्य विषयता व्रजन्त कालेन पश्चात्परिनिष्ठितप्रतिविविक्तस्वरूप-तत्तत्स्वरव्यञ्जनाऽऽत्मतया परिणता बभूवु[२] ।

(उ) त एते बहुविधमुच्चार्यमाणा· सन्त आधारभूता ध्वनय प्रत्ययप्रकारकध्वन्यन्तरसयोगनिरपेक्षाऽव्ययप्रकारकतयैवाऽऽदिमं प्रयोगं लभिरे ।

(ऊ) आधारभूता ध्वनयो मूलतो नामतयैवोपकल्प्यमाना सन्तस्तस्य तस्येतरेतरार्थसापेक्षतया संबद्धस्य सतोऽर्थस्य बोधनार्थमादिमवाक्यभूततत्त्वीयपरंपरारूपता चाऽन्यतस्तत्तद्वृत्तिवैशिष्ट्यतश्च समासतश्च व्यक्तिसामान्य-भाव-त्रितयपरकसंज्ञाऽन्यतमतया च विशेषण-सर्वनामाऽन्यतरतया च कर्मप्रवचनीयतया च संसर्गि[३]ऽन्तर्गा[४]न्यतरतया चाऽऽख्यानतया च क्रियाविशेषणतया

---

[१] दीर्घताऽनन्त्रा भवति । अस्या ऋ > अर्, इर्, उर् इत्यस्य त्रैविध्येनाविर्भवत. परिणामस्य पाणिनीयायां प्रक्रियायामेवमेव संभवात् तत्संवादनैकदृष्टिकत्वेनोपकल्पितमात्रत्वात् ।

[२] अस्योच्चारणीयस्य परिणामस्य प्रवृत्तिप्रकारसामान्यमुपरिष्टान्निदर्शयिष्यमाण भवति (तु आचि ४)। इहापि तावदाधारध्वनीयाऽऽद्यव्यञ्जनांशनिवृत्त्याऽवशिष्टाच्च *ऋ इत्येवं निर्देष्टव्याच्च सतो मौलिकात् स्वरात् स्वरान्तरीयो निवृत्तिपर्यवसान. परिणामक्रमोऽयं निदर्श्यते—

१. *ऋ > { अर् > आ > अ > ...
इर् > ई > इ > ...
उर् > ऊ > उ > ... }

२. अय् > { आय् > आइ > ऐ > ए > ऍ > इ > ...
अय् > अइ > ए > ऍ > इ > .. }

३. अव् > { आव् > आउ > औ > ओ > ऑ > उ > ..
अव् > अउ > ओ > ऑ > उ > . . }

[विशेष·—ऍ, ऑ इत्येतयो साध्यत्वविलयाऽनुपाती द्विमात्रत्वस्यैकमात्रत्वेन परिणामो द्रष्टव्यः।]

[३] संसृज्यते वाक्यीयो वा वाक्यप्रदेशीयो वाऽर्थोऽनेनेति कृत्वोपसर्ग-कर्मप्रवचनीयोभयभिन्नानां सतां समुच्चयापादकानां निपातानामेषा संज्ञा द्रष्टव्या (=conjunction) ।

[४] अन्तर्गच्छन्तीति कृत्वा वाक्यीयपदैरन्वयाऽभावेऽपि वाक्यीयाऽर्थसामान्यस्य तदन्त.प्रवेशेनेव प्रातिस्विकेनाऽऽश्चर्यादि-मानसभावपरेणाऽर्थेनोपाधायुकानां निपातानामेषा संज्ञा द्रष्टव्या (=interjection) ।

चोपसर्गतया चाऽऽर्थपरिणामवैविध्य चाऽन्यतो भेजिरे[१] ।

(ऋ) तस्य तस्य संबद्धस्य सतोऽर्थस्य वाचकभूताभ्यस्ताभ्यस्ताभ्य आधारध्वनीयपरंपराभ्यो भूयो-नियतप्रयोगाभ्य सतीभ्य आदौ यथावस्थिताऽवयवीयस्वरपार्थक्यं चाऽपरिनिष्ठितसमासधर्मं च सत्[२] कालेनैकस्वरतामापन्नं सकलं द्वन्द्वादिकं सामासिकं वृत्तं प्रादुर्बभूव। द्वन्द्व-तत्पुरुषावन्तोदात्तौ प्रादि-बहुव्रीही चाऽऽद्युदात्तौ बभूवतुरित्येतया मौलिकसामान्यविवेकदृष्ट्या येऽप्यन्तोदात्ताः समासा बहुव्रीहित्वेन च मध्योदात्ता समासास्तत्पुरुषत्वेन च पाणिनीयेऽनुशिष्टा भवन्ति[३], तेऽवग्रहस्थितिपरिवर्तनेन यथायोगं तत्पुरुषत्वेन च बहुव्रीहित्वेन चोद्देश्याः स्यु ।

(ॠ) अनेकाच्का सन्त कृतश्च तद्धिताश्च तत्परकप्रसिद्धिकप्रत्ययाऽऽख्यानामभावाद् मौलिकस्थित्य-नुरोधेनाऽऽधारध्वनीया. समासविशेषा एव भवन्ति ।

(ऌ) स्त्रीप्रत्ययान्ततया प्रसिद्धानि शब्दरूपाण्यपि तत्परकप्रत्ययाऽभावसामान्याद् मूलत समास-सवृत्त-कान्येव भवन्ति (तु पृ ४६७[h]) ।

(ऍ) सुप्तिङ्ङन्यतरप्रत्ययान्ततया प्रसिद्धानि चाऽपि शब्दरूपाणि तत्तत्प्रत्ययाऽभावसामान्यात् समास-सवृत्तकान्येव भवन्ति[४] ।

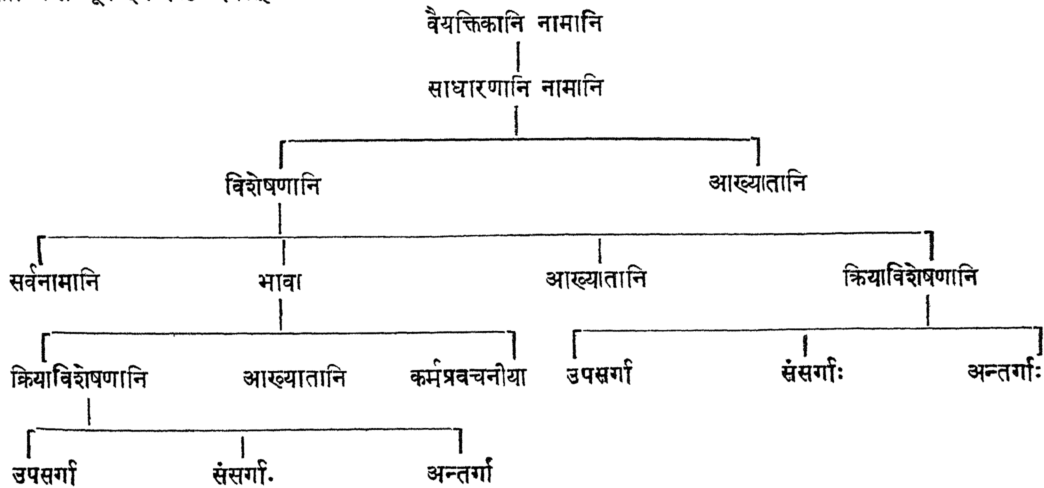
(ए) बहव पाणिनीया धातवोऽप्यनेकाऽवयवत्वात् समास-सधर्माणो भवन्ति (तु पृ. ५६८[o]) ।

(ऐ) ये चाऽनेकार्था इत्येवं प्रसिद्धिभाज. शब्दा भवन्ति, ते स्वीयतत्तदर्थपरस्परवैशिष्ट्यात्मकत्वाऽभावे सति मूलतस्तत्तदर्थवाचकत्वेन भिन्ना एव सन्त कालेन वर्णविकाराऽऽदित परिणतताया. सवर्णतायाः वशादेकत्वमिवाऽऽपन्ना भवन्ति (तु पृ ४९८[e], ५६८[o], ६२५[g]) ।

(ओं) ये चाऽप्यभिन्नार्था इत्येवं प्रसिद्धिभाजः शब्दा भवन्ति, तेषामपि बहवो मूलतोऽन्योन्यमभिन्ना एव सन्त. कालेन विवर्णतया परिणता भूत्वा परस्परं भेदतो व्यवहारमापन्ना भवन्ति (तु. पुनर्स्-, भूयस्-)।

---

[१] प्रथममसमस्तानां च कालेन समस्ताना च सतामाधारध्वनीनामयं तत्तद्वृत्तिवैशिष्ट्यक्रमस्तावदनया तालिकया भूय इव स्पष्ट स्यात्—

[२] यतु. वाव इति *भर्-भर्- इत्येतदादिस्वरूपतयोपपाद्यमानम् ।

[३] तु. पा ६, २, २ उउ, १६२ उउ ।

[४] 'तवै' इत्यन्तानि द्विस्वराणि पदानि चान्यतोऽलुक्समासाश्चान्यतोऽत्र ज्ञापकता यान्ति (तु. एतवै, बृहस्पति-) ।

(ओ) उदात्त एव मौलिक. स्वर. सन् कालेन सामासिके वृत्त आविर्भूते सत्यनुदात्तं चान्यत उदात्ताऽनुदात्ताऽन्यतरभूमि स्वरितं चान्यतः प्रयोजयामास ।

(औ) एवं तावत् समस्ताऽसमस्ताऽऽधारध्वनिमात्राऽऽधारेण प्रथमतो नामिके वाग्व्यवहारे परिनिष्ठिते सत्येव सकल आख्यातिको वाग्व्यवहारस्तन्मूलकतयाऽऽविर्बभूवेति च तत्तन्नाम्ना पश्चादेव तन्त्रमात्रत. प्रसिद्धि गता सत्य. सुप्तिङ्कृत्तद्धितवृत्तयश्चाऽपि स्वरूपत प्रातिस्विकार्थहीनतत्तत्प्रत्ययाऽऽख्य-शब्दरूपाऽन्तरत्वाऽभावे सत्याधारध्वनीयसमासाऽऽत्मकता न व्यभिचेरुरिति चाऽत्र सग्रहो भवति ।

(ट) प्रक्रिया-संवादनम्

मौलिकाऽऽर्यभाषीयतत्त्वाऽनुसंधानतो वैयुत्पत्तिकस्य प्रकृतिप्रत्ययीयस्य विभागस्याऽनभ्युपेयत्वे (तु. पृष्ठ. ५२४[e], ५२८[h]) सिध्यत्यपि कथमेतत्कोशोऽनिबन्धो यथापाणिनि प्राचीनयौगिकसंज्ञा-परिभाषानुसारित्वेनैव प्रवृत्तिमान् भवतीत्युपदर्शितपूर्वम् । यया रीत्या त्वेवं सति नूतना मौलिकस्थितीया नाम प्रक्रिया पाणिनीयया प्रक्रियया संवाद्यमाना सती टिप्पणविषयता भजते, सा खल्विदानीमत्र संक्षेपेणोच्यते—

१. अर्, इर्, उर् इत्येतेषा मौलिकाऽन्कानां त्रयाणामादेशानाम् ऋकार एव साधारणभूत स्थानी स्यादिति कृत्वाऽऽधारध्वनयस्तदन्ततया निर्दिष्टा भवन्ति[१] ।

२. यदा कश्चिदाधारध्वनिराख्यातिकवृत्तिविशिष्टतया विवक्षितो भवति, तदाऽसौ पाणिनीयधातुसामान्येन धातवीयसंकेतपुरस्कारतो निर्दिष्टो भवति (तु भू. ४, २, क, १), तय. पृ. ६५९[a] ।

३. यदा कश्चिदाधारध्वनिर्नामिकवृत्तिविशिष्टतया विवक्षितो भवति, तदाऽसौ क्विबन्तीकृत्येव निर्दिष्ट सन् सुब्योगीयप्रातिपदिकाऽन्तरसामान्येनाऽऽवसानिकेन विच्छेदकाऽऽख्येन संकेतेन सनाथ्यते (तु भू ४, ३, क, १), तय. पृ. ६६१[b] ।

४. पर सहसा पाणिनीया धातव साऽवयवा भवन्तीति सूचितचरं वादमनुसृत्य ते धातवो यथा-ऽपेक्षमवयवप्रदर्शनपूर्वं टिप्पणेषूपयुज्यन्ते, तय पृ. ५६८[o] ।

५ एक. शब्दो वृत्तिवैशिष्ट्यभिन्नस्वरूपाऽनेकार्थवाचको न भवतीत्युक्तपूर्ववादेन पाणिनीयाया प्रक्रियायाः संवादनार्थं धातूनां बहुप्रस्थानत्वमुपकल्प्य तज्जानां कृतामेकवृन्तगताऽनेकफलन्यायतोऽनेकार्थवाचकत्वमुपपाद्यते, तय. पृ. ४९८[e], ५२१[h], ५६८[o] ।

६. पाणिनीयाया प्रक्रियाया ये स्वतन्त्रप्रयोगाऽनर्हाश्च प्रातिस्विकाऽर्थरहिताश्च सन्त प्रत्यया भवन्ति, ते मौलिकस्थित्यपेक्षया स्वतन्त्रप्रयोगाऽर्हप्रातिस्विकाऽर्थवदाधारध्वनिपरिणतशब्दीयवर्णविशेषा पृथग्-निर्देश्याऽवयवधर्माणो भवन्तीत्युपवर्णितपूर्वं वादमनुसृत्य यत्र तत्र पाणिनीयानां प्रत्ययानां वास्तविकाऽऽधारभूतास्ते ते मौलिका शब्दा अपि निर्दिश्यन्ते, तय. पृष्ठ. १९३[a], ४०६[f], ४५५[a], ४८२[b], ५०७[l], ५०९[l], ५१३[d], ५८८[g], ५९२[a,e], ५९४[h], ५९७[n] ।

७ सर्वनामान्यव्ययानि च प्रातिपदिकानि सन्ति नामाऽऽत्मकप्रातिपदिकाऽन्तरसामान्येन तत्र तत्र यौगिकवंशपरंपरितेन सनाथ्यन्ते, तय. तु. अनु, अस्मद्– ।

(ठ) अधिपाणिनीयमनुसंधानम्

यथाऽय कोष पाणिनीयमनुशासनं साक्षादिवाऽविकृत्य सर्वाङ्गीण च तुलनात्मकं चानुसंधानं प्रयोजयेत्, तथेदानीं संग्रहेणोच्यते—

---

[१] पाणिनीयाया प्रक्रियाया बहिरस्य दीर्घत्वस्यान्यथासिद्धत्वमित्यभिसंधिर्भवति ।

१. नामाख्यातोपसर्गनिपातात्मकतया चत्वारि पदजातानीति यास्क (१, १) आह । उपसर्गान् निपातेष्वन्तर्भाव्य (पा १, ४, ५८) च निपातान् स्वरादिगणसामान्येनाऽव्ययीभाव्य (पा १, १, ३७) चाऽव्ययानि लुप्तसुप्कनामात्रेण (पा २, ४, ८२) प्रातिपदिकान्तरेभ्यो भिन्नानि सन्त्यपि प्रातिपदिकान्येवेति कृत्वा च पाणिनिस्तु धातवः प्रातिपदिकानि प्रत्ययाश्चेत्येतत् तत्तत्पदस्वरूपापादकं सद् लाक्षणिकमात्रस्वरूपकपदार्थत्रितय-मित्याह । एवं तावत् प्रत्ययानां साक्षान्निर्देशानर्हत्वाद् धातवश्च प्रातिपदिकानि चेत्येतद् वर्गद्वयमेव निर्देश्यत्वमापद्यते । एवं स्थितेऽपि त्वस्मिन् कोषे लुप्तसुप्कान्यव्ययानि संगृहीतार्थवैस्पष्ट्यार्थं सुब्योगीयेभ्यः प्रातिपदिकान्तरेभ्यो विशेष्य पृथगेव निर्दिश्यन्ते ।

२. अत्रत्यानां निर्देशाना पाणिनीयाऽनुशासनीयसमन्वयस्य तावदयं प्रकारो भवति—

(अ) यदा कश्चिद् निर्देशः साक्षादिवाऽष्टाध्यायी-गणोणादि-फिट्सूत्र-वार्तिकेष्टि-सव्याप्तिकस्य सतः पाणिनीयाऽनुशासनस्य विषयो भवति, तदाऽसावनुशासनविशेषो नियमेन सूच्यते, तद्य पृ. ३[a,b] ।

(आ) यदा कस्यचिद् निर्देशीयस्य दुरूहस्य शब्दस्वरूपैकदेशस्य विषये पाणिनीयमनुशासनं न भवति, तदा तदनुसारं तस्योपपादनार्थं तदीयस्य विधानकस्य परिष्कारविशेषनिर्भर उपयोगोऽस्मदीयस्य प्रयत्नविशेषस्य विषयो भवति, तद्य, पृपृ. ७[e], ५०[o], ५१[b], ९१[c], १०५[j], १०६[n] ।

(इ) येषां निर्देशाना विषये पाणिनीयाऽनुशासनस्य नितान्तमभावः स्यात्, तानधिकृत्य तत्र तत्र धातवीय-परस्मैपदात्मनेपदविकरणेडागमान्यतमीये वा प्रत्ययीये वाऽनुबन्धीये वा तैङे वा सौपे वा कार्ते वा ताद्धिते वा सामासिके वा सौवरे वा साहितिके वोच्चारणीये वा पाणिनीये प्रकरणे वार्तिकरीत्योप-संख्यानं (संक्षे उसं.) क्रियते, तद्य पृपृ ५१[f], २७०[j], २८७[m], ५६०[a] ।

(ई) यदा कश्चिद् निर्देशो नैरुक्तिक्या तत्तद्वर्णलोपाऽऽगम-विकार-विपर्ययाऽऽदिस्वरूपया प्रक्रिययोपपादितो भवति, तदा पाणिनीयया प्रक्रिययाऽपि तदनुवादः क्रियते, तद्य पृपृ १[u], ५६०[a] ।

(उ) यदा कस्यचिद् निर्देशस्य पाणिनीयेनाऽनुशासनेन विस्पष्टो विरोधो भवति, तदा तद्विषया स्पष्टैव सूचना क्रियते, तद्य. पृपृ. १३[n], ५१[j], १०५[m], २६५[p], ५३५[a] ।

(ङ) पूर्वाऽभ्यर्हितीयं निदर्शनम्

टिप्पणगतेषु तेषु तेषु नानाविषयेषु नानास्वरूपेषु चोहापोहेषु प्रवर्तमानेषु तत्तत्पक्षबलाबलपर्यालोचनसौकर्यार्थं सर्वत्र तु इतिशिरस्कतया पक्षत, वैतु. इतिशिरस्कतया विपक्षतश्च पूर्वेषामभ्यर्हितानां मतानि यथावद् निदर्श्यन्ते, तद्य पृपृ. १९८[h], २००[j,k], २०५[o], २०७[b,d], २६८[m], ३७७[f,b] ।

२. तिङन्त-प्रकरणम्

(क) धातवः

१. सर्वे धातवः प्रातिस्विककर्तागतेन √इत्येतेन संकेतेन पुरस्क्रियन्ते, तद्य. √अंश्, √अह् ।

२. मा गाद् व्यर्थं धातवीयवस्त्वंश-वर्णक्रमो वैयाकुली-ग्रासतामिति सर्वे धातवो निरनुबन्धा एव निर्दिश्यन्ते, तद्य √अञ्ज्, √कृ (=यक्र. अञ्जू, डुकृञ्) ।

३. पाणिनीय इदितः सन्तो धातव इह कृतनुमागमत्वेन निर्दिश्यन्ते, तद्य. √अंह् <√अहि ।

४. पाणिनीय इदित्तयाऽनिदित्तया चोभयथा निर्दिष्टिं भजमाना धातवः पार्थक्येन संख्यायन्ते । इह तु तदनुविधायि धातवीयं नुंभावाऽभावत्वं युगपदेव निर्दिश्यते, तय. अभि √दभ्, दम्भ् ।

५. पाणिनीये केचिद् धातवस्तदादेशा वाऽदन्तत्वेनाऽनुशिष्टा भवन्ति । त इह धात्वन्तरसामान्येन हलन्ततयैव निर्दिश्यन्ते, तय. √कथ्, √गण्, √धाव्, √यच्छ् ।

६. सश्रुतय सन्तो भिन्नार्था धातवः (तु. संक्षे बधा) तत्स्पष्टविवेचनाऽपेक्षितस्वशक्तिसमुचितमात्रा-सद्भावाऽभावविचारत क्वचिदेव पृथक् संख्यायन्ते, प्रायेण तु तेन तेनाऽभिप्रेतेनाऽर्थेनैव सनाथ्यन्ते, तय. तु. टिटि √अॅर्, √अर्च् > अर्क्-, √अश् (बधा.), √अश् (भोजने), √अस् (भुवि), √अस् (क्षेपणे), वैतु. √सन् [*सरणे] (पृ. ६१५[a]) ।

७ उपसृष्टा धातवो धात्वन्तरसाकक्ष्यमारोप्यमाणा यथास्ववर्णमात्र स्वातन्त्र्येण निर्दिश्यन्ते, तय अति √पद्, अनु √पद्, अभि √पद् । एवं स्थितेऽपि कस्को धातुः केन केनोपसर्गेणोपसृज्यत इत्यस्य समुदितपरिचयार्थमनुपसृष्ट-धातुनिर्देशाऽन्ते यथाश्रुति तदीया उपसर्गा अपि कोष्ठेऽन्तर्बध्यन्ते, तय. √अज्' [अनु°,] । अनयैव किल द्वैधप्रक्रिययोपसृष्टमात्रतया वर्तमानानां धातूनामपि यथातद्वर्णमात्रं परामृश्यत्वेन निर्देशः संभवति. तय. √अङ्ख् । ये चाऽप्यन्ये विशेषा इह वैशेष्येणाऽवधेयास्त इमे सूच्यन्ते—

(क) यत्रोपसर्गधात्वंशयोः संधिर्न भवति, तत्र तन्मध्यगो धातवीय संकेत एव तद्व्यवच्छेदायाऽलम्, तय. अति√पत् ।

(ख) यत्रोपसर्गधात्वंशयो संधिर्भवति, तत्र साहितिकाद् वर्णादनन्तरं बध्यमाने वर्तुलकोष्ठेऽन्तर्मध्यगेन सता धातवीयेन संकेतेन व्यवच्छिद्यमानौ विसंहितौ वर्णौ निर्दिश्येते, तय. अवा(व√अ)स् [क्षेपणे], अवे(व√इ), अभ्य(भि√अ)ञ्ज् ।

(ग) यत्र धातुरनेकधोपसृष्टो भवत्युपसर्गीय सधिश्च न भवति, तत्र सकृद्वा भूयो वा यथापेक्षं मध्यगेन विच्छेदकाऽऽख्येन संकेतेनोपसर्गीयो व्यवच्छेद प्रयोज्यते, तय अति-प्र√कित्, अनु-प्र√युज्, अनु-सं-प्र√या ।

(घ) यत्र धातुरनेकधोपसृष्टो भवत्युपसर्गीय संधिश्च भवति, तत्र साहितिकाद् वर्णादनन्तरं बध्यमाने वर्तुलकोष्ठे विसंहितयोर्वर्णयोर्मध्ये विच्छेदकाऽऽख्य संकेतो ध्रियते, तय. अत्यु(ति-उ)द्√ग्रह्, अन्वा(नु-आ)√भू, अनु-पर्या(रि-आ)√वृत् ।

(ङ) यत्र धातुरनेकधोपसृष्टो भवत्युपसर्गीयश्चोपसर्गधातवीयश्च संधी भवत, तत्र प्रथम संहितस्वरूपो निर्देशो भवति, तदन्ते च वर्तुलकोष्ठे यथापेक्षमुक्तपूर्वयो संकेतयोरुपयोगेन समुचितोऽन्योन्यं व्यवच्छेद प्रदर्शितो भवति, तय. अभ्युदे(अभि-उद्-आ√इ) ।

(च) यत्राऽनेकत्रोपसृष्टिर्भवति, तत्रोपसर्गक्रमनिर्देशस्याऽर्थक्रमनित्यस्य सत. क्वचिच् श्रुतिक्रमेण विसंवादो-ऽपि प्रतीयेत, तय. उपा(पं-आ)√गम् > आ · उपगन्तन ।

८. यत्र किंचिद् अनैपातिकं क्रियाविशेषणं (=सुबन्तविशेषात्मकं) गतीयते, तत्र तद्युक्तो धातुरप्युपसृष्ट-धातुनिर्विशेषतया निर्दिश्यते, तय. अन्तर्-आ√धा, अन्तरि (र्√इ), अस्तमि (म्√इ) ।

९. नामधातवो यथास्वनामिकप्रकृतिमनु यथावर्णमात्रं निर्दिश्यन्ते । तद्विषय एते विशेषाः सूचनीया भवन्ति—

(क) येऽदन्तप्रकृतिका सन्त· क्विपि निष्पन्ना भवन्ति, ते स्वराङ्कनं विनैव निर्दिश्यन्ते, तय. √अव् > ओम- > √*ओम् ।

(ख) ये णिचि निष्पन्ना भवन्ति, ते चौरादिक-हेतुमदन्यनर-णिजन्तधात्वन्तरवत् स्वराङ्कनमभजमाना· सन्त इकारान्ततया निर्दिश्यन्ते, तय अन्त- > √*अन्ति, २अन्ध- > √*१अन्धि ।

(ग) उक्तपूर्वद्वैविध्यविभिन्ननिष्पत्तीनि नामधात्वन्तराणि प्रायेण पाणिनीयप्रक्रिययाऽनभिमततत्क्लेशनाऽतिरेकव्यतिरेकतो[1]ऽनुवादयितुमशक्यानीति कृत्वाऽङ्गरूपता[2]मापाद्य सस्वराणि निर्दिश्यन्ते, तय अंहस्- > √अंहोय्, अघ- > √अघाय्, अन्न- > √अन्निय ।

१० पाणिनीये येषां धातूनामन्योऽन्यमादेशादेशिभावो विधीयते, तदीय इहत्ये निर्देश एते विशेषा भवन्ति—

(क) यदैवंविधयो कयोश्चिद् धात्वोरापातिक्या[3] भाषाशास्त्रीयया दृष्ट्या पार्थक्यमेव प्रतीयते, तदा तयोरसंबद्धधात्वन्तरद्वयसामान्येन पृथङ् निर्देशो भवति, तय √अस् (भुवि), √भू च, √दा, √यच्छ् च, √ब्रू, √आह् च, √सृ, √धाव् च, √दृश्, √पश् च, √इ, √गा च ।

(ख) यदैवंविधयो कयोश्चिद् धात्वोरापातिक्याऽपि भाषाशास्त्रीयया दृष्ट्या साजात्यसंनिकर्ष प्रतीयते, तदा तयोर्मध्ये यस्य भूयसी रूपसंपत्ति स्यात्तदनुगततया चाऽवान्तरपार्थक्येन चाऽल्पीयोरूपसंपत्तेर्धातोर्निर्देशो भवति । एवं स्थितेऽपि परामर्शसौकर्यौपयिकतया तस्य यथातद्वर्णमात्रं पृथगपि धातुमात्रीयो निर्देशो भवति, तय √इच्छ् > √इष्, √ऋच्छ् > √ऋ, √गच्छ् > √गम्, √यच्छ् > √यम् ।

११ यदा कस्यचिद् धातोस्तदीयाया रूपसंपत्तेरादिवर्णतो बहुविधत्वाद् विशदवैयुत्पत्तिकप्रतीत्यर्थं तदानुगुण्येनाऽऽदिवर्णभेदतो बहुधा निर्देश कृतो भवति, तदा प्रतिनिर्देशविशेषं निर्देशान्तरीय परामर्शो वर्तुलकोष्ठेऽन्तर्बध्यते, तय. √अर्च् (= √ऋच्), √अर्ह् (= √*ऋंह्) ।

१२. नवोपकल्पिता धातव प्रायेणा[4]ऽधितारकिता भवन्ति । अथ यैरपेक्षाविशेषैस्तदीयोपकल्पना प्रयोजिता भवति, त इमे स्मर्य्यन्ते—

(क) यदा तन्मूलानि कृत्तिङ्रूपाण्युपलभ्यन्ते, तय. अंहस्- > √*अंहोय्, अंहुर्- > √*अंहूरि, √*अघ्, √*अङ्कूय्, √*अप्, √*ऋंह् ।

(ख) यदा तदीयेन यथावर्णमात्रेण व्यवस्थापनेन परामर्शे सौकर्यविशेषः संजायते, तय. √*अर्, √*अर्घ्, √*अर्ष् ।

(ग) यदा तद्द्वारा विशेषनो मौलिकीमार्य्यभाषामपेक्ष्य योग-संपत्तिर्भवति, तय. √*ऋ (पृ. ४७५[a]), √*मृ (पृ. ४८८[f]), √*धृ, √*क्षृ (पृ. ५७९[d]) ।

---

[1] अनभिमतस्तस्या· (=पाणिनीयाया. प्रक्रियाया·) क्लेशनाऽतिरेकस्तद्व्यतिरेकतस्तामतितरामिवाऽक्लेशयित्वेत्यर्थः ।

[2] तिङि परत सति नामधातवीयं यदङ्गं तद्रूपतामिति भावः ।

[3] मौस्थि अपेक्षया तत्सबन्धसंभवविच्छेदो मा भूदित्यर्थमेतद् विशेषणं दीयते ।

[4] क्वचिदनवधानात् तारकेयं नापि प्रत्ता भवतीत्येतत्सूचकमिदं विशेषणं द्रष्टव्यम् ।

१३ पाणिनीये विकरणभेदेन पृथक् सख्यायमाना धातव उपरिवक्ष्यमाणेन प्रकारेण तदीयेषु रूपेषु गणभेदत पार्थक्येन सघटितेषु सत्स्विहैकत्रैव निर्दिश्यन्ते, तय. √इ, √कृ ।

(ख) तैङान्यङ्गानि

१. तिङि परतोऽङ्गीभविष्यति धातौ लक्ष्यमाणमवान्तरप्रत्यय-तत्प्रकारकोपजनाऽन्यतरप्रयोजित द्विर्वचनं वाऽन्यत् किंचित् कार्य वाऽवान्तराऽङ्गस्य प्रयोजकमिव सत् तेन साकं निर्दिश्यते, तय **अति √ष्ठा(<स्था)>तिष्ठ** (=°ष्ठ्), **अभि √हन्>जिघांस(=°स्), अभि-सं √पद्>पादि** ।

२. यदैवमभिनिर्वर्तुकान्यवान्तराङ्गाणि भूयांसीव भवन्ति, तदा तेषां यथास्व रूपखण्डानामादौ निर्देशो भवति, तय **अति √तॄ>अति √तर्, अति √ततॄ, अति √तुर्, अति √तारि** ।

(ग) तैङानि रूपाणि

१. यथाश्रुतसगृहीताना मता तैङानां रूपाणां मध्ये प्रथमं सार्वधातुकलकारीयाणि शुद्धवृत्तीयानि[1] रूपाणि लट्-लेट्-लोट्-लङ्-विधिलिङानुपूर्व्या निर्दिश्यन्ते, तय. **अनु √ब्रू , √अस(भुवि)** ।

२ यदैतानि रूपाणि गणतो भिद्यन्ते, तदा तानि प्रतिगणभेदं खण्डपार्थक्येन निर्दिश्यन्ते, तय. **अति √तॄ. अनु √भृ** ।

३ तत्पश्चादवशिष्टलकारीयाणि शुद्धवृत्तीयाणि रूपाणि लिङ्-लृङाशीर्लिङ्-लुङ्-लृङामनुक्रमेण निर्दिश्यन्ते, तय **अनु √वृत्, अनु √ष्ठा** (< √स्था), **√अस्**(भुवि), **√अस** (क्षेपणे) ।

४. आर्धधातुकायमानस्य लेटो रूपाणि सार्वधातुकलेड्रूपेभ्योऽवच्छिद्य लुङ्रूपै साऽङ्गानि सन्ति तै. सहैव निर्दिश्यन्ते, तय **अति √तॄ>**[१]**अतितर , अति तारिषत्** ।

५ अनयैव दिशा लोड्रूपाणि विधिलिङ्रूपाणि चाङ्गभेदवन्ति सन्त्यन्तरतमलकारान्तरीयरूपाण्यनु विविच्य विविच्य निर्दिश्यन्ते, तय **अप √भू>अप भवतु, अपभूतु, अपि भूतु, अपि जगम्यु** ।

६ वेदे लुङ्दुर्भिक्षमिव भवति । तृच एवौत्तरकालिकी तदर्थताऽविरभूदित्यभिसंवायोपलभ्यमानेव सत्येकैनदीया श्रुति कृत्तयैव निरदेशि, तु. **अन्वा √गम्>अन्वा-गन्तॄ-** ।

७. उभयपदीयानां रूपाणा मध्य आत्मनेपदीयानां पूर्वभाव. परस्मैपदीयाना चोत्तरभावो भवति, तय. **अभि √मृश् , अभि √रक्ष्** ।

८. रूपाणां पुरुषत प्रथममध्यमोत्तमक्रमेण वचनतश्चैकद्विबहुक्रमेण व्यवस्थापनं भवति, तय **√अव्>रक्ष्, √ अस्** (भुवि), **√अस्** (क्षेपणे)।

९ सस्वर-निःस्वररूपाणा मध्ये सस्वराणा पूर्वभावो निःस्वराणा चोत्तरभावो भवति, तय **√अव्>अवति, अवति, √अस्** (भुवि) **>अस्ति, अस्ति** ।

१०. शुद्धवृत्तीयानि रूपाण्यनु तद्वदेव व्यवस्थापितानि सन्ति प्राक्रियिकाणि **यग्-णिच्-सन्-यङन्तजातीयानि** यानि रूपाणि निर्दिश्यन्ते, तय **√अञ्ज्, अति √तॄ, √अद्, अनु √शक्** ।

११. यत्र तत्रोपलभ्यमानस् तिङ्रूपान्तीय सांहितिको दीर्घभाव साकं निर्दिश्यते (तु भू **४**, १, च, २), तय. **अप √हन्>अप हत>ता, अपि √भू>अपिभूम>मा, √अव्>अव>वा** ।

---

[1] णिजाद्यभिव्यञ्जितहेतुत्वाद्यर्थविशेषानुपहितं सदप्राक्रियिकं यद् वृत्तं भवति, तदेवेह शुद्धमिति विशिष्योच्यते ।

१२. तिङ्-रूपाणि परिसमाप्य तेन तेन प्रकृतेन धातुना योगमाप्नुवानानामुपसर्गाणां संग्रहो वर्गकोष्ठेऽन्तर्बध्यते, तद्य √**अद्** [अपि°, आ°, वि°]।

१३ विलक्षणानि रूपाणि यथास्ववर्णमात्रमप्यनुक्रम्यन्ते च ततो यथास्वधातु प्रतिपरामृश्यन्ते च, तद्य **अप्सन्त** < √***अप्**, **आश्नन्** < √**अश्** (भोजने)।

१४ अथोपसृष्टधातवीयरूपनिर्देशीया केचिद् विशेषा उल्लिख्येरन्—

(क) व्यवहिताऽव्यवहितोभयथाप्रयुक्तानामुपसर्गाणां विषये प्रतिस्थलं वाक्यान्वयीभाया. सौवर्याश् छान्दस्या. सांहितिक्याश् च स्थित्या भूयोभूय आलोच्यत्वाद् नितान्तं दुष्करोऽपि सन्नेष निर्णयो दुर्वारो भवति यथोपसर्गत्वेन निर्दिश्यमानं पद वस्तुतोऽतिक्रियाविशेषणभावं सदेव संसिद्धोपसर्गभावं भवतीति (तु. भू ४, १, ज, ५, अ उउ)।

(ख) अव्यवहितोपसृष्टानां धातूनां रूपाणि यथाश्रुतमेव निर्दिश्यन्ते, तद्य. **अति√कृ>अतिकरोति**।

(ग) व्यवहितोपसृष्टानां धातूनां रूपाणि तु कतिभिश्चिद् माध्यमिकैर्बिन्दुभि. सह निर्दिश्यन्ते, तद्य. **अति√तॄ>अति तरामसि**।

(घ) यदोपसर्गमात्रस्य पुनःश्रुते श्रावितचरस्य तिङ्-रूपस्याऽध्याहार साऽवसरो भवति, तदोपसर्गे भूयः पृथग् निर्दिष्टे सत्यध्याहर्तव्यं तिङ्-रूपं विभिन्नं मुद्रितं सद् वर्तुलकोष्ठेऽन्तर्बध्यते, तद्य. **अप√नुद्** **>अप**[१](नुदस्व)[१]।

(ङ) प्रतीकगताश्चोपसर्गमात्रश्रुतयस्तत्तन्मूलत आहारितैस्तदुक्तपूर्वैस्तिङ्-रूपैर्विमुद्रितैश्च कोष्ठबद्धैश्च सद्भि सनाथीकृत्य निर्दिश्यन्ते, तद्य **अभी** (भि√ई)>**अभि** (ईमहे)।

(च) यदोपसर्गमात्रश्रुति कल्पयितव्याऽऽक्षेप्ययोग्यतिङ्-रूपा भवति, तदा तदव्यवधानेन दक्षिणतो विच्छेदिकासनाथितं सद् धातवीयसंकेतमात्रं प्रदाय तदीये टिप्पणे तिङ्ङशो निर्दिश्यते, तद्य **अति√-**। परं प्रायेण यदा साक्षाद् निर्दिष्टस्यैव सत: कस्यचिद् धातो. किंचिद् रूपमुक्तपूर्वविधया प्राकरणिकीं योग्यतामपेक्ष्याऽध्याहार्यं स्यात्, तदा तद् रूपमपि कोष्ठेऽन्तर्बद्धं सत् तद्धातुरूपान्तरसंपत्त्या सह निर्दिष्टमेव भवति, तद्य **अप√गम्>अप** (गमयन्तु)।

(छ) रूपनिर्देशाऽवसर उपसर्गगतो वोपसर्ग-धातुगतो वा संधि: कोष्ठकान्तर्बध्यमानयथास्वविच्छिन्नरूप: सन् यथाश्रुतं निर्दिश्यते, तद्य. **अभ्यु** (भि-उ)**पा**(प-अ) **व√हृ> अभ्युपावहरामि**।

३. सुबन्त-प्रकरणम्

(क) वैशेषिकाः संकेता

१. सर्वेषां सुबर्हाणां प्रातिपदिकानामन्ते तत्प्रातिस्विकसंकेततया दीयमानो विच्छेदकसंकेतस्तेषामन्यतो धातुभ्योऽन्यतश्चाऽव्ययेभ्य पृथक्करण. सन् प्रयोगे तदीयस्य सुप्प्रत्यययोगस्याऽवश्यंभावित्वं सूचयेत्, तद्य. **अंश-, अंशु-, अग्नि-, अग्नायी-, आग्नेय-, अग्नि-दग्ध-**।

२ यदा किञ्चित् सुबर्हतयाऽप्रसिद्धचरं प्रातिपदिकं तथात्वेन निर्दिश्यते, तदा तदन्त्यो विच्छेदकस्तारकया सनाथ्यते, तद्य २**अवस्-***।

---

[१] अत्र मूर्धन्या संख्याऽऽवृत्तित्रिकं सूचयति।

३. अलुक्-समासीयं पूर्वपदं पृथगवान्तरप्रातिपदिकीकृत्य स्वरेण च विच्छेदकेन च विना निर्दिश्यते, तय. अग्र- > अग्रे ।

४. व्यवहितपदश्रुति सामासिकं प्रातिपदिकं ϕ इत्येतेन संकेतेन पुरस्क्रियते (तु. भू. ४, २, ग, १४, ग), तय. अप-घ्नत्– -घ्नन् ऋ ८,४३,२६ϕ, ϕअप-दुहत् ।

(ख) कृद्-व्यवस्थापनम्

१ धातोश्च तज्जस्य कृत्-प्रातिपदिकस्य च मध्ये सति तद्भावे तद्धातवीयतिङ्-रूपाणि विहाय नान्यत् किमपि व्यवधायकं भवति, तय. अंहोयु-, अङ्कूयत्-, अभि-श्वसत्-, अपि-हीन- ।

२ मुख्यधात्वनुगताऽवान्तरीकृतधातुजं प्रातिपदिकं मुख्याऽवान्तरोभयप्रकारकधातवीयरूपसर्वस्वं परिसमाप्य तदुपरि निर्दिश्यते, तय अनु √गम्>गच्छ्>अनु-गच्छन्ती-, अति √तॄ > अति √तर्>अति-तर- ।

३. बहुत्वे सति धातुविशेषजानि कृत्-प्रातिपदिकानि यथास्ववर्णमात्र निर्दिश्यन्ते, तय. √अव् > अव्-, अव-, ऊति-, ऊम- ।

४. गणभावेन निर्दिष्टाना सता प्रातिपदिकानामवान्तरीकृता प्रभेदा मुख्यै प्रभेदै साकं वा यथास्ववर्णमात्रं च यथाप्रातिस्विकरूपखण्डशीर्षण्यतया च वा निर्दिश्यन्ते[१], तय. अदस्- > अमी-, अमु- , अस्मद्- >अस्म-, अस्मद्-, अहम्, आव , अहन्- > अह-, अहन्-, अहर्-, अहस्- ।

५ यथावर्णमात्रमनुक्रमस्य कृन्मात्रसामान्यात् सुबर्हाणा प्रातिपदिकानां सतां कृतां पार्श्वत एवाऽसुबर्हाणामव्ययानां सता कृतामपि निर्देशो भवति, तय. अनु-दृश्य, अभि-दुह्य, अभि-द्रुह्य ।

(ग) तद्धित-व्यवस्थापनम्

१. ताद्धितानि प्रातिपदिकानि यथास्वं नामिकप्रकृतीनामुपरिष्टादव्यवधानेन यथावर्णमात्रं निर्दिश्यन्ते, तय. अग्नि-> अग्नि-मत्-, आग्नेय-; २अ-दिति- > अदिति-त्व-, आदितेय-, आदित्य- ।

२. येषां तद्धिताना स्वनामिकप्रकृतिभिराद्यक्षरसामान्यं भवति, ते तत्पूर्वपदै समासै सस्थितय सन्तस् तदीयस्तम्भाऽपेक्षयैकया मात्रया व्यवहिते स्तम्भान्तरे निर्दिश्यन्ते, तय. १अग्नीषोम-> अग्नीषोमीय-; अग्र-> १अग्रिय-, २अग्रिय-, अग्र्य- ।

३. येषा तद्धिताना स्वकृत्प्रकृतिभिराद्यक्षरेण वैषम्यं भवति, ते तत्प्रकृतिकेभ्य समासेभ्यः प्रागेव तदीयस्तम्भाऽपेक्षया मात्राद्वयेन व्यवहिते स्तम्भान्तरे निर्दिश्यन्ते, तय. अतिथि- > आतिथ्य- ।

४. यदा तु विषमाऽऽद्यक्षरस्याऽपि सतस्तद्धितस्य नामिकी प्रकृतिः सामासिकी पूर्वपदता नोपेयात्, तदा तन्निर्देश एकया मात्रया व्यवहिते स्तम्भ एव क्रियते, तय. अग्रयण- > आग्रयण- ।

५. ताद्धितानां तद्धिताना विषयेऽय सामान्यो नियमो भवति, यथा यस्य या प्रकृतिस्तस्य तदपेक्षयैकया मात्रया व्यवहिते स्तम्भे निर्देश स्यादिति, तय. अ-दिति- > आदित्य- > आदित्य-वत्- ।

(घ) समास-व्यवस्थापनम्

१. माध्यमिकविच्छेदकान्तरसमन्वितानि सन्ति सामासिकानि प्रातिपदिकान्यन्तमात्रविच्छेदकितसुबर्हप्रातिपदिकान्तरमात्रात् सुवेद्यानि स्युः, तय अघ-रुद्-, अघ-शंस-, अघ-हार- ।

---

[१] उपरितनात् खण्डात् प्रभृति णत्व-तदभावाभ्यां च षत्व-तदभावाभ्यां च लक्षितानि प्रातिपदिकान्यप्यनयैव दिशा मुख्याऽवान्तरीकृत्य निर्दिश्यन्ते, तय. धनुर्, ष्, स्, -, पूषण्, न्- (वैतु. इह अर्यमन्-) ।

२. समासेऽसमस्तप्रातिपदिकान्तरेण समस्य समासान्तराऽवयवतामुपेयुषि माध्यमिकविच्छेदकस्तदीय-पूर्वोत्तरान्यतरपदताया अनुरोधात् तदन्त्यो वा तदाद्यो वा यथायोगं संजायते, तय. **अघशंस-हुन्-**, ***अधि-कृष्णाजिन-** ।

३. समासद्वयेन समासान्तरे जन्यमाने तत्समासान्तरमात्राऽपेक्षया मध्ये विच्छेदको दीयते, तय. **अघशंस-दु.शंसु-**, **अजात-पुत्रपक्षा-** ।

४. स्वपूर्वपदीयैकत्रायक्षरेण वैषम्यभाक्षु तद्धितेषु यथायथं निर्दिष्टेषु सत्सु समासा यथावर्णमात्रं निर्दिश्यन्ते, तय **अुतिथि- > अतिथि-ग्वु**, **अुतिथि-पति-** ।

५ प्राथमिक समास स्वपूर्वपदापेक्षयैकया मात्रया व्यवहिते स्तम्भे निर्दिश्यते, तय **१अुसुर- > असुर-क्षुयण-** ।

६. समासज समास स्वसमस्तपूर्वपदापेक्षयैकया मात्रया व्यवहिते स्तम्भे निर्दिश्यते, तय. **अग्निष्टोमु-प्रायण-** ।

७. यदा समस्यमानयो. पूर्वोत्तरपदयोरन्त्याऽद्यवर्णयोस्तयोरन्यतरस्मिन् वा सांहितिको विकारो भवति, तदाऽसौ तन्मध्यप्रवेशिते वर्तुलकोष्ठे यथायथ निर्दिश्यते, तय. **अग्न्यु(ग्नि-उ)पस्थान-**, **अुक्षितो(त-ऊ)ति-**, **अतीु(ति-इ)त्वरी-**, **अनु(स>)ष्टयु-** ।

८. यदा पूर्वपदाऽन्त्यो दीर्घ स्वर पौर्वकालिकह्रस्वमूलो भवति (तु. भू ४, १, च, २ उउ.), तदाऽसौ ह्रस्वो यथापरिचितपरिभाषं सुगमत्य निर्दिश्यते[१], तय. **अ(क्ष>)क्षा-नुह्-**, **अ(जि>) जी-गर्त-**, **अ(ति>)ती-काशु-**, **अ(नु>) नू-वृुत्-** ।

(ङ) स्त्रीलिङ्गक-व्यवस्थापनम्

१. पाणिनीयाया प्रक्रियाया स्त्रीलिङ्गकमात्रतया सिषाधयिष्यमाणानि सन्ति दीर्घान्तानि प्रातिपदिकानि तथैव निर्दिश्यन्ते, तय. **अर्हुणा-** ।

२. यानि प्रातिपदिकानि पाणिनीये संभवल्लिङ्गान्तरतया शिष्यमाणानि सन्त्यप्युपलब्धस्त्रीलिङ्गकमात्रश्रुतीनि भवन्ति, तानि वर्तुलकोष्ठिन-कोणपुङ्गान्यतरसरूपसकेतसहकृताऽस्त्रीपरकपूर्वरूपोपकल्पनानि कृत्वा निर्दिश्यन्ते, तय. **अश्युमा(न >) ना-**, **अति-चुर(त् >)न्ती-** ।

३. स्वराऽभेदेन लिङ्गपर्यायतोऽकाराऽऽकारान्यतराऽन्ततयोपलब्धश्रुतीनि प्रातिपदिकानि प्रार्धविराम-विविक्तोभयप्रकारसाधारणाऽन्त्यविच्छेदकनया समुह्य निर्दिश्यन्ते, तय. **अघु, घा-**, **२अजु जा-**, **अज्ञानु,ना-** ।

४. इवर्णोवर्णान्यतराऽन्तानि प्रातिपदिकान्यपि नान्तरीयोक्तपूर्वयाऽवर्णान्तपरया दिशैव निर्दिश्यन्ते, तय. **अुराति, *ती-**, **अभि-दिप्सु,प्सू-**, **अवस्यु,स्यू-** ।

५. उक्तपूर्वव्यतिरिक्तानि सर्वाण्यपराणि स्त्रीलिङ्गकानि प्रातिपदिकानि यथास्वाऽनुगताऽस्त्रीपरकपूर्वरूपीय-स्तम्भापेक्षयैकया मात्रया व्यवहिते स्तम्भान्तरे तत्तद्रूपसुवारसभेदनिवृत्त्यर्थ पृथग् निर्दिश्यन्ते । एतानि तावत् प्रविभज्य किंचित् सूच्येरन्—

(अ) यान्याकारान्तानि सन्त्यर्थतश्च योगतश्च विशिष्टानि स्यु , तय. **अघा-**, **२अषाढा-** ।

---

[१] मूआ. परिभाषया त्वेतद् दीर्घत्वं यथायोगम् **अर्**, **इर्**, **उर्** इत्येतदन्यतममूलकं भवति (तु. भू. ४, १, ञ, ५, अ उउ.

(आ) यानि दीर्घेकारान्तानि सन्त्यकार-हलन्यतरान्ताऽस्त्रीपरकपूर्वरूपाणि स्यु', तय. १अ-देव- > अदेवी-, असत्- > असती-, अर्किन्- > अर्किणी- ।

(इ) यानि दीर्घेकारान्तानि सन्ति भिन्नस्वर-ह्रस्वेकारान्त-मौलिकपूर्वरूपाणि स्युः, तय. अक्षि- > अक्षी-, अर्षणि- > अर्षणी- ।

(ई) यानि दीर्घेकारान्तान्यभिन्नस्वर-ह्रस्वेकारान्त-मौलिकपूर्वरूपाणि सन्त्यन्यथा कथञ्चित् सुवेचानि स्यु, तय. अरुणि- > अरुणी- ।

(उ) यानि दीर्घेकारान्तानि सन्त्यृकारान्ताऽस्त्रीपरकपूर्वरूपाणि स्यु, तय. अवितृ- > अवित्री-, अनु-ष्ठातृ- > अनुष्ठात्री- ।

(च) कालिकलकारार्थक-सुबर्हकृद्-निर्देशिका

क्त-क्वसु-कानच्-शतृ-शानच्-स्यतृ-स्यमानाऽन्यतमाऽन्ता सुबर्हा. कृत साम्प्रतिकेषु कोषेष्वाख्यातिक-प्रकरणे लकाररूपाऽनुपद निर्दिश्यमाना· सन्त इह तावत् सुबर्हकृदन्तरसामान्येन यथावर्णमात्रं निर्दिश्यन्ते, तय अप √रुध् > अप-रुद्ध-, अप-रुध्यमान- ।

(छ) क्रियाविशेषणंभावुक-सुबर्हप्रातिपदिक-निर्देशिका

येषा सुबर्हाणा रूपविशेषाः क्रियाविशेषणंभावुका भवन्ति, तेषां सुबर्हान्तरनिर्विशेषं निर्देशो भवति, प्रस्तुतवैशिष्ट्यं च तदीयं यथावट् टिप्पण्यते, तय. २अनु-काम- > -मम्, अ-विद्वेष- > -षम् ।

(ज) अयौगिक-सुबर्हप्रातिपदिक-निर्देशिका

यानि निमित्तान्यादाय कानिचित् सुबर्हाणि प्रातिपदिकानि कृद्बाह्यीकृत्य स्वतन्त्रशब्दतया यथावर्णमात्रं निर्दिश्यन्ते, तानीमानि सूच्येरन्—

१. यदा कृज्जातीयस्य सुबर्हस्य प्रातिपदिकस्य व्युत्पत्तिरज्ञाता वा दुरूहा वा संदिग्धा वा मूलाऽऽर्यभाषीया सत्यप्रसिद्धा वा स्यात्, तय. अनस्-, २अन्यु- ।

२. यदा कृत्तद्धितसमासाऽन्यतमजातीयं सुबर्हं प्रातिपदिकं वर्णविकारतो यौगिकव्यवस्थितिकतया दुरीक्षमिव संजायेत, तदैवंविधे स्वतन्त्रनिर्देशे क्रियमाणे सति समुचिता प्रतिपरामर्शिकाऽपि क्रियते, तय. ऊनि-, ऊम-, सत्-, आग्नेयु-, आतिथ्यु-, अग्ना-विष्णु- ।

३. यदा समासत्वेनोपकल्प्यमाने सुबर्हे प्रातिपदिकेऽवयवत संशयो भवति, तय. अनीक-, अभीक-, अनर्विश्- ।

४. अथ गणतो निर्देशभाजा सुबर्हाणां प्रातिपदिकाना येऽवान्तरा· प्रभेदा भवन्ति, ते प्रत्येक प्रतिपरामर्शिकया सनाथ्यैव स्वतन्त्रतयाऽपि निर्दिश्यन्ते, तय अमी-, अमु-, अह-, अहर्-, अहस्- ।

५. पूर्वपदतया समासान्तरमननुप्रविष्टः सन् नञ्-समासश्च प्रथमस्तम्भीयतया स्वतन्त्रं निर्दिश्यते, तय. अ-पति-, अ-पतिघ्नी-, अ-जात- (वैतु अजात-शत्रु-) ।

(झ) विसंख्यात-सुबर्हप्रातिपदिक-निर्देशिका

१. स्वर-भेदेन श्रूयमाणानि सवर्णानि सुबर्हाणि प्रातिपदिकानि विसंख्याय निर्दिश्यन्ते, तय. १अपस्-, २अपस्-, १अ-मेनि-, २अ-मेनि-, १अरुणी-, २अरुणी- ।

२. अथ स्वरभेदव्यतिरिक्तकारणान्तरप्रयोजिताऽर्थभेदप्रदर्शनौपयिकतयाऽपि सुबर्हप्रातिपदिक-विसंख्यानमाद्रियते, तय १अुप्-, २अुप्-, १अरति-, ?२अरति-, १अरत्नि-, ?२अरत्नि-; २असुर-, ३अ-सुर- ।

(ञ) सौपरूप-निर्देशिका

१ सुब्योगे प्रातिपदिकस्याऽन्त्यमेकाज्मात्रं तत्पूर्ववर्तिन प्रातिपदिकावशेषस्य संग्राहकेण सता विच्छेद-केन पुरस्कृतं सन्निर्दिश्यते, तय. अंश- > -श·, -शम्, -शस्य ।

२. एकाज्मात्रकाणा प्रातिपदिकाना सुब्योगीये निर्देशे तावद् विच्छेदकेन संग्राह्यस्य पूर्ववर्तिन प्राति-पदिकांऽशस्यैवाऽभावात् तत्प्रयोजनाभावाद् तत्प्रयोगाभावो भवति, तय. सुत्- > सत्, सन्त·, सन्तौ ।

३. प्रातिपदिकाऽपेक्षया स्वरतो विशेषे प्रदर्शयितव्ये सत्येव सुब्योगीये निर्देशे स्वराङ्कनमाद्रियते, तय. सुत्- > सतः, सताम्, सद्भ्यः ।

४. सौपानि रूपाणि संघटितपरामर्शिकासौकर्याऽनुरोधेन यथावर्णमात्र न तु यथाव्यक्ति वा यथाविभक्ति वा निर्दिश्यन्ते, तय अंशु- > -शव, -शवे, -शु; अुग्र,ग्रा- > -ग्रम्, -ग्रा, -ग्रा, -ग्रान् ।

५. [1]गाणप्रातिपदिकाऽवान्तरप्रातिपदिकीयानि सौपानि रूपाणि यथोक्तपूर्वसामान्यव्यवस्थं पार्थक्येन निर्दिश्यन्ते, तय. अदुस्- > अमी- > -मी, -मीभ्य, -मीषाम् ।

६. साऽऽम्रेडितानि सुब्-रूपाणि माध्यमिकविच्छेदकवन्ति सन्ति यथोक्तपूर्वसामान्यव्यवस्थं पार्थक्येन निर्दिश्यन्ते, तय अंशु- >- शु ऽ-शु·, अंहस्- > -हस ऽ-हस, अग्नि- > -ग्निम्ऽ-ग्निम् ।

(ट) उत्तरपदत्व-निर्देशिका

एकैककस्य सुब्-रूपीयस्य खण्डस्याऽन्ते वर्गकोष्ठेऽन्तस् तत्तत्प्रकृतप्रातिपदिकोत्तरपदाः समासा· पूर्वपदतो विमुद्रं निर्दिश्यन्ते, तय अंशु- [°शु- अन्°, उप°, तृप्त°] ।

४. अव्यय-प्रकरणम्

१. अव्ययमात्रं वैशेषिकपंकेनविरहितं सद् यथास्ववैशेषिकसंकेताभ्या धातोश्च सुब्योगीयात् प्राति-पदिकाच्च सुवेचं भवति, तय अुथ, अुनु, √अद् > अत्त्वा, अुत्तवे, अनु √दिश् > अनु-दिश्य, अधरात् ।

२. त्त्वान्त तुमुन्नन्तप्रकारकाणि कृज्जातीयान्यव्ययानि सांप्रतिकेषु कोषेष्वाख्यात-सविषयीक्रियमाणान्यपि सन्तीह सजातै सुब्योगीयै कृदन्तरै सस्तम्भीकृत्य तत्साधारण्येन यथास्ववर्णमात्रं निर्दिश्यन्ते, तय. √अद् > अुत्तवे, अुत्तुम्, अत्त्वा ।

३ अनूपचितकायानि सन्ति कृज्जातीयान्यव्ययानि यथास्वप्रकृतिभूताऽव्ययान्यनु मात्रयैकया व्यवहिते स्तम्भान्तरे निर्दिश्यन्ते, √ अद् > अत्त्वा > अत्त्वाय ।

---

[1] गणभावेन निर्दिष्टे तद्धितो द्रष्टव्य· ।

४ यान्यव्ययानि स्वप्रकृतिभूतेभ्यः सुब्योगीयेभ्यः प्रातिपदिकेभ्यः स्वरूपतो नाऽतिविप्रकृष्टानि स्युः, तानि तदुपरि तदवान्तरप्रातिपदिकतया पृथङ् निर्दिश्यन्ते, तद्य. अधर- > अधरात् ।

५ समासाऽवयवतां प्रपन्नानामव्ययानां विषये एते विशेषा अवधेया भवन्ति—

(क) तत्तदव्ययपूर्वपदतया विशिष्टानां धातूनां च प्रातिपदिकानां च तत्तदव्ययाऽनधीनतया यथास्ववर्णमात्रं निर्देशा भवन्ति, तद्य. अनु √पत् (गतौ), अनु-पथ-, अभि √रुह्, अभि-रूप- ।

(ख) मूलतः समासाऽवयवभूतानि सन्ति प्रतीकगतत्वेन पृथगिव श्रूयमाणान्यव्ययानि यथोक्तपूर्वसामान्यव्यवस्थं वर्तुलकोष्ठेऽन्तःप्रदर्शितैः सद्भिर् मौलिकैरुत्तरपदैः सनाथ्य निर्दिश्यन्ते (तु. भू. ४, २, ग, १४, ङ), तद्य अभी(भि √ई) > अभि(ईमहे) ।

(ग) यदा समस्तस्य कृज्जातीयस्याऽव्ययस्योपसर्गांशो मूले व्यवहित इव श्रूयते, तदा तस्य निर्देश ϕइत्येतेन संकेतेन पुरस्क्रियते (तु. भू ४, २, ग १४, ग), तद्य. अभि-समे(म्-आ √इ) > ϕअभि-समेत्य ।

(घ) मूलत उत्तरपदविधया समासाऽवयवतां भजदपि सद् निहतंभावुकमव्ययं यथास्ववर्णमात्रं स्वातन्त्र्येण निर्दिश्यते[1], तद्य इव, उ, च, चित् ।

(ङ) यदा तूक्तपूर्वं निहतंभावुकमव्ययमव्ययान्तरस्याऽन्ते श्रूयते, तदा तद् यथासामान्यव्यवस्थं समासाङ्गभूतमेव निर्दिश्यते, अथ>अथो ।

(च) एवं सत्यपि यदा तु निहतंभावुकमव्ययमुपसर्गभावुकस्याऽव्ययान्तरस्याऽन्ते श्रूयते, तदा तत् ततो व्यवच्छिद्य पृथगेव निर्दिश्यते येनोपसर्गोपसृष्टसबन्धोऽव्यवहित इव प्रतीयेत, तद्य. अपे(प √इ) > अप(एतु) < अपो(एतु), अप √म्यक्ष् > अप म्यक्ष < अपो म्यक्ष, अपे(प √ई)ज् > अप अपेजते < अपो अपेजते ।

६. अव्ययानां विसंख्यानेऽयं वक्ष्यमाणो निमित्तोद्देशोऽवधेयः—

यदा तानि सस्वर-नि स्वरोभयथा श्रूयन्ते, तद्य कम्, कम्, यथा, यथा ।

७. समस्तानामव्ययानां यथासामान्यप्राप्ति द्वेधा निर्देशो भवति । यथास्ववर्णमात्रं च पूर्वपदीयप्रतिपरामर्शिकासहकृतं यथोत्तरपदनिर्देशं च, तद्य सम(म् √अ)र्धि > समर्धयित्वा इति च अर्धयित्वा सम्° इति च ।

५. स्वर-प्रकरणम्

(क) आधारग्रन्थीयं स्वराङ्कनम्

यथोपलम्भमेतद्ग्रन्थप्रकृतविभागीयाऽऽधारग्रन्थानां मध्ये सप्तसु तावत् सामग्र्येण स्वरोऽङ्कितो भवति । त एते ऋग्वेदो माध्यन्दिन-यजुर्वेदः काण्व-यजुर्वेदस्तैत्तिरीय-यजुर्वेदो मैत्रायणीय-यजुर्वेदः कौथुम-सामवेदः शौनकीया-

[1] एतान्यव्ययानि सर्वाणि तैत्तिरीये पदपाठे, पदपाठान्तरेषु च इव व्यतिरिक्तानि, पृथक्-पदतया पठ्यन्ते।

ऽथर्ववेदश्च सन्ति । अपरेषां मध्ये तु खिलसूक्तेष्वशत काठकयजुर्वेदे च क्वचित क्वचित् स्वराङ्कनमुपलभ्यते । कपिष्ठल-कठ-यजुर्वेदस्य जैमिनीय-सामवेदस्य चाऽद्यावधि नि स्वरमेव संस्करणमभूत ।

(ख) रेखीयो गम्य. प्रकार

१. ऋग्वेदे तैत्तिरीय-यजुर्वेदे चोदात्तो नाम मुख्य· स्वरः स्वतोऽनङ्कित. सन्नन्यतोऽधोरेखितप्रागनुदात्ततोऽन्यतश्चोर्ध्वदण्डित-स्वरितितोत्तराऽनुदात्ततो विज्ञप्तो भवति, तय. अग्नये । स्वरितोत्तरवर्त्यनुदात्तमात्रमप्याऽधोरेखितोदात्त-स्वरितान्यतरोदयानुदात्तमनङ्कितं भवति, तय अग्निमीळे पुरोहितम् (ऋ १, १, १) इत्यत्र पु° इत्येतद्वैपरीत्येन °ळे इति । अस्य खलु स्वरितोत्तरस्याऽनङ्कितस्य मतोऽनुदात्तस्योदात्ततयाऽऽभासो मा भूदित्यर्थं स्वरितस्य च तदुपरितनस्योदात्तस्य च मध्ये संकेतविशेषौ स्थाप्येते । तथाहि । यदा स्वरितो ह्रस्वो भवति, तदा १ इति, यदा चाऽसौ दीर्घस्तदा तस्मिन् स्वयमप्यधोरेखिते सति ३ इति, तय अप्स्व १ न्त (ऋ १, २३, १९), क्वे ३ दानीम् (ऋ १, ३५, ७) । उदात्त-स्वरितान्यतरोदयोऽनुदात्तोऽधोरेखितो भवतीति सूचितमिवाऽधस्तात्, तय. अग्निम् कन्या । मन्त्राऽर्धादौ वा वाक्यादौ वा वर्तमानमनुदात्तमात्रमङ्कितं भवति, तय. अनुकामम् (ऋ १, १७, ३) ।

२. अयमङ्कनप्रकार शौनकीयाऽथर्ववेदे माध्यन्दिन-यजुर्वेदे काण्व-यजुर्वेदे यथामूलकोशं कपिष्ठलकठ-यजुर्वेदे चाऽपि लब्धप्रचारोऽभूत् । एवमपि तावद् उदात्ताऽनुदात्तयोर्विषये सामान्ये सत्यपि स्वरितस्य विषये सन्त्येव बाह्वृचतैत्तिरीयेतरग्रन्थीयाः केचिद् विशेषा , तथाहि—

(अ) शौनकीयेऽथर्ववेदे स्वरितादुपरि ऽ इति संकेतो भवति, तय. वीर्यं ऽम्, सर्वा ह्य ऽस्मिन् (११, ८, ३२), ज्येष्ठवरो ऽऽभवत् (११,८,१) । उदात्तादुपरितन स्वरितस्तु बाह्वृचवत् साधारणेनोर्ध्वदण्डेनैव संकेत्यते, तय तं व्यूर्णुवन्तु सूतवे (१,११,२) । उदात्ते परतो ह्रस्वात् स्वरितादूर्ध्वदण्डितात् सत उपरि १ इति संकेतो भवति, तय. अप्स्व १ न्त (१, ४, ४) । तस्यैव दीर्घस्य सतस्तु संकेतो बाह्वृचनिर्विशेषो भवति, तय. विकेश्यो ३ विघ्नताम् (१, २८, ४) ।

(आ) माध्यन्दिन-यजुर्वेदे ∟ इत्येतेनाधो-दीर्घहस्तकेन स्वरित साधारण्येन संकेत्यते, तय. दिवीव (६, ५), वीर्यमसि (१९,९), आस्येन (२, ११) । उदात्ते परतस्त्वसावधस्त्रिशूलकेन संकेत्यते, तय वीर्यं मयि (१९,९), अप्स्वन्त (९,६) योऽस्मान् (१, २६) । यदा तावत् स्वरितोदात्तयोर्मध्ये विरामो व्यवधत्ते, तदाऽधोदीर्घहस्तकस्यैवोत्सर्गो भवति, तय. वरूथ्य । वर्धुः (३,२५) । यजुरादौ वाऽर्धर्चादौ वा वर्तमानश्चोदात्तादुपरितनभूतश्च स्वरितस्तु साधारणेनोर्ध्वदण्डेनैव संकेत्यते, तय त्र्यम्बकं यजामहे (३,३०), अव देवं त्र्यम्बकम् (३,५८), उर्व्या व्यद्यौत् (१२,१) ।

(इ) काण्व--यजुर्वेद उदात्ते परत स्वरितमात्रमधोरेख्यत इत्येव विशेष·[1], तय. अप्स्वन्त (१०, २,३), योऽस्मान् (१, ९, ४) प्रसवेऽश्विनो (१,३,६) ।

(ई) कपिष्ठलकठ-यजुर्वेदेऽन्यथा सर्वथा काण्व-यजुर्वेदेन स-प्रक्रिय एव वर्तमान उदात्तोदयोऽधोरेख्यमाणो ह्रस्वस्वरितो दीर्घतामप्यापाद्यत इत्ययस्त्येवाऽणीयान् विशेष , तय उर्वान्तरिक्षम् (१,२), अप्स्वान्तः (४८,४) ।

---

[1] अस्मदीय मूलकोषे माध्यन्दिनप्रकारीय संभेदोऽपि लक्ष्यते । एतच्छाखीयत्वेनाऽनुदात्तभूमिरवतारतीयस्याऽधोवर्तुलकस्योपलम्भोऽपि परै· सूचितो भवति (तु· ZDMG ४९, १५१) ।

(ग) संख्याङ्कीय सिद्ध· प्रकारः

सामवेदे मूर्धन्यसंख्याऽऽत्मको विभिन्न किल सिद्धः प्रकार: प्रवर्तते । एतदीया मुख्या विशेषा इमे सन्ति[1]—

१. सामान्येनोदात्तस्वरितानुदात्ता यथाक्रमं मूर्धन्यस्थितिभि १, २, ३ इत्येताभि· संख्याभि ससंकेता भवन्ति तय. अ३ग्नि२ वै१ (१, २१) ।

२. परपरिताऽनेकोदात्तमध्ये प्रथम एव लब्धसंकेतो भवति, तय. आ३ तु (१, १६७), स्पा३र्हे१ तद् आ (१, २०७), नै३ हि (१, २४१) ।

३ आवसानिक उदात्तः १ इत्यस्य स्थाने २ इत्यनेन सकेयते, तय. वै३यं२म् (१, १४) ।

४ आवसानिकपरपरिताऽनेकोदात्तमध्ये प्रथम एव नान्तरीयोक्तपूर्वया दिशैव च संकेत्यते, तय मँहा३२४ हि ष (२, ९६), उ३तं ग्राम् (२, १५६), नौ३न्यं त्वत् (२, ३३४) ।

५. अनुदात्तव्यवहितयोरुदात्तयोर्मध्ये प्रथम २ इत्यनेन सकेयते, तय. अ३ग्न३ आ२ याँहि (२,१०) ।

६. यदा परंपरिताऽनेकोदात्ताऽनुग उदात्तोदयोऽनुदात्तो भवति, तदा परंपरितप्रथम उदात्तः २उ इत्येवं संकेत्यते, परश्च १ इत्येवम्, तय शं२उयो३रभि१ (१, ३३) व३ना२उ त्वं यन्मा३तृ१ः (१, ५३) ।

७ परंपरितानेकोदात्ताऽनुग. स्वरित २ इत्यस्य स्थाने २र इत्येवं संकेत्यते, तय नि१ होता२र (१, १), नि१गा अ२रन्तत् (१, ५८५) ।

८ यदा उदात्तभूमि स्वरित आवसानिको वाऽनुदात्तोदयो वा भवति, तदाऽसौ २र इत्येवं सकेत्यते, तय. ३कउ२रक्थ्यम् (२, १११६), मनु३कुष्यो२रभ (१, ७९), नीथ२र (२, १००६), दे३कव्य२ये२रतु (१, ५६) ।

९ उदात्तोदय उदात्तभूमि स्वरित २ इत्येवं संकेत्यते प्लुति चाऽऽपाद्यते, तय. पौ३ह्यू२३ तं२ द्विं३ती१२यया (१, ३६), अ३भ्या२ ३ दि२शे३ सू३रः२ (१, १२८) ।

१०. उदात्त-स्वरिताऽन्यतरोदयपरंपरिताऽनेकाऽनुदात्तमध्ये चरम एव संकेत्यते, तय. समु३द्रं२म्, इन्द्रा३भ्या२ ३ दि२श३ (१, १२८) ।

११. स्वरितस्याऽनुगतया वर्तमानमनुदात्तमात्रं न संकेत्यते, तय. चि३त्रं१ राधो२र अमर्त्य (१, ४०) ।

१२. आवसानिकाऽनुदात्तोदयान्यतरस्वरितोदयोऽनुदात्तः ३क इत्येवं संकेत्यते (इह तु. अधस्तनम् ८मीयमुदाहरणम्) ।

(घ) प्रथमः प्राक्तनो रेखीय सिद्धः प्रकार

अथ यो मुख्यस्योदात्त-स्वरस्य साक्षादिव संकेतत सिद्धंभावुक प्राक्तनो रेखीय प्रकारो मैत्रायणीय-यजुर्वेदे, काठक-यजुर्वेदे, पैप्पलादाऽथर्ववेदे चोपलभ्यते, स एवात्र संगृह्यते—

१. मैत्रायणीय-यजुर्वेदे काठक-यजुर्वेदे चोदात्त ऊर्ध्वदण्डयते, तय. अग्निः ।

२. उदात्तभूमे. स्वरितस्य कृते चोभयत्राऽधोभुग्नक ⌞ इति सामान्य: संकेतो भवति, तय. दिवीव (मै १, २, १४), व्यसृपः (काठ ७, १२), शुण्ठोऽधि° (मै २, ६, १३), क्व ।

---

१. उदाहरणीयस्थलसंकेताः कौथुमसामवेदीया भवन्ति ।

३. मैत्रायणीय-यजुर्वेदे सन्नतरो[1]ऽधोरेख्यते (तय. अ॒ग्नि-), काठक-यजुर्वेदे चासावधोदण्डेन संकेत्यते[2], तय. अ॒ग्नि- ।

४ उदात्तोदयस्य स्वरितस्य विषयेऽपि चैतयोः शाखयोर्मध्ये भवत्येव कियानपि वि-संवादः । तथाहि । मैत्रायणीयाः ३ इत्यङ्कं तत. पुरस्तात् प्रयुञ्जते, कठाश्च तं स्वरितमेव काण्वसाधारण्येनाऽधोरेखयन्ति[3], तय प्रसु३वे-ऽश्विनोः (मै १, २, १५), वैतु प्रसवेुऽश्विनो (काठ २, ९) ।

५. स्वरितीयह्रस्व-दीर्घ-भेदप्रयोजितस्तु नेहोभयत्र कोऽप्यवान्तरविशेषो भवति ।

६. मैत्रायणीया अनुदात्तभूमे स्वरितस्य कृते सामान्येन तिरोरेखां प्रयुञ्जते, तय. धियः ।

७ सन्नतरोदयत्वे त्वस्याऽनुदात्तभूमे स्वरितस्य कृते त ऊर्ध्वत्रिपुण्ड्रकं प्रयुञ्जते[4], तय. प्रथमः, प्रसु३वे-ऽश्विनो (मै १, २, १५) ।

८ कठा अनुदात्तभूमेः स्वरितस्य कृते सामान्येनाऽधोबिन्दुना निर्वाहं पश्यन्ति[5], तय. धियः ।

९. पैप्पलादाऽथर्ववेदेऽप्युदात्तीय ऊर्ध्वदण्ड प्रयुज्यते सन्नतरश्च काठक-यजुर्वेदवदधोदण्डेन संकेत्यते च, तय. दाता ।

१०. यत्तत्राऽनुदात्तभूमि स्वरितोऽधोबिन्दुना सनाथ्यते तदपि काठकेन सामान्यमावहति, तय. काम. ।

११. माध्यन्दिन-यजुर्वेद-सामान्येन च मैत्रायणीय-काठकयजुर्वेद-भेदेन च तत्रोदात्तभूमिः स्वरितः साधारण्येनाऽधोदीर्घहस्तकेन द्योत्यते, तय. न्यक्, शरव्या या (१४, २, ७), तन्वा शंतमया (१४, २, ८) ।

१२. स्वरितादुपरितनस्योदात्तस्य यथावदूर्ध्वदण्डग्रहात् तस्य स्वरितस्य कृते विशिष्टतरं संकेतान्तरं नाऽपेक्ष्यते ।

१३. स्वरितादुपरितनस्याऽनुदात्तस्य त्वनुदात्तभूमिस्वरितवदुपचार इष्यते यावताऽसावधोबिन्दुना सनाथ्यते, तय. आस्याय (१६, १०४, ६) ।

(ङ) द्वितीयः प्राक्तनो रेखीयः सिद्ध· प्रकार·

काण्व-माध्यन्दिनीययो· शतपथ-ब्राह्मणयोः केषुचिद् ग्रन्थान्तरेषु (तु. C. काशब्रा. भू. पृ. ९) चाऽपर· खलु रेखीय· सिद्धः प्रकारो लब्धप्रतिष्ठो भवति । इमे तावदेतदीया विशेषा भवन्ति—

१ अत्रोदात्तोऽधोरेख्यते[1]ऽनुदात्तश्चाऽनुदात्तभूमि· स्वरितश्च नाऽङ्क्यते, तय. अग्निना ।

२ उदात्तोदय उदात्तो नाऽङ्कयते, तय. केतपूः केतम् (५, १, १, १६)[6] ।

---

[1] सन्नतरो नामोदात्तस्वरितान्यतरोदयोऽनुदात्त· प्रसिद्धो द्रष्टव्य· ।

[2] Sch. त्वियमधोरखा न प्राऽयोजि ।अत एवेहाऽप्युदाहरणान्तरेष्वेतदप्रयोगो द्रष्टव्यः ।

[3] Sch. त्वस्या अधोरेखाया स्थान ऊर्ध्वबुध्नितं काकपदकं (Λ) प्रयुङ्क्ते ।

[4] मैत्रायणीयानां पदपाठ उक्तपूर्वो बाह्वृच· प्रकारो लब्धप्रतिष्ठोऽभूदित्यपरो विशेषोऽप्यत्र वैचित्र्यैक-वृद्धिकरो भवति ।

[5] Sch. अनुदात्तभूमिं स्वरितं नैव संकेतयति । सात. तु मूलोक्तस्थितिद्वयनिर्वाहाय यक. अधो-हस्तकं (∟) चाऽधस्त्रिशूलकं (ɯ) च प्रयुङ्क्ते ।

[6] तु. C. काश. भू. पृ. ९ यत्र भाषिकस्वरस्य स्वरूपत आलोचनायां प्रवृत्ताया पुरातन उदात्तः कालेना-ऽनुदात्ततां गत इत्यभिप्राय· परकीयो वाद· प्रयुक्तो भवति ।

[*] एतत्खण्डोदाहरणीयस्थलसकेताः माश. द्र. ।

३ परंपरितानां सतां बहूनामुदात्तानां मध्ये चरम एवाङ्क्यते, तय अग्निर्हि वै धूर्थ (१, १, २, ९)।

४ उदात्तभूमि-स्वरितस्य संकेतार्थं तदुदयमक्षरमधोरेख्यते[1], तय. वीर्यम्।

५. एव तावदुदात्तभूमि-स्वरितोदयेऽक्षर उदात्ते सति तदीयाऽधोरेखा तस्य चोपरितनस्य स्वरितस्य च समानं ग्राहिका भवति। एवं च स्थिते तदुदयमुदात्तान्तरं चेद् भवति, तर्हि तन्नाङ्क्यते, तय यज्ञो वै स्व. (१, १, २, २१), मानुषं नेद् व्यृद्धम् (१, ७, २, ९), वैतु इति सैषा (१, ४, १, २६) यत्र तिकारोऽनुदात्त सन्नात्मोदयोदात्तेकारीयाऽधोरेखाया अन्यथासाधने प्रयोजको न भवति।

६. उदात्त-स्वरिताऽन्यतरोदयस्य स्वरितस्य तूक्तपूर्व संकेतो न व्याहन्यते, तय यज्ञो वै स्वरह (१, १, २, २१), दैवा वै स्वरगन्त्र (१, ९, ३, १४), इति सैषैतम् (१, ४, १, २६)।

७. कण्डिका-ब्राह्मणान्यतराऽवसानीय उदात्तः कण्डिका-ब्राह्मणान्यतराऽऽद्य उदात्ते परतस्त्रिभिरधोबिन्दुभिः संकेत्यते[2], तय. देवत्रा ॥ स (५, १, ४,७उ)।

८ उदात्तो वाऽनुदात्तो वाप्यावसानिक. सन् स्वरिते परत एवमधोबिन्दुत्रिकेण संकेत्यते, तय. इति ॥ तेऽविदु (३, ४, ३, ७उ) प्रतिप्रस्थाता ॥ सोऽध्व° (४, २, १, १३ उ)।

९. यदाऽऽवसानिकस्याऽपि स्तोऽक्षरस्य परेणाऽक्षरेण संहिते पाठे सति स्वरित सभवति, तदा तदुदयस्योपान्त्यस्याऽक्षरस्यैवमधोबिन्दुत्रयेण संकेतो भवति, तय एव। एतत् (३, ४, २, १३)।

१० अङ्कितस्य सत उदात्तस्याऽनुनासिकत्वं प्राप्तावनुनासिकचिह्नमप्यधोरेख्यते, शतृ-शतृ ह (३, ४, ३, १८), वैतु यज्ञ समभरन् (३, १, ४, ४)।

(च) एतत्कोषीयो रेखीय सिद्ध· प्रकार·

१ एवं तावद् यत्र कुत्रचित् किंचित् सामान्यमपि बिभ्राणेषु प्रायेण त्वन्योन्यं नितरामिव विशिष्यमाणेष्वेव पुरातनेषु बहुषु स्वराङ्कनप्रकारेषु विद्यमानेष्वपि कथमिव सर्वशाखीयसौवरस्थितिर् नाम केनाऽपि शाखासर्वस्वसाधारणतां भजमानेन सता प्रकारविशेषेण युगपदेव हस्तामलकीक्रियेतेत्येवमभिप्राया खलु प्रक्रियमाणस्य सतोऽस्य समस्तवैदिक-वाङ्मयस्य प्रातिनिध्यमिव कुर्वाणस्य चैतिहासिकदृष्ट्या तदीयतुलनात्मकाऽध्ययनमधिकृत्यौपयिकतां बिभ्राणस्य च कोषस्य बलवत्यपेक्षाऽभूत्।

२ अस्याश्चाऽपेक्षाया. पूर्त्यर्थं य सम्यग् विचारित सन् पुराणानां प्रकाराणां सारायमाण इव प्रकार-विशेषोऽत्र लब्धप्रवेशो भवति, स सर्वेषां प्रेक्षकाणां प्रकाममभिमत सन् सुकरत्वाच्च सुग्रहत्वाच्चाऽपि सर्वत्र भविष्यति प्रकाशमेष्यत्सु वैदिकग्रन्थीयसंस्करणेषु चरितार्थ्येत।

३ अस्मिंस्तावत् प्रकारेऽनुदात्तमात्रमनङ्कित भवति। अनुदात्तो ह्युदात्ताऽभावस्य संज्ञा भवति। अस्य नीचैस्त्वं नामाऽऽपेक्षिको धर्मो भवति। उदात्त एव किल मौलिक आर्यभाषीय स्वरो भवति। तदपेक्षयाऽनुदात्तो नीचैरुच्चार्यत। यदाऽयमुदात्तोदयो भवति, तदा भूयोऽपि नीचैर्गत इव लक्ष्यमाण सन् सन्नतर इत्युच्यते। यदा चायमुदात्ताऽनुगो भवति, तदाऽस्मिन् सोपानक्रमिकस्य सत स्वराऽवरोहस्य लक्ष्यमाणत्वादाद्यंशत उदात्तधर्मतायाः समावेश इव भवति, तेन चाऽयं समाहाररूप सन् स्वरित इत्युच्यते। छायारूपस्त्वयं भवति। न ह्यस्या-

[1] web. अत्राऽधोरेखाद्वयं प्रयुक्तं द्र.।

[2] web. तावदेषा स्थितिर्द्वाभ्यामधोबिन्दुत्रिकाभ्यां संकेत्यते।

ऽनुदात्तभूमेः सत. काऽपि प्रागुदात्तस्वतन्त्रा सती प्रातिस्विकी स्थितिर्भवति । तथा ह्युदात्तान्तरोदयत्वे सत्ययमनुदात्त एव सन् सन्नतरतामुपगतोऽनुदात्त एव पुनर्भवति । एवं तावच् शुद्धो वा सन्नतर-स्वरिताऽन्यतरत्वोपाधिको वाऽनुदात्त पूर्वोत्तरान्यतरपार्श्ववर्तिन सन्नतर-च्छायास्वरिताऽन्यतरव्यवहितस्य वा नान्तरीयतया स्थितस्य वोदात्तस्यैव स्थितिलक्षकमात्रतामनुप्राप्त संस्तदीयाऽङ्कनत एव स्वत सिद्धविज्ञप्तिकयथायोगविभिन्नोक्तपूर्वावान्तरस्वरूप इति कृत्वैव नैतदीयाऽन्यथासिद्धाङ्कनगौरवमिहाऽऽद्रियते ।

४. यदवस्तादुदात्तो मौलिकस्वर इति कृत्वाऽङ्कनार्हत्वेन प्रत्यपादि, तत्र खलूदात्तभूमे. सतोऽभिनिहित-प्रश्लिष्ट-क्षैप्र-जात्याऽन्यतमत्वेन प्रातिस्विकस्थितिमतो वास्तविकस्य स्वरितस्याप्यङ्कनार्हत्वस्य समावेशोऽभिप्रेतो भवति[१] । एवं तावदुदात्तश्चोदात्तभूमि स्वरितश्च द्वावेव स्वराविह पार्थक्येनाऽङ्कनमर्हत इति कृत्वा पुरातनानामुक्तपूर्वाणां संकेतानामेव मध्याद् ऋग्वेदे, तैत्तिरीय-यजुर्वेदे, तैत्तिरीय-ब्राह्मणे, तैत्तिरीयाऽरण्यके, तैत्तिरीयोपनिषदि, काण्व-यजुर्वेदे, कपिष्ठल-कठ-यजुर्वेदे चैकान्तिकतया, माध्यन्दिन-यजुर्वेदे, शौनकीयाऽथर्ववेदे च यथास्वोक्तपूर्वप्रक्रियं पर्याप्ततया, स्वरितसंकेतत्वेन प्रयुक्तपूर्वत्वादूर्ध्वदण्ड (=अं) एव चोदात्तभूमिस्वरितस्य, शतपथप्रसिद्धिरधोरेखा (= अ॒) चोदात्तस्य संकेतौ निर्धारितौ भवतः[२] ।

५. ये चैतद्ग्रन्थीय-स्वराङ्कनीया व्यावहारिका विशेषा भवन्ति, त इमे संगृह्योल्लिख्यन्ते—

(क) अगतिका वा सगतिका वा मूलधातवश्च, क्विब्-णिजन्यतरान्ता नामधातवश्च तदीयविभिन्नस्वराणा सता रूपाणामसंभिन्नं संकेतनं सुकरं स्यादिति स्वरतो नाङ्क्यन्ते, तय. √अक्ष् (वेधने), √अक्ष् (व्याप्तौ), अति√मुच्, अल्ललो√कृ, √अव्> √ओम्, अ॒न्त-> √अन्ति ।

(ख) नामधात्वन्तराणि तु स्वरत संकेत्यन्ते (तु. भू ४, २, क, ७, अ), तय. अ॒घ-> √अघाय॒ ।

(ग) तिङन्तानि रूपाणि स्वरत संकेत्यन्ते, तय. √अक्ष् (वेधने)> अक्ष्णुते॒ ।

(घ) संनिहितपदान्तरनिमित्तप्रयोजितनिघातानि तिङ्-रूपाणि स्वरतो न संकेत्यन्ते[३], तय. √अक्ष् (वेधने) > अश्णुयात् ।

(ङ) अनङ्कितस्वर-संस्करणेभ्यो ग्रन्थेभ्य. संगृहीतानि सन्ति तिङ्-रूपाणि तदीयशब्दान्तरसामान्येनाऽनङ्कितान्येव ध्रियन्ते, तय. √अज्>अजामसि, अजन् ।

(च) यदाऽङ्किताऽनङ्कित-स्वरेभ्य उभयेभ्यो ग्रन्थेभ्यस्तिङ्-रूपाणि संगृह्यन्ते, तदाऽनङ्कितस्वर-ग्रन्थीयानि तिङ्-रूपाणि यथाऽङ्कितस्वरग्रन्थीयस्वरवच्छ्रुतिनिर्दिश्यन्ते, तय. अनु√ध्व(ध्वं)स्> अनुदध्वसे॒ ।

(छ) अङ्कितस्वर-ग्रन्थीयं सुब्योगीयं वाऽव्ययं वा कृन्मात्रं स्वरवद् निर्दिश्यते, तय √अद्> अ॒तत्-अ॒तिथि-, √अद्> अ॒त्तवे, अ॒त्तुम् ।

(ज) अनङ्कितस्वर-ग्रन्थीय. कृद् निःस्वर निर्दिश्यते, तय अग्नि-मेदिन्-, अग्नि-यानी- ।

---

[१] मूलतो जात्य क्षैप्रयोरभेदो द्रष्टव्य (तु. पृपृ. ५१०[j], ६२५[a], ६२६[m]) ।

[२] तस्मिंस्तस्मिन् पुराणे वा नूतने वा सौवरे संकेते प्रतिनियतायाः स्वरविशेषसंकेतनविषयाया· स्वाभाविक्या· शक्तेरभावाद् यथासमयं शक्तिविशेष उपाधीयत एव ।

[३] अस्य ग्रन्थस्य यथाश्रुतानुक्रमणस्वरूपताया एतदीयलक्षणशास्त्रस्वरूपताऽतिरेकित्वादित्यभिप्रायः ।

[४] अपि तानि स्वरतो वस्तुतस्तथा स्युर्न वा स्युरित्यस्य तत्तन्मूलीयवाक्यस्वतन्त्रविचाराधीनत्वादस्मिन् विषयेऽस्त्यो निर्देशोऽप्रमाणं भवति ।

(झ) अङ्कितानङ्कितस्वरेभ्य उभयेभ्यो ग्रन्थेभ्यः संगृह्यमाणः कृद् यथास्वरवद्ग्रन्थीयश्रुति निर्दिश्यते[1], तय. अंशु- ।

(ञ) व्युत्पत्त्यैपयिकतयोपकल्पितानां कृतां स्वरनिर्देश औपकल्पनिको भवति, तय. *अन्त -पर्शु- ।

(ट) यदा व्युत्पादनप्रयोजितः सन् स्वर उपकल्पनाया विषयो भवति, तदा स्वरवदक्षरं स-तारकं निर्दिश्यते, तय. [2]अच्छुँरा- ।

(ठ) यदौपकल्पनिकस्य सत. कृतो विषये सौवरी स्थितिर्दुर्विनिगमना भवति, तदाऽसौ नि.स्वरं निर्दिश्यते, तय. √अट् > अट्णार- > आट्णार- ।

(ड) निघातमात्रवन्ति सर्वनामानि नि स्वरं निर्दिश्यन्ते, तय. अस्मद्- > न , *ई-, *सी-, एन-, सम-, त्व- ।

(ढ) निहताऽनिहतोभय-प्रयोगवन्ति सर्वनामान्युभयथा पृथग् निर्दिश्यन्ते, तय. इदम्- > अस्मात् , अस्मात्- ।

(ण) अलुक्-समासे पूर्वपदायमानानि चाऽवान्तरप्रातिपदिकीक्रियमाणानि च सन्ति सुब्-रूपाणि नि स्वरं निर्दिश्यन्ते, तय. अग्र- > अग्रे ।

(त) द्वैस्वर्येण श्रूयमाणाः समासास्तथैव निर्दिश्यन्ते, तय. बृहस्पति-, वनस्पति-, अग्नी-वरुण- ।

(थ) यथा प्रातिस्विकप्रातिपदिकस्वरवन्ति सुब्-रूपाणि नि स्वरं निर्दिश्यन्ते, तय अंहस्- > -हसः (=अंहस·) ।

(द) हल्पूर्वोदात्तयण्भाव-प्रयोजित[2] सुब्-उदात्तो न निर्दिश्यते, तय. ऊति > -त्या (=ऊत्या) ।

(ध) यदा सुपि परत उदात्तयोर् इवर्णोवर्णयो स्थानेऽन्यतः अय् इति वा इय् इति वाऽन्यतश्च अव् इति वा उव् इति वा भवतः, तदा सुब्-रूपं नि स्वरं निर्दिश्यते, तय. अग्नि- > -ग्नय. (=अग्नयः), धी- > धिय. (=धिय·), अंशु- > -शव (=अशव), अग्रू- > -ग्रुव (=अग्रुव) ।

(न) उदात्तयण्भाव-प्रयोजितः सुप्-स्वरितो यथावद् निर्दिश्यते, तय. १अरणी- > ण्यं·, अश्वतरी- > -र्यः ।

(प) यदा प्रातिपदिकनिघात-प्रयोजकः सुप्-स्वर· प्रवर्तते, तदाऽसौ यथावद् निर्दिश्यते, तय. अघायुत्- > -यते, १अप्- > अपः, २अप्- > अद्भिः ।

(फ) उदात्तनिवृत्तिप्रयुक्तः सुप्-स्वरो यथावद् निर्दिश्यते[3], तय असन्- > -स्न., अस्थन्- > स्थ्नः ।

(ब) आद्युदात्त-निघातोभयविधमामन्त्रित पदं स्वीयसंकेतविशेषभूत-वर्तुलकीयाया अधोरेखाया भावाऽभावाभ्यां यथायोग विविच्य निर्दिश्यते, तय. १अक्ष- > -०क्ष, २अक्ष- > -०क्षाः, आदित्य- > -०त्य ।

(भ) नि·स्वरं निर्दिश्यमानानि प्रातिपदिकान्यनुबध्नन्ति सुब्-रूपाणि कैमुतिकेनैव नि·स्वरं निर्दिश्यन्ते, तय. अ-कृतपूर्व- > ·वंम्, अस्मद्- > नौ, न ।

---

[1] अप्यस्वरवद्ग्रन्थीयोऽनेकाच् कृद् वस्तुतो यथानिर्दिष्टस्वरो भिन्नस्वरो वेत्यत्राऽस्य निर्देशोऽनैकान्तिको भवति।

[2] वैतु. पृ. ६६१[d] (तु. उपरिष्टात् फ च) ।

[3] तु. पृ. ६६१[d] यदन्वधस्ताद् (द) इत्यत्र प्रत्तमुदाहरणमप्यस्यैव नियमस्य विषयो भवति ।

(म) साम्रेडितानां सुब्-रूपाणां नियताऽऽम्रेडितांशनिघातानां सतां निर्देश उक्तपूर्वसुब्रूपीयनिर्देश-सामान्यमेव बिभर्त्ति, तय. अंशु- > -शु -शुः (=अंशु -अंशु) ।

(य) अव्यय-मात्रं यथास्वरश्रुति निर्दिश्यते, तय अनु, अभि, एतवै ।

(र) सस्वरनि स्वरोभयविधश्रुतिकमव्ययं यथायथं पार्थक्येन निर्दिश्यते, तय. कम्, कम्, यथा, यथा ।

(ल) निहतमात्रस्वरूपमव्यय तथैव निर्दिश्यते, तय. इव (तु. भू ३, ४, च, ४), उ, घ ।

(व) सस्वरनि स्वरोभयविधश्रुतिकं समासाङ्गभावुकमव्ययं यथायथं विविच्य निर्दिश्यते, तय. अति-√पू > अतिपवते, अतिपवते, अप √गु(> गू)ह् > अप-गूळ्ह-, अप-गूहमान- ।

६. स्थल-प्रकरणम्

१. प्रतिनिङन्तपुबन्ताऽव्ययनिर्देशाऽनुपदं यथाश्रुति समग्राणि स्थलानि निर्दिश्यन्ते । तत्र तत्तद्-ग्रन्थोद्देशतस्तावदयं निर्देशक्रमा भवति—

(क) ऋग्वेदे—१. ऋ., २ खि. ।
(ख) यजुर्वेदे—१ मा , २. का ,
३. तै., ४. मै.,
५. काठ., ६. क. ।
(ग) सामवेदे—१. कौ., २. जै. ।
(घ) अथर्ववेदे—१ शौ , २. पै. ।

२. प्रत्युपस्थिते स्थलनिर्देशे प्रथमं तावद् यथाऽपेक्षं ग्रन्थनाम्र. संक्षेपो दीयते । तदनु नान्तरीयतया ग्रन्थीयप्रधान'ऽवान्तरविभागप्रदर्शिकाः संख्या दीयन्ते । आसा च मध्ये या प्रथमा भवति सा प्रधानविभागीया भवति, अवान्तरविभागीयास्त्वितरा यास्ततश्चाऽन्योन्यं च प्रार्धविरामेण व्यवच्छिद्यन्ते । संख्यानामन्ते च विरामो दीयते, तय. अकन्त. पै १, ४३, २.

३. यदा स्थलविशेषनिर्देशमनु स्थलान्तरीयो निर्देशः क्रियते, तदा ययोः कयोरपि द्वयोः स्थलाङ्कनमात्र-योर्मध्येऽर्धविरामो दीयते, तय अंहस्- > -हः ऋ १, ४२, १, २, २३, ४, अंशु- > -शून् शौ ५,२०,१०; पै ॰॰ .

४. ग्रन्थविशेषीयाऽनेकस्थलानामङ्कन उपस्थिते सति प्रथमायामेव तदीयमात्रायां सर्वास्तत्तद्विभागीया. संख्या दीयन्ते । उत्तरासु तु तदीयमात्रासु समाना सती. प्रधान-मध्यमविभागीया संख्या नावर्त्य याश्चरमविभागीया सत्यो विभिन्ना. संख्या स्युस्ता एव निर्दिश्यन्ते, तय अक्ष्णया तै ५, २, ७, ५[१], १०, ४, ५; ३, ५, ३[१]; < ५, २, ७, ५[१], ५, २, १०, ४, ५, ३, १०,५, ५, ३, ५, ३[२],

५. अनेकेषां परंपरिताना स्थलाना निर्देश उपस्थिते सति प्रथमचरमयो सतो. स्थलयोरेव निर्देशः क्रियते, तन्मध्ये विच्छेदकश्च दीयते, तय. अग्नि- > -ग्निम् काठ १६, ८-११, १९, ३[१]-५[१].

६. यदि कचिद् मध्यमानां संख्यानामपि विषय उक्तपूर्वप्रकारकं पारंपर्यं निर्देश्यं भवति, तर्हि तासां मध्याद् अप्येवं प्रथमचरमयोः सत्योरेव निर्देशः क्रियते, तन्मध्ये च विच्छेदको दीयते, तय अंहस्- > -हसः शौ ४, २३-२९, १-७,

७. यथा रूपविशेषीयाणां स्थलनिर्देशानामन्योऽन्यमर्धविरामेण व्यवच्छेदो भवति, तथैव विभिन्नरूपीयाणां स्थलसंख्याङ्कव्यूहानामन्योऽन्यमर्धविरामेण व्यवच्छेदः क्रियते, चरमरूपीयचरमस्थलीयसंख्याङ्कादूर्ध्वं च विरामो दीयते, यथा अंशु- > -शव ···, -शवे ·, -शो· , ३, १२, ४

८ रूपविशेषाणां सस्थलानां सतां प्रथमं परंपरितो निर्देशो भवति, तदनु च तत्साधारणस्थलीया संख्या दीयन्ते, यथा अति[४](चर), (अति) चर पै ३, ३३, ६, अ॒त्याशित- > -तस्य, -तेन मै ३, ६, २.

९ यदा रूपविशेषस्य स्थलविशेषीया विशेषसंख्याकाऽऽवृत्तिः सूचनीया भवति, तदा तदङ्कः स्थलाङ्क-शीर्षण्यतया निर्दिश्यते, यथा अंहूर॒ण- > -णम् काठ १०, ९², अग्नि॒- > -०ग्ने काठ १८,३³, ४⁶, १६¹⁴.

१० तत्तद्ग्रन्थीयान्योऽन्योन्यं प्रायेण भूयोविशिष्टानि सन्ति तत्तत्प्रथम-मध्यम-चरमविभागीयानि प्राक्प्रसिद्धानि मण्डलाऽध्यायप्रभृतीनि नामान्युक्तपूर्वप्रकारेणेह संख्याङ्कनमात्रेण निर्वाहसंभवादन्यथासिद्धानीति कृत्वा नोपयुज्यन्ते[१] । अथ तावत्तदीयः स्वरूपतश्च संख्यातश्च परिचयः संग्रहेणोच्यते—

(क) ऋग्वेदेऽष्टकाऽध्याय-वर्ग-मन्त्रात्मकश्च मण्डलाऽनुवाक-सूक्त-मन्त्रात्मकश्च चतुष्ट्यौ सन्तौ द्वौ विभाग-प्रकारौ भवतः । एतयोर्द्वितीय एव प्रसिद्धतरत्वादिहोपयुज्यते, प्रतिमण्डलं सूक्तानां परंपरितात् संख्यानादनुवाकीयनिर्देशस्याऽन्यथासिद्धत्वात् प्रतिस्थलं संख्यात्रितयस्यैवाङ्कनं च क्रियते ।

(ख) ऋग्वेद-खिलानि सूक्त-मन्त्र-प्रविभक्ताऽध्यायपञ्चकात्मकानि भवन्ति । एत एव त्रयो विभागाश्चाऽत्र संख्याप्यन्ते । संहिताऽरण्यं च परिशिष्टं चोभे अपि द्विधा प्रविभक्ते सती यथाक्रमं षष्ठ सप्तमा-ऽध्यायतयाऽङ्क्येते । द्वितीय-तृतीय-चतुर्थेष्वध्यायेषु सन्ति कतिचित् सूक्तानि यानि पृथङ् मन्त्रप्रवि-भक्त-खण्डद्वयात्मकानि भवन्ति । तदीयस्थलाङ्कन उपस्थिते सति सूक्ताङ्कीयशीर्षण्यभूतेन २ इत्यङ्केन द्वितीयखण्डीयताया विवेकेन परामर्शो भवति, यथा. √अस् (भुवि) > असि खि ४, ७², १² । एवं पञ्चमाध्यायीयसप्तमसूक्तस्थ-खण्डपञ्चकस्य विविक्तः परामर्शः सूक्त-मन्त्राङ्कमध्यीयतया धृतेन सताऽङ्क-विशेषेण क्रियते[२], यथा. अ॒दिति- > -ते खि ५, ७, १, २

(ग) माध्यन्दिन-यजुर्वेदो मन्त्रप्रविभक्तचत्वारिंशदध्यायात्मकः सन् संख्याद्वयेन परामृष्टविभागद्वितयो भवति ।

(घ) काण्व-यजुर्वेदस्य दशकाऽध्यायाऽनुवाक-मन्त्रात्मकश्चतुर्व्यूढो विभागश्चत्वारिंशतोऽप्यध्यायानां माध्यन्दिन-यजुर्वेदवत् परंपरितसंख्यापनेन त्रिव्यूढः सन् संख्यात्रयेण परामृष्टो भवति[३] ।

(ङ) तैत्तिरीय-यजुर्वेदीयो विभागः काण्ड-प्रपाठकाऽनुवाक-खण्डात्मकतया चतुर्व्यूढः सन् चतुर्धा संख्याप्याङ्क्यते[४] ।

(च) मैत्रायणीय-यजुर्वेदः काण्ड-प्रपाठक-खण्ड-प्रविभक्ताऽध्यायचतुष्टयात्मकः सन् संख्यात्रयेण परामृष्ट त्रिव्यूढविभागो भवति ।

---

[१] तत्तद्ग्रन्थीय-तत्तद्विभागीय-पुष्पिकीयाणां निर्देशानां स्थलाङ्कन उपस्थिते सति यथायोगं केवलाद् ग्रन्थनाम्नो वा विभागविशेष-सहकृतग्रन्थनाम्नो वोपरि पुष्प इति संक्षेपो दीयते, यथा. तु इठिमिका-, ओरिमिका- ।

[२] एतद्ग्रन्थीय-प्रकृतखण्डादग्रतस्तावदस्य सूक्तमन्त्राङ्क-मध्यीयाङ्कस्य सूक्ताङ्कीय-शीर्षण्यतयैव स्थितिः संपादयिष्यमाणा द्रष्टव्या ।

[३] एतद्ग्रन्थीयसामग्रीसंकलनात् पश्चात् प्रकाशं नीयमाने सति प्रत्यध्यायं मन्त्राणां परंपरितपाठेना-ऽनुवाकीयो विभागोऽप्यन्यथासिद्ध इव क्रियते ।

[४] मैसू. त्रुटितपाठत्वात् तदीयः खण्डपरंपरितेन त्रिव्यूढोऽपि सन् विभाग इह नाऽनुस्रियते ।

(छ) काठक-चरक-यजुर्वेद. खण्डप्रविभक्त-स्थानकात्मकतया व्यूढ. सन् संख्याद्वयेन परामृष्टो भवति । आश्वमेधिकपरिशिष्टीयास्त्रयोऽपि प्रधानविभागा अपि स्थानकीकृत्य च चत्वारिंशता स्थानकैः परंपरयैवा च परामृश्यन्ते । एवं तावत् संकलितानि सन्ति स्थानकानि त्रिपञ्चाशत्संख्याकानि संपद्यन्ते[१] ।

(ज) कपिष्ठल-कठ-यजुर्वेदेऽष्टकाऽध्याय-खण्डात्मकतया त्रिव्यूढो विभागोऽध्यायपरंपरितैनाऽन्यथासिद्धीभूताऽष्टकविवेक सन् संख्याद्वयेनैवेह परामृष्टो भवति[२] । चत्वारिंशोऽध्यायोऽखण्डप्रविभक्त सन्नेकखण्डात्मकतया सर्वत्र १ इत्येतेन खण्डाङ्केन सहैव निर्दिश्यते ।

(झ) कौथुमसामवेदे प्रथमं तावद् द्वौ विभागौ भवतः । पूर्वार्चिकं चोत्तरार्चिकं च । आरण्य-काण्डं वाऽऽरण्य-संहिता वेति च महानाम्न्यार्चिकमिति च पूर्वार्चिकाऽनुगता परिशिष्टद्वयी भवति । पूर्वोत्तरार्चिकयो. प्रपाठकार्ध-दशति-मन्त्रात्मकश्चतुर्व्यूढो विभागो भवति । पूर्वार्चिकीया षट्-प्रपाठकी प्रतिप्रपाठकयुगलं काण्डव्यवहारेण त्रिकाण्ड्यपि भवति । प्रपाठकानां परंपरितेनाऽन्यथासिद्धस्त्वयं काण्ड-विभागो भवति । यत्तूत्तरार्चिके दशते स्थाने सूक्तं व्यवह्रियते तत्तदवान्तरविभागविशेषीयसंज्ञामात्रीयविशेषत्वान्न विशिष्यते । अस्ति तावदुभयमुख्यविभागसाधारणोऽध्याय-खण्ड-मन्त्रात्मकत्रिव्यूढोऽपरोऽपि विभाग-प्रकारः । अस्मिंश्च प्रकार आरण्य-काण्डस्यापि षष्ठाऽध्यायात्मकतया व्यवहारो भवति । अपि चोत्तरार्चिके क्वचित् खण्ड-मन्त्रयोर्मध्यगामितया सूक्तविभागोऽप्युपलभ्यते । इह तावदुक्तपूर्वयो. प्रकारयोः कतरेणचनापि विभागे सति परामर्शिका नितान्तं दुष्करा भवतीति च BC इयत आशिकं संकेतं गृहीत्वा च पूर्वोत्तरार्चिके यथाक्रमम् १ इति २ इति च संख्याप्य परामृश्येते च, तदुभयीया मन्त्राश्च माध्यमिकविभागाऽन्यथासिद्ध्यर्थं पृथक्परंपराभ्यां संकल्यन्ते च । अनया दिशोभयार्चिकीयस्थलाङ्कनं द्वाभ्यां द्वाभ्यां सख्याभ्यां साध्यते । एवमारण्य-काण्डम् ३ इत्येवं महानाम्न्यार्चिकं च ४ इत्येव परामृश्येते । आरण्य-काण्डे दशति-खण्डाऽन्यतरनामको मध्यमो मन्त्रगणात्मको विभागो भवतीति कृत्वा तदीयं स्थलाङ्कनं संख्यात्रिकेण संपाद्यते । मध्यमस्य कस्यचिद् विभागस्याभावाद् महानाम्न्यार्चिकीयं स्थलाङ्कनं तावद् द्वाभ्यां संख्याभ्यामेव क्रियते[४] ।

(ञ) जैमिनीय-सामवेदे पूर्वार्चिकमिति प्रथम , आरण्यं च महानाम्न्यश्चेत्युभयात्मको द्वितीयः, ऊह्गानमिति तृतीय., उह्यगानमिति चतुर्थः, इत्येवं चत्वारो मुख्या-विभागा. सन्तः प्रत्येकं खण्ड-मन्त्रात्मकतया द्विधा प्रविभक्ता भवन्ति । एतदीयं स्थलाङ्कनं च त्रिभिः संख्याभिरभिनिर्वर्त्यते । पूर्वार्चिकीय खण्डगणात्मकपर्वरूपोऽवान्तरविभागश्चैवं तद्गतद्वितीयपर्वगतोपपर्वप्रकारकोऽपरोऽवान्तरविभागश्च मुख्यविभागान्तरत्रिकवत् खण्डपरंपरितेनाऽन्यथासिद्धाविव क्रियेते[५] ।

---

[१] मुख्याना चत्वारिंशत्-स्थानकाना मूलत इठिमिका (< *प्रथिमिका = *प्रथमिका), मध्यमिका, ओरिमिका (< *अवरिमिका = अवरमिका), याज्यानुवाक्याश्चेत्येवं ग्रन्थचतुष्कतोऽपि विभाग आसीदित्यत्र तत्तद्ग्रन्थसंकेतवत्य स्थानकीया पुष्पिका द्रष्टव्याः ।

[२] भावे क्तान्तं पदं द्रष्टव्यम् ।

[३] काण्ड-प्रपाठक-खण्डात्मकोऽपि विभागोऽस्यां शाखायां कदाचिदादर्शं लेभ इत्यत्रैतदीयमूलकोशीयं साक्ष्यं भवति ।

[४] इहत्यस्य च मुद्रितसंस्करणमात्रीयस्य च स्थलाङ्कनप्रकारसर्वस्वसंवादनार्थं तु. आचि. १ ।

[५] र. पुरातनविभागीयः प्रकारश्चेहाऽनुस्रियमाणः प्रकारश्चोभावपि प्रदर्शितचरौ भवतः ।

(ट) **शौनकीयाऽथर्ववेदे** द्वौ विभागप्रकारौ प्रवर्तेते । काण्ड-सूक्त-मन्त्रात्मकस्त्रिव्यूढश्च प्रकारः काण्ड-प्रपाठकाऽनुवाक मन्त्रात्मकश्चतुर्व्यूढश्च प्रकारः । एतयोर्मध्ये प्रथम एव तावदिहानुवर्त्यमानः सन् संख्यात्रिकेण द्योत्यते[१] ।

(ठ) **पैप्पलादाऽथर्ववेदे** च द्वौ विभागप्रकारौ प्रवर्तेते । काण्ड-सूक्त-मन्त्रात्मकस्त्रिव्यूढश्च काण्डाऽनुवाक-[२]खण्ड-मन्त्रात्मकश्चतुर्व्यूढश्च । एतयोर्मध्ये तावत् प्रथम एवेहानुवर्त्यमान सन् संख्यात्रयेणाऽङ्क्यते । यत्र क्वचिच्च (तु. ३,३७) सूक्तानि मन्त्रतोऽविभक्तानि भवन्ति, तत्र तान्येकमन्त्रात्मकानीति कृत्वा १ इत्येतन्मन्त्रस्थानीयाऽङ्कप्रदानेन संख्यात्रयेणैवाऽङ्क्यन्ते । एवमविविक्तमन्त्रविभागस्थलीयाङ्कन उपस्थिते सति विच्छेदकव्यवहितयो सतोर्द्वयोर्मुद्रितसंस्करणीययोरङ्कयोर्मध्याद् द्वितीयो विच्छेदकदक्षिणपार्श्वीयोऽङ्क एवेह प्रदर्श्यते (तु. ९,१२,६-७) ।

७. संकेत-प्रकरणम्

इह तावत् निर्देशस्य समूल्यर्थं वैशद्यार्थं वा ये केचन संकेताः प्रायुक्षत, त इमे भवन्ति—

१ ✓ इति **धातुक**[३] प्रातिस्विकचिह्नतया धातुमात्रेण पुरस्क्रियते, तय ✓अंह् (गतौ) ।

२. ✓- इति स-विच्छेदको धातुक. प्रकरणत आक्षेप्याऽऽख्यातांशानामुपसर्गाणामुपरिष्टात् प्रयुज्यते, तय. **अति** ✓- ।

३. – इति **विच्छेदक** प्रातिपदिकमात्रान्ते प्रत्त. संस्तदीयसुब्योगीयनामुपदर्शयति । शब्दमात्रीयाक्षरविशेषस्याऽधस्ताद् दीयमानश्चायं धर्मान्तरमिव बिभ्राण संस्तत्रोदात्तस्य व्यवस्थितिं सूचयति ।

४. - **इत्यर्धविच्छेदक** प्रातिपदिकादुपरि नान्तरीयतया निर्दिश्यमानात् सक्षिप्तात् सतो रूपविशेषात् पुरस्तात् प्रत्त संस्तदीयार्थंशस्य पूरयितव्यतामुपक्षिपति, तय **अग्नि- > -ग्नि**, वैतु. **-ग्निम्** । अयं समासेऽवग्रहत्वेनाऽपि प्रयुज्यते, तय. **अग्रे-ग-** ।

५. । **इत्यूर्ध्वदण्डो** वर्णमूर्ध्नि दीयमान सन् शब्दविशेषीयैकस्वरस्य सतः स्वरितस्य व्यवस्थिति प्रदिशति, तय **अ-कुध्र्यञ्च्-** ।

६. = इति **संतोल**. स्वत प्रागवर्तमानस्य सतः स्वत उत्तरवर्त्तिना सता तुल्यत्वं सूचयति, तय. 'तया गत्या' (= तेन प्रकारेण), पृ. १३०[a] ।

७ + इति **योजक**. प्रकृतिप्रत्ययीयं वा समासावयवीयं वा योग संकेतयति, तय. **✓जन्+डः** (पृ. ४०[b]), **अ+श्वथ-** (पृ ५८८[e]) ।

८ → **इत्यभिपुङ्खः** स्वत प्राग्वर्तिन सत स्वोत्तरवर्त्यात्मकतया परिणामं संकेतयति, तय, **अच्छे-(र→)रा-** ।

९ > **इत्यभिकोण** = →, तय **अभि>भी** ।

१०. ← इति **प्रतिपुङ्ख**. स्वत उत्तरवर्तिन सत. स्वप्राग्वर्त्यात्मकतया परिणामं संकेतयति, तय. **अधो(<धस्)-अक्ष-** पृ १६१ ।

---

[१] WR शंपा. इत्येतयो क्वाचित्कस्थलाङ्कनभेदवतो सतो. संवादनार्थ तु. आचि. २ ।

[२] मूलकोषे **खण्ड- > *कण्ड- > काण्ड** इति काश्मीरवाचनिकप्रवृत्तिसुलभविकारमध्योऽपपाठो द्रष्टव्य. ।

[३] धातुं संकेतयतीत्यभिप्रायपरस्तद्धितो भवति । एवमुपर्यपि तत्तत्संकेतसंज्ञात्वेन प्रयुज्यमानाः **शब्दविशेषा यथावद् बोद्धव्याः** ।

११. < इति **प्रतिकोण** = ←, तय ३अपुस्- (<२अप्-)।

१२. < > इति **कोणयुगं** स्वत पूर्वोत्तरवर्तिनोरन्यं न्यत्रकृतिविकृत्यन्यतरभावं संकेतयति, तय. **अनुडुह्** < > धुँ- (पृ. १९५[a])।

१३ ऽ इति **वक्रकं** संहिताविषय उत्तरवर्तिनोऽकारस्य पूर्ववर्तिनि साहितिक आकार एकार ओकारे वाऽन्तर्भावं संकेतयति, तय वाऽन्यस्य (पृ. १५[i]), स्वरेऽविशेष (पृ ५[b]), भूरिविमृश्योऽयम् (पृ १५[i])।

१४. ऽऽ इति **द्विवक्रकमुत्तरवर्तिन** आकारस्य पूर्ववर्तिनि साहितिक आकारेऽन्तर्भावं संकेतयति, तय. पञ्चम्यर्थस्याऽऽकाङ्क्षितत्वात् (पृ. ६[b])।

१५ , इति **प्रार्ध-विरामो** यत्र तत्र शाब्दिके वा स्थलीये वा निर्देशे यथापेक्षं लघिष्ठव्यवच्छेदकत्वेन प्रयुज्यते, तय. **√अस्** (भुवि) **अस्ति** , **अँनस्**(>ड्, ळ्) **√वह्** (प्रापणे), **अध**, **अधा**, **अन्त**,**न्ता-**, **अनु**,>**नू** ,**याज्-**।

१६ , **इत्यर्ध-विराम** एकैकस्या स्थलाङ्कनमात्राया व्यवच्छेदकनया प्रयुज्यते, तय. **अश- > -श** ऋ २, १, ४, २७, १

१७ ··· इति **विराम** एवैकस्य पदसग्राहकनिर्देशखण्डस्य च समासाभिमुखे संक्षेपान्तरे वा स्थलाङ्के वा परतोऽसत्येकैकस्य संक्षेपस्य चाऽवसाने व्यवच्छेदकनया प्रयुज्यते, तय. **अनु √दिश्**,······१०५., **अंश-**···१७.। पा. (वैतु पाभे.) इति च, **अंश- > -श** ऋ २, १, ४ (वैतु ऋ) इति च।

१८. ' ' इति शीर्षण्यं **प्रार्धविराम-प्रतियुग** स्वमध्यगतं प्रायेणेतिकारेणाऽनुगतं पाठं संकेतयति, तय. '**अक्षान् देवसाधनभूतान् कामयते**' (पृ १३[a])।

१९. ० इति **वर्तुलकं** शीर्षण्यतया प्रयोगत पूर्वोत्तरस्थित्यनुक्रमेणाऽधस्तनी चोपरितनी च पूरयितव्यता संकेतयति तय, **अंशु-** °**शु-** **अनू**° (=**अनंशु-**), इदमेव च **वर्तुलकं** यदाऽर्धविच्छेदकस्य च संक्षिप्तस्य सत. सुब्रूपस्य च मध्ये दीयते, तदा तस्य रूपस्याऽऽमन्त्रितभाव सूचयते, तय **अंशु- > -०शो**, **अग्नि- > -०ग्ने**।

२०. *इति **तारका** यस्योपरि धृता भवति, तस्यौपकल्पनिकत्वं संकेतयति । तत्र ये विशेषा भवन्ति, त इमे सन्ति—

(क) वामपार्श्वत शीर्षण्या सतीयं शब्दविशेषस्य तदर्थविशेषस्य वोक्तपूर्व स्वरूपमाचष्टे, तय. **√*अप्** (पृ. ३०७[e])।

(ख) सस्वरस्याऽक्षरविशेषस्योपरि धृता सतीयं तस्य स्वरस्योक्तपूर्वं स्वरूपमाचष्टे, तय. **अप्सर-द्रुँ-**, **अँ-संयाज्य-**।

(ग) आवसानिक-विच्छेदकस्योपरि धृता सतीय तत्प्रतियोगिन सुब्योगीयताया उक्तपूर्वं स्वरूपमाचष्टे, तय **अवस्-*** (पृ. ५५३[b])।

(घ) अवग्रहस्योपरि धृता सतीय तस्योक्तपूर्व स्वरूपमाचष्टे, तय **अन्तरि-*क्ष-**।

२१. ? इति **प्रश्नक**- शब्द[1]-रूप[2]-ग्रन्थनामसंक्षेपाऽन्यतमीयाद् निर्देशात् पुरस्ताच्च स्थलाङ्कनिर्देशमात्राया

---

[1] धातूनां च व्ययाऽव्ययोभयविधानां प्रातिपदिकानां चैषा सामान्यसंज्ञा द्रष्टव्या।

[2] तिङन्तं वा सुबन्तं वा तत्तत् पदमिह यथास्वप्रकृतिभूतशब्दापेक्षया तत्तद् रूपमित्युच्यते।

उपरिष्टाच्चोपचर्यम णो यथास्थितस्य तत्तन्निर्देशस्य विषये सामान्यतो वा तत्तद्विशेषतो वा दुरूहता-सांशयिकता-ऽध्यवसेयकल्पनादिप्रकारकमर्थं संकेतयति । येष्वेतद्विषयभूतेषु तावदस्योपचारो भवति, तानीमानि संगृह्येरन्—

(क) पाठ-स्वरूपे, तय. **अक्षी-** > -**क्ष्यौ** पै ६, ६, १? ।

(ख) वर्ण-स्वरूपे, तय ?**अंह्रारि-** ।

(ग) तात्पर्य-स्वरूपे, तय. ?**अकन्त-** ।

(घ) अवग्रह-स्थितौ, तय ?अप्-सर्- ।

(ङ) उपकल्पना-स्वरूपे, तय. ? √ ***अराय्** ।

एवं टिप्पणेषु चायं व्यु. मूपा. इत्यादितस् तत्तद्विषयीयात् सक्षेपादुपरि ध्रियमाणस्तत्र तत्र निर्णयाभावं सूचयति ।

२२. ϕ इति संकेत कृत. पुरस्तादुपचर्यमाणस्तस्य व्यवहितोपसृष्टत्वं भवतीति च स्थलाङ्कीय-मात्राविशेषादुपरि ध्रियमाणश्च तत्रैव स्थले व्यवहितोपसृष्टत्वं भवतीति च सकेतयति, तय ϕ**अप-शोशुचत्-, अप-घ्नत्-** > -**घ्नन्** ऋ ८, ४३, २६ϕ.

२३ ‡ इति सकेतः शब्द-रूप-ग्रन्थनामसंक्षेपान्यतमीयाद् निर्देशात् पुरस्तादुपचर्यमाणस्तदधिकृतायाः पाठस्थितेर् नित्यं टिप्पणितस्थलस्य सतो बाह्वृचादिग्रन्थान्तरीयश्रुतिविशेषस्याऽपेक्षया भिन्नाऽऽत्मकता संकेतयति, तय. **अ-जर-** > ‡-**रस्व** । स्थलविशेषीयपाठस्थितेरेवंप्रकारताया सूचयितव्याया सत्या तु संकेतोऽयं तत्तत्स्थलाङ्का-ऽनमानतः क्रियते, तय. **अग्नि-मत्-** > -**मान्** काठ **२३, ११**‡ ।

२४. † इति संकेत. शब्द तद्रूपाऽन्यतरीयनिर्देशविशेषात् पुरस्तादुपचर्यमाणस्तद्गत. श्रुतिसामान्यस्य बाह्वृचमूलकता सूचयति, तय. †**अज्म-, अज्मन्-** > †-**ज्म** । यदा तु निर्देशविशेषस्य श्रुतिविशेषीयतयैवेवंप्रकारकता सूचयितव्या भवति, तदा तच्छ्रुतिविशेषीयव्याप्तिमात्रानुपाततोऽयं संकेत स्थलाङ्कीयमात्राविशेषात् पुरस्ताद्वोपरि-ष्टाद्वोपचर्यते, तय. **अच्युत-च्युत्-** > -**च्युत्** शौ २०, ३४, ९† । यदा चाऽपि निर्देशविशेषस्य श्रुतिविशेषीया-ऽऽवृत्तिबहुत्वविषयत्वे सति क्वाचित्कतयैवैवंप्रकारता सूचयितव्या भवति, तदा शीर्षण्यावृत्तिसूचकसंख्यावत स्थलाङ्क-विशेषादनन्तरं यावदावृत्त्येवंप्रकारकता सूचयितव्या भवति, तावदावृत्तिसूचकशीर्षण्यसंख्यायुतोऽय संकेत उपचर्यते, तय. **अस्मद्-** > **न** मै **४**, १२, १२[१], †[१] ।

२५. ¶ इति संकेतः शब्द-तद्रूपान्यतरीयनिर्देशविशेषात् पुरस्तादुपचर्यमाणस्तस्य कृष्णयजुर्वेद-विशेषीयब्राह्मणभागीयतां सूचयति । यदा च निर्देशविशेषस्य श्रुतिविशेषीयतयैवेवंप्रकारकता सूचयितव्या भवति, तदाऽयं सकेतस्तच्छ्रुतिव्याप्तिमात्रानुपाततः पुरस्ताद्वोपरिष्टाद्वा प्रयुज्यते, तय. ¶**अपि** √**सृज्, अव** √**पद्** > ¶**अवपद्यन्ते**, ¶**अरण्य-** > -**ण्यम्** ¶मै १, ९, ७ । यदा तु निर्देशविशेषस्य स्थलविशेषीयाऽऽवृत्तिबहुत्वे

सति क्वाचित्कनयैवैवंप्रकारकता सूचयितव्या भवति, तदाऽऽवृत्तिसंख्याशिरस्कात् सत स्थलविशेषीयादङ्कादनन्तर-मेवंप्रकारकतापर्यायसंख्याशिरस्कतयाऽयं संकेतो ध्रियते, तय. अधि मै ४,४,५[२], ¶ ।

२६ $ इति संकेत † इत्यस्य च ¶ इत्यस्य चोक्तपूर्वप्रकारेण प्रवर्तमाने विषयोत्सर्गे स्पस्थलविशेषा-ऽन्यतराऽपेक्षयाऽपवादभावं सूचयति, तय †अ-तन्द्र- > -$[१]न्द्रम्, ¶अनायतन- > -न $शौ ·, अपराह्ण– > -¶ह्णे पै १०,६,७$.

२७. पृथक्कारेण वैशद्यमुद्दिश्येह प्रयुज्यमानानां त्रयाणां कोष्ठकाना तावदय विषयविभागो भवति—

(क) ( ) इत्यर्धचन्द्रककोष्ठकेऽन्तर्निर्देशीया योगविषया वर्णविकारविषया वा सूचना क्रियते, तय अ-का-(ण>)णा-, अपि√ष्ठा(<स्था), अभ्या(भि-आ)√वह् । उपसृष्टतिङन्तप्रकरणे प्रकरणगम्य आख्यातिकोऽशोऽप्यर्धचन्द्रककोष्ठके निर्दिश्यते, तय अति√चर्, अति(चर्) ।

(ख) [ ] इति दण्डककोष्ठके प्रतिशब्दीयखण्डान्त औत्तरपदिको निर्देश क्रियते, तय अंशु- [°शु-अन्°, उप° ··], √अव् [अनु°] ।

(ग) ⌊ ⌋ इति नागदन्तककोष्ठके निर्देशविशेषीयस्तत्तच्छ्रुतिगत्वेनाऽन्तर्बाह्वृचीय संवादो निर्दिश्यते, तय १अइव्य- > -इव्यै ऋ ⌊६,६०,१, ८, ७३, १४⌋ ।

(घ) यदा बाह्वृचनिर्देशविशेषस्य स्थाने संवादिषु बाह्वृचेषु वा ग्रन्थान्तरीयेषु वा श्रुत्यन्तरेषु तस्य निर्देशविशेषस्याऽश्रवणे सति तत्पर्यायान्तरं श्रूयते, तदा तन्निर्देशविशेषीये बाह्वृचे स्थले नागदन्तककोष्ठके निर्दिष्टे सत्यंशतस्तत्सवादिश्रुत्यन्तरस्थलाङ्कन नागदन्तककोष्ठकाऽऽभ्यन्तरिके-ऽर्धचन्द्रककोष्ठके क्रियते, तय. अंशु- > -शु ऋ ९, ⌊६२, ४ (८२,१)⌋, २असपत्न,त्ना- > -त्न ऋ १०, १७४, ⌊ (१५९, ४) ४⌋ ; -त्ना ऋ १०, १५९, ⌊४ (१७४, ४) ⌋ ।

(ङ) टिप्पणेषु सवादि-विसवादिमनान्तराणा चान्येषा पदार्थाना च वैशद्यविशेषेण समर्पणार्थमेतेषा कोष्ठकानां व्यवच्छेदकमात्रतया प्रयोगो भवति । तथाहि । यदैक एव कोष्ठकोऽपेक्ष्यते, तदाऽर्ध-चन्द्रककोष्ठक उपयुज्यते । यदा तु द्राघीयसि विचारे प्रवर्तमाने सति कोष्ठकानामन्योन्यमाभ्यन्तर-भावेन समावेश सावसरो भवति, तदा [(⌊ ⌋)] इत्याकारकस्तदीय उपयोगक्रमो द्रष्टव्यः ।

८. मुद्रा-प्रकरणम्

१. अस्य ग्रन्थस्य मूल-भाग प्रतिपृष्ठं स्तम्भत्रयेण विभक्तो भवति ।

२. प्रतिपृष्ठमादिमः शब्दो वामतोऽन्तिमश्च दक्षिणत शीर्षण्यतया निर्दिश्येते । यदा त्वेतयोरुभयो-र्वाऽन्यतरस्य वा विभिन्नाऽनुक्रमाद्यक्षरत्वात् पृष्ठविशेषीयसामान्याऽनुक्रमविघातकत्वं भवति, तदैनयोरुभयोर्वाऽन्य-तरस्य वा स्थाने कोणिताऽन्त. सन् धात्वादिमूलभूतस्य शब्दस्य निर्देशो भवति, तय. अनु√धा > दध् ।

३. प्रतिपृष्ठविभागीयस्तम्भं शाब्दिका निर्देशास्तावत् प्रातिस्विकेषु तत्तन्मूलाऽपेक्षया यौगिकपारंपर्यत· प्रत्ययान्तरयोगमेकैकया मात्रया दक्षिणतो व्यवच्छिद्यमानेष्वन्योन्यसापेक्षोपरितनावस्थितिष्वापद्यमात् सहजसंभवो-पयोगेषु वैयाकरणार्थनिर्भरेषु स्तम्भेषु क्रियन्ते, तय √अत्, √*अप्, √अश् (व्याप्तौ) ।

---

[१] प्रकृते खण्डे बाह्वृचश्रुतिमात्रगत: संवादो भवति । इत ऊर्ध्व खण्डान्तरेषु त्वाधारग्रन्थमात्रगतः संवादोऽपि प्रदर्शयिष्यते ।

४. सार्वधातुकाऽऽर्धधातुकविषयकतिङन्तानां च सार्वधातुकप्रकरणीयभिन्नविकरणकरूपाणां च समूढप्रातिपदिकीयाऽवान्तरप्रातिपदिकीयरूपाणां चाऽन्योन्यविवेकार्थं प्रत्येकं खण्डपार्थक्यं क्रियते, तद्य. **अनु √गम्**, **√गच्छ्**, **अति √तृ**, **अस्मद्-**, **अहन्-** ।

५. एवं तावत् सर्वे शब्दा इह वंशपरंपराभिरिव निर्दिश्यमाना उपक्रमोपसंहारविवेकत सुलक्षा भवन्ति । कस्क शब्दः कियती कियती वैदिकवाङ्मयीयां प्रयोगर्द्धिमाप्तवानित्यप्यनेन प्रकारेण समीक्षितुमुपलभ्यते । तथाहि । यावद् **अती** (नि √इ), **अप √नुद्** इत्येवजातीयानामुपसृष्टाना धातूनामाश्चर्यमिव द्वितीयस्तम्भाऽतिक्रमो भवति, तावद् **√अन्**, **√*अर्** इत्येवंजातीया शुद्धा धातवः प्रायेण चतुर्थं स्तम्भमभिव्याप्य प्रवर्तमाना उपलभ्यन्ते ।

६ अस्य ग्रन्थस्य वृत्तिभागस्तावट् टिप्पणमयो भवति । टिप्पणानि चैतानि स्तम्भद्वयेनोपनिबद्धानि भवन्ति । प्रत्येकं टिप्पण च वैलक्षण्यप्रयोजिन-दृष्टिसौकर्यमुद्दिश्याऽऽङ्गलवर्णशिरस्कतयाऽऽरभ्यते ।

७. एकैकस्य निर्देशस्य तत्तदङ्गमङ्गान्तरविवेकेन विस्पष्टं लक्ष्येतेत्यभिप्रायेण विभिन्नमुद्रात्रयी प्रयुक्ता भवति । इयं तावदस्मिन विषये व्यवस्था कृता भवति—

(क) गुर्व्या कृष्णया मुद्रया तावदेतानि निर्देश्यानि भवन्ति—

१. शुद्धा उपसृष्टाश्चाऽनुसृष्टाश्च धातव ।

२. अयौगिकत्वेन निर्देशभाञ्जि व्ययानि चाऽव्ययानि च प्रातिपदिकानि, प्रतिपरामर्शीयनिर्देशभाञ्जि विलक्षणानि सुप्-तिङन्यतरीयरूपाणि, यथावर्णमात्राऽनुक्रान्ताना प्रतिपरामर्शीयनिर्देशभाजां प्रातिपदिकपरपराणा मध्ये प्राथमिकानि च प्रातिपदिकानि च ।

३ प्रत्येक-स्थलाङ्कीयमात्राया प्रधानविभागीया संख्या ।

(ख) लघ्व्या कृष्णया मुद्रया तावदेतानि निर्देश्यानि भवन्ति—

१ तिङ्-रूपाणि ।

२. सुब्-रूपाणि ।

३. यौगिकनिर्देशभाञ्जि व्ययानि वाऽव्ययानि वा कृत्तद्धिताऽन्यतरात्मकानि प्रातिपदिकानि ।

४. व्ययाऽव्ययाऽन्यतरप्रकारकप्रातिपदिकीयाः समासा ।

५. यथावर्णमात्रानुक्रान्ताना प्रतिपरामर्शनीयनिर्देशभाजां प्रातिपदिकपरपराणा मध्ये द्वितीयप्रभृतीनि प्रातिपदिकानि, तद्य. **अत्तवे** इत्यत ऊर्ध्वम् **अत्तुम्** इत्यादीनि ।

६. टिप्पणेषु तावद्—१. उद्धृता पाठा, २ धातवस्तदीयानि तिङ्रूपाणि च, ३ यौगिकतया निर्दिष्टानि प्रातिपदिकानि च तदीयानि सुब्-रूपाणि च, ४. अव्ययात्मकानि प्रातिपदिकानि, ५. पाणिनीया प्रत्यया, ६. **शोध** इति पदं चैतदभिप्रायक पदान्तरं च, ७. **उसं** इति सक्षेपश्चैतदभिप्रायकं सक्षेपान्तरं च ।

(ग) सितया मुद्रया तावदेतानि निर्देश्यानि भवन्ति—

१. उक्तपूर्वमुद्रान्तरनिर्देश्याशव्यतिरिक्त स्थलाङ्कनात्मको भाग ।

२. उक्तपूर्वमुद्रान्तर निर्देश्यांशव्यतिरिक्तष् टिप्पणात्मको भाग ।

३. अन्त शब्दनिर्देशीयो यौगिको वा साहिनिको वाऽवान्तरनिदेश., तद्य अ-**तृष्य**(त>)**न्ती-** ।

४. प्राधान्यभाजो निर्देशस्य प्रतिपरामर्शिका, तद्य **अत्तवे इत्यतः** पश्चाद् '√अद् द्र' इति ।

५ यथोपेक्षितप्रतिशब्दीयखण्डान्ते कोष्ठकीकृत्याऽन्यथा वा क्रियमाणोत्तरपदिकी प्रतिपरामर्शिका, तद्य. **अन्न-**···[अति°···] ।

संक्षेपाः (Abbreviations)

(क) आधारग्रन्थीया (of Basic Texts, their Editions, Translations and Commentaries)

ऋ. = ऋग्वेद-संहिता– संपा मैक्स. एफ. मूलर (Muler, Max F), लंदन (London) ।

—— संपा सायण-भाष्य-युत-, नारायणशर्मन्-सोनटके, + चिन्तामणि-गणेशसूनु-काशीकर, पूना, १९३३-१९४६ ई. ।

—— संपा. स्कन्दस्वामि-उद्‌गीथाचार्य-वेंकटमाधव-, मुद्‌गलवृत्ति [=सायणभाष्यसंक्षेप-], विश्वबन्धु-, होशिआरपुर, १९६५ ई. ।

—— सपा. सायण-भाष्यसमेत-, मैक्स. एफ मूलर (Muler, Max F), लंदन, १८९०-९२ ई. ।

—— सपा. दयानन्दस्वामि-संस्कृतहिन्दीभाष्ययुत-, अजमेर ।

—— संपा. स्कन्दस्वामि-वेंकटमाधव-भाष्य समेत-, त्रिवेन्द्रम् , १८२९ ई ।

—— संपा मराठी-इंग्लिश-भाष्ययुत-, शंकरपाण्डुरंग-, पूना, १८७६-८३ ई. ।

—— जर्मन-अनुवाद-, विविधविवरण-समेत-, ए. लुडविग् (Ludwig, A.), प्राग-लाइपजिस् (Prag-Leipzig), १८७६-८८ ई. ।

—— जर्मन-अनुवाद-, के. एफ गेल्डनर (Geldner, K. F), गाटिजन-लाइपजिस् (Gottingen-Leipzig), १९२३ ई ।

—— [वैदिकसूक्तसंग्रह-] इंग्लिश-अनुवाद-, एच् ओल्डनबर्ग- (Oldenberg, H), आक्सफोर्ड (Oxford) SBE , १८९७ ई. ।

—— जर्मन-अनुवाद-, एच् ग्रासमान- (Grassman, H) लाइपजिस् (Leipzig), १८७६-७ ई ।

—— इंग्लिश-अनुवाद-, आर. टि एफ ग्रिफिथ (Griffith, R T. H), १८८९ ई. ।

—— [वैदिकसूक्तसंग्रह-] जर्मन-अनुवाद-, एच्. हिलेब्रान्ट (Hillebrandt, H), गाटिजन-लाइपजिस् (Gottingen-Leipzig), १९१३ ई. ।

—— [वैदिकसूक्तसंग्रह-] इंग्लिश-अनुवाद-, एफ. एम्. मैक्समूलर (Maxmuller, F. M), आक्सफोर्ड (Oxford), १८९१ ई. ।

—— [Vedic Reader], इंग्लिश-अनुवाद-, ए ए मैक्डानल- (Macdonell, A A), आक्सफोर्ड (Oxford), १९१७ ई ।

क. = कपिष्ठल-(कठ. कृष्णयजुर्वेदीय-) संहिता– ।

का. = काण्व (वाजसनेय-शुक्लयजुर्वेदीय-) संहिता,

—— संपा. सायण-भाष्ययुता-, रत्नगोपालभट्ट- + माधवशास्त्रिन्-, बनारस, १९०८-१५ ई. ।

काठ = काठक-संहिता-, संपा एल वी श्रोडर (Schroeder, L. v.), लाइपजिस् (Leipzig), १९००, १९२२ ई. ।

—— संपा. श्रीपादशर्मन्-, औंध, १९४३ ई. ।

—— [पदसूची-], आर. साइमन (Simon, R.), लाइपजिस् (Leipzig), १९१२ ई. ।

कौ. = कौथुमीय-सामवेद-संहिता–,

—— संपा. जे स्टीवनसन् (Stevenson, J), सोसाइटी ओरियन्टल टेक्सट्ज् (Society Oriental Texts), १८९३ ई ।

—— सपा सायण-भाष्यसमेता-, सत्यव्रतसामश्रमिन्-, BI. कलिकाता, १८७१–७८ ई ।

—— संपा. सायण-भाष्यसमेता-, जीवानन्द-विद्यासागर-, कलिकाता, १८७२ ई. ।

—— संपा [छन्द-आर्चिक-] सायण-भाष्ययुता, इंग्लिश-अनुवादसहिता-, भवभूतिभट्टाचार्य-, कलिकाता, १९३६ ई. ।

—— संपा जर्मन-अनुवादसहिता-, थि. बेनफे (Benfey, Th.), लाइपजिस् (Leipzig), १८४८ ई. ।

—— संपा इंग्लिश-अनुवादसमेता-, जे. स्टीवन्सन् (Stevenson, J.), कलिकाता, १९०६ ई. ।

—— संपा इंग्लिश-अनुवाद-, आर. टि एफ. ग्रिफिथ (Griffith, R T. F), बनारस, १८९३ ई ।

खि = ऋग्वेदीय-खिलसूक्त-संग्रह– संपा. जे. शेफ्ट्लोवित्स (Scheftlowitz, J.), IF. ब्रेस्ला (Breslou), १९०६ ई. ।

—— संपा. [ऋग्वेदीय-सायणभाष्य-परिशिष्ट-], नारायणशर्मन्-सोनटके, चिन्तामणिशर्मन्-काशीकर-, पूना, १९४६ ई. ।

—— संपा [ऋग्वेदसंहिता-परिशिष्ट-] श्रीपाददामोदर-, पूना, १९५७ ई ।

जै = जैमिनीया-सामवेद-संहिता– संपा. डब्ल्यू कालन्द (Caland, W.), IF. ब्रेस्ला (Breslou), १९०७ ई. ।

—— संपा रघुवीर-, सरस्वतीविहार-ग्रन्थमाला, लवपुरम् , १९९५ विसं.

तै. = तैत्तिरीया-[कृष्णयजुर्वेदीया-] सहिता–, संपा. ए. वेबर (Weber, A), लाइपजिस् (Leipzig), IS., १८७२ ई ।

—— संपा. सायण-भाष्ययुत-, आनन्दाश्रम-, पूना ।

—— संपा. भट्टभास्कर-भाष्यसमेत- + ए. महादेवशास्त्रिन्-, पी के. रंगाचार्य-, मैसूर, १८९४–९८ ई ।

—— संपा. श्रीपादशर्मन्-, औंध, १९४५ ई. ।

—— सपा माधव भाष्ययुत-, रोअर- इ बी. कावेल- प्रभृ. (Roer, Cowell, EB , etc), BI , १८५४–९९ ई ।

—— इंग्लिश-अनुवाद-, बी कीथ (Keith, B), कैम्ब्रिज मसेचुसट (Cambridge Mass), HOS १९१४ ई. ।

पै. = पैप्पलाद- (अथर्ववेदीय-) संहिता– संपा [१–१५ काण्ड-] एल सी. बैरेट (Barret, L.C), GAOS , १९०६ ई. ।

—— [१६–२० काण्ड-] ...

—— संपा. रघुवीर-, सरस्वतीविहार-ग्रन्थमाला, लाहौर, १९३६–४१ ई. ।

Berg BL.= Bergaigne (*Abel. : Etudes sure le*) Lexique (*du Rgveda , Journal Asiatique*, 1883-84),

BKA. [=पै] = Barret, (*L. C The*) Kashmirian Atharvaveda (*with critical notes*), B.

Boht. = Bohtlingk, (*Otto*), *art*

Bollensen, (*F.*), *art*

Boyer, (*A , M*), *art*

Bradke, (*P V.*) , *art.*

Brown. (*G W*), *art*

BRR. = Bloomfield, (*Mourice*) . Rigved Repetition

BRV = Bergaigne, (*A La*) Religion Vedique.

BS = Benfey, (*Th : Die Hymnen des*) Sāmaveda

BSG. = Benfey, (*Th*) Samaveda Glossary, *art*

Burrow= (*T*) The Sanskrit Language *art*

BSOS = Bulletin (*of the*) School (*of*) Oriental Studies (*Landon*).

BV. = Bhāratīya Vidyā (*Bombay*).

BW = Bohtlingk, (*Otto · Sanskrit*) Worterbuch (*in kurzeren Fassung*), *art*

C = Caland, (*W.*), *art*

CA = Choudhry, (*Tārāpāda On interpretation of doubtful words in*) Atharvaveda

Charpentier, (*J.*), *art*

DAS. = Delbruck, (*B.*) . Altindische Syntax.

Debrunner, (*A.*) *art*

Delbruck, (*B*), Vedische Chrestomathie

Dumont, (*L.*), *art*

Edgerton, (*F*), *art*

Eelsingh, (*P H*), *art*

Eggling, (*J*), *art.*

Foy. (*W*), *art.*

Gaedicke, (*C.*), *art.*

Garbe, (*R*), *art*

GG, = Geldner, (*K F*), *der Rgveda in Auswahl, ester Teil*) Glossar, *art*

Ghatage, (*A. M*), *art*

GK. = Geldner, (*K F* +) Kaegi, (*A . Siebenzig Lieder des Rgveda und mit Beitragen von R. Roth*).

GR = Grassman, (*H*) Ṛgveda (*ubersetzt und mit kritischen und erlautereden Anmarkungen Versehen*).

Grassman, (*H*), *ed art*

Gray, (*L H*), *art.*

Gri = Griffith, (*R P H. I : trans* ऋ. मा. कौ. शौ.)

Grill, (*J Hundert Lieder der Atharva Veda, ubers. und mit text-kritischen etc*)

GRV = Geldner. (*K. F der*) Ṛgveda (*uberselzt und erlautert*).

GW. = Grassman. (*H.*) Worterbuch (*zum Ṛgveda*)

H , Hill = Hillebrandt, (*A.*), *art.*

Haskal, (*W. On the accentution of the Vocative in RV & Atharveveda, IAUS* 1873)

Henry, (*V*), *art*

Hirt, (*H*), *art.*

HL., HLR. = Hillebrandt, (*A.*) : Lieder (*des Rgveda, ubersetzt*).

HM = Hillebrandt, (*A.* · *Vedische*) Mythology.

Hopkins, (*F W*), *art*

IF = Indogermaniche forschungen.

IHQ. = Indian Historical Quarterly

JAOS = Journal (*of the*) American Oriental Society

Johansson, (*K. F.*), *art*

K = Keith, (*A. B.* *ed trans.*).

Kaegy, (*A*), *art.*

Kirste, (J.), *art.*

Klug, (*F.*), *art*

KZ. = Kuhn (*A.* + *Aufrecht, Th.*) Zeitochrift (*fur vergleichende Sprachforschung*).

L. = Lanman, (*C. R. Noun Inflection in the Veda, JAOS.* X 325-601)

Liden, (*E.*) *art.*

LRV., LR., Lud. = Ludwig, (*A.* . *der*) Ṛgveda (*order die heilegen Hymnen der Brāhmaṇa zum erster Male Vollstandig ins Deutsche ubersetzt + mit Commentar und Einleitung, Vol I-VI*), *art.*

MGC. = Meillet, (*A.* + *Vendryes, J.*: *Traite de*) Grammaire (*Comparee des Langues*) Classiques

Mac., MG, MVG. = Macdonell, (*A. A. Vedic*) Grammar, *art*

MGS = " " " " (*for*) Students.

Max. = Muller, (*F. M*), *art.*

MW = Monier Williams, (*Monier* · *A. Sanskrit English Dictionary*).

MWA = Manfred (*Mayrhofer* : Kurzgefasstes) Worterbuch (*des*) Altindischen

MSL = Mêmoires (*de la*) Société (*de*) Linguitique.

MST. = Muir, (*J Original*) Sanskrit Texts On the origin and progress of religion and institutions of India (*etc.*), 4 Vol.

MV, MVR. = Mullers, (*F. M.*) : Vedic Hymns (*Rgveda, SBE xxx ii*).

NIA. = New Indian Antiquary (*Poona*).

NW. = Neisser, (*W. zum*) Worterbuch (*des Rgveda*), *art.*

Neisser, (*W.*) " " "

OK.,OKP = Oertel, (*H zur*) Kapisṭhalakaṭha (*Samhitā*).

Old. = Oldenburg, (*H*), *art.*

ORN. = Oldenburg, (*H*) . Rgveda (*Textkritische und Exegetische*) Noten.

OO. = Orient und Occident.

OV. = Oldenburg, (*H.*) : Vedic (*Hymns, trans*).

PA. = (*The*) Pariśiṣṭas (*of*) Atharvaveda (*Vols. I-III., Bolling, G. M + Nagelein, J.*)

PAOS.= Proceedings (*of the*) American Oriental Society.

PG = Pischel, (*R.* +) Geldner, (*K. F.* : *Vedische Studien*).

Pischel, (*R.*), *art.*

PW. = (*St*) Petersburg (*Sanskrit*) Wörterbuch (*von Bohtlingk, Otto + Roth Rudolph*).

R. = Roth, (*R. . art.*).

Reuter, (*J. N. art*).

RI = Renou, (*L*) Index (*Vedique, Vedic Studies, Lahore*).

RN. = Rajawade, (*Vaijnath Kashinath*) Nirukta Notes.

RNI. = Rajawade, ,, ,, ,, Index

RNM. = Rajawade, ,, ,, ,, Marathi Translation.

Ronnow, (*K. art*).

RW. = Roth, (*R* +) Whitney, (*W D. ed*, शौ)

S.,St = Stevenson, (*J. · ed.*, कौ.).

SBW.= Schmidt, (*R Nachtrage zum*) BW.

Schmidt, (*R* : *art*).

Sch = Schroeder, (*Leopold von, art, ed.*).

SE., SEY. = Siddheshwar Varma : Etymologies of Yāska

SI. = Simon, (*R.*) Index (*Verborum zum* काठ).

TV. = Thomas, (*F. W*) : Vedic (*Hymns trans.*)

VV. = (*Bloomfield, M.* + *Edgerton, F*) Vedic Variants.

VVS. = Venkatasubbiah (*A.*) : Vedic Studies.

W.,Wh.=Whitney, (*W D*), *trans*, *art*

WAG., Wack. = Wackernagel, (*J.*) Altindische Grammatik, *art.*

Web. = Weber, (*A*), *art ed*

WG. = Whitney, (*W. D. · Sanskrit*) Grammar

WI. = Whitney (*W D.*) : Index (*Verborum to* शौ)

Wil = Wilson. (*H H*) *Sāmaveda.*

WIS = Weber, (*A*) Indische Studien

Wolf, (*F*), *art*

WSR. = Whitney (*W D*) · Supplement (*to WG.*) Roots, *etc*

WW = Walde (*Alois* + *Pokorny, Jullius Vergleichendes*) Worterbuch (*der Indo-germanischen Sprachen*).

WWA = Wust, (*W Vergleichendes und Etymologisches*) Worterbuch (*des Alt-indo-arischen*), Altindischen.

WZKM = Wiener Zeitschrift (*fur die*) Kunde (*des*) Morgenlandes.

ZA = Zimmer, (*H*) Altindische Leben

ZDMG =Zeitschrift (*der*) Deuschen Morgenladischen Gesellschaft.

(ख) ग्रन्थान्तरीया (of Other Books)

अ. = अमरकोष- (अमरसिंहीय-)

अक्षी. = अमरकोषीया-क्षीरस्वामि-वृत्ति-

अन. = अनन्ताचार्य (का. मूको.)

अप. = अथर्ववेद-परिशिष्ट- (=PA.)

अप्रा. = अथर्व-प्रातिशाख्य-

अप्राय.= अथर्वप्रायश्चित्त-

अभा = अमरकोषीया-भानुदीक्षित-वृत्ति-

अवे. = अथर्ववेद- (सामान्येन)

आ = आत्मानन्द-भाष्य- (ऋ.)

आगृ. = आश्वलायन-गृह्यसूत्र-

आग्निगृ = आग्निवेश्य-गृह्यसूत्र-

आनन्द.= आनन्दतीर्थ-भाष्य- (ऋ)

आपमं = आपस्तम्ब-मन्त्रपाठ-

आपश्रौ= ,, -श्रौतसूत्र-

आबो. = आनन्दबोध-भाष्य- (का. मूको)

आश्रौ. = आश्वलायन-श्रौतसूत्र-

ईउ. = ईशोपनिषद्-
उ = उवट-भाष्य- (मा)
उद्गी. = उद्गीथ-भाष्य- (ऋ)
ऋप्रा = ऋग्वेद-प्रातिशाख्य- (शौनकीय-)
ऐआ. = ऐतरेयाऽऽरण्यक-
ऐब्रा. = ऐतरेय-ब्राह्मण-
कउ. = कठोपनिषद्-
काअमा. = काठकब्राह्मणसंकलने अमाब्राह्मण-
काउ = कातन्त्रीय-उणादिसूत्र-
कागृ. = काठकगृह्यसूत्र-
काल. = कालनाथ-भाष्य- (का, मूको)
काश, काशब्रा. = काण्व-शतपथ-ब्राह्मण-
काशि. = काशिका
काश्रौ = कात्यान-श्रौतसूत्र-
कौउ. = कौषीतक्युपनिषद्-
कौगृ = कौषीतकिगृह्यसूत्र-
कौनि. = कौत्सव्य-निघण्टु-
कौसू = कौशिक-सूत्र-
खिसा. = खिलसूक्त-संग्रह-सातवलेकरीय-
गोगृ = गोभिल-गृह्यसूत्र-
गोब्रा. = गोपथ-ब्राह्मण-
छांउ. = छादोग्योपनिषद्-
जैउब्रा. = जैमिनीय-(तलवकार-) उपनिषद्-ब्राह्मण-
जैब्रा जैमि. = जैमिनीय-ब्राह्मण-
जैश्रौ = ,, श्रौतसूत्र-
ता. = तारापादीय- (शौ. कतिपयशब्दविचार-(CA)
तां., तांब्रा. = ताण्ड्य-ब्राह्मण-
तैआ. = तैत्तिरीयाऽऽरण्यक-
तैआआ = तैत्तिरीयारण्यक- (आंध्र-पाठ- [१०, १–८० अनुवाकपरिशिष्ट-])
तैब्रा. = तैत्तिरीय-ब्राह्मण-
त्रिताउ = त्रिपुरतापिन्युपनिषद्-
त्रिवि. = त्रिपादविभूतिमहानारायणोपनिषद्-
द. = दयानन्द-भाष्य- (ऋ. प्रभृ.)
दु. = दुर्गकृता- (निरुक्त-वृत्ति-)
दे. = देवराजयज्व-कृता- (निघण्टु-वृत्ति-)
देव- = देवयज्ञ-प्रदीपिका-(विश्वबन्धु-कृता-)
द्रागृ. = द्राह्यायण-गृह्यसूत्र-
द्राश्रौ. = ,, श्रौतसूत्र-
नाप्रप. = नागरीप्रचारिणीपत्रिका- (काशी-)
नि = निरुक्त- (या.)
नि., निघ — निघण्टु-
निस. = निरुक्तसमुच्चय- (वररुचि-कृत-)
निमा. = निर्णयसागरप्रैस-
निसू. = निदानसूत्र-
नृपू. = नृसिंहपूर्वतापिनी-उपनिषद्-
पपा = पदपाठ- (सामान्येन)
पा. = पाणिनीया- (अष्टाध्यायी-)
पाउ = (पाणिनीये) उणादिसूत्र- (शाकटायन-कृत-)
पाउदु = (पाणिनीये) उणादिसूत्र-वृत्ति- (दुर्गसिंहीया-)
पाउना = ,, ,, (नारायणीया-)
पाउभो. = ,, ,, (भोजीया-)
पाउवृ = ,, ,, -उणादिसूत्र-वृत्तिसमेत-
पाउश्वे = ,, उणादिश्वेतवनवासिवृत्ति-
पाका. = पाणिनीय-काशिकावृत्ति-
पाग. = ,, गणपाठ-
पागम. = ,, गणरत्नमहोदधि-
पागृ. = पारस्कर-गृह्यसूत्र-
पाधा = (पाणिनीये) धातुपाठ-
पान्या. = ,, न्यास- (जिनेन्द्रबुद्धिकृत-)
पापम. = ,, पदमञ्जरी- (हरदत्त-कृता-)
पाभम. = ,, मनोरमा- (भट्टोजीदीक्षित-कृता-)
पाम. = ,, महाभाष्य- (पतञ्जलि-कृतं-)
पामउ. = ,, (महाभाष्ये-) उद्योतवृत्ति-
पामवा, पावा. = ,, महाभाष्यीय-वार्तिकादि-
पामाधा = ,, ,, माधवीया-धातुवृत्ति-
पारि. = वैदिकशब्दार्थपारिजात- (विश्वबन्धु-कृत-)
पावा = (पाणिनीये) वार्तिक- (सामान्येन)
पाश. = ,, शब्दकौस्तुभ- (भट्टोजीदीक्षित-कृत-)
पासिकौ. = ,, सिद्धान्तकौमुदी- (भट्टोजीदीक्षित-कृता-)
पासित. = ,, सिद्धान्तकौमुद्यास्तत्त्व-बोधिनीवृत्ति-(ज्ञानेन्द्र-सरस्वती-कृता-)
पास्व. = ,, स्वरसिद्धान्तचन्द्रिका- (श्रीनिवासयज्व-कृता-
प्रा. = प्रातिशाख्य (सामान्येन)
फि. = (पाणिनीये) फिट्सूत्र- (शान्तनवाचार्य-कृत-)

बा. = बालकृष्ण-भाष्य- (तै. मूको.)
बृ बृउ. = बृहदारण्यकोपनिषद्-
बौगृ. = बौधायन-गृह्यसूत्र-
बौपि. = ,, -पितृमेधसूत्र-
बौश्रौ = ,, -श्रौतसूत्र-
भ. = भरतस्वामि-भाष्य- (कौ मूको.)
भव. = भवभूतिभट्टाचार्य- (कौ सा. भाष्य-)
भा. = भट्टभास्कर-भाष्य- (तै.)
भागृ. = भारद्वाज-गृह्यसूत्र-
भाशि. = ,, शिक्षा
भाश्रौ. = ,, श्रौतसूत्र-
म. = महीधर-भाष्य- (मा)
मउ., मना, मनाउ = महानारायण-उपनिषद्-
मागृ. = मानव-गृह्यसूत्र-
माप्रा. = माध्यन्दिन-प्रातिशाख्य-(कात्यायनीय-)
माश, माशब्रा. = माध्यन्दिन-शतपथ-ब्राह्मण-
माश्रौ = मानव-श्रौतसूत्र-
मु. = मुद्गल-भाष्य- (ऋ. मूको)
य. = यजुर्वेद- (सामान्येन)

या = (यास्कीय-) निरुक्त-
र. = रघुवीर-संस्कृत- (क)
रा. = रावण-भाष्य- (ऋ)
ल. = लक्ष्मणसरूप-संस्कृत- (या. वें.)
लशे. = लघुशब्देन्दुशेखर-
लाश्रौ. = लाट्यायन-श्रौतसूत्र-
वागृ. = वाराह-गृह्यसूत्र-
वाच. = वाचस्पत्य- (तारानाथ-कृत-बृहत्संस्कृताभिधान-)
वाश्रौ = वाराहश्रौत-सूत्र-
विब. = विश्वबन्धु- (लेख-)
विव = विवरण- (माधव-कृता-कौ. मूको.)
वे = वेंकटात्मज-माधव-भाष्य- (ऋ.)
वेंऋअ. = ,, ,, कृता- ऋ. अनुक्रमणिका-
वैताश्रौ. = वैतान-श्रौतसूत्र-
वैप = वैदिकपदानुक्रमकोष- (अस्मदीय-)
वैश. = वैदिकशब्दार्थकोष- (प्रचिकीर्षित-)
वैश्रौ = वैखानस-श्रौतसूत्र-
शं. = शंकर-भाष्य-

शक. = शब्दकल्पद्रुम कोष- (राधाकान्तदेव-कृत-)
शचि = शब्दार्थचिन्तामणि-कोष- (सुखानन्द-कृत-)
शंपा. = शंकरपाण्डुरङ्ग-संस्कृत- (शौ)
शांआ = शांखायनाऽऽरण्यक-
शांश्रौ = शांखायन-श्रौतसूत्र-
शांगृ. = शांखायन-गृह्यसूत्र-
शांब्रा = शांखायन-ब्राह्मण-
शुप्रा. = शुक्लयजुर्वेद-प्रातिशाख्य-
शौच. = शौ. चतुरध्यायी- (प्रातिशाख्य-)
शौप्रा. = शौनक-प्रातिशाख्य-
श्वे., श्वेउ = श्वेताश्वतर-उपनिषद्-
ससा. = सत्यव्रतसामश्रमि-संस्कृत- (कौ प्रभृ)
सा. = सायण-भाष्य- (ऋ प्रभृ.)
सात. = सातवलेकर-संस्कृत- (ऋ प्रभृ)
सावे = सामवेद- (सामान्येन)
सिभा = सिद्धभारती-
स्क. = स्कन्दस्वामि-भाष्य- (ऋ प्रभृ)
हिगृ = हिरण्यकेशि-गृह्यसूत्र-
हिश्रौ = , -श्रौतसूत्र-

(ग) लेखकीयाः (of Authors)

अमरसिंह- तु. अक्षी
आग्निवेश्य- ,, आग्निगृ.
आत्मानन्द- ,, आ.
आपस्तम्ब- ,, आपमं., आपश्रौ.
आश्वलायन ,, आगृ., आश्रौ.
उद्गीथाचार्य- ,, उद्गी.

उवट- तु. उ
ऐतरेय- ,, ऐआ., ऐब्रा.
कठ- ,, क., कउ.
कण्व- ,, का., काश.
कपिष्ठल- ,, क.
कात्यायन- ,, पावा.

कुथुमिन्- तु कौ.
कौत्सव्य- ,, कौनि.
कौशिक- ,, कौसू.
कौषीतक- ,, कौउ.
क्षीरस्वामिन्- ,, अक्षी.
गार्ग्य- ,, गा. (या.पा.स्मृ)

गोभिल-	तु गोगृ.	भट्टभास्कर-	तु भा.	वामन-	तु. पाका.
छन्दोग-	,, छांउ	भट्टोजिदीक्षित-	,, पामम , पाश पासिकौ.	विश्वबन्धु-	,, देप्र., वैसं , वैसा., वैप.
जयादित्य-	,; पाका.	भरतस्वामिन्-	,, भ	वेंकटा(रमज)माधव-	,, वें.
जैमिनि-	, जै ,जैब्रा ,जैमि	भवभूतिभट्टाचार्य-	,, भभ	शंकर-	,, शं.
ज्ञानेन्द्रसरस्वती	,, पासित.	भवस्वामिन्-	,, भव.	शंकरपाण्डुरंग-	,, शंपा
ताण्ड्य-	,, ता	भानुदीक्षित-	,, अभा	शाकटायन-	,, पाउ
तारानाथ-	,, वाच	भारद्वाज-	,, भार.	शाङ्खायन-	,, शागृ., शाश्रा
तित्तिरि-	,, तै , तैब्रा., तैआ , तैआआ	मनु-	,, मनु.	शान्तनवाचार्य-	,, फि.
दयानन्द-	,, द.	महीधर-	,, म	शौनक-	,, ऋप्रा , शौ
दुर्ग-	,, पाउदु.	माधव-	,, विव , वे.	श्रीनिवासयज्वन्-	,, पास्व
देवराजयज्वन्-	,, दे.	मानव-	,, मागृ., माश्रौ.	सत्यव्रतसामश्रमिन्-	,, ससा
द्राह्यायण-	,, द्रागृ., द्राश्रौ.	मुद्गल-	,, मु.	सातवलेकर-	,, सात.
नारायण-	,, पाउना.	यास्क-	,, या.	सायण-	,, सा.
पतञ्जलि-	,, पाम.	रघुवीर-	,, र.	सिद्धेश्वरवर्मन्-	,, सिभा.
पाणिनि-	,, पा.	राधाकान्तदेव-	,, शक.	सूर्यकान्त-	काठकब्राह्मणसंकलन-
पारस्कर-	,, पागृ	लक्ष्मणसरूप-	,, ल.	स्कन्दस्वामिन्-	,, स्क.
पैप्पलाद-	,, पै.	वाचस्पति-	,, वाच.	हिरण्यकेशिन्-	,, हिगृ हिश्रौ.
बौधायन-	,, बौपि	वाजसनेय-	,, मा.		

Arnold, E. V.	cf. AG.,AM AVM.	Delbruck, B.	cf DAS	Macdonell,A.A.	cf MG.,MGS., MK.,MR., MVS.
Aufrecht, Th.	,, AR.	Edgerton, F.	,, VV.	Meillet, A.	,, MGC.
Avery, J.	,, AVS	Florenze, C.A.	,, F.	Monier-Williams, M	,, MW.
Barret, L.C.	,, BKA	Geldner, K.F	,, G ,GG.,GK., PG.	Muller, Max	,, M.,MV.
Benfey, Th.	,, BS.	Grassmann,H.	,, GRV.,GW.	Negellein, J.	,, PA.
Bergaigne, A.	,, Berg , BL.	Griffith,R P.H.	,, Gri.	Neisser, W.	,, NW.
Bloch, J	,, BI	Grill, J.	,, GA	Oertel, H.	,, OK.
Bloomfield,M	,, B.,BC.,VV.	Hillebrandt,A	,, H.,HI ,HM	Oldenburg, H.	,, ORN ,OV.
Bohtlingk, O	,, BW ,PW	Jacob,Col G.A	,, JC.	Peterson, P.	,, PW.
Bolling, L. G.	,, PA.	Keith, A B.	,, K ,MK.	Pischel, R	,, PG.
Brugmann, K.	,, BDG.	Kuhn, A	,, KZ	Pokorny, J.	,, WW.
Caland, W.	,, C.	Lanman, C.R	,, L	Rajwade,V.K.	cf. RN.
Chatterjee,S.K.	,, COB	Ludwig, A.	,, LR.		
Choudhry, T.	,, CA.				

Renou, L. cf. RI.
Roth, R. ,, R., PW., RW.
Schmidt, R ,, SBW.
Schroeder, L. ,, Sch
Simon, R. ,, SI
Stevenson, J. ,, S.
Thomas, FW. cf. TV.
Varma, Siddheshwara. ,, SE, SEY.
Vendryes, J ,, MGC
Venkatasubbiah, A ,, VVS
Wackernagel, J ,, WAG
Walde, A. cf. WW
Weber, A. ,, Web.
Whitney, W.D ,, W., WG. WI, RW, WSR.
Wilson, H.H. ,, Wil.
Wust, W. ,, WWA.
Zimmer, H. ,, ZA.

(ग) सामान्या (General)

१ = एकवचन-
२ = द्विवचन-
३ = बहुवचन-
अड्या. = अड्यारसंस्करण-
अदा = अदादिगण-
अध्या. = अध्याय-
अप. = अपभ्रंश- (मभा)
अभि = अभिधानकोष- (सामान्येन)
अभ्य = अभ्यस्त-
अमा. = अर्धमागधी- (नभा)
अव. = अवधी- (नभा.)
अव्य. = अव्यय.
अस. = अव्ययीभावसमास-
आचि. = आशुपराशिका-चित्राणि- (प्रग्र.)
आत्म = आत्मनेपद- (°दिन्-)
आधा. = आर्धधातुकोदय-
आन. = आनन्दाश्रम-सस्करण-
आसा. = आसामी- (नभा)
उ. = उत्तरवर्तिन्-
उउ = (अनेकत्वे सति) उत्तरवर्तिन्-
उडि. = उड़िया- (नभा.)
उपप्रस्व. = उत्तरपदप्रकृतिस्वर-
उपु. = उत्तमपुरुष-
उभ. = उभयपद- (°दिन्-)
उस. = उपपदसमास-
उसं. = उपसंख्यान-, उपसख्येय-
एउ = एकान्तरीय-उत्तर-
एउउ = (अनेकत्वे सति) एकान्तरीय-उत्तर-
एपू = एकान्तरीय-पूर्व-
एपूपू. = (अनेकत्वे सति) एकान्तरीय-पूर्व-
एस्थि = एवं स्थित-
औअ = औपसर्गिक-अव्यय-
औप = औपयिक-
कं. = कण्डिका-
कण्ड्वा = कण्ड्वादिगण-
कप्र = कर्मप्रवचनीय-
कस = कर्मधारयसमास-
कसंग्र = कलिकातासंस्कृत-ग्रन्थमाला-
कश्मी., कश्मीरी.—काश्मीरी-(नभा.)
कास. = कारकसमास-
कृत्प्रस्व. = कृत्-प्रकृतिस्वर-
क्रिउ = क्रियाक्षेप-प्रयोजक-उपसर्ग-
क्रिप. = क्रिया(परक)पद-
क्रिवि. = क्रियाविशेषण-
क्र्या = क्र्यादिगण-
खं = खण्ड-
ग = गति-
गपू = गतपूर्व-
गस. = गतिसमास-
गस्व. = गतिस्वर-
गुज. = गुजराती- (नभा)
च. = चतुर्थी- (विभक्ति-)
चस. = चतुर्थीतत्पुरुष-समास-
चु. = चुरादिगण-
जु- = जुहोत्यादिगण-
तना = तनादिगण-
तय. = तद् यथा (=e.g)
तस. = तत्पुरुषसमास-
तु = तुलनीय-(,या=cf.)
तुदा. = तुदादिगण-
तृ. = तृतीया (विभक्ति)
तृस = तृतीयातत्पुरुषसमास-
त्रिउ. = त्र्यन्तरीय-उत्तर-
त्रिपू. = ,, पूर्व-

दश = दशति-
दि = दिशा-
दिवा = दिवादिगण-
द्र = द्रष्टव्य- (,व्या-)
द्वस. = द्वन्द्वसमास-
द्वि = द्वितीया (विभक्ति-)
द्विउ. = द्व्यन्तरीय-उत्तर-
द्वितस. = द्वितीयातत्पुरुष-समास-
द्विपू = द्व्यन्तरीय-पूर्व-
द्विव. = द्विवचन-
द्विस = द्विगुसमास-
धा = धातु-
धास्व. = धातुस्वर-
न. = नपुंसक-
नभा. = नवीना-भारती-(भाषा-)
नाउ. = नान्तरीय-उत्तर-
नाउउ. = (अनेकत्वे सति) नान्तरीय उत्तर-
नाधा. = नामधातु-
नाप = नाम(परक)पद-
नापू = नान्तरीय-पूर्व-
नापूपू = (अनेकत्वे सति) नान्तरीय-पूर्व-
नि. = निपात-
निसा. = निर्णयसागर-संस्करण-
नैप्र = नैरुक्तिक-प्रक्रिया-
पं. = पञ्चमी (विभक्ति-)
पंस. = पञ्चमीतत्पुरुष-समास-
पंजा. = पंजाबी- (नभा.)
पर. = परस्मैपद- (दिन्-)
परि. = परिशिष्ट- (प्रकृत-ग्रन्थीय-)
पा. = पाठ-
पाप्र. = पाणिनीय-प्रक्रिया-
पाभे. = पाठभेद-
पार. = पारसी- (=ईरानी-भाषा-)
पाळी. = पाली- (मभा.)
पुं. = पुल्लिङ्ग-
पुष्पि = पुष्पिका- (= colophen)
पू = पूर्ववर्तिन्-
पूप = पूर्वपद-
पूपू = (अनेकत्वे सति) पूर्ववर्तिन्-
पृ. = पृष्ठ-
पृपृ. = (अनेकत्वे सति) पृष्ठ-
प्र. = प्रत्यय-
प्रथ- = प्रथमा (विभक्ति-)
प्रधा. = प्रकृतधातु-
प्रपा. = प्रपाठक-
प्रपु = प्रथमपुरुष-
प्रभृ. = प्रभृति-
प्रस्ता = प्रस्तावना- (पार्श्वधृत-ग्रन्थान्तरीय- सकेता-ऽभावे प्रग्र)
प्रस्व = प्रत्ययस्वर-
प्राकृ = प्राकृत- (मभा-)
प्राति = प्रातिपदिक-
प्राभा = प्राचीना-भारती- (भाषा-)
प्रास. = प्रादिसमास-
बंगा = बंगाली- (नभा)
बधा. = बहुप्रस्थान-धातु-
बस = बहुव्रीहिसमास-
बहु. = बहुवचन (=३)
भाप. = भाव(परक)पद-
भू = भूमिका- (पार्श्वधृत-ग्रन्थान्तरीयाऽभावे (प्रग्र)
भ्वा = भ्वादिगण-
मं = मन्त्र-
मपु = मध्यमपुरुष-
मभा. = मध्यकालीना-, भारती- (भाषा-)
महारा. = महाराष्ट्री- (मभा-)
माग. = मागधी- (मभा-)
मुं = मुम्बापुरी- (सस्करण-)
मूआभा. = मूलार्यभाषा- (Ur-Aryan-)
मूको. = मूल- (हस्तलिखित-ग्रन्थात्मक) कोश, °शीय- (,या-)
मैसू. = मैसूर-सस्करण-
मौस्थि. = मौलिकस्थिति-
यक्र = यथाक्रम-
यद्र = यथास्थानं-द्रष्टव्य- (व्या-)
यना. = यतोनावीय-
यस्थ. = यथास्थल-
यस्था = यथास्थान-
यस्थि = यथास्थित-
योउ. = योग्यक्रियाक्षेपक उपसर्ग-
रुधा = रुधादिगण-
वा = वाक्यान्वय-
वावि. = वाचनिकविकार-
विप. = विशेषण (परक) पद-
विशेवि. = विशेष्यगर्भित-विशेषण-
विस्व = विभक्तिस्वर-
वैतु = वैपरीत्येन तुलनीय- (,या-)

व्यप. = व्यक्तिपरक-संज्ञापद-
व्यु. = व्युत्पत्ति-
व्रज. = व्रजभाषा-
शौर. = शौरसेनी- (मभा.)
श्रु. = श्रुति- (textual occurrence)
ष. = षष्ठी (विभक्ति-)
षउ. = षडन्तरीय-उत्तर-
षस. = षष्ठीतत्पुरुषसमास-
स. = समास-
सं = सबोधन-

संक्षे = संक्षेपाः
संटि = संस्कर्तु टिप्पण-
सना. = सर्वनामन्-
सस. = सप्तमीविभक्ति-
सपा ,सश्रु. = समानपाठ , समान-श्रुति- (Co-textual)
सपा = संहिता-पाठ-
सप्र = समान-प्रकरण-
सव्यु = समानव्युत्पत्तिक- (Cognate)
सस. = सप्तमीतत्पुरुष-समाम-

सस्थ. = समानस्थल-
सस्व. = समानस्वर-
सास्व = साधारणसमास-स्वर-
सां. = साहितिक-
सिं. = सिंधी- (नभा.)
स्थ. = स्थल- (textual-occurrence)
स्वा = स्वादिगण-
स्वाअ = स्वार्थप्रधान- अव्यय-
हिं. = हिंदी- (नभा.)

Abb. = Abbreviations (प्रग्र.)
abb = abbriviations.
Ar. = Arabic.
Arm. = Armenian.
art, == article
BI. = Bibliotheca Indica.
Boh. = Bohemian.
Bret. = Breton.
cf. = confer, compare.
ch. = chapter.
ed. = edited, edition, editor.
e.g = example gratia 'for example'.
Eng. = English.
Eur. = European.
f. = (and the) following.
ff. = f. (plural)
fn. = footnote

fnn. = footnotes.
Fr. = French.
Germ = German.
Gk = Greek
Goth = Gothic
Heb. = Hebrew
H G. = High German.
IA = Indo-Aryan
Ice. = Icelandic
id = idem, 'the same'
IE = Indo-European.
i e. = id est, 'that is'
Intro = Introduction.
Ion. = Ionic
Ir. = Iranian.
iri = Irish
Lat. = Latin.
Lith. = Lithuanian.
Ms. = Manuscript.
Mss. = Manuscripts.
Nor. = Norse.
O. = Old.

Op. cit. = Opere citato, 'in the work cited'
p , pp. = Page, Pages
Pers. = Persian.
Port. = Portuguese.
Pre. = Preface.
Pruss. = Prussian
q. v. = quod vide, 'which see'.
RC. = Ready-Reference Charts (प्रग्र)
Rom. = Romane.
Russ. = Russian.
Sax. = Saxon.
Sec. = Section.
Slev. = Slavonic;
trans; = translation, translator, translated.
v. = vide 'see'.
v. s. = vide sub voce 'see under the word'.
Zd = Zend.

(घ) संक्षेपपाठ-प्रकार (Method of reading abbreviations).

एते सक्षेपा इह कोषे मूलभागे च टिप्पणभागे चोभयत्र प्रयुज्यन्ते। मूलभागे तावद् ग्रन्थीया एव संक्षेपाः प्रयुज्यन्ते, टिप्पणभागे तु ते चापरे चेति सुलक्ष इव भवति कोषीयभागभेदेन संक्षेपीयभेदप्रयोगभेदः। अथ संबद्धार्थताप्रवाहाऽनुरोधत उभयत्र मूलभागे च टिप्पणभागे च संक्षेपा पूरयित्वा पूरयित्वा च यथाप्रकरणं विभक्तिभिर्योजयित्वा योजयित्वा च पठनीया भवन्ति। एवं स्थितेप्यस्मिन् संक्षेपमात्रसाधारणे तत्पाठप्रकारस्वरूपे, मूलभागीयानां संक्षेपाणां तावत् सर्वत्र सप्तम्येकवचनीययोग एव प्रयोगः प्राकरणिकतां भजत इति निर्विशेषस्तदीयो

विशेषो भवति, तय अंश->-श (ऋ २, १, ४ = ऋग्वेदे द्वितीये मण्डले प्रथमे सूक्ते चतुर्थे मन्त्रे)। टिप्पणभागीयाना संक्षेपाणा तु यथा प्रकरणानुरोधतो नानाविभक्तियोगीय प्रयोगोऽभीष्ट स्यात्, तथाऽसाविदानीं टिप्पणद्वयीसंक्षेपीयेण तत्तद्विभक्तियोगेन, विस्पष्टबोधसौकर्यार्थं मध्येटिप्पणप्रयुक्ततत्तत्संकेतीयशाब्दिकपर्याया-ऽनुवादसनाथितेन सता, निर्दिश्येत—

पूर्तिविभक्तियोगात् पूर्वाऽवस्था

५३९ᵇ) दकारादुत्तरमीकारोऽपि पठ्यते (तु पाभे) उ म च (मा.) सा च (का) √अद् इत्यस्य शुद्धं वा लुप्तणिच्कं वा वृत्तमाहुः [तु Pw ; वैतु. भा. सा K. च (तै.) यनि. इति (तु. काश्रौ ⌊ ५, १०, १२ ⌋ प्रकृताज् जपात् पूर्ववर्तिनो यजुषोऽवदान-द्दमे विधानं कुर्वन्)] । यद्वा दकारस्य स्थाने धकार एव मौलिक स्यात् (तु संटि भै क च) इति कृत्वा नेदं यनि न वा √अद् इत्यस्य वृत्तं किं तर्हि <अव √धा इति द्र. ।

५९७ᵏ) बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१) । नाउउ. व्यु औप. द्र. । पूप √अश् (बधा.) > *अश्- इति अस्थि इत्येतदीयस्य पूप. पर्याय द्र. । उप. च *स्थिर् [√स्था + भावे किरि प्र (तु पाउ १, ५३ ⌊=मौस्थि- *स्थृ इति भावे क्विबन्त. ⌋)] इति नैप्र >*थिर्- इति द्र [एस्थि यनि अस्थिन तात्पर्य-मिति भाव (तु. ⌊ *अष्ठिर्- >⌋ पंजा टिल्ला, हिं. टीला ⌊<*अष्ठील्- ⌋)] ।

पूर्वविभक्तियोगादुत्तराऽवस्था[१]

५३९ᵇ) × × × × × [तुलनीया पाठभेदा ×] । उवटो महीधरश् × माध्यन्दिनशुक्लयजुर्वेद-संहितायां) सायणश् × (काण्वशुक्लयजुर्वेदसंहितायां) × × × × × × × × [तुलनीय. (St.) Petersburg Worterbuch (इति कोष-विशेष), वैपरीत्येन तुलनीय भास्करस्य, सायणस्य, कीथस्य × (तैत्तिरीयकृष्णयजुर्वेदसंहितायां ⌊=तदीय-भाष्यादिषु प्रकटितं मतम् ⌋) यथानिर्दिष्टं × (तुलनीय कात्यायन. ⌊=सामर्थ्यात् संक्षेपीयो योगविभागो भवति⌋ श्रौतसूत्रे ⌊ × × × ⌋ × × × × × × × ×)] । × × × › × × × (तुलनीये संस्कर्तृ-टिप्पणे मैत्रायणकृष्णयजुर्वेदसंहितायां × × × ⌊च⌋ कपिष्ठल-कृष्णयजुर्वेदसंहितायां × × ⌊च⌋) × × × × यथा-निर्दिष्टं × × धातोर् × × × × × °उपसृष्टाद् × धातोर् निष्पन्नम् × द्रष्टव्यम् ।

५९७ᵏ) बहुव्रीहिसमासे पूर्वपदप्रकृतिस्वरम् (पाणि-नीयसूत्रम् × × × ⌊=इह द्रष्टव्यम् ⌋) नान्तरीयोत्तरो-त्तराणां व्युत्पत्ताव् औपयिकं द्रष्टव्यम् । पूर्वपदं धातोर् × इत्यतो निष्पन्नमौपकल्पनिकं प्रातिपदिकम् × × × × पूर्वपदस्य × द्रष्टव्य. । उत्तरपदं × औपकल्पनिकं प्राति-पदिकं × [(भवति) धातु × च (अत्र सामर्थ्यात् × इत्यस्य स्थाने चकारद्वयं प्रयुक्त भवति) × × प्रत्यय-श्च (तुलनीयं पाणिनीयव्याकरणीयमुणादिसूत्रं × × ⌊ भवति मौलिकवस्तुस्थितताव् औपकल्पनिको धातुः × × × × ⌋)] × नैरुक्तप्रक्रियाया विपरिणतं (सद्) × औपकल्पनिकं प्रातिपदिकं × × द्रष्टव्यम् [एवंस्थिते यथानिर्दिष्टस्य × × × × (तुलय ⌊ औपकल्पनिकात् प्रातिपदिकाद् × इत्यतः विपरिणतं ⌋ पंजाबी-भाषायां × हिंदी-भाषायां × ⌊ औपकल्पनिकस्य प्रातिपदिकस्य × इत्यस्य विपरिणाम. ⌋)] ।

---

[१] × इति चिह्नस्थानीयानि शब्दरूपाणि सुस्पष्टं पठितानि भवन्तीति कृत्वा तानि नेह पुनर्निर्देशं भजन्ते ।

आशुपरामर्शिका-चित्राणि (Ready-Reference Charts)

१. कौथुमसामवेदीय-स्थलाङ्कन-संवादनम्

एतत् कोषीयो द्वयङ्क प्रकार.		प्राचीन.पञ्चाङ्क प्रकार					प्राचीनस् त्र्यङ्क प्रकार			एतत् कोषीयो द्वयङ्क प्रकार		प्राचीन.पञ्चाङ्क. प्रकार					प्राचीनस् त्र्यङ्क प्रकार		
आर्चिक-	मंत्र-	आर्चिक-	प्रपाठक-	अर्ध-	दशति-	मंत्र-	अध्याय-	खण्ड-	मंत्र-	आर्चिक-	मंत्र-	आर्चिक-	प्रपाठक-	अर्ध-	दशति-	मंत्र-	अध्याय-	खण्ड-	मंत्र-
१	१-१०	१	१	१	१	१-१०	१	१	१-१०	१	२९३-३०२	१	४	१	१	१-१०	३	७	१-१०
,,	११-२०	,,	,,	,,	२	१-१०	,,	२	१-१०	,,	३०३-३१२	,,	,,	,,	२	१-१०	,,	८	१-१०
,,	२१-३४	,,	,,	,,	३	१-१४	,,	३	१-१४	,,	३१३-३२२	,,	,,	,,	३	१-१०	,,	९	१-१०
,,	३५-४४	,,	,,	,,	४	१-१०	,,	४	१-१०	,,	३२३-३३१	,,	,,	,,	४	१-९	,,	१०	१-९
,,	४५-५४	,,	,,	,,	५	१-१०	,,	५	१-१०	,,	३३२-३४१	,,	,,	,,	५	१-१०	,,	११	१-१०
,,	५५-६२	,,	,,	२	१(६)	१-८	,,	६	१-८	,,	३४२-३५१	,,	,,	२	१(६)	१-१०	,,	१२	१-१०
,,	६३-७२	,,	,,	,,	२(७)	१-१०	,,	७	१-१०	,,	३५२-३५९	,,	,,	,,	२(७)	१-८	४	१	१-८
,,	७३-८०	,,	,,	,,	३(८)	१-८	,,	८	१-८	,,	३६०-३६९	,,	,,	,,	३(८)	१-१०	,,	२	१-१०
,,	८१-९०	,,	,,	,,	४(९)	१-१०	,,	९	१-१०	,,	३७०-३८०	,,	,,	,,	४(९)	१-११	,,	३	१-११
,,	९१-९६	,,	,,	,,	५(१०)	१-६	,,	१०	१-६	,,	३८१-३९०	,,	,,	,,	५(१०)	१-१०	,,	४	१-१०
,,	९७-१०६	,,	२	१	१	१-१०	,,	११	१-१०	,,	३९१-३९८	,,	५	१	१	१-८	,,	५	१-८
,,	१०७-११४	,,	,,	,,	२	१-८	,,	१२	१-८	,,	३९९-४०८	,,	,,	,,	२	१-१०	,,	६	१-१०
,,	११५-१२४	,,	,,	,,	३	१-१०	२	१	१-१०	,,	४०९-४१८	,,	,,	,,	३	१-१०	,,	७	१-१०
,,	१२५-१३४	,,	,,	,,	४	१-१०	,,	२	१-१०	,,	४१९-४२६	,,	,,	,,	४	१-८	,,	८	१-८
,,	१३५-१४४	,,	,,	,,	५	१-१०	,,	३	१-१०	,,	४२७-४३६	,,	,,	,,	५	१-१०	,,	९	१-१०
,,	१४५-१५४	,,	,,	२	१(६)	१-१०	,,	४	१-१०	,,	४३७-४४६	,,	,,	२	१(६)	१-१०	,,	१०	१-१०
,,	१५५-१६४	,,	,,	,,	२(७)	१-१०	,,	५	१-१०	,,	४४७-४५६	,,	,,	,,	२(७)	१-१०	,,	११	१-१०
,,	१६५-१७४	,,	,,	,,	३(८)	१-१०	,,	६	१-१०	,,	४५७-४६६	,,	,,	,,	३(८)	१-१०	,,	१२	१-१०
,,	१७५-१८४	,,	,,	,,	४(९)	१-१०	,,	७	१-१०	,,	४६७-४७६	,,	,,	,,	४(९)	१-१०	५	१	१-१०
,,	१८५-१९३	,,	,,	,,	५(१०)	१-९	,,	८	१-९	,,	४७७-४८६	,,	,,	,,	५(१०)	१-१०	,,	२	१-१०
,,	१९४-२०३	,,	३	१	१	१-१०	,,	९	१-१०	,,	४८७-४९६	,,	६	१	१	१-१०	,,	३	१-१०
,,	२०४-२१३	,,	,,	,,	२	१-१०	,,	१०	१-१०	,,	४९७-५१०	,,	,,	,,	२	१-१४	,,	४	१-१४
,,	२१४-२२२	,,	,,	,,	३	१-९	,,	११	१-९	,,	५११-५२२	,,	,,	,,	३	१-१२	,,	५	१-१२
,,	२२३-२३२	,,	,,	,,	४	१-१०	,,	१२	१-१०	,,	५२३-५३२	,,	,,	,,	४	१-१०	,,	६	१-१०
,,	२३३-२४२	,,	,,	,,	५	१-१०	३	१	१-१०	,,	५३३-५४४	,,	,,	,,	५	१-१२	,,	७	१-१२
,,	२४३-२५२	,,	,,	२	१(६)	१-१०	,,	२	१-१०	,,	५४५-५५३	,,	,,	२	१(६)	१-९	,,	८	१-९
,,	२५३-२६२	,,	,,	,,	२(७)	१-१०	,,	३	१-१०	,,	५५४-५६५	,,	,,	,,	२(७)	१-१२	,,	९	१-१२
,,	२६३-२७२	,,	,,	,,	३(८)	१-१०	,,	४	१-१०	,,	५६६-५७७	,,	,,	,,	३(८)	१-१२	,,	१०	१-१२
,,	२७३-२८२	,,	,,	,,	४(९)	१-१०	,,	५	१-१०	,,	५७८-५८५	,,	,,	,,	४(९)	१-८	,,	११	१-८
,,	२८३-२९२	,,	,,	,,	५(१०)	१-१०	,,	६	१-१०		×			×				×	

एतत् कोषीयो द्व्यङ्क. प्रकार		प्राचीन पञ्चाङ्क प्रकार					प्राचीनस् चतुरङ्क प्रकार			
आर्चिक-	मंत्र-	आर्चिक-	प्रपाठक-	अर्ध-	सूक्त-	मंत्र-	अध्याय-	खंड-	सूक्त-	मंत्र-
२	१-३	२	१	१	१	१-३	१	१	१	१-३
,,	४-६	,,	,,	,,	२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	७-९	,,	,,	,,	३	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	१०-१२	,,	,,	,,	४	१-३	,,	२	१	१-३
,,	१३-१५	,,	,,	,,	५	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	१६-१८	,,	,,	,,	६	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	१९-२१	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	२२-२४	,,	,,	,,	८	१-३	,,	३	१	१-३
,,	२५-२६	,,	,,	,,	९	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	२७-२९	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	३०-३१	,,	,,	,,	११	१-२	,,	४	१	१-२
,,	३२-३४	,,	,,	,,	१२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	३५-३६	,,	,,	,,	१३	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	३७-३८	,,	,,	,,	१४	१-२	,,	,,	४	१-२
,,	३९-४१	,,	,,	,,	१५	१-३	,,	५	१	१-३
,,	४२-४३	,,	,,	,,	१६	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	४४-४६	,,	,,	,,	१७	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	४७-४९	,,	,,	,,	१८	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	५०-५२	,,	,,	,,	१९	१-३	,,	,,	५	१-३
,,	५३-५४	,,	,,	,,	२०	१-२	,,	६	१	१-२
,,	५५-५७	,,	,,	,,	२१	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	५८-५९	,,	,,	,,	२२	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	६०-६२	,,	,,	,,	२३	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	६३-६५	,,	,,	२	१	१-३	२	१	१	१-३
,,	६६-६८	,,	,,	,,	२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	६९-७१	,,	,,	,,	३	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	७२-७४	,,	,,	,,	४	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	७५-७७	,,	,,	,	५	१-३	,,	२	१	१-३
,,	७८-८०	,,	,,	,,	६	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	८१-८३	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	८४-८६	,,	,,	,,	८	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	८७-८९	,,	,,	,,	९	१-३	,,	३	१	१-३
,,	९०-९२	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	९३-९५	,,	,,	,,	११	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	९६-९८	,,	,,	,,	१२	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	९९-१००	,,	,,	,,	१३	१-२	,,	४	१	१-२
,,	१०१-१०२	,,	,,	,,	१४	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	१०३-१०४	,,	,,	,,	१५	१-२	,,	,,	३	१-२

एतत् कोषीयो द्व्यङ्क प्रकार.		प्राचीन पञ्चाङ्क प्रकार:					प्राचीनस् चतुरङ्क प्रकार			
आर्चिक-	मंत्र-	आर्चिक-	प्रपाठक-	अर्ध-	सूक्त-	मंत्र-	अध्याय-	खंड-	सूक्त-	मंत्र-
२	१०५-१०७	२	१	२	१६	१-३	२	५	१	१-३
,,	१०८-११०	,,	,,	,,	१७	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	१११-११३	,,	,,	,,	१८	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	११४-११६	,	,,	,,	१९	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	११७-११८	,,	,,	,,	२०	१-२	,,	,,	५	१-२
,,	११९-१२१	,,	,,	,,	२१	१-३	,,	,,	६	१-३
,,	१२२-१२४	,,	,,	,,	२२	१-३	,,	,,	७	१-३
,,	१२५-१२७	,,	२	१	१	१-३	३	१	१	१-३
,,	१२८-१३०	,,	,	,,	२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	१३१-१३३	,,	,,	,,	३	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	१३४-१३६	,,	,,	,,	४	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	१३७-१३९	,,	,,	,,	५	१-३	,,	,,	५	१-३
,,	१४०-१४२	,,	,,	,,	६	१-३	,,	२	१	१-३
,,	१४३-१४५	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	१४६-१४९	,,	,,	,,	८	१-४	,,	,,	३	१-४
,,	१५०-१५२	,,	,,	,,	९	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	१५३-१५५	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	३	१	१-३
,,	१५६-१५८	,,	,,	,,	११	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	१५९-१६०	,,	,,	,,	१२	१-२	,,	४	१	१-२
,,	१६१-१६२	,,	,,	,,	१३	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	१६३-१६४	,,	,,	,,	१४	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	१६५-१६७	,,	,,	,,	१५	१-३	,,	५	१	१-३
,,	१६८-१७०	,,	,,	,,	१६	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	१७१-१७३	,,	,,	,,	१७	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	१७४-१७६	,,	,,	,,	१८	१-३	,,	६	१	१-३
,,	१७७-१७९	,,	,,	,,	१९	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	१८०-१८२	,,	,,	२	१	१-३	४	१	१	१-३
,,	१८३-१८५	,,	,,	,,	२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	१८६-१९०	,,	,,	,,	३	१-५	,,	,,	३	१-५
,,	१९१-१९३	,,	,,	,,	४	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	१९४-१९६	,,	,,	,,	५	१-३	,,	२	१	१-३
,,	१९७-१९९	,,	,,	,,	६	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	२००-२०२	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	२०३-२०५	,,	,,	,,	८	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	२०६-२०८	,,	,,	,,	९	१-३	,,	३	१	१-२
,,	२०९-२११	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	२१२-२१३	,,	,,	,,	११	१-२	,,	४	१	१-२
,,	२१४-२१६	,,	,,	,,	१२	१-३	,,	,,	२	१-३

एतत् कोषीयो द्व्यङ्क प्रकार		प्राचीन पञ्चाङ्क प्रकार·					प्राचीनश् चतुरङ्क प्रकार				एतत् कोषीयो द्व्यङ्क प्रकार		प्राचीनः पञ्चाङ्क प्रकार.					प्राचीनश् चतुरङ्कःप्रकार			
आह्निक-	मंत्र-	आह्निक-	प्रपाठक-	अर्ध-	सूक्त-	मंत्र-	अध्याय-	खण्ड-	सूक्त-	मंत्र-	आह्निक-	मंत्र-	आह्निक-	प्रपाठक-	अर्ध-	सूक्त-	मंत्र-	अध्याय-	खण्ड-	सूक्त-	मंत्र-
२	२१७-२१८	२	२	२	१३	१-२	४	४	३	१-२	२	३४१-३४३	२	३	२	१०	१-३	६	३	४	१-३
,,	२१९-२२१	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	५	१	१-३	,,	३४४-३४६	,,	,,	,,	११	१-३	,,	४	१	१-३
,,	२२२-२२४	,,	,,	,,	१५	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	३४७-३४८	,,	,,	,,	१२	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	२२५-२२७	,,	,,	,,	१६	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	३४९-३५१	,,	,,	,,	१३	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	२२८-२२९	,,	,,	,,	१७	१-२	,,	६	१	१-२	,,	३५२-३५४	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	५	१	१-३
,,	२३०-२३२	,,	,,	,,	१८	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	३५५-३५७	,,	,,	,,	१५	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	२३३-२३५	,,	,,	,,	१९	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	३५८-३६०	,,	,,	,,	१६	१-३	,,	६	१	१-३
,,	२३६-२३८	,,	३	१	१	१-३	५	१	१	१-३	,,	३६१-३६२	,,	,,	,,	१७	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	२३९-२४१	,,	,,	,,	२	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	३६३-३६५	,,	,,	,,	१८	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	२४२-२४७	,,	,,	,,	३	१-६	,,	,,	३	१-६	,,	३६६-३६८	,,	,,	,,	१९	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	२४८-२५३	,,	,,	,,	४	१-६	,,	२	१	१-६	,,	३६९-३७१	,,	,,	,,	२०	१-३	,,	,,	५	१-३
,,	२५४-२५६	,,	,,	,,	५	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	३७२-३७४	,,	,,	,,	२१	१-३	,,	७	१	१-३
,,	२५७-२५९	,,	,,	,,	६	१-३	,,	३	१	१-३	,,	३७५-३७७	,,	,,	,,	२२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	२६०-२६२	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	३७८-३८०	,,	,,	,,	२३	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	२६३-२६५	,,	,,	,,	८	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	३८१-३८३	,,	४	१	१	१-३	७	१	१	१-३
,,	२६६-२६८	,,	,,	,,	९	१-३	,,	,,	४	१-३	,,	३८४-३८६	,,	,,	,,	२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	२६९-२७१	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	४	१	१-३	,,	३८७-३९६	,,	,,	,,	३	१-१०	,,	,,	३	१-१०
,,	२७२-२७३	,,	,,	,,	११	१-२	,,	,,	२	१-२	,,	३९७-४०६	,,	,,	,,	४	१-१०	,,	२	१	१-१०
,,	२७४-२७६	,,	,,	,,	१२	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	४०७-४१०	,,	,,	,,	५	१-४	,,	,,	२	१-४
,,	२७७-२७९	,,	,,	,,	१३	१-३	,,	५	१	१-३	,,	४११-४१३	,,	,,	,,	६	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	२८०-२८२	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	४१४-४१६	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	२८३-२८४	,,	,,	,,	१५	१-२	,,	,,	३	१-२	,,	४१७-४१९	,,	,,	,,	८	१-३	,,	३	१	१-३
,,	२८५-२८७	,,	,,	,,	१६	१-३	,,	६	१	१-३	,,	४२०-४२२	,,	,,	,,	९	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	२८८-२८९	,,	,,	,,	१७	१-२	,,	,,	२	१-२	,,	४२३-४२५	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	२९०-२९२	,,	,,	,,	१८	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	४२६-४२८	,,	,,	,,	११	१-३	,,	४	१	१-३
,,	२९३-२९५	,,	,,	,,	१९	१-३	,,	,,	४	१-३	,,	४२९-४३०	,,	,,	,,	१२	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	२९६-२९८	,,	,,	,,	२०	१-३	,,	७	१	१-३	,,	४३१-४३३	,,	,,	,,	१३	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	२९९-३०१	,,	,,	,,	२१	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	४३४-४३६	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	५	१	१-३
,,	३०२-३०४	,,	,,	,,	२२	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	४३७-४३९	,,	,,	,,	१५	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	३०५-३०७	,,	,,	२	१	१-३	६	१	१	१-३	,,	४४०-४४२	,,	,,	,,	१६	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	३०८-३१०	,,	,,	,,	२	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	४४३-४४५	,,	,,	,,	१७	१-३	,,	६	१	१-३
,,	३११-३१७	,,	,,	,,	३	१-७	,,	,,	३	१-७	,,	४४६-४४७	,,	,,	,,	१८	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	३१८-३२४	,,	,,	,,	४	१-७	,,	२	१	१-७	,,	४४८-४५०	,,	,,	,,	१९	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	३२५-३२८	,,	,,	,,	५	१-४	,,	,,	२	१-४	,,	४५१-४५३	,,	,,	,,	२०	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	३२९-३३१	,,	,,	,,	६	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	४५४-४५६	,,	,,	,,	२१	१-३	,,	,,	५	१-३
,,	३३२-३३४	,,	,,	,,	७	१-३	,,	३	१	१-३	,,	४५७-४५९	,,	,,	,,	२२	१-३	,,	७	१	१-३
,,	३३५-३३७	,,	,,	,,	८	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	४६०-४६२	,,	,,	,,	२३	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	३३८-३४०	,,	,,	,,	९	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	४६३-४६५	,,	,,	,,	२४	१-३	,,	,,	३	१-३

एतत् कोषीयो द्व्यङ्क प्रकार.		प्राचीन पञ्चाङ्क प्रकारः					प्राचीनश्च चतुरङ्क प्रकार				एतत्कोषीयो द्व्यङ्क प्रकार		प्राचीन पञ्चाङ्क प्रकार.					प्राचीनश्च चतुरङ्क. प्रकार.			
आह्निक-	मंत्र-	आर्चिक-	प्रपाठक-	अर्ध-	सूक्त-	मंत्र-	अध्याय-	खंड-	सूक्त-	मंत्र-	आह्निक-	मंत्र-	आर्चिक-	प्रपाठक-	अर्ध-	सूक्त-	मंत्र-	अध्याय-	खंड-	सूक्त-	मंत्र-
२	४६६-४७७	२	४	२	१	१-१२	८	१	१	१-१२	२	६३०-६३५	२	५	२	५	१-६	१०	४	१	१-६
,,	४७८-४८९	,,	,,	,,	२	१-१२	,,	२	१	१-१२	,,	६३६-६४१	,,	,,	,,	६	१-६	,,	५	१	१-६
,,	४९०-४९२	,,	,,	,,	३	१-३	,,	३	१	१-३	,,	६४२-६४७	,,	,,	,,	७	१-६	,,	६	१	१-६
,,	४९३-४९५	,,	,,	,,	४	१-३	,,	,,	२	१-३	,	६४८-६५३	,,	,,	,,	८	१-६	,,	७	१	१-६
,,	४९६-४९८	,,	,,	,,	५	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	६५४-६५६	,,	,,	,,	९	१-३	,,	८	१	१-३
,,	४९९-५०१	,,	,,	,,	६	१-३	,,	,,	४	१-३	,,	६५७-६५९	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	५०२-५०४	,,	,,	,,	७	१-३	,,	४	१	१-३	,,	६६०-६६२	,,	,,	,,	११	१-३	,,	९	१	१-३
,,	५०५-५०६	,,	,,	,,	८	१-२	,,	,,	२	१-२	,,	६६३-६६५	,,	,,	,,	१२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	५०७-५०९	,,	,,	,,	९	१-३	,,	५	१	१-३	,,	६६६-६६८	,,	,,	,,	१३	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	५१०-५१२	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	६६९-६७०	,,	,,	,,	१४	१-२	,,	१०	१	१-२
,,	५१३-५१५	,,	,,	,,	११	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	६७१-६७२	,,	,,	,,	१५	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	५१६-५१८	,,	,,	,,	१२	१-३	,,	६	१	१-३	,,	६७३-६७५	,,	,,	,,	१६	१-३	,,	११	१	१-३
,,	५१९-५२१	,,	,,	,,	१३	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	६७६-६७८	,,	,,	,,	१७	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	५२२-५२४	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	६७९-६८१	,,	,,	,,	१८	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	५२५-५२७	,,	५	१	१	१-३	९	१	१	१-३	,,	६८२-६८४	,,	,,	,,	१९	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	५२८-५३६	,,	,,	,,	२	१-९	,,	,,	२	१-९	,	६८५-६८७	,,	,,	,,	२०	१-३	,,	,	५	१-३
,,	५३७-५४५	,,	,,	,,	३	१-९	,,	२	१	१-९	,,	६८८-६९०	,,	,,	,,	२१	१-३	,,	१२	१	१-३
,,	५४६-५५४	,,	,,	,,	४	१-९	,,	३	१	१-९	,,	६९१-६९३	,,	,,	,,	२२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	५५५-५५९	,,	,,	,,	५	१-५	,,	४	१	१-५	,,	६९४-६९६	,,	,,	,,	२३	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	५६०-५६२	,,	,,	,,	६	१-३	,,	५	१	१-३	,,	६९७-७००	,,	६	१	१	१-४	११	१	१	१-४
,,	५६३-५६५	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	७०१-७०३	,,	,,	,,	२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	५६६-५६८	,,	,,	,,	८	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	७०४-७०६	,,	,,	,,	३	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	५६९-५७१	,,	,,	,,	९	१-३	,,	६	१	१-३	,,	७०७-७०९	,,	,,	,,	४	१-३	,,	२	१	१-३
,,	५७२-५७४	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	७१०-७११	,,	,,	,,	५	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	५७५-५७७	,,	,,	,,	११	१-३	,,	७	१	१-३	,,	७१२-७१३	,,	,,	,,	६	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	५७८-५८०	,,	,,	,,	१२	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	७१४-७१६	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	५८१-५८२	,,	,,	,,	१३	१-२	,,	,,	३	१-२	,,	७१७-७१९	,,	,,	,,	८	१-३	,,	,,	५	१-३
,,	५८३-५८४	,,	,,	,,	१४	१-२	,,	,,	४	१-२	,,	७२०-७२२	,,	,,	,,	९	१-३	,,	३	१	१-३
,,	५८५-५८७	,,	,,	,,	१५	१-३	,,	८	१	१-३	,,	७२३-७२५	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	५८८-५९०	,,	,,	,,	१६	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	७२६-७२८	,,	,,	,,	११	१-३	,	,,	३	१-३
,,	५९१-५९३	,,	,,	,,	१७	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	७२९-७३२	,,	,,	२	१	१-४	१२	१	१	१-४
,,	५९४-५९६	,,	,,	,,	१८	१-३	,,	९	१	१-३	,,	७३३-७३५	,,	,,	,,	२	१-३	,,	२	१	१-३
,,	५९७-५९९	,,	,,	,,	१९	१-३	,,	,,	२	१-३	,,	७३६-७३८	,,	,,	,,	३	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	६००-६०२	,,	,,	,,	२०	१-३	,,	,,	३	१-३	,,	७३९-७४०	,,	,,	,,	४	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	६०३-६०५	,,	,,	२	१	१-३	१०	१	१	१-३	,,	७४१-७४३	,,	,,	,,	५	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	६०६-६१५	,,	,,	,,	२	१-१०	,,	,,	२	१-१०	,,	७४४-७४५	,,	,,	,,	६	१-२	,,	,,	५	१-२
,,	६१६-६२३	,,	,,	,,	३	१-८	,,	२	१	१-८	,,	७४६-७४८	,,	,,	,,	७	१-३	,,	३	१	१-३
,,	६२४-६२९	,,	,,	,,	४	१-६	,,	३	१	१-६	,,	७४९-७५१	,,	,,	,,	८	१-३	,,	,,	२	१-३

एतत्कोशीयो द्वयङ्क प्रकार		प्राचीनः पञ्चाङ्क प्रकार					प्राचीनश्च चतुरङ्कः प्रकार			
आर्चिक-	मंत्र-	आर्चिक-	प्रपाठक-	अर्ध-	सूक्त-	मंत्र-	अध्याय-	खंड-	सूक्त-	मंत्र-
२	७५२-७५४	२	६	२	९	१-३	१२	३	३	१-३
,,	७५५-७५७	,,	,	,,	१०	१-३	,,	४	१	१-३
,,	७५८-७६०	,,	,,	,,	११	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	७६१-७६२	,,	,,	,,	१२	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	७६३-७६४	,,	,,	,,	१३	१-२	,,	,,	४	१-२
,,	७६५-७६७	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	५	१	१-३
,,	७६८-७७०	,,	,,	,,	१५	१-३	,	,,	२	१-३
,,	७७१-७७२	,,	,,	,,	१६	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	७७३-७७५	,,	,,	,,	१७	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	७७६-७७८	,,	,,	,,	१८	१-३	,,	६	१	१-३
,,	७७९-७८१	,,	,,	,,	१९	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	७८२-२८४	,,	,,	,,	२०	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	७८५-७८९	,,	,,	३	१	१-५	१३	१	१	१-५
,,	७९०-७९३	,,	,,	,,	२	१-४	,,	,,	२	१-४
,,	७९४-७९९	,,	,,	,,	३	१-६	,,	२	१	१-६
,,	८००-८०२	,,	,,	,,	४	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	८०३-८०५	,,	,,	,,	५	१-३	,,	३	१	१-३
,,	८०६-८०७	,,	,,	,,	६	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	८०८-८०९	,,	,,	,,	७	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	८१०	,,	,,	,,	८	१	,,	४	१	१
,,	८११	,,	,,	,,	९	१	,,	,,	२	१
,,	८१२-८१४	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	८१५-८१७	,,	,,	,,	११	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	८१८-८२०	,,	,,	,,	१२	१-३	,,	,,	५	१-३
,,	८२१-८२३	,,	,,	,,	१३	१-३	,,	५	१	१-३
,,	८२४-८२६	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	८२७-८२९	,,	,,	,,	१५	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	८३०-८३२	,,	,,	,,	१६	१-३	,,	६	१	१-३
,,	८३३-८३५	,,	,,	,,	१७	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	८३६-८३८	,,	,,	,,	१८	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	८३९-८४१	,,	७	१	१	१-३	१४	१	१	१-३
,,	८४२-८४३	,,	,,	,,	२	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	८४४-८४६	,,	,,	,,	३	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	८४७-८४९	,,	,,	,,	४	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	८५०-८५२	,,	,,	,,	५	१-३	,,	,,	५	१-३
,,	८५३-८५५	,,	,,	,,	६	१-३	,,	२	१	१-३
,,	८५६-८५८	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	८५९-८६१	,,	,,	,,	८	१-३	,,	,,	३	१-३

एतत्कोशीयो द्वयङ्क प्रकार		प्राचीनः पञ्चाङ्क प्रकार					प्राचीनश्च चतुरङ्क प्रकारः			
आर्चिक-	मंत्र-	आर्चिक-	प्रपाठक-	अर्ध-	सूक्त-	मंत्र-	अध्याय-	खंड-	सूक्त-	मंत्र-
२	८६२	२	७	१	९	१	१४	२	४	१
,,	८६३ ८६४	,,	,,	,,	१०	१-२	,,	३	१	१-२
,,	८६५-८६७	,,	,,	,,	११	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	८६८-८७०	,,	,,	,,	१२	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	८७१-८७३	,,	,,	,,	१३	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	८७४-८७६	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	४	१	१-३
,,	८७७-८८१	,,	,,	,,	१५	१-५	,,	,,	२	१-८
,,	८८२-८८४	,,	,,	,,	१६	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	८८५-८८७	,,	,,	२	१	१-३	१५	१	१	१-३
,,	८८८-८९०	,,	,,	,,	२	१-३	,,	,,	२	१
,,	८९१-८९३	,,	,,	,,	३	१-२	,,	,,	३	१-३
,,	८९४-८९५	,,	,,	,,	४	१-२	,,	,,	४	१-२
,,	८९६-८९८	,,	,	,,	५	१-३	,,	२	१	१-३
,,	८९९-९०१	,,	,,	,,	६	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	९०२-९०३	,,	,,	,,	७	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	९०४-९०५	,,	,,	,,	८	१-२	,,	,,	४	१-२
,,	९०६-९०८	,,	,,	,,	९	१-३	;,	३	१	१-३
,,	९०९-९१०	,,	,,	,,	१०	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	९११-९१३	,,	,,	,,	११	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	९१४-९१६	,,	,,	,,	१२	१-३	,,	४	१	१-३
,,	९१७-९१९	,,	,,	,,	१३	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	९२०-९२२	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	९२३-९२४	,,	,,	३	१	१-२	१६	१	१	१-२
,,	९२५-९२८	,,	,,	,,	२	१-४	,,	,,	२	१-४
,,	९२९-९३०	,,	,,	,,	३	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	९३१-९३२	,,	,,	,,	४	१-२	,,	,,	४	१-२
,,	९३३-९३४	,,	,,	,,	५	१-२	,,	,,	५	१-२
,,	९३५	,,	,,	,,	६	१	,,	२	१	१
,,	९३६	,,	,,	,,	७	१	,,	,,	२	१
,,	९३७-९३८	,,	,,	,,	८	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	९३९	,,	,,	,,	९	१	,,	,,	४	१
,,	९४०-९४२	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	,,	५	१-३
,,	९४३	,,	,,	,,	११	१	,,	३	१	१
,,	९४४	,,	,,	,,	१२	१	,,	,,	२	१
,,	९४५	,,	,,	,,	१३	१	,,	,,	३	१
,,	९४६-९४८	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	९४९-९५१	,,	,,	,,	१५	१-३	,,	,,	५	१-३
,,	९५२-९५४	,,	,,	,,	१६	१-३	,,	,,	६	१-३

एतत्कोषीयो द्वयङ्कः प्रकार		प्राचीन पञ्चाङ्क प्रकार					प्राचीनश्चतुरङ्क प्रकार			
आह्निक-	मंत्र-	आह्निक-	प्रपाठक-	अर्ध-	सूक्त-	मंत्र-	अध्याय-	खण्ड-	सूक्त-	मंत्र-
२	९५५-९५६	२	७	३	१७	१-२	१६	४	१	१-२
,,	९५७-९५८	,,	,,	,,	१८	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	९५९-९६०	,,	,,	,,	१९	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	९६१-९६३	,,	,,	,,	२०	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	९६४-९६६	,,	,,	,,	२१	१-३	,,	,,	५	१-३
,,	९६७-९६९	,,	८	१	१	१-३	१७	१	१	१-३
,,	९७०-९७२	,,	,,	,,	२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	९७३-९७४	,,	,,	,,	३	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	९७५-९७७	,,	,,	,,	४	१-३	,,	,,	४	१ ३
,,	९७८-९८०	,,	,,	,,	५	१-३	,,	२	१	१-३
,,	९८१-९८३	,,	,	,,	६	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	९८४-९८६	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	९८७-९८८	,,	,,	,,	८	१-२	,,	,,	४	१-२
,,	९८९-९९१	,,	,,	,,	९	१-३	,,	३	१	१-३
,,	९९२-९९४	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	९९५-९९७	,,	,,	,,	११	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	९९८-१०००	,,	,,	,,	१२	१-३	,,	४	१	१-३
,,	१००१-१००३	,,	,,	,,	१३	१-३	,,	,,	२	१-४
,,	१००४-१००६	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	१००७-१००९	,,	,,	२	१	१-३	१८	१	१	१-३
,,	१०१०-१०१२	,,	,,	,,	२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	१०१३-१०१५	,,	,,	,,	३	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	१०१६-१०१८	,,	,,	,,	४	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	१०१९-१०२४	,,	,,	,,	५	१-६	,,	२	१	१-६
,,	१०२५-१०२६	,,	,,	,,	६	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	१०२७-१०२८	,,	,,	,,	७	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	१०२९-१०३१	,,	,,	,,	८	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	१०३२-१०३३	,,	,,	,,	९	१-२	,,	,,	५	१-२
,,	१०३४-१०३६	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	३	१	१-३
,,	१०३७-१०३८	,,	,,	,,	११	१-२	,,	,,	२	१-२
,,	१०३९-१०४०	,,	,,	,,	१२	१-२	,,	,,	३	१-२
,,	१०४१-१०४२	,,	,,	,,	१३	१-२	,,	,,	४	१-२
,,	१०४३-१०४५	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	,,	५	१-३
,,	१०४६-१०४८	,,	,,	,,	१५	१-३	,,	,,	६	१-३
,,	१०४९-१०५०	,,	,,	,,	१६	१-३	,,	४	१	१-३
,,	१०५२-१०५४	,,	,,	,,	१७	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	१०५५-१०५७	,,	,,	,,	१८	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	१०५८-१०६०	,,	,,	,,	१९	१-३	,,	,,	४	१-३

एतत्कोषीयो द्वयङ्क प्रकार		प्राचीन पञ्चाङ्क प्रकार					प्राचीनश्चतुरङ्क प्रकार			
आह्निक-	मंत्र-	आह्निक-	प्रपाठक-	अर्ध-	सूक्त-	मंत्र-	अध्याय-	खण्ड-	सूक्त-	मंत्र-
२	१०६१-१०६३	२	८	३	१	१-३	१९	१	१	१-३
,,	१०६४-१०६७	,,	,,	,,	२	१-४	,,	,,	२	१-४
,,	१०६८-१०७०	,,	,	,,	३	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	१०७१-१०७२	,,	,,	,,	४	१-२	,	,,	४	१-२
,,	१०७३-१०७४	,,	,,	,,	५	१-२	,,	,,	५	१-२
,,	१०७५-१०७७	,,	,,	,,	६	१-३	,,	२	१	१-३
,,	१०७८-१०८०	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	१०८१-१०८३	,,	,,	,,	८	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	१०८४-१०८६	,,	,,	,,	९	१ ३	,,	,,	४	१-३
,,	१०८७-१०८९	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	३	१	१-३
,,	१०९०-१०९२	,,	,,	,,	११	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	१०९३-१०९५	,,	,,	,,	१२	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	१०९६-१०९८	,,	,,	,,	१३	१-३	,,	४	१	१-३
,,	१०९९-११०१	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	११०२-११०४	,,	,,	,,	१५	१-३	,,	,,	३	१-३
,	११०५-११०७	,,	,,	,,	१६	१-३	,,	५	१	१-३
,,	११०८-१११०	,,	,,	,,	१७	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	११११-१११४	,,	,,	,,	१८	१-४	,,	,,	३	१-३
,,	१११५-१११७	,,	९	१	१	१-३	२०	१	१	१-३
,	१११८-११२०	,,	,,	,,	२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	११२१-११२३	,,	,,	,,	३	१-३	,,	,,	३	१-३
,	११२४-११२६	,,	,,	,,	४	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	११२७-११२९	,,	,,	,,	५	१-३	,,	,,	५	१-३
,,	११३०-११३१	,,	,,	,,	६	१-२	,,	२	१	१-३
,,	११३२-११३४	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	११३५-११३७	,,	,	,,	८	१-३	,,	,,	३	१-३
,	११३८-११३९	,,	,,	,,	९	१-२	,,	,,	४	१-२
,	११४०-११४२	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	३	१	१-३
,,	११४३-११४५	,,	,,	,,	११	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	११४६-११४७	,,	,,	,,	१२	१-२	,,	,,	३	१-३
,,	११४८-११५०	,,	,,	,,	१३	१-३	,,	,	४	१-३
,	११५१-११५३	,,	,,	,,	१४	१-३	,,	४	१	१-३
,,	११५४-११५६	,,	,,	,,	१५	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	११५७-११५९	,,	,,	,,	१६	१-३	,,	,,	३	१-३
,	११६०-११६२	,,	,,	,,	१७	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	११६३-११६५	,,	,,	,,	१८	१-३	,,	५	१	१-२
,,	११६६-११७१	,,	,,	२	१	१-६	,,	,,	२	१-६
,,	११७२-११७३	,,	,,	,,	२	१-२	,,	६	१	१-२

एतत्कोषीयो द्वयङ्क प्रकार		प्राचीन. पञ्चाङ्क प्रकार					प्राचीनश् चतुरङ्क प्रकार			
आह्निक-	मंत्र-	आह्निक-	प्रपाठक-	अर्ध-	सूक्त-	मंत्र-	अध्याय-	खंड-	सूक्त-	मंत्र-
२	११७४	२	९	२	३	१	२०	६	२	१
,,	११७५	,,	,,	,,	४	१	,,	,,	३	१
,,	११७६	,,	,,	,,	५	१	,,	,,	४	१
,,	११७७	,,	,,	,,	६	१	,,	,,	५	१
,,	११७८-११८०	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	६	१-३
,,	११८१-११८३	,,	,,	,,	८	१-३	,,	,,	७	१-३
,,	११८४-११८६	,,	,,	,,	९	१-३	,,	७	१	१-३
,,	११८७-११८९	,,	,,	,,	१०	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	११९०-११९२	,,	,,	,,	११	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	११९३-११९५	,,	,,	,,	१२	१-३	,,	,,	४	१-३

एतत्कोषीयो द्वयङ्क प्रकार		प्राचीन पञ्चाङ्क प्रकार					प्राचीनश् चतुरङ्क प्रकार			
आह्निक-	मंत्र-	आह्निक-	प्रपाठक-	अर्ध-	सूक्त-	मंत्र-	अध्याय-	खंड-	सूक्त-	मंत्र-
२	११९६-११९८	२	९	२	१३	१-३	२०	७	५	१-३
,,	११९९-१२०१	,,	,,	३	१	१-३	२१	१	१	१-३
,,	१२०२-१२०४	,,	,,	,,	२	१-३	,,	,,	२	१-३
,,	१२०५-१२०७	,,	,,	,,	३	१-३	,,	,,	३	१-३
,,	१२०८-१२१०	,,	,,	,,	४	१-३	,,	,,	४	१-३
,,	१२११-१२१३	,,	,,	,,	५	१-३	,,	,,	५	१-३
,,	१२१४ १२१६	,,	,,	,,	६	१-३	,,	,,	६	१-३
,,	१२१७-१२१९	,,	,,	,,	७	१-३	,,	,,	७	१-३
,,	१२२०-१२२२	,,	,,	,,	८	१-३	,,	,,	८	१ ३
,,	१२२३-१२२५	,,	,,	,,	९	१-३	,,	,,	९	१-३

२. शंपा· RW· इत्याथर्वणसंस्करणयोः स्थलाङ्कनसंवादनम्

शंपा.			<>	RW		
काण्ड-	सूक्त-	मंत्र-		काण्ड-	सूक्त-	मंत्र-
७	६	१-२ }	=	७	६	१-४
,,	७	१-२ }				
,,	४६	१ }	=	,,	४५	१-२
,,	४७	१ }				
,,	७०	१-२ }	=	,,	६८	१-३
,,	७१	१ }				
,,	७५	१-२ }	=	,,	७२	१-३
,,	७६	१ }				
,,	८०	१-४ }	=	,,	७६	१-६
,,	८१	१-२ }				
८	१०	१-१३	=	८	१०	१-७
,,	११	१-१०	=	,,	,,	८-१७
,,	१२	१-८	=	,,	,,	१८-२१
,,	१३	१-१६	=	,,	,,	२२-२५
,,	१४	१-१६	=	,,	,,	२६-२९
,,	१५	१-४	=	,,	,,	३०-३३
९	६	१-१७	=	९	६	१-१७

शंपा.			<>	RW.		
काण्ड-	सूक्त-	मंत्र-		काण्ड-	सूक्त-	मंत्र-
९	७	१-१३	=	९	६	१८-३०
,,	८	१-९	=	,,	,,	३१-३९
,,	९	१-१०	=	,,	,,	४०-४४
,,	१०	१-१०	=	,,	,,	४५-४८
,,	११	१-१४	=	,,	,,	४९-६२
,,	१२	१-२६	=	,,	७	१-२६
,,	१३	१-२२	=	,,	८	१-२२
,,	१४	,,	=	,,	९	,,
,,	१५	१-२८	=	,,	१०	१-२८
११	३	१-३१	=	११	३	१-३१
,,	४	१-१८	=	,,	,,	३२-४९
,,	५	१-७	=	,,	,,	५०-५६
१२	५	१-६	=	१२	५	१-६
,,	६	१-५	=	,,	,,	७-११
,,	७	१-१६	=	,,	,,	१२-२७
,,	८	१-१०	=	,,	,,	२८-३८
,,	९	९-८	=	,,	,,	३९-४६

शंपा.			<>	RW.		
काण्ड-	सूक्त-	मंत्र-		काण्ड-	सूक्त-	मंत्र-
१२	१०	१-१५	=	१२	५	४७-६१
,,	११	१-१२	=	,,	,,	६२-७३
१३	४	१-१३	=	१३	४	१-१३
,,	५	१-८	=	,,	,,	१४-२१
,,	६	१ ७	=	,,	,,	२२-२८
,,	७	१-१७	=	,,	,,	२९-४५
,,	८	१-६	=	,,	,,	४६-५१
,,	९	१-५	=	,,	,,	५२-५६
१५	२	१-२८	=	१५	२	१-४
,,	४	१-१८	=	,,	४	१-६
,,	५	१-१६	=	,,	५	१-७
,,	६	१-२६	=	,,	६	१-९
,,	१३	१-१४	=	,,	१३	१-९
,,	१४	१-२४	=	,,	१४	१-१२
१६	५	१-१०	=	१६	५	१-६
,,	८	१-३३	=	,,	८	१-२७

३. प्रस्तुतकोषीय आधिपृष्ठिको वैयुत्पत्तिक-स्तम्भविभागः

(THE PAGE-PLAN OF THE ETYMO-GRAMMATICAL COLUMNS IN THE CONCORDANCE)

गुर्वी कृष्णा मुद्रा The bolder black type.	लघ्वी कृष्णा मुद्रा The smaller black type			
१म स्तम्भ 1st Column	२य स्तम्भ 2nd Column	३य. स्तम्भ 3rd Column	४र्थ स्तम्भ 4th Column	५म स्तम्भ 5th Col
१. प्रतिपरामर्शीया निर्देशाः cross-referential entries	×	×	×	×
२. उपसर्ग-व्यतिरिक्ता निपाता. adnominal prepositions & particles	→ समासाश्च तद्धिताश्च compounds & secondary formations.	×	×	×
३. अयौगिकनिर्देशानि व्ययानि प्रातिपदिकानि unpedegreed declinables	→ १. नामधातवः denominatives → २ समासा. compounds → ३ समानादिवर्णास्तद्धिता homo-vocalic secondary derivatives →	→ कृत primary derivative → { १ समासाः compounds २. समानादिवर्णास्तद्धिता· homo-vocalic secondary derivatives → } → समासा compounds → { विभिन्नादिवर्णास्तद्धिता alls-vocalic secondary derivatives }	→ समासा compounds × × → समासा. compounds → { विभिन्नादिवर्णास्तद्धिताः allo-vocalic secondary derivatives } → समासा compounds → समासा compounds	× × ×
४. उपसृष्टाऽनुपसृष्टा मूलधातवः primary roots, simple as well as composite	→ १ व्ययाः कृतः declinable derivatives → २. अ-व्यया कृत indeclinable derivatives	→ { १ नामधातव denominatives २. समासाः compounds ३ समानादिवर्णास्तद्धिता. homo-vocalic secondary derivatives } → → उपचयात्मका अव्यया. कृत· extensional absolutives & infinitives	→ कृत Primary derivatives → समासा compounds → विभिन्नादिवर्णास्तद्धिता allo-vocalic secondary derivatives × ×	→ समासा. compounds " " " " × ×

४. मूलाऽऽर्यभाषीयस्य भृँ इत्यस्य त्रिवृत्तविपरिणाम-प्रस्तारः

(THE THREE-FOLD VARIATIONAL EXPANSION OF THE UR-ARYAN भृँ)

(क) भृ(भृँ)र्[1]

- भँर्
  - हँर्
    - ॲर्
      - [2]नर्
        - त्र — न
        - ना — न
    - हन्
      - अन्
      - ह्न — न
  - फँर्
    - पँर् — पन् — प्न — न
    - फन् — फ्न — ह्न — न
  - बँर्
    - वँर् — वन् — व्न — न
    - बन् — ब्न — न
  - मँर् — मन् — म्न — न
  - भन् — भ्न — ह्न — न
- भर्
  - हर्
    - हा — ह — अ
    - अर् — आ — अ
    - ह्र
      - ह — अ
      - र — ल
  - फर्
    - हर्
    - फ्र — फ
      - प
      - ह — अ
    - फा — फ
      - प
      - ह — अ
    - पर्
      - प्र — प
      - पा — प
  - बर्
    - बा — ब
    - ब्र — ब
    - वर्
      - वा — व
      - व्र — व
  - मर्
    - मा — म
    - म्र — म
  - भ्र
    - भ — ह — अ
    - ह्र
      - ह — अ
      - र — ल
  - भा — हा — ह — अ

[1] प्रस्तारगतेषु ध्वनिषु सर्वत्र स्वराङ्कनाऽभावेऽपि स्वाभाविकी सस्वरता सुस्थिता द्रष्टव्या ।

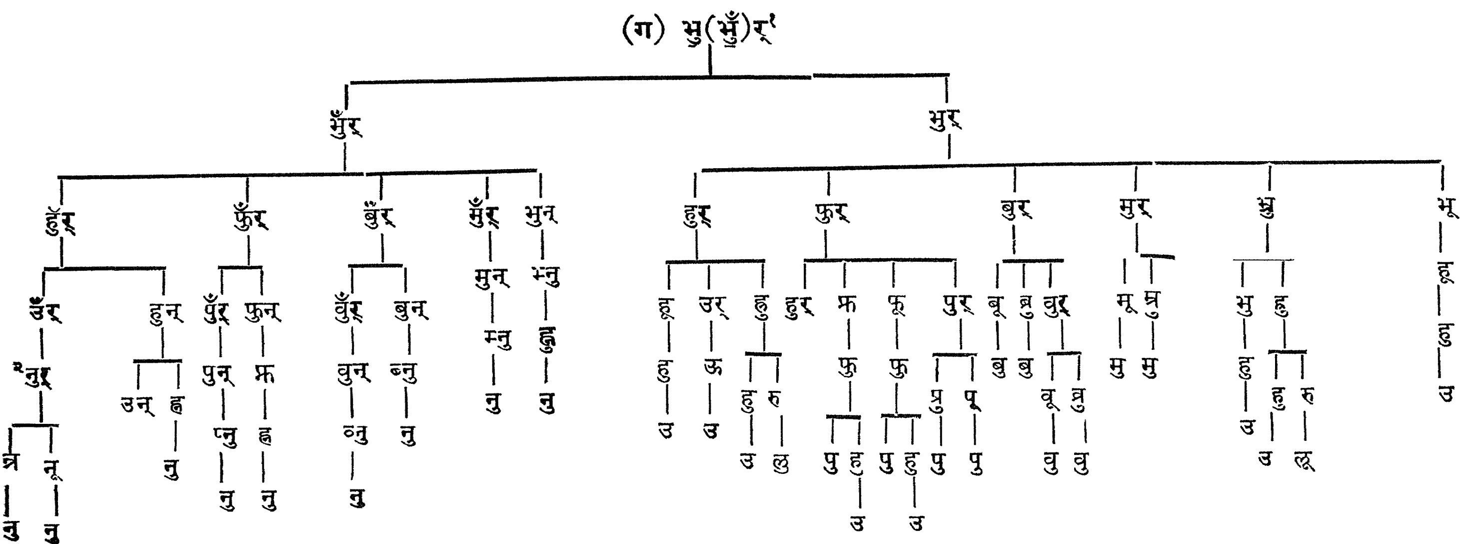
[2] एतत्-प्रभृति पूर्ववर्तिनौ रषौ निमित्तीकृत्याऽऽविर्भावुको न् > ण् इति विपरिणामस्तत्र तत्र यथासंभवं संगतो द्रष्टव्य ।

(ख) भि(भिँ)र्¹

- भिँर्
  - हिँर्
    - इँर् — ²निर्
      - त्रि — नि
      - नी — नि
    - हिन्
      - इन्
      - ह्नि — नि
  - फिँर्
    - पिँर् — पिन् — प्नि — नि
    - फिन् — फ्नि — ह्नि — नि
  - बिँर्
    - विँर् — विन् — व्नि — नि
    - बिन् — ब्नि — नि
  - मिँर् — मिन् — म्नि — नि
  - भिन् — भ्नि — ह्नि — नि
- भिर्
  - हिर्
    - ही — हि — इ
    - इर् — ई — इ
    - ह्रि
      - हि — इ
      - रि — लि
  - फिर्
    - हिर्
    - फ्रि — फि
      - पि
      - हि — इ
    - फी — फि
      - पि
      - हि — इ
    - पिर्
      - प्रि — पि
      - पी — पि
  - बिर्
    - बी — बि
    - ब्रि — बि
    - विर्
      - वी — वि
      - व्रि — वि
  - मिर्
    - मी — मि
    - म्रि — मि
  - भ्रि
    - भि — हि — इ
    - ह्रि
      - हि — इ
      - रि — लि
  - भी — ही — हि — इ

¹प्रस्तारगतेषु ध्वनिषु सर्वत्र स्वराङ्कनाऽभावेऽपि स्वाभाविकी सस्वरता सुस्थिता द्रष्टव्या ।

²एतत्-प्रभृति पूर्ववर्तिनौ रषौ निमित्तीकृत्याऽऽविर्भावुको न् > ण् इति विपरिणामस्तत्र तत्र यथासंभवं संगतो द्रष्टव्य. ।

[1]प्रस्तारगतेषु ध्वनिषु सर्वत्र स्वराङ्कनाऽभावेऽपि स्वाभाविकी सस्वरता सुस्थिता द्रष्टव्या ।

[2]एतत्-प्रभृति पूर्ववर्तिनौ रषौ निमित्तीकृत्याऽऽविर्भविको न>ण् इति विपरिणामस्तत्र तत्र यथासंभवं संगतो द्रष्टव्य ।

अथ

वैदिक-पदानुक्रम-कोषे

सांहितिके प्रथमे विभागे

प्रथमः खण्डः

अ

-अ[a], अन्[b].

अ- इदम्–,एतद्- द्र.

√अंश् (बधा.)[c], अनुशामहै[d] ऋ ८, २७,२२, आनश्यताम्[e] ऋ ६, २६,७.

आनशे[f] ऋ ५ ७,८, १०,१००, २, तै २, ५, ४, ३¶; शौ ६, ११३, १[g]; ३, आनशे[f] ऋ १, ८४,६, ५,८१, ५, ९, ४८, ५, १०,९६,७, ¶मै १,७,३[h], २, ५,५,११; ३,२,९; ¶काठ २०, ५, ११; ३०, ४; ¶क ३१, ७, १३; ४६, ७; †कौ २, १८९, ३००; †जै ३, १७, ११, २४, १६, शौ २०,३१,२†; पै २०, १५, ७[i]; आनंश[j] ऋ ८, ६८, ८, क ४८, १३[k], शौ ६, ४९, १[k], पै १९,३१,१४[k], आनाश काठ ३५,१४[k], आनाश ऋ ६, १६, २६ ; काठ २६, ११†, आनश[l] मै ३, २, ३; आनशुः ऋ १,५२, १४, ६,२२, ४; ८, ३,१३, ९,१०८,४[m], १०,५३, [१०(६३,४)], ६६, २, १४७, ३; तै ५,७,२,२[n], मै २,३,८[o]; ७, १२[n], काठ २१, १४[p], शौ †२०,३६,४,५०,१, आनशुः ऋ १, ११०, ४, १५१,९; १६४, २३,२,२३,२,८,३,१६[q], १०, ६३,[४ (५३, १०)] मै १, ३, ३९†[q], काठ २२, १०[n], ३८, १३[n], क ३५, ४[n], †शौ ९, १५,१. २०,१०,१, ५९,२; पै १६,६८,१†,आनश[r] ऋ३,६०, १; १०, ६२,१[s], आनश ऋ ४, ३६,४ [अनु°,उद्°,वि°,सम्°].

आनशान[t]- -न मै ४, १४,१७, -ना. खि ४, १०, १, ३ ; मा ३२, १० , का ३५, ३, ७; तै ३,१,९,२, काठ ३०, ६; शौ २,१,५; ६,४७,३; १९,५६,३; पै २,६,३; ३,८,३; १९, ४३, १२.

अंश[u]- -श ऋ २, १, ४, २७, १; ५, ४२, ५ ; ७, ३२, १२, मा ३४,५४†, का ३३,२,१७†; मै १,६,१२[२]¶, काठ ११,१२†; शौ ६,४,२, २०, ५९,३†; पै ६,१९,४,१९,२,२; –शम् ऋ १,१०२,४; २,१९,५, ३, ४५, ४. तै ७, १, ६, २[२]¶, शौ ७, ५२,४; ११, ८, २; पै २,२३, १, ३,३६,५†; ५, १३,४,१६, ४, १२,६,७, १५,१३,२; १८, २५, १?; –शस्य मै १, ६, १२¶, –शा ऋ ५, ८६, ५, १०, १०६, ९, –शाः ऋ १०,

---

[a]) नलोप (पा६,१,७३)। अ-क-, अ-कनिष्ठ- प्रभृ द्र ।

[b]) नुडागमः (पा ६,३,७४)। अन्-भक्त- प्रभृ द्र. ।

[c]) =√अश्, √नंश,√नश् (व्याप्तौ)। धा व्याप्ति-विभाजनादिषु वृत्ति ।

[d]) तु पपा.प्रभृ. WSR. च, वैतु GW. ORN. नशामहै (<√नश्) इति ।

[e]) पाप्र. लिङि आद्याऽकारदीर्घत्वनुड्भ्यां संकेत्यमाना लिट्-प्रकारताऽङ्गस्य उस. (पा ७,४,७)।

[f]) एतदादिषु पाप्र (७,४,७२)<√अश् (व्याप्तौ)।

[g]) धा. भक्षणे वृत्तिः (तु. टि. ?मध्येहिन)। सपा पै १९,३३,११ आ(आ-अ)हरत् इति पाभे.।

[h]) सपा काठ ९,१ अश्नुते इति पाभे. ।

[i]) सपा. शौ ७,६६,१ अपीपतत् इति पाभे ।

[j]) प्रपु१ लित्-स्वर.।

[k]) सपा. आनंश<>आनाश(आपश्रौ १४,२९,३ च) इति, तैआ ६,१०,१ चकार इति, जैमि २, २२३ विवेद इति च पाभे. ।

[l]) सपा. तै ५,२,३,१ परीयाय इति पाभे. ।

[m]) सपा कौ २,२८९ आशत इति पाभे. ।

[n]) महिमानमानशु' >सपा. पै १९,४०, १४ स्वंरा-रुरुहु. इति पाभे. ।

[o]) सपा. शौ २,३५, १ आनृधुः इति, तै ३, २,८,३ आनृहु. इति पाभे. ।

[p]) सपा. मा १९,६१ का २१, ४, ११ मै ४, १०, ६ तैब्रा २,६,१६,१ आशु' इति पाभे ।

[q]) सपा कौ २,७१३ आशत इति पाभे. ।

[r]) मपु३ ।

[s]) सपा तैब्रा ३,७,६,१४ आपश्रौ ४, ८, ४ अश्याम् इति पाभे. ।

[t]) कानजन्ते चित्स्वरः (पा ६,१,१६३) ।

[u]) बप्रा । नाप.पु.([विजित-द्रव्य-, सत्यंकारलक्षण-मूल्य-, रिक्थात्मक- प्रभृ एतद्रूप-] भाग-, पक्ष-, सहाय-, पण-, ग्लह- प्रभृ. , व्या. [आदित्यानामन्यतम-]) । व्यु.? अ(<√अश् [व्याप्तौ] वा √अन् वा)+शम् [अव्य.] इति या २,५;<√अंश् इति वाच. प्रभृ , <√अश् (व्याप्तौ) इत्यर्वाञ्च. । पाप्र. घञन्ते वृषाद्याद्युदात्तत्वं

३१,३; -शान् शौ ११, १, ५; पै १६, ८९, ५; -शाय ऋ १, ११२,१, मा १०, ५, का ११, ४,२, तै १,८, १३, ३, मै २, ६,११, काठ १५,७; -शेन मै, ३,८,४, काठ ८, १७, पै २०, ३५,१. [°श- भूत°]

?अंश-ध्री– अंस-ध्री- टि. द्र

¶अंश-प्रासु[a]– -स मै १,६,१२

¶अंश-भू[b]– -भुवा तै ६, ४, ८, २,३.

अंशु[c]– -शव ऋ ८,९, ११, ५३, ४, खि ३,५, ४, तै ६,४, ४, ४¶, ¶मै ३,७,४,९,१, ४,५,४, ५, ¶काठ २४, ५, २६, २, १०[२]; २७, ६, ¶क ३७, ६, ४०, ५; ४१,८[२]; ४२,६, जै ४,१८,८†, शौ ९,६,१४, ११,१,१८; १९, ६, १६, २०, १४२, ४†, पै ९, ५,१४, १६, १०,८, १११,१४, -शवे ऋ १,४६,१०; -शु ऋ ३,३६,६, ४,२२,८, ५,४३,४; ९, [६२,४ (८२ १)], ६८,४, ७४,२,५; ८९,६, ९१,३; ९२, १; १०, १७, १२; १३, ९४, १०; मा ७, २६†; १८, १९, २०,२७, का ७,११, १†, १९, ७,१,२२,२,४; तै १,२, ६, १, ३,१,८,३¶, १०, १†,४,७,७, १,६,६,१०,१¶, मै २, ११,५, ३, ४, १[२]¶, काठ १८, ११; २१,११[२]; ३४,३, ३५, ८[३]†[२], क २८,११; ४८, ९†, †कौ १, ४७३, २,३५८, ४, ७; ५, ८; जे १, ३१, ६,४९,७†, ३,३०, १†, शौ ५, २९, १२;१३, पै ६,९,१,१३,९, १५, १६, २०, १२, ८†; -शु ऽ-शु' मा ५,७, का ५,२,५, तै १,२, ११, १, ६,२,२,४; मै १, २, ७, ३,८, २, काठ २,८; २४, ९. क २, २, ३८, २; -शुना ऋ ४,५८, १, मा १७, ८९†, २०, २७, का १९,१, ३†, २२,२,४, तै १,२,६,१, मै १, ६,२[२]†, काठ ४०, ७; कौ १, ३०५, जै १, ३२, ३; पै ८, १३, १†, -†शुभिः ऋ १, ९१, [१७[d], ९,६७,२८[d]], ९,१५,५, मा १२, ११४[d]; का १३, ७,१३[d], तै ६, ४,५,७¶, मै ४, ५, ५¶, काठ ३५, १३[d], कौ २, ६२०; जै ३,५०,७, पै १६ ७१,२$,२०, ५१, ५[d], -शुभ्याम् मा ७,१, का ७,१,१, तै १,४, २, १, ६, ४,५,३; मै १,३,४; काठ ४,१, २७, १, क ३, १, ४२, १, -शुम् ऋ १, १३७, [३ (९, ६५,१५)], ३,३६, ७, ४, २६, ६, ५,३६,१;६,१७, ११, २०, ६; ७, ९८,१; ८,५,२६; ७२, २, ९, ६८, ६; ७२, ६; ८६, ४६ [(८५,१०) ९५, ४]; ९७, १४, १०, ९४, ९ ; ११३, २; १४९, ५, खि १, २,८; तै २, ३,५,३¶, ४, १४, १, ¶३,२, २,१,३, ४, ३; ¶६, ६, १०, १, २, मै ४, ९, २७, १२, २, काठ २९,६[२]¶, ३५,१४[e]। ४०, ५[f], क ४५, ७[२]¶, ४८, १३, कौ १,२९८, २,१५७†; जै ३, १५, ५†, ४, १०, ४, शौ ७, ८६, ६, २०, ८७, १†, पै १, १०२, ४, २०, ४१,४, -शुषु मा ८,५७, का ९, ७,४, -शू तै ६,४, ५, ३¶, -शून् तै ६, ४,४, ४¶, ६,९,२, मै ४,७, ७[२]¶; ¶काठ २६, १०; २७, १[२]; ३०,७, ¶क ४१, ८; ४२, १[२], शौ ५, २०, १०, ६, ४९, २[e], ११,१,९; १२, ३,२०; पै १, ९६,२; ५,३६, ६, ९,६,९, २४, १०, १६, ८९, ९ , १७, ३७,१०, १९,३१, १५; -०शो मा ७,३, का ७, १, ३; शौ ७, ८६, ३, -शो ऋ १, १२५,३, २, १३, १, ३, ४८, २; ४,१, १९,२५,३; ९, ९६, ८, १०७, १२, १०,९४,८, तै ६,६, १०, २¶; काठ २९, ६[२]¶, क ४५,

(पा ६,१,२०३) द्र । विस्तरस्तु वैश अन्वेष्य ।

[a]) नाप. ([पणप्रक्षेपक-] कितव-)। उस. उप कर्तरि अण् प्र. कृत्स्वर प्रकृत्या (वैतु SW. षस. इति)।

[b]) नाप.(अंशभाज्-, सभूयकारिन्-,सहाय)। उस. उप. √भू(प्राप्तौ) + क्विप् प्र. धास्व प्रकृत्या(पा६,१,१६२; २,१३९)।

[c]) बप्रा.। नाप. पुं. (सोम-, तदंश-, [सोम-] ग्रह-प्रभृ.), व्यप. (ऋषि- [ऋ८,५,२६])। अंशु' अंशेन व्याख्यात इति या २,५, १२, ३६। उः प्र. तत्स्वरेण चान्तोदात्तो भवतीत्येवेह विशेष' (तु पाउ १, २७; पा ३,१,३)।

[d]) सपा. तै १,८,३२,१ तैआ ३,१७,१ आपश्रौ १४, २९,१ ऊतिभिः इति पाभे.।

[e]) सपा. अशुम् (आपश्रौ १४, २९,३ च)<>अशून् (हिश्रौ १२,७,१९ च) इति पाभे ।

[f]) सपा. आपश्रौ १६,३४,४ अशुना इति पाभे.।

७[२]¶, †कौ १,५१४; २,११७, †जै १, ५३, ४; ३, १२, ४. [°शु- अन्°, उप°, तृत°, सुमत्°, सोम°]

अंशु-मत्[a]- -मत् तै ३, २, २, १¶; -मन्तम् खि १, ७, ८, शौ १३, २,७, पै १८, २१,१, -मन्ति तै ३, २,२,१¶, -मान् शौ ८,१,२, पै १६,१,२.

अंशुमती[b]- -ती. शौ ८, ७, ४; पै १६,१२,४, -†तीम् ऋ ८,९६, १३; काठ २८, ४, क ४४,४; कौ १, ३२३, जै १, ३४, १; शौ २०, १३७, ७, -त्या ऋ ८, ९६, १४, १५, खि ३,९,१, †शौ २०, १३७, ८;९.

अंस[c]- -स पै ४, १४, ७, -सम् पै १३, १०, १०, -सयो. ऋ ५, ५७, ६; †मै ४, ११,४; १४, १८, पै १६, १४७, ६; -सा मै ४, १३, ४; काठ १६, २१, -सान् पै१७,२१,१, -साभ्याम् ऋ १०, १६३, २, मा २५, ३, का २७,३,२; तै ५,७, १३,१, ७,३,१६,२, मै ३, १५,३, काठ ४३,६, ५३, ३, †शौ २, ३३, २, २०,९६, १८, पै ४,७,२†, ९ ३, ११, -से तै ५, ३, १, ५¶, शौ ८,६, १३[d], -†सेषु ऋ १,६४, ४; १६६, ९; १०, १६८,३; ५,५४,११; ७, ५६, १३, मै ४, १४, १८; -सौ ऋ १, १५८, ५, मा २०, ८, का २१,७,७, तै ५, ३,१,५¶, मै ३, ११, ८; काठ २०, १०¶, ३८, ४, क३१,१२¶; शौ ९,४, ८, १२, ७, १०, २, ५, ९, १९,११,३, ९; पै १५,१२, ४, १६, २४, ७, ५३, १५, ५९, ५, १३७, ९; १३९, ७. [°स- वि°, १शिति°].

†अंस-त्र[e]- -त्रम् ऋ ८, १७,१४; कौ १, २७५. जै १, २९, ३, -त्रा ऋ ४,३४,९

अंसत्र-कोश[f]- -शम् ऋ १०, १०१,७.

¶अंस-दघ्न[g]- -घ्नम् मै १, ६, ६[२], -घ्ने मै १,२,१०.

अंस-(द्रि >)द्री[h]- -द्रीम्[i] शौ ११, १, २३, पै १६, ९१,३.

अंसे-पा(द >)द्[j]- -पात् मै २, ६, १३, काठ १३, ६; -पादम् काठ १३,६.

अंस्य[k]- -स्या. ऋ १,१९१,७.

√अंह् (गतौ)[1] अहन्- द्र.

√अंह्[l,m] (संपीडनसंहननयो)

---

[a]) विप (रथ-, सवन-, सोम- प्रमृ.)। मतुप् प्र स चोदात्तः (पा ६,१,१७६)।

[b]) विप. (वीरुध्-⌊शौ ८,७,४⌋, व्या. (नदी- ⌊,सोमरसात्मिका-कुल्या- इति GW. ⌋)। स्त्रियां ङीप. पित्वान्निघाते स्वरेऽविशेष'।

[c]) नाप. (भुजमूल-, स्कन्ध-)। √अम् (गतौ) + सन् प्र. नित्स्वरश्च (पाउ ५,२१, पा ६,१,१९७)। यत्तु शक. <√अंस् इत्याह तन्नेष्टम्। धातुरसौ नाधा. एतन्मूल इत्यस्य सुवचतरत्वात्।

[d]) सपा. पै १६, ८०,५ अहिम् इति पाभे ।

[e]) नाप. (कवच-) । बस उप. घञर्थे कः प्र पूप. च प्रकृतिस्वरः। यद्वा उस. उप. √त्रै + क. प्र. (पा ३, २, ३)। पूप प्रकृतिस्वरार्थं दासीभारादित्वम् उसं (पा ६,२,४२;१३९)।

[f]) विप. [रथ- (तु टि. द्रोणा⌊ण-आ⌋हाव-, वैतु या. ⌊५, २६⌋ प्रमृ. =अवत- ⌊कूप-⌋ इति)] । बस. पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,१)।

[g]) दघ्नच् प्र. चित्स्वरश्च (पा ५, २, ३७; ६,१, १६३)।

[h]) नाप. (⌊कोण-युक्ता- वा मुष्टि-युक्ता- वा⌋ पाकस्थाली-)। उस उप. √धृ(धारणे) कर्तरि कि. प्र >°ध्रि- >°ध्री- (तु. केचन मूको PW. प्रमृ. RW. च)>वावि यनि (तु भूयांस मूको. शंपा सात. च) इति मतम् (तु वैप ४, वैतु सा. विप ⌊वेदि-⌋ इति मत्वा अंश-ध्री- इति?)। यत्तु पै. अंश- इत्याह तच्चोच्चारणमात्रे प्रादेशिकविकारः द्र.।

[i]) -ध्रियम् इति पै. मूको. तत् सम्यग् अवधेयम्।

[j]) विप.> नाप. (अनड्वाह्-)। बस. उप. =ककुद्रूप-। पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६,२, १)। पूप. सप्तम्या अलुक्। उप. लोपः समासान्तः उसं (पा ५,४,१४०)।

[k]) विप (अदृष्ट- ⌊सर्प-⌋)। तात्रभविकेऽर्थे यति प्र. द्व्यच्कत्वादाद्युदात्त (पा ४,४,११०;६,१,२१३)।

[l]) √अह् (संपीडन-संहननयो) इत्यस्यैवाऽनुनासिकोपक्रमं प्रकारान्तरमित्यर्वाचामभिसंन्धिर् भवति (तु. GW)। अयं च धा √अह् इति च यक. √अङ्घ् इत्यनेन √अघ् इत्यनेन च समानं समूलतया प्रतिपत्तव्यौ भवत इति तु तत्त्वम् अवधेयम्।

[m]) <√हन् इति या ४,२५।

अंह्[a]- अहः[b] ऋ ६, ३, १, मै ४, १४,१५†

†अंहति[c]- -तिः ऋ १,९४,२, ८, ७५, ९; तै २, ६, ११, २, मै ४, ११, ६; काठ ७, १७; पै १२,१,२, -तिभ्यः ऋ ५,५५, १०; काठ ८,१७,-तिम् ऋ ८, ६७,२,२१.

अंहस्[d]- -हः ऋ १, ४२, १, २, ३, ४, ⌊५; ८, ११, ६; १०, १२६, १⌋, २८, ६, ⌊३३,२,६, ४४,१६⌋; ३४,१५; ३, १५,३; ५९,१; ४,२,९; २, १४, ११, ६; ⌊१२,६, १०,१२६,८⌋,२०, ९, ५,३१,१३, ४५,११, ६,१, ४,३,२,४,८, ११, ६, ३७, ४; ६७,८;७,४०,४,६०,६,६६,५; ८२,७, ८, ११, ६, ९, १०४, ६; १०, ३५, १४; ३९, ११, ६३, ६, तै २, २, ७, ४¶; ३, ४, ११, ५†, ४,७, १५, ७†, ¶मै १,१०,८; १०,११[२e], १२, १३;१४,१७, ३ १६,५†, †४, १०, २, १४,९, †काठ २,१५, २१,१३, २३, १२, ¶३६, ३, ५;६[c],७,८,११, †कौ १,३६५, ४२६; २, ७०२, †जै १,३८, ४,४१, ८, ३, ४६, ८; †पै ५, ३९,१,८; १५,२०,२, -ह(:)सु शौ ६, ३५, २?[f], -हस ऋ १,१८,५; ३६, १४,५८,८,९१, १५, ९३, ८; १०६, ⌊१-६⌋, ११५, ६, ११७, ३, ११८, ८, १३६, ५[२], १८०, ५; २, २६, ४; ३३, ३; ३, ३२, १४, ४, २,८,५३, ६, ५५, ५, ५,५१, १३; ६,१६ ⌊३०;७, १५,१५⌋, ३१; ⌊४८, ८, ७, १६, १०,⌋, ७,१,१५,१५, ३, १३, ७१, ५, ⌊१०८, २३, १०, ५३,५⌋; ८, १८,६,१०, २४, २७, ३१, २; ९,५६,४, १०,२४,३; २५, ८, ३६, २; ३, ६५, १२, ६६, ५, ९७,१५ १२६. २, १३२, ७[२]; १६४,४; खि १,१२,६, २, ६ १८,५,५,१०, मा ४, १०,१२, ९[g],४०[g],८९†, १९,१०, २०, १४-१६, ३३, ४२†; का[h] ४, ४,४, १३,१,१०[g],३, ११[g],६, १५†, २१, १, ९; २२, १, १-३; ३२, ३, १३†, तै १,५, ११,५¶, ६,१२, ३†, ८,१,१; २, २, ७, ४¶, ३, १३,१[२],४, २,२-३¶, ३,१, ४, ३, २, ४, ३[२h], ४,२,६, ४†,३, १३,४[i]; ५†; ७[j],१५, १[२], २[१], ६[२], मै १,७,१[g],४[g];¶१०, २$, १०[२]; ११, १२[२], १३, २,२,१०¶,३, १[५],५,३¶, ७, १३[१]†, ३,११, ७; १०[३], १६, ५[३j], ४, ८, ९, १०,१†,१२,३†, १३, १†, ९; १४, ४†, १७[k], काठ २,१४†, ८,१४[g],१६†, ९,१¶[g],¶१०, ९[१],१०[१], ११,११[२]; १५,१२¶; १६,८[g], १३[१]†; २१, १३,१४, २२, १५[j], ३५, ४; ¶३६, ५, ६[१], ७; ३७,१८, ३८, ५[१],७†, क ८,२,४,४८,५; †कौ १,२४; ३९७, २, ७३१; ११८२[g]; ३,

---

[a]) नाप (=आहन्तृ-) इति वे., भाप.(=अंहस्-) इति सा. GW. प्रमृ.।

[b]) प्रकरणतः पञ्चम्यर्थस्याऽऽकाङ्क्षितत्वात् क्विबन्तस्य प्राति पं१ इति (तु सा GW ORN.)। सावेकाच. (पा ६, १, १६८) इति विभक्ति-स्वरे प्राप्ते न गो- (पा ६,१,१८२) इति तन्निषेधः उस.। स्याद्वा अंहस्- इत्यस्यैव द्वि१। एव तावद् द्वितीयाया पञ्चम्यर्थतया श्रूयमाणत्वात् √पा (रक्षणे) इत्यस्य द्विकर्मकता उस (तु पाम १,४,५१)।

[c]) भाप (आर्ति-,पाप- प्रमृ)। अतिच् प्र. चित्स्वरश्च (पाउ ४, ६२, पा ६,१,१६३)।

[d]) भाप, नाप.। असुन् प्र नित्स्वरश्च (पाउ ४,२१३, पा ६,१, १९७)। ⌊दे ⌊४,२⌋ <आ√हन् इति, सा ⌊का ७, १२, १⌋? √अह् (गतौ) इति, भा. तै १, ४, १४,१ अहन्- >अंहस्- इत्यपि कल्पुकः।

[e]) सकृत् पाभे ?विश्वकम् टि. द्र.।

[f]) √वह् >वाहस्- >-ह( ) सु इति शोध. [तु. सपा. पै १९, ९, ४ ?अहस.- >वाहसा इति शोधित पाठः (तु. मा२६,८ तै१,५,११,१ वाहसा ⌊तृ१⌋ इति पाभे)]।

[g]) =सपा द्राश्रौ ९,१,११ लाश्रौ ३,५,११ कौसू ७२, १४। तै१,५,३,३; ४,२,१,३,३,४ विश्वत इति पाभे.।

[h]) सकृत् =सपा. माश्रौ २,३,७,२। पागृ २, ६, ३० विश्वत. इति, अन्यतरत्र च सपा. शौ १६,४,४ अह्न· इति, ता १,३,२, ६,७,२ नाष्ट्राभ्य इति, जैमि १,८३ रक्षोभ्य· इति च पाभे।

[i]) सपा. शौ ७,८२,३ एनस. इति पाभे.।

[j]) सपा. तै ४,७,१५,२; ३[३],४[२], मै ३,१६,५[१], काठ २२,१५[१] आगसः इति। तै४,७,१५,४ एनस इति पाभे.।

[k]) =सपा. तैब्रा ३,७,१२,२। तैआ २, ३, १ कामा १२५. ६ तु एनसः इति पाभे.।

४, ८; †जै १, ३, ४; ४४, ७, २, २, १, ४, ६, १०, शौ २,४, ३; २८, १; ४, १०, १, ३; २३–२९,१[a]–७[a]; ६, ३,२, ४५,३†,९६,१†; ७, ६६, १[b]; ११७,१, ८, २, १८; ४,२३†, ७,१३; १०, ५, २२[b], ११,६, १–६; ८; १०–२१; १४, २, ४५; १९, ४४, ८; ९, पै १, १२, १, ४१, ४; २, ११, ३; २४, २–४, २६, १, २,८५,४, ४, २४, ७; २५, १, ५; २८, १–६,३३–३९, १–७; ५,१७, ८;३९,२†; ७, ३, ८, १९, ९; ९, २२, ३–२३; १३, १३,९; १५,३,८;९, १३, १–५,७–९, १४,१–९; ११, २०, ३†, १६, २, ४, ४, ८, ८, ५†, ११, ३†; १३,३; १४९, ११, १७, २३,२†, १८, ११, ५; १९,१, १५,२,२[c]; ९, ४[2d], १२, ४†, ३०,१,२, २०, ३६,२;५०,८, –हस·-हस शौ १. ३१, २, पै १,२२, २; –¶हसा तै २,४,२, ३; काठ १०, ९[२]; १०[२], –हसि ऋ १,५४, १; –हांसि ऋ ६, २,[११, १४,६ (१५,१५)]; ७, २३, २, खि २, ६, १९, ७, ५, ८, ५; शौ २०, १२, २†. [°हस्- अति°]

अंहसस्-पति[e]– -तये[f] मा ७, ३०; २२, ३१; का ७, १२,१, २४,१८,१.

अंहस्-पति– > अंहस्पत्य[g]– -त्याय[f] तै १, ४, १४, १; ६, ५,३,४; मै ३,१२,१३.

¶अ(हस्>)हो-गृही(त>)ता[h]– -ताः मै १, १०,६; १०, काठ ३६,१,५.

अं(हस्>)हो-मुच्[i]– -¶मुक् तै २,४,२,१, मै २, २, १०,४,३, ९,काठ१०,९,१०; –¶मुग्भ्याम् तै ७, ५,२२,१; मै ३,१५,११; काठ ४५, १९; –मुच मा ४, १३; का ४, ५, ५, –मुचम् ऋ १०,६३,९, खि २,४,२, तै १, ६,१२,४; २, १, ११, १†; २, ७,४¶; शौ १९,४२,४,–मुचा मै ४,१४,६; –¶मुचे तै १, ६, १२,३, ८,९,२, २,२, ७,४,४, २, २[२]; ३[२], ५, १२, ५, ७, ५, २१,१,२२,१[२], मै २, २, १०; ६, ६; ३, १५, ११[२], ४, ३, ९,१२,३, काठ ८, १६$; १०, ९[२];१०[४]; १५,४; ४५,१८;१९[२]; शौ १९,४२,३$.

√अं(हस्>) हो-य[j]-> अंहो(यु>)यू[k]– -युव. ऋ ५,१५,३

†अंहु[l]– -हो. ऋ १, [६३, ७ (४, २१, १०)], १०७, १, २, २६, ४; ५,६५,४, ६७, ४, ८,१८, ५; ६७, ७; मा ८,४, ३३,६८, का ८,१,३; ३२, ५,१४, तै १, ४,२२,१, २,१, ११,४; मै १, ३,२६, काठ ४,१०, क ३,८

¶अंहीय(यस्>)सी[m]– -सी[n] काठ २४,९, २५,९, क ३८,२; ४०,२

---

a) पामे अंहसः मै ३,१६,५ टि. द्र ।

b) सपा. पै २०, १५, ४ एनस. इति, द्राश्रौ ४,२,२ लाश्रौ २,२,११ विश्वत· इति च पाभे. ।

c) सपा. शौ ६,४,२ मरुत इति पाभे ।

d) √वह् >वाहस्–> -हसा इति शोध. (तु टि. अंह( )सु, सस्थ. टि. ?उपतीर्ण) ।

e) नाप (त्रयोदश-मास- [मल-मास-])। पपा. नावग्रहः तस ष१ वैकल्पिकः अलुक् च लुक् द्र.। पूप. प्रकृतिस्वरे प्राते सामान्योऽन्तोदात्त. उसं. (यक पा ६,३,२१,२,१८–१९,१,२२३)। पति-शब्दस्य मुख्यार्थ-बाधाद्वा विशेष इत्यूह्यम्।

f) सपा. °पतये (माश ४, ३,१, २ काश्रौ ९, १३, १८ च) <> °पत्याय (तैब्रा ३, १०, ७, १ ; आपश्रौ ८, १०, ८; १२, २७, ५ प्रमृ. च) इति पाभे. ।

g) स्वार्थे य प्र उसं. (पा ५,४,२५, वैतु. भा [पक्षे] अंहस्-पति– =आदित्य- इति कृत्वा ततआगतीय. प्र. इति) ।

h) वि१. (प्रजा-)। तृस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,४८)।

i) विप (अग्नि-, इन्द्र-, द्यावापृथिवी- प्रभृ.)। उस. उप कर्तरि क्विबन्ते प्रकृतिस्वरः(पा ६, २,१३९) ।

j) नाधा.। परेच्छायां क्यच् प्र. (पावा ३,१,८)।

k) विप. (तनू-)। उः प्र तत्स्वरश्च (पा ३,२,१७०)। तत स्त्रियाम् ऊङ् (पावा ४,१,६६)।

l) नाप । उ. प्र. तत्स्वरश्च (तु पाउ १,७)।<√हन् इति या ४,२५।

m) इयसुन् प्र. नित्स्वरश्च (पा ५,३,५७;६,१,१९७)। स्त्रियां ङीप्।

n) सपा. तै ६,२, २,७ अन्तरतरा इति, मै ३,७,१० अन्तरा (सात. अुन्तरा) इति च पाभे.।

अंहु-भेदि[a]- -द्या [b] खि ५,२२, १; मा २३, २८; का २५, ६, ८; शौ २०,१३६,१.
?अंहुयवसे[c] जै ३,१०,५
†अंहुर[d]- -र ऋ १०,५,६; शौ ५,१,६; पै ६,२,६
√*अंहू(<हु)रि[e] > अंहूरण,णा[f]- -णम् काठ १०, ९[2]¶; -णा ऋ ६, ४७, २०; शौ ९, २,३[g], पै १६,७६, ३[g], -णात् ऋ १, १०५, १७; शौ ६,९९,१[h]; -णेभ्यः पै १९,१३, १[h].
?अंहारि[i]- -रिः क २,७[j]
†√अक् (=√अच्) > १आक-अर्वा°.
¶अ-क[k,l]- -कम् तै ५, ३, ७, १; मै ३, ३, १; काठ २१, २; ३५, १८[k]; क ३१, १७, ४८, १६[k].
अकः √कृ द्र.
अ-कनिष्ठ[l]- -ष्ठासः ऋ ५, ५९, ६; ६०, ५.
?अकन्तः[m] पै १,४३,२
?अकरत्तमः[n] खि ५,१०,२.
?अकरोत्तमः[n] शौ २०, १२७,८.
¶१अ-कर्ण[o]- -र्णाः, -र्णान्[p] तै १,८,९,३.
¶२अ-क(र्ण>)र्णा[q,r]- -र्णया तै ६, १,६,७[s].
¶३अ-कर्ण[r]- -र्ण मै ३,९,५.
¶अ-कर्णक[t]- -काय तै ७, ५, १२, १; काठ ४५, ३.
अ-कर्मन्[u]- -र्मा ऋ १०,२२,८.
†अ-कल्प[v]- -ल्प. ऋ १, १०२, ६; पै ३,३६,३.

[a]) विप.>नाप (स्त्री-)। अंहु यथा स्यात्तथा भिद्यत इति कृत्वा उस.। उप <√भिद्+इन् प्र. उसं.(पावा३, ३,१०८)। नित्स्वर.। उप इकारान्तस्य स्त्रियां श्रवणम् (तु. जनि-, त्विषि-, वेदि- प्रभृ)। गतिकारक- (पा ६, २,१३९) इति उप प्रकृतिस्वर. द्र. (वैतु उ म BW. विवरणे विभ्रुवन्तोऽपि भे(द>)दी- इति च बस चेत्याहुस्तच्चिन्त्यम् पूप स्वरस्य दुर्वारत्वप्रसङ्गात्। उप. आद्युदात्तत्वसिद्ध्यर्थं घञन्तत्वेन प्रतिपत्तौ स्त्रीवृत्तेः टापः स्थाने ङीपः प्रवृत्तावपरमप्यलक्षणत्वं द्र.। म. समासावयवयोः पूर्वापरविपर्यासोऽपि चिन्त्य इति दिक्।

[b]) शोधः पाभे च वेप ४ आश्रौ ८,३,२८ ?अहुभेद्याः टि. द्र। अंहु° इति खि. स्वरः ? यनि. शोधः।

[c]) शोध. पाभे. च सस्थ. टि. अवसे द्र.।

[d]) पपा. अनवगृहीत। मत्वर्थे रः प्र तत्स्वरश्च (तु. पा ५, २, १०७, या ६,२७)। यद्वा उरच् प्र. चित्स्वरः स्याद् इति (तु. पाउ १,४१; पा ६,१,१६३)।

[e]) णिजन्तः नाधा उसं. (तु. पा ३, १,२१)।

[f]) विप. (Lदु स्प्रदा-] भूमि- [ऋ ६,४७,२०]), भाप (विपत्ति-, संकट-)। कर्तरि वा भावे वा युच् प्र उस (पा ३,३,१०७; GW.)। चित्स्वर. (पा ६,१,१६३), वैतु सा.[ऋ.] अंहूर-(भाप.)+मत्वर्थे नः प्र वा <आ√हन् वा अंहु- +√रम् वेति?

[g]) न. द्वि३।

[h]) सपा. परस्परं पाभे।

[i]) अङ्घारि->वावि. यनि. द्र.।

[j]) =सपा. शांश्रौ ६, १२, २०। मा ५, ३२ प्रभृ. तां १, ४, ७ बौश्रौ ६, २९ : १२ प्रभृ. च अङ्घारिः इति पाभे.।

[k]) नाप (दु ख- [तु. या २,४])।

[l]) तस नञ्-स्वर (पा ६,२,२)।

[m]) अक्रान्तम् इति शोधः संभाव्येत (तु. अर्वाञ्चम् इति नापू. मन्त्रे)।

[n]) शोध खि ५,१०,२ उत्तम्. टि द्र। सपा. शांश्रौ १२,१७,२ अकः उत्तमे (तु. Gri. [शौ], वैतु. W. उत्तमम् इति) इति पाभे.।

[o]) विप. (तण्डुल-)। तस. नञ्स्वर उप. =खण्डित-।

[p]) सपा माश ५,३,२,७ अपरिभिन्ना इति पाभे.।

[q]) विप (सोमक्रयणी- [=गो-])। तस उप.=छिन्नकर्णी- (तु काश पाभे)।

[r]) उप कर्ण- इति मत्वर्थीय अच्-प्रत्ययान्तः (तु. पा ५,२,१२७)। अथवा बस. एव स्यात्। एवं सति उप. आद्युदात्तम्। अन्तोदात्तप्राप्तौ (पा ६,२,१७२) नञ्-स्वर उसं द्र। अयं च सौवरो विशेषः तै उपलभ्यते न शाखान्तरे (वैतु. नाउ)। शोध. सस्थ. टि.

[s]) सपा. माश ३,३,१,१६ अकर्णा इति, काश ४,३, १,१४ अनुपार्ष्टकर्णा इति पाभे.।

कर्ण-> -र्णः द्र.।

[t]) विप (कर्णरहित- वा विकलकर्ण- वा [अश्वमेधीयाऽश्व-])। समासान्ते कपि ह्रस्वान्तेऽन्त्यात् पूर्वे स्वरे प्राप्ते कपिपूर्वत्वम् उसं (पा ५,४,१५४;६,२,१७३;१७४)।

[u]) विप.(दास-)। बस. अन्तोदात्त. (पा ६,२,१७२)।

[v]) विप (असदृश- [इन्द्र-])। शेषं नापू. टि. द्र.।

अ-कल्या(ण>)णी[a]- -णी खि ५, १३, ३; शौ २०,१२८,५८.

†अ-कव,वा[b]- वा ऋ ५, ५८, ५, मै ४,१४,१८, -वाभिः ऋ १, १५८, १, ६, १३, ४; -वेभिः ऋ ६, ६०, ३, मै ४, १३, ७, काठ ४,१५; -वै ऋ३,५४,१६

अ-कवच[c]- -च. शौ ११,१२,२२.

†अ-कवा(व-अ)रि,री[d]- -रिम् ऋ३, ४७ [५, ६, १९,११], मा ७, ३६, का ७, १८, १, तै १,४, १७,१, मै १, ३, ११, काठ ४, ८; क ३,६, -री ऋ ७,९६ ३

अ-कवि[e]- -विषु ऋ ७,४,४

?अकशादश्ववैतपुरातक पै १, ९४,४.

?अकश्चिल[f]- -लम् पै २०,८,४[g]

¶अकस्य-विद्[h]- -विद मै१,५,१२.

¶अ-का(ण>)णा[i]- -णया तै ६, १,६, ७; -णा[j] मै ३,७, ४.

अ-काम[e]- -म काठ २८, ५¶; क ४४,५¶, शौ १०,८,४४,-माः तै ३,२,८,३, काठ ९, १७[२]¶, शौ ६,११४,३, पै १६, ४९,३.

अ-कामकर्शन[e]- -न ऋ १, ५३, २, शौ २०,२१,२; -नम् खि ५,७,१,१०, मै ४,१३,२; काठ १५,१३

¶अ-कामप्रीत[k]- -ता. काठ ३५,१७, क ४८,१५.

अ-काय[l]- -यम् मा ४०,८; का ४०, १,८

?अ-कार[m] पै १,८६,१.

अ-कार्य[n]- -र्यैः खिमा ३३,१८.

अ-कितव[e]- -वम् मा ३०,८, का३४, १,८.

अ-कुत्र>त्रा ऋ १,१२०,८.

अकुध्र्यच्[o]- -ध्र्यक् ऋ १०,२२, १२

अ-कुप्यत्[e]- -प्यन्त[p] शौ २०,१३०, ८.

अ-कुमार[e]- -रः ऋ १, १५५, ६.

[a]) कल्याणी (तु. खि शंपा सात. शांश्रौ १२, २१,२) इति पाठः? यनि शोधः (तु RW PW. प्रभृ)।

[b]) विप (अकुत्सित-, प्रचुर- [राधस्- प्रभृ.])। तस नञ्स्वर। उप कृते कुवा-तिर्यञ्च्-, कवा-सख- टि द्र.।

[c]) बस अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)।

[d]) विप (इन्द्र-, सरस्वती-)। तस नञ्स्वरः। उप. ?कवारि- टि द्र।

[e]) तस नञ्स्वर (पा ६,२,२)। उप. यद्र.।

[f]) विप. (पुरुष-)। अगस्-वल- इति शोधः (तु. सपा. अप १,३६,७)।

[g]) सपा. पै २०,४२,२ अकोविदम् इति, कौसू ४६, ५५ ?अगस्त्वलम् (शोध वैप४ अगस्-वलम् टि द्र.) इति पाभे।

[h]) विप.>नाप. (यज्ञसर्वस्ववेदिन्-, बहुश्रुत-)। उस. उप. क्विबन्ते कृत्स्वर प्रकृत्या (तु. पा ६,२,१३९ [वैतु. Sch [तु. मूप्र. टि.], BW. SW नञ्√विद् इत्यनेन संयोज्य = अनभिज्ञ- इत्यभिप्रेयुस्तत् स्वरत प्रकरणतश्च विमर्शापेक्षम्])। पूप. न कस्य(=अल्पस्य)=बहुविषयस्येति भावः। कर्मणि ष. अलुक् द्र.।

[i]) विप (सोमक्रयणी- [=गो-])। तस नञ्स्वरः (पा ६, २,२)। उप. यद्र.।

[j]) मूले अ-काणा- (तु. Sch. सात.) एतत्-प्रभृतिषु चतुर्षु पदेषु सुपा. चिन्त्य (तु √क्री इत्यस्य क्रीयते इत्यत्र [मै ३,७,४] संटि)। पूर्वस्मिन् नञि सस्वरे सति तद्धर्मवशिष्ट पदं निहितं द्र। अतस्ततोऽग्रे स्यात् इत्यस्य क्रियापदस्यापि निहितत्वात्। -णा इत्यत्र निहित स्वरोऽशुद्ध द्र। एवं ततोऽग्रे अुखर्त्री इत्यत्रापि (तु. सटि १६)। एवमेतत् स्पष्टं भवति यत् पूर्वोक्तः पदचतुष्टयीस्वरः संपादकस्य स्वोपज्ञः पूर्वोक्तदिशा मिथ्याभूतश्च भवति (तु. अ-काणा- माश ३,३,१,१६ इति)। पूर्वपदस्य नञ उदात्तत्वात् स्याद° इत्यत्र दु इत्यनेन सस्वरेण भाव्यम्। अन्ततश्च अुखस्रफा इत्यत्र पूर्ववत् नञ उदात्तत्वे एतु इत्यस्य सस्वरत्वमलक्षणं द्र.।

[k]) तस.। उप. तृस.।

[l]) विप. (ब्रह्मन्-)। बस. अन्तोदात्त. (पा ६, २, १७२)।

[m]) अकार्षं इति मूलतः संभाव्यते।

[n]) विप. (अनिष्पाद्य-, नित्य-[आत्मन्-])। शेषं e टि. द्र.

[o]) = लक्ष्यं विनैव इतस्ततः अटनशील-। पपा. अनवगृहीत। नञ्>अ+(कुद्>) कुध्रि->अकुध्रि- + (√अच्>) ध्र्यच्->उस. अकुध्र्यच्- (तु. पावा६,३,९२; BW. GW. ORN.; वैतु. वे. सा कुध्र्यच्- इतीव पाठं मन्वानौ)। द्वि१ सत वा. क्रिवि.। अस्मद्र्यच्- टि. द्र.।

[p]) सपा. खि ५,१५,७ ?अुब्जन्तः [यत्र मूको. अकुम्भन्तः] (<√कुम्भ् 'आच्छादने' [तु. संस्कर्तुः टि.]) इति पाभे.।

?अकुशली[a]– -ली[b] मै १,११,१०.

अ-कू(ट>)टा[c]– -टया तै६,१,६,७.

अ-कूपार[d]– -†र. ऋ १०, १०९, १; शौ ५,१७,१; पै ९, १५,१; -रस्य ऋ ५, ३९, २; मा २४, ३५, का २६, ७, ५; तै ५,५, १३,१, मै ३, १४, १६; कौ २, ५२३†; जै ३,४०,२०†

अ-कृच्छ्र– -च्छ्रे पै १९,३७,२

अ-कृत[e]– -तः पै १९,४४,११-१५[f], २०,३९,२[1], -†तम् ऋ ६,१८, १५,८,६६,९; खि ३,१०[2],८[2f], २०,१; मै ४, १२, ३, काठ ८, १६; शौ २०,९७,३; पै २,२४, ३$, -ता ऋ ४,१८,२, -तात् ऋ १०,६३,८; पै २०,५९,१†; -ते ऋ१,१०४,७ [°त-कृत°].

अ-कृतपूर्व[g]– -र्वम् पै १६,१२३,३.

†अ-कृत्तरुच्[h]– -०रुक् ऋ १०,८४, ४; शौ ४,३१,४; पै ४,१२,४.

¶अ-कृत्वा[e] मै ४,३,२

अ-कृश[e]– -शास तै ३,२,८,५.

अ-कृषीव(ल>)ला[i]– -लाम् ऋ १०,१४६,६.

¶अ-कृष्ट[e]– -ष्टम् तै ५, २, ५,२[2],३, काठ २०,३[2]; क ३१,५[2]

अ-कृष्टपच्य,च्या[j]– -¶च्यम् तै २,४,४,३,४,७,५,२$[k], मै २, २,४; ४, ३, २; काठ १०,११; १२,७, १८,१८$; क २८,१०, -च्या मा १८,१४[k], का १९, ५,२[k], तै६,१,३,७¶,मै२,११, ५[k], काठ२६,५¶; क ४१,३¶, -च्ये शौ ५,२९,७, पै १३, ९, ८

अ-कृष्ण[e]– -ष्णाः मा २३,१३; का २५,४,२.

¶अ-क्लृप्त,प्ता[e]– -प्तम् तै ३, ४, ९, ३; मै ३,७, १, काठ २९, १०, ३०,३; क ४६.३;६; -प्तस्य तै ५, ४, ८,५, मै ३,२,९[3],४,१, ७,१; काठ २१,११, -प्ता तै ३,४,८,३; ७,२,४,१;४,३,६.

¶अ-क्लृप्ति[e]– -प्तिम् तै ७,२,७,१,

†अ-केतु[l]– -तवे ऋ १,६,३; मा २९, ३७; का३१,२,१, तै ७,४,२०, १, मै ३, १६. ३, काठ ४४, ९; कौ २,८२०, जै ३,५७,१०; शौ २०, २६, ६ ; ४७, १२ ; ६९, ११.

अ-के(श>)शी:[m]– -श्यः पै १६, १०५,१.

अ-कोविद– -दम् पै २०,४२,२[n].

‡अ-को(श>)शा[l]– -शा.[o] मै २,७, १३; काठ १६,१३.

१अक्त-, अक्ता-, अक्तु-, अक्त्वा √अञ्ज् द्र.

२अ(क्त>)क्ता-, अक्न- √अच्, ञ्च् द्र.

?अक्म[p] पै ५,१०,१.

---

[a]) नाप (अन्तरालदिश्-) । पाठ.? अङ्कु- (=अङ्क- ⌊अन्तराल-⌋,+ श्री- (भाप. ⌊=श्रिति-⌋) >बस *अङ्कु-श्री- (तु मूको. कु° इति पाभे) > -श्री. (द्वि ३) इत्यस्य वा *अङ्कश्री- इत्यस्य वा वावि. इति कृत्वा स्वरतः शोधः द्र ।

[b]) सपा तै २,४,९,२ अवान्तरदिशाः इति, काठ ११,१०, १४,१० उपदिशाः इति च पाभे । उप-दिश इति BC. ।

[c]) तु. टि. अ-काणा- ।

[d]) विप. (नि.सीम- ⌊इन्द्र-, सलिल-⌋), नाप. (समुद्र- ⌊मा. प्रमृ.⌋) । तस. नञ्स्वर. । उप. <कु+पार- ⌊बस⌋ इति (तु. या ⌊४,१८⌋ प्रमृ) ।

[e]) तस. नञ्स्वर. पा (६,२,२) ।

[f]) अत्र यस्थि. उताहो कृतम् इति पदमिति सदेह (तु. अज्ञाना: इत्यत्र्य टि.) ।

[g]) तस. उप. यद्र. । द्वि१ सत् वा. क्रिवि. द्र. ।

[h]) विप.(मन्यु-) । तस. नञ्-स्वरः । उप. कृत्त-रुच्- इति बस. । अथवा अकृत्त-रुच्- इति बस. पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,१) ।

[i]) विप [कृषि-रहिता-,अकृष्टा- (अरण्यानी-,⌊उपचारात्⌋ अकृषिका- ⌊देवता-⌋ वा)] । तस उप कृषिरस्या अस्तीत्यर्थे तद्धित (तु वे PW. प्रमृ ; वैतु सा. बस इति?)।

[j]) विप (भूमिकर्षणबीजवापादि-कर्माऽनिष्पाद्य-,स्वयमेव पच्यमान- ⌊नीवाराद्योषधि- प्रमृ.⌋) । तस. कृत्योकीय स्वर (पा ६, २, १६० ⌊वैतु भा. पक्षे अन्यथावद उपेक्ष्यः⌋) ।

[k]) सपा. परस्पर पाभे. ।

[l]) बस. अन्तोदात्तः (पा ६ २,१७२) ।

[m]) बस । स्त्रियां ङीष् प्र. (पा ४,१,५४) । सपा शौ ११,२,११ विकेशी इति पाभे ।

[n]) पाभे. पै २०,८,४ अकश्चिज्ञम् टि. द्र ।

[o]) सपा ऋ १०,९७,१५ अपुष्पा. इति पाभे. ।

[p]) विकारभूयिष्ठ. पाठो नैकान्तिकपर्यवसानः । तक्मसकक्षस्य अक्मन्- इत्यस्य वा रूपं स्यात् तक्म- इत्येव वा मूलतः पाठः स्यादित्युत्प्रेक्षामात्रमिह द्र. । प्रकरणसंगतिपरीष्टिपरो विमर्श-विशेषस्तु वैश. अन्वेष्टव्यो भवति ।

अ-क्र[a]- -क्रः ऋ १,१४३,७,१८९,७, ३,१,१२, ४,६,३, -क्रा ऋ १०,७७,२

अ-क्रतु[b]- -तुः ऋ १०,८३,५; शौ, पै ४,१२,५, -तुम् शौ ३,२५, ६; -तून् ऋ ७,६,३.

अक्रन्, अक्रन् √कृ द्र.

अ-क्रविहस्त[c]- -स्ता ऋ ५, ६२,६

अ-क्रव्या(व्य-अ)द्[d,e]- -०व्यात् शौ १२,२,३,४२; पै १७, ३०, ३, ३४,३; -व्यादा पै १६,७१,१.

?अ-क्रि[f]- -क्रौ ऋ १,१२०,२.

अ-क्रीळत्[e]- -ळन् ऋ १०,७९,६.

¶अ-क्रीत[e]- -तः तै ६, १, १०, ५, काठ २६, ३, क ३७, २; -तम् काठ ३४,३, -?ता[g] काठ २४,१.

अ-क्रुद्ध[e]- -द्ध मै २,९,९[h].

अ-क्रूर[e]- -¶रम् मै ३,२,३;८,२; ५; १०,१,४,१, १०; -रेण पै ६ ९,८.

¶अ-क्रूरंकार[e]- -राय[i] तै ५,१,७, १, काठ १९,७, क ३०,५.

?अक्रोडादा पै ९,६,६

अ-क्ल(स्त>)स्ता[j]- -स्ताः मै ४, २,९.

अ-क्लिष्ट- -ष्ट' पै ५,२८, ३.

√अक्ष्[k] (वेधने लक्ष्मकरणे च) अक्ष्णुते, अक्ष्णुयात्, अक्ष्णुयात् मै ४,२,९. [निर्°]

अक्षस्- निर्°

१अक्षि(त>)ता[l]- -ताः मै ४,२, ९[1]. [°त- अन्°].

अक्षित(व्य>)व्या[m]- -व्या मै ४,२,९[2].

अष्ट- निर्°

---

a) नञ्-पूर्वस्य आङ्-पूर्वस्य वा √क्रम् इत्यस्य रूपमिति या ६, १७। डः प्र । प्रथमे कल्पे भावे वा कर्मणि वा यक बस तस च। स्वरार्थे तु यक. पा ६,२,१७२; १६०। उत्तरे च कर्तरि प्र पूप. ह्रस्वत्वम् उप प्रकृति-स्वरत्व (पा ६,२,१३९) चेति विवेक ।

b) विप.। बस अन्तोदात्त. (पा ६,२,१७२)। उप यद्र.।

c) विप. (मित्रावरुण-)। तस ,नञ्स्वरः। उप बस.। क्रवि- =क्रूर-, हिंसक-(वैतु.सा.=कृपण-,BL.=आममांस-)।

d) विप. (अग्नि-)। e) तस नञ्स्वर । उप यद्र.।

f) विप. (अकर्तृ-, अकर्मण्य- ⌊मर्त-⌋)। तस. उप. <√कृ इति (तु द GG ?GRV., वैतु विप. ⌊अश्विन्-⌋ इति च °क्रौ ⌊प्र२⌋ इति च कृत्वा PW. GW. प्रभृ. अ-क्र- ⌊<√कृ⌋ इति, वें सा.<नञ् + √क्रम् इति, स्क. <आ√क्रम् इति च मन्वानाः अक्रा- इति, LR अक्रतौ इति शोधुक?)।

g) पाठः? -त. इति शोधः द्र.(तु सस्थ टि सोम-> -म ⌊तु सस्थ क ३७,२⌋)।

h) सपा. मा १६,१३ प्रभृ शिव इति पाभे ।

i) सपा मै ३,१,८ अहिंसायै इति पाभे ।

j) मूलकोशभूयिष्ठसाक्ष्याद् अक्लस्ता- इति भवति।

k) शप्- श्नुतयोपदिष्टस्य √अक्ष् 'व्याप्तौ' इत्यस्य (पा ३, १, ७५ द्र) न तिङ्रूपोपलब्धि.। आक्षिषुः इति लुङि यद्रूपं भवति तद्विषयेऽभियुक्ताः √अश्(बधा.)इत्यस्य वेदम् √अक्ष् (व्याप्तौ)इत्यस्य वेद-मित्युभयथा संस्कारसंभवाच्च व्याप्त्यर्थसाम्याच्च विनिगम-कान्तराभावाच्च विवेक्तुमक्षमा सदिहत एव। एवंभूतेऽपि आक्षाण- इति कृद्रूपस्य √अक्ष् इत्यतो व्युत्पत्तिः सुलभेति कृत्वा तस्य धातोः सद्भावोऽनुमन्तव्यो भवति। अनुमते च तस्मिन् अक्ष्-,अक्ष-,अक्षि- प्रभृतिशब्दानामपि व्युत्पादनमस्मादेव धातोः √अक्ष् (वेधने) इत्यस्यापि √अश्(बधा.) कर्तव्यम् इति भवत्येव पन्था ऋजीयान्। ननु मूलत इत्यनेन स्यात् कोऽपि विस्मृतप्राय सन्नन्तप्रकारकः पुरा-तनः सबन्धस्तेन च प्रसिद्धतराद् √अश् (बधा.) इत्य-स्माद् एव यथाकथंचिद् आक्षाण- इत्यस्याप्य् अक्षादि-शब्दान्तरवद् व्युत्पत्ति' द्र. इति चेन्न। एव सति मौलिका-भेदाश्रयेण बहूनामपि धातूनां पृथक् संख्यानानुपपत्ते । नन्विष्टापत्तिरिति चेन्न। √अक्ष् (वेधने) इत्यस्य दुरुप-पादापत्ते । तस्य हि √अश्(बधा.) इत्यस्मात् पृथग्भूतानि तिङ्रूपाणि कृद्रूपाणि च श्रौतान्युपलभ्यन्ते। असौ चापि केवलमर्थवशात् प्रयोगविशेषवशाच्चैव पृथङ् निर्देशमर्हन् √अक्ष् (व्याप्तौ) इत्यस्य तन्मूलभूतस्य सत्ताऽनङ्गीकारे कैमुतिकत्वेनैव विभ्रष्टसत्ताक आपद्येत । उक्तदिशोभयोर् वेधनव्याप्त्यर्थयो √अक्ष् इत्यनयोर् निर्देशो दुष्परिहरो वेदि-तव्य'। ननु कथम् √अक्ष्(वेधने) इति √अक्ष् (व्याप्तौ) इतीमम् आश्रितो भवतीति चेदुच्यते। तथाहि, व्याप्ति-मात्रे वर्तमान. √अक्ष्(व्याप्तौ) इत्येव व्यतिवेधनरूपाति-शयितव्याप्तिविशेषं यदाह तदा √अक्ष् (वेधने) इति जायमानोऽर्थविवेक-सौकर्याय पृथङ् निर्देशमर्हति । वेट् चासौ उभयपदो च।

l) विप (गो-)। पाप्र धा. ऊदित्। ततो निष्ठाया विकल्पित इटि प्र. स्वरः (पा ३,१,३,७,२,४४)।

m) तव्यत् प्र । तित्स्वरः(पा६,१,१८५)। शेषं नापू टि. द्र।

अष्ट-कर्णी- अष्टन्- द्र.

√अक्ष् (व्याप्तौ), ?अक्षतु[a] पै १०, २,३.

आक्षिषुः[b] √अश्(व्याप्तौ) द्र.

अक्ष्[c]- अक्षो मै ३, ११, ५[d]. [अक्ष्- अन्°].

१अक्ष[e]- -ऽक्ष ऋ३,५३,१९;-क्षः ऋ १,१६४, १३; १६६,९; ३, ५३, १७; ६,२४,३, ८,५,२९; १०, ८५,१२, ¶तै २,६, ३,३; ६,२,९,१; ¶मै ३,२,२;४,६,८; काठ २५, ८¶; क ४०,१¶; शौ ९,१४,११†; १४,१,१२†;१९, ५३,२; पै १२,२,२; १६,६७, ३†, १५१, ३; १८, २, १†, -क्षम् ऋ १,३०, १४, १५; ७, ३३,४; ¶तै ३,१,३,१;६,२,९, ४; काठ १०, ५¶; †कौ २, ४३५; ४३६, †जै ३.३३, १०; ११, †शौ २०, १२२, २; ३, -क्षा.[f] मै ४,५, ९¶; -क्षान् शौ २, १४, २[g], -?क्षाय[h] खि ५,१४,१; -क्षे ऋ ८,४६,२७, मै ३,६, ८¶; -†क्षेण ऋ १०, ८९,४; कौ १, ३३९, जै १, ३५,८ [°क्ष- अधस्°, रथ°].

¶अक्ष-सङ्ग[i]- -ङ्गम् तै ६, ३, ३,४; मै ३,९,२. [°ङ्ग- अन्°]

अ(क्ष>)क्षा-नह्[j]- -नहः ऋ १०,५३,७.

२अक्ष(वप्रा.)[k]- -क्ष ऋ १०,३४, ४, -क्षस्य ऋ १०, ३४, २, -क्षा. ऋ १०,२७, १७; मै ३, ६,३¶, शौ ६,७०,१, ७,११४, ६; १४,१, ३६; पै २, ३५, ३; ४,९,१;१०,७, १८,४, ४; १९, ३७,५, -ऽक्षाः शौ ७, ५२,९; पै १,४९, २; -क्षाणाम् मै ४, १४,१७, शौ ६, ११८, १; ७, ११४,५; पै ४,९, ४; १६,५०, ३, -क्षान् ¶मै १,६,११;४,४, ६[२], ¶काठ८,७, ¶क ७,४, शौ ४,१६, ५; ७,११४,७, पै ४, ९,६;५, ३२, ५, -क्षासः ऋ १०,३४,६;७; -क्षेभ्य. शौ ७, ११४,२; पै ४,९,३; -क्षेषु काठ ३६,१५; शौ ४,३८,४,५,३१, ६,६,३८,३,७,११४,१,१२,१, ५२,१४,१,३५, पै २, १८, ४, २६,२; ४,९,२; ९, २२, १६, १०,६,५,१६,१४९,३,१७,४१, २, १८,४,५,-क्षै ऋ १०,३४, १३, मै ३,६, ३¶, शौ ७, ५२, १; पै १९,९,८,-क्षौ[l] शौ १९,

a) एवमिवाऽभिप्रयन् मुपा. चिन्त्य । प्रत्यक्षकृते मन्त्रे युष्मच्छ्रुतिप्रधाने प्रपु. योगस्याऽसंगतेश्चाऽर्थतोऽन्वयक्लेशाच्च । अक्षतोदक(:) इत्येवं किलाऽत्र साधीयान् मूको. द्र । युष्मदभिधेयस्योपमेयभूतस्याऽक्षतोदकेन समुद्रेण साम्यप्रदर्शनेऽन्वयपर्यवसानसमुपलम्भादिति यावत्। अन्यच्च, यथा मूको. समुद्रेव° इत्येवमुपलभ्यते तथैतत् प्रतीयेन यद् अत्र समुद्र इव > समुद्रेव इत्याकारकः सन्धिः श्रुत्यभिप्रेतो भवतीति । तथा च सति छन्दश्चरणस्य यथालक्षणत्वमुपजायमानम् अप्येनमेव श्रुत्यभिप्रायमुपबृंहयेद् इत्यल मुपा. संस्करणान्तरसापेक्ष्योपवर्णनविस्तरेण ।

b) <√अक्ष् (व्याप्तौ) इत्यपि सुकल्पं भवेत (तु. पाधा.) ।

c) नाप. =अक्षन्-, अक्षि-, अक्षी- ।

d) विभक्तिस्वर (पा ६,१,१६८) । सपा खि १, ११,८ शौ १९,६०,१ माश्रौ ५,२,१५,२० वैताश्रौ ३, १४ पागृ १, ३, २५ अक्ष्णो. इति, मा २१, ४८ का २३,६,१ अक्ष्योः इति, तै ५,५,९,२ तैआआ१०,७२ बौश्रौ३,२५:८ वाश्रौ १,१,५, १९ अक्ष्यो· इति पाभे. ।

e) =रथाङ्ग-विशेष- । अन् प्र, (तु. पाउ ५,३३) नित्स्वरश्च (वैतु. या [१३,१२] प्रभृ <√अञ्ज् इति [तु. SEY ८५], पाउ ३, ६५ <√अश् [व्याप्तौ] इति) ।

f) नाप.(व.पोलाऽस्थि-विशेष- [तु. टि वैप ४ अक्षताल्-षकश्रोणिफलकेषु]) ।

g) तु. W.; वैतु. सा. < अक्ष- (द्यूतशाला-) इति । सपा. पै २,४,४, योने. इति पाभे. ।

h) पाठः? यक्षाय इति पाण्डु. मुपा (शौ २०,१२८, १२) तत्र युक्ष्माय इत्येत्र WR । सपा. शाश्रौ १२, १५, ५ यक्ष्माय इति । यज्ञाय इत्येवमपि केषुचित् शौ. मूको. ।

i) कारकोपपदे √सञ्ज् + अधिकरणे घञ् प्र. । थादि-स्वर (पा ६,२,१४४) । द्वि१ सत् वा. क्रिवि द्र. ।

j) कारकोपपदे √नह् + क्विप् प्र. । कृत्स्वर प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । पूप. संहितायां दीर्घः (पा ६, ३,११६) ।

k) नाप । अत्र अः प्र. तत्स्वरश्चेति १अक्ष- इत्यतो विशेषः द्र. ।

l) अत्र मूको. अक्ष्यौ इत्यपि भवति (तु टि, अक्षी-> -क्ष्यौ मै १,६,७) ।

५०,१ [°क्ष- अन्°, अधि°, अपि-नद्ध°, आक्त°, आयत°, १कृष्ण°, चतुर्°, १धूम°, पद्म°, २परस्°, पर्यस्त°, १पिङ्ग°, प्रति°, भूरि°, विरूप°, ३शुष्क°, ३श्येत°, षष्°, स°, सनिस्रस°, सम्°, सहस्र°, हरि°, हिरण्य°].

अक्ष-का(म>)मा[a]- -मा शौ २,२,५; पै १,७,५[b]

अक्ष-दुग्ध[c]- -ग्धः शौ ५, १८, २; पै ९,१७,२.

अक्ष-पराजय[d]- -यम् शौ ४, १७,७.

अक्ष-राज्[e]- -जाय मा ३०, १८; का ३४,३,५

अक्ष-वृत्त[f]- -त्तम् मै ४, १४, १७, शौ ६, ११८,२, पै १६, ५०,४.

¶अक्षा(क्ष-आ)वप्[g]- -पस्य काठ १५,४[h].

¶अक्षा(क्ष-आ)वाप्[i]- -पस्य[h] तै १,८,९,२, मै २,६,५;४,३,८

अक्षन्[j]- -क्षणि मै ४, ४, ३[k]; -¶क्षन् तै ६,१,९,१, -†क्षभि ऋ १,८९,८; १२८, ३; १३९, २[2]; २,२,४,९,१०२, ८, १०, २१,७;७९,५;१२७,१; मा २५, २१, का २७, ११, ८; मै ४, १४, २; काठ १३, १६; ३९, १५, कौ २,१२२४; -क्षाणि ऋ ७,५५,६, पै ४, ६,५, -क्ष्णः[l] ऋ ८,२५,९, खि ५, ७, ४,७; मा ४,३२; का ४,१०,३; तै १, २,४, १, ६,१,७, ३, मै १,२, ५, काठ २,६; क १, १९, पै १९, ३६, १२; -¶क्ष्णा मै २, ३,६, -क्ष्णे[l] खि १,११,८[m]; शौ १९,६०,१[m].

अक्ष(न्>)ण्-वत्[n]- -ण्वते तै

---

[a]) 'अक्षान् देवनसाधनभूतान् कामयते' इत्यभिप्रायवन्तः PW. BW. MW. W. प्रभृतयोऽर्वाञ्चः २अक्ष- इत्युपपदम् इत्याहुः। तच्चिन्त्यं भवति। देवन-प्रकरणाऽभावाच्च सामान्येन रूप यौवन-संपद्विशेषलक्षणभूतस्याऽप्सरः-कर्तृक-मनोमोहन-श्रेष्ठसाधनभूतस्य कामयुक्तत्वस्य तस्या नेत्रयोः श्रुत्या प्रतिपिपित्सितत्वाच्च। अतोऽक्षि-पर्यायभूत २अक्ष- एवेह प्रकृत. द्र। बस. पूप प्रकृतिस्वर. यद्वा सा. उस. पूप प्रकृतिस्वर. (तु पावा ३,२,१)। उभयथापि नार्थे भेदः (तु टि अन्न-काम- प्रभृ.)।

[b]) अर्वागभियुक्तप्रतिपादित-द्यूतप्रकरणाऽऽभासाऽभिभवजनितश्च **अक्षिकामाः** इत्याकारक-मूलकोशसाक्ष्य-विरुद्धश्च मुपा चिन्त्यः। यत्सत्यमेतच्छाखीयो मूल-कोश-प्रदर्शित. पाठः शाखान्तरीयस्य **अक्षकामा** इति पाठस्याऽपेक्षया विशेषेणोपरिष्टाद् उक्तस्याऽभिप्रायस्य **समर्थनाय** प्रभवेद् यथा नेह देवनस्य प्रकरण-सांगत्य किमपि **भवतीति च** यथा चेह **अक्ष-** शब्दो नेत्रवाचक इति च।

[c]) **अर्वाञ्च** आभिधानिका व्याख्यातारश्च (PW. BW, MW., W. प्रभृ) देवन-प्रकरणकम् **२अक्ष-** इति पूर्वपदं ब्रुवाणाश्चिन्त्या. स्यु.। तादृशस्य प्रकरणस्याभावात्। तदपेक्षयाऽक्षिपर्यायिभूतस्याऽपरस्य तस्यैव शब्दस्याऽत्र ग्रहणं साधीय स्यात्।

[d]) सस. अन्तोदात्त. (पा ६, २, १४४)।

[e]) नाप (कलि-)। षस. समासान्त **टच्** प्र. चित्स्वरश्च (पा ५,४,९१, ६,१,१६३)।

[f]) सस. पूप. प्रकृतिस्वर. (पा ६,२,२)।

[g]) नाप. (कितव-)। कर्मण्युपपदे **आ ✓वप् + अच्** (तु. पा ३,१३४)। **थाथादि-स्वर** (पा ६,२,१४४)।

[h]) सपा °वपुस्य<.>°वापुस्य इति पाभे।

[i]) **अण्** प्र. उप प्रकृतिस्वर. (पा ३, २, १, ६, २, १३९)। शेषम् g टि द्र।

[j]) = **अक्षि-**। **✓अश्**(बधा) + **सनिः** प्र. औणादिक तत्स्वरश्च (पा ३,३,१;१,३)। यद्वा **✓अक्ष्**(व्याप्तौ)+**अनिः** प्र. (तु पाउ १,१५९) इत्यस्या निष्पत्तौ सकार प्रकृत्युपजन. स्यात्। पाणिनीयास्तु **अक्षि-** इत्यतः कृताऽनङादेशाद् उदात्ताद् व्युत्पादयेयुः (पा ७,१,७६)। प्रथमे कल्पे समानेऽर्थे समानाद् धातोः कृत्प्रत्ययभिक्षज किञ्चिन्मात्रं भिन्नाना बहुशेन सरूपाणा बहूना नाम्ना मौलिक आविर्भाव आस्थीयेत। उत्तरे तु मूलत एकस्य तथानिष्पन्नस्य प्रधानीभावितस्य नाम्नः सत इतराणि नामानि नैरुक्तिक-विकार-मात्राणि स्युरिति विवेके सुदर्शे तारतम्य-प्रामाण्ये त्रिविचा विमर्शं शरणायताम्।

[k]) सपा. शौ ४,५,५ **अक्षीणि** इति पाभे।

[l]) उदात्तनिवृत्तिस्वर।

[m]) पाभे **अक्ष- > अक्षो** टि द्र।

[n]) अत्र पाणिनीया **मतुपि** प्रातिपदिकस्य नकारलोप ततो नुट च कृत्वा नुड्-उत्तरस्य पित्त्विहितस्य **मतुपः** स्वर साधयेयु. (पा ८,२,१६; ६,१,१७६)। स्यादत्रैवं वाच्यम्। अन्तोदात्तादेव परो **नुड्** इष्टो भवति (तु. **अस्थन्-वत्-**, **आत्मन्-वत्-**. **उदन्-वत्-**, **दधन्-वत्-**, **धस्मन्-वत्-** प्रभृ)। अतः **अश्मन्-वत्-**, **ओमन्-वत्-**, प्रभृ. **मतुप** स्वरो न

७, ५, १२, १; काठ ४५, ३; –ण्वन्तः ऋ १०, ७१, ७, –ण्वन्तम् खि १,५,७;–†ण्वान् ऋ १, १६४, १६; शौ ९,१४, १५; पै १६,६७,६.

१अक्षर[a]– -रः पै १२,२,१[b], -रम् ऋ १,१६४,४२, ३,५५,१; खि ५,३, २[२], ३; -रा ऋ १, ३४, ४[c];७,१,१४; -रा शौ १३,३, ६[d]; -राणि मा २३,५७;५८, का२५,१०,५,६; ¶तै२,४,११, १[२],५,८,३,६, १, ५; ३,२,९, १[२]; २[२], ३; ४, ६, १,६,३;६, ११, ५, ¶मै १, ७, ३; ११, १०[८],२,३, ७, ४, ४[२]; ३,६, ५,४,७,५; ¶काठ ९, १; १०, ७; १२,५; १४,४[५], २३, १०, ३४, १२; ¶क ८,४; ३७,१; –¶रात् तै ५,१,९,१;६,१,२, ७; –†रे ऋ १, १६४, ३९;६, १६,३५; तै ६,१, ६,२[२]¶,काठ २३, १०[२]¶; क ३७,१[२]¶, कौ २,७४७; जै ३,२२, २; शौ ९, १५,१८; पै १६,६९,८; –†रेण ऋ १,१६४, २४, १०, १३,३; शौ ९, १५, २; १८, ३,४०; पै १६, ६८,२. [°र– अशीति°, अष्टन्°, अष्टाचत्वारिंशत्°, १उष्णहा°, एक°, एकादशन्°, चतुर्°, चतुर्दशन्°, चतुर्विंशति°, चतुश्चत्वारिंशत्°, त्रयोदशन्°, त्रि°, त्रिश°, त्रिंशत्°, दशन्°, द्वात्रिंशत्°,द्वादशन्°,द्वि°,नवन्°, पञ्चन्°,पञ्चदशन्°, रोहित°,शत°, षोडशन्°, सप्तन्°, सप्तदशन्°, सहस्र°].

अक्षर-पङ्क्ति°– -¶ङ्क्तयः[f] काठ ९,२[२]; क ८,५[२]; –ङ्क्ति मा १५,४; का १६,१,६; तै ४, ३,१२,३; मै १,११,१०, २,८, ७; काठ १४, ४¶; १७, ६, क २६ ५;–ङ्क्तिम् मै १, ११, १०¶[g], –ङ्क्ती तै ५, ३, ८, २¶.

¶अक्षर-शस्( )[h] तै २, ५, ८, ३, मै ३,१,१,७,७.

†२अक्ष(र>)रा[i]– -रा ऋ ७, १५,९,३६,७; –राणाम् ऋ ३, ३१, ६; मा ३३, ५९; का ३२, ५, ५, मै ४,६,४; काठ २७, ९.

अक्षि[j]– -क्षि ऋ ९, ९, ४, ¶तै ५,३,१२,१;२; ६, ४, १०, ५, ¶काठ २७,८[२k], शौ १, ८, ३; १५,१८,२[२], पै ४, ४,९, २०, ५०,६; –क्षिभ्याम् पै १९,७, ९[l],३२,१७, –क्षिणी शौ १०, ९, १४, ११, ३, २; –क्षिभि काठ ३५,१‡[m]; –क्षीणि शौ ४, ५,५‡[n]. [°क्षि- अन्°]

अक्षी[o]– -क्षी ऋ १, ७२, १०, ⌊११६,१६;११७, १७⌋, १२०, ६,२,३९,५; १०,७९,२; पै ६, ६,२,१७,२९,९, –क्षीभ्याम् ऋ १०, १६३, १; खि ४, १०,३; तै ७,३, १६, १[p]; ¶काठ १२,

---

भवति (तु. पाशे)।

[a]) √अश्(बधा.)यद्वा √अक्ष्(व्याप्तौ) + सर प्र.। प्र आद्युदात्तत्वेन मध्यस्वर. (पाउ ३, ७०; पा ३ १,३ ⌊तु पाप्रवा ८⌋) । अ-क्षर- इत्येवं नञ्-पूर्वत्वाभ्युपगमपक्षे नञो जर- (पा ६,२, ११६) इत्यत्र उसं. द्र.।

[b]) सपा. शौ १९,५३,१ अजर इति पाभे.।

[c]) R (ZDMG ४८,६८१) °रा. इति शोध ?

[d]) °रा. (°राणि इति W. टि.) इति मूको. ?

[e]) नाप (छन्दो-विशेष- , इष्टका-भेद- ⌊तै⌋) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,१)।

[f]) सपा. मै १, ७, ५ पङ्क्तय. इति, तै १, ५,२,१ पङ्क्तयः इति च पाभे ।

[g]) सपा. काठ १४,४ पङ्क्तिम् इति पाभे ।

[h]) वीप्सायां शस् प्र. तत्स्वरश्च।

[i]) असमस्तं कृत् =१अक्षर- द्र.। स्वरमात्रे विशेष इत्येकः कल्प.। अस्मिंश्च कल्पे प्र. निद् भवत्याद्युदात्तकरण. (पाउ ३, ७०)। तस अयं नञ्स्वरः (पा ६,२,२) इत्यपरः कल्प। स्त्रियाम् अर्थविशेषनिरूढौ विशेष्यगर्भविशेषणत्वेनैकस्य प्राति अवान्तर-विशेष इव समजनि। तद्विस्तर वैश. द्र।

[j]) √अश् (बधा)+ क्सिन् प्र. नित्स्वरश्च (तु. पाउ ३, १५६; पा ६,१,१९७) । यद्वा √अक्ष् (व्याप्तौ) + इन् प्र. स्यात् [तु टि. अक्षन्- (वैतु या ⌊१,९⌋ प्रभृ. <√चक्ष् वा <√अञ्ज् वेति)]।

[k]) अक्षी इति पठन् SIM चिन्त्य । एकवचन-सङ्गत्या ह्रस्वत्वं साधीयः स्यात्।

[l]) सपा. शौ ६,२४,२ अक्ष्योः इति पाभे ।

[m]) सपा. ऋ १,८९,८ अक्षभिः इति पाभे.।

[n]) सपा. ऋ ७,५५,६ अक्षाणि इति पाभे ।

[o]) द्विवचनमात्रे श्रूयते। तथात्वे ई इत्यादेश स चोदात्त (पा ७,१,७७)। यद्वा ङीष् प्र. उसं (पावा ४, १,४५) लक्ष्येऽविशेष उभयथापीति दिक्।

[p]) सपा. काठ ४३,६ चक्षुर्भ्याम् इति पाभे.।

१०; शौ २, ३३, १†; ११, ४, ३[१]; २०, ९६, १७†, पै ४, ७, १†; १६, ५५, ३, ५६, ३; ५७, ३; –क्ष्यो.[a,b] मा २१, ४८, का २३, ६, १; –क्ष्यो[a] तै ३, २, ५, ४[c], ५, ५, ९, २[b], शौ ५, ४, १०, ६, २४, २[d]; १२७, ३, पै १, ३१, ४; १९, ३२, १९, २०, ३६, ७, ८, –क्ष्यौ[e] मै १, ६, ७[f]; काठ २०, ६; क ३१, ८; शौ १, २७, १; ४, ३, ३, ५, २३, ३, २९, ४; ६, ९, १[२]; ७, ३७, १, पै १, ५५, ३, २, ८, ३, ३३, २; ३, ९०, २[२], ४, २०, २, ६, ६, १[?g], ७, २, ३[?h]; ८, ३, ८[?i], १०, ७[?j], १३, ९, ५[?k]; १४, १७[?k]; १६, ५३, २[k?], ९६, ८[?k], १३७, ३[?k]; १९, ३१, ४; ४३, १, २०, ३०, ८, ६०, ८

अक्षि-[क]- अन्°

†अक्षि-पुत्[l]- -पत् ऋ ६, १६, १८, १०, ११९, ६, काठ २०, १४; कौ २, ५७; जै ३, ६, ३.

---

[a]) उदात्तस्वरितयोः (पा ८,२,४) इति स्वरितोत्सर्गे उदात्तयण (पा ६,१,१७४) इति व्यवस्थापको नियमोऽनुशिष्टो भवति । तस्य नियमस्य विद्यमानेऽपि चारितार्थ्याऽवसरेऽस्मिन् प्रवृत्त्यभाव शुक्लयजुर्निन्नः द्र. । शाखान्तरीयायास्तत्प्रवृत्तेरुपलम्भात् (तु. नाउ. रूपम्) ।

[b]) पाभे. अक्ष्- > अक्षो. टि द्र. ।

[c]) सपा. माश्रौ १,३,४,२३ अक्ष्णो इति पाभे. ।

[d]) पाभे अक्षिभ्याम् पै १९,७,९ द्र. ।

[e]) स्वरितत्वं विभक्ते सर्वनामस्थानत्वाद् उदात्तविषयत्वाऽभावाद् द्र. (तु. नापूटि.) ।

[f]) इह मूको. अक्षौ इति च अक्शौ इति चापि भवतः । तेन मूलत २अक्ष- इत्यस्य अक्ष्यर्थे सद्भाव द्र ।

[g]) पाठ.? अक्षो इति मूको ? अक्षौ (<अक्ष्-) इति स्त्रीवृत्त. मौलिक-पाठः संभाव्येत (तु तत्रत्य विप मधुसंदृशी इति) ।

[h]) अक्षौ इति मूको. । अत्र सन्नियोग-पटितात् स्त्रीविषयाद् हलन्ताद् नास् इति शब्दाद् भवेद् एतत् सुकल्पं यथा अक्ष्- इति शब्दस्य अक्षौ इति रूप विवक्षितं न तु अक्षी->अक्ष्यौ इति । भवत्येव तादृश शाखान्तरे पाठ (तु. शौ ५, २३, ३) । परं तत्र नास् इत्यस्यापि स्थाने नासा इति रूपं प्रयुक्तम् उपलभ्यते । अत उभयोः शब्दयोर्विषये तत्तच्छाखीयः पाभे. इति वक्तु पार्येत । यद्येवमभ्युपगमः स्यात्तर्हि नास् इति शब्दवत् अक्ष्- इत्यपि शब्द स्त्रीविषयः स्यादित्यपि संभाव्येत (तु. नापू टि.) ।

[i]) अक्षौ इति मूको. न तु ततश्छान्दसमानुकूल्यमिव जायते । मुपा. अपि चिन्त्यः प्रमाणाभावात् । शौ ४,९,१ इत्यत्र हि अक्षम् इति भूयिष्ठकोशानुमतः पाठः भवति । सा. तु तत्र अक्षम् इति पपाठ । प्रकरणाच्चेह चक्षुरर्थं एवाऽपेक्ष्यते न तु तदाश्रितस् ताद्धित कोऽप्यन्योऽर्थ । यथा पूर्वम् आञ्जनस्य वृत्र-कनीनिकया साम्यमुक्तमेवमधुना तदीयं पर्वत-नेत्रत्वमुत्प्रेक्षितुमिष्टमित्यस्य सुवचत्वात् । अतो द्वौ विकल्पौ भवत । अक्ष्यौ इत्यप्रामाणिकः पाठ एव समीचीन इत्येक । कोशीय अक्षौ इत्येव मौलिक पाठस्तदनन्तरं च त्वम् इत्यस्य वाऽन्यस्य वा कस्यचिच्छब्दस्य प्रमादजो भ्रंश इत्यपर । तद् भूरिविमृश्योऽय विषय ।

[j]) अक्षौ इति मूको स्पष्ट पठ्यते । तद्विशेषणतया पार्श्वधृताद् दुरूहाद् नकरणी इति शब्दादेतत्तावत् सूहं स्याद् यदत्र स्त्रीविषयस्य हलन्तस्य अक्ष्- इत्यस्याऽभीष्ट रूपम् अक्षौ इति । पै १३,९,५ इत्यत्र मोक्षौ इति मूको. अक्षौ इत्यस्यैव समर्थको भवेन्न तु कथमपि अक्ष्यौ इत्यस्येति सुवचम् । पै १३,१४,१७,१६,५३,२ इत्यत्र च स्पष्टम् अक्षौ इत्युपलभ्यते । पै १६,९६,८ इत्यत्रत्यः अक्षम् इति पाठोऽपि पूर्ववद् अक्षौ न तु अक्ष्यौ इति संकेतयेत् । तत्रत्यो लेखकप्रमादश्च पङ्क्त्यवसान-सुलभाऽऽलस्य-कारित इत्यपि संभाव्येत । पै १६,१३७,३ इत्यत्र चान्तत स्पष्टमेव अक्षौ इति पठितं भवति । प्रकरणसंगमनं च तत्रत्यम् अक्ष्- इत्यस्य स्त्रीविषयत्वे पर्यवस्येदित्यप्यनुसंधेयम् (तु यद्- > यौ इत्यत्र पै १६, १३७, ३ टि) ।

[k]) अक्षौ इत्येव पाठ. संभाव्येत । विमर्श नापू. टि. द्र. ।

[l]) उस. उप. √पत् (गतौ) + क्विप् प्र. । कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) । अत्यल्पमित्यर्थे वा. क्रिवि. द्र. ।

?अक्षि-भू[a]- -भुवः[b] मा २३, २९; का २५, ६, ९; शौ २०, १३६,४.

अक्षि-वेप[c]- -पम् पै २०, ५०, ७

? अक्षी-भग- -गः खि ५,२२, ४[b]

¶अक्ष्या(क्षि-आ)मय[d]- -य· काठ २७,८

अ॒क्षु[e]- -क्षु· ऋ १,१८०,५; -क्षुम् शौ ९,३,८, पै १६,३९,८.

अक्षु-जाल[f]- -लाभ्याम्[g] शौ ८,८,१८.

अक्षु-माला- -लाभ्याम्[g] पै १६,३०,६.

अ॒क्ष्ण[h]-

अक्ष्ण-या॒वन्[i]- -वानः ऋ८, ७,३५.

¶अक्ष्णया[j] तै ५, २, ७, ५[2], १०,४; ५,३,५,३[2];४, ५, १[2], ६,२,८,३[2],३, ६, ३, १०, ६[2]; मै ३,२,८[2],९;६,३,८, ९, १०, ३[2]; काठ २०,९[2], २१, ७, क ३१,११[2].

अक्ष्णया-द्रु॒ह्[k]- -ध्रुक् ऋ १, १२२,९.

अक्ष्णया॒-स्तोम[l]->

¶अक्ष्णयास्तोमी(य>)या[m]- -या· तै ५,३,३,१[2].

?अ॒क्ष्य[n]- -क्ष्यम् शौ ४, ९,

---

[a]) उस क्किबन्ते उप. प्रकृतिस्वर (पा ६, २, १३९)। °भु इति ह्रस्वान्तं प्राति. अनुमन्वान. म चिन्त्यः। अत्र च बाह्वृचाना पाभे. अवधेय.। तद् यथा। काश्मीरीये मूको अक्षीभगो इति पाठ·। स एव च खि ५,२२,४ इत्यत्र मुपा.। तदीयमूलकोशान्तरीयोऽपरः पाठः सत्यसाक्षीवगो यथा इत्यपि भवति (तु. खि ५, २२,४ टि.)। पूर्वस्मिन् पादे सक्थ्ना प्रमाणभूतेन नार्या देशनस्य श्रावितस्योपमानमुखेनोपबृंहणे मन्त्रस्वारस्यात् सक्थि-साकक्ष्य-स्थापनाय सत्यस्याक्षिभुवा यथा इति तृतीयान्तः पाठो मूलतः प्रवृत्त इति संभाव्यते । तन्निश्च-यस्तु भूयस्तया याजुष-मूलकोशान्वेषणापेक्ष इति तत्परा अभियुक्ता लब्धसंकेताः स्यु.। शौ. तु सकुला इति नारी-विशेषण श्रावयन्ति। भूयिष्ठ-मूलकोशीय-साक्ष्यादपि स एव पाठो लब्धप्रतिष्ठो भवति । अतस्तच्छाखीयः पाठ अक्षिभुवः इति प्रथमान्त एव साधुरिति विवेकोऽवधेय·। अर्थ. शोधश्च विष्टीमिन्- टि. द्र.।

[b]) सपा. अक्षिभुवः (शांश्रौ १२, २४,२ लाश्रौ ९, १०,६ प्रभृ) <> ?अक्षीभगः इति पाभे.।

[c]) भाप (अक्षि-स्फुरण-)। षस.।

[d]) षस.।

[e]) नाप । ड्सु प्र. (तु. पाउ १,९ पा ६,१,१९७)। √अश् (व्याप्तौ) इत्यस्य व्युत्पत्तिपक्षे तु क्सुन् प्र. उसं (पाउ ३,१५७)। नित्स्वर·।

[f]) जालदण्ड-पाशयोः द्वस.। सामान्यः समासस्वर·।

[g]) सपा. परस्परं पाभे.।

[h]) विप.। क्नन् प्र. (तु. पाउ ३,१०; ⌊वैतु. पाउ ३, १७⌋) √अश् (व्याप्तौ) + क्नः प्र इति।

[i]) विप. (अश्व-⌊मरुताम्⌋)। उस. उप. √या+क्वनिप् प्र. कृत्स्वरः प्रकृत्या। अक्ष्ण- इति न. वा. क्रिवि द्र। (?WAG २,२८ b, ५५ d) अक्ष्णया-यावन्-> नैप्र यनि. इति, सा ⌊पक्षे⌋ पूप अक्ष्णः ⌊ष१⌋ इति?।

[j]) इह अक्ष्ण- इत्यस्य भावप्रधानो निर्देशो वक्तव्यः। ततश्च तिरोभावेन कौटिल्येनाऽसारल्येनेत्यादि-तृतीयान्त-सकक्षीभूत-शब्दान्तरवत् क्रियाविशेषणतायोग सुवच। पाप्र (७,१,३९,६,१,१६३) याच् प्र. तृतीयार्थे चित्स्वरेणान्तोदात्तश्च। विशेषस्तु ?अश्नया- टि द्र।

[k]) विप. (जन-)। उस. क्किबन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

[l]) =मन्त्र-भेद-। बस पूप. प्रकृतिस्वरः।

[m]) =⌊मन्त्रविशेषैरुपधीयमान-⌋ इष्टका-विशेष-। तस्येद-मित्यर्थे छ > ईय. प्र. उस. (पा ४, २, १३८) तत्स्वरश्च (तु भा)।

[n]) तु. पै ६, ६, १ यत्राऽतिशयोक्तिमुखेनाऽऽञ्जनस्य वृत्र-कनीनिकात्व च त्रिककुत्-पर्वताऽक्षितं च श्रावित भवति । इह तु तस्य केवलमुत्तरं विशेषणमभिप्रेत्य पर्वताऽक्ष्यत्व श्रूयते। तद्भवति विमर्शः किमेतद् अक्ष्यम् इति। उच्यते। अक्षि अक्षे अक्षिणि वा भव तदर्थं हित वाऽक्ष्यम् इति यत् प्र. (पा ५,१,५)। प्रथमे कल्पे दृष्टिशक्तिपर्यायो भवेद् वाक्याऽन्वयश्च वृत्र-कनीनिकात्व-दिशा दृष्टिशक्तित्वाऽऽरोपपूर्वकमतिशयोक्त्यैव साध्यः। द्वितीये कल्पे तु वाक्यभेदेनाऽन्वय द्र.। तद् यथा पर्वतस्याऽसि इति तत्-प्रभवत्वात्तदीयोऽसीत्याञ्जनाऽभि-जनोपवर्णनपरमेकं वाक्यं कर्त्तव्यम् । अक्ष्यमसि इति नेत्ररोगाऽपहरत्वात् तदर्थं हितमसीत्युपयुक्तविशेषणाऽन्त-रोपवर्णनपरं चापरं वाक्य कर्त्तव्यमिति। यद्वा भाव एव प्र. स्यात्। एवमप्यक्ष्णो दर्शन-साधकता-द्वारा तद्भावस्य

१०, १०१, ६; मा १८, १०[a], ३८,२६[1b], का १९,४,३[a]; ३८, ६,१[1b]; तै १,६,५,१[c]; २, ४, १४,१[d],३,१, १०, ३;११,७†; ४,२, ५, ५[2]†; मै १,४, २[1c]; ७[2c], काठ ३८,१४‡[e],४०,१९; †कौ २, ८५७, ९५४, शौ ३, २४,४[2f]; ७;२९,४,५, ४, २७, २;७, ८६, ६[g]; १८, ४, ३६[h], १९,५४, ४, २०, ७१, १३†; पै१,१०२,४[6],४,३५,२,५,४०, ८;११,५,४;८, १२,२,१४,१६, ७०,२, -तस्य शौ ७, ८०, ४, -†ता ऋ ३,४०,७; ९,६८,३, शौ २०, ६,७; -ताः काठ ४०, १३[2]; शौ १,१५, ३; ६ १४२, ३[4];७,८६,६,१०,६,१४; पै १, २४,३; १६,४३, ७[i], ७०,१०, -ताम् तै ३,३,११, ३[j], मै ४, १२,६[j]; शौ ७ १७,२[j],८५,२; १८, ४, ३२ ; पै २०, २, ४[j]; -ते ऋ ९, ११३, ७, मै ३,२, ६¶, -तौ शौ ९,१,७; पै १६, ३२,६ [°त- अन्°]

अ॒क्षि(त>)ता-वसु[k]- -सुम् ऋ ८, ४९,६; खि ३,१,६.

†अ॒क्षितो(त ऊ)ति[l]- -तय. ऋ ८,३,१५, मै १,३, ३९, कौ १, २५१,२, ७१२, जै १, २६, ९, ३,५८,९, शौ २०,१०, १;५९ १, -तिः ऋ १,५, ९, ६ २४, १, शौ २०, ६९, ७, -तिम् ऋ ४,१७,१६

अक्षितव्या- √अक्ष् (वेधने, लक्ष्मकरणे) द्र.

१अ॒-क्षिति[m]- -तय. तै २,४, १४,१, मै ४,९,२७, १२,२; काठ १०, १२, पै १,१०२,४;-ति ऋ ⌊१, ४०,४ (५, ३४, ७)⌋, ⌊(३, ९, १)८ १०३,५, ९,६६,७⌋.

२अ॒-क्षिति[n]- -तये पै१६,७०,२,१०, २०,४१,४, -तिः का २,३,८[c], तै ४,७, ४, २[a]; मै २,११,४[a], काठ ५,५[c],१८,९[a], क २८,९[a], शौ ११,९,२५,१०,४;२६; पै५, ४०, ७; १६, ८४, ४, ८५,४, ८७,६; -तिम् खि ४, १२, २, ¶तै १,७,१, ६;३,४, मै ४,९, २७[g], १२, २, काठ १०, १२, शौ १८,४, २७; पै ५, ०८,८[o], ४०,४,५. -त्यै मा ६,२८, का ६,७,६, तै १, ३, १३,२;६,३, ३,७,३,४, ६ ४,३,४, मै १,३, १, ४,५,२¶, कठ ३,९,५,५; ८,१३, क २,१६,८ १

अ॒-क्षियत्[p]- -यन्तम् ऋ ४, १७, १३

अक्षी- √अक्ष् (व्याप्तौ) द्र.

अ॒-क्षीयमाण,णा- -णम् ऋ ३,२६, ९, तै ३, ३, ११, ४ ; शौ ७, २१,३, पै ५,४०,४, २० ४,१, -णस्य तै १,१,१०,१; काठ,क १,१०, -णा ऋ १,१५४,४,

---

[a]) सपा. अ॒क्षितम् <> अ॒क्षितिः इति पाभे ।

[b]) सपा. तै ३,२,६,२ अ॒स्तृतम् इति पाभे. ।

[c]) पाभे. अ॒क्षितः तै १ ६,३,३ द्र ।

[d]) सपा. शांश्रौ ५, ८, ४ या ५, १६ अक्षितिम् इति पाभे. ।

[e]) सपा ऋ १०,१०१,५ अ॒नुपक्षितम् इति पाभे ।

[f]) पाभे. अक्षतः पै ५,३०,४ द्र. ।

[g]) सपा. अ॒क्षितम् <> अ॒क्षितिम् इति, पै २०, ४१,४ महान्तम् इति पाभे. ।

[h]) सपा. आपश्रौ ४,११,३ प्रमृ. अक्षीयमाण इति, तैब्रा ३,७,६,११ अ॒च्छिन्नपया इति च पाभे. ।

[i]) अक्षितः इति BKA. शोधः ।

[j]) =सपा आश्रौ ६, १४, १६ आपमं २, ११,३ या ११.११ । शांश्रौ ९,२८,३ शांगृ १,२२,७ अक्षितिम् इति पाभे. ।

[k]) विप. (इन्द्र-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,१)। अथवा तस नञ्स्वरः स्यात् उप च बस स्यात् । उभयथापि स्वरे च तात्पर्ये च सामान्यं द्र । पूप सांहितिको दीर्घः (तु पपा °त-वसु- इति) ।

[l]) विप (इन्द्र- रथ-) । समास-स्वरार्थं नापू. टि द्र. ।

[m]) विप. (आदित्य-, श्रवस्-) । तस नञ्स्वरः । उप. क्षि॒ति- < √क्षि (क्षये) + कर्त्तरि क्तिच् प्र. औणादिक. । एवं किल नाउ. क्तिजन्तोत्तरपदात् सुभेदेऽस्मिन् प्राति. सा (ऋ १, ४०, ४) बस. (तु ⌊अर्थापयन्तः⌋ स्क वें PW प्रमृ.) इति च नञ्सुभ्याम् (पा ६, २, १७२) इत्यनुशिष्ट स्वरश् छन्दसि सर्वविधिविकल्पाश्च भवतीति चाह, तन्निष्प्रयोजनप्रयासमात्रं द्र ।

[n]) उस. भावे क्तिजन्तम् इतिमात्रम् नापू. विशेषः द्र ।

[o]) °ति इति शोधः (तु ?वाध्येतम् टि) ।

[p]) तस. नञ्स्वरः । उप. < √क्षि (निवासे) ।

-णाः मा १७, ३; का १८, १, ४, तै ४, ४, ११, ४; मै २,८, १४; काठ ४०, १३; -णे पै २, २३,५

अक्षु- √अक्ष् (व्याप्तौ) द्र

अ-क्षुध्[a]- -क्षुत् मा १८,१०, का १९, ४,३, तै ४,७,४, २, ५, ४, ८, २; मै २,११,४,३,४,१¶,काठ १८,९; क २८,९

अ-क्षुध्य[b]- -ध्याः शौ ७,६२,४, ६, पै ३,२६,३.

अ-क्षुध्यत्[c]- -ध्यताम् मै १, ६, ३, ५, -ध्यन् तै ५,४,४,१, काठ २१,७.

अ-क्षेत्रविद्[d]- -वित् ऋ ५, ४०, ५, १०,३२,७.

?अ-क्षेम[e,c]- -मम् पै १४, २,३

¶अ-क्षोधुक,का[f]- -कः मै १,४,११, ६,४, ५; ११, ३, २, ७, ४.१, १३, काठ २०,७, २५, ५, २८ १, ३१, १०, क ३१, ९; ३७, ७, ३९, २,४४, १, ४७, १०, -काः तै ७,४,११, २, ५,९,१; मै ३, ८, ६; ४,२, १४ काठ ३३,३.

?अक्षोररसमलंपतु[g] पै २,८१,२

अक्ष्णया प्रभृ, अक्ष्ण-यावन्-,

?अक्ष्य- √अक्ष् (व्याप्तौ) द्र

?अक्ष्लिली[h] शौ २०, १३४,६.

अ-खनत्[c]- -नन्तः[i] ऋ १०, १०१, ११

अ-खर्व,र्वा[c]- -र्वम् ऋ ७,३२,१३, शौ २०,५९,४, -र्वा[j] मै ३,७, ४¶, -र्वेण तै २,५,१,७¶.

¶अँ-खलति[c]- -ति काठ २८, ८; क ४४,८.

अ-खात[c]- -तम् शौ ५,१३,१; पै१९, ५४,९.

अ-खि(द्र>)द्रा[c,k]- -द्रा[l] तै ३, ५, ८,१; काठ २९,५[m], ३९, २[n], क ४५ ६.

अखिद्र-यामन्[o]- -मभि ऋ १, ३८,११.

अ-खिलँ[p]- -लः पै ५,३,८.

?अख्ख > अख्ख-ल[q]->

---

a) तस. नञ्स्वरः। उप. √क्षुध् + भावे क्विप् प्र.।

b) बस। नञ उत्तरं क्षुध- + यत् प्र. अन्तोदात्तश्च (पा ५, १, ६७; ६, २, १७२)। उप गृहेविशेषण समासश्च गृहविशेषणमित्यभिसन्धिः। तस. उप गृह-विशेषणं सद् गृहेविशेषणतयोपचरितमिति दवीयांसमिव मार्गं सङ्केतयन् सा. चिन्त्य.। तदुक्तदिशा ययतोश्च (पा ६, २, १५६) इत्यन्तोदात्तेऽविशेषः। यदपि उप. य-प्रत्ययान्ततया तेन प्रत्यपादि, तदन्यलक्षणं स्यात्। यत्-प्रत्ययौत्सर्ग्यदर्शनात्। सत्रा हिश्रौ ६,७,८ हिगृ१,२९,१ अनश्या इति पाभे।

c) तस.। नञ्स्वरः।

d) विप. >नार. (अपरिचित-)। तस नञ्स्वर। उप यद्र.।

e) पाठः? √क्षिप्>क्षेप-> -पम् इति शोधः (तु. मूको. सस्थ वाजीकार- इत्यस्य श्रुतिश्च)।

f) कृत्योक-(पा ६,२,१६०) इति नञ उत्तरस्य उक्-प्रत्ययान्तस्यान्तोदात्तानुशिष्टेरपवाद उसं.। नञ्स्वरः सामान्यः द्र.।

g) पाठः? अक्षोर् अरसम् (?अलसम्) अपलुम्पतु इति शोधः। (अक्ष्- >) अक्षोर् [ष१] तत्रत्यं टि. द्र., वेतु. BKA. अक्ष्यो रसम् उपलिम्पतु इति शोधः?

h) कौन्तापान्तरसामान्येन वैकृतभूयस्त्वयुतः पाठ। अ-श्लिश्लिक्षु- इति प्राति अत्र स्यादिति RW.। ?पुच्छिलीयते टि द्र।

i) यत्तु GW अखनन्त इति मुगा इति मन्यमानो लङि रूपमाह तच्चिन्त्यम्।

j) मुपा. स्वरः? तु. टि. अकाणा-।

k) विप (अदीना- [प्रजा-])। उप. <√खिद् + रक् प्र. (पाउ २,१३)।

l) °क्खि° इति तै।

m) अच्छिद्रा इति सात.।

n) सपा. मै २,७,१६ अच्छिन्नपत्र. इति, मा १३,३० का १४, ३, ४ माश ७, ५, १, ८ अच्छिन्नपत्रा. इति, वैश्रौ १८,१८ : १ अघोर इति, आपश्रौ १६,२५,२ हिश्रौ ११,७,४२ अघोरः इति च पाभे.।

o) विप (अच्छिन्नगमन- [अश्व-])। बस. उप. √या+ मनिन् प्र.।

p) बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)। उप. यद्र.।

q) इष्टजन-संदर्शनाऽऽदि-जात-प्रमोदविशेषसूचकतया क्रियमाणस्य शब्दविशेषस्यानुकरणम् अख्ख- इति, तल्लातीत्यर्थाद् विशेषणतावचनोऽयं शब्द. द्र.। यत्तु सा. अनुसरद्भिः कैश्चित् (तु. PW. BW. GW. MW.) समग्रस्याऽस्य अख्खलु- इति शब्दस्य शब्दविशेषानुकरण-स्वरूपता प्रत्यपादि तदसत्। उदा-ह्रियमाणायां श्रुतौ हि पुत्रदर्शनेन पितुरनख्खलयाऽ-

अख्खली✓कृ, अख्खली-कृत्य[a] ऋ ७,१०३,२

अ-गत[b]- -¶तः तै ५, १, ५, ८, ६, १,१,५, काठ १९, ५; क ३०, ३; -तम् तै २, ६, ३, ५¶; -तस्य शौ ११, १२, १६, १४,२,७४, पै १८,१४,४.

अ-गतश्री[b,c]- -श्री तै २,५,४,४¶

अ-गता(त-अ)सु[b]- -सु मै ४, ७, २¶

अ-गद,दा[d,e]- -द शौ ४,१७,८;५, २९,६-९, पै १,५८,४,२,२६, ५; ५,९,५,१७, ६; १८,५‡[f]; १३,९, ७,८,११; १५, १५,९; -दम् ऋ १०,९६, ६[g], ९७,२. मा १२,७६†; का १३, ६, २†, तै ३,४,९,३¶; ४,२, ६, १†, ५,७, १३, १, मै २, ७, १३†; काठ १६,१३†; ५३,३; क २५ ४†, शौ ५, ४,६; ६, ९५, ३, १८,३,५५†[g], पै२,२६,३,११, ६,२†, २०, १४, १[h]; -दाम् पै १९, ४४, २[i], -दे पै २०, ५५,३.

?अगम्[j] पै १९,३६,१२.

?अगमानज्मिमपय पै २०,१३,६

अ-गर्तमित्[k]- -तम् काठ २५, १०[l]; २६,५; क ४०, ३[l], ४१,३

अ-गव्यूति[d]- -ति ऋ ६,४७,२०.

अग(ऽ)स्ति[m]- -स्तिम् शौ ४,२९, ३, पै ४,३८,३.

अगस्त्य[n]- -०स्त्य ऋ १, १७०, ३, -स्त्य. ऋ १,१७९,६; १८० ८; ७,३३,१०, खि२,१,७[o], मै २ १, ८¶; काठ १०, ११¶; शौ ४,३७,१, १८,३, १५; पै १३, ४, १, -स्त्यम् ऋ ८, ५, २६; -स्त्यस्य ऋ १०,६०,६; खि५, ३,६, तै ७,५,५, २¶; ¶मै २, १,८;४,२,९, ¶काठ १०, ११; ३४,४, शौ २, ३२, ३; ५,२३, १०; पै २, १४, ५; ९, ७, ७, २०,५८,८; -स्त्ये ऋ १,११७, ११; १८४, ५, -स्त्येन पै १०, १२,५

आगस्त्य[p]- -स्त्यः पै ८,१५,२

अगस्ती[q]- -स्ती पै ८,१२, ७.

अ-गिरौ(रा-ओ)कस्[r]- -कस ऋ १, १३५,९

¶अ-गुत[b]- -सम् तै ५,६,६ २

अ-गृभी(<ही)त[b]- -त ऋ ८,७९, १.

†अ-गृभीत-शोचिस्[s]- -चिष ऋ५

ख्खलीभावो निदर्शितो भवति। एवं तावद् अख्खलेत्येतद्-विशिष्टत्वे तस्य तात्पर्य-पर्यवसानाद् विशेषणतावचनोऽयं शब्दः द्र. । एवं च सति कामं शब्दाऽनुकरणमात्र अख्खेति शब्दोऽव्ययतया प्रयोगमर्हेत्। यथा खाट्करोति इति खाडिति करोतीति वा भवत्येवं स्यान्नाम अख्ख-करोतीति अख्खेति करोतीति वा । अख्खल- शब्दस्तु अख्खेति शब्दाऽनुकरणयुक्तत्वमुखेन पितृविशेषणता-वचनतामापादितस्ततोऽन्यो नाऽव्ययमिति सुवचम्।

a) अनख्खलम् अख्खलं करोतीत्यर्थे च्विः प्र. (पा ५, ४,५०)। एव चैन प्रत्ययार्थं शब्दाऽऽभासकल्पनया तिरोभावयन्त. सा. तदनुगताश्चार्वाक्तनानां केचित् (तु PW. MW प्रमृ) नितरां शोच्या भवन्ति। ०कृत्या इति ल्यबन्तस्य साहितिको दीर्घः।

b) तस. नञ्स्वर.।

c) उप. बस ।

d) बस. अन्तोदात्त: (पा ६,२,१७२)।

e) विप., भाप. (आरोग्य-[तै ५, ७, १३, १ प्रमृ.]) ।

f) सपा. ऋ १०,१३७,५ अरपाः इति पाभे.।

g) सपा. तैआ ६,४,२ अनृणम् इति पाभे.।

h) सपा. शौ ६,७१,१ सुहुतम् इति पाभे ।

i) =सपा काश्रौ २५,९,१५ आपश्रौ ९,१८,१२ माश्रौ ३,५,१४। तैब्रा ३,७,३,६ आश्रौ ३,१०,३१ आपश्रौ ९,४,१ अगदम् इति पाभे.।

j) अघ-> -घम् इति ?

k) विप. पुं स्त्री. (औदुम्बरी-, यूप-) । तस. उप गर्त- + ✓मि + क्विप् प्र ।

l) सपा मै ३,८,९ अनिखात। इति पाभे ।

m) =ऋषि-विशेष- । पपा. अनवग्रह । अग- + ✓अस् (क्षेपणे) + तिन् प्र. (पाउ ४, १८०) नित्स्वरश्च । शकन्ध्वादित्वात्पररूपे उप. स्वर प्रकृत्या (पा ६ १, १९७; २,१३९) । विस्तरस्तु वैश. द्र. ।

n) =अगस्ति- । स्वार्थे यप् प्र. । स्वरश्च पूर्ववस्थ ।

o) सपा खिसा २, १० अगस्तिः इति पाभे.।

p) व्यप. । अपत्येऽर्थे अण् प्र. (पा ४,१,११४) ।

q) स्त्री. बहु. <आगस्त्य- (तु पा २,४,७०) ।

r) विप (वात-)। तस. नञ्स्वर. उप बस. गिर्-> तृ१ इति वैं सा. GW.; गिरि->स१ इति LR ORN HL. GRV. । विभक्तेः अलुक् द्र. ।

s) विप. (अग्नि-,एत-,नाक-) । उप. बस. ।

५४, ५, -चिषम् ऋ ५, ५४, १२; ८,२३, १, कौ १, १०३, जै १,११,७.

अ-गृहीत,ता[a]- -त· काठ ३५, १०, क ४८,१२, -¶ता तै ३, २, १,२, ६,४,२,१, मै ४, ५, १, -तेभ्य तै ७,३,१९,१, २०,१; काठ ४३,९;१०.

¶**अ-गृहीत्वा**[a] तै ३,२, १, २, ५,७, ९,१, मै ३,९,१.

†**अ-गो**[b]- -गोः[c] ऋ ८,२,१४, कौ १, २२५?,२,११५५?, जै१,२४,३

अगो-ता[d]- -ताम् काठ ३८, १३, शौ ४,१७, ६; पै ५, २३, ८; -तायै ऋ ३,१६,५.

¶**अ-गोअर्घ**[e]- -र्घम् तै ६,१,१०,१[3]

अ-गोपा[f]- -पाः ऋ २,४, ७, ७,१८, १०, -पाम् ऋ ३,५७,१.

†**अ-गोरुध**[g]- -धाय ऋ ८, २४, २०, जै ४, १७, ८, शौ २०, ६५,२.

†**अ-गोह्य**[h]- -०ह्य,>ह्या ऋ१,१६१, १३, ‡कौ[1] १, ३९३,२,५९७ ‡जै[1] १, ४४,१; ३, ४८, १३; -ह्य ऋ ८,९८, ४[1], शौ २०, ६४,१, -ह्यम् ऋ १, ११०,३, १०, ६४, ३, -ह्यस्य ऋ १, १६१,११, ४,३३,७

अग्घ[j]->अग्वा(ग्ध-अ)द्[k]- -ग्धात् तै ३,३,८,२.

अग्नापवमान्- प्रभृ., अग्नायी- अग्नि- द्र

अग्नि (बप्रा)[l]- -ग्नयः ऋ १, ५०, ३, ५९, १, १२३,६; १२७,५; १६४,५१,२,२८,२,३४,१, ३, २२,४,२६,४, ४,४५,५; ५,६,

[a]) तस नञ्स्वर ।

[b]) तस नञ्स्वर । अत्र यस्या. व्युत्पाद्यमानस्य उप स्तुतिस्तोत्रन्यतरस्मिन्नर्थ औपचारिकी वृत्ति (तु. निघ १, ११; ३, १६) । यत्त्विह सा गो- इति प्राति √गै इत्यस्मान् निष्पादयन्नपरमिव गो-शब्द बोधयामास तद् मौलिकप्रमाणान्तराऽभावे विमर्शविशेषाऽपेक्षमिव वाच्यम् । भूयानप्येतद्-विस्तर: वैश. अनुसन्धेय. । यदिह बस. इतीवाभिसन्धाय PW प्रभृ अर्वाञ्च (तु ORN.) अगु- इति (GW. अगो- इति वापि) प्राति. आहुस्तच्चिन्त्य भवति । तथात्वे ह्यन्तोदात्त स्यात् (पा ६,२,१७२) । यथा स्वरतस्तत्-सपक्षे हुगु- इति श्रूयते (तु. ऋ १, १२५,२) ।

[c]) तु सस्थ. टि. रयि->-यि ।

[d]) भावे तलि लित्स्वर (पा ६,१,१९३) ।

[e]) विप. (सोम-) । तस उप. बस ।

[f]) विप (पशु-, धेनु-, गो-) । *सु (<सह)-गोपा- इति मूलत· बस. सतो नञ्-पूर्वत्वे तस स्याद् नञ्स्वर । अज्मध्यसकारलोपश्च प्राकृतिक. द्र. । यद्वा नञ्सुभ्याम् (पा ६,२,१७२) इत्यत्राऽपवादमुपसङ्ख्याय बस. एव स्यात् ।

[g]) वि[प]. (इन्द्र-)। तस. नञ्-स्वर (पा ६,२,२) । उप उस. गो-+√रुध्+कर्तरि क. प्र (पावा३,२,५)। पूप. गो- =स्तुति- इति प्राञ्च , GRV.⌊पक्षे⌋, =धेनु- इति अर्वाञ्च· ।

[h]) विप.(⌊अगूहनीय-⌋ अग्नि-, इन्द्र-, सवितृ- ⌊या११, १६⌋)। तस. कृत्योकीयस्य प्राप्तस्य अन्तोदात्तस्य (पा ६,२, १६०) अपवाद: उसं (तु. अ-जोष्य- प्रभृ.) ।

[i]) सपा परस्परं पाभे. ।

[j]) होमेनागतम् अग्वमित्यभिप्रायेण सा. व्याचष्टे । एवं चात्र अग्नि-ध- इत्यस्यैव मध्यवर्तिनो नि इत्येतस्य लोपात्मको विकार. स्यात् । अग्नौ धीयते इति चास्य व्याख्यानं सुलभम् । अनुपदम् अहुताद् इत्यस्य शब्दस्य श्रवणाच्च हुताद् इत्यर्थे अग्वात् इत्यस्य प्रयोग सुकल्प । यत्तु MW, सायणीय व्याख्यानं दग्ध- इत्यस्माद् अनर्थान्तरमित्याह, तन्न । दग्धमात्रात् सायणोक्तदिशा हुतपर्यायभूतस्य अग्धस्य भेद-दर्शनात् । अथवा, ग्ध- इति √घस् इत्यस्य छान्दसं क्तान्त रूपं भवेत् (तु MW. अग्वाद्- इत्यत्रैव) । यथा सुग्धिश्च मे (मा १८ ९) इत्यत्र क्तिनि भाव-वचनस्य ग्धि इत्यस्य श्रवणं भवति । एवं च न ग्धम् अग्धम् इति कृतत्वाऽन्येन केनाप्यजग्ध- पूर्वम् अग्नेरेव कृते प्राथम्येन समर्पितमित्यर्थपर्यवसानाद् हुतेत्यर्थलाभ सुलभ· । प्रथमे सायणीये वलेऽन्तोदात्तता द्वितीये चाऽऽद्युदात्त तेत्यर्थसाम्येऽपि भूयान् विशेष । निहत- पूर्वपदमात्रतया श्रवणोपलम्भाद् विनिगमनाऽन्तरस्य चाऽदर्शनात् कतरो योग साधीयानिति विवेक्तु नोपलभ्यते ।

[k]) विप (अग्नि- ⌊तु वैप ४ ?अद्घाद्-, ?अघ्वाद्- टि च⌋) । उस उप त्रिडन्ते कृत्स्वर: प्रकृत्या (पा ३,२, ६८; ६, २, १३९) । सपा माश्रौ २, ५, ५,२० ?अध्वात् इति पाभे. ।

[l]) व्यु ? <अग्नि-⌊<अग्र-⌋ इति माश २, २, ४,२ प्रभृ ; अङ्ग- वा अग्र- वा + √नी इति या ७ १४, अ (<√इ)+ग् (<√अञ्ज वा √<दह् वा)+ नि- (<√नी) इति शाकपूणि (तु. या.), अ(<नञ्)+ √क्नूय् इति स्थौलाष्ठीवि: (तु या.) ।

६; ८७, ३; ६, ७; ६, ६६,२; ७,१, ४, ७२, ४; ८, ३, २०, १९, ३३, २८, २; ४३, ४, ५; १०, ३५, १, ६; १३; ४६, ७; ८८, १८; मा ८, ४०†, १२, ५०†; १३, २५^{२}; १४, ६^{२}, १५^{२}, १६^{२}, २७^{२}; १५, ५७^{२}; १८, ३१; ६७, ३३, १†, २†; ५२; ३५ ८, का ८, १५, १†; १३, ४, ६†; १४, २, ११^{२}; १५, १, ५^{२}; ४, ३^{४}, ८, ५^{२}; १६, ७, १^{२}, २०, १, २; ४, ९; ३२,१, १†,२†; ४, ९, ३५, ४, ७; तै १,७, ७, २, २, ५, ८, ६¶; ३, २,८, ३; ४,२, ४, ३†; ४, ११, १; २, ७, १२,१; ५, १, ८,२¶; ५,७, ४, ९,१¶,७, ८, २^{२}; ९, ३¶, ६, २, ७, ३,३,१, ३; मै १, ३, ३३†, ६, २^{४},७¶; २, ३,८,७,११†;८,१२^{४},१२,१;¶३,२, ६, ८,५,६; १०, ९,१; ४,१,१४¶, १४. ११†, काठ ४, ११†, ७ १४^{२}; १६,११†, १७,१०^{४}, १८, १३, १९, ८¶,२०,१¶, २१,४¶,२२,१०; क ३,९†,६,३^{२}; २५,२†,२६,९^{४}; २९, २; ३०,४;६¶, ३१,३¶,१९¶;३५, ४, कौ ३,५, ८†; शौ २, ३५,१, ३, २१,१, ७,६९,१;८,१,११,९,४,१८; १०, ५,२१; १२,१,१९,३०,३,५०; १३,२,१८†, १६,१,१; १८,४,१२; १३; १९, ९,११, १२, १६,२, २७, १५; २०,४७,१५†, पै १,८८, ३;२, ४०,४, ३, १३,६, २३, ४, ६,१८, २; ९, २३, ६; १०, ८,५; ९,१;६;

१२, ७, १३; १३,३, १६, १२,१; ११; १६,२,१;२५,८,१२९,९, १७, २, १०, ४, ७; ६,९; ४०,१०; १८, २२,३, २८,१; १९, ५०, ११, २०, २८,५,६; ३३, ५; -०ग्नय: मा ५, ३४; का ५, ८, ५, -०ग्नय^{a} मा ५ ३४^{२}, का ५,८,५^{२}, -ग्नये ऋ १,७४, १,७७,१, ७८,५;७९,१०; १२७,४, १०^{२}, १४०,१, १४३,१; ३,२,१;६, १, १०,५; १३,१; ४,५,१, ८,५,५, ५,१,११; ७,१; १२,१, १६,१,२५ ७; ६,३,२; ८,१, १०,३; १६, २२; ४८,१, ७, ३,७, ४, १; ५, १;८,६; १३, १, १४, १, १५, ४; ६२, २; ८, १९, ५; २२, २३, १५, ⌊२३, ४३, ११⌋, २४; १०३, ६; ८; १०, ८०, ७, ८५, ४१; १८७, १; खि ४,९,३, ५,७,२, ११^{२}; ४,१५^{४}, मा १,१०; १३, २,१, २०; २९, ३, २†,११;४,७^{४b}, ५,१;६,३२, ७,४७; ८,३८^{२}, ४७; १०,५; २३; ११,५९, ६६, १४,७^{५}, १५,२९†, २०,७८†; २२,६, २७; २३,१३; २४,१६; २३; २४; २६, ९^{२}; १२†, २७, ४२†; २९, ५९, ६०^{२}; ३०,२१; ३८, ११, ३९, १; का १,३,७, ४,३, २, १,१; ५,२; ७,१, ३,१, २†, २,५^{२};३,१; ४,३,१^{४b}; ५,१,१, ६,८, ३; ८,१२, १^{२};१३,१^{२},२२,१; ९,२,७; ११ ४, १; ७,३; १२, ५,१०, ७,१, १५,२, १^{५}, १६, ५, १०†; २२, ७, १२†, २४,२,१, १३,१; २५,४,२, २६,४,

१;५, ३, ४, २९, ५, ११†, ३१,५, १^{२};७,१, ३४, ४,३, ३८,२,५; ३९, १,१, तै १,१, ३,१, ४,२; ५,१;८, १^{c},११,१; १४,४†, २,२,१^{४b}; १०, १, ३,१४,७†, ४,१३, १^{२}; २९,१^{२}; ५,५,१†; १०, १, ८,४, १¶, ७,२, १०, १¶; १३, ३; १५, २, १६, २; ¶२,२,२,१^{२};३^{२};४,५^{२};३, १^{२}–३^{२}, ४; ४, १^{२}; २^{६}, ३^{४}; ४^{२}; ५^{२}; ६; ७^{२}; ८,११,६, ३,२,८; ८,१^{४};४,१, २^{४}–४^{४}, १,३; १०,२, ५, ४, ५; ५, २; ६, २,१, ३,३^{२},६, ५^{२}, ११,४†; ३,२, ४,१;३; ११,१†, ४,१, ५,४, ९,१; २,५,६^{d},३,४, ३;४,४,४†; ५, ३, १०, २¶; ¶४, ५, ४^{२}, ९, १,५, १९,१; २४, १; ६, १५,१, ६,१,२, १^{b}, २^{२}, २,१,३, ७^{२}, ३,५,१¶; ३; ७,१; ७,१, १२, १; १४,१; १६,१, १७,१;२०,१; १,७,२^{२}¶, १४,१^{२}¶; २१,१^{२}¶; २२,१^{२}¶, २३,१;२४,१, मै १,१,३;५; ६; ११,२,२^{४b}, ६,३, ३; ३१^{२}; ३६; ¶४, ११,१३, १५^{२}; ५,१†;६,२^{२e},७,८¶,७,२¶,¶८,१, २$; ७^{३}, ८^{४}, ९^{७};९,४^{२}, ¶,१०, १, ८¶; १५¶; ११, १०, २, १, २^{११}, ३^{६}; १०^{९}, ११, २, ६; १३^{२}, ३, १; ५;६^{२}, ४,८; ५, ६,९,११^{४}; $६, ३, ४¶;६¶, ११,१२; १३^{२}, $७,६,७, १४^{d}, $८,१^{२}, †१३,९;१३;३,¶१, १; ९^{३}, १०^{२}, ¶३, १०, ¶४,९^{२}, ६, ४^{४b}, ७, १¶, ९, १०¶, १०, ३^{२}¶ ११,४†,१२,२, ७; १३,१४, १४,४,

^{a}) =सपा. तां १,४,१५ आश्रौ ५, ३, १५ प्रमृ च। तै १,३,३,१ मै १,२,१२ प्रमृ. अग्ने इति पाभे.।

^{b}) =सपा. माश ३,१,४,६; ११; १२ आपश्रौ १०, ८,५ प्रमृ.। मा ११,६६ का १२,७,१ प्रमृ. माश ६,६, १,१५ आपश्रौ १६,८,१३ प्रमृ. अग्निस् इति पाभे.।

^{c}) =सपा. तैब्रा ३, २, ८,३ माश्रौ १,२,३,१८। मा १, २२ का १, ८, २ माश १,२,२,४ काश्रौ २,५,१५ आपश्रौ १,२४,५ अग्नेः इति पाभे।

^{d}) सपा. मा १२,७२ का १३,५,११ काठ १६, १२ माश ७,२,२,१२ अश्विभ्याम् इति पाभे.।

^{e}) अग्नय. इति शोधः (तु. सपा. आपश्रौ ५,१८,१^{२} पाभे.)।

५; १५,१०, ११; ४,१, ५[३], ६[२], ¶; १३;४,६; ७,५,४; ७,७, ९,८,†११, १; †१३, ९[२]; †१४, ३[२]; काठ १, ३-५;८,११, २,२[४a],८,१५, ३,१०, ४,११[२], ६,२[३], ६[३], ८,९, ७,५,६[७], १२[२];१४[२b]; १६[३]; ८,१, ६,८[३], ९[३], ११, १५, ९,५, ६; ९,११, १०,३[७], ४[५], ५[५], ६[१०], ७[१५], ११, १[२], ३,८; १०, १२,१; १५; १३,१, ३[२];१३[३], १५,२, ३, ५,७; ८[२], ९, १६,५, ७, १७,१[२], १९,८,९[४];१०, १२[२]; २१, ८, १०[२]; २३, २[६a], ५, ८, २४, ८; २९, ७, ३०, ६; ७, ३१, २, १०, ३३, ७[२], ३६, २; ९; ३७, ३-५, १३, १४, ३८, ९; १२[३], १४, १५; ४०, १४, ४१, १, ३; ५, ७, ८, ११, ४५, १०[२], १८[२], १९[२], २०, ४७,९, ४८,३, ४९,५, ५१,१; ६; क १,३-५,८, ११,१४[४]; २,२; १७,३,९, ¶४,१[३], ५[३],७,८†; ¶५, ४; ५[२], ६,२[२], ३[b?],६¶,¶७,२,३[३], ५[३]; ८; ¶८, ३, ८; ९; १२$; २५, १०[२]; ¶३०,७; ८, ¶३१,२[२], ३५, ८[३]; ¶३६,२, ३८,१; ¶४५,८,४७, २, १०, †कौ १,३५, ४४, ८६, ८८, ९८; १०४, १०७, २, ५३, २२८; ७२९; ९३३, ३, ३, ८, †जै १,४,१; १०; ९,६, ८,११,२, ८; १२,१, २, २,३; ३, ५, ११; २०, १२, ३२,१; ४, ११,६; २८,२; शौ ४,३९,१[२]; ६, १०,१; ३४,१; ७,९२,१[०]; ९,३,१२; ११, १०,३१; १२,३.५५, ४, ३४[२]; १४, २,४; १८, ४,७१, १९, ४, १, ४३,१;५५,५;२०,१,३†; पै १,३५, १,२,३६,४, ५४,१,५,३५,१[२]; १६,

४०,४;८८,२,११८,५;१२४,६, १७, १९, ४[२]; ४१, ५, १८, ७, ४†; १९, २७,५,४५,१†, ५१,४; ५२,६;२०, ४१,९, -†ग्ना ऋ १,५९,३; ४,८,६, ५, ३७,[५, १०,४५, १०], ६, १४, १, ७,९४,४, [(४,१,३) ८,२७,३], ७२, १५, खि ३,१५, १९, मा १२, २७, का १३,२, १०, तै ४,२, २,४; मै ४, १०,२; काठ २०, १४; कौ २, १५०,८३२;जै३,१४,१०,-ऽग्ना३इ मा ८, १०[d], तै १, ४, २७, १[d], ६,५,८,४[d], मै १,३,२९[d], ४,७,४[d], काठ ४,११[d], २८,८, ३०,१[३], क ३, ९†, ४४,८, ४६,४[२],-ऽग्ना ई खि ५, ४, १०, -ग्निः ऋ १, १,२, ५; १२, ६; २७, १२; ३६, १७[४], १८, ५९,२; ६;७, [६०,४; ७२,१], ६५, ४; ६९,२; ३; ७०, १, [३ (७,१०, ५)], ७१,८; ७४, ३, ७७,२; ४; ५, [७९ ५, १०, ११८, ३] [१२, ७, १५, १०], ९३, ५; [९८, २[२]; ७,५, २ (१०, ८७, १)] ९९, १; [१०५, १८; १४२,११; १८८, १०], १०७, ३, ११२,१७, १२४, ११; १२७,७, १२८,१; ३,४, [६;८, (१९,१) ३९, ६], ७, १३६, ७, १४१, १२, १३; [१४३,२; ६,८,२;)७,५,७)];५; ६, १४५, ५; १४८, २, १५७, १, १६१, ९, १४, १६२, १५,१६९,३; १८८, ११, २,[२,८ (१०,११,५)], ३, [१[२], १०,२,२], १०,४,२, ७;९, १, १०,१, २; ३, ५,३,१,११, १२; १८;२, [२,५.४,२], [८, १०,११०, ११; १५०, ४];३, १, २; ४; ६; ९, ११;४,२; [८; ७,२,८]; [१०; ७,२, १०], ५,१-३; [४ (५, ३,१)] ५, १०, [(१,१,५) १०,४], ११,१-३; ५, [६; ५,२५, ५], १३, ४; १४,१, १६, १; १७, १,२०,४; २२,१,२३, १, २५,२,३,२६ [३ (८,१२,३३)], ७; २७, [४ (७, १५, १०)], ५,१३, १४; २९,२; ७, ९, ३१,३, ५३, ४, ५४,१; ५५,१०, ५७,१; ४,१,१०, २०,२,१,३,१०, ५,२, ३; ४, ६,२, ४,[५, ७,७,४], ७,७,७, ११; ९,४, [१२,३[२] (७,६०,११)], १३,१, १५, १; २, ३, २५,३; ४,२८,३; ५५,४, ८[२],५,१,९, २,३, [५, ६], ७,९; ३, १०; १२; ६, २; ३[२], ९,२, ११, १, ४[२], १३,३, १४, ४, १५,१, १६,२; १७,४; १८,१; २४,२, २५,४[३], ६[२], २८,१,२९,७; ४१,४,[१० (६,१२, ४)]; ४४, १५[३]; ४९, ३; ५१, १३, १४; ५८,३, ६०,७, ७५,९; ७६,१; ६, १,६; ४,२;४; ६, २, ९,१; १२, १,[४;७,१२,२], १४,२[२];४;५,१५, १०; १३, १६, १९; [२८ (१०, ८७,२३, १८७,३)],३४; १८, १०, ४९, [१, ५१, १० (१०, १५, ५)], ९; ५२, ६, ६३, ४, ७,१,१४; १५; १६; ४, [२, १०, ११५,२], ३; [४; १०, ४५, ७], ५; ६, ५, २, ६,३; ५;६; ७;७,३, ५, ८,१,४; १०,२; ११,४[२], १५, ३; ६, १०; १६, १२ ३०,३,३४,१४,[२५,५६, २५ (१०, ६६, ९)], ३५, ४; ३६, १; ३९, १, [७, ४०,७, ६२,३], ४०,३; ४२,४; ४८,५; ४९,४, ५०,२, ५१,३; ६७, २,७७,१; ७८,२; ८,७,३६, १२,९, १८,९,१९, [८ (८४,१)], ११;१९,

---

a) पाभे. अग्नये मा ४,७ द्र.।

b) शोध. अग्नये मै १,६,२ टि द्र.।

c) सपा. पै २०,३१,६ अद्य इति, काठ४०,५ आपश्रौ १६, ३४,४ ?देवा: इति, माश्रौ ६,२,४,६ देवाय इति च पाभे ।

d) =सपा. माश ४,४,२,१५। अग्ना३इ पत्नीवन्> का ८,६,३ काश ५,४,४,११ अग्ने वाक् पत्नि इति पाभे.।

२२; २३,२३,१३; २५ १९; २७,१; ३९,१;४; ५, ६[४], ७; ८, ९, ४०,१, ४३, ६, ७, ८, २२; ४४, १२,१६, २१; ५६,[५[२], (१ ४५,४)]; ५८, २; ६०, १३; ६९, ११; ७१, १३; ७५, ४,१८,[१०२,९(९, ४५, ४)], १०३, २, १२, ९, ५,११; ६६,२०, ८८,५, १०, १,१, ६;२,३,४; ५,३, ३, ७, ५, ७, ६ २; ४, ८,१; १६,६, १०, ११[a], १७, ३, १९, २, २१,५, ३१,९,४५,१, ४,८;१२;४६,८,५१ ४, ५२,४, ६१, १४,[६५ १ (९)] ६९,७,११; १२,७०,७, ७८,२,७९ ४, ८०, १[४],[(३. ६१, ७)२[१]], ३[४], ४[१];५, ६; ८४,२, ८५,८, ३९, ४०, ४१, ८७, १; ८८,४; ६, ९०, १३, ९५,१२; १००, ६; १०६, ३,१०९, २ ; ११०, १० , ११३, ८ , ११५, ५[४], ७, ११८,४, १२२,१; १२४,४, १२८,२;१५०,५,१५१,१;१५८, १, १६२,१,२, १६४,३;१६५,२, १६९, ३, १७३, ५, १७६, ४, १८७, ५[३b]; खि १, ४, ९; ५, २, ३[२] ; ४; २, ६, १, १८; ६[१], २० ; ११, १; २, ३, ८, ५[१];१५,२०,२९;१६,२; १८, १; ४,२,८,५, ११; २२, २७;२९[c], ८, १;९,१[१],२–४; ६[२d], ७;१०[१],४, ११,१३[e],५,१,१; ५, १[४], ८[१],१०[१]; ७,२,१;१०; ३,११; ४,१८; ५,१२, ७,७,१[१], खिमा ३ ३, २६,२०, २७, ११; २९,८; मा १,२२; २[।]३[२], १०; ११, ३०, ३९[१], १०; १२†, २५†, ३९; ४०, ४,११[२], १५, ५, ४; ९[३f]; ३७; ६, १६,१८; २६, ७,१४; ४४, ८, १७, ५६, ९ ३१, ३९, १०, ९ २९[१]; ११,१७, २४†, २५†. ३६†, ६८;१२,१†,६†;१३†; १८†;२१†; २४, २५†, २९, ३३†, ३४, ४७†, १०३; ११७; १३, १४†; १९. २४; ३०,४०,४५, १४,२०, †१५,१०$; २०, २१, २४, २७, ३६; ३८; ४२, ४८;५१$, ५२$;१७, १६[२]†, ६२, १८,१४, १६,२२,३८,५७, ६४,६५, ६६†; ७२,७३,[१],७६, १९,१७;४८; ६५†[g], २०, १४, ५५ , २१, १२[c] १४;१५; ४०,४७; ५८[२]; २२,१६†, २३, १०;१७[२]; ४६; २५,३७, ४७, २६, १,८; ९†; २७, २१; २८,२२, ४५; २९,३,३५†;३६†, ३१,१२†, ३२,१;१५; †३३,९,११,१६;९२$, ३४, ९; ३७,१५[२]; ३९ ६, का १,८, ३; २,१,४[१], २,७,८,७,२, ३,२,१[२], ३,३,२†; १७†;४,३, ४, ५,१[२], ७, ५, १, ४; ९, ३, ६,३, ७, ४ १ ७ ३,७,६,३,७,४; ९ २,४, ३,३;७,४, १०,६,१;११ ३,१; ४,६,८,६[२];१२, २,६, १३†, १४†; ३, ९†, ७, ३; †१३,१,१;७;१४; २,१,४, ७; ८, १२; ३, ४; ५,४, ३, $७, २, १६, १४,१, १४†,२, ४;१०; ३, ४, ४, ३; ८,१५, ५,६, १६, ३, १, †५, १; २; ५, ८, १८ ; २०, २४; ३०, ६, ३,४;१८, २,१†[२],५, १३; १९, ५, २, ६,१; ७,४; २०,२,१; ३, ७, ४, ७,८;५, ५ ६[१], ९; २१, २, ६, ३, १९,४, १५†[a]; २२, १,१ ; ६, १; २३, २, १, ३; ४,४,१२; ५, ५, ६,११[२]; २४,४,८†, २५, ३,७; ४, ६[२],९,२, २७,१३,६,१५, २†, २८, १, १,६, १,१०,१†, २९, २, ११; ५,३†, ३०,२, ११; ४, ११†; ३१, १, ३ , †४, ११ , १२ , †३२,१, ९, ११, १६, ३५, १, १२; ३, १; ३७, ३,२[२], ३९, ४, १; तै १, १, ८,१; १०,३, १२, १,†१४, ३; ४, २,१२,१[f], †१४, ६,७,३, ४,१; ७, २,१०,१,१३,१, †१४, १,२,४[२],†, ५[२],६–८;४,४४, १, ४६,३[२],†, ५, १,१¶,२¶, ४; २,२¶,†५, १; ३; ६,३†, ७,१†; ३¶, ८, २¶; ¶९, १,५, १०,२[२]; ११, १[४];†[२]; ४†, ६, ३, १,४,३,४, ७, २[३]¶, ११, ५¶, ७,४,३;५; ११,१,८, ५, ३,१०, १, १२, २, १३,१,¶२, १,२, ८[२], ४, ६[२]; ११, २[२]$; २, ४, ४, ६[२], ७, ८[२],$, ५,१; २, ४,५[२]; ६, १, २[२], ३; ४[२]; ९, १; ३; १० , ३[२], ४[२]; ११, ५,†१२, २; ६[१]; ३,२, ८, ३, १,१०,३$,११,२, ५, १४, २†, ४, ५, २$,१०,२; ५, ४, ५; ५, २;८, १;५, ९,१,४$,५, ११, ८[२], †१२, २‡[g], ४, ५; ६,५, ६, ६, १, ४–६; ९ ४; ६$,८[२]$,†११, १,३; ३, १,

a) =सपा. आश्रौ २, १९, २९ । तै २, ६, १२, ४ तैब्रा २, ६, १६, २ आपश्रौ १९, ३, ११ अग्ने इति पाभे. ।

b) सपा. तै ४,२,५, २ तैब्रा ३,७,८,१ ज्योति' इति पाभे. ।

c) सपा खिसा २९,२९ अग्निम् इति पाभे. ।

d) सपा. मै ४,१०,३ अग्ने इति पाभे. ।

e) अ इति स्वर? सपा खिमा ३३,१६ अग्नयम् इति पाभे. ।

f) =सपा. माश ३,५,१,३२ काश्रौ ५,३,२३ । मै १, २, ८ प्रमृ. माश्रौ १, ७, ३, १९ वाश्रौ १, ६,१, २१ अग्ने इति, का ५, ३, २[१] काश ४, ६, १, २० अग्ने: इति पाभे. ।

g) सपा. ऋ २,३५,४ अस्मे इति पाभे. ।

१,३¶; ८,२;३;६,२, ९, १; २, ४, १; ४,५, ४[२][a]; ११, ३†, ३, १, २, २,१;¶८, ३-६; ११, ३; ४, ¶३, १;२; ५,१;७,१, ¶१०, ३,५; ११, १†, ५,१,४¶; ४ १; ३¶, ४[२]¶,५, १; २¶, ६, २, †११,१; २;४; ५, ४, १,२,२,५[२]†;†३, ३; ४; ८, ३, ९, २, १०, ४†; †११, १ ; ४; २, †१,२,४; †२, १,२[२]; ४,३,२†, ४, २†, ७,१,८,१,९,२, ६,१०, ४, ३, ३,१, ७,१;१३,१†;४, २, १; †४, १[३];२; ५,८;५,१; ६,१, ९,१, १०, १,१२, १; ६,१,५[२]†,३,४; ९, २†; ७,५,१,६, १,९,१, १२,१,१३, ३; ४,१४,१†; २[२]‡[b], ¶५,१,१,३, ४, २,२; ४;५[२],३,३†, ४[२]; ४, १, ३; ५[२], ५, ३-५; ७-९, ६,१[२], ७, ४, ८,५;६;९, ५, १०, १, ३, ११, १, २,२,१,४[c],५[२], ३,३, ५[२], ४,१; ५, ६,६,१; २; ५$;$७,१,५, ८, १$; २; ३,१०,१, ७,३, १, १; २, ४[२], ४,१,६, ५,३;७,४, ९, १[२],१०, २; ११, ३;४,१, ३,३, १; ४, २[२], ४[३], ५, ४[२], ६, १[२]; ६$, ७, ३[२]†; ४, ६[२]; $८,३; ४, ९, १; २; १०,१[२]; २[२]; ४; ५; ५, १, २; ४[२];६, २,१; २[७], ३[२];३, २[२];४, १; २;४[२], ५, १; ६, १[२]†,३; ७,१,२; ४; १०, १; ३,

६, ७,६,२, १,४, ३, २; ४, १[२]$, ४; ५;६,१,३, ४$, ७,३, ८,१, ९, २[२]; ३; १०,३,७, २, ३; ३, २-४; ४, १,५, १[२]; २; ६, १[२]; ५; ६, ७, ३[२]$, ८, १-३; ९, १[२],$, २; ३[५], ४[२]; १०, २[२], २६, १[२]$; ¶६, १, ४,५, ६,२, १, ७[२], २, १,६, ५,५, ७,२$[d] ; ८, ४, ३, ५, १; २; ४[२], ७, ३; ४, ३, २$; ५,६,४, ८, ४, ९,१, ६,७,३; ८,३, ७, १,¶१, १; ४; ३,१२,१; ४, १७,१†; १८, २, ५, १५,१¶; १७, १; १९,१, २०, १;२३,१;२५,१, मै १, १, ९†, २, ७, १५ १७, ३, १; १२; ३६-३८, ¶४, ३[२]$; ५-७; १३[३], १४, ५, १[४],†[३],३[२],†; ४, ५[४]¶,†, ६[२]¶, †, ९¶;११[२], ¶ , ¶६, १[३]†, $[२],२[४][e], २[३]-५[३], ६[६],७[३], ८[३], ९[२], १०[३],$[२], ११ ; १२[२]; ७, १, २[१]¶ ; ३[५]¶; ४[३]†,¶[२]; ८, १[२], २[१]¶, ५[२], ६[२]¶, ¶८[५]; $,९[११],¶[११]; ९,१[२]; २, ४¶; ५¶,८¶,¶१०, ३$,५[२], १४; १५[२], ११,१०[१]; २,¶१,२[११]; ३[५],४[७], ७[५], ८,१०[७], ११,¶२, ५[२]; ६;७, १३[२], ¶३, १; ४$; ५[५], ७, ¶४,६[३]; ८, ¶५, ५,६, ७[२], ९[२]; ११; ६, ६¶, ८-१०, ७, २[२]†, ३[२]†, ७; ८[३]†, ९[३]†, १०[२]† ; ११[२]†; १४ ; १५†,

१६[५],१७[२];२०,८, ३,९, १४[२], १०, २[२]†;५[२], ११, ५[२]; ६; १२, २ ,३; ४[२];६[११]; १३,७[५]†, ८†,११[२]†, १३, १४; २०-२२; ¶३, १, १[२]; २[२], ३[५];४[३],$,५,६, ७[२],८; १०[४],२, १[६], २[२]; †, ३[५] ; ४[३], ५[८], ६[६], ७[५], ८[४]; ९; ३ , २[३] ; ३[५]; ४[२] ; ६[६], ७†। ८[५],$[२],९[५], १०; ४, १; २[४],$, ३[२]; ४[३],५[५],६[९], ७[३],८[३],९, १०[२],५, २[२]; ६,१[३], ८,९,७,१[२], ७,८[२], १०[२], ८, १, ४[२];५[३], ९,१[२]; ४,५; ७, ८[२],$, १०,१[२],५,७,$११,२; ३;५[२], १०[२], ११[३], १२, १९$; १६, १† ; २$, ४$[३], ¶४,१, ३,४, ५,९[२]; १४[२]$, २,२; ३,१०[३], ३, १[२]; २[३],४[३], ७[४]; ८,४,२$, ३$;७; ५, २[२],$,४; ५, ८[२],९[२],६,९[२];७, २,३[२],४; ७$, ८[२], ८,२,३; ५, ६[३],$९, ३‡[g], ५, ६[२], ११[२]; २३; २५ ; १०, १[८]†, २[८]†, ३[४]$,†[३]; ४†,५†; ११, १[५]†,२[२],†; ४$, ५†, ६[२]†, १२, १†, २[२]$, ४[२]‡[h]; ५[३]$; †[२]; ६†; †१३, ३, ४[३]$,†[२];५[२],६,७;८[२],९[३], १०[२]; १४, ९$,१५[४]†, १६†; १७[२]$; काठ १, ८, १२[२][i], २,२,९[२][d], १४[२]†;१५[७]†; ३,४,७,९[२],४,८, ९, १२, १४[२][j], ‡[k], १६[५], †[२],५,१,३; ४,६; ६,१, २[२], ३[२],४[३],५[३],६[५], ७[२], ८; ९†; १०, ७,

---

[a]) =सपा. आपश्रौ ९,१२,११ प्रमृ । सकृत् माश्रौ १,३,४,२३ यभ· इति पाभे. ।

[b]) सपा. ऋ १०,१२८,६ शौ ५ ३,२ अ॒ग्ने इति, पै ५,४,२ अग्ने इति पाभे. ।

[c]) अप्सुयोनिर्वा॒ अ॒ग्निः>सपा. मै ३, २, २ प्रमृ आ॒पो वा॒ अग्ने॒र्यो॑नि इति पाभे. ।

[d]) पाभे. अ॒ग्निः मा ५,९ द्र. ।

[e]) सकृत् स्वर· ? शोधः सस्थ. पु॒रो॒अग्निः टि. द्र. ।

[f]) सपा. मा २७,१३ का २९, २, ३ प्रमृ अग्ने इति पाभे. ।

[g]) सपा ऋ ५, ४३, ७ तैआ ४, ५, २ अ॒ग्नि॒म् इति पाभे. ।

[h]) पाभे अ॒ग्नि॒. तै २,५,१२,२ द्र. ।

[i]) सकृत् सपा. तै १,१,१२,१ तैब्रा ३,३,७,५ अ॒ग्ने इति पाभे. ।

[j]) एकतरत्र सपा. तै १,५,१०,३ प्रमृ. आपश्रौ ४,४, ५ माश्रौ १,४,१,१३ अ॒ग्नि॒म् इति पाभे. ।

[k]) =सपा. आपश्रौ ४, ९, ३ माश्रौ १, ४, १, २१ । ऋ ५, २८, ५ शौ १२,२, १८ माश १,४, १, ३८; ३, १० तैब्रा ३,५,३,२ आश्रौ १,२,७ प्रमृ. अग्ने इति पाभे. ।

१,२;४[४],५[३], ६[२],८, ९[२]; १०[३], ११,
१२[३]; १३[२], १४[२]; १५; १६[१],†[५],
१७†,८,१; २[४],४[३], ५[२]; ६,८[२], ९[२],
१०[८]¶, †[७], १२[३]; १५[२], १६†; ९,
१[४],२†;३[३], ६,८[२]; १०; ११[२], १३,
१६,१०, १[१],२[२]; ३[२], ४[५], ५[७], ६[५],
७[४], १२[२],१३; ११,१[२];२[२]; ३, ५[३],
७, ८[२];१०, १२, १[२],५; ७[३]; १८†;
१३,१, ३[२];५;६; ९,१२[२]; १३,१५,
१४, ४[३],१५ ५;६; ७[२],१२[३]†; १६,
२[३]†, ३[२]† ; ७, ८†[३], ९[६]† ; १०[२];
११†, १२; १४; १५† ; १६; १७;
२०[१]†,२१[४],†, १७,३;८, १०; १८,
१[२]†, ३,१०[२],११; १४ , १६; १७,
१८[३]; १९[a],२०;२१; १९, १[२],२[५],
३[३]†,¶,४[२],५[३]; ६,७; ८[२], ९[५], १०,
११[४]¶, †,१२[३]¶; १३;१४[२]†, २०,
१[४],†,३[२],४[३]; ५[७],६[२],७[२],८;९; १०[३];
११[२]; १२; १४[४]†; १५[२]; २१, १[२],
३[२];४[२],५[४],६[२],७[६], ८[२],९[६]; १०[१]¶,
११[२]; १२; १४[b]†; २२, १[४];२[५],४,
६[२],७[८],८[७]¶,९[१]¶, १०; १३[३], १८,
२३,२,५[४]; ६[३],१२; २४, ६–८; ९[३],
२५,३[१]¶, ६[c], २६,१[२]; २[४];३, ५,
७[२],९;२७,५–८; २८,१; ४,६[२]; ९;
२९,२,४[३]; ७[५];८[२]; ९; ३०, ६–८,
३१, २[२], ३[२]; ७[३]; ८; १०; ११[४],
१५[४d],¶[२], ३२, [३],३;४[३],५,६, ३४,
८,१५;१९†, ३५ १[e]; २[२]; ३; ४[f],
५;९;१७,२०[२], ३६,४[२];८,९[२]; १३[२]
३७, ९[g]; १०;११; ३८, २, ५; ८[२],
१०[३],१२†.३९,१,४[२]; ७,८;१३[३],†[२];
१४[३]†. १५[८],†[५], ४०, ३[३]; †[२]; ६[२],
१०[२];†, ‡[h];१२;१३[४i],१४[३]†; ४४
६ ७; ४५ ८[३],१३[j]. १७; २०, ४६
२;५; क १,८; १२[k], १४; २, ३[c],
११,१८, १६;२,३; ७, १०; १२¶,
¶४.१[२];२[२]; ३[३],४[३], ५[५]; ६[२], ७$,
८†;५,१†;२;३[४]¶ †,४[३]¶.†. ५¶.
८,९¶[३],६,२[४],†,४,५¶ ६¶. ७[४]¶,
९[३]¶, ¶७,१[१], २, ३[२]; ५[२]. ६[८],†
७[२]; ¶८,३[२]; ४[४], ५†; ६[३], १०$,
११[२]$,२५,१[२]†, २†, ३;५;६†; ८,
२६,२;७, ९; २८ २[२]†; ३; १०[२],
११, २९,३–५, ६[३], ७[१], ¶[a], ८[७]¶
¶३०,१[२],†,२[२];३[३],४; ५ ८, ¶३१,
१[४]†,२[३],†,३[३],†, ५[२], ६[३],७[३], ८[२],
९[२]; ११, १२[३], १३[२]; $. १४; १६,
१८[२], १९[३],२०[४]; २१[२], ३४, १[२],¶
¶३५,१[३],२[३]; ३[२];४,५,८, ३६,२¶.
¶३७,७[२],८, ¶३८,१,२[३],६[२], ३९,
३; ४¶; ¶४०, ४[२], ५[४], ¶४१,३
५[२],७, ¶४२, ५, ६,¶४४, ४; ६[१];
९; ¶४५, ३; ५[३], ८[४]; ¶४७, २[२];
३[२],७[३],$[१], ८, ११[४],$[२]; ४८, १†;
२,३[२], ४–६; १५¶ ; १८[२]¶; †कौ
१, ४;२२[२]; २७, ३०; ४८; ४९‡[1],
५१; ६०;७०, ७१; ७३; ७९, ८५;
९०; ११० , १११ , ११४ ; ४४७,
४४९$,२,१९४,२५७;२९८; ४५८;
६५५; ७३१; ७३२ ; ७४६, ७५६;
८५०$, ८६४ ;८६७, ८६९; ८८२;
८८८, ८८९ , ८९८, ९०६, ९०८;
९०९ ; ९१२ ; १०१५ , १०६०$;
१०६१, १०८८[२]; १०८९, १०९६;
१०९७, १०९८; ११०२ , ११०८;
११७५[m], ११७७[३]; ११८१[२],
१२१५$, ३. ३, १२; १३[२]†, ‡[n],
†जै १, १,४; ३,२[२]; ७; १०, ५,४;
५‡[1], ७, ६, ६ ७, ८, ९; ८, १;
७, ९,५, १०$, १२, ४,५ ८; ९$,
४७,१,३$; २,२,७; ८[२]‡[n], ३,१८,
१,२२, १,४;२४, १४; २८,२, ३४,
१६,$३८, १;२,५४, ५; ५६, १६,
४, ४,१,६, ३; ८[२]; ९,६, १२, ८,
१२; १३,३;४; ११; १४,८‡[1], १५,
१, २, ५, २१, २;५; शौ १, ७,४;
९,१;२, १६, १,२; २५,१; २८, १;
३३, १[o], २,१,४; १०,२; १२, ८;
२५, ४;२८,२; २९,१; ३४, ३; ३,
१,१–३,६,२,१; २,४,३, ८,१; ३,
११,४‡,१५, ६; २१, ९;१०, २६,
१; १७,१; ३१,६; ४, ११,७; १५,
१०; ३१, २; ३६, १; ३९, २, ९;

a) सपा मै १, ६,११[२], ३, १,१; २, ९ अन्नम् इति पाभे. । b) पाभे. अग्नि. ऋ १०,१६ ११ द्र. ।

c) पाभे. अग्निः मा ५,९ द्र ।

d) पाभे अग्नि काठ ४, १४[३] द्र. ।

e) =सपा आश्रौ ५,१९,२ आपश्रौ १४,१७, १ । मै ४,१२,४ शौ २,१३,१ आपम २,२,१ हिगृ १,३,५ कन्ने इति पाभे । f) सपा. क ४८,५ वायुः इति पाभे. ।

g) सकृत् =सपा. तैब्रा २, ७, ८, २ । ऐआ ५, १, १ वाग्देवी इति पाभे. ।

h) पाभे. अग्निः तै ४,७,१४,२ द्र. ।

i) सपा मा १८,५० का २०, २,१३ माश ९,४,२, २२ ज्योतिः इति पाभे ।

j) सपा. तै ७ ५,१६,१ आदित्यः इति पाभे ।

k) पाभे. अग्निः काठ १,१२ द्र. ।

l) सपा. ऋ ८,७१,१४ शौ २०,१०३,१ अग्निम् इति पाभे. ।

m) सपा ऋ ९,१०१,५ इन्दुः इति पाभे. ।

n) सपा ऋ ३,५,५; ४,५,८ प्रियम् इति पाभे. ।

o) सपा. पै १,२५,१; १४, १, २ कामा १३१ : ११ इन्द्र इति पाभे. ।

५, ३,३†,८, ३,१२, १०†, ११†, १४, १३; १७, २, १८, ४,६; १४; २२, १;२; २३,१;२४, २; २५, ४, २६, १;२७, ३[a],५[b], ११, २८, २, ५,३०,११;३१, १२. ६, ३,२, २७ २; ३४,२, ५†[c];३५,१; २,३६, ३, ३७,२;३९, ३;४५, २; ४७,१; ५३, १; ५८, ३,७१, १,२;७३, १, ७६, १; ८६,२; ८८, २,९४, ३; ९७ १, १०६, ३?[d]; १११, २; १२०, १; १२१, २;७, १८, ४, २१, १; २५, १;३४, १,५५,२;३; ६,६४,१, ६५, १; ६६, ६, ७७,१, २, ८७, ४, ५; ११९, २;८,३,१; २४, २६†,५, ५, १०,१८; ८,२३, ९, ६, ९,२, १३, २०,२४;३,२१, २२,४,३; ५,६, ७, १२, १,१९; १०, ३, १४; ४, २६, ६,६,७,२;४, १२; ८, ३९; ९, २६, १०, ७, ११,१,२; ३३; २, ८; ९, १, १०, ८; ९; ११, २५; १२, १, १९[1]; २०;५३,२, ४; ७; ११; १२; १५, १६[e]; ३३; ३५; ३८; ४४;५०, ५२; ३, २; २४; २५, ४३[f],९, ३; १०, १५, ११, ११; १३, १, ११; १७; २० ; २७, २८[1]; ४८, ५३[2]; १,४६†,३,५;१३;४,५; ७,८, १४, १,८; ४८; ४९,२, २-४; ५९-६२; १५,४,१५;६,२; १०,७; १४, १५; १५, ३; १८, ३ ; १६, १, ७; ८; ४,४;७, ९,२; १७,१, ३०; १८, १,

२७,२८, ३९,२, २८,५४; ३, ११, ५५; ६५;४,८,९; १५; ६४; १९,४, १, ६ ७†; १०, ४†; १७ १; २४, ८, ३१,२; ३३,१; ३७,१, ४३,१[2], ४५, ६, ५५, ३; ४; ५९, २, ३, †२०, २, २$; ९२, ८; ९६, ९‡, ११;१२,१०२,१; २; पै १, १०, १ ३; १२,२;१८, ३; '९,१, २, २७, ३; ३२,१,३४, १, ४३, २,५१, २; ५४,२; ७१, १,२; ८५, २,८६, २, ९२, ३,९७, ३, १०१, ३, २ ३,२, ५, ७; ६, ४; २४, १ , ५; २६, १; २८, १;३, ३६, ५; ५०, १,५१,१, ५६,१; ५८,२-४,५९, ३,६६ २, ५, ७१,५ ७२, १, ७३,२,४, ७८ ४; ८०, ८,५, ८५ २; ८६,१, ९० ५; ३, १, ३; ५, १; २; ६, १-३, ६; १०,२;११, १, १२, १,९, २०, ४, २३,२; २४,१, २७,६; ३२, ४; ९,३९,१;२; ४, ३,३, ५,७, ४, ४, ८,१; ११, ४, १२,२†,१३,५; १८, ५; ७; १९, ५, २४, २; ७; ५, ३, ७, ८, ४, ३†; ६,७; ७, ८; १०, १; ११,१; १२,८, १४,३; १७, ७, २०, ३,२१,१; २६, ३; २८,१; ५; ७-९;३७, २,६; ४०,३; ६, ९, ३, १०, ८ ; १८, १; २२, २१ , २२, ७, २,१; ११, १; १४, १; १६, १, १८, ३; ८, ६, ५ ; ९, ३ ; १०, १२; २०, २;६; ९,१,३[a], ११; २,

१, ३,१, ४,२;७, १; ११, ६, १२, ३; १४,१,१५, २†, १७,३,९; २१, १, २; २५, १; १०; ११; १०, १, १०; १२,२, १०, ५,२; ६,११, ९, ९,११,१-१०; १२, १-६, १५, १; ११,१,३,५,१२, १२, ३, १४; १६; ५, १;६,२,७,१, १३, १, १,२, ५, ३, ३,५, २३, ८, ४†; ९, १, १७; १०, १; १४,११, १५,२, ६,४, ६; ५, ४, ६,५;७, ८; २२, ३; १६, ६, १†,†८,३,४;१७, ७, १८ ६, २२, २, २४, ३ ; २७, ५, १०; ३१, ८, ४०, ८; ४१,४,४२,६, ५०, १; ९, ५३, ३, १८;६४, ५, ७०, ९, ७२, ९,१०, ७७,३, ७८,१, ४, ८२, १, ८५, ७,८, ८९, २†, ९२, ३; ९७, ५, १५४,८; १०७, ७, १३३, १०, १३८, ७; १३९, १; ३; १४५, ३, १४६, ९, १५०, ८ , ९, १५१, १, १७, २, १०[1]; ३, १, ६, १ ; ७ ४, ५; ८, ३; १४, ७; १५,५, २१, १; २९,१०; ३०, ४. ७†, ३१, १ २,६; ९[g], ३३, ४; ६; ८; ३४, ५, १०; ११,३६, २; ३८, ४, १८, १, ८†, ५, ५, ७; †७, २-४ , १२, ७-१० , १३, १ , १६, १ ; १०, १७, ७.८[2], ९[h], १९, ८, २०, २[2]; २५, ६†,२८,५, २९,२; ३२, १३, १९,१, १३;१५;४,३, ६, ८†, ११; ८,१,८,९,४, १०, ६[i]; ९, ११, ७[j],

[a]) पाभे. अग्नि. मै २,१२,६ द्र. ।

[b]) सपा. मा २७, १४ का २९, २, ४ अग्निम् इति पाभे. ।

[c]) पाभे. अग्नि. ऋ १०,१८७,५ द्र. ।

[d]) सस्थ. ?अग्निष्कृणोतु > जुष्णिष्कृणोष्त्वम् इति त्रिपद शोधः । (√जष् '*जलबन्धे, शैत्यातिशये' तु [जड-, पार. यख , हिम-]>) *जष्णि- (विप. [शाला-]) । '°वोज°>°वोभ°' इति शावि. द्र. (वंतु. अन्ये यनि एव पठन्तः ?)

[e]) सपा. पै १७,३१,५ अग्निम् इति पाभे ।

[f]) सपा पै १७,४०,३ अग्ने इति पाभे ।

[g]) सपा. शौ १२,२,१९ अग्नौ इति पाभे. ।

[h]) सपा. शौ १३,१,२९ अरिः इति पाभे. ।

[i]) सोमो वरुणो वायुरग्निः > सपा. शौ ६, ५८, १ द्यावापृथिवी उभे इमे इति पाभे. ।

[j]) सपा. शौ ६,१२,२ यातुधानाः (सं३) इति पाभे. ।

१२, ७; १०[a]; १२, १३, १४†; १५ १०; १८, १३[b]; २१, १२[c]; १५†; २३, १५, २५, १, २; १२†, १३†, १४; २६,१; २८, ८; २९,१; ३०, १; ३३,६; ३५, ४; ६;११;३६,५†; ३७,११; ३८, १४; ३९,१०; ४१,७; ८; १०;४३, १०; ४४, २२,२३; २४; ४५, ४‡[d],४७, ५†; ६†, ४८, १२; ४९, ३; ५१, ६†, १५; ५२, ७; २०, २, ६; ३, ९; ६, १, ८, ६; १०, ४[२]; ६; ७; ११, ६; ७; १२, ५; १३, २; १४, १; १५, ६;८; १७, २, ६; १९, २; २२,५,२६,५, ३२, ८†; ३६, १०; ३७, ६[२]; ४२, १; ४३,७; ४७, २, ४९, १[२e]; ५१, २†; ५३, ७[२f]; ११;५४,१०†; ५६, ४,७,१०; ६०, ७,८;१०,६१,२; ९; -ग्निना ऋ १, १, ३, १२,६; ३६, १८;१६२, ११; ५, ४३, ७; ८,३५,१;४३, १४; मा १०, ३०; १७,६५; १९, १७; २०, २५; २१,५८, २५, ३४; २९, १०; ३७,१५; का ११,९, २;१८,६, १; २१, २,६,२२,२, २; २३, ६, ११, २७, १३,३; ३१,१, १०, ३७, ३, २, तै १,४, ४६, ३[२]†,¶२, ५, ९, ५; ६,२,१, ३,१,११, १[२]†;४, ३, ३¶;५,३,१;११,५[२]†; ४,३, ३,५†; ४, ८,१;६, ५,१; ८, ४†; ¶५, १, ११,४; ३,९, १[२];४,७, १$; ५, ५, ४[२];६,१†; ८,२,७, ९, ३;¶६, १, ५, २;११,६;३, ७,१; ८,२; ९, ४; ७, १,५, २¶; ३, ११,२; १४, १; ¶मै १, ६, ६[१], ८, ४; ८; १०, ५ १४[२], २,१,११; ३,४$, ५, ३[२]; ८, ११$,१०, ६$;३,१, ६[२];२, ६; ३ १,७[२],९$;८,१[१], ९,१[४];४; ५: ७[२]; ११,५$;१६,१†;२$; ४,१, १४$; २,२;८,१,९, ३†. ६$, †१०, २[१], ३[२]; ४; १४, १६†, काठ ६, ५-७, ७, ११[१], १३;८,४[२], १०, १०, १[१]; ७; १३,४[२],६;१२; १५, १२[२]; १८ ४; १९,५,२०,१४; २१,८; ९, २२, २; ५;७; २४, ७,९, १०[१]; २६, २[१], २८, ८; ३४, १९; ३५, १५; ३०, ३६,८[२]; ३९,११; ४०, ३; ४३,१: ४;४६,२;५, ¶क ४,४-६; ६, ९[२], ७,६†; २८, ४$; ३०,३; ३५, १; ३७,८,३८,२;३[१]; ४०, ५[१]; ४४, ८, ४८,१†,१३$; १८; कौ २,१९४† जै †३,१८,१; ४६, १; शौ ३, १२, ९ ४,१४,२;३,५,३९,२; ५, २३, १३; ६, ८५, ३, ८८, १७; ९, ३ २३,५,५, ११,२,२६; १३,१, २९, १९,३७, १; ४५ ६; पै १, २७, २; ५४, २; २,३६,१; ३,३, २; ४,१८, २,३०,१; ३३,५; ५,१३, ७,७, २, १०;८,१६, ७, ९,७,१, १५, ४, ६; ३२,५,१६.३०,८; ४१, ३; ५७, ५; ५,९७,४,१०६, ६; -†ग्निभि ऋ १.२६, १०; ३,२४, ४,६, १०, २; [११,६; १२,६], ७, ३,१, ८, १८, ९;१९,७;६०,१; १०,१४१, ६; खि ३,८,५. काठ ९,१०$; ३५,१; ३९, १५, क ४८,२, कौ २,५६९; ८५३; ८५४$, ८५५, ९०२; ९६७; जै ३, ४६, ४, ४, २४,९,२५, ४; शौ ३, १०,५;२०.१०३.२; पै ३, ३४, ८; ३८,२$,१६,१०३,९$; १७,२४,२; १८, १७, ९; १९, ६, ३; ४०, ८; ९; २०,१४,६. ४७, ९,५०,३; ५२, ४: -ग्निभ्यः ऋ ७, १, ४; ¶तै ५, १,८,२;५, १,१; मै २, १३, १३[५]; ३.१,१०; काठ १९,८[२]¶; ४०, ३[४]; ५, क ३०,६¶; शौ ३, २१, १-७, पै ३, १२, १-७, ७, ११, ३; -¶ग्निभ्याम् तै ३, ३, ८, १; मै १, ८,६; काठ ८, १२, क ७ ७, -ग्निम् ऋ १, १,१,१२,१; [७; १३६, ६]; ९;१४,३; [२३, २०[g]; १०,९, ६[g]], २७,१,३५, १, ३६,१, २;७, ११[२]; ३८,१३,४४,३;४, ८; ४५, [४ (८, ५६,५)];५८.७; ७१, ७, [७२, ४; (२, ३५, १४)]; ८४, १८; [९६, १-७],१०६,१; ११२, १, ११३,९; ११६, ८; १२७, [१; ८,७१, ११]; [१२८,८,५, १,७; ६, १४, २, (७, १६, १)]; १३९, १; १४३, ४, ७, १४६, १,१५७,५; १६१, ३; १६४, ४६[२]; १७०,४; १७४, ३, १८१, ९; [१८६,३, ८, (१९,८), ८४,१[h]] २, २,१,३; ४,१, ३;[८, ५ (८,६,३५; १५,६)],१०,४;६,१२, ३,२४, ७; २५,१;४१, १९, ३,१, २-४; ११, १४;२,३;४,[५, १०,१४०,६] १३, १४; ३, ३,५, ९,५;[९; १०, ५२, ६], १०,६,११, ४,१२,२, १३, ३; ५; १७,४; १९,१; २०,१,[५; १०, १०१, १], २३, २; ३, २६ १; २;

[a]) सपा शौ ६,२०,१ अग्नेः इति पाभे. ।

[b]) सपा. शौ ६,१०३,१ अर्यमा इति पाभे. ।

[c]) सपा. शौ ६,११२,१ अग्ने इति पाभे ।

[d]) सपा. ऋ १०,१८७,३ वृषा इति पाभे. ।

[e]) सपा. शौ १४,१,५१ अहम् इति पाभे. ।

[f]) सस्थ. ?इन्द्रारोद्धा टि इ. ।

[g]) =सपा. तैब्रा २,५, ८, ६ आपश्रौ ८,८,७ । मै ४, १०,४ आपः इति पाभे. ।

[h]) सपा. कौ १, ५; २, ५९४ प्रमृ. अग्ने इति पाभे. ।

२७, २, ६, ११, १२; २९, १; ५: १५;३१,१५[a]; ४, १, १९, २, १७, १९; ३, १; ६, ८; [११; ५,३, ४]; ३९, २;४;५८, ८,५,१,४, २, १२; ४, ३, ६, १; १०; [९, ३; ६,१६, ४०],[११,२, १०, १२२, ४]; ४[२]; १४, १;३; ५, ६; १७, १, २१, ४, [२२, २; २६, ७], २५, १; [४;८, १०३,३],९; [२८,६; ८, ७१, १२]; ४३,७[b],६०, १; ८५,२; ६,१,३, ८; ७, १, ८, ४; [१०, १ (३, १०, २)]; १५,४,७; १७,१६, ४६; ४८; ११,९;४९,२,५०, १; ६०, १२; ७, १,१[c];२;२,३;३,१; ५; ६,४;७, १; १०,३, ५; १६, १; ३; ३९,५, ४१, १;४२,६;४४, १; ३; [७८, ३; ८०, २];९९,४, ८,७,३२; [९१, ६; १०, १४१,३],९; १९, २,[४; ४४, १३]; १३; २३, २; [(१, १२७, २) ७; (६०,२,१७)]; २०, [२२; ३९, ८; ६०,२; १०२, १०]; २५; ३९, १[२]; ४३, १९; [२४; ४४, ६],२५; ३१; ४४,१; ३,७,१५; २६; ४५,१; ४८, ६; ६०, १७; ७१, [(५, २१, ४), १२[e]],१३;१४[३d];१५[२]; ७३,८; ७४, १, ४,६, [१०२, ४-६], ७, २२[२], १०३,१,१०;१०,१,५,६, ५;७, ३[३], ५; ११, ३; ४, १६, ९, १४; २०, २,६-८, २१,१; ३५, ३; ४५, ६; ४६ ९,५२,६; ६१,९; १६, [(३५, १०),६३, ९],६४, ३; ८, ६८, ९ [(७, ११,२) ७०,३], ८०, ५[१], ६[२], ७;८८, ३; ८-१०, १२-१४, ११, ६, ८;९२,२; ११८, ६; १२१, ७[e]; १२६, ५[f], १३६, १; १५०, ४[२]; ५; १५५,५,१५६,१; खि ४, ९, १; ३; ४;७,१४,१,५,७,१, १; ४; १२; २, २;१०;११,७,४; १५, १७[?g], ५, ४, १२,७,१,२; ७, २; ६; मा १, १७, ३,१,५,४,३१†; ६, २१; †७, २४, ३२,९,२६†,११,९,१०; १३; १६[१]; १८;१९,२१, २२; २८[२]; ३०; ३१; ४६[२],४७[२]; ५७;६६[४h], ७६; १२,२, २३; ३०.६१; १११†, १३, १, ४३; †१५, ३२,४१; ४७; ४९[२]$; †१७ ७०;६९; १८, ५१[1]; १९, ३३, २१, २९,४०[२]; ४७; ५८; ५९; २२, ३, १५;१७†,२५,३; २७,१४[j], २५†[e], २८, २३,२४, ३४; ४६; †३३, ७; ८,४५,३४, ३४†; ३५, १८†; १९, ३९, ८; का १, ६, १; १०, ५†, ३,१,१,५;४,१०,७†; ६,५,१; †७, १०, १;१४,१; १०,५,५†; १२, १, ९;१०,२,२;५[३]; ७; ८;१०, ११; ३, १[२]; ३;४,४, ९,१०[२]; ११,५,८; ७, १[४h]; ११; १३, १, २; २, ६†; ३, १†,४,१७;७,१०†; १४, १, १; ४, ६; १६,†५,१४; २३; २९; ६, १[२], १८, ६,६†, १९, १, ९†; २०, ३, १[1], २१,३,२,२३, ४,१; १२[२]; ५, ५, ६,११; १२; २४, १, ३; ४, ७; १०†,२७,३,२, २९, २,४[j]; ४,३†[e], ३०, २, १२; ३, १; ११; ४, १२; †३२, १,७ ८; ४,२, ३५, ४, १८; ३९,६,१; तै १,१,७,१; २,८, २†; ३, ११, १; १४,९†; ४, १३, १†, ३६,१,¶५,१,२,२, १[१],२; ३;५; ३, १$,४,३;४[२]; ८,५; ९,२; ३[१]; ४[२], ५,७[२],१०, ३$[k]; ६, ¶७, १;३; ८, ३[k],७,६,४¶,१०,३†; ८, २२,३†; ¶२, १, २, ७, ११, १†; २, २,१; २[२];३, १[२]-४[२],४,१[२]; २; ४; ५,६[१]; ५,५[२];९,३[२],३,८,२; ११,१, ५, ८, २,३[२],४,५[२]; $९, ४[२]; ५; ६,५, ६;६,४,९,४;१०,३, ३,१,३, १¶; ११, ८[४]†,२, ३,१; ३, ८, ६¶; ५, ११,४†, ४,१,१,१; ४[१],२, १, २[४], ३[२];४[२];५†,३,१[१];२[१]; ३[१]; ४;५, २; ३,८,१[j],६[२]†, ‡[e],९,१[४h], १०,२[१l]; ५†,११,४†,२,२,३†;३, १†,५, २; ७,३†;१०, २; ३, †१३,३; ८, ४, †४,३-[?],८,६,५,२†;७, १२, ३†; १३,१[j], ३[१]; १५,१,¶५, १, २, ३, ४[२]$,५[१]$;३,२†, ४, २; ५, ७[१]$; ९,८,५;१०,१;४†;२, १,१;२, ४$; ५;३,१[२], २[१]; ३. ६, ५, ३$,६, ६, २;४, ५[२],७,२; ५;८, १; २,७[२]; ३,

[a]) =सपा तैब्रा २,७,१३,३ । ऋ ६,२०,५ मै ४,१४ १४ तु विशिष्टः पाभे ।

[b]) पाभे अग्नि॑ मै ४,९,३ द्र ।

[c]) सपा. जैश्रौका १९ अग्निः इति पाभे ।

[d]) पाभे. अग्नि कौ १, ४९ द्र ।

[e]) सपा शौ ४,२,६ ऋतज्ञा॑ इति, पै ४,१,७ मातरः इति, ऋ १०,१२१,८ मा २७,२६, का ८९,४,४ यज्ञम् इति, तैआ १,२३,८ स्वयम्भुम् इति च पाभे. ।

[f]) सपा. पै ५,३९,५ आदित्य इति पाभे. ।

[g]) (अग्निध्->) अ॑ग्नत् (सं१) इति C शोध-प्रस्तावः (तु शांश्रौ १०,१,११ टि.) ।

[h]) पाभे. अग्नये मा ४,७ द्र. ।

[i]) =सपा. माश ९,४,४,३ काश्रौ १८, ९, १६ आपश्रौ १४,१७,१,१७,२३,१ । शौ४,१४,६ अजम् इति पाभे ।

[j]) पाभे. अग्नि शौ ५, २७, ५ द्र. ।

[k]) पाभे. अग्नि काठ ४,१४[j] द्र. ।

[l]) सकृत् सपा मा ११,७६ का १२, ७, ११ माश ६, ६,३,९ अग्नौ इति पाभे. ।

२, २;५,२,५, ७,४; ९,१; २, १०, २-४; ११, २; ४,१, १, २; २,२[२], ४,३,५,३ ७,४,५,९, १,१०, १$[a], ३,५[२],५, १,६,७,२, १; ३[२], ४. ३, १;४,३,४;६,१$,७, १; २[२], ८ १; ३[२].९,३;१०,३; ६[२]; ६,१, १$, ३, १;४[१],४,३-५,५,३, ६,१[२]; ३[२], ४[२]; ७,३,८,३;४,९,२; ३[४]; १०,१[२], २; ७,१,१, २[२]; २,२;७,३,४,४,३, ५, ७, ६,१; ४[१], ५[१], ६, ८,२,९, १[१]$; २[१],३;४;१०,१; ¶६, १, ४,६; ११, ३[२]†,२,१, ७[२];२, ६;७[१], ३,१; ८, ५; ६, १,८, ६, ३, ४, ८; ५, १[१]; २-४,१०,५, ४,१४$, ५,२, १†; ६,३,५,७,१,५,२¶. ११,१,५, ८, १¶, १९, १; मै १ १, ८,२, ६†; १८;३,१५†;४,१[b], ५[४b],¶[४],१०¶; ५,४,७[२]¶.९¶; ११, १२¶; १३¶, १४,¶६. १[२]$, २$; ३[१८], ४[४], ६[१], ७[१],८,९[७], १०[२], ११[१], १२[४], १३[६], ¶७,४,५[२], ¶८, १[२]; २[१];४;५; ६[१], ७,८[२],९.¶१०, ७[१], १२; १७-१९, ११, ४‡; २,¶१, ३;१०, ११[२], ३, ५¶;४,६¶,५ ५¶. ७,१[४]; २[१०]; ३[१]; ४[१]; ५[२]; ७[६(c)d], ८-११; १४†; १६[२]; १७, १२,३[a], ४[२]; ६[e]; १३, १; ७[२]†, ८[१]†; १३; १५ ; २३†[f], ३, १, १, २[१]¶; ३[११]; ¶[१०]; ६[१], ९[d]; ¶, १०¶; ¶२, १[१];†; २$; ३[१]-५[१],७;१०; ¶३,१, ३[१];६[४], ९[१], १०,¶४,१,३,४[२a];$; ५[१]; ६[२]; ७[७], ८[७],९; १०[३]; ५, ५¶.¶७, १[४], ९[२]; ¶८, १; ४[२], ६ ; ¶९, १; २, ५[३]; ६, ७[२]. ¶१०, १;४ ; ६,७$; ११, २[१], ५,७; १२,१ ; १५.३; १६, ५; ४, १,८, २,१०,१२¶.¶५ १, २; ९, १[=g] . २३ ; २५ , †१०, १[१]. २[२];३[१],$[१],५,६[२], †११,१[२],२[५],४[१], †१२ ५,६[२h],†१३,२[२], ४,५[४], ६[२], ७, ९;†१४, ३,५,१०; ११[२], $, काठ १,७, २, ६,१४[11], १५[२], ३,८, ४, ५;९;६,२[१], ४[२],६[२], ७[२], ८, ७ २;४;५[८],६[४];७[१],८, ९[२], १०[२]; १२[१], १५[१];१६[१];८,१[७],२, ३,४[१], ५[५]; ६[१], ८[२],१०[४], ११[१]. १२[१]; ९,१, २[२], ३; १०, ४;५[२], ११ ८, १२, १३, १५[२], १४,२; १५,११;१२. १३[१], १६,१[८]; २[५], ३[१]; ४[१].५, ७[६(c)d], ८-११,१४, १७ ; २१ ; १८, ४ , १५[a] ; १७[e], १८[२] ; १९; २०[२] २१[२] ; १९, २[१], ३[२]-५[१],९[२], १०[१d], ११[२];१२[१], १३, १४[१];२०,१[४]; ४[२],५[१]; ६; ७[१], १०[१], १४[१],१५[२],२१,२[२], ३-५,७[२]; ९[१]; १३,१४,२२, १[a],२[१]; ४[२],६[११], ७[७], ८[८],९; १०[२];१५; २३,५[३], ६[१]; ८[२], ९; २४,८,९, २५,१, ३[१],२६,२; ३, ५; ७[२]; ११, २७,८; २९, ८[२], ३१ ६; १५[४]; ३४, ६; १९, ३५, १,२[a]. १७[१];१८[१]; ३६, २[१], ६; १२; १३[१], ३७,२; ३८,२; ३९, ३[१],१३; १४[१], १५[५], ४०,१[f]; ३;७;१४[५], ४१, २, ४५,१५; क १,७; १९†; २,१५; ३ ५†,¶४, १[१]; ३[१],५[१], ६[२]; ७, ¶५, २$; ३, ४[८], ५[१]; ८, ९[२], ¶६, १; २$,†,५[१]; ६[७],७, ८; ९[१],¶७, १[५], २[१]; ३, ६[४], ७[१], ८[१], ¶८, ४; ५[२], ६; २५,१. २,५†, २९,४[a], ५; ६[१]; ७¶. ८[१],¶[४], ३०, १[४],†, २[१]; ३[१]; ७¶, ८[१], ¶३१, १[४],†[१];२[२],$, ३[१]; $; ६, ७[१], ८ : ९[१] , १२[१] ; १७[१], १८-२०;३४,१[११],¶[१०], ¶३५, १[५], २[१],४[२],¶३६,५, ¶३८, १; २; ४; ६[१],¶४०,५,¶४१, ३; ५[२], ४७, ६; ४८, १†; २†; ३; १५[२]†, १६[२]¶; †कौ १,३;१७;१८; ~९[२], २१; ३२; ४५; ४७, ४९[२], ५९; ६७,६९, ७२; ८२$; ८७;८९; ९१; १३३; ४२०; ४२५, ४६१; ४६५ ; २, २१; ९९; १४०; १९६ , २५९; २९६; ३३४; ४९०; ५०१; ५१८ ; ५६९; ६८८ ; ७२३, ७२४, ७६४ ; ८६५ ; ८६६, ८७७; ८९३, ९०३ ; ९०५ ; ९१४; ९१७,९८४,१०३८;१०६२; १०८७; ११६३; ११७१; ११७४, ३, ३, ४ †जै १,१,३,२, ७-९, ३,१;१२, ५, १, ३, ५[२]; ६, ५,७, ५; ७;१०, ९, ७,९;१०,१;१४,९,४१, २,७, ४८, ७; १०, २,१,१०; ३, २,१२; १०, १; १४, १; १८, ३, २२, ६; २४, १२, २८,६, ३८,४; ४०,१४; ४६, ४; ५७,१३;५९, १५,१७; ४,१, ८, १२, ११; १३, ८, १४, ७;८[१]; ९[२], १५,७,१०;१७,४; २१, ३; ४, २४, ५;२५,५;२८,४; २९, ४; शौ १, ६, २[1]†; ३३, १-३; ३, १६,१†; २०, ४†,२१,८[२], ३०,६, ४, २३,३, ४; ७, ४०, १ ; ५, १८, ५; ३०, १२, ६, १८, १[j], २८, २†; ७, ४७, २; ५२, ३ ; ६५, १; ८७, २[२] ; ११५,

a) पाभे. अग्निम् मा १८,५१ द्र. ।

b) पाभे. अग्निः काठ ४,१४[j] द्र. ।

c) पाभे. अग्नये मा ४,७ द्र. ।

d) पाभे. अग्निम् तै ४,१,१०,२ द्र. ।

e) पाभे. अग्निः शौ ५,२७,५ द्र ।

f) पाभे. अग्निम् ऋ १०,१२१ ७ द्र. ।

g) सपा. तैआ ४,२०,२ रुद्रः इति पाभे. ।

h) सपा. तैब्रा २,४,५,७ अग्नो इति पाभे. ।

i) पाभे अग्निम् ऋ १,२३,२० द्र. ।

j) सपा. पै १९,७,१४ सत्यम् इति पाभे. ।

२[a], ८, २,४[b], ९, ८,२, ९,३, १४; १५,¦२८[१]†, १०,२,२०; २१,७,३३, ८,१७, ११,८,१,१२,१,६,१९,२०, २,८†;९,१०,५४, १३, १,२५,४०, ५२;५७; १४,१, ३९,२, १८, २०; २३-२५; १५, ४, १४ , १०, ९, †१८, १, २०, २१, ३, २२ , ६०; $४, १४,४०; १९, १८,१,२७, ७, †२०,१६,९; ३४, ३,६७,३, १०१, १,१०३, १[३c],३, पै १, २५, १-३; १५, ३, २, ५०,१,५१,१; ५७, २, ८२, १; ३, १२,८[२], १६. ४, ३४, २; ६†; ३८, ५[d], ४, १८, ६, २८, १†, ३१, १†; ३३, २, ४, ७, ५, ५, १,१९, ६; ३६,४, ८; ३८, १†, ६, १०,६; ७,१७,१, ८, १३, ८†; ९,१,४,७, १०; १२; १४, २, १७, ५, ७, २५, ११; १०,१, १३†, ७, ७; १२,७,१; १३, ३, ४; १०, ४, १५,७,३†,१०,१, १४. १, २, ३‡, ४, ३,२६; १५,१३,१, १६. ३, ४, ८; २९, २, ४०, १ ; ६१, २ ; ५, १७, ७, १०३,८, १४९, १०; १७, १,६;२, १०,३,१, १०,४, १४, १, ३०, ८; ९† , १०[e]; ३१, ५[f]; ३३, ५, ३५, २ ; १८, ४, ८, ८, ८‡[g]; ९,१,३,५[२]; १७,५; १८, १०, २०, १;१९,१,१०; ८,९[h], ४६, ४; २०, १३,५ ; १४, ७[i], ८, ९, १८, ३†, २२, ८,२३,४, २६,१; २७, ३-५, ३०,२†, ३२,३[२],८, ५१, ३†, ५७, ५; -†ग्निमऽ-ग्निम् ऋ १, १२,

२,६, १५,६; ८, ६०, ⌊(१, १२७, २,८, २३, ७, ६०, ३) १७⌋, तै ४, ३, १३, ८, मै ४, १०, १;५, कौ २, १४१, जै ३. १४, २, शौ २०, १०१,२; -ग्निषु ऋ १,१०८,४, ५, ६,६, ७, १, २२, शौं १५, १२, १, -ग्नी ऋ ५. ⌊४५, ४, ६, ५९, ३⌋, ६,६०,१; तै ¶१, ५, ९, ५; ६, ७, १; ४,२, ११, १†, ¶मे १, ४, ८. १०,५,११, ३, ९,१; ४, १०, ५†, काठ ४, १५,७,७, २२, १; २६, ७; २७, ६; ३२, ६[२]; ७, ¶क ४१, ५, ४२, ६, शौ ११, ७, ११, १३, १, ४६, ४७; ४९[२]; ५०; ५१, पै १६, १५४, १,१८, १९,६, ७,९[२], १०, ११; -¶ग्नीः तै १,५, ९,६; काठ ८,१२, क ७, ७, -ग्नीन् ऋ ७, १, १४; तै ३. ५, १,२¶, ५,६, १, २; ६,३,१,२¶, मै २,६,६¶; २, १३, १,३, ८, १०[३],¶[२], शौ १२, २, ४, १६,१,१३, पै १. ३३,४, १७, ३०, ४, -ग्नी॒नाम् ऋ १०, ७८, ३; तै ५, ६,९,१¶. ¶मै १, ६,११; ३,१, ९, २,१;३,४,३, ८,१०,९, ७, ¶काठ १९,१०,११,२०,१, २१,१२, ¶क ३०,८; ३१,१; -॒ग्ने ऋ १, १, ४, ६,९; ⌊१२,३.१०,१५,४⌋, ५, ⌊१२, ८,४४,१४, १०, २१, ८⌋, १३, ४, १४, ७,१०, ११, २२, ९; २६, २, २७,४,३६ ⌊५,४४,९⌋, ४४, १, ⌊२, ८,११, २⌋, ५ ; ७ ; १०; ११; ४५, ⌊६,३,२९,४⌋;⌊८ (८४,७; ८,१,२२,

९,९८,४)⌋, १०, ५८, ८; ७३, ४; ७५,२-५. ७६, ५, ७९,४; ६;⌊९४, १-१४⌋,९७, १, १०५,१३, १२७, ११; १४४,७, १४७, ५; १६१, १; १८८, ३; १८९, १-३. २, १, १५; ⌊१६; २, १३⌋. २, २; ६; ७,१, ४; ५,९,२;४,६,३, १, १६ ⌊२२, १०, ८०,७⌋; ⌊२३, ५,११, ६, ११; ७, ११, १५,७,२२, ५,२३, ५⌋,२, ६; ३,७, १०, १०, ⌊२, (६, १४, २), १०,२१, ७, ११८ ७⌋. ७, ११ ९; १३, ६,१४, ३,४, १५, ५, १६, ६, १९, ३,४,२०, २,३, २१, ३, २२, २, ३; २३, २, २४, १, २,⌊३; ८, १९, २५(१७, १; ७५, ३)⌋; ४, ५; २५, १,४,५; २७,३,१०, १५, २८, १, ३-६; २९, ८, १२; ५७,५, ४, ⌊१, ३ (८,२७,३)⌋,४ ३, १२;६. १; ७, २; ९, ⌊(१, ३६, १२) १⌋; १०, १;३-५,७,८, ५,१, ११, ३, ७, ९; ४,९.७,९, ⌊९, ४, ६, २, ९⌋, १०, १, १३,१, ६, १६,५, २०,३, २१, १; २; २२, ४; २३,१,४, २४, १, २५,३; २६, १; ३, ⌊४,५२,१⌋, ६, २७,२;२८, ३,४, ४६, २, ५६, १, ६०, ६;८,६,१,१३; २,१, ८; १०, ⌊११; १४,६;⌋ ३, १, ⌊(१, ११) ४, ६⌋, ८,५,१०, २,५;११, १, २, ४, १३,१-३,५ ६;१५,१४, १५[j]; १६, १९; १६, ३ ; ९,⌊(२, ५१, ५), १०, (७,९०, २)⌋, १६, २१ ; ३३, ३६-३९,४३,४८. १०,५१,५ ६०,

---

a) पाभे अग्निम् मै ४,१२,६ द्र. ।

b) अग्निम् इव इति पाठः > छन्दस्त °ग्निम् व इति यद्वा °ग्नीव इति स्यादिति BAG.⌊३,७१⌋ ।

c) पाभे. अग्नि कौ १,४९ द्र. ।

d) पाभे. अग्निम् मा १८,५१ द्र. ।

e) सकृत् सपा. शौ १२, २, १० अकव्यम् इति पाभे. ।

f) पाभे अग्नि शौ १२,२,१६ द्र. ।

g) सपा ऋ १०,३५,४४ शौ १४,२१७ विभे. ।

h) सपा शौ ६,३९,२ इन्द्रम् इति पाभे. ।

i) सपा. शौ ७,११५, १ अग्ने इति पाभे. ।

j) सपा. ता ५,८,६; १४,५,१४ इति पाभे. ।

३,७,३,३,९,५,१४, ३, [१५, १३, ८, ४४, ११],१६,९, १७,१, २,८३, ३, ८ ११, ७, १९, ९, २९[२], २३, ६, ११; २६, २८, [३० (१०, ५)]; ३९, ३, ४३, २, १२, १५; १६; १८, २३, २६,२७, ६४, २; ४; ५, ८, २२ , २५, २९, ६०, १; ३, ५, ७;१६,१८–२०; ६१,५, ६,८, ७४, ७, ७५, ११ ; १३ ; १६, ८४, ९ १०२,१६;१८, १०३, १३, ९, ६६, १९, ९१,६७, २३; २४, २६, १०, १,२;१२,६,२१, [६ (१,१६, ३, ८, ३,५)], ७९,५, ६, ८७, ५,७, २१; [२३ (६,१६, २८)] , ९१, ३; ९८, १२ ; ११८, १ ; १२२, ६, १२८, ६[a], १४०, १; १४१,१ , १५०, ३, १५६ ४, ५, [(९,६१, ११), १९१, १]; खि १, २, ७,५, ५, २, ६, १, १९,७,४,५; ३ ८,५;१६,८; ४, ८, ९; ९,५[१];६; ५, ७ १, १२; मा १, ५; ११;१८; २,४, ७,९; १४, १७; २०; २७; २८, ३, १७, १८, २४, २५†;३८–४०; ४, १४, ५,६; ९[१], ३६†;४०, ७, ४३†;८, २०; ३८†, ९, २८† ; ३७ ; ११, ३५†; ४३†, ४६; ७५; १२, ७; ८; १०, ३१, ३७ ; ४१ ; ४८† ; ४९† ; ५१, ५८; ५९ ; १०४ ; १०६ ; ११५†, ११६† ; १३, १ ; ११†; २६†; ४२ ; ४४ ; ४९–५१ ; †१५ , ९$; ३० ; ३१ ; ३५ , ३७;४४, ४६; ४८ ; ५३$; १७, ४–६,८†; ९ ; ५० ; ५३ ; ६९ ; ७१ , ७३;

७७†, १९, ३८† , ४१ ; २०, २४; २५,४७; †२६,१३, २०; २७, २२; ३२,१४,†३३,३; १०$; ११; ४८; ३४, १५† , ३५, १६, ४०, १६†; का १,३,१, ८,६, ३,२, १, ५, २, १ ; ४ ; ९; ४, ४, ५, १ , ६, ६, १०, ३,३,८,९; १६†,१७†, ४, ३; ४; ४,५,६;९, ५;५,२, ३; ३, २[३], ९, २†; ७; ८, ६, ३[b], १२, १[२];†; १३, १[२],†; ९,२,३†, ३, ६;४, २, १०,५,४†, ११,१,३; †१२, ३, ८, ४,६, १०;७,७, १०, १३, १,८; ९, ११,३,२,८; १२,४, ४†, ५†; ७†, १४; १५; ७, ३;५†, १४†; १५†, १४,१,११†; ३,१०†; ४, ५,७, ५, ३;४; १६,१,१;†५, ११;१३; १७, १९, २६; २८, ३०, ६,५; १८, १, ५–७; ९† ; १०; ५, १; ४; ६, ५, ७, ९ ; १३† , २०, ४, ४; २१, ३,९†; ११; १२, २२, २, १; २७, १५,२†, २९,२, १२;५, १†; २†, †३२, १ , ३, १० ; १२ ; ४, ५ ; ३३,१,९†, ३५, ३, ११, ४, १४†, ४०,१,१८†, तै १,१, ४, २;८, १, १०, २;११,२†, १२, १[c]; १३, २; ३, †१४, ३ , ४;२, ३, १†, ११, १, १२,१[२]; †१४, २,५; ३,४, ३; †१४,३[२]; ५[२];६[२]; ७;८[२]; †४, २९, १; ४३,१;४४, २; ४६, २$;५, ३, ३;५, २[२]†,३[२]†; ४[२],६, २[२]†; ४; ७,५;८,५;६, २,२; ६,२[२]†;३[२]; ७, २;७,६,४;६,१०,२†; २,†२, १२, १,६,४,५, १; २; ८,१; ११, २¶,

†५,७,३,८;८,१[२], २;९, १$, †६, ११,३[२],४[३]; ३,१, ४,४[d],११, ६[२]†; २, ११, १†, ३,१, १, ५, ६, १; †११,१; २[२],३; ४,१, ३, ३†, †४, २;३,८, ३;९,३;१०, १; ११, १†, २, १,२[२],३; ३,१, ३, ४, †४, २[२], ३, ५, १, २, ७,१, २†, ९, ५†; १०,१;२;३[२]; ११,३†, ३, १२, १, †१३, २;४;†४, ४,३, ४, ५[२], ७[२]; ८[२],७,२$,६, १,१[२], २[२]; ३†, ५†; ३, १,२,५,२[२]; ३; ७, १३, ४, ५, १,५,८[२]†; २,२,२[२], ६, १†,३, ५, १,११,३,४, ६,९; ७,१, २; ५, ३, १[२]¶,६, १†, ९,१[२]¶, ७, ४, १¶; ३,७,२; ६,३,२, ६¶, मै १, १, ८, ९,२, ३; ७[२]; ८[३], १३[३]†, ३, ३१†; ३८‡[e],४,१;५;७,१४¶,५, १[५],†[४], २,३†, ४,९; १०†, ११; १४[६]; ६, १[४],†[२],२[४],†,७†, ७,१[३],४[२],†, ८,५, ६,१०,२; ३†, २,४,४†, ७, ८, ६, ३,७,३[२]†,४[३], †[२],७[२],८[३],?‡[f], १०[३], ११[४],†[३], १४[२], †, १५†; १७[५]; †, ८,७; १०,१[४],†, ४; ६[४],१२, ४; ६, १३,७[२],†,८[४]†, ११, १२[५];३, †१, ५;६; २,१?‡[f];२,४; ५†, १०; ३, ८,९[२],†,४, ५†,८, ५; ९, १[२], ११, १०[३]†; ४, १, ५, ७, ३ ; ९, २४; २६ , †१० , १[७], २[८] , $[२] , ?‡[f]; ३; ४[३], ५[२]; †११, १[२]; २[५], ४[३],$; ५; ६ ; †१२, १ ; २, ४ , ५[३], ६; †१३, ५, ६; ७[२]; ९; †१४, ३[१],$, ११[२]; १५[४]; १६, काठ ४, १२[२]‡[e], ९,१९†[३], ‡?[f], १६,१७[३], ३०, ८[d];

a) पाभे. अग्नि: तै ४,७,१४,२ द्र. ।

b) पाभे. अग्ना३इ मा ८,१० द्र. ।

c) पाभे. अग्निः काठ १,१२ द्र. ।

d) सपा. माश्रौ १, ८, ४, २५ अग्निः इति पाभे. ।

e) सपा. ऋ ३,२९,१६ होतः इति पाभे. ।

f) पाठ.? अग्ने इति शोध. (तु. सपा. ऋ १०, १,१ प्रमृ. [वैप ४,२६ W] द्र.) ।

कौ †१, १, ५‡[a], ७, ८, १०$, २३-२५, २८, ३९, ४०, ४२ $; ६६, ७६, ८२, ८४, ९९, १००; ४३४, ४४८; २, १०; २५; १४२; ४१५; ४१६; ४५७, ५१६; ५७१, ५९४‡[a], ७००, ७३३; ७४८, ८१४, ८२६, ८४७; ८५३, ८६८, ८७०; ८७१, ८७३, ८८०, ८८२; ८८५-८८७; ८९०-८९२, ९०२; ९११, ९१३, ९७४, ९९९, १०५५-१०५७, १०६३; ११२७; ११२९-११३१, ११६६, ११८३, ३, ५, १$, †जै १, १, १, ५‡[a], ७, ८; १०$, ३, ३-५, ४, ५; ८, ७, ४, ८, ४, ९, °; ४, ११, ३, ४, ४२, ८, ४७, २, २, ६, २, ३, २, १, ६, १$, १४, ३; २२, ३, २८, ४‡[b], ३२, ५, ६, ३४, १५, ४०, १२, ४६, २; ३, ६; ४८, १०‡[a], ५४, १-३, ५७, ४, ४, १, ९, ३, ९, १०, ४, ७, ११, ८-१०; १२, ७, ९, १०, १४; १५, १३, १, २, ५-७, १५, ४, ६, १८, १, ३, १९, ३, २४, ९, १०, २५, १; ४; २८, ८, शौ १, ७, २, २, १६, ४, १९, १-५, ३, ३, १, १५, ५; २०, २, २२, ३; ४, १४, ५, ३३, १, ५, ३, २†[c], ८, ३†, १४, ८; २७, १२; २९, १, ४, १३, ६, ५, १, ६३, ४; १०८, ४, १३०, ४, ७, ३५, १, ६३, २, ७७, १०; ११५, १[d], ८, ३४, ७; २०, २३, ९, २, ४, ९; १०, ६, ३५[e], ११, १, १; ३; ६, १६, ३६[f], १२, २, ४२, १३, १, ३१, १८, १, ३४, २, ३६, ३, ५, ४, ३०; १९, ३, २; ३, २७, ५; ६४, १, २०, १३, ३, १०१, ३, १०२, ३, १०३, २; पै १, ४१, ३, †१८, ७, १[२g], †१९, ७, १; †२०, ८, ७, ४८, १, -०ग्ने ऋ १, १, ७, १२, [४; ७४, ७], ८, १३, १, १४, १, २, ८, [१९, १; ९], २२, १०; २३, [२३, १०, ९, ९], २४; २६, १०; २७, ७, ३१, १-१८, ३६, ४, ६, ९ [१५, ७, १, १३], १९, ४४, १३, ४५, १, २, ७, ५८, ४, ६, ९, ५९, १. ६०, ५, ६७, ३, ७१, ६, १०, ७२, ३, ७, १०, ७३, ५; ७-९, [१०, ४, २, २०], ७४ ८; ९, ७६, १-३; ७९, ७-९, ११; ९४, १६, ९५, ९, [११, ९६, ९], ९७, ४, १२७, ९; १३९, ७; १४०, [१०, ६, ८, ६], ११-१३, १४१, ९, १०, १४२, १, [४; ५ ५, ३], १४३, ८, १४४, ६, १४७, १, २, [३, ४, ४, १३], ४, १५०, १, ३, १६४, ११, १८९, ४-७; २, १, १, [२, १०, ९१, १०]; ३-१४; [२, २ (८, ८८, १)], ७, ९-१२, ३, ३; ४, ८, ९, [५, ८; ८, ४४, २८], ६, १; २, ७, ९, ३, ५, ३५, १५; ३७, ६, ३, १, १[२]; १७; २०; [२३; ५, ११, ६, ११, ७, ११, १५, ७, २२, ५; २३, ५], ४, १, [११; ७, २, ११ (५, ११, २, १०, १५, १०; ७०, ११)], ६, २, ५, ७, ८, ७, १०; ७०, ११)]; ६, २, ५, ७, ८, ७, १०, ९, २; ७, १०[१; ८, ४४, १९ (१०, १३४, १)], ३; १३ [(३, १०, ८), ७], १४, ५-७, १५, २-४; १६, ३, ५; १७, २, ३, [५; ५, ३, ५]; १८, १-५; १९, २; ५, २१, १, ४, २३, ४; २८, २, २९, १०; ५४, ३; २१; २२; ५५, २; ५७, ६, ६१, ६; ४, १, १, २; ४, ५, २, २; ४-६; ९, १०; १२-१४; १६, ३, ४, ५; ६[२]; ७; ९; १२-१६; ४, २, ४, ५, ७, १०, [१५; ७, १४, २]; ५, ६; १४, ६, ६, ९, १०, १०, २; ११, १-४, [५, ५, ८, १], ६, १२, १, २; ४, ५, [६; १०, १२६, ८], ५, १, ८; ९, १०[२], २, ७, [८, १०, ३२, ६], ११, ३, १, ६, ८, ११, ४, १; ४-६, [७, ७, १४, २]; [८, ६, ५२, १२, ७, ४२, ५], १०, ११, ६, ४, [५, ६, १६, ४७]; ७, ८, ७, १०, ८, २-७, ९, १, ६, [७; २३, २], १०, २; ४, ६; ११, ३, ५, ६; १२, ३, ४[२], ५, ६, १३, ४, ५, १६, ४, १८, ५; २०, १, २; २६, ५; २७, [१, ८, १, ३३], ३, २८, २, ५[h], ३०, १२, [१३; १५; ३४, ९, ४३, ६, १५, ४७, ७, [५१, ८; १०], ६, १, १, ७[२], ९, [१० (७, ६३, ५)], ११; १३; २, ५; ४, १, ७; ८, ५, ४; ६; ७; ६, ३, ७, ३, [(५, ८५, ६) ५], ८, ७, ९, ७, १०, ६; [११, ६; १२, ६]; १३, ४; १४, ३; १५, ८, ९, ११, [१२, ७, ४, ९], १६, १, [७, ८, १९, १७, ४३, ३०], १२; १३, २५, २७, ३१, ४५, २७, ८, ४८, ३, ४, ७-९, ५०, ९; ५१, १३; ६०, २[२];

a) पाभे. अग्निम् ऋ ८,८४,१ द्र. ।

b) सपा. कौ २,३३२ अग्ने इति, ऋ १०, ९१, ५ चित्रा इति च पाभे ।

c) पाभे. अग्निः तै ४,७,१४,२ द्र. ।

d) पाभे. अग्निम् पै २०,१४,७ द्र. ।

e) पाठः? तु. केचन मूको., ऋ १०, १२२, २ च अग्ने इति सर्वनिघात· पाठः ।

f) वैतु. शंपा. अग्ने इति शोधाऽपेक्षम् ।

g) =माग्र १, ११, १२ (यत्रापि शोध. द्र) सकृत् अग्ने इति शोध. (तु. सपा. ऋ १०, ८५, ३८) अन्यत्र अग्ने शौ १४,२,६९ टि द्र. ।

h) पाभे. अग्निः काठ ७,१४[k] टि. द्र. ।

३;६६,९; ७,१, ३; ५; ७-९; ११; १७–१९; [२०–२५], २, १, ३, ३; ७, [१०, ४, १० (६०, ६)], ४, ७, ५,३–६, ८,९^{२}; ७, २; [७; ८, ७], ८,३; ५,९,६; १०, ४, ११, १–३, ५,१२, ३,१३, २; ३; १५, ७, १२; १६, ५,७; १७, ६; १८, २२, ३४, ८, ३९,४;५; ४२,२; ४३, ५; ५९, १; ९३,७, ८; १०४, १०; १४, ८, ११, १,३,१०; १९,१५, १७, २५, २६; २८;३०, ३३; २३, १४, २९; ३९, २;१०; ४३, ३; ९; १०; १३; १४; १७; २०; २८; ३२; ३३; ४४, १७,१८,२३;२४;३०; ६०, ९; ११; १४; १६;७१, ४,७४,८; ११; ७५, १; १०; ८४,४; १०२, १, २; २०, १०३,४;१४, १०,१, ७, २, १, ७, ४,१;४,६; [७, ७, ७];६, ६;७; ७, १; २; ४; ८, ६, ११,[(२, २, ८) ५],७;८; [९;१२,९], १५, ९; १२; १६,१,५;८;१३; १९, ३; २०, १०; २१, २,४; ७; ४५, २; ३; ९–११, ४६, १०; ५१,१, ३;५;७; ९; ६९, ३;४;६;८;१०; ७०,११,८५, ३८[a], ८७, ४; ६; ८–१४; १६,१७; १९; २०; २२; २४;२५;८८, ५; ९१, ४, ७,९;१५; ९८, ८; १०, ११; ११०, ३, ११५, ९; ११८, ८; १२२, २[b], ३;७;८; १२४,१; १२८, १; १४०,

४;१४२, १–३;५, ६, १५६, २, ३, खि १, ४, ८, २,१, १;८, ५; ११, ५,१३, ४,५, ३,१५, ९, १६,७, ४, २,४,९ ५;७;५,५, १०, ७,३, ११^{२}; ५,१२,६,३,४, खिभा २९, ४५,४८; मा १, १७; २,८; १४; १६; २७^{२}, ३,४,१४†, १७^{२},१९, २२†; २४†, ४, १६†, २८; ५,८^{२}, ६, २९†, ८ १९, २४; ११, २६† ; २७† , २८, ३२† , ३७† , ४० , ४१† , ७२, ७३†,७७, १२,९,१५‡[c]; १६, १७; १९ , २०, २६–२८; ३२ , ३६†, ३८–४०,४२, ५१†,५२†, १०९†, †१३, १०, १२; १३, १५; २७$. ३७;४५$,४७$[d], †१५, २२, २३, २८, ४५, ५४$, ५५$; ५६, १७, २^{२}, ५२, ६६ , ७५† , ७६†, ७९, ८७, १८,३५; ४६, ५२; ६१, ६२, ७४†, ७५†; १९, ११, ४०, ६४†. ६६†,६९†;†२०, २२; ७९; †२१, ३,४; २७, १,२^{२},३^{२}; ४, ५^{२}, ६^{२}, ७,९,१३[e],४३†,२९,१, ११; २८†, †३३,३$,४;१३–१५; †३४, १२, १३;३५,१७[f], ३८, १७, का १, ६, १,२,२,३;३,९, ५,८; ३,१, ४, २, ८^{२};३, ४†;७^{२}, १०; १४†, ४, ५, ८†,५,२, ८^{२}; ६, ७,७†, ९, ३, ५, १२, †२, १५; १६; ३,१; ४, ५†; १०†; ४, ३, ४; ७, ८†; १२; १३,

१, १०, १६‡[c]; १७, १८, †२, २; ३, ९–११, ३,३, ७†,९–११; १३, †४, ७;८; ७, ८†, १४, †१, १०, १२–१४,२,७, ३, ११†, ४, ८, ५, १[d],१६,†५,३,९। १२, २७; ६, ६; ७,८†,१८,१,२,३, ५,३, ६, ११†, १२†,१५,१९, १,१, २०,१, ६; २, ९, ३,२,४, ५;†५, ७, ८, २१, १, १०;†४, १४, १६, १९; †२२, १, ७, ७,१३; †२३, १,३, ४, २९, १, १, २^{२}–४^{२}, ५^{२}, ६^{२}, ७,९,२, ३[e], ३१,१,१,११;४, ४†, †३२, १, ४, १३–१५, ३३,१,६,७, ३५,४,१५[f]; ३८, ४,१; तै १,१, ७, १, १०,२, १२, १; १३, २^{२}; १४, ४†;२,३, १†, ११,२^{२}, †१४, १, २^{२};३–६; ३, ३, १[g], १३, २†; †१४, १; ३;४[f], ७; ८; ४, ४३, २, ४४, ३; ४५,२;३†, †४६, १^{२}; २^{२}, ३^{२}, ५, २,४;३,२^{२}; ३; ४,३, ५, २†, ३†; ४^{४},†६,२; ४, ७, ४^{२}, ६^{२}, ८, ५†, १०, १[h], २; ३; †११, २^{२}; ३; ६, २, १; २; ६,२^{२}; ४†; १०, २, ७, ६,४^{४},७†; २, २,१२,६†, ३, १०, ३, ११, ५, ४,१४, ४†, †५,८, १, २,६†[i];९, ३, ४^{२}, †१२, १$[f], ३^{२}, ४,५, †६, ११, १; २; १२, ८^{२};‡[j], ५,३,१,४,१¶; ११, १†, †२, ११, १,२,३,८,१^{२}[f],२, †११, १, २; ४,

[a]) सपा आपमं १,५, ३; ८; १३ पागृ १ ,७,३ कौसू ७८,१० । मागृ १,११,१२ अग्ने इति पाभे ।

[b]) पाभे शौ १०,६,३५ द्र. ।

[c]) सपा. ऋ १,१८९,१, माश ३,६,३,११; ४,३,४, १२ तैब्रा २,८,२,३ तैआ १,८,८ देव इति पाभे. ।

[d]) =सपा. माश ७,५,२,३२ । तै ४, २, १०,१ मै २,७,१७ तु विशिष्टः पाभे. ।

[e]) पाभे. अग्निः मै २,१२,६ द्र ।

[f]) =सपा. माश १३,८,४, ९ तैब्रा १, २,१,११ तैआ २,५,१ आश्रौ २,१०,४ काश्रौ २१, ४,२५ आपश्रौ ५, ६,३,६,१६,१०; १३, १९, १०, १४, १७,१ शांगृ १, २५,७ हिगृ १, ३.५,६,२ । मै ४, १२,४ काठ ११,१३ माश्रौ २,५,४,२०,५,२,२,१४; ११, ९, २० आपमं २, २,१ आपगृ ४,१०,९ हिगृ १, ३, ५ देव इति पाभे ।

[g]) पाभे. अग्नय मा ५,३४ द्र. ।

[h]) सपा माश्रौ १ ६,३,९ । आश्रौ २,५,३ अग्ने इति पाभे ।

[i]) पाभे अग्निः काठ ४,१४[k] द्र. ।

[j]) पाभे. अग्निः ऋ १०, १६,११ द्र. ।

१०,५;†११,१,५,३,२[१]; ४,२;५,३, ६,३,†११,३;५; ४,१,२,५[२]†,३,१; २[२],४†,४,१[२],†,७,१[५],२[५];३[१],४,८, १[a],९,३[३]‡[b],१०,१†,२,११,४,२,१, ३,५[१]; †२,१[२]†, ३[५];४[२],३,१, २†, ३[२], ४[२],†; †४,३; ४, ५ १;७,२†, ९,४,५†,१०,४,११,३[१]†, †३,१३, १[२],२-४ ६,४,†४,१[१], २,६[२],७,७, २;११,३,८[१], ६,३, १, ५,१, ४[२]†, ५;७, १२,३,१३, १,४, ५[१],†; १४, १†;१५,७[२], ५,१, ४, १, ३, ४†, ५,४†,८,५,१०, १¶; ¶११,१; ४, ३,११,३,४,२, ४¶, ७, ३†, ४¶; ५; ५,७, ५[९]¶, १०, ६,७, २,१,४, १,६,३,७, ३[१],८,१[१], ६,१,४, ६[२]†, २, २,७,७, ३; ६, १, २, मै १, १, ३,८;२,३†,७[४];८[c,d],१२[e], ३, १†; ३७;३८,३९[२],४,१†,२; ३[१],†, ५†, ८[२]†,¶, ५, १[२]†, २[११];३[९]†;८[२], ९[६], १०†, ६, १[२],†, २[१],७, ७, १[f]; ४; ११, ४†; २,३, ४, ७, २[१]†, ३[२]†; ४[२],†, ७[१];†; ८[१];‡[b]; ९[५], १०[४];†, ११[२]†; १०; १४†, १५[६],†[४]; १६, १७, †; ८, १४[१], १०, ४, ६,†[१], १२,१;३,४[२],५[१४],१३,७[४]†, ८[४],†[१], १२[०], ३,१, ५[२],९[२]†, २, २,३, ४; ९[१], †[२]; ४,६, ७[२]; ६, ९¶, ७,१०,

८,५[c];११,४†,१६,२[२],५[१]†; ४, १, ८;१४[७],३, ४,८, २; ९, ३†, †१०, १[५],२[५],३[१२],$[१०g],†[२h],४[३]†,५[२],६[२]; †११,१[७],२[७],४[७],$[२]; ५[४],६[१], †१२, २$;३[२],८[४i],$;५[२],६;१३, ३; ५[४h], ६[७], ७, †१४, ९; १५[४], १६; १७[२], काठ १, ४; ७;८, १०, ११†; १२[१], २,४[१]; ८[५], ९[१]; १३[२e]; १४[९], १५[१९], ३,१[१],९,४,९;११; १२[१],१३[३]; १४[१]; १५[४],१६[१],५,४, ५,६[१], ६,८[३]; ९[१४]; १०[६],११[५],७,१[३],३[२], ६[८], ८[४], ११[२], १२[४],१४[४],१६[८], १७[१], ८,३, १४[११]. १६, ९,१[२], २‡[b],५; ६; १९, १० १२[४],११,७-९; १३[२]; १२, ४,१४[५], १३,१४,१५[१], १४,२, १५,२; १२[५]. १३[h], १६, २[१]; ३[५]; ४[४]; ७[५], ८[७]‡[b], ९[५], १०[७], ११[७], १२; १४[१]; १५[५], १६,१७[३j],२०, २१[१], १७, ६, १०[१], १७[४]; १८, ३[१], १५; १६[१४]; १७[२a]; १८[४]; २०[८]; २१[२]; १९,३[२], ४; ५[१], १०[२]-१३[१], १४[७], २०, ४, १४[५]; १५[१४],२१,२,६, ८, ९[५], १३[१], १४, २२,१;५[२];६; १०; १२[२], २३, ५[१], १२; २४,९; २५,६, २६, २; ११[२], २८,४, ३०,८‡[k]; ३१,३; ६; ११[२], १२,१४[१],१५[२]; ३२, ४,५;६[२]; ३४ २†. १९[४]; †[२]; ३५, १[२], २[१]; ४; ९,

१२‡[l], १४[४]; १७, ३६, १०, १५; ३८,२[१], ५;९, १२[१], ३९, २[१९]; ३[२]; १३[१],१४[८];१५[५],४०,१; २, ३[४]; ५[४], ६,१०,१२[२];१३[४m],१४[७]; ४६, २[२]; क १,४,७,८, ११[२],‡[n], १२[३], १६[१], †[२],२,२[१],३[४], ७[१]; ८[१],†; १६†; ३, ७,९†;१०[१],‡[o], ११[२]; ४, ७[१]; ८[१४]; ५,१[३]†,२[२],४; ५[७], ६, १[२];२[५]†, ८, ८, २[१], ४[२], ५†, ८; २५, १[७], †[२]; २[६]; †[४]; ३;५[१]; †[२]; ६†[४]; ८[४];२६, ५,९[२], २८,१[४], †;३[२]; ४[६];†[२], २९, २[२],४[१४]; ५[१],६[३]; ३०, १[२]†, २; ३[१]; †[२];८[१],†; ३१.१[२]; २[१];†; ६†; १७; ३४,१†, ३५,४†, ३६, २†; ३८, २; ३९, ३, ४०,५, ४४,४; ४७,३; ६; ११[१], ४८, १[४], २[२];¶, ३[२];†; ५; १०†;१२‡[k], १३[१],†[२]; १५†; †कौ १,२,६;९, ११; १४; १६;२६; २९; ३६-३८,४१; ४३;५०,५४;५८;६१; ६८‡[p]; ७६; ८०; ९३$; ९५-९७; १०५;१०६; १०८; ११३;४१९, २, १२, १९५;२५८;३३३,३७२;३७३; ४१४, ५७१ , ६५६;६९७; ७२५; ७३५, ७५७; ७६५ ; ८२४; ८५५; ८७४-८७६ ; ८७८; ८७९ ; ८८३; ८८४ ; ८९४ ; ८९९; ९१८; ९१९; ९६७ ; ९७३ , ९९८ , १०००‡[q];

[a]) पाभे अग्नि. मै २,१२,६ द्र. ।

[b]) पाभे. अग्ने मा १२,१५ द्र ।

[c]) पाभे. अग्नि मा ५,९ द्र । [d]) वैतु. पपा °ग्नेः इति ।

[e]) पाभे अग्नयः मा ५,३४ द्र. ।

[f]) सपा. मा १२,४४ का १३,३,१५ तै ४, २, ३, ४ काठ ३८,१२ माश ६,६,४,१२ वह्नि इति पाभे. ।

[g]) पाभे अग्नि. खि ४,९,६ द्र. ।

[h]) =सपा. तैब्रा ३,६,२,२ । मा२८,११ का ३०,१,११ तैब्रा २,६,७,६ इन्द्रः इति पाभे ।

[i]) पाभे अग्नि काठ ३५,१ द्र. ।

[j]) पाभे अग्ने मा १३,४७ द्र. ।

[k]) =सपा. माश्रौ १,८,४,३६ मागृ २,४,५ कौसू ४५, ११ । ऋ १०, ५९, ५ प्रभृ. माश ६, ६,४,१२ आपश्रौ ७.६,५ माश्रौ१,७,३,४० या १०,४० त्वम् इति पाभे ।

[l]) सपा ऋ २,७,३ उत इति पाभे ।

[m]) सपा. माश ९, ५, १, ४७ माश्रौ२,५,५,२१ तैब्रा ३,७,१३,३ वृकाः इति पाभे. ।

[n]) सपा. ऋ ५,२६,३ काठ १,११ कवे इति पाभे. ।

[o]) सपा. ऋ ३,२९,१६ होत. इति पाभे. ।

[p]) सपा. ऋ ६,१४,६ इन्द्र इति पाभे. ।

[q]) सपा. ऋ ८,८५,१२ ऐब्रा ७,७ माश १२, ४,४,३ आश्रौ ३,१३,१२ शाश्रौ ३,५,४ अस्मिन् इति पाभे. ।

११२८; ११६९, ११७२ ; ११८२; ३, ४, १[२], ४, १०, †जै १, १, २, ६; ९ ; ७, १; ४, ६ , ३, ६,८, ९, ४,२-४,६; ७,९; ५ ६; ९;१०, ६, ४,७, ७, ६‡[a], ८, ४;८; १०, ३$, ५, ६, ११, १, ९;१०, १२, २; ७, ८१,१, $२,२, ९[२], ७,८; ३,२, ३, १८, २ ; ७७, ५, २८, ३; ५, ३०, १५[२], ३२,४; ३८,३$; ४६, १; ६; ५४, ६;५७,१; ५९, १६, ४,४, ५; ६,४, ८,५,१०, ३$; १७, ६; १३, १४, १;३; १६,९; २;१८, २; १९, ४; २४, ८$;२९, ५; शौ १,७, १; ३; ६; ७, ८, ४[२]; ९,२; ४,२,६, १, २[२], ३[३];४[३], ५; १३, १[२b]; २८, ५; ३६,१,३;†३, १५,३; ४; ८$, २०, १,५;३१, १$; ४, ४, ६; ३३, ४†; ५, ३,१†, ६, १०, १२, ३†; २५, ७,२८,४; २९, २;३,५; १०, ११†; १४; १५, ३०,१४; ६, ५, ३; ३२, १; ४९,१, १०३, २, ३, १०४, २; ११०, १†,१११, १; ११२, १[c]; २; ११७, १; २; ११९, १, १२२, ४; १२८, १[d], ७,५५, १; ६३, १, ७४, १†, ७७,९†; ८३, १;२; ८७, ३[२], ६[२], ८९, १; ९४,१, २†,१०२, ३, १११,१[e], ११३, १[२], ११४, २, †, †८, ३,३‡[f]; ५; ६ ; ८-१३ , १५, १७-१९;२०‡[g]; २१, २२$,४,१०,

१४, ९,१,१४; १५, ५, १७; १९; १८, १३†,१०, ५, ४६-४९ , ११, १, ४; १२, २, ३, ५, ६[h] , १७, १८†[i], ४५, ४६, १३,३, ३१, ३३ १४, २, ६९[j], १६, ६, ११;†१८, १,२२;२४-२६; २, ४;१०, ३४$; ३, ६$, २१; ४२, ४७, ६८, ५३, $४, ९-११ , ८८, १९, ३, ८; ७, २;८, ३; ११,६†; ५५, १, २; ६[k], ५९, १† , ६४, ३† · ४, २०, १३, ४†, पै १,१९,३,३३,१, २,३९, १, ४१,१, २; ४; ४', १-८, ५१, ४, ५३, १, ५४, १ ; ७६, २-४; १६, १-३,२, २१, १; २, २५, १, २९, १-६, ३०,४,३६, ३; ३७,१, ४३ ५;४४, १-५; ४८, १-५, ५९, २, ६०, १; ६२, १-३, ६६, १ ; ७८, १, ३, १८, ३; ८,३१, २, ३३, १, २; ३[३],४, ५[३]; ६, ७; †३४, १, ३, ८,३८, ३,३९, २-४; ४, ४, १-३, ६,७,५,८; ९, ३; २४, ६, २९, १, ४; ५, †८,१, २[1], १६,८, १७, ३, ६;२७, ८,३९, ८†, ६, ८, ६, ११, १२; †१७.१-१०; १९, १-७, ७, १,३;३,१†,२,३, १८,१, १९, २०, ८,१४,९†, ११,९, १, १२,६, १२, ७, ८, ८; ११; १५; १४, ४, २५, १२,१४,१०,७,५ १२, ११[३], †१२, १, १-१४ ; १६, १३, २,६, ३,१;

२; ८, ८, १६; ९, २-६, १०; १३; १४;१६,१०,३; ९,१४, ४, १४, ३, ७; १५,२,७, ४, ३, ५, १, ३, २२, २ ; २३ , ११ , १६, † ६, ३‡[f], ४-१० , † ७, १-३ , ५-७ , ९; १०[२] ‡[g] †८,१,२, ५, ७-९, १०$, ९, १०†, १०, ४†, १७,४, ३३, ४, ५,४५,४,४९,१०, ५०,६;६७, १†, ७१, १; ७६, ८, ८९, १; ३; ४,६; १० ६ , ९२, ६ ; ९९, ५; १३२, १२,१७, १४,१, ३०, ३, ५,६, ३१, ७†[l],८,३४,३,६;७;४०,३[m], १८,७, ७, १३, ९, १७, १०, १९, ३, १३, १५, ११, ६ , १८, १०-१२ , २१, १३[२],२६,४;८, १२; २७, ३†, २८, १२,२९,१२,३१, १४, ३५,५, ३६, १६,३९,१२[३]; १३; ४०, २, ४; ५; ४३,७;४७,८†, २०, ६,४, ७, १०, ८,८,९,१, ३,१८, ३, २२, ६, २३, ४, २५ ८, २६,९; ३१, ८; ९, ३२, २[२],३४, ३,३६,२, ३७, ७, ४०, ४; ५ , ४३, ६ , ४७, १० ; ४८, १[k]; २-८†, ४९, २, ५१, ७† , ६१, १०; -ग्ने ऋ १, २४,२, ३६, २०; ४४,१२,७२,२ , ९७, ५, ११५, १; १२२, ५,१२८, ५, १४३, ३,२, ८, १, ६,२५,३;३८, ५, ३,२, ९, ११, ८, १५१; २६,६; ३५, ९, १०, ४, १,७, १५,५,४०, १, ५५,७; ५, २,

a) पाभे. अग्ने कौ १ ६८ द्र. ।

b) पाभे अग्नि॰ काठ ३५,१ द्र ।

c) पाभे. अग्नि पै १९. २१,१२ द्र. ।

d) सपा. आपमं २,२२,१३ प्रमृ. सम् आगाम् इति पाभे. ।

e) सपा. पै २०,७,९ तेन इति पाभे ।

f) सपा. ऋ १०,८७,३ राजन् इति पाभे. ।

g) सपा. ऋ १०,८७,२१ राजन् इति पाभे. ।

h) पाभे अग्ने मै १,७,१ द्र ।

i) पाभे. अग्नि॰ काठ ४,'४k द्र ।

j) पाभे अग्ने ऋ १०, ८५, ३८ द्र., वैतु. शपा. अग्ने इति ।

k) =सपा. शौ १९,५५ १ अस्मै इति, मा ११,७५ का १२,७,१० तै ४ १,१०,१ मै २,७,७ काठ १६,७; १९, १० अस्मै इति, शौ ३,१५,८ जातवेदः इति पाभे. ।

l) पाभे अग्नि॰ तै ४,७,१४,२ द्र ।

m) पाभे अग्निः शौ १२,३,४३ द्र. ।

१०, १३,२, ५१,२, ६,६, ५, ६६, १०, ७, ६,२; ८८,२, ८,६,७, ४३, १;४४,२०,७३, ९,७५, ७, ९, २२, २; ९६,५; १०, ३, ४,६, १,७, ३, १६, ७,३४,११, ३६,१२, ५१, २, ६,८, ६२, ५, ६, ६९, १; २, ७६, ५, ८०, २,४, ६, १३०, ४, १८१, २; खि ४,६,५, ५ ७, २,८[c]; १०[२], मा १,१५; २२[a]; ३०, २,११; १७, ४, ३२, ५,१;२, १३, ६, २४; ७, ४२†, ८, २४;५०, १०, १७,११, १,११,२९; ४४; ४९†, १२, ४६[२], १३, २; १३; २५, ३८‡[b]; ३९,४५, ४६†, ५१, १४,६; १५, १६, २४; २७,१५,३,५७;१७, ६६; १८, ३७, २१,४६[२], ४७[२]; २५, ४, २७, ११, १५;१६,१८,३३, १७†, ६०, ३५, ३; ३७,१२; का १, ५,३, ८, २[a], १०,३, २, ३, ५, ४, ५, ४, १०,३, ५,१,१;२;३,२[३c],४, ४[२], ६, ६, २, ८, १७,१†,२२,४, ९, २, २†; ४, २,११,६,१; १२,१, १, ११, ३, २, ४,७†;१३,४,२[२]; १४,१,२; १४†, २, ११; ४, १‡[b], २, ८, ९†, ५, ५,१५, १,५,४, ३[२], ८, १,५, १६, १,३,७,१; १८,६,२; २०,१,७, २३, ५,४[२],५[२]; २७,४,१, २९, २,१, ५, ६,८, ३२,१, १७†, ५, ६; ३५, ४, ३,३७,२, २; तै १, १, ५, २; १०, १[२d],३;१३,३, २,४,१; १०,१,१२, ३[२],१४,७†, ३, ७, १, १२, १, ४, ४३,१†,४५,१, ५, ४, ४¶, ६, २, ३;४,४,१[३],२;१०, १¶, ११,५; ७, ७,४,१;२,४;१०,३,८,११, १, १४,

१, ¶२,१,२, ७, २, ५, ६, ९, ३, १०, ४, १२, ६†, ३, ७, २, ८,१, १०,३$,११,१,४$,४, १२,२, १४, ४†, ५,२,७,६, ६,१, ८, ६[२]$, ९ ८$;११,२†,¶३,१,५,२[२]; $३, ३, १,२,४,३,१[२]; २, १०, ५[२]; ४, १, ४,२,५,१†,८,१[२], २[२]; २, ४, १[२], ८,१,९,६,१०,४[२]; ३,४, २, ९, १, ४,६,२,१०, १, ११, १; २; ६, ५, १,७,१५,१,¶५,१, १, २;३,४, २, २,५,३,१०, ६,२,८, ४,९, ५। १०, २,२,१,२[३],६[२], ३,२,४[२]; ४, १, ५, २,३,६,१,५[२], ८,७, ९, १; १०, २, ६,३,४,[c]$; १०,२, ३, ११,२; ३, ४,२,१;७,५, ५, १, १; ५, ७, ३, २,४,४,६,१†;७,५,८,२[४], ३[७], १०; ७;६,२,१[२],३,३[२], ४, २[२], ६,३; ४, ७, १,८,१, ६,७, ३, ४;४, २, ४, ६,५,८,१;२, ९,२,२१, १$,६, १, १,३,¶७,१;३[२], २, १,२, ७, १[२]¶; ¶८, ४;६[२]; ३,५,२[२], ४¶, ७, ५, ७, २¶, मै १, १,६, २, ५-७,८[३]; ३, १, ३५†; ३६; ३७†, ३९, ¶४, ५; ६[२], ८, १०$, १२; ¶५, २$, ६[२]; ८[२]$, ९[२];१०, ११, ६,१; २[५], ३¶,४[२]¶, ५[२];¶, ७[२]¶, १०¶, ७, २[९]¶,¶८, २[३], ६,९,२, १०, १८¶. २, ¶१, ३; १०[२], ३, ४[२], ५, ६¶; ७¶,४,३¶, ६, ११, ७,३, ४, ५†, ११[२], १२,१५,१७[४], ८, ५, ११[१०]; १२[२],१३[२],१२, ६[४],१३, २०[२], ¶३ १,१, ३[२],५[४], $, ९[३]; १०[३], २, १[३], २[३e], ३[४],$[२], ४ ५[४], ६[३]; ७[३], १०$, ३, १[२]; २[२], ३[४],$, ५[४], ६[१], ९[४],

४,२, ३-७,८[३],१०[२], ५, २; ६, ९, ७,५[२],९[२]$.८,५[९],$[२],९ ५[२],$.१५, ४$, १६,५$; ४,१, ६[२],¶; १३¶, १४¶,२, १¶,४, ५, ५, २¶, ¶६, २,९,७,३,८, ३¶.९, ३, †१०, २; ५,११,६†; †१३,७[४]; ९; १४, ११; १५, काठ १, ५; १०[२d], १२, २, ६; ८;९[२], ३,४;९; ४,९;१३; ५,१; ३; ५,६,१,७,९,७,४[२], ५, ६[२],८, १३[४]; १५, १७, ८, १; ३[२]; ५[३]; ६; ११; १५,९ १०,१२, १०,१,६[३], ११, १, ७[२],८[२],१०; १२,५,१३,४, १५, ७; १६, ३, ४[२], ११[२]; १५[२]-१७[२]; १७, १,४, १०[२], १८, ४,१३ १७[५], २१[३], १९,२,४[२], ५[३], ८, ९[२], १०[४]; ११[३], १२[३e], २०, १[२],३,५, ७[२], ९; १०, १२[२], १४, २१, १, ३,६,८,९, ११;१२;२२,१,५[२९],१०[२]; १५; २३, १;५;२४, ५,८, २५, ६[७], २६, १[२], ६[२], ७[२], २७, ४, ६, २९, २, ३[२], १०,३०,६, ३१, ४[२], १५; ३२, १[२], ३,४;५[२],७; ३३, ७, ३६ १३, ३९, १, १३, ४०,३,९; १४, ४३, ११, क १, ५, १०, १९, २,२, ३[२],११, १६, ३, ७†; ११; १२¶, ४, ६¶; ८,¶५, ३[२],४, ५[२],$, ¶६, १, ३[३]; $,५,६;८[२], ¶७, १[३]; २;८,८, २[२], ३¶; २५,२[२], ६,८[२], १०, २६, ३, ९[६], २९,५[९]; ८¶; ३०, २[२], ३[१]¶, ८[४]¶, ¶३१, १[४], २[३e]; ३[२], ५, ६, ७[२]$,९[२],११;१२; १४$, १८, २१, ¶३५,२, ४[२], ७,¶३७, ६, ३८, १; ¶३९, ३[२]; ४[३],$.¶४०, ४[४], ४१, ४[२]¶,५[२],¶, ¶४२,४,६, ४५, ३¶;

---

a) पाभे. अग्नये तै १,१,८,१ द्र. ।

b) सपा. ऋ ४, ५८, ५ मा १७, ९३ पै ८, १३,५ आसाम् इति पाभे ।

c) पाभे. अग्निः मा ५,९ द्र. ।

d) सकृत् =सपा. तैब्रा ३, ३,३,२ माश्रौ १,२, ५,१२ आपमं १,२, ७। पै २०, ३४, १० इन्द्राण्या इति, शौ १४,१,४२ पत्यु इति पाभे ।

e) पाभे. अग्नि तै ५,२,२,४ द्र. ।

४। ४६, ३¶, ४७, ४^{२}; ¶; १०¶; †कौ १, ५२७, २ २९३; ३३२‡[a], ७५५, ३,७, ३, †जै १, ५४,९; २, ४,६; ३,२४, ९; २८, १; ४, ८, ६; शौ ३ १,५,२,३;१९,४, ४,१४, १; २३,४;३३, ५†;३६,२; ५, २७, १, ५;८,९,२८,६; ६,२०, १[b]; ७६,२, ४;७,४७,२,७३,४;५, ८, १, ४; २, १३; २७; २८, ७,८, १५; १६, ९, १,९,१;१०, २, ६,५,६; १३; १०, ५,७; ११, १, २५, ४, ५, १०, ९; १२, १,२०, २, ४०; ३, ३४, १३, १, ३०;२, ३५†;७,८; १५, ६, ३, १८, २, ५८†, ४,८, १९, २६, १; २७,५,४५, ३, †२०, १०७, १४†; पै २, ३८, २;५९, ४, ६८,१; ३,५, ३,६, ५,१९,३,३८, १, ४,२९, ५; ३३,१,५ १५,३; १६, ३, २०, १; २,५;६,१०,७, ७,५,३; ४, ९, १५, ३;९,१,१;४, ६,८, ३, ५, १७, ८; १०,७,५, १०, ३-५; १२, ७, ११, १, १३, १३,९, ११; १३, २; १४, ९; १६,१,४, ४,३; ५, ८, १२, ८, १३,५; ६; ३२,१,२, १०; ७२, ४; ७६,५,८५,७, ९१, ५; ९७,५, ९८, ३, १२४, ६^{२}; १२८, १, १५२, ४; १७, ३,१, २७,३, ३४,१, ३९, ५, १८,१८,१;२४,२†; १९, १५, १३; १५, १६, ३;४१, ६, २०, १३, ४; ३६,३;४८,७; ५५, ७, -ग्नौ ऋ १, १२४, १, १६२, १९, १८९, ८, २, १५ ४; २६,१;३, ३०, २, ५५, ३, ५९ ५, ४, ३, [११, १०, ८८, २], [६,४,६ ५२,१७]; २५, १;३९, ३, ५, १, १२, ६, [११, ५; ७, २,४]. ४०,३,१०,६,३; ८८, १, ७; १६५ ४;१७९ ३; खि ४,९,७^{२}; ७, १, १, ४,२, मा ५,४;११,७६[c],१५, २५†, १७, ५५, २३, ४, २५, ४२, ३४, ११†, ३८, १६; का ५ १, ४; १२ ७,११[c]; १६ ५,६†; १८,५,६, २५ २, २, ३३, १, १३†; ३८, ३, २, तै १, ३, ७, २,५, १, १¶, ¶२, १,१,४,२,४,६,३,२, ९^{२}, $१३,१; ३, ४,१,२,६, ५,६; ८,२, ३,५, ५, २¶, ४,४, ४, २†; ६, ३, २, ९ ३†,¶५, १,८,४,२,८, १$, २; ९, ५,५,५,२,७, १, ९, ३$;४; ७, ५ ३,¶६,२,१,७, ३, ४,८, ५, १, ४, ९, २,¶७, १, १, १, ५ १५, १^{१}. ¶मै १,२,७$;४, ६^{२}, ८^{२}; ५, १०. ७,२,८,१^{१};२;८^{२}; ११,५,२,१ ८,३ १,९;४,३^{२}$, ५,५, ७,९,१०, ५$ १३,७†,३,२,५^{२};४, ९;५, २;७,९^{२}, ९, २^{२},४,५^{१}, ४,५, २; ६, २;८, ६. $९ ९;१०; ¶काठ ३, ४$, ६, १^{४}, २;५^{२}$;६;७^{२}$; ७, ७, १४$; १५; १६,८,२^{२};१०,१५; १०,२, ७, ११, १; २;१२,१, ११^{२}; १५, १३, १२, १४,५,१६,९; १८,३; १९, ८; २०, ३, ५; २१, ७; ८; २२, १; २३, ६, २५, ३, २६,३,७; २७, ४; २९, ९, ३४, ७, १४^{२}; ३५, १७, ३६, १५, ४०, ५, ४६, ५, ¶क २, ११$ ३, १२^{२}, ४, १, ४^{२}$,५; ६^{२}$, ६, १,३$;५; ७^{२},७,६, ८,३,२८, ३$; ३१, ५; ७, ३८, ६, ४१, ५; ४२, ४,४८,१५; शौ ४ ३९, ९;५, ३१, ९; ६, २९, १† ; ३८, १, १२२, ३;७,७६,३†;९२,१; ९,५, ५; १०, १,१८,४,२२,११, १,२९; ७, १३; १२, २, १३, १९[d]; ३, ७, ५४; १७,१, १३, पै २ १८, १, ३४, ३; ५,१६,६;४०,३, १०,३, ४;११, ५, २, १३,५,२,९, १, १४, ३,९, १५, २२,३;१६,१७,२; ३६,८, ५१, ७; ९१,९, १५४, ४; १७, १४,५, ३१, ३,४१,४; १९,१८,१६, २७, ११†, ४४,२,३,४८,३†, २०,३२, ६,४३, ७ [°ग्नि- अन्°, अनाहित°, अन्तर्°, आहित°, इद्ध°, इन्द्र°, ईति°, केवल°, चन्द्र°, जमत्°, १दक्षिण°, दीदि°, देव°, परि°, पुरस्°, १पूर्व°, विधूम°,समिद्ध°, सु°, सूर्य°,सोम°,स्वर्ण°].

†अग्नायी[e]- -यी ऋ ५, ४६, ८, मै ४,१३,१०, शौ ७, ५१, २; -यीम् ऋ १,२२,१२.

¶आग्नेय[f]- -य $मा २४, १^{g}, २९, ५८, ५९, ३९, ५; $का २६,१,१^{g}, ३१,६,१; ७, १,३९,३,१; तै २, १, २, ८^{२}; ९;५,६^{२}; ३,२,४,५; ३, २-४; ५ ३, २,६, ३,३; ३,५, १, ४; ५, २, ५, २, ५, १, ५, २२, १$, २४, १$, ६, ४,५; २२, १$, ७, ५, २१, १, मै १, ६, ८, ९,१०,१^{४}$, ११, ९,२, १, ३^{२};४,६, २,७;१३, ३, १, ५, ६;५,५^{२},६,१$, ३,५, १३^{१}$; ३, ६,१,९, ५^{१}, १०, ३, १३, २$[g],४, ३,१^{३},८, ४, ७;८; ७,

[a]) पामे. अग्ने जै ३,२८,४ द्र. ।

[b]) पामे. अग्निः पै १९, १२,१० द्र. ।

[c]) पामे अग्निम् तै ४,१,१०,२ द्र. ।

[d]) पामे. अग्निः पै १७,३१,९ द्र. ।

[e]) स्त्रियां ङीपि उदात्तः ऐ आदेशः (पा४,१,३७)।

[f]) इदमर्थे देवतासम्बन्ध्यर्थे वा ढक् <एय प्र आदिवृद्धिः कित्स्वरश्च (पा ४,२,३३; ७,२, ११८; ६,१,१६५)।

[g]) सपा. तै५,५,२३,१ काठ ४८,२ आग्नेयौ इति पामे ।

३२;८३, ९२,८, ३; ६; काठ ८, १०,९,४२,५, १३; १०,२; ५;, ९२, ११, १२, २२, ५; ८, १२, १४, १३, २;४, ५, १२२; १४, ९; १५, १, २२; ४, ९२, २२, ९; १३, २९, ७२-९२, १०२, ३४,१६ ३७,२२,३२, ४५, १८, ४८, १,३; ५०, २, क ७, ६, ८, ७३, ८, ३५, ३, ४५ ८२; ४६, ३५, पै १६, ७२, ९$, -यम् तै १,५,२, २, ८,१, २; २, १, ४, २, ७,१, ९,१, १७, १,१९,१,२०,१; २, १,२, ७२, ८,९२, ४, ६२, २,५, ५,३, २, ३-५, ३,१,२; ११, १, ५, ३, १; ३,२,२, ३, ४, ३, १२, ५, ४, ३, ५,६,५, १२, ६, ६, ८, ३, मै १, ७,२-४, १०,७; २, १, ३२,:१, २,७, १३, ३, १, ५; ६, ४,६, ५,२२; ३२, ५; ९, ३, १, ८२; ६, १०; ७,५, ४, ५,९; ८, २, काठ ८, १; १०; १५;९,१-३, १०,७, ९२, ११, १, २३,८; १३, २२,३, ४२, ५, २२, ३२, २३, ७, २९,४; ७२, १०;३२,१; ३४, १; १६, ३६, २, क ६, ६, ७, ६, ८, ३-६, ३१, १९; ३६,४, ४५,५, ८२, ४६, ३, -यस्य तै २, ३, ३, २; मै १,५, १२, -या $म २४, ६,९, १४, $का २६, २, १,४, ३, ४, तै १,५,९,३; ५, ५, १, १, मै ३, १३, ७; १०, १२, १३, १५, १६; काठ १३, ३, २३,८, २४,८, २६,७, २८, ४२, क ३८, १; ४१, ५; ४४, ४२, -यान् काठ ८, ३; क ६, ८, -यान् काठ १३, १३; -यानि मै २, ५, २, काठ ८, १०;१३ २, क ७, ६, -याय मै ४,७,८, -येन तै २, ४, ६ १, ६,६,५,१, ८, १, ३; मै २, ५,२, काठ १०,२२, -यौ तै २, १, २,९,३,८,२२, ५, ५, २३, १[a], काठ४८,२[a]. [°य- अन्° नाना°].

¶आग्नेयी[b]- -यी मा २४, ३१$, का २६, ७, १$, तै १, ५, ९, ३, २,२, ४, ५, ५, ४, ३,२; मै १, ७, ४२; ८, ५, २, ५,२; ३,२,८; १०, १२; १४, १२; ४, ३, ४, काठ ६, ५, ७२, ८, ३; ११; ९,२, १३, १, ६, क ४, ४, ६२, ६,८, ७, ८, ८,५; -यी तै ५, ५, १, १२, मै १,६,९, ३,२, २, ७, ४, ६; काठ १९, ८; २१, ४; २२, १२, क ३१, १९, ३५, ५ -यीम् तै २,९,२,४,५२, मै २, ५, २२; काठ १३, १, -यीषु तै ७,२,५, ५, -य्या तै ३, १, ६,१२,५,७,१,१, मै २, ३, ५; ३,९,१३, ४,६,५, ८,२,३, ५, काठ ८,११, २१, ८, २६, ३२, २८,४२,२९,२३, क ७,८, ४०, ५४,४४,४२,४५,३३; -य्या मे ३,१,१,४,७.

¶आग्नेय-पावमा(न>)नी[c]- -नीभिः मै १, ५, ६[d], ६, ५२, -न्याम् मै ३,३,५[e].

¶आग्नेयी-त(म>)मा[f]- -मा काठ १९,१,७, क २९,८, ३०,५.

अग्ना-विष्णु[g]- -ष्णू तै २,३, ११, १¶; -०ष्णू तै १,१, १२, १, ८, २२,१२, ‡[h]; २,५,१२,१२, ‡[h], ४,७, १, १; ५,७, ३, २, मैं १,१, १३,४, १०,१२, ११, २२; ‡[h], काठ ४, १६२, ‡[h], ११, १२, ‡[h], शौ ७, ३०, १‡[h],२, पै २०,७,१,२‡[h]

आग्नावैष्णव[i]- मैपुष्पि ३, ६; काठपुष्पि १०, -वः तै २, २, ९,१¶, मै २, ६,१, ४; ३, १, १०¶, ४, ३, १¶, काठ १५, १;३, -¶वम् तै १, ८, १, १, ८, १; २,२, ९, १-३,५, ६२,

[a]) पाभे आग्नेय मा २४,१ द्र ।

[b]) स्त्रिया ङीप् प्र. । उदात्तनिवृत्तिस्वर (पा ६,१,१६१)।

[c]) विप. [(पवमानरूपाऽग्निदेवता-) ऋच्- (ऋ ९,६६, १९-२१ [तु. तांब्रा १६,५,९])] कस सामान्य समासस्वरः । पूप च पुंवद्भावः [पा ६,१,२२३;३,४२ (वैतु. सा. [तांब्रा.] अग्नि पवमानश्च द्वे देवते इति[?])] ।

[d]) सपा. तै १,५,७,३ आग्निपावमानीभि इति पाभे.

[e]) सपा. काठ २१,५ क ३१, २० आग्निपावमान्याम् इति पाभे. ।

[f]) आतिशायनिक तमप् प्र. (पा ५,३,५५) ।

[g]) देवताद्वन्द्वे पूप आनङ्-आदेशे पूर्वोत्तरपदप्रकृतिस्वर (पा ६,३,२६, २,४१) ।

[h]) =सपा. तैब्रा ३,११,९,९ शांश्रौ २, ४, ३ आपश्रौ १९,१३,४ वैताश्रौ ८,१ कौसू ३२,३,५९,१९ । ऋ ६, ७२,१ इन्द्रासोमा इति पाभे. ।

[i]) सांस्यदेवतीयः अण् प्र. तत्स्वर, उभयपदवृद्धिर् इत्त्वप्रतिषेधश्च (पा ४, २, २४, ७,३, २१ पावा ६, ३,२८)।

३, १९,१,५, ८, २; ३,५, १, ८.५५,१,८[२], मै १ ४,१४ऽ, ६, ८, २, १,७[७], ३,५ ३, ६, १, काठ १०,१[८], ११, ८; १९, ९; २२, १३[९]; -बाः मा २४, ८, का २६, २, ३, तै ५. ६, १८, १, मै ३. १३, ९, काठ ४९. ८; -वेन तै २, ५ ४, २¶.

¶आग्नावैष्णवी[a]- -वीम् मै ३,६ ८, -व्या तै ५, ७, ३, २, ६ ६,७,३,मै ४,७,२[२]

अग्नि-केतु[b]- -तुः तै ४,३, ११,५; काठ ३९.१०

अग्नि-गाढ[c]- -ढानाम् खि ५,२, २[d].

¶अग्नि-चित्[e]- -चित् तै ५ २, ५,५, ८,५,२ ७, ८, ५ ९, २[२] ५,१०,५. ६, ३. १[२], ७,६, १. मै ३,३,९[२] ८. ३ ५, काठ २०, ३, २१, ७,९[२], १२; २२, २; ६; क ३१.५; ३४,१, -चित तै ५, ६.२,१,३, ४; मै ३, १, ९, ४, ३, काठ १९. १०; २२ ७; क ३०,८,३५,१; -चितम् तै ५,४.७,४; ९, ४; काठ २०, ५, २१, ९, १२ , क ३१, ७, -चिता मै ३,३,१,४,८; -चिते मै ३,४, ३, काठ २२, ६; क ३३,१

अग्नि-चोर->अग्निचोर-निपात[f]- -तेषु खि ४,२,९.

अग्नि-जु[g]- -जम् मै ३,७, ५¶[h]

अग्नि-जा[i]- -जा ¶काठ ११.८[h], २४,६, क ३७, ७¶, शौ १०, ४,२३; पै १६,१७,५.

१अग्नि-जिह्व[j]- -ह्वा ऋ १, [४४, १४ (५, ५१ , ८) ७, ६६,१०; १०,६५,७]; ८९, ७. ३ ५४, १०; ६.२१, ११; ५०, २;५२,१३[k]; मा २५,२०; ३३, ५३[k]; का २७,११,७; ३२, ४, १०[k], तै २. ४, १४, ५[k]; मै ४. १२, १[k], काठ ३५, १; -ह्वेभ्य[l] तै ३. ५,८,१; ९, २; काठ २२,५. क ४५,६

२अग्नि-जिह्वा[m]- -ह्वा· शौ ११, ११,१९; पै १६,१५०,७.

अग्नि*-जूत[c]- -ता[n] खि५,५,७.

अग्नि ज्योतिस्(>प्र)[o]- -तिषम् का ३.२,१.

अग्नि-तप्[p]- -तपः ऋ ५, ६१,४

†अग्नि-तपस्[q]- -पोभि. ऋ १०, ६८,६; शौ २०,१६,६.

†अग्नि-तप्त[r]- -प्तेभि ऋ ७, १०४,५; शौ ८,४, ५, पै १६, ९,४

अग्नि-तेजस्[b]- -जा शौ १०, ५, २५, पै १६,१३१,१

¶अग्नि-तेजस[s]- -जसम् काठ ८,

---

[a]) स्त्रिया ङीप उदात्तनिवृत्तिस्वरेणोदात्तत्वम् (पा ४, १,१५;६,१,१६१) ।

[b]) वि॰. । बस पूप प्रकृतिस्वर (पा६,२,१) ।

[c]) तस. उप कर्मणि क्तान्ते पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,४८) ।

[d]) सपा. खि ३,२१,२. ५,२,२ अग्निदग्धानाम् इति, कौ २,११२१ अग्निनुन्नानाम् इति, शौ६,६७,२ अग्निमूढानाम् इति, खिसा २४,१, ३६,६ अग्निमूल्हानाम् इति, पै १९ ६,१४, ४१,८ अग्निरुद्धानाम् इति पाभे ।

[e]) उस उप.√चि + क्विप् प्र. धा. स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३,२,९१, ६,१,१६२; २,१३९) ।

[f]) षस. पूप. द्रस । अग्निचोरनिपातेषु इति मुपा. स्वर ?

[g]) उस. उप √जन्+ड. प्र. (पा३,२,९७) । तत्स्वर· ।

[h]) सपा अग्निजम् <> अग्निजाः इति पाभे ।

[i]) विप. । उस. उप. विडन्ते कृत्-प्रकृतिस्वरः ।

[j]) विप. ([मरुत्- प्रभृ.] देव-) । अग्निना हूयते इति कृत्वा कर्मणि कृत् उप. प्रकृतिस्वरश्च । तात्स्थ्यात्ताच्छब्द्यश्रुतिरिति कृत्वा तस. सामान्य सामासिकस्वर इति भा., वैतु. अन्ये बस इति ।

[k]) अग्नि-जिह्- (अग्नि लोक- + (√वा [*निवासे]>) वा- (=वासिन्-)> सस अग्निजिह्व->(प्र३) इति मतम् ।

[l]) =सपा बौश्रौ ७,४ : १४ । मै १, ३, ३५ अग्निह्वेभ्य इति पाभे. ।

[m]) षस । सामान्य समासस्वर (पा ६,१, २२३) ।

[n]) सपा. शाश्रौ ८, २१,१ अग्निदूता इति पाभे. । अग्निहूता इति मूको ।

[o]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६ २,१) ।

[p]) वि॰. (मरुत्-) । उस उप √तप् + कर्तरि क्विबन्ते कृत्-प्रकृतिस्वर· (पा ६,२,१३९) ।

[q]) वि॰. (अर्क- [=रश्मि-]) । बस. उप. भाप. । आद्युदात्तत्वम् उसं. (पा ६,२,११९ [तु. उरु-चक्षस्- प्रभृ.]) ।

[r]) वि॰. (अश्महन्मन्-) । सस. अन्तोदात्तः उसं. (पा ६,२,१४७) ।

[s]) षस. समासान्तः टच् प्र. । चित्स्वरः ।

१२, क ७,७
अग्नि-त्रा- अन्°.
१अग्नि-दग्ध[a]- -ग्धानाम्[b] खि ३,२१,२,५,२,२
२†अग्नि-दग्ध[c]- -ग्धा[d] ऋ १०, १५, १४; शौ १८, २, ३५. [°ग्ध- अन्°]
¶अग्नि-दाह्य[e]- -ह्यम् काठ २३, ९. [°ह्य- अन°]
अग्नि-दूत[f]- -तः ऋ १०, १४, १३, शौ २, १२, ७; १८, २, ११†, पै २,५,८
अग्नि,ग्नी(<ग्नि-इ)ध्[g]- -ग्नित् ऋ २, १, [२, १०, ९१, १०], ¶काठ ९, ८[२]$, ९$, ११[२], १०, १५[२], २८,८[२], -ग्निधम् ऋ १०,४१,३, काठ २६,९[२]¶, क ४१,७[२]¶, -ग्निधे काठ ३५, १८, क ४८, १६; -¶ग्नीत् मा ७, १५$, तै ६,५,८,५[२],६; ७,१,५, ७; मै १,६,४, ९,१[४], ४[२], ५,८, ४,५,४[२];७,४[२],८,३; क ८, ११[२]; १२; ४४, ८[२]; -ग्नीत् तै ६, ३, १, २; ५, ८,५; मै ४, ९, २; -ग्नीत् खि ५,७, ५, ४; तै २, ६, ५, ६; मै ३, ८, १०; क ३९, २; -ग्नीऽ३त् काठ २५, ५; -ग्नीध मै ४, ४, ८¶; -¶ग्नीधम् मै १, ४,१३,३,९, ८[२]; -¶ग्नीधे तै १,८, १८,१; २,६,९,१; ६, ६, १, ५;७, १, ५,६,७,७,२; मै १,४,१३, ६, ४;९,८;४,८,२;३; क ४४,[h],
आग्नीध्र[i]- -¶ध्र मै ४, ५, ९, काठ २६, १, २; क ४०, ४,५, -¶ध्रम् मा १९, १८$, का २१ २,७$, तै ३, १,६, १, २, ४,२; ४,७,८,१,५, ४, ६, ४, ६,३,१, १, ६, ४, २, ६; ७, १,६, ६;७, २, १, ३, मै १, ९,८, ३, ४, ४, ८, १, ८, ९[२], १०[२], ४, ५,९, ६, ५, ८, २; ३; काठ ९, १५, २१, ८, १२,२४, १०; २५,१०, २६, १, २८, ४, क ३८, ३; ४०, ३,४, ४४,४, -¶ध्रस्य मै ३, ८,९, -ध्रात् ऋ २, ३६, ४[j], खि ५, ७, ५, ४; मा २, १०, ११, का २,२,७; ८; तै ४, ४, ९,१;६,३,१,१[२]¶; ¶मै ३, ३, ८;८,१०[६], ९, ४, ¶काठ २१, ८,२६,१[४], २८, ४[२]; ¶क ४०, ४[४], ४४, ४[२], †शौ २०,२, २; ६७,५, -ध्रे मा ८, ५६; ३८, १८, का ९, ७,४, ३८, ५, १; तै ३,१, ३, २, ४,४,९,१, ५, ४,६,४¶, ¶६, ३, २,१; ३[२]; ६;८,२,१,६, ६, १, १[२], ¶मै ३, ४,८, ९, १; ४, ५, १, ८, ७,३; ९, ¶काठ २१,८[२], २६, २[५], २८,४[२]; ३४, १४; १५[२]; १७, ¶क ४०, ५[५], ४४, ४[२], -ध्रेण मै ३, ९, १, काठ २६, २, क ४०,५.
आग्नीध्रीय[k]- -यः तै ६,३,

a) तृप. पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,४८)।
b) पाभे. अग्निगूढानाम् टि. द्र।
c) विप. (पितृ-)। सस अन्तोदात्त (पा ६,२, १४७)।
d) सपा. मा १९, ६० का २१, ४, १० अग्निष्वात्ता. इति पाभे.।
e) विप (सोम-)। तृस उप. √दह् + कर्मणि ण्यत् प्र.।
f) विप (यज्ञ-, शत्रु-)। बस पूप. प्रकृतिस्वर।
g) =ऋत्विग्-विशेष-। तै पपा. अवग्रहो नान्यत्र। उस. उप. √इन्ध् + कर्तरि क्विप् प्र. कृदुत्तरपद-प्रकृतिस्वरश्च (पा ६,२,१३९)। अपि च अग्निध्- इत्ययं छन्दोऽनुरोध्युच्चारणसौकर्य्य-प्रयोजितः शकन्ध्वादि-पररूपात्मको भेद. द्र। अयमेव च भेदो बाह्वृच एव मूलतोऽधीत इत्यपि सभाव्यते। यत्तु ऐब्रा ५, २५ शांब्रा ३०, १ खि ५, ७, ५, ४ इत्यत्र न्याय्यं दीर्घमध्य रूपमुपलभ्यते ततो नैवास्य मतस्य किमपि हीयेत। ऋतुप्रैषाङ्गत्वेन हि तस्योपलम्भात्। यज्ञाङ्गतया तस्य मुख्यत्वेन यजुर्विषयता न तु ऋग्विषयता स्यात्। यदि याजुषं किमपि प्रकरणं बाह्वृचैः स्वीये ब्राह्मणादौ परिशिष्ट-धिया धृतमुपलभ्येत तर्हि प्राधान्येन यजुःशाखास्वेव श्रूयमाणस्य तस्य बाह्वृचेऽप्रधानैव श्रुतिरिति निरवद्यम्।
h) सपा. काठ २८,४ ग्रन्थपात इति संटि.।
i) विप [अग्नीत्संबन्धिन्- (याग- [ऋ.])], नाप. (अग्नीत्सदन- [मा ८,५६ प्रमृ.], [आग्नीध्रकुण्डस्थ-] अग्नि- [मै ३,९,१ प्रमृ.])। शरणेऽर्थे रण प्र. पुनः स्वार्थे अञ् प्र (पावा ४,३,१२०; ५,४,३६)। ञित्स्वर।
j) आ आग्नीध्रात् इति च्छेदः द्र. (तु. सपा. होत्राद् आ, पोत्राद् आ प्रमृ.; वैतु. पपा. प्रमृ. एकमेव पदमिति)।
k) नाप.। तात्रजातिकेऽर्थे छ>ईयः प्र. (पा ४, २, ११४) तत्स्वरश्च।

१,३.

अग्नि-धान[a]- -¶नम् मै १,८,२; काठ ६,२; क ४,१; -नात् शौ १२,३,३५; पै १७,३९,४; -नानि पै २०,३३,५, -†ने ऋ १०,१६५,३; शौ ६,२७,३, पै १९,१३,१५.

अग्नि-जुष्ट[b]- -ष्टानाम्[c] कौ २,१२२१.

अग्नि-नेत्र[d]- -त्राः मा ९,३६; का ११,१,२; तै १,८,७,१; मै २,६,३,४,३,४, काठ १५,२; पै २,५३,१, -त्रेभ्यः मा ९,३५, का ११,१,१.

अग्नि-पवमान[e]- > ¶आग्नि-पावमा(न[f]>)नी[g,h]- -नीभिः तै १,५,७,३[i], -नीभ्याम् तै १,७,६,४; -न्याम्[j] काठ २१,५; क ३१,२०.

¶अग्नि*-प्रतिष्ठान[k]- -न काठ १४,९.

अग्नि-भ्राजस्[k]- -जस ऋ ५,५४,११

¶अग्नि-मत्[l]- -मत् मै ४,१,३[२], काठ २७,५[२]; ३१,२[२]; क ४२,५[२], ४७,१[२], -मति मै १,६,११, ३[m],१,४,४,४; ७,७[२], ४[m],५,२,८,५, काठ ९,१६; १९,३; २४,४; २५,८; २९,३, क ३०,१, ३७,५, ४०,१, -मने मै १,८,८[n], -मन्ति काठ २४,१०, क ३८,३, -मान् काठ ८,१२, १९,२; २३,११‡[o], क ७,७, २९,८, शौ ८,४,२‡[o].

अग्नि-मरुत्- > आग्नि-मारुत[f]- -¶तम् मै २,१,८, क ४५,१; -ता मा २४,७, का २६,२,२; मै ३,१३,८. [°त- वैश्वदेव°].

¶आग्निमारुती[h]- -ती, -तीम् मै २,५,७.

†अग्निमि(न्ध्-इ)न्ध[p]- -न्ध ऋ १,१६२,५; मा २५,२८; का २७,१२,५, तै ४,६,८,२, मै ३,१६,१; काठ ४६,४

¶अग्नि-मुख,खा[k]- -खा काठ ३७,३, -खा काठ ३५,१८, क ४८,१६, -खान् तै २,६,९,१,६,६,१,५; ७ ३,११,३$, मै ३,३,१०[२], काठ२१,४;१०,४३,१$, क ३१,१९.

अग्नि-मूढ,ळ्ह[q]- -ढानाम्[c] शौ ६,६७,२, -ळ्हानाम्[c] खिसा २४,२, ३६,६

अग्नि-मेदिन्[r]- -दी पै १६,७३,५

अग्नि-या(न>)नी[s]- -नी काठ ६२,५

अग्नि-रुद्र- -द्रानाम्[c] पै १९,६,१४;४१,८[t]

†अग्नि-रूप[k]- -पा. ऋ १०,८४,१; शौ ४,३१,१, पै ४,

a) नाप। उस. उप. अधिकरणे ल्युट् प्र. स्वर प्रकृत्या (पा ३,३,११७; ६,१,१९३; २,१३९)।

b) कर्मणि क्तान्ते पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,४८)।

c) पाभे अग्निगूढानाम् द्र.।

d) विप. (देव-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,१)। उप. *नेतृ- + समासान्त अप प्र. (पावा ५,४,११६)।

e) मलो. कस. (तु. टि. आग्नेयपावमानी-; वैतु. भा. देवताद्वन्द्व इति)।

f) अण् प्र. तत्स्वर उभयपदवृद्धिर् इत्वं च (पा ४,२,२४; ७,३,२१; ६,१,२८)।

g) = आग्नेयपावमानी-।

h) स्त्रियां ङीपः उदात्तनिवृत्तिस्वरेणोदात्तत्वम् (पा ४,१,१५; ६,१,१६१)।

i) पाभे. आग्नेयपावमानीभिः द्र.।

j) पाभे. आग्नेयपावमान्याम् द्र.।

k) विप.। बस. पूप. प्रकृतिस्वरः।

l) मतुब् उदात्त (पा ६,१,१७६)। ऋ तै पै तच्छाखीयानि ब्राह्मणानि च वकारादिं प्र. श्रावयन्ति (तु यस्था.)। शौ. याजुषाणि शाखान्तराणि तु मकारादिमिति विवेक (तु वैप२ अपि)।

m) सपा तै ५,१,३,२ प्रभृ. अग्निवति इति पाभे।

n) सपा. तै २,२,९,६;७ अग्निवते इति पाभे।

o) सपा ऋ ७,१०४,२ अग्निवान् इति पाभे.।

p) =अग्नीध्-। उस. उप √इन्ध् + कर्तरि अण् प्र। कृद्-उत्तरपदप्रकृतिस्वर. पूप मुमागमश्च (पा ३,२,१, ६,२,१३९; पावा ६,३,७०)।

q) कर्मणि निष्ठायां पूप. प्रकृतिस्वर। उप. < √मुह्।

r) उस उप. √मिद् + ताच्छीलिकः णिनि. प्र.।

s) तस स्त्रियां ङीप् प्र. (पा ४,१,१५)। तु. टि. अग्ने-यानी-।

t) °ग्नी रुद्रा° (°ग्निर् अवरु° इति BKA) इति व्यस्त इव पाठः? यनि. शोधः (तु. मूको. पूर्वं स्थलं च)।

१२,१.

अग्नि-वत्[a] पै २,७८,४.

अग्नि-व़त्[b]- -¶वति[c] तै ५, १, ३,२, ६,१,८,३, २, ९,३, ६, ३, २; -¶वते[d] तै २, २, ९, ६, ७, -वान् ऋ ७, १०४,२[e], ¶तै ५, ५,७,१,२[२]; पै १६,९, २†.

अग्नि-व(र्णं>)र्णा[f]- -र्णाम् खि ४,२,८[g];१२.

अग्नि-वासस्[h]- -सा: शौ १२, १,२१, पै १७,३,२.

¶अग्नि-विद्[i]- -विदः मै ३, १, ९, -विदा मै ३,४,८.

अग्नि-विमो॑चन[j]- -नम् पै ९, ७, २.

अग्नि-वीशिका- काठपुष्पि १६.

अग्नि*-वेश[k]- > आ॒ग्निवेशि[l]- -शिम् ऋ ५,३४,९

अग्नि-शॅमन[j]- -नम् पै ९,७, १३.

अग्नि-शा॒ल[m]- -लम् शौ ९,३,७, पै १६,३९,७.

अग्नि-श्री॒[n]- -श्रिय ऋ ३,२६,५.

¶अग्नि- (स्तु>) ष्टु॒त्[o]- -ष्टुत् तै ७,२,५,५,४,३,३, -ष्टुता तै ७,३,७,१[२]

¶अग्नि-(स्तो>) ष्टोम॒[p]- -मः तै १, ६,९,१; ३,१, ७,३; ५, ४,१०,२,६,४, ३,४,७, १, ४, २, ५, ४; १०, ४[१], २, १, २, २,१;२, ३,२[२]; ५,५[१], ६; ३ १३,१$,४,२, ५, मै ३,४, ४, ८, १०[२];९,५, ४, ४, १०, ५. २,७, काठ १४, ९,१५, १०[२], २२, १[१], २५, १०; २६, १[१], २८, १; ३३,६, ३४, ८, १६; ३७,७[२],४३,३; क ४०, ३;४[१]; ४४,१; शौ ११, ९, ७$, $पै ८,१९,७, १६, ८२,७, -मम् तै १,६, ९, १, ७,२,९,२, ४, १०, १; मै १, ११, ९; ४, ४, १०,५,२, ६, ६, काठ १४, ९; २६, १; २८,१[१], ३३,२ ; ३७, ११; क ४०, ४, ४४, १[१]; शौ १०,९,८$, $पै १४, ३, २६; १६, १३६, ८ , -मस्य मै ३, ८,२[१],४ ५,२; काठ २४, १०[१]; २६,१[१]; क ३८, ३[१], ४०, ४[१]; -मा. तै ७, ४, ७, १; काठ ३३, ४[१] ; पै १७, २९, १४; -मात् मै १, १०, ५; काठ ३५,२०; क ४८, १८; -मान् $पै ११, ५, ३; -मे तै ६, ६, ८,२;११,४, मै ३,८, ९;९, ५; ४,५, ४; ७, ६, काठ २९, २; ३७,११, क ४५, ३; -मेन तै १, ६,९,१; ७,१, १, २[२]; ३; ३, १;५, ३; मै १, ८, ६, ३, ८,१०; ४, ४, १०, काठ १४, ९[१], शौ ९,९,२$; $पै ५,१४, २, १६, ७१,९;११४,१; -मै शौ १२,३,३३$, पै१७,३९,३; -मौ तै ७,२,५,६,९,१, २;४,

---

[a]) तुल्यार्थे वति प्र. ।

[b]) यथा चास्मिन् प्राति. काश्चिच्छाखा वकारादि काश्चिचापरा मकारादि प्र. आमनन्ति (तु. अग्नि-म॒त्- टि)। तत्र यथा प्रत्ययाङ्गभूत-मकारवकारविकल्प. शाखाभेदेन प्रादर्शि तथा भूयसे विवेकाय (तु काठ २३, ११ शौ ८,४,२) विशेषमेनं विरहय्योभयत्र बाहवृच्या श्रुतेरभिन्नैव श्रुतिर्भवतीत्यपि द्र. ।

[c]) पाभे. अग्निम॒ति मै ३,१,४ द्र. ।

[d]) पाभे अग्निम॒ते मै १,८,८ द्र ।

[e]) पाभे अग्निमा॒न् काठ २३,११ द्र ।

[f]) बस पूप प्रकृतिस्वर. (पा ६, २,१) ।

[g]) अग्नि-व॒र्णाम् इति मुपा. स्वर· शोधापेक्ष ।

[h]) विप. (पृथिवी-) । पूप. प्रकृतिस्वर. ।

[i]) विप. । उस. उप √विद् + कर्तरि क्विप् प्र. । कृद्-उत्तरपदप्रकृतिस्वर (पा ३,२,६१; ६,२,१३९) ।

[j]) तस. ल्युडन्त-कृत्-प्रकृतिस्वरः (पा ३, ३, ११५; ६,१,१९३,२,१३९) ।

[k]) व्यप । अग्नेर्वेशः स्वरूपमिव स्वरूपं यस्यर्षेरिति कृत्वा बस. पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,१) ।

[l]) तस्यापत्येऽर्थे इञ् प्र. ञित्स्वरश्च (पा ४, १, ९५; ६,१,१९७) ।

[m]) तस न. उत्तरपदाद्युदात्तत्वम् (पा २,४,२५, ६,२, १२३) ।

[n]) विप (मरुत्-) । उस उप. √श्रि + कर्तरि क्विप् दीर्घं कृद्-उत्तरपदप्रकृतिस्वरश्च (पावा ३, २, १७८ , पा ६, २,१३९) । GW. प्रभृ < √श्री [दीप्तौ] इति । यत्तु सा इह संप्रसारणाऽभावमिवापश्यत् तद्-सबद्धमित्युपेक्ष्यम् । यदपि MW. बस च उप. पूप. निरपेक्ष प्राति. चेत्याह तदपि निर्मूल भवति । तथाहि सति पूप प्रकृतिस्वरत्वप्रसङ्गादिति दिक् ।

[o]) =एकाह-विशेष- । उप धातोर् ह्रस्वादुत्तरं तुगागमे षत्वे (पा ८, ३, ८२) च विशेषः । उस. उप. अधिकरणे कृत् ।

[p]) =यज्ञायज्ञिय-सामविशेष-, (उपचारात्) क्रतु-विशेष- । षस, सामान्यः समासस्वरः (पा ६, १,२२३) ।

११,२; काठ ३३,२.३४ ८[४]
अग्निष्टोम-प्रायण[a]– -णः काठ ३४,८; -णा तै ७,२,१,१.
¶अग्निष्टोमँ-संमित[b]– -तः काठ ३३,८
अग्निष्टोम-साम[c]– -मम् तै १, ८, १८, १; मै ४, ४,९, -मानि[d] तै ७,२,५,५.
¶अग्निष्टोम-स्तोत्रँ[e]– -त्राणि काठ ३३,४
¶अग्नि-(स्थ>)ष्ठ,ष्ठा[f]– -ष्ठ काठ २९,८; -ष्ठम् मै ३, ३, १०[१]; काठ २१,१०; -ष्ठस्य मै १,५ १३; -ष्ठा तै ६, ३, ४,३;-ष्ठाः मै ४,७ ९[५]; काठ २९, ८[५]; -ष्ठात् मै ४, ७, ९; काठ २९,८[१]; -ष्ठाम् तै ६,३, ४, ३-५; काठ २६, ५[२]; क ४१,३[२], -ष्ठेन काठ २९,८.
अग्नि-ष्ठा[g]– -ष्ठाः मै ३, ९, ३, ८, काठ २६,५[१], क ४१,३[१]
अग्नि-(ष्वा>)ष्वात्त[h]– -त्ताः मा १९, ५८; ६०†[1]; का २१, ४, ९, १०†[1]; -†०त्ताः ऋ १०, १५, ११, मा १९, ५९, का २१, ४, ८, तै २, ६, १२,२, मै ४, १०, ६[१]$, काठ २१,१४[१],$; शौ १८, ३, ४४, -त्तान् मा १९, ६१, का २१, ४,११, मै १, १०, १८¶, ४, १०, ६, काठ २१, १४, ३६, १३¶; -त्तानाम् खि ५,७, २; ६; मा २१, ४३-४५, २४,१८, का २३,५,३[३], २६, ४, ३; मै ४, १३, ७: काठ १८, २१, -¶त्तेभ्यः तै १,८,५,१; काठ ९,६, क ८,९ [°त्त- अन्°]
¶अग्नि-सव– -वः तै ५,६,२,१.
[i]अग्नि-हुत[j]– -त मा ३८, २८, का ३८,७,१
अग्नि-होतृ[k]– -तारः ऋ १०, ६६, ८
१अग्नि-होत्र[k]– -त्रा शौ ६,९७,१, पै १९,१२,७.
¶२अग्नि-होत्र[e]– -त्रम् तै १, ५, २,४, ९,१,६, ९,१[१], १०, २[१]; २, ५,६,३; ३, २, २, २[१], ४, १०, १,५,७, ४, २; मै १, ५, ५,१२,६,१०[६], ११; ८,१[५],$, ४, ५,६[३], ७[१२],८, ९[६],९, ५[४]; ३,३, ९, ६, ६,१०[४],४,१, ३, ४, ९, काठ ६, १[७]; ३[५], ४[३], ५[५],६[४],७[१],८[२], ७,११; ८, ११, ९, १३[२]; २३,७[४], ३१, २, ३९,८, क ३,१२[७], ४,२[५], ३[३], ४[५], ५[४],६[१];७, ७, ८, ३६,४[४], ४७,२; $शौ ११,९, ९; $पै ६, १०,२,१६, ८२, ९, १३४, ३, -त्रस्य मै १, ८, १, ४-६; ७[२]; काठ ६, ५[१]; ८[५], ७, ५, २३, ७, क ४, ४[३]; ७[५],५, ४; ३६,४, -त्रा३म् मै १,६, १०, ८, ७; -त्राय मै १, ८, ६, ८, -त्रे तै २,२,४,७, मै १,५, ५, ७, ८,१[१],४,६;७, ८[४], काठ ६, ४; ६[३];७[३], ७, ४[२]; क ४, ३, ५[१], ६[२], ५,३[२], $शौ १०, ३, २२; १५, १२, १; $पै १६, ६४,९, -त्रेण मै १, ८,७[२]; ८,

---

a) विप (यज्ञ-)। बस पूप. प्रकृतिस्वरः।
b) तृस पूप प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,४८)।
c) षस समासान्तः टच् प्र (पा ५,४, १०३) चित्-स्वरश्च।
d) समासान्तभावाऽभावान्यतरस्य दुर्वचत्वेऽपि नापू. टि. दिशा तै. तद्भावानुगमाद् एतद् रूपं कृतसमासान्तस्य प्राति. इति सभाव्येत।
e) पस. सामान्य स्वर।
f) विप. (अग्नि- प्रभृ.)। उस. उप √स्था + कः प्र षत्वम् अन्तोदात्तश्च (पा३,२,४,८,३,९७;६,२,१४४)।
g) विच प्र। शेषं f टि द्र.।
h) विप. (पितृ-)। √स्वद् इति ह्रस्वोपधाद् विविच्य √स्वाद् (तु. ऋ९,६८,२) इत्यतः कर्मणि क्तान्ते पूप. प्रकृतिस्वरे (पा ६,२,४८) प्राप्ते परत्वाद् थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४) इहाऽवसरं लभेत। ननु नैवमसावुत्तमर्णो विशिष्टं पूर्वविप्रतिषेधेन चारितार्थ्याद्धि पूप प्रकृतिस्वरं बाधेतेति चेन। सत्यमेवैतत्। तदप्यभ्यर्हितसमादरपरतयैव व्याख्यायि (तु. मा)। लक्षणानुकूल्यमात्रार्थं तावद् भावे क्त षस.। तद्वति ताद्धित अच् प्र. चेत्यादिसंकेतो ग्राह्य। वाच्यविशेषनज्ञापयितनार्थोऽय विशिष्ट स्वरः स्याद् इति तु संभाव्येत।
i) पामे २अग्निदग्ध->ग्धा टि द्र।
j) मत. थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४)। स्त्रिष संवृक् इत्येतेन समानाधिकरण विप. द्र.। उ म PW प्रभृ. °हुत्- इति क्विबन्तस्य षा इत्याहु। तत्र विभक्तिस्वरो नोपपद्येत। अन्तोदात्तात् (पा ६,१,१६९) इत्युक्तदिशा स उपपद्येतेति चेत्। न। तथात्वे हि नित्य उस स्यात् (तु. अग्निचित्-, सर्वहुत्-, सुकृत्- प्रभृ.)। नित्यसमासे चोक्तलक्षणाप्रवृत्तेरिति यावत्।
k) बस. पूप प्रकृतिस्वरः।

३,३,९; काठ ६ ६, ८,११, क ४,५;७,८

¶अग्निहोत्र-तप(न>)नी[a]- -नी, -नीम् काठ ६,३, क ४,२.

¶अग्निहोत्र-त्व[b]- -त्वम् मै १, ८,१.

अग्निहोत्र-ब्राह्मण- मैपुष्पि १, ८, काठपुष्पि ६.

¶अग्निहोत्र-हव(न>)णी[c]- -णी ते १,६, ८, ३, -णीम्[२], -ण्याम् मै १,८,५

अग्निहोत्र-हुत्[d]- -हुताम् शौ ३,२८,६.

अग्निहोत्र-हुत[e]- -ता: पै १४, ३,२८.

¶अग्निहोत्रिन्[f]- -त्रिण मै १, ८, ६, -त्रिणा मै १, ५, ७, -त्रिणि मै १, ५,११, -त्रिणे मै १, ८, ४, ७, काठ ६, ५, ६[२], क ४,४;५[२]; -त्री मै १,५, १२,८,७, काठ ६ ८, क ४,७.

¶अग्निहोत्रो (त्र-उ) च्छेषण- -णम् तै २,५,३,६.

अग्नि-ह्वर्[g]- -रेभ्य: मै १,३,३५[h].

अग्नी[i] ऋ ५,४५,४,६,५९,३;६०, १, तै ४,२,११,१†, ३,१३,८, मै ४,१०, ५†, काठ ४,१५†

अग्नीध्- अग्निध्- द्र.

अग्नी (ग्नि-इ) न्द्र[j]- -न्द्राभ्याम् मा ७,३२[१]; का ७,१४,१[१].

अग्नी-पर्जन्य[k]- -न्यौ ऋ ६, ५२, [(२,४०,५), १६]

¶अग्नी-वरुण[l]- -णाभ्याम् काठ २९,३, -णौ तै ६,६,३, ३, मै ४,८,५[m].

¶आग्निवारुण[n]- -णम् तै १, ५,२,५; मै २,१,४.

¶आग्निवारुणी[o]- -णी मै २, ३, १, काठ १२,१; १३,६; -णीम् काठ १३,६.

१अग्नी-(सो>)षोम[l,p]- -मयो. खि ५, ७, २, ८; १०, मा १, २२,२,१५; २५, ५, ६, का १ ८, २, २,४,१, २७,५, १, ६, १, तै १, ६, २, ३,४, ४, १; ११,५ ६¶, २,५, २, ७¶, मै ३, १५, ४, ६; ¶काठ ७, ५, ३२, १[१]; ¶क ५, ४; -मा ऋ १, ९३,८,१०,६६, ७; शौ ६, ९३,३[q], पै १०,२,९, १९,१४, १५[q], -†०मा ऋ १, ९३, २, ३, [४ (३, १२, ९)], ६, ७; ९; १२; १०, १९, १; तै २,३,१४,१,२[२]; मै ४, १०, १, ११,२; १४, १८[४], काठ ४, १६[२], $शौ १, ८,२, १८, २, ५३, पै ४, ४, १०$; १९, २१, १४†; -माभ्याम् खि ५, ७,२,११[२]; मा १,१०;१३; ६, ९[१], २४, २३; का १, ३, ७; ४,३,६,२,३[२]; २६,५,३, तै १, १, ४,२;५,१;८, १,६, ¶११, ५,६, ६,१,११, ६¶, ¶मै २, १,३[२], ४; ३, ७, ८;१४, ४$, ४,३, १[२], काठ १, १२[२], ५, १; २३,८; २४,७[३], ३१, ११[२],

a) नाप (स्थाली-) । कास ।

b) भावे त्व प्र तत्स्वरश्च (पा ५,१,११९, ३,१,३)।

c) = यज्ञोपकरण-विशेष- । कास. । सत. लित्स्वर प्रकृत्या (पा ६, १, १९३, २,१३९)। उप. <√हु + करणे ल्युट् प्र । पूर्वपदात् (पा ८,४,३) इति णत्वं स्त्रिया ङीप् च (पा ४,१, १५) द्र ।

d) सोपपदे क्विबन्ते कृत्स्वर प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

e) विप. । बस ।

f) नाप । मत्वर्थीय: इनि: प्र (पा५,२, ११५) तत्स्वरश्च ।

g) उस उप. √ह्वृ + कर्तरि अच् प्र थाथादि-स्वरश्च (पा ३,१,१३४, ६, २,१४४)।

h) अग्निजिह्वेभ्य इति तै. पाभे. ।

i) इन्द्रा टि. द्र ।

j) द्वस. आनङ्-आदेशाभावश्छान्दस: साधारण. समासस्वरश्च (पा ६, १, २२३)। विस्तरस्तु अग्नीषोम- इत्यत्र टि. द्र. ।

k) यत् सोमवरुणयोरग्नेर् ईद्-आदेशमाचार्योऽन्वशात् तदव्याप्तमनुशासन द्र. । पर्जन्येऽप्यग्नेर् ईद्-आदेश-श्रवणोपलम्भात । अत पा ६,३,२७ सूत्रे तस्यापि उसं. कर्तव्यमिति दिक् । देवताद्वन्द्वीयस्य उभ स्वरस्य प्रतिषेधे (पा ६,२,१४२) अन्तोदात्त ।

l) देवताद्वन्द्वे आनङम् बाधित्वा ईद्-आदेश उभय-पदप्रकृतिस्वरश्च (पा ६,३,२६, २,१४१)।

m) °ग्नीत्र इति मुपा स्वर शोधार्ह (तु मपा. तै पाठ-साक्षित्वेनोभयपदप्रकृतिस्वरस्यैव यथार्थत्वात्) ।

n) सास्यदेवतीय अण् प्र तत्स्वर उभयपदवृद्धि इत्वं च (पा ४,२,२४, ७, ३, २१; ६,३,२८) ।

o) स्त्रियाम् उदात्तनिवृत्तिस्वरेण ङीप उदात्तत्वम् (पा ४, १,१५, ६,१,१६१) ।

p) मूर्धन्याऽऽदेशो विशेष: (पा ८,३,८२)।

q) सपा. शौ ५, २२,१ सोमो ग्रावा इति पाभे. ।

३२, १[२]; क १, १२[२]; ३७, ८[२]¶. ४७, ११[२]; शौ १२, ४, २६, पै १७, १८, ६, -मौ खि ५,७,२,४,५, ६[२], मा २, १५: का २,४,१, ¶तै १,६,९, २[२]; २,३,३,१; ३; ४, १२,२; ५, ३,२[२];४, ६; ६, २, २, ५, ६, १,३$;६,१,५,२[२], ३; ¶मै २, १,४[४]; ४,३,१३, १$, ३, ७, १[२],८[२], काठ ५, १, ७, ५; ८, १०[२],१०,२[२]; २३,८; २४,७[२]; ३२,१[२]; ३५,३; ३९, २, ¶क ५,४, ७,६[२], ३७, ८[२]; शौ ३, १३, ५; ८, ९, १४[a], पै ३, ४, ५ ; १६, १९,४, १९.१४, ९, -†०मौ ऋ १,९३, १, ५, १०; ११. तै २, ३, १४, २[२], ३,५,१,२; मै १,५,१,४, १०, १, १४, १८ , काठ ४, १६[२], -०मौ शौ ६, ५४, २ , पै ६, ११,७‡[b],८,९, १९,८,५, २८, ११[c].

¶अग्नीषोमीय, या[d]- -य· तै ७, ५, १५, १, मै १,५, ७, २,१,४,६,१$. ३,७, ८; काठ १५, १,२४,७[२]; २९, १; ३४, १४,३७,२[२]; क ३७, ८[२], ४५, २, $ शौ ९, ६, ६ , $पै १६ १११, ६; -यम् तै १, ८, १, १;८,१, २,३,३ ३[२], ५, २, ३, ३, २, २, २, ६, १, ११, ६[२], मै १, ६,८, २,१,३; ४[२];३, ६, १०[२],८,२; काठ ८, १०[२]; १०, २[२];२३,७; क ७ ६[२]; ३६, ४, -यया मै १,५ ६; ७, काठ ७, ५; क ५, ४, -यस्य मै ३, ४, ६,७, ८; -या तै ३, ४,३, २; -$या. मा २४, ८; का २६, २,३; मै ३,१३,९; ४,३, १¶; -यात मै ३, ८, २; -याम् तै ३, ४, ३, ३; काठ १३, १२; -याया मै १, ५, १२, -ये मै ३,७, ८; काठ १०, २, -येण काठ १०,२[२].

२अग्नीषोम[e]- -मौ शौ ६, ६१, ३

अग्ने (ग्ना-इ)न्द्र- > ¶आग्ने-न्द्र[f]- -न्द्रम् मै २,६, २, ४,३, २; काठ १२,७, ३४,१, -न्द्राः तै ५,६,१७,१, काठ ४९,६

¶आग्नेन्द्री- -न्द्रीम् काठ १३,१२

---

[a]) सपा. तै ४, ३, ११, २ **चतुष्टोम** इति, मै २, १३,१० काठ ३९,१० **चतुष्टोमम्** इति पाभे.।

[b]) सपा. ऋ ६,७४,४ **सोमारुद्रौ** इति पाभे.।

[c]) सपा आपश्रौ ६, २३, १ **अग्नीषोमा** इति पाभे.।

[d]) विप (अष्टाकपाल- प्रमृ.)। सास्यदेवतीय छ> ईय प्र. तत्स्वरश्च (पा ४.२,३२।

[e]) देवताद्वन्द्वेऽपीह कथं सामान्य-समासस्वरो न च देवताद्वन्द्वीयमुभयपदीयं द्व्स्वर्यम् (पा ६, २,१४१) इति विमर्शविशेषापेक्षमिव भवति। स्यादेतत्। नात्राऽग्निश्च सोमश्च देवतात्वेन श्रूयेते इति। कथमिति। उच्यते। तयोरत्र ब्रह्मात्मभावभावितस्य निखिलजगदुत्पादन-वैभव-ग्यर्यैर्जुष्यत्वद्वारेण साधनता-मात्रत्वेन हि श्रवण भवति। यदि तयोरिह कामना-विशेषविशिष्टस्य कस्यचिद् ऋषे-रार्थनत्यमुखेन स्तुत्यताऽभविष्यत् तदा प्राधान्यस्तुति-भाक्तया किल तयोर्मुख्यं देवतात्वमप्यभविष्यत्। इह तु पूर्वोक्तदिशा स्तोताऽऽत्मन. सर्वशक्तिसमन्वितत्वमेव प्राधान्येन स्तौति तच्छेषतामात्रतयाऽग्नीषोमयोश्चापि सकेत करोतीति तयोर्देवतात्वमिहोपसर्जनीभूतमिती-वार्थः साधारणसमासस्वरेण समर्पयितुमिष्ट. स्यात्। एव-मपि तद्दे तात्वस्य विहतत्वात् कथ तदुपाश्रयस्याग्नेर् ईद्-आदेशस्येह लब्धावकाशतोपपद्येतेति पुनरपि संदेह सजायते। तत्रापि खल्वेवमुच्यते। नात्र देवतात्वस्य नितरामुपघातो भवति। स्तोत्राऽऽत्म-वैभवमहिम्नैवैतेन गीयते यद् देवते अप्यग्नीषोमौ तत्र साधनतामात्रतां भजत इति श्रूयते। तेन शब्दस्वारूप्यविषये तद्देवतात्वस्य तदवस्थितत्वे सति अत्रत्यतात्पर्यार्थतस्तद्विघातो नाम तदुपसर्जनीभाव इत्यापद्यते। सा चार्थी गौणता तावद् देवतात्वाश्रितस्वरस्य साधारणसमासस्वरेण बाधितत्वेन प्रदर्श्यते। निगदमात्रेण स्तोतॄणां श्रोतॄणां च तथात्व-व्यक्तीभावस्य समर्पयितुमिष्टत्वात्। सौवरेऽर्थस्यानेन प्राधान्यं प्रदर्शितं भवति। अथ यच्छब्दस्वारूप्यनिघ्न-मथवा प्रातिस्विकं तदीयं देवतात्वं भवति तस्याविहत-त्वात् तदाश्रयो देवताद्वन्द्वस्तवदर्थो वक्तव्यः। तदिदमुपसर्जनीभूतं देवतात्वमुपजीव्याग्नेर् ईद्-आदेशोऽपीह चरितार्थो भवत्विति सर्वं चतुरस्रमनवद्यं च भवति।

[f]) तु. **अग्नीन्द्र-**। द्वस. आनङ्-आदेशे सास्यदेवतीय **अण्** प्र. तत्स्वर. उत्तरपदवृद्धिनिषेधश्च (पा ४, २, २४, ६,३,२६; ७,३, २२; ३,१,३)।

अग्ने-या(न>)नी[a]– -नी तै ४, ४,६,२, मै २,८,१३

¶अग्न्या(ग्नि-आ)धेय[b]– -यम् मै १,६,१२, १३, काठ ८, १०[१], ९, १५, क ७,६[१], शौ ११, ९, ८$, पै १६ ८२, ३$, –यस्य मै १, ५, ६[२], काठ ७,४, क ५, ३, –याय काठ ८, ११, क ७, ८, –ये मै १,६, ४[५],५, काठ ९,१५,-येन ते ५ ४,१०, ४; काठ २२,२

¶अग्न्यु(ग्नि-उ)पस्थान[c]– मैपुष्पि १,५, –नम् मै १,५,८,६,१०; काठ ७,५,६, क ५,४,५

अग्न्ये(ग्नि-ए)ध[d]– -धम्[e] मा ३०, १२, का ३४,२,४

?अग्नेष्ठ पै २०,५३,७.

अग्र, ग्रा[f]– -ग्रम्[g] ऋ १, २८, ६; ११२, १८; ३, ५, ⌊५, ४, ५,८⌋,३०, १७,३१,६; ३९, ३, ५५, ७, ४, १३, १; २७, ५, ४६, १,४७,१, ६,६५, २, ७, ९१, ५ ; १०, ८, ४, ७१, १, ७५,२;४,८३, ⌊(८, १००, २) ७⌋,८५,१९[h],१००,१२, १०३, ८[1], १०७, ५; १११, ८, १३५, ६; खि ४, ९,४, मा ११, १७, १३, ५१; १७, ४० †[1] ; २३, २४ ; २७, ३०†, ३३, ५९†, का १२, २,६,१४,५, ५, १८, ४, ८†[1], २५, ६, ४, २९, ३, ८†,३२,५,५†, तै १, ७, १२, २, ¶२, ३,४, ३[४] , ४[२], १४, ५‡[1], ६[२]$, ३, ५, ६, २, ४, १,२,२,५,१, २,५; २,१, ५¶, ¶६, ३,९,५[१], ४, ११,१[१], ६, ११, २,३,७, २, ७, २[२]¶, ४, १९, ३, मै १, १,४[k], ८, ९, १०, ३,२, ५, ६¶. ७, १६†, १७, ३,१,४; १०, १[४]¶, १३, १, ¶४, ३,५[२], ६,४[२],†.१,९, ८, ९[१], १२, २†[h], काठ९ ६, १०,१२†[h],१३, ११, ४[५], १२, ७[१],८,१३,७[२], १४,३, १६, २; १७,१९,३, २५, ५[१]. २७, ९[४], ३०, ३[२] , ४४, ८ , ४५, १२; क ८,९; २५,८, ३०, १, ३९, २[२]¶ , ४६, ६[२]¶ ; कौ १, ७०‡[1], २,९७८, १२०६†[1], ३, ३,१३, जै १, ७, ८‡[1], २, २, ८, ४, २३, ९†, शौ २, २६, २ , ४, १, ५ , १९, ३, ३२, ७†; ६, १३७,३, ७, १,१; ३, १,८६,२†[h], ८७,४,५, ८, ७, ३;१२,१०,८,८, १२, ३, १०, १४,१, २४†[h], १६,१,६, १८, १, २७, २८ , पै १, १३, ४, ३८, ४, ५१, १; २, १२, २; ४,३२,७; ५,२, ४,८; १५, १; ५,२८,५, ९,११,८, १६, १२,

---

[a]) अग्ने इत्यामन्त्रितं पदं तदवस्थमत्र पूर्वपदीभूत द्र (तु. वायो-यानी-, अन्तरिक्ष-यानी–)। एभि. पूर्वपदैस्तन्मुख्यो वैदिक्य. स्तुतय संकेत्यन्ते । अग्ने इत्येवमारभ्यमाणस्तुतिकलापद्वारेण यानी शकटिकाऽभीष्टप्रापिकेनीष्टकाविशेषणताया तात्पर्यपर्यवसान भवति । एवमेव वायो-यानी-,अन्तरिक्ष-यानी- इति चेष्टकाविशेषणपदे व्याख्यातव्ये भवतः। सर्वत्र देवानामिति संबन्धे षष्ठी भवति । तत्संबन्धिन्यसीत्यर्थ । यत्तु सा. यानी- इति पदमग्न्यादीनां विशेषणमाह प्रापकोऽसि इति, तन्मन्दमेव भवति। करणे ल्युडन्तात् स्त्रियां ङीबन्तादेतस्मात् तथाविधसबन्धस्यानौपयिकत्वापत्तेः। न ह्यत्र इनिः प्र मत्वर्थीय शङ्कितव्यो भवति । तथा सत्यन्तोदात्तत्वस्य दुष्परिहरत्वात्। अपि चोपरिष्टाच्छ्रूयमाणम् अन्तरिक्ष- इत्यस्य विशेषणत्वं नितरां दुर्घटं स्यात्। भूयानप्यत्र विस्तर: वैश. द्र.।

[b]) नाप. । उस कृत्स्वर प्रकृत्या (पा ६,१,२१३,२, १३९)। उप.< आ √धा ।

[c]) नाप.। उस. ल्युडन्त-कृल्लित्स्वरः प्रकृत्या (पा ३,३, ११५. ६,१,१९३,२,१३९)।

[d]) =अग्नीध्- । उस. उप. √इध् + कर्मणि अण् प्र. (तु. ⌊अंशत.⌋ भा. ⌊तैब्रा ३, ४, ८, १⌋; वैतु म. <√एध् > धि इति)।

[e]) सपा. तैब्रा ३,४,८,१ आग्नेन्धम् इति पाभे ।

[f]) विप., नाप. (अग्रभाग–, मुख- ⌊ऋ ३, १०, १७ प्रभृ.⌋) । < √आ √गम् इति या ⌊६, ३⌋ प्रभृ , <√अङ्ग्+रन् प्र. (पाउ २, २८)।

[g]) क्वचित् वा. क्रिवि. द्र. ।

[h]) =पपा या ११, ६ । तै २, ४, १४,१ अग्रे इति पाभे. ।

[i]) सपा तै ४,६,४,३ अग्रे इति, मै २, १०, ४ काठ १८,५ क २८,५ शौ १९,१३,९ पै ७, ४,९ मध्ये इति पाभे. ।

[j]) सपा. ऋ २, १५, ८ मै ४, १४, ५ वलम् इति पाभे. ।

[k]) सकृत् सपा. तै १,१,५,१ अग्रे इति पाभे. ।

[l]) सपा. ऋ ७,८,१ अग्रे इति पाभे. ।

३, १३,२; १०१,३; १७. ३६, १०, १८,३,३†[a]; २०, १, १, २, १ ; -ग्रमऽ-ग्रम् ऋ १, १२३, ४; -†ग्रा ऋ १०,८७, १०, शौ ८, ३, १०; पै १६, ६,१०, -ग्रा वै २, २५, १?, -¶ग्राय मै ३, १०, १, -ग्रे[b] ऋ १,३१,५; १२६, ४, १२७, १० ; १६८, ८, २२, २, १७, ३; ३,८८,२,५८, ४; ४,५, ७; ५,१ ८;५'८०,२[१]; ७,८,१. ९, ३; १५,५, ३३, १४, ४४, ४, ६८,९, ८०,२; ८,६,२४, ५३, ८, ५९, ६, [१००, २ (१०, ८३,७)],९, ६९,१; ७३, ९; ८६,१२[१],४२,९६, १, ९९ १, १०६,१०; १०,१,१, १८, ७, ४५, ५ ; ६९. १ ; ८५, ३८[c], १०७,९; ११०, ४ ; १२१, १, १२९, ३, २; खि १, ४, १०; ६,६,२,९,३; ३,५,८. २२, २; ५, ७, ४,५; ७, ७, ६, मा १, ०७[९]; ८. ३७ ; ९, ७; २३; †१२, १३;२२, १०६; १३.१, ४†,५१; १९, ८७, २३, १†, २५ ; २५, १०† ; २९, २९†; ३१, १७[d],२१, ३७, ५; का १, ४,२;८,११,२; १०, २,४; ५, १, †१३,१,१४;२,५, १४, १, १, ४†,५,५, २१,६ ८, २५, १, १†, ६, ५, २७, १०, १†, ३१,४,५†, ३५,२,१[२],५, ३७, १, ५, तै १, १ ५, १[e], ५ १०, १;६, ९,२¶, ७, ७, २, १०, १; २, ४, १४, १‡[a], ६, ७, ४¶, ३,१,४, २[२];१०, २, ५, ४,२, †४, १, ३,४;८, ३, २,१,४;२ ३,८,२; १०, ४[२]$, ६, ४, ३‡[f] ¶५, १,२,४, ४, ५$,६,३,७, २,२, १, ५†, २, ६, ४,३,३; ५, १, २†, ६, ४, २;७,४, ३$[g],५, ३, $९, १, २;¶६,२,३, ५[२],४,४, ५, २. ३,१०,४;४, ३,२; ५,१; ५,६, १[२], ¶७,१, १,४; ५, १, २, १०, २,४, २,१; ५,१; ५, ४, १; ¶मै १, १, ४$, $२, ३[२], १५; $४, ३, ६,१$, ३[२], ७[d], ८, ९,१३[७], ७,२, ८, १[४]; ४[२], ९,४,१०, १८, $११,१,४; २, २,७[h], ५,५[२];७, ३†, ८†, ९$, १५[२]$,†; १७$, १३, २३†, ३, १,१[२],३[२],५, ६; ८[२], २, ४, ३, ९, ४, ८[२], ९, ६, ५, ७[२], ७, २; ४; ८-१०, ८, ३[२], ९, ३;४[२]; १०,३;११, ९$, १२, १६†, ४, $१, २, ८, १२[२], १३,$२,५,३,२,४,२; ९, १०, ५,२[३], ६; ६, ८, ७,२, ८, ३, ८; ९, १$, १२, ६$, १३, ३†, १४,१$, काठ ५, ६, ६, ४[२], ६,७,३. ४. ५, ८, १२[२], ८,२,४[४],१०[७],९,१२; १२, ३, ६; १३,१४; १४,२, †१६, ३, ८, ९, १५ १७$, २० , १८, १९[२], १९, २, ४[२],†, ५; ७[२], ११†, २०,५†, २१, ४[d]; ६; २२,४;२३,८, २४,६, २५, ५, २७, ६[२]; २८,४; ६; ३०, २, ८[१], ३१,१, ६[२], ९[२], ३६, ६, १३, ३७,९[२]?[i], ३८, ३, ४०, १४†,४५,११†,¶क $४, ३[२]; ५,$५,२-४, $६, २, ७, ९[४], ७,६[७],२५,६†, ८$, २९, २$, ७[२],८, ३०,२[२],†, ३, ५; ३१, १†, ७†, २१ , ३७, ७, ३९, २; ४२, ६[२]; ४४,४[j], ६, ४६, ८, ४७, १; ६[५], ९[२], †कौ १, ५३३, ५५१, ५७२, २, २९०; ३८३[३], †जै १, ५५, १ , ५६, ३; ५८, ७ , ३, २४, ६; ३१, ३[२], शौ १, ३४,२, २,२९, ७, ३४, ३,८; ३,४,४;९, ६; १२, ५;२२, ३; ४, १,२, २, ६‡[k];

[a]) पाभे अग्रम् ऋ १०,८५,१९ द्र. ।

[b]) क्वचिन् वा क्रिवि द्र. ।

[c]) =सपा. आपमं १.५,३,८;१३ पागृ १, ७,३ कौसू ७८,१० । पै १८,७,१ मागृ १,११,१२ अग्ने? इति शोध्य. पाभे. ।

[d]) सकृत् सपा. मै २,७,१५ काठ ३९,२ पै १९ ४६, ३ तैआ ३,१२,१ काठपु १९ आपश्रौ १६,२९, २ अघि इति पाभे. ।

[e]) पाभे. अग्रम् मै १,१,४ द्र. ।

[f]) पाभे. अग्रम् ऋ १०, १०३, ८ द्र. ।

[g]) =सपा. तैआ ३,११,९ । शाआ १२, ४ आगान् इति पाभे (तु. टि. वै२२) ।

[h]) सपा. काठ ११,२ अग्ने ? इति शोध्यः पाभे ।

[i]) पाठ ? (तु. सपा तैब्रा २,७,१५,२[२] अग्ने इति पाभे [तु VV २,८६३]) ।

[j]) सस्थ. काठ २८,४ मन्थपात इति सटि. ।

[k]) सपा. ऋ १०,१२१,७ मा २७, २५, ३२, ७ का २९,४,३ तै ४,१,८,५ मै २,१३,२३ काठ ४०, १ तैआ १,२३,८ विमे. ।

७†;८;१४, १[२]; १९, ४; २८, ४[a]; ५,१२, ४†, २८, ११, ६, ११६,१,७, ८७, २; ११५, २, ८, १०, १; ९, ४, २, ५,२०; †१४,८,२१; १०, ७, २८; ८, २१[२]; ११,१, २३, १२, १५, १२, १,८; २४; २, ३१†; ३, १, ६; ४, २४, १३, २, ३९; १४, २, १†[b], ३२, ५०; १८, ३, ५७†; १९, ६, ९‡[c],२२, २१, २३, ३०; ३१, ९; ३५, १,४१,१[d],५२, १†; ५३, १०; ५६, २; पै १, ३०, १†, ५३, ३,९२,४,२,९,२; २५,२; ५२, ३, ५५, १†, ५९, ९; ७३, १,३, १,४;८,२; २०,५, ३२, ४–६, ३८,१[२]; ४,१, १†; ८; ९, ३,२; ३, ५, १०, १०, २; ११,१,१३,५, १४, ६,१७, ३; ५, २,१;७; २५, ३, ४; ६,६, ४,९,५,१४, ४, ८, ९, १, ९, ५,७‡[c], १०,५, ९, ६,८, ११, ४,१;५,१३; १२,२, १०; १३, ३,३,५,३, १४, १४, १४, ३, ७, १६, २४,२; ४९, ७; ५६, १–१८; ६०, ८; ६६, ८†, ६७, १०†, ९१, ३; ९६,४,५, १०२, ८[२], १३३, १, १७, १, ९,९, ९,१८,४; ३३,१†, ३६, १;६;१८,१०, २; १३,७, २४, ७; २७,१; १९, २४,१९, ४६, ३,१३; २०, १४, ९;१८, ३†; २०, ३; २४, ४[२]; ३३, ३; ३५, ३, -ग्रेण[e] खि ५, ७, ३, ९, मा ६, २; २८, २०, का ६,१,२; ३०, २, ९; तै १,३, ५, १; २,३, १४, ५‡[f];६, ८, ४¶; ६,३,३, ३; ९, ५¶, मै १, २,१४[२], ¶३,८,४,९, १[२]; ३[२]$, ५; १०, १, ६, ¶४,१, १२[२],८, ३;१३, ८†, काठ ३, ३, १९, १३; २५,५; २६, ५; ७; क २, १०; ३९, २¶, ४१, ३, ५¶, पै १, ८६,७; -ग्रेषु ऋ ८,६,७. [°ग्र- अति°, २अन्य°, अयस्°, अशुष्क°, आग्रयण°, आग्रायण°, आरा°, २आश्विन°, १इषु°, उक्थ्य°, २उपांशु°, ऐन्द्रवायव°, गो°, चन्द्र°, जिह्वा°, ज्योतिस्°, तपुस्°, नख°, १मद्°, मन्थिन्°, मैत्रावरुण°, यद्°, यूप°, १वात°, वायु°, शुक्र°, १शुष्क°, स°, सम्°, १सायक°, हृदय°]

अग्र-जा[g]- -जाम् ऋ ९,५,९.

अग्र-जिह्व[h]- -ह्वम्[i] मा २५, १, का २७,१,१; मै ३, १५,१.

अग्र-(नी>)णीति[j]- -तिम् ऋ २,११,१४.

अग्र-तस्(:)[k] ऋ १०, ९०,७[l]; खि ३, १६, ४; मा ३१,९†[l], का ३५,१,९†[l],¶मै १,८,७,२, ५,३; काठ १३,३¶, शौ४,१०, २; ५, १७, १४; पै ४,२५,३.

अग्र(<ग्र-अ)य(न>)ण[m]-

आग्रयण[n]- -णः मा ७,

---

a) सपा. पै ४, ३७,४ उग्रौ इति पाभे.।

b) पाभे. अग्रे ऋ १०,८५,३८ द्र.।

c) सपा ऋ १०, ९०,५ तैआ ३, १२, २ तस्मात् इति, मा ३१,५ का ३५,१,५ कौ ४,७ जै २,३,१० ततः इति च पाभे.।

d) पाभे. अग्रे तै ५,७,४,३ द्र।

e) क्वचित् वा. क्रिवि. द्र।

f) सपा. ऋ २,१५,३ विशिष्ट पाभे.।

g) विप. (त्वष्टृ-)। उस उप. विडन्त-कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ३,२,६७, ६,१,१६२,२,१३९)।

h) षस. सामान्य समास-स्वरः (पा ६, १, २२३)। जिह्वाया पर-प्रयोगो ह्रस्वश्च (पा २,२,३१,१,२,४७)।

i) सपा. तै ५,७, ११,१ काठ ५३,१ जिह्वाग्रेण इति पाभे.।

j) विप.>नाप.। बस. पूप. प्रकृतिस्वर (पा ६,२,१)। उप.√नी + स्त्रियां क्तिन् प्र. (पा ३,३,९४) णत्वञ्च।

k) आद्यादेराकृतिगणत्वात् तसिः प्र. (पावा५,४,४४) तत्स्वरश्च।

l) =सपा. तैआ ३,१२,३। शौ १९,६,११ पै ९,५,९ अग्रशः इति पाभे.।

m) उस. उप.<√इ + कर्मणि ल्युट् प्र. लित्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,१,१९३, २, १३९)। शकन्ध्वादेराकृतिगणत्वात् पररूपत्वं णत्वं च (पावा ६, १, ९४ पा ८,४,३)। अथवा कस. उप. भावे प्र. द्र.। अस्मिन् पक्षे °ण- इत्येवं प्राति. अन्तोदात्तम् (पा ६, १, २२३)। असंज्ञा-विषयत्वाद् णत्वं चापीह उसं.। कल्पद्वये समानमपि सत् पररूपत्वं शाखाविशेषनिघ्न द्र.। तथाहि यावदुपलब्धि मा. का. तै. च तद् भवति मै. काठ. क. च न भवति (तु. आग्रयण इति आग्रायण- इति च)।

n) =ग्रह-विशेष-। नापू. टि. दिशा प्रथमे कल्पे स्वार्थिकः अण् प्र. उसं. (तु. भा. तै १,४,१०,१)। द्वितीये च

२०; १३,५८, १८, २०[a]; का ७, ८, २ ; १४, ७, १०, १९, ७,२[a], ¶तै १,८, १०,१; ११, १, ४, ३,२, ३, ७, ७, १[a], ६, ४,११,३;४[२], ५,७,१[२]; ८, १, १०,१[२];२[२], ७,२,७, ८, ८, १[२]; २[२]; ४[२], ६; ७; क ३, ४[b], २८, ११[a], -णम् ¶तै ५, ७, २,५[२],६,४, ११,२,३[२], ७, ५, ४,१, पै ४,४०,१,४; -णस्य ¶तै २, ३,१०, ३; ३, १, ६, ३$, ६,४,११,२, ७, २,८, ६ ७; -णात् मा १३, ५८[c], का १४,७,१०[c], ¶तै ३,१, ९, १, ४,३,२,३[c]$, ६,५, ७,१[२], ८, १;१०, २[२]; -णे तै ६,४, ११, ३¶. [°ण- सु°].

¶आग्रयण-त्व[d]- -त्वम् तै ६,४,११,२.

¶आग्रयणा(ण-अ)ग्र[e]- -ग्रा तै ६,४, ११,१[f], -ग्रान् तै ६,४,११,१,७,२,७,३

अग्र-यावन्[g]- -वा ऋ १०, ७०,२.

¶अग्र-व(त्>)ती[h]- -ती तै २,३,८,३[१],८

अग्र-ग्रस(.)[i] शौ १२, ४,३३, १९, ८, ११‡[j] ; पै ९,५,९‡[j], १७,१९,३, २०,२५,६.

[2]अग्राग्नि- -ग्नि: पै १५ १२,६.

अग्रा(प्र-अ)द्वन्[k]- -ऽद्वाना ऋ ६,६९, ६.

अग्रा(प्र-अयन>)यण[l]-

¶आग्रायण- -ण मै १, ३,१३[b]; २, ७, १९; ११, ५[a], ४, ३,२[२], ५,९; ६,१, ४[२]; ७, १; ४, ८, ७$. ८[२], ९[२], काठ ४,५[b], १६, १९$, १८, ११[a], २७, ९[२]; १०; २८, १; ७, ९, १०; ३०,२[४]; ३; क २५, ९$, ४४, ७, ९, ४५, १; ४६, ५[२], ६; -णम् मै ४,३, २[२];६, ४[२]; ९ ; काठ १२, ७[२], २७, ९[७] ; १०, -णस्य काठ १२, ७, २७, ९; -णात मै २, ७, १९[c]$, ४,६, ४, ७, १; ८, ९; काठ १६ १९[c]$, २७, ९, २८, ७[२], ९; क २५,९[c]$, ४४, ७[२], ९; -णेन काठ ८,१; १२,७[३] क ६, ६ [°ण- सु°].

¶आग्रायण-त्व- -त्वम् काठ १२,७,२७,९

¶आग्रायण-पात्र[m]- -त्रम् काठ २८,१०[२], क ४५,१[२].

¶आग्रायणा(ण-अ)ग्र[e]- -ग्रा [f] काठ ३०, २[२], क ४६, ५[२]; -ग्रान् मै ४, १,४,८, ९, काठ ३०,३, क ४६,६.

अग्रि(म>)मा[n]- -मा ऋ ५, ४८,१

१अग्रिय, या[o]- -†य: ऋ १,१६, ७, ८, २६, २५; ९, ७,२;३; ६२, २५; ८६, ८३, ३[p], ८६, १२, १०, १२०, ८[q]; कौ २, १२५; ११६, २२७; ३८३, ४७९; ४८०, ३, २, २; जै २,

कन्ये मत्वर्थे अण् प्र. (पावा ५, २, १०३ [तु. वाच]) । उभयथापि प्र. स्वरत्वेनाऽन्तोदात्तत्वं समानमिति दिक् ।

[a]) सपा. आग्रयणः <> आग्रायणः इति पाभे ।

[b]) सपा आग्रयण <> आग्रायण (माश्रौ २,३,५,९ च) इति पाभे. ।

[c]) सपा. आग्रयणात् (माश ८, १, २,८) <> आग्रायणात् इति पाभे ।

[d]) भावे त्व प्र. तत्स्वरश्च ।

[e]) विप. (ग्रह) । बस. पूप. स्वर' प्रकृत्या ।

[f]) सपा. आग्रयणाग्रा <> आग्रायणाग्राः इति पाभे. ।

[g]) उस. उप √या + वनिप् प्र । पित्त्वान्निघाते कृत्-स्वर. प्रकृत्या भवति (पा ३,२,७४, ६,२,१३९) ।

[h]) मतुप् प्र. । पित्त्वान्निघाते स्वरेऽभेद: ।

[i]) शस प्र. तद् स्वरश्च (पा ५, ४ ४२) ।

[j]) पाभे अग्रत ऋ १०,९०,७ द्र ।

[k]) विप. (इन्द्राविष्णु-) । उस. उप √अद् + वनिप् प्र. । पित्त्वान्निघाते धा स्वर तदवस्थ (पा ३, २,७५; ६,२,१३९) । इह पदे पादादाव् आमन्त्रित-स्वर षाष्ठिक द्र (पा ६, १,१९८) ।

[l]) तु. टि अग्रयण-, आग्रयण- ।

[m]) कस. ।

[n]) तात्रभविकेऽर्थे डिमच् प्र चित्स्वरश्च (पावा ४,३, २३ पा ६,१,१६३) ।

[o]) विप (अग्नि-, सोम- प्रभृ) । घच्छौ च (पा ४,४, ११७) इत्यत्र तत्रभवीयौ सानुबन्धः घच्>इय उसं. प्र., निरनुबन्धः घ>इय प्र चाभिप्रेतौ भवतः (तु. यनि. च वैप२ अग्रिय- इति च) । २अग्रिय-, अग्रीय-टि अपि द्र. ।

[p]) सपा. जैमि १ ८१ अग्रयुः इति पाभे. ।

[q]) सपा. पै ६,१,८ अग्रयः इति पाभे. ।

५,१०; ३,१३,१, २;२०, ११; ३१, ३,३६, ४,५, शौ ५, २, ८,२०, १०७, ११, –यम् ऋ १,१३,१०,४,३७, ४[a], ६,१६, ४८, ७, ९२, २[a], ९, ७१, ४[a], तै ३,१, ११, १†, मै ४, १३, १०†; शौ ११, ८,३; –या ऋ ४,३४,३[b],१०,९५,२[c].

२अग्रिय[d]- -याय[e] तै ४ ५, ५, २

अग्रीय[f]- -यम् मै २, ७, १३; –याय[e] मै २,९,५

अग्रे[g]>

†अग्रे-ग[h]- -ग ऋ ९,८६,४५; कौ २,९६६; जै ४,२०,९.

अग्रे-गा[i]- -गाः खि ५, ६, १; मा २७,११; का २९,३,१, तै १, ३,६,१, ३, १, १०, २, मै १,२,१४, काठ ३, ३; १०, १२; २१, १४, २६, ५, क २, १०;४१,३; –गाम् खि ५, ७, ४,५.

अग्रे-(गु>)गू[j]- -॰गुव' मा १,१२; का १,४, २; तै १, १, ५,१, मै १,१,४,४,१,४, काठ १, ११[k], ३१,१०[k]; –॰ग्व:[k] क १,११, ४७,१०.

---

[a]) नाप. न (श्रेष्ठ-भाग-, मुख्य-हविस्-)।

[b]) तृ१ क्रिवि (अग्रगमनेन वा अग्रगरणेन वा अग्रम् वा) इति या ⌊६,१६⌋ प्रभृ. (वैतु. °य़ोत>°य़ा, उत इति कृत्वा या. ⌊पक्षे⌋, वे. सा GW प्रभृ विप =अग्र-संपादिन, अग्रपायिन, अग्रार्हा इतीव मन्वाना अन्यथा-वदा)।

[c]) सपा माश ११,५,१,७ अग्रिया इति पाभे.।

[d]) घन् प्र. उसं. (पा ४,४,११७)। अथवा यत्प्रत्य-यान्तस्य अग्रय- इत्यस्य यणोऽनावीयाद्युदात्तभाज स्थाने अग्रिय- इत्याद्युदात्ता प्रातिभासिकी श्रुतिर्भवति (तु अघ्न्य- = तै अघ्निय-)।

[e]) सपा अग्रियाय<>अग्रीयाय <> मा १६, ३० प्रमृ. अग्रयाय इति पाभे.।

[f]) अत्र छन्>ईय प्र उसं. (पा ४, ४, ११७)। नित्-स्वर । शेषं १अग्रिय- टि. द्र.।

[g]) अग्रे इत्येतस्मिन्नुपपदभूते सप्तम्या अलुग् द्र.।

[h]) विप (राजन्- ⌊सोम-⌋)। उस. उप.√गम्+ड प्र. (पावा ३,२,४८) इति प्रायोवादो भवति। वस्तुतस्तु सुपि स्थ (पा ३, २, ४) इत्यत्र सुपि इति योग-विभागादाकारान्तधातुमात्रादनुपसृष्टात् सुपि के प्र. सुसाधे √गा+क इति सुलभ ऋजीयान् पन्था । थाथादि-स्वर (पा ६,२,१४४)।

[i]) विप (वायु-)। सोपपदाद्√गा + विच् प्र. (पा३,२, ७४)। यद्वा √गम् + विट् प्र. अनुनासिकस्य चात्त्वम् (पा ३, २, ६७, ६,४,४१) इत्येवं संप्रदाये लब्धप्रतिष्ठ भवतीति द्र । उप. प्रकृतिस्वरश्चोभयत्र समान (पा६,१, १६२,२,१३९)।

[j]) विप. (२अप्-)। अत्र दीर्घान्तं प्राति. इति संप्रदायो भवति। तथाहि। गमः क्वौ (पा ६, ४,४०) इति √गम् इत्यत क्विपि अनुनासिकलोप ऊङ्-आदेशः (पावा६,४,४०)। यद्वा औणादिकप्रकरणे भ्रमेश्च डू (२,६८) इत्यनेन चका-रात् √गम् इत्यत अपि डू प्र इष्यते। 'अग्रे गच्छति' इति कृत्वा सेवकपरं व्याख्यान चास्याभियुक्ता वदन्ति। तद् एवमुभयथा दीर्घान्त प्राति भवतीत्यविशेष.। । अत्र विमर्शविशेषापेक्षैव भवति। सहोदाहृताद् भ्रू- शब्दादस्य विषयविवेकात्। तथाहि भ्रू-शब्दो नेत्रयोरुपरि विराज-मानायां वालरेखाया चरितार्थो भवति नित्यस्त्रीलिङ्गश्च। अग्रे-गू- शब्दस्तु यावदुपलभ्यं स्त्रिया सन्नपि विशेषणतया प्रयुक्तो भवति पदार्थविशेषवाचकश्च न भवति। तन् स्त्रीत्व-मप्यस्य विशेष्यभूताऽब्-अधीनं न तु प्रातिस्विकमिति तद्-द्विषयोऽपि भूयान् विशेषो भवति। एवंभूते यद्यपि नाद्य यावल्लिङ्गान्तरीया एतद्विशेष्यभूताः शब्दा उपलब्धास्तथापि तथाविधाः शब्दा वैदिके प्रयोगे भवेयुरित्यत्रैतच्छन्द-स्वारूप्य न कथमपि विघातकतामुपेयात्। एवं च संभा-व्यमाने तादृशि प्रयोगे मूलत अग्रे-गु- इति √गम् इत्यतो वा √गा इत्यतो वा डु-प्रत्ययान्तं (तु पाउ १,३३) निष्पन्नं प्राति अभूत् तस्य च स्त्रियां पा ४,१, ६६ इति प्रकरणे ऊङ् प्र. उसं. (तु. गु- इत्यन्ता अध्रि-गु- वनर्-गु- प्रभृ.)। अध्रि-गु- ⌊वि२. इन्द्र-⌋ इति (तु. ऋ १, ६१,१; ६,४५,२०;८,९०,१)। एवं तु. ऋ ८,९३,११ यत्र जन- इत्यनेन समानाधिकरणः श्रूयते। एवं वनर्-गु- इति बाह्वृचे मृग- इत्यस्य सामानाधिकरण्यं भजते (तु ऋ १,१४५,५)। अनेनापि ह्रस्वान्तं गु- इत्यन्तं प्राति. अभ्युपेयतामेवोपेयात्। एवं स्थिते संप्रदायस्यैतद्विषयकं प्रामाण्यं चिन्त्यम्। पाणिनीया प्रक्रियामनुसृत्य क्विपि अनुनासिकलोपे, ऊङ्-आदेशं वदन् म., औणादिकीं प्रक्रिया चानुसृत्य डू. प्र. इति उ. च नितरामप्रमाणं स्याताम्।

[k]) सपा. अग्रेगुव'<>अग्रेग्व. इति पाभे.।

अग्रे-णी[a]- -णीः मा ६,२; का ६,१, २; पै १९, ३४, २; -०णीय:[b] मै १,१,४[c].

अग्रे(ग्र-इत्वन्>)त्वरी[d]- -री शौ १२, १, ५७, पै १७, ६, ६; -र्यः मै ४,२,१०¶

¶अग्रे-दधुस्[e]- -धु.[f], -धुषि[g] मै ४,१,९.

¶अग्रे-दिधिषु[h]- -षु[f], -षौ[g] काठ ३१, ७, क ४७,७.

अग्रे-पा[i]- -पाः ऋ ४,३४,१०; -पाभि· ऋ ४,३४,७.

अग्रे-पू[j]- -०पुव.[c] मा १, १२, का १,४,२, तै १,१,५,१.

अग्रे-यावन्[k]- -वा मै ४,१४,९, -वानम् खि ५,७,४,५.

अग्रे-वध[l]- -धाय मा १६,४०; का १७, ६,४; तै ४, ५,८, १, मै २,९,७, काठ १७, १५, क २७,५.

अग्रे-ष्ठा[m]- -ष्ठाः पै २०, ४३, ४.

अग्र्य[n]- -ग्र्य पै ६, १, ८‡[o]; -ग्र्यम् खि १,३,७; पै १८,६, ९, -ग्र्याय[p] मा १६,३०, का १७,४, ४; काठ १७, १४, क २७,४,

अ-ग्रभण- -णे ऋ १,११६,५.

अग्रँयण-, अग्रौयण- अग्र- द्र

¶?अ-ग्रह्[q]- -ह. काठ ३०, ७

¶अ-ग्रहण[r]- -णौ मै १,४,७; ५,१४, ८,४.

?अग्राग्नि-, अग्राद्वन- अग्र- द्र.

¶अ-ग्राहयित्वा[r] मै ४ १,९.

अग्रिमा-, १अग्रियु-, २अग्रिय-, अग्रीय- अग्र- द्र.

---

[a]) विप.(२अप्-, यूपशकल-)। उस. उप. √नी+ क्विब् णत्वं कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३,२,६१, ६,१, १६२; २,१३९; ८,४,३)।

[b]) °णीय इत्यत्र छान्दस इयङ्-आदेश· द्र. (तु पपा·सर्वे मूको च)।

[c]) सपा. अग्रेणीयः<>अग्रेपुवः (माश १,१,३,७' काश २,१,३,५ तैब्रा ३,२,५,३,३,६,१ च) इति पाभे.।

[d]) विप. (गो-, भूमि-)। उस. उप. √इ + क्वनिप् प्र. कृद्-उत्तरपदप्रकृतिस्वर· स्त्रियां ङीपि रेफान्तादेशश्च (पा ३,२,७५;६,१,१६२; २,१३९; ४,१,७)।

[e]) नाप.' (द्विरूढभार्या-पति-)। तस. [पा २,१,७२ (तु: अग्र-दिधिषु- [वैप२], अग्रे-दिधिषु- [नाउ.] च)] कृद्-उत्तरपदप्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १३९)। उप √धा + डसि· प्र. (पाउ १,११५)कित्वं लिङ्वच्च डसं (पा ३,२,१७१)। तेनाऽऽतोलोपो द्वित्वं च द्र. (पा ६, १, ८; ४, ६४)।

[f]) सपा. °दधु: <>°दिधिषु·<>तैब्रा ३,९,८; १२ अग्रदिधिषुः इति पाभे.।

[g]) सपा. अग्रेदधुषि<>अग्रेदिधिषौ<>तैब्रा ३, २,८, १२ अग्रदिधिषौ इति पाभे.।

[h]) विशिष्टादपि सन्नन्ताद् उः प्र (पा ३,२,१६८)।

[i]) सोपपदात् √पा (पाने) + विच् प्र. कृद्-उत्तरपद-प्रकृतिस्वरश्च (पा ३,२,७४;६,१,१६२;२,१३९)।

[j]) विप. (२अप्-)। √पा(पाने) + डु· प्र. इति उ.। म. च √पा (पाने)+क्विप् प्र. ऊङ्-आदेशश्च √पू + क्विब् वेति। पूर्वपक्षपातिन इमावाशो भवन्ति (तु. PW. MW. प्रमृ.)। न हि इह √पा (पाने) इत्यस्य कोप्यत्रकाश· संभावनायोपलभ्यते। तथाहि अपां ह्येनद् विशेषणं भवति 'अग्रे प्रामुख्येण पुनन्ति' इति सुवचं च तद्व्याख्यान भवति। अप्-कर्तृकस्य पानस्याप्रसिद्धेस्तत्कर्मके च पाने तत्प्राधान्यविघातात् तत्-कर्तृकयज्ञाग्रनयनाशंसनस्य सुतरामपार्थत्वात् प्रकरणासंगति-प्रसङ्गात् सुत्यज इव √पा (पाने) इत्यस्य विकल्पो भवति। अन्यच्च ऋ १०,१७,१० इत्यत्राप्यपामेव विशेषण श्रूयते घृतप्व: इति। पुनन्तु इत्याशंसनमप्यनुपदमेव तत्र श्रूयते। यथा तत्र 'घृतेन पावयित्र्य आप:' इत्येव प्राकरणिकं व्याख्यानं न तु घृतं पिबन्ति इति वा घृतं पाययन्ति इति वा। एवमिहापि √पू इत्येव लब्धावकाश स्यान्नत्र धात्वन्तरं किंचित्। अथापि कृत-पू- इति प्राति. अन्न-पू- इति प्राति. चेममेवाभिसन्धिं द्रढयितुं प्रभवत स्वरस्तु नापू द्र.।

[k]) विप (त्वष्टृ, वायु-)। उस. उप. √या + वनिप् प्र. तस्य पित्वात् निघाते कृद्-उत्तरपदधातुस्वरश्च प्रकृत्या (पा ३,२,७४, ६,१,१६२;२,१३९)।

[l]) नाप (रुद्र-)। उस उप· √वध + अच् प्र. थाथादि-स्वरश्च (पा ३, १,१३४; ६,२,१४४)।

[m]) विप.। उस. उप. <√स्था + विच् प्र.।

[n]) तात्रभविक· यत् प्र. आद्युदात्तत्वञ्च (पा ४, ४, ११६;६,१,२१३)।

[o]) पाभे. १अग्रियु· ऋ १०,१२०,८ द्र.।

[p]) पाभे. अग्रियाय तै ४ ५,२,२ द्र.।

[q]) पाठः ? ग्रहः इति शोध.

[r]) तस. नञ्-स्वरः।

अग्रु[a]- -ग्रवः ऋ ७, ९६, ४, कौ २,८१०†, शौ १४, २, ७२†; १८, २,४७, पै १८, १४, २†; -ग्रुः ऋ ५,४४,७.

अग्रू[b] - -†ग्रुव. ऋ १, १४०, ८; १९१, १४; ३, २९, १३; ४, १९,७;९, ३०,१६; ७, २, ५, ९, १, ८; ६६, ९; काठ ३८,१३; जै ४,४,८; पै १,५९, ५[2]$, ४,१७, ६; पै १९, ३४, ८;-ग्रुवै शौ ६, ६०,१, ३; पै १९,१४,४,६.

अग्रे प्रमृ., अग्रय- अग्र- द्र

✓अघ्[c] >अघ, घा[d]- -घः ऋ १, ४२,२, -घम् ऋ १,९७,⌊१[2]; २-८⌋; २, ४१, ११; ५, ३, ७, ६,६२,८; ७,१०४, २; ८, १८, १४; ४७, १, १०, ३५, ३; खि २, ११, १[e], ४; मा ३५, ६†, ११; २१†; का ३५, ४, १०, २०†, २१†; मै १, ५, १२¶; काठ २३, ११ †, शौ १, २८, ३, ४, १७, ३, †३३, १[2]; २-८, ८, ४, २†; ६,२६, १०,१,५; १२,३, १४, ८,५; १४,२, ५९-६२; †२०, २०, ६, ५७, ९; पै ४, ८, १-१३; †२९, १[2], २-८; ५, २३,३;७,१,५; १४,३,६, १६, ९, २†, ८१, ७, १४४, ७, १७, ३७,४, १८, १२, ७-९, १०[2]; १३,१; १८, २?, १९, २, १०;१४,१६, ७; २०, ५५, ४-७; -घस्य ऋ १, १२३, ५,८,७९,४, ८३, ५;१०, ८९, १४; पै १५, १६, ४-९; १७, १-३; -घा ऋ ८,४७,५,१०, १०२, १०, खि ५, ७, ३, ४, मा २८, १५, का ३०, २, ४; मै ४,१३,८; काठ १९,१३, -घा. ऋ ६, ४८, ⌊१६, ५९, ८⌋[1], -घात् ऋ १, १२८, ५, १६६, ८; शौ १२, १०, १३; पै १६,१४६,८; -घानाम् ऋ ८,४७,२, -†घानि ऋ २,२९, ५;७, ८३, ५; मै ४, १२, ६; -घाभ्य. पै १९, ३,८[f]; -घाम् पै १, ८६, ६; -†घाय ऋ १, १८९, ५,७,१९, ७, तै १, ६, १२,६, मै ४,१२, ३; शौ २०, ३७,७. [°घ- १आर>आरे°, केवल°,तार्ष्ट°,पुलु°].

अघ-कृत्[g]- -कृतम् पै १९,२, १०, -कृते शौ १०, १, ५, पै ७,१,५, -कृद्भि. शौ १४, २, ६२, पै १८,१३,१.

?अघ-घात्वि(न्>)नी- -नी पै १७,१५,२[h]

अघ द्वि(ष्>)ष्टा[i]- -ष्टा शौ २,७,१; पै १९, १५,११.

अघ-मार[j]- -र शौ ६, ९३, १, पै ३,१०,२, १९,१४, १३; -रम् पै २०,३८,९.

अघ-मेनि[k]- -निः पै १०, १२,८.

अघ-रुद्[g,l]- -रुदः शौ ८,१,

---

[a]) नाप पुं [अविवाहित- (तु सा. ⌊शौ ६,६०,१⌋ अर्वाञ्चश्च ; वैतु वें.सा.⌊ऋ⌋ अन्यथावादिनौ)] । व्यु.? <✓अज् (क्षेपणे) वा ✓अग् (गतौ) वेति सा ⌊ऋ ९,६६,९⌋, अग्र-+✓गम् इति पक्षे दे ⌊२,५⌋, नञ् +✓गृ ⌊शब्दे⌋ इति GW. प्रमृ , अ-ग्रु(<गुरु-) इति WAG. ⌊१,२१b⌋ ।

[b]) नाप. [कुमारी-, ⌊उपचारात्⌋ अङ्गुलि- (ऋ १, १४०, ८ प्रमृ ⌊तु. निघ २, ५⌋), नदी- (ऋ १, १९१,१४;४,१९,७ ⌊तु. निघ १,१३⌋)] । स्त्रियाम् ऊङ् प्र (पा ४,१,६६) तत्स्वरश्च ।

[c]) ✓अंह् (संपीडन-संहननयो) ✓अह् इत्येताभ्यां समूल इत्यर्वाचीनोऽभिसन्धि (तु. GW. अघ- इति) ।

[d]) विप. (हिंसक-, वृक- प्रमृ.), भाप. =अंहस्- । पचादित्वाद् अच् प्र. चित्स्वरश्च (पा ३,१,१३४;६,१, १६३) । <आ✓हन् इति या ⌊६, ११⌋ प्रमृ ।

[e]) =सपा मंब्रा १,१, १० आपमं १,४,७ आगृ १. १३,६ पागृ १, ५, ११ आग्निगृ १, ५, २ : ५,१ हिगृ १, १९, ७ । अघं न>मागृ १, १०, १० अगन्म इति पाभे. ।

[f]) सपा शौ १,२६.४ तनूभ्य इति पाभे ।

[g]) उस. उप क्विबन्त-कृत्स्वर प्रकृत्या (पा ६, १, १६२,२,१३९) ।

[h]) °घातिनी इति BKA शोध ।

[i]) तृस. पूप प्रकृतिस्वर (पा ६,२,४८) ।

[j]) कर्मण्युपपदे ✓मृ> मारि + अण् प्र. तत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३,२,१;१,३;६,२,१३९) ।

[k]) कस. । उप यनि. ।

[l]) विप >नाप. (⌊अभद्ररोदनशीला-⌋ राक्षसी-)

१९,११,२,११; पै १६, ७, ८; १०५,१.

अघ-ल[a]– -ला: शौ ८,८, १०; पै १६,२९,१०

अघ-वि(द्व>)द्वा- -द्वाम् पै १७,२२,१०

अघ-वि(ष>)षा[b]– -षा शौ ५,१८,३, १२, ७,१, १५, १०, १३; पै ५, २२, १–९, ९, १७,१०; १५, १६, ४–९, १७,१–३; १६,१४२,१; १४३, ६; १४६, ८; –षा: शौ ६, ९३, २ ; पै १९, १८ , १४ ; –षाभ्य: शौ ६,९३,३. पै १९, १४,१५.

अघ-शंस[c]– -स: ऋ १, १२९, ६, २,४२,[३, ६, २८, ७]; ४.४, ३. ६,७१,[३, ७५, १०]; १०, १८५, २; †मा १. १$, ३, ३१, १३, ११, २९, ४७;३३, ६९; ८४, †का १,१, २$; ३, ३, २४, १४,१, ११, ३२, ५,१५,६, १५; †तै १,१. १, १$. २,१४,१.४, २४, १. ४, ६,६,४, †मै १,१, १$; ३, २७,५,४;२,७,१५; ३,१६, ३, ४, १,१$, काठ १, १, ५, ४, १०†;७,२†.१६,१५,३०,१०, ३१, ४[२],३५, ५‡[d], ४६. १†; क १. १; ५; ३, ८†; ५, २†, २५, ६†; ४६, ८, ४७, ८[२],¶; ४८ ६, शौ ४, २१,७, ७,७९, १, १९,४७, ६; पै ३,१०, २; ६, २०, ६ , १५, १०, १०†, १९, ३९, ४; –सम् ऋ ६, ८, ५, ७,१०४,२,१०, ८७, २०, खि ५, ५, ४, ७, ४, १४; मै १,५,१, काठ २३, ११†; शौ ८, ३, १९†, ४, २; पै ४, ८, १–१३; †१६,७,९,९,२, १९, २९,१; २०,३८,९, –सस्य ऋ १, ४२, ४; –सात् तै १, ६, ३, १; –†साय ऋ ७, १०४, ४; ८,६०, ८; १०, १८७, १; शौ ८, ४, ४ , पै १६ ९, ५, –से ऋ ५,३,७ [°स- हत°].

अघशंस-दु शंस[e]– -साभ्याम् शौ १२,२,२, पै१७, १०,२

†अघशस्-हन्[f]– -हा ऋ ९,२४.[७; २८,६, ६१, १९]; कौ १, ४७०, २, १६५, ३१७, ६४१, जै १,४९,४,३, १६,१, २६,३,५१,६

अघ-हार[g]– -र. कौ २,१२१४, शौ ६, ६६, १ ; पै १९, ११, १०.

√अघाय[h], अघायति ऋ १, १३१,७. [°य अभि°].

अघायत्[i]– -†यत[j] ऋ १, ९१, ८; ४,२, ६[k], ५, २४, ३; ६, १६, [३० ; ७, १५, १५]; १०, ६३, १२ , मा ३, २६; का ३, ३, १८, तै २,३, १४, १, मै १, ५, ३, ४, १०, १, काठ २, १४; ७, १; क ५, १; जै ४,६,१०, –यताम्[j] शौ १०, ९, १, पै १६, १३६, १; –यते[j] ऋ ६, ५१,६; ८, ७१, ७, पै ४,८, १–१३; –यन्तम् शौ १०, ४, १०; पै १६, १५, १०

[a]) कर्मण्युपपदे √ला + क. प्र. (पा ३,२,३)। अथवा सिध्मादिभ्यश्च(पा ५, २, ९७) इत्यत्र अघ- इत्यस्योपसंख्याने परविषयत्वेन मत्वर्थीयो लच् प्र. स्यात्। प्रथमे कल्पे थाथ- (पा ६ , २ , १४४) इत्यनेन द्वितीये च चित्स्वरेणान्तोदात्त द्र (पा ६ १, १६३) ।

[b]) विप (ब्रह्मगवी-)। बस पूप. प्रकृतिस्वर. (पा ६, २, १)।

[c]) विप >नाप (तस्कर- प्रभृ [तु. निघ ३, २४, वैतु. PW. GW. प्रभृ. विप. एवंवति]) । बस. उप. भाप.। नापु. टि. दिशा समासस्वरौ द्र.। यद्वा कर्मण्युपपदे √शंस् + णः प्र. उस. पूप. प्रकृतिस्वर च (पावा ३,१,१) ।

[d]) सपा. ऋ २,२३,१० अभिदिप्सु. इति पाभे. ।

[e]) द्वस. सामान्यः सामासिक स्वर (पा ६, १, २२३) ।

[f]) उस. । क्विबन्त-कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१, १६२, २,१३९) ।

[g]) नाप. ([अत्याचारिन्-] शत्रु-) । उस. उपं √हृ + अण् प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २, १, १,३,६,२,१३९)।

[h]) अघ-यु° इति पपा. । परेच्छायां क्यचि पूप. आकारान्तादेश (पावा ३, १, ८ पा ७, ४, ३७) । धा. स्वरेणान्तोदात्त (पा ६,१,१६२) ।

[i]) शतु अदुपदेशान्निघाते शप पित्त्वान्निघाते च शिष्टः धा. स्वर ।

[j]) शतुरनुम. (पा ६,१,१७३) इति विभक्तेरुदात्तत्वम्।

[k]) ORN. छन्दस्त: अघ° इति ?

अघायु[a]- -यव मा ४,३४ ११, ७९; का ४, १०, ५, १२, ७,१४; तै १, २, ९, १, ४,१,१०,३, मै १, २, ६; २, ७,७;३,७,८; काठ २, ७, १६, ७, क २, १; शौ १, २७, २, ३;१९,१८,१-१०; पै १, ४२, ३, २,३१,२, ५, ७,३, २?[b]; ५,१७, १-१०, १९, ३१, ५, -यु ऋ १, १४७, ४; खि ४ ५,१८, तै ५,७,३, १, शौ ४, ३, २, ५, ६, १०, १०, १-७, १९,४७,७, ४९,९, पै ६, ११, १२; १२, ९-११, १३, १-३, २०, ७, ८,६,९, १४, ४, ९; १९, ३१, ६; २०, १७, ५, -युना पै ७,८,७, -यून् पै १९, ३१, २[c], -यूनाम् शौ १, २०, २[d]; -यूनि खि ४, ५, ३[e], -यो ऋ १,२७,३,१२०; ७,४, २, ९, ⌊(१, ३६, १५), ७, १, १३⌋, १०, ४२, ⌊११; ४३, ११, ४४, ११⌋, मा १६, ५०‡[f]; तै ३, ३, ११, १, ४, ५, १०, ४‡[f]; मै २, ९, ९[f]‡, काठ १०, १३†, १७, १६‡[f], क २७, ६‡[f], कौ २, ९८६†, जै ४, २४, ७†; शौ १, २७, १,७,५३,१†, †२०,१७, ११, ८९, ११, ९४, ११, †पै १५, ११,१,१६,८,११,१९,३१,४

अघा(घ-आयिन् >)यिनी[g]- -०नि खिसा २९,३[e].

अघा(र >)रा[h]- -रा पै १, ८६,६

अघा(घ-आरिन् >)रिणी[i]- -णी शौ ११,११,१४, -णीम् पै १७,२२,१२.

१अघा(घ-अ)श्व[j]- -श्वाय ऋ १,११६,६

२अघा(घ-अ)श्व[k]- -श्वस्य शौ १०,४, १०, पै १६, १५, १०,

?अघासार- -रम् पै १,५८,२

?अघभवत् पै १६,१०३,१[l]

अघा[m]- -घासु[n] ऋ १०,८५,१३

?अघां पै १,३६,४

¶अ-घात- -ताय काठ २९, १, क ४५,२

¶अ-घातक[o]- -क[p] काठ ८,६

¶अ-घातुक[q]- -क मै १, ८, ७[२]; ६, ४,८, ५[२], ३, १, ३; काठ २७,६[२]; ३०, १०, ३२,५, क ७,२[p], ४२,६[२], ४६,८

¶अ-घात्य- -त्येन काठ २६, १०, क ४१,८.

√अघाय, अघारा-, अघारिणी-, १अघाश्व-, २अघाश्व-?अघासार- √अघ् द्र.

अ-घोर,रा[r]- -०र मै २, ९, १०[s], -रा मा १६,२; का १७, १,२, तै ४,४,१२,५,५,१,१, मै२,९, २,३,१६,४, काठ१७,११,२२,

---

[a]) विप (मर्त्य-, वृक- प्रमृ.) उ. प्र (पा ३,२, १७०) तन्-स्वरश्च।

[b]) अघायव- (नाप ⌊अघायु-⌋) > -वान् ⌊द्वि३⌋ इति शोध इति मतम्।

[c]) सपा. शौ ४,२०,६ पिशाचान् इति पाभे.।

[d]) सपा. शौ ६,९९,२ जिघांसन् इति पाभे.।

[e]) सपा. खिसा २९,३ अघायिनि इति, शौ १०, १,७ पै १६,३५,७ उदाय्यम् इति, RW प्रमृ. ⌊शौ⌋ उदार्य्यम् इति च पाभे।

[f]) सपा ऋ २, ३३, १४ विशिष्टः पाभे।

[g]) विप (कृत्या-)। उस।

[h]) उस. उप √ऋ + अच् प्र (तु. पा३,१,१३४)।

[i]) पपा. अनवगृहीत। उस उप आ√ऋ इत्यतो वा अनुपसृष्टाद् √ऋ इत्यतो वा ताच्छीलिक णिनिः प्र (तु. सा. आर्ता- इत्येवं व्याचक्षाण) कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २, ७८, १, ३, ६, २, १३९ ⌊वैतु. PW प्रमृ. √घृ > घारिन्- इति मन्वाना. स्वरतश्चिन्त्या⌋)।

[j]) विप. [दुष्टाऽश्व- (पेदु- ⌊तु सा PW GW. GRV. प्रमृ, वैतु वे स्क. व्यप इति⌋)]। बस पूप प्रकृतिस्वर (पा ६,२,१, वैतु. सा पूप = अहन्तव्य- इति)।

[k]) = सर्पजाति-विशेष-। व्यु.? BW अघ- + √श्वस् इति।

[l]) सपा. शौ १०,८,२४ एष एतत् इति पाभे.।

[m]) = मघा-नक्षत्र-। व्यु. ?

[n]) सपा. शौ १४,१, १३ पै १८, २, २ कौसू ७५, ५ मघासु इति, आपगृ १,३,१ मघाभि इति पाभे।

[o]) तस.। उप. < √हन्।

[p]) सपा. अघातक <> अघातुक. इति पाभे.।

[q]) तु. टि. अ-क्षोधुक-।

[r]) तस. नञ्स्वर (पा ६,२,२)। उप < √घुर्।

[s]) अघोरघो° इति पाठ (तु सपा. मना २, १९ व ४६२ : २२ ⌊वैप ३, ९९० द्र⌋ घोरघो° इति तैआ १०, ४५,१ च)? अनुषङ्गात् छन्दस्त. सर्वस्य मन्त्रस्यैव

१४; क २७,१; पै १४, २, ८, १५,२,४; १६, ७३, २; –रेण काठ ३८,१३; शौ ७, ६२, १, १४, २, १२ ; पै ३, २६, १, १८, ८, ३, –रेभ्यः मै २,९, १०, –रौ पै १९,८९,११[a].

अ-घोरचक्षस[b]– -क्षसः पै ७,८,६.

†अ-घोरचक्षुस[c]– -क्षु ऋ १०, ८५,४४; शौ १४,२,१७

अ-घ्नत्[d]– -घ्नत ऋ ७, २०, ८; –घ्नता ऋ ५,५१,१५, –घ्नते ऋ ८,२५,१२.

१अ-घ्न्य्, घ्न्या[e]– -घ्न्यः शौ ९, ४, १७; –घ्न्यस्य ऋ १, ३०, १९, –घ्न्या ऋ १,१६४, २७, ७, ६८, ९; १०, ६०, ११ ; शौ ३, ३०, १‡[f], ६, ९१,२†; ७,७७,८†,९,१५,५†; –घ्न्या ऋ ९, ८०, २, मा[2g] ६, २२। २०,१८; का[g] ६, ५, ३, २२, १,४; शौ[2g] ७, ८८,२; ८, ७, २५,१९,४४, ९, –घ्न्यानाम् मे २, ५,१०; ४,२, १०, शौ ९,४,२,४,१९; –घ्न्यास्य ऋ ५, ८३, ८; –घ्न्याम् ऋ ७, ६८, ८, –†घ्न्यायाः ऋ १०, ८७, १६; शौ ८, ३, १५ ; –घ्न्यासु मै १,२,६‡[h]; –घ्न्यौ ऋ ३, ३३, १३; शौ १४, २, १६†, –०घ्न्यौ शौ १८, ४, ४९.

१अ-घ्नि(यु->)या[i]– -यानाम् तै ३,३,९,२, –‡यासु[h] तै १, २,८,१,६,१,११,३[२].

†२अ-घ्न्य, घ्न्या[j]– -घ्न्यम् ऋ १, ३०,५, -घ्न्या ऋ ७, ८७, ४; ८, १०२, १९ ; –घ्न्या. ऋ ८,७५,८; ९,१,९, मै ४, ११, ६; काठ ७, १७; जै ४, ४, ९, –घ्न्यानाम् ऋ ८, ६९,२, १०, १०२, ७, कौ २, २६२; जै ४, २५, २; –घ्न्याया ऋ ४, १, ६, ९,९३,३,१०, ४६, ३, कौ २,७७०

‡२अ घ्नि(य>)या[i]– -या. तै २,६,११,२.

३अ-घ्न्य,घ्न्या[k]– -घ्न्यः पै १६, २५,७, –घ्न्या क ४६, ८; पै १, १११, १†, ५, १९, १‡[f], १०, ८,५, १३, ३, १६, १६, ६८, ५†; १९, १८, ८†, २०, ११, २†; –घ्न्या खि २,८,३, पै २,२०, २, ३३, ५, ४,२२,७,७,१३,११; १५,१९, १०; १६, १४, ४, २०, ३२, ५[2g], –०घ्न्या क २, १५[2g], –घ्न्यानाम् काठ १३, ९; पै १६, २४, २, ५; २५, ९; –घ्न्याया. पै १६, ७, ६†, –‡घ्न्यासु[h] काठ २, ६, ४, ९;

सु-बोधत्वात्। तथाहि—

अघोरेभ्यो अथ घोरेभ्यो अघोर घोरतरेभ्यश्च ।
सर्वेभ्य. शर्व शर्वेभ्यो नमस्ते रुद्र रूपेभ्य. ॥

(वैतु अघोरघोरत° इति पपा., भा. सा च [तैआ.] अन्यथाऽव्याख्यानौ)।

[a]) सपा. शौ ६,१४०,२ उपहूतौ इति पाभे. ।

[b]) विप । तस. उप घोर-चक्षस्- द्र ।

[c]) विप (वधू-) । तस. नञ्-स्वर । उप. बस. ।

[d]) तस. उप. <√हन् ।

[e]) विप.,नाप. ([अहन्तव्य, व्या-] गो-) । √हन् इत्यतो भावे घञर्थे कः प्र (पावा ३,३, ५८) ततस्तदर्हतीत्यर्थे यति प्र. घ्न्य- इति। तस. नञ्-स्वरं बाधित्वाऽन्तोदात्त. (पा ५, १, ६७, ६,२, १५६)। अथवा कृत्यस्य प्र. एवार्थतो मुख्यत्वात् कर्मणि क्यप् प्र.। ततो नञ्-स्वरमपोह्यान्तोदात्तत्वम् (पा ३,३.११३; ६, २, १६०)। पक्षान्तरे या [११,४३] प्रमृ. <अव-+ घ्नी- इति ? [तु. SEY ६१,१००] । सपा. अघ्निया- इति पाभे.। यत्तु सा. 'अहननम् अघ्नः' ततोऽर्हार्थे यः प्र. तत्स्वरेणान्तोदात्त इत्याह। तन्न । प्र. स्वरस्य नञ्-स्वरेण बाधे प्राप्ते नञो गुणप्रतिषेधीयत्वात् तत्स्वरबाधकान्तोदात्तत्वस्यैव सुवचतरत्वात्।

[f]) सपा. ऋ ९,१००,७ धेनव इति, कौ २, ३६७ जै ३,३०,१० मातरः इति पाभे. ।

[g]) तु. सपा मै १,२,१८ काठ ३,८, ३८,५ अघ्न्या. [सं३] इति, तै १,३, ११,१ तैब्रा २,६,६, २ अघ्निया· [स३] इति पाभे, भा, सा.[शौ] W. च, वैतु. पपा. अनु सा. [का.] उ. म. यनि. प्र३ इत्येवेति ।

[h]) सपा. ऋ ५, ८५, २ उस्रियासु इति पाभे. ।

[i]) १अ-घ्न्यु–, २अ-घ्न्य– इत्येतयोरेव शाखान्तरीय उच्चारणभेद. ।

[j]) तस. नञ्-स्वर (पा ६, २, २) । उप. अघ्न्यादयश्च (पाउ ४,११२) इति यक् प्र.। यद्वा कृत्योक– (पा ६,२, १६०) इत्यस्याऽत्राऽपवाद. उसं. । अर्थविशेषद्योतकोऽयं भेद इति ।

[k]) स्वराङ्कनानुपलम्भात् तदाश्रयप्रथमद्वितीयान्यतरविवेको दुःशक इति कृत्वा पृथक् निर्देशः द्र. ।

क १,१९, -०घ्न्ये पै २०,११, ४†, -घ्न्यौ पै १८,८,७

४अ-घ्न्य, घ्न्या[a]- -०घ्न्याः मै १, २,१८, काठ ३,८, ३८.५, -०घ्न्या. मा १,१; १२,७३; का १,१,२,१३,५,१२; मै १,१, १;२,७,१२; ४,१,१, काठ १, १,१६,१२, ३०,१०; क १,१; २५,३; पै १५ ३,९, -०घ्न्ये शौ १२,१०,१२; १४, -०घ्न्ये ऋ १,१६४,४०, मा ८,४३; का ९,६,२, शौ ६, ७०,१-३,७,७७,११†; ९, १५,२०; १०,९,३; ११; २४; १०,१; १२,११,२,४; १८,३, ४, पै १६,६९,१०; १०७,१, १३६,३; १३७,१; १३८,४, १४६,१२.

३अ-घ्नि(य>)या[a]- -०या· तै १, ३,११,१; -०या तै १,१,१, १,-०ये तै ७,१,६,८.

¶अघ्न्या-त्व[b]- -त्वम् मै ४,२, १२.

अ(घ्न्य-आस्य>)घ्न्यास्या[c]- -०स्ये खि ४,५,२६[d]; -०स्ये[e] खि ४,५,३२.

√अङ्क्

अङ्क[f]- -ङ्क पै २,७९,४, -ङ्कम् पै १९,३२,१८, -†ङ्का· ऋ १, १६२,१३; मा २५,३६, का २७,१३,५, तै ४,६,९,१, मै ३, १६,१, काठ ४६,४, -ङ्कान् शौ १,१२,२, पै १,१७,२, -ङ्के पै ५,९,६, -ङ्केन शौ ७,१२०, १, पै २,७९,५[g], २०,१७, ७, -ङ्कौ तै १,७,७,२[h], पै २०,३३,४[i]. [°ङ्क- उद्°, नि°, परि°, बाहु°, सम्°,].

अङ्का(ङ्क-अ)ङ्क[j]- -ङ्कम्[k] मा १५,५, का १६,१,८, तै ४,३, १२,३; काठ १७,६[l], क २६,५.

?अङ्कावङ्क[m]- -ङ्कम् मै २, ८,७[k].

अङ्किन्[n]- -ङ्किनः शौ १९, ६६,१, पै १६,१५०,५; -ङ्किनम् पै ७,१२,९,२०, ४०,१०, -ङ्की ऋ ३,४५,४.

†अङ्कस्[o]- -ङ्कांसि ऋ ४,४०,४, मा ९,१४, का १०,३,७, तै १,७, ८,३, मै १,११,२, काठ१३,१४.

†अङ्कस[p]- -सम् ऋ ४,४०,३; मा ९,१५, का १०,३,८, तै १, ७,८,३, मै १,११,२, काठ १३, १४.

---

a) आमन्त्रितत्ववशात् सौवरो विवेको दु शक इति कृत्वा पृथङ् निर्देश द्र ।

b) भावे त्व. प्र. तत्स्वरश्च (पा ५,१,११९,३,१,३) ।

c) विप. (कृत्या-)। बस. पूप प्रकृतिस्वर (पा ६, २,१) । पादादावामन्त्रिताद्युदात्त । °घ्न्यास्ये इति मुपा. स्वरो मुद्रणप्रमादज· स्यात् ।

d) सपा. खिसा २९,२६ अघ्न्यास्या इति पाभे. ।

e) सपा खिसा २९,३३, शौ १०,१,२० अज्ञाते(स१) इति पाभे. ।

f) नाप (अङ्कुश-, [वेतसमय-] अङ्कनसाधन-, रथावयव- [तै.] प्रभृ.) । करणाधिकरणयोः घ प्र. तत्-स्वरश्च । या [२,२८] पाम [८,२,४८] प्रभृ. <√अञ्च् इति ।

g) सपा. शौ ७,३९,५ बद्धेव इति पाभे ।

h) =सपा. तैब्रा १,३,५,४; २,७,८,१;१६,१; आपश्रौ १८,४,६; २२,२६,१७; २८,१८ बौश्रौ ११, ७:२६;१८ १०: २०,१७:१९ वाश्रौ ३, १,२,१ वैश्रौ १७, १२:१२ हिश्रौ १३,१, ४४; २३,४, ३१; ५७ आपमं २,२१,१७ पागृ ३,१४,६ हिगृ १,१२,२ अङ्कौ न्यङ्कौ इत्यस्य स्थाने तांब्रा. १,७,५ द्राश्रौ ५,४,६ लाश्रौ २,८,९ तु अङ्कान्यङ्कू इति, कागृ २६,२ अङ्कन्यङ्कौ इति, मागृ १,१३,४ अङ्कून्यङ्कौ इति च पाभे. ।

i) सपा. पै १९,१६,१ अश्वाः इति, शौ ६,७७,१ अश्वान् इति, शौ ७,१०१,१ वृक्कौ इति च पाभे., सर्वत्र अक्कौ इति शोध· एवेष्ट ।

j) =छन्दो-विशेष-, २अप्- [तु. माश ८,५,२,६] । उस. उप. √अङ्क्+अण् प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २,१,१,३,६,२,१३९) ।

k) सपा. अङ्काङ्कम्<>?अङ्कावङ्कम् इति पाभे. ।

l) अङ्कङ्कम् इति पाठ.? यनि. शोधः (तु. क.) ।

m) -ङ्कौऽङ्क- इति पपा. । मा. प्रभृ. तु अङ्काङ्क- इत्येवामनन्ति ।

n) विप., नाप. । मत्वर्थीय. इनिः प्र. तत्स्वरश्च (पा ५, २,११५;३,१,३) ।

o) भाप. । असुन् प्र. (पाउ ४, २१६) नित्स्वर । यद्वा <√अञ्च् (पाउ ४,१८९) इति, अथवा <√अक् (कुटिलगतौ) इति ।

p) नाप. ([अश्वस्य] पार्श्व-, कक्ष्या-, सज्जा- वा [तु. वें. सा. PW. प्रभृ. च]) । असच् प्र. उसं. (पाउ ३, ११७ [तु. भा.])। यद्वा अङ्कस-+अर्श आदेराकृतिगणत्वान् मत्वर्थे अच् प्र. चित्स्वरश्च (पा ५,२,१२७; ६,१,१६३)।

‡अङ्कु[a]- -ङ्कुम् काठ ४०,११[b].

अङ्कु-पु[c]- -पम् मा १५,४, का १६,१,५. तै ४,३,१२,२, मै २, ८, ७, काठ १७, ६, क २६, ५.

†अङ्कुश[d]- -श ऋ ८,१७,१०, मै ४,१२, ३, काठ ६, १०, शौ ६, ८२,३$, २०,५,४, पै १९,१७, ६, -शम् ऋ १०,४४,९, १३४, ६, कौ २, ४४१, जै ३,३३,१६, शौ २०,९४,९; पै ७,१२, ९$, २०,४०,१० [°श- अयस्तर°].

अङ्कुशिन्[e]- -शिनः ऋ १०, ३४,७.

√अङ्कूय[f]>अङ्कूयत्[g]- -यन्तम् ऋ ६,१५,१७.

अङ्क(ति>)ती[h]- -तीषु पै ८,१२,६.

√अङ्ख् परि°

√अङ्ग् वि°

†अङ्ग[i] ऋ १, १, ६. ८४, ७-९, १९, [११८, ३. ३, ५८, ३], १६४, ७, २,४१, १०, ३,३३, ११, ५, ३, ११, ६,४४, [१०, ८, ८०,३],५०, १०, ५२, ३[१], ७२, ५, ७, २०, ९, ५६, २, ९१, १, ८, [६, २६, ७, २], २४, १२. १५, ९६, १०-१२, ९, १०८, ३, १०,४,४, ४२, ३, ५४, ४, ६४, १३, ७९, ४, ८६, ७, १२९, ७, १३१, २, १४६,४[१], १४९,३, खि ४,७[१], १०, मा ६, ३७, १०, ३२, १९,६, २३, ३८$, का ६, ८, ८, ११, १०, २, २१, १, ५, २५,७,६$, तै १, ८, २१, १, ३, १,३,२, ५,२, ११, २, मै १, ४,१२¶,११,४, २, ३, ८, ३, ११, ७, १२, २१, ४, ८, ९, १२,१,१४, २१, काठ १२, ९, १४, ३, ३७, १८,५०, ५, कौ १, २००, २४७, ३८९, ५८३. २, २८८; ६९१-६९३, ८६१, १०७३, जै १, २१, ७, २६, ५, ४३, ९, ५९, ६, ३,२४,४, ५६, १८-२०, शौ $१, १६, २, $२,३,२[१], $५, ११,५,७,९, १४,५, $११, ६, २१, $१३, ३, २१, २०, २०, ५, ५७, ८, ६३, ४-६, ८९, ३,१२५,२,१२६,७, पै १,८,२, ६,४,१०,८,१,४,५,७,१६,६६, ७†

अङ्गो(ङ्ग-उ)[j] पै १९,१४,५.

१अङ्ग[k]- -ङ्गम् ऋ १०,८५,३०,१०९, ५, शौ ५,१७,५†, ६, ७२, १, १०,७,२, ९, २५, २६, १४,१, २७†,१८,२,२६,४,६४, †पै ९, १५,५, १७,७,२, ४,१०, ९,६, ७, १८,३,६†, १९, २७, १४, -†ङ्गम्ऽ-ङ्गम् ऋ १०, ९७,१२, मा १२,८६, का १३,६,१२, शौ ४, ९, ४, ९,३, १०$, पै ८,३, ११, ९, ९, २$, १३, १३, ६, $१६,३९,१०,८८,५, २०,२५, ४, ६१, २-४, -ङ्गस्य पै १९, २६, १५, -ङ्गा शौ ६, ६६, ३, ११, १०, १२, १२, ९,४, ११,

a) विप (कुटिलगन्तृ- [रुद्र-]),। अङ्कव्निष्पत्ति द्र.। अत्रौणादिकः उः प्र उसं. इत्येव विशेषः।

b) सपा. ऋ १,११४,४ वङ्कुम् इति पाभे.।

c) पपा. पूर्वोत्तरपदविभागादर्शनात् मुपा. तदनुसारी द्र.। उस. उप. √पा (रक्षणे) इत्यतो वा √पा (पाने) इत्यतो वा के प्र. थाथादि-स्वरे च (पा३,२,३,६,२,१४४) निष्पत्तौ सुलभायामप्यर्थानुसंधानतो भूयान् विमर्शविस्तरः वैश. अन्वेष्यो भवति।

d) नाप. (सृणि-)। पपा. नावग्रहः। उशच् प्र. (पाउ ४,१०७)। चित्स्वरः।

e) विप. (२अक्ष-)। शेषम् अङ्कुिन्- टि. द्र.।

f) कण्ड्वादेराकृतिगणत्वाद् यक् प्र. दीर्घत्वञ्च।

g) अदुपदेशाल् लसार्वधातुकस्य शतु निघाते शपः च पित्त्वान्निघाते धा. स्वरस्तदवस्थः (पा ६, १, १८६; १६२)।

h) °ति- इति मुपा.? बह्वादिभ्यश्च (पा४,१,४५) इत्यत्र गणे अङ्कति- शब्दस्य साक्षात् पठितत्वोपलब्धे ङीषन्तस्य तस्य न्याय्यत्वात् यनि. शोध (तु. मूको)।

i) आभिमुख्यार्थे (तु. सा [ऋ. १,१,६]), क्षिप्रार्थे [तु. या ५, १७], पादपूरणार्थे (तु स्क. [या ५, १७]) वा नि. (तु. वैप ४,५६ q)। <√अञ्च् इति SEY [२४२]। अम् इति स्वरादिपाठितम्। तत्पूर्वकात् √गम् इत्यतो डे प्र. निष्पन्नस्य शब्दरूपस्याव्ययत्वेनोपचारः द्र.। गस उप. प्रकृतिस्वर (पा ६, २, १३९)।

j) अङ्ग इत्यस्योत्तरेण उ इति निपातेन निहतेनैकीभाव इवात्राऽऽम्न। अथवा अङ्ग इत्यस्य अर्यमन् इत्यनेन, इतश्च तदुत्तरेण नु-निपातेनाऽऽर्थः संबन्धः द्र.। अत्र यत् सा. उत्तः उत्तरम् अनुम् पपाठ तदसत्(तु टि. नु)।

k) नाप. (गात्र-, अवयव- प्रभृ.)। व्यु.? √अङ्ग् + घञ् प्र. (पा ३,३,१९) या४,३ प्रभृ, पक्षे च या. √अञ्ज् (तु. अङ्कस- [पाउ ४,२१६])+ घञ् प्र. कुत्वं ञित्स्वरश्च (वैतु. MW. <√अम् इति ?)।

१०, पै २,३९,२, ६,३, ३७,१, १६,८६,१, १४५,४, १७, २९, ४[२]; १९, ११, १३; -ङ्गात् शौ १०,७,२[३], पै १,५९,१, १७,७, ४[३]; -ङ्गात्ऽ-ङ्गात् ऋ १०, १६३, ६[a], खि ५,७, २, ६, मा २१,४३-४५, का २३,५,३[३], मै १,११,६¶,४,१३,७, काठ १४, ६¶; १८,२१, शौ ५, २५, १[b], ८,७,३, १०,४,२५, १४,२,६९; पै ४,७,७†, ११, १, १४, १६, १२,३,१७,३, १८,१३,९, १९, २०,१५, २०, ५०,८, -ङ्गानाम् ¶मै ३, १०, ३,४, ¶काठ १३, १०; ३४,९, शौ १८,२,२४, पै ९,७,४, -ङ्गानि ऋ १०, १०३, १२; मा ६,१०, ८,२९, १२,४, १७,४४†,१८,३,१९,९३[c],२०, ६,८; का ६,२,५, ९,५,२, १३, १,५,१८,४,१२†,१९,२,३,२१, ६,१४[c], ७,५,७, तै १,३,८,१, ३,१,८,१, ३,१०,१, ४,१,१०, ५,७,१,२, ¶५,२,७,५, १०,५, ३,५,३,४,५,१, ५,६,२,९,२$, ६,९,२, ७,२५,१$, ¶६,२, ८, ३, ३,७,४$,१०, ६, ¶७, ४, ११,३, ५,८,२,५, २५,१, मै १, २,१५,११,६¶,२,७,८, ११,२, ¶३,२,८[२], ५,१, ८,९, ९, ६$, १०,१; ३[१], ११, ८[२]$; ¶४,३, ८[२],५,५,९$,६,५, ८,७$, काठ ३,५,६,७, १३,९, १०, १४,६; १६,८, १८,७, २०, ९, २१,३, २६,८[२], २७,१०[१], २८,१[२],३८, ३[c],४[२],४०,६,४५,५, क २,१२, ४,६¶,२८,७, ३१,१८¶, ४१, ६[२], ¶, ४४, १[२]¶, †कौ २, १२११, शौ ३,२,५†, ११,६,४, ५,४, १२,७, ६, ९०,२, ९, ४, ११, १३,१९, १०, ५,५०[d], ७, १८, ११,९,६, २०, १३६,८, पै १,६१,३,३,५,५†,४,६,४,१३, १४,८, १२, १६,२५,१,७५,९, १२,८२, ६,१७, ८,९,१९, ९, १२, १८, १, ४८,१५, -ङ्गे शौ १०,७,१[१],३[४], १३,२७, पै १७, ७,१[१],२,३[४],८,४,९, ८, -ङ्गेऽ-ङ्गे मा ६,२०[२], का ६,४,४[२], तै १, ३,१०,१[२],६,३,११,२, मै १,२, १७[१],११,६¶, काठ ३,७[२]; १४, ६¶, क २, १४[१], शौ १, १२, २,२,३३,७‡[a], ६,११२,३,२०, ९६,२३‡[a], पै १, १७,२, ७०, ४ , १९, ३३,१०; -ङ्गेन मा २३,५०, का २५, ९,६, शौ ६, ७२,१, पै १९,२७,१४,-ङ्गेभि ऋ १,१४१,८, ३,७,४, -ङ्गेभ्य तै ३,१,४,१¶,२, ३,२,४¶, ७, ३,१६, २, काठ ३०,८; ४३,६; शौ १,१२,४[e], २,३४, ५ ,३,७, ३,५, ३०,८,६, ९०,१, ९,१३, ७-९, ११,२,६, १९,४४,२, पै ३,२,३, ३२,७; ९,१३,८, १५, ३,२, १६,७४,७,८,९[२], १०४, ६,१९,१८,२, २५,८, २०,१९, ५‡[f], ६०, ११, -ङ्गेषु मा २०, १०, का २१, ७,१०, काठ ३८, ४, पै १,१०९,४,२,७९,२,१५, २०,१०,१६,८८,४,१९,३४,९; -ङ्गेषुऽ-ङ्गेषु पै १६,१४९,१,-ङ्गै: ऋ १, ८९,८, २,३३, ९, ३,१, ५,१०,४,६, मा १९, ९३, २५, ९, २१†; का २१, ६,१४, २७, ९, १, ११,८†, मै १, ४, ७[१]¶, ३,२,१¶, ¶९,५, ६, ११,९[२c], १५,८,४,१४,२†, काठ३५,१†, ३८,३, †कौ २, १२२४, शौ ४, १४,९, ६,१२०,३[g], ७,५,५,८, २,३, पै ८,८,४, १६,३,३, ५१, १, ९९,३,१९,४८, १० [°ङ्ग- अन्°, चतुर्°, त्रि°, त्रिंशत्°, यथा°, १यावत्°, रथ°, वि°, १विश्व°, वीड्डु°, स°, सम्°, सम्भृत°, १,३सर्व°, सहस्र°, सु°, स्थिर°].

अङ्ग-ज्वर[h]— -र: शौ ५, ३०, ९[i]; -रम् शौ ५, ३०, ८ , ९, १३,

---

[a]) सपा. अङ्गात्ऽअङ्गात् (आपमं १, १७,६ च) <>अङ्गेऽअङ्गे इति पाभे. ।

[b]) सपा. पै ३,३९,५,१३,२,२ गात्रात्ऽगात्रात् इति पाभे. ।

[c]) सपा अङ्गानि (तैब्रा २, ६, ४, ६ च) <>अङ्गै: इति पाभे. ।

[d]) सपा. पै १६,१३२,११ पर्वाणि इति पाभे. ।

[e]) चतुर्भ्यः अङ्गेभ्य. इति सत. पाठस्य स्थाने सपा. पै १,१७,४ पृष्टिभ्य: मज्जभ्य. इति पाभे. ।

[f]) सपा शौ २,३३,५;२०,९६,२१ ?भासदम् इति, ऋ १०, १६३, ४ आपमं १, १७, ४ च भासदात् इति पाभे. ।

[g]) अश्लोणा अङ्गैः >सपा तैआ २,६,२ ?अश्लोणाङ्गै. इति पाभे. ।

[h]) नाप. (रोग-) । षस. सामान्यः समासस्वरः । यद्वा उस उप. √ज्वर् >ज्वरि + अण् प्र. (पा ३, २,१) कृत्स्वरश्च प्रकृत्या ।

[i]) सपा. पै ९,१३,९ अङ्गरोगम् इति पाभे. ।

५ª, पै ९,१३,८.

अङ्ग-भेद[b]– -द शौ ५, ३०, ९ᶜ, १९,४४,२, पै १५,३,२, –दम् शौ ९, १३, ५ᶜ; २२; पै ३, १७,५

अङ्ग-रोग– -गम् पै १, ९०, ४; ९, १३, ९[d], १६, ७४, ५ª, १९,२८,१४.

?आङ्गरोग[c]– -गात् पै ७, १५, ७.

अङ्ग-वत्– -वते[f] काठ ४५, ३.

¶अङ्गा-परुस्[g]– -रुषि तै २, ५,६,१².

अङ्गिन्[h]– -ङ्गिने[f] तै ७, ५, १२,२.

अङ्गे-ष्ठा[i]– -ष्ठा. शौ ६, १४, १, पै १९,१३,७.

अङ्गय[j]– -ङ्गयः शौ ६, १२७, ३, -ङ्गया. ऋ १, १९१, ७.

२अङ्क[k]– -ङ्क्भ्य.[l] शौ ५,२२,१४.

?अङ्गर पै १९,२६,१४.

¶अङ्गार[m]– -र खि ३,१५, २०$, काठ ३५,१८; क ४८,१६,–रम् तै ६,३, ९,५¹, मै ४,१,८, काठ ३१,६, क ४७,६, –रा ऋ १०, ३४,९$, तै ३,४, ८, ४, मै १, ८,६; काठ ६,७,२१,१०, क ४, ६, –रान् काठ २६, १; क ४०, ४, -रेण मै ४, १,९, काठ ३१, ७, क ४७,७, –रेषु तै ५,१,९, २¹, मै १,४,१२; ८,६; २,५,५; काठ ६,७; १९, १०², क ४, ६; ३०,८², –रै· तै ६,३, १,२. [°र– अन्°].

अङ्गारि[n]– -॰रे मै ३,७,७ᵒ.

अङ्गिर[p]– -रस्य पै ५, ३०,९; –†राः ऋ १, ८३,४, शौ २०, २५, ४; –रे ऋ ४, ५१, ४, –रेभ्य शौ १९,३९,५, पै ७,१०,५.

अङ्गिरस्[q]– -॰र ऋ १, १, ६, ३१, १७, ७४,५, ११२,१८; २,२३, १८; ४,३, १५, ९,७, ५,८, ४; १०,७, ११,६, २१, १, ६, २, १०; १६,११ ,८,६०, २, ७४, ११; ७५,५ , ८४,४,१०२,१७, खि २,१३,४,५,५,२०,४[r], मा

---

a) सपा. अङ्गज्वरम् <> अङ्गरोगम् इति पाभे ।

b) नाप. । कर्मण्युपपदे √भिद् + अण् प्र. कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ३,२,१; ६,२,१३९) ।

c) यक सपा. पै ९,१३,९; १६,७४,५ शीर्षरोगम् इति पाभे. ।

d) पाभे. अङ्गज्वरः शौ ५,३०,९ द्र. ।

e) जत्रव्याद् अङ्गरोगात इत्येव मूलतः सतः प्रा. स्थाने अत्रव्या आङ्गरोगात इत्याकारकः प्रामादिक· मुपा. द्र. ।

f) सपा. अङ्गवते <> अङ्गिने इति पाभे. ।

g) द्वस. न दधिपयआदीनि (पा २,४, १४) इत्युक्त-गणस्य तदाकृतिव्यापकत्वे इध्मा-बर्हिषी इतिवत् पूप. दीर्घ उभयपदप्रकृतिस्वरश्च (पा६,२,१४०)। यत्तु भा. परादिस-(पा ६,२,१९९) इति शिष्टिमनुस्मरन्निवोत्तरपदाद्युदात्तत्व-मात्रमाह तच्चिन्त्यम् ।

h) मत्वर्थीय· इनि· प्र. (पा ५,२, ११५) तत्स्वरश्च ।

i) विप. (बलास- [=श्लेष्म-रोग-]) । उस. उप. √स्था + विच् प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २, ७४; ६,२,१३९) । पूप. सप्त. अलुक् ।

j) तात्रभविके यति द्व्यच्कत्वादाद्युदात्तत्वम् (पा ४,४, ११०; ६,१,२१३) ।

k) =जनपद-विशेष- ।

l) बहु. < आङ्ग- (पा ४,२,६९;८१) ।

m) नाप. (उल्मुक-, [उपचारात्] २अक्ष-[ऋ.]) । व्यु.? < √अङ्क् वा √अञ्च् वेति या ३,१७ । √अङ्ग् + आरन् प्र. नित्स्वरश्च (पाउ ३,१३४ पा ६, १, १९७) । अथवा अग्नि-गार- इत्येवं मूलत सत· प्राति. अपभ्रंश । तत्र च उप. < √गर् (गॄ) द्र । <१अङ्ग- + √ऋ इति पक्षे अभा. ।

n) =अंहारि-, =अङ्घारि- (तु. मै १,२,५,१२; ३,८, १०) ।

o) सपा मा ४,२७ प्रमृ. माश ३, ३, ३, ११ बौश्रौ ६,१५ · १५ वैश्रौ १२,१९ ८ अङ्घारे इति, तैआ १,९, ३ अङ्घारिः इति च पाभे ।

p) =अङ्गिरस्- । किरन् प्र नित्-स्वरश्च (तु. पाउ १, ५२; पा ६, १,१९७) ।

q) नाप. (अग्नि- [ऋ १, १, ६ माश १, ४, १, २५ प्रमृ.], प्राण- [माश ६, १, २, २८ प्रमृ.]), व्यप. (ऋषि-) । व्यु.? < अङ्गार- इति ऋ १०,६२,५ ऐब्रा ३,३४ या [३,१७] प्रमृ.; अङ्ग-रस- इति गोब्रा १,१,७ प्रमृ. ; 'अन् (=अन्नम्) गिरति' इति उ. म. (मा १२,११६) । √अङ्ग्+असुन् प्र. (तु. पाउ ४,१८९) इड्-रुटावागमौ नित्स्वरश्च । यत्तु पाउ. (४, २३६) असिः प्र. उपादेशि तच्च चिन्त्यमिव भवति । प्र. स्वरेणान्तोदात्तत्वापत्ते. ।

r) अ° इति स्वरः? यनि. शोधः ।

३,३; ५,९[1], ११,४५, १२,८[a], १५, २८†, का ३, १, ३, ५, ३, २[1], १२, ४, ८[a], १३, १, ९, १६, ५, ९†, तै १, २,१२, १[2]; †२, ५,८, १,४, ६,११,२, ४, १,४,३; २,१,३[a], ४,४,३†, ५, १,५,६, ६,२,७,३, मै १,२, ८[2],७,१[a], २,७,४,८[a], १३,७†, ३,८,५,४,११,६†,काठ२,९[1],†, ७,१३†,१७, १६,४,८[a],१९,५, ११[a], २२, १२[a], २५, ६, ३९, १३,१४,४०,११, क २,३[1],३०, ३,३१,१, ३९,३, †कौ १, २९, २,११, २५८,८९९, ९०३; †जै १,३,९,३,२,२, २२,५, ४,१४, ३, २५, ५, ५, शौ २०,१०३, ३†, १३५, ९; -रस[b] ऋ १, ६२, २; ७१, २; ३,५३,[७ (७, १०३, १०) १०, ६७,२], ४,२, १५,`३,११, ५, ११,६, ४५,८, ६,६५,५, ७, ४२,[१, ५२, ३], १०,१४,६,६२,५,७८,५,१०८, ८, १०; १६९, २, खि ४,८, १, खिसा २९, ९, †मा १५, २८, १९,५०; ३४,१७, †का १६,५, ९,३३, १,११, ¶तै २,६,३, २, १२, ६†; ३,१, ९,४, ५,१, २, ४,४, ४,२†, ५, १,२,४, २,८, ४,४,२,३;३,२,७,२,२$, ६,१, १,२;३,३, २, ६, २[2], ७, १,४, १, ४, १७, १†, मै १, ४, १; २,७,१२, १३,७†, ¶३, १,३, ३,४, ६,७,८,४[2], ¶४,८,३,५, काठ ४,१४,५,४;८,४; ९,१६[1]; १९,२,२१,६,२२,१०,१३,२३, ४;२८,३[2],३१,१५, ३२,४,३८, १३, ३९, १४, ४०,५, ४४, ६; ¶क ६,९,२९,८, ३१,२१, ३५, ४$,३६,१,४४,३[2], कौ १,९२; २,२५८†, जै १,१०,२; ३,२२, ५†, शौ ३,२१,८,८,८,१३, ९, ५,१६, १०,६,२०,७,१८; ३४; ११, ८, १३, १२, ३,४३; ४५, १८, १, ५८,६१; ३,२०; ४,३, २०, ९१,२† पै ३,१२,८; ३८, ९, ५, ११, ४, १४, ८; ११, २,६, १५, १४,६, १६,३०, ३; ४४,३, ९८,७,१४०,४; १७,८, ९; १०,५, ४०,३, ५, १९,४०, १४, ५१, ६†; -॰रस शौ २, १२, ५[b], -॰रस[b] ऋ १०,६२, [१-४], पै २, ५,५, -रसम् शौ ४,२९,३, पै ४,३८,३,१७,२८, ४,१९,३०,१६,३८,७,-रसाम्[b] ऋ १, ६२,३, १०७, २; १२१, १,३,१२७,२,२,२०,५, ६,११, ३,१०, ७०,९, खि ३,१५, ३०; ३२,५,१,३, मा १,१८, का १, ६,४, तै १,१,७,२,३,५,१,२¶; ५,६, १६,१,७,१७,१, मै १,१, ८, ६, १,२, ५, ४,१,८, काठ १,७,७,१३[1], ८,४,३१,६, ३९, १५, ४९,६; ५३,७, क १,७,६, ९, कौ २, ११६४†, शौ ६,३५, ३[c], १६, ८, १४, १८, ४,८, पै १९, १९, ७, -रसौ मै ३, ४, २¶[d]; -रा॰ ऋ १,३१,१;१३९, ९;३, ३१,७,५,४५,७,१०,९२, १५, मा ३४, १२†; का ३३,१, ६†, शौ १९,३४, ६,५४, ५; पै ११,३,६;१२,२,१५,-†रोभि॰[b] ऋ १,६२,५, १००, ४,२, ९५, ८, ४,१६,८;६, १८,५, ७,४४, ४, १०,१४, ३-५, १११,४, तै २,३,१४,५,६,१२,५,६[2]; ७,१, १८, २$, मै ४, १४, ५, १६[1], काठ४१,९, शौ २,१२,४$,१८, १,४७,५९, ६०,२०, ७७, ८$; पै२,५,४$,१९,९,६[c]; -रोभ्य[b] ऋ १, [५१, ३,९, ८६, २३]; १३२,४,१३९,७,८,१४,८,६३, ३, ९, ६२,९, खि ५, २०,१, तै ७,५,११,२[e], काठ ४५,२[e];†कौ २, ३३१, ९९१, जै ३,२७,७†; शौ १२, ३,४४, १९, २२, १८: २०,२८, २†३९,३†, १३५, ६; पै १६,९४,५; १७,२२, ४,४०, ४. [॰स्- अथर्वन्॰, आदित्य॰, रुद्र॰].

आङ्गिरस[f]- -स ऋ ६, ७३, १, १०,४७,६,६८,२; १४९,५, १६४,४, मा १९, ७३, का २१, ५, २, मै १,६,५¶, ३, ११,६; काठ ३८,१; शौ ६,४५, ३†,८, १३, १५, १०, १,६, ११, १२, १०,१२,१३, १९, ४,४, †२०, १६,२;९०,१, पै ७,१९,१,१६, ३५,६,९६,८,१३५,५,१९,२४, ९, ३६,६†; -सम् खि १,२,९,

---

a) =सपा माश ६,७,३,६ आपश्रौ १६,१२,२ प्रमृ.। कौसू ७२,१३,१४ जातवेद इति पाभे.।

b) बहु. <आङ्गिरस- (पा २,४,६५)।

c) सपा. अङ्गिरसाम् (शांश्रौ १०,९, १७ च)<> अङ्गिरोभि.<>आश्रौ ८, ११, ४ अङ्गिरोभ्यः इति पाभे.।

d) ॰रसः इति शोधः।

e) सपा. बौध ३,९,४ अथर्वभ्यः इति पाभे.।

f) विप, व्यप. [ऋ ६, ३५, ५ प्रमृ.]। अपत्य-दृष्ट-कृताऽन्यतमेऽर्थे अण् प्र. तत्स्वरश्च (पा ४,१, ११४;२,७; ३,११६)।

२,४,२, शौ ५,१९,२; पै९,१८, ८, -सस्य ऋ ४,४०,१, काठ९,, १२¶, -सान् ऋ ६,३५,५, पै १७, २८,४; -सानाम् शौ १६, ८,१५,१९,२२,१; -साय मै १, १, ९, ४¶, काठ ९, ९, ११¶, -सेभ्य· पै १७,२२,४.

आङ्गिरसी[a]- -०सि शौ १२, १०,६, पै १६,१४६,२,-सी मा ४, १०; का ४, ४, २, तै १,२, २, २, मै १, २, २; काठ २,३, क १, १५; पै ३, २२,१; -सी शौ ८,५,९; ७, १७, २४; ११, ६, १६, पै १६,१३,९, १४,३, २२,६,२७,९

†अङ्गिरस्-तम, मा[b]- -०म ऋ १, ७५, २, ८,४३, १८; २७, ४४, ८, मा १२, ११६; का १३, ७, १५, तै १,३, १४,३, काठ ३५, १७, क ४८,१५, कौ १,५१९‡[c], जै १, ५३, ९‡[c], -म ऋ १, ३१,२, १००, ४, १३०,३, ९, १०७,६[c],१०,६२,६, -मम् ऋ ८, २३,१०, -मा ऋ ७,७५,१, ७९,३

अङ्गिरस्-वत्[d] ऋ १, ३१, १७, ४५, ३; ६२, १; ७८, ३, २,१७,१; ३,३१, १९; ६, ४९, ११, ८, ४०, १२; ४३, १३, खि ४,९,३, मा ११, ९[३], १०, ११, १६[३], २८[२], ४७, ५८[४]; ६०[४], ६१[५], ६५[४]; १२, ५३[२], १३,१९, २४; २५, १४, ६, १२, १४ १६, २७; १५, ५७, ५८;६४, २७, ४५, ३४, १६ †, का १२, १,९[३], १०, ११, २,५[३], ३,१[२];४, १०, ५, ९[४]; ११[४], ६,१; २[५]; ५[४], १३, ४, ९[२]; १४, २, ४, १०, ११, १५, १, ५, ४, २, ३[३], ८, ५, १६,७,१[२], ६, २९, ६,२, ३३, १,१०†, तै ४, १, १, ३; ४[४], २, २[४], ३, १[२], ५,२, ३[२], ४[३], ६,१[८], २[४],३[४], २,४, ४[२],७, ८, ९, २, ३, ६, २, ४, ३, ३, ६, २, ५, १, २, ४[२], ५[२], ५, २, ४[२]¶,५,४¶, ६, ३, मै २, ७, १,२[२],४ ६[११], ११[२], १५[२], १६[४], ८, ७, १४[३], १३, १४[२], २०[२], ३, १, ३[१], ७¶, ८[१], ४,९,१[१],१५,१६, काठ १, ९[२], १६, १[५]; ३[२]; ५[८], ६[१०], ११[२], १६,१९,२[१],३८, १३; ३९, १; ३[३], ४[४],७, १३, ४०, ३[३], ५[४], क २५, २[२], २९, ८[२], ३०, ४[२],५.

अङ्गिरस्वत्[e]- -वत. मै ४, ९, ९, -वते मा ३८, ९; का ३८, २,३, मै ४, ९,८, -वन्तौ ऋ ८, ३५, १४, -वान् ऋ २, ११,२०;६,१७,६.

¶अङ्गिरोधा (रस्-धा) मन्[f]- -मान. मै ३, २, ९, काठ २०, ११[१], क ३१, १३[१].

अङ्गिन्- १अङ्ग- द्र.

अङ्गु[g]->अङ्गु-ष्ठ[h]- -ष्ठम् तै६,१, ९, ५¶, मै ४,५,८¶, शौ २०, १३६,१६[i]$, -ष्ठाभ्याम् मै ४, ६, ३, -ष्ठेन मै ४, ५, ८, काठ १३,७, २४, ५, क ३७,६.

अङ्गुरि[j]- -रिम् शौ ४, १८, ६[k], ५,३१,११; २०,१३६,१३ [°रि- अन्°, पञ्चन्°, सु°].

अङ्गुल[l]- दशन्°, द्वि°.

अङ्गुलि, ली[m]- -लयः मा १८, २२, का १९, ७, ४; तै ४, ७,९,१, ¶६,१, १, ८, ९, ५[१], ७,३,९,२¶, ¶मै १, १०, १३,

---

[a]) स्त्रियां ङीप. उदात्तनिवृत्तिस्वरेणोदात्तत्वम् (पा ४, १,१५;६,१,१६१)।

[b]) आनिश.यनिक· तमप प्र. तस्य पित्त्वान्निघाते च स्वर. पूर्वावस्थ ।

[c]) सपा °तम<>°तमः इति पाभे.।

[d]) क्रियातुल्यत्वे गम्ये, इवार्थे वा वतिः प्र. भत्वञ्च (पा ५,१,११५, ११६ पावा १,४,१८)। प्र. स्वरः।

[e]) मतुपो मस्य वत्वे भत्वम् (पा १, ४,१९)। स्वरस्य कृते अङ्गिरस्तम- टि. द्र.।

[f]) बिप. (प्राण-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,१)।

[g]) तु. व्यु. अङ्कु- इति।

[h]) सोपपदात् √स्था+कः (पा ३,२,४)। याथादि-स्वर षत्व च (पा ६,२,१४४;८,३,९७)।

[i]) तु. RW.; वैतु शंपा. सात. आ° इति।

[j]) =अङ्गुलि- =अङ्गुल- [वैप २, ४ द्र]।

[k]) सपा. पै ५,२४,५ अङ्गुलिम् इति पाभे ।

[l]) औणादिकः ड(र>)लच् प्र. (तु. पाउ १,३८)।

[m]) नाप.। व्यु.? < अग्र + √गम् वा √गॄ वा √कृ वा √सृ वेति, < √अङ्क् वा √अञ्ज् वा अञ्च् वेति च या [३, ८] प्रभृ. SEY [२०, ३९] च द्र। √अङ्ग् + उलि· प्र (पाउ ४, २) तत्स्वरश्च। यत्तु शक. प्र. चितमनुमेने तत् संस्कारच्युतमिव स्याद् अन्तस्वरापत्तेः। रल्योरभेदे अङ्गुरि- इति गद्र.।

२, ११, ६$, ३, ६, ३, काठ १८,११,२३,१, ३३,३,८, ३६, ७, ३८,४, क २८, ११ , ३५, ७, -लिभि तै ६, १, ९, ५¶, शौ ४,१४, ७[a], -लिभ्य· शौ २, ३३, ६, २०,९६, २२, पै ४,७,४, -लिम् मे ४, ५, ८¶, पै ५,२४, ५[b], -ली मा २०, ६, का २१, ७, ५, मै ३, ११, ८, काठ ३८, ४, शौ १०, २,१, पै १६, ५९, १, १४७, ८ , १४९, १, -लीभि पै १६,९८, १०[a], -ल्याः¶ मै १, ८, ५, ४, ५,८ [°लि- अन्°, पञ्चन्°, मृदु°,सु°]

अङ्गुलि-काण्ड[c]- -ण्डम् काठ २६,४, क ४१,२.

अङ्गुलि-मात्र[d]- -त्रम् मै ३,९,४[१]

अङ्गे-ष्ठा- १अङ्ग- द्र.

?अङ्गोनमो पै ४,२०,७

अङ्गोष[e]-

अङ्गोषिन्[f]- -षिणम् कौ १, ५२८[g], २, ४६७[h], ७५८[g]; जै १, ५४, १०[g], ३, ३५, २[h].

अङ्गोषि*(य>)या[i]- -या पै ६, ३,११.

अङ्ग्य- १अङ्ग- द्र

√अङ्घ्[j]

अङ्घ्रि[k]- -ङ्घ्रिणा मा २, ८, का २, २, २, काठ १, १२, ३१, ११, क १, १२, ४७, ११[l].

अङ्घारि[m]- -रि[n] मा ५, ३२; का ५, ८,२, तै १,३, ३,१, मै १, २, १२, काठ २, १३, -ऽरे[o] मा ४,२७, का ४, ९, ४, तै १, २,७, १, मै १,२,५, ३,८,१०, काठ २,६, क १,१९.

अङ्नार-

?आङ्नार[p]- -रः काठ २२,३

√अच्[q], अप°, आ°, उद्°, उप°, परि°, वि°.

√अच्,ञ्च् अनु°, अप°, अपि°, अभि°, अव°, आ°, उद्°, १,२तिरस्°, नि°, परा°, प्र°, प्रति°, वि°, सम्°.

१अ(क्त>)क्ता- उद्°.

अक्न- नि°

अच्,ञ्च्- अधर°, अनु°, २अन्ध°, अप°, अपि°, अभि°, अर्वा°, अव°, २ असित°, अस्मत्रा°, अस्मद्रि°,उद्°,उरु°, ऋजु°, कद्रि°, कुध्रि°, तद्रि°, तिरि°, दक्षिणा°, २ दधि°, देव°, देवद्रि°, नि°, परा°,पुरु° प्र°, प्रति°, मद्रि°, मद्र्यद्रि°,० यद्रि°, १विश्व°, विषु°, विष्वद्रि° शिविति°, सत्रा°, सध्रि°, समि°, सु°, स्कन्दि°.

अच्य>च्या आ°, अच्य- अप°.

अच्यमान- वि°.

अञ्चन- उद्°, नि°.

अञ्चस्- सु°.

१आक- अप°, आ°, उप°, परा°.

च्-, च- १तिरस्°.

चि- २तिरस्°.

अ-चक्रुवस्[r]- -क्रुषे शौ ५, १४, ९, पै २,७१,१

---

a) सपा °लिभिः<>°लीभिः इति पाभे.।

b) पाभे. अङ्गुरिम् शौ ४,१८,६ द्र.।

c) षस.। d) प्रमाणे मात्रच् प्र. चित्स्वरश्च (पा ५,२,३७; ६,१,१६३)।

e) आङ्गुष- इत्यनेन सन्यायता द्र. (तु. पाभे.)।

f) =सोम। मत्वर्थीय· इनिः प्र. (पा ५, २, ११५) तत्स्वरश्च।

g) सपा. ऋ ९,९०,२ आङ्गूषाणाम् इति पाभे ।

h) सपा. ऋ ९,९७,८ आङ्गूष्यम् इति पाभे.।

i) विप. (२अष्-) । इदमाद्यर्थेषु घ > इयः प्र. (तु पा४,४,११७ [तु स्तोत्रिय-])। अङ्गोष-, अङ्गोषिन्-, आङ्गूष-,आङ्गूष्य-, अङ्गो*षि[य]- इत्यादिषु प्र. कृतभेदे सुभेदेऽपि मूलत एक एव धातुरभिक्लृप्त इति संभाव्यते।

j) तु. टि. √अंहू, √अघ्, √अह्।

k) नाप.। क्रिन् प्र. नित्स्वरश्च (पाउ ४,६६; पा ६, १,१९७)।

l) अङ्घ्रिण विष्णू इति मुपा. (तु. मा २,८)। एवं विष्णु- > -ष्णो इत्यत्र टि. च।

m) =सोमक्रयण- [देव-]। व्यु ? पपा. नावग्रह·। 'अंहसः अरि·' इत्येवं व्याचक्षाणा· भा. सा. उ म. PW. प्रभृ. पूप. प्रकृतिस्वरमधिकृत्य चोद्या भवेयु.। तन्मताभ्युपगमस्तु दासीभारादित्वाच् शक्योऽभिसंधातुम्। वस्तुतस्तु संज्ञीतिबहुलत्वान्नेदमित्थमिति वक्तुं पार्येत । भूयान् व्युत्पत्तिविस्तरः वैश. द्र.। अपपाठान्तरयो· कृते तु. ?अंहारि- इति अङ्घारि- इति च।

n) पाभे. ?अंहारि· क २,७ द्र.।

o) पाभे अङ्घारे मै ३,७,७ द्र.।

p) सस्थ. अट्णार- इत्यत्र वैयुत्पत्तिकं टि. द्र.।

q) √अञ्च् इत्यनेन समानार्थकः।

r) तस. नञ्स्वरः (पा ६,२,२)। उप. √कृ।

अ-चक्र, क्रा[a]- -क्रम् ऋ १०, १३५, ३, -क्रया ऋ ४, ३६, ४, १०, २७, १९, -क्रे ऋ १, १२१, ११, -क्रेभि ऋ ५, ४२, १०.

¶अ-चक्र-वृत्त,त्ता[b]- -त्तम्[१],-त्ताम् काठ ६,३, क ४,२

अ-चक्षुस्[c]- -क्षु. खिमा २६, २२.

अ-चरत्[d]- -रन् ऋ ३,५६,२.

अ-चरन्ती[d]- -न्ती ऋ १, १८५,२, मै ४,१४,७†.

†अ-चरम[d]- -मा ऋ ५, ५८, ५, मै ४,१४,१८.

अ-चराच(र>)रा- -रा काठ १२,२

अ-चर्मक[e]- -काय तै ७, ५, १२, २; काठ ४५,२.

अ-चारुक- >अचारुका(क-अ)-

[अ-चित्-ज्ञ]सन्[f]- -स्ना शौ २०, ३८, १२.

†अ-चिकित्वस्[g]- -त्वान् ऋ १, १६४,६, शौ ९,१४,७, पै १६, ६६,६

†अ-चित्[h]- -चितः ऋ ७, ८६, ७, १०४, १, ९, ९७, ५४, काठ २३, ११, कौ २, ४५६, जै ३, ३४,१४, शौ ८, ४, १, पै १६, ९, १, -चितम् ऋ १०, ८७, १२, शौ ८,३, २१, पै १६,८, १, -चिते ऋ ७,६१,५

अ-चित[i]- -तम् काठ ४०,५.

†१अ-चित्त[j]- -त्तम् ऋ १, १५२, ५,६, ४६, १२; -त्तान् ऋ ४, ३, १; तै १,३, १४,१; मै ४, ११, ४, काठ ७, १६, कौ १, ६९; जै १, ७, ७, -त्तान् ऋ ३,१८, २, काठ ३५, १४, क ४८,१३.

२अ-चित्त[k]- -त्तम् खि १,९,४

अ-चित्त-पाजस्[l]- -जाः मै १, ९, १[m], ५, काठ ९, ९[m], १२¶, क ८,१२¶.

अ-चित्त-मनस्[l]- -ना मै १, ९, १, ५¶, काठ ९, ९[n], १२¶, क ८,१२¶.

?अचित्तानेकम्[o] पै १९,२०,१

अ-चित्ति[p]- -त्ति. ऋ ७, ८६, ६, -†त्तिभि[q] ऋ ४, १२, ४, मै ३, १६, ५, काठ २, १५, -त्तिम् ऋ ४,२,११, मा २७,६[r], का २९, १,६[r], तै ४, १,७, ३[r], ५, ५, ४, ४†, मै २, १२, ५[r], काठ १८, १६[r], ४०, ५, क २९, ४[r], -†त्ती

---

a) विप.(रथ-); ⌊चक्राऽनेऽक्षा-⌋ द्यावाक्षामन्-, स्वधा-)। बस. अन्तोदात्त. (पा ६,२,१७२)।

b) विप.(अग्निहोत्र-,अग्निहोत्रतपनी-)। तस. उप. तृस.।

c) विप.। अ° इति स्वरः? यनि. शोधः।

d) विप. (मरुत्-)। तस. नञ्स्वरः (पा ६,२, २)।

e) विप.। बस समासान्त· कप् प्र. उसं. (पाग ५,४, १५१)। कपि उपान्त्यस्वरे प्राप्ते (पा ६,२,१७४) कपि पूर्वम् (पा ६,२,१७३) इत्युक्तः स्वरः पूर्वविप्रतिषेधेन लब्धावसरः।

f) नाप. (अविचलित-मुख-) । कस. सामान्य. समास स्वरः। पूप. तस. नञ्स्वरः।

g) तस. नञ्स्वरः । उप.<√कित् + क्वसु: प्र.। √चित् √कित् इत्येतयोरैक्यमिवाविष्टमानाः पाश्चात्या· √चित् इत्यस्मादेव मौलिकत्वेन प्रतिपन्नादत्र चान्यत्र चैवंजातीयेषु प्राति. निष्पत्तिमाहुः।

h) विप.। बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)। उप. √चित् + भावे क्विप् प्र.। यत्तु कैश्चित् √चि इत्यतोऽपि निष्पत्तिरुक्ता भवति तद्विस्तरः साक्षेपः वैश. द्र.। एवं तु. २चित्- इत्यत्रत्यं टि. अपि।

i) तस. उप. भाप. <√चि (चयने)।

j) विप. (ब्रह्मन्-, तन्यद्रु- प्रभृ.) । तत्पुरुषबहुव्रीहिसमासाभ्याम् औभयविध्येन विग्रहे संभवति क्रमश तस. परादिश्छन्दसि (पा ६,२,१९९) इत्यनेन, बस. च नञो-जर° (पा ६,२,११६) इत्यत्रोपसंख्यानाद् वा स्वरो व्याख्यातव्य.।

k) विप.। बस. अन्तोदात्त. (पा ६,२,१७२)।

l) व्यप. (ऋषि- ⌊तु. BW. प्रभृ.⌋) । तस. नञ्स्वरः (पा ६,२,२)। उप. बस.।

m) =सपा. शांश्रौ १०,१८;४। तैआ ३,५,१ वैगृ ५, ४ . १२ अच्युतपाजा. इति पाभे.।

n) =सपा. शांश्रौ १०,१८,४। तैआ ३,५,१ वैगृ ५, ४ : १२ अच्युतमनाः इति पाभे.।

o) अत्येनं नेषत (एनम्, अति·· नेषत) इति शोधः (तु. शौ ६,११०,२ BAK. टि. च)।

p) भाप. (ऋ ४,२, ११, मा. प्रभृ), नाप. (⌊तद्वति वृत्तिरिति कृत्वा⌋ विक्षिप्तपुरुष-) । तस. नञ्स्वर (पा ६, २,२)।

q) सपा. तै ४,७,१५,६ अविद्वांसः इति पाभे.।

r) सपा. अचित्तिम् <> अचित्तीः <> अरातीः पै ३,३३,६ इति पाभे.।

ऋ ४, ५४,३, ७,८९, ५ª, तै ३, ४, ११,६ª, ४,१, ११, १, मै ४, १०, ३, १२, ६ª, काठ २३, १२ª, -त्ती ᵇ शौ २, ६, ५, -त्या शौ ५,१७,१२-१७, ३०, ३, ३१, १०, ६, ५१, ३‡ª, १२,४, ५१, ५२ᶜ, पै ९, १३,३,१५,८, १६,३७,७, १७, २०, ११,१९, ४३, ५‡ª, २०, ५०,४

अ-चित्र[d]— -त्रम् ऋ ६,४९, ११, -त्रे ऋ ४,५१,३.

अचिष्टु[e]— -ष्टु[f] मा २०, ४४, का २२, ४, ९, मै ३, ११, १, काठ ३८, ६, -ष्टुम्[f] खि ५, ७,१, १०[g], मै ४,१३,२; काठ १५,१३.

?अचिष्याम[h] मै ४,१२,४‡

अ-चेतस्[i]— -तसः ऋ ७,१८, ८, पै १७, २०, १२ᶜ, -तसम् ऋ ७, ६०, ६, ७, -ता ऋ १, १२०,२.

अ-चेतान[j]— -नस्य ऋ ७,४,७

अ-चोदत्[k]— -दते ऋ ५, ४४, २, खि ४,९,५.

†अ-चोदस्[l]— -दसः ऋ ७, ७९, १, कौ १, ५५५, जै १, ५७, २.

अच्छ, अच्छा[m] ऋ १, २, २, ६, ६[n], ४४, ४, १०१, ८, १०५, १४, १२९, ५, १३०, १, ५, १३२, [५, १३९, १], १६३, १३, १६५,४,१३, १४, १६७, २, १७३, ११, १८६, ६, २, १९,२;३, ३९,१, ३,१,१;४,३; १५,५, १९, २, ३३,[५ᵒ,५५, ३ᵖ, ६, ४९,४],३९,१ᵠ,५४,५; ६१, ५,४,१, २, १४, १, २०, २,२१,४, २४,८,२९, ४, ३४, १, ३,३८, ५, ४४,५, ४५, ७, ५, १,१; ४, २५, १ʳ, ४१, १४ˢ, ४२, १५, ४५, ९ᵗ, ५२, १४, १५,५९, ६ᵗ,७४, ३, ७६, १,६, ६, १, १६, १२ᵘ, ४४ᵛ, ३०, ४, ३२, ४, ४१, १, ४४, १५, [४७,७, ८, ७१, ६; १०, ४५, ९];५१,३,६७, २; ७, १, १८,१८,४ʷ, २४,३,३४, २०ˣ,

a) सपा. अचित्ती <> अचित्त्या इति पाभे.।

b) पाभे. अचित्तिम् मा १७,६ द्र.।

c) सपा. अचित्त्या <> अचेतस इति पाभे ।

d) नाप. ([अचायनीय-] तमस्-)। बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)।

e) परोक्षनिष्पत्तिकं प्राति । < √अच् इत्यर्थाश्चः । नञ्-पूर्वाच्च + √चि इति वा < √अञ्च् इत्यस्माद् वेति उ च म. च । अ-पाक- इति नञ्-तत्पुरुषस्य साहचर्याद्त्रापि अ-चि° इति तस एव तु संभाव्येत।

f) सपा. परस्परं पाभे.। g) अचिष्टम् इति मुपा.।

h) अभिष्याम इति शोध. (तु. सपा. ऋ १,१०५,१९)।

i) विप.। शेषम् d टि. द्र.।

j) तस. नञ्-स्वरः (पा ६,२,२)।

k) तस. नञ्-स्वरे (पा ६,२,२) प्राप्ते अन्तोदात्तः उसं. (पा ६,२,१६०)। उप. < √चुद्। ?ORN [पक्षे] बस. उप. भाप. इति ।

l) विप. (इन्दु- [=सोम-विन्दु-])। उप. < √चुद्। शेषम् अ-चेतस्- टि. द्र.। = अच्छो(च्छ-ऊ)धस्- इति कृत्वा उप कर्तरि < √*ऊध् [सुतौ] इति मतम्।

m) आभिमुख्येऽर्थे प्रत्यर्थे च अव्य. (तु. या [५,२८] प्रमृ.)। आद्युदात्तत्वं साहितिको दीर्घश्च (फि ४,१२, पा ६, ३,१३६)। n) आप्तुमित्यर्थे अव्य. (तु. स्क. सा, वैतु. वें अनूषत- इति क्रियया योगमाह)।

o) तु सा. PW.; वैतु. या [२,२५], वें. GW. प्र··· अच्छा ···अह्व इति।

p) अच्छा > पपा. अच्छ इति । पूर्व्याणि इति द्वि. युक्त कप्र. इति वें. सा. PW. प्रमृ.। अच्छ- [=स्वच्छ-] > च्छा(द्वि३) इति मतं भवति (तु. सस्थ. टि. १शुमि-)।

q) आ···जिगाति इति क्रियया योगं वष्टि PW.। किन्तु मतेरागमनस्य, इन्द्राभिमुख्यार्थविशिष्टत्वस्यात्र प्राधान्येन श्रावयितुमिष्टत्वात्तथात्वस्य चासमासाङ्गभूतेनैव सुतरा वक्तु योग्यत्वात् कर्मवचनीयता समुचिता द्र.।

r) देवम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. GW. प्रमृ. च अच्छा···गासि इति)। s) २अप- > अपः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. आ···वोचम्)।

t) तु. q टि. । अत्राप्याभिमुख्यार्थस्य श्रावणे मन्त्रस्वारस्यात्तस्य च कर्मप्रवचनीयतायोगेन सुसाधत्वात्तथात्वं निरदेशीति दिक् (वैतु. PW. GW. प्रमृ. गतिरिति)।

u) तु शब्रा १,४,१,२७; तैब्रा ३,५,२,२ ; वैतु. सा. GW. च उत्तरेण विवाससि इति क्रिप. योग इति ।

v) तु. सा.; वैतु. GW. याहि इति क्रिप. योग इति चिन्त्यम्। तस्य तदुत्तरेणाऽऽशा विशिष्यान्वयप्रतीतेः।

w) आ···गन्तु इति क्रियया योग इति GW.।

x) आ···गमन्त्वि इति क्रियया योग इति GW.।

५,७, ७[a], ९०, [१[b] (१, १३५, २ ८,८२,५)] ९२,३[c]. ८, २, २८,५,३३. १६, १०, २२, ८, ३३, १३[d]. ८८, ६. ९३, २३, १०२ [७(५, ७, १)]. १०३, २९,९, ९, [(३८, १) ५७, १], ६४, १६ ६६. [११, १०७, १२]. [१२ (६४, १४)], ६८, १[f], ६९,९[g], ८१, २८.९१, १, ९५, ३,९७,८; २५. १०८, २, १०, १,७,२६, १: ३०, १५ ३२, ५; ४३, १[h] ४५, ९, ४७,६, ११२,४, १४३,५, खि १,४,८; २,७,४, ३,१०, १, ६, † मा १२,२६, १५. २४. २०, ४९, २७,२७[e], २९, २४, ३३, ५५,७८, †का १३,२, ९, १६, ५,५.२२,५, ३ २९,३,४[e], ३१, ३, १३, ३२, ५,१. ६,९, †तै १,१,२, १$ २, २, १२,८, ४, २, २,३, ३, १३,६, ४, ४, २, ६, ७,५, मै १, १,२, ६, ४¶ २, ७, ९. १३,७†, ३,९, २¶, †४,१, २,१०, १, ६[g] ११, २. ३[g], १४, १८: काठ १, २, २, १५,९,१८†, १०,१२. १६, ९. ३१, १, ३५, २. ३८, ७, ४६, ३. क ४७, १ †कौ १, २१, ७३, १५१, ३७५ †, ४५९, ४६१,५१४,५४३,५४४, ५६३, २. ८, ९, १२, ४३, ११७, २२९. २९६, ४६७, ७३४†[i], १०९६, ११०२,११११. † जै १,३,१; ८,१, १६,७, ३९,६†, ४८, ३,७, ५३, ४, ५५, १०, १२,५७,८, ३,१,१०. ११, २, ३,१२,४. २०, १३, २४, १२. ३५, २, ५३, ७, ८, ५९, २ ४,५,३, ७,५, शौ ६,३९, २[j], ११, १,२. १३, २, ४६ २०, १७,१,४६,१, ७०, २†, १४३, ५†, पै १, ५१, ३, १६, ८९, २†, १८,३,६‡[k],२५,६†, १९, १०, ८[l], २०, १८, ३†, ५१, २†

अच्छ√द्रु, अ॒च्छ · द्र॒वताम् ऋ ३,१४,३.

अच्छ√धन्व्, अ॒च्छ···धन्वाति ऋ ३,५३,४.

अच्छ√नक्ष्, † अ॒च्छ· ·· न॒क्षते ऋ ६,२२,५, शौ २०,३६,५

अच्छ, अच्छा√नी, † अ॒च्छा··· नयन्ति ऋ ९, ८७, १, कौ १, ५२३,२,२७, जै १,५४, १, ३, ३, ६. अ॒च्छा ··नयतु ऋ ४, १, १०, †अ॒च्छा ··नयन्तु ऋ १,४०, ३, मा ३३, ८९, ३७, ७, का ३७,१,७, मै ४, ९, १, कौ १,५६, जै १,६, २, अ॒च्छ ·· ·नयतम् ऋ २, ३९, ५, अ॒च्छा ···नयत[1] ऋ ५, ५५, १०, काठ ८,१७†

†अ॒च्छ···नेषि ऋ ८,१६,१२,

---

[a]) सू॒रीन् इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु. वें . वैतु सा PW. GW. प्रभृ. आ॒ ··जिगात इति क्रियया गतित्वयोगम्मव । पार्थक्येनान्वयवादी सा.)।

[b]) पूर्वेण याहि इति क्रियापदेन युक्तमिति वे सा.। तद् विमृश्यं भवति। तथात्वेऽग्याङ्पूर्वत्ववनोऽर्थस्य प्रकरणापेक्षितस्याक्षेपसाध्यत्वाद् व्यर्थप्रयामादित्यर्थ· (तु. ऋ ६, १६,४४)।

[c]) दाश्वांसम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु वें , गति पूर्वेण यासि इति क्रियापदेनाभिसंबद्धं सा आह ; प्र इति स्पष्टं श्रावितमुपमं तु स विस्मरतीति चित्रम्)।

[d]) वैतु. उत्तरेण शृणवत् इति क्रियया योग इति वें. सा. GW. च।

[e]) सपा. कौ १, ५१; २, ८६७ जै १,५,७, ४,२१,५ इन्द्रः इति पाभे.।

[f]) प्र√स्यन्द् इत्यनेन गतित्वेन योग इति GW. प्रभृ. च। शीघ्रगमनमात्रे धेनुभिरौपम्यस्य श्रूयमाणत्वात् प्रस्यन्दाऽऽस्यन्दनयोर्यथा मन्त्रस्वारस्यं भवति न तथा देवम् अ॒च्छ प्रस्यन्दने, अथवाऽच्छाऽऽस्यन्दने। अतो धात्वर्थमात्रद्योतिकायामकर्मिकायामिव क्रियायां तद्द्वारा कर्तुरीप्सितलक्ष्यसमर्पणार्थं देवं प्रति सा क्रिया प्रवर्त्तत इत्यात्मको वाक्यवृत्तिविशेषकरो नूतन इवाऽऽकारविस्तर. द्र. (तु. सा)।

[g]) तु नापू टि। तत्रोक्तदिशाऽत्रापि मुख्यायाः सोमकर्तृकाया क्रियायाः शीघ्रगतिमात्रसमर्पणे निदर्शनं ज्ञापकीकृत्याऽकर्मको योगः द्र.। ततश्च कलशान्···अ॒च्छ इत्याकारक आनुषङ्गिको विस्तर इत्युक्त भवति (तु सा.)।

[h]) इन्द्रम् इति द्वि युक्त. कप्र. (वैतु. उद्गी. वे. सा. अनूषत इति योगमिच्छन्तः)। [i]) तु टि. ऋ ६,१६,४४।

[j]) अ॒च्छा नः > सपा. पै १९, १०, ८ अच्छा वयम् इति, पै १९,८,९ ह्वयन्तः इति च पाभे.।

[k]) सपा. ऋ १०,८५,३० विभे।

[l]) अभिनयननिर्णयनयोर् वस्त्वोऽहतिविषययोः प्रतियोगित्वेन श्रवणे मन्त्रस्वारस्याद् गतित्वकल्पना साधीयसी (वैतु. वें. सा. GW. प्रभृ. कर्मप्रवचनीयतायोग इति)।

शौ २०,४६,३; अच्छ···नेषत् ऋ १,१४१,१२.

अच्छ, अच्छा√या, ¶अच्छयाति तै ६, १, ९, ३[?]; ४; अच्छ · याति ऋ १, १२३, ४,९, ९६, २, अच्छा···याथ ऋ ३, ३३, २, अच्छयाहि ऋ १, ३१, १७, अच्छ ·याहि ऋ ३,३५, १[a], †अच्छा ··याहि ऋ ७, ९, ५, २३, ४, मा ३३, १८, ७०, का ३२,२,१, ६,१, मै ४, १४, ११, शौ २०, १२, ४, अच्छा···याहि ऋ २, १८, ७, ९,९७,६.

अच्छा·····अयासम् ऋ ३, ३३,३.

अच्छा√गम्, अच्छागच्छति ऋ १,४१, ६.

अच्छागमेम ऋ ४,५,१३.

अच्छा···गन्तु ऋ ५, ४३, ८,

अच्छा ··गन्तम् ऋ १,१५१,७.

अच्छा√गा, अच्छा · जिगाति ऋ १०,६,४, †अच्छाजिगासि ऋ ३, २२,३, मा १२,४९, का १३,४, ५, तै ४,२,४, २, मै २,७, ११, काठ १६,११, क २५,२, अच्छा ···जिगातम् ऋ २,२४,१२.

†अच्छा···गात् ऋ १, १०४, ५, ३, ३१, ६; मा ३३, ५९, का ३२, ५, ५; मै ४, ६, ४, काठ २७, ९, †अच्छागु· ऋ ३,४२, ३, शौ २०, २४,३, अच्छा···गा ऋ ४,१६,९.

अच्छा√चर्, अच्छा·· चरन्ति ऋ ३, ५७, ३, † अच्छा··· चरन्ति ऋ ८, ६०, २, कौ २, ९०३, जै ४, २५, ५, शौ २०, १०३,३, अच्छाचरामसि ऋ ९, १,५.

अच्छा√नश्, †अच्छानक्षि ऋ ५, २४, २, मा ३, २५, १५, ४८, २५, ४७, का ३, ३, १७, १६, ५, ३०, २७, १५, २, तै १, ५,६,३, ४,४, ४, ८, मै १, ५,३, काठ ७,१, कँ ५,१, कौ २,४५८, जै ३,३४,१६.

अच्छा√वच्, अच्छा···विवक्ति ऋ ७, ७२, ३, अच्छाविवक्मि ऋ ३, ५७, ४, ४, २०, ५[b], अच्छा···विवक्मि ऋ ७, ६७, १, अच्छा·· वोचे ऋ ७, ९३, ७, अच्छा-वोचे ऋ ६, ५१, ३, अच्छा-वोचेय ऋ ४, १, १९; † अच्छा-वोच ऋ ८, ७५, २, तै २, ६, ११, १, मै ४, ११, ६; काठ ७, १७, अच्छा · वोच ऋ ६, २, [११, १८,६ (१५, १५)], खि २, ६, १, १९,७,५, ८,५, अच्छा··· वोचम् ऋ ५,४१,१४.

†अच्छा···ऊचिषे ऋ ३, २२, ३, मा १२, ४९, का १३,४,५, तै ४,२,४,२, मै २,७,११,काठ १६,११, क २५,२.

अच्छा· ····वक्ष्यते[c] ऋ १, १४२,४.

¶अच्छा-वाक[d]- -०क खि ५, ७,५,१०$; -क तै ७,१,५,५, -कम् मै ३, ९, ८, काठ २६, ९, क ४१,७, -कस्य मै ४,४, ८, काठ ३४,१६, -काय तै १, ८,१८,१, मै ४,६,५[२].

¶अच्छावाक-साम[e]- -मम्[f] तै ५,४,१२,३[२].

¶अच्छावा(क्य>)क्या[g]- -क्या मै ४,४,८, काठ २६,९, क ४१, ७, -क्या मै ३,९,८,

†अच्छो(च्छ-उ)क्ति[h]- -क्तिभिः

---

[a]) तु. सस्थ. टि. आ · तिष्ठ ।

[b]) तु. PW. GW प्रभृ, वैतु. वें. सा. इन्द्रम् इत्यन्वित कप्र. इति ।

[c]) कर्मणि यक् प्र. (पा ३,१, ६७)। यश्चात्र संप्रसारणाभाव इव प्रतीयते तदर्थं पाप्र. संप्रसारणे कृते वा च्छन्दसि (पा ६, १, १०६) इति पूर्वरूपविकल्पे यण् (तु. सा.)। मतेरच्छोक्तिसाहचर्यस्य श्रुतौ प्रसिद्धत्वात् (तु ऋ १,६१, ३ प्रभृ)। अच्छा-वञ्चनस्य चाश्रुतपूर्वत्वाद् अच्छा√वञ्च् इति याऽर्वाक्तनी कल्पना भवति (तु. GW. प्रभृ.) साऽक्षोदक्षमैव भवति । सुजिह्व- इत्यतेदप्याऽराध्य-विशेषणत्वेन श्रूयमाणम् अच्छोक्तेरेवाऽऽराधनोपयिकता संकेतयेद् आराध्यप्रियत्वादिति दिक् । अच्छा इति कप्र. इति वें सा. इहानुसंधेयौ ।

[d]) = ऋत्विग्-भेद- । गत्युत्तरकृत्स्वर. प्रकृत्या (पा ६, २,१३९)। उप. अण् प्र. । कुत्वार्थं च न्यङ्क्वादिगणे उसं (पा ७,३,५३) । यत्तु भा (तै १,८, १८,१) घ. प्र. इत्याह तन्मृग्यमूलम् । करणाधिकरणयोरेव तद्भावात् ।

[e]) नाप. ([अच्छावाकमभिगीयमान-] संकृत्याख्य-साम-विशेष-)। तस । शेषम् अग्निष्टोम-साम- इत्यत्र टि. द्र. ।

[f]) सपा माश १३,३,३,६[२] °साम इति पाभे. ।

[g]) विप । तस्येदमीय यत् प्र. । तित्स्वरः ।

[h]) गतिस्वर (पा६,२,५०)। यत्तु सा. (ऋ १,६१,३) कप्र. इत्येवं विवृणोति, बस. इत्येवं च पूप. प्रकृतिस्वरं

ऋ १,६१,३,१८४,२; ८,१०३, १३; शौ २०,३५,३; -कौ ऋ ५,४१,१६[२].

१अच्छा √वद्, अच्छावदामसि मा १६,४; का १७, १, ४, तै ४,५,१, २; मै २, ९, २; काठ १७,११; क २७, १; शौ १९, २,३, पै ८, ८,९; १४, २, ६; १५, १५, ४; १७, १३, १०; २०,२७,७, अच्छा···वदामसि ऋ ८, २१, ६, अच्छावदामः ऋ १०, ८८, १४, †अच्छावद ऋ १, ३८, १३; ५, ८३, १; ८, ५१,३; १०, १४१, १, खि ३,३, ३; मा ९, २८; का १०, ५, ४; तै १, ७, १०, २, मै १, ११, ४; काठ १४, २, क २९, २, शौ ३, २०, २; पै ३, ३४, ३; अच्छा···वद पै ७, १२,७,

२अच्छा(च्छा-आ) √वद्, अच्छा(च्छ-आ)वदामि शौ ६, ५९, ३; पै १९, १४, १२, अच्छावदामसि शौ ६, १४२, २; अच्छा (च्छ-आ) वदामसि शौ ७, ३९,३, ८, ७, १, १०, १०,४,१२,१,२७; पै १,२९,१, ३, २९, १; ५, १, ६; ७, १२, १, १६,१२,१, १०७, ४; १७, ३,८.

अच्छा √वह्, अच्छा · वहेयु ऋ ६,३७,३[a].

अच्छा √वृत्[b], अच्छा ··ववृतीय ऋ १,१८६,१०.

अच्छा √सृ, अच्छ···असरत् ऋ ९, ९७, २; †अच्छा··· असर[c] ऋ ९, ११०, ४, कौ २,८५८.

अच्छा √ह्वे > φअच्छा-हूत- -तः ऋ ४,१५,७.

१अच्छे(च्छ, च्छा √इ), ¶अच्छैति तै २, ४, ९, ३, १०, ३; ५, २, ६, ५, १, ८,१; ६, ३ ३, १[२]; ४,३, ३[२], मै २,१, ८, ४, ८[२]; ४,१,२; ५, २[५], काठ १०, ११, ११, १०; २४, ३, २६, ३; ३१,१; क ३७,४; ४७, १; ¶अच्छैति मै ३, ७, ६, ४, ५, २, †अच्छ ··एति ऋ १०, ३०, ६; काठ १३, १६, अच्छा···एति ऋ २, ३६, ६, ७, ३, ३[d]; अच्छ···एति[e] मा २७,१४, का २९,२, ४, तै ४, १,८,१, मै २,१२, ६, क २९, ५, शौ ५,२७, ४; पै ९,१, ३; अच्छयन्ति मै ३, ७, ८[२]; काठ २४,६[२], क ३७, ७[२], अच्छ··· यन्ति ऋ ५,४७, ६; काठ १८, १७[e], †अच्छा···यन्ति ऋ १, ७१, ३; ७, १०, ३; मै ४, १४, ३; अच्छा···एषि‡[d] कौ २, ५७१; जै ३, ४६, ६; अच्छ···एमि तै २, २, १२, ३‡[f], अच्छेमः मा ११,१६; का १२,२,५, तै ४,१,२,२; ५,१, २,४; मै २, ७, २; ३, १, ३; काठ १६,१,१९,२, क २९, ८; अच्छा[१]···एतु ऋ ७, ३६, ९; † अच्छा···यन्तु ऋ ८, २३, १०; ७१, १०, कौ २, ९०४; जै ४, १४, ६, †अच्छ···यन्तु ९, १०६, १; कौ १, ५६६; २, ४४, जै १, ५८,१; ३, १६, ५; ५९,३; शौ ३,४, ३, पै ३, १, ३, अच्छेहि मा ४, २०, का ४, ६,५, तै १, २,४,२; ४, १, २, २,५,१, २,४, ६, १, ७,७, मै १,२, ४, ३, ७, ६, काठ २,५, २४, ३, क १, १७, ३७, ४; अच्छा···इत ऋ १०, ३०, २, अच्छ · इतन[g] ऋ ३, २९, ९,

समादधाति तद् व्याहतत्वाच्चाऽलक्षणत्वाच्च दुरन्वयत्वाच्चातीवाऽप्रमाणम्।

[a]) सस्थ. टि. अभि द्र.।

[b]) अभिप्राप्तौ तात्पर्यम्।

[c]) तु. ऋ ९, ६८, १, ८१, २ टि. यद्-वैपरीत्येनेह गतित्वयोग आस्थीयते। सनिष्यदत् सोमः सदा वाजाभिमुख्येन सरतीति वाजस्य कर्मण साक्षात् क्रिययेप्सिततमत्वेन श्रवणं प्रतिभाति। ततश्चाभिमुख्यार्थस्य गुणभावस्तद्वाचकस्य गतित्वाङ्गीकाराद् आपततीति किमु वक्तव्यम्। कर्मप्रवचनीयतादर्शी सा. द्र.। अच्छा सनिष्यदत् इति योगमुशान्तः वें. GW. प्रभृ. तु चोद्या भवेयुः। मूलार्थस्य पदवृत्तिसमर्पितत्वात् √स्यन्द् इत्यत्र गतित्वयोगस्यान्यथासिद्धत्वाद् वाजप्राप्तावाभिमुख्यार्थस्य च विशेषाधायकत्वात् √सृ इत्यनेन गतित्वयोगस्य चरितार्थत्वादिति दिक्।

[d]) सपा अच्छा ··एति <> अच्छा···एषि इति पाभे.।

[e]) सपा. अच्छ···एति <> अच्छ ··यन्ति इति पाभे.।

[f]) अच्छ ··एमि इति सतः पाठस्य स्थाने सपा. ऋ ८, ४८,१० एम्यायुः इति पाभे.।

[g]) अद्रोघाविता टि. द्र.।

अच्छ...अयाम ऋ ५, ४५, ५,
अच्छैताम् मै ४,८,१.
अच्छे(च्छ-इ)त[a]- -तः मा ८, ५४; का ९,७,१, ते ४,४,९,१, काठ ३४,१४
¶अच्छे(च्छ-इ)त्य[b]- -त्य मै ३, ९,२.
२अच्छे (च्छ-आ √इ), अच्छा-(च्छ-आ)यन्ति शौ १२,४,१४, १५.
?अच्छंवषट्कार[c]- -रम् क ३५,७
¶अ-च्-छन्दस्क[d]- -स्कम् मै ४,७, ५, ६
¶अ-च्-छन्दोम[e]- -मम् तै ७, ३, ६, २, ८, २, ४, १, २; २, ३, ६,२.
¶अ-च्-छम्बट्कार[f]- -रम् तै १,५, ७,६, २,३, ६, २, ४, ११, ५, ५,११, ४, ६, २, ५;७, ६, ५, ४, ७, ४, मै १, ५, ५, काठ १२, ४, १३, १०; २३, १, -राय मै २,४,५,३,१०,१, ४, ५,१.
?अच्छ(र >)रा,ला[g]- -राभि· काठ ५३, ३[h]; -लाभि तै ५, १३,१
अच्छा अच्छ द्र.
अ-च्-छाय[e]- -य. ऋ १०, २७, १४.
अ-च्-छिद्यमा(न>)ना[i]- -नया ऋ २,३२,४, तै ३, ३,११,५, मै ४, १२, ६, काठ १३, १६, शौ ७,५०,१, पै २०, १०, ८, -ना शौ ८,२, १, पै १६,३,१.
अ-च्-छिद्र, द्रा[j]- -द्रम् ऋ २, ३, ८, ५, ६२,९; ६, ४९, ७, ८, २७, ९[j], खि ५, ७,१, ९, तै ४, १, ११, २; मै ३, ६, ३¶; ४,४,२¶, १३,२,१४, ३; १०; काठ १५, १३, १७, १८; ३१, १४$; पै १९, ४२, १४; -द्रस्य ऋ ६, ४८, १८; -द्रा ऋ १, ५८, ८ (४, २, २, ६,५०,९)]; १६२, १८, २, २५, [५, ३,१५, ५], मा २५, ४१, तै ४, ६, ९,३, ५,६, ८, ६$[k]; काठ ४०, ६[2] $, ४६, ५, -द्रा ऋ १, १५२, १, तै ५, ६,८, ६?[k], मै १,३, ३५; ३,२,८¶,४,१४,१०†, -द्राम् तै १,५, ११, ५, मै २,३, ८[1], १३, २, काठ १२, ९[1], पै २, २०,१, -द्रे खि ५, ७, ५, ३; मा ११,३०, का १२, ३, ३, तै ४,१,३,२, मै २,७,३; ४, १३, ४, काठ १६,३, २१, १९, ४[2]; क ३०, २[1], -द्रेण मा १,

[a]) अनन्तरगते· स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२, ४९)। उप. कर्मणि क्तः।

[b]) क्यपः पित्त्वान् निघाते उप. धास्व. प्रकृत्या (पा ३,१,१०९; ६,२,१३९)।

[c]) समानार्थकप्रकरणसाक्ष्यात् मुग चिन्त्य. स्यादिति प्रतिभाति (तु सस्थ. काठ २३,१)। एवंप्रकारकाय पाभे. तु. गोब्रा २,१, ११ यत्र छम्बट् कुर्यात् इत्यस्य अच्छंवषट् कुर्यात् इति पाभे. उपलभ्यते (तु. टि. वैप२ छम्बट् √कृ)।

[d]) विप (लोक-)। बस. समासान्त कप् प्र. (पा ५,४, १५४)। कपि पूर्वम् (पा ६,२,१७३) इति स्वर. द्र.।

[e]) बस. अन्तोदात्तः (६,२,१७२)।

[f]) छम्बट् √कृ > भावे °कार- इति मूलत. सत· क्रियाविशेषणत्वेन योगाद् द्वितीयैकवचने प्रयोग उताहो णमुलन्तं रूपमव्ययमिति विवेक्तुं दु शकम्। नञ्-समास-तत्स्वरविशिष्टतयैव श्रुत्युपलम्भात्। नञ्-समासाभावपक्षे अच्छम्बट् इत्यव्ययमुपपदीकृत्य प्रयोगं निष्पादयता (तु. Pw. प्रमृ.) तु प्रथमे कल्पेऽन्तोदात्त: (पा ६,२, १४४) स्याद् द्वितीये चोपोत्तमोदात्त: (पा ६,१,१९३) स्यादिति विवेक सुलभ द्र।

[g]) √ऋच्छ् + अर. प्र (पाउ ३, १३१) तत्स्वरश्च। अत्रैतत्-सदृशं प्रातिपदिकत्रितयमपरमपि द्र.। तद् यथा अच्छ(ल >)ला- इति, ऋक्ष-(ल >)ला- इति ऋच्छ(र >)रा- इति च। सर्वाणि चैतानि चत्वारि स्वरूपाणि ऋक्षर->रा- इति मूलत सत. पञ्चमस्य प्राति. प्रादेशिकविकारमात्राणि द्र। भाषासंक्रमे ऋक्ष->ऋच्छ-ऋक्ष->अच्छ- इत्याकारकस्य, र>ल- इत्याकारकस्य च परिवर्तनस्य सुप्रसिद्धत्वान्नेह बहु वक्तव्यं स्यात्। एतानि प्राति यस्था. द्र.।

[h]) सपा. मै ३, १५. ६ अत्सराभि इति, मा २५, ३ का २७,३,१ ऋक्षलाभिः इति च पाभे.।

[i]) तस. नञ्स्वर (पा ६,२,२)।

[j]) =सपा. ऐब्रा ८,२७[1]। मंब्रा २,८,३,४ अच्छिद्रा. इति पाभे।

[k]) °द्राः इति पाठ? °द्रो (द्रा-उ) शि° इति शोध· (तु. सस्थ. टि. उशिजः; वैतु. भा [पक्षे], सा. च उशिज· इत्यस्य विशेषणमिति कृत्वा पपा. एव साधीयान् इति मन्वानौ)।

१२, १६,२०, ३१[२],४,४, १०, ६; का १,४,१,५,७, ७, ४,१०, ३[२], ४,२,२. ११,४, २, तै १, १,५,१,१०,३, २,१, २. मै १, १, ६,९,२,१, २,३,८[३] ६, ८, ३, ६,३[२]¶. ४,८, २[२]¶, काठ १, ५, २,१, १२, ९[२] १५, ६; २३,१, क १,५,१३,३५,७. पै २०,८३,५.

अ॒च्छिद्र-तनु[a]– -नु मै १,१,३.

¶अच्छिद्रे॑(द्र-इ)ष्का[b]– -का मै ३, २,८

अ॒च्छिद्रो॑(द्र-ऊ)ति[c]– -ति ऋ १, १४५,३.

अ॒च्छिद्रो॑(द्र-ऊ)ध्नी[d]– -ध्नी ऋ१०, १३३,७.

¶अ॒-च्-छिद्रत्व[e]– -त्वाय मै २,४,२, ३,८,७,१०,४[२]; काठ १२, १२, २२, १३: २३, १; क ३५,७.

अ॒-च्-छिन्न[f]– -न्न॰ तै १, ३, ५, १[g],९,२, ६,३,९, ३; मै १, ४, २,७, काठ ७,२, ९, क ५, २, ८, शौ १९, ५८, १ , पै १, ११०, १ ; -न्नम् मा २०, ४३; का २२, ४, ८; तै १, २, ३,३,६,१,४,९, मै १, ४, ६¶; ३,११,१, ४,८, ८¶, काठ २३, ८¶.३८, ६; क ४८, १[२], शौ ६, १२२, १ , पै २, ६० , २, १६, ५१, ५. -न्नस्य मा ७, १४; का ७,६,३, ७, ४; तै ३, २, ३, १; मै १, ३, १२; काठ ४, ४, क ३, ३; -न्ना॰ शौ १९,५८,१; पै १,११०,१

अ॒-च्छिन्नपत्र,त्रा[h]– -त्र॰ मै २, ७, १६[1], काठ १, ११; २, ७; क २, १, -त्रा[i] काठ, क १, ११[3]; -त्रा ऋ १, २२, ११; मा ११, ६१ , १३, ३०[1], का १२,६,२,१४,३,४[1], मै २,७,६; ३,१, ८¶, काठ १६, ६, १९, ७, क ३०, ५, पै १९,१, ९†.

अ-च्-छिन्नपर्ण॒[k]– -र्णेन शौ १९,३२, ७, पै १२,४,२.

अ॒-च्-छिन्नरै[l]– राय॰ क २, ९,

[a]) विर. (पवित्र-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २,१)।

[b]) कस. सामान्यः सामासिक स्वर (पा ६,१,२२३)।

[c]) विर (शिशु- [=अग्नि-])। बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

[d]) विप (गो-)। समासस्वरौ नापू टि द्र। उप. कृते तु. टि. ऊधन्- इति ऊधर्-, ऊधस्- इति च।

[e]) तस. नञ्स्वर॰ (पा ६,२,२)। उप. भावे त्व. प्र।

[f]) तस नञ्स्वरः (पा ६,२,२)।

[g]) अ॒-च्-छिन्नरै- इत्यत्र टि. द्र.। पाभे. च यथायथमनुसंधातव्यो भवति।

[h]) तस नञ्स्वर उप. च बस.।

[i]) पाभे. अखिद्रा काठ ३९,३ द्र.।

[j]) अदितिरच्छिन्नपत्रा > सपा. आपश्रौ २, ६, १ भाश्रौ २,५,१२ वैश्रौ ५,३ ' १० अदितिरस्यच्छिद्रपत्रा इति, माश्रौ १,२,३,२४ ?अदितिरशनाच्छिन्नपत्रा इति, वाश्रौ १,३,१,२४ वाग १,१२ अदितिरसि नाच्छिन्नपत्रा इति, हिश्रौ १,७, २८ अदितिरस्यनाच्छिन्नपवित्रा इति च पाभे।

[k]) बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)। उप. कस.।

[l]) अत्र शाखाभेदेन पाभे. द्र.। तद्यथा। तै १,३,५,१ अ॒-च्-छिन्न.। रायः इति पदद्वय श्रूयते। क २,९ इत्यत्र काठ ३,२ इत्यत्र च समस्तमेक पदं यथानिर्देश श्रूयते यूपच्छेदनानन्तरं तत्परिवासनकाले यजमानाशीरभिप्राया श्रुतिरेषा द्र.। पदद्वये तावद् यथाऽयं यूपो मन्त्रबलेनाऽच्छिन्नो भवति तथाऽस्माक यजमान राय उपपद्यन्तां सुवीरश्चासौ भवेद् इत्याकारिकाऽऽशीर् द्र.। यत्तु सा. अत्र राय इति द्वितीयाबहुवचनान्त पदमभिप्रयन् 'रायो धनानि यजमानाय देहि' इत्येव व्याख्यत्। तदविचारसहम्। ऊडिदम् (पा ६, १, १७१) इति विभक्तिस्वरापत्तेर्दुर्वारत्वात्। एवमेकपद्ये क २,९ इत्यत्र 'अच्छिन्ना राय इमं यजमानमुपपद्यन्ताम्' इत्याद्यर्थः द्र.। काठ ३,२ इत्यत्र तु भवति कश्चिद् अपरो विशेषः। पूर्वोक्तशाखाद्वये, अ॒च्छिन्न- इत्यारभ्य नव वाक्यं भवति। अत्र काठ. त्वावसानिक्यो॰ पदयोर्द्वयोरपि पूर्वस्यैव त्रिष्टुभाऽथवा तस्या उत्तरार्धेनैकवाक्यताऽन्वय. द्र.। एतस्माच्च भेदाद् द्विव्याख्यानम् एतत् प्राति. द्र.। तथाहि क वाक्यपार्थक्यकल्पे नञ् तस. (छिन्ना रायश्छिन्नरायस्त द्भिन्ना इत्यर्थ) अत्र छिन्न-रै॒- इत्यन्तोदात्त प्राति. उप. भवेत्। काठ पूर्वान्वितवाक्यकल्पे तु छिन्ना रायो यस्माद्' इति प्रथमं बस. छिन्न॒-रै- इत्याकारक प्राति. भवेत् ततश्च पूर्ववद् नञ्-तस. अव्यय-पूप. प्रकृतिस्वरो भवेत् (तु. पा ६,२,२)। बस. पक्षे उपसर्जनह्रस्वत्ववारणार्थम् ईयसो बहुव्रीहेः (पावा ५,४,१५६) इत्यत्र

-रायम्[2a] काठ ३,२.

अच्छु[b]- -०च्छव पै २,९१,२

?अच्छे[c] पै १, ११२,१२

१अच्छे, २अच्छे, अच्छेत-, अच्छेत्य- अच्छ √इ द्र.

अ-च्-छेदन- -नम् पै २०,४९,८

¶अच्छे(र>)रा[d]- -रा मै ४, ४, १९.

अच्छोक्ति- अच्छ √वच् द्र.

अच्य, अच्य-, अच्यमान- √अच्, ञ्च् द्र

१अ-च्युत[e]- -०त खि ७, ३, १, -त ऋ १, ५२, २, १०, १११, ३, मा २०, २७, का २२,२,४, तै १,२,६, १, काठ ३४,१¶, शौ ६,८८, ३, १९, ३३,२[f], पै १२,५, २[f], -तम् ऋ १, ५६, ५, २, ३, ३, ६, १५,१, १७,५, १०, १७०, ३, मै २, ७, १६, काठ ३९, ३, कौ २, ८०५†, जै ४, ३, ११†, शौ ५,२८,१४,१२,३,३५, पै ५, ४०,४,१७,३९,४, -ता ऋ १, ८५,४, १६७,८, २,२४, २,६, २,९, २२,६,३१, २, ८, २०, ५, १०, ६१, १०, तै ३, १, ११, ६†, शौ ९, २, १५, २०,३६,६†, पै ६,७, ४, १६, ७७, ५, -ता ऋ १०, ११८, ४, -तानाम् ऋ ८, ९६, ४, मा ७, २५, का ७, १०, २, तै १,४,१३,१, मै १, ३, १५, काठ ४, ५, २८, १, क ३, ५, -तानि ऋ ३, ३०, ४, -¶तेन काठ ६,६, क ४,५,

अच्युत-तम[g]- मम् काठ २८,१

*अच्युत-वल्ल(भ>)भा[h]- -भाम् खि २,६[१],२५.

२¶अ-च्युत[i]- -त तै २,६, ३,३

अच्युत-क्षित्[j,k]- -क्षित् मा ५, १३, का ५,४,४, तै १,२, १२, ३, मै १,२,८,३,८,५, काठ २, ९, क २,३.

अच्युतक्षित्-तम[g]- -म मा ७, २५, का ७, १०, २, तै १, ४, १३,१, मै १, ३, १५, काठ ४, ५, क ३,५.

अच्युत-च्युत्[k]- -च्युत् ऋ २, १२, ९, शौ ५, २०, १२, २०,३४, ९†, पै ९, २४, १२, १३, ७, ९†, -०च्युत् ऋ ६,१८,५.

√अज्(वधा), अजति ऋ ६,६६,७, अजन्ति[l] ऋ ९, ९१, १, अजामसि पै ११, २, १०, अजन् पै ९, १९, २, अजतु शौ ८, ६, १९, पै १६, ८०, १०, अजताम् पै २०, ३८, ९, अजन्तु शौ ८,५,५ ६, पै १६, २७,५, ६, अज(>जा) ऋ १, १७४,३, शौ ४,३७,२, पै १३, ४, २, १५, २०, ६, १७, १३, २, अजध्वम् ऋ ६, ४८, ११[m], अजाव ऋ १,१७९, ३[n], आजः ऋ ७,५,६, आजतम् ऋ १,११२,१६

अजुः[o] ऋ ५,६,१०.

उसं द्र । विवेकभूयिष्ठापेक्षो विषयः पुनरपि वैश. प्रभृ द्र ।

[a]) सपा. °रायः इति शोध. (तु क २,९) ।

[b]) =यातुधानाधिपति-। व्यु ? तु सप्र. शौ २,२४ पै २, ४२ ।

[c]) पाठ ? यथानिर्देशं वा इति ते इति पृथक् पदे इव भवत. । तत ऊर्ध्वं तानि इति अच्छे इति द्वे पदे स्यातामुताहो एषां चतुर्णां पदाना स्थाने वाते तान् यच्छे इति पदत्रयी स्यादिति संदेहो भवति । प्रथमस्य कल्पस्यापेक्षया द्वितीय साधीयान् प्रतीयते । अर्थस्य स्फुटत्वविशेषसौकर्यात् । एव च सति मुपा. यथावत् संशोधनीयः कल्पद्वयापेक्षया √अच्छ्, इति √यच्छ् इति च विकल्पकल्पने तत्त्वं द्र. ।

[d]) विप (२अप्-) । उस. । यनि. अङ्गोरा- इति शाखीय. वावि द्र. (तु.Sch. भू २९,२)। =अच्छेर- इति SBW. । व्युत्पत्तिस्तु विस्पष्टेतरत्वाद् विमर्शमपेक्षते ।

[e]) विप., व्यप. (विष्णु- [खि.]) । तस. अव्ययपूप. प्रकृतिस्वर ।

[f]) सपा. शौ ५, २८, १४ अच्युतम् इति, खि ४,६,९ धरुणम् इति च पाभे. (तु टि. धरुणम् खि) ।

[g]) तमप पित्त्वान्निघाते स्वरस्तदवस्थः ।

[h]) विप. (लक्ष्मी) । बस. पूप. प्रकृतिस्वर । °त-व॒° इति स्वर ? यनि. शोध (तु. तत्रैव माधव-प्रिया-) ।

[i]) विप (पुरोडाश-) । बस. अन्तोदात्तः (पा ६ २, १७२) । उप भावे क्त.प्र. । आद्युदात्तत्वान्तोदात्तत्वयोस्तात्पर्यं तावदेव साम्य यावत् अप्रतिहत-प्रतिघातरहितेत्येतयोस्तत्पर्यायभूतयो शब्दयोर्मध्ये भवति । एवं तयोः सामान्येनाऽनर्थान्तरभूतार्थवाचकत्वे सत्यपि सूक्ष्मो भेदो भवति ।

[j]) उस. √क्षि (निवासे) + क्विप् प्र. ।

[k]) क्विबन्त-कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

[l]) सपा कौ १,५४३ जै १,५५,१२ मृजन्ति इति पाभे. ।

[m]) सस्थ. उप आ...सृजध्वम् टि. द्र. ।

[n]) तु. सस्थ. टि. अभि । [o]) तु. टि. अजुर्यमुः ।

अज्यसे ऋ ६, २, ८ [अनु°, अप°, अभि°, अभ्या°, अव°, आ°, उद्°, उप°, उपा°, निर्°, प्र°, वि°, सम्°]

अज्- पृतना°, १अज- निर्°.

अजन्- अप°

अजन- गो°.

अजनी- अश्व°, आ°, मन्द्र°.

अजिर,रा[a]- -र ऋ ६,६८,३, ८, १०१,३, १०, ९८, २, शौ ३, ४,३[b], -रम् ऋ १,१३८,२,३, ९,८, ४,४३, ६, ७, ११, [२, (१०,७०, ३)], १०, १०२,४, खि ४, ११, ६[c], मा ३४, ६[c], ¶काठ ९,१,१३,१२, २१,८[d], ¶क ८,४, शौ ८,८,३, पै १६, २९, ४[e]; -रा ऋ १, १३४,[३, ५,५.६,६], ३,३५,२; काठ ३१, १४, -०रा[f] तै २, ४,७,२, काठ ११, ९, -राय मा १६, ३१, का १७, ४, ५, तै ४, ५, ५, ०, मै २, ९, ५, काठ १७, १४, क २७, ४. -रासः ऋ १, १४०,४,५,४७, २, ८, ४९, ८, खि ३,१,८. [°र- खदिर°]

†अजिर-शोचिस्[g]- -चिष ऋ ९, ६६, २५, कौ २, ६६०; जै ३, ५५, १, -चिषम् ऋ ८, १९,१३

?अजिरा(र-आ)चरिष्णु[h]- -ष्णु खि ४,८,६.

अजिरा(र-अ)धिराज्[i]- -जौ शौ ७,७३,३.

√अजिराय[j], †अजिरायते ऋ ८,१४, १०, शौ २०, २८, ४, ३९,५,

अजे निर्°.

अज्म[k]- -ज्मम् ऋ १, १६३, १०, ३,२, १२[l], मा २९, २१, का ३१, ३, १०; तै ४, ६, ७, ४, काठ ४६, ३, -ज्मस्य ऋ ४, ५३,४, -ज्मेषु ऋ १, ३७, ८, १०[m],८७,३, ५,८७,७, ८,४३, २०, तै ४, ३, १३, ७, मै ४, ११,२.

अज्मन्[n]- -†ज्म ऋ १, १५८, ३, ६, ४, ४, ८, ४६, २८, १०, १०३,६, मा १७,३८, का १८, ४,६, तै १, ३, १४, ७, ४,६, ४,२, मै २, १०, ४, क २८,५, कौ २, १२०४, शौ ६, ९७,३, १९,१३,६, पै ७, ४, ६, १९, १२, ९†, -ज्मन् ऋ १, ६५, ३, ११२, १७, १६६, ५, ६, ३१, २, ८, २०, ५, -ज्मना, -ज्मनि शौ ११, १२, २२, -ज्मभि॰ ऋ ८,४६,१८,-ज्मा काठ १८,५

१अज्यमान[o]- -न ऋ ५,३०,१४.

अज्र[p]- -ज्रा ऋ ६, २४, ८,

---

[a]) विप. (मनस्-, रुद्र- प्रभृ.)। किरच् प्र. (तु पाउ १,५७, भोउ २, ३, ४७)। यश्च काउ १, २४ इत्यत्र निरनुबन्ध प्र. शिष्टो भवति स स्वरानुरोधरहितलोकमात्रगोचरः द्र.। वेदे त्वन्तस्वरतश् चिदनुबन्धः सुवच एवेति किमु वक्तव्यं भवति। चित्स्वर. (पा ६,१,१६३)।

[b]) सपा. पै ३, १,३ जरसे इति पाभे.।

[c]) सपा. काशि १३४ : १२ अजरम् (तु. उ. म.[मा.]) इति पाभे.।

[d]) चिर- इति शब्दसाहचर्यात् अचिरम् इति शोधः।

[e]) अचिरम् इति मूको.।

[f]) सपा. मै २,४,७ अज्राः इति पाभे.।

[g]) विप. (अग्नि-,चन्द्र- [=सोम-रश्मि-])। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)।

[h]) स्वरः? प्राति. चेत् साधु स्यात्तर्हि तस. तत्स्वरश्चान्त्य एव द्र.। मूको. तु भूयस्त्वेन जरिष्णु- इत्येव उप. समर्थयन्ति (तु. MW.)। अजिराजरिष्णुः, अजराजरिष्णुः, अजराजरिष्णु, इत्येतेषां मध्यमो वोत्तमो वा पाठः स्याद् आदिस्वरश्चेति विमृशन्तु विमृशः।

[i]) द्वस. सामान्य॰ समासस्वर. (पा ६,१,२२३)।

[j]) नाधा. आचारार्थे क्यङ् प्र दीर्घश्च (पा३,१,११)।

[k]) भाप., नाप. [मार्ग-,चर्या-,आजि-(तु. या [४,१३] प्रभृ., WW. [१,३५] SEY [३९])]। मन् प्र. (तु. पाउ १,१४०) नित्स्वरश्च।

[l]) सपा. तैआ ३,१०,४ आपश्रौ १४, १२, १ अज्मा इति, तां १,७,६ ?अयमन् इति च पाभे.।

[m]) सपा. कौ १,२२१ जै१,२३,८ यज्ञेषु इति पाभे.।

[n]) मनिन् प्र. (तु. पाउ ४,१४५)। शेषं *k* टि. द्र.।

[o]) शानचो निघाते यक्-स्वर (पा ६,१,१८६)।

[p]) नाप (सम-भूभाग-)। औणादिकः रन् प्र. उसं. नित्स्वरश्च (पाउ२,२८; पा६,१,१९७)। एतच्च एपू. इति च प्रत्ययमात्रभिन्ने सती अप्यर्थतः समाने भवत इत्येतदर्थं तु. अजिर्- इति पाभे. तै२,४,७,२ काठ ११,९। यत्तु सा.(ऋ ४,१, १७) <अ-जर- (<√जॄ) इत्येवं व्युत्पत्तिं व्यकल्पयत् तद् निर्दिष्टशाखान्तरीयव्यवहारविरोधाद् अप्रामाणिकम्। यदसौ तत्रैव गमनशीलतया व्याचक्षाणः √अज् इत्यस्माद् व्युदपादयत् तद् साधु।

-०ज्रा[a] मै २,४,७, -†ज्रान् ऋ ४,१, १७, १९, ७, ५,५४, ४,६,६२, २, ८, १५, २, १०, ४४,८, ५९, ३, शौ २०, ६१, ५,६२, ९, ९४,८, -ज्रे ऋ ८, २७,१८. [°ज्र- ?उरु°,घामे°]

अज्र्यb- -ज्र्या ऋ १०,६९,६

आज- उद्°, निर्°.

आजि[c]- -†जय ऋ १,८१,३, ७, ३२, १७, कौ १, ४१४, २, ३५४, जै १, ४०, ६, ३, २९, ११, शौ २०,५६,३, -जा ऋ १, ६३, ६, १०२, ३, १०, ११६,२, १५, ७, ८३, २, ९, ६६,८, पै ३, ३६,२†, -जिम् ऋ १, १७९, ३, ४, २०, ३, २४, ८[d], ४१, ८, ४२,५,[५८, १० (९, ६२,३)], ५, ४१, ४, ६, २४, ६, ७५, २, ७, ९८, ४; ८,४५, ७, ५३, ८, ९,३२, ५, १०, १०२, १२, खि ३, ५, ८, †मा १७, ९८, २९, ३९; †का १९,१, ११, ३१,२, २, तै ४, ६, ६, १†, ५, ३,२, ३¶, ७, ५, ९, २¶, ¶मै १, ११,५, ७[e], ३,१६, ३†, ४,३, २, ¶काठ १०, ५, १२,७,१४, ५, ७, ८, २१, १२, २३, ३, ४०,७†, ४६,१†, कौ १,६८†, जै १, ७, ६†, शौ ६, ९२, २[e], ७, ८७,१†· १३, २, ४[d], ५, २०, ८७,४†, †पै ८, १३, १०, १५, १०, २, १८,२०,८, ९, १९,३४,११, १२, -†जिषु ऋ १, ८१, १, १३०, ८[e], २, ३४, ३, ४, १७, ९, ५, ३५, [७, ८, ८४, ८], ७, ८३, ६, १०, १५६, १, तै ३,५,११,५, मै ४, १०, ३, १२, ४, काठ १५, १२, कौ १, ४११, २, ३५२, ८७७, जै १, ४०, ३, ३, २९,९, ४, ११,२, शौ २०, ५६,१, -जीन् ऋ ६, ३५, २, शौ २, १४, ६, पै २, ४, ३, १०, १, ६, -(जि>)जीम् ¶मै २, १, ११, ३,४,३;-जे ऋ ४, ४१, ११, १०, १०२, ५, -जौ ऋ १, ५१, ३, ५२, १५, ११२, १०, १७६,५, ३, ३२,६,५३, २४, ४, १६, १९, ६, १९, ३, २०, १३, ८,९६, १४, ९, ९१, १, ९७, १३, २०, १०, ६१, १, ८, ६८,२, ७५,९,१०२, १, काठ ७, १२[f], ३८, १२[f], †कौ १, ५४३, २, १५६, †जै १,५५,१२, ३,१५, ४, शौ २०,१६,२†,१३७,८.

आजि-कृत्[g]- -कृत् ऋ ८, ४५, ७.

आजि-तुर्[h]- -तुरम् ऋ ८,५३, ६, खि ३,५,६

आजि*-पति[i]- -०ते ऋ ८,५४, ६, खि ३,६,६.

अज्-, १अज- √अज् द्र.

२अज,जा[j]- -०ज शौ ९,५, ९, १६; -०ज काठ ७, १३, शौ ९, ५,

---

a) विप. (२अप्-)।

b) यदत्र यतोऽनावीयः स्वरो न भवति भवति च तित्-प्रयोजित स्वरितः (पा ६ १,१८५)। तदेतद् अज्र- अजिर्- इत्यत्रैव भूयो ज्ञापकं स्यात्। कथमित्युच्यते। मूलतस् त्र्यच्केऽस्मिन् शब्देऽभ्युपेयमाने (अजिर्-> अज्र-) ततश्चाऽद्व्यच्कात् सत प्रत्ययोत्पत्तौ सत्याम् (अजिर्य-> अज्र्य-) यतोऽनावीयस्वरनिमित्ताभावात् (पा ६,१,२०५) नैमित्तिकाऽभाव इत्यर्थात्। यद्वा अनावः (पा ६,१,२१३) इति यदुक्तं तदल्पमिति द्र.। अन्येषां द्व्यच्कत्वे सत्यप्यनाद्युदात्तानां सतां तत्र उसं. (तु. उक्थ्य-, कन्या-, धान्य-)।

c) नाप [धावन-प्रतियोगिता-, युद्ध- (तु निघ २,१७ या [९,२३] प्रमृ.), पुरस्कार-प्रतियोगिता-]। अधिकरणे इण् प्र. (पावा ३, ३, १०८ यद्वा पाउ ४, १३१) तत्स्वरश्च। या. प्रमृ. <आ√जु वा आ√जि वेति? तु. SEY [२३,७४]।

d) नाप. (संग्राम- इति सा. प्रमृ, धावनप्रदेशावधि-भूमि-विशेष- इति PW. प्रमृ.)।

e) आजिं जय इत्यस्य स्थाने सपा. मा ९,९ वाजजित् च भव इति, का १०,२,६ वाजजित् च एधि इति पाभे.।

f) =सपा. माश्रौ १,५,२,१७। त्वाऽऽजौ> आपश्रौ ५, ९, ८ त्वा ये इति पाभे.।

g) विप (इन्द्र-)। उस उप. √कृ+क्विप् प्र.। कृद्-उत्तरपदप्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१३९)।

h) उप. <√तुर्<√त्वर्। शेष नापू. टि. द्र.।

i) नाप (इन्द्र-)। तस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१८)।

j) नाप. ([*अद्भुतमाय-] विशिष्टदेव-, ब्रह्मन्-, पशु-भेद-)। √अज+कर्तरि अच् प्र. (पा ३,१,१३४) चित्स्वरश्च, <अ-ज- इति वा। अपशु-प्रकरणे तत्रतत्र तत्तद्देवतादिविशेषणतया बह्वयः श्रुतयो भवन्ति। तत्र क्वचित्-क्वचित् अ-ज(<√जन्)- इत्येवमपि भाष्यकारैर्व्याकृतं भवति। तत्र तेषां पारस्परिकस्य भूयसो वैमत्यस्य सद्भावाद् विमर्शविशेषतो भूयिष्ठेषु

१५, पै ३, ३८, ९, १६, ९७, १०, ९८,७, -ज ऋ १, ६७, ३, १६२, २, ४, १६३, १२, २, ३१, ६, ३, ४५,२, ६,५०, १४, ७, ३५, १३, ८, ४१, १०, १०,१६,४, ६४, ४; ६५, १३, ६६, ११; १३४, ६ खि ५,३,५, खिमा २९,८[a], मा ५, ३३, १३,५१[b], २१, २९, २४, ३२, २५,२५,२७, २९, २३†, ५९, ३४, ५३†, का ५, ८,३, १४,५,५[b], २३, ४, १, २६,७, २;२७,१२,२,४, ३१,३,१२†, ७,१, ३३,२,१६†, तै १,३,३, १,¶२,१,१,४,५, ४,४,१०,३, ६,७,५†, ८,१,२,५,५,१,३¶, १२,१;२४,१, ७, १, १, ४¶, मै १,२, १२,६,२†; ४¶,२,५, १¶,७,१७,१३,२०, ३,११,२, १४,१३,१६,१[२]†, ४, ८, ३¶, काठ २,१३, ८, ८, १२[२], १३, १, १६, १७[b]; २४, ७[२], ३९, १३, ४६,३,४[२], ४७, २, ४८, ३, क २, ७; ¶७, २, ७[२], २५, ८[b], ३७, ८[२]¶; †कौ २, ४४१, १०६९; †जै ३, ३३, १६, शौ ४, १४, १[b], ९,५, १; ३, ७[२]; १०, ११.१३[b], १६. १८. २०, २१, ३१-३६, १०, ७, ३१,८, ४१, १३, १, ६, १८, २, ८†, १९,११,३†, पै ३, ३८, १,९; ८,१९, १-३,८, १३,८,१३†. १६,९७,१, ७-९, ९८,२,३,७, ९९,६ ८, १७,१०,२. १८,१५, ६, -¶जम् तै २,१,१,५, मै १, ६,४,२,५,२, ३[२], ५, ११[५], ३, १०, २[२], ४, ८, ३, काठ १२, १२;१३[१], १३, १, २, ४[२], ५, १३, १८, १, शौ ४,१४,६[c],९, ९,५,७[२], ११, १२, २२, २४, २८,३१ ३७, १८, २,९, पै ३, ३८,११[२], ८,१९, ४, ७, १०; ११,९,७,२, १६, ९७, ७[१], ८, ९८,१,९[२],१००,२,४,१७,१३, ५ -¶जया तै ६,१,६,३,१०, १, मै ३,७, ७; काठ २३, १०, २४, २, ६[१], क ३७, १,३,७[१], -†जस्य ऋ १,१६४, ६, १०, ८२,६, मा १७, ३०, का १८, ३,६, तै ४,६,२, ३, मै २,१०, ३, काठ १८,१; क २८,२, शौ $४, ४, ८, १४, ७, ८, ९,५, १९$, १४, ७, पै १६, ६६, ६; $९९,१-२,५, -जा ऋ २, ३९,२, मा १४, १९, २३, ५६, का १५,५,५, २५,१०,४, तै २, २, ४, ५¶, ३, ४, २,२,¶३, २, ६, ४, २, १०,४[b],३, ७,१, ¶५, १,६, २, ४, ३, २, ¶६, १, ६, ३, ५, १०, १, मै ¶१, ५, १०, ८, १, २, ६, १३, ८, ३, १३, १४, ३, ७, ७¶, ४, ४, ९¶, काठ ६, २, ७, ७, १३, ११, १२[४], १७, ३, १९, ५, २३, १०, ३४, ७, ३९, ४, ¶क ४, १, २६, २$, ३०, ३, ३७, १, ७, -जा ऋ ६,५७, ३, १०, २६, ८, तै ५, ६,१९,१, ७,३,१४,१, मै ४,२, १४, काठ १३,१, २४,६, २८, १०[१], ३५,१५, ४३,४, ४९,९, क ४५,१[२]¶, पै १,४०,४, -जान् मै २,५,११¶, काठ १३, ३¶, पै १२, ६, १०; -जानाम् ¶तै २,१,१, ५, ५,५, १, ३, पै २, ३७, ४, ६, १५, ८, -जाम् ऋ ८,७०,१५, ¶मै २,५,२[२]; ३, ७, ७, ४, ८, ८[२], ¶काठ १३, १, २८,५, क ४४,५¶, शौ ६, ७१,१, पै २,२८,२, २०, १४, १,-जाय पै ६,३,११,-¶जाया.

तत्प्रकारकेषु स्थलेषु तथाविधाया व्युत्पत्तेर् अप्राकरणिकत्वाच्वभावाच्च । तत्तद्वाच्यविमर्शविस्तरतः करिष्यमाणस्याऽस्मदीयस्य विवेचनस्य वैश. एव विशेषेण युक्तावसरत्वाच्चेह व्युत्पत्तिविभागत शब्दद्वैविध्यनिर्देशो नाकारीति मर्षयन्तु युक्तायुक्तविचारिणः । एस्थि. अपि द्वित्रैरुदाहरणैरेषा मौनमुद्रा किञ्चिदुपपाद्यत इव । तद्यथा । ऋ १०,८२,६ इत्यत्रोपस्थाप्यमाना द्वितीया व्युत्पत्ति (तु. GG.)। विश्वकर्मणोऽपां गर्भत्वेन श्रूयमाणत्वाद् अजन्मनस्तथाविधविशेषणस्यानुपपत्तेर् अप्रामाण्यमिवाऽऽपतेत् । एवम् ऋ २,३१,६ प्रमृ. एक-पाद्- इति विशेषणाच्च बुध्न्यत्वविशिष्टस्याऽहेः साहचर्याच्च तत्र माहाभाग्याद् एकेनैव पादेन सर्वत्र प्राप्तुमलभूष्णुर् अतश्च चातुष्पाद्यं प्रति नितरा निरपेक्षः कश्चिद् अद्भुतमायोऽजाऽन्तरविशिष्टोऽज एव शिश्रावयिषित स्याद् इति संभाव्यते (तु. ऋ १०,११७,८ यत्राऽस्मदभिप्रायत एकद्विचतुष्पदां पारस्परिका उत्कर्षापकर्षौ सम्यक् स्पष्टं च श्राव्येते) । यत्तु G. ऋ १०, ९०,३ प्रमृ. स्वपक्षसमर्थनमपश्यत् तदपि व्यर्थमिव भवति । तत्र सर्वत्र पाद-शब्दस्य सामान्येनांशपर्यायत्वदर्शनाद् इति दिक् ।

[a]) अ॒° इति मुपा. स्वर.? यनि. शोधः ।

[b]) सपा. अ॒जः (माश ७,५, २, ३६ वैताश्रौ २९,३ कौसू ६४,२३ च) <> अ॒जा (आपश्रौ १६,२७,१८ च) इति पाभे. । [c]) पाभे. अ॒ग्निम् मा १८, ५१ टि. द्र. ।

तै ६,१, ६, ३; काठ ८,२,२३, १०, क ६,७,३७,१,-¶जायाम् तै ५, ४, ३, ३, मै ३, ३, ४; काठ २१, ६, क ३१, २१, -जायै तै २,१,१,६¶, -जास ऋ ६, ५५, ६, ७, १८, १९; -जे शौ ५,३१, २, पै ९, ११, ४, -जेन शौ १८, २, २२. [°ज,जा- गो°, चरम°]

¶अ(जा>)ज-क्षीर[a]- -रम् तै ५, १,७,४, मै ३,१,८[२], -रे तै २, २,४,४, ५, -रेण तै ५, १, ७, ४, ४, ३, २; मै ३,१,८, काठ १९,७; क ३०,५.

अज-गर[b]- -र खि २, १४, २, ३, मा २४, ३८, का २६, ८, ३; तै ५,५,१४,१, मै ३, १४,१९; काठ ४०, ५, ४७, ४, शौ २०, १२९,१७[c], पै १,९६, ४, -रा शौ ४,१५, ७, ९, ११,२, २५, पै ५,७, ६, १६,१०६,५, -रेण तै ७,३,१४, १, काठ ३५, १५, ४३,४.

अ(जा>)ज-त्व[d]- -त्वम् तै ६,१, ६,३.

अज-पाल[e]- -लम् मा ३०, ११; का ३४,२,३.

अज-मायु[f]- -यु. ऋ ७, १०३, ६, १०.

अज-मीळ्ह[g]->आजमीळ्ह[h]- -ळ्हास ऋ ४,४४,६, शौ २०, १४३,६†

¶अज-लोम[i]- -मै तै ५, १, ६,२, काठ १९,५, क ३०,३.

अज-लो(मन्>)म्नी[j]- -म्नी मै ४, २,१४.

अज-(शृङ्ग>)शृङ्गी[k]- -ङ्गि शौ ४,३७,२, पै १३,४,२,-ङ्गी शौ ४,३७, ६, पै १३, ४, १०, ११,१५.

अजा-त्व[l]- -त्वम् काठ २३, १०; क ३७,१.

अजा(जा-अ)वि[m]- -वयः ऋ १०, ९०,१०, मा ३, ४३, ३१,८†; का ३,४,६; ३५,१, ८†, तै ६, ५,१०,१¶, काठ २९,९¶, शौ ५,२१,५,७,६२,५; ८, ७, २५; ११, २,९, १९, ६, १२, पै ३, २६, ५, ९, ५, १०†; ७, १, २३, ९; १६, १४, ४, १०४, ९, -विभि शौ १०, ६, २३, पै १६,४४, ५, -विषु शौ ११, २, २१, १२, २, १५, पै १६, १०६,१, १७,३१,६.

†अजा(ज-अ)श्व[n]- -०श्व ऋ १, १३८,४[२], ६,५५, ३; -श्व ऋ ६,५८,२, ९, ६७, १०; मै ४, १४,१६, -श्वम् ऋ ६,५५,४.

?अजक[o]- -कः खि ५,१५,५.

अजकाव[p]- -वम् ऋ ७,५०,१.

---

a) षस. सामान्य समासस्वर. पूप. ह्रस्वश्च (पा ६,१, २२३,३,६३)।

b) = सर्प-विशेष- । उस. उप. √गॄ + अच् प्र. थाथादि-स्वरश्च (पा ३,१,१३४, ६,२,१४४)।

c) तु. टि. ?अजक- ।

d) भावे त्व- प्र. तत्स्वरश्च । पूप. ह्रस्व (पा ६,३,६४)।

e) नाप. । उस. √पा (रक्षणे) >पालि + कर्तरि अण् प्र. उप प्रकृतिस्वरश्च (पा ३,२,१, ६,२,१३९)।

f) विप. (मण्डूक-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,१) । उप. <√मा (शब्दे) ।

g) उप. < √मिह् ।

h) व्यप (मन्त्रद्रष्टृ-ऋषि-) । अण् प्र. ताद्धितः (तु पा ४, १, ११२ यद्वा पा ५,४,३८) तत्स्वरश्च ।

i) षस. । अत्र उप. मूलतो नकारान्तं सत् समासाऽन्ताऽन्तम् उताहोऽकारान्तमिति विमृश्यम् (तु. वैप२)। यतो मौलस्याऽकारान्तप्रकारकस्य प्राति अपि सद्भाव प्रत्यक्षमापद्यते । प्रथमे कल्पे समासान्तदेशित स्वर. (पा ५,४,१०३,६,१,१६३) । उत्तरे च सामान्य. समासस्वर. (पा ६,१,२२३) इति विवेक ।

j) विप. (गो-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरं स्त्रियां ङीप् च (पा ६,२,१, ४,१,२९) ।

k) = ओषधि-विशेष- । बस. परादिस्वरः (पा ६,२, ११५) । स्त्रियां च ङीषि (पा ४,१,५५) प्र. स्वर ।

l) =अज-त्व- । ह्रस्वाभाव इतीह विशेष ।

m) ऋ. मा. च पपा. अनवगृहीत । शौ. तु. °ज-अ° इति । द्वस. सामान्यः समासस्वर (पा ६,१,२२३) ।

n) विप. वा नाप (पूषन्-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

o) अजक- इति विगतस्वरोऽपि मूको. भवति न त्वसौ कोऽपि वास्तविकः पाभे. । सपा. शौ २०,१२९, १७ यत्र अजागार. इति मुपा अजगर इति च मूको. पाभे. । वस्तुतोऽत्र पदद्वयी वा भवति पदत्रयी वेति पदविभागं प्रति भवत्येव संदेहः । उभयथा संभवाद् उभयथाऽपि तात्पर्यस्याविस्पष्टत्वाद् विनिगमकान्तराभावाच्च । इह अरुक-, अविक्रा- इत्यत्रत्ये टि अपि द्र. ।

p) नाप. (जन्तु-विशेष- [अजशब्दयुक्त- इति वें., विषधर- इति PW. GW. प्रभृ]; विष-भेद- [रोगविशेष-त्वत्-]

अ-जग्ध-पाप्मन्[a]- -प्मा शौ ९, ७, ९, पै १६,११३,३.

¶अ-जग्निवस्- -वांस्सम् तै २, १, १०,२[२]; काठ १०, ६[२]; १२,५[२], १३,६[२].

अ-जघ्नुषी- -षी ऋ ८, ६७,१५.

अजत्-,अजन,नी- √अज् द्र.

?अजना[b]- -नाम् पै २,४०,३.

?अजन्य- -न्यान् पै २०,७,१०.

?अज-ब(भ्रु>)भ्रू[c]- -०भ्रु शौ ५, ५,८; पै ६,४,८.

अ-जय[d]- -य. पै १५,६,५[e].

१अ-जर,रा[f]- -†०र ऋ १, ५८,[४; (४,७,९)],१२७,९[२], ६,२,९, ५,७, ८, ५; १६, ४५; ८,२२, ११, १०, ११५, ४, मा १८, ७४, का २०, ५, ७, तै १,३, १४, ३, ३, १, ११, ६; कौ २, ७३५, -†रः ऋ १, ५८, २; १४४, ४, १४६, २; ३, २,[२; ५, ४, २], २३, १, ४, ४५,७; ५, ७, ४, ४४, ३, ६, ४, ३, १५,५, २२, ३, ४८,३,६८,९, ७,१५,१३, १०, ५०, ५, ८७, २१, खि ४, ९, ५, ५, ५, ८, मा १७, १०; का १८, ९, ११, तै ३, ४, ११, १, ४, ६, १,२; मै २, ७, ८‡[g], १०, १; ४, १०, १, ११, ४$, १२,६,१४, १५, काठ २, १४, १७, १७, २३, १२, ३५, १४; क २८, १, ४८, १३, कौ १, २४, जै १,३,४, शौ ८, ३, २०, $१९, २८,८[e], ५३, १[h], २०, ३६,३, पै $८,[१६, ८, ११, ५, ५$, १६,७,१०, ८, ५, -†रम् ऋ १,१२६, २; १६४, २, १४, ३, ८, २, ३२,[७, ६, १९, २, ४९, १०], ५, १, ४, २७, ६, ६, ५,७,८, ६, २१,१; ३८,३, ४९, १५, ७, १८, २५, ८,६, ३५,२३,४; २०, ९९, ७, १०, ५१,७; ८८, १, ३, १०६, ६, १५६,४, मा १८,७४, का २०, ५,७, तै १, ३, १४, ३, ५, ४, १¶, ७,३¶, ११,२,४,४,४,६, ५, ७, ८, २$, मै २,१३,७,४, ११,१, १२, २$, १३, १,१४, १५, काठ २, १४, १५,४,१६, ८, १७, ९,६, १५,१२, कौ १, २८३, ४१९, २, ३७२, ८८०; जै १, ३०, १, ४१, १, ३,३०, १५, $शौ ३,१९,१,५; ६,९८, २, ९, १४,२, १४,१०,८,४४, १३,३,१८, १८, ४, ८८, २०, १०५,३, $पै ३,१९, ५, १३, ५, २८, १०, १, १६, ६६, २, ६७, ४, १९, १२, १४,२२,४, -‡रस्य[i] कौ २, ३३३, जै ३, २८,५, -रा ऋ १, ११३, १३, ५, ३४, १, शौ १०, ८, २६, पै १६, १०३, ३, -†रा ऋ १,६४,३, १२७,५[२], १४३,३[२]; ३,१८,२, ७, ३, ३; १०, ९४, ११; काठ ३५, १४, क ४८, १३, कौ २, ५७१, जै ३, ४६, ६, पै ९, ११, ८$; -†राणि ऋ १०, ९१, ७, मै ४, ११,४, -राम् शौ २,२९, ७, १२, २

इति सा, रोग-भेद- इति [पक्षे] GRV.) । व्यु.? अजका-व्- इति पपा. । तमेवानुसरति सा. । अर्णवादिवद् मत्वर्थे व प्र. द्र. (तु. पावा ५,२,१०९) । एतदुत्तरसूत्रे अजगव्- इति प्राति. धनुर्विशेषसंज्ञापरमितोऽन्यदिव भवति । न चासौ संज्ञात्मकोऽर्थ इहाप्यभिप्रेत स्यादिति वचनायोपलभ्येत । तस्यार्थस्याऽत्रत्यपरिहर्त्तव्यविषाद्यनिष्टवस्तुवर्णनपरकप्रकरणेन नितान्तमसगतत्वात् । ये अपि श ४,१,५,१९ इत्यत्र, ता २५.१५,३ इत्यत्र च यक्र. अजकाव्-इति अजगाव- इति च प्राति. श्रूयेते ततोऽप्येतद् भिन्नार्थवाचकत्वाद् अन्यदिव भवति ।

a) विप. (°यजमान-) । तस नञ्स्वर । उप. बस. ।

b) गाम् इत्यनेन सामानाधिकरण्यमिति कृत्वा प्राति. संकेतोऽकारि । वस्तुस्थितिः संदेहकवलितैव द्र. ।

c) सौवर· संकेतः तम. इति कृत्वा कल्पनामूल. द्र । वा. पादादित्वाद् षाष्ठिकम् आद्युदात्तत्वम् (पा ६,१,१९८) । क्वचिद् अजबभ्रु इति प्र१ अपि रूपमुपलभ्यते (तु. पाण्डु. टि.) । तथात्व उत्तरं श्रूयमाणेन पिता इति पदेनास्य समानाधिकरणता स्यात् । एवमेव PW. प्रभृ च व्याचक्षते । स्वरस्तु दुरुपपाद स्यात् । क्वचिद् अजबभ्रु- इत्यविभक्ताऽवयत्र पपा. अपि दृश्यते (तु. पाण्डु. टि.) । सपा खि ४, ७[२], ८ ?न बभ्रु इति पाभे । अथ । बभ्रु [सं१] इति शोधो भवेदिति विब. [सिभा १,२११] ।

d) परकर्तृकस्वजय-रहित- इत्यर्थे बस. द्र. ।

e) सपा. °जय <> °जर· इति पाभे. ।

f) विप (अग्नि-, रथ- प्रभृ) । बस. उप. आद्युदात्तत्वम् (पा ६,२,११६) । उप. <√जॄ ।

g) सपा ऋ १०,४५,८ प्रभृ. माश ६,७,२,२ आपम २,११,३१ अमृत इति पाभे ।

h) पाभे. अक्षरः पै १२,२,१ द्र. ।

i) सपा. ऋ १०,९१,७, अजराणि इति पाभे, ।

३२[a], पै १५,२,८, -†रासः ऋ ७, ५४, २, १०, ४६,७[b], ८७, २०, मा ३३, १[b], का ३२, १, १[b], शौ ८,३, १९, पै १६, ७, ९, -रे ऋ ३,६,४, ६, ७०,१, १०, ३१, ७, मा ३४, ४५†, का ३३,२, ८†, तै ४, ३, ११, १, मै २, १३, १०, ४, ११, १†, काठ १३, १५†, ३९,१०, कौ १,३७८†, जै १, ३९, ९†, शौ ८,३, २५; ९, १२, पै १६, ८, ६, १९, २, -०रे तै ४,३, ११, ५, काठ ३९, १०, -रेण पै ३,१, ८‡[c], -†रेभि ऋ १, १६०, ४, ६, ५, ४; ६,२, ७, १०४,५, तै १,३, १४,४, काठ ३५,१४, क ४८, १३, शौ ८, ४,५, पै १६,९,४, -रेभ्य ऋ १०,९४,७, -रै ऋ २, ८, ४, -रौ मा १८ ५२, का २०, ३, २, तै ४,७,१३,१, मै २, १२, ३, काठ १८, १५, क २९, ४, पै ३, ३८, ६, -०रौ ऋ १, ११२,९.

?२अ-जर[d]- -राय मै ४,१४,१७.

अ-जर(त्>)न्ती[e]- -न्तीम् मा २१, ५, का २३,१, ५, तै १,५,११, ५, मै ४, १०,१, काठ ३०, ४, ५, क ४६, ७, शौ ७, ६, २, पै २०,१,८.

अ-जरयु[f]- -यू ऋ १,११६,२०.

अ-जरायु[g]- -यु पै ११,५,७

अ-जवस्[h]- -वस ऋ २,१५,६.

अ-जस्र,स्रा[i]- -†०स्र ऋ ८, ६०,४, काठ ३५, २, जै ४, २८, ९, -स्र ऋ २, ३५,८, ३,१, २१, २६,७; ५४,१, ७,१,१८, १०, ६,२, मा ११,५४, १८, ६६†, का १२, ५, ५, तै ४, १,५,२, ३,१३,६†, मै २, ७, ५, †४, १०,१,१२, ५, १४, १५, काठ १६,५, शौ ७,८३,१,१९,३,२, पै २०, ३१, ९, -स्रम् ऋ १, १००, १४, ९, ११३, ७, १०, ४५, १, १३९, १, १८५, ३, खि ५, ५, ८, मा ३, ३३†, ११, ३१, १२, १८†, १३, ४३,१७, ५८†, २६, ६, का ३, ३, २५†, १२, ३, ४, १३, २, १†, १४, ४, ६, १८, ५, ९†, २८,४,१,५,१, तै १. ३, १४, ५†,५,११,१, ४, १, १,४, ३, २,२,२,१†,१०, २, ६, ३,३†; मै १, ५,४†[j], ६, २,७, २, ७, ३,९,१७,१०, ५†, ३, ३, ८†; ९[२], ४, ११, १; काठ ४, १६, ७,२†, १४, १६,३, ९†, १७; १८,३†, १९,४[२];¶, क ५,२†; ६, ४, २८, ३†, ३०, २[२], ¶; कौ २,१०५८,३,३,१२‡, जै २, २,७‡, शौ ६,३६, १, १३,२, ३६, १६,२,५, पै १८, २४,३, १९, ४, १, -†स्रया ऋ ७,१, ३, मा १७, ७६, का १८, ६, १२, तै ४,६, ५, ४, मै २,१०, ६, काठ १८, ४, ३५, १, ३९, १५, क २८, ४, कौ २, ७२५, जै ३,५९,१६, -†स्रा ऋ १०, १२,७, शौ १८,१, ३५, -स्रा ऋ ४,५५,२, -स्राम् तै १, ४, ३४,१, मै २, १३, १९, काठ ४०, ४, -स्रेण ऋ ६, ⌊१६, ४५[k], ७,५,४⌋; ४८,३, खि १, ४, ६, मा ११, २८, का १२, ३ १, तै ४,१, ३, १, मै २, ७,

a) सपा. पै १७,३३,३ अमृतम् इति पाभे. ।

b) शोधः वायुव ऋ १०, ४६,७ टि. द्र. ।

c) सपा ऋ १०,१०३,६ विशिष्ट इह पाभे ।

d) प्रामाणिकी स्याच्चेच्छ्रुतिस्तर्हि जुर- इति भावे अप् प्र. (पा ३,३,५७) व्युत्पाद्य नञ्-तत्पुरुष समास द्र । एवमाकारिकाश्रुति पपा. प्रमाणयेत् । निधिरज्जुराय इति सांहितिकं मूको. साक्ष्यं तु अधिरज्जुर् आय(त्) इत्याकारक-पदविभागे ज्ञापकं स्यात् । अन्यत्र निधि- इत्यस्यान्तोदात्तत्वेन प्रसिद्धे यस्थि. अधि- इत्यस्यैव विकारमात्रत्वेन सुवचत्वात् । तु. सपा. शौ ६,११८,२; तैआ २,४,१ च यत्रोभयत्र अधिरज्जु- इति प्राति एव श्राव्यते तच्च यद्र. ।

e) विप. (अदिति-) । तस. । एवं च सत्यपि बस प्रकृते नञो जर- (पा ६,२,११६) इत्यत्र उसं. द्र. । शेषम् उप. जुरत्- टि. द्र ।

f) विप. (अश्विन्-) । बस अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)। यत्तु कैश्चित् तस. इत्युक्त भवति (तु. PW. प्रमृ)। तन्न । नञ्स्वरप्रसङ्गात् ।

g) बस. । उप. जरोपपदे √इ+ञुण् प्र (पाउ १,४)।

h) नाप. (सेना-)। बस. अन्तोदात्त (पा ६,२, १७२)। उप. <√जु ।

i) विप (अग्नि-, ज्योतिस्- प्रमृ.) । तस नञ्स्वर (पा ६,२,२)। उप <√जस् (उपक्षये) + र प्र (पा ३,२ १६७)।

j) सपा ऋ ८,१८,५ विशिष्ट पाभे. ।

k) वा क्रिवि. (तु GW.; वैतु वें. सा. विप. ⌊शोचिस्-⌋ इति)।

२, काठ १६,३; कौ २,७३५†; -त्रे ऋ १,१८९,४.

अ-जात,ता[a]– -तृत तै १, ५, ८,५, ७, ६, ५, २, १, ५, ४; मै १, ६, ८, ३,६, ७; –ता ¶तै २, १,२,३,७,१,१,३, शौ११,१०, ५, पै १६, ८५,५, –तान् ऋ ५, १५,२, मा १५,१,२, का १६, १, १, २, तै ४, ३, १२, १[२], मै २,८,७[२], ३, २, १०, काठ १७, ६[२], क २६, ५[२]; शौ ६, १३६,२, ७, ३५, १, ३६, १, पै १,६७,२, २०,८,८,९.

अजात-पुत्रप(क्ष>)क्षा[b]– -क्षाया खि ७,७,२

अजात-शत्रु[c]– -त्रु· ऋ ८,९३,१५, तै ४,४,१२, ४, मै ३, १६, ४, काठ २२, १४, पै १५, २, २, -त्रुम् ऋ ५,३४,१.

अ-जानि[d]– -नये शौ ६,६०, १, पै १९,१४,४.

अ जामि[a]– -मय ऋ ६,२५,३,-मि ऋ ५,१९,४, १०,१०,९, १०, ¶तै ६,३,१०,५; ७,४, २, ३, १०,२[२], ¶मै ४,६,८[२], ¶काठ ६,५,७, ३३,२[२]; ¶क ४,४,६, †शौ १८,१,१०,११, –मिभि ऋ १,१००,११,-†मिम् ऋ १, १११, ३, १२४, ६, ४, ४,५, ६,४४,१७,७,८२, ६, मा १३, १३, का १४,१, १३, तै १,२, १४,२, मै २,७,१५, काठ १६, १५, क २५,६, -मीन् ऋ ६, १९,८, १०,६९,१२.

अ-जामित्व[e]– -त्वाय तै २, ६,६,४, १०,४, ५,५,६,२; ७, २,५,५, काठ १०,८, १२,४, २१,७.

अ-जायमान[a]– -न[f] मा ३१, १९, का ३५,२,३. [°न- सु°]

अँ-जित्- -जित· खि ५,५,११[g]

अ-जि(त>)ता– -ताम् पै १, १३, ४[h].

अ-जितमनस्[i]– -नसे· काठ १०, १०

अजिन[j]– -नम् शौ ६, ६७,३, पै १९, ६,१५, -नेन शौ ५, २१, ७, -नै· शौ ४, ७, ६, पै २, १, ५. [°न· अविकृष्ण°, २कृष्ण°, बस्त°].

अजिन-संध[k]– -धम्[l] मा ३०,१५, का ३४,३,२.

अजिर-, अजिराय √अज् द्र.

*अ(जि>)जी-गर्त[m]–>

आजीगर्ति[n]– -र्ति काठ १९,११, क ३१, १, –र्तिम् तै ५, २,१,३.

अ-जीत,ता[o]– -त शौ १२, १, ११, पै १७,२,२, -ता शौ १, २७, ४[p], पै १९, ३१, ७, -ता तै ५,७, २, ४[q], काठ १३, १५[q],

---

[a]) तस नञ्स्वर. (पा ६,२,२)। [b]) बस.। उप. तस.।

[c]) विप (इन्द्र-[ऋ], सवितृ- प्रमृ.)। तस उप. जात-शत्रु- इति बस.। अथवा बस. पूर प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)। एवमौभयविध्ये संभवत्यपिद्वितीयः कल्प एव साधीयान् द्र । जातशत्रुत्वाऽभावाऽपेक्षयाऽजातशत्रुत्वस्य व्यवहारेऽभीष्टतरत्वेनोपलम्भादिति दिक् ।

[d]) नाप (जन-)। बस. उप आद्युदात्तत्वम् उसं. (पा ६,२, ११६)। जाया-(>जा-) + समासान्तो निङ्-आदेशः (पा ५,४,१३४)।

[e]) पदविभागस्य मस्व च कृते अ-च्छिद्रत्व- टि द्र ।

[f]) =सपा तैआ३.१३,१ हिश्रौ१४,४,३८ काउ १०१:१। शौ १०,८,१३ पै १६,१०२२ अदृश्यमानः इति पामे.।

[g]) सपा शांश्रौ ८,२५,१ अपित. (तु. मा. [ऋ ७,८२,३]) इति पामे.। [h]) अजताम् इति मूको.। सपा. शौ २, २९,७ अ-जराम् इति पामे.।

[i]) तस । उप. जित-मनस्- इति बस द्र.।

[j]) अज- इत्यनस् ताद्धितमिति MW. प्रमृ.स्तु √अज्+ इन् प्र. इत्याहु. (तु. काउ२,२२)। यत्तु (पाउ २,४८) इत्यत्र (भोउ२,२,१९४) इत्यत्र च इनच् प्र. इत्युक्तं भवति तल्लक्ष्यानुविधायित्वादलक्षणं द्र.। न ह्यन्तस्वरा श्रुतिर्भवति यतश् चानुबन्धश् चरितार्थतामियात्। प्र. स्वरेण मध्योदात्तत्वम्।

[k]) नाप. (चर्मकार-)। उस उप सम् √धा + मूलविभुजादित्वात् क प्र. अन्तोदात्तश्च (पावा ३,२,५ पा६,२,१४४)।

[l]) सपा. तैब्रा ३,४,१३,१ अजिनसंधायम् इति पामे.।

[m]) व्यप (ऋषि-)। 'अजौ गर्तौ यस्य' इति बस. पूप दीर्घ (तु. पा६,३,१३७)। पूप इ प्र.(पाउ ४,१४०) तत्स्वरश्च। अत्र अ-जी° इति मन्वान MW. विमर्शविशेषापेक्ष.।

[n]) व्यप (शुन शेप-)। अपत्येऽर्थे इञ् प्र. ञित्-स्वरश्च (पा ४,१,९६; ६,१,१९७)।

[o]) तस. नञ्स्वर. (पा ६,२,२)। उप. <√ज्या इति भा. PW. प्रमृ., <√जि इति भा. [पक्षे], सा. च।

[p]) सा. अजिता इति ?

[q]) ज्योगजीताः (वाश्रौ १,५,५,७ पागृ ३,२,२ जैगृ २, ३,६) >माश्रौ १,६,४,२१ ज्योग् , जीवा· इति द्विपदः पामे । मंब्रा २,१,१२ पागृ ३,२, २ (गुजसं.) ?ज्योग् जीता. (यत्र यनि. शोधः) इति पामे.।

-तान् तै ५,७,२,३[a]
अ-जीति[b,c]- -तये ऋ ९, ९६, ४, -तिम् ऋ ९, ९७, ३०, तै ५, ७,२,३[d].
अ-जीमूतवर्षिन्[e]- -र्षी मै ४,८,८.
अ-जी(र्ण>)र्णा[b]- -र्णा तै ४,३,११, ५, मै २,१३,१०, काठ३९,१०
अ-जीवन[b]- -न शौ १८,२,३०.
†अजुर्[f]- -रम्[g] ऋ ८, १, २, शौ २०,८५,२.
अ-जुर्य,र्या[h]- -†०र्य ऋ ६, २२, ९, शौ २०, ३६, ९, -र्य- ऋ २, ८,२,६,३०,१,-र्यम् ऋ १,६७, १,१४६,४,२,१६,१, ३ ७, ४, ५३, १५; ५, ६९, १, ६, १७, १३, १०, ८८, १३, शौ ५,१, ४, पै ६, २, ४, -र्यस्य ऋ ८, १३, २३, -र्या ऋ २, ३९,५, -र्या ऋ२,३,५,३,७,७,४,५१, ६, -र्यास- ऋ १०,९४,१२
?अजुर्यमु[i] ऋ ५,६,१०.
अ-जुष्ट,ष्टा[b]- -ष्टम् ऋ ५, ७७, २[j], ७, ७५, १, ७८,६, मै ४,१२, ६†, पै १६, ६३, ६[k], -†ष्टा ऋ २,४०,२, तै १,८,२२, ५, मै ४, ११, २, काठ ८, १७, शौ ७,१२०, २$, पै २०,१७, ८, -ष्टाः पै १९, ३६, १५, -ष्टात् ऋ ७,(१, ३६, १५), १, १३], -ष्टान् ऋ ९, ७३, ८, -†ष्टानि ऋ १०, १६४, ३, शौ ६,४५,२, पै १९, ३६,५†, -ष्टाम् शौ १०,३,६[k]

a) =सपा तैब्रा ११, १७ । पागृ ३,१,२ अजीजान् इति पाभे ,मंब्रा २,१,९ ²अजीजात् इत्यत्र च यनि. शोध ।

b) तस नञ्स्वर (पा ६,२,२)।

c) भाप. । तस. उप. <√जि इति (तु वे भा. सा. NW., वैतु. PW. GW प्रभृ <√ज्या इति? सस्थ. अज्यानिमजीतिम् इति पाठे अज्यानिम् इत्यस्य व्यतिरिक्तत्वोपलम्भात्) ।

d) =सपा. बौध २,६,१३ । मंब्रा २,१,१० पागृ ३, १,२ अजीजिम् इति पाभे. ।

e) विप. (पर्जन्य-) । तस ।

f) विप. ([जरा-रहित-] इन्द्र-) । बस. अन्तोदात्त (पा ६, २, १७२) । उप. हलन्त भाप । PW. तु अकारान्तमाह । तदपि विमृश्य भवति ।

g) सपा कौ २,७११ जै ३,५८,८ जुवम् इति पाभे.

h) तस. कृत्योक- (पा ६,२,१६०) इत्यन्तस्वर । उप. <√जृ>जुर् + क्यप् प्र. । यत्त्विह सा. ण्यत् प्र. (जार्य->जुर्य- इति कृत्वा) व्यु आह, तदसत् । गुणवृद्ध्यविषये (क्ङिद्विषये) एव √जृ>जुर् इत्यस्याऽत्वपरिणामस्य श्रुतिप्रसिद्धेरिति यावत् (तु ऋ १,१८२,३ प्रभृ. यत्र श-विकरणतयेव श्रुतयो भवन्ति)।

i) एकमेव पदं सर्वं निहत चेति पपा भवति । आख्यातमाख्यातेन क्रियासातत्ये (पा २,१,७०) इत्यन्तर्गणसूत्रोक्तदिशा मयूरव्यंसकादिष्वन्त पातमिव सा. वष्टि (तु. वें , [पक्षान्तरे] द्वे पदे इति च द्वितीयस्यापि निघात इति च मन्वान²)। न त्वेवं सत्यपि समासावयवयो अजु इत्यस्य यमु इत्यस्य च स्वरूपपरिच्छित्तिः सुलभा संभाव्येत । यस्मिन् कस्मिन्नपि लकारे ईदृग्-रूपाप्रसिद्धेः । सर्वेषां योगानां तच्छेषाणां च छन्दोविषये बाहुलकदर्शनमत्राशरण्यानां शरणं भवत्वित्यपि न सुवचं भवति । तथाविधागतिकत्वाभावात् । तर्हि का सा गतिरिति चेदुच्यते । अत्रेयं कल्पना विचार्यतां यथाऽऽदितस् एवाग्निमजुर्यमगुर् इत्येवं सत प्रथमस्य पादस्य कालान्तरे तत्तत्प्रभावजो यनि प्रकारक पाठ प्रचलित इति । एवं हि सम्यक्प्रकारेणानुष्टुप्-पाद संजायते । यस्थि. तु तत्सिद्ध्यर्थम् एवॉ इत्याकारक पाठो दीर्घत्वानुनासिक्त्वाभ्यामायासविशेषसाध्य इवाभाति । अजुर्य- इत्येतेन विशेषणेन योगश्चाग्नेस्तत्र तत्र दाशतय्या सुलभ इव द्र. । अत्र समस्तं पदमित्यास्थाय GW. (तु सा) √अज् इत्यस्य च √यम् इत्यस्य च योगमाह । तच्चिन्त्यं भवति । तदुक्तदिशा अजुरम् इत्याकारको वा अजुर्यम् इत्याकारको वा पूर्वभाग स्यात् । उभयथापि छन्दोवैषम्यमापतेत् । तन्निवारणार्थमवश्यं तेनापि मन्त्रारम्भे एवाग्निम् इत्याकारक पाठोऽभ्युपेय । भूयानप्यत्र विमर्शविस्तरोऽन्यत्रानुसंधेयः । AJP ३८,१ इत्यत्र BL. इत्यनेनोक्तमनुसरन् NW. अजुर्यं यमु इत्यादित इव सत. पाठस्य ह्रसनमभ्युपैति । पूप. अस्मदभ्युपगतमेव, नातस्तत्र किमपि चोद्यमिव भवति । यमु. इति प्रस्तावितम् उप. √यम् इत्यस्य किं रूपं भवतीति नाल परिच्छेत्तुमिति सुत्यजम् । तदपेक्षया अगु इत्यस्य न्याय्यतरत्वात् प्रसिद्धतरत्वाच्च ग्रहणं सुगमतरमिव भवेत् । अभ्युपगते च तस्मिंस्तदीयाज्मध्यस्थस्य गकारस्य गीर्भिः इत्यस्मिन् परत सति ध्वनिसाम्यप्रयोजितो लोपोऽपि सूह्यो भवेदिति दिक् ।

j) शोधः ?वि [illegible]. द्र. ।

k) सपा. °ष्टम्<>°ष्टाम् इति पाभे. ।

अ-जुष्टि[a]- -ष्टि ऋ ६, ३, २, -ष्टौ ऋ १,६२,५.

अँ-जू[a]- -जुव खि ५,५,११.

अ-जूर्य[b]- -र्यौ[c] तै ३,२,२,१.

†अ जूर्यत्[a]- -र्यन् ऋ ३, ८६,१, ५,८२,६, मै ४,१८,१८.

अजे √ अन द्र

?अजैथवस[d] शौ २०,१२८,१६.

?अँजपस् पै ५,१४,१.

अ-जो(प>)षा[e]- -षा[f] ऋ १,९,८, शौ २०,७१,१०.

अ-जोष्य[g]- -ष्य. ऋ १,३८,५

अ-ज्ञात,ना[a]- -त खि ४,५,१०, शौ १०, १, ८, पै १६, ३५, ८, -तम् शौ ६, १२७, ३; पै १, ९०,४; १७, ३१, ५[h], -ता ऋ ४,२३,७; ७, ३२, २७, कौ २,८०७†; जै ४,३०,७†; शौ ८,७,१८;२०,७९,२†, पै १६, १३,७, -०ते शौ १०,१, २०, पै १६,३६,१०, -तेषु ऋ १०, ७७,८, [°त- अन्°].

अज्ञात-केत[i]- -ता ऋ ५,३,११

अज्ञात-यक्ष्म[j]- -†क्ष्मात् ऋ १०, १६१, १, शौ ३, ११,१, २०, ९६,६, पै १,६२,१

अँ-ज्ञान[a]->अज्ञान-तस्[k]( ) खि ३, १०[२],८.

अ-ज्ञास[l]- -ज्ञा ऋ १०,३९,६.

अज्म-,अज्मन्-,१अज्यमान- √अज् द्र,

२अज्यमान- √अञ्ज् द्र.

अ-ज्यानि[m]- -निम् तै ३,३,८,३,४, ७,२, ५, ७, २, ३[n], काठ १३, १५, शौ ६, ५५,१, पै १९,९, २, -नी तै ५,७,२,५¶

अ ज्येय[o]- -य मै ४,४,५

अ-ज्येष्ठ[p]- -ष्ठा ऋ ५, ५९, ६, -ष्ठास ऋ ५,६०,५.

अज्र-, अज्रर्य- √अज् द्र.

√अञ्च् √अच् द्र

?अञ्जन- -नम् पै १९,८०,११[q].

√अञ्ज् (वधा)[r],अङ्क्ते ऋ १,१२४, ८, ५,१,३, ८,२९,१, मै ४,८, ५¶, †कौ २,१०९८, अनक्ति ऋ १,१७३,२, ¶तै २, ६, ५, ३, ६,३,४,३[२], ¶मै ३, ९, ४, ६, १०, २[s], अनक्ति ऋ ४, ६, ३, १०, ६८,२, ¶तै २, ६,५, ३[२], ६,२,१०,५[२], ३,३, २,४, २,३[३],९,३, ११, ३[२], ¶मै ३, ९, ३[३], ४, ५, २, ¶काठ ७, १५[२], १८, १७[t], २१, ८, २६, ५[३], ३७,१६[३], ¶क ६,५[२],४१, ३[३], शौ ५,२७, २[t], २०, १६,

a) तस नञ्स्वर (पा ६,२,२) ।

b) दीर्घ एव विशेष (पा ८,२,७६) । अन्यद् अ-जुर्य- इत्यत्र टि द्र. ।

c) सपा जैमि १,५ अचर्यौ इति पाभे ।

d) पाठ? सपा. खि ५, १४,५ उच्चैःस्रवसम् इति पाभे.। WR (तु पाण्डु टि.) उच्चैःस्रवसम् इति ।

e) विप (⌊असंतृप्ता-, सस्पृहा-⌋ गिर्-) । तस उप. कर्तरि कृत् (तु. पाभे. NW., वैतु. ORN. प्रमृ. अन्यथावादिन) ।

f) सपा. कौ १,२०५ जै १,२२,२ सजोषा इति पाभे.।

g) विप. (जरितृ-) । तस. नञ्स्वरः । अत्र उप √जुष् >जोषि इत्यत कृत्यप्रत्ययान्तं भवेद् यदि वा जोष- इत्यतस् तादर्हिकप्रत्ययान्तं भवेत्। उभयथाऽपि स्वरोऽन्त्यः स्यात् (पा ६,२,१६०,१५५)। सोऽयं तदपवाद द्र । यद्वा नञोऽगुणप्रतिषेधीयत्वे सति तत्पूर्वस्याऽस्य प्राति. जोष्येतर-द्वेष्येत्येतत्पर्यायत्वेन वृत्तेरुक्तस्याऽन्त्यस्वरस्य प्राप्त्यभावः द्र.।

h) सपा शौ १२,२,१६ अन्येभ्यः इति पाभे. ।

i) विप. (जन-) । तस. गर्भित. बस. । अथवा तस. एव । तथात्वे ज्ञात-केत- इति उप. बस. । उभयथा-ऽपि नञ्स्वरो न विहन्येत ।

j) तम. गर्भित कस. द्र । तेन च साधारण सामासिक. स्वरः (पा ६,१,२२३) ।

k) अज्ञानतो कृतम् इति मुपा. । स च अज्ञानत् कृतम् इत्यस्य विकारमात्रमुताहो अज्ञानत् अकृतम् इति वास्तविक पदविभाग इति विमृश्यम् । तसि. प्र. (पावा ५,४,४४) तत्स्वरश्च ।

l) =ज्ञाति भिन्न- । तस. नञ्स्वरः (तु. वे , वैतु PW. प्रमृ बस. इति मन्वाना विमृश्या) । उप. √ज्ञा + कर्तरि असि. प्र ।

m) उप <√ज्या । शेषं a टि. द्र.

n) =सपा. म २,१,१० पाग्र ३,१,२ बौध २,६, ११ तैप्रा ११,१७। माश्रौ १,६,४,२१ अज्यानम् इति पाभे. ।

o) तस. । उप <√ज्या + यत्। नञ्स्वरापवादोऽन्तोदात्त (पा ६,२,१६०) ।

p) विप. (मरुत्-) । बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२) ।

q) अञ्जनम् वा आञ्जनम् वेति शोधः ?

r) धा. व्यञ्जन-म्रक्षण-कान्ति-गत्यादिषु वृत्ति ।

s) सपा तै ६,३, १०, २ अभिघारयति इति पाभे. ।

t) सपा. तै ४, १, ८, १ आनक्ति इति, पै ९,१, २ अयुक्त इति च पाभे. ।

२†, अञ्जते ऋ ९,१०७, ७[a], †अञ्जते ऋ ९, ८६, ४३, कौ १, ५६४, २,९६४, जै १,५७, ११,४,२०,८, शौ १८,३, १८, †अञ्जते ऋ १,९२,१, १५१,८; ८, ७२, ९, ९, १०,३, कौ २, ४७१, ११०५, जै ३, ३५, ६, †अञ्जन्ति ऋ १, ९५, ६, ३, ८, १, १४, ३, ५,३, २, ४३, ७, ६, ११, ४, ९, १०९,२०, मै ४, ९, ३,१३,१, १४ १५; काठ १५, १२, पै ८, १४, ६, अनक्षि पै १६, ३३, १०, अङ्ध्वे[b] ऋ १०, १००, १०, अञ्जे पै १,११२, १, अनज्मि शौ ४,१४, ६[c], पै १, ६६, २, अञ्ज्म ऋ ९, ४५,३, अनक्तु शौ ५, २८, ३, अनक्तु ऋ ८, ३९,१, खि ५,७, १, २, मा ६, २, २७,१२[d], ३७, ११, का ६, १, २; २९, २, २[d], ३७,२,१, तै १, ३,५. १, ६,१, ६,३,३, २,४,२, मै १,२,१४,२,१२,६[d]; ३,९, ३, ४, ९, ३, १३, २†, काठ ३, २, ३, १५, १३, २६, ३,५; क २,९,१०,२९,५[d],४१, १, ३; पै २,५९,१, अञ्जन्तु शौ १८,३,१०[e], अञ्जन्तु मा २३, ८[f], का २५,३, ४[f], तै ७,४, २०,१[f], काठ ४४,९[f], शौ ३, २२,२, पै ३,१८,२, अङ्ग्धि[g] ऋ १०, १५६, ३, कौ २, ८७९†, पै २०, २७, १[h], अङ्क्तम् शौ ६, ६९, २, ९, १, १९, पै १६, ३३, ९, १९, ३२,१४, अनक्तन ऋ १०, ७६, १, अनजन् ऋ ३, १९, ५, आञ्जन् मै १, ८, ४¶[i], अञ्जीत मै ४,८,५¶, अनज्यात् ऋ १०,३१,४

†आनजे ऋ १, १०२, १, ८, ६३, १, मा ३३,२९, का ३२, २,१२, कौ १,३५५, जै १,३७, ४, †आनजे ऋ८,६३,१, कौ१, ३५५, जै १,३७, ४, पै १,५५, १$, आनञ्ज मा ८,३०, का ९, ५,३, तै३,३,१०,२, काठ१३,९. अज्यते ऋ ८, २०, ८, ५१, ९; ९,३२,३,७६,२, १०,११८, ३, खि ३,३,९, मा ३३, ८२†, का ३२,६,१३†, †कौ २,१२०, ५७९, ९५९, †जै ३, ४७, ५, ४,१९, १, २७, ५, अज्युसे ऋ ९,६६,९, †अज्यसे ऋ ३,४०, ६,९, ७८, २, ८५, ५, कौ १, १९५, जै १, २१, २, शौ २०, ६,६. [अनु°, अन्तर्°, अभि°, आ°, उद्°, उप°, नि°, परि°, प्र°, प्रति°, वि°, सम्°].

अक्त,क्ता- -क्त ऋ ४, ३,१०, ६, ४,६,५,६; ९, ९६, २२, तै ४, १, ८, २‡[j], मै २, ७, ४‡[j], काठ १६, ४‡[j], -क्तम् ऋ २, ३,४, ४,२७,५,९,७४,८, १०, १७७,१, मा २,१६[k], २०,३९, का २२,४,४, तै १,१, १३,१[k], मै ३,११,१, १६,२[l], काठ ३१, ११[k], ३८, ६, ४६, २[l], क १, १२[k], ४७, ११[k], पै १६,५०, ३[m], -क्ता ऋ १,६२,८[n], मे ३, ९, ६¶; -क्ते तै १, ३, ७, १, ६,३, ५, ३, -क्तौ मा ६,११, का ६,२,६, तै १,३, ८, १; ६, ३,७,५, मै १, २, १५, काठ ३, ६, क २, १३ [°क्त- अनु°, अभि°,आ°,१आल°,उप°, घृत°, नि°, वि°,सम्°, स्वा(सु-आ)°].

अक्तु(बप्रा.)[o]- -क्तवः ऋ १०,३,४, ८९, १५; -क्तवे ऋ १०, ४०, ५, -क्तु ऋ १,१४३,३,२,३०, १, -क्तुना ऋ २,१०,३,१९,३,

---

[a]) प्रपु३ ञ्ज>ञ्ज्च् प्र उसं. चित् वरश्च (तु कृण्वते प्रमृ.)।,

[b]) <अङ्ग्ध्वे (तु शौ ४,१५, ६ समङ्धि प्रमृ.)।

[c]) सपा. मा१८,५१ का २०,३,१ तै४,७,१३,१ मै २, १२,३;३,४,४ काठ १८,१५ क २९,४ युनज्मि इति पाभे.।

[d]) पाभे अनक्ति काठ १८,१७ द्र.।

[e]) स्वर.? अञ्जन्तु इति शोधः (तु. W.)।

[f]) सपा. मै ३,१२,१९[1] आञ्जन्तु इति पाभे ।

[g]) तु. टि. अङ्ध्वे ।

[h]) सपा. तैब्रा २,५,८,६ अङ्ग्धि इति पाभे.।

[i]) सपा. काठ ६, ५ क ४, ४ अलिम्पत् इति पाभे.।

[j]) =सपा. बौश्रौ १०,४:११। ऋ १०,१,२ मा ११,४३ का १२,४,६ माश ६,४,४,२ अक्तून् इति पाभे.।

[k]) =सपा. माश १, ८,३,१४ तैब्रा ३,३,९,३ आपश्रौ ३,६,१ प्रमृ.। का २,४,३ काश २,८,१,१३ रिप्तं (तु.टि. रिप्त.) इति, मै १,१,१३, ४,१,१४ माश्रौ १,३,४,१५ अप्तुभिः इति पाभे.। [l]) सपा. मा २९,४ का ३१,१,४ तै ५,१,११,२ युक्तम् इति पाभे.।

[m]) सपा. शौ ६,११८,१ गत्नुम् इति, मै४,१४,१७ वग्नुम् इति, तैआ २,४,२ कामा १२६ ८ वग्नुम् इति पाभे.।

[n]) निशावाचि विशेष्यनिघ्नम् ।

[o]) नाप. (तेजस्-, तमस्-, रश्मि-, रात्रि- प्रमृ.)। क्तुः प्र. (तु. पाउ १,७१) तत्-स्वरश्च ।

-†क्तुभि[a] ऋ १, ३८,८.३६, १६, ८६, १८ ५०,२ ७ ९४, ५ ११२,२५. ३, १७, १ ३१, १६. ४. ५३, १. ३. ५,८८,३ ८४. २ ६, ६९,३ ९,५०,५ १०, १८, ९. ३७, ९ मा ३४. ३०. ३५.१. का ३३, १. २८ ३५,८.२. तै २,२, १२, ३ कौ २,५५९. ३,५, ७, १२ जै ३. ४४, ५ शौ १३. २, १७ २२. १७,१,९$, १८. १, ५५ २०, ४७, १८. १९ पै १२. १, ६ १८, २२, २, ७, ३१, ८$, -क्तुभ्य ऋ १०, ८९, ११ -क्तुम् ऋ ७, ६६, ११. १०, ६४,३ ९२, २. -क्तुषु ऋ ८, ९२, ३१ कौ १, १२८ जै १, १४,४. -क्तून ऋ १, ३८, १. ५. ५८, ४ ६, ८, ५ ३९,३ ६५,१. ७, ७९, २, ८, ५, ८, १०, १, २[b], १२ ७, मा ११, ४३†[b], का १२, ४, ६†[b], शौ १८, १, ३४; -क्तो. ऋ ३, ७, ६, ३०, १३ ४, १०, ५, ५, ३०,[१३: ६, २४,९], ६,३,३, ५ ३८,८ ७, ११, ३. ३९, २ १०, ९२, १ १८ खि ५,७,३, १ मा २८, १२ ३३, ८४†. का ३०, २, १ ३२, ८, १† मै ४,१३,८. १८, १५†. काठ १९, १३, -क्तौ ऋ ६, ४९, १०

¶अक्त्वा तै ६,३, ९, २ मै १,८, ७, काठ ६, ८[c] १९,१०,१२ २२, १०. २५,५. ७. क ४.७ ३०, ८. ३१, २, ३५, ८ ३९. २ ५

?अज्युमान,ना[c]- -न ऋ ९, ९७, ३५[d] १०, ३१, ९[e] -ना ऋ १०,३१,१०

?अञ्जत्[f] शौ १९,५३,३[g].

अञ्जत्[h]- -अन् ऋ १, ९२, ५[i], मा २९.१ का ३१, १, १ पै १२,२,३[g]. -अन्त पै ९, १२, ८. [°अन्- प्रति°, सम्[c]]

अञ्जन[j]- -नम् पै २०, ४९,७; -ने खिमा २९, ४३. [°न- अभि°, आ°, प्र°, वि°, सम्[c]]

¶अञ्जन-गिरि- -रिणा काठ २३,१ क ३५,७

¶अञ्जलि[k]- -लिना तै २, ५,१,२ ७. ३,३,८,८ ५,८,९, ८ मै ३,८,३[२], काठ २१,१२.

अञ्जस्[l]- -ञ[m] ऋ १, ३२, २, ११०,२ मै ४,१८,१३, शौ २, ५,६ प १३,६,२ -ञ्जसा[m] ऋ १,१३९,८, ६, १६,३ ५८,१ १०,७३,७ मा ५,५ का ५,२, ३, तै १,२, १०,२ ¶५, २,३, ५ ८,५[१]. मै १,२,७,३,४,७[२]¶. काठ २, ८, ६,१०†, ¶२०,१ ७. क २,२ ¶३१,३.९ कौर, ८२६†; जै ४,४, ७†, -ञ्जसि ऋ १, १३२,२[२] -ञोभि खि ५,७,२,१. मै ४, १३, ८, काठ १६,२१.

¶अञ्ज(सा-अयन>)सायनी[n]- -नी तै ७,२, १, २. ३, ५, ३, ७, ३, ९, ३, ८, १, ३, २,४, ४,३.

अञ्जस-पा[o]- -पा ऋ १०, ९४, १३. -पाम् ऋ १०,९२, २

अ(ञ्जस्>)ञ्जो-यान[p]- -नें शौ १८,२,५३

---

[a]) प्रायेणास्य रूपस्य तत्तत्क्रियाव्याप्त्याकाङ्क्षार्थभूत-कालविशेष वाचकतया क्रियाविशेषणत्वेन प्रयोगा उपलभ्यन्ते।

[b]) पामे अक्तुः तै ४,१,४,२ द्र.।

[c]) शानचः निघाते (पा ६ १,१८६) बक्-स्वर·।

[d]) सपा. कौ २,११० जै ३,१९,५ पूयमान. इति पाभे ।

[e]) सपा. शौ १८,१,३९ युज्यमानः इति पाभे.।

[f]) पाठः? सा. शतरि रूपमाह। पाण्डु यनि निघात एव दृश्यते। कोशान्तरसाक्ष्यत· सस्वररूपसद्भावोऽपि प्रमा-प्यते। W. त्वत्र नान्तरीयोत्तरं मन्त्रमादर्शीकुर्वन् अर्वाङ् इति पिपठिषति। तदेवं रूपपरिच्छेदो भूयो विमर्शापेक्षः द्र.।

[g]) सपा. शौ १९,५३,३ पै १२,२,३ प्रत्युङ् इति पाभे ।

[h]) शता प्र. (पा ३,२,१२४) तत्स्वरश्च।

[i]) तु. PW. GW. प्रभृ; वैतु. स्क. वें सा. क्रिप. इति।

[j]) = अञ्जनद्रव्य-विशेष-। करणे ल्युट् प्र ।

[k]) नाप । अलिच् प्र चित्स्वरश्च (पाउ ४,२, पा ६,१, १६३)।

[l]) नाप । असुन् प्र नित्स्वरश्च (पाउ ४, १८९ पा ६, १,१९७)।

[m]) वा. क्रिवि द्र ।

[n]) विप. (स्रुति-)। उप उप √इ + ल्युट् प्र. लित्-स्वरश्च प्रकृत्या पूप विभक्तेरलुक् च (पा ६, १, १९३, ६,१३९ पावा ६,३,३)। स्त्रियां ङीप् (पा ४,१,१५)।

[o]) विप. (अग्नि-, अद्रि-)। उप. उप √पा (पाने)+विच् प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३,२,७४,६,२,१३९)।

[p]) विप. (पथिन्-) । उप <√या + ल्युट् प्र. । समासस्वरौ नापू. टि. द्र.।

?अञ्ज(स>)सी[a]- -सी ऋ १, १०४,४.

अञ्जसी(न>)ना[b]- -नाम् ऋ १०,३२,७.

†अञ्जान,ना[c]- -न ऋ २, ८, ४, ३, १०, ४, ९, ५०, ५; १०३, [२, १०७, २२], कौ २, ४३०, ५५९, जै ३, ३३, ५, ४४, ५, -ना ऋ ४, ५८, ९, मा १७, ९७, का १९,१,१०, काठ ४०, ७, पै ८,१३, ९ [°न- अभि°, आ°, सम्°].

अञ्जि (बप्रा)[d]- -ञ्जय. ऋ १, १६६,१०, ७,७८,१, १०, ९५, ६; -ञ्जये तै ७, ३, १७, १, काठ ४३, ७, -†ञ्जि ऋ १, १२४,८, ४, ५८,९, ७,५७,३, ८, २०, ११; २९, १; मा १७, ९७; का १९,१,१०, काठ ४०, ७, पै ८,१३, ९, -ञ्जि मे ४, २,१४¶, -ञ्जिभि ऋ १,३६, १३ ३७,२, ६४,८, ८५,३,८७, १, ११३, १४, २, ३४, १३, ५,५२, १५, ५६, १. १०,७८, ७, मा ११,४२, का १२, ४,५. तै ४, १, ४, २, मै २, ७, ४, काठ १५, १२, १६, ४. कौ १, ५७, ज १, ६, ३, -ञ्जिम् मा २३, २१, का २५,६,१, तै ७. ४,१९,१, ¶मै २, ५, ९[२] काठ ४४,८, -†ञ्जिषु ऋ २,३६,२, ५, ५३, ४, शौ २०, ६७, ४, -ञ्जीन् ऋ १०,७७,२ [°ञ्जि- अल्प°, उद्°, १कृष्ण°, महत्, १रोहित°, वृषद्°, स्वेद°]

अञ्जि-मत्[e]- -मन्त ऋ ५, ५७,५

?अञ्जि-व[f]- -वम्[g] शौ ८,६, ९, पै १६,७९,९.

अञ्जि-(स>)षक्थ[h]- -क्थ मै ३,१३,५, -क्थाय काठ ४२,७

अञ्जि-सक्थ[i]- -क्थ मा २४, ४, का २६,१, ८ -क्थाय तै ७,३,१७,१

अञ्ज्ये(ञ्जि-ए)त[j]- -ताय तै ७, ३,१७,१, काठ ४३,७

आनजान[k]- -ना ऋ १, १०८, ४

√अट् > अटूणार[l]- > ¶आटूणार[m]- -र तै ५,६,५,३

√अण् (बधा.)

१अणु[n]- अति°.

---

[a]) अर्श-आदेर् आकृतिगणत्वाद् मत्वर्थीय अच् प्र. चित्स्वरश्च (पा ५, २, १२७, ६, १, १६३)। स्त्रियां ङीष् प्र. उसं. (पा ४, १, ४०) तत्स्वरश्च। तु. अञ्जसीना- टि.।

[b]) विप (स्रुति-)। अञ्जस्- + ख > ईन प्र. (तु. पा ४, २, ९३) तत्स्वरश्च (तु. सा GW प्रमृ, वैतु. वे, सा. [पक्षे] °सीनाम् [ष३] इति)।

[c]) शानचि चित्स्वर (पा ६,१,१६३)।

[d]) विप. ([व्यञ्जक-] वाघत्-, सूरि-), नाप. पुं. स्त्री. न [कान्ति-, रूप- [ऋ ४,५८,९ प्रमृ], आभरण- [ऋ १,३७,२ प्रमृ.]; सर्वाङ्ग-श्वेताश्व- (तै ७,३,१७,१ [तु. भा. सा.]), पुव्यञ्जन- [मा २३, २१ प्रमृ] प्रमृ]। कर्त्रर्थे इ प्र. (तु. पाउ ४,१४१) तत्स्वरश्च।

[e]) मतुप. स्वर (पा ६,१,१७६)।

[f]) मत्वर्थीय व. प्र. (तु. पावा ५,२,१०९) तत्स्वरश्च।

[g]) कमलमञ्जिवम् इति पाठः? भगम् अलघुवम् (<*अलं-ब्रू-) इति शोध इति मतम् (तु. पै. मूको. कमलवञ्चुवम् इति च, सस्थ. टि ३कमलम् इति च)।

[h]) अत्र शाखाभेदेन शब्दस्वरूपे कियानपि भेद द्र.। सुषामादिषु च (पा ८,३,९८) इत्युक्तदिशा परादौ नतिर्भवति। नाउ. टि. उक्तायाः प्राप्तविभाषाया इह सविषयनोदाहार्या भवति। शेषं नाउ टि द्र.। काठ. तु स्वराङ्कनाभावस्थलम्।

[i]) विप ([अश्वमेधीय-] पशु-)। बस. समासान्त षच् (पा ५ ४, ११३)। चित्-स्वरेण (पा ६,१,१६३) नित्येऽन्तोदात्ते प्राप्ते सक्थं चाक्रान्तात् (पा ६,२,१९८) इति विभाषा द्र. (तु लोमगासक्थौ मा २४,१)।

[j]) वर्णलक्षणसमास (पा २,१,६९)। वर्णो वर्णेष्वनेते (पा ६,२,३) इति पर्युदासवचनाद् एतशब्दे उप सति पूप प्रकृतिस्वरो न भवति। साधारण सामासिक- स्वर एव च भवति (पा ६,१,२२३)।

[k]) लिट कानच् (पा ६,१,१६३) चित्स्वरश्च।

[l]) व्यप.। औणादिक कर्तरि नारच् प्र. ष्टुत्वञ्च (तु. दु १,१४)।

[m]) गोत्रापत्येऽर्थे अण् प्र. (पा ४, १,९२) तत्स्वरश्च।

[n]) उ प्र. (पाउ १,८) तत्स्वरश्च। धा. सूक्ष्मार्थे वृत्ति द्र (तु या [६,२२] प्रमृ)। यत्तु PW. प्रमृ आद्युदात्तमाहु। तत्र प्रामाण्यं चिन्त्यं भवति। सत्यम्, माश १४, ७,२,११ इत्यत्र तथात्वं दृश्यते। न तु तत्काण्डगतस्य स्वराङ्कनस्य काण्डान्तरवत् प्रामाण्यं भवतीत्यसकृत् तत्तत्प्रकरणेष्ववोचाम। यच्च २अणु- इति क्रिवि. उपलभ्यते ततोऽप्येतदेव ज्ञापितं भवितुमर्हतीति यथाऽन्तोदात्त एवात्र

१†अ॒ण्वी[a]– -ण्व्या ऋ ९, १५, १; २६, १, कौ २, ६१६, जै ३,५०,४.

२अ॒ण्वी[b]– -ण्वी॰ ऋ ९,१, ७, -†ण्वीभि ऋ १,३,४, मा २०,८७; का २२, ८, ८, कौ २, ४९६. जै ३,३८,१०, शौ २०, ८८, १; -ण्व्या ऋ ९, १४,६.

†अणिमन्[c]–

¶अणिम-त॒स(:)[d] मै ३, ९, ४[२],१०,४.

¶अ॒णिष्ठ,ष्ठा[e]– -[२]ष्ठम्[f] काठ २५,१; क ३८, ४, -ष्ठा तै २, ५,५,२, काठ २५,१, क ३८,४.

¶अ॒णीयस्[g]– -यांस॰ काठ ६, ७; क ४,६; -यान् काठ २०, १०; क ३१,१२.

अणीयस्क॒[h]– -स्कम् शौ १०,८,२५.

२अ॒णु[i]– -णु काठ १२,१३[१]¶.

३अ॒णु[j]– -णूनि शौ ११,९,१०, पै १६,८२,१०,

४अ॒णु[k]– -णव मा १८,१२, का १९,४,४; तै ४,७,४, २; मै २, ११,४, काठ १८,९, क २८,९

५अ॒णु[l]– -णू[m] खि ५,२२,२;-णौ[m] शौ २०,१३६,२

†अ॒ण्व[n]– -ण्वम् ऋ ९,१०,५,९१, ३, कौ २,४७३, जै ३, ३५, ८, –ण्वानि ऋ ९,८६,४७; १०७, ११, कौ २, १०४०, –ण्वेषु ऋ ९,१६,२[o].

आ॒णि[p]– -णिः ऋ ५,४३,८, –णिम् ऋ १, ३५, ६, -णी मै ४,८, ४[१]¶; –णी खि ४,८,५, –णौ[q] ऋ १,६३,३.

√अण्ड् > १आण्ड- मार्ना॰.

अ॒ण्व , १,२ अ॒ण्वी- √अण् द्र.

√अत् (बधा) वि॰, सम्॰.

अ॒तत्[r]– -तन् ऋ ६,६१,९.

अ॒तमान[r]– -नम् ऋ २, ३८, ३; –नाः ऋ ६,९,२

अति– वि॰.

अ॒तिथि[s]– -थय शौ ९, ७, ६, पै १६, ११६,१, –¶थये तै ५,२, २, ४; मै १, ५,७, काठ ७, ५· १९,१२; क ५,४,३१,२, –थि· ऋ १,७३,१, १२८,४, २,२,८, ३,२,२, ४,१,२०,४०,५, ५,१, ८,९,३,५,४,५, १८ १,६,२,७, ४,२, ७,८,४, ९,३; ४२,४; ८, [१९,८ (८४,१)], १०३, १२[t], १०,९१,२; †मा १०,२४, १२, १४,३४, ३३,२६; †का ११,७, ४, १३, १, १५, ३,५, ३२,१, १६, †तै १,६,१२,२$; ८,१५, २,२,५,१२,४, ४,२,१,५,३,२,

प्रमाणं नानुदात्त इति (तु. ३अ॒णु- अपि)। कथमित्युच्यते। यदा हि किञ्चित् विप. क्रिवि. भावयितुमिष्यते तदा तस्य स्वस्वरूपस्थस्यैव नपुंसकवचने रूपं प्रयुज्यते। अतो न विप. इत्यत्र क्रिवि. इत्यत्र च सौवर कोऽपि विवेक कर्तुमिष्ट· स्यादिति भूयो विविञ्चन्तु विविञ्च॰।

[a]) विप. (धी-)। स्त्रियां ङीन् प्र नित्स्वरश्च (तु. पा ४,१,७३, ६,१,१९७)।

[b]) अङ्गुल्यात्मकविशेष्यविशेषवाचकं द्र.। शेष नापू. टि द्र.।

[c]) ग्रन्थान्तर आद्यन्तोभयस्वरोपलब्धिवशात् इमनिन्-इमनिचौ प्र. यथायोगं द्र. (तु. वैप२)।

[d]) तसि प्र. तत्स्वरश्च (तु पावा ५,४,४४)।

[e]) विप. (ग्रीवा-, तण्डुल-)। आतिशायनिक इष्ठन् प्र. नित्स्वरश्च (पा ५,३,५५, ६,१,१९७)।

[f]) पाठः? °ष्ठा. इति शोधः।

[g]) विप. (अङ्गार-, [पुरस्ताद् हवीयस्-] पशु-)। ईयसुन् प्र. (पा ५,३,५७)। स्वरः एपू टि द्र.।

[h]) प्रकृत्यर्थवैशिष्ट्ये कः प्र. (तु पा ५,४,२८)।

[i]) वा. क्रिवि. द्र.। [j]) नाप. (सूक्ष्म-रूप-)।

[k]) =धान्य-विशेष-। उन् प्र. नित्स्वरश्च (पाउ १, ९; पा ६,१,१९७)।

[l]) नाप. (स्त्री-योनि-)। °णू इति सप्त १ द्र.। शेष नाउ टि द्र

[m]) रूपा °णू <> °णौ (शाश्रौ १२,२४,१) इति परस्परं पाभे। २अणु वैप ४ द्र।

[n]) =पवित्रस्य सूक्ष्म-च्छिद्र-। औणादिक वन् प्र. (पाउ १,१५२) नित्स्वरश्च।

[o]) वैतु. वें सा. अङ्गुलि- इति ?

[p]) नाप ([चक्रस्याऽक्षान्निर्गमननिरोधार्थं-] कील-)। इण् प्र (पावा ३,३,१०८)। तत्स्वर।

[q]) = (उपचारत) शकट- इति GW. प्रमृ.; संग्राम- इति स्क वे. सा. (तु. निघ २,१७)।

[r]) यक्र शतृ-शानचो· शपश्च निघाते (पा ६,१,१८६) धास्व. पूर्वावस्थः।

[s]) नाप (अभ्यागत-)। कर्तरि इथिन् प्र (पाउ४,२) नित्स्वरश्च। पक्षान्तरे या ४,५ प्रमृ. <अ (<अभी [भि √इ]) + तिथि- इति (वैतु. लोकमात्रपरो वाद· नञ्-पूर्वो बस. इति। नासौ वेदे चारितार्थयितुमलम्। स्वरानुपपत्तेः)।

[t]) सपा. कौ १,११० जै १,१२,४ अ॒तिथिम् इति पाभे.।

†मै २,६,१२,७,१०, ४,११,१; १२, २$, १४, १५, †काठ २, १५, ८, १६$, १५, ८; १६,८, १०,३४,१४¶, †क २५,१; कौ १, ८५†, ३७२, जै १, ९, ५†, ३९,३, शौ ७,२२,१, ७७, ९†; ९, ७, ४, ८, ७,१०,६,४, १५, १०, १, ११,१, १२,२, १३,१, ३, ५,७, ९,११, पै १६,४२, ४, ११२,१०, ११३,१०, १९,४१, ७,२०,५,२,-†थिम् ऋ १,४४, ४,५८,६,[१२७,८,८,२३,२५], [१८६, ३,८, (१९,८) ८४, १], २,४,१,३,३,८,२६,२, ४,२,७, ५, ८,२,६,७,१, १५,१, ४, ६, १६,४२, ७,३,५,८,४४,१,७४, १,१०३, १०,१०, १,५,९२,१, १२२,१; १२४, ३; मा ३,१,७, २४, १२,३०,३३,८, का ३,१, १, ७,१०,१; १३,३,१; ३२,१, ८, तै १,४,१३,१,३,५,११,५, ४, २,३,१, मै १,३,१५, २,७, १०; ३,७,९¶, ४,१०, ३, काठ ४,५,७,१२, १५,१२; १६,१०, ३९,१४, क ३,५, ६,२, कौ १, ५, ६७,८७; ११०‡[a], २,४९०, ५९४, ९१४, जै १,१,५, ७,५, ९,७, १२,४‡[a], ३,३८,४, ४८, १०; ४, १५,७; -थीन् ऋ ५, ५०, ३, शौ ९,६, ३, १०, ८; ११,५, पै १६, १११,३, ११५, ४, ११६,९; -थीनाम् तै ५,२, २,३¶, मै ४,८,१¶, काठ १९, १२, क ३१,२¶, शौ ९,७,१३, पै १६, ११३, ६, -०थे ऋ ८, ७४, ७, -थे मा ५, १; का ५, १,१; तै १,२,१०,१, ६, २,१, २, मै १,२,६, ३,७,९; काठ २, ८, २४, ८, ३०, १¶; क २,२, ३८, १, ४६, ४¶; शौ ९, ८, १-६, पै १६, ११३,७-९,-थौ शौ ९,८,८ [°थि- ?प्रिय°, मित्र°]

आतिथ्य[b]- -थ्यम् ऋ १, ७६,३, ४,४,१०, ५,२८,२, मा ५,१, का ५,१, १, ¶तै १, २, १०,१[३]$, १४,४†; २,२,५, ५; ५, २,२,४; ६, २,१,१[३], २[४],४, ७[२],७,५,१५,१, ¶मै १,२,६$ ९,८,३,७,९[८],$, ८,२,९,१,४, ११, ५†, ¶काठ २, ८$, ६, ११†,२१,८[२०], १०,२४,८[४],$, क २,२, ३८,१[४];¶[२], पै ९,१२, ३, -¶थ्यस्य तै ६,२,१,३, ४, मै ३, ७, ९, -थ्यात् मै ३, ९, १¶, -थ्ये ऋ ४, ३३,७; काठ ३४,१४¶.

आतिथ्य-रूप[d]- -पम् मा १९,१४, का २१,२,३

†अतिथि-ग्व[e]- -ग्वम् ऋ १,५३, १०; ११२,१४, ४,२६,३,६,१८, १३, ८,५३,२; १०,४८,८, खि ३, ५, २, शौ २०, २१, १०, -ग्वस्य ऋ १, ५३,८, २, १४, ७, ६,४७,२२, शौ २०, २१,८, -ग्वाय ऋ १, ५१, [६; १३०, ७[1], ६, २६,[३, ७,१९,८], शौ २०,३७,८.

आतिथिग्व[f]- -ग्वे ऋ ८, ६८,१६;१७.

अतिथि-पति[g]- -ति मै ४,८, १¶, काठ ३०,१¶, क४६,४¶, शौ ९,६,३,७,१; ११,५; पै १६ १११,३,११२,५;११६,९.

†अतिथि(न्>)नी[h]- -नी ऋ १०,६८,३, शौ २०,१६,३.

†अत्क[i]- -त्कः ऋ ८, ४१, ७; -त्कम् ऋ १,९५,७,१२२,२,४, १६, १३, १८,५, ५,७४,५, ६, २९,[३,१०,१२३,७],९,६९,४, १०,४९,३, ९५, ८, ९९,९, कौ २,७२२,११९३, ११९७, जै ३, ५९,१४, पै ८,१४,७, १५,१२, ५, -त्कान् ऋ ५,५५,६, -त्के ऋ ९,१०१,१४, १०७,१३, कौ २,११८,७३७, जै ३,१२,५,४, २६,२,-त्कै ऋ २,३५,१४,६,

---

[a]) पाभे. अतिथि- ऋ ८,१०३,१२ द्र. ।

[b]) तादर्थ्ये ण्य प्र. उसं. (पा ५,४,२६)। तत्स्वर ।

[c]) सकृत् सपा. तै ५,४,६,१ भागधेयम् इति पाभे ।

[d]) षस. सामान्य' समासस्वर (पा ६,१,२२३)।

[e]) व्यप. (दिवोदास-) । उस उप. <√गम् वा √गा वा (वैतु. एत-ग्व-, नव-ग्व- प्रभृ. बम इति विवेकः द्र.) ।

[f]) तस्याऽपत्यमित्यर्थे अण् प्र. (पा ४,१,९२) तत्स्वरश्च।

[g]) तस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१८) ।

[h]) अतिथि- इत्यनेन समानार्थं प्राति. प्र. भेद इति सा. (तु. MW.) । अतिथि- इत्यतो मत्वर्थे प्र. इत्यपरो वादः (तु GRN. NW)। पूर्वे कल्प औणादिक इथिनिच् प्र. चित्स्वरश्च । उत्तरे तु मत्वर्थीय इनि प्र. ताद्धितम् तत्स्वरश्चेति विवेक । स्त्रियां ङीप् प्र तस्य च पित्त्वान् निघाते स्वरस्तदवस्थ इति दिक् ।

[i]) =रूप-, वज्र-,आयुध- [ऋ६,३३,३], व्यप. [ऋ १०, ४९,३ प्रभृ.] । इण्भी- (पाउ ३, ४३) इति कन प्र., नित्स्वरश्च (पा ६,१,१९७)।

३३,३.

अत्य[a]- -त्य ऋ १,५२,१,५८,२, ६५,३, १६९,३, १९०,८,२,८, ८, ३,२,७, ३८,१,५,३०,१८, ६ २,८,८,५, ७,२८,५ ८,२०, [(४९,५)५] ९, ३२,३; ८३, १,५,६६,२३, [७६,१. ७७,५], ८०,३, ८१,२, ८२,२, ८५,५, ८६[३(७०,१०)], ९६,८८,९३, १, ९६,१५, २०,९७,१८, ८५, १०, ६, २, ७६, २, ९६, १०, १८८,१, खि ३, २,५, मा २२, १९, ३३, ७५†; का २४ ६,१, ३२, ६, ६; तै ७, १, १२,१, मै ३,१२,८, ४,१४,१५†; काठ ४१, ३, †कौ १, ५३८, ५५८, २, १२०, ५७८, ६६८, ९६५, ११२८, †जै १, ५५, ६, ५७, ५, ३,४७, ४, ५५, ९, ४,२०, १०, २७ ५; शौ २०,३१, ५†, -†त्यम् ऋ १,५२, १,६८, ६, १२९,[२, १३५ ५], १३०,६, ३,१,३, २२,१, ५ २५ ६, ८४, ३, ७,३,५, ९,६,५, ८५,७, मा १२,४७; का १३,४,२, तै ३,१, ११,७; ४,२,४,२, मै २ ७,११, ४,११,१. काठ २,१५,१६,११ क २५,२ कौ १, ३५७, जै १, ३९ ८, -त्यस्य ऋ १,१८०,२, -त्या ऋ ४,२, ३, -†त्या ऋ १, १६३, १०, १७७,२, १८१, २, ३,५६,२, ५,३१,९, ५९,३, ६,४८, १९, ९,१३,६, ८७, ५, मा २९,२१, का ३१,३, १०, तै ४,६,७,४, काठ ४६, ३, कौ २, ५४१, जै ३, ४२,८, -†त्यान् ऋ १,१२६ ४,२,३८,३,३,३२, ६, ३८, ९, शौ २०, ११, ९, -त्याय ऋ ३,७, ९ -†त्यासः ऋ ७,५६, १६, ९,४६,१, ९७, २०, तै ४,३, १३,७, मै ४,१०, ५, काठ २१,१३; -त्येन ऋ २, ३४,१३, -त्यैः ऋ ६,३२,५

अति, ती[b]- -तयः ऋ १०,९५,९, -तिः[c] मा २४, ३८, का २६, ७, ८, मै ३, १४, १५, -ती[c] तै ५,५,१३ १, काठ ४७,३

?अत एत[d] पै १६,५२,२.

?अत कर्तु.[e] पै ४,११,५

?अ-तण्डाल[f]- -लम् पै १५,१८,१

अतत्- √अत् द्र.

?†अ-तथा[g]- -था ऋ १,८२,१, कौ १,४१६; जै १,४०,८.

†अ-तन्द्र,न्द्रा[h]- -न्द्र ऋ १,७२,७,७, १०,५, ८,६०, १५, कौ १,४६, जै १,५,२, $शौ ११, ६, २४, १३, २, २८, ४२, पै १६, २३, ४$.१८,२३,५, -$न्द्रम् पै ९, १२,९,१०,२,९, -न्द्रा ऋ ८, २,१८, कौ २,७१, जै ३,७, ९, शौ २०,१८,३, -न्द्रासः ऋ १, ९५,२, ४,४,१२, तै १,२,१४, ५, मै ४,११, ५, काठ ६, ११, पै ८,१४,२

¶अ-तपस्विन्- -स्वी काठ ३४,९

अ-तप्त[i]- -प्तः शौ[j] ९,५, ६, पै १६,

[a]) विप. ([गमनशील-, वेगवत्-] अग्नि- प्रभृ.), नाप (अश्व-[तु. निघ १,१४ या ४,१३ प्रभृ.])। कृत्यसरूप कर्तर्यै औणादिको यत् प्र.। अथवा अत्- इत्यस्मात् क्विबन्तात् ताद्धित यत् प्र । उभयथाऽपि यतोऽनार्षीय स्वर ।

[b]) =पक्षि-विशेष-। कर्तरि इण् प्र. (पावा ३,३, १०८, यद्वा पाउ ४, १३१) तत्स्वरश्च। कृदिकारात् (पाग ४,१, ४५) इति ङीप्।

[c]) सपा. °ति <> °ती इति पाभे.।

[d]) यत एयथ इति शोध (तु सपा. शौ १०, १,२८ पै १६,३७,९)।

[e]) ?येनेमे द्यावापृथिव्यत कर्तु इति मत पाठस्य स्थाने °थिवी यत क्रतु इति शोध द्र ।

[f]) कदाचिद् उप. √तण्ड् + आलच् प्र. (पाउ १, ११६, भोउ २,३,१०० उउ.) स्यात्। अथवाऽसमस्तं प्राति स्यद् √अत् इत्यस्मात्। तद् विमृश्यम्।

[g]) तथा>तथा नाधा. भवति क्विबन्त.। तत. कृद्-वृत्ते पुन क्विपि तथा- इति प्राति भवति। तस्य तस नञ्-पूर्वत्वे नञ्स्वर (पा ६, २, २) इतीवाऽनुसंदधान सा. व्याचष्टे। अर्वाचामपीदृक्ष एवाऽभिप्रायो भवति, वैतु. वे स्क. विव तथा (<√तन् + लुङि मपु१) इति व्याचक्षते। अस्मिन् कल्पे माङ्-योगेऽडागमाऽभावश्च तिङ्ङतिङः (पा ८, १, २८) इति निघातश्च विमृश्यौ द्र.।

[h]) विप (अग्नि-,देव-, युवति- प्रभृ)। तस. नञ्स्वर। उप. <√तन्द्। -न्द्रम् इति द्वि१ सत् वा. क्रिवि द्र।

[i]) समासस्वरौ नापू. टि द्र.। [j]) अत्राम्नायवचनादेव तप्य-मानस्याऽपि तापाऽभावात्मिकाऽऽर्श रभिप्रेता स्यात्। परि कप्र. पार्थक्यवचन अत इति पञ्चम्यन्तेनाऽभिसंबद्ध.। W. त्वन्यथामना सन् पाठविकृति शङ्कमान परि चेद् अतप्था इत्येवं परि √तप् + लुङि रूप वष्टि। तत्र अतप्ता इति दीर्घाऽऽकारवत्पाठं प्रदर्शयन् कियच्चित् मूको. साक्ष्यमपि प्रोद्बलकं भवेत (तु. पाण्डु टि)। 'तप्ताच्

९७,५

†अ-तप्त-तनू[a]- -नूः ऋ ९,८३, १, कौ १, ५६५, २, २२५, जै १, ५,७,१२,३,२०,९.

अ-तप्यमा(न>)ना[b]- -ने ऋ १, १८५,४.

?अ-तमत्[c]- -मत् पै १०,६,१०

अतमान- √अत् द्र

अ-तमेरु[b,d]- -रु मा १,२३[२], का१, ८,४[२].

?अतर्हि[e] पै ११,५, ११

अ-तवीयस्[b,f]- -यान् तै २,२,१२, ५[g].

†अ-तव्यस्[b,f]- -व्यान्[g] ऋ ५,३३, १, ७, १००, ५, मै ४,१०,१ काठ ६, १०, कौ २, ९७६, जै ४,२३,६

अ-तस्( ) एतद्- द्र.

?१अतस[h]- -से ऋ १,१६९,३?[i]

२†अतस[j]- -सम् ऋ ४, ४,४, ८, ६०,७, मा १३,१२, का १४,१, १२, तै १,२, १४,२, मै २, ७, १५, काठ १६,१५, क २५, ६, -सस्य ऋ ३, ७, ३, -सा ऋ १०, ८९, ५, तै २, २, १२,३, -सानि ऋ २,४,७, -सेषु ऋ १,५८,२,४, ४ ७,१०

अतसी[k]- -सीनाम् ऋ ८, ३. ३१, शौ २०,५०,१

?√अतसाय् > अतसाय्य,य्या[l]- -य्य ऋ २, ११,४, -य्या ऋ १,६३,६

अ-तस्कर[m]- -रम् शौ १२, १, ४७, पै १७,५,५

अति ऋ १, ८१, [५[n], १०२, ८[n]], १३५, ६[२], ,४१, १३०, १८२, ३ १८३, ४[p], २, २, १०[q], [११, २१. १५, १०, १६-२०, ९][p], २३,

चरोरग्यतम ऽनुत्कामत्व अज' इत्यत्र चमत्काराऽऽधिक्यस्य तु संभाव्यमानत्वात् यानि एव साधीयसी मौलिकी श्रुति स्यादिति मत भवति ।

[a]) =[अपरिपक्व-]सोम-। बस प्रप प्रकृतिस्वरम(पा ६,२,१)।

[b]) तस. नञ्-स्वर (पा ६,२,२)।

[c]) पाठ ? इप <√तम्।

[d]) वि[प] (यज्ञ-, प्रजा-)। उप <√तम् + एरु. प्र. उसं (पा ३,३,१)।

[e]) उतर्षीन् इति BKA शोध (तु.सपा शौ ८,९ २४ उत ऋषीन् इति पाभे)। [f]) इप <√तु।

[g]) सपा °वीयान् <> °व्यान् इति पाभे ।

[h]) नाप (गुल्मादि-)।

[i]) पाठ ? अतसै इति शोध (तु सस्थ टि. शुशुक्वान्)।

[j]) भाप (अभ्यर्थना-, स्तुति-, प्राप्ति-)। √अत् [प्रापणे, याचने] + असच् प्र. चित्स्वरश्च (पाउ ३, ११७ पा ६, १, १६३)।

[k]) गौरादित्वात् स्त्रियां ङीष् प्र (पा ४,१, ४१) तत्स्वरश्च। अतसि- इति स्वतन्त्रम् असिच्-प्रत्ययान्तम् पुं. प्राति. इत्येवमपि मतं भवति (तु PW प्रमृ ; वैतु ORN.)।

[l]) विप ([समाश्रयणीय,य-, अभ्यर्थनीय,या-] इन्द्र-,ऊति-)। नाधा कप्रङ्कन्ताद् भावकर्मणो कृत्यसजातीयो यत् प्र.। अकारलोपे(पा६,४,४८) प्र. पूर्व स्वर (पा६,१,१९३)। यद्वा सर्वप्रातिप दिकेभ्य' (पावा ३,१,११) इत्याचारार्थे क्विपि √अतस इति नाधा. भवेत्। ततः पूर्ववद् भावकर्मणो कृत्यसजातीय' (पा ६,४,५५) इत्यत्र लब्धसंकेत आय्यः प्र. इति। इह तावद् अतो लोपे प्र स्वर । यत्तु PW GW √अतसाय् इत्येवं लुप्तान्त्याकारतया निर्देशमन्वमन्येना तद् आर्धधातुकविषयत्वप्रवेशात् प्राक्तरायां प्राक्तनदशायामपलक्षणमिव स्यात् । केचिद् अतसी- इत्यस्य तद्धितवृत्त्याऽपि व्याचिख्यासवो भवेयु (तु ORN MW NW)। एवमपि ताद्धिते आये प्र प्राति पुंवद्भावे निष्पादनप्रकार स्वरसंकेतश्च। अथापि सा √अत् + अ (उपजन) + साय्य प्र इत्येवमनुसंधान आगमानुदात्तत्वं चादाय आदिस्वरतया सौवरी स्थिति समादधान प्रौढायेत (तु स्क वें, वैतु. स्क [पक्षे] <नञ् + √तस इति)

[m]) विप (पथिन्-)। बस. अन्तोदात्त (पा६,२,१७२)।

[n]) विश्वम् इति द्वि युक्त कप्र. (वैतु वें. सा. अति'' ववक्षिथ इति, स्क क्रिउ. इति च)।

[o]) 'यथा सूरो मिहम् अति यथा स्यात्तथा निस्ततुयात् तथा वयमपि विद्वान् अति यथा स्यात्तथा निस्ततुयाम' इति मन्त्रस्वारस्ये कप्र । यद्वा 'यथा सूर' अति (तराम्) मिहं निस्ततुयात्तथा वयमपि विद्वान् अति (तरां) निस्ततुयाम' इत्यर्थे अव्य क्रिवि (वैतु GW. MW प्रमृ अतिनिष्टतन्यु' इति द्व्युपसृष्टावपलक्षण स्वरायामाग्रहोऽप्रशस्त द्र)।

[p]) न' इति द्वि युक्तः कप्र. (तु सस्थ टि. भग'; वैतु PW प्रमृ. गतिरिति)।

[q]) अन्यान् इति द्वि. युक्त' कप्र (तु PW. प्रमृ., वैतु. सा. GW. अति'''चितयेम इति)।

१५[a], २८, १, ३,९, ३, १०, ७[b], ४, ३६, ९[c], ५, १, ९[d], | ६, १०, ५[e], १२, ५[f], [१६, २०[g] (४५, २०)] १८, | ७[h], ७, ३३, २, ८२, १?[i], ८,१, ३३[j], २, ३४[k], २४, २[l],

[a]) अन्यान् इति (आक्षिप्तया) द्वि. युक्त कप्र (तु. ऐब्रा [४,१०], भा [न १,८,२२,२] सा. च, वैतु. वें उ. म PW GW प्रमृ. अति ··अर्हान् इति)।

[b]) अतिविराजनाऽऽत्मकया पिण्डीभूतया क्रिययाऽग्नेः कर्तृतया संबन्धे संभवत्यपि स्निग्धां कर्मीबुभूषितानां तयाऽकर्मिकया क्रियया संबन्धस्याऽसंभाव्यमानत्वात् तदंशेनाऽतिक्रमणमात्रेण तत्संबन्धस्य स्फुटत्वाच्च कप्र योग इत्येव साधीयो भवति। तेन कर्तृकर्मणोर् उक्तसंबन्धयोर् यथायथं सुसाधत्वात् (वैतु GW. पूर्वेणाख्यातेन गतित्वेन योगमिच्छन् चिन्त्य)।

[c]) जनान् इति द्वि युक्त कप्र ।

[d]) सस्थ प्र · एषि टि. द्र.।

[e]) अति···अभिसन्ति इति द्व्युपसृष्टो योग इति सा.। तन्न। अतेश्चाऽभेश्चोभयोरपि पृथगन्वयसौलभ्यात् तथात्व एव च श्रुतिस्वारस्यप्रतीतेः। षत्वाऽभावोऽभेरुपसर्गेतरत्वे ज्ञापको भवेदित्युक्तचरम्।

[f]) धन्वानि इति द्वि. युक्त कप्र (तु. सस्थ धन्व टि. यत्र [°नि आ-अ]राद् इति शोध; वैतु GW. प्रमृ अति···राद् इति)।

[g]) विश्वपार्थिवपदार्थातिक्रमणकर्तुू रयेर्दाशनक्रियाया न त्वतिदाशनक्रियाया· कर्मभावो विवक्षितो भवति (तु. वें. सा., वैतु. GW. अति · दाशत् इति योगम् इत्याह तच्चिन्त्यम्)।

[h]) अत्रोत्तराऽऽख्यातेनोपसर्गतया अति प्रसर्स्रे इति योगं यत् वें. सा. GW. प्रमृ. च आहुस्तन्न। तथात्वे गतिद्वये प्रथमगतिनिघातेन भाव्यम्। लक्षणेन लक्ष्यानुविधायिना भाव्यमिति कृत्वोक्तलक्षणस्य काचित्कोऽपवादोऽप्यनुज्ञेय इति चेत्। सत्यं, गत्यन्तराऽभावे यथोक्तं तथैव कर्तव्यम्। इह त्वन्वयस्याऽपरस्य सुलभत्वादपार्थस्तादृश प्रयास स्यात्। कोऽसावपरोऽन्वय इति चेद्, उच्यते। अति अत्र कप्र.। 'मानुषाणां जनिम(=जनिमानि) अति अतिक्रम्य यथा स्यात् तथा (क्रिवि) इन्द्रो मज्मनाऽमर्त्येन च नाम्ना (अन्यत्र देवानां जनिमस्वित्यर्थ) प्रसर्स्रे प्रसृतो बभूव' इत्याकारकेऽन्वयेऽतिक्रमणात्मकमर्थमतिरिच्याऽन्यत्र प्रसरणाऽऽत्मकस्याप्यर्थस्य सद्भाव-विशेष. द्र.।

[i]) शोधः सपा. वनुष्यति (<√वन्) इत्यत्र टि. द्र.; वैतु. या [५,२] वें प्रमृ. अति·· वनुष्यन्ति इति. PW. GW प्रमृ अति इत्यस्य गत्यभाव इति।

[j]) यदत्र वें सा तावनुमर्त्तारश्च प्राञ्चोऽथार्वाञ्च· अतिदासत् इत्युपसृष्टां क्रियामाहुस्तन्न। ह्यायोगेरासङ्गस्य दानस्तुतावेतच् छ्राव्यते यथाऽन्यकर्तृक-दानमात्रामतिक्रम्य तत्कर्तृकं दानं प्रवर्तत इति। अन्यान् इति कर्मपदमतिक्रमणक्रियाया विषयतामापत्तुमर्हति न त्वतिदानक्रियाया। आसङ्गो ह्यन्यान् सकलान् दातॄनतिक्रम्य ततोऽन्येभ्यो दानपात्रेभ्य एव ददाति। अनया विधया सत्यप्यत्रातिदानस्य प्रासङ्गिकत्वे तस्य सामान्याश्रुतेश्च तदवयवभूताया अतिक्रमण-क्रियाया कर्मपदस्य विस्पष्टश्रुतेश्च पूर्वपदीभाववशाद् गौणीभूतादतिक्रमणार्थात् कर्मप्रवचनीयतया प्रयोगेऽतेर् मुख्य एवातिक्रमणार्थं साधीयानिति प्रतिभाति।

[k]) विश्वा इति द्वितीय-पादस्थं पदम् एतानि इत्यनेन प्रथमपादस्थेन पदेन समानाधिकरण्येन निनीषु सा. अति = अतिशयित इत्येवं व्याचष्टे। तदरुचिरं भवति। अते तत्सजातीयानामपरेषां च शब्दानां यथास्वं विशेषणतया प्रयोगानर्हत्वात्। यदपि GW. अतिशृण्वे इति योगमाह तदप्यपलक्षणं भवति। यद्योगे तिङ्निघाताभावे अतिना निहतेन हि भाव्यम् (पा ८,१,६६; ७१)। तर्हि काऽत्र गतिरिति चेत्। उक्तपूर्वेति। कासाविति। 'विश्वा (=विश्वानि) अति (=अतिशयितो यथा स्यात् तथा)' इत्येवमेतद् अवान्तरवाक्यं सत् क्रिवि. भवेदिति। इन्द्रस्य विश्वातिशायित्वश्रावणे मन्त्रस्य स्वारस्यात् तस्य च प्रकारान्तरेण दुःसाधत्वाद् गनीयितुमिष्टस्य अते गतीतरत्वं विरहय्य गत्यन्तराऽभाव इति यावत्।

[l]) अति ··दाशति इत्युपसर्गभावमपरे वदन्ति। तथात्वे मघोनामतिदाशनकर्मताऽऽपद्येत। न चेष्टाऽऽपत्तिरिति वाच्यम्। अन्यथात्वात्। तथाहि मघवान इह दाशन कर्तृतया न तु दाशन-संप्रदानतया श्राव्यन्ते। किन्तत इत्युच्यते। तत एतदेवाऽऽगच्छति यदत्र सर्वेषामिन्द्रभिन्नानां दातॄणामपेक्षयेन्द्रस्य दानं गरीय इत्येतदर्थस्य विवक्षितत्वात् तेषां सर्वेषामिन्द्रभिन्नानां दातॄणामतिक्रमणक्रियाया एव न तु पराभिप्रेताऽतिदाशनक्रियायाः कर्मता स्यादिति। तेन च अतेः प्राधान्येन

६२, २[a], ६९, १४[b], ९, ८,५, १७, ५[c], ६३, ४[d], ६६, २८[e] ८६, ३१[f], ४७[g], १०, ३३, ९, ४४, १[h], ७५,१,७७, २, ८६, २, ९३, ६. १२६, १-३[b],४,५[२],६[२],७, ख २,१४, १४,२,८, ५,७,३, १[i], १०,१, १५, ९[j], १९,१[k], मा १०, १७, २६, ३†[l], का ११, ६, १, २८, २,१†[l], तै १,८, १४, २, २२,२†[l], २,२,९, २[m], १०,२ ४, १२, ४[n], ५[n], ७[२n], ५, ४,४¶,१२,३†[o] ४,२,११,१†, ५,१,५,५[p],१०,३[२], ४,७,७[q],७, २,३, ६,१¶, ६,१,८,१[q], ¶७, २,७,४[r],५, मै १,८,६[२]¶,२[२]?२, २,५, १¶, ६, ११, ३,२, ५, ५, १, ७, ६[q], ४, ४, ५, ६,

निर्देशस्याऽपेक्षितत्वाद गतित्वेनोपसर्गनीभावो नाऽऽदर-णीय इति तत्त्वं द्र ।

[a]) मा वर्णकद्वयेन व्याचक्षाण प्रथमे वर्णके अति गतिम ह। तन्न । तथात्वे हि गतेर्गनौ निघातोऽभविष्यन् (पा ८,१,७०) । अपरं च । प्रवर्वेन नामाऽकर्मिका क्रिया भवति । तत्कर्तु श्रुतिगोचरकर्मीभूतपदार्थान्तराऽतिक्रमण-कर्तुश्च समानतेऽप्युक्तपदार्थान्तरजातस्याऽतिवर्धनक्रियाया कर्मभावस्याऽनभिप्रेतत्वाद् उपसर्गबलेनाऽकर्माऽऽख्यातस्य सकर्मकत्वं स्याद् इत्यपि वक्तुमसुलभं द्र । अत अते कप्र. अन्वये तस्यार्थेन तत्कर्मीभूतपदार्थं संपिण्डीभाव्य क्रिवि. वाक्येऽन्वयो द्र.। अनया दिशेव GW अन्यत्र गतित्वमुशन्नुपेक्ष्य । एवंविधासु गतिद्वयाभासवतीषु श्रुतिषु सर्वत्रैवमेव अत्यादय कप्र गति-प्रतिरूपकमात्रा स्वरात्च भवेयुरिति यथायथ न्यायसामान्यं चरितार्थयितव्यम इति दिक् ।

[b]) द्विव इति द्वि. युक्त कप्र. ।

[c]) रोचना इति द्वि युक्त कप्र (तु सा., वैतु GW MW अति ·· रोहन् इति)।

[d]) अभि इतीव सा पराठेति संभाव्यते ।

[e]) पवित्रम् इति द्वि. युक्त कप्र. ।

[f]) पवित्राऽतिक्रमणस्य प्रयाणे कारणतामुपेयुषो मुख्यत्वेन समर्पणमुचितमिति कृत्वाऽपेक्षितार्थवचन कप्र. द्र.। गतित्वेन समस्तक्रियाङ्गतामस्य प्रतिपिपादयिषुस्ततोऽतिक्रमणस्य प्राधान्येन संप्रत्यय च तिरोदिधापयिषु सा चिन्त्य । यथाकथमपि गतित्वपक्षेऽभ्युपगम्यमानेऽपि प्रात्येति इत्येवं व्याचक्षाणोऽसौ विपर्यस्त-पदक्रमः द्र.। सोमकर्तृकस्य प्रयाणस्य पवित्राऽतिक्रमणाऽनुवर्तित्व-स्वाभाव्याद् अतिप्रैति इत्येवं वक्तुमुचितत्वादिति दिक् ।

[g]) नापू टि दिशा यनि. न्याय्यत्वे सिद्धे गतिर्वा कप्र वेत्यत्र चिन्त्यत्वमापन्न. सा. । यच्च स्वव्याख्यान इह प्र इत्युपसर्गस्य समावेशमेव न करोति तत्प्रत्ययौ भूयश्चोद्य इति । वें. प्र···अति···यन्ति इति मन्वानो नितरामुपेक्ष्यः।

[h]) अति (=अत्यन्तम) ···प्रत्वक्षाण इत्येवं पृथग् अव्ययं स्यादित्येक कल्प । अति(कामैश्च)·· प्रत्वक्षाणः चेत्यर्थाऽनुगमाद् अति-प्र√त्वक्ष इति द्वितीय कल्प । विश्वा सहांसि···प्रत्वक्षाण (तानि) अति(क्रम्य) · आयातु इत्येवम अति-आ√या इति तृतीय कल्प (तु उद्गी.) । तत्रैव श्रूयमाणपदसंभावितत्रिकल्प-सुभिक्षे यत वे.सा. अति (गच्छति) इत्याक्षेपान्तरं वाह्यमुदक्षेताम , तद् अन्यथा-सिद्धं मन्त्रस्वारस्यविरुद्धं च द्र. ।

[i]) अति, मदेम (तैब्रा ३,६, १३,१ च) > सपा मा २८,१२ का ३०, २, १ तैब्रा २, ६, १०, १ अत्यगात् इति पाभे. ।

[j]) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र । सपा शौ २०,१३०,१४ ?अभि इति पाभे.(तु. टि. विदत् शौ २०, १३०,१४) ।

[k]) तु. सस्थ टि *खिदस·, *खुदस ।

[l]) तु टि ऋ २,२३,१५।

[m]) अत्यन्त वाऽतिक्रमणं वा यथा स्यात्तथेति प्र√युज् इत्यस्य विशेषणतायामव्ययतया प्रयोगः द्र.। परकृताऽभिचाराऽपेक्षया चाऽयं कप्र. अस्ति । तस्य च कर्मणो गम्यत्वाद् अते अव्ययत्व न तु कर्मप्रवचनीयत्वमुक्तं भवतीति विवेक द्र. ।

[n]) तु. मै २,४,३[२] इत्यत्र समानप्रकरणे अति इति प्र इति चोपसर्गद्वययुक्तमुत्तरमाख्यातं श्रावितं भवति । अत एव तत्र प्रथमो गतिर्निहत. (तु. पा ८,१,७० [तु. सस्थ. टि. प्र√यम्>यच्छ्])।

[o]) तु. टि. ऋ ७,८२,१ ।

[p]) अन्याऽतिक्रमणे वृत्तेर्मुख्यत्वान् कप्र. भवति (वैतु. भा. गतित्वेन संबन्धमिच्छुः यदत्र √मिद् = √मिह इतीवाऽभिप्रैति तद् भ्रान्तमिव द्र.) ।

[q]) विशम् इति द्वि युक्त- कप्र. ।

[r]) सपा. अति प्रयुङ्क्ते >काठ ३०, ३ अतिप्रयुङ्क्ते इति पाभे ।

[s]) शोधः सस्थ. जिनाति टि द्र.।

८[a]; १२, ४†[b], १३, ८[c], १४, ४†[d], काठ ४, १६†[d], १२, ५†[e], १२, ५, १५, ७, १९, ३¶, १०[a], १३[c], २०, १४†, २१, १०†[f], ४०, ११†[d], क ¶३०, १, ८[a], ४८,४, †कौ १, १००, ३१२[g],४२६[h], २,५३२, †जै १,११,४, ३२,१०[g], ४१, ८[h],३,४१,८,४,६,१[g], शौ ४, ३४, ४, ८, ५, ९‡[i], १०, १, १६‡[i], १८, १, ३८[j], †२०, ९२, ११[h], ९४, १[k], १०७, १३, १२६, २, १२७, ७$, पै ५ ३१,६[a], †३९,१-३[h], ४, ५[a],६[a], ७, ६,२२,४,१५[a], २०, १३, ५, १४, १६, २७,९, ३६, ६‡[i], ५१,६[l], १७,१५, ४‡[i], १९,३९,८[m].

अति √काश् > अ(ति >)ती-काश[n]- -शा तै ६, १, १, ४[o], पै ४, ४०, ३, -शात् तै १, २, २,२, मै १,२,२, काठ २,३,क १, १५, -शान् तै ६,१,१, १¶[p]

अति-कु,कूल्व[q]- -कुल्वम्[r] मा ३०, २२, -कल्वम् का ३४, ४,४

अति √कृ, अतिकरोति तै ६,६,२,१¶, †अति[s] 'चक्रम > मा ऋ १०, १२,५, शौ १८,१, ३३

?अनिकृत्वम्[t] पै १,५५,४

अति-कृश[u]- -शम् मा ३० २२, का ३४,४,४

अति कृष्ण[u]- -ष्णम् मा ३०,२२, का ३४,४,४.

अति √क्रम्, > क्राम्, ¶अतिक्रामति तै ७,२,७,१, मै १,५,११,३,८, १, ४,१, १४, काठ ६,४, ८,८, ३०,३, क ४, ३, ७,२, ४६,६, ¶अति ··क्रामति तै २,४,१,४, काठ ७, ९, १०, ७, क ५, ८, अतिक्रामामि पै ९, २२, २६, अति क्रामामि तै ३,५,३, १, अति· ·क्राम शौ २,११, १-५, पै १, ५७, ५, ¶अत्यक्रामत् तै ६,२, ४,२, मै ३,८,३, काठ ८, ५, २५, २, क ७, १, ३८, ५, ¶अति ·अक्रामत काठ ६, ६, क ४,५, अतिक्रामन पै २०,१९, ४, अति · क्रामेत् मै १, ६, ८ अतिक्रामेम ऋ १,१०५,६ अत्यक्रमीत् ऋ ९, ६९, ४, खि ४,९,४[v], तै ५,७,२४,१[w],६,२, ४,२¶, काठ २५, २¶, क ३८, ५¶, †कौ २, ७२२, †जै ३, ५९, १४, अति अक्रमीत् ऋ ९, ४५, ४, ¶मै १, ६,७, १०, १७[x], †अति अक्रमु ऋ १०, ९७, १०, मा १२,८४, का १३, ६, १०, तै ४,२, ६,३, मै २,७, १३, ४,१४,६†, काठ १६,१३, क २५,४, पै ११,६,११, अति-

a) अति-दीयन्ते इति यत्रोपसृष्टा क्रियेति केषांचिदभिप्रायो भवति । तन्न । परिधिस्थानीय-मरुत्वतीयऽतिक्रमणार्थस्य प्रसह्य विवक्षितत्वात् । तथाविधा च विवक्षा प्राधान्येन कप. एव अतेः निर्दिष्टौ सुसाधा द्र. । इहाऽतिक्रमणक्रियाया विप्रयस्य दानकर्तृसंप्रदानोभयविलक्षणतयातिक्रान्तभावसमर्पणद्वारा क्रिवि अन्वये द्र. ।

b) तु. टि ऋ ७,८२,१ ।

c) तु. टि. खि ५,७,३,१ ।

d) तु टि. ऋ २,२३,१५ ।

e) अतिशयेऽर्थे स्वाप्र ।

f) विशम् इति द्वि युक्त' कप्र ।

g) तु. टि. ऋ १,८१,५ ।

h) तु टि. ऋ ८,९९,१४ ।

i) सपा. ऋ १ ८०,८ अनु इति पाभे ।

j) तु. टि. ऋ ८,२४ २ ।

k) तु. टि. ऋ १०,४४,१ ।

l) सपा. शौ ६,१२२,२ काकू १३२ : ९४ तैआ ३, ६,२ अनु इति पाभे. ।

m) पर्वतान्, गिरीन् इति द्वि युक्तः कप्र द्र ।

n) नाप. [प्रकाश- (तु. सा C [आपश्रौ १०, ९, ८] प्रमृ), रन्ध्र-, द्वार-] । गस उप घञन्ते कृति थाथादिस्वर पूप च दीर्घ. (पा ६,२,१४४,३,१२३) ।

o) सपा. काठ २३,१ क ३५,७ अतीरोका इति पाभे ।

p) सपा मै ३,६,१काठ२२ १३ अतीरोकान् इति पाभे. ।

q) विप. ([रोमरहित-] पशु-) । प्रास. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,२) । उप. =अ-केश- ।

r) सपा. तैब्रा ३,४,१९,१ अतिश्लक्ष्णम् इति पाभे ।

s) सा. व्रतम् इत्येतेन पदैनैकपद्यमिच्छन् स्वरतश्चिन्त्यः ।

t) पा ठ? इत् किल त्वम् इत्याकारकस्य मूलत पदत्रयस्य सतोऽयं विकार स्यात् (तु. शौ १, ३४, ४) । शोध सस्थ. वावनः टि द्र ।

u) समासस्वरौ अति-कु,कूल्व- टि. द्र ।

v) सपा. मा ११,२२ प्रमृ. उदक्रमीत् इति पाभे. ।

w) सपा. काठ ४५,१६ अभ्यक्रमीत् इति पाभे. ।

x) सपा. काठ ३६, ११ अति···अगात् इति पाभे. ।

क्रमिष्टम् ऋ १,१८२,३.

अति-क्रमे[a] ऋ १,१०५,१६

¶अति-क्रम्य[b] तै ६,२, ३, ३, मै १,१०, १८, ३,८,१, काठ २५, १, ३६, १२; क ३८,४, पै १४, ३, २७$ [°क्रम्य अन °].

१¶अति-क्रान्त[c]- -न्त- काठ ७,९, १०,७,२०,६[1d], २१,२,४[2],२२, १०[2], ३१,११, क ३१,८[2],१७, १९[2], ३५,४[2], ४७,११, -न्ता काठ २१,४, क ३१,१९

२अति-क्रान्त[e]- न्त खि २,१४,५

अति-क्रामत्[f]- -मन्त शौ १२,२, २८, २९[g], पै १७, ३२, ८, -¶मन्तम् काठ ८,५, क ७, १

अतिक्रामन्ती[h]- -न्ती खि ५, २२,७, शौ २०,१३६,६

अति√क्रुश् >अति-क्रुश्[i]- -श्राय मा ३०,५, का ३४,१,५

अति√क्षम्>क्षा म[j], अति ·····

क्षामत् शौ ७,६५,१‡[k].

अति√क्षर्, अतिक्षरन्ति ऋ ५, ६६,५, अत्यक्षरत्[l] मै २, ५,७[1], अत्यक्षरन् ऋ ९, ६३, १५ अति···अक्षा.[m] ऋ ९,४३, ५

अति-क्षि(प्र>)प्रा[n]- -प्रा तै २,१,१, १¶.

अति√खन्>अति-खा(त>)ता[i]- -ता तै २,६,४, २¶.

¶अति-खे(य>)या- -या काठ २५, ४, क ३९,१.

अति√ख्या, अत्यख्यत् शौ १०, १०, १५, पै १६, १०८, ५, अतिख्य ऋ १,४,३,८,६५,९, कौ २,४३९, जै ३,३३, १३, शौ २०,५७,३,६८,३, अतिख्यतम् ऋ ८,२२,१४,७३,१७

अति√गा, अति जिगाति[o] ऋ ९, १४,६ अतिगेष्म पै ५, ६, ८

अत्यगात्[p] मा२८,१२, का ३०, २,१, अति · अगात[q] काठ३६, ११, अतिगा· तै ३, २, ५, ४[r], अति···अगाम् मा ५, ४२, का ५,१०,२, तै १,३,५,१,६,३,३, १, मै १,२,१४, ३, ९, २, काठ ३,२,२६,३, क २,९.

अति√गाह्, अतिगाहते ऋ ९, ६७, २०, ८६, २६, काठ २३, ६[1s], अतिगाहेत काठ २३,६[5], †अति गाहेमहि ऋ २,[७,३ (३, २७, ३)], काठ ३५,१२, क ४८,१२.

अति√गुर्, अति · जुगुर्यात् ऋ १, १७३,२.

?अ-तिग्म[t]- -ग्मम् पै ५, २७, २.

अति√ग्रह्>¶अति-ग्राह्य[u]- -ह्यः काठ ३३,४[2],-ह्याः तै४,७,७,२, ६,६,८, १[1],२[1], ७,५,१,६, मै १,११,९,४,७,३[2], काठ १४,९, २९,७[1];३०, ५,७, ३३,४[2], क

---

[a]) गस केनन्त-कृत्-प्रकृतिस्वर (पा ६,१,१९७,२,१३९)।

[b]) गस उप ल्यबन्त प्रकृतिस्वरम् (पा ६,१,१९३,२, १३९)।

[c]) इह प्र. प्रादित्वेऽपि नोपसर्गत्वम् । उप वर्तिन्या क्रियया साक्षात्संबन्धाभावात् । अत एव गतिरनन्तर (पा ६,२,४९) इति न प्रवर्तेत । अत्र उप. कर्तरि क्त । एनम् इति पदं च पूर्वे इत्यनेनान्वितं द्र. इति दिक् (तु तत्रैव अस्य पश्चाद् इति एनेन सद्दङ् इति च)।

[d]) सपा. मै ३,२,६ अति···स्यात् इति पाभे ।

[e]) गस. उप कर्तरि क्ते प्रवृद्धादित्वात्रादन्तोदात्त (पा ६, २,१४७)।

[f]) गस उप. शता प्र स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

[g]) सपा पै १७,३२,९ अपक्रामन्त· इति पाभे. ।

[h]) अतिक्रामन्ती इति [खि] मुपा. स्वरश्चिन्त्य गतिकारक- (पा ६,२,१३९) इति स्वरेण तद्-बाधात्। स्त्रिया ङीप पित्त्वान्निघाते स्वरेऽविशेष ।

[i]) कर्मणि क्तान्तेऽनन्तरगतिस्वर (पा ६,२,४९)।

[j]) वैतु. सा √क्षै>क्षाम->√क्षामि इति ।

[k]) =सपा. वउ ४६१ १५ मना २,१ । पै २०, ३२, ८ अधि···क्षामत् इति, तैआ १०,१,१६ अति··· अति ··क्षामत् इति च पाभे., ऋ १,९९,१, च विभे.।

[l]) सपा तै २,१, ७, १ परापतत्, परापतत् इति काठ १३,८[1] अस्रवत् इति च पाभे.।

[m]) तु वे , वैतु. सा. गतिमनादायैव व्याचष्टे ।

[n]) प्रास. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,२)।

[o]) तु वे , वैतु. गव्या इति संनिहितसुलभं कर्म परित्यज्य अंशुम् इत्यध्याहरन् सा. चिन्त्य ।

[p]) तु टि अति खि ५,७,३,१ ।

[q]) पाभे अति · अक्रमीत् मै १,१०,१७ ।

[r]) =सपा. काश्रौ ९, १२, ४ माश्रौ २, ४, १,३५ । वैताश्रौ १९,१८ अभिगाः इति पाभे ।

[s]) सपा. मै ३,६,९ अवगाहेत[3], अवगाहेत इति पाभे ।

[t]) पाठ ? यनि वा स्याद् अति-ग्मम् इति वा स्यात् किमप्यन्यद् वा ।

[u]) गस उप. ण्यत् प्र. तित्स्वर· स च प्रकृत्या (पा ६,१,१८५, २,१३९)।

(तर), (अति) तर[a] मै २, १२, ५, शौ २, ६, ५, अति[४] (तर), (अति)तर[a] काठ १८, १६[b], क २९, ४, अति ··तर पै २, ८९,२, अतितराणि शौ ४, ३५, १-६, अति अतरन् शौ ४, ३५,२, †अति तरेम ऋ३,२७, [३(२,७,३)], मै ४, ११, २, काठ ४०, १४, †अति तरेम ऋ ८, ४२, ३, तै १, २,२,२, मै १, २, २, क १,१५, जै ४, १,९.

अतितरुष्व पै २,८९,१.

अतितत्रति[c] शौ १९, ३६,२

अति ·तुतुर्याम ऋ ५, ४५, ११.

अति·· तारिषत् ऋ ८,१९,१४, अति···अतारीत् शौ १३, २, ३४,२०,१०७,१२, पै १८,२४, १, अति···अतारिम ऋ ८,१३, २१.

अति-तर[d]- -र पै २,८९,१, ३, ५, ५,२१,४.

अति-ता(र्य>)र्या[e]- -र्या[f] शौ ८, २,२७

φअति-तितिर्वस्[g]- -र्वांस ऋ १, ३६,७

अतिथि-प्रभृ, अतिथिनी- √अत् द्र.

अति √दम्भ्>अति-दम्भ- अन°

आतिदम्भ[h]- -म्भ पै १६,७२, ५

अति √दस्>दासि, अतिदासय प १६,१४६,२[i].

¶अति √दह्, अत्यदहत् तै ५, २, ५,२,१०,३.

अतिधक्ष्यति तै ५, ५, २, ६,

अतिधक्ष्यति मै ३,२,८, ६, ८, काठ ८, २, क ६, ७, अति ·· धक्ष्यति तै ५,५, २,३, मै १,६, ३, अतिधाक्[j] तै १,१,८,१

अति-दह्यमा(न>)ना- -ना तै ५, ५,२,३.

अति-दाह्[k]- -हात् तै ५, २, ५,२, १०,२, काठ २०,३, ९, क ३१, ५,११. [°ह्- अन°]

अति √दा, अतिदद्यात्[l] मै४,६,८¶.

अति √दिव्>अति-दीव्य >व्या[m] ऋ १०,४२,९[n].

---

[a]) यमु शाखाभेदेन स्वरभेद· सुवच । तथाहि, मै आख्यातं सस्वरं भवति । शौ. च तदेव निहितमिति विवेक । शौ. अपि निघात एकेषा मूलकोशानामभिमतो नैकेषामित्यपरो विवेक । तदत्र क्तरे कतरोपपत्तिरिति विचार । हि च (पा ८, १, ३४) इति हिना योगे तिङन्त न निहन्येतेति मै. निघाताभावे पूर्वोपपत्ति । पूर्वसूत्राद् अप्रातिलोम्ये इत्यस्यानुवृत्तेर् अत्र हेर् अवधारणार्थत्वात् तस्य च प्रातिलोम्य-भिन्नत्वाद् हि-योगे न निघात इति यावत् । अथ विश्व-दुरिताऽतितरणार्थमुद्योज्यमानत्वाद् अग्नेरतेन तदूर्जित कर्माऽमर्ष-विशेषयुक्तेनैव क्रियेततरामिति अत्राऽमर्षवचन इति कृत्वा प्रातिलोम्य-विषयस्य सद्भावादत्र पूर्वोक्तस्य सूत्रस्य प्रत्युदाहरण-विषयता द्र. । अमावेत्र चाऽपरोपपत्ति शौ. पाक्षिके निघाते वाच्येति दिक् (तु अति √चर्>अभिचर) । तर इति शैपा. सात पाठ [२] यनि. शोध (तु मै २,१२,५) ।

[b]) SIM अति कप्र. आह । तच्चिन्त्यम् । पूर्वार्धे निद्रादीना पार्थक्येन निर्दिष्टानामुत्तरार्धे सामान्येन तस्या एवाऽतितरणं क्रियाया विषयीभावयितव्यत्वेन विश्वा दुरितौ इत्येवं श्रावितत्वात् सैवोपसृष्टा क्रियाऽवश्यमत्र पुनरुपादेयेति तत्त्वम् । अनुपसृष्टस्य √तॄ इत्यस्याऽभीष्टाऽतितरणार्थेऽशक्तत्वादिति भावः ।

[c]) श्लुश्च शश्चेति विकरणद्वयमाह मा. ।

[d]) वि२ (तक्मन-, मणि-) । गस कर्तरि अच् प्र (पा ३, १,१३४) ।

[e]) गस उप ण्यदन्ते स्वर प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

[f]) पाभे. अतिजीव्या द्र ।

[g]) समासस्वरौ नापू द्र. । उ१. लिट क्वसु । तरणेऽतिक्रमणार्थस्य स्वरूपत एव विद्यमानत्वात् तदर्थातिशय इह गत्यर्थं इति कृत्वा सा तमर्थमाह ।

[h]) प्रज्ञादित्वात् स्वार्थे अण् प्र. (पा ५,४,३८) ।

[i]) सपा शौ १२,१०,६ उपदासय इति पाभे. ।

[j]) =सपा तैब्रा ३, २, ८, ६ आपश्रौ १, २५, ९ । माश्रौ १,२,३,२८ विनैत् इति काश २,२,१,९ हिनस्ति इति, मा १,२२ का १,८,३ काठ १,८, ३१,७, क १,८, ४७,७ माश १,१,२,१२ हिंसीत् इति च पाभे. ।

[k]) गस उप घञन्ते कृति थाथादि-स्वर ।

[l]) अत्राऽतिक्रमणात्मकस्याऽत्यर्थस्य सामान्येन विवक्षितत्वाद् अतिक्रमणीयविशेषस्य गम्यमानत्वाद् आग्यातार्थेन च पिण्डीभावेन प्रदर्शितत्वाद् अते गतित्वं सुस्थमिव भवति (तु टि अति ऋ ८,१,३३) ।

[m]) गस उप. ल्यबन्तकृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६ १, १९३,२,१३९) । साहितिको दीर्घः ।

[n]) सपा शौ ७,५२,६,२०,८९,९ अतिदीवा इति पाभे ।

अति-दिश्- -दिश. पै १६,९९, ७
अति-दीर्घ[a]- -र्घम् मा ३०, २२, का ३४,४,८
‡अति-दीवन्[b]- -व्ना शौ ७, ५२, ६, २०,८९,९
?अतिदुह्या पै १७,१५,८
अति-दूर- -रम् पै २,२८,१,५[c], २०, १८,६,-¶रे काठ८,१०,क ७,६
अति √दृश् > अति-दृश्न- अन्°.
अतिदृभुत- अन्°.
अति √द्रु, अतिद्रव ऋ १०,१४,१०, शौ १०,९,८, ९, १८,२, ११†, पै १६,१३६,८,९.
अति-द्रवे[d]- -वान् काठ २७, ७. [°व- अन्]
अति-द्रुत[e]- -त[f] मा १९, ३[g], का २१,१,३[g], तै १,८, २१, १, मै ३, ११,७, काठ १२,९, शौ ६, ५१,१[g], -तस्य काठ १०,५ [°त- अन्°]
अति √धा > अति-हित[e]- -तम् ऋ १०, १८१, २, शौ ७,५५, ३, १८,२,२६, पै २०,१०,६
अति √धाव, †अति· ·धावति ऋ ९,३,२, कौ २,६११, जै ३,४९, ५, अतिधावत[h] शौ ५,८,४, पै ७,१८,४
अति √ध्वस्, अतिध्वसन्[i] ऋ ८, ५५,५, खि ३,७,५
अति √निद्, अतिनिदन्ति, अति· नेदन्ति तै १, ६, ८, १, मै १, ४,१०, क ठ ३२, ७, अत्यनेदत् मै ३,१०,४.
अति-नेद- अन्°.
अति √नी,¶अतिनयति काठ २६,२[j], क ४०, ५[j]; अति···नयसि ऋ ६, ४५, ६, अतिनयथ ऋ १०, ६३,१३, ‡[k]अति···नयाति शौ ३, ११, ३, २०, ९६, ८, पै १, ६२, ३, अति (नयतु) ऋ ६, ६१,९, अति ··नय ऋ १, ४२, ७, १०, १३३, ६, अत्यनयन् पै १४, १,९, अति · अनयन्[l] मा १०,१, का ११, २,१, तै १, ८, ११, १, काठ १५, ६, अति ··

[a]) प्राम. पप स्वर (पा ६,२,-)।

[b]) समासस्वरौ नाप्र टि द्र । यत्त्विह सा गम इति कृत्वा अति √दिव् इत्यत कृन्-प्रत्ययमुत्पादयेत्। तन्मन्दमिव भवेत । तथात्वे हि गत्युत्तरकृत्-प्रकृतिस्वरेण भाव्यम् (पा ६,२,१३९)। यत्र खलु गत्यर्थधात्वर्थयो संपिण्डितयोरिव सतोर् नामीभाव कृतोत्पादयिषितो भवति तत्रैव गम. गत्युत्तरकृत्-प्रकृतिस्वरश्च भवति । यत्र तावत् धात्वर्थमात्रस्य नामीभूतस्य सत प्राद्यर्थविशेषैर् अनुरञ्जनमिष्यते तत्र प्रास पूप प्रकृतिस्वरश्च द्र.। इत्येवंप्रकारक प्रतिपद स्वरानुरोधात् सुलभानुमानो विवेक ।

[c]) सपा. अप १[g],१,५ विदूरम् इति पाभे ।

[d]) गस. उप भावे अप् प्र । थाथादि-स्वरः (पा ६ २, १४४)।

[e]) गस उप कर्मणि क्तान्ते गतिस्वर· (पा ६,२ ४९)।

[f]) =सपा. माश १२,७,३, ९, १० तैत्रा २, ६, १, २ आपश्रौ १९,१,१९ प्रमृ.। मा १०,३१ का ११,१०,८ प्रमृ. माश ५५,४, २२ अतिस्रुत इति, पै १९,४३,४ अधिस्रुत. इति च पाभे., BC PW अति द्रुत इति?

[g]) तु. सा, वैतु सुपा. पपा. च अति द्रुत. इति द्वे पदे इति मन्वानौ चिन्त्यौ भवत.।

[h]) सपा. पै ७,१८,५ अतिसृत्य इति पाभे ।

[i]) अत्रैकस्य चकारस्य लोप । उत्तरत्र चन इत्यत्र च इति न इति च पदद्वयं द्र । तथा च सति अतिध्वसन् इत्यस्या क्रियाया निघाताभाव (पा ८,१,६३)। ननु तत्र प्रथमाया क्रियाया विषय (पा ८,१,५९) प्रकृते चकैकशाद्वितीया क्रियोपलभ्यत इति चेत्। सत्यम्। एका क्रियोपलभ्यतेऽपरा च गम्यते । चक्षुषा च संनशे न (भवन्ति) इत्याक्षेपस्य सुलभत्वादित्यर्थ । तां गम्यमानां किल क्रियामपेक्ष्येयं प्रथमा क्रिया निष्प्रत्यूहं निघाताभाववती स्यादिति किमु वक्तव्यम्। ननु पा ८,१,५७ इत्यत्रोत्तरवर्ति-चन-योगे तिङो निघाताभावस्य शिष्टत्वात् कथमसौ सरल पन्था नाभिरुचित इति चेच् चोदनाया पुन प्रसूतिस्तदुच्यते । प्रथमं तावत् चन इत्यस्येह तिङा नास्त्येव योग· । चक्षुषा इति पदेन तत्संबन्धस्वारस्यात्। अन्यच्च । गतिपूर्वश्चात्र तिङ् वर्त्तते तत्र चागतित्वविशेषणं प्रादायि । अतो नायं तच्छासनविषय इति संक्षेपः । अय च धातु श-विकरणो विकरणस्वर (तु GW MW प्रमृ)।

[j]) पृथिव्या उपरि नेतव्यमिति कृत्वा पूर्वस्मिन् वाक्ये अति √नी इति श्रूयते । यत उत्तरे च वाक्येऽन्तरिक्षस्य मध्यतो नेयमिति कृत्वा अपि √नी इति श्रूयत इत्येवं यथाश्रुति विवेक सुगम द्र (वैतु. उभयत्रोपरिभाववैशिष्ट्यो-न्नयनक्रियायास्तन्मात्रिक. पाभे. क ४०,५, संटि च)।

[k]) सपा. ऋ १०,१६१,३ शतं, नयाति इति पाभे.।

[l]) अद्भिर्निमित्तभूताभिर् देवा इन्द्रं तथा समर्थयन्ति यथासौ शत्रून् अतिगच्छतीत्यर्थस्य श्रुतिस्वारस्यसंगते उ अन्यथावादित्वशङ्कया हेयः स. चाऽतेर् गतित्वं विस्पष्टमनुवदन्

अनयन् मै २,६,८ ¶अतिनयेत् काठ ३५,१६, क ४८,१४
अति॰॰ नयत् तै ५,७,२,३[a], शौ ६,११०,२, पै५,६,६, अत्यनेत्, अत्यनैषम् मै १,८,७'¶
¶अति-नीय[b] मै ३,६,६².
ϕअति-नेतृ[c]- -तार ऋ १०, १२६,६, पै ५,३९,६
अति-नेनीयमान[d]- -न ऋ ६, ४७, १६.
अति √नु, नू >नावि, अतिनावयेत् तै ६,३,४,४¶
अति √नुद् >अति-नुत्त[e]- -त्तः शौ ८,७,१५
अति √पत् (गतौ), †अति पप्तिम, >मा[f] ऋ ९,१०७,२०, कौ २, २७३, जै ३,२३,५
¶अति √पद्, >पादि, अतिपद्यते मै २,१,१०, काठ १०,५, अति-पद्येत मै २,१, १०, काठ १०,८', १०,५[g]; क ४,७'
अतिपादयति तै २,२,२,१, ५, ८, अतिपादयति मै २,१, १०, अतिपादयेत तै २,२,२,१[g].
अति-पत्तोस्(:)[h] मै २,८,५.
अति-पन्न[i]- -न्ने तै ६,३,८,८ [°न्न - ऋन°]
अति-पाद- -दान् काठ ३३,६ [°द- अन्°].
अति-पाद्य[j] तै २,२,७,८.
अति √पश्, अतिपश्यति शौ ४,५,२, १३,१,४५, पै ४,६,२,१८,१९, ५; अतिपश्यन्ति शौ ४,१६,४, पै५,३२,२, †अति पश्यसि ऋ १,९४,७, पै १२, १, ७ अति-पश्यामि शौ १८,२,३२, अति-पश्य[k] पै ८,११,७
अति-पश्य[l]- -श्य पै १०, ६,११, -श्यम् शौ ११,२,१७ पै १६, १०५,७
अति-पश्यत्- -श्यत् पै ८,१९,१
अति-पारय- अति√पृ द्र.
अति √पू, ¶अतिपवते तै ६,५,११,८ ¶अतिपवते मै २,४,१, काठ१२, १०, †अति पवते ऋ९,१०६, १३, कौ१,५७६ २,१२३, जै१, ५८,११, ३,५,५ १२,७, अति पवते[m] ऋ९,९७,४, †अति पवताम्[m] कौ १,५३५ जै १, ५५,३, †अति पवस्व ऋ ९,२, [१, ३६,२], कौ २,३८७, जै ३,

ग्राह्य इति विवेकस्तद्वृत्तदृष्टीनां सुलभः स्यात् ।

a) =सपा मश्रा २,१,९ पाग् ३,१,२ । काठ १३,१५ अनयत् इति, माश्रौ १,६, ४, २१ नयत् इति पाभे. ।

b) गस ल्यबन्त-कृत्-स्वर ।

c) गस उप कर्तरि तृन् प्र । कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६,१,१९७,२,१३९) । 'देवा अस्मान् दुरितानि द्विषश्चातिक्रमय्य नयन्तु' इत्याकारकस्यान्वयस्य श्रुतिस्वारस्य-संवादित्वात् सुलभत्वं द्र. । यत्त्विह मा. 'दुरिता॰॰अस्मान् अतिनयन्तु' इत्याह । तत्र दुरितान्यू अतिनयनस्य प्रधानं कर्मोतास्मान् इत्येतदाकारक संदेहोपि जायेत । तत्र विपरीता प्रतीतिर्माभूद् दुरितान्येव प्रधानकर्मतयाऽति-नीयेरन्नित्यत्र तस्यैवोत्तरपाठस्य द्विड्-विषयस्य विनिगमकत्वात् । यत्तु मन्त्रस्य पूर्वार्धे सा न इति अस्मदः शसि रूपम् षड् इत्येवं कल्पयाञ्चकार तद् असमर्थत्वाद् हेयम् । न ह्येकं शब्दरूपं पूर्वार्धे षष्ठीरूपतयोत्तरार्धे च द्वितीयारूपतयाऽनुगमयितुमुपलभ्येत । ननु भाष्यकर्तुस्तादृग्-बलात्कारमनुमन्यमानस्यावश्यं केनापि हेतुविशेषेण भाव्य-मिति चेत् । सत्यम् । अवश्यं तेन भाव्यम् । परं बुभूषतापि तेन सद्धेतुनैव भाव्यमित्यपि तथावश्यकं द्र । यथा च नासौ सद्धेतुरित्यत्र ति(रस्>)रो √नी इत्यस्यैतदेव स्थलं द्र. ।

d) यङि उप. शानजन्त-कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६,१, १८६,२,१३९) ।

e) कर्मणि क्ते अनन्तरगतिस्वर । रदाभ्याम् (पा ८, २,४२) इति धात्वन्तदकारस्य निष्ठानकारस्य च नत्वप्राप्तौ नुदविदोन्द- (पा ८,२,५६) इति विकल्पः द्र ।

f) अतिक्रमण-विषयोऽपि सन् सूर्यस्तदतिक्रमणाऽनन्तरं प्राप्तव्यात् स मादभिन्न इतीव यत् सा अभिप्रैति, तन्न । अन्याऽतिक्रमणेनाऽन्यस्य प्राप्तेर्दर्शनात् । ननु नैव सा अतिं गतिमतिक्रमण जग्राहेति चेत्, तर्हि तथाऽकुर्वाणो नैव शोभनं चकारेति वचमः । अतिक्रमणार्थादन्यत्राऽस्ते-र्गतित्वे प्रमाणाऽभावात् । न चैतदेव प्रमाणं भवेदिति वाच्यम् । सूर्यमतिक्रम्य ततोऽपि परस्तात् पतनस्य संगत-तरत्वात् तेन चाऽर्थान्तरस्याऽनपेक्षितत्वाद् अप्रमाणिकाऽ-र्थकल्पनाया वैयर्थ्यात् । एवं नाऽत्र परः इत्येतत् सूर्यस्य विशेषणपदं भवितुमर्हेत् । यथा च क्रिवि एवैतद् भवेत्तथा द्र. ।

g) सपा अतिपद्येत <> अतिपादयेत् इति पाभे ।

h) गस तोसुन्नन्ते कृति पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,५०) ।

i) समासस्वरयो कृते तु टि १अति-क्रान्त- ।

j) गस ल्यबन्ते कृति उप. प्रकृतिस्वरम् ।

k) °श्यो> °श्य, उ इति पदच्छेदः द्र ।

l) गस. उप. शः प्र. उसं. (पा ३,१,१३७) । कृत्स्वरः प्रकृत्या ।

m) सपा. परस्परं पाभे. ।

३१,७ अतिपर्वेत[a] काठ १२,१०¶ अ॒त्यपविष्ट मै २,३,९¶, अ॒ति ···अपाविषु ऋ ९, ६०,२

ɸअ॒ति-पू॑यमान[b]- -न ऋ ९, ३०,४

अति-पवित- -तस्य काठ १२,९¶

¶अ॒ति-पुपुवा॒न्[c]- -नम् मै २,४,१[a]

अति-(तु >)पृ॒रुप[d]- -प पै १३,३, १४

अति √पृ, पॄ > पारि, अतिपिपर्ति ऋ ७,६६,५ कौ २, ७ ? जै ३,४६,८, अ॒ति पि॒पृथ ऋ १०, ३५, १४, अ॒ति पिपर्तु ऋ २, २७,७, अ॒ति···पिपर्तन ऋ ८, १८,१७

अ॒ति परिषन् मै ३, २ ४ अ॒ति ··प॒र्षन् ऋ ३, २०, ४, ५,२५ ९, ७,९७,४, १०, ६३, ६ खि ४,२,७ जै ४,२८,४†, अ॒ति·· पर्षत ऋ ८, ६७, २ १०,१८७, [१-५], खि ४,१४, १,५,४,६[e] ७ तै ४, २,५,१, मै २, ७, १२ ४, १०,६, काठ १६,१२ १७,१६,१८†, २१, १३† क २५,३, जै २, ७,२, ३२ †३,३२, १-३, शौ †६, ३४,१-५, ७,६५,१, पै ५,२७, ८†, १९,४५,१ ४†, २०,३२, ८†, ४०, ४, अ॒ति[z] पर्षत् ऋ १, ९९,१, अ॒ति (पर्षत) खि ४, २, ७, अ॒ति ··पा॒रिषत ऋ १०, ९६,८[f], शौ २०,३१, ३†, अ॒तिपर्षन् ऋ ७,४०,४[g], अ॒ति- ·पर्षन ऋ ४,३९,१, अतिपर्ष पै ४,२९,८‡[h], †अतिपर्ष[h] ऋ १, ९७,८, शौ ४, ३३, ८, †अ॒ति- पर्षि ऋ ५,३,११,४,९[i],७,२३, २,८,९७,१५[j]; ९,७०,१०[k], मै ४, १०, १†, शौ २०, १२, २, अ॒ति · पर्षि ऋ ३, १५, ३, अ (?अ॒) तिप॒र्षथ ऋ ५,७३, ८[l], अ॒ति ·पर्षथ ऋ ८, २६, ५, अ॒ति ··पर्षथ ऋ ८, ८३,३ †अ॒ति· ·पारयाति ऋ ८,१६, [११ (६९, १४)], जै ४, ५, ४, शौ २०,४६,२, अ॒तिपारय,या ऋ ९, ७०, ९, शौ १७, १, २५, २६, पै १८, ३२, ८, ९, †अ॒ति ·पारय ऋ १, ९७, ७, [१८९,२(१०,५६,७)], तै १,१, १४,४; मै ४,१०,१, शौ ४,३३, ७,१९,५०,२, पै ४,२९,७,१४, ४,१२,(अति)पारय मै ४,१४,३† अ॒ति पार॒यथ ऋ २,३४,१५ अत्यपीपरत्[m] पै १८,३२,८,९, अ॒त्यपीपर[m] शौ १७,१,२५,२६ अति-पार॒य[n]- -य ऋ ६, ४७,७

a) सपा अतिपर्वेत <> अतिपुपुवानम् इति पाभे ।

b) गस शानजन्त-कृत्स्वर. प्रकृत्या (पा ६ २,१३९) ।

c) गस. कानजन्त-कृत्स्वर प्रकृत्या (पा ६ १,१९३, २,१३९) ।

d) प्राम (पावा २,२,१८) इति ।

e) सपा कौ ४,६,७[z] अ॒ति···स्वर्षत् इति पाभे ।

f) यद्योगे तिङो निघाताभाव· । तु वे · वैतु सा यद् अनुसृष्ट माख्यानसंबन्धं व्याचष्टे तत्र संस्कार-च्युतिरेव बीजं स्यात् ।

g) व्याख्याने शाब्दिक-सामान्यात् परस्पराऽनुबद्धौ वें सा. चेति प्रतीयेत (तु. ऋ १०, ९६, ८ इत्यत्रापि तद्भाष्ये) ।

h) सपा अतिपर्ष <> अतिपर्ष इति पाभे. ।

i) तु वें; वैतु सा. अस्मद्वाच्यानां दुरिताऽतिक्रमण-प्रयोज्यकर्तृतया विवक्षा-स्वारस्याद् यत् दुरितानामेवाऽतिक्रमण-प्रयोज्यकर्तृत्वमाह, तत्राऽवद्यं तदीय- प्रमाद. । दुरिताऽतिक्रम्य-पदार्थाऽन्तराऽश्रुतेरिति दिक् ।

j) यत्तु वें. सा. 'अतीत्य पारय' इत्येवं व्याचक्षाते, तत्र णिच-मन्तर्भाव्याऽतियाप्यातिगमय्य पारयेत्याद्याकारकोऽर्थः द्र. । अत्येतुः पारं गन्तुश्चैकव्यक्तित्वाद् अत्ययनपारगमनोभय-भावैकाश्रयस्य प्रयोज्यकर्तृत्वाभिप्रायादिति दिक् ।

k) तु वे , वैतु सा. 'दुरिता यतीत्य पारय' इति यथा व्याचष्टे, तथा विपरीतार्थप्रतीतिर् जायेत । येषा पारणं विवक्षितं, तेषामेव दुरिताऽतिगमनस्य विवक्षितत्वात् कश्चित् दुरिताऽतिक्रमण कृतवान् अन्यान् कांश्चित् पारयेदित्यस्याऽयुक्तत्वाद् दुरिताऽतिगमनं चिकीर्षता तत्-प्रयोजकतया देवताया शिश्रावयिषितत्वं द्र ।

l) समुद्राति प॒र्षथ इत्यत्र समुद्रा । अ॒ति इत्येव यत् पपा. भवति, तत्र तत्-साधुत्वं प्रति सन्देहो भवति । उदात्त-वति तिङि परतो गतेर्निघातस्य संभाव्यमानत्वात् तथा-त्वाऽनुवादिनि पदविभागे बाधकाऽभावाच्च (पा ८,१, ७१,२,५) ।

m) सपा. अत्यपीपरत् <> अ॒त्यपीपर- इति पाभे. ।

n) गस उप सोपसर्गादपि श प्र. द्रष्ट. (पा ३,१, १३८ [तु. पपा स्क वे द. GW. प्रभृ ; वैतु. सा. आख्यातमिति । तन्न । तथात्वे तिङो निघातस्य प्राप्तत्वात् तदभावे प्रमाणाऽभावाच्च]) । गत्युत्तरकृत् प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,१३९) ।

अति-प्र √ कित्(अति)[a], प्र ··अति चेकित ऋ १,५५,३

अति-प्र √ क्षर्, अति· ·प्र · अक्षा ऋ ९,६६,२८

?अतिप्रखिद्स [b] खि ५,१९,१

¶अति-प्र √ च्यु, अतिप्रच्यवेत काठ ८,८. क ७,२

? अति-प्र √ त्वक्ष् > ϕअति-प्रत्व-क्षाणि[c]- -ण ऋ १०,४४,१

अति-प्र √ दा, अति·· प्रादात मै १, १०,१८¶

अति-प्र √ पृ, प्र अति · पार्षि[d] ऋ १,१७४, [९,६,२०,१२]

अति-प्र √ यम् > यच्छ्[e], अतिप्राय-च्छत मै २,४,३[f]

अति-प्र √ युज्, ¶अतिप्रयुङ्क्ते काठ १०, १, ३०, ३[f], क ४६, ६[f], अति · प्रयुङ्क्ते मै २, १, ७¶; ¶अति·· प्रयुक्त तै ४, ३, ११, ४[२], मै २, १३, १०, काठ ३९, १०[२], अति · प्रायुक्त मै २,१,७

अति-प्र √ रिच्, †अति···प्र रिरि-चाथे[g] ऋ १,१०९,६, तै ४, २, ११,१, मै ४,१०, ८, काठ ४, १५

अति-प्र √ शृध् > शर्धि, अतिप्रशर्ध-यत् ऋ ८,१३,६.

अति-प्र √ श्रु > श्रु, †अति प्रशृण्वे ऋ १०, ११,७, शौ १८,१,२८.

अति-प्र √ सृ, †अति···प्रसर्सृते[h] ऋ २,२५,१, मै ४,१४,१०.

अति-प्र √ स्था, > तिष्ठ,अति···प्र तिष्ठ ऋ ८,६०,१६[1] अति· ·प्र· ·तस्थौ ऋ १, १४, १३[1]

अति-प्र √ स्यद्,न्द्, प्र···अति··· असिष्यदत् ऋ ९,३०,४

¶अति √ प्रु, अत्यप्रवत तै ७,१,१,२, अति ··अप्रवत तै ७,१, १,३

अति-प्रे(प्र √ इ), प्र अत्येषि ऋ ५, १,९[k]

¶अति-बहु[1]- -हु मै २,८ ५

अति √ भा, अतिभाति शौ १०, ३, १७, पै १६, ६४,७, अतिभाहि पै १६,६४,७.

a) कोऽत्र धातु कनमत्तदीय रूपमित्यत्र मत-वैविध्यं भवति । √कित् इत्यस्य यदि कर्मणीति सा. । < √चित् इत्यर्वाञ्च प्रत्ययश्च । b) पाठ? अति प्राक् खिद्सो महत् इत्येवं शोधयित्वा पाठ मुपठ द्र. (तु संटि) । एतदनु सपा शाश्रौ १२, २३,४ पाठोऽपि शोधार्हः । c) तु सस्थ टि. अति । d) द्र. वें सा. GW., वैतु MW. प्र इति पृथक् अव्य. इति । e) तै २,४,१२,४,५,७[२] इत्यत्र समानप्रकरणे अति इति पृथक् पदमिव सस्वरं श्राविंत भवति । तथा चापि 'आदरेण' इति सा. व्याचष्टे । अव्य क्रिवि अन्वय इत्यर्थ । एवं तु अति इत्यत्र प्र √यम् > च्छ् इत्यत्र च संकेतितस्थलं टि । f) पाभे. अति तै ७,२,७,४ टि द्र. । g) प्रोपसर्गवशाद्धातोर्विरेचनाद् अभिधेयाद् भिन्नेऽ-भिक्रभावात्मकेऽर्थे प्रयोगं यत् सा आह, तन्न । तस्मि-न्नेवाऽर्थेऽतिपूर्वस्य √रिच् इत्यस्य कर्मणि प्रयोगस्वाभा-व्यात् । अति √रिच् इत्यस्य चाऽत्र प्रयोगे द्वितीयायाश्च पञ्चम्याश्च समान संबन्ध । भाष्यीयाऽन्वयतो द्वितीयान्त-कर्मपदानां त्रयाणाम् अतिना कप्र. योगाद् अवाप्तचारितार्थ्ये सति कस्यचिद् अन्यस्य पञ्चम्यन्तस्य पदस्याऽऽकाङ्क्षा भवति यदपेक्षया भाष्यकाराशयेन प्ररिक्तीभावस्याऽऽव-सानिकी श्रुतरर्थवती स्यात् । तादृशस्य पदस्याऽदर्श-नात् पूर्वोक्तेन प्रकारेणाऽतेर्गतित्वयोगतः पञ्चम्यन्तद्विती-यान्तपदानां समानम् अनायासेनाऽन्वय साध्य । अत इह GW प्रभृ. अपि अतिं गतिमकुर्वाणा. समानमुपेक्ष्या इति किमु वक्तव्यमिव भवति । h) सपा. तैब्रा २, ८, ५, २ अति प्रसंसते इति पाभे । i) तु. PW. GW. प्रभृ , वैतु. वे. सा कप्र. इत्याहुस्तन्मन्दम् (तु. नाउ. टि) । j) तु. वें. PW GW. प्रभृ , वैतु स्क. सा. [तु. मुद्गल] जनान् इति द्वि. युक्तः कप्र अतिरित्याहतुस्तन्न । वस्तु-तस्तु य एव पूर्व जनानामतिक्रमणं करोति तस्यैव तदनु-प्रस्थातृत्वेन श्रूयमाणत्वात् प्रस्थानक्रियायाश्च कर्मान्तराऽ-नपेक्षयाऽकर्मकत्वेन समर्प्यमाणत्वाद् अते च प्रस्य च समानं गतिभाव । प्र √स्था इत्यस्य च ऋ २,२५,१ इत्यत्र प्र √सृ इत्येतेन गमनार्थवाचकत्वेन साम्यं द्र. । k) सा प्रं प्रत्युपेक्षावान् भवति । तथाकुर्वाणोऽसावुपेक्ष्य । श्रुतिक्रमेण प्रं पृथक्कारं पठन् वें. अपि चिन्त्यः । अत्यर्थाऽपेक्षया प्राऽर्थस्याऽयनक्रियया सन्निधानाऽऽधि-क्यात् तस्य प्रथमं संबन्धः कल्पनीयो भवति । ततः पिण्डीभूतेन प्रायणार्थेन काभमत्यर्थो युज्यतामिति यनि. प्रदर्शने बीजम् (तु. GW.) । l) प्रास. पूप-स्वरः (पा ६,२,२) । वा. क्रिवि. द्र. ।

¶अति√भू, अतिभवति मै १,५,११
अति भूयासम् काठ ३५,१५
अति√भृज्ज्, अतिभृज्ज पै१९,३५,१४.
अति√मन्, अतिमन्यते ऋ १०,९१,२, †अति · मन्यते ऋ ६,७२,२, शौ २,१२,६, पै २,५,६, अति···मन्यते[a] मै १,८,२, [2]अतिमन्यन्ति[b] पै १८,२६,३, अतिमन्यसे ऋ १,१७०,३, अतिमन्ये ऋ १,१३८,४, ¶अतिमन्याते मै १,६,१२, ¶अत्यमन्यत मै ४,२,७, ३,१, ६,८[c], काठ २८,३, क ४४,३, ¶अत्यमन्यन्त तै ६,३,४,८, मै २,५,६[c], ३,३,१, अत्यमन्यन्त ¶मै ३,७,९,९,४, शौ १०,८,३५[b], ¶अतिमन्येत तै ६,३,९,५,४,२,३
अति···मनामहे ऋ ९,४१,२[d]
अति-मति[e]- -तिम् ऋ १,१२९,५
¶अति-मन्यमा(न>)ना[f]- -नाः मै २,५,६[g]
अति-मात्र[h]- -त्रम् शौ ५,१९,१[1],८, ६,१३, पै १६,८०,५, -त्रा पै ९,१८,७[1]
¶अति√मुच्, अतिमुच्यते मै १,४,६, काठ ३२,५, अति···मुच्यते तै ६,६,९,२, अत्यमुच्यत तै ६,४,२,३, काठ १३,८, अत्यमुच्यन्त मै ४,५,१, काठ ३७,१४
अति-मुक्ति[e]- -क्त्यै तै ६,६,९,२¶
अति-मुच्यमा(न>)ना- -ना काठ ३२,५¶
अति-मुमुचा(न>)ना[j]- -ना मै ४,५,१¶
अति-मोक्ष->अति-मोक्षि(न्>)णी[k]- -णी तै ६,६,९,२, मै ४,७,७; काठ ३०,७
अति√मृज् > ¶अति-मृजान[l]- -ना. मै ४,१,९, काठ ३१,७, क ४७,७
अति√यज्, ¶अतियजते तै २,५,४,४
अति-याज[m]- -जस्य ऋ ६,५२,१
अति√यत्, अत्ययतन् मै ३,८,३¶
अति√या, अतियाथ ऋ ५,७७,३, अतियाथः ऋ ६,६२,२, अतियाहि शौ १३,२,५, पै १८,२०,९, अति···याहि ऋ १,१३५,७
अतियेषम्[n] ऋ २,२७,१६
अतियापयन्ति पै १६,७५,७
ϕअति-ययिवँस्[o]- -†वान् ऋ ९,१५,६, कौ २,६२२, जै ३,५०,९
अति-योजन[p]- -ना पै २०,२४,१
अति-रात्र[q]- -¶त्र तै १,६,९,१,५,४,१२,३, ६,४,३,४, ७,१,४,२,५,४,१०,४, २,२,२,३,२,५,६,६,२,९,१, २,३,३,१,१३,१,४,२,२, ३,२,६,१, १०,१,५,१,३[r], मै ४,५,२, काठ २५,१०[r], ३३,२, ३४,८[3], ४३,३, क ४०,३[r], पै ८,१९,७$, -त्रम् ¶तै १,६,९,१,२,४,७,१$, ३,१,७,३,७,३,३,२,४,१०,१, मै २,४,७, काठ ११,९, ३३,२[r],३४,७, शौ १०,९,९, पै १४,३ २६,१६,७१,९,

[a]) सुपा. अति इत्यस्योत्तरत्राऽन्वय। तथात्वं चिन्त्यम्। प्रकृतऽतिमननस्य श्रान्त्यर्थेऽपेक्षितत्वादुत्तरवाक्ये च अते. संबन्धविशेषाऽचारितार्थ्यादिति दिक्।

[b]) सपा. [2]अतिमन्यन्ति<>अत्यमन्यन्त (जैउ १,११,२,६ च) इति पाभे।

[c]) पाभे अत्यचरन् काठ १३,२ द्र.।

[d]) सपा. कौ २,२४३ जै३,२१,८ अति वनामहे इति पाभे.।

[e]) गस. तादौ (पा६,२,५०) इति पूप प्रकृतिस्वरम्।

[f]) गस. कर्तरि शानजन्ते कृत्स्वर.।

[g]) पाभे. अतिचरन्ती मै १,१०,१० द्र।

[h]) वि१.। बस. (पावा २,२,२४)। अतेर्धातुलोपे (पा ६,२,१९१) इत्यन्तोदात्तः। उप. मात्रा- <√मा (माने)।

[i]) सपा परस्परं पाभे.।

[j]) गस. कानजन्ते कृत्स्वर प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

[k]) विप. (प्रजापते तनू-)। मत्वर्थीय इनि प्र तत्स्वरश्च।

[l]) गस. ·प शानजन्तम्। शेषं एपू टि द्र.।

[m]) गस. उप. कर्तरि ण प्र. उसं. (पावा ३,१,१४०) कृत्स्वर प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

[n]) Foy (KZ ३४, २७४) अत्यैषम् (<°तिये° लै व. वा वावि वा।) इति शोध।

[o]) गस उप लिट. क्वसु प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या।

[p]) प्रास.।

[q]) =सोमयाग-। प्राम. रात्रि-शब्दात् समासान्तः अच् प्र. चित्स्वरश्च (पा ५,४,८७, ६,१,१६३)।

[r]) सपा मै ३,८,९ अतिरात्रे इति पाभे.।

१३६,९, -त्रा पै १७,२९,१६; -¶त्रात् मै १, १०, ५, काठ ३३, २; ३५, २०, क ४८, १८; -त्रे ऋ ७, १०३, ७[a], तै ६,६, ११,८¶; ¶मै ३, ८,९[b], ९,५, ४,७,६; -त्रेण ¶तै १,६, ९,२, ७,१, ५ ३, ४, ५, ४[2]; मै १,८, ६¶, काठ १४, ९[2]¶, शौ ९,९, ४, पै १६, ११४, ३; -¶त्रौ तै ७,२,६,३; ९,१,३, ३,४,२, ५, ३,६,२,७,४;८ २; ९,३,१०,५; ४,१,३, २,५,३, ६, ४, ३, ५, ४, ६, ३ ; ७, ३, ५, १, ३, काठ ३४, ८[5]. [°त्र- त्रि°, साह°]

¶अतिरात्र-चर(म>)मा[c]- -माम् काठ २९,१०, क ४६,३.

अति √ रिच्, ¶अतिरिच्यते[d] तै ३, ४,१,१,४, ७,१,५, ६, ५,५,२, अति· रिच्यातै तै २,३,६, १ अतिरिच्यते ऋ ८, ९२, [१८, २१], तै १,४,४६,१†, ७,५,५, २¶[e]; मै २,२, १३¶, †कौ १, १९७,२,१०१०, †जै १,२१,८, शौ ८, ९,२६; पै १६, २०, ४; ¶अतिरिच्युते मै १, ११, ९ ; २, २, ८; ४, १, २, ६,४, ७, ४; ९, ८, ५, काठ १४, १०, २६, ४[1], २८, ९[2], ३४, ४, क ४१,२;४४,९[1], ¶अतिरिच्यते काठ २९, ३[2i], ३१, १[2g], क ४५, ४[2i],४७,१[2g] ¶अतिरिच्येते तै ७,४,१०,२, ११,२, मै ४,७,५, काठ ३३,२,४, अति(रिच्येते) मे ४, ७, ५, ¶अतिरिच्यन्ते मै ४, ३, ३,६, ४; ७,५[h], ९[2i], अतिरिच्यसे पै ८, १८, १०, अत्यरिच्यत ऋ १०, ९०,५, मा ३१, ५†, का ३५,१,५†, तै २,३,६, १¶, ¶मै १,११,५, २, २, ८, ¶काठ १०, १०, ¶क ३६, १, कौ ३,४,७†, जै २,३, १०†, शौ १९,६,९, पै ९,५,७, अत्यरिच्यत मै २,४, ३, ३,६, ८¶, ¶काठ १४, ५, २३,४, ३०,७; अतिअति···अरिच्यत काठ १०, १०¶, अतिरिच्येरन् काठ ३४, १

अति·· रिरिचे ऋ ६, २१, ३, अति ··अरेचि मै ४,७,४¶.

¶अति √ रेचि, अतिरेचयति तै ७,३,१, २, मै ४, १,२[g]; ८, ९, काठ ३१,१, क ४७,१, अति··· रेचयत मै ४,६,७; अतिरेचयन्ति तै ६, ६, ११, ५[h]; अतिरेचयेत् मै ३,६,८[i],४,८,९, काठ १३, १०, २६,८[2]; २७,५, २८, १[2],२९ ८[2]; क ३६,२, ४१,२[2]; ४२,५; ४४, १, अति···रेचयेत् तै २,५,११,४; ३,४,१,३

अति-रिक्त,क्ता[k]- -क्त ¶तै ७, १,५,६,१०,३,४,१०,२,११,७, ¶मै २, २,११;४,७,४[2], ¶काठ २४, १, २८, ९[3], ३३, २, ३, ¶क ३७, २, ४४, ९[1], शौ ८, ९, १७, पै १६, १९, ७,

---

a) वेतु PW. GW प्रभृ विप (सोम-) इति ।

b) पाभे अतिरात्र काठ २५,१० ।

c) क. -मम् इत्येवं मूको । ततो लब्धसंकेत काठ संस्कर्ता -मम् इत्याकारकं मूको -माम् इत्याकारतया शोधयेत् । उभयथापि साधु भवति । कथमिति । काठ तावद् एकादशिनी विशिष्यते (तु अनुपदं श्रूयमाणं सत्रिया इति पदम्) । सैवं यथा स्यात् तथेति कृत्वा क च क्रिवि श्रूयत इत्येत्र विवेकः द्र । यत्तु क संस्कर्ता -मे इत्येवं श्रावयितुमिच्छति, तत्र मूको प्रामाण्यमनुपलभमानोऽसौ आपश्रौ १४, ७, २० इत्यत्र प्रयुक्तस्य तादृशस्य शब्दस्य साक्ष्यमुदाहरति । निष्प्रयोजनस्त्वयमुपक्रमो भवति । अन्या हि काठकी कापिष्ठली च शाब्दी प्रवृत्तिरन्या च श्रौतसूत्रीया शाब्दी प्रवृत्ति । प्रथमा तावद् एकादशिनी-विशेषण-द्वारिकेत्यवोचाम । उत्तरस्या च अतिराणां चरमः इति कृत्वाऽऽवसानिकोऽतिरात्र एकादशिन्युपलक्षितकर्मविशेषस्य कृत औपयिककाल-लक्षणतयोपस्थाप्यते । तद् एवमुभयो प्रयोगयो साधुत्वाऽव्यभिचारसामान्येऽपि शब्दप्रवृत्तिभेदानुरोधेन सौत्रात् पाठात् साहितिक पाठ. विवेक्तव्य इति दिक् ।

d) दिवा कर्तरि प्रयोगः । मै १, ११, ९ इत्यत्र श्रूयमाणम् एतत्-समानमपि रूपं स्वरभेदात् कर्मणि यगन्तं यक्-स्वरं चेत्येवमतो विवेक्तव्यं भवति (तु नाउ. रूपम्) । कर्त्रर्थकर्मार्थयोर् भिन्नयोरपि सतोरिह तात्पर्यतोऽभेद द्र ।

e) अभि, अतिरिच्यते (तु. पपा) > सपा. काठ ३४,४ अभ्यतिरिच्यते इति पाभे. ।

f) सकृत् सपा. मै ४,८,५ अतिरिक्तम् इति पाभे. ।

g) सकृत् सपा °रिच्यते<>°रेचयति इति पाभे. ।

h) सपा. अतिरिच्यन्ते<>अतिरेचयन्ति इति पाभे. ।

i) सपा. काठ २८,९ अतिरिक्ता· इति पाभे ।

j) सपा. काठ २३,५ ?अभिरेचयेत् इति पाभे. ।

k) कर्मणि क्ते अनन्तरगतिस्वर (पा ६,२,४९) ।

–क्तम् ऋ ८,५८,३[a], खि १,४, १; ¶तै १,८,६,२,२,३,१२,२, ३,४,१,२-४, ६,३,४,७,८[१],७, ५,५,२[१], ¶मै १,४,११[१],२,२, ११[२],३,७,९[२],४,८,५[२b],¶काठ १३,१०[५],१४,१०[१],२३,४,२४, १,२६,६,२८,९[१]; ३०,७[१],३४. ८[१],४०,५; ¶क ३६,१;३७,२[१]; ४१,४,४४,९[१]; –¶क्तस्य तै ३, ४,१,४, –¶क्ता तै ७,१, ५,६, –¶क्ता. तै ७,४, ७,३; मै ४,७, ३, काठ २९, ८[c], ३०, ७, –¶क्तात् तै ७,४,७,३, मै २,२, ११; –¶क्ते तै ३,८,१,४,७,५, ५, २, काठ १३, १०; ३४, ४, –¶क्तेन तै ७,५,५,२, काठ १३, १०,१४,१०,२४,१,२८,९,३०, ७, ३४, ४, क ३७, २, ४४,९ [°क्त- ऊन°].

अति √रुच्, †अतिरो॒चते ऋ १०, १८७, २; जै ३, ३२,२; शौ ६, ३४,३, पै १९ ४५,२†; †अ॒ति-रोचसे ऋ १, ९४,७[d]; शौ १३, १,३६, पै१२,१,७;१८,१८,६

अति,ती-रु॒च्[e]– -रुग्भ्याम् मा २५, ३, का २७ ३,२, मै ३,१५,३.

¶अति,ती रोकु॒[f]– -का:[g] काठ २३, १, क ३५, ७; –कान्[h] मै ३,६,१, काठ २२,१३

अति-रो॒चमान[i]– -नम् ऋ १०, ५१,३

अति √ रुह्, †अतिरो॒हति[j] ऋ १०, ९०, २, मा ३१,२, का ३५, १, २, कौ ३, ४,६, जै २, ३, ९, पै २,८१,२, अ॒ति · अरुहत्[k] शौ १९,४९,२

अति √रेज्[l], अ॒ति···रेजन्त ऋ १, १४३,३

अ॒ति-लोमश[m]- -शम् मा ३० २२, का ३४,४,४

अति √वद् , ¶अ॒ति व॒दति मै ४, २, १, अ॒तिवदेत् शौ ११, ३, २५, पै १६,५४,११

¶अति-व्रा॒द[n]– -दे[o] तै ६,४,५,२ [°द- अन°]

अति-वादन-, अति-वादुक- अन°

अति √वन् , ‡अ॒ति वनामहे[p] कौ २,२४३, जै ३,२१,८.

¶अति-वरेण्य[q]– -ण्य काठ २४, १, क ३७,२

अति √वह् . †अ॒ति वक्षत् ऋ ६,

---

[a]) अ॒ति । रिक्तम् इति पपा. मुद्रापकप्रमाददुष्ट द्र ।

[b]) पाभे अतिरिच्यते काठ २९,३ टि द्र. ।

[c]) पाभे. अ॒तिरिच्यन्ते मै ४,७,९ टि. द्र ।

[d]) =संदृश्यसे इति या ३,११ ।

[e]) =जानु-देश- । गत्युत्तर क्रुन् स्वर. प्रकृत्या (पा ६,२, १३९)। मै. उपसर्गस्य दीर्घ (पा ६,३,११६) ।

[f]) उस घञन्ते कृति थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४) उपसर्गस्य च दीर्घ (पा ६,३,१२२)। मै. दीर्घाभाव ।

[g]) पाभे. अतीकाशा तै ६,१,१,४ द्र ।

[h]) पाभे. अतीकाशान् तै ६,१,१,१ द्र ।

[i]) गस. शानजन्तेकृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)।

[j]) अन्नेन, अ॒ति, रो॒हति इति मत पाठस्य स्थाने सपा. शौ १९, ६, ४ पै ९. ५, ४ अन्येन, अभवत्, सह इति पाभे. ।

[k]) वैतु केचित् मूको अ॒धि ··अरुहत् इति च सा. अत्यर्हति इति च। सपा. पै १४, ४, २ अभि···अर्हत् इति पाभे. ।

[l]) यदत्र अक्तु॒ > -क्तुम् इति विभक्ति विपरिणमय्य सा. तत्संबन्धेन कप्र अपश्यत्, तद् भ्रान्तम् । अक्तु-इत्यस्येहोपमानभावेन श्रूयमाणत्वप्रतीते रात्रिपर्याय-त्वाऽभावात् । अस्य च योऽर्थः ऋ २,३०,१ इत्यत्राऽपां गतिमतीनामभिसंबन्धेनाभिप्रेतो भवति स एवेह सिन्धु-त्वेन विशिष्ट. सन्नमे सिन्धूनां मता त्वेषाणा स्यन्दन-शीलत्वमुखेनौपम्यौपयिकतामापद्यमान' द्र । एवं चाग्ने भानवोऽतिशयेन रेजन्ते गतिमन्तो भवन्तीति सा अनभिप्रेतोऽपि सन् प्रकरणेन सगनतर इति सदर्थः द्र. (तु वे GW प्रमृ.) । 'न' इत्य याऽनिदेवार्थीयत्वा-दिति दिक् ।

[m]) प्रास पूर्व स्वर. (पा ६,२,२)। धातुलोप-विषयाऽभा-वादिह अते (पा ६,२,१९१) इत्यन्तोदात्तो न भवति ।

[n]) गस उप घञन्ते कृति थाथादि-स्वरे (पा ६,२, १४४) प्राप्ते परादि-स्वरः उस. । न च गस मा भूत् प्रास. भवत्विति वाच्यम् । तथात्वेऽप्यव्यय-पूर्वपदस्वरे प्राप्ते (पा ६,२,२) परादि-स्वरस्य उसं. ऋते निर्वाहा-संभवादिति यावत् ।

[o]) गायत्री नातिवादे (भवति) इत्येवम् एकं वाक्यं पपा द्र (तु भा)। K तत्र वाक्यद्वयं वष्टि । गायत्री (भवति) इत्येकं नातिवादो (भवति) इत्यपरम् इत्येव तन्मते प्र१ इति विवेको विमृश्य. ।

[p]) पाभे. अ॒ति···मनामहे ऋ ९, ४१,२ द्र. ।

[q]) विप. (वर-) । प्रास. ।

२२,७, शौ २०, ३६,७, अति-वक्षम्, अति² (वक्षम) पै १९, ३१,१

अति √वा, अतिवाति शौ ४,५,२[a]

अति √विध्,व्यध्, अति विध्यति ऋ ४,८,८; अतिविध्यन्ति काठ ३८,१४, शौ ८,५,१९, पै १६, २८,८

अतिव्यात्सीः तै ७,५,१०,१

†अति-विद्ध[b]- -द्धा ऋ ८,९६,२, मै ३,८,३, ४,१२,५, काठ ९,१९

अतिविद्ध-भेष(ज>)जी[c]- जी शौ ६,१०९,१, पै १९,२७,९

†अति-विधे[d] ऋ ५,६२, ९, मै ४, १४,१०

अति-व्याध- अन्°

अति-व्याधिन्[e]- -धी मा २२,२२, का २४,८,१

अति-व्याध्य- अन्°

अति √वी, अति···वेति ऋ ५, ४४, ७

?अति·· वेव्यत्[f] पै २,६१,१

?अति-वृद्धि[g] पै १६,६०, २

अति √व्यथ्

अति-व्यथ- दुर्°

अति √व्रज् > अति-व्रजत्[h]- -जद्भि ऋ १,११६,४

अति √शद् >शीय्, अतिशीयन्ते मै २, ६, १'[i]', ४, ३,१, काठ १५,१[j]

अति-शर्वर[k]- -रे[l] शौ ४,५,६, -रेषु शौ ७,८५,४[l]

?अति-शस्[m]- -शसा[n] खि ५,५,७

¶अति √शिष् अत्यशिष्यत तै २,४, १२,१,५,२,१,६,१,३,३,४,२, १,६,८,१

अति-शिष्ट[b]- -ष्टाय तै ७, ३, २०, १, काठ ४३,१०,

अति-शुक्ल[o]- -क्ल्र मा ३०,२२, का ३४,४,४

अति √शुच् (संतापे) > अति-शोचन- -नौ पै १९, २६, ११[p]

अ(ति>)ती-शोक[q]- -क पै १, ३२,३

अति √शो > शा > अति·· शिशीते ऋ १,३६,१७

अति √श्रा > श्र > अति-श्रत[b]- -तम् मै १, ८, २

अति √(स>)षञ्ज्[r] > अति-ष(क्त>)क्ता[b]- -क्ता शौ १२,

---

a) सपा. पै ४,६,२ उद्वाति इति पाभे ।

b) कर्मणि क्तेऽनन्तरगतिस्वरः (पा ६,२,४९) ।

c) नाप (पिप्पली-) । बस साधारण समासस्वर स्त्रियां ङीप् च (पा ६, १, २२३, ४, १, ३०) । यत्तु सा प्रथमवर्णके बस इत्याह । तन्न । तथात्वे हि पूप प्रकृतिस्वर स्यात् । यद्प्युत्तरवर्णके अतिविद्ध- इति कर्तरि क्तान्तमित्याह । तदपि न । अप्रसिद्धेरसामर्थ्याच्च साहसमात्रताऽव्यभिचारादिति । न चेहाभीष्ट षस. तदविदित इति क्षेपः । तद्विद्वानपि क्षिप्तभेषजी- इत्यत्र तत्रैव द्वितीये वर्णके तथा व्याचक्षाणोऽपि यद्नायासेनोलक्षणं व्याकरणविहारमभिरोचयते न च तत्र दोषलवमपि शङ्कते तेनैव चित्रीयते चेत ।

d) केनन्त-कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६,१,१९७,२,१३९) । =सपा. शाब्रा १८, १३ । तैब्रा २, ८, ६, ७ अतिविदे इति पाभे ।

e) विप. (राजन्य-) । ताच्छील्ये णिनि-प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

f) अति ·विश्वा (ऋ१,१८९,२) इति सत पाठस्य स्थाने यनि अत्पाठो भवत्युताहो √वी इत्यस्याऽत्युपसृष्टस्याऽन्तर्भावित-ण्यर्थे तिङ्-वृत्तमित्यत्र विमृड्भि प्रततप्रयत्नैर्भाव्यम् ।

g) पाठ ? तु. टि. अ-व्यृद्धि- ।

h) गस शत्रन्त-कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

i) =सपा. वाश्रौ ३,३,१,४ । तै १,८,१,१ अवशीयन्ते इति पाभे ।

j) =सपा. वाश्रौ ३,३,१,११ । काठ १५,१ अवशीयन्ते इति पाभ ।

k) =तमोभूयिष्ठ-मध्यरात्रकाल- । प्राय अह सर्व- (पा ५, ४,८७) इत्यत्र समासान्ताऽच्प्रकरणे शर्वरी- इति उसं. तेनाऽकारान्तता ?त्तिश्च चित्स्वरश्च (पा ६,१,१६३) ।

l) अति-श° इति पाठस्य स्थाने सपा. पै १, १०२,१, ४,६,४ उत-श° इति पाभे. ।

m) अतिशसा इति सुपा चिन्त्य । अभगेनः (तु तत्रैव सटि यतः साक्ष्याऽन्तरबलेन दन्त्यसकारान्त प्राति. मूलतोऽभिप्रेतमिति सुलभं भवति) ।

n) पाठ ? तु सपा शाश्रौ८,२१,१ अविशसा इति पाभे ।

o) प्रास. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,२) ।

p) शोचनौ अतिशोचनौ > सपा. शौ ७, १००, १ उच्छोचनप्रशोचनौ इति पाभे. ।

q) गस उप. भावे घञ् प्र ! पूप दीर्घ. (पा ६ ३, १२२) । सपा शौ १,२५,३ अभिशोकु इति पाभे. ।

r) उपसर्गात् (पा ८,३,६५) इति षत्वम् ।

३,२३[a], –क्ता काठ २५,१¶; क ३८, ४¶, पै १७, ३८,२[a], –¶क्ताभिः काठ २५,१; क ३८, ४.

अति √(सि >) षि[b] > †अति-षित[c]- -तम् ऋ १०, ७३, ९, कौ १, ३३१; जै १, ३४,९

अति √ष्कद्, स्कन्द्[d], अतिस्कन्दति काठ ६, ३, क ४, २, अति-ष्कन्दन्ति ऋ ५, ५२,३

अति-ष्कदस्(:)[e] ऋ १०,१०८,२

अति-ष्कदे[f] ऋ ८,६७,१९

अति-ष्कु(द्रन् >)द्री[g]- -रीम्[h] मा ३०,१५; का ३४,३ २

अति √(स्ति >) ष्टिघ्[i] > तिष्टिघिष, अति-तिष्टिघिषत्[j]- -षन् मै १, ६,३

अति-ष्टिघम्[k] मै १,६ ३

अ-तिष्ठत्[l]- -ष्ठन्तम् ऋ १०,८९,२

†अतिष्ठन्ती[m]- -न्तीनाम् ऋ १, ३२, १०; पै १३,६,१०

¶अ-तिष्ठमान,ना[l]- -ना तै ६,१,४, १,४,११,२, –ना तै २,२,११, ५,६,२,२,१, –ने तै ६,१,३,१.

अति √(स्था >) ष्ठा, > तिष्ठ, अति-तिष्ठति काठ १३, ४, †अत्य-तिष्ठत् ऋ १०, ९०,१, मा ३१, १, का ३५,१,१, कौ ३,४,३, जै २,३,६, शौ १९,६,१, पै ९,५,१.

अतितस्थौ ऋ १०,६०,३

अति-ष्ठा[n]- > अतिष्ठा-वत्[o]- -वान् शौ ३,२२ ६

अति-ष्ठावन्[p]- -वा पै २, ६९, ५.

अति-ष्ठाय, > या[q] शौ १९, ३३, ५, पै १२,५,५

अति-ष्ठाय[r]- -य, -यम्[r] काठ १३,४.

अति-सर्ग- अति √सृज् द्र.

अति √सह्, अति[s](सहस्व)[s], (अति) … सहस्व तै ४, १, ७, ३; अति[s](सहस्व), (अति) सहस्व मा २७,६, का २९,१,६.

अति √सृ, अतिसर पै ५,३१,७.

अति-सर[t]- -रा शौ ५, ८, २[u], –०रा. शौ ५,८,४, पै ७,१८,४, ५, –रान् शौ ५,८,७ [°र- इन्द्र°].

अति-सृत्य पै ७,१८,५[v].

अति √सृज्, अतिसृजति काठ २४, ७[w], अतिसृजामि शौ १०, ५, १५,–२१, १६,१,४, पै १०,९, १, १६,१२९,१–१०; १८,२८,

---

a) सपा. अतिषक्ता <> अतिशक्ता. इति पाभे ।

b) परिनिविभ्यः (पा ८,३,७०) इत्यत्र अते षत्वम् उस. द्र. ।

c) कर्मणि क्तेऽनन्तरगतिस्वर ।

d) परेश्च (पा ८,३,७४) इत्यत्र अते उसं. द्र । तेनेह शाखाभेदेनाऽतिपरस्य √स्कन्द् इत्यस्य षत्वविकल्पः सुसाधः स्यात् ।

e) गस. कसुन्नन्ते कृत्स्वर प्रकृत्या (पा ६,१,१९७,२, १३९) ।

f) उप तुमर्थे केन् प्र । समासस्वरौ नापू. द्र. ।

g) नाप [(गर्भपरिणामात् प्रागेव ध्वस्तगर्भा-) स्त्री- [तु. भा तत्रा.]] । गस क्वनिबन्ते कृत्स्वर. प्रकृत्या (पा ६, २,१३९) । स्त्रियां ङीप् प्र रेफान्तादेशश्च (पा ४,१,७) ।

h) सपा तत्रा ३,४,११,१ अपस्कुद्रीम् इति पाभे. ।

i) षत्वम् उसं. (पा ८,३ ६५) ।

j) सन्नन्तात् शता प्र., गत्युत्तरपद-कृत्स्वर प्रकृत्या । सनो नित्त्वादाद्युदात्तत्वे प्राप्ते (पा ६,१,१९७) अभ्यासान् परस्य स्वरः उसं. (पा ६,१,१९२) ।

k) गप उप. कमुल् प्र. लित्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, १,१९३;२,१३९) ।

l) तस. नञ्स्वरः (पा ६,२,२) ।

m) स्त्रियां ङीप पित्त्वान्निघाते स्वरेऽभेदः ।

n) गस. उप भावे अङ् प्र. स्त्रियां टाप् कृत्-प्रकृति-स्वरश्च (पा ३,३,१०६, ६,२,१३९) ।

o) मतुप पित्त्वान्निघाते स्वरेऽविशेष (वैतु सा. [पक्षे] वनिबन्ततया व्याचिख्यासति, तच्चिन्त्यम् । पपा. वान् इत्यवयवस्याऽवगृहीतत्वाद् मतुरस्तदास्था-विषयत्वस्य स्पष्टत्वाद् वनो नलोपाऽभावस्य च छान्दसत्वेन व्याख्येयस्य व्यर्थप्रयासाऽनर्थान्तरत्वात्) ।

p) गप. उप. वनिप् प्र. (पा ३,२,७४) ।

q) गस. उप ल्यबन्त-कृत्-स्वरः प्रकृत्या (वैतु. पपा शंपा अतिष्ठाय इति च सा. अधिष्ठाय इति च) ।

r) गस उप श्याद्° (पा ३,१, १४१) इत्यत्र सोपसर्गादपि √स्था कर्तरि णः प्र. उसं । युगागम (पा ७,३,३३) ।

s) अति तर इति पाठं तै मा काठ शौ. पठन् BC. उपेक्ष्यो भिन्नपाठदर्शनादिति (तु. टि अति √चर् > अति चर, अति √तॄ > अति तुर, अति …तर च) ।

t) पचाद्यचि थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४) ।

u) ऐन्द्रा अतिसराः > सपा पै ७,१८,२ इन्द्रातिसरा इति पाभे. ।

v) पाभे. अतिधावत टि द्र. ।

w) सपा. क ३७,८ अविसृजति इति पाभे. ।

८, अति…सृजामि शौ १६, १, ७, पै ५, ३२, १[a], अतिसृजाम शौ १०,५,१५[b]–२१[b], अति… सृजन्तु शौ ४, १६, ६[a], अति-सृजस्व पै ५, २४, ८, अतिसृज शौ १५, १२,२, अतिसृजेत् शौ १५,१२,३.

अतिसृज्यन्ते मै १,४,६

†अति…असृक्षत ऋ ९, १०७, २५[c], कौ१,५२२, जै१,५३,१०

अति-सर्ग[d]- -र्गम् मै २, १३, २२, काठ ४०,१२

अति-सृष्ट[e]- -ष्ट मै १, १, २, शौ १५,१२,४,७, १६,१,१, -ष्टा शौ १६,१,१, पै १८ २८,१ [°ष्ट- अन्°]

अति √ सृप्, †अतिसर्पति ऋ ८, १०२, २१, मा ११, ७४, का १२,७,९, तै ४,१,१०,१, मै २, ७, ७, काठ १६,७, शौ ४, २०, ९[f], †अतिसर्पति ऋ ९, ८६, ४४, कौ २, ९६५, जै ४, २०, १०, अतिसर्पात् शौ ४,१६,४, अतिसर्पेत् ते ६,३,१,५[2g], काठ २६,१, क ४०,४

अति-सृपे[h] मै ३,८,१०

अति √ स्कन्द् अति √ ष्कन्द् द्र

अति-स्थूल[i]- -ला मै ३, ९, ८¶, -लम् मा३०,२२, का३४,४,४.

?अति स्रज[j] ऋ ८,५६,३

अति √ स्रस्[k], अतिस्रसेम ऋ ६,११, ६

अति √ स्रु, अत्यस्रवत् मै ४,२,१२.

अति-स्रुत- -त[l] मा १०, ३१, का ११,१०,१, मै२,३,८,३,११,७

अति √ स्वृ, अति…स्वर्षत्[m] कौ ४, ६,७[2].

अति √ हन्, अतिहन्यात्[n] मै २, २, १¶

अति-घातम्[o] मै २,८,७

अति-घ्न[p]- >अतिघ्न्य[q]- -घ्न्य शौ११, ९,१६, पै १६,८३,६

अति-ह(त>)ता- -ता पै१३,५,२

अति √ हा(गतौ) >अति-हाय[r] ऋ १, १६२, २०, मा २५, ४३†, ¶तै २, ६,६,६,४,६,९,८†,६, ३,१,३, ¶मै १,८,५,३,८,१०, काठ ६, ५, ४६, ५†, क ४,८

?अतिहायति[s] पै ५,२१,२

अति-हित- अति √ धा द्र

अति √ हृ, अतिहरेत् तै ६,३,९,५¶, ¶अतिहरेत् तै २,६,८,४, ६,३, ९,५, मै ३,१०,१[2]; काठ२८,१ †अतिजभ्रिषे[t] ऋ ९, ८६,[२९,

---

[a]) सपा अति·सृजामि <>अति सृजन्तु इति पाभे ।

[b]) सपा. पै १६,१२९,१–१० अत्यासृजामि इति पाभे

[c]) √सृज् इत्यस्य ण्यन्तेन √गम् इत्यनेन समान-तात्पर्यपर्यवसानकत्वात् कर्मभूताना सोमानां पवित्राऽति-क्रमणेन तत्पूर्वकं धारया सृज्यमानत्वेन च समानम-न्वितत्वाद् गतित्वमभ्युपेयम् (तु वे GW, वैतु सा अन्यथाऽऽस्थ उक्तादेव हेतोरुपेक्ष्य)।

[d]) गस.उप घञन्ते कृति थाथादि-स्वर (पा६,२,१४४)।

[e]) कर्मणि क्तेऽनन्तरस्य गतेः स्वर (पा ६,२,४९)।

[f]) अधिसर्पति इति सा । सपा. पै ८,६,१० उपसर्पति इति पाभे. ।

[g]) सपा. मै ३,८,१० प्रमृ अतीयात् इति पाभे ।

[h]) केनन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९७, २, १३९)।

[i]) प्रास पूप. प्रकृतिस्वर. (पा ६,२,२)।

[j]) पाठ ? अधि-स्रज्- (*अधिगत-वश्यतासूचक-वलय-, वैतु ORN प्रमृ =स्रग्विन्-[दास-])>-स्रज. इति शोधः द्र. (तु सपा खि [३,८,३], ORN GRV. प्रमृ.)।

[k]) तु. टि. अति √ ध्वस् इति ।

[l]) पाभे अतिद्रुत. मा १९, ३[२] प्रमृ टि द्र ।

[m]) पाभे अति…पर्षत् खि ५,४,६ द्र ।

[n]) सपा काठ ११, ६ उपहन्ति इति, तै २, ३,१, ५ उपहन्यात् इति पाभे. ।

[o]) आभीक्ष्ण्ये णमुल् प्र. लित्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३,४, २२, ६, १, १९३, २, १३९) । सपा. तै २,४, ११,५ अभिगमयन् इति काठ १२, ४ अभिघातम् इति पाभे. ।

[p]) घञर्थे टक् प्र उसं. (पा ३,२,५३) । उपधालोप । कुत्वञ्च (पा ६,४,९८; ७,३,५४)।

[q]) तस्येदमित्यर्थे यत् प्र तित्स्वरश्च (पा४,३,१२१; ६,१,१८५)।

[r]) अतिक्रमणेऽतिलङ्घने इत्यर्थ । त्यागार्थस्याऽपगतेर् अति √ हा (त्यागे) स्यादित्येवं भ्रमो न स्यात् । ल्यबन्ते कृत् स्वर प्रकृत्या (पा ६,१,१९३, २,१३९) ।

[s]) पाठ ? अत्यंहतिम् अति नो हिनुष्व इद् इति त्रैष्टुभः पादो मूलत संभाव्येत ।

[t]) केवलं मौलिकस्य धात्वादेर् हकारस्य भकारतया दर्शनं भवति । अभ्यासाऽशस्य जकारतया श्रुतेर् बकार-तयाऽश्रूयमाणाभ्यासाद् √भृ इत्यस्माद् विवेक सुकरः द्र.। (वैतु. PW. GW. प्रमृ. अन्यथादृशा विमृश्याः) ।

१००, ९]. कौ २, ३६८, जै ३, ३०,११

अति-ह्रस्व[a]- -स्वम् मा ३०,२२, का ३४,८,४

अति √ह्वे, अतिह्वये पै ५,४,९

अती(ति √इ),अत्येति ऋ ६, ८, ५, ९, ७२, ३, [८५, ९, ८६, ७], [९६, ६,१७], १०,३१,९[b],मा ४०, ४, का ४०,१,८ तै ३,८, ११,२†, ६,१,४,९¶; मै ४,१ ९¶[c],१२,६†, काठ २३, १२†, ३१, ७[c], क ४७, ७[c]; †कौ २, २९४, ५२५, †जै ३, २४, १०, ८१,१, शौ १०, ८,१६, पै १६ १०२,५, ¶अत्येति तै ६,६, २ १[२]; मै ४, १ ३, काठ ३१, २ ३७, १२, क ४७, २, अत्येति काठ १२, ३, ११[d], पै २० ७७, ३[e], अति· एति मा ३१, १८[f], का ३५,२,२[f], तै ६,३,३, १¶, काठ २६, ३[i], शौ १२,२, ११, पै १७, ३१, १, अती (<ति) एति मै ३, ९, २¶; अतियन्ति ऋ १ ३२,८,९,६९, ९, तै ३, २, २,१, २, मै ४,५, २¶, शौ १८. ३,१७, पै १३,६, ८, †अत्येषि ऋ ९, ९७, ३१, कौ १, ५३४, जै १,५५,२, शौ १३, १, ५७$[e]. अत्येषि ‡कौ[g] १ ५६२,२,६६६, ‡जै[g] १,५७, ७,३,५५,७, शौ १८,१,३९‡[h], १९, ३३, ३, पै १२, ५, ३, अति ··एतु शौ ६,७५, ३[२]‡[h], पै १९ ४६, ४[i], †अतीताम् ऋ १०, ८५ ३२, शौ १४,२, ११, पै १८,८,२, अतीहि ऋ ८,३२ २१, मा ३, ६१[२], का ३,८,६[१], तै १,८,६,२, मै १,१०,४, २०, काठ ९,७, ३६,१४, क ८,१०, कौ १, २२३†, जै १ २४, १†, †अति···इहि ऋ ३,४५,१, ९, १०७, १९; मा २०, ५३, का २२, ५ ७, कौ १, २४६; ५१६, २, २७२, १०६८, जै १,२६,४, ५३,६, ३,२३,४, शौ ७, १२२, १, अति···इहि ऋ८,३२,२२[h], अति अयाम शौ १२,३,१८, पै १७,३७,८, अत्यायन् काठ १२, ३¶, ¶अतीयात् तै ६,३,१,६, ४, २, ३, मै ३, ८, ९, १०, अतीयात् तै ६,४,२,३, मै ३ ८, १०[३j], ४,९,४, काठ २६, १[३j], ३१, ३, क ४०, ४[४], ४७, ३, अतीयाम ऋ ५,५३,१४ अति···एष[k] शौ ९, ५, ९, पै १६,९७,१०

अति(ति-इ)त- -ता पै १३,५,१५

अती(ति-इ)त्य[l] काठ ३२,६[२]

अती(त-इ)त्व(त्वर् >)री[m]- -रीम् मा ३०,१५, का ३५,३,२

ϕअती(ति-ई)यिवस्[n]- -वांसम् , अति(ईयिवासम्)ऋ ३,९,४

‡अत्या(ति-आ)य[o]- -यम् शौ १०, ८,३, पै १६,१०१,६

अत्या(ति-आ)यम्[o] ऋ ८, १०१, १४

अत्ये(ति-ए)तवै[p] ऋ ५,८३,१०

अत्येतु- दुर्°

अती-काश- अति √काश् द्र

---

[a]) प्राम पूप स्वर- प्रकृत्या (पा ६,२,२)।

[b]) मत्रा. अत्येति<>अत्येषि इति पाभे.।

[c]) सपा तैब्रा ३,२,८,१२ अत्यच्यवत इति पाभे ।

[d]) सपा. मै २,३,९ व्येति इति पाभे ।

[e]) सपा. अत्येति <> अत्येषि इति पाभे ।

[f]) अतिमृत्युमेति (श्वेउ ३, ८, ६, १५ च) >सपा. तैआ ३,१२,७, १३,१ अमृत इह भवति इति पाभे ।

[g]) सपा. ऋ ९,८२,१ पर्येति इति पाभे.।

[h]) अति एतु (तैब्रा ३,३,११,३ आपश्रौ ३, १४, २[१] प्रमृ. च)<>अति · इहि इति, पै १९,१५८ अनु·· इहि इति च पाभे.।

[i]) सपा. आश्रौ १,३,२४ आपश्रौ २४,१२,७ अति ·· एति इति, शाश्रौ १,६,३ अधि ··एमि इति च पाभे.।

[j]) पाभे. अतिसुर्येत् तै ६,३,१,५ द्र.।

[k]) लेदि लिपि मटि मपु१ द्र. । यत्तु PW. प्रभृ. √एष् (गतौ) इत्यत एतद् रूपम् इत्याहुस्तद्विमृश्यम्।

[l]) सपा मै १,४,८[३] तीर्त्वा इति पाभे ।

[m]) गप्र उप. करप् प्र. पित्त्वान्निघाते धास्व. प्रकृत्या।

[n]) व्यु. कृते तु. टि अति√या>अतिययिवस्-।

[o]) समानाया श्रुतौ शाखाभेदेन भिन्नस्वरपर्यवसायिनी भिन्ना शब्दप्रवृत्ति द्र । तथाहि, उभयत्र क्रिवि. एतदिलेर्व सत्यपि ऋ. उप. णमुलन्तम् अव्य. लिति प्र. तत्पूर्व- धातुस्वरविशिष्टम् (पा ६, १, १९३) भवति । शौ. च ण-प्रत्ययान्तस्य (पा ३,१, १४१) प्र स्वरेणाऽन्तोदात्तस्य प्राति द्वि१ भवतीति विवेक. सुलभः । उभयत्र तावद् गत्युत्तरकृत्-प्रकृतिस्वरो भवतीति स्पष्टम् (वैतु. PW.GW. MW. प्रमृ तथा भिन्ना शाब्दी प्रवृत्तिमविविञ्चाना. चिन्त्याः स्यु.)।

[p]) तु. टि. अतिचरितवै ।

अती(ति√ई)क्ष्, अतीक्षेत काठ ३४, १८

अ-ती(क्ष्ण>)क्ष्णा- -क्ष्णाम् काठ २५,१, क ३८,४

अती-रुच्-, अती-रोक्- अति √रुच् द्र.

अ-तीर्ण[a]- -र्णम् ऋ ८,७९,६.

¶अ-तीर्ति[b]- -र्त्यै[c] काठ १९, २, क २९,८

¶अ-तीर्थ- -र्थम् काठ २६,८, क ४१, ६, -र्थेन काठ २६,७[d], क ४१,५

अती-शोक्- अति √शुच्(संतापे) द्र.

¶अती(ति√इ) प् (गतौ), अत्यैषन् मै १,१०,१४, काठ ३६,८.

?अतीह[e] पै ४,२७,६

अ-तुर,रा[f]- -र पै ५, १३, ७, -राणाम् शौ ७,५२,२, पै १९, ९,९

?अ-तुर्मुह्य[g]- -ह्यम् मै २, १,९[२]¶

अ-तूतुजि[h]- -जिम् ऋ ७, २८, ३

१अ-तूर्त[i]- -र्तम् ऋ ८, ९९, ७, कौ १, २८३, जै १, ३०, १, शौ २०,१०५,३.

२अ-तूर्त[j]- -र्तं ऋ १, १२६,१, खि ५,५,१; तै २,५,९,२, -र्तम् ऋ ५, २५, ५, मै ४, ११, १; काठ २,१५, -र्ते ऋ १०,१४९, १[k]

अ-तूर्तदक्ष[l]- -क्षा ऋ ८, २६,१

अ-तूर्तपथिन्[m]- -न्था ऋ ५,४२,

[a]) विप (आयुस्-)। तस नञ्-स्वर । उप <√तॄ ।

[b]) तस. उप √तॄ + भावे क्तिन् प्र. ।

[c]) सपा मै ३,१,३ विजित्यै इति पाभे. ।

[d]) तीर्थेन इति सुपा मुद्रणप्रमादज. (तु. क) ।

[e]) अती(ति√इ)>अतीहि इति शोध· ।

[f]) विप. (⌊विमृश्यकारिन्-,°रिणी-⌋ जन-, विश्-)। तस नञ्-स्वर । उप. <√तुर् यद्र ।

[g]) तस. गुणप्रतिषेधेऽत्र अन्तोदात्त (पा ६, २, १५६) । उप. *तुर्मुह्->तुर्मुह्य- । यत्तु (अन्तर्मुह्->) अन्तर्मुह्य- इतीव R. पाठ· चिक्लृप्सते (तु SBW), तदपि विमृश्यम् । तथा सति *अन्तर्मुह्- इत्यतो भावे य प्र उसं. (पा ५,१,१२६) तत्स्वरश्च द्र ।

[h]) तस नञ्-स्वर । उप. <√तुज् यद्र. ।

[i]) विप (इन्द्र-) । तस. उप यद्र ।

[j]) विप. (पुत्र-, राजन्-) । बस. उप. भावे क्ते प्र. आद्युदात्तत्वम् उसं. (पा ६,२,११६) ।

[k]) अर्थ.? अतूर्णे वा अत्वरमाणे वा (अन्तरिक्षे) इति या १०,३२ ।

[l]) विप (अश्विन्-)। तस. नञ्-स्वर (पा ६,२,२)। उप. बस. द्र । अतूर्त-दक्षा इति पपा. भवति । ततो न मन्येत यथाऽत्र नञ्-पूर्वं शब्दरूपं बस. भवतीति च अतूर्त- इति तत्र बस. पूप. भवतीति च। प्रवृत्तिर्ह्येषा पपा. भवति यथा निषेधार्थीयो नञ् नाऽवगृह्यत इति । तत किमिति। ततोऽत्र तूर्त- इत्येतद् मूलतो नञा पुरश्चिकीर्षितं भवति तूर्त-दक्ष- इति वेति विनिश्चयो दुष्कर इति । कथमिति । उभयथापि स्वराऽविशेषे सामान्यार्थाऽविशेषे च रुति विशेषणतायोगसामान्यादिति । तथाहि । यदा तूर्त- इत्यनेन नञ्-मूलतः समस्यते तदा प्रथमं नञ्-स्वरः तस. जायते । पश्चाच्चासौ दक्ष- इत्यनेन समस्यमान बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् उपजनयति । कल्पान्तरे तस उक्त स्वर । एवमर्थेऽपि तात्पर्येत सामान्यं भवति । तद् यथा । यदा तस. तदा भावविशेषविशिष्टेन पदार्थविशेषेण विशिष्टो नञा विशिष्येत । यदा च बस. तदाऽसौ नञ्-विशिष्टभावविशेषेण विशिष्टेन पदार्थविशेषेण विशिष्येत । अत एवंविधेषु निगमेषु तैस्तैर् व्याख्यातृभि क्वचिद् बस इति क्वचित् तस. इति क्वचिच्च बस. वा तस. वेति ताटस्थ्येन विकल्पभूयस्त्वमिव यदभाजि तेन नैव कापि चित्रीया सावसरा स्यात् । एवंस्थि. अपि यथा श्रौती शाब्दी प्रवृति तस. विशेषेण पुष्णती दृष्टिपथमवतरति तथा नाड. टि. द्र. ।

[m]) विप (⌊अविहतगति-⌋ अर्यमन्-, असुर-)। समासस्वरौ नापू टि. दिशा द्र. । अत्र तूर्त-*पथिन्- इति उप. समासान्त. अ प्र. (पा ५, ४, ७४) सामान्येनाऽनिवार्यप्रवृत्तिरपि सन् यल्लब्धावसरो न भवति तेनैतज् ज्ञापितं भवति यथा नञ्-संनियोगेन समासान्ताभावीयं यदनुशासनं (पा ५,४,७१) भवति तस्याऽयं विषय इति । स च समासान्ताऽभावो नञ्-पूर्वशब्दान्तात् तस. एवाऽनुमतो भवति । अत्र पथिन्- इति स्वस्य च तदन्तस्य च समस्तशब्दरूपस्य समानं ग्राहको भवतीति तन्त्रसमयः विदुषा सुविदित । यच्च पथो विभाषा (पा ५,४, ७२) इति पथिन्- इत्यस्याऽस्मिन् नञ्-संयोगेन समासान्ताऽभावप्रकरणे विकल्पविषयत्वमन्वशासि तस्य तावद् अ-पथ- इत्यत्र यथा निदर्शनं भवति । तद् विनिगमनाऽन्तरस्य नितान्ताऽभावेऽत्रत्यः समासान्ताऽभाव एव विनिगमको भवति यथैतत्प्रकारकेषु नञ्-पूर्वपदेषु समस्त-शब्दरूपेषु सर्वत्राऽसति बाधकाऽन्तरे तस. भवतीत्येवमेवाऽभ्युपेयमिति । अतो यत् सा. 'अतूर्तस्त्वरारहितः पन्था यस्य' (ऋ १०,

१, १०,६४,५.

अ-तृदिल[a]- -लास. ऋ १०,९४,११

अ-तृप[b]- -पास ऋ ४,५,१४.

अ-तृप्णुवत्[c'd]- -वन्तम् ऋ४,१९,३

अ-तृषित[e]- -ता ऋ १०,९४,११.

अ-तृष्णज्[e]- -ष्णजः ऋ १०, ९४, ११.

अ-तृष्य[f]- -ष्या शौ ७, ६२,४, ६, -ष्यासः पै ३,२६,३.

अ-तृष्य(त्>)न्ती[c]- -न्ती ऋ १, ७१,३.

अ-तेजस्[g]- -जसम् शौ २, १९,५[h], २०,५; २१,५, २२,५, २३, ५, -¶जा काठ३५,१७,क४८,१५

?अतैषैता पै ५,३१,५.

?अतो द्रोष्वपायव नावग्लाय[i] पै ४,५,१०

अतोऽधि एतद्- द्र.

?अतो ह मैतो (ह) मात्मा[j] पै २०, ५३,९.

अत्क- √अत् द्र

?अत्तगम् पै १९,२५,५

अत्तवे, अत्तुम्, अत्तृ-, अत्वा, अत्वाय √अद् द्र

अत्य- √अत् द्र

अत्यं(ति-अं)हस्[k]- -हा मा १७,८०, का १८, ७,१, तै १, ८, १३, ३,४,६,५,५, मै २,६,६¶, ११, १, काठ १८, ६, क२८, ६

¶अत्य(ति-अ)ग्र[l]- -ग्रम् तै २, ६,५, ४[२], काठ २५, ५[२], क ३९, २[१].

अत्य(ति-अ)णु[m]- -णु. मै ३,९,४.

अत्य(ति-अ)न्त- -न्तः पै १५, २३, १३

अत्य(ति-अ)प √हन्, अति अप-हुन्ति मै २, १, ५, काठ ११,५

†अत्य(ति-अ)वि[n]- -वि ऋ ९,१३, १, कौ २, ५४७, जै ३, ४२,३, -विम् ऋ ९, ६, [५, ४५, ५;

६४,५) इत्येवं व्याचक्षाणोऽत्र बस. इत्यातस्थे तन्मन्दमिव भवति। तथात्वे नञ्-पूर्वत्वाऽभावे तत्पुरुषाऽभावे च समासान्ताऽभावस्य दुरुपपादत्वात्। अपरं चाप्यत्र दूषण भवति। तद् यथा। स्वर-रहितत्वेन व्याख्यायमानं पूप. बस. भवेत्। तेन च तद् २अतूर्त- इत्याकारकं स्यान्न तु १अतूर्त- इत्याकारकम्। एवं चाऽभ्युपगते सति प्रकृते बस. पूप. प्रकृतिस्वरेण नञ्-स्वरो नैवोपपद्येत।

[a]) विप. (ग्रावन्-)। तस. नञ्-स्वर। अर्थस्य व्यु च कृते तृदिल- टि. द्र.। [b]) विप.>नाप. (जन-)। तस. नञ्-स्वरे प्राप्तेऽन्तोदात्त (पा ६,२,१५७)। गुणप्रतिषेधे चाऽशक्त्य-र्थपर्यवसानके समास.। उप. कः प्र. (पा ३,१,१३५)।

[c]) तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २)।

[d]) उप. शत्रन्तम् <√तृप् (स्वा.)।

[e]) विप. (अद्रि- [=ग्रावन्-])। समासस्वरौ एपू टि. द्र.। उप. कृते तु. टि. तृष्णज्- इति अ-स्वप्नज्- इति च।

[f]) तस. नञ्-स्वरे प्राप्ते ययतो (पा ६, २, १५६) इत्यन्तोदात्तः। उप. तृष्- + अर्हत्यर्थे यत् प्र. (पा५,१,६७)।

[g]) बस. अन्तोदात्त. (पा ६,२, १७२)।

[h]) अतेजसं कृणु इति सत. पाठस्य स्थाने सपा. मै १, ५,२ आपश्रौ ६, २१,१ प्रतितितिग्धि इति, काठ ६,९ प्रतितिल्पिग्धि इति च पामे।

[i]) नितरामसिद्धचरपरिष्कारः मुपा. पादचतुष्टयेऽपि सुशोधः स्यात्। तद् यथा :—

उत्तिष्ठाग्ने विधूनुष्व, वि ते श्वायन्तु नाड्यः।

अथो उद्गास्त् अपायवान् अवग्लायाऽधि मुष्कयोः॥

[j]) आयत्तोऽहमायत्तो म आत्मा इति शोध (तु. सस्थ. टि. ऐमन्तुम्)।

[k]) नाप ([अंहोऽतीत्य वर्तमान-] मरुद्-विशेष- [वैतु. PW. प्रभृ. विग.])। प्रास. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,२)।

[l]) अतिक्रान्तमग्रं यथा स्यात्तथेति कृत्वा क्रिवि. भवति। समासस्वरौ नापू. टि. द्र.।

[m]) विप (यूप-)। शेषं एपू टि द्र।

[n]) विप ([सा अविलोमनिर्मित-पवित्रम् अतिक्रान्त-] सोम-, इन्दु- [वैतु. PW. प्रभृ. नाप. इति [?]])। इह च अत्यंहस्- इत्यत्र च प्रास. पूप. प्रकृतिस्वरस्य अपवादरूपोऽन्तोदात्त. (पा ६, २, १९१) किमिति न प्रवृत्ति लभत इत्युपपादनाऽर्हो विषय.। ननु तत्र कृद्भिन्नविषयत्वमुपात्तं भवतीह च कृदन्तभूतोणादि प्र. साधितविग्रहस्य कृद्विषयत्वाऽव्यभिचारात् तदविषयत्वमिति चेन्। तर्हि नैव वाच्यम्। अत्यश्वाद्- इत्यत्राऽकृद्भिन्ने विषयेऽन्तोदात्तप्रवृत्त्यभावाऽतिप्रसङ्गात्। न चाव्याप्त्यति-व्याप्तिपरिहाराय **अतेर्धातुलोपे इति वक्तव्यम्** (पावा ६,२,१९१) इत्युक्तं भवतीति वा चोद्यपरिहाराय स्यादलमिति मन्तव्यम्। लक्ष्ये धातुलोपाऽनुगमदर्शन-सामान्यात्। कस्तावत् समाधिरिति। यत्र मौलिक क्रियांशः प्रधानो भवत्यप्रधानश्च नामीभावस्तत्र तावद् धातुलोपनिरपेक्षमन्तोदात्त. प्रवर्तमान. द्र.। तदेवंविधेषु निगमेषु प्रास. अपेक्षया गस. आस्थेयतर.। तद् यथा **अति-जीव-, अति-दाहु-, अति-याज-, अति-मान-, अति-सन्ध-** प्रभृ. गस. सुलभो भवति। **एवम् अत्यश्वाद्-**

१०६, ११], कौ २,२९१, जै ३, २४,७

अत्य(ति√अ)श् (भोजने) > अत्या-(ति-आ)शित[a]- -तस्य, -तेन मै ३,६,२

अत्य(ति√अ)स् (भुवि), अत्यस्तु[b] ऋ ७, १, १४, अति स्यात्[c] मै ३,३,२[1]¶, अति...स्यात् मै ३,२,६[d],३,२[2],४,५,८, अति स्याम शौ ११, १, १२, २१, पै १६,९०,१,९१,२

अत्या(ति-आ)√क्रम् > ¶अत्या-क्रम्य[e] तै ६,२,३,३

अत्या(ति√आ)प् > अत्या(ति-आ)-प्ति[f]- -प्ति शौ ११, ९, २२; पै १६,८४,७

अत्याय-, अत्यायम् अती(ति√इ) द्र

अत्या(ति-आ)√या, अति आयातु ऋ १०, ४४, १[g]; अत्यायाहि ऋ ३, ३५,५, अति...आयाहि ऋ ३,४३,२, †अत्यायातम्[h] ऋ ५,७५,२, कौ २,१०९४

अत्या(ति-आ)√सृ, अत्यासरत् पै ५,३१,१

¶**अत्या-सारि(न्>)णी**[i]- -णी तै २,६,५,४; -णी क ३९,२[j].

अत्या(ति-आ)√सृज्, अत्यासृजामि[k] पै १६,१२९,१-१०.

अत्या(ति-आ)√हृ > अत्या-हृत्य खि ४,५,२९[l].

¶**अत्या(ति-आ)√ह्वे**, अत्याह्वयति मै ४,२,६[1],७[4], अत्याह्वयन्ति मै १,१०, १६; अत्याह्वयत मै ४,२,६, अत्याह्वयन् काठ ३६, ९, अत्याह्वयेत् मै ४, २,७. अत्याह्वयिष्यामि मै ४,२,६[1].

इत्यत्र √अद् इत्यनेन नेदीय इव सबद्ध सन् गतीयमानोऽतिर् भिन्नक्रम । गस. चोत्तरकृत्-प्रकृतिस्वर । यद्वा, एपू. टि. दिशा अत्यन्नमिति प्रशस्ताऽन्नार्थे प्रास. पूप. प्रकृतिस्वर स्यात् तत उम. च तथाप्युत्तरकृत्-प्रकृति-स्वरत्वादिति यावत् । अथ यत्र वैयुत्पत्तिक क्रियाशो गुणतामुपैति प्रवृत्तिविशेषानुरञ्जितो नामीभावश्च प्राधान्यं भजति तत्र खलु सत्यपत्यपि धातुलोपे प्रास अव्ययस्य पूप प्रकृतिस्वरश्च । यथाऽसति धातुलोपे तावद् अति-कृश-, अति-कृष्ण-, अति-ह्रस्व-, अति-शुक्ल-, अत्यणु- प्रभृ. । यथा च सति धातुलोपे अति-पूरुष-, अत्यंहस्-, अत्यवि- प्रभृ । अत्यग्र-, अति-च्छन्दस्- प्रभृ धातुलोपे सत्यसति चोभयथापि सुवच इत्यपरो विवरणविषयो विशेषश्च द्र. । अन्ततश्च यत्राऽतेर् उत्तरवर्त्तिनो नामीभावपूर्त्तावपि मौलिकभावात्मकता नैव विहन्येत तत्र धातुलोपविषयत्वे सति गस. असंभवत्यप्य् अन्तोदात्त एव प्रवर्त्तमान द्र (तु. शब्रा. अति-नाष्ट्र-) । तस्मादस्याऽन्तोदात्तानुशासनस्य कृद्विषयत्वे सति धातु-लोपस्याऽन्यथासिद्धायमानत्वात् साक्षाद्-धात्वर्थप्राधान्येन विशेषणीयत्वं द्र । अथाऽकृद्विषयत्वे तस्य श्रौतनिदर्शनाभावे प्राक्तनाचार्यवचनप्रामाण्याद् धातुलोपे सतीति विशेषण-मुपादेयम् । तेन हि अत्यङ्कुश- प्रभृ उक्तः स्वरः प्रवर्त्तेत । [शोभनो गार्ग्य >] अति-गार्ग्यः इत्येवमादिषु च न प्रवर्त्तेत । एवं तावत् सूत्रे यथान्यासम् अकृत्पदे इति ध्रियमाणं सदेव धातुलोपे सति इत्येवं पुनर्विशेषण-मुपाददीत । दिशा चानयाऽकृन्मात्रविषयत्वमस्यानुशासनस्य मूलत आचार्यस्याभिप्रेतमित्यादिनिष्कर्ष सम्यग् अवधेय. ।

[a]) गस. अनन्तरस्य गते स्वर (तु टि. अव-गत- इति) । उप. कर्तरि क्तः प्र धा दीर्घत्वञ्च निपात्यते (पा ६, १, २०७ [तु लशे. ; वैतु. पाम. प्रभृ आङ्-पूर्वत्वमुपकल्पयमानाश्चिन्त्या अनन्तरस्य गतेः आङः स्वरा-पत्ते]) ।

[b]) =सपा. ऐब्रा १,१० आश्रौ ४,३,२ । तैब्रा २,५,३, ३ अत्येति इति पाभे. ।

[c]) इवाऽर्थाऽनुरञ्जितोपसर्गार्थविशिष्टत्वं क्रियार्थस्याऽभि-प्रयती श्रुतिर् इव इत्यस्य गतेश्च क्रियायाश्च मध्ये श्रावण-मनुरुन्धाना द्र । व्यवहितगतिप्रयोगमननुमन्वाने लोके नैवं-विधाऽतिसूक्ष्मा शाब्दी प्रवृत्तिरनायासेनाऽभिव्यञ्जयितुमल-मिति दिक् ।

[d]) पाभे अतिक्रान्तः काठ २०,६ द्र. ।

[e]) गस. उप ल्यबन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,१९३; २,१३९) ।

[f]) गस. अनन्तरगतिस्वर (पा ६,२,५०) ।

[g]) तु. सस्थ. टि. अति ।

[h]) मन्त्रादावपि सत क्रियापदस्योपसृष्टत्वाद् अतिङ उत्तरत्वे तिङंशस्य निघातो गतिद्वये च प्रथमस्य गतेर्निघात (पा ८,१,२८;७०) ।

[i]) विप. (अतिवृष्टि-, जनि-) । गस. उप. णिनि. प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या । स्त्रियां ङीपः पित्त्वान्निघाते स्वरस्तद-वस्थ । [j]) सपा. काठ २५,५ अभ्यासारिणीः इति पाभे. ।

[k]) पाभे. अतिसृजाम शौ १०,५,१५-२१ द्र. ।

[l]) अत्या° इति स्वर.? यनि. शोधः । सपा. खिसा २९, २९ अत्राहृत्य इति पाभे. ।

अत्याहूयन्ते मै ४,२,६

अत्युत्(<ति-उद) √पत्>पाति, अति⋯उत्पातय पै ६,२२,२४

¶अत्यु(ति-उ)द् √ग्रह्, अत्युद्गृह्णीयात् मै १,६,६, अत्युद्गृह्णीयात् काठ ८,१२, क ७,७,

अत्युद्-गृह्य[a]- -ह्य मै १, ६,६

अत्यु(ति-उ)प √धा, अत्युपदधाति[b] मै ३,२,४¶

अत्यु(ति √उ)ह्(गतौ)[c], अति⋯ओहते ऋ८,६९,१४, शौ २०,९२,११

¶अत्यौहीत् मै ४,३,८;७,८

अत्यू(ति-ऊ)र्मि[d]- -र्मि ऋ९,१७,३

अत्यृ(ति √ऋ)ष्, ¦अति अर्षति ऋ ९,८६, ४४, १०७,१७, कौ १, ५२०, २, ९६५[e], जै १, ५३, १२,४,२०,१०

अत्ये(ति-आ √इ), अत्यायन्ति[f] शौ ११,१२,१४; अत्यायन्तु[f] शौ ११,१२,१५; अत्येहि पै ४,१४, २,४.

अत्येतवै, अत्येतु- अती(ति √इ) द्र.

अत्र एतद्- द्र.

१अत्र-, २अत्र- √अद् द्र

¶अ-त्रपु[g]- -पु मै१,८,२[h], क ४,२[h]

अत्रप्व(पु-अयस्)य -पात्र[i]- -त्रम् काठ ६,३[h].

अ-त्र(स्नु>)स्नू[j]- -स्नू मै४,१३,९.

?अत्रात्र पै २०,६१,४.

अ-त्रासुक[k]- -का मै ४,२,३¶

अत्रि[l]- -त्रय[m] ऋ ५, २२, ⌊४[२],३९, ५[२]⌋; ४०,९, खिसा २९, ९, शौ १८,३,२०,पै११,२,६,-त्रये ऋ १,५१,३, ११२,७, १६, ११८, ७;११९, ६, १८०,४[n], ७,६८, ५, ८,७३, ३, ७, ८, १०,३९, ९;१४३,३; -त्रि' ऋ १,१३९, ९, १८३, ५, ५,७,१०, ४०,६, ८; ७३,६,७, ७४, १, ७८, ४; ८,४२,५, ¶तै ७,१, ८, १, २; ¶मै ४, ८, ३, ¶काठ २८,४, ¶क ४४, ४[२o], शौ १३, २, ४, १२, ३६ , ३, १५; १८, ३, १५, १६ , पै १४, ३, २३, १८, २०, ८, २१, ६, २४,३, -त्रिणा पै ५,२८,३,-त्रिभि[m] पै१,९३,४?[p], -त्रिभ्य[m] ऋ५, ६७,५, -त्रिम् ऋ १, ११६,८, ११७, ३, २,८, ५, ५,१५,५, ६,५०,१०,७,७१,५, ८,५,२५, १०, ८०,३, १४३,१,२, १५०, ५, खि १, १२, ६, त ७,१,८, २¶, शौ ४, २९, ३, ४, पै ४, ३८,३,५,-त्रीणाम्[m] ऋ ८,३६,

---

[a]) गस. उप. क्यप् प्र. (पा ३, १, ११९)। तस्य पित्त्वान्निघातं धास्व. प्रकृत्या।

[b]) सपा. काठ २०,३ उपदधाति इति पाभे.।

[c]) √ऊह् (आदरे) इत्यत्रोपसृज्येनेति PW. GW. प्रमृ. अभिप्रयन्ति। तन्न। तथात्वे लघूपधत्वाभावाद् गुणबाध. प्रसज्येत (पा ७,३,८६)।

[d]) समासस्वरयो' कृते तु. टि. अत्यवि-।

[e]) अभ्यर्षति इति सा.।

[f]) सपा. अत्यायन्ति <> अत्यायन्तु इति पाभे.।

[g]) विप. (अयस्-, अयस्पात्र-)। बस अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)।

[h]) सपा. अय अत्रपु ⌊मै⌋ <> अत्रपु, अयस्पात्रम् ⌊क.⌋ <> अत्रप्वय पात्रम् ⌊काठ.⌋ इति वैयाकरण-सौक्ष्म्यनिदानभूताः शाखान्तरीया. पाभे (तु नाउ.टि च)।

[i]) नाप. (त्रपुभिन्नस्याऽयस. पात्र-)। अयस उत्तर-पदत्वात् तत्-स्थस्य विसर्जनीयस्य अतः (पा ८, ३,४६) इति प्राप्तस्य सकारादेशस्याऽभावो भवति। शाखान्तरीये (क ४,२) मूपा. सकारादेशस्याऽस्य सद्भावस्तत्रं पद-पार्थक्यं ज्ञापयेत्। तद्यथा अत्रपु। अयस्पात्रम् इति। तथात्वे ह्यनुत्तरपदस्थस्य विसर्जनीयस्योक्त आदेश उपपद्येत। अहो सूक्ष्मेक्षिकाऽऽचार्यस्य यदेवंविधान्नि तत्तच्छखीयानि शाब्दानि प्रवृत्तिरहांस्यप्यलक्षयदिति। एस्थि. क ४,२ इत्यत्र काठकीयपाभेदमेनं सुसूक्ष्ममनाद्रियमाणेन सस्थत्रौ टि. अपार्थमेव शोधप्रास्ताविकमुट्टङ्कनमकारीति दिक् (तु सस्थ टि. अ-त्रपु-, अयस्-पात्र-)। BW. प्रमृ. अत्र अत्रपु अय पात्रम् इति पदद्वयमनुमेनिरे तच्चिन्त्यम्।

[j]) तस. नञ्-स्वर°। उप <√त्रस् + क्नु' प्र. (पा ३, २,१४०)।

[k]) व्यु स्वरस्य च कृते तु टि अ-घातुक-। उप. <√त्रस्।

[l]) व्यप (ऋषि-)। व्यु ? √अद् + त्रिप् प्र. (पाउ ४,६८), पित्त्वान्निघातं धातुस्वरस्तदवस्थ। <अत्रायत (<√त्रै) इति ऐआ २, २, १, अत्र + त्रि- इति वा अ + त्रि- इति वेति या⌊३,१७⌋ प्रमृ.।

[m]) बहु <आत्रेय- इति।

[n]) भाप. इति मतम् (तु. सस्थ टि एषे)।

[o]) द्विः मुपा. चिन्त्यो भवति (तु. टि. अत्रि-'हरण्य-)।

[p]) अष्ट्रा- > नैप्र. *अक्त्रा- > *अत्त्रा- > *अत्रा- > -त्राभि इति शोधः (तु. मूको अत्रभि इति, सकक्षं तीक्ष्णाभिः इति विप. च, सपा. पै ५,९,२ अत्रिभिः इति पाभे. च)।

६, ३८, ८, –०त्रे ऋ ५,४०,७, –त्रे· ऋ ५,२,६, ८, ३५,१९, ⌊३६,७;३७,७⌋, खि ३,१७[२],५

आत्रेय[a]– -यः पै ८, १५, १; –यम् खि २, ४, २; काठ २८, ४¶, क ४४, ४¶, –याय मै ४, ८,३¶

अत्रि-वत्[b] ऋ १, ४५ ३,५,४,९; ७, ८, २२, १; ⌊५१, ८–१०⌋, ७२,१, मै ४,१०,१†, शौ २,३२, ३[c], ५,२३,१०, पै २,१४,५

अत्रि-हिरण्य[d]– -ण्यम् काठ २८, ४[२]

अत्रिन्– √अद् द्र.

?**अत्रिरिक्षतयूते** पै १३,३,५

?**अत्रैमुतद्** पै १९,३२,१५

अ-त्व(च् >)क[e]– -काय तै ७, १२, ५,२, काठ ४५,३

?**अत्वाभ**[f] पै १६,७२,४

अ-त्स(र>)रा[g]– -राभि मै ३, १५,६[h]

अत्स्यत्– √अद् द्र

√***अथ्**[i]

***अथु**[j]–

***अथ-र्**[k]–

***अथर्**[l]–

?***अथरि**[m]–

---

[a]) गोत्रापत्येऽर्थे ढक्>एयः प्र कित्वादन्तोदात्तश्च (पा ४,१,१२२,६,१,१६५)।

[b]) तुल्यार्थे **वति** प्र. तत्स्वरश्च।

[c]) सपा. तैआ ४,३६,१ मंत्रा २,७,१ आपश्रौ १५, १९,५ गोगृ ४,९,१८ अत्रिणा इति पाभे ।

[d]) **अत्रिर् हिरण्यम्** इति शाखान्तरे (क ४४,४) मूको. भवति। यत्तु स एव पाठ अप्युररीकृतो भवति तन्नेष्ट भवति । संप्रदान-कारकस्य प्रकरणे **कर्तृ**-कारकस्य अत्रि-शब्दस्य संगतेरसंगतेश्च। तथा हि। दक्षिणा-दाने प्रकृतेऽत्रिगोत्रापत्यात्मकाय ब्राह्मणाय हिरण्यं यथा दीयेत तथा यजमानो (न त्व् अत्रि·) दद्यादिति विधीयते एवं तावद् अत्र **अत्रिभ्यो हिरण्यम्** इति कृत्वा चस भवति। क्रिवि. कृत्वा च न द्वि१ भवति। अथ प्रकरणे कस्मैचिदेकस्मा एवाऽऽत्रेयाय दातुमिष्टत्वेन हिरण्यस्य विवक्षितत्वात् संप्रदान-कारकस्यैकविषयत्वे सत्यपि **जात्याख्यायाम्** (पा १, २, ५८) इति विकल्पित बहुत्वं च बहुत्वे च **अत्रिभृगु**-(पा २,४,६५) इति गोत्रप्रत्ययस्य लुक् च द्र. (तु. गतं विग्रह-वाक्यम्)। यत्तु क. सटि काठ. 'आत्रिहिरण्यम्' इत्यभिप्राय· प्रादर्शि तन्नितरामुपेक्ष्यम्। नितान्तसंस्कार-मान्द्यनिदर्शनमात्रत्वात् । **इतश्चानिञ**· (पा ४, १, १२२) इत्यत्र **आत्रेय**- इत्यस्यैव लक्ष्यान्यतमत्वेन विहितत्वाद् **आत्रि**- इत्यस्य च सर्वथाऽप्यश्रुतपूर्वत्वात् । न च श्रुतिरेव स्वयमिह प्रामाण्ये निकषायतामिति वा सुवचम्। तत्र '**अप्रतिनोदायात्रि**०' इत्यत्र **अप्रतिनोदाये**त्यत ऊर्ध्वं ह्रस्वस्य वा दीर्घस्य वा अकारस्य पदादित्वेन समानं विसंधेयत्वे संभवत्यपि **यदत्रि**° इत्यत्र यद् द्वितीयं तदेव शब्दरूपं श्रूयते तत्र यद् इत्यत ऊर्ध्वं पदादित्वेन ह्रस्वस्यैवाऽकारस्य विसधेयत्वेनोपगमादिति यावत् । अन्ततश्च यद् **आत्रेय**- इत्यस्य विषये तत्रैव संटि. श्रुतिसंवाद इव प्रादर्शि तदपि सर्वथाऽन्यथासिद्धमिव भवति । उक्तया दिशा केवलम् **आत्रेय**- इत्याकारकस्यैव शब्दरूपस्य प्रकरणेऽभिप्रेतत्वात् तद्विषये जागरूकसंस्कारवतां संशयाऽसंभवाच्चेति दिक्।

[e]) तु. टि **अ-चर्मक**-।

[f]) अन्वाभवः (<अनु√भू) इति शोध स्यात् (तु सस्थ टि अनु च)।

[g]) नाप। बस. उत्तराऽऽदिस्वर **उसं** (पा ६,२,११६)। उप. <√त्सर्+घनर्थे क प्र. (पावा ३, ३, ५८) । पपा. अनवगृहीत·। सपा तै ५,७, १३, १ अच्छलाभि इति, काठ ५३ ३ **अच्छराभि** इति च पाभे । त्स>छ इत्याकारस्य प्राकृतिकस्य विकारस्य निदर्शनं भवति (तु. पंजा **उत्सर**, हि. **उच्छल** प्रभृ)।

[h]) पाभे. **अछराभि** काठ ५३,३ द्र ।

[i]) उत्तरवर्तिनो निष्पत्तावौपयिक्यर्वाक्तनी काचित्की कल्पना द्र (तु. MW. WW ⌊१, ४२⌋, ?अथन- ⌊या ११,१८⌋ इति च)।

[j]) उत्तरवर्तिनो निष्पत्त्यौपयिकत्वैकदृक् कल्पना भवति (तु. टि **अथ-र्**-, √**अथर्य**)। **पचादित्वाद् अच्** प्र. चित्स्वरश्च (पा ३,१,१३४, ६,१,१६३)।

[k]) नापू>ताद्धित **र**-प्रत्ययान्त उत्तरवर्तिनो निष्पत्त्यौपयिक द्र. (तु. टि **अथरी**-, √**अथर्य**)।

[l]) नाउउ मूलभूतमेतद् < नापू यद्वाऽन्यथा निष्पन्नम् अग्निपर्यायभूतभाषान्तरीयसजन्माभिसंबद्धं प्राति भवतीत्यर्वाञ्च (तु. GW MW.)। एतत् ष१ भवति ***अथ् + अस्** (>**अर्**) इतीवाऽप्यभिसन्धिर् भवति च (तु. WW १,४२)। नाउउ ष१ कथं बत मूलनामियादिति कृत्वाऽभिसंधिरयमनादरार्हं ।

[m]) एपू यद्वा नापू.>अस्य नाउ. निष्पत्त्यौपयिकी

अथरी[a]- -र्यै.[b] ऋ ४,६,८
√अथर्यु[c]
अथर्यु*[d]- -॰र्य[e] मा ३,३७

†अथर्यु[f]- -र्युम्[g] ऋ ७,१,१ काठ ३४,१९,३९,१५
अथर्-वन् (वप्रा)[h]–

-†वण ऋ ६, १६, १४, १०, ४८,२, मा ११, ३३, का १२, ३,६; तै ३,५, ११,४; ४,१,३,

कल्पना भवति (तु GW. MW.)। अनुमन्वाना अप्य् अस्य सत्ताम् √अत् इत्यस्माद् एतत् प्राति. इतीव प्राञ्चस्त्वा- तस्थिरे (तु दे २,५)।

[a]) अर्थ व्यु च? नाप. (अङ्गुलि- इति निघ [२,१४], अधरी- [स्त्री-] इति वें सा, अर्चिस्- इति PW. MW., इष्वग्र- वा भल्लाऽग्र- वेति BW.)। कृदिकारात् (पाग ४, १, ४५) इति नापू ङीष् प्र । यद्वा *अथर्- इत्येव मूल प्राति. तस्य च √अस् (क्षेपे) >असु- + तर- इत्येव निष्पन्नस्य सतोऽन्यस्य वा कस्य- चित् सरूपप्रायस्य सतः प्राकृतिकविकारात्मकं स्यात् (तु पा ५,३,९० प्रभृ., उद्धृतपर्यायभूतं पंजा अथरा इति च)। एवं च अथ-र्- इत्यतः स्त्रियां ङीषि उदात्तनिवृत्तिस्वर (पा ६,१,१६१)।

[b]) प्र३ । उदात्त- (पा ८,२,४) इति स्वरित । यत्तु ष१ इतीवाऽर्वाञ्चो (GW प्रभृ) मन्वते तन्नेव सत् । उदात्तयण (पा ६,१,१७४) इत्युदात्तत्वदुर्वारत्वप्रसङ्गात्।

[c]) कण्ड्वादीनामाकृतिगणत्वात् (पा ३,१,२७) नाधा यगन्त· द्र. (तु. निघ २, १४ [तत्र √रथर्यु इति मूको पाभे । अय च तावत् पाभे प्रामाणिकतर स्याद् अस्येव तिङ्कृद्वृत्तस्य गत्यर्थे बाहवृत्तश्रवणोऽलम्भाद् √अथर्यु इत्येतस्य च तिङ्वृत्तस्याऽश्रवणात् कृद्वृत्त- स्याऽपि गत्यर्थेन संबन्धाऽभावसंभावनाच्चेति दिक्])। यक् प्र. चेह *अथ-र्- इत्यतो वा स्याद् *अथर्- इत्यतो वा (तु. GW. प्रभृ.) अथापि *अथ- इत्यतो वा । उत्तमे कल्पे रेफो मध्योपजन· द्र. (तु रथ-> √रथर्-य्)।

[d]) नाप (दक्षिणाग्नि-)। पचादि- (पा ३,१,१३४) इति अच् प्र । चित्स्वर· । एतत् प्रभृ. सजातषु पपा. अवग्रहाऽभावो भवति । अयं चेह विवेक सुवच । क्यच्-प्रकारकेण प्र निष्पन्नस्य नाधा तिङ्सु च कृत्सु च रूपेषु पपा. अवग्रहो भवतीति च (तु अघायुति, अघायुत्- प्रभृ. °घऽय° इति) बका निष्पन्नेषु च तेषु तेषु रूपेषु पपा. अवग्रहो न भवतीति च (तु. √इरज्य्, √इरस्य्, √इषुध्य्, √दुवस्य् प्रभृ)। यत्त्विह √वल्गू-य् इत्येवं पपा. अवगृह्यमाण: नाधा. कण्ड्वादिषु (पा ३, १, २७) आचार्यैरपाठि तत्रोक्तविवेकतः पुनर्विमर्शार्हत्वं द्र.। √अत् इत्येतत्- संबन्धसंकेतार्थं नाउ. टि द्र.।

[e]) =सपा शांश्रौ २,१४,३ शुअ १, २०३। तैब्रा १, १,१०,२,४,२,१,२५, आश्रौ २,५,२ आपश्रौ ५,१८,२ अथर्व इति पाभे.।

[f]) विप (अग्नि-)। उ प्र । क्यात् (पा ३,२,१७०) इत्यत्र यकोऽपि उसं. द्र.। प्र स्वर । एतच् च नापू च नाउ च प्राग्भिर् मूलतः <√अत् इत्येवमभिमधायि (तु या ५,११, सा. उ म च यस्था.)।

[g]) =सपा आपश्रौ १४, १६,१ प्रभृ.। कौ १,७२, २, ७२३, जै १,७,१०, ३,५९,१५ अथर्य्युम् इति पाभे ।

[h]) नाप (अग्नि- [ऋ८,९,७] प्रभृ.), व्यप (ऋषि- प्रभृ)। व्यु ? < अथ अर्वाङ् इति गोब्रा १, १, ४ । वनिन् प्र. उसं (पाउ ४,११३)। अतो लोपे यकारलोप· (पा ६,४, ४८ १, ६६) । नित्स्वर । यद्वा माध्यमिक-रेफोपजन- पूर्वकम् *अथ- इत्यत उसं *अथर्यु- इति तद्धितात् सतस्त- द्धित वनिन् प्र । अथापि वा *अथर्- इत्यतो वनिप् प्र. स्यात्। प्रथमे पूर्ववद् नित्-स्वर । उत्तरे च प्र. पित्त्व- निघाते प्रकृतिस्वर· द्र । यत्तु या (११,१८) अथनवन्त इत्याह तद् विमर्शविशेषमर्हेत् । तद् यथा । सरूपतोऽर्थ- तश्च क्रिमेतद् अथन- इति जिज्ञास्येत । सरूपप्रायस्य नापू निर्वचने अतन-वत्- (नि ५, ११) इति इति यदुपलभ्यते तदेवेह लेखक-प्रमादतो वर्गद्वितीयमध्यतयोपलभ्येतेति प्रथम कल्प.। √अथ् इत्यस्य प्राक्-प्रसिद्ध्यभावाद् इति यावत् *अ-थर्वण-वन्त इत्यस्य वा *अथर्व-वन्त. इत्यस्य वा मूलतो यास्केनोक्तस्य लिपिकारितो विकार इति वा स्यादुत्तर. कल्प. । अयमेव च सदर्थस्य नेदी- यानिव भवेत् । थर्वतिश्चरतिकर्मा तत्-प्रतिषेध. इत्युत्तरस्य तथाविधपाठस्यैव अ-गतिमद्वाचकस्य व्याख्यान- तयोपयुक्तत्वात् । अन्यथा च पूर्वोत्तरयो पाठभाग- योर्गतिमत्त्व-गतिराहित्या ऽऽत्मक परस्परविरुद्धाऽर्थकयो स गोर्व्याहततत्वदोषप्रसङ्गात् । अत पूर्वभागे √थर्व् > *थर्व- इति वा *थर्वण- इति वा नञ्-पूर्वश्च मतुबन्तश्च मौलिक· सत्-पाठ इति मतं भवेत् । अनया च दिशा अ-थर्वन्- इति तस. नञ्-स्वर· (पा ६,२, २) नापू. अतनवद्-वाचकाद् विपरीतार्थ इतीव या. मेने इत्यर्थो

३, मै २, ७, ३, काठ १६, ३, शौ १०, २,२७$, पै १६,५९, १०$, -वणा ऋ १०, २१,५, -वणाम् शौ १६,८,१६, -वणि ऋ ८,९,७, शौ २०, १४०,२†, पै २०,१,३[a],-वणे शौ ७,१०९, १, पै २०, ३, ६, -०वन् शौ ५,११,२, पै ८,१, २, -वभि [b] काठ ५,४, १८,१८, क २९,६, -वभ्य. ऋ ६,४७,२४, मा ३०, १५, का ३४,३,२, पै १६,९४, ६, -वा ऋ १, ८०, १६, ८३, ५, ६,१६,१३, १०, ९२, १०, १२०,९, मा ८,५६, ११,३२[१], †, १५,२२†, का ९,७,४,१२, ३,४,५†, १६,५, ३†, तै ३,५, ११, ३†; ४, १, ३,२[१], ४,४, १†, ९,१, ¶५, १,४, ३[१], ६, ६,३, मै २,७,३†, ३,१, ५¶, काठ १६,३[२],†,१९,४[२],¶,३४, १५[c]; क ३०,२[२],¶; कौ १,९†, जै १,१,९†, शौ५,२,९†,१०,२, २६,१०,१२, १७, १८,३,५४, १९,४,१,५४,५, †२०, २५,५, १०७,१२, पै ५, २,७[d], ६,१, ९†, १२,२,१५; १६, ५९, ९, १०८,२,६, -वाण ऋ ९,११, २, १०,१४,६, मा १९, ५०†, तै २, ६, १२, ६†, †कौ २,२, जै ३, १, ४†, शौ ४, ३७, १, १०, ६, २०, ११, ८, १३, १८, १, ५८†, पै ५, ११, ४, १३, ४, १, १५, १४,६, १६, ४४, ३, -वाणम् शौ ४,१,७[d], ५, ११, ११,७, २,१[a]; पै ८,१, ११.

आथर्वण[e]- -०ण खि १, ९, ४; शौ ६, १, १; -०ण कौ १, १७७, जै १, १९,३, पै १९, १, १; -ण ऋ १, ११६, १२, ¶तै ५, १, ४,४; ६, ६,३, काठ १९,४¶; क ३०, २¶, पै १,८, ४, -णम् शौ ४, ३ ७, पै १,८, ४, ३८,४[२], २०, ३६,८, -णा· शौ १०, ६,२०; पै १६, ४४,३: -णान् पै १७, २८,४, -णानाम् शौ १६, ८, १७, १९,२३,१; -णाय ऋ १,११७,२२

आथर्वणी[f]- -णी शौ ११,६,१६, पै १६,२२,६

अथर्वण[g]- -णम् पै१७,२८,४

†अथर्व-वृत्[h] ऋ ६, १५, १७, १०,८७, १२; शौ ८, ३, २१, पै १६,८,१.

अथर्वा(र्व-अ)ङ्गिरस्[i]- -रस शौ १०, ७,२०, पै ९,२३, ११, १६,८४,७.

✓अथर्व्यु[j]

‡अथर्व्यु[k]- -र्व्युम् कौ १,७२, २,७२३, जै १,७,१०,

निर्गलेत्। तन्मतेन उप. *थर्वन्-(<✓थर्व् + वनिप्) इत्येवं निष्पन्नं च भवेदित्यपि द्र । यत्त्वत्र दुर्ग. 'किमिदमथनमिति' प्रश्नमुत्थाप्याऽपि साकाङ्क्षीकृत्येव विरमति तद् अतीव खेदकरम् । यच्चाऽपि स्कन्दमहेश्वरीये ततो विशिष्टतरं किंचिद् व्याख्यानमुपलभ्यते तदपि संस्करणदोषभूयस्त्वग्रस्तं सन् नितराम् अस्पष्टमिव भवति । एवं दिङ्मात्रमिह प्रादर्शि विस्तरस्त्वन्यत्राऽनुसधेयः ।

[a]) सपा. अथर्वणि<>अथर्वाणम् इति पाभे ।

[b]) सपा. मा १८,५६ मै १,४,१ वसुभि इति पाभे ।

[c]) अथ वा इति पाठ? यनि. शोध (तु सपा तै ४, ४,९,१ अप्राय ३, २, सोमादित्य ⌊वैताश्रौ १६, ६⌋, C ⌊WZKM २६,१२६⌋ च)।

[d]) सपा. अथर्वा<> अथर्वाणम् इति पाभे. ।

[e]) विप, नाप. (अथर्ववेद-⌊शौ १९,२३,१⌋), व्यप. (ऋषि- ⌊ऋ १, ११६, १२ प्रभृ⌋)। इदमाद्यर्थे अण् प्र. (पा ४, १,११४)। तत्स्वरः ।

[f]) विप. (ओषधि-)। स्त्रियां ङीप. उदात्तनिवृत्तिस्वरेणोदात्तत्वम् (पा ४,१,१५;६,१,१६१)।

[g]) =अथर्वन्- । स्वार्थे अच् प्र उसं. (पा ५, ४, ३८)।

[h]) तुल्यार्थे वति प्र तत्स्वरश्च ।

[i]) द्वस. सामान्य समास-स्वरः (पा ६,१,२२३)।

[j]) ✓अथर्यु इत्यनेन समानन्याय नाधा. द्र. ।

क्ये प्र पदत्वान्नलोपस्ततोऽकारलोपश्च (पा १,४, १५; ८, २,७;६,४,४८)।

[k]) विप (अग्नि-)। ताच्छीलिक उ.प्र (पा३,२,१७०)। तत्स्वरश्च । अथर्यु- इति बाह्वृच पाभे. यद्र । यत् अथर्व्यु इति क्वचिन् मुद्रापतं भवति (तु. BI, कसंग्र. च) तन् मन्दमिव भवति । बाह्वृचे पाभे. तत्सद्भावसाक्ष्योपलम्भात् मूको. तद्दर्शनाच्च (तु ST) । सा. अपि मध्ये रेफं पपाठेति तदीयात् <✓थर्व् इति विकल्पकथनात् सुलभानुमानं भवेत् । यदिह सा. <अथर्व् इतीवाऽनुमन्यमानः प्रादर्शि (तु. कसंग्र) । तन्न । आद्यस्य नञ्> अकारस्याऽनपेक्षितत्वाद् गतिमति तात्पर्योक्तेरसंगतिदर्शनाच्च । ✓थर्व् गत्यर्थो भवति न तु ✓²अथर्व् इति यावत् । तेन च आगम्यम् इति व्याख्यानमपि अ-गम्यम्

३,५९,१५

अथर्-वी[a]- -र्व्यम् ऋ १,११२, १०.

अथ[b], **अथा**[c] ऋ १, ४, ३, १०, ३, १६, ७, २४, १५, २६, ९, [४७, ३ (६)]; ५४, ९, ५९, ७, ७५, २, ७६, ३; [८१, ८ (९१, ९,७, ९६, ५)], ८७, ४,९२,१५; ९३, ७; ९४, ९[d], १०२,६; १०[e], [१०८, १ (५) ६–१२], १०९, २, ११४, ९, ११७, १९, ११९, ९, १३६, १,२, १६३,१३; १६४,१२; २ [३, ९ (३, ८, ९, ७, ४७, ३)], ३६,३, ३७,५, ३८,१, ३,३,१, ६, ६, ९,३, १३,३, १७,३,५, २८,५, २९,१०[f], ३१,७, ३२, १०, ३४, १०, ४७,२, ५३,३, ११, ४,१८,५,११, २०,९,२४, १०, ३५,३,४, ३६,४, ४२,९, ५, ३०,९, ६,१६, १८, ४०,१, ४, [५३,५-७],५४,७, ७,[११, ४, १०, ५२,३] ९८,५, ८, ९, १४;१०,५,४०,२,४६,१५,१६, ४८,६,८९,२, [९६,७;१०,५२, ५], १०२,१९, ९,[४, १-१०], ८१,२,८६,२८, ८७,६,१०,१, ७, १४, १०[g], [१५, ४[h] (३७, ११)]११[i],१६,१,२,२३,३,२७, २२,५१,७,८५,१६,३३, १०७, ३,१०८,३;८,१११,६,१२७,६, १२९,६,१४३,३, १४५,३[j], ५, [१८२,१,३], खि १,५,९,७,२, २,६,१,६, ३,१५,४, ४,५,२७, २९, मा ३,१४†,७,२५,३७†, ८,३४†, १२,१२†,५२†;६५[k],

---

इत्येवं शोधपूर्वकं पटितव्यं भवेत् (तु BI)।

[a]) स्वरूपपरिच्छित्ति संदेहग्रस्ता भवति । स्त्री. विग्र भवति। अ+(√थर्व् +अच् [ट्]> थर्व->)थर्वी- इतीवाऽभिसंधान सा. गमनपर्यायभूत-थर्वणाऽभाववत्या तात्पर्यमाह । एवं तावत् तस नञ्-स्वरेण (पा ६,२,२) भाव्यम्। त्रिश्रा नद्यन्तत्वे द्वि१ अमि पूर्वत्वेन (पा ६, १, १०७) च भाव्यमिति चोद्यद्वयमापद्यमानं दुष्परिहरं स्यात् । एतद् एवाऽनुवदन् GRI अप्येतेन प्रत्युक्त. द्र. । एतद्वैपरीत्येन< √अत् इतीव नापू टि दिशा प्राक्तनैकदेशिकनिर्वचनसामान्येनाऽनुमन्यमान. वें गमनवत्या तात्पर्यमाह। एवं तावद् √अ(त्>)थ्> *अथ- +र् + (व्>)वी- इत्येवं माध्यमिकरेफोपजनवति तद्धिते वे प्र स्त्रिया गौरादित्वोपसंख्यानत· (पा ४,१,४१) ङीषि प्राति. संभवत्यपि द्वि१ अमि पूर्वत्वप्राप्ते पूर्ववद् दुर्वारत्वं द्र. । एवमपि स्त्रियाम् > अथर्वन्- इति वा < √अथरि + व > वी- इति वा यद् अर्वाक्तनम् अपरं मतद्वयं भवति (तु. PW GW. MW.) तदप्युक्तेन चोद्येन समानं ग्रस्तं द्र । एस्थि. अपि पपा. तदीयैतद्विषयक-प्रक्रियाऽनुरोधेनाऽवग्रहाऽभावेऽपि तस. इति मतं भवति । पूप. तावद् अथ्- इति वा रेफोपजनवद् *अथर्- इति वा स्यात्। उप. च < √वी + क्विप् प्र द्र.।स्वरश्च सामान्य· सामासिक (पा ६,१, २२३) वा स्यात् उस. इति कृत्वा गतिकारक- (पा ६, २, १३९) इत्युक्तो वा। द्वि१ रूपं च एरनेकाच (पा ६,४,८२) इति यणि उदात्त- (पा ८,२, ४) इति स्वरितान्तं द्र.। वाच्यविमर्शस्तु वैश. विस्तरणीय इति दिक्।

[b]) मूलतः य-था, त-था, क-था, इत्-था इत्येतैः सकक्षतया व्युत्पन्नमिदम् अव्य. संभाव्येत । तस्मिन् दर्शने इदम्-> अ- इति यत् सना. भवति तत थालि प्र. लित्-स्वर (पा ६, १, १९३) । अथवोक्त· शब्दे संपूर्ण-साकक्ष्यार्थं था इत्येव प्र. इत्यास्थाय कस्मिंश्चिदतिप्राचीने काले कथमपि स्वरपूर्वसंक्रमपूर्वकोऽन्त्यस्याऽचो ह्रस्वीभावेन परिणाम· समजनीत्युच्येत। यत्तु भाषान्तरीय-साजात्यद्दग्भिरस्य 'and', 'und' प्रभृ. समानार्थे शब्दै संबन्ध उत्प्रेक्षि (WW १,६७) तदभित्तिकमिवेत्युद्भाव्येत । एवं यत् क्वचिद् अस्मदीयैर् एतद् < √अथ् इति संभावितं भवति (तु. वाच.), तदपि धात्वर्थान्वयाभावेऽसंबद्धप्रलापाद् अविशिष्टं द्र ।

[c]) छन्दस्तः साहितिको दीर्घ द्र.।

[d]) सपा पै १२,१,९ अधा इति पाभे.।

[e]) सपा पै ३,३६,२,३ स· त्वम् इति पाभे. ।

[f]) सपा शौ ३, २०, १ अधा इति, मै १,५,१, ६,१ तत इति पाभे.।

[g]) =सपा. तैआ ६,३,१ । शौ १८,२,११ अधा इति पाभे.।

[h]) सपा शौ १८, १,५१ अधा इति पाभे.।

[i]) सपा शौ १८,३,४४ च न· इति पाभे.।

[j]) =सपा आगमं १,१५, ३ । शौ १३, १,३० अधा इति, शौ ३,१८,४ अध इति पाभे.।

[k]) सपा. अथैतम् (माश ७,२,१,१५ च) > १ ४,२.५,३ मै २,७,१२ अथा जीव इति, शौ ६,६३,१ अग्रा ३, ४ १ ?अदोमदम् इति, काठ १६, १२ क २५, ३ अधा विषित· इति, पै १९,११,४ अनमीवम् इति च पाभे.।

१५, ५६†, १७, ३१; †१९,
५५, ५९, २३, २६, २७,
२६, २४, २७, ६, २९, २४†,
३०, २२, ३३, ९५†, ४०,१५
का ३,३,४†,७,१०,३, २०,१†,
८, ८, १†, १३, १, १३†, ४,
८†; ५,४[a], १६,६,८†, २१,४,
५†,८†, २५,६,६,७, २९,१,६,
३१,३,१३†, ३४,४,४, ४०,१,
१७, तै १,१, १३,१[२], १४,१†,
२, ३, ३, ४, ४२, १†, ५,१,
२¶, ५, २‡; ९, १,६[२]¶,११,
३†, ६, ४, २[२], १०, ४¶, ७,
¶२,२-४,१३,४†, ८,५,२†[b],
¶२, १,२,१,३, ४,७,८, ५,२,
८,४, २,६,४, ८,३, ११,३, ३,
३,४, ५,१, १३,२,१४,३†, ४,
२,१, ४,१, २,६,२,१०,२,१२,
२, ५,११,२, ६,१,५,३,५[२], ९,
३, ४, ६,१२,२[२]†, ¶३,१,२,
२, ३,१,४,४$, ९,६, ११,२†,
२,१,२, २,१, ८,४$, †११,२,
३,३,७,३, ८,१,४,१०,४, ११,
६‡[c], ५,१,२[२]$, २,१, ६,१$,
४, १,७,३, २,१,४†,४,४†,५,
३[a], ‡६,१, २,६,३,४[४], ७,५†;
७,१३,५, ¶५, १,३,५[२], ५,४,
४, २,२;३,४[२],१०, २, ७,२,५;
३,२, ४,२,९,२, ३, २६, १$,
¶६,२,१,१, ३,१[२],५[४],४,२,५,
१[४],२[३],११,४[२],३,१,३[२],६;२,१,
१०,४[२], ४,५,६,७,२, ५,८,६[१],
१०,१,११,४, ६,४,२[२], ४,६,२;
¶७,१,३,१,४,३,५,३,४,५;६[५],

७[२],६, ५,१०,३, २,१,४[३],४,१,
३,७,३, ४,९,१, ३,१,१,३,४[२];
४, १०,१[३], १९,२$;५,१,१[२],
२,१,३,१,६,३,१५,१, ¶मै १,
१,६,१३[२]$,२,१०$, १८†,३,
२३†, ३९$, ४, ५[२], ६, १०,
१२[१], १३[११],१५; ५,५,८, ११,
१२,१३, ६,४,५[३],६[५], ८[५], ९[३],
१०[५]; ११, १२, १३[६६],७,१$[d],
३[३],४,५, ८,१,२,४[४], ५[१],६,७[४],
८[२],९[१],९,४[५],६,७[१], १०,५[२],६,
८[२],१०, ११[३], १२; १३, १४,
१६[६], १७[३], १८[३], १९,२०,११,
५[५],७, ८,९[१]; २,१,१, २[१], ३[२],
८,९; १२, २,४[२], ७[२], ९; १३[२],
३,१[३],२[२],३[१], ६[२],९[४], ४,२[२],३,
४[२],५[२],५,१,२,३[५],४[२], ५,६,७,
८, ९[३], ६,१, ६[२],$७,८,१२[a],
१३[१]‡[e], †,८,१$,९,१०$,१२,
५$, ३,१,१[३],३,५,१०[४], २,१[२],
२[२],४[२],५[२],६[७], ७[६],८[१],९[८], १०,
३, १[४], २[८],३[२],५,७, ८,१०,४,
३,६, ८, ५,२,३, ५,६,२[१],५[२],
६[२],९$, ७,२,३,४[१], ८,९[४],१०,
८,१,२,३[१], ४[१४], ६[५], ७, ८,९;
१०[१], ९,१[३], २[२],४,५[४]; ६[१],७[२],
८[५],१०,१[२];२,३[२], ४[५], ५[२],१३,
१$; ४,१,१[२],६;८[७], ११,१२[७],
२,१[४], २[१], ७, ९, ११, १२$,
१३[६],१४[३],३,१[२],२[२], ३[१], ४,५,
६[१], ७[५], ८[३], ९[३], ४, १[११],
२, ५, ८, ९; १०[२], ५,१[१], २[२];
४,५[२], ६[२];८,९, ६,१[३], २, ३[७],
४[८],५; ७[४], ९[१],७,२[१], ३[१],४,५,

६[२],७,८[३], ९[७],८,१[१];३[२],५[२],७[२];
८[६],९[३],१०,६[२]†,११,१†,†१२,
१,५, $१८,३†, ५†, ६, १२,
१३[१],१५†;१७†,१८†, काठ १,
१२[२], २,१५, ३,८,५,६; ६,१,
४[६],६[३], ८,४[७], ६,७, १३,९, ३;
१४,१५[१], १०,२,१०[१], ११,१[२],
२,३[१],६[१],१०[३], १२,१, ३[१],४[२],
७,८[१], १०[१],१२, १३[३], १३,३[२],
४[४], ५[७], ६, १४, ५[४], ९[४],१५,
५[२], १०; १६,८, १८,३[२], १६,
१९,८[१],९, १०,१२, २०,२, ५,
६[४],७-११, १४, २१,२[४], ३[२];
४[६],६[५],८, १०[३],१२,१३, १४[२],
२२,१, ६[८], ११[६],२३,१, ३,६,
९, २४,८, २५,२, ६,७; १०[२];
२६,९,१०,२७,१, ३[३],४[२];१८,
२८,३, ६[४], ७, ९, २९,३, ४[२],
७[१], ९[११], १०, ३०,१[१],२[३], ३[२],
८, १०[२], ३१,४, ६[७], ९[३]; १३,
३२,२[२], ३,७, ३३,२[१], ६[१],८[२],
३४,३,४,८[२],११,१५,३५,१६,
१७,१८[२],१९[३], २०[६],३६,३,५[२],
६[२],७,१०[४], ११[२];१२,१३,१४,
३७,२,३[२],४[२], ५[२],९,११,१६[२],
१७[२], ४०, ११,१२[१], ४४,४,
४५, ४[१], ४६,३, ¶क २,१५†,
३, १२, ४,३[६], ५[३], ६, ९[६], ७,
४,८,१,६, २८,३[२]$, २९,४$,
३०,६,३१,२, ४,७,८[४],९-१३,
१७[३],१८[२],१९[५]; २१[५], ३४,१[८],
३५,५[६], ७; ३६,६, ३८,१; ५,
३९,३,४[३]; ५, ४०,२,३[२], ४१,
७,८, ४२,१$, ३[२];४[२], ४४,३,

[a]) पाभे मा१२,६५ टि द्र। [b]) पाभे ऋ१०,१४,१० टि द्र।
[c]) सपा ऋ५,८५,८ अुधा इति पाभे.।
[d]) सपा. मा १२,८ का १३, १, ९ काठ १६, ८ कौसू ७२,१४ अुधा इति, तै४,२,१,३ तासाम् इति च पाभे.।
[e]) सपा. ऋ१०,९७,२ अुधा इति पाभे.।
[f]) = सपा. तैब्रा २, ४,२,६ आपश्रौ ९, ८,६। मै २, १३, २२ तैब्रा ३,१,१,८ युत्र इति ३, १२, ३,२ युथा इति च पाभे ।

६[४],४५,५[२];८, ४६,२[८], ३[४],४[२], ५[३], ६[२], ८[२]; ४७,४ ६[७], ८,९[२], ४८,१५, १६[२], १७[१],१८[१]; †कौ १, ३२४ , ३६६‡[a], ४२२‡[b], ६३३; २, ५७, ३९७-४०६, ६३९, ५२०‡[c],६९६, १०८३, ३,१,६,†जै १,३४,२,३८,७‡[a], ४१, ४‡[b], २, ५,१, ३,६, ३, ६‡[d], ३१,१७–२६, ३३, १३, ४०, १६‡[c];५६,२३ शौ १,७, ३, ७, १८,१, २,६,५, ३,३,६, ८,१,१२,५; २५,६,४,१,५, ४, ८,७,२,१७,८, ६,५०,१, ६६, ३,११६,१,११९, २, १२१, १. १३८,२, ७,९,१. १५,३. ५८, ६;८८,४, ८, १,६, ८, २०,९, २८, ९, ५, २७. १४, १२†, १०,१, २८,४,१, ११, १, ८[e], ६,१४, १०, ३१[f], १२,२,३०. ३,५५[g],५६–६०, ८, २२,२३, २५, २८ ३६[h], ५२, १४, १, १६† २१‡[i], २, २९†, १५, १२. ८, १३, ११, १८,२,४†, ५[१]†. ९, ३, ७१, १९, ३४, ८, ५२,५,६८, १, †२०, ११,१०,

५६,५,५७,३, ६८,३, ७३, ४ ८७, ५ , १२८, १$ $१३०, १७–१९ $१३६,७,८, १४१, ४, पै १,३०, ५ ७१, ४, ८९, १ २१,१ २६,५, ५८, २,७४, ६,८०,२, ३,३३,६ ३८, १† ४, ४,३,४, ७, ५, ३९, २‡[j], ७, ९, ७, १२, १०‡[k], १८,८, १९,३, ८, ७, ५ १२,२, १५ ४ १३ १९, ३, २०,५, ९,१९, २,२२, १५, १०, १,९, ८, ५ १२,३,१३,१६, ७, १–४. ९[१], १३,१,३, १६[२], ३, ८, ५,१८. १४, ४, ७[l], १५,५, ९ १०, २३, ९, १६, १, ६, ९, ३‡[m] १५,१ २०, १[१], ३०, १०, ४९, ७ ५०,८; ५८, ४[२n], ६७, २†. ६९, १२‡[o], ७१,९. १०[१] ११. ८५,५, १२६ १–३, १७, १२ ५ १८, २, ३, ५,८, २०,१२, २८,५[२], ६, २९ ८, ३२, १०, १८,२, ५†, १० ९, ९†,१९, ६, १४ , १०, ७[p], ११ १३ २९ १२', ३५, २. ४१ ८,४८, १, २०,३ १,२, १३, ७[q] १८,

२,४८,४‡[r],४९,६,५२,१२.
<u>अ</u>थो[s] ऋ १ २८, ६[t], ५०, १२, ११३, १३[१], १५७,६[२], १६८, [८०[u] (७,४१,५)], ४६. १९१, १,२[१],३,३७, ११. ६०, ४, ६, ७५,१५,८,९१,६, ९, ३९, ५. [६०, २ (६४,२६)], १०, २७, ९, ३९, ५ [६०, ८, ९, १०], ८५, २[v], ३५,४१. ९०,५, ९२, ४. ९६, १३ , ९७, ९ , १६[२], १३६, ५, १३७, ४, १५९, ३ १७३,६.१९०, ३, खि ३, १०, २,१५,६,१४,५, १२, ५, १५, ४[१].१०[१]. मा ३, ४३, ११,८२, १२,१७,५४, ८३†, ९०[१],९७, १००, १५, ५९, १६, ८, १२, २३, ६०, ३१, ५†, का ३,४, ७,९,६, ११, ६, १६[२]†, १२, ७,७ १३, १, १८, ४, १०,६, ९†, २१,१६,७, २, १७,१,८, ११, २५,१०,८, ३५, १, ५†, ¶तै १,५ १,४,२,४, ४, १, २, ७, २, ३, ८,३[२],९,६, ६,८,२, ४, ७, १, ६, ३, १[१], ४ ३,६, ३ ८,६, १$, २,२, ४, ६. ५,

a) सपा. ऋ ५,१८,१ <u>अ</u>धा इति पाभे ।

b) सपा. ऋ १०,२५,१ <u>अ</u>धा इति पाभे ।

c) सपा. ऋ ८,९८,११ <u>अ</u>धा इति पाभे ।

d) सपा ऋ ८,९८,७ कौ २,६० <u>अ</u>धा इति पाभे. ।

e) सपा पै १६,८९,८ अधिगच्छेम इति पाभे ।

f) सपा. पै १६,८८,२ तथा इति पाभे. ।

g) सपा. पै १७,४१,५–१० अधा इति पाभे ।

h) सपा. पै १७,१९,६ तथा इति पाभे ।

i) सपा. ऋ १०,८५,२७ <u>अ</u>धा इति पाभे ।

j) सपा. ऋ १०,१२६,२ च इति पाभे. ।

k) सपा ऋ १०,१४५,१ शौ ३,१८,१ <u>य</u>या इति पाभे

l) शोधित· पाठ. (तु. टि. ?<u>रा</u>त्रि ह्रीर्चा·न°) ।

m) <u>अ</u>थैर्षा <u>न</u> <u>अ</u>तः > सपा. ऋ ७, १०४, ३ <u>य</u>था <u>ना</u>त इति, शौ ८,४,३ <u>य</u>त <u>न</u> <u>ए</u>ग्राम् इति पाभे ।

n) सकृत् सपा अथ सर्व संजीयते > शौ ११, ५, ६ सर्वज्या<u>नि</u> जीयते इति पाभे. ।

o) सपा ऋ १,१५२,३ शौ ९,१५,२३ पाठाऽभाव· ।

p) सपा शौ ६,५८,२ <u>ए</u>वा इति पाभे. ।

q) सपा शौ ७,५८,१ <u>पु</u>रि इति पाभे ।

r) नो अथ > सपा. ऋ ८,६०,९ <u>उ</u>त इति पाभे ।

s) <u>अ</u>थ-उ इति समुदितं निपातद्वयम् ओत् (पा १,१,१५) इति प्रगृह्यत्व·माशाद्य पपा इति-कारेण पठ्यते ।

t) सपा. मै २,७,१६ <u>उ</u>तो <u>नु</u> इति पाभे ।

u) सपा शौ ७,७७,११ <u>अ</u>धा इति पाभे ।

v) = सपा. आपमं १.९,२ । मागृ १,१४,८ असौ इति पाभे. ।

८,५[२]; ३, ९, ३, ११, ५, १३,
३, ४, ६, २; ९, ३[२], १०, ३,
५, १, ४, ६, ३, ७, ५, १,७,
२, ८, ७, ११, २[२], ३[२], ६,७,
६, १, ६[२], ६ ४, ९, १, ४,
१०, ४, ३, १, ५, २, ९,३,२,
९, ३[२], ४, ६, ७, ३, ९,२$[a],
१०,१$, ४, १, ३, ९,७, १०,
२, ५, ५, ५,२,७, २ ३ $४,
१, ९, ३, २, १, ५, ८, ८,५,
१, ३, ४, ५, १, १, २, ८, १,
६, २[२], ४, ८, ५, ९,५, ६,२,
१,३,३,२,५,५, ४[२]. ६[२], ७,३,
८,१[२],९,६,१०,६,३,१, २, २
२[२], ४, ७, ७, २, ४[२],९,१, २
१०, ४, ४, १, १, २,३,२,३,
४[२],३,२,८,४,१,५, ५[२], ६,४[२],
८,१,८,९,१,१०,३, ५[२], ५ १,
६,५,३,७,२,१०,५, ६, २, १,
३,४,२,६,२[२],७, ३, ८, ८, ६
९, १[२], १० १,३, ७,३, २, ४,
१, ५, २, ७, ६, ३, ८, ३,९,
३, ४[२]. १०, २, ६, १, १, ३.
३, ३, ५, २, ६, ५, ६, ७,२,
११, ३, ६, २, १, १,७, २,२
५,१,२[२], ३, ७, २, ८, ६, ९
२, १०, ४, ११, ३, ३, १,२,
५ २, ४, ७ २,३, ८,१[२].३.
९, ४,५, १०, १, ११, ३, ४,
३, ३, ४, ८, ३, ५, २, ५,९,
२, ६, ३, २, ६, २, ७, २,४,
७,१ १, २[२], ३, २, १, १०,
३, ४[२], २, १, २, ३[२], २,२[२],
३, ३, २[२], ५, ५, ६ , ८, २,
४–७. ३, १, २, ५, ३[२],७,३,
४ ८,१;९,३[१],१०,४, ५; ४,१,
३[१], २, ४, ५[१],३, ३[१],४[१],५,८,
३[२];५,२–४,७,२[२],९, १, ५,१,
५,४,२,५,१,२, ८, ३, ५[२], ९,
३,१५,२, ¶मै १,८,५, ७,८,
१०,१३,१५,५,५[१],६[२], ८,१०,
११[२],१२,७,२,४[१], ८, २[२], ३[१],
४[४],५[५],६,७[१],८[१], १०, ४$. ५
६[१], ७[१०], ९[२], १४, १६, १७[१],
२०,११, ६–९, २, १, ३, ७,
११,२,२,८, ३, १, ५[२], ६[२],७,
४,१,२,३[४],४,५, ५, २–५,७[४],
८; १०; $७, ७; १२,९,२[२]$,
१०, १$, ३,१,१, २[२], ५,७[४],
९, १०[४], २, १[३]; २[२], ३[५],४[५],
५[२], ६[५], ७[४]; ८, ९[४]; १०[२], ३,
१[२], ६[२], ८,९[२],१०[३]; ८,३,४[२],
५–७, ६, १[४], २, ३[२], ५, ६[२],
७[२],८[३],९[३],$,७,२[२],४[४], ५,७[५],
९[३],१०[३];८,४, ६[२], ७[२];९,९,२,
३[२],५[२],७,१०,१[३], २, ३[४] ४[२],
४,१,५;६,८[२],१०[२],१२[२], १४[२],
२,१,२,९[२].१४, ३, २[२], ८[२],४,
२, ५ ८$[२], ५, १[२],२[१],५;६,
३,५,८[२],९,७, १, ४[४], ८[२], ९[२],
८, ३[३], ५,६; ८,९, १८,११$,
काठ ७,७,८[२], १५[३], ८, ४; ५,
१२, ९,१,७, १०, ५, ७, ११,
१०[१], १२, ३,६,१२, १३, ९[a],
१०, १४,६,८, १६, ७,८, १३,
१९; १७,११[२]; १९, १, ५, ७;
१०, २०, ३[२], ४, ५[२], २१,३,
७–९,१२[१]; २२,१०,१३, २३,
१, ४–६, २४, ३, ४[२], ६,७,
८[२],९, २५, १[२], ५[१]; ६,७[२],८,
९,१०[२], २६,५, ७,९[२],२७,१[२];
२,८, २८, १, ७, १०, २९,८,
१०, ३०, २, ७, ३१, ८–११,
३२, १, ५[२], ७, ३३, २, ३४,
२[२],५[२],१६,२०, ३५, २०, ३६,
१,२,५,७,९[२], १०; १२[२], ३७,
१;१६, ४०, १३, ¶क ६, ५[३],
९[२], ७, १, ७, ८,१ ८, १०$,
२५, ८†, ९$; २७, १[२]$;२९,
८, ३०, ३–५, ८, ३१,५[२],६,
७[२];१८$, ३५, ४, ३६,१,३७,
८,५[२],७, ८, ३८, १[२], २, ४[२],
३९,२[२],३,५[२], ४०, १, २,३[२],
४१,३,५,७[२]; ४२, १[२]; २, ४,
४४, ७ , ४५, १, ४६, ३; ५,
४७, ९–११, ४८, १४ , १८,
कौ †२, २५२ , ६५१ , ३,
३,१[२],४, ७, जै १, १८, ८, २,
१,४[२],३, १०†, ३,२१, १७†,
शौ १,१४,२[२],२१, २, ४†, २,
४,६[२],९,१,३१,२, ८, ३२, ५.
३६,७; ३,२, ४[२], १८, ५,२१,
९,२४,१,२५,५, ४,३, ४[२], ८,
५, ६, ६, ९,३[२], १३,५†,१७,
७,१९, ३, २०, ५, ३६,१, ५,
१४, २, २१,४–६ , २२, १०;
२३,१२,३०, १३, ६, १३, १,
१८, ३[b], १९, २, २१,३,६९,
३[२],७४,२[२], ९६, २[२]†, १०३,
२, १०९, ३, १२८, ४, १३३,
४,१३८,२,१३९,२[२], ८, १४०,
२[२],७,५८,२, ५, ६२, ५; ७८,
३,८०,२,१००, ३, ११७, २[२],
८,२,२८‡[c];५, १२[२], ७,५,१०,
२२,२८[२]; ९,३,१, ४, ४[a];२०,

a) अथो इति पाठस्य स्थाने सपा. मै २,५,१०, ४,२, १० उतायम् इति पाभे. ।

b) सपा. पै १९,१३,९ अधो इति पाभे. ।

c) सपा. ऋ १०, ९७, ६ मा १२, ८० का १३, ६, ६ तै १, ४, ४६, २, ४, २, ६, २ मै २, ७, १३ काठ १६, १३ क २५, ४ शौ १, २८, १, १९, ४४, ७

१३,७,१५, २८†, १०, २,२७,
३,७;८,२२, ३८; ९, १२–२४,
१०, १७; ३३, ११,१, २९;६,
३, ९; १७; ८,२; ६ ७, ९, ८,
१०, ५, १४, १५, २३, ११,
१०, २२, १२, ३; १२, १,७,
९,२, १९; ४, १८; ३०; ३९[a];
४०, ४६[b]; १४,१, २†[c]; २८†,
२, ४†, १९, ४, ३[१]; ६, ९†,
३४,४[२]†,३९,२,३, ४, ४६,३;
४८,१,४९, ३, ५०, ५, †२०,
२०,४, ३२, ३; ५७,७, १२८,
५$, $१३०, १७–१९; पै १,
१५,२[१];२८,४;३७, १, ३८,३;
४३, २, ४८,१; ६०,२,६६,३;
४; ६८, ३, ७९, १,१०७,१‡,
२,८, ५,१०, १; १४, ४, १५,
२; ४; २०, २; २१, ६ ; ३२,
३, ४१, ३†; ५२, ५, ५८, ५,
६२, १, २ ; ६७, १; ४, ८५,
२,८७,२, ३,५,४[२], १२, ९[२],
१७, ४[२]; २६,५, २८, ६[२];२९,
३;३७,१; ४, ५, ५[२]; २०, १;
२३, ५, २६, ६†; ५,१,२,३[२];
८,५,९,१[२],१७, ८†; १८, २†;
२०, ८; २६, १,९;३०,१;३१,
३;३३, १०; ३४, ३–६; ३८,
५†, ६, ६, २; ९,२,४;६,१४,
४,१५,३,२१,१, २२, २०; ७,
१,२,१०, २-४, १२,५,१३,३,
१९, ९, ८, ११, १,९,१२,३[२],
१८,९; ९,४,११,५, ७†; १०,
२;४;१४,३,२२, २५, २३, ३;
७; ९; २५, ६; १०,१,२[१],७[१];
३, ४, ११, २,५; ३,४[२],५,२,
१२,६,११, १३,१, १०; २,९,
१४,२,११, १६; ४, १५, १५,
१३,२,४,६;१८, ४, २०, १०;
२१,६,८, १६, १२, १०; १४,
१, २१, ३, ९, २२, ७;२४,५;
२५,१०;२८,२[१]; ३९, १; ५९,
१०;६३,७, ६९,१०†[d], ७४,७,
८२,८,८६,४, ५; ८७, ३;९१,
९,१०२,९;१०८, ६, ११०,३,
१३७, २–१० ; १३८ , १–४,
५[?e], १४९, ६–८ , १५५, ५,
१७,१,७,८,१२, ७; १३,७,८;
१९,१०,२३,२†, ३†, ३१,९,
†१८, १, २[c] , ३, ७, ७, ४;
१९,५, १, ८, ५[f]; १२, ५[२]†,
१४, ४[g]; १५, ३[२]; १८, १२,
१९,४, ५,८; ८[२].२४,८[२], १८,
२७,१०,२८, १४, ३०, १५[२],
३२,५[१]; ९[१], ३३, ३,३५ १३,
३६, १४, ३७, १, ३८,३,१५,
१७,४६,६;४७, १५, ४९, १०;
५१,९,१६, २०,६, ५‡[h], ११,
४†[d],१३,१, ८; २१, ३[i], २५,
४,३४, १०[j], ४९, ७; ५४, ३.
५८,२.

अ॑थु- √*अथ् द्र

?अथनत्य पै १७,२३,४.

अ॒थोत त॒स्य[k] खि ४, ८[२],१

?अथोत्कुस्स्यांसे[l] पै ६,१५ ४.

√अद् , अ॒त्ति ऋ १, १६४,२०; ६,
४, ५; ८, १०२, २१, मा ११,
७४†; २२, ८, २३, ३०, ३१,
का १२,७,९†, २४,३,६; २५,
६, १०, ११, तै २,२,६, २¶,
४,१,१०,१†; ¶५, ३, ४, ६;
७, ६, १०, २; ७, १, १९.३;
२, १०, ४¶; ४, १९, २; मै
¶१, ६, ५, ८, ७[m]; १०, ९,
११, ५, २ १, २¶; ७, ७†,
३, ६, ७[२]¶, १२, ३, १३,१;
काठ २०, ९ , शौ ९, १४,
२०†, अत्ति ऋ १, ६५, ४,
१४३, ५, २, १३, ४, ३५, ७,
६,१५,१, १०, २७, १३; १४,
७९,२,४; १२५,४, ¶तै २,२,
६, २, ५, २, ९, २, ३,४,१[n],
४, १०, ४, ५,४, २, ६, २,३,
७, ९, ४[२]; ७, २ १०, २; ४,
¶मै २ १, २, २, २[१०]; ३, २,

पै ७,५,८, १०, १, १२, १५, ३, ७, आपश्रौ १६,१,७ रक्षोहा इति पाभे.।

a) सपा. पै १७,१९,९ ततः इति पाभे.।

b) सपा पै १७,२०,६ च इति पाभे.।

c) पाभे अ॒थो ऋ १०,८५,२ टि द्र.।

d) पाभे. अ॒थो ऋ १,१६४,४० द्र ।

e) अयम् इति शोध (तु मूको)।

f) सपा शौ ६,५४,२ इम॒म् इति पाभे.।

g) सपा. शौ ६,६०,१ उत॒ इति पाभे.।

h) सपा. ऋ ६,६८, १० शौ ७, ६०, १ युवो॒. इति पाभे.।

i) सपा. शौ ७,१३,२ क॒े च इति पाभे ।

j) सपा. तै १,१,१०,१ शौ १४,१,४२ विभे ।

k) पाठ. (तु. खिसा ३१, १०)? सपा मा १२, ९७ का १३,६,२१ अ॒थो शत॒स्य इति पाभे.।

l) अथोत कुक्षी आदत्से इति त्रिपद शोधो विमृश्य। तत्र प्रथमम् अथ+उत इति समस्तं पदं द्र.।

m) अ॒त्यनन्न॒म् इति पाठ? अ॒त्त्यनन्न॒म् इति शोध ।

n) सपा. काठ ११,१ क ३१, ९६ अभ्यायच्छति इति पाभे.।

o) सपा. काठ ११, ४ अद्यात् इति पाभे.।

६[a], ४,१,५, ८, ३; ¶काठ ७,
६, ८,६[२],११.१० ३,१३ १०[b],
१४,५,१६,७†; २०,३[c],६[२d],
७[e],१०[१f], २१,१[g],४,२२,२,४,
७,२३,६[२], २४,७, २८,५,३४,
८[२],११[२], ३५,३†, ३६,३, ४१,
१०; ४४, ८$, ¶क ५,५, ७,
२[१],८; ३०, ८†, ३१, ५[c],८[२d],
९[e],११,१४[१f], १६[g], १९, ३५,
१, ३७, ८, ४४, ५, ४८, ४†,
शौ ४,३०,४†, १२,९,३, १५,
१४, २, ४,६, ८,१०,१२,१४,
१६,१८,२०, २२, २४, पै १६,
६७, १०†, १४५,३, १४९,९,
अत्त ऋ १०,७९,१, **अद॒न्ति**
तै २,३,७,४[२]¶, मै २,३,७[२]¶,
काठ १०, ५, शौ ७,५८,७, ८,
६, २३ ; **अद॒न्ति** ऋ १, ९४,
⌊३, २,१,१३⌋, १४, १०, २८,
११, १४६, ३[h], मै ३, ६,६¶,
¶काठ ८,४, ११, १२, ५[१], ७,
२३, २, ९, ३४, ११, ¶क ६,
९,७,८,३५,८, ३६, ६, कौ २,
४१६†, जै ३, ३२, ६†, पै १,
४८,४, ४,२१,२, १२, १,४†;
१६,८१,५,१७,१५,३, अ॒त्सि
ऋ १०, २८, ३, अ॒द्धि शौ ६,
७१, १, ३, **अद्धि** ऋ १०, ८६,
१४, कौ ३, १, ९, शौ ५, १८,
७ १४,१,५७,२०, १२६, १४,
पै २,२८,२[२], ९, १७, ६, १८,
६, ५, २०, १४, १, ¶अ॒द॒न्
तै ५,२,१०, ३; ४, २, २, काठ
२०,९, क ३१,११, **अद॒त्** शौ
१०, ८,२२. पै ८,९,१२, १६,
१०२, ९, अ॒दा॒न् शौ ६, ५०,
१, अत्तु ऋ १०, १५, ८, खि
५,७,४, १–३, मा १९, ५१†,
मै ३,१०,६, क ठ २९, १, क
४५,२, शौ १, २८, ३, ४, ४,
१७, ३, १८, ३, ४६†, पै ५,
२०,८, २३, ३, १७, २१, १,
अद॒न्तु ऋ १०, ८७, ७, ११०,
११, मा २९, ११, ३६† , का
३१, १, ११, ४, १२†, तै ३,
१,८,४, ५,१, ११,४¶, मै ३,
१६,२, ४,१३, ५†; काठ १६,
२०†, ४६,२, शौ ५, १२,११,
८,३,७†, ११, १२, २३, २४,
पं ५,१६,२, १६ ६, ७† १९,
४६,१३, **अद॒न्तु** शौ ११, १२,
२६, †**अ॒द्धि** ऋ १, १६४, ४०,
१०,१५,१२,११६, ७, ८, मा
१९,६६, का २१,४,१६. तै २,
६, १२,५, शौ ७, ७७,११, ९,
१५, २०$, १८, ३, ४२$,४,
६५, अद्धि ऋ ३, ३५,३, ५.२,
⌊(४७,२)७⌋, खि ५,७,४, १६,
२२, ९[1], मा १२, ६५, २३,
८, का १३, ५, ४, २५, ३,
५, तै ४, २, ५, ३, ७,४,२०,
१, मै २,७, १२, ३, १२,१९,
काठ १६, १२, ३७, १३, १४,
४४,९, क २५, ३, शौ ४, २२,
७, ५,२२,८, ६,६३,१, १२,२,
३, २०, १३६,११[i], १२[i],१३[i],
पै १६, ६९, १०; १७, ३०,३;
१९,११,४,२०,११,४†, **अत्तम्**
शौ ६, १४०, २[१], प १,८७, २,
१९, ४९, १०[१], †अ॒त्त > त्ता
ऋ १०, १५, ११, मा १९,५९,
का २१, ४, ८, तै २, ६, १२,
२, मै ४, १०, ६, काठ २१,
१४, **अत्त** मा २३, ८, का २५,
३,५, तै ७,४,२०,१; मै ३,१२,
१९, काठ ४४, ९, शौ २, २४,
१[२]–८[२] , पै २, ४२, १[२]–८[२];
९१, १[२]–५[२], १७, १४, १०,
अत्तन ऋ १०, १००, १०,
अ॒त्तो(त्त-उ) शौ १८,३, ४४‡[k],
¶**अदा॒नि** काठ २२,७, क ३५,१;
†१आ॒दत्[l] ऋ १०, ६८, ६,
शौ २०, १६, ६ , ¶आद॒न्
तै ६, २,१, ५, ७,५, काठ ११,
१०, २०,५; २५,६[१], ३६.७, क
३१,७, ३९,४[२], ¶अद्या॒त् मै १,
८,८, २, १, २, **अद्यात्** ¶तै २,

---

a) **अत्यन्नाद्** इति पाठः ? **अत्ति, अन्ना॒द्** इति द्विपद शोध (तु. सपा. काठ २०,६) ।

b) सपा. तै ३,४,३,३ अ॒वरुन्धे इति पाभे. ।

c) **अन्नम् अत्ति**>सपा मै २,१,१०[२],३,२,४ **अन्ना॒दो भवति** इति पाभे ।

d) **अत्ति अन्नम्**> सपा. मै ३, २, ६ **अन्ना॒द्** इति पाभे. ।

e) सपा. तै ५,२,९,२ **अद्यात्** इति पाभे ।

f) सपा तै ५,३,३,२ मै ३,२,१० **अद्यते** इति पाभे.।

g) **अन्नम् अत्ति**>सपा मै ३,२, १० **अन्नादो भवति** इति पाभे ।

h) **इव, अद॒न्ति**>**इवाव॒दन्** इति LR शोध. ? सपा. तैब्रा २,५,५,६ **आदन्** इति पाभे. ।

i) **अद्धि॒** इति RW स्वर ।

j) तु RW. ।

k) **उजा** निपातेन समुदितशब्दरूपस्य ओदन्तनिपातवद् व्यवहार. पपा. च प्रगृह्यीभाव इति-करणयोगश्च द्र. ।

l) २आ॒दत् इति <आ✓दा द्र. ।

५, १,६, ५,२,९,२[a], ७,६, १[b], ¶काठ १०,३, ११ ४[c], १२, ५, ७[d],२३,६[e],२९,२, क ४५,३¶, शौ ५,१८,२, पै ९,१७,२, १६, ११३, १[१], अद्यु. ऋ १० ९५, १८.

अत्स्युन्ति मै २,१,३¶.

¶अद्यते तै ५, ६, ३, २[२f], ¶अद्यते तै ५,३,३,२[g],३,४,८, २, ३,५, ६,२,३,६, ६,६,५,३, मै १,६,९[f], ३,२, १०[२g], ४,१, ७, ७, ६, काठ ८,८, २१,८, क ६,९,३१,१९.

आदयति काठ १२,५, आदयत् पै ५,८,२[h] [अपि°, आ°, वि°, सम्°]

अत्तवे[i] ऋ ३, ३५,७, ८, ४३, २९, ७७,८, १०, १६, १२, ७९, ६, ८५, ३४,९२,३, मा १९,७०†, का २१, ४, २०†, मै २,६,१२, १†, मै १,१०,१८†, काठ २१, १४†, शौ १,११, ४. ५,१८,१, १२,२,३७, १४,१,२९, १८,१, ५६,५७, २, ३४, पै २ ५,४,९; १७,१, १७,३३,७, १८,३,८†

अत्तुम्[j] शौ १८,४, ६३

अत्तृ[k]- -त्तारः शौ ६, १४२, ३, -त्तारम् खि ५,७,४,१०

¶अत्त्री[l]- -त्री तै ६, ४, १०, ५, -त्री तै ६, ४, १०, ४, ५, मै १,१०,१३[२], ४,५,१[२], ६,३[२], काठ २७,८[२], २८,१०[२],३६,७[२], क ४५,१[२], -त्रीषु काठ २७,८.

अत्त्वाय[m] मै १,८,५.

१अत्र(<त्त्र)[n]- -त्राणि ऋ १०, ७९, २

२अत्र(<त्त्र)[o]- -त्रम् ऋ ५, ३२, ८, -त्राः शौ ९,१२, १६, १०, १०,२१, पै १६,१०९,१,१३९, १४, -त्रै ऋ १,१२९,८.

अत्रि(<त्त्रि)न्[p]- -त्रिण ऋ १, २१,५, ९४,९, ७, १०४,१, ५, ९, ८६, ४८, काठ २३, ११†, शौ १,७,३, १६,१, ३, २,४,३, ४, १०,२, ६,३२, ३[q], †८,४, १,५, पै १, १०,२, ३, ४,४.३, २५,३, ४, १२, १,९†; †१६, ९, १,४, -†त्रिणन् ऋ १,३६, १४, २०, ८६, १०, ६, १६, २८, ५१,१४, ८, १२,१, १९, १५,९,१०४,⌊६,१०५,६⌋, १०, ३६,४, ११८, १, मा १७, १६, का १८,२,१, तै ४,६, १,५, मै २,१०,२, ४,१३,१, काठ १५, १२, १८,१, ३९, १५, क २८, २, कौ १,२२, ११३, ३९४, २, ९६३, जै १,३, २, १२,७; ४४, ४, ४,६,८,८,६, शौ २०, ६३, ७, -त्रिणाम् शौ १,८,४.

अत्स्यत्[r]- -स्यन् मै २,१,२[s]

१अ॑द्- अग्ध°,अन्त्र°, अहुत°,१आ-ण्ड°, १आम°, ककुम्भ°,१कय°, करम्भ°, १क्रव्य°, पुरुष°,पूरुष°, १मधु°, १यव°,यवस°, १विश्व°, २विष°, ²समसन°, सुहुत°, २सूयवस°, सोम°, हविस्°,

---

[a]) पाभे. अत्ति काठ २०,७ द्र. ।

[b]) सपा. मै ३,८,८ अश्नीयात् इति पाभे ।

[c]) पाभे अत्ति मै २,२,२ द्र ।

[d]) सपा मै ४,३,२ अश्नीयात् इति पाभे. ।

[e]) न, अद्यात् > मै ३,६,७[२] अन्नु(?ना)द्यम् इति पाभे. ।

[f]) सपा. अद्यते<>अद्यते इति पाभे ।

[g]) पाभे. अत्ति काठ २०,१२[२] द्र ।

[h]) सपा. शौ ४,६,३ आवयन् इति पाभे ।

[i]) तुमर्थे तवेन् प्र नित्स्वरश्च (पा ६,१,१९७) ।

[j]) तुमुन् प्र तत्स्वरश्च ।

[k]) कर्तरि तृच् प्र चित्स्वरश्च (पा ६,१,१६३) ।

[l]) स्त्रियां ङीपि उदात्तयण अन्तोदात्तत्वम् (पा ६,१,१७४)

[m]) क्त्वो यगागम (पा ७, १, ४७) । आगमाऽनुदात्तत्वस्य सुप्थत्वात् क्त्व स्वरस्तदवस्थ. द्र ।

[n]) नाप. (अन्न-) । कर्मणि त्रन् प्र (पाउ ४, १६८) । नित्त्वाद् आद्युदात्तत्वम् । स्वरभेदात् (तु नाउ) कर्तृकर्म-विवेकेनाभिधेयव्यवस्था । वृत्तिविशेषविशिष्टताया यथेत-स्नाद्धितं मातुबर्थिकं वृत्तं संभाव्येत तथा अत्रिन्- इत्यत्र टि द्र ।

[o]) नाप (⌊अदनशील-⌋ असुर-) । कर्तरि त्र प्र उसं (पाउ ४,१६७) तत्स्वरश्च (तु वे , वैतु सा अमत्र- इति पाठं मत्वा = अ-मात्र- (⌊परिमाणरहित-⌋ वृत्र- इति ?) ।

[p]) =रक्षस्- । कर्तरि त्रिनिः प्र (पाउ ४, ६८) तत्स्वरश्च । १अत्र- इत्यस्य भावार्थे वृत्ति-विशेषे संभाव्यमाने ततो मातुबर्थिक इनि प्र. स्यात् (तु ?GW) ।

[q]) सपा. आगृ ३,१०,११ शत्रून् इति पाभे ।

[r]) लट शत्रादेश (पा ३,२,१४) तस्य च स्थानिवत्त्वात् स्यतासी लृलुटोः (पा ३,१, ३३) इति स्य प्र. । सतिशिष्टत्वाच्च तत्-स्वर द्र. ।

[s]) सपा तै २,२,६,२ जग्धत्रा इति पाभे ।

उदन्य°, हुत°

अद्- अन्न°, अन्न्य°, १आण्ड°, १गर्भ°, छागत°, पुत्र°, हविस°

१अदुत्[a]- -दन् ऋ १०,३७,११ पै २०,३,२†, -दत् ऋ १०,८,८. पै २,२,३, ९, १०, १, -दन्तम् कौ ३, १,९ पै २०,३८, ९?
[°दत्- अन]

अदन- अन्न°.

अदान[b]- -नम् ऋ ४,१९,९

अद्मन्[c]- -द्म ऋ १,५८,२

अद्म-सद्[d]- -सत् ऋ १, १२४, ४[e]. ८,४४, २९, -सदः ऋ ६, ३०,३, -सदाम् ऋ ७,८३,७

अद्म-सद्य[f]- -द्याय ऋ ८, ४३, १९

†अद्म-सद्वन्[g]- -द्वा ऋ ६,४,४. तै १,३,१४,७

अद्म(नि>)नी- द्र°.

?अद्य [h]

अद्य[i]- अन्न°, हविस°, हुत°.

¶अद्यमान, ना[j]- -नम् मै १, ११,५, -ना मै ४,८,८ -ना ६,४,३,४, काठ २७,८, २८,६, क ४४,६, -नानाम् तै २, ४,९, २, काठ ८,५, क ७,१.

अन्न[k]- -?न्न[l] पै १०, १, ७, -न्नम् ऋ १, १४०, २, २, २४, १२. ३५,५,७ १०,११. १४. ३,४८, ३. ४,२,७,११,१, १२,१. ६, ४,४,५ ४१, ३ ७,९८, २; ८, ४,१२ १०,५९,२, ३१,४, ६९, २ ७१,५.९१,५ ९९, ५. १०७,

[a]) शता प्र. तत्स्वरश्च ।

[b]) शानजन्ते चित-स्वर (पा ६,१,१६३) ।

[c]) नाप. (भोजन-)। कर्मणि मनिन् प्र नित्स्वरश्च (पाउ ४,१४५, पा ६,१,१९७) ।

[d]) नाप. {भोजनार्थम् उपविष्ट- [पुरुप-(तु सा दु [या ४,१७] प्रभृ)]} । उप उप √सद् + कर्तरि क्विप् प्र । था स्वर प्रकृत्या ।

[e]) अर्थ ? =पाचिका-स्त्री- इति या [४,१६] वे प्रभृ., [पक्षे] स्क दु =मक्षिका- इति [तु PG २,१७९]. पूप =गृह- इति कृत्वा =जननी- इति सा. ।

[f]) उपू टि दिशा भावे क्यप् प्र उसं (पा ३,१, १०६ उ)। प्र पित्त्वान्निघाते था स्वर प्रकृत्या (पा ६,२, १३९) ।

[g]) कर्तरि वनिप् प्र । शेषं नापू टि द्र ।

[h]) ऋ २, १३, ९ इत्यत्र आद्य > आ । अद्य इति पपा. भवति । वे सा च तत्रो द्वितीयं पदमिन्द्रपरत्वेन पश्यन्ताव् एतद् = √अद् + कर्मणि यत् प्र इत्येवं चाभिसंदधानाव् 'उपजीव्य-' इति 'पानीय-' (=सेव्य-?) इत्येवं च व्याचक्षाते । अस्मिन् कल्पे यदन्ते आदि-स्वर द्र. (पा ६, १, २१३)। आ √दो >आ-अद्यः इत्याकारकमेकमुपसृष्टमनिहतं च (पा ८,१,६६) क्रियापदमिह भवतीति चाऽर्वाग्भिरुपस्थाप्यमानं कल्पान्तरं द्र. (तु ORN GW. प्रभृ)। प्रथमे कल्पे युक्ता ह्यस्य हुरय शता दश (ऋ ६, ४७,१८) इति मन्त्रवर्णाद् इन्द्ररथस्य च हरिभिस्तद्वहनस्य चाऽऽक्षेप इष्यते । एवं तावत् साकम् इति पदमनुपयुक्त भवति । इन्द्ररथयुक्तानां हरीणां बहुत्वस्य श्रुतिप्रसिद्धस्य सतो गुणविशेषाख्यानार्थं दश शता इति विशेषणस्योपपत्तौ सत्यामपि तेषां हरीणां रथे युक्तानां सतां साक-भावस्य स्वत सिद्धत्वात् तद्विपरीतभावस्य चासंभवात् साकमिति क्रिवि ह्यन्यथासिद्धमिति किमु वक्तव्यम् । अपि चैवमाक्षेपसिद्धया क्रियया प्रथमे वाक्ये परिसमाप्ते सति यद् इति द्वितीये वाक्ये चोपरिष्टादादास्यमाने आ अद्य इति यत पदद्वयी स्वाभाविकात् संबन्धादुद्भ्रश्यमानाऽपि सती स्वतन्त्रवाक्यनिर्वाहार्यमन्तर्गड्डुयितुमिवेष्यते, तत्रैव सुचिरम् । असुलभान्वयप्रतीतेरिति यावत् । एवं द्वितीये वाक्ये यद् इति कालवचनं सत् यद् इन्द्रसामानाधिकरण्येन व्याख्यातं भवति तदपि नितरामुपेक्ष्यमित्यत्र नैव बह्विव वक्तव्यमस्ति । कल्पान्तरे तावत् प्रतिपादं वाक्यपरिसमाप्तौ दृश्यमानायाम् आद्य इति क्रि[p] सदन्वयो भवति । अथ दशशतोपलक्षितबहुसंख्याका दस्यव इन्द्रेण साकं सपदि विनाश्येरन्निति भवत्येव कोऽपि चमत्कारातिरेक । भवन्त्यपि च दस्युसंख्याबहुत्वसंवादिनश्चेन्द्रकर्तृकतद्वधसंवादिनश्च बहवो मन्त्रवर्णा (तु ऋ १, १३३,४,२,१४,६,४,३०,१५;७,९९,५, शौ ६,१०४ १ प्रभृ [तु यस्था. आ √दो(बन्धने) >आद्य इति]) ।

[i]) सोपपदाद् भावे क्यप् प्र उसं. । पित्त्वान्निहते च प्र धास्वर प्रकृत्या भवति (पा ६,२,१३९) ।

[j]) शानचो निघाते (पा ६,१,१८६) यक स्वर ।

[k]) नाप । कर्मणि क्त प्र । निष्ठा च (पा ६,१,२०५) इत्याद्युदात्तत्वमिति प्रायोवाद । या [३, ९] पक्षान्तरे < आ √नम् इति, पाम [५,१,११९] < √अन [प्राणने] इति च ।

[l]) दुष्पठ एतदादिर् मन्त्रार्धः संस्करणान्तरसापेक्ष. द्र. ।

७,११२, ८. ११३, ८,११७,६, १२७,८ खि १,९, १. ३,१०[२], ७, मा १६, ६६. १८.१० १९, ५, ८८; २३, ८[१], का १७, ८, १८. १९,४,३,२१,१,५,३,१९ २५ ३,५[१],¶ते १,३, १४, ७†, ५, २, १, ७, २, २, ३, ३, ४[२],४, २[१], २,१,३, ३[२], ६,१, २[३],४[३],७,५[४],९,१,२,२,५,१,५, ६,६,२[१a],७,२,३, ३, ६, २,७, ४.५,१,६[२],७,३[२]; १०, ३, ६, १,२,३,३,५,५,६,३[२],४, ३,३, ५,१$,५,७, २[२], ४,१,२,५‡[b], ३,१३,२†,५, ११, २$, ७,४, २$,५,१,२,२[२],३,३[१]‡[b], ५,५, ९,४[२],२, २, १, ३, ७, ५,५[२], ८,६,७, ९,२[२], ३,१०,३,३,३, २[४]-४[५],४,१[४],२[३], ३[६], ५[४], ६, ७,४,२,२,४,१[३],४, ५[१], ५, २, ६, ३[२]; ४, ५[२c], ६[२], ७, २[१], ८,२[२],$,३[२],९, २[४],१०,४,११, २[१], ५, ६,३[४], १०, ५,७,६,२, २[२],३[४],५[१],६[४],३, २[२], १०, २, ३,७,२,२,४, २, ९, ४[२], १०, २[१],३[५], ६,१,९, ६, १०, २,२, ४,५, ३,५,४, ४,४,२,६,४,५; ५, ३[१]; ७, १, ९,१[२], २, १०, २[१], ३, ३, २, ५, ३, ७, ४;९,

१[३], १२, १$, ४, ३, ६,४,३, २०,१[२]$,५,८,४, १५,२, ¶मै १,५,१४[५],६,५[३],८[२],९[२],११[३d], ७,३[२],८, ८, ९, ७[१], १०,११, ११, ५[१], ७ ९, २,१, ३,११, ३,७[४],९[२], ४, १[३a], ५, ७, ७, २‡[b];९,९$,११,४$, १३,१†, ३,१,१[२d],२[४],३,२, २[१],४[३],५[३], ६[२],८[३],९[२d], १०[४], ३, ६[३], ४, १[४], २[२], ३,७, ६,७[५],९[३],७,६, ८, ९[४], ९, ३[२f],४[२g], १०,७[२], $११,७,१०,१२, १९[२]$, ४,२, १[२], ६[१], १३[२], ५४[२], ९,१०$, ११,१ †[h], काठ ६,५, ७,३[२], ६,११[३], ८,२[६],४[२], ६[४], ७;८[२], ११, १२, ९,१[२], १५[४], १०,३, ५, ६, ८, १२,५[४], ७[२], १०[२e], ११[२], १३, १२[२], १४, ५[१], ६, १०, १६,२‡[b], १७, १६, १८, ९, १९, १[२], ३[२], १०[४i], १२, २०,१,३[५],४, ५[१], ६[j], ७, ९[२], १२[१],१३[८], २१, १[११k], ३[२],४[२], ७[१], ८[४]; १०, ११[३], १२, २२, २, ४, ७[२], २३, २, ५; ६[६],८, २४,२; ५, २५, १, २[२], १०[२], २६, ५[१], २९,२[१], ३०,५, ३१, १२, ३४, ५, ३५. ३, ३६,२, ६, ३७,१[२],१८, ३८, २, १२,

४३,२, ४४,९[२]; ¶क $५,२[२], ५, $६,१[६], ७[५], ९[२], ७,२[४],३, ४,७,८,८,४[२], $२७,६, $२८, ९, २९,८[२], ३०.१[२]$,८[४], ३१, २,३,५[५],६[४], ७[२], ८, ९, ११[२], १४[१], १५[२], १६[४k], १८[२],१९[२], ३५,१[२],८; ३७,३, ६, ३८,५[२], ४०,३[२],४१,३[२], ४५,३[२], ४७, ११,४८,४†, कौ †२, ३३२, १२१४,३,१,९[२], जै ३, २८,४, शौ ३, २७,३[l], ४,३०,४†, ५, १८,४,७, ६, ६३,१[m], ७१,१, ३[२], ११६, १, ७, १०६,१, ८, २,१९,७,१२, ९,७, ७-९,१०, २,२७, ५, ४५,८, २२, १०,८, ११,७,२५, १२,१,३,४,४२,६, ४, १३,५,१,६,१, १५,७,४,५, ८,२,१४, २, ४, ६,८,१०,१२, १४, १६, १८, २०, २२, २४, १९,७,४, २०, ८७, २†, पै १, ६३,१,२,२८,१, २[२],४, ३,११, ५[n], २३,१, ५,२८,२, ४,७,६, २२,२०, ८,१५,१३,९, १७,४, ६,२०,९,२२,९, २२[१],१०,११, ८, १२,३,१४, १६,४,९, ४८, १,५९,१०, १०२,९, १०७, ८, ११३,१-३, १३२,७, १४१,४, १५५,४, १७,१,५,४,११,

a) त्रिद्विषाणशो., अन्नम् > सपा. मै २,१,२ काठ १०,३ अनन्तम् इति पाभे.।

b) सपा ऋ २,१०,४ मा ११,२३ प्रमृ माश ६,३,३,१९ अन्नैः इति पाभे ।

c) सपा. मै ३,४,४ ?अमुम् इति, काठ २१,१२ असुम् इति पाभे.।

d) पाभे. अग्निः काठ १८,१९ द्र.।

e) सकृत् अन्नमावयत् > सपा. तै २,५,१,१,२ काठ १२,१० अन्नादनम् इति, अन्यत्र अन्नम् ···आवयत> तै २,५,१,१ अन्नादनम् इति पाभे.।

f) सकृत् सपा काठ २६,५ क ३१,२ अन्ने इति पाभे.।

g) =सपा आपश्रौ ७,२८,२ माश्रौ १,८,६,२२। शौ १९,५५,२ अन्नस्य इति पाभे ।

h) सपा. पै २०,३६,१ अस्मभ्यम् इति पाभे ।

i) सकृत् अन्नं क्रियते>सपा मै ३,१,९ अन्नकुरणम् इति पाभे । j) पाभे. अत्ति काठ २०,६ द्र.।

k) पाभे अत्ति काठ २१,१ द्र.।

l) सपा पै ३,२४,३ मित्रः इति पाभे.।

m) सपा. पै १९,११,४ माश ७,२,१,१५ पितुम् इति पाभे.। n) सपा. शौ ३,२६,५ ओषधीः इति पाभे.।

१९,३५,८, ५५,२; २०,१४,१, २६,३, ३५,५, ३६,१[a]; -न्नम् ऽ-न्नम् शौ १०,६,५,३३; पै १६, ४२५, ४५, ३, -न्नस्य खि २, ६,१,१०; मा ३, ४३; ११,८३, ३४, ५८; ३९, ४, का ३,४,७; १२,७,१८; ३३,२,२१; ३९,२, २, तै ¶२, १,३, ३, ६,२[१], ४, २,३,१, ५ २,२,१, ४,८, ३¶, मै २, ¶५,४[b],७,९,२[c]; १०,१, ¶३, १,१,३;२,४;५, ४,१[*],३, ९, ४; ४,१४, १६, काठ ५,१[e], ७,११, १४,६[१]; १६,१०, १९, १[d], १२, २१, ११[२], ३२,१, क २५,१;२९,८¶[d], ३१,२, शौ ५, २८, ३; ७, ६२, ५; १५,८,३, १९, ३१, ८; ५५, ५[e], पै २, ५९, १, ३,२६,५, ५, १५, १, २८,५; १०,५,८; २०,४१,९; -¶न्नस्यऽ-न्नस्य तै ५, २, ५, ५[२]; ४,९, २[२]; ६, ३,२[२]; मै १, ११,८; ३,२,५,४,३, काठ १४, ८;२०, ३, २१, १२; क ३१,५; -†न्ना ऋ १,६१,७, १२२,१३, १२७,४; ३, ३६,८;४, ७,१०; ११;५,८,५, ७,३,४,४,२; १०, ९१, ७; मै ४, ११, ४, काठ ७, १६; कौ २, ३३३, जै ३,२८,५; शौ २०, ३५, ७, -न्नात् मा २, २५; १९,७५; का २,६,४, २१, ५,२, मै १, १०, ११¶; ३, ८, ९¶,११,६; काठ ३६,६;३८,१; पै २,२८,३, -न्नानाम्[c] मा १६, १८; का १७, २,२; तै ४, ५,२, १; काठ १७,१२, क २७,२, शौ १८, ४, ५४; -न्नानि तै ७, ३, १४,१; काठ ८,२,३५,१५,३७, १[२]; ४३,४, क ६,७¶, शौ १९, ३१,४, पै १०, ५, ४, -न्नाय तै १, ७,९,२, मै १, ११,३,८, २, ११, ६, ¶३, १,३; ६,९; काठ १४,१, शौ १२,३,५७[f]; -न्ने ऋ १०, २९,४, का २, ६,९; मै २, ३,१; ३,८,९¶, काठ ७,१४,८, २, ११,२[२g]; ११; २०,५; २५, १०[२], २६,५[२h]; ¶क ६,७;३१, ७, ४०,२[२], ४१,२[२h]; शौ १०, ५, ४४[i], १२,१,४[j], २०, ७६, ४†, पै ८,१०,२,१६,१३२,१०; -न्नेन ऋ १०,९०,२[k]; मा ३१, २†[k]; का ३५,१,२†[k]; ¶तै ४, $४, ५,१,८,१; ५,४,४,४; ६, २,५,४, ७,३, ९, १; मै १, ६, ९¶, २, ८, १४; ३, ३, ६[१]¶; काठ १४, ६; २९, २; ३९, ३; ११; क ४५, ३¶; कौ ३, ४, ६†[k], जै २, ३, ९†[k]; शौ १०, ६, २३; १२, १, २२; पै १३, १४,४; १६,४४,५; १७, ३,३; -न्नेषु ऋ २, २३, १६, मा १६, ६२, का १७, ८, १६, तै ४,५, ११,१; मै २, ९,९; काठ १७, १६; क २७, ६; -†न्नैः ऋ २, १०, ४[l]; ३५, १२, ३, ५०,१, १०,१,४;५,४; २८, ११; २९, ३, ५, मा ११, २३[l]; का १२, २, १२[l]; शौ २०, ७६, ३; ५. [°न्न-, १उक्षन्°, कृत°, घृत°, २तक°, तद्°, दग्ध°, दीक्षित°, ?२द्रु°, पीवस्°, बहु°, २वशा°, १विश्व°, वृषभ°, सर्पिस्°].

अन्न-करण[m]- -णः पै १६, ११३,६[n]; -णम् ¶मै १, ६, ११; ३,१,९[o].

अन्न-काम[p]- -¶मः खि ५, ३, २$; तै २,१,३,३,६,१,२,४,७, ५;९,२;२, ७,२,५,४,११,२, मै १,९,७,२,५,४,७, ३,४, ७, ४, ३,३,४,९; काठ १०,८; १३,७, १२, २१, ४, २५, २; क ३१, १९, ३८,५; -¶मस्य तै २,५,

[a]) सपा. मै ४,११,१ ²आयुत् इति (तु तत्रत्यं टि.) पामे.।

[b]) सपा. काठ १३,७ अन्नाद्यस्य इति पामे.।

[c]) सपा. अन्नस्य<>अन्नानाम् इति पामे.।

[d]) अन्नस्याऽर्कस्य>सपा. मै ३,१,१ अन्नाद्यस्य इति पामे.। [e]) पामे. अन्नम् मै ३,९,४ द्र.।

[f]) सपा. पै १७,४१,७ मित्राय इति पामे।

[g]) अन्ने इति शोधः (तु सपा. मै २,२,७)।

[h]) पामे. अन्नम् मै ३,९,३ द्र.।

[i]) सपा. पै १,६३,३ अह्ने इति पामे.।

[j]) वैतु. मूको. अन्ये इत्यपि; तदर्थम् १अन्य-> न्ये? टि. द्र.। सपा. पै १७,१,३ विभे.।

[k]) पामे. सस्थ. अतिरोहति द्र.।

[l]) पामे अन्नम् तै ४,१,२,५ द्र.।

[m]) नाप. (दक्षिणाग्नि-, भ्राष्ट्र-)। उस. उप. √कृ + करणेऽधिकरणे वा ल्युट् प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,१, १९३,२,१३९)।

[n]) यो अन्नकरणः > शौ ९,७,१३ यस्मिन् पचन्ति इति पामे.।

[o]) पामे. अन्नम् काठ १९,१० द्र.।

[p]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)। यद्वा उस. उप. √कम् >कामि + णः प्र. पूप. प्रकृतिस्वरत्वं च (पावा ६,२,१)।

१०,३, ५,१,९,४, ६, ४, ३,२; काठ ८, १२, १९, १०, २०,४, क ७,७, ३०,८, ३१,६, -माय ऋ १०,११७,३.

√अन्न-काम्य[a]

अन्न-काम्य[b]- -म्या[c] पै ९, २२,२२.

अन्न-तेजस्[d]- -जा शौ १०,५, ३४[e], पै १६,१३१,१०[f].

¶अन्न-धान[g]- -नात् तै ७, १, १,५.

अन्न-प[h]- -प पै १९,२५,८.

अन्न-पति[i]- -तये का ३,२, ५, तै २,२,४,२¶; मै २,१, १०¶, काठ १०, ६¶, शौ १९, ५५, ५, पै २०, ४१, ९, -त ¶तै २, २,४,२[२]; ५,२, २, १, ¶मै २, १, १०[२], काठ ५, १[२],१०, ६[२],३२,१, शौ १३,३,७, पै १, ५०,३, १९, ३५, ८, -]]तिम तै २,२, ४, २[२], मै २, १, १०, कठ १०, ६[२], -०ते[j] मा ११, ८३, ३४, ५८; का १२,७,१८, ३३,२,२१, तै ४, २, ३,१, ५, २,२,१, मै २, १०, १, ४,१४, १६, काठ १६, १०, १९, १२, क २५,१, ३१,२

अन्नपत्य[k]- -त्याय[l] मै १, ६,१,२, काठ ७, १३[२] ८, ६[२]. क ६,४,७,२[२]

अन्न-भाग[m]- -ग शौ३,३०,६, पै ५, १९, ६, -गम् शौ १२, १,२९, पै ५, ३१, २, १७, ३, १०

अन्न-मय- -येन खि ३, १५, ७[n]

अन्न-योग- -गै पै १६, १२७, ३.

अन्न-वत्[o]- -वत् काठ ४०,५[p], पै १,९६,३, -¶वत्ते ते २, २, ४,१, मै २, १, १०, काठ १०, ६, -¶वन्तम् तै २, २, ४,१[२],

---

[a]) पाप्र. काम्यच्च (पा ३,१,९) इति सुबन्तादिच्छायां नाधा. अन्तोदात्तः। अथवा कण्ड्वादीनामाकृतिगणत्वात् काम- इत्येतत् तत्रान्तर्भाव्य यक् प्र. स्यात् (पा ३,१, २७)। ननु धात्वधिकारे प्राति. प्र नेष्टो भवतीति चेत् तर्हि नायमनैकान्तिकोऽभ्युपायो यथोभयथा संभवे धा. यक् प्र भवति प्राति. च न भवतीति मतं भवति। मनस्-, नमस्- प्रभृ सन्ति हि तावदपराण्यपि कतिपयानि प्राति. येभ्यो यक् प्र. विहितो भवति। अथापि सुख-, दुःख- प्रभृ. च यत् पाधा. चु. पाठ-मात्राद् धा. इति ग्रहीतुमिष्येरंस्तदपि सन्मूलमिव न भवेत्। तादृशानामपि धातुत्वेन जिघृक्ष्यमाणानां वस्तुतो मूलतो धात्वन्तरजत्वे सति कृतां प्राति. सतामेवाऽणिजन्तानाम् अधातुतया व्यवहारलाभस्य सुवचतरत्वादिति यावत्। एवं च यका प्र लक्ष्यसिद्धौ संभवन्त्यां काम्यच प्र. कल्पनाऽप्यन्यथासिद्धायतामिति दिक्।

[b]) अ प्रत्ययात् (पा ३, ३, १०२) इति स्त्रीत्वविवक्षायाम् अ-प्रत्ययान्ततो टाप् प्र. (पा ४,१,४)। काम्यचः पक्षे च अ-प्रत्यय-स्वरेण प्राति. स्वरो भवति यक् पक्षे च षस. समासस्वरः (पा ६,१,२२३) भवतीति विशेषोऽप्यवश्यमवधेयः।

[c]) छान्दसं तृ१ द्र. (तु. मूको.)। प्रकृते च अन्नकाम्योद° इत्येवं सुपठमिति दिक्।

[d]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)।

[e]) सपा. पै १६,१३१,९ पुरुषतेजाः इति पाभे.।

[f]) सपा शौ १०,५,३५ पुरुषतेजाः इति पाभे.।

[g]) उस. उप ल्युडन्ते कृत्स्वर प्रकृत्या (पा ६,१, १९३,२,१३९)। [h]) विप.। उप <√पा (रक्षणे)।

[i]) षस पूप. स्वर प्रकृत्या (पा ६, २, १८)।

[j]) =सपा माश ६, ६,४,७ तैब्रा ३, ११, ४,१, ९,९ प्राउ १,१,४ काश्रौ १६,६,८ आपश्रौ ६,१३,५,१६,११, ३, १९,१३,५ बौश्रौ १०,१६ १३, १९,५.४ माश्रौ ६,१४,६ माश्रौ १, ६, १, ५२, ६,१,४,२१, २,४,१९ आगृ १,१६,५ शागृ १,२७,७ मागृ १,२०,२ आपम २, १५,१५। ता १, ८, ७ अन्नपति इति, कौसू १०६, ७ आशये इति पाभे।

[k]) भावे ब्राह्मणादेराकृतिगणत्वात् ष्यञि ञित्स्वरो वृद्धयभावश्च (पा ५,१,१२४, ६,१,१९७)।

[l]) =सपा. आश्रौ ३,१२,२३ आपश्रौ ५, ११, ६, ९, ९,१ कौसू ७०,६। मा ३,५ का ३, १, ५ तै १,५,३,१ अन्नाद्याय इति पाभे.।

[m]) षस. समासान्त स्वर (पा ६,१,२२३)।

[n]) अ° इति स्वरः? यनि. शोध (तु गो-मय- प्रभृ)। सपा. मंब्रा १, ३, ८ गोगृ २, ३, २१ द्राग २, ४, १० अन्नपाशेन इति पाभे.।

[o]) मतुप्. पित्वान्निपाते स्वरेऽविशेषः।

[p]) अन्नवद् धेहि>सपा आपश्रौ १६, ३४, ४ हिश्रौ ११,८,१५ ?अन्नमध्येहि (तु. BC.) इति पाभे. (यत्र अन्नवद् धेहि इति शोधः [तु. सपा. वैश्रौ १८,१९:३६])।

मै २, १, १०; काठ १०, ६[१]; -वान् ऋ १०, ११७, २, ¶तै २,२,४,१[१], ३,४ ३, ३[११], ¶मै १,९,७,२,१, १०[२], ¶काठ ४, १४, ९,१५, १०, ६[१], शौ १८, ४,२१

¶अन्नवती- -ती तै ५, ३, ४,६, काठ २१,१; क ३१,१६, -तीभि. मै ३,३,६, -तीभ्याम् मै ३,१,४

अन्न-विद्[a]- -विद् शौ६,११६, १, पै १६,४९,७

[2]अन्न-सि(त>)ता[b]- -ता पै ७,६,८

अन्ना(न्न-अ)द्[c]- -¶द् तै १, $६,२,३[d];४[e], ११,५[2d],६[e],७, २,३, ४, २,१,३,३, ६,२[२], ४, ७,५, ९,१,२,२,४,१[१], ५,४,७, ३,३,६,१, २, ६,६,५, ३,२,९, ६,४,३,३[२], ४,४,८,१$, ५,३, ४,६, ७, ५,४,२, ६,२,२,४,२; ७, १, ९,१, ३,८,१[२], मै १,४, १५[१], ६,९[२],११[१], २, १,१०[2f], ११; ३,१,९[२]; २, १; ४[f]; ६[g]; ८, १०[h], ४, २, काठ ६, २,१०, ६[१], १३,१२,२१, १,११, ३२, १[२], ३९,११, क ४,१;३१, १६, शौ १३, ३,७$, $पै ९, २१,१, ५,७, -दम् मा ३,५, का ३,१, ५, ¶तै १,५,३,१$, ८,५;७,६, ५, २,२, ४,१[२], मै १,६, १,२, ५¶, २,१,१०¶, काठ ७,१३[१]; ८, ६[१]; १०, ६[२], क ६, ४, ७, २[२], शौ १५, १४, १, ३, १३, १५, १७, २१, २३, -दा तै ¶७, ३ ८, १, ९, १ , २, ४, ७,३, मै ४, २,८; -दान् मै ४, २,८, -दाय का ३, २,५, तै २, २,४, १¶, मै २, १,१०¶, काठ १०, ६¶; शौ १९, ५५, ५, पै २०,४१,९, -दे काठ ३०,५, -देन शौ१५,१४,२,४,१४,१६; १८,२०,२२,२४.

अन्नादी[i]- -¶दी काठ ८, १२, क ७, ७; -दी शौ १५, १४, ५, ११; -दीभिः शौ १५ १४,६;१२;-दीम् शौ१५,१४,७, ९; -द्या शौ १५, १४, ८, १०.

अन्ना(न्न-अ)दन[j]- -नम्[k] तै २,५,१,१,२; काठ १२,१०.

¶अन्ना(न्न-अ)द्य[l]- -द्यम् तै १, ५, ४,१, २; ६,११,६; २,१,९, १[१]; २,५,३, ३,६ १, २,५,१०, ३;६,१,२, ६,५, ३,४,३,३; ८, ५;६[४], ५,४,४,५, $८,१,२[३];९, २, ३,६,३,३, ६,१,९, ६; १०, २, २,४,५; ४,४,२, ६,४, ५[२], ७, १,८,२[१], ३,२,१, ५,३; ७, ४,४,३,१, २, ६,४,३,५,८,४[३] ९,३,१०,१[२], मै १,६,३;५,९[२], ११, ८,४[२]; ९,७, १०,६, १२, ११,८[१]; ९; २,१,२[2m],११[२],४, १[2n],८[३],५,४,७[१], ३,१,९,२,२, ५[१]; ३,१[२],२[१]; ४,१[२],२, ३[१],७, ८[१],१०;६,७[10],४,१,११,३,३[m], ४,२,९[१], ६,९, ७,३, काठ ५,१, ६,२,४,१०,३[m],८[m],१२,१०?[n], १३,७, १४,६[२], ८[१], ९,१९,१०, २०,५, २१, ७, ११[४], १२, २५,

a) उस. क्विबन्ते कृत्स्वर प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

b) विप (शाला-)। तृस.। उप <? √सि वा √सो वा, यद्वा -चिता- (<√चि) इति पाठ संभाव्येत।

c) उस उप. अच् प्र. थाथादि-स्वरश्च (पा ३,१, १३४, ६,२,१४४)। स्त्रिया ङीबर्थम् उप. नदट्- भषट्- प्रमृ. उसं. (तु अथर्-वी-)। अथवा नदट्- प्रमृ. अच्-प्रत्ययान्तत्वे सति टकारानुबन्धसापेक्षा सन्तोऽपि ट-प्रत्ययेनैव निष्पन्ना. द्र.। एवं हि लाघव स्यात्। एस्थि अपि श्वपच्- प्रमृ स्त्रिया ङीप्टाबन्यतरप्रत्ययवतां पर्यायेणोभावपि अच च टं च प्र अपेक्षमाणानामुभयतोमुखी काऽपि विलक्षणा गतिरिति भूयोऽपि प्रस्तावितत्रिषयविभागलक्षणविमर्श सावकाशः द्र.।

d) =सपा. आपश्रौ ४, ९, १३ माश्रौ १, ४,२,३। आपश्रौ ४,९ ११ माश्रौ १,४,२,१ चक्षुष्मान् इति पाभे।

e) सपा. माश्रौ १,४,२,६ वीर्यवान् इति पाभे.।

f) पाभे अत्ति काठ २०,३ द्र।

g) पाभे. अत्ति काठ २०, ६ द्र.।

h) पाभे अत्ति काठ २१,१ द्र.।

i) स्त्रिया ङीपि उदात्तनिवृत्तिस्वर (पा ४ १,१५,६,१, १६१)।

j) =त्रिशीर्ष्ण. शिरोविशेष-। उस. करणे ल्युडन्ते उप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,१,१९३, २,१३९)।

k) पाभे. अन्नम् मै २,४,१ द्र.।

l) भाप. वा नाप (अन्न-) वा। व्यु. कृते √अद् > २अद्य- टि. द्र। यत् तै १, ५, ३, १ इत्यत्र भा एतत् प्राति. भाव एव यति सिसाधयिषेत्, तदपि समानलक्ष्यत्वादनवद्यं द्र। उभयथाऽपि च सामर्थ्यविशिष्ट इह भावोऽभीष्ट इति विवेक।

m) सपा. तैब्रा १,७,१,१ अन्नम् इति पाभे.।

n) पाठः? अना(न्-आ)द्यम् इति शोध.।

o) शोध. अद्यात् काठ २३,६ द्र.।

२;२८,६;२९,२, ३२, १[२];३४, १०; ३६,१;६; क ४,१;३; ३०, ८; ३१,७; ३८,५; ४४,६,४५, ३; $शौ १२,६,४;१३,५,१,६, १; १५, ७,४; ५;८,२; $पै ९, २०,९; १६, ४८,१; १४१, ४; –घस्य तै १,५,४,२, २,५,७,२; ११,७, ७,१,१०,४[२],२,१,३,२, २[२];३,२[२];५, ५: ३,८,२,९,३; ४,३,४,६,५,३;७,२;३;५,८,३; मै १, १०,१२[२];११,७;८[२];९;२, १,२;४,८[२]; ३,१,२[२a], ४;३,१; ६,४,१[२]; ३[२];६,९; ४,३,२;३[२]; काठ १०,३;६;८; १३,७[२b];१४, ८;१०; २१,११; १२; २३,५[२]; ३४,५;३६,६; $शौ १५, ८,३; पै १९, ५३, ७-९; ५४, ६-९; –घात् तै १,६,६,१$, ५,४,४, ४; ९, २; काठ २१, ७; १२, –घाय $मा ३,५[c],६३, २०,३; $का ३,१,५[c]; २१,७,२; तै$१, ५,३,१[c], ७,९,२;२, १,९,१; मै ३,११,८$; ४,३,८; ४,६;६,९, काठ ७,१३[1d],८,४,६[5d]; ९,१५, २१,७;२९,२, ३७,१[२]; ३८,४; क ६,४$[d],९; ७,२[२]$[d], ४५,३, –घे तै २,२,७,३; ३.३,५,५;५, २,३,७,३,३,३; ४,६,४;६,१०, ३; ७,३,३,१;२;५,१५,२; काठ २०,१, ४;१३[२]; २१,१०, २३, ८, २४,२;५; ३६,२; क ३१,३; ३,६, ३७,३;६, –घेन तै २,६, ६,४,७,२;६,६,४,५; मै १,११; ८[२]; काठ १४,८[२], $शौ १३,८, ४–६;९,१,२;५.

अ(न्न>)न्ना-वृ॒ध्[e]– -धम् ऋ १०,१,४.

√अ॒न्निय > अ॒न्निय॑त्[f]– -यते ऋ ४,२,७

आ॒द(क>)का[g]– -काम् तै ५, ७, ११,१; काठ ५३,१.

आ॒दन[h]– -ने ऋ ६,५९,३.

आदयित्नु॒[i]– -त्नु खि १, ९,१.

आदिन्– केवल°.

आदिनी– १आम°, पुरुष°.

१¶आद्य,द्या॑[j]– -द्य. मै ३,१०,३[k], –द्यम् तै २, २,५, १,६; मै १, ६,५, शौ ८,२,१९$; पै १६,४,

[a]) सकृत् पाभे. अन्नस्य काठ १९,१ द्र. ।

[b]) पाभे. अ॒न्नस्य मै २,५,४ द्र. ।

[c]) पाभे. अ॒न्नपत्याय द्र. ।

[d]) सपा. कौसू ७०,६ अन्नादाय इति पाभे. ।

[e]) विप. (अग्नि-) । उस. उप. कर्तरि क्विबन्ते कृत्स्वर. प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) । पूप. सांदी द्र. ।

[f]) आत्मेच्छायाम् उसं. क्यचि प्र. नाधा. नित्स्वरश्च [पा ६, १, १९७ (वैतु. सा. क्यजन्तमाह तच्चिन्त्यं तथात्वे चित्स्वरेणाऽन्तोदात्तापत्तेः वा. विभक्तिस्वरापत्तेश्च [तु अघायुत्- > -य॒तः, -य॒ते प्रभृ.] । अतो नित् प्र. उसं. एवेति दिक् [तु. ORN.,WG १०६७A च])] । पाप्र. क्यचि च (पा ७, ४, ३३) इत्यवर्णस्य यो दीर्घ ईकार आदिश्यते तं क्यनि अप्यतिदिश्य छान्दसो ह्रस्व' द्र. । यद्वा ह्रस्वेकारादेशस्यैव मूल्त. सत' अकृत्सार्वधातुकयोः (पा ७, ४,२५) इति सर्वत्रान्यत्रेकारादेशस्थलेषु चारितार्थ्यमाप्नुवानो-ऽपि दीर्घ इहाऽचरितार्थः द्र. । आदेशाभावस्थलेषु चापि क्वचिद् दीर्घो न भवति (तु. मित्र-य॒ु-, सुम्न-य॒ु-, √रघु॒य॒, √गातु॒य प्रभृ.) । तस्मात् अकृत्सार्वधातुकयोः (पा ७,४,२५) इत्यत उपरिष्टाच् छन्दसि बहुलम् इति च ई घ्राध्मोः (पा ७, ४, ३१) इत्यत्र ई घ्राध्मोः इति च क्यचि च (पा ७, ४, ३३) इत्यत उपरि पुनः छन्दसि बहुलम् इति च पठ्येत । तेन वेदे क्ये परतः क्वचिद् अकारस्य स्थान इकारादेशो भवति, क्वचिच्च न भवति, क्वचिद् अजन्ताङ्गस्य दीर्घो भवति क्वचिच्च न भवतीत्युभयमपि लाघवात् सिध्येत् ।

[g]) ण्वुल् > अक: प्र. लित्स्वरश्च (पा ६,१,१९३) । प्रत्यय-स्थकात् पूर्वस्याऽकारस्येत्त्वाभाव. उसं. (पावा ७,३,४५) ।

[h]) ण्यन्ताद् अधिकरणे ल्युट् प्र लित्-स्वरश्च (पा ६,१, १९३)। कर्मणीति वें सा आहतु. । अत्र प्रयोज्यकर्तृत्वसमर्प-णस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वाद् ण्यन्तात् प्र. उत्पत्ति. द्र (तु पपा.,वैतु.GW MW प्रभृ. अ॒द्न- [=अन्न-] इति पाठम् आति-ष्ठमानाश्चिन्त्या स्यु)। आद्यते यस्मिन्नति कृत्वाऽश्वकर्तृकाऽ-दनक्रियाधिकरणात्मके पात्रविशेषे वृत्तिः द्र. [तु स्क.]। यथा तस्मिन् पात्रेऽश्वौ सहप्रवेशितमुखौ भवत एवमिन्द्राग्नी देवौ सुते सोमपात्रे भवत इत्याद्यर्थविस्तर' पुनः वैश. विशेषेण उपादेय (तु. स्वा॒दन- ऋ ५, ७,६ यत्र सा. अपलक्षण-मेव कर्तरि प्र. पश्यति चमत्कारविशेषकरं करणार्थं च न पश्यति) । कर्त्रर्थे (यु >)अन-प्रत्ययान्ता' प्रायेणाऽन्तो-दात्ता भवन्तीत्यपि सुस्मरं द्र. ।

[i]) ण्यन्तात् इत्नुच् प्र. चित्स्वरश्च (तु. पाउ ३, २९; पा ६,१,१६३,४,५५) ।

[j]) ण्यत् प्र तित्स्वरश्च (पा ३,१,१२४, ६,१,१८५) ।

[k]) ना[न-आ]द्यः इति मूको. ना॒[न॒ आ]द्य॒: इति च मुपा भवति । उभयथाऽपि स्वरो दुरुपपद' द्र. ।

९$; -द्या तै ६,४,१०,५; -द्या· तै ३,४,३,७, ६,४,१०.४,५,७, १,१,५, मै १,५,१०; ११, १०, १३[२],२,३, २, ३,७,१;४,५,१[२]; ६,३[२], काठ २७ ८[२]; २८,१०[२], ३६,७[२], क ४५, १[२], -द्यान् मै १,५,११, -द्यासु काठ २७, ८ [°द्य- अन्°].

अद् पै १९,३२,१६.

अँद् , *अद्- √अद् द्र.

अ दक्षिण[a]- -¶णः मै २, ४, ५[२]; काठ १२,३; -णम् काठ ३७, १२¶,-णा. काठ ३७,१२¶, पै ५, ६,६, -णासः ऋ १०, ६१, १०; -णेन मै १. ४, १३[२]¶.

अ दक्षिणीय[b]- -यः मै ४. ८, २¶.

¶अ दक्षिण्य[c]- -ण्यम् तै १,५,१,२

१अदत्- √अद् द्र

२अ-दत्[d]- -दते ऋ १, १८९, ५, -दन् ऋ १०,७९,६.

अ-दत्त,त्ता[e]- -त्तः[f] शौ ५, ११, ९; १०; -त्तम् पै ८, १, १०, १०, ६,४,९; -त्ता शौ १२,४,१३

अ-दत्त्वा[e] शौ १२,४, १९; २३; ४५; पै १७,१७,८,१८,३,२०,५

?अदत्रया[g] ऋ ५,४९,३.

अ-ददत्[e]- -दत शौ १२,४,२०,२१, २६;३४; पै १७,१७, १०; १८, ६,१९,४, -दते मै १,१०,२.

अ-दद्विस्[e]- -दुष शौ १२, ४, ४८, पै १७, २०,८, -दुषे शौ १२,४,३९, पै १७,१९,९

‡अददिष्ट[h] कौ १,१३१, जै १, १४, ७

अदन- √अद् द्र

अ-दन्तक[i]- -कः तै २, ६,८, ५¶, -काय तै ७, ५, १२, १; काठ ४५,३

?अदन् तिद् पै २०, ७,५

¶अ-दन्दशूक[e]- -का. तै ६, १,१०, ४

अ-दब्ध,ब्धा[e]- -ब्धः ऋ १,२४,१३, ७६,२,८९,५,१२८,१; २,९,६; २७,१३,४,४, ३;५,१९,४,६,७, ७, ७,३६,२, ८,५९,३, ७८,६; ९,७७,५,८५,३;९७,१९;१०७, २; १०, १२८ ६[j], खि १ ६,३; ४,९,५; मा ४,१५, १३, ११†; २५,१८†, का ४ ५,७,१४. १, ११†, २७, ११,५† †तै १.२, १४,१, $६,२,४, ११,६; २ १, ११,४, ४,३,१३,२, ६,१,५,७, १४,३[j], मै १ २,३,२,७ १५†; ३,१६,४[k], ४,१०, ५†;११.४[l]; १४,१४[m], काठ५ १,१६,१५†, २१, १३†, २२, १४, ३२, १,४०,१०†, क २५,६†, †कौ २,६६४, जै ३,५५ ५†, शौ ६, ५३,२,१७, १,१२, पै १८,३१, ७; १९, ८,२; -†ब्धम् ऋ ४, ५०,२, ६,५१,१, १०,८७,२४, खि ६,३,२; शौ २०,८८,२, पै १६,८,८; -†ब्धस्य ऋ ७,६६, ६, ८,४४ २०, १०,७५,९, काठ ४०, १४, कौ २, ७०३, जै ३, ४६,९, -ब्धा ऋ ३, ५४, १६, १०, ७५, ७, -†ब्धाः ऋ १, १७३,१, २,२७,९, ३,१,६; ४, २,१२, ७,६०,⌊(२,२८,३) ५⌋,

[a]) विप, (असुर-, नवग्व-, यज्ञ प्रभृ.)। बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)। उप ३दुक्षिणा- द्र ।

[b]) तस. अन्तोदात्त. (पा ६,२,१५५)।

[c]) अर्हार्थे यति प्र. अन्तोदात्त. (पा ६,२,१५६)।

[d]) बस. अन्तोदात्त (पा ६, २, १७२)। उप. पाप्र. दन्त- इत्यस्य दतृ>त् आदेशः (पा ५,४,१४२)। प्र१ उगिदचाम् (पा ७,१,७०) इति नुमागमः द्र ।

[e]) तस. नञ्-स्वरः ।

[f]) सपा पै ८,१,९,१० °त्तम् इति, RW. आद° इति शोध·? W. तत्त्वम् इति शोधः ⌊तु टि⌋।

[g]) अर्थ ? अदत्र-या इति पपा । जिह्वार्थे अदु(त्र>)त्रा (<√अद् + अत्र· प्र.)>तृ१ इति वें. सा ; ⌊पक्षे⌋ सा. वार्याणि इत्यनेन सामानाधिकरण्याऽऽपादकं याच् (पा ७, १,३९) इति सुप् प्र. आह (=अदत्राणि अन्नानि इत्यर्थ·)। GW. प्रभृ. नञ् पूर्वम् (√दा ⌊दाने⌋>) दत्र- ⌊यद्र.⌋ इति प्राति. इत्यातिष्ठमाना या इति तृतीयार्थक· प्र. प्रयोगतश्च क्रिवि इति । आ√दद् (प्रदाने) > भाप आ-दत्र-> इच्छार्थे √आदत्रय> (भाप) *आदत्रया- >(तृ१) *आदत्रयया > नैप्र. आदत्रया > यनि (=प्रदानेच्छया) इति तु मतं भवति ।

[h]) सपा ऋ८,४५,२६ अदेदिष्ट इति पाभे । तत्रत्यं टि द्र ।

[i]) बस. समासान्त. कप् प्र (पा ५, ४, १५४)। स्वरार्थम् अ-चर्मक- इत्यत्र टि. द्र ।

[j]) सपा काठ ४०,१० शौ५,३,२ पै ५,४,२ त्रिवृत इति पाभे. ।

[k]) सपा तै४ ४,१२,१ आश्रौ४,१२,२ अदाभ्य· इति पाभे

[l]) =सपा ऐब्रा ७,८ आश्रौ ३, १२, ४ । तैब्रा २,४, १ ११ शाश्रौ ३ ५,९ आपश्रौ ९,४,१७ शागृ २,१३,५ अदाभ्यः इति पाभे. । [m]) °ब्धाः इति पाठ.? यनिः शोध (तु. सस्थ. टि. ?उपक्षयन्ति)।

८,१८,२; १०१,६; ९,९७,५७; मै ४ १२,१. काठ ३१, १२¶; -०ब्धा॰ ऋ २,२८ ⌊३ (७,६०, ५)⌋; -ब्धान् ऋ ६,५१,४, ९. -ब्धानि ऋ १, २४, ⌊१०, ३, ५४,१८⌋. -ब्धास ऋ १,८९, १,२,२७,३, ६,६७,५, ८, ६७, १३, मा ३,१८, २५, १४†, का ३,३,९, २७,११,१†; तै १ १, १०,२, ३,५, ६, १; काठ २६, ११†, -ब्धे ऋ ४, ५५, ३, -ब्धेन मा १, ३०; का १, १०, २, तै १, १, १०, ३; मै १,१, ११, काठ १, ६, १०; ३१, ५; क १,६, १०, ४७,५, शौ १७, १, १२, पै १८, ३१, ७, -†ब्धेभिः ऋ १,९५,९,⌊१४३, ८,६,८,७⌋, ६,७१,३, मा ३३, ६९,८४, का ३२, ५, १५, ६, १५; तै १, ४, २४,१. मै १,३, २७, काठ ४, १०, क ३, ८, शौ १७,१,९$, पै ८, १४, ९, -ब्धैः ऋ ६, ४८, १०, कौ २, ९७४; पै १८,३१,४.

अदब्ध-क्षत्र- -त्रम् काठ २२,१४

अदब्ध-चक्षुस्[a]- -क्षुः शौ १३,२, ४४, पै १८,२५,४

अदब्ध-धीति[a]- -तीन् ऋ ६,५१,३

†अदब्ध-व्रत-प्रमति[b]- -तिः ऋ २, ९, १; मा ११, ३६, का १२, ३,९; तै ३,५, ११,२, ४.१,३, ३; मै २,७,३, काठ १६,३

अदब्धा(ब्ध-आ)यु[a]- -०यो मा २, २०, का २, ५,१, तै १,१,१३, ३, काठ १, १२; ३१, १२, क १,१२,४७,११

अदब्धा(ब्ध-अ)सु[a]- -सु शौ ५, १,१, पै ६, २,१

अ-दुभ[c]- -भा ऋ ५,८६,५

अ-दभायु[d]- -यु पै ५, २,७

अ-दभ्र[e]- -भ्रम् ऋ ८,४७,६

†अ-दय[f]- -य [g] ऋ १०, १०३,७, मा १७,३९, का १८, ४,७,काठ १८, ५, क २८, ५, कौ २, १२०५

अदुस्[h]-

अदुस्- -द ऋ १, १०५,३;१८७, ७, ६, ५६, ३, ८, १०,१,२६, १७, ९, ६५, २२; १०, ७२, ६, १२०, ३[i], १५५, ३, १८६, ३, खि २, १४, ९, ५, १४, १, खिसा १५, ९[j], मा २६,१[४],२, का २८, १, १[४], ३, तै ४, २, ८, ३†, ५, २, ३, ३[२]¶, ६, १, २, ¶६, १,६,४, ११, ५, २, १, ३; ¶मै १, ३, २६$, ४, १[२]$[k], ६, ३, ५, १०[२]; ८, १; १०, ५, ८; ९, ११, ९[१], २, १,२, ५, ५, १३, १$, ३,१,२, ३,४; ६,७[२]; ७, ७-९; ८,३; ५[२],७[२],९,१, ४,२, २, ६,४,९; १०; ५,३,७,१-४, ८,२,६; काठ ५,३; ७,१२[l], ८, १०, ११,४; १०, १४, ९, १६, १५, २३, १०, २४, ६, २५,५, ६; २६,२,९, ३५,२०, ३९.२; ४०, ८, ¶क ७, ६, २५, ६$; ३७, १, ७[m], ३९, २ ; ४, ४०, ५[m], ४१, ७ ; ४८,१८$,

---

[a]) बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)।

[b]) विप (अग्नि-)। समासस्वरौ नापू दिशा द्र। समानाधिकरण बस इति सा GW, ⌊पक्षे⌋ MW, तथा वा व्यधिकरणो वेति वें. MW।

[c]) विप (इन्द्राग्नि-)। बस उप आद्युदात्तम् उसं (पा ६,२,११६)।

[d]) तस । उप. <√दभाय। सपा शौ ४, १, ७ न दुभायत् इति पाभे ।

[e]) तस. नञ्-स्वर । उप. यद्र ।

[f]) विप (इन्द्र-)। बस. अन्तोदात्त. (पा ६,२,१७२)। उप. दया-(<√दय्)।

[g]) सपा. तै ४,६,४,२ शौ १९, १३,७ अदाय॰ इति, मै २, १०, ४ आदायुः इति पाभे.। अ-दायु- इत्यत्रत्यं टि च द्र.।

[h]) सना व्यु.? अ+दुस्-(<√दस्+कर्मणि क्विप् प्र) इतीव व्युत्पादयन् शक. स्वरतश्चिन्त्य । आद्योऽकार उत्तरस्य मौलिकस्य दकारध्वनिर्विशिष्टस्य सना. गुण-विशेषाऽऽधायकम् आगममात्रं भवतीति भाषाविज्ञानच-णानां दृष्टिरत्र भवति (तु WW १,९८)।

[i]) =सपा. ऐआ १, ३,४, ५,१,६ । तै ३,५,१०,१ अत इति पाभे.।

[j]) सपा. मा १३,८ का १४,१,८ पै १९,२२,२ अमी इति पाभे (तु वैप ३)।

[k]) =सपा आपश्रौ १३, १६, १०। वैश्रौ १६,२०·८ इष्टम् इति पाभे.।

[l]) सपा आपश्रौ ५,९,११। माश्रौ १,५,२,१२ अत इति पाभे ।

[m]) अप्रासम् अदः> सपा मै ३, ९,७, १०,१ काठ २४,६, २६,२ अप्रासम् अमुत्र इति पाभे ।

†कौ २, ५१३, ८३५[a], ११९२; †जै ३, ४०,९, ४,५,७[a], ३०,४, शौ २,३,१, ३,७,३, १३,१, ४, २,४, १९,४; ५,२,३[a], ६,१८, ३; १०,९, ५, ११,१०, ३३[१], १२,१,५५[b], १९,५२,४[c], २०, १०,७†[a], १२८, १२, पै ३, २, ३, ४, १, ५, २५, ४, †६, १, ३, ८, ७, १६,७, १२, ३,१५, १३, १, १५, १४, ३,१६, १५, २३,८, १६,१३६, ६, १७,६, ३, १९,५,४[d],५[d], ६[d], ४६,९†, २०, २५,८, २६, १, ४३,१,२; -द् -द् शौ १६, ७,९

अमी- -मी ऋ १, २४, ६, १०; १०५, ५, ९, १०, १२७, ८, १४१,१३,४,१८,११; मा १३, ८[e],१७,४७, का१४,१,८[e], १८, ४,१५, ¶तै ३, २,११,३†; ३, ७, १, ६, १, ५, ४, मै १,१०, ८¶, २, २, १¶, २,६; ७,१५; ४,७,३¶,१२,५†, काठ ७,१२, १०,१२, †कौ १,३६८, †जै १, ३८,९. शौ ३,८,५; २९,१, ५, ८ ५, २१,८; ६, ९४,१, १०३, ३, ७, ८५,४, ८, ८, १०, २४, ९, १५, १८‡[f], १३, २,१३, पै १, १०२ १, ५,६,८, २६,८,७, १८, ६, १६, २९, १०, १८, १२,८[g], २१,७; १९, १८,१०; २२,२[e],२०,२४,९, -०मी[h] मा ९, ४०, १०,१८, -मीभ्य शौ ८,८,२४; -मीषाम् ऋ ६,७५, १६[i],१०,१०३,१२, खि ३,२१, १, †मा १७, ४४, ४५[i], †का १८, ४,१२,१३[i], मै २,५ ९¶, †कौ २, १२११, १२१३, शौ †३ २,५, १९,८[i], ८,८,१९[i], ११, ११, २०[i], १२,१९[i], १२ २,५५,१९,५२,४; पै १,३०,४, ५६, ४, ३,५,५†; १६, ३०,९, १७,३५,४

अमु[j]- -मुना मा २६, १, का २८, १,२, तै ६, ४,१०, २¶[k], ¶मै १, ८,९; २,१,२, ४,५,४; काठ २६,४¶, पै १३,६ ८‡[l], -मुम् ऋ १,७,६,८, १२,३०, खि ३, १०,१,२, मा ९,३८; ३१,२२, का ११,१,४, ३,२, ६,२, ३५, २,६; ¶तै १,५,४,४,९,४[२],$६, २,४, ६,१, ११,६, ७,६, २$, २, १,४,१, ८,१, १०,३, ३,१, ३$; २,३, ५,३; १२, २, ५,७, २, ३,३,६,१, ५,१,३,४, ४,६, १, १$, ५,२,१,७; ९ ५$; ४, ४,१, ६,५,३,८,३[२], ६,१,५,५, ४,५,६, ५ ११,१, ६,१,१, ७, १,५,३, २,१ ४, ४,२, ३,४,२, १० ३, ¶मै १, ५,५,६, १३[१०], ८,१, ६,९[२], $,१०, १९[२], ११, ७[२]–९[२]; २,१,२,२,१ $, ५ $, ७[२],१३, ३,१[५]$, ५,११, ६,६, ३,१,४$, ४,४[m],६,७, ५,१,६, १०, ७,८,८,४[२], ९,१[२];३[२], ४, ३,४, ४,८, ६,२$; ३ $, ६$, ८,७,२,६, ७,९[२],$, ८,१०, ९, १[३]$, काठ१,१२[n],५, १,६,१[२], ३[२],७,८, १५; ८,८,९[३], १२,९,

a) पामे. अदु ऋ १०,१२०,३ द्र. ।

b) पाभ अद. काठ ७,१२ द्र. । c) सपा पै १,३०,४ ?कामद.(शोधार्थं यस्था. टि द्र) इति पाभे. ।

d) सपा. शौ ६,२५,१-३ इतः इति पाभे ।

e) पाभे. अदः खिग्रा १५,९ द्र. ।

f) सपा. ऋ १,१६४,३९ इमे इति पाभे ।

g) सपा. शौ १४,२,५९ इमे इति पाभे. ।

h) = सपा माश ५, ३,३,१२,४,२,३, ९,४,३,१६ । का ११,३,३,६,३ काश ७, २, ३, १२; ३, २,३ आपश्रौ १८,१२,७ कुरवः इति, तै १,८,१०,२, १२,२ तैब्रा १, ७,४,२,६,७ आपश्रौ १८, १२,७, १४,१० भरता. इति मै २,६,९,४,४,३ काठ १५,७ जनते इति, आपश्रौ १८, १२,७ जनताः इति कुरुपञ्चालाः इति च, काश ७,२, ३,१२;३,२,३ पञ्चालाः इति पाभे. ।

i) सपा. तै ४, ६,४,५ तैब्रा ३,७,६, २२ आपश्रौ ३, १४,३ एषाम् इति पाभे. ।

j) अ- [<इदम्- वा, एतद्- वा] > अम् (द्वि१)+ उ (अपरं सना) इतीव समस्तं सना. स्यादित्युत्प्रेक्षते WW १,१८७ । अनयैव दिशा नापूपू अवान्तरयोः प्रति. अपि कश्चिदतिप्राचीन सार्वनामिक. समास उतो- भयत्र अ (<नञ्)+म (=अस्मदर्थं मौलिकं सना)+(बल- विशेषाऽऽधायकमात्रः) उ (इति नि) इत्यपि विमृश्यम् (तु. WW १,१८८) ।

k) सपा. तैब्रा १,१, १,५ आपश्रौ १२,२२,२ । मै १, ३,१२, ४,६,३ काठ ४,४;२७,८ तेन इति पाभे ।

l) सपा. ऋ १,३२,८ अमुया इति पाभे. ।

m) असुम् इति शोध (तु. काठ २१,१२ सपा. तै ५, ४,६,५ अन्नम् इति पाभे. च) ।

n) असुम् इति पाटः? यनि. शोधः (तु. सपा. काठ२१, ११ [तु. क १,१२ संस्कर्तुः टि.]) ।

३[२],११,३, ४[२], ६[२],१२[२], १४, २, ७, ८[२], १०[२]; १९,९,२०,८, २१,२[२], ६,७; २२,३,६, १३[४]; २३,१, ८ ९,२६,१;२[६], ६;२७, ५[२], २८, १०; २९, ७, ८, ३१, ११, ३२,१,३३,८, ३४,६;१८, ३६, १३, १५, ३७, १३[२], ४०, ९; ¶क १, १२$, ३, १२, ४, २ ; ६, ५, ७, ३[२], ५[२], ७,८,६; ३१, १०$, १७[२], २१, ३४,१, ३६, ५, ६, ४०,४,५[२], ४१,४, ४२,५[२]$, ४५,१,८,४७,११$, †कौ २, ६५१, ९७१, शौ २, १२,४, ३,३,१‡[a], ५,८,७,२२, १२[b], ६,७५,१, १३५, २[c]; ३[d], ८, ६,१२, ९,११, १३, १०,५, ४४, १६, ८, २[२]; ५[२]-२९[२]; ३१[२], २०,७०,१२†, पै १,४३, २; ५०, ४, ५९, ३;६३,३; २, ५, ४; ३७, ५; ६४, १ , ७४, १‡[a], ८५, १; ४, २०, ६; ५, १७, ३; २५, ७, २७, २, ७, १८, ५, ९, १६, ३८, ३[e],७७, ३[२], ८०, ३; १३२, १०; १७, १४,१०,२१,२-९,२२,१-११, १३, १४ ; १८, ३, १०, १९, ९,८[f],१५,७;३०,१३,-मुष्मात् ऋ ४, २६, ६ ; तै २, ३, १, ४; ५; ७, ३,११, १; मै १,१०, १७¶; ३,३,५; ४, ८,८¶, काठ ७,९,८,४[२]; २४,१, ६, ८,१०[२]; २६,६,३६,१२,४३,१; ¶क ६, ९, ३७,२, ७, ३८,१,३[२]; ४१, ४, शौ १२, ८, ११; पै ५, २६, २[g], १६, १४४, १०, २०, ५२, १३, -मुष्मिन् मा १७, २, का २,३,८, १८, १,३, ¶त १, ५, ४,४, ६,३,३$, ७, ३,४[४]$, २, ५, ८,१, २; ६, २, ४,३,४,६,४, ३,३,८,४, ५[२],४, ४, ११,४$, ५,२, १,६, ७, ५, ३,५,२, ६,३,७,२; ४,१,२,२, ४,४,१, ८,१;९,४[२]; ११,१[२]$, ५,१, ५[२], २, ३; ४,३[२]; ४,८, ३[२]; ६, ६, ३ ; ९, २, ७, २, २; ३,४. १०,२; ६,१,१,१,८, ५, १०,५[२], २,३,५[२]; ३,१, २, ४,२,५, ५,९,२; ६,८,३; ७,१, ६, ४; ३, ४, १[२]; ५, १, २[२], १०,१, ४,११,१; ¶मै १,५,५, ६,१२,७,५$, १०,१७[२]; २,५, ११; ८,१४$, ३,१,५,१०[२], २, ६;७, ३,१[२], ४$; ४,१, ६, २, ७, ७,१०, ८,७;९; ९,४, ४,१, ८[२],११,१३, २,१,३,१,४,१०[२], ८,२[२], १०; काठ ८,८;१३[२],९, ३[२], १२; १४,६, २१,२;४[२],६, ११[२], १२; २२, १३; २३, ९; २४, ६, २६, १, २७, १; २, २८,४[२], २९,२, ३०,५; ७,९[२], ३१,६[२],१०,३३,५, ३४,८,३६, ११;१२, ¶क ७,३; ८,१[२]; ६[२]; ३१,१७; १९[२], ३६,६; ३७,७, ४०,४, ४२,१; २;४४,४[२],४५, ३; ४७,६,१०; शौ ११,६,१८; १२,१०,११; पं २,४,५;९,२१, ८, ११, ५,४; ८, १६, २२, ८, १४६,७, -मुष्मिन् पै १७,२५, १, २०, १३,६,५०,२, -मुष्मै ऋ ५,४४,४, मा १०, २[२], ३[५], ४[१०], का ११,२,२[२],३[१५], तै १, ५,६,४; ८,५, ६,६,३, ७,६,५, ८, ११,१; ¶६, १,८,५, ४,२, ५, ७,५, १३,१. मै १,१,५, ६, २,१५-१७,५,१०¶, २ ३,४[६], ५; ६,७[२], ३,३,४¶, ८,१०¶, ९, ६, १०,१[२], ¶[२], ४,८, ८¶, काठ ३,५,६, ७,७, ११,७,२१, ४, २४,३[२]; १०,२५, १०,२६, ५; ८, ३१, ३, ४,७, ३६,१५[४], ४५,९[२]; ¶क $२,१२,१३,३१, १९, ३७, ४[२]; ३८, ३, ४०,३, ४१,३, ६$, $४७, ३,४, शौ ७,११८,१, १६, ६, ७,११, पै २०,७,५-७,१६,१, -मुष्य ऋ १, १६४, १०, ८,३४, १-१५; मा ९, ४०; १०, १८, २०, का ११, १,४; ३,२; ६,२, तै ३,४, ८, ६, ६, ४, ५,६; मै १, ४,२, ७[२]¶; ¶८,२, ५; ६,२,१,२¶, ९;२,१, ¶५, १०,११[२], ६,१[२], १२[२]; ¶३, २,१, ३,४,३,५$, ६,१; ७,७, १०,१[२], ४,३, १[२]; ४, ६[२], ५,५[२], ६, ३, ७; ६[२]¶, ¶८, २,३,५,१०; काठ ८,२[2h], ११,६,१५,१[२];८[२], २१,७;३०, ५, ३२,५, ३४, १८, ३७, १३; १४; †कौ १, ३४८, २,११५७, ११५८, ११५९; †ज १,३६,७;

[a]) आमुं नय इति मत्रः पाठस्य स्थाने सपा. ऋ ६, ११,४ मै ४, १४,१५ आयुं, न, युम् इति पाभे ।

[b]) गच्छामुम् > सपा पै५,२१,३; १३,१,११ नश्येतः इति पाभे. । [c]) सपा. पै ५,३३,८ पिबम् इति विभे. ।

[d]) सपा. पै ५,३३, ९ गिरम् इति पाभे. ।

[e]) सपा. शौ १०,१,३१ अमून् इति पाभे. ।

[f]) सपा. शौ ७, ५२,१ अद्य इति पाभ. ।

[g]) अमुष्यात् इति संस्करणान्तरसाक्षेः मुपा. नितरां भ्रष्टः । अमुष्मात् (लोकात्) इति शोधः सुलभः द्र. ।

[h]) पाठः? अमुष्याः इति शोधः (तु. क ६,७) ।

शौ ६,१३०,३, १३५,१-३, ९, ९,१०†, पं ३, २९, ३, ३७, १, ५,९,८, ३३, ७-९, ७,१८, ४, १०,१०, ८, ५, १६, ६६,१०†, १७, २१, १, २६, १-२१, १९, २६, १५, २०, २८, ३, ६१,१, -मुष्या· का ११, ३,२, ६,२,¶तं ३,२,९,६, ५,२,३,३, ¶ मैं १,६,३[२], २, ४,५, ६,६, ९$, ३,२,३, $४,४,३, ६,२[१], ३[१],७,९, काठ ११,६,११[२],१४, २, ८, १५,७. २१,६[१], २७,५[२], २८,१, २९, ८, ३४, १८, ३६, १५[४], ४०, ९, ¶क ६, ७, ३१, २१, ४२,५[१]$, शौ ६,१३८,४; ५, ८,८,१६, १०, ५,३६, ४४, १६, ७,८,८,२, ५-२९,३१, पं १,६३,३,६८,५, २,३७,५,१०, १०, ४, ५, १६, ३०, ७, ७७, ३, १३२, १०, १७, २१, १-९, २२, १-११, १३, १४, २५,१, ८,२६,१-२१,१९,३९, १०,२०,५०,२, -०मुष्या[a] शौ ४,१६, ९, -मुष्याम् ¶तै ५,२, ३.३,४,७,३, ७,१,४,३; मै १, १०,१८[२]¶, २,६,६¶,९[b],३,३, ५, ४, ४, ३, ६, २, ३,६, काठ ११, ६¶, १५,७[h], २१, ९[२]¶, २७,५, क ४२,५; -मुष्यै मा ९, ४०; १०,१८, तै २,३,१,४; ५, मे ४,१,११¶, काठ३१,१३[२]¶

अमु-तस्( )[c] ऋ १, १७९, ४, ९,८१,२,१०,८५,२५[२], १५५, ४, खि ४, ३, १, मा ३, ६०, का ३, ८, ५; तै ३, ३,६,७[१]¶, ५,५,३, ४,७, १४,४; ¶५,१, १, ४, ४,७,३; ७, ५,७, ४¶, ¶मै १. ५, ५[३]; ११, ८, ४,६; १०, १२, २,१,८; ४,८; ५,७, ३, ३,४[२]; ७,३;९; १०,१[२]; ४, ३,७; ५,५,६,३, ९;७,३[१];१४, १७$, काठ १२, १३, १३, ७; २१,६; ९;२५,५; १०[१],२६,५; २७, १; २९, ७[२], ३०, ४, ३३, २[२], ७,८, ३४, ५; ४०, १०, ¶क ३१, २१; ३९, २, ४०, ३[१], ४१, ३, ४२,१; ४६, ७; शौ १,२०,३; ५,३,११, ८, ३, ७, १२०,१; ८, ९,६; ११, १२, ९, १४, १४, १, १७†; १८[२]†; १८, ३,३८; पै ७,१८, ३; १६, १८, ६; १८, २, ७†; ८[२]†; १९, १६, ७, ३८, १६; ४१,११, २०,१७,७.

¶अमुतः-प्रदान[d]- -नम् तै ३, २, ९,७, -नात् मै १, १०, ६, काठ ९, ३[e]; १२; २६, ६; ३६,१, क ८, ९[f], ४१,४.

अमु-त्र[g] मा १७,२; का २, ३, ८, १८,१,३, तै १, ६,३,३;७, ३,४,४,४,११,४, ५,४,२,४¶; ६,६,१,४¶मै १,४,७[१];८,२,८, १४$; ३, ३, ४,४,३;७,८[२];९, १;७[h], ८;१०,१[२h]; २-४;४,२, ९,७,२;८, २[१], ¶काठ २२,६[२]; २४, ६[h]; २६, २[h], २७,१;३२ ६, ¶क ३४,१[२]; ४२,१, शौ ८, १,१८, ९,३,१०; १३,१, ३९; पै १६,२,७; ३९,१०; १८,१८, ९.

अमुत्र-भूय[i]- -यात् मा २७,९, का २९, १, ९, तै ४,१,

---

[a]) आमन्त्रिते पराङ्गवन्निघातः (पा २, १, २, ८,१, १९)।

[b]) सपा तै १,८,१२,२ अस्याम् इति पाभे.।

[c]) पञ्चम्यर्थे तसिलन्ते लित्स्वर· (पा ६,१,१९३)।

[d]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)। तस. पूप. प्रकृतिस्वरम् उसं. (पावा ६, २, २ [तु भा]) इति तु न वक्तव्यं बस इत्येव च वक्तव्यम्। अन्यथा हि पञ्चम्यर्थप्रत्ययान्तस्य पूप. कारकत्वाऽभ्युपगमात् गतिकारक-(पा ६, २, १३९) इति कृत्-स्वर स्यात्। यथा चात्र पूप कारकतया गृह्येताव्ययतया च न गृह्येतेति तथा अमुत्र-भूय- इत्यत्रत्यं टि द्र। यदपीह भा. सार्वविभक्तिकं तासम् प्र अ-लितमाह, तदपि नोपादेयम्। तथात्वे हि अमु-त इत्येवं प्र स्वर आपद्येत (तु. तत्र इतुःप्रदानम् इति)। तस्माल् लिदेव प्र. इह सुवच इति दिक्।

[e]) इह SIM पूप. च उप च पृथक् पदे इत्यातिष्ठते। तत्र, उभयाभिनिर्वृत्तस्य संपिण्डितार्थस्य हेतुत्वेन श्रावणे श्रुतिस्वारस्यप्रतीते (तु. नापू. मै. स्थ.)।

[f]) -प्रजानात् इति मूको. अत्र भवतीति नापू काट. स्थ संटि संकेतितं भवति।

[g]) सप्तम्यर्थे त्रलन्ते लित्-स्वरः (पा ६,१,१९३)।

[h]) पाभे अद· क ३७,७ द्र।

[i]) तस. उप. भावे क्यप् प्र (पा ३,१,१०७) तस्य च पित्त्वान्निघाते धास्व.। त्रलन्तस्य पूप सत्यप्यव्ययत्वे कारकार्थीयत्वात् कारकवदुपचार·। तेन च कारकोत्तरकृत्-स्वर· प्रकृत्या भवतीति सूपपदं द्र. (पा ६,२,१३९)। अन्यथा हि साधारणः समासस्वरः (पा ६,१,२२३) स्यादित्यभिसंधिः।

३१; ९,११३,८; खि ५,१५,२; †मा ६,२४; २९,५७; का ६,६, ३†; ¶तै २, ४, १०,३[२]; ४,६, ६, ७†, ५,३, ९,१, ¶मै २,४, ८[२],३,२,३; १६,३†, ¶काठ ७, ८, ११,१०;४६,१†, शौ १,४, २†, १७,१; २७,१; ६,६७,१, ९,४,६; ११,११,१८,१२,२०[२]; २०,१२९,७; पै १, ४७,३;१६, २४, ६, १९, ४, १५; ६,१३;
-मून् खि३,३,८[२][a], शौ ५,८,८, ६, २९, १, ८८,२,८,८,३[२],४; ८-११;२४, १०, १, ६. ३१[b], ११,१,१०; पै २.१६,१,९,२५, १४, १६, २९, ३; ४[२], ८-१०, ३०, १, ३५, ६, ९१,१, १९, ४२,११, २०, ४८,७, ६१,१०,
-मूम ऋ ८,५१,८, १०,१२५, ७; ¶तै ३,२, ९,७, ५,३,७,४, ३,११,१; ६,८,५, ८,६, मै २. १,८¶, शौ ४,३०,७†;६,९,३, १२६, ३, १३९,३, ७,११८,°, ८, ८,२,१४,१५, १७;१८,११, १२,१३, १९,५३,५, पै २,९०, ४, ३, २५, १, १२, २,५,१५, १२,१; १६,३०,४,६; ८,१०२, ३, १५३,१, १७, १०,७[c],२२, १२, २०, १६ १, २९,४, ६१, ११

असौ[d]- -सौ ऋ १, १०५, १६, १९१,९;५,१७,३; ८,९१,२,६; १०, १३२, ४,१४६, १; १५९, १; खि ३,२१,१; ४ ८,५,५,१, ४, मा ७,३,९,३८, १०,२०‡[e], १६,६, ७, १७, ४७; ३५,२२; ४०, १७[२]; का ७,१,३, १७,१, ६ ७,१८,४.१५, ३५,४,५,२१; ४०, १,१६[२]; ¶तै १,७, ६,३, ८,१२,२$; २,१,२,४, ४,१,८, १[२], २,९,७, १०,१;३,२,२,४, १[२],२,६,२,४,१०,२, ५,२,५[२], ५,५, ७,२, ६,९ ७; ३,१,७,२, २, ९,६; ७, ३,८,६,४ ५,$१, २,३; ५,१,४,३;५,८;८,६;१०, ३, २,५,४; ७,३,४; ३,३,५,७, ४, १०,३[२], ४,६,६; ७,३, १२, २, ५, ४, १[२], ६,८,३;५[२],१०, २; ७, १, ३;४,२, ५,२, ५, ६, ६, १,६,१; ३,११,३, ४, १०, २; ५,४,१[२];११,१; ६,४,४,७, १,१,६, ४,३; २,१,२, ४,२,३; ४,२, ७,२;३,५,२, ३, ६,२,७, ३[२],९,२;३,१०,१[२],५[२];४,१,१, २; २,४,४,२,३; ११,१; ५,१, ३, २०,१$, ¶मै १,१,३[२]$,५, ५[३],७,९, ११[२],६,३,६,८,१०[२], ८,१, ६, १०,१६,११,७; २,१, २[२], २,७[४],३,३[२], ६, ९, ४,५[२], ८[२], ५,४;७,९[२], १०[२],११,$६, ९,१२[२]; ९,२[२]$, ३,१,१,३,६, २,६[२], ८;९; ३,३;४[२]; ५;८[२],$, ६,१; ९$; ७,७,८,३, ९,१, ३, १०,४; ११,८$; ४,१,३, ५,८, ११[२], १२; १३[२]; २,१;२,३,२ ४, ३$; ४¶,६[२]; ७, ५,३,५[२]. ६, ३[२], ६; ८; ७, ३[२]; ९$,८, २; ५, ८, १०[२], ९, १०, १९, काठ ६, ३ , ४[२], ७, ४[४]; ६, १४, ८, ४[७], ८[२], ९ १५; १०, १, ५; ८[२], ९, ११,४[२], ५,७[२], १०, १२, ८, ६, ७,१० १३, ७, ८, १२[२], १४, ७, १५, ७, ८[२]; १७, ११[२], १८, १९,१९, २; ४, ५; २०, ५[२]; ६[२], १३[२], २१, ५, ८; ९; २२, ८, १३[२], २३, ५; ८; २४, ६; ९, २६, १, ४, २७, १, ८ ; २८, २[२]; १०[२], २९, ७[२]; ३०, ३,४,५[२], ३१, २ ; ६[२] ; ९, १०, १३[४], ३२, २[२], ३३, ३, ८, ३४, ८, ९, ३६, १०, १५[४], ३७, १०, ११, १३, ४३, १[५]; ४५, १७, ¶क ४, २; ३[२]; ५,३[४], ६,४$, ९[१], ७, ३[२], २७, १[२]$, २९, ७, ८; ३०, २, ३, ३१, ७[२], ८[२], २०; ३४, १, ३५, २, ५, ३६,२$, ३७,७, ३८,२, ४०, ४, ४१,२, ४२, १$; ४४,२[२]; ४५,१[२], ८[२], ४६, ६; ७, ४७, २,६,९; १०; †कौ २, १२१०,

[a]) अमून् इति शोध (तु. ऋ ८,५१,८)।

[b]) पाभे. अमुम् पै १६,३८,३ द्र.।

[c]) सपा शौ १० ७,३५ इमे इति पाभे ।

[d]) पाप्र. एतदेवान्तरं प्राति <*अदौ<अदस्-, तत प्र१ सुलोपश्च (पा ७,२,१०६;१०७) । अर्वाच्या दृष्ट्या तु त्रिवृदिदं प्राति. अदस्- इत्येतत्-समानतन्त्रम् अन्तत्तन्त्रं च द्र.। तद् यथा । अ-स-औ इत्येते त्रयोऽत्रांऽशा भवन्ति। अ इत्यागममात्रमादौ भवति । औ इति अथो प्रमृ. उपलभ्यमानस्य उ इत्येतस्य वृद्धमिव रूपम् अन्ते भवति । मध्यस्थं च स इति वास्तविकं सना भवति त(<तद्-) इत्येतत्पर्यायभूतमिवेति (तु. WW १,८८;१८८,२,५०९)। यद्वा प्रथमोऽवयवोऽपि अ-(<इदम्-) इत्येतत् सना. एव स्यादथान्ते च मूलतः समस्तस्य सत. सना. द्वित्वसूचनः औ प्र. इति ।

[e]) सपा. ऋ १०,१२१,१० विशिष्टः पाभे.।

१२१४; शौ १,२६.१,२; २९, ५†;२, १४,३, ३,२, ६, ४,२, ३; ४; १६, ३, ५,८,३; ७;६, १३०, १, २[२], ३[२]; ४; १३१, १; २, ७ ७३,१, २, ११, १२, ११; १२,३, २०, १३,१, २३; १५, १०,७; १५,४,५, १८,२[२]; १६,८,२, ५, २९; ३१;१८,४, ३६; पै १, १०, ३[a]; ११, ४; १०६, १, †२, ३५,१, ४१,१, ३,५, ६; ४, १९, १[२]–६[२]‡[b], †२६,२;६; †५,३,१, २, १२, १, ७,२,७†, १८, ३, ८,२०, १,९,२५,१६; १४, २,९, १६,

४३, ९ ; १७ ३७, १० , १८, १२,७[c]; १७, ३, २५,९, १९, १,७; २, ११, २७, १;२; २९, ८, ३७, १३, ३८, ३, ५३,७, २०, ३७, ८, ४९, २[२],३,५२, १३, ५८,६, ६०, ९; ६१, ८, –०सौ[d] मा ३८, २[३], का ३८, १,२२[३], तै २,४,९, ३¶, मै १, ४,२,४,९,७[३], काठ ११, १०[२]; –०सौ मा ९, २०, ३५,६, का ३,९, ६, काठ ७,२, क ५, २, शौ ४, १६, ९, ५, ६, ५-७, १८, ४, ३३, पै ६, ११,७ ९ असकौ[e,f] मा २३, २२, २३,

का २५,६,२;३; मै ३,१३,१. ?असौसूक्ता पै १७,१२,४

अ-दस्त[g]– -स्तम् तै ४,२, ५,५‡[h], मै ४,१,३[२],¶, काठ १,३, ३१, २[२]¶, ३८, १४‡[h], क १, ३, ४७, २[२], ¶; –¶स्ता काठ २७,५, क ४२,५

अ-दाति[i]– -तिम् पै १६, ४२,४

१अदान– √अद् द्र

२अ-दान[j]– -नम् पै १९, ३९, १२, -नाय शौ १२, ४, ५१, पै १७, २०,११

¶अ-दानीय[k]– -याय मै ४,२,८[२].

अ-दान्य[l]– -न्यान् शौ २,३५, ३[m].

---

[a]) सपा. शौ १,१६,१ स इति पाभे ।

[b]) सपा ऋ १,१९१,११ विशिष्ट. पाभे ।

[c]) सपा शौ १४,२,६० इयम् इति पाभे ।

[d]) इह संबोध्यव्यक्तिविशेषनामस्थानीयत्वाद् आमन्त्रितवदुपचारे षाष्ठिक आद्युदात्तः (पा ६,१ १९८) ।

[e]) प्रागिवीयः अकच् प्र. चित्स्वरश्च (पा ५,३ ७१, ६,१,१६३) । असौ इत्यत्र टि. द्र. ।

[f]) =सपा. माश १३,२,९,६, ५,२,४ । तै ७,४,१९,३ तैब्रा ३,९,७,३ इयम् इति पाभे. ।

[g]) तस. नञ्-स्वरः । उप. <√दस् ।

[h]) सपा. ऋ १०,१०१,५ विशिष्ट पाभे ।

[i]) तस. उप <√दा<दो । नितरां संस्करणाऽन्तराऽपेक्ष इह मुपा द्र. । आदौ तावद् हिरण्यशृङ्ग->-ङ्गो इति हिरण्यस्रज्->-स्रग् इत्येवं शोध्य· (तु. शौ १०, ६,४) । ननु शाखाभेदादुभयत्र प्रातिस्विक स्वतन्त्रः पाठो यथोपलब्धि समादरणीय इति । ओमिति । तत् कथमिति यमु मूको. न समादरणीय इति । मूको. अन्यथालिङ्गत्वादिति । कथमिति । उच्यते । तत्र हि हिरण्यशृङ्ग्यं मणिः इति पाठे °शृङ्ग° इत्युत्तरवर्त्तिन्या ओकारमात्राया अभावो लिङ्गं भवति यथा मूलत· स्रगयम् इत्येवं सतः °*स्रगयं>°शृङ्ग्यम् इत्येवं वर्णविकारः समजनीति । प्रकरणाच्चैतत् स्पष्टं भवति यथाऽत्र °स्रज्- इत्येव मौलिकं प्राति. भवति नापरमिति । तथाहि । खादिरफालकृतस्य मणे. अनुसूत्रं हिरण्यशकलेनाऽनुगमनं कृत्वा बन्धनं प्रकृतं भवति (तु. पै. तत्र २,६,७; शौ १०,६,२, ६ प्रभृ. कौसू३,२) तद् हिरण्यानुसूत्रण-क्रियामादाय हिरण्यस्रक्त्वयोपचारे स्वाभाविकश्चमत्कारो भवति हिरण्यशृङ्गतयोवर्णने च न काप्युपपत्तिरुपलभ्यते । एवं शब्दसंघटनसाम्याच्च छान्दसंघटनसाम्याच्च पूर्वोक्त एवाशयो लब्धप्रतिष्ठो भवति (तु. त २,१ इत्यत्र वर्ममह्यमयं मणि इति) । अत. पाठस्य सर्वकारिकां संगतिम् अनुरुध्यैव शाखासु तत्र तत्र प्रातिस्विकी नवताऽन्वेष्टव्या नाऽन्यथा यथेह मुपा इति दिक् । अथापि द्वितीयस्य पादस्याऽऽदित मूको. (°उ)द्वाहम् (यद्र) इति केवलम् उकाराऽशेऽस्पष्टेऽन्यथा सुस्पष्टे सत्यपि तत्स्थाने तृतीयस्य पादस्य साम्यतो यद् दधद् इति पठित्वा मुपा छन्दोभङ्ग इव क्रियते श्रुतिस्वारस्य च विहन्यते तदतीवाऽन्याय्यं द्र. । वसुनोऽदातिं प्रत्युद्वाहो हि यथा सार्थक इव भवति न तथा तद्दानम् असामर्थ्यादिति यावत् ।

[j]) तस. नञ्-स्वर । उप यद्र ।

[k]) तस. नञो गुण-(पा६,२,१५५) इति अन्तोदात्तः । उप अर्हार्थे छ> ईय· प्र । यत्तु उप अनीयर् प्र. कृत्योक-(पा ६,२ १६०) इत्यन्तोदात्तश्चेति केचित् साधयेयुस्तद्विमर्शार्हम् । प्र मौलिकत्वाऽभावप्रसङ्गात् सर्वत्रैव ल्युडन्तादर्हार्थे छ-प्रत्ययेनेष्टाऽऽपत्तिदर्शनाच्च ।

[l]) विप (सोम-) । तस. ययतो (पा६,२,१५६) इत्युक्त स्वर ।

[m]) सपा तै ३, २, ८, २ अनन्यान् इति, मै २,३,८ अयक्ष्मियान् इति च पाभे. ।

अ॒दाभ्य,भ्या[a,b]- -॰भ्य ऋ १,३१, १०. ७, १५, १५, काठ ६,८, क ४, ७, -भ्य. ऋ १, २२, १८, ३, ११, ५; ४, ५३, ४, ५, ५, २, ९, ३, २, ५८, ६, ३७, ५, ५९, २, ७५, २,८५, ६, १०३, ४; १०, ११, १, २५, ७, २६,७, मा १८, १९, ३४, ४३†, का १९, ७, १, ३३, २,६†, तै ४, ४, १२,१, ७, ७, १, ¶६, ६, ९,१, २*, मै २, ११, ५, १३, १३, ३, ४,१, ४,७,७¶, काठ १८,११, ३०, ७¶, ४०, ३, क २८,११, †कौ २, ५१, २७०, ६११, ६३५‡[c], ६४१; ६४६, ९०६, १०२०, †जै ३, ५, १०, २३, २‡[c],४९,५, ५१, ६, ५३, ४, ४, ९, १, १५, १, शौ ३,२१, ४, ७,२७,५†, १८, १, १८†, पै ३, १२, ४, -भ्यम् ऋ ३, ६२, ६, ७, १०४, २०; ८,⌊५, १२, ८५, ५⌋, ६१,१२, १०१, १२,९,२६, ४[c], १०, ११८,६, मा ३, १८, ७, २; ८, ४९, १७, ७८[d]; ३३, १०†, का ३, ३, ९, ७, १, २, ८, २२, ३; १८, ६, १४[d]; ३२, ३, ११†, तै १. १, १०, २, ४, १, २;५, ५, ४, ३, ३, ३, २; ४, २*, ५,६,१; ६, ४, ४, ३¶, मै १, ३,४,५,२; २, १०, ६[d], ४,५, ७, काठ ४, १६, ६, ९; २७, १,३०, ६;७¶,३९, ३[d]; क४,८. ४२,१, कौ २, ११३९†, जै ४, ३,३†, †शौ ८, ४, २०; २०, ५८,४, पै १६,१०,९†,-भ्यस्य ऋ ८,७,१५, तै ६,६, ९, १¶, मै ४, ७, ७¶, -भ्या ऋ १, १५५, १, तै ५, ७, ४, १¶, मै ३, ३, ९¶, -॰भ्या ऋ ५, ७५,७,८, ७, ६६, १७; -भ्या ऋ ३,२६, ४, -॰भ्या ऋ २, ३४, १०, -भ्यानि ऋ १०, ५४,४, -†भ्यास ऋ ९,७०, ⌊(२,२,४) ३⌋, कौ २, ७७५, -¶भ्ये तै ६,६,९,१;२, -भ्येन ऋ१०,११८,७. तै ६,६,९,१¶

¶अदाभ्य-त्व॒[e]- -त्वम् तै ६, ६,९, १, मै ४,७,७, काठ ३०,७*

१अ-दा॒मन्[f]- -मानः ऋ ६,८४,१२.

२अ-दा॒मन्[g]- -मान ऋ ६,२४,४.

‡अ-दा॒यु[h]- -य तै ४, ६, ४, २; शौ१९,१३,७; पै७,४,७.

अ॒-दायाद्[i]- -यात् मै ४,६,४[j].

अ॒-दाया(य-अद>)दी॒[k]- -दी तै ६, ५,८,२[l]

¶अँ-दायिन्[l]- -यी काठ६,६,क४,५.

अ॒-दारसृत्[m]- -सृत् मै ४,२,१४¶, शौ १,२०,१, पै १९,१६ ५.

अ॒-दाशु॒[b]- -शून् ऋ १,१७४,६.

अ॒-दाशु॒रि[b]- -रि. ऋ ८, ४५, १५; खि५,१२,४, शौ २०,१२८,४.

†अ॒-दाश्वस्[b]- -दाशुष ऋ ७, १९, १,९,२३, ३, शौ २०, ३७, १, -दाशुषाम् ऋ ⌊(१,८१,९, ५, ६,६, ८,४५, १५, १०, १३३, २)⌋ शौ २०,५६ ६

अ॒द॒(श्वस्+नर>)शूष्टर[n]- -रस्य ऋ ८,८१,७.

अ॒-दास[o]- -स पै १,६४,१

अ॒-दास्यत्[b]- -स्यन मै ४, ५, १¶,

---

a) विप, नाप (ग्रह-विशेष-)।

b) तस. नञ्-स्वर । उप यद्र ।

c) सपा. अ॒दाभ्यः<>अ॒दाभ्यम् इति पाभे.।

d) =सपा. माश ९,२, ३,४१ वाग्र १५,१० । तै ४, ६,२,६,५,५,४,२ अमर्त्यम् इति, शांग्र ४, १४,२ दत्तम् इति पाभे । e) भावे त्व प्र. तत्स्वरेणान्तोदात्तश्च ।

f) नाप. (अदातृ- ⌊मघवन्-⌋)। बस अन्तोदात्त उप. १दा॒मन्- (<√दा ⌊दाने⌋) ।

g) विप. (⌊अबद्ध-⌋ शाक-) । उप २दा॒मन्-(<√दा ⌊<√दो 'बन्धने'⌋) । शेषं नापू टि. द्र ।

h) सपा. ऋ १०, १०३, ७ अ-दयु इति पाभे.। आ-दायुः इति मै पाभे.। सस्व एप्र टि. दिशा द्र । उप <√दा (दाने) ।

i) विप (स्त्री-)। तस उप. व्यु ? (तु.टि. ?दाया॒द्-)।

j) सपा °यात् <> °यादीः <> या ३, ४ अदायादा इति च पाभे.।

k) विप (स्त्री-)। तस । उप कृते तु टि अन्नाद्-।

l) तस. नञ्-स्वर. । उप <√दा (दाने) ।

m) विप. । उप दार-सृ॒त्- [विप =गर्वविपतित-, पीडित- (तु. ताब्रा १५. ३, ७ ⌊तु PW., MW, C आपश्रौ २,२०,६⌋ प्रभृ, पत्नीस्रंसयितृ- इति भा सा. ⌊तैब्रा ३, ७, ५, १२⌋, =स्वस्त्रीगमन-समर्थ- इतीव मा ⌊शौ ⌋)] ।

n) अर्थापेक्षया नञ्-समासात् तरप् प्र । तस्मिश्च संप्रसारण-दीर्घाऽऽदिकार्यजातं द्र । पित्त्वाच्च तस्य निघाने स्वरेऽविशेष. द्र ।

o) तस. उप √दस्+ भावे घञ् प्र. । एतदादिमन्त्रा-र्धमात्रमत्र वैकृतभूयिष्ठे सूक्ते सुपठमिव भवति ।

शौ ६,७१,३[a]; ११९,१[a]; पै २, २८,२[a],१६,५०,६.

अ-दाहुक[b]- -क मै १,८,९¶.

अ-दिग्ध- -ग्धम् पै १९,५४,१०

अ-दिति (बप्रा)[c]- -†तयः ऋ ७, ५२,१, काठ ११, १२, -†तये ऋ १,२४,१,२, १५, ४, ३,८, ५,८२, ६, १०,८७,१८,११०, ४, मा १२, १२; २९,२९, का १३,१, १३; ३१, ४,५; तै १, ५,११,४, ४, २, १,४, मै १, २, १८, ४, १३, ३; १४,१७; काठ ३, ८; १६, ८, २०; ४०, ११; क २, १५, कौ ३, १, ४; जै २, ५, १, शौ ५, १२, ४, ७,३५,१$,८८,३, ८, ३, १६; १८, ४, ६९, पै १६, ७, ८, -तिः ऋ १, ४३, २; ७२, ९; ८९, १०[१], [९४, १६; ९५, ११, ९६, ९, ९८, ३, १००, १९, १०१, ११, १०२, ११, १०३, ८, १०५, १९; १०६, ७, १०७, ३; १०८,१३,१०९, ८, ११०, ९; १११, ५,११२, २५; ११३, २०, ११४, ११, ११५,६; ९,९७,५८], [१०६, ७; ४,५५, ७], [१०७, २, ४,५४,६; १०,६६,३], १५३, ३; [१६२, २२, ४, ३९, ३], १९१, ६, २, १, ११, २७, ७, [४०, ६, ७, ४०, ४], ३, [४, ११; ७, २,११; ५४, १८;२०; ४, १, २०, २५,५, ५,३१,५; ४२, २; ४४, ११; ४६, ६; ४९, ३; ५१, ११, ५९, ८,६, ५१, ११, ६७, ४, [७५, १२, १७; ८, ४७, ९]; ७, ९, ३; ३५, ९, ३८, ४, ४०, २;५१, २; ६०, ८, [६६, ६, ८, १२, १४],९३, ७, ८, १८, ६[१]; ७, २५, ३, १०, ४७, ९, ४८,२; ९, ८१, ५, १०, ११, २,१२, ८; ३६, ३, ६३, ३; ६४,१३, ६५, १, ६६, ४, ७२, ४, ५, ९;९२,११, १३२,६, खिसा ३, ६, मा १, १४[d]; १९[d], ४,१९, २१, ९,३४, १०,९, ११,५७, ५९[१], ६१, १३,१८; १४, २९, १७, ४८† ; १८, २२ ; २५, २३[१]†, ४५, २८, २५, २९,४, ४९†; †३३, १६, ४२, ३४, ३०, का१,५,१[d],७,१[d], ४,६,३, ७, १; १०, ६, ४, ११, ४,६, १२, ५, ८-१०, ६,१, १४,२, ३, १५, ९, २, १८, ४,१६†, १९, ७, ४, २७, ११, १०[१]†, ३०,३,२, ३१, १,४; †३२,१, १६; ३, १३, ३३, १, २४†; तै १,२,४,२, ५, १,५, ३, ३[e]; ११, ५[१]†, ¶, ६, १२, ६†; ७,११, २७; ८, १२, २; ¶२, २,६, १, ३, १, २, ३,१,४,४, २,५, १; ३, ११,३,४,११,२†; ५,६,२[f], ४,१,५,३;४[२]; ६,१, २,९,१; ३, १०,१,४,९,१,१०, १, १२, ५[g], †६,६, ४, ९,४, ७,९,१, ¶५ १,७, १[२]$; ११, २, ३, ४, ४, ५, १, ६; ¶६, १, ५, ३; ७, ५$,४,७,२,५, ६.१; ७, ५, ४, २¶, मै १,२, ४[२]; १५, ६, १२[२]¶ , ९, २, १०,२०¶;११, ६¶, १०[१]; २, १, १२¶ ; ३,५,५, २¶; ६, ९, ७, ५; ६[१], ८, ६,१४,११, ५,६,१३,२०, ¶३, १,७[२], $, ८[१]; $; २, ६, ७, १[१];२,५,८; ९, १; १६, २$; ३†, ¶४.१, १$, २[१], ५-७; १३;२, ३,३, ८,४,३$, ९,८, १०[२]; ९,१$, ११,४†, †१२,१[१]; $, २, ४; ६; †१४, १, ४[०], काठ १,१०, ११[४h], २, ५[१], ७, २, ९, १५, १६, ८, २, १०, १६,१७, ९, १०, ११, ६, ८[१]; १२, १४[१], १३,१, ३[१], १४, ४[१]; ६, १५, ७, १६, ५[१], ६ ; १६, १७, ५, १८, ११, १९, ६; ७[१], २१, १ , २२, १४[g], २३, ८[४], ९, १२; २४, ३[२], ४; ६; २६, २, ३०, ४,५, ८, ३१, १; ४; ५, १४, ३२, १; ३४, १,१४, ३६,१४,३९, ३, १३, ४०, ९, ४६, १;२,५, क १, ११[३h];१७,

---

[a]) सपा तैब्रा ३, ७, १२, ३ तैआ २, ६,२ । तैआ २, ४, १ कामा १२६ ६ अ-दित्सन् इति, मै ४,१४, १७ च्रिप्स्यम् इति च पाभे. ।

[b]) व्यु. कृते तु टि अ-क्षोधुक- ।

[c]) बप्रा. । नाप व्यप. च । तस. नञ्-स्वर । उप कृते दिति- टि. उउ. च द्र. ।

[d]) =सपा. माश १,१,४,५;२,१.१४। तै१,१,५,२;६, १ काठ, क १,५,६, तैब्रा ३,२,५, ६; ६,१ पृथिवी इति पाभे. ।

[e]) सपा. मै १,७,१,५ काठ ८, १४, ९,३ क ८,२;६ आदित्य इति पाभे. ।

[f]) सपा. माश्रौ२,३,२,१३ वायुः इति पाभे ।

[g]) सपा. मै ३, १६, ४ आश्रौ ४,१२,२ अदिते. इति पाभे. । [h]) पाभे. सस्थ. अच्छिन्नपत्रा द्र. ।

१८, ५,२, ६,५, ७¶, ७,६¶,
२६, ४, २८, ११, ३०,४,५[२],
३६,५¶, ३७, ४[२]; ५¶, ७¶,
४०, ५¶, ४६,७¶, ¶४७,१,
४,५, †कौ १, १०२; २९९$,
२, ७०३, १२१६, ३, १, ?,
†जै १, ११, ६, ३१, ७$, २,
५,२, ३, ४६, ९, शौ ३, २२,
१, ५, २६, ६, ६,३, १[a],४,१,
२, ७, १, ६८, २[b], ८१, ३,
१२०,२, ७, ६, १[c]†, १८, ३,
८, ९, २१, ९, १२, ३०,११,
१,१, ११, ३, ४, १२, १,६१,
१५,६,२०, १८, ४, १८, †१,
१९, ३६, ३, २७, १९, १०,
९†, पै २,३६,८, ६६, ५, ८०,
३, ३, १५, ३, १८, १,२३,३;
४,२८, ७[२]†, ५, ११, ५, ३७,
७, ४०, २, ६, १०,३, ८,१४,
११†, ९, २, ६, १२,२, १०,
६, २, १२, १, १६†, १३,८,
९†; १६,१९, ९, ४७, ५,५०,
१०,५३,९,८९,१;९०,२,१३९,
११, १७,६,१०,१९,२, १, २,
७, १७, ३, १५, ४०,१५,२०,
१,५[१],२,५, २४, ८, –तिम् ऋ
१,८९,३,१०६, १, १३६, ३,
१५२, ६; ४, २, ११, २५,३,
५५, ३, ५, ४२,१,४६,३,६२,
८; ६९, ३, ६, ५०, १, ५१,
३,४, ७, १०, ४, १८,८[e],३९,
५, ८,१९,१४,१०१, १५,।०,
६३,५,१०; [६५, ९ (६६४)],
१२, १४, [१००, १–११],
मा ९, ५; १०, १६†, १३,
४३, ४९, १८, ३०, २१, ५;
६†, २५,२, १६†; ३३,४९†,
का १०, २, १, ११, ५, ७†,
१४, ४, ६, ५, ३, २०, १,१,
२३, १, ५; ६†; २७, २, २,
११, ३†, ३२, ४, ६†, तै १,
५, ११, ५[२]†, ७, ७, १, ८,
१२, ३†, ४, २, १०, २[१],
५ ५, ४, ४†; ७, १३, १,
६, १, ५, ३[३]¶, मै १, ११,१,
२, ६, ९; ७, १७[२],३,७,१[१]¶,
१५, २, ४, १०, १†; काठ २,
३, ७, २, १३,१४;१५,७,१६,
१७[२], २३,८, ३०,४, ५; ४०,
५, ५३, ३; क ५, २, २५, ८,
४६, ७, शौ ३, ८, २,७,६,२,
७,१,२, १८,४,३०, पै २,३०,
२†, ३,९,४, ४, २८,१†;११,
५,२;७,११, १३,५,२,९, २०,
१, ७, ८†, ९†, –०ते ऋ २,
२७, १४, ८, २७, ५; मा ३,
२७, ८, ४३; ३८,२, का ३,३,
१९, ९, ६, २, ३८, १, २,
तै १,६,३,१, २,३,१,२, ७,१,
६,८, मै २,१,१, ४,२,५,९,७,
–०ते ऋ १, ९४, १५, २ २९,
३, ४, ५५,[१, ७,६२,४], ५,
५१,१४, ६ ५१,[५, १०, ६३,
१७, ६४, १७]; ७, ६०, १,
८, १८, ४, ६७, १०,१४;१८,
१०,३९,११[d], ६४ ५, मा ११,
५६, का १२, ५,७, तै १, ५,
३, १[e], २, ३, १०,३[f]; ४, १,
५,३, मै १, ६, १[e], २, २, ३,
४[f], ७, ५, †४, १२, ४, १४,
११, काठ ७, १३[१०], ८, ६;
११,७[f], ८[f], १६,५, ३६, १५,
क ६, ४[e], ७, २, शौ २, २८,
५[f], १२, ३, ११; पै १२, १,
१५†, १५,५, ३, १७, ३७,१,
–ते ऋ १, ११३, १९, १६६,
१२,१८५,३; ४, १२, ४, ४२,
४, ७,४१,२;६०,५; ८२,[१०,
८३, १०], ८७, ७, ८८,७, ८,
१८,५, ९,२६,१,६९, ३, ७१,
५,७४,३,५;९६, १५; १०, ५,
७; ११, १; ६३, २, ७०, ७;
७२, ४; ८; १८५, ३, खि ५,
७, १, २, †मा ३, ३३; ३४,
३५, का ३,३,२५†,१५,८,४[g],
३३, २, ३†; तै ४, ७, १५,
७†; मै १, ३, ९, ५,४†; ३,
१६,४[h],५†, †४, ६, ९, १३,
२; काठ २, १५†, ७, २†,
१५,१३, ३१, १४[i], क ५, २†,

[a]) सपा पै १९,१,१४ वरुण. इति पाभे ।

[b]) सपा. आपमं २,१,१ प्रमृ । पागृ २, १,६,७ अदिते इति पाभे. ।

[c]) वि ? (परुष्णी- [तु वे. सा. GW. प्रमृ.]) ।

[d]) पाठ. ? उद्गी. सा च =अदिती ([सं२] अश्विनौ इतीव?). PW. GW. प्रमृ यनि. एवेति। √अर्द् [हिंसायाम्] >[भावे] अ॒र्दितिः इति शोध इति मतं भवति ।

[e]) देव्यदिते >सपा. मा ३, ५ का ३,१,५ पृथिवि देवयजनि इति पाभे. ।

[f]) सपा. तैब्रा २, ७, ७,५ तैआ २, ५,१ आपमं २, ४,२ कौगृ१ ११,१० शांगृ१,२७,७ अ॒दिति॑ इति पाभे. ।

[g]) सपा. मै २,८,५ माश्रौ ६, २,१,२४ अ॒दित्याः इति, मा १४,२५ तै४,३,९,१;५,३,४,३ माश८,४,२,९ अ॒दित्यै इति पाभे;। [h]) पाभे. अदितिः काठ २२,१४ द्र. ।

[i]) = सपा. माश्रौ१,३,२,७ । का २,५,३ तै १,६,५,१ शांश्रौ ४,११,१ काश्रौ ३,३,१२ अ॒दित्याः इति पाभे. ।

शौ २, २८, ४, ३, १६, २†, ७, ८, १, ११,१, २४, १३, २, ९[a], १५, ६, २१, १८, १, १८† पै ४, ३१, २†, ६ २, ९[b]; १५, २, ३, १६, ९१, ४, २०,१,६, १०, २ -०ते[c] ऋ २, २८, ३, -¶त्या तै ५, १, ७, १, ६, १, ५, २, काठ १९, ७, क ३०, ५, -त्या मा १, ११, १४[२],१९[१], ४, २२[d], ३०, १४, ५, का १, ३,८,५,१,२, ७, १, २, २, ३, ४, ५, ३[e], ४, ७, २[d], १०, १, १५, १, ५, तै १, १,४,२, ५, १, २,६,१[१], २,८,१[१f],१०, १[१f],३,४,२[१f], ६, ५,१[g], ६,१, ११, २[f], ३, २, ४[१f], मै १, १, २[१], ३, ५ ६[१] ७[g], २,६[f], १३[f], २,७, ६, ८, १, ५[h] ३ १, ७¶, ७,८¶[f],९,१[f], १५,४, ७[१i], ४, १, २[१], ५,६¶, ७[१f], १३, २, ३¶, ३, ८¶,९, ७[१j]; काठ १,२,५[१], ६[२], ९, २,६[f], ७[१f], ३, १[१f]; ५, १, १६,५, १७, १, ४[h], १९, ६[१],¶, २०, १०, २१, १[h], २४, ६[१f], २६, २[१f], ३१, १, ४, ५[१], ३२, १, ४७, १०[k], ५३, १२[l], क १,२, ५[१], ६[१]; ९, १९[२], २,१[२f],८[२], २५, १०, २६, ३, ३०,४[२],¶, ३१,१२,३७,७[१], ४०,५[१], ४७, १,४, ५[१], शौ ३, २२, १, ५, १,९[b], १३, १,३८,२,३७, पै ३,१८,१,९,१२,३[m], १८,१८, ८,२१, ३†[a], २४, ४, -त्याम् ¶तै ५,१,७, १, ६,१,५, १, काठ १९, ७¶ क ३०, ५¶, -त्यै मा १, ३०, २, २, ४, ३०[f], ११,५९, १४, २५[h], २२ २०[in], २४,५,९, २५, ४; ८[१i], २९, ६०, ३८, १[j], ३[j], का १, १०,२, २,१,२, ४,१०, १[f],१२,५,९, २४,७, २[in], २६, १, ९, २,४, २७,४, १,८,१[i], ३१,५,१, ३८,१,१[j], ३[j], तै १, १, २, २, ४, १, ५, ४, ३,९, १[h], ५, ३, ४, ३[h], ५, २०, १, ६, १८,१,७, १६, १[i], २२, १[i]; ७, ३, १५, १[in], ५, १४, १¶, मै १, ११, १०, २, ५, २¶,६,१३, ३,१२,५[n], १३,६, १०,१५,१०, ४,९,७[o]; काठ ८, १०, ११,८, १२, १३[३],१३,२, १५,४, ९, ३०, ४[४], ५[२], ३६, १४, ४३, ५[in], ४५, १०,४७, १०, ४९, ८, ५३, ६[i], क ७, ६¶, ४६,७[४], पै २०, १७, ९[p].

†आदितेय्[q]- -यम् ऋ १०, ८८,११, मै ४,१४, १४

आदित्य,त्या[r]- -०त्य[s] मै १, ७,१,५, शौ ५, २१,१०, ११, १२,४, १७, १, २५, -०त्य ऋ १,२४,१५, ३,५९,२, ८, ५२,

---

a) सपा अदिते <>अदित्या. इति पाभे.।

b) अदिते <>अदित्या इति पाभे ।

c) षष्ठ्यन्तस्य पूर्वामन्त्रिताङ्गवद्भावे निघात (पावा २,१,२ पा ८,१,१९) द्र ।

d) =सपा. माश ३,३,१,४ काश ४,३,१,४[२] काश्रौ ७, ६,१८ । तै १, २, ५,१, ६,१,८,२ मै १,२,४, ३,७,६ काठ २,५, २४, ४ आपश्रौ १०,२३,२ माश्रौ २,१,३,४ पृथिव्या इति पाभे ।

e) पाभे अदिते. काठ ३१, १४ द्र ।

f) सपा अदित्या (आपश्रौ १०,२७,१० प्रमृ च) <>अदित्यै (माश३,३,४,१ काश्रौ७,९,६ च) इति पाभे.।

g) =सपा माश्रौ १,२,२, २७ मा१,१९ का१,७,२ तै१, १,६,१ माश १,२,१, १६ तैब्रा ३,२,६,२ आपश्रौ १,२, १,३ दिव' इति पाभे । h) पाभे. अदिते का१५,८,४ द्र.।

i) सपा. अदित्याः<>अदित्यै इति पाभे ।

j) सकृत् सपा. अदित्याः<>अदित्यै इति पाभे. ।

k) सपा. तै ५,५,२०,१ दिव्याः इति पाभे. ।

l) सपा अदित्या <>अदित्यै इति पाभे. ।

m) शोधित पाठ (तु. टि. ?निविष्ट-वह्नि)।

n) = सपा. माश १३,१,८,४[१] तैब्रा ३,१,४,५,६,६; ८,११,२[१]। शाश्रौ २,१४,४ सकृत् अदितये इति पाभे.।

o) = सपा. तैआ ४,८, २, ५,७,२ आपश्रौ १५,९,५ माश्रौ ४,३,५ । मा ३८, ३ माश १४,२,१,८ इन्द्राण्यै इति पाभे ।

p) सपा. शौ १,१८,२ अस्मभ्यम् इति पाभे. ।

q) नाप. (सूर्य- [तु. या २,१३, ७, २९])। शुभ्रादेराकृतिगणत्वाद् अपत्येऽर्थे ढक्>एय प्र आदिवृद्धिरन्तोदात्तश्च (पा ४,१,१२३; ७,२,११८,६,१, १६५)।

r) बप्रा. । विप. (शर्मन्- प्रमृ), नाप (देव-विशेष-, [बहु.] देवगण-विशेष- प्रमृ)। विप पक्षे < आदिति- इति, नाप च पक्षे < अदिति- इति । <आ√दा (दाने) वा आ√दीप् वेति या [२, १३] प्रमृ.। प्राग्दीव्यतीया येऽर्थास्तेषु ण्य प्र (पा ४,१,८५)।

s) पाभे. अदिति. तै १,५,३,३ द्र. ।

७, १०१, ११, खि ३, ४, ७, †मा ८, ३, ५$, १२, १२, ३३, ३९, †का ८, १, २, ३$; १३,१,१३, ३२,३, १०, †तै १, ४, २२, १, ५, ११,३, ३, ४, ११, ५; ४, २, १, ४, ६, ५, ६, ५¶, †मै १, २, १८,३, २६, ४,६, ९$, १०, २, १४, १७, काठ ३, ८, ४,१०[१], ८, १४[a], ९,३[a], १६,८, २३,१२, २८, ६, ४०,११, क २,१५†, ३,८[१], †, ८, २[a], ६[a], ४४, ६, †कौ १, २७६, २, ११३८, ३, १, ४, †जै १, २९, ४, २, ५, १, ४, ३, २, शौ ७, ८८, ३†, ९, १३, २२, १३, २,३, २८, २९[२]†, ‡[b], १८, ४,६९; २०,५८,३†, पै ४, १६, ८, ५, ३९,५‡[c], १६,९०, ९[d], १५१, ४, १५२, ७, १८,२०,७, २३, ५, ६[२]†, ‡[b], ३२, ८, -त्य. ऋ १,२५,१२; ५०,१३,१०५, १६, १६३,३,१९१,९, २, २८, ४,३,५९,५, ७,८४,४, खि ७, ७,८, मा २६, १; २९, १४†, ३२,१[e]; ३९, ६, का २८,१,१, ३१, ३, ३†, ३५,३,१[e], ३९, ४,१, ¶तै १,५, ९, ४, ७, ६, ३, २, १, २, ४, ४, १, ८,१,

२, २, १०, १,३, २,२, ४,१[२], २, ४, १०, २[f],५, ८,१, ६,६, ३, ३, ३, ८, ५, ६, ५, ५,२, ४,६,७,१†; ७, ७, २$, ५,१, ८,६,१०,३, २, ५, ४[g], ३,३, ५, १०,३[१h],४,६, ६, १२, २, ५,१, ६[i], ७,१,३, ४,२, ५,२, ५,७, २६,१[२]$[j], ६,१,५, १[२k], ७,५[२k],२, १, ६, ४, १०,२,५, ३,४,४, १[२], ६, २, ३, ८[३], ५, ७, १, १, ६, २,७, २,३,१०, १[२], ५[२], ५, ४, १, १६,१$[l], १९,२$, ¶मै १,५, ७,९,११, ६,३,६,८,१२, ८, १, २, १०, १$,१६,२०, ११, ७, २,१,२[१], २,२[३],३,३[२],६,५,७, ९[२]-११[२], ६, ५; ३, १, १०[l], ३, ८[२],$, ६,१;७,१,२[२],५[२],७,८; ८, ४, ९, १[२], ३, ४, १, ५,८, ११, १२,१३[२],२, १, २; ३, ८, ५, ५,६ ३[२], ८, ९[८], ७, ३[३], ८, ५, ८, १०[३]; $९, २३; २५; १४,१४[२]$[m], काठ ६,३, ७,६; ८, ४[२], ८[२],९, ३; १५, १०, ८[२], ११,४[२],५, ६; १०[f], १२, ६; १३ ७, ८, १२[१], १४, ७, २०,५,१३[२], २१ ८; २२, ८, १३, २३,८, २४, ६, ९; २६, २, ४, २७, ८, २८, २[१], ६[४];

१०, २९, ७[२]; ३०, ३; ५[२]; ३१,६[१],१०,१३, ३२, २; ३३, ८, ३४, ९; ३६, १०, ३७,९; १०,११,१३,१४; ४०,६; ४५, ४[२j]; ११,१५; ¶क ४, २; ६, ९[२]; ७, ३[१], ८,६; ३१,७;३५, २;५, ३७, ७[२]; ३८,२; ४०,५, ४१,२, ४४,२[२];६[१], ४५,१,८[२]; ४६,६; ४७,६,१०, जं १, १२, १०, शौ २, ३२, १; ४,३९,६, ६,५२, १†, ९, २, १५; ११, ११, २५,१२, ११, १६; १५, ४, १८, १०, ७, १५, ४,१८, २,१७,१, २४†, १९, ९, १०; पै २, १४, १, ३, १७, ५, ४, १६ १; ७; ८, २०, १, ९, १२,७, १२, ७, २, १५, १३, ६; १६, ७५, १२, ७७,५, १५०,१०; १५२,४,६, १९,७, ५†; -त्यम् ऋ १,२४,१३;४, १,२; १०,३६,४, मा १३,४१, का १०,५,५‡[n]; १४,४,४; ¶तै १, ८, १, १, ९, १, २०, १, २, १, ४, १, ८, १; १०, ३, २, ६, १; ३, १, ३, ५; २, ३, ५, ३, १२, २, ५, ८, २, ३, ३, ८, ६; ५, ५,२; ४,२,१०, १$, ५, ३, ६, १; ६,२,६,१, ५,६, ५; ¶मै १, ६, ८; १०,

[a]) पाभे. अ॒दि॑ति तै १,५,३,३ द्र.।

[b]) सपा. ऋ ८,१०१,११ देव इति पाभे.।

[c]) पाभे. अ॒ग्निम् ऋ १०,१२६,५ द्र.।

[d]) मुपा. आदित्य दे॒वा इत्यत्र द्वितीये पदे सांहितिको दीर्घः द्र.।

[e]) सपा. तैआ १०,१,२ मना १,७ सूर्य. इति पाभे.।

[f]) सपा. मै २,४,८ सूर्य. इति पाभे.।

[g]) सपा. काठ २०,३ सूर्यः इति पाभे.।

[h]) सपा. काठ २२,६ क ३५,१ आदित्याः इति पाभे.।

[i]) सपा काठ २९,९ सावित्रः इति पाभे.।

[j]) सपा. मा २३, १७[२]; का २५, ४, ६[२] सूर्यः इति पाभे.।

[k]) सपा. काठ २३, ८ आदित्यम् इति पाभे.।

[l]) पाभे. अ॒ग्निः काठ ४५,१३ द्र.।

[m]) सकृत् आदित्यो देवः > सपा. तैब्रा ३,१,२,८ अ॒ज एकपात् इति पाभे.।

[n]) सपा. ऋ १०,१४१,३ मा ९,२६ तै १,७,१०,३ मै १,११,४ माश ५,२, २,८ आदित्यान् इति पाभे,।

२०, २, २, १[१], ३, ५; ५,११,
७,१७$, १३,१५$, ३,६, १०;
८,४[२], ४,३,४, ४, ८, ६, ९[१],
८,१०, $९, २३,२५, काठ ६,
१[२], ३[२], ८,९[१]; १०, १२;१४,
२‡[a]; १६,१७,२२, १३, २३,
८[१b],९[४], २४,३[१], २८,६, ३०,
५; ३३, ६[१], ८, ¶क ३,१२,
४, २[२]; ७, ५[१], ३६, ५[१],६[४],
३७,४[१];४४,६, कौ १, ९१‡[a],
जै १, १०, १‡[a], ५†, शौ ३
२०, ४‡[a], १०, ८, १७, १५,
४, १७; १०, ११, १७, ९,
पै ३, ३४, ६†, ९, १२, १,
१२,७, २, १४, ३, २६, १६,
१०३, ८, -त्यस्य ऋ २, २८,
१, ३, ५.९, ३, ¶तै १, ७, ६,
३, २, १, २, ५, ४, २, ५,१,
८, ६, २, १, ३, ५,४, ६,३,
८, ३,४, ५, ५, ¶मै १, ४,७,
८, २, ५; ६, २, १, २, ५,
१०, ३, २, १, ४, ६, १, ७,
७, १०, १[२]; ४, ६, ९; ८,२;
३; ५;१०,२†, १४,१४$, काठ
१२, १३; २३, १[१]; २६, ७,
२७,२, ३२,५, ३३, ६[१]; ३४,
५; ¶क ३५,७[१]; ४१, ५, ४२,
२; शौ १३, २, १; पै १८,
२०, ५, -०त्या ऋ ५, ६७,
१[?c], -०त्या ऋ ७, ८५, ४;
-त्या ऋ १, १३६, [३; २,
४१, ६], ५, ६९, ४, मा ४,
२१, का ४, ७, १, तै १,२,५,
१, २,३,१, ३¶; मै १, २, ४,
२,५,२¶;६, १३; ¶४, ३, १;

४,९, काठ २,५, १३, १, ३४,
१, क १,१८, कौ २ २६२†,
जै ३,२२,९†, पै १९, २ १५[?],
-०त्याः ऋ १, ४१,५, २,२९,
१ ८,१८, [१२,६७,१८],१९,
२२,४७,११,६७,७; १५, १६,
२०; १०, ६६, १२, मै १,३,
१, २,२, १, शौ ६, ११४, १,
२०, १३५, ६[?d],९[d], -०त्या
ऋ १,[१०६,२; १०,३५,११],
१८८, ४, २,३,४,२७, ५ ६;
८,११; १६, ६, [५१,५, १०,
६३, १७, ६४, १७], ६२, ८,
८,२७, २२, ४७, १, ६, ८३,
५, १०,३५ १२, ६३, ७, खि
५, २०, १[?d]; ४[?d], तै २,१,
११, ५[२]†, मै १,६,१२¶;†४,
१४,११,१४[१], काठ ३,९; ११,
६,१२, क २,१६, शौ १, ३०,
१,५,२८,४, ६ ११४, २, पै
१, १४, १, २, ५९,२ ७०,५,
४, २८, २†, १६, ४९, १,
२, पै १९, ५१, १५, -त्या
ऋ ३, ८, [८, ७, ३५, १४;
(१०, ६६, १२)], ७, ५१,
३,६०,४, ८,४७,४, ९, ११४,
३, १०, [६५, १ (६६, ४)],
८५, १, २, १२८, ९; खि ५,
७,१, ५, ४, १३, २०, १, ४,
मा २, ५, ९ ३४, ११, ५८,
६०,६५, १२, ४४, १४, २०;
३०, १५, १२; २१, २५; २३,
८; ३४, ४६†, का २ १, ७,
१०, ६, ४; १२,५,९, ११,७,
१९; १३,३, १५, १५, ५, ६,

९४, १६, ३, ७, २३, २, ३,
२५, ३, ४ ३३, २,९†; तं १,
१,९, ३, ५ ३,२, ३[२],४,४[२]¶,
७ ११, २, २,१, ११,३,¶३,
१, १[१]; ४,५, ५ ३, ४,१४,१;
¶३ ३, ३, १$, ४, ९,७,५,
१, २[२], २, ३, ४, १,५,४,६,
१, ३, २, ३ ४,३,७,२,१०,३,
४,२,२,५ २, ७, १४, ४†, ५,
२ २,५, ¶३, ४, ३, १०, २[२],
¶५,२,६,९,४, ६,७, ३¶,१९,
१,७,२,२, ६,५,६, १¶; ¶७,
१,५,२,३,४, १, ५, १[२], १३,
१$,४,६ १,२०,१$, मै १, १,
१०,२,८, ४,३, ६, १२[१]¶; ७,
१[४], ५[६]; ¶[१],९, २, ११, १०[१],
२, २, १[१], ७, ६[१], १२, ८,३;
९, ११, ५, ¶३, १,७, १०[१];
४, २, ६, ७, १, ११, १२$,
१२, १९$, ¶४, १, १०, ३,
१, ४, ३, ५, ५, ४, ६, ८,९,
२७$,१२ २$; ४†, १३, २†,
१४, १७$, काठ १, ९, ७, ६,
१५[१], ८, १४[४], ९ ३[५], १०,
१६[१],१०, १२, ११, ६[१०]; १४,
४[१], १५,१३; १६ ५[२],६, १७,
३, ८, १९, ९[१]; २१, १, ५,
२२ ६[२०], ७, १०, २४,४,२५,
५, ६[१]; २६, ९, २८, ३[२], ६[१],
३१, ८, ३४, ७, १६, ३५,७,
३७,१७, ३८, ११; १२, १३,
४०, ५[२], १०, ४३,३, ४४,९,
४९,९, ¶क १, ९$, ५,५, ६,
५[१], ८,२[४]$,६[५], $[२], $२६,२;
४,७,३१,२०,३४,१[२],३५,१[२०],

[a]) पाभे. आदित्युम् का १०,५,५ द्र. ।
[b]) पाभे. आदित्युः तै ६,१,५,१ द्र. ।
[c]) रूपम् (तु. पपा. प्रमृ.)? -त्याः [सं.३] इति शोधः
(तु. सस्थ. टि. देव-निष्कृत-) ।
[d]) RW. °त्याः [प्र३] इति ।
[e]) पाभे. आदित्युः तै ५,३,१०,३ द्र. ।

४$,३७,५, ३९,२$, ४[१], ४१, ७, ४४, ३[२],६[२], ४७, ८, ४८, ९$, शौ १, ९, १, ३, २७ १, ५, †३,९, १०, ६,६८,१,७४, ३, ८, १, १६, १०, ७,२२,९, ८, ११, ८, १३; १२, २, ६, ३,४३, †१४, १, १, २, १५, २,२, १८,३ १२, ४, ३; १९, ९, ११, ११, ४†, १६,२ २७, १५, पै १,१९,१,५०,२,१०१, २,१०२,४, २,२५,१, ८०, ३, ३,२४,१, ५,४, १४†, १४, ८, ६, ७, ९, १८, २, ८, ९, २, १०, ३ ५, ८, ५, ११, २,३, १३, ३, १६, ५ १७,८,१४†, १४, १, १, १५, १४, ६,१६, २ ६, ७०, ५, ७२, २ १३६, ८, १७, ९,३,३०,६, ४०, ३, १८,१,१†, २†, १९, १५, ६, १७,१३; ४०,१४,५१,३, २०, २८,८, -?त्या[a] पै ९, १२, ३, -¶त्यात् मै १, १०, १७, ४, ८, ८, काठ ३६, १२, -त्यान् ऋ १, [१४,३, ६,१६, २४ (१०, १४१, ४)], ४५, १, ९४, ३, ३, २०, ५; ४, २५, ३, ६, ५१, ४, [७, ४४, १, १०, ३६, १], ८, ६७, १, १, १०, ३६, ३;५, [६५, ९, ६६,४],१४१, ३[b], खि ५,७,४, १३; मा ९,२६†[b]; १५,६[c],२५, १,३३,४५; का १६,२,३[c];२७, १, २; ३२, ४, २†; ते १,७, १०, ३†[b]; २, १, २,४¶,११, ५†,३,१,१[२]¶;५,५,३¶;३,५, १, २, ४, ४,१, २, ५, ३ ६, १¶,७ १२,१; ६, ५, ६, ३¶, ¶७,१,५,१,३, मै १, ६,१२¶, ११, ४†[b], २, २, १[२], ¶, ८, ८, ३, १५ १, ४, १२,१[२]†, काठ ९, १६, ११, ६ १७, ७; २८,३, ३७, १७, ५३, २, क २६,६, ४४, ३¶, †कौ १,९६; २,४१६, जै ३, ३२, ६†, शौ ३, ८, ३[d], १०, ९, १०; ११, ८ ५, १३ ३, १७; पै १२, १, ४†, १३, ५, १८; १५,१३,५, १६,१३६,१०, -त्यानाम् ऋ २ २७, १३, ३, ५६, ४, ७, ५१, १, ८,१८,१, २,३१, १२, ४७, ५, ६७, ३ , १०१, १५[e], १०, ३५, ९, ४८, ११; १०३, ९, मा १४, २५, १७, ४१†, २२, १९, २४, ६,३९; २५, ६, का १५, ८, ३; १८, ४, ९†; २४, ६, १, २६, २, १, ८, ४, २७, ६, १; ते १, १,११,२, †२, १, ११, ४,६, ४, ३, ९, २, ४, ११, ३, ६, ४, ३†; ५, ३, ४, ३, ६,१६, १; ७, १७, १; ६, १,१, ४¶, ७, १, १२, १, मै १, १, ८; १२, ३, १, ३६; ९, २; २,८, ५; १०, ४†; ३, १२, ४,१३, ७,१४, २०, १५, ६; ४,१,८, १३, ९, १२;१४, १४[२]†, काठ १, ११, ३, ९, ७, १३[१], ९, १०, १७, ४; १८, ५; १९,९; २१, १, २२, ५, ३१, १०, ३९, १; ४१, ३, ४९, ६, ५३, ७, क १, ११, २, १६, २६, ३, २८, ५†, ४७, १०; कौ २,१२०७†, शौ ९,१,४‡[f], ४,१३; १५,२,४; १८, ४, ८, १९,१३,१०†; पै ७,४, १०†, १६,२५,३, ३२, ४‡[f], १२४, १[२]; -त्याभि- मै ३, ८, ५¶; -त्याम् तै १,८,१९, १¶; काठ १३, १, ३४, १, -त्याय काठ २४, ३[२]; ३३,६, ४१, १[g], क ३७, ४[२]¶; शौ ४, ३९, ५[२h]; १२, ३, ५५, पै २, ३६, ४, १३,५,१९, १६,११८,७; १७, ४१, ५, -०त्यासः ऋ १, ४१, ४,१०७,१; ८, १८, १०, ११; १८;४७,२,७,६७,५; १४; १९; २१; मा ८, ४†, ३३, ६८; का ८, १, ३†, ३२, ५, १४, †तै १, ४, २२, १, २,१,११, ४[२], मै १, ३, २६, काठ ४,

[a]) शोधः सस्थ टि. ?निविष्ट-त्वह्नि' द्र.।

[b]) पाभे. आदित्यम् का १०,५,५ द्र.।

[c]) सपा तै ४,४,१,२ रुद्रान् इति पाभे ।

[d]) सपा पै १,१८,३ देवान् इति पाभे ।

[e]) =सपा तैआ ६, १२,१ मंब्रा २,८,१५ आपमं २, १०,९ पागृ १,३,२७ मागृ १,९,२३ हिगृ १,१३,१२। कौसू ९२, १४ रुद्राणाम् इति, शौ ९, १, ४ पै १६, ३२,४ प्रजानाम् इति पाभे.।

[f]) =सपा कौसू ९२,१४। ऋ ८,१०१,१५ तैआ ६, १२,१ मंब्रा २,८,१५ शांश्रौ ४,२१,२४; ९, २८,१५ आपमं २,१०,९ आगृ १,२४,३२ पागृ १,३,२७ मागृ १, ९,२३ हिगृ १, १३, १२ गोगृ ४, १०, २० रुद्राणाम् इति पाभे.।

[g]) =सपा मैत्रि ६,३५। छां २,२४,१४ आदित्येभ्यः इतिं, तै ७,५,२४,१ सूर्याय इति पाभे ।

[h]) सपा. पै ५, ३५, ३[१] सूर्याय इति पाभे.।

१०; क ३, ८; †कौ १, ३९५; ३९७ ; †जै १, ४४, ५ ; ७, शौ १९, ५६, ४[2a]; पै ९, १२, ९; १९, ३५, १; -०त्यासः ऋ ८, १९, ३४, १०, ६३, १३, -†त्यासः ऋ २, १, १३, २७, २-४; ३,५४,१०, ५,५१,१२; ७,५१,२,५,१[b], ८,२७,६, ६७, २, १०, ७७, २, १२६, ५,७, मै ४,१२, १, काठ ११, १२[२], पै ३, ८, ४$; ५, ३९, ४, ५, -त्ये मा ४०, १७, मै ३, ७, १०¶; काठ ८, ८; २७,१, २, ३४, ५; ¶क ७, ३, ४२, १, २; शौ १०, ३, १८; पै १६, ६५, २, -त्येन ऋ १०,७७,८, खि १,१,१, ¶मै १,८, ९, ४, ८,१०; काठ १३, ५[२]; २६, ४, ३०, ५, क ४१, २¶, शौ ४, ३९,६, -त्येभि ऋ १, २०,५, ७, १०, ४, ३५, ६, ४४, ४, ८, ९, १२, ९, ६१, ७, तै ७, १, १८, १; काठ ४१, ९, कौ २,४३१†; जै ३, ३३, ६†, शौ २, १२, ४, १९, १०, ६†, २०, १४१, २†; पै २, ५, ४, ५,३७,६; १३,८,६†; -त्येभ्य· ऋ २,२७,१; खि ५,७,४,१७, मा २, १६, ८, १-४; १५, ६[c]; २२, २८, २४, २७, ३४, ५४†; का २, ४, २, ८,१, १-३; १६, २, ३[c]; २४, १४, २; २६, ६, २; ३३, २, १७†, तै १, १, १३, १, ४, २२, १, २,१,२, ३[२]¶; ३,१,१[२]¶, ४; ३, ५, ६, २, ४, ४, १, २;६, २; ५,५,२,७¶, ६,५,६, १¶, ७,१, ५, २[२]¶, मै १, ३,२६[१], ३६, ६, १२¶, ७, १,५, ११, १०, २,२, १¶, ६ १, ८,८, १३, ३,७,१०¶, १२,७, १४ ९; ४, ३, १¶, काठ ४,१०[१], ८,१४, ९, ३, ११, ६[०]; १२†, १२, १३[२], १५, १, १७, ७, १९, ९; २२, ५, ७, ३०, ६, ३७, १७, ५१, ३, क ३, ८[१], ८,२,६; २६,६;३५ १¶, शौ १२,३, ४४, १५, २, ३, १९, ३९, ३, पै १, ९३, १, ७, १०, ५, १६, १२४, १-११, १७,४०,४, -त्येषु ऋ ८, २७, ३, पै २,१८, ५; -त्यै ऋ [१, १०७,२, ४, ५४,६; १०, ६६ ३], [२,३१,१, ८,३५, १], ३, ५४,२०, ४, ३४, ८; ५, ५१, १०, ८, [३५, १३, १४, १५], १०,९८,१, १२५,१, १५०,१, १५७,२, ३, खि ५, ७, ३, ७, मा २,२२‡[d], ५, ११, १४,७, २०, ३९, २५, ४६[१]†, २८, ४, २९,८, का २,५, ५‡[d], ५, ४, १, १५, २, १, २२, ४,४, २७, १५, १[२]†, ३०, १, ४, ३१, १, ८, तै १, २, १२, २, २,१,११,२; ३; २, ११, ५¶; ४, ३, ४, ३, ५,१, ११,३¶, ¶६,२,२,१,७, ५; मै १,२,८; २, २, ६¶;८, १, ३,७,१०¶, ११, १; १६, २, ४,९,५,१२, २[२]; १३, ८†, काठ २, ९, १०, १२[२], ११, ३, १७, १; १९,१३, २४,९, ३८, ६, ४६, २, क २,३, २५,१०, ३८,२¶, †कौ २, ४६१, ४६२, †जै ३, ३४,१९,२०, शौ ४, ३०,१†, ८, ८, १२, १०, १०,९, १८, ३,२७, १९,१७, ४, †२०,६३, १,२, १२४,४,५, पै ७, १६,४, १५, ५, ४, १६,३०,२, १०७, ९, १९, ३३, २, ३७, ११, -त्यौ शौ ८, २, १५, पै १६, ४,५ [°त्य- सु°]

आदित्य-ग्रह[e]- -ह, -हम् तै ६,५,१०,१¶

आदित्य-जूत[f]- -त ऋ ८, ४६,५

¶आदित्य-धामन्[g]- -मान मै ३,२,९, काठ २०, ११[३], क ३१,१३[१]

¶आदित्य-नामन्[e]- -मानि मै ४,४,५

¶आदित्य-पात्र[e]- -त्रम् मै ४,८, ८, काठ २८, १०[२], क ४५,१[१]

आदित्य-रथ[e]- > आदित्यरथ-वेग[h]- -गेन खि २,१,२

---

[a]) पाठ? °त्यासः [प्र३] इति शोध. (तु. सपा पै ३, ८,४, w. च)।

[b]) ORN. -०त्यास· इति शोधुक ?

[c]) सपा. तै ४,४,१,२ मै २,८,८ काठ १७, ७, ३७, १७ तां १,९,१० वैताश्रौ २२,४१ रुद्रेभ्यः इति पाभे ।

[d]) =सपा. माश १, ९, २, ३१ तैब्रा ३, ७, ५, १० आपश्रौ ४,११,३ । ऋ ४,३४,११ इन्द्रेण इति पाभे ।

[e]) तस सास्व. (पा ६, १,२२३) । उप. यद्र. ।

[f]) कर्मणि क्तान्ते पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८) ।

[g]) विप. (उत्तर-प्राण-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

[h]) तस सास्व । -वेग- इति सुपा. स्वरश्चिन्त्यो भवति (तु पा ६,१,२२३) ।

आदित्य-वत्[a]- -वत खि ५,७,४,१७, -वते मा ६, ३२, ३८,८, का ६, ८, ३, ३८, २, २; तै १,४, १, १, २, २, ११, ६[२]¶; मै १,३,३,२,२,६¶, ४, ५, ४, काठ ३, १०, ११ ३, क २, १७, -वन्तम् शौ १९, १८,४, पै ७,१७,४

आदित्युवद्-गण[b]- -णस्य तै ३,२,५,३

आदित्य-वनि[c]- -नि मा ५, १२, का ५,४,२, तै १, २,१२, ३, ६,२, ८, २; मै १,२,८, ३, ८,५, काठ २, ९, २५, ६, क २,३, ३९,४

आदित्य-वर्ण,र्णा[d]- -र्णम् खि ४,११, ९; खिसा ३३, १५, मा ३१, १८; का ३५, २, २, -ॱर्णे[e] खि २,६, ६.

आदित्या(त्य-अ)ङ्गिरस्- -रस पै १३,५,२०

¶आदित्या(त्य-अ)न्त- -न्तम् काठ २८,६, क ४४,६

¶आदित्ये(त्य-इ)ष्टका[f]- -का तै ५, ३, १०,२, ३, काठ २२,६, क ३४,१

†अदिति-त्व[g]- -त्वे ऋ ७,५१,१, तै २,१,११,६, मै ४,१४,१४

¶अदिति-देवता- >अदितिदेव-त्य[h]- -त्या तै ६,४,७,३.

अ-दित्सत्[i]- -त्सन्तम् ऋ ६, ५३, ३, मा ९,२४, का १०, ५, ३, तै १,७,१०, १, मै १, ११, ४; काठ १४, ?, शौ ३, २०, ८; पै ३,३४,४.

?अदित्सदम्[j] पै ५,२७,१

अ-दिप्सत्[k,l]- -प्सत शौ ४,३६,२[l]; -प्सन्तम् पै १०,१२,७[l]

अदिष्ट[m] ऋ ५,३६,६

अदिष्ट[n] ऋ ८,९३,१५

¶अ-दीक्षित[i]- -त तै ६, १, २, १, काठ २३, २, क ३५, ८, -ता काठ ३४,९[¹]

अ-दीन[o]- -ना[p] मा ३६, २४‡

?अदीप[q] पै १६,५०,२

अ-दीव्यत्- -व्यन्[r] शौ ६,११९,१, पै १६,५०,६

†अ-दु(ग्ध>)ग्धा[s]- -ग्धा ऋ ७,

a) मतुप्-स्वरस्य (पा ६,१,१७६) न गोश्वन्- (पा ६, १,१८२) इति निषेधे स्वरेऽविशेष ।

b) विप. (सोम-) । बस पूप प्रकृतिस्वरम् ।

c) कर्मण्युपपदे √वन् + कर्तरि इन प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३,२,२७,६,१,१९७,२,१३९) ।

d) विप. (पुरुष-, श्री-) । शेषं b टि द्र. ।

e) °त्युव° इति स्वर ? पागादित्वात् यनि शोध द्र ।

f) तस. सास्व. (पा ६,१,२२३) ।

g) भावे त्व प्र (पा ५,१,११९) । तत्स्वर ।

h) तादर्थ्ये यत् प्र तित्स्वरश्च (पा ५, ४, २४, ६,१, १८५) ।

i) तस नञ्-स्वर । उप यद्र. ।

j) अकृतसंस्कार मुपा भवति । निर्ऋतिर् म आदित् सदम् इत्येवमनुष्टुप्पादस्य नैर्ऋतप्रकरणाऽनुकूलतया मूलत पठितत्वेन संभाव्यमानत्वे प्रकृते कूटे आत् इति च इद् इति च सदम् इति च त्रीणि पदानि परस्परमन्वितानि द्र. (तु. ?तरि इत्यत्र च सद- > -दम् इत्यत्र च सस्थ टि.)।

k) उप <√दभ् ।

l) सपा परस्परं पाभे. ।

m) =अदिष्ट (तु. नाउ. टि , वैतु सा <√दा [दाने] वा √दिश् [तु वें.] वा) ।

n) लुङि प्रपु१ । धा ? √दा ([=√धा] *कृतौ) इति कृत्वा मिज्लोपाऽभाव उसं (पा ८, २,२७) । तु. टि. अदेदिष्ट, अदादिष्ट, सपा ऋ ४,३०,८,३०,८,३,२०;७, २३; ८, ५१, ४, ९३, १५; १०, ७६, २ प्रमृ पौंस्य- इत्येतत्-कर्मवत्तया √कृ, √जन् , √विद्(*कृतौ) प्रमृ. धा प्रयोग. (वैतु सा. <√दिश् इति) ।

o) तस नञ्-स्वर । उप <√दा [<√दो] ।

p) सपा तैआ ४,४२,५ आपमं २,५,२० आग्निगृ १, १,४ १३ मागृ १,९,१८ अजीता इति, हिगृ [तु आन] १,७,१० अजिता इति च पाभे । सपा ऋ ७,६६,१६ विशिष्ट पाभे ।

q) पाठ ? [अनृण] आददीय(<आ√दा [दाने]) इत्येवं शोध द्र । एकत्वच्च बहुवच्चेत्युभयथा प्रकृते स्थले स्तोतृनिगमानामुपलम्भादिहैकवदुपचार. । अनृणा आददीय > अनृणादीय इत्येवं सतश्च मूको इहापि स्तोतृनिगमे मन्त्रपूर्वार्धदिशा बहुवदुपचार स्यादिति कृत्वा अनृणा अदीप इत्याकारकोऽन्त्याक्षरेऽशुद्धवर्णतर्कश्च मिथ्यासंधि-विश्लेषणे भ्रान्तश्च मुपा. संभाव्येत । सपा. शौ ६,११७,३ आक्षियेम इति पाभे. ।

r) =सपा तैब्रा ३,७,१२,३ तैआ २,४,१,७,१ काअमा १२६ ६ बौध ३, ७, ११ । मै ४, १४, १७ दैव्यम् इति पाभे. ।

s) विप (धेनु-) । शेष i टि. द्र. ।

३२,२२; मा २७, ३५, का २९, ५,४, तै २, ४, १४, २, मै १. ४,५°¶, २,१३, ९, काठ ३२, ३¶, ३९, १२, कौ १, २३३, २,३०, जै १, २५,१, ३,४,१, शौ २०,१२९,१

†अ-दुच्छुन[a]– -न ऋ९, ६१, १७; कौ २,२४०, जै ३,२१,५.

†अ-दुर्मख[b]– -खस्य ऋ ८,७५,१४, तै २,६,११,३; मै ४,११,६

अ-दुर्मङ्ग(ल>)ली[c,b]– -ली[d] शौ १४,२,४०‡, -ली.[d] ऋ १०, ८५,४३, पै १८,१०,८.

†अ-दु(स्-कृ>)ष्कृत्[b,e]– -ष्कृतौ ऋ ३, ३३,१३, शौ १४, २, १६, पै १८,८,७

अ-दुष्ट– -ष्टम् पै २०,२४,१

अ-दू[f]– -दुव· ऋ ७,४,६

अ-दून[g]– -ना शौ २, ३१, ३, पै २, १५,३.

अ-दृपित[b]– -ताय ऋ ४, ३, ३, -तेभि ऋ १, १४३, [८ (६, ८,७)].

अ-दृप्त[h]– -प्त ऋ १,६९,२,-प्तम् ऋ ८,५९,७, खि १,६,७.

अदृप्त-क्रतु[h]– -तु ऋ ८, ७९, ७, -तुम् ऋ ६,४९,२.

अ-दृप्यत्[b]– प्यता ऋ १, १५१, ८.

अ-दृश्यमान[b]– -न[i] शौ १०,८,१३, पै १६,१०२,२.

अ-दृष्ट.ष्टा[j]– -ष्ट शौ ५,२३,७; पै ५, ३, ६, ७, २, ८, -ष्टम् शौ २, ३१, २, पै २,१५,२, १६, १४९, ८, -ष्टा ऋ १, १९१, १,३,४, शौ ६, ५२,२†, पै ५, ३,३,१५,९, ९, ६, २, ७†,९, १२, १९,७,७†,२९,४; -ष्टा ऋ १,१९१, [५,६];७[k], -ष्टान् ऋ १, १९१, २[l], ८, शौ ५, २३,६†, ६,५२,३, ८,८,१५, पै ५, ३, ८, ७, २, ७, १६, ३०, ५, १९, ७, ६, २९, ५, -ष्टानाम् पै ५,३,५,९,६,५,८, -ष्टेभ्य पै९,६,११

[a]) विप (सोमरस-)। बस अन्तोदात्त (पा ६,२, १७२)। उप दुच्छुना- यद्र.।

[b]) तस. नञ्-स्वर (पा ६,२,२)।

[c]) विप ([सुमङ्गली-] वधू-)। द्र.। उप बस. ङीप् प्र. उसं (पा ४,१,३०)।

[d]) सपा °ली<>°ली (मंत्रा १,२, १८ आपम १, ११,५ जैगृ १,२१ ११ च) इति पाभे ।

[e]) विप ([कल्याणकारिणी-] विपाट्शुतुद्री-)।

[f]) विप ([अपरिचारक-] अस्मद्-) । तस. नञ्स्वर. । उप √दु>दू [परिचरणे] + कर्तरि क्विप् प्र.।

[g]) विप (?अलगण्डु-)। तस. नञ्-स्वर प्रकृत· द्र.। उप. √दु>दू [उपतापे] + क्त· प्र (पावा ८, २, ४४, ४५)।

[h]) विप. ([अप्रमत्तप्रज्ञ-] अग्नि-, सोम-)। बस पूप प्रकृतिस्वरम् (तु सस्थ टि अवार्यु-क्रतु-)।

[i]) पाभे. अजायमान द्र ।

[j]) विप. (कृमि-, सर्प- प्रभृ), नाप (कृमि-, रोग-)। तस नञ्-स्वरे प्राप्ते पराद्युदात्तत्वम् उसं. (पा ६,२, ११६)। ननु कथं बस प्रकृते तस उसं. इति। उभयविधं खल्विद उसं. भवति समासस्य च प्राति. चेति। किं तत इति। तेन बस अन्यत्रापि नञोऽनन्तरवर्त्तिनामपरिगणितानामपि सतां प्राति. आद्युदात्तत्वं सिद्ध्येदिति। एवं चेह समाव्येत, यथा नञ उत्तरं पराद्युदात्तात्मिका सौवरी प्रवृत्तिरादौ समासावैशेष्येण केषुचित् प्राति प्रवर्त्तमाना सती कालेन व्यवस्थितिमिवाऽऽप बस अयं स्वरो भवतु न तस इति (तु. वैप२ अदृष्ट-)। एवं च सति पुरावर्त्तिनामसतामपि तस केषाञ्चिदेवविधस्वराणां प्राति विषय उपपत्ति मार्गयमाणानामाचार्याणामियं दृष्टि संजाता यथा तादृशेष्वपि सर्वेषु प्राति बस. एव यथा भवेत् तथा तद्व्याख्यानं कर्त्तव्यमिति। एस्थि यथा भावे निष्पन्नानि उप इति कृत्वा अजर-, अमर-,अमृत- इत्यत्र बस. इति सुवचमेवं भावे क्तान्तम् उप. इति कृत्वा अ-दृष्ट- इत्यत्रापि कामं बस इत्युच्येत । न त्वेवंविध उत्तरकालीनस्थितिमात्रसंवादिनि व्याख्यानकौशल उक्तप्रकारकप्रवृत्त्यन्तरवत्या श्रुत्या स्वारस्यमिवाऽनुभूयेत । तद् यथा । दृष्टमदृष्टमतृहम् (शौ २, ३१,२) इत्यत्र प्रथमं क्तान्तं कर्मणि श्राव्यते तदनुपदं च तद्भिन्नमात्रसमर्पक द्वितीय च तदेव क्तान्तं शब्दरूपम् उक्तपूर्वया प्रक्रियया- 'दृष्ट दर्शन तद्रहितम्' इत्येवं भावे निष्पन्नमिति कृत्वा श्राव्येतेति प्रतिपत्तौ दवीय इति नैव श्रद्धेयमिव भवेत् । एस्थि. उक्तदिशा समासोऽपि प्राति. अपि च उसं. इति वा बस एवेति वेति भूयोऽपि विमृश्यम् ।

[k]) सपा पै ४,१६,४ घ्राणाः इति पाभे ।

[l]) सपा. पै ४,१६,३ घ्राणान् इति पाभे.।

अदृष्ट-दह(न>)नी[a]- -नीम् पै ९, ६,१

अदृष्ट-वीर्य[b]- -र्यम् पै २०,४९,८

†अदृष्ट-हन्[c]- -हा ऋ १, १९१, ८,९, शौ ५, २३, ६, ६, ५२, १, पै ५, ३, १, ७, ७, ७, ७, १९,७,५

अदृष्ट-हन(न>)नी[d]- -नी पै ५, ३,४.

अदेदिष्ट[e] ऋ ८,४५,२६.

१†अ-देव[f]- -व ऋ ६,१७,८,१८, ११, २२,११, ८,४६,३१;७०, ७,७१,८; १०,३७, ३, ३८,३, कौ १,२६८, जै १, २८,६, शौ ६, ६, १$, २०, ३६, ११, पै १७, २५, ६, १९, ३, १०, -वम् ऋ ३,३२,६,९,१०४ ६, १०५,६, कौ १,४६६,२,९६३, जै १, ४८, ६, -वस्य ऋ [१, १७४, ८, २, १९, ७]; १०, १११,६, -वात् ऋ १०,१२४, २; -वान् ऋ ३ १, १६, १०, १३८, ४, -वा न ऋ ६, ४८, १०, कौ २, ९७४, -वेन ऋ २,२३,१२, काठ ४ १६

अदेवी- -†वी ऋ १, १७४, ८, ३, ३१, १९, ५, २, ९, १०, ६, २५, ९, ४९, १५, ७, १, १०, ९८, ५ ८, ११, ३ ६१, १६,९६, १५, खि १, ११, ३, तै १,२,१४, ७[१], काठ २, १५, शौ ८, ३, २४, २०, ८७, ५[१], १३७,९, पै १६, ८, ३, -व्या काठ ३७, १५, १६, पै ६, १२,८.

२अ-देव[g]- -व शौ ५,८, ३, पै ७, १८,३, -वा. ऋ ८,९६,९

अ-देवयजन[h]- -[न] तै १, १,९,२, -नम् तै ३,८,३, ७, मै १, १, १०, ४ १, १०, काठ १, ९, २५,४,३१,८; क १,९; ३९,१, ४७, ८

अ-देवत्र[i h]- -त्रात ऋ ५,६१,६

अ-देवयत्[h]- -यन्तम् ऋ २, २६,१.

†अ-देवयु[h]- -यु ऋ ८, ९७, ३, -युम् ऋ ७, ९३, ५; ८,७०, ११, ९,६३, २४, कौ १,४९२, २,५८७, जै १,५१, ६, ३,४८, ३, -यून् ऋ १०, २७, २, ३, -यो ऋ १ १५०,२.

अ-देवरघ्नी[j]- -घ्नीम् पै २०,१९,३

अ-देवृघ्नी[k]- -†घ्नी[l] शौ १४,२,१८, पै १८,८,९.

?अदेह्य[m]- -ह्यम् पै २,२,५

---

[a]) विप. (ओषधि-)। उस उप कर्तरि ल्युट् प्र स्त्रियां ङीप् च (पा ३,३,११३, ४,१,१५)। [b]) विप। बस।

[c]) विप (आदित्य-)। उस. उप क्विबन्ते कृत्स्वर प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)। [d]) विप (वीरुध्-)। शेष a टि. द्र।

[e]) सपा कौ जै. अददिष्ट[गद्र] इति पाभे. (तु पपा सात. S BS. BC.; वैतु सा. भ विव अनर्थेति)। उभयथाऽपि क्रिप सत् लुङि प्रपु१ (वैतु S मपु३ इतीव?)। धा. ? ऋ √*देद् (कृतौ), अन्यत्र पक्षे √दद् '*कृतौ' (तु अदिष्ट-, वैतु सा. विव., भ [पक्षे], GRV. प्रमृ. S. च बधा सत् √दिश् इति, सा [पक्षे] √दद् [दीप्तौ] इति, भ. [पक्षे] √दीदी [दीप्तौ] इति च √दद् [दाने] इति च, BS √दद् [धारणे] इति च)।

[f]) विप ([देवेतर-] मनुष्य- वा असुर- वा, [अपवित्र-, अदिव्य-] मनस्- प्रमृ.), नाप (असुर- [तु वें सा GW. GRV. प्रमृ [ऋ ६,१८,११])। तस नञ्-स्वर.।

[g]) विप (असुर-)। बस. अन्तोदात्त।

[h]) तस. नञ्-स्वर.। उप. यद्र।

[i]) विप. (पुंस्-)। उप 'देवास् त्रा., देवानां (=तत्कृता) वा त्राऽस्य' इति कृत्वा मध्योदात्तो बस. (तु. सा.; वैतु. वे प्रमृ. व्यु. भिन्नक्रमाः, PW. प्रमृ. तद्धित त्रा प्र. इति)।

[j]) =अ-देवृघ्नी-। तस।

[k]) विप (वधू-)। तस नञ्-स्वर। उप देवृ-(हन्>) घ्नी- इति।

[l]) सपा ऋ १०,८५,४४ अघोरचक्षु इति पाभे।

[m]) स्पष्टमपि मन्त्र मूको कथं संस्कर्ता क्वचिदतिविल-संस्करणोत्साहोऽस्पष्टमथ विपरीतार्थं च कुर्यादित्यत्र मन्त्रोऽयं निदर्शनं द्र। तद् यथा। औपसंहारिकेऽस्मिन् मन्त्रेऽरसीभावयितु संकेत्यमानस्य विषस्य प्रथमं पिष्टात्मतयाऽपिष्टात्मतया च तदनु (गृहे भव->) गृह्य- इत्येतदात्मतया च (देहे भव->) देह्य- इत्येतदात्मतया च विशेषा श्राव्यन्ते यत सर्वेऽपि ते ते विशेषा देवै स्तूयमानैर् अरसीक्रियेरन्निति। एवं मूको. च मन्त्रसंगतेश्च संवादे सत्यपि यत् नञ्-पूर्वत्वमिष्टं भवति तदनिष्टमेवेति। उत्तरार्धेऽप्येवमेव देवास् सर्वस्य विद्वांसो (अ)रसं कृणुता विषम् इ यस्य मूको स्थाने देवस्य सर्वस्य विद्वान् सोऽरसं कृणुतां विषम् इति यदेकवचनतामापाद्य वास्तविकं कर्तृपदं कर्मतां नीयते काल्पनिकं कर्तृपदं च प्रलयान्त-कल्पनाजाल-विषयीभावात् प्रहेलिकायत इव तत् सर्वं व्यर्थाऽऽयासकरं श्रुतितात्पर्यतो दूराऽपेतं च द्र.।

?अ-दोमद्[a]- -दम् शौ ६, ६३,१[b].
?अ-दोमघ[c]- -घौ शौ ८, २,१८[d], पै १६,४,८[e]
अद्र[f]- -द्रा शौ १,२७,३.
†अद्-धा[g] ऋ १, ५२,१३, [३,५४, ५, १०, १२९, ६ (१०, ११४, २)]; ८, १९, ९, १०१, ११[h], १०, १११, ७, मा ३३, ३९[h], का ३२,३, १०[h], मै २,१,८¶, ४,१२,१, शौ २०, ५८,३[h], पै २०,५५,१
✓*अद्धा[1]
अद्धाति[j]- -तय ऋ १०, ८५, १६, शौ ११, १०,७; १४, १, १६†, पै १६, ८५,१०, १८,२, ५†, -ति शौ ६, ७६, २, पै १९,,१५,१३
१अद्-भुत[k]- -†०त ऋ ५, १०, २;

[a]) त्रिप (अन्न-)। व्यु ? पपा. नावग्रह । अद् + मदु- (<✓मद्) इत्येवं विभज्य सा. व्याचष्टे। अत' किञ्चिदिवैव भिन्नेन नाउ सकक्षमिव साहचर्येण श्राव्यते, अ-बलासौ इनि (सा ?अ-बलाऽसौ इति यद्र)। ततस्तद्वद् अ-दोमदु- इत्यत्र च नाउ अ-दोमघ- इत्यत्र च नञ्-पूर्वत्वे संकेत्यमाने उप (✓दु [उपतापे]>) दोमन्-+(✓दा वा ✓धा वा>) दु- वा घ- वेत्येवमनूत्प्रेक्ष्येत (तु. PW MW प्रमृ. च WW १,७६७ च)। अत्र पै (१९ तमे काण्डे [तु W]) अनमीव- इत्येतत् प्राति श्राव्यमाणमस्यामुत्प्रेक्षायां गमकं द्र । अस्मिंश्चोत्तरे दर्शने बस. अन्तोदात्त द्र (पा ६,२,१७२)।

[b]) पामे. अथ मा १२,६५ द्र.।

[c]) विप (व्रीहि-, यव-)। नापू टि दिशा व्युत्पाद्येऽत्र प्राति. अदुस्- इति च मधू- इति च समासाऽवयवतया वाऽसमासाऽवयवतया वा श्रावयन् सा चिन्त्य । पै. हि नापू स्थाने अनमीव- इत्यस्येह यनि स्थ चास्यैव श्रवणादुक्तया दिशा शौ. उभयत्र नञ्-पूर्वत्व समस्तत्वं च प्राति. सुदृढनरं स्यात् ।

[d]) सा. अदोमधू [=उपयोगानन्तरं मधुरौ] इति शोधुक ।

[e]) अघोमघौ इति मूको. विकृतपूर्वभागा श्रुति' द्र.।

[f]) नाप । पाठ. अर्थश्च ? सा. उद्र- इति पाठं मत्वा, BW., WAG [१, १५५ *b*] Barth [ZDMG ४६, ३०५] यनि. च =शाखा-, काण्ड-, दण्ड- इति, W. =अङ्कुर- इतीव ।

[g]) स्वरादिषु चादिषु च (पाग १, १, ३७, ४, ५७) पठितत्वाद् अव्य एतद् इत्युक्तं भवति । नानाप्रकृतीनि तावद् अव्य भवन्ति । कानिचिद् मूलत समस्ताऽसमस्त-सुकल्पतया व्याख्यानाय सुलभानि भवन्ति कानिचिच्च न भवन्ति । प्रकृते तावद् अ(<इदम्-)-> *अत् (>द्) इत्येतत् प्रथमाऽवयवत्वेनोपलभ्यमान सार्वनामिकं शब्दरूपं सत् प्रयोगवशाद् गतिमात्रत्वेनोपचरितं भवति (पाग १,४,६१)। एतदुत्तरं च धा- (<✓धा) इति प्राति. कृद्-उत्तरपदप्रकृतिस्वरविशिष्टं (पा ६,२,१३९) भवति। तस्यैतस्यैवं परिणतस्य गस प्राति. यत् तृ१ भवति तदेवेह पूर्ववत् प्रयोगवशादव्ययत्वेनोपचरितं सत् स्वरादिषु च चादिषु चाऽऽचार्यैः पठितं भवति । एतज्जातीयेष्वव्ययत्वपरिणामेषु सुब्विशेषाणां क्रियाविशेषणार्थसमर्पकतया प्रयोगसौलभ्यं च मौलिकप्रवृत्तिनिमित्ततयाऽवधेयम्। अस्मिन् दर्शने (*अत् [द्>] + ✓धा इत्यत नाउ. सरूपाद् नाधा. भिन्नादिव सत धा. >) *अद्-धा- इत्येवं मूलं प्राति कल्पनीयमिति दिक् (वैतु. वाच पूप <✓अत्+कर्मणि क्विप्, उप च <✓धा+कर्त्तरि क्विप् प्र., इत्येवं यद् अभिप्रेयात् तत् प्राति. कर्तृपरत्वाऽभावाद् न यथार्थमिति द्र.)। सत्यार्थे नि [तु निघ ३, १०] । आवे. अज़्दा, मेधा- < मजधा <✓*मेध् (ज्ञाने) इति WAG [१, १५२ *b*] ।

[h]) सपा. कौ १,२७६, २,११३८ जै १,२९,४,४,३,२ मह्ना इति पाभे ।

[i]) नाउ व्युत्पत्त्यौपयिक क्विबन्त. नाधा. सुकल्प.।

[j]) नाप [मेधाविन्- [तु निघ ३,१५], महर्षि-, दैवज्ञ- (वैतु सा. [शौ ६, ७६,२] व्यप इति)]। कर्तरि तिः प्र (तु पाउ ४,१८०)। तत्स्वरेणान्तोदात्तः। उप. *अति- (<✓अत) इति मतान्तरं भवति (तु दे ३,१५)। तथात्वे पपा. अवग्रहाऽभावस्तु दुरुपपदः स्यादिति ।

[k]) =अ-भूत- इति कृत्वा अ> *अत् (>द्)+भू (>भु)त- इति (तु. या १,६)। पपा. अवग्रहाभावोऽपि पूप. *अत् इत्यस्य नञ्मूलकतामिमा संकेतयेत । *अत्- (<✓अत्+भा>)भुत- इति यद् वाच. उक्तं भवति। तन्न । अन्तोदात्ते २अद्भुत- इत्यत्र कथंचित् तत्संभवेऽपीहाऽऽद्युदात्ते प्राति. तस्य नितरामप्रवृत्तेः । यदपि GW. WAG [२,२५*b*] प्रभृ पूप =अति इत्येतल्-लघित-मित्याहुस्तदपि न । अ-द्रूक्षण- (यद्र.) इत्यत्र तथात्वस्य नितरामसंगतिदर्शनात् । तस्मान्मूलतोऽतिशयविशेष-

६, १५, २, ८, २६, २१, ९, २०, ५, मा २७, ३४, का २९, ३, १०; कौ २, ३२२; जै ३, २६, ८, -त· ऋ १, ९४, १२, १३, १४२, ⌊३, ८, १३, १९, ९, २४, ६ (७)⌋, २, ७, ६, २६, ४, ५, २३, २, ६, ८, ३, ९, ८३, ४, ८५, ४; १०, १५२, १[a], खि १, ५, १, मा ११, ७०†, २१, २०, का १२, ७, ५†, २३, २, ९, †तै १, ३, १४, ७, ४, १, ९, २, मै २, ७, ७†, ३, ११, ११, काठ १६, ७†, ३८, १०, कौ २, ३१६†, जै ३, २६, २†; शौ २, १२, १, पै २, ५, १, ८८, १†, †१२, १, १२, १३, -तम् ऋ १, १८, ६, १४२, १०, १७०, १, ८, ४३, २४, १०, १०५, ७, खि ४, ५, २६, २९; ८, ७, मा २७, २०, ३२, १३†; का २९, २, १०; ३५, ३, १०†, तै ४, १, ८, ३, मै २, ७, १६, १२, ६†; काठ १८, १७, ३९, ३; क २९, ५†, कौ १, १७१†, जै १, १८, ७; शौ ५, २७, १०; पै ९, १, १०, -तस्य ऋ १, ७७, ३, -ता ऋ १, २५, ११, -०ता ऋ ५, ६६, ४; -तान् ऋ ४, २, १२.

अद्भुत-क्रतु[b]- -तुम् ऋ ८, २३, ८, -०तू ऋ ५, ७०, ४

अद्भुतै(त-ए)नस्[c]- -०नसः ऋ ८, ६७, ७; -नसाम् ऋ ५, ८७, ७

२अद्-भुत[d]- तस्य ऋ १, १२०, ४.

अद्मन्- √अद् द्र.

अद्य,द्या[e] ऋ १, १३, ⌊२ (६, ५३, १०)⌋ ६, २३, ⌊२३[f], १०, ९, ९⌋, २५, १९, २८, ८; ३४, १, ३, ३५, ११, ३६, २, ६, ४४, १, ३; ९, ४५, ९; ४७, ⌊३ (६)⌋, ४८, १५, ४९, २; ५०, ११; ५४, ५; ५८, ⌊८; ४, २, २, ६, ५०, ९⌋; ७६, ५, ८४, १६; ९२, १४, १५, ९३, २; १००, १०, ११३, ७, १२; १३, १७, ११५, ६, १२०, ३, १२३, ३, ८, १३; १२५, ३; १३६, ४; १४२, १, ⌊८, २, ४१, २०, ५, १३, २⌋; १५९, ५, १६१, ११, १३, १६३, १३, १६७, १०; १८०, ⌊१०; ४, ४४, १⌋, १८२, ८; १८४, १, १८८, १; २, ३, ३, १३, ८; २७, २, २९, २, ६, ३२, ५, ३७, ५, ४१, ३, २१, ३, १४, ५; १७, २; १९, ४, २९, १६, ३६, ३, ५३, २१, ४, १०, १, ४, १६, २, २४, ७, २५, १, ३, ३०, २३, ३७, २, ४४, ३, ५१, ३, ४, ५, १, ११; २२, ⌊२, २६, ८⌋, ४५, ५, ४९,

द्योतनार्थम् *अति-अ-भूतम्>अद्-भुतम् इत्येवं परिणति-क्रम काभं संभाव्येत न तु नञं विना निर्वाह इत्यभिसन्धिः। WW. (१,८५०) अ-+(√दभ्>)द्भुत-(=दब्ध-) इत्येवं यदुत्प्रेक्षते तदपि अ-द्रूक्षण- इत्यत्रत्ये पूप. व्यञ्जनभक्तिमिवाऽऽपतन्ती न स्पष्टयितुं क्षमम् (तु टि. अनतिद्भुत-)। स्याद्वा अ-द्रूक्षण- इत्यस्य स्वतन्त्र एव कश्चिदपरो निष्पत्तिप्रकार· (यद्र.)। तेन तदिहत्ये निष्पत्तिप्रकारे साधकबाधकाऽन्यतरत्वेन नैवोदाहार्यमिति निष्कर्षः भूयोविमर्शापेक्षाऽवशेष द्र.।

a) सपा शौ १,१०,४ अस्तृत· इति पाभे.।

b) विप. (⌊अद्भुत-कर्मन्-⌋ अग्नि-, मित्रावरुण-)। बस पूप स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१)।

c) विप (⌊अपाप-⌋ आदित्य-, मरुत्-)। सस्व नापू.टि. द्र।

d) =१अद्-भुत-। *अत् > द् + √भू + डुतच् प्र (पाउ ५,१) इति ततो विशेषः।

e) प्राग्भिः अ-(<इदम्-) इत्यतः द्य प्र तत्स्वरेण निपात्यते (पा ५, ३,२२)। एवं नामाऽसमस्तं प्राति. इदमिति कृत्वा पपा. अनवगृहीतमवतिष्ठते। अव्य. चैतत् प्रयोगतः द्र.। अथाऽर्वाचामीदृशी धारणा भवति यथाऽस्य द्य इत्युत्तराऽश दिव्- > द्यु- इत्येतदेव मूलतः सद् अकारान्तयाऽऽपन्न भवतीति (तु. MW.)। क्वचिद् एवमप्युत्प्रैक्षि यथा १*अद्यु->अ-द्यवि इति सप्त१ मूल्त. स्तोऽन्त्याऽश-लोपाऽऽत्मको विकार इति (तु. GW)। अथ क्वचिदप्ययं विशेष· प्रत्यपादि यथाऽस्याऽऽदौ योऽकारो भवति स उत्तरांश-वाच्यगुणविशेषभृद् आगममात्रं भवति यथा अदुस्- इत्यत्रेति (तु. WW १,९८)। एवं चतुर्ष्वेतेषु कल्पेषु त्रिषु पूर्वेषु पूर्वांऽशे, उत्तरेषु च त्रिषूत्तरांऽशे साम्यं द्र। एवमपि पराभिप्रायतोऽकारान्ततयाऽऽपाद्यमानम् -द्य इति क्रिवि. इति न. द्वि१ सच्च अव्य. इत्युपचर्येत विभक्तिलोपानुत्पत्त्योः फलतोऽभेदादित्यभिसन्धे। वस्तुतस्तु *अ-दिव्-> *अदिवा (तृ१) इत्यस्य प्राकृतायितं संभाव्येत अद्या (>अद्य) इति।

f) =सपा. माश १२,९,२,९ आश्रौ ३,६,२७ काश्रौ १९,५,१८ माश्रौ १,७,४,४७ लाश्रौ २,१२,१३ आपमं २,६,६ मागृ १,१,१७; ११,२५; २,२,२६। शौ ७,९४,१ दिव्याः इति पाभे.।

१,५१, १३, ५३, १२, ५६, १,
५८,३,७३,१,७४, १; ७, ७९,
१,३,८२,४,७; ६, ४, १; १५,
१४[२], १६, २६, १८,१३, २१,
९,२४,५,३०,३, ३७,१,५० [४
(१५)], ५२, १७, ५६, ४, ६,
६३, १, ६५,३, ६८,१, ७१,३,
६, ७,२,१,१७, ५, ३५, [१५,
१०, ६५, (१४) १५, ६६,
१५], ४०, [१ (५, ४२,
३)]; ४३,४,४७, १, २,५१, २,
५७, २, ५९, ३, ६०,१, ६६,
[८, ८, २७, १९; २१], १२,
६९, ६, ७५, २, ७८,५, ९३,
१,१००, ५, १०४, १५, ८,१,
१०,२,२०,३, ८, ५,१८,९,९,
१३, १०, ५, १५, ६, २०, २,
२२,१,६, २६, ३, ८, २७, ५,
१४, ३३, १५, ४७, [१८,१०,
१६४,५],६४,१२,६६,७, ७३,
[५,(५,४७, १०)], ९३,४,९४,
८, १०१, ४, ९, ४४, ६, ६५,
२८, ६७, २२[a], ८४, १, १०,
१४, १२; १५, २,१८,३; २२,
१,२;३०,२, ३; ३२, ८, ३५,
१,२,३,५,७, ९; [१३ (५,४३,
१०)], ३६, [२-१२], ११,
३७, ५, ३८, ४; ४०,१४,४५,
९,५३,३[१], ४, ५४,२, ५; ५५,
५,६३,८,८१,७,८७, १३, १५,
९२,९;९५, १४, ११०, १, ९,
११३,१०, १२७, ४, १३५, ५,
१४२, ६, १६०, २, १६७,३,

खि १,१, २; ३, १५, ३२, ४,
५,२,८,९; ५,१,३, ७, १, २,
५ ८, ९, ११, २, ६, ११[१],४,
१५[१], खिमा ३,३, मा १, १२,
२, ८, ५, ३, ७, ४६, ८,६†,
४५, १२, २६; ६०, १३, २२,
१५, ४४†, †१७, २३, ७७,
८४[b], १८, ३१, ३३, ४६,
७५†, †१९, ४२[a], ६८, २०,
२२†[c], २१, १†, ४३ ४५,
५९-६१, २७, ७†, २८, २२,
२३[२], ४६[१], †२९, २४, २५,
३४, ३२,१४, †३३, १७,२०,
३५, ४२, ५१, ५२,६९,८४$,
९४;९७, †३४, ९, २७, ३७,
३-६, का १, ४,२, २, २, २,
५,१,३, ८,३, १†; १९,१, ९,
२,६, १०,१, १, १३, २, ९†,
४,१६, १४,२,७; १६,५,२६†,
१८ २,७†,६,१३†,७,५[b], २०,
१,२,४, २, ९, ५, ८†, †२१,
३,१३[a],४, १७, २२, १,७†[c],
२३,१,१†, ५,३[१];६, १२-१४,
२९,१,७†, ३०,२, ११, १२[१];
३१,३,१३†,४,१, १०†,†३२
१,१७, २, ३; ३,६, १३,४,८,
९$,५,१५,६,१५,३३,१,२१†,
३५, ३, ११ ; ३७, १, ३-६,
तै १, १, १३, ३, १४, १†,३,
७, २, १४, २[२]†, ४,२३,१†,
२४, १†, ४३, २, ४४,२†,७
७,१, २,१,११, ६†, २ †१२,
२, ५, ५, ३, ७¶, ५,४¶,६,

१२ ४†, ३,१,४,१¶, ७, २¶
२,४,४[d],६,१, ३,११, ३, ५†,
४,११,२†,५,६, १[e], ४, १,१,
३ ७,३,११,४†,२,२,३,५,२,
११,३†, †३,१३, ३-५,४,४,
७[२]†,१२,५[२]†,१५,५,६,२,६†,
७,५†,७,१२,१, ५,७,४, १‖;
६,६,१,३, ७, ५, २४,१†; मै
१,१,१३[२],२,७,३, २७†, ३७,
३८†, ३९[c], ५,१२¶, ६,६¶,
१०, ३†, ११, १, २, १ ८¶,
२, १, ७, ९; १२, १६, १०,
२†; ६†;१२,१[२], ५[१],१३,८[२]†,
३,३, ९†, ८, ७†, १६. ४[२]†,
५; ४,६,१¶, ७ ४¶, ८, २¶,
९, १[४], १०[१], १२†, †१०,१[१],
२[४]†,४[१].६[२], $, †११, १[१], २,
१२,१,२†-४†, ६[४]†,१३,२[५],
३[२]†, ७[२]†, ८, ९[१], १४,४†,
६,११†, १७†, १८†, काठ २,
१५[१]†,३,४,४,९, १०†, १२†,
१३[c], १६† , ६, १०†; ७,
१०¶, १३. १०,१३, १३,१४,
१५†, १६†, १५, १३[५], १६,
९†, ११, १६; २०[१]† , १७,
१९[f], १८, २†, ६[b], १३[१], †,
१६[२], २१, १९, १३[१] , २०,
१४†, २१,१३†, २६,७;११†;
२८, ४, २९, ३†[c], ३०, ५†;
३४, १७¶, ३७, १३, ३८,
५[c], ४०, ११† , ४१, १†;
४५,२१†,४६,३†; क २,११†,
३,७, ८†, १०†, ११, ५, ९,;

[a]) सपा. मै ३,११,१० काठ ३८,२ स्वर्जुनः इति पाभे.।
[b]) सपा. तै ४,६,५,६ मै २,११,१ ऊतुये इति पाभे.।
[c]) पाभे. अघ्र ऋ १,२३,२३ द्र ।
[d]) सपा. अघ्राह्नः (आपश्रौ १२,२०,९ बौश्रौ ३,२३ : ५; ७,१० : १६ हिश्रौ २१,१,२ च) <>कौसू १३७, ४१ ?अघाव (शोध. वैप ४ य१) इति पाभे ।
[e]) अहुम् अघ्र > सपा. शौ १४, २, ७० अघेन इति पाभे.।
[f]) सपा. मा १९,३५ का २१, ३,४ मै २,३,८ अस्य इति पाभे.।

२८,२†, ६; २९,२', ४', ४१, ५, ४४,४, †कौ १,४०; १२६; १४१ ; २४१ , २७२, २९५; ३२५ , ३४१ ; ४२१ , ४३४, ४९८, २, २३२, ४८७, ६९८, ७०१ , ७५५ , ९२४ ; ९३५, ९७६, १०४१,१०८२; १०८३, १०९० , १०९२, ११२७, ११३०, ११३२, †जै १, ४,६, १४,२,१५,७,२५,९, २८, १०; ३१, ३; ३४, ३, ३५,१०,४१, ३, ४२, ८$, ५२, २, ३, २०, १६,२८,१,३७,२,४६,७. ५७, २, ४,८, ७, ११, ८, १९, ४; २३,६, शौ १, १, १, २०, २, ३२, ३, ३, २,४,२२,३, ४,३, ५,४,६', ५,७,५,६;†१२,१,९, १८,२, ६,६६,२, ६७, १, ९०, १,९९, २, १०८, ४, ११८, १, १३८,१, ७, २१, १, ३२, १†. ४९,२;५०,२†, ५२ १[a], ८७, ६,८९,१, १०२, १†, ८, †३, १२, १४, ४, १५, ९, १५,९, १०, ५, ४८, ७, २३. ८, २३, २९,१०,११, ११, ६, २१,१०, ३, १६, १२, २, १२, २,२२†, १३, १, ५८, १६, ४,६,६,१[२], †१८, १, ६. ४६, २, १३,३, ५९‡[b], १९,११,५, ४७,५, ६, ४९, ९, ५०, २,६, †२०,६१, ३,७७,२, ९६, २, ९७,१, ९९, २,११२,१,१४०, ४, १४१, २, १४३,१,३, पै १, २३, ३, ३३, १,९१,४, २, १३, २,३०,३†, ३७, ४, ३, ५, ४, १८,३,३३, ७, ३७, १', ४, ५, ८';१४,८, २२, ६, ६, २०,५,६ ७,९,८, १०, ८,८, ६,११,११, ९,१७, २,१०,६,३,९,१०†, १०, २†, १३,५,९,८,१५†, १४, ४, ९, १२,१६, १६,७,२,४; १०, ५, २३, १, ५०, ३, ६८,८†,८५ ३,८६,६, १०२, १०, १०८,१, १५२, १०, १७, ९, ४, ३२, २†, १९,२,१०, ६, १३, ११, १२,१३,२, १६, ६,१८,२,१४, १९,७,४२,४, २०, ३,९, १०, ९†,२०,४,२७,२,३२, २, ६[c], ३३, ९†, ४०, १, ४२, २[2d], **अद्याऽश्वा** ऋ ८, ६१,१७, कौ २, ८०८†.

अद्या-(श्वस्>)श्व[e]- -श्वात् तै ३, १,७,२.

?**अद्य.,अद्य-** √अद् द्र.

?**अद्यनृथि** पै १७,२५,७‡[f]

अद्यमान- √अद् द्र

अ-द्यु[g]- -द्युम् ऋ ७,३४,१२

अ-द्युत्[h]- -द्युत ऋ ६,३९,३.

अँ-द्यूत[i]->१अद्यूत्य[j]- -त्ये ऋ १ ११२,२४

‡**२अ-द्यत्य[k]-** -त्ये मा ३४,२९, का ३३,१,२३

?**अद्रर्यौभ्य.** पै १७,२४,१०

---

a) पाभे. **अमुम्** पै १९,९,८ द्र ।

b) सपा ऋ १०,१५,१४ मा १९,१६ का २१,४,१० एताम् इति विशिष्ट. पाभे. ।

c) पाभे **अग्नये** शौ ७,९२,१ द्र ।

d) ?**अद्य, अयसि**>सपा पै २०,८,४ **अभि'''अयसि** इति पाभे. (तु टि **बभ्रुणा** पै २०,८,४)।

e) द्वस । **अच्** इति योगविभागात् समासान्त **अच्** प्र. चित्स्वरष् टेलोपश्च (पा ५,४, ७५, ६, १, १६३, पावा ६,४,१४४) ।

f) सपा ऋ १०,३७,४ **उदियर्षि** इति पाभे ।

g) विप (शंस-)। तस नञ्-स्वर । उप √द्यु 'दीप्तौ ⌊दाहे इति GW⌋'+ कर्तरि कृत् (तु. वे., सा ?, वैतु. BL , GRV. ⌊तत्रत्यं टि द्र⌋ बम कृत्वा उप =दिव्-इति, PW GRV. < √दो 'अवखण्डने, हिंसायाम्' इति)।

h) विप (अक्तु- ⌊=रात्रि-⌋)। बस अन्तोदात्त (पा ६, २,१७२)। उप. यद्र. ।

i) तस. नञ्-स्वरः । उप < √दिव् यद्र. ।

j) स्वार्थे **यत्** प्र उसं. (पा ५,१, १२५)। तस्माच्च स्वरसिद्ध्यर्थं नञ्-समासस्य पूर्वविप्रतिषेधः उसं. (पावा ५,१,११९)। तेन-तित्-स्वरितत्वं द्र. (पा ६,१,१८५)। यत्तु सा. इह बस चाह उप च √द्युत् + भावे ण्यत् प्र इति चापश्यत् तदुपेक्ष्यम् । √दिव् इत्यस्य तत्र तत्र वृत्त द्यू इत्याकारिकाया वर्णव्यापत्त्या प्रसिद्धे (यद्र) √द्युत् इत्यस्य च वृत्तमात्रे तस्या अप्रसिद्धेरिति यावत् । यथा च तन्मते स्वर. सर्वथाऽपि नोपपद्येतेति तस्य तत्राऽवशं व्यत्ययशरणायिनात् स्पष्टमिति वचोऽन्तर माऽपेक्षि । यथा च शाखान्तरे नञ्-समासाद् भावे प्र. पूर्वविप्रतिषिद्धं स्यादित्येष विषयः नाउ द्र ।

k) नापू. समानेऽपि मन्त्रे शाखाभेदेन शाब्दी सौवरी च प्रकृत्तिर्भिन्ना भवति । तद् यथा । उक्तपूर्वया दिशा बाह्वृचे नञ्-समासात् सिद्धात् सत प्र. उत्पद्येतेह मा. च का च सति सिद्धे तद्धिते नञ्-समास उत्पद्येतेत्यनेन प्रकृत्तिभेदेन तावत् स्वरे भेद आपद्येत । तथाहि । यथा बाह्वृचे प्र. स्वर. प्रधानो भवति, एवमिह समासस्य

अद्रि[a]- -द्रय· ऋ १, १४९, १; २, १६,५, ३,३२, १६, ४१,२, ४, १९, ५ ; ५, ८७, २; ६, ४८, ५ ; ६३, ३, ८,४, १३, ५३, ३; ६३,२, ७२,११, ८८,३, ९, ७९,४; १०,७६,७, ७८,६,८९, ६,९४,८, ११, १३,१४, १००, ८; १०४,२; खि ३,५,३, तै ६, १,११,४¶, †कौ १, २९६; २, ४९‡[b], ९५३; †जै १,३१,४,३, ५, ८‡[b], ४,१८, ७, †शौ २०, २३,२;३३,१, -०द्रय· ऋ १०, ७६,४,८, ९४,१; -द्रि ऋ १, १६५,४,३,३१,७, ५,४५,७;६, ४०,२, ७, २२,१, ३५,३, ६८, ४;१०,७६,२, खि३,१५, ३१[c]; मा १,१४, ३३,७८†; का १,५, २,३२, ६,९†, तै १,१, ५,२[d]; २,४,१४, ३†,३,३,९,२; मै २, ५,१०, ४,११, ३†, काठ १,५, ९,१८, १३,९, १६,९‡[e], ३१, ४; क १, ५, ४७, ४, †कौ १, ३९८, ५२९‡[f], २, २७७, ६०३‡[f], †जै १,४४, ८; ५४, ५‡[f]; ३, २३, ९, ४९, १‡[f]; शौ ५,२०, १०[g]; ९,४,५, १९, १०,३†, २०, ११७,१†; पै ९, २४,१०, १३, ८,३†; १६,२४, ४, -द्रिणा ऋ १,१६८,६;१०, २८, ३, -द्रिभि ऋ १, १२१, ८; १३०, २,१३५, [२, ८,८२, ५ (७, १०, १)]; ५; १३७, १, [३[१], ९,६५,१५];२,३६,१, ३, ४४,५, ५३,१०, [४, ४५,५,९, १०७, १], ५,४०,१, [८६, ६; (८, १२,४, १३, १२)], ८,!१, १७, ९, ३४, ३], २२, ८, ३५, २, [३८, ३, ६५, ८], ९, ११, ५ २४, ५, [२६, ५; ३०,५; ३२,२, ३८, २, ३९,६; ५०, ३, ६५, ८]; ५१, १, ६३, १३, ६६, २९, ६७, ७, ६८, ९, ७१, ३, ७५, ४,८०, ५, ८६, २३; ३४, १०१, ३[b], ११; १०७,१०, १०९, १८, मा १९,२, २०,३१, का २१,१,२, २२, २, ८, मै ३,११,७†, काठ ३७,१८†, †कौ १,४९९,५१२, ५१३, २, १२१, २५३, ३१४, ४२५,४५३, ५१२,५५७,५७५, ६२५, ६६३, ६७५, ७९५, १०३९, †जै १,५२,३,५३ २,३, ३,२१,१८, २५,१०, ३२, १४; ३४,११,४०,८, ४४,३; ४७,१; ५२,५,५५,४,५६,३; ४,२७,६; -†द्रिम् ऋ १, ७, ३, ५१, ३, ६१,७, ६२,[३, १०,६८, ११], ४,७१,२,७३,६, ८५,५;८८,३, ३,१,१, ४,१,१४, १५; २,१५; ३,११,१६,८, १८,६,२१,६,५, ४३,४,४५,१;५२,९, ६,१७,५; ३२, २;३९,२, ६२,७, ८, ६०, १६, ९ ९७,३९; १०, २८,९, ४५,६[e], ११२,८, ११३,४, खि १,५,१०,२ ३,१, मा १२,२३[e], का १३,२,६[e], तै ४,२,२,३[e]; मै २,७,९[e],१३,६, ४,११,२; काठ २ १५, कौ २, १४९, ७०९, जं ३,५८,६, शौ २०,१६,११;३५, ७, ३८, ६, ४७, ६, ७०, ९; ७७,८, -द्री ऋ १.१०९,३, ७, ३९, १, ४२, १, -†द्रे ऋ १, ९३,६,११७ १६, [११८,३; ३, ५८,३],१३९,१०. ३,३१,६,५, ४१,१२,७,६,२,२२,४, ७९,४; ९,८७,८, १०, २०,७, मा ३३, ५९, का ३२,५,५, तै २,३.१४, २; मै ४,६,४,१४,१८, काठ ४,

---

स्वरः प्रधानो भवतीति । एस्थि चेह ययतो. (पा ६,२, १५६) इत्यन्तोदात्तः प्राप्तस्य नञ्-स्वरस्य (पा ६,२,२) बाधकः द्र । यत्त्विह उ. च म. च तत आगत इत्यर्थे वा तत्र भवः इत्यर्थे वा प्र. आहतुस्तदसत् । तल्लक्ष्य-स्याऽपार्थत्वादिति यावत् । तौ हि अवसे इत्युत्तरं पदम् अवस्- इत्यस्य प्राति. रूपम् इति भ्रान्तौ सन्तौ तस्य प्रकृतं प्राति. विप. इत्यन्वयमिच्छतः (तु. सस्थ. टि. √अव् > अवसे) ।

[a]) नाप (अश्मन्-, अभिषवग्रावन्-, पर्वत-, वज्र-, मेघ-प्रभृ)। व्यु '<√अद् (+क्रिन् प्र [पाउ४,६५] नित्-स्वरश्च) वा आ√दृ (विदारणे) वेति या [४,४] प्रभृ (तु WW १, १८१) । <अ(नञ्) + द्रि- (< √दृ 'विदारणे' इति, या. [९,९], GW प्रभृ), <अत् + √दंह् (वृद्धौ) इति BS । [b]) सपा अद्रय· <> अद्रिभि इति पाभे ।

[c]) अध्रि इति मुपा विमृश्य· ।

[d]) सपा मा १,१५ काश्रौ २,४,११ बृहद्ग्रावा इति, मै १, १,६, ४,१,६ बृहद्ग्रावा इति, काठ १,५,३१,४, क १,५, ४७,४ बृहद्ग्रावा इति, का १,५,४ बृहन् ग्रावा इति च पाभे ।

[e]) सपा अद्रि· <> अद्रिम् इति पाभे ।

[f]) सपा ऋ ९,९७,४० तैआ १०, १, १५ मना १, १५ या १४, १६ इन्दु· इति पाभे. ।

[g]) मूको. अध्रि इत्यपि समर्थयति । तथात्वं च प्रामाणिकतयोद्धरन्ति केचित् (तु PW MW, वैतु RW) । तद् विमर्शविशेषापेक्षं द्र. ।

१६; २७, ९, कौ २, ११४८, –†द्रौ ऋ १,७०,२, ५,८५,२, ९, ९६,१०; मा ४, ३१; का ४, १०,२; तै १,२,८,२, ६,१.११, ४, मै १, २, ६, काठ २, ६,४, ९, क १,१९

†अद्रि-जा[a]– -जाः ऋ ४, ४०, ५, मा १०, २४, १२, १४, का ११,७,४, १३, १,१५, तै १,८, १५,२,४, २,१,५, मै २,६,१२, काठ १५,८,१६,८

अद्रि-जूत[b]– -त ऋ ३, ५८, ८

†अद्रि-दुग्ध[c]– -ग्ध ऋ ९, ९७, ११, कौ २, ३७०, जै ३, ३०, १३, -ग्धा ऋ १, ५४,९, ४, ५०,३, शौ २०,८८,३.

†अद्रि-बर्हस्[d]– -र्हा ऋ १०,६३, ३, मै ४,१२,१

?अद्रि-बुद्ध– -द्धम् तै ४, २, १०, १[e].

अद्रि-बुध्न– -ध्न ऋ १०,१०८, ७, खि १, ७, १, -ध्नम् मा १३, ४२, का १४, ४,५, मै २,७,१७, काठ १६,१७.

†अद्रि-भिद्[f]– -भित् ऋ ६, ७३,१, शौ २०,९०,१.

अद्रि-मातृ[g]– -तरम् ऋ ९,८६,३.

†अद्रि-वत्[h]– -०वः[i] ऋ १, ⌊१०, ७, ८, ६४, १⌋, ११, ५; ८०, ७,१४, १२१,१०; १२९, १०[२], १३३,२,६[२], ३,३७,११;४१,१; ४,३२,५, ५,३५,५,३६,३,३८, ३, ३९,१,३, ६, ४५,९,४६,२, ७,२०,८; ८९,२, ८,१,५;१३, २, ४०, १. २२, ⌊(५, ८६,६); १२, ४ (१३, १२)⌋, १३, २६, १५,४,२१,७, २४,६, ११,३६, ६, ⌊४५, ११, ६१,४⌋, ४६. २, ११, ⌊(४९,१०); ५०,१०⌋,६२, ११,६८ ११, ७६, ८, ८०, ४, ९२,१८, ९७,९७,९, ९८,८,९, ५३,१, १० १४७,१, खि ३,२, १०, ५, ४,८, मा २७ ३८, का २९,५,७, तै ७,४,१५,१; मै २, १३,९, काठ ३९, १२[२], ४४,४, कौ १,१९४, २९१,३४५,३७१, ३८३,४१२,२,६१,१६०;२३०, ५२२, ५२४, ६०१, ७०४, १०६४,४,८, जै १,२१,१, ३०, ९,३६,४,३९,२,४०,४, ४३,३, २, ७,३, ३,६,७, १५, ८,२०, १४, ४०,१८, १९,४८,१७, ४, ७, १,९, २७,१०, शौ २०,२०, ४, २३ १, ५७,७, ६१,१, ९३, १; ९८,२; १००,२, ११६, १.

†अद्रि-(सु>)षुत[j]– -त· ऋ ९, ७२,४; -तास ऋ १, १३९,६.

†अद्रि-संहत[k]– -तम् ऋ ९, ९८, ६, कौ २, ६८०, जै ३, ५६,८.

अद्रि-सानु[l]– -०नो ऋ ६, ६५,५

†अ-द्रुह्[m]– -ध्रुक् ऋ ६, ५, १; ११, २ , ६२, ४ , १०, ६१, १४, –०ध्रुक् ऋ ६, ५१, ५; मै ४, १४, ११; -द्रुहः ऋ १, ३, ९; ⌊१९, ३; ९, १०२,५⌋; १५९, २; २, १, १४, ३, ९, ४; २२, ४; ८, ४६, ४, ६७, १३,९७, १२; ९, ९, ४, ७३, ७, १००, १; ७, १०, ६६, ८; मा १२, ५०, का १३, ४, ६; मै ४,१०,३, कौ १,२०६,५५०; २, २८१‡[n], २८७‡[n] , ३६७; जै १,२२, ३; ५६, ८, ३,२३, १३,२४, २‡[n],३०,१०, शौ ६, ७, १$, २०,५४,३, पै ६,१७, ३, १९, २, ७, –०द्रुह· ऋ ८, १९,३४, २७, ९;१५, –द्रुहम् ऋ ⌊६,१५, ७, ८, ४४, १०⌋, कौ २, ९१७, जै ४, १५, १०, –द्रुहा ऋ ३, ५६, १, ४, ५६, २,५,६८, ४; ७, ६६, १८, कौ

---

a) विप. (हंस-) । उस उप विडन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

b) विप (⌊अश्विनो.⌋ रथ-) । तृस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२, ४८) ।

c) विप (अवत-,इन्दु-,चमस ⌊=तस्थ-सोम-⌋) । शेष नाउ टि. द्र. ।

d) विप (द्यो-) । बस पूप प्रकृतिस्वरम् ।

e) पाठः? अद्रिबुध्नम् इति शोध (तु सपा. मा १३, ४२ प्रभृ., माश ७,५, २,१८ च) ।

f) विप. (बृहस्पति-) । उस क्विबन्ते कृत्स्वर ।

g) विप (⌊दिवःकोष-⌋ उदक-) । शेषं *d* टि द्र ।

h) मतुप .पित्त्वान्निघाते पूर्वावस्थ· स्वर ।

i) आमन्त्रितेमतुव सोरु इति रुरु आदेश (पा ८,३,१) ।

j) विप. (इन्दु-) । उप < √सु(अभिषवे) । सकारस्य मूर्धन्यादेशः (पा ८,३,६५) । शेष नाउ टि द्र ।

k) विप (सोम-) । तृस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा६,२,४८) उप < सम् √हन् ।

l) विप (उषस्-) । बस पूप प्रकृतिस्वरम् । अद्रिसानु-गतप्रथमप्रकाशत्वादित्यर्थ ।

m) विप. (अग्नि-, आदित्य-, पितृ- प्रभृ.) । बस अन्तोदात्त· (पा ६,२,१७२) । उप. यद्र. ।

n) सपा. ऋ ९,९,२ अद्रुहे इति पाभे. ।

२,८१६, जै ३,५७,६;-०द्रुहा ऋ २, ४१, २१, मै ३, ८, ७, -द्रुहे ऋ ९,९,२[a]

†अ-द्रुहन्[b]- -०ह्वाणा[c] ऋ ५,७०,२, कौ २,३३६, जै ३,२८,८

अ-द्रूक्ण[d]- -क्णम् शौ ८, २, १६, पै १६,४,६

१†अ-द्रोघ[e]- -घम् ऋ ८, ६०, ४[f]; जै ४,२८,९

२†अ-द्रोघ[g]- -घ ऋ ३, ३२, ९, -घ ऋ ६,१२, ३, मै ४, १४, १५, -घम्[h] ऋ ५, ५२, १, -घेण ऋ ३,१४,६, काठ६,१०.

अ-द्रोघवाच्[i]- -वाचम् ऋ [६,५, १,२२, २], शौ ६, १, २;२०, ३६,३, पै १९,१,२

?‡अ-द्रोघा (घ-अ) विता[j] शौ ११, १,२, पै १६,८९,१

[a]) पामे अद्रुह् कौ २,२८१ द्र.।

[b]) विा (मित्रावरुण-)। तस नञ्-स्वर । उप. यद्र ।

[c]) AR अ-द्रुह्वाणा इति पाठ पपाठ। मूलप्रामाण्यस्याऽपि सतस्तस्य पाठस्यापेक्षया उप शानजन्तं स्यादिति विवेक द्र.।

[d]) 'वस्त्रे शिरं च स्यात् संस्पर्शेऽद्रूक्णं च' इति प्रकरणं भवति । RW प्रभृ. मध्यतो दकारमपाकृत्य अरूक्णम् इति शिश्रावयिषन्ति । तत्त्वप्रमाणमित्युपेक्ष्यम्। उक्तप्रकारकं वस्त्रं रूक्णं न स्यादित्यस्याऽर्थस्य स्वाभाविकत्वेनाऽभीष्टत्वात् पूप. नञ् भवति च उप. रूक्ण- भवति चेति स्पष्टम् । माध्यमिको दकाररनावत् कुत इति समाधानमपक्षते । अ > *अन् (द्) इत्येक कल्प (तु टि. १अद्-भुत-)। अ+द्रूक्ण- (<√द्रु> [द्रुह् + क्स्न प्र) इति च द्वितीय कल्प. (तु. ता)। अ + ([√द>] *द्रु- + रूक्ण- [माध्यमिकसमानध्वनिद्वयैकरूप्ये] > द्रूक्ण-) इत्येवं च स्याचरमः कल्प प्राकृतिकवर्णलोपसहकृत । अस्मिंश्च कल्पे 'यत्र दृणाति न च रूक्णं भवति' इत्युभयथा वस्त्रं विशिष्येतेति विशेष । अस्मिंश्च द्रु- इति प्राति. छेदनार्थस्तथैव प्राधान्येन द्र यथासौ वृक्षपर्यायितां गते पदार्थविशेषपरे २द्रु- इत्यत्रापरे प्रसिद्धे प्राति. भवति (वैतु भोउ यत्र √द्रु>द्रु- इतीव शिष्टं भवति)। अयं तावद् भेदोऽत्र द्र. यथा वृक्षवाचिनि २द्रु- इत्यत्र कर्मणि प्र भवति १द्रु- इत्यत्र च कर्तरीति दिक्।

[e]) सस्व कृते तु. टि. अ-द्रुह्वन्- । उप च १द्रोघ- (<√द्रुह्) यद्र । प्रयोगत क्रिवि । वें. मा Gri च २द्रोघ- इति उप भवतीति कृत्वा माम् इत्याक्षिपन्ति तस्येद विप च भावयन्ति। यथा तु २द्रोघ-इत्यस्य पृथग् अवस्थिति संदिह्येत तेन च सा उक्तं व्याख्यानं विप्रतिष्ठ स्यादित्येतद्विस्तर· २द्रोघ- इत्यत्र यद्र । यदपि PW. MW च यदा १अद्रोघ- इति क्रिवि भवति तदा १अद्रोघ- इत्येतत् संपद्यत इतीवाऽभिसंदधीयाना तद् निर्मूलं द्र.। इह स्वरभेदे समासस्यैव नियामकत्वात् क्रिवि. भवतीति न वा भवतीत्यस्याऽन्यथासिद्धत्वात्। तथाहि। यदा अद्रोघ (=द्रोहाऽभाव) यथा स्यात्तथेत्यर्थात् क्रिवि भवति तदा १अद्रोघम् इत्याद्युदात्त तस वर्त्तयितव्यो भवति । यदा च (कश्चिद्) २अद्रोघ (=द्रोहरहित.) यथा स्यात्तथेत्यर्थात् क्रिवि भवति तदा २अद्रोघम् इत्यन्तोदात्त बस वर्त्तयितव्यो भवतीति विवेक सुगम ।

[f]) GW अन्तोदात्तत्व साक्ष्याऽन्तरसर्वस्व-विसवादादुपेक्ष्य द्र ।

[g]) बस अन्तोदात्त । उप एपू टि. द्र.।

[h]) क्रिवि इति GW । विप (श्रवस्-) इति वें सा प्रभृ।

[i]) विप. (अग्नि-, इन्द्र-) । तस नञ्-स्वर. । यथा उप द्रोघ-वाच्- इति कास. भवति बस. च न भवति तथा यद्र (वैतु सा प्रभृ)। इह प्रकृतेऽपि नापू पूप इति कृत्वा बस. एवाभिमतो भवति परेषाम् (तु सा प्रभृ)। एस्थि. अपि स्वरतस्तात्पर्यतश्चाऽविशेषेऽपि च यदत्र तस एव भवतीति भवत्याग्रहस्तत्राप्युक्तो मतभेद (=द्रोघ-वाच्- इत्येतद्विषयक) बीज द्र ।

[j]) °अविता इति (क्वचिद् °अविता· इति च) समस्तं शब्दरूपं पपा भवति । प्रथमां दिशमनुसरन्नेव च सा °अवितृ->°अविता इत्युपकल्पयति । एव तन्मते तस भवति १अद्रोघ- इति वा २अद्रोघ- इति वा पूर. च भवति । उभयथाऽपि तस स्यादन्तोदात्तश्चेत्याद्युदात्ता श्रुतिस्तु दुरुपपदा द्र । °द्रोघावितृ- इति उप. स्यात् तेन च तस. नञ्-स्वरश्चेत्येवं यथाकथमपि स्वर-संगतौ सत्यामपि सा. अनुमतेन प्रकारेण मध्येपादं वाक्यभङ्गो नितरामरुचिर· द्र.। यच्च परा द्वितीयां दिशमनुरुन्धाना PW प्रभृ. °अविता इत्येवं पाठम् इच्छन्ति तत्राप्युक्तपूर्वं सौवरं चोद्यं सामान्येन चरितार्थयितव्यम् । √अव् इत्यस्य क्त प्र अवित- इति रूपं चाऽश्रुतिगोचरतया तदीयक्लिष्टकल्पनामात्रत्वमुपक्षिपेत् । अस्रेधन्त इतन वाजमच्छ (ऋ ३, २९, ९) इति विशिष्टपाठभेद-युताया· सस्थ. मौलिक्याः श्रुतेरपेक्षया च छन्दोऽनुरोधेन चैतत् संभाव्येत यथेह प्रथमात् प्रपु३ उपरि पादमात्रवाक्यपरिसमाप्ति-

?अद्रयु[a]- -द्रयु जै २,७,३‡
अद्वन्- अग्र°
अ-द्वयत्[b]- -यन्तम् ऋ ३,२९,५
†अ-द्वयस्[c,d]- -या. ऋ १,१८७,३[e], ८,१८, ६, खि ५, ४, ९[e], काठ ४०,८[e].
अ-द्वयाविन्[c]- -विन ऋ १,१५९,३, -विनम् ऋ ३, २,१५, ५,७५, ५, -वी ऋ ७,५६,१८.
अ-द्वयु[c]- -यु. कौ ४, ९‡[o,f], -युम ऋ ८,१८,१५
¶अ-द्वितीय[g]- -यम् मै ४, ७, ४, काठ २८,९[२], क ४४,९[१].
†अ-द्विपेण्य[h]- -ण्य ऋ १,१८७,३, काठ ४०, ८; पै ६, १६, ३, -ण्यम् ऋ १०,१२२,१.
?अद्बुध स्वधो निहत[i] पै १६, ७२,६
†अ-द्वेष[j]- -ष ऋ१,१८६,१०[k], -षे[l] ऋ ९, ६८, [१० (९७, ३६); १०, ४५, १२], मा १२, २९, का १३,२,१२
अ-द्वेषस्[m]- -प ऋ १,२४, ४[n], ५, ८७,८, १०,३५,९.
अ-द्वे(ष्य>)ष्या[o]- -ष्ये‡ मै२,७,९[l].
√*अघ्[p]
अध्वन्[q]- -ध्वन् ऋ १, ३७,१३, ६ १२, ३, २९, २, ५१, १५, ८,८३ ६, १०, ३७,१०, मै ४, १८, १५‡, -ध्वन ऋ १, ४२, १, ७१, ९, ७२, ७, १०४, २, १८६, ३, ३, ३०, १२, ४,५, १२, १६, २, ५, ५३, ७, ५४,

करेण केनापि क्रियापदेन (लोटि मपु३) भाव्यमिति। एवं तावद् अद्रोघा( ) अवता वाचमच्छ इत्याकारिकायां मौलिक्यामाथर्वणश्रुत्या सत्या मध्यवर्त्तिनि क्रियापदे साहितिको दीर्घ. (तु ना)।

[a]) एवं पठन् मुग. दूषित द्र । अर्थत आसंगत्याच् छन्दस्तश्च वैषम्यात् । प्रथमेषु त्रिष्वपि पादान्तेषु (ऽ।ऽ) इति गणक्रमे सिद्धे सतीहाऽकस्माद् अक्षरत्रुटेश्च (ऽऽऽ) इति पादान्त-क्रमस्य चाऽनभीष्टत्वं द्र. (तु नौ ४, ९ यत्र अद्वयु- > -यु इति शुद्ध पाठो भवति)। अपि च अद्वयाः (<अ-द्वयस्-) इति बाह्वृच. पाभे. ।

[b]) विप (कवि- [अग्नि-])। तस. नञ्-स्वर । उप. √द्वय (<द्वय-<द्वि-) + शता प्र ।

[c]) तस नञ्-स्वर ।

[d]) विप (अदिति-,सखिन्-) उप. √द्वय+कर्तरि असि प्र ।

[e]) सपा. अद्वयाः (ऐआ ४, १,१ च) <>अद्वयु इति पाभे.। [f]) ?अद्रयु इति जै पाभे. द्र ।

[g]) विप (सोम-)। बस. अन्तोदात्त ।

[h]) विप. (सखिन्-) । तस नञ्-स्वरे प्राप्तेऽन्तोदात्त (पा ६, २, २, १६०)। उप केन्य प्र (पा ३, ४, १४) कृत्यार्थत्वात् कृत्यवदुपचारादित्यभिसंधेरि त यावत् ।

[i]) पाठ? अद्भुत-स्वधो नि-हिन इति शोध. ।

[j]) बस अन्तोदात्त । उप √द्विष् + भावे घञ् प्र ।

[k]) विष्ण्वादीनां त्रयाणामुत्तरेषां पर्यायेणैकैकस्य संबन्धः द्र. (तु वें ; वैतु. सा. ऽो विष्णुनैव संबन्धमाह, GW प्रमृ. च यदन्विह नाउ. प्राति शिथ्रात्रयिषिनं भवति)।

[l]) सपा. परस्परं पाभे. ।

[m]) सस्व. / टि. दिशा द्र. । उप. द्वेषस्- ।

अन्वयत क्रिवि द्र (तु. GW MW)।

[n]) भग- इत्यस्य विप सत नापू प्राति अत्र भवतीति वें मा अभिप्रेत ।

[o]) विप. (द्यावापृथिवी-)। तस. उप. √द्विष्+ण्यत् प्र । कृत्योकीय स्वर (पा ६,२,१६०)।

[p]) अनुमेयश्च सनुमेयश्चेति द्विधा धातुरयं प्रतिपत्तव्य. । अनुं तावद् नाउउ. व्यु औपयिको भवति। सनुं च √*४अन्ध् इत्येव लब्धसंकेतः यद्र. (तु २अन्धस्- टि, GW अध्वर्- इत्यत्र, WW १, १३०)। √अम्+ √धा इत्याकारको मौलिकधातुद्वययोगश्चास्मिन् पारिणामिके धातौ सम्भावनीयो गत्यर्थपुष्टपर्यवसान । एतद्वैपरीत्येन च √अघ्, √अङ्घ् इत्यत्र √अम् + √ह (<घ)र् इत्याकारको मौलिकधातुद्वययोगो गत्यथनिरोधपर्यवसान द्र. । एवं नाम √अह , √अंह् इत्याकारको योऽनुं च सनुं च द्विधा भिन्नो धातुर्भवति (यक्र पाधा १२७३, ६३५) तत्र धकारान्तस्य मूलत सतो हकारान्तताऽऽपत्तिः प्राकृतिकी संभाव्येत । अनयैव दिशा √अंह् इत्यत्र च हकारो मौलिक-घकारस्थान इत्येव प्रतिपत्तव्यम् (तु गत्याक्षेपीय √अङ्घ् पाधा १०९)। अत इत पूर्वम् √अंह् इत्यस्य च √अह् इत्यस्य च यद् घकारान्ताभ्या सरूपाभ्यां समूलता समकेति (तु √*अघ्) तद् यथावद् द्र.धार्ह द्र । गत्यर्थस्य √अह् इत्यस्य हकारो धकारमूल इत्यत्राऽपरोऽपि भवति संकेतः (तु भोउ २,३, ३० अन्ध- इत्यस्य व्यु)।

[q]) नाप. (मार्ग-)। वनिप् प्र. (पा ३,२, ७५)। तस्य च पित्वान्निघाते धात्व. (भाषान्तरीयसजन्मसंकेतार्थं तु. WW १,१३०)। नापू. टि. दिशा मूलतो धकारान्ते

१०, ६, १६, ३, ७,६०,४, ८, २७,१७; ५९,२, १०, २२, ४, ११५,३, १७९,२; खि १,६,२, मा ४, १९; ९, १३[a], २६, १, का ४, ६, ४, १०, ३,६[a], २८, १,२, तै १, २,४,२;७, ८, १[a], ४,१,२,३[b], ५,१, २,६[b], ६,१, ७,६, मै १, २, ४, ३, ७, ६¶; ४,१२,४†, काठ २,५,६,१०†, १३, १४[a], २४, ३; क १, १७; ३७, ४, कौ २, ८२६†; जै ४, ४,७†, शौ ४,११,२, ७, ७५, २; २०,७७, २†, पै ३, २५,३, ५,३५, १२, -ध्वनाम् ¶तै २, ५,११,२,५,१,२,४, काठ १९. २¶, क २९, ८¶, -ध्वनाम् मा ५, ३३[c], -ध्वनि ऋ ६, ४६, १३, ५०, ५, खि १, २, १‡[d], -ध्वने ऋ १, ४२, ८, -†ध्वभि ऋ १, २३, १६, ९, ५२,२; शौ १, ४,१, -†ध्वसु ऋ १०, १८५, २, मा ३,३२, का ३,३,२४; मै १, ५, ४, काठ ७, २, क ५, २; -ध्वा ऋ १, ११३,३;१७३, ११, २, १३,२, ७,४२,२, ५८, ३, ८,३१,११, १०,६१,२६, १०८,१; का ११, १,४; कौ २,११०१†; शौ १३, २,१४, पै १८,२१,८, -ध्वान तै २,५,११, २¶, -ध्वानम् ऋ १,३१,१६; १०, ५१,६, ११७, ७; खि ४,९,१[b], मा ११, १८[b], २५,३, का १२,२, ७[b], २७,३, २, मै १, ११, २[a], २, ७, २[b], ३,१,४[b], ७, ६, १५, ३, काठ १६, २[b], १९, ३[b], २०, ५¶, क ३०,१, ३१,७, शौ ३, १५, ४†, पै१,५१,४ [°ध्वन्- अभि°, १कृष्ण°, प्र°, वि°, समया°].

अध्व-ग[e]- -गौ ऋ ८, ३५,८

अध्वग-घातिन्[f]- -तिना पै १६,१०४,७[g].

अध्व-गत्[h]- -गत शौ १३,१, ३६,४३[i]

अध्व-पति[j]- -०ते मा ५,३३[c]

अध्वर[k]- मैपुष्पि १, २, काठपुष्पि २, -र ऋ ८, १९,१९,२७,३; ९,७,३, मा २, ८‡[l], ६, २३, १५, ३८†, का २, २,३‡[l]; ६, ६,१, १६, ५, २०†, तै १,१, १२,१, ३,१२,१,३,१,९,३[m],

धातौ सुवचतरेऽपि यत् प्राग्भि √अत् इत्यतो धकाराऽऽपत्तिपूर्विका व्यु. उक्ता भवति (पाउ ४ ११६, भोउ २, १,२८३) तत्र प्राकृतायिततिरोधापितवस्तुस्थितित्वमेव बीज द्र.।

[a]) सपा अध्वनः (माशब्रा ५,१,५,१७ च)<>अध्वानम् इति पाभे ।

[b]) सपा. अध्वन. (आपश्रौ १६,२,९ च)<>अध्वानम् (माशब्रा ६, ३,३,८ माश्रौ ६, १, १,१५ च) इति पाभे.।

[c]) =सपा. तां १, ४, १ आश्रौ ५,३, १४ प्रमृ. । अध्वनाम् अध्वपते>सपा. शांश्रौ ६,१३,२ अध्वन· अध्वपतिः इति पाभे ।

[d]) सपा ऋ १,११६,५ विभे ।

[e]) उस. उप √गम्+कर्तरि डः प्र कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

[f]) कर्मण्युपपदे √हन्+णिनिः प्र. (पा ३,२,७८)। शेषं नापू टि. द्र.।

[g]) =सपा. काय ११५ : ६ । शौ ११, २,७ अघंकघातिना इति पाभे.।

[h]) उस. उप. √गम्+क्विप् प्र., अनुनासिकलोपे तुगागमश्च (पा ६,४,४०,१,७१) । कृत्स्वरः प्रकृत्या ।

[i]) सपा पै १८,१९,३ घृतं पिबन्तम् इति पाभे.।

[j]) षस. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१८)।

[k]) विप, नाप (याग-, ⌊प्राधान्येन⌋ सोमयाग- ⌊मै १,९, ५ प्रमृ.⌋)। व्यु ?"*अधति व्याप्नोति कर्त्तव्यभावेन जीवनम्' इति कृत्वा वरच् प्र उसं.(पा ३, २, १७५ ⌊तु WW १,१३०, GW.⌋) । यथा ऋत- इत्यत्र समानप्रकरणके प्राति गत्यर्थो धातुर्मूलं भवति तथाऽत्रापीत्यभिसन्धि । अ+(√ध्वृ >) ध्वर- इत्येवं बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२) इत्यपराऽपि प्राक्-सामान्या व्यु द्र. (तु तै ३, २,२,३)। यत्तु तत्र भा. उप कर्त्तरि वा कर्मणि वा अच् प्र. इत्याह, तन्न। कौटिल्यहिंसनाऽन्यतराऽऽत्मकध्वरणरहितत्वेऽध्वरस्य तात्पर्याद् भावे अप् प्र इत्यस्य सुवचतरत्वादिति दिक् (एवं तु. मै ३, ६,१० काठ २३,७)।

[l]) सपा काठ ९,५ क ८,८ आपश्रौ ८,१२,४ हिश्रौ ५, ३,४५ अध्वरे इति, ऋ ६,६३,४ अध्वरेषु इति, माश्रौ ८, १४, ५ अध्वराय इति पाभे ।

[m]) सकृत् =सपा. आपश्रौ १४,२७,७ । काठ ३५, ७ क ४८,९ माश्रौ २,३,८,४ ध्रुवः इति पाभे., अन्यत्र =सपा. आपश्रौ १४,२७,७। काठ ३५,७ क ४८,९ माश्रौ २,३, ८,४ अध्वर्युः इति च पाभे.।

मै १, १, १३,३, १, ९, ५[१]¶, १०,२‡[a], ४,१, १४, १२,५†, काठ १, १२; ३, ९, ९, १३[२], १२, ३, ३१, ११[२], ३९, १५; क १,१२, २,१६, ४७, ११¶; †कौ १,१११, २,४८०; ९०९, †जै १, १२, ५, ३, ३६, ५, ५६, १६, शौ ४, २४, ३, ७, ६०,१‡[b], ११,९, ७, १८, २, ३२, पै ४, ३९, २, १६, ८२, ७, -रम् ऋ १, १,४, ⌊१४, ११,२६,१⌋, १८,८,१९,१,२३, १७,४४,१३[c], ७४,१, ४, ९३, १२, १०१, ८, १३५, ⌊३, ७, ९२,५⌋, ७[२], १५१, ३, ७, २, २, ५, ३, १७, ५,१०,१,२४, २, २८, ५, ५४, १२, ४, २, १०, ९, ६, ७, १५,२, ३७,१, ५,⌊४,८, ६, ५२, १२, ७,४२, ५⌋, ५१, २, ७१, १, ६, ६८, १०[b]; ७,२,७, ५६, १२; ८२, ७, ८,३५, १, ४३, २०, ६३, ६,७२,९; ९, ४४, ४, ८३, ५, १०, ३०, ११, ६३, ६, ८५, १८[d], ९२, १५, ९४, १०, ११०, २, खि १, १२, ८, ३, २२, १०; मा ३, ११, ५,१७, ६, २४†, २५; ३०; २७, १७, १८, २८†, २९, २६†; ३३, १५†[c], ३७,१९; का ३, ३, १, ५, ५, ४; ६, ६, ३†, ७, १, ८, १, २९, २, ७; ८, ३, ९†; ३१, ४, २†, ३२, १, १५†[c]; ३७, ३, ५, तै १, २, १३, २, ३, १३, १, ४, १,१; †५, ५, १, ७, १, ४, १, ८, २[२], ११, १†, ६,२,९, ३, मै १, ३, १, ३, †५,१,५,६, ९, ५[२]; २,१२, ६[२]; ४, ५, ४¶, ९, ६, १०, ३†, १२, २†[d], †१३, ३; ४; †१४, २, १८, काठ २, १४†, ३, ९, १०, ६, ९†; ७, ४†, †१६, २०; २१, १८, १७[२], २३,७¶[e], ३८,१२; क २,१६, १७, ४,८†; ५, ३†, २९, ५[२]; ३६, ४¶[e], †कौ १, १६, २, ७२९; जै १, २, ६, ४, १८, ५, शौ १,४,२†, ५, १२, २†, २७, ८; ९; १४, १, ४६‡[f]; †पै ६, १७, १; ९, १, ७; ८; १८, ३, २[d], ५, ३‡[f]; २१, ५[d], १९, ४६, ५; २०, ६, ५[b], -†रस्य ऋ १,१२८,४; ३, ८, ८, ११, १; २३, १; ६०, ७, ४, ३, १; ७, ८; ५, ४९, ४, ६, ६६, १०, ७, ७, १, ११, ⌊१; १०, १०४, ६⌋, ४; १६, १२, ८२,१; ८, १०, ४; १०, १, ५; ७,५; ६६, १; १४०,५; मा १२, ११०, का १३, ७, ९; तै १, ३, १४, १; ३, २, २, ३¶, ४, २, ७, ३, मै २, ७, १४†; ३,६,१०¶; ४, ११, ४; १४,११, काठ २, १५; ७, १६, १६,१४, २३, ७¶; क २५, ५; ३६,४¶; कौ १,६९, २, ८६४; ११७०, जै १,७,७, ४,२१,२; -†०रस्य[g] ऋ ४,६,१; ६,१५, १४, ७, १४, २; तै ४, ३,१३, ४, मै ४,१०,१; -रा ऋ ३,६, १०[h], खि ५,५, १, ७, २, १०; मा २१, ४७[i], का २३, ५,५[i]; -राणाम् ऋ १, १, ⌊८;२७,१, ४५,४, ३, १२, २, ८,८,१८⌋; ⌊४४,२, ८,११, २⌋, ९, ३, ३, ८, १०,४, ४, ७, ३; ६,७,२; ८, ४४, ७, १०२, ७,१०, २, ६, ४६, ⌊(७,१०,५) ४⌋, ६६, ८; खि ५,५, १; मा ३, २३†; का ३, ३, १५†; तै १, ५, ६, २†, ६, १२, ३, २, ५, ९, २; मै १, ५, ३†, काठ ७,१†; ८; १२, क ५, १†, †कौ १, १७; २१, २, २९६; ४९२; ९८४; ११३१; जै १, २,७; ३,१; ३, २४, १२; ३८,६; ४, ११, ९; २४, ५; शौ १९, ४२, ४;

a) पाभे. अध्वर्: मा २,८ द्र.।

b) सपा. अध्वरः <> अध्वरम् इति पाभे.।

c) =सपा. तैब्रा २,७, १२,५। कौ १,५० जै १,५,६ अध्वरे इति पाभे.।

d) =सपा. तैब्रा २,७,१२,२;८,९,३। शौ ७,८६,१; १३,१,११; १४,१,२३ अर्णवम् इति पाभे.।

e) सपा. मै ३,६,१० यज्ञम् इति पाभे.।

f) सपा. ऋ १०,४०,१० आपमं १,१,६ प्रमृ. अध्वरे इति पाभे.।

g) षष्ठ्या आमन्त्रिते पराङ्गवत्स्वरः (पा २, १, २)।

h) अध्वरेव > रा ⌊द्विव⌋ इव इति पपा. (तु. वें. सा. प्रमृ. GRV. MVH. ⌊तु. ऋ १, १८, ८, २,२, ७ प्रमृ.⌋; वैतु LR., R ⌊ZDMG ४८,६८३⌋ °रे ⌊सप्त१⌋ अव इति, GR. OV. छन्दस्तः °रे ⌊द्विव.⌋ इत्येव)।

i) =सपा. ऐब्रा २,३४ माश १,७,३,१५ का २,७,१, १२ तैब्रा ३,५,७,६;६,११,४;१२,२ आश्रौ १,६,५। मै४,१३,७ काठ १८,२१ अध्वरान् इति पाभे.।

–०राणाम्[a] खि ५,३,१,–†रान् ऋ १, ४८, ११; १३५,५, ८, ३५, २१; १०, २, ३; ३२,२, ७६,३, तै १, १, १४,४, मै ४, १०,२,१३,७$[b], काठ २, १५, १८, २१$[b], शौ १९, ५९, ३, पै १९,४७,६†, –†राय ऋ ३, २,७, ४,७,७, ७, २, १, ४१, ६, ४३, २; ८२, १; ८,१९,२, १०, मा ३३, ७५, ३४, ३९, का ३२,६,६; तै २, ५, १२,२, मै ४, १२, ४, १४,६; कौ २, १०३८; जै ४, २९, ४; शौ ३, १६, ६; पै ४, ३१, ६, –रे ऋ १, [१२, ७ (१३६, ६)]; १५, ७; [१६,३, ८,३, ५], ४७, २, ५७, ३; ९४, १३; १२१, १,७, १४२, १३,१६५,२; ३, ४, ४, ८,१, १०,१,७;१४,७, १६,६, १७, ४, १२, २८, ३,५३,१०, ५७,४, ४,९, ४, १५, १; ५५, १; ५,२६,३; [२८, ६; ८,७१, १२], ४४, ५; ६, २, ३, १०, १; १५, ७, १६, २; ४६, ५०, ९; ७, ३, १, ७, ४, १६, ५, ३९, ४, ८४, १, १०४, १८, ८,३,५; ७, ६; १२, ३१–३३; १३, ३०; २७,१; ३५,२३;४६, १८, ५०, ५, [१० (४९,१०)], ६०, २ ; ६६, १ ; ९३, २३, ९,६७,१, ७२, ५, ८२,३,९८, ३,१०२,६,८, १०, ८, ३,११, ४,१७,७,२१, ६,३०, १५,४०, १०[c], ७७,८, ९४, १४, १२२, ७, खि ३,२, १०, ४, ९,२,७, ५,६, ६, मा २,४, ४, ५, २१, ५७, का २,१,५, ४,२,३, २३, ६,१०, तै १,१,११,२†, २,१, २, मै १,२,२, २, १३,८†, ३, ११,५, †४, ११, ३, १२, १; १३,१,४, काठ १,११,९,५‡[d], १८, १०, १३, १२, ४[e], १५, १२, १६,२१, १७, १८, ३५, १, ३८, १२; ३९, १४, क १, ११†; ८,८‡[d], ४८,२†, †कौ १, ३२, ४८, ५०‡[f], ६१; १००, १५१, २३७, २४९; २, ३७; ५६९,५९०, ६६७, ६७३; ८२५, ८७३; ९०३, ९१७, ९३७, †जै १, ३, १२, ५, ४; ६‡[f], ६, ७, ११, ४, १६, ७, २५,५,२६, ७, ३, ४, ८, ४६, ४, ४८, ५, ५५, ८, ५६, १, ४, ४, ६ , १५, १०, २३, ४, २५,५,२९,५; शौ ८,४,१८†, १८, १, २१†; ४१†, ४, ४५, १९, ३३, ३, †२०, १५, ३, १०३, ३; ११८, ३, पै १२, १, १३†; ५, ३, १६, १०, ८†, –रेषु ऋ १,५८,[७, १०, ३०, ४], ७७,२ , १६२, १७, २, १, १३, ३, २७, ८, २९,७, ५३, १;६२, ५, ४, [७, १, ८, ६०, ३], ५१, २, ५, १, ७, ४, १८ १४, २ , २२, १, २८, ४, ६, ४९,२,६३,४[d], ७,१, १६,[१०, ५ (१०,४६,४)], ९२,२,८,११, १०; १०,३०, ८, ७६, ३; ९८, ९, ११४, ५; मा ३, १५†; १५, २६†, २५,४०, २७, १४, ३३, ६†, का ३,३, ५†, १६,५, ७†, २९,२,४, ३२, १, ६†, †तै १, ४, ४६, ३, ५, ५, १, ४, १,८, १$,६,९,३, मै १, †५, १, ५[?], ¶, २, १२, ६, काठ ६,९; ७, १६, १८, १७, २३,११,४६,५; क ४, ८†, २९, ५, †कौ १, ३३८, २, ८२८, †जै १, ३५, ७, ४, २६, ९ ; २८, ८, शौ ५, २७, ५, ६, ११०, १†, १४, १, ३७†; पं ९, १, ४, १८, ४, ६†. [°र- जीर°, दाशु°, वितत°, सु°]

¶अध्वर्‌-क (ल्प >) ल्पा[g]- -ल्पा मै २, १,७, काठ १०, १, –ल्पाम् तै २,२,९,४.

अध्वर-कृत्[h]– -कृत्[i] तै १,४,१, १, मै १,३, ३, ४, ५,४¶, काठ ३, १०, क २,१७, –कृतम्[i] मा १,२४, का १,९,१

अध्वर-त्व[j]– -त्वम् तै ३, २,२, ३, मै ३, ६,१०, काठ २३, ७; क ३६,४.

a) -राणाम् इति मुपा. स्वरस्त्वलक्षण. । शेषं -०रस्य टि. द्र. ।

b) पामे. अध्वरा मा २१,४७ द्र. ।

c) पामे. अध्वरम् शौ १४,१,४६ द्र. ।

d) पामे. अध्वरः मा २,८ द्र. ।

e) सपा. मे २,४,५ यज्ञे इति पामे. ।

f) पामे. अध्वरम् ऋ १,४४,१३ द्र. ।

g) ईषदसमाप्तौ कल्पप् प्र. (पा ५,३, ६७) । तस्य च पित्त्वान्निघाते स्वरेऽविशेष. ।

h) उस. कर्तरि क्विबन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या ।

i) सपा. °कृत् (माश १, २, ४,४ च) <>°कृतम् (तैआ ४, २, १; ५, २, ६ आपश्रौ १२, ९, २ च) इति पामे.।

j) भावे त्वः प्र. तत्स्वरश्च ।

अध्वर-व(त् >)ती[a]- -तीम् तै २,५,८,५¶.

अध्वर-श्री[b]- -श्रिय ऋ १,४७, ⌊८ (९२,३, ८,४, १४,८७,२, ४)⌋, १०, ७८, ७, -श्रियम् ऋ १,४४,३; १०,३६,८.

√अध्वरीय[c], अध्वरीयसि[d] ऋ १०,९१,११, अध्वरीयसि ऋ ⌊२,१,२, १०,९१,१०⌋

अध्वरीयत्[e]- -यताम्[f] ऋ १, २३,१६, ⌊४,९,५, ६, २, १०⌋, शौ १, ४, १†, -यन्त[g] काठ १८,३, २१,८.

अध्वरे-(स्था >)ष्ठा[h]- -ष्ठा ऋ १०,७७,७

√अध्वर्य[i] > अध्वर्यत्[e]- -यन्त[g] मा १७,५६, का १८,५, ७, तै ४,६,३,३, मै २, १०,५, क २८, ३, -र्यन्ता ऋ १, १८१,१

अध्वर्यु[j]- -र्यवः ऋ १,१५३, १, ३, ४६,५; ५,३१, १२, ७, ९२,२, १०३,८, ९, ९७, ३७, १०, ३०, ६, मा २३, ४२, का २५, ८, ४, तै २, ६,७,४, ५, २, १२, १, मै ४, १३, ५, काठ १३, १६†, ५०, ६, कौ २, ७०७†; जै ३, ५८, ४†, पै २, ७३,५; -† ०र्यव ऋ २, १४,⌊१, १०,३०,१५⌋; ⌊२,३७, १ (७, १६, ११)⌋, ३-११, ५, ४३,३,७,२,८,९८,१; १०,३०, २, ३; १४; मै ४, १४, ५, शौ २०,८७,१, -०र्यव ऋ ८, ४, १३; -¶र्यवे तै १,८, १८, १, ६,६, १०,२, ७,१,७,२; मै १, ६,४, काठ ८,८, ३५,१६;१८, क ७, २, ४८, १४, १६, -र्यु ऋ १,९४,६; १६२, ५, २, ५, ६; ३,५,४, ४, ६, ४, ५, ३७, २, ६,४१,२, ८, ७२,१,१०१, १०, मा २५, २८; का २७,१२, ५, ¶तै २, ६, ५,६, ३, १,२, ४[२],७,१[२], १०, २, २,९,२,५, ६[२],३,२,१,७,२, ५, ९, १, ४, ६,८,२†, ५,१,३, १[२], २, ४, ५,९,४, ३, १; ५,९, २, १०, ३, ६, २, ४, ७,८,१,२, ९,१, ६, १, ८, ३[२], ४,९,१;१०,३, २, ९, २[२], ३, ४,१०,७;३,१, ५[२], ६, ८, ३; ४,३,१;१०,६, ११,३,५,१,४, ३, ४, ९, ३[२], ६,१०,२, ७,५,८, २, ५, ¶मै १, ४, १०$, ६, ११, ९,१[२]$, ४,५,१०, १३; २, ३,९; ३,१, ४,२,८,४,४,६, ८[२]; ७,४[२];७[२]; ८, ८, ७; ८[k], १०[२], ९, ६[k]; १६, १†, ४, १, २, ५[२]; ९[२], १४[२],४,८; ५, २[२]; ६[२]; ६,१[४]; ६,८,७, ४[२], ८, ५, काठ ९,८[२]; ९; ११[२], १२, १२, १०, १९, ३[२], २०, ६; ८[२]; २४, ४; २५, ५;८; २६, १[२]; ६, २७,१;५[२]; ६[२],१०[२], ३१,१, ३[२]; १०,११, १३[२], ३२, ७, ३५, १६[२], ३६, ७, ४६, ४; ¶क ८, ११[२]$; १२, ३०, १[२], ३१, ८; १०[२]; ३७, ५, ३९, २, ४०, १, ४[२]; ४१,४, ४२, १, ५[२], ६[२], ४७, १,३[२], १०, ११; १४[२]; †जै ४, १६,४, शौ ७, ७७, ५; १८,४, १५, १९, ४२,[२]१; पै ४, ४०, ६, ८,९, ५; १२, १, ५†,१९, ४६, ५, २०, ११, ९, -र्युणा ¶मै ३,८,१०,४,८,८; -र्युभिः ऋ १, ⌊१३५, ३, ६⌋; २, ३७, २, ३,७,७, ४, २७,५; ७,९०, १, ९, १०,९; १०, ३०, १३, मा ३३, ७०; का ३२, ६, १, †कौ २, ४७७; †जै ३,३६,२; शौ २०, ६७, ७†, -¶र्युभ्याम्

---

[a]) विप. (⌊अध्वरशब्दवती-⌋ ऋच्-)। शेषम् आदित्युवत्-टि द्र ।

[b]) विप. (अग्नि-, सोम- प्रभृ.)। उस. उप. √श्रि + क्विप् प्र. दीर्घं कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पावा ३,२,१७८, पा ६,२,१३९)।

[c]) क्यचि प्र अवर्णस्य ईत्वे नाधा द्र (पा ३, १,८, ७,४,३३)।

[d]) अस्य च नाउ. च रूपस्य ऋग्विषयत्वेऽपि अध्वर्-इत्यस्य क्यचि लोपाऽभावः उसं. (पा ७, ४,३९)।

[e]) शतुर्निघाते धा स्वरेऽविशेष (पा ६,१,१८६)।

[f]) शतुरनुम. (पा ६,१,१७३) इति विभ. स्वर. द्र.।

[g]) सपा. अध्वरीयन्त <> अध्वर्यन्तः (माश ९,२, ३,१० च) इति पाभे.।

[h]) विप. (मानुष-)। उस. विजन्ते कृत्स्वर प्रकृत्या। पूप. सप्त अलुग् द्र

[i]) नाधा। द्विपू. टि. दिशा तद्वैपरीत्येन ऋगनृक्सामान्येनेह अध्वर्- इत्यस्य क्यचि लोपः द्र (तु. पा ७,४,३९)।

[j]) क्यात् (पा ३,२, १७०) इति उ प्र तत्स्वरश्च। शेषं नापू. टि. द्र.। या ⌊१,८⌋ <अध्वर-यु- (<√युज् +कर्तरि प्र इति वा अधीयाने यु इत्युपबन्धो वेति) इत्यधिकमप्यत्र द्र.।

[k]) सपा. तै ६, २, १०,१ अध्वर्यू इति पाभे.।

काठ २८, ५; क ४४, ५; -र्युम् ऋ १०,४१,३, ¶तै ३,२,९,१; ४; ७; ५, १, ५, ८, ४, ३,१, ५,९,२; १०,३,६,२,४, ६, १, १०,१[२]; ¶मै ३, ३, ४, ७, ७, ९,८[a],१०, ५; ४,६,५[२]; ¶काठ १९, ५; २१, ६, ¶क ३०, ३; ३१, २१; ४१, ७[२a], -र्यू ऋ २,१६, ५; खि ५, ७, ५, ११; मा १४, १-५; ७[१]; का १५, १, १-५; २, १[५], तै २, ६, ४, १¶; ४, ३, ४, १[२]-३[२]; ¶६, २, १०,१[b],३,६,३,४,४, १; मै १,९,१; ४¶; २, ८,१[७], ¶४,५,४,६,८, काठ ९,८,११; १७, १[६]; २६, ९[२a]; २८, ५; ३४,५; क ८, ११; २५, १०[७]; ४४, ५¶, -०र्यू खि ५, ६,४, ७,५,११; मा ३३,३३;७३; का ३२,३,४;६,४; -र्यूणाम् तै ३, २,९,६¶, -०र्यो ऋ ६,४२,४; ४४,१३; ८,४,११,३२,२४,९, ५१,१; मा २०,३१, २३, २३, का २२,२,८,२५,६,३, त ६,४, ३,४, मै ४,१, ११[२]¶; †कौ १, ३०८; ४९९; २, ५७५; ७९३; †जै १,३२,६,५२,३, ३,४७,१; शौ २०,१३५ ४[c], -०र्यो ऋ ३, ५३,३, ८,२४,१६; १०,३०,५, खि ५,१९,१[d]; तै २,५,९,६¶; काठ ३१, १३¶[१]; †कौ १. ३८५, २,१०३४; †जै१,४३,५; शौ ११,१,३१. २०,६४,४†, पै १६,९२,१,१९,४६,४[e];-०र्यो ३ मै ४,५,२¶; -र्यो ऋ ३,३५, १०; १०,१७,१२; मा ७,२६†, का७,११,१†,¶तै २,६,५,४;३ १,२,३[१]; १०,१†,२,१,३, ¶मै ३,८,१०, ४,४,८,५,६[१], ६,५[२]; काठ २६,१; २७,५[११], ६[२]; १०; ३५,८[१]. ¶क ४०,४, ४२, ५[११], ६[१]; पै २०, १२,८†. [०र्यु- अन्°, चमस°, सु°].

आध्वर्यव[g]- -वम् ऋ १०,,५२,२, खि ५,७,३,८; मा २८,१९; का ३०, २,८, मै ४, १३,८†, काठ १९,१३¶,-वात् खि ५,७,५,११.

¶अध्वर्यु-पात्र[h]- -त्रम् मै ४,६,२[४f].

अध, अधा[i] ऋ १, १५, १०; ३८, १०, ४२,६,५५,५, ५७,२;७२, १०, ९४, ११, १०१, ९; १०२, ७; १०४, ५, ७; ११४, १०; १२०, १२, १२१, ६; १२२, ११, १२७, ६; ९; १२९, ११, १३२, ३, १३९, १; १०; १४०, १०; १४४,२; १५१, २, १५३, १, १५६, १; १६७, २, १६९, ६, १७०, ५; १८०, ७, १८६, ९, २, १३, ५, १७, ३; [४, ९,११०, ९]; २२, २, २८, ९; ३०,३; ३१, २, ४; ३, [४, ९; ७, २, ९], ६, २, ३२, ११; ३८,२, [४२, ६; ८, (४५, १३) ७५, १६; ९८, ११], ५५, १; ६, ४,२; १४-१६; ५, १०, १४, ६, ७, ७,२, १०, २, १६, १७, १७, ७, १०, १८, ९; १३, २२, ६; २७, १, ३-५; ३१, ६[१], ५,९, ५; १६, ४, १७, ४, २९, ५; ३८, १[j], ४०, ६, ४६,२, ५२, ३,११[२], १६, ५४, ६; ६६,२, ४, ८५, ८[k], ६. [१,२, (६,५,

---

[a]) सपा. अध्वर्युम् <> अध्वर्यू इति पाभे .

[b]) पाभे. °युं मै ३,८,८ द्र. ।

[c]) तु. RW.; वैतु. शंपा. सात अध्वर्यो इति स्वरभ्रेष द्र ।

[d]) °र्यो इति पाठ? यनि. शोधः (तु. शौ) ।

[e]) =सपा. आपश्रौ २४, १२, ७ आश्रौ १, ३,२४ । शांश्रौ १,६,३ °र्यु इति पाभे. ।

[f]) सकृत् सपा. अध्वर्यो पात्रम् <> अध्वर्युपात्रम् इति पाभे. ।

[g]) नाप. (अध्वर्यु-कर्मन्-)। तस्येदमित्यर्थे अञ् प्र. (पा ४, ३,१२३)। नित्-स्वरः ।

[h]) तस सास्व (पा ६,१,२२३) ।

[i]) अध, अधा इत्यत्र वर्णव्यापत्तिमात्रेण किञ्चिदिव विरूपं सदप्येतदेव प्राति. मूलतः द्र. । नि. च अव्य. चेति तत एव स्पष्टम् । यद्वा भिन्नैव ततोऽस्य व्यु. । तद् यथा । उभयी श्रुतिर् भवति । ह्रस्वान्ता च दीर्घान्ता च । दीर्घान्तं च रूपं मूलत *अ-ध- (बस , अ-[<इदम्-]+ भावे [√धा>]) धा- इत्यस्यात्र व्यु. औपयिकतया सुकल्पस्य तृ१ सत् क्रिवि. च (तु. *अद्य-> -द्या इत्यत्र टि., [अध + उ]>अधो >*अधु>अधुना इति च) छन्दोऽनुरोधमात्रेण ह्रस्वान्ततया परिणतं चेति च अध- इति व्युत्पन्नं वाऽव्युत्पन्नं वेति च विमृश्यम् (तु. WW १,९९, कथा, तथा, यथा, कुँध° इत्यत्र टि. च यद्र)। एस्थि. ह्रस्वान्ताश्च दीर्घान्ताश्च निगमा इह सहाऽवस्थिताः सन्तस् तत्तदाम्नायतो विवेकार्थमनुसंधेया ।

[j]) पाभे. अध कौ १,३६६ द्र. ।

[k]) पाभे. अध तै ३,४,११,६ द्र. ।

१, ५; १०, ५२, २)], २, ७;
६, ४, ५; १०, ४; १२,५,१५,
९, १६, ४, १७, ८–१०, १८,
१४, १९, १२, २५, ७; ३०,
२; ३१, ३; ३६, १, ४६,१०;
१२; ६६, ६; ८; ७, ३,२, ४,
८; १५, १४; १८, १२; २१,
२०, ३; ५;२१, ६,२९, ३, ४;
३४, २[a]; ३८, ६, ४५,३, ५६,
१, ७, २२, २४, ७४,५; ८२,
९, ८३, ५, ८८, २, ९०, ३,
९१,५; १०४, १५, ८, १,१६,
१८[२], २८, ३३[२]; १२, १९;
१३, २४, ४६, २९;३१[२], ३३,
६२, ९; ६९, १६, ८३,८; ९;
८४, २, ६, ९२,२९; ९३, १२;
१४, ९६, १५, ९८, ७[b], ११[c];
[१००, २; १०,८३,७], १०१,
१०, ९,४८,५; ६१,२,९७,११,
९९, २; १०२ १; २, १०,१,
६, ६, ७[२], १०, १४, ११,४[२];
२२, ६, २५,१[d],२,३,३०,१०;
३३, १; ३; ४५, ६, ५९, १,
६१, २०–२४, ८५,२७[e], ९२,
१४, ९५, १२,१४[२], ९७, २[f],
१११, ९, ११३, ८, ११५, १,
१३२,३;१३३, ५![g]; खि १,८,
३; ४, ९, ४, ५, ७, ५, १२;
मा ८,५,१२,८[h]; ७६†; †१५,
४५; ६२; १७, ६३; ६४,
१९, ६९†; २७, ९[i], २४†,
३३, ४८†; का ८, २, १; १३,
१,९[h], ६, २†, †१६, ५, २७;
७, ५; १८, ५, १४; १५,२१,
४, १९†, २९, १,९[i], ३, २†,
३२, ४,५†; †तै २,६, ११,४;
१२, ४, ३, १, ११, १, ४,१,
७, ४$[i]; ४, ३, ३; ४, ७, ५,
१०,३; ७,४,१५,१; †मै २,७,
१६$[i]; ८,१४; १२, ५$[i],१३,
८[२];३,४,६$[i], ४,१०,२,१२,३,
१३,६, १०; १४, २,६, ८,९;
१२; काठ ४,१३,१५,८,१६[j],
१७,१६,८[h],१२[k],१३,१७,१०;
१८,१८,१६,२०; २०,१४,२३,
१२, ४४, ८; क २५, ३[k], ४†;
२६, ९†; २९,४; †कौ १,५२[२],
६४;४०६,४६१,५७०,२, ६०[b],
१७५, १८९, ३६३, ३६४;
३७०; ५६१, ५७०, ८३८;
८४६, ९०१; ९१९, ९८१,
११२८, †जै १, ५, ८[२]; ७,२,
४५, ८; ४८, ७; ५८, ५;
३, १६, १३, १७, ११, ३०,
६; ८; १३, ४५, ३; ४६, ५;
५८, २; ४, ११, ३, १४, ५,
१६,२; ४; २४,२, शौ १, २८,
४; ३,४,४; २०,१‡[l]; ४, ३२,
७†, ५,२२,२[२]; ६,६५,१[m]; ७,
७७,११[n], ८८,३, ८, ४,१५†;
९, १५, २०, १०, २, ७; ४,
२५, १२, ३, २, ९; १३, १,
३०[o], १४,२,२०, १८,१,१६†,
२१[२]; ५१‡[p],२,११‡[q], २३,३,
१७, २१†, ४, ४८; ६३, ६९,
७०, १९,३३,५[r], ४७,८; ५०;
१,†२०, १५, २; २४,६; ६०,
२, ८३, २; ९२, १३; १००,
१, १०८, २, १३७, ९, पै १,
४१, २, ६८, २, २, २०, ५,
३२, २, ४, ३२, ७, ५,२, ६;
६, २, १०, ६,३, ११, ६,२†;
१२, १,९‡[s],११†, १३, २,९,
१६, १०,५†; १७,३; ५९, ८,
१७, ३६, २; ९, ४१,५-१०[t],
१८, ९, १; १८, १, १९, १२,
१२[२], ३६, १५, ३७, ८–१०;
३८, १४; ५०, ५, २०, ६,

a) सपा. तां १, २, ९, ६, ६, १७ अध इति पाभे ।

b) पाभे अथ जै ३,६,६ द्र. ।

c) पाभे अथ कौ २,५२० द्र. ।

d) पाभे. अथ कौ १,४२२ द्र. ।

e) पाभे. अथ शौ १४,१,२१ द्र. ।

f) पाभे. अथ मै २,७,१३ द्र. ।

g) पाभे. शोधश्च वधत्मनू- टि. द्र.।

h) पाभे. अथ मै १,७,१ द्र. ।

i) = सपा. तैआ १०, ४८ । शौ ७,५५,१ अधि इति पाभे. ।

j) सपा. ऋ १,२८,६ उत्तु इति पाभे ।

k) पाभे अथ मा १२,६५ द्र. ।

l) पाभे. अथ ऋ ३,२९,१० द्र. ।

m) =सपा कौसू ७२, १४ । मा १२,८ का १३,१,९ तै ३, ३, ८,३, ४, २, १,३ मै १, ७,१ काठ १६,८ पुनर् इति पाभे. ।

n) पाभे. अथो ऋ १,१६४,४० द्र. ।

o) पाभे अथ ऋ १०,१४५,३ द्र. ।

p) पाभे. अथ ऋ १०,१५,४ द्र. ।

q) पाभे. अथ ऋ १०,१४,१० द्र. ।

r) सपा पै १२,५,५ अधि इति पाभे ।

s) पाभे. अथ ऋ १,९४,९ द्र. ।

t) पाभे. अथ शौ १२,३,५५ द्र. ।

४[a],२४,१०, २५,९;५०,४.
अधो (ध+उ) पै १९, १३,९[b]
अँध-प्रिय[c]- -०या ऋ ८,८,४.
?अधद्रा कौ १,३२३‡[d].
अधम-, अधर- अधम्- द्र
?अधराकामी[e] पै २, ७४,५
अ-धर्म- -र्माय मा ३०, १०, का ३४,२,२
अधस्[f]*- -धः ऋ ७, १०४, ११; ८, ३३, १९, १०, ११९, ११, १२९,५,१६६,२, मा १६,५७, ३३, ७४†; का १७, ८, ११, ३२, ६,५†, तै ४,५, ११,१, ५, ६,९,१¶, ¶मै १, ६,६;९, ६, ११, ७; २,२,५; ४,१, ९, ९$, ३, २,१, ४, १,२[g], काठ १, २[g], ८,१२; ९, १४, १२, १०, १७ ६, १९,११, २५,४[२], ६, २६,६[२], ३१ १[g], क १,२[g], ७, ७¶, २७, ६, ३१, १¶, ¶३९ १[२], ३, ४१, ४[२]¶, ४७, १[g],कौ १, १७२, शौ ३, १८, ४‡[h], ६ ४२, २, ८, ४,११†, पै १, २९, १; २, ८९, ५, ३, १९, ४[i], ७, १२,३‡[h]; ६, ८, ११, ३, १०, २, १०, १३,३, ११†;१६ १०,१†.
अध-ईषे[j]- -षम् तै ६, ३,३, ४¶
अधम,मा[k]- -†मः ऋ ७, १०४, ⌊(५,३१,७),१६⌋, शौ८,४,१६, पै १६, १०, ६, -मम् ऋ १, २४,१५, ५,३२,⌊७ (७, १०४, १६)⌋, मा ६,१६, १२, १२†, का ६, ३, ६, १३, १, १३†, तै १, ३,९, २[२], ५, ११, ३†; ४, २,१,३†, ६,३, ९, २, ३; मै १, २, १६, ३, १०,१, ४, १४, १७†, †काठ ३, ६$; ८;

[a]) सपा तैआआ १०, ४८ । शौ ७, ५५,१ अधि इति पाभे ।

[b]) पाभे अधो शौ ६,१४,३ द्र ।

[c]) तस निपाते पूप. प्रकृतिस्वरम् (पावा ६, २, २) । स्याद्वा अध-प्री*-(उप) इत्येतत् प्राति क्विबन्तम् । ततोऽपीष्टनिगमप्रमानसिद्धेरिति यावत् (तु कध-*प्री- यत्रापि GW. कध-प्रिय- इत्येवमेव ग्राहयितुकामो भवति) । सा इह पूप अधस्>अध इत्येव स्यात् (कथा>) कध>अध इत्येव (वर्णलोपत) वा स्यादिति ब्रुवाण कध इत्यस्य अध इत्येतस्य च सना विवेकं विलुम्पेदित्युपेक्ष्य ।

[d]) पाठ? तु टि. अप√धा> अप "अधत्त, ‡अप... अदध्राम् ।

[e]) पाठ? अधराञ्च्->अधराग् आसीत् इति शोधो विमृश्य. ।

[f]) अ+धस् (√धा+भावे असुक् प्र) इत्याकारक- मौलिकाऽवयवस्य च बस अन्तोदात्तस्य (पा ६,२,१७२) प्रयोगत क्रिवि च सतः न. द्वि१ रूपम् एतद् वस्तुतो भवति यत् स्वरादिषु (पाग १,१,३७) पठयत इति कृत्वा अव्य इदमित्युच्यते। एस्थि अधो वसति इत्यत्र 'अधा' (=आत्मनोऽपेक्षयाऽऽधारीकर्तुमुचितस्य बुध्न्याऽवस्थिति- मतोऽन्यस्य कस्यचिदभावाद्) अनाधार. आधाररहितो 'यथा स्यात्तथा' < उपरिस्थितपदार्थान्तराऽपेक्षया नीचै- स्तरा वसतीत्यर्थ. द्र. । प्रयोगतः क्रिवि. एवोपलभ्यते विप. सतो रूपान्तरं च किमपि नोपलभ्यते इत्येतन्मूलै- तदव्ययत्वप्रसिद्धि खलु द्र । यत्तु प्राग्भि· अधर-> अध्+अपि प्र ताद्धित (पा ५,३,३९) इत्युक्तं भवति तन्नोपपद्येत । अपर-, अवर- प्रभृ समानप्रकारक- निष्पत्तीना शब्दान्तराणा साम्यानुसंधानत. अधर- इत्यस्यैतन्मूलकत्ववचनस्यौचित्यदर्शनान्नैतत्तन्मूलं स्यादिति यावत् (तु अधर- टि) । यच्च भाषान्तरीयेषु सजन्मस्व् अनुनासिकांश श्रूयते (तु WW १,३२३) तत्राऽऽद्या- ऽकारस्याऽनुदात्तत्वे सिद्धे सति तत्प्रोद्धूलनविषयकस्य तत्त प्रदेशस्थवक्तृप्रवृत्तिविशेषस्य तथाविधाऽऽनुनासिक्या- त्मकपरिणामतया समाधानं सुवचम् ।

[g]) सपा ते १,१,२,१ तैब्रा ३, २,१, ५ अन्वक् इति पाभे. ।

[h]) पाभे अध ऋ १०,१४५,३ द्र. ।

[i]) सपा शौ ३, १९,३ नीचै इति पाभे. ।

[j]) 'अध ईषयोः' इति अस. (पा २,१,६) । गोस्त्रियो (पा १, २, ४८) इति ह्रस्वाऽऽपत्त्याऽदन्तत्वे संपन्ने नाव्ययीभावात् (पा २, ४, ८३) इति अम्-भावे (सुब्मात्रस्य) द्वि१ रूपम् इदं क्रिवि. चेति द्र । वैतु. भा. 'अध ईषे सति' इत्यर्थे तृतीयासप्तम्योः (पा २,४, ८४) इति अम्-भावं ब्रुवन् विमृश्यः । सास्व. (पा ६, १, २२३) । भूयानपि सामासिको विमर्श अधस्पद्- इत्यत्राऽनुपदमिव द्र. ।

[k]) अवोधसोः (पावा ४, ३,८) इति म. प्र तत्स्वरः अन्त्यलोपश्च (तु. टि. अवम-) ।

१६, ८, ४०, ११, क २, १३, १५ †; कौ ३, १,४ †, जै २, ५, १†, शौ १, २१, २‡[a], २, ८, १,३,७,४,७, ८८, ३†, ८, २, २४[b], ९, २,१७, १८, १०, ३,९,१३,१, ३२, १८,४, ६९, पै २, ८८, ३‡[a], १०,१०, २, १५, २३,९; १६, ६३,८, ७७, ६, ७,१५२,१०, १८, १८, २, –मा शौ ९, २,४, ९, पै १६, ७६,८, –मा: शौ ६, १२१, १, ७, ८८, ४, पै १६, ५१, २, –मान् ऋ ४, २८, ८, –†मानि ऋ १,२५, २१, काठ २१, १३, –माम् पै १९, ७, १४; –माया: पै ३,१५,५.

अधर,रा[c]– -र ऋ १, ३२, ९, ३, ५३,२१, मै १, २, १५, ३, ४, १०[२]¶, काठ २०, ११ ¶, ३०,८;९, क ३१, १३¶, ४७, ११, शौ ७, ३२,१†,१९, ४६, ५, पै १,७८,१, ४, २३,४, ५, २३,५[२d], १३,६,९†, –र:-र: शौ ६, १३४, २, –रम् ऋ २, १२,४; १०,९८,५, १५२, ४[a], १६६, ३, †मा ८, ४४[a], १८, ७०[a]; †का ८, १८,१[a], २०,५, ३[a], तै १,३,२,१, ३,१,४, ४, २,१०,२, मै १, १०, ७¶, ४, ५,८, ¶काठ २८, ७,२९, ८[२]; ३१, १८$, ३२,२, ३४, १८, ३६, १, ¶क ४४, ७, कौ २, १२१८†[a], शौ २०, ३८, ८†, पै ७,१८,९[e], १३,७, ८†, १६, ५,८[b], १७, ५,१†[f], १८,१७, १०, १९,३९,७, २०,९,१, ३, –¶ रस्मै काठ २८, ७, क ४४, ७, –रस्या शौ ८,२, १५; पै १६, ४, ५, –रा ऋ १, ३३, १५,१०, १४५,३, शौ ३,१८, ४, पै ७, १२,३, २०, ३५, ३, –†रात् ऋ १०,४२, ⌊११,४३, ११; ४४, ११⌋, तै ३, ३, ११, १, काठ १०,१३, शौ ७, ५३, १,२०,१७,११,८९, ११, ९४, ११, पै १५, ११, १, १६, ८, ११, –रान् ऋ १, १०१, ५, खि २,११,५, ४,६,९; मा १७, ६३, का १८,५, १४, तै १,१, १३, १,६,४,२, ३, २,८, ५, ५, ३,१,४,६, ३,४, मै १, १, १३,२,१०,४,१२, ३, काठ १, १२, ५,२, १८,३, ३२,२, क २८, ३, शौ २, २९,३, ३, ६, ६, ५,८,८[f], २८, १४,६, ८८, ३,१०, ३,३, ६,१९,३०, १३, १,३१, १९,३३,२, पै १, ११, २, ४, २७,२, १२,५, २, १३, ३,८,१६,८८, १,८५, १, ६३, ३, १९, १७, १२, ३२, १०, –राभ्य: ऋ १०, १४५, ३, शौ ३, १८, ४, पै ७, १२,३[२]‡[g], –रे मै १,६,९¶, ३,२, ९[२]¶[h], ४, १२, ३, काठ २६, १०¶, ३१,१८[i]; क ४१,८¶, शौ १, ९, २,४,३,१९, ३४, २२, ६, १३, १, ३१, पै १, १९,४, २, ८५, ३,१९,४,२१,६,१८,१७, १०, २०,९,३, १८,६; –रेण[l] मा २५, २, का २७, २, १, तै ५, ७, १२, १, मै ३, १५, २; –रौ शौ १०,२,२, पै १६,५९, २

अधर-कण्ठ[j]– -ण्ठेन मा २५, २, का २७, २, २, मै ३, १५, २

¶अधर-ऊक्ष्मन्[k]– -क्ष्माणम्[l] तै ५,२,८,३,४, काठ २०,६, क ३१,८.

¶अधर-सपत्न[m]– -त्न , -त्नम् मै ३,४,१०

अधर-हनु[j]– -नु शौ ९, १२, २, पै १६,१३९,२

अधरा(र-अ)च्,ञ्च्[n]– -[o]राक्,ग्

[a]) सपा. अधमम् <> अधरम् (माश ४, ६, ४,४ आपश्रौ २०,१०,७) इति पाभे ।

[b]) सपा. अधमम् <> अधरम् इति पाभे ।

[c]) विप. । या ⌊२,११⌋ =अधोऽर· इति ।

[d]) अधरोऽश्रम् अधरोऽश्रेण >सपा. शौ ६,१३४,२ अधर·ऽअधर. उत्तरेभ्य: इति पाभे. ।

[e]) सपा. अधरम् <> अधरान् इति पाभे. ।

[f]) सपा शौ १२,१,४१ विभे. ।

[g]) सपा. ऋ १०,१४५,३ उत्तराभ्य: इति पाभे. ।

[h]) एकतरत्र सपा. काठ २०, ११ क ३१,१३ अन्ये, काठ अन्यतरत्र पश्चात् इति पाभे ।

[i]) सपा. अधरेण, ओष्ठेन > काठ ५३, २ अधरोष्ठेन इति पाभे. ।

[j]) तस. सास्व. (पा २,२,१,६,१,२२३) ।

[k]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१) ।

[l]) सपा मै ३,२,७ अधस्ताल्लक्ष्माणम् इति पाभे. ।

[m]) वि। (अग्नि-) । शेषं k टि. द्र. ।

[n]) उस. कृद्-उत्तरपदं प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१३९) । उप. √अञ्चू+क्विन् प्र. ।

[o]) प्रयोगत: न. द्वि१ सदपि क्रिवि. द्र. ।

खि ५, १२, २, १७, १[a] ४[a], मा ६, ३६, १०, १९[b], का ३,२,६[c], ६,८,७; ११,६, ४[b], तै १,४,१,२, ८,१४,२, ६, ४, ८, ३, मै १, ३,४, २, ६, ११; ४, ८,५,५, ७,१४, ११, काठ ३, १०, १५,७,३७,१०[c], ३९, १, क २, १७; शौ २०, १२८, २; १३४, १[d]-६[d], -राङ् शौ ५,२२,२;१२,२,१; पै १७, ३०,१,१९,१२,१२, -†राच[e] ऋ १०,१३१, १,१३३, २, कौ २, ११५२, जै ४,१,५, शौ २०, ९५,३, १२५, १, पै १९, १६,८†, -राञ्च शौ ३,६,७, ९, २,१२, पै २,५५, ५,३, ३, ७; १६,७७, २, -राञ्चम् शौ ५, २२, ३[f], ४, ६, १२७, ३, १०,५,३६, १६,८,४-२९,३३, १९, ३९, १०[f], पै १,९०, ४, ५,२१,१,७,१०,१०;१३,१,४, ५,१७,२३,४ [°ञ्च्- भूमि°].

अधराची[g]- -चीः मा १६ ५, का १७, १, ५, मै २, ९, २, काठ १७, ११, क २७, १, पै १, ५१, ५[f,h] -चीम् पै ६,२२,१५;१६

अधराचीन[i]- -नम् ऋ २, १७, ५

अधराचीन-प्रवण- -ण· काठ ३४,१८¶

अधराच्य[j]- -च्यम् शौ ४, ७,२; पै २,१,१

अधरात्[k] ऋ ६, १९, ९[l], [७, ७२, ५, ७३, ५], [१०४, १९, १०, ८७, २१]; ८, ६१, १६, १०, २७,१५,८७, २०, मै ४, ११, ४ †[l], काठ ९, १९ †[l], शौ २,१४,३,६,४०,३[c],८, ३, १९†; २०, ४, १९†, ५, १७, ११, २,४,१२, १,३१,३२, २, ४१[b]; १८,४,११, १९,१५, ५, ४८,४, पै १, ३६,३,५२, १; ३, ३५,५, ६, २१,४, ८, ११, ८, १५,११,१†, १९,३, †१६, ७, ९,१०, ८, ११, १०, १०, २८, ७$; १०४,५$, १७, ४, १, २,३४,२, १९,११, ८,३०, २,४१,१४.

अधरात्तात्[m] ऋ १०, ३६, १४

अधरो(र-उ)त्तर[n]- -रम् काठ १२,४.

अधरो(र-ओ)ष्ठ[o]- -ष्ठेन[p] काठ ५३,२.

अधस्*>

अधस्तात्[q] ऋ ३,३०,१६; खि २, २, ३, मा २४,१, का २६, १,१; ¶तै २,६,३,४, ५,५,९, ५,६,२,१, ६,२,११,१[r], ३,६, ४,४,११,४, ५,२, १, ¶मै २, १,९,२,२,४,१, ३,१०,३; १३, २$; ४,१,८$, १३[r]; ४,४,५, ६; ८,८, काठ ९, १७, ११,४, १३, ३[r], २५, ८, ९, २६, ८, २७, ५, २८, १०, ३१, ६, ¶क ३१,५[r], ४०, १; २, ४१, ६, ४२, ५, ४५, १, ४७, ६; ८, शौ ४,४०,५, पै१५,१९,६.

---

a) =सपा. शौ २०,१३४,१-६ । शेषम् *d* द्र. ।

b) सपा. अधराक् <> अधरात् इति पाभे. ।

c) सपा. अधराक् <> अधरात् इति पाभे. ।

d) तु. RW., वैतु शंपा सात. अधराक् इति ?

e) चौ (पा ६, १, २२२) इति पूर्वपदस्याऽन्तोदात्तः द्र. ।

f) सपा. °राञ्चम् <> °राचीः इति पाभे. ।

g) स्त्रियां ङीपि उदात्तनिवृत्तिस्वरं बाधित्वा चौ पूप. अन्तोदात्त: (पा ६,१,२२२) ।

h) °ची इति पाठ ? यनि. शोध (तु. टि. ? ग्लावमधु-मालम्) ।

i) स्वार्थे ख > ईनः प्र. (पा ५,४,८) तत्स्वरश्च ।

j) शैषिकः यत् प्र. तित्स्वरश्च (तु पा ४, २, १०१; ६,१,१८५) ।

k) स्वार्थे आतिः प्र. (पा ५,३,३४) तत्स्वरश्च ।

l) सपा तैब्रा २,१,८,१;८,५,८ अधराक् इति पाभे. ।

m) स्वार्थिक प्र तदन्तादपर· स्वार्थिक· तातिल् प्र. उसं. स च स्वरेऽविशेषकरः (पा ६,१, १९३) ।

n) द्वस. एकवद्भावो नपुंसकत्वञ्च (पा २, ४,१२; १७) ।

o) तस. सास्व. (पा २,२,१, ६,१,२२३) ।

p) पाभे. अधरेण टि द्र ।

q) पाप्र. अधर- > अध्+अस्तातिः प्र. (पा ५, ३, ३१ उ) । यथा त्वत्र स्वयम् < अधस् इति कृत्वा अधर- इति स्वतः पूर्ववर्तिनः प्राति. मूलत्वेन न व्यवह्रियेते-त्यादिविषयः संकेतितपूर्वः (अधस्- इत्यत्र द्र.) । तदन्वि-हापि अधस्- + तातिल् (तु अधरात्तात्) उसं. इत्येव सुवचम् । लित्-स्वरः (पा ६,१,१९३) ।

r) सपा. काठ २०,३ अवस्तात् इति पाभे. ।

अधस्ता(त्>)न्-नाभि[a]- -भि मै ३,२,६

¶अधस्ता(त्>)न्-निर्बाव[b]- -धम् मै ३,२,१,-धान् काठ२०,५, क ३१,७

¶अधस्ता(त्>)ल्-लक्ष्मन्[c]- -क्ष्माणम् मै ३,२,७[d].

अधस्पद[e]- -दम् ऋ १०,१३३, [४; १३४, २], खि ४, ५, १९, मा १५, ५१, का १६,६, ३, तै १, ६,१२, ४‡[f]; ४,७, १३,३,५,१,२,६¶, मै २,१२, ४, ४,१२,३‡[f], काठ १८,१८, क २९, ६, कौ २, ४४२†, शौ २, ७,२; ५,८, ५;८, ७, ३५, १, ६४, १,११, १, १२, २१, पै ५, २३,५; २६, १, २९, ८, ७,१८,६,९, १६,९०, १, ९१, २, २०,८,६, -दा[g] पै ७,१५, ८, -दा[h] ऋ ८, ५, ३८; -दात्[i] ऋ १०, १६६, ५, पै १९, ४७, १४; १५†; -देन गौ १०, ४, २४; पै १६, १७,६.

अधो(<धस्)-अक्ष[j]- -क्षा[k] ऋ ३, ३३,९

¶अ(धस्>)धो-नाभि[l]- -भि मै ३,२,१; काठ १९,११; क ३१,१.

[a]) विप (पुष्करपर्ण- [तु. माश्रौ ६, १, ७, ११]) । बस (तु. संस्कर्तुं टि, वैतु. SW. क्रिवि इति कृत्वा °नाभि इति स्वर)।

[b]) विप. (रुक्म-)। बस.। अधस्तान्निर्बाव- इति स्वर ? यनि. शोध. द्र (तु. सपा. माश ७,४,१,१०)।

[c]) विप. (इष्टका-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,१)।

[d]) पामे. अधरलक्ष्माणम् टि द्र.।

[e]) विप.। अस. सास्व (पा ६,१, २२३)। वा क्रिवि. इति कृत्वा अध-ईष- इत्यनेन सन्यायं द्र.। पाप्र. पूप. °स्>:>स् इति पुन प्रकृत्यापत्ति· (पा ८, ३, ४७)। शेषं अधोअक्षा टि द्र ।

[f]) सपा ऋ १०, १५२, ४ अधरम् इति विभे.।

[g]) नाव्ययीभावात् (पा २, ४, ८३) इति सुब्लुको-ऽभावेऽम्भावे प्राप्ते तृतीयासप्तम्यो. (पा २, ४, ८४) इति तृ१ अमोऽभावः प्राकृतिक टा-प्रत्यय इन-भाव-रहितश्च ।

[h]) एतद् रूपम् (प्र३) ज्ञापकं भवति यथा प्रकृतकारक. अस. मूलतः विप. भवतीति (तु. अधोअक्ष->-क्षा)। एवं सत्यपि क्रियाविशेषणतयैव श्रुतिसुभिक्षं भवति। तथात्वेन च न. द्वि१ रूपम् एव प्राधान्येन प्रयुज्यते क्वचित् क्वचित् तृ१, पं१, सप्त१ च। अदन्ताना प्राति. द्वि१ अमन्तत्वोपलब्धेरेवैतदुक्तं भवति यथाऽदन्तेभ्यः अस. सुब्-लुङ् न भवति सुपोऽम्भावश्च भवतीति। अनदन्तानां प्राति. च न. द्वि१ असुब्वत्त्वोपलब्धेरेवमप्युक्तं भवति यथाऽनदन्तेभ्यः अस. सुपो लुग् भवतीति ।

[i]) सपा. हिगृ १,१५,६ अधस्तात् इति पामे.।

[j]) सस्व. अधस्पद- इत्यत्र द्र.। पूर्वरूपैकादेशे प्राप्ते (पा ६,१,१०९) प्रकृतिभाव. उसं.।

[k]) विप च प्र३ च द्र (तु. टि अधस्पद->-दाः)। एवं-विधे प्रयोगे विशेषणभावे सत्यपि तस्य क्रियापरत्वाभावात् कामम् अव्ययीभावंभावुक. समासविशेषो भवतीत्युच्येत न तु सम्यङ् निष्पन्नः अस. भवतीति वक्तुमुपलभ्येत। सुसिद्धे हि अस. पूर्वपदभूताऽव्ययार्थस्याऽधिकरणविशेषा-ऽऽत्मकस्य प्राधान्येनेह भाव्यम्। न तु प्र३ रूपम् प्रकृते तद् भवति। तदधिकरणविशेषवर्तित्वृत्त्युपलब्धेरिति यावत्। स्याद्धेहाऽधोवर्तित्वं नामाऽधोभाववत्त्वं भवतीति कृत्वा पूर्वमुक्तप्रकारकादभिनिष्पन्नात् अस. मत्वर्थीयप्रकारक-तद्धित· अच् प्र. वक्तव्यस्तत्स्वरेण चान्तोदात्त-स्तदवस्थः द्र.। एस्थि. १अधस्पद- (अस.) इत्येका निर्दिष्टि· स्याद् यदीयानि न. द्वि१, तृ१, पं१, सप्त१ च रूपाणि भवेयु। तज्जन्मन. २अधस्पद- इत्यस्य ताद्धितस्य विप सत· पृथक् च गौणी च निर्दिष्टि· स्याद् यदीयं च प्रकृतं प्र३ रूपं भवेत्। अथाऽन्तत. तस. वा स्याद् मयूर-व्यंसकप्रकारकः (तु. पा २, १, ७२)। अस्मिंस्तु कल्पे पूप. अधो-वर्तिनि वृत्तिरिति विशेष. सुलभो भवति। सास्व. चेह भवतीत्यपि वचोऽन्तरं नापेक्षेत । यत्तु प्रकृते रूपे सा. कृद्-उत्तरप्रकृतिस्वरत्वमिव मन्यमानो-ऽन्तोदात्तं समर्थयामास। तन्न। गतिकारकोपपदादिव तस. तत्प्रवृत्तेस्तस्य चेहाऽदर्शनात् तदधीनस्य कार्यस्य नितरामनुपपत्तेरिति यावत् (वैतु. नाउ. अधो-नाभि- यत्र सा. भाष्य उक्ता दिशमनुरुध्य पराऽऽद्युदात्ताऽऽत्मकप्रकृति-स्वरप्रसङ्गः स्यात्)।

[l]) अधईष- प्रमृ. टि. यदुक्तं तदिहापि संगतं द्र.। अनदन्तत्वात् पाप्र. अस. सुब्-लुक् च द्र. इत्यपि संकेतित-चरमेव स्मारितं भवति।

अ(धस्>)धो-भाग[a]- -गे पै ९, १०,१२

अ(धस्>)धो-राम,मा[b]- -म॰ मा २९, ५८, का ३१, ६, १; तै ५, ५, २२,१, मै ४, ७, ८¶; काठ ४८,१, -माम्‌ काठ १३, १; -मौ मा २४,१; २९, ५९, का २६,१,२, ३१, ७, १, तै ५,५, २४,१, मै ३, १३, ७, काठ ४८,३.

अ(धस्>)धो-वचस्[c]- -चसः शौ ५,११,६, पै ८,१,६

? अ ध स्प र्य तां म घ ने भ वा न्वे न[d] पै २,१९,४

? अधायत्‌ पै ५ ६,२

अधि[e] ऋ १, ६,[९, ४९ १,५, ५६, १, ८, ८, ७], १०[f]; १६, ६, १९, ६, २१, ६, २५, १८[g], २८, ९[h], २९, ६; ३२,७, ३३, ३, ४, ३६, ११, ३९, ४,४२, ३, ४३, ७[i], ४६, ३, [४७, ७, ८,८,१८], ४८,७,५१, ५, ७३, १०,८०,४,६,८३,३[j],८५, २[k]; ७,८८, ३, १२३, ४, १२५, ५, १२६, १, १३९, २[?], [३; ८, ९२, २०], ४, ११, १४०, ११,१४४,५,१४६, ३; [१५५, ३, ९, ५५, २], १६४, २[l], ५; १८, २२[m], २३, २९[n], ३९[o], ४२[p],१६६,१०; २,२,१०,[३,

a) कप्र. । वर्तीतिमध्यमपदलोपः (पावा २, १,६०)।

b) विप. (अज-, अजा-, [तै.]मेष-, मेषी-)। बस पूप प्रकृतिस्वरम्‌ (पा ६,२,१)। उप रामं-(<√रम्‌) इति सौन्दर्यलक्षणविशेषपरं द्र. ।

c) विप (पणि-) । सस्व नापू टि द्र. ।

d) अधस्‌ पद्यन्ताम्‌ अधरे भवन्तु ये न. इति शोध॰ (तु. सपा. पै ३,१९,४ शौ ३, १९,३ [यत्र नीचैः इति-मात्रः पाभे.]) ।

e) प्रायेण पं. सप्त. च अर्थे कप्र । क्वचिद्‌ उपर्यर्थे अधिकार्थे च स्वाअ. अपि ।

f) तु. स्क वें. GW. प्रभृ, वैतु. सा. अधि···ईमहे इत्येवम्‌ अभिसंयुञ्जानश्चिन्त्य । अपादानविकल्पस्य प्राधान्येन शिश्रावयिषितत्वात्तु तदनुवादी कप्र. एवेति वाद. साधीयान्‌ । प्राप्तिमात्रार्थविवक्षायाम्‌ अधीत्यर्थस्य प्रासङ्गिकत्वाच्चेति दिक्‌ ।

g) अधि···दर्शम्‌ इति सा. गतियोगमभ्यमन्यत । तन्न । देवताया रथस्याऽधिकदर्शनस्याऽपेक्षया पृथिव्यधिकरणतया श्रावणे श्रुतिस्वारस्य-विशेषप्रतीतेरधिकरणाऽर्थस्य प्राधान्येन समर्पयितुमिष्टत्वाच्च तदनुवादी कप्र. एवायमिति (तु. स्क. वें. GW. प्रभृ. च) ।

h) निधेहि इत्युत्तराख्यातेन योगं व्याचक्षाण. सा. चिन्त्यः । सुनिपुणं चिन्तयताऽपि तेन विवेचयितुमिष्टयोः सोमाधिकरणतावच्छेदकत्वेनाऽध्यारोपणस्थापनक्रिययोर्भेदग्रहस्य दुर्ग्रहत्वाद्‌ निधाननिगदेनैवाऽध्यारोपणस्यापि सामर्थ्याद्‌ गतार्थत्वाच्चेति यावत्‌ (तु. स्क वें. GW)।

i) अधि निधेहि इत्यत्र यत्‌ सा. GW MW. प्रभृ उत्तरवर्तिनः न्युपसृष्टस्य सतः क्रियापदस्य गत्यन्तरतया व्याख्यानं कृतं तन्मन्दम्‌। तथात्वे हि गतिर्गतौ (पा ८, १, ७०) इत्युक्तदिशा निघातप्रसङ्गात्‌। ननु द्वैस्वर्यमनुमन्यताम्‌ अन्यत्र तथाऽनुदर्शनादिति चेद्‌ नेत्युच्यते । अलिष्ठसंख्याकानि न्यायसंगतद्विस्वरयुक्तानि कानिचिदेव पदान्यतिरिच्याऽन्यत्र सर्वत्राऽविवेकेन योऽयं केषाचिदभियुक्तानामेकपदावच्छेदेन द्वैस्वर्यवादो नाम प्रवर्तते तस्याऽस्माभिः साध्यसमत्वाऽव्यभिचारमात्रतयैवाऽङ्गीकारात्‌ । तर्हि काऽत्र गतिरिति । सप्तम्यर्थानुवादी कप्र. इति (तु स्क)। प्रकृते हि शतसंख्याकाना नृणां या श्रीर्भवति तस्या अस्मद्वाच्याऽधिकरणकमात्रताया आशास्यमानत्वादस्मद्वाच्याऽधिकरणार्थे विशिष्य विवक्षिते सति तत्साधनतामियादयं कप्र इति दिक्‌ ।

j) सप्तम्युपबृंहण कप्र. (तु स्क, वैतु सा. PW. प्रभृ अधि···अदधा इति योजुका)।

k) सप्तम्यर्थानुवादकतया कप्र द्र (तु वें GW प्रभृ; वैतु. सा. अधिचक्रिरे इति योजुकः)।

l) अधितस्थु इत्येवमभिसंयोज्य गतिरिति वें सा. GW. प्रभृ. आहुस्तन्न । विश्वभुवनकर्तृकपरमव्योमाऽधिकरणकाऽऽश्रयप्राप्तिमात्रत्वस्य विवक्षितत्वाद्‌ गतिभावे चाऽधिपत्यर्थभूतस्याऽधिकारोपरिभावाद्यर्थविशेषस्य परमव्योमविषयकतयाऽन्वयानौचित्यादिति दिक्‌ (तु. सपा. तैआ ३,११,९ यत्र अधेरभावः)।

m) अधिकरणस्य विशेषेण विवक्षातस्तदुपबृंहणः कप्र. द्र. (वैतु GW. अधि ··सुवते)। n) वैतु. या [२, ९] PW. GW प्रभृ. च अधिश्रिता इति योजुका. ।

o) इह अधि··निषेदु इत्येवमभिसंयुञ्जाना. सा. GW. प्रभृ. द्विपू. टि. दिशा चिन्त्या स्यु. ।

p) या [११,४२] GW. अधि विक्षरन्ति इत्येकं पदमास्थाते । न त्वेवं द्वैस्वर्यं सूपपदं स्यात्‌। अतः पञ्चम्यर्था-

७, ३, २९, ४], १३, ७, १६, २, २९, ५, ३०, ३; ४०, ४, ३, ३, ३[a], ५, ९; ८, ३; ७, २१, ५, ५३, १६, ४, ४, ५, ५, ७, ९; १८, १२; २७, ४, ३०, १२, १४; १५; ३५, ८, ३८, ७, ४५, १; ५८, ११[b]; ५, ३६, ३; ५२, १७, ५७, ६१; ६०, ७; ६१, १२; ६२,५, ७८, ९२, [८३, ९, ८, ४९, ७ (५०, ७)], ८७, ४, ६, ७, ६, १६, १३; २०, ९; ३४, १[c], ३५, २[d], ३८, ३[e], ४५, ३१[f], ४८,५; ५९, ८, ७५, ३, ७,१८, १४, २७, ३, ३३, ११, ३६, १; ७६, २, ५, १०३, ५, ८, १, १८, २, ८, ४, १३, ७, ७, १४, ९, १४, १०, १, [३, (१,१०५, १३)], ४, १२, १७, १७, ११, १९, ३७; २०, ११, १२, २३, २६, २५, [७[g], (४, २, १८, ७, ६०, ३)], ३०, ३[h]; ३२, ४, ३४, [१३, ९७, ५, ९, १२, ६; १०७, १४]; ४१, ४; ४५, ३२; ४७, ३; ११; ६४, ११, ६५, ११, ६८, १९[i]; ६९,५,७२,२; ७; ७५, १५; ९, ८,८,१२, ३;१४,१; १९, ३;४; [२५, ३, २८, ३]; २६, १; ३, ५; २७, १, ९, २७, [५ (२८, ५)], ३१, २, ५,३७,४, ५७, ४, ६३, [८; ६५, १६]; २७; ६५, २५,६६,९[j], २९,७३,

---

नुवादकतामात्रत्वं द्र.। यत्तु सा. अधिकार्थे अव्य. इत्याह तदपि न। उपयोगाऽभावात्। समुद्रकर्तृकस्य क्षरणस्य पूर्वत एव विशेषार्थेन व्युपसर्गेण विशिष्टत्वादिति यावत्। प्रकरणाच्च सामुद्रिक-क्षरणक्रियाया अपेक्षया प्रकृततदपादानभूतगौर्या एव संकेतस्य बलवत्तया विवक्षितत्वोपगमाद् अपादानार्थानुवादकः कप्र इत्येवाऽत्र साम्प्रतमिति द्र.।

[a]) अधि संदधुः इत्यत्र सा. भिन्नक्रम इवाभाति। यस्मिन् इत्यस्याधिकरणतावच्छेदकतया तत्सन्निधानस्यापेक्षितत्वात्। गतित्वं ब्रुवाणाः PW. GW. MW. प्रभृ. अपि चिन्त्याः। स्वराऽनुपपत्तेर् अर्थे चमत्काराऽभावाच्च (तु वे.)।

[b]) यत् सा च GW. च पदमिदम् श्रितम् इत्यनेन समन्वितमुक्तम्, तदरुचिरं द्र.। कर्मप्रवचनीयतयैवात्राऽर्थसंगतेः।

[c]) सामान्येन ऋ ९, ९४, १ इत्यत्र गतार्थत्वं द्र। इह सा क्रिवि. अव्य. एतदितीवान्वयं प्रदर्शयनीति विशेषस्त्वनुसंधेयः।

[d]) गोषु इत्यत्राऽधिकरणवचनत्वेनान्वय-प्रदर्शने कप्र एव स्यात्। विशेषेण वक्तुमर्हस्य सप्तम्यर्थस्याऽनुवादक इति यावत्। गो-जेत्रन्तरस्याऽप्रकृतत्वात्तदपेक्षाकृताधिकभावस्य नितरामभावात् तादृग्भावसमर्पकस्याध्युपसर्गस्याऽनपेक्षितत्वमिह भवतीत्यपरोऽभिसन्धिः (तु स्क., वैतु सा. GW. MW. अधिजयासि इति योगमुशन्त)।

[e]) पूर्वस्मिन् पादे ब्रह्मणां गिरामाधारत्वेन विशिष्य श्रवणादधिकरणप्रवचनः कप्र. द्र. (वैतु. सा. GW. प्रभृ. अधिवृधत् इति गतित्वमिति)।

[f]) यत् सा. GW. प्रभृ. च (तु. ऋ ९, ८५, १२ टि.) गतित्वमाहुस्तच्चोद्यं भवति। दशतयीष्व् अधिपूर्वस्य √स्था इत्यस्य सकर्मकत्वोत्सर्गात् तदपवादाऽनुपलम्भाच्च (तु ऋ १,४९,२, १६३, ९, ३,३५, ४; ५,३९,१,८,१०,६;१०,८१,४)। अतः कर्माऽभावे तथात्वस्य प्रकृतेऽसंभवात् सप्तम्यर्थानुवादी कप्र. द्र. (तु. ऋ १,१६४,२ टि)।

[g]) बृहतः दिवः इत्यभ्युन्नताऽपादानार्थसमर्पके पदे सती भ्रान्त्या कर्मतामापाद्य यदत्र वें सा. अधि…पश्यत. इति साक्षेपं गतित्वमीषतु, तन्न। उक्तस्याऽपादानार्थस्यैव प्राधान्येन विवक्षोपगमात् तदनुवादिनः कप्र. सावसरत्वात्।

[h]) अधि…नैष्ट (<√नी) इति गतियोगं मन्वानाः Pw प्रभृ. चिन्त्याः। अनुष्टुब्मध्यवर्तिन्य् अध्यन्ते जागते (त्रैष्टुभे? वा) पादे त्यक्तुमनभीष्टस्याऽपादानीबुभूषितस्य पदार्थस्य विशेषेण विवक्षातस्तन्मात्रगामितया कप्र एव द्र.।

[i]) वाजबन्धुत्वविशिष्ट-युष्मदभिधेयाऽधिकरणतयाऽवद्य-धारणस्य नितान्तं दुःशकत्वेऽभिप्रायवती श्रुतिरिति कप्र द्र (वैतु वें सा. PW GW. प्रभृ अधि√धृ> धारि)।

[j]) सप्तम्यर्थानुवचनः कप्र द्र। स्वन्- इत्यत्रोत्तरत्र धात्वर्थविशेषणीभूतं पृथग् अव्य इति सा. आहेति विशेषो विमृश्य। यत्तु PW. MW. च अधि√(स्वन् >) ष्वण् >अधिष्वणि इतीव पठतः चिण्-प्रत्ययान्तक्रियापदतया व्याचक्षाते च तदतीवोपेक्ष्यं द्र. (तु GW.)। सस्वरस्योपसर्गी-बुभूषितस्याऽधीत्यस्य निघातप्रदर्शनस्य च चिणन्तस्य रूपस्य निघातविषयस्य सतोऽनिघातप्रदर्शनस्य चाऽनिघातानुमतौ सत्यामपि चित्स्वरविषयस्य

२;५;६[a];७५,१[b],२[c], ३,७९,४, ८२,४; [८५, १२[d], १०,१२३, ७ (८)]; ८६,[३; ९७, ४०],६, २५[e], २७;९१,[१; ९२,४],२[f], ९४, १[g]; ९६, १३, ९७, ४०[h], ५३[i], १०१, ११, १६; १०५, ४[j], १०,१, २; ४, ३, १०,१[k]; १३,३[l],४३,२,४८,२,४९,९[m], ६४, २[n], १२, ६५, ११, ७१,

सतो धातुस्वरप्रदर्शनस्य च णिति प्र परत उपधाऽकारस्य वृद्धिविषयग्य सनोऽवृद्धिप्रदर्शनस्य च सर्वथाप्यपलक्षणत्वा-दिति दिक् ।

[a]) सपा पै ६,११,२ **पुरि** इति पाभे ।

[b]) यथा **कश्चित्** प्रेयमाण स्वेपा प्रियाणां प्रियचि-कीर्षया तानुद्दिश्य दवीयांसमप्यध्वानमश्नुवीत, एव सोमो नाम **प्रि॒या॒णि ना॒मानि** (=प्रियनामभाञ्जि>[लक्षणया] पयांसि [तु. निघ १, ११]) **अभिलक्ष्य** पवमानः सन् तेषु पयःसु **अ॒धि** (=तेषामुपरिभागे) वर्धमान. (=मण्ड दधानः) तानि स्वछत्रछाययेव गोपायतीत्येवमधिकरणार्थस्य विशेषेण शिश्रावयिषितत्वात् तदुपबृंहण कप्र द्र (वैतु वे सा PW. प्रभृ च गतिं मन्वाना) ।

[c]) **रोच॒ने** इति सप्त. युक्तः कप्र ।

[d]) तु टि ऋ ६, ४५, ३१ । यथा तत्र बृबुसंज्ञ-कस्योपरिभावविशिष्टाया स्थित्या सत्यामपि तस्योपरि-भावस्य पणिसंज्ञकीयवर्षिष्ठमूर्धात्मकविशिष्टाधिकरणविशि-ष्टतया विवक्षितत्वे सति तस्याधिकरणविशेषस्यौत्कट्येन समर्पयितुमिष्टत्वात् तत्साधनभूत सप्तम्यर्थानुवादी कप्र. इत्युक्त भवति, एवमिहापि गन्धर्वस्यौर्ध्व्यविशिष्टस्योर्ध्व एवाधिकरणविशेष स्थित्या भाव्यमित्याकूनयन्त्येव श्रुत्या तदीया स्थितिर्नाकात्मकौर्ध्व्यविशिष्टाधिकरणक्तयोप-वर्णिता भवति तस्याधिकरणविशेषस्य संकेतवैशेष्यार्थं च तदर्थानुवादी कप्र नियुज्यन इत्युभयोः स्थलयो कप्र प्रयोजनसामान्यं द्र. ।

[e]) **अद्वेषत** इत्युत्तरेण क्रियापदेन गतित्वेन युक्तमिति यदाह सा तदयुक्तं द्र । उपसर्गार्थस्य प्रकरणे श्राव-यितुमनिष्टत्वोपगमादिति दिक् (वैतु GW प्रभृ) ।

[f]) उपसर्ग इति कृत्वा योग्यक्रियाऽध्याहार-पक्षपातिनौ वे सा भवत । उत्तरेण **सुवा॒न-** इत्येतेन गतित्वेना-ऽन्वयकामाः PW प्रभृ भवन्ति । तच्चिन्त्यम् । तथा सत्यैकपद्ये द्वैस्वर्यानुपपत्ते. **उपसर्गात्** (पा ८, ३, ६५) इत्युत्तरादेः षत्वप्रसङ्गाच्च । वस्तुतस्तु 'य. सोमोऽव्यादि-भिर् (उत्तरार्धश्राविताभिः) साधनभूताभि प्रमृष्टो भवति स एव दिव्यस्य जनस्य **वी॒ती** (=वीतौ) **अ॒धि** (=वीत्यर्हौ) भवतीति कृत्वा सूयते' इत्याकारकेऽन्वये सप्तम्यर्थाऽनु-वचनः कप्र एवेति तत्त्वं स्यात् (तु ऋ ८, ५४, ६ यत्र **वा॒जे** इति सप्त१ सकक्षतया **वी॒तौ** इति श्रूयते) ।

[g]) अधिकरणस्य विशेषेण विवक्षाया मन्त्रस्वारस्य-प्रतीतेस्तदुपबृंहण. कप्र द्र । यत्तु वे सा च GW. प्रभृ अर्वाञ्चश्चोत्तरत्र **स्पर्धन्ते** इति व्यवहिते क्रिप गति-त्वेनाऽन्वयमाहुस्तन्नि सारमिव भवति । प्रतीयमानस्यार्थस्य तादृश-गतित्वसबन्ध-राहित्येऽपि प्रतीत्युपलम्भात् (तु. ऋ १, ३३,५,६१,१५,२,१९, ४,६,१४,३, ७,१८,३,८५, २) । प्रकृते च गत्युपाश्रयेणाऽर्थविशेषाऽऽधानस्य प्रती-त्यनुपलम्भादिति दिक् ।

[h]) **अ॒धि···वा॒वृधे** इति यदाहतु वे सा तत् नाउ टि. दिशा चिन्त्यम् ।

[i]) अन्यथादृशा सा चिन्त्य (तु ऋ ९, ९७,५२) । तत्र हि प्रथमेऽर्धर्चे सोमस्य **मांश्चत्वसरो**ऽधिकरणकं पवनमत्र च तद्विशेषेण **श्रवाय्यतीर्था**ऽधिकरणकं पवनं श्रूयते । अतोऽधिकरणत्ववचनमात्र द्र. (तु GW) ।

[j]) सोमस्य वर्णस्य शुचिनमत्वस्य ख्यापनार्थं तं **गो॒षु** नाम तद्विकारेषु पयःसु श्वेतश्वेतेष्वपि सत्सु तदभिभात्रकत्वेन स्थापयाम इति कृत्वा गवात्मकाधिकरणवैशेष्यप्रवचन-सप्त युक्त कप्र द्र. (वैतु वे सा PW GW प्रभृ **अ॒धि···दीधरम्** [<√धृ>धारि] इति योगं मन्वाना) ।

[k]) सपा. कौ १, ३४० जै १, ३५, ९ **अ॒स्मिन्** इति पाभे. ।

[l]) सपा शौ १८,३,४० **अ॒भि** इति पाभे ।

[m]) सकलपृथिव्यधिकरणतयाऽपि द्रवत्-स्रवन्तीनां नदी-नाम् यदप्रतिहतो भवति प्रवाहस्तत्रेन्द्रस्य **वृषत्वं** नाम नितान्त वर्षणशीलत्वमेव निदानमित्यर्थे श्रुत्यभिप्रेते सत्य् अधिकरणार्थप्रवचन कप्र. द्र. (तु. उद्गी. ; वैतु. सा. PW. GW. प्रभृ **अ॒धि···धारयम्** इति समस्तमाख्यात-मिच्छन्त) ।

[n]) **अ॒धि···अयंसत** इति संबन्धमाह GW । तच्चि-न्त्यम् । बन्धनाऽर्थस्य प्रकृतत्वाद् **अधिना** योगे तद्विपरी-तोत्सर्गात्मकार्थ-प्रतीतेरिति यावत् (तु ऋ १, ८५, १२, वैतु. ऋ १०,४०,१२ यत्र निना योगे सत्यपि बन्धनार्थं प्रकृतो न विहन्यत इति कृत्वा नेद् गतित्वं सुवचं भवति) ।

२; ७३,५; ७५, २; [७९, २, (३, १४, ५, ६, १६, ४६)]; ८२, ६, ८५, १, ४६[a], ९०, ५, ९८, ३, ९[b], १४, ९८, ६, १०४, ९; १२१, ६[c], ८, १२३, २, ३; १२९, ४[d], १३०, २, [१३३, १-६], १३८, ६[e], १५३, २, १६३, १, ३, १७३, १[f], १९०, १, २, खि २, ६, ६, ३. १, ७, ८, ३[g]; १५, १३, १६, १, ४, ६, ५, ९, १, ४[h], मा १, २२, ७, १९†, ८, ५२; ११, १[i], ११[i], १२, ३२†; ४३†; ७१†; १२, ११†[f]; ६३[j], १३, १३†; ३४[k], ४५; १५, २२†, ५०, ५४, १६, ५४, ५५, १७, १, १४[२], ३०†; ५४, ५५, ७३; ९९†, १८, ५१, ५५, ६१, ६७, १९, ३४, २०, १७[l], ३२, २७, ४, २६†, २८, १, †२९, ४०, ३१, ५; ३२, २, ७, ३३, ४७†, ३४, १५†, ३५, २२, का १, ८, ३, ७, ८, १†, ९, ६, ४; १२, १, १; ११, २, १; ११; ३, ५†; ४, ६†, ७, ६†; १३, १, १२†[f], १३, ५, २[j], १४, १, १३†; ३, ८, ४, ८, १६, ५, ३†, ६, २; ६, १७, ८, ८, ९, १८, १, १, १४[२], ३, ६†; ५, ५[२], ६, ६, ९, १९, १, १२†, २०, ३, ५, ४, ४, ९; २१, ३, ३; २२, १, ४[l], ३, १†, २९, १, ४, ४, २; ४, ३०, १, १, †३१, २, ५; ३२, ४, ४†, ३३, १,

अत सा॑तम्यर्थोपबृंहण कप्र. एवाऽत्राऽयं स्यादिति दिक् (तु. ऋ १, १३५, ३, ६ प्रमृ)।

[a]) =सपा मब्रा १, २, २० आपमं १, ६, ६। शौ १४, १, ४४ पै १८, ५, १ उ॒त इति पाभे।

[b]) सप्तम्यर्थानुवादी कप्र. इत्येव सुवच (वैतु GW. अ॒ध्यामते)। [c]) सपा. शौ ४, २, ४ विभे।

[d]) अ॒ग्रे इत्यन्वित कप्र.।

[e]) द्यु॒वि इति सप्त. युक्त कप्र (तु. सा. GW. प्रमृ)।

[f]) अत्र GW. उत्तरेण √भ्रंश् इत्यनेन गतियोगमनुमनुते (वैतु PW. प्रमृ.), तन्न। √भ्रंश् इत्यस्याऽध पतने निरूढत्वदर्शनाद् उपर्यर्थस्य अधेः कुतश्चिदध पतने विशेषणतायोगो नितरामयुक्तः स्यात्। अत पञ्चम्यर्थानुवादित्वमात्रेण चरितार्थ इव भवत्यन्यथाऽनर्थक इति। सपा. अ॒धि, भ्रशत्>तै ४, २, १, ४ प्रमृ. अ॒धिश्रय (तु. टि भ्रशत्) इति पाभे.।

[g]) अ॒ति इति सपा. ऋ ८, ५६, ३ पाभे. ? यनि. शोध (तु टि ?अ॒ति स्र॒ज)।

[h]) ना॒के इति सप्त. युक्त कप्र द्र (तु. टि. मा १२, ६३)। =सपा मा ११, २२ प्रमृ माश ६, ३, ३, १४, ९, ४, ४, ३। शौ ४, १४, ६, ११, १, ३७ अ॒भि॒...आरो॑हन्त. इति पाभे।

[i]) अ॒ध्या॒भरत् इत्युदात्तगतिमति क्रियापदे सस्वरगत्यन्तरानुप्रवेशमीहमानाश्चिन्त्याः PW. प्रमृ.। अन्वयान्तरसद्भावसंभवे सति परेष्टद्वैस्वर्यवादस्य साध्यसमत्वाव्यभिचारादिति यावत्। पृथिव्या अग्निदेवताकत्वादग्नेर्ज्योतिषः पृथिव्याः सकाशादाहरणश्रुतेः स्वाभाविकत्वोपगमात् पृथिव्या अपादानभावस्य विशेषेण श्रावणार्थं तदनुवचनस्य कप्र. सावसरत्वं भवति। यदिह प्रथमोक्ते स्थले (मा ११, १) गतिरयमुक्तान्वय इति द्वितीये च स्थले (मा ११, ११) कप्र. इति व्याहतमिव ब्रूत उ. च म. च ततस्तयोरनवधानतैव प्रतीयेतेति दिक्।

[j]) शाखाभेदेनोभयीह प्रवृत्तिर्भवति। तद् यथा। मा. (वैतु १८, ५१) का (वैतु २०, ३, १) मै. काठ. क चाधिकरणत्वोपबृंहणतयाऽस्य श्रुतिर्भवति उत्त॒मे ना॒के अ॒धि इति। 'इतो रोहन्तं तथा रोहय यथा तस्य रोहणपर्यवसानमुत्तमनाकाधिकरणकं भवति' इत्येवं चात्र व्याख्येयम्। इह रोहणक्रियाया अपेक्षया तत्समाप्त्यधिकरणस्य विवक्षा मुख्येत्यर्थ। तै. शौ पै त्वपादानोपरिभावविशिष्टस्य क्रियार्थस्य प्राधान्येन श्रावयितुमिष्टत्वादयं गतित्वेन श्रूयते उत्त॒मं ना॒कम् अ॒धि-रोहयैनम् इति। 'इत उपरि यथा स्यात्तथा रोहन्तमधिरोहन्तं सन्तमुत्तमनाकप्राप्त्यवधिकत्वेनाधिरोहय' इत्येवं चेदं व्याख्येयम्। इह रोहणसमाप्त्यधिकरणास्याऽपेक्षयोक्तप्रकारेणोपरिभावविशिष्टक्रियाया विवक्षा मुख्येत्यर्थः सुवेच द्र.। एस्थि तै. शौ पै चाधिकरणभावापेक्षयोक्तया क्रियेप्सिततमत्वस्य मुख्यत्वेनोपलम्भात् उत्त॒मं ना॒कम् इति कर्म श्रूयते (तु √रुह्>रोहय इति रूपस्य सस्थ. संकेताः, अधि √रुह्>अधिरोहय इति रूपस्य च शाखान्तरीयाः संकेता)।

[k]) जातवेदोजनिमधिकृत्याऽरण्यादिकारणान्तराऽपेक्षयोक्ताया प्राथम्यस्य स्तवने मन्त्रस्वारस्यादनन्तरपर्यायोपर्यर्थे अधिः गतीतरतया स्वातन्त्र्येणाऽन्वयमर्हति।

[l]) =सपा. माश १२, ९, २, ३ तैब्रा २, ६, ६, २। मै १, १०, २ काठ ९, ४ अ॒पि इति पाभे.।

९†; ३५, १,५†, ३,२,४,२१; तै १, १,८, १,२, १४, २†,४, १०, १†, ४३, २, ५, ५,४,९, ३¶[a]; ७, १३, ५†, ८,३,१[b]; ¶२,१,५, २,२, २, १,४, ८$, ८,६,३,९,३,४, ६,१, ११, १[३], १२,२,५,३,३,४,५, ६, ६; ६, ११,३†,३, ३, ३, ३, ¶४, ३, १[२], २, ५, १, १[c], ¶४, १[३]; २, ३, ५, ३, †११, १; ३; ४, १, १,१; २, १; ४[d], ३, २; ४, २†,७ २,†८,५,६,९,२†, ११, ३†; २, १०, ४, ४, ४, १†, १२, ३; ५, ११, १, ६, १, १, ४[२]; २, ३[१]†,‡[e];३,२[१],५, ३, ६,१†, ७,१३,१[d],२-४, ५,१,

४,४†;५, ४†, ¶५, १, ६, ५, ४, ६, ४, ४†, ७, ७, २, ¶६, १, १०, ५, २, १०, ५[f]; ११, ४[१], ३, १, २, ९, १, १०, ४; ५,५, ३[२], १०,२, ७, १, २०, १, ¶२, ८,५,१०,१-३, ३,१, ३[g], ११,१[h],४,२,५¶, मै १,१, ९, १२; २, ८[१], १५, ३, १३†; ३७, ४, ३[i], ३[१], ४, ५; ६¶, ९¶; ६, १, २†, ३[१]¶[j], ७†, १०¶; ¶७, २; ३[१]; ४[२]; ¶८, ८[२]; ९[२]; ९, ७¶; १०, १,८¶; १०¶; ¶११, ६[२]; ७[१]; २,१,१०[k],¶२, १; ३[l];५; ११, ३,५[१]¶; ¶४,३,४[४];¶५,४;९[२]; ७ १[१],२[२d],३†, ४†;७†; १२;

१५†[m]; १७, ९, ९[२], १०, १[३]; ३[२]†,५[१],६; १२,३[२d],४,५,१३, ७†,२३†,३,१,१;३,५[४]¶,९†; ¶२,४[n], ७, ३, १¶; ¶६, २, ३[o],७,९[२]¶,७,२,७,९,¶८, ३, ५,१०[४],¶९,१[३],३[२], ¶१०, ३; ४, ११, ७; १६, ३†, ४[२p], ४, १, १, ९[३q], ११[२]¶, ¶३, २[३],३[४],४[३],५,४,३; ४¶, ५[२]¶, ७[२]¶, ९, ५, ५; ६, ४, ६¶; ७, ४, ९¶; ८, ९, ९, ११, १०, ३†, ११, ४†, †१२, ४; ६, †१३, १; ५, ¶१४, १, १४; १५, १८, काठ १, ८, ११; ४, ३‡[r,s], ५†,९, ५,६[४], ६, १; २[१], ७, १२; १३; १७

a) 'अध्याहृत्य' इति वदन् क्रियांऽशं प्रवेशयितुमिच्छति सा.। उपर्यर्थकः पर्यवसानवचनः कप्र. इत्येव तु सुवचम्। अनर्थकत्वं समर्थयन् भा. तावद् उपेक्ष्य इति किमु वक्तव्यम्। b) पाभे अधि मा २०,१७ द्र.।

c) सप्तम्यर्थानुवादी कप्र.। अधि संवसन्त इत्येवं गतित्वं मन्वाना. PW. प्रभृ चिन्त्या.। =सपा तैब्रा ३, १,१,१२ आपश्रौ ७,५,१ प्रभृ। माश्रौ ६,२,३,८ अभि इति पाभे.। d) पाभे अधि खि ४,९,४ द्र.।

e) इदम् विश्वं भुवनमधि श्रितम् इति मत पाठस्य स्थाने सपा. ऋ १०, ८२, ६ विश्वानि भुवनानि तस्थुः इति पाभे.।

f) अधि, निदधाति> सपा. मै ३,८,९ अभिनिदधाति इति, काठ २५,१० क ४०, ३ अभि संमुखानि कुर्यात् इति पाभे।

g) अत इति प.युक्त.कप्र (वैतु. भा. सप्त. युक्त इति)।

h) पञ्चम्युपबृंहण.कप्र (वैतु भा सा. अधि···संक्रामतु इत्येवं गतित्वं मन्वानौ चिन्त्यौ)।

i) अधि। आसते इत्यत्र पपा उत्तरस्तिङ् यन्निहत इव प्रादर्शि तत् प्रामादिकं द्र। यद्योगीयस्वरस्य तत्राऽवश्यंभावित्वादिति यावत्। एवं तावद् अयं सस्वरः कप्र एव सुवच। गतित्वे सति तिङि चोदात्तवति (पा ८,१,७१) इति निघातप्रसङ्गादिति दिक्।

j) सकृत् सपा. तैब्रा १, १,३,७ विभे.।

k) अपादानत्वस्य विशेषेण शिश्रावयिषितत्वात्तदुपबृंहणः कप्र. द्र.। यत्तु केचिद् (एवा[व,अ]धि वत->) °व, अधिवत- इति समस्तं प्राति. प्रतिपेदिरे (तु. BW. MW) तदसत्। तथात्वे हि पूप. प्रकृतिस्वरं स्यात्।

l) अधि, विनाशयति> काठ ११, ४ अनुविनाशयति इति, तै २,३,३,५ विनाशयति इति च पाभे।

m) पाभे. अग्रे मा ३१,१७ द्र.।

n) उपरिभावेन क्रियाया विशेषणस्याऽपेक्षयाऽधिकरणविशेषस्य विवक्षाविशेषप्रतीतेः कारकोद्बलनः कप्र द्र। सपा. तै ५,२,४,३ अभि इति पाभे।

o) अप्स्वध्यहन्> सपा. तै ६,१,१,७, ४,२,३ अपोऽभ्यम्रियत इति पाभे.।

p) सपा. तै ४,४,१२,२ आश्रौ ४,१२,२ इह इति पाभे।

q) अद्भ्यः, आत्मन. इति पं. युक्त. नाके इति सप्त. युक्तश्च कप्र. (तु सपा. काठ ३१, ७ क ४७, ७ पाठाऽभाव)।

r) तु. ऋ ५,४४,१ यत्र अनु इति श्रूयते। दुरूहाया इव सत्या अस्या श्रुते पाठे यथा काऽपि वैकली संभाव्येत तथोक्तबाह्वृचस्थलीये अनु इत्यत्रत्ये टि द्र।

s) सपा. ऋ ५,४४,१ प्रभृ. माश ४,२,१,९ अनु इति पाभे.।

८, ४[४], ८, १०[१], १२; १५, ९, १[२]; ३, १०, ५; ७[२], ९, ११, ८[४a], १२, २[b]; ७[२c]; ८[२], ११[२], १३, २[d]; ३, ४[२e], १२; १५, १४, ७, ८, १०, १५, ११, १२[१], १६, १, २[f], ३, ४, ७, १२, १५[२g], १७; २०, २१, १७, १६[२], १७[१], १८, १[२]†[h], २†, ३[३], ४, १५[f], १६[२], १८, १९, ५[२i], ¶, १०; २०, २[j], ४; २१. ६, ७; २२, ९†, १४, २३, १[k], २, ५[२], ८[१l], २४, ६, ७, ८[१], २५, ५[m], २६, १०; २९, ७, ८[n], ९[२], ३०, ८[o], ९, ३१, ७, ९[२], ३२, ६[१]; ३४, २[२p], ३, ६[२], १२, ३५, ७†[q], १६, २०; ३६, २; ३[२], ५, ३७, २[१], ३, ५, ९[२]; १६, ३८, २, ५[r], १२[२], ३९, २[१]¶[s], ३[t], १४, ४०, १, ३[t], ५[t], ७†, ४१, ११†, ४३, १, ४६, १, क १, ८, ११; ३, ४†, ७, ११[u,v], १२, ४, १[२], ६, ९[१w]; ¶७, ३, ६[१], ७; ¶८, ३, ४[१], ६; २५, ३, ६†[g], ८, २७, ६[२], २८, १[१], २[२]†, ३[२], ४, २९, ४[४f], †, ६[१]; †३०, ३, ८, ३१, ४, २१¶, ¶३५, ३†, ७, ८, ¶३६, २, ६[x], ¶३७, ७, ८; ३८, १[२]¶, ३९, २¶, ४१, ८¶, ४५, ८¶, ४७, ७, ४८, ९†[q], १४, १८[२]¶, †कौ १, ९, ५२, १२०; १५९, २९८$[y], ४८६, ५१८, ५२९, ५३२, ५३९, ५४३, ५५४, ५७४[z], २, ५०, ५१†[a1]; ५२, ७३, ७५; १८३, २०६, २३१, २३७; २७०, ३५०, ४५३, ४५५, ५३६, ५३९; ५४८, ५५१, ५६७, ६०३, ६३२, ६३४‡[b1], ६३६; ६४५, ८४०, ९६१; १०२४‡[c1], १०५०,

[a]) एकतरत्र सप्त. युक्त, अन्यत्र च पं युक्त कप्र ।

[b]) अधि (सजातेषु इति सप्त युक्त कप्र) भूयासम् इति द्वे पदे द्र (तु. सपा. मै २,३,२) ।

[c]) पं युक्त कप्र. (तु. सपा मै ४,३,२) ।

[d]) पञ्चम्यर्थानुवादक कप्र द्र. । यत्तु SIM अधिनिष्क्रीय इत्येवं गतित्वमाह । तन्न । प्रकरणोऽध्यर्थानतुरञ्जिजनिष्क्रयमात्रस्य विवक्षितत्वात् (तु निर्याच्य मै २,५,६) ।

[e]) अधि (पं. अर्थे कप्र) जायते, जायेत इति च द्विपद शोध. ।

[f]) पाभे. अधि खि ४,९,४ द्र. ।

[g]) सपा. खि २,४,१० प्रमृ. माश ७,४,१,२८ आपमं २,१७,५ नी १८ अनु इति पाभे. ।

[h]) अधि "अर्पितम् इत्येतद्व्यवहितेन निष्ठान्तेन समासमिच्छु" SIM चिन्त्यः । अधिकरणार्थस्यौत्कट्येन प्रकाशयितुमिष्टत्वात्तदनुवचनस्य कप्र. एव संगततरत्वात् (तु. तस्यैव स्वयमनुपदम् अधि श्रितम् इत्यत्र तथानुगमादिति दिक्) । इह द्वितीये स्थले तिष्ठसि इत्येवं योगं मन्वान SIM चिन्त्यः (तु. ऋ ६,४५,३१ टि) ।

[i]) एकतरत्र अधिप्रणयति इत्येवं योगमुशन् SIM चिन्त्यः । पञ्चम्यर्थानुवादित्वस्यैव प्रकरणानुरोधात् (तु. मै ३,१,५) ।

[j]) इष्टकासु इति सप्त. युक्तः कप्र. ।

[k]) पाभे. अधि मै ३,६,३ ।

[l]) सपा. मै ३,७,१ विभे. ।

[m]) सपा. मै ३,८,६ उपरिष्टात् इति पाभे ।

[n]) यूपे इति सप्त युक्तः कप्र. । अधि, न्यस्येत् > सपा मै ४,७,९ अभिनिदध्यात् इति पाभे. ।

[o]) सपा. तै ३, १, ४, १ शौ २, ३४, ५ परि इति पाभे. ।

[p]) सपा. तैब्रा १,४,६,६ परि इति पाभे. ।

[q]) पाभे अधि ऋ १०,१७३,१ द्र. ।

[r]) पाभे. अधि मा २०, १७ द्र ।

[s]) पाभे. अग्रे मा ३१,१७ द्र. ।

[t]) सप्त. युक्तः कप्र. ।

[u]) सपा. मै १,२,३९ काठ ४,१३ अभि इति पाभे. ।

[v]) अभ्यर्थे अधि इह श्रावित इति द्र. (तु काठ ४,१३; मै १, ३, ३९) । एवम् ऋ १, ३१, १८; १४१, १२ यत्राभ्यर्थे अच्छ इति श्रूयते ।

[w]) एकतरत्रापादानभूतस्य विशेषेण विवक्षातस्तदुपबृंहण कप्र. भवति । तदेवं सुपा. अधिसृज्यते इति चिन्त्यम् ।

[x]) सपा. काठ २३,९ अभि इति पाभे ।

[y]) यत् सा गतिरित्याह तच्चिन्त्यम् (तु टि ऋ ९, ७५, १) ।

[z]) तु. टि. अधि ऋ ९,१०५,४ ।

[a1]) तु. टि. अधि ऋ ९,७५,२ ।

[b1]) अधि द्यवि > सपा ऋ ९,२८,५ विचर्षणिः इति पाभे. ।

[c1]) सपा. ऋ १,२२,१६ विभे. ।

१०८०, ११९४, ११५१-११५३, ११९४, ११९७; ३,१,२, ४,७, †जै १,१,९,५, ८; १३, ६, १७, ५, ३१,६$[a], ५०, १०; ५३, ८, ५४, ५, ८, ५५, ८,१२,५७,१;५८,९[b]; २,१, १,३,१०, ३,५,९, १०[c], ११, ७, ११, ८, १, १७, ४; १९, १; २१, २; २३,२; २९, ७,३४, ११, १३;४२, २, ४३, ८, ७, ४९,१,५१,२, १०, ५२, २[d], ५३, ३, ४,१,८-६,७,८, १०,१,१६,९; २८,६, शौ १,३, ६,९,१४, १, २४, ४, ३२, ४, ३४,१;३५, ३[e], २, १, ५[f], ३, १, ४; ५; ७, १, ३; ९, १; ४; १०, ८[g], ३०, १, ३३, १, ४, ३, ६, १[१]; ७, १, ४, २, ६[h], ४, ७, ६, ४, ७, १; ८, ४, १०, २, ६; १९, ४, ७, २८, ६[i], ३४, १, ५, ४, ७, ६, ४[j], २१, ४; ६, २१, १, ३०,१,७०,१; २, ३[१], ७३, ३; ७६, १; ८७, १†[k], १०१, ३, १०९, २, १११, १[१], १२४, ३, १३३, ४, १३६, १; १३८,४,५, ७,९, १[l], ५५,१[m]; ६७,१,८७,३[n], १२०,३, ८,२, २७;६,२४[१];७,२; ७, १३, १४, १६, १९, ९, ४[२], ५, ९, १, १०[o],१६, १७, ३, २०, ५, ४; ६[१][p], ८;१५;१३,१२;१४, २†; ६; १८, २१, १५, १, ७, १८, २१, १०, २, ५; १३[q], १४, १७; २६; ७, १[२][r], २; १२; १५[१][s]; २९; ३०; ४३; ८, १९; ४१, ९, १२, १०, ५, १९, २१; ११, १, २४[t], २६; ३६; ६, ४, ७, ७, ११, १५, २४; ९, ८; ९; १४, १८; १०, १, ३०; ३४, ११, १०, १२, १,८, ५२, ५६, २, ४१, ३, २६, ३६; ४७[u], १३, १, ११†[v], १४; २५; ३७[१], ४२; ३, २, ६, १८†, ७, ५, १४,१, १; २, ९[w], २३, ४३, ४८[x], ४९, १८, १, १[y],२, ३२, ४७, ४, ३, ४, १९, ३, १, ५, १,६,

a) तु. टि. अधि कौ १,२९८। b) तु. टि. अधि ऋ ९, १०५,४। c) तु. टि. अधि ऋ ९,७५,२।

d) तु टि. अधि कौ २,६३४।

e) इन्द्रियाऽधिकरणभूतेन्द्रायमाणस्वदमा परामृश्य-मानस्याऽधिकरणतावशिष्टयेनाऽऽप्यतेज प्रभृतीनां धार-णस्य शिश्रावयिषितत्वादुक्ताऽधिकरणाऽर्थप्रवचनः कप्र द्र. (तु. सा.)। शेषम् ऋ ८, ६८, १९ टि द्र।

f) अध्यैरयन्त > सपा खि ४, १०[१], ३ अधीरयन्त इति, मा ३२,१८ का ३५,३,७ अध्यैरयन्त इति, खि ४, १०,३ तैआ १०,१,४ अभ्यैरयन्त इति पामे।

g) सपा. तैब्रा २,५,६,३ आपमं २,१२,१० हिगृ २, ३,१० युत इति पामे.।

h) अधि ''आसीत् इति योगं वदन् सा. चिन्त्य.।

i) तु. टि. ?नि'''यहतम्।

j) पाठ.? तु. टि. ऋणयाः ऋ ९,११०,१।

k) पामे. अधि ऋ १०,१७३,१ द्र.।

l) भद्रात् इति पं युक्त कप्र। =सपा. कौसू ४२, १। तै १,२,३,३,३,१,१,४ ऐब्रा १,१३ शांब्रा ७,१० आश्रौ ४,४,२ अभि इति पामे.।

m) पामे अध मा २७,९ द्र.।

n) वैतु wi. अधिधारय इति।

o) सपा. शौ ९,१,२० दिवि इति पामे.।

p) एकतरत्र सपा. पै १६, ९७,५ अपि इति पामे.।

q) अग्रे इति सप्त. युक्त कप्र.।

r) अत्र अधितिष्ठति इत्येतं योगं वदन् wi चिन्त्यो भवतीत्यत्रानुपदमेव पुनः श्रूयमाण कप्र प्रमाणं द्र.। तत्र हि ययं कप्र. नाऽभविष्यद् गतिश्चाऽभविष्य[त्] तर्हि प्रथमस्य ऽस्य गते सतोऽनयं निघातोऽभविष्यत् (पा ८, १,७०) इति तर्कणा साधु भवति।

s) सकृत् सपा पै १७,८,७ च इति पामे.।

t) दर्विकर्तृकमोदनगात्रवेदितृत्व नाम यथागात्रं यथा तत्तद्गात्रोचितवेदिभागं चौदनचयनौपयिकं स्यादिति कृत्वा-ऽविक्रियमाणापेक्षयेवाऽधिकरणापेक्षयाऽपि समानं तन्महत्त्वं भवतीत्यधिकरणार्थप्रवचन· कप्र. द्र. (वैतु wi. mw. अधि ''चिनोतु इति गतित्वमिति)।

u) सपा. पै १७,४०,८ अपि इति पामे.।

v) नाके इति सप्त युक्त. कप्र (वैतु. wi. अधि''' अस्थात् इति)।

w) अधि, तस्थु > सपा. आपमं १,७,८ आसते इति पामे.।

x) स्थाणौ इति सप्त. युक्त. कप्र (तु. सपा. कौसू ७९, २२ एतदभाव· ; वैतु mw. अध्यू आसजामि इति योगं मन्वानश्चिन्त्यः, एकस्मिन् पदे द्वैस्वर्यस्याऽनुपपत्तेः [तु. पदद्वयगार्थक्यदर्शी wi])।

y) पामे. अधि ऋ १०,१०,१ द्र.।

९, १६, २४, २, ३, २६, १, २७, १०; ३१, १२, ३४, ६, ४५, ३, ४८, ६; ५३, ३; ५६, १–३, ५, †२०, ५, ५, १७, २, २२, ५, २५, ३; ७०, ५, ६, ७४, ६, ९२, २, ९३, ५, ९५, २–४; ९६, १७; २०, ११०, २, १११, २; १४१, ४, पै १, ८, ३, ४, १५, १, २३, ४, २९, ४, ३८, १, ५५, ३, ६७, १; ६८, ५, ७९, १, ८९, १, २, ६, ३[a], ९, १, १०, ३, १७, १, २६, ४, ३२, १, ६५, ३, ३, २, १, ३, १, ५, ३[b], ८, १, २, ३, ५; १३, ५[c], १५, २; ३, १७, १, २२. १; २८, ३, ३३, ४, ३८, ५; ७, ४, †१, ५, ७; २, ५, ३, १[d], ५, १०, ७, ३, १६, १, २१, २, २५, २; ३, ३७, ६,

५, ८, ३, १०, १०; १२, ७, १३, ८†, १७, ६; २०, ३, २५, ४, २९, ३–५, ३३, १०, ३६, १; ७, ३७, ४, ४०, ३, ६, ६, ३; ८[२]; ७, ४, ८, ९, १७, ६†, २१, ६, २२, १, १४, ७, ५, ३, १०; ६, ८; ८, ३, ८, १०, २; ४; १३, ११†; ९, ३, ४, ५, ७†, १४, ६, २, ५, ७, २, ८, २; १२, ७, २३, २, १०, १, ४, २, ७, ८, ७, १०; ११, ३, ६, १२, २, ३, ४, ३[e], ५, ५[f]; १३, ३, १[g], ६, ७†, १४, २, २; ३, ९, १२; १५, १, ८, ४, ३; ५, ९, १०, १०, ३†; ११, ३†, २१, ४, ९, २२, ७, २३, ५, १६, ५, ८; १२, २, ७; १३, ३, ४, ६, ८, १८, ४[२]; ५, २१, ४, ३२,

१०[h], ३३, ७, ८, ४०, १०, ५१, २; ५२, १; ५९, ५; ९, ६०, २[i]; ५, ७[j], ८, †६६, २, ५, †६७, ८; ११; †६८, १, ७; †६९, ८, ११; ७०, ९; ७५, २, ८०, ४[२]; ८२, ८। ९; ८३, ४; ८; ८५, १; १०, ८८, १; ३; ९१, ४, ६, ९२, ६, ९७, २–५, ९८, ५; १०२, ६, १०४, १०[k], १०७, ५; १०८, ९, १०९, १, १३७, २; १५२, ४; १५४, १[l], ५, १५५, ३; १७, १, ९[j], ५, १०[j], ६, ४[j], ७, १[२m], ४[g], ८, ३[j], ९, १०[j], १०, १[j], १५, २[n], २४, १[j], ४[j]–११[j]; ३३, २[g]; ३४, २[j], ३८, ३[j/o], ५[g], ३९, ६[j], १८, १, १†[j], ७, १०[p], ९, ३[j],

a) पाभे अधि शौ २,१,५ टि. द्र. ।

b) सपा. शौ ३,२,३ **चर** इति पाभे. ।

c) तृतीयपाद **उत्तर**-शब्दश्रुतेश्चतुर्थे पादे **अधेः** उभयो पार्श्वयोर्यदपेक्षयोत्तरत्वमभिकाम्यते तद्वाचक्योः पञ्चम्यन्तयोः पदयोरवस्थितिर्मूलतः सती समयेन विकृतपाठतया परिणतेत्यनुमातुं सुलभम् (तु शौ ३,५,५ यत्र **अधि**-स्थानिन उत्तेत्यस्योभयोः पार्श्वयो. पञ्चम्यन्ते पदे भवत)। एवं स्थिते **मनुष्याः** इति **संश्रुत.** इति च पदे विकृतपाठसंशोधनपूर्वकं **मानुष्याः** इत्येवं **सवतः** इत्येवं च कथं सुपठे इत्यस्य कृते तु. तत्तत्पदगते टि. ।

d) पूर्वपादत्रये तथा तथा विशिष्टत्वेनोपवर्णितस्याऽधिकरणविशेषस्य विशेषेण श्रावयितुमिष्टत्वात्तत्पर कप्र. द्र. ।

e) सपा. शौ १९,३२,३ **असि** इति पाभे. ।

f) पाभे. अध शौ १९,३३,५ द्र. ।

g) पं. युक्तः कप्र. ।

h) पाभे. **अधि** शौ ९,१,१० द्र. ।

i) सपा. शौ १०,२, १० नु इति पाभे. ।

j) सप्त. युक्तः कप्र. ।

k) सपा. शौ ११,२,१० अनु इति पाभे. ।

l) मूको च सा. (शौ ११, ७, ११) च *अति इतीव श्रूयते। यत्तु सा. °हठा इत्येवं समासमाह ततस्तदीये पुस्तके स्वराङ्कणे कश्चिद् भेदोऽभवदिति प्रतीयेत। अथवा पृथक्-स्वरयोः सतोरपि समासं वदतस्तस्य प्रमाद एव स्यात्। अत्र मूलत. **अधि** इत्यस्मिन्नभ्युपगम्यमाने कप्र. एवायं सप्तम्यर्थानुवादीति सुवचम्। एस्थि. च तथो. इति पदम् **नभसो** इति विशेष्यसाकाङ्क्षं द्र. न तु मन्त्रोक्ताग्निद्वयसंकेतकमिति (वैतु. सा.)। तेन च सतर अधिकरणवाचिना कप्र. अनेन भूयःप्रोद्बलितार्थेन सता **श्रयन्ते** इत्यस्य क्रिप. अन्वय द्र. (तु. शौ १०,७,३८, ११,३,५१, १२,३,३८ प्रमृ)।

m) **अधि** शौ १०,७,१ टि. द्र. ।

n) अधिकार्थे स्वाअ. ।

o) **अधि, धारयामि** > सपा शौ १२, ३, २२ **आवेशयामि** इति पाभे. ।

p) पाभे. **अधि** शौ १४,२,९ द्र. ।

११, ३[a], ८[b], १६, १†[c], ४[c]; १७, ५[a], १८, ७[c], १९, २†[d], २१, ८[e]; १९,६,५†[f], १०,१०[a], ११, २[a], ५[g], १३, १२[c]; १५, १०–१२[a]; २३, ३[a], २४, ४[c], १४[c]; २७, ८[a], २८, ७[a]; ९[a]; २९, १८[a]; ३०, १३[a], ३४; १२[ah], ३६, ११[c], ४० ६[ic], ४२, ८[a], ४३, ३[c]; ७[i], ४६, ३[j], ५१, १५[c], २०, ३, २[a]; १३, ६[a], १६, ३[a,k], १८, ४†[c], २०, १[a]; २५, २[c]; ३०, ८[c], ३६, ८[a]; ३७, ४[c]; ६, ८[a], ४८, ७[a], ५०, ५[a]; ५२, १२[a]; १३[a], ५४, २[a]; ८[c], ५५, ४[c]; १०[c].

अधिक[l]- -कम् पै १९, २५, ५ [°क- १उपस्थ´]

अधि √कृ, अधिक्रियते मै ३, ७, ७, ४,५,५

अधि-करण- स्वान°

¶अधि-कृष्णाजिन[m]- -न. काठ ३४,५.

अधि √क्लृप् > अधि-कल्पिन्[n]- -ल्पिनम्[o] मा ३०,१८, का३४, ३,५

अधि √क्रन्द्, अधिक्रन्द पै १३,२, १५[p].

अधि √क्रम्, ¶अधिक्रामति तै ५, ४,४,३,५,३; ५,७,१; ९,३,७, ६, ४, ¶अधिक्रामति तै ५ ४,४,५,७,२, काठ २१,७[२],९[२].

अधि-चङ्क(म>)मा[q]- -माम् शौ ११.११,१६; पै १७,१२,१

?अधिक्रस्य[r] पै ११,७,४.

अधि √क्रीड्. ¶अध्यक्रीडन् मै १, १०,१६, काठ ३६,१०.

अधि √क्षम् > क्षामि, अधि··· क्षामत् पै २०, ३२,८‡[s].

अधि √क्षि(निवासे), †अधिक्षियन्ति ऋ १,१५४, २,७,९६, २; मा ५, २०, का ५, ५, ८, मै १, २, ९, काठ २, १०, क २, ४, शौ ७,२७,३; पै २०,६ १०† अधिक्षित[t] ऋ ८,४०,३,४१,

---

[a]) पं युक्तः कप्र. ।

[b]) तु टि. अधि शौ १४,२,४८ ।

[c]) सप युक्तः कप्र. ।

[d]) तु टि. अधि ऋ १,१६४,४२ ।

[e]) सपा. शौ १३,२,१४ अनु इति पाभे ।

[f]) तु. टि. अधि ऋ ९,७५,१ ।

[g]) तु. टि. अधि खि ४,९,४ ।

[h]) सस्थ. आशीयान् टि द्र. ।

[i]) सपा मा ८,३७ अनु इति पाभे. ।

[j]) पाभे. अग्ने मा ३१,१७ टि. द्र. ।

[k]) सपा शौ ७,११९,१ तेऽहम् इति पाभे ।

[l]) स्वार्थिकः कन् प्र. (वैतु पाम. प्रभृ. [५,२,७३] अध्यारूढ-+कन् प्र. इति?) ।

[m]) विप. (दीक्षित-) । बस. (पावा २, २, २४) पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

[n]) नाप. ([कुशाग्रमति-] कितव-) । गस उप णिनि प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

[o]) सपा तैब्रा ३,४, १६,१ बहिस्सदम् इति पाभे ।

[p]) सपा शौ ५,२५ ८ अधिस्कन्द इति, शांगृ १,१९,११ अभिक्रन्द इति, कौगृ १,१२.६ अभिक्रन्दन् इति पाभे. ।

[q]) विप (राक्षसी-) । गस. उप. अच् प्र. थाथादि-स्वरश्च (पा ६, २, १४४) । यत्तु सा. सप्त. अर्थे अधि· कप्र इत्याह तत् स्वरतश्चिन्त्यम् ।

[r]) प्राकृतिकसन्धिपरिणतोऽपपाठः द्र । अधिका(>)य् अस्य इत्याकारके (विसर्गलोपे पुनस्तत्पूर्वोत्तरस्वरसन्धि-निरोधक-यकारवति) पाठे मूलतः सत्यनुपदं श्रूयमाणस्य या( ) इत्यत्रत्यस्य यकारान्तरस्य समानध्वनितिरस्कार-केणेव प्रभावेण यकारनिवृत्तौ सत्यां पुनस्तन्निरुद्ध स्वर-सन्धि- प्रावृतत् पाठकप्रमादतो ह्रस्वभाव चेपागमन (पाप्र भोभगो- [पा ८,३, १७] इत्यत्र लोपः शाकल्यस्य [पा ८,३,१९] इत्यत्र चायं विषय संकतित द्र.) । ननु माध्यमिकयकाराऽनुप्रवेशलोपाऽऽत्मककार्यद्वयगौरवं किमि-त्यनुमत भवति तदपेक्षया विसर्गलोपानुपाती प्राकृतिक-स्वरसन्धिरित्येवं लाघवं किमित्यादरविषयो न भवतीति चेद् । उच्यते । मूको. एतद्विषये संकेतलाभादेवैवं गुरु-त्वमनुमतं भवति लघुत्वं चोपेक्षितं भवतीति । तथा हि । प्रकृत एव मन्त्रार्धे ता( ) इत इत्यस्य स्थाने तायित. इति मूको. भवति (एतदुदर्शक. मुपा ?) । *अधिका-(गस. उप <√क्रम् [तु दधि-क्रा-])> -का. (स्त्री. प्र३ रूपम् रोपी इत्येतत्-समानाधिकरणं द्र.) ।

[s]) पाभे अति···क्षामत् द्र. ; °क्षामात् इति मूको. ।

[t]) यक हि-योगेन, यद्-योगेन च प्रयोजितो निघाताभावस् तिङ्. द्र. ; (तु. वें. [१मे स्थ], Pw. GW. प्रभृ.) । यत्तु वें. [२ये स्थ]), सा च युस्य इत्यनेन समाना-धिकरणमिति कृत्वा ष१ इदमित्यभिदधाते, तन्नितरां प्रामादिकमित्युपेक्ष्यं द्र. । तथात्वे हि कृदुत्तरपदप्रकृति-

९, अधिक्षित ऋ ८,२५,५

अधि √क्षि(ऐश्वर्ये) >अधि-क्षित्[a]- -क्षितम् ऋ १०,९२, १४.

अधि √गम्, >गमि, अधि गच्छेम[b] पै १६, ८९, ८.

अधि ··गहि ऋ ८,२४, ७, ९, ७२, ९.

अधि · अगन् शौ २, ९, ३[c]

अधिगम्यते[d] शौ ७ १०६, १, पै २० ३५,५

?अधि गमयामसि‡[e] पै ३,१; ८

अधि-गर्त्य[f]- -र्त्यस्य ऋ ५, ६२, ७.

अधि √गा, अधि···गात ऋ८, २०, २२, [(५,५५, ९) १०, ७८,८], अधि ··गातन ऋ [५, ५५,९ (१०, ७८, ८], अध्यगात् शौ २,९,३, पै २, १०, ५, अधि अगात् पै २,१०,५[c].

अधि √गृ (शब्दे) > ɸअधि-गृणान- -न मै ४, ९, ११‡[g].

अधि गो->अधि-गव[h]- -वम् शौ ९,८,९.

अधि-चङ्क्रमा- अधि √क्रम् द्र

अधि √चर्, अधि···चराव ऋ ७, ८८,३.

अधि-चरण- सु°.

अधि √जन्, अधिजायते मै ३, ९, २.

अधिजज्ञे*[1] ऋ ८,५८, ३, खि १,४,१; पै ८, ९, १ ; अधि-जज्ञिरे पै १३.५ ११.

अधि-जरायु- -यु पै ११, ५, ४, -युम् पै ११, ५ २, ३,५, ८, १०.

अधि-ज्य[j]-> ¶अधिज्य-धनुस्[k]- -नु काठ ३४,५

अधि √दिव्>अधि-देवन[l]- -नम् मै ४,४,६; -ने तै३,४,८,२[2]¶; शौ ५,३१,६; ६,७०, १; पै २, ३५, ३; १३, १०, ५?, १६, १४९, ३, १९, ३७,५ [°न-मध्य°].

अधि √दिश्, अधि···दिदिष्ट[m] ऋ १०,९३,९५.

अधि-देव[n]- -वाः पै १५,९,५.

अधि-द्यो[i]- -द्यौ तै ४,४, ५,२, मै २,८,१४

?**अधि-द्रुत्-** -द्रुत. पै १, ७८,१

अधि √धन्व् अधि ··धन्व ऋ ९, ९७,[१६°(१९)]

अधि √धा, अधि···दधाति कौ २, ५१, जै ३,५, १०; अधिधत्थः ऋ १, १५७,६, अधि···धत्थ· ऋ ७,६८, ६, अधिदधामि पै ५, ४०, ३; अधिधेहि ऋ ६,

स्वरत्वेन धास्व. भाव्यम् । नन्वेकाजन्तस्य समासस्यापि सुबपेक्षयैकाच्त्वमाश्रित्य सावेकाच (पा६,१,१६८) इति ङसः उदात्तत्वं स्यादिति कथं भाष्ये प्रमाद शङ्क्यत इति चेन्न । अ-तोदात्तादुत्तरपदात् (पा ६,१, १६९) इत्यत्रा-ऽनित्यसमासविषयकविकल्पशासनस्य नित्यसमासे सर्वथा तद्विषयत्वाभावस्य सूचकतया व्याख्याततत्वात् तदनुगत-मात्रनिगमोपगमाच्च (तु. टि. अग्नि-हुत्-)। अत्र मन्त्रे पदान्तरभाष्येऽपि प्रमादो भवतीत्यपरा चैतत्-समर्थिनी दिक् (तु सस्थ. टि. √पॄ >पप्रतु) । इह Gri. अपि प्रत्र ब्रुवाणः समानं चोद्य इति वचोऽन्तर नापेक्ष्येत ।

a) नाप । गस. उप. क्विबन्ते कृत्स्वर· प्रकृत्या (पा ६,२, १३९), वैतु वे सा <√क्षि [निवासे] ।

b) पाभे. अथ शौ ११,१,८ द्र ।

c) सपा अधि ··अगन् <> अधि···अगात् इति पाभे ।

d) सपा. आपश्रौ १०, १३, ११ बौश्रौ २८,९ : २२ हिगृ १,१७,४ क्षुधोऽवति इति पाभे. ।

e) सपा ऋ १०, १७३,६ अभि···मृशामसि इति, शौ ७, ९९, १ अव···नयामसि इति च पाभे । अथ मूको (अधि त्वा···>) अद् त्वा···इतीव तकारे परतो धकारस्य दकारापत्तावसंभाव्यमानाया सत्यामेव-मुत्प्रेक्ष्येत यथा अद्य त्वाऽऽगमयामसि इत्याकारिकी मौलिकी श्रुतिर्बभूवेति ।

f) प्रास पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,२) ।

g) सपा. ऋ १०, १३९, ५ तैआ ४, ११,७, ५,९,९ अभि···गृणातु इति पाभे. ।

h) प्रास. समासान्तः टच् प्र. (पा ५,४,९२) । चित्स्वर. ।

i) यद्योगे निघातानुपपत्तेः मुपा. निघातः शोध्य. (तु. GW.) ।

j) प्रादिभ्यः (पावा २,२,२४) इति बस. ।

k) बस. पाक्षिक· समासान्ताऽभावः (पा ५, ४, १३३) ।

l) = द्यूतक्रीडास्थान-विशेष- । गस. उप. अधिकरणे ल्युट् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

m) अधि कप्र. मन्वान GW. उपेक्ष्यः ।

n) =अधिष्ठातृ-देव-विशेष- । प्रास. ।

o) तु. नाउ. स्थ. यत्र परिणा समानोऽन्वय· श्रूयते (वैतु. GW. MW. चोभयत्राऽन्यथा पश्यन्तौ चिन्त्यौ) ।

३५, ४;६५,६; अधि[a]···धहि ऋ ३, १९,५, ४,१७, २०; ७, २५,३, काठ ८, १४· क ८, २; अधि ···दधात ऋ ५, ३, ७, अध्युधत्तम् ऋ १,११७,८.
अधि···धिषे ऋ १०,२१.३.
अधि····दधे ऋ २, ८, ⌊५; (१०, २१, ३, १२७, १)⌋,
अधि[b]···दधिरे ऋ १,८५, २;
अधि···धिरे ऋ ८, २८, ५,
अधि···अधित ऋ ९, ७१, ९, १०, ⌊(२,८,५; १०, २१, ३)· १२७, १⌋; †काठ १३, १६,
†अधिधा· ऋ १, ५४,११, मै ४,१४,१८; काठ ३८, ७; अधि ···धा· ऋ ७,२४,५.
†अधिधायि ऋ ४, ३६,७,१०, ९६,४; शौ २०,३०,४.
ϕअधि-दुंधा(न>)ना[c]– -†ने ऋ १०,११०,६; मा २९,३१, का ३१, ४,७, मै ४ १३, ३; काठ १६,२०, शौ ५,१२,६
अधि-धीयुमा(न>)ना[d]– -ना[e] शौ १२,८,३.
अधि-हि(त>)ता[f]– -ता[g] शौ ११,३,१४.

अधि √धू, अध्यधूनुत पै ११. ७, १२.

अधि √धृ>धारि, अधिधारय पै २,७३ १.

अधि √ध्वन्>अधि-ध्वुन्- -ध्वन ? शौ २०,१२७,१४[h].

अधि-नि √धा, ¶अधिनिदधाति काठ २५, ८[i]; अधिनिदध्मसि शौ ६, १३८, ३[j], अधिनिधेहि शौ २,२९,२, पै १५,५,२,१९, १७,११.
अधि · निदधु· ऋ १,७२,१०, ७३,४
¶अधिनि-धाय[k] तै ६,५,९,३, ७, ५,१०,१

अधि-निर्णिज्[l]– -र्णिज. ऋ ८,४१, १०.

अधि-निर् √मा(माने)>अधिनिर्-मित- -नः पै ९,२३,८,१२

अधि √नी, ¶अधिनयति काठ १०, १०.
अधिनीयते पै १६,५४ ८[g].
अधि-नीयुमान[d]– -नः ऋ १०, ८९,६

अधि √नृत्, अुधिनृत्यतु शौ १०, ९,२,पै १६,१३६,२; अुधिनृत्य शौ ५, २०,१०; पै ९,२४ १०.

अुधि-पति[m]– -तयः मा १४, २९[n], ३०[o], ३१[o], १५,१०–१४,१६, ५९; का १५, ९,२[n],४[3o], १६, ३, १, ४, ७; १०, १३, १७, ८, १३, तै ३,४,५, १[p],४, ४, २, १[2];२[1]; ११,३; ५,११, १; ¶५,५,५,१,१०, ४; मै २, ८, ६[3n'o], ९[5];९,९, काठ १६ १३, १७, ५[3n'o], ८[5], १६, २२,५[5]; ३३, ६[2], क २६, ४[3n'o],७[5],

---

[a]) गतित्वकर्मप्रवचनीयत्वान्यतरत्वस्य समत्वेन संभवात् संनिहिततरान्वयस्य वरीयस्त्वमिति गतित्वं निर्दिष्टं सदपि पुनर्विमर्शसापेक्षं द्र ।

[b]) पदपूरणत्ववादी वे चिन्त्य· । श्री-धारणविषयकस्य उपरिभावस्याऽन्वयोपपत्तेर्गतित्वं सार्थकं द्र ।

[c]) गस. शानजन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या ।

[d]) उप. कर्मणि शानचः निघाते यक्-स्वर प्रकृत्या (पा ६,१,१८६;२,१३९) ।

[e]) सपा. पै १६,१४४,३ निधीयमाना इति पाभे ।

[f]) कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वर· (पा ६,२,४९) ।

[g]) सपा अधि-हिता <>अधिनीयते इति पाभे ।

[h]) पाठः? RW. वुनादधिध्वुनो गिरः इत्यस्य स्थाने चुनो दधिध्व नो गिुर· इत्यामूलचूलपरिवर्त्तितं पाटम् उष्टः । वस्तुतस्तु प्रथमे मन्त्रार्धे प्रत्यक्षकृतेन स्तुतपूर्व इन्द्रोऽधुना परोक्षकृतेन स्तूयते वनाद् अधि-ध्वुनो *गिरः इति । एवं च संभाव्यमाने स्वरत एव शोधो लब्धावसरः स्यान्न पदत इति विशेषः द्र. । अत्र प्रथमं पदं √वन्> लेटि रूपम् (=वनाति) द्र । द्वितीय च प्रकृतं पदं *गिुर· इत्यस्य विर. कृ वा क्विबन्तोत्तरपदस्य गस प्राति. शसि रूपं द्र ।

[i]) सपा. मै ३,८,७ अभिनिदुधाति इति पाभे. ।

[j]) सपा पै १,६८,५ अवनिदध्मसि इति पाभे. ।

[k]) गप ल्यबन्ते कृत्स्वर· प्रकृत्या ।

[l]) =परिधानीय वासस्- ⌊रश्मि- वे⌋ । प्रास उप. नप (वैतु. PW. प्रभृ विप. इति मन्वाना विमृश्या) । यत्तु सा. अधि· इत्यस्योत्तरक्रियया योगम् आह तच्चिन्त्यम् । तथा सति उप पृथक् सता निर्णिजः इत्येवं स्वरवता हि भाव्यम् (वैतु पपा) । यच्चासौ अधिचक्रे इति क्रियां प्रसाध्य पुन चक्रे इत्यनुपदमेव व्यवहरति, तदपि नितान्तं विषमं द्र. ।

[m]) प्रास. पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

[n]) सपा. तै ४,३,१०,१ अुधिपति. इति पाभे. ।

[o]) =सपा. माश ८, ४, ३, १६[2] । तै ४, ३,१०, ३ आुधिपत्यम् इति पाभे. । [p]) =सपा पागृ १,५,१० । तैब्रा ३,११,४, २ पुतय. इति पाभे. ।

२७,६, शौ ५, २४, ६; पै १२, ७, ८, -तये मा ९, २०; १८, २८, २२,३०,३२, का १०, ४, १, १९,९, १; २४,१७, १,१९, १, तै ७,४, १६,१, मै १, ११ ३, ३,१२, ११, काठ १४, १, ३५, १०, ४४, ५; क ४८, ८, शौ ६, १०, १-३, १२, ३, ५५-५८,५९[a],६०, पै १७,४१, ५-१०; १९, २७, ५-७; -ति मा १३, २४, १४, ९, १४, २८[४], २९[४], ३०[३]; ३१[१]; १५, १०-१४, ५८, १८, १९, २०, ३२, का १४, २, १०, १५, ३, १,४, ३; ९, १[४], २[३], ३; ४[४]; १६, ३, ३; ६; ९; १२, १५, ७, १; १९, ७, १, २२, ३, १, तै १, २, १, २[b], ६, ६, ४; ७, ९, १; ३, १, ५, १¶, २, ७,२,४,५,१[२]; ७, २, ५, २, ४, ४, ३, ५, १, १०, १७[c], २[५], ३[२], ४, १, २, २, ३, ६, १[३], ९, १, १२, १[d], ७, ७, १; ११, २, ¶५, ३, १, ५, ६, २, ४, २, ३, ५, १०, १[३e], २[५], ७, ४, ४$, ६, २, ३, २[२]¶, ७, ४, १६, १[२] मै १, २, ३, २,७,१६[३],८,२, ६[११], ९[५],१४[२], ११, ५; १३, २१[१,०]; ३, ४, १, ६, ९¶, ८, ८¶, ४, ९, ११, १२, २[g], काठ ७, २[h],९[२h], ८, १७[g]; ११, ५[२]; १७, २, ५[११], ७[1], ८[५], १०[३], १८, ११; १२, २०, १, १०, २६, २, २८, १, ३४, १४, ३७,९; १७; ३९, १, ४४, ५[२]; क५, २[h], ८¶[h], २६, १, ४[१२], ६, ७[५], ९[३], २८, ११, २९, °, ¶३१, ३, १२, ४०, ५¶, शौ ३, २७, १-४, ५[a], ६, ४, ८, १, ३५, ६; ५, २४, १[j], २[k], ४[l], ७, ८[m]; ९[n], १०[o], ११-१४; ३०, १५, ७, ५, २; १२, ५, ४; १३, ७, २५, ४१; पै १, ५३, ४, ९७, १, २, ६६, २, ३, २४, १-६, ४, २, १; २२, ४, ५, १४, ४, ९, १४, ५, १२, ७, १-३, ४[२]-७[२], ८,९[१]; १०, ११[२]-१४[२]; १३, ५, २४, १५, १, ३[e]; १६, १४०, ४, १८, २३, २; २४, ९, १९, ५३, ७-९; २०, २, ३. -तिना मा १५, ९; का १६, २, ७, मै २, ८, ८[1], -तिभ्यः शौ ३, २७, १-६, पै ३, २४, १-६; १७,२२,२;–तिम् खिसा २०, २, ६, तै ७, ४, १६, १; मै ३,६,९¶, काठ ११, ५, २०, १[२],५४, ५; क ३१, ३[२]¶, पै ६, ९, ६, १२, ७, १; २, ४-७, ९, ११-१४, १९, ४८, १७; ५३, ७-९, -ती शौ५, २४, ५, पै १२, ७, १०[१], -तीन् तै १. ६, ६, ४, ३,२,७, २, पै१२,७,८ [°ति- १राजन्°]

अधि-पत्नी[p]- -त्नी मा १४,१३, २९[f], ३०, १५, १४, का १५, ४, ३, ९, २[f]; ३, १६, ३, १३, तै ४, ३, ४, २, ६, २, १०, ९[f]; २, ४, २, २, ५, ५, १०, २¶, मै २, ८, ३; ६, ९, १३, २१; काठ १७, ३,५[११], ८; २०, ११[२]; क २६,२, ४[११], ७, ३१ १३[२] शौ ५, २४, ३, पै १२, ७, ३; -त्नी तै ५, ४, २,३¶, -त्नीम् मा १४,५, का १५,१, ५, मै २,८,१, काठ १७,१, क २५.१०, पै१२,७,३

---

a) सपा °तये<>°ति- इति पाभे ।

b) =सपा आपश्रौ १०, ८,१ । मै १,२,२ काठ २,२ क १, १४ दीक्षापति इति पाभे. ।

c) पाभे अधिपतय॰ मा १४,२९ द्र. ।

d) =सपा आश्रौ ४,१२,२ । मै ३,१६,४[२] काठ२२,१४[२] आधिपत्यै. इति पाभे ।

e) =सकृत् सपा. आपम २,१७,४ । आपश्रौ ६,३,९ वरसः इति पाभे. ।

f) सकृत् सपा. अधिपतिः<>अधिपत्नी (माश ८, ४,३,७ च) इति पाभे ।

g) सपा. शौ ६,९८,२ अभिभूति॰ इति पाभे ।

h) सपा मै १,५,४,११ अधिपा. इति पाभे ।

i) सपा अधिपति <> अधिपतिना इति पाभे. ।

j) सपा. पै १५,७,१० अध्यक्ष इति, शांश्रौ ४,१०, १ अधिपते इति च पाभे ।

k) सपा. पै १५,७,८ अध्यक्षः इति पाभे ।

l) सपा. पै १५,७,२ अध्यक्ष इति पाभे. ।

m) सपा शांश्रौ ४,१०,१ अधिपते इति, तैब्रा ३,११, ४,१ पते इति पाभे ।

n) सपा. पै १५,७,३ अध्यक्षः इति पाभे. ।

o) सपा पै १५,७,५ अध्यक्ष. इति पाभे ।

p) प्रास. । स्त्रियां ङीपि नकारान्ततापत्तिः (पा ४, १, ३४) ।

आधिपत्य[a]- -त्यम् ऋ १०, १२४, ५[b], खि १,४,९,३, १६, ७; मा १४,२४[४], २५[४], २६[१], १८, ८, का १५ ८, १[२]-५[१], १९,२,४, तै ४, ३,९,१[५], २[५], १०,३[२०],७,२,१; ¶५. १, ८, २; २,३,१, मै २, ८, ११[२]¶, ८,५[१०], ११,२, ३,२,३¶, १०, काठ १७, ४[१०], १८, ७, २० १२[१]; २१,१[१०], ३,२९,७[२], ३३, ६; क २६, २[१०], २८, ७, ३१, १४, १८¶, ४५, ८[२]¶; शौ १८, ४,५४, १९,५६,३, पै ३ ८, ३; -त्याय मा १८, २८, का १९, ९, २, तै १, ८, १०, २[d],१२, २[e], काठ १५,५, १८ १२,२७,१, ४०,९, क २९, १, ४२, १¶; -त्ये मा ३७ १२[५], का ३७,२,२[५], तै ३, ३, ५, १[५], मै ३, १६,४[f], ४, ९, ३[५]; काठ २२, १४[f], पै १५, १, ८; -त्येभ्यः पै १७, २२,२, -त्यै तै ४, ४,१२, ३;५[f], मै ३,१६,४[२g], काठ २२,१४[२g], पै १५,२,१.

अधिपतिक- स°, सु°.

¶अधिपति-व(त्>)ती[h]- -ती काठ २१,३; क ३१,१८

अधि √पद्, अधिपंदे पै १९ ५१, ३[i].

अधि √पा(रक्षणे), अधिपाहि पै ५, १७,२

अधि-प[j]- -प पै ५, ७, ८[k], १०, २, १०, -पेभ्य. पै १६, १००,१३. [°प- वृक्ष°]

अधि-पा[l]- -पा काठ २२, १५[m]; -पाः ऋ ७, ८८,२, १०, ८४, ५, मा १२, ५८, का १३, ४, १४, तै ४, २,५, १, मै १, ५ ४[n], ११[n], २, ७, ११; ४, १४, १२, काठ १६, ११, क २५, २; शौ ४, १५,१०[k], ३१,५†; ६, ११९,१,७, ५५,२, १०, १, २२, १२, ३, ९; १९, ३१,२, ६, ११; ५६, ६; पै ३, ८, ६; २७, ६,४,१२, ५†; १०,५,२, ६, ११,१५,२२, ५, १६, ३७, १, ५०, ६, १५०, ६; १७, ३६, ९,१९, २८,४, ५०, १०, २०, १०,७, २०, ८[o], ५५, ८, -¶पाम् तै५,६,६,२,६,१,४ ६; ७,६, मै २,२,४; काठ१०,११, पै ४,१८,६$.

?अधिपाले पै १७,१२,९.

अधि-पूर्व[p]- -र्वम्[q] काठ २२, २,६.

अधि-प्र √च्-छिद्, अधिप्रच्छिन्द्धि पै १६,१४६,११.

अधि √ब्रू, अधिब्रवत् ऋ १, ८४, १७, १०, १७३, ३[r]; शौ १, १६, १,६,५, ३†[r]; ८७, ३†[r], १४१,१; ‡अधिब्रुवत्[r] काठ ३५,७, क ४८, ९, पै १९, ३, १५, ६,७, २२,७$, अधि-

---

[a]) पत्यन्त-(पा ५,१, १२८) इत्युक्तदिशा यकि प्राप्ते कर्मणि भावे वा ष्यञ् प्र. (पा ५, १,१२४)। ञित्-स्वर. (पा ६,१,१९७)।

[b]) पपा (तु वे.सा. प्रमृ.) आद्यवृद्धिर्न प्रादर्शीति यन्-प्रत्ययान्तमपरमैवतत् प्राति स्यादित्येवं मा विप्रतिपादि। समाननिष्पत्तिकस्य लक्ष्यान्तरमात्रस्य बाहृवृचे च संहितान्तरे चाऽनुपलम्भाद् एवमस्यापि लक्ष्यभूतस्यान्यत्र सर्वत्र श्रुतिमात्रे वृद्धोपक्रमत्वेन श्रुतिगोचरत्वात्, प्रकृते च सवर्णदीर्घसन्धिस्थले वृद्धाऽवृद्धान्यतरोपक्रमतयाऽस्य समानं पठितु शक्यत्वात्, पपा. यद् ह्रस्वोपक्रमतया प्रादर्शि तस्य तत्पोषकविनिगमकान्तराभावे सति पुष्टयभावतयोपेक्ष्यत्वं द्र. (तु क्षैत्रपत्य-, गार्हपत्य-प्रमृ. [तु ORN])।

[c]) पाभे अधिपतय मा १४,३० द्र।

[d]) =सपा. तैब्रा १,७,८,२;६,७। मा ९, ४० का ११, ३,१ ज्यैष्ठ्याय इति पाभे.।

[e]) सपा. मा १०,१८ का ११, ६, २ ज्यैष्ठ्याय इति पाभे.।

[f]) सपा आधिपत्ये (आश्रौ ४,१२,२ च) <> आधिपत्यै इति पाभे.।

[g]) पाभे. अधिपतिः तै ४,४,१२,१ द्र।

[h]) मतुपो मकारस्य वकारादेशः (पा ८,२,१५)।

[i]) सपा. कौसू ४२,१७ अतिपेदे इति पाभे.।

[j]) =अधि-पति-। उप कः प्र. (पा ३,१,१३६)।

[k]) सपा. अधिप° <> अधिपा° इति पाभे.।

[l]) गप. विजन्ते कृत्स्वर. प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

[m]) प्र२। सपा शौ ४,२५,१ पै ४,३४,१ परिभू इति पाभे.। [n]) पाभे. अधिपति- काठ ७,२ द्र.।

[o]) °पासि इति पाठे °पा अ° इति च्छेद द्र.।

[p]) बस.। वा. क्रिवि द्र.।

[q]) सपा. मै ३,४,५ क ३४,७ काअ १७ १ अभिपूर्वम् इति पाभे.।

[r]) सपा. अधिब्रवत् <> अधिब्रुवत् <> अधिब्रवन् (तैब्रा २,४,२,९ च) <> अधिब्रुवन् (आपश्रौ ४,२७,७ च) इति पाभे.।

ब्रुवन् मा १७,५२‡[a], का १८, ५,३‡[a], मै २,१०,४‡[a], काठ १८,३‡[a], ३७,९, क २८,३‡[a], शौ ४,८,२, पै ३,२,२, ‡अधिब्रवन् तै ४, ६, ३, १[a], अधि ···ब्रुवाथ मै ३, १६, ५[b], †अधिब्रवीतु ऋ ६, ७५, १२, मा २९, ४९, तै ४, ६, ६, ४; मे ३, १६, ३; काठ ४६, १, शौ १२, ९, ५९$, $पै १, ७८, २, ६, ९, ३, १७, ६, ७, अधि ··ब्रवीतु मै ४, १४, १, †अधिब्रुवन्तु ऋ १०, १५, ५,६३,१, मा १९, ५७, ५८$; का २१,४,६,९$, तै २ ६ १२, ३, मै ४,१०,६; काठ२१,१४[*], शौ १८, ३, ४५, पै १९, २०, ३$; अधि·· ब्रुवन्तु तै ४, ७, १५, ४, ५, मै ३, १६, ५[*], काठ २२, १५[*]; शौ ४, २७, १; पै ४, ३५, १, अधिब्रूहि शौ ८, २, ७, ८, पै १, ९५, ३, १६, ३, ७, ९, ४६, १–१०, ४७, १–१०, ४८, १–५, अधि ···ब्रूहि ऋ १, ३५,[११; ११४ १०], मा १५, १[c]; २; ३४, २७†, का १६,१, १[c], २, ३३, १, २१†, तै ४, ३, १२, १, ५, १०, ३†, ७, ५, २४, १†, मै २, ८, ७[*c], काठ १०, १३, १७, ६[*c], ४०, ३; ४१, १, क २६, ५[*c], शौ २, २७ ७, ११,२, २०; पै २, १६,५, १६,१०५, १०,२०, ८, ८, अधिब्रूतम् पै १५, २१, २, अधि· ·ब्रूतम् शौ ४, २८, ७, पै ४,३७, ७; अधिब्रूत शौ ३,२६,१–६, पै ३ ११, १–६, अधिब्रूयात् तै २, ५, ११ ९¶; अधि···ब्रूयातम् तै ४, ७, १५, ६[b].

¶अधि √भू, अधिभवति मै १, १०,११; २ ३, ३,४, २, काठ १२ ६,१२,३६ ६,१४

अधि √भूष्[d] > ϕअधि-भूँषत्[e]- -षन् ऋ १,१४०,६.

अधि-भोजन[f]- -ना ऋ ६, ४७, २३.

अधि √मन्थ् > अधि-मन्थन[g]- -नम् ऋ ३,२९,१

अधि √यत्, > याति, अधियेतिरे ऋ [१, ६४,४ (५,५८,११)]

ϕअधि-यातयमान[h]- -न ऋ ६, ६,४

अधि √यम् > यच्छ्, †अधि ·· यच्छत ऋ १, ८५, १२, तै १, ५,११,५, मै ४, १०, ४; काठ ८,१७.

अधि √या, †अधि याति ऋ ९, १०७, ८, कौ १, ५१५, २, ३४७, जै १, ५३ ५, ३, २९, ४

अधि-रज्जु[i]- -ज्जु [j] शौ ६, ११८, २, पै १६ ५०,४, –ज्जू काठ ३०,९¶

अधि-रथ[k]- -थम् ऋ १०, ९८,४, १०२,२; –था ऋ १०,९८,१०; –थानि ऋ १०, ९८,९

?अधिरस्था.[l] खि २,८,२.

---

[a]) पाभे अधिब्रुवत् ऋ १०,१७३,३ द्र ।

[b]) सपा अधि ·ब्रुवाथ <> अधि·· ब्रूयातम् <> काठ २२,१५ अधिवोचतम् इति पाभे ।

[c]) सपा. तै ४,३, १२, १ तैआ २,५,२ दोदिहि इति पाभे । [d]) धा. सत्तायां वृत्तिः ।

[e]) यत्तु सा GW प्रभृ. अधि· ·नम्नते (<√नम्) इति योगमाहुः । तन्न । स्वारस्यविघातादिति दिक् । वे अधि अनन्वित इव ।

[f]) नाप. । प्रास. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) । उप. √भुज् + कर्मणि ल्युट् (पा ३ ३,११३) । अर्थतो वस्त्र- इत्यस्य विप. भवति (तु. वे.) । तत एव किल सा उप धनपर्यायत्वेन ग्राहयित्वा माध्यमिकस्य कस्यचिद् धातुजस्य लोपमपश्यन्नपि (तु पावा २, २, २४) बस. अयमिति दिदर्शयिषयाऽपार्थं भूय -प्रयास इव भवति ।

[g]) नाप. ([मन्थनसाधन-] दण्डरज्ज्वादिक-)। गस. उप. करणे ल्युट् प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

[h]) विप (भ्रम- [तु GW. प्रभृ., वैतु सा भिन्ने पदे इति]) । गस. शानजन्ते स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

[i]) विप. (उत्तमर्ण-, पशु-, यजमान-) । बस. पूप. धातुजस्योत्तरांऽशस्य लोपे पूप प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २,२४, पा ६,२,१) ।

[j]) अधिरज्जुरासत् (कामा १२६ · ११ च) > सपा. मै ४, १४, १७ निधिरजराय (सात. निधिर°) इति?, तैआ २ ४, १ अधिरज्जुराय? (शोधस्य कृते तु. टि. वैप२) इति पाभे. ।

[k]) नाप ([रथाध्युह्यमान-] वस्तुसभार-) । प्रास पूप. प्रकृतिस्वरम् [पा ६, २, २ (तु. सा PW. GW. प्रभृ. च, वैतु वे, [पक्षान्तरे] सा. बस इति)] ।

[l]) ?अधर-स्था- > -स्था. इति शोधाभ्युपाये 'अधरे स्थाः स्थितिर्यस्य' इति बस. पूप स्वर. प्रकृत्या द्र. ।

अधि-राज्[a]- -ज. तै १, ३, ७,२[b]; २, ३, ६, २¶; ४, १४, २, मै १, २, ७[b], २, २, ११¶; ४, ३,२¶, १२, २; ३[a], काठ ३, ४[b], ८, १७, १२, ७¶, २४, २¶; क २, ११[b], ३७, ३¶, शौ ६, ९८, १, २, ९, १५, २४, १९, ४६, ४, पै १३, ९, १[b], १५, २२, ३[b], १९, १२, १३, १४,१५[c], २०, ४३, ७; -†जम् ऋ १०, १२८, ९, मा ३४, ४६, का ३३, २, ९, तै २, ३,६, १¶, ४,७,१४,४, काठ ४०, १०, शौ ५,३,१०; पै ५,४,१४,१४,३,२५$, -जा तै ७, ३, ४, २¶; -जाय तै २, ३,६,२¶;५,६, १७, १;¶मै २, २,८,११, काठ १०, १०¶, ४९, ७, -¶जौ तै ७,३, ४,२, पै १९,२७,४?[d]. [°ज- अजिर]

¶आधिराज्य[e]- -ज्यम् मै २, २, ८,११.

अधि-रु(क्म>) क्मा[f]- -क्मा ऋ ८, ४६, ३३.

अधि √रुष्, अधिरुषात् पै १९,३६, ८.

अधि √रुह्, >रोहि, अधिरोहति शौ १३, ३, २६, पै १३, ३, १, अधिरोहन्ति कौ २, २२६‡[g], अधिरोहतु शौ १०, ६, ३१[h], ३२, अधिरोह ऋ १, ५६, २, शौ ३,१२,६,११,१,७, पै १६, ८९,७,२०,२२,३.

‡अधि "रुहेयम्[i] मै १, २,२, काठ२,३; क १,१५, †अधि"' रुहेम[i] ऋ ८, ४२, ३; तै १,२, २,२

अध्यरुक्षत् शौ ११,१,१२; १६, पै १६, ९०, ३, ६; १५०,१०; २०, ५६,१.

अधिरोहय[j] तै ४, २,५, ३, शौ १, ९, २; ४; ६, ६३, ३, ८४, ४, ११,१,४, ३०; १४,२,३७, १८, ३, ४, पै १४,३,४, १६, ८९, ४; ९१, १०, १८, १०, ७.

φअधि-रुहाण[j]- -णा[k] मा ११, २२, १८,५१; का १२, २,११, २०,३,१, पै ३,३८,५.

अधि-रूढ[l]- > अधिरूढा-कुर्ण[m]- -र्ण मै २, ६, १३, ३, १३, ५.

अधि-रोहण- -णम्[n] पै १७,१७,५.

अधी-(रोह>)लोध[o]- > अधी-लोध-कुर्ण[p]- -र्णा तै ५,६,१६, १; काठ ४९, ६.

अधीलोधकर्णी[q]- -र्णी काठ २४,१, क ३७, २.

?अधिर्यता[r] पै ५, ६, ४.

अधि √वच्, अध्यवोचत्[s] मा १६, ५, का १७, १, ५, तै ४, ५,

---

[a]) प्रास पूप प्रकृतिस्वरे समासान्ते टचि चित्-स्वरः।

[b]) =सपा. मंब्रा २, २, १२ आश्रौ ८, १४,४ या ८, २। मा ५, ४ का ५, १, ४ माग ३, ४,१, २५ अभिशस्तिपावा इति, शौ ४,३९,९ तैब्रा २,७,१५,१ अभिशस्तिपा उ इति पाभे.।

[c]) इन्द्राधिराजोत इति पाठे इन्द्र, अधिराजः (संधिरार्षः), उत इति त्रिपदच्छेदः। यद्वा इन्द्रासि राजोत इति सुशोधः पाठः (तु. शौ ६,९८,३)।

[d]) तु. सपा. शौ ७, ७३, ३ अजिराधिराजौ इति पाभे.।

[e]) ब्राह्मणादित्वाद् भावे वा कर्मणि वा ष्यञ् प्र. (पा ५,१,१२४)। ञित्-स्वर।

[f]) विप. (योषणा-)। बस. पूप प्रकृतिस्वरम् (प ग्रा २, २,२४; पा ६,२,१)।

[g]) सपा ऋ ९,८३,२ अधितिष्ठन्ति इति पाभे।

[h]) सपा. पै १६, ४५,२ अभिरोहतु इति पाभे.।

[i]) सपा. °हेयम्<>°हेम इति पाभे.।

[j]) वैतु. सपा. मा १२,६३ मै २,७,१२ काठ १६,१२ क २५,३ माश ७, २, १, १० अधि [कप्र.], रोहय इति (स्पष्टप्रतिपत्त्यर्थं तु टि अधि मा १२, ६३), तैआ ६,४,२ आग्निगृ ३,६,३ : २६ अधिरोह इति च पाभे.।

[k]) पाभे. अधि खि ४,९,४, मा १२,६३ द्र.।

[l]) तस अन्तोदात्तः (पा ६,२,१४७)।

[m]) विप (आश्वमेधिक-पशु-)। बस. उप. आद्युदात्तत्वम् लक्षणवाचकस्य पूप दीर्घत्वञ्च (पा ६,२,११२, ३,११५)। =अधोलोध-कुर्ण-, =अध्यालोह-कुर्ण- इति यद्र.।

[n]) सपा शौ १२,४,१५ निरोधनम् इति पाभे.।

[o]) गस. उप. घञन्ते उपसर्गस्य दीर्घत्वम् (पा ६, ३, १२२)। र>ल इति ह<ध इति च प्रादेशिकप्राकृतिकविकारतया द्र.।

[p]) सस्व. द्विपू टि. दिशा द्र.। लक्षणस्य सतोऽपि पूप. दीर्घाऽभावात् तद् विष्टादिषु उस (पा ६, ३, ११५)। तु. अध्यालोह-कुर्ण-।

[q]) स्त्रियां विकल्पितो ङीष् प्र. पा ४,१,५५)।

[r]) पाठः? अधि-यन्तृ->-न्ता इति शोधः द्र.।

[s]) सपा. पै २,२,४ अपावोचत् इति पाभे.।

१, २, मै २, ९, २, काठ १७, ११, क २७, १, अधिवोच ऋ १,१३२,१; अधिवोच पै १,७६, २, अधि ''वोच' मा ६, ३३; का ६, ८, ४, तै १, ४, १, २; मै १, ३, ३, काठ ३, १०, क २, १७, अधिवोचतम् ऋ ७, ८३, २, काठ २२, १५[a], अधिवोचत, >ता ऋ २, २७, ६, ८, [२०, २६,६७,६], ३०, ३, ४८, १४, १०, १२८, ४[b], तै ४,७,१४, २†[b]; शौ ६, ७, २†[c]; पै १९,३,१२†[d].

अध्युच्यते शौ ११,१०,३४[e].

अधि-वक्तृ[f]- -क्ता ऋ [१, १००,१९, १०२, ११],८, ९६, २०; मा १६, ५[g], का १७, १, ५[g], तै ४, ५, १, २[g]; मै २, ९,२[g], ४, १२, ४†, काठ १२, १४†; १७, ११[g], क २७,१[g]; पै ९,३,१[२]; १६,५,७; -क्तारम् ऋ २,२३,८.

अधि-वाक[h]- -कः पै १२, ४, ९[i], -काय ऋ ८, १६, ५, शौ ६, १३, २, पै १९, ५, २, -के पै १९,८,९[j],१०,८[j].

अधि √वद्, ¶अध्यवदन् मै ३,२,२.

¶अधि-वाद[h,k]- -दम् मै ३, २, २[१], काठ १९,१२[१]; क ३१,२[२].

अधि √वप्, अधि'''वपते ऋ १, ९२,४, ¶अधि'''वपते तै १,६, ९,३, अधिवपामि तै १,१,६,१

?अधिवम्[l] पै १४,३,२५.

अधि √वस् (आच्छादने), अधिवस्ते ऋ १०,७५,८.

अधि>धी-वास[m]- -¶सः मै २, ५,१, काठ १३,१, -†सम् ऋ १,१४०, ९;१६२,१६, १०,५, ४, मा २५, ३९; का २७, १४, १; तै ४,६,९,२; मै ३,१६, १; काठ १३,१;४६,५.

अधि-व(स्त्र>)स्त्रा[n]- -स्त्रा ऋ ८,२६,१३.

अधि-वि √कृत् (छेदने)>†अधिवि-कर्तन[o]- -नम् ऋ १०, ८५, ३५; शौ १४, १, २८, पै १८, ३,७[p].

अधि-वि √राज्[q], अधि'''विराजतः ऋ १,१८८,६.

अधि √वृत्, >वर्ति, अधि'''ववृत्यु.[r] ऋ १०,२७,६.

---

a) पाभे. अधि'''ब्रुवाथः मै ३,१६,५ द्र.।

b) सपा. काठ ४०,१० अनुतिष्ठन्तु इति, शौ ५,३,४ पै ५,४,४ अभिरक्षन्तु इति पाभे.।

c) सपा. पै १९,३,११ अविता भुवः इति पाभे.।

d) सपा. शौ ६,७,३ शर्म यच्छत इति पाभे.।

e) अत्र पूप. पृथक्पदतया निर्दिशति WI.। एवमपि क्रिवि. इव तद् भवेदित्यविशेष द्र.।

f) गस. उप. तृजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या।

g) सपा. पै २,२,४ अपवक्ता इति पाभे.।

h) गस. उप. घञन्ते कृति थाथादि-स्वर. (पा ६,२, १४४)।

i) शौ १९, ३२, ९ अवसाने वरुणो दिवा क. इति शंपा. मुपा सा. च =धरुणोऽधिवाक. इत्येव पै. श्रुत्या संमेल्य शोधनीयौ (तु. RW.)।

j) सपा. शौ ६,३९,२ यशसः इति पाभे.।

k) भाप. [निन्दा- (तु. sch [ZDMG ३३, ११९])] प्रभृ, वैतु. भा (तैब्रा ३,१२,५,४) कर्तरि प्र. इति[?]।

l) पतिमस्या अधिदिवम् अहिनवम् इत्येव मूलतः सतः पाठस्य लुप्तमाध्यमिकपञ्चमाक्षरो विकार. प्रमाद-जनित इति संभाव्यते। तदनुसंधानोचितः शोधः द्र.। एवं तावद् *अधि-दिव- इति सप्तम्यर्थे अस. सति समासान्तः टच् प्र. ततोऽम्भावश्च (पा २, १, ६, ५,४, १०७; २, ४, ८३)।

m) =प्रावरण-वासस्-। गस. उप. कर्मणि घञन्ते कृति थाथादि-स्वर.। पूप. दीर्घ. (पा ६, ३, १२२ [वैतु. मै. °धि° इति पाठ])।

n) विप. ([उपरिनिहितवस्त्रा-] वधू-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २, २४, पा ६,२,१)।

o) भाप.। गस. ल्युडन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६,१, १९३,२,१३९)।

p) सपा आपमं १,१७,१० अधिविचर्तनम् इति पाभे.।

q) निपातानामुभयी गतिः। प्रायिकी च गतिरूपा कत्राचित्की च कर्मप्रवचनीयरूपा। प्रकृतेऽनपेक्षितत्वादु-त्तरस्या. पूर्वया क्रियार्थवैशिष्ट्यं द्र. (तु. वें. PW. GW. प्रमृ)। सा. अधि इति पृथक् पदम् अव्य. क्रिवि. च। तथापि तात्पर्यतः सामान्योपलब्धेरिति यावत्।

r) एवं किल GW. MW. प्रभृ.। यत्तु उद्गी. वें. सा. च उपर्यर्थे अव्य. अधिम् आहु., सभवदपि तद्धेयम्। उपर्यर्थस्य विभक्त्याऽपि वक्तुं क्षमत्वात्। साविकारवर्तनक्रियायां पविकर्तृकायां मन्त्रस्वारस्यात्, तस्यार्थस्य च शुद्धया क्रियया वक्तुमक्षमत्वात् साधीयः अधेः गतित्वमिति दिक्।

¶अधिवर्तयति[a] काठ ३१, ६; का ४७,६

ϕअधि-वर्तमान[b]- -नम् ऋ ४, २८,२.

*अधि-शाखा[c]->¶अधिशाख्य[d]- -ख्य मै ३,९,२.

अधि √शी, अधिशेमहे शौ १२, १, ३४, पै १७,४,५.

अधि √श्रि, ¶अधिश्रयति तै १, ६,९,४; मै ४,१,१२; ¶अधि-श्रयति तै १, ६, ९, ३, २, २, ५, ६;११,१;३, ६,२;७, ३; मै ४, १,१२[२]; काठ १२, ५, ३१, ९[२], क ४७, ९[२], अधि······श्रयामि शौ ९, ५, ५; पै १४, ३,९; अधिश्रय ‡तै[e] ४, २, १, ४; ५, २, १, ४, मै ४, ९, २, ‡काठ[e] १६,८, १९,११, क ३१,१‡[e].

अधिशिश्राय शौ १०,२,७, पै १६,५९,८.

¶अधि-श्रित[f]- -तम् मै १, ८,३; १०; ४,१, ९, काठ ६,३; ३१, ७; क ४,२;४७,७, पै २०,५५, ५, -ते मै १, ५,७, ८,४; शौ १५,१२,१.

¶अधि-श्रित्य[g] मै ४,१,१२, काठ ६,३[२],४[२],६,८, २३, ६, क ४, २[४],३[२],५,७.

¶अधि-श्रीयमाण- -णम् काठ ६,३.

अधि √(स>)षद्> ¶अधि-षद्य[h] मै २,२,२[२].

¶अधि-षादम्[i] काठ ११,४.

अधि √(सु>)षु > अधि-षवण[j]- -¶णम् तै १, १, ५, २, मै ३, ८, ८, ४, ५, ९, ८, ५, काठ १,५, २५, ९[२]; ३१, ४[२]; क १, ५, ४०, २[२], ४७, ४[२], -णे मा १८,२१, का १९,७,३, तै ४, ७, ८,१, ¶६,२,११,३, ४[१]; मै २,११,५, ¶३, ८,८[२], ¶४,५,४, ९, ८, ५, काठ १८, ११, २५, ९[४], २९,३, क २८, ११, ४०, २[४]¶, ४५, ४¶, शौ ५,२०,१०[k].

अधिषवण्य[l]- -ण्या ऋ १, २८,२.

अधि √ष्कन्द्[m],स्कन्द् ,अधिस्कन्द शौ ५, २५, ८[n], अध्यस्कन्दत् मै २, ५, ६¶[o], शौ १०, १०, १६, पै १६,१०८,७.

अधिष्कुन् ऋ १०,६१,७

¶अधि-ष्क(न्न>)न्ना[p]- -न्ना तै २, २,८,२. [°न्न- अन्°]

?अधिष्टिन[q] पै १९,२८,२

अधि √(स्था>) ष्ठा[r], > तिष्ठ, अधितिष्ठति ऋ१,५१,११, काठ ३८, १२[s]; अधितिष्ठति शौ १०, ८, १, पै ९, ६,४, अधि-तिष्ठत शौ १९,५४,५, पै १२, २, १५, अधितिष्ठन्ति ऋ ९, ८३,२[t], जै ३, २०, १०†[t], पै १६, १५१, ४, अधितिष्ठसि ऋ १०, १३५, ३, अधितिष्ठथ ऋ ८,१०,६, †अधितिष्ठथ ऋ ५,

---

a) सपा. मै ४,१,८ उपवर्तयति इति पाभे ।

b) गस. उप. शानजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा६,२, १३९) ।

c) प्रास. पूप. स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, २) ।

d) विप (यूप-) । मत्वर्थे यप् प्र. उसं (पा ५, २, १२०) । तस्य च पित्वान्निघाते स्वरेऽविशेष द्र. ।

e) सपा. ऋ १०,१७३,१ मा १२, ११ का १३,१,१२ काठ ३५, ७ शौ ६, ८७, १ तैब्रा २, ४,२, ८;७,१४,४ अधि अशत् इति, मै २,७,८ धारय इति पाभे. ।

f) कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वर (पा ६, २, ४९)

g) ल्यबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

h) सस्य मूर्धन्यादेश· (पा ८, ३, ६६) । शेषं नापू टि. द्र. ।

i) णमुलन्तं सत् क्रिवि. (पा ३,४,२४) ।

j) नाप. ([सोमाभिषव-साधन-] काष्ठफलक- प्रमृ.) । गस. उप. करणेऽधिकरणे च ल्युट् प्र. लित्स्वरश्च प्रकृत्या । उप आदौ मूर्धन्यापत्तौ सत्या न >ण. द्र. (पा ६,१,१९३,२,१३९,८,३,६५,४,२) ।

k) सपा. पै ९,२४,१० ?वृषणे इति पाभे ।

l) =अधि-षवण- । स्वार्थे यत् प्र तित्स्वरश्च ।

m) उपसर्गस्थान्निमित्तात्परस्य सस्य मूर्धन्यादेश. उसं (पा ८,३,७३) । यद्वा पूर्वपदात् (पा ८,३,१०६) इति षत्वम् ।

n) पाभे. अधिक्रन्द पै १३,२,१५ द्र ।

o) सपा काठ १३,२ आप्रवत इति पाभे ।

p) विप (गो-) । कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वरः (पा ६,२,४९) ।

q) सपा. शौ ६,३३,२ व्यथि', श्रव इति पाभे. ।

r) उपसर्गात् (पा ८,३,६५) इति षत्वम् ।

s) =सपा माश्रौ ६,१,२,२६ । तैआ ६,५,२ आपश्रौ १६,६,४ अभितिष्ठति इति पाभे ।

t) पाभे. अधिरोहन्ति कौ २,२२६ द्र. ।

६३,१, **१०**,४१,२, मै **४**,१४, १२, †अधितिष्ठत् ऋ ८, ६९, १५, शौ २०,९२,१२, †अधितिष्ठाति ऋ **१**, ८२,४, कौ **१**, ४२४, जै **१**, ४१, ६, अधितिष्ठतु शौ **२**, १४,४, पै **५**,१, ४, अधितिष्ठ शौ **१२**, ३, १; **१३**.२,७, पै **१६**, ९६,१, **१७**, ३६, १; **१८**, २१,१, अधि··· तिष्ठ>ष्ठा ऋ ५, ३३, ३, मा **१०**, २२†, का **११**, ७,२†, अधितिष्ठतम् खि **१**, ७, ४, †अध्यतिष्ठत् ऋ **१**, १६३, २, मा **२९**, १३, का **३१**, ३, २, तै **४**,६,७,१· †अध्युतिष्ठन् ऋ **१**,१६३,९,**१०**,८१,४, मा **१७**, २०, **२९**, २०, का **१८**, २, ५, **३१**, ३, ९; तै **४**, ६, २, ५, ७,४, मै **२**, १०, २, काठ **१३**, ३¶[a], **१८**,२, क **२८**,२, **४०**, ६, **४६**,३

अधि ··तस्थौ ऋ ६, ६३, ५, अधि···तस्थौ ऋ **१०**, १०५, ५, अधितस्थु [b] ऋ **१**,३५, ६, †अधि···तस्थु· ऋ **१**,१६४,३, शौ ९, १४, ३, पै **१६**, ६६,३; अधिष्ठास्यति काठ **३**, ३; क **२**, १०, अधि ··स्थास्यति मा **६**, २; का **६**,१,२, तै **१**, ३,६,१; मै **१**,२,१४, अध्यष्ठात् शौ **१०**, १०, १३; अध्यस्थात्[c] ऋ ९, ८६, ८, अध्युस्थात्[c] ऋ ५,३१, १,काठ **१२**,१३¶[d], पै**१५**,१२, २†, अधि· ·अस्थात् ऋ ९, ८५, ९; मै **२**, ७, १६, काठ **३९**,२,३, अधि·· अस्थु ऋ **१०**,१२३,४, अध्युस्था· ऋ **१**, ४९, २, अध्यष्ठाम् शौ **१२**, १, ११, पै **१७**,२,२.

अधि-'तिष्ठत्[e]– -ष्ठन् ऋ **३**,३५,४; शौ **१३**,२,३१, **२०**, ८६, १†, पै **१८**,२३,८.

अधि-ष्ठा[f]– -ष्ठा पै ६,३,७.

अधि-ष्ठातृ[g]– -ता शौ ४,१६, १

अधि-ष्ठान[h]– -नम् ऋ **१०**, ८१, २; मा **७**,१३[i], १८, **१७**,१८†; का **७**, ६,२[i], ७, ३; **१८**, २, ३†; तै **४**, ६, २, ४†; मै **१**, ३,१२[ii];**२**,१०,२†; **४**,६,३[ii]; काठ **४**, ४[ii]; **१८**, २†, **२७**, ७[ii], क **३**, ३[i], **२८**, २†, पै **१६**, ३१, ३, –नात् शौ **१२**, ४,४,५, पै **१७**,१६,४, ६; –ने काठ **३४**, ५; शौ **१२**, ४,२३; पै **१७**,१८,**३**. [°न- स्व°]

अधि-ष्ठाय खि **३**, १६, ५, **४**,५, २०, काठ **३४**,५¶.

¶अधि-ष्ठीवमान– -न काठ **१३**, ३[i].

अधि-सं√हन्, अधिसंजहि पै **४**, २४,६.

अधि-सं√भू, अधिसबभूव पै **१९**, २८ , १३ ; अधि ' संबभूव शौ **१२**, ३,३, पै **१७**, ३६,३; अधिसंबभूवु पै **१**,१०१,२.

अधि-सर्पिस्[k]– -र्पि. पै **१५**,११,३.

---

[a]) सपा मै २,५,३ प्रत्यतिष्ठन् इति पाभे. ।

[b]) एवंविधेषु सोपसर्गेषु क्रिप पदकाराणामुभयी प्रवृत्तिर्भवति । यत्रोपसर्गांऽशे स्वरो भवति तिङ्ङंशे च निघातो भवति, तत्र समस्तैकपदत्वे सत्यपि तेऽवग्रहमनाद्रियमाणा उभौ तावंशौ पार्थक्येन निर्दिशन्तीति । यत्र च गत्यंशे निघातो भवति तिङ्ङंशे च स्वरो भवति, तत्र ते सामान्यसामासिकलक्षणमनुरुन्धाना इवाऽवग्रहं प्रदिशन्तीति च । तत्र तावत् प्रथमप्रकारिक्या प्रवृत्तौ पाठतः स्वरवतो गत्यवयवस्य प्राधान्यानुभवो निदानं स्यात् । एवं सत्यपि वैयाकरणदृष्टया त्वर्थत एवाऽनुसंधेयत्वाद् गतित्वभावाऽभावविवेकस्य तत· सिद्धे सति सगतित्वसंबन्धे पदकाराणा प्राथमिकी प्रवृत्तिमेवोपजीव्य गत्यंशस्य पृथक्पदत्वं मा संभावि । तथात्वे गतित्वलक्षणस्यैव बाधप्रसङ्गादिति दिक् (तु. माप्रा ५, १६) ।

[c]) प्राक् सितात् (पा ८, ३,६३) इति अड्-व्यवायेऽपि षत्वे प्राप्ते शाखाभेदेन तद्विकल्प· द्र. (तु. नापू. रूपम्) ।

[d]) अध्यस्थात् इति मुपा. स्वरो मुद्रणप्रमादज द्र. ।

[e]) गस शत्रन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

[f]) कर्तरि विच् प्र. (पा **३**,२,७४ [तु. वि-ष्ठा-]) ।

[g]) गस तृजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

[h]) नाप । अधिकरणे ल्युट् प्र. । शेषं नापू टि. द्र. ।

[i]) =सपा माश **४**,२,१,२१ काश्रौ **९**, १०,११ माश्रौ **२**,४,१,१८ हिश्रौ ८,७,२०[२] । तैब्रा १,१,१,५ आपश्रौ **१२**,२३,**३** समित् इति पाभे. ।

[j]) सपा. मै **२**,५,**३** तिर्यङ् इति पाभे. ।

[k]) विप. (सुपर्ण-) । बस. (पावा **२**, २,२४) । नापू. मन्त्रस्य प्रथमे पादेऽत्रत्यो विषय कियच्चिदुक्तपूर्वः द्र । **अधि** इति पृथक्-पदमिव प्रदर्शयंश्च प्रथमपादान्तभाविनः **आसाम्** इति पदस्य (तु. मूको.) अन्त्यं मकारं द्वितीयपादादौ श्रूयमाणस्य **अन**. इत्यस्याऽऽद्यवर्णतया पठित्वा **मन**· इत्येतत् पदमाविर्भावयंश्च मुपा. नाऽऽदरणीय. ।

अधि√सृज्, अधिसृजस्व पै ८,११, ६?[a].
अधि√स्कन्द् > अधि-स्क(न्>) न्ना- अन्°.
¶**अधि√स्पृश्**>स्पर्शि,अधिस्पर्श-येत् तै ६,२,६,१.
अधि√स्रु>अधि-स्रुत[b]- -त. पै १९,४३,४.
अधि-हित- अधि√धा द्र.
अधि√हृ >अधि-ह्रियमाण- -णः काठ ३४,१४[c].
अधी (धि√इ), अध्येति ऋ ४,१७, १२; ५, ४४, १३; ¶मै ३,३, ६[d]; अध्येति ऋ ९, ६७, [३१, ३२]; मा ३, ४२[e], का ३,४, ५[e], तै २,३, १२,२¶[f]; मै ३, ३,६[f g], ४,८, †कौ २, ६४८; ६४९, शौ ७, ६२,३, १४, १, ३०; अध्येति पै ३, २६, ४, १८, ३, ९; अधि···एति पै १, ७०, ३, अधियन्ति काठ १२, ६[f],१४,६[h], अ(धि>)धीयन्ति खिसा ३३, २४, अधीथ ऋ ७, ५६, १५, अध्येमि ऋ ३,५४, ९; अधीमसि ऋ १,८०, १५, अधि···इमसि ऋ ८, ९१, ३, पै ४,२६, ४†; अध्येतु ऋ १०, १००, ४, अधीहि ऋ १, ७१, १०, अधि···इहि ऋ १०,३३, ७, शौ ५, ३०, ६, पै ९, १३ ६, १५, १७, ८, अधीतम् शौ ६, ११८, ३; पै १६, ५०, ५, †अधि· ·इत ऋ ८, ८३, ७; मा ३३, ४७, का ३२, ४, ४, ¶अध्यैत् मै ३, ६, ५[i],४, २, १२[j], अधीयात् मै ३, ३, ६; !अधीयाम् पै १९,५२,१०.
अधी(धि-इ)त- -तम् खि ३, १५, २७,७,१,१,४,१. [°त- दुर्°]
अधी(धि इ)ति- -तिम्[k] पै २, १०,५, -ती[k] शौ २,९,३, -तौ ऋ २,४,८.
अध्य(धि-अ)यन- -नम् खि ७,१, १,४,१.
अध्या(धि-आ)य- खिपुष्पि. मापुष्पि. कापुष्पि. कपुष्पि. कौपुष्पि -यः ऋपुष्पि.
अधी(धि √ई [गतौ]), अधी(धि-ई)-यति[l] ऋ १०, ३२,३, ¶अध्यै-यन्त मै १, १०, १४, काठ ३६,८
अधी(धि√ई)र्, अधीरयन्त[m] खि ४, १०[१],३, अध्यैरयन्त[m] मा ३२,१०, का ३५, ३,७
अ-धीर,रा- -र शौ ५, ३१, १०; -रा ऋ १, १७९,४, -रा शौ ११,११,२२.
अधी-लोधकर्ण-,°कर्णी-अधि√रुह् द्र.
अधी-वास- अधि√वस् द्र.
अधुना[n] पै १९,२८,१३,१५
¶**अ-धृत,ता**- -त· काठ १०,१;११, १[o], ६ ; –ता तै ५, ३, २, १;४,२,१; मै २,५ १, –ता तै ७,२,४, ३, मै ३,२,१, काठ २५,६[p]
†**अ-धृष्ट,ष्टा**- -ष्ट· ऋ १०, १०८, ६; -ष्टम् ऋ ६, ६७, २, ८, ६१, ३, ७०, ३; कौ १,२४३, २, ५०५; जै १, २६, १, ३, ३९, ४ ; शौ २०, ९२, १८; -ष्टाः ऋ ६, [५०, ४; १५], ६६, १०; ७, ३, ८; ८, ६६, १०, १०, १००, १२, १०१, ८, मै ४, १४, ११, काठ ३८, १३, शौ १९, ५८, ४, पै १, ११०, ४$, -$ष्टाय शौ २०, ४९, २[q], -ष्टास ऋ ५, ८७,२

---

a) मुष्टिध्वंस्° इति सति पाठे संदिग्धे मुष्टी अधिस्° इति शोधः संभाव्येत (तु. सस्थ. मुष्टि->-ष्टी टि. यत्रा-ऽयं विशेष· द्र.)।
b) विप. (सोम-) । पाभे. अति-द्रुत· टि द्र. ।
c) सपा. तै ४,४,९,१ पूयमान· इति पाभे ।
d) सपा. तै ५,४,४,३[१] काठ २१,७[१] विकर्षति इति पाभे. ।
e) =सपा. काश्र १,४,२,१० आपश्रौ ६,२७,३ प्रमृ. । हिश्रौ ६,७,८[२] अभ्येति इति पाभे. ।
f) सपा. अध्येति<>अधियन्ति<>मै २, ३, ३ उपस्मरति इति पाभे. ।
g) सपा. काठ २१,७ चिनुते इति पाभे. ।
h) सपा मै १,११,६ क्रियते इति पाभे ।
i) सपा. ऐब्रा ३,३३ अभ्यध्यायत् इति पाभे. ।
j) सपा. ऐब्रा ३,३३ अभ्यैत् इति पाभे ।
k) सपा °तिम्<>°ती इति पाभे. ।
l) दिवा नित्स्वर (तु सा. ऋ १,१३३,६, ORN., वैतु. पपा प्रमृ. °धिऽइ° इति विमृश्यम्) ।
m) पाभे. अधि शौ २,१,५ टि. द्र. ।
n) अव्य. । व्यु ? <इदम्- इति पाम ५,३,१७ ।
o) सपा मै २,१,१३ शिथिरः इति पाभे ।
p) आधृता इति पाठ ? यनि. शोध. द्र. (तु सा. क ३९,४ अविधृता इति पाभे) ।
q) RW, अभिष्टुहि इति ?

अ-धृष्णत्[a]– -ष्णतः पै २,४०,३

?**अधृष्णुहि**[b] शौ २०, ४९,२; ३, पै १९,४५,१५.

अ-धेनु[c]– -नवे शौ ६,५९,१, पै १९, १४, १०, -नुम् ऋ १, ११७, २०, -न्वा ऋ १०,७१,५.

अधो अध द्र.

अधो-अक्ष– प्रमृ अधस्– द्र.

अध्य(धि-अ)**क्ष, क्षा**[d]– -क्ष ऋ १०,१२९, ७, मै २,२,५¶; ४, १, १[e]; $; ९, ११[e,f]; १२, १, काठ ३०, १०¶, क ४६, ८¶, शौ ९, २, ७, १०,१, ६, पै ५, २६,७, १५, ७, २[g], ३[g], ५[g], ८[g],१०[g], ८, १-७,९, ९, १-३, १६,३५,६, ७६,६, २०, ७, १०, ५६, ७, -क्षम् ऋ ८, ४३, २४,१०, ८८, १३; तै १, ६, १, १, ६, १, ७, ६, मै ३, ७, ६¶; काठ २४, ३¶, क ३७, ४¶, -क्षा पै १५, ८, ८, -क्षान् खि ५, ७, ४, १३; -क्षाभ्याम् तै ३, २, १०, १[f], -क्षाय मा ४, १९, का ४, ६, ४, तै १,२,४,२, ६,१,७, ६[f], मै १, २, ४, ३, ७, ६; काठ २,५, २४,३, क १, १७, ३७, ४, -क्षिण ऋ १०, १२८, १, तै ४, ७,१४, १, मै १, ४, १, काठ ४,१४, २७,४¶; ४०, १०, क ४२, ४¶, शौ ५, ३, १, पै $४, ३०, १-९, ५, ४, १, -क्षेभ्यः शौ १, ३१, १; पै १, २२, १, १६, ९५, ६. [°क्ष- सु°]

आध्यक्ष[h]– -क्षाय[i] का३४,२,३

आध्यक्ष्य[j]– -क्ष्याय[i,k] मा ३०,११

अध्ययन– √अधी(धि√इ) द्र

अध्यर्ध[l]– -र्धं[m] शौ २०, १३१, २२[n]; -र्धम् खि ५,१५,१५[n]

अध्यर्धे(र्ध-इ)**ड**[o]– -डम् काठ ३४, ६.

अध्य(धि-अ)**व√सो,** ¶अध्यवस्यति तै ५,२,१,७[p], काठ १९,१२[p]; २०,१[q], २३,६[q], क ३१,२[p]; ३[q]; ३६,३[q].

¶अध्यवसाययति[q], अध्यवसाययति तै ५,२,३,१.

अध्यव-सान- सु°.

अध्यव-साय[r] तै ६,१,५,१

अध्यव-स्यत्[s]– -स्यन् मै २,१,१¶.

¶**अध्य**(धि-अ)**स्थ्**[t]– -स्थात् तै २, १, २, २; मै २, ५,२[u], काठ १२,१३.

?**अध्या**[v] पै १,६,१.

अध्याय– अधी(धि√इ) द्र.

?**अध्यायतु** पै १७,२८,२.

---

a) तस. उप. √धृष् [क्रया]+ शता प्र ।

b) पाठः (तु मूको.)? उरूवाचो (=उरु। उवाच। उ [शक्रो वाचम्]) अ-धृष्णुहि इति शोध स्वारसिकश्च सुलभश्चेति मतम्। अभिष्टुहि इति RW मन्वाताम्।

c) विप. ([वन्ध्या-, निष्फला-] गो-, माया- प्रमृ)। तस नञ्-स्वर.।

d) नाप । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २, ४; पा ६, २, १)। उप. २अक्ष-(वैतु. पाप्र अक्षि- + अच् प्र उसं. [पा ५,४,११३])।

e) मुपा. अन्तोदात्त.? यनि शोधो विमृश्य ।

f) सपा तैआ ४, ११,५ अध्यक्षा इति पाभे ।

g) पाभे. यथायथं अधिपतिः शौ५,२४,१,२,४,९,१० द्र.।

h) अञ् प्र उसं. इति विशेष·। शेषम् एउ. टि. द्र.।

i) सपा. परस्परं पाभे.।

j) भावे. ब्राह्मणादित्वात् ष्यञ् प्र उसं (पा ५, १, १२४)। आदिवृद्धिश्च ञित्-स्वरश्च (पा ६,१,१९७)।

k) सपा. तैब्रा ३,४, ९,१ अध्यक्षाय इति पाभे.।

l) विप ([अर्धाधिक-] देव-, स्तोत्र- प्रमृ)। प्रास. पूप. प्रकृतिस्वरम्। माश १४,६,९,९ प्रमृ. <अधि√ऋध् इति विमृश्यम्।

m) अत्यर्धच इ। पाठ यनि. RW. शुशोधयिषत । वस्तुतस्त्वमन्वेष्यम्।

n) सपा °र्धं.<>°र्धम् इति पाभे.।

o) =साम-विशेष-। बस । उप इडा- (=स्तोमभाग- [तु. द्वीड-, परि-स्तुब्धेड- प्रमृ.])।

p) सपा मै ३,२,२ अभिप्रयाति इति पाभे ।

q) सपा परस्परं पाभे ।

r) ल्यबन्ते कृत्स्वर प्रकृत्या (पा ६,१,१९३,२,१३९)।

s) गम. उप शतुर्निघात उदात्तनिवृत्तिस्वरेण विकरण-स्वरः (पा ६,१,१८६;१,१६१)।

t) विभक्त्यर्थे अस. (पा २, १, ६)। पाप्र. उप. अस्थि->अस्थन्- (पा ७, १, ७६)। वस्तुतस्तु पृथक् प्राति. यद्र.। समासान्तः टच् प्र चित्-स्वरश्च (पा५,४, १०९, ६,१,१६३)।

u) अध्यस्ताद् इति मुपा शोधापेक्ष·।

v) अद्या इत्यस्य मूलत· सत. लैवि. द्र. (तु. शौ १, १, १ मै ४, १२,१)। यत्तु मुपा. अधि आ इति पदद्वयं स्यादितीव संदेह उदपादि, तन्न तथेत्युपेक्ष्यम्।

अध्या(धि-आ) √रुह्, † अधि··· आ···अरुहत् ऋ ९, ७५, १, कौ १, ५५४, २, ५०; जै १, ५७,१, ३,५, ९, अध्यारुहन् पै ११,२,७.

अध्या-(रो>)लोह[a]–
अध्यालोह-कर्ण– -र्णः मा २४, ४, का २६,१ ७.

अध्या(धि-आ) √वृत् > अध्या-वर्तन– -नम् पै १९,१६,३

अध्या(धि √आ)स्, अध्यास्ते काठ २३,३, अध्यासते ऋ १,२५,९[b]

अध्या(धि √आ)ह्, अध्याह तै २,५, ११,९, अध्याह तै २,५,११,९, शौ १,१६,२[c].

¶अध्यु(धि-उ)प √धा, अध्युपदधाति मै ३,३,१.

?अध्यु(धि-उ)प √स्था[d], अध्युपतिष्ठासि पै ५,३७,१.

अध्यू(धि-ऊ)ध्नी[e]– -ध्नीम् मै ३,१०, ४

अध्यू (धि √ऊ) ह् [प्राप्तौ], अध्यूहते मै ४, ४, ४[f], अध्यूहति तै ३,५,७,३[2], काठ २८, २; क ४४, २; अध्यूहामि[g] काठ २७, ५, क ४२, ५, अध्यूहेत्[g] काठ २७,५, क ४२,५.

?अ-ध्रि[h]–
†अ(-?)ध्रि(-?)गु[i]– -गवे ऋ १, ६१, १, शौ २०, ३५, १,

---

[a]) अधी-(रोह>)लोध- इत्यत्र अधीलोध-कर्ण- इत्यत्र च टि व्युत्पत्त्याद्यर्थं द्र । इह आङ् इत्यस्याधिक्यमात्रतो भेदेऽप्यभेदादित्यर्थात् । एरिथ. अद्ध्या° इनि यद् दकारद्वितीयवर्णत्वम् अभिमतं (तु. PW प्रमृ) तदयुक्तम् । अर्थत आद्यंशस्य अद्धा इत्यभिनिर्वर्त्यत्वाऽनुमाने दकारवत्ता संगच्छेनेति चेत् । न । परदृष्टाऽर्थसबन्धस्याऽसंभाव्यमानत्वात् । भूयानप्येतद्विस्तरस्तु वैश. द्र. ।

[b]) °वातम् इति कर्मपदस्याऽऽक्षेप पूर्वार्धात् सुकर द्र. ।

[c]) सपा. पै १,१०,१ अन्वाह इति पाभे ।

[d]) °धिपति° इत्येवं मूको. वर्णविन्यासाद् अधि-प्र √स्था इति संभावयितुमुचिततरं द्र. ।

[e]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । पाप्र. उप. स्त्रियां ङीपि ऊधस्->ऊधन्->ऊध्न्- द्र. (पा ४, १, २६; ५,४, १३१, ६, ४, १३४) । वस्तुनस्तु पृथक् प्राति यद्र. ।

[f]) सपा. तैब्रा१,७,८,२ अधि, निदधाति इति पाभे. ।

[g]) यक्र सपा मै ४,६,२ सादयामि, सादयेत् इति पाभे ।

[h]) नाउ. एतत् पूर्. भवति केषाञ्चिन्मतेन (तु तत्रत्य टि.) । शौ ५, २०, १० इत्यत्र च अद्रि- इत्येव मूलत सत् स्थाने क्वचिच्छोधाऽभिप्रायेण पठ्यते (तु यस्था. टि) । वस्तुतस्तु नेह शोधापेक्षिणी श्रुतिः । सोमाभिषव उपमामुखेन प्रकृते ग्रावसामानाधिकरण्येनाऽद्रीत्यस्य प्रासङ्गिकत्वात् । ननु सोमप्रकरणे ग्रावपर्यायतयाऽद्रिस्तत्र तत्र मन्त्रवर्णेषु प्रसिद्धो भवति न समानाधिकरणतयेति । मैवं वाचि । सामान्येन ग्रावपर्यायत्वप्रसिद्धावप्यद्रेस्तत्समानाधिकरणत्वेनापि श्रुतिवर्णोपलम्भात् (तु. ऋ १०, ७६, २ [यत्र ग्राव-शब्दो बहुवच् श्राव्यमाण सन्नेकवत् परामृष्टो भवति अद्रि-शब्देन], ७८, ६) । एरिथ प्रकरणसंगतत्वात् मूको च पपा. च प्रमाणितत्वाच्च अद्रि- इत्येवेहाऽऽद्रियेत न तु तच्छोधतयोपस्थापितमश्रुतपूर्वं यनि. प्राति. इति तत्त्वम् । ग्राव-शब्देन विवक्षितार्थवचने सिद्धे तत्पर्यायभूतस्य शब्दान्तरस्य श्रवणं मा भूदिति पुनरप्याग्रहश्चेत् तर्हि शब्दान्तरस्य वैयुत्पत्तिकम् आदरणाख्य गुणविशेषमादाय तन्मुखेन ग्रावशब्दस्य विशेषणमभीष्टं स्यादिति सुवचम् । यथाकथमपि शोधप्रस्तावस्यौचित्येऽभ्युपगम्यमानेऽपीह अध्रिर् गव्यन् इति पदद्वयापेक्षया (√*अध्रिगव्य>) *अध्रिगव्यत्->-व्यन् इत्येकं पदं साधीय स्यात् । कल्पनामात्रसारत्वं चास्यापि समानमिति विमृशामतिरोहितम् ।

[i]) अध्रि-गु- इत्येवं पपा. भवति । तत्र अ-ध्रि– इत्याकारकं समस्तं पूप इति सा । इदपर एव च तदनुसारिणामर्वाचां प्रायोवाद. (तु PW GW. MW. WW) । एतन्मतानुसारं तावद् यथाऽवयवम् अ इत्यस्य च (√धृ+किः प्र>) ध्रि- इत्यस्य च पूप. समावेशो भवति । द्वितीये चेहावयवे कर्मणि प्र. ध्रियते धृतो भवतीत्यर्थं (तु यस्थ. सा) । अथ गु- इति उप. <√गा द्र. (तु टि. अग्रे-गु-) । एवं च ध्रिर् यथा स्यात्तथा गाति इति कृत्वा *ध्रि-गु– (दुर्गत- इत्यर्थे) तस स्यात् तद्गर्भञ्चात्र प्राति नञ्पूर्व नञ्-स्वरञ्च द्र. । अथ पक्षान्तरं भवति, यथाऽत्र तम नञ उत्तरं ध्रिगु– इति उप. भवतीति (तु NW. तत्र संकेतितो भाषान्तरीयसजन्मशब्दरूपसंवादश्च) । अस्मिन् पक्षेऽत्रत्यमपि साध्यप्रति भवति । तद् यथा । यो नाम √ध्रज् इति भौवादिकः पठ्यते गत्यर्थक. (पाधा २१९),

-गु: ऋ ६, ४५, २०, ८, ७०, १, ९३, ११; मै ४, १३, ४$, कौ १, २७३, २, २८३, जै १, २९, १, ३,२३, १५, शौ २०, ९२, १६, १०५, ४, -गुम् ऋ १, ११२, २०, ८, १२, २, २२, १०, ६०, १७, शौ २०, ६३, ८; -गू ऋ ५, ७३, २, ८, २२,११, -०गो मै ४, १३, ४[2]$, -०गो ऋ ३,२१, ४;५, १०,१; ९,९८,५; मै ४,१३,५; काठ १६, २१[1]; कौ १,८१; २, ५८९; जै १,९,१; ३, ४८,६

?*अध्रि-गो[a]- -गाव:[b] ऋ १,६४, ३[c],८,२२,११[d].

अ(-?)ध्रि (-?) ज (ज्?)[e]- -ज ऋ ५, ७, १०.

¶अ-ध्रुव- -व: काठ २८, १, -वम्[f]

तस्यैव √ध्रिज् इत्याकारतया स्वरूपपरिणाम (तु MW) कुत्सितगतिपरत्वेन चार्थपरिणाम द्र । ततः घुकि प्र. दुगर्त- इत्येतद्-वचनं *ध्रिगु- इति प्राति निष्पद्येत (तु भृगु-, वल्गु- प्रमृ.)। काममस्यैव प्राति. (*ध्रिगु->*ध्रिग्>) धिक्,ग् इति अव्य. प्राकृतिक-परिणामतया द्र. । अद्यापि खलु पजा धिग् जीवन इत्याकारके प्रयोगे धिक्कार इत्यत्र शब्दे चोक्तपूर्वा परिणाम-प्रक्रिया निगम्यमाना लक्ष्येत । अपरं च । पजा. ध्रिगी- इति खट्वा- इत्यस्य विप. भवति । तच्च वान दाम-शैथिल्यवचनम् । एवं तु नाउ. उप. *ध्रिज्- इति च पंजा. √ध्रिक्, हिं. √धर्क्, √धड्क् प्रमृ. कम्पनार्थाया ।

[a]) *अध्रिगु- गो- इत्येवं मूलतः सतः स्थानेऽन्त्ययोर्द्वयोः पदाऽवयवयोर् ध्वनिसाम्यप्रयोजिते प्रथमस्य प्राकृतिके लोपे सति यनि प्राति. आविर्भवेत् इत्यभिसन्धिर्भवति । एस्थि च बस पूप. प्रकृतिस्वरश्च द्र । उप. उपसर्जनस्यापि सतो ह्रस्वाऽभावश्च उसं (पा १,२,४८)। भूयानपि विशेष नाउ. टि द्र ।

[b]) सा अर्वाञ्चश्च नापू. एव प्राति. एतद् रूपम् इत्याऽऽतिष्ठन्ते । अतस्तदीयाऽत्रत्या व्याख्या नापू निर्विशेषा द्र । कुतोऽस्मिन्नेव रूपे सुपो णिद्वद्भावेनेव प्रयोजितो वृद्धिराकस्मिकीवाऽजायत इति प्रश्नस्तु प्रायेण व्यगणि । यत्रापि क्वचिदयमालोचि, तत्र गु- इत्यन्तं प्राति. अविघात्यैव मिथ्यालक्षणदीर्घभावतया (=°गव.>°गाव इति) वाऽविस्पष्टनिमित्तकगोवद्भावतया वा समाधायि (तु ORN. ⌊ऋ ८, २२,११⌋, NW. च)। यथा त्वस्य रूपस्योभयो स्थलयो. परस्परविविक्तं नापू. च विशिष्टं व्याख्यानं सावसरं भवतीति नाउ. टि संकेतितं द्र. ।

[c]) प्रकृते पर्वतौपम्येन मरुतां वोढृत्वं स्तूयते । जलभारवाहका मरुतः किमाकारा भवन्तीत्यपेक्षायां तदुपमानभूताः पर्वता अप्रहतगमनत्वेन वा (तु. सा. प्रमृ.) प्राशस्त्यादिगुणवत्तया वा (तु. NW.) विशेषयितुं नोचिताः स्यु. । उभयथाऽपि वोढृत्ववैशेष्याऽनाविर्भावप्रतीतेरिति यावत् । यथाऽऽत्मन उपरि संचारिणोऽध्रिगु-गवादिपशून् वहन्तः पर्वता शोभेरंस्तथा संक्षरणशीला वर्ष्या अपो वहन्तो मरुत इत्येवं विव्रियमाणे तावदुभयेषां पर्वतानां च मरुतां चोपमानोपमेयभावस्तदुद्भवदुन्नसंकेतेन सुस्पष्टः स्यात् । एस्थि. अत्र रूपम् गो- इति उप. तत्संज्ञकप्रसिद्धपशुपरमिति तत्त्वमववेयम् ।

[d]) नापू. टि. दिशा अत्र प्रकृते स्तुत्ययोरध्रिगुनया विशिष्टयो. स्तोत्राऽध्रिगुना भाव्यमुताध्रिगु-वाचेत्येवं विचार्यमाण उत्तर. कल्प एव साधीयान् स्यादिति कृत्वाऽस्य रूपस्य अपि व्याख्यानार्थं नापू. प्राति. भिन्नस्य प्रस्ताव द्र. । एवं सत्यप्ययं विशेषो भवति यथा नापू. स्थलाद् विशिष्टतयेह स्थले गो- इति उप. वाक्-परं भवति न पशुपरमिति निष्कर्ष ।

[e]) व्यु अर्थश्च ? बस. नञ् पूप. । उप. √ध्रिज्+भावे क्विप् प्र. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२) च। वा ष१ इतीव मतं द्र. । सा. तु अ-ध्रि- + ज- इति द्विर्विभक्तं प्राति आह । तत्र च समस्ते पूप. नञ उत्तरं ध्रि-(<√धृ ⌊तु. टि. अध्रिगु-⌋) इति वा <√धृष् इति वेति निजाभिप्रायं विकल्प्य तत उत्तरं ज- (<√जन्) इत्याह । तन्न । (√जन्>)ज- इत्येतद् यत्र कुत्रापि उप. भवति तत्र सर्वत्र पपा. अवगृह्यते । अत्र चाऽवग्रहादर्शनान्नैतदत्र पपा. अभिमतमित्यस्य स्पष्टत्वात् । यनि. रूप च सा मतेन प्र१ इत्यत्रापरो विवेक: द्र. । GW. MW. चाप्येवंवादिनौ सन्तौ बहुंशेन सा. अनुवादकौ भवत. । वे. तु अ (त्रि- ⌊व्यप⌋)>ध्रि-ज- ⌊तद्गोत्रापत्य-⌋ > -ज: इत्याह । ORN. तदनु NW. च प्राति जकारान्ततया प्रतिपद्येते । प्रकृतं रूपञ्च ष१ वा प्र३ वेत्यत्र तद्विवेक आकरत एव प्रतिपत्तव्य ।

[f]) सकृत् सपा. मै ४,६,६ आपश्रौ १२, १६, ८ ध्रुवम् इति पाभे. ।

काठ २८, १[2], क ४४, १, -वा काठ १२, २, -वाणाम् काठ २८,१.

¶अध्रुव-तम- -मम् काठ २८,१.

¶अध्रुव-त्व - -त्वम् काठ २८, १, क ४४, १.

अध्वन्-, अध्वर्-, √अध्वरीय √*अध् द्र.

¶अ-ध्वर्तव्य[a]- -व्या तै ३,२,२,३[b].

अ-ध्वर्य[c]- -र्ये[d] काठ ३५,७, क ४८, ९.

अध्वर्यत्-, अध्वर्यु- √*अध् द्र

अ-ध्वस्मन्[e]- -स्मभि. ऋ २,३४,५; ३५, १४, ९, ९१, ३,-स्मान. १, १३९, ४.

¶अ-ध्वृत[f]- -तः मै ३, ६, १०[b].

√अन्(प्राणने), अनति[g] शौ ४, ४, ३; पै ४,५, ४.

आनीत् ऋ १०, १२९, २, आनीत् ऋ १०, ३२,८. [अनु- प्र°, अप°, अभि-वि°, अभ्यप°, अव°,उद्°,प्र°,वि°, व्यव°,सम्°]

१अन्-

१अनिल[h]- -लम् मा ४०, १५; का ४०, १, १७.

१†अन्य,न्या[i]- -†न्याम् ऋ ८, १,१०, २७, ११, कौ १, २९५, जै १, ३१, ३,-न्ये?[j] शौ १२, १,४, -न्येभ्यः शौ १२,२,१६, -न्येषु शौ ११, ६, २३, पै १६, २३, ३.

†अनत्[k]- -नत् ऋ १, १६४,३०; शौ ९, १५,८, पै १६,६८,९. [°नत्- अप°, प्र°, वि°, व्यव°].

अनती,न्ती- प्र°.

अनन-, अनितुम् प्र°.

२अनिल[l]- -लः खि ४,५, २७, २९[m].

†अनु[n]- -नवः ऋ ५, ३१,४, ७,१८,१४, तै १, ६, १२, ६; मै ४, १२, २, १४,१३, काठ ८, १६, कौ १, ४४०, जै १, ४६, ४, -नवि ऋ ८, १०, ५; -नुषु ऋ १,१०८,८.

†आनव[o]- -वम् ऋ ८, ७४, ४; कौ १, ८९, जै १, ९, ९, -वस्य ऋ ७,१८, १३; -वाय[p] ऋ ६, ६२, ९, -वे ऋ ८, ४,

---

[a]) सस्व एउ. टि द्र.। उप. √ध्वृ+तव्यत् प्र. इति विशेष'।

[b]) सा. अध्वर्तव्याः<>अध्वृत.<>काठ २३,७ क ३६,४ न ''ध्वर्तवै इति पाभे.।

[c]) तन. नञ्-स्वरं बाधित्वा अन्तोदात्त. (पा६,२,१६०)। उप √ध्वृ+यत् प्रत्ययान्तनिपातनम् उसं. (पा ३,१, १२३)। [d]) पामे. अध्वरः तै ३,१,९,३ द्र.।

[e]) विप. (पथिन्-, रथयुज्-), नाप. (⌊ध्वसनरहित-⌋ तेजस् ⌊वें. सा. ऋ २, ३५, १४⌋)। बस. अन्तोदात्तः उप. √ध्वस्+भावे मनिः प्र।

[f]) तस. नञ्-स्वरः (पा ६,२,२)। उप. <√ध्वृ।

[g]) लुग्विकरणे लेटि अडागमो द्र.। तिप्-शपोः पित्त्वाद् अटश्चाऽऽगमस्वाभाव्याद् निघाते धातुस्वरो भवति। यद्-योगे तिङ्-स्वरः (पा ८,१,३०)।

[h]) =वायु-। भावे क्विबन्तात् तद्धितः इलन् प्र. उसं. (पा ५, २, ११७)। नित्स्वरः। एतत् प्राति. २अनिल- इत्यस्मात् इलच्-प्रत्ययान्तात् प्राक्तरतया श्रूयमाणात् कृतः पृथग् द्र. (तु. तिल्व- >तिल्विल-)।

[i]) तत्रसाध्विति वा तस्मैहितमिति वेत्यर्थे यत् प्र. (पा ४, ४,८९,५,१,५)। द्व्यच्कत्वादाद्युदात्त' (पा ६, १,२१३)। क्वचिद् विप. क्वचिच्च विशेवि. इत्यस्य यस्थ. विवेक पराभिमतविमर्शसचिव. वैश. अनुसधेय। यत्तु सा. G. (तु. NW.) च एतत् प्राति. २अन्य- इत्यतोऽभिन्नत्वे सति तदर्थ-विशिष्टवैशिष्ट्यवृतितया व्याचिख्यासतस् तदरुचिरमिव भवति। स्वरपूर्वसंक्रमाऽनुपपत्तेरिति यावत्। अथ यत् PW. GW. प्रमृ. अ+नि+(√या>) या- (=*अ-निया-) इत्येवं तस. सतो माध्यमिकाऽज्लोपनिवाऽऽस्थाय तदाश्रयमर्थं विवृणुयुस् तत्र लक्षणतोऽदोषो भवति। आर्थ्या तु दृष्ट्या तावत् कुत्र क कल्प. कथमुपकल्पनामित्यत्रापि पुन वैश. एव शरणम्।

[j]) मूको. अन्ने इत्यपि पाठ. साधीयान् स्यात्।

[k]) तास्यनुदात्तेत् (पा ६,१,१८६) इत्यस्याऽलब्धावकाशत्वाच् शतृ-स्वरः।

[l]) =१अनिल-। इलच् प्र. (पाउ १, ५३)। चित्स्वरः (तु. तृदिल-, सलिल- प्रभृ., वैतु. खिसा २९, २७, २९ अनिल- इति स्वर?।

[m]) सपा. खिसा २९,२९ °लम् इति पाभे.?।

[n]) कर्तरि उ प्र. (तु. पाउ १,७)। तस्य च नित्त्वादाद्युदात्त: (पा ६, १, १९७)। व्युत्पत्तित: प्राणिसामान्यपरं सत् प्रवृत्तितो मनुष्यकुलविशेषपरं प्राति. एतद् द्र.।

[o]) प्राग्दीव्यतो येऽर्थास्तेषु अञ् प्र. (पा ४,१,८६)। ञित्-स्वर' (पा ६,१,१९७)।

[p]) सामान्यविशेषातिरिक्तत्वादिहास्य रूपस्यार्थप्रवृत्तेर् मूलभूतस्य प्राति. अनु- इत्यस्य मौलिक्या: प्रवृत्तेः

१, कौ १, २७९, २, ५८१, जै १, २९, ५, ३,७, ७, शौ २०, १२०,१.

अनु-यातु[a]- -तु. पै२०,४२,४

अन्य अप°, प्र°.

१आन- अप°, अभ्यप°,उद्°, वि°, सम्°.

आनम् अव°, व्यव°

अन्<नञ्

१अ॒न्- √१अन् द्र.

√२*अन्[b]

२*अ॒न्[c]-

३*अ॒न्[d]

√३*अन्[e]

अ॒न, ना॒- इदम्- द्र.

अनं(न्-अं)शु॒[f]- -शु तै ३, २, २,१.

अ॒न(न्-अ॒)क्ष्[g]- -नक् ऋ २, १५,७.

अन(न्-२अ)क्ष॒,क्षा॒[h]- -क्षा ऋ १०, २७,११, -†क्षास. ऋ ९, ७३, ६, पै ६,११,३.

अन(न्-अ)क्षु॒*क[i]- -काय काठ ४५,३[j].

अ-नक्षत्र॒- -त्रा. काठ ३७,१२

¶अ॒न(न्-अ)क्षसङ्ग[k]- -ङ्ग काठ २६, ३, क ४१,१, -ङ्गम्[l] तै ६, ३, ३,३; मै ३,९,२.

*अन(न्-अ)क्षि॒क[m]- -काय तै ७,५, १२,१[j]

अ॒न(न्-अ)क्षि(त>)ता[k]- -ताः मै ४,२,९[१].

अ॒-नग्न, ग्ना[k]- -¶ग्नः मै ३, १,५, -ग्नम् मै ३,९, ३; -ग्ना ऋ ३, १, ६ , शौ १२, ३, ५१ , पै १७,४१,१, -¶ग्ने काठ २५, ९, क ४०,२.

¶अ॒-नग्नंभावुक[k,n]- -कः काठ २५, ५, ३१, १०, क ३९, २, ४७, १०.

¶अन(न्-अ)ग्नि॒[o]- -ग्नि. काठ ८, १२; क ७, ७, -ग्नौ तै ५, १, ३, १[p], ४, ६, १, ८, ३, २, ९, ३; काठ १२, १, १९, ३[p]; २४,४[२]; २५, ८; क ३०, १[p]; ३७, ५[२]; ४०,१.

†अ॒न(न्-अ)ग्नि(त्र>)त्रा[k,q]- -त्राः ऋ १, १८९, ३, मै ४, १४,३.

†अ॒न(न्-अ)ग्निदग्ध[k]- -ग्धाः ऋ १०, १५, १४[r]; शौ १८, २, ३५.

अनग्निदग्धा(ग्ध-आदिन्>) दिनी[s]- -नीः पै १७, १४,१०.

¶अन(न्-अ) ग्निदाह्य- -ह्यम् काठ २३, ९.

‡अ॒न (न्-अ)ग्निष्वात्त[k]- -त्ता.[r] मा १९, ६०, का २१, ४, १०.

अन(न्-अ)घ- -घः पै २०, ३८, ५.

अन(न्-अ)ङ्ग॒[o]- -ङ्गाय तै ७, ५, १२, २.

अन(न्-अ)ङ्ग॒क[i]- -काय काठ ४५, ३.

¶अन(न्-अ)ङ्गार- -रम् काठ २४,

सामान्यपरत्वमनुमीयेतेति दिक् ।

a) =मनुष्यरूप-राक्षस-विशेष- । मलो. कस. (तु. सस्थ. देव-यातु-, ब्रह्म-यातु-) ।

b) मूलत स्थगनात्मकप्रतिबन्धसामान्ये प्रवृत्तस्य सतोऽस्यैव धा. शब्दविशेषत्वेन परिणामे मूर्धन्यान्तत्वं द्र. (तु. पाधा √अण् [शब्दे=शब्दप्रतिबन्धे ?] पंजा. √अड्, आड्- प्रमृ.) । अ॒नस्-, अ॒न्त-, अ॒न्ति, प्रमृ. तद्भवाश्चैतत्-प्रकृतिकत्वेनोपदर्श्यमानाः ।

c) भावे क्विबन्तं प्राति. भवति (तु टि. अ॒नु) ।

d) अभ्यन्तरार्थीय. नि. । ३अ॒न्तम-, अ॒न्तर-,अन्त॒र्-, अनीक- प्रमृ चैतत्-प्रकृतिकत्वेनोपदर्श्यमाना. द्र. ।

e) कान्त्यर्थीय धा । अ॒नीक-, आन॒- ([तु. अभि॒ पै १,९७,२; ३ टि] लोके आनन- इत्यपि) प्रमृ. शब्दाश्चैतन्निष्पन्नाः द्र. ।

f) विप. (तृतीयसवन-) । बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२, १७२) । उप. यद्द. ।

g) सस्व. नापू. टि. द्र. । उप (=अ॒क्षि-)<√अक्ष्(व्याप्तौ) द्र. ।

h) विप. (जँम-, दुहितृ-) । सस्व. एपू. टि. द्र. ।

i) तु. टि. अ-चर्म॒क- ।

j) सपा. °क्षु॒*काय<>°क्षि॒काय इति पाभे. ।

k) तस. नञ्-स्वरः । उप. यद्द. ।

l) वा. क्रिवि. द्र. ।

m) समासान्ते कपि ह्रस्वान्तेऽन्त्यात् पूर्वं स्वरे प्राप्ते कपि पूर्वः स्वरः उसं. (पा ५, ४, १५४, ६, २, १७३; १७४) ।

n) विप. (अध्वर्यु-) । उप. नग्नोपपदाद् √भू (सत्तायाम्) + खुकञ् प्र. मुमागमश्च (पा ३,२, ५७; ६,३,६७) ।

o) विप. । सस्व. अनंशु॒- टि. द्र. ।

p) सपा. मै १,६,११ प्रमृ. अनायतने॒ इति पाभे. ।

q) विप. (कृष्टि-) । उप. बस. वा उस. वा । तत्रापि पूर्वे कल्पे उप. √त्रा + भावे क. प्र. । उत्तरे च कल्पे सोपपदात् √त्रा + कर्तरि क. प्र. (तु. टि. अ॒-देवत्र-) ।

r) सपा. अ॒नग्निदग्धाः<>अ॒नग्निष्वात्ता. इति पाभे. ।

s) विप. (सदान्वा-) । उप. √अद् + णिनिः प्र. ।

६, क ३७, ७.

अन(न्-अ)ङ्गुरि[a]- -रे॰ शौ ८, ६, २२[b].

अन(न्-अ)ङ्गुलि- -ले पै १६, ८१,४[b].

अनडुह्- अनस्- द्र.

¶अ(न्-अ)तिक्रम्य[c] मै ३,८,१.

¶अन(न्-अ)तिदाह[c]- -हाय तै ५, २, ५, ३; १०, ३;५, २,४,५, मै १, ६, ३; ३,२, ४, ६; ८[d], काठ २०,३,९; क ३१,५; ११; ४०,४[e].

¶अन(न्-अ)तिदृश्न[f]- -श्नम् तै २, ६,५,२[f].

अन(न्-अ)तिद्भुत[c,g]- -ता ऋ ८, ९०,३.

¶अन(न्-अ)तिद्रव[c]- -वाय काठ २७,७.

¶अन(न्-अ)तिनेद[c,h]- -दाय मै ३, १०,४[i].

¶अन(न्-अ)तिपन्न[c]- -न्नम् काठ ६,८[२]; क ४,७[२].

¶अन(न्-अ)तिपाद[i]- -दाय काठ ३३,६[१].

¶अन(न्-अ)तिरेक[c]- -काय काठ ३१,१, क ४७, १[j]

¶अन(न्-अ)तिरेच[c,k]- -चाय मै४, १,२

¶*अन(न्-अ)तिवाद[c]- -दाय मै ३, १,७[l].

¶अँन(न्-अ)तिवादन[c m]- -नाः[n] काठ ३१,१२.

¶अन(न्-अ)तिवादिन्[c,o]- -दिन[n] मै ४,१,१३.

¶अन(न्-अ)तिवादुक[p]- -कः तै ६, ४,५,२.

*अन(न्-अ)तिव्याध[c,q]- >अनति-व्याध्य[r]- -ध्यम् शौ ९,२,१६, पै १६,७७,१.

अन(न्-अ)तिसृष्ट[c]- -ष्ट॰ शौ १५, १२,८,११.

अन(न्-अ)त्युद्य[s]- -द्यम् शौ १०, ७,२८, पै १७,९,९.

अ-नद[t]- -दः खिमा ३३,१८.

अन(न्-१अ)दत्[c]- -दन्त॰ शौ ६, ५०,२[u], पै १९,२०,६.

अनदती[v]- -तीः ऋ ३,१,६.

¶अन(न्-अ) धिस्क(न्न>)न्ना[c]-

---

a) बस. अन्तोदात्त॰ (पा ६,२,१७२)।

b) सपा. °रे॰<>°ले: इति पाभे.।

c) तस. नञ्-स्वर॰। यद्र.।

d) सपा. क ३१, १८ अनिर्दाहाय इति, काठ २१, ३ अनुद्दाहाय इति च पाभे ।

e) सपा. काठ २६,१ अनभिदाहाय इति पाभे.।

f) तस. नञ्-स्वरः। उप. प्रास.। तत्रापि उप √दृश् +भावे नङ् प्र. उसं. (पा ३,३,९०)।

g) उप. कृते तु. टि. १अद्भुत-।

h) उप. अति√निद् + भावे घञ् प्र.।

i) तस. उप. अति√पद् +भावे घञ् प्र.।

j) क्वचित् मूको. -चाय इत्यपि पाठो भवति (तु. नाउ)।

k) उप. कृदंशे कुत्वाभाव एव नापू. विशेषः।

l) °तु° इति मुपा. स्वरः शोधापेक्ष॰।

m) तु. नाउउ. समानप्रकरणके शाखान्तरीये प्राति.। उप. अति√वद् + ताच्छीलिक. कर्तरि ण्युच् प्र. उसं. (पा ३,२,१४८)। n) सपा. परस्परं पाभे ।

o) उप. अति√वद् + णिनिः प्र.।

p) कथमिह तस. नञ्-स्वरो भवति (पा ६, २, २) यावता नञ उत्तरवार्तिनि उकञ्-प्रत्ययान्ते कृत्य् अन्तोदात्त. शिष्टो भवति (पा ६, २, १६०) इति। उच्यते। उक्तोऽन्तोदात्त उक्तकृदर्थप्रवृत्तिनिमित्ततच्छीलादि-प्रतिषेधविषयत्वेनैव शिष्ट.। तेन यत्र नञ् सिद्ध-समग्रकृदन्तार्थाद् भिन्नार्थोपस्थापनार्थो भवति तत्रोक्तस्यान्तोदात्तस्यानवसरत्वं सामान्यस्य नञ्-स्वरस्य च सावसरत्वं द्र.। एवम् अत्रास्य नञादेः प्राति. अतिवादुकत्वेतरगुणवति वृत्तिर्भवतीति तत्त्वमनुसंधेयम्।

q) उप. भाप. अति√व्यध् + घञ् प्र ।

r) विप (ब्रह्मन्-)। तदर्हतीत्यर्थे यत् प्र. (पा५,१,६७)। तित्स्वर॰। ननु किमिति नञ्-सहितात् प्राति. प्र उच्येत न नञ्-योगः पश्चाद्विष्यत इति। लक्ष्यस्वरसिद्ध्यर्थमिति। तथाहि। नञ्-योगात् पूर्वमुत्पद्यमाने तद्धिते तदर्थत्वे वा प्र. अगुणप्रतिषेधीयत्वे वा नञः समानं नञ्-स्वरेण भाव्यमथाऽतदर्थत्वे च प्र. गुणप्रतिषेधीयत्वे च नञोऽन्तोदात्तेन भाव्यम् (पा ६,२, १५६)। उभयथाऽपि चैवं तित्स्वरितत्वस्य लक्ष्ये विद्यमानस्याऽदर्शनं स्यात्। यनि. प्रकारेण व्याख्यायमाने तु निरवद्याऽभीष्टसिद्धिरित्यनुमन्यताम्।

s) तस. नञ उत्तरे गस √वद् इत्यस्मात् क्यबन्तं प्राति. भवति। तेन कृत्योक- (पा ६,२,१६०) इत्युक्त. स्वरः। t) विप। बस. उप =शब्द-।

u) सा. अ-नुदत्->-दन्त. इति ?

v) विप (यद्वी-)। स्त्रियां ङीप. पित्त्वान्निघाते स्वरेऽभेदः। वै. उप.<√नद् इति ?

-न्ना[a] मै २,५,२

¶अन(न्-अ)ध्वर्यु[b]- -र्युम् मै ३, १०,५.

¶अन(न्-अ)नुकशाति[b]- -त्यै मै ४, ७,५[२], काठ ३७,१३.

¶अन(न्-अ)नुगति- -त्यै काठ ८, ४; क ६,९.

¶अन(न्-अ)नुध्यायिन्[b]- -यिनम् मै १, ८, ५[४]; काठ ६, ४[c]; ८; क ४, ३;७, -यी मै १, ६, ३;११.

¶अन(न्-अ)नु, नूयाज[d, e]- -जम् तै ६, १, ५,३, मै ३, ७,२; काठ २३,९,२४,८, क३६,६;३८,१

¶अन(न्-अ)नुशास्त[b]- -स्तम् मै १, ९,७; काठ ३४,२.

¶अन(न्-अ)नुसर्ग[b]- -र्गाय तै ७, ५,७,४, काठ ३३,७[४].

अन(न्-अ)न्त[f]- -०न्त खि ७, ३, १; -†न्तः ऋ १, ११३, ३, ६, ६१, ८; कौ २, ११०१, -†न्तम् ऋ १,११५, ५, १०, ७५,३, मा ३३, ३८; का ३२, ३, ९, मै १,८, ७¶, ४, १४, ४, शौ ८, ४, १७‡[g]; १०, ८, १२[२]$; २०, १२३, २; पै २, ८१,३$; १३,४,६$, १६,१०, ७‡[g], १०१, ८[२]$, -न्तान् ऋ ७, १०४, १७[g]; -न्ताय मा ३०, १९; का ३४, ४, १, -न्तासः ऋ ५, ४७, २; -न्ते ऋ १,१३०,३;४,१,७, -न्तैः ऋ १,१२१,९

अनन्त-नामन्- -मानि खि ७, ३,३

अनन्त-शुष्म[h]- -ष्मा ऋ १,६४, १०

अन(न्-अ)न्तर[d]- -र·, -रम् खि ३,१५,१२, -रा· पै १,६५,१.

¶अन(न-अ)न्तरय[i]- -याय काठ ८,१६, क ८,१

¶अन(न्-अ)न्तराय[b, j]- -यम्[k] तै ६, १,८,४,२,१०,२; -याय तै ५, ४,१२,३.

अन(न्-अ)न्तरित[b]- -त. मै ४,४, १०.

¶अन(न्-अ)न्तरिति[l]- -त्यै तै ५, २,५,३[m].

¶अन(न्-अ)न्तर्हित[b, n]- -त.[o] मै १,८,१, ३,६,६[२], काठ २३,३[२]; ३७,६, क ३५,९[२].

¶अन(न्-अ)न्तर्हिति[b, n]- -त्यै[m] मै १,४,१३,३,२,५.

?अनंत्रश्व्या- -०श्व्ये पै ६,८,५.

अन(न्-२अ)न्ध[b]- -न्धः खि २, १०,२, तै ५,६,४,२¶; पै ११, १,८.

¶अन(न्-अ)न्न[p]- -न्नम् मै १, ८, ७, २, १, २[१q], ५, ७[२], काठ १०, ३[q], -न्नेन मै २, १, २; ५,७.

अन(न्-२अ)न्य[d]- -न्यान् तै ३, २, ८,२[r], पै १,८८,२.

¶अन(न्-अ)न्वग्भाव[s]- -वाय मै ३,८,५[२].

¶अन(न्-अ)न्ववचार[b]- -राय तै १, ६, ८, ४; २, २, २, ३; ६, ६, ३; ६,२,१,६;४,२,६,९,५.

¶अन(न्-अ)न्ववजय[t]- -याय मै ३, ९, ५, १०, ६[२].

¶अन (न्-अ) न्ववाय[b]- -याय मै १,१०, १३, २०; २, ५, ६, ३, २, ४[२]; ६, १; ४, ५, १, ८, ५, काठ २०, ६; १३, २५, ८¶; ३१,१०,३६, ७, १४,क३१, ८;

---

a) सपा काठ १२,१३ अनास्कन्ना इति पाभे ।

b) तस नञ्-स्वरः (पा ६,२,२) ।

c) अनुध्यायिनम् इति पाठः ? यनि शोध (तु सपा. क ४,३) ।

d) विप. । बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२) ।

e) तै °नू° इति दीर्घ. (पा ६,३,१२२) ।

f) विप., नाप. (देवता-विशेष- [मा ३०, १९]), व्यप. (विष्णु- [खि ७,३,१;३]) ।

g) सपा अनन्तम् <> अनन्तान् इति पाभे. ।

h) विप. (नृ-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)। उप. यद्र. ।

i) तस. उप. अन्तर् √इ + भावे अच् प्र. (पा ३,३,५६)।

j) घञ् प्र. उसं. (पा ३,३,३८) इति नापू विशेषः ।

k) तृ. स्थाने द्वि१ सद् वा क्रिवि. भवति ।

l) = अनन्तराय- ।

m) सपा. अनन्तरित्यै <> अनन्तर्हित्यै <> काठ २०,४ क ३१,३ नान्तरेति इति पाभे. ।

n) उप. < अन्तर् √धा ।

o) सपा. तैब्रा २,७,६,३ अनन्तर्हितम् इति पाभे ।

p) तस. अन्तोदात्त. (पा ६,२,१६१) । सपा. माश १४,९,२,१४ अ° इति स्वर· ।

q) पाभे. अन्नम् तै २,६,६,२ द्र. ।

r) पाभे. अदान्यान् शौ २,३५,३ द्र. ।

s) मूको. उप. गकार-स्खलन संटि संकेतितं द्र. । उप. अन्वग्-भाव- [भाप] इति ।

t) उप. अन्व (नु-अ)व √जि + भावे अच् प्र. ।

४०,१,४७,१०.

¶अ॒न(न्-अ)न्वारब्ध[a]- -ब्धम् तै ६,३,८, २.

¶अ॒न (न्-अ)न्वारभ्य[a] तै ३, १, २, ४[२].

अ॒न(न्-अ)पक्रमिन्[a,b]- -मिण· मै २,३, २, ५.

¶अन(न्-अ)पक्रामत् - -मन्तः, -मन्तौ[२] काठ ७, ५[c].

अ॒न (न्-अ)पक्रामुक[d]- -का: मै ४, २, ४.

अ॒न (न्-अ) पक्षे (य्>)या-> अनपक्षेय्-त(म>)मा[d,e]- -मा मै ३, ७,३.

¶अ॒न (न्-अ) पग,गा[a]- -गाः तै १, ५, ८, २; २, १, १, २;-गान् काठ ११, ८, ३७, १६.

अ॒न(न्-अ)पगामि(न्>)नी[f]- -नीम् खि २, ६, ३;१५.

†अ॒न (न्-अ)पच्युत[a,g]- -तः ऋ ४, ३१, १४; ८, ९३, ९; ९, ४, ८; १०, २६, ८, मै २, १३, ६; काठ ३९,१२; कौ २,४०४; ५७४; जै ३, ३१, २४; ४६, १२; शौ २०, ४७, ३, १३७, १४, -तम् ऋ ४, १७, ४, ५, ४४, ६; ८, ९२, ८; १०,९३, १२; कौ २, ९९३; जै ४, २७, २, -ता ऋ ८, २६, ७, ९, १११, ३[२]; कौ २, ९४१[२]; जै ४, १, २[२].

¶अ॒न(न्-अ)पच्छेद[a,h]- -दाय मै ४, ६, ५.

¶अन (न्-अ) पजय्य[d,i]- -य्यम् तै १,७,५,४[२];५, २,१,१[२]; मै ३, २, १[२].

अन(न्-अ)पत्य[j]- -त्यम् शौ १२, ४,२५, पै १७,१८,५; -त्यानि ऋ ३, ५४, १८.

अनपत्य-ता[k]- -ताम् शौ ४,१७, ६; पै ५, २३,८[l].

अ॒न (न्-अ) पत्यवत्[a]- -वन्त शौ १८,२,४७.

¶अ॒न(न्-अ)पदोष्य[m,d]- -ष्यम् मै २,१,४[२].

?अनपराधिन्- -धिना पै १७, १५, २[n].

¶अन(न्-अ)परुध्य[d,o]- -ध्यः तै २, २,८,५;३,१,२[p]; -ध्यम् तै २, ३,१,५

¶अ॒न (न्-अ) परोधुक[q]- -का मै ४,४,२.

¶अन(न्-अ)परोध्य[d,r]- -ध्य मै २, २,१[p], काठ ३८,१२[२].

अन (न्-अ)पवाच(न्>)ना[s]- -ना शौ ८,८,९.

अन(न्-अ)पवृज्य[t,d]- -ज्यान् ऋ १, १४६,३.

†अ॒न(न्-अ)पव्ययत्[a]- -यन्त· ऋ ६,७५, ७, मा २९, ४४, तै ४, ६, ६, ३; मै ३, १६, ३; काठ ४६,१, पै १५.१०,७

अ॒न(न्-अ)पस्पृश्[a]- -स्पृक् शौ १३, १,२७; पै १८,१७,७.

†अ॒न(न्-अ)पस्फुर्[a]- -स्फुरः ऋ ८,६९,१०, शौ २०,९२,७.

अ॒न(न्-अ)पस्फुरत्[a]- -रन् शौ १०, १०, २७, पै १६, १०९, ७, -रन्त पै ५ ६,१,१०, १६,

a) तस. नञ्-स्वर· (पा ६,२,२)।

b) उप. अप √क्रम् + इनि· प्र. (तु. पाउ ४, ६)। यद्वा तद्धित: इनिः प्र. (पा ५,२,११५)।

c) सपा. मै १,५,७ अनपेक्षम् इति, क ५,४ ?अनुपक्रामन्तः, ?[c]मन्तौ इति च पाभे.।

d) तस. नञ्-स्वरापवाद· कृत्योकोयोऽन्तोदात्त (पा ६, २, १६० [वैतु. अश्नोधुक-, अनपरोधुक-, अनिर्दाहुक- प्रभृ.])।

e) उप. अप √क्षि(क्षये) + यत् प्र. [तु. पाका ६ १, ८१] ततस्च आतिशायनिकः तमप् प्र।

f) तस. नञ्-स्वरः। उप. अप √गम्+णिनि प्र।

g) उप. <अप √च्यु।

h) उप. अप √छिद्+भावे घञ् प्र।

i) उप. कृत्यः प्र. शक्यार्थे द्र तत्साहचर्येण धातोरयादेशस्य निपातनात् (पा ६,१,८१)।

j) विप.। बस अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)।

k) अनप-त्यताम् इति पपा भवति। तत्राऽवग्रहो भिन्नक्रम द्र.। न हि अपत्य- इत्येनत् अनपत्य- इत्येतद्वाऽवगृह्णन्ति (तु W)। भावे तल् प्र लित्स्वरश्च (पा ५,१,११९, ६,१,१९३)।

l) अनुपश्यताम् इति मूको।

m) उप. अप √दुष् + ण्यत् प्र।

n) अनपरोधिना (वज्रेण) इति शोधो विमृश्य।

o) उप अप √रुध् + क्यप् प्र।

p) सपा अनपरुध्य्.<>अनपरोध्यः इति पाभे।

q) सस्व. कृते तु टि. अ-श्नोधुक-।

r) उप. ण्यदन्तं द्र.।

s) बस. अन्तोदात्त। उप <अप √वच्।

t) विप (अध्वन्)। उप. अप √वृज् + क्यप् प्र.।

१, –रन्तम् शौ १८, ४, ३६[a], पै ५,४०,८; –रन्तौ शौ ९, १, ७, पै १६,३२,६.

अनपस्फुरन्ती- -न्ती शौ १२, १, ४५; पै २, ७३,२; १७, ५, ३; –न्ती शौ १८, ४, ३४[a], –†न्तीम् ऋ ४, ४२, १०, मा ७, १०, का ७, ४, २, पै १९. ५२,१.

अन(न्-अ)पस्फुर(र>)रा[b]- -राम् ऋ ६,४८,११.

अन(न्-अ)पायिन्[b]- -यिनः का २, ५,८.

अन(न्-अ)पावृत्[b,c]- -वृत् ऋ ६, ३२,५,१०,८९,३.

अन(न्-अ)पिगृह्य[d] काठ २७,८¶

¶अन(न्-अ)पिधाय[b,d] मै ४,६, ३[?]

अन(न्-अ)पिनद्ध[b]- -द्धम् ऋ ६, ७२,४.

अन(न-अ)पिमन्त्र- -न्त्र. काठ १३, १¶.

¶अन(न्-अ)पेक्ष[b,e]- -क्षम्[f] मै १, ५,७.

¶अन (न्-अ) पेक्षमाणा[b]- -णा.[g] मै १,१०, १३,२०, ३,२,४,४, ८,५, काठ ३६,७;१४.

अन(न्-अ)पे(त>)ता[b]- -ता मा १८,˚६५; का २०, ४,८; तै ५, ७,७,३.

¶अन(न्-अ)पोढ्ध[b]- -ढ्धः तै २,४, १३,१[२]; काठ ११,४[२]

अनप्त[h]- -प्तम् ऋ ९,१६,३.

अन(न्-अ)प्नस्[i]- -प्नसः ऋ २, २३,९.

अन(न्-अ)भिक्रम्य[b] तै ३, १, २, ३¶.

¶अन(न्-अ)भिगत[b]- -तम् मै २,२, ७[j], ४,६,४.

¶अन (न्-अ)भिघारित[b]- -तम् तै २,६,३,५

¶अन (न्-अ) भिघृत[b]- -तम् मै १, १०,२०; ३, १०, ५, काठ २३. १,२५, ८, ३६, १४, क ३५,७,४०,१.

¶अन(न्-अ)भिचरत्[b]- -रन् मै ४, ५,५.

¶अन(न्-अ)भिजित[b]- -त मै ३, ८, १, काठ ३०, ५; –तम् तै ३,४, ३,४[२], ५, ४,६, ४, मै ३,८, १०, ४,५,१; काठ ८, ७, ९,१५, क ७, ४, –तस्य तै ७, ५,९,२; मै ३,४, १; काठ २१, ११.

अन(न्-अ)भिदाह- -हाय[k] काठ २६,१.

†अन(न्-अ)भिद्रुह्[b]- -द्रुहा ऋ २, ४१, ५, कौ २, २६१; जै ३, २२,८.

अन(न्-अ)भिद्रोह[b]- -हाय मै ४, ३,४[२].

¶अन(न्-अ)भिधृष्णुवत्[b]- -वन् मै १,१०,१४; काठ ३६,८.

¶अन(न्-अ)भिध्वंसयत्- -यन् काठ २७,८.

¶अन(न्-अ)भिप्रपाद- -दाय काठ २९,२, क ४५,३.

¶अन(न्-अ) भिमानुक[l]- -कः मै १, ४,१३, ३,१०,१[२],५.

¶अन(न्-अ)भिमृत[b]- -तम्[m], –ते[n] मै १,६,३.

†अन(न्-अ)भिम्लातवर्ण[b]- -र्णं. ऋ २, ३५, १३, काठ ३५, ३; क ४८,४.

¶अन(न्-अ)भिविद्ध[b]- -द्धम् तै २, ६,८,४.

---

[a]) °स्फुर° इति शंपा. सात. पाठ ? यनि. शोध द्र ।

[b]) तस नञ्-स्वर ।

[c]) उप. अप √वृ 'आच्छादने' + क्विप् प्र. । उपसर्गस्य दीर्घः (पा ६, ३,११६ [तु वे. BW. प्रमृ., वैतु सा GW अप√वृत् इति?]) । वा क्रिवि. द्र. ।

[d]) सपा. °गृह्य<>°धाय इति पाभे. ।

[e]) उप <अप√ईक्ष् ।

[f]) वा. क्रिवि द्र. । पाभे. अनपक्रामन्त टि. द्र ।

[g]) सपा. तै ६,६,३,५ अप्रतीक्षम् इति पाभे. ।

[h]) व्यु ? पपा. नावग्रह । अन्-अप्त- इति पदविभाग प्रागर्वाक्-संमतो भवति । तत्र तावत् वे. सा च उप. आप्त- (<√आप्) इत्यस्य ह्रसितादिरूपान्तरमिति मन्वाते । PW. प्रमृ. च २अप्- इत्यनेनास्याऽभिसंबन्धं संभावयन्ति । वस्तुतस्त्वेतद् √आप् इत्यस्य सगोत्राद् २अप्- इत्यस्य च मूल-भूताद् √अप् इत्यस्मात् क्ते निष्पन्नं सन् नञ्-पूर्वत्वे प्रवाहाऽभाववद्-वाचकं च सद् अपामपेक्षया दुष्टर- इत्येनत्-सकक्षतया सोमस्य समुचितं विप. भवेदिति विचारयन्तु तत्त्वतः सुधियः ।

[i]) बस. अन्तोदात्त. (पा ६,२,१७२)

[j]) सपा काठ ११,२ अनुपगतम् इति पाभे ।

[k]) पाभे. अनतिदाहाय टि. द्र. ।

[l]) सस्व कृते तु. टि अ-क्षोधुक- ।

[m]) सपा. काठ ८,२ क ६,७ जीवं यज्ञियम् इति पाभे. ।

[n]) सपा. काठ ८, २ क ६, ७ जीवे यज्ञिये इति पाभे. ।

¶अन(न्-अ)भिश(स्त>)स्ता[a]- -स्ता ऋ ९, ८८, ७; कौ २, ८२३; जै ४,४,४

१अन(न्-अ)भिशस्ति[a]- -स्ति[b] मा ५,५, का ५,२,२.

२अन (न्-अ)भिशस्ति[c]- -स्ति[d] मै १,४,३,८, काठ ५, ४;३२, ४, ३४,१९; क ४८,१.

अन (न्-अ) भिशस्तेन्य[e] - -न्यः मै १, २, ९, -न्यम् मा ५, ५, का ५, २, २, तै १, २, १०, २; ६, २, २, ४¶; मै १, २, ७; काठ २,८; क २,२; -न्याय मै १, ४, १४¶.

¶अन (न्-अ) भिषुत[a]- -तस्य तै ६,६,९,२, मै ४,७,७, -तान् काठ २७,१; ३०,७; क ४२,१

अन (न्-अ) भिहित[a]- -ताय तै ७, ४, २२, १; काठ ४५, १.

अन(न्-अ)भीशु[f,c]- -शु ऋ [१, १५२, ५, ४, ३६, १], ६, ६६,७

¶अन (न्-अ)भीष्ट[a]- -ष्टः मै ३,१०, ४; -ष्टा मै १, १०, १७; २०, काठ ३६, ११, १४.

अन (न्-अ) भ्यक्त,क्ता[a]- -क्तः खि ५, १३, १, मै १, ८, २¶; शौ २०, १२८, ६, -¶क्ताः तै ७, १, १, ३; मै १, ८, २; काठ ६, २; २५, १०, २६, ५, क ४, १, ४०, ३; ४१, ३

¶अन(न्-अ)भ्यवचारु(क>)का[g]- -का मै ३,८,७.

अन (न्-अ) भ्यारूढ[a]- -ढम् शौ ११, ७, २३, पै १६,१५५, ४.

¶अन (न्-अ) भ्यारोह[h,a]- -हाय[i] काठ ३६, ७.

¶अन (न्-अ) भ्युदित[j,a]- -तम् मे ४, ६, ४.

अन (न्-अ) भ्रि[k,c]- -भ्रयः शौ १९, २, ३, पै ८, ८, ९; १२,९,९, ११, ९.

अन (न्-अ) भ्रिखा(त>) ता- -ता पै ९, ९, ५.

अ-नमस्यु[a]- -स्यु ऋ १०, ४८, ६.

१अन (न्-अ) मित्र[l]- -त्रम् मा १८, ६; का ३, २, ६[४]; १९, ४, २, तै ४, ७, ३, २; मै २, ११, ३; काठ १८, ९; ३७, १०[४], क २८, ९, शौ ६, ४०, ३[४m], -त्राय तै १, ८,१०, २[n].

a) तस नञ्-स्वर. ।

b) न. द्वि१ सत् रूपं वा. क्रिवि. भवति । यत्तु उ. तदनु म च MW. चैवं बस. इति कृत्वा आज्यम् इत्यस्य विप इत्याहु । तन्न । तथा सति ह्यन्तोदात्तं नाम प्राति. (तु. गाउ) एतत् स्यात् (पा ६, २, १७२)। एतदादीनि त्रीणि पदानि प्र१ सत· आज्य- इत्यस्य कर्मप्रसङ्गाऽऽक्षेप्यस्य सामान्येन विप भवन्तीनि चापि ब्रुवाणावेतौ व्याख्यातृवरौ (उ. म च) साहसातिशयं कुर्वाणौ भवतः (तु. अभिशस्तिपा-, अनभिशस्तेन्य-)। =सपा. आश्रौ ४, ५, ३ प्रमृ. । वैताश्रौ १३,१८ अनभिशस्ति इति पाभे. ।

c) बस. अन्तोदात्त· (६,२,१७२)।

d) =सपा. शाश्रौ ३,१९,३ । आश्रौ १,११,१३ प्रमृ अनभिशस्ती· इति पाभे. ।

e) तस नञो गुणप्रतिषेधीयत्वादन्तोदात्त उस. (पा ६, २, १५५)। उप २अभिशस्त-+स्वार्थे एन्य प्र उसं (पा ५, ३, ११५)। यत्तु भा. (तै ६, २, २, ४) कृत्तया तुडागमपूर्वकम् एन्य-प्रत्ययेन भ्यु विकल्प्याऽन्तोदात्तं छान्दसत्वेन व्याचष्टे । तदयुक्तम् । अर्थतः प्रस्नाव्यमानस्य प्र. कृत्याऽन्तर्भाव्यत्वात् कृत्योक- (पा ६, २, १६०) इत्यन्तोदात्तस्य सुलक्षितत्वादिति भाव: । यदपि उ. म. च (मा ५, ५) °शस्ते-नी- (<√नी) इति कृद्-उत्तरप्रकृतिस्वरलक्षणं प्राति. वदन्तौ लिङ्गव्यत्ययं च विभक्तिव्यत्ययं चाहतु· । तदप्यसत् । तथा हि सति उदात्तस्वरितयो (पा ८,२,४) इति विभक्तिस्वरितत्वाऽऽपत्ते· ।

f) विप (अर्वन्- याम-, रथ-) ।

g) उप. अभि-अव √चर् + उकञ् प्र. । शेषम् अक्षोधुक- टि द्र. ।

h) उप. अभि-आ√रुह्+भावे घञ् प्र. ।

i) सपा. मै १, १०,१३ न· ··अन्वभ्यारोहयत् इति पाभे. ।

j) उप <अभि√वद् ।

k) विप (विप्र-, सुरा-)।

l) बस अन्तोदात्त । भावप्रधानो निर्देशो भवति । अथवा अव्यय विभक्ति- (पा २,१,६) इत्यर्थाभावे नञ् अव्य उप सुपा समस्त स्यात् तेन च अस. सास्व. इति दिक् ।

m) सपा. शौ ८,५, १७[१] पै १६, २८, ७[१] असपत्नम् इति, पै १६,२८,७?; १९, ११,८[४] अपिशाचम् इति च पाभे. ।

n) सपा मा ९,४० प्रमृ असपत्नम् इति पाभे. ।

२अन(न्-अ)मित्र, त्रा[a]- -त्रम् शौ १२, १, ४७; पै १७, ५, ५, -त्राः काठ ३७, १०, -त्राम् शौ १२, १, १०, पै १७, २, १; -त्रै. काठ ३७, १०.

अन(न्-अ)मीव, वा[b]- -†व ऋ ७, ४६, २, ५४, १, मा ३३, ८६, तै ३, ४, १०, १, मै १, ५, १३, शौ २, २९, ६$; पै १, १३, ३$, ५, २८, ७$, ७, ६, १०; २०, २२, २‡[c]; -†वम् ऋ १०, १४, ११, शौ १८, २, १२, पै १९, ११, ४[d]; -वस्य ऋ ३, १६, ३, मा ११, ८३; का १२, ७, १८, तै ४, २, ३, १, ५, २, २, १; मै २, १०, १; काठ १६, १०, १९, १२, क २५, १, ३१, २, -वा शौ ११, १, २२, -वाः ऋ ३, २२, ४; ६२, १४, १०, १७, ८, १८, ७, ३५, ६; ३७, ७, खि २, ८, ३, मा १, १, ४, १२, १२, ५०†, का १, १, २, ४, ५, ४, १३, ४, ६†; तै १, १, १, १, ४, २, ४, ३†, मै १, २, ३, २, ७, ११†, काठ १, १, १६, ११†, ३०, १०[२], ¶, क १, १, २५, २†; ४६, ८[२], ¶, शौ २, ३०, ३; ३, १४, ३[e], १२, १, ६२, २, ३१†, १८, १, ४२†, ३, ५७, ४, ४६, पै १७, ३३, १†, २; १९, २२, १४, -‡वान्[f] शौ १२, २, २६, पै १७, ३२, ६, -वाम् ऋ १०, ९८, ३, पै १४, ३, २, -वास ऋ ⌊३, (५४, २) ५९, ३⌋, मै ४, १०, २†[g]; १२, ६.

?अनय[h]- -यम् पै ५, १८, २‡

अन(न्-अ)राति[i]- -ति पै ९, ३, ९–१३.

अन(न्-अ)र्पण[j]- -णम् शौ १२, ४, ३३; पै १७, १९, ३

‡अन(न्-अ)र्मन्[k]- -र्मणाम्[l] शौ ७, ८, १, पै २०, १, ६[m].

†अन(न्-अ)र्व, र्वा[n]- -र्वम् ऋ १, १६४, २, १६५, ३, शौ ९, १४, २, १३, ३, १८, पै १६, ६६, २†, -र्वा[o] ऋ २, ४०, ⌊६, ७, ४०, ४⌋.

अन(न्-अ)र्वन्[p]- -र्वण[q] ऋ ५, ५१, ११[r], ८, ३१, १२[s], -र्वणम्

a) बस. प्रयोगत. त्रिप. इति नापू. विवेक: ।

b) विप. (⌊रोगरहित, ता-⌋ रुद्र-, अघ्न्या- प्रभृ), भाप. (रोग-राहित्य-) । बस. अन्तोदात्त । उप. यद्र. ।

c) सपा. कौसू ३३,४३ । ऋ ७,५५,१ मै १,५,१३ माश्रौ १,६,३,१ प्रभृ अमीवहा इति पाभे ।

d) पाभे. अथ मा १२,६५ द्र. ।

e) सपा. मै ४,२,१० पै २,१३,५ स्वावेशा इति पाभे.।

f) सपा. ऋ १०,५३,८ माश १३,८,४,३ तैआ ६,३,२ आग्निगृ ३,६,१:२५ प्रभृ. शिवान् इति पाभे ।

g) °मीमास. इति मुपा. सु-शोध. ।

h) पाठ ? आमयम् इति शोध: (तु. सपा. पै १९, ५५, ४–७)। सपा. ऋ १०, १३७, ४ यक्ष्मम् इति पाभे. ।

i) ओषधिसेवनसमकालमेवाऽरातिभ्यो रोगरूपेभ्यो मुक्त इत्यभिप्रायात् बस. द्र. (तु. सहौषधि-) ।

j) तस. नञ्-स्वर । उप यद्र. ।

k) बस. अन्तोदात्त. । यश्च सपा. ऋ १०, ३६,११ अनर्वणाम् इति पाभे. स उप. वकारमकारान्यतरमध्यत्वे प्राकृतायित इव संभाव्येत ।

l) सपा. मै १, ३, ९ वरूथिनाम् इति पाभे. । Garbe ⌊KZ २३, ५१२⌋ अमर्मणाम् इति सुवचम् इति?

m) अनृम्णाम् इति मूको. ।

n) विप. (⌊अप्रत्यृत,ता-⌋, अदिति-, चक्र-, दात्र-) । बस. अन्तोदात्त. । उप. <√अर्व्(> १अर्व- द्र.) । <√अर् (=√ऋ) 'हिंसायाम्' इति वा (तु. GW.) ।

o) यनि. वा स्त्री रूपम् एतद् अनर्वन्- इत्यस्य वेति विवेक्तुं दुष्करमिव भवति ।

p) विप. (इन्द्र-, बृहस्पति-, वाज- प्रभृ.) । तस. नञ्-स्वर. । उप यद्र. ।

q) वें ष१ इति विमृश्यम् ।

r) इह सा. एतद् रूपम् प्र१ चोत्तरार्धे पूषा इत्यनेन समानाधिकरणं चेति प्रतिपद्यते । प्र१ च नाप. चाऽदितिसकाशादेव विशेषपरमित्यत्राञ्च (तु. BW. GW. MW., वैतु NW. ORN. च यत्र यनि. प्र३ इति व्यवस्थापयितुमिष्टं भवति) । तथा अन्-अर्वण- इति पृथक् प्राति. यत् कल्प्यते तत्रोत्तमस्वरोऽपलक्षण आपद्येतेति तस्य प्राति. स्वरूपनश्चिन्त्यत्वमुपक्षिपेत् । अत इह द्वि३ न. इत्येतत्समानाधिकरणमिति विमृड्भिर्विचार्यताम् ।

s) नापू टि. दिशा प्र१ रूपम् विप. चेति यत् GW. प्रभृ. उपतर्कितं भवति तत्र सौवरी विप्रतिपत्तिः ।

ऋ १०, ९२, १४[a], -र्वणाम् ऋ १०,३६,११, ६५,३; -र्वन् ऋ १, ११६, १६; -र्वा ऋ १,९४,२, ४,१७, २०, ५,४९, ४, ७, २०, ⌊(६, १८, २)३⌋; १०, ६१,५[b], १३, ९९,३, मा ६, १२, का ६, ३, १; तै १, ३,८,२, ६,३,८,४¶, मै १, २, १६,४,१४,१†, काठ ३, ६, ९, ४; पै १२, १, २†; -र्वाणः ऋ १, १९०, ६; ८,१८, २, -†र्वाणम् ऋ १, ३७, १; ५१, १२; १३६, ५,१९०,१; २,६, ५; ६, ४८, १५; ७, ९७, ५, ८, ९२, ८; तै ४, ३,१३, ६; मै ४, १०, ५; काठ १७, १८; २१, १३, कौ २, ९९३, जै ४, २७,२.

?**अन(न्-अ)र्वाक्**[c] मै ३, १०, १, क २,१३,८,७.

अन(न्-अ)र्वाग्-इष्ट[d]- -ष्टः मै ३, १०,४.

?**अनर्विश्**[e]- -र्विशे ऋ १, १२१, ७

?***अन(न्-अ)र्श- >†अनर्श-राति**[f]- -तिम्[g] ऋ ८,९९,४, शौ २०, ५८,२

अन(न्-अ)र्शनि[h]- -निम् ऋ ८, ३२,२

¶**अन(न्-अ)वक्लृप्त**[i]- -प्त. तै ७, १,१,३;६

¶**अन(न्-अ)वक्राम**[i]- -माय मै ४, १,१४.

***अन(न्-अ)वक्लेश**[i]- -शाय काठ २३,६.

अन(न्-अ)वक्षाम[j]- -म पै १६, १२४,७.

¶**अन(न्-अ)वगत**[i]- -तम् तै २, ३, १,४, मै २,२,१.

अन(न्-अ)वग्लायत्[k]- -यता[l] शौ ४,४,७,६,१०१,३; पै १९, १३,१२.

¶**अन(न्-अ)वच्छित्ति**[m]- -त्यै तै६, १,११,५,२,१,२,९,२.

¶**अन(न्-अ)वजय**[n]- -याय काठ २६,७, क ४१,५.

¶**अन(न्-अ)वत्त,त्ता**[i]- -त्तम् मै ३, १०,३; -त्ताम् मै ४, ८,१.

---

[a]) इह रूप उपधाया दीर्घाभावश्छन्द·-प्रयोजितः। एतदपि नाप. देवविशेषपरमिति यत् केचिदर्वाञ्च आस्थिषत तत्र चोद्यम् (तु एपू. टि)।

[b]) अनर्वी- इत्यस्य स्त्री रूपमिति PW.। तच्चिन्त्यम्। प्रकरणेऽस्त्रीविषयत्वाच्च पुं-सामानाधिकरण्याच्चेति दिक्।

[c]) पाठः? अनर्वा इति शोधः (तु स्वरः, सपा. मा ६,१२; K. NW. AVL. च)।

[d]) तस.। उप. तस. तत्र च उप. <√यज् इति।

[e]) अर्थः? व्यु. च पपा. नावग्रहः। नाप। अनस्- + विश्- इत्येवं कास. इति वें., सा. ⌊पक्षान्तरे⌋, PW. प्रमृ. केचित्। तथा सति गतिकारक- (पा ६, २, १३९) इति स्वरेण भवितव्यं पूप. प्रकृतिस्वरेण च न भवितव्यमिति चोद्यम्। अत· अन्+अर्-विश्- इति यत् स्क., सा. ⌊पक्षान्तरे⌋ भावयत· तत् स्वरतः साधीयः (=तस. नञ्-स्वर)। उप. अपि कास. भवति प्रकृत्या स्वरश्च। तत्र च पूप. √ऋ + भावकर्मणो· विच् प्र. इति संकेतितमात्रं द्र. (तु. अनस्- टि.)। अथवा बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्। तत्र च 'अनो विड् विश्यत इति कृत्वा निवासो यस्य' इति वा (तु. GW.), 'अनोयुक्ता विशो यस्य इति वा (इह मध्यमपदलोपः), 'अनांसि च विशश्च यस्य' इति वा विग्रहः। अनस् >अनर् इत्यत्र तु. उषर्बुध्- (उषस् >उषर्)।

[f]) विप. (इन्द्र-)। व्यु.? पूप. उप. सद् अर्श- इति भाववचनो वा विप. वेत्येतद्द्विवचनमुपाश्रितं भवति यथेह बस. स्यादुत तस. इति। प्रथमं भावपक्षे तावद् नापू. प्राति. बस. अन्तोदात्तेन भाव्यम् (पा ६, २, १७२)। अत्रापि च बस. पूप. प्रकृतिस्वरेण सता °र्शं° इत्येवं स्वरसंकेतेन भाव्यम्। न चैवमुपलभ्यते। अतः नापू. प्राति. तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २ ⌊वैतु. अर्श- इत्यत्र GW.⌋)। अथवा नापू. प्राति. मा निर्देशि। *अर्श-राति- इत्येतद् मौलिकं प्राति. स्यात्। तस्य च बस. सत· प्रकृते तस. नञ् पूर्वत्वेन परामर्शं इति मतं स्यादिति दिक् (तु. *अर्श-राति-)।

[g]) =सपा. या ६, २३। कौ २,६७० जै ३, ५५,११ अलर्षिरातिम् इति पाभे।

[h]) व्यप. (असुर-)। पपा. नावग्रह.।

[i]) तस नञ्-स्वरः। उप. यद्र.।

[j]) उप. अव √चै + क्त >म (पा ८,२,५३)।

[k]) उप. <अव √ग्लै। शेषम् एपू टि. द्र.।

[l]) सा. अनुवल्गूयता इति।

[m]) सस्व. त्रिपू. टि. द्र.। उप. अव √छिद्+क्तिन् प्र.।

[n]) तस.। उप. अव √जि+भावे अच् प्र.।

¶अन(न्-अ)वदानीय[a]- -यम्[b] काठ १३,५[२],- यानि[b] मै २,५,५

अन(न्-अ)वद्य, द्या[c]- -०द्य ऋ १, ३१, ९, १२९, १[२], १७४, २, १०, १४७, २, -द्य ऋ ९, ६९, १०; -†द्यम् ऋ १, ७१, ८; मा ३३, ११, का ३२, १, ११, तै १, ३, १४, ६, मै ४, १४, १५, -द्यस्य ऋ १, ३३, ६, -द्या ऋ १, ७३,३, -द्या ऋ १, १२३, ८; २, २७, २, ३, ३१,१३, ६,१९, ४, मै ४, १२, १‡[d], -द्याभि ऋ ४, ३२, ५, शौ २, २, ३, पै १, ७,३, ७,९, ३, -द्यासः ऋ ७, ५७,५[e],९१,१, मै ४, १४, २, -†द्ये ऋ १,६,८, शौ २०,४०, २,७०,४.

†अनवद्य-रू(प>)पा[f]- -पा ऋ १०,६८,३, शौ २०,१६,३.

अन(न्-अ)वद्राण[g]- -०ण काठ ३७, १०[२], -ण काठ ३७,१०[२], शौ ८,१,१३, पै १६,२,३

अन(न्-अ)वधर्ष्य[h]- -र्ष्यम् शौ ८, २,१०, पै १६,३,१०.

¶अन (न्-अ) वपाद- -दाय काठ ३३,६[३].

अन(न्-अ)वपृग्ण[i]- -ग्णा ऋ १, १५२,४

†अन(न्-अ)वब्रव[j]- -व ऋ १०, ८४, ५ शौ ४, ३१, ५, पै ४, १२,५.

अन(न्-अ)वभ्र[k]- >अनवभ्र-राधस्[l]- -धस ऋ १, १६६, ७, २,३४,⌊४, ३, २६, ३⌋, ५, ५७,५.

¶अन(न्-अ)वरुद्ध, द्धा[m]- -द्ध मै ३,९,४, काठ २४, ८, क ३८, १, -द्धम् मै १, ५, ७[२], ९, ७; ११,९[२],४,७,३; काठ १४, ९[२]; २९, ७; क ४५, ८, -द्धस्य तै ५,२,५,६[२], मै ३,४, १; काठ २१,११, -द्धा तै १, ७,६, ७; काठ ८, १२, क ७, ७, -द्धा तै ५, १, ८, २, काठ ९, १५, १९, ८, २२, ७, क ३०, ६; ३५,१.

¶अन(न्-अ) वरुध्य[n] काठ १०,१.

अन(न्-अ) वस[o]- -स ऋ ६,६६, ७

¶अन(न्-अ)वस्तीर्य[n] तै ६, २,१०, ४,३,४,२.

अन(न्-अ)वस्यत्[m]- -स्यन्त ऋ ४,१३,३.

---

[a]) तस. उप कृत्यप्रत्ययान्तत्वेऽन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०)। तद्धितप्रत्ययान्तत्वे पा ६,२,१५५ इत्येनेन निर्वाह ।

[b]) सपा. °यम् <> °यानि इति पाभे ।

[c]) वि१. । तत्र नञ्-स्वरे प्राप्ते कृत्योक° (पा ६, २, १६०) इत्यन्तोदात्त । उप यद्र ।

[d]) सपा ऋ २, २७, ९ अनिमिषा इति विभ.।

[e]) सपा. तै ५, ६, १, १ मै १ २, १, २, १३, १ शौ १,३३,१ पै १,२५,१ तैब्रा २,८,९,३ आपश्रौ १०, ६,१[२], १६,३३, २ बौश्रौ ९,२१ : १ माश्रौ २, १, १, ३० वैश्रौ १२, ६ : १२ हिश्रौ १०, १,३४, ११,८, ११ आग्रमं १,२,१, २,७,१६; आग्निगृ १,२,२ : ४ हिगृ १, १०,२,२१,५,२,१८,९ कौसू ९,१,४, ४१, १४, ५४,५; १२१,१, १३६,८ गौध २६,१० बौध २, ५,८ हिरण्य-वर्णाः इति पाभे. ।

[f]) विप (गो-) । बस. पूप प्रकृतिस्वरम् ।

[g]) = देव-विशेष- । बस. अन्तोदात्त । उप भाप <अव√(द्रै>) द्रा ('स्वप्ने' ⌊तु वैप २⌋) ।

[h]) विप (⌊मृत्यो⌋ नियान-) । कृत्योकीयस्वराऽभाव. उसं. (पा ६,२,१६०), वैतु. सा. °धृष्यम् इति ।

[i]) विप (⌊संपृक्त-, अवियोज्य-⌋ वितत- ⌊नाप.⌋) । तस. उप. =अपपृक्त-, वियुक्त- इति कृत्वा <अव (=अप)√पृज् ⌊=√पृच्⌋ इति (तु वे. BW. GW. WAG ⌊१, ६३ a, १३९ a⌋, वैतु GRV. प्रान्त-, दशा- ⌊तु ऐब्रा ३,१० अवपज्जन-⌋)।

[j]) विप. (मन्यु-) । बस अन्तोदात्त । उप. <अव√ब्रू (तु. या ६,२९ सा. ऋ १०, ८४, ५, वैतु सा. शौ. तस इत्याह तत् सुवेचं द्र)।

[k]) अत्र उप. <अव√भृ> ⌊भावे क प्र⌋ अव-भ्र- इति द्र । यत्तु विप. इति कृत्वाऽस्य उप. भावे निष्पत्तिमपरे नेव समर्थयेयुः (तु. सा. GW. प्रभृ. च) तच्चोद्यं स्यात्। अ-भाव-निष्पत्तौ हि तस नञ्-स्वर स्यान्न तु बस अन्तोदात्त इति यावत्। यदपि सा ऋ २, ३८, ४ अव-भ्र- <√भ्रंश्+ड प्र उसं (पा ३,२,४८) इत्याह, तन्न। गुणविशेषेऽसति गौरवमात्रत्वात्।

[l]) विप. (मरुत्-) । बस. अन्तोदात्त ।

[m]) तस. नञ्-स्वर । उप यद्र [n]) तस. उप. ल्यबन्तम् ।

[o]) विप. (⌊मरुताम्⌋ याम-)। बस. अन्तोदात्त । उप. √अव् + असच् प्र. (पाउ ३, ११७) इति वा (तु.सा NW. च), अव√(सो>) सा+क. प्र. इति वा (तु. GW. MW.) ।

अन(न्-अ)वहाय[a] तै १, ४,४३, २, मै १,३,३७,४,८,२, काठ ४,९; क ३,७.

†अन(न्-अ)वह्वर[a/b]- -रम् ऋ २, ४१,६; कौ २, २६१; जै ३, २२,९.

¶अन(न्-अ)वानम्[a/c] तै ६,६,१०, २, काठ २६,८,९,३६,४[d], क ४१,६,७.

†अन(न्-अ)वाय[e/f]- -यम्[g] ऋ ७, १०४,२, काठ २३,११; शौ ८, ४,२; पै १६,९,२

¶अन(न्-अ)वार[e]- -रम् तै ७,५,३, २; काठ ३३,५.

¶अन(न्-अ)वेत[a]- -तः, -तौ तै २, ६,३,५.

¶अन(न्-अ)वेष्ट[a]- -ष्टम् मै १, १०, ११[h],१३, काठ ३६,७.

?अनव्याधात्[i] पै ७, १५,१,

१अन(न्-अ)शन- १अशन°.

२अन्-अशन- साशन°.

अन(न्-अ)शनि[e]- -नि[g] तै २, ४, ७,१[j].

अनशामहै √अंश् (बधा) द्र.

¶अन(न्-अ)शित[a]- -तम् तै १, ६, ७,४

¶अन(न्-अ)श्नत्[a]- -श्नन् ऋ १, १६४,२०, शौ ९,१४, २०, पै १६,६७,१०.

?अ-नश्यत[k] काठ ३८,१२.

अन(न्-अ)श्रु[e]- -श्रव ऋ १०, १८, ७, शौ १२, २, ३१†; १८, ३, ५७; पै १७, ३३, १†, २†, -श्रू[l] मा ४, ३३, का ४, १०,४, तै १,२,८,२[m].

†अन(न्-अ)श्व[e]- -श्व- ऋ [१, १५२, ५, ४, ३६,१]; ६,६६, ७, -श्वम् ऋ १, ११२, १२, १२०,१०; -श्वासः ऋ ५,३१, ५, तै१,६,१२,६, मै ४,१२,२, काठ ८,१६.

अन(न्-अ)श्वदा[a]- -दाम् ऋ ५, ५४ ५.

?अनश्शु[n]- -श्शू काठ २,७.

अ-न(ष्ट>)ष्टा[a]- -ष्टा मै ४,१,१

†अनष्ट-पशु[o]- -शु[p] ऋ १०,१७, ३, शौ १८,२,५४.

अनष्ट-वेदस्[o]- -दसम् ऋ ६,५४, ८.

अनस्[q]- -न. ऋ २, १५, ६, ४, ३०, ११, १०,५९, १०, ७३,

---

a) तस. नञ्-स्वरः ।

b) उप. अव √ह्वृ + अच् प्र. (पा ३,१,१३४) ।

c) उप. अव √अन् (प्राणने) + णमुल् प्र. । यत्तु मै. पपा. अनवा-अनम् इत्येवं निरदेशि, तच् शोधनीयम्। पूप नञ् उत्तरमेकस्य उपसर्गस्य अव इत्यस्यैवाभ्युपगमाद् द्वितीयस्य उपसर्गस्याऽऽङोऽनभ्युपगमाच्चाऽथ उप. णिति प्र. परे वृद्धेरनिवार्यत्वादिति । ननु पूप. एक एवोपसर्गो न द्वाविति त्यत्र विनिगमकं ब्रूहीति । उच्यते, तु. शब्रा १,३,५,१४ यत्र अवान्यात् इति पदं श्रूयते अन्यथा गतिर्गतौ (पा ८, १,७०) इति सतोर्हि द्वयोरुपसर्गयो पूर्वस्य निघाते अवान्यात् इत्यनेन भाव्यमित्यभिसंधे । ननु भो कथम् अवानिति (शब्रा ४, ३, २, ६) इति समाधित्सेरिति । यद्-योगीये तत्र तिङ्निघाताऽभावे धास्व. सामञ्जस्यादिति।

d) सपा. मै १,१०,९ अव्यवानन् इति पाभे. ।

e) बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२) ।

f) उप अव √इ + भावे अच् प्र. (पा ३,३,५६) ।

g) प्रयोगत. क्रिवि द्र. ।

h) तु. टि. ?विस्त्वकम् ।

i) तु. पै २, ८५, ३ यत्र समानेऽपि मन्त्रे अनव्य-धात् इत्यस्य प्रामादिकस्य मू.ो. स्थाने एनं व्यधात् इति प्रामादिकशोधमुखः सुपा. भवति । उभयत्र मन्त्रस्य तृतीये पादे प्रमादतः पातु इति पादस्य भिन्नक्रमत्वं संभाव्य पातु पश्चाद् अनुव्याधात् इति शोध. पर्येष्टव्य ।

j) सपा मै २,४,७ काठ ११,९ [?]नशनि इति पाभे.?अनशनि इति शोधः ।

k) =सपा. आपश्रौ १६,६,४ हिश्रौ ११, १,२९ । तैआ ६,५,२ BC ?अनःशतः इति, माश्रौ ६,१,२,२६ वाश्रौ २,१,२,१ अनश्व(?श्व)तः इति पाभे. ।

l) =सपा. माश ३,३,४,१२ प्रमृ. । क २,१ ?अनास्यौ इति पाभे ।

m) अन श्रुव्- इत्यस्य वा अन श्रित्- इत्यस्य वा मूलतः प्राति. सत यनि. विकारमात्रमितीवाभिप्रयन् भा. विमृश्य. ।

n) अनश्रु- >वावि यनि. इति AVL. ।

o) विप. (पूषन्-) । बस. पूप प्रकृतिस्वरम् ।

p) सपा. पै १,९७,४ अरिष्टपशु इति पाभे. ।

q) नाप. (शकट-) । व्यु.? < √अन् वा आ √नह् वेति या [११,४७] प्रमृ., √अन् (शब्दे) + कर्तरि असुन् प्र. नित्त्वादाद्युदात्तश्च (पाउ ४, १८९ पा ६, १, १९७) । अथवा मूलतः अन्-अर्- इति तस. नञ्-स्वर (तत्र च उप √ऋ + कर्तरि विच् प्र) । एवं चास्य स्वतोऽगतिमति (=भाररूपेऽन्येनोह्ये) पदार्थमात्रे सामान्यायाः प्राथमिक्या वृत्त्याः सत्या वहने भारो यद्विकिरणत्वेनोह्यते

६; ८५, १०; १२, ८६, १८, १३८, ५; तै ५, २, २, ३¶, ¶ मै १, ८, ९; ४, ८, २, ३, ¶काठ १९, १२[२]; २४, ६; २६,२; २८, ४, ५ ¶ क ३१, २[२]; ३७,७; ४०,५, ४४, ४,५, †शौ १४, १, १०, १२, २०, १२६, १८; पै १५, ११, ३[a]; १८, १,१०†, २, १†, -नसः ऋ ४,३०, १०,८,९१,७, १०, १०२, ६; शौ १२, १, ४७, १४, १,४१†, पै ४, २६, ७†; १७, ५, ५, -नसा ऋ ३ ३३, ९; १०, ¶तै ५ २, २, ३, ६, १,९, ३[२]; ¶मै ३, ७, ८[२b]; ¶काठ १९, १२; २४,६[२]; ¶क ३१, २, ३७, ७[२], -¶नसि तै ५, ४, १०, २; -¶नसे तै ६, २, ६, १, -¶नांसि तै ३, १,३,१, ६,३,२,३. [°नस्- अर्चन°].

*अनस्(>ड्, ळ)+√वह्[c]> अनडु(ड्-उ)ह्<>धूँ[d]- -डुत्सु ऋ ३, ५३, १८; -डुद्भि· मै २, ७, १२; पै २, २२,४, -डुद्भ्य शौ ६, ५९, १, पै १९,१४, १०, -¶डुहः तै २, २,९,४, मै १, ६,४, ८, २, १,७, ३,६,१; काठ ६, ३; १०, १[२], २२, १३; क ४, २; $ शौ ४, ११,३; ८,९; ११; $पै ३, २५,५,७, ९;१०; १७, २७,४; २९, १७; -¶डुहा तै ६,१,१०,२, मै ३,७, ७, काठ २४, २; क ३७, ३; -डुहाम् पै १२, ३, ९[e]; -डुहि ́शौ ४, ११,७.

आनडुह[f]- -हे मै ३,७,४.

अनड्-वाँह्[g]- -ड्वान् मा १४, १०, १८,२७, २१, १८, २२, २२[h], २९,५९, का १५, ३, ४; १९, ८,४, २३,२,७; २४, ८,

तस्मिन् छान्दे वैशिष्ट्यं समजनीति सुवचम् (तु. WW १, १३२ SEY २४,८५, Lat *onus*, Eng *onerous*)। मूलतो रेफान्तत्वेऽस्य प्राति अनर्-विश्- इत्यत्रत्यं पूप विनिगमकं द्र.। एवम् अनड्-वाह्- इत्यत्र पूर अनर्-> *अनल्->अनड् इति प्राकृतायितं सुलभम् । अथापि वा अ+नश् (>ष्>ट्, ड्, ड़्) इत्येषा मौलिकी स्थिति· स्यात् । एस्थि अस्मिन् कल्पे नापू कल्पाद् उप प्रकृत्यंशमात्रे भेद द्र. । तथाहि तत्र उप. <√ऋ इह च उप. <√नश् (व्याप्तौ) इति सुवचम् । उभयत्र विनिगमिका सामग्री तु समानेति दिक् ।

[a]) मनः इति मुपा. चिन्त्यः (तु टि. अधिसर्पिस्-)।

[b]) मनसा इति मुपा चिन्त्यः (तु क ।पृ २०१ संटि. ७])।

[c]) एकार्थवृत्तीना सतामपि प्रत्ययभेदतः किञ्चिन्मात्र-विरूपान्तानां नाउउ कृता व्यु. औपयिकोऽयं धा. द्र । पूप. स्>ड् इत्येतद्विवरणार्थं तु माप्रा ३, ४५ वस्तुत ड़्>ड् द्विपू. टि. च। यत्तु नाउ. कृति उप. वह्- इत्याकारकमिच्छेयु केचित् (तु GW प्रभृ), तद-युक्तम् । क्विब्-भिन्नप्रत्ययान्तरे निष्पन्नस्य सतोऽसर्वनामस्थानेऽजादिप्रत्यये परतः संप्रसारणं स्यादित्यस्य द्राघीयसः पथोऽपेक्षया क्विपि निष्पत्त्यैव निर्वाह-लघीयस्त्वदर्शनाद् उपधावृद्ध्यभावे सति संप्रसारणवद्रूपाभावाऽननुपपत्त्यदर्शनाच्चेति दिक् । यदपि तदेव उप. वाह्- इत्येवंमात्रम् PW. इच्छति । तदप्य-युक्तमेव । तथा सति वाह ऊठ् (पा ६, ४, १३२) इत्यस्य प्रसङ्गाद् हि अनडुहः प्रभृ उदुपधत्वम् अनड्-वाही- इत्यत्र संप्रसारणेतरोपधत्वं च नोपपद्येत । एस्थि यनि तत्तत्-प्रत्ययपरत्वं नाउउ कृत्सु यथाकार्यं साध्व-वधेयमिति दिक् ।

[d]) नाप (वृषभ-)। उस. उप क्विबन्ते उसं. कृत्स्वरः प्रकृत्या, कित्त्वात् सप्रसारणं च (पा ३, २, ६१, ६, २, १३९, १, १५)। भ-संज्ञाया परिणतहकारान्तता चरितार्था भवति। ततोऽन्यत्र (=पदान्ते) मौलिकवर्ग-तृतीयान्तता सुप्रतिष्ठिता द्र. (तु. टि. √वह् ; वैतु. पा ८, २, ७२ यदनु ह्>द् इत्याकारको वर्णपरिणामो भवति)। यथेह उप वह्- इति वा वाह्- इति वा पराभिमतं सदपि नैव युक्तं भवति, तथा नापू टि. गतार्थं द्र.।

[e]) -डुहान् इति पाठ· ? यनि· शोध द्र.।

[f]) विप. (चर्मन्-) । तस्येदमित्यर्थे अञ् प्र. ञित्-स्वरश्च (पा ४,३,१२३,६,१,१९७)।

[g]) उप. ण्वि प्र. (पा ३, २,६४)। सस्व द्विपू. टि. अन्वेष्यौ। मौलिकोपधाभूतोऽकार सानुनासिक· सन्नपि वृद्धिविषय· द्र. (वैतु. पा ७,१,९८,८२ यदनु सौ परे एपू प्राति आम् च नुम् चेष्येते)।

[h]) =सपा माश १३, १,९,४ तैब्रा ३,८,१३,१ काआ ७४ : ५,६ कागा १२४ : ८। शाश्रौ ८,१८,१ अनड्-वाहम् इति पाभे·।

२[a], ३१.७, १, तैं ¶ १,५, २, ४, ¶२,२, २,१, १०, ५[a], ६, २, ३;४, ४, ३,५, १, ७, १०, २, ५, ५, २४, १, ¶६,१,१०, २, २, १, १; ७, ५, १८, १[a], ¶ मैं १, ६, ४[२], ७,२,८, ९; २, १,१०,५,४,६,१[२] $,२,८, २$, ११,६$, ३,७,४; ९;११, ११$; १२, ६$[a]; ४, ३, १[२], ८, ८,८,६, काठ ६, ३,८, ८[b], १५, १३, ६; १५, १[२], १७, २, १८, १२, २४, ८; २९, ४, ३८, १०, ४५, १४[a], ४८, ३; ¶क ४,२,८, ३;२६,१$; २९, १$, ३८,१, ४५, ५; शौ ४, ११, १[४]‡[c]; २,४,१०, ५, १७, १८, ८,५, ११; ९, १, २२; ११, ६, १३,७, १८,१२, ३, ४९; १९, ३९,४, पै ३, २५, १[१]‡[c], २,३, ८; ११,१२; ५, १, ५,१५,५, ६,५, ५;७, १०, ४, ८, १२, ११; ९, १६, १, १६, २२,३, २८, १,१५४, ८, १७, २९, ६, ८; ११, १६, ४०,९.

अनड्-वाह्[d]- -ड्वाहः मा २४, ८,१३, का २६,२,३, ३ ३; तै ५,६,१८,१, मै ३, १३, ९; १८, काठ ४९,८, शौ १९ ५०,२; पै २,२२,३,८,१८, २, ९, १०, ११, १४,४, १२; -ड्वाहम् ऋ १०, ५९, १०, खि ५,५,४, मा २८, ३०, ३५, १३, का ३०, ३,७; ३५, ४, १२; तै १, ८, १८, १¶. ¶मैं १, ६,४[२], २ १, ६, काठ ११, ५¶, क ७, २¶[b]; शौ ९, ५, २९,१२,२, ४८, पै ५,३१, ६, १७, २९,६,३५, ५. -ड्वाहौ ऋ १०, ८५, १०, तै ५, ६, २१, १[२], मैं ४,४, ९¶, काठ ५०, १[२]¶, शौ ३, ११,५; ७, ५५,५, १४,१,१०†; पै १,६१, ३,८,११,३,१८,१,१०†

¶**अनड्-वाह्->°वाही**[e]- -ही मै २, ६, ३[f], ४, ३, ४, काठ १३, ६, १५,२, -हीम् काठ १३,६.

अनस्-वत्[g]- -वन्त[h] ऋ १,१२६, ५, -न्ता ऋ ५,२७,१.

अनस्वती- -ती[i] शौ १०, १, १५.

¶**अनस्-विन्**[j]- -वी तै ५, २, २, ३, काठ १९,१२, क ३१,२.

अनस्विनी- -नी[i] पै १६, ३६, ५

अ(नस्>)नो-वाह्[k]- -हौ तै ५, ६,२१,१, काठ ५०,१

¶**अ(नस्>)नो-वाह्य**[l]- -ह्यम् तै ६, १,९,४, मै ३, ७,८, काठ २४,६, क ३७,७

?**अनसव्यम्** पै ७,१३,३

?**अनसु(प्त>)प्ता**[m]- -प्ताम् पै ८, १६,५.

अन(न्-अ)स्थ्[n]- -स्थ ऋ ८,१, ३४, -स्था शौ ४,३४, २, पै

---

[a]) पामे. अनड्वान मा २२, २२ द्र. ।

[b]) सपा. °ड्वान् <> °ड्वाहम् इति पामे. ।

[c]) =सपा कौसू ६६, १२ । मै ४,१४,७ इन्द्रः इति, ऋ ३, ५९, १, तै ३, ४, ११, ५ काठ २३. १२, ३५, १९ तैब्रा ३,७,२,४ आपश्रौ ९,२,६ माश्रौ ३,२,८ या १०, २२ मित्र इति, शौ १०,७,३५ स्कम्भ इति च पामे ।

[d]) नापू. उपधाया. निरनुनासिकत्वमात्रतं विशेष (वैतु. पा ७,१,९८ येन नापू प्राति. आम् भवति न तु भिन्न प्राति क्रियते)।

[e]) उस. कर्मणि अण् प्र. तत्स्वरान्त स्त्रियां ङीपि उदात्त-निवृत्तिस्वरः (पा ३, २, १, ४, १, १५, ६, १, १६१)। व्यु. कृते तु. अनोवाह- (वैतु पाप्र गौरादिषु पाठाद् ङीषन्तता च अनडुहू- इत्यत्र आम् च [पाग ४,१,४१ पावा ७,१,९८])।

[f]) सपा. तै १,८, ७,१ वहिनो इति पामे. ।

[g]) विप. (गो-, पशु-)। मतुपो वत्वे भत्वम् (पा १, ४, १९)। प्र च नित्त्वान्निघाते स्वरेऽविशेष ।

[h]) अत्र अनस्- =रथ- च प्राण- चेति कृत्वा श्लेष द्र. ।

[i]) सपा. अनस्वती <> अनस्विनी इति पामे. ।

[j]) मत्वर्थे विनि प्र. (पा ५,२, १२१) तत्स्वरश्च ।

[k]) विप. (अनड्वाह्)। उस उप. √वह् + अण् प्र. । कृत्स्वर प्रकृत्या (तु. सस्थ. टि. परिविष्- >-श्वेि [भाप.])। वैप४ °वाह्- इति शोधापेक्षम् ।

[l]) विप. ([समे] जीवन-)। उस. उप. √वह् + ण्यत् प्र. । नित्स्वर प्रकृत्या (पा ६,१,१८५, २, १३९)।

[m]) पाठ ? अनसु(प्त>)प्ता-> -प्ताम् इति शोध द्र. । अनुपदं श्रूयमाणस्योशस्य शोधार्थं यस्था. तु. टि. ?२अहर-, ?पूक्षन्-, ?पापी(यैं>)या-, ?शमिद्ग-(तैं>)ती- ।

[n]) बस. । अस्थि- इत्यस्मात् विकल्पेन समासान्त अच् प्र. उस. (पा ५,४,१२१)। चित्स्वर । मूलत उप, कृते तु नाउ. टि. ।

६,२२,२.

अनु(न्-अ)स्थक[a]- -¶कम् मै ३, ३, ५, काठ २१,५; क ३१ २०, -¶कात् मै ३,७,५, काठ २४, ५, क ३७,६, -काय काठ ४५, ३[b]

†अन (न्-अ) स्थन्[c]- -स्था ऋ १, १६४,४, शौ ९,१४,४, पै १६, ६६,४.

अन(अ-न्)स्थिक[d]- -काय[b] तै ७, ५,१२,२, -केन तै ६, १, ७, १[2]¶.

¶अन(न्-अ)स्थिचित्[e]- -चिन् मै ३,५,१.

अ-नह्यमान- -नस्य पै १६,१२०, १.

†अना[f] ऋ ४,३०,३[g], ८,२१,१३[h], ४७,६[g], १०, ९४, ३[i], ४[i], कौ १,३९९,२,७३९, जै १,४५,१, शौ २०,११४,१.

?अना पै २०,३६,१०.

अना(न्-आ)कृत[e,j]- -त' ऋ १, १४१,७.

अना(न्-आ-अ)क्ताक्ष[e,k]- -क्ष खि ५,१३,१[l], शौ २०, १२८,६[m]

¶अना(न्-आ)क्रम[e]- माय म ४, १, १४

†अना (न्-आ)ग, गा[e,n]- -गा. ऋ ७, ८७, ७,९७, २; १०, ३६, १२, मा ३३, १७, का ३२,१, १७, तै ४,७, १५,७‡[o], -गान् ऋ ३.५४, ⌊१९(१,९४,१५)⌋, ४,१२,४[o], १०,१२, ८, मै ३, १६, ५; काठ २, १५, शौ १८, १, ३६ , -गान् ऋ ८, १०१, १५

¶अना(न्-आ)गत[e]- -तम् तै २, ५, ५,१, -ताय तै ६,२,१,१

अना(न् आ)गमिष्यत्[e]- -ष्यत शौ १६ ६,१०.

१अना(न्-आ)गस्[e,p]- -गस ऋ १, २४,१५, १२३, ३,२, २३, ७, ४, ५४,३, ५, ८२, ६, ७, ६२, २ , ८,⌊४७, १८ , १०, १६४, ५⌋,६७,७,१०, ३५, ३,

[a]) समासान्त कप् प्र. उस. (पा ५, ४, १५४)। तस्मिश्च परे उपान्त्यस्वर. (पा ६, २, १७४ ⌊तु वैप२ अनुस्थिक-⌋)। मूलतः अस्थि- इत्यतो विनिच्यस्य *अस्थ- (यद्र.) प्राति. उपाश्रयेण सर्वं चतुरस्रं स्यादिति दिक्।

[b]) मगा. अनस्थकाय<>अनस्थिकाय इति पाभे.।

[c]) पाप्र. उप. (अस्थि->) अस्थन्- इत्यत्र अनङ् समासान्त उसं. (पा ७,१,७५) तत्स्वरेण चान्तोदात्त। मूलत अस्थन्- इति च अस्थ- ⌊एपू टि. द्र.⌋ इति च अस्थि- इत्यत पृथक् प्राति (यद्र.) इति कल्पे तावद् अन्तोदात्त (पा ६, २, १७२) इत्युक्त इति विवेक सुलभ। पाप्र. समासान्तप्रत्ययाऽभावे विकल्प (तु. त्रिपू. टि.)। अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)।

[d]) समासान्त कप् प्र. (पा ५,४,१५४)। यत् कपि परे उपान्त्यस्वर (पा ६ २ १७४) न भवति कपिपूर्वीय (पा ६, २, १७३) एव च स्वरो भवति, तत्र शाखाविशेषनिघ्नविशेषत्वेन समाधानमनुसंधेयेताऽन्यथा वेति विमृश्यम् (तु. अनस्थक-, वैप२ अनस्थिक-)।

[e]) तस. नञ्-स्वर।

[f]) अव्य.। अर्थ व्यु. च? इदं-वृत्तेन अनेन इत्येतेन सजातं तृ१ सत् वा. क्रिवि. (तु. एना) इति PW. प्रभृ.।

[g]) वैतु. वे. सा. विप. सत् <अन- (<√अन्) इति।

[h]) वैतु. वे. सा. विप. सत् <अ-नृ इति।

[i]) वैतु. वे. सा. नाप. सत् नैप्र. = आसन्->°स्ना इतीव?

[j]) उप. <आ√कृ।

[k]) उप. बस.। तत्रापि पूप. <आ√अञ्ज्, उप. च २अक्षु- यद्र.।

[l]) °क्ष्य इति पाठ? यनि. शोध (तु. शौ., शांश्रौ १२,२१,२ च)।

[m]) अनाक्ता- इति शौ मुपा. स्वर· शोधापेक्ष तु. RW.)।

[n]) उप. *आग- (<आ√हन ⌊<घन्>⌋ गन्+कर्तरि ड प्र.) इति वा (⌊=√अङ्घ् +कर्तरि अच् प्र.⌋ > अङ्घ-) >*आघ- इति वा प्राकृतिकवर्णपरिणामभग् द्र.। व्यु. २आगम्- इत्यस्मात् प्रत्ययमात्रे भिन्नम्। यत्त्वेतद् = १आगस्- इति कृत्वाऽपरे (तु. GW. प्रभृ.) बस. इद भवतीति प्रतिपन्नास्तच्चिन्त्यम्। बस. सत्यन्तोदात्त आपद्येतेति दिक्। भूयानपि विस्तर इद नाउउ. वैश. च द्र.।

[o]) सपा °गा.<>°गान् इति पाभे.।

[p]) = अनाग-। उप. २आगस्- इति असुचा प्र. निष्पन्नं द्र.। यत्तीहाऽन्ये PW. प्रभृ. १आगस्- इत्येतद् उप. इति कृत्वा बस इत्याहुस्तद् एपू. टि. दिशा चिन्त्यम्।

४०,१;४७,१०.

¶अन(न्-अ)न्वारब्ध[a]- -ब्धम् तै ६,२,८,२.

¶अन (न्-अ)न्वारभ्य[a] तै ३,१,२,४[२].

अन(न्-अ)पक्रमिन्[a,b]- -मिण. मै २,२,२,५.

¶अन(न्-अ)पक्रामत् - -मन्तः, -मन्तौ[२] काठ ७,५[c]

अन (न्-अ) पक्रामुक[d]- -का· मै ४,२,४.

अन (न्-अ) पक्षे (य>)या-> अनपक्षेय-त(म>)मा[d,e]- -मा मै ३,७,३.

¶अन (न्-अ) पग,गा[a]- -गाः तै १,५,८,२; २,१,१,२,-गान् काठ ११,८,३७,१६

अन(न्-अ)पगामि(न्>)नी[f]- -नीम् खि २,६,२;१५.

†अन (न्-अ)पच्युत[a,g]- -तः ऋ ४,३१,१४,८,९३,९,९,४,८,१०,२६,८, मै २,१३,६; काठ ३९,१२; कौ २,४०४; ५७४; जै ३,३१,२४; ४६,१२, शौ २०,४७,३,१३७,१४, -तम् ऋ ४,१७,४;५,४४,६; ८,९२,८; १०,९३,१२; कौ २,९९३, जै ४,२७,२; -ता ऋ ८,२६,७,९,१११,३[२]; कौ २,९४१[२]; जै ४,१,२[२].

¶अन(न्-अ)पच्छेद[a,h]- -दाय मै ४,६,५.

¶अन (न्-अ) पजय्य[d,i]- -य्यम् तै १,७,५,४[२];५,२,१,१[२]; मै ३,२,१[२]

अन(न्-अ)पत्य[j]- -त्यम् शौ १२,४,२५; पै १७,१८,५, -त्यानि ऋ ३,५४,१८.

अनपत्य-ता[k]- -ताम् शौ ४,१७,६; पै ५,२३,८[l].

अन (न्-अ)पत्यवत्[a]- -वन्त. शौ १८,२,४७.

¶अन(न्-अ)पदोष्य[m,d]- -ष्यम् मै २,१,४[२].

?अनपराधिन्- -धिना पै १७,१५,२[n].

¶अन(न्-अ)परुध्य[d,o]- -ध्य. तै २,२,८,५;३,१,२[p], -ध्यम् तै २,३,१,५

¶अन(न्-अ)परोधुक[q]- -का· मै ४,४,२.

¶अन(न्-अ)परोध्य[d,r]- -ध्य मै २,२,१[p], काठ ३८,१२[१].

अन (न्-अ)पवाच(न्>)ना[s]- -ना शौ ८,८,९

अन(न-अ)पवृज्य[t,d]- -ज्यान् ऋ १,१४६,३.

†अन(न्-अ)पव्ययत्[a]- -यन्त. ऋ ६,७५,७, मा २९,४४, तै ४,६,६,३; मै ३,१६,३; काठ ४६,१; पै १५,१०,७.

अन(न्-अ)पस्पृश्[a]- -स्पृक् शौ १३,१,२७, पै १८,१७,७.

†अन(न्-अ)पस्फुर[a]- -स्फुर ऋ ८,६९,१०; शौ २०,९२,७.

अन(न्-अ)पस्फुरत्[a]- -रन् शौ १०,१०,२७, पै १६,१०९,७, -रन्त पै ५६,१,१०; १६,

a) तस. नञ्-स्वर· (पा ६,२,२)।

b) उप. अप √क्रम्+इनि प्र. (तु. पाउ ४,६)। यद्वा तद्धित· इनि· प्र. (पा ५,२,११५)।

c) सपा. मे १,५,७ अनपक्षम् इति, क ५,४ ?अनुपक्रामन्तः, [१०]मन्तौ इति च पाभे.।

d) तस नञ्-स्वरापवादः कृत्योकोयोऽन्तोदात्त (पा ६,२,१६० [वैतु. अक्षोधुक-, अनपरोधुक-, अनिर्दाहुक- प्रमृ.])।

e) उप. अप √क्षि(क्षये) + यत् प्र [तु. पाका ६ १,८१] ततश्च आतिशायनिक· तमप् प्र।

f) तस. नञ्-स्वरः। उप अप √गम्+णिनि प्र।

g) उप. <अप √च्यु।

h) उप. अप √छिद्+भावे घञ् प्र।

i) उप. कृत्यः प्र. शक्यार्थे द्र तत्साहचर्येण धातोरयादेशस्य निपातनात् (पा ६,१,८१)।

j) विप.। बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)।

k) अनप-त्यताम् इति पपा भवति। तत्राऽवग्रहो भिन्नक्रम द्र.। न हि अपत्य- इत्येनत् अनपत्य- इत्येतद्वाऽवगृह्णेन (तु W)। भावे तल् प्र लित्स्वरश्च (पा ५,१,११९, ६,१,१९३)।

l) अनुपश्यताम् इति मूको.।

m) उप. अप √दुष् + ण्यत् प्र।

n) अनपरोधिना (वज्रेण) इति शोधो विमृश्य।

o) उप अप √रुध्+क्यप् प्र।

p) सपा. अनपरुध्य <> अनपरोध्यः इति पाभे।

q) सस्व. कृते तु टि. अ-क्षोधुक-।

r) उप ण्यदन्तं द्र.।

s) बस. अन्तोदात्त·। उप <अप √वच्।

t) विप (अध्वन्)। उप. अप √वृज्+ क्यप् प्र.।

१, –रन्तम् शौ १८, ४, ३६[a], पै ५,४०,८, –रन्तौ शौ ९, १, ७; पै १६,३२,६.

अनपस्फुरन्ती- -न्ती शौ १२, १, ४५; पै २, ७३,२; १७, ५, ३; -न्ती शौ १८,४, ३४[a], -†न्तीम् ऋ ४, ४२, १०, मा ७, १०, का ७, ४, २, पै १९, ५२,१.

अन(न्-अ)पस्फुर(र>)रा[b]- -राम् ऋ ६,४८,११.

अन(न्-अ)पायिन्[b]- -यिन· का २, ५,८.

अन(न्-अ)पावृत्[b,c]- -वृत् ऋ ६, ३२,५,१०,८९,३.

अन(न्-अ)पिगृह्य[d] काठ २७,८¶

¶अन(न्-अ)पिधाय[b,d] मै ४,६, ३[1]

अन(न्-अ)पिनद्ध[b]- -द्धम् ऋ ६, ७२,४.

अन(न्-अ)पिमन्त्र- -न्त्र काठ १३, १¶.

¶अन(न्-अ)पेक्ष[b,e]- -क्षम्[f] मै १, ५,७.

¶अन(न्-अ)पेक्षमाणा[b]- -णा[g] मै १,१०, १३,२०, ३,२,४,४, ८,५; काठ ३६,७;१४.

अन(न्-अ)पे(त>)ता[b]- -ता मा १८,६५, का २०, ४,८; तै ५, ७,७,३.

¶अन(न्-अ)पोढ्य[b]- -ढ्यः तै २,४, १३,१[2], काठ ११,४[2].

अनप्त[h]- -प्तम् ऋ ९,१६,३.

अन(न्-अ)प्नस्[i]- -प्नस· ऋ २, २३,९.

अन(न्-अ)भिक्रम्य[b] तै ३, १, २, ३¶.

¶अन(न्-अ)भिगत[b]- -तम् मै २,२, ७[j]; ४,६,४.

¶अन(न्-अ)भिघारित[b]- -तम् तै २,६,३,५

¶अन(न्-अ)भिघृत[b]- -तम् मै १, १०,२०, ३, १०, ५; काठ २३, १,२५, ८; ३६, १४, क ३५,७,४०,१.

¶अन(न्-अ)भिचरत्[b]- -रन् मै ४, ५,५.

¶अन(न्-अ)भिजित[b]- -त· मै ३, ८, १; काठ ३०, ५; –तम् तै ३,४, ३,४[2]; ५, ४,६, ४, मै ३,८, १०, ४,५,१; काठ ८, ७, ९,१५, क ७, ४, –तस्य तै ७, ५,९,२, मै ३,४, १; काठ २१, ११.

अन(न्-अ)भिदाह- -हाय[k] काठ २६,१.

†अन(न्-अ)भिद्रुह्[b]- -द्रुहा ऋ २, ४१, ५, कौ २, २६१; जै ३, २२,८.

अन(न्-अ)भिद्रोह[b]- -हाय मै ४, ३,४[2].

¶अन(न्-अ)भिधृष्णुवत्[b]- -वन् मै १,१०,१४; काठ ३६,८.

¶अन(न्-अ)भिध्वंसयत्- -यन् काठ २७,८.

¶अन(न्-अ)भिप्रपाद- -दाय काठ २९,२; क ४५,३.

¶अन(न्-अ)भिमानुक[l]- -क मै १, ४,१३; ३,१०,१[2];५.

¶अन(न्-अ)भिमृत[b]- -तम्[m], -ते[n] मै १,६,३.

†अन(न्-अ)भिम्लातवर्ण[b]- -र्ण· ऋ २, ३५, १३; काठ ३५, ३, क ४८,४.

¶अन(न्-अ)भिविद्ध[b]- -द्धम् तै २, ६,८,४.

---

a) °स्फुर° इति शंपा. सात. पाठ ? यनि. शोध द्र ।

b) तस नञ्-स्वर ।

c) उप. अप √वृ 'आच्छादने' + क्विप् प्र. । उपसर्गस्य दीर्घः (पा ६, ३,११६ [तु वें. BW. प्रमृ., वैतु सा GW अप√वृत् इति?]) । वा किवि. द्र. ।

d) सपा °गृह्य<>°धाय इति पाभे. ।

e) उप. <अप√ईक्ष् ।

f) वा. किवि द्र. । पाभे. अनपक्रामन्त टि. द्र ।

g) सपा. तै ६,६,३,५ अप्रतीक्षम् इति पाभे. ।

h) व्यु ? पपा. नावग्रह । अन्-अप्त- इति पदविभाग प्रागर्वाक्-संमतो भवति । तत्र तावत् वें. सा च उप. आप्तु- (<√आप्) इत्यस्य ह्रसितादिरूपान्तरमिति मन्वाते । PW. प्रमृ. च २अप्- इत्यनेनास्याऽभिसंबन्धं संभावयन्ति । वस्तुतस्त्वेतद् √आप् इत्यस्य सगोत्राद् २अप्- इत्यस्य च मूलभूताद् √अप् इत्यस्मात् क्ते निष्पन्नं सन् नञ्पूर्वत्वे प्रवाहाऽभाववद्-वाचकं च सद् अपामपेक्षया दुष्टर-इत्येतत्-सकक्षतया सोमस्य समुचितं विप. भवेदिति विचारयन्तु तत्त्वतः सुधियः ।

i) बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)

j) सपा काठ ११,२ अनुपगतम् इति पाभे ।

k) पाभे. अनतिदाहाय टि. द्र. ।

l) सस्व कृते तु. टि अ-क्षोधुक- ।

m) सपा. काठ ८,२ क ६,७ जीवं यज्ञियम् इति पाभे. ।

n) सपा. काठ ८, २ क ६, ७ जीवे यज्ञिये इति पाभे. ।

¶अन(न्-अ)भिश(स्त>)स्ता[a]- -स्ता ऋ ९, ८८, ७, कौ २, ८२३; जै ३,८,४

१अन(न्-अ)भिशस्ति[a]- -स्ति[b] मा ५,५, का ५,२,२.

२अन(न्-अ)भिशस्ति[c]- -स्ति[d] मै १,४,३,८, काठ ५, ४;३२, ४; ३४,१९; क ४८,१.

अन (न्-अ) भिशस्तेन्य[e] - -न्य मै १, २, ९, -न्यम् मा ५, ५, का ५, २, २, तै १, २, १०, २; ६, १, २, ८¶; मै १, २, ७, काठ २,८; क २,२; -न्याय मै १, ४, १४¶.

¶अन (न्-अ) भिषुत[a]- -तस्य तै ६,६,९,२, मै ४,७,७; -तान् काठ २७,१, ३०,७; क ४२,१

अन (न्-अ) भिहित[a]- -ताय तै ७, ४, २२, १, काठ ४५, १.

अन(न्-अ)भीशु[f'c]- -शु ऋ [१, १५२, ५, ४, ३६, १]; ६, ६६,७

¶अन (न्-अ)भीष्ट[a]- -ष्ट मै ३,१०, ४, -ष्टा मै १, १०, १७, २०; काठ ३६, ११, १४.

अन (न्-अ) भ्यक्त,क्ता[a]- -क्तः खि ५, १३, १, मै १, ८, २¶, शौ २०, १२८, ६, -¶क्ताः तै ७, १, १, ३, मै १, ८, २, काठ ६, २, २५, १०, २६, ५, क ४, १, ४०, ३; ४१, ३

¶अन(न्-अ)भ्यवचारु(क>)का[g]- -का मै ३,८,७.

अन (न्-अ) भ्यारूढ[a]- -ढम् शौ ११, ७, २३; पै १६,१५५,४.

¶अन (न्-अ) भ्यारोह[h'a]- -हाय[i] काठ ३६, ७.

¶अन (न्-अ) भ्युदित[j'a]- -तम् मै ४, ६, ४.

अन (न्-अ) भ्रि[k'c]- -भ्रय शौ १९, २, ३, पै ८, ८, ९; १२,९,९, ११, ९.

अन (न्-अ) भ्रिखा(त>) ता- -ता पै ९, ९, ५.

अ-नमस्यु[a]- -स्यु ऋ १०, ४८, ६.

१अन (न्-अ) मित्र[l]- -त्रम् मा १८, ६, का ३, २, ६[४]; १९, ४, २; तै ४, ७, ३, २; मै २, ११, ३; काठ १८, ९; ३७, १०[४]; क २८, ९; शौ ६, ४०, ३[४m], -त्राय तै १, ८,१०, २[n].

a) तस नञ्-स्वर ।

b) न. द्वि१ सत् रूपं वा. क्रिवि. भवति । यत्तु उ. तदनु म च MW. चैवं बस. इति कृत्वा आज्यम् इत्यस्य विप इत्याहु । तन्न । तथा सति ह्यन्तोदात्तं नाम प्राति. (तु. नाउ) एतत् स्यात् (पा ६, २, १७२) । एतदादीनि त्रीणि पदानि प्र१ सत आज्य- इत्यस्य कर्मप्रसङ्गाऽऽक्षेप्यस्य सामान्येन विप भवन्तीनि चापि ब्रुवाणावेतौ व्याख्यातृवरौ (उ. म च) साहसातिशय कुर्वाणौ भवतः (तु अभिशस्तिपा-, अनभिशस्तेन्य-) । =सपा. आश्रौ ४, ५, ३ प्रमृ । वैताश्रौ १३,१८ अनभिशस्ति इति पाभे. ।

c) बस अन्तोदात्त (६,२,१७२)।

d) =सपा शाश्रौ ३,१९,३ । आश्रौ १,११,१३ प्रमृ अनभिशस्ती. इति पाभे. ।

e) तस नञो गुणप्रतिषेधीयत्वादन्तोदात्त. उसं. (पा ६, २, १५५)। उप २अभिशस्त-+स्वार्थे एन्य प्र उसं. (पा ५, ३, ११५)। यत्तु भा. (तै ६, २, २, ४) कृत्तया तुडागमपूर्वकम् एन्य-प्रत्ययेन व्यु विकल्प्याऽन्तोदात्तं छान्दसत्वेन व्याचष्टे । तदयुक्तम् । अर्थतः प्रस्ताव्यमानस्य प्र. कृत्याऽन्तर्भाव्यत्वात् कृत्योक- (पा ६, २, १६०) इत्यन्तोदात्तस्य सुलक्षितत्वादिति भावः । यदपि उ. म. च (मा ५, ५) °शस्ते-नी- (<√नी) इति कृद्-उत्तरप्रकृतिस्वरलक्षणं प्राति. वदन्तौ लिङ्गव्यत्ययं च विभक्तिव्यत्ययं चाहतु । तदप्यसत् । तथा हि सति उदात्तस्वरितयो (पा ८,२,४) इति विभक्तिस्वरितत्वाऽऽपत्ते ।

f) विप (अर्वन्- याम-, रथ-) ।

g) उप अभि-अव √चर् + उकञ् प्र. । शेषम् अक्षोधुक- टि द्र ।

h) उप. अभि-आ√रुह्+भावे घञ् प्र. ।

i) सपा. मै १, १०,१३ नु · अन्वभ्यारोहयत् इति पाभे. ।

j) उप <अभि√वद् ।

k) विप (विप्र-, सुरा-)।

l) बस. अन्तोदात्त । भावप्रधानो निर्देशो भवति । अथवा अव्ययं विभक्ति- (पा २,१,६) इत्यर्थाभावे नञ् अव्य उप सुपा समस्त स्यात् तेन च अस. सास्व. इति दिक् ।

m) सपा शौ ८,५, १७[१] पै १६, २८, ७[१] असपत्नम् इति, पै १६,२८,७?, १९, ११,८[४] अपिशाचम् इति च पाभे. ।

n) सपा मा ९,४० प्रमृ असपत्नम् इति पाभे. ।

२अन(न्-अ)मित्र, त्रा[a]- -त्रम् शौ १२, १, ४७; पै १७, ५, ५, -त्रा. काठ ३७, १०, -त्राम् शौ १२, १, १०, पै १७, २, १, -त्रै. काठ ३७, १०.

अन(न्-अ)मीव, वा[b]- -†व ऋ ७, ४६, २, ५४, १, मा ३३, ८६, तै ३, ४, १०, १, मै १, ५, १३, शौ २, २९, ६$, पै १, १३, ३$, ५, २८, ७$, ७, ६, १०; २०, २२, २‡[c]; -†वम् ऋ १०, १४, ११, शौ १८, २, १२, पै १९, ११, ४[d]; -वस्य ऋ ३, १६, ३, मा ११, ८३; का १२, ७, १८, तै ४, २, ३, १, ५, २, २, १, मै २, १०, १, काठ १६, १०, १९, १२, क २५, १, ३१, २, -वा शौ ११, १,२२, -वाः ऋ ३, २२, ४, ६२, १४, १०, १७, ८, १८, ७, ३५,६; ३७, ७, खि २, ८, ३, मा १, १, ४, १२, १२, ५०†, का १, १, २, ४, ५, ४, १३, ४, ६†, तै १, १, १, १, ४, २, ४, ३†, मै १, २, ३, २, ७, ११†, काठ १, १, १६, ११†, ३०, १०[e], ¶, क १, १, २५, २†; ४६, ८[f], ¶, शौ २, ३०, ३, ३, १४, ३[e], १२, १, ६२, २, ३१†, १८, १, ४२†, ३, ५७, ४, ४६, पै १७, ३३, १†, २; १९, २२, १४, -‡वान्[i] शौ १२, २, २६, पै १७, ३२, ६, -वाम् ऋ १०, ९८, ३, पै १४, ३, ७, -वास ऋ [३, (५४, २) ५९, ३], मै ४, १०, २†[g]; १२, ६.

?अनय[h]- -यम् पै ५,१८,२‡

अन(न्-अ)राति[i]- -ति पै ९, ३, ९-१३.

अन(न्-अ)र्पण[j]- -णम् शौ १२, ४, ३३; पै १७, १९, ३.

‡अन(न्-अ)र्मन्[k]- -र्मणाम्[l] शौ ७,८,१, पै २०,१, ६[m]

†अन(न्-अ)र्व, र्वा[n]- -र्वम् ऋ १, १६४, २, १६५, ३, शौ ९, १४, २, १३, ३, १८, पै १६, ६६, २†, -र्वा[o] ऋ २, ४०, [६, ७,४०, ४].

अन(न्-अ)र्वन्[p]- -र्वण[q] ऋ ५,५१, ११[r], ८, ३१, १२[s], -र्वणम्

---

a) बस. प्रयोगत. त्रिप. इति नापू. विवेकः ।

b) विप. ([रोगरहित,ता-] रुद्र-, अघ्न्या- प्रभृ.), भाप. (रोग-राहित्य-) । बस. अन्तोदात्त । उप. यद्र. ।

c) सपा. कौसू ३३,४३ । ऋ ७,५५,१ मै १,५,१३ माश्रौ १,६,३,१ प्रभृ. अमीवहा इति पाभे. ।

d) पाभे. अथ मा १२,६५ द्र. ।

e) सपा. मै ४,२,१० पै २,१३,५ स्वावेशा इति पाभे.।

f) सपा. ऋ १०,५३,८ माश १३,८,४,३ तैआ ६,३,२ आग्निगृ ३,६,१:२५ प्रभृ. शिवान् इति पाभे ।

g) °मीमास इति मुपा सु-शोध ।

h) पाठ ? आमयम् इति शोध (तु. सपा. पै १९, ५५, ४-७)। सपा. ऋ १०, १३७, ४ यक्ष्मम् इति पाभे. ।

i) ओषधिसेवनसमकालमेवाऽरातिभ्यो रोगरूपेभ्यो मुक्त इत्यभिप्रायात् बस. द्र. (तु. सहौषधि-) ।

j) तस. नञ्-स्वर । उप. यद्र ।

k) बस. अन्तोदात्त. । यश्च सपा. ऋ १०, ३६,११ अनर्वणाम् इति पाभे. स उप. वकारमकारान्यतरमध्यत्वे प्राकृतायित इव संभाव्येत ।

l) सपा. मै १, ३, ९ वरूथिनाम् इति पाभे. । Garbe [KZ २३, ५१२] अमर्मणाम् इति सुवचम् इति?

m) अनूम्णाम् इति मूको. ।

n) विप. ([अप्रत्यृत,ता-], अदिति-, चक्र-, दात्र-) । बस. अन्तोदात्त । उप. <√अर्व्(> १अर्व- द्र.) । <√अर् (=√ऋ) 'हिंसायाम्' इति वा (तु. GW.) ।

o) यनि. वा स्त्री रूपम् एतद् अनर्वन्- इत्यस्य वेति विवेक्तुं दुष्करमिव भवति ।

p) विप (इन्द्र-, बृहस्पति-, वाज- प्रभृ.) । तस. नञ्-स्वर । उप यद्र ।

q) वैं. ष१ इति विमृश्यम् ।

r) इह सा. एतद् रूपम् प्र१ चोत्तरार्धे पूषा इत्यनेन समानाधिकरणं चेति प्रतिपद्यते । प्र१ च नाप. चाऽदितिसकक्षदेवविशेषपरमित्यर्थश्च (तु. BW. GW. MW., वैतु NW. ORN. च यत्र यनि. प्र३ इति व्यवस्थापयितुमिष्टं भवति) । तथा अन्-अर्वण- इति पृथक् प्राति यत् कल्प्यते तत्रोत्तमस्वरोऽलक्षण आपद्येतेति तस्य प्राति. स्वरूपनश्चिन्त्यत्वमुपक्षिपेत् । अत इह द्वि३ न. इत्येतत्समानाधिकरणमिति विमृड्भिर्विचार्यताम् ।

s) नापू. टि दिशा प्र१ रूपम् विप. चेति यत् GW. प्रभृ. उपतर्कितं भवति तत्र सौवरी विप्रतिपत्तिः ।

ऋ १०, ९२, १४[a], -र्वणाम् ऋ १०,३६,११, ६५,३; -र्वन् ऋ १, ११६, १६; -र्वा ऋ १,९४,२, ४,१७, २०, ५,४९, ४, ७, २०, ⌊(६, १८, २)३⌋; १०, ६१,५[b], १३, ९९,३, मा ६, १२; का ६, ३, १; तै १, ३,८,२, ६,३,८,४¶, मै १, २, १६,४,१४,१†, काठ ३, ६, ९, ४, पै १२, १, २†; -र्वाणः ऋ १, १९०, ६; ८,१८, २, -†र्वाणम् ऋ १, ३७, १; ५१, १२, १३६, ५,१९०,१; २,६, ५, ६, ४८, १५; ७, ९७, ५, ८, ९२, ८; तै ४, ३,१३, ६; मै ४, १०, ५; काठ १७, १८; २१, १३, कौ २, ९९३, जै ४, २७,२.

?अन(न्-अ)वा॒क्[c] मै ३, १०, १, क २,१३,८,७.

अ॒न(न्-अ)वाग्-इ॒ष्ट[d]- -ष्ट मै ३, १०,४.

?अ॒नर्विश्[e]- -र्विशे ऋ १, १२१, ७.

?*अ॒न(न्-अ)र्श- >†अ॒नर्श-राति[f]- -तिम्[g] ऋ ८,९९,४, शौ २०, ५८,२

अ॒न(न्-अ)र्शनि[h]- -निम् ऋ ८, ३२,२

¶अ॒न(न्-अ)वक्लृप्त[i]- -प्तः तै ७, १,१,३,६

¶अ॒न(न्-अ)वक्राम[i]- -माय मै ४, १,१४.

*अ॒न(न्-अ)वक्लेश[i]- -शाय काठ २३,६.

अन(न्-अ)वक्षाम[j]- -मः पै १६, १२४,७.

¶अ॒न(न्-अ)वगत[i]- -तम् तै २, ३, १,४; मै २,२,१.

अ॒न (न्-अ) वग्लायत्[k]- -यता[l] शौ ४,४,७,६,१०१,३; पै १९, १३,१२

¶अ॒न(न्-अ)वच्छित्ति[m]- -त्यै तै६, १,११,५,२,१,२;९,२.

¶अ॒न(न्-अ)वजय[n]- -याय काठ २६,७, क ४१,५.

¶अ॒न (न्-अ)वत्त,त्ता[i]- -त्तम् मै ३, १०,३; -त्ताम् मै ४, ८,१.

---

[a]) इह रूप उपधाया दीर्घाभावश्छन्द·-प्रयोजितः। एतदपि नाप. देवविशेषपरमिति यत् केचिदर्वाञ्च आस्थिषत तत्र चोद्यम् (तु एपू. टि)।

[b]) अनर्वा॒- इत्यस्य स्त्री रूपमिति PW.। तच्चिन्त्यम्। प्रकरणेऽस्त्रीविषयत्वाच्च पुं-सामानाधिकरण्याच्चेति दिक्।

[c]) पाठ.? अनर्वा इति शोधः (तु स्वरः, सपा मा ६,१२; K. NW. AVL. च)।

[d]) तस.। उप तस. तत्र च उप. <√यज् इति।

[e]) अर्थः? व्यु. च पपा. नावग्रह.। नाप। अ॒नस्-+वि॒श्- इत्येवं कास. इति वें., सा. ⌊पक्षान्तरे⌋, PW. प्रभृ. केचित्। तथा सति गतिकारक- (पा ६, २, १३९) इति स्वरेण भवितव्यं पूप. प्रकृतिस्वरेण च न भवितव्यमिति चोद्यम्। अत अ॒न्+अर्-वि॒श्- इति यत् स्क., सा. ⌊पक्षान्तरे⌋ भावयतः तत् स्वरतः साधीय. (=तस. नञ्-स्वर.)। उप. अपि कास. भवति प्रकृत्या स्वरश्च। तत्र च पूप. √ऋ+भावकर्मणो विच् प्र. इति संकेतितमात्रं द्र. (तु. अ॒नस्- टि.)। अथवा बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्। तत्र च 'अनो विड् विश्यत इति कृत्वा निवासो यस्य' इति वा (तु. GW.), 'अनोयुक्ता विशो यस्य इति वा (इह मध्यमपदलोपः), 'अनांसि च विशश्च यस्य' इति वा विग्रहः। अ॒नस्>अ॒नर् इत्यत्र तु. उष॒र्बुध्- (उष॒स्>उष॒र्)।

[f]) विप (इन्द्र-)। व्यु.? पूप. उप. सद् अर्श- इति भाववचनो वा विप. वेत्येतद्द्विवचनमुपाश्रितं भवति यथेह बस. स्यादुत तस. इति। प्रथम भावपक्षे तावद् नापू. प्राति. बस. अन्तोदात्तेन भाव्यम् (पा ६, २, १७२)। अत्रापि च बस. पूप. प्रकृतिस्वरेण सता °र्श॒° इत्येवं स्वरसंकेतेन भाव्यम्। न चैवमुपलभ्यते। अत. नापू. प्राति. तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २ ⌊वैतु. अर्श॒- इत्यत्र GW.⌋)। अथवा नापू प्राति. मा निर्देशि। *अर्श॒-राति- इत्येतद् मौलिकं प्राति. स्यात्। तस्य च बस. सतः प्रकृते तस. नञ् पूर्वत्वेन परामर्श इति मतं स्यादिति दिक् (तु. *अर्श॒-राति-)।

[g]) =सपा. या ६, २३। कौ २,६७० जै ३, ५५,११ अ॒लर्षिरातिम् इति पाभे.।

[h]) व्यप. (असुर-)। पपा. नावग्रह·।

[i]) तस. नञ्-स्वरः। उप. यद्र.।

[j]) उप. अव√क्षै+क्त>म (पा ८,२,५३)।

[k]) उप. <अव√ग्लै। शेषम् एपू टि. द्र.।

[l]) सा. अनुवल्गूयता इति।

[m]) सस्व. त्रिपू. टि. द्र.। उप. अव√छिद्+क्तिन् प्र.।

[n]) तस.। उप. अव√जि+भावे अच् प्र.।

¶अन(न्-अ)वदानीय[a]- -यम्[b] काठ १३,५[२],- यानि[b] मै २,५,५

अन(न्-अ)वद्य, द्या[c]- -०द्य ऋ १, ३१, ९, १२९, १[२], १७४, २, १०, १४७, २, -द्य ऋ ९, ६९, १०, -†द्यम् ऋ १, ७१, ८, मा ३३, ११, का ३२, १, ११, तै १, ३, १४, ६, मै ४, १४, १५, -द्यस्य ऋ १, ३३, ६, -द्या ऋ १, ७३,३, -द्या ऋ १, १२३, ८, २, २७, २, ३, ३१,१३, ६,१९, ४, मै ४, १२, १‡[d], -द्याभि ऋ ४, ३२, ५, शौ २, २, ३, पै १, ७,३, ७,९, ३, -द्यास. ऋ ७, ५७,५[e],९१,१; मै ४, १४, २, -†द्ये ऋ १,६,८, शौ २०,४०, २,७०,४.

†अनवद्य-रू(प>)पा[f]- -पा ऋ १०,६८,३, शौ २०,१६,३.

अन(न्-अ)वद्राण[g]- -०ण काठ ३७, १०[२], -ण काठ ३७,१०[२], शौ ८,१,१३, पै १६,२,३

अन(न्-अ)वधर्ष्य[h]- -र्ष्यम् शौ ८, २,१०, पै १६,३,१०.

¶अन (न्-अ) वपाद- -दाय काठ ३३,६[३].

अन(न्-अ)वपृग्ण[i]- -ग्णा ऋ १, १५२,४

†अन(न-अ)वब्रव[j]- -व ऋ १०, ८४, ५ शौ ४, ३१, ५, पै ४, १२,५.

अन(न्-अ)वभ्र[k]- >अनवभ्र-राधस्[l]- -धस ऋ १, १६६, ७, २,३४,[४, ३, २६, ३], ५, ५७,५.

¶अन(न्-अ)वरुद्ध, द्धा[m]- -द्ध मै ३,९,४, काठ २४, ८, क ३८, १, -द्धम् मै १, ५, ७[२], ९, ७; ११,९[२];४,७,३, काठ १४, ९[२], २९, ७, क ४५, ८; -द्धस्य तै ५,२,५,६[२], मै ३,४, १, काठ २१,११, -द्धा तै १, ७,६, ७; काठ ८, १२, क ७, ७, -द्धा तै ५, १, ८, २, काठ ९, १५, १९, ८, २२, ७, क ३०, ६, ३५,१.

¶अन(न्-अ) वरुध्य[n] काठ १०,१.

अन(न्-अ) वस[o]- -स॰ ऋ ६,६६, ७.

¶अन(न्-अ)वस्तीर्य[n] तै ६,२,१०, ४,३,४,२.

अन(न्-अ)वस्यत्[m]- -स्यन्त ऋ ४,१३,३.

[a]) तस. उप कृत्यप्रत्ययान्तत्वेऽन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०)। तद्धितप्रत्ययान्तत्वे पा ६,२,१५५ इत्येनेन निर्वाह ।

[b]) सपा. °यम्<>°यानि इति पाभे ।

[c]) वि। तप नञ्-स्वरे प्राप्ते कृत्योक° (पा ६, २, १६०) इत्यन्तोदात्त । उप यद्र ।

[d]) सपा ऋ २, २७, ९ अनिमिषाः इति विभ ।

[e]) सपा. तै ५, ६, १, १ मै १ २, १; २, १३, १ शौ १,३३,१ पै १,२५,१ तैब्रा २,८,९,३ आपश्रौ १०, ६,१[२], १६,३३, २ बौश्रौ ९,२१ : १ माश्रौ २, १, १, ३० वैश्रौ १२, ६ : १२ हिश्रौ १०, १,३४, ११,८, ११ आमं १,२,१,२,७,१६, आग्निगृ १,२,२ : ४ हिगृ १, १०,२,२१,५,२,१८,९ कौसू ९,१,४, ४१, १४, ५४,५, १२१,१, १३६,८ गौध २६,१० बौध २, ५,८ हिरण्य-वर्णाः इति पाभे. ।

[f]) विप (गो-) । बस पूप प्रकृतिस्वरम् ।

[g]) = देव-विशेष- । बस. अन्तोदात्त. । उप भाप <अव√(द्रै>) द्रा ('स्वप्ने' [तु. वैप २])।

[h]) विप ([मृत्योः] नियान-) । कृत्योकीयस्वराऽभाव उसं. (पा ६,२,१६०), वैतु. सा. °र्ष्यम् इति ।

[i]) विप. ([संपृक्त-, अवियोज्य-] वितत- [नाप.])। तस उप. =अपपृक्त-, वियुक्त- इति कृत्वा <अव (=अप)√पृज् [=√पृच्] इति (तु वे BW. GW. WAG [१, ६३ a, १३९ a]; वैतु GRV प्रान्त-, दशा- [तु ऐब्रा ३,१० अवपज्जन-])।

[j]) विप.(मन्यु-)। बस अन्तोदात्त । उप.<अव√ब्रू (तु. या ६,२१ सा. ऋ १०, ८४, ५, वैतु सा. शौ. तस इत्याह तत् सुवेचं द्र)।

[k]) अत्र उप <अव√भृ> [भावे क प्र] अव-भ्र- इति द्र.। यत्तु विप. इति कृत्वाऽस्य उप. भावे निष्पत्तिमपरे नैव समर्थयेयुः (तु. सा GW. प्रभृ. च) तच्चोद्यं स्यात। अ-भाव-निष्पत्तौ हि तस. नञ्-स्वर स्यान्न तु बस अन्तोदात्त इति यावत्। यदपि सा ऋ २, ३४, ४ अव-भ्र- <√भ्रंश्+ डः प्र. उसं. (पा ३,२,४८) इत्याह, तन्न। गुणविशेषेऽसति गौरवमात्रत्वात्।

[l]) विप. (मरुत्-)। बस. अन्तोदात्त ।

[m]) तस नञ्-स्वर । उप यद्र. [n]) तस. उप. ल्यबन्तम्।

[o]) विप. ([मरुताम्] याम-)। बस. अन्तोदात्त । उप. √अव् + असच् प्र. (पाउ ३, ११७) इति वा (तु.सा NW. च), अव√(सो>)सा+क प्र. इति वा (तु. GW. MW.)।

अन(न्-अ)वहाय[a] तै १, ४,४३, २, मै १,३,३७,४,८,२, काठ ४,९; क ३,७.

†अन(न्-अ)वह्वर[a,b]- -रम् ऋ २, ४१,६ ; कौ २, २६२ , जै ३, २२,९.

¶अन(न्-अ)वानम्[a,c] तै ६,६,१०, २; काठ २६,८,९;३६,४[d]; क ४१,६,७.

†अन(न्-अ)वाय[e,f]- -यम्[g] ऋ ७, १०४,२, काठ २३,११, शौ ८, ४,२; पै १६,९,२

¶अन(न्-अ)वार[e]- -रम् तै ७,५,३, २, काठ ३३,५.

¶अन(न्-अ)वेत[a]- -त., -तौ तै २, ६,३,५.

¶अन(न्-अ)वेष्ट[a]- -ष्टम् मै १, १०, ११[h],१३; काठ ३६,७.

?अनव्याधात्[i] पै ७, १५,१,

१अन(न्-अ)शन- १अशन°.

२अन्-अशन- साशन°.

अन(न्-अ)शनि[e]- -नि[g] तै २, ४, ७,१[j].

अनशामहै √अंश् (बधा) द्र.

¶अन(न्-अ)शित[a]- -तम् तै १, ६, ७,४

¶अन(न्-अ)श्नत्[a]- -श्नन् ऋ १, १६४,२०, शौ ९,१४, २०, पै १६,६७,१०.

?अ-नश्यत[k] काठ ३८,१२.

अन(न्-अ)श्रु[e]- -श्रव ऋ १०, १८, ७; शौ १२, २, ३१ † ; १८, ३, ५७ ; पै १७, ३३, १†, २१†, -श्रू[l] मा ४, ३३, का ४, १०,४, तै १,२,८,२[m].

†अन(न्-अ)श्व[e]- -श्व· ऋ [१, १५२, ५, ४, ३६,१]; ६,६६, ७, -श्वम् ऋ १, ११२, १२; १२०,१०; -श्वास· ऋ ५,३१, ५, तै १,६,१२,६, मै ४,१२,२, काठ ८,१६.

अन(न्-अ)श्वदा[a]- -दाम् ऋ ५, ५४ ५.

?अनश्शु[n]- -श्शू काठ २,७.

अ-न(ष्ट>)ष्टा[a]- -ष्टा. मै ४,१,१

†अनष्ट-पशु[o]- -शु[p] ऋ १०,१७, ३, शौ १८,२,५४.

अनष्ट-वेदस्[o]- -दसम् ऋ ६,५४, ८.

अनस्[q]- -न ऋ २, १५, ६, ४, ३०, ११, १०, ५९, १०, ७३,

---

a) तस. नञ्-स्वर. ।

b) उप. अव √हृ + अच् प्र. (पा ३,१,१३४) ।

c) उप. अव √अन् (प्राणने) + णमुल् प्र. । यत्तु मै. पपा. अनवा-अनम् इत्येवं निरदेशि, तच् शोधनीयम्। पूप. नञ् उत्तरमेकस्य उपसर्गस्य अव इत्यस्यैवाभ्युपगमाद् द्वितीयस्य उपसर्गस्याऽऽङोऽनभ्युपगमाच्चाऽथ उप. णिति प्र. परे वृद्धेरनिवार्यत्वादिति । ननु पूप. एक एवोपसर्गो न द्वावित्यत्र विनिगमकं ब्रूहीति । उच्यते, तु. शब्रा १,३,५,१४ यत्र अवान्यात् इति पदं श्रूयते अन्यथा गतिर्गतौ (पा ८, १,७०) इति सतोर्हि द्वयोरुपसर्गयो. पूर्वस्य निघाते अवान्यात् इत्यनेन भाव्यमित्यभिसंधे. । ननु भो कथम् अवानिति (शब्रा ४, ३, २, ६) इति समाधित्सेरिति । यद्-योगीये तत्र तिङ्निघाताऽभावे धास्व. सामञ्जस्यादिति ।

d) सपा. मै १,१०,९ अव्यवानन् इति पाभे ।

e) बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२) ।

f) उप. अव √इ + भावे अच् प्र. (पा ३,३,५६) ।

g) प्रयोगत. क्रिवि. द्र. ।

h) तु. टि. ?विस्वकम् ।

i) तु. पै २, ८५, ३ यत्र समानेऽपि मन्त्रे अनव्याधात् इत्यस्य प्रामादिकस्य मू. ो. स्थाने पुनं ·यू अघात् इति प्रामादिकशोधमुखः मुपा. भवति । उभयत्र मन्त्रस्य तृतीये पादे प्रमादत पातु इति पादस्य भिन्नक्रमत्वं संभाव्य पातु पश्चाद् अनुव्याधात् इति शोध· पर्येष्टव्य. ।

j) सपा मै २,४,७ काठ ११,९ ?नशनि इति पाभे ? अनशनि इति शोध ।

k) =सपा आपश्रौ १६,६,४ हिश्रौ ११, १,२९ । तैआ ६,५,२ BC ?अनु शत इति, माश्रौ ६,१,२,२६ वाश्रौ २,१,२,१ अनश्व(?श्न)तः इति पाभे. ।

l) =सपा. माश ३,३,४,१२ प्रमृ. । क २,१ ?अनास्यौ इति पाभे ।

m) अन·श्रुत्- इत्यस्य वा अन श्रित्- इत्यस्य वा मूलत· प्राति. सत यनि. विकारमात्रमितीवाभिप्रयन् भा. विमृश्य. ।

n) अनश्रु- >वावि यनि. इति AVL. ।

o) विप. (पूषन्-) । बस. पूप प्रकृतिस्वरम् ।

p) सपा. पै १,९७,४ अरिष्टपशु इति पाभे. ।

q) नाप. (शकट-) । व्यु.? <√अन् वा आ √नह् वेति या [११,४७] प्रमृ., √अन् (शब्दे) + कर्तरि असुन् प्र. नित्त्वादाद्युदात्तश्च (पाउ ४, १८९ पा ६, १, १९७) । अथवा मूलतः अन्-अर्- इति तस. नञ्-स्वर. (तत्र च उप √ऋ + कर्तरि विच् प्र) । एवं चास्य स्वतोऽगतिमति (= भाररूपेऽन्येनोह्ये) पदार्थमात्रे सामान्यायाः प्राथमिक्या वृत्त्या· सत्या वहने भारो यद्विकिरणत्वेनोह्यते

२[a], ३१.७, १, तै ¶ १,५, २, ४, ¶२,२, २,१, १०, ५[२], ६, २, ३;४, ४, ३,५, १, ७, १०, २, ५, ५, २४, १, ¶६,१,१०, २, २, १, १, ७, ५, १८, १[a]; ¶ मै १, ६, ४[२]; ७,२ ;८, ९, २, १,१०,५,४ ,६,१[२] $,२,८, २$; ११,६$, ३,७,४, ९,११, ११$; १२, ६$[a], ४, ३, १[२]; ४, ८,८,६; काठ ६, ३,८, ८[b]; १५, १३. ६ , १५, १[२], १७, २, १८, १२, २४, ८; २९, ४; ३८, १०, ४५, १४[a], ४८, ३; ¶क ४,२,८, ३,२६,१$, २९, १$, ३८,१, ४५, ५; शौ ४, ११, १[४]‡[c], २,४,१०; ५, १७, १८ , ८,५, ११ , ९, १, २२; ११, ६, १३,७, १८,१२, ३, ४९; १९, ३९,४ , पै ३, २५, १[४] ‡[c], २,३, ८, ११,१२; ५, १, ५,१५,५, ६,५, ५,७, १०, ४, ८, १२, ११, ९, १६, १, १६, २२,३; २८, १;१५४, ८, १७, २९. ६, ८ ; ११, १६, ४०,९

अनड्-वा॒ह्[d]- -ड्वाहः मा २४, ८;१३; का २६,२,३, ३ ३, तै ५,६,१८,१, मै ३, १३, ९; १८, काठ ४९,८, शौ १९ ५०,२, पै २,२२,३,८,१८, २, ९, १०, ११ , १४, ४, १२ ; -ड्वाहम् ऋ १० ५९. १०, खि ५,५,४, मा २८, ३०, ३५, १३ , का ३०, ३,७ , ३५, ४, १२, तै १, ८, १८, १¶. ¶मै १, ६,४[२]; २ १, ६, काठ ११, ५¶. क ७, २¶[b]; शौ ९, ५, २९,१२,२, ४८, पै ५,३१, ६, १७, २९,६;३५, ५. -ड्वाहौ ऋ १०, ८५, १० , तै ५, ६, २१, १[२], मै ४,४, ९¶, काठ ५०, १[२]¶, शौ ३, ११,५; ७, ५५,५, १४,१,१०†; पै १,६१ ३,८,११,३,१८,१,१०†

¶अनड्-वा॒ह्->°वाही॒[e]- -ही मै २, ६, ३[f], ४, ३,४ , काठ १३, ६, १५,२ , -हीम् काठ १३,६.

अ॒नस्-वत्[g]- -द्वन्त[h] ऋ १,१२६, ५, -न्ता ऋ ५,२७,१.

अ॒नस्वती- -ती[i] शौ १०, १, १५.

¶अनस्-वि॒न्[j]- -वी तै ५, २, २, ३, काठ १९,१२, क ३१,२.

अनस्विनी - -नी[i] पै १६, ३६, ५

अ(नस्>)नो-वा॒ह्[k]- -हौ तै ५, ६,२१,१; काठ ५०,१

¶अ(नस्>)नो-वाह्य॑[l]- -ह्यम् तै ६, १,९,४, मै ३, ७,८, काठ २४,६, क ३७,७

?अनसव्यम् पै ७,१३,२

?अनस्तृ(प्त>)प्ता[m]- -प्ताम् पै ८, १६,५.

अन(न्-अ)स्थ॒[n]- -स्थ ऋ ८,१, ३४, -स्था शौ ४,३४, २, पै

---

a) पामे. अनड्वा॒न् मा २२, २२ द्र. ।

b) सपा. °ड्वान्<>°ड्वाहम् इति पामे ।

c) =सपा कौसू ६६, १२ । मै ४,१४,७ इन्द्रः इति, ऋ ३, ५९, १, तै ३, ४, ११, ५ काठ २३. १२, ३५, १९ तैब्रा ३,७,२,४ आश्रौ ९,७,६ माश्रौ ३,२,८ या १०, २२ मित्र॒ इति, शौ १०,७,३५ स्कम्भ॒ इति च पामे. ।

d) नापू. उपधाया निरनुनासिकत्वमात्रतेव विशेष (वतु. पा ७,१,९८ येन नापू प्राति. आम् भवति न तु भिन्न प्राति क्रियते) ।

e) उस. कर्मणि अण् प्र. तत्स्वरस्तत स्त्रियां ङीपि उदात्त-निवृत्तिस्वरः (पा ३, २, १, ४, १, १५, ६, १, १६१) । व्यु. कृते तु. अनोवा॒ह्- (वैतु पाप्र गौरादिषु पाठाद् ङीषन्तता च अनडु॒ह्- इत्यत्र आम् च [पाग ४,१,४१ पावा ७,१,९८]) ।

f) सपा. तै १,८, ७,१ वहि॒नो इति पामे. ।

g) विप. (गो-, पञ्-) । मतुपो वत्वे भत्वम् (पा १, ४, १९) । प्र. च रित्त्वान्निघाते स्वरेऽविशेष ।

h) अत्र अ॒नस्- =रथ- च प्राण- चेति कृत्वा श्लेष द्र. ।

i) सपा. अ॒नस्वती<>अनस्विनी इति पामे. ।

j) मत्वर्थे विनि प्र. (पा ५,२, १२१) तत्स्वरश्च ।

k) विप. (अनड्वाह्) । उस. उप. √वह् + अण् प्र. । कृत्स्वर. प्रकृत्या (तु. सस्थ. टि. परिवि॒ष्- >-श्विषे [भाप.]) । वैप ४ °वाह्- इति शोधापेक्षम् ।

l) विप. ([समे] जीवन-) । उस. उप. √वह् + ण्यत् प्र. । तित् स्वर प्रकृत्या (पा ६,१,१८५, २, १३९) ।

m) पाठ ? अनुस्तृ(स>)ता-> -प्ताम् इति शोध. द्र. । अनुपदं श्रूयमाणस्याशय शोधार्थं यस्था. तु. टि. ?२महर-, ?पूक्षन्-, ?पापी(यैं>)या-, ?शमिद्ध-(तीँ>)ती- ।

n) बस. । अ॒स्थि- इत्यस्मात् विकल्पेन समासान्त अच् प्र. उस. (पा ५,४,१२१) । चित्स्वर । मूलत उप. कृते तु नाउ. टि. ।

६,२२,२
अन(न्-अ)स्थक[a]- -¶कम् मै ३, ३, ५, काठ २१,५; क ३१ २०, -¶कात् मै ३,७,५, काठ २४, ५, क ३७,६, -काय काठ ४५, ३[b]
†अन (न्-अ) स्थन्[c]- -स्था ऋ १, १६४,४, शौ ९,१४,४, पै १६, ६६,४.
अन(अ-न्)स्थिक[d]- -काय[b] तै ७, ५,१२,२, -केन तै ६, १, ७, १[2]¶
¶अन(न्-अ)स्थिचित्[e]- -चिन् मै ३,५,१.
अ-नह्यमान- -नस्य पै १६,१२०, १.
†अना[f] ऋ ४,३०,३[g], ८,२१,१३[h]; ४७,६[g], १०, ९४, ३[i], ४[i], कौ १,३९९,२,७३९, जै १,४५,१, शौ २०,११४,१.
?अना पै २०,३६,१०.
अना(न्-आ)कृत[e,j]- -त ऋ १, १४१,७.
अना(न्-आ-अ)क्ताक्ष[e,k]- -क्ष खि ५,१२,१[l], शौ २०, १२८,६[m]
¶अना(न्-आ)क्रम[e]- माय म ४,१, १४
†अना (न्-आ)ग, गा[e,n]- -गा· ऋ ७, ८७, ७,९७, २, १०, ३६, १२, मा ३३, १७, का ३२,१, १७, तै ४,७, १५,७‡[o], -गान् ऋ ३.५४, [१९(१,९४,१५)], ४,१२,४[o], १०,१२, ८; मै ३, १६, ५; काठ २, १५; शौ १८, १, ३६ , -गान् ऋ ८, १०१, १५.
¶अना(न्-आ)गत[e]- -तम् तै २, ५, ५,१, -ताय तै ६,२,१,१
अना(न् आ)गमिष्यत्[e]- -ष्यत शौ १६ ६,१०.
१अना(न्-आ)गस्[e,p]- -गस ऋ १, २४,१५, १२३, ३,२, २३, ७, ४, ५४,३, ५, ८२, ६; ७, ६२, २ , ८,[४७, १८ , १०, १६४, ५],६७,७,१०, ३५, ३;

a) समासान्त कप् प्र. उसं. (पा ५, ४, १५४)। तस्मिंश्च परे उपान्त्यस्वर (पा ६, २, १७४ [तु वैप२ अनस्थिक-])। मूलतः अस्थि- इत्यतो विवेच्यस्य *अस्थ- (यद्र.) प्राति. उपाश्रयेण सर्वं चतुरस्रं स्यादिति दिक्।

b) मपा. अनस्थकाय<>अनस्थिकाय इति पाभे.।

c) पाप्र. उप. (अस्थि->) अस्थन्- इत्यत्र अनङ् समासान्त उसं. (पा ७,१,७५) तत्स्वरेण चान्तोदात्त। मूलत अस्थन्- इति च अस्थ- [एपू टि. द्र.] इति च अस्थि- इत्यत पृथक् प्राति (यद्र.) इति कल्पे तावद् अन्तोदात्त (पा ६, २, १७२) इत्युक्त इति विवेक सुलभ। पाप्र. समासान्तप्रत्ययाऽभावे विकल्प (तु. त्रिपू. टि.)। अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)।

d) समासान्त कप् प्र. (पा ५,४,१५४)। यत् कपि परे उपान्त्यस्वर (पा ६ २ १७४) न भवति कपिपूर्वीय (पा ६, २, १७३) एव च स्वरो भवति, तत्र शाखाविशेषनिघ्नविशेषत्वेन समाधानमनुसंधीयेताऽन्यथा वेति विमृश्यम् (तु. अनस्थक-, वैप२ अनस्थिक-)।

e) तस. नञ्-स्वर.।

f) अव्य.। अर्थ व्यु. च? इदं-वृत्तेन अनेन इत्येतेन सजातं तृ१ सत् वा. क्रिवि. (तु. एना) इति PW. प्रमृ.।

g) वैतु. वें. सा. विप. सत् <अन्- (<√अन्) इति।

h) वैतु. वें. सा. विप. सत् <अ-न् इति।

i) वैतु. वे. सा. नाप. सत् नैप्र. = आसन्->°स्ना इतीव?

j) उप. < आ√कृ।

k) उप. बस.। तत्रापि पूप. < आ√अञ्ज्, उप. च २अक्ष- यद्र.।

l) °क्ष्य- इति पाठ? यनि. शोध (तु. शौ., शांश्रौ १२,२१,२ च)।

m) अनाक्ता- इति शौ मुपा. स्वर शोधापेक्ष तु. RW.)।

n) उप. *आग- (< आ√हन [< घन्>] गन् + कर्तरि ड प्र.) इति वा ([= √अङ्घ् + कर्तरि अच् प्र.] > अङ्घ-) >*आघ- इति वा प्राकृतिकवर्णपरिणामभ ग द्र.। व्यु. २आगस्- इत्यस्मात् प्रत्ययमात्रे भिन्नम्। यत्वेतद् = १आगस्- इति कृत्वाऽपरे (तु. GW. प्रमृ.) बस. इइ भवतीति प्रतिपन्नास्तच्चिन्त्यम्। बस. सत्यन्तोदात्त आपद्येतेति दिक्। भूयानपि विस्तर इइ नाउउ. वैश. च द्र.।

o) सपा °गा <> °गान् इति पाभे.।

p) = अनाग-। उप. २आगस्- इति असुचा प्र. निष्पन्नं द्र.। यदपीहाऽन्ये PW. प्रमृ. १आगस्- इत्येतद् उप. इति कृत्वा बस इत्याहुस्तद् एपू. टि. दिशा चिन्त्यम्।

३६, ९;३७,७; ६३,४; खि ४, ५, ३[a], मा ४,१२, १२, १२†; का ४, ५, ४, १३, १, १३ †, †तै १,५,११,४; ४,१,११, २, २,१४; मै १,२, ३; १८†; ४, १०, ३†; १४,१७[ab]†, †काठ ३, ८, १६, ८, ४०, ११; क २,१५†; कौ ३,१, ४†, जै २, ५,१†, शौ ७, ७,३‡[c], ३५,१; ८८, ३†; ९, ५, २[d]; १६, ६, १†,१८,४,६९; पै २, ३९, २; १४, ४, १७, १६, ३५, ७; -गसम् ऋ ⌊(१, १६२, २२) ४,३९,३⌋, १०,६३, १०[c], मा २१, ६†,७; का २३, १, ६†; ७, तै १, ५, ११, ५ †, मै ४, १०,१†; काठ २,३†;७, १६†, शौ १९, ४४, ३, पै २, ३, १; १५, ३, ३; १६, ३६, ८; २०, १, ९†[c]; -†गा ऋ ५, ८३,२; ७,६०,१;६६,४,८६,७; मा ३३,२०; का ३२, २, ३, मै ४,१२,४, कौ २, ७०१, जै ३, ४६,७

†अनागास्-त्व[e]- त्वम् ऋ १, ९४, १५,⌊१६२, २२ (३, ४५, १९, ४,३९,३)⌋, १०, ३५,२; मा २५, ४५, तै ४, ६, ९, ४, काठ ४६, ५, पै १२, १, १५, -त्वे ऋ १, १०४, ६, ६, ५०, २,७,५१,१; तै २,१,११,६, मै ४, १४, १४, -त्वेन ऋ १०, ३७,९

अना(गस्>)गो-हत्या[f]- -त्या शौ १०,१,२९; पै १६, ३७,१०.

२अना (न्-आ) गस्[g]- -गस. शौ १०,१,७[a]; १९,५०,७; -गम्म् शौ २,१०, १-८, १०,१, १८; -†गा ऋ १०,१६५,२, शौ६, २७,२, पै १९,१३,१४†.

¶अना (न्-आ) ग्नेय[h]- -यम्[i] मै १,७,३[2],४[2]; काठ ९, १[2], २[3], १८,१९, क ८,४[2],५[3],२९,७.

¶अना(न्-आ)च्छिन्नस्तुक[h,j]- -कस्य[k] मे ३,८,५.

¶अना(न्-आ)च्छृण्ण[h,l]- -ण्णम् तै ५, १,७, ४, काठ १९, ७, क ३०,५.

अना(न्-आ)जानत्[h]- -नन् शौ ६, ११९,३, पै १६,५०,७

¶अना(न्-आ)ज्ञात[h]- -तम् तै २,१, ६,५[2].

¶अनाज्ञात-यक्ष्म[m]- -क्ष्म. काठ १३,६

---

[a]) सपा. अनागसः<>अनागस इति पाभे. ।

[b]) =सपा. तैआ २,४,१ । शौ १२, २, १४ सुवेदस इति, पै १७,३१,४ सुवेधस इति च पाभे. ।

[c]) सपा. °गस <>°गसम् इति पाभे. ।

[d]) सपा. पै १६,१००,३ अरिष्टा॰ इति पाभे. ।

[e]) भावे त्व प्र. तत्स्वरश्च । प्र१ रूपस्य व्यवहार-प्राचुर्यात् प्राति. तत्सरूपतायामिव प्रतिभाताया तत एव भावे प्र. उत्पत्तिर्जातेति सुतर्कं सच् छान्दसमिति वा प्राकृतिकमिति वोपवर्ण्यताम् ।

[f]) षस. सास्व. । उप. √हन् + भावे क्यप् प्र. ।

[g]) = १अनागस्- । विप. (अस्मद्-, युष्मद्-, कपोत-) । बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२) । उप. १आगस्- इत्यत्र इसुन् प्र. (पाउ ४,१८९) । यत्त्विह तस. इति MW. आह, तन्न । तथात्वे नञ्-स्वरापत्तेरिति यावत् । यदपि GW. इह आ √गा > आगा- इति कर्त्रर्थे निष्पन्नं प्राति. उप. भवतीति च नञ्-पूर्वत्वे च तस. भवतीति चाह तदुभयमसत् । -गम॰, -गसम् इत्येतयो रूपयो व्याख्यानार्थमस्य यनि प्राति. अवश्यमभ्युपेयत्वात्, अभ्युपेते चास्मिन् -गा इत्यस्य रूपस्याप्येतदीयत्वेन सुवचत्वे सिद्धे पराभिप्रेतस्य प्राति. अन्यथासिद्धायितमात्रत्वाच्च, यतरस्मिन् कतरस्मिन्नपि च प्राति. अभ्युपगते सति गपू दिशा स्वरत. तस. अनुपपन्नत्वाच्चेति (तु. NW.) । एवं तावत् अस्य प्राति. अर्थत गपू अतिसूक्ष्ममिवाऽन्तरं भवति (गपू. = आगसोऽकर्तृ- इत्येतच्च =आगसा रहित- इति) । अस्य चातिसूक्ष्मस्याऽर्थान्तरत्वस्य स्वरभेद एव लक्षणं भवतीति किमु वक्तव्यम् । एस्थि. अपि गपू एव निगमसुभिक्षं भवत्यस्य तु प्राति. ऋ. दशममण्डलमात्रे च शौ च यस्थ. विरलमेव श्रवणं भवतीति विविचामनुसंधानाय कल्पताम् ।

[h]) तस. नञ्-स्वर ।

[i]) यत्तु नानाग्नेयम् (=न । अना°) इत्यत्र मुपा. नानाऽग्नि->नानाग्नेयम् (तु. BW. SBW.) इतीव वा नाना । आग्नेयम् (तु. SIM) इतीव वा पदकृत्यं प्रास्तावि, तदसत् (तु. तैब्रा १,३,१,२,६) ।

[j]) उप. बस. द्र. ।

[k]) सपा. तै ६,२ ८,४ पेत्वस्य इति, काठ २५, ६ क ३९,४ वृष्णे इति च पाभे. ।

[l]) उप. आ √छृद्+कर्मणि क्त. प्र. ।

[m]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

¶अनाज्ञातयक्ष्म-गृहीत- त काठ १३,६[२].

अना(न्-आ)तत[a]- -तम् खि ५,१५, १७, शौ २०,१३२, ७, –ताय मा १६, १४, का १७,१, १४, तै ४,५,१,४, मै २,९,२, काठ १७,११, क २७,१, पै १४, २, १२.

१अना(न्-आ)तुर[b]- -र पै २०, ५९४, -रम्‡[c] तै ४,२, ६,५, ५,१०, २, -रान् शौ १२, २, ४९, पै १७,३४,९

२अना(न्-आ)तुर, रा[d]- -†रम् ऋ १,११४,१[c], ८,४७, १०, १०, ९७, २० ; मा १२, ९५, १६, ४८ ; का १३, ६, २२ , १७, ८, २, मै २, ९, ९, काठ १७, १६, क २७,६, पै १५, ५, २, -रस्य पै १, ९७, ३, -रा ऋ १०,९४,११; -०रे पै ४, २२, ६, -रेण पै २,६१,१

अना (न्-आ) त्मक[e]- -काय काठ ४५,३[f]

अना(न्-आ)त्मन्[a]- -त्मने तै ७, ५, १२,२[f].

†अ-नाथ[d]- -थम् ऋ १०, १०,११, शौ १८,१,१२

अना(न्-आ)दि(इ>)ष्टा[a]- -ष्टाम् शौ १५,६,१६,

¶अना(न्-आ)दृत्य[a] तै २,५, ३, ५, ५,३.

अना(न्-१आ)द्य, द्या[g]- -द्यम् तै ५, ७,९, २¶, शौ ८,२, १९, पै १६,४,९; -द्या शौ ५, १८, ३, पै ९,१७, १०, –द्याम् शौ ५,१८,१, पै ९,१७,१.

अना(न्-आ)धृष्[h]- -धृषः शौ ६, २१,३[i].

अना(न्-आ)धृष्ट, ष्टा[a]- -ष्ट' ऋ ७,१५,१४, तै ४,४,८,१, काठ ३९, ११ , पै २०, ३६, ५[j], -ष्टम् ऋ ८, २२, १८, खि ४, १, १; मा १, ३१; ५,५ ; ९[३], १४,९[k], का १,१०,४, ५,२,२, ३, २[३k]; १५,३, २, तै १, २, १०, २,१२, १[२], ४,३,५, १[k], ४, १२,२[l], ६, २,२,३[२], मै १, १, ११, २,७, ८[३], ४,४,९, ३, १६, ४[l], ४,१४, १७[m], काठ १,१०, २,८,९[२]; ५,६, ७,१४, २२, १४[l],३२, ६, क १, १०, २,२,३[२], ६,४; पै २, ३०, ५, -ष्टा मा ७, १२ , १७ , ३७, १२[n], का ७, ६,२, ७,३, ३७, २, २[n], मै १, ३,१२,४,९,३[n], काठ ४, ४, २७, ८, क ३, ३, -ष्टा मा १०, ४, ७[o], का ११, २,४,४, ३[o], तै १,८,१२, १; मै २,६,८[२o], ४,४, २¶; काठ १५,६[१o], पै १, ३८, ३[i], १६, १५१ , ५; –ष्टानि ऋ १०, १३८, ४, खि ५, ५, २ ‡[p], -†ष्टाभिः ऋ ४, ३२, ५, ८, १०२,१५, कौ २,९२२, जै ४, ६, ७, –ष्टाय तै १, ५, १०, १, -†ष्टास[p] ऋ १, १९,४, पै ६,१७,५.

*अनाधृष्ट-रथ[q]- -था' खि ५,५,९.

अना(न्-आ)धृष्य पै १३,१०,१०.

अना (न्-आ) धृष्य, ष्या[g]- -ष्य. मा २७,७, का २९,१,७, तै ४, १,७,३; मै १,९, १,५¶,२, २, १२¶,१२,५, ४,१४,१३, काठ ९, ९, १२, १८, १६ , क ८, १२¶, २९,४, शौ ७, ८९, १; १, पै ३,३३,७, –ष्यम् ऋ ४, १८, १०, मा ५,५, का ५, २, २, तै १, २,१०, २,६, २, २,

a) तस. नञ्-स्वर ।

b) शाखाभेदात् तस. नञ्-स्वर. ।

c) सपा. अनातुरम् <> अनातुरम् इति पाभे. ।

d) बस. अन्तोदात्त' (पा ६,२,१७२) । उप. यद्र. ।

e) तु. टि अ-चर्मक- ।

f) सपा. अनात्मकाय<>अनात्मने इति पाभे. ।

g) तस उप कृत्योकीय स्वर (पा ६,२,१६०) ।

h) विप.(ओषधि-) । तस. नञ्-स्वर । उप. आ√धृष् +क्विप् प्र. ।

i) सपा. अनाधृषः <> अनाधृष्टा इति पाभे. ।

j) ?अनाधृष्टश्च>अनाधृष्टस्य इति शोधो विमृश्यः (तु. सपा. ऋ ८,६८,४ अनानतस्य इति) ।

k) =सपा. माश ८,२,४,४[२] । मै २, ८,२ काठ १७, २ क २६,१ °ष्युम् इति पाभे. ।

l) सपा. पै १५, १, ५ आश्रौ ४, १२, २ °ष्यम् इति पाभे. ।

m) =सपा. तैआ २,३,१ । तैब्रा ३,७, १२,२ अनाज्ञातम् इति पाभे. ।

n) =सपा. माश १४,१,३, १९ काश्रौ २६,३,५ माश्रौ ४,२,२० । तैआ ४,५,३ आपश्रौ १५,७,६ प्रमृ. अनाधृष्या इति पाभे. ।

o) =सपा. माश ५,३,५, १९ । तै १,८,१२,१ अनिभ्रष्टा' इति पाभे. ।

p) सपा. °ष्टानि<>°ष्टास इति पाभे. ।

q) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१) ।

३[2], मै १,२,७,८[3a]; २,८,२[b], ४, ४, १¶, काठ २, ८, ९[2a], ७,१४[a],१७,२[b], क २, २,३[2a], ६,४[a], २६,१[b], पै १५,१, ५[c], -न्यस्य पै १९, ३३,१३, ६०, ३६, ५, -†न्या ऋ १०, ४४, ५, शौ २०, ९४, ५, -†न्या ऋ १०, १०३, १३, १५४, २, मा १७,४६, का १८, ४, १४, तै ४,६, ४,४, मै ४, ४,१, कौ २, १२१२, शौ १८, २, १६, पै १, ५६, १, -न्याय मा ३८, ७, का ३८, २, १, मै ४, ९, ८, -न्यौ कौ २, १२१९[d].

†अ॒ना(न्-आ)नत[e]- -०त ऋ ६, ४५, ९, -त. ऋ ८, ६४, ७, १०, ४, कौ १, १४२, जै १, १५, ८,-तम् ऋ [७, ६, ४, १०, ७४, ५], -तस्य ऋ ८, ६८, ४, कौ १, ३६४, जै १, ३८,३, -ता. ऋ १,८७,१

¶अ॒॑ना(न्-आ)नीत[e]- -ता काठ ८, ११[2], क ७, ८[2]

अना (न्-[अ>]आ) नुकृत्य॒,त्या[f]- -त्यम् ऋ १०, ६८, १०, शौ २०,१६, १०; -त्या ऋ १०, ११२,५

अ॒ना(न्-[अ>]आ)नुजा[e,g]- -जाम् तै ४, ३, ११, ३[h], काठ ३९, १०

अना(न्-आ॑)नुद्[i]- -द॒ ऋ १, ५३, ८, २, २१, ४, २३, ११, शौ २०, २१, ८, -दम् ऋ १०, ३८, ५

†अ॒नानुदिष्ट (? <ष्ठ)[j]- -ष्टः (? <ष्ठ) ऋ १०, १६०, ४, शौ २०, ९६,४

अ॒ना(न्-आ॑ऽ)नुभूति[e,k]- -ती ऋ६, ४७, १७

---

a) सपा. मा ५, ९[2] का ५,३,२[2] तै १, २,१२, १,२ यज्ञि॒यम् इति पाभे.।

b) पाभे. अ॒नाधृष्टम् मा १४,९ द्र.।

c) पाभे. अ॒नाधृष्टम् तै ४,४,१२,२ द्र.।

d) सपा. शौ १९,१३,१ पै ७,४,१ विभे.।

e) तस. नञ्-स्वर ।

f) अननु॰ इति पपा.। तस । नञ्-स्वरापवाद कृत्योकीय स्वर (पा ६, २, १६०)। उप. अनु√कृ+क्यप् प्र.। सांही द्र. (तु. WAG. [२,२९ b] प्रभृ.)।

g) नाप. स्त्री.। उप. [सवक्षं वैपरीत्येन] अनुजा- इति यद्र ।

h) सा. पुं. यजमानपरतयाऽन्वयमिच्छति । तथा सति प्राकरणिकानामनेकेषां पदानामर्थानामपार्थं क्लिष्टकल्पनमिव द्र. (तु. सस्थ टि. अनु√जन्>अनु-जा->-जाम्, √वद्>व॒दत्->-न्ती->-न्ती)।

i) बस. अन्तोदात्त । उप. आ√नुद्+(इगुपधलक्षण.) क. प्र. (पा ३, १, १३५)। पपा. तु अननु द्- इत्याकारको भवति । तत अनु-द्- (<अनु√दा 'दाने') इति उप. भवतीति कृत्वाऽन्यैरेतत् प्राति. व्याख्यायि (वैतु सा. ऋ १, ५३, ८ यत्र तेन उप. <आनु (<अनु) √दा (<दो 'अवखण्डने') इत्यास्थायि)। यदत्र यनि. उप. भवनि तत्र ऋ १०, ३८,५ इत्यत्र स्व-वृ॒ज्- इत्यत्रत्यस्य स्वेति विशेषणस्य च रध्र-चो॒दन- इत्यत्रत्यस्य नोदनपर्यायभूतक्रियार्थवचनस्य च साहचर्यं ज्ञापक भवेद् यथा स्तूयमान इन्द्र आनुदाऽन्तर-रहितः स्वत एव दुष्टदमने च दानाभिमुखतया धनवत्-प्रेरणे च प्रवृत्तो भवतीति यावत्। अन्यच्च। यदपि GW. MW. चेह तस. इतीव पश्यन्तौ व्याचक्रतुस्तदपि भ्रान्तमिव भवति। तथा सति नञ्-स्वर स्यान्नान्तोदात्त इति। एस्थि. यत् पपा. अनुसारिभि प्राक्तनैरभियुक्तै उप. साहितको दीर्घ इवाऽऽस्थायि तत् सारतो विमृश्यम्।

j) पाठ पपा. व्यु. च ? अना(न्-आ॑)नुद् [नु नाप् टि.]+ आतिशायनिक इष्ठन् प्र. नित्स्वरश्च (तु. चो॒दिष्ठ- प्रभृ.) इति मतम्। यमु. प्राति. ष्ठ > ष्ट इत्यतिप्राचीनो विकार संभाव्येत। अत्र अ॒नानु-दिष्ट- इति पपा. तदनु अनु√दिशे क्तान्तं कृतसाहितिकदीर्घप्रथमाऽच्कम् उप. इत्यत्र च प्रागभ्यर्हितानां व्याख्यान द्र. (तु. नापू. टि.)। एस्थि. अपि नापू. दिशा सर्वेषु वीर्योपलक्षितेषु कर्मसु परेरणा प्रत्यमहिष्णुरिन्द्रो ब्रह्मद्विड्हननेऽतितमामिव तथा भवतीति प्राकरणिकस्वारस्यसंवादनसहचरीवोक्तपूर्वाऽऽतिशायनिकी सभावनाऽनुसंधीयता विविग्भि.।

k) उप. (आ [=आप्त-] अ॑नुभूतिर् इति कृत्वा) *आ॒ऽनुभूति- इति प्रास. (तु. पावा २, १, १८)। यद्वा (आ [=आप्ता] *अ॒नु-भूति- आपामिति कृत्वा) *आ॒ऽनुभूति- इति बस. (तु. पावा २, २, २४)। उभयथाप्य् अननुभूतपूर्वा शरद इत्यर्थतोऽभिसंबन्ध समान। यावता पूर्वीरनुभूतपूर्वाः शरदोऽवधून्वान इन्द्रोऽननुभूतपूर्वा अपि तास्ततरीति, अन. स पूर्वाणि सख्यानि परिवृज्याऽपराण्यभ्येतीति यत् पूर्वार्धे श्रुत्यभिप्रेतं भाति तत् सत्यमिति निदर्शनालङ्कारः

†अना(न्-आ)पि[a]- -पि ऋ [(१, १०२, ८) ८, २१, १३ (१०, १३३,२)], १०,३९,६, कौ १, ३९९, २, ७३९, जै १, ४५, १, शौ २०, ११८, १

अना(न्-आ)प्त, प्ता[b]- -प्त ऋ १, १००, २, तै ७, १, १०, ३¶, काठ ८, ७¶, क ७, ४¶, -¶प्तम् तै २, ५, ११, ४,५, १, ९, १[२], ६, १, २, ७[२]; मै १, ४, ११, ५, ७[२], ११, ९, २, २, १२, ५, २, काठ १०, ८, -¶प्तस्य तै ७, १, ५, ६, -प्ता काठ ३८, १४[c], -प्ता.[c] शौ ४, ७, ७, ५, ६,२, पै ६, ११, २, -प्नाम् तै ७, ४, ५, ३¶, -प्तेन मै ४, २, ११.

अना(न्-आ)प्य[d]- -प्यम् ऋ ७,६६, ११.

*अना(न्-आ)ब⌊, व⌋यु[b,e]- -यो शौ ६,१६, १; पै १९, ५, ७.

†अना(न्-आ)भयिन्[b,f]- -यिन् ऋ ८,२,१, कौ १, १२४, २, ८४, जै १, १३, १०, ३,८, १०.

*अना(न्-आ)भव[b,g]- -व[h] काठ ६, ७; क ४,६.

अ-नाभि[i]- -भिः पै २०, ४१, २; -¶भिम् काठ २०, ७; क ३१,९.

अना(न्-आ)भु[b,j]- -भो मै १, ८, ५[h].

अना(न्-आ)भुव- -व, -वे पै २०, ५९, ४.

अना(न्-आ)भू[k]- -भुव. ऋ १, ५१, ९.

?अ-नामग[b,l]- -ग शौ १९,४५,२.

(तु. नाउ. अप्यपरस्थै व्यु.)। अत्र अननु-भूति- इति पपा तदनुवर्त्तिनी चोभया प्रागर्वाचामभिप्रवृत्ति द्र.। तद् यथा। बस. (=अनुभूति-रहित[i]- ⌊प्रजा-⌋) इति वें. सा.। उक्त बम. वा तस. ⌊तु स्क.⌋ वेति विकल्पितोऽर्वाञ्चश्च (तु GW. MW. NW.)। उभयत्र अनु°>आनु° इति दीर्घागतेश्च साहेनिकं निपातनं द्र.। यथा चैत्रान्यतरतोऽपि साध्वन्वयाभावो भवतीत्यत्र भूय वैश. अनुसंधेयम्।

[a]) विप.(अस्मद्-,इन्द्र-)। बस. नञ्-पूर्व इति प्रागर्वागभ्यर्हिता आहु। तन् कथं नान्तोदात्त (पा६,२,१७२)इति चोद्यम्। तत् साध्यं कथमिति। तस. भवतु न बस. इति। तेन तावत् सौवरी चातुरस्री कामं निष्पद्यताम् (पा ६, २,२) न त्वाऽऽर्थीति (आपि-रहिते वृत्तेर्नाऽऽपि-भिन्न इत्यभिसन्धे)। उच्यते। इह उप. बस. भवत्विति। सोऽपि कल्पनामूलत्वाद् विकल्पितविग्रह. द्र.। तद् यथा। नञ उत्तरस्य (सहु>)*साऽऽपि- इति मूलत सतो नैरुक्तिक सकारलोपो नकारोपजनश्च स्यातामिति प्रथम कल्प (तु. अगोपा-)। 'आ(ऽऽप्ता) आपयोऽनेनाऽनया वा' इति माध्यमिकधातुजलोपे इति *आऽऽपि- इति उप. इति द्वितीय कल्प (पावा २, २, २४)। 'अन्- (आप्ता) आपयोऽनेनाऽनया वा' इति नञ्मात्रातिरिक्तस्य धातुजांऽशस्य पूप. लोपे सति बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् इति कृत्वा नञ्मात्रस्य पूप. स्वर प्रकृत्येति च तृतीय. कल्प इति दिक (चरमश्चायं प्रकारः नापू. अपि द्र.)।

[b]) तस. नञ्-स्वरः।

[c]) सपा अनाप्ता (आपश्रौ १६, १८, ७ वैश्रौ १८, १५ २० हिश्रौ ११, ६, २९ च) <>अनाप्ता इति पाभे.।

[d]) विप. (क्षत्र-)। तस. नञ्-स्वरापवाद. कृत्योकीय स्वर (पा ६,२,१६०)।

[e]) नाप.। आबयुं सन्नेव तदुग्र वशमनायेव नञ्-पूर्वत्वेन श्राव्येत। °व° इति पै. पाठ.।

[f]) विप. (इन्द्र-)। उप. आ √भी + कर्तरि इनि प्र (तु. पा ३,२, १५७) इति वा *आ-भय-(प्रास.) + मत्वर्थे इनि प्र. (पा ५, २, ११५) इति वा।

[g]) विप. (मृड- ⌊रुद्र-⌋)। उप आ-भव*- (आ √भू+ अच् प्र.)। एस्थि. माध्यमिकरेफोपजन मुपा. चिन्त्य।

[h]) सपा अनाभव<>अनाभो (माश्रौ १, ६, १, ४१ वाश्रौ १, ५, २, ४० च) <>आपश्रौ ६, ११, ३ भाश्रौ ६, १३, २ हिश्रौ ३, ७, ८६ ?अनाभव इति पाभे.। [i]) विप. (अग्नि-)। बस.।

[j]) वैतु. BW. MW. °भू- इति।

[k]) तस. नञ्-स्वरः। उप १आ-भू- यद्र।

[l]) विप। उप १*नाम-ग-('नाम्ना गच्छति' नाम-भृदित्यर्थ) इति तत्त्वत पर्येष्टव्यम्। कथमिति। मूको बहुविकृतत्वेनोपलम्भात् (तु. शंपा.)। यत्तु सा. अ-नामक- इति पठित्वेव बस उप. = नामभृत्- इति व्याचष्टे, तदसत्। तथा सति कपिपूर्वीय. स्वरः स्यात् (पा ६, २, १७३)। सपा पै १५,४,२ माम् अगतस्य इति पाभे. यच्छूयते तेनापि सुगमो निर्वाह इति। Lanman अनास्माक- इति शोधप्रस्तावो विमृश्यः।

१अनामन्[a]- -नात् शौ १२, ४, ५, ८, पै १७, १६, ६,८.

१अ॒ना(न्-आ)मय[b]- -?य पै १६, ५, ७[c].

२अना(न्-आ)म(यु>)या[d]- -या खि ५,१५, ५?[e], शौ २०, १२९, २०,-या. शौ ९,१३,१३-१८, पै १६, ७५, ३-८.

अ॒ना(न्-आ)मयत्[b'f]- -यत् मा १८, ६, का १९, ४, २, तै ४, ७, ३, २, मै २, ११, ३, काठ १८, ९, क २८, ९, पै १०,१२, १, १९, २२, १४.

†अना(न्-आ)मयित्नु[g]- -त्नुभ्याम् ऋ १०, १३७, ७, शौ ४, १३, ७, पै ५, १८, ८.

अ-ना(मक>)मिका- -काम् पै १७, १५, ९.

†अ॒-नामिन्[b'h]- -मि ऋ ३,६२,५[i], ६ ८, ६, तै १, ५, ११, २, मै ४, ११, १, काठ ४, १६.

अना(न्-आ)मृ॒ण॒[j]- -ण ऋ १,३३, १.

¶अ॒ना(न्-आ)मृत[k]- -तम् तै ५, २, ३, १, काठ ७, १२[१], २०, १, २२, ६[l], क ६, २[१], ३१, ३; ३४, १[२], -ते तै ५,२, ३, ?, काठ २०, १, क ३१, ३.

अ॒ना(न्-आ)यत[b'm]- -तः ऋ [४, १३,५, १४, ५.]

¶अना(न्-आ)यतन॒, ना[d]- -न मै ३, ४, १०, ४, ७, ६; काठ १०, ३[n], २६, ३, २८, ३, ३०, ७, ३४, ९, ३५, १८, क ४१, १; ४४, ३, ४८, १६, $शौ ११, ४, १८; $ पै १६. ५८, ४, ५, -नम् मै ३, ४, १०, ४, ७, ६, काठ २१, ८, २६, ३, क ४१, १,-ना तै ३, १, ९, २, ३, ७, १, ५, ४, मै ३, ८, १, १०, ५[२]; काठ २४, १०, २९, १[१], क ३८,३, ४५, २[१], -नानि काठ १२, ५, -ने[o] मै १, ६,११, ३, १, ४, ४, ४; ७, ७, ४, ५ २, ८,५, काठ ३५, १८, क ४८, १६.

अना(न्-आ)यु॒धु[d]- -धास ऋ ४, ५, १४, ८, ९६, ९.

¶अ॒ना(न्-आ)रब्ध[b]- -ब्ध तै ६, ४,२, १.

¶अ॒ना(न्-आ रभ्य[b] तै १, ६, ८, १[p], काठ ३२, ७[q], ३६, ११.

अना(न्-आ)रम्भण[d]- -¶ण तै २, ६, ५, ६, -णम् काठ २१, ८¶, -†णे ऋ १, ११६, ५; [१८२, ६, ७, १०४, ३], खि १, २,१, शौ ८,४, ३, पै १६, ९, ३.

अना(न्-आ)रुद्ध- -द्ध पै१६,७२,६

¶अ॒ना(न्-आ)र्त,र्ता[b]- -र्त तै ३, ४, ३, ६, काठ १२ १०[r], -र्तम् पै ९, २२, २४, -र्ता. तै ७, ५, १, ३, -र्ताम् काठ ३५, १९, क ४८, १७; -र्तेन मै २, ४, १[r].

¶अ॒ना(न्-आ)र्त्ति[b]- -र्त्यै तै २, ६, ९, ३, ८, ३, १, ७, १, २, ४, २[१], ५, ७, ४, २, ४

अ॒ना(न्-आ)र्त्विजीन[b]- -न काठ

---

a) पाठ.? पपा नावग्रहः । अ॒+ (भावार्थे) आ-मन्- (<आ √मन्) इति बस. अन्तोदात्त (पा ६, २, १७२) इतीव च W., अ॒+आमन- (√अम् [रोगे] > आमि+भावे ल्युट् प्र) इतीव च LR. द्र. ।

b) तस नञ्-स्वर ।

c) अयं मुपा. अनामय१ इति मूको स्थाने संस्कारमान्याद् धृत । -यम् इति अस. द्वि१ सत् क्रिवि. इत्येव सुपठम् ।

d) बस अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२) ।

e) अ॒नामया इति मुपा. स्वर शोधापेक्ष ।

f) भाप. (नैरुज्य- [=१अ॒नामय-]) । उप. कृते तु टि. (√आम् >) √*आमि इति ।

g) विप. (हस्त-) । तस. उप. इत्नुच् प्र. (तु पाउ ३, २९) । नञ्स्वरापवादः कृत्योकीयः स्वरः बसं (पा ६ २,१६०) ।

h) विप. (ओजस्-, क्षत्र-) । उप. √नम् + ताच्छीलिक. णिनि प्र. ।

i) सपा. तैब्रा २,४,६,४ अनामि इति पाभे ।

j) विप (इन्द्र-) । बप अन्तोदात्त. । उप. आ √मृण्+क प्र. (पा ३,१, १३५) ।

k) नाप. ([मृत्युनाऽनाक्रान्त] देवयजन-देश-) । उप. आ√मृ+क्त प्र. ।

l) सपा. तै ५,६,४,२ अमृतम् इति पाभे ।

m) उप आ√यम्+क्त प्र ।

n) सपा मै २,१,२ आयतनवत्तर इति पाभे ।

o) पाभे. अनग्नौ तै ५,१,३,१ द्र. ।

p) सपा. मै ४,१,४ अनालभ्य इति पाभे. ।

q) सपा मै १,४,१० अ॒नालभ्य इति पाभे. ।

r) सपा अ॒नार्त.<>अ॒नार्तेन इति पाभ ।

१३, ४

अना(न्-आर्य>)र्या- -र्या प २, ३१, २.

?अनार्ष- -र्षम् पै २०, ६१, ७

अना(न्-आ)र्षेय[a]- -याणाम् शौ ११, १, ३३, पै १६, ९२, ३, -याय मै ४, ८, ३¶.

¶अना(न्-आ)लब्ध, ब्धा[a]- -ब्धम् तै ६, ३,५,२, -ब्धा[b] काठ २४,३, क ३७,४

¶अना(न्-आ)लभ्य[a] मै १, ४,१०[c], ४, १, ४[d,e], ५, ६; काठ २७, ६,३१,३[e], क ४२,६, ४७, ३[e]

अना(न्-आ)लम्बु(क>)का[f]- -का काठ ३२, १८[g].

अना(न्-आ)लम्भु (क>)का- -का क ४८, १६[g]

?¶अना(न्-आ)लेश[h]- -शे तै ५, १, ५, ५.

अना(न्-आ)वयस्[i]- -या शौ ७, ९५, ३.

†अना(न्-आ)वि(द्ध>)द्धा[a]- -द्धया ऋ ६, ७५, १; मा २९, ३८; का ३१, २, २ तै ४, ६, ६, १, मै ३, १६, ३ काठ ४६, १, पै १५, १०, १.

अना(न्-आ)वृत्[a]- -वृत् ऋ १०, ९५, १४.

अना(न्-आ)वृ(त्त>)त्ता[a]- -त्ताम् शौ १५, ६,१९.

अना(न्-आ)व्या(ध>)धा[j,k]- -धाम् शौ १४,१, ६४, १८,१, १२[l].

१¶अना(न्-आ)व्रस्क[a,m]- -स्काय तै ३, १, ५,१; ६,१, १०, ३; ३, ८, ३.

२अना(न्-आ)व्रस्क[m,j]- -स्क शौ १२, ४,४७, पै १७, २०, ७.

†अना(न्-आ)शस्त[j]- -स्ता ऋ [१, २९, १; २, ४१, १६], शौ २०, ७४, १.

¶अना(न्-आ)शीर्क[n]- -र्केण तै १, ६, १०, ४

अना(न्-आ)शीर्दा[a,o]- -र्दाम् ऋ १०,२७, १.

†?अना(न्-आ)शु[p]- -शव. ऋ १, १३५, ९, ८, १, १४, शौ २०, ११६, २; -शु खि ५, १३, ६, -शुना ऋ ६,४५,२, -शो ऋ १०,३९,३.

¶?अनाशुमवन्ति[q] काठ २३, ३[r].

---

[a]) तस नञ्-स्वरः ।

[b]) सपा. तै ६,१,७,५ अबद्धा इति, मै ३,७,६ अबद्धया इति च पाभे ।

[c]) पाभे. अनारभ्य काठ ३२,७ द्र. ।

[d]) पाभ. अनारभ्य तै १,६,८,१ द्र ।

[e]) सपा तैब्रा ३,२, ४,३ अनुपस्पृश्य इति पाभे ।

[f]) सस्व. कृते तु. टि. अ-क्षोधुक- । उप. <आ(र>)ल(म्भ्>) म्ब् द्र ।

[g]) सपा °लम्बुका<>°लम्भुका (तैब्रा ३, ७, १,९ च) इति पाभे. ।

[h]) अन्-आ° (वैतु. पपा. अना-ले°) इति कृत्वाऽर्थाभात्रे अस (=ग्रासाऽभाव-) अन्तोदात्तश्च । उप. आ √(रि>)लिश् (ग्रसने)+ कर्मणि घञ् प्र. थादि-स्वरश्च (तु BW, वैतु भा. वि। सत् अत्पीभावे धा वृत्तिरिति, सा. पपा .अनु अना- [अन्न-]+लेश-[षस.] इति)।

[i]) विप (शेप-)। उप. आ-वयस्- इति विप. बप. यत्र उप २वयस्- (भाप. [प्रजन-] <√वी) इति । यत्तु WI आकारान्त प्राति, निरदेशि तदप्रमाणम् ।

[j]) बस अन्तोदात्त ।

[k]) उप आ√व्यध्+भावे घञ् प्र. ।

[l]) अन° इ। पाठः ? यनि. शोधः (तु मूको.) ।

[m]) उप आ+व्रश्च्+ भावे घञ् प्र कुत्वञ्च (पा ७, ३,५२) ।

[n]) विप ([आशीरहित-, निष्फल-] यज्ञ-) । सस्व. कृते अ-चर्मक- टि द्र । अयस्मयादित्वञ्च उसं. (पावा १, ४, २०) तेन पदत्वाद्रुत्वं भत्वाद्विसर्जनीयाभावश्च । यत्तु भा. नञ्सुभ्याम् (पा ६,२,१७२) इत्यन्तोदात्तत्वमाह तद् भ्रान्तमिव स्यात् ।

[o]) विप उप आशिर्-+√दा 'दाने' (तु. षष्ठो मन्त्र, ऋ ८,३१,२ प्रभृ., वें [=आशिर-], सा. WAG [१ ३८] BL GRV, वैतु PW प्रभृ आशिस्- इति) ।

[p]) अर्थ व्यु. च ? तस चार्वादित्वम् उसं. तेन नञ्स्वरापवादोऽन्तोदात्तो भवति (पा ६,२,१६०)। उप =क्षिप्र- इति च =अश्व-(ऋ १,१३५,९) इति च कृत्वा GW प्रभृ अन्-आशु- इत्यवग्रह । उप. आशु- = अशन-[भोजन-] इति कृत्वा < √अश् 'भोजने' इति वे, [पक्षे] सा (ऋ १,१३५,९), अ-नाशु- (नाश-रहित-) इति सा. (ऋ १०,३९,३) ।

[q]) पाठ ? अनु (पश्चात्)+ *आ-शुच->प्रास. *अन्वा(नु-आ)शुच्- (पश्चात् तापग्राहिन्-)>*अन्वाशुग् √भू>*अन्वाशुग् भवत्->-वन्ति>नैप्र यनि इति मतम् ।

?अनाशुरश्वायामी[a] शौ २०,१२८,१०.
?अनाशुरश्व आयामी[a] खि ५,१३,६.
¶अना(न्-आ)श्वस्[b]- -श्वान् तै १,६,७,३,४[2]
अ-नाष्ट्र- -ष्ट्र· पै १०,२,५, -ष्ट्रम् पै ५,२८,२
अना(न्-आ)स्[c]- -नासः ऋ ५,२९,१०.
अ-नासिक[d]- -काय तै ७,५,१२,१; काठ ४५,३
¶अना(न्-आ)स्क(न्न>)न्ना- -न्ना[e] काठ १२,१३
?अनास्त[f] पै ७,८,९.
अना(न्-आ)स्थान[g,d]- -ने ऋ १,११६,५
? अना(न्-आ)स्माक[h]- -क शौ १९,५७,५, -कम्[1] शौ १९,५७,४.
?अनास्य[j]- -०स्यौ क २,१.
अना(न्-आ)स्राव[d,k]- वम् शौ २,३,२, पै १,८,२, १९,३३,१४,५१,१६,२०,३३,८
अना(न्-आ)हत[1]- -त पै २,३१,४.
अनाहत-शी(र्षन्>)र्ष्णी[m]- -र्ष्णी तै ३,२,५,१.
¶अना(न्-आ)हित[1]- -त· मै १,६,४.
¶*अनाहिता(त-अ)ग्नि[n]- -ग्नि काठ ६,७,८, ११; क ४ ६, ७ ८, -ग्ने काठ ९,१५.
?अना(न्-आ)हुत[o]- -तम् पै ६,१४,१.
¶अना(न्-आ)हुति[1]- -ति. तै ५,४,३, २, -तिम् ऋ १०, ३७,४,६३,१२†, पै १७,२५,७,८
¶अ-निखात, ता[1]- -त काठ ३७,१६, -ना[p] मै ३,८,९.
अनितभा[q]- -भा ऋ ५,५३ ९.
¶अ-निधाय[1,r] मै १,६,६.

---

[a]) अना(न्-आ)शुर् अश्वः ([सु-आयाम- >] स्वायामिन्->) स्वायामी (प्र१) इति त्रि-पद शोध (तु टि ?श्वाशुरश्चायामी, वैतु RW. अनाशुरश्वो-ऽयामी इति)। सपा. शाश्रौ १२,२१,२ अनाशुरश्वायामी इति पाभे.।

[b]) तस. नञ्-स्वर·। उप √अश्(भोजने) + क्वसु· प्र (पा ३,२,१०९)।

[c]) विप. ([मूक-] दस्यु-)। बस. अन्तोदात्त। उप आस्- [=आस्य- (तु. [सकक्षम] मृध्रवाच इति, वैतु. वें. अन्- (<√अन् 'प्राणने') Gri अ-नास्- इति]।

[d]) विप। बप. अन्तोदात्त (पा६,२,१७२)। उप. यद्र।

[e]) पाभे. अनधिस्कन्ना द्र.।

[f]) पाठ ? अना(न्-आ)प्त- > -प्तम् (यज्ञम्) इति शोध. संबन्धश्च द्र।

[g]) विप (समुद्र-)।

[h]) तस. नञ्-स्वरे प्राप्ते चार्वादिषु उसं. अन्तोदात्त (पा ६,२,२,१६०)। उप. (अस्मद्->) अस्माक-+अण्प्र (पा४,३,२)। यद्वा अस्माक-(यद्र) इत्यत प्राति भावे अणि प्र. उप निष्पन्ने सति बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२) इत्येवं सुवचतरं द्र.।

[i]) सपा. पै ३,३०,४; ५ ?सास्माकम् इति पाभे.।

[j]) वास्तविक पाभे वा अनश्रु- इत्यत्र (यद्र.) प्रामादिकविकारमात्रं वेति विमृश्यनाम् (तु. संटि)। प्रथमे कल्पे अ-नाम्य- इत्यवं पदविभाग स्यात् अन्-आस्य- इत्येव वेत्यपरो गवेषणार्हो विषय।

[k]) विप ([आस्रावाणाम् अतीसारादीनां निवर्तक-] उत्तम-भेषज-)।

[l]) तस नञ्-स्वर। उप. यद्र।

[m]) विप ([अप्रतिबद्धप्रारम्भा-] वाच्-)। बस पूप प्रकृतिस्वरम्। उप. शीर्षन् + ङीप् प्र उपधालोपश्च (पा ४,१,२८, ६,४,१३४)।

[n]) बस पूप. प्रकृतिस्वर। अन्-आहि° इत्येवं तस नञ्-स्वरे (पा ६,२ २) स्वरत समाने संभवत्यपि यदसौ नोररीकृतम् तत्र नञ. क्रियार्थरूपगुणप्रतिषेधे वर्तमानाया मुख्याया वृत्ते क्रियावत पदावयवस्याऽऽहितेत्यस्य समासान्तरोपसर्जनीभावे सति बाधो मा भूदित्येतद् बीजं द्र.। अर्थनित्यत्वेन परीक्ष्यत्वाल् लक्ष्यलक्षणानामित्यभिसन्धे।

[o]) पाठ·? अना(न्-आ)हतम् इति शोध। स्वयमनाहत सन्नन्यस्य सर्वस्याऽन्यस्यापि सनो भक्षक (तु पै ३,२७,२) इत्येवं प्रकरणसंगने।

[p]) पाभे. अगर्तमितम् काठ २५,१० द्र.।

[q]) =नदी-विशेष-। पपा नावग्रह। तस. नञ्-स्वर। उप *इत-भा- (बस.) इति पदविभागकल्पना व्यु. निमित्तमात्रतया गृह्येत।

[r]) उप नि √धा + क्त्वा > ल्यप् प्र.।

†अनि(न्-इ) ध्म[a]– -ध्म· ऋ २ ३५,४,१०,३०,४, तै २,५,१२, २, शौ १४,१,३७, पै १८,४,६, –ध्माम् ? मै ४, १२,४‡[b].

अनि(न्-इ)न[a]– -नस्य ऋ १,१५०, २.

अ-निन्दा[c]– -न्दा शौ ११ १०,२२, पै १६, ८७, २.

अ-निन्द्य[d]- -न्द्य ऋ ९, ८२, ४, –०न्द्या ऋ १, १८०, ७.

अनि (न-इ) न्द्र,न्द्रा[e]– -न्द्रम् ऋ ७, १८,१६, –न्द्रा ऋ १, १३३, १, ५, २, ३, १०, ४८, ७, –न्द्रान् ऋ १०,२७,६, –न्द्राम् ऋ ४, २३, ७

अनि (न-इ)न्द्रिय– -या पै १६, ७६,९[f].

†अ-निपद्यमान[c]– -नम् ऋ [१, १६४,३१, १०,१७७,३], मा ३७,१७, का ३७ ३,४, मै४,९, ६. शौ ९, १५, ११[g], पै १६, ६८,१०.

अ-निबद्ध[c]– -द्ध ऋ [४, १३, ५; १४, ५].

अ-निबाध[h]– -धे ऋ ३, १, ११, [५ ४२, १७, ४३, १६]

अ-निभृष्ट,ष्टा[i]– -ष्टः ऋ १०, ११६, ६, शौ १९,६०, २, –ष्टम् मा १०, ६, का ११, ४, २, तै १, ८, १२, १, मै २, ६, ८, ४, ४, २[२],¶, काठ १५, ६,-ष्टा तै १, ८, १२, १[j]

?अनिभृष्ट-तविषि[k]– -षि ऋ २, २५,४, ५,७,७

अनिभृष्ट-तेजस्– -जा काठ १८, १६, क २९,४.

†अ-निमान[l]– -नः ऋ १,२७,११,६, २२,७, कौ २,१०१४, जै ४,९, ५. शौ २०. ३६, ७.

अ-निमिष्[c]– -मिषा[m] ऋ ३, ५९,१, ७, ६०, ७, तै ३, ४, ११,५[n], काठ २३,१२,३५, १९, क ४८, १७.

१अ-निमिष[c]– -षम्[o] ऋ ५,१९,२, ७, ६१, ३.

†२अ-निमिष[a]– -ष ऋ १०, १०३, १, मा १७,३३, का १८, ४,१, तै ४, ६,४, १, मै २, १०, ४; काठ १८,५, क २८, ५, कौ २, ११९९, शौ १९, १३,२, पै ७, ४, २, –षम्[o] ऋ १, २४, ६; –षा ऋ २, २७,९, –षेण ऋ १०, १०३, २, मा १७, ३४, का १८, ४, २, तै ४, ६, ४,

---

a) विप. । बस अन्तोदात्त· (पा ६, २, १७२) । उप. यद्र. ।

b) पाठ? °ध्म इति शोध (तु. सपा ऋ २,३५,४)। अस्मे इति पपा (तु संटि) य पाभे. भवति सोऽपि शोध्य ।

c) तस नञ्-स्वरः । उप. यद्र. ।

d) विप. (अश्विन्-, सोम-)। तस. उप. ण्यदन्ते कृति कृत्योकीय स्वर· (पा ६,२,१६०) ।

e) विप [(इन्द्रमगणयत्- [तु या ३, १०], अनैश्वर्य-) द्रुह्-, शत्रु- प्रभृ.] । बस. अन्तोदात्त ।

f) सपा शौ ९,२,१० निरिन्द्रिया इति पाभे. ।

g) अनिपद्य° इति मुपा स्वरत शोधार्ह (तु सपा ऋ प्रभृ) ।

h) विप , भाप. [बाधाराहित्य-, स्वातन्त्र्य- (तु. सा [ऋ ५,४३,१७], GW प्रभृ ; वैतु. वे. सा विप इति च उरु- इति नाप. इति च [तु. स्वर , Knauer KZ २७,१५])] । बस. अन्तोदात्त । उप. नि√बाध्+भावे घञ् प्र. ।

i) विप. (इन्द्र- प्रभृ.) । उप. < नि√*भृष् 'हिंसायाम्' (वैतु. PW. GW. प्रभृ < नि√भ्रश्, इति, उ. म. < नि√भ्रस्ज् इति च) ।

j) पाभे अनाधृष्टा मा १०,७ द्र. ।

k) विप. (ऋभु-,ब्रह्मणस्पति-) । बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (तु टि. अनाहिनाग्नि- यत्रत्यया दिशा तस नेह लब्धादर)। ? अनिभृष्टत्विषि. इति शोध संभाव्येत ।

l) विप. (अग्नि-, इन्द्र-) । बस अन्तोदात्त. । उप नि√मा (माने) + ल्युट् प्र. ।

m) तृ१ सत् प्रयोगत क्रिवि. द्र. (तु. GW. MW. वैतु PW. < १अ-निमिष- ([=नाउ] इति मन्वानो विमृश्य [तु NW.]) ।

n) उप कर्तरि क प्र इति तृ१ =द्वि३ इति च कृत्वा देव-पर्यायत्वेन यद् भा विकल्पेन व्याचष्टे तत् क्लिष्टकल्पनाऽव्यभिचरितं द्र. ।

o) द्वि१ सत् वा. क्रिवि. द्र. । °मिष्-> एतद् रूपम् इति प्रतिपन्नौ GW. MW. च चिन्त्यौ द्र. । प्रयोगत एतत् क्रिवि. भवतीत्यभ्युपगमसामान्ये सति नापू. न द्वि१ अनिमिड् इत्याकारकं स्यान्न यनि इत्यनुपपत्तिदर्शनादिति दिक् ।

१, म २, १०, ४, काठ १८, ५, क २८,५, कौ २,१२००,शौ १९,१३,३, पै ७,४,३

अ-निमिषत्[a]- -षद्भि ऋ [१, १४३,८ (६,८,७)], -षन्तः ऋ १०,६३,४

†अ-निमेष[a]- -षम्[b] ऋ १,३१,१२. १६४, २१, मा ३४, १३, का ३३,१,७, शौ ९,९,२१, पै१६, ६७,१२.

१अ-नि(न इ)र[c]- -रेण ऋ ४,५,१४.

२अ-नि(न्-इ)रा[a,d]- -रा[e] ऋ ८, ४८,११, मा ११,४७, का १२, ४,११, मै २,७,५, काठ १६,४, -राम् ऋ ७,७१,२,८,६०,२०, १० ३७,४, खि ५,२१,३, मा १२, १०५, का १३,७,४, तै ४, २,७,२, मै २,७,१४, काठ १६, १४, क२५,५, शौ२०,१३५,१३, पै १७,२५,७†,८.

अ-निराधान[f]- -नाय काठ८,१०, क ७,६.

अ-निरा(र्-आ)हित[g]- -त शौ १२, २,३५,३६, पै १७,३३,६

¶अ-निरुक्त, क्ता[a]- -क्त तै ७, ४, २, ३. मै १, १०, ५, ११, ९[2h], ३, ६, ५, ४ १, १०[i], काठ १२, ९, १४, १०[2], २०, ५[j], २५,८, २६,१[k], २८, १०, ३३,४, ३५, २०, क ३१, ७[j], ३८, १, ४०, ४, ४५, १, ४८, १८, -क्तम् तै ६, २,७, ३, मै ३, २, ५[j], ४, ६, ८,९, ४,८, ६, काठ ६, ५, ९,१५[a1], १६, २२,४, ३२,१[2], क ४,४, ४५ ५, -क्तया मै ३, ६, ५, ४,८ ६, -क्ता काठ १२,९[m], -क्ता मै ३,४,६,८, १०[2k], काठ १४, १०[2h], -क्तानि काठ २१, २[l], क ३१,१७[2], -क्तान् तै २,५, ७,३, काठ ३६,१३

?अ-निरुक्तसामन्[n]- -मा काठ १४,१०

¶अ-निर्ऋतिगृहीत[o,a]- -तम् मै ४, ३,१

¶अ-निर्घात[a]- -ताय तै ३,१,८,३, २,४,२ मै ४,४,४

¶अ-निर्दाह[a,p]- -हाय तै २,३,६,२; ७,४, मै २, ३ ७, ३, ३, ३, ४,१, ९, काठ १२. ५, ३१,७, क ३०,२[q],३[q], ३१,७[q],१८[q].

अ-निर्दाहुक[r]- -क मै १,४,८, काठ ३२,४.

¶अ-निर्दिष्टभाग[a]- -ग तै २, २, ४,६

¶अ-निर्मार्ग[a,s]- -र्गाय मै१,८,५,२, ३,१[2],४,३,६[2],४,१, काठ १२, ५,८,१३, २४, १०, क ३७,७[t], ३८,३

¶अ-निर्याच्य[a] तै ५,२,३,१, मै ३, १,३,२,३; काठ २०,१,३०,९; क ३१,३.

¶अ-निर्वाह[u,a]- -हाय मै ४,८,५.

¶अ-निर्वीर्य[a]- -र्य[v] काठ २८, ८, क ४०,८.

अ-निर्हत- > आनिर्हत[w]- -तेभ्य·

---

[a]) तस. नञ्-स्वर । उप. यद्र ।

[b]) १अनिमिषम् टि. द्र ।

[c]) विप. (ववम्-) । बस अन्तोदात्त । उप. <इरा- यद्र. ।

[d]) उप. भाप (अन्न-बलाद्यभाव-, आर्ति-) ।

[e]) अनिरा अमीवा (माश ६, ४, ४, १६ च)> सपा. तै ४, १,४,४, ५, १,५,९ अमती, अराती इति पाभे. ।

[f]) उप =१निराधान- यद्र ।

[g]) उप. <निर्- आ √धा ।

[h]) सपा. अनिरुक्तः <>अनिरुक्ता <>तां १८, ६,८,९ अनिरुक्तम् इति पाभे. ।

[i]) निरुक्त इति पाठ? यनि. शोध ।

[j]) सपा अनिरुक्तः<>अनिरुक्तम् इति पाभे. ।

[k]) सपा. अनिरुक्त <>अनिरुक्ता इति पाभे. ।

[l]) सकृत् सपा मै १,९,७ अप्रयुक्तम् इति पाभे. ।

[m]) सपा. तैब्रा १,८,५,५ अनिरुक्तया इति पाभे. ।

[n]) यनि. सुपा चिन्त्यो भवति । निरुक्त-सामन्-(यद्र.) इत्यस्याऽनञ प्राति एव प्राकरणिकत्वात् (तु. मै १, ११,९) ।

[o]) उप. तृस. निर्ऋति-गृहीत- इति ।

[p]) उप. निर् √दह् + भावे घञ् प्र ।

[q]) यक्र सपा. काठ १९, ४; ५, २०, ५, २१, ३ अनुद्दाहाय इति पाभे. । [r]) तु. टि. अ-क्षोधुक- ।

[s]) उप. निर् √मृज् + भावे घञ् प्र. ।

[t]) सपा. मै ३, ७, ७ अप्रदाहाय इति, काठ २४, ६ अनुद्दाहाय इति पाभे. ।

[u]) उप. निर् √वह् + भावे घञ् प्र. ।

[v]) सपा. मै ४,७,४ इन्द्रियवान् इति पाभे. ।

[w]) विप. > नाप. (रुद्र-) । स्वार्थे अण् प्र. (तु. PW. प्रमृ., वैतु सा [का.], उ. म. च गस. <आ-निर् √हन् [गतौ] इति ?, सा. [तै.] धा. हिंसार्थे वृत्तिरिति कृत्वा बस. इति ?) ।

मा १६,४६, का १७,७,५, तै ४,५,९,२, मै २,९, ९[a]; काठ १७,१६, क २७,६.

१अनिल-, २अनिल- √अन् द्र.

अ-निविशमा(न>)ना[b]- -ना ऋ ७,४९,१

अ-निवीर्य[b]- -र्य काठ २७,९

अ-निवृत[b]- -त ऋ ३,२९,६

†अ-निवेश(न>)ना[c]- -नानाम् ऋ १,३२,१०, पै १३,६,१०

अ-निशित, ता[b/d]- -त मा १, २९; का १, १०, १, काठ ३१, १४, -तम् ऋ २, ३८, ८[e], ९,९६,२[f], तै ४, ७, १५, ४[g], -ता[h] मा १, २९, का १, १०, १, -ता[h] मै ४,१, १२[2]; काठ १,१०,३१ ९[2], क १,१०, ४७, ९[2]¶.

†अनिशित-स(र्ग>)र्गा[i]- -र्गा ऋ १०,८९,४, कौ १,३३९, जै १,३५,८.

अ-नि शस्त[j]- -स्ता ऋ ४, ३४, ११[k].

अ-निषङ्ग[l]- -ङ्गाय ऋ १, ३१, १३.

अनि(न्-इ)ष(व्य>)व्या[m]- -व्या ऋ १०, १०८, ६

?अ-निषिञ्चन[n] पै १५, १५, ९

?अ-निषित[o]- -तम् मै ३, १६, ५, काठ २२,१५.

अ-निष्कृत[b]- -त पै ३, ३३, ४[p], -†तम् ऋ ८, ९९, ८, ९,३९, २, कौ २,२४९, जै ३,२१,१४

अ-निष्कृति- -त्या पै ३,१७, ३

¶अनि(न्-इ)ष्ट,ष्टा[b]- -ष्ट काठ३५, १७, क ४८,१५, -ष्टम् तै ६, ६ ६,२, -ष्टा तै २,६ १,५, -ष्टेभ्य काठ ५,४,३२,४,-ष्टेष काठ ३५,१८, क ४८,१६

¶अनि(न्-इ)ष्टक[q]- -के तै ५, ८, १०,३[1], मै ३,४ ५, काठ २२,२.

अ-निष्टकर्थ्य[r]- -कर्थम् काठ २४, ५, क ३७, ६.

अ-निष्टृत[s]- -त ऋ ८,३३,९, मा २७, ४, ७[t], का २९, १, ४, ७[t], तै ४, १, ७,२; ३, मै २, १२,५[1], काठ १८,१६[2], क २९, ४[2], कौ २, १०४८†; शौ ७, ८७, ३[p], †२०, ५३, ३, ५७, १३, पै ३,३३, ७.

¶अ-निष्ट्य- -ष्ट्य काठ ७, १३[2], क ६ २[1].

¶अनि(न्-इ)ष्ट्वा[b] काठ १२,७[1], ३५,१७, क ४८,१५.

?अनिस्तूषामि पै १७,१४,१.

अ-निहत्य[b/u] शौ १२, ३, ४४, पै १७,४०,४.

---

a) आनूह° इते पाठ ? यनि. शोध.।

b) तस. नञ्-स्वर । उप यद्र.।

c) विप. (काष्ठा-) । बस. अन्तोदात्त । उप. नि √विश् + अधिकरणे ल्युट् प्र.।

d) उप. कृते निशिता- टि. द्र.।

e) शोध सस्थ. वरुण टि. द्र.।

f) न. द्वि१ सद् वा. क्रिवि. द्र.।

g) तु. टि. ?अ-निषित-।

h) सपा °ता (काश्रौ २, ६, ४१ शुअ १,९० च) <> °ता (आपश्रौ २,४,२ प्रमृ. च) इति पाभे.।

i) विप.(२अप्-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् । उप यद्र.।

j) विप. (ऋभु-) । उप. निर्(<>स्) √शंस् + क्त प्र.।

k) इह श्रूयमाणं रूपम् प्र३ (तु. सजोषस सूरय ऋ ४,३४,६ प्रमृ., वैतु. GW. सं३ इति नि.मार द्र.)।

l) विप. (यज्यु-) । बस. अन्तोदात्त । उप नि √(स>)षञ्ज् + घञ् प्र कुत्वं च ।

m) विप (तनू-)। तस. उप. तत्रमाधवीय यत् प्र नञ्-स्वरापवादोऽन्तोदात्त: (पा ४,४,९८;६,२,१५६)।

n) पाठ ? वस्तुत पूवमन्त्रस्य य: एषा इत्यु उत्तरार्धो भवति सोऽस्य मन्त्रस्य पूर्वार्थ स्यात् । अनि-षेचनं चक्षुषी इत्यनेन शोधितपाठेन तृतीयेन पादेन च तस्य मन्त्रस्य गायत्र्या छन्दसा पूर्ति स्यादिति विचार-यन्तु सुधिय । एवं तावदिह तस. नञ्-पूर्व । उप. <नि √(सि>)षिच्>नि-षेचन- इति यद्र ।

o) पाठ ? अ-निशित- >-तम् इति शोध (तु. सपा. तै ४, ७,१५,४ संटि. च)।

p) सपा °ष्कृत <> °ष्टृत इति पाभे ।

q) विशेवि । बस अन्तोदात्त । उप इष्टका-।

r) तस. । कृत्योकीय स्वर (पा ६, २, १६०) उप. निष्टकर्थ्य- यद्र ।

s) विप (अग्नि-, इन्द्र-) । तस. नञ्-स्वर । उप <नि + √स्तृ 'हिंसायाम्' [तु. पपा. (मा, शंपा [शौ ७, ८७, ३], W GW, WAG. [१, २१], ORN. प्रमृ [तु टि. नि √ष्टृ > नि-ष्टुर-], वैतु पपा [ऋ, शौ. च], अप्रा. २,८६ नि-स्तृ° इति ?)]।

t) सपा. शौ ७,८९ १ अमर्त्य इति पाभे.।

u) उप. <नि √हन्।

अनीक[a]- -कः पै ४, २४ ७,-†कम् ऋ १, ११३, १९ , ११५, १, १२१, ४, १२४, ११, १६८, ९, २, ३५, ११, ३, ३०, १३, ४, ५, ९, १५, ११, १; १२, २, ५, २, १, ४८, ४, ७६, १[b], ६, ४७, ७८, ५१, १, ७, १, ८, ९, ८८, २, ८, ९६, ९, १०, २, ६, १, ३; ४३, ४, ४८, ३; ६९, ३, मा ७, ४२, ८, २४$, १३, ४६, २९, ५४, का ८, १७, १, ९, २, २, ४, २$, १४, ४, ९, तै १, ४, ४३, १, ४५, १$, २, ३, ८, २, ४, १४, ४, ४, ३, १३, १, ६, ६, ६, ६, २, ३, १¶[c], मै १, ३, ३७, ३९¶; २, १, १०¶, ३, १६, ३†, ४, १४, ४, काठ ४, ९, १३, २२, ५, ६, ८, २९, ३, ४६, १, क ३, ७, ११$; ३४, १, ४५, ४$, कौ २, ११०२, ३, ५, ३, जे २, ४, ६; शौ ४, २७, ७$[d], ६, १२५, ३, ७, ३७, १$, १३, २, ३४$, ३५, २०, १७, ४, १०७, १३, १४, पै ४, ३५, ७, १५, ११, ७, १२, ४[e], १६ १५१, ५, १८, २४, १, २, २५, ७, -का ऋ ३, १९, ४, ४, २३, ७, –कात् पै ८, १३, ११‡[f], –कानि मै २, १, १०¶, –के ऋ ४, ५८, ११[f], ६, ४७, ५, ७, ४, ३, ८, ७४, ४[g], १०२, १३, ९, ९७, २२, खि ५, ५, ८[b], मा १७, ९९†, २०, ३६, का १९, १, १२†; २२, ४, १, मै ३, ११, १, काठ ३८, ६, ४०, ७, १४; †कौ १, १३, ५३७, २, ९२०, †जै १, २, ३, ५५, ५, ४, ३, ४, ६, ५, –केन ऋ २, ९, ६, मा ५, ३४, का ५, ८, ५, तै १, ३, ३, १, †४, ३, १३, २, ६, १, ५, मै १, २, १२, ¶१०, ५[h], १४[h], ३, ९, ५¶[i], †४, १०, ५, ११, ४; काठ २, १३, २१, १३, ३५, २०[h], ३६, ८[h], क २, ७, ४८, १८¶[h], –केषु ऋ ८, २०, १२, –†कै ऋ ३, १, १५, ५४, १], ४, १०, ३, ७, ८, ५, मा १५ ४६, का १६, ५, २८, तै ४, ४, ४, ८; मै ४, १०, २, ५, ११, ४$, काठ २०, १४; कौ २, ११२९, पै ४, २७, ६. [°क– चतुर्°, ज्योतिस्°, तिग्म°, त्रि°, द्वि° पुरु°, बृहत्°, शत°, सु°].

¶अनीक-त्व[i]- -त्वाय मै १, १०, १४, काठ ३६, ८.

अनीक वत्- -वते मा २४, १६, २९, ५९, का २६, ४, १, ३१, ७, १, तै १, ८, ४, १¶, ५, ४, ५, ४[2]¶, ५, २४, १, मै १, १०, १, २, १, १०¶, ३, १३, १४, काठ ९, ५, ४८, ३, क ८, ८¶; –वन्तम् खि ४, १४, १, –वान् तै ५, ४, ५, ४[2]¶.

अनीक-शस् ( ) शौ ५, २१, ८, ९, ६, १०३, ३, पै १९, १८, १०.

¶अनी(न्-ई)जान[i]- -न मै १, ४, ६, ४, ८, ६, –नम् तै ६, ६, ७, ३; -ने मै ४, ८, ६.

†अ-नीड(ळ)[j,k]- -ड. ऋ १०, ५५, ६, कौ २, ११३३.

---

[a]) नाप. पुं. न. (मुख-, गण-, ज्योतिस्-, रूप-, आयुध- प्रमृ) । व्यु. ? <√अन् + ईकन् प्र (पाउ ४, १७)। नित्स्वर. (पा ६, १, १९७) । यद्वा तस. स्याद् नञ्-स्वर. (पा ६, २, २) । उप. च (नि>)नी + क-(<अक- <√अच्, ञ्च् [तु. प्रतीक- प्रमृ.]) । अथवा, नापू. कल्पे नञोऽभावे सति नि इत्यस्य स्थाने अनु इति द्र. । तथा च सति समाननिष्पत्तेः अनूक- इत्यस्मात् प्राति विवेचन-प्रयोजन. ऊ>ई इति वर्णपरिणाम. । अथापि वा नापू. एव कल्पे नञभावे सति नि इत्यस्य स्थाने २*अन् (यद्र.) । माध्यमिक ईकार उपजन (तु. सम्-ई-कु-) । अन्तास्तदेव उप. √अक् (दर्शने) इत्येतेनाभिसंबद्धं स्यात् पूप च सप्तमीप्रकारकम् (२*अन्->) अनि इति रूपं सद् दीर्घी-भूतं स्यादित्यपीहाभियुक्तानामूहः द्र. (तु. WW. १, १२, ६, १६९) ।

[b]) सपा. अनीकम् <> अनीके इति पाभे ।

[c]) सपा. मे ३, ८, १ काठ २५, १ शृङ्गम् इति पाभे. ।

[d]) =सपा. वैताश्रौ ९, २ । तै ४, ७, १५, ४ मै ३, १६, ५ काठ २२, १५ आयुधम् इति पाभे. ।

[e]) सपा. शौ ९, ४, ८ ककुत् इति पाभे. ।

[f]) सपा. °कान् <> °के इति पाभे ।

[g]) सपा. बृहन्, अनीके इत्यस्य स्थाने कौ १, ८९ जै १, ९, ९ बृहदनीक. इति पाभे ।

[h]) सपा. तैब्रा १, ६, २, ७ मुखेन इति पाभे. ।

[i]) भावे त्व. प्र तत्स्वरश्च ।

[j]) तस नञ्-स्वर. । उप यद्र. ।

[k]) =सुपर्ण- । यत्तु वें सा. प्रमृ उप. आश्रयपर्यायतया पश्यन्तः बस. अत्राहु., तन्न । तथा सत्यन्तोदात्तापत्तेः

अनी(न्-ई)शान[a]- -न तै ६,२,५,१, मै १,७,१.

अनी(न्-ई)श्वर[a]- -रा. शौ १२, ३, ४२, पै १७,४०,२.

?**अनीहतम्** पै २०,३८,३.

अनु[b] ऋ १, ६, ४[c], १०, १२[d]; १५, ५, २५, १६, ३३, ११[e], ३७, ९; ३८, ११[f]; ४४, १०, ४६,१४[g],४९,३[h], ५०,३[i], ६[j], ५७,२[k], ७१,६,८०,[१-१६][l]; ८[m],९;८२,३[n],८४,[१०-१२]; ८८, ६, ९५, ३[o], ११३, १३; १२०, ११[p]; १२१, ३, ७; १२६, ३;५, १२८,१[q];१३६, ५, १३८, ३[q], १४१, ३[r], ९[s];

(पा ६,२,१७२)। यथा त्वेतत् उप. सरूपादाश्रयपर्यायात् नाप. विविक्तं सत् सुपर्ण- [=आदित्य-] इत्यस्य विप. इति सभाव्येत। तस्मिन् उप विप. सतीह तस. भवतु न बस. इति तु तत्त्वम्।

[a]) तस. नञ्-स्वर.। उप. यद्र.।

[b]) =२*अनू- इति रूप प्रयोगत. द्वि१ क्रिवि. च सद् उभा नि. योगमुपेत्यैकत्वमिवापन्नमिति मतं भवति।

[c]) स्वधाम् इति द्वि. युक्तो लक्षणे कप्र. (पा १,४,९०)।

[d]) अत्र उ. म. (तु. मा ५, २९) यद् अनु-वृद्धय इत्येक पदमित्याहतुस्तत् स्वरदोषादुपेक्ष्यम्। अन्वयेऽशक्त इव सन् स्क. पदपूरणतामाहेति संभाव्यते। इन्द्रमभिलक्ष्य तदनुगतास्तदुद्देश्यका सर्वा वृद्धयश्च सर्वा जुष्टयश्च भवन्तु इत्याकारकस्यान्वयस्य न केवलं संभवादपि त्वभीष्टत्वात् (तु. वें. सा PW प्रमृ.)। तथा ह्युत्तरस्यामृचि पुनरिन्द्रस्य स्तुतिभिरभिवर्धनं श्रूयते।

[e]) कप्र. इति वें. सा. GW च, वैतु. MW. यत् √क्षर् इत्यनेन गतित्वेन योगम् वष्टि। तन्न। स्वधामनुलक्ष्य न तु तां कर्मतया विषयीकृत्य क्षरणस्य विवक्षितत्वात्।

[f]) रोधस्वती. इति अनुलक्ष्येत्यर्थत कप्र. (तु. वे. सा., वैतु. GW. अनु···यात इति)।

[g]) उषस उपाचरणमकर्मकमाख्यातमभिप्रेतं द्र.। आश्विनश्रीरनुलक्षणस्य विषयो न त्वनूपाचरणस्येति विवेकाद् गतित्वदर्शी वें चिन्त्य (तु. सा.)।

[h]) लक्षणे वेत्थंभूतलक्षणे वा कप्र. (तु. स्क. वें. सा.)।

[i]) सा. एव केवलम् अनु···वि···अदश्रम् इत्याख्यातयोगमाह। तत्र चाऽऽख्यातिक य प्र कर्तरि भ्रान्तदृष्टत्व बीजम्। रूपं चेदं कर्मणि न तु कर्तरीत्यस्य कृते तु. √दृश्। ऋ १०, ३०, १३ इत्यत्र स्वयमसौ भाष्यकारोऽपि द्र.।

[j]) उत्तरमन्त्रेण प्रकरणसामानाधिकरण्ये सति वरुणस्य पृथिव्यादिलोकत्रयदर्शकत्वे तात्पर्यं द्र.। तत्रापि जनान् अनु इत्यतः पृथिवी संकेतिता (पृथिव्यामित्यर्थः)। √भुरण्य इत्यस्य चोभयथा वृत्तं भवति सकर्मकं च (तु. ऋ १, १५५, ५, ५, ७३, ६ प्रमृ.) अकर्मकं च (तु. ऋ ४, २७, ३, ८, ९, ६)। तदिहाकर्मकत्वं द्र.। यत्तु सा. PW. च अनु···पश्यसि इति योगमाहतुस्तन्न। उत्तरेण मन्त्रेण तात्पर्यसमन्वयदर्शनात्तद्वदिहाऽप्यनुपसृष्टस्य √पश् इत्यस्योपयुक्ततरत्वादित्यभिसन्धे. (तु. स्क वें. GW. W.)।

[k]) स्वाअ. द्र. (तु वें.; वैतु. सा. PW. GW. प्रमृ. अनु···असत् इति)।

[l]) वैतु. या [१२,३४] अनु (उपास्ते) इति।

[m]) नाव्या. इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु. स्क. वें. सा. GW.)। पामे. शौ ८,५,९; १०,१,१६ अति द्र.।

[n]) प्रत्यर्थे कप्र. (तु. स्क. वें. सा), वैतु. PW. GW. उद्दिश्य प्रयाणेऽभिप्रायाद् अनुप्रयाणं यद् आहतुस्तन्न। तस्यानुगमनपर्यायत्वात्तस्य चेहाऽसंगतत्वात्।

[o]) दिशम् इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु. स्क. वें.)। यत्तु सा. अनुष्ठु "अनु "विदधौ इत्यन्वय वष्टि। न त्वसौ सुवचः। अनुष्ठु इत्यनेनैवाऽनोरनुक्रमाद्यर्थस्याऽऽगतत्वाद् व्यर्था पुनरुक्तिर्भवेदिति। समग्रश्च तदीय उत्तरार्धर्चीयोऽन्वयो व्यत्यस्त.। न हि ऋतून् प्रशासता सूर्येण पार्थिवानां पूर्वा दिग् अनुविधीयते। पूर्वां दिशमनु (=तस्यामित्यर्थः), प्रशासता तु तेन-तेवोऽनुष्ठु विधीयन्ते। इहैतावतैवाऽलं विस्तरः वैश. अनुसन्धेय।

[p]) जनान् इत्यनेन च सोम-पेयम् इत्यनेन च पर्यायेणाभिसंबन्धुमनोरेकस्याऽध्याहार (तु. स्क. सा.)।

[q]) नियुतम् इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु. वें.)। यत्तु सा. अनुसृत्येति व्याचष्टे तदनुलक्ष्येत्यर्थे द्र.।

[r]) अनु···मथायति इतीवाभिप्रयन् सा. चिन्त्य. (तु. ऋ ३,४३,१;५०,२ प्रमृ. वें. GW. च)।

[s]) सीम् इत्यनेनान्वितः कप्र. भवति। यत्तु सा. इममन्वयं व्यभिचार्य्य अजायथाः इत्यस्य क्रिप. विप. अव्य. (=गतिभिन्नत्वे सति तत्-सकक्षम्) इतीत्र संबन्धमभाषत, तच्चिन्त्यम्। गतिप्रकारके संबन्धेऽपि

१४८, ४; १६१, ३[a]; १६३, ८[4b]; १६४, २८[c], १६५, ५[d]; १६६, १०[e], १६७, १०; ⌊१७५, ६[f], -१७६, ६⌋, १७६, २[g], १८०, ८, १८१, ५, १८३, ३[h], १८७, ४[i], १९१, १५[j]; २, १, १५[k], २, ⌊४, ९, ७०, ३⌋, ५[l], ८, ८, ५[m], ⌊१३, १३, १४, १२⌋, २१, ३[n], २४, १३[o], २८, २, ३०, २, ३६, ६[p], ३७, १, ३८, ३, ५[q],

सीम् इत्यस्य रूपस्य कर्माकाङ्क्षापूरकत्वेन दर्शनादिति यावत्। लक्षणार्थप्राधान्यात् कप्र. एव स्यादिति तु स्थिति (तु वें GW.)।

[a]) व इति युक्तो लक्षणे कप्र. (वैतु. सा. पश्चादर्थे अव्य. इति भावुक.)।

[b]) त्वा इति द्वि. युक्तो लक्षणे कप्र. द्र. (तु वें. सा. प्रमृ)।

[c]) अनु···अमीमेत् इति गतियोगवादिन. पाश्चात्या भवन्ति। तत्र हि तेऽभिप्रेतमनुलक्षणात्मकमर्थमन्तभवियन्ति। तदय वाद्श्चिन्त्यो भवत्यप्रामाणिकत्वादन्यथाप्रसिद्धेश्च। तथाहि। अनुगमनाऽनुशब्दनाऽनुभोजनादिप्रयोगेषु योऽन्वोरर्थो भवति तेनैव तत्सदृशेनैव वाऽर्थेनेहापि भाव्यम्। स चाऽऽमन्तर्यसादृश्यादिविशिष्टो नितरां लक्षणार्थविलक्षण इत्यभियुक्तानामतिरोहितमिव भवति। अतो यथाऽभिमतव्याख्यानं लक्षणोद्देशाद्यर्थः कप्र एव प्रकाश्यताम्। सामर्थ्यात् प्रसिद्धेश्च (तु. वें)। सा. च कप्र. अभिप्रयन्नप्यर्थस्य विषये न साधुवादी। तद्विस्तरस्तु वैश. द्र.।

[d]) 'स्वधाम् अनुलक्ष्य (=तद्विषय इति यावत्) त्वमिन्द्राऽस्माकं भवसि' इति तुरीयपादस्याऽर्थ. पूर्वां पादत्रयीं प्रति हेतुतयोपन्यस्त· (तु. GW.; वैतु. वें. सा अनु··· बभूथ इति योगमाहतुस्तद् विमृश्यम्)।

[e]) सा. स्वाअ., वें. अनन्वित इव च, वैतु. PW. GW. प्रमृ. च। येषां वि-अनु···धिरे इत्याख्यातयोगोऽभिमतो भवन् गतिर्गतौ (पा ८, १, ७०) इत्युक्तं पूर्वगतिनिघातमुपक्षिपेद् अथ श्रियः इति द्वि३ अनन्वितमिव कुर्यादिति नैवाद्रियेत।

[f]) निविदम् इति द्वि. युक्त कप्र (तु. वें. सा.; वैतु सा. ⌊पक्षे⌋ अनु···जोहवीमि इति मन्वानश्चिन्त्यः, निविदामनुहवनस्य हवनस्य वा श्रुत्याऽप्रसिद्धत्वाद् निविद्द्वारकस्य हवनस्य च प्रसिद्धत्वाद् (तु. ऋ १,८९,३,९६,२;२, ३६, १६)।

[g]) लक्षणे कप्र. (तु. वें. सा.)। यत्तु PW. GW. MW. कर्मणि प्रयोगमाहुः। तच्चिन्त्यम्। युम् इति कर्मपदस्य तथा सति संबन्धक्लिष्टत्वात्।

[h]) GW. अनुः कप्र. इति। वें सा PW च अनु वर्तते इति योगमाहु। तथापि विमर्शसहं स्थलं द्र।

[i]) रजांसि इति द्वि. युक्त कप्र.। गतित्वेऽपार्थाद्वैस्वर्यापत्तिरित्यसकृदवोचाम।

[j]) संवृत इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु वें सा. GW, वैतु. PW. MW. अनु···प्रवावृते इति योगमाहतुः)। तथा सति प्राधान्येनाभिप्रेतो लक्षणार्थो गौणो भवेत्। अनुपूर्वकगत्यर्थानामाख्यातानामर्थे लक्षणार्थोऽन्तर्भावश्चाप्रसिद्धः।

[k]) पूर्वेण भुवन् इत्याख्यातेन गतितया युयोजयिषुः वें. चिन्त्य.।

[l]) चित्रमेतद् यत् सा कर्मप्रवचनीयतयोत्क्रम्य गतित्वे पर्यवसाययति। √चित् इत्यस्याऽकर्मकः प्रयोग द्र. (तु. ऋ २,३४,२)।

[m]) सा. इहाऽर्थेजरतीयमीव। स्वराज्य-पदे कर्तरि प्र. चेद् भवेत्तर्हि का गति अनोः इति नासौ स्पष्टमाह। अनु···वावृधुः इति योगश्चेदभिमत· स्यात्तर्हि णिजर्थान्तर्भावेऽपि सति न कोऽपि प्रसिद्धोऽन्वर्थान्वय· संभवेदिति दिक्।

[n]) लक्षणे इति सा., आनन्तर्ये इति वे.। उभयथाऽपि कप्र. एव।

[o]) वें. सा पश्चादर्थे स्वाअ. इति (तु. सस्थ. टि. वृश-> -श ?)। सा. ⌊पक्षे⌋ आनुगुण्येऽर्थे च्युतस्वरसंस्कार एव आदिस्वरं वृशा- इति पदं गवार्थे पश्यन्नगतिकत्वादनोर्गतित्वविकल्पमाचष्ट (तु. अनु वृशान् इति प्रयोगः ⌊ऋ १,८२,३ प्रमृ⌋)। विस्तरस्तु वैश. द्र.।

[p]) पूर्व्या निविदः इति द्वि. युक्त· लक्षणे कप्र. (तु. वें., वैतु. सा. √शंस् इतीममध्याहरति गतित्वेन अनुं च तेन योजयति। श्रुतिस्वारस्यविरुद्धस्त्वयं योगो भवति)।

[q]) वें. अनु इषितम् इति केतमिति चोभयं भागम् इत्यनेन समानाधिकरणमित्याह। अन्वादि वाक्यान्तरं तु द्र.। केतमनुलक्ष्य सवित्रेषितमित्यन्वयः।

६[a]; ७[b]; ४२, २; ३,४,[७; ७, ८][c]; ७, ६[2d], १२, ७[e], | १५, ३[f]; १७, १[g], ५; २३, २, २६, ८[h]; ३३, ३[i], ४, | ३५, ८[j]; ४३, १[k]; ५१, १०[l], ११, ५५, ४; ४,४,१[m],

[a]) लक्षणे कप्र. । सा. जायते इति पदमित्ति शेष इत्येवं सुग्रहं द्र. ।

[b]) सप्तमीवचन. कप्र (वैतु. PW. GW. अनु-आ··· धन्व इति योजुकौ) ।

[c]) व्रतम् इति द्वि. युक्त लक्षणे कप्र. (तु सा., वें. अनन्वित इव, वैतु. GW. अनु दीध्यानाः इति योजुक) ।

[d]) तृतीयार्थे कप्र. । स्वेन धाम्नेति मन्त्रांशस्वरसः (तु. GW. । एकतरत्र अनु ववक्ष इति योगं यत् वें. सा. आहतुस्तच् चिन्त्यम् (तु. सस्थ. टि. परि √*वक्ष् [=√उक्ष् 'वृद्धौ']) । अन्यत्र च वें अनु···अनयन्त इति, सा. च अनुघोषम् इति ब्रुवाणौ विमृश्यौ भवत ।

[e]) सपा का ६,३,१ उप इति पाभे. ।

[f]) वें. सा. अनु···विभाहि इत्याख्यातयोगमाहतु. । तत्कर्मतया च ज्वालाशब्दोऽध्याह्रियते पूर्वी-शब्दस्य च पुरुशब्दात् स्त्रिया रूपापत्तिरुच्यते । परमेतावतः क्लेशवतः पथ. सरलतर कप्र. मार्ग. । 'पूर्वीः (कृष्णा·) अनु (अनुसृत्य तद्वद् इत्यर्थः) वर्तमानासु कृष्णासु त्वम् अग्ने ··विभाहि' इति सुश्लिष्टोऽन्वयः ।

[g]) प्रथमा धर्मा इति द्वि युक्तः अनु कप्र इति वें । अनु समिध्यमान. इति गतित्ववादी वा पक्षे सप्तम्यर्थे-कर्मप्रवचनीयत्ववादी वा सा. उभयथाऽप्युपेक्ष्य (तु समानाभिप्राया श्रुती. ऋ १, १६४, ४३;५०, १०,५६, ३,९०,१६ प्रभृ.) । अथेह प्रथमे कल्प आदिस्वरं धर्म-शब्दम् अग्निविशेषणतया कर्त्तरि व्याचक्षाणः सा नितरा च्युतसंस्कार. । सपा. तैब्रा१,२,१,१० आपश्रौ ५,६,३ नु इति पाभे. ।

[h]) वें सा. PW. GW. MW. अनुप्रजानन् इति द्व्युदात्तमेकपदमाहुः । मति- शब्दश्चाऽर्क्लबरूपो ज्योति इत्यस्य समानाधिकरणतया व्याख्यायते । वस्तुतस्तु मतिम् अनु इति तृ. अर्थे कप्र. द्र. (तु. हृदा मनीषा मनसाऽभिक्लृप्तः [कउ ६,९]) ।

[i]) योनिम् इति सप्तम्यर्थे कप्र. (तु वें. सा. ; वैतु. GW. अनुसंचरन्तो इति द्व्युपसर्गयोगं ब्रुवाण· स्वरद्वयीं प्रति चोद्यो भवति) ।

[j]) वें. अनु···आगत्य इति सा. च अनु· प्रजानन् इति योगावाहतु· । समानश्रुतिस्वारस्यं तु कप्र. इव द्रढयेत् (तु. ऋ ३ १२,७;७,७,१ प्रभृ.) ।

[k]) सोम-पेयम् इत्यनेन संबन्धाल्लक्षणे कप्र. (तु ऋ १, १४१, ३; ३, ५०, २; ७, ९०, ४; १०, ३७, ३) ।

[l]) लक्षणे कप्र. । इदमाऽस्याऽन्वय । नापू. मन्त्रे कृता प्रार्थनामुद्दिश्येत्यर्थ (वैतु. सा. य इहाऽसंगतमिवाऽनुक्रमाऽर्थमाह) । यत्तु वें एतदन्वयार्थं त्वाम् इति पदमिन्द्रपरमाचिक्षिप्सति तदप्ययुक्तम् । तथा हि सतीदमः सुतम् इतिपदेन विशेषणत्वेन संबन्धे सिद्धे उत्तरार्धे अस्य इत्यस्य पदस्याऽन्वादेशीयेन सर्वनिघातेन भाव्यम् (पा २, ४, ३२) । ननु त्वदभीष्टेऽन्वयेऽपि समानं चोद्यमन्वादेशसामान्यादिति चेद् । नेति ब्रूम. । सुतम् इत्यत्र क्तस्य भावेऽभिप्रायात् पूर्वार्धेन च प्रथमस्य वाक्यस्य परिसमाप्तिदर्शनाद् (वैतु. सा) उत्तरार्धीयेनेदमा सुतस्य सतः सोमस्य प्रथमत एव उपस्थापनाद् अन्वादेशविषयाभावाद् ऊडिदम्- (पा ६, १, १७१) इति स्वरस्य चारितार्थ्यादिति ।

[m]) प्रथमे कल्पे प्रसिति-शब्द सेनापर्यायीकुर्वन् सा. अनु द्रूणानः इति योगमाह (तु. वें GW.) । आस्ता तावत् तच्चिन्ता तस्य नितान्तं निर्मूलत्वात् । प्रसितेरुक्तोऽर्थो व्युत्पत्तिमात्रावष्टम्भः प्रवृत्तिप्रामाण्यशून्य । गत्यर्थो √द्रु (स्वा.) √द्रु (क्र्या.) इत्यस्माद् विविक्त इत्यलं विस्तरान्तरेण । द्वितीये च कल्पे अनो कोऽर्थो भाष्यकृतोऽभिमत इत्येव न स्पष्टमुक्तं भवति । यदि नाम तृतीयार्थः कर्मप्रवचनीययोग इत्युच्येत तर्हि तृष्वीम् इति तृतीयार्थे द्वितीयेति तद्व्याख्यपार्थान्यापद्येरन् । उक्तयोगत एव तत्सिद्धेः । न चापीह निरुक्तप्रामाण्यात् (या ६,१२ द्र.) तृतीयार्थे अनु अभिसंमतस्तस्येति वक्तुं पार्येत । तदुद्धृते निरुक्तांऽशे तृतीयारूपयोर्मध्ये अनोः पाठोपलम्भात् । यदि हि नाम द्वितीयायास्तृतीयात्वेन परिणतिः अनुना कारिता निरुक्तकारस्याऽभिप्रेताऽभविष्यत् तदोक्तप्रकारेणोक्तपरिणामकारितया परिसमाप्तशक्तित्वात् अनोः पुनः पाठमसौ नाभ्यरोचिष्यतेत्यभिसन्धिः ।

८; ९; १६, १८[a]; २०, २[b], २२, ७[c], २९, | ३[d]; ४०, ४[e]; ५२, ६। ५, २९, २[e]; ३२, १०[f], | ३३, २[g]; ४४, १[h,i], ३, ५२, ६[j]; ५३, ६[k],

[a]) लक्षणे कप्र. (तु. मा. [यत्त्वसौ भाव निष्पन्नं प्रमति- इत्येतत् स्त्री. प्रानि. लक्षणया तद्वद्वृत्तित्वोपचारेण पुंमा सामानाधिकरण्य भजन् सद् बस. भवतीति कृत्वा स्वत एव पुं. भावयति, तद् यथा दाशतय्या वाचोयुक्त्या विरुध्येत तथा यद्र.], वैतु. वे. GW. च लक्षणार्थमलक्षयन्तौ अनु…आजगन्म इति द्व्युपसृष्टाऽऽख्याताऽऽख्यायिनौ)।

[b]) यजम् इति द्वि युक्त कप्र.।

[c]) सीम् (=पूर्वार्धश्राव्यमाणा स्वम्) अनुलक्ष्यति संबन्धः (तु. वे. सा. च)। यश्चेहाऽपर अनु श्रूयते तदर्थं अनु√बन्ध्>अनु…बद्बधान- इति द्र (वैतु. सा. यः बद्बधानाः इति पद सीम् इत्येतत्-समान प्रकृतेन कप्र. अनुनाऽन्वितमिच्छति)। एव यश्चेह प्र. श्रूयतेऽसौ गतितया √स्यन्द् >स्यन्दयध्यै इत्यत्रान्वित द्र. (वैतु. सा. यो द्वितीयमुक्तपूर्वम् अनु स्यन्दयध्यै इत्यनेन प्रं च मुचः इत्यनेन गतितया योजयितुमिच्छन् प्रमुच इत्येकस्मिन् पदे द्वैस्वरी कथं, तिङि चोदात्तवति गतिनिघाताभावश्च कथमिति चोद्य नैव पश्यति। नापू. मन्त्रे च समानप्रकरणके प्र√सृ इत्यस्य प्र√क्रम् इत्यस्य च ये श्रुती भवतस्ते च नितरामित्रोपेक्षेते)। यत्तु PW. GW. प्रभृ. अनुप्रमुच इति द्विगतिक त्रिस्वरमश्रुतपूर्व क्रिप. श्रावययुस्तदतीव निस्सार द्र.। निपातद्वयप्राकरणिकसंबन्धाऽविभावनदुर्विपाकमात्रत्वात् स्वरसचारसौक्ष्मीं प्रत्यु अक्षम्यसाहसमात्रत्वाच्चेति दिक्।

[d]) दिशम् इति द्वि. युक्त कप्र. (तु. सा., वैतु. वे. अनु…श्रावय इ यान् तच्चिन्त्यम्)।

[e]) कप्र.। ईम् इत्यनन सना. वा युदित्येनच्छिरस्केन पूर्वार्धमितेन वाक्येन वाऽन्वय। प्रथमे कल्पे ईम् इत्यनेन नापू. मन्त्रे श्रावितचरोऽर्चनप्रकार परामृश्यमान द्र.। उत्तरे तु ईम्…इन्द्रम् इति समानाधिकरणः संबन्ध। प्रथमे कल्प लक्षणार्थ उत्तरे तु. पश्चादर्थे अनुः इत्यपरो विवेकोऽपि द्र. (तु. [उत्तरं कल्प] वे., वैतु. सा. PW. प्रभृ. अनु…आर्चन् इत्येवं योजुकाः)।

[f]) पादादौ युद् इत्याक्षिप्य पश्चादर्थे वा लक्षणे वा तदभिसंबद्ध कप्र. (वतु. सा. सवथोत्तन्त्रमिव क्षितयः इत्यस्य विप. इतीव भाषमाण, PW. प्रभृ. च अनु… नमन्त इत्यनपेक्षिताऽन्वर्थोपसृष्टिमाख्यातिकं योगं ब्रुवाणा.)।

[g]) या (धिय) अनु इत्था जोष वक्ष इत्येवमन्वय (वैतु. वे. जोषम इत्यन्वित प्रत्यर्थे कप्र. मन्वानश्चिन्त्य। सा अनु…वक्ष इति योगोऽस्पष्टान्वितार्थ)।

[h]) लक्षणे कप्र.। सामान्येन द्वितीयायां प्राप्तायामिह यासु इति सप्तमी द्र. (वैतु. वे. GW. अनु…वर्धसे इति योगं मन्वाते तौ चात्र प्रत्याख्येयौ द्र.)।

[i]) पाभे काठ ४,३ अधि द्र.।

[j]) एनान्…विद्युतो मरुतो…अनु…अह अनुगच्छन्त्येव इति सा. √गम् इतीममध्याहरन् अनोर्गतित्व प्रतिपिपादयिषति। न चासौ यत्नस्तदीयः शोभन। लक्षणार्थे कप्र. सुवचत्वे नैनैव च विद्युन्मरुत्सान्निध्यात्मकस्य श्रुत्यर्थस्वारस्यस्य सुवेदेऽध्याहारस्य तदुपाश्रयस्य गतित्वकल्पनस्य वा सुतरामजागलस्तनायमानत्व न व्यभिचरेत्। यच्च वे. सा. एनान्… मरुत. इत्यन्वादेशस्य चाऽन्वादिष्टस्य चोभयो सपदि योगमेकस्मिन्नेव वाक्येऽन्वयं च बभाषाते तदपि तयोरसदृशमिवापतेत्। अन्वादेशस्याऽन्वादिष्टस्थानित्वेनैव सावकाशत्वादित्यस्य निगदसिद्धत्वात्। न चेहैवोपरिष्टाद् दिव इति षष्ठी न च तत्संगत्यर्थं 'मरुद्गणस्य' इत्यश्रौतोऽध्याहारोऽपेक्ष्यत इत्यादिविस्तरस्त्वस्मदीये वैश द्र.। उक्तादेव न्यायाद् अन्वादिष्टाऽन्वादेशविषयकाद् उत्तरार्धमात्रव्यापकैकवाक्यकल्पनामुपाश्रित्य प्रवर्तमानयो GW. MW. अनु…अर्त इति योगोऽपि सुत्यज स्यादिति न बहु वक्तव्यमिवास्ति।

[k]) अनु…यन्ति इति योग भाषमाण PW. उपेक्ष्य (वैतु. GW.)। तथा सति रोदसी इत्यस्याऽन्वयस्य स्वारसिकस्य दुर्लभत्वप्रसङ्गात। यनि. तु पर्जन्यविसर्जनानन्तर मरुतामुभयलोकससर्जुकेनैव सनेन्द्रधनुषा द्यावापृथिव्योर्मध्ये गति सुवचेति तदुपपत्ति। यदपि सा. पर्जन्यविमोचनस्य द्यावापृथिवीविषयत्वमनुमन्येत तदपि चिन्त्यम्। दिव पूर्वार्धे पर्जन्यकोशच्यावनाऽपादनत्वेन श्रावितत्वे सति तस्या सपदि पर्जन्य-

१०[a]; ५९, १[b]; ६१, १९[c]; ७३, | ४[d]; ७८, २[e]; ८१, २[f,g]; | ३[f]; ८६, ५; ६, १५, ९;

विमुक्तजलाधारत्वस्य दुर्घटत्वाच्चायुक्तत्वाच्चेति दिक्। अपि च अनु···वि···सृजन्ति इत्येवं योगमातिष्ठमान MW. चिन्त्य.। ···यन्ति इत्यनेन च वि···सृजन्ति इत्यनेन चैकस्यैव अनोर्युगपद्योगमुशन् PW. विमृश्य ।

[a]) पूर्वार्धगते शर्धम् इति गणम् इति च पदे अनु-लक्ष्यत्वेनानेन कप्र. सताऽन्विते भवत (तु वे.)। सकलमन्त्र-मयेऽत्रैकस्मिन् वाक्ये सति यत् सा. पूर्वार्धोत्तरार्धभेदेन वाक्यभेदं चकार। तन्मन्दम्। तदीययोजनाद्वयेऽपि अनु-प्रयन्ति इत्येकपदे द्वैस्वर्यप्रसङ्गादिति दिग् (अस्मदीय-योजनाया तु. ऋ ५, ५३, ५)। PW. प्रभृ. गतित्वं मन्वानास्तथैवोपेक्ष्या ।

[b]) इह श्रथयन्ते इत्यकर्मकमाख्यानम् (तु. टि. अनु √श्रथ्, श्रन्थ् > °शिश्रथ ; वैतु. GW. य इहाप्युप-सृष्टमाख्यातमाह, वे. सा. च यौ उपसृष्टिं च समर्थयत √श्रथ्=√श्लिष् इति धात्वन्तरसाम्यं च [तु. सा. ऋ ४,३२,२२ अपि])। एवं तावत् स्वं भानुमनु इत्यत्र यनि कप्र. एव द्र. (तु. स्क.)।

[c]) लक्षणे कप्र. (तु. वे. स्क. सा. GW.)। गतिरेव वा स्यात्। तदा गोमती·' अनु·· क्षेति इति सकर्मकतया-ऽन्वयो वक्तव्य । प्रायेण तु √क्षि (निवासे) इत्यस्या-ऽकर्मकतयैव श्रुतयो भवन्ति। क्वाचित्कमेव सकर्मकमपि श्रवण भवति (तु. ऋ ५,३७,४)।

[d]) वाम् इत्येतेनाऽन्वितः पश्चादर्थे कप्र. द्र. (तु. GW.; वैतु. वे. सा PW. यदनु अनुष्टुवे इति समस्तमाख्यातं भवति न्याय्येतरद्वैस्वर्यं च प्रसज्यते)। यथा च स्तुव- > -वे इति स१ स्यान्न चाऽऽख्यातमिति।

[e]) लक्षणे कप्र. द्र.।

[f]) पाश्चात्यास्तु प्रथमे मन्त्रे अनु···विराजति इत्याख्यातं द्वितीये मन्त्रे च अनु ययु· इत्याख्यातं पश्यन्ति। तदेतत्तदीयं दर्शनमदर्शनमिव भवति (तु. सा., वे. [२ये मन्त्रे])। उभयत्र लक्षणादिकर्मप्रवचनी-यार्थविशेषोपपत्ते । तथाहि । उषःकर्तृकया प्रयाण-क्रियया सवितृकर्तृकाया विराजनक्रियाया लक्ष्यलक्षण-संबन्धो वा पौर्वापर्यसंबन्धो वा मन्त्रस्वारस्यानुरोधेन काममुपपद्येत। स एव च कर्मप्रवचनीयार्थ इत्यभि-प्रायः। गतित्वे प्रयाणविराजनक्रिययोरभिधेयार्थस्वरूप-सामान्ये सत्येव तयो क्रिययोर्गतिद्वारा पौर्वापर्य-संबन्धो भवेन्नाम वाच्य.। न तु 'पत्युर्मरणमनु म्रियते पत्नी' इतीह प्रयुक्तमरणद्वयवत् प्रयाणविराजन-क्रिययो काऽप्यभिधेयार्थस्वरूपसमता सभवति येन प्रयाणाऽपेक्ष्या विराजनस्याऽऽनन्तर्यद्योतकत्वेन अनो. गति-त्वमुपपद्यताम् । समानवाच्यार्थस्वरूपतायामानन्तर्य-साहचर्यसजातीयोऽनोरर्थो गतित्वद्योत्यो भवति विभिन्न-वाच्यार्थकक्रियाप्रयोगे चाऽसावेवार्थं कर्मप्रवचनीयत्व प्रयो-जयतीत्याकारको विवेक इहाभिप्रेतो भवति। अथो-त्तरस्यामृच्ययमपरो विवेकविषयोऽवधयः। तद्यथेह सवितृकर्तृकदेवान्तरकर्तृकयो. प्रयातियातिक्रिययोरभिधेय-स्वरूप प्रति भेदाभावो भवति, तथा पूर्वोक्तदिशा तदीयाऽऽनन्तर्याद्यर्थो गतिगोचरीक्रियेतेत्यत्र प्रत्यवस्थीय-माने उच्यतेऽयमपि नैव गतिविषय इति। कर्मान्तर-सद्भावात्। को भाव। उच्यते। यत्र कर्तृविशेष-कर्तृकक्रियामपेक्ष्य कर्त्रन्तरकर्तृकायास्तज्जातीयाया अप-राया· क्रियाया आनन्तर्याद्यर्थो गतिद्योत्यो भवति तत्र पूर्वा क्रिया कृद्वृत्ति वाऽऽपाद्यते कर्तरि वाऽन्तर्भा-व्यते। सा चैवं कृद्वृत्तिमापाद्यमाना वा क्रिया तदन्त-र्भावविशिष्टो वाऽसौ कर्ताऽनुपसृष्टाया उत्तरस्या क्रियायाः कर्मतया निर्दिश्यते। तद्वति वाक्ये कर्मान्तर च न संभवति। यथा 'रामो गच्छति' इति रामकर्तृकैका क्रिया 'लक्ष्मणो गच्छति' इति लक्ष्मणकर्तृकाऽपरा क्रिया। तयो परस्परासंबन्धावच्छेदो द्विविध· संभ-वति। 'रामस्य गमनमनुगच्छति राम वाऽनुगच्छति लक्ष्मण' इति। न तु 'रामस्य वनगमनमनु लक्ष्मण· कीर्तिं जगाम' इत्यत्र गतित्वं संभवति। उभयोः क्रिययोर्गत्यर्थसामान्येऽपि द्वितीयस्य कर्तुरीप्सिततमत्वे-नाऽपरस्य कर्मणः प्रदानात्तदपेक्षया प्रथमकर्तुर्वा कृद्-वृत्तिमापन्नायास्तत्कर्तृकाया क्रियाया वा द्वितीयकर्तु-रीप्सिततमत्वाभावेऽनुगतिविषयत्वाभावात् । अनुना कर्मप्रवचनीयेन तयोर्मध्ये वर्तमान आनन्तर्यसंबन्धस्तु द्योत्यत एव। तद्वदिहाऽपि (ऋ ५, ८१, ३) सवितृ-कर्तृकप्रयाणक्रिया कृद्वृत्तिमापन्नाम् अनु (अनुलक्ष्या-ऽनुसृत्य वा) अन्ये देवा स्वीयमीप्सिततमकर्मभूतं महिमानं ययुर्नत्वनुययुरिति विवेकः कर्त्तव्य.।

[g]) अनु प्रयाणम् > सपा. शौ ७,७७,६ अनुप्रयाणम् इति पाभे.।

१७, १२[a]; २३, ८; २८, ४[b], ३६, २[c]; ४६, १४[d], ५४, | ६[e]; ६३, ६[f]; ७; ६४, ५; ६७, ६; ७५, ६[g], | ७, ७, २[h]; १८, १२[i]; २५[i,j], ३१, ९[k]; ७०,

[a]) 'तासां नदीनां संबन्धिनः पुन्थां पथो मार्गान् प्रवत प्रवणान अन्वकार्षी·' इति शेप इत्येवम् अनु इत्युपसर्गयोग्यक्रियाध्याहारं च तत्प्रकारकमन्वय च तद्-भाष्य च सा. अनमेने। अत्र प्रत्येकस्मिन् पदे क्षोद-क्षमे सत्यपि न विस्तारणार्थं इति संकेतमात्रमुच्यते। प्रवत· इति शसि रूपस्य नीची इत्यस्य च अपुस इत्यस्य च समानाधिकरणभूतस्य तद्वद् अपाम् विशेषण-त्वेन सहजेन चारितार्थ्यमुपागतस्य पुन्थाम् इति अमि रूपेणैकवचनेन विगतिगतीयमानं वचनव्यत्ययमुपाश्रित्य सामानाधिकरण्येन योजयितु मनीषाऽनीशा तदीय-त्यवधेयम्। प्रवत· इत्यस्योक्तात् स्त्रियां शसि साम-र्थ्यात् (तु. ऋ ७. ३२, २७ प्रमृ.)। अत उक्तो वचनव्यत्ययप्रस्तावो निरर्थक। एव च अनो· कर्म-प्रवचनीयतया पुन्थाम् इत्यनेनाऽन्वय ऋज्यत्युत्तरार्वमात्र-व्यापकमेकमेव वाक्यं च भवेदिति।

[b]) उरुगायुम् अभयम् अनु विचरन्ति इत्या-कारिका योजना GW· MW· प्रभृतीना पाश्चात्या-नामभिमता भवति। तत्र विमर्शो भवति। किमिह तासा गवामभयविशिष्टलोकविशेषं प्रति संक्रमण शिश्राव-यिषित भवत्युताहो तासामिहैवाऽभयेन विचरणमिति। सूक्तगानि लिङ्गानि तावद् द्वितीयमेव विकल्पं द्रढयन्ति। ओपक्रमाद्दोपसंहाराद् हि समग्र सूक्त-मेतद् गवामाप्यायन सुखविशेषाधाने पालनं पोषणे च सुपठ भवति। अत· कप्र. उरुगायेनाभयेन इति तृतीयार्थे योग। अभयस्य सिद्धवच्छ्रावितत्वान् नाऽय साध्याभिप्रायोद्देशादिलक्षणपदार्थवचन इति विवेकश्च सुकर। तदकुर्वन् सा तु चिन्त्य।

[c]) अनुप्रयेज इति योगं स्क वे सा GW चाहुः। तदनभिमतं भवति। यत ऐन्द्रस्यौजसो लक्ष्यत्वेन समर्पयितुमिष्टत्वात्तदर्थीय अनु कप्र. एव स्यात्। अन्यथा द्वैस्वर्यमप्यनुपपन्न भवतीत्यपर चोद्य स्यात्। स्क. [पक्षे] पश्चादर्थे अव्य इत्यपि नेष्टम्।

[d]) अनु· सहार्थे कप्र (पा १,४,८५)।

[e]) लक्षणार्थं कप्र। यत्र यत्र यथा यथा च गाव प्रायुस्तत्र तत्र तथा तथा च प्रेहीत्यर्थः (एवं नाम ता· संरक्षन् संस् ताभिः सह गत्वा तासां प्रत्यायनसमये-ऽरिष्टाभिस्ताभि· प्रत्यागन्तुमर्हेरित्यभिसन्धे· [तु. नाउ मन्त्र])। एस्थि अपलक्षणामपि सतीं द्वैस्वरीमनु-मन्वाना अनुप्र· 'इहि इति योगं च ब्रुवाणाः PW. प्रभृ. उपेक्ष्याः।

[f]) अनु-प्र √पत्(गतौ) इतीवेह कल्पयन्त. सा. प्रभृ. नाद्रियेरन्। लक्ष्यमात्रभूतयोरश्विनोः प्रपतनक्रियया कर्तृत्वसंबन्धाभावे सति कस्यचिदपि तदनुप्रपतनकर्तृत्वेन वक्तुमनुपलभ्यमानत्वाल् लक्षणार्थः कप्र पृथगन्वय स्यादि-त्यभिसन्धे.।

[g]) पूर्वार्धे यथाऽभिलषिते पुरोनयने श्राविते सत्यु-त्तरार्धे इह तत्प्रत्यनीकतया मनोऽनुसारि पश्चाद् यमनं श्रावितं द्र.। एवं सति अनोः कप्र. मन· इत्येतेन कर्मपदेन पश्चाद् इत्यस्य क्रिवि च यच्छन्ति इत्येतेन सबन्धः, वैतु या ९,१६ यदन्विव सा पश्चात् इत्ये-तत् पदं रश्मय इत्येतेन योजयन्नपि मनोऽनुकूल-मित्युक्त्याऽनोरिवार्थं परिसमापयन्नपि तदीयं पुन प्रसव-मिवेच्छन् अनुयच्छन्ति इत्यपि भाषते, GW च य. अनुयच्छन्ति इति योगं समर्थयन् पश्चात् इत्येतद् अनो अर्थे कप्र इतीवाऽभिसंदध्यात्।

[h]) तृतीयार्थे कप्र. इति सा. साध्वाह (तु वे)। अनु ·आयाहि इत्येवं योगं पश्यन् GW. चिन्त्य· स्यात्।

[i]) सादृश्यार्थे कप्र. (द्रुह्युम् अनु इति संबन्धः)। प्रथमे पादे श्रूयमाणे श्रुत- इति वृद्ध- इति च कवष- इत्यस्य विप. असती व्यप भवत इति कृत्वा वे सा. आनुपूर्व्ये अव्य. इत्यातिष्ठेते। PW· GW· प्रभृ. च द्रुह्यु-कवषयो. सामानाधिकरण्यमिव पश्यन्तः अनु नि वृणक् इत्येतद्व्यवहितं क्रिप गतीकृत्याऽनुप्रवेश-यन्ति। तदेतत् सर्वं सार्थविमर्शं द्र।

[j]) पाठ· (तु पपा. प्रभृ. ग इति)? *अनु-[(<√२*अन् [= √अन्, अन्द् 'बन्धने']) विप (*बन्धु- [पैजवन-सुदास्-])] > अनुम् इति शोधः। शेष वृधम् ऋ १,१६७, ४ टि. द्र।

[k]) कृष्टिकर्तृकसंनमनस्य सोमकर्तृकोर्ध्वीभावस्य च समाने देवताराधनमुद्दिश्य कृतत्वेन श्रावण एव मन्त्रस्वरसः (तु वें सा, वैतु GW, अनु भुवन् इति योगमुशन् चिन्त्यः)।

४[a]; ७७, ३, ८७, ७[b], ८, १, १४[c], २, ३३[d], ४, ८[e], १०, | २०[f], ६, ३८[२g], ९, २, १०, ६, १११, ८, ८३, | २१]; १७, ५[h], १९, ३५, २०, ७, २१, १८, ३२, १९[i1],

[a]) अनु···चक्ष्यधु इति संबन्धं वे. सा. प्रमृ. उश्यु । उपसृष्टधातुवाच्यभूतस्याऽन्वेषणविशिष्टदर्शनार्थस्य प्रसङ्गाऽभावात् कप्र. सत अनो सदृशार्थस्य च प्रासङ्गिकत्वान्न तथेति दिक् (तु ऋ ९, ९७, ५)। यथा च √ख्या इत्यस्योपसृष्टस्यानुपसृष्टस्य च सतोऽकर्मकमपि वृत्तं भवति (तु. मा ११,१७[२] इत्यत्रत्यं टि.)।

[b]) गतिरिति वे. सा. PW. प्रमृ च । तथा च सति व्रतानि इत्येतत् सकर्मकत्वेनाऽभीष्टस्याऽन्तर्भावितण्यर्थस्य अनु-ऋधत्->-धन्त इति शत्रन्तस्य कर्मतया योजयितुमिष्यते । यथा चेदमागयातं न सकर्मकं न चाऽन्तर्भावितण्यर्थं भवितुमर्हत् तथा बाहूवृच्य एवास्याऽसरा श्रुतयो विस्पष्टं दर्शयन्ति (तु. ऋ ६, २, ४, ३, २;८,४६,२३ यत्र ऋधद्-वार- वीत-वार- शब्दयोश्च विवेकोऽप्युक्तमेवार्थं द्रढयति) । एस्थि मध्यमयो पादयोर्हेतुहेतुमद्भावः द्र. ।

[c]) 'अमन्महि (हि, इ) त् (यथा वयं) शूर ! ते महता राधसा स्तोमम् अनु सकृत् सु मुदीमहि' इत्येवमन्वयः स्वरतः । अनु. अत्र तृतीयार्थे कप्र. भवति । स्तोतृणां स्तोमसहकृतानामैन्द्रेण महता राधसा निमित्तभूतेन वा साधनभूतेन वा (सिध्यमानस्य) मोदातिशयस्याऽन्तर्विच्छिन्नपर्यायराहित्याऽऽत्मकसकृद्भावविशिष्टस्याऽनुभवस्य प्रार्थ्यमानत्वेन समर्पणे तात्पर्यवती भगवती श्रुति. द्र. (वैतु. वे. सा. प्रमृ. यै पूर्वार्धेन वाक्यमेकं परिसमाप्योत्तरार्धेन तदसंबद्धमिव वाक्यान्तरं कर्तुं कृतोत्साहैः सद्भिर्बलात्कारेणेव अनु··· मुदीमहि इति योगमुरीकुर्वाणैः अनु√मुद् = अनु √ब्रू इतीव बाभाष्यते)। उक्तपूर्वेऽस्मदीयेऽन्वये सु इति अव्य. क्रिवि. मुदीमहि इत्यनेन क्रिप. संगच्छेतेति दिक् ।

[d]) 'मघ हविर्लक्षणं धनं तद्वतो यजमानान् अनुमन्यनुमोदको भवति' इति प्रथमे कल्पे सा. गतित्वमाह । अत्र तावत् शसन्तस्य मघोनः इत्यस्य अनु···मन्दी इत्येवं कृताऽन्वयो दुर्घटश्चिन्त्यः । न च स्यान्नाम मघोनः इति षष्ठी किमतो नश्छिद्यत इति वाच्यम् । अनुपसृष्टस्य मन्दी इति शब्दस्य बाहूवृचे प्रसिद्धत्वात् (तु. ९, ५८, १ प्रमृ.) । उत्तरस्यामृचि वाजदावा मघोनाम् इत्युपस्थितात्छौतात्लिङ्गादिहापि बहुत्वविशिष्टमघवद्विषयताऽनुमानाच्च । मध्यमे कल्पे तावदसौ मन्दी स्तुत्य इति नितान्तमसमर्थमर्थमिच्छन् वाक्यपूर्त्तिविशक्त 'तान् अनुगृह्णातीति शेषः' इत्यनपेक्षिताऽध्याहारमुपाश्रयति । ततोऽपि सन्तोषमनाप्नुवन्निव चरमे कल्पे 'अस्य मघोन धनवतः इन्द्रस्य मन्दी स्तोता (अनु) अनुकूलो भवति' इत्युत्तमसंबद्धमनोरनुकूलार्थे प्रयोगं वाञ्छति । तेनाऽथ प्रस्तुतमन्त्रावधिकामर्थपरिसमाप्तिमपश्यंश्च एष एतानि इत्युत्तरत्रैकवाक्यतामाह ।

[e]) तु. सा. य. ऋ ३,३२,११ इति श्रुत्यन्तरसंवादनेन तृतीयार्थतामस्य कप्र. सतः प्रतिपेदे (तु. वे. ; वैतु. GW अनु···वावसे इति योजुक.) ।

[f]) लक्षणे कप्र. । यत्तु सा पश्चादर्थतामस्य पश्यन् यूथानि इत्यनेन कर्मणाऽस्य संबन्धं मन्वानश्च निर्···अजे इति क्रिप. अकर्मकमाह, तन्न (तु निर्√अज्) ।

[g]) इह पत्रा. वर्ति ? वर्ति इति शोध द्र. (इन्द्रमनुलक्ष्य द्यावापृथिव्यौ वर्तनशीले भवत इन्दवश्च वर्तनशीला भवन्ति यथाऽश्वमनुलक्ष्य तदनुसारितया चक्रं वर्तनशील भवत्येव मन्त्रान्वयस्य सुश्लिष्टत्वात्) । एस्थि. √वृत् >वर्ति इत्यस्य वा लुप्तप्रत्ययतकारं वे. GW. प्रपु१ (वर्ति इति) त्-र्ति>र्ति इति यदन्ये प्रतिपद्यन्ते (तु. वे सा. GW.) । तदसंगतम् । निदर्शनवाक्ये तिङन्तापेक्षया कृदन्तस्य सतश्च चक्रस्य विग. नेदीय इवाऽऽकाङ्क्षितत्वादित्यभिसन्धि । एवं च तावदत्र मन्त्रे अनु. द्वि श्रूयमाणतया सकृच्चाऽऽक्षिप्यमाणतया कप्र. द्र. ।

[h]) सकलगात्राऽनुलक्षणस्य प्राधान्येन समर्पणे श्रुतिस्वारस्यप्रतीतिस्तत्र च लक्षणे कप्र. एव द्र. (तु. टि. शौ २०,४,२, वैतु. वे. सा GW. अनु विधावतु इति योजुका) ।

[i1]) स्वधा. आहुव. चानुलक्ष्य यत्रैव तास्तत्रैवेत्यर्थे कप्र. । यत्तु सा. द्वितीयम् अनु पूरणमाह । तन्न । आहुव. इत्येतेन द्वि३ तस्याऽन्वयस्य सुवचतरत्वात् ।

४१, ३[a]; ७[b], १०, ४८, १३, ५८, २[c], ६३, ५[d], ६९, | १८[e], ८८, ५[f], १०३, २, ९, २, ४[g], २२, ६[h], २९, | १[i], ५४, १, ६३, ६, ७०, ३[j], ४[k], ९२, ३[l], ९७, ५[m],

[a]) लक्षण कप्र. । 'तस्य वरुणस्य व्रतम् अनु तिस्र उषा वेनीरवर्धयन्' इत्यन्वय. । यत्तु. वे सा. च तिस्र उषः इति द्वि३ इतीवाभिसन्धाय कालात्यन्त-संयोगार्थतयैव व्याचक्षाते । तच्चिन्त्यम् । तिसृभ्य. (पा ६, १, १६६) इत्युक्तदिशा तिस्र इत्येतद् रूपम् प्र३ स्यात् । एतत्-समानाधिकरण सद् उष इत्ये-तदपि च तथेत्यभिसन्धेर् (उषसः>उषः इत्येवं सकारलोपश्च संजात इत्यपरो विशेष इह समवधेय. । न तु क्वापि उष्- इति भिन्नं प्राति. स्यादिति । तथा सति जसि अन्तोदात्तानुपपत्तेरिति दिक्) । उक्ते चान्वये वेनी. इति द्वि३ रूपम् (वैतु. सा. प्र३ रूपम् इति प्रतिपन्न. (यथा चैतद् रूपम् √वी>वय [न>] ना- >वेनी- इत्यस्य प्राति. भवति न च पराभिमतस्य √वेन् इत्येतन्निष्पन्नस्याऽन्तोदात्तस्य सतः सरूप-कल्पस्यान्यस्य प्राति. इत्येतद् विस्तर. यद्र.) । एस्थि. उषास्त्रिकोपलक्षिता. सर्वेऽपि काला वरुणव्रतानुसारिण. सन्त. वेनी. नाम नदी. वर्धयन्ति इति तत्तन्मन्त्रवर्णप्रसिद्धे. स्रोत्याना वरुणाज्ञानुसारित्वे तात्पर्यं द्र. ।

[b]) इत्थंभूताख्यान इह कप्र.। वरुणव्रताधीना देवा इत्यर्थ. । व्रतस्य देवकर्तृकानुवर्तनक्रियाया. कर्मी-भावेन विवक्षितत्वेऽनोर्गतित्वं वा वत्व्यं तत्प्रयोग-सामर्थ्याच्च योग्यक्रियाऽध्याहारो वक्तव्यः (तु. वें. सा. GRI. प्रभृ.) । उभयोः कल्पयोरियानेव भेदो भवति यत् कर्मप्रवचनीयकल्पे देवानां वरुणव्रताधीनतामुखेन गतिकल्पे च तेषा तद्व्रताऽनुगमनाऽऽख्यानमुखेन वरुण. स्तूयते । प्रथमे तद्व्रताऽनुसारित्वं फलत्वेन कैमुतिकं द्वितीये प्रधानतया शाब्दस्तन्निर्देश इति दिक् ।

[c]) लक्षणे कप्र. (तु. ऋ ८, ११,८; ४३, २१) । यत्तु GW. MW. च अनुप्रभूतः इत्येकं पदमित्याहतुः । तदसत् । स्वरद्वयोपपत्तिविरहात् ।

[d]) क्रतुम् इति द्वि. युक्तो लक्षणे कप्र. । ते इत्यस्य चोत्त-रार्धे संबन्ध. । क्रिवि. अव्य. इति सा. आह । तदीयेऽन्वये अनूषत इत्यनेन क्रिप. गतिभावेन संबन्धवचनं साधीय. स्यादिति ।

[e]) एकतरत्र पश्चादर्थे अव्य. क्रिवि. (वैतु. सा. GW. अनु···आशत इत्येवं योजुकौ । एस्थि. ष. अन्वय आप-द्येत न त्वसौ सुघोप इति चिन्त्यत्वं द्र.) । अन्यत्र लक्षणे कप्र. द्र. (तु. सा) ।

[f]) स्वधाम् इति द्वि युक्त कप्र. । अनु··ववक्षिथ इत्येवं योग इति कृत्वा वें. सा. अनु√वह् इत्यस्य रूपम् आहतु. । तन्न । अकर्मकस्य √*वक्ष् (=√उक्ष् 'वृद्धौ') इत्यस्याऽनुपसृष्टस्येह सगततरत्वादिति दिक् (तु. GW.) ।

[g]) त्वा इति द्वि. युक्त कप्र. (तु. सा. , वैतु. वे. GW. प्रभृ. अनु···अर्षन्ति इति गतिरिति) ।

[h]) प्रवत (द्वि३) इत्येतदनुगत. कप्र. (तु. ऋ ६, १७, १२ प्रभृ. ; वैतु. वें. सा. [यस्य प्रवत इति प्र३, अनु ··आशत इत्युपसर्गवती क्रिया चेति चिन्त्योऽन्वय. । पूर्वमन्त्रानुवर्तितबहुत्वविशिष्टसोमातिरिक्तकर्त्रन्तरानुपपत्ते-रिति दिक्) ।

[i]) लक्षणे कप्र. अनुप्रभूषत. इति द्वैस्वर्येऽप्युत्तरेण शत्रन्तेनैकपदता ब्रुवन्त GW. प्रभृ. चिन्त्या. ।

[j]) उत्तरार्धर्चे-दिग्-विशिष्टा सन्त केतव उभय-लोकप्रसिद्धाः सन्तु इत्यस्मिन् मन्त्रस्वारस्ये निर्जा-गल्यमाने जनुर्द्वितस्य प्राधान्येन शुश्रावयिषितत्वात् तत्साधक. कप्र. द्र. (तु. सा. , वैतु. वें. PW. प्रभृ. च अनु···सन्तु इति) ।

[k]) लक्षणे कप्र (तु. टि. प्र ··पश्यते) ।

[l]) सप्तम्यर्थे कप्र. द्र. (तु. नापू. सप्त. सकक्षा श्रुतिः । एवं तु. ऋ १, ९८, १ ; १८६, ११ ; ३, १६, ४, ५, ३७, १ ; ९, १११, ३ ; १०, ७५, ३ प्रभृ. यत्र √यत् इत्यस्य वृत्तम् अकर्मक सत् तृ. वा सप्त. वा सहकृतं श्रूयेत) । एस्थि. अनु ··यतते इति योग-मिच्छव. सा. प्रभृ. चिन्त्या. स्यु । अपरं च । वें. सा. अनु√यत् इत्यस्य सकर्मकतामभिप्रयन्तौ कर्मपद-वाच्यस्याऽनुगमनरूपे यतने यदस्य वृत्तिमाहतुस्तद-समर्थमिव द्र. । अनो यतनक्रियार्थानुरञ्जकत्वात् प्रति गतिभावाभावाच्चोक्ताया. क्रियायाः कर्मपदवाच्यानु-गमनसप्रयोजनतायाम् अनो. लक्षणार्थवाचकत्वेन पर्यवसाना-च्चेति दिक् ।

[m]) धाम इति इन्द्रम् इति च पर्यायेण कर्मकारकतां नयन् यत् सा. अनुम् उपसर्गीभावयन्नप्युभयत्र तथा

३२[a], १०३, ५, १०९, ७०[o]; १११, ३[c], १०, | २, ३[d], ६[e], ७, ११, ३, १४, १[f], २[f], | १२[g], १७, ११[४h], १८, १[i], २७, ५, ३७, ५; ४०,

न करोतीत्यर्थं जरतीयं तन्मतेनापि नितरामजोष्यम् ।

[a]) गतित्वमनुरुन्धान इव सा (तु. MM.) 'अभिक्रन्दन् पुनः पुनः शब्दायते' इति चेदभणत्, तदासौ चिन्त्य । एवं हि सति पन्थाम् इति कर्मपदमनन्वितमिवापद्यते । अन्तर्भावितप्रधानकर्मण क्यङन्तस्य √शब्दाय इत्यस्य कर्मान्तरापेक्षाभावात् । अतस्तदर्पितक्रियाया अधिकरणलक्षणतया अनुना कप्र द्वितीयान्तं पन्थाम् इति पदं समन्वितं स्यात् (तु. वे. GW.) ।

[b]) पूर्व्यं (<पूर्वी-) इति द्वि३ इति कृत्वा तदन्वित कप्र (तु. GW. गत्यभाव , वैतु. वे. सा. अनु प्रवस्व इति योजुकौ) । [c]) लक्षणे कप्र. द्र. ।

[d]) देवाना मार्ग उपाश्रायि । तत्र किं लक्ष्यमिति । उच्यते, यच्छक्नवाम (=यावती शक्तिर्भवति) तदनु (तावतीं शक्तिमनुलक्ष्य=यथाशक्ति) प्रवोढुम् (=प्रकर्षेण क्रमितुं चलितुं=साफल्यं प्राप्तुम्) इति । एवं तावदस्मिन् अन्वये प्र√वह् इत्यस्याकर्मकतया प्रयोगः (तु. ऋ ५, ३०, ३, ४४, ८, ८, ४६, २६ प्रमृ.) । प्रवोढुम् इत्यनेन (भावप्रधानेन नाम्नेव सता द्वि१) लक्ष्यभूतेन अनो अन्वय इतीवाभिप्रयन् भा. भवति (तु. तै १, १, १४, ३) । अस्यापेक्षया तावद् यच्छक्नवाम तत् प्रवोढुम् अनु (शक्नवाम) इत्येवं सकर्मकस्य अनु√शक् इत्यस्य प्रयोगत साधीयानन्वय संभवेत् । यत्त्वसौ तदनु (=तं पन्थानमनु) इति लिङ्गव्यत्ययं विकल्पयति तत् संभवत्युक्तप्रकारके वाक्ययोजनान्तरे नाऽऽद्रियेत । वे. सा. अनुक्रमार्थं अनुम् अव्य. (प्रवोढुम् इत्येतत्-संबद्धं) क्रिवि. चेच्छत । तदपि विमृश्यम् । यत्तु GW. प्रमृ. अनुप्रवोढुम् इति योगमाहुस्तदसत् । एकस्मिन् पदेऽप लक्षणस्वरद्वयाऽनुपपत्ते । ननु लक्षणस्य लक्ष्यानुविधायित्वोपगमाद् अत्रत्यं द्वैस्वर्यमनुलक्ष्य लक्षणान्तरं क्रियेतेति चेत् । न । सति सभव उपपत्त्यन्तरस्य सामान्यलक्षणापवादाऽनौचित्यादिति दिक् ।

[e]) लक्षणे कप्र. (वैतु. वें., सा. [पक्षे] अनु "आयजस्व इति मन्वानौ) ।

[f]) अत्र पूर्वेषां पितॄणां स्वाः पथ्या अनु (=स्वैः पथिभिः [तृतीयार्थे कप्र.]) परायणं यत्र इति सप्तम्यर्थेन पदेनाधिकरणमुखेन श्रावित भवति । अनयैव दिशा परायणमार्गविवेकेन परायणाधिकरणनिर्देश ऋ १०, १४, ७ इत्यत्र विस्पष्ट. कृतो भवति । अत एव कारणाद् ऋ १०, १४, १ इत्यत्र प्रवतो महीरनु इत्यत्र सप्तम्यर्थपर्यवसानकलक्षण. अनु वक्तव्य । प्रवत्सु महीषु परेयिवानिति यमस्तुतौ तात्पर्यम् (वैतु. उद्गी. प्रत्यर्थे कप्र.) । एव स्थिते समानाधिकरणे प्रवतो मही इति पदे व्यधिकरणतया व्याचक्षाण अनुं च गतितया योजयितुकाम सा. चिन्त्य । एवम् ऋ १०, १४, २ इति मन्त्रेऽपि सा. सप्तमीतृतीययोर्मध्येऽव्यवस्थया भ्रान्तचित्त एव अनो. मन्त्रस्थं सबन्धमपश्यन्नध्याहारमुखेन नवीनं वाक्यमुपकल्पयति । ऋ १०, १४, ७ इत्यत्र त्वधिकरणविवेकस्य निगदसिद्धत्वात् सा. अपि साधु भाष्यमाह ।

[g]) जनान् इति युक्त. कप्र. (तु सा. , वैतु. वे. GW. अनु "चरत. इति योजुकौ) ।

[h]) प्रथमान् इति च द्यून् इति च समानाधिकरणे पदे अन्यथा विवृण्वन्तौ वें. सा. चिन्त्यौ । तद्विस्तरस्तु वैश. द्र. । तार्तीयीकपादस्थश्च अनु कैश्चिदुत्तरत्र शत्रन्ते कृत्यु अनुगमयितुमुपलिप्सितं भवति । तन्न । स्वरविरोधादेव । पूर्वोक्तदिशाऽत्र कर्तृभिन्नकारकान्तराऽनपेक्षया भावस्वरूपस्य प्रधानस्य क्रियार्थस्य समर्पणमात्रेणाऽऽत्मवती श्रुतिर्भवति । अत प्रधानकर्मतयाऽनाकाङ्क्षितत्वादत्र योनिशब्द क्रियालक्षणाऽधिकरणाऽन्यतरार्थपर्यवसायितया तद्वचनसमर्थेन अनुना कर्मप्रवचनीयेन योगाद् द्वितीयाया श्रावितो भवति । अथ तुरीये पादे सा. अकारणमेव चैत्तीमव्यवस्थितिमुपागतो विकल्पभूयिष्ठं भाष्यमभाषत । शातपथेनौपसंहारिकेणोद्धारेण(७,४,१,२०) तु सप्तम्यर्थपर्यवसायित्वदिशा अनोः कर्मप्रवचनीयत्वस्यैव प्रदर्शितत्वाद् वचनव्यत्ययाद्यपार्थप्रयासपुरस्कृताऽनुजुहोमीत्याद्यनेक-विकल-विकल्पकर्दमकलिलायमानोऽसौ न कस्य दयनीय स्यात् ।

[i]) तु. टि. ऋ १०, १४, १; २, ७ यत्रोक्तदिशाऽत्रापि तृतीयार्थे कप्र. । परेण पथा परेहि दूरं गच्छेत्यर्थ । तद्दूरगमनाधिकरणभूतदेशविशेषार्थश्चेह तुरीयपादस्थयाऽस्मदीयप्रजादिनिवासाधिकरणभूताऽस्मत्-

९; १०[a], ४५, ११, ५१, ६[b], ५६, ३[१c], ६१, २१[d], ६८,
१२[e], ७२, ३, ५; ९१, ७, ९७, १९, १०३, ६[२f], १०५, २?[g],
११५, ६[h], १२२, २[i], १२४, ९[j]; १२५, ७[k], १३५, ४[l]; १४२,

संनिहितप्रस्तुतदेशव्यतिरेचनमुख्यया प्रार्थनया मकेत्यतं । अनुपरेहि इति योगमिच्छवस्तु GW. MW. प्रभृ. सौवरीमनुपपत्तिमविकृत्याऽनुयोक्तव्या भवेयु (तु. सा.) ।

[a]) लक्षणे कप्र. । यत्तु उद्गी. वें. सा. GW. प्रभृ. च अनु·· दीधियुः इति क्रियायोगमाहुस्तच्चिन्त्यम् ।

[b]) अध्वानम् इत्येतदनुबद्ध कप्र. । यथा कश्चिद् रथी मार्गप्रस्थित सन् कस्यचिदन्यस्य नियोगमुरीकुर्याद् अध्वानं प्राप्यैतदप्यन्वाचयेनेत्र संपादयिष्यामीति, तथा ऽग्नेस्ते पूर्वे भ्रातरो देवान्तरोद्दिष्टहविर्वहनात्मकं नियोगमुरीकृतवन्त इत्यर्थ । एस्थि. तृतीयार्थे वा स्यात् सप्तम्यर्थे वा (वैतु. उद्गी. वें. सा. PW. प्रभृ. अन्वावरीवु इति द्व्युपसृष्टमाख्यातं स्यादिति कृत्वा व्यर्थमगलक्षणं द्वैस्वर्यम् अभिलाषुका·) ।

[c]) प्रथमा···सत्या· ·धर्म (=धर्माणि) अनु इत्येकनरत्र पत्म अनु इत्यन्यतरत्र यथाश्रुतमन्वय । सा. तु विहायैनमृजीयासमन्वयं गा. इत्यनेन क्रि. गतित्वेन योगमपश्यत् । तस्य मन्त्रदर्शनस्यैवैतत् फलं यत् साधनतया श्राव्यमाणयो धर्मपरमनो· (तु. ऋ १, १६४, ४३; ५०; ६, ३, ७, ८, ८, २३ प्रभृ.) साध्याऽनुप्रवेश समजनीति दिक् ।

[d]) कनाथाः···उपमातिम्·· अनु इति संबन्धे सादृश्येऽर्थे कप्र. (वैतु. वें. सा. GW. ये अनु ··परेयुः L<अनु परा√इ] इत्यातिष्ठन्ते) ।

[e]) पूर्वी· इत्यतेनाऽभिसंबद्ध कप्र. (तु. उद्गी. , वैतु. PW प्रभृ. अन्वानोनवीति इति योगं ब्रुवाणा द्वैस्वर्यं प्रत्यनुयोक्तव्या स्यु) ।

[f]) अत्र लक्षणे कप्र. (तु. अनुपदमेव मन्त्रे श्रूयमाणम् अनु संरभध्वम् इति । यत्रेन्द्रस्य प्रामुख्येनाऽऽदर्शीकृत्य शिश्रावयिषितत्वात् तल्लक्षण कप्र. भवति , वैतु. वें. सा. PW. GW. प्रभृ. च येषाम् अनुवीरयध्वम् इति अनुसंरभध्वम् इति च योगावभीष्टाविव भवतः । मै. त्वेवंविधेषु स्थलेषु सामान्यत· प्रथमं कप्र. अपि निहततया लक्षयन्ती गतिभावं प्रापयन्ती च प्रतीयते) ।

[g]) तु अनु√वी>अनु· ·वे इत्यत्रत्यं सस्थ टि. ।

[h]) अस्य मन्त्रस्य 'य· ··वरम्··· अनु ··तृषु ·· च्यवान ··अनुद्रे ··चिद् ··धृषता ··धन्वना· ··इद् (श्रविष्यति तस्मै=) श्रविष्यते (वाजिन्तमत्वादिविशिष्टाय) जातवेदसे सुपित्र्य (स्तुतिपरो भवेति शेष)' इत्येवमन्वय स्यात्तत्र च वरम् इत्यनेनाऽन्वितो लक्षणार्थ· कप्र अनु· इति सरलः पन्था (वैतु सा. LR Gri यन्मतेन अनु√च्यु> ϕअनुच्यवान– इत्येकं समस्तं प्राति. भवति । एवं तु. ORN यदीयविमर्शविस्तरानुविमर्श वैश अनुसन्धेय) ।

[i]) अनु ·अजनयन् इति क्रिययाऽन्वयं ब्रुवाणा वें. PW. प्रभृ. चिन्त्या । देवाना (विश्व-) जननव्यापारस्याऽग्नेस्तादृशव्यापारात्मकं व्रतम् अनुलक्ष्याऽभिनिर्वर्तकत्वेन समर्पणे श्रुतिस्वारस्यप्रतीतेर्लक्षणाऽर्थो गतित्वे सति समासाङ्गीभावाद् गुणना मा गादिति कृत्वा कप्र. इत्यभिसन्धे (तु. सा.) । एस्थि. क्रिप. भावसामान्ये प्रयुक्तत्वात् सकर्मकस्य सतोऽपि कर्मनिराकाङ्क्षत्वं द्र. । अथवा समुचितं कर्माऽऽक्षिप्येत (तु. सा) ।

[j]) उत्तरेण कृता शानजन्तेन चर्चूर्यमाणम् इत्यनेन गतित्वमुखेनैकपद्यमिच्छन्त GW MW. प्रभृ सौवर्या अनुपपत्तेर्विषये चोद्या भवेयु (तु सा.) ।

[k]) भुवना इति अधिकरणानुलक्षण कप्र. (तु ऋ १, १८७,४,१०, ९७,७, १९ GW , वैतु. PW. MW. अनु ·वितिष्ठे इति युञ्जानौ) ।

[l]) य कुमार-मानसोपज्ञो रथ· नापू. मन्त्रेऽश्रावि यद्विषये च तन्निरेषा विप्राणा प्रवृत्त्यभाव इह समकेति, तम् अनुलक्ष्य (तदाधारेणेत्यर्थं) इत. अग्रे साम तथाऽनभिप्लवा संप्रवृत्तिमलब्ध, यथा नावि आहितं सत् किञ्चिद्वस्तु मध्येसागरमपि सुरक्षितं भवेदिति श्रुतिस्वरसे प्रतीयमानेऽपि यत् सा. GW. प्रभृ. सर्वे व्याख्यातारः अनुप्रावर्तत इति द्विस्वरं द्व्युपसर्गं च योगमनुमन्वीरंस्तत्राऽऽस्थाऽभावः साऽर्थ· स्यात् । वें. सम् ··अनुप्रा° इति योजुको विमृश्यः ।

७[a]; १४५, ६[b], १४९, ३; १५९, २[c], १६८, २[d]; खि २, ४, १०[e], १०, ३, १४, १०, ३, १५, १, २६[2f], १८, १[g], ५, ४, ४; ११; ६, ३, १[h], खिसा १५, १०[i], मा १, २०[a], २, १५[2j]; २६[k], २७[k], †३, १६, ५२[a]; ४, २८[l]; ५, ९[m], २९†; ६, १२†[n], ७, १२†[o]; ८, १९[p], ३७[q], ४०†, ९, १४[2]†, १०, १९[r], ११, ६†; १२[a]; १७[4s], †, १२, ३[t]†, ५[4u]; २८†; ९३†;

a) लक्षणे कप्र. द्र. ।

b) अनुप्र ''धावतु इति योग ब्रुवाणा PW. GW. प्रभृ चिन्त्या । प्राधान्येन विवक्षितस्य लक्षणार्थस्य तथात्वे गुणताप्रसङ्गादैकपद्ये सति द्वैस्वर्यानुपपत्तेश्च (गतिद्वयं समस्त सदेकपिण्डीभूतमेकस्वर च स्यादित्यभिसन्धिर्भवति [तु W. शौ ३,१८,६]) ।

c) सपा. पै २,४१,२ अप इति पाभे ।

d) वातस्य इति षष्ठ्या सह अनुं कप्र युयोजयिषृ मर्वथोत्तन्त्रौ वे. सा. उपेक्ष्यौ भवतः । द्वितीयान्तेन वि-ष्ठा॰ इत्यनेन पदेनास्याऽन्वय द्र. (तु GW.) ।

e) पाभे अधि काठ १६,१५ द्र. ।

f) पाठ खण्डितोऽतो विवेको दु शक ।

g) तु टि अनु ऋ ८,५८,२ ।

h) सप्तम्यर्थे कप्र द्र. । सपा. मागृ १, ३, १ अथो यथेमे, हिगृ १,१७,४ अथैते, आगृ ३,६,८ इमे ये, शौ ७, ६९,१ पे ३,१३,६ माश १४,९,४,५ बृउ ६,४,५ शाश्रौ ८,१०,१ पुनः इति पाभे. ।

i) सपा. वनस्पतीन् अनु (शुप्रा ३,४१ च) >मै २, ७,१५ वनस्पतीनाम् इति पाभे ।

j) अनूज्जेषम् इति द्व्युपसृष्टं द्विस्वर च योगमुशन्तौ PW. MW. च चिन्त्यौ भवत । अनु लक्षणे कप्र. द्र. । तथाऽन्वस्य स्वारसिकत्वात् ।

k) सूर्यस्याऽऽवृतमनु (=उद्दिश्य) आवर्ते इति वाक्यार्थस्य सुस्पष्टत्वाल् लक्षणार्थे कप्र. (वैतु. यस्था. अन्वावर्ते इति तै. काठ. शौ. पै. सौवर॰ पाभे. यतस् तत्र अनो॰ उपसर्गता स्पष्टा भवति । सूर्यस्याऽऽवृत॰ कर्मतया विवक्षितत्वे सति अन्वा√वृत् इत्यनस्य सकर्मकता चेति दिक्) । सपा अन्वावर्ते (माश १,९,३,१७, २० च) <>अन्वावर्ते (शांआ ४, ८, ९ कौउ २, ९ शाश्रौ १, ६, ५ प्रभृ च) <>मंब्रा १, ६, १९ कौगृ २, २, १२ गोगृ २,१०, २३ अन्वावर्तस्व इति पाभे. ।

l) अमृतान् इत्येतत्संबद्धो लक्षणे वाऽऽनन्तर्यार्थे वा कप्र. द्र. । =सपा. माश ३,३,३,१४ तैआ ४,४२,५ आश्रौ १,३,२३ आपमं २,५,११ । शौ ३,३१,११ हिगृ २,१७, ११ विभे. ।

m) तु उ. म. च यावतु √हृ इहाऽऽक्षेप्यो भवति । वस्तुतस्तु 'त्वया (=अग्निना द्वार्भूतेन)' इति युक्त तृ. कप्र. एव स्यात् ।

n) सपा का ६,३,१ उप इति पाभे ।

o) पाभे अधि काठ ४,३ द्र ।

p) तृतीयार्थे कप्र. द्र ।

q) पाभे अधि पै १९,४३,७ द्र ।

r) लक्षणार्थे समन्विते सत्यपि अनुरीयमाणा. इत्यैकपद्यावच्छेदेन द्विस्वरं योगमनुमन्यमानौ PW MW. च चिन्त्यौ द्र. ।

s) सा. तै ४, १, २, २, म. च व्यवहितेन अख्यत् इत्यनेन क्रिप. गतित्वेन योगमाहतु । तन्न । अनूपसृष्टधातुवाच्यार्थस्य प्रकरणाभावादिति यावत् (तु टि. ऋ. ७, ७०, ४) । प्रथमयोर्द्वयो पादयोश्चतुर्थे च पादे लक्षणार्थस्तृतीये च पादे सदृशार्थः कप्र. (तु. ऋ ५, ८१, २ यत्र सवितृ-संबन्धेन समानं वर्णनं भवति) । ननु √ख्या सकर्मकोऽकर्मको वेति । उभयमिति । कथमिति । उच्यते । यदा कर्मविशेषनिरपेक्षं सामान्येन दर्शनप्रकाशनाद्यर्थो भवति तदाऽयमकर्मक. (तु. ऋ १, ४६, १०; १२३, २, ४, १३, १, १४, १, १९, ९, २४, ८; १०, १२७, १ प्रभृ. शौ ७,८२,५ प्रभृ. च । एषु स्थलेषु क्वचित् क्वचित् प्रतिः अनो॰ स्थाने श्रूयते । तत्र यदि प्रति॰ कप्र न स्यात्तर्हि प्रासङ्गिकार्थाद् विपरीतस्याऽर्थस्य प्रतीतिः स्यात् प्रतिख्यानात्मकस्य । न च तदुपयुज्येतेति यथा प्रति तथा अनु॰ प्रकरणसामान्ये कप्र. एव स्यादित्यभिसन्धि) ।

t) पाभे अनु ऋ ५,८१,२ द्र. ।

u) कप्र. (तु. टि. तै १, ६, ५, २, वैतु मै २, ७, ८ यत्राऽनुगतत्वाद्यर्थैर्विक्रमणक्रियाया एकपिण्डीभावेनेव विवक्षायाः संभाव्यमानत्वाद् अनोः गतिभावस्तदर्थाऽनुप्राणितक्रियाया सकर्मकत्वं च भवति) ।

१३, ५[४]†; ६[a], ७[b]; ९†, **१७**, ३८[२], ६६[c], **१९**, ४०[c,d], ५४†[c]; **२०**, ४९†[e]; **२७**, १६, **२९**, १९[४]†, ४३,†, **३२**, ४; **३३**, ३२†; **३५**, ७†, **३७**, १८[f]; का **१**, ७, ४, १०, ५[g]; **२**, ४, १[२h]; ६, ५[i]; ७[i], ७, ५[j], **३**, ३, ६†, ७, २†; **४**, ९, ५[j], **५**, ३, २[k], ७, ५†; **७**, ६, १†[l]; ८, ११, २, १५, १†; ९, ३, ५[m], **१०**, ३, ७[२]†, **११**, ६, ४[n], **१२**, १, ६†, २, १, ६[४o], †, **१३**, १, ३†, ६[६p], २, ११†, ६, १९†; **१४**, १, ५[४]†, **६**[a], ७[b]; ९†; **१८**, ४, ६[२]†, ६, २[c]; **२१**, ३, ११[c,d], ४, ४†, **२२** ५, ३†[e], **२९**. २, ६, **३१**, २, १०†, ३, ८[४]†, **३२**, ३, ३†, **३५**, ३, ४, ४, ६†, **३७**, ३, ५[f]; तै **१**, १, ६, १[c]; १०, ३[c], १४, ३†, २, ६, १[२q,r], ८, १[f], १४, १†, ४[२]†, ३, १, २†, ७, १[२s], ८, २[t], ४, ९, १†[n], ४४, ३[u,m], ५, १, ३¶; २, २¶; ३, २[v], ५¶[o], ५, १†; ७, १†, ८, ३¶, १०, ४[w], ६, ४, १[५], २[३], ५, २[४x], ¶७, १, १[y], ६[z], ४, २[३al]; ५, १[६c],

[a]) पाभे. अधि काठ **१६**,१५ द्र ।

[b]) पाभे. अनु खिसा **१५**,१० द्र। [c]) लक्षणे कप्र **द्र.**।

[d]) =सपा तैब्रा **१**, ४, ८, १। शाश्रौ **१५**, १५, ६ **अभि** इति पाभे । [e]) **यज्ञम्** इति द्वि युक्त कप्र ।

[f]) **वाम्** इति द्वि. युक्त॰ कप्र (तु सा. [तैआ])। अनु **वाम्** (तैआ **४**, ७, १ च)>सपा. मै **३**,९,६ **मधु-मान्** इति पाभे.।

[g]) सप्तम्यर्थे कप्र. [तु पूर्वस्मिन् पादे पशुषु **प्रविष्ट**॰ इति, वैतु. सा. **अनु**···**वितस्थे** इति द्व्युपसृष्टमाख्यात-मिच्छन् (तथा संभवन्त्यपि **वि-ष्ठाम्** इत्यत्राऽनुव्याप्य-त्वमभिप्रेतमिति कृत्वा **कालाध्वनो** [पा **२**, ३, ५] इति द्वि. **द्र.**। सा. तु 'अनुसृत्य' इति भाषमाण कर्मणि द्वि. इतीवाभिप्रैति)]।

[h]) तु टि. अनु मा **२**, १५[२]।

[i]) तु. टि. अनु मा **२**, २६।

[j]) तु. टि. अनु मा **४**, २८।

[k]) तु. टि अनु मा **५**, ९।

[l]) पाभे अधि काठ **४**,३ **द्र.**।

[m]) तृतीयार्थे कप्र. द्र.। [n]) तु. टि. अनु मा **१०**,१९।

[o]) तु टि. अनु मा **११**,१७[४]।

[p]) तु. टि. अनु मा **१२**,५[४]।

[q]) तृतीयार्थे वा लक्षणार्थे वा कप्र. द्र ।

[r]) **अनु, प्राणन्तु, अनु, प्राणिहि** इत्यस्य स्थाने सपा मा **४**, २५ प्रमृ. **अनुप्राणन्तु, अनुप्राणिहि** इति, मै **१**,२,५ **पाहि** इति **च** पाभे.।

[s]) लक्षणे कप्र (**तु**. भा. सा. च ; वैतु. MW गतिरिति ब्रुवश्चिन्त्यः)।

[t]) सपा. मा. **६**, १२ का **६**, ३, १ माश **३**,८, २, ३ **उप** इति पाभे.।

[u]) आनन्तर्ये वा (तु भा सा. च) लक्षणे वा कप्र. द्र.। प्रथमे कल्पे **वमोर्घर्मस्य** च दिवश्चा-ऽऽस्थानक्रियासामान्याऽपेक्षया तत्पूर्ववर्तिन्या देवगण-कर्तृकाया क्रियाया अपेक्षयाऽऽनन्तर्यं द्र. (वैतु. भा सा च **वसुघर्म**विषयम्याऽऽस्थानस्यापेक्षया द्युविषयस्या-ऽऽस्थानस्याऽऽनन्तर्य्यमिति)। द्वितीये कल्पे **वसुघर्म**-मनुलक्ष्येति सबन्ध (तु शौ **७**,१०२,४ पाभे.)।

[v]) **अनु, दध्वसे**> मै **१**,७,१ प्रमृ **अनुदध्वसे** (तु टि. **अनुदध्वसे**) इति।

[w]) लक्षणार्थे कप्र (वैतु PW. K. प्रमृ. **अनुसचरन्त** इत्यपलक्षणद्विस्वरं योगमसत्यप्यनिवार्यत्वेऽनुमन्यमाना.)।

[x]) लक्षणे कप्र.। पृथिव्यन्तरिक्षद्युदिशा विक्रमणाधि-करणतया लक्ष्यत्वेनाऽनुश्रूयमाणत्वात् (**तु** K, वैतु. भा य पश्चादर्थे कप्र. इच्छन् **वि√क्रम्** इत्येतम् आत्म सन्त सकर्मकता प्रापयिष्यन् भवति)।

[y]) लक्षणे कप्र. (तु. भा., वैतु K. **अनुम् उप-तिष्ठन्ते** इत्येनेनाऽऽख्यातेनाऽनुगमयति)। पशूनां पाक-यज्ञमनुलक्ष्योपस्थानस्य विवक्षितत्वात्तस्य च गतित्वे गौणता-पत्ते कप्र. एव साधीयानित्यभिप्रेम ।

[z]) दक्षिणाया यत्तद्देशेष्येण युक्ताया पश्वन्तरसंक्रमण-लक्ष्यत्वेन शिश्रावयिषितत्वात् तदर्थीय. कप्र. द्र.।

[a1]) भा. सा. च **लक्षण–** (पा **१**, ४, ९०) इति कप्र । **तृतीयार्थे** (पा **१**, ४, ८५) इति च K.। यथा तु MW. आनन्तर्यार्थे ग्राहयितुं गतित्वं संप्रधारयामास, नैतत् तथा संभवेत्। गतित्वं ह्युपगत.

३[a]; ६, ३[1]¶[b], ७, २[c]; ८, ३[2]†; ८, | ५, १[1d]; १४, २¶[e], ¶२, १, ४, ५[f]; | ५, १[g], ६[h]; २, १. ४[i], ५[j], ६,

अनु· यदा भवति, तदैतदुपसृष्टस्याऽऽख्यातस्य द्विधा प्रवृत्तिर्भवति । कस्यचिदपरकर्तृकस्य स्वजातीयस्य स्वाभिन्नस्य वा भावस्यापेक्षयैतद्वाच्यस्य भावस्य भौतिके वा दिक्कालादिलक्षिते बौद्धे वा **चितिसंस्कार**लक्षिते पश्चाद्भावित्वविशिष्टे सादृश्य-सामीप्याद्यर्थबोधने तात्पर्यमित्येकम् । प्राक्ताविशिष्टस्य भावस्य वा नामीभूतस्य वा तत्कर्तुर्वा तेनाऽनूपसृष्टेनाऽऽख्यातेन कर्मसंबन्धाद् उपसृष्टेस्तस्या पूर्वमकर्मकस्यापि सत सकर्मकता भवतीत्यपरम् । एवं च सत्य् **अनु** चेद् उपसर्ग स्यात्तर्हि यजमानकर्तृका देवकर्मिका वा देवोज्जितिकर्मिका वा तदनुपातिन्युज्जितिरवगम्येत । देवा पूर्वं विजयिनः सन्तो यजमानेन पश्चाज्जिता इत्यर्थं । न चेयमिष्टापत्ति, तात्पर्यविरोधात् । देवकर्तृकेण विजयेन तत्साधनकस्य तदनुलक्षितस्य वा यजमानकर्तृकस्य विजयस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वात् । देवविजयस्य पूर्वसिद्धत्वात् तत्प्राक्ता यजमानकर्तृकस्य विजयस्य च पश्चात् तद्द्वारा च सिद्धत्वात् तदनन्तरता स्वत एव सिद्धा सती शाब्दं वाचन नापेक्षेत । एवं खलु कर्मप्रवचनीयवाद एवेह सुस्थित । स एव च सौवरलक्षणानुकूल (तु टि. मा २, १५[२]) ।

[a]) लक्षणवचन कप्र न गतिः (वैतु. K. अ॒नू॑ [नु । उ॒] पयन्ति इति) । नाउ मन्त्रे तु **अनूपयु॒न्ति** इति गतिर्न कप्र इति **स्वरविवेकेन** विज्ञायमानोऽसावुभयोः प्रयोगप्रकारयोर्विषये विवेचनीय । तद् यत्र लक्षणाद्यर्थ. **कर्मकारकाद्यनुबद्धतया** प्राधान्येन शिश्रावयिष्यते, तत्र तद्वाचका. प्रातिस्विकस्वराः कप्र प्रयुज्यन्ते। अथ यत्र त एव नि अर्थान्तरवाचका सन्त आख्याताऽङ्गभूतास्तदर्थविशेषणपरत्वेन शिश्रावयिष्यन्ते, तत्र त उपसर्गधर्मिण आख्यातस्वरभावाभावव्यवस्थितस्वरा भवन्तीति । अन्यथैतावता संनिकर्षेणाऽपार्थस्वरभेदश्रुतेरनुपपत्तेरिति दिक् ।

[b]) **अ॒नु-पर्या॒वर्तते** इत्येवमत्र प्रथमोत्तमस्वरवत् द्युपसर्गयोगमिवाऽऽतस्थिवान् MW. (तदनु K. च) चिन्त्य स्याल्लक्षणार्थस्य विस्पष्टं श्राव्यमाणत्वात् ।

[c]) तृतीयार्थे कप्र. इति K. । लक्षणेऽपि सुगम (वैतु. भा. त्विह गतित्वमुशन् चिन्त्यः स्वराऽनुपपत्ते.) ।

=सपा. तैब्रा २, ७, १६, १ पागृ ३, १४, ६ आपमं २, २१, १७, । तां १, ७, ५, वाश्रौ ३, १, २, १ प्रमृ. **अभि** इति पाभे ।

[d]) प्रथमो द्वितीयश्च **अनू** इत्थंभूतलक्षणे, तृतीयश्च लक्षण इति विवेकः (तु. ऋ १,८१,३, वैतु. भा अ॒नु···प्र॒ ··**यासि** इति योगे कृताऽऽस्थ चिन्त्य) । **वश**-शब्देन तत्त्वतोऽपरिचयात् । अथाऽयमाविह मुधैव विकल्पग्रस्त द्र. ।

[e]) गतिरिति भा. K. च । द्वैस्वर्यं त्वनिष्ट तथाऽऽपद्येतेति लक्षणे कप्र. एव द्र (तु टि तै १,६,५,२)।

[f]) जघनत· इत्यर्थे ज॒घने (द्वि२) इत्यनेन संबद्ध कप्र भवति । भा. K. च ज॒घने इति स१ पश्यन्तौ **अ॒नू॑दैत्** इति द्व्युपसृष्टत्वे सति द्विस्वरं योगं ब्रुवाणौ चिन्त्यौ, तन्मतेनैव पश्चादर्थस्य जघ॒न-शब्देनोक्तत्वात् । **प्रकरणे** तन्मात्रतया संभवस्याऽन्वर्थस्य चारिताथ्र्यभावं प्रति, सत्यैकपद्ये द्वैस्वर्यस्याऽपलक्षणता च प्रति तौ चोद्यता व्रजत । ननु जघ॒न- इति प्राति पु. श्रूयते (तु. ऋ १, २८, २ प्रमृ) इति चेत् । सत्यमेतद् अंशत एव । न. अपि श्रुत्युपलम्भात् (तु. तैब्रा २, ४, २, ७ [यच्छाखासाम्याद् नेदिष्ठतया प्रामाण्यमर्हेत्]) । नन्वेवमपि सुपा पपा च प्रगृह्यत्वलक्षणाऽनुपलम्भश्चोद्य स्यादिति चेत् । ओमिति ब्रूम । अस्मद्व्याख्यानेऽस्याशस्य प्रामादिकविकारतयाऽनभ्युपाये सति मृग्यसमाधानान्तरत्वादिति दिक् । अ॒नु, उ॒दैत्> सपा मै २ ५ ३ **अनूदैत्** इति, काठ १३,४, **अनूद्यन्तम् अमन्यत** इति पाभे ।

[g]) लक्षणे कप्र. । **अ॒नू॑दायन्** इति गतित्व मन्वानौ MW K च स्वराऽनुपपत्ते चिन्त्यौ द्र. । अ॒नु, उ॒दायन् >सपा काठ १३, ३ **अनूदैत्** इति, मै २,५, ३ उ॒दैत् इति पाभे ।

[h]) भा K. चाऽत्र लक्षणार्थमपश्यन्तौ **अ॒नुसं॒तनोति** इति रूप प्रतिपन्नौ न्याय्येतरद्वैस्वर्यपक्षपातिनौ सन्तौ चिन्त्यौ ।

[i]) पश्चादर्थे अव्य (तु नाउ. स्थल यत्र **उपु॒रिष्टात्** इति प्रयुज्यते ; वैतु MW **अ॒नुनि॒र्वपेत्** इति) ।

[j]) आनन्तर्यार्थबोधकम् अव्य क्रिवि संबन्धश्च (वैतु **मै २**, १, १ यत्र समाने **प्रकरणे** अ॒नु· पृथग् **अव्य** क्रिवि. असन् नाउ क्रिप. गतिभावेनाऽनुप्रविष्टो भवति

५[a], ३, ३, १[२b]; ५, ३[c], ७, १[d], १२, २[d]; ४, २, १[२e], २[f], ४[f]; ८, १†, २[g], ५, ३,

२; ३, ४, २[२h]; ५, ३[h]; ६, २[२i], ८, ७[j], ६, ५, ६[k], १०, ४[७l]; १२, २†; ¶३, १, ३, १[m], ४, २$[n], ८,

३[४]†; २, १, ३[o]; ४, ५[p]; ५, ५[२q], ६[२r]; ६, १$[s]; ३, ६, ३[२t]; ७, १[२t], २[t]; ४, ८, ३[u]; ६[v], ५, १,

---

[तु. मस्थ टि **अनु-प्र √यम्** 'दाने' > **अनुप्रयच्छति**])।

[a]) प्रधानभूता वाचमनुलक्ष्याऽन्या वाच प्रवदन्तीति वाक्यार्थप्रतीते. **अनु** कप्र. (वैतु. MW **अनुप्रवदन्ति** इत्यन्याय्यो योग)।

[b]) लक्षणार्थस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वाद् द्व्युपसृष्टिश्च तामनु द्विस्वरता चाऽनभीष्टा सुवारा द्र । प्राक्वेवमेव विवृण्वत्स्वपि गतितत्रमेवाऽनुमन्वाना MW K. प्रभृ चिन्त्या । **अनु ईत**, **अनु परैत** > सपा. मै २, १, ४[२] **अन्वगच्छत्** इति, काठ १५, २[२] **अन्वागच्छन्** इति पाभे ।

[c]) **आ √प्याय्** इत्यस्य शुद्धस्याऽकर्मकत्वाद् भिन्नकर्तृकाऽऽप्यायनयोर्द्वयोर्मध्ये लक्षणलक्षिनसबन्धस्यैवोपपन्नत्वात् कप्र. एव सुवच. । **अन्वाप्यायति** > सपा काठ ११, ३ **अन्वाप्यायते** मै २, २, ७ **अन्वाप्यायते** इति पाभे ।

[d]) लक्षणे कप्र. । अन्यथादर्शी MW चिन्त्य । **अनु, अपाकामत्** > मै २, ३, ७ **अन्वपाक्रामत्** इति पाभे ।

[e]) लक्षणे (हीने वा [तु भा]) कप्र. (वैतु PW प्रभृ **अनु-सम्-आ-रभामहै** इति त्र्युपसृष्टं द्विस्वर योगमनुमन्यमानाः सन्तश्चिन्त्यतामुपगता । तथा हि सति **गतिर्गतौ** [पा ८, १, ७०] इत्युक्तदिशा निहत स्याद् **अनु** [तु. नाउ. नि **सम्** इति, एवमपि तु. टि ऋ१०, १०३, ६])। [f]) **अनोः** कप्र सप्तम्या योग समवधेयः ।

[g]) **अन्तर्** इत्यर्थेऽन्तर्भागानुलक्षणवचन कप्र. (वैतु. **अनु वि √विश्** मै २, ४, ७, ८ यत्राऽय कर्मण्येव कारकान्तरसंबन्धस्याऽन्तर्भावादिव गुणभावाद् गतिभावं प्रापितो भवति)। [h]) पश्चादर्थे अव्य. द्र ।

[i]) सप्तम्यर्थपर्यवसानक कप्र. द्र ।

[j]) एपू टि. दिशा कप्र द्र. (वैतु PW. प्रभृ. **अनुप्रापिपते** इति योगम् आहुः। तन्मन्दम्। ऐकपद्ये स्वरद्वयस्याऽपलक्षणत्वात्)।

[k]) **तु. तै २, ६, ५, ५** यथा तत्र **प्रस्तरस्याऽऽहवनीये** प्रहरणं श्रावितं भवति तथाऽत्र तत्सकक्षतया तदुत्तरविधितया च प्रस्तरस्य तदेकाशस्येत्यर्थे **बर्हिरनु** (बर्हिषि) प्रहरण श्राव्यते। एवं चेह सप्तम्यर्थपर्यवसानो लक्षणे कप्र एव वक्तव्य । गतित्वाऽध्यवसान MW विस्पष्टेतरान्वयः K. च चिन्त्यौ भवेताम् ।

[l]) हेतुवचन. कप्र. इति भा अभिप्रैति । तथात्व लक्षणवाचकताद्वारकमेवाऽनुवेदितव्यम् । पञ्चत्वसंख्यामनुलक्ष्य तत्पूर्तिहेतुना प्रायणवत्-समिष्टयजुः संकलनेनोदयनपञ्चकस्योक्तत्वात् । [m]) तु. टि **अनु तै २, १, ५, ६** ।

[n]) लक्षणे वा तृतीयार्थे वा कप्र. । यत्तु भा. ऐकपद्यमित्रोत्तरेण कर्मणि शानजन्तेन कृताऽभ्युवाह 'अनुरज्यमाना' इत्येवं च व्याचचक्षे, तन्नोपपद्यते। प्रथमा खल्वापत्तिः सौवरी सुविदिता विमृशा भवति । कर्मणि प्रवृत्तिमत पदस्य कर्तरि व्याख्यानं दुर्वचमित्यपरा। उपेक्षित-अनुपद K. तूपेक्ष्य । [o]) लक्षणे कप्र. द्र. ।

[p]) यत्तु MW. **अनुप्रसर्पन्ति** इत्य् आख्यातिकं योगमाह । तदसत् । स्वरविरोधात् । अत एवंविधेषु लिङ्गान्तरै. सामान्येन गतितया वा कर्मप्रवचनीयतया वा सुवहेषु स्थलेषु स्वर एव विनिगमकः स्यात् । लक्षणाद्यर्थस्य प्राधान्ये द्वैपद्यं द्वैस्वर्यं च । तस्याऽऽख्यातान्तर्भावेण गौणत्व ऐकपद्यमैकस्वर्यं चेति दिक् ।

[q]) इत्थंभूतलक्षणे कप्र. । यथाऽनु विष्णुं भक्तस्तद्वदित्यर्थ । वस्तुतस्त्व् अनुगतत्वाऽऽदिबोधकाऽऽख्यातस्य गम्यत्वमिह द्र. । एवं च गर्भीकृताऽऽख्यातानुप्राणितार्थवचनसामर्थ्यमित्थंभूतलक्षणार्थ इति सुवचं भवति । [r]) हीने कप्र इति भा. सुवच ।

[s]) हेत्वर्थानर्थान्तरभूते लक्षणे कप्र ।

[t]) नापू टि. दिशा कप्र । गतित्ववादी MW. चिन्त्य. ।

[u]) इह द्वयो **कल्पनाऽऽख्यभावयोर्मध्ये** प्रथमोक्तमनुलक्ष्य पश्चादुक्तस्य संभावितया श्रावितत्वाच्चाऽनुकल्पनाऽऽख्यस्योपसृष्टमात्रस्याऽप्रासङ्गिकत्वाच्च यथाकथमप्यभ्युपगमे सति लक्षणविषयभूतवाचकस्य द्वितीयान्तपदस्याऽन्वयविघातकत्वाच्च गतित्वपक्षपातिनी मतिरर्वाक्तनी (तु. PW. प्रभृ) नाऽऽद्रियेतेति दिक् ।

[v]) आनन्तर्ये गतित्वकर्मप्रवचनीयत्वव्यतिरिक्तं प्रातिस्विकाऽन्वययोग्यमव्ययमनुमन्तव्यमिति ।

३[a], ४[a], २, ३[b], ४[२b], ६, २[c], ३[२c,d], ४, १, १, २†, २, १[a], २[२e], ३[e]†, ८, २[f], १०, ४†; २, १, १[२g], २[g],

२,४†, ६, ५, ८, २†, ३[५]†[h], ९, ५[४]†, ३, १०, ३[i], ११, १[२j], ४[२]; ४, ४, ८‡[k], ६, ८, २[२]†, ५, १, ६, ३†, ७, ३[४]†,

¶५, १, १, ४[l], २, ५, ३, १[a]; ७, ४[a], ८, ६[a], २, १, ३[२], ३, ६, ५, ४[४m,n], ६, १; ७, ३[o], ८, ४[२p], ७[q], ९,

a) लक्षणे कप्र. द्र. ।

b) आनन्तर्ये इति भा, तृतीयार्थे इति K. । सप्तम्यर्थसामान्येऽथवा वक्तव्य. कप्र अनुपदमोषध्यादिषु पश्वादीनां प्रतिष्ठापनात्मकाच्छ्रुतिलिङ्गात् । सर्वथाऽपि कर्मप्रवचनीयतामात्मनस्तु न जहातीति । अनु-सं√तन् इत्येवं वितथाऽनुमानीव प्रतीयमान MW. चिन्त्य एव स्यात् ।

c) लक्षणे कप्र. (वैतु. भा. अनन्तरपर्यायं स्वतन्त्रम् अव्य इति) ।

d) अनु, आतिष्ठत > सपा काठ ३,९ अन्वातिष्ठथ इति, मै १,३,१ क २,१६ अन्वातिष्ठत इति पाभे. ।

e) लक्षणे कप्र. (तु टि. मा ११,१७[४], वैतु. सा. अनु·· आततान इति) ।

f) तु. टि. अनु√दद्>अनु ·ददन्ते ।

g) तु टि. अनु मा १२,५[४], वैतु मै २, ७,८[४] अनु-वि√क्रम्>अनु-विक्रमस्व इति ।

h) पाभे. अधि काठ १६,१५ द्र. ।

i) स्वार्थप्रधानम् अव्य. । अनु, व्यायन्>सपा. मा १४, ३० अनुव्यायन् इति पाभे. ।

j) इह अनुसंचरन्ती इति पदं ब्रुवाण सा. चिन्त्य । एकस्मिन् पदेऽनेकस्वरानुपपत्ते. । अत सप्तम्यर्थपर्यवसानके योनिम् इति लक्षणे कप्र. प्रथम. अनु. । अथ ऋतस्य पन्थामनु इत्यत्र तृतीयार्थे वा लक्षणे वा द्वितीय अनु. कप्र. एव । ऋतस्य मार्गेण वा मार्गमुद्दिश्य वाऽऽगमनमात्रस्योषसा विवक्षितत्वात् । कुतः । उच्यते । अनुपदं ज्योतिषा त्रयाणां घर्माणामन्वागमनस्य श्रूयमाणत्वात् । आगमनमेव अनु अन्वागमनस्योपपन्नत्वात् (तु. रेतः शौ ८, ९, १३) । एवमस्या कण्डिकायां त्रयो अनवः भवन्ति । तेषा द्वौ कर्मप्रवचनीयावादिमौ चरमस्तु गतिरिति विवेक. । अन्यथैवाभिप्रयन्तौ सा. K. चोक्तदिशा चोद्यौ भवत. (तु. टि. सस्य. अन्वा ⌊नु-आ⌋ √गा>अनु···आगुः) ।

k) इहेत्थंभूतलक्षणे वा हेत्वात्मकलक्षणे वा कप्र. द्र. । बाह्वृचे तु गतित्वमुपागत. (तु. ऋ.) । अनु, शुक्रशोचिषः >सपा ऋ १,१२७,१ मा १५,४७ का १६,५,२९ काठ २६,११, ३९,१५ शौ २०,६७,३ अनुवृह्रि शोचिषा इति पाभे. ।

l) तृतीयार्थे वा हेत्वर्थतात्पर्यको वा कप्र द्र. ।

m) लक्षणे कप्र. । अनूत्सृजति[२] इति अनुपर्यावर्तन्ते[२] इति च द्व्युपसृष्टं द्विस्वरं च योगं पश्यन्तौ PW. MW. चाऽयथार्थदर्शिनौ भवत । नाउ. टि. अपि च द्र. ।

n) अनु, उत्सृजति>सपा. मै ३, २,४ अनूत्सृजन्ति इति, अनुपर्यावर्तन्ते इति च पाभे. द्र. ।

o) वैतु. तै ५, २, ७, २ यत्रत्याद् अनु-उप√धा इति योगादिहत्ये पृथक्कृताऽनुके प्रयोगे सूक्ष्मेक्षिकयाऽवश्यं विशेष. कश्चन भवति । तदपश्यन्तः MW. K. प्रभृ. चिन्त्याः ।

p) एकतरत्र गतिमदङ्गिरोभि. प्रसर्पत पुरोडाशस्य केवलं गच्छन्तमनुगच्छति इत्याकारकः पौर्वापर्यात्मकोऽनुसार्यानुसरणविशिष्ट संबन्धो न भवति । किन्तु स्वर्गं यतोऽङ्गिरस उद्दिश्य (=तत्-सहभावप्राप्तये) स्वभावतश्चलितुमशक्नुवन्नपि कूर्मत्वमुपगच्छन् पुरोडाश. आत्मन प्रसर्पणमकारयदिति तात्पर्यात् कूर्मीभूतस्य पुरोडाशस्योद्देशविशेषसाधनतामुपगताया. प्रसर्पणक्रियाया. श्रावणे मन्त्रस्वारस्यात् कप्र. अनुः न गतिरित्यभिसन्धिः । अन्यत्र लक्षणे कप्र. (तु. टि तै ६,५,११,१, वैतु. उभयत्र PW. प्रभृ. अनु-प्र√सृप् च अनु-परा√भू च) ।

q) तृतीयार्थे (पा १, ४, ८५) इति चोद्यमानाग्नेर्वेदिप्रवेशे करणं समर्पयितुमिष्टं द्र. । उलूखलमुपधेयमिति विधिर्भवति । नाभिर्हि तद् अग्नेश्चीयमानस्य भवति । तदुपधाने सति स्वनाभ्येवासावग्निर्वेदिं प्रविशति । तदनुपधाने स्वनाभिमपश्यन् यजमानस्य प्रामादुकस्य नाभ्या द्वाराऽसौ वेदिप्रवेशं कुर्वाणस्तं विहृणीयात् । मैवं भूदित्युपधेयमुलूखलमिति श्रुत्यर्थो भवति । अथवाऽधिकरणात्मकः सप्तम्यर्थोऽभिप्रेतः स्यात्तद्वचनश्च कप्र. द्र. (तु. मै ३, २, ७ काठ २०, ७ क ३१, ९ यत्र नाभि- इत्यस्य स१ श्रूयते) । उभयथाऽपि नाभिपदार्थस्य मुख्यलक्ष्यत्वेन समर्पणे सति स्पष्टे प्राकरणिके

५[a], ३, १, ३[b], ४, ७[c], ८, २[d], ७, ४[e], ४, २, १, ६, २, ७, १$, ६[f], १०, ३[g], ५, २, १[f], ८, २[h], ७, ५[g], १०, ६[g], ६, ४, १[i], ७, ४, ४$, ७, १$[j]; ९, २[k], ¶६, १, ५, ३[l], ४[२], ८, १[m], ९, ५[n], ११, २$[o], ३, ४, ७[p], ५, ३$[q], ७, १, ८, ४$[r], ४, १, २[२], २, ६[s], ५, १[e], ६, ३[t], ७,

तात्पर्यं यदेतदपश्यन्तः केचिद् अनुप्रविशति इत्येकपदात्मकं द्विस्वरं योग प्रतिपद्यन्ते (तु MW. K.) तन्नाऽऽद्रियेतेति दिक्।

[a]) तु टि. अनु तै ५, २,५,४। अनु, उत्सृजति> सपा. मे ३, २, ७ प्रमृ. अनूत्सृजति इति पाभे.।

[b]) तृतीयार्थे कप्र. (तु. K., वैतु भा. लक्षण इति)। अनु, आवरीवर्ति > सपा मै ३, २, ९ अन्वावरीवर्ति इति पाभे।

[c]) अर्क्यम् (=अर्कमव) साम शस्त्रं चाऽनुलक्ष्याऽर्कं तदाधारेण विधा विधीयत इत्येव श्रुतिस्वारस्यं स्यात् (तु तै ४, ३, ८, ९ च तदुपरि सा. भाष्यं च ⌊K टि च⌋, वैतु. MW. K. च गतितया योजयन्तौ चिन्त्यौ भवत)।

[d]) प्रणुदितान् भ्रातृव्यान् उद्दिश्येत्येवंप्रकारकेऽर्थे कप्र. द्र।अनु, प्रहरति > सपा काठ २१, २ क ३१, १७ अनुविसृजति इति, मे ३, २, १० प्रहरति इति पाभे.।

[e]) तृतीयार्थे कप्र.।

[f]) लक्षणे प्रकरणस्य मुख्यं तात्पर्यमिति कृत्वा तदुद्बलनप्रयोजन. कप्र (वैतु. भा. PW. प्रमृ. अनुप्राविशत् इति। ऐकपद्ये सति द्वैस्वर्यानुपपत्तेश्चिन्त्या)।

[g]) लक्षणे कप्र.।

[h]) पश्चादर्थे अव्य. वा लक्षणार्थे कप्र. वा। प्रथमे कल्पे प्रथमाया स्वयमातृण्णाया उपधानं कृत्वा (पश्चात्) प्राणनक्रियां कुर्यादित्यन्वय स्यात्। द्वितीये कल्पे प्रथमा स्वयमातृण्णामुपधीयमानामनुलक्ष्य प्राण्यादिति संबन्ध। एवं चाऽन्यतरार्थकोऽनुरुत्तरयोर् उपधानयोरप्यनुवर्तयितव्यो भवति। ननु अनुप्राण्यात् इत्येका ह्युपसृष्टा क्रिया स्यादिति। नेति। कथम्। यावता तत्कक्षे उत्तरे व्यन्यात् इति च अपान्यात् इति चोभे अपि क्रिप. अद्व्युपसृष्टे सती प्राण्यात् इति क्रियाऽपि तदन्वद्व्युपसृष्टेत्युपक्षिपेतामिति। अन्यथात्व ऐकपद्ये सति द्वैस्वर्यं नोपपद्येत।

[i]) अनु, प्रजायन्ते > सपा काठ २२, ६ प्रमृ. अनुप्रजायन्ते इति पाभे.।

[j]) अनु, प्रेहि>सपा. मा १८, ५८ का २०, ४,१ माश ९,५,१,४५ अनुप्रेत इति पाभे।

[k]) लक्षणे कप्र। यत्राग्निर्भवति तत्रैव पशव उपतिष्ठन्त इत्यर्थ। अनूपतिष्ठन्ते इति सकर्मको द्व्युपसृष्टो योग इति यद् भा. च K चोष्टस्तन्न। तदभिप्रेतस्य पश्चादर्थस्य प्रकरणेऽनभिप्रेतत्वाद् ऐकपद्ये सति द्वैस्वर्यस्याऽनुपपत्तेश्च (वैतु. मै ३, २,३, ७, ९,२, ४, ७,९ यत्र लक्षणार्थस्याऽप्राकरणिकत्वात् साकल्यार्थस्य च स्वारसिकत्वादिहाऽसंगतपराभिप्राय संगतो भवति)।

[l]) तु. टि अनु तै ३,४,८,३।

[m]) लक्षणे कप्र। निष्क्रमणक्रिया पदषट्कपरिमितत्वस्यैवाऽर्थस्य न त्विहाऽनुनिष्क्रमणार्थस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वात्। अत एव अनौ पृथक् स्वरोऽप्यत्रैव ज्ञापको भवेत् (वैतु भा MW K. प्रमृ चिन्त्या गतित्ववादिन. ⌊तु. टि अनु-नि √क्रम्>अनुनिक्रामति इति⌋)।

[n]) सप्तम्यर्थे कप्र. (तु तत किञ्चिदिव प्राक् श्रूयमाणं सर्वासु उप इति, वैतु. भा. प्रमृ अनुसंचरति इति योगमनुजानानाश्चिन्त्या स्यु। अपलक्षणद्वैस्वर्यापत्तेः)।

[o]) अन्तरिक्षमुद्दिश्य वाऽन्तरिक्षेण वाऽयनस्य विवक्षितत्वसंभवाल्लक्षणे वा तृतीयार्थे वा कप्र।

[p]) आनन्तर्यार्थे स्वार्थप्रधानम् अव्य.।

[q]) छन्दोभिरेवैनं प्रजनयतीत्यानुपदिकाल्लिङ्गात् तृतीयार्थे कप्र इति सिद्धमिव। वितथवादी MW. चिन्त्यः।

[r]) पाभे. अनु तै १,३,८,२ द्र.।

[s]) लक्षणे कप्र। न त्वनुपदम् अनन्त्रवचार- इति शब्दश्रवणादिहापि अनु-अव √चर् इति भ्रम स्यात्। इह लक्षणार्थस्यैव विवक्षितत्वात्। तस्मिञ् शब्दे च हेतुमानिति वाऽऽनुषङ्गिक इति वा अनो अर्थ।

[t]) यत. प्राणो न्यृतस्तत एवाऽपानोऽपि न्यृच्छेत् इत्यस्यार्थस्य विवक्षातो लक्षणे कप्र. इत्येव युक्तम्। अतः K. अत्र वैस्पष्ट्यमर्हेत्।

१[a]; १०, ४[b], ५, ३, १, ३[४c], ८, १[३b], ३[d], १०, १[e], ११, १[f], २[१g], ६, ४, २[h], ६, १[२g], ¶७, १, १, ५[२], ५, ५[i], ६, ८[j], ७, ४[k], २, ४, १[l], ७, १[२b]; ८, २, ४, ५,
३, ७, २; ४, ४, १[m], ८, ३[१], ९, १[n], ११, ४[३l]; ५, ६, २[२o], २५, २¶[e]; मै १, १, ७[e], २, ६[p], ११†, १५[q], १६[r], ३, ११†[s], ३३†, ३८[b]; ३९[t],
४, ७[u], ५, १†, ५[२]†; ६†, ६, २, ८, ५¶[u]; ९[v], †¶; ९, ६¶[w], १०, ३†; १७[२]¶[x]; ११, २[२]†, २, १, १०¶[y]; २, २[२]¶, १०, ४, ७†, ५, ३¶[y], ७[२]¶[z];

[a]) 'वाचमनु वाचा तया सहायभूतया' इति कृत्वा तृतीयार्थे कप्र. द्र. (वैतु. K. प्रभृ. अनुप्रयन्ति इति योगं मन्वाना चिन्त्या.) ।

[b]) तृतीयार्थे कप्र. ।

[c]) गतित्वकर्मप्रवचनीयत्वाऽन्यतरसद्भावापेक्षया स्वार्थप्रधानम् अव्य इत्येव साधीयः द्र. । **अनु, प्रपद्येत**[२] इति सत पाठस्य स्थाने सपा मै **४**, ६, ७ **अभिप्रपद्यते, अभीयात्** इति, काठ २८, २ क **४४**, २ **अभ्यायुक स्यात्** इति च पाभे. ।

[d]) सप्तम्यर्थे कप्र. ।

[e]) लक्षणे कप्र. ।

[f]) लक्षणार्थस्यैव प्राकरणिकत्वाद् अनु अत्र कप्र. भवति । **परा√भू** इत्यस्य चाऽकर्मकं वृत्तं भवति (वैतु. MW. य. **अनु-परा√भू** इति कल्पयन् सकर्मकं क्रिप. इच्छति) ।

[g]) हेत्वात्मके तृतीयार्थे कप्र. (तु. भा., वैतु. PW. प्रभृ. **अनु···परा [आ वा] भवन्ति** इति) ।

[h]) तु. टि. **अनु** तै ५,७,९,२ ।

[i]) **अनुक्रमार्थे**ऽव्ययमित्यभिप्रैति भा । अथापि खलु **अधि-परि-वत्** (तु. पा १, ४, ९३) अनुप्रयुक्तविभक्त्यर्थाऽनुवादकतामात्रेण सार्थकोऽप्यनर्थक इव स्याद् अन्यथा सिद्धे. ।

[j]) लक्षणे कप्र । एनमनुलक्ष्याऽस्य विषय इति यावत् (वैतु. भा. आनन्तर्यार्थे अव्य. इति) ।

[k]) तु टि. **अनु** तै १,७,६,३ ।

[l]) तु. टि. **अनु** तै ३,४,८,३ ।

[m]) प्रजापतिकर्तृकस्तुतिप्रयोगाऽभावे देवान्तरकर्तृकतदनुसारित्वप्रयोजिनस्तुत्यनुप्रयोगाऽसंभवाच्चाऽपलक्षणद्वैस्वर्यप्रसङ्गाच्च गतिभावेन **अनुः** उत्तरां प्र-पूर्वां क्रिया नानुप्रवेशयितव्य इति ।

[n]) तृतीयार्थे कप्र. । तत्र सत्रे केशवपनं सशिखं कुर्यादिति विधेरभिप्रेतत्वात् । अत. सशिख-विशिख-वपनविवेकाऽननुदर्शी K. चिन्त्य. ।

[o]) एकतरत्र तृतीयार्थे कप्र. (वैतु. MW. **अनुप्राणन्ति** इत्येवं योगमुशंश्चिन्त्यः) ।

[p]) तु टि. **अनु** मा **४**,२८ ।

[q]) लक्षणे वा तृतीयार्थे वा कप्र. ।

[r]) पाभे **अनु** तै १,३,८,२ टि. द्र. ।

[s]) पाभे. **अधि** काठ **४**, ३ टि. द्र. ।

[t]) पश्चादर्थे अव्य. द्र. ।

[u]) तु. टि. **अनु** मा २,२६ । **अनु, पर्यावर्तते** > सपा. काठ **३२**,५ **अन्वावर्तते** इति पाभे. ।

[v]) तु. टि. मा **११**, १२, १७[४] । अन्यत्र 'यज्ञमनुलक्ष्य दम्पती **अन्नाताम्**' इत्येवं प्रकरणसंगत्या कप्र. द्र. (वैतु. MW. **अनु···अन्नाताम्** इति) ।

[w]) **अनु, मन्येत** >सपा. काठ ९,१४ **अनु, स्यात्** इति **अनु, भवति** इति च पाभे. ।

[x]) एकतरत्र **तान् अपिपद्यमानान् अन्वपिपद्यते** इत्यत्र तावद् **अनु. गतिर्गतौ** (पा ८,१,७०) इति गतिलक्षणं निघातमनुभवन्नपि सजातीयप्रयोगान्तरसाम्येन सस्वरः कप्र. स्यादित्यपेक्षा बलवतीव भवति । कदाचिन्मूलतो विद्यमान. स्वर. प्रमादाच्च्युतिं गमित इतीव चोत्प्रेक्ष्यते । अन्यतरत्र अनुपदमेवोपरिष्टात् **तान् प्रजायमानान् अनु प्रजायते** यत्र **अनु.** इति पृथक् कप्र. **प्रजायते** इति च पृथक् क्रिप. भवति । सपा. काठ **३६**,११ **अनुप्रजायते** इति च पाभे. ।

[y]) तु. टि. **अनु** तै १,७,४,२ ।

[z]) एकतरत्र यत्तु मुपा. **अनुवर्षति** इत्येवमुपसृष्टमाख्यातं शिश्रावयिषितं भवति तदसङ्गतत्वाच्चिन्त्यं द्र. । अन्यतरत्र **अनु, प्रजायन्ते** > सपा. काठ **११**,२; **१३**,८ **अनुप्रजायन्ते** इति पाभे. ।

१०[४]†; ६, ११[a], ७, १†, ७[२b], ८†, ९†, १५[२], †[c], १०, ४[२]†; ६; १२, ४[d]; १३, ८‡[e], १०[२], ३, १, ४[२f], ¶, ५[२g], २, १[२]†, ५¶[h], ६[२]†,¶[i], १०, ¶३, ५, ६[j], ८; ४, ५[२k], ६[२]¶, ¶६, ४, ८, ७, १[l]; ६[२m], ७, ८[n],८, ४¶, ७, ९, ७[o], १०, १[p], २[q], ७¶[q], ११, १०[q?r], १६, ३†, ४, १, ७[a], १०¶[s], २, ११[t], ३, १¶[u], ३[v], ४, ५¶, ¶५, १, ३[२a], ४[६w], ७, ८[x], ६, २¶, ३[a,y], ५[a], ६¶[z],

[a]) लक्षणे कप्र. । [b]) पश्चादर्थे अव्य द्र ।

[c]) पाभे. अधि काठ १६,१५ टि. द्र. ।

[d]) कप्र. (तु. टि. अनु-सम्-प्र √या > [?]अनुसंप्रयात)।

[e]) तु टि अनु तै ४,४,४,८ ।

[f]) तु. टि. अनु मै १,८,९ ।

[g]) सकृत अनुप्रतितिष्ठति इत्यत्र गतिर्भूत्वाऽथ त्रि कप्र. द्र.। यदा द्वयोः समानभावयोर्लक्ष्यलक्षणसंबधो विवक्षितो भवति पौर्वौत्तर्यप्रकारकस्तदा तद्वचनं अनु कप्र. वा स्याद् गतिर्वेत्युभयथाश्रुतेर्विकल्पः । यदा चैकस्मिन् वाक्ये प्रयुक्तायां गतिभूताऽनुविशिष्टाया. क्रियाया अर्थो वाक्यान्तरेऽनुपदिन्यनुवर्त्तयितुमिष्टो भवति तदा तदर्थं प्रकारद्वयमुपयुज्यमानं द्र. । तद् यथा। अनुः पश्चादर्थकः कप्र एव पुन. श्राव्येन तस्य चाऽऽक्षेपेणाऽनुवर्तनीयया मूलक्रियया क्रिवि संबन्ध स्यादिति प्रथम प्रकारः यथेह। अथ लक्ष्य-लक्षणभूतसमानभावाभ्या कर्तृत्वसंबन्धविशिष्ट-पूर्ववाक्य-गतपदद्वयसकक्षतया समर्प्यमाणे स्वं स्वं भावं प्रति कर्तृभूते पदान्तरे एवोत्तरे वाक्ये श्राव्येयाताम् । पश्चादर्थकगतिभूताऽनुसहिता समग्रैव च क्रियाऽऽक्षेप्या स्यादिति द्वितीयः प्रकारो भवति (तु मै ३, २, १०, काठ २२,२)।

[h]) हीने कप्र. (पा १,४,८६)। अधिकशक्ति-हीनशक्तिभ्रातृव्ययोः प्रणोदनस्य सममभीष्टत्वात् तयो-स्तत्ता अति अनुभ्यां द्योतिता भवति ।

[i]) तु. नापू टि । न चेह स्यात् इत्याख्यातस्य विद्यमानत्वात् तेन गतित्वेन योग स्यादित्युच्येत । प्रतिवाक्यं क्रियान्तराभावे भ्वस्तिरूपस्य क्रियासामान्यस्य विद्यमानत्वदर्शनात् नेह किमपि विवेकविनिगमकं विशेषान्तरमुत्पश्यामः। पूर्ववदेव च सदृक्-पदस्य अति इति कप्र. सान्निध्याद् विषयविवेकार्थं हीनार्थवचनोऽयं कप्र. एव द्र. ।

[j]) तृतीयार्थवचनः कप्र.। तादृक्-सकक्षपदसाहचर्यात् ।

[k]) प्रायिकसामान्यवत्सु सत्स्वपि बहुषु स्थलेष्वेव तावत् परस्पर विशेषो भवति यथा कश्चिद् निपातोऽन्यत्र गतिर् भवत्यन्यत्र च कप्र. इति । प्रकृते एकतरत्र अनु प्रतितिष्ठति >तु. मप्र. मै ३,३,१०,४,४ अनुप्रतितिष्ठति इति यत्र अनु गतिर्भवति । एस्थि. यथोपलब्धि सौवरी स्थितिरेवाऽत्र नियामिका स्यादिति दिक् । अन्यतरत्र अनु, स्रवत (तु. यस्था. टि.)>सपा. तै ५,४,१०,३ पराभवति इति, काठ २२,२ पराभवति इति च पाभे । उभयतरत्र अनु कप्र. द्र. ।

[l]) तु टि अनु तै ३,४,८,३ ।

[m]) सपा. अनु, निष्क्रामति <> तै ६, १, ८, १ अनु, निष्क्रामति इति च यत्रोभयत्र कप्र. भवति अनु अकर्मिका च तदुत्तरा (वैतु इहत्या तद्युक्ता सकर्मिका) क्रियेति दिक् । सपा. काठ २४,४ अनुनिक्रामति इति च पाभे. ।

[n]) एतद्- अनुकृतिम् इति Sch. च, एतद् अनु-कृतिन् इति सात. च पाठ? एतत् अनु कृतिम् इति पृथक्-पद-त्रिकः शोधोऽत्र द्र. (तु ऐब्रा १, २७,२,३७)। अनु प्रकृते कप्र. इति द्र. (तु. सा. [ऐब्रा २,३७]) द्र. ।

[o]) तु. टि. अनु मै १,२,१५ ।

[p]) पाभे अनु तै १,३,८,२ मै १,४,७ द्र. ।

[q]) लक्षणार्थस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वाद् अनु '' प्रजायन्ते इत्येवं योगं पश्यन् तदन्तधर्पिक MW चिन्त्य । कप्र. इत्येव साम्प्रतम् ।

[r]) पाभे. अनु मा १९, ४० टि द्र. ।

[s]) मूलम् इत्यनेन संबद्धो लक्षणार्थे वा तृतीयार्थे वा कप्र. द्र ।

[t]) हेत्वर्थपर्यवसानके लक्षणे कप्र । वितथदर्शी MW. चिन्त्य । अकर्मकस्य जागरणस्य कर्माभिसंबन्ध-नैरपेक्ष्यात् ।

[u]) तृतीयार्थे कप्र । [v]) तु. टि. अनु मै २,५,७ ।

[w]) चतुः हीने वारद्वयं तु लक्षणे कप्र ।

[x]) हीने कप्र. द्र । [y]) तान् इत्येतद्युक्त. कप्र. ।

[z]) आनन्तर्यार्थे अव्य. वा लक्षणे वा कप्र. द्र. ।

७, ४[२a], ८, ९†, ९, १०[३]¶[a,b], १०, ७†, ६†, ११, २[c]; ३†, ४[२]†, ५[२]†, १२, ४[२]†, १४, १२†, १४†, १६[२]†, काठ **१**, ६, **२**, ६[d], १२†, १५†, **३**, ४[१], ६[e,f], **४**, ११†, १२[e], १३[g], १६[c], **६**, ८[a], ९†, ११[१]†, **७**, ४†, ५†, १३[a], १४[१b], **८**, ३, ७[२]; ८[१], १५[i], १७†, **९**, १[२a,i], ३[i], ४[i], ६[४j]; †, ११[४a], १४[१a,k], १८†, **१०**, ४[२], १०[४l], **११**, २, ३[२m,n], ४[१]; ८[o]; ९†, १०, **१२**, ५[१], **१३**, ८[१], ९[४]†, १४[१]†, १६†, **१५** ७[a], ११†, **१६**, १, २[४p]; ८[४q], ९†; १५[५]†, **१७**, १९[४h]; **१८**, ४, ५[१]†, १९[३]¶[a]; **१९**, ३[p], ५¶[r], ९¶[s], १२[t], **२०**, १, ३[u], ६[v], ७, ९[१]; १०[१w,x], १२[२y]; **२१**, १, ३, ७; ८[z], ९ १०[२a], १४†, **२२**, १[a], २[२a], १०, **२३**, ८[२a], ९, **२४**, ६[b1], **२५**, ४[c1], ५,

---

a) लक्षणे कप्र. ।

b) अनु, परिक्रामाम इति सत पाठस्य स्थाने सपा मा **३८**,१९ का **३८**,५,२ तैआ **४**,११,२[१] अनुक्रामाम इति पाभे ।

c) नु इति (तु. पपा. संटि. नाउ काठ **४**, १६ च) मुपा.[?] यनि. शोधितो लक्षणे कप्र (तु. प्रति तै **१**,८, २२,१ मै **४**,१०, १ शौ **७**,२९, १, वैतु SIM अन्व् आवरण्यात् इति)।

d) एकतरत्र तु. टि मा **४**, २८ अन्यतरत्र लक्षणे कप्र द्र । e) तृतीयार्थे कप्र द्र ।

f) पाभे. अनु तै **१**, ३,८,२ द्र. ।

g) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (वैतु. SIM. गतिर् इति ब्रुवाण ईश्वर्यं प्रति चोद्यो भवति)।

h) सप्तम्यर्थे कप्र. द्र ।

i) सपा. मै **१**,७,२,३[१] अभि इति पाभे ।

j) तृतीयार्थे वा लक्षणे वा कप्र द्र. ।

k) पाभे. अनु मै **१**, ९, ६ द्र. ।

l) तु. टि अनु तै **२**,४,२,१[२] ।

m) अन्वाप्यायत <> सपा. मै **२**,२,७ अन्वाप्यायत इति पाभे. ।

n) पाभे. अनु तै **२**, ३, ५, ३ टि द्र. ।

o) सपा. मै **२**,३,५ आ ऽभ्य इति पाभे. ।

p) तु. टि. अनु मा **११**,१७[४] ।

q) कप्र. (वैतु टि. मै **२**,७,८ अनु-वि√क्रम्>अनु विक्रमस्व इनि)। स्वराङ्कणाभावादिह काठ श्रुतिस्तत्र मै. संकेतित कतर वर्गमनुबद्धा स्यादित्यध्यवसातुमशक्यमित्येवं सत्यपि यद्येषत्र मौलिकी वाक्-प्रवृत्तिः स्यादितीव कृत्वाऽत्र गतीतरपक्ष उरीकृतस्तत्र सदसद्विविच. प्रमाणम् ।

r) स्वार्थप्रधानम् अव्य वा स्याल्लक्षणवचन. कप्र वा योग्यक्रियाऽध्याहारो वेति भूयोऽपि विमृश्यं द्र. ।

s) सयोनेरग्नेश्चयनं कर्त्तव्यं तद्-द्वारा वेदिं प्रविशेद् नेद् यजमानस्य योन्या द्वारेति कृत्वा तृतीयार्थे कप्र द्र. ।

t) तु. टि. अनु मै **३**,७,८ ।

u) अनु, विधीयते>सपा. मै **३**, २, ४ अनुविधीयेत इति पाभे (तु. टि. तै **५**,३,४,७) ।

v) तु टि अनु तै **६**,५,११,१ ।

w) आनन्तर्यार्थे कप्र. (वैतु मै **३**, २, ९ यत्र पश्चादर्थेनाऽऽख्यातार्थो नेदीय इवाऽनुरञ्जितो भवति । तेनाऽकर्मकस्याप्याऽऽख्यातस्य सकर्मकत्वाऽभिनिर्वृत्तौ सत्या तस्य च तदीयस्य कर्मपदस्य चाऽन्तरा तदीयं कर्तृपदं श्रूयते [वैतु प्रकृतेऽस्य कप्र. सतो व्यवधापनीव श्रुति·]) ।

x) पाभे अनु तै **५**,३,१,३ टि द्र ।

y) लक्षणे कप्र. (तु मै**३**,२,१० यत्रत्या समानप्रकरणिका सौवरी स्थितिरिहापि विनिगमनी भवति) ।

z) तु ऋ **१०**, १४५, ६ शौ **३**, १८, ६ यदन्विहापि माम् अनु इतीव लक्षणाऽभिप्राय. संबन्धो भवति ।

a1) प्रेत्य समारोक्ष्यस्य स्वर्गस्य मानं सम्प्रति क्रियमाणस्य यज्ञस्य मानमन्वित्यर्थविवक्षाप्रामुख्यात् कप्र द्र. (तु. तैब्रा २, १, २, १० यत्रत्य स्वरसंकेतोऽप्येतत्समर्थकता भजति [तु वैप२ यस्था टि.] ; वैतु. PW. प्रभृ अनुसमारोहति इति त्र्युपसृष्टौ बम्भ्रम्यमाणाश्चिन्त्या· स्यु) ।

b1) तु. टि. अनु तै **५**,७,९,२ ।

c1) लक्षणे कप्र. (वैतु. SIM. अनु √खन्>अनुखनेत् इत्येवं योजुकश्चिन्त्यः) ।

२६, ७[a], ८[a], २७, १[b]; २; ३[c], ८[१d], १०[२e]; २८, १[३f], ९[२a]; २९, ८[g]; १०[a], ३०, १[a], २; ३[२a], ७[२], ८[h], ९[h]; ३१, ५[a]; ८[२]¶[i]; ३२, ५[a], ३३, ३[४j], ३४, ७¶, १३[५k], ३५, ८[४]†; १६[२]¶[l]; १७[२m]; १८; ३६, ७¶[n], ११[२]; ३७, ११[२], १७[२], ३८, २[o], १२[२a], ३९, १०[४p], ४०, ८†; ९[q], १३[r], †४६, १, ३[४], क १, ६; १९[s], २, ११[३t], १३, ३, ३†[u], ९†, १०[v], ११[w], ४, ७¶; ८†; †५, ३; ४; ६, ३[४a,x]; ८; ७, २; ३¶[a], ४[२]¶[a], ८, ३[y], ४[२y], ६[y]; ७[a]; ९[४], †, २५, ६[२]†, २८, ४; ५[२]†, २९, ७[२]¶[a], ३०, १[z], ३¶, ¶३१, २[b], ३[z], ५$[a1],

a) लक्षणे कप्र ।

b) तु. टि. अनु मै ३,७,८।

b) उपांश्वन्तर्यामौ इति युक्त. आनन्तर्ये कप्र ।

c) तु टि. अनु मै ४,६,३ । d) आनन्तर्येऽर्थे कप्र. ।

e) तु टि. अनु मै ३, १०, २ ।

g) सप्तम्यर्थे कप्र. ।

h) लक्षणे वा तृतीयार्थे वा कप्र

i) एकतरत्र तु. टि. काठ १६, ८ । अथेह विशषोऽप्यस्ति । तथा हि । असुरस्य लोहितं पृथिवीं साकल्येनाऽपूरयदित्येव श्रुतिर्नाभिप्रैति येन गतिभावमनुप्रविश्य अनो अर्थो विधावनार्थमनुरञ्जयदिति गतिपक्षानादर द्र. (वैतु. PW. MW.) । अन्यतरत्र तु. टि मै ४,१,१० ।

j) तु टि. अनु तै १,७,६,३ ।

k) सप्तम्यर्थे कप्र. भवति (तु. तत्रेव श्रूयमाणं पूर्वपक्षेषु इति) ।

l) भावलक्षणस्य विषयस्य प्रामुख्येन श्रावयितुमिष्टत्वात् तस्य च यथा कप्र. न तथा ग. गमयितु शक्यत्वात् कप्र. एव द्र । अथ कप्र. एतदपरं लक्षणम् । तद् यथा । यत्र लक्ष्यभूतो भावश्चान्यत पृथक् क्रियापदेनोच्यते लक्षकभूतो भावश्चाऽन्यतः पृथक् क्रियापदान्तरेणोच्यते तत्र सामान्येन कप्र. अनुः द्र. इति । तस्माद् यथा 'डिम्भस्य मरणमनु मरणं खिम्भस्य' इत्यत्र कप्र. अनु भवति तथैव डिम्भं म्रियमाणमनु म्रियते खिम्भ' इत्यत्राऽप्यय कप्र. इति । यत्र तु लक्ष्यलक्षकयोर्भावयोः समानत्वे वा सजातीयत्वे वा सति लक्षकभूते भावे गम्ये सति लक्ष्यभूतो भावोऽनुपूर्वेण सकर्मकेण सता क्रियापदेनोच्यते तत्र ग. अनु. भवतीति । यथा 'डिम्भमनुम्रियते खिम्भ.' इति । एव तावत् प्रकृते कलशस्योपवानं पृथक् शत्रन्तेन क्रियाप्रधानेन पदेनोच्यते तदनुलक्ष्य प्रवर्त्तमानश्च प्राणोपदसनभाव पृथक् क्रियापदेनोच्यत इति कृत्वा कप्र अनु अत्र भवतीति निर्विवादं सद् अन्यत्र च सकक्षासु वाचोयुक्तिषु निदर्शयितव्यमिति दिक् (तु. अनु ऋ ५,८१,३ टि., प्राण->-णेन इत्यत्र क ४८, १४ टि च) ।

m) प्रयास्यद्यजमानकर्तृकाऽन्यन्त्राधानादिक्रियाविशेषाधीनप्रीतभावाः कामास्तेन तस्यां क्रियायां कृतायामेव तं प्रति कामप्रीता सन्तस्तेन प्रयाता सह प्रयायुर्नान्यथेत्येवं लक्षणार्थस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वात् कप्र. अनु. न गतिरितीत्र कृत्वा पृथक् स्वरो भवति (वैतु. काठ ९, १७ यत्र समानकल्पया श्रुत्या तत्-सजातकर्तृकं प्रयातोऽनुप्रयाणं सूचितं भवति । अय तु तत्र विशेषो भवति यथा प्रयाता क्रियमाणायाः क्रियाया इन्द्राग्नीदेवताकत्वं न तु प्रयात आत्मीयं कमपि विशेषमुपजीव्याऽकामानामपि सता सजातानां तदनुप्रयाणे प्रवृत्ति सजायत इति कृत्वा प्रयात्रनुप्रयातृमध्ये लक्ष्यलक्षकसंबन्धाऽभावे सति लक्षणार्थस्य वाच्यत्वेनाऽप्राप्तत्वाद् न कप्र. अनु इति) ।

n) एकस्यास् इति द्वि. युक्त कप्र (तु. सपा मै १, १०,१३ पश्चात् इति पाभे.) ।

o) पाभे. अनु मा १९,४० टि द्र ।

p) तु टि. अनु तै ४,३,११,१ ।

q) सपा शौ ६,६१,१ उत इति पाभे. ।

r) पाभे. अनु तै ५, ७, ७, १ ।

s) तु टि अनु मा ४, २८ ।

t) तु टि. अनु तै १, ३, ७, १[२] ।

u) पाभे. अधि काठ ४,३ टि. द्र. ।

v) तृतीयार्थे कप्र । w) तु. टि अनु काठ ४,१३ ।

x) तु टि अनु काठ ७, १४[१] ।

y) पाभे. अनु काठ ८,१५ द्र. ।

z) तु. टि. अनु मा ११,१७[४] ।

a1) पाभे. अनु काठ २०, ३ द्र. ।

८$[a], ९[b], १०[c], ११[१d], १२[१e], १४[१], १६, १८; ३५, ४; ¶३६, ३[d,f], ६, ३७, ५[१d,g]; ७[h], ¶३९ १[d], २[d], ४१, ५; ६¶[d], ४२, १, २¶[i], ३[j], ४४, १¶[k], ९; ४६. ३[d], ४, ५; ६[१], ४७, ५[h], ८[१l], ¶४८, १५[१m], १६, कौ १, ५१, १६५; २२९, ३६७, ४०९, ४१०; ४१२, ४१३, ४३६, ४६५‡[n], २, ८७, ८८, १०५, २०१, ३३३.

३५५; ३५६; ३५७; ५१७; ७७५, ९१९, ९२७[o], ९४१[d], ९५६; १०४४[o], १११५, ११६३‡[n], १२०४[१], ३.४, २; ५, ८, ११, $४, १, †जै १, ५, ७, १८, १, २४, ५, ३८ ८, ४०, १; २; ४; ५, ४२, १०; ४८, १०‡[n], २, ३, ३, ७, २, ३ ९, १, ३, ११, १; १८, ८, २८, ५, २९, १२, १३; १४, ४०, १३, ४, १, २[d], २, ८[o], १६, २, २०,

२, २१, ५, २२, १०[o]; शौ १, १२, १[p], २, १३, ५, ३४, ३[q], ३, ७, २[r], ८, ६[s]; ९, ६[t], १८, ६†, २३, ३; ४, १५, ४[u]; ७[u]; ८[v]; ९, १२, २१, ४†, ५, १, ३, २७, ७, ६, १७, १–४[w]; २६, २[x], २९, ३, ३९, १†, ६९, २, ७२, १, ९०, २, ९४, २[s], ९७, ३[१y]; १०५, १–३, १२१, ४[z], १२२,

---

a) तु. टि. अनु तै ६,५,११,१।

b) तु टि. अनु काठ १९,९।

c) तु टि. अनु तै ५, २,९,५।

d) लक्षणे कप्र.।

e) पाभे अनु तै २,३,५, ३ द्र।

f) सपा काठ २३,६ अभि इति पाभे।

g) पाभे. अनु मै ३,७,६ टि द्र.।

h) तु. टि. अनु तै ५, ७, ९, २।

i) तु टि. अनु मै ३, १०, २।

j) तु. टि अनु मै ४,६,३[१]।

k) तु टि. अनु तै ३, ४, ८, ३।

l) तु. टि. अनु मे ४, १, १०।

m) तु टि. अनु काठ ३५, १७।

n) पाभे. अनु तै ४,४,४,८।

o) सपा का ६,३,१ उप इति पाभे.।

p) तृतीयार्थे वा लक्षणे वा कप्र. (वैतु PW. MW अनु ···उदयताम् इति योग पश्यन्तावुपेक्ष्यौ)।

q) अन्वैक्षन्त इत्येत्रं क्रिप. अन्वयाद् दीध्याना इत्यनेन तद्गतस्याऽनु-पदार्थस्य पारस्परिकमबन्धस्य सिद्धत्व सत्यपि यदन्यैः अनुदीध्याना· इतीव संबन्धोऽपरम् अनुम् कप्र सन्तम् बध्यमानन् इत्यनेन शानजन्तेन नापू. अन्वितं व्यर्थं गतीकारमिष्यते (तु. सा. WI च) तन्नाऽऽद्रियेत। आर्थस्य सबन्धस्योक्तया दिशा सुसंगतत्वे सत्यप्यनुपपन्नद्वैस्वर्यप्रसङ्गादिति दिक्।

r) तृतीयार्थे कप्र (तु. नापू. मन्त्रे सु क्षेत्रियं विषाणया इति, वैतु WI. अनु· ·अक्रमीत् इति योगपरश्चिन्त्य)।

s) सपा. पै १९,१०,१३ उप इति पाभे (तु. तत्रत्यं टि)।

t) सप्तम्यर्थे कप्र।

u) लक्षणे कप्र.(तु W., वैतु सा. यस्य अनुगतम् इति भाष्यमव्ययपरतया नेयमुतोपसर्गतयेति विमर्शमपेक्षेत)।

v) कप्र अयमिह भवति। अत्र पूर्वार्धीयं प्रत्याशं विद्योतनस्य च प्रतिदिशं वातस्य वानस्य चाऽऽशंसनं ज्ञापकं स्यात्।

w) लक्षणे कप्र.। आनन्तर्यं इति W.। अनुसूतुम् (-त्रम् इति शंपा) इत्याकारकमेकं पदं सा. पपाठ।

x) सा अनुव्यावर्तने इत्येकं पदं पठंश्चिन्त्य। तृतीयार्थे कप्र। अन्येन पथा पाप्माऽनुपद्यतामिति यावत्। अथवाऽनर्थिका गतेर्द्विरुक्तिः। अनुपद्यताम् इति क्रियायामेव विवक्षापर्यवसानात्। सपा पै १९, १९, ३ अभि इति पाभे.।

y) कप्र. भवति (तु ऋ १०,१०३, ६ इत्यत्रत्यं टि., सस्थ. च टि., वीरयध्वम्, सुभरध्वम्, हर्षध्वम् इत्यत्र च यस्था टि.)।

z) नापू टि. दिशा निवासक्रियाया अपेक्षया प्रकृतद्वितीयाऽन्तपदवाच्यस्य तदभिव्याप्य तदधिकरणतया समर्पणे श्रुतिस्वारस्यप्रतीतेस्तत्साधनभूतः कप्र. द्र (वैतु. MW. गपू. दिशा गतिपक्ष्य मिथ्याप्रत्ययं

१[a], २[b], ७, ४४, १, ५९,
१; ८७, ४[*c], १०२, ४[d],
८, ९, ८, १२[e], १३[*e], १५[*],
१६, १७, ९, १, १९, २४[*],
४, २४[f], १०, २, २२, २३[g],
४, ६[h], ५, २५–३५[i]; ३७[j],
१०, ७[*k]; ११, २, १०[l],
७, १२, १०, ११[m], १९[n]–२२[n],

२४[n], २७[n], १२, २, २१†,
३, १७[o], १३, १, १०[p],
२, १४[q], १८†, २१†, ४०[p],
३, १[r], २०[p], ६, ५[h], १४,
१, ४६†, ६०[h], २, १०‡[s],
७४[t], १५ २, १[p], ९,
१५, २१, ६, १, ४, ७, १०,
१३, १६, १९, २२[*], २४,

९, १, १४, १, ३, ५;
७, ९, ११, १३; १५,
१७, १९, २१, २३, १८,
१, २०†; २७[*c]; ५०†,
२, ९; १३†, ३, ४०[u];
४, २८[*]†, ७५[p], ७६[p],
८६[p], ८७[p], १९, ६, २‡[v],
१३, ६[*]†; २६, ३[q], ४९,

प्रति चोद्य)। अनु क्षिय इति मत पाठस्य स्थाने पं १६,५१,४ अनु गच्छ इति, तैआ २,६,१ [२]अनुष्व (तु. तत्रत्य टि) इति, काक्र १३२ ११ अनु ष्यात इति च पाभे.।

[a]) तृतीयार्थे कप्र (तु. सा नापृ मन्त्रे कप्र श्रूयमाण-स्तथैव व्याख्यायमानश्च , वैतु. सा. PW प्रमृ. अनु-सुतरेम इति योगं वदन्तश्चिन्त्याः) ।

[b]) तृतीयार्थे कप्र (तु. शौ ६, १२२, १ सौत्वरी स्थितिस्तत्र चेह च यनि. विनिगमिका स्यात् । एस्थि. तत्र ग. इतीह च कप्र ⌊सोऽपि च लक्षणार्थीय⌋ इति मा. तद्व्यत्यासेन तत्र कप्र इतीह च ग. इति W. च व्याहतवाचाविव स्यातामिति दिक् ⌊तु. तैआ २, ६, २ यत्रत्ये पाभे स्वरो भूयोऽपीह यनि एव पुष्टि विदध्यात्⌋) [c]) तु टि अनु मा ११,१७[*]।

[d]) तु. टि अनु तै १,४,४४,३ ।

[e]) तु टि. अनु तै ४, ३, ११, १[*]।

[f]) वशान् अनु > सपा. तै ३, ३, ९, १ शागृ ३, ११,१४ पागृ ३,९,६ विध ८६,१६ प्रियेण इति पाभे ।

[g]) द्वितीयान्तं स्वविषयीभूतमधिकरणार्थकनयाऽऽपा-दयन् कप्र. द्र । पुरुष-कर्तृकस्य निवासस्य देवाधि-करणकतायां तन्मध्यगतत्वपर्यवसानरूपाया प्रकृतस्य प्रश्नस्योत्तरस्य च स्वारस्यप्रतीते । एस्थि. उत्तरेण √क्षि (निवासे) इत्यस्य तिङ्वृत्तेन यद् MW. गतित्वानु-संबन्धमाह तच्चिन्त्यम । द्वितीयान्तपदवाच्यकर्तृक-निवासस्याऽपेक्षया तदनुगमस्य वा तत्पश्चाद्भवस्य वा पुरुषकर्तृकस्य निवासस्य समर्पणे प्रकृतप्रश्नोत्तरयो स्वारस्या-ऽभावादिति दिक ।

[h]) पश्चादर्थे कप्र. । [i]) तु. टि अनु मा १२,५ ।

[j]) 'दक्षिणा दिशमनुलक्ष्य या सूर्यस्याऽऽवृत् तामहमन्वा-वर्ते' इत्यन्वयाल्लक्षणे कप्र. द्र ।

[k]) प्रवेशनक्रियाया. कर्मणोऽनिर्देशात् साकाङ्क्षा-ऽन्वयं रचयन् W. चिन्त्य । वशाया प्राधान्येन प्रतिष्ठापनेऽभिप्रायवत्यां श्रुत्यामभ्युपगताया संभवे सत्यपि गतिग्वे क्रियाया प्राधान्यविशेषाऽऽधानेन कर्मणो भूयस्तरा गौणीभावापत्तेस्तत्प्राधान्यविशिष्टप्रतीत्यर्थं तद-धिकरणताऽऽपत्तौ विवक्षिताया सत्या सप्तम्यर्थे अनु कप्र. । [l]) सप्तम्यर्थे कप्र द्र । पाभे अधि पै १६, १०४,१० द्र ।

[m]) गतिरिति सा अभिप्रयन् प्रतीयते । तथा तु सति द्वैस्वर्यापत्ति स्यादित्यसौ चोद्यो भवेत् । शरीरस्य प्राधान्येनोपस्थापनेन श्रुतिसफलतायामभ्युपगतायां लक्षणे कप्र । न तु पश्चादर्थे (तु W., द्विपू. टि च)। अनु, प्राविशत् > सपा. पै १६, ८६, २ अनुप्रावि-शत् इति पाभे. ।

[n]) सपा. शौ ११, १०, २५ सर्वे इति, अनु, प्राविशन् > सपा पै १६, ८६, ९ प्रमृ अनुप्रावि-शन् इति ।

[o]) तृतीयार्थे कप्र । [p]) लक्षणे कप्र. ।

[q]) तु. टि अनु मा ८,४० । पाभे. अधि पै १८,२१,८ द्र ।

[r]) अनु-वि-चाकशीति इति योगं द्व्युपसृष्टं पश्यन्तौ PW MW उपेक्ष्यौ । अनोर्लक्षणे कप्र. सत संगत्वात् ।

[s]) जनान् इति द्वि युक्त- कप्र.। यन्ति जनान् अनु (सपा. आपमं १,६,९ बौगृ १,५,२ भागृ १, १८, ५ च) इति सत पाठस्य स्थाने ऋ १०,८५,३१ यन्ति जनात् अनु इति पाभे ।

[t]) सपा. पै १८,१४,४ अभि इति पाभे. ।

[u]) अनु √इ > अन्वैत् इतीवेह संभाव्यते । सा. तु. √रुह् इतीममेव पूर्ववद् आचिक्षिप्सति (तु. शंपा. टि., W. टि. च) ।

[v]) सपा. ऋ १०, ९०, ४ प्रमृ. अभि इति पाभे. ।

२[a], ६[b], ५८, ३[२b], †२०
४, २[c], १५, २[d], ४०, ३;
४७ १५, १८, ६९, १२,
९२, १५[२], १०९, १–३,
११६, २; १३१, २$,
१३९, २, वै १, २८, १,
५९, ४[e], ९२, ९[f], १०७,
२†, २, ३३, २[b], ६०,
२[g], ८६, १–६, ३, २
२[h], ७, १, १४, ३,
२८, ४, २९, १[i], ३२,
४[j], ४, १७, ५†, २०,
७[k], २४, २[l], ५, ६,
२, ७, ५[m], ६[n]; ९,
११, १५, ५, १७, ८[m],
२६, ३, २७, ७[o], ४०, २[p],
६, १६, ४†, २२, १९, ७,
४, ६[२], †, ८, १, ४[q],
१४, ३†, १६, १–३[r],
९, १, ६, ५, २‡[s], २१,
१–१२, १०, ९, १०†[t], ११,
७, ९, १२, ७, १०[u],
१४, ४, ६[b], १५, ६, ९,
१०, ६†, १२, १०[l], २३,
८, १६, १५, ६[v], १८, ८[w],
१९, २[w], ३[२w], ५[२w], ६[w];
७[w], २६, ३[x], ३३, ९, ३४, ९,
१०[२], ५१, ४[y], ५[z]; ६१, १[a1],
७२, ४[२?b1], ७४, ७[c1],
१०२, ७[२d1], ११९, १–३,
१३१, १[२]–१० [e1], १३२,
२[f1], १४७, ७, ८, १४८,
३, १४९, १, १५४, २[g1],
१७, ७, २[w], ३२, १†[h1],
१८, ५, ३†, ८, १†[i1],
१५, १०[b], १८, ८[j1], २२,

a) तु. टि. शंपा. w. च । वैकृतभूयिष्ठे पाठे अनु कप्र. (अनु मा) इति संभाव्यते ।

b) लक्षणार्थे कप्र. ।

c) आधारलक्षण कप्र. । एवं किल सा. इहाभिप्रयन् सभाव्यते । बाह्वृचे ८, १७, ५ तु गतितामेवाऽस्यासाविच्छति ।

d) द्वितीयायां प्राप्तायां ते इति ष. छान्दसी वक्तव्या भवति ।

e) वातस्य प्ल(प्र)वानम् अनु प्रवानमनुलक्ष्ये यर्थ इति लक्षणे कप्र. । एवं द्वितीयोऽपि अनु॰ स्यात् तथैव मध्ये च अथ इति शोध॰ संभाव्यते ।

f) पूर्वमनु, आनुपूर्व्येणेत्यर्थ ।

g) तु. टि अनु शौ ६,१२२,१ ।

h) तु. टि. अनु शौ ३,७,२ ।

i) सपा. शौ ७, ३९,३ उत इति पाभे. ।

j) तु. टि. अनु शौ २, ३४,३ ।

k) तु. टि अनु काठ २१,८ ।

l) पाठस्य व्यवस्थाऽभावाद् अविस्पष्टान्वय अनु ।

m) पृथिवीम् इति द्वि. युक्त कप्र. ।

n) तु. टि. शौ ४,१५,७,८ ।

o) मध्याञ्छत्साम् टि. द्र. ।

p) लक्षणे कप्र. (तु. मदुम् इष्यमाणः इति पूर्वस्यामृचि सकक्षा श्रुति.) ।

q) पाठ? तु इत्यस्य स्थाने अनु इत्युपात्ताऽकारः संभाव्यते ।

r) सपा. शौ ६,२५,१–३ अभि इति पाभे. ।

s) पश्चात् पूरित पाठ॰ (तु ऋ १०, ९०, ४) । किमिति अभि-स्थाने अनु॰ अनुपूरित इनि चिन्त्यम् ।

t) तु टि. अनु ऋ १०,१४,१२ ।

u) शोध. सस्थ. टि. मन्तो ।

v) पश्चादर्थे कप्र. ।

w) तु टि अनु तै ४,३,११,१ ।

x) पाभे. अनु शौ ९,४,२४ ।

y) तु. टि अनु शौ ६, १२१,४ द्र. ।

z) तु. टि. अनु शौ ६,१२२,१ ।

a1) तु. टि अनु शौ १०,२,२३ ।

b1) सूर्यस्याऽग्नेश्चन्द्रमसोऽनु भृति वातस्याऽऽभृतिम् (?अत्वाभ>) अनु त्वम् आऽभव इत्येवं शोध– सुपठमिद बहुविकृत त्रैष्टुभमर्धर्चं द्र. । एस्थि कोष्ठगोऽत्यन्तदुष्पठ मुपा संस्कर्तुं शोध-व्यृद्धिमेव विज्ञापयेत् ।

c1) येऽनु>सपा. शौ ९, १३, ७ गुति इति पाभे. ।

d1) तु. टि. अनु शौ १०,१०,७[२] ।

e1) तृतीयार्थे कप्र. ष अभिसंबद्ध द्र । मूको. शोध- सापेक्षो भवति (तु सस्थ. टि. अप√कम् > अपक्राम) ।

f1) तु. टि अनु शौ १०,५,३७ ।

g1) सप्तम्यर्थे कप्र. ।

h1) तु. टि अनु ऋ १०, १८,१ ।

i1) पाभे. अनु शौ १४,२,१० द्र. ।

j1) सपा. शौ १३,१,३८ दिशः इति पाभे. ।

३†[a]; ६†[b], २८, ८, २७, ९, २९, २[c], १९, ४, ७–९[d], ८,७,९, २[e], १०, १४[f], १२, ९[२g], १८, १, ५, २२, १[h], २३, १२, २७, १४, २९, ६, ३२, १४[i], ३६, १७[j], ४१, २[i]–४[i], ४७, ८[j], ४९, ४[k,l], ५२, ९†[m], ५५, १५–१८[k], २०, १, ४[n], ११,१०†[o], १२, २[p],७[४]†[q], १४, २[m],२१, १[४a], २४, ७[r], २७, ८, २८,४[i], ५[i]; ३३, ३, ४९, ४†[s], ५१, २†[t], ५२,१०[j].

अनु- √अन् (प्राणने) द्र

अनु-क,का[u]- -कम् म ४, ३, ८[v], -का. मै ४, ३, ७[२], ७, ८[w], -कान् तै २, २, ८,१[x], ५, १०, १, मै ४, ३, ७, -काम् मै २, १,९,५,८, ३,३,१०[w],४,७,८

अनु√कम् > कामि > १अनु-काम[y]- -म मा१८,८,का १९, ३, ४, तै ४, ७, ३, १; मै २, ११, ३ , काठ १८, ८, क २८,८

†अनुकाम-कृत्[z]- -कृत् ऋ ९, ११,७, कौ २, ७९७

अनुकामि(न्>)नी[a1]- -नी[b1]तै ३, ५,६,१.

२अनु-काम[c1]- -मम् ऋ १, १७, ३, ८,४८,८; ९, ११३, ९.

३अनु-काम[d1]- -मा ऋ ८, ९२, १३.

अनु√काश् > अनु, >नू काश[e1]- -शम्[f1] तै ५,४,१, ३; ७,१२, १[g1], काठ ५३, २, -शेन[f1] मा २५, २, का २७, २, १, मै ३, १५,२. [°श- १श्वेत°].

अनु√कि, अनु···चिकिते[h1] काठ ३७, ९, अनु ··चिकिताम्[h1] शौ ६,५३,१, पै ४,३,७.

---

a) तु. टि. अनु ऋ १, ५०, ३ ।

b) तु टि. अनु ऋ १, ५०, ६ ।

c) तु टि अनु शौ १०,५,३७ ।

d) तु. टि. अनु शौ ६,१७,१–४ ।

e) सपा शौ ६,५५,१ अन्तरा इति पाभे ।

f) अनु, वातेभि >सपा. शौ ३, ८, ६ अनुवर्त्मानः इति पाभे. ।

g) तु. टि अनु ऋ १०, १०३, ६ ।

h) पाभे. अधि काठ १६,१५ टि. द्र. ।

i) लक्षणे कप्र. ।

j) यावत् सूर्यमरीचयस्तावत् सदान्वा नाशयेति कृत्वा मरीचीः इति द्वि युक्त कप्र ।

k) स्वाअ. ।

l) सपा. शौ ३,१५,२ अन्तरा इति पाभे ।

m) तु. टि. अनु ऋ १०,१४,१२ ।

n) सर्वम् इति द्वि. युक्त लक्षणे कप्र. ।

o) तु. टि. अनु ऋ ५, ८१, २ ।

p) तु टि अनु तै १,४,४४,३ ।

q) तु. टि. अनु ऋ १०,१७,११[?] ।

r) पश्चादर्थे कप्र. ।

s) तु. टि. अनु ऋ २, ३८, ६ ।

t) तु. टि. अनु ऋ ८,१०३,२ ।

u) त्रिप. (ꞁकमितृ-, °त्री-ꞁ राष्ट्र-, विश्- प्रभृ) । अनुक- इति कन् प्र. (पा ५, २, ७४) । नित् स्वर. ।

v) अनुकं करोति>सपा. तैब्रा ३, ७, १, २ अन्वारम्भयति इति पाभे. ।

w) यक. अनुका करोति, अनुकां करोति >सपा. काठ २९,९ अनुनियुनक्ति इति पाभे ।

x) सपा मै३,२,१० काठ१०,९ अन्वृजून् इति पाभे. ।

y) गस. उप भावे घञ् थाथादि-स्वर ।

z) विप. (ꞁअभिलषित-कर्तृ-ꞁ सोम-) । उस. उप. √कृ+कर्तरि क्विप् प्र. । कृत्स्वर प्रकृत्या (पा६,२,१३९) ।

a1) गस. उप. णिनि प्र. । शेषं z टि. द्र. ।

b1) =सपा. आपश्रौ ११,१६,१० । माश्रौ २,२,४,१९ अनुगामिनी इति पाभे. ।

c1) अस. सामान्य. समास-स्वरः (विस्तरार्थं तु. सा. ꞁऋ १, १७, ३ꞁ) । अदन्तस्य अस. रूपतः नाव्ययीभावात् (पा २, ४, ८३) इति कृत्वा विभक्त्यर्हतया निर्देशः ।

d1) प्रास. अनोः (पा ६, २, १८९) इत्य् अन्यप्राधान्ये सत्युपसर्जनतां गतस्य उप. अन्तोदात्त. द्र. । यत्तु PW. प्रभृ. नापू. अस्मात् प्राति. समासतो न विविञ्च्युस्तदसत् । अर्थतोऽन्वये सूक्ष्मभेदोपगमादिति दिक् ।

e1) नाप (किंचित्-प्रकाश-, प्रतिबिम्ब- प्रभृ.) । मै. विरहय्य सर्वत्रोपसर्गस्य दीर्घ (पा ६,३,१२२) ।

f1) सपा. °शम्<>°शेन इति पाभे. ।

g1) नाप. (ꞁद्यावापृथिव्योर्मध्य-ꞁ अन्तरिक्ष-) इति भा सा. ।

h1) सपा. अनु·· चिकिते<>अनु···चिकिताम् (तैब्रा २,७,८,२;१६,२ च) इति पाभे. ।

१, ५,७, २, ६, २[a], ४,२, २, ३, २, ६, २, ५, १, ३, क ५, ९[b]; २९,८[c]; ३१,८[d]; १३; १८; ३५,१.

¶अनु-ख्यातृ[e]- -ता तै ३, ३, ८, ५; -तारम् तै ३, ३, ८,५.

¶२अनु-ख्याति[f]- -ख्यात्यै[g] तै ५, १,२,६, क ३०,१.

अनु √गम् >च्छ्, गमि, ¶अनुगच्छति मै १, ८,९; ४, ५, ५, काठ ६, ६; क ४, ५; ¶अनुगच्छति मै १, ८, ८; ३, ४, ७; अनुगच्छन्ति पै २०, २८, ८; अनुगच्छथ ऋ १, १६१, ११; अनुगच्छ पै१,५१,३; १६,५१,४, ¶अन्वगच्छत्[h] मै २, १, ४[2], ¶अन्वगच्छन् मै १, ६, ३; ¶अनुगच्छेत् मै १, ८,८[2]; ९[2]; ३, ४, ७; काठ ६, ६[2]; क ४, ५[2]; अनुगच्छेम मा १५, ५०; का १६, ६, २; तै ४, ७, १३, ३, मै २, १२, ४[2]; काठ १८, १८, क २९, ६, शौ११,१,३६[i]; अनु ˙˙गमन्तु ऋ ४, ३५, १; अनु गमानि ऋ ४, १८, ३, अनु ˙˙जग्मु ऋ ४, ३३, ६; †अनुग्मन् ऋ १, ६५, १, ५, ४९, ४, ६, १, २, ३, १०, ४६, २; मै ४, १३, ६[2], काठ १८, २०[2]; अनुग्मन् ऋ ३,३९, ५[j], अनु˙˙ अग्मन् ऋ ६,६३, ८[k].

अनु-गच्छ(त्>)न्ती- -न्ती शौ १२, ७, १६, पै १६, १४३, ७

¶अनु-गत[l]- -तौ मै १, ८, ७.

अनु-गति- अन्°.

अनु-गत्य[m] तै ६, ४,५, ६¶, शौ १९,४४,१०; पै १५,३,१०.

¶अनु-गमयित्वा[n] काठ ६, ६, क ४,५.

अनु √गा, अनुगानि ऋ ४,१८,३. अन्वगात् शौ १०, ४, २६, १२,२,४३, पै १६, १७,७,१७, ३४,४; १९, २६, ८, अनुगात् पै २, ५२,४, †अनु˙˙˙गुः ऋ १, ६५,२; १०, १२, ३[o], शौ १८, १,३२, अनु˙˙˙गु. ऋ ३, ७, ७, अनुगा˙ शौ ५, ३०, १, ६; ८, १, ७; १०; पै ९, १३, १, ६; १६, १, ७, १०, अनुगात ऋ १०,१९, १; शौ ७,६२,७[p]; पै १९, २१, १४†, अनुगेषम् तै १,२,३,३, ६, १, ४,९

अनु-गायस्[q]- -यसम् ऋ ८, ५, ३४.

†अनु √गॄ >गृ (स्तुतौ), अनु˙˙ गृणाति ऋ १, १४७, २[r], मा १२, ४२, का १३, ३, १३, तै ४,२, ३,४; काठ १६, १०; क २५,१.

१अनु(न्-उ)ग्र[s]- -ग्र. ऋ ७,३८,६.

२†अनु(न्-उ)ग्र[t]- -ग्रास. ऋ ८, १,१४, शौ २०,११६,२.

---

[a]) पाभे. १अनुक्शात्यै मै ४,८,३ द्र.।

[b]) पाभे. १अनुक्शात्यै काठ ७,१० द्र.।

[c]) पाभे. १अनुक्शात्यै मै ३,१,३ द्र.।

[d]) पाभे. १अनुक्शात्यै काठ २०,६ द्र.।

[e]) व्यु. अनुक्शातृ- टि. द्र.।

[f]) व्यु. २अनुक्शाति- टि. द्र.।

[g]) पाभे. २अनुक्शात्यै द्र.।

[h]) पाभे. अनु तै २, १,३,१ द्र.।

[i]) सपा. पै १६,९२,६ अनुप्रगेष्म इति पाभे.।

[j]) तु. वें. ?, PW. GW. GRV.; वैतु. सा अनुग्मत्- > -ग्मन् इति मन्वानो विमर्शापेक्षः।

[k]) तु. स्क. वें.; वैतु. सा. रातिमनु इत्यन्वायुकश् चिन्त्य.। क्रियायाः सकर्मिकायाः सत्यास्तथा सत्यध्याहारमुखेन निराकाङ्क्षीकरणमुधाप्रयासस्याऽनिवार्यत्वप्रसङ्गात्।

[l]) विप. (अग्नि-)। गस. अनन्तरस्य गतिस्वरः।

[m]) गस. ल्यबन्ते कृत्स्वरः प्रकृत्या।

[n]) ल्यबभावः उसं. (पा ७,१,३८)।

[o]) वैतु. वें. सा. <अनु √गा (स्तुतौ) इति।

[p]) सपा. मा ३,२१ का ३, ३,१३ तै १,५, ६,१; ८,२ माश २,३,४,२६ अपगात इति पाभे.।

[q]) बस. पूप स्वरः प्रकृत्या (पावा २, १, २४ पा ६, २, १)। उप. √गै+असुन् प्र. (पाउ ४, १८९)। यत्तु अनुगातव्य- इत्येवं व्याचक्षाणः सा. एतत् प्राति. <अनु √गै इतीवाऽभिसंदधीत, तन्न। तथा सति तस. गत्युत्तरत्वात् उप. कृत्-स्वरः प्रकृत्या प्रसज्येत।

[r]) =सपा. माश ६,८,२,९ या ३,२०। मै २,७,१० अनु˙˙˙ववन्द इति पाभे।

[s]) तस. नञ्-स्वरः।

[t]) तस. उप. कृद्वृत्तत्वे (पाउ २, २८) सति चार्वादिषु उस. द्र.। कृत्प्रवृत्तिनिमित्तात्मकगुणप्रतिषेधीयनञ्पूर्वत्वे नञ्-स्वरं बाधित्वाऽन्तोदात्तो भवतीति

अनु √ग्रह् > गृह्, > भ्.[a] अनु-गृभ्णाति ऋ ७, १०३, ४, ¶अनुगृह्णा'ति तै १, ७, २, ४, ¶अनुगृह्णा'ति तै १, ७, २, ३, †अनु···गृभाय ऋ २, २८, ६, मै ४, १४, ९.

¶ अनु-गृह्णत- -ह्णन्त' मै ३, ८, ७; काठ २५.८; क ४०, १.

अनु-घन- अनु √हन् द्र.

अनु √घुष् > †अनु-घुष्य > ष्या[b] ऋ १, १६२, १८; मा २५, ४१; तै ४, ६, ९, ३; काठ ४६.५.

अनु √घ्रा > जिघ्र > अनु-जिघ्र[c]- -घ्रम् शौ ८, ६, ६, पै १६, ७९.६

अनु √चक्ष्, अनु···चक्षत ऋ १, १२१, २, अन्वचष्ट ऋ ४, १८, ३.

अनु···चचक्ष ऋ ⌊५, २, ८; १०, ३२ ६⌋.

अनु √चर्, ¶अनुचरति तै ५, ५, ६, २[2]; अनु···चरति ऋ ३, ५५, ७; ¶अनुचरन्ति काठ १२, १३[d], अनु···चरसि ऋ ३, ६१, १; अनुचरामि पै २०, ४८, ५[e]; अनु·····चरामसि ऋ ८ २५, १६; †अनु ····चरामसि ऋ ८, ६१, ५, कौ १, २५३; २, ९२९; जै १, २७, १, शौ २०, ११८, १; अनुचर' ऋ ८, १, २८, अनुचरन्तु पै ५, ६, ३, ७ ६, २; ¶अन्वचरत काठ १२, ५, १९, १[f]; क २९.८[f], अन्वचरन् शौ १२, १, ८, पै १७, १, ९, अनुचरेम ऋ ५, ५१, १५; शौ १२, १, १७†; पै १७ २, ८; अनु·····चरेम ऋ ४, ५७, ३; मै ४, ११, १; शौ २०, १४३, ८ †अन्वचारिषम्[g] ऋ १, २३, ⌊२३; १०, ९, ९⌋, मा २०, २२; का २२, १, ७; तै १, ४, ४५, ३; ४६, २; मै १, ३, ३९; काठ ४, १३, २९, ३; ३८, ५, क ३ ११; पै १, ३३, १.

अनु-चर, रा[h]- -रम मा ३०, १३; का ३४, २, ५; -¶रा काठ २१, ३; क ३१.१८; -राणि, -रैः तै ६.२, १, २¶.

¶अनुचर-व(त् >)ती[i]- -ती तै ५ ५, ६, २.

अनु √चित्, अनु···चेतथः ऋ ४' ४५, ६.

अनु···चेति ऋ ४, ३७, ४.

१अनु(न्-उ)च्चित[j]-

अनुच्चि(त्)व्याद्धय[k]- -द्धयम् पै ७, ८, ९.

२? अनु(न्-उ)च्चि(त >)ता[l]- -ताम् पै ६, २, २.

अनु √छ् √छो > छ्, अनुच्छ्य शौ ९ ५, ४; पै १६. ९७, ३.

अनु √जन् > जा, अनुजायते ऋ ६, ४८, २२, मै १, ९, ६¶; काठ ९, १४¶.

अनु-जा[m]- -जाम् तै ४, ३, ११,

(पा ६, २, १६०)। नापू. सरूपात् तस सतोऽपि विवेकश्चोपपाद्यताम्। उप. मूलत. उस. तत्रत्यं च उप. <√रा इति सत् काऽन्तमिति वा कृत्वा-ऽशक्त्यर्थे नञ्-पूर्वत्वेऽन्तोदात्त (पा ६, २, १५७)। शिष्ट गपू कल्पेन समानम्। एस्थि. उप. व्यु. इह सौवरे त्रिनिगमकत्वात् तद्विस्तर. यद्र.। यद्वा उग्र- इति विप. च भवति नाप, च (तु उद्र-)। उप संज्ञा-प्राधान्ये वृत्तिं विकल्प्य बस. नञ्-स्वर सुवच स्यात्। एवमपि यथायोग्यं श्रुतयस्तु मृग्या'।

[a]) हृग्रहोः (पावा ३, १, ८४) इति हस्य भः।

[b]) गस. ल्यबन्ते कृत्स्वर. प्रकृत्या।

[c]) उप. शः प्र (पा ३, १, १३७) स्वरश्च प्रकृत्या।

[d]) सपा. मै २, ५, १ नेनीयते इति पाभे.।

[e]) सपा. कौसू १०८, २ अनुसंचराणि इति पाभे.।

[f]) सपा. मै ३, १, २ समचरत् इति पाभे।

[g]) =सपा. माश १२, ९, २, ९ तैब्रा २, ६, ६, ५। जैमि २, ६८ अन्वचार्षम् इति पाभे.।

[h]) पचादित्वात् अच् प्र.। थाथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४)। [i]) तु. टि. आदित्य-वत्-।

[j]) उप. √उच् + क्तः प्र. इति एउ. विविक्तं नाद्य. व्यु. औपयिकं च प्राति. द्र.।

[k]) मूको. मध्ये तकारलोप. प्रामादिक इतीव कृत्वा यनि. शोधः द्र। एस्थि. बस. स्यात्। उप. च √व्यध् > व्याध- + तात्कर्मिकः तद्धित' यत् प्र.। तद् व्याध्य- > व्याद्धय- इति दकारोपजनश्चोक्त-पूर्ववर्णान्तरलोपाऽनुप्रयोजितमात्रः प्रामादिक एव स्यात्।

[l]) सपा शौ ५, १, २ अनुदिताम् इति पाभे.। तदिह मूको वर्णविकारो वा स्यात् प्रामादिकः, उप. √वच् (> उच्) + कितच् प्र. (पाउ ४, १९३) इति वा सेट्कक्तान्तप्रकारकत्वं वाऽभ्युपेयम्।

[m]) गस. उप. कर्तरि विट् प्र. धातोरात्वं कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या च (पा ३, २, ६७; ६, ४, ४१; २, १३९)। डान्तत्वेन संभवन्त्यामपि व्यु. (पा ३, २, १०१) नाऽऽदरः। नाउ. दिशा एव चेहापि √जन्

३[a]; काठ ३९,१०.

आनुजा[b]– अन्°.

?अनुजहिरे अनु √हा द्र.

*अनु-जावर[c]–

¶आनुजावर[d]– -रः तै २, ३, ४, २[e], ३;४[2]; ६, ६, ११, २; ७,२, ७, २[2]; मै २, ५, ६, ४ ६, ४; ८, ९ ; काठ ११, ४[4]; १३, ७[1], २७, ९ , ३०, ३[2]; क ४६,६[2], -रम् मै २, ५, ६; पै ४, २७, १$; -रस्य तै ७, २,१०,२; -रौ तै ७, २,७, २; मै २,५,६, काठ १३,७,३०,३, क ४६,६.

¶आनुजावर-तर– -रा काठ २७,९.

?अनुजास्त्वन्वा[f] खि ४,५,३४

अनु-जिघ्र– अनु √घ्रा द्र.

अनु √जीव्, अनुजीवति खि ७, ७, ९[g], अनुजीवान् मै १, २, ९[h], अनुजीवाथ तै ५, ७, ४, ४, अनुजीव पै २,८०,१, अनुजीवाम[h] तै १,२,१२,१.

अनु √जुष्, अनु जुषन्ताम् पै २०,८,९[i].

अनु √ज्ञा, >जा, अनुजानन्तु[j] पै १६, १३२, ११; अनुजानन्तु शौ ६,११२,१, १०, ५, ५०[j]; ¦अनु ··· अजानन् ऋ १०, ८५, १४, शौ १४, १, १५, पै १८, २,४¦.

अनुज्ञास्यन्ति तै ६, ३, १, ६¶.

इत्यस्यापेक्षया √या इत्यस्याऽर्थसंगतेर्विशिष्टतरत्वेनो-पगमाद् *अनु-या->अनु-जा- इत्याकारकं प्राकृतायितं स्यादिति विमर्शार्हं द्र. । एस्थि. विचि प्र. निष्पन्नमेतद् द्र (पा ३,२,७४) ।

[a]) यद् इष्टका-परं तदेतद् रूपम् यजमान-परतया सा. निनीषति, तदयुक्तमिव भवति । अपार्थ स्वारसि-काऽन्वयपीडनप्रसङ्गादिति यावत् (तु वदत्->वदन्ती इति रूपम् प्र१ सत् प्र३ इति कृत्वा तेनाऽनुपदं विक्रियमाणम् । एतत्तदीयमपथानुधावनमेव च अनुष्ठान-परतयाऽस्य प्राति नितरामप्रसिद्धे तदीये व्याख्याने बीजं द्र) ।

[b]) स्वार्थिक अण् प्र. उसं. (पावा ५, ४, ३६ ¦तु. आनुजावर-¦) । यत्तु सा अन्° (यद्र) इत्येतद् व्याख्याने आ च अनु च इत्युपसर्गावुपपदीभावं यत्त्रि तच्चिन्त्यम् नञ्-विमुक्तस्य उप. स्वयं श्रुत्याऽनुपदमेवाऽदीर्घाऽकारा-दितयोपकल्पितत्वात् । यथा चाऽर्थतोऽपि सा चिन्त्यो भवति, तथा नापू. टि. द्र. ।

[c]) प्रास पूप. प्रकृतिस्वरम् । उप. मत्वर्थीयस्तद्धित वरच् प्र उसं. (पावा ५, २, १०९) । यद्वा जा- इत्येतद्भावनिष्पन्नोपपदात् √वृ + कर्तरि अच् प्र इत्येव व्याख्याने उस सति कृत्-स्वरः प्रकृत्येति विमृशा विचाराय कल्पताम् । गत्यर्थस्य च प्रासङ्गिक-त्वाद् उप जा- इत्यवयवः या- <√या इत्यस्य प्राकृतिको विकारो वा स्याद् √जन् इत्यतो निष्पन्न सन् प्राप्त्यात्मक प्रादुर्भावार्थं वा ब्रूयात् । अन्यच्च । पश्चेवाऽग्रे पर्यैताम् (तै ७, २, ७, २) इत्येतच्छ्रौ-तार्थोपबृंहणं च यथाकथमपि पश्चिमस्य सतोऽग्रेसरत्व-परत्वेनैनत् प्रकरणमवसाययत् । ततश्च द्विपू. टि दिशा अनुः प्रातिस्विकं परत्वार्थं ब्रूयात् । एस्थि नेह अवर– इति उप. भवति किन्तु जावर– इत्ये-तत् उप भवतीति । अपरं च । यस्थ. इन्द्रस्य वाऽश्विनोर्वाभिसंबन्धेनाऽस्य प्राति. आर्थवादिकी श्रुति-र्भवति । न त्विन्द्रस्य वाऽश्विनोर्वा कस्यचिदनुजस्या-पेक्षयाऽवरत्वं नामापकृष्टतरत्वं श्रुतिप्रमाणितमिव भवति । यत्तु यस्थ. सा. भा. चोभावपि अनुज–, अवर– इत्ये-तयोः प्राति. तस. इत्यास्थितौ, तच्चिन्त्यम् । यद्येवम-भविष्यत्तर्हि आनु-जावर– इत्याकारक पपा. न ह्यभविष्य-दिति । कथङ्कारमभविष्यदिति । आनुज-अवर– इति (तु. भूत-अश–, उप-अंशु–, उप-अयन–, उप-अरण–, उप-अर- प्रभृ.) ।

[d]) स्वार्थे अण् प्र. (पावा ५, ४, ३६) । तत्-स्वर (तु अनु-जा->आनुजा– ¦पपा. आनु-जावर- इति¦) ।

[e]) सपा मै ४,७,६ अवमतमः इति पाभे ।

[f]) अनु √जन्(>जा) > अनुजायस्व त्वम् इत्येवं मूलत पाठ संभाव्येत । यद्वा द्वितीयस्य पदस्य स्थाने नु + आ > न्वा इति पदद्वयी स्यात् । एवं तर्हि आ इत्यस्य जायस्व इत्यनेनैव गतित्वेनाऽन्वय-स्तुरीये पाद उपयोगश्च द्र. । अनुजस्त्वा इति शोध (तु. संटि) त्वशोध एव द्र । अनन्वितत्वाध्यभिचारादिति दिक् । सपा खिसा २९,३५ अनुजान् पूर्वान् इति पाभे. ।

[g]) नु(न?) जीवति इति खिसा ३०,१२ पाभे ।

[h]) सपा. °जीवान् <> °जीवाम इति पाभे ।

[i]) सपा शौ ७, ३६,१ अनुमदन्तु इति पाभे. ।

[j]) सपा. परस्परं पाभे. ।

अनु-ज्येष्ठ[a]– -ष्ठम् मै १,८,४[2]¶; काठ ६,४¶, क ४, ३¶, पै २, २३,१.

अनु√तक्ष्, अनु॰ ॰अतक्षत ऋ १, ८६,३.

अनुतक्षु तै ५,६,८,६[b], अनुतक्षिपु[b] काठ ४०,६[c].

अनु√तन्, अनुतन्वन्ति शौ ९, १३, १४; पै १६, ७५, ४, अनु॰॰॰तनुहि का २, ६, ९[d], अनु॰॰॰तनु[e] मै १, ४,२, काठ ७, २, क ५, २, अन्वतनुत शौ १०,२,१६; पै १६,६०,९. ?अनुतन्तुनाम्[f] पै ३, २९,२

अनु√तप्, अनुतप्यन्ताम् पै २, ५, १[g]; अन्वतप्यन्त तै ३, २, ८, ३, मै २,३,८, शौ २, ३५, १, पै १,८८,३.

१अनु-तप्यमान[h]– -ना मै २, ३,८[i].

२अनु-तप्यमान, ना[i]– -नम् शौ २,३५, २[i]; –ना तै ३, २,८, २[i], पै १, ८८,१.

अनु√तृद्, अनुतृन्धि ऋ ५,१२,२, अनु ॰अतृन्तम् ऋ ७,८२,३. †अनु॰॰॰ततर्द ऋ १, ३२, १, कौ ३,३,११, जै २,३, १, शौ २,५,५, पै १३,६,१

¶अनु√तॄ>तर्, अनुतरति[?], अनुतरन्ति मै ३,६,९

†अ-नुत्त, त्ता[k]– -†त्त.[l] कौ १, २४८, २, ७६१; जै १,२६, ६, –त्तम् ऋ १, ८०, ७, १६५ ९, ७,३४, ११, मा ३३, ७९; का ३२,६ १०; मै ४, ११, ३; काठ ९,१८, कौ १, ४१२, जै १,४०, ४; –त्ता[m] ऋ ८,९०, ५[l];–त्ताः ऋ ३,३१,१३, पै ८, १६,१–३[?n].

†अनुत्त-मन्यु[o]– -न्यु. ऋ ८, ९६, १९, –न्युम् ऋ [७, ३१, १२ (८,१२,२२)], ८, ६, ३५; कौ २.११४५, जै ४,२९,९

¶अनु(न्-उ)त्तरवेदिक[p]– -कम् काठ ३७,४

¶अनु(न्-उ)त्पूत[q,r]– -तम् मै १,४, १३; काठ २९, १, क ४, ३[s], ४५,२.

¶अनु(न्-उ)त्सर्ग[q,t]– -र्गम् तै ७,५, ३,२, काठ ३३,५.

¶अनु(न्-उ)त्सह्य[q,u] मै १,८,८.

---

[a]) अस. सास्व (पा २, १, ६; ६, १, २२३)। अदन्तत्वात् सुबर्हतया निर्देश द्र (तु. टि अधस्पद्-)। यद्वा प्रास अन्तोदात्त (पा ६ २, १८९)। वा क्रिवि. चेत्येवं सुवचम्।

[b]) सपा अनुतक्षु (बौश्रौ १०, ४९ १९ च) <> अनुतक्षिषुः <> शांश्रौ ७, ९, १ अनुतक्षिषत् <> ऐब्रा २, ३८ आश्रौ ५, ९,१ शंसन् इति पाभे ।

[c]) पदाऽनुतक्षिपुः > BC. पदानि तक्षिषत इति ?

[d]) =सपा. काश्रौ ३,८,२५। शाश्रौ २,१२,१० अनु संतनुहि इति पाभे ।

[e]) =सपा. आपश्रौ ४,१६,४। माश्रौ १, ४, ३, १५ अनु॰॰तनुतम्, अनु॰॰॰तनुत इति, लाश्रौ २, ११, ३ अनु॰॰तनुहि इति पाभे.।

[f]) अनु-तन्तन (√तन्>तन्तन्+अच् प्र) > °ना- > -नाम् इति शोध द्र. (तु अभि-रोरुद्- [शौ ७, ३९,१]) ।

[g]) सपा. शौ २,१२,१ इह तप्यन्ताम् इति पाभे ।

[h]) गस. उप. कर्तरि श्यन् प्र. ।

[i]) सपा. °तप्यमाना <> °तप्यमानम् <> °तप्यमानाः इति पाभे. ।

[j]) उप. कर्मणि यक् प्र. ।

[k]) विप (क्षत्र-, तविषी-, वीर्य-)। तस. नञ्-स्वर॰। उप <√नुद्।

[l]) सपा. °त्त <> °त्ता इति पाभे. ।

[m]) विप [वृत्र- (तु. वे. सा. PW. GW. प्रमृ., वैतु. Auf [KZ २६, ६१०] ORN. GRV अनु-त्त– [<√दा 'दाने']>-त्ता इति ?)] ।

[n]) पाठः? (आ√नुद्>) आ-नु (त्त>)त्ता->-त्ता॰ इति शोधः द्र ।

[o]) विप. (इन्द्र-)। बस पूप प्रकृतिस्वरम्। यद्वा तस स्याद् नञ्-स्वर, उप च बस ।

[p]) बस. समासान्ते कपि ह्रस्वान्ते- (पा ६, २, १७४) इत्युपान्त्यस्वरः (वैतु तैब्रा २, ७, ५, २ यत्र उप दीर्घान्तत्वाद् °वेदीक– इति कपि-पूर्वीय॰ स्वर [पा ६,२,१७३]) ।　[q]) तस. नञ्-स्वर ।

[r]) उप. उद् √पू+क्त प्र ।

[s]) सपा. काठ ६ ४ अपूतम् इति पाभे ।

[t]) उप. उद्√सृज्+घञ् प्र । वा. क्रिवि. द्र. (वैतु. भा. उप. णमुलन्तमिति व्याख्यत्)।

[u]) उप. उद्√सह्+ल्यप् प्र. ।

अनु(न्-उ)द(क>)का[a]– -का· ऋ ७,५०,४.

?अनु-दक्षि[b]– -क्षि ऋ २,१,१०.

अनु √दद्, अनु···ददन्ते[c] मै २,१२, ६, काठ १८,१७, क २९,५, पै ९ १,६, अनु···अददेताम् कौ २, ३३९‡[d].

अनु √दह्, अनु·· दहन्ति ऋ १०, २८,८[e], †अनुदह ऋ १०, ८७, १९, कौ १, ८०; जै १, ८, ८; शौ ५, २९, ११, ८, ३, १८; पै १६, ७, ५; ¶अन्वदहत् मै १,८,२[f].

अनु-दहत्– -हन् शौ २,२५,४.

अनु √दा(दाने) > दद्, ददा, †अनुददाति ऋ २, १२, १०, शौ २०, ३४, १०; पै १३, ७, १०; अनुददासि ऋ १, १९०, ५; अनुदत्ताम् मै ४, १४,१७[g], शौ ६, ११८, १; पै १६, ५०, ३, अनुदत्तम् मै ४, १४, १७, शौ १, ११८, २; पै १६, ५०, ४; ‡अनु···अददाताम् जै ३, २८,११[d], अनु·· अददु· ऋ ५, २९,५.

अनु·· ददु· ऋ २, १३, १०; अनु···ददुः ऋ ८, ६२, ७; अनुदात् ऋ ७, ४५,२; पै १९ ४८,१७; अनुदु ऋ १,१२७,४. †अनुदायि ऋ १, ६१, १५; २, २०, ८, शौ २०, ३५, १५. †अनु[h]···दायि ऋ ६, २५, ८; तै १, ६, १२, १; ७, १३, १; २ ५,१२,५, मै ४,१२,२, काठ ८,१६.

अनु-देय[h]– -यम् ऋ ६, २०, ११.

†अनुदेयी[i]– -यी ऋ १०, ८५, ६; १३५, ५[j], ६, शौ १४, १,७; पै १८,१,७.

¶१अनु(न्-१उद्-इ)दित– -ते काठ ८,३[2], क ६,८[2], –तेन काठ ८, ३, क ६,८.

२अनु(न्-२उ)दित, ता[k]– -ताम् शौ ५, १, २[l], –तास. ऋ १०, ९५ १.

अनु √दिश्, ¶अनुदिशति तै १, ५, ४, ३; ७, १, ५, मै ३, २,

---

[a]) विप. (नदी-)। बस अन्तोदात्त. ।

[b]) बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २, २४, पा ६, २, १) । उप <√दक्ष् । क्रिवि. च सामान्यं (=विप.) च भवतीति कृत्वा द्वि१ च न च रूपम् द्र । एतत् क्रिप. मपु१ न नाप. इतीव कृत्वा चाऽत्र अनु-धक्षि(√दह्>) इति पपा भवति (तु. ऋप्रा ४, ९८; १०,७ तदनु वें. सा. GW. प्रभृ. च) । यथा त्विह यनि. व्यु. साधीयस्त्वं संभाव्येत यथा चापरेषाम् उप. सरूपाणा निगमाना संहितायां √दह् इत्यतो निष्पन्नेभ्यो धकारविशिष्टतया श्राव्यमाणेभ्य सरूप-प्रायनिगमान्तरेभ्यो विवेचयन्त्यामित्र दकारविशिष्टतया श्राव्यमाणानामपि व्यु. एतत् समानैव संभाव्येतेत्येतद्-विमर्श. ।

[c]) शाखाभेदेन मन्त्रे यत् कियच्चिदन्तरं भवति तदनु पद-योजनायामपि कियाश्चिद् भेद. द्र । तद् यथा । प्रकृते शाखात्रये तावद् द्वार इति प्र३ सद् वाक्ये कर्तृतयाऽन्वितं भवति । विश्वा इति च न. द्वि३ सद् व्रता इत्यनेन न द्वि३ सता सामानाधिकरण्यं भजद् वाक्ये कर्मतामुपैति । शाखा-न्तरेषु (तु मा २७, १६, का २९, २, ६; तै ४, १, ८, २; शौ ५, २७, ७) तु द्वारः इति द्वि३ सत् लक्षणार्थेन अनुना कप्र. योगमुपैति प्रधानवाक्ये च विश्वे इति प्र३ रूपम् कर्तृता भजति । पूर्वेऽन्वये दिव्या-त्मनां द्वारामग्निव्रताऽनुधारकतया मुख्य· सकेतो भवत्युत्तरे चाऽग्निभिन्नानां विश्वेषा देवानां तद्द्वारपालाना-मिव सतां तद् व्रतधारकत्वस्य संकेतो भवतीति विवेक सुलभः । शौ. √दद् इत्यस्य स्थाने √रक्ष् श्रूयत इत्यपि भेदान्तरं द्र ।

[d]) पाभे अनु···अकृपेताम् ऋ ८,७६,११ द्र ।

[e]) अत्र कप. अनु इति ब्रुवाण· सा चिन्त्यः (तु. नाउ. रूपम्) ।

[f]) सपा. काठ ६, २ क ४, १ दग्धुम् उपाक्रामत इति पाभे. ।

[g]) मूको अनुदत्तान् इतीव पपा. च अनुदत्तानि इतीव यत् प्रादर्शि (तु. संटि) तदुभयं विकृतं द्र. (तु. शौ ६,११८,१) ।

[h]) विप. (नववास्त्व-)। गस. यदन्ते कृत्-स्वर· प्रकृत्या।

[i]) नाप. (⌊अनुदीयमाना-⌋ वध्वा· वयस्या-, अनुसखी- इति वें. सा. GW. प्रभृ.; परिचारिका- इति GRV, दाय- इति BW.) । स्त्रियां ङीप् प्र. (पावा ४,१,२०) ।

[j]) =स्वस्- इति वे., सा., ?MVR =⌊ अनुदातव्य-⌋ संभार-,दाय- इतीव ।

[k]) तस. नञ्-स्वरः । उप. <√वद् ।

[l]) पाभे. अनुचिताम् द्र. ।

६; ६, १०; ७, ७; काठ १४, ७, २३, ६, २४, ६, क ३७, ७, ¶अनुदिशति तै ६, १, ४, ८, १०, ५; ३, १, ६, अनु… दिशामि मा १३, ४८–५१; का १४, ५, २-५, तै ४, २, १०, १-३, ४², ५, २, ९, ५, मै २,७, १७¹, काठ १६, १७⁴, २०,८; क २५, ८⁴, ३१, १०, ¶अनुदिशेत् तै ६, १, ४, ८, १०,५.

अनु-दिश्य[a,b] मा १,२८; का १, ९, ६; मै १,१,१०.

¶अनु-दिष्ट- -ष्टैः मै १, ११,७¹, काठ १४,७¹.

अनु √दृश्, अनु…ददृशे ऋ ८,१, ३४.

अनु-दृश्य[a] ऋ १०, १३०, ७, मा ३४, ४९†; का ३३, २, १२†, तै १,१,९,३[b], काठ १,९[b]; क १,९[b].

अनु-द्रष्टृ[c]- -ष्ट्रे काठ २६, १२.

¶अनु(न्-उ)द्दाह[d]- -हाय काठ १०, १०; १९,४[e],५[e],२०,५[e], २१,३[e], २४,६[e].

¶अनु (न्-उ) द्धत[f]- -ते काठ ३७,६.

¶अनु(न्-उ)द्धृत[g]- -तम् मै १, ८,७

अनु(न्-उ)द्र[h]- -द्रे ऋ १०,११५,६

अनु √द्रु, अनु…द्रवस्व पै १६, १००,३[i], ¶अनुद्रवेत[j] मै १, ८,७, क ४,५.

¶अनु-द्रुत्य[k] तै ५, १, १, २, ४, ५,५[k], ७, ७[k], मै १,६,१०,८, ४[k], ३,१,१;९; काठ १८,१९, क ४,३[k], २९,७.

अनु(न्-उ)द्वृत्त- -त्तम् पै १६, १२१,५.

†अनु √धन्व्, अनु[l] …दधन्वे ऋ २,५,२, तै ३,३, ३, ३, मै २, १३, ५, कौ १, ९४; जै १, १०,४.

अनु √धम्, अनु…धमन्ति ऋ ८, ७,१६.

अनु √धा > दध्, धि, अनु दधाते मै ४, १४,९; अनु[m]…दधे ऋ ५, ३५,५; अनुदधसि पै ६, २२, १८.

अनु…दधिरे ऋ ६,३६,२

अनु…धिषीय[n] तै ३,५, ६,३, काठ ३, ९[n]; क २, १६,

अनु…धेषीय[n] मै १, ३, १, (अनु)धेषीय[n] मै ४,५,४.

अनु…धायि ऋ ६,२०,२.

अनु-हित[o]- -तम् मै १,६,४.

अनु √धाव् (गतौ), अनुधावति खि ५,२२,९; शौ २०, १३६, ११, ¶अनुधावन्ति मै १, ६, ३, अनु…धावसि ऋ ९, ९७, ५५, ‡अनु…धावताम्[p] कौ १,३७१; जै १,३९, २; अनु-धावत शौ ५, २१, १०; ११, १२,१.

अनु √धूप् > अनु-धूपित[o]- -तासः ऋ २, ३०,१०.

---

a) गस. ल्यबन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या।

b) सपा. अनु-दिश्य (माश १, २, ५, १९ काश २, २, ३,१८ च) <>अनुदृश्य (तैब्रा ३, २, ९,१४ च) इति पाभे.।

c) गस. तृजन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६, १, १६३; २,१३९)। d) तस. उप. उद् √दह् + भावे घञ्।

e) पाभे अनिर्दाहाय क ३०, १ प्रमृ. द्र.।

f) तस. उप. उद् √हन् + क्तः द्र.।

g) तस. नञ्-स्वरः। उप. < √हृ।

h) =निरुदक-देश-। बस अन्तोदात्तः। उप. २उद्र-यद्र.।

i) सपा. शौ ९,५,२ अनु…रभस्व इति पाभे.।

j) सपा. काठ ६,६ अनूद्द्रवेत् इति पाभे।

k) सपा. यथास्थलम् काठ ६,४, २१,८;१० अनूद्द्रुत्य इति पाभे.।

l) द्र. वें.; वेङ्. सा. (ऋ.), भा. (तै.) अनुवोचत इत्येवं संबन्धमनुजानानौ चैकपद्याऽऽस्थायां द्वैस्वर्यं प्रति चोद्यौ स्याताम्। प्राकरणिकस्याऽन्वयस्याऽपेक्षयाऽपि यनि. संबन्ध एव वरीयानिति पूर्वार्धोत्तरार्धे संगमितवता-मतिरोहितं स्यात्। एस्थि. सा. च विव. [कौ.] च अनु. कप्र. वा पादपूरणो वेति वादयोरपि निःसारत्वं कैमुतिकं द्र.।

m) कप्र. इति सा.। √धा इत्यस्य सकर्मकत्वा-च्चासौ 'सामर्थ्यात् स्तुतीरिति लभ्यते' इति यद् बाह्य-कर्माऽऽक्षेपमाह तच्चिन्त्यम्। तदपेक्षयोपसृष्टाऽऽख्यातेन रथान् इत्यस्यैव कर्मणोऽभिसबन्ध. सुवचतर इति यावत्।

n) पाप्र. सीयुट इडागमो निपात्यते, आतो लोपश्च (पा ७, ४, ४५; ६, ४,६४)। यनि. तु सीयुट. शाखा-भेदेन कित्त्वभावाभावौ यथापेक्षम् द्रष्ट. (पा ३,४,१०४ [तु. सपा. °धिषीय<>°धेषीय इति पाभे.])।

o) कर्मणि क्तेऽनन्तरगतिस्वरः (पा ६,२, ४९)।

p) सपा. ऋ १०, १४७,१ अनु…भवतः इति पाभे.।

¶अनु √ध्यै, >ध्या, अनुध्यायति ते ३,१,३, १, अनु ध्यायति काठ ६,४,८[a], क ४,३,७, अनुध्यायन्ति काठ ३०,९

अनु-ध्या[b]- -ध्याः शौ ७, ११९ २, पै २०,१७,६.

¶अनु-ध्यायिन्[c]- -यिनम् मै १, ८,४, -यी मै १,६,४, ५; ११; ८,५ [°यिन्- अन्°]

अनुध्यायिनी- -नीः मै ३, ६, ६

अनु √ध्वस्, अनुदध्वसे[d] मै १, ७, १, काठ ८,१४; क ८,२

†अनु √नश् (व्याप्तौ) अनु आनट्[e] ऋ १, १६३,[७, १०, ७, २], मा २९, १८, का ३१, ३, ७, तै ४, ६, ७, ३; काठ ४६,३.

अनु √नह्

¶अनु-नद्ध- -द्ध. मै ४,५,७.

¶अनु-नद्धि[f]- -द्धयै मै ३, ९, ४, काठ ३०,५

¶अनु-नि √क्रम्, अनुनिक्रामति[g] काठ २४,४[?].

अनु √निक्ष्, अनुनिक्षन्ति शौ ९, १३,१५, पै १६,७५,५.

अनु-नि √धा > ¶अनुनि-हित- -ता· मै ४,६, ७.

अनु-नि √भञ्ज् > ?अनुनि-भञ्जन[h]- -नम् खि ५, १५, ११, शौ २०,१३१,२

¶अनु-नि √युज्, अनुनियुनक्ति काठ १०,११, ११,१, १३, ३, २१, १०[i], २९, ९[ii], १०[?], क ४६,३[?].

अनु-निर् √दह्, अनुनिर्दह शौ ९,२,९; पै १६,७६,८.

अनु-निर् √द्रु, अनुनिर्द्रव पै १५, २३,८.

¶अनु-निर् √वप्, अनुनिर्वपति काठ ८, ८, १० ; १०, १, क ७,३; ६, अनुनिरवपन्[j] काठ ८, १३; क ८,१, अनुनिर्वपेत् मै १, ६,८; काठ ८, ८, १०[?], ११,५, क ७,३, ६[?]

अनुनिरु(र्-उ)प्य[k]- -प्यम् काठ ८,८[?], -प्याणि क ७,३[?].

अनुनिर्-वाप्य[l]- -प्यः तै २, ५, ३, १,४, १, -प्यम् तै २, ५, ३,१

¶अनु-नि √(सि>)षिच् अनुनि-षिञ्चत्- -ञ्चन् काठ ३६,४[m].

¶अनु-नि(स्>)ष् √क्रम् अनुनिष्-क्रम्य मै १,६,१०

अनुनि-हित- अनु-नि √धा द्र.

अनु √नी, अनु ··नय ऋ ४, ३०, १९.

†अनुनेषि ऋ १, ९१, १, ६, ४७, ८, मा १९, ५२, का २१, ४, २, तै २, ६,१२, १, मै ४, १०, ६; काठ २१, १४, शौ १९, १५, ४ ; पै ३, ३५, ४, १९,४६,४, अनुनेषथ>था ऋ ५, ५४, ६, अनु···नेषथ>था ऋ ८,४७,११.

---

[a]) अनुम् अगतिं मन्यमान· SIM. उपेक्ष्यो भवति ।

[b]) =चिन्ता- । गस. उप. स्त्रियां भावे अङ् प्र. (पा ३, ३,१०६) । ततः टापि कृत्-स्वर. प्रकृत्या ।

[c]) गस. णिन्यन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या ।

[d]) सपा. तै १,५,३,२ अनुदध्वसे इति पाभे. भवति । तेन तत्र कप्र. अनुः इति कृत्वा पृथिवीम् इत्यनेन नापू. अस्य सबन्धः शाखाभेदेन व्यवस्थेयः । तद् यथा । मै. प्रभृ अनु √ध्वस इति सकर्मको धातुर्भवति । तै. तु √ध्वस् इत्यकर्मको धातुरुपसृष्टो भूत्वा सकर्मकतां नोरीकरोति ।

[e]) आडागमः (तु. वि √वृ>वि आव.) ।

[f]) भावे क्तिन्नन्ते गतिस्वरः (पा ६,२,५०) ।

[g]) पाभे. अनु मै ३,७,६ द्र. ।

[h]) पाठ ? शंपा. °नि° इति स्वरः प्रादर्शि । तत्र यनि. प्रथमः शोध. गत्युत्तरकृत्-प्रकृतिस्वर (पा ६,२,१३९ [तु. खि.]) । यच्चोभयत्र (खि च शौ. च) अनु° इत्येवं सुपा. भवति, तदसाधु स्यात् । पूर्वोत्तरवाक्यसाध्वन्वयार्थं लक्षणार्थस्य कप्र. इहाऽवसर द्र । ततश्च अनुः इति नाउ. रूपाद् वियुज्य पृथक् श्राव्यतामित्युभयत्र द्वितीय शोधः द्र. । यत्तु RW. अनोः स्थाने √कृ>कर्तं इति शोधमाहतुस्तस्य तावतैव चाऽनवसरत्वं भवतीति किमु वक्तव्यम् ।

[i]) सपा. एकतरत्र पाभे. यक मै ३, ३, १०; ४,७,८ अनुकाम्, °का· टि द्र । अन्यतरत्र सपा तै ५, ४,७, ७ अनुबध्नाति इति, मै. [गतपूर्वयोः स्थ] नियुनक्ति इति च पाभे. ।

[j]) सपा. तै १,७,३,३ अन्वाहरन्त इति पाभे. ।

[k]) गस. ण्यति प्राप्ते क्यप् प्र. वा उसं (पा ३, १, १२६ [तु. नाउ]) सप्रसारणं च द्र. ।

[l]) गप. ण्यदन्ते तित्-स्वरः प्रकृत्या ।

[m]) सपा. मे १,१०,९ अनुषिञ्चन् इति, तैब्रा १,६, ३,९ विषिञ्चन् इति च पाभे. ।

अनु॰ ॰नीयते पै ६,६,६

अनु√नु>नोनु, अन्वनोनवु ऋ १,८०,९.

अनु-नोनुवत्- -वत ऋ ८, ९२, ३३.

अनु(न्-उ)न्मदित[a]- -त शौ ६, ११९, १-४, पै[b] ५, १७, ६,७.

¶अनु(न्-उ)न्माद[a,c]- -दाय तै ५, ५,१,२, ७,३,१०,४, मै ३,१, १०[2]; काठ १९,८

¶अनु(न्-उ)न्मुक्त[a,d]- -क्त मै ३, ७, ८, -क्तम् मै ४, ६, २[e], -क्ता मै ३,९,७

?¶अनु(न्-उ)पक्रामत्[f]- -मन्त, -मन्तौ॰ क ५,४.

अनु(न्-उ)पक्षित[a]- -|तम् ऋ ३, १३, ७, १०, १०१, ५; मै ४, ११, २, काठ २, १५, -तौ[g] शौ ६, ७८,२, पै १९,१६,१०.

¶अनु(न्-उ)पगत- -तम् काठ ११,२[h].

¶अनु(न्-उ)पग्रथ्य[a,i] तै ६, १, १०,४

¶अनु(न्-उ)पजीवनीय[j]- -य. तै ५,४,४,३, -यानि तै ५, १, ६,२.

¶अनुपजीवनीय-तम[k]- -म मै ३, १,३[l]; ५.

अनु√पत् (गतौ), ?अनुपातयति[m] पै ५,३३, ७[n], अनुपातय शौ ६,१३४,१, पै ५,३३,६.

अनु-पथ[o]- -था ऋ ५, ५२, १०.

अनु√पद्, ¶अनुपद्यते मै ३, १, ९, काठ ३०, ४, क ४६, ७, अनुपद्यताम् शौ ६, २६, २, ¶अन्वपद्यत मै ४, ८, १[2]; ¶अनुपद्येत तै ७,१,४,३

अनु-पद्[p]- -पत् मा १५, ८, का १६, २, ५, -पदे मा १५, ८, का १६,२,५.

अनु-पदस्(:) काठ ७,८.

¶अनु(न्-उ)पदस्यत्[a,q]- -स्यत्[r] तै ५, २, ९, २[2], क ३१, ९, -स्यतः[s] पै ३,२५,८;९.

अनु(न्-उ)पदस्वत्[t]- -स्वत् काठ २०,७[r], -स्वत. शौ ४,११,९, १२.

अनुपदस्वती[u]- -तीम् शौ २, ३६, ५[v]; ७,८५, २; पै २,२१,५

¶अनु(न्-उ)पदासु(क>)का[w]- -का तै ६,१,७,८,७,३,३,२.

¶अनु(न्-उ)पद्रष्टृ[a]- -ष्टा मै ४, ६,९; काठ २८,६, क ४४,६.

¶अनु(न्-उ)पयामगृहीत[a]- -त॰, -तम् मै ४,५,५.

¶अनु-परा√गम्, अनुपरागच्छति अनुपरागच्छेत् मै १,८,९

¶अनु-परा√पत्, अनुपरापतति[x] काठ २६,३; क ४१,१.

---

[a]) तस नञ्-स्वर. ।

[b]) तु. शौ, वैतु. मूको BKA. अनु Renou ⌊वाक् ५, ७६⌋ अनुन्मुदितः इति पाठश्चिन्त्यः स्वोपज्ञार्थ-विरोधात् ।

[c]) उप उद्√मद्+भावे घञ् प्र. ।

[d]) उप उद्√मुच्+क्त.। मुपा. ॰नु॰ इति स्वर-श्लेष. ।

[e]) सपा काठ २७, ५ क ४२, ५ अविमुक्तम् इति पाभे. ।

[f]) पाठ.? अन(न्-अ)पक्रा॰ इति शोध (तु सपा. काठ ७,५) ।

[g]) सपा. आपम १, ८,७ अनपेक्षितौ इति पाभे. ।

[h]) पाभे. अनभिगतम् मै २,२,७ द्र. ।

[i]) उप. उप√ग्रथ्+ल्यप् ।

[j]) तु टि अनवदानीय- ।

[k]) तमप. पित्त्वान्निघाते स्वरेऽविशेष ।

[l]) सपा. काठ १९, २ जीविततम इति, क २९, ८ जीवितृतम इति पाभे. ।

[m]) प्रकरणतः ॰यन् इति वा ॰यामि इति वा शोध॰ द्र. ।

[n]) सपा शौ ६,१३५,१ आददे इति पाभे. ।

[o]) विप. (⌊अनुकूलमार्ग-⌋ मरुत्- ⌊तु. सा. GW. प्रमृ., वैतु. वें. नाप. इति⌋) ।

[p]) विप. (इष्टका-) । गस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

[q]) उप. <उप√दस् ।

[r]) सपा अनुपदस्यत्<>अनुपदस्वत् इति पाभे. ।

[s]) तु मूको BKA Renou ⌊वाक् ५,७६⌋, वैतु. शौ. पाभे अनुसृत्य र. ॰स्वतः इति?

[t]) विप (⌊क्षयरहित-⌋ अन्न-, अनडुहो-दोह-) । (म>)वतुपो भत्वे (पा १, ४, १९) नित्त्वान्निघाते स्वरेऽविशेषः ।

[u]) विप. (⌊क्षयरहिता-⌋ नौ-, रयि-⌊स्त्री.⌋) ।

[v]) सपा. मंब्रा २,५,१४ अपरिपादिनीम् इति पाभे. ।

[w]) विप. (⌊क्षयरहिता-⌋ वाच्-) । सस्व. कृते अ-शोधुक- द्र. । उप. उप√दस्+उकञ् प्र. ।

[x]) सपा. मै ३,९,३ अन्वपक्रामति इति पाभे. ।

¶अनु परा √ हा(त्यागे) > अनुपरा-हाय[a] मै १,६,१२.

¶अनु-परि √ क्रम् > अनुपरि-क्रामम्[b] तै ५,४,३,४[२],५,१०,६, मै ४,३,४

¶अनु-परि √ चर् > अनुपरि-चारम्[b] तै ५, ४, ५,३, काठ १२, १, २०,५, क ३१,७

¶अनु-परि √ लिख्, अनुपरिलिखति मै ३,७,७.

¶अनु-परि √ वृत् > वर्ति, अनुपरि-वर्तयेयु मै १,६,६

¶अनु-परि √ षि(<सि)च्, अनु-परिषिञ्चति मै ३,९,३

¶अनु-परि √ हृ > अनुपरि-हारम्[b] तै ५, ३, १, ३, १०, १, ४, काठ २०,८, १०, क ३१, १०, १२

अनु-परी (रि √ इ), अनुपरियन्ति शौ १५,१७,८.

¶अनु-परे(रा √ इ), अनुपरैति मै ४, १ ८, काठ ३१,६.

¶अनु-पर्या(रि-आ) √ वृत् > वर्ति, अनुपर्यावर्तन्ते मै ३,२,४ अनुपर्यावर्तयति मै ३,९,३.

अनुपर्या-वर्तमान- -नम् मै ३, १०,१.

¶अनु(न्-उ)पलाभ[c,d]- -भाय तै ६, ३,२,१,२

अनु-पलाल- पलाल°

अनु √ पश्, ¶अनुपश्यति तै २. ५ ६, १, ६, २, १, ६,१,५, २[e], ३[२], अनुपश्यति मा ४०, ६, का ४०, १, ६, मै १, ५, १२; अनुपश्य शौ १८, ४, ३, ¶अन्वपश्यत् तै ५, १, ४, ३, मै २, ३, ४$[f], ३, १, १, ३, ४, ८, ३[g], काठ ११, ७$[f] १९,२, क २९,८, अन्वपश्यत तै ५, १, ४, ४¶, †अनु · अपश्यत् ऋ १, १६४, ९, शौ ९, १४, ९, पै १६, ६६, ९, ¶अन्वपश्यन् तै २, ५, ११, ३[२],६,३,७,१,२, मै १,५, १२, ३, ७, १[३], काठ ७, १०, ३७, १६[२]; क ५, ९, पै १३, ५, १९$, अनुपश्येत ऋ १०, ११७,५, अनुपश्येत् काठ ३७, १६.

अनु-पश्यत्- -श्यत मा ४०, ७, का ४० १,७

अनु-पश्यमान- -न, -ना मै २, १३ २२, काठ ४०,१२.

अनु(न-उ)पसेचन[h]- -न शौ ११, ३,२४, पै १६,५४,१०

अनु-पस्पशान- अनु √ स्पश् द्र

¶अनु(न्-उ)पहूत[c]- -त. काठ ११, १[1],-तेन मै २,४,१; काठ ११, १,१२,१०.

¶अनु(न् उ)पहूयमान[c]- -न मै २, २,१३[1].

अनु √ पा(रक्षणे), अनुपाहि पै २, ८०,१

¶अनु(न्-उ)पाक्त[j]- -क्त तै २, ६,३,३[२].

*अनु √ पालि[k] > अनु-पालय(त् >) न्ती[l]- -न्ती शौ १८,३,१

अनु √ पिश्, अनु विपेश शौ १४, १ ६०[m], पै १८,६,८

अनु √ पुष्, अनुपुष्यास्म[n], अनु-(पुष्यास्म)[n] मा २६,१९, का २८,११,१

अनु √ पू, अनु···पवन्ति पै १४,१, १७.

†अनु-पूर्व[o]- -र्वम् ऋ १, ११७, ३,

---

[a]) गस. ल्यबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

[b]) णमुलन्तम् । सस्व. कृते नापू. टि द्र ।

[c]) तस. नञ्-स्वर ।

[d]) उप उप √ लभ् + घञ् प्र ।

[e]) सपा काठ २३, ८ अनुसमपश्यताम् इति, मै ३, ७,१ अनु · समपश्यन् इति पाभे ।

[f]) सपा तै २,३,१०,२ पर्यपश्यत् इति पाभे ।

[g]) सपा. काठ २८, ४ क ४४, ४ अन्वविन्दत् इति पाभे ।

[h]) विप (ओदन-)। बस अन्तोदात्त । उप. उप-सेचन- (क्षीराज्यदध्यादि-पदार्थ-)। करणे ल्युट् प्र ।

[i]) सपा. अनुपहूतः <> अनुपहूयमानः <> तै २, ३,२,६;६,५,११,२ अभीषहा इति, मै २,४,१ काठ १२, १० प्रासहा इति पाभे. ।

[j]) विप. ([अञ्जन-रहित-] अक्ष-, पुरोडाश-)। तस. नञ्-स्वर । उप. <उप √ अञ्ज् ।

[k]) व्यु. कृते तु टि. √ पा(रक्षणे) > पा- > पा-ल- > √ पालि ।

[l]) गस. शत्रन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)।

[m]) अनु मध्यत इतीव योगं पश्यन् कप्र. अनु इति कृत्वा यद् W. व्याचष्टे तन्न । तसि-प्रत्ययान्तेनोक्तस्य योगस्याऽयुक्तत्वात् ।

[n]) सपा तैब्रा ३,७,१०,२ आपश्रौ ९, १४, १ अनु-राध्याम, अनु (राध्याम)[n] इति पाभे. ।

[o]) अस साधारण समासस्वरः । वा. क्रिवि. द्र. ।

१०, १८, ५, ६, १३१, २, मा १०, ३२, १९, ६, २३, ३८$, का ११, १०, २, २१, १,५; २५, ७, ६$, तै १, ८, २१, १५, २, ११, २; ७, ८, १०,१¶, मै १, ११,४, २, ३, ८, काठ १२, ९, १५, ३, ३४, १¶,३७ १८, शौ १२ २, २४; २५,२०,१२५,२, पै १७, ३२, ४,५.

अनुपूर्व-व(त्स>)त्सा[a]- -त्साम् शौ ९,५.२९

अनु √(पॄ>)पृ, अनु॰ ॰पृणन्ति[b] ऋ ८,४९,३; खि ३ १,३.

¶अनु(न्-उ)पेयमान,ना[c'd]- -ना काठ ११,३, -ना मै २, २,७; -नानि काठ ११,३

¶अनु(न्-उ)पोप्त[c'e]- -प्ते तै ६, ५, २, २, मै ४, ६, ६, काठ २८,१

¶अनु(न्-उ)पौष्य[c'f] तै ३, ३,८, ३[g].

अनु-प्र √गा, अनुप्रगेष्म पै १६, ९२,६[h].

अनु-प्र √चित्, अनु॰ ॰प्र॰॰॰चेतयते[i] ऋ ९ ८६,४२.

¶अनु-प्र √जन् >जा, अनुप्रजायते मै ३, २, ९; काठ १०, ३, २०, १०, १२; २६, ७, ३६, ११[j], क ३१, १२, १४, ४१, ५, अनुप्रजायन्ते मै १. १०,७,१३^{2}, ४,५,१^{2}, ६, ३^{2}, काठ ६, ५, ११, २[k], १३,८[k], २२, ६[l]; २६, १, २७, २^{2}; २८, २[l], १०[n], ३४, १^{2}, ३६, २, ७^{2}, क ४, ४$, ३४, १[l] ४०, ४,४२,२^{2}, ४४,२[l], ४५, १[n], अनुप्रजायन्ते मै २, ३, ७, ३ ९,५

अनु-प्र √ज्ञा, >जा, जिज्ञास, ¶अनुप्रजानात् काठ २३,८^{2}, क ३६, ५^{2}, ¶अनुप्रजानीयात्[m] काठ २६,६, क ४१,४.

अनुप्रज्ञेषम्[n] पै ३,३८,९, १६, ९८,७.

¶अनुप्राजिज्ञासन्त काठ २१, २,२३,८, क ३१,१७, ३६,५

?अनुप्रज्ञषु पै ६,२२ १२.

¶अनु-प्रति √(स्था>)ष्ठा> तिष्ठ, अनुप्रतितिष्ठति[o] मे ३, १,५,३,१०,४,४, पै १७, २९, ९; अनुप्रतितिष्ठन्ति मे १,१०, ७, काठ ३६,१

अनु √प्रथ्, अनुप्रथताम् तै ३, ३, १०, २, अनुप्रथन्ताम् मा ८, ३०, का ९,५,३, का॰ १३,९

¶अनु-प्र √दा(दाने) >अनुप्रदातृ[p]- -ता तै २,२ १,४, मै २, १,१^{2}, काठ ९,१७^{2}.

अनु-प्र √पत्(गतौ)>पाति, ?अनुप्रपातय[q] पै ६, २२, १७, १९,३६,१७, ४७,८,२०, ५२, १०.

¶अनु-प्र √पद्, अनुप्रपद्येत तै ६, ५,३,३[r].

¶अनु-प्र √पा(पाने), अनुप्रपिबन्त मै १, १०, १८, काठ ३६, १३

¶अनु-प्र √यम्(दाने)>च्छ्, अनुप्रयच्छति मै २, १, १^{2}[s], काठ ९,१७^{2}.

¶अनु-प्र √या, अनुप्रयान्ति काठ ९,

---

a) विप (धेनु-)। बस. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा६,२,१)।

b) अनुपूर्तिश्च सरसो रचनानुपातिनी भवतीति द्र ।

c) तस. नञ्-स्वर.। d) उप. <उप √ई (गतौ)।

e) उप उप √वप् +क्त: प्र ।

f) उप. उप √उष् (दाहे) > ओषि + क्त्वा > ल्यप् प्र (तु भा. L.)।

g) सपा. गोब्रा २ ४,८ अनुपोष्य इति पाभे.।

h) पाभे. अनुगच्छेम शौ ११,१,३६ द्र ।

i) तु. वें. सा., वैतु. FW प्रभृ अनु॰ कप्र. इतीवाऽऽस्तिष्ठमानाश्चिन्त्या. । द्युभिः इति हि तृ३ सत् कप्र. विनैव तद्योगजिजनयिषितार्थवाचकं स्यादिति कृत्वाऽन्यथा प्रसिद्धस्येव तादृशस्य योगस्याऽपार्थत्वात् ।

j) पाभे अनु मै १,१०,१७ द्र ।

k) पाभे. अनु मै २,५,७ द्र. ।

l) पाभे. अनु तै ५, ६,४,१ द्र. ।

m) सपा मै ३,९,४, ४, ७,५ अन्वारोक्ष्यन्ति इति पाभे. ।

n) सपा. शौ ९,५,१६ प्रज्ञेषम् इति पाभे. ।

o) यथेहाऽऽक्षेपविषयत्वं भवति तथा अनु मे ३, १, ५ इत्यत्रत्ये टि उत्तरे कल्पे निदर्श्यमानं द्र.।

p) गस. तृजन्ते कृत्-स्वर॰ प्रकृत्या (पा ६,१,१६३,२, १३९)।

q) 'प्रपततो मृगान्' इत्यभिसंधाय अनोः गति-त्वमास्थायि । अरण्योपलक्षणाऽधिकरणार्थविवक्षायां तु लक्ष्यमात्रे तात्पर्याद् अनुः कप्र द्र. ।

r) सपा मै ४, ६, ७ अभिप्रपद्यते, अभिप्रपद्यते इति, काठ २८,२^{2} क ४५, २^{2} अभिप्रपद्येयाताम् इति पाभे । s) तु टि अनु तै २,२,१,५ ।

१७[2a], क ४८,१५.

?अनुप्र-याण[b]- -णम् शौ ७, ७७, ६‡.

¶अनुप्र-याय[c] काठ ३५, १७; क ४८,१५.

अनु-प्र√युज्, अनुप्रयुङ्क्षे[d] शौ ११, २,१३, पै १६, १०५, ३, अनुप्रयुङ्क्ताम् शौ १२,१,४०; पै १७,४,८.

अनु-प्र√वह् > ‡अनुप्रवोढुम्[e] शौ १९, ५९,३, पै १९,४७,६

अनु-प्र√विश्, अनुप्रविशतु पै ८,२०, ४, अनु ··· प्रविश[f] शौ ६, ११३, २, पै १९, ३३, १२; ¶अनुप्राविशत् मै ३, ४, ८, काठ २२, ७; ३६, १[g]; क ३५, १, पै १६, ८६, २[h]; अनुप्राविशताम् मै २, ५, ९¶, अनुप्राविशन्[i] पै १६ ८६, ९, १०, ८७, १, २, ४, ७, ८८, ४-६, अनुप्राविशथा शौ १०, १०, २२, पै १६, १०९,२

अनुप्र-विष्ट- -ष्टा पै १, १०६, २, -ष्टा ϕनै ४, २, ६, ५‡[j], पै ५,६,१

¶अनु-प्र√वृत् > वर्ति, अनु · प्रवर्तयन्ति तै ३,१, ३,१, ६ ३, २,३.

अनु-प्र√सृ > सारि, अनु ·प्रासारयन्त[k] ऋ १०,५६,५.

अनु-प्र√सृज्, अनुप्रसृज्यते पै १६, १३५,१०[l]

¶अनु-प्र√हृ, अनुप्रहरति काठ ६, ८[2],२५,५; क ४,७[2]; ३९, २, अनुप्रहरेत् मै १,८,७.

अनु-प्रा(प्र√अ)ण्, ¶अनुप्राणन्ति मै ३, ९,३, अनुप्राणन्तु[m] मा ४, २५, का ४, ८, ४, मै १, २,५, ३,७, ४; ४ २,५; काठ २, ६, २४, ५, क १, १९, ३७, ६; पै २० ४, ६, अनुप्राण मै ४,२,५, अनुप्राणिहि[m] मा ४,२५, का ४,८, ४, काठ २,६, पै २०,४,६[n].

¶अनु-प्रा(प्र√अ)स्(क्षेपणे), अनुप्रास्यति मै ३, १०, १[2].

?अनुप्रास्य[o] पै १५,१२,११

¶अनु√प्री, अनुप्रीणाति मै ३, ९,८[p].

अनु-प्रे(प्र√इ[गतौ]), अनुप्रायाथ मै ३,७, १

---

a) तु टि अनु (काठ ३५,१७[2]) यदन्वापातिके सत्यपि प्रकरण-साम्ये किञ्चित् सूक्ष्मतरमन्तरमुपजीव्य वाक्ययोजने परस्परं बेभिद्येते।

b) गस ल्युडन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या। वस्तुतस्त्वपपाठ इवायं भवति। यनि. गतिभावेऽनोरर्थाऽऽसगत्यात्। सवितृकर्तृकविराजनक्रियया तत्कर्मीबुभूषितस्योषस प्रयाणस्यैव संबन्धविशेषाऽभावात्। अनुपूर्वत्वे सति तस्य निरर्थकस्येव सतो नितरामेव संबन्धाऽभाव इत्यभिसन्धिः। एस्थि. अनु प्रयाणम् इत्याकारके पदद्वयात्मके पाठे मूको च सा. च समर्थ्यमानेऽप्यथ बाह्वृचे मूले (५, ८१, २) विद्यमानेऽपि यत् शपा RW. च तथा नाऽपाठि तत्र हेतुर्मृग्यो भवति (तु W. टि च तत्संवादी तदीयोऽनुवादश्च)। न चापि अम. स्यादिति कृत्वा समाधानं संभवति। तथात्वे समासस्वर स्यान्न तु यनि उप प्रकृतिस्वरम् इत्यलम्। पाभे अनु ऋ ५,८१,२ द्र।

c) गस. ल्यबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या।

d) सपा काय ११५ १४ प्रयुङ्क्ते इति पाभे।

e) तुमुनि प्र तादौ (पा ६, २, ५०) इत्युक्तः स्वर.। सपा ऋ १०,२,३ प्रभृ अनु। प्रवोढुम् इति पाभे.।

f) नु सा, वैत. WI अनुः कप्र. इति?

g) सपा. मै १,१०,५ प्राविशत् इति पाभे।

h) पाभे अनु शौ ११,१०,११ द्र.।

i) पाभे. अनु शौ ११,१०,१९ द्र।

j) सपा. ऋ १०,९७,१९ अनु ··· विष्ठिता इति पाभे।

k) यदिह वें. सा च कप अनु प्रजा. इत्येतदनुबद्ध इतीव वदन्तौ प्र√सारि इत्यस्य स्वाभाविकी कर्मपराकाङ्क्षा, बाह्यपराक्षेपेण विपूरयिषेता न च अनुं यनि गतितां नीत्वा प्रजा इति पदं समस्तताया क्रियाया कर्म भावयेतां तच् चिन्त्यं द्र (तु PW GW. MW.)।

l) °जज्य° इति पुनरुक्तविकृत मूको. भवति। अनुवि षिच्यते सपा. शौ ८, १५, ४ इत्येतदनु अनुप्रषिच्यते इति यद् मुपा भवति तत् संस्कर्तुं साहसमात्रम्। मूको अहेतुको विरोध इत्येको हेतु। षत्वं चाऽपलक्षणमित्यपर इति। m) पाभे अनु तै १,२,६,१ द्र।

n) अनु प्राणिहि इति द्विपदः पाठ·? यनि शोध (तु सस्थ अनुप्राणन्तु, सपा पूर्वाणि स्थलानि च)।

o) अनुप्रास्येवान् इति मुपा.? तत्र °स्यै° इति शोधमनुसंधाय [गस. ल्यबन्तं] °स्य इत्येकम्, (√इ >१एव->) एवान् (द्वि३) इत्यपरं च पदं स्यादिति संभाव्यते।

p) सपा क ४१,७ अन्वाप्रीणाति इति पाभे.।

अनुप्रयन्ति मै ३, ७, १[२]¶, पै १, ७८, १[a], अनुप्रेमः शौ ५,७,३; पै ७,९,४, ¶अनुप्रेहि[b] मै ४, ९, ७, अनुप्रे[c] मा १८, ५८[d], का २०, ४, १ अनुप्रेयतु शौ १९,४४,१०, पै १५,३,१०.

अनु-प्लव[e]- -वम् पै ७ ७,४

अनु√बध् , बन्ध्, ¶अनुबध्नाति तै ५, ४, ७, ७[f], ६,६,५, ३, अनुबध्नन्ति शौ ५,१९,१२ ¶अनुबध्यते[g] काठ २९, ४, क ४५,५; ¶अनुबध्यन्ते मै ३, ९,७.

ϕअनु-बद्बधा(नैं>)ना[h]- -ना ऋ ४,२२,७.

¶अनु, >नू-ब-ध्या[i]- -न्ध्या तै २, २, ९, ७,५, ५, ४, ५, मै ३, १०, ५[j], ४, ८, ५, ६; काठ १०, १, २९, १; ४[३], क ४५, २, ५[३], -न्ध्या तै ५, ६, २२, १, काठ २९, ४, ५०, २, क ४५,५; -न्ध्याम् मै २, १,७.

अनु√बुध् , ¶अनुबुध्यते काठ ६, ६, क ४ ५, अनु बुध्यन्ताम् पै २०,५२,७, ¶अन्वबुध्यन्त काठ ३०.७, ¶अनुबुध्येत काठ १३,१०

अनु अभुत्सत शौ १२,४,९, पै १७,१६,१.

अनु-बुद्ध- -द्धम् शौ ४, २४, ६, १० १,१९, पै ४,३९, ६; १६ ३६ ९

अनु√ब्रू , अनुब्रुवे खि ४, ८, ४, अनुब्रूहि तै २, २, ११, २[२]¶; ६, ३, ५, ३[२]; ४, ७,१, १०, ३¶, ११, ४, मै १, ४, ११; २ ३, ७[६], ४, ५, ३, ९, ९; काठ १२, ५[६], २७, ३, क ४२, ३, ¶अन्वब्रवीत् मै ४, ६, ४, ¶अन्वब्रुवन् काठ १३, ३, ¶अनुब्रवीत् काठ ११, १०, ¶अनुब्रूयात् तै २, ५, १०, १[२], २[२]; ३[४],४[४], ६,१, ४, ४; मै १, ९ ८,३,२,२[k]; ८, १०[l]; ४, ५, ३[५], काठ १०, ११, ११,५,१२,४[२m], २३,५[३n],२५, ३[२]; २६ ८[५o]; क ३६,२[२n],३८, ६[२], ४१,६[५o]

¶अनु-ब्रुवत्- -वत्[p] मै ४, ५, २, -वन् तै ६, २,६, १; मै ३, ८, ४,७, काठ ३४,२

अनु-ब्रुवाण- -ण ऋ ५,४४,१३.

अनु√भा, ¶अनुभाति मै १, ८,७, काठ ६,६, क ४,५, अनुभासि ऋ ३,६,७[q]

¶अनु√भिद्>अनु-भिद्य काठ १२, १[r].

अनु√भू , अनु भवत ऋ १०, १४७,१[s]; ¶अन्वभवत् तै ७, ३,१४ १[t].

¶अनु…भूयासम् काठ ३५, १५ , अनुभूत ऋ ३ , ३२, ११, अनु …भूत् ऋ १,१७३, ८[u]; अनु भुवत् ऋ १, ५२,

a) खण्डित मूको. इति कृत्वाऽऽनुमानिक मुपा द्र. ।

b) पपा अनु । प्र। इहि इति । कप्र. अनु इति विवेक ।

c) पाभे. अनु तै ५ ७,७,१ द्र. ।

d) तु. पपा. सात. , तु. निसा. अनु प्रेत इति द्वे पदे इति ?

e) विप । गस. उप वर्तरि अच् प्र. ।

f) पाभे. अनुनियुक्ति काठ २१,१० द्र. ।

g) सपा. तै ६,६,७,३ आलभते इति पाभे. ।

h) विप (स्वसृ-)। गस कानजन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या । शेषं सस्थ. टि अनु द्र.।

i) गस ण्यदन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, १,१८५,२. १३९)।

j) एतदन्तेषु स्थ. पूप. ह्रस्व उकारोऽन्यत्र दीर्घ उसं. (पा ६ ३,११६)।

k) सपा. काठ १९,१२ अनुमन्त्रयेत इति पाभे ।

l) सपा. काठ २६,१ क ४०,४ संचरेत् इति पाभे. ।

m) सपा तै २,४,११,१ अन्वाह इति पाभे. ।

n) द्वि सपा. मै ३,६,८ अनूच्य इति पाभे. ।

o) सपा. मै ३ ९,५ अनूच्या इति अन्वाह इति च पाभे. ।

p) शत्रन्ते विभक्ति-स्वर (पा ६,१,१७३)।

q) वैतु. वें. अनु कप्र इति ?

r) सपा. तै २,३,१३,३ आविद्वम् इति, मै २,३,१ विकृत्य इति च पाभे. ।

s) सपा कौ १,३७१ जै १,३९, २ अनु धावताम् इति पाभे ।

t) सपा काठ ३५, १५ प्रभृ. अन्वाभवत् इति पाभे. ।

u) स्तोतृषु प्रीतिबुद्धिं कुर्वतीन्द्रे गवा (वाचा) विश्वानि जोष्याण्यनुभूतान्येवेत्यभिप्रायवती श्रुति द्र । अनुः अव्य. क्रिवि पश्चादर्थे इति वें , अनुक्रमार्थे इति सा इत्येवं भिन्नाऽन्वयं पक्षान्तरं भवति । तदनु वाक्ययोजनाद्वयेऽपि परस्परमन्तरमनुसंधेयम् ।

११.

अनु√भृ, अनु ···भरामि मा २, १७, का २, ४, ५, तै १, १ १३,२, मै ४, १, १४, काठ १, १२, क १,१२, अनु · अभरत ऋ ९,७२,३[a]

¶अनुबिभर्ति काठ १९,१०, क ३०,८, ¶अनुबिभ्रति मै ३,४, ३[1], काठ ३७, ११, ¶अनु-बिभृताम् काठ ३६, १०, ¶अन्वबिभृताम् मै १,१०,१६

¶अनु-भर्तृ[b]- -र्तार काठ ३७, ११[2]

अनु-भर्त्री[c]- -र्त्री ऋ १,८८,६.

अनु-भृत- -तम् ऋ १०,६१,५

अनु-मत्[d]- -मान् मै १, २, १५, ३, ९ ६.

अनु-मत-, अनु-मति- अनु√मन द्र

अनु√मद्, †अनु ··मदति[e] ऋ ८, १५, ९, कौ २, ९९७, शौ २०, १०६, ३, अनु·· मदति ऋ ४, ३८, ३, †अनुमदन्ति ऋ १, १७३, ७; ३, ४७, ४, १०, १२०, ४, मा ३३, ६३, का ३२,५,९, शौ ५,२,४, २०, १०७,७, पै ६,१,४, २०, ६,३, †अनु···मदन्ति ऋ १, १६२,७[f], ३,३४,८, ४,१७,५, १०, ७३, ८, मा २५, ३०[f], का २७, १२,७[f], तै ४ ६, ८, ३[f]; मै ३, १६, १[f], शौ २०, ११, ८, †अनु · मदन्ति ऋ १, १८४, ४; १०, १२०, १, मा ३३. ८०, का ३२, ६, ११, कौ २, ८३३, जै ४, ५, ५, शौ ५, २, १, २०, १०७, ४, पै ६, १, १; †अनु ·· मदामसि ऋ ९, ११०, २, कौ १, ४३२, २. ७१६, जै १, ४२, ६, ३,५९, ८, †अनु · मदन ऋ ६, १८, १४, मै ४, १२, ३, काठ ८, १६, अनु··· मदतु, अनु[2](मदतु) काठ ३७, ९[g], अनु····मदताम् ऋ १, १२१,११; अनुमदन्तु मा २७, ८, का २९, १, ८, तै ३, ३, २, २, ४, १,७,४, ६, ४, ५‡[h], मै २, १२,५, ४, ९,२, काठ १८, १६; क २९, ४, शौ ७, १७, १, ३६, १[i], अनु · मदन्तु ऋ ६,७५,१८[h]; मा ६,२०, १७, ४९†, का ६, ४,५; १८,४, १७†, तै १, ३, १०, १, ६, ३, ११, ३; मै १, २, १७, काठ ३, ७, ४६, ४‡[f], क २, १४, कौ २, १२२०†, शौ ७, १२३, १†, † अनु-मद>दा ऋ १०, ६३, ३[j]; अनुमदात् मै ४, १२, १‡[j], अनुमदाम ऋ १, १०२, ३, अनु · अमदन्त मै ४,१४,१३, अन्वमदन् खि ५, ५, २, अनु · अमदन् ऋ १,५२,९ ७, १८, १२, †अनु·· अमदन् ऋ १, ⌊५२, १५; १०३, ७ (७, १८, १२)⌋, १०२.१, ९, ८६, २४, मा ३३, २९; का ३२, २,१२, अनु (अमदन) ऋ १, १०३, ७, †अनुमदेम ऋ १, ९१, २१; १०, ६७, ९, मा ३४, २०, का ३३, १,१४, मै ४, १४, १, शौ २०, ९१, ९; अनु मदेम ऋ ५,३६,२[k]

† अनु· अमादिषु ऋ ९, ८, ४, कौ २,५३१, जै ३, ४१,७.

---

[a]) वेतु. PW GW. च यथा जोषम् इत्येतदनुबद्धं कप्र. अनुम् आहतुस्तथा निराकाङ्क्षं वाक्यं न पूर्येत सकर्मकत्वाद् √भृ इत्यस्येत्यभिसन्धेः ।

[b]) गस तृजन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, १,१६३, २,१३९) । [c]) विप. (वाणी-) । स्त्रियां ङीप् प्र. ।

[d]) =अनुमति-युक्त- (तु. माश्रौ ५, २, १३, १ ऊह-प्रक्रियया अनुमन्तौ, अनुमन्त इति ⌊वैप४ कृत· शोध· नेष्ट·⌋) ।

[e]) तु. वें. सा.; वैतु. मा ⌊पक्षे⌋, Gri. लक्षणं कप्र. इति मन्वानो चिन्त्यौ भवत. । मारुतस्य शर्धसो मदितृत्वरया-ऽपेक्षया मदयितृत्वेनोपवर्णनस्य योग्यतरत्वात् ।

[f]) सपा. अनु···मदन्ति <> अनु ·मदन्तु इति पाभे ।

[g]) =सपा तैब्रा २, ७, ८, १,२,१६,२ । पै ४,३,५ अनु···अवतु अनु (अवतु)[2] इति, ऐआ ५, १, १ अनु (आवीत)[3] इति पाभे. ।

[h]) सपा. अनुमदन्तु <> अनु · मदन्तु इति पाभे. ।

[i]) पाभे अनु···जुषन्ताम् पै २०, ८,९ द्र ।

[j]) सपा °मदा <> °दात् इति पाभे. ।

[k]) 'त्वा त्वामनु त्वया सह' इति वा. अनु कप्र इति सा । तच्चिन्त्यम् । तथा सति तदभि-प्रेतस्याऽन्वयस्यैव दु साधत्वात् । तथा हि 'गीर्भिः··· हिन्वन् हिन्वन्तस्त्वां प्रीणयन्त सन्तो मदेम' इति वदता तेन विस्मर्यते यथा त्वेत्यस्य कप्र योगे सति क्षीण-शक्तेः पुनः 'हिन्वन्त' इति शत्रन्तस्य कर्मतयो-पलम्भो न संभवतीति । तदभावे च 'त्वया सह

अनु-मदित- विप्र°.

†**अनु-मद्यमान-** -न ऋ ७, ६३, ३,१०,९८, ८, मै ४, ११, २, काठ २,१५

†**अनु-माद्य,द्या**[a]- -द्य ऋ ६,३४, २;९, २४,४, ६, ७६,१,१०७, ११, कौ १, ५५८, २, ३१५, ३१६, ५७८, १०४०, जै १, ५७, ५, ३, २६, १, २, ४७, ४, -द्यस्य ऋ ७, ६, १, कौ १,७८, जै १,८,६; -द्या शौ १४, १, ४७, पै १८, ५, ४, -द्यास ऋ १,११५, ३, मै ४, १०,२.

अनु-मध्यम[b]- -माः पै २० २४, १०.

अनु√मन्, अनुमन्यते मा २३, ३१, का २५, ६, ११, ¶तै २ ३, १,२, ¶अनु" मन्यते तै ३, ४, ९,१, २, अनुमन्ये ऋ ६, ५२, १, अनु"' मन्यासै[c] मा ३४,८, का ३३, १, ३, तै ३, ३, ११, ४, मै ३, १६, ४, काठ १३, १६, अनुमन्यताम् खि २,११,१, तै ३,१४, १¶, ३, ११, ४, काठ ३०, ८[२], ३७, ९; शौ ४, ८,१,५, २८, ११, ७,२१, ३, १८, ३, ६९, ४ २६, ४३, पै २, ५९, ९, ३,३२,१, ४,२,१, ५,४०, २, १९, ५४, १, २० ४, १, अनु "मन्यताम् मा ५, ६[d], का ५,२,४[d], मै १,२,३[d], १५, ३, ७,६,९, ६, अनु" मन्यताम् खिसा ३, ३, मा ४, २०, ६ ९, ३४ ९, का ४, ६,४, ६, २, ३, तै १, २, ४, २, १०, २[d], ३, ३, ११, ३[e], ६,१,७, ७, २,२,४; मै ३, १६,४[e], ४, १३,४, काठ २,५, ३,५, १६, २१, २४, ३, २६, ८, क १, १०, २, १२, ३७, ४, ४१,६, शौ ७,२१,१[e], पै ५, ११, १[२], ४०,१[२]; अनु (मन्यताम्) मा ५, ६, का ५, २, ४, तै १, २, १०, २, ४, ४,१२,५, ७,१५, ५, ६, १, ७, ७, मै १,२, ७, १५, ३, ७, ६, ९,६, १६, ५, ४, ९, १०, १२, ६, काठ २४, ३, २६, ८, क ३७, ४, ४१, ६, पै ५,१०,२, अनु[२] (मन्यताम्) मा ४, २०, ६, ९, का ४, ६, ४, ६, २, ३, तै १, २, ४, २, मै १, २,४, १५,४, ९, १०, १३, ४, काठ २, ५, ३, ५, १६, २१, क १, १७, २, १२, अनुमन्यताम् तै ३, १, ८, २, शौ १, ३५, ४, ८, २, २१, ९,४, २०, पै ५, ३७,८, १६, ५, १, २५, १०, अनुमन्यस्व खि ३, १५, ३, तै २, ३,१, २,३,१,४, १¶; ३, ९,१, मै २, २, १, काठ ३५, १२, क ४८, १२, अनु मन्यस्व शौ ६, १३१, २, अनु[१] मन्यध्वम्[d] काठ २, २, क १, १४, अनु 'अमन्यत ऋ ६,७२,३; †अनु 'मन्यत ऋ ४, १७, १, मै ४, ११, ४,

गीर्भि 'हिन्वन्त' इत्याकारकस्य वाक्यस्याऽऽविर्भावो नामाऽपराऽऽपत्तिः । असंगतेरनभीष्टत्वादित्यर्थः । तद् यथा । √हि इत्यस्य सकर्मकत्वात् कर्मपदस्य चोक्तदिशाऽनुपलम्भात् साकाङ्क्षत्वं दुर्वारम् । क्रियाया कर्मकारकाऽभावे गीर्भि इत्यस्य करणकारकस्यापि प्रयोगे प्रयोजनाऽभाव इवाऽऽपतत । साध्यसद्भाव एव साधकतमस्य करणस्यापेक्षितत्वात् । अथाऽयमपरोऽपि दोषो यद् उपमानोपमेयकक्षत्वविघातो भवतीति । तथाहि । उपमानवाक्ये कश्चिद् अर्वतोऽश्वान् गीर्भिर्हिन्वन् प्रेरयन् उक्तो भवति, तदन्वेवोपमेयवाक्येऽपि कस्यचित् कर्तु कस्यचित् कर्मणश्चाऽवश्यभावित्वं वक्तव्यम् । अनयाऽवश्यंभवितव्यतयैव बाधित सा, च्युतसंस्कार इव त्वेति कर्मपदं पुन पिपठिषुरिव भवति । अतो गतित्वयोगे त्वन्वयः सुलभः सुश्लिष्टश्च भवति । तदुपमानवाक्यं तावद् 'यथा अर्वतो हिन्वन् तान गीर्भिरनुमदेत्' इति । अथोपमेयवाक्यम् । 'तथा पुरुहूत राजन् विश्वे (वयं) गीर्भिस्त्वा अनु "मदेम' इति । क्रियायाश्चास्या सकर्मकत्वनिदर्शनार्थं तु ऋ १, १७३,७, ३,४७, ४,१०, १२०,४ ।

[a]) गस उप. कृत्-स्वर प्रकृत्या । उप. ण्यति प्र. आद्युदात्तत्वम् उसं. (पा ६,१,२१४) । [b]) विप । प्रास. ।

[c]) = सपा. आश्रौ ४, १२, २ शाश्रौ ९, २७, २ आग्निगृ २,१,५ ७ या ११,३० । शौ ७,२१,२ अनु ' मंससे इति पाभे ।

[d]) सपा. अनु "मन्यताम् (माश ३, ४,३, ९ गो २, २,३ बौश्रौ ६,१९ . ५ प्रमृ च)<>अनु मन्यताम् <>अनु मन्यध्वम्<>माश ३,६,३,२१ अनु ' अमंस्त इति पाभे. ।

[e]) सपा. पै २०,३,९ अनु···यच्छताम् इति पाभे. ।

काठ ६ १०, ¶अन्वमन्ये-ताम् मै २, १, ३[२], काठ ३७, २[२], अन्वमन्यन्त ऋ १, ११६, १७, ¶मै २,२,१०[२], काठ ३७, ४¶[a], ¶अनुमन्येत[b] काठ २४, २, क ३७,३
अनु ॱ मंसीष्ट ऋ ७ ३८, ६, अनुमसीरत ऋ १०, ३७, ५, अनुमंसते ऋ ५, ४६, ४, † अनु ॱॱ मंसते ऋ ८, ६२, ११[c], काठ ४४,४, अनु ॱॱ मंसतै तै ७, ४, १५, १‡[c], अनु ॱॱॱ मंससे शौ ७, २१, २[d], ६, पै २०, ३, १०; ४, ४, अनु (मससे) तै ४, ४, १२, ५, ७, १५, ५; मै ३, १६, ५, ४, १२, ६, काठ २२, १४; १५.
अन्वमंस्त पै १९, १२, ३[e]; अनु ॱॱॱ अमंस्त, अनु (अमंस्त) मा ५, ४०, का ५, ९, ७, ¶अन्वमंसाताम् मै २, १, ३, अनु ॱॱॱ अमंसाताम्[f] मा ३८, १३, का ३८, २, ७, मै ४, ९, ९; अनु ॱॱॱ अमंसाथाम् मै ४ ९,१.
अनु-मत, ता[g]- -¶तः मै ३, ७, ६, ९, ६, -तम् ¶तै ६, २ १, १, ३, ११, ३, ¶मै ३, ७, ९, ४, ३, १, काठ १३, १६, १६, १२[h], २४, ८¶, क २५, ३[h], ३८, १¶, शौ ६,७१, २, ७, २१, ४, पै २०, ४, ५; -¶तया तै ६,१,७,७, -ता[h] मा १२, ७०, का १३, ५, ९; तै ४, २, ५, ६, मै २,७, १२; शौ ३, १७, ९, -ताम् मै ४, ९, २[i], -तेन ¶काठ ३०,९.
¶अनुमत-वज्र[j]- -ज्र मै २,१, ३, काठ ३७,२
अनु-मति[k]- -ति खि ३, १५, २, मा ३४, ९, तै ३, ३, ११, ३, ¶४, ९, १; २, ६[२],४, ४, १२, ५,७, १५, ५, मै ३,१६, ४, ५. ४, ¶३, १[२], ५[२], ८, १२, ६, काठ १२, ८[२]¶, शौ १, १८,२; ६,११,३[e], ७, २१, १,५; ६; २५, १, पै २, १२, २[l], १३,५, २१, २०,३, ९, ४, ३,४,६,१, १७,९, -तिम् तै ३, ३, ११, ४, शौ ५, ७, ४, पै ४, ११, ३; ११, १, ६, २०, ३, ८; -०ते ऋ [(८, ४८,८), १०, ५९, ६], खि ३, १५,३, शौ ६,१३१,२, ७,२१, ४, ६, -०ते खि २, ९, ३, मा ३४,८, का ३३, १, ३, तै ३, ३,११,३, ४,४, १२,५, ७, १५,६; मै ३,१६,४,५,४, १२, ६, काठ १३, १६[२]; २२, १४, १५, ३५, १२, क ४८, १२, शौ २, २६, २[l], ७, २१, २, पै २०, ३, १०, ४, २, ४, ५, -त्या ऋ १०, १६७, ३, मै ४, ३, १¶, शौ ९, ४, १२, पै १६, २५,२, -त्यै मा २४,३२, २९,६०; का २६, ७, २, ३१,५, १; तै ¶१, ८, १, १, ८,१, ५,५, १७,१, ¶७,५, १४, १,२२, १, मै ¶२,१, ३, ६,१[२], ३, १४, १३, १५, १०; ११, ४,३, १, काठ १५,१; ३, ४५,१०;१९, ४७,७ [°ति-सिनीवाली°]
¶अनु-मन्तृ- -न्तारौ काठ २४,३, २६,८; क ३७,४,४१,६
अनु-मन्यमान,ना- -न[m] शौ ७, २१, ३, -ना[m] तै ३, ३, ११, ४, पै २०,४,१, -नौ शौ १४, २,४२[n]

a) सपा. तैब्रा २,७,५,१ प्रायच्छन् इति पाभे.।
b) विचेतव्रा अनुमन्येत>सपा. मै ३, ७,४ विचिनुयात् इति पाभे ।
c) सपा परस्पर पाभे.।
d) पाभे. अनु ॱॱॱ मन्यासै मा ३४,८ द्र.।
e) सपा. अन्वमंस्त<>अनुमतिः इति पाभे.।
f) =सपा. माश १४,२,२,२६ तैआ ४,९, ३;५,८, ३ शाश्रौ ८,१५,१३ प्रभृ.। तैआ ४,९,३,५,८, ३ अनु ॱॱॱ मंसताम् इति पाभे ।
g) कर्मणि क्तेऽनन्तरगतिस्वरः (पा ६,२,४९)।
h) सपा. °तम् (तैआ ४,४,१ च)<>°ता (माश ७, २,२,१० च) इति पाभे.।
i) -तान् इति पाठः? यनि. शोध (तु. पपा.)। सपा. तैआ ४, १,१ शुश्रूषेण्याम् इति पाभे.।
j) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)।
k) नाप ([न्यूनेन्दुकला-] पौर्णमासी-, तदभिमानिनी-देवता-, देवपत्नी- इति या [११, २९] प्रभृ.)। गस क्तिन्नन्ते पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ५०)।
l) सपा. अनुमति <>अनुमते इति पाभे.।
m) सपा. °न.<>°ना इति पाभे.।
n) सपा. पै १८, ११, १ इदं मन्यमानौ इति पाभे.।

अनु-मान[a]- -नः काठ ३७,२[b].

¶अनु √(मन्त्र->)मान्त्र, अनुमन्त्रयते काठ २५, ७, २८, १०, ३१, २[c], क ३९, ५, ४५ १, ४७, २[c]; अनु···मन्त्रयते तै ५, १, ६, ४; काठ १९, ६, क ३०, ४, अनुमन्त्रयन्ते मै २, ३, ९[d]; काठ २५, ७, क ३९, ५; अन्वमन्त्रयत मै ४, ३,४; अनुमन्त्रयेत तै २, ६, ६, ४[e]; काठ १९, १२[f], २५, ७[e]; क ३९,५[e]

अनु √मन्द्, अनु···अमन्दन् ऋ ३, ५१,९.

?अनुमस्त्वाभानो पै २०,४,२.

अनु √मा (माने), †अनु·· ममे[g], ऋ १, ५७, ५; शौ २०, १५, ५; †अनु····ममिरे ऋ १, १६३, ८,७, २१, ७, मा २९, १९; का ३१,३,८; तै ४,६,७, ३; काठ ४६ ३.

अनु-मेय[h]- -यः पै १,६७,४, –याः शौ ६,१३७,२.

अनु √मुञ्च्, अनुमुञ्चामि, अन्वमुञ्चत पं २०,५७,८.

अनु √मृच्, अनुमृक्षीष्ट[i] ऋ १, १४७,४.

अनु √मृज्, ¶अनुमार्ष्टि मै ४, २, १०; क ४७,८; अनुमार्ज्मि मै ४, २, १०; अनुमार्ष्टु मा २, २४,८,१४; १६, का २, ६,१, ९, ३, २; तै १, ४, ४४, २; अनु···मार्ष्टु मै १, ३, ३८; ४, १४,१७, काठ ४, १२; क ३,१०; शौ ६,५३, ३; पै १९, ८, ३; २०, ३४, १; ¶अनुमृज्यात् मै ४,२,१०.

अनु-मृमृजान- -नः ऋ १०, १४२, ५.

अनु √मृश्, >मर्शि, ¶अनुमृशति मै ३,८,८.

¶अनुमर्शयन्ति काठ २५, ९; क ४०,२.

अनु-मृश्य ऋ १०,६८,५; तै ६,१, ३, ६¶[j], शौ २०, १६,५†.

अनु √म्ना, अनु···मम्नाते[k] ऋ ७, ३१,७

अनु √म्रुच्, म्लुच्

अनु-म्रोक[*l]- -ोक शौ २, २४, ३, पै २,४२,४.

अनु-म्लोच(त्>)न्ती[m]- -न्ती[n]

---

a) घञन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४)।

b) सपा. तैब्रा २,७,३,३ °नाय इति पाभे.।

c) सपा. मै ४,१,३ अभिमन्त्रयते इति पाभे.।

d) सपा. काठ १२,११ अभिमन्त्रयन्ते इति पाभे.।

e) सपा. मै ३,८,६ अभिमन्त्रयेत इति पाभे.।

f) पाभे. अनुब्रूयात् मे ३,२,२ द्र.।

g) यनि. योगो वा स्याद् हीने (पा १,४,८६) इत्युक्तदिशा कप्र. अनुर्वा स्यादित्यत्रैवं संभाव्येत यद् बाह्वृचे तावद् द्वितीयकल्पानुसारिणी सती शाब्दी प्रवृत्तिः कालान्तरेण प्रथमकल्पात्मतया पर्यवस्तेति। सा. यः खलु ऋ ७,२१,७ इत्यत्र द्वितीयमेव कल्पमादाय सम्यग् व्याचक्षाणोऽप्यन्यत्रोभयोरपि यान. ऋ. स्थलयोरसाधुपदस्य इव संजायते । तथाहि । ऋ १, ५७, ५ इत्यत्र 'अन्वमंस्त' इत्येवं भाषमाणः किल अनु···मने इत्याकारकमिव स्वकीयं मूलं पाठं संभावयेत्। एस्थि. च ऋ ७,२१,७ इत्यत्र भाष्य उक्तं भवति यथा ऋ १,५७, ५ इत्यत्र अनु···ममे इति श्रुतौ अनुः कप्र. भवतीति। तत एतदपि संभाव्येत यथा द्वयोरेतयोः स्थलयोर्भाष्ये भिन्नकर्तृके स्यातामिति। एवम् ऋ १,१६३,८ इत्यत्रत्ये भाष्येऽपि 'त्वा' इति पदं पूर्वतोऽनुश्राव्यैव तदनुबद्धः अनुः कप्र. उक्त इति च वीर्यम् इत्यनेन च पदेन अनाः न कोऽपि संबन्ध उक्त इति च प्रथममण्डलीयो भाष्यकृदन्योऽन्यश्च सप्तमनण्डलीय इत्येतां संभावनां भूयोऽपि पुष्णीयाताम्।

h) गस. यदन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,२१३;२, १३९)।

i) <√मृज् इति यदाह सा. तद् विमृश्यम्।

j) सपा. काठ २३,४ अनुहाय इति, क ३६,१ अववृज्य इति च पाभे.।

k) 'अनुमन्येते' इति भाषमाणः सा. यनि. रूपम् <अनु√मन् इत्युपाक्षिपेत् (तु GW. √मन्>मम्न्)। मूलतः √म्ना इत्यस्य √मन् इत्यनेन संबन्धाभ्युपाये सत्यपि यथा वृत्तिविशेषवैशिष्ट्यमवश्यमुपादेयं तथा यस्था. संकेतितं द्र.। प्रकृते चोक्तवृत्तिविशेष-प्रयोजितेऽनुमननमात्रात् पृथगिव भूतेऽभ्यास-सातत्यलक्षणे तात्पर्योपदर्शनात् सा. प्रभृ. भाष्यं चिन्त्यमिति किमु वक्तव्यम्।

l) = यातुधानाधिपति-विशेष-। गस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)। उप. कर्त्तरि घः प्र. उसं. (पा ३,३, ११८)।

m) = अप्सरो-विशेष-।

n) =सपा. माश ८, ६,१,१८। मै २, ८,१० आम्लोचन्ती इति पाभे.।

मा १५,१७; का १६,४,५, तै ४,४, ३, २; काठ १७, ९, क २६,८.

¶अनु√यज्, अनुयजति तै ६, ३, ११, ६, मै १, १०, ९, ४, ६, ७; ९[२], ७, १[२]; ४[२], काठ २७, ५, २८, ८ ; ३६, ४; क ४२, ५, ४४,८; अनुयजेत् मै ४, ६, ७; ७,१, ४, काठ २८ ८, क ४४,८.

अनु, > नू-याज[a]- -ज. ऋ १०, १८२, २, मै ४, ६ ९¶; -जाः ऋ १०,५१, ९; ¶तै २ ६, १,६; ६,१,५, ४[२],३, ११ ६; ¶मै १, १०,८; ३,७, ९[२], ९, ८[२], १०, ४ ; ४, ७, २; ¶काठ १२,२, २३,९, २४, ८, २५, १[२]; २६, ९[२]; ३६, २; ९,१४; ¶क ३६, ६, ३८, १; ४[२], ४१, ७[२]; शौ १, ३०, ४; पै १, १४,४; -जान् ऋ १०, ५१, ८; मा १९ १९, का २१, २,८, ¶तै २, ६,९, ४; ६, १, ५,४,३,११, ६[२]; ¶मै १, १०, १५, ३, ७, २, ४, ८, ५, -¶जानाम् मै १, ७,४, ९,५; काठ ९, १,१४, क ८, ४, ४१, ७, -¶जेषु तै २,६, ९,४, मै १,१०,९[२]; काठ ३४,१६, ३६, ३[२]; -जै क ४१, ७¶; -जौ तै ६ ६, ३, ३[२]¶ [°ज- अन्°, प्रयाज°].

¶अनुयाज-त्व- -त्वम् क ४१,७

¶अनु, >नूयाज वत्[b]- -वत् तै ६, १, ५, ३; ५[२], मै ३, ७, २[३], -वती काठ २३, ९; क ३६,६

अनुयाजा(ज-अ)ह्न- -ह्ने पै १६, ५२,३[c].

अनु√यम्, >च्छ(यमने), अनुयच्छतु ऋ ४,५७,७[d].

अनु ··येमाते ऋ [(३, ३१, १७),४,४८, ३]; अनुयेमुः ऋ ६,२१,६

१अनु-युच्छमान, ना- -ना ऋ १, १२३, १३, -ना ऋ १, १०९ ३

अनु-यत- -तम् ऋ ५, ४१, १३

अनु√यम्, >च्छ(दाने), अनुयच्छे[e] काठ ३९, १०, अनु···यच्छताम् पै २०,३,९[f]

२ϕअनु-युच्छमान- -ना ऋ ७, ५६,१३[g]; मै ४,१४,१८†.

अनु√या, †अनुयाति ऋ ६, ६, २, १२, ५; त १, ३, १४, ४, अनु···यामि ऋ ३,१,१७

¶अनु-यावर[h]- -रा. काठ ३४,९.

?अनु-या[i]- -या[i] मा १५ ६, का १६, २,२

?अनुयाताम्[j] पै १९,४८,१९

अनु-यातु- √अन्(प्राणने) द्र.

अनु√रक्ष्, अनुरक्ष पै १६,७३,३

ϕअनु-रक्षमाण- -णा ऋ ५,६२,५[k] -णौ ऋ ५,६९,१.

---

[a]) =[प्रधानयागाऽनन्तरभाविन्- त्रिरनुष्ठीयमान-] यज्ञाङ्ग-भेद-। गस. घञन्ते कृति कुत्वाभाव', थाथादि स्वरः (पा ७, ३,६२,६, २,१४४)। °नू° इति तै. पाठः स च बाहुलकात् द्र. (पा ६,३,१३२)।

[b]) ह्रस्व- (पा ६,१,१७६) इति प्राप्तस्य मतुप. स्वरस्य न गोश्वन्- (पा ६,१,१८२) इति बाधे स्वरेऽविशेष.।

[c]) अनुद् याजाह्ने इति पाठः? यनि शोधः।

[d]) सपा. शौ ३,१७,४ अभिरक्षतु, पै २,२२,५ मह्यं रक्षतु इति च पाभे.।

[e]) सग. तै ४,३,११,३ अन्विच्छे इति पाभे.।

[f]) पाभे. अनु···मन्यताम् शौ ७,२१,१ द्र।

[g]) यथा विद्युतो वृष्टिप्रदानतो विशेषेण रोचन्त एवं मरुत आयुधवन्तः सन्त. स्वधावाः अनुदानार्थं तान्यायुधानि प्रयुज्य शोभेरन्निति श्रुतिस्वरसः द्र. (तु. वें सा, वैतु. GW. प्रमृ. अनु. इत्यस्य गत्यभाव इति मन्वानाः)।

[h]) विप. (मास-)। गस. उप. शुद्धाद्धातोः वरच् प्र. (पा ३,२,१७५)।

[i]) पाठ? अनु-त्रा- (भावे अङ् प्र) > -त्रया (तृ१ [तु प्रत्राय मै २,८ ८ टि.]) इति शोध। सपा. तै ३, ५, २, ३ वैताश्रौ २२, ४ अनुत्रा इति, मै २,८,८ ?अनुत्राय इति, ता १,९,८ अन्त्रा (=अनु-त्रा इति MW) इति पाभे.।

[j]) शोधः मातरिश्वा सस्थ. टि द्र.।

[k]) शुद्धाद्धातो शतरि निष्पन्न सद् वृधंत् इति द्वि१ वृर्हि· इत्येतत्समान विकरणं भवति। तदेव <अनु √वृध्> बाधे इति प्रतिपिपादयिषुर्यत् सा. 'अनुवर्धयन्तौ मित्रावरुणौ' इत्याकारक संबन्धमाह तन् नितरामुपेक्ष्यम्। यथा च GW. MW. च अनु १ इह कप्र. आहतुस् तथा रक्षमाणा इत्यस्य कर्मसाकाङ्क्षत्वमन्यथा पूरणीयं स्यात्। वरमेव ततोऽत्र यनि. सरलः स्वन्वितो योगो येन दाशत्यामसकृद् रक्षणवर्धनसजातीयक्रियायाः कर्मतया श्राविते मध्यस्वरम् अमति- इति पदं मित्रावरुणकर्तृकाऽनुरक्षण-

?अनुरत्त[a] पै ४,२७,१.

अनु√रभ्, अनु'''रभस्व[b] शौ ९,५,२.

अनु√रम्, अनुरमन्तु पै ८, १८, ३

†अनु√राज्, अनुराजति ऋ २,४३, १,९,९६,१८; कौ २,५२६, जै ३,४१,२.

अनु√राध्, अनुराध्यास्म शौ १९, १५, २; पै ३ ३५, २, २०, २४,६

१अ(नु>)नू-राध[c]- -धम् शौ १९,१५,२, पै ३, ३५,२, २०, २४,६

२अनु, > नू-राध, धा[d]- -धा शौ १९, ७, ३, -धा तै ४, ४, १०, २, मै २, १३, २०[e], काठ ८, १५¶, ३९, १३; क ८, ३¶, -¶धासु मै १, ७, २[f]; क ८, ३; -¶धेषु काठ ८,१५

अनु√री, अनुरीयते ऋ १, ८५,३.

अनु√रुध्, †अनुरुध्यसे ऋ ८, ४३, ९, मा १२, ३६; का १३,३,७; तै ४, २,३, ३; ११, ३; मै २,७,१०; काठ १६,१०, क २५,१.

अनु, >नू-रुध्[g]- -नुरुधम् मा ३०,९; का ३४, २,१, -नूरुन् ऋ ३,५५,५

अनु-रोधन[h]- -नम् शौ ६, १०२, ३, पै १९ १४,३.

अनु√रुह्, अनुरोहते ऋ २, ५, ⌊४, ८, ११, ६⌋[i]; अनुरोहति काठ ३८, १३‡[i]; अन्व-रोहत् शौ १८, ३, ४०‡[j], ¶अन्वरोहन् काठ ३७, १४; अन्वरोहम् ऋ १०.१३,३[j] अनु'''अरुहत् ऋ १,१४१, ५.

अनु, >नू-रोह[k]- -हः तै ४, ४, १,३; काठ १७,७,३७,१७; क २६,६; -हम्, -हाय, -हेण मै २,८,८.

अनु-रूप[l]- -पः मा १९, २४, का २१, २, १३; -¶पम् म ३, १, ४[2]; काठ १९, ३; क ३०, १, -¶पा· तै ५, १, २, ६, ३, १, काठ १९, ३[2], क ३०, १[2], -¶पाभ्याम् तै ५, १, २, ६,३, १; काठ १९,३; क ३०,१; -पाय तै ७.३, १८,१, काठ ४३, ८; -¶पेण मै ३, १, ६,४,१;७.

¶अनुरूप-त्व- -त्वाय तै ५, ५,१, २ मै ३,४,७.

?अनुरोति.[m] पै ९,३,१३

क्रियाया कर्मतया निनीषितं भवतीति (तु. ऋ ५, ६९, १; ७,३८,२)।

[a]) पाठ ? अनु । रन्+ते (>*रंस्त इति वा *रन्त इति वा) इति त्रिपदात्मक शोध द्र. (तु ?रुन्)।

[b]) पाभे अनु'''द्रवस्व पै १६,१००,३ द्र.।

[c]) भावे घञ् प्र । थाथादि-स्वर. पूप. दीर्घत्वञ्च (पा ६, २, १४४, ३, १२२) । वा. क्रिवि. (वैतु. सा य इन्द्रस्य विप. इति कृत्वा कर्मणि प्र इति भाषते)।

[d]) =नक्षत्र-विशेष- । 'अनु (गत-) राधाम्' इति कृत्वा प्रास. अन्तोदात्त. (पा ६, २,१८९) । इहापि नापू. स्रूपे इव उप. धात्वर्थ एव प्रधान. स्यादित्यपि श्रुत्या संकेत्यते (तु. मै १, ७, २, काठ ८, १५) । नक्षत्रीयं व्यप स्त्री च न. च (तु. विशाखं नक्षत्रम् मै २, १३, २०, काठ ३९, १३) भवति । शौ एकवचच पूप. अदीर्घत्वच्च । अन्यत्र सर्वत्र (यनि. याजुषीषु शाखासु) बहुवच्च पूप. दीर्घवच्च इत्येव निगमा भवन्तीति विवेक.।

[e]) पपा ⌊तु. संटि.⌋ °धा (१प्र) इति ।

[f]) अनु° इति यद् मुपा. पूप दीर्घान्तं न प्रादर्शि, तच् चिन्त्यम् । मूको. दीर्घान्तसाक्ष्यस्यापि सद्भावात् सकक्ष-श्रुत्यन्तर-संवादार्थं दीर्घान्तत्वस्याऽपेक्षितत्वाच्च ।

[g]) गम. क्विपि कृत्-स्वरः प्रकृत्या । दाशतय्या पूप. दीर्घत्वम् उसं. (पा ६, ३,११६)।

[h]) उप. भावे ल्युट् प्र.।

[i]) सपा. अनुरोहते <> अनुरोहति <> वैश्रौ १८, १३:१ °हसे इति पाभे.।

[j]) सपा °रोहत् <> °रोहम् इति पाभे.।

[k]) सस्व. कृते तु. टि. १अनु, >नू-राध- । मै. काठ. च पूप. दीर्घत्वम् उसं (पा ६,३,१२२)।

[l]) विप., नाप. (⌊स्तोत्रियाऽनन्तरं पठ्यमान-⌋ तृच-विशेष-, प्रगाथ-विशेष-⌊तु ऐब्रा ३,२४ आश्रौ ५,१०,१८; ७,२,७⌋)। प्रास. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,२)। -पम् इति द्वि१ सद् वा. क्रिवि. द्र.।

[m]) पाठ.? अनराति. इति शोधः (तु. नापूर्. मन्त्रा)।

¶अनु √लम्ब् , अन्वलम्बत म ३, ६,७ª

अनु-लोमᵇ- -¶मम तै ३ ५, १. ३³;४;६.१,१,५; -मौ खि २, १२,१.

अनु(न-उ)ल्बण°- -णम् ऋ १०,५३, ६. तै ३,४, २, २†; ३, ६¶; काठ १३, ११ †; १२²¶; -णेन ऋ ८,२५,९;खि ५,७,४,७.

अनु √वच् , ¶अनूवाचᵈ तै ५, ६.६ ३; काठ २८, ४ क ४४,४ ¶ अनूच्यते तै ७, १, ५, ५ᵈ; मै ३ १०, १; ¶अनूच्यत तै २,५, ८, ४; काठ १०. ५; ११; ¶अनूच्यन्त तै २, ५, २, ५; ¶अनूच्यन्ते काठ ९,१;१२, ४ᵉ क ८,४.

¶अनु-वक्ष्यत्- -क्ष्यन् तै १, ६, १०.४.

अनु-वचनᶠ- काठपुष्पि ४३. [°न-अलिवन्द° इन्द्र°,जीमूत°, पन्था° पेत्र°. मेष°, १गोहित°, १शाद°,१मित°, सोम°].

अनुवाकᵍ- ऋपुष्पि, तैपुष्पि, काठपुष्पि, कौपुष्पि, पपुष्पि; -के पै २, २०, ३ʰ; -के शौ १९, २२, १. [°क- प्रथम°, प्रातर्°, याज्या°]

¶अनु-वा(क्य >)क्याⁱ- -क्या मै २, १ ८; काठ १०, १०; ११²ʲ : १२, ५² ; -क्या म २, २,८; ३ ७, २²ᵏ ८,१²ᵏ; काठ १०, १०² : ११, १० ; २३ , ९² ᵏ; क ३६, ६²ᵏ ; -क्याम् काठ ८. १० ; क ७,६, -क्याया मै २ ३ ७; काठ १२, ५ ; -क्याये मै १, ४, ११; काठ १८. १९ˡ; क २९,७ˡ; -क्ये काठ ३६,१३ [°क्य. क्या- २अरण्ये°, पुरस्°, ३याज्या°].

¶ अनु-वाच् ᵐ- -वाचः म ४, ५,३.

अनू (नु-उ)क्त, क्ता- -क्तम् खि ४. ८,४ⁿ -¶क्ता मै ३, १, ९: ८, ३²; ४ ४ ६, ९; ७,८: -क्ते° काठ २८, ३; क ४४ ३.

अनू(नु-ऊ)चानᵖ- -नः ऋ ८,५८, १; खि ३,१८, २; -नम् मै १, ९,७¶.

¶अनू(नु-उ)च्य तै २, १, २, ८; ५, ७, ४; ११. ३; ६, २, २¹; १०, ४ : ३, ४, १० , ४ ; ५, ३, ३, १²; ६, ३, ७, १; मै १, ८. ३, २, १, ९²: २, ८¹; ३, ७¹ ; ३, ६, ८²ᵠ ; ९ , २; काठ ९ १६; १०, १०¹; ११¹; १२,५¹;२०,१३; क ३१.१५

¶अनू(नु-उ)च्य, च्याʳ- -च्यम् तै २, ५, ११, १: -च्याˢ मै ३, ९, ५; -च्यानि तै २, ४, ११,१.

¶अनू(नु-उ)च्यमान ना- नासु मै ३,८,७; काठ ९, १४; -ने

ª) सपा. काठ २३,३ क ३५,९ अन्वेष्टत इति पाभे. ।

ᵇ) प्रास. समासान्तः अच् प्र. चित्-स्वरश्च (पा ५, ४, ७५; ६, १, १६३)। सामान्येन विप. सद् यत्र सामर्थ्यात् क्रिवि. भवति तत्र द्वि१ भवतीति यथायथं द्र ।

ᶜ) विप. (|अनतिरिक्त-| असु-, |अदुस्पह-| चक्षस्-तेजस्-) । बस अन्तोदात्तः।

ᵈ) अभ्यु° (भि-अु°) इति पाा. शोध्यः ।

ᵉ) सपा. मै २,४,५ प्रयुज्यन्ते इति पाभे. ।

ᶠ) =अनुवाक- ।

ᵍ) =ग्रन्थ-भाग-विशेष- । कर्मणि घञ् प्र । पुंस्त्वं कुत्वं च (पा २,४,२९;७,३,५२) ।

ʰ) ?अगुवाके इति मुपा.? यनि. शोधः ।

ⁱ) =(अध्वर्युणा आश्रावय इत्युच्चारणानन्तरं होत्रा पठ्यमान-) आहवनीय-मन्त्र- । गस. कृत्-स्वर. (पा ६,२, १३९) । उप. ण्यदन्ते तित्-स्वरः ।

ʲ) एकतरत्र सपा. तै २,२,११,४ मै २,१.८ याज्यानुवाक्ये इति, अन्यतरत्र तै २,२,११,५ मै २,१,८ च पुरोनुवाक्या इति पाभे ।

ᵏ) सपा. तै ६, १,५,५, २, ३, ४ पुरोनुवाक्या इति पाभे. ।

ˡ) सपा. तै ५,१,१,१ पुरोनुवाक्याये इति पाभे. ।

ᵐ) =(देवेभ्यः प्रातर्यावभ्योऽनुब्रूहि इत्याकारक-) अनुवचन- । कर्मणि प्र. ।

ⁿ) सपा खिसा ३१ ४ नोक्तम् इति पाभे. ।

°) सपा. मै ४,६,८ न ऋते इति पाभे. ?

ᵖ) विप (ब्राह्मण-) । गस. कानजन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६,१,१६३,२,१३९) ।

ᵠ) पाभे अनुब्रूयात् काठ २३ ५ द्र. ।

ʳ) गस क्यबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, २,१३९) ।

ˢ) पाभे. अनुब्रूयात् काठ २६,८ द्र. । मुपा. स्वरभ्रंशः स्यादिति कृत्वा नानूच्या इति स्वर-द्वयवत्तया शोधः द्र. ।

तै २,२,५,७,११,१; काठ १०, ११

अनु√वञ्च्>अनु-वुञ्चत्- -ञ्चते तै ७,४, २२, १; काठ ४५,१.

अनु-वत्सर[a]- -रः काठ ४०, ६; -राः पै १७, २९, १५; -राय काठ १३, १५; -रे काठ ३९,६.

अनुवत्सरी(य>)या[b]- -या काठ १३,१५

अनु√वद्, ¶अनुवदति मै १, ११, ६; काठ १४, ६, १९, ३. ४; क ३०, १, २; अनु···वदति ऋ २,१३,२.

अनु-वन[c]- -नम् खि ३,१५,१०.

अनु√वन्द्, अनु···ववन्द मै २,७, १०‡[d].

अनु√वप्, अनवुपंत शौ १२, २, ५०. पै १७ ३४,११.

अनूप्यन्ते पै १६,१११,१४.

अनु-वर्तयत्-, अनु-वर्ति- अनु√वृत् द्र

¶अनु-वर्त्मन्[e]- -र्त्म मै ३.३, १०, काठ ११. १ ; २१, १०[2]; -र्त्मन काठ ११,१: -र्त्मना काठ २१, १०; -§र्त्मनिः मा १७,८६[f]; का १८. ७, ७[g], तै ४, ६, ५ ६[f]; मै २,११, १[f], ३, ३, १० , काठ १८, ६[f]; २१ १०. क २८. ६[f], शौ ३, ८,६[f];६ ९४,२[f]; पै १९, १०, १३, -र्त्मानम् तै २,२, ५, ७, ११.२[g],५,४, ७,७, -र्त्मानौ मै ३.३, १०

अनु-वर्षत्- अनु√वृष् द्र

†अनु√वश्, अनुवष्टि[h] ऋ १, १२७,१ मा १५,४७, का १६, ५ २९; काठ २६,११;३९,१५; शौ २०,६७,३.

¶अनु-वषट्√कृ, अनुवषट्करोति[i], अनुवषट्कुर्यात तै ६, ५, ६, ५;७,१;८,५[2], काठ २७,५; क ४२५.

अनु√वस् (आच्छादने), अनुवस्ते शौ ११, ६, १०[j], १३. ३, ११, †अनुवस्ताम्[k] ऋ ६, ७५, १८; खि ३, ११, १; मा १७, ४९; का १८, ४, १७; कौ २, १२२०; शौ ७, १२३,१.

अनु√वह्, †अनूहिरे[l] ऋ १०,१५, ८; मा १९,५१

¶अनु-वाह[m]- -हः मै १ ५,१३.

---

[a]) = प्रभवादि-षष्टि-संवत्सराणां पञ्चश पञ्चशो विभागेन वाद्यात्मक-चतुर्थवत्सरविशेष- (तु सा. तां १७, १३,१७)। प्रास. अनो· (पा ६,२,१८९) इत्यन्तोदात्त ।

[b]) छ>ईयः प्र. (पा ५,१,९१) ।

[c]) प्रास पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,२[तु. उद्-वन-, सु-वन-])।

[d]) पाभे अनु····गृणाति ऋ १, १४७,२ द्र ।

[e]) वि२, नाप.। प्रास वा बस. वा भवति । यत्र न श्रुतिभेदस्तत्र पूर्व, यत्र चाऽन्यथा तत्रोत्तर इति विवेक· । उभयत्रापि पूप प्रकृतिस्वरं भवति (पा ६, २, १; २)। यस्तु अनोर- (पा ६, २,१८९) इत्यन्तोदात्तोऽनुशिष्टो भवतीह तत्प्रवृत्त्यभाव सर्वशाखासाधारण उसं.।

[f]) पाभे. अनु पै १९,१०,१४ द्र. ।

[g]) सपा. मै २, १, ९, ५, ८ अविवादिनोम् इति पाभे.।

[h]) √वश् इत्यस्याऽकर्मकमिव वृतं श्रावयितुमेच्छू PW. MW च करम् अनु इति प्रतिपद्यमानो विमृश्यौ द्र.। पाभे. अनु तै ४, ४,४.८ द्र । Benfey [BB ७, ३०१] WAG १, ५३a *अन्वष्टि [तु. स्वै प्रभृ] इति ।

[i]) अत्र यत् पपा. नानु° इत्यत्र न इति च अनु° इति चोदात्तयोरेकादेश इव प्रादर्शि। तन्न । उदात्तानुदात्तयोरेकादेशेऽपि परिणामेऽविशेषात् । अन्यथैकपद्ये स्वरद्वयमापद्येत । उक्तप्रकारेण च स्वरलक्षणस्य संगतिसंभवेऽप्यैकपद्ये सुतरा अलक्षितमपि स्वरद्वयमभ्युपेयम्, एतज्जातीयेभ्यो निदर्शनेभ्यश्च तत् समर्थनीयमित्याग्रहश्चेत्तर्ह्यसावन्याय्य. साध्यसमाव्यभिचरितश्च (तु. पपा. तै ६,५ ८,५ यत्र यन्नानुवषट्कुर्यात् इत्यस्य यत्। न। अनु° इत्येवम् अनोः अनुदात्तत्वविशिष्ट पदविभागो भवति)।

[j]) सपा. पै १६ २१,१० अनूयास्ते इति पाभे ।

[k]) सपा. तै ४, ६, ४, ५ अभिवस्ताम् इति पाभे.।

[l]) तु. ऋ १,१२०,११; वें. सा GW. प्रभृ.; वैतु. Baunack [KZ ३५,५०२] < √ऊह् 'आदर' इति? सपा. शौ १८,३,४६ ?अनूजहिरे (<अनु√हा [गतौ]) इति पाभे.। शोधस्य कृते तु तत्रत्यं टि द्र ।

[m]) नाप. ([अनुवोढव्य-] भोजनादिसंभार-, पाथेय-)। गस. कर्मणि घञन्ते थाथादि-स्वरः।

अनु√वा, †अनुवाति ऋ [१, १४८, ४[a], ७, ३, २], ४, ४०, ३; मा ९, १५, १५, ६२[b]; का १०, ३, ८; १६, ७, ५, तै १, ७,८,३; ४, ४,३ ३; मै १, ११, २; २, ८, १४; काठ १२, १३[2]¶, १३, १४, १७, १०, क २६, ९; कौ २, ५७०; जै ३,४६,५ शौ १२,१,५१$, पै १२, ६, १$, अनुवाति ऋ ४,७,१०; १०, १०२,४, पै १७,५,९; ¶अनुवातु तै ५, ५, ७,३[1];४[2]

?अनु-व[c]- -वाय मै २,८,८[d].

अनु-वा[e]- -वा[d] तै ३, ५, २,३; ४, ४, १, १, ५ ३, ६,१¶, काठ१७,७,३७,१७[f], क २६,६.

अनु-वाक-, अनु-वाक्या-, अनु-वाच्- अनु √वच् द्र.

अनु-वि √क्रम्, अनुविक्रमते शौ ९, ७, १२; अनुविक्रमस्व[g] मै २, ७,८[4h]

अनु-वि √चल्, अनुव्यं(वि-अ) चलन् शौ १५, १४, १; ३; ५, ७;९;११; १३, १५ १७,१९, २१; २३; अनुव्यंचलन् शौ १५,२,२;१०, १६,२२; ६, २; ५, ८,११; १४, १७,२०, २५; ९,२

अनु √विद् (ज्ञाने), †अनुवेद ऋ १०, १७, ५, मै ४, १४,१६, काठ २९, १, क ४५, २, शौ ७, १०, २, अनुवेद ऋ १,

---

[a]) कप्र. अनु इति सा.। अथाऽर्थे क्रियान् भेद ? उच्यते । शोचिष अनुलक्षकतया वा तदनुगन्तृतया वा वातस्य वानमेकं भवति, यत्र शोचिष कर्मण क्रियया साक्षात् संबन्धाभाव । तस्य कप्र. द्वारा वानस्य वानक्रियायां लक्षणसाहचर्यानुकूल्यादि-विशेषणाऽऽधान-निमित्तभावेन चारितार्थ्यं भवति । गतित्वे तु गर्भीकृतलक्षणाद्युक्तार्थ-विशेषणाया अनुवानक्रियया. साक्षादिव तत् कर्म प्राधान्येन निर्देशवत् सदीप्सितनमत्वेन विषयो भवति । अत एव कप्र योगे कर्मणा विप्रकृष्टसंबन्धाद् याऽकर्मिका क्रिया भवति सैव सगतिकताया कर्मणोऽतीव संनिकृष्टत्वान् सकर्मिका भवति । उभयथा समत्वे काऽत्र गतेरिति उच्यते । अत्र हि वात कस्यां दिशि किं कुर्वन् वा वातीत्यत्राऽनभिप्रायवती सती श्रुति. प्रस्तुतमन्त्रदेवताया अग्नेस्तच्छोचिरनुवानेन (स्ववानेन तत्समर्थीकरणेन तत्प्रोद्ग्लनेनेत्यर्थाद्) वातेऽपि तत्सायुज्यं वितनोतीति संकेतेन तदनुनिपरैव भवति । अस्य प्रतिपिपादयिषितस्य चाऽर्थस्य गतिनैयत्य अतो. साधीयसो निर्वाहात् तथात्वमेव तस्य भवतु । यथा चैतदेवमेव सान्विति तच्छिरस्काऽपरा बाह्वृच्येव श्रुति स्वयमुपदर्शयति (तु. ऋ ४,७,१०) ।

[b]) अनु √वा इत्यस्य सकर्मकत्वे स्थिते (तु. ऋ १, १४८, ४). 'अस्याग्ने' वात' अनुवाति' इति यद् उ. आह तदसुवचम् । यच्च तस्योपरि म. 'वातो वायुरस्याग्नेरनुवाति अग्निमनुलक्ष्य प्रसरति' इत्याह तदपि तथैव निःसारम् । प्रधानकर्माऽभावे तत्कर्मसंबन्धिनोऽग्नेरन्वादेशमात्रेण षष्ठीस्थेन सकर्मिकाया क्रियाया कर्माऽऽकाङ्क्षापूर्त्यसंभवात् । तस्य शोचि इति प्रधानकर्मणस्त्वाऽग्निसमानाधिकरणतद्विशेषणतया व्याख्यानकौशलादाभ्यामहो महती खल्वात्मोया वैदुषी प्रदर्शिता । यच्च चिताव्यवस्थयैव म. अनुपद कप्र. अनु इति तदन्वितं शोचि इत्येतच्च कर्मपदमिति पक्षान्तरमवतारयति, तस्याऽऽलोचनमुक्ते बाह्वृचे नापू. टि. वृत्तमिति नेह पुनरुच्यते ।

[c]) गस. उप. कः प्र थाथादि-स्वरश्च । मुपा. तु विकृत इवाऽऽभाति (तु. मा १५ ६ यदन्व् इहापि नाउ तृ१*अनुवया इति शोध स्यात् [तु. प्र √वा > प्र-वु-])।

[d]) पाभे ?अनु-या- > -या मा १५, ६ द्र. ।

[e]) गस. उप. स्त्रियां भावे अङ् प्र । कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६,१,१६२;२,१३९) ।

[f]) अनु-वा । असि इति पदद्वयमजानान अनुवासि इति चैकं पदं संकेतयन्नान. SI. नितरां भ्रान्त इव ।

[g]) तु टि. अनु मा १२, ५ का १३, १, ६ तै १, ६, ५, २ यदनु शाखाभेदप्रवर्त्तकानामृषीणा विवक्षाभेदप्रतीते शब्दतः समानास्वपि श्रुतिषु भिन्नाः पदविभागा अनुकल्प्येरन् ।

[h]) सपा. तै १,६,५,२[4] शौ १०, ५, २५-२८ पै १६, १३१, १-४ बौश्रौ ३,२१ : २ च अनु विक्रमे इति, मा १२, ५[4] प्रभृ अनु विक्रमस्व <> मा २, २५[1] प्रभृ. माश १, ९, ३, १०[1]; १२[1] शाश्रौ ४, १२, २-५ माश्रौ १, ४, ३, ११[1] वाश्रौ १, १, ४, १२[1] च व्यक्रस्त इति पाभे. ।

१६४, १८[a]; पै १६, ६७, ८, अनुविदुः ऋ ७, ३३, ७, अनु…विदुः ऋ १. ३४, २; अनु…अवेदम् ऋ ४,२७,१.

अनु-विद्वस्[b]- -द्वान् काठ[c] ७, १४, ८. ३१८. ४,३४, १९, क ६, ८[c], शौ १२, २, ३८; ५२, पै १७,३३,८,३४,१०

अनु-वेद- दुद्°.

अनु √ विद् (लाभे), अनु विदे ऋ १,१३२,३

¶अनुविन्दति तै २, ५, ३, ६; अन्वविन्दन् ऋ १०, १०९, ५; ¶तै १, ५, ९, ७, ५,१,२, २[d],७, १,६, १, ¶मै १,८, २, ¶काठ २५, ७, २८, ४[e], ३१, १४, ¶क ३९, ५, ४४, ४[e]; शौ २, २७, २; ५, १४, १; १७, ५, पै २, १६, २, ७, १, १; ९, १५, ५†, १०, ७, ९, १८, १५, ४[f], अन्वविन्दत् ऋ २, १२, ११, शौ १९, २७, ९, २०, ३४, ११ †, पै १३, ७, ११†; अन्वविन्दन् ऋ ४, ५८, ४, ५, ११,६, ४०,९, ७, ७६, ४, १०, ७१, ३, † मा १५, २८, १७, ९२; †का १६, ५, ९; १९, १, ६, ¶तै २,५, ३, ६, ६, ६ २;९,४; ४, ४, ४, ३†, ६,२,८,४; ११, १, मै २, १३, ७†; ३, ८, ८ ¶; काठ २५, ९; २६, १[d], ३१, १०, ३२, ६, ३९, १४, ४०, ७†, ¶क ४०, २, ४[d], ४७, ११, †कौ २, २५८; † जे ३, २२, ५, शौ १३, १, ४[?g], ७; पै ४, ३३,६,७,६.१,८,१३,४†, १५ ७, १७,१,३, १८,१५, ७, अन्वविन्दन् शौ ४, २३, ६; ३५, २, अनु…अविन्दन् ऋ ३, ९,४, †अन्वविन्द ऋ ८, ९६, १६, कौ १, ३२६, ज १, ३४, ४, शौ २०, १३७, १०, अनु अविन्द. ऋ १,६,५, कौ २,२०२, जै ३,१८,९, शौ २०, ७०,१.

अन्वविदाम शौ १०,१,१९, पै १६,३६,९.

अनुविद्यते शौ १९,५०,४, पै ९,३,५;१४,४,१४.

अनु-वित्त[h]- -त्तः ऋ ४ १८,१

¶अनु-वित्ति[i]- -त्यै तै ५, १, २,२, काठ २५, २;६; ९, ३१, १२,३२,६[?]; क ३८,५, ३९,३; ४०,२,४७,११

¶अनु-विद्य काठ २५,७,९, २६,१, क ३९,५;४०,२,४.

¶अनु-वि √ धा, अनुविधीय[j] मै ३, २,४,१०.

अनु-वि √ नश् (अदर्शने), >नाशि, अनु विनश्य[k] शौ ६, ११३; २, अनुव्यनश्यन् मै १, ६, ६¶

अनुविनाशयति[l] काठ ११, ४.

अनु-वि √ मृज्, अनु…विमृड्ढि[m] शौ ११, १, ३१; पै १६, ९२,१.

---

[a]) सपा. शौ ९,१४,१८ वेद इति पाभे. ।

[b]) गस. । कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

[c]) =सपा. तैब्रा ३,११,५,१ । मै १,६,२ ऽनु विद्वान् इति पाभे. ।

[d]) सपा. अन्वविन्दत् <> अन्वविन्दन् इति पाभे. ।

[e]) पाभे. अन्वपश्यत् मै ४,८,३ द्र. ।

[f]) सपा. अन्वविन्दत् <> अन्वविन्दन् <> तैआ २,५,२,१ अविदत् इति पाभे. ।

[g]) पाठः ? (तु. पाभे, अन्वविन्दत् इति WI च) ।

[h]) कर्मणि क्तेऽनन्तरगतिस्वरः (पा ६,२,४९) ।

[i]) क्तिन्नन्ते पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,५०) ।

[j]) पाभे. अनु काठ २०,३ द्र. ।

[k]) वैतु. WI. यत्र कप्र. अनुः इत्युक्तं भवति । तदपि विमृश्यम् । नशिकेनाना विनाशक्रियायाऽधिकरण संबन्धस्य विवक्षितत्वादसौ संबन्धः प्रधानभावेन समर्पयितुमिष्ट उत वा गुणभावेनेयेतद् विवेकाधीनत्वादत्रापेक्षितस्य निर्णयस्य । इहाऽनवस्थाय यत्र कुत्राऽपि विनाशोऽभिप्रेत इत्याशयेन यनि. द्र. (तु MW)। सा इह अनु (?नि) विविक्ष्व इतीव श्रावयन् यद् व्याचष्टे तदाऽऽकारेव यथावदनुसधाय तस्य प्रथमस्य गतेः स्वरूपतः परिच्छेदः कर्तव्यः । सपा. पै १९, ३३, १२ ?अव… विनश्य इति पाभे. ।

[l]) अत्र अनु. सप्तम्यर्थानुवादी गतिर्वा यनि. साकल्यार्थ इति भूयोऽपि विमर्शपदवीमारोप्यम् । उभयथा संभवात् सौवरमात्रविनिगमकान्तरस्य चाऽनुपलब्धेरिति दिक् । पाभे. अधि मै २,२,३ द्र. ।

[m]) W. अनुः इतीव कप्र. मन्यते यदनु वि √ मृज् इत्यस्याऽकर्मकवृत्तस्य मृग्यत्वं द्र. ।

अनु-वि √ विश्, अनुविविशन्तु काठ ११, ९, अनुविविशत[a] मे २, ४,७;८.

अनु-वि √ वृत् > वर्ति, अनुव्यवर्तयन्त शौ १५,७,२

?अनु √ विश्, अनुविश्यताम्[b] पै १६,९,१०

अनु-वि √ (सि >)षिच्, अनुविषिच्यते शौ ८,१५,४[c].

¶अनु-वि √ (स्था >)ष्ठा > तिष्ठ, अनुवितिष्ठते मे २,५ २.

¶अनु-वि √ सृज्, अनुविसृजति[d] काठ २१,२; क ३१,१७

अनुवि-सृज्य काठ ३०,१; ३४,३; क ४६,४

¶अनु-वि √ हृ, अनुविहरति मै २, ५,२.

¶अनु √ वी, अनुवेति मे ३, ८, ९, अनुवेतु[e] पै ९, १८, ४; ?अनु···वेः[f] ऋ १०,१०५,२.

अनु-वी(वि √ इ), अनुव्यायन्[g] मा १४, ३०, का १५, ९, ४, मै २, ८, ६, काठ १७, ५, क २६,४.

अनु-वी(वि √ ई)क्ष्, अनुवीक्षस्व[h] मा १३,३०; का १४, ३,४, मै २,७,१६.

अनु √ वृज्, > अनु, > नू-वृज्[i]- -वृग्भ्याम् तै ५,७,२३,१, काठ ५३,१३, -वृजौ शौ ९,४, १२, पै १६,२५,२.

अनु √ वृत्, > वर्ति, अनुवर्तते ऋ ५, ६१, ४, १०, ३७, ३; अनुवर्तते शौ १२, २, ३७; अनुवर्तते पै १७, २५, ६†, ३३, ७, ¶अनुवर्तताम् शौ ११, ११, २१, अन्ववर्तत[2], अन्ववर्तत मे ४,३,४¶.

अनुवावृते कौ १, ३७२, जै १, ३९, ३, शौ ७, २२, १, पै २०, ५, २, अनु ··वावृतु· ऋ ४, ३०, २, †अनु ··अवृत्सत ऋ [५, ५५, १-९]; तै २, ४, ८, २, मै २, ४, ७[j], काठ ११, ९, ३०, ४, क ४६,७[k].

अनुवर्तयामहे पं १९, ४१,९; अनुवर्तयामसि खि ३, १५, १९; अनुवर्तयतु पै १९,४१,८.

अनु-वर्तयत्[l]- -यन् शौ ११, १०, १८

अनु-वर्ति[m]- -र्तयः पै २, ७५,४[1]; ५[1]; -र्ति पै २, ७५, १[2]-३[2]; -र्तिम् पै २,७५,१-५.

अनु-वर्ति(न् >)नी- -नीम् पै २०, १९,८.

अनु(नु >)नू-वृत्- -वृत्[n] मै २, ८, ८; काठ १७, ७, ३७, १७, क २६, ६; -वृता मै २, ८, ८; -वृते[o] मै २, ८, ८; काठ १७, ७; ३७, १७, क २६,६.

अनु √ वृध् > φअनु-वर्धत्[l]- -र्धत् ऋ ५,६२,५.

अनु √ वृष् > अनु-वर्षत्[l]- -र्षते तै ७,५,११,२, काठ ४५,२

†अनु √ वेन्, अनुवेनति ऋ १०, १३५,१, अन्ववेनत ऋ ४,१८, ११, त ३, २, ११, ३; मै ४, १२,५.

अनु-वेनत्[l]- -नन्तम् ऋ १०, १३५,२.

---

a) तु. टि. अनु तै २,४,८,२ ।

b) क्रैयादिको विप्रयोगार्थीयो √विष् अभिप्रेत. स्यादिति कृत्वा तदनुसारी शोध. द्र. सपा. (तु. [नि √हा त्यागे >] नि···हीयताम् [ऋ ७, १०४, १० शौ ८, ४, १०] इति पाभे.) ।

c) पाभे. अनुप्रसृज्यते पै १६,१३८,१० द्र. ।

d) पाभे अनु तै ५,२,५,२ द्र ।

e) मुपा. प्रश्नचिह्नमर्थं द्र. । यस्थि संगतिसंभवात् ।

f) पाठः? एवं किल सा. योगमाह । PW प्रभृ. तु कप्र. पृथग्, वि- > वेः इति ष१ च पृथगित्याहुः ।

g) पाभे अनु तै ४,३,१०,३ द्र. ।

h) सपा. काठ ३९, ३ अभिविपश्य इति पाभे. ।

i) = शरीरावयव-भेद- । काठ. पूप. ह्रस्वः पाठः । गस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । भा. तु <अनु √ वृत > ज् इति ।

j) शुभम् > शुभे इति पाभे. सत्यनन्वित इवाऽर्थतः अनुः द्र. ।

k) °त्सत् पाठ ? यनि. शोध. द्र. ।

l) गस. शत्रन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

m) गस. उप. कर्तरि इन् प्र (पाउ ४,११९) ।

n) सपा. मा १५, ९ का १६, २, ६ तै ४, ४, १,३ विवृत् इति, तां १, १०, ९ वैताश्रौ २६, ८ अनुवृत् इति च पाभे. ।

o) सपा. मा १५, ९ का १६, २, ६ विवृते इति, तां १, १०, ९ वैताश्रौ २६, ८ अनुवृते इति च पाभे. ।

¶अनु √वेष्ट्, अन्ववेष्टत काठ १२, ४,२३.३[a], क ३५,९[a]

अनु √व्यध् >?अनु-व्याध[b]- धात् पै २,८५,३,७,१५,१

¶अनु-व्यु(वि √उ)क्ष्, अनुव्यौक्षत[c] मै २,५,७

अनु-व्रत, ता[d]- -त ऋ ८, १३, १९, शौ ३, ३०, २, पै ५, १९,२; -तम् पै १९,१०, १४, -ता तै १, १, १०, १, ६, ३,१; काठ १,१०, शौ ३, २५, ४; १३, १, २२, १४, १, ४२; पै १८, १७,२; २०, ३४,१०, -ताम् ऋ १०,३४,२; -ताय ऋ १, ५१, ९, -ते ऋ १, ३४,४.

अनु √शस्, ¶अनुशसति तै ५, ६, ८, ६, मै १, ९, ७; काठ ३४ ५[e].

अनुशंसिष· खि ५,४,१; कौ ४, १; जै २,७,१.

अनु-शंस- दुःशंस°

अनु-शसे[f] ऋ ५,५०,२

अनु-शस्त- अन्°

†अनु √शक्, अनु···शकत्[g] ऋ १०,४३,५; शौ २०,१७,५.

अनु √शास्, अनुशासति ऋ ६, ५४, १; अन्वशामत् खि १, ९,४

अनु-शासत्- -सता ऋ १, १३९,४.

अनु-शासन- -नम् पै २०, ३७, ९, -नस्य ऋ १०,३२,७.

अनु-शिष्ट- -ष्टः ऋ ⌊५, २, ८, १०,३२, ६,७⌋; -ष्टा· शौ १९, ५६,४, पै ३,८,४.

अनु √शिक्ष्, अनुशिक्ष[h] पै ५, २७,६.

अनु √शी, अनुशेरते शौ ८, ६, १९; पै १६,८०,१०.

अनु √शुच्, अनुशोचतु शौ ६, १३०,१-४,१३१,१,२.

अनु √शुष्, अनुशुष्यात[i] खि ४, ५, ३८, पै २०, १७, ३; अनुशुष्यतु[i] खि ४,५,१७, शौ ७,६१,१.

अनु √श्रथ्, श्रन्थ् >श्रन्थ्, अनुश्रन्थति तै ६,१,९,७[j].

अनुशिश्रथः[k] ऋ ४, ३२,२२.

अनु √श्रु, >श्रृ, अनुश्रृण्वन्ति ऋ २, २४,१३.

अनुशुश्राव शौ ११,६, २५; पै १६,२३,५.

¶अनु-श्लोक[l]- -केन तै ७, ५, ८,२.

अनु √(स>)षञ्ज् >¶अनु-षक्त- -क्तः मै ३, ८, ४, काठ २५, ३; क ३८, ६; -क्ताः मै १, १०, १९; काठ ३६,१३.

*अनु-षज्[m]-

†आनुषज्[n]- -षक्[o] ऋ १, १३,⌊५; ३,४१,२; ८, ४५,१⌋,

---

[a]) पाभे. अन्ववलम्बत मै ३,६,७ द्र. ।

[b]) भावे घञ् प्र । ?अनव्याघात् इत्यत्रत्यं टि. द्र. ।

[c]) पूर्वगतिद्वयस्य निघातः (पा ८,१,७१) ।

[d]) विप (⌊अनुकूलाचरण,णा-⌋ पुत्र-, पत्नी- प्रमृ.) । बस. वा प्रास. (पावा २, २, २४) । पूप प्रकृतिस्वरम् (यक्र. पा ६,२,१,२) ।

[e]) सपा तैब्रा १,२,६,६ शंसति इति पाभे. ।

[f]) गस उप. केनन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

[g]) वाक्यपूर्त्यर्थम् अनुकर्तुम् इति क्रियाक्षेपं वे सा. चाऽऽहतुः । तन्न । √शक् इत्यस्य स्वशक्त्यैव सकर्मकप्रयोगार्हत्वात् (तु ऋ १, १०,६;७३, १० प्रमृ.) ।

[h]) सपा. तै ४,२,५,४ अन्वेषि इति, मा १२,६२ प्रमृ. अन्विहि इति च पाभे. ।

[i]) सपा. अनुशुष्यति<>अनुशुष्यतु <> खिसा २९,१७ अनुशोषय इति पाभे ।

[j]) छान्दसं संप्रसारणम् (तु. भा.) ।

[k]) अनुः कप्र. नोपसर्ग इत्यपि विमृश्यताम् (तु. सा. यया यसौ विहतान्वयो भवति) । अस्मिन् पक्षेऽकर्मकमाख्यातं न सकर्मकमिति विवेकः (तु. ऋ ५,५४,१०,८५,४, ९,६८,२ प्रमृ.) । एवं तावदेतच् शुद्धायाः प्रकृतेश्चौरादिकं कर्तरि रूपं न तु ण्यन्तात् प्रयोजककर्त्तरीति (वैतु GW.) ।

[l]) प्रास. अव्ययं पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) ।

[m]) गस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,१६२;२, १३९) ।

[n]) अत्र मूलतः पादान्त उच्चारण-सौकर्य्यप्रयोजितः पूर्वपदादौ छान्दसो दीर्घः (तु. दे. PW. प्रमृ.) । शब्दानुशासनतस्तस्य न्याय्येतरत्वात् पपा. अवग्रहाऽभावः समाधेयः स्यात् । दीर्घो न भवति प्रत्युत आ अनु इत्येतद् गतिद्वयं भवतीत्यपि मतं भवति (तु. सा. ऋ १, १३, ५) । उप. अपि <√सच् स्यादित्येवं भूयोविमर्शसहोऽयं विषयः द्र. ।

[o]) =अनु-षक्त- । वा. क्रिवि. [आनुपूर्वम्, अनन्तरतम् (⌊तु. या ६, १४⌋ प्रमृ. PW. GW. WAG⌊१,७२a⌋ PG ⌊२,१२५-१२८⌋ प्रमृ.)]. ।

५२, १४; ५८, ३; ७२, ७;२, ६, ८; ३,११,१; ४, ४, १०; ७, २; ५; १२, ३, ५, ६, ६; १०; ९, १; १६, २, १८, २; २१, २; ⌊२२, २, २६, ८⌋; ६, ५, ३, ४८, ४, ८,९, १७; ⌊१२, ११, ५३, ६⌋, १३, ३०; २३, ६, २६, ६; २७, ७, ४४,८; ९,१०२, ७; १०, ४९, ५, ६, ८३, १; १७६, २, खि ३, ५, ६; मा ७, ३२; का ७, १४, १; १६, ५, १२; तै १, २, १४,४, ३,५, ११,१, मै ४, १०, ४, ११,५; १२, ६, काठ २, १५; ६, ११; १३, १५; १५, १२; ३९, १४, कौ १, ८२$; १३३; २, ४२१‡[a]; ६८८, जै १, ९, २$; १४, ९, ३,३२,११‡[a],४,१७,४; शौ ४, ३२, १;२०, २३,२, १४२,२; पै ४,३२,१.

अनु-(स>)षत्य[b]- -त्यम् ऋ ३, २६,१.

अनु √(सि>)षिच्, अनुषिच्यते मै ३, २,१¶; शौ ६, ११,२[c], पै १९,१२,२[c].

अनु-षिक्त- घृत°.

¶अनु-षिञ्चत - -ञ्चन् म १, १०,९[d].

अनु √(सि>)षिध्, ?अनुषिष्यध्यते[e] पै ९,२५ २

अनु-सेषिधत् - -धत ऋ १, २३, १५

अनु √षू(<सू⌊प्रसवे⌋)>*अनु-षू->

*अनुषू-कु[f]-> ¶आनुषूक[g]- -कः तै २, ३ ४, ४[2]; -कम् तै २, ३, ४, २;३, ४, -काः, -कानाम् काठ ११,४

?अनुष्टा[h] पै १६,१११,१

†अनु √(स्तु>)ष्टु[i], अनुष्टुवन्ति ऋ ⌊८, ३, ८; १५, ६⌋; मा ३३,९७, कौ २, २३२, ९२४, जै ३,२०,१६; शौ २०, ६१ ३, ९९,२

अनु-ष्टुति[j]- -तिः ऋ ८, ६३, ८, -तिम् ऋ ८,६८,७[k].

अनु √(स्तु>)ष्टुभ्[l]

अनु-ष्टुभ्[l]- -¶ष्टुक्[m], ग् तै २, ५, १०,३[n], ५, १,३,५, २, ११, १, ४, १२, १[2]; ६, १, २, ५[2], ४, २, ५; ७, ४, ४, १[2], २[n], -ष्टुप् मा ८, ४७; १०, १३, १३, ५७, १४, १०, १८, १५, ५; २१, १४; २३, ३३; का २, ३, २; ८, २२, १, ११, ५, ४, १४, ७, ७; १५, ३, ५; ५, ३, १६, १, ७, २३, २, ३; २५, ७, १, तै १, ८, १३, १, २, ५, १०,३¶, ३, १,६,२; ¶४,

---

a) सपा. ऋ ८,४५,४२ विश्व-मानुष इति विभे ।

b) प्रास. (पा २, २, १८) वा बस. (पावा २, २, २४) वा । प्रथमे कल्पेऽपि उप द्वि. वा स्यात् तृ. वा (तु सा.) । सर्वथापि उप. अप्रधानत्वात् अनो (पा ६, २, १८९) इत्यन्तोदात्तः । यत्तु सा. निरुद-कादित्वम् (पा ६, २, १८४) उपचर्य्य स्वरं समाधि-त्सति तच् चिन्त्यम् । समाविष्टपञ्चम्यर्थानां प्रास वा बस. वा तस्मिन् गणेऽन्तःप्रवेशस्य न्याय्यत्वात् । इह तदप्रसङ्गात् अनुः यत्र पूप. भवति तत्कृते पृथग-नुशासनसद्भावे तदपेक्षाऽभावाच्च । मूर्धन्यादेशे सुषामा-दित्वं (पा ८, ३,९८) द्र. ।

c) सपा शांगृ १, १९, ८ अनुषिञ्चतु इति, कौगृ १, १२,६ अनुसिञ्चतु इति च पाभे. ।

d) पाभे. अनुनिषिञ्चन् काठ ३६,४ द्र. ।

e) अनुषेषिध्यते इति मूलतः सतो विकार खलु सुपा. स्यात् । एवं तावत् स्थादिषु (पा ८, ३, ६४) इति च उपसर्गात् (पा ८,३,६५) इति चानुशासनद्वयोक्तं मूर्धन्यद्वयं द्र. ।

f) =⌊लूनेभ्यो व्रीहिस्तम्बेभ्य पुनःप्ररोहत्-⌋ व्रीहि-विशेष- (तु भा. सा. तै २ ३,४,२) ।

g) विप. (⌊अनुषूकविकार-⌋ एकादशकपाल-पुरोडाश-, चरु-, व्रीहि-) । क्विपा (पा ३, २, ६१) निष्पन्नात् कृतः प्रागिवीयेन केन प्र. (पा ५, ३, ७०) साधितात् ताद्धितात् विकारार्थे अण् प्र उसं. (पा ४, ३, १५२) । तत्-स्वरः ।

h) अनु-ष्टु इति वा अनु-ष्ठ्वा (=ष्ठु । आ) इति वा शोधः (तु. शौ १२,४,४५) ।

i) मूर्द्धन्यादेशः (पा ८,३ ६५) ।

j) गस. क्तिन्नन्ते पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६ २,५०) ।

k) अनुस्तुतिम् इति LR. शोध ।

l) =⌊*द्वात्रिंशदक्षर-⌋ छन्दो-विशेष- । गस क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,१६२,२,१३९) ।

m) तै. प्र१ कुत्वमप्याम्नन्ति । तेनैतद् < *अनु-ष्टुच्- (<अनु √⌊स्तु>⌋ष्टुच्) इत्येवं सुवचं स्यात् ।

n) =पाग. तैब्रा १,७, ५, ५ । मै ४,३,१० °ष्टुप् इति पाभे. ।

९, ६; ७; ४, ३, १, १; २,२, ५, १;१२,२, ¶५ १ ३, ५[२]; ५, २,९, १; ३, ८, २, ५, ६, २, ¶६, १,२, ५; ६, ११, ६; ¶७, १,१, ५, ४, ३; ४, ४, २, मै १, ४, ११ ¶, ९ २; १०, १८¶;२ ३,७¶;६, १०; ७, १९; २०, ८, २, ३; ७; १३, १४,¶३, १,२, ४, ९, २, ८[२]; ३, २; ८; ६, ५[१], ८, २; ९, ५, ११, ११$; १२, २१$, ¶४, ३, ५;१०[२a];४,९; १०[४], ५, १, ३, ७, ५[२], ६; काठ ¶७, ४,९, १०¶, १२, ५[४]; ८, १५, ७, १६, १९, १७, २; ३, ६, ¶१९, १; ३[१], ५, १०[२], ¶२१, ३[१], ८, ¶२३, २[१], ¶२६, ९, ¶३२, ४, ¶३४, ११[२]; ¶३६, १२[१], ३८, १०, ३९, ४, ७, ५०, ५; ¶क ५,३, २५,९$, $२६, १, २, ५, २९, ८, ३०, १[४], ३,८[२]; ३१, १८[१]; ३५, ८[१]; ४१, ७, शौ ८, ९, २०, १९, २१, १; –ष्टुप्सु मै ४, ४, ९[२], काठ ३३,६[२],–¶ष्टुब्भि. मै ३, ३, २, काठ २१ ४ क ३१, १९; –ष्टुभ मा १३, ५७; का १४, ७, ८, तै ४, ३, २, २; ¶५,३, ८, २, ४, १२, १[१]; ६,२,१,३; ७,१, ४, ३¶; ५, ५, १; मै २, ७, १९; ३, ६, ५¶; ४, ४, १०¶; काठ १६, १९, ३३, ६¶, ३७, १३, क २५, ९; –ष्टुभम् ऋ १०, १२४, ९, मा २८, २६; का ३०, ३, ३, तै ४, ३, ११, २[b], ५, ७,९, ४¶,६, ६, ११, ६; मै १, १०, १८[२]¶; ११, १०[c], २, ३, ७¶; ३, ७, ९¶, ४, ५, ३, ७, ५[२]¶; ९, २, ¶काठ १४, ४[c], १९, ११; ३३, ६; ३६, १२, ३८ १४$; क ३१, १¶, शौ ८, ९, १४[b], पै १६,१९, ४[b]; –ष्टुभा ऋ १०, १३०, ४; मा १३, ३४[d]; २८, ३७; का १४, ३,८[d]; ३०,४, ३; तै ४, ४, १२, ३; ¶५, १, ३,५[१];५, २, ९, १,५, ६, २,७, १, १; ¶६, १, २, ५, ४, २, ५, ३, २, मै १ ५, ५¶, ६, १, ८, ८, ¶३, १, ४[२]; ९, ३, ८[२], ६, ५, १६, ४$; ¶४, ५, १; ¶काठ ३, ४$; ७, ४, १३$, १९,३[२],१०; २१,८;२२, ८$; १८, २३, २, २४, ८; ¶क ५, ३; ३०, १[२]; ३, ८; ३५, २, ८; ३८, १; पै १५, १,८; १६, १०३, १०, –ष्टुभे मा २४, १२, का २, ३,२; २६, ३, २, तै ६, २ १, ३¶; मै ३, १३, १७; काठ ३४ ४¶, ३५,१०; ५१,४; क ४८, १२; –ष्टुभौ मै १,६,८¶.

आनुष्टुभ[e]– –¶भ. तै ७, ४, ४, १[२], मै ४, ४, १०; ७, ५[२], ६; –भम् मा १२, ५, का १३, १, ६, तै ४,२, १,२; मै २, ७, ८; काठ १६, ८, –भस्य ऋ १०, १८१, १; मै २,८, ११, कौ ३,२, ५, जै २, ५, ७, –भाभ्याम् मा २९, ६०; का ३१, ५, १, तै ७, ५, १४,१, मै ३, १५, १०; काठ ४५, १०; –भेन मा ११, ११; ५८, ६०, ६५; १३, ५३, का १२, १,११, ५,९; ११, ६, ५, १४, ६, १, तै १,६,५, २; ४, १,१,४,५, २,४; ६,१;३, ¶५, ५,८,३, ७, १,१८, १, मै २, ७, १,६[२]; १८; ८, ११; ४,२, ११; काठ २, ११; ५,५; १६, १; ५[२]; ६, १८; २२,५[२]; ३६, १५;३८,१२; ४१,९; क २, ५; २५,९.

¶आनुष्टुभी[f]– –भी मै ३,८,९,९,५, काठ ६,८, क ४, ७; –भीः तै १,७,५,४; ५, २, १,१.

अनुष्टुप्-छन्दस्[g]– –न्दाः मै २, ३, ३; काठ १२, ६, १७, १९.

[a]) पाभे. अनुष्टुक् तै २,५,१०,३ द्र. ।

[b]) सपा. मै २,१३,१० विराजम् इति काठ ३९,१० विराट् इति पाभे. ।

[c]) सपा. मा ९, ३२ का १०, ६,२ तै १, ७,११,१ गायत्रीम् इति पाभे ।

[d]) =सपा. माश ७, ५,१,३० । तै २,२,४,८ मै १, ६,१;८,८ काठ ३,४;७,११ तैब्रा १,४,४, ८ आश्रौ ३, १२ २२ कौसू १३३,६ जगत्या इति पाभे ।

[e]) विप. (छन्दस्-, प्रजापति-, मित्रावरुण-, हविस्-) । तद्धिते अञि तत्स्वरः (पा ४,१,८६;६,१,१९७) ।

[f]) विप. (दिश्-, रात्रि-) । स्त्रियां ङीप् (पा ४,१, १५) पित्त्वान्निघाते स्वरेऽभेदः ।

[g]) विप. (पाश-) । बस. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,१) ।

¶अनुष्टुप्-प्रतिपत्क[a]- -त्कानि मै ४,५,३.

अनुष्ठन अन्व(नु √अ)स् (भुवि) द्र.

अनु √(स्था >)ष्ठा, >तिष्ठ, अनु॑तिष्ठते शौ ९, ११, ६; अनु॑तिष्ठति शौ १५, ५, २; ५; ७; ९; ११, १३, १५; पै १६, ११६, १०; अनु॑तिष्ठतः शौ १५, ४, ३; ६; ९; १२; १५; १८, अनु॑तिष्ठन्ति शौ ११, १२, २७; १९, ४८, ५; पै ६, २१, ५; ८, ९, ४; अनुतिष्ठसे शौ १७, १, १६[b]; अनु···तिष्ठथः[c] ऋ १, १८३, २; अनुतिष्ठथ काठ ३७, १०; अनुतिष्ठतु शौ ११, ६, २४[d]; अनु·······तिष्ठतु ऋ १, १३४, १; अनु॑तिष्ठन्तु काठ ४०, १०‡[e]; अनुतिष्ठ पै १०, १५, १-१०; १६, १-१०; ¶अन्वतिष्ठत तै ६, ५, १, २; मै १,१०,५; ¶अन्वतिष्ठत तै २, ४, १२, ७, ६, ५, १, ३, काठ १२,३; ३५.२०, ३७, ११[f]; क ४८, १८; ¶अनु··· अतिष्ठत मै ३,१,५ अनु···स्थाति ऋ २,३१,३ अनुतस्थु. ऋ १, ५२, ४, अनु····तस्थु[f] ऋ ३, ३०, ४; अनु···तस्थिम ऋ ९, ११२,३; ¶अनु अस्थित मै ३,१,५

अनु-तिष्ठत्- -ष्ठन् पै ८,१५,४.

अनु-ष्ठा[g]- -ष्ठाः ऋ १, ५४, १०.

अनु-ष्ठातृ[h]- -त[i] पै १०, १५, १-१०, १६, १, ६-१०, -ता शौ १५, ५, २, ५,७, ९, ११, १३, १५, -तारम् शौ १५,५,१,४,६;८,१०, १२,१४, -तारौ शौ १५, ४,२,५,८,११, १४,१७

अनुष्ठात्री- -०त्रि[i] पै १०,१६, २-५

अनु-ष्ठान- -नस्य पै १९, ३६, १२.

अनु-ष्ठित[j]- -तः पै २०, ४२, २, -तम् ऋ १०,६१,५ [°त-त्रिष्णु°].

अनु-ष्ठु[k]- -ष्ठु ऋ १, ९५,३, शौ १२,४,४५, पै ८,१४,३†;१७, १०,५.

अनुष्ठु-ग[l]- -गम् पै २०, २७, १०

†अनुष्ठुया[m] ऋ ४, ४, १४, तै १, २, १४, ६; मै ४, ११, ५,१३, ४[n], काठ ६, ११; १६, २१[n].

अनु √(स्य >)ष्यन्द् >अनु-ष्यदे[o] ऋ २,१३,२

†अनु-(स्व >)ष्वध[p]- -धम् ऋ १, ८१, ४; २, ३, ११ ३, ६, ९, ४७,१, ५, ५२,१, ९, ७२, ५, मा ७, ३८; १७, ८८, का १९, १, २, २८, ८, १, तै १, ४, १९, १, मै १, ३, २२, काठ ४,८; क ३,६, कौ १,४२३, जै १,४१,५[q], शौ २०,१३,४.

अनु √(स्व >)ष्वप् >अनु-ष्वापम्[r] ऋ ८,९७,३.

अनु-स √रभ्, अनुसरभेथाम् शौ ६,१२२,३ पै १६,५१,७,१७,

---

a) विप. (छन्दस्-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्। समासान्त· कप् प्र. (पा ५.४,१५४)।

b) सपा. पै १८,३१,८ अभितिष्ठसि इति पाभे.।

c) कप्र. इति वें वष्टि, तन्न। तथा सत्य् असष्टार्थत्वात्।

d) सपा पै १६,२३,४ अभिरक्षतु इति पाभे.।

e) पाभे अधिवोचता ऋ १०,१२८,४ द्र.।

f) तु पपा., वैतु LR. अनुवताय, तस्थु. इति।

g) विप (नदी-)। गस. विजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१ १६२;२,१३९)।

h) गस. तृजन्तम्। शेषं नापू. टि. द्र.।

i) सपा. °तः<>°त्रि इति पाभे.।

j) कर्मणि क्तेऽनन्तरगतिस्वरः (पा ६,२,४९)।

k) =अनुक्रमेण स्थापन-। गस. उप. भावे कुः प्र. उसं (पाउ १, २५) तत्स्वरश्च प्रकृत्या। वा. क्रिवि. (अनुक्रमेण, अनन्तरम्, सद्य [=अनुष्ठुया])।

l) विप (वत्स-)। तस उसं. (पा २,१,७२)।

m) तृ१ याजादेश (पा ७, १, ३९)। चित्-स्वर। शेषं एपू. टि।

n) सपा ऐब्रा २, ६ तैब्रा ३, ६, ६, ३ अनुष्ठ्या इति पाभे.। वैप २ टि. द्र.।

o) गस केन·ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या। अनुवि- (पा ८, ३,७२) इति षत्वम्।

p) अस साधारण. समासस्वर (पा ६ १, २२३)। उप. ह्रस्वत्वं षत्वं च (१. २ ४८; ८, ३, १०६)। वा क्रिवि. द्र।

q) अनुष्वधः इति मुपा प्रमादजन्यः द्र।

r) गस णमुलन्ते कृत्-स्वर· प्रकृत्या (पा ६,१, १९३, २,१३९)। षत्वम् (पा ८,३,१०६)।

३७,१०[a].

अनु-सं√वह्, अनुसंवहन्ति शौ १०,८,८; पै १६,१०१,३

अनु-सं√विद्(ज्ञाने), अनुसंविदुः शौ १०,७,१७, २६; प १७,८, ८,९,७

अनु-सं√विश्, अनुसंविशस्व शौ १८,३,९.

अनु-सं√क्रम्, अनसंक्राम शौ १८, २,५७[b].

अनु√सच्, **सश्च्**, अनु[c]···सचत ऋ १, १४०, ९, ¶अनुसचन्ते तै ६, ३, १०, ३, अनु··· सचन्ते ऋ ९, ८२,५; अनु··· सचताम् मा १३, ३०, का १४, ३,४, मै २,७, १६, काठ ३९ ३; अनु···सचन्ताम् मा २९, २; का ३१, १, २, तै ५, १, ११, १, मै ३, १६, २, काठ ४६,२.

अनुसेचिरे शौ ८,९,२३, पै१६, २०, २, अनु···सश्चिम[d] ऋ ८,२५ १७.

अनु-सं√चर्, ¶अनुसंचरति मै ३, २, ८[2]; काठ २१ ३; २३, ८, क ३१ १८; अनुसंचरेते[e] मै २, १३, १०; अनु···सम्··· चरत· खि ३, २२, ८, अनुसंचरन्ति शौ ३, २१, ७, ४, ३८, ५[f], पै २, ५७, ४, ३, १२, ७; अनु··· सचरन्ति शौ ४, ३८, ५[g], अनु (सचरन्ति) शौ ३, २१, ७, पै ३ १२, ७, अनुसंचरम[h] शौ १९,५८,३[2]; पै १,११०,३[1]

अनुसं-चर(त्>)न्ती[i]- -न्ती शौ १८,३,४.

अनु-सं√तन्, ¶ अनुसंतनोति मै ३, ९, ४; ४, ५, २[1], काठ ७,९, १३,५, ३१,११, ३२,५; क ५, ८, ४७, ११, अनुसंतनोतु[j]- का २६, १०, अनुसंतनु मै २, १३, ३[k], ¶अनुसंतनुयात् मै ३,९,४

¶अनुसंतत[l]- -त· मै ४,६ ५[m].

¶अनुसं-तति[n]- त्यै मै १, ८, ७, १०, १३, १५[o]; १८; २२, ८[o]; ४,५, ३,७,२[p]; ४,४ ९;१०; काठ ७,९; १२,३,४; २२,२; ३६, ७,१३; क ५,८.

¶अनु-सं√तॄ, अनुसंतरति म ३, ६,९

अनु-सं√दह्, अनुसंदह शौ १२, ११,२; पै १६,१४६,१२

अनु-सं√दिश्, अनुसंदिशामि शौ ४,१६,९.

अनु-समि(म्√इ), अनुसंयुन्ति[q] खि ४, ११, १०; अनुसंयन्ति शौ ११, ७, २; अनुसंयन्तु कौ २, १२१४; पै १६,१५३, ३

¶अनु-सं√पश्, अनुसमपश्यताम् काठ २३,८[r]; अनु··समपश्यन् मै ३,७,१[r].

अनु-सं-प्र√या, अनुसंप्रयाहि[s] शौ ११,१,३६; पै १६ ९२,६,

---

a) सपा. शौ १२,३,२० अन्वारभेथाम् इति पाभे ।

b) सपा तआ ६,१,१ अनु, संगश्च इति, कौगृ ५ १, १४ प्रमृ अनुसंपश्य इति पाभे ।

c) वैतु. सा. अनुक्रमेणेत्यर्थे अव्य इति ।

d) अभ्यस्तीभूतायाः प्रकृते रूपम्; वैतु दे २,१४ यत्र छान्दस. शकारोपजन इत्युक्तं भवति ।

e) सपा तै ४,३,११,१ अनु, संचरन्ती इति पाभे ।

f) लक्षणाऽर्थे कप्र अनु इतीव व्याचक्षाण सा स्वरतश्चिन्त्यः ।

g) तु. नापू. सस्थ. ह्युपसृष्टं रूप तत्रत्यं टि च, यदनु सम्यग् व्याख्यातुमशक्नुवन् सा. इहाप्युपेक्ष्य । उभयत्राऽर्थत प्रयोगसाम्यात् ।

h) तु RW.; वैतु. पपा शंपा. सात. च अनुसंचरम इति पठन्ति । तत्र अनु सप्तम्यर्थे कप्र. द्र (तु. सा.) ।

i) विप. (अघ्न्या-) । गस. अन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

j) = सपा काश १, ८, १, ३०; २, ८, ४, १३; ७, ३,२,८ काश्रौ ३, ८, २२, १५, ६,१० शुप्रा ३, ८१ । माश १, ९,३,२१, २,३,४,४१;५,४,२, ८ अनुसंतनवन इति पाभ. ।

k) सपा काठ ३९,८ तैब्रा १, ५,७,१ आपश्रौ १६, ३२,३ संतनु इति पाभे. ।

l) कर्मणि क्ते अनन्तरगतिस्वरः (पा ६,२,४९) ।

m) सपा. काठ २७,१० अभिसतत· इति पाभे ।

n) भावे क्तिनि अनन्तरगतिस्वरः (पा ६,२,५०) ।

o) यक्र. सपा. काठ ३६, ९, १०,१० संतत्यै इति पाभे ।

p) सपा काठ २३,९ क ३६ ६ प्रतिपदत्वाय इति पाभे. ।

q) अनुसंयुन्ति इति त्रिस्वर मुपा नितरामशुद्ध ।

r) पाभे अनुपश्यति तै ६,१,५,२ द्र. ।

s) सपा. मै २, १२, ४ [2]समनुप्रयाहि इति पाभे. (तु. नाउ) ।

?अनु संप्र-यात[a] तै ४,७,१३,४; ५ ७,७२

अनु-सं√भिद्, अनुसंभिन्दन्ति[b] काठ ३६ ७.

अनु-सर्ग- अनु√सृज् द्र.

अनु-सर्प*- अनु√सृप् द्र

¶अनु-सवन[c]- -नम् तै ६,५,११,४[2], ७,५ ६, ४, मै १,९, ५[2]; ३, १० ५[2]; काठ ९,१४, २३ ७,२९, १[2]; ३७ ७; क ३६,४; ४५,२[2].

?अनु सा भद्राऽभि[d] शौ १९,४९,२

¶अनु-सीत[e]- -तम् तै ५,२,५,५; ६,२,५, काठ २०,३; क ३१,५

? अनु-सूर्य[f]- -र्यम् शौ १९,४९,५.

अनु√सृ, अनु···असरन् ऋ ९,६,४.

अनु···सस्रु. ऋ ५,५३,२[g], ७ ९०,४[h]

अनु √सृज्, ¶अनुसृजति काठ १३,६, अनु···असृजन् ऋ १०, ६६,८

¶अन्वसृज्यत तै ७,१,१,४[2], ६[2]; काठ ८,११, क ७,८; ¶अन्वसृज्यन्त मै १, ६, ११, ¶अन्वसृज्यन्त मै २, ५,५.

अनु-सर्ग- अन्°.

?१अनु-सृष्ट[i]- -ष्ट. मै २,५, ५¶.

---

[a]) यथेपन्नमं त्र्युपसृष्टिश्च त्रैस्वर्य्यं च श्रूयते। तद् भवत्येव मौलिकतां प्रति मुपा संदेहः। अनन्तरार्थे अनो पृथक्कारभ्युपायेऽपि (तु भा., वैतु सा, माश ८, ६, ३, २२ यत उपसप्रयात [मा १५, ५३ इत्यस्य त्र्युपसृष्टस्यैव पाठस्य प्रामाण्यं भवति]) सम् इत्यस्य निघातप्राप्तेर्दुर्वारत्वात् (पा ८, १, ७० [न. मा १५, ५३ यत सम् इत्यस्य मूलतो निघात एवानुमीयेत]) । तत् का गतिरिति? शाखान्तरीयमेवाऽपरमपि साक्ष्य मौलिकस्थितिपरिच्छित्त्यर्थमुपयुज्यतामिति (तु. शौ ११, १, ३६ यदाधारेण अनु इत्यस्यापि सम् इत्येतद्वदिह निघातोऽनुमातुं सुलभ)। यत्तु शौ एकवचछुनिर्यजु षु च बहुवदिति तत्र कतरा मौलिकतरा स्यादिति भूयो विमृशा विमर्शमर्हेत्। स्यादेतद् गतित्रयमपि सस्वर मूलतो यजुःष्विति प्रतिगति विरामो दातुमिष्टः। एवमपि त्रिस्वरं त्रिगति क्रिप. न सिद्ध्येत्। प्रतिगति यात इत्याख्यातस्य पृथगन्वयस्याऽभ्युपेयत्वादकैकगतियुक्ताऽऽख्यातत्रिन्यस्य लाभादिति। शोध तै ४,७,१३,४[2], ५, ७, ७२[2] सप टि. द्र.। सपा. मा १५, ५३ प्रभृ. ?उपसंप्रयात, मै २, १२, ४ ?उपसंप्रयात, शौ ११,१, ३६ प्रभृ अनुसंप्रयाहि इति पाभे।

[b]) पश्चादर्थे वर्तमान अनुः (तु. मै १,१०,१३) अव्य. भवत्युत गतिरिति स्वराङ्कणाऽनुपलम्भाद् विवेक्तुं दुर्लभं द्र.।

[c]) अस. साख। वा. क्रिवि।

[d]) पाठः [तु. पपा.]? अवसान-भद्रा (वप. रात्री), वि इति शोधो विमृश्य (तु सपा पै १४,४,२ [तु. यस्था टि] W WI, सा च वि इलशमात्रे), वैतु BW अनु मा [?सा] भद्राभि। वि इति)। √स्था>तिष्ठते इत्यत्र प्रकृतं स्थ. नेष्टं द्र.।

[e]) सस्व. कृते तु. टि. अनुष्वधु- च एपू. टि. च।

[f]) पाठ-याथार्थ्यं प्रति भवति संदेहः। यनि स्वरविरोधाद् मूको व्यवस्थाऽभावाच्च। स्वरविरोधस्तावत्। अत्र प्राम वा स्याद् अस वा बस. वा। प्रथमोत्तमयोः कल्पयो पूप. प्रकृतिस्वरम् स्याद् मध्यमे च साधारण-समासस्वर. न तु कथञ्चिदपि परादिस्वर इति। अथ मूको अपि द्वैविध्यमुपलभ्यते। भूयश्च अहिसूर्यम् इति पठ्यतेऽल्पीयश्च अनुसूर्यम् इति। प्रथमे प्रकारे अहि। सूर्यम् इति पदद्वयी संभाव्येत (तु. पै १४, ४, ५, वैतु सा शंपा. च)। द्वितीये प्रकारे अनु। सूर्यम् इति पदद्वयी संभाव्येत (वैतु. W. अनूत्सूर्युम् इति [तु ओत्सूर्युम् शौ ४५, ७])। प्रकारद्वयेऽपि यनि स्वर सूर्यम् इत्यस्य पृथक्पदता सूचयंस्तत पूर्वम् अन्वहम् इत्यस्य मौलिकं श्रवणमुपस्थापयेत्।

[g]) मरुतः (द्वि३) इत्येतदाक्षेपेण प्रकरणसुलभेन कर्माकाङ्क्षा पूरणीया (वैतु. सा. यस्य वृष्टि- इत्येतत् कर्तृप्रत्ययान्ततया मरुत्परतया च विब्रुवाणस्य कर्मनैराकाङ्क्ष्यं दुर्लभं [तु सस्थ. टि वृष्टि-])।

[h]) यज्ञाकर्मानुराधितेन्द्रवायुकृतवृत्रविनाशम् इति शेष। अनोः गतित्वाभावमिच्छतः GW अन्वयश्चिन्त्य।

[i]) एतदादिषु स्थलेषु अनोः गतित्व द्र (तु. मै १, ६, ११; वैतु. भा. यस्तृतीयार्थे कप्र. अनु इत्याह)।

[j]) अनन्तरगतिस्वरे (पा ६, २, ४९) सुलभेऽप्यन्तोदात्तनिगमान्तरसर्वस्वविरोधात् प्रामाण्येऽस्य संदेहो भवति (तु. संटि.)। सपा तै २,१,५,६ पुनरुत्सृष्टः इति पाभे।

२अनु-सृष्ट[a]- -¶ष्टः मै २, ५,५, काठ १३,५[२]; -¶ष्टम्[b] मै २, ५, ५; काठ १३, ५, -¶ष्टस्य मै ४,२,१४; -ष्टान् मा २४,१६; का २६, ४,१, मै ३,१३,१४.

¶अनु-सृष्टि[c]- -ष्टि मै ४, २, १४.

अनु √सृप्, अनुसर्पति शौ ९, १३,७; अनुसर्पन्ति शौ ९, १३, १७; पै १६, ७५, ७, ८, अनु-सर्पतु, अनु (सर्पतु)[d] पै १६, ७४,७.

अनु-सर्प[e]- -र्पं शौ २, २४, ४, पै २,४२,३.

अनु-सृ(प्त>)प्ता- -प्ताम् पै २०, ४७,७.

अनु-सृप्य पै १६,९१,५[f].

अनु-सेषिधत्- अनु √षिध् द्र.

अनु √स्तृ (आच्छादने), ¶अनु-स्तृणाति[g] काठ २५, ५; क ३९,२

अनु √स्तृ, स्तृ (हिंसायाम्)>

¶अनु-स्तर(ण>)णी[h]- -णी तै ६, १, ६, ७, ७, ५, मै ३, ७,४[२]; ४,७,२[२], काठ २९, २; क ४५,३; -णीम् तै ६, ६, ७, १;७,१,६,४[२]

अनु √स्पश >अनु-पस्पशान[i]- -†नः[j] शौ ६, २८, ३; पै १९, २७, १३[k], -†नम्[j] ऋ १०, १४,१, मै ४,१४,१६, शौ १८, १,४९.

†अनु-स्पष्ट- -ष्ट. ऋ १०, १६०, ४; शौ २०,९६,४.

†अनु √स्पृश्, अनुस्पृश ऋ ४, ४, २; मा १३, १०, का १४, १,१०; तै १,२, १४, १, मै २, ७, १५; काठ १६, १५; क २५,६.

अनु √स्फुर्, अनु स्फुरान् ऋ ६, ६७,११.

अनु-स्फुर[l]- -रम् शौ १,२,३.

अनु √स्फूर्ज् >स्फूर्जि, अनुस्फूर्ज-यात पै १६,१४२,८[m]

अनु √स्मृ, अनु स्मराथ ऋ १०, १०६,९.

?अनु-स्मरम्[n] खि २,१४,९

?अनुस्यवः पै २०,३३,६.

अनु(न्-उ)स्र-यामन्[o]- -म्णे ऋ ४, ३२,२४.

अनु √हन्, अनुहताम् पै १०, १२,४.

?अनुजिघासि[p] पै ५,२७,७.

---

[a]) विप. (अज-, सोमपीथ-)। अनन्तरगतिस्वरे प्राप्ते (तु. नापू टि.) प्रवृद्धादित्वम् उसं. (पा ६, २,१४७)।

[b]) सपा. तै २,१,५,५ पुनरुत्सृष्टम् इति पाभे.।

[c]) गस. क्तिन्नन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)। ननु नित्-प्रत्ययान्तत्वादाद्युदात्तेन उप भाव्य-मिति। सत्यमेतत्। सामान्येन तथैव भवति। एवं सत्य् अपि कानिचिदुक्तप्रत्ययनिष्पन्नानि सन्त्यपि प्राति. अन्तोदात्तानि श्रूयन्ते (तु वृष्टि-, साति-प्रभृ. [पा ३, ३, ९६; ९७])। प्रकृतस्य तु प्राति. अयमपरो विशेषो भवति। यथेदं सामान्येनाऽऽद्यु-दात्तत्वेनैव श्रूयमाण सत् क्वचिदिवाऽन्तोदात्तत्वेन श्रूयते (तु. माश. ११, २, १, ३)। ननु गस. तादौ (पा ६, २, ५०) इति पूप. प्रकृतिस्वरं स्यादिति। नेति। नित्ति इति विशेषणादाद्युदात्तनिगमपरतयैव तस्या-नुशासनस्य चरितार्थायतुमौचित्यादिह च प्र नित्त्वस्य वस्तुतोऽतन्त्रत्वात्।

[d]) सपा. शौ ९,१३,७ एति इति पाभे.।

[e]) =यातुधानाधिपति-विशेष- [सा.], सर्पतुल्य-जन्तु-विशेष- [PW. प्रभृ.]। पचादि-अजन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४)।

[f]) सपा. शौ ११,१,२ नि.सृप्य इति पाभे।

[g]) सपा. मै ३,८,६ स्तृणाति इति पाभे.।

[h]) नाप (मृत दीक्षितम् अनु स्तीर्यमाणा- गो-)। गस. कर्मणि ल्युडन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या।

[i]) गस. कानजन्ते कृत् स्वर. प्रकृत्या। या [१०, २०] प्रभृ. =अनुपस्पाशयमान- इति।

[j]) सपा. °न <>नम् (या १०,२० च) <>तैआ ६,१,१ ?अनपस्पशानम् इति पाभे.।

[k]) अनुस्पृशानः इति मूको।

[l]) वीप्सायां वा (तु. सा.) तृतीयार्थे वा अस. साव्व. (पा ६, १,२२३)। उप भावे कः प्र. उसं. (तु सा)। वा. क्रिवि. यद्वा गस. थाथादि-स्वर. (पा ६,२,१४४)। अस्मिन् कल्पे उप. इगुपधलक्षण. कः प्र.। स्फुर- इत्यत्र विशेषणत्वेन चाऽन्वयः (तु. MW)।

[m]) सपा. शौ १२,७,९ अभिस्फूर्जति इति पाभे.।

[n]) पाठः? अनु-स्मरत्->-रन् इति शोध. (तु. सँटि.)।

[o]) विप. (इन्द्र-)। उस्र- =उषस्-। तस. नञ्-स्वरः।

[p]) पाठः? °घांसति इति शोधः स्यात्।

अनु-घन्[a]– -नन मै ४,१४,१७

अनु √हा(गतौ), अनु···जिहते ऋ [३, ३१, १७ (४,४८,३)], †अनु···जिहते ऋ ६, १८, १५, मै ४, १२, ३, काठ ८, १६, अनु···जिहाताम् ऋ ७,३४, २४; †अनु···अजिहत ऋ १०,८९,१३, तै १, ७, १३,१.

?अनूजहिरे शौ १८,३,४६‡[b].

अनु-हाय तै ३,२,२,२; ७, १, १, २¶, ¶मै २,५,६[c], ¶काठ ११, ४,२३,४[d]; शौ ५,१८,९, पै ९, १८,२

¶अनु √हूर्च्छ्, अनुहूर्च्छन्ति मै १, १०,७; काठ ३६,१.

अनु √ह्वे,>हु, हू, †अनु···हुवे ऋ [१, ३०, ९ (८,६९, १८)], कौ २, ९४; जै ३, ९, ९; शौ २०, २६, ३, अनुह्वयामसि शौ ५, ३०, १७, ८, १, १५[e], पै ९, १४, ७, अनुह्वय ऋ ५, ५३,१६

अनु···अह्वत् पै १९, १०, १०[f].

अनु···जोहवीतु शौ ६, ७३, ३[f]

अनु-हव[g]– -वम् शौ १८,८,४, पै २०,४६,१

अनु-हूत– -तः शौ ५, ३०, ७, पै ९,१३,७.

अनूक[h]- -कम् शौ ४ १४, ८, पै १६,९९,२, -कात् शौ ९,१३, २१, पै १६, ७५,११.

अनूक्य[i]– -क्यम् शौ ९, ६, १, पै १६ ५३, १६, १११, १, -†क्यात् ऋ १०, १६३, २, शौ २, ३३, २, २०, ९६, १८, पै ४, ७, २, ९, ३, १० -क्ये शौ ११, ३, ९, पै १६, १४७,५

आनूक[j]- -कन् ऋ ५,३३,९.

अनू-काश- अनु √काश् द्र.

अनूक्त- अनु √वच् द्र.

अनू(नु √उ)क्ष् > φअनू(नु-उ) क्षमाण[k]– -णा ऋ ६, ६६,४.

अनूचान-, अनूच्य, १अनूच्य- अनूच्यमान- अनु √वच् द्र.

अनूचीन-, २अनूच्य- अन्व(नु √अ)च् द्र.

¶अनूच्छ्रि(नु-उद् √श्रि), अनूच्छ्रयत मै २, २, ८; काठ १०, १०.

?अनूच्यायनीं[l] पै २०,१८,९.

?अनूजहिरे अनु √हा(गतौ) द्र

¶अनू(नु-उद्)ज् √जि, अनूज्जयन् मै ४,३,२, काठ १२,७[e]

---

[a]) गस पचादि-अजन्ते थाथादि-स्वर. (पा६,२,१४४)। उक्ते च प्र वर्णविकाराद् अन्यद् यद् वैयुत्पत्तिकं वैशेष्यं भवति तद् घन्- इत्यत्र द्र । पाभे अनुकरेण शौ १२, २ २ द्र.।

[b]) सपा. ऋ १०, १५, ८ अनूहिरे इति पाभे । मन्त्रस्य पूर्वार्धीयं पादद्वयम् ऋ. त्रैष्टुभं भवति । तदेव शौ. जागतं श्रूयते । तेन शौ प्रतिपादमेकमक्षरमधिकं भवति । एस्थि. जकार-मध्यत्वेन शौ. मूलत. प्रामाण्यं भजद् एतत् पदम् (अनु √हृ >) अनुजह्रिरे इति सति पाठे (ह्रि >) हि इत्यस्मिन्नंशे विकृतमिति संभाव्यते (तु. सा.; वैतु. शंपा.)। गत्यंशे दीर्घस्य प्रामाण्यं तु संदिग्ध भवति मूको. उभयथोपलब्धे ।

[c]) सपा काठ १३,२ अभिहाय इति पाभे.।

[d]) पाभे. अनुमृश्य तै ६,१,३,६ द्र.।

[e]) सपा. पै १६,२,५ निह्वयामसि इति पाभे.।

[f]) सपा परस्परं पाभे ।

[g]) गस. भावे अप् प्र. उसं. (पा ३,३,७२)। थाथादि-स्वरः ।

[h]) =पृष्ठवंशाऽस्थि-। व्यु,? सस्व कृते तु टि. प्रतीक-। यत्तु GW. MW. <अनु √अच् इति आहतुस्तत्र स्वरो दुर्घट (तु. पा ६, १, २२२)। यद् अपि सा. उप. <√उच् (समवाये) इतिमात्र ततो विशिष्टम ह (तु. प्रतीक- [शौ २,३३,२]), तत्रापि पूर्ववच्चोद्यम् (तु. पा ६, २,१३९)।

[i]) स्वार्थे यत् प्र. उसं. (पा ५, ४, २५)। तित्-स्वरित.। पं. स्थाने द्वि. सुश्रवतरा स्यात् (तु. दोषण्यम् इत्युत्तरार्धे)। यत्तु सा. अनु √उच् (समवाये) + ण्यत् प्र. इत्याह (तु शौ २, ३३,२ च) तत्र लघूपधगुणाऽभावो दुर्घट (पा ७,३,८६)।

[j]) तस्येदमित्यर्थे अण् प्र (पा ४,३,१२०)। तत्स्वरः। वा. क्रिवि इति BW यदाह, तच्चिन्त्यम्। प्रकरणतोऽस्य विप. असत. नाप च सतस्तथात्वावृत्तेः (तु. सा. वा. एव नार्थे ?)।

[k]) विप. (मरुत्-)। गस शानजन्तम् (तु. PW. GW.; वैतु. स्क. वें सा. अनुः गत्यभाव इति)।

[l]) ?अनूच्यायनीं प्रतिसरां > अनुच्यायिनीं प्रतिसाराम् इति शोधः (तु. मूको.)।

अनू(न्-ऊ)ति[a]- -ती[b] ऋ ६, २९, ६.

अनूत्था(नु-उद्√स्था), अनु⋯उत्तिष्ठतु खि ६,१,२, ¶अनूदतिष्ठन् मै ४,८,५

¶अनूत्-त्थाय तै ३, ४, १०, ३; ६, २, ५, ५, मै १, ९, ८, काठ ९, १५, २२, ११; क ३५,५.

¶अनू(नु-उद्)त्√सृज्, अनूत्सृजति[c] मै ३, २, ७, काठ २०, ८, क ३१, १०, अनूत्सृजन्ति[d] मै ३,२,४; अनूत्सृजेत् काठ १३,३.

¶अनू(नु-उ)दक[e]- -कम् मै ३, १०,७.

अनू(नु-उ)द्√अय्>¶अनूद(द्-अ)य्य काठ २४,४, क ३७, ५.

¶अनू(नु-उ)द्√इ, अनूदयाथ मै ३,७,१.

अनूदेति काठ ८, ५; क ७, १, अनूद्यन्ति मै १, १०, १८, ३, ७, १[f]; काठ ३६, १३; अनूदेत् मै १,६,१२[f],२,५,३[g]; काठ १३,३[h].

अनूद्-यत्- -यन्तम् काठ १३, ४[g].

¶अनूदे(नु-उद्-आ√इ) अनूदेत्य काठ २२,११; क ३५,५.

¶अनू(नु-उ)द्√द्रु, अनूद्द्रवन्ति काठ ८,११, क ७, ८, अनूद्द्रवेत् काठ ६,६[i].

अनूद्-द्रुत्य काठ ६, ४[j], ९, १६[c], १०,५,२१[j],८,१०.

¶अनू(नु-उ)द्√(हृ>)धृ अनूद्-धृत्य[k]- -त्यः तै २, २, ४,७.

†अनू(न्-ऊ)धस्[l]- -धाः ऋ १०, ११५,१, कौ १,६४, जै १,७,२.

अनू(न्-ऊ)न, ना[a]- -न खि २, १०, २; शौ ७, ८६, ३; पै ११, १,८; -नम् ऋ १, १४६, १; २, १०, ६; ४, २, १९; ६, १७, ४; खि ३, ७, ५‡[m], मै ४, १३, ४†; काठ १६, २१†; शौ ७, ८६, ३; १२, ३, ४८, पै १७, ४०, ७; -नस्य ऋ ८,५५,५[m], -ना ऋ ७,२७, ४; -नाः ऋ ३,१,५;८,१६,४; -नेन ऋ ४,५,१.

†अनून-वर्चस्[n]- -र्चा ऋ १०, १४०, २; मा १२, १०७; का १३,७,६; तै ४,२,७, ३; मै २, ७,१४, काठ १६, १४; क २५, ५; कौ २,११६७.

¶अनू(नु√उ)न्द्, अन्वौन्दन्[o] काठ २७,५; क ४२,५.

†अनूप[p]- -पा. ऋ १०, २७, २३, -पे ऋ ९, १०७, ९; कौ २, ३४८, जै ३,२९,५.

---

a) तस. नञ्-स्वर॰। उप. यद्र.।

b) स१ द्र. (वैतु. सा तृ१ इति; GW. प्रमृ. च१ इति ⌊कथं बत रक्षाया अभावमप्युद्दिश्य देवतायाः सुहवत्वं काम्येतेति त्वत्राऽर्वाञ्च प्रष्टव्या स्यु.⌋)। सा. व्यु.? (तु. सस्थ. टि. ऊती)।

c) पाभे. अनु तै ५,२,९,५ द्र.।

d) पाभे. अनु तै ५,२,५,४ द्र.।

e) उदकस्य समीपे इति कृत्वा समयाऽर्थे अस. (पा २, १, १५ ⌊तु. सपा तै ६,४, १,५ शुष्कस्य चार्द्रस्य च संधौ इति⌋)। अन्तोदात्त॰।

f) सपा. काठ ८, १० क ७, ६ अन्वागच्छत् इति पाभे.। g) पाभे. अनु तै २,१,४,५ द्र.।

h) पाभे. अनु तै २,१,५,१ द्र.।

i) पाभे. अनुद्रवेत् मै १,८,७ क ४,५ द्र.।

j) C ⌊WZKM २६,१२६⌋ °नुद्रु° इति शोधित. पाठ इति। पाभे. अनुद्रुत्य तै ५,४,५,५ प्रमृ. द्र.।

k) गस क्यबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

l) विप [(⌊ऊधोवर्जिता-⌋ द्यावापृथिवीरूपा-वा अरणीरूपा-वा) मातृ-]। बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२ ⌊तु. वैं. सा. Gri.⌋)। पाप्र. अनङादेशाभाव. उसं.। उप. ऊधस्- (तु. अध्यूधस्- ⌊काश्रा ४,८,२,११⌋)। सकारान्तमस्त्रीत्वेनैतद् भवति (तु. पावा ५,४,१३१) एतदभ्युपायेऽपि यत् सा. लोकशब्दयोजनेन द्यावापृथिव्योरस्त्रीत्वं सिषाधयिषति, तन्मन्दम्। पूर्वार्धे तयोर्मातृत्वेनोपचारस्य तेन स्वयमभ्युपतत्वात्।

m) सपा. °नम् <> °नस्य इति पाभे.।

n) विप. (अग्नि-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्। यद्वा तस नञ्-स्वरः। उप. ऊन-वर्चस्- इति बस. द्र.।

o) सपा. मै ४,६,१ अभ्यधावन् इति पाभे.।

p) =आदित्य-, पर्जन्य-, वायु-। तस. उप. <अनु √वप् इति या ⌊२,२२⌋ प्रमृ. (तु. SEY १५७) इति च; जलप्रधान-निम्नदेश-, जलाशय-। बस. इति च। पाप्र. अनु-ऊ(<२अ)प्- ⌊तु. या. प्रमृ.⌋ + अः प्र. (समासान्तः) इत्येवं व्याकृतौ सत्याम् उप. आदिविकारः (पा ५, ४, ७४; ६, ३, ९८)। प्र. स्वरः। यत्तु सूत्रे ऊद् इत्यस्य स्थाने उद् इत्यनेनापि पठितेन

अनू(प्यं>)प्या[a]- -प्या काठ २,१[b]; क १, १३[b], शौ १,६, ४[b]; १९,२,२, पै ८,८, ८.

¶अनू(नु-उ)प√जीव् , अनूपजीवन्ति मै ३,१०,४

¶अनू(नु-उ)प√धा , अनूपदधाति काठ २१, ४, अनूपदध्यात् तै ५, २, ७, २ ; क ३१,१९.

अनूपधीयन्ते मै ३,२,९[३].

?अनूपनमति[c] मै ४,२,९.

¶अनू(नु-उ)प√स्था>तिष्ठ, अनूपतिष्ठन्ते[d] मै ३, २, ३, ९,२, काठ ६, २, २९, ८, क ४,१; अनूपतिष्ठन्ते[d] मै ३,२ ७, ७,७, ४,७,९.

?अनूपास्ते[e] पै १६,२१, १०

¶अनूपे(नु-उप√इ), अनूपयन्ति[f] तै १,७,५,४.

अनू-राध- अनु√राध् द्र

अनू-रोह- अनु√रुह् द्र.

अनू(नु-ऊ)र्ध्व->अनूर्ध्व-भास्[g]- -भास. ऋ ५,७७,४.

¶अनू(नु-ऊ)र्ध्वभावुक[h]- -कम् तै २,६,५,३.

†अनू(नु-ऊ)र्मि[i,j]- -र्मिम् ऋ ८,२४, २२, शौ २०,६६,१.

अनू-वृज्- अनु√वृज् द्र.

अनू-वृत्- अनु√वृत् द्र.

¶अनू (नु-ऊ) षरिह्[k,j]- -रिह. मै १,६,३

†अनू (नु-ऋ) क्षर,रा[l]- -र ऋ १, ४१, ४ , २, २७, ६, -रा

सता पूर्वसवर्णदीर्घत्वेनाऽभीष्टरूपसिद्धिप्रस्तावे प्रत्युपस्थाप्यमानेऽवग्रहदोप पाम अचोदि, तद् यावदुपलब्धि पपा. अवग्रहस्थैवानुपलम्भाद् उप ह्रस्वदीर्घान्यतरादित्वस्य विनिर्णेतुं दुःशकत्वात् तद्विषयस्योट्टङ्कनस्य नितरामनवसरत्वाद् भग्नभित्तिकत्वं द्र. । पामउ. च दीर्घोच्चारणस्याऽत्यावश्यकत्वाभावस्याऽवग्रहाभावे हेतुत्वमिव प्रदर्श्यमानमपि नादरणीयम् । यथाकामह्रस्वदीर्घान्यतरोच्चारणसद्भावस्याभीष्यमाणस्य सतो नितान्ताऽवग्रहाभाव प्रति कारणतानुपपत्तेरिति यावत् । वस्तुतस्त्वत्र वैयाकरणे प्रकरणे पूर्वसवर्णदीर्घामिकैव मौलिकी शाब्दी प्रवृत्तिः । तन्मूलश्चाप्यवग्रहाभाव· । पूर्वोत्तरयोरुभयोर्वर्णयो स्थान एकस्य समानस्य सत आदेशस्य विभागानर्हत्वात् । एव च अनूप्-, अभीपं-, द्वीप्-, नीपं-, प्रतीपं- इत्येतान्येव प्राति. मौलिकानि सन्तीतरेषां सजातीयनिष्पत्तीना वृत्तिसामान्योपजनितप्रवृत्तीनां सताम् अन्तरीप-, समीपप्रभृ. आदर्शस्थानीयानि द्र. । अनूप्- इत्यस्माच् च देशात्मकवृत्तिविशेषवत· सतो विवेककरणीव अन्वीप्- इत्यस्य साम्यप्रवृत्तितो द्वितीयवर्गानुपातिनी प्रवृत्ति द्र । इह च सर्वत्र उप. विषये २अप्- इति स्याद् √आप् इति वेतरस्य विनिर्णय २अप्- इत्येतत्-प्रसङ्गेन यद्र. । अन्ततः , अन्तर् इत्यादिविषयोपनिबन्धः अनवर्णनिपातेभ्योऽप. पूर्वसवर्णदीर्घः, समन्तर्ष्यामीव , अनोरदेशे इत्याकारकः स्याद् इति विमृशां विमर्शाय कल्पताम् (तु. पा ६,३,९७;९८) ।

[a]) विप. (⌊जलाढ्यदेशे भवा-⌋ २अप्-) । तात्रभविको यत् प्र. (पा ४,४,११०)। तित्स्वरः ।

[b]) =सपा. माश्रौ ६,१,५,२२ । तैआ ६,४,१ अनूक्या. इति पाभे. ।

[c]) पाठ ? । स्वरोऽलक्षणो योगश्च विपरीतार्थकर । अ-सू (सु-उ)पनमति इत्याकारक शोधः विचारकोटौ द्र. ।

[d]) वैतु. सपा. तै ५,७,९,२ अनु टि. । यद्नु तत्रासौ नि कप्र. इष्टो भवति गतिश्च नेष्ट इति ।

[e]) पाभे. अनुत्रस्ते शौ ११, ६, १० द्र. । (अ)नूपस्ते इति पै मूको. ज्ञापयति यथा मूलतरतत्रापि शौ. अभिन्नैव सती श्रुति. प्रामादिकम् (अनूत्रस्ते- >°*नूपस्ते>) °नूप° इत्याकारं वर्णविकारमुपगतेति । एस्थि. मुपा. चिन्त्यकोटिमनुप्रविष्ट सन् शोधार्ह. स्यान्न तु वास्तविकस्य कस्यचित् पाभे सूचक इति ।

[f]) वैतु. सपा तै १,७,५,३ अनु टि. यत्रासौ नि. कप्र. ।

[g]) विप. > नाप. (⌊अनुच्छिन्नतेजस्क-⌋ शत्रु- ⌊तु वे.⌋) । पदविभागस्य सत्त्व. च कृते तु टि. अजात-शत्रु- । यत्तु सा उर्ध्व-भास्- इत्यस्य उप. अग्निपरत्वमपि विकल्पयति, तच्चिन्त्यम् । नञ्पूर्वत्वे बस. अन्तोदात्तत्वप्रसङ्गात् (पा ६,२,१७२) ।

[h]) तु. टि. अ-नग्नभावुक- ।

[i]) विप. (इन्द्र-) । उप. विप =हिंस्य- इति सा, हिंसक- इति वें., =चल- इति GW. ORN , =अवरुद्ध इति NW ।

[j]) तस नञ्-स्वर ।

[k]) विप. (पशु-) । उप. ऊष-+ √रि (=लि)ह् + क्विप् प्र. ।

[l]) विप. (पन्था-, पृथिवी-) । बस. अन्तोदात्त । उप. =कण्टक- । √ऋष् + क्सरन् प्र. (पाउ ३, ७५) । नित्स्वरः ।

ऋ १, २२, १५, मा ३५, २१, ३६, १३, का ३५४, २०, ३६, १, १३, मे ४, १२, २, काठ ३८, १३, शौ १८, २,१९, –रा. ऋ १०, ८५,२३, शौ १४,१ ३४, पै १८४ ३.

अनृ(न्-ऋ)च्[a,b]– -नृच ऋ १०, १०५,८

¶अनृ(न्-ऋ)च[c]– -चम् मै ३ ३, ५, काठ २१,५, क ३१, १० [°च- एक°]

अनृ(न्-ऋ)च्छ(त्>)न्ती– -न्ती. पै १,३६,१-३

अनृ(न्-ऋ)जु[a]– -जो ऋ ४, ३, १३.

अनृ(न्-ऋ)ण[d]– -णः मा १९, ११, का २१, १, १०, तै ३, ३, ८, २; ४¶; ६, ३, १०, ५¶, मै ३, ७, ८¶; ४, १४, १७[e], ¶काठ १३,२,२६, २; क ४०, ५¶; शौ ६, ११७, १, २, पै १६, ४९, १०, १९,३९, १२, –णम् पै १६,५०,१, ८, –णाः मै १, १०, २०[२]¶, काठ ३६, १४[२]¶, शौ ६, ११७, ३[८], पै १६, ५०, २[४f], –णेन काठ १३, ३¶.

१अनृ(न्-ऋ)त, ता[g,a]– -तम् ऋ १, २३, [२२ (२३), १०, ९, ८ (९)]; १०५, ५, १३९, २; १५२, ३; ७, २८, ४; ८, ६२, १२, १०, १०, ४, १२८, ५, †मा ६, १७, †का ६, ५, ५, ¶तै २, ४,१, २, ५, ५, १,६, ¶मै १,९, ३; १०, ११[१], २, १, ४[२]; ४, २[४], ४, ७, ५, १४, १७[४] $; ¶काठ ६, ७[२], ८, ७, ९,११, १०,७, १२, ५; ११[४], १४, ५[१], २३, १[२], ६, २७, ४[h], ७[१], ८, ३४, ११, ३६, ५[१], ३७,१[२], ¶क ४, ६[२], ७, ४, ३५, ७[२], ४२, ४[h], शौ १, १०,३, २, १५, ५, ४, ९, ७;१६, ६[1], ६, ६१,२, ३; ७, ९४, ३†; ९, १५, २३†, १०, २, १४, ५, २२, १२, ३, ५२; १८, १, ४†, १९, ४४, ८; पै १, ९,३, ३३,३,२, २६, १, ५, ३२, १, ३६, ४,५, ८, ६, ५, १२, ८, ३, १३, ९, २२, ४,१२,१६, २३; १५, ३, ८, १६, ६०, ८, ६९, १२†, १३०, १, १७, ४१, २; १९, १४, ८, २१, ४, २०, १५, ४, –तस्य ऋ ५, १२, ४, ७, ६०, ५; ६५, ३, ८६, ६, १०, ६७, ४; १००, ७; मै ३, ७, ३¶; शौ २०, ९१, ४†, –ता ऋ २, २४,६;७, ७, ६१, ५, ८४, ४, पै १९, २१, ७; –ताः पै २, ५५, ३, ४; –तान् मा १, ५; का १, ३,१, ¶मै १, १०, १२[३]; २, ४, २; ¶काठ १२, ११; ३६, ६[२]; पै ७, ८, ८[e], –†तानि ऋ १, १५२, १, २, ३५, ६; मै ४, १४, १०, –ते मा १९, ७७; का २१, ५, ४, मै ३, ११, ६, काठ ११, ३; ३८, १; –तेन ऋ १०, ८७, ११; ¶मै १, ९, ३,११, ५; २,४, २, ¶काठ ९, ११; १२, ११; १४, ५, शौ ६, ७१, ३, ७, ७३, २; ८,३, ११†, पै २, २८,२,५,३२, ६, १६, ७, १†, १९, २७, २; –†तेभिः ऋ ७, १०४,८; शौ ८,४,८; पै १६, ९, ८ [°त- सत्य°].

†अनृत-देव[i]– -वः ऋ ७, १०४, १४; शौ ८, ४, १४; पै १६, १०,४.

अनृत-द्विष्[k]– -द्विष ऋ ७, ६६, १३.

¶अनृत-पशु[l]– -शू मै १,१०,१२,

---

a) तस. नञ्-स्वरः।

b) समासान्ताभावः उसं. (वैतु नाउ)।

c) बस. समासान्तः अः प्र. (पा ५,४,७४ [वैतु नापू.])। तत्स्वरेणान्तोदात्त ।

d) बस. अन्तोदात्त ।

e) अनृण- इति पाठः? यनि. शोध- (तु. तै ३, ३,८,२)।

f) एकतरत्र पाठ-? अनृण इति शोध' (तु सस्थ. टि. ?अदीप)।

g) विप. (वचस्- प्रभृ.), भाप. (असत्य-)।

h) सपा. तै ६,४,८,१ क्रूरम् इति पाभे.।

i) अनृत वदन्तम्>सपा. आश्रौ १,३,२४ शाश्रौ १, ६,३ आपश्रौ २४,१२,७ पाकम् इति पाभे.।

j) विप. (अस्मद्-)। बस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)।

k) उस. क्विबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ३,२,६१,६, २,१३९)।

l) तस. मध्यमपदलोपः सास्व. च (तु. अनृतेष्टका- माश ६,२,१,३८)।

काठ ३६,६[२]

अनृत-वाच्[a]- -वाक् काठ ४,१६, शौ ४ १६,७, पै ५, ३२,८.

अनृत-वादिन्- -नम् पै ९,१९,२.

¶अनृतवादिनी- -नी मै ४, ५,२.

२ अनृ(न्-ऋ)त[b]- -ताः ऋ ४,५,५

अनृ(न्-ऋ)तुपा[c,d]- -पा· ऋ ३, ५३,८.

? अनृतुभिः क्रुम्यम्[e] मै ३ ६,७.

¶*अनृ(न्-ऋ)त्विज्[d]- -त्विजे काठ २८,५[१], क ४४,५[१].

अ-नृण[f]- -ण्णम् पै १९, ५०, १०, ११;१२

?अनेक पै २०,३९,१

?अनेकवत्- -वन्तम् काठ २१,१३[g]

¶अने(न्-ए)कादशि(न्>)नी- -नीम्[h] काठ २२,७; क ३५ १

?अनेकाम्[i] पै ६,२,६[‡]

अने(न्-ए)जत्[d]- -जत् मा ४०,४, का ४०,१,४.

?अने(न्-ए)जित[j]- -त. पै ९, ६, १२.

†अ-नेद्य[k,d]- -०द्य ऋ [८, ३७,१-६]; -द्य ऋ १, [८७, ४ (२, २३,११)];५, ६१, १३; मै ४, ११,३; काठ ९, १८; -द्याः ऋ ६,१९,४.

?अ-नेद्य[l,d] ऋ १,१६५,१२.

अने(न्-ए)नस्[m]- -नः[n] ऋ ६, ६६, ७; -नसम् तै १. ८, ५, ३; -नाः ऋ १, १२९, ५; ७, २८,४, ८६, ४; मै ३, १०, १¶.

अने(न्-ए)वम्-उत्सृष्ट[o]- -ष्टौ काठ १३,३

?अने(न्-ए)वा[p,d] शौ १६, ७,४.

†अने(न्-ए)हस्[q]- -हः ऋ १, १८५, ३, ६, ५०, ३; ८,१८,

[a]) उस. ताच्छीलिके क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या उप. दीर्घश्च (पावा ३, १, १७८; पा ६, २, १३९)। यद्वा अन्-ऋत-वाच्- इति नञि पूप. बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)। अस्मिन् कल्पे उप. तस मध्यमपदलोप· (तु नापू. टि.)।

[b]) विप.। बस. अन्तोदात्तः । वाक्यान्वये द्वि१ सत् क्रिवि.।

[c]) विप (मघवन्-)। [d]) तस. नञ्-स्वर.।

[e]) पाठः? अनृतु, निष्क्रुम्यम् (दीक्षितेन दीक्षित-विमितात् न) इति शोधः । [f]) तम.।

[g]) पाठः[तु. BC.]? अनीकवन्तम् इति शोध (तु. खि ४,१४,१ आश्रौ २,१८,३ च)।

[h]) अनेकादशिनीं कुर्यात्>सपा. तै ५, ५, ७, १ एकादशिनीं न मिनुयात् इति पाभे. (तु सपा मै ३, ४,८)।

[i]) °मिदेकाम् (>°*मदे°> °मने°) इत्याकारो विकार· मूको. प्रत्येतव्य. (तु. पाभे.)। अन्यथा-ऽनभीष्टार्थ-प्रतीतिकरत्वे मर्षितेऽप्यवरतो रूप द्वित्ववद्-बहुत्ववद्वा स्यान्न त्वेकत्ववदिति दिक्। एस्थि शोध सावसर द्र । सपा. ऋ १०,५,६ एकामिद् इति, शौ ५, १,६ इदेकाम् इति च पाभे.।

[j]) पाठ (तु मूको., र. °जात इति)? अने (न्-ए) जत्- (विप. [क्रिमि-]) >-जत इति शोध. (तु BKA, Renou [Vāk ५,७६])।

[k]) विप. (इन्द्र-, जरितृ-)। उप. <√नेद्(कुत्सायाम्)।

[l]) विप (श्रवस्-)। उप. नेद्यस्- = निन्दनीय- इति (तु वे. सा.; वैतु. सा [पक्षे], HLR. < नेदीयस्- इति; ORN [मरुतां गण-] इति, GW. °द्या. [मरुतः] इति शोध MVH. °द्यम् इति शोधश्च)। GG. अ-नेदी->[द्वि३] °द्य [इष.] इति।

[m]) विप. (अस्मद्-, इन्द्र-, वरुण-)। बस अन्तोदात्त.।

[n]) विप. (मरुतां याम-)। वा. इद रूपम् प्र१ <अने (न्-ए)न्- इति, उप. च एन- इति एनस्- इत्येतत्-सजन्मतीवाभिप्रैति GRV. (तु. NW.; यत्तु तत्र सा. अप्ये-वमभिप्रैतीति समर्केति, तदसत् । यनि द्वि१ क्रिवि. चेत्येवमेव तस्याभिप्रेतत्वात् । यदपि PW. GW. MW. चेह उप. एन- (=एत-=हरिण-) इत्यनुपद श्रूयमाणस्य अनश्व- इत्यस्य संस्कारसाम्यादाश्रिषत तदपि चिन्त्यम्। अनश्व- प्रभृ. पदानामन्वयान्तरस्य प्राकरणिकनरत्वात् (तु. सा)।

[o]) तस >तम.।

[p]) पपा. अनेव इति ह्रस्वान्तं रूपं भवति। तच्चिन्त्यम्। एवम् इत्येनत्-पर्यायभूतस्य दीर्घान्तस्य तृ१ सतः क्रिवि संगततरत्वप्रतीते· (तु सस्थ. एव, वा)।

[q]) विप. ([अप्रतिम-, अप्रतिहत-, अहिंसित-] इडा-, द्यावापृथिवी-, पथिन्- प्रभृ), भाप. (निरा-पत्ति-, पाप-राहित्य- [ऋ ६, ५०, ३; ८, ३१, १२, ६७,१२])। बस अन्तोदात्तः उप. <√हन् >एह इति पाउ [४, २१८], <√ईह् (इच्छायाम्) इति PW. GW. प्रभृ.।

२१ ; ३१, १२ ; ६७ , १२ ; -हसः ऋ ३, ५१, ३;[५, ६५, ५; ८, ४७, १-१८]; ८, [(५, ६७,४),१८,५]; ४५,११; १०, ६१ , २२ ; मै ४ , १२ , ३ ; -हसम् ऋ १, ४०,[४; ३, ९, १ (५, ३४,७,८, १०३,५, ९, ६६, ७)];६,[६, ५१, १६; ८, ६९, १६] ; ८, २२, २, ४९, ४ ?[a]; ५०, ४; १०, ६३, १०, खि ३, १,४,२, ४; मा ४, २९; २१, ६; का ४, ९,६; २३, १, ६; तै १, २,९, १; ५, ११, ५, मै १, २, ५,४, १०, १; काठ २, ३, ६ ; क १, १९ , कौ १, ६२, जै १,६ ,८; शौ ७, ७,१; २०, ९२, १३; पै २०, १, ९; -हसा ऋ १, १२९,९,६, ७५, १०; मा २९,४७; तै ४,६,६,४, काठ ४६,१; पै ४,२४,७; १५, १०,१०.

?अनेहा ऋ १०, ६१, १२[b], शौ ६, ८४,३[c].

?अनोहितास् पै १७,१२,५.

अन्त, न्ता[d]- -न्तः ऋ १, ५४, १; १६४, ३५[e]; ६, २९ , ५; १०, १११,८; मा १७,२; २३, ६२† [e]; का १८, १, ३; २५, १०,१०†[e], ¶तै ४, ४, ११,४; ७, २, ७, २, ८,५; ३, १, ४; ¶मै १, ९, ७; १०, १८[2]; २, २, ९[3],८, १४; ३,६,१[f]; ४,३, १; ४, ३[2]; ६, ६, ¶काठ ११, ४, १२,४; १७, १०; १९, ९; २६, १,३०, ३; ३२, ३; ३६, १२[2] ; ¶क २६, ९ ; ४०, ४; ४६, ६ ; शौ ९, १५, १४†[e] ; पै १६, ६९, ४†[e]; -न्तम् ऋ १, ३३, १०; ३७, ६[g]; ५२, १४; [१००, १५; १६७, ९]; १६४, ३४; १७९, २; ५, १५ ५, ६, ४३, २; ७, २१, ६, ९९, २;८, ४६,११; १०, ५४, ३; ११४, १०; मा २३, ६१†; का २५, १०, ९†; ¶तै २, ४, ११, २[2], ३; ७, २, ७, २; ३, ८, ६;४, १५,१†; १८, २[2]†; ‡५[e]; ८, १[2]; २; ¶मै १,६, १३; ९,७, १०, १६; १९; २, २, ९[f]; १३; ४, ४[2],५; ३, ६, ६; ४,४, ३;५[2]; ६, १ ;७, ७; ८, १०[2]; ¶काठ १०, ८[2]; ९, ११,४[2]; १२,४[2], २६, १; २७, १; २९, ४; ६[2]; ३०, २; ३[2]; ५; ३६, १०, १३[2]; ४४, ४; ७[2] †; ‡[e]; ¶क ४०, ४ , ४२, १; ४४,१; ४५, ५; ७[2]; ४६, ५; ६[2]; जै २, २, ४?‡[h], शौ ९, १५, १३† , १०, ७, ४२; १२, ३, ३४; १५, ७,१; पै १६, ६९, ३† ; १७, ३९ , ५ ; -न्ता ऋ ४ , १ , ११, -†न्ताः ऋ ७, ६७, २; ८३, ३, १०, ८२,१; मा १७, २५; का १८, ३, १ ; तै ४, ६, २, ४ ; मै २, १०, ३ ; काठ १८, २; क २८, २ ; $शौ १, १७, ३[i], १४, २,५१; पै १८, १,१ १०; १९, ४, १३; -न्तात् ऋ

a) अनेहुस [क्रिवि], त्वम् इति द्विपद· शोध इति मतम् ।

b) कारुव· इत्येनदन्वितं सत् प्र३ द्र [वैतु. सा. प्र१ (इन्द्र·) इति । उभयथापि पपा. विसर्गान्तत्वाऽभावः समानं दुर्घटः । प्र३ इति पक्षे ?*अने (न्·ए)हु- > -हाः इति वा स्यात् , अनेहुस्- > (मौलिके संपा.) *ऽनेहासः > (उत्तरे संपा.) *अनेहा (=अन्त्याधिकाक्षरच्युतिः) > (उत्तरतरे संपा) ऽनेहा इति वा (वैतु. GW. L ५५१ *b*, ५५९ *b* अनेहुसः > *अनेहु अः > अनेहाः इति)] ।

c) निर्ऋति- इत्यस्य विप. इति प्र१ सद् < *अने (ह >) हा < अनेहा (विसर्गच्युतौ) इति वा < अनेहुस्- इति वा (तु. NW. टि अनेनु इति)। सपा. पै १९,५,१३ विश्ववारे इति पाभे. ।

d) नाप. (पर्यवसान-, सीमन्-, पर्यन्तभाग-, संख्याविशेष- [मा १७, २ प्रभृ.]), भाप. (समीप-, अन्तिक- [ऋ १, ३०, २१ प्रभृ]) । व्यु.? √अम्(गतौ) + तन् प्र. नित्स्वरश्च (पाउ ३,८६) । या [४, २५] प्रभृ. < √अत् इति । यत्त्वेतत् प्राति. < √अन्त् इति MW. आह । तन्न । तदपेक्षया नाधा. असावित्यस्य मतस्य तत्त्वस्य नेदीयस्त्वप्रतीतेः (तु GW. NW. WW [१, ६७ उउ]) यतो मूलतः √*अन् (यद्र.) इति प्रकृत्यंशतया त इति च प्रत्ययांशतया निर्धार्यत्वेनोपतिष्ठेयातामृ ।

e) सपा. °न्तः (माश १३, ५,२,२१ आश्रौ १०,९,३ प्रभृ च) <> °न्तम् इति पाभे. ।

f) °न्तः इति पाठः? स्वरः शोधापेक्ष ।

g) =वस्त्र-सन्धि-, सीवन- इति ORN. ।

h) अन्तम् आः इति पाठः? अन्तमा· इति शोध (तु ऋ ६,५२,१४ कौ ३,३,९) ।

i) विप. ([अन्तिमा-] नाडी-) इति (तु. पै १९,४, १३; सा. ; वैतु. W. अन्त्याः इति पाठः श्रेयान् इति) ।

१, ३०,२१; ३, ६१, ४; १०, ८९, ११, तै ७, २, ७, ३¶, ¶काठ ११, ४, ३०, ३, क ४६, ६¶ ; कौ १, ७१‡[a], जै १, ७, ९‡[a], शौ १८, ३, ६५‡[a], -न्तान् ऋ १, ९२, ११; ४, ५०, १; ५, ४७, ४, ५९, ७; ६, ६२, १; ७, ४५, २, ६९, ३;८, २५, १८; १०, ८, १[a], २०,४, ८९,१, १०८, ५, †मै ४, १२, ५, १४, १०, †काठ ९, १९, ११, १३, २५, ६, †क ३९, ३: शौ १४, १, ४५[b]; २०, ८८, १†; पै १५, ५, ६[b]; १६, १०३, ६, १५०, ६, १८, ५, २[b]; -न्ताय मा ३०, १९; का ३४, ४, १, तै ७, २, २०, १, काठ ४२, १०; -न्ते ऋ ४, १६, २, १०, ३४, ११, ¶तै १, ७, ६, ४, ६,१, ९,३[c]; ७, १,६, ६, ५, ८, १[२], ¶मै १, ९, ७, २, २, ९[२], ३, ९, २, ४, २, १; ४, २, ६, २, ¶काठ ७, ११; १०, ८, ११, १०; २४, २[c]; २६, ३, २७,४;३९, ६; ¶क ३७, ३, ४२, ४; शौ २०, ७७, २†, पै १९, २५, १, -न्तेन ¶मै २, २, ९[२], ४, ४, ३, -†न्तेभ्य ऋ १, ४९, ३, ८,८८, ५[d], काठ १६, १३‡[e], क २५, ४‡[e], कौ १, ३६७, जै १, ३८, ८, -न्तेषु ऋ ७, ७९, २, तै ५, ७, १०, ३¶, काठ ३७, १६¶, -†न्तौ ऋ ५, ४७, ३, खि ३, २२, ६, मा १७,६०, का १८, ५, ११, तै ४, ६, ३, ४; मै १, १०, १४ ¶; २, १०, ५, ३, ६, १¶[f]; ४, ३, १[२]¶; काठ १८, ३, ¶१९, ९; ¶२२, १३, ¶२८, १;३६, ८, क २८, ३, ४४,१¶; $शौ ६, ८९,३,१३, २, ६, १३; पै २, ३५, ५$; ३, १५, ६$, १६, १०३, ७, १८, २०, १०; २१, ७ [°न्त- अति°, अन्°, आ°, आदित्य°, १इडा°, १ईर्मं° उप°, तीव्र°, त्रिष्टुभ्°, दूरे°, बहुल°, भस्मन्°, भिन्न°, मण्डल°, यज्ञ°, १ विष्ट°, २ वेद°, वेदि°, १संहिता°, समा°, सूक्त°].

¶अन्त-ग(त>)ता[g]- -ता तै १,५,९,१.

¶अन्त-तस् ( )[h] तै १, ७, ४, ४; २, २, ७, ५, ५, ४, ३, ३; १०, २,७, १०, ३, मै १ १०, ५[२], ३, १,१[२], ४,२,८,५[२],४, ३,८,८,३[२],६[२], काठ १८,१९[२]; २१,११[२]; २२,१, २३,९; २४, ४,२५,१०,३२ ३; ३४,१[२],३५, २०[२],क २९,७[२], ३६,६,३७,५, ४०, ३, ४८, १८[२], शौ १४, १,६४$, पै १८,६,१२$

¶अन्त-नामन्[i]- -मानौ तै ७, ४, ८,१[२].

१अन्त-म, मा[j]- -¶मम् तै ५, १, १, ३; ६, ३, ९, ५, मै १, ५, १३, काठ ३५, १६, क ४८, १४, -मस्य ऋ ३, ५५, ८, -¶मा तै ६, ४, २, ३[२], मै ४,२,७, -¶माम् तै ५, १,१,३; -†मेभि- ऋ १,१६५, ५, मै ४,११, ३, काठ ९,१८.

अन्त-वत्- -वत् शौ १०,८,१२, पै १६,१०१,८

√अन्ति[k]

अन्तक[l]- -क शौ ६, ४६,

---

[a]) सपा. °न्तान् (तैआ ६, ३, १ च) <> न्तान् इति पाभे. ।

[b]) सपा पागृ १,४,१३ तन्तून् इति पाभे. ।

[c]) अपामन्ते> सपा मै ३,७,४ अप्सु इति पाभे. ।

[d]) सपा. कौ १,३१२ जै १,३२,१०, ४,६,१ सदोभ्य इति पाभे. ।

[e]) सपा ऋ १०,९७,१७ ओषधय इति पाभे ।

[f]) अन्तौ इति सुपा अन्तोदात्तश्चिन्त्य ।

[g]) सस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) ।

[h]) तसिः प्र. (पावा ५,४,४४)। तत्स्वरः ।

[i]) विप. (ऋतु-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

[j]) पपा. अवग्रहाभावः (तु. चरम-, परम-, मध्यम-प्रभृ)। म प्र. उसं (पावा ४, ३, ८)। तत्स्वर । भा तु अन्तिम->अन्तम- इति च्छान्दस (प्राकृतिक) वर्णविकारो वा स्यात् प्र. (डिमचः) आदिलोपो वा स्यादिति विकल्प्य अन्तिक-+तमप् प्र इत्येवं प्रातितादिलोपमुपाश्रित्य विकल्पान्तरं ब्रुवाणोऽपार्थगौरवश्रद्ध स्याद् अन्ति- इत्यस्य प्राति (यद्र.) म प्र. च यनि. पृथक् सुकल्पत्वात् । अन्तर- इत्यनेन सन्यायमिति BL ।

[k]) तत्करोतीत्यर्थे णिजन्त नाधा. ।

[l]) विप., नाप (मृत्यु-, यम-),-व्यप. (राजन्- [ऋ १, ११२,६], मार्त्यव- [शौ ८,१३,७])। ण्वुल् प्र. लित्स्वरश्च (पा ६, १, १९३)। वैप२ १अन्तक-, २अन्त-कृ-द्र. ।

२; ८, १३, ७, १६, ५, २; ४-७, ९, १९, ९, ७, पै १६, १३५, ३; -कम् ऋ १, ११२, ६; -काय मा ३०, ७, १८[a], ३९,१३, का ३४, १,७,३,५[a], ३९,९,३, शौ ८,१,१, पै १६, १,१.

अन्तक-द्रुह्[b]- -ध्रुक् ऋ १०, १३२,४

१अन्त्य, न्त्या[c]- -न्त्य तै[d] १, ७, ९, १, ४, ७, ११, २, मै १, ११, ३; काठ १८, १२, क २९, १, -न्त्या काठ १०, ८, -न्त्याय काठ १४, १, -¶न्त्ये तै २, २,७, ५, काठ १०,९[e].

१आन्त्य[f]- -न्त्याय[g] मा ९, २०[h]; १८,२८, २२,३२[2], का १०, ४, १[h], १९; ९, १, २४, १९,१.

आन्त्यायन[i]- -न[j] तै १, ७, ९, १, ४, ७, ११, २, -नाय[j] मा ९, २०, १८, २८, का १०,४, १, १९,९, १, २४,१९,१.

२आन्त्य[k]- -न्त्य[d] मै १, ११, ३, काठ १८, १२, क २९, १, -न्त्याय काठ १४,१[g]

१अन्तम- अन्त- द्र.

†२ अन्त (न्-तं*) म, मा[l]- -म ऋ ३, १०, ८, ५, २४, १,६, [४५, ३०, ८, ५, १८], ४६, १०, ८, १३, ३, ४५, १८, ६४,९, १०, १००, ६, मा ३, २५, १५, ४८, २५, ४७$, का ३, ३, १७, १६, ५, ३०, २७, १५, २$, तै १, ५, ६, ३, ३,१,१०, ३$, ४, ४, ४, ८; मै १, ५, ३, १०, २, १३, ८, काठ ७, १, ८[2], क ५, १; कौ १,४४८, २,९८, ४५७, जै १, ४७, २, ३, ९, १२, ३४, १५, शौ २०, ८३, २, -मम् ऋ ८,३३, १५, -मस्य ऋ १, २७, ५, कौ २, ८४९, जै ४, १२,१, -मा ऋ ७,२२, ४, कौ १, ११४८; -मा· ऋ ६. ५२, १४, कौ ३ ३, ९, -मानाम् ऋ १, ४,३, कौ २, ४३९. जै ३,३३,१३, शौ २०, ५७,३,६८,३.

अन्त कोश- प्रमृ. अन्तर् द्र

अन्त (न्-तं)र् (>, श्)[m] ऋ १, २३, १९; [२०, १०, ९, ६],

---

[a]) सपा. तैब्रा ३,४,१६,१ निर्ऋत्यै इति पाभे ।

[b]) विप ([हिंसक-द्रोग्धृ-] वरुण-) । उम कर्तरि क्विबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

[c]) विप , नाप. (सवत्सर- इति भा., मार्गशीर्ष-मास- इति सा. [तै १, ७,९,१ प्रमृ.]) । तात्रभविकेऽर्थे यदन्ते आद्युदात्तत्वम् (पा ६,१,२१३) ।

[d]) सपा. अन्त्य <>आन्त्य इति पाभे. ।

[e]) सपा मे २,२,९ यज्ञिये इति पाभे ।

[f]) =[संवत्सराभिमानिन्-] प्रजापति- [=भौवन]। अपत्येऽर्थे यञ् प्र. उसं. (पा ४, १,१०५)। ञित्स्वर· । समानार्थीयो भिन्नशाखीयोऽन्तोदात्त एउ. द्र. ।

[g]) सपा. आन्त्याय (माश ५,२,१,२ काश ६,२,२,१ च) <>आन्त्याय इति पाभे. ।

[h]) अत्र पपा. उ. म च अन्त्याय इत्येवमुशन्त शुक्लयजु संप्रदायानुराधाद् भग्ननिमित्तिका एव (तु. सा [का.] BC च)।

[i]) नाप. [मास-(तै १,७, ९,१ [तु भा. वैतु. पक्षे च <अन्त्य- इति])]।यञन्ताद् गोत्रापत्येऽर्थे फक्>आयनः प्र कित्-स्वरश्च (पा ४,१,१०१, ६,१,१६५)।यत्तु म (मा १८, २८) अन्त्य-अयन- इति समुदितशब्दद्वयात् तात्रभविकेऽर्थे प्र इत्याह तन् पपा विरोधाच्चिन्त्यम् ।

[j]) सपा परस्परं पाभे. ।

[k]) =१आन्त्य- । अपत्येऽर्थे अण् प्र. उम. (पा ४, १, ११२) । तत्स्वर ।

[l]) व्यु.? पपा नावग्रह· (वैतु. शं-तम-) । अत्र ३*अन् इत्यस्य स्थाने अन्तिकं- इति पूप भवति तादिलोपश्चेति प्राञ्च (पावा ६, ४, १४९) । अन्त- इति पूप भवतीत्यर्वाञ्च. (तु PW. प्रमृ) । तमप् प्र. इति तु सर्वसंमतम् ।

[m]) ३*अन्+(√तॄ>)*तर्- इत्येवं गस विजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या [पा ६,२,१३९ [तु. WW १,१२६], वैतु. √अम्+(त)अर्(अन्) प्र (पाउ ५,६०)। नित्स्वरश्च]। व्यु. कृते तु टि अनीक-, अन्तम-, अन्तर- । वाच्यस्याऽधिकरणताऽनुरञ्जितत्वस्वाभाव्यात् क्रियया तदत्यन्तसंयोगप्रद्योतनार्थं मूलत· द्वि. प्रयोगस्य सावसरत्वे सति (पा २, ३, ५) वस्तुत द्वि१ एव सतो रूपस्य सामान्येनैतत् क्रिवि इति अव्य. इति ग इति कप्र इति चोत्तरोत्तरं बुद्धय समजनिषत (तु पाम १, ४, ६५)। एस्थि. अन्तरा एतदीयं प्राचीन तृ१ एव सद् अव्य. इत्य् एतद्वद् दिक्कालाधिकरणताऽनुरञ्जितवाच्यप्रधान-शब्दान्तरवत् प्रसिद्धिमगात् (तु. *पुर्- >पुरा,

२४, ७, ५४, १०, ६२, ९[a]; ६७, ५; ७०, २; ९५, १०[b], ९६, ५[c]; १०५, १, ११६, २४, १३०, ३; १३२, ३[d]; १३५, ९[e], १५७, ५, ⌊१५९, ४, १०, १७७,१⌋, १६१, ४, १६३, ४; १६४, ९, १७[f], ⌊३१, १०, १७७, ३⌋, ३२[g], ३३, १६८, ५, १७३,३[h], १८०, ३, १८२, ६; २, १२, ३; २७, ३[i], ८; ३५, ७; ⌊४०, २; ६, ७२, ४⌋; ३, १, ३; १४, ६, ४[h]; ३८, ३[i]; ४४, ३[j], ५४, ९; ५५, २; ५; ⌊९[j], १०, ४, २⌋; १२, १५, ५८, १; ४, १, ७[k]; ⌊१३; ५, ३१, ३⌋; २, २[l]; ३[l]; ७, ८, १३, ४, १६, १७[m], १८, ४, २७, ४[m], ⌊(१, १२४, १०), ५१, ३⌋; ५८, ६; ११[२], ५, ५९, २; ६२, ५; ६; ६, ४, ४, ९, ५; ११, २, २७, ७[j], ४३, ३, ४४, २४; ५८, ३, ६६, ४; ७२, ४[२], ७, २, ३, ११, ३; १२, १, १८, २४, ७१, ५[n], ८६, २[o]; ८७, २, ५, १०४, ३; ८, २, ४; २९, २, ३; ३९, १[p], ४८, १, ६८, १८, ७२, ३[q], १००, ९;

दक्षिण->दक्षिणा, *पश्च->पश्चा, उत्तर->उत्तरा, मध्य->मध्या)। एवम् द्विउ. टि आयस्यैत्र स१ इति द्र. (वैतु. GW. *अन्तरि>अन्तर् इत्यन्त्यलोपत इव परिणामं सभावयन् सन् वस्तुतो जातकमात्रं जनकीयमान इत्युपेक्ष्य.)।

[a]) आमासु इति सप्तम्यर्थवचन. कप्र. (तु. स्क सा., वैतु. वें. GW अन्त... दधिषे इति)।

[b]) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. (वैतु. सा GW प्रमृ. अन्तश्√चर् इति)।

[c]) द्यावाक्षामा इत्येतदभिसंबद्धम् अव्य. (वैतु GW. SI अन्तर्विभाति इत्येवमपलक्षणतां सौवरीमवगण-य्योपसर्गीयमाणौ)।

[d]) अनुपदश्रावितादर्शनक्रियां प्रत्य् अधिकरणत्वस्य विवक्षक. द्र (तु. वें.; वैतु सा. प्रथमे स्थले द्विताऽन्तर् इत्येवं संबन्धुक, PW. GW. च अन्तःपश्यन्ति इत्येवं योजुकौ। इह कर्मणोन्तर्दर्शनं नेष्टमिष्टं च कस्यचिदन्य-स्याऽन्तस्तत्कर्मीभूतवस्तुदर्शनमिति विवेकः यनि विनिगमकः।

[e]) वैतु. GW. अन्तः पतयन्ति इति योजुकः?

[f]) सपा. शौ ९,१४,१७; १३, १,४१ पै १६, ६७,७; १८,१९,१ अस्मिन् इति पाभे.।

[g]) सप्तमीवचनः कप्र. (वैतु. GW. अन्तः...परि-वीतः इति)। [h]) द्यावा इति द्वि. युक्त कप्र. (तु टि. ऋ १०,९६,११ आ)।

[i]) अन्तर्धापनार्थस्य प्रसङ्गाऽभावाद् अन्तर्...धुः इत्येव योजुकः GW. चिन्त्य.।

[j]) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. (तु. वें. सा.; वैतु. PW. प्रमृ. अन्तश्√चर् इति)।

[k]) सप्तमीवचन कप्र (वैतु. GW अन्तः परिवीत इत्येतदीयाऽयुक्तत्वं स्वरतोऽपि सुवेदमिव)।

[l]) द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वे. सा.; वैतु. GW ⌊प्रथमे स्थले⌋ अन्तर्...ईयसे इति, अन्यत्र अन्तरीयसे इति ⌊तु सस्थ. टि आ ..ईयसे⌋ च योगः इति)।

[m]) सप्तम्यर्थोपबृंहण कप्र (तु वे सा PW, वैतु. वें. GW. अन्तः√पत् ⌊गतौ⌋ इति य जुकौ)।

[n]) निधानक्रियाधिकरणोपबृंहणार्थम् अव्य. (तु सा. PW., वैतु. GW अन्त...नि..धातम् इति)।

[o]) भुवानि इत्युत्तरेण व्यवहितेन क्रिप. गति-योग इति PW. प्रमृ. आहु। तन्न। अन्तर्भावस्य गस. सतोऽन्तर्भाव्यस्य सत्तायामन्तर्भावुकस्य सत्ताया पार्थक्येनाऽभिव्यक्त्यभावे सति विलयानर्थान्तरत्वेन प्रसिद्धेरिह च तथाविधस्य स्तोतृ-सत्ताया देवता-सत्ताया विलयस्य प्रसङ्गाऽश्रुतेः। यदपि सा. स्तोतु-र्दैवताभिसंबन्धेनाऽऽन्तरिकीं सतीमपि पृथग्भूतां स्थितिं स्पष्टं भाषमाणोऽप्यन्तर्वर्तित्वमात्रे गस. अनुमन्वान इव लक्ष्यते, तदपि तदुपस्तम्भकश्रौतप्रामाण्यानुपलम्भादेवा-ऽप्रमाणं द्र.।

[p]) उभे विदुथे इत्येतदन्वयी कप्र. (वैतु. सा. विदुथे इत्येतत् स२ इत्येवं भ्रान्त सन् द्यावापृथिव्या-क्षेपशरणः; PW. प्रमृ. च अन्तश्चरति इत्येवमनु-पपन्नस्वरमाख्यातं साधुका. सन्तो दूत्यं√चर् इत्यस्या साध्व्या वाचोयुक्त्याः स्थाने पुनरुक्तदुष्टामिव सतीं दूत्यम् अन्तश्√चर् इत्याकारिकां वाचोयुक्तिं प्रवर्त-यितुकामा)।

[q]) जुने इत्यधिकरणार्थोपबृंहण. कप्र. (तु. सा. PW.; वैतु. GW. MW. अन्तरिच्छन्ति इति मन्वानौ)।

१०१, ९; १३; १४[a]; ९, १२, ५; ७, १५, ३, ६७, २३[b], ६९, २, ७२, ७; ७३, ८[c], ७८, ३[d], ८२, ४, ८६, ४[e], ८७, ८; ८९, ५, ९६, ७[f], १०७, १[g]; १०८, ६; १०, ५, ५[h], ८, ७, २७, ९, १७[i], ३०, ४; ३९, १३, ४२, ८, ४५, ३; ४[j], ४६, ६[k], ४८, १०[2], ६१, १, ७९, ३, ८०, ३, ८६, १५; १०१, ११[l]; १०६, ११; १२४, ४, १२५, ७; १६२, ४, १७३, १, १७७, २; १८३, ३; १८९, २[i], खि ४, ४, ३; ५, ३५, ११, २; ३; ५, १६, ६, मा ३, ७†, ४, १२; ८, २५; ३०[l], ९, ६†; १०, ७, ११, ३१; १२, २†[m], ६†[j], ११[n]; १५[o], १६, २०†; २१†; ३३†; ३९; १३, ३८†; †१७, ७०; ९४, ९९[2]; १९, २†[g], ८७, ९४, २०, १९, २३, ५१[2]; ५२[2]; ६३, २९, १५†; ३१, १९, ३२, ४, †३३, ८५, ९०, ३४, २, ३, ३७, १७†, ४०, ५; का २, ३, ५, ३, १, ७†; ४, ५, ४; ९, ४, ३, ५, ३; १०, २, ३†; ११, ४, ३; १२, ३, ४; १३, १, २†[m]; ७†[j]; १२[n], १६[o], १७; †२, ३, ४; ३, ४†; १०; १४, ४, १†; १८, ६, ६†; †१९, १, ७; १२[2]; २१, १, २†[g]; ६, ८, १५; २२, १, ४, २५, ९, ७[2]; ८[2], १०, ११; ३१, ३, ४†; ३५, २, ३; ३, ४; ३७, ३, ४†, ४०, १, ५, तै १, ३, †१४, २[j]; ७, ४, ४५, २; ५, ३, १†, ७, ७, २†, ८, १२, २, २२, ५†, २, १, ११, ५†; ४, १३, १¶; ५, २, ३¶; ४, १, ३, २, ९, ३[20]; १०, ५; २, १, २†; ४, ५†; †२, १; २; ३, ३; ९, ६†, ३, ११, १[p]; ६, ५, २; ७, २†; ७, १२, ३; १३, २[q]; ५, ७, ९, १, ६, १,

---

a) =सपा. ऐआ २,१,१ माश २,५, १, ५। शौ १०, ८,३,४० विभे.।

b) अन्तर् आ>सपा. मा १९, ४१ प्रमृ. कापा ९४. ९ तैब्रा १, ४, ८, २ ? अन्तरा ⌊सस्थ. ϕआवि-ततम् टि. द्र.⌋ इति, लाश्रौ ५, ४, १४ अन्तरम् इति पाभे.।

c) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. (वैतु. PW. GW. MW. अन्तरादधे इति स्वरतोऽनिष्टमर्थतोऽसंगतं च ब्रुवन्त.)।

d) अव्य. क्रिवि. (वैतु. GW. MW. च अन्तर् √आस्>अन्तः ··आसीना इति)। अप्सरसां सोमाभिमुख्येन क्षरणे तदीयस्य मध्यवर्त्तित्वस्य तन्मुख्यसाधकत्वेन शिश्रावयिषितत्वान् मध्यात्मकस्याऽर्थस्य प्राधान्येनैव श्रुतिरुपयुज्येतेति (तु. सस्थ. टि. अभि)।

e) अन्तर् ऋषयः> सपा. कौ २, २३६ अन्त-रिक्षात् इति पाभे. ? तुरीयपादे ये इति पदश्रुतेस्तु कौ. पाठः शोध्यः द्र. (तु. ORN.)।

f) तु. टि. ऋ १,१३२,३ (तु. सा. PW., वैतु. GW. अन्तः पश्यन् इति विफलद्वैस्वर्यानुमानः)।

g) तु. सस्थ. टि. आ।

h) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. (वैतु. GW. अन्तर्येमे इति)।

i) तु. टि. अन्तर् ऋ ३, ४४, ३।

j) आधेयप्रधानम् अव्य. (तु. माश ६, ७, ३, २ प्रमृ. PW., वैतु. GW. अन्तर्-आ√भा इति द्व्युप-सृष्ट्यभिमान)। इह आ√भा सकर्मक. (तु. ऋ १, ४९,४; २,४,६; ३,२५,३,४४,४ प्रमृ. माश. उद्गी. वें.; वैतु. भा. सा. उ. म. च)।

k) नापू. टि. दिशा. अव्य. (तु. सा. PW.; वैतु GW. अन्त·· ·नि···सीदत् इति)।

l) आनञ्ज इत्याख्यातिकं योगं मन्यमानाः PW. प्रमृ. चिन्त्याः (तु. सपा. तै ३,३,१०,२ यत्र तदेवाऽऽख्या-तमनुपसृष्टं क्रियताचित् पाभे. अन्वितं भवति)।

m) तु. टि अन्तर् ऋ १, ९६, ५।

n) अन्तर्भावुकस्य चाऽन्तर्भाव्यस्य च सत्तयोः पृथक् सत्योरेवाऽन्तर्वर्तित्वमात्रस्य विवक्षितत्वादुत्तरेण अभूः इति क्रिप. गस. न भवति (इह तु. टि. ऋ ७, ९६, २)।

o) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र.।

p) =सपा. आपमं २, २०, ३० शाग्ट ३, १२, ३। अन्तर् अस्याम्>शौ ३,१०,४;८, ९,११ आस्वितरासु इति पाभे.।

q) सपा. मा १८, ५५ का २०, ३, ५ अप्सु इति पाभे.।

२, १¶; ६, ३,४[२], ७, ५, ८, १¶, मै १, ३, ३९; ६, १[२],†; १२¶; †११, १,६, २, १, ९; १२¶; ४, ३[५]¶; ६, ८; ७, ३, ८[५],†[१], ९; १०, १७; १२, ३[a], १३, ५†, १०[b/c], १३[१], ¶३, २,१[४], †[२], ६,६[३], ८, ३, ८[४]; ११, ७†[d]; ४, ५, ८¶, ९; ६, ५[१]¶; ८, ५, ९, ६†, १२?[e]; १०, ४†; ११, २†, १२, ५†; १३, ४; १४, ५†, ९, १४†; १६†; काठ २, १४, ४, १३, ५,३, ७, १२; १३†, ८, १७; ११, ६; १२, १३, १३, १४†, १४, ६†; १५, ६, १६, ३, ८[५],†[३], ९; १०†; १६,२१; १८, ४, १५[f/a], १९, ४, २८, १?[g], २९,३[a], ३१, १४; ३५, ३‡[h]; ४, ७, ३६, १५; ३७, ९, १४; १८†[d], ३८, ३[२], ५[a], †३९, १०[c], १३, ४०,३[१],६†, ७[१]†, क ३, ११; ६,२, ४†, ९¶; २५, १, २९, ४, ३०, २, ४८,४†, ५, ९, †कौ १, ४१७, ५१२[d], ५८५, २, २९५, ५५०, ५५२, ६१९, ६५४, ६६३[d], ७२१, ७२७, ३, ४, १; ५, ५, †जै १, ४०, ९, ५३, २[d], ५९, ८, २, २,९, ६, ४; ३, २४, ११, ४०, २, ४३, ६; ८, ५०, ६; ५४, ४[d], ५५, ४, ५९, १३, १९, ४, १६,३, ५, शौ १, २, ४[1], ४, ४, ६,२†, १३, ३, ३०,३,२,१०, ५, ३१,५, ३२, १, ३, ६, ३, १०, ४, २०, ८‡[i], २१, १; २[१]; ७[२], २२, ३, ४,८,७, १०, ७[b],११, ३[b], २६, ५, २८, ५, ३०, ७†, ५, ११, ८; ९, ३०, ११[k], ६, १, २, ३१, २†; ७३, २, ८०, ३,८७, १[l], १३२, १–५, ७, ३७, १[m]; ४४,१, ९२, १, ८, १, ११; ४, ३†, ९, ११, ९, ३, ६, २२; १३, ७, ९, १४, ९[b], १५,१०; ११, १२†, १०, २, ७, ५, १५–२१, ७, १०, ८, १३[b], २८; १०, २५, २८[n]; ११, २, ११; २४, ६, २०[o], ७, ३[p], ९, १, ६, १०, २,६, १२, १, १९, ३७, ६०, २, ३३¶; १३, १, १, २, ४०[o], २, ३०; ३, १५; २०, १४, १, ३७; १७, १, ८, १३,

a) पाभे. अन्तर् तै ४, ७, १३, २ द्र.।

b) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र.।

c) सपा. अप्स्वन्तर् (मै. पै.) <>आस्वन्तर् (काठ. ⌊वैतु. BC. अप्स्वन्तर् इति⌋)<> शौ ३, १०, ४, ८, ९, ११ आस्वितरासु इति पाभे.।

d) तु. टि. आ ऋ ९,१०७,१।

e) तु संटि. यत्र मै. तैआ. च मूको विकृतं परिच्छिन्नं भवति। इह मो ष्वस्त्यमस्माँस्तमस्यन्तराधाद् [=मा । ऊ । श्वस्त्य (श्वस्त्वं वा ⌊तु. संटि. पपा.⌋) । अस्मान् । तमसि । अन्त । आधात् इति पदानि] इत्येवं मूलनः सतस्त्रैष्टुभस्य पादस्य भूयानयं स्वरूपतिरोधायको विकारः द्र.।

f) समुद्रे···अन्त· इति संबन्धः (तु. मा १८, ५५; वैतु. SI. अन्त· ·देहि इति नितरामुपेक्ष्य)।

g) पाठ.? तु. क ४४,१ (तु. संटि. च), मै ४,६,६ यदनु अन्तम् इत्येव प्राकरणिकमाभाति न यनि.।

h) सप्तम्यर्थे कप्र.। सपा. ऋ २, ३५,१३ विभे।

i) इह द्वि· =ष., तदभिसंबद्धश्च कप्र. (=मध्ये, ⌊तु. सा.⌋)। यत्तु W. MW. अन्तस्तिष्ठति इति योगमाहतुः, तन्न। ऐकपद्ये युथा-योगे तिङ्-निघाताभावे गतीयितस्यास्य निघातप्रसङ्गात् (पा ८, १, ३६, ७१)। न चात्र पराभिमतस्तिरोधापनार्थः संगच्छेत। मध्यवर्त्तित्वस्य शक्यमात्रस्याऽर्थस्य प्राकरणिकत्वादुपपत्ते.। सपा पै २०,३३,६ अन्तरा इति पाभे.।

j) सपा. ऋ ९, ११०, ९ कौ २,८४६ जै ३, ५८, २ मज्मना इति, मा ९,२४ का १०,५,३ तै १, ७, १०,१ काठ १४,१ माश ५, २, २, ६ समाट् इति, मा ९,२५ का १०,५,२ तै १,७,१०,१ मै १.११,४ काठ १४,२ माश ५,२,२,७ सर्वतः इति पाभे.।

k) आधिकरणिकवृत्ति अव्य. (वैतु. WI. अन्तर्वेदत्ति इति)। l) तु. टि. अन्तर् मा १२,११।

m) हृदोऽधिकरणत्वस्य प्राधान्यश्रुतेस्तत्प्रत्यायक कप्र.। स्वानभिमत· पराभिप्रायः द्वि उ. टि दिशा द्र.।

n) सप्तम्यर्थोपबृंहणम् अव्य (वैतु. WI. अन्तर्· दीद्यति इत्युपसर्गभावमाख्यायुक)।

o) सप्तम्यर्थोपबृंहण कप्र. (वैतु. WI. अन्तर् √चर्)।

p) उत्तरेण √कृ इत्यस्य तिङ्वृत्तेन युयोजयिषया गतीभावः पराभिमतः (तु. WI.) नेष्ट·। गर्भीकरणे न तु गर्भस्याऽन्तःकरणे श्रुतिस्वारस्याऽनुगमात्। एस्थि. वा. क्रिवि. द्र.।

१८, ४, ८९; १९,३, २; २७, १०, ४८, १, ७२, १, †२०, ३४, ३;१२ $; ४८, ५; ८९, ८, ९६, १४, १२६, १५, १३३, ६ $, पै १, ८७,३; १०४,४[a], १०९, ४‡[b], २, १४, १; १५, ५, ३१, ६, ७७, ३; ३, ३, ४; १२, १[2]; २[2]; ७[2]; १५, ४,१८, ४, २५, ५,३४, ९,४, २, ४, २५, ७; ३६, ४, ३७, ३; ५, १०, ९[c], १५, ३, २२, ३; ६,७,२, ५; १०, ८, १२, ६; २१, १, ७, ३, ११[2]; ११, ५†; ८, १, ८, ९, †१३, ६; ११[2], †१४, १०, ९, १४, ६; २५, २; ९; १०, ७, १०, ९, १[d], १३, ४, ४, †७, ३; १२; १५,

२२, ४; १६, २, १; ९, ३†, १९, १[2a], २२, १०[e]; ३९, ६; ४१, ४, ६२, ४[f], ६६, ९†, ६८, १०†; †६९, १, २, ७४, ७, ९; ७५, २; ८२, १, ६; ८५, २; ६, १०२, २[c], १०३, ५, १०५, १; १०६, ४, १०९, ५, ८; १२९, १–१०, १५०, ७, १५१,५; १०;१५३, २, १५४, ४, १७, २, १०; ४, ७, ६, ९; ८, १, १२, १०, २९, १३–१६, ३३, ४; १८, ४, ६†, १५, १;२, १८, १०, २३, ७, ३१, ३, ३२, १४†, १९, १, २; ३, ५; ६, ५†,८,२, १०, ११; २९, १३; ३५, ३, ३७, ६; ४४, ३,४५, १२†; ४६, १३, २०, ४, २,

२०,९;१०,३२,६.

अन्तः-कोश[g]– -शम् शौ १, १४, ४, पै १,१५,४.

अन्तः√ख्या[h], **अन्तः···अख्यत्** ऋ ५, ३०, ९; **अन्तः···ख्य.** ऋ १,८१,९; शौ २०,५६,६†.

¶**अन्तः-परिधि**[i]– -धि काठ ३५, १८; क ४८,१६.

*अन्त·-पर्शु[g]- > **अन्तःपर्शव्य**[j]– -व्येन[k] मा ३९, ८; का ३९, ६,१.

अन्त.√पा (पाने)

अन्तः-पेय[l]– -यम् ऋ १०, १०७,९.

अन्त·-पात्र[m]– -त्रे शौ ११, ११, १५; पै १७,१२,१.

१**अन्तः-पार्श्व**[n]– -र्श्वेन तै १,४, ३७,१[k].

a) पाभे. **अन्तर्** काठ ३९,१० द्र. ।

b) **अस्मास्वन्तः**>सपा ऋ ६,७४,३ तै १,८, २२, ५ मै ४,११,२ काठ ११, १२ **एतान्यस्मे** इति, शौ ७,४,३, २ **एतान्यस्मत्** इति पाभे. ।

c) सप्तम्यर्थोपबृंहणः कप्र. ।

d) तु टि **अन्तर्** शौ ५,३०,१६ ।

e) तु. टि **अन्तर्** शौ ११,६,२० ।

f) सपा. शौ १०,२, ३२ **यक्षम्** इति पाभे. ।

g) मलो कस. सास्व (पा ६,१,२२३)।

h) गतिरिति वें. PW प्रभृ. (वैतु सा. यन्मते अव्य. क्रिवि. इवाऽन्वितम्)।

i) अस. सास्व. (पा ६, १, २२३)। पाप्र. अस्माद् अनदन्तात् अस. यनि. सुबर्हता-चिह्नस्या-ऽनुपयोगः सुब्-लुग्विषयत्वात् । एवं तावदर्ध-जरतीयत्वमापतेद् अदन्तस्य अस. सुबर्हत्वं स्यान्ना-ऽपरस्येति । मा भूदेवम् । इह सर्वस्य अस. सुबर्हत्वं समानमास्थाय क्रिवि. अन्वय इति कृत्वा तस्य न. द्वि१ रूपं संपद्यते । तेन यथायथं सुपोऽम्भावश्च लुक् च (पा २, ४, ८२ उउ) प्रवर्त्तते । एस्थि. अपि यद-दन्तस्यैव अस. तृ. प सस. च रूपसंपत्तिर्भवति नापरस्येति तत् प्राग्वक्तृप्रवृत्त्यधीनं वाचोयुक्तिवैशिष्ट्यं यथोपलम्भं निर्देष्टव्यं न पर्यनुयोज्यम् ।

j) =[अन्तःस्थित-] पार्श्वास्थि-विशेष- । तात्रजातिकेऽर्थे य प्र. उसं. (पा ४,२,९४) । तस्स्वरः ।

k) सपा. °र्शव्येन (BC °पार्श्व्येन इति) <> °पार्श्वेन (तैआ ३,२१,१ च) इति पाभे. ।

l) = [सुरायाः] अन्त स्थित-रस-, अन्त·पान- । गस. यदन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६, १, २१३ ; २, १३९) ।

m) अस. सास्व. । इह तृतीया- (पा २, ४, ८४) इति सप्तम्या अम्भावाऽभावविकल्पो भवतीति विशेषः द्र । (वैतु. सा. द्वे पदे इति मन्वान' स्वरतश्चिन्त्यः) ।

n) यथा **अन्तर्-धा**– प्रभृ. समासेषु **अन्तर्** इत्यस्य निपातभावोऽभिनिष्पन्नतमो भवति तथेहापि भवतीत्यभिसंधाय **अन्तर्गतार्थे** तत्-प्रयोग इति कृत्वा मध्यमपदलोपः प्रास. वा स्यात् तदभिनिर्वृत्तपदार्थान्तरार्थ-प्राधान्ये समानाधिकरणः बस. वा स्यात् । एवं चोभयथा पूप. प्रकृतिस्वरं समानमुपपद्येतेति दिक् ।

२*अन्तः-पार्श्व[a]-
अन्तःपार्श्व्य[b]- -र्श्व्यम् मा ३९, ९; का ३९,७,१.
¶अन्तर्-अग्नि*[a]- -ग्निः काठ ८, ४[c]; क ६,९
¶अन्तर्-अवचारिन्[d]- -णम् तै ५, ४,३,४.
¶अन्तर्-आत्मन्[a]- -त्मन् मै १, ९,३; काठ ९,११.
¶अन्तर्-आत्म*[a,e]- -त्मम् काठ २८,५; क ४४,५.
¶अन्तर्-आधान[f]- -नाभ्याम् तै ६,५,९,२.
अन्तर्-आभर्[g]- -रः ऋ ८, ३२, १२.
ϕअन्तर्-आहित[h]- -त' ऋ ९,७०, ५.
¶अन्तर् √इ, अन्तरेति तै २, ६, ९, ८; ३, १, ७, २[२]; ३[२]; २, ३, ४; ५, १, १०, ४; २, ८, ४; ७, ८,१; २; ६, १, ८, ५; ४, ६, ३; ६, ३,३; मै १, ८, ७[२]; ४, ८,४; काठ ९, २[१]; १४, ९; २०, ४[1]; २३, ९; २५. ९; २९ ३; ३७, ११; क ८,५[२]; ३१, ६[1]; ३६, ६, ४०, २; ४५, ४, अन्तरेति तै ५, ७, ८, १; ६, १, ५, ५; मै १, ११, ९, अन्तरित' तै ३, ५, ९, १, अन्तर्यन्ति तै ६, ४, ११, २; ७, १, ३,१[२],२[१],३; मै १, ७ ४; काठ २७, ९: ३१, १२; क ४७, ११; अन्तर्यन्ति तै ५, ३, १, १; ७, १, ३, १[१]; २[२]; ३; मै ३, ७, १; ४, ५, १; अन्तः···यन्ति मै ४, ६. ४; अन्तरायन् तै २, ६, ८, ३; ६. ५, ६, ३; मै ३, ३, ४; अन्तरियात तै ५, ६, १०, २; ६. १, ४, ५; ५, ४[२]; मै १, ७, ३[२j], ४[j]; ३, ७,२;१०; ४,६, १; काठ ९, १[२j]; २[२j]; २२, ४, २३, ९; २६, ३, २७, ५, २८, ८[k], क ३६, ६; ४२, ५; ४४, ८; अन्तरियात तै ६, १, ५,४; मै १, ७,३[१]; ४; ३,७,२. अन्तरेष्यामि तै ५, ७,२६, १; मै ३, ७, ८; अन्तरेष्यामि मै ३,७,८.
अन्तर्-अय-, अन्तर्-आय- अन्°.
$अन्तर्-इत,ता- -तम्[l], -ताः का १, ८, ३; तै १, १, ८,१. [°त- अन्°].
अन्तर्-इति[m]- -त्यै मै ३, ७, ८; ८, ८[२n]; १०,१[२], ४,३,४. [°ति- अन्°].
अन्तर् √ई[o], †अन्तरीयत ऋ १, ३५, [९; १६०, १]; ३, ३,

[a]) मलो. कस. सास्व. (पा ६,१,२२३) ।
[b]) =अन्तः-पर्शव्य- टि. द्र. ।
[c]) विसर्गरहिते मुपा. शोधोऽपेक्षितः ।
[d]) गस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या । उप अव √चर् + ताच्छीलिक' णिनि. प्र. ।
[e]) समासान्ते टचि टेर्लोप अमादेशश्च (पा ५,४,१०८, ६,४,१४४, २,४,८३) ।
[f]) विप (⌊अन्तःखलीन- ⌋ अश्व-) । बस. उप. नाप. ।
[g]) विप. (इन्द्र-) । प्रथमम् उप.गस. <आ √भृ इत्यस्मात् कर्तरि अजन्ते थाथादि-स्वरः। तत. यनि. पूप. तस. सास्व. च (तु सं-भर्-; वैतु. पपा. अन्तर-आभर्- इति यदनु क्रिवि. पूप. मा भूत् कर्म च पूप. स्यादित्यत्र तु. सजातीयान्तराणि वृष-भर्-, वाज-भर्-, सुतं-भर्-, सहस्रं-भर-, पुष्टिं-भर्-, हरिं-भर- प्रभृ.) । यत्तु वें. सा. एतदनुवादिनौ सन्तावपि उप. आच्छादनार्थे √भृ इतीवाऽऽहतुः, तन्न। अर्थासङ्गतेश्च, ऋ२,९,१ प्रभृ. अन्यत्र तदीयाऽन्यथोक्तेश्च ; अन्तरा-भर्-] इति PW. GW. ORN. प्रभृ. ⌊यत्राऽर्थभेदे सति यनि. अपेक्षयाऽऽडम्बरायितमिव प्रतीयेत⌋ ।
[h]) कर्मणि क्ते अनन्तरगति-स्वरः (पा ६, २, ४९) । गतिद्वययोगः द्र (वैतु वे. सा. अन्तर्···हितः इति आ···हर्षते इति च, GW. आ···हितः इति, अन्तर् अव्य. इति च) ।
[i]) पाभ. अनन्तरित्यै तै ५,२,५,३ द्र. ।
[j]) सपा क ८,४[४],५[२] ? अन्तर्यात् इति पाभे. ।
[k]) सपा. मै ४,७,४ अपिहन्यात् इति पाभे. ।
[l]) पाभे पुरापूतम् टि. द्र ।
[m]) भावे क्तिनि पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,५०) ।
[n]) सपा. काठ. २९,९ अपहत्यै इति पाभे. ।
[o]) पाप्र √ई(गतौ) इति दिवा आत्म. पृथङ् निरदेशि । √इ इति वा स्यात्, तस्यैव श्यनि सार्वधातुके सत्यपि दीर्घः उसं. (पा ७, ४, २५ ⌊ तु. WSR. ⌋) । √इ इत्यस्य यङ्-वृत्तमिति GW. MW. च, तच्चिन्त्यम् । आद्युदात्तत्वानुपपत्तेः (तु. ऋ १, ३०, १८, १४४,२ ⌊यदपीह कर्मणीति, तदपि तत एव हेतोर्दुर्वचम्⌋,

६; ४,८,४; ९, ८६, ४२; मा ३४, २५; का ३३, १, १९; काठ १२, १५; अन्तः···ईयते ऋ ३,३,२; अन्त···ईयसे ऋ २,६,७.

अन्तर्-ईष्य– दशन्°.

अन्तर्√गा, †अन्त···जिगाति ऋ ७,४,१[a]; मै ४,१४,३; काठ ७,१६.

अन्त···गात्[b] ऋ ३, ३१,२१, ¶अन्तरगाम् मै ४,७,६; काठ ८,१३,२९,७; क ८,१,४५,८

¶अन्तर्-गो(ष्ठ>)ष्ठा°- -ष्ठासु मै ४,२,११.

अन्तर्-दाव[d]- -वे शौ ६,३२,१; पै १९,११,६.

अन्तर्-देश°- -शाः काठ ३३, ४ ¶; शौ ८, ८, २२; १०, ६, १९; पै १६, ३१, २; ४४, १, -शात् शौ १५, ५, १; २, ४-१३; -शान् शौ १५, ६, २४; १४, २३, -शेभ्यः शौ ४, ४०, ८; ५, १०, ७; १५,५,१४; १५; पै १७,२२,१.

[°श- स°].

अन्तर्√धा, >दधा, ¶अन्तर्धत्ते ते ३, २, ९, १[e]; २; ५, १, १०, ३-४, ४, ४; ६, ४, ६, १; २; मै १, ४, ६; ३, २, १; ३, ६; ६, ३; ४, ४,४; ५, ६; काठ १९, ११; २१,७;२६. १०; २७,१२; ३२, ५; क ३१, १[f]; ४१, ८; ४२, २; ४७, ८, ¶ अन्तः ···धत्ते ते ५, ४, ४, ४[e]; काठ २१, ७[f]; ¶अन्तः (धत्ते) ते ५, ४,४,४, काठ २१, ७; ¶अन्तर्दधाति ते २, ६, ५, ३; ३, ५, ५, २, ६, ५, ६, ४; मै १, ४, १३; ३, ६, २; ९, ३; १०, १, ४, ६, ९, काठ २६, १; २८, ६; क ४०, ४; ४४, ६; ¶अन्तर्दधाति ते ५, ५, ७, १; मै ३, ८,६; ४, ४, ४, काठ २८, ६; अन्तः··· दधाति पै १८, २५, ७[g]; ¶अन्तर्धत्तः काठ २७, ७; ¶अन्तर्दधति मै ३, ६, १; अन्तर्दधे शौ ८, ५, ६; १७, १, २९; पै १६, २७, ६; १८, ३२, १२; अन्तः···· दधे मै १, २, १; ३, ६, ३; काठ २, १; क १, १३; अन्तर्दधामि मा ७, ५; का ७, २, २; मै १, ३, ५; काठ ४, १; क ३, १; अन्तः···दधामि मा ७, ५; का ७, २, २; मै १, ३, ५; काठ ४, १, क ३, १; अन्तः···दधामि ते १, ४, ३, १; ६, ४, ६,२, †अन्तः···· दधताम्[h] ऋ १०,१८, ४; मा ३५, १५; का ३५, ४, १६; अन्तर्धेहि शौ ११, १२, ४, अन्तः·····धत्तम पै १, १०९, ४[i]; ¶अन्तर्दधाम काठ ७, १०; क ५, ९; ¶अन्तरधत्त ते ६, ४, ६, १: काठ २३, १; क ३५, ७; [अन्तः···अदधात ऋ ६, ४४, २३; अन्तः····· अदधात् ऋ १०, ५४, ६]। ¶ अन्तरदधत मै ४, ५, ६; काठ २०, ५[j], २६, १०, क ४१, ८, ¶अन्तरदधुः काठ

१९७, ७; २, ६, ७; प्रभृ.)। यनि उपसृष्टत्वे सा. तत् अव्यभिचरिताऽनभिमतिर्विमृश्या भवति। देशमात्रतो मध्यभवत्वेन √इ(ई) इत्यस्यार्थो न विशेष्येन दूतक्रियाप्रकारकत्वेन चासौ विशेष्येतेतिदर्शनात् तस्य चार्थविशेषस्योपसर्गधर्मिणैव अन्तर् इत्यनेन सुद्योतितत्वाद् यनि. तूपपन्नं द्र.।

a) तु. वें GW; वैतु सा. गत्यभावः।

b) कृष्णान् इत्येतेन पदेनास्याऽऽख्यातस्य शुद्धस्य सतः सकर्मकता द्र. (तु वे. PW. प्रभृ; वैतु. सा. णिजर्थमन्तर्भावुकस्चाऽन्तर् इत्येतत् पृथग् अव्य. इतीवाभिधायुकश्च [तदभिमतेऽस्मदनभिमतं चाऽन्तर्धानाऽर्थे तथा अव्य. सतोऽस्य सामर्थ्याभावादित्यभिसन्धेः])। c) विप. (गो-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पावा २,२,२४; पा ६,२,१)।

d) पारे मध्ये (पा २, १, १८) इत्यत्र पूप. उसं. अस. सास्व. (पा ६, १, २२३)। इह तृतीया- (पा २, ४, ८४) इति सप्तम्या अम्भावाऽभावविकल्पो भवति।

e) मलो. कस. सास्व. (पा ६,१, २२३)।

f) पूर्वेण कुर्वीत इत्याख्यानेन संबन्धमिच्छुः प्राकरणिकम् यनि. योगं तिरस्कुर्वन् SI. उपेक्ष्य.।

g) सपा. ऋ ५२,१ विभे.।

h) तु. उद्गी. वें सा. GW. प्रभृ.। =सपा. माश १३, ८, ४, १२ आगृ ४,६,१०। शौ १२, २, २३ पै १७, ३२, ३ तैब्रा ३, ७, ११, ३ तैआ ६, १०, २ आपश्रौ ९,१२,४,१४,२१,३ आपमं २,२२,२४ तिरो···दधताम् इति पाभे.।

i) सपा. ऋ ६,७४,३ विभे.।   j) सपा ते ६,२, १,६ मै ३,२,६ क ३१,७ अपाघ्नत इति पाभे.।

२८, ६ ; क ४४, ६; ¶अन्तर्दधीत तै ६,४,९,४, ¶अन्तर्दध्यात् तै ५, ५, ७, १[a]; काठ ८, १०, २६,१; क ७, ६; ४०,४.

¶अन्तर्धीयते मै ३,९,४, काठ ३४,५, ¶अन्तर्धीयेत काठ ३५, १६, क ४८,१४.

अन्तर्-दुधान[b]- -ना. शौ ५, २८,८, पै २,५९,६

अन्तर्-धा[c]- -धाः पै १, १०२,३.

अन्तर्-धि[d]- -धि. मै ४, ९, ४ ; शौ १२, २, ४४, पै १७, ३४,५

अन्तर्-हित, ता[e]- -¶त तै ६, १, १, १, मै ३, ६, १; ६[2], काठ २२, १३ ; २३, ३[2]; पै १३, १२, ३, ४[2], ६, -तम् ¶काठ ८, ५; ३५. १६; ¶क ७, १, ४८, १४ ; शौ १९, ४२, १, पै १३, १२, १, ३; ८, १३, -ता ¶मै १, ८, ३, १०, १७[2]; ¶काठ ३६, १२[2]; शौ ११,११,१६, पै १३, १२,१;५[2],७[2];८;९[2];१२[2]; १३; -ते पै ८, ९, ५[2f]. [°त- अन्° सवत्सर°]

¶अन्तर्-हिति[g]- -त्यै तै ५,२, ४, ४; ६,६,३,५; काठ १०,५, २०,५[h], २३, १, क ३१, ७[h], ३५, ७. [°ति- अन्°].

¶अन्तर्-मांस[i]- -से काठ २३,३

अन्तर्√यम् ,>यच्छ् (यमने), अन्तर्यच्छ ऋ १०,१०२, ३, मा ७, ४; का ७, २, १; तै १, ४, ३,१;२,२, १२,४; मै १, ३,५, काठ ४, १, २७, २, क ३, १, ४२,२.

अन्तर्-याम[j]- -म मा १३, ५५ ; १८, १९ ; का १४ , ७, ४ , १९, ७, १, तै ४, ३, २, १, ७, ७, १, ¶६, ४, ६, १, ३, मै २, ७, १९;११, ५,¶४, ५, ५;६; ७,१, काठ १६, १९, १८, ११, ¶२७, २[2]; ३; २८, ७¶ , क २५, ९ , २८, ११, ¶४२ , २[2] ; ३ , ¶४४ , ७; -¶मम् मै २,७, १२$, ४,५, ६[2] , काठ २७, १; क ४२, १, -मस्य तै ३, १, ६, २, ६, ४, ६, १¶, -मात् मा १३, ५५; का १४, ७, ४, तै ४, ३, २,१, मै २, ७, १९; काठ १६, १९, क २५, ९; -मे मा ७, ५, का ७, २, २, तै १, ४,३, १, ६, ४, ६, ३, मै १, ३, ५; काठ ४, १, क ३, १, -¶मेण तै ६,४,६,१, क ४१,८;-मेन मै ४,५,६, काठ २६,१०. [°म- २उपांशु°].

¶अन्तर्याम-त्व- -त्वम् तै ६,४,६,१.

¶अन्तर्याम-पात्र[k]- -त्रम् मै ४,८, ८; काठ २७,२[2],२८, १०[2] , क ४२, २[2] , ४५, १[2]; -त्रेण तै ६, ५, ७, १[2] ; मै ४, ७, १ ; काठ २८, ७[2] , क ४४,७[2].

?¶अन्तर्यात्[l] क ८,४[4],५[2].

¶अन्तर्-लोम[m]- -मम् मै ३,६,६, काठ २३,३.

अन्तर्-वत्- -वन्तः मै ४,२,१३¶, -वान् मै ४,२,१¶, शौ ९, ४, ३; पै १६,२४,३.

---

a) सपा. मै ३,४,८ अवगृह्णीयात् इति पाभे. ।

b) गस. शानजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

c) गस. कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । पूप. उपसर्गवद्भावे उप. स्त्रियां भावे अङ् प्र. (पावा १, ४, ६५ , पा ३, ३, १०६) । प्र स्वर· । टापि स्वरेऽविशेष. ।

d) उप. किः प्र. (पा ३,३,९२) । शेषं नापू. टि. द्र ।

e) अन्तर् (पा १, ४, ६५) इति गतित्वे गस. कर्मणि क्तेऽनन्तरगतिस्वर. (पा ६,२,४९) ।

f) पाठः? तु. सपा. शौ १९,४२,१ °हितम् इति पाभे. ।

g) तु. टि. अन्तरिति- ।

h) सपा. मै ३,२,६ अपहत्यै इति पाभे. ।

i) विप (कृष्णाजिन-)बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा६,२,१) ।

j) =ग्रह-विशेष- [तात्स्थ्यात्] सोमरस- [काठ २७, १], अवलम्ब-साधन- (कृष्युपकरण-विशेष- [मै २,७, १२, C. आपश्रौ १६, १८, ४]) । गस. उप. करणाधिकरणयो. घञ् प्र. । थाथादि-स्वर (पा ६,२,१४४) ।

k) कस. सास्व. (पा ६,१,२२३) ।

l) मूलत अन्तरियात् इत्यस्य रूपस्य सतः (तु. पाभे. संटि. च) अन्तर्यायात् इत्यस्य वा रूपस्य सतो लिपिविकारमात्रमेतद् इति कृत्वा मुपा. शोधावकाश. । सपा मै १,७,४ अन्तरियात् इति पाभे ।

m) बस पूप प्रकृतिस्वरम् । उप समासान्तस्य अपः प्र. (पा ५,४,११७) पित्त्वान्निघाते स्वराऽभेद । अकारान्तं वेह उप. (तु. टि. अज-लोम-) तेन च समासान्ताऽनपेक्षा स्यात् ।

अन्तर्वती[a]– -¶ती काठ ७, १२[b],८,१०, क ७,६, -†ती. ऋ ३,५५,५; १०, ९१,६, कौ २, ११७४; पै १४, १, १७, -तीम् काठ ११,२¶.

अन्तर्वत्नी[a]– -त्नी मै ४, २, ९.

अन्तर् √वा > ?*अन्तर्-वा- > ?अन्तर्वा-वत्[c]– -वत् ऋ १,४०,७,६,८,३.

अन्तर् √विद्(ज्ञाने) > अन्तर्-विद्वस्[d]– -द्वान् ऋ १, ७२, ७

¶ अन्तर् √वृत् > अन्तर्-वर्त[e]– -र्ते काठ २५,१०, क ४०, ३, -र्तान् तै ६,२,१०,७.

¶अन्तर्-वेदि[f]– -दि तै १, ७, ५, ३, २, ४, ९, २, ५, ११, २, ६, ६, ४, १, ७, ५, ९, ४, मै २, २, १, ३, ८, ९, ९, ४[2g], ४, १, ९; काठ २८, ६[2], ३१, ७; ३४, ५, क ४४, ६[2], ४७,७.

अन्तर्-हस्त[f]– -स्तम् शौ ७, ५२, २[h].

अन्तर्हस्त्य[i]– -स्त्यम् पै १९, ९,९[h].

अन्तश् √चक्ष्[j], अन्तः ···चष्टे ऋ १, १९०, ७

अन्तश् √चर्, अन्त ···चरति ऋ ३, ५५,८.

अन्तश् √छद् > छादि, अन्तश्छादयसि शौ ९, ३, १४, पै १६,

---

a) स्त्रियां ङीपि (पामवा ४, १, ३२) छन्दसि वैकल्पिको नुग्-आगमः (तु. नाउ)।

b) =सपा. माश्रौ १,५,२,३ प्रमृ.। तैब्रा १, २,१,१३ आपश्रौ ५,८,६ प्रमृ. अन्तर्वत्नी इति पाभे.।

c) व्यु.? अन्तर्-त्रावत्– इति पपा.। तेन तत्र गस उप. प्रकृतिस्वर· अभिप्रेत. स्यादिति कृत्वा उप. <(√वावद् <√वद्) इति वा (तु. सा ऋ १,४०,७),<(√वावा <√वा) इति वा (तु. स्क. ऋ १,४०,७ सा ऋ ६,८, ३) यङ्लुग्-वृत्त सद् आद्युदात्तं (पा ६, १, १८९) स्यात्। वस्तुतस्तु अन्तर्वा-वत्– इत्येवं विभक्तुमर्हं सत् पपा. उक्तप्रकारेण विभक्तं स्यादिति सुवचम् (तु. पपा. यातु-मावत्– इति)। अस्मिंश्च यनि. विभागे अन्तर्वा– इति गत्युत्तर-कृत्-स्वर. प्रकृत्या द्वितीये स्थले √वावद् इत्यस्यार्थासंगतेस्ततो निष्पत्तिर्नाऽऽद्रियेत। एव √वावा इत्यतोऽपि निष्पन्नस्य सतो ह्रस्वोपधत्वं नोपपद्येतेति कृत्वा मृग्य एव सति मार्गान्तरे विजन्ते कृति प्रकृतिस्वरे सति पिन्निहतेन स्वराऽविशेषकेण मतुपा युक्तत्व द्र. (तु. सा. ऋ १, ४०, ७)। प्रथमस्थलीय रूप क्रिवि. द्वितीयस्थलीयं च रूपं तम· इत्येतत्-समानाधिकरणमिति कृत्वैतत् संगमनीयम्। एतत् प्राति. =अन्तर्-वत्– (यद्र.) इत्येवं कृत्वा यद् उप. प्रकृत्यंशमन्यथासिद्धयित्वेव क्वचिद् व्याख्यानं कर्तुमिष्टं भवति (तु. ORN.), एवं च यदन्यत्र क्वचिद् (तु. GW MW. NW.) उप. प्रकृतिप्रत्ययोभयोपेक्षापुरस्सरमिवैतद् अन्तर्– इत्यतो निष्पन्नं सदपि ततोऽभेदेनेव ग्राहयितुमिष्टं भवति, तदरुचिरं भवति। प्रकृतिप्रत्ययोभयसार्थकत्वे सत्येव प्रथमे स्थलेऽन्त प्रस्वसितगतिमद् यथा स्यात् तथेति कृत्वाऽन्तर्विशालत्वपर्यवसानकस्य स्वारसिकस्यार्थस्य च (तु. PG २, २१४) द्वितीये स्थले तथैवान्तर्भिन्नत्वपरिणाम्यर्थस्य च (तु. गपू) लाभदर्शनात् (तु पंजा वावदा– <*वावन्त इति) अप्रतिबद्ध, विशाल., असंहत इत्याद्यर्थं इति दिङ्मात्रमिह समकेति। विस्तरस्तु वैश. द्र.।

d) गस. कृत्-स्वर प्रकृत्या (तु वे)। यत्तु सा. पूप. 'द्यावापृथिव्योर्मध्ये' इत्येवं व्याचक्षाण समासं विभजतीव, तच्चिन्त्यम्। उप. आख्याताशस्य कर्माभिसंबन्धशैथिल्यप्रसङ्गाद् द्वि अनुपयोगात्।

e) गस. उप. कर्त्तरि अच् प्र. (पा ३, १, १३४)। अन्तरालच्छिद्रपूरकपदार्थवृत्तित्वं द्र. (तु. सा., वैतु भा. अन्तर्वर्त्तनप्रयोजककर्तृ-वृत्तित्वं पश्यण् णिजन्तात् प्र. इच्छु', MW. च अन्तर्वर्तनभाववृत्तित्वं पश्यन् घञा प्र निष्पादुक। वस्तुतस्त्व् अन्तरालवर्तिपदार्थोपयोगफलमात्रत्वमस्य पराभिमतस्य भावस्य द्र. [तु. K]) । सर्वथाऽपि थाथादि-स्वर (पा ६, २, १४४) यथायोगं चरितार्थयितव्य इति (तु. समानार्थं सप्रक्रियं च पंजा. पचर [<*अपि-चर-])।

f) अस. सास्व. (पा ६,१,२२३)। वा. क्रिवि. द्र.।

g) सकृत् सपा. काठ २६,६ वेद्याम् इति पाभे.।

h) सपा. °हस्तम् <> °ऽस्त्यम् इति पाभे.।

i) स्वार्थे यत् प्र.।

j) कर्मान्तश्चक्षणमभिप्रेतं स्यादिति कृत्वा गतिभावः (तु. GW.; वैतु. वे. सा. PW. प्रमृ. च चष्ट-स्थित्यभिप्रायतः अव्य. इति)।

४०,१.

¶अन्त.-शर[a/b]– -रा. तै ५, १,६, २,६,१,६,५.

अन्त. √श्लिष्

अन्तः-श्लेष[c]– -षः मा १३, २५; १४, ६; १५, १६, २७, १५,५७; का १४, २, ११; १५, १, ५,४, ३[२], ८,५; १६, ७,१; तै ४, ४, ११, १, म २, ८,१२[१]; ३,२,३; काठ १७,१०[२]; क २६,९[१].

¶अन्तः-श्लेषण[d]– -णम् तै ५, ४,२,१, मै ४,६,५;–णाय काठ २७,१०.

अन्तष्-कोश[*a]– -शः पै २०, २९,४.

¶अन्त·-सद्स[e]– -सात्[f] तै ७, ३, १,३.

अन्तः √स्था,> तिष्ठ, अन्तस्तिष्ठाति[g] शौ ६, ५३, २[h]; अन्तस्तिष्ठासि पै १९, ८, २[h], अन्तस्तिष्ठतु[i] शौ १,२,४.

‡अन्तस्थुः शौ १३, १, ५९[j], †अन्तःस्थुः[j] ऋ १०, ५७, १, पै १७,२५,२.

अ(न्-तँ)न्तर, रा[k]– -र ऋ १, ३१, १३, ४४, १२, [२, ४१,

---

[a]) मलो. कस. सास्व. (पा ६, १, २२३)।

[b]) यत्तु भा.<अन्त. √शॄ इच्छति, तन्न। प्रधानखण्डपातनार्थं शरणक्रियाया प्रवृत्ताया मध्येऽनायासेनैव पततां शकलानामभिप्रेतत्वात्ताद्दृग्भिश्च तै. शरैः अन्तर् इत्यस्य साक्षात्-संबन्धाभावे सति तेषां पतनक्रियायास्तद् वि॰. स्यादित्येवं सुवचत्वात्। एस्थि. तस. सति मध्यमपदलोप एव न त्विह गस. कश्चिदप्यवसरः स्यादिति। यदपि BW. प्रभृ. इह २शर्– (यद्र.) इति उप. भवतीत्याहुस्तत्र तेषां प्रकरणाऽनवबोधजनितो भ्रम एव बीजम्।

[c]) गस. भावे घञन्ते थाथादि-स्वरः। यत्तु उ. तस. इति कृत्वा उप. <कर्तरि √श्लिष् इत्याह, यच्च म. एतदनुविवदिषन्नपि उप. कर्मणि प्र. इति सा. भाष्यांशमनुब्रुवाणः (तु. सा. तै ४, ४, ११, १) व्यामिश्रणामेव करोति, तन्मन्दम्। इह सास्व. इति कृत्वा स्वरोपपत्तौ संभवन्त्यामपि नाउ. समानप्रक्रियत्वेन व्याख्यानार्हे प्राति. तदसंगतेर्दर्शनात् (तु. नाउ.)। अर्वाञ्चोऽपीह तस. च गस. च विवेकमकुर्वाणाः समानं चोद्याः स्युः।

[d]) गस. ल्युडन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६, १, १९३, २, १३९)। यत्तु भा. बस. इतीव कृत्वा व्याचष्टे, तन्नाऽऽद्रियेत। पूप. प्रकृतिस्वरस्य दुर्वारत्व-प्रसङ्गात् (तु. नापू.)।

[e]) अस. समासान्तः टच् प्र. उसं. (पा ५,४,१०७)। चित्स्वर।

[f]) नाव्ययीभावात् (पा २, ४, ८३) इति सुब्लुगभाव पं. अमादेशाऽभावश्च। विवेच्यमानस्य शब्दस्याऽपक्रमणक्रियामपेक्ष्याऽपादानकारकसामान्ये पं. द्र. (तु. पाम.; वैतु. भा. यन्मते ल्यब्लोपे कर्मणि पं. भवति)।

[g]) नः (अस्माकम्) अन्तर् इति संबन्धमास्थायाऽसंबद्धे इवाऽऽपद्यमाने दुरितानि विश्वा इति पदे 'विनाशयन्' इत्यस्या आक्षिप्ताया क्रियायाः कर्मीभावयन् सा. चिन्त्यः। परिग्रहणार्थान्तरभूते तिरोधापनार्थे अन्तर् इत्यस्य गतिभावस्य (पा १, ४, ६५) प्रागनुमतत्वात्।

[h]) सपा. परस्परं पाभे.; शौ १२, २, २८ अतिक्रामन्त. इति, पै १३,९,१२ अपतिष्ठान् इति च पाभे.।

[i]) रोगस्य चाऽऽस्रावस्य चोभयस्याऽध कारकत्वेन मुञ्जस्य तन्मध्यवर्त्तिनी स्थितिराशंसिता भवतीति यत् सा. आचष्टे, तन्न। मध्यवर्त्तिनो मध्यवर्त्तयितव्ययो परस्पर-संपर्कबाधकत्वेनैवोपयोग-परिसमाप्तिदर्शनात्तदुभयाध·-कारकत्वेनोपयोगासंभवात्। न चेह मुञ्जस्योक्तचरी रोगसामान्यविशेषमध्याऽवस्थितिराशंसिता भवत्य् अपि तु तदुभयञ्चान्यतः स्तोतॄंश्चान्यतोऽपेक्ष्य मध्येऽवस्थानमभीष्टं भवति येन मुञ्जप्रभावात् स्तोतॄनपेक्ष्य रोगस्य चाऽऽस्रावस्य च तिरोधापनं संसिध्येत्। एस्थि. 'अस्माकं स्तोतॄणां दृशो रोगं चाऽऽस्रावं चाऽन्त स्थाय तिरोधापय' इति तात्पर्यं द्र.। तत. अन्तर् इत्यस्य गतिभावश्चेति दिक् (तु. W.)।

[j]) अत्र नः इति द्वि३ न तु ष३ (वैतु. सा.)। तु. टि. अन्तस्तिष्ठाति।

[k]) ३*अन्+आतिशायनिक. तरप् (=३*अन् [गत] तर- इत्येवं मध्यमपदलोप इव द्र.)। प्र. च पिन्निहतत्वं द्र. (व्यु. तु. *अव-तर–, उत्-तर–, *प्र-तर–, *वि-तर–)। यत्तु GW. अन्त- + (तरप् >)र इत्येवं व्यु. आह, तच्चिन्त्यम्। तत्र तत्र श्रुतौ तेनोपदिदर्शयिषितस्यान्त-गतत्वपरिणत-समीपवर्तित्वस्वरूपस्याऽर्थस्याऽपेक्षयाऽन्तरङ्ग-भावाऽनुरञ्जितस्याऽर्थस्य प्राकरणिकतरत्वेन प्रतीतेरिति यावत्। वा. विप. द्र.।

८, ६, ६३, २ (८, १८, १४)], ६, ५,४, ८, १८, १९, १०, ५३, १, मा १९, १६, २०, ८२ †; का २१, १, ५; २२, ८, ३†; काठ ३५, १४†; क ४८, १३†; पै २,५८, २?[a], ३, ६, २२, २१, २२; -रम् ऋ १, १०, ९, ६, ७५, १९; ७,१०१, ५,१०, ८२, ७, खि ३, १५, १२; ४, ५, ३७†; ४०[१]†, मा १७, ३१†, १९, ८३; २५,२[b]; का १८,३, ७†, २१, ६, ३, २७, २, १[b], तै ४, ६,२, २†,५,१, १०, ३¶, मै २, १०, ३†; ३, ११, ९; १५, २[b], ४, ८,८¶, काठ १८, १†, २०, १५†, ३८, ३, क २८, २†; कौ २, १२२२[२]†, शौ १, १९, ४†, २ ३०, ४[२], ७, १०५, १, पै १, २०, ४†, ५८, २, ७०, २, २, १७, ४[२], ७३, ५,५, १३,६[c], ९,७, १२, १९, २९, ११, २०, ३५, ४, -रस्य ऋ [६, १५, ३; १०, ११५, ५ (६, १६, ३३)], -रा ऋ १०, ९१, १३; मै ४, ३,५¶?[d], -राः खि २, ६, ६[e],-†रान् ऋ ३,१८,२, काठ ३५, १४; क ४८, १३, -राम् ऋ १, १०४, ६, तै ५, ७, १४, १, काठ ५३, ४, -¶रे तै ७, २, ९, २, ३, मै ४, ८, ८, काठ २७, ५, ३४, ८[२], क ४२, ५, -रेण ऋ १०, ३३, १, खि ५, ७, ४, ८, तै ५, ७, १२, १, काठ ६, ७, ५३, २, पै १, ६५,२, -रै ऋ ६, ६२, १०, -रौ काठ ३४,८[२]. [°र- अन्°, अव°]

¶अन्तर-कोश[f]- -शे तै ३,४,१,४, काठ १३,१०.

¶अन्तर-त(र>)रा[g]- -रा तै ६, २,२,७

¶अन्तर-तस्(:)[h] तै ६, १, १, ३; २, ११, २[२], ३, ३, ६,४, ४, ९, ३, ५, ७, २, १०, ४, मै ४, १, १२[२], ५, ४[२], काठ २५, ९; १०; २६, १[२], ८, २७, १[२१], ३४, ११, क ४०, २, ३, ४[२]; ४१, ६, ४२, १[२१].

¶अन्तरात्[i] काठ २२, १३; २३,३.

अन्तरा[k] ऋ ३, ४०, ९; ९, ८६, १३; १०, [८६, १६; १७]; ८८, १५, १३९, २; १६२, ४; मा १३, २५; १४, ६; १५; १६; २७,१५, ५७,१७, ५९†; १९, ४१‡[1], ४७†; २९, ६; का १४, २, ११; १५, १, ५, ४, ३[२], ८,५, १६, ७,१, १८, ५,१०†; २१,३, १२‡[1]; १८†, ३१, १, ६, तै ¶१, ६, ७,; १,७, १,१, ¶२, ५, ११, १[२]; ६, २,२,६,४, ३, ५, ४,२; ४, ४, ११, २,६, ३, ४†, ५, १, ११, २¶, ७, २, ३, ¶६, १, १, ५,२, ,६,२[२]; ३[२];७,१; ३; ८, ४[m], ३, १०, ३, ५, १,४; ५, ¶मै १, ४, ८, १०; १२[n], ५, ११, ६, ७, ८, ६; ७[o], ९; ९,८;१०,१७, २, १, ११, २, ५, ३, ६[२];८†,५,९;८, १२[२]$; १०, ५$; ३, २, ७; ३, ४; ७, १०, ८, ४[३], ५[२], ८[२], १०; ९,४, १०,४,६, ११, १०$‡[1], १६,२$; ४, ५,६; ६,३[२]; ५[४], ८, ३, १२, ३†, काठ ७, ७;

---

a) अन्तरा (अव्य.) इति शोध. (तु. मूको.)।

b) सपा. तै ५, ७, १२,१ काठ ५३, २ बाह्यम् इति पाभे।

c) पाठ? सपा. पै १४,३,१० अन्तरिक्षम् इति पाभे.।

d) अन्तरा इति शोधः (तु. प्रकरणम्)।

e) या अन्तरा.>यान्तरा. इति संधिरार्षः। मा यान्तरा याइच > सपा. काठकब्राह्मणसंकलने लक्ष्मीसूक्ते १०७.६ मामान्तरायश्च इति विकृतः पाभे.।

f) मलो. कस. साख. (पा ६,१,२२३)।

g) आतिशायनिकस्य तरपः त्विान्निघाते स्वरेऽविशेषः। पाभे. अंह्रीयसी- > -सी टि. द्र.।

h) तसिः प्र. उसं. (पावा ५,४,४४)। तत्स्वरः।

i) सपा. आपश्रौ १२, ११, १ मध्यमे परिधौ इति पाभे.।

j) स्वार्थे आतिः प्र. उसं. (पा ५,३, ३४)। तत्स्वरः।

k) मध्येऽर्थे च विनार्थे च अव्य (तु. टि. अन्तर् इति)। पाप्र. तु अस्तातेरर्थे आच् प्र. उसं. (पा ५, ३, ३६)। चित्स्वरः।

l) पाभे. अन्तर् ऋ ९,६७,२३ द्र.।

m) सपा. अन्तरा, शृङ्गे <> °राशृङ्गम् इति पाभे.।

n) अन्तराऽऽहुति- इति पदमेकमुद्दिश्य संदिहानः SBW. चिन्त्यः (तु. मै १, ४, १०, ५, ११)। तु. द्विउ. टि.।

o) सपा. काठ ६,६ क ४,५ मध्ये इति पाभे.।

१०, ५[a],७[2], ११,१, १२, २[*b], १३, १०; १५, १४, ४[2], १७, १०[2],१९, १८,३, २०,८, २१, ६, २४,१[2], ६[2], २५, २, ६[2c], ९[2]; २६, ९[d], २७, १०[2], २८, ४[e], ८, ३१,६[2], ७, ३४, १६, ३६,१२, ३८,२‡[1f]; ४६, २, ¶क ४, ६, २६, ९[2]$, २८, ३†, ३१, १०, २१; ३७, २[1], ७, ३८, ५; ३९,३[2]; ४०, २[1]; ४१,७[d], ४४,४, ८, शौ ३, १५, २[g], ४,१६, ५,५, २०,७, ६,५५,१[h], ७,११४,३, ८,६,३; ९,३,१५, १३,९, १०,७, २८, ८, ३९; ११, ६, १४, ७,११, १०, ३४[1]; १२, २, ४४, १३, १, ५७, ५८; ३, ६, १४, २, ३४, १९, ५६,४, †२०, ६,९, ९६,९४, १२६, १६,१७, पै १, ६५,२, ९३,३, २, ७२, २, ३, ८, ४, ४, ९, ५, २१, ४, २२, ३, ५, १२,३, ३२ ५; ६,२२, १९, ७, ११,५†, ८,९, ११[2], ९, ७, ५; २४, ८, ११, ५, ६, १६, २२, ४, ४०, ५, ७९, ३, १०३, ७†, १५४, १, १७, ९,९,३४,५, १८, १०,४, १९, २५,१, २, ४६,४, २०,२६,५, २७,२–५,३३,६[i], ३६, ६

¶अन्तरा-श्टङ्ग[j]- -ङ्गम्[k] मै ३, ८, ५ काठ २५,६, क ३९, ४.

अन्तरात्मन्- प्रभृ अन्तर् द्र.

?**अन्तरास्त्रिका**[l] क ४०,२.

अन्तर् √इ अन्तर् द्र

अन्तरि-क्ष[m]- -॰क्ष मा ४, ७, का ४, ३, १, तै १,३, ८,१, मै १, २,२[2], १५, ३, ६,४, ९, ७¶, काठ २,२[1], ३, ६, क १, १८[1], २,१३, शौ ६,१३०,४, -क्षम् ऋ १,५२, १३, ⌊७३, ८, १०, १३९,२⌋, ८९, १०, ९१, २२, ⌊११५, १, ४, १४, २ ⌊७, १०१,६⌋), २,१२, २, १५, २, ३,८,८, २२, २, ३०,९[n], ३४, १०, ५४, १९, ४, ५२,७, ५३, ५, ५७. ३, ५, १, ११, ४२, १६, ५४, ४, ५५, २, ८५, २, ३, ६, ८, २, ४७,४, ६१,११, ६९, ५, ७, ३५, ५, ९८, ३, ⌊१०४, २३, १०, ५३, ५⌋, ⌊८, १४, ७, १०, १५३, ३⌋,

---

a) वैतु. SI अन्तरे(रा-इ)ष्टि- इति (तु. टि. एपू नाउ च)।

b) वैतु. एकतरत्र अन्तराऽऽहुति- इत्येकं पदं कुर्वन् SI. चिन्त्य. (तु टि. द्विपू. नापू. च)।

c) अन्तरातिष्ठत् इत्येवं योगं ब्रुवाण SI. नितरां चिन्त्यः (तु स एव काठ १०,७[2] इत्यत्र)।

d) सपा. मै ३,९,८ मध्यत इति पाभे.।

e) अन्तः ''नयति इत्याख्यातिक योगमिच्छुः SI चिन्त्य। f) पाभे अन्तर् ऋ ९,६७,२३ द्र.।

g) पाभे अनु पै १९,४९,४ द्र।

h) पाभे अनु पै १९,९,२ द्र.।

i) पाभे. अन्तर् शौ १,२,४ द्र।

j) अन्तरा द्वितीयया वा इत्येवम् उस. (पा २,१,१८,३,४)। अस. सास्व. (पा ६, १, २२३)। मूलत द्वि१ सत् वा. क्रिवि. द्र.। k) पाभे. अन्तरा तै ६,२, ८,४ द्र.।

l) शोधस्य कृते नाका मै ३,८,८ टि. द्र।

m) =द्यावापृथिव्योर् अन्तरालवर्ति-प्रदेश- (=आकाश-)। व्यु ? पपा. दुरूहावयवत्वात् नावग्रह। अन्तरा (वा, इकारोपपत्त्यर्थम् अन्तरा इमे ⌊द्यावापृथिव्यौ⌋ वा) क्षान्तम् इति या (२, १०) द्वि-प्रस्तार प्रथम कल्प। तत्र अन्तर् इति वा तस्य अन्तरा इति रूपं वा पूप. अभिप्रेतं स्यादिति प्रतीयेत। एवं क्षान्तम् इत्युभय-कोटिसाधारणम् उप. <√क्षम् इति च प्रतीयेत [=शान्तं स्पन्दनशून्यम् (तु. स्क ⌊या २,१०⌋)]। न त्वर्थं कश्चिेतनार्थेनेति कृत्वा उप. क्षा- अन्तम् इतीव वा विभज्येत (=पृथिव्यन्तमिति दु ⌊या २, १०⌋)। क्षान्तम् इति द्वितीयकोटिं न स्पृशेदिति क्ष- इति उप. <√क्षि 'निवासे' (एव पुन या ⌊२,६⌋) संनिकर्षं द्र. इति वा, क्षोणी- इत्येतदाद्याऽशाऽवशेषमात्रं वेति स्क. आह। अथ (शरीरेषु) अन्तरक्षयम् इति वेति द्वितीय या. (गइ.) कल्पो भवति। तदेतद् अन्तर् इति अक्षय- (=क्षय-रहित-) इति वा विभज्येत (तु. स्क., √क्षि 'निवासे' इत्येतदर्थानुगतितादवस्थ्यार्थम्) अन्तर- इति क्षय- इनि वेति। अथापि उप. <√ईक्ष् इत्यपर. कल्पो भवति (तु. अक्षी. अभा. PW. च)। अथान्ततः यनि. अन्तर्>रि इति स१पूप स्यात्, (√क्षि ⌊निवासे⌋ + अधिकरणे ड. प्र. उसं ⌊पा ३,२,९७⌋>) क्ष- इति उप च (तु GW., गपू. या. अन्तरि-क्षयम् इति मूको. पाभे. च ⌊तु. ल⌋)। एवं तावच् चरमे कल्पे तस. पूप. सप्त इति कृत्वा पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,२), सप्त अलुक् च (वैतु. द्यु-क्ष- ⌊यत्र उस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या⌋)।

n) =सपा. माश ३,३,४,२। ऋ ८,४२,१ काठ २,६ क १, १९ प्रभृ. विश्ववेदाः इति पाभे.।

९,८१, ५, १०, ५९, ७; ६५, २, ६६, ९, ११, ८८, ३, ८९, ६, ९०, १४, १२४, ६, १२८, २, १४९, १, १९०,३, खि ४, ११, १२, ५, ५, ७, ८, ११, ७, ३, ९, मा १, ७, ११, १८, ४, ३०‡[a], ३१†, ५ १२, २७, ४३, ६, २, २१, ७, २, ५, ४२†, ४५, ८, ९, ६०, ११, १५, २०, ४५, ५८, १२, ५, ४८†, १३, ४६†, १४, ११, १२[३], १९, १५, ६, ६३, १७, ५९†, ६७, ७२, १८,१८, २३, ४३, ५९, ६०, २५, ८, २३†, २६,१†, २८ २०, ३१,१३†, ३४, २२†, ३५ ९†, ३६, १७, ३८,५, का १, ३, ३, ८; ६,३, ४, १०, १‡[a], २†, ५,४, ४,७,२, १०,४, ६, १, २, ५, १,२[b], ७,१,२, २, २[२], ८, ६ २,१७,१†, ९, २, २†, ६,७, ९, १२,२,४,९, ४, ८, ५, ९, १३, १, ६, ४, ४†, १४, ४, ९†, १५,४,१,२[३], ५, ४, १६, २, १, ७, ६, १८, ५, १०†, ६,३, ८, १९, ६, ३, २५, ८, ५,१०,७, ८, २७, ८, १, ११, १०†, २८,१, १, ३०, २,९, ३३, १, १६†, ३५, १, १३†, ४,८, ३६,१ १७, ३८, १, ५, तै १, १, २, २, ४, २, ७,१, २,२,१, ८, १[२],†, ‡[a], १२,३, ३,१, २, ५, १, ६, १, ९, २, ११,१,४,२, १, ३, १[a], †४३, १, २, ५, ३, १, ६,५, २, ७,

५,४¶,८, ५, ३, २, २, १२, १,४,१४,४†, ३,३, ५, ४[२]¶, ६,१¶, ११,४, ४,२,२, ५, ५, १, ४, १, २, २, ३, ४, ३, ५, ३, २, १, १, ४, ३†, ३, ६, १[५],७,१, ४, १, १, ५, २, ६, २, ६, ३, ३†, ५, १, ३, ७, ६,२, १४, १†, ¶५, १,५,६$, २,१, १, ७, २, ३, २,१[३],६,१, ३,११ १,४,२,१,६,४, ७, १$. ६,५,३,७, ३, ८, १$, २[२], ३, ५[३], १०, २, ७, ५, ४, ६,२$, १६,१$,२५,१$, ६,१,२,३¶, ११,२,३[२]†, २,१०,४, ३,३,३, ४,३,९,४,४,१,२[२],५,५,६,२,६, १,४, ¶७, १,५,३[२], २,४,२[२], ३,५,२, ६, १, ७,२,९,२, १२, १$,४,१,१,४, २, ११, १, ५, १९,१$,२०,१$,२५,२, मै १, १,२,४,५,८, १२,२, ६[३],†,‡[a], ८, १३, १४[२b], १६, १८,३,४, ५,२६,३७[२],†,४,८¶, ५ ११¶, १०, ३, ११, १०, २,२,१३¶, ४,५¶,७,२[२], ४, ६, ८, ११†, १५[३], ८, ३[२],८, १४[४], १०,५†, ६[२], ११, ५, १३, २, ३, १४, १५, १८, २३‡[a], ¶३, १, २, ३$,४[२],$, ७, २, १, ६, ९[३], ३, ३[२], ५, ९, ४, ६, ६, ४, ८[२],७, ८[३]$,†, ‡[a], ८, ५[२],$, ७,९[२],९,१[२],३[२]$, ४$[b],७[२],$, १०,१$,४[२],७$,१५,७$,४,१, २,३[२]¶,४,५[२],८[२],११¶,१२¶, २, २[२]¶, ५, ५¶, ६[२],७,१[२]¶, ८, २, ३¶, ९, २३, २५,२७,

११, १[२]†, †१३, ४, ८; १४, १†,४†, ५†, ७, १७; काठ १, २; ४[२], ७, ११, २, ६[२], ९; १२, ३, १; २, ३[२b], ६,८, ४, १[३],९[३], ५, ५; ६,७; ८, ७,७, ९, १४; ८, ६, १२, ९, ६; १२, ४, १३, ११, १२, १५, १४,४, १६,१, २, ४; ५, ८, ११, २१; १७, ३[२], ७; ८[५], १९, १८, ३†, ४[२], १०, १६, १९,१, २, ५, ११; १३, २०, ११[५], २१,३[२],५, ८[२],९[३], २२, ३–५, २४, ६[२], १०; २५,१०; २६, २[४], ३, ५,६[b]; १०, २७, १, २[२], २८, ४, २९, ७, ३१, १, २[२], ३[२], ६[२]; ९, १३, ३२, ६, ३३, ३; ३४, ५, ६; १४[२], ३७, १७, ३९, १; २; ४, ८[२]; ९; ४०,१‡[c], ३[२], ५,१०, ४३, २,४[d], ४५,५; १२, १५, १७, ५३,६, क १, २, ४[२], ७; ११, १९[२],†, २,३,६,९,१०[२b], १३, १५, ३,१[३],७[३],†[२]; ¶४, ६;७; ५,८¶, ६,३, ¶७, २, ७, ८, १०, २५,२†, २६, २[२],६; ७[५], २८, ३†, ४[२]; १०, २९, ४, ८[२],¶, ३०,३; ¶३१,१, १३[५]; १८[२], २०, ३७, ७[२], †, ३८, ३¶, ४०, ३, ५[४],¶[३], ४१, १; ३,४[b],८¶, ४२,१,२[२],¶, ४४, ४, ४५, ८¶, ४७, १, २[२]¶, ३[३];६[२],¶; ९¶, †कौ २,९१०; ३,३,३[e],५,३, †जै २, १, ३,४, ६, शौ २, १२,१[२], ३, २१,७, २९, ८, ४, २, ४,११,१,१४,

a) पाभे. अन्तरिक्षम् ऋ ३,३०,९ द्र. ।

b) =सपा. काश ४,७,१,२५ आपश्रौ ७,२७,४ । मा ६,२१ माश ३,७,१,३२ स्वः इति पाभे. ।

c) सपा. ऋ १०,१२१,५ अन्तरिक्षे इति पाभे. ।

d) सपा. काठ ३५,१५ प्राणाः, तै ७,३,१४,१ प्राणान् इति पाभे. । e) °र्वा३न्त° इति संपा. ।

३; २०, १[a]; ३५, ३;३९, ४;
५, ३, ३†, ९, ७; २८,२, **६**,
४०, १; १२०, १; २; **७**, १,
२; ६, १†, ७, २; ८,१, १२,
४, २३†; ८, ५; २१,२२, **९**,
१, २१; ३, १५; **५**, २०;१२,
५;१५,२४, **१०**, २, २४, २५,
५,२६; ७, ३, १२; ३२; ३५;
८, ३६, ९, १०, **११**,२, १०,
२७,७,४,८, ६; ११, ४, **१२**,
१, २०, ५३; ३, २०; २६;
१३, १, ७, ९; १६, ३३; २,
३२, ३५†; ४५, ७, ३; **१४**,
२,६९, **१५**, १७, २, **१७**, १,
१३; **१८**,२, ९, ४९; ३, ५९,
४,५, ६, **१९**, ६, ८†, ९, १,
१४,१०,५†, १५, ५, ३२, ९;
५८,२, †**२०**, ११,१०;२८,१,
३४,२,३९,२,४९,१$, ८७,३,
९३,६,१०७,१४, १४३, ८, पै
१, २३, २, २७, १, ४०, ३:
९३,३,११०, २, **२**, ३, २,५,
१[?],७२,१,७६,५,८०, ५, ८२,
४, **३**, १२, ७, २३,३, २५,१,
३५,५, ३८, ८, **४**, १, ४‡[b],
११,५, **५**,४, ३†, ५, २; १३,
३; २२, २; ३२, ३; ४०, २,
६,५,२,१८,५;२२, १२, ८,६,
१,१९,३, **९**,११, ३, २३, २,
१२, ४, ९, **१३**, ७, २†, ८,
५†, १२, १, **१४**, ३, १०[c],
१५, १३, ४, **१६**, २,२, ११,
३†, २९,५, ३०, ११; ३१,१,
३४, १; ४०, **६**; ५०, ९,१०,
६१, ३, ४, ७०, १, ७१, ४,
९६, २, ८, ९८, ६; ९९, ६,
१०४,१०,१०५, ४; १०६, ७,
१३१, २, १३६, १०; १३९,
६,१५०,२,९, १५१, १, १५३,
४, **१७**,३,१,६,१,७ ३, ८.३,
१०,३,७,३७,१०,३८,५, **१८**,
१३,९,१५, ७, ९, १६,६,१८,
३,२३,१०, २४, २†, २५, ५,
९, २६, ४, **१९**, १, १२, १९,
१३, २९, ३†, ३३, २,४१ २,
४४,२,४५,१४,५०, १, **२०**,१,
२, ५†, ३, ८, -क्षस्य ऋ **१**,
११०, ६, खि **५**, ७, ४, १३,
मा **६**, १९, **१४**, ५, १२, १४,
का **६**, ४, ३; **१५**, १, ५; ४,
२,३, तै **१**, ३, ६, २[d],१०,२,
२, ४, ११, ५¶, **३**, ४,५,१;
४, ३, ६, १; ४, ६ १, २,७,
१, मै **१**, २, १७, **२**, ४,५¶,
७, १६, ८, १, १४, १३,१८,
३, ८, ९¶, **४**, ¶१, १, ३[e],
९,४;६, १०, काठ **३**, ३[d], ७,
७, १२, **१७**,१, १०; **२२**,५[?],
२६, ६[d], **३०**, १०, **३७**, ११,
३९, ९, **४०**, ३, क **२**, १०[d],
१४, **६**, २, **२५**, १०, **२६**,९,
४१,४[d], **४६**, ८¶, शौ **५**,२४,
८, पै **२**, ६१, १, **१५**, ७, ३,
१९,५३ ८, -†क्षा. ऋ **६**, २२,
८, **७**, ७५, ३, शौ **२०**, ३६,
८, -क्षाणि ऋ **१**, ३५, ७, ८,
[६,१५;१२, २४]; **१०**,४४,८;
६५, ४, शौ **१९** २७, ३;
†**२०**, ९४, ८; पै **१०**, ७, ३;
१८, २५, १०, **१९**, ४१, ४;
-क्षात् ऋ **१**, ४८, १२, ६१,
९, **३**, ३०, ११; ४६, ३; ५,
५३, ८; ८,३, २०, ८, ३, ४;
९, ६३, २७; **१०**, ६८, ५;
७०, ११, ८९, ११; १५८,
१, खि **५**, ७, ४, ९; मा **४**,६,
५, १९; **६**, ११; **१७**, ६७;
१८, ५५, का **४**, २,४; **५**,५,
७, **६**,२, ७; **१८**, ६, ३, **२०**,
३, ५, तै **१**, २, २, ३; १३,
२, ६, ६, १; **२**, ४, ८, १;
१४, २†,**३**, १,१०, २, २, ४,
३[f], ३, ३, ३, ५, ५, १, २;
४, ६,५, १, ७, १३,२; **५**,७,
६, २ **६**, १, ४, २¶, मै **१**,
२, २, ९, **२**, ४, ७[?], ७, १५,
८, १४,१०,६, १२.३; १३,३;
३, १, ४¶, ३, ४¶, ९, ६,
८, १६, ३‡[g], **४**, ३,४¶, ६,
६, १२,२†, काठ **२**, ३, १०,
७, १३[?], १४, ८, १७, **११**,
९[?], **१८**, ४, १५, **२१**, ६, ९,
२४, १०[?], **३४**, ४, **३५**. ७;
३९, ८, क **१**, १६, **२**,४; **६**,
२, ३; **२८**, ४, **२९**, ४; **३१**,
२१¶; **३८**, ३[?]¶, **४८**, ९,
कौ **२**, २३६‡[h], १०५०†, जै
३, २१, १‡[h], शौ **४**, १०, १,
१४, ३, ४०, ६, **५**, १०, ८;

---

a) सपा. शौ **१३**, २, ४१ **समुद्रम्** इति पाभे. ।

b) पाभे. **अन्तरिक्षम्** ऋ **३**, ३०,९ द्र. ।

c) पाभे. **अन्तरम्** पै ५,१३,६ द्र. ।

d) =सपा. आपश्रौ **७**,११,९ । मै **१**, २, १४; माश्रौ **१**,८,२,२८ **दिवः** इति पाभे. ।

e) सपा. तैब्रा ३,२,३,१ **एषा लोकानाम्** इति पाभे. ।

f) सपा तां **१**,३,२, **६**, ७,२ ?**अन्तरिक्षाभ्य॰** (यत्र °क्ष्याभ्य इति शोध. [तु BC] इति, जैमि १, ८३ **आन्तरिक्षेभ्य**. इति पाभे. । g) सपा. ऋ **६**,४७,२७ **ओज॰**, **उद्भृतम्** इति विभे. । h) पाभे. **अन्तर्** ऋ ९,८६,४ द्र. ।

६, १२४, १, २, ७, २७, ८; ९,१, १,१०, १, १३; ५, २६; १२, ११, ११, १३, ७, ३; १६, ४,४, ७, ६; १८, ४, ९, १९, ३,१; ३५, ४,†२०, १६ ५, ३५, ९, पै २, ५७, १; ३, ३१,१-८; ३८, ८,४, २५, १, ७, १३, ३; १० ६, ८, ११, ४, ४, १३, १४, १४, १५, २२, ८, १६, ३२, १; ३६, ३, ९८, ६; १३१, २, १९, ४०, ५, २०, ६, ८, २०, १; -क्षाय मा ५, २६, ६, १, २२, २७, २९, २४, २६, ३०, २१; ३९, १; का ५, ७ १,६, १, १, २४, १३, १, १६, १, २६, ६, १, ३४, ४, ३, ३९, १, १; तै १, १, ११,१,३, १, १, ६,१; १०,२[a], ८, १३, ३; २, ६, ५, १¶, ३, ५, ८, १, ४, ४, १, १; २, ३, ६, २, ६, २, १०, २¶, ३, ४, १, ७, १, ११, १; १५, १, १७, १, ५, ११, १, २३, १, मै १, २, ११, १४, ३, ३५, २, ८, ८, ३, ८,९, ९, ३, १२ ७, १०, १२, १४, ७, ४, १, १¶; काठ १, १२, २, १२, ३, ३, १५, ३; १७, ७, २६, ५, २९, ५, ३०, ५[४],१०, ३१, ११, ३४, ५; ३७, १५, १६, १७; ४०, ४, ४१, २, ६; ८, ४५, २, २०; ५१, ६, क १,

१२; २,६; १०; २६, ६; ४१, ३; ४५, ६; ४६, ८¶, ४७, ११, शौ ५, ९, ३, ४, ६,१०, २; ७, १०७, १, ११, २, ४; पै ६, १३, ११, १६, ९३, ८, १०४, ४, ११८, ६; १९, २७, ६, २०, ३९, ४, -क्षे ऋ १, ३५, ११, १६५, २, २, १४, ३, ३०, ३, ४०, ४, ३, ६,८, ५, ५२, ७; [७३, १, ८, ९७, ५],८५, ५, ६, ४६, ११,५२, १३, ५८, ३, ७, ३९, ३, ८, ९, २, १०, ६, ९, २७, ६, १०, ५, ५, ८०, ५; ८७, ३, ६; १२१,५, १६८, ३; खि १, १२, ३, २, १४, १०, ४, ११, ११[b], मा २, २५, ६, ३३; ११, १२; १३, ६; १५, १०-१४, १६, ५५, ६५, १८, ३६, २३, २, ३२, ६†, ३३, ५३†, ३४, २७†, ३८, १८, का २, ६, ३; ६, ८, ४, १२, २,१, १४, १, ६, १६,३, २, ५, ८, ११, १४; १७, ८, ९, १८, २०, १,७, २५, १,२, २९, ४, १†, ३२, ४, १०†, ३३, १, २१†, ३८, ५,१; तै १, ४,१,२, ¶२, ४, १२, ३, ४, १४, ५†; ६,१, ३; ३, २, ८,६, ५,४, १,३¶, ४, १, २, १, ८,५†, २, ८, ३†; ४, ७, १, ५, ११, १, २,७, १२, २, ५, ¶२, ७, १, २, ¶३, २,१,

११, १, ६,१, १; ४; ¶६, १, २, ३, ४, २, ३, २, १; ६,१, १, ८, ३, ७, ४, ११, १¶; ५, २४,१†, मै १, ३,३, १५; ४,२, ३[२]; ८¶, ११, ५¶; २, २, १३¶; ४, ३[२]¶, ७, २, १५†, ८, ९[५]; १३; ९, ९[२]; १२,१, १३,१[२]; १६, ३, १, ३, २, ६¶; ८, १[२]¶, ४, १,८¶; ३, ४¶; ६, ६; ९, १०[२], ११, ३†; १२, १†; †१४, १,५; १६, काठ ३, १, १०, ५, ६, ७, १३[१], ९ १८†; १४, ५;९, १६, १, १३; १५, १७, १६[२],१८, १३; २०, ५[२]; २१, ३, २२, ५, २३ २; ५; २५, ८; २६, २, २७, २[c], २८,१,४, ३१, ६, १४[२], ३२, ६[२]; ३३,३;५, ३४,५,३५, ७, ४१, १†, क २,८; १७,६, २, २५,६; २७,६[२], २९,२,¶३१, ७[२], १८, ३५,८¶, ३६, २¶; ¶४०,१,५, ४२,२¶[c], ४४,१; ४¶, ४७, ६¶; ४८,९; कौ २, ६४०†, ११९४, †जै ३,५१,७; शौ १,३०, ३; ३२, २; ३३,३; २,१०,३, ४,८,५[d], १४,८,२५, २, ३९,३[२]; ७,६८,१,१०२,८; ८, †३, ३;५, ११, १, ९, ४, १०, ११,८[२], ११,२,२३, १२, २,८, १३,२, ३०,३,२२; १५' १३, ४; १७, १, १२, १८, ३, ६३[e], १९, ८, १; २७,१२‡[f],

[a]) सपा. मै १, २, १७ काठ ३,७, क २, १४ <u>वा</u>ताय इति पाभे.।

[b]) सपा. काशि १३५·७ अन्तरे इति पाभे.।

[c]) सपा. मै ४,५,६ प्र<u>जा</u>सु इति पाभे.।

[d]) सपा. काठ ३७,९ अन्तरिक्ष्याः इति पाभे.।

[e]) तु. W. Gri.; वैतु. अन्<u>त</u>रिक्षे, <u>न</u> (तु. पपा.) इति सत पाठस्य स्थाने सा RW. अन्<u>त</u>रिक्षेण इति?

[f]) सपा ऋ १, १३९, ११ प्रमृ माश ४, २, २, ९ अप्सुक्षि<u>त</u>ः इति, तै १,४,१०,१ काठ ४,५ अप्सुषदः इति च पाभे.।

२०, १३९, २, पै १, १४, ३, २५, ३, ८४, ४; ९१, १, ४, १०७,४,५, २,७६,६, ४,२,६, ३४, २, ५. १३, २, २६, ८, ३६,२; ७, १३, ४, ८, ८, २, १०, ८, २‡[a], १४,१,४, ११, १५, १९, ८, २१, ८, २२, ४, १६, †६, ३,६, २४.१०, ९९, २,१०६, ३, ११७, २[४], १३३, ८, १८,२३,७, ३१,७, १९,२ १२, २२, १,२०, १५,९, ३२, ९; -क्षेण ऋ १, ⌊२५, ७, ८, ७, ३५ १०, १३६, ४⌋, १६१, १४, ९, ५, २, ⌊६३, ८; ६५, १६⌋, मा १५, ६, ३८, ६, का १६, २, १, ३८, १, ६, तै २, ६, ७, २[२], ३, १, ६, १¶, ५, २, १२, २, ६, ४, १, २¶, ७, ५, २३, १, म ४, ९, ७, काठ ६, ८, १२, ४, २२, ७, २६, १०, ४५, २०; ५०, ६, क ४, ७, ३५, १¶, ४१, ८¶. † कौ २, १८३, ५६७, †जै ३,१७, ४, ४, २८, ६, शौ ४, २०, ९, ३८, ५-७; ६, ८०, १†, ११, ४, ८, १३, ३, १३, १९, १७, २, १९, २, पै ५ ३५, २[२], ३८, ४†, ७, १४, २, १६, २, ८, ६, १०, १७,२, १६, ५७,१०, १९,१६,१२†,२०,११, -क्षेषु काठ ३९,५.

अन्तरिक्ष-क्षित्[b]- -क्षिते तै ७, ५,२४,१, काठ ४१,१.

अन्तरिक्ष-दा[c]- -दा काठ ३९, ९.

अन्तरिक्ष-देवता- > ¶अन्त-रिक्षदेवत्य[d]- -त्य तै ६, १, ११,२, २,२,६, ४,५,५, मै ३, ७,८,९,१,७, १०,१, काठ १९, २, २३,५, २४,६, २६, २, ६, २९,१,२, क ३७, ७, ४०, ५, ४१,४; ४२, १,२, -त्या मै ४, १, १, काठ ३०, १०, क ४६,८

†अन्तरिक्ष-प्रा[e]- -प्रा ऋ ७, ४५, १,९. ८६, १४, मै ४, १४,६, काठ १७,१९, -प्राम् ऋ १, ५१, २, १०, ९५, १७.

अन्तरिक्ष-प्रुत्[b]- प्रुद्भि ऋ १, ११६,३

अन्तरिक्ष-भाग[f]- -गा तै २, ४,८,२, मै २,४,७, ८¶, काठ ११,९.

अन्तरिक्ष-यानी[g]- -नी तै ४, ४,६,२, काठ २२,५

अन्तरिक्ष-वत- वन्तम् शौ १९, १८,२, पै ७,१७,२

अन्तरिक्ष-संशित[h]- -त शौ १०, ५, २६, पै १६, १३१, २.

अन्तरिक्ष-सद्[b]- -†सत् ऋ ४, ४०, ५, मा १०, २४, १२, १४, का ११, ७, ४, १३, १, १५, तै १, ८, १५, २, ४, २, १, ५, ४, ७, १$, ५, ३, ११, १¶, मै २, ६, १२, ८, १३$, ३, १, ६¶, २, १, ४, ४, ६, काठ १५, ८, १६, ८, २२, ५$, -सद शौ १०, ९, १२, ११, ८, १२, पै १५, १४, ७, १६, १३७, २, -सदम् मा ९, २, का १०,१, ३, तै १, ७, १२, १, मै १, ११, ४, ३, २, १¶; काठ १४, ३, -सद्भ्य शौ १८,४, ७९.

अन्तरिक्ष-स्पृश्[i]- -स्पृक् मै ४, ९,७.

अन्तरिक्षा॑त्[j] > अन्तरिक्षा॑त्-स॑द्[b]- -सद पै २, ५३, ६, -सदे पै २, ५४,६.

१†अन्तरिक्ष्य, क्ष्या[k]- -क्ष्या ऋ ९, ३६, ⌊५, ६४, ६⌋, कौ २, ३८६, जै ३,३१,६; -क्ष्या ऋ ५,५४,९

a) पामे अन्तरिक्षे शौ १९,२७,१२ द्र.।

b) उस. कर्तरि क्विबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, १,१६२,२,१३९)।

c) विप.(इष्टका-)। कर्मण्युपपदे √दा (दाने) + विच् प्र.।

d) तादर्थ्ये यत् प्र. (पा ५,४,२४)। तित्स्वर.।

e) कर्मण्युपपदे विजन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या।

f) बस. पूप प्रकृतिस्वरम्।

g) तु. टि. अग्ने-यानी-।

h) विप (उदवज्र-)। सस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २)।

i) उस. कृत्-स्वर॰ प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)। उप. √स्पृश्+क्विन् प्र. (पा ३,२,५८)।

j) नाउ. व्यु औपयिक. द्र। अरतातेरर्थे आति प्र. उसं. (पा ५,३,३४)। तत्स्वर।

k) विप. (पथ्या-, वसु-)। तस्येदमित्यर्थे विन्निहतत्वात् स्वराऽविशेषकर॰ यप् प्र. उसं (पा ४,३,१२१)। मत्वर्थ-प्रसिद्धो ह्यसौ प्र. भवति (तु. पावा ५,२,१२०)। तस्येदमी-योऽर्थश्च व्यत्यासेन मत्वर्थत प्रति भवतीत्यभिसन्धि.।

२अन्तरिक्ष्यं, क्ष्यां[a]- -क्ष्या काठ ३७,९[b], -क्ष्यान्[c] मै १,३,१५, ४,६,६, काठ ३५,७,क ४८,९, -क्ष्येण काठ ७, १३[१], क ६,३, -क्ष्यै. काठ ३५,२, क ४८,३.

आन्तरिक्ष॒[d]- -क्ष· मा २४, ३४, का २६, ७, ४, तै ५, ५, २०, १, मै ३, १४, १६, काठ ४७, १०, -क्षाः मा २४, १०, का २६,२,५; मै ३, १३, ११. [°क्ष- पार्थिव°]

अन्तर् √ई, अन्तर् √गा, अन्त॒र्-गोष्ठ-, अन्तश् √छद् प्रमृ. अन्त॒र् द्र.

*अ॒न्-तस्[e]

अ॒न्तस्-पथ[f]- -थाः ऋ ५,५२,१०

†अ॒न्ति[g] ऋ १, ७९, ११, ८४, १७, ८९, ९, ९४, ९, १६७, ९, १७६, १, २, २७, ३, ४, ⌊२, १८ (७, ६०, ३, ८, २५, ७)⌋, ४, ३, ५, १०, ५, ४४, ११, ७६, २,८, ११, ४, ⌊७३, १-१८⌋, ९,११, ७, ६७, २१, ९१, ४, मा १३, ११, २५, २२, का १४, १, ११, २७, ११, १, तै १, २, १४, २, ६, ३, १$, मै २, ७, १५, ४,१४, २, काठ १६, १५, ३५, १, क २५, ६, कौ २, ११०३, शौ $१०,४,९,८,३२[२],१८,१,२३, पै १२, १, ९, १६, १५, ९$

अ॒न्ति-क॒[h]- -कम् ऋ १०, १६१, २; तै ६ २, २, ४¶, मै ३, ८, २¶, काठ २४, ९¶, क ३८,२¶, †शौ ३,११, २, २०, ९६, ७, पै १,६२, २, -कात् शौ ४, १६, १, १२, २, ३८,५०, ५२, पै १७, ३३, ८,३४,१०, ११, -के ऋ ⌊(७, ७७,४) ९ ७८,५⌋, मा ४०,५, का ४०,१,५

अन्तिक-स्थ॒[i]- -स्थ खि ४,५, १४.

अ॒न्ति-गृह[j]- -हात् ऋ १०,९५, ४.

?अ॒न्तितम्[k] शौ ६, ४, २, ८, ५, ११[l], पै १९,२,२.

† अ॒न्ति-त॒स् (:)[m] ऋ १,

---

[a]) विन (२अप्-, ज्योतिस्-, देव- प्रमृ)। तात्रभाविक यति प्र. (पा ४,४,११०) तित्-स्वर।

[b]) पाभे. अन्त॒रिक्षे शौ ४,८,५ द्र।

[c]) सपा. तै ३,२,८, ६ व॒यासि इति पाभे.।

[d]) विप. (अलज-, धूम्र- ⌊=धूम्रवर्ण-पशु-⌋)। साऽस्य-देवतीय अण् प्र. (पा ४ २,२४)। तत्स्वर।

[e]) ३अ॒न्+तसिल् प्र. लित्स्वरश्च।

[f])तु टि. अ॒नु-पथ-। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्। उप यद्र.। पाप्र. तु समासान्तः अप् प्र (पित्रिहत) डसं (पा५,४,७४)।

[g]) √*अन् (प्रतिबन्धे)+भावे क्तिन् प्र। नित्स्वरश्चेत्येवं निष्पन्नं सत् क्रिवि. इव वा प्रादिवद् वा समस्तं चाऽसमस्तं चोपलभ्यते। तेन न द्वि१ इतीवोपलभ्यमानं सत् अव्य. इतीवोपलक्ष्यते। एवं तावदेतत् प्राति अन्ति-कु- इत्येतत्-प्रकृतिक सत् (WW १, ६७) पाप्र. तद्विकृतितया (पावा ६, ४, १४९) प्रतिपाद्यमानं मूलतो विमृश्यं भवति। उभयोरपि प्रकारयोर्मौलिकः √*अन् (प्रतिबन्धे) इति वा, एतदभिनिर्वृत्तं कृदन्तं वाऽव्यभिचरित प्रथमोऽवयवो यथा भवति तथा नाउ. भूय उपपाद्यमानं द्र.।

[h]) स्वार्थे क. प्र. उस. (पा ५, ४, २८)। तत्स्वर. (तु. दूर-क॒- ऋ ९, ७८, ५)। मूलतः अ॒न्त-> अन्तिक॒->अ॒न्ति- इत्यस्मिन् संक्रमकल्पे त्व् अन्तोदात्तत्वार्थम् इवार्थे ठच् प्र उस. (पा ५, ३, १०९)। उभयथाऽप्यवक्तिनस्य विप. सतस्तु निष्पत्त्यर्थं चातुरर्थिक ठच् प्र उस. (पा ४, २, ८०) स्यात्। आ √नी> अन्तिक॒- इति या (३, ९) मतं भवति।

[i]) उस. कान्ते थाथादि-स्वर (पा ३,२,४,६,२,१४४)।

[j]) अधिकरणार्थप्रधान-निपात-भूतं पूप. इति कृत्वा प्रास. पूप. स्वर. प्रकृत्या (पा २,२,१८,६,२,२)। 'अन्ति-गतं गृहम्' इति विग्रहेऽभिसन्धि.।

[k]) रूपम्? अनेककोटिमत्तया विवृतिविषयत्वादिति। तथाहि। अ॒न्ति, *त॒म् इति द्वे पदे इति सा. प्रथम कल्प. [वैतु. आद्युदात्तस्वरमात्रतयोपबृंह्यमाणं पपा. ऐकपद्यम् (सा. द्विस्वर पाठ. स्यादित्यपि मा कल्पि। तथा सति तदभिमतस्य द्वितीयस्य कल्पस्य ⌊अद्र.⌋ दुष्कल्पत्वात्)]। <अ॒न्ति-तम->-मम् इत्येवं तमपश्छान्दसो मकारलोप इति सा. द्वितीयकल्प-विकल्प (२ये स्थले) द्र.। अन्तिक॒म् इति मौलिक पाठः इति W ३य कल्प·। तत् क· पन्था। मध्यम इति। यस्य. अनुष्टुप्पादमानानुरोधतः अज्मध्यस्थस्य सत· समानवर्णान्तरानुगतत्वात् नैप्र. प्रथमस्य मकारस्य सुलोपतरत्वात्।

[l]) सपा. पै १६,२८,१ अब्रुवन् इति पाभे.।

[m]) पाप्र. इह तसि (प्) प्र. उसं. (पा ५, ३,७ उउ.,

१७९, ५, २, २७, १३, ३, ५९, २, ५, १, १०, ८, २७, ९,१०, ११४,४, तै २,१, ११, ४,३,४,११,५, मै ४, १०, २, ११,४, १४,१४, काठ ७, १६, २३,१२.

अन्ति-देव[a]- -वम् ऋ १,१८०, ७

अन्ति-मित्र[b]- -त्र मा १७, ८३, का १८,७,३, मै २, ६,६, ११, १; काठ १८,६.

अन्ति-वा(म>)मा[b]- -मा ऋ [७, ७७, ४ (९, ७८, ५)].

अन्ति-सु(म्न>)म्ना[b]- -म्ने शौ ७, ११७, १; १४, २, ४५, पै १८,११,५.

अन्त्यू(न्ति-ऊ)ति[b]- -तिम् ऋ १, १३८,१.

?२अन्त्य[c]- > अन्त्य-मित्र[b,d]- -त्र तै ४,६, ५,६, क २८,६.

अन्तिका[e]- का[f] खि ७,७,२.

?अन्ते[g] मै ४,२,५

१अन्त्य- अन्त- द्र.

अन्त्रं[h]- -त्रम् पै १९,१८,५, -न्त्रेषु पै १६,१४८,७

आन्त्र[i]- -न्त्रम् शौ १०, ९, १६, -न्त्राणि ऋ ४, १८, १३, मा १९, ८६, का २१, ६, ७, मै ३, ११, ९, काठ ३८, ३[j], शौ ९, १२, १६; १३, १७, ११, ३, १०[k], पै १६, ७५, ७[l], १३७,६, १३९, १४, -न्त्राभ्याम् पै १९, २०, ४?[m], -न्त्रेभ्य ऋ १०, १६३, ३, शौ २, ३३, ४ †, १०, १, २१, २०, ९६, २०†, पै ४, ७, ४†, १६, १०९, १, -न्त्रेषु शौ १, ३, ३, -न्त्रे

वैतु पावा ६,४,१४९ [यदनुशिष्टिरितिर्दार्घेति सुत्यजा])। पित्त्वान्निघाते स्वरस्तदवस्थ ।

[a]) नाप । निपातायमाने पूप. व्यधिकरणः प्रास. (तु. अन्ति-गृह-) वा समानाधिकरणः बस वा (पावा २, २, १८, २४) । उभयत्र चाऽविशेषात् पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,१,२;२,१ [वैतु PW. GW. °व- इति?])।

[b]) विप. । बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

[c]) तत्रभवीये यति यतोऽनावीय स्वरः (पा ४, ३, ५४, ६, १, २१३) । यद्वा, अन्त- इत्यस्यापि सामीप्यवृत्तित्व-संभवे सति स्यादस्य प्राति गपू. तन्निष्पन्नात् सरूपाद् निष्पत्तावभेदः । एवमप्यर्थतो वैचित्र्ये सति यनि. भेद आदरणीय एव। एवमपि अन्त- इत्यत्र निर्देश्यमेतदिह वेति स्यादेव विमर्श-विषय इति ।

[d]) यत्त्वस्य मरुता गणस्य विप सत अन्ति-अमित्र-इति पपा. भवति (तु. K.), तत्र नादरः स्यात् । नितान्तविपरीतार्थप्रतिपत्तिप्रसङ्गात् (तु सपा मा. प्रभृ अन्ति-मित्र-शाखान्तरीयः पाभे) ।

[e]) नाप. (हसन्ती- [=चुल्ली-] [तु. वैजयन्ती १,४,३, ५४]) । व्यु.?

[f]) -काम् इति मुपा.? यनि. शोधः द्र. (तु. संटि.)।

[g]) पाठः? रन्ति->रन्ते [सं१] इति शोधः (तु. काश्रौ १३,४,१८ प्रभृ.; वैतु. BC. यनि. एवेति)।

[h]) =आन्त्र- एतद्वाच्यस्य जठराऽनुबन्धस्वरूपतामादाय[i]ऽस्य तद्वृत्तित्वमुपऊह्य ✓*अन् (प्रतिबन्धे)+त्रः प्र. इत्येषा व्यु. स्यात् । तदभ्यन्तरवर्त्तित्वमादाय तद्वृत्तितयाऽस्य प्रवृत्तौ तु ३*अन् इत्यस्य (✓तृ>)त्र- इत्यनेन समासः । यत्तु क्वचिद् अन्तर- इत्यस्याज्मध्यलोप-परिणाम इतीवाऽऽस्थीयते (तु. PW प्रभृ.), तच्चिन्त्यम् । मूलत ऋ इत्यस्याऽण्वर्णान्यतमाद्यन्तान्यतरत्वविशिष्ट-रेफपरिणामित्वेन सुवचतरत्वात् पराभिप्रायतः ३*अन्✓तृ+कः इत्येवंप्रकारिकाया व्यु युक्ततरत्वाच्चाऽस्मदीय-नान्तरीयपूर्वविकल्पानर्थान्तरत्वाच्चेति यावत् । यत्तु ✓अम् (रोगे)+क्त्र प्र. (पाउ ४, १६४) इति व्यु. उच्यते, तदुपेक्ष्यम् । तत्राऽर्थसंबन्धाभावे सति ध्वन्यनुहारमात्रत्वाऽव्यभिचारात् ।

[i]) =उदरस्थनाडी-विशेष- । स्वार्थे अण् प्र. उसं. (पा ५,४,३८)। तत्स्वरः ।

[j]) अन्त्राणि इति मुपा. भवति । तदाद्यज्झस्वस्वदीर्घत्वे प्रति संदेह स्यात् । एतत्-स्थलान्तरसाम्यं (८, १) च शाखान्तरसाम्यं (मा १९, ८६ प्रभृ.) चादाय संस्कर्तुः प्रमाद इति प्रथमा कोटिः । शाखान्तरवदौभयविध्यं वेत्यपरा (तु. पै ४, ७, ४, १६, १४८, ७ प्रभृ.)। तत् का गतिः । भूयान् विमर्श एवेति ।

[k]) सपा. पै १६,५३,१६ युगानि इति पाभे. ।

[l]) आत्राति इति पाठ? यनि. शोध. द्र. (तु. शौ ९, १३,१७)।

[m]) शोधस्य कृते तु. सस्थ. टि. ?मुष्यन्ताम् ।

मा २५,७, का २७,७, १; मै ३,१५,९, काठ ८, १¶, क ६, ६¶ [°न्त्र- अनु°].

अन्त्र-गुद[a]- -दम् पै १७,२९,१०.

अन्त्रा(न्त्र-अ)द्[b]- -न्त्रादम् पै ४, ३०,१-८.

√अन्द्(बन्धने) > १*अन्दु[c]-

आन्दु[d]- -न्दम् मा ३०, १६; का ३४,३,२.

२अन्द, न्दा- इला°.

?अन्दयणिष्किलद्विर्मुम् पै ५, २७,२.

?१*अन् √धा[e]

१अन्ध, न्धा[f]- -न्ध ऋ १, १६४, १६; ४, १९, ९, ८, ७९, २, ¶तै २, २, ४, ४,५, १, ३, १, २; ६, १, ८, ३[2], २, ९, २;३; ४,१०, ६; ¶मै १, ६, ४; ११, ३, १, ४; ४, ४; ७, ७, ४, ५, २; ८, ५, ¶काठ १९, ३[2]; ¶क ३०, १[2]; शौ ६, १२९, ३, ९, १४, १५†; ११, ४, ३; पै ६, २०, ८[g]; १४,४, ११[g]; १६, ५६, ३; ६७, ६ †; १९, ३२, २, -न्धम् ऋ १, ११२, ८; ⌊११६, १६ (११७,१७⌋); ⌊१४७, ३; ४, ४, १३⌋, २, १३, १२, ४, ३०, १९; १०, २५, ११, खि १, ५, ७, १२, ७; मा ३०, १०, ४०,९, १२, का ३४, २, २, ४०, १, ९, १२, तै १, २, १४, ५†; मै ४,११, ५†; काठ ६, ११†, शौ ९, १३, ४; पै १६, ७४, ३; -न्धस्य ऋ १०, ३९, ३, पै ८, १२, ५; -न्धा ऋ ४, १६, ४; मै १, ४, १२¶, शौ ९, २, १०, २०, ७७, ४†; पै १६, ७६, ९; -न्धा ऋ १, १४८, ५, खि ३, २१, २[h], काठ ३४,८¶, कौ २, १२२१[h], -न्धाम् ऋ १०, २७, ११; -न्धाय ऋ १, ⌊(११६, १६); ११७, १७⌋; १८, -न्धे ऋ १, १००, ८, मै १, ६, ६ ¶; पै १९, ३८, ११, १२; -न्धेन ऋ १०, ८९, ⌊१५[i], १०३, १२[i]⌋; मा १७, ४४†[i]; ४०, ३, का १८, ४, १२†[i]; ४०, १, ३; कौ २, १२११†[i], शौ १८,३,३, पै १०, १२,२; १५, १९,४ [°न्ध- अन्°].

¶अन्धम्-भावुक[j]- -कः काठ २७,८.

अन्धा(न्ध-अ)ञ्च्- > अन्धाची- -चीम् पै १५, १८,३.

अन्धा(न्ध-आ)यु- -यून् पै ८, ७,७

अन्धा(न्ध-अ)हि[k]- -हीन् मा २५, ७, का २७, ७, १; मै ३, १५,९; -हे तै ५,७, १७,१; काठ ५३,७.

√१*अन्धि > १अुन्धस्[l]- -न्धः ऋ १, ६२, ५; ९४, ७; ७, ८८, २; मै ४, ६, ७¶; पै

a) समाहारे द्वस ।

b) कर्मण्युपपदे √अद्+क्विप् प्र. (पा ३,२,६८)।

c) पचादित्वाद् अच् प्र. । नाउ. व्यु. औप. द्र. ।

d) नाप. (⌊मत्स्यबन्ध-⌋ धीवर-)। तेन जीवतीत्यर्थे अण् प्र. इति ।

e) नाउउ. व्यु. औप. द्र. । तत्र पूर्वांऽशः नाउउ. वाच्यसामान्ये चाक्षुषप्रवृत्ति-प्रतिबन्धसामान्यमादाय √*अन्(प्रतिबन्धे) > २*अुन्- इति कारकोपपदरूपः स्यात् । यद्वा, तत्रैव प्रतिबध्यमानस्य सतो दर्शनस्य बाह्यत्वविशिष्टत्वसामान्यमादाय ३*अन्- इति गतिरूप स्याद् यनि. । पूर्वांऽशव्यवसेयस्वसूचकञ्च शिरसि प्रश्नचिह्नं द्र । उभयथापि समानमय समस्तः धा. सुकल्प इति तु तत्त्वम् । यश्च पाधा. चु √अन्धि पठ्यते, असौ नाउ > नाधा. सन्नेव तत्र कारणतामियादित्यपरा दिक् (तु. टि. २अुन्धस्-) ।

f) विप. [तमस्-, दुहितृ- (प्रकृतिरूपा- इति उद्गी. वें. सा. ⌊ऋ १०, २७, ११⌋)] । नाप. । गस. वा कास. वा स्यात् उप. कः प्र. थाथादि-स्वरश्च (पा ३,२,४; ६, २, १४४) । या. (५, १) त्वत्राऽवयवद्वयमाह, तुंमध्यम् अु इति च √ध्यै > १*धु- इति च । तदेवं तन्मते बस. स्यादन्तोदात्तश्चेति विशेष. । कल्पनातारतम्यं त्ववधेयं विमृड्भिः ।

g) सपा. यक्र. शौ १९,४७,८,५०,१ अुध इति पाभे. ।

h) सपा पै १९,६,१४ मुग्धा. इति, शौ ६,६७,२ मूढा. इति च पाभे. ।

i) =सपा. या ९,३३ । शौ ३,२,५ पै ३,५,५ ग्राह्या इति पाभे. ।

j) विप. (यजमान-) । उस. √भू+खुकञ् प्र. मुमागमश्च (पा ३,२,५७,६,३,६७) ।

k) कस. सास्व. (पा ६, १, २२३) । उप. यद्र. ।

l) नाप. [अन्धकार- (वैतु. स्क. ⌊पक्षे ऋ १, ६२, ५⌋, वें. सा. ⌊ऋ ७, ८८, २⌋ =२अुन्धस्-

१२,१, ७†; -¶न्धसः काठ ७, ६[१]; क ५,५[१]

२*अन् √ धा[a] > २*अन्धु[b]- √ २*अन्धि[c]

२अन्धस्[d]- -†न्धः ऋ १, १२२, १, १५३,४; २,१४, १, ३, ३५, १; ४, १, १९, १६, १, २३,१,२७,५; ५,३०, ६, ४५, ९; ६, ६३, २; ६८, ११, ७, २१, १; ९२ , १; ८, २, १, ९, ६२, ५; ६८, ६; ८६, ४४, १०, ११६, ४, मा ३, २०$[२०]; ७, ७; ८, ५४$; का ३, ३, ११[२]$[०]; ७, ३, १; ९, ७, १$, तै १, ४, ४, १, ३, ४, २, १, ४, ४, ९, १$, मै १, ३, ६, काठ ४, २; १३, ११; ३४, १४; क ३, २; कौ १, १२४, ३१३; २, ८४; ३५९, ९६५; जै १, १३, १०, ३३, १, ३, ८, १०, ३०, २, ४, २०, १०; शौ ७, ६०, २; २०, ७७, १, पै २०, ६, ६; -न्धसः ऋ १, ९, १; ५२, ३; ८०, ६; ८२, ५, ८५, ६; १३५, ४, १५५, १, २, १४, ५, १९, १; ३६, ३, ३७, १, ३, ४०, १, [४१, ६; ६, ४५, २७]; ४८, १; ४, ३१,२, ३२, १४, ५, ३४, २; [५१, ५ (६, १६, १०) ७, ९०, १], ६, ४२, ४, ४३, ४, ६३, ३; ७, २१, १; ९०, १; ८, १, २५, १३, १५; २१, १७, ४;८,२४, १६; ३२, २८; ३३, ४; ७, ३५, २४, ४६, १४, ६१, ३, ६५, २, ६६, २; ७८, १; ८८, १; ९१ १; ४;९५, २; ९, १८, २, ५१,३; ५५ २, ५८,१,६१, १०[f], १०१,१, १३, १०, २५, १; ३२, १; ५०, १, [७, ९४, ८], ७६, ६, ९६, ९; ११५, ३; १४४, ५, १३७, २; मा १९, ७२-७९,२६,११†,१६†, २४†, २१, ४०†, ३३, २३†; २५†,७०; ३६, ५†, का २१, ५, १, २[१], ३; ४, ५[२], २९, ५, ९†, ३२, २ ६†, ८†, ६, १, ३६ १, ५†. मै २, १३, ९†, ३, ११, ६[८],४, ९, २७†, काठ ३८. १[८]; ३९,१२†, †कौ १, १४५; १५५,१८०, २३६, २६५;२८९;२९७;३१३; ३८५, ४२२; ४६७, ५००; ५४५, ५५३; २, २२, ३३, ३५, ३८, ४७, ६३, १२४, ३२६, ४०७, ४४४,५७६,७३६, ७४२, ७९३, १०३४; १०४६, †जै १, १६, १; १७, १, १९, ६; २५, ४; ३०, ७; ३३, १, ५२, ४, ५६, १, ९, ३, ४, ४; ६; ९; ५, ६; ७, १, १२, ८; २७, २, ३१, २७; ३४, २, ४७,२, ४. २६, १, शौ ६,२, २;†२०, १, १, ४ १; ५, २, ६, १,९, १, १३, २, २१, ६, ३१, ४, ४९, ४,५३,१, ५७, ११, ६४, ४; ७१, ७, १२४, २, पै १९, १, ६, -ून्धसः मा १६, ४७, का १७, ८, १, तै ४ ५ १०, १, मै २, ९, ९, काठ १७,१६; क २७,६,-†न्धसा ऋ १, ५२,

---

इति (तु. BL)[?]]। णिजन्तात् औप. नाधा करणे वा अधिकरणे वा असुन् प्र. (पाउ ४, २०६)। नित्स्वरः। यत्तु या. (५, १) √ ध्यै नञ्-पूर्वं इनि च बस. इति चाऽऽह, तन्न। तथा सत्यु अन्तोदात्तो नाम हि स्यात् (तु टि. २अँन्धु-)।

[a]) द्विउ व्यु. औप. भवति (तु. टि)।

[b]) निष्पत्त्यर्थम् १अन्त्र- द्र।

[c]) नाउ. व्यु. औप. भवति (तु. √१*अन्धि)।

[d]) नाउ. (सोम-)। करणे असुन् प्र. (पाउ ४,२०६)। अन्ध्यतेऽन्ध क्रियते अन्धीयते [=अन् धीयते प्राण्यते (तु दे ४, २, ६ [उद्धृत अक्षी.])] अनेनेति। नित्स्वरः (पा ६,१,१९७)। किमिति नापूपू. कल्पनाबहुलो दवीयांश्च पन्थाः स्वीकृतो न च २*अुन्-+√धा इत्यत एव प्र. उक्त इति। कृत्-स्वरः प्रकृत्या मा भूदाद्युदात्तश्च स्यादित्यर्थमिति। भवतु वा १अुन्-+*अुस्- (√धा+भावे कसुन् प्र) इति बस पूप. प्रकृति-स्वरम् एवेति। √अद्+असुन् प्र इत्येषाऽपि व्यु. उच्यते (पाउ ४, २०६, दे २, ७, १)। एवमपि स्वरेऽदोष स्यात्। यद्वा < √*अन्ध् (तु. टि. अधुस्-) इत्येषाऽपि व्यु विमृश्येत। यत्तु या. (५,१) आ √ ध्यै इत्यत कर्मणि निष्पत्तिमाह, तत्र वर्णागमविकारादिसामञ्जस्यसंभवेऽपि गत्युत्तरकृत्प्रकृतिस्वरस्य दुर्वारत्वाद् आद्युदात्तत्वं तु नोपपद्येतेति चिन्त्यम्।

[e]) =सपा. माश २,३, ४, २५[२] काश्रौ ४, १२,५। तै १,५,६,१[२];८,१[२] मै १,५,२[२],९[१] काठ६,७[४],७,१[२] क५, १[२] पै १७,२२ ६ शाश्रौ२,११,६[२] प्रमृ अम्भ. इति पाभे.।

[f]) सपा. जैमि १, ८१ प्रमृ जैश्रौ ९, २४ (स्तोवि) अन्धसा इति पाभे.।

२; ५; ४, २०, ४, ५, ५४, ८; ७, २०, ४, ९, १, ४, १६, २, ५२, १; ५५, १, ३; ६१, ११; ६७, २, १०७, २; मै ४, १२, ३; कौ १, ४७०; ४९६, २, १६५, ३२५, ३२७, ६६४; †जै १, २८, ३‡[a], ३१, ५‡[a], ४१, ४‡[a], ४३, ५‡[a], ४९, १‡[a], ४, ५१, १०, ३, ३, १‡[a], १६, १; २७,१, ३,५५, ५, -न्धसी[b] ऋ ७, ९६, २; -न्धांसि ऋ १, २८, ७, ५, ४१, ३, ६, ६९, ७, ७, ५९, ५,६८,२,७३.४.

अन्न-, अन्नकरण- प्रमृ √अद् द्र

?अन्नेऽत [c] काठ ११,२

१अन्य- √अन् (बधा.) द्र.

२अन्य,न्या[d]- -न्य. ऋ १, ५२, १३, ५७, ४,⌊८४,१९,८, ६६, १३⌋,१२५, ७, १६१,९, १६४, २०[२]; १८१, ४[२], २, ४०, ४[२], ⌊५[२e], ६, ५२,१६[२]⌋; ३, ३१, २[२], ५, ३२, ३, ७७, २; ६ २१, १०, ३०, ४; ४८, २२; ५२, १६[२]; ५७,२[२]; ६८, ३[२], ७, ⌊(१, ८१, ५) ३२, २३⌋, ३६, २, ५६, १५, ८२, २[२], ५, ६[२], ८३, ९[२], ८५, ३[२], १०३, ३-५, ८, ५, ३९, १५, ११; ७८, ४, १०, १०, १४, २८, १; ३४,१४, ४३, ५,६४, २, ⌊(२ ३५, २, ४०, ५) ८५, १८[२]⌋, ११९, ११, १२१, १०, १३२,४, १३७, २[२]; १४१, ५, खि ३, १५, ९, २१, १, २२, १०[२], ५, ७, १, ८[२]; मा ६, ३७†, ८ ३६; १०, २०†, १७,४७; २३,६५†, २७,३६†, ३१, १८, ३५, ७‡[f], का ६, ८,८†, ८,११,१, ११, ६,५†, १८, ४, १५, २५, १०, १३†; †२९, ४, ४, ५, ५, ३५,२,२, ४, ६‡[f], ¶तै १, ५, ८, २[२]; ७,४,३[२], ८, १४,२†, २,२,४, ६[२];११,५; ४,२,३; ५,११,२[२]; ६,८,१, ३, २, ५, ६†, ५,६, ९,३, ६,१,५,१; ६,७; ७,६; २,१,१[२], २, १; २, ४, १०,१, ५,३,३[२], ७, २, ८, ६, ७, ५, ९,३[२], ¶मै १, ५, १२, ६, ८; ९,५[२], १०, ८[२], २, २, ६, ६, १२†, १३, ९†; ३,६,८[g], ७, १; ९[२], १०[४h]; ९, ६[४], १०, २, ४,१, ४, ४,१[२],८, ६,७[i], ७, ७, †१२, २[२], ४[२], ६;१३, २[२]†; †१४, १[५e]; १८, काठ ६,१, ४, ७, १०, ८, १३; ९, ११[२];१२; १३, १३, ३,४,१५, ८;१३[२], १७, १९[२] २०, ७[२], २३, ८[२]; २४, ८[२], ९[२]; २६, ६, ७[२], २८, २; २९, ५, ३४, ३; ५[२]; ३६, ३[२], ३७, १६, ३८, ७†; ३९ १२†, ¶क ३,

---

[a]) सपा यक्र. ऋ ८,४६,१४,३३,७,१०,२५,१,८,२४, १६; ९,६१,१० २अन्धस इति पाभे. ।

[b]) द्वि२ । अर्थ ? ⌊कृष्टाऽकृष्टपच्य-रूप-⌋ अन्न- इति वे; ⌊सोम-सुरारूप-⌋ पेय- इति ORN. GRV (तु माश ५, १, २, १०, १२, ७, ३, ४ जैमि ३, २२८ ता १४,११,२७ C. च), ⌊सोम-पयोरूप-⌋ पेय- इति ⌊पक्षे⌋ GRV. ; ⌊नदीतटवर्तिन्-⌋ शाद्वल- इति PW GW. ।

[c]) न, इतः इति द्वि१द. शोधः (तु. सपा मै २, २, ७) ।

[d]) २अन्-(<√*अन् ⌊प्रतिबन्धे⌋) + तादर्थ्ये यः प्र. उसं ⌊पा ५,४,२४⌋ । तत्स्वर । अन्ने प्रतिबन्धानुपातिने पार्थक्याय भवतीत्यर्थश्च द्र. । एवं तावदस्य अरण-, २अरि-, अरुस्- प्रमृ. मौलिक्येकस्रोतस्ता स्यात् (वैतु WW १,६७;८६, २,१३७ यत्र *अल्- इति च *अन्- इति च सना आस्थीयमाने सती एतन्मूलतयाऽन्विष्येते (तयोः सना अपि सतोः √*अन् ⌊प्रतिबन्धे⌋ इत्यनेन कश्चिज् जन्यजनकसम्बन्ध. स्यादिति परमप्राचीनं मूल- मन्विच्छता नाऽत्र कोऽपि विसंवाद इव स्यादिति त्वभिसन्धि·) । यत्तु या १,६ इत्यत्र अ + आनेय- (आ√नी+यत् प्र.) इति सद् > २अन्य- इत्याह तदपि विमृश्यम् । तथात्वेऽपि कृत्योक- (पा ६,२, १६०) इत्यन्तोदात्तत्व द्र. ।

[e]) सकृत् =सपा. तैब्रा २,८,१,६ । ऋ २,३५,२ काठ १२,१५ अर्य· इति पाभे. ।

[f]) =सपा माश १३,८,३,४ मंब्रा १,१,१५ । शौ १२, २,२१ एव· इति, ऋ १०,१८,१ स्व: इति च पाभे. ।

[g]) सपा. तै ६,१,३,६ प्रमृ. अपरः इति पाभे. ।

[h]) एकतरत्र स्वरितद्वयार्थं ३इति द्र. (तु. तै ६, २,२,२) ।

[i]) एकतरत्र ?नान्योऽन्यम् > ना३न्योऽन्यम् इति माध्यमिकसंख्याङ्कनात्मकः शोधो विमृश्य· (तु. द्वितीय पाठ· उभयोः पाठयोः तात्पर्याऽभेदादिति) ।

१२; ४, ३, ५, ९; ८, १;३१, ९[१]; ३६, ५[२],३८, १[४]; २;४१, ४; ५[२]; ४४,२;४५,६; †कौ१ २४७; ३७३, २, ३१; १०७३; १२१०; †जै१, २६, ५,३९,४; ३, ४ २, शौ २, ४, ५[२]; ३, २, ६; ३०, १; ५; ४, १३, २[२]†; ५,११,४, ७,८४,४;८५, ३†; ८६,१[२]†; ८,९, १९; ९, १४,२०[२]†;१५, २६‡[a]; १०,८, २३; ११,६,२६, ७,१०[२];११[२], १२,३,५०; १३, १, ५०[२], २, ११†; १४, १, २३[२]; १८, १, १६†; १९,३५,५[b]; †२०,१५, ४;१७,५;१२१,२; पै२,११,५[२]; ५२,२,३,५,६,१४,४,१४,३,५, १०,६,१०, १८, २[२]†, १९,१, ५, ८,१,४, १६, २३, ६, ६७, १०[२]†,१०१,१०; १५३, १०[२]; १५४, १[२]; १७, १७, ३, ४०, १०; १८,३, २[२]†; १९, १०[२]; २१,५†, २०,२६,४,३१,१०†, ५५, १०[२]; -न्यःऽ-न्य. तै ७, ५,४, २, मै ४, ६, ७¶; पै २, ३९, ५; -न्यत्[c] ऋ १,[३०, १९, ५,७३,३],५२,१४,१०३, १[२];११५,५[२]; १२३, ७[२],१४०, ७; ३,५५, ११[२], १५[२], ५,२९, १०[२],३१,२, ६, २४, ५[२], ५८, १[२],६६,१, ७, ३२, १९, ८,१, १;२,१७; २२, ४; १०,[२७, २१,३१,८],३७,२, ३, ८२,७, १२९, २; १४२, १, १४९,३;

खि ३,१०,२,१; मा १७,३१†, ३३, ३८[२]†, ४०, १०[२]; १३[२], का १८, ३, ७†; ३२,३ ९[२]†, ४०,१,१०[२]; १३[२], तै २,५,१, ६¶,३,४,१,३[२]¶, ४, १, ११, २[२]†;३,११,५;६, २,२†, ¶६, २,३,३, ३, ५, १[२], ¶मै १,९, ३, २, १०, ३†, १३, १०$, ३,६,३[२],८, ४; ७[२], ९, १, ४, ६, ८, ८, ८, १०, ३[२]†, ११, १†; †१४, ४[२], १६[२], काठ ४, १५[२], ६,३[४], ८, २[५], १०,११, ९, ११, ११, २[२]; १३, १०[२], १८,१;२०,१५†, ३४,७[२]; ३७, ५[d],३९,१०;४२,४; ¶क ४,२[२], ६, ७[५], ७, ६, ८; २८, २†; †कौ १, ७५[२], २४१; २, ७०, ७१०; ११४७, †जे १, ८, ३[२], २५, १०; ३, ७, ८; ५८, ७, शौ ५, ११, ५; ६, ६, १२ १, १०,२,२२; २३, ७, ३१; ११, १०, २३, १३, २, ४३[२], १८, २,३१,५१, १९, ५३,४, †२०, १८, २; ८२, २, ८५,१,१२३, २[२], पै १, ३७, ४,५; २,२८, १[e], ८, १,६, १२,२, ४, १३, १, ३, १६, ६१, १; ८७, ३, १७,१७,५[f],२५,५†, ६†; १८, २५,३,१०, १९,४,४, -न्यत् ऽ-न्यत्[c] ऋ २,२४,५, ३,३८, ७, ¶तै ५, ४, १२, २, ७, ५,४,१, मै १ ५.१०¶; -न्यम् ऋ १, ९३, ६[२]; १२९, १०,

१६४, ३८[२]; २, २२, २; ३३, ११; ५, ३४, ८, ६,४७, २१; ७, १०३, ३, ४; ८, २४,१२; ७५, १३, ८०, १; ९६, १९; १०,१०, १०, १४,४९,८,११, ८, ११७, ४, ११९, ७; ११; १४२,७; खि ३, २१, १, मा १२,६२, १६, ५२, १७, ४७; ३३, ६०; का १३, ५,१; १७, ८,६; १८, ४, १५; ३२, ५,६; तै १, ७, १, २¶, †२,३,१४, २[२],६,११,३; ३, २, २, १, २; ४,२, ५,४; ५, १०, ४†, ५; ६, १, ३[२], ५, ¶५, १, १०, ३[२], ४, ४, ५, ¶६,१, ५, १[g]; ६,१; ७, ६;४, १०, १; ५, ३, ३[२], मै २,७,१२, ¶३, ६, ९, ८,७, ४,३,४¶; ६,७[२]¶, ११, ६†, १४,१८[२]†, काठ ४,१६[२]; ६, ४, १६, १२; २५, ८; २८, २, ३९, १३, क ४, ३¶; २५, ३; २७, ६ , ४०, १¶, ४४, २¶; †कौ २, ३३४, ८३८; १२१०, †जे ३, २८, ६; शौ ३, २,६,३०,१, ४, १८,३; ६, २०,१,२६,२, ९, ५, २७,१५, १६[२]†, १२, ३, ५०; १३, २, ११‡[h]; †१८, १, ११, १६†; ४०, पै ३, ५, ६, ५, १९,१; २४, ३ , २७, ६; ७, ३, १, ८, १९, १०, १३, २,९; १६, ६९,७[२]†, १७,२८,६; ४०,१०, १८, २१,५;१९,४१, १६, ४२,

[a]) सपा. ऋ १,१६४,४४ एक इति पाभे. ।

[b]) पाभे ?बिभृथेत्या द्र. । अन्ये इति सा ?

[c]) त्वमोर् अदड् इत्यादेश· (पा ७,१,२५) ।

[d]) सपा. तैब्रा २,७,४,१ ऋते इति पाभे. ।

[e]) सपा अन्यद् आयत् > सपा मै ४, ११,१ अन्यु-मन्यत् इति पाभे. ।

[f]) सपा. शौ १२,४,१५ अन्युस्मिन् इति पाभे. ।

[g]) सपा. मै ३, ७, १ अन्युस्मिन् इति, काठ २३, ८ इदम् इति च पाभे. ।

[h]) सपा. ऋ १०,८५,१८ विभे. ।

१,२०,३८,१; -?न्युम्ऽअन्यत् मै ४,११,१?[a], -न्यम्ऽ-न्यम् ऋ ५, ४४, ११; ६, ४७, १५; १६; १०, ११७, ५; ¶तै ७,५, १, ६,५, ४,१, ¶मै ४,८,१०; काठ३०,५¶;-न्यया ऋ ३,३२, ११, तै ६, ३, ९, ३[१], ¶मै १, ८, ३, १०, १८[२]; ४, ८, ३, ¶काठ ६,३, ११, १०; ३६, १३[१], क ४, २¶, शौ ११, ४, ५, १८, पै १६, ५६, ६, १७, -न्यस्मात् पै ५, १०, ६, -न्यस्मिन् ऋ ३,५५, १७, खि ३, १५, २६, तै ७, २,१,४¶; ¶मै १, ६, ९,३,७, १[b], ४ ४, ३[१], शौ ८, ९, १९; १२, ४, १५[c], पै १९,२, १४, २८,१३; १५, -न्यस्मै ¶तै २, २, ११, ५; ५, ४, ३[१], ६,२, २, १; २; ७,२,८, ७, ¶मै १,७, ५[१]; ९, ५, ३,७,१०[१]; १०, २, ¶काठ ९,१२, २४,९, ३४,१८[२], ¶क ३८,२, शौ ३, ३०,५, १२,३, ४६, पै ५, १९, ५, ९, ४, ७, १७, १८,३, ४०,६, १९,३,२; -न्यस्य ऋ १,१४०, २, १७०, १; १८१,५, ६, २, ३५, १३, ६, ५७, ३[१]; ७, १०३, ५; ८, ३३, १६, ¶तै २, ५,१,५, ३, २,४,४$, ५, ६, ८, ३, ७,२, ८,६, ¶मै १,४, ११, ५, १२, २,२,६; ३,४, ७;७, १०[१]; ९,

४,१०,३; ४, ७, ७; ¶काठ ७, १०; ८,१३, १०, ४; ११, ५, १३, ३[२], २४,९; २६,४, २९, ५, ३१, १५; ३५, ३†; ¶क ५, ९, ८, १; ४१, २; ४५,६; ४८,४†, शौ १०,८,२३; पै ५, १०,१०, १२,३,५; ६,७; १६, १०२,१०, -¶न्यस्यऽ न्यस्य तै ६,३, ११, ४; -†न्यस्या ऋ २, १८, २, ⌊३, ५५, १३, १०,२७,१४⌋, ९, ७९,३; १०, ९७, १४, १२४, ३; मा १२, ८८, का १३, ६, १४, तै ४,२, ६,३, मै २,७,१३; ४,५, ८¶, काठ १६,१३; क २५४; पै १, ६५,४, १३, १३,७, १९,३९, ५†, -न्यस्याम् ऋ १, ९५, १[२], †मा ३३, ५[२]; †का ३२, १, ५[२], शौ १,३२, ४[२]; पै १, २३,४, ८,१४,१[२]† -¶न्यस्यै मै ३, १०, ३ ; काठ ९, २[१], क ८ ५[२], -न्या ऋ १, १०९, १,६; १२३, ७, १६१, ५; २. ३५, ८; ३, ३३, २; ५५, ४, ५, ७३, ३; ६, ४९, ३[२], ७, २६, ३; ९, ७०, १, १०,१०, १३, ८२, ३[d]; ९७, १४[२]; खि ५,७,३,४[२],५[२], १०, मा १२, ८८[१]†; १७, २७†[d], २८, १५[२]; १६[२],२१, का १३ ६, १४[२]†; १८, ३, ३†[१d], ३०, २, ४[१], ५[१];१०; तै २,४, १२,३¶ ४

†२, ६, ३[२]; ११, १; ३, ११, ४[२],६, २, २†[d]; ¶५, ३, ७,४; ७, ३, ३[२]; ¶मै १, ७,३, ८, ३; २, ४, ३; ७, १३[२]†; १०, ३†; १३, १०[e], ३,९, ५; ४, ५,८; ७, ७;१०,४†,१३,८[४]†; १४, ६†, काठ ४, १५, ९, १, १०,११; १३,४,५, १६,१३[२]; १८,१†[d]; १९, १३[५], २७, ४; २२,५, ३४,५[२], ३५, ३, ३९, १०[१], क ८, ४¶, २५, ४[१]†, २८,२†[d], ४२, ४¶, ४५ ६¶, ४८, ४, †कौ १, ५६०, २, ७७३, †जै १, ५७, ९, शौ १, ३२, ४[f]; ६,३०, २; १०, ७, ४२[१]; १८,१, १५†; पै १,२३, ४;६५,४[१]; ९, ३, ४[४], १२,३, ६[१], †१३, १३, ७[१], १९, ३९, ५[२]†, २०,१९,९, २०,४, ४२, १०[१], -†न्याऽ-न्या ऋ १, ६२, ८, ९५, १; ११३, ३, मा ३३, ५; का ३२, १, ५, कौ २, ११०१, पै ८, १४,१, -न्या ऋ १, १२३, ११, २, ३५, ३[१], ६, ६१, ९, १३[g]; ७ ९५, १, ८, १०१, १४, ¶तै २,२, ९,५,५,१२,२[१]†; ३,१, ९,२[१], ५ ४,१,४[१], ५,६, २, ६, २,५, ६, ३,१,४;४,१०, ४,५,२,२[१h], ¶मै १,१०, ५[१], २,५,१[२], १३, १[१]†, ३,२,२[१],६, १०[१]; ८,४[२]; ४ १. ९[१]; ३, २[१],४,९[४], ५,२[४],

a) पाभे. अन्यत् पै २,२८,१ द्र । शोध° मै ४,११,१ ?आयुत् टि. द्र. ।

b) पाभे. अन्युम् तै ६,१,५,१ द्र. ।

c) पाभे अन्यत् पै १७,१७,५ द्र. ।

d) सपा. शौ २,१,३ सुर्वा इति पाभे. ।

e) सस्थ. ?अन्या° (तु. मै, पपा.) > यनि. (तु. शोधः सपा. तै ४,३,११,४ प्रमृ.) ।

f) °न्याम् इति पाठः? यनि. शोध. (तु. ?अभीवार- सस्थ. टि., पै १, २३, ४ तैब्रा ३,७, १०, ३ आपश्रौ ९, १४,२च) ।

g) शोध महिनासु टि द्र ।

h) सपा. मै ४,६, ६ प्रमृ. अन्ये इति, पुरुष. इति च पाभे. ।

४; ८, ६; ९ ; १२, ४†; १४, ७†; काठ १२, ७[२]; २३, ६[२]; २६, १; २७,२; २८, १; ३१, ७[२], ३३,७[२]; ३५, ३[२]†; १८[२] २०[२], ¶क ४०, ४, ४२, २, ४८, ४[२]†, १६[२], १८[२], कौ ३, ३,६[२]†, जै २,१, ६[२]†; शौ ६, ६०,२; १०, ८,३†, पै १, ३७, १[२]; २,८७,१, ४, २०,७[२], ५, १०,७, १५ २२,७; १६,१०१ ६†; १९, १४, ५, ३७, ६; -¶न्या·ऽ·न्या· तै ६, २ ६,३; ७,५,१,६; मै ३, ३,१, ८, ४; काठ २५,२, क ३८,५, -न्यान् ऋ ३,४६,२, ४८, ३, ४,३६, ९, ५,१,८,९,३०, २, ६, १० ५, ७, १, १४; ८,१, ३३, ५ १३, खि २, १४, १,५, ७,३, १, मा ५, ४२[२], १७, ७, ११, १५, ३६, २०, ४०,४, का ५, १०, २[२], १८, १, ८, १२,१५; ३६ १, २०, ४०, १, ४, तै १, ३,५,१[२], ३ २, ८, ५, ५, १, ५,५¶; ६, ३, ३,१[४], मै १,२, १०, १४[२], २, ५, १¶, ९, ९; १०, १[२], ३, ३, ६¶, ९, २[४], ¶[२], ¶४,३,१,६, ३[२], ८, १२, ३$, १३,८†, काठ ३, २[२], ५, २, १७, १७[५], १९, १०, १३, २०, ७¶, २६, १[२a],३[४], २७, ७[४],८[२a], २८,३, ३२,२; क २, ९[२], २८, १[५]; ३०, ८¶, ३१, ९¶, ४०,४ ¶[२], ४४,३¶; शौ १,१०,२, ३०,३, २, २९, ३,

४,५,७; ३६,३; ७,३६,१;१२, १, ५८, १९, ३३, ५; ५०,६, पै १,१४,३; १९,२; ४, ६, ७, ८,१० ८; ९,९,३; १२ ५, ५, १४, ४, १६; १७, ६,५; १९, १७,१२; २०, ८,९; -न्यान्ऽ-न्यान् मै ३,३, १¶; -¶न्या॑न् तै २,६, ३,१, ६, ५, ११, १[४], २[२], ७,४, ११, ४[२]; ५, ८, २, मै १,५,१३, ८,७, २,५ ७, ४, १,१२,५,६, ६, ३[२], ७,५[२], ८, ८[२], काठ ६, ४; १३, ८, १९, १०; २३, ३[२], २८,१०[२], ३३ ३; ३४, ७, क ४, ३, ३०, ८, ४५, १[२]; -न्यानिऽ-न्यानि काठ ३३, ७, -न्याभि ऋ १, ११३, १०, ¶तै ५, १, ६, ४, ६,१,९,५ ६,८,३; ७,२, ५,२, ३,६,१; मै ३,१, ७¶, पै १९, ३६,१०, -¶न्याभ्य तै ५, ७, २, ५, पै १९, १९, ११, -न्याभ्याम् शौ ११, ४, २,३; १३-१७, पै १६, ५६, ३, ४, १४-१६; १८, -न्याम् ऋ ३, ३३, २, १०, ८५, २१[b]; २२, १७, १४, मा १२,८८†; का १३,६, १४†. ¶तै २,६,६,३[२], ४,२,६,३†, ३, ११, ४[२]$, ५, ३,७,३[२],४,४, ४[२c], ५, ४, २[२], ६,२,१, ६[२], ३, २[२], ७,१, ६, ५, ¶मै २,१ ९[२],७,१३†; १३, १०$; ३, १, १; २,६[२]; ३,१, ८,१, ४,३.५[४],७,७, १४, ६†, काठ ६, ३[२], १०, ११, १२,

८; १३[२]; १३, ५; १६, १३; १९, ७, २०, ६[२]; २७,४; २९, ५; ३५, १९[२], ३९,१०[२], ¶क ४, २[२]; २५,४†; ३०, ५, ३१, ८[२], ४२, ४ ; ४५, ६; ४८, १७[२], शौ १२, ४, १३; पै १, ६५, ४; ९, २५, ६; १३,१३, ७†, १५,२३,७; १७, १७, ३, १९,३९,५†; -न्याम्ऽ-न्याम् ऋ १,१३१,५, काठ २६, २¶, क ४०,५¶, शौ २०, ७५,३†; -न्यासाम् ऋ १०, १५९, ५[d]; तै ५, २, १, ७[२]¶, काठ १९, १२[२]¶, क ३१, २[२]¶, शौ ६,६०,२, ७,३८, १, ३९, ४; पै २,४१,५†, ३,२९, ५; १९, १४,५; ३७,६, -न्यासु ऋ ३, ५५,१७, खि ३,१५,१७, ¶तै ५,४,२,१, ६,५,५,३[२], -न्ये ऋ १,३६,२,५९,१, १६४,१२, २,१८,२,[३, ३,३५,५], ३,९, ३[२],४,१,१४,[४४,५,७ ६९,६], ५,४०,९,४७,५,८१,३,७,५७, ३, ८,२,६, ३, २३, ८,८,१९, ३३, १०,१४,३[२],३४,४,८१,६, ११४,७,१६०,१, मा ११,६†; १७, २२†, २७, २, †का ८, २०,१,१२,१,६, १८,२,८,२९, १,२$, ¶तै १,७, ३, १[२], २, ५,१०,१, ६, १२, ५[२]†, ३,१, ५,२[२], ४, १, १, २†, ७,१$; ६,२,६†, ५,२, ९, २,४,४,५, १,२,५,९,३,४, १०, ५[२],६,६, १, ६,३,१,६[२], ४,५, ३; ५,२,

---

a) सपा तै ६, ३, १, ४ मै ३, ८, १० ये पुरस्ताद् आसंस्तान् इति, ये पश्चाद् आसंस्तान् इति च पाभे. ।

b) =सपा. आपमं १,१०,२ । शौ १४.२,३३ पै १८, १०,३ जामिम् इति पाभे ।

c) सपा. काठ २१, ७ अन्यतराम् इति पाभे. ।

d) सपा. आपमं १ , १६ , ५ सर्वासाम् इति पाभे, ।

१,२[a], ११, ३[२], ६,४,४, ¶मै १,४, ६[४], २,३,३,७ १†, १०, २†, १२,५$, ३,४, ७[२], ७ २, ८,१०[६], ९,४[३], १०,१[२],२, ४, १, १, ३,१[२], ६[२], ५,५,७[३],८, ६, ५[b], ६[२a], ८ ७, ५, १४, १६[२]†, काठ ८ १, १३[२]. १२, ८[२]; १५,११, १७, १६, १८, २, १६, २०, ८; ११[२०], २१, ४[२],७[२],१३, २२,६, २६,१[२],४, २७,७[२], २८, २[२], ¶क ६ ६, ८, १[२], २८, २†, २९, ४$, ३१,१०, १३[२०], १९[२], ३४,१, ४०,४[२], ४१,२, ४३, २[२], †कौ १,५९, २,९३९, †जै १,६,५, ४,१६, ७, शौ २ ६,२, २८,१, ३ ११, ५; ७, ९, १४, १२†, १२ ३,४२,५१; ४,२२, †२०, ९६,१, १४३, ५, पै १,१२,१, ६१, २, ५; ३,२१, ६, ३३,२, ५,१०,७, १५, १[२], ९, ४, ८, १६,६७,२†,७७,८, १७, १८, २; ४०,२, ४१,१, ¶-न्ये-न्ये तै ५,४,१२, २, -न्येन ऋ १, १४०,२, ६,९,३, ७, ३३, ८; १०, १०, ८;१२, ३७,३, मा २३,१५, का २५,४, ४, ¶तै ७,२, ८, ५, ¶मै ३,२,६[२], ४, ८, ८, १०[२]; ¶काठ २३, ६, २९, १, ३०, ५[२], ¶क ४५,२, शौ ११, ४, १, ४ , ८-१२ †१८,१,९;१३, १९, ६, ४‡[a]; पै २, २४, १-५, ७, १५, ५, ८, १५, ३; ९, ५ ४‡[a]; १६, ५६, १, २, ५, ९-१३;१२४, १-११; १७,२५, ६†; -न्येन -न्येन मै३ ८, ९[२]¶, -न्येभिः ऋ २,१८,२, शौ ८, ५,९; पै १६, २७, ९, -न्येभ्य. ¶तै ७, १,१,५, ¶मै २, ५, १, ४,३, २, ४, ३, ५, ६; शौ १२, ४, २३, -न्येषाम् ऋ ८, ३३, १४, १०,३४, १०; ११; ¶तै ५,३,१२,२; ६ ५,२ २; ¶मै १,४, ११, ११, ९[२], ४,४,५[२], ¶काठ ८, ११[४], २२, ७, १०; ¶क ७, ८[४]; ३५, १, ४; शौ १२,२, ५१, १४, २, ८; पै ३, ४०, ४, १२, ७, १-१४; १७, ३५,१, १८,७,९; २०,४१ ५; -न्येषु ऋ १, ३०, ६; खि ३, १५,१४, १६[२], ५,४,९, ¶तै ५, ४, ११, ४; कौ २ ९५१†; शौ २०,४५ ३†; -न्यै. ऋ १, १६१,५, खि १, ९, ४, तै ५, १,६, ४¶, ¶मै १, १०, ११, ३, १, ३, ¶काठ १९, ६[२]¶; ३६,५,३७,१७[२], क ३०,४[२]¶; शौ ११ ४, ६, ७, पै १६,५६, ७,८ [°न्य- अन्°].

†अन्यक[e]- -के ऋ ८, २१, १८; [३९, १-१०, ४०, १-११; ४१, १-१०, ४२, ४-६], तै ३, २, ११, ३, -केषाम् ऋ [१०, १३३, १-६], तै १,७, १३, ५; मै ४, १२, ४; कौ २, ११५१-११५३, जै४,१,४-६, शौ २०,९५,२-४.

अन्य-कृत[f]- -तम् ऋ [६, ५१,७, (७,५२,२)], मै३,९,१¶, काठ ३०, ३†; क ४६, ६†; पै २, २४,३, ३०, ५[g], -¶तानि तै ६,३,२, २, -†तेन ऋ २ २८, ९, मै ४,१४,९, -†तेभ्य. ऋ ८, ७९, ३, मा ५,३५, का ५, ९,१, तै १,३,४,१, ६, ३, २, २, मै १, २, १३, काठ ३, १, क २ ८

अन्य-क्षेत्र[h]- -त्राणि शौ ५,२२ ८, पै १३,१, ६; १३, -त्रे शौ ३, ३,४, ५,२२,९, पै २, ७४, ४; ५,२१, ७, १३,१,१४.

अन्य-जन- > ¶अन्यजन-ता[i]- -ना मै ३,८, १०.

अन्य-जात[j]- -तम् ऋ ७, ४, ७; [५२, २ (६, ५१,७)]

¶अन्यतर,रा[k]- -रत् काठ २७,८; -रम् काठ २५, ८, क ४०, १; -रस्य तै ७, १, ४, ३ , -रान् तै २,४, ३, १, मै २, १, ११, ३,८,५, काठ १०, ७, -राम् काठ २०,६, २१, ७[l], क ३१, ८, -रेण मै २,३,६

---

[a]) सपा. काठ २८,१ इतरान् इति पाभे ।

[b]) सपा. काठ २७,१० इतरे इति पाभे ।

[c]) सपा मै ३,१,९ उत्तर, अधरे इति च पाभे ।

[d]) पाभे अतिरोहति द्र । [e]) प्रागिवीयेष्व् अर्थेषु टेः प्राग् अकच् प्र. (पा५,३,७१) । चित्स्वरः ।

[f]) तृस. पूप. स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,४८)।

[g]) सपा. मै ४,१४,१७ देवकृतम् इति पाभे. ।

[h]) बस. सास्व. (पा ६,१,२२३)।

[i]) नाप (परराष्ट्रिय-वर्ग-) । समूहार्थे तल् प्र. लित्-स्वरश्च (पा ४,२,४३, ६,१,१९३) । पूप कम. ।

[j]) विप. (एनस्-,शेपस्-)। सस पूप. स्वर प्रकृत्या (पा ६, २,२) । [k]) द्वयोरेकस्य निर्धारणे कर्तव्ये डतरच् प्र. डस. (पा ५,३,९२) । चित्स्वर. ।

[l]) पाभे. अन्याम् तै ४,४,४,४ द्र. ।

अन्य-तस्( )[a] ऋ १,४,५, ¶तै २, ४, १, १[2]; ५,१, ९, ४; ७,३, ५,२; ७, ३, ९, ३, ¶मै १,६, १२, १०, १७; ३, ४, ५[2]; ४, २,१०;१३, ५, ५; ¶काठ १०, ७[2], १९,१०, २२, २[1], ¶क ३०,८, शौ १३,३, १२[2]; २०, ६८,५†, पै १,८६,६, ५, २०, ३?[b]; २०,३७,१,५२,१.

१अन्य(त.>)त-ए (त>)नी[c]- -नीः मै ३, १३,९, —न्यः मा २४,८; का २६,२,३

२¶अन्य(तः>)त-ए(त>) नी[d]- -नी तै ७,१,६,५.

¶अन्यत.-क्ष्णुत्[e]- -क्ष्णुत् मै ३,१, २[1f], —क्ष्णुता काठ १९, १, क २९ ८

अन्यतः-शितिबाहु[g,h]- -हु मा २४, २; का २६, १, ४, तै ५, ६,१३,१, मै ३, १३,३; काठ ४९,३.

अन्यतः-शितिरन्ध्र[g,i]- -न्ध्र मा २४,२; का २६,१,४, तै ५, ६,१३,१, मै ३, १३,३, काठ ४९,३.

¶अन्य(तस्>)तो-दत्[g,j]- -दतः तै २,६,२,२[1]; काठ १९, ३; क ३०, १, —दन्तय· तै ५ १,२,६, —दन् तै २,१,१,५,५, ५,१,३

अन्य(तस्>:-अ)तोरण्य[g]- -ण्याय मा ३०, १९; का ३४, ४,१.

¶अन्य(तस्>)तो-वैश्वानर[g]- -र तै ७,२,१०,१

अन्य-त्र, > त्रा[k] ऋ ७, ५९,५; ८,२४,११, १०,८६,२, खि २, ११,३, ¶तै ३,३, ८,१, ¶मै ३, ६,६,१०,४, ४,५, ६,६,९, ¶काठ ६, ६, २३, २[1], २७, ६, २८, ६; ३७, १, ¶क ४, ५; ३५, ८[2], ४२, ६, ४४, ६; शौ ३,२३, १, ६,११,३[l]; २६, ३; ४०, २; ९३, २, १४०,३; ७,११६, १, १२०, २, ९, २, २५, १०,१, १६, ११, २,११, २१,२६, २०,१२६,२†, पै १, २७,३,६४, ३; ५, २२, १–९;

[a]) पञ्चम्यर्थे तसिल् प्र. लित्स्वरश्च (पा ५,३, ७; ६,१, १९३)।

[b]) परस्र चराण्य् अतः इत्येवं मुपा. अनिपुणमेव संस्कृतः । चर, अन्यत इत्येवमत्र प्रासङ्गिके पदे शोधपरैः द्र.।

[c]) विप. (शुक्र-पार्श्वा-] वशा-) । कः समास ? तस. पूप. स्वर. न स्याद् अन्यत- इत्यस्य नञ्-कु-निपातत्वेन परिगणितत्वात् (पावा ६,२,२) । बस. तु स्वयमेव न स्याद् उप विप. सतो वर्णविशेषविशिष्टवृत्तित्वादिति । अन्यतरथाऽपि स्यात् । कथमिति । तस. तावत् परिगणन-परिभाषाया इह शाखाभेदेन चारितार्थ्याऽचारितार्थ्ययोर् व्यवस्थेयत्वात् । तथा हि । मा. का मै. परिगणनाऽभावे सति पूप. स्वरः स्यात् । तै. च तद्भावे सति सास्व. स्यादिति (तु नाउ.) । अथ बस. अपि उप. विशेषकवर्ण-विशेष-वृत्तिदर्शनाद् उपपद्येत । उप स्त्रियां न-आदेश-सहकृतस्य ङीपः (पा ४,१,३९) पित्त्वाश्रिवाते स्वराऽभेद ।

[d]) पाक्षिक. स्त्री. ङीष् प्र. (पा ४ १,४१) तत्स्वरश्च । उप. एतवर्णविशिष्टवृत्तितं द्र. । शेषं नापू. टि ऊह्यम् ।

[e]) विप. (पार्श्वे सशित,ता-] अभ्रि-, फाल-) । उस. कृत्स्वर· प्रकृत्या । उप. √क्ष्णु(तेजने) + कर्मणि क्विप् प्र ।

[f]) सपा. आपश्रौ १६, १, ७ अन्यतरतःक्ष्णम् इति, हिश्रौ ११,१,११, १७, १, १३ अन्यतरतःक्ष्णुताम् इति च पाभे. ।

[g]) बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,१) ।

[h]) उप. २*शिति-बाहु- द्र. । यथा अन्यत·शिति-बाहु- इत्येवमवजिघृक्षू भा. सा. च शिति- इत्येतद्भाव-प्रधानमिति कृत्वा पूप. बस. भावयित्वा बाहु- इति उप पुनः बस. इच्छन्तौ पपा. विरुध्येयाताम् तथाऽऽकरे द्र । यनि. २*शिति-बाहु- इति तस. सास्व. तत्रैव नापू. श्रूयमाणात् १शिति-बाहु- इत्यस्मात् बस. उत्तरपदाद्युदात्तात् (तु पा ६, २, १३८) सुवेचं भवति । यत्तु यनि. एवा-ऽवग्रहे म. तस इति कृत्वा उप. बस. इच्छेत् तत्र परिगण-नपक्षं परिख्याय अव्य. पूप. प्रकृतिस्वर· स्यादितीव तन्मतं द्र. (तु. १अन्यत एनी-) । अन्ततो यत् स्वव्याख्यानीया-ऽवग्रहविरोधमपनुनुत्सु· भा १शिति-बाहु- इत्येतदेव भावप्रधानं सत् उप स्यादिति पक्षयति, तन्न तथा सुभव-मिति कृत्वा नादरार्हमिव भवति ।

[i]) उप २*शिति-रन्ध्र- ।

[j]) उप पाप्र तु दन्त- > दत्- इति समासान्त (पा ५,४,१४२) ।

[k]) सप्तम्यर्थे त्रल् प्र. लित्स्वरश्च (पा ५,३,१०, ६,१, १९३) ।

[l]) सपा. शांगृ १, १९, ९ ?अन्यान् (अन्यासु इति BC. बोध.) इति पाभे. ।

७, ३, ५; १६, ३६, ६, ७८, ७, १०५,९, १०६,१, ६, १९, १२, ३, १४, १४, १९, २; ४९, ११; २०, ९, ९, १७, ८, ५२,१.

?अन्युत्र-दीक्षित[a]- -तम् मै ३,६,९¶.

अन्यत्रो(त्र-उ)तु[b]- -तम् मै ४,५,७¶.

अन्यु-था[c] ऋ ४, ३२, ८, ६, ३५, ५, मा ४०,२, का ४०, १, २, ¶तै ५,३,३,१[४],४,९,४, ¶मै ३, ६, ९, ७, २;१०, ४,२,८, ¶काठ २०, १३[२]; ¶क ३१, १५[२]; कौ १, ३०५[d], जै १, ३२,३[d].

अन्य-देवतां[e]->¶अन्यदेवत्यं, त्यां[f]- -त्यम् मै ३,८,९, -त्या. मै २,४, २[२], काठ १२, १२[१]; -त्याम् तै ३,४,३,१, -त्यौ मै ४,६,३

अन्यु-नाभि[g]- -भि शौ १, ३०, १, पै १,१४,१.

अन्यु-बन्धु[g]- -न्धु· काठ ३५, ५, क ४८,६.

†अन्यु-रूप,पा[g]- -प ऋ ७,१००, ६, तै २,२,१२,५, मै४,१०,१, कौ २,९७५, जै ४, २३, ७, -पा ऋ १०,१,४.

¶अन्य-लोकु[e]- -के मै ३,७,७.

अन्यु-व(र्णं>)र्णा[g,h]- -र्णाम् शौ १२,३,५४, पै १७,४१,४.

अन्य-वापु[i]- -प मा २४,३७, का २६, ८, २, तै ५, ५, १७,१, मै ३,१४, १८, काठ ४७,७.

†अन्यु-व्रत[j,g]- -त ऋ १०, २२, ८; -तम् ऋ ८, ७०, ११; -तस्य[k] ऋ ५, २०, २; मा ३८, २०; का ३८,५,३, मै ४, ९,१०.

¶अन्य-शृङ्गु[e]- -ङ्गे मै १, ४, १५[l].

¶अन्या(न्यु-अ)ग्र[g]- -ग्रान् मै ४, ८,९.

अ(न्य>)न्या-दृश्[m]- -दृङ् मा १७,८१, का १८,७, २, तै १, ८, १३, २, ४,६,५, ५, काठ १८,६; क २८,६.

*अन्यु>*अन्ये-द्यु[e,n]- >अन्ये-द्युस् ( )[o] मे ३, २, २[२] ¶[p]; शौ १,२५,४,७,१२१,२; पै १, ३२,४.

अन्येद्युष्-क[q]- -कम् पै १,४५,१.

---

[a]) पाठः? अन्युत्र, दीक्षितुम् इति द्विपदः शोध (तु. सपा. काठ २३,२)।

[b]) उस. थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४)। उप. √वे+ कर्मणि क्त· प्र.। तु टि. अमुत्र-भूय-।

[c]) प्रकारवचने थाल् प्र. लित्स्वरश्च।

[d]) तु. सस्थ टि. आतु।

[e]) कस. सास्व (पा ६,१,२२३)।

[f]) तादर्थ्ये यत् प्र. (पा ५,४,२४) तित्स्वरश्च।

[g]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६,२,१)।

[h]) विप. (तनू-)।

[i]) =कोकिलाख्य-पक्षिविशेष-। कर्मण्युपपदे √वप्+ अण् प्र. कृत्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)। उप. २वापुं- <√*वापि (नाधा) <१*वाप- (=हि. बाप. ⌊यत्-सजन्मानौ √वाप्,√वप् यद्र.⌋)।

[j]) विप. च, नाप. च (दस्यु-)।

[k]) =सपा. माश १४, ३, १, १९। तैआ ४,११,४ अन्युद्व्रतस्य (वैतु. सा. द्वे पदे इति?) इति पाभे.।

[l]) सात. °न्य·, शृ° इति द्विपदः पाठः?

[m]) उस. उप. √दृश्+क्विन् प्र., पूप. आत्वं कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २, ६०; ६, ३, ९१; २, १३९)।

[n]) उप. <√दिव्। पूप. स१ सुब्-अलुग्विधया औप. सुकल्प भवति।

[o]) नापू. सुच् प्र. उसं. (पा ५, ४, १८)। पाम. तु अन्यु-+एद्युस् प्र. निपात्यते (पा ५, ३, २२)। ननु क्रियाऽभ्यावृत्तिगणनाऽर्थेऽयं प्र. इष्यत इह च तदभावे कथम् उसं इति। उक्तार्थद्वयमुपलक्षणमात्रं भवति। क्रियावृत्तिविशेषणतासामान्ये तु तात्पर्यं प्रतीयेत। नापू. यनि. पदविभागे च पपा. अपि प्रामाण्यमुपलभ्येत (तु. उभय-द्यु. शौ १, २५, ४; ७, १२१, २)। ननु अस्मिंस्तावत् प्राति. नाऽवग्रहो भवतीति। सत्यम्। तत्र पूप. सुबलुगिति कृत्वाऽवग्रहाभाव· (वैतु. अग्रे-पा. ⌊ऋ ४, ३४, १०⌋ यत्र पूप. सुपोऽलुकि सत्यप्यवग्रह· पपा. भवति तत्र पदकारमतेन पूप. विभक्तिप्रतिरूपकम् अव्य. इति कृत्वा विवेकः सुलभ· द्र.)।

[p]) सपा. तै ५, २,१,७ उत्तरेद्युः, पूर्वेद्यु· इति, काठ १९,१२ क ३१,२ अपरेद्युः, पूर्वेद्यु इति च पाभे.।

[q]) कन् प्र. षत्वं च (पा ५, २, ८१; ८, ३, ५९)। यद्वा ?अन्वेजुकम् इति पाठः स्यात् (तु. मूको. अन्वेदुकम् इति)।

?अन्यो(न्य-उ)दर्[a]->अन्यो-दर्य[b]- -र्य. ऋ ७,४,८

?अन्योऽन्य-श्रैष्ठ्य[c]- -ष्ठ्याय क ३८,२.

?अन्यन्नद्[d] पै ५,३१,६.

अ-न्यस्त[e]- -स्ते?[f] मै ४,५,१.

?अन्यात् पै १७,४०,९[g].

?अन्येन[h] पै १०,४,८.

?अन्येषु पै १६,२३,३

अ-न्यो(नि-ओ)कस्[i]- -का शौ १२,२,४, पै १७,३०,४.

अन्वं(नु√अं)श्, अन्वानशे शौ ४, २५, २. †अनु···आनशे ऋ १,८४,६[j], कौ २, ३००, जै ३, २४, १६, पै ४, ३४, २; अनु··· आनशुः ऋ १, ५२, १४[k].

अन्वक्त- अन्व(नु√अ)ञ्ज् द्र.

अन्व(नु√अ)ज्, अन्वज[l] तै ७, ४, १९,१, काठ ४४,८.

अन्व(नु√अ)च्, ञ्च् >अन्वच्, ञ्च्[m]- -नूच[n] ऋ ३, ३०, ६, -†नूच.[o] काठ १५,७, शौ ३,१, ४, पै ३, ६, ४, -न्वक्

a) कस सास्व. (पा ६,१,२२३)।

b) तत्रशयिनीय यत् प्र. ओकारश्चोदात्तः उसं. (पा ४, ४, १०८)। यद्वा, उदर-> उदर्य- इति तत्रभवीये यति प्र निष्पन्नं भावप्रधानं सद् उप. स्यात् (पा ४, ३, ५५, [तु पा ५, १, १२४])। एवं तावद् बस पूप प्रकृतिस्वरं स्यात्। 'अन्यद् भिन्नम् उदर्यम् उदराभिसंबन्धः प्रभवो यस्य' इत्येवं च व्याख्यानं सुवचम्। एस्थि समान- (पा ४, ४, १०८) इत्यनुशासनमन्यथासिद्धायताम्। समानो-दर्य- इत्यस्यापि समाननिष्पत्ते संभवादिति। यत्तु अ° इत्याद्युदात्तम् PW. आह, तन्नितान्तमप्रमाण-मित्युपेक्ष्यम्।

c) पाठ? शाखान्तरीयविसंवादात् (तु. मै ३,७,१० अन्यो-न्युस्य श्रैष्ठ्ये इति, तै ६,२,२,१ अन्योन्युस्मै श्रैष्ठ्याय इति)। अत इहापि अन्योऽन्यम् इत्येवं सतोऽनुस्वार-च्युति संभाव्येत। एस्थि. च स्वराङ्कितानि निगमान्तराण्यनु अन्यु°। अन्युम् इति पदद्वयीव निर्दिश्येत (वैतु. RI यनि. इति)। सपा काठ २४, ९ अन्योऽन्यस्य श्रैष्ठ्याय इति पाभे।

d) अत्यू अन्यं (ययौ क्रममित्) इत्येवं मुपा. सु-शोधः द्र.।

e) तस. नञ्-स्वरः।

f) अत्र मुपा -स्तोऽस्य इत्येवं मूलत. सतः -स्तेऽस्य इति यनि. प्रमादमूलं विकारमात्रं संजायमानमनुपदं मूलनः यज्ञः इत्येवं श्रूयमाणस्य सत यज्ञे इत्येव विकारान्तरनिमित्तमभूदिति संभाव्येत। अन्यथा हि मुपा. अपां परिहरणान्निष्पादयितुमिष्यमाणो विश्वदेवा-त्मिकाभ्योऽद्भ्यः संप्रत्तपूर्वस्य यज्ञस्याऽन्यासलक्षणो लाभ एवास्पष्टप्रत्ययः संजायेतेति (तु. उपरि श्रूयमाणं नञ्-पुरस्कृतमेवाऽप्-परिहरणस्य रक्षोऽनन्वायलक्षणमपरं फलम्)। एस्थि. इह च सस्थ. यज्ञ-> -ज्ञे इत्यत्र च यथावत् शोधः द्र.।

g) वयोवद् अन्यात् > सपा. शौ १२, ३,४९ वयोवय आयुदेव इति पाभे।

h) *मन्द्य->-न्द्येन इति शोध (तु १म मन्त्र° [यत्र मद्येन इति पाठः]) । सस्थ. २इरया>इराया इति शोधः।

i) तस नञ्स्वर। उप बस. यद्व।

j) सा सादृश्ये कप्र. इति कृत्वा √अस् (भुवि) इतीममाक्षिप्य तृतीयचरणान्तेन प्रथमं वाक्यमाह, तुरीय-चरणस्थे वाक्यान्तरे च केवल त्वा इति पदमनुवर्त-यति न तु त्वा। अनु इति पदद्वयम्। तच्चिन्त्यम्। तथाहि, सादृश्यार्थं खलु अनोर् अस गतित्वेना-ऽऽख्यातयोगे च प्रसिद्धो भवति न तु तथा तस्य लक्षणाद्यर्थवन कप्र. सत.। अतोऽध्याहारमुखेनाऽपि गतित्व एव पर्यवसानाद् वरमेव तत आनशे इतस्योभयोरपि वाक्ययोरन्वयस्तेन चानोर्गतित्वेन योगः (तु. ऋ २, १६, ३ यत्रत्या सकक्षा श्रुतिरिम-मेवाभिसन्धि नि-सन्देहतामापादयति)। एवमपि PW. अनोर् गतित्वमदर्शुकश्चिन्त्यः।

k) अनेवंदर्शी GW. अन्यथाऽर्थवादी भवति गतित्व-भिन्नगतेरभावात् अनोर् इति यावत्।

l) सपा मा २३, २१ का २५, ६, १ सम्···चारय इति पाभे.।

m) गस क्विन्नन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ३,२, ५९, ६, २,१३९)। विर. क्वचित् वा. क्रिवि. अपि द्र.।

n) भस्याऽकारस्य लोपे दीर्घत्वं विभक्तिस्वरश्च (पा ६, ४,१३८,३,१३८;१,१७० [वैतु नाउ. रूपम्])।

o) पूप. अन्तोदात्तः (पा ६, १, २२२ [वैतु. नापू. रूपम्])।

तै १, ९, २, १[a], -¶न्वङ् मै २, ४, ३[२], काठ २३, १[b], २५, १०, क ३५, ७[b], -¶न्वञ्च. तै २, २, २, ५, ७, ४, २, ३; -न्वञ्चम् तै १, ८, १२, ३, मै २, ६, ९, ४, ४, ३, काठ २३ १¶[c], क ३५, ७¶[c], शौ ६,१३४, ३, पै ५,३३,६, -न्वञ्चौ तै २,६, ६,४¶.

१†अनूची[d]- -ची ऋ १, ११३,२, कौ २,११००.

२अनूची[e]- -ची तै ५, ५, ७,२¶, शौ १०, १०, १०; पै १६,१०७,१०

अन्वग्-गत्[f]- -गतः काठ ३९, १[g].

अन्वग्-भावँ[h]- अन्°

१¶अनूचीन[i]- -नम् तै ६,३,९, २, मै ३, ८,९.

२†अनूचीन[j]- -ना ऋ ४, ५४,२, मा ३३, ५४, का ३२, ४,११.

¶अनूचीना(न-अ)हु[k]- -हम् तै ७,९,५,४

२अनूच्य[l]- -च्ये शौ १५, ३,५.

अन्व(नु√अ)ञ्ज् > अन्वक्त- घृत°.

?अन्वत[m] पै ९,४,१०,१२.

¶अन्व(नु-अ)ति√मुच्, अन्वतिमुच्यते मै ४,७,७[n]

¶अन्व(नु-अ)ति√(सि>)षिञ्च्, अन्वतिषिञ्चति मै १, ८, ९, ४,८,९.

¶अन्व(नु-अ)त्या(ति-आ) √वृत् > वर्ति, अन्वत्यावर्तय मै १, ८,९.

¶अन्व(नु-अ)प√क्रम् > क्राम्, अन्वपक्रामति मै ३, ९, ३[o], अन्वपक्रामन्ति मै ४, २, ८; अन्वपाक्रामत् मै २, ३, ७[p], अन्वपाक्रामन्, अन्वपक्रामेयु मै ४,२,१२.

¶अन्व(नु-अ)भ्य(भि-अ)व√चर्, अन्वभ्युवचरति मै १, १०, २०.

अन्वभ्यव-चारम्[q] मै १,१०,२०[r]

¶अन्व(नु-अ)भ्या(भि-आ)√रुह् > रोहि, अन्वभ्यारोहयत् मै १, १०,१३[s].

अन्वय- अन्वि(नु√इ) द्र.

अन्व (नु√अ)र्ज् अन्वृ(नु√ऋ)ज् द्र.

अन्वर्तितृ- अन्वृ(नु√ऋ)त् द्र.

अन्व(नु√अ)व्, अनु···अवतु काठ ३७, ९; पै ४, ३, ६, अनु··· अवतु, अनु[२] (अवतु) पै ४, ३, ५[t], अनु···अवताम्[u], अनु (अवताम्)[u] काठ ३७, ९;

---

a) पाभे अध मै ४,१२ द्र ।

b) सपा. मै ३,६,३ अवाङ् इति पाभे. ।

c) सपा. मै ३,६,३ अवाञ्चम् इति पाभे. ।

d) स्त्रियां ङीप् प्र. उदात्तनिवृत्तिस्वरेणान्तोदात्त (पाग ४ १,६, पा ६,१,१६१) । सौवर. प्रवृत्तिभेदः (तु. नाउ.) ।

e) उदात्तनिवृत्तिस्वर बाधित्वा पूप. अन्तोदात्त (पा ६,१, १२२) सौवर प्रवृत्तिभेद. शाखाभेदेन व्यवस्थापनीयः (तु. नापू.) ।

f) विप. । उस. उप. < √गम् ।

g) अन्वगत इति पाठ ? यनि. शोध । सपा. आपश्रौ १६,३२,५ प्रमृ अध्वगत इति पाभे. ।

h) उस भावे घञन्ते थाथादि-स्वर ।

i) स्वार्थे ख > ईन· प्र (पा ५,४,८) । तत्स्वरः ।

j) विप. (जीवित-) । शाखाभेदेन स्वार्थे खच प्र. उसं । चित्स्वर ।

k) कस. समासान्त टच् प्र (पा ५, ४, ९१) । चित्-स्वर. । उप < अहन्- द्र । वा. किवि भवति ।

l) तत्रभवीय यत् प्र. (पा ४, ४, ११०) तित्स्वरश्च (तु. टि अपीच्य-) ।

m) पाठ.? अनु । अत इति पदद्वयं वा स्यात्, (अनु√इ >) अन्वितम् इत्येव मूलतः सतो विकारो वा स्यात् ।

n) सपा काठ ३०,७ अभ्यतिमुच्यते इति पाभे. ।

o) पाभे. अनुपरापतति द्र. ।

p) पाभे अनु तै २,३,७,१ द्र. ।

q) गस. णमुलन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,१९३; २,१३९) ।

r) अन्वभ्यवचारं प्रजाः शमायते > सपा. काठ ३६ १५ अभ्यवचरति इति पाभे. ।

s) पाभे. अनभ्यारोहाय द्र. ।

t) पाभे. अनु···मदतु काठ ३७,९ द्र. ।

u) =सपा. ऐआ ५, १, १ । तैब्रा २, ७, ८, २ ?अनु···अवतम्, ?अनु (अवतम्) इति पाभे. (यत्र यनि. शोधः द्र.) ।

पै ४, ३, ६; अनु····अवन्तु काठ ३७, ९, पै ४, ३, ५; अनु···आवताम् ऋ १०,११३, १[a]; अनु[२]···आवन् ऋ ८,७,२४; अनु···आवः ऋ ३,५०,२. अनु···आवीत् काठ ३७, ९[१]; पै ४,३,५,६.

¶अन्व(नु-अ)व √कृ, अन्ववाकरोत् मे १,८,४.

¶अन्व(नु-अ)व √गम् > जिगांस, अन्ववाजिगांसन् तै ३, २, २,३

¶अन्व(नु-अ)व √चर्, अन्ववचरति काठ ३६, १४; अनु··· अवचरन्ति तै ६,४,९,५.

अन्वव-चार- अन्°.

¶अन्व(नु-अ)व √जि, अनु···अन्ववजयेयुः मे ३,९,५,१०,६.

अन्वव-जय- अन्°.

¶अन्व(नु-अ)व √नी, अन्ववनयति[b] काठ २४, १०, क ३८,३, अन्ववनयेत् मै १,१०, २०; ३,३,४, ४,८,३, काठ ३६, १४[c].

¶अन्व(नु-अ)व √सृज्, अन्ववसृजति तै ६, ५,८,५, अन्ववसृजति मै १, ६, ६, अन्ववसृजतात् खि ५, ७, ३; मै ४, १३,४, काठ १६, २१; अन्ववासृजन्, अन्ववासृजन् मै १, ६, ६, अन्ववसृजेत् तै ६, ५, ६,५,७,१; ८,५, मै ४ ६,७

अन्व(नु-अ)व √सो > सा

अन्वव-साय[d] मै १, ८, ८, ९; ३, ४,५[२], काठ ६,६; २२,२[२], क ४,५.

अन्वव-सायिनी- पश्चात्°.

¶अन्व(नु-अ)व √स्था > तिष्ठ, अन्ववातिष्ठत् मै ३,९,४.

¶अन्व(नु-अ)व √स्रु > स्रावि, अन्ववस्रावयति तै ५, ६, ३,२, ६,२,१०,५, क ४०,३[e].

अन्व(नु-अ)वार् (व √ऋ) > च्छ्, अन्ववार्च्छति मै ३,९,६[f].

¶अन्व(नु-अ)वा(व √अ)स् (क्षेपणे), अन्ववास्यति तै ६,६,७,४; काठ २९,४, क ४५ ५, अन्ववास्यति मै ४,८,६.

¶अन्ववे(नु-अव √इ), अन्ववैति तै ६, ६, ३, १, मै ३. ८, १[b], अन्ववैति मै ४, ८, ५, अन्ववैत् ऋ १०, १३९, ४[g], मै ४, ८,५, अन्ववैताम् तै २, ४, ४,१; २, अन्ववायन् तै ३, २, २,३; ५, ३, ३, १; मै १, ९, ८; ३, ६, १०, ८, १; ४, ९, ११‡[h]; काठ १३, ५; २०, ६; १३,२४, १०; क ३१, ८; १५, ३८, ३, अन्ववायन् तै ६, ३, १,२.

अन्ववा(व-अ)युँ- अन्°.

अन्ववा(व-आ)यिन्[i]- -यिन· खि ३,१६,५$.

अन्ववे(व-इ)त्य काठ २२,७; २५, ८[२]; क ३५,१; ४०,१[१].

अन्ववै(व-ए)तुम् काठ २४,१०, क ३८,३.

†अन्व(नु √अ)श् (व्याप्तौ), अन्वश्नोति ऋ २, १६, ३; अन्वश्नुवन्ति ऋ ७, ९९, १; मै ४, १४,५.

अनु····अष्ट ऋ ८, ७०, ५; तै २, ४,१४,३; काठ १२,१५; कौ १,२७८; २,२१२, जै १,२९, ८,३, १९,७, शौ २०,८१, १, ९२,२०†.

अन्व(नु √अ)स् (भुवि), अनुष्ठन[j] मै २, १३, १; काठ ३९, २; शौ ३, १३, २, पै ३, ४, २, अनुस्थन तै ५, ६, १, ३; †अनु···असत् ऋ १, ५७, २,

---

[a]) तु. GW. ऋ ८, ७६, ११ इति संवादिनी श्रुतिश्च (वैतु. सा. प्रभृ. शुष्मम् इति कर्मपदम् अनुना कप्र. अनुगमयन्तः √अव् इत्यस्य कर्मान्तर-मध्याहारुकाश्च)।

[b]) सपा. अन्ववनयति<>अन्ववैति इति पाभे.।

[c]) सकृत् सपा मै १, १०, २० अपिदध्यात् इति पाभे.।

[d]) गस. ल्यबन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या।

[e]) सपा. माश्रौ २, २, ३, २१ अवस्रावयति इति पाभे.।

[f]) सपा काठ २६, ८ क ४१, ६ गमयति इति पाभे.।

[g]) =सपा. तैआ ४,११,७। मै ४, ९, ११ इन्द्रस्य वै इति विभे.।

[h]) सपा ऋ १०, १३९,४ तैआ ४, ११,७ व्यायन् इति पाभे.।

[i]) गस. णिन्यन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)। -वा- इति मुपा. स्वरो भ्रष्ट.।

[j]) नति उसं. (पा ८, ३, ८७)। शाखाभेदेन व्यवस्था स्यात्। पाप्र. चेह शाखाविशेषमात्रानुसारिणीति तु तत्त्वदृक् (तु. नाउ. रूपम्)।

शौ २०, १५, २; अनु····· आसन ऋ १०,२७,१७, अनु-ष्यात् ऋ १, १६७, १०a, १८२,८; ३,३९,८b, अनुष्यात् काठ ३५,१४‡c, कौ १, ८२d, जै १, ९, २, अनुष्याम ऋ १, १८५,४

¶अन्व(नु √अ)स् (क्षेपणे), अन्व-स्यति, अन्वस्यति तै ७,२,४,२.

अन्व(नु-अ)हू°- -हम् खि २,६२; १६, ¶तै २,४,१०,१, ५,५,६, २, मै २,४,८, काठ ११,१०¶

¶अन्वा(नु-आ) √कृ, अन्वाकुर्वन् काठ २४,७; क ३७,८.

¶अन्वा(नु-आ)√क्रम् , अन्वाक्रमत तै ६, ५,६,३.

¶अन्वा(नु-आ)√कशा > अन्वा-कशायम्f मै १,९, ८g

अन्वा(नु-आ) √क्षि(निवासे), अनु···आक्षियति शौ १०, ५, ४५h; पै १६, १३२,७h.

ϕअन्वा-क्षित- -तम् पै १, ६३, १h,i.

अन्वा (नु-आ) √गम् , > च्छ्.

¶अन्वागच्छत काठ ८, १०j, १०, २k; ११,३; क ७, ६j, ¶अन्वागच्छन् काठ ८, ७j; क ७,४j.

¶अन्वाग्मन् तै ७, ३, ५, १; अनु···आगन् पै १६,७१,८.

अन्वा-गन्तृl- -न्ता मा १८, ५९; का २०,४,२; तै ५, ७, ७, १, काठ ४०,‡१३, शौ ६, १२३, १,२

अन्वा(नु-आ) √गा, अन्वागात् पै १९, ५२, ३; अनु···आ-(आ-अ)गु तै ४,३, ११, १m; मै २,१३, १०; काठ ३९, १०; शौ ८,९,१३, पै १६, १९,३

¶अन्वा(नु-आ)√चक्ष्, अन्वाचष्टे मै १,१०,१८; ४, ४,७; काठ ३६.१३.

अन्वा(नु-आ)√तन् , अन्वाततान मा ८, ६१, शौ १८, २, ३२; पै ११,५,३, अन्वातांसीत मा १५,५३; का १६, ६,७; त ४, ७, १३, ५; काठ १८, १८; क २९, ६ , अन्वातांसु· मै २, १२,४

अन्वा(नु-आ)√तप् , अन्वातपन्ति पै ५,३१,७?n.

¶अन्वा(नु-आ)त्म्°- -त्मम् काठ २३, १; क ३५,७.

?अन्वाहशाकर्मp पै १९,२,५

---

a) गतित्वमूला नति· (पा ८,३,८७)। कप्र. इतीव सा अभिप्रयस्ता नतिं प्रति पर्यनुयोक्तव्य ।

b) गतित्वमपश्यन् GW. मन्त्रस्थां नतिं प्रति चोद्यो भवति (तु. नापू टि)।

c) सपा. ऋ ६,५, ४ वनुष्यात् इति पाभे ।

d) वैतु. सर्वत्र संपा. पपा. च अनु, स्यात् इति द्वे पदे । पादपूर्तिकरः अनु इत्यभिप्रायो विव. गतिमूलां नतिं प्रति चोद्यः । e) अस । शेषम् अनूचीनाहु- टि. द्र ।

f) गस णमुलन्ते लित्स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९३, २, १३९)। -क्षा- इत्यप्येकस्मिन् मूको पाठ· (तु टि. अनु √कशा)।

g) सपा. काठ ९,१५ प्रचरिष्यन इति पाभे. ।

h) सपा. पै १,६३, १ ϕअन्वाक्षितम् इति पाभे. । छन्दस्तः °आक्षेति (तु पै ५,३८,५) इति पाठ स्यात् ।

i) यनि. < °आक्षीत (तु. पै १६, १३२, ७ मूको) °आक्षीति (तु. पै ५, ३८, ५ मूको) < °आक्षेति इति मौलिको विपरिणाम· संभाव्यते ।

j) पाभे. अनुदैत् मै १,६,१२ द्र. ।

k) पाभे. अनु तै २,३,३,१ द्र. ।

l) गस. तृजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६३, २, १३९)। अस्य व्याख्यानं द्विवर्णक भवति । यनि. कृदन्तमिति प्रथमं वर्णकं (तु. उ. WI. च)। लुटि प्रपु१ इत्यपरं (तु भा. सा. म PW. प्रमृ)। इह न लुट् (पा ८, १, २९) इति तिङो निघाताऽभावे सति गतिद्वयम्यानुदात्तत्वं द्र. (पा ८, १, ७०; ७१, [तु. भा])। ननु क्रिमिति नेह भूयोमनमन्वमा-नीति। उच्यते। लुङ्-वृत्तमपि मूलतः √अस (भुवि) इत्येतल्-लड्वृत्ताऽनुप्रयुक्तात् तृजन्त-कृतोऽनर्थान्तर-मित्यभिमन्धेरल्पीयोऽभिमतपक्षस्त्वमेवोरीकृतमिति दिक् ।

m) अत्र आगु· इत्येकं पदम् । यनि अपरं पदमिति विवेक द्र. (तु टि. अनु तै ४,३,११,१२)।

n) पाठः? (°पत्->-ती->) -तीः (द्वि३) इति शोधो भवेत् । अन्यथा हि वाक्याऽसंभवत्वप्रसङ्ग· स्यात् । नाउ पदं च मूलतः ईमम् इति सदेव ईरिमम् इति मध्य इकारोपजनवत्तया मूको व्यकारीति संभाव्येत (तु. सस्थ टि ईर्म-)।

o) अस समासान्त टच् प्र. (पा ५, ४, १०८)। चित्-स्वर । वा. क्रिवि । उप. < आत्मन्- ।

p) पाठः? अनु, ईदृशा (ईदृशानि), ?अकर्म(< √कृ) यद्वा अकर्, मे इति शोध· द्र. ।

¶अन्वा(नु-आ) √धा > अन्वा-धाय काठ ३५, १७[१]; क ४८, १५[१]

¶अन्वा(नु-आ) √धाव्, अन्वाधावन्ति काठ १३,४

अन्वा(नु-आ) √(ध्यै>)धी> दीधी, अनु ''आदीधीयाम्[a] शौ २,१२,५, अनु···आदीध्याथाम् पै २,५,५?[b]

*अन्वा(नु-आ)न्त्र[c]-> [?]अन्वान्त्र्य[d]- -न्त्र्यम्[e] शौ २, ३१,४, पै २, १५,४

¶अन्वा (नु-आ) √प्यै, अन्वाप्यायते[f], अन्वाप्यायत[g] मै २, २, ७.

¶अन्वा(नु-आ) √प्री, अन्वाप्रीणाति क ४१,७[h]

अन्वा(नु-आ) √भज्, ¶अन्वाभजति तै ६,१९,६,४, ६, ३, ५,१, ३; ¶अनु···आभज तै ६,४,६,२, ¶अन्वाभजत् तै ६, ४,६,३, अनु(आभजन्)[i] ऋ ३, ४७,३

अन्वा(नु-आ) √भू, अन्वाभवत्[j] काठ ३५,१५; ४३,४, क ४८, १३.

¶अन्वाभविष्यन्ति तै ६, ३,४, ७,१०,२,५,३,१.

अन्वाँ-भूति[k]- -ति काठ ३५, १५.

¶अन्वा(नु-आ) √यत् > अन्वा-यत्त- -त्त, -त्तम् तै १ ६, ११, १, मै १,४,११

अन्वा(नु-आ) √रक्ष्, अन्वारक्षत् पै १६.१३,३[l].

अन्वा(नु-आ) √रभ्, >रम्भि, ¶अन्वारभते तै ३, १, १, ४, ६, २, १, १, ३, ८, २; ९, ४; मै ३, ६, ६[१], ८,९, ९, १; ७, ७, ६, ८; काठ १०, ५; ११, ४[१]; १३,७, २४,८, ३०, ३, क ३८,१, ४६,६, ¶अन्वारभेते तै ६,३,९,४; मै ३,९,७; ¶अन्वारभन्ते मै ४, ६, ३[१]; अनु···आरभे तै ३, २, १,१[१], ७,५,१९,१[१], २, काठ ३५, २, ६, ९, ३८, १२, ४५, १५[१]; क ४८,३, ७, १०, शौ ६,४८, १–३, पै १९, ४४, ४–६, अन्वारभामहे मा१,२६‡[m],३५, १३, का १०,५ ५‡[m], ३५, ४, १२, तै १,७, १०,३‡[m], मै १, ११,४‡[m], काठ १४,२‡[m],२१, १४, कौ १,९१‡[m], जै १, १०, १‡[m], अनु' आरभामहे[n] शौ ५, ८,९, पै७,१८,८, [?]अन्वारप्स्व[o] पै ४,१८,६, अन्वारभेताम् पै

[a]) 'अपकामस्य कर्त्ता माऽभिभूद् माम् इत्यस्य कृते द्यावापृथिव्यौ मम विस्मरणमकुर्वाणे ममाऽन्वालम्भनं नाम पृष्ठपोषणं वितन्वीयाताम्' इत्यस्य मन्त्रस्वारस्यस्याऽतिरोहितत्वेऽपि यत् सा. W. च मा अनु इत्यन्वयमिच्छतस्तन्नि सारं द्र.। तदभिमतस्य √दीधी इत्यस्य च √दीदी इत्यस्य पर्यायभावस्याऽप्रामाणिकत्वादिति दिक् (तु. सस्थ. अनु ··आरभध्वम् इति)।

[b]) पाठ? दीध्यताम् इति मूको. हि पर लिङि मपु२ रूपम् दीधी-यातम् > दीध्यातम् इति संकेतयेत्।

[c]) प्राम प्र प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,२)। उप. यद्र.।

[d]) तत्रभवीये यति प्र तिस्वर (पा ४, ३, ५५, ६, १, १८५)। सा. यत्त्वमौ आन्त्र– इत्यत यत् प्र. इत्याह, तन्न। तथा सति अनुना प्राम पूप. प्रकृतिस्वरं हि स्यात्। अर्थतोऽस्य प्राम. असंगनेश्च। सा समये स्वरितस्वर मूको बभूवेत्यस्य तत्-प्रमाणत सुवचत्वाच्च नापू इह मूलभूतस्य प्राति. सद्भावः सूह द्र.। एस्थि. संप्रत्याद्युदात्ततया यदस्य प्राति. मूको. उपलम्भो भवति तत्र समाधानं मृग्यम्।

[e]) सपा मंब्रा २,७, २ आन्त्रानुचारिणम् इति पाभे।

[f]) पाभे. अनु तै २ ३,५, ३ द्र.।

[g]) पाभे अनु काठ ११,३ द्र.।

[h]) पाभे. अनुप्रीणाति मै ३,९,८ द्र.।

[i]) सामर्थ्याच्छ्रुतचरी क्रिया पुरुषवचनपरिणामपूर्वकमध्याहृता द्र (तु सा. अनु-मात्रमुपसर्जुकः, वैतु. PW. प्रभृ. त्वानु इति योगत अनु कप्र. इत्यभिप्रायुका)।

[j]) पाभे. अन्वभवत् तै ७,३,१४,१ द्र।

[k]) गस क्तिनि तादौ– (पा ६,२,५०) इत्यनु स्वरशोध सति °भूँति– इति सुपा स्वरश्चिन्त्य.।

[l]) सपा शौ १०,३,३ अयं मणि इति पाभे।

[m]) =सपा. माश ५, २, २,८ आपश्रौ ३४,१२, ७। ऋ ८, ११, ६, १०, १४१, ३ आश्रौ २, १८, ३ या १४,३२ गीर्भिर्हवामहे इति पाभे।

[n]) वैतु. WI. अनु. कप्र. इति।

[o]) पाठ? अन्वारम्भि इत्यस्य वा अन्वारब्ध' इत्यस्य वा मूलत. सतो विकार स्यादिति विमर्श-सापेक्षो विषयः।

१७,४०,८?[a] ; अन्वारभेथाम् शौ ६,१२२,३[b], १२,३,२०¶[c], ४७[a], पै १६ ५१,७[b]; अन्वारभध्वम् शौ १२, २, ४७,४८, पै १७,३४,८, ३५,५, अनु… आरभध्वम् काठ ३५, २, ६,९; क ४८,३,७, १०, शौ २, १२, ५[d], पै २, ५, ५, १५, ९, ६, ¶अन्वारभन्त काठ ७, ६, क ५,५, ¶अन्वारभेत तै ३,१,५, १, ६,३,८,१, २.

¶अन्वारम्भयति तै २,६,२,५, मै २,१,२, ४,१,१२.

¶अन्वा-रब्ध- -ब्धम् तै ६, ३, ८,२. [°ब्ध- अन्°].

¶अन्वा-रभ्य तै २,२,५,५, ३,११, ४, ५, ३, ९,२, ६,१, ११,१, ७,३,१, १, काठ २४, ८; क ३८,१. [°भ्य अन्°]

¶अन्वा-रभ्य[e]- -भ्यः, -भ्या३ तै ६,३,८,१

¶अन्वा-रम्भ[f]- -म्भ तै ६,१,११, ५, २, १, २,९,२, मै १,४,८, ११, ८; ३, ७,९, ८,७; ४ १, १२,४,५, ८, २, काठ १४, ८; २४, ४, ८, २५, ८; ३१, ९, ३२, ४, क ३७, ५. ३८, १, ४०,१, ४७, ९, -म्भाय मै ३, ७,९,८,७.

¶अन्वा-रम्भयित्वा[g] काठ ११,१०, १२,२, २४,८, क ३८,१.

¶अन्वा (नु-आ) √रुह् ,> रोहि, अन्वारोहति तै ५,४,१०,२,६, ८, १, मै १, ८, ६; ३, ५, ५, अनु ''आरोहति तै ३,२,१,१, २, अन्वारोहन्ति तै ७,२,१,२, ४, ६, २ , ४, ३, २, ७, २, मै ३, ९, ४; $अन्वारोहामि मै २, ७, १६[२], काठ ३९, ३', शौ ६, १२२, ४, पै २, ६०, १, अन्वारोहत् मै ४, ३, ४, अन्वारोहेत् तै ५, ६,८,१. अन्वारोक्ष्यन्ति मै ३,९,४[h],१०, २, ४,७,५[h]; $अन्वारुहन् खि १,११,४[i].

अन्वारोहयति मै ३, १०, ४, अन्वारोहयेत् तै ३, ४, १०,४, अन्वारोहयेयु मै ३,९,४

अन्वा-रोह[j]- -ह तै ५, ६, ८, १, मै ३, ८, १, -हा तै ३, २, १, २, -हान् तै ३, २, १, १, मै ३,५,५

अन्वा-रोहयितव्य[k]- -व्यम् मै ३, १०,४

†अन्वा(नु-आ) √लभ्, अन्वालेभिरे ऋ १०, १३०,७, मा ३४,४९, का ३३,२,१२.

†अन्वा(नु-आ) √वह् , अनु '' आवहत्[l] ऋ १०, २९,२, शौ २०,७६,२

अन्वा(नु-आ) √वृत् , ¶अन्वावर्तते काठ ३२,५; अन्वावर्ते[m] तै १,६, ६, २, ७, ६, ३, काठ ५, ५, ३२, ५, शौ १०, ५, ३७, पै १०,१०,३; १६,१३२,२, १८, २९,२.

अनु ''आववर्त ऋ ५, ६२, २; मै ४,१४,१०.

¶अन्वावरीवर्ति[n] मै ३,२,९.

अन्वा(नु-आ) √शी, अन्वाशये शौ १०,७,९, पै १७, ८५,३१.

¶अन्वा(नु√आ)स्, अन्वास्ते तै ५,३,७,३, मै १,४,८, काठ २१, २, क ३१,१७, अन्वास्ते मै ३, ३,१, अन्वासीत[o] मै १, ४, ८.

a) पाठ ? उभयत्र °भेत (पुत्रः) इति वा इति कृत्वा तत्पर शोधः ?

b) सपा. शौ १२,३,७ तैआ २, ६,२ काकू १३३ १ विभे. ।

c) पाभे अनुसंरभेथाम् पै १७,३७,१० द्र. ।

d) तु. PW.; वैतु सा WI च अनु कप्र. इति (तु सस्थ. टि अन्वा√दीधो > °थाम्) ।

e) गस यदन्ते (पा ३, १, ९८) कृत्-स्वर प्रकृत्या। -भ्या.३ इति प्लुति द्र. (पा ८,२,९७) ।

f) गस भावे घञि थाथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) ।

g) छन्दसि ल्यब्-अभाव. पाक्षिकः ।

h) पाभे. अनुप्रजानीयात् द्र. ।

i) मुपा सन्नपि स्वरो भ्रेषात्मकत्वादुपक्षित द्र. ।

j) गस करणे घञ् प्र. थाथादि-स्वरश्च । बहु. सोमयागे मन्त्रविशेष- ।

k) गस तव्यदन्ते तित्स्वर: प्रकृत्या (पा ६, १, १८५, २, १३९) इत्येव मौलिक स्वरः स्यात् । यत्तु मूको. मुपा. च गत्यशोऽपि स्वरो भवति तदनुपदं श्रूयमाणेन अन्वारोहयति इत्यनेन दृग्दोषत कारित: स्यादिति शोधो यथावत् सावसर द्र. ।

l) तु वै PW. प्रभृ. च, वैतु. सा. य अनुम् निपातमात्रमनुचरपरतया व्याचक्षाणोऽसमर्थमिव बभाषे ।

m) पाभे टि. च अनु मा २,२६ द्र ।

n) पाभे अनु तै ५,३,१,३ द्र. ।

o) सपा. काठ ३२,४ आसीत इति पाभे. ।

अन्वा(नु-आ)√सद्, अन्वासदेम पै १९,४१,९.

अन्वा(नु-आ)√सृप्, आ॑ ॑अ॒नु सर्पत मे ४,२,५[a]

अन्वा(नु-आ)√स्था>तिष्ठ, अन्वा, तिष्ठथ[b] काठ३,९, अन्वा॒तिष्ठत[b] मै १,३,१, क २,१६.

¶अन्वा(नु√आ)ह्[c], अ॒न्वाह तै २, ३, ६, २; ७, ४, ५, ७,१,१[१], ३[१], ४; ८, २, ४, ५, ११, १[१], २, ५, १, ८, ५[१], ६, २,२,३; ४,७,२, ६,१,५, ३, ३, ५, ३, ४,७,१[१], ४, ३, २, मै १,१०, १५,१८[५],११,७, २, ४, ४, ५; ३,२,५,३,७, ४,६[१], ८, ७, ९, ५[३d], ४, ५, ३[४e], काठ १४,७, २०,५[४], २६, ८[१], २९,६,३६, ९, १२[६], १३, १४, क ३१, ७[४]; ४१, ६[१]; ४५, ७, $पै १, १०, १[f], अन्वा॒ह तै १, ५, ८, ३, २,४,११,१[g], ५, ८, १, २, ५, ११,१; ५, २, १, २, ४,६, ४, ६,१,५,३, मै १, १०, १८, १९; २,४,४[g]; ३,१०, २[१], ४, ५, ३[१]; अ॒न्वाहु॑ मै ४, ५, ३; अन्वाहु मै ३,२,५.

¶अन्वा(नु-आ)√हृ, अन्वा॒हरति तै १,७, ३, २; अन्वाहु॒रति मै १, ४, ६; अन्वा॒हरन्त तै १, ७,३, ३[h]; अन्वा॒हरेयुः मै १, ५, १३; अन्वाहु॒रेयु. मै १,५,१३ अन्वा-हर्तवै[i] मै १,५,१३.

अन्वा-हार्य[j]- -र्यं तै १, ७, ३,२[१], ३[१]; -र्यम् तै १, ७, ३,१, २[१], ३, मै १, ४,६; काठ ८, १३, क ८,१; -र्यस्य तै १, ७,३,२, -र्येण तै १, ७, ३,१, काठ ८, १३, क ८,१.

अन्वाहार्य-त्व- -त्वम् तै १, ७, ३,२.

अन्वाहार्य प॒चन[k]- -नः तै १, ६,७,१, काठ ३२,७.

अन्वि(नु√इ), अ॒न्वेति ऋ १,११३, ८, ⌊१२४, ३ (१०, ६६,१३)⌋, ५,८०,४,७,६३,५, ⌊१०, २७, १३ (१४२, ५)⌋; ¶तै ५, १, २,३, ५,१,२; ६, ४,५, ६, ३, ९,५, ५,१,४, ¶मै ३, १, ३, १०, ४, ४, ५[१]; १४, १४, ¶काठ १४, ७, १९, २; ८[१]; २२,९, ¶क २९, ८; ३५, ३, शौ १०, २, १९; पै १२, ६, १३‡[l], अन्वे॒ति मै ४, ६, ५¶, कौ १, ६४‡[m], जै १,७,२‡[m], ¶अ॒न्वेती३[n] तै ७, १, ७, ४, ¶अ॒नुयन्ति तै ६,५, १,४; मै ४, ६, ५, काठ २७, १०; †अ॒नु यन्ति ऋ १, १६३, १२, ४, १३, २; ८, ४०, ८, १०, १३६, २, मा २९, २३, का ३१, ३, १२, तै ४,६,७,५, काठ ४६,३; अ॒नु॑ ॑य॒न्ति ऋ १०, ८५, ३१[o]; अ॒न्वेषि तै ४, २,५,४[p], शौ १२, २,४९, १७, १, १६, पै १७, ३४, ९, १८, ३१,८, अन्वे॒षि ऋ १०, ⌊(२७, १३) १४२, ५⌋; अ॒न्वेमि ऋ १०, ⌊(१,१२४,३; ५,८०,४), १३, ३[q]⌋, ६६, १३, मा १, ७, ११[r], ७, २, ३८, ५, का १, ३,३,८[r], ७,१,२, २, २, ३८, १,५; मै ४,१,५[१], शौ ११,११,

a) ए॒मामनु॒सर्पत> सपा. कौ २,१००५ जै ४,१७,१० ता॒विमा उ॒पसर्पतः इति पाभे.।

b) पाभे. अ॒नु तै ३,५,६,३ द्र.।

c) यथा दीर्घादिरय धातुरिष्येत न तु पराभिमतदिशा ह्रस्वादिरित्यस्य कृते तु टि. √आह्।

d) पाभे. अ॒नुब्रूयात् काठ २६,८ द्र।

e) सकृत् सपा. तै ६, ४, ३, २ उपा॒करोति इति पाभे.। f) पाभे. अ॒ध्याह शौ १,१६,२ द्र.।

g) पाभे. अ॒नुब्रूयात् काठ १२,४ द्र.।

h) पाभे. अनुनिरवपन् द्र.।

i) तवै-प्रत्ययान्तस्य द्वैस्वर्यं भवति (पा ६,२, ५१)।

j) गस. ण्यदन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१, १८५; २,१३९)।

k) व्यप. (अग्नि-विशेष-)। कास. उप. अधिकरणे ल्युट् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,१,१९३,२,१३९)।

l) सपा. पै २,२२,३ अन्वेतु इति, शौ ३,१७,५ अ॒नुयन्तु इति, ऋ ४,५७,८ प्रभृ. माश ७,२,२,९ अ॒भियन्तु इति, मै २,७,१२ अभ्येतु इति पाभे.।

m) सपा. ऋ १०,११५,१ अभ्ये॒ति इति पाभे.।

n) वाक्यस्य टेरु उदात्तप्लुतः (पा ८,२,८२;९७) पद-स्वरात् पृथग्भूतः द्र.।

o) पाभे. अ॒नु शौ १४,२,१० द्र.।

p) पाभे. अ॒नुशिक्ष द्र।

q) सपा. शौ १८,३,४० अ॒न्वैतद् व्र॒तेन इति पाभे.।

r) सपा तै १,१, २,२ प्रभृ अ॒न्विहि इति, काठ १, ४; ३१,३ क १,४, ४७,३ प्रेहि इति, मा ११,१५ प्रभृ. माश ६, ३, २, ८ आश्रौ ४, १३, ४ प्रभृ. वीहि इति च पाभे.।

४, अन्वयत् पै २०, ६०, ७; अन्वय [a] पै ४, २२, ६, †अन्वेतु ऋ ६,५४,५, तै ४, १, ११,२, मै ४, १०, ३, ११,१; काठ ४, १५,२०,१५, $शौ ६, ८९, २, १९, ४, ४[b], पै २,२२, ३‡[c], ५, ६, १ $, १९, २४, ९, अनुयन्तु कौ २,१२१४, शौ ३, १७, ५‡[c], अनु' 'यन्तु खि ६, ३,२, पै ५,३८, २‡[d], अन्विहि ऋ १०,५३, ६; मा १२,६२[e], २२, १९[f]; का १३, ५, १[e], २४, ६,१[f], तै १[g], १, २, २, ४, २; २, ८, १, ३, ९, २, ४, २, १; ३, १, †३, ४, २, २,३,६, ४,१,२,२[g], ६,१,११, २[g],३,९,४[g],४,५,५[g],७,१,१२, १[f], मै २,७, १२[e], ३,१२, ४[f], काठ †१३,११ ,१२, १६,१२[e], क २५, ३[e], पै १९, २६, ८, अनु···इहि मै ४, ९, ११, पै १९,१५, ८[२],‡[h], ¶अन्वैत् तै २,१,२, १,३, ५,१, ५, २,१, २, काठ १०, ११, ¶अन्वैताम् मै २, २, ४, काठ १०, ११, अन्वायन् ¶तै १, ५,१, १, ७, ३,५, १[२], ¶मै ३, ८, ६, ¶ काठ २४, ६, २६, १; ¶क ३७, ७; ४०, ४, शौ ११, ७, २; पै ३, ३८, ७, ¶ अन्वायन् मै ३, ८, १०, अनु···आयन् ऋ [४, २६, २; १०, ६,७], अन्वायम् ऋ ५, ३०, २, अनु ··आयम् ऋ१०, ९५, ५, ¶अन्वियात् तै ७, १, ७,४.

†अन्वियाय ऋ ४,४, ११, तै १, २, १४, ५; मै ४, ११, ५, काठ ६, ११, †अनु····ईयतु· ऋ ८, ९९, ६, मा ३३, ६७, का ३२, ५, १३; कौ २, ९८८, शौ २०,१०५,२, †अनु ··ईयु ऋ १,१६३, ८[i], मा २९, १९, का ३१, ३, ८, तै ४, ६, ७,३, काठ ४६,३.

अन्व(नु-अ)य- स°.

¶१अन्वि(नु-इ)त[j]- -तम् मै ३, १०,४.

?२अन्वि(नु-इ)त[k]- -तम् मै १,२, १५.

अन्वि (नु-इ)ति[l]- -तिः तै ३, ५, २, २, ४, ४, १, १, ५, ३, ६, १¶; काठ १७, ७; ३७, १७; क २६,६; –त्या मा १५, ६, का १६, २, १, मै २,८,८.

¶अन्वि(नु-इ)त्य तै ६, २,९, २, ६,३,१.

अन्वे(नु-ए)तवे[m] ऋ ७,३३,८.

†अन्वै(नु-ए) तवै[n] ऋ [१, २४, ८, ७, ४४, ५], मा ८, २३, का ९, ४,१, तै १, ४, ४५, १, मै १,३, ३९, काठ ४, १३; क ३,११.

अन्वि(नु√इ)न्धु्, अन्वैन्द्ध शौ १०, २,१६; पै १६,६०,९.

?अन्विये[o] पै १३,५, १५.

अन्वि(नु√इ)ष्, >च्छ्, ¶अन्विच्छति तै १,५,९,७; अन्विच्छे तै ४,३, ११, ३[p]; अन्विच्छ शौ

---

[a]) सांशयिकत्वेन मक्तेतयन् संस्कर्ता चिन्त्य. । लेट मपु१ इत्येवं सुवच. ।

[b]) अभ्येतु इति पाठं मन्वान. सा. ।

[c]) पाभे अन्वेति पै १२,६,१३ द्र. ।

[d]) सपा. ऋ १०, १३६,२ अनु···यन्ति इति पाभे. ।

[e]) पाभे. अनुशिक्ष द्र. ।

[f]) सपा. काठ ४१, ३ अन्वेहि इति पाभे. ।

[g]) पाभे अन्वेमि मा १,११ द्र. ।

[h]) पाभे. अति ··एतु शौ ६,७५,३ द्र. ।

[i]) अनु त्वा इत्यनुवर्तयन् सा पर्यनुयोक्तव्यो भवति । वैयर्थ्याद् वैपरीत्याच्च ।

[j]) वा. अनुबद्ध तृतीयान्तं पदं कर्त्तरीति कृत्वा यनि. धा. सकर्मकात् सत. कर्मणि क्ते प्र. अनन्तरगतिस्वर. (पा ६, २, ४९) । सहार्थस्य वा निपातस्य अनोः गतित्वकर्मप्रवचनीयत्वोभयोदासीनस्य सतोऽनुपसृष्टेन इत- इत्यनेन कर्तरि क्तान्तेन 'अनुगत इत.' इति कृत्वा प्रास. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,२) । एस्थि. उपसृष्टेभ्यो गत्यर्थेभ्यः क्ते प्र. उभयीयं विधा संभवन्ती यस्था. प्रकरणतोऽनुसंधेयेति ।

[k]) पाठ (तु. आपश्रौ ९,७,१०)? इन्वित- इति शोध. द्र. (तु. सपा. तै ३,१,४,४) ।

[l]) गप. भावे क्तिनि अनन्तरगतिस्वरः (पा ६, २, ५०) ।

[m]) गस. तुमर्थीय तवेन् प्र. प्रकृतिस्वरत्वञ्च (पा ३,४, ९, ६,२,५०) ।

[n]) तवै-प्रत्ययान्तस्य द्वैस्वरी द्र. (पा ६,२,५१) ।

[o]) पाठ? शोध-सापेक्ष. । ···अन्वयी ब्रह्मा इति वा ···अन्वये ब्रह्मणाम् इति वाऽध्यक्षर. पादः स्यादिति ।

[p]) =सपा. पागृ ३,३,५ । काठ ३९,१० अनुयच्छे इति पाभे. ।

६, १३४, ३; पै ५, ३३, ६, १३, १, ९; ¶अन्वैच्छत् मै १,८,२; अन्वैच्छत् शौ १२, १, ६०; अन्वैच्छत् पै १७,६,९ ¶अन्वैच्छन् मै १,७,२,४,२,६, ४,७[१२], काठ ८,१५,२५,२; क ८,३,३८,५.

अन्वि(नु-इ)च्छन्[a]- -च्छन् शौ ६, ३७,१, पै २०,१७,१.

अन्विच्छती*[b]- -ती खि ४, ५, २१.

¶अन्वे(नु-ए)ष्टुम् काठ२४,७,३०, ४; क ३७,८;४६,७.

अन्वी(नु√ई), अनु···ईयते ऋ ५, ३४,१.

¶अन्वी(नु√ई)क्षु, अन्वैक्षत् काठ ७, ९, $अन्वैक्षन्त[c] मै १,२,१५,३, ९,७, काठ ३०,८, शौ २, ३४, ३; पै ३,३२,४, अन्वीक्षेत तै ६, ५,६,५, काठ ७, ९; अन्वीक्षेत तै ६,५,६,५.

अन्वीक्ष्य[d]- -क्ष्य तै ६, ५,६, ५.

¶अन्वीप[e]- -पम् तै ६,४,२,२; मै ४, ४, १[२]; काठ २८, १, क ४४,१

अन्वृ(नु√ऋ), अनु 'अर्त' ऋ ५, ५२,६

¶अन्वृ(नु√ऋ)जु, अन्वृजेयु तै ७, ५,३,२[२], काठ ३३, ५

अन्वृज[g]- -जम् पै ५ २१,६

अन्वृ(नु-ऋ)जु[h]- -जवे तै २, २, ८ १, मै २, २, १०, काठ १०, ९, -जुम् तै २, २, ८,१; -जून्[i] मै २, २, १०, काठ १०,९

अन्वृ(नु√ऋ)तु[j], ?अन्वर्तिष्ये[k] शौ १४,१,५६; पै १८,६,४

†अन्व(नु-अ)र्तितृ[l]- -ता ऋ १०, १०९,२, शौ ५, १७, २; पै ९, १५,२

अन्वृ(नु√ऋ)तीय[m], अन्वृतीयामहे[n] मै ३, ७, ३, अन्वार्तीयन्त मै ३, ७, ३[o], काठ २४, १, क ३७,२

अन्वृ(नु√ऋ)धु, अन्वानृधु पै ५,

---

[a]) गस. शत्रन्त-कृद्-विकरण-स्वर (पा ६,१,१८६)।

[b]) -न्वि°- इति मुपा. स्वरो नितरामुत्तन्त्र. शतुरनुम· (पा ६,१,१७३) इति नदीस्वरस्याऽनिवार्यत्वात्।

[c]) सपा. तै ३,१,४,२ अभ्यैक्षन्त इति पाभे.।

[d]) गस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,२१३;२,१३९)। उप. यत् प्र उसं (पा ३,१,९७)।

[e]) तु. टि. अनूप-।

[f]) उत्तरार्धमात्रैकवाक्यत्वे सति यनि. भानु-कर्तृकोऽन्वय· सुलभः स्वारसिकश्च द्र. (तु PW. GW. प्रभृ)। सा. यत् 'अनु गच्छन्ति' इत्याक्षेपेण क्रियान्तरं चिकीर्षति विद्युत इति द्वि३ मरुतः इत्येतत्-समानाधिकरणं सत् प्र३ इति कृत्वा तत्-कर्तृतया च युयोजयिषति, तदसत्। तथाऽन्वयस्य हि तस्याऽविशिष्टैः पदैर्वाक्यान्तरं चिकीर्षतस्तदर्थं च दिव इति पं१ सत् ष१ इत्येव मन्त्रस्वारस्य विरुद्धमनुजिगमयिषोर्नितरां दयनीयत्वप्रसङ्गात्।

[g]) =*प्रतिश्याय-रोग- (तु. पार. रेज़श, √रेशीदन जुकाम, Eng. √rain)। <अनु √ऋज् '*स्रवणे' (तु. मूको., उद्युग्- इति पर्यायश्च; वैतु. BKA. र., Renou ⌊Vāk ५,७६⌋ च अन्वृ ⌊नु-ऋ⌋ जु- >-जुम् इत्यसङ्गत-कल्पना: ?)।

[h]) प्रास अव्य. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २)। अनु (=सन्ततस्) ऋजु- (=प्रापणशील-) इत्येवं तात्पर्यं च द्र. (वैतु. भा. गस इति वा बस इति वा ब्रुवाण। तथा हि व्याख्यायमानं सदेतत् काममिन्द्रपरतया साध्वन्वितं स्यान्न तु शाखान्तरोपस्थापितसजात-परतया ⌊तु. नाउ. यनि. मै. काठ. स्थले⌋। न हि कोऽपि यजमान. सजातानभिभावुक सन् तानेवाऽऽत्मविधेयीकरणसमर्थत्वाऽऽत्मकविपरीतार्थप्रतीतिकरत्वेनेच्छेत्। अत इन्द्र-सजातोभय-सम्यगन्वय प्रास. एव सुवचतर इति दिक्)।

[i]) पाभे अनुकान् तै २,२,८,१ द्र.।

[j]) यनि. √ऋत (=√ऋ ⌊बधा⌋) >*अर्त- >√*अर्त यद्र।

[k]) यनि. पपा अनुवर्तेत इव (वैतु. नाउ. टि. BW. प्रभृ)।

[l]) गम. तृजन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, १,१६३, २,१३९)। वे. सा. चैतत् प्रानि <अनु√ऋति इतीकारान्तधातुमूलतां प्रतिपन्नौ भवत (वैतु. BW. प्रभृ एतद् <अनु√वृत् इति कृत्वा मध्यतो वर्णलोपमाश्रिता ⌊तु ORN.⌋)।

[m]) तु टि ऋति- इति च √ऋतीय इति च।

[n]) मूको. शोधितो भवति (तु. सटि.)।

[o]) शोधनप्रवण. मुपा. स्वरतः स्वयं शोध-सापेक्षः द्र.। अन्यथा ह्यनुपपन्नद्वैस्वर्यं प्रसज्येतेति (तु. तत्रैव व्युह्यन्त इति)।

१९,७; अनु···ऋध्याः ऋ ८, ४८,२[a].

अन्वे(नु-आ√इ), ¶अन्वायन्ति तै ६,५, १,४, मै १, ६, ११; ३, ७, ९; काठ २४, ८[2], २७, १०, क ३८, १[2]; अन्वायुन्ति मै ३, ७, ९,४, ६, ५, अन्वायन्ति पै २, ९, २, अन्वैतु पं १७, ३७, ७, अन्वेहि[b] काठ ४१, ३, अन्वेत पै ५, १३ ९‡[c], अनु' 'एत पै १९, १०, १४.

¶अन्वे(न्वा इ)त्य मै २,१,३.

अन्वेतवे, अन्वेतवै अन्वि(नु√इ) द्र.

अन्वेष्टुम् अन्वि(नु√इ)ष् द्र.

?अन्वैतद्व्रतेन[d] शौ १८,३,४०‡.

√*अप्(बधा)[e], अप्सन्त[f] ऋ १, १००,८.

१अप्[g]- अप्.[h] ऋ १.१५१,४, ९, ६३,७.

अप्-तुर्[i]- -तुर ऋ १ ३, ८, ११८, ४,२, २१, ५; ९, ६३, ५; -तुरम् ऋ ३, २७, ११; ५१, २; ९, ६१, १३; ६३, २१, १०८, ७; कौ १, ४८७, ५८०; २, ११०, ६८५; ७४४; जै १, ५१, १, ५९,३, ३, ११,८, २०, ४, ५६,१३.

†अप्-तुर्य[j]- -र्यम् ऋ ३ १२, ८, कौ २, ९२८;१०४५; जै ४, २,७; -र्ये ऋ ३, ५१, ९; खि ५,५,२.

[a]) अनेवंपश्यन्तौ PW. MW च यथार्थदर्शिनौ न भवत अनो गतित्वभिन्नगतेरसंभवात् ।

[b]) पाभे अन्विहि मा २२,१९ [d].।

[c]) सपा ऋ १०,१८,२ यद् ऐत इनि, तैआ ६,१०,२ यद् ऐम इति च पाभे. ।

[d]) अनु एतत्, व्रतेन इति पपा ? अनु ऐत् तद्व्रतेन इति त्रिपद. शोध द्र (वैतु शंपा [टि.] ?W. L अन्वैत् व्रतेन इति [तु मूको.]) । पाभे. अन्वेमि ऋ १०,१३,३ द्र. ।

[e]) करणादिषु धा. वृत्तिः । नाउउ. व्यु. औप. धा मूलत: (√ऋ >) अर्- +पु-(< √पा [रक्षणे]) > *अर्पु> √*अर्पु > √*अप्पु = √*अप्प् > √*अप्, √आप् यद्र. (तु √जल्प् > [पंजा √जप्प्>] √जप्) ।

[f]) लेटि सिब्-भटौ (पा ३, १, ३४, ४,९४)। स्क. <√भस् (दीप्तौ) इति । अन्ये तु √आप् इत्येतस्य सगोत्रस्य सतो ह्रसिताऽच्कत्वे सतीदं रूपम् इत्याहुः । तद् यथा । लङि क्स· इति सा, सन्नन्तप्रकारकमिति च PW प्रमृ (भूयसेऽपि विकल्पाय तु. √*अप्स) ।

[g]) व्याप्तिविशिष्टकर्माऽऽख्यायां क्विपि निष्पन्नं सद् यनि. सद्भावत· संदिह्येत । एतदभिसंबन्धेन व्याचिख्यासिताना निगमाना परैः प्रायेण प्रागर्वाक्सामान्येन (वैतु BW. MW.) नाउ. २अप्- इत्येतदभिसंबद्धतयैवाऽनुगमयितुमिष्टत्वात् (तु. NW.) । एस्थि. अपि सर्वेषां तेषा निगमाना भूयोविमर्शसहत्वाऽभ्युपगमत्वाद् यनि प्राति. पृथग् उपपद्येत । वस्तुतश्च २अप्- इत्येतद्वाच्यभूतोऽर्थ १अप्- इत्येतदीयवाच्यभूतार्थवैशिष्ट्यमात्रता संश्रयमाणो मूलतः २अप्- इत्यस्य सिद्ध्यपेक्षयाऽपि १अप्- इत्येतत् तत्पूर्वजभूतं प्राति उपकल्पयेदित्यपि मौलिकशब्दप्रवृत्तिगवेषणसहकारिणी दिक् ।

[h]) यनि. रूपं द्वि३ इति कृत्वा 'युवं बृहतो दिवो (धुरि गां न, अपः उप) आभुवं दुक्षं युञ्जाथे' इति वा. द्र (वैतु. सा अप =१अपस्- इत्येवं स्वरविवेकाभावाद् नितरां भ्रान्तः सन् वर्णकवैविध्येन पदान्तराण्यप्येतत्-सामानाधिकरण्यं निनीषुर्व्यर्थभूरिप्रयास.) । यनि. तु उप इति कप्र. इति कृत्वा 'यथा गामनड्वाहं शकटस्य धुरि युञ्जीरस्तद्द्वारा साध्यं कर्मजात च साध्नुयु', एवं मित्रावरुणौ बृहतो दिव. (पुं. पं१ तत आगत्येत्यर्थं) यजमानमनोरथसंसिसाधयिषयेव तेन क्रियमाणेषु कर्मसु आभुवं नाम सर्वसाधकं दुक्षमुत्साहं युञ्जाते इत्यहो सत्कर्मप्रवृत्तिषु दैवोऽनुग्रहः इत्येवं व्याख्यानं सुवचं द्र.।

[i]) विप. (अग्नि-, देव-, सोम- प्रमृ.) । उस उप. √तुर् + क्विप् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । निर्देश-याथार्थ्यस्य भूयोविमृश्यत्वम् एपू. टि. गतम् (एवं तु. WN ३, १६६ यत्र २अप्- इति पूप. आस्थायि) ।

[j]) उस. कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । उप. √तुर्>तूर्+भावे क्यप् प्र. उसं. (पा ३, १, १०७) । तस्य च पित्त्वान्निघाते स्वरेऽविशेषः । सा. २अप्- तूर्य- (√तूर् +भावे यत् प्र.) इति कृत्वा षस. कर्मणि ष. कारकभावादप्रच्युता भवतीति दर्शनादिव कृत्-स्वरः प्रकृत्या आह (तु. वे., द्विपू. टि. च) ।

५,२३,२; ¶मै १, ४, ६;८,३[१]; २,४,७$; ८; १२, १$; ३, ७, १०;१०,१[२]; ४,३, १०; ५, ५; काठ ६,३[२];११,७,९; १०; १८, १३, २१,७; २२, १३; २५,५, ७,९; २६, ८; २९,६; ३०, १; ३२,५, ३५, १५; ४३, ४; ४५ २०, ¶क ४,२[१],२९, २$, ३९, २, ५; ४०,२; ४१, ६, ४५,७; ४६, ४, †कौ २, १३५, ५११; ७६९, †जै ३, १३,११,४०,७; शौ २, १०, २, ४, २७, ४, ५, १२,३,३०, १५, १४, ६, १८, १,५५†[a]; पै २,३,२, ४,१०,४, ५,१४, ७, ३५, ४,५, ५, ३४, ५, ७; ८,८,५, १४, ८†, १४, १, ८; १४, १७, ३८, ९; १९, ५२,७?, २०,५२,९; अद्भ्यु[b] ऋ १,३४,६, ८०, २; ११२,५, २,१,१,३८,११,५,३१,९,७६,

४; ६,६२,६;९,५९,२;१०,३९, ४, ६३, २, ८०, ३, मा ६, ९, ७,२१; ११,२७†; १७,१; १९, ७३, ७४; २२, २५; २९, २४, २१, ३१,१७;३९ २, का ६,२, ३, ७,८,४, १२,२, १६†; १८, १, १, २१,५,२[२]; २४, ११,१; १६, १, २६, ५,१, ३५, २,१; ३९,११, तै १, १, ८,१; ३,८, १, ९, १, ११, १, ५, १, ४¶; ८,१३,३, २,४,९,३[१]¶; ३, ३, ¶६,२, ३[२], ५,८, १; ४, १,२, ५†, ६,१,१;६,१,७, १¶,३,६, ३, ४¶; ७,१,११, १, ४, १४, १,५,२३,१, मै १, २,१५,१६, ३,३५, ७,२¶,२,७, २†; १५, १०,१; ३, ९, ६[२], १०, १[२]¶, ११,६[२],१२, १०, १४, २;¶४, १,९,५, १, ३[१], काठ ३, ५, ६, ८,८, १५, ११, १०[२], १५, ३,

१६, २; १७, १७; १९; २१,४; २६,६[१]; ८[१], ३०, ५[४], ३१, ७; ३८,१[२]; ३९,२,४१,२; ४४,३; ४५, २०, ¶क $२, १२; १३, ७, ३;८,३; २८, १$, ४१,४[२]; ६[१]; $;४७,७; शौ ३,३,३;१०, ५,३३, १३,७,९; १५, २, १७; १९, ४३, ७, पै २,७४,३, १६, १२४,८; १७,२१,९, १९,४६, ३; २०,८,३.

२अप्- [१]*अपु(·१) शौ २,३,६[c], ६,२३, ३[d], अपः ऋ १, ⌊१०, ८, ८, ४०,१०, ११⌋, २३,१८; ३२, १, ३६,८, ५१, ११,५२, ६, ८; १२,५५,६,५६,६, ५७, ६, ६४, १; ६,८०, ३–५,९१, २२; ९६,२, १००, १८, १०३, २, ५, १०५, ११; १२२, ९; १३१,४[२], १५७,५, १६१, ११, १६४,४७[e], १६५,८, १७४, २;

[a]) पाभे. अद्भि ऋ १०,१४,९ द्र । [b]) तु. टि. अद्भि· ।

[c]) यनि. प्र३ (=आपः ⌊तु सा यस्य पाठ 'भवन्त्वाप ओष°···' इति संभाव्येत⌋ तु. W., L ४८१ d उउ.) । एस्थि. सौवरो विरोधस्त्वपरिहार्यं स्यात् । सर्वनामस्थानविभक्तिस्वरानुपपत्तेरिति यावत् । स्यादेतद् यथा मुपा. विकृत इति । तथाहि शं न. इति इन्द्रस्य वज्र. इति च जागतपादद्वयात्मके पूर्वार्धर्चे सति आरात् इत्यारभ्य गायत्रपादद्वयतया मूलत संभाव्यमान उत्तरार्धर्चे पतन्तु इत्यत पूर्वम् अस्मत् इत्यस्य (तु. शौ १, १९, १ प्रमृ.) वा पर् इत्यस्य वा (तु. शौ ८, २, १२) च्युतस्येव सत. पदस्य सुपूरता द्र. । अथ प्रथमस्य जागतस्य पादस्य यतिभङ्गभङ्गार्थं शं नो भवन्तु, *अपौषधयः शिवा. इति वा शं नो भवन्तु, *अप ओषधी शिवाः (तु नाउ. टि) इति वा मौलिकी स्थिति स्यात् । प्रथमे कल्पे अप इत्युपसर्गश्रुते. *घ्नन्तु इति क्रिप हन्तु इत्यत· परिणमय्याध्याहार्यम् । ओषधय इत्येतत्-कर्तृ-शिरस्कं शं भवन्तु इति च रक्षसोऽप घ्नन्तु इति च वाक्यद्वयं क्रियेत । द्वितीयेऽपि कल्पे तावद् वाक्यद्वयान्तरं भवति । (२अप्->) *अप (प्र३) शं नो भवन्तु इति च ओषधी. शिवा. (भवन्तु) इति च ।

[d]) नापू. टि. दिशा शं नो भवन्तु, *अप ओषधी शिवा इति मौलिक्या स्थितौ संभाव्यमानायाम् *अप. इति कर्तृपदस्याऽऽर्थसंनिकर्षानुरोधतो यतेः पूर्वं पाठप्रवृत्तेराविर्भावाद् यते (५, ७>७, ५) इत्युत्तरसंक्रम समजनि, तज्जः *अप>अप् इति स्वरपरिणामश्च । एस्थि. अपि भवन्तु इत्यत्रान्ते यण्-सन्धिरनिष्ट स्यात् । गायत्रेणार्धर्चेन जागतपादस्येव सुयोजत्व-प्रसिद्धे· [तु शौ २, ३, ६ (यत्र द्वितीये कल्पे ⌊तु टि.⌋ जागतपादपूर्त्यर्थकतयेव ओषधी·>ओषधय इति पाठस्य परिणामः सुवच·)] । एस्थि नेह अप > अप्. इत्येवं परिणामो निर्देश्य. (तु W., गपू L च) किं तर्हि *अप >*अपु इत्येवमविसर्जनीयान्तं च सयतिकं चेति । यतिमात्राधीनतया परिणामस्य पर्यवसेयत्वादिति दिक् ।

[e]) सपा, तै ३,१,११,४ मिह· इति पाभे. ।

[९, ६, २०,१२], १८०, ४, ५; २,११,५;१३, १; १४, २; २०, ७, २२, ४, २७, १३. ३६, १, ३, ६,७; ९,२, ३१, १६; ३२, ५, ६, ३४,८;४,१६,६-८, २६, २;२८,१;[३८,१०, १०, १७८, ३], ४२,४; ५, २, ११; १४,४, २९,२, ३०, ५,६; ३१, ६, ८, ४१, १४, [४६, ३, ७, ४४,१, १०,३६,१], ४८,१,८३,६; ६. २०,२,२२,८; २८,७,३०,४,५; ३२, ५; ३९, ५, ४७,१४, ५७, ४; ६०,२[२],११;६२, २, ६४,४, [६८,८,७,६५,३],७२, ३, ७३, ३,७,९, ५; [(२, ११, २) २१, ३],३२,२७; ५६, २४; ६८, ८, ९५,१, ८, ३, १०, ६,१३,१६, ७,२२, २८;१२, ३; १५, २,६; २६,२५;[३२,२;९, १०९,२२]; ७६,३, ८३, ३; ९६, १८, ९७, १५, ९, २,३, ३,६, [७,२,९९, ७], १६,२,४२,१,६१,२२,६२, २६, ६८, ४, ७०, २; ७८, १; ८५,४; [(९,८३,५) ८६, ४०]; ९०,४,९१, ६, ९४, १; ९६,३; १३,१०७, ४; १८; १०९, २१; १०,९,५,१६,३,३०, १-५,१०, ३६,१,४३,८; ५१, १; ५८,७, ६१,१६,६४,८;६५,७;११,६६, ८,७६,३;८९,४,९५, १०, ९८,

५;१०४, ९; ११३, ६,१२१,९; १२४, ७; १३८, १, १४७, १, खि ५, ५,२, ७, १४, ३; मा ४, १३; ६,२२; ८,२४,१०,१,११, ३८; १२, ३८, ३९; १०२†; १४,८, १८,५५[a], २०, २२‡[b], २३,७, १७[१], २५ १,२; ७, ९, ३३, ४९†, ३४, २२†, ४०,४, का ४,५,५, ६,५,३, ९, ४, २, ११.२,१, १२ ४, १, १३.३.९, १०;७,१†; १५. २,३, २०, ३, ५[a], २२, १,७‡[b], २५,३,३;४, ६[f], २७,१,१,२, २,७,१,९,१, २९, ४,४†; ३२,४, ६†; ३३, १,१६†; ४०, १, ४; तै १, ४, ४५, १, ३‡[b]; ४६‡[b], २[c], ५, ११,४†; ¶६,७,४,८,१,८,११, १;१८,१¶; ¶२,१,११,४†;३, १२,२,१४,६$,४, १०,३,६,५, १[२]; २;६,१;३,१,११, ७[२]†,३, ४,३¶;११,५†; ५,६,१[d], ४,१, २, ४; २,३, ३[२], ७, १†; ३,४, ३, ७, १२, २; ¶५, १, ३,१[२]; ५,१, ६, १;२,३,२, ३,१,३;६, २,१,४[२],$७, १२, १, २०, १; ¶६, १,१,३,७[e], २,६, १,१०, ३,११,२,३,४,१,४,१, ५,२,३; ४[२]; ३,२[e],३[२]; ५,८,६, ६,३,१, ७,१,२०,१, ४, २०,१, मै ¶१, ३, ३९[२]‡[b], ४,४$,१०[२];६,३[१],

७,२;८,२;३,९,९,२$; १०, ५, १९, २, १, ५¶,२, १३[२]¶; ४, ७[१a], ८¶, ६, ८, ७, ४, १०[२]; १८†; ८,२, १२, ३[a]; ¶३, १, ५[२];$, ६[२],२, ४, ९,३, ५; ६, २,७, ९[२],७,७,८,४, ९,३,१०, १,७,१२,१८$,$१५,१, २, ८, ९;¶४,१,१†,३;४[२],९[४],२,२[२]; ३,४,४,१, ३,५,१[६];२[६], $[२];३; ४[३], ७,७, ८,५[५];९, ९, २७†; †१०, २, ६,†११, २,३; १२, ३$, ५[२]†[f], $, †१४, १, ७, ११, १३; १४[२], १८, काठ ४, १३[१]; ‡[b]; १५[२], १६, ५, ६, ६, २; ३; ८, २, ९[२]; १५, ९, १०, १८, १९, ११, ५, ९†[f]; १३[२];†[f]; १२, १४; १३, १५, १५, ६; १६, ४, १०[२]; १४, १७, १, १९, ५[१]; २०, १०, २१, १४, २३,१,६, ११, २४, १, ४[२], २५,२, ३[२]; ७[१], २६, १[२], ८; २७, ४, २९, ३[२],‡[b], ¶, ५,[f]३१, ३[२], ७[१], ३२, ५; ७[२], ३४, १८, ३६, १,१३; ३७,१२, ३८,५‡[b], ७; ४०, ११, ४१, ११, ४४, ९, ५३,२,१०, ¶क ३,११[२]$,‡[b]; ४, १;२, ६,७; ७, ५[१], ८ ३, २५, १[२]$, ५†, १०$; २९, ४$,३०,३[२],$; ३१,२$; १०;

[a]) सपा तै २,४,८,१ प्रभृ. उदुभिः इति पाभे ।

[b]) सपा ऋ १, २३, २३ आप. (द्वि३) इति पाभे. (यत्र सौ [पा ६, १, १६८] इत्यस्य च ऊठ् [पा ६,१,१७१] इत्यस्य च समान. प्रवृत्त्यभावः द्र.) ।

[c]) अत्र भा 'कर्माणि' इत्येवं व्याचक्षाणश्चिन्त्य· । कर्मवाचिनो हि १अपस्- इत्यस्य भिन्नस्वरत्वाद् बहुषु रूपान्यथाऽऽपत्तेश्च । एवं चेदनिष्टः कर्मार्थाभिसंबन्धस्तर्हि १अप्- इत्यस्यैतद् रूपं गृह्णाणेति । न ह्येतदपि सुवचं भवेत् । तदर्थं समग्रबाह्वृचप्रकरणसंगमनसापेक्षता द्र. । ततो ह्येतत् स्पष्टं भवितुमर्हति यथा कथमत्र २अप्- इत्येतदेव प्राति. सावकाश न किमप्यन्यत् कर्मवाचीति दिक् । भूयांस्तु विस्तरः वैश द्र ।

[d]) सपा. माश्रौ २,१,२,७ प्रभृ. अद्भि· इति, शौ १४, २,७० पयसा इति च पाभे. ।

[e]) पाभे. अधि मै ३,६,३ द्र. ।

[f]) पाभे अप्. ऋ १,१६४,४७ द्र. ।

१२, ३५,७, ३७, २, ५, ३८, ५,६[२]; ३९,५[२], ४०,४[२], ४१. ६, ४२, ४, ६५, ४$, ६[२]; ४७, ३[२], ७, †कौ १, ५३, १४८, ३३९, ३७१; ४१३, ४६६, ४७८‡[a], ४९३, ४९४, ५११; ५३२, ५३९, २, २५, ११४‡[a], १२६, २३२, ३६२‡[a], ३८९; ४७९, ५००, ५६६, ६०७; ७६०, ७७४, ८०७, ३, ३, ३, ११, †जै १, ५, ९, १६, ४; ३५,८, ३९, २, ४०, ५, ४८,६, ५०,२‡[a], ५१, ७; ८, ५३,१, ५४,८, ५५, ८, २ १,३,३,१, ३,३,४, १२, १‡[a]; १३, २,२०, १६; ३०, ५‡[a], ३१, ९, ३६, ४, ४४, ६, ४९, ९; ५७, १२; ४, २८, ५,२९, १, ३०, ७; शौ †१, ४,३, ५, ४, २, ५, ५, ४, १५ १२[२]†, २१, ७†,२७,४, ६,२२, १†[b], २, २३, १, ७, ४२, १, ७९, १, ९४, १‡[c], ११४, २, ८, ९, २३,११ ८, १०, ९,६, ४, १५, २२†[b], १०, २, ७, ५, ३३, ४६‡[c], ९, २७, १०, ८; ११, १,१५, १८,७,७,८, ११, १०, २८;१३,१, २, २१†; ३, ९†[b]; १४, १, ३७†; २, ६९; १५, १४,५, ११, ४, १८, २, ७†, १९, २, ५[१]; १८, ६, †२०, ९, ४, ११, ८, १५, ६, १७,८,३६, ८; ४९, ७, ६१,३; ५,६२,९,६३,९; ७५, २[१], ७७,

६–८, ७९, २, ९०, ३, १२८, १४$, पै १ ८४,९, २, ८३,१, ३ ३१,१–८; ४, ९,३, २४, १, ३५, ४, ५,२, ८,७,१०,११,६, ३,१, १०, २, ७, १७,६, ८,८, ४,५,११[१],१०, ८, १३, ६,१†, १४,१,१,६, ८, ३,९; १५,१४, ४, २२,२, १६, २०,२, ५१,८, ६०,९,६९,१३†, ८७,९, ९०, ५,८, ९१, ७, १०७, ८, १११, ४, ११२, ८, १३१, १–१०[d], १३३, ११, १३८, ८, १५०,९, १५३,७;१७,२८,५,१८,४,६†, १३,९;१५,२,१७,१†, १९,१, १२, ८, ९[e], १०†, १२, २२, १०†[b],११, २०,१०,९, ४६,१, ६१,९, †अपा ऋ ८, ४,३, कौ १,२५२. २,१०७१, जै १,२६, १०, अपा३[f] तै ६, ४, ३,४, अपाम् ऋ १,२३,१९;३२,११, ४६,४, ५१, ४, ५४, १०,⌊५६, ५;८५,९⌋, ५७,१,६१,१२,६७, ५,७०,२,⌊१००, ११, ६,४४, १८⌋, १२२, ३, १३४,५,१४४, २, १४९,४, १५८, ६,⌊१६४, ५२, ३,१, १३⌋,१६८,२,१८१, १, १८७,८,२,⌊४, २, १०,४६, २⌋, १२,७,१७, ५, १९,३;२३, १८; ३०,१, ३, १, ५, १२;५, ३,२५, ५, ४५,२, ४, २१, ८, ४०, १, ५८, ११; ५, ४६, ७; ६,८,४; १३,१; १७, १२; ४७, २७, ५२,१५; ६४,१;७, ९,३, ८२,३,८८,३;८९, ४; १०१,२,

१०३,४,८,१४,१०, १३, १६, २,⌊१८, १६ (३१, १०)⌋, १९, ४,२५, १४, ४४,१६, ९३,२२, ९, ३३,१[a]; ४९,१,⌊७२,७,८६; ८ (२१)⌋;७४, ३,७६, ५, २५, ३६;९५,३; ९६,१९,९७, ४१, ५७,१०८,५,१०[a], १०९, १३, १०, ८,⌊१,४५,३⌋,५, १७,१४, ३६,८,४६, १; ४९, २; ५१,८, ७७,४, ८९, १०, ९३, ५, ९८, १२, १२३, १,१२४, ९, १४२, ७, १४८ ३, खि ४, ७,१,७;२, ६,५,५,३[२], ११, मा ३, १२†, ६,१०,७,१६†,९,३[२]; ६†;१०, ३[४], ७,११,२९, ४६, १२, २०, ३७; १३, २; १४†, १७, ३०, ३१;५३[१२]; १४, ५; १५,२०†, १७, ६,७, ३२; ८७, ९९†,१८, ५४, १९,७१†,९४,२२,६,२४, ३७, २५,५, २९,५३†, का ३, ३,२†, ६,२,४,७,७,१†; १०, १, ४[२], २,३†; ११,२,३[४],४,३, १२,३,२;४,१०, १३,२,३†,३, ८, १४, १,२,१४†;२, २,३,४; ५;६,१[१२], १५,१,५,१६,५,१†, १८,१, ७, ८, ३,८; १९, १,१, १२†; २०,३,४, २१,४,२१†, ६,१५,२४,२,१, २६,८,१;२७, ४, १, तै १, ३, ८, १; १०, २, १३,२;४, ८, १†, †५, ५, १, १०, ३,७, ७, २†; १२,२[२],८, ११,१[१], १२,१; २,१, ¶९,२[१], ३,११,१†,४,७, १; ९,३¶;३, १,११,३†; ३, १, २,४, १[२]¶;

a) सपा यक्र. ऋ ९, ३३,१, १०८,१० अपाम् इति पाभे.। b) पाभे. अपु ऋ १,१६४,४७ द्र.।
c) पाभे. अपुः मा २०,२२ द्र.।
d) अपाम् इति पाठः? यनि. शोधः (तु. टि. [?] अप्राक्राम)।
e) सपा. शौ ६,१७,३ गिरीन् इति पाभे.।
f) प्रश्नान्त उदात्तपि प्लुतिः उसं. (पा ८, २, १००)।

५,१,३¶,९, १,४, ५,१; ४,१, ३,१; ४,३,२,३,३, ८, १,३,१, १[२], ४,३,११,५;४, ४,१†,६, १,२,३†, २,४,६,६†, ७, १३, २,५,१,४, १, २¶, ५ ७; ८¶; २, ६, ५[२]¶,४,४,२[२]¶, ५,१०, ६,७,२०,१,२१,१, ¶६, २,१, ४,४,३, ५,७,२१,१,¶६,१,९, ३[a], ३,६,४[२]$, ४, ३,३;४,२; ६, ५,४[२], ७, १, १४, १; १६, १, मै १, २, १; १५, १७, ३, १०†, †५,१,५, ११, १†;४[२], २,४,८[३]¶, ५,१०,६,३¶, ७[२], ८,७,३;४;१०; १६[२], १८[१२];८, १;१०, १[२]†; ३; १२, ३; १३, १०, ३, १,५[२], ६[२], ३,६[१]¶,६, २[२],¶, ७,२[२]¶, ९, ६[२]; ११,६, ९, १२,२,१४,१८, १५,४,१६, ३†, ¶४, ३,४[२], १०[८], ४, ५[४], ५, २[६],४[४], ७,७,९,१०$, ११, २†, १२,३†, १३, १०†, काठ २,१,१५, ३, ५,७, ४, ३,६,९, ८,५,११;१६,११,९,१०[२], १३, ९, १४, १५, १४, ३[२], १५,२; ६[२], १६,३;४,१०; १५; १८[१२], १७,१,१७[२], १८, १, १५,१९, ४[२], ५[२], १४, २०,५, ७[२], २१, ७[२]; २२,९[४], १३; २३, १,११, २४, २[२]¶[a], २६, ८; २९,३;५, ३०,७,१०[२], ३५, ३; ४; ३६, १५[८]; ३७,१[२],३८, ३; ३९,१, ३[२]; १०, ४०, ६-८, ११, ४१, ५,७, ४६,१;४७,१०,११,५३, ११, क १,१३, २,१२; १४, ३,

३†; ४, ८†; ¶७, १; ८, २५, १, ६, ९[१२], १०, २८, १[२], २, २९, ४; ३०, २[२],३[२], ३१, ७[२], ९[२]¶, ¶३५,३[१]; ६, ७; ¶३७. ३, ४१,६; ४५, ६¶.४६,८[२]¶; ४८,५†, †कौ १, २७,७१,७७, २११; ३३७$, ४३१, ५४२, ५४४, ५८४, २, ५२७, ६०५, ७८५; ८८२, १०६९; ११२५, †जै १,३,७,७, ९, ८, ५, २२, ८,३५,६$,४२,५,५५,९, १०, ५९,७; ३,४०,१;४१,३,४९,२, ४,२२,६; शौ १, ४, ४ †, ३५, ३, ४,४,५, ८, ५[b], १५, २;३, १०,१२, ३७, ३, ५, ५,७,१९, १३,१४;२४,४, २८, ६,२९,८, ६, १०६,२†, १२४,१, १२५, २†, †७,४०, १,५१, १, ८,७, ८, ९,४२, ५,१०, ५,७-२१, ५०,८,३४,३५, ११, १,१३,६, २६, १५ २, १८, १६, १,१,६, १८, ३, ५, ५६†, ६५†, १९ २,४[२], ३३, १, ४२,४, ४५,३, †२०,१५,१,२८,४,२९,३;३४, ७, ३५,१२, ३९, ५; ४४,२, पै १,८३,३; १०७, ४, २, ३२,३; ३६,३, ५९,४,७६, १, ८७, ३, ३,२१,४; ४,२,६[b], ५,५,५,७, २,४;८, ११, १०, ५; ६, ४,६, १६,९†, ८,८,१०[२], १३,११†, ९,१६, ५, २२,१०, २३, १९, ११,१,१०, १२, ३, १०, ५,१, ७, १४[२]; १३, ३, ७; ४, ३, ६, ११†,७,७†,९,७; १५,४,३,७,

२,११,६†;१६,१२,८, १३,१, २३, ६,२४,२;४,१०, ३,१२४, ८[२], १२८,१-९, १२९,१-१०, १३१,१-१०,१३२,११, १५०, ९, १५२, १, २, १७, ३५,७[c], १८, २८,१, १९,२४, १५,३३, ४†,४०,४,४७,१२,२०,९,८†, २९,७,५९,२, अप्सु ऋ १,२३, १९[२], [२०; १०, ९, ६] [५९, ३,९१,४];६५,५;९५,३, १०४, ६,१०५,१,१०८, ११,१०९,४, ११६, २४; ११७, ४, १३५,६; १५१, १; १६३, ४, १८२, ६, १८४,३, २, [११,५, ३,३९,६; १०, १४८,२], ३५, ४; ५, ७; ८;३८,७,३,१ ३,९,४, १३,४, २२, २, ४, १३, ४, ५, ४४,६, ४५,११,८५, २[d], ६, १९,१२, [२५, ४,६६,८], २९,५,३१,१; ४६,४,७,१८,१२,७०,४,१०३, ५, ८१,१७,९,५, ४३, ९,६८, ९,८२,८; ९, २,५, १६,३,२०, ६; [२४,१, ६५, २६ (६७, ७, १०१,८)], ३०,५, ४२,१,६२, ४; ५, ७१,३; ७९, ४, ८०, ५, ८५,१०, ८९,२,९६,१०; २४; ९७,४७,४८,१०७, १, २, १०, १०,४,२७,१७,३०,४; ३२, ६, ४५, १,३,५,५०,२, ३, ५१,३; ६३,१५,६५, ९, ७३, ९,१०४, २; १२५,७, खि १, ११, २, २, १४, ९, मा ८, २५, ९, ६[२]†; २३; †१२, १८; २०, २२, ३५‡[१e], ३६,४८, १३,८, १८,

---

a) पाभे. अन्त तै ६,१,९,२ द्र ।

b) सपा. काठ ३६,१५;३७,९ तैब्रा २,७,७,६; १५,४ रुचा इति पाभे. ।

c) सपा. शौ ३,१२,८ विभे. ।

d) सपा. मै १,२,६ दिक्षु इति, मा ४,३१ का ४,१०,२ तै ६,१,११,३ काठ २,६;४,९ क १,१९ माश ३,३,४ ७ दिक्षु इति च पाभे. ।

e) शोधस्य कृते द्र. सस्थ. टि. बिभृता । सपा. ऋ ६,७५,४ प्रभृ. विभे. ।

५५[a]; १९,२,१४,२०,१९,२३,
१४,२९, १५†, ३३,१०†, का
२,३,५, ९ ४,३. १०, २,३[a]†,
५,१, †१३,२,१,३,५;३,६‡[b],
७,४,४, १४,१,८, २०, ३,५[a],
२१, १, २, ६, १५, २२.१,४,
२५,४,३, ३१,३,४†, तै १,३,
१४,५†; ४,४५,२,७,†७,१,२,
१०,१, २,३,१२,२¶, १३, १,
१४,१†, ५,१, ६¶;१२,२†,३,
२,५,७, ४,३,८[२]¶, †४, २,२,
१[२], ३, ३, २, ४, ३,८,३,११,
३,६,७,२, ¶५, २,२,४,५[२], ३,
१०,१,५,९,३$, ¶६,१,१,२[२],
४,१,५[c], २, १,४, २,९,२, ६,
३, १, ४$, ¶७, १, ६, २-४,
मै १, ३, ३९[२], ८, २[२]¶, ११,
१[२]†, ४,६[२]†, २, १,९,३,१,७,
९[३]; १०†,११†,१५[d],१३,१०[e],
१३; ¶३. २,२,६, ६, २[३], ३[f],
१०, ७,४[g], ११, ७†, ९$, ४,
¶२,३,९,¶६,२[२], ८, ५, ९,६,
†१०,३,४[२], †१२, ४; ५, काठ
२,१४[२], ४,१३[२]; ६,२,७,१३[२],
१४[२h], ८, ८; ९[२], १०, ११[४],
११,१०,११;१३,१३,१२,१४[२],
१५, १४, २,६[२], १६, ९[३], १०;
११;१५,१९,१२[२],२२,१३,२३,
१[i],६, २७,४, २९, ३[२],३५,३,
४, १२,१४, ३७,९, १८, ३८,
३,५, ३९,५,४०,३,५,६, क ३.
११[२], ४,१¶,६,३[२],¶७, ३,५[२];
२५ ,१†,२,६, ३१ २[२]¶, ३५,
७¶, ४२,४¶,४८,४†, ५,१२,
†कौ १. ३३१, ४१७, ४७३,
५१२,५६४‡[1], २, ३११, ३२३,
३५८, ३५९,३९१,६६३,६६४,
९६४‡[1],११९४, †जै १,३४,९,
४०, ९, ४९, ७, ५३, २, ५७,
११‡[1], ३,२५ ७, २६,९, ३०,
१, २, ३१, ११, ५५, ४,-५,
४, १९, ८, २०, ८‡[1], शौ १,
४, ४[२]†, ६, २†; ३०, ३, २,
३१, ५,३,२१,१, २२, ३, ४,
८, ७,१०, ७, ३०, ७†, ३७,
१०, ६,३८,२[j], ८०,३, १३२,
१-५, ७, ८८, १[k]; ९२, १,
८, १,११, १०, ५, १५-२१,
८, ४०; ११, २, २४,४, १२,
७, १३;८, २३,१०, ३४, १२,
१, ३७; १३, १, १ ; २, ५०,
२, ३०;३,१५, १४, १, ३७†,
१६, १,७,१७,१, ८,१३, १८,
१,४†,३,६०‡[1], ४,८९†, १९,
३, २[२],८,१, २७, १०, †२०,
३३,१, १३९,५, पै १,१४, ३,
७०, २,९१, २, १०४,४[e], २,
१५,५, ३१,६, ३४,३,३, १२,
१, ४,२,४,२५,७, ८, १०, ७;
१४,३†, ९,३,४, १०,७, १०,
९, १, १३, ४, ४, १५, २१,
९, २२,४, १६,२,१; १९, १[e],
५६, १३ , १०६ , ४ , १२९,
१-१० , १५०, ७ , १५१, ५;
१५४, ४, १७, ४ , ७, ६, ९;
१५, ६, १८, ४, ६†, १५, १;
२, १९, १०, २३, ७, ३१, ३;
३२, १४†, १९, १६,१३, २२,
२, ४८, ७,२०, ४, २, २७,१,
३२,४,६.

१आप्- आप ऋ १,८,७,२३,
२०, ⌊२३, १०, ९,९⌋, २४,
६ , ३२, २ ; ८ ; १० , ११;
३३, ११,५७, २,६३, ८, ६५‘
२, ८३,१,२, ९६, १, ⌊१००,
१५ (१६७, ९)⌋, ११६, ९,
१२५, ५, १५३, ४, १६१, ९,
१६९, ३, १७३,८, ⌊१७५, ६,
१७६ , ६⌋, १७८, २ , १९०,
७, २, २४, १२, ३०,१; ३५,
३, ४, १४ ; ३८, २; ३, १,
११, ५, ८, २२, ३ ; ३०, ९,
३३, ७,३५, ८, ३६, ६, ५१,
५, ५४, १९, ५६, ४ , ७, ४,
३,१२; १७,२; ३,१८, ६-८,
३३,७, ⌊४७, २ (५, ५१, ६,)
८, ३२, २३⌋; ५७,३, ५,३४,

---

a) पाभे. अन्तुर् तै ४,७,१३,२ द्र ।

b) तु टि. अप्सु मा १२,३५ ।

c) सपा. मै ३,१०,७ उदकुम् इति पाभे ।

d) वैतु. केचन मूको. सात. BW. MW. प्रभृ. च अप्सु-षुदस्- इति मिथ्याभूतम् अनिर्देश्यं प्राति. आहु । वस्तुत पपा अनुरोधत स्वरतोऽर्थतश्च अप्सु । सुदांसि इत्येवं द्वैपद्यस्यैव सद्भावात् । उप. नतिरेवात्र भ्रमकरणीति (तु. सपा. काठ १६,१५ यत्र द्वैपद्यं नत्यभावश्च) ।

e) पाभे. अन्तुर् मै २,१३,१० द्र. ।

f) पाभे अधि मै ३,६,३ द्र. ।

g) पाभे. अन्ते तै ६,१,९,३ द्र ।

h) सकृत् सपा. मै १,६,२ वनस्पतिषु इति पाभे. ।

i) सपा. ऋ ९,८६,४३ आसु इति विशिष्ट. पाभे. ।

j) सपा. काठ ३६, १५ तैब्रा २, ७, ७,१ अश्वेषु इति पाभे ।

k) =सपा वैताश्रौ १०, १२; २३, २० कौसू ३२, १४,१२७,४ । काठ ३,८ क २, १५ आश्रौ ३,६,२४ द्वीपे इति पाभे. ।

l) सपा. ऋ १०,१६,१४ विभे. ।

९; ४१, ११; १२, ४५, १०; ४७, ५; ५३,१४; ५४,२; ५८, ६; ६०,३, ६, २४, ६; ३४,४, ४०, २, ४८, ५; ६६, ११,७, १८,१५,२३,४; ३४,२;३; २३; [२५; ५६, २५; १०, ६६, ९]; ३५, ८, ४९, [१-४]; २; ८५, ३; ९०,४,१०१, ४; १०३, २; १०४, ८; ८,६, [३४, १३, ८; ९, ६,४,२४,२]; १५, ८; ३३, १; ३९, १०;४९, ३; ५०, ३, ५४, ४,५९, २,६९, ११; ८९, ४; ९४, ७,९६,१; १०२, १४, ९, २,[४; ६६, १३], ८२, ३, ५; ८८, ७; ११३, ८; १०, २, ७, ४, ५, ९, ४[a]; १७, १०; २७, २०, ३०, ६ ; १३, १५, ३७, २, ६; ४३, ७ , ४६, ९, ६४, ९; ६५, १३ ; ६६, १०; ७८, ५, ८२, ५; ६, ८५, ४७, ८८, २,८;१८; ८९, १३, ९१, ६, ९८,६; १०४,८; १०९, १; १११, ८, १२१,७, ८; १३७, ६[२]; १३९, ४, खि १, ६, २;२, ६, १,१२,१५,१, ३,१,३,२,३; ६, ४;९, १,१०, २, ९, ४, ५, २७;२९; मा १,२१; ४,१; २†, ६, १०; १७†, १८; २२, २३; २६;२८; ८,२५; १०,७[b]; १२,

४९†, १३, २५, १४, ६, १५; १६,२७, १५,१८; ५७, †१७, २९; ३०, १८, १४, ४१; २०, १८[c], १९[२]; २०[d], २६, १, †२७, २५, २६; ३२, १; ७[२], ३३, १८†, ३४, ५५, ३५, ९, १२, ३६,१२[a], १७,२३, ३८, २३, का १,८,१; ३,९, ३; ४, १,२[२],†, ६,२, ४,४,१, ५,४; ६,१,७,३;६; ९,४,३, ११, ४, ३[b]; १३,४,५†, १४, २, ११, १५, १,५,४, ३[२]; ८, ५, १६, ४, ७;७, १, †१८, ३, ५, ६; १९, ५, २ ; २०, २, ४, २२, १, ४[१०],५; २८,१,१, †२९,४, ३-४, ३२, २ , १† ; ३३, २, १८,३५,३,१, ४,८, ११, ३६, १, १२[a], १७ ; २३ , ३८, ५, ६, तै १,१, ८,१,१३,१, २,१, १[२],†; ३,१०, १, १२,१, १३, १; ४, ४५, २[२], ६, ५, २, ७, ¶५, २, ३[२];१३, १†,¶२, १, ५,४[३], ९, २, २, १२,१†, ३, २,८; १३, ३,५, १२,२[२]†, ६,४, ४,८,३,७; ३,१, १,२¶, ११, ३†; ६†, ८; ३, ४, ३¶, ४,७,२, ४,१,†८, ५,६, २, ४, २†; ४,३,२, १०, २, ११, १; ६,२,३[२]†, ७,५,१, ¶५,१, ३,

१; ५,१, ६,१; ३, १०, २,४, ४, ३, ८, ३$; ५, ४, १,१०, ४, ६,$१,१[२]; २;३[१], २, १[२], २[१]; ४,४,२; ५,७, ५,३,९, २, ३; ¶६, १,१, ७[२/८]; २, ३[२], ४, २,३;४[१],$, ३,२,४, ६,३, ४$, ७,१, ५,१¶, ३,१३, १, मै १,१, ९[२]; २,१[२]; १५, १७; १८; ३, १[२]; ३९, ४, २, ६¶, १०¶. ६,२; ३¶, ७, २¶,८, ३[५]¶,२,¶१, ५; ९; ¶५, ४[२]; ६[२],७,११†,८,१०; १२[२]; १०, ३[२]†, ११, ५; १२, २, १३, १[७],†[२], १५;२०,२३†; ¶३,१, ६, २, २[f]; ३[f], ४, १; १०[f], ६,२[२],†,३[२],४, ९[३],$,७,४, ८, ४[४],६,९,९,३,६$,१०,१, ¶४, १,२$,३; ४[७], ९[५],$, १३, २, ३,१०,३, ४,९[२],१०[२], ४, १[५], २,३,४,५,१[६];$; २[१],†, ३; ४; ८,५[२];९,९,११†, २७[३]$, १०, १$; ४‡[g], ६†,११,१†, †१२, ३, ८, ५, १४, १२†, १३†, काठ १, ८, २, १[४]; ३, ७, ८, ९[२], ४, १३, ५, ५, ६, २,३[५], ७,१४, ८,२[२],५, ८, १०, १५, १६, ११, २; ५, १३, २, ४[२], १६[२]†[a], १६,११, १७,९,१०[२], १८, १[२], १०; १४, १९,५,

---

a) =सपा. तैब्रा १,२,१,१;२,५, ८,५ तैआ ४, ४२, ४ आपश्रौ ५,४,१ प्रमृ. । कौ १,३३ जै १,३,१३ शं नः इति पाभे. ।

b) सपा. तै १,८,१२,१ मै २,६,८;४,४,२ काठ १५, ६ ऊर्जः इति पाभे. ।

c) =सपा. माश १२, ९, २, ४ । तै १, ३, ११, १ प्रमृ. तैब्रा २,६,६,२ आश्रौ ३, ६, २४ शाश्रौ ८, १२, ११ लाश्रौ ५, ४, ६ आपः [सं३] इति, मा ६, २२ का ६,५,३ माश ३,८,५,१० आहु इति पाभे. ।

d) =सपा. माश १२, ९, २,७, तैब्रा २, ६, ६, ४ । मै ३,११,१० शौ ६, ११५,३ तैब्रा २, ४, ४, ९ विश्वे इति पाभे. ।

e) एकतरत्र तु. सस्थ. टि. अपो(प-उ)त्√क्रम् > ?अपोदक्रामत् ।

f) पाभे. अग्निः तै ५,२,२,४ द्र. ।

g) पाभे. अग्निम् ऋ १,२३,२० द्र. ।

१२¶[a],१४; २०, १०, २१,७[२];
११, २२, ९[२]; ११; २३, २,५[२];
६[४], ८[२], २४, ९[२]; २५, २[२],३[१],
५; ७,९, २६,८[२], २८, १,२९,
३,५[२]; ६; ९; ३०,१, ३१, २[२];
३[५], ७[२],१०, ३२ २,७, ३४ ८;
१८, ३५, ३[४], ४‡[b], ११, १५;
१६[२]; ३७, ९[२]; ३८, ५[२c], १२,
१३†[d], ३९,२[१], १३,४०,१,९,
१४,४३,३, ४५,१२; ¶क $१,
८, १३[१], †[२], $२, १४, १५,
१६[१], ३, ११[२]†; $, ४, १,२[४],
६, ३$,७[२]; ७,१, ३, ६, ८,३,
२५, २†; $२६, ८, ९[२], २८,
२[२]†, १०$; २९,३$, ३०, ३,
३१, २[a], १२; ३५, ३[२], ५, ८;
३८,२[१]; ५[१],६[१], ३९, २,५,४०,
२; ४१, ६[२], ४४, १, ४५,४;६,
७, ४६, ४; ४७, २[२]; ३[५]; १०;
४८,४$, ११$, १४[२], †कौ १,
६८; २६१; २, २१४, ३१२,
३९०;६६७;८२३,९२१, ९७९,
९९६, ११७४,३,३,६;४,१२$,
†जै १, ७,६; २७,९, २, १,६;
८, ३, १९,९; २५ ८; ३१,१०;
५५, ८, ४, ४,४, ६, ६,२३,३,
१०,२८, १०, शौ १, ६,१†[a],
४[२], २५, १, ३३, १–४, २५,
६, ७,१;२९,५, ३,७,५[३]†,१२,
९, १३, २; ५[३], २१, १०; २६,
३, ३१, ३, ४, २, ६†, ८; ८,
४–६; १५, १,५, ९[e]; ११, ५,
१७,१†, २८,२,६, २३,२,२४,
१, २,५१,२†; ५८, २; ६१,१,
६८,२; ८५, ३,९१,३[३]†,१२४,
२, ७, १९,२; ४१, १, ६६, १,
११२, १, ११७, १; ८, १, ५,
२ १४,४,८,७, ३, ९, १, ९[२f];
२,२०, ३,२२, ६, ५; १६,१०,
२,११; १६, ५,२२, २३; ६,३,
१४, ७,६, १०,११, ३७; १०,
४, २९, ११,१,१७,२, ८; २४,
७,१३,९,२,२०,१०, २९, ३०;
१२, १,३;९,१९, २३,३०;५३,
२,४०, १३, १,४५, ३,६,७,९,
१४, १,३९, ४०[२],२,४५; १५,
२, १६; ७,२; ३;१५, ७; १६,
१,१०, १८,१, १७; ३, ११;४,
३९[१], १९,२,१[१], २[१], ३; ९,१,
१४, १०,८†,१७,६, २७,३,९;
४३, ७, ४४, १![g],९; ५४,
१, †२०, १२, ४;१५, २, १७,
७, २५, १, २; ५२, १, ५७,
१४; ७१, ३, ९२, ८, १०६,
२, १४३, ८, पै १, १३, २,
२५, १–३, ४[२]; ३२, १; ३३,
१†, ४०, ३; ४७, २, २, ४०,
४, ५६, २, ७५, ४, ८५, ४,
३,२,७[३], ४,२;५[३],११, २; १७,
६; २३,४, ४, १,७†, ८,२,५,
६, ३,३, १८,७, २०,४,२७,५,
४०,७, ५, ७, १, १०, १४, २,
१८,६, ९[१]†; ६, ३, ३†; ४,५;
८–१०, १८, ९; ७,३, ९, ११,
१,१६,६; ८,८, २,४,६,७[२],८[२];
९, १८,३, ९,३, १;११,५,१५,
१†; २१, ८, २३,३; १०,४,७;
७,३,९; ९, ४, ९; ११, ७,१०;
१२, २,११;७, १[२]–१४[२]; १३,
३,८; †६, २; ८; १०; ११; ८,
८†, १०,१०, १४, ४, १४, १,
१–१७; १५, ३, १![g]; १५, ५;
१६,१,५,४,४, ९, ८†, १२,३;
३२, ९[२],४१, ३;४,४२,३, ४३,
८; ६०,३; ७०,१,७१, ३, ७२,
७[२]; ७८,२, ४;८२, २,८३,१०;
८७, १०, ८८, १; ९०, ७[२h];
१०३,११; १०४, ८; १०६, ४,
१०७, ४; १०९, ९; १११, ५;
११२,३;१३०,१; २; १४९, ९;
१७,१,३;७;२,१०; ३, ४, ११;
६,१,७,२;६;८, १, २; १०, ८;
२३, २; २५, ५†; ३४, १,१८,
४,८,९[२];११,५, १९,५; १९,४,
११;६,३,७,८; ९, १०, ७,१४,
७; १७, १५, १८, ९[१]†,२८,७,
८; ३०,२; ३१, १०; ३३, १५,
४३,६†; ४७,३[१]†, ५०, १-३;
२०, ३, ७, ९, ६; ११, ५‡[i];
१५, ४; ७, १९,२;२२,५;२५,
१; ३०, १; ३७, १, ४०, १,
४८, ९; ५६, ९, ५७, ४,
आपः ऋ १, २३, ⌊२१;
१०, ९, ७; (५७, ४)⌋;
३, ३३, १३,७, ४७, १, १०,
९, १; ३; ८; ३०, ८, १२,
१११, ८, मा ४, ७, १०, ३[२],
४; †११, ५०,५२, १२, ३५,
†३६, १४; १६; का ४, ३,१;
११, २, ३[१]; †१२, ५, १;
३; १३,३, ३,६; †३६,१,१४,
१६; तै १,१, ५,१; २, १, २;

---

a) पाभे. अग्नि. तै ५,२,२,४ द्र. । b) सपा. ऋ १०,१७,१४ प्रमृ. पाठाऽभाव. । c) पाभे आप. मा २०,२० द्र. ।
d) पाभे. आपः ऋ १०,९,४ द्र. ।
e) सपा. पै ५,७,७ वातः इति पाभे. ।
f) सपा. लाश्रौ ३,५,१५ विभे. ।
g) प्र३? (तु. RW. आपः ⌊सं३⌋ इति) ।
h) सकृत् सपा. शौ ११,१,१७ पूता. इति पाभे. ।
i) सपा. ऋ १,७२,५ स्वाः इति पाभे. ।

२, १;३,८, १,२, ११,१[a], ४, १, ५,१[२]†; २,३,२, ५,६, १, ३?[b]; ४[२],†, ६,१,२,२, ३,३, ६, ४¶, ८, ४, ७, ४, १९, ४[२]†, मै १, १,३, २, १; २[२], १८[a], २,७, ५[२]†; १०[c], १३, १[२]?[b],†, ३,१,६†,६,४, ४,९, २७[२]†, काठ १, ३; ३, ८[a], १२, १५[२], १६,४[२], १०, ३५, ३[२]†; ३८,५[a], ३९, २, कौ २, ११८७†, ११८९†, जै ४,२९, २†, शौ १, ५, १, ३; ६, ३, २,२३,१–५,७, ८८,२,११, ८, २३?[d], १२, ३, ४[e], १४, २, १६†, १८, ४, ४०, १९, ४०, २?[a]; पै १९, ४५, ८†, १०†, ०आप ऋ ⌊१, २३, २२, १०, ९, ८⌋, ६, ५०, ७,७, ४७,२, ८, ७४, १५, १०, ३०, ७; ११, ७५, १, मा १, १२, ४, १२, ६, १३, १७†, २७, ८, २६; ९, ६, का १, ४, २, ४, ५, ४, ६, ३,२, ५,५†, ७,४, ९,४,४, १०,२,२, तै १, २,३, ३, ३,१३, २, ४, ४५, ३, ८, १२, १, ५, ६, १, २, ६, १, ४, ९,४,३,३, ३,४; मै १, १, ४, ११,२, ३[२], १६; ३, १,२ ६, ७[२], ८, १३, १, ३, ६, ९, १०,१, ४,१, ४,४,२, काठ १, ११, २, २[२]; ४; ३, ६, ९, ४, १३, १५,६[२]; १९,५,१२, २३, २, ६, २९, ३, ३१, २, १०, ३८, ५, ३९, १, ४४, ८, क १,११, १४[२], १६; २, १३, १५,१६, ३, ११, २५, १,३०, ३†, ३१, २; ३५, ८, ४७, २, १०, ४८, ४†, शौ १, ३३,४, ३, १३, ७, ७, १४, ३†,१०, ५, ६–२१, १२,३, १३,२७?[f], २९, १६, १,८, १२, ४,६, पै १, ३३, ३†, ४,५, २, ४०,५, ६, ३, ६, ७, १२, ८, ८, १, १४, १, ५, १५, ३, ९, १६, ७०, १०; १२७, १–५, १२८, १–९,१२९, १–१०; १७, २३, १†, २६, १२, ३६, ४,३७,३; ३८,७,८, १८,८,७†, २०,३२, ५,५७,२.

आप[g]– -पस्य कौ २, १००६, जै ४,१७,११ [°प-सम्°].

¶आपीयँ[h]– -यानाम् काठ ३१,७[i].

¶आपीय-त्वँ[j]– -त्वम् काठ ३१,७[k].

¶आपेय[l]– -यानाम्[i] मै ४,१,९; क ४७,७[m].

¶आपेय-त्व[j]– त्वम्[k] मै ४,१,९, क ४७,७.

† १आप्य[n]– -प्यम् ऋ ९,६२,१०, कौ १,५०८, जै १, ५२,१२.

१*अप[o]–

अप-वत्[p]– -वान् शौ १८,४,२४.

---

[a]) पाभे. आप मा २०,१८ द्र.।

[b]) आप. इति शोध (तु सपा शौ ३, १३, २ प्रभृ)। [c]) स्वररहितो मुपा चिन्त्य ।

[d]) आप इति शोध· (तु RW.)।

[e]) तु. सस्थ. टि अभि-समे(म्-आ√इ) >अभिसमेत्य ।

[f]) आप ⌊स३⌋ इति शोध । पादादावामन्त्रिताद्युदात्तत्वस्य दुर्वारत्वात् ।

[g]) समूहार्थे अञ् प्र ञित्-स्वर. (पा ४,२,३७, ⌊तु. लोके आप-गा-⌋) ।

[h]) =देव-विशेष- । शैषिक छण् > ईय· प्र. उस. (पा ४, २,१३८)। तत्-स्वरः (तु. आत्मीयँ-) ।

[i]) सपा. आपीयानाम् <> आपेयानाम् <> तैब्रा ३,२,८,११ आप्यानाम् इति पाभे. ।

[j]) भावे त्व प्र. (पा ५,१, ११९) । तत्-स्वर ।

[k]) सपा. आपीयत्वम् <> आपेयत्वम् <> तैब्रा ३, २,८,११ आप्यत्वम् इति पाभे. ।

[l]) =देव-विशेष- । शैषिकः ढक् >एय प्र. उसं. (पा ४,२,९७) कित्-स्वरश्च (पा ६,१,१६५ ⌊तु. आत्मेय-⌋) ।

[m]) °प्येया° इति MW (तु. मूको.) ।

[n]) =अपां समूह- । यञ् प्र. उसं (पा ४, २, ४० ⌊वैतु. विप इति कृत्वा वे. सा. MW. तत्रभवार्थे प्र इति, भ √आप् + कृत्य प्र. इति, GW. <आपि- इति⌋) ।

[o]) कृत्तद्धितोभयविलक्षणमुच्चारणसौकर्यसहकृतच्छन्दोमानापेक्षाप्रयोजित-स्वरभक्त्यवसानमिव सदिदं प्राति. ऐतिहासिक्या दृशा नाउ. प्रकृतिमद् द्र (=*अब्-वत्- >नाउ.) ।

[p]) विप. (चरु-) । अपूप-वत्– इतीव प्राति. पुनरावर्त्य पिपठिषुः सा. चिन्त्य· । यावदुपलभ्येषु तद्भिन्नेषु मूको यनि. एवोपलब्धेश्च छन्दोऽनुरोधदृष्टेश्चेति । मतुपि प्रकृतिभूतस्य प्राति. मूलतो हलन्तत्वे

अपां-योग[a]- -गै· पै १६, १२७,५

अपां(नपात्-)[b] ऋ १, २२, ६,१२२,४,१४३, १; १८६, ५, २,३१,६, ३५,१-३,७,९, १०, १३; ⌊३, ९, १ (८, १९, ४)⌋, ५, ४१, १०, ६, ५०, १३,५२, १४, ७,३४, १५; ३५,१३,४७, २, १०,८,५,३०, ३, ९२, १३, मा ८,२४, का ९, ४,२, तै १, ६,१२,४, २, ५, †१२,१,२; मै १,३,३९, २,१३,१[2]†, ४,५,२, १२, ४[2]†; काठ ४, १३; १२, १५[2]†; ३५, ३[2]†, क ३, ११, ४८,४[2]†; †कौ १,६२,२,७६४, ३,३,६, †जै १, ६,८, २, १,६, २, ४, शौ १९,११,३†, पै १३, ८, १३†, ०अपां(नपात्) ऋ १०,३०,४,१४९, २, तै १, ४, ४५,१, ७, ७,२, २,४, ८,१, मै १, ११, १; ६, २, ४, ७, शौ ६, ३, १, ३, १४, १, ३७†, ०अपां(नपात्) मा ६, २७, का ६,७,४, १०,२,२, तै १, २,३, ३;३, १३, २, ६,१,४, ९,४,३, ३, मै १, २, ३,३,१, २,६ ७[2], ३, ६,९, काठ २,४; ३,९, ११, ९, १३,१४, १४ ६,१५,६,२३, ६, क १,१६, २,१६, पं ३,३१, ५, १८, ४,६†, १९, १, १४, १६.

अपां(नातृ[b]**-)** ऋ २, ३५, ११, ६, १३,३,१०,३०,१४, तै १ ८,१६,२, ५,५,१३,१, मै २, ६, १३, ४, ४, ७, काठ १५,८, ४७,३

***अपां-नप्तृ**[c]–

¶**अपांनप्त्रीय,या**[d]– -यः,-ये काठ १२,६

१***अ(प >)पो-(नप्तृ-)**[e]–

२***अ(प.>)पो- (नातृ)**[c]-

¶**अपोनप्त्रीय,या**[d]– -य मै २,३,३, -यम् तै २,३, १२,२, -याभ्याम् मै २.३,३

अप्य,प्या[f]– -प्यः ऋ १,१४५, ५, ९, ८६, ४५; कौ २, ९६६[g], जै ४, २०, ९, -प्यम् ऋ २,३८,७,८, १०, ८६,१२, तै १,७, १३, २; काठ ८, १७, शौ २०, १२६, १२, -प्या ऋ १०,१०,४, ११, २, ९५, १०, शौ १८,१, ४; १९, -प्याः ऋ ३,५६,५, ६,५०, ११, ७,३५, ११,९,१०८,६, मै ४,१४,११, शौ १९,११,२, पै १३, ८,१२, -प्यानि ऋ ६,४९ ६, -प्येभि ऋ ४,५५,६.

‡**अपि(य >)या**[h]– -या कौ १,५८५, जै १, ५९,८, ३, ४०,२.

अप्सु[i]

अप्सव्य[j]– -¶व्य मै २,३,३, -व्या[k] काठ ३५,१५, -व्यौ काठ १२,६¶.

†**अप्सु-क्षित्**[l]– -क्षित[m] ऋ १, १३९, ११, मा ७, १९,

सत्य् अहस्वान्तत्वाच्च स्वरभक्त्यन्तत्वे सत्यप्यन्तोदात्तत्व-भावाच्च न ह्रस्व- (पा ६,१,१७६) इत्यस्य प्रवृत्त्यवसर इति दिक् ।

a) ष. अलुक् (तु इह षोडशात् प्रभृ मन्त्रेष्वसकृद् योगोत्तरपदस्य समस्तस्य प्रानि श्रुतिः । सपा. शौ १०, ५, ५ अप्सु-योग- इति च पाभे.) ।

b) द्वैपद्ये सत्यप्यार्थस्य संबन्धस्यैक्यवृत्तिकरत्वप्रद-र्शनार्थमेव सामासिक इव निर्देश ।

c) नाउ. व्यु औप. द्र. । षस. सास्व. द्र ।

d) साऽस्यदेवतीय· छ > ईय. प्र. (पा ४, २, २८) । तत्-स्वर: । सपा. अपांनप्त्रीय- <> अपोनप्त्रीय- इति पाभे. ।

e) एवंविधाया· श्रुतेरभावेऽपि द्विपू. सकक्षतया नाउउ च मूलतया सुकल्पमेतत् स्वरूपतो द्वित्वविभक्तं सदाग्यर्थत ऐक्यमापन्नमिव प्राति द्र. । एस्थि. २अप्- इत्यस्य लोकविलक्षणतयैकत्वदप्युपचारो वेदानुमतो भवति ।

f) विप. । तत्रभवीयाद्यर्थेषु यति यतोनावीय स्वर: (पा ४,४,११०,६,१,२१३) ।

g) सा. इह आप्य इति दीर्घादितया पठति (वैतु. पपा· सा अपि च स्वयं बाह्वृचेऽस्मिन्नेव निगमे) ।

h) नापू प्राति. य > इय इत्येव प्रादेशिकमुच्चारण-मात्रं द्र ।

i) स३ सद् नाउउ. सुब्-अलुक्तया पूप. भवतीति कृत्वा पृथङ् निर्देश (तु पा ६,३,१४ उउ.) ।

j) तत्रभवीये यति तित्-स्वर (पा ४, ३, ५४) ।

k) सपा. तै ७,३,१४,१ सर्पान् इति पाभे. ।

l) विप. (⌊अन्तरिक्ष-वासिन्-⌋ देव-) । उस. उप. √क्षि (निवासे) + क्विप् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, २,१३९) ।

m) पाभे. अन्तुरिक्षे शौ १९,२७,१२ द्र. ।

का ७, ८, १, मै १, ३,१३; ४, ६,४.

अप्सु-च(र>)रा[a]- -रा पै १६,७३,१.

अप्सु-ज[b]- -जः तै ५,३, १२,२¶, पै १, ४५, २, -जम् पै १,४५,१

अप्सु-ज़ा[b]- -जाः ऋ ८, ४३,२८; मा २३, १४, का २५, ४ ३, मै १, ११, ६, २, ३,३, काठ १२, ६; १४, ६, शौ १०, ४,२३[c], पै २०,५७,१

†अप्सु-जित्[d]- -जित् ऋ ८,१३,२, [३६, १-६], ९, १०६,३; कौ २,४६

¶अप्सु मत्[e]- -मत् मै २,१,९.

¶अप्सुमती- -तीः मै ३,४,६[1],-तीभ्याम्[f] मै ३ ४, ४, -तीम् मै ४,५,३[1].

अप्सु-योग[g]- -गे शौ १०,५,५[h].

¶अप्सु-योनि[i]- -निः तै २, ३,१२,२[j], ५, २,२,८[k], ३,१२,२[j]

अप्सु-वाह्[l]- -‡वाह.[m] कौ १,३४१, जै १,३५ १०

अप्सु-षद्[n]- -षत् तै ४, ४,७,१, ५, ३, ११, २; मै २, १३, १८, ३,५, २; काठ ३९, ९;-षद· तै १ ४,१०,१‡[o],११, १, ५, ६, १, २; मै २,१३,१, काठ ४,५‡[o], क ३, ४‡[o], शौ १२,२,४,१६,१,१३, पै १,३३, ४, २, ४०, ४; १६, १५०, ८; १७, ३०,४, -०षद पै ३,३१, ५, -षदम् ऋ ३, ३,५, मा ९, २, का १०, १,३; तै १, ७,१२, १, मै १, ११,४, काठ ७, १२, १४,३, -षदे मा १७, ११, का १८, १,१२, तै ४, ६, १,४, मै २, १०, १, काठ १७, १७, क २८,१.

अप्सु-षद्[p]- -दाय पै १६,११८,३,१२१,३, १२२,३.

?अप्सु-षदस्[q]-

अप्सु-सशित[r]- -त शौ १०,५,३३.

†अ(प्-जा)ब्जा[b]- -ब्जा· ऋ ४,४०, ५, मा १०, २४, १२, १४, का ११,७,४, १३, १,१५,

---

a) उस. उप. स्त्रियां ङीपोऽदर्शनाट्ट ट-प्रत्ययान्ताच्च टिदनुबन्धाद् अच् प्र ययान्ताच्चान्यत् प्राति. उसं (पा ३,१,१३४,२,१६)।

b) उस उप. यक्र √जन् + ड. प्र. विट् प्र. च। कृत्-स्वर प्रकृत्या।

c) सपा पै १६,१७,५ अभ्रजा· इति पाभे.।

d) उस. उप. √जि + क्विप् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या।

e) इह प्रकृतिभूतस्य शब्दानुकृतौ वृत्ति· द्र.। मतुप स्वर (पा ६,१,१७६)।

f) सपा. काठ २२, १ अपस्वतीभ्याम् इति पाभे.।

g) उस घञन्ते थाथादि स्वर (पा ६, २,१४४)।

h) पाभे, अपांयोग- द्र।

i) विप (अग्नि-, अश्व-, वरुण-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)।

j) सपा मै २, ३, ३ काठ १२, ६ अयोनि· इति पाभे.।

k) पाभे अग्नि. तै ५,२,२,४ द्र.।

l) उस. उप. √वह् (बधा.)+ कर्तरि ण्विः प्र.। कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)। प्राति. ह्रस्वोपधमुपकल्पयन् MW. चिन्त्यः (तु. अनड्-वाह्-)।

m) सपा. ऋ १,८४,१६ तै ४,२,११,३ प्रमृ. या १४, २५ ह्रस्वस इति पाभे.।

n) उस उप. √सद्+क्विप् प्र. षत्वं च (पा ३, २, ६१,८,३,१०६)। कृत्स्वरश्च प्रकृत्या।

o) पाभे. अन्तरिक्षे शौ १९,२७,१२ द्र.।

p) विप. (वरुण-)। उस. उप. कर्तरि अच् प्र. (पा ३,१, १३४)।

q) तु. टि. अप्सु मै २,७,१५।

r) सस पूर. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २)। उप. सं√शो+क्त· यद्र.। पूप सप्तमी विषयार्थे भवति नाऽधिकरण इति। कि तत इति। तेन कास. न भवतीति। कथमिति। सं-शान-क्रियां प्रत्यू अपामधिकरणत्वाभावे सति संशितस्यैव सतो विषयत्वेऽभिप्रायादिति (वैतु. अग्नि-तप्त-, अग्नि-दग्ध- यत्राऽग्नेस् ताप-दाह-क्रिये प्रति तत्साधकताद्वारिकाऽधिकरणता भवति)। एतदुक्तं भवति, यत्र अग्नि-तप्त- प्रभृ सप्तम्यन्तस्य पूप. उप. कृदन्ते मूलभूता क्रियां प्रति तत्-साधकताद्वाराऽधिकरणता भवति, तत्रैव कास. इति कृत्वा उप. प्रकृतिस्वरस्य वा थाथादि-स्वरस्य वा सावसरत्वं द्र.। यत्र तु प्रकृत इव पूप. सप्तमी वैषयिकी भवति, तत्र अक्ष-शौण्ड-, पान-शौण्ड- प्रभृ. इव पूप. प्रकृतिस्वरम् एव स्यादिति।

तै १, ८, १५, २; $२,४,८,२, १०, ३, ४, २,१,५; मै २, ६, १२, काठ ११,९,१५ ८,१६ ८, -ज्जाम् ऋ ७,३४,१६

अ(प् >)ब्-जित्[a]- -जित् ऋ ९, ७८, ४, -जिते ऋ २, २१,१.

अभ्र[b]- -भ्र ¶तै ३, ४, ३, ७, ८; शौ ९, १०, ६, पै १६, ११५, ३; -भ्रम् ऋ १०, २०, ४; ६८,५, ¶तै १, ६, ११,३; शौ ४,१५,९; ८, ६, १९, ११, ५, ९, १२, १८, १०, १,१३, ११,३,६; २०, १६, ५†, पै ५, ७,७; ३३,५,९,११,६; ११,२, ८, १३, १४, ३, १६, ३६, ३, ५४,२, ८०,१०[c], १३३, १०; १३९,१९; १७,२९, ११; २०, ५८, ७, -भ्रस्य ऋ ५, ८४,३, खि २,५,१,६,३,२४, काठ १०, १२†, -†भ्रा ऋ १,७९,२; ५, ६३,६; ९,७६,३, तै ३,१,११, ५, मै ४,१२,५;१४, १२, काठ ११,१३, कौ २, ५८०, जै ३, ४७,६; -भ्राणि ऋ ६,४४,१२; शौ ४, १५,१, ११, ९, २१; पै ५,७,१, १६, ८४,१, -†भ्रात् ऋ ७, ९४, १, १०, ७५, ३, ७७, ३, काठ १३, १५, कौ २, २६६, जै ३,२२,१३, शौ १२, ३,२५$; पै ८, १२,३$; १७, ३८, ६; १९, ३२, ५, -भ्राय मा २२, २६, का २४, १२, १, -भ्रे ऋ ५,४८,१, शौ ११, ७, १३, पै १६,१५४,४; -भ्रेण ऋ ५,६३,४,८५,४, पै ५,३३,५[d], -भ्रै ऋ ४, १७,१२, ५, ६३, ३, ९,८७,८, मै ४,१४,१२

अभ्र-जा[e]- -जा· शौ १, १२,३, पै १ १७,३; १६, १७, ५[f], १९,२०,९

अभ्र-प्रुष्[g]- -प्रुषः ऋ १०,७७,१.

अभ्र-वर्ष[h]- -र्षा ऋ ९ ८८,६.

अभ्र-सनि[i]- -निः तै ४, ४, ६, १, मै २, ८, १३, काठ २२,५.

√अभ्रि[j]>अभ्रय(त>) न्ती- -न्ती तै ४, ४,५,१, मै २,८,१३; काठ ४०,४

१†अभ्रियु[k]- -याय ऋ १०,६८,१२; शौ २०,१६, १२

२अभ्रिय,या[k]- -य. ऋ १०,९९,८,-†यस्य ऋ १०, ६८,१; तै ३, ४, ११,३, मै ४, १२,६, काठ २३,१२, शौ २०, १६,१; -या ऋ १, ११६, १; -या ऋ २, ३४,२; -याम् ऋ १, १६८,८, -ऽये शौ २, २, ४, पै १,७,४.

१†अपस्[l]- -प· ऋ १, ११०, १[m], २,१४,११,१७,५;२२,४; ३२,४,३८,६,४,३३,९;५,७९, ९, ६,२३,५, ३०, ३; ७, २०, १,४०,४; १०,१२,४, ३५, १, ५३,६, ८८, ६; खि ५, ७, १, ९[s]$, तै ३, ४,२, २, ३, ६; मै ४,१२ ६,१३, १[s]$, काठ १३, ११, १२ १६, १५,१३[s]$;१७, १८, कौ १, ४६६, जै १, ४८,

a) विप (इन्द्र-, सोम-)। उस. उप √जि + क्विप् प्र कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या ।

b) नाप. । उस. उप. √भृ (बधा.) + कर्तरि क प्र. उसं. (पावा ३, २, ५) थाथादि-स्वरश्च । नैप्र *अ(प् >)ब्-भ्र- इत्येवं सत. पूप. अन्त्यलोप· द्र. (तु श्रुतिलिङ्गोपबृंहितः या ५, ५, शं. ⌊भाउ २, १५, १⌋, बैतु. दे. ⌊१, १०⌋ √अभ्र+अच् प्र. इति वा, <२अप्- + √रा इति वा, अ + ⌊√भ्रंस् >⌋भ्र- ⌊बस.⌋ इति वा, अ + ⌊√भ्राज् >⌋ भ्र- ⌊तस.⌋ इति वेत्येवं नाना व्यु प्रदर्शक सन्नपि मुख्यभूतमिव गुणं तिरस्कारुकः) ।

c) अभ्रम् इव इति पाठ ? > अभ्रेव (°भ्रा इ°) इति शोध. । d) पामे. अधरः पै ५,३३,५ द्र. ।

e) तु. टि. अप्सु-जा- ।

f) पामे. अप्सु-जा शौ १०,४,२३ द्र ।

g) =जल-बिन्दु- । षस. अन्तोदात्तः । उप. < √प्रुष् (प्रवर्षणे) ।

h) विप. (सोम-) । उप. कर्तृ-वचनं वा स्याद् भाव-वचनं वा । प्रथमे, तस. पूप. तृतीयान्त सत् प्रकृतिस्वरम् भवति (पा ६,२,२) । उत्तरे, बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् भवति (पा ६,२,१) ।

i) उस. इन्नन्ते कृत्-स्वर· प्रकृत्या ।

j) णिजन्ता वृत्तिर् भवति ।

k) तु. टि. १अभ्रियु-, २अभ्रिय- ।

l) नाप (कर्मन्- ⌊तु. या ७, २७⌋) । असुन् प्र. नित्स्वरश्च (पाउ ४,२०८ पा ६,१,१९७) ।

m) =सपा. शांब्रा २०,३,२१,२ । तैब्रा ३,७, १२,६ आपश्रौ ३, ११, २; ९,१२,२ प्रमृ. आपः इति पामे. ।

६, शौ ७,५०,१$, १८,१,३१, पै २०,१०, ८; १९,६[2], -पम ऋ ३,१२,७, ६, ६९,१, तै ३, २,११, २, मै ४, १२, ५, काठ १२,१४, कौ २ ९२७,१०४४, जै ४, ७, ८, २२, १०, पै २०, १,६[a], -पसा ऋ १,५४,८, ४, २, १४, -पांस ऋ १, ६८, ३, ७०,४, ८५, ९, १७४,३, २,३, ६,१७,८, ३,२,३, ४,१९,१०, ५,४७,६, ७, |(४,१६,६)२१, ४|, ६३,४; ८, ९६, १९, २१; काठ १०, १३, [°पस्-, आशु°, तद्°, नर्य°, विद्मन्°, सु°].

१अपस्य[b]- -स्यम् ऋ १०, ८९,२. [°स्य- सु°]

२?अपस्य[c]- -स्यः[d] मा १०, ७, का ११, ४,३, मै २, ६,८, काठ १५,६. [°स्य- सु°].

√अपस्यु°, अपस्यात् ऋ १, १२१,७.

१अपस्या[f]- -स्यया ऋ ५, ४४,८, -स्याम् ऋ ७, ४५,२

†अपस्यु,स्यू[g]- -स्यव ऋ ९,१४,२, -स्युभि ऋ ९ ७६, २, कौ २,५७९, जै ३, ४७, ५, -स्युव ऋ १,७९,१, ९,|२,७, ३८,३|, ५६,२, १०, १५३,१, तै १,८,१२, १$[d,h], ३,१,११, ५, कौ १, १७५, २, ३९३, ६२९, जे १, १९, १, ३, ३१, १३,५२,६, शौ २०, ९३,४

२अपुस्[i]- -पसः ऋ १, ७१, ३; ९२,३, २, २८,५, ३,२, ७, ८, ५,६०, ३, ४, ३३, १, ५, ४२, १२, ६, १७, १२, ८, २, १७;

---

[a]) सपा शौ ७,८,१ नुमसा इति पाभे ।

[b]) तत्रसाधवीये यति (पा ४, ४, ९८) तिन्-स्वरः। यत् PW. प्रभृ. ३अपुस्- (<२अुप्-) इत्यत प्र उत्पत्तिमाहु, तद् मन्त्रस्वारस्यनिबद्धचेतोभिर् विमृश्यम् ।

[c]) यनि. नाप् प्राति अभिन्नमितीव उ. च म. चाभिप्रयन्ताव् अपा विशेषणतया चाऽन्वयमुशन्तौ जस. सुमादेशमाचक्षाते । का. मै काठ. इत्यत्र शाखान्तरेष्वपि समान पाठ इति समानो न्याय प्रवर्त्तेत । छन्दोऽनुरोधात्तु मा. प्रभृ य पाठो भवति स एकेनाऽक्षरेणोन द्र. । यद् माश ५, ३, ५, १९ इत्यत्र व्याचक्षाण सा. अपस्युव इत्येवमाकारकं पाठं पपाठ, तत किमेतत् सिद्धयेद् यथा तादृशस्यैवाऽक्षरपूर्त्तिकरस्य मूलत सत. पाठस्य सप्रति मा. प्रभृ. उपलभ्यमान पाठभ्रेषमात्रमुताहो तै. शाखया विशेषेणाऽभिसंबद्धत्वात् तदीयसंस्कारवशात् सा. उक्तपूर्वं पाठम् इह पपाठेत्यादिर् विषयो विमृश्य । अपस्युव इति पाठो मूलतो विद्यमानश्चेत् स्वीक्रियेत तर्ह्ययं शाखासापेक्षो विवेक द्र. । तै स्त्रियामिह ऊङ् भवति मा. प्रभृ. शाखान्तरेषु च न भवतीति । तै. अपि न ऊङ्-अन्तं प्राति. इति भा. इत्यपि यस्थ. उक्तपूर्वं समवधेयम् । पाम ४, ४, १४० इत्यत्र स्वार्थविज्ञानात् सिद्धम् इत्युक्तिमुपजीव्य प्रवृत्तम् उक्तं वा (पाम ५, ४, ३०) इत्येतदप्यत्रानुसंधेयम् । तत्र ह्येतदुक्तं भवति । अपस्यो वुसानाः इत्यत्र प्रथमं पदम् अपः इत्यस्य स्थाने स्वार्थिकमिति । तथात्वे त्वन्यो दोषः संभवेत् । अपां विशेषणतयाऽन्वयेऽभ्युपगम्यमाने तासां स्वाच्छादकत्वमनुपयुक्तं स्यादिति । अन्यद् हि सदन्यद् वसत इत्यत्र श्रुतिप्रामाण्यमुभिक्षं द्र. (तु. ऋ १, १६४, ४७, ९, १६, २ प्रभृ.) । यच्चास्माभिरिहैव द्वितीये ब्राह्मणारण्यकीये विभागे प्रथमैकवचनतया वरुणपदेनोत्तरार्धवर्तिना सामानाधिकरण्यमुखेन व्याचिख्यासितं तदपि मन्त्रपदयुक्तिस्वारस्यविसंवादभिया सुत्यजमिति शोध द्र । अत्राऽर्वाक्तनै (PW. प्रभृ) ? ४अपस्यं- इत्यत ?अपसी- इति स्त्रीलिङ्गं शब्दरूपं संभाव्यते । एतच्च ?४अपस्यं- इति प्राति. १ अपस्यं- इत्यन. सर्वथा पृथक् सद् ३ अपुस्- (<२अुप्-) इत्यतो यत्-प्रत्ययान्तं द्र. । तत्र कियत् तत्त्वं भवतीत्यत्र विमर्शे सुधिय एव शरणं स्यु । तथात्वे आपोऽपस्या उक्ता भवेयुरित्ययुक्तोऽन्वय. पूर्ववद् भविष्यतीति दिक् ।

[d]) सपा. -स्यं. (माश ५, ३,५,१९ काश ७,२,४,१४) <> -स्युव. इति पाभे ।

[e]) १अुपस्- इत्यनः क्यजन्तो नाधा द्र ।

[f]) स्त्रिया भावे अ प्र (पा ३,३,१०२) तत्-स्वरश्च ।

[g]) विप (व्रात-, मनीषिन्- उषस्- प्रभृ.)। उः प्र. (पा ३,२,१७०)। तत्-स्वर. । स्त्रियां ऊङ् प्र. उसं. (पा ४, १,६६)।

[h]) छान्दस उवङ् इत्येवं वदन् भा ह्रस्वान्तं प्राति. मेन इति विमृश्यम् ।

[i]) विप. (|कर्मण्य-,ण्या-| दक्ष- ऋभु-, देव-, नारी- प्रभृ.), नाप. (कर्मिष्ठ-) । कर्तरि असि प्र. उसं. (पाउ ४,२२३)। तत्-स्वर: ।

९,७२,६,१०७,१३, खि ४,११, २; मा २१, ३७, २८, ८, ३३, ७५†, ३४, २, का २३, ४, ९, ३०,१,८, ३२, ६, ६†; तै १, २,१०,२, मै १, ९,४, ३, ११, २; †४, १३, १; १४, ९, काठ ९, ९, क ८, १२, †कौ २,७०, ११८; ११०७, †जै ३, ७, ८, १२,५, शौ १९, २, ३?[a], २०, १८,२†; पै ८, ८,९?[a], ९,११, ९?[a]; –पसम् ऋ १, २, ९; कौ २,११९; जै ३, १८, ६, –पसा ऋ १,३१,८, ६,६७,३?[b], १०, १०६,१, तै ७, १, १८,१, †मै ४,११,१; १४, १०; काठ ४१, ९[१], –पसाम् ऋ १, ९५, ४, १६०, ४,३,२,५,६, ६१, १३, १०, ५३, ९, ७५, ७, खि ५, ७,१, ९, मै ४, १३, २†, काठ १५,१३, ३५,१२, क ४८,१२; पै ८, १४, ४†, –पसि ऋ ३, १, ३, ११, –पसु[c] ऋ ८,४, १४.

अपस्-तम,मा– -म. ऋ १, १६०, ४, १०, ५३, ९, ११५, २, –मा ऋ ६, ६१, १३, १०, ७५,७, काठ ३५, १२; क ४८, १२, –मा: खि ५, ७, १,९, मै ४,१३,२, काठ १५,१३

३अपस्-(<२अप्-)[d]

अपस्-व (त् >) ती[e]– -ती ,–तीभ्याम्[f] काठ २२,१.

३अपस्य–

२¶अपस्या[g]– -स्या. तै ५, २, १०, १[१], ३[२] , ३, १, ४[२], मै ३, २, ८, ९, काठ २०, ९[७] , १०[५] , क ३१, ११[८], १२[६].

अपस्य-व (त्>)ती[h]– -तीभ्याम् तै ५,४,४,५

?४अपस्य– तु. टि. २?अपस्य–।

अप्त->अप्तयु[i]– -प्तयस्य ऋ १, १२४,५.

अप्तु[j]– -प्तु [k] मा ५, ३५, का ५, ९, १, तै १, ३, ४, १, ६, ३, २, २, मै १, २, १३, काठ ३, १,२६,२[३], ३४,१५; क २, ८, ४०,५[१], –प्तुभि [l] मै १,१,१३, ४,१,१४, –¶प्तुम् तै ६,३,२, १,२, मै ३, ९, १[२], काठ २६, २, क ४०,५.

¶अप्तु-म (त्>)ती[m]– -त्या मै ३,९,१[१].

अप्तु-शस् (:)[n] खि ५,५,१०.

अप्न[o]–

अप्न-राज्[p]– -राजौ ऋ १०, १३२,७

---

[a]) गम्भीरे अपस (तु. पपा.) > गम्भीरवेपस. इति RW BC. WI. शोध (वैतु W न तथेति)।

[b]) वें. सा., ?ORN =अपसा इति? । R ⌊DZMG ४८, ६८१⌋ अपस (कर्मकरा.) इति शोधुक (तु GRV.), ORN. ⌊पक्षे⌋ विप. प्र२ इति ।

[c]) अप्– इति प्राति रूपम् इद मन्वान PW. भ्रान्त इव । तादृश्या· कल्पनाया अनवसरत्वात् (तु. शौप्रा ३, ११, ४, ORN. ⌊तु अहस्–>अंहसु प्रभृ.⌋) ।

[d]) ?४अपस्य–>?अपसी– इत्यत्र द्वयो प्राति मूल-शब्दतयाऽभ्युपेतमर्वाक्तनानामिदं भवति। तद् यथायथ विमृश्यम् ।

[e]) विप. (ऋचू-) । मतुबन्ते स्त्रियां ङीप् प्र. ।

[f]) पाभे. अप्सुमतीभ्याम् मै ३,४,४ द्र. ।

[g]) असुगन्तत्व-परिणाम्य्-अप्-शब्दवन्मन्त्रोपधेय-यज्ञियेष्टकाविशेषवचनं स्त्री. प्राति द्र. (तु पा ४,४,१२५, भा. च) ।

[h]) विप. (ऋच्-)। २अप्->-पः ⌊=१अपस्-⌋ तै १, ४, ८५, ३, ४६, २ इत्यत्र भा. द्र. । अत्र पूर्वोक्तं स्वार्थिक-यत्-प्रत्ययव्याख्यानपरं (पाम ४, ४, १८०, ५, ४, ३०) इत्यत्रत्यं व्याख्यानमप्यनुसंधेयम् ।

[i]) विप (रजस्-) । चातुरर्थिको य प्र उसं. (पा ४, २, ८०) । तत्-स्वर· । अनस- टि. अपि द्र. ।

[j]) कर्तरि तु. प्र उसं (पाउ १,७५) । तत्-स्वर. ।

[k]) सपा. का ११,१,४ अध्वा इति पाभे. ।

[l]) पाभे. अक्तम् मा २,१६ द्र. ।

[m]) =⌊अप्तु-शब्दवती-⌋ ऋच्- । मतुप स्वर· (पा ६,१, १७६) ।

[n]) सपा शाश्रौ ८,२४,१ अस्तुश. इति पाभे. ।

[o]) नन् प्र उसं. (पा ३, ३, ९१ ⌊तु. अश्न–, श्विन–, स्वप्न– प्रभृ⌋) । यत्तु केषांचित् (तु. भा. तै १, ५, ५, १; MW.) अप्नस्– इत्येतदेव लुप्ता-न्त्यसकारतया श्रूयत इति मतं भवति, तच्चिन्त्यम् (यनि. >√*अप्न् >अप्नस्– इति वस्तुस्थितेः ⌊पाप्र. कृते तु. अप्नस्-⌋) ।

[p]) विप (मित्रावरुण-) । उस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ३,२,६१;६,२,१३९) ।

†अप्न-वान्[a]- -वान ऋ ४, ७, १ ; मा ३, १५; १५, २६; ३३, ६, का ३, ३, ५, १६, ५, ७,३२, १, ६, तै १, ५,५, १, मै १, ५,१; ५[२]¶; काठ ६, ९, क ४,८.

*आप्नवान[a]–

अप्न-वान[b]-> †अप्नवान-वत्[c] ऋ ८, १०२, ४; खि ४, ९,२, तै३,१,११,८; मै ४,११, २; काठ ४०,१४, कौ १, १८, जै १,२,८

†अप्नस्[d]– -प्नः ऋ १, ११३, ९, २०;१०,३६,१३, १०६,९, मै ४, १४, ११, -प्नसः ऋ १०, ८०, २[e]. [°प्नस्- अन्°, ५दान°, सु°]

†अप्न(स्>):-स्थ[f]– -स्थ ऋ ६, ६७, ३, मै ४, १४, १०.

†अप्नस्-व(त्>)ती- -ती ऋ १०, ४२, ३; शौ २०, ८९, ३, -तीम् ऋ १, ११२, २४, मा ३४,२९, का ३३, १, २३; -तीषु ऋ १,१२७,६.

अप ऋ १, ११३, १६[g]; ५, २०, २[h], १०, ८४, ७[i], १०५, ३[j], तै ६, ६,८, २०[k], शौ ४, ३१, ७†[l]; १२, १, ३७[l], १९, २०, १?[m], पै १, १०८, १?[m];

[a]) बस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)। अप्न- =कर्मन्- । उप. √*वान् (=√वन् ⌊तु. √*अप्, √आप् च⌋) +भावे क्विप् >*वान्– इति (तु उ. म. च ⌊मा ३, १५⌋, वैतु. भा. ⌊तै १, ५, ५, १⌋ अप्नस्- ⌊>?⌋) अप्न- + मत्वर्थीयः वनिप् प्र. (पावा ५, २, १०९) तस्य च पित्त्वाद् निघाते स्वरः प्रकृत्या भवति । अप्नवान्नामा कश्चिद् भृगूणामन्वये जातस् तदवान्तरकुलप्रवर्त्तक ऋषिर् बभूव । तदपत्यभूता (=*आप्नवान-) अपत्येऽर्थे अण् प्र (पा ४, १, ११४) बहुषु अप्नवान इत्युच्यन्ते ⌊तु. पा २,४, ६५⌋ । भृगुत्वसामान्याच्च ते भृगव इत्येवंविशिष्टा अपि श्रूयन्ते (तु. मै १,५,५; वैतु. ⌊पक्षे⌋ भा., सा. प्रभृ. च भृगुभ्योऽन्यः कश्चिदृषि अप्नवान ⌊=एउ.>प्र१⌋)।

[b]) नाउ. व्यु. औप. भवति । सस्व. नापू टि. द्र. । उप. √वन्+भावे घञ् प्र. । यद्वा नाउ. स्थ. छन्दोऽनुरुद्धोऽन्त्याऽकारोपजनः द्र. [=एपू. इत्यभिसन्धिः (तु. टि. २अप्- >*१अप-, और्व*– ⌊=ऊरु-⌋>औरव– इत्येवं सुपठं द्र.)] । यत्तु क्वचित् (तु. GW.) शानजन्त-प्रकारकतया व्यु. समकेति, तद् √*अप्न् >*अप्नमान-> यनि. इत्यन्यतो निरवद्यं च √*अप् >*अप्नुवान-> यनि. इत्यन्यत. स्वरविसंवादतश्चिन्त्यं च द्र. । सर्वथापि एपू. चैतच्चोभे प्राति एकार्थवृत्तिनी भवत इति तत्त्वमवधेयम् ।

[c]) तुल्यार्थे वति प्र. । तत्-स्वरः ।

[d]) =१अपस्- । पाप्र. असुन् प्र. नुडागमश्च (पाउ ४, २०८)। नित्-स्वरः । वस्तुस्थित्यर्थं तु. अप्न– ।

[e]) विप. (अग्नि-) ।

[f]) नाप. (⌊कर्मण्यधिकृत-⌋ पुरुष-) । उस. उप. कान्ते थाथादि-स्वर (तु. WAG ⌊३, ६५⌋ ; वैतु. R. ⌊तु. ?अप्नसा⌋, ORN ⌊पक्षे⌋ यनि. °स्था- > -स्थ ⌊द्वि३⌋ इति) ।

[g]) स्वार्थप्रधानम् अव्य (तु पपा , वैतु वे सा. प्रभृ. अपप्रागात् इति कृत्वाऽनिष्टद्वैस्वर्यं प्रपञ्चुका.)। सपा. माश २, ७,५ ?अप. इति पाभे शोधार्हं । तु. टि. निलयन्ताम् ।

[h]) तु. टि. अप√सश्च् > अप सश्चिम, अप (सश्चिम)।

[i]) अप इति स्वाअ. ।

[j]) वर्जने कप्र. यो (?अयो ⌊तु. ORN.⌋) इत्येतदन्वितः । य १ तत्रिषीवान् इन्द्र आ-युयुजे, (तद् असौ) अप यो पापजे (⌊√पज् >पापज् + केन् प्र.⌋ अभूत्) इति द्र. (वैतु. सा. अप-यो. ⌊=अपयोजिता?⌋ इति व्युत्पत्तितः स्वरतो रूपतश्च मिथ्याभूतं प्राति प्रतिपादुकः, GW. प्रभृ च अप 'पापजे इत्याख्यातमास्थायुका सन्तस्तिङ्स्वरप्रामाण्यं प्रति पर्यनुयोज्या) ।

[k]) वर्जने कप्र तनू (=द्वि. उसं. ⌊पा २, १, १२⌋) इत्येतदन्वितः (वैतु भा. अपन्यधत्त ⌊<अप-नि√धा⌋ इति न्याय्येतरद्वैस्वर्यदूषितोऽर्थतोऽसंगतश्च योग इति । देवानामग्रे तस्य तस्य यज्ञस्य निधान एव प्रजापतेस्तत्तद्यादेशनस्य तात्पर्यस्वाभाव्याद् विचारपूर्वकं कस्यचिद् यज्ञस्य गोपने तदसंभवाच्चेत्यभिसन्धेः) ।

[l]) तु. टि विजमाना- ।

[m]) अपि इति शोधः (तु. सस्थ. टि. न्यधुः)। यद्वा अपो (प-उ) इति शोध (तु. पै ⌊१, १०८, १⌋ मूको. अपां इति लैवि. सद्भावं संकेतुक पाठः ; वैतु सा. WI. अन्यथावदो) ।

२,४१,२[a]‡; ३, २९, ४?[b], ५, ३४,४[c], ९,७, १०?[d], १७,४, ७[e], १४,९[f], १९, ३२,४?[g], १२[h], २०, ५४, ६[f].

अप √कष्, अपाकषन् शौ १०, ७, २०, पै १७,९,१.

अप-काम्[i]- -मम् ऋ ६, ७५, २, मा २९, ३९ †, का ३१, २, ३†, तै ४, ६, ६ १†, ५, ६, १,३[j], मै २, १३, १[j], ३, १६, ३†, काठ ३९, २[j], ४६, १†, शौ ३, १३, ३[j], पै ३, ४, ३[j]; १५, १०, २†, २०, ५०, ९, -मस्य शौ २, १२, ५, पै २, ५,५, २०, २३, १; -मात् शौ ९,१३,८, पै १६,७४,८.

अप √कि अप √चि(ज्ञाने) द्र.

अप √कित् > चिकित्स, अपचिकित्सति शौ १३,२, १५; पै १८, २१,९

अप √कृ, अपकरोमि पै १९, ३३, ११[k], †अप(करत्)[l] ऋ८,१८, ७, कौ १,१०२, अप(करात्) जै १,११,६‡[l].

अपकृणुत > ता[m] शौ ३,९,१, पै ३ ७,२

अप अकरत् पै १९,२६,३.

¶अप-क्रियमा(ण>)णा- -णा[n] काठ २७,९.

अप √कृत्(छेदने), अपकृन्तत् पै ७, १३, १-१२, ¶अपाकृन्तत् मै २,५, २?[o], ¶अपाकृन्तन् तै २, १, २, २; काठ ११,६.

?अपकृतश्छिरयः[p] पै १,८९,२.

अप √क्रम्, > क्राम्, ¶अपक्रामति तै २, ३, १३, २; ३, १, १, २, ५, २, ६, ३, १०, ३; मै १, ९, ४[५]; २, ४, ८, काठ ९, १२[१], १२,१३, १३, १२[२]; २५, १; २९, ४; क ३८, ४; ४५, ५; शौ १२, ५, ६$; ¶अपक्रामति तै २, ३, ३, ४; १३, २, ६, ५, १०, ३; मै ४, ८,६, काठ १२,१३; ¶अप··· क्रामति तै २, २, १, २, ४; ३, १, १, २, ६, ६, ७, ३; काठ १३, १; २०, ८, क ३१,

---

a) पाभे. अनु ऋ १०,१५९,२ द्र.। यत्रत्य अनु··· उपाचरेत् इति साधुरन्वय सुलभो भवति। इह तु अप इति पदं दुरन्वयं द्र.।

b) अयं मन्त्रार्ध पै २, ७७, १, ९०, ३ इत्यत्र श्रुतपूर्वो भवति । यत् त्रिष्वपि स्थलेषु मूको. अप इत्येवं समानं श्रूयमाणेऽपि स्थलद्वये शाखान्तराऽनुकृतिमात्रपरेण सस्कर्त्रा अह इत्येवमपाठि (तु. शौ १, ३४,२)। वस्तुनस्तु सर्वत्रेह अपि इति शोध द्र.। एवं हि नाम समानश्रुतिमताऽन्तिमेन पादेन सामञ्जस्य भवेत्। सपा. शौ १,३४,२ अह इति पाभे.।

c) वर्जनार्थीय· कप्र. (पा १,४,८८)।

d) अयम् इति शोधः सुलभ द्र.।

e) तु टि. विजमाना-।   f) स्वाअ ।

g) तु मूको. अपि इति ।

h) उर्वराभ्य· इति पं. युक्त कप्र.।

i) कतमस्तावदिह समास ? अर्थाऽभावे अस. इति (तु. सा. [ऋ ६, ७५, २], उ. म. च [मा २९, ३९]) । नेति । किमिति । अत्यन्तीयस्य वा संसर्गीयस्य वाऽन्योन्यीयस्य वाऽपि विशिष्टस्य सतोऽभावस्याऽप्राकरणिकत्वात् । न हि प्रकृतायां श्रुतौ शत्रोः कामाऽभावो धनु.साध्यत्वेन शुश्रावयिषिष्यते । किं तर्हि, तदीयानां कामानां वैपरीत्यं नाम नैष्फल्यमिति यावत् । न चासावप्यव्ययार्थ एव भवति, अतस्तत्प्राधान्येऽपि अस. एवेति कृत्वेष्टापत्तिरिति । तथा स्थिते √कृ इत्यस्य साक्षात् कर्माऽनुपलम्भानुपपत्ते. श्रुत्यन्तरे (शौ २, १२, ५) च कर्मषष्ठ्या अमूत्वाऽभावानुपपत्तेश्चेति । एवं तावत् प्रास स्यादिति (तु. सा. [शौ २, १२,५]) । नेति । कुत. । तथा सति पूप. प्रकृतिस्वरं स्यात् (पा ६, २,२) । तर्हि का गतिः । विशिष्टप्रकारकोऽव्ययंभविष्णु तस. इति कृत्वा वैपरीत्यलक्षणाव्ययार्थप्रधानः सास्व. इति । भवतु वा विशिष्टप्रकारक: 'अपगतं [भावे क्त] कामात् कामस्य वा' इति प्रास. एव यत्र पूप. प्रधान भवति स्वरश्चान्तोदात्तः उसं. (पा ६,२,१८७ [तु. भङ्ग्यन्तरेणैतदभिप्रयन्त. PW. प्रभृ]) ।

j) वा. क्रिवि. द्र ।

k) सपा. शौ ६,११३,१ नाशयन्तु इति पाभे.।

l) सपा. परस्परं पाभे.।

m) सपा. पै २,६४,१ अभिकृणुता इति पाभे.।

n) सपा. तै ६,४,११,४ अपाकृतम् इति पाभे.।

o) °न्तन् इति शोधः (तु. तै २, १,२,२; सपा. काठ १२,१३ अपालुम्पन् इति पाभे. च)।

p) अपचितः, शिरं, याः (पतन्ति) इति शोधः (तु. BKA)।

१०, ¶ अपक्रामतः तै २, १, १, ३[2], काठ २७, २[a], क ४२, २[a], अपक्रामन्ति ¶तै ५, ७, ९,२, ६,४, ८, २, ¶मै १, ४, ५;६; २,१, ३, ४, ८, ६, ¶काठ ७, ७, ८, १३, २९,४, ३२, ३[2], ३४, २; ¶क ८, १, ४५, ५, शौ १२, ६, ५, पै १६, १४१, ५, ¶अपक्रामन्ति मै ४,५,६, ¶अप···क्रामन्ति तै २, ६,८, ७, ३,५, ४, ३, ५, ५, ९, ३, ६, १, ४, ७, अपक्राम. पै ३, ३६, १, अपक्रामतु पै १६, १४०, ६, अपक्राम ऋ १०, १६४, १; शौ १०, १, १४, †२०, ९६, २४, पै १६,३६,४, १९,३८,४, अपक्रामत पै १३, ४, १२[b], ¶अपाक्रामत् तै १, ५, १, १, २,३,७,१[2c], ३, ३,७,१; ५ ४, १,२;९,१; ७, ४, १, ६,१,४, १,४,११,२, ७,५,८,१, मै १, ९,४[5], २, २, १, ४, ८;५,५, ३,१,२[d],९, ३, १, ६, ६[2], ८, ५[d], १०, २[6], ४, १, १३[2], ३, ९,४,२, ५ ९, ६,४, काठ ८, २[2e], ९, १२[6], ११,६, १२,३, ५, १९,१[e],२[d], २३, ३[3], २५, ६[d], २६, १; २७, १; ९, ३०, ४, ३१,१०,१२,३२,६, ३६,१, क ६ ७[2e]; २९, ८[2d], ३९,४[d], ४०, ४; ४२,१; ४६, ७, ४७, १०, ११, ¶अपाक्रामताम् मै ३,१०,६, काठ २३, ३, २९,१; क ४५, २, ¶अपाक्रामन् तै २, ६,३,२, ३, ३, ७, २, ५,१,१, १, ६,४, ८,१, मै १, ८,१, २, ३,७[c], ३,६, १०, १०, ६[c], ४, ५,८, काठ १०,११[2f], १२,५[c], १८, १९, २३, ३, २९, १, ९, ३७, १, क २९, ७, ४५, २, ¶अप·· अक्रामन् काठ २७, ४, क ४२,४, ¶अपक्रामेत् काठ ८,१२, १२,१३, १३,१२,२५, १, क ७,७,३८,४.

अपचक्राम पै १६, ७३, १; ¶अप · क्रमिष्यन्ति तै ६,८,८, २, ¶अपक्रमिष्यामि काठ २८, ७, क ४४, ७, अप अक्रमीत् शौ ८,१,२१, पै २,२७,४[g], ३, २, ६, १६, २, ११, अप··· अक्रमीत् तै ६,१,६, ६¶, अप- (अक्रमीत्) पै ३,२,६[h]

¶अप-क्रम[i]– -मः काठ ८ १२[2], क ७, ७[2], -मम् काठ १८ १९; क २९,७, -मात् काठ २९,९.

अप-क्रमिन्– अन्°.

¶अप-क्रम्य तै २, ४, ३, १, २[2], ६, १,३,१, ६, ६; २,७, १,३, काठ १८,१९, क २९ ७.

अप-क्रान्त,न्ता[j]– -न्त. खि ५,१८, १[k], मै २, ५, १¶, शौ २०, १३५,३[l], -न्तम् पै ८,१०,९, -न्ता. काठ १०,११¶, -न्तानि तै २,१,८,३¶; -न्ताम् पै १७, १४,३[m], -न्तायाम् तै ६, ४, ११,२¶.

¶अप-क्रान्ति– -न्ति मै १,८,४.

अप-क्रामत्– -मन् शौ ७, ११०, १, पै १८,१९,१०[n], २०,७,४; -¶मन्त काठ २३,७, क ३६,४, पै १७,३२,९[o]. [°मत्- अन्°].
¶अपक्रामन्ती– -न्ती मै १,४, १२[2].

¶अप-क्रामम्[p] मै १,४,१२[2].

---

a) सपा मै ४,५,६ जहीत· इति पाभे. ।

b) सपा. शौ ४,३७,१२ अपधावत इति पाभे. ।

c) पाभे. अनु तै २,३,७,१ द्र. ।

d) सपा. माश ६,३,१,३१ उदक्रामत् इति पाभे. ।

e) सपा. तैब्रा १,१,३,९ निलायत इति पाभे. ।

f) सपा. मै २,२,४ पराञ्च आयन् इति पाभे ।

g) सपा शौ १९, ३६, ५ अव···अक्रमीत् इति पाभे. ।

h) सपा. शौ ३, ७,७ अप···उच्छतु, अप (उच्छतु) इति पाभे. ।

i) गस. उप. भावे अप् प्र उसं. (वैतु. पाप्र तु घञि वृद्ध्यभाव· [पा ७, ३, ३४])। थाथादि-स्वरः ।

j) गस. । पूर. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २)। उप. कर्तरि क्ते प्र. उपधाया दीर्घत्वम् (पा ३,४,७२, ६, ४,१५) ।

k) सपा शौ २०,१३५,३ शाश्रौ १२,२३,२ अभि-ष्ठितः इति पाभे. ।

l) अपक्रान्तः इति पाठ? यनि शोधः (तु· RW.)। =सपा. शाश्रौ १२,२३,२ । खि ५, १८, १ अभिष्ठित. इति पाभे. ।

m) °क्राताम् इति पाठः? यनि. शोध. ।

n) सपा. शौ १३,१,२० अवक्रामन् इति पाभे. ।

o) पाभे अतिक्रामन्त शौ १२,२,२९ द्र. ।

p) अत्र यनि णमुलन्त (तु सस्थ. अभिक्रामम्) पाठ· समीचीन उत वा अप-क्रामन् इति शत्रन्त इत्यत्र मूलकोशीयविसंवादार्थं तु. संटि. ।

¶अप-क्रामुक[a]– -का तै ५, ७, ९, २ [°क- अन्°]

अप-क्रियमाणा– अप√कृ द्र.

अप√क्री>अप-क्री(त>)ता[b]– -ता पै ३, २२,६; -ता शौ ८, ७, ११, पै १६,१३,१.

अ-पक्क– -क्कम् पै ९,२२,२१.

अ-पक्ष[c]– -क्ष तै ५, २, ५, १¶, -क्षा शौ ११, ७, २१, पै १६, १५५,१.

अप√क्षि(क्षये), अपक्षीये[d], अप(क्षीये) पै ५,१४, ६[e], अपक्षीयेत[e] तै ३, ५,१,३¶.

अप-क्षित्– -क्षित पै २०, ५४,६.

¶अप-क्षीयमाण[e]– -णम् तै ३,५, १,३.

अप-क्षेय->अपक्षेय-तम– अन्°.

अप-क्षुध[f]– -धम् पै १६, ९३,१–१०, ९४,१–७,९५,१–९.

¶अप√क्षै, अपक्षायति मै १, ८, ९[1], काठ ३५,१७, क ४८,१५, अपक्षायेत् मै १, ८, ९[2], काठ ३५,१७[2], क ४८, १५[2].

अप√गम्,>गमि, अप···गमेत् शौ ६,४,२.

अप (गमयन्तु) ऋ ८, १८, ९, अप···गमयेत् पै १९,२,२.

अप-ग-, अपगामिनी– अन्°.

अप√गल्भ्>अप-गल्भ[g]– -¶ल्भ. तै २,५,१,६,५, ३, -ल्भम् मा ३०,१८, का ३४,३,४, -ल्भाय मा १६, ३२, का १७, ५ १, तै ४, ५, ६, १, मै २, ९,६, काठ १७,१४, क २७,४.

अप√गा, अपगानम् शौ ३, ११,६, अपगात[h] मा ३,२१, का ३,३, १३; तै १, ५,६,१,८,२, मै १ ५,२,९, काठ ७,१,७, क ५,१

अप-गा[i]– -गा शौ १, ३४, ५,२, ३०,१, ६,८,१–३

अप√गुर् (उद्यमने), अपगुरातै, अपगुरेत ¶तै २,६,१०,२.

अप-गुरमाण– -णाय[j] तै ४, ५,९, २, मै २, ९,८, काठ १७, १५, क २७,५

¶अप-गूर्ति– -र्ति. मै ४, ६, ८[k], -र्त्या[l], -र्त्यै काठ ७,१५[m], क ६,५[m].

अप-गूर्य ऋ ५, ३२,६; तै २, ६, २,५¶

अप√गुह्,>गूह, ¶अपगूहतः तै २, २,१, १, मै २, १, १, काठ ९, १७; ¶अपगूहन्ति मै २, ५, ४, †अपगूह॰ ऋ ७, १००, ६; १०, २७, २४, तै २, २, १२, ५, मै ४, १०,१, कौ २, ९७५; जै ४, २३, ७, अपगूहथा शौ ४, २०, ५, पै ८, ६, ११, ¶अपागूहताम् तै २, २, १,१, मै २, १, १, काठ ९, १७, अपागूहन् ऋ १०, १७,२, शौ १८,२,३३

अप · अघुक्षत ऋ ५, ४०, ८, ¶अपाघुक्षताम् तै २, २, १, १, काठ ९,१७

अप-गूळ्ह(ढ)– -ळ्हम् ऋ १, २३,१४, ११६,११, ४, ५, ३, १०, ३२, ६, ८८, २, -ळ्हा ऋ १,१२३,६.

अप-गूहमान,ना– -नः शौ १९, ५६,२, पै ३, ८, २; -φना ऋ ७,१०४,१७, शौ ८, ४,१७†[n];

---

a) गस. उकञन्ते कृत्-स्वर (पा६,१,१९७) प्रकृत्या ।

b) कर्मणि क्तेऽनन्तरगतिस्वरे प्राप्ते प्रवृद्धादित्वम् उसं. (पा ६,२,१४७)। c) बस. अन्तोदात्त (पा६,२,१७२)।

d) °क्षीय इति पाठः? यनि. शोध ।

e) कर्तरि यक् प्र ।

f) बस उप. क्षुधा– यद्र (तु. सस्थ. शत-धर–)।

g) गस उप. पचाद्य-अजन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) । उ च म. च (मा १६, ३२) बस. आहतुः, तन्न । पूप. प्रकृतिस्वरस्य दुर्वारत्वप्रसङ्गाच्चा-ऽनौचित्याच्च । न चापि यद् उ. उप. गर्भ– शब्दा-ऽनर्थान्तरत्वेन व्याचष्ट म च यद् विकल्पतोऽन्वमन्यत तच्छोभनं भवति । गर्भ– शब्दस्याऽऽद्युदात्तत्वादन्त्य-स्वरस्य प्राकृतस्याऽसंभवात् (तु. भा MW. च यावस्मद-भिप्रायसमर्थकाविव भवत)।

h) पाभे. अनुगात शौ ७,६२,७ द्र. ।

i) बस (=अप ⌊गत⌋– ⌊ + भावे क्विबन्ते ⌋ *गा– इति ⌊पावा २,२,२४⌋) । पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)।

j) सपा. मा १६,४६ का १७,७,५ उद्गुरमाणाय इति पाभे ।

k) सपा. काठ २८,३ क ४४,३ अपायति इति पाभे ।

l) अत्राऽपि -र्त्यै इति संकेतयमान SI चिन्त्य ।

m) सपा गो १,२,१५ अवगूर्त्या, °र्त्यै इति पाभे ।

n) अत्र सा अप इत्यस्य स्थाने उप इति पपाठ । अप इति वा स्याद् उप इति वोभयथापि नक्तंचारिण्यास्तत्तन्त्र-पगूहनोपगूहनान्यतरसंकेनमुखेन विशेषणतापर्यवसानकत्वा-च्छ्रुतितात्पर्यस्य यत् सा. उपसर्गश्रुतेर् गमनार्थे योग्य-क्रियान्तराध्याहारं सावसरं पश्यति तद्वस्तुतोऽनवसर आयास इत्युपेक्ष्यम् ।

पै १६ १०,७†.

अप गोह्[a]- हम् ऋ २,१५,७.

अप√गॄ (शब्दे) > अप-गर- अभिगर°.

अप√गॄ (निगरणे)

अप-ज॒र्गुराण[b]- -ण ऋ ५, २९,४

¶**अप√ग्रह्**,> गृह्, अ॒पगृह्णाति तै ५ १,१,२, ६,४ ४,४ अ॒पाग्रहीत् मै १,६,८,३ ८,९

अप-ग्रहण- सव्या°.

अप-ग्राह- -हम् काठ ११,१, २६, १०, क ४१,८

अप-घ्न॒त्-, अप-घ्नु- अप√हन् द्र

अपघ्नोः पै १४,३,५

अप√चत्>चाति, अप[३]···चातयामसि पै ७,७,३, अप" चातवान् पै १३,१३,१०

अप√चाय्<>चि[c]

अ॒प-चित->¶अ॒पचित-तम- -मौ तै ५, २, २, ३, काठ १९, १२; क ३१,२.

अ॒प-चिति,ती[d]- -ति मा २०,९; का २१,७,८, मै ३,११,८, काठ ३८, ४, -तिम् ऋ ४, २८,४, मा २१, ५८, का २३. ६, ११; ¶तै ५, १, ३, ३, २, २, ३, मैं ३,२,२[२]¶, ११, ५, काठ १९, ३¶, क ३०,१¶; -तीम् तै ५, ७,४,३.

¶अ॒पचिति-मत्- -मान् तै ५, १,३,३, २,२,४

अप√चि(चयने), अ॒प···चये काठ ३८,१३

अप-चि॒त्[e]- -चित् शौ ६ ८३ ३, पै १,२१,४; १९ ४१-१६,४२, १, -०चित् पै १,२१,५, -चित. ¶काठ २५, १[f], ¶क ३८, ४, शौ ७, ८०, २[१], -०चितः शौ ६,८३,१, पै १,२१,२,-चिताम् शौ ६ २५,१-३[g], ७ ७८, १, पै १९,५,४-६,३६ २.

अप√चि(ज्ञाने) <>कि[h], अ॒पचिकोहि[i] शौ १,१०,४, पै १,९,४.

अप√चित् > चेति, अपचेतयातै मा २,१७, का २, ४, ५, तै १, १, १३, २, मै ४, १, १४, काठ १, १२, क १,१२.

अ॒प-चित - प्रभृ , अ॒पचिति,ती- अप√चाय् द्र

अप√च्छिद्>अप-च्छेद- अन्°.

अप√च्यु, †अ॒पच्योष्ठा ऋ १०, १७३,२, काठ ३५, ७, क ४८, ९, शौ ६ ८७,२, पै १९,६,६[j] †अ॒पचुच्यवत् ऋ २,४१, १०, कौ १,२००; जै १, २१,७, शौ २०,२०,५,५७,८

अप-च्यव॒[k]- -वम् ऋ १,२८,३.

अप-च्युत- अन्°.

अप-ज॒ङ्घ्नत्- अप√हन् द्र

अप-ज॒र्गुराण- अप√गॄ(निगरणे) द्र.

---

[a]) गस. भावे घञन्ते थाथादि-स्वरः ।

[b]) विप (इन्द्र-)। गस उग. शानजन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (वैतु. MGS. अन्तोदात्तस्वर शोधापेक्ष)।

[c]) चायश्चिभावो निपात्यते इति (पाम ७, २, ३०)। अन्ततो गत्वा यदि √चाय्<√चि इत्येवं रुपान्तरतया सभाव्येत तर्हि अप√चि इत्यस्य निष्ठाया चाय्-भावो विकल्पेन स्यादित्येवं पाप्र. व्यत्यासेन योजनीयम् ।

[d]) उप बह्वादिष्वन्तर्भाव्य ङीषन्त द्र. (पा ४, १, ४५ ⌊तु चि॒ती-, अ॒राती-, व्या॒हृती- प्रभृ., वैतु भा. वर्णव्यत्ययमात्रतामुपजीव्य दीर्घान्तत्व व्याख्यातुमुपचक्रमे तदगतिकमात्रगतीयताम् ⌋)।

[e]) =उप-चि॒त्- । उस. कर्मार्थे-क्विबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, २, १३९ ⌊तु सा⌋)। अप √चित् इत्यस्य कृद्वृत्तमिति वदन् MW. चिन्त्यः, रोगविशेषात्मकवाच्यार्थस्वरूपस्याऽपचेतनापेक्षयाऽपचयनेन सन्निहिततरसंबन्धदर्शनादिति ।

[f]) अपरिचित· इति मुपा.? यनि. शोधः.।

[g]) इह पूजितपर्यायभूतम् आद्युदात्तं प्राति. ब्रुवाण सा. बभ्राम । अन्यत्र सर्वत्र यथा रोगविशेषवाचकत्वेन <अप√चि(चयने) इत्येवं प्राति. सा. व्याचष्टे तैनेष षष्ठकाण्डपूर्वभागस्य भाष्यकारस्तन्नाम्नाऽपर एव कश्चिदासीदिति संभाव्येत ।

[h]) मूलत कुत्वो विवेको विमृश्यः। पाप्र. कुत्व पौलमभ्यासे चुत्वापत्तिश्चेत्यनवीनो विषय. । यत्तु शौ १, १०, ४ इत्यत्र सा. √किर् इत्यनेन योगं वदन्निव प्रादर्शि तत् √कि इत्यस्य स्थाने मुद्रणाऽनवधानमात्रं स्यात्। तथाविधस्यैव धा. जु दर्शनात् तथात्वेन च तत्र संकेतितत्वात् ।

[i]) यद्यप्य् अत्र सा. अ॒प इति गतिमधिकृत्य योग्यक्रियाध्याहारमाह तद् अनपेक्षितमिव भवति । गतित्वमात्रेण योग्यार्थसंनिवेशपूर्वकमुपसृज्य क्रियया योगाङ्गीकारात् ।

[j]) सपा आपश्रौ १४, २७, ७। तैब्रा २, ४, २, ८ व्यथिष्ठा इति पाभे.। [k]) गस. भावे अबन्ते (पा ३,३,५७) थाथादि-स्वर ।

अप √जि, अप जयते पै २,७३,३, ¶अपजयति मै ३, २, २, ४,८, ३, काठ १९, १२, ३०, ९; क ३१, २, अप[a]···जयाम पै २ ३८,१, ¶अपाजयत्[b] मै ३, २, २, काठ १९, १२, क ३१, ७, ¶अपाजयन् तै ६ ३, १, १, काठ २६, १; २८, ४, ३०, ९, क ४०,४.

अपाजैत् शौ १२,३,५४, पै १७, ४१,४

अप-जय्य- अन्°.

अप-जित्य तै ६,३,१,२

अप √तक्ष्, अपातक्षन् शौ १०, ७, २०, प १७,९,१.

अप-तक्षण- -णम् पै ४,१७,१

?अप तनात्[c] पै ६,१२,१४

¶*अप-तर[d]- -रम् मै १, ४, १२[e], ६,८[e], ३,८,६[e].

?φअप-तरसन्ती[f]- -न्ती ऋ १०, ९५,८

अप-तस्थिवस्- अप √स्था द्र

अ-पति[g,h]- -ति. शौ ८, ६, १६, पै १६,८०,७

अ-पति(हन्>)घ्नी[g,i]- -घ्नी ऋ १०, ८५, ४४, शौ १४, २, १७†, १८, पै २,६६,३; †१८, ८, ८, ९, -घ्नीम्[j] शौ १४, १,६२, पै २०,१९,३.

¶अप-तुरीय[k]- -यम् मै ४, ५,८[l].

¶अप-तू(ल>)ला[m]- -लया तै ६,१, १,६[a], मै ३,६,३

अप √तॄ>तिर्, अप···तिर शौ ६, ६,३‡[n], पै १९,२,९‡[n].

¶अप-तेजस्[o]- -जसौ तै २,५,२,६.

अ-पत्य[g,p]- -त्यम् ऋ १, १७४,६, १७९, ६, ८, ४९, ८, ९, १०, ८, खि ३,१,८, कौ २, ४७६†, जै ३,३५,१०†, शौ ७, ११३, १, -त्याय ऋ ७, ५, ७, मा १३,३५[q], का १४ ३,९[q], मै १, ८,८[q], पै १८,१४,७[r], -त्ये ऋ १ ६८,४ [°त्य- अन्°, सु°]

?अपत्य-ता[s]- -ता पै १६,१४९,७

अपत्य-वत्[t]- -वत् शौ १२, ४,१, पै १७,१६,१. [°वत्- अन्°]

अपत्य-साच्[u]- -साचम् ऋ [१, ११७, २३, ६, ७२,५], २,३०, ११.

अप √त्वर्, अप···त्वरी पै १,२१,५.

अ-पथ[g,v]- -थम् शौ ६ ७३,३,१०

---

a) अपि इति मूको. च सुपा. च ?यनि. शोध ।

b) सपा. तै ५,२,१,७ अभिजयति इति पाभे ।

c) सस्थ. निन्नु दैनां स्वानि टि द्र. ।

d) *अव-तर- इत्यत्र सन्यायानामेतादृशानामपि प्राति व्यवस्था द्र. (तु टि अन्तर-) ।

e) सकृत् अपतरं करोति>सपा काठ २५,७ क ३९, ५ अपनुदते इति पाभे ।

f) सस्थ. भुज्यु टि द्र. ।

g) तस. नञ्-स्वर· ।

h) वैतु सा. बस इति ब्रुवाणः स्वरविरोधात् प्रकरण-विरोधाच्च चिन्त्यः ।

i) उप. कर्मण्युपपदे √हन् + टक् प्र. स्त्रियां ङीप् च (पा ३,२,५२; ४,१,१५) ।

j) सपा. आपमं १,१,३ अपुत्रघ्नीम् इति पाभे ।

k) विप. (वायो.पात्र-) । बस. बहुव्रीहौ (पा ६, २, १६१) इत्यत्रत्येषु पूप. अप इत्यस्यापि उसं द्र यथा तस्मादपि परस्य पूरणप्रत्ययान्तस्य उप अन्त्य उदात्त स्यादिति ।

l) सपा. काठ २७,३ क ४२, ३ अपि, तृतीयम् इति पाभे. ।

m) विप.>नाप. (शलाका-) । बस. पूप. स्वरः प्रकृत्या ।

n) सपा. ऋ १०,१३३,५ अव·· तिर इति पाभे. ।

o) विप. (अग्नीषोम-) । बस. पूप स्वर. प्रकृत्या (पा ६,२,१) ।

p) उप √पत् (बधा.) + क्यप् (भोउ २, ३, ४) । यक्-प्रत्ययान्तमिदमित्यपि मतं भवति (तु. पाउना ४, १२१) । उभयथा लक्ष्येऽभेद । यत्तु पक्षान्तरे या ३, १ अप इति पूप नामीभूतम्, उप त्य- (<√तन्) इति चेत्याह । तथात्वे तस. अव्ययं पूप. प्रकृतिस्वरं बोध्यम् ।

q) =सपा आश्रौ ३ १२,२३९,९,१ बौश्रौ २७,१० ११ प्रमृ. । तैब्रा १,४,४,८ पुत्राय इति पाभे. ।

r) सपा. शौ १४,२,२७ पुष्टाय इति पाभे ।

s) नापू. मन्त्रे अपुत्रता इति श्रवणाच्च नाउ. अपशुता इति श्रुतेश्च हपतिता इति मूको साक्ष्या-च्च श्रुतिरवारस्यसवादी अपति-ता इति शोधः द्र ।

t) म(>व)तुप पित्त्वान्निघाते स्वरस्तदवस्थ· ।

u) विप. (तरुत्र- [=धन- तु वे.], रयि-) । उस. उप. √सच् + ण्विः प्र. उस कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २,६३, ६,२,१३९) ।

v) उप. (√पथ्>) पथ्-[यद्र.] इत्यत्रावान्तरप्रकृतितया

१,१६, पै १६,१६,६, १९,१०, १०, -¶थात तै २, २, २, १, ७, २, ८, ६, -थे खिमा २६, १९; -थेन ¶तै २, २, २, १, ७,२,८,५, ३,१,१; शौ ५,३१, १०.

†अ-पुद्[a]– -पदे ऋ १,२४,८, मा ८ २३, का ९,४,१, तै १, ४,४५ १, मै १ ३,३९, काठ ४, १३; क ३,११

†अपुदी[b]– -दी ऋ १, १८५, २, १०,२२,१४, मै ४,१४,७

अ-पद्[c]– -दम् शौ ६,२९,२, पै १९ २७,१२.

? अपद्घ्नी पै १७,१२,६

अप√दृश्, अपादृशत, अप··· अदृशत् पै १९, ४१, १६, ४२,१.

अप√दस्, अपदस्यन्ति ऋ १, १३५,८.

? अपदस्त्रत् पै १९,४१,१६.

अप√दह्, अपदह ऋ ७,१,७

अप-दग्ध,ग्धा– -ग्धम्, -ग्धाः पै ७,७,८.

ϕअप-दुहत्– -हन् शौ १,२८,१[d]

अप√दिश>अप-देशन– -न. पै २०,५५,३.

अप√दुष्>अप-दोष्य– अन्°.

?अपदुष्पदा[e] ऋ १०,९९,३.

अप√दृ (विदारणे), अपदृण[f] पै १५, ४,१[g].

ϕअप-दृर्द्रत्– -द्रत् ऋ ६,१७,५.

अ-पद्यमा(न>)ना– -ना[h] तै ४,१, ६,३,५,१,७,३

? अपद्योरपाउतनद् पै २,७०,१.

अप√द्रा, †अपद्रान्तु ऋ १०, ८५, ३२, शौ ६,१२९, १–३, १४, २,११†, पै १८,८,२, १९ ३२, १,२; ३, अपद्राहि शौ ६, १४,

निर्दिश्यमान *पथ्– इति द्र.। पाप्र. तु तस. पुथिन्– इत्यतः अ प्र समासान्त (पा ५, ४, ७२; ७४) इति कृत्वा सतिशिष्टतया प्रत्ययस्वरेणान्तोदात्ते प्राप्ते नञ्-स्वरबलीयस्त्वं यथाकथमप्युपपाद्येत (तु. पाम ६, १,१५८)। इह यतरस्यां प्रकृतौ लाघवं स्याद् असावा-स्थेया विविग्भिरिति दिक। यच्चैतत् न प्राति भवति (पा २, ४, ३०) तत्रापि सामासिकीयं प्रवृत्तिर्भवति मूलनो नञुत्तरप्रकृतिनिघ्ना वा भवतीत्यपि भूयोविमर्श-सहं द्र.।

[a]) विप.(सूर्य-)। बस अन्तोदात्त.(पा६,२,१७२)। पुद्-इत्येतद् उप अ-पाद्-इत्यस्य श्रवणात् (तु. यस्थ.) तस्यैव प्रत्यय-विशेषेषु पाप्र. भाऽऽह्वयस्य ह्रस्वीभावात्मकमा-देशमात्रं भवति (पा ६, ४, १३०)। अनया दिशा अ-पाद्– इत्येतदेव प्राति न अ-पुद्– इति। नञ्-उत्तरस्य पाद– इत्येतस्य बस अन्त्यलोपो यद्यपि साक्षान्न शिष्टस्तथापि तथाविधनिगमबलात्तस्य संख्या-सुपूर्वस्य (पा ५, ४,१४०) इत्यत्र उसं. कर्त्तव्यम्। अथवा पुद्– इत्येतन् मूलत √पद् इत्यत करणे क्विबन्तं सद् वर्गीकरणव्यापृतैर् वैयाकरणै. स्वीय-प्रक्रियानुरोधात् पाद > पाद्>पुद्– इत्याकारक-परिणाम-विषयतयान्वशासि। अस्मिन् दर्शने अ-पुद्– इत्येतन्मात्रं प्राति निर्देष्टव्यं भवति (तु. GW.)। बस. स्वरश्चोक्तपूर्वेण गतार्थं इति पिष्टं मा पेषि। यत्तु भा. सा. उ. म. K. च तत्रतत्र स्वव्याख्यातायां शाखायां (यस्थ. द्र.) अ-पुद्– इत्येवमकारान्तं प्राति. इष्यते बस. इति साप्तमीनि च व्याचिख्यास्यते तद् मन्दमिवाऽऽपतति। तथात्वेऽन्तोदात्तत्वप्राप्तौ मध्योदात्तत्वा-नुपपत्ते। अन्वयपौर्वापर्यानुरोधाच्च अपुदे इत्येषा चतुर्थ्या श्रुतिर् भवतीति दिक्।

[b]) विप. (क्षा-, द्यावापृथिवी-)। पाप्र पाद्->पुद्– इति दर्शनाद् वैकल्पिक ङीप् (पा ४,१,८; ६,४,१३०)। यनि नैप्र <अपुदिका– इति। शेषं नापू. टि. द्र.।

[c]) विप (गृह-)। तस नञ्-स्वर। उप <√पद्।

[d]) सपा. काठ ३८,१२ आपश्रौ १६,६,७ ϕअपसेधन् इति पाभे.।

[e]) व्यु. ? *अ+*पदुष्पुद्– (शनैर्गमनम्) > तस.। *पदुष्पुद्– इत्यत्र *पदु– (पद–)>प१ *पदो > नैप्र यनि। पुद्– इति चापि पद-पर्याय इति कृत्वा समास एकैक-पद-गमनेऽभिप्रायः। इन्द्रस्तु तथा न याति, अपि तु महता वेगेनेति भाव·। अपदु·-पदा इति पपा. च =*अ–पदु-पदा इति? द्र (वैतु. वे. सा PW. GW. प्रमृ <अप–दुष्पद– इति)।

[f]) पाप्र. अत्र श-विकरणोऽपि उसं. (पा ३,१, ८५)। तथा च विकरणद्वये, आकारलोपे सति हेर्लोपः (पा ६,४, ११२,१०५)।

[g]) सपा शौ २, ७,५ अपिश्वणीमसि इति, शौ १९, ४५,१ अपिश्वग इति पाभे.।

[h]) =सपा. आपश्रौ १६, ५, ११ प्रमृ.। तैआ ४,३,२; ५,३,६ आपश्रौ १५, ४,७ प्रमृ अपद्यमानः इति, मा ११,६३ प्रमृ. अव्यथमाना इति पाभे.।

३, अप···द्राहि पै १९,१३,९.

?‡अपद्रा.[a]

अप√द्रु, अपाद्रवत् मै ३,८,६.

अप√धम्, अप···धमन्तु[b] पै १३, १,१.

अप√धा, अपधामसि पै ७,७,७ †अप···दधातु ऋ १०, १६४, ३, शौ ६, ४५,२; पै १९, ३६, ५; अप (धत्स्व) पै १०,४,५; †अप···अधत्त[a] ऋ ८,९६,१३, शौ २०, १३७, ७; ‡अप··· अदधाम्[a] काठ २८, ४, क ४४,४

अप···धायि ऋ [४, २८, २, ६,२०,५].

¶अपधापयते मै ४, २,७.

अपधित्सामि[c] पै १६, ५०,७.

†अप-धा[d]- -धा ऋ २, १२,३, मै ४,१४,५, शौ २०, ३४, ३, पै १३ ७,३.

अप√धाव्, अपधावत शौ ४, ३७, १२[e]; ¶अपाधावन् मै ३,८,३.

? अपधु:[f] पै १,९८,२.

अप√ध्मा>धम्, अपधमन्ति ऋ ९, ७३, ५, अप···धमन्तु पै १३, १, १, †अपाधमत् ऋ ८, ८९, २, मा ३३, ९५; अप··· अधमः ऋ १,५१,५.

अप√ध्वंस्>अप-ध्वंस[g]- -सेन शौ ४,३,५.

---

[a]) वें. सा. अधत्त इति पाठं संश्राव्याऽर्थतोऽभिन्नं सन्तं सपा. कौ १, ३२३ अधद्रा· इति पाभे वर्णविकारमात्रतयैव समादधाते । कौ. (तु. कासंग्र) तु सा. अपद्रा इति पाभे. उपश्रावयमाण अप√द्रा इत्यस्य तिङ्वृत्ततया व्याचिख्यासुर्भवति । तदेवं शाखाभेदेन व्यवस्था द्र । तथा हि । बाह्वृच-भाष्ये संकेत्यमाना छान्दोगी शाखा कौ अपरा सती भिन्नपाठवती बभूवेति स्यात् । एवमपीहायमन्त.-साममुपलभ्यमान. पाभे एतज् ज्ञापयितुमलं स्याद् यथा अध । द्रा इत्येवं वा अप । द्रा इत्येवं वा मूलत. पदद्वयात्मके सामवेदिना पाभे सति द्रा इति द्वितीयं पदं द्रा- (<√द्रा) स्यादिति । एस्थि च यत् सा. अधद्रा. इत्यमुं पाभे. बाह्वृचेन पाभे. संमेलयितु-काम इव √धा इत्यस्यैव किञ्चित्तिङ्वृत्तविशेषतया प्रति-पिपादयिषति तन्निर्मूलं द्र. । अथ वाक्यान्वये तावदयम-परो विवेक: द्र. । यथा बाह्वृचे तुरीये पादे अप··· अधत्त इत्येषा श्रुता सती क्रिया वाक्यकरी भवति । कौ. तु अप इत्युपसर्गश्रुतबलेनोन्नीयमानाऽऽक्षेपार्हा तत्-पूर्वा चकार इत्येषेति च । बाह्वृचे वाक्ये स्नेहि-तिम् इत्येकं कर्म कौ. तु तच्च द्रा. चेति द्वे । अथ काठ. क. च अदधाम् इति पाभे. भवति । स च बाह्वृचस्य पाभे. नेदीयानिति कृत्वा √धा इत्यस्य रेफोपजनाऽऽदिमत्तिङ्वृत्तविशेष. स्यादिति वा कौ. पाभे. अपि नेदीयानिति कृत्वा अधद्राम् > अदधाम् इत्येवं माध्यमिकवर्णव्यत्यासमात्र वेति समानं सूहं सद् विमृश्यं द्र. । कौ. अधद्रा इति पाभे. अपि क्वचित् संहितायां श्राव्यते (तु. सं. BI. BS wil) । यत्त्वमुं पाभे. तदीयम् अधत् । राः इति पपा. चोपजीव्य LR. राट् (<राज्-) इत्यस्य सतोऽन्त्यविकारतया द्वितीयं रा इति पदं प्रतिपद्यते तत्तथा स्यान्न वा स्यादिति । कथमुत्तर· कल्प इति । अधत् (>द्) द्रा इत्येवं मूलतः सति माध्यमिकं दकारद्वयम् अनचि च (पा ८, ४, ४७) इत्यनुशासनीय-त्वाद् वैकल्पिकमितीवाभिसधायैकदकारवत्तया श्रुति-प्रवृत्त्युपागमस्यापि संभवादिति । एवमप्युत्तरे कल्पे प्रथमं पदम् अधत् (<√धा) इति स्यान्न अध् इति तु वच. सावकाशीभवन् पुनरपि भूयोविमृश्यत्वमस्य विषयस्य प्रख्यापयेदित्यलम् ।

[b]) सपा. शौ ५,२२,१ अप···भवन्तु इति पाभे. ।

[c]) सपा. शौ ६,११९,३ अप···सुवामि इति पाभे. ।

[d]) स्त्रिया टाबुत्तरः भावे अङ् प्र. (पा ३,३,१०६) तत्-स्वरश्च । तृ१ आ प्र. द्र (तु. PW. GW. GG., वैतु. सा. यस्यैतत् पं१ स्यात्, अप-धि-> -धा [स१] इति ORN. NW.) । ऐतिहासिकं पक्षमवलम्बमानस्य सा. वलो नाम कश्चिद् गवां निरोद्धाऽसुरो भवतीति कृत्वाऽयं शब्दस् तत्-कर्तृकनिरोधमाह पं. विभक्तिश् चेन्द्रकर्तृका योदजनक्रिया भवति तस्या अपादानत्वमात्रमाह । वस्तुतस्तु √वृ (बधा.) इत्यस्मात् सत. > वल- इत्यस्य निरोधमात्रस्वरूपत्वात् तन्निवारणमात्रफलस्वरूपत्वाच्चाऽब्-लक्षणाना गवामुदजनस्य 'इन्द्रो वलस्य निवारणेन गा उदाजत्' इत्यर्थाद् हेतौ सुब् द्र. । एस्थि. इह तृ१ भवति न च पं१ । उत्तरस्यां विभ. आ प्र. अप्रसिद्धेरिति यावत् ।

[e]) पाभे. अपक्रामत पै १३,४,१२ द्र. ।

[f]) पाठ ? अ-बन्धु इति शोध (तु. सस्थ. टि. २जन->-नम्) ।

[g]) गस. घञन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४) ।

¶अप-ध्वसमान– -नम् काठ ९, ११.

अप√नम्, अप· ·अनमत् ऋ ६, १७,९.

अप-नत– उदीचीन°.

अप√नश् (अदर्शने), अप···नशि· ष्यति पै १९, ४१,१६;४२,१.

¶अप-नाभि[a]– -भिम् तै ५,२,८,७.

अप-नि√धा, अप···निदध्मसि शौ ३,२३,१; ८,१, २१; १४, २, ६९, पै२,८१,१,१६,२,११,५२, १;१९,३०,३; अप (निदध्मसि) शौ ८, १,२१; पै १६, २, ११, ५२, १; १९, ३०, ३; अप··· निधत्तन पै १८, १३, ९; ¶अपन्यधत्त काठ २९,७[1]; क ४५,८[1]; ¶अपन्यदधाताम् काठ २४,७; क ३७,८.

अपनि-धाय तै ६, १,३,१.

अप-नि√(स>)षद् > ¶अपनि-षादु(क>)का[b]– -काः मै ४, २,१४.

अप√नी, अपनयामसि पै १,२६,४.

‡अप-नी(त>)ता– -ता° शौ ५, १७,६; पै ९, १५,६.

अप√नुद्, ¶अपनुदते तै १, ७,४, २, २, ४, १, ४; ५, ७, ३, १; ६, ४, १०, २, मै ४, ६, ३; काठ ६, ४, १०, ७, २०, ६, २१,२[d], ४, २२, १०, २५, ७, २८, १; ३१, ११, क ४, १, ३१, ८, १७[d], १९; ३५, ४, ३९, ५[e]; ४४, १, ४७, ११; ¶अपनुदति तै ५, १, ८, ६, अप···नुदे पै १९, २३, ४, अपनुदामः शौ १०, १,१,२, पै १६, ३५, १, अपनुदताम्[f] मा २,१५[2], का २, ४,१[2], अप··· नुदताम् मै १, ५, १; अप- ··नुदेताम् काठ ३१, १४; ‡अप···नुदन्ताम्[g] मा २८, १३, का ३०, २, २; अप··· नुदन्तु शौ १२,३,४९; पै १७ ४०,९, †अप···नुदस्व ऋ ३, ४७,२; ६, २१,७, १०, १३१, १, मा ७, ३७; का ७, २०, १, तै १, ४, ४२, १, मै १,३ २३; शौ २०, १२५, १, †अप (नुदस्व)[1] ऋ १०, १३१, १; शौ २०, १२५,१; पै १९, १६, ८, अप···नुद मै १, २, ९; ३, ८, ७¶; ¶अपानुदत तै ६, २,७,५; काठ ८,४; २७, ८; क ६,९; अपानुदत् पै १, ७१, २, ¶अपानुदन्त तै १, ७,४,२; २, ४,१, २; ३; ५, ७,३,१, ६,३, १, ४, ४,१०,४,६,४, ४; मै १, ९,८; ३, ६, १०,८,१०[2], काठ १०,७[1]; अपनुदन्त ऋ १,१६७, ४; †अपानुदः ऋ १०, १८०, ३, तै १, ६, १२, ४; काठ ८, १६; शौ ७,८९,२; पै १,७७,१ ?अपनुद्यतु[h] पै ७,८,१.

अप-नुत्त[i]– -त्तः पै १६, १३१, १–१०, –त्ता काठ ४ ४, २७, ८; क ३, ३, –त्तौ तै ६, ४, १०, २¶; मै १, ३, १२, ४, ६,३.

¶*अप-नुत्ति[j]– -त्त्यै काठ ८, ४, २७, ८; क ६, ९. [°त्ति-भ्रातृव्य°]

अप-नुदत्– -दन् पै १९,३२,१२.

¶अप-नुद्य तै ६, ४, १०, २, मै ४,६,३

¶अप-नोद[k]– -देन मै ४,६, ३.

*अ-पन्न[l]– > अपन्न-गृह[m]– -हस्य मा ६,२४; का ६, ६, २, तै १, १, १३, ३; ३, १२, १; मै १, ३, १, काठ ३, ९, क २,१६

¶अपन्न-दत्[n]– -दन् मै ३, ९, ५.

---

[a]) बस. (पावा २,२,२४) पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

[b]) विप. (गो-) । गस. उप. कर्तरि उकञ् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३,२,१५४; ६, १,१९७;२,१३९) ।

[c]) सपा. ऋ १०,१०९,४ उपनीता इति पाभे. ।

[d]) सपा. मै ३,२,१० प्रणुदते इति पाभे. ।

[e]) पाभे. अपतरुम् मै ३,८,६ द्र. ।

[f]) =सपा. माश १,८,३,१ । शांश्रौ ४,९,५ अपनुदन्तु इति पाभे. ।

[g]) सपा. ऋ ६, २८, ४ अश्नुते इति, मै ४, १३,८ काठ १९, १३ मा···प्रणक् इति, तैब्रा ३, ६, १३, १ मा···पृणक् इति, खि ५,७,३,२? प्रणक् इति च पाभे. ।

[h]) उपनद्यातु इति मूको पाठः? यनि. वाऽन्यथा वा शोधः ।

[i]) निष्ठा-तकारस्य वैकल्पिको नकारादेशाऽभावः (पा ८, २, ५६) ।

[j]) अन्विति– टि. द्र. ।

[k]) गप. घञन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४) ।

[l]) तस नञ्-स्वरः । उप. <√पद् इति ।

[m]) विप. (अग्नि-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

[n]) विप (पशु-) । उप. व्यु.? तु. टि. दुत्– । पाप्र. दन्त> दत् इति समासान्तः (पा ५,४,१४२) ।

¶अपन्नदती[a]– -ती तै २, १, २, ७, मै २, ५, २, काठ १२, १३.

अप √पत्, >पाति, ?अपपपात[b] पै ५,३६,५; अप···पतन् पै २०, ५९,२.

अपपातय पै ४, १३, ५; अप-(पातय) शौ १९,५०,५; पै १४, ४,१५[c].

अप √पद्, अपपद्यते शौ ४, २८,५, पै ४,३७,३,५,२२,३.

अप-परे(रा √इ), अप ··परेत्[d] ऋ १०,६१,८.

¶अप √पश्, अपापश्यन्[e] मै १,१०, १६.

अपपापम्[f]– -पम् शौ १९, ८, ५, पै २०,४६,२.

अपपित्व[g]– -त्वम् ऋ ३,५३,२४

अ-पपिवस्[h]– -पुषः शौ ६,१३९,४

अप √पू, अप· अपुनत पै ५, १९,७.

अप √पॄ >पर्, अपपर्षि ऋ १,११९, ५.

अप-प्र √गा, अपप्रगाः पै ५, ३६, ४;८.

अप-प्र √वह् (वहने), अप···प्र··· वहन्तु शौ १०, ५,२४; पै १६, १३०, २; अप(प्र···वहन्तु) शौ १६, १, १०; (अप)प्र···वहन्तु शौ १६,१,११[२],(अप)प्र(वहन्तु) शौ १०, ५,२४[२], पै १६,१३०, २[२].

अप-प्रा(ण>)णा[i]– -णा· तै ५,३, ६,२¶.

अप √प्रुथ्, †अपप्रोथ[j] ऋ ६, ४७, ३०; मा २९,५६; तै ४, ६, ६, ७; मै ३,१६, ३; काठ ४६, १; पै १५,११,१०.

अप-प्रोथत्[k]– -थन्तः ऋ ९, ९८, ११.

अप-प्रे(प्र √इ), अप···प्रेयात् ऋ १०, ११७,४.

¶अप √प्लु >प्लावि, अपप्लावयति तै ६,४,३,४, मै ४, ५, २[२]; अप (प्लावयति) तै १,३,१३,२¶[l].

¶अप-बर्हिस्[l,m]– -र्हिषः तै ६,६,३, १; मै १, १०, १८; ४, ८, ५, काठ २९,३, ३६,१२, -र्हिषम् काठ २५,१०; २६, ५; क ४०, ३, ४१, ३, -र्हिषौ तै ६, ६, ३, ३.

अप √बाध्, >बाधि, अपबाधते[n] पै २,११, ३; †अप···बाधते ऋ १,३५,९; मा ३४,२५; का ३३, १, १९; अप···बाधन्ते ऋ १, ८५,३; अपबाधे पै ५, २०,१, अपबाधताम् ऋ ७, ५०, २; १०, ३५, ३; मै १, २, ३; शौ ५, २२, १; पै १, ४६, ५; ७, ५,१२; १३,१,१; २०, ४२,१; †अपबाधस्व ऋ १०, ४२, ७; मै ४,१४,५; शौ २०, ८९, ७; अप · बाधस्व ऋ ६, ६, ६; पै ७, १९, २; अपबाधध्वम् ऋ ७,५६,२०; ?अपबाधत[o] पै ७, १९, ७; अपबाधाम पै ५, ४,

---

[a]) स्त्रियां ङीप्. (पा ४, १, ६) पित्त्वान्निघाते स्वरेऽभेदः ।

[b]) मूको. '(अ)पपापाथ<(अ)प-पपाथ' (?<त) इति पाठ· प्रतीयते । तथात्वे √पत् इत्यस्य छान्दसीम् अनिट्ताम् आश्रित्य तल्लिटि मपु१ स्यात् । संदिग्धस्थलीयत्वाद् भूयसी विमर्शापेक्षापीह द्र. ।

[c]) पूवमन्त्रत आख्यातपूर्तिः द्र. ।

[d]) आ इत्यस्य परा इत्यस्य च गत्यर्थेन धा. प्रातियोगिकोऽभिसबन्ध· श्रुतिप्रसिद्धः (तु. ऋ १, १२३,१२; १६४,३१;१९१,२) । इह अप इति परा इत्यस्याऽर्थस्य भूयोऽप्य् उपबृंहणं करोतीति विशेषः (तु PW. GW, वैतु. वें. यः स्मन् [यद्]=अस्मत्तः इतीव कृत्वा आ इति पञ्चम्यर्थानुवादी कप्र. इतीवाभिप्रेयात्, सा च आ-अप-परे[-रा √इ] इति त्र्युपसृष्ट धा. इति [कथं तस्य आ इति परा इति चाऽव्यवहितावपि गती युगपत् स्वरभाजौ स्यातामिति कृत्वा त्वसावनुयोक्तव्यः स्यात्])।

[e]) सपा. काठ ३६,१० अपश्यन् इति पाभे. ।

[f]) पाठः? अप [क्रिउ.], पापम् इति द्विपदः शोधः (तु. सा. RW कतिपय मूको. च) । अथवा अप इति वर्जने कप्र. तस्य च च्छान्दसः पापम् इत्यनेन द्वि योगः इति च ।

[g]) =अपगमन- । व्यु. कृते तु. टि. २आपित्व- ।

[h]) तस. नञ्-स्वरः । उप. < √पा (पाने) द्र. ।

[i]) बस. (पावा २,२,२४) पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

[j]) सपा. शौ ६, १२६, २ पै १५, २०, ३ अपसेध इति पाभे. ।

[k]) गस. थाथन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

[l]) तु. तै ६,४,३,४ ।

[m]) विप (प्रयाज-, अनुयाज-, एतद्- [=औदुम्बरौ-]) ।

[n]) सपा. शौ २,४,३ बाधते इति पाभे. ।

[o]) अपबाधथा· पश्यमान· इत्यस्य मूलतः सतः पाठस्य स्थाने अपबाधता पश्यमानः इति प्रामादिको विभ्रंशः संभाव्यते ।

१४‡[a].
अपबाधय शौ १२, १, ४९; पै १७, ५. ७; अपबाधय पै २०, १८,१.
अप-बाधमान,ना- -†न ऋ १, ३५, ३φ; ९, ९७, ४३φ, १०, १०३,४, मा १७,३६, का १८, ४,४; तै ४, ६,४,२, मै २,१०, ४, काठ १८,५, क २८, ५, कौ २, १२०२, शौ १२, ३, १५$, १९, १३, ८, पै ७, ४,८, १२, ६, ८$; १५, ११, ४‡[b], १७, ३७,५, -ना ऋ ५, ८०, ५φ, ७,७८, २φ, तै ४, ३, ४, २φ; मै ४,१४,६, -φनाः ऋ १,९०, ३; मा १७, ५४; १९, ८४; का १८,५,५, २१, ६,५; तै ४, ६, १,२; ५,४,६,२; मै २,१०,५, ३,११,९; काठ १८, ३;‖३८,३, क २८,३.
अप √ब्रू, अपब्रवत्[c] शौ ६, ५७, १; अपब्रवत् पै १९, १०, ३, अपब्रूत पै १९,२३,८ अपाब्रुवन् मै १,५,१२.
अप √भज्, अपभजन् पै ५, २१, २, अप ''भजाम ऋ १०, १०८,९.
अप-भरणी-, अप-भर्तवै, अप-भर्तृ- अप √भृ द्र.
†अप √भिद्, अप'''भिन्धि[d] ऋ ८, ४५, ४०; कौ १, १३४, २, ४२०; जै १, १४,१०, ३, २३, १०, शौ २०,४३,१
अप √भू, †अप'''भवतु ऋ ९, ८५, १, कौ १, ५६१; जै १, ५७, १०; †अपभवन्तु ऋ १०, ६७, ११; शौ २०, ९१, ११, †अप '''भवन्तु ऋ १०, १२८, ९; मा ३४, ४६; का ३३, २, ९; तै ४,७,१४,४, काठ ४०, १०, शौ ४, ३५, ७, ५, ३, १०, २२, १$[e], पै २, ३८, १, ५. ४,१४
अपभूतु ऋ १, १३१,७[२], अपभूत ऋ ४, ३५,१, †अपभूतन ऋ ७,५९, १०, तै ४, ३, १३, ५; मै ४, १०, ५, काठ २१, १३, अपाभूत ऋ ४, ३४, ११; †अपभू ऋ [१०, ११,९[f]; १२, ९]; शौ १८,१,२५.
¶अप-भूत[g]- -तः तै ३, ४, ८, २,७.
अप-भूति[h]- -तये शौ ५,८,५[i].
अप √(हृ>)भृ, अप ''भरताम् ऋ १०,५९, ८-१०; अपाभरत् ऋ १,१६१,१०.
अप-भर(ण>)णी[j]- -णी[k] तै ४,४,१०,३; काठ ३९, १३.
†अप-भर्तवै[l] ऋ १०,१४, २; मै ४,१४,१६, शौ १८,१,५०.
†अप-भर्तृ[m]- -र्ता ऋ २, ३३,७; पै १५,२०,५.
¶अप √भ्रंश्, अपभ्रंशते, अपाभ्रंशन्त, अपाभ्रंशन्त मै १, ६,९; अप'''अभ्रंशन्त मै ४, ६, ४; काठ ९.१६.
१अपम[n]- -मस्य ऋ १०,३९,३.
२अप-म[n]- -मा[o] शौ १०,४, १, पै १६,१५,१

[a]) सपा. ऋ १०, १२८, ९ अवबाधामहे इति पाभे. ।
[b]) सपा. ऋ ६,७५,१४ परिबाधमान. इति पाभे. ।
[c]) लेटय् अड् आगमे (पा ३, ४, ९४) आगमानुदात्तत्वसामान्ये धास्व. । यत्तु सा. उपब्रुवत् इत्येव पपाठ तच् चिन्त्यम् ।
[d]) φअप-साह्वान् टि द्र ।
[e]) पाभे अप'' धमन्तु पै १३,१,१ द्र. ।
[f]) तु. उद्गी. वे. प्रभृ., वैतु. सा. कृद्-वृत्तमेतदिति भाषमाण स्वरशास्त्रं चोपेक्षमाणोऽश्रद्धेयः स्यात् ।
[g]) अन्तर्भावितण्यर्थतया सकर्मत्वोपाचारादिव कर्मणि निष्ठायामनन्तरगतिस्वरः (पा ६,२,४९) ।
[h]) क्तिनि तादौ (पा ६,२,५०) इत्युक्त स्वर ।
[i]) सपा पै ७,१८,६ अभिभूतये इति पाभे. ।
[j]) = नक्षत्र-विशेष- । गस. ल्युडन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या । यत्तु कर्तरि ल्युः प्र ततश्च गौरादित्वाद् ङीष् (पा ४, १, ४१) इति शक. मन्येत, तन्न । अन्तोदात्तत्वप्रसङ्गात् ।
[k]) सपा मै २,१३,२० भरणी· इति पाभे ।
[l]) तवै-प्रत्ययान्तस्य द्वैस्वर्यं भवति (पा ६,२,५१) ।)
[m]) गस. तृजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।
[n]) वैयुत्पत्तिको विमर्शः पाठशोधश्च नाउ. टि. द्र. ।
[o]) शौ. मूको. तदीये च पपा अप-मा इत्याकारकं सावग्रहो विभागश्च प्रदर्श्यते । पै.(मूको.) उपमा! इत्याकारकं च शब्दरूपमुपलभ्यते । तत्रैवं कियानपि विमर्शे सावसरः स्यात् । प्रथमं तावद् यनि. भिन्न-संख्ययोः अवगृहीताऽनवगृहीतयोः प्राति. मध्ये सूक्ष्मेक्षिकया विवेकः द्र. । प्रथमेऽनवगृहीते प्राति अप इति निपातोऽनुपसर्गोऽगतिसंज्ञो निकर्षसामान्यवाचकः । तस्मात् तात्रभाविकस्य तद्धितस्य सामान्येन शैषिकस्य वा म-प्रत्ययस्योत्पत्तिः ।

अप√मा(वधा.), अप···मिमीमहे शौ १८,२,४०.

अप-माय[a] पै ३,३०,६.

अप√*मि, ?अपमयाः[b] शौ १९,५७,५.

अप-मित्य, अप-मित्य- अप√मे द्र.

इत्थं निकर्षे भवो निकृष्ट इत्याद्यर्थोऽस्य प्राति. संजायते (तु उद्गी. वें. सा)। ननु नाम्नस्तद्धितोत्पत्ति· प्रसिद्धा न निपातमात्रादिति चेद् न। नायं नियमो यत् तद्धितो नाम्न एवाऽऽगच्छति न निपातादिति। तद् यथैव समानमनवगृहीता बहव शब्दा म-प्रत्ययान्ता भवन्ति। तेषु प्रथम-, मध्यम-, परम-, आदिम- प्रभृतयो नामभ्य· प्रत्ययोत्पत्त्या सभूता। अथान्ये अवम-, अपम-, उपम- प्रभृतयो नामेतरेभ्यो निपातेभ्य· प्रत्ययोत्पत्त्या संभूता.। अथापि अधम- इति शब्दो नामनिपातोभयेतरभूतादव्ययात् अधस् इत्यस्मात् प्रत्ययोत्पत्त्या संभूतः। अत आख्यातविलक्षणत्वे सत्यू आख्यातार्थनिर्भर· सत्त्वभूतो मूर्तिमानिव भाव संख्याकालाद्यनिविक्त। तस्मात् सामान्येन नामीभूतेभ्य· शब्दरूपेभ्य· क्वचित् क्वचिद् अव्ययात्मकेभ्य स्वरादिभ्योऽतिविरलतयोपसर्गप्रतिरूपकेभ्यो निपातेभ्योऽभिव्यक्ति लभमानात् तद्धितोत्पत्तिर् भवतीत्येवं सुवचम्। तादृशश्चार्थो निकर्षप्रकारक इह अप इति निपातगम्य इति कृत्वा तस्मात् तद्धितोत्पत्तिर् निर्बाधा भवेत्। ननु कैश्चिन्नवीनैरभियुक्तै· (तु. PW. GW. MW. प्रभृ.) एवंविधेषु संकेतितचरेषु स्थलेषु निपातेभ्य एभ्य आतिशायनिकम् तमप् प्र. उच्यते स एव स्वीक्रियताम् इति चेत्। सत्यं, शक्नुयाम चेदवश्यं तद् अङ्ग स्वीकुर्याम। का बाधेति चेद्, उच्यते। नेह कोऽपि नवीनानामेव प्रतिभाया अयं प्रकाशो यन्निपातेभ्य· आतिशायनिक· प्र. उच्यते। प्राक्तनैरपि स्वीयया प्रक्रियया सोऽनुमतः। तथाह्य अर्थतो निपातविशेषस्य गतित्वेऽध्यवसिते तादृक्कृतप्रयोगबलेनाऽध्याहृतयोग्यक्रियाया निष्ठान्ताया घ-संज्ञकस्य प्रत्ययस्योत्पत्तेः सुवचत्वसंभवात्। तेन यथा ऋ (१०, ९७, १८) इत्यत्रौषध्यन्तरापेक्षयौषधिविशेषस्य श्रेष्ठत्वापादनार्थम् उत्तमा- इति शब्द· श्रूयते। तत्र 'उद्गततमा उत्तमा' इति मध्यमपदलोपविशिष्ट प्रयोग· द्र.। अनयैव दिशाऽत्र (शौ.) इन्द्रादीनां प्रथमत्वादिविशिष्टेषु त्रिषु रथेषु श्राविते्ष्व् अहीनां चतुर्थस्य रथस्य रथान्तरापेक्षया अपगततमस्य भूयस्तमां निकृष्टस्य श्रुतिर्भवति। तत्र प्रकरणतोऽर्थतो हीनताविशेषप्रद्योतनार्थं तमपः सावकाशता भवति। तथा च उत्तम-शब्दे मध्यमपदस्य गतेत्यस्य लोप उक्त एवमिह तस्य प्रत्ययाद्यक्षरसहितस्य लोप द्र.। एवम् उपम- शब्देऽपि समानो न्यायः। नन्वेवं निपातेभ्यः स्वीकृत एवाऽऽतिशायनिक प्र, किमित्यवोचः स्वीकर्तुं न शक्यत इति चेत्। नैतदुक्तं निपातेभ्य आतिशायनिको न भवतीति। एतदेवोक्तं यत् पूर्वोक्तेषूदाहरणेषु सर्वत्राऽऽतिशायनिक एव प्र. इति या केषांचिदभिरुचि सा न प्रशस्येति। यत्र यत्राऽऽतिशायनिक प्र. संगतः स्यात् तत्र तत्रैव स सुवचः। अन्यत्र पूर्वोक्तस् तात्रभविकम् तद्धितो म प्र. इति। प्राक्तनानां पदकाराणां यशोवर्धिन्येषा विवेकदृष्टिर् भवति यत् ते तमबन्तेषु प्रयोगेष्व् अवगृणहन्ति नाऽवगृहृणन्ति च तदितरया प्रक्रियाऽवगतेषु प्रयोगेषु। तदवग्रहभावाऽभावाभ्यां शब्दराशिद्वयपार्थक्यं संजायते। तेन ऋ (१०, ३९, ३) इत्यत्राऽऽतिशायनिकार्थस्याऽभावे म-प्रत्ययान्तम् अवग्रहनिरपेक्षम् १अपम- इति प्राति., शौ. चाऽऽतिशायनिकार्थस्य सद्भावे तमप्- प्रत्ययान्तं सावग्रहं २अप-म- इति प्राति. द्र.। एवम् १उपम- इत्यस्य २उप-म- इत्यतो विवेकः द्र। अत· शौ. पै. च यमु. W. BW. MW· प्रभृ. च प्रस्तावित अपम· इत्याकारक शोध एव सुवच· स्यात् (वैतु. पक्षान्तरे W. अपमा- इति दीर्घान्तस्य रूपस्य क्रियाविशेषणतया निर्वाहं यत् प्रास्तौत् तन् निर्मूलमिव भवति। साक्षाद् रथविशेषणस्यापेक्षितत्वात् मन्त्रपूर्वार्धपठितरथान्तरविशेषणीभूतप्रथमादिशब्दा न्तरसकक्षत्वापादनस्वस्य युक्ततरत्वादित्यर्थ·)।

[a]) स्वपि रूपम् (तु. नाउ. टि.)।

[b]) रूपे च धा. च? । रूपम् तावत्। यनि. उत अप-मीय इति। कथमिति। मूको पगा. सा. च यनि. आहुस्तेन पूर्वः कलः। यनि. नापू. मन्त्रे श्रूयमाणस्य स्वप्न इत्यामन्त्रितस्याऽऽक्षेपपुरःसरं पूर्वार्धेनैव परिसमाप्यमानस्य वाक्यस्य नापू. मन्त्रेण संनिहिततराभिसंबन्धस्य प्रतीतेश्चोत्तरार्धीयवाक्य·

अप √ मृ > *अप-मार्- > ¶अपमारिन्[a]- -री तै २,५,१,७.

अप √ मृज् अपमृज्महे[b] शौ ४, १७, ६, ७, १८, ८; ७, ६७, २, ३, पै ५, २३, ८, अपमार्ष्टु, अप (मार्ष्टु) शौ ४, १८, ७, पै ५, २४,७, अपमृड्ढि शौ ११, १, २९, पै १६,९१,९, अप ... मृजेथाम् शौ १८, ४, ४९, ¶अपामृष्ट काठ ६,१, क ३,१२.

अप-मृज्य[c], अप (मृज्य) शौ ४, १८,८

अप-मृष्ट- -ष्टः मा ७, १२; १७[d], का ७,६,२,७,३[d], -ष्टम् शौ ६, ११३,३.

अ(प>)पा-मार्ग[e]- -र्गः मा ३५,११, का ३५,४,१०; शौ ४, १७, ६, ७; १८, ८, ७, ६७, १, २;३, पै २, २६,४; ५,२३, ८;२४,८; १९,१५, १०, -र्गः शौ ४,१७, ८, १८, ७; १९,४, पै २,२६,५; ५,२३,४, २४,७, २५,४; १६,१४७, १-८,१४८, १-१०, १४९, १-८, -र्गान् मै २, ६, ३, ४, ३, ४, काठ १५ २

अप-मृत्यु[f]- -त्यु. खि ७, ७, १०, -त्युम् पै १७, १४,९ [°त्यु-पाप°*]

अप √ *मृप्[g], अपमृपः[h] पै १,६४,३.

अप √ मे(प्रणिदाने) > मि[i], अपमयेत मै ४, २,७.

अप-मित्य[j] शौ ६, ११७,१; पै १६, ५०,१.

अप-मित्य[k]- -त्यम्[l] शौ ६,११७, १, पै १६,४९,१०

†अप √ म्यक्ष्, अपो(प-उ)म्यक्ष ऋ २,२८,६, मै ४,१४,९.

अप √ म्लुच् > अप-म्लुक- -क्तम् ऋ१०,५२,४.

अप √ यज्, अपयजामसि पै १९, २३, ५, ?अपयजामहि[m] पै ४, १८,२.

अप √ या, ?अपा ... यान्ति पै १७, १३,८, अपयाहि शौ १९, ५६, ६, पै ३,८, ६, अपयात शौ ६, ७३,३, पै १९,१०,१०. अपययौ पै १७,२९,२

मात्रत्वेन पृथक् मन्त्रतयाऽवस्थितेरुचिरत्वेन प्रतीतेश्च पूर्वार्धोत्तरार्धयो. समानमन्त्रान्वयवत्त्वे मपु. प्रारभ्य उपु. पर्यवसितेरनुपपत्तेश्च पै. अन्यथाश्रुतेश्चोत्तरः कल्पः (तु. पै ३,३०,१ W. च)। अथ पूर्वे कल्पे धा संदेहः। कथमिति। अप √ मयू (तु. पाधा) इत्य् उत तन्मूलतया सुकल्प. अप √ *मि(गतौ) इतीति। उभयथाऽपि लेटि मपु१ रूप द्र.। यत्तु सा अपसारय इति लोटा व्याचष्टे, तल् लेटश्च लोटश्चार्थसंनिकर्षनिघ्नं द्र.।

[a]) विप ([अपमृत्युमत्-] व्रतरहित- रजस्वलाप्रसव-)। घञन्तात् इनि प्र. मत्वर्थीयः (पा ५,२,११५)। तत्-स्वरः।

[b]) =सपा द्राश्रौ ६, ४, ११ लाश्रौ २, १२, ११। काठ ३८,१३ आपश्रौ १६,१६,१ अपहन्महे इति पाभे.।

[c]) गस. ल्यबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (वैतु. सा लोटि मपु१ इति मन्वानश्चिन्त्यः)।

[d]) =सपा माश ४,२,१,१४ काश्रौ ९, १०, ४[2] शुअ १, ४५५[2]। आपश्रौ १२, २२, २ अपनुत्तः इति पाभे. (वैप४ [आपश्रौ. टि.] मा ७, १७ इति शोधः)।

[e]) =ओषधि-विशेष-। मा. शौ. पपा. नावग्रहः, वैतु PW. < अपा (प-आ)° इति ? गस. करणे घञन्ते पूप. दीर्घत्वं थाथादि-स्वरश्च (पा ३,३,१२१; ६,३,१२२;२,१४४)।

[f]) =अकाल-मृत्यु-। प्रास.।

[g]) उपसृष्टस्य धा विस्मरणे वृत्ति। √कृप्, √तृप्, √दृप् √सृप् इत्येतेषु ऋदन्तेषु धा मूले सति √पा(रक्षणे) इत्येतन्मूलः पकारोजन इति द्र (तु टि परा √मृप्)।

[h]) लुङि मपु१ द्र.। पाप्र लृदित्कारतः अङ् उसं. (पा ३,१,५५)।

[i]) यनि. आत्त्वं च तत इत्वं च (पा ६, १, ४५, ४, ७०) न प्रादर्शिषाताम्। तद्वच्छ्रुत्यनुपलम्भात्। इत्वमपि यत् प्रदर्शितं भवति, तदपीत्वविषयभूते हलादौ किति ङिति ल्यब्-मात्रे विकल्पितमेव (पा६,४,७०) भवति। ततः किमिति। क्वपि न्याय्यत्वे संभवति व्यत्ययसाध्यत्वम् इत्वस्य मा भूदिति (वैतु. सा.)।

[j]) गस.। अत्र यत् सा. उदीचाम् (पा३,४,१९) इति क्त्वाम् आह तत्र चोद्यं भवति। समानकर्तृकयो (पा ३, ४,२१) इत्युक्तदिशा पूर्वकाले यथान्यायं प्र. सुसंगतत्वाच्च न्याय्यपौर्वापर्यविपर्ययाऽस्याविषयत्वे सत्य् औदीच्यविकल्पस्याऽवसराभावाच्चेति दिक्।

[k]) विप. (ऋण-)। गस. क्यबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या। एपू. टि. द्र.।

[l]) तु. टि. ? रअररिन्-। पाभे. कुसीदम् तै ३,३, ८,१ प्रमृ. द्र.।

[m]) °मसि इति शोधः (तु मूको. सपा. पूर्वं स्थलं च)।

अप√यु, अपायुवन् पै १८,२१,३[a]. अप ····युयोति ऋ १, ९२, ११, अप····युयोधि ऋ ९, १०४, ६; अप···युयोधि ऋ ८, ११, ३; अप···युयोतन ऋ ५, ८७, ८; १०,६३,१२, अप (युयोतन)[२] ऋ १०, ६३, १२, अप(युयुयाताम्) ऋ ८, १८, ८[b].

१अ-पर,रा[c]- -र ऋ १, ७४, ८; १२०,२, ६,२७,५, १०,१८,४, ५; २७, ७; १३६, ५; मा ३५, १५†, का ३५, ४, १६†, ¶तै १,६,७, २; २, २,२,५; ४,७[२], ६, १, ३,६[d], म १, ८,४,८,९, ६; ३,७,४[२]; ९,१, काठ ६, ६, ८,३;४[४], ९, १४, १३,४, २३, ४[d], २५, २[२d]; ३[२]; ¶क ४, ५, ६,८;९[४], ३६, १, ३८, ५[२], ६[२], शौ ९,५,२८, १०,१,२७[२], ४,१; †१२,२, २३, २५, १३,

a) सपा. शौ १३,२,९ अपावृक् इति पाभे.। अपायवन् इति मूको. ।

b) सपा. तैब्रा ३,७,१०,५ आपश्रौ १४, २९ १ अप (यूयाताम्) इति पाभे. ।

c) प्रथमं प्राति. आद्युदात्तं विप. द्वितीयं च प्राति. अन्तोदात्तं वा क्रिवि. भवत । तदिह किमेकमेव शब्दरूप विशेषणतया क्रियाविशेषणतया वा प्रयोग-भेदाद् भिन्नस्वरमुताहो भिन्नव्युत्पत्तिक सरूपं शब्दद्वयमित्यादिर् विमर्शविशेषापेक्षोऽन्यत्रविस्तरो विषयः द्र. । सक्षेपस्त्वेवमवधेयः । आद्युदात्तं प्रथमं प्राति पक्षद्वयान्यतरसुसाधं भवति । अ+पर- इत्येवं तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) इत्येक पक्ष· । इह पर-शब्दस्य मुख्यतया वर-पर्यायतायां सत्यामवराणां स्वाभाविकीमनुयायिनी वृत्तिमुपादायाऽवरपर्यायिभूत·या-ऽपरशब्दस्यापि तथाविधा वृत्तिं कल्पयित्वाऽनुयानं कालिकतया परिणमय्य भाक्त उत्तरभावेऽपि पाक्षि-कमर्थपर्यवसानं द्र. । एव तावन्मुख्यामुख्यार्थद्वयसुनि-दर्शन प्रथम· पक्षः । अथ द्वितीयः । यथा अपम्-, अवम्-, उपम्- प्रभृ अपाऽऽदिभ्योऽव्ययेभ्यो म-प्रत्ययेन तद्धितेन निष्पन्ना उक्तपूर्वा (तु. टि. २अपम्-)तथैवेह निकर्षसामान्यवाचिन अप इत्यव्ययात् तद्धितो मत्वर्थीयो रन् प्र नित्-स्वरेणाद्युदात्तश्च द्र । कालिको-त्तरभ वपरिणामप्रक्रिया चापि प्रथमपक्षवदिहापि प्रवर्त्तनीया भवति । एतयोर् द्वयो पक्षयोर् मध्येऽपि किञ्चित् तारतम्यमिव भवति । तथाहि वैयाकरण-कुलाचार्यप्रवृत्तिर् ज्ञापयति यथा द्वितीय एव पक्ष. साधीयान् स्यादिति । कथमिति चेद् उच्यते । सर्वा-दिषु (पा १, १, २७) हि पर-शब्दे पठ्यमाने ततो नञि तस. सर्वनामकार्यकलापस्य पूर्ववद् अबाधितत्वात् पुनर् यद् अपर-शब्द. पठितस्तेन ज्ञायते यथाऽयं शब्दो नञ्-पूर्वात् पर-शब्दाद् भिन्न एव स्याद् अत्रोक्तद्वितीयपक्षगतप्रक्रियया निष्पन्न इति । न च बहुव्रीहौ सर्वनामताया बाधितत्वात् (पा १, १, २९) तस्याः पुन· प्रसवार्थम् अपर-शब्द पठ्यमानो-ऽत्र २अपर्- इत्यस्य ग्राहक इति सुवचम् । तस्य क्रियाविशेषणतया प्रयोगभूयस्त्वाद् विशेष्यगर्भतया भविष्यत्सामान्यवाचकत्वात् सर्वनामतयोदाहार्यत्वासम्भ-वात् । अथ तृतीय· पक्ष । अपरः '=अपगततरः' इति कृत्वा अप इत्यव्ययाद् घ प्र स्यादातिशायनिक इत्येव-मभिप्रयन्त PW. प्रभृ. अवग्रहाभावविषये चोद्या भवेयु. । कामं सावग्रहनिदर्शभावाच् चोद्यपरिहारे प्रयत्न. क्रियेत न त्वसौ चरितार्थं स्यात् । समानप्रक्रियया घान्ततया व्याख्यातेषु १अपम्- प्रभृ. शब्देषु सावग्रहत्वस्य विद्यमानत्व दिति दिक् । अथ द्वितीयं प्राति अन्तो-दात्तम् । तत्र विमर्शसक्षेप: । इह पर-शब्दस्य वर-पर्यायताऽनवकाशा भविष्यदर्थपर्यवसानकालिक-विपकर्षार्थवाचकता च सावकाशा भवति । किमिति भेदोऽयं विधीयत इति चेत् । नायं विधिरपि तु यथाश्रुत्यन्वा-ख्यानमात्रमिदं भवतीति । एवं च सति पूर्ववदत्रापि पक्षत्रयमुपस्थाप्य 'न परमुत्तरभव यतस्तद् यथा स्यात् तथा' इति कृत्वा भविष्यत्-सामान्ये क्रियाविशेषण-तया बस सत्यन्तोदात्ततया च (पा ६, २, १७२) निगमा यथायथं व्याख्येयाः । निकर्षार्थस्य च श्रुतिषु निदर्शनाऽभावाद् द्वितीयस्य तद्धित-र-प्रत्ययान्ततया व्याख्यानवत पक्षस्य, घान्ताच् छान्दसे अमु-प्रत्यये-ऽन्तोदात्ततायां सूपपदायामपि पूर्वोक्तदिशाऽवग्रहा-भावाच्च अपराय, अपरीभ्यः, अपरीषु इति निगमानाम् अमन्त-घान्ततया व्याख्यातुमलभ्यमानत्वदर्शनात् तत्-प्रधानस्य तृतीयस्य चापि पक्षस्य PW. प्रभृ. सूद्घोषितस्य सत सुत्यजता निर्बाधा द्र. ।

d) पाभे. अभ्यु: मै ३,६,८ द्र ।

२,१४; १४,२,३‡[a]; पै ५,२०, १; ८, ११, ११, १६, १५, १; ३७, ८[२]; १७,३२, ३†; ४†; १८, ७,३‡[a], ११, ८; १९, ५१, ११; २०, २४,४; –रम् ऋ १, ३१, ४, १४५, २, ६, ४७, १५; १०, १३९, २; मा १७, ५९†, का १८,५, १०†, ¶तै २, २,२,५, ३,१२, २, ४,६, ३, ४†; ६, २,४, १, ¶मै १,४,१०, ६, १२[२], ८,४; ९[२]; २, १,११[b]; ५,४,१०,५†, ३,१, ३[२], १०, ४, ४, ५, ६[२c], ¶काठ ६,६[२d], ११,६, १२,६[२], १३,४; १८,३†; १९,२,३२,७, ¶क ४,५, २८,३†, २९,८, शौ ९, ५, २७, १३, १,५६[e],५७[e], १४,१, ६४; १८, २, ३८–४५; ५०, ५१[२], ४, ४४; पै ५,३८, ५‡[f], ८,१९,१०; ९,७,४; १६, १०३, ७†; १५३, ६[g]; १८, ६, १२, १९,२६,१०, २०,२७,५[e], –¶रया काठ ११,६, –रस्मात् मै १,८,४¶; –¶रस्मिन् मै १, ८, ४, काठ २३,६; –¶रस्य मै ४,२,८, –रस्याः ऋ १०, २९, २; शौ २०, ७६, २†, पै १९, ३९, ६,८; –¶रस्याम् मै २,५, ९; –रा ऋ १, १२४,९,१८५, १, मै ३,८, ७¶; –राः ऋ ३, ५५,५, ५,४८,२; शौ १०,१०, ८; पै १६ १०७, ८, –रान् ऋ ७,६,३, शौ १०, ३, १३–१५, पै ३, ३, ३; १६, ६४, ३–५; –¶राभ्याम् तै ७,५,३,१, काठ ३३,५, –राम् ¶काठ २०,१०, २८,४[२]; ¶क ३१, १२,४४,४[२], शौ ६ १८,१; –राय ऋ ७,२०, ७, पै १, १७, ४[h]; –रासः ऋ ५,४२,६; शौ १८ १,४६‡[i]; पै २, ३०, ३‡[i], –रे ऋ १०, ४४,७, शौ ९, ११, ३; १८,३, ७२; २०, ९४,७†; पै ८, १९, ५, १६, ५२, २[j], –रेण ऋ २, २९, ३, मै १, ८, ६¶; क २, १०?[k], ४१,३?[k], शौ १०, ४, ३; पै १६, १५, ४, –रेभिः ऋ ६,४७,१७, –¶रौ मै २, ५,१, ३, ९, १, काठ १३, १, –रौ पै २०, २८, ७. [°र- १पूर्व°, शिव°]

अपर-ज[l]- -ज काठ ३६, ७, –जान् तै ३, ५, ३,२, पै १६, १३१, ३–१०, –जाय मा १६, ३२, का १७, ५, १, तै ४, ५, ६,१, मै २ ९,६; काठ १७,१४, क २७,४

¶अपर-पक्ष[m]- -क्ष तै ३,४,९,६, मै १, ५, ७[२]; ९, ३, काठ ९, ११, –क्षाः तै ५, ७, ६, ६; –क्षान् काठ ३४, १३; –क्षाय मै १, ५, ७, काठ ७, ५, क ५, ४; –क्षे काठ ७, ५; क ५, ४, –क्षौ पै १७,२९,९.

अपर-पाद– -दौ पै १७,२९,९.

अपरा(र-अ)ह्ण[n]- -ह्ण शौ ९,१०, ५; पै १६,११५,२, ३[o], –ह्णम् मै ४,२,११, –¶ह्णे तै २,१,२, ५[२], ४,२[२], मै २, १, ७[p]; काठ १०, १[p], ३३, ७[२q]; ३४, ३[r], पै १०, ६, ७$, –ह्णेषु पै ९, १२,१२

---

a) सपा ऋ १०,८५,४० विभे.।

b) सपा काठ १०,५ द्वितीयम् इति पाभे.।

c) शोधार्थं तु. सस्थ. टि आहरिष्यति।

d) सकृत् सपा. क ४,५ पश्चा इति पाभे।

e) वैतु. पाम ६,१,७६ प्रभृ. अपराम् इति पाभे ?

f) सपा. ऋ १०,१३६,५ अपरः इति पाभे.।

g) सपा शौ ११,७,६ उत्तरम् इति पाभे.।

h) सपा. शौ १,१२,४ अवराय इति, मा २३, ४४ का २५,८,६ तै ५,२,१२,२ काठ ५०,६ अवरेभ्यः इति पाभे.।

i) सपा. ऋ १०,१५,२ प्रभृ. उपरासः इति पाभे.।

j) अपरे इति प्र२ इति एतः इत्याख्यातेन कर्तृतयाऽन्वितमुताहो अपरा। इह इत्येवं पदविभागः साधीयानिति विमृशन्तु भूयस्तरां विमृशः।

k) पाठ. ? उपरेण इति शोध (तु. सपा. खि ५,७, ३,९ मा ६,२ प्रभृ.)।

l) विप. (भ्रातृव्य-, रुद्र- प्रभृ)। उस उप. √जन् + डः प्र। कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

m) =कृष्ण-पक्ष-। कस. सास्व. (पा ६,१,२२३)।

n) = मध्याह्नोत्तर-भाग-। कस. उप. अहन्- + समासान्तः टच् प्र. अह्नादेशश्च (पा ५, ४, ८८, ९१)। चित्-स्वरः।

o) सपा. शौ ९,१०,७ विद्योतमान. इति पाभे।

p) सपा. तै २,२,९,६ तृतीयसवनस्याऽऽकाले इति पाभे.।

q) यक्र. सपा. तै ७,५,६,४; ७,३ तृतीयसवने इति, तृतीयसवनम् इति च पाभे.।

r) सपा. तैब्रा १,४,७,६ तृतीयसवने इति पाभे.।

¶अपरे-द्युस् ( )[a] मै ३, ७, ८, काठ १९,१२[b], क ३१,२[b].

२|अ-पर[c]- -रम् ऋ १, ३६,६;१८४, १; १८९,४; २,२८,८; २९,२; ८,१७,१४; १०, ८६,११; मा ३३,९४, तै १,७,१३,१; काठ ८, १७; जै ४,१९,४, शौ २०, १२६,११; -राय ऋ ६,३३,५

†अपरी[d]- -रीभ्य ऋ १, ३२, १३; पै १३, ६,१३; -रीषु ऋ १, ११३, ११; १० ११७, ३; १८३,३[e]; तै १, ४, ३३,१

¶अप-रज्जु[f]- -ज्जु· काठ ३०,९.

अपर-पक्ष-, अपर-पाद- १अ-पर- द्र.

¶अ-परशुवृक्ण[g,h]- -क्णम् तै ५,१, १०,१[१]; मै ३, १,९, काठ १९, १०; क ३०,८.

?अपरस्कम् पै १९,४२,१.

अ-परागत[g]- -तम् तै ६,६,७,२; मै ४,७,२, काठ २९,२, क ४५,३.

¶अप √राज्, अपाराड्[i] मै १, ६,३, ४ ८,३.

अ-पराजित,ता[g,j]- -त खि ५, ५, १०‡[k], मै ४, १२, ५, शौ ५, ३०,१७, ८ ५,२२, १०,४,१५, पै ९,१८,७, १६, १६,५, २८, ११; २० २८, १०, -तम् ऋ [१,११,२; ५,२५,६], १०,४८, ११; खि २, १०,७; ५,४,६;७; मा २८,२; का ३०, १,२, ¶तै ६, ३, १, १[२], ४ २, ६[२], मै ४, ११, १†, काठ २, १५†, कौ २,१७८†; ४, ६;७, जै २, ७, २, ३, ३, १६, १६†, पै १, ११२,३, १६,८८,५,६; -ता ऋ [३, १२, ४; ८, ३८, २], तै ४, ४, ५, २; मै २, ८,१४; काठ ४०, ५; †कौ २, ४२४, १०५२; †जै ३, ३२, १५; ४, २३,१, -ताः तै ५, ७, २,५¶, -ताम् शौ १०, २,३३, पै १६, ६२,५; २०,२०,६.

?अपराणुत्वा[l] पै ७,६,३.

अप √राध्, अप···रराध तै ३,२,८, २; मै २,३, ८, पै १, ८८, २, अप···रराध शौ २, ३५, २; ¶अपरात्स्यामि तै ६, ४, ११, ३, अपरात्सी. तै ७, ५,१०,१; अप···अरात्सी. शौ ५, ६, ७; पै ६,११,९, ¶अपाराधम् तै २, ५,३,६, ६,५,५,२.

अप-राद्ध- -द्ध शौ ६, ११६, २; पै १६,४९,८.

¶अ-परानंश[m]- -शाय[n] काठ २४,३;

a) सद्यस्- (पा ५, ३, २२) इत्युक्त-निपातनमात्र-परिवर्धितक्लृप्तिभि· पाणिनीयैर् यद् अहन्यभिधेये अपर-शब्दाद् एद्युसुच् प्र. उच्यते तद् वस्तुस्थिते-स्तिरोभावायैवाऽलं भवेत्। उप. दिव्- इत्यस्यैवास्मिन् शब्दविशेष रूपान्तराऽऽपत्तितया सुवचत्वात्। तथात्वाद् ऋते केवलम् अपर-शब्दस्य प्रत्ययमात्र-योगतो निर्बीजस्य दिनार्थवाचकत्वस्य निराधारत्वादनुपपन्नत्वादित्यलमभियु-क्तानां क्वाचित्कच्छिद्राऽन्वेषणेन।

b) पाभे. अन्ये-द्युस् (·) मै ३,२,२[२] द्र.।

c) बस. अन्तोदात्त. (पा ६, २, १७२)। व्यु. कृते १अ-पर-, अपरी- च टि. द्र.।

d) केवल- (पा ४, १, ३०) इत्यत्र टापं (पा ४, १, ४) बाधित्वा छान्दसनित्यनिपातनतया यो ङीप् शिष्टस्तत्र न केवलमयमेव विवेको यल्लोके टापा निर्वाहश्छन्दसि च ङीपा इति। किमित्येवमुच्यते। अव्याप्तिपरिहारायैवमुच्यते। तद् यथा। टाबन्त-स्यापि छन्दसि सुभिक्षं वर्त्तते। तद् एवं किलेह विवेको वक्तव्यो यथा बस. अन्तोदात्ताद् २अ-पर्- इत्यस्माद् नित्यं छन्दसि ङीप् भवति, अपरस्माद् आद्युदात्ताद् १अ-पर- इत्यस्मात् टाप् इति। एतच्चैवं विविच्यमान-मेतद्-भिन्नस्वर-सरूपशब्दद्वयनिष्पत्तिसंकेते पूर्वोक्ते ज्ञाप-कान्तरतयापि सुग्रहं द्र.।

e) सपा. काग्र ३०,३ अवरीषु इति पाभे।

f) विप. ([विगत बन्धन-] यजमान-)। बस. (पावा २,२,२४)।

g) तस. नञ्-स्वरः।

h) उप. परशु-वृक्ण- इति तृस.।

i) अकर्मकस्य सतः सकर्मकतापत्तौ सत्यां लुङि लेट् लुक् उसं. (पा २,४,८०)।

j) विप. (अग्नि-, इन्द्र- प्रमृ.), नाप. (इष्टका-विशेष-[मै २,८,१४])।

k) सपा ऋ १०,११६,५ विभे।

l) *अ-पराणुत्ति- > अ-पराणुत्त्या इति मूलतः सतो श्रेषः सुशोध. स्यात्।

m) तस. उप. परा √*नंश् (व्याप्तौ) + भावे घञ् प्र. [='मैव सोमक्रयणी पराची गात्' इत्यर्थमेतद् यजुरिति (तु. तै ६, १, ७, ७ मै ३, ७, ६; वैतु. BW. च ?*अ-परातंस- इतीवाऽपशोधुक. [तु. [२] BW. उप.]; SI. अपरान्। अंशाय इति द्वे पदे इति मन्वान उपेक्ष्यः)]।

n) सपा. तै ६,१,७,८ आवृत्स्यै इति पाभे.।

क ३७,४.

अ-परापरण[a]- -णः शौ १२, ९, ७; पै १६,१४५,७.

¶अ-परापात[b]- -ताय मै ३,६,७.

¶अ-पराभाव[b/c]- -वाय तै १,५,२, २; ५ ७,२,५, ६,६,२,३[2].

?अपरावता[d] पै १,९८,४.

*अ-परावप्- >अपरावपिष्ठ[e]- -ष्ठम् तै ४,१,३,१.

¶अ-परावाप[b/f]- -पाय मै ४,१,२; काठ ३१,१; क ४७,१.

अ-पराहत[b]- -तः शौ १८,४,३८.

अपराह्ण- १अ-पर- द्र.

¶अ-परिगृहीत[b]- -त· काठ २६,१०; क ४१,८, -तम् काठ २०,४; क ३१,६, -ते तै ५,२,६,३.

¶अ-परि(त्त>)त्ता[g]- -त्ता मै ३, १,८.

१अ-परिपर[h]- -रेण शौ १८, २, ४६.

¶२अ-परिपर[i]- -रः मै ३,७,७,४,८, ५; काठ २४,६[j], क ३७, ७[j].

¶अ-परिमित,ता[b]- -तः तै १, ७, ३, २[२]; ५, १, ८, ४; मै ४,१, १०; ७, ४, काठ ८, १३, ९, १२; २६, ४, ३४, ९; क ८.१, ४१, ७; $शौ ९, ५,२१; १५, १५,९; $पै १६, ३४, ५, ९९, ८; -तम् तै २,५,१०, ४, ११, २; ३, १,७, ३; ६, १, १, ६, मै १, ६,१०, ८, ६; ७, ३ २, ५; ६, ३; ७, ४; ८, ७[k]; काठ ८,३, १३; १३, १; २४, ५[१]; ३१,१५; क ६, ८; ८, १; ३७, ६[१], शौ ९, ५, २२[२]$, -तस्य तै २, ५, १०, ४; ५, १, १,४; २,६, ३; मै ३, १, २,६,९, ७, ४; ४, ५,३; काठ ८, ३; १९, १,६; २६,६; ३४,९, क ६, ८, २९ ८; ३०, ४; ४१, ४; -ता तै ५,१,१, ४; मै ३, १,२, काठ २५,६, क ३९, ३, -ताः मै १, १०,१७; ३, २, ५; ९, ५[२]; ४, ५, ३, काठ २०,१; ३४,९,३६, ११; क ३१,३, $शौ १५, १३, ९;१०, -तात् तै २, ६, ४, २, ३,१,७,३; मै ३,८,६; काठ २५, ४; क ३९,१, -तान् तै ६, १, ४,८, -ताभिः तै ५, २, ६,३, -ताम् काठ १९, १; ६; क २९, ८, ३०, ४; -ते मै १, ६,१०, काठ ८,३; क ६,८.

¶अपरिमित-छन्दस्[l]- -न्दस· तै ५,१,८,४.

¶अ-परिमित्य[b] तै ५, २, ६, ३; काठ २०,४; क ३१,६.

¶अ-परिमोष[b]- -षाय तै ६, १, ११,५

¶अ-परिवर्ग[b/m]- -र्गम् तै ३,४,१०, ४, ५,३,१०,४,४,३, ४; ५,३,

---

a) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप. *परा- पुरण-(<परा√पॄ [तु. परा-पुर्-, परि√पृ> परि-पर्-]) यद्र. (तु. ?W., MW.; वैतु. PW. अ+पर- + १अपर- + नः प्र.?, ता. अप-रै- >*अप-रा- + *अप-रण-?) ।

b) तस नञ्-स्वरः ।

c) उप. परा√भू + भावे घञ् प्र. ।

d) पाठ.? आ परावतः इति शोधः (तु. पै २०,६१, ११) ।

e) विप. ([विनाश-रहित-] पुष्कर-) । परा√वप् इत्यस्माद् घ-प्रत्ययेन निष्पन्नस्य नञ्-पूर्वस्य बस. अन्तोदात्तस्य यनि. सत इष्ठन्नन्तत्वे (पा ५,३,५५ [तु १वसिष्ठ- प्रमृ.]) नित्-स्वर· । पाप्र तु परावप्- इत्येतस्यैव प्रथमं मतुबन्तत्वे तत आतिशायनिके इष्ठनि प्र. विन्मतोः (पा ५,३,६५) इति मतुपो लुकि अ+परावपिष्ठ- इत्येवं तस. नञ्-स्वरः स्यात् ।

f) उप. परा√वप्+भावे घञ् प्र. ।

g) विप. ([असमर्पिता-] उखा-) । उप. परि√दा (दाने) + कर्मणि क्तः प्र. तकारादेशश्च (पा ७ ४,४७) । अत्र दस्ति (पा ६,३,१२४) इत्युक्तस्य गतिदीर्घत्वस्याऽभावो मौलिको वा प्रामादिको वेति निगमान्तरस्यापेक्षया विमर्शसहोऽयं विषयः द्र. ।

h) वि. ([परिपन्थि-रहित-] पथिन्-) । तस. नञ्-स्वर. (वैतु सा बस. इत्याह तत्-स्वरानुपपत्तिप्रसङ्गाच्चिन्त्यम्) । उप. विप. परि-पर-([<परि√पॄ 'हिंसायाम्' + कर्तरि कृत्]=परि-परिन्-) तद्वति वृत्तिः ।

i) =१अ-परिपर- । बस. अन्तोदात्तः । उप. भाप. । अ° इति पठन्तः BW. प्रभृ चिन्त्याः ।

j) सपा तै ६,१, ७,३ अरक्षोहतः इति, मै ३, ७,७; ४,८,५ अरक्षस्युः इति च पाभे. ।

k) सपा. काठ २५, ८ क ४०, १ असंख्यातम् इति पाभे ।

l) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

m) वा. क्रिवि द्र. । भावे घञन्तं यद्वा णमुलन्तम् (तु. भा. [तैब्रा २, १, १०, ३ प्रभृ.], सा. MW. च; वैतु· भा. [तै ३,४,१०,४] बस. इति ?) ।

५,१०,६,६,१,१,८,३,४,३.
अ-परिविष्ट[a]- -ष्टम् ऋ २,१३,८.
¶*अ-परिवीत[a]- -तम् काठ २६,६[2]; क ४१,४[2].
¶अ-परिश्रित्य[a] मै ३,५,३[2].
अप √रिषु,अप···रिषत् पै ४,२२,५.
¶अ-परिषिञ्चत्[a]- -ञ्चन् मै १,१०, १९[2], ३,३,५[2b]; काठ २१, ७[2]; ३६,१३
‡अ-परिहृत[a]- -ता मै ४ १२, ४[c].
†अ-परिह्वृत[a d]- -तः ऋ १०,६, २;मै४,१४,१५,-ता ऋ ८,७८, ८; -ता' ऋ १, १००, [१९[c]; १०२,११[c]], १०,६३,५, काठ १२,१४.
अपरी- २अ-पर- द्र.
†अ-परीत[a]- -तः ऋ ५, २९, १४; -तम् ऋ ८,२४,९; -ताः ऋ १,१००,३; -तासः ऋ १,८९, १, मा २५,१४; का २७, ११, १, काठ २६,११.
अ-प(रि>)रीवृत[a]- -त. ऋ २, १०,३.
अप √रुध्,>रुरुत्स, अप' अरोधम् ऋ १०,३४,२.
¶अपरुणद्धि काठ २७,५, २८, १, क ४२, ५; अप···रुणद्धि ऋ १०, ३४, ३; ¶अपरुन्धन्ति[e] काठ १०, ८; अप-रुन्धः शौ १२, ३, ४३[f]; ¶अपरुन्ध्यु. काठ २७,५; २८, १, क ४२,५.
अप····अरुधन् शौ १८, २, २७.
¶अपरुध्यते तै ६, ६, ५, ४, ¶अपरुध्यताम् तै ६,६,५,३.
अप-रुद्ध- -¶द्धः तै २, १, ४, ७[2]; ८; २, ८, ४; ३, १, १; ६,६, ५,३; ४; काठ १०, ८[e]; ९, ११, ६; २७, ५[2], २८, १[2]; क ४२,५[2]; -द्धम् ¶काठ २७,५,२८,१[2], ¶क ४२, ५; शौ ३, ३, ४; पै २, ७४, ४. [°द्ध- ज्योक्°]
¶अप-रुध्य काठ ३५ १८, क ४८, १६.
अप-रुध्य- अन्°.
¶अप-रुध्यमान- -नः तै २, २, ८,५,३,१,१;२.
अप-रुरुत्स्यमान- -नः काठ १०, ९;११,६;३७,११.
¶अप-रोद्धृ[g]- -द्धा मै २, २, १०; काठ १०, ९; -द्धारः तै २,३, १,१; मै २,२, १; काठ ११,६.
¶अप-रोध[h]- -धात् मै २, २, १०.
¶अप-रोधुक, का[i]- -काः मै २,२, १;४,४,२. [°क- अन्°].
अप-रोध्य- अन्°.
¶अ-परुस्[j]- -रुषि मै ३,९,२.
अप-रूप[k]- -पम् ¶तै ३, ५, ७, ३; ¶काठ २२, ८[2]; ३५, १९; ¶क ३५,२[2];४८,१७; शौ १२, ४,९, पै १७,१६,९.
अपरेद्युस् १अ-पर- द्र.
?अपरेहि[l] पै १६,३७,९.
¶अ-पर्ण, र्णा[j]- -र्णः काठ २६, ३; क ४१, १; -र्णम् तै ६, ३, ३, ४, $पै २, ७०, ५; १९, ३४, १६; -र्णा मै४,१,१; काठ २६, ७; क ४१,५.
अप(प-ऋ)र्तु[m]- -र्तुः शौ ३,२८,१.
अ-पर्वन्[j]- -र्वन् ऋ [४, (१७, ७), १९,३].
अप(प √ऋ)र्षु, अप···अर्षतु पै १९, ३१,६[n].
अ-पलाश[j]- -शः ऋ १०,२७,१४.

a) तस. नञ्-स्वरः ।
b) अत्रैकतरत्र यद् विकरण-स्वरस्तादवस्थ्येन प्रादर्शि तदपलक्षणत्वाच्चिन्त्यम् ।
c) सपा. °ह्वृताः<>°ह्वृताः इति पाभे. ।
d) उप. परि √ह्वृ+क्तः प्र. ।
e) यक. सपा मै २,२,९ निरुद्धः इति, निरुद्धम् इति च पाभे. ।
f) सपा. पै १७,४०,३ अवरुन्धः इति पाभे. ।
g) गस. तृजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,१६३) ।
h) गस. घञन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४) ।
i) गस. उकञन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा६,१,१९७) ।
j) बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२) ।
k) प्रास. अव्ययं पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) अथवा बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) स्यात् (तु. भा.) तत्फलभूतं विप. च विशेष्यगर्भं द्र. । अपि वा बस. सतः क्रिवि. द्र. ।
l) पाठः? परा √इ > परेहि इति सुपठं छन्दो-ऽनुवृच्च द्र. (तु. शौ १०,१,२८ अथेहि इति पाभे.) ।
m) विप. ([अपकृष्टाऽऽर्तवबीजोपेता-] यमिनी- [गो-]) । बस वा प्रास. वा । उभयथाऽपि गत्यादौ स्वरे प्राप्ते (पा ६, २,१,२) उपसर्गादुत्तरस्य समासमात्रेऽन्तोदात्त-प्रकरणेऽस्य उसं. द्र. (पा ६,२,१८७) ।
n) अप···अर्षतु > शौ ४, ३, २ पुरेण··· 'अर्षतु इति पाभे. ।

अप√लिख्, अप···लिखात्, अप (लिखात्) शौ १४,२,६८, पै १८,१३,८.

अ-पलित- -ता: शौ १९,६०, १.

¶अ-पलितंभावुक[a]- -कः मै ४, १,९.

अप√लुप्, म्प्, ¶अपलुम्पति मै १, ६, ५; ¶अपलुम्पेते मै १, ६,४; अपलुम्पतु पै २,८१, २[b]; ५, १४, १; १६, १४७, १-८; १४८, १-८; १४९, १-८, २०, ५९,२; अपलुम्पन्तु पै १९, ३२, १८, अपलुम्पत पै १९,४५,१४; ¶अपालुम्पत् मै १, ६, ५, अपालुम्पन्[c] काठ १२,१३, अपालुम्पन्[d] काठ १२, १३[२], २७, २[२], क ४२, २[२].

अपालुपत् पै ८,१५,१२.

अपलुप्यते शौ ५, १७,७, पै ९, १५,७.

¶अप-लुम्पम्[e] मै १,६,५.

अप√वच्, अपावोचत् पै २,२,४[f].

अप-वक्तृ- -†क्ता ऋ १, २४, ८; मा ८, २३, का९, ४, १; तै १, ४, ४५, १; मै १, ३, ३९, काठ ४, १३; क ३, ११; पै २, २, ४$[f]; १९, ९, ११, -क्तारं शौ ५, १५, १-११; पै ८,५,१-११.

अप-वाचन- अन्°.

अप-वत्- २अप्- द्र.

अप√वद्>अप-वादि(न्>)नी- -नी पै १९,२३,८.

अप√वध्, अप···वध्यासम् मा १, २६; का १, ९, ४, अप-(वध्यासम्) मै १, १, १०, ४,१, १०; अपावधीत् ऋ १०, १४६, ४; मा ५, ८[१], का ५, २, ८[१]; काठ २, ८[४]; क २, ३[४], ¶अपावधीत् मै ४, ३, ४; अपावधीः मै १, २, ७[१], कौ १, ३५३, जै १, ३७, १; अपावधीम् तै १, २, ११, २[२].

अप√वप्, अपवपति[g] काठ १०, ५; अप···वपामि पै १७,३८, ३[h]; अपवप[i] ऋ ८,९९, ९; अपावपत् शौ ८, ८, ५; १९, ३६, ४; पै २, २७, ४; ९, ६, ८, ११, ७, ९; १६, २९, ५; अपावपत् ऋ २, १४, ६, तै ३,३,७, ३¶; अपावपः ऋ १, १३३,४.

अप-वर्तृ-, अप···वम् अप√वृ द्र.

अप√वस् (बधा.), >अप-वास[j]- -से शौ ३, ७, ७[२]; पै ३, २, ६[२].

अप-वास्प्रमा(न>)ना[k]- -ना पै १३,५,१६.

अप√वह्(बधा), ¶अपवहति काठ ३७,११; अपावहत्[l] शौ २०, १३०, १; अपवहेः पै ३, २५, १३[m].

°अप-वाहु[l]- > ¶अपवाह-तस्(:) तै ६, ६, ५, ४; मै ३,२,८.

अप√वा, †अपवाति ऋ १, १६२, १०, मा २५, ३३; का २७, १३,२; तै ४, ६, ८, ४; मै ३, १६,१; काठ ४६,४.

अप-वात्- -वान् शौ १९, ५०, ४.

?अपवाचिराम्[n] पै १६,२९,९.

अप√विच्, अप · विनक्तु शौ १२, ३, १९, पै १७, ३७, ९; अपा· विनक्[o] शौ ११, ३, ४; पै १६, ५३,९.

---

[a]) अ-नग्नंभावुक- इत्यत्रत्यं टि. द्र. ।

[b]) अपुलम्पतु इति पाठः? यनि. शोधः (तु. टि. ?अक्षौद्, वैतु. BKA. उपलुम्पतु इति शोधः) ।

[c]) सपा. तै २,१,२,२ प्राग्रश्चित्तिमैच्छन् इति पाभे. ।

[d]) एकतरत्र पाभे. अपाकृन्तत् मै २, ५, २, अन्यत्र सपा. तै २, १,२, २ प्रभृ. अपाघ्नन् इति पाभे. ।

[e]) गस. शक्यार्थे णमुल् प्र. । कृत्-स्वर प्रकृत्या ।

[f]) पाभे. यक्र. अध्यवोचत्, अधिवक्ता मा १६, ५ द्र. ।

[g]) अव° इति संकेतयमान. SI. विमृश्यः । सपा. मै २,१,११ अपहते इति पाभे. ।

[h]) सपा. शौ १२,३,२२ अपि···वपामि इति पाभे. ।

[i]) वैतु. GW. -प. इत्येवमुशन् चिन्त्य प्रकरणे लोटः प्रयोगस्य दर्शनात् ।

[j]) गस. थान्ते थाथादि-स्वर. (पा ६,२,१४४) ।

[k]) विप. (वशा-) । उप.<√वाश्>स्र इति MW. ।

[l]) तु RW. । शिष्टं सस्थ ?बहुलिमा टि. द्र. ।

[m]) सपा. पै १७, २९, १७ संबर्हः इति, विबर्हः इति च पाभे. ।

[n]) अनपवाचना (शौ ८, ८, ९) इत्यस्य स्थाने चादपवाचिराम् इति दु श्लेषा सहिता द्र. । यमु. छेदे चात् इत्यस्य चाऽऽत् इत्याकारिका व्यवस्था भवित्री काप्यन्या वेत्यादि सर्वं भूरिविमर्शापेक्षमेव ।

[o]) सपा. तै १,१,५,२ विविनक्तु इति पाभे. ।

१¶अ-पवित्र[a]- -त्रम् मै ४,५,७.
२¶अ-पवित्र[b]- -त्रौ तै ६,४,६,३.
¶अ-पवित्रपूत[a,c]- -त,-तम् मै ४, ५,५.
अप-विद्ध- अप√व्यध् द्र.
अप√विश् >वेशि, अपवेशय>या शौ ९,२,२५, पै १६,७८,७
अप√वी †अपवेति ऋ ५,६१, १८, १०,४३,२; शौ २०,१७,२
अ-पवीरव[d,a]- -वान् ऋ १०,६०,३.
अप√वृ(आच्छादने), अप···वरत ऋ ६,४५,२४; कौ २, १०१८, जै ४,९,९; शौ २०,७८,३ अप···वर्षथ[e] ऋ ८, ५, २१, †अ(प>)पावृधि ऋ १,७,६; २,२,७, ४, ३१, १३; ७, २७, २, ८,२३, २९, तै २, २, १२, ६; मै ४,१२,२,कौ २,९७१;शौ २०,७०,१२, अप···वृधि ऋ१, १०,७; अपावृत ऋ ५, ४५,१. ‡अपो···वृणुते[f] कौ १, ३०३; २, १०१; जै १. ३२, १; ३, १०,३; ¶अपवृणोति[g] काठ १३, ३; अ(प>)पावृणु[h] का ४०, १,१५; अपावृणोत् ऋ १,१३०, ३; ३,४४,५, ४, २८, १; १०, १३९,६, मै २, ५,३¶; †४,९, ११,११,२; काठ ९,१९†; १३, ३¶, †अप· 'अवृणोत् ऋ ३, ३१, [२१; १०, १२०, ८], ८, ६३, ३; पै ६, १, ८; अप··· अवृण्वत ऋ २,२४,१, अपावृणोः ऋ २,११, १८; अपावृणोः ऋ ८,१००, ६, अप···अवृणोः ऋ १, ५१, [३; ९, ८६, २३], ४; अप[?] ··अवृणोः ऋ १,१३२,४. †अप···ववार ऋ १. ३२,११; पै १३, ६,११; अप···ववर्थ ऋ ३, ४३, ७, अप···आवः[i] ऋ १,११३,१४, ३,५,१, ७, ७५, १; अप ··व. ऋ १, १२१, ४; अप···वः ऋ २, १४, ३; †अपव्रन् ऋ ४, २, १६; ५५, ६; ५, २९, १२; मा १९, ६९; का २१,४, १९, तै २, ६, १२, ४; काठ १६, ९‡[j], शौ १८,३, २१; अप···व्रन् ऋ ४,५,८; †अपाव ऋ १, ११,५, कौ २, ६०१; जै ३,४८, १७, ?अप··· वम्[k] ऋ १०,२८,७
अप-वर्तृ[l]- -र्ता ऋ ४,२०,८.
अपा-वृत्- अन्°.
†अ(प>)पा-वृत[m]- -तम् ऋ १, ५७,१; शौ २०,१५,१.
अ(प>)पा-वृति[n]- -तिम् ऋ ८, ६६,३.
अप√वृज्, अपवृङ्क्ते ऋ १०,११७, ७; अपवृञ्जाते शौ १०,७,४२; अपवृङ्क्ष्व[o] शौ३,१२,६; पै२०, २२,३; ?अपावृक्[p] शौ १३,

[a]) तस. नञ्-स्वरः। [b]) बस अन्तोदात्तः (पा ६,२, १७२) इति। [c]) उप. तृस पूप. प्रकृतिस्वरम्।
[d]) सस्थ पवीर-व- टि. द्र.।
[e]) लेटि सिप्-अटौ द्र.। वर्षप्रतिबन्धवशाद् इषश्च सिन्धवश्च पिहितद्वारतिरोधापितवस्तुवन्नैव दृष्टिपथमवतरेयुः। तत्तिरोधापकस्य द्वारापिधानस्येव सतस् तन्निरोधनस्याऽपवरणमाशंसितं भवति [तु. वे. PW. प्रभृ; वैतु. सा. यन्मते अप इत्यस्य योग्यक्रियायाश्च योग्यकर्मणश्चाऽऽक्षेपेण 'मेघादपकृष्य' इति कृत्वा पृथगन्वयो भवति। वर्षथ (<√वृष्) इति क्रिप. च सेचनार्थकस्य सत इष· इत्येतेनैव कर्मणाऽन्वय इष्यते (न सिन्धून् इत्येतेनापीत्यभिसन्धि.)। चिन्त्यं त्वेतन्मतं भवति। आक्षेपबहुलत्वस्य स्वारस्यविघातकत्वाव्यभिचाराद् द्वारा इत्यस्य द्वि३ सतः तृ१ एतदिति कृत्वा व्याख्यानस्य समानप्रकरणान्तरसर्वस्वविरोधाच्च (तु. ऋ १,१२८,६;३,५,१ प्रभृ)]।
[f]) सपा तैब्रा ३, १,३,२। ऋ ७,८१,१ अपो(प+उ) ···व्ययति इति पाभे.।
[g]) अप, आ इति द्व्युपसृष्ट क्रि. संकतयमान. SI. चिन्त्य.। मुपा. वैपरीत्यदर्शनात्।
[h]) अपा° इति मुपा. स्वरः ? यनि. शोध.। छान्दसं दीर्घत्वम्।
[i]) छान्दसः आङ्-आगमः (तु. [वि√वृ 'आच्छादने'>] व्यांव', वि···आवः इति)।
[j]) सपा. ऋ ४, १, १५; १६, ६; १०, ४५,११ प्रभृ. आपमं २,११,३० विवव्रु इति पाभे.।
[k]) अप ··वः इति शोध. (तु. सस्थ. टि. ०इन्द्र)।
[l]) गस तृजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।
[m]) कर्मणि क्तेऽनन्तरगतिस्वरः पूप. दीर्घत्वं च (पा ६,२,४९;३,१३७)।
[n]) गस. क्तिनि तादौ (पा ६, २, ५०) इत्युक्तः स्वरः।
[o]) सपा. मागृ २,११,१४ उपसेध इति, आपमं २, १५,५ हिगृ १,२७,७ अपसेध इति च पाभे.।
[p]) लुङि प्रपु१। अपावर्क् इति प्राप्ते गुणाभावे यनि.। सपा. पै १८,२१,३ अपायुवन् इति पाभे.।

२,९

अप-वृज्य- अन्°

अप√वृत्>वर्ति, अप···वर्तय ऋ २,२३ ७

?अपवृप्राणिमज्जह्य पै ५,१४,५

अप√वृश्च्, अपवृश्चामि पै ७, २, ६[a], अप··वृश्चतु पै ४,४,७[b].

अप√वे, अपवय ऋ १०,१३० १

अप√वेन्, अपवेन° शौ ४, ८,२.

?अपव्यक्ता पै ५, १३, ६, १४, ३, १०.

अप√व्यध्>विध्, अप···विध्यत मै ३,१६,३[d], †अप···विध्यताम् ऋ ६, ७५, ४, मा २९, ४१; का ३१, २, ४; तै ४, ६, ६, २; काठ ४६, १, पै १५, १०,४.

अप-विद्ध- अन्°.

अप√व्ये, अपो व्ययति ऋ ७,८१, १[e], अपव्यये शौ ६,९१,१[f].

अप-व्ययत्- अन्°.

१अप-व्रत[g]- -तम् मै ४ २,१२.

२अप-व्रत[h]- -तान् ऋ १, ५१,९,५, ४२, ९; -तेन ऋ ५, ४०, ६, खि ३, २१, १; मा १७, ४७, का १८,४,१५; कौ २, १२१०; शौ ३.२,६; पै ३,५,६.

अप√शत्[i]>शाति[j], अप···शातय शौ १९,३४,३[k].

¶अ-पशव्य- -व्य तै ६, ३,३, ४, काठ २६ ५; क ४१, ३; -व्यम् तै ६, १, ९,२; काठ ६,३; क ३,२

¶अप√शास्, अपाशासु मै ३ ८, ५,६; ४,५,८;९,३.

¶अप-शीर्षन्[l]- -र्षा, -र्षाणम् तै ५,५,४,३.

¶१अ-पशु[m]- -शव. तै ५, २, ९, ४.

¶२अ-पशु[n]- -शव काठ१२,२;-शु. तै१,७,१,३[२]; ६; २,६,६,६;८, २, ५,२,६,३[२]; ९, ३, ४, ३,१, ४[२]; ६, १, ९, २[२]; ३, २,५,३, ४[२]; ११, ५[२]; ६, ३, ५; ४, ४, मै १,८,९; ३,२,७[२], ४.८[o], ७, ७; ४,१, ११, काठ ८,८, १०, ११, १२,१,२; ५, २०, ३,४[२]; ८, १०[२], २४, ४, ६, २६, २, २७,६,२८,३, २९, ३; ३०,९, ३१.१३, ३५, १८; १९, क ७, ३, ३१.५, ६[२],१०, १२[२]; ३७, ५, ७, ४०, ५; ४२, ६; ४४,३, ४२,४,४८,१६;१७.

अपशु-ता[p]- -ता पै १६, १४९, ८, -¶ताम् मै २.१,८.

अ-पशु(हन्>)घ्नी[q]- -घ्नीन् शौ १४,१,६२

अप√शुच् दीप्तौ) > शोशुच् > †ϕअप-शोशुचत्[r]- -चत् ऋ ⌊१,९७,१[२]; २-८⌋, मा ३५,६;

---

[a]) सपा शौ २, ३२, २ अपिवृश्चामि इति पाभे ।

[b]) सपा. शौ १,७,७ अपि···वृश्चतु इति पाभे. ।

[c]) मा, अपवेनः<>सपा. पै ४,२,२ वीडयस्व इति, काठ ३७,९ तैब्रा२,७,८,१,१६,१ वीरयस्व इति च पाभे. ।

[d]) सपा. ऋ ६,७५,४ अप···विध्यताम् इति पाभे ।

[e]) पाभे. कौ १,३०३ अपो·· वृणुते द्र. ।

[f]) सपा. पै १९ १८,७ अपह्वयताम् इति पाभे. ।

[g]) प्रास. अव्ययं पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २)। मै. संकेतिते स्थले कर्तृतया योग. कर्मतया वाऽथापि क्रियाविशेषणतया वेत्यत्र भूयान् विमर्शोऽद्यापि सावकाशः द्र. । क्रियाविशेषणतया इति चेदध्यवसीयेत तर्हि स्वरूपत. बस. इत्येव सुवचम् । तथात्वे स्थलान्तरीय-नियमान्तरैः संगतत्वसामान्यात् । कर्तृत्वकर्मत्वान्यतरपक्षे तस. इत्येव सुवचम् । तथात्वे प्राति. एतद् निगमान्तरीयात् प्राति. बस. इत्येवं व्याख्येयाद् भिन्नं वाच्यम् । एतत् सर्वं यस्थ. सुधीभिः सुधीविषयीक्रियेत ।

[h]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)। नापू. समानस्वरं किञ्चिद्-भिन्नार्थयोगं प्राति वस्तुतो भेदेन प्रदर्शनार्हं न वेत्यत्र नापू. टि द्र. स्वयं च विविग्भिर् विवेच्यम् ।

[i]) धा. *चातने वृत्ति (तु. Eng. √*shoot* ⌊गमने⌋) ।

[j]) तु √शत् (हिंसायाम्) । पाप्र. तु <√शद् (पा ७,३,४२) ।

[k]) सपा. पै ११,३,३ अप···साधय इति पाभे. ।

[l]) बस. (पावा २,२,२४) पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

[m]) तस. नञ्-स्वर ।

[n]) बस. अन्तोदात्त· (पा ६,२,१७२) ।

[o]) सपा. अपशुः स्यात्> तै ५.५,७,१ पशून् व्यर्धयेत् इति पाभे ।

[p]) भावे तलन्ते लित्-स्वरः (पा ६,१,१९३) ।

[q]) तु टि. अ-देवृघ्नी- ।

[r]) गस. शत्रन्ते कृत् स्वर. प्रकृत्या । वा अघम् इति कर्मपदमनेनान्वितं द्र. (तु. सस्थ. आ√शुच् ⌊दीप्तौ⌋> आ···शुशुग्धि)। अत्र सा. कल्पद्वयं भवति। प्रथमे कल्पे तावद् अप इति कप्र. नः (द्वि३) इत्येतदभिसंबद्धो भवति तद्धीनमाख्यातं च सकर्मकत्वे सति लेटि साऽट्के तिपि

२१; का ३५, ४, २०, २१, शौ ४, ३३, १[२]; २-८, पै ४, २९, १[२], २-८.

अप√शुष्, अपशुष्यति शौ ६, १३९,४.

अुप-शुष्क,ष्का[a]- -ष्का, -ष्काः तै २,१,४,८.

?अ॒-पश्चा-दग्धृ- -ग्धा शौ १९,५५, ५[b], पै २०,४१,९.

‡अ॒-पश्चा-द्दघ्वन्[c]- -घ्वने[d] कौ १, ३५२, २,७९०; जै १,३७,१.

अ॒-पश्चा(त्>)द्-दघ्वन्[c]- -घ्वने[d] ऋ ६,४२,१, -घ्वा मै ३, ९, ४[2b];¶.

†अप√श्नथ्, अुप श्नथिष्टन ऋ ९, १०१, १, कौ १, ५४५; २, ४७; जै १,५६,१, ३,५,६.

अ-पश्य॒[e]- -श्या ऋ १, १४८,५.

अ॒-पश्यत्[f]- -श्यते तै ७, ५, १२,१, काठ ४५, ३, -श्यन् ऋ १०, १३५, ३, -श्यन्त तै ३, २, २,१.

?अ-पश्यमान[g]- -न· पै ७,१९,७.

अप√श्रि

अप-श्रय॒[h]- -य शौ १५,३,८

अुप-श्रित[i]- -त ऋ ⌊(१, ८४, १४), ५,६१,१९⌋, ८,२४,३०,

रूपम् (तु उ. मा ३५, ६)। अथोत्तरे कल्पे सगतिकमुक्तपूर्वमेवाऽऽख्यानमकर्मकत्वेनाऽन्वितं भवति। उभयत्र **अघम्** इति च कर्तृपदम्। अथापीह सा. अु···शुशुग्धि इत्युत्तरे क्रिप. √शुच्(दीप्तौ) इत्यस्माच् शोकाऽर्थकतयाऽभिसंमतात् प्रथमाद् धा दीप्त्यर्थकं सन्तमपरं धा. विवेचयिशति। तदेतत् सर्वं चिन्त्यं भवति। अग्निकर्तृकाऽऽशोचनाऽपशोचनक्रिययोर्विषयीभावेनाऽभिन्नप्रतियोगिकयो सतो **रयेश्च अघस्य** चोरस्थाप्यमानत्वप्रतिभानाद् अपाऽऽङो. उपसर्गयोर् भिन्नार्थद्योतकत्वचमत्कारसमर्पणे श्रुतिस्वारस्यस्योपपन्नतरत्वादिति यावत्। एवंथि. पराभिमतस्य भिन्नधातूपकल्पनस्य च प्रथमे वाक्ये **अघ**- इत्येतत्कर्तृत्वस्य च क्रिप. सकर्मकत्वाऽकर्मकत्वान्यतरत्वं प्रत्यौदासीन्यस्य च समानं वैयर्थ्यं द्र.। ननु यदुक्त सा. **नः** इति द्वि३ इति अुप इति च कप्र. तदुक्त इति चाहेति, तन्न। भाष्ये **नः** इति ष३ इत्येवम् उक्तत्वाद् अुप इत्यस्य गतित्वेन प्रदर्शनाच्चेति। सत्यं, वचसैवमेव तत्र भवति तात्पर्यतस्त्वन्यथेति। तत् तु कथमिति। अुप इत्यस्य गतित्वे पर्यवसन्ने सति तदर्थस्याऽऽख्यातमात्रानुरञ्जकत्वे चरितार्थत्व-स्वाभाव्याद् 'अस्मत्तो निर्गत्य' इत्याकारकस्य पञ्चमीस्थेन सना. योगतः प्रवर्तयितुमिष्यमाणस्य व्याख्यानस्य नितान्तमन्वाय्यत्वे सत्यप्यस्मत् प्रस्तावितचोद्यप्रकारत एव सूपलम्भत् (तु. उ. **नः** =अस्मान् इति स्पष्टं भाषमाणः)। अथाऽन्ततो यच्च म अनुस्त्रियमाणं लेटि रूपम् इत्याकारकं कल्पान्तरमाह, तदप्यसत्। ऋगङ्गतया व्याख्यायां कथंचित् सिध्यत्यपि निघाताभावे (तु. सा.) तदभीष्टे यजुरङ्गतामात्रेण व्याख्याने तदनुपपत्तेरिति दिक्।

[a]) विप. (लोक-, विश्-)। गस. अनन्तरगति-स्वर. (पा ६, २,४९)। पूप निन्दायामिति।

[b]) सपा. ?°दग्धा ⌊तु. सा.⌋ <> °द्-दघ्वा (आपश्रौ ७, २८, २ माश्रौ १, ८,६,२२ अप्राय २, ७ अअ १९, ५५ प्रमृ. च ⌊तु. BW. RW⌋) इति पाभे.। यत्तु पपा. अपश्चा। दग्धऽअन्नस्य (तु. शंपा) इति प्रादर्शि तदसत्, **अन्नस्य** इत्यस्य कर्मभूतस्य पदस्य नितान्तपार्थक्यस्याऽनिवार्यत्वात् (तु. पाभे. मै ३,९,४)।

[c]) विप. (नृ-, अस्मद्- ⌊मै.⌋)। तस. नञ्-स्वरः। एकतरत्र उप. पश्चा इति पूप भवति (तु. ⌊सरूपे⌋ ऋ १, १२३,५ प्रमृ)। अन्यतरत्र पश्चात् इति। वस्तुत एनयोरभेदः। उप. √दघ् गतौ ⌊तु. निघ २,१४⌋+वनिप् प्र.।

[d]) सपा. °दघ्वने <> °द्-दघ्वने (तैब्रा ३,७,१०,६ आपश्रौ १४, १९, २ च) इति पाभे।

[e]) तस. उप. पाप्र. √दृश्+शः प्र. (पा ३,१, १३७) **अच्कौ** (पा ६, २, १५७) इत्यत्र श-प्रत्ययस्यापि ग्रसं. अन्तोदात्तत्वं द्र। अथवा स्वतन्त्रात् सत √पश् इत्यतः कर्तरि वा भावे वा कृत्य. प्र.। नञ्-पूर्वत्वे च पूर्वे कल्पे कृत्योकीयोऽन्तोदात्तः (पा ६,२,१६०)। उत्तरे च कल्पे तावद् बस. अन्तोदात्त. (पा ६, २, १७२) इति विविक्।

[f]) तस. नञ्-स्वरः।

[g]) शोधः अप√बाध् > ?अपबाधत टि. द्र.।

[h]) नाप (उपधान-⌊नभा. तकिया⌋)। उप. अधिकरणे अच् प्र. थाथादि-स्वरश्च। W. उप-श्रय॒- इति शोधुकः (तु. कौउ.)। सपा कौउ १,५ उपश्रीः इति, शांआ ३,५ ?अपरश्च यः इति च पाभे.।

[i]) सस्व. कृते तु. टि. अुप-शुष्क-।

-†तम् ऋ ⌊१, ८४, १४, (५ ६१, १९)⌋; मै २, १३, ६; काठ ३९,१२; कौ २,२६४; जै ३,२२, ११, शौ २०, ४१, २; -तौ शौ ६,१२७,२[a].

१अपस्-, २,३अपस्- ✓*अप् द्र.

अप-सं✓विश्, अपसंविशस्व[b] पै १६,७८,७.

†अप-सं✓वृत् > वर्ति, अप···संवर्तयति ऋ १०, १७२, ४, कौ १, ४५१, जै १, ४७, ५; शौ १९,१२,१.

¶अप-सत्य[c]- -त्यम् क ३५, २; -त्या३म् काठ २२,८[d].

अप✓सश्च्, ‡अप····सश्चिम[e], अप(सश्चिम)[e] मा ३८, २०; का ३८,५,३; मै ४,९,१०.

अप✓सह्, अप···सहताम् पै ४, ८, १-१३.

φअप-साह्वस्[f]- -†ह्वान् ऋ ९, १०५,६; कौ २,९६३.

अप✓साध् > साधि, अप···साधय पै ११,३,३[g].

अप✓सिध्, अपसेधति शौ २०, १३५,१३[h]; अपसेधन्ति शौ ५, १९,९; अप ··सेधसि शौ ६, ८१, १‡[i]; पै १९ १७, १; अपसेधामि शौ ८, २ ११; पै १६ ४,१, अपसेधतु खिसा २९, ८; अप ··सेधतु ऋ १०,३६,४; पै ७,५,७, अपसेधन्तु ऋ १०, १००,८; †अपसेध ऋ ६,४७, २९, मा २९, ५५; का ३१, २, १२; तै ४,६,६,७, मै ३,१६,३, काठ ४६, १, शौ ६, १२६, १; २‡[j], पै १५, ११, ९, २०, ३‡[k]; अप ··सेध ऋ ८, ६०, २०; १०, २५, ७, अप···सेध ऋ ८ ७९, ९[2]; †अप[2]···सेध ऋ १०,९८, १२, मै ४, ११,२, काठ २, १५, अप सेधतम् मै ४, १४, ६; शौ ४, २५, ४[l], पै ४, ३४, ६, अप (सेधतम्) शौ ४,२५, ४[m], पै ४, ३४, ६; अपसेधत ऋ ⌊८, १८,१०,१०, १७५,२⌋, खि ५, २१,३[h], कौ१,३९७†, जै१,४४, ७†, †अप(सेधत)ऋ८,१८,१०[2], १०,१७५,२,१०, कौ १,३९७[2], जै १, ४४,७[2]; अप···असेधत् ऋ ६, ४७, २१, अप···असेध ऋ ५,३१,७.

अपसेधिरे, अपसेधिम खिसा२९, ९, अपसेधम् पै १९,१,१०

---

[a]) सपा. पै १,९०,२ अपाकृतौ इति पाभे.।

[b]) सपा शौ ९,२,२५ अभिसंविशस्व इति पाभे.।

[c]) विप (अग्नि-)। मलो. बस.।

[d]) अचेष्टा३अपसत्या३म् इत्येवं मूलतः सति पाठे प्लुतेः प्रथमाया उपर्य् आद्यकारस्य स्थाने मु इत्येव-माकारो श्रेष. द्र.।

[e]) तु. माश १४,३,१,१९ यतो वाक्यद्वयस्य मिथ्या-ऽऽभासमिव गृहीतवन्तौ उ. म. च द्वेषः इति ह्वरः इति च द्वि१ सती प्र१ इति कृत्वा अप (=अपग-च्छतु) इति च अन्युव्रत- इति देवतापरमिति च व्याचक्षाते तद् विमर्शाक्षं द्र.। सपा. °सश्चिम, अप(⌊सश्चिम⌋ माश १४,३,१,१९ तैआ ४,११,४ च) <> ऋ५,२०,२ अप[2] ⌊यद्र.⌋ इति सश्चिरे इति च पाभे.।

[f]) गस क्वस्वन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,१२)। सह्वस्- इति पपा.। हे इन्दो! कच्चिद्(=अपि सर्वम्) अदेव-मत्रिणम् आ-साह्वान्(भव ⌊तु नापू. ऋक्⌋) बाधश्(च) परि (-साह्वान् भव)द्वयुं (च) यनि. (भव) इति वाक्यत्रयात्मकः वा. द्र. [तु. ऋ ८, ४५, ४० यत्र अप इति परि इति च नि. यक. भिन्धि, जहि > ही इत्येते क्रिप उपसृजन्तौ विज्ञपयेतां यथा प्रकृतेऽपि तौ नि. च आ इति च क्रियार्थप्रधानं साह्वान् इति पदमुपसृजेयुरिति (अस्मत् इति पं. च वारणार्थेप्सितवचना द्र. ⌊पा १, ४, २७⌋)। यद्वैते नि. कप्र. एव स्यु. यक द्वयुम्, बाधः, अस्मत् इत्येभि. पदैर्युक्ताः [तु सस्थ. ?φआ(साह्वस्- > -ह्वान्), ?φपरि साह्वस्- > -ह्वान् (यत्रापि वैतु. PW. प्रमृ. भिन्नप्रकारकस्य वा. आलो-चनम्), वैतु. वें. सा. साह्वान् इति चाध्याहृताऽऽख्याता-ऽशं क्रिय. (=अप ⌊युयोधि- =अपगमय⌋) इति च (नितान्तमरु-चिरा सती तदीयाऽवान्तरवाक्यकृतिराकरत द्र.)]।

[g]) पाभे. शौ १९,३४,३ अप···शातय द्र.।

[h]) सपा. आगृ २,१,४ अपबाधताम् इति पाभे.।

[i]) सपा. तैब्रा २,४,१,६ आश्रौ २, १२,३ प्रमृ. सेधनि इति पाभे.। [j]) पाभे. ऋ ६,४७,३० अपप्रोथ द्र.।

[k]) सपा ऋ २,३३,३ रपसो युयोधि इति विभे.।

[l]) वैतु. सा अप+इतः (<✓इ) इति। नितरां चिन्त्यं त्वेतत्। इतः इत्यस्याऽनिहतस्य सतः क्रिप. एतदित्यस्य वचस. संस्कारच्युतिमात्रत्वे सति मपु२ इति कृत्वा व्याख्यानप्रवृत्तेः साहसमात्राऽनतिरिक्तत्वादिति। इतः इति तसि-प्रत्ययान्त द्र.।

[m]) सपा. पै ४,३४,७ परा (सेधतम्) इति पाभे.।

अप-सिध्य[a] शौ ८,२,७.

अप-सेधत्- -धन् ऋ १, ३५, १०, ९, ८२, २; ११०, १२φ, मा ३४, २६†; का ३३, १, २०†, काठ ३८, १२φ[b], कौ २, ६६८†, जै ३, ५५ ९†[c], पै १०,१,१२φ

अप√सू (प्रेरणे), अप ··सुवे काठ ३८, १३, अप सुवामि शौ ६, ११९, ३[d], अप·· सुव ऋ १०,३७,४, मा ३५,११, का ३५,४,१०, अप (सुव) ऋ १०, ३७,४, मा ३५, ११[e], का ३५, ४,१०[e], पै १७,२५,७.

अप 'साविषत् ऋ १०,१००, ८; अप (साविषत्) पै २०, १७, ९[f].

अप√सृ, अप सरत् ऋ ४, ३०, १०.

अप√सृज्, अपसृजामि पै १६,१३०, ३[g].

अप√स्कन्द्,>स्कन्दि, अपस्कन्दयतु पै २,२४,१;४, अपस्कन्दयन्तु पै २,२४,२,३,५.

अप-स्कन्द- -न्देन पै २,२४,५.

अप-स्कन्द्य पै २,७०,१.

अप√स्कम्भ् > अप-स्कम्भ[h]- -म्भस्य शौ ४.६,४, पै ५,८,३; ११,२,४.

अपस्तम- √*अप् >२अपस्- द्र

अप√स्था,>तिष्ठ, अपतिष्ठात् पै १३, ९,१२, अप···तिष्ठन्तु पै १,९४, ३, अप ··अतिष्ठन् ऋ १०,१२४,८.

अपस्थातम् ऋ १०, १०६, २, †अपस्थात>ता ऋ ८,२०,१, कौ १,४०१; जै १,४५,३.

अप 'अस्थु[i] ऋ ८,४८,११.

†अप-तस्थिवस्[j]- -स्थुष ऋ९ १९, ६; कौ २,१११; जै ३,११,७

अप-स्थापन- > अपस्थापन-भेषज- -जम् पै १,५८,४

?अपस्थाय[k] पै २०,४८,१०.

अप√स्पृ, †अपस्पृण्वते[l] ऋ ८, २, ५; जै ४, १६,६; ¶अपास्पृणुत काठ २४,१, क ३७,२

अप-स्पृश्- अन्°.

†अप√स्फर्, अपस्फरीः ऋ ६,६१, १४; मै ४, ११, २; काठ १७, १८; ३०,३; क ४६,६.

अप√स्फाय्>स्फा

अप-स्फान- -नस्य पै १,५८,१.

अप√स्फुर्

†अप-स्फुर्[m]- -स्फुरम् ऋ ८,६९, १०, शौ २०,९२,७. [°स्फुर्-अन्°].

¶अप-स्फु(र्>)रा[n]- -रा मै २, ६,५, ४, ३,८, काठ १५,४. [°र- अन्°].

? अप-स्फुर(त्>)न्ती[o]- -न्ती पै १४,३,१

१-४अपस्य-,√अपस्यु,१अपस्या-, २ अपस्या-, अपस्यु,स्यू- √*अप् द्र.

अप√हन्,> जङ्घन्, ¶अपहते तै २,४,२,४,५, ३,१, ३,२,९, ५, ५, ३, ४, ७, ७, ५, २[२],६, १,३,५, मै २, १,११[३p], ५,५, ६[२], ८,९[२]; ३, ६,२; ६, ४, ३, ४;८,३; काठ १०,९[२],१०[q];१३, २, ३; ६[२];७[२]; १४,६; १९,३[r], ११; २२, १;२३,४[s], ३१,११,

a) सपा. पै १६,३,७ उपजित्य इति पाभे.।

b) पाभे φअपदहन् शौ १,२८,१ द्र.।

c) अप-सेधन् इति मुपा.? यनि शोध ।

d) पाभे. अपधिस्सामि द्र ।

e) एकतरत्र अपो(प-उ) इति समुदितो निपात द्र.।

f) सपा. शौ १,१८,२ नि. (माविश्रक् [<√सू 'प्रेरणे']) इति पाभे.।

g) सपा. शौ १०,५,२३ पै २०,१६,७ पागृ १,३,१४ प्रहिणोमि इति पाभे.।

h) गस घञन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४)।

i) वें. 'अपतिष्ठन्तु' इति यदाह तद् यथा-धातुस्थिति-वचः। यत्तु 'अपगच्छन्तु' इति वें. च सा. चाहतुस् तत् तात्पर्यप्राप्त्यपेक्षिताऽनुषङ्गपरं वचः द्र.।

j) गस. क्वस्वन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

k) °स्थात इति शोध. (तु. सपा. ऋ ८, २०,१)।

l) प्रपु३ झच् आदेशः उसं. (पा ३,४,७८)। चिद्-अन्तोदात्त. (तु. MGS. ४६० टि. ४) । यत् सा. पक्षान्तरे अप इत्यस्य धात्वर्थानुवादकत्वम् आह तदक्षोदक्षमतयोपेक्ष्यं श्रुतिस्वारस्येतरत्वात्।

m) विप. (सोम-)। गस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या।

n) विप. (धेनु-)। गस. इगुपधलक्षणः कः प्र (पा ३, १,१३५) थाथादि-स्वरश्च।

o) अनपस्फुरन्ती इति शोध (तु. शौ १२, १,४५)।

p) सकृत् पाभे. अपवपति द्र.।

q) सपा. मै २,२,१० विहते इति पाभे.।

r) सपा. मै ३,१,४ व्यास्थत इति पाभे.।

s) सपा. मै ३,६,७ प्रहरति इति पाभे.।

३४, १२; क ३०, १[a], ३१, १; ३६, १[b]; ४७, ११; ¶अप····हते तै २, १, १०, ३; २,५, १; ¶अपहन्ति तै २, १, २, ८, १०, १; ३; २, २, २; ७, ५; ६, ४, १; ६, ३[c]; ५, १, ३, ४; ८, ६; १०, २, २, १, ५; ३, २, ७, ४[d], ५[२]; १०,१[d]; ६, २, १, ६[c],४,५,९, २; ६, ३,२; मै २,५,९; ३,१, ९; २, ६;७, ४, ८,७;९,७; ४, १, १३[२c], ३,४[२]; ८, ५[२]; काठ १०, ४; ५, ११,५[२c]; १३, ७; १९,३; २०, ५, २५, ४[२f], ८; ३१,१;३,७,८;९[२]; १०,३४,५; क ३०, १; ३१, ७; ३९, १; ४०, १; ४७, १; ३, ८[२d]; ९; १०[२], $शौ ९, ५, ७; ११, $पै १६, ९७,८,९; ¶अपहुन्ति तै २, ६, ६, ३; ६, २, १, ६; मै २, १, ५[२g]; काठ ११, ५; अप · हतः[h] ऋ ६, ६०, ६[i]; अपघ्नन्ति मै २,१,५¶; अपहंसि मा १८,५२; का २०, ३, २; तै ४, ७, १३, १; मै २, १२, ३; काठ १८ १५; क २९,४; पै ३, ३८ ६; ‡अप···हथ.[h] कौ २, २०५, जै ३,१८,१२, अपहन्महे[j] काठ ३८,१३; अपहन्म. शौ १, १८, ३; ८,६,४; पै १६,७९,४; अपहन्मसि शौ ८, २,१२,६,५, पै १६,४,२,७९, २; ५;८१, ५; अप···हन् ऋ १०, १८२, [१–३]; अप ··हनत् तै ४, १, ४, ४; ५, १, ५, ९, अप··· हनाथ शौ १४, १,५९; पै १८. ६, ७, अपहन्तु शौ २, ३, ६; ६,१३४,१[k],८ ७,१४, १२,३, १४; पै ५,३७, २; १६, १३,४; ९७,७, १५०, २; १७, ३७,४; १९,५०,४; अप[२](हन्तु) पै १९ ५०,५, अप···जहि ऋ १,४२, २,९४, ९; ९, ४, ३, [१३; ८, ६१, २८], मा १, १७; ११, ४७, का १, ६, १; १२, ४, ११; तै १, १, ७,१, ३, ५, ८, १[२]‡[l]; मै १, १, ८; २,७, ५; ४, १, ८; काठ १, ७, ९; १६. ४; २५, ४; ३१, ६, ८; क १. ७;९; ३९, १; ४७. ६;८; †कौ १, ४७९; २. १२८; ३९९; ५४४; †जै १,५०, ३; ३, १३, ४,३१,१९;४२, १०, †अप··· जहि ऋ ९, ८, ७, ६३, २८; कौ २, ५३४, जै ३, ४१, १०; †अप(जहि) ऋ १०, १५२,५[२]; तै ३, ५, ८, १; ९, २; शौ १, २१,४[२], पै २,८८,५[२], †अप ·· हतम् ऋ १, १३२,६, १०,४०, १३; मा ८, ५३; का ९, ६, ५; शौ १४, २, ६; पै १८,७, ६; ७; अप (हतम्) पै १८,७, ७, (अप) हतम् ऋ १, १३२,६, मा ८,५३; का ९,६,५; अपहत ऋ [(७,१०४,७) १०, ७६, ४]; शौ १२, २, ४७, पै १७, ३४, ८; †अप··· हत > ता ऋ ९, १०१,१३, कौ १,५५३, २,७३६; ज १,५६,९; ३,१२,८; ४,२६,१; ¶अप.हत तै २ ५, ३, १; ५, १, १०, २, मै २, १,११[२]; ३. १,९, ४. १; १३; ३, ४; काठ ८, ५, १०, ९[२];१३ ७, क ७. १, ¶अपाहत मै २, ५, ५[२], अपाहन् ऋ ३, ३३, ६; ¶मै २, ५, ९, ४, १, ९; १०; ८, ५; ¶काठ १०, ५; २७,३,३१, ७, ८; ¶क ४२,३; ४७, ७,८; अपाघ्नाताम् , अपाघ्नाताम् ¶मै २, ५, ९; ¶अपाहताम् मै २, १ ५; ¶अपाघ्नत

[a]) पाभे. अपहते काठ १९,३ द्र. ।

[b]) पाभे. अपहते काठ २३,४ द्र. ।

[c]) सपा. काठ ३१,१० हन्ति इति पाभे. ।

[d] सपा. मै ४, १, १० काठ ३१, ८ हन्ति इति पाभे. ।

[e]) तु. टि. अपहुन्ति मै २,१,५ ।

[f]) सकृत् सपा. तैब्रा ३,२,९,५ क ३१,१ निर्भजति इति पाभे. ।

[g]) एकतरत्र समुच्चयार्थस्य च इत्यस्य लोपे सति एव इत्यस्याऽवधारणार्थे प्रयोगे भवतीति कृत्वा तिङो निघाताऽभावे गतिर्निहत. (पा ८, १, २८; ६२; ७१); वैतु. सपा. काठ [११,५ गद्र.] यत्र स्वरसामग्रीसामान्येऽपि गतौ स्वरो न तिङीति कृत्वाऽद्यापि शाखाभेदेन वा केनापि प्रकारान्तरेण वा प्रवृत्तिभेदो व्यवस्था-सापेक्षः द्र. ।

[h]) सपा. अप···हतः <>अप···हथः इति पाभे. ।

[i]) इह अपं गतीतरतयाऽभिप्रयन् GW. चिन्त्यः ।

[j]) पाभे. अपमृज्महे द्र ।

[k]) सपा पै ५,३३,४ अवहन्तु इति पाभे. ।

[l]) सपा. ऋ १०, १५२,५ शौ १,२१, ४ अप, वधम् इति पाभे. ।

तै १, ५, ४, १; २, ४, २, २; ६,२, १, ६[a], मै १, ४,१०; ३, २,६[a], ३, ५; ७, काठ १०, १०; २२, ७; ११, २४,८; क ३१, ७[a]; ३५, १; ५; ३८, १; शौ ११, ७; १९$[b], ¶अपाघ्नन् मै २, ५, २, ४, ५, ७, काठ ११, ५; १९, १०; ३२, ७; क ३०, ८; ¶अपाघ्नन् तै २, १, २, २, मै २, ५, २; ४, ५, ७, ¶अपघ्नीत मै ३, ९, १; ¶अपहुनीत तै ३,२,९,५.

अप' 'जघान ऋ ४, १८,९.

†अप-घ्नन्- -घ्नन् ऋ ८, ४३, २६ϕ; ९,२७, १ϕ, [६१, २५[c]०; ६३ २४]; २९, ९६, २३; ¶मै ३,१,३[d], ४, १२ ३, काठ ३९, १५ϕ, कौ १, ४९२; ५१०[c]०, २, ५६३[e]ϕ०; ५८७; ६३६; जै १, ५१,६,५२,१४[c]०, ३,४४,९[c]०; ४८,३; ५१,२ϕ; -घ्नन्त. ऋ [९, १३,९(३९,६)]; ४१, १ϕ, ६३, ५; २६ϕ]; कौ १, ४९१ϕ; २, २४२ϕ; ५४५; १०५१ϕ, जै १,५१,५ϕ, ३,२१,७ϕ, ४३,१; -घ्नन्तम् ऋ ८,४३,२३ϕ.

†अप-जुह्वनत्- -नत् ऋ ९, ४९, ५; कौ २,७८९.

अप-हृ- रोगमृत्युभय°.

अप-हत,ता- -त. तै १, १, ९,१[1]; २; -तम्[e] मा १, ९; १६; का १,३ ६,५,७; मै ४, १,६, काठ १,५; ३१,४, क १. ५; ४७,४, शौ १०,७, ४०ϕ, पै १७, ११, १ϕ, -ता काठ १, ५, ३१, ४; क १, ५, ४७, ४, -ताः मा २, २९; का २,७, १; -¶ते मै २, ५,२.

¶अप-हृति[f]- -त्यै तै २, २,२,४; ५,७, २; ११, ७, ६, ४, ४; ६, २; ३,४,१,१; ५,१, ३, ३, ४; ५,९, २,२, ३; ४,६,२, ३; ६, १,४, ६; ८, ३; ११, ३; ४, २, १,६; १०, १; ३, २, २; ७,२; ८, १,२; ९, ४; १०, ३; ४,२, ६; १०, ३; ६, ३, १,२; मै १, ४,१०; ३, १, ९[g], २, ५[h]; ६[i]; ३, ५; ७, ७,९; ८, ७; ९, ७[1]; १०,१; ४, १,२;३; ४[1]; ५,६[1]; ७-९; १२[j]; ३, ४, ८, ५[1]; काठ ८, ५[h], १३, १२; १९, ३[1]; १०; २०, ५; १३; २१,८, २२,७; ११; २४ ४;८; २५,१; ४; ९[k]; २६, १; ८; २७, ५[l]; २८, ४; २९,८[1],३१,२;३[1];४[1]; ६; ७; १०; क ७, १[h], ३०, १[1]; ८;३१,७; ३५, १;५; ३७, ५; ३८, १;४; ३९,१,४०,२[k]; ४; ४१,६; ४२,५[l]; ४४,४,४७, २; ३[1]; ४[1];५-७;१०.

¶अप-हृत्य तै ६, १, १, २; ३,२, १; ७,४,२,१[1],१, मै २. १, २; ५, ७-९, ३, ४, ६; ४ १,८; काठ १३,३; २२, १३; ३१, ६; क ४७,६.

¶अप-हन्तोस् (:) मै ४,८,२.

अप√हा (गतौ), अप''हासते[m] ऋ १०, १२७,३.

अप'''जिहीते ऋ ७,७१,१.

†अप'''अहासत ऋ ९, ७३, ६; पै ६,११,३, अपहास्थाः शौ १८,३,७३

अप√हृ, >भृ, अप'''भरताम् ऋ १०,५९, [८-१०].

अप ''जभार[n] ऋ ४,२७,२.

¶अप'''हरेत काठ २४,६[o]; क ३७,७; ¶अपहरेयुः काठ ३४,३

अप'''(अ)हृषु[p] पै १९,२०,१५;

---

[a]) पाभे. अन्तरदधत काठ २०,५ द्र.।

[b]) सपा. पै १६,१५४,९ उपाजयन् इति पाभे.।

[c]) एकतरत्र अप इत्युपसर्गश्रुतेः अपघ्नन् इत्यतः घ्नन्तस्याऽध्याहारः।

[d]) सपा. काठ १९,२ क २९, ८ उद्धृत्य इति पाभे.।

[e]) पाभे. परापूतम् टि. द्र.।

[f]) गस. क्तिन्नन्ते पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२, ५०)।

[g]) सपा. काठ १९, १० क ३०, ८ अभिभूत्यै इति पाभे.।

[h]) रक्षसाम् अपहत्यै> सपा. मै १,६,४ अभिजित्यै इति पाभे.।

[i]) पाभे. अन्तर्-हित्यै काठ २०,५ द्र.।

[j]) एकतरत्र रक्षसाम् अपहत्यै>सपा. तैब्रा ३,३,४,३ यज्ञस्य संतत्यै इति पाभे.।

[k]) सपा. मै ३,८,८ धृत्यै, अन्तरित्यै इति पाभे.।

[l]) रक्षसाम् अपहत्यै>सपा. मै ४,६,२ अरिक्तत्वाय इति पाभे.।

[m]) '''हास्महि इति पठन् GW. विमृश्यः।

[n]) अभ्यासचुत्वं ज्ञापकं भवति यथेह मूलतः √हृ इति कण्ठ्यादिर्भवति √भृ(बधा.) इत्य् ओष्ठ्यादिश्च न भवतीति (तु. पामवा ८,२,३२)।

[o]) उप'''हरेत् इति पाठः? यनि. शोधः (तु सपा. क ३७,७ आपश्रौ १०,२६,१६ [तु. C.])।

[p]) लुङि प्रपु१ सिज्-लोपाऽभावः उसं. (पा ८,२,२७)।

¶अप-हृत- -तम् काठ ११, २[a].
¶अप-हृत्य[b] काठ १२,१०.
अप√ह्नु, ¶अपह्नुते तै १, ५, ४, २; अपह्नुवे ऋ १, १३८, ४; ¶अपह्नुवीत काठ ३७,१४
अप√ह्वे, अपह्वयताम् पै १९,१८,७[c].
?अपा पै २०,१९,६
१अ-पाक[d]- -कः ऋ ६, ११,४[2e], मा २०,४४[f], का २२, ४,९; मै ३, ११, १, ४, १४, १५[2]†[e], काठ ३८,६; -कम् खि ५,७,१,१०; मै ४, १३, २; काठ १५, १३, -काः ऋ १, ११०, २, -?के[e] ऋ ६,१२,२.
†अपाक-चक्षस्[g]- -क्षस· ऋ ८, ७५, ७, तै २, ६, ११, २; मै ४,११,६, काठ ७,१७
२अपा(ऽऽ)कृ- अपा(प√अ)चू,ञ्चू द्र.
अपा(प-आ)√कृ, अप 'आकृधि ऋ ३, १६,५, १०, १४२, १; शौ १, २, २†; अप आकृतम् ऋ ६,५९,८.
¶अपाकरोति तै २, ५, ५, ५; मै ४, १, १[2]; काठ ३०, १०, क ४६, ८; ¶अपाकुर्वीत मै ४, २, ७, ¶अपाकुर्यात् मै २, २, १३; ¶अपाकुर्यात् मै ४, २, १२.
¶अपा-कर्तोस्(:)[h] मै १, ४, ५; काठ ३१,१५.
अपा-कृत- -¶तम् तै ६, ४,११, ४[i]; -ताः काठ ३५, १७; क ४८,१५, -तौ पै १,९०,२[j]
अपा-कृति[k]- -तिम् ऋ ८,४७,२.
¶अपा-कृ(त्य>)त्या[l]- -त्या मै ४,२,१२.
अपा(प√अ)चू, ञ्चू, †अप···अच, †अप (अच) ऋ ९, ९७, ५४, कौ २, ४५६; जै ३, ३४, १४.
२अपा(ऽऽ)कृ[m]-
अपाका ऋ १.१२९,१[n].
अपाकात्[o] ऋ ८,२,३५.
अपा(प-अ)चू,ञ्चू[p]- -पाक्[q] ऋ ३,

---

[a]) सपा. मै २,२,७ नश्येत् इति पाभे.।

[b]) सपा. तै २,४,१२,१ यज्ञवेशसं कृत्वा इति, मै २,४,१ आदाय इति च पाभे.।

[c]) पाभे. अपव्यये शौ ६,९१,१ द्र.।

[d]) तस. नञ् स्वरः। उप. पाकँ- इति विप. (तद्भिन्नवचन ऐदंपर्यं द्र)। यत्तु MW. तदुपजीव्याश्चेहाऽन्यथादर्शना भवन्तो यत्र यत्रास्य श्रुतयो भवन्ति, तत्र तत्रैनत् २अपा-(ऽऽ)कु- इत्येतदेवेति प्रतिपन्ना भवन्ति तन्न। तथात्वे हि सति उपाकु, पराकु- इत्यादिवद् अन्तोदात्तस्याऽनिवार्यत्वेन प्राप्तत्वात्। अत्र यदुक्तप्रकारतो द्वे भिन्नस्वरे प्राति. एवाऽभ्युपेये भवत.(तु. GG.)। यदपि मा २०,४४ इत्यत्र उ. च म. च बस. इत्याहतुः, तद् निस्तत्त्वम्। नञ्सुभ्याम् (पा ६, २, १७२) इत्यन्तोदात्तस्य तथात्वे दुर्वारत्वप्रसङ्गादिति यावत्।

[e]) स्व(सु-अ)पाक- इति मतम् (वैतु. पपा. सु। अ° इति)। पाभे पै २,७४,१ भवत् द्र.।

[f]) यथेह उ. च म च सौवरं तत्त्वमप्रतिपन्नौ भवतस्तथा नापू. टि. गतार्थं द्र।

[g]) विप. (⌊अनल्प-तेजस्-⌋ अग्नि-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्। यद्वा तस. नञ्-स्वर (पा ६,२,२)। उप पाक-चक्षस्- इति बस.। अस्य प्राति विषयेऽपि १अ-पाक- इत्यत्रत्ये टि. संकेतित २अपा(ऽऽ)कु- इत्यत्रत्ये टि. च गतार्थो मतभेदः पक्षप्रतिपक्षसमानन्यायश्च चोद्यपरिहारविवेक द्र.। उपाकु-चक्षस्- इत्यपि तत्सापेक्षतया चेह कश्चित् सूक्ष्मो विवेको भूयोऽन्वेष्यो येनात्र पूः. २अपा(ऽऽ)कु- इति न भवति १अपाक- इत्येव च भवतीति सुतरां विशदीभवेत्।

[h]) गस. तोसुनि प्र. अनन्तरगति-स्वरे प्रथमो ग. निहन्यते (पा ६,२,५०;८,१,७०)।

[i]) पाभे. अपक्रियमाणा द्र.।

[j]) पाभे. अपश्रितौ शौ ६,१२७,२ द्र.।

[k]) गस उप. क्तिन् प्र। स्वरस्य कृते तु. टि अपा-कर्तोस् ( )।

[l]) गस कर्मणि क्यबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या।

[m]) गस. घञन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४)।

[n]) नापू. क्रिवि. भाविनि सति (=द्वि. वा तृ. वा सप्त. वाऽर्थे ⌊न तु पं.⌋) सुप्प्रतिरूपकः (पाप्र. अन्यत्र परामर्शसौकर्यार्थं चित्त्वविशिष्ट· उसं. ⌊५, ३,३६⌋) आ प्र. तत्-स्वरश्च (तु उत्तरा, पश्चा, मध्या)।

[o]) नापू. दिशा एपू क्रिवि. भाविनि सति [=द्वि. च (?वैतु पाप्र प्र. इति) तृ. च (वैतु पाप्र. परामर्शाऽभावः) पं च सप्त चार्थे सुप्प्रतिरूपक· आतिः प्र. उसं. (पा ५,३,३४ ⌊तु अधरात्, उत्तरात्, पश्चात्; ?वैतु पाप्र. निपातनमात्रसंकेत.⌋)]।

[p]) गस. क्विनन्ते पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ३,२, ५९; ६,२,५२)।

[q]) न. द्वि१ सत् वा. क्रिवि. द्र.। पाप्र. देशवृत्तेरस्मात्

५३,११; ८.[४,१,६५,१],१०, ५; १०,४४,७; खि ५, १२ ४ १७, १-४; मा ६,३६, का ६, ८, ७, तै १, ४, १, २, ६, ४, ४,३, मै १, ३, ४; ४, ५, ७, काठ ३,१०; ३९,१, क २,१७ †कौ १.२७९,२ ५८१, †जे १. २९, ५, ३, ४७, ७, शौ २०, ९४, ७†,१२० १†, १२८, ४, १३४, १-६, -पाङ् ऋ १, १६४, ३८, मं[a] १, ५, ४,११; शौ ९,१५, १६†, पै १६, ६९, ७†, -पाच ऋ १०, १३१, १, ¶काठ ८,४, ११ ४, ¶क ६,९, शौ २०,१२५.१†, पै १९,१६, ८†, -पाञ्च काठ ४०, १०‡[b], शौ ५,३,२‡[b]; पै ५, ४, २‡[b], ७, ८, ७, -पाञ्चम् शौ ३, ३, ६, पै २,७४,६, -पाञ्चौ शौ ७, ७३,४; पै १३,१३,१.

†अपाची- -चीः ऋ ५ ४८, २; -चीम् ऋ १०, ६७,५, मै ४, १२, ५, काठ ९, १९; शौ १८, ३, ३[c], २०, ९१, ५, पै ४, १७, ५‡[d]; ६, २२, १५, १६.

‡अपाक्-तस्(:)[e] शौ ८, ४, १९; पै १६,१०,१०.

अपाक्-तात्[f] ऋ [७, १०४, १९[e](१०, ८७,२१)].

अपाचीन[g]- -नम् ऋ ७, ७८, ३, शौ ६, ९१,१[h]; -ने ऋ ७, ६,४.

अपाच्य[i]- -च्याः ऋ ८, २८, ३.

अपा(प√अ)ज्, अपाज पै ९.११,४; अप···अज ऋ १, ४२, ३; †अप···आजत् ऋ १०,६८, ५, शौ २०,१६, ५[j]; ¶अपाजन् मै १,६,३.

†अपा(प-अ)जत्- -जन् ऋ १०, ३,१, कौ २,८९६, जै ४,१३,९

अपा(प-आ)त्मन्[k]- -त्मा,-त्मानम् तै ५ ५,८,३.

अ-पाद्[l]- -पात् ऋ १, ३२,७;१५२, ३; ४, १, ११; ६, ५९, ६, मा २३,९३†; मै ४,५,२¶, कौ १, २८१†, जै १, २९, ९†; शौ ९, १५,२३†; १०, ८, २१; पै १३, ६, ७†; १६, ६९, १२†; १०२,८; पै १९,१९,४; -पादः ऋ १०,९९,४; -†पादम् ऋ ३, ३०,८, ५, ३२,८; मा १८,६९; का २०,५,२.

अ-पादुक[m]- -काय तै ७,५,१२, १; काठ ४५,३.

¶अपा(प-आ)√धा, अप ··आद-ध्यात् मै १,६,१३[२].

?अपाध्वम्[n] पै १९,५२,२.

अपा(प√अ)न्, अपानति शौ ११, ६,१४; पै १६,२२,४, ¶अपानत् मै १,९, ३; ¶अपानन् मै १, ९,६

¶अपानिति काठ २९, ६; क ४५, ७; ¶अपानीत् काठ ९, ११; ¶अपान्यात् तै ५, ५, ५, ३, काठ २९, ६[१], क ४५, ७[२].

अपा(प-आ)न[o]- -नः मा १८, २;२२,३३; का १९, २,२,२४, २०, १, ¶तै $१. ३, १०, १; ७, ९, १; २, १, १, २, ३;

सप्त. पं. प्रथ. चाऽर्थे अस्ताति तस्य च लुक् (पा ५, ३, २७; ३०)।

[a]) सपा. आपश्रौ ६,१९,१ अवाङ् इति पाभे ।

[b]) सपा. ऋ १०,१२८,६ प्रत्यञ्च इति पाभे. ।

[c]) सपा तैआ ६,१२,१ अवाचीम् इति पाभे. ।

[d]) सपा. ऋ १,१९१,१५ पराची. इति पाभे. ।

[e]) तसिः प्र. (पावा ५,४, ४८) तत्-स्वरश्च । सपा. अपाक्तस्<>अपाक्तात् इति पाभे. ।

[f]) पाप्र अस्ताति· प्र एव विषये तातिल् प्र. (तु. पा ४, ४, १४२ उउ, ५,४,४१) च तस्य लुकोऽभावश्च उसं. (पा ५,३,२७,३० [तु प्राक्-तात्])।

[g]) स्वार्थे ख>ईन. प्र. (पा ५ ४,८) तत्स्वरश्च ।

[h]) सपा. पै १९, १८, ७ प्रतीचीनम् इति पाभे. ।

[i]) विप. (तद्- [वरुणादि-देव-]) । यः प्र. उसं. (पा ४, २,१०१) तत्स्वरश्च (तु. GW. प्रमृ.; वैतु. वें. सा. < अपाची- इति ?)।

[j]) वैतु सा. उद्···आजत् इत्याह तद् विमृश्यम् ।

[k]) विप. (अग्नि-, यद्- [जन-]) । बस. पूप. प्रकृति-स्वरम् (पा ६, २,१)।

[l]) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २,१७२) । उप. कृते तु. टि एक-पाद्- ।

[m]) तु टि. अचर्मक- ।

[n]) उपाध्वम् इति शोधः स्यात् (तु. मूको.)।

[o]) नाप. । गस. उप. कर्तरि णः प्र. उसं. (पावा ३, १, १४०) तत्स्वरश्च (वैतु. भा. [तै १, १, ६, १,

५,२,४; ३,४, १, ४; $४,७, १, १;१०,[२]; ५,३,४, २; ५,५, २; ६, ३, १,५, ११,२,४, ६, ३; ७,१,१,१,३,३,१; १२,१$, ५,१,३; मै १,२, १७; २, ११, २; ¶३, ४, ४, ६, ३; ¶४, ५, ५, ६, ३; काठ ३, ७; ११, २[२]; १३,१०; १८,७, १९,११; २१, १; ११,१२, २२,८, २३, १[२]; २६, १, २७, २[a]; ३, ३१, ६, ३४, ६[२], ८, ३५, ५; ३७, १[२], १५, ४०, ५, ४३,२; ¶क २,१४$, २८,७$, ३१, १;३५, २; ७[२], ४०, ४; ४२ २[a], ३; ४७,६, ४८, ६$; शौ २, २८, ३,५,३०, १५, ७, ५५, ३; ४; ११, ६, १३; १२, ६, ३; १५, १६, १-७; १६, ४, ३, १८, २, २६; ४६; १९, ५१, १; पै १,१२,४; २,२९, ४,६, ५,१०, ९,१४,५; १६, २२,३;१४१,३, २०, १०, ६;७, ५३,९, -नम् मा १४, ८, १७; का १५, २, २, ५,१; तै १, १,७,१; २,५, ७,५¶; ३,१,८,१; २, १०, २; ३,५,१; ४, ३, ४, ३;६, २,४, १, ३,७, १; ¶५, २, १०, ६,

३, ६, २; ५, ५, ३; ६ ५,५, ३[२]¶, ७, ५, १९, २, म १,३ २; २, ८, २; ३, ८, १३, ३; ¶३, २, ४, ¶४, १, ७, ७, ७; काठ ३, १०, १७, १, ३, ७; २१,३, २७, २[२b]; ३; ३१, ५, ३७, १७[२]; ३९, ८[c]; ४५, १५; क २,१७, २५, १०, २६ २;६, ¶३१,१८,¶४२,२[१c];३,¶४७, ५, शौ १०, २,१३; १९, २७, ६, पै २, ८०, १, १०, ७, ६, १२,४, १३, ९,१३; १६, ६०, ७, -¶नस्य तै ६, ४, ६,३, मै ३,१०,३[२]; -नाः तै ४, ६, ५ ३[d]; मै १, ५, १४[१d], ¶, काठ १२, २¶, शौ ६, १०४, १; ८, १, १, ११, ३, २९; १५, १५, २, पै १६, १,१, १७, २९,१६,१९,४९, १४, -नात् मै २, १३, ३; काठ ३९, ८; -नान् पै ९, २०,७; १०, १२, १०; -नाय मा १३, १९, २४, १४, १२; १४, १५, ५८, ६४; २२, २३, २३, १८, का १४, २,४,१०, १५,४, २; ३; १६, ७,१, ६, २४, ९,१; २५, ५, १, तै १, १, ६, १°, ४,३,

१°; ३, २, ३, १[f]; ५, ८, १°; ९, २°; ४, २, ९,१; ३, ६,१; ४, १,३°,३, ३°; ६, १[१]; ¶५, ५,५,४, ७,१, १९, १;४, २१, १, ५, १३, १°; मै १°,१, ७; ३, ५; ३५; २, ७, १६[१]; ८, ८; १४[१]; ३, १२, ९; २०; ४, १,७, काठ १, ६°, ४,१°, १७, ७°, १०[१],२७,२°,३१,५°,३७, १७°, ३९, ३; ४०,[३];५; ४१, १०,४४,१०; ४५,९[२e],५१,३; क १,६; ३, १, २६, ६; ९[१], ४२,२,४७, ५; शौ ६,४१, २; १९, ४५, ६-१०, पै १५ ४, ६-१०; १९, ११,२[g]; -¶ने तै ६,३,१,५, मै १,९,६; काठ २६, १, क ४०,४; -नेन मा २५, २; का २७,२,१, ¶तै १,७,२,१;२; ५, ५, ५, ३; मै ३, १५ २,४, ५, ६¶, क ६, १[१]¶; शौ १३, ३,४; -नै काठ ७,११. [°न-अभि°, १प्राण°].

अपान दा[h]– -दा. मा १७,१५; का १८,१,१५; तै ४, ६, १,५, ५,४,५,३; मै २, १०, १; १३, १६; ३, ३, ६; काठ १७, १७; २१.७,३९ ९; क २८ १.

७, १ प्रभृ] घञन्ते थाथादि-स्वरः इति?) । उप. अनु- इति ह्रस्वाद्यच्कमिति यत् तै पपा. प्रादर्शि (तु. उद्-अनु-, [व्यानु->] वि-अनु- [तु. तैप्रा ३,१४] इति) तत्तत्रत्यः प्रकारः ?; वैतु. मा. पपा. आनु- इति सार्वत्रिकः प्रकारः । यत्तु वाच. उप. <आ√नी इत्याह तत् विमृश्यम् ।

[a]) सपा. काठ २७,१ प्राणः इति, मै ४,५,५ प्राणम् इति च पाभे. ।

[b]) सकृत् सपा. तै ६,४,५,४ मे ४,५,५ प्राणम् इति, सकृच् च तै ६,४,५,४ प्राणान् इति च पाभे. ।

[c]) सपा मै २,१३,३ तैब्रा १,५, ७,१ आपश्रौ १६, १२,३ चक्षु इति पाभे ।

[d]) =सपा. आपश्रौ ६,२५,१० । मा १७,७१ का १८, ६,७ काठ ७,३ प्रभृ. व्याना इति पाभे. ।

[e]) पाभे. उदानाय मा १,२० द्र. ।

[f]) सपा. आपश्रौ १२, १८,१० । मा ७, २७ का ९, १,१ माश ४,५,६,१ उदानाय इति पाभे. ।

[g]) सपा. शौ ५,४,७ व्यानाय इति पाभे. ।

[h]) विप (अग्नि-)। उस. उप. √दा(दाने)+विच् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

अपान-दृह्[a]- -धृक् त ७, ५, १९,२; काठ ४५,१५.

अपान-पा[b]- -पाः मा २०,३४; का २२, ३, ३, तै ३, २, १०,२

अपा(प-अ)नत्[c]- -†नत.[d,e] मै १, ६,१; शौ ६,३१,२,२०,४८,५, -नता[f] मै ४, ७, ७¶, -नत् शौ ११,६,८; पै १६,२१,७

अपानती[g]- -†ती[e] ऋ १०, १८९,२, मा ३,७, का ३,१,७, तै १, ५, ३, १; काठ ७, १३[h], क ६, ४; कौ २, ७२७, ३, ५, ५; जै २, ६, ४; ३, ५९, १९, पै १९,४५,१२; -¶ती. तै ५, ३,६,२

¶अपा(प-अ)न्य मै ४, ७, ७; काठ २७,३[i]; क ६,१[i];४२,३[i].

?अपानम् पै ८९,७[i].

अ-पापकाश(न>)नी- -नी[j] पै १४ २,८.

अ-पापकाशि(न्>)नी[k]- -नी[j] मा १६, २, का १७, १, २; तै ४, ५,१,१; मै २, ९,२; काठ १७, ११, क २७,१

अ-पापन[l]- -ता· पै १३,१२,५.

अ-पापविद्ध[m]- -द्धम् मा ४०,८, का ४०,१,८.

अ-पा(प>)पा- -पा खिमा ३१, १०[n].

¶अ-पामंभविष्णु[o]- -ष्णव. मै ३, ६,८.

अपा-मार्ग- अप √मृज् द्र.

अपा(प-आ)√मे>मि[p]

अपा-मित्य[q]- -त्यम् मै १, १०, २; काठ ९,५.

अपा(प-आ)√यम् (यमने) >

¶अपा-यति- -ति[r] काठ २८, ३; क ४४,३

अपायिन्- अपे(प√इ) द्र.

अपार्(प√ऋ [गतौ]), †अप··· ऋण्वन्ति ऋ ९, १०,६; कौ २, ४७४; जै ३, ३५, ९, अप··· ऋणुत ऋ ५, ४५, ६; अप·· ऋणो· ऋ ९,१०२,८

अ-पार,रा[s]- -र ऋ ५, ८७, ६,८, ६,२६; -रम् ऋ ४, १७, ८, तै ७, ५ ३, २¶, काठ ३३, ५¶, कौ १, ३३५†, †ज १, ३५, ४, ४, ११, १, पै १६, ५२,३; -राम् ऋ ३, ३०. ९, -रे ऋ ३, १, १४, ३०, ५, ४, ४२, ६; ९, ६८, ३, -†रेण ऋ १०,४४,१; शौ २०,९४,१.

†अ-पा(ल>)ला[t]- -लाम्[u] ऋ ८, ९१,७; शौ १४, १४१; पै ४, २६,७.

---

a) उस. उप. दृह्+क्विप् प्र. । कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) । पदान्त घत्वं भषृत्वञ्च (पा ८,२,३२,३७)।

b) विजन्तम् । सस्व. नापू द्र. ।

c) शत्रन्ते अन्तोदात्ते शसाद्यजादिविभक्तिरुदात्ता (पा ६,१,१७३) ।

d) इह तसिः प्र. इति कृत्वा अपान-तः इत्येवमवग्रहे सति 'अग्नेः प्राणाऽपानाभ्यां सूर्योऽर्णवेऽन्तश्चरति' इत्यन्वयस्य सुशकत्वेऽपि यनि एवाऽऽदरो बाह्वृचमूलसंवादनौचित्यात् पपा. तथात्वाच्च (तु सटि.)। एस्थि. अपि शाखाद्वयीयौ वा. अन्योऽन्यतो नितरां विविक्तौ भवत इति यथायथमाकरत एवाऽनुसन्धेयमिति दिक् ।

e) सपा. °नतः<>°नती (माश २,१,४,२९ काश १,१,४, २६ च) इति पाभे. ।

f) °पा° इति स्वर. ? यनि. शोध. ।

g) स्त्रियां ङीप् प्र. स चोदात्तः (पा ४, १,६; ६, १, १७३) ।

h) आख्यातिकं रूपमिति मन्वान: SI. चिन्त्य ।

i) न+पान-(भाप. <√पा 'रक्षणे')>-न्नम् इति मतम् (तु. सस्थ. टि. व्यथते) । वा. किवि. द्र. ।

j) सपा °काशनी<>°काशिनी इति पाभे ।

k) विप. (रुद्र-तनू-) । तस. नञ् स्वर· । उप पाप-+√काश्+ताच्छीलिक णिनि· प्र. ।

l) तस. उप. √पत् (बधा.) > पापत् + कर्तरि अच् प्र. । वा. प्र१ सत् साध्या इत्येतदीयं विप. द्र. ।

m) तस. नञ्-स्वर: । उप तृस. ।

n) पाभे. १पाक->पाका (क-अ)रु->-रो: टि. द्र. ।

o) सस्व. कृते तु. टि. अ-क्षोधुक-। उप.<उस. पाम[यद्र.]-√भू (बधा.) + खिष्णुच् प्र ।

p) अप√मे >मि इत्यत्रत्यं टि. द्र. ।

q) =([आहरणीय-]तुल्यमूल्य-वस्तु-[तु. टि २अरत्नि-])। यदेतत् प्राति. = अप-मित्य- इतीव प्रत्यपादि (तु. MW. SBw.), तत् प्रकरण-संगतस्य मध्यस्थस्य आङः सदर्थाऽग्रहनिदानमित्युपेक्ष्यम् ।

r) पाभे. अपगूर्तिः मै ४,६,८ द्र. ।

s) बस. अन्तोदात्त. (पा ६,२,१७२) ।

t) =अत्रि-दुहितृ- । बस. उप. नाप. (पालक-) ।

u) =सपा. जैभि १,२२१ आपमं १,१,९ कागृ २५,९ मागृ १,८,११ । वागृ १४,१ ?अबालाम् इति पाभे. ।

अपाव अप √वृ (आच्छादने) द्र

?अपावकीय पै १५,१७,८

?अपाव(न् >)री[a]- -री पै १, ८९,३.

अपा(प-आ) √वृज् > अपा-वृक्त- -क्ता ऋ ८,८०,८

अपा(प-आ) √वृत्, > वर्ति, अपावर्तन्त मै १, ९ ८¶[b].

¶अपावर्तयेत्[c] काठ ३५, १७, १८[२]; क ४८,१५;१६[२]

¶अपा-वृत्त[d]- -त्त. मै ३,९,२

अपा-वृत्य शौ १२, २,३४, पै १७, ३३,५.

अपा-वृत्–, अपा-वृति- अप √वृ (आच्छादन) द्र.

¶?अ-पाव्य[e]- -व्यानाम् काठ ३० ९.

¶ अपाव्य-त्व- -त्वम् काठ ३०, ९.

अपाष्टि- अयस्°.

१अपाष्ठ[f]- -ष्ठात् शौ ४,६,५,मै ५, ८,४,११,२,४ [°ष्ठ- शन°]

†अपाष्ठ-वत्[g]- -वत् ऋ १०,८५, ३४, शौ १४,१,२९, पै १८,३,८.

२अपाष्ठ[h]- > आपाष्ठि[i]- -ष्ठे मै ३,४,६¶.

†अपा(प √अ)स् (भुवि), अप··· अस्मि[j] ऋ १०,८३,५; शौ ४, ३२,५, पै ४,३२,५

†अपा(प √अ)स् (क्षपणे), अपास्यति तै ६,३,९,२¶; अप···अस्यतु पै १९, २९, १, अपास्य ऋ ३, २४,१; मा ९,३७, का ११,१,३, जै ४, २५,१, अप····अस्य ऋ ६, ५१, १३, कौ १, १०५; जै १,११,९.

¶अ(प >)पा-सङ्ग[k]- -ङ्गः काठ २५, २, क ३८,५.

¶अपा(प-आ) √हृ, अपाहरन्ति, अपाहरत्, काठ ३४,३

अपि ऋ १, १६४, ६, २, ५, ८, ३४, १०, ३, ⌊१, २१, ५९, ४, ६, ४७, १३, १०, १४,६; १३१,७⌋[l], ३८,६,५,३१,९,४६, ७,६,५९ ९; ७,१६,८; १८, ६, ३१,५,३८,३[m],८,१९,८[n], ४४,

---

a) पाठः? वनिवन्तस्य प्राति. ओषधीना विप. सत स्त्री वा. सं३ स्यादिति संभाव्येत ।

b) सपा काठ ९,१५ पुनरावर्तन्त इति पाभे ।

c) सपा. तैब्रा ३,७,१,६ अपाकुर्यात् इति पाभे. ।

d) प्रास. उप. कर्तरि क्तः प्र. । पूप. अपाऽऽङोः अव्य. सतो. समस्तीभावे सास्व. भवति, स एव चेह शिष्यते (पा ६,१,२२३,२,२) ।

e) अवग्रह. ? प्रकृतायां श्रुतावेत्र व्यु. द्वैधदर्शनात् । तथा हि । अपाव्यानाम् अपूतपावनत्ववचनात् तावत् अ+पाव्य-(< √पू) इति संकेतो गृह्येत । तेन च पावकाऽन्तरेणाऽपाव्यत्वे सति स्वतः पूतत्वे च तात्पर्यं स्यात् (तु. भा. ⌊तैब्रा.⌋) । अथाऽनुपदमेवाऽऽव्याऽपजय-वचनाद् 'अपगतम् आव्यम् (< आव्य- यद्र.) एभ्य.' इति कृत्वा संकेताऽन्तरं च गृह्येत । बस. आव्याऽपकारकत्वे च तात्पर्यं स्यात् । अथ सा. ⌊तैब्रा.⌋ ?अव्य- इति उप इत्याह । तदेवं पूप. च उप. चोभयत्राऽपि भूयान् विमर्शः साऽवसर· द्र. ।

f) नाप. (शल्य-पुङ्ख- इति PW GW. प्रमृ.; विषोपादान- इति सा. ⌊शौ⌋, ऋजीष- इति वें. सा. ⌊ऋ.⌋) । व्यु.? अप √ऋष् + थ प्र. थाथीयस्वरश्च (पा ६, २, १४४) । नंप्र. *अपार्ष्ठ- > यनि. इति कृत्वा रेफ-लोपः (तु. टि. अयोपाष्टि-, ऋष्टि- ⌊< √ऋष्⌋; वैतु. सा. प्रमृ. अपष्ठ- ⌊?पा ८, ३,९७⌋ इत्यतोऽपसकेत्यमाना इव सन्त यनि <अ(प>)पा √स्था इति प्रतिपादुका) ।

g) विप. (एतद्- ⌊वधू-वस्त्र-⌋) । स्वरस्य कृते तु टि. आदित्य-वत्- ।

h) =ऋषि-विशेष- ।

i) अपत्येऽर्थे इञ् प्र. (पा ४,१,९५) ।

j) तु GW., वैतु वें सा च अपपरैत इति योगं वदन्तौ चोद्यौ भवत ऐकपद्ये द्वैस्वर्याऽनुपयोगात्, तद्वैपरीत्येन यनि. नाशार्थे तात्पर्यात् प्रकरणे संगतत्वात् ।

k) विप. (⌊अपगत-सङ्ग-⌋ विष्णु-) । बस. ।

l) संभावनाया समुच्चये वा कप्र. (तु. ऋ १, ९८, १; ३, ५९, ३; ७, १८, ३ प्रमृ यत्र प्रकरणसाम्ये सत्यनुपसृष्ट एव √अस् ⌊भुवि⌋ इति श्रूयते, वैतु. GW. प्रमृ. अपि···स्याम इत्येवं योजुकाः सन्तश्चिन्त्याः न ह्याराधको देवतायाः सुमतावात्मनोऽन्तर्भावं वष्टि, किन्तर्हि तस्या विषयभावमिति) ।

m) अन्ववसर्गे कप्र. 'स्तूयेतैव' इत्यर्थं (वैतु. सा. समुच्चय इति; PW. प्रमृ. अपि···अस्तु इति च) ।

n) 'यतस्त्वं स्यीणां राजाऽतः सभाव्यते यथा त्वयि साधव· क्षेमासः स्युः' इत्येवं वा सांभावनिक. कप्र. । नाउ. √अस् (भुवि) > सन्ति इत्यत्र यच्-परे सत्यपि (पा ८,३,८७) षत्वाऽभावोऽप्यत्र लिङ्गं स्यात् वैतु. GW. अपिसन्ति इति ।

२४[a];४५, ११, ५६, ४,११,१; १७, १२, १०, २, ३[b]; ११, ४[c], ५, ४४, ४; ७१, ५[d]; ६[e]; ७७,७[f],८६, ४;१५,१८; १०४, १०; १६७, ४, खि १, ११, ४; ६; १२,३; २, १,१[g],१०,५,३, ८,४;१०[२], १,३;१७[२],४,५[२],४, ४,३;५,१४;११,१३;५,७,३,३; ७,१,१; खिसा २,९; †मा १९, ५०, २०,५२, २३, ५०$[h]; का २२,५, ६†; २५,९,६[h];¶तै १,

१,७,२$;१४,३†; ४,४६, २†; ५, १०, ४$, ७, १, २; १३, ५†; २, ४, १२, २,६, ३,१,७, १,१२, ६†, ३, ४, ३,१; ५,१, ५, ५; २, ५, ६[i]; ३, १२, १; ७,९,१;६,१,६,६,९,६;२,४,४, ३, ३, २, ५, ६, ३, ७, ३; ८, २,४;६,२, १[j]; ८, २, ११, ४; ७, १, ६, १; २, १०, ४[२]; ¶मै १, १, ८$; २, १५$,६, ९, १०, २[२]$[k]; १५, २०; २,

१, ४; ७[२]; ८–१०, २, १; २; ४; ५[l], ३, १[२]; ७[m]; ५, ७; ३,४,४[n], ५; ७, ९; १०;९, १; ५; ७[२], १०, १; ४; ४, १, ८$;३, ६; ४, १०; †१०, २; १२, ५†; १३, ८$, १०†; १४, १२†; ¶काठ १, ७$,२, १५†; ७, ८; ११;१२[o,p],८, १;१६†; ९,४$[k]; १०,७,११[२]; ११,५[२];६,१०, १२, १;१; ४; ५[२]; १९, १३, २१, १२[l]; २२,

---

[a]) साभावनिकः कप्र. (वैतु. PW. प्रमृ. अुपि···स्याम इति)।

[b]) 'दुर्गमत्वेन प्रसिद्धमपि सन्तम्' इत्येवं देवानां पथोऽप्रयुक्तेनापि सता पदार्थेन विशेषणार्थको यद्वा भिन्नक्रम सन् द्वितीयपादगतस्य पदार्थस्य संभावनया विशेषणाऽर्थकः कप्र । यत्तु सा. (शौ १९,५९,३), GW. च अपिः ग. इति कृत्वा 'पथोऽप्यागमनम्' गमया-चक्रुस्तन्मन्दम्। पथो गत्यागतिविषयत्वे सति प्रवेश-विषयत्वाऽभावात् तद्गमकाऽपिगमनार्थयोगाऽयोग्यत्वात्। न हि लोकः पन्थान प्रविशति, किन्तर्हि गच्छति वा-ऽऽगच्छति वेत्यभिसंधिः। एस्थि. यत् PW. WI. NW. च आङं पृथग् मर्यादार्थकं कप्र. मन्यमाना इव अुपि···अगन्म इत्येकोपसृष्टं क्रिप. आहुस् तन्नितरां मन्दायताम्। पथो मर्यादीभावेन समाप्तशक्तित्वे सति कर्मान्तराऽभावात् सकर्मकस्य अपि√गम् इत्यस्य साकाङ्-क्षत्वाऽऽपत्तेरिति यावत्।

[c]) यच्छब्देन प्रसह्य प्रत्युपस्थापितस्य तच्छब्द-वाच्यस्य संभावनविषयत्वेन युक्ततरत्वात् कप्र. (तु. WI. [शौ ६, ७७, २]; वैतु. PW. अुपि···हुवे इति)।

[d]) सा. अन्वर्थे गतित्वमपि विकल्पेनाऽऽह, तद्विमर्श-सापेक्षमिव भवति।

[e]) तु. सा.; वैतु. PW. प्रमृ. अुपि···अस्ति इति गतित्वपक्षपातिनः। 'यो ज्ञानं त्यक्तवानस्ति, तस्य ज्ञानेऽभागता स्वतः सिद्धा सती तस्य वाच्यप्य-भागतां प्रयोजयेत्' इत्यर्थः सामुच्चयनिकं कप्र. आकाङ्क्षेदिति कृत्वा यनि. उपपन्नतरत्वं द्र.। अपि च भाग-शब्दस्य साक्षाच् श्रुतत्वात् तत्तासम-र्पकत्वेनेष्यमाणे गतित्वे चमत्काराऽभाव स्यात् (वैतु. ऋ १, १६२, ८ यत्र भागात्मकस्याऽर्थस्य गम्यत्वे सति गतित्वमास्थायीति)।

[f]) भागतया न तु भागवत्तया संभाव्यमानस्यैव 'अपिभाव.' इष्ट इति कृत्वा गतित्वाऽप्रसङ्गः द्र. (अपि तु. नापू. टि.)।

[g]) सपा खिसा २,८ अभि इति पाभे.।

[h]) यद्दिह सांभावनिकं सन्त कप्र. गतितयापि PW. विकल्पयेत्, तदनध्यवसायत इत्युपेक्ष्यम् (तु. टि. एपू. च द्विपू. च)।

[i]) अुपि, प्रोक्षेत् >सपा. मै ३, २, ५ अुपिकुर्यात् इति पाभे.।

[j]) समुच्चयमात्रद्योतकः कप्र. (तु. पपा. भा.; वैतु. PW. MW. अुपिकरोति इति मन्वानौ द्वैस्वर्य-दोषाच् चिन्त्यौ)।

[k]) पाभे. अुधि मा २०,१७ द्र.।

[l]) तु. टि. अपि√कृ > अुपिकुर्यात् मै ३, २,५ यदुक्तदिशा अपिः इह गतिर्न भवति। अुपि स्युः>सपा. काठ १०, १०[२] अुपिभवन्ति इति, तै २, २, ८,१ प्रमृ. अुपि ·संनह्येत् इति च पाभे.।

[m]) नञर्थ-पुष्टिप्रदानम् अव्य.।

[n]) अन्ववसर्गे कप्र. (वैतु. SI. अपि√युज्>अुपि-युनक्ति इति चिन्त्ययोगः)।

[o]) अन्तरर्थे सप्त. युक्तः कप्र. उसं. (पा १,४,९६)।

[p]) सपा. तैब्रा १,२,१,८ आश्रौ २, १,१७ प्रमृ. सचा इति पाभे.।

१[a]; २३, ३; २४, ५; २५, ४, २६, १, २; २७, ३[b], २८ ३[a]; ३०, ४[c]; ७; ३१, ६$, ७; ३२, २; ४, ३५, १३$[d]; ३६, ९; १४; ३७, ४, ११[e]; ३८, १३$.¶क ६, २[f]$, ६, ८, ७[g], ३१, ५[h], ३६, १; ३७, ६, ३९, १, ४०, ४, ५, ४२, ३[a][b], ४४, ३[a], ४६, ७[e]; ४८, १३$[d]; कौ १, ३६१; २, २८१†; ज १, ३८, २; ३, २३, १३†; शौ ६, ४५, ३‡[i]; ५५, ३†; ७७, २†; †७, ५१, १, ९७, १; ९, ५, १४, १४, ७†; १०, १०, ३३; ११, ९, ३; १२; १२, १, ४; २५[j], २, ४[k], ९, ५३, ४, ३८; ३९; १३, ५, ३–५; १४, २, २९, †१८, १, ५८; १९, ३८, २[l], ५९, ३†; †२०, १८, ५, ५४, ३, ९४, ४, १२५, ७, १२६, ४, १२७, १२[m], पै १, ५१, १; ५९, ४; ६०, ४, ६६, १; २, ३८, १, ३, २५, ७[n], ४, २६, १†, ५, १५, ४, ९, ६, २; २२, १०; २२; २५, ७, ११, ५, ९, १३, १०, ३; ८; १६, ५२, ५; ६६, ६† ; ८२, ३; ८३, २, ९६, १; ९७, ५[o], ९८, ४; ११०, ३; १४५, ११; १०९, १२, १७, ४, ५[p]; १३, १; १९, ८, ९, २८, १; ४०, ८[q], १८, ९, ९; १९, ९, १†; १६ २†; २०, १४, २३, ४; २४, ३[l], ४७, ६†; २०, १९, ४, ९; २०, ५; २६, ८; २९, ४, ३२, २[r].

अपि-त्व[s]- -त्वम् मै १, ११, ५¶; काठ १४, ५¶; शौ १०, ८, ५, प १६, १०१, ४.

†अपि-कक्ष[t]- -क्षे ऋ ४, ४०, ४[u]; मा ९ १४[u], का १०, ३, ७[u], तै १, ७, ८, ३[u], काठ १३, १४[u]; २१, ५¶[v],

a) तु टि मै ३,४,४ ।

b) पामे अपतुरायुम् मै ४,५,८ द्र. ।

c) सभावने कप्र (वैतु. SI. अपि···वर्षति इति) ।

d) सभावनायां कप्र (वैतु SI. अप्येति इति) ।

e) अपिकार्यम् इति समस्तमिति यत् SI. आह, तत् स्वरतश्चाऽर्थतश्च चिन्त्यम् ।

f) पामे. अपि काठ ७ १२ द्र. ।

g) पामे. अध मा २०,१७ द्र. ।

h) पामे. अपि तै ५,२,५,६ द्र. ।

i) अभिद्रोहं चरामसि ऋ १०, १६४, ४ इति पामे. विज्ञापयद् यथा प्रकृतेऽपि 'मृषा चरणम्' एवाऽभिप्रेतं स्यान्न 'मृषाऽपिचरणम्' इति । एस्थि गर्हाविशिष्टसंभावनायामय कप्र. इति तत्त्वम् (तु. सा. W; वैतु WI. अपि√चर् इति) ।

j) अपि, संसृज > सपा. पै १७, ३, ६ अभिसंसृज इति पामे. ।

k) सपा. पै १७,३०,४ अभि इति पामे. ।

l) शोधः सस्थ. ? वाप्यासि टि. द्र. ।

m) =सपा. मंब्रा १,३, १२ शाश्रौ ८, ११,१५ प्रमृ. । पै १८, २१, १० भागृ १, १८, ८ अभि इति, पागृ १, ८, १० इह इति, आपश्रौ ९, १७,१ आपमं १,९,१ रायः इति, खि ५, ११,२! ऐब्रा ८, ११ वीर. इति च पामे. ।

n) सपा. शौ ४,११,११ उप इति पामे. ।

o) अन्ववसर्गे कप्र. द्र. । पामे. अधि शौ ९,५,६ द्र. ।

p) सपा. शौ १२,१,३४ अभि इति पामे. ।

q) पामे. अधि शौ १२,३,४७ द्र. ।

r) सपा. शौ ७,८७,६ नप्त्यं. (सा. नप्त्य.) इति पामे. ।

s) समुच्चयाऽर्थस्य द्योतकाद् भावे त्व प्र. तत्स्वरश्च । WAG [१,२४१ a] < *अपि-पित्व- इति ।

t) कक्षस्याऽवयविनः सतस्तदपिगतप्रदेश-विशेष वृत्तिरिति कृत्वा नायं प्रास. वा बस. वा अस. वा किन्तु तस. एव सुप्सुपीयः प्रकारविशेषः सास्व. सन् पाप्र. निरुदकादिषु (पा ६, २, १८४) द्रसं. [तु. भा. (तै १,७,८,३); वैतु. [पक्षे] भा. समुच्चये अपि कप्र. च तस्य समासान्तः प्रवेशं च युगपदभिसंदधानः सन्नसमर्थमिव पदयोगं ब्रुवाणः, उ. (मा ९,१४) एकस्वरत्वेन स्पष्टं संकेतितेऽप्येकसमस्तपदत्वे अपि इति च कक्षे इति च पृथगिव सती द्वे पदे ब्रुवाणः, म. सामीप्यार्थे अस. इति ब्रुवाणः (स्वरतः साधुत्वेऽप्यर्थतः सूक्ष्मेवानुपपत्तिरिवह द्र. । कक्ष्याबन्धनाऽधिकरणतया कक्षाऽपिगतत्व विशिष्टस्य कक्षाऽवयवस्यैव न तु यस्य कस्यचित् तत् समीपवर्तिन. शरीरावयवान्तरस्याभिप्रेतत्वादिति दिक्)] ।

u) =सपा माश ५,१,५,१९ काश ६,२,१,१० मा २, २८ । मै १ ११,२ अपपक्षे इति पामे. ।

v) सपा. तै ५, ५,८,२ अपिपक्षम् इति, मै ३, ३,५ अपिपक्षे इति च पामे. ।

क ३१, २०[2]¶[a]; -क्षेभिः ऋ १०,१३४,७.

अपिकक्ष्य[b]- -क्ष्यम् ऋ १, ११७, २२.

अपि-कर्ण[c]- -र्णे ऋ ६,४८,१६

अपि √कृ, अपि कृणोतु शौ ९, ४. २, पै १६,२४,२; ¶अपिकुर्यात मै ३ २,५[d]

अपि √कृत् (छेदने), ¶अपिकृन्तति काठ २३,४, २५, ९; १०, २६, ५; क ३७ ५, ४०,२;३; ४१,३; अपिकृन्तामि मा ५, २२; २६, ६ १; का ५. ६, १; ७, १, ६, १, १; तै १, २, ५, १; २; ३, १,१[1], ६, १,८,४; २, १०, २, मै १,२,१०[2]; ३, ८, ८[2]; काठ २५[1], ९[2]; ११[1], १२[2]; ३,३[1], २४ ४; २५, ९[1], १०; २६, ५, क १,१८; २. ३; ५[2]; ६; १०; ३७ ५; ४०, २[2]; ३; ४१, ३. अपिकृन्त्य पै १६,१४६,११.

अपिकर्त्स्यामि खि ४, ५, ३२[e]; शौ १०, १, २१, पै १६, ३६, १०.

?अपि[f] √क्षे>क्षापि, अपिक्षापयन्ति, शौ १२, ९, ६; ?अपिक्षापयतु पै १६, १४५ ६; अपिक्षापय शौ १२.१०,५; पै १६,१४६,१.

अपि √गच्छ्, गम् अपिगच्छति शौ १२, ४, ३१, पै १७, १९, १; अपि गच्छन्ति मा ४०,३[g], अपिगच्छतु शौ २, १२, ८[h]; ९, ५, १; पै १४, ३, ३; १६, ९७,१; अपि···गच्छतु शौ १२, २,४[i]. अपिगच्छन्तु शौ १२, २, ४५, अपिगच्छ शौ १२. ३, ५३; पै १७, ४१, ३; अपि···गच्छ खि २,१, ९[j], †अपिगच्छतात् ऋ १०, १५४ [१-५], शौ १८, २,१४-१८, पै २०,४०,८. अपि···जगम्युः[k] ऋ १ १७९,१. अपिग्मन् ऋ ५ ३३, १०; †अपि···अगन्महि[k,l] ऋ ६, ५१,१६; मै १ २,५; काठ २,६; २४. ६. क १, १९; ३७. ७; ‡अपि···अगस्महि[m,l] तै १,२, ९.१.

अपि-गण[n]- -०ण, -णम् पै १९, ५४,४.

अपि √गा, अप्यगात् शौ २, ९, २; पै २. १०,४; अप्यगुः शौ १०, ३, ९; पै १६, ६३, ८; अपिगुः ऋ ७,२१,५.

अपि √ (गु >) गूह्, अपिगूहतात् १९,४१,१७.

¶अपि √गृह्, अपि···गृह्णीत मै ४, ५,८.

अपिगृह्यते तै ६, ५, ८, ५; अपिगृह्यताम् तै ६ ४. ९,१[o]; काठ २७, ३[1]; क ४२. ३[1];

---

a) पाभे. अपिकक्षे काठ २१,५ द्र ।

b) तात्रभविके यति प्र. तित्-स्वरः (पा ६, १, १८५)।

c) कर्णे इत्यनेन सप्तम्यन्तेन कर्मप्रवचनीयतयाऽभिसंबन्धप्रत्रणात् (तु. ऋ ५, ३१, ९; ८, ९७, १२,१०,८६,४) समासे अपे. उत्तरवार्तिनोऽन्तोदात्त. एपू उक्तयौ रसंख्यानिकया दिशा सुसाधः द्र. । अथवा सप्त. विभक्तेरर्थे अस. द्र. तेन च सास्व. स्यादिति कोऽपि विशेष स्यात् ।

d) अन्तर्भावयेदित्यर्थः (वैतु. मै २, २, ५ यत्राऽन्तर्भाव्यानां बल्वजानां प्रविवक्षिततया तत्समुच्चायक कप्र. अपिः भवति न तु अपि···स्युः इतीव गतिरिति)। पाभे. अपि तै ५,२,५,६ द्र. ।

e) सपा. खिसा २९, ३२ अभिकर्त्स्यामि इति पाभे. ।

f) अपिः इति यनि. निगमेषु गतिः स्यादुत पदार्थसंभावनाद्यर्थेषु कप्र. इति भूयोविमर्शसहत्वमनादृतं द्र. ।

g) =सपा. माश १४,७,२,१४ । का ४०, १,३; ईउ ३ बृउ ४,४,१४ अभिगच्छन्ति इति पाभे. ।

h) तु. PW.; वैतु. सा. समुच्चये कप्र. अपिः इति । अमुं वागपि गच्छतु>सपा. पै २, ५, ७ इमं गच्छतु ते वसु इति पाभे. ।

i) सपा. पै १७,३०,४ अभि···गच्छतु इति पाभे. ।

j) सपा खिसा २,८ अभि···गच्छ इति पाभे. ।

k) संभावनार्थः कप्र इति सा. । गतिरित्यर्वाक्तनाः (तु. ऋगुत्तरा यत्र समानयोगः सुम् इत्युपसर्गो विनिगमयन्निव भवति) ।

l) पाभे. प्रति···अपद्महि द्र. ।

m) = नापू. रूपं विगतनासिक्यं च रक्षितस्वरकं च । अपि कप्र. चार्थे इति भा. तद् विमृश्यं (तु. नपू टि) ।

n) नाप. । प्रास. ।

o) सपा. काठ २७,४[2] क ४२, ४[2] गृह्यताम् इति पाभे. ।

अ॒पिगृह्येताम् तै ६,४,१०,१[a].
अपि-गृ॒ह्य तै ६.१,३,८;४, १०,२[b]; काठ २७,८[b]. [°ह्य अन्°].
अपि-गृह्य[c]- -ह्यम् काठ २७,३, क ४२.३.
?अपि √घस्[d], अ॒पिग्ध ऋ १,१५८, ५.
? अपिच्छंनेवशंगुणी[e] पै ३,२८,५.
अपि √जन् > अपि-जु॒[f]- -जः तै १, ७, ९, १; ४, ७, ११, २; काठ १८, १२; क २९, १; -जाय मा ९, २०; १८, २८; २२,३२; का १०,४,१; १९,९, १; २४, १९,१, मै १, ११, ३; काठ १४,१.
अपि √जू > अ(पि >)पी-जू॒[g]- -जुवा ऋ २,३१,५.
अ-पि॒त्[h]- -पितः ऋ ७,८२,३.
¶अ-पितृदेवत्य- -त्यम् काठ २४, ८; क ३८,१.
अपि-त्व- अ॒पि द्र.
¶अपि √दह्, अ॒पिदहति तै २, १, ४,७, ५, ४, ५ ४; अ॒प्यदहत् तै २,१,४,६,५,४,५,४.
अपिधक्ष्यति काठ १०, १०
अपि-दु॒ह्य मै २, ५,३^{२}; ३, ३,७^{२}; काठ १३,४^{२};२१,८^{२}.
¶अपि √दुह्, अ॒पिदुदुहे मै ३,३,४; ४,७,४.
अपि √धा, ¶अ॒पिदधाति तै १, ७ ३,१,२, २, १०, ४; ५, १, ९, ५[i]; १०,१; २, ७, ३,८,१; ९, २[j],३, ४,१; ४, ६,१; ५, १०, ७,७,४,२, ६, ३, ५, ४,१०,१; मै १.६, ३; ५, ९,८,९; २, १, ६,१०;६,१;३,१, ९; ३,१०;७, ६, ९, ५;१०, ४^{२}; ४, १,३;२, १; ५,५^{२},७, ४^{२}[k]; काठ ६,६^{२}[l], १०, ६; ११, ५; १५, १; १९ १०^{४}[l], २०, ६, २१, १,८^{२}[m], ९^{२}; १०, २४, ७;२६, २[n]; ७, २७, ६, २८, ६, ९[k], ३१, २^{२}, ३७, १४^{४}, क ४, ५^{२}; ३०,८^{४}; ३१,८; ३७,८; ४०,५, ४१, ५; ४२, ६; ४४, ६; ९[k], ४७, २^{२}; ¶अपिदुधाति मै १. ८, ६; अ॒पिदधामि मा ११, ७८; का १२,७,१२, तै ४,१,१०,२, मै २,६,१,७, ७, ४, ३, १, ५,५, काठ १५,१; १६,७, ३७, १३; शौ ४,३६.२; १६. ७,३, पै १, ४२,१, १०, १२,७, अ॒पिदध्म· मै १, ७, १[o], ८, ९[o]; पै १६, १५१,६, १७, २४, ३; †अ॒पि-धत्स्व ऋ १०, ८७, २; शौ ८, ३, २, पै १६, ६, २, अ॒पि··· धेहि[p] ऋ १०, ९८, ११, पै १३, ९, १०, ¶अ॒प्यदधुः मै ३, १०, ४; अ॒पि···अदधुः[q] ऋ १०,५६,४, ¶अ॒पिदध्यात् तै २,६,६, ६, ८,२; ५, २,५, ३; ७,२;३,७, ४;४, १, ४,६,६,२; ६,३,५,२; मै १,४,१३; ६,९[r];

[a]) सपा. काठ २७,८ गृह्येताम् इति पाभे.।
[b]) सपा. मै ४,६,३ °धाय इति पाभे.।
[c]) गस. कर्मणि क्यप् प्र. (पा ३,१,११८)।
[d]) यनि. निगम एकमुपसृष्टं पदं भवति (तु. PW प्रमृ.)। यद्वा पृथग्भूतपदद्वयं (तु. वें. सा.) इत्यस्य विषयस्य भूयोविमर्शसहत्वं प्रश्नितं भवति। तिङ्ङपि <√घस् इति यनि. PW. प्रभृ आहुः; <√हन् इति वें. सा. च।
[e]) अपृच्छं नेव शं गुणी इति शोधो विमृश्यः।
[f]) गस. डान्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ३, २, १०१)।
[g]) विप. (⌊प्रेरयित्री-⌋ उषासा-नक्ता-)। गस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या पूप. सांदी. च उसं. (पा ३, २, १७७ ६,२,१३९,३,११६)।
[h]) नाप. (⌊जलेनाऽपूर्णा-⌋ नदी- इति सा PW. प्रमृ.)। बस. अन्तोदात्त. (पा ६, २, १७२)। उप √पि(=√प्यै) + भावे वा कर्मणि वा क्विप् प्र.। पाभे. कृते *अ॒-जितः टि. द्र.।
[i]) सपा. मै ३,१,९ अवरुन्धे इति पाभे.।
[j]) सपा. काठ २०, ८ अपिधाय प्रत्यस्यति इति पाभे।
[k]) सपा. तै ६,५,९,३ प्र॒यच्छति इति पाभे.।
[l]) सकृत् अपिदधति इति पाठ.? यनि. शोधः (तु. संटि ⌊क ४,५⌋)।
[m]) सकृत् सपा. तै ५,४,९,१ करोति इति पाभे.।
[n]) सपा. मै ३, ९, १ अभिमानुकः स्यात् इति पाभे।
[o]) पाभे. प्र॒ति···द॒धामि द्र.।
[p]) तु. GW.; वैतु. समुच्चयार्थस्याऽप्राकरणित्वात् तद्वादिनौ वें. सा. च चिन्त्यौ द्र.।
[q]) देवेषु क्रतोर्निधानस्य श्राविते अपिः गतिः द्र. (तु. वें. PW. प्रभृ.; वैतु. सा. समुच्चयार्थे अव्य. इति)।
[r]) सपा. काठ ८,१ आधत्ते इति पाभे.।

१०, २०[a]; २, ३, ७; ३, ३, १; ९, १,१०,१[२]; ३; ४,१, ३[१];२, १०; ५,५[२]; ७,७; काठ ८,८;१२,५,२०, ३;२३,६, २४, ६[b]; २६, २, ३; ३१, २[२], क ७, ३; ३१. ५, ३७, ७[b], ४०, ५; ४७, २[२], ¶अपिदध्यात् मै ४, ५, ५; अपिदध्याम् मै २, १,१०.

¶अप्यधात् मै २, १,२; ३. ३, ९; अप्यधाम् शौ ७, ३६,२; पै २०,३०,६

¶अपिधीयते मै ३. १०, ५; ¶अपिधीयते मै १,८,९, अपिधायि शौ ५, ३०, १५, पै ९, १४,५.

१अपि-धान[c]- -नम् शौ ७, ३६, ३; ११, ३, ११; १८, ४, ५३, पै १६, ५४, १, -†ना ऋ १, ५१, ४; १६२, १३, मा २५, ३६, का २७, १३, ५, तै ४ ६, ९,१; मै ३ १६,१; काठ४६,४. [°न- ओष्ठ°, त्वचा°]

अपिधान-वत्- -वन्तम् ऋ ५, २९,१२.

¶२अपि-धान[d]- -नः काठ ११, १; ४[e].

¶अपि-धाय मै २,६,६; ४,६,३[f]; ९, काठ १५,५;२०,८[g], क ३१, १०. [°धाय अन्°]

अपि-धि[h]- -धीन् ऋ १, १२७, ७.

¶अपि-धेय[i]- -यः मै ४, ५, ५, -यम् पै १९,४२,१४.

अपि-हित- -तः पै ८, २०, ११, -तम् ऋ १,३२, ११; ५, ६२, १;१०, १२९, ३; मा ४०, १७; का ४०, १, १५, पै १३, ६, ११†, १६, ३९, ८[j], -†ता ऋ ४, २८, १; मै ४, ११, २; काठ ९,१९, -तानि ऋ ४,२८, ५ [°त- अपू१°].

¶अपि-हिति[k]- -त्यै मै २,४,२;३, ८,५, १०,२, काठ १२,१२.

अपि √धाव्(गतौ), अपिधाव पै ५, २८,३.

¶अपि-धिष्ण्य[l]- -ष्ण्यम् मै ३,९, ३.

अपि √नह्, ?अपिनह्येते[m] पै ९,६,४; अपिनह्यसि पै ५, ३२, ९; १९, ३२,१२१[n]; अपिनह्यामि ऋ१०, १६६,३, शौ १,१४,४, ७,७३, ४[o]; ५[o]; १००, ३; पै १, १५, ४; ९४, १; २; ५,२०, ५; १३, १३,१[o],२[o];१९,२०,९[p]; २०, ५४, ३; अपिनह्यन्तु पै १३, १०, १०, अपिनह्य > ह्या शौ १०, ९, १; पै १६, १३६, १; अपिनह्यतम् शौ ६, ५०, १; अपिनह्यत शौ ५, ८,४; पै ५, २०,६; ¶अपिनह्युः काठ ३३, ७.

अपि-नद्ध- -द्धम् ऋ १०, ६८, ८; शौ ९, ३, १८; २०, १६, ८†; पै ९,६, ५; १६, ३९, ८[q],४०, ९. [°द्ध- अन्°].

अपिनद्ध-मुख- -ख. पै १९, ३२,१३.

¶अपिनद्धा(द्ध-अ)क्ष[r]- -क्ष मै २,१,६.

अपि-नह्यमान- -ने शौ १२,७,१४; पै १६,१४३,५.

¶अपि-नि √धा, अपिनिदध्मसि पै १९,८,११[s].

अपिनि-धाय मै ३ ६,६.

a) पाभे. अन्ववनयेत् काठ ३६,१४ द्र.।

b) सपा मै ३,७,७ दध्यात् इति पाभे.।

c) गस भावे वा करणे वा ल्युडन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

d) विप. (हरित-रुक्म-)। गस उप कर्तरि ल्यु> अनः प्र. (पा ३,१,१३४)।

e) सपा. मै २,२,२ उपरिष्टात् इति पाभे.।

f) पाभे. अपिगुह्य तै ६,४,१०,२ द्र.।

g) पाभ. अपिदधाति तै ५,२,९,२ द्र.।

h) उप भावे किः प्र. (पा३,३,९२)। शेषं c टि दिशा द्र.।

i) उप. कर्मणि यत् प्र.। शेषं c टि. दिशा द्र.।

j) सपा. शौ ९,३,८ अभिहितम् इति पाभे.।

k) तु. टि. अपहति-।

l) अस. सात्र. (पा २,१,६;६,१,२२३)।

m) पाठ.? अपिनह्यन्ते इति शोधः।

n) मूको. अनु अपि-नि √सो> षो 'बन्धने'> अपिनिष्य (मपु१) इति शोधः द्र.। °ष्य अस्य आ° इति पदच्छेद इति कृत्वा °या°> °इया° इत्येवं विपरिणमय्य पादश्च सुपूरः।

o) सपा. तैत्रा २, ४, २, २; ३ अपनह्यामि इति पाभे.।

p) पाठः? °ह्यामः इति शोधः द्र.।

q) सपा. शौ ९,३,८ अवनद्धम् इति पाभे.।

r) विप. (होतृ-)। शेषं पर्यस्ताक्ष- प्रभृ टि. द्र.।

s) सपा. शौ ६,४२,२ उपास्यामसि इति पाभे.।

अपि-नि√(सो ⌊ब धने⌋>)षो, अपिनिष्यन पै ५,९,८.

अपि-नि√(स्था>)ष्ठा>अपिनिष्ठि(त>)ता- -ता[a] पै १६,३९,१०.

अपि√नी, ¶अपिनयति तै २, २,२,१; मै १,८,९; २, १, १०, ४, ८, ३; काठ १०, ५, २६, २[b]; अपिनयामः पै १६, ३६, ५

¶अपि-नीय तै २,२,८,२[c].

अपि√नुद्, अपिनुदामि पै १८, ४, ७[d].

अपि-पक्ष[e]- क्षत् तै ५ ५,८,२¶[f], -क्षे मै १, ११, २‡[g]; ३. ३, ५[2]¶[f].

¶अपि√पद्, >पादि, अपिपद्यते मै १, १०, १७[h]; काठ ३६, ११[h].

अपिपादयति मै १, १०, १७, काठ २८,४; ३२,३; ३६, ११, क ४४,४.

अपि-पृच्यमान[i]- -नान् मै १, १०, १७; काठ ३६,११.

अपि√पृच्, >ऋच्, ‡अपिपृञ्जन्ति[j] शौ ५,२,३,२०,१०७,६[k].

अपि···अप्राक्[l] शौ १०,४,२६; पै १६,१७,७

अपि√प्रा>अपि-प्र(ण>)णी[m]- -णी ऋ १,१८६,११.

अपि-प्रे(प्र√इ)ष्, अपिप्रेष्यामः पै १७,२४,३[n].

अपि√बन्धू, अपिबध्नामि पै ६, ६, ९.

¶अपि-भाग[o]- -गः मै २,५, ११[p]; काठ १३,१३[p].

अपि√भू, ¶अपिभवति काठ ११,२; १२, ६, १०; ३४, ८, ¶अपिभवत काठ १२, ६; ¶अपिभवन्ति काठ १०,१०[p].

अपि ··भूतु ऋ ८, ४४, २८[q]; अप्यभूत् पै २, ३,५[r]; अपि ·· अभूत् ऋ १०, १४२, १[s]; अप्यभूः शौ २ १०, ८[r];

---

[a]) सपा. शौ ९,३,१० परिष्कृता इति पाभे.।

[b]) तु सस्थ टि. अति√नी>अतिनयति।

[c]) सपा. मै २,२,५ काठ १०, १० अभिनयति इति पाभे ।

[d]) एकतरत्र शौ १४,१,३८ अपोहामि इति, अन्यत्र उद्चामि इति च पाभे.।

[e]) सस्व. क्रो तु अपि कक्ष- । यनु भा. (तै ५,५,८,२) अ-त्रि-पक्ष- इति प्राति. इति मत्वा व्याख्याने पर्याश्राम्यत्, अपार्थमेव तत् । यथाकथमप्यन्तोदात्त उपपद्यमानेऽपि तात्पर्यतो विरोधात् (तु मै ३, ३, ५) यदन्व् एकत्वविशिष्टाऽपिपक्षात्मक-वेदिभागविशेषाधिकरणतया सामविशेषगानं विधीयते न तु भा. अनु द्वित्व विशिष्ट-वेदिकोणविशेषाधिकरणतयेति । एस्थि. च यद्यपि भा. प्रतेः वीप्सार्थे गतित्वमिवाह, तदपि भ्रष्टमूलं द्र.। मै. अनु सप्तम्यर्थेऽसौ कप्र. इत्येवमेव सुवचत्वात् । तत्-स्वरपार्थक्यमप्येतत-सूचकं भवतीति चाऽपरा दिक्।

[f]) पाभे. अपिकक्षे काठ २१,५[2] द्र.।

[g]) अपि-पक्ष इति पपा. चिन्त्यः (तु सपा. क ४,४०,४ अपि-कक्षे इति पाभे.)।

[h]) तु सस्थ. टि. अनु। सगतिकमाख्यातिकं मन्वानः SI. चिन्त्यः।

[i]) गस. शानचः निघाते इति शिष्टः इयमन्ते नित्-स्वरः प्रकृया (पा ६,१,१८६,१९७,२,१३९)।

[j]) मपा. ऋ १०, १२०, ३ प्रभृ ऐआ १, ३, ४ आपश्रौ २१, २२, ३ बौश्रौ १४, २२:५ वाश्रौ ३. २, ५,५७ हिश्रौ १६, ७ १६ अपिवृञ्जन्ति इति पाभे.।

[k]) ऋ. अनुसरन्तः RW. BO. अपिवृञ्जन्ति इति।

[l]) सपा शौ ७,९३,१ अपृक्थाः इति पाभे.।

[m]) गस उप. कर्तरि ल्युडन्ते कृत्-स्वरः प्रकृया [पा ३ ३, ११३; ६. १, १९३,२, १३९ (तु. वे ORN NW. च, वैतु सा. PW. GW. MW. च <अपि-प्र√अन् ⌊प्राणने⌋ इत्युत्स्वरलक्षणमिव वदन्तः सन्त उपेक्ष्या)]।

[n]) सपा. शौ १६,७,२ अभिप्रेष्यामि इति पाभे.।

[o]) =भागिन्- । बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पावा २, १, २४ पा ६,२,१)।

[p]) पाभे अपि मै २,२,५ द्र.।

[q]) तु. GW.; वैतु. सा. PW. च संभावनायां कप्र अपिः इति (वैतु ऋ १०,१४२,१ यत्र स-प्रकरणत्वेऽपि PW. यनि. अनुमन्वानो व्याहन्येत ⌊तु. नाउ. टि⌋)।

[r]) सपा. अप्यभूत् (तैब्रा २,५,६,३ आपमं २, १२,५ च)<>अप्यभूः इति पाभे.।

[s]) तु. वें. PW, प्रमृ.; वैतु. सा, साभावनिकः कप्र.

अुप्यभूम ऋ २,११,१२[a], अुपि-भूम,>मा ऋ ७, ५७, ४[b], तै ३,३,११,४[c], शौ ७, २१, ३[d], पै २०,४,१.

†अपि √मद्, अुपि…मत्सथ>था[e] ऋ १, १८६, १, मा ३३, ३४, क ३२,३,५

¶अपि-मन्त्र[f]- -न्त्रम् काठ १३, १. [न्त्र– अन्°]

†अपि √मृष्, अुपिमृष्यते ऋ ६,५४, ४, अुपिमृष्ये ऋ ७, २२, ५; कौ २,११४९.

अुपिमृष्ठाः ऋ ३,३३,८.

अपि-यत्- अप (पि √इ) द्र.

अपि √या, अुपियामि[g] शौ ४, ३७, ७; अपियातु पै १३,४,९.

अुपिया- √*अप् द्र.

अपि √रिप् ≥ अुपि-रिप्त– -प्ताय ऋ १,११८,७,८,५,२३.

अपि √रुह्, अुपिरोहति ¶तै २, ५, १, ३, शौ ८, १२, २; पै १६, १३४, १; १७, ४, ४; ¶अुपि-रोहात् तै २,५,१,३; अुपिरोहतु शौ १२,१,३५.

अपि √लिह्, ?अपिलेलिह्यते[h] पै ११, ७,७.

अपि √लुप् > ?अपिलोप्य– -प्यम् पै १९,४९,६[i].

अपि[j] √वत्[k], > वाति, अुपि… वतेम ऋ ⌊७, ३, १०, ४, १०; (६०,६)⌋

अुपिवातयामसि ऋ १, १२८; २; †अुपिवातय ऋ ⌊१०, २०; १, २५, १⌋, कौ १, ४२२; जै १, ४१, ४, अप्यवीवतत् पै२०,३०,३‡, †अुप्यवीवतन्

अपि. इति (तथाभाषी ष चाऽश्रुतिं सत्त. च श्रुतिं त्रत्यसान्निह च ऋ ८,४४,२८ इत्यत्र च ⌊तु. एपू. च नाउ. च टि.⌋ अपि पर्यनुयोज्य. स्यात्)।

[a]) तु PW. ORN. प्रभृ.; वैतु. सा. सानुनयप्रश्ने कप्र. अपि इति (तु. नापू. टि. यदनु पर्यनुयुज्यमानोऽपि-विहाऽध्याहारमुखेन सत्त. उपपत्तिमिगाह)।

[b]) तु PW. प्रभृ ; वैतु. सा. इषदर्थे कप्र. अपि. इति (नापूपू. टि. कप्र ⌊पक्षे⌋ सत्त विषयपर्यनुयोगो जागरूक एव द्र.। अस्मद्वाच्येषु दिद्युतः साधिकरणतायामुपपद्यमाना-यामप्यस्मद्वाच्यानां दिद्युति साधिकरणतायाः कल्पनस्य नितरामसंगतेरिति दिक्)।

[c]) तु K.; वैतु. भा. सा. च (सप्रकरणत्वात् तु. नापूपू टि., श्रुत्यभेदाद् नाउ. टि. च)।

[d]) तु. PW. प्रभृ ; वैतु. सा. (तु नापूपू. टि) विषय-तात्मकन् अपिना ग. वाच्य सत् सत्त. इदं वाच्यमति चा-ऽनुसंदधान उपेक्ष्य.।

[e]) लेटि सिपि युथा-युक्तत्वात्तिङो निघाताऽभावः। नः इति च जुगत् इति च कर्मद्वयमतदभिसंबद्धं द्र.। सकर्मकत्वे तु. ऋ ४, ३१, २; ६, ४४, १६; ८, ९८, ६ (तु. GW.; वैतु. वें. सा. PW. अपिः संभावनायाम् कप्र. इत्यभिप्रायुकाः)। यत्तु सा. युथा इत्येतद् उपमार्थीयम् अव्य. इतीवाऽभिसंदधान एतच्छिरस्क-मन्यद् उपमानवाक्यं चाऽऽचिक्षिप्सित-तथेत्ये-च्छिरस्कम् अन्यदुपमेयवाक्यं चाऽऽरचयेत्, तदसत्।

तथा हि सति युथा इत्यस्य जिगमयिष्यमाणेन क्रिप. संबन्धस्याऽवधार्यत्वाच् श्रूयमाणेन च प्रकृतेन क्रिप. साक्षात्संबन्धाऽभावाद् यनि तिङो निघाताऽभावो-ऽनुपपन्नः स्यादिति दिक् [एवं तु. उ. म. (मा ३३, ३४) यदीये वा विश्व जुगत् इत्येनत् पद-द्वय सतः संबन्धादपास्तं सदपार्थं चिक्लेशयिषतमिवा-ऽऽभाते]।

[f]) वि. (⌊मन्त्रज्ञ-⌋ एतद्- ⌊यजमान-⌋)। बस.।

[g]) अन्तर्भावितण्यर्थं रूपं द्र. (तु. तल्लिङ्गयद् नाउ. पै.)। एस्थि. अुपयामि इति RW. सर्वसाक्ष्य-विरुद्धा च छन्दोदूषणी च सती शुशोधयिषा नैवाऽऽद्रियेत यदि शोधमनुपादाय W. संधान-परतया व्याचष्टे, तद्धयपुष्ट भवति। शोधोऽपुष्ट इति च तदभ्युपगमेऽपि √दा इत्यस्योक्ताभिप्रेतार्थेऽप्रवृत्तेश्च। सपा. अुपियामि <>अपियातु इति पाभे द्र.।

[h]) तेनापि लल्हीय तेन इति मूको. अनु सुपा. पादो भवति। तत्र तेनाऽपिलेलिह्यते न इति त्रिपदा-त्मकः शोधः सुवचः। भूयसेऽपि शोधाय तु सस्थ. टि. अुहि->-हिना।

[i]) शोधः सस्थ. ?२लोप्य- टि. द्र.।

[j]) तु. PW ; वैतु. सा. यमन्व् अयम् अपिः ऋ १, १६५,१३ इति च १०,२०,१ इति च द्वे स्थ. वर्जमन्यत्र यनि. स्थ. अगतिः कप्र. भवति।

[k]) तु. PW. प्रभृ ; वैतु. सा यमन्व् अयं धा. ऋ ७, ६०, ६ इत्येतत् स्थ. वर्जमन्यत्र यनि. स्थ. आस्थेयो न भवति। यनि. णिजन्तानां रूपाणां पाधा. तु. √वात

ऋ १०, १३, ५; शौ ७, ५९, २[a].

ϕअपि-वृतत्[b]- -तन्तः ऋ [७ (३, १०,४,१०)६०,६].

अपि-वात- सु°.

†अपि-वातयत्[c]- -यन्त ऋ १, १६५,१३; मै ४, ११, ३, काठ ९,१८

अपि√वप्, ¶अपिऽवपति तै ३,४,१, १, ¶अपिवपन्ति मै ३, १०,४; अपि वपा म शौ १२, ३,२२[d]; ¶अप्यवपन् मै ३,१०,४.

अपि√वह्, अपित्रहति मै १, ८,९, २,१,१०,

अपि√वृ (आच्छादने), अपि (वव्रे) ऋ ३,३८,८[e]; अपि व ‡[f] मै ४.१४,५.

अ(पि>)पी-वृत[g]- -तः ऋ १० ३२,८; -तम् ऋ १, १२१,४, २,११,५; -ता. ऋ १,१९०,६

अपि√*वृच्[h], अपि···ववृक्तम् ऋ ६,६२,१०

†अपि√वृज् अपिवृञ्जन्ति[i] ऋ १०,१२०,३; तै ३, ५, १०,१; कौ २,८३५, जै ४, ५,७; पै ६, १, ३, अपि···वृञ्जन्ति[j] ऋ ६, ३६,२.

अ्प···अवृजन् ऋ १०, ४८, ३[j].

अपि√वृत्>वर्ति, अपि···अवर्तयः ऋ १,१२१,१३.

अपि√वृश्च्, अपिवृश्चामि शौ २, ३२,२; ५, २३,९[k],१०, ६,१[l]; अ्प···वृश्चतु शौ १, ७, ७[m]; अपिवृश्च ऋ ८ ४०, ६; १०, ८७,१६, शौ ७, ९५, १;८,३, १५; पै १६,७,६;२०,२९,१†.

अपि√व्ये, अपिऽव्यामसि शौ १, २७,१, पै १९,३१,४.

¶अ्पि-व्रत[n]- -ता मै ३,९,१

अपि-शर्वर[o]- -रे ऋ ३, ९, ७; ८, १,२९.

आपिशर्वर[p]- -रः तै ७,३, १३,१; काठ ४३,३.

अपि√शास्>अपि-शास्[q]- -शस मै ४,१३,४; काठ १६,२१.

अ-पिशाच- -चम्[r] पै १६, २८,७?; १९,११,८[४].

इत्यतो निष्पन्नत्वेन प्रतिपत्तेश्च ऋ ७,३,१० इत्यत्रत्यस्य रूपस्य वर्णान्तरागममात्रपूर्वकं √वन् इत्यतो निष्पन्नत्वेन संकेताच्चेति यावत् । तत्त्वतस्तु पारिणामिकोऽयं धा. भवति √वृत् इत्येतेन च √वन् इत्येतेन चाऽभिसंबद्धः संस्तदुभयगम्यस्य पृथग्भूतस्य गतिसंभक्त्यात्मकस्याऽर्थ-द्वयस्याऽपि वाचकः फलद्वयोपेतैकनालौपम्यभागिति दिङ्-मात्रम् ।

[a]) तु. RW.; वैतु शंपा सात. °वीवृतन् इति ?

[b]) गस. अन्तर्भावित-ण्यर्थके शत्रन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,१८६,२,१३९) ।

[c]) सस्व. नापू द्र. । विशेषस्त्विह णिचः श्रवणमात्रे द्र. ।

[d]) पाभे. अप·· वपामि पै १७,३८,४ द्र. ।

[e]) तु. सस्थ. टि. आ···वव्रे ।

[f]) सपा. ऋ २,१४,३ अप···वः इति पाभे. ।

[g]) कर्मणि क्तेऽनन्तरगतिस्वरः (पा ६, २, ४९) । निपातस्य च (पा ६, ३, १३६) इति कृत्वा पूप. दीर्घत्वं भाषमाण. सा. उपेक्ष्यः । पूप. दीर्घे तदशिष्टत्वात् । तर्हि कथं दीर्घ इति । नहि- (पा ६, ३, ११६) इत्यत्र धा. च प्र. च उसं. इति ।

[h]) धा.? स्क. वें. सा. MGS. च √वृज् (छेदने) इति (तु. निघ २,१९) । √व्रश्च् इतीतरे PW. प्रमृ. ।

[i]) अर्थत उत्तर कल्प प्रकरणं नेदीय इव स्पृशेदिति कृत्वा √व्रश्च् इत्येतत्-सजन्मा यनि. धा.? कृता-ऽऽदरः द्र. ।

[j]) अपि सामुच्चयनिक द्रप्र. भाषमाणः सा. उपेक्ष्य. (वैतु. ऋ १०, ४८, ३ इत्यत्र स्वयमसौ) । इह च तदुद्धृतं श्रुत्यन्तरमपि सावधान संगम्यमानम् अपेः गति-त्वमेव साधयेदिति दिक् । पाभे. अपिपृञ्चन्ति द्र. ।

[j]) अपिः यथा गतिस्तथा नापू. टि. द्र. ।

[k]) पाभे. अपवृश्चामि पै ७,२,६ द्र. ।

[l]) सपा पै १६,४२,१ प्रवृश्चामि इति पाभे. ।

[m]) पाभे. अप···वृश्चतु द्र. ।

[n]) विप.>नाप [व्रतभागिन्-] बन्धु- (तु. सा. [माश ३,६,३,२])] । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पावा २,२,२४; पा ६,२,१) ।

[o]) नाप. (निशामुख-, रात्रि-) । सस्व. कृते तु. टि. अति-शर्वर- ।

[p]) विप. ([रात्रिमुखे रात्रौ वा क्रियमाण-] अति-रात्र-) । तात्रभविकः अण् प्र (वैतु. भा. अपि-शर्वरी- इत्यतोऽकृतसमासान्तादेव स्वार्थे प्र. इति) ।

[q]) गस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

[r]) पाभे. १अनमित्र->-त्रम् शौ ६,४०,३ द्र. ।

अ-पिशाचधीत[a]- -त. खि २, १०, २; पै ११,१,८.

अपि √श्टृ,शृ, अपिश्टणाति पै १९, ११,७; अपिशृणीमसि[b] शौ २, ७,५, पै २०,१७,४; अपिश्टगातु शौ ६, ३२, २; अपिशृण शौ १९ ४५, १[0]; अपिश्टणीहि शौ १६, ७, १२; अपि···श्टणीतम् शौ ६ ५०,१.

¶अपिशीर्यते[c] काठ ३५,१६

अपि-शर[d]- -रम् पै ११.२,१०.

अपि-शी(र्ण>)र्णा- -र्णाः[e] शौ ४, ३ ६.

अ-पिष्ट- -ष्टम् पै २,२,५

अपि√(स्था>)ष्ठा,>तिष्ठ, अपिष्ठात>ता शौ ५ १३,५, पै ८, २,५, अप्यतिष्ठत् तै ५, ६,१, ३, मै २, १३, १, काठ ३९,२, शौ ३,१३,४[f]

अपि-ष्ठित[g]- -तम् ऋ १, १४५, ४.

¶अपि-सं√नह्, अपि···संनह्येत्[h] तै २,२,८,०,३,१,५.

अपि√सृ. अप्यसरत् पै २० ४०, १[i].

¶अपि√सृज्, अपिसृजति तै ६, ४, ४, ४[2]; ६,६, २; ९, २; मै ३, ९, ४, काठ १२, ५; २६, १; २७, १[2]; ३०, १; ७, क ३७, ८[j], ४०,४,४२,१[2]; ४६,४. अप्यसृजाद् मै १,९,८; २, ३,७, ५,५

अपि···असृज्यन्त[k] काठ ३४, ८

अपि-सृज्य तै ३,२,२,१ -

¶अपि√हन्. अपिहन्ति मै ४, ५, ५[1]; अपिघ्नन्ति खि ५ २२, ७$[m], तै २, १,५, ३[n]; अपिहन्यात् मै ३, १०, ४; ४, ७, ४[0], काठ १२ ५; २६, १०, क ४१,८.

¶अपि√हा(त्यागे)> अपि-हीन- -नाः मै ४,२,११.

अपि-हित-, अपि-हिति- अपि √धा द्र.

अपि√ह्नु, अपिह्नुतः ऋ ८, ३१,७

अपी(पि√इ), अप्येति ऋ १, १६२, २[p], ३,३३, २, ९,७१, ६; मा २५. २५†; का २७, १२, २†; तै †४, ६, ८, १; ५. ६, ६, ४¶; शौ ५, १८; १३; १०, १०, ६; पै ३, ३२, ३; अप्येति ऋ १०, ११५, १[q], तै ३,१,१०, २; काठ ३५, ८, अप्येति पै १९, ३६, १४, ४६, १५; अपियन्ति ऋ १, १४०,७; ⌊(२,३,९) ३, ८, ९, ७, ४७,३⌋, मा ३४, ११; का ३३, १, ५; तै ७, २, ८, ६¶; शौ ४, ३४, २; पै ६, २२, २; अप्येतु ऋ ⌊२, ३, ९[r]; (३, ८,९; ७,४७,३)⌋; मा ८, ६१; २९, २; का ३१, १, २; तै १, ५, १०, ४,६, ३,२; ३, १,४, ३[2], ११, २†, ५,१, ११,१¶; मै १,७,१, ८,९; ३, १६,१‡[p]; २; ४, १४, ८† ; काठ ३०, ८; ३४, १९; ३५, ५; ४६,२; ४‡[p], क ४८, ६; शौ २, ३४, २, पै ९, १७, ३, १४,३, ३; १६, १०७, ६; १९, ३५, १२;

---

a) तस. नञ्-स्वरः । उप तृस. । अन्तोदात्तः मुपा. चिन्त्यः (तु. आपमं १,१३,१) ।

b) पाभे. अपहण पै १५,४,१ द्र. ।

c) सपा. क ४८,१४ अवशीर्यते इति पाभे. ।

d) नाप. (रोग-भेद-) । उप. कर्तरि+अच् प्र. ।

e) सपा. पै २,८,४ उपशीर्णाः इति पाभे. ।

f) सपा. पै ३,४,४ उपातिष्ठत् इति पाभे. ।

g) विप. (अग्नि-) । शेषं २अनि-क्रान्त- टि. द्र. ।

h) बल्वजानामेवेध्मे संनह्यत्वेन विधानश्रुतेः संनह्यान्तरस्य चाश्रुतेः समुच्चयाद्यर्थे अपेः कर्मप्रवचनीयत्वमनुपयुक्तं स्यात् (तु. भा.) । सहार्थस्य च प्राधान्येन द्योत्यत्वदर्शनाद् गतित्वमुखता तदर्थसार्थेनि दिक् । एस्थि. इध्मे इति स१ द्र. । पाभे. अपि मै २,२,५ द्र. ।

i) =सपा. माश १४, ९, ४, ५ तैब्रा १, ४, ३, ३ प्रभृ. । ऐब्रा ५,२७; ७,३ आश्रौ ३,११,७ माश्रौ ३,२,२ अत्यसूपत् इति पाभे. ।

j) पाभे. अतिसृजति काठ २४, ७ द्र. ।

k) 'अन्तःसंकलनपूर्वम्' इत्युपसर्गार्थे प्रकरणसंगते सति अपिम् अगतिं कुर्वाण. SI. चिन्त्यः ।

l) सपा. काठ २७, १ च्यावयति इति पाभे. ।

m) सपा. शौ २०,१३६,६ निघ्नन्ति इति पाभे. ।

n) सपा. काठ १३,४ परिबाधन्त इति पाभे. ।

o) पाभे. अन्तरियात् काठ २८,८ द्र. ।

p) सपा. अप्येति<>अप्येतु इति पाभे. ।

q) पाभे अन्वेति कौ १, ६४ द्र. ।

r) अपेः गतित्वेऽव्यवस्थितचित्तः सा. चिन्त्यः । देवानां पाथसोऽस्मद्विषयाया अन्तःसमावेशविशिष्टाया अगतिपर्यायभूताया एव सत्या गतेर्विवक्षित-

२०, ३४,४[२], ४०, ६; अपीहि[a] मा ८, ५०[२]; का ८, २२, ४[१]; तै ३, ३, ३, ३[२]; शौ १८, २, ११‡[b/c], पै २०, २६, ७; ३८, १; अपीतम् मा २, १७[d]; का २, ४,५, शौ १२, ३, ४४; पै १७,४०,४, अपीत तै १, ८, ५, २‡[c]; अपीतन शौ १०,५, २३; पै १६,१३०,३.

†अपि-युत्- -यन् ऋ ८,४३, ७φ, -यन्तम् ऋ १, १६२,२०; मा २५,४३, तै ४,६, ९, ४; काठ ४६,५.

अपी(पि-इ)ति[e]- -तेः ऋ १, १२१, १०.

अपी(पि-इ)त्य ऋ २,४३,२.

?[*]अ-पी[f]- -प्यः ऋ ६,६७,९.

अपीच्य- अप्य(पि√अ)ञ्च् द्र.

अपी-जू- अपि√जू द्र.

अ-पीत- १पीत°.

अपी-वृत- अपि√वृ (आच्छादने) द्र.

अपी(पि√इ)ष्(गतौ), अपि··· इष्यते[g] ऋ ९,६९,१.

¶अ-पुत्र[h]- -त्रः खिसा २६, २२, मै ३,२,६.

अपुत्र-ता[i]- -ता पै १६, १४९, ६.

अ-पुत्र(हन्>)घ्नी- -घ्नीम् पै २०, १९,३

अ-पु(त्र्य>)त्र्या[j]- -त्र्या पै ५, ३७,३

†अ-पुनर्[k/h]- -नः ऋ १०,६८,१०, शौ २०,१६,१०.

¶अ-पुनराभाव[l/m]- -वाय मै ३,८, ४[२]

अ-पुनर्दीयमा(न>)ना[l/n]- -ना शौ १२, ९, ६, पै १६, १४५, ६.

अ-पुरोगव[l]- -वास.° खि ५,२०,१, शौ २०,१३५,७.

¶अ-पुरोरुक्क[p]- -क्कः काठ २७,१०.

?अपुरोहि[q] पै १०,४,६.

¶अ-पुरोहित[r]- -तम् काठ २७,८.

अ-पुल- -लम् पै १५,६,८

?अपुलंपतु[s] पै २,८१,२.

तत्वादिति दिक्। एरिथ. अस्मे इति न द्वि३ किन्तर्हि स३ द्र.।

[a]) =सपा. माश ११,५, ९, १२[१]। तै ३, ३, ३,१[१] मै १,३,३६[१] काठ १,१२[१];३०,६[१] उपेहि इति पाभे.।

[b]) अपेहि इतीव दुष्टे पाठे सति अपम् उपस्थाऽर्थे ग्राहयिष्णुतया च पक्षे तदीये वर्जनार्थे सुस्थिते सति तं पूर्वार्धीयेन द्वि. वर्तमानेन सारमेयौ इति पदेनाऽसमर्थयोगमिव कारयिष्णुतया च नितरां दयनीय. सा. उपेक्ष्यः।

[c]) सपा. ऋ १०,१४,१० उपेहि इति पाभे.।

[d]) द. निष्ठायां रूपम् आह। तदपि विमृश्यम्।

[e]) क्तिन्नन्ते पूप. स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,५०)।

[f]) तस. नञ्-स्वरः। वा. पुं. प्र३ द्र.। उप. √पी (<√प्री) + क्विप् प्र. [वैतु. पाप्र. <√प्यै (उसं पा ६,१,२८ उ.); <√पा (रक्षणे) वा (उसं. ईः प्र. कित्त्वं च [पाउ ३, १५९])]। यत्तु १अपस्- + यत् प्र. > अपस्य->-स्याः =यनि. इतीव सा., २अप्->अप्य->अप्याः->अपी-> यनि. [स्त्री. ष१ (=अयज्ञसाचः); वैतु. स्क. वें. सा. पुं. प्र३] इति PW. प्रभृ. चाऽऽहुः, तत्र सदसतोर्भवियोर्विविचः प्रमाणम्। इह हे मित्रावरुणौ। य ओहसा न देवासः न मर्ताः (भवन्ति, ये च) अ-यज्ञसाचः (=अ-देवपूणाश्च) अप्याः (=अ-पितृपृणाः) पुत्राः न (=इव च कृतघ्ना भवन्ति), तेऽसुराः यद् वा स्पूर्धन् (=स्पूर्धनि स१) युव-धिता प्रिया धाम प्रमिनन्ति (तद्) 'अंह' विचयिष्टम्' इति नापू. मन्त्रान्त्यभागेन वा. द्र.।

[g]) तु. GW ; वैतु. इतरे सा. PW. प्रभृ. च कप्र. पृथग् अन्व. चेति कृत्वा योजुकाः।

[h]) बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)।

[i]) भावे तलन्ते लित्स्वरः।

[j]) विप. (लक्ष्मी-)। तस. उप. पुत्र-+यत् प्र.।

[k]) वा. विप. वा क्रिवि. वा भवति।

[l]) तस. नञ् स्वरः।

[m]) उप. तस. पुनर्+आभाव-(आ√भू+घञ् प्र.)।

[n]) उप. <पुनर् √दा (दाने)।

[o]) तु. BW.। =सपा. ऐब्रा ६, ३५ गो २, ६, १४ शाश्रौ १२, १९, २। जैमि २, ११६ अपुरोगवाणि इति, शंपा. सात. ?न पुरोगवासः इति पाभे.।

[p]) सस. कृते तु. टि. अ-च्-छन्दुस्क-।

[q]) एकवता विधिना भजन्तु पुरोहिताः इत्येवं शोधयुक्तोऽधिद्व्यक्षरो जागतः पादः स्यादिति कृत्वा तत्तत् पदं यद्र.।

[r]) विप. (राष्ट्र-)। बस.।

[s]) शोधः ?अक्षौरंसमपुलंपतु टि. द्र.।

*अपुव[a]–>√अपुवाय[b], ¶अपुवायते तै ६, २, २, ५, ¶अपुवायेत तै ६,३,२,३

†अ-पु(ष्पु>)ष्पा[c]– -ष्पा.[d] ऋ १०, ९७,१५, मा १२,८९; का १३, ६,१५, तै ४ २, ६,४, -ष्पाम् ऋ १०,७१,५

अ-पूत,ता[e]– -त· तै ६,४,९,२, मै २,१,३,५,५, -तम् मै १,६ ८; काठ ६, ४[f]; ३०, ९*, -ता तै २,१,१०,२, काठ २३, ९, क ३६,६, -तौ तै ६, ४,९,१

अपूत-पा[g]– -पा·[h] तै ४,४,९,१.

अ-पूतभृत्[e i]– -भृत्[j] मै २, ११,५, काठ १८,११, क २८,११

अपूप[k]– -प· खि ५, ७, ४, १-३, मै १, ६, ५ ¶; ३, १०, ६; काठ २९, १, क ४५, २, –†पम् ऋ [३, (४७,२) ५२, ७]; १०, ४५,९; मा १२, २६; का १३,२,९, तै ३, ३,८, ४¶; ४,२,२, ३, म २, ७, ९, काठ १६,९. [°प– पञ्चन्°].

अपूप-कू(ल>)ला[l]– -ला: काठ ४०,१३.

अपूप-नाभि[m]– -भिम् शौ १०, ९, ५[n], पै १६,१३६,७.

अपूप-वत्[o]– -†वन्तम् ऋ [३, ५२, १; ८, ९१,२]; मा २०, २९; का २२, २, ६, कौ १, २१०, जै १, २२, ७; पै ४, २६, २; -वान् शौ १८, ४, १६-२४.

अपूपा(प-अ)पिहित[p]– -तान् शौ १८,३,६८;४,२५.

†अ-पूरुष[c]– -षम् ऋ १०, १५५,३, पै ६,८,७.

अ-पूरुषघ्न[e]– -घ्न ऋ १,१३३,६.

अ-पूर्व[c]– -र्वम् खि ४, ११, २; मा ३४,२, -र्वेण शौ १०,८,३३.

†अ-पूर्व्य,र्व्या[e,q]– -र्व्य ऋ ८,२१, १,८९,५, कौ १,४०८, २,५८, ७७९, ३, २, ७, जै १, ४५, १०, २, ६, १, ३, ६, ४; शौ २०,१४, १, ६२,१, -र्व्यः ऋ १, १३४, ६; -र्व्यम् ऋ ३, १३, ५, ५, ५६, ५, ८, १८, १, १०, २३, ६, -र्व्या ऋ १, ४६,१, ६, ३२,१, ८, ६६,११, कौ १,१७८; ३२२; २, १०७८; जै १,१९,४;३३,१०

अ-पृणत्[e]– -णतः ऋ ५, ७, १०; ६, ४४,११; -णन् ऋ १०, ११७, १; -णन्त ऋ ५, ४२, ९;

---

a) =दूषित- । व्यु.? *अस्पुर्–>*अफुर्–>*अपुर्– इत्यतो मौस्थि. प्रतिविपादयिषितात् √पूय्>३पूति– इत्येतस्य पर्यायभूतस्य दूरसनाभेश्च सतः प्राति. मत्वर्थीये वे प्र. (पा ५, २, १०९) *अपुर्व–>*अपुव्व– > *अपूव– > यनि इति नैप्र. सिद्धं मतं सत् नाउ. व्यु. औप. इति (तु अप्वा-)।

b) भृशादिषु द्रष्ट. (पा ३, १, १२) क्यङन्तो नाधा द्र (वैतु भा. पूप. अप इत्येतस्य वर्णविकारत उद्भूतो वा तत्पर्यायभूत. स्वतन्त्रो वोकारान्त. ग., उप. √वा इत्यतः कर्तृयकि पाक्षिकस्वरवत्तया निष्पन्नं वा √वै इत्यतो वा तुदा. च आत्म. च सतः यनि. आख्यातिकं वृत्तमिति)।

c) बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)।

d) पाभे. अकोशाः द्र । e) तस नञ्-स्वरः ।

f) पाभे. अनुत्पूतम् क ४,३ द्र.।

g) नाप. (अपूतसोम-पातृ-) । उस. उप. √पा (पाने) + विच् प्र. । कृत्-स्वरः प्रकृत्या(पा ६,२,१३९)।

h) सपा. मा ८, ५७ का ९, ७, ५ आप्रीतपाः इति, काठ ३४,१६ निभूयपूः इति च पाभे. ।

i) =सोमपात्र-विशेष- ।

j) सपा. मा १८,२१ का १९, ७, ३ तै ४, ७, ८,१ आधवनीयः इति पाभे. ।

k) नाप. [गोधूमादिपिष्टसंपादित-घृतपक्वविशेष- (पुरोडाश- [तु. उदूगी वें सा. GW. प्रमृ.])]। *अपुव– इत्युपपदे सति उप. √पा (रक्षणे) + कः प्र (पा ३, २,३) । थाथीय. स्वरः। नैप्र. वर्णलोपदीर्घत्वविषयत्वादिह च *अपुव- इत्यत्र चाऽन्याय्यत्वमिव विभाव्य पपा. अवग्रहाऽभाव उपपाद्येत । यत्त्वन्ये वाच. प्रमृ. अ+पूप– इतीवाऽवयावयेयुस्तदनिष्टम् । तथा हि सत्यन्तोदात्तो नैव स्यात् किं तर्हि नञ्-स्वर. (पा ६, २, २) स्यात् । नापि सुप्रसिद्धः पूप– इत्येतत्-पर्यायभाव. प्रसिध्येदिति दिक् ।

l) विप. (नदी-) । मलो. बस. ।

m) विप. ([शतौदना-] गो-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१) ।

n) सपा. पै १६, १३६, ६ हिरण्य-ज्योतिषम् इति पाभे. । o) स्वरस्य कृते तु टि. आदित्य-वत्– ।

p) विप. (कुम्भ-) । तृस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२, ४८) ।

q) अत्र पूप. नञ् गुणप्रतिषेधादन्यस्मिन्नर्थे द्र. ।

-णन्तम् ऋ १,१२५, ७; १०, ११७,७

अ-पृतन्य- -न्वः पै ६,९,१०.

अपे(प√इ) अपायति ऋ ८, ६६, १५; शौ ४, ३, ५; ६, ६, २; १०, १; १०, १, १३; १९, ४९, १०[१], पै १४, ४, १०[१], १६,३६,३; १९,२,८;१२,१०, अप···अयति ऋ ८, ६६, १५, अप···अयत् पै ५, १,१, अपायात शौ ७, ९५,३; अपायत ऋ १० ७२,६.

अपैति ऋ १, १२४,८; अप·· एति ऋ १,१२३,७; ¶अपयन्ति तै ६,५,११, २; मै २, ३, २[१], ४,२,८; काठ १२, २[१]; पै १९, २, ४, †अप···यन्ति ऋ १, ५०,२; कौ ३, ५, ७; शौ १३, २,१७;२०,४७,१४; पै१८,२२, २; अपैतु शौ १०, १, १०; पै १, २१, ५[a], १६, ३५, १०; अप ··एतु ऋ ८,६७,१५; काठ ३८,१३[b], पै १९,२३,४[b], अप (एतु) पै १, २१,५; अपो(एतु) ऋ ८,६७, १५; अप···यन्तु मा ३५,१,का३५,४,१; पै१,५९,५; अपेहि ऋ १०,१६४,१; शौ ५, ७,७; ६,१६,३;४५,१; ७,९३, १,२०,१६, २४†; पै ५,१,२[१], ७,९,६, १९,३६,४†;३८,४†; २०, ३२,७, ५०,५, अप(इहि) पै १४ ३,१०[c]; †अपेत ऋ १०, १४,९; मा १२,४५; का १३,४, १, तै ४ २,४,१,५, २,३,१[१]¶; मै २,७,११;३,२,३; काठ १६, ११; २०,१; क २५, २;३१,३; शौ १८,१,५५; $पै ३,९ ७‡[d]; ४ १७,७;१९,७; ५,१,५; १३, ४,११, १९,३१,६; अप···इत ऋ १०, १०८,१०; अपेतन शौ ६,८३,२; पै १,२१,३; ¶अपेयुः मै ३,८,४

अपा(प आ)यिन्- अन्°.

अपेत- अन्°.

अपेत वीत- -तम् काठपुष्टि २०.

अपे(प√ई)क्ष्, अपेक्षन्ते मा १७, ६८; का १८,६,४; तै ४, ६,५, २, ५ ४, ७ १, मै २, १०,६; काठ १८,४;२१,९; क २८, ४; शौ ४,१४,४; पै ३,३८,४,

अपे(प-ई)क्ष- अन्°.

अपे(प-ई)क्षमा(ण>)णा- -णा शौ १२,७,८, पै १६,१४२,६ [°ण- अन्°].

अपे(प√ई)ज् (गतौ) अपेजते ऋ ६, ६४,३; अपो[प+उ]···अपेजते[e] ऋ ५,४८,२.

†अ-पेशस्[f]- -शसे ऋ १, ६, ३; मा २९ ३७; का ३१, २, १; तै ७, ४, २०,१; मै ३, १६ ३; काठ ४४ ९; कौ २,८२०; जै ३, ५७,१०; शौ २०, २६, ६;४७, १२ ६९,११.

*अपै(प-आ√ए)य्[g], अप···पुये.[h] ऋ ५,२,८.

अपो(प√उ)च्छ्[i], अप···उच्छत् ऋ [१, ४८, ८; ७, ८१, (१) ६]; अप(उच्छत्) ऋ १, ४८, ८;

---

[a]) अपेतु इति पाठः? यनि. शोध. ।

[b]) सपा. तैआ १,२८,१ अप···हुथ इति पाभे. ।

[c]) माप [मा । अप]>साप ? इति मुपा. शोध्यः ।

[d]) सपा. ऋ १,१९१,१३ विभे. ।

[e]) पादादौ ग. पठितस्यापि सतोऽर्थतो व्यवहितिर्मा भूदितीवाऽऽख्यातपार्श्ववर्त्तिनी द्विरुक्तिः द्र. (वैतु. सा. एकः ग. पादपूरण इति [तु. वें.]) ।

[f]) बस अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२) । उप यद्र ।

[g]) अपाऽऽङोः ग सतोः किमिदम् √*एय् इति । √यज् इत्यस्य सनाभिः धा इति । कथमिति । मूलतः √इ>अय्->(नाधा.) √*अयि (=√अयय्[-ज्]-)>√*एय्(<√*इय्[ज्]) इति पक्षेऽन्यस्याद्यचास्वरोहमुख्याः, >√यय् (-ज्) इति पक्षान्तरेऽन्यस्याद्यचाऽऽदिलोपविशिष्टाया वर्णपारिणामिक्या विधाया आस्थेयत्वादिति ।

[h]) यनि. लिडि मपु१ इति मतम् । यत्तु वें.सा. आत्म सतः √इ इत्यस्य पर. ऐयः>ऐयेः इति वर्णविकारसहकृत लङ्वृत्तमिदमित्य हतु, तन्न । लङ्र्थस्य वा अयोग्यत्वात्तदभाव आडागमाभावाद् ऐकारादित्वेनाऽसिद्धेरिति यावत् । एवमपि यत् LR. प्रभृ. √ईष् इत्यस्य लिङ्वृत्तम् इत्याहु, यच्च ORN. √ईय् इतीव लिडन्ततया परिणतस्य √इ इत्यस्य तदेवेत्यभिमेने, तदपि समानं चोद्यम् । लिङ्वृत्त आडागमानुपपत्तेरेव ते । यनि. अर्थत उपपत्तिविशेषश्च द्र. (तु आ√यज् [ऋ १,९४,२;३ ४,२]) । अथ स्वरतो हि-य्-गेऽनिहन्यमाने साकाङ्क्षे तिङि परतः सति आङः ग. निघात (पा ८, १, ३५, १,७१) ।

[i]) √वश् (कान्तौ) √वस् (दीप्तौ) इत्येताभ्यां यनि. साजात्यं द्र. ।

अप···उच्छताम् पै १,९९,१; अपोच्छतु ऋ ७,१०४,२३[a], शौ ६,८३,१, पै १,२१,२; अप··· उच्छतु ऋ ८ ४७,१८; शौ२,८, २[१],३-५; ३,७,७[b]; १४,२,४८; १६,६,२†, पै१८ ११,८, अप · (उच्छतु) शौ ३ ७,७[b], अप च्छन्ताम् पै १६,११, ३‡[a], अपोच्छन्तु शौ २, ८, २; ८, ४, २३‡[a]

अपो(प-उ)च्छ(त् >)न्ती- -न्ती पै १,९९,१

अपो(प-उ)ष्ट[c]- -ष्टम् पै १,१९,१.

¶अपो(प-उद्)त्√क्रम्, ?अपोदक्रामत्[d] तै ६ १,१,७.

अपो(प-उ)दक,का[e]- -कः शौ ५,१६, ११, पै ८, ४, ११[f], -कम् शौ ५.१३,२; पै ८, २, २; -कस्य[g] शौ ५, १३,६, -काभि. ऋ १, ११६,३

अपोदि(प-उद्√इ), अपोदित शौ ६, ५०,२, पै १९,२०,६.

¶अपो(प-उ)द्धृ(द्√हृ), अप··· उद्धरेयुः मै १,५,१३

?अपोन्नद्पोन्नहि पै १९,३२,१७.

?अपोन्नुन्तुतामस्त्सधक्ष्मसपोन्न-तवातस्ते पै १,८९,३.

अपो(प√उ भ्,म्भ्, अपोम्भत् शौ ८, ८, ११, प १६, ३०, १; ¶अपौम्भत् मै २, १, १२; ¶अपौम्भन् तै २ ४, १३, १; काठ ११,४.

¶अपो(प-उ)ब्ध- -ब्धः तै २, ४, १३,१; मै २,१,१२; काठ ११, ४ [°ब्ध- अन्°].

¶अपो(प-उ)म्भन[h]- -नात् तै २, ४,१३,१[i]; काठ ११,४.

अपो(प√ऊ)र्णु, अपोर्णुते ऋ १,९२, ४, २,३४,१२, तै ६,१,३,३¶. मै ३, ७, ८¶; काठ २४, ६¶; क ३७, ७¶, †अपोर्णुते ऋ १, १५६, ४, ९, १०८, ४, मै ३, ७, ८¶, कौ २, २८९; जै ३, २४,५; अपो ··ऊर्णोत ऋ १०, ८८,१२, अपोर्णुत. ऋ ८, ४०, ५, अप···ऊर्णुथ ऋ १०, ४०, ८, †अपोर्णु ऋ ९, ९६, ११; मा १९,५३, का २१, ४,३, तै २,६,१२, १; मै ४, ९, ११‡[j], १० ६, काठ २१,१४. †अप ·· ऊर्णुहि ऋ १०, ७३, ११, काठ ९,१९; कौ १,३१९; जै १ ३३, ७; पै २०, ५२, ८; ¶अपौर्णोत् तै २,१,५,१; अपोर्णीत, अपोर्णीत तै ६,१,३ ३¶.

अपो(प-ऊ)र्णुवत्- -वन् शौ ९,३, १८, पै १६, ४०, ९; -वन्तः ऋ १,१९०,६; ४,४५,२.

अपोष्ट- अप (प√उ)च्छ् द्र.

अपो(प√ऋ)ह् (प्रापणे), अपोहति काठ१०,४¶, अप-अप[j]···ऊहति ऋ ५,३४,३; अपोहानि मा २, १५[२], का २ ४,१[२], शौ १४,१, ३८[k], अप···ऊह शौ १८, ३, ५७; अपोहतम् पै २०, २२,४; अपौहन् ऋ १०,६१,५, ¶अपोहेन् काठ २०,६; क ३१,८.

अप्तु-, अप्तुर्-, अप्तुर्य-, अप्त्यु-, अप्नराज्-, अप्न-वान्-, अप्नवानवत्-, अप्नस्-, अप्य- √*अप् द्र.

अप्य(पि√अ)च् > अप्यु(पि-अ)च्- > अपीच्य[l]- -च्यः ऋ ८,४१, ८; तै ७,४,१९,२, काठ ४४ ८; -†च्यम् ऋ १, ८४, १५ २,

---

a) सपा. अपोच्छतु >सपा. अपोच्छन्ताम् इति, अपोच्छन्तु इति च पाभे. ।

b) पाभे. अप···अक्रमीत् पै ३,२,६ द्र ।

c) क्ते छस्य षत्वम् (पा ८,२, ३६)।

d) पाठ.? यनि स्थ. द्विस्वर्याऽनुपपत्ते. । *अप. (द्वि३ <२अप्-) *अपोदक्रामत् > अपोऽपोदक्रामत् (प्रथमस्य पो इत्यंशस्य प्रच्यवात्) यनि. वैक्रन-क्रमः सुगमः । एस्थ. अपोदक्रामत् इति शोध संपा च पपा. च यथावदुन्नेयः (तु. भा. अपोपोदक्रामत् इति [मुग.?] '=अपेपहायोर्ध्वमगच्छत्' इति प्रतिपद विवृण्वतः स्पष्टः सके[त].)। पाभे. मै ३,६,३ उदक्रामत् द्र. ।

e) बस. पूर. प्रकृतिस्वरम् (पावा २,२,२४; पा ६, २, १)। उप. <√*उद् ।

f) पूपोदकः इति मूको. ।

g) सपा. पै १,४४,१;८,२,४ उपोदकस्य इति पाभे. ।

h) गस. ल्युडन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

i) सपा. ऋ १०,१३९,४ अपश्यत् इति पाभे. ।

j) आभीक्ष्ण्ये द्वित्वम् (तु या [६, १९] प्रभृ ; वैतु. स्क [या.] सा. च सकृत् अप इति पादपूरणे इति?)।

k) पाभे. अविनुदामि पै १८,४,७ द्र. ।

l) विप. ([अन्तर्हित-, गुह्य-, अव्यक्त-] नामन्-, रत्न-, समुद्र- प्रमृ [तु. निघ ३, २५ या ४, २५])। तात्रभविके यति प्र तित्-स्वरः उप. अकारलोपः पूर्वस्येकारस्य दीर्घत्वं च (पा ४, ४, ११० ; ६, १, १८५; ४, १३८; ३, १३८) । यत् सा. ऋ १,

३५,११; ८,३९,६; ४७,१३,९ ७१,५,[(१, १५५, ३)७५,२]; ८६,१०,८७,३; मै २, १३, ६; काठ ३९,१२; कौ १, १४७,२ २९; ५१, २६५; ३८१, जै १, १६,३; ३,३,८,५,१०,२२,१२; ३१,१, शौ २०, ४१,३; –च्या ऋ ८, ४१,५, –†च्ये ऋ १०, १२,८, शौ १८, १,३६; –च्येन ऋ ७,६०,१०;१०,५३,११.

¶अप्य(पि√अ)द्, अप्यत्त, अप्यादन् मै ४,५,९.

अप्य(पि√अ)स्(भुवि), अप्यस्ति मै १,४,१२[a]; काठ ५, २[a], ६,७[a], क ४, ६[a], शौ ११, १, ३३[b], †अपि···अस्ति[c] ऋ १०,१२,५, शौ१८,१,३३, †अपिष्मसि[d] ऋ ८, १८, १९, ३२, ७[e], ४७, ८; ६६, १३[f]; कौ १, २३०, जै १, २४, ६; ¶अप्यसत्[g] तै ७, १, ३, १[1]; २[1];३; अप्यस्तु पै १,७०, २[a], १६, ९२, ३[b], †अपि···अस्तु[h] ऋ १, १६२, [८; ९, १४]; मा २५, ३१, ३२;३८; का २७,१२, ८; १३, १,७, तै ४,६,८,३,४,९ २; मै ३,१६,१[2], काठ २८,३$, ४६, ४[2],५, क ४४ ३, अप्येधि तै४, ४,७,२; ५,३, ११,३; अपि ··· आसीत् शौ २,२ ३, पै १,७,३; अपिष्यात्[i] ऋ ६,६८,६, अपि स्यात् काठ २८,३; क ४४,३.

¶अप्य(पि√अ)स् (क्षेपणे), अप्यस्यति मै ३,२,७[j], ४,७,७.

अप्या(पि√आ)प्, ?अप्याप्य[k] शौ २०,१३६,७,८

८४, १५ इत्यत्र विकल्पेन अपि√चि(चयने) + यत् प्र इत्येवम् आह, तद् अपि-चेय->अपोच्य- इत्येवं प्रकारकस्य परिणामस्याऽत्यन्तं दुर्गमत्वाद् उपेक्ष्यम् (तु. अनूच्य-)।

[a]) यदा पदार्थ- (पा १, ४, ९६) इत्युक्तदिशाऽऽक्षेप्यः पदार्थ. कस्यचित् कुत्रचिद् भागरूपो भवति तदा अपिः ग. भवतीति च तदर्थम् अभिरभागे (पा १, ४, ९१) इत्यत्र तस्य उस. च द्र. (वैतु. SI. कप्र. इति)।

[b]) तु. नापू. टि, वैतु W. पदार्थार्थे, सा. च संभावनायां कप्र. वदन्तौ विमृश्यौ।

[c]) तु. LR. ORN, वैतु. GW. W समुच्चयार्थे कप्र। निघाताऽभावः (पा ८,१,३५)।

[d]) अन्त समाश्रयण गत्यर्थः सप्त. तद्योगश्च। यच्च उप. √अस्(भुवि) इत्यस्य अयच्-परस्याऽपि सतः षत्वविषयत्वं श्रूयते, तदर्थम् उसं. सावसरं स्यात् (पा ८, ३,८७)। यत्तु सा ऋ ८,४७,८ इति विरहय्याऽन्यत्रेह सर्वत्र अपिः कप्र. इतीवाऽभिसंदधे, तन्मन्त्रार्थस्वारस्यविघातकत्वाच् चिन्त्यम्।

[e]) अपिभावाऽऽक्षेप्यमाणं देवे इति पदं गम्यं द्र. (तु. ऋ ८,६६,१३)।

[f]) हेतुहेतुमद्भूताऽशवत्यस्मिन्नर्धर्चे यत् सा अपिं सांभावनिकं कप्र. कृत्वा त्वे इत्यनेन सप्त१ सता विप्राः इत्यस्याऽसमर्थमिव संबन्धमाह, तच्चिन्त्यम्। तत्स्तोतृत्वतदधीनत्वयोरुभयोरप्यर्थयोः ष. एवाऽव्यभिचारेण श्रुत्युपलम्भात्। अथ संभावनार्थोऽपि लिङ्माकाङ्क्षेन्न लङमित्यपरा दिक् (पा ३,३,१५४)।

[g]) तु. टि. अप्यस्ति (काठ ५,२); वैतु. भा. सा. च कप्र अपिः इति।

[h]) 'देवेषु (=तन्मध्ये प्राप्तवतः) सर्वा ता (प्र३=तदात्मकः) ते अपि···अस्तु (= तव भागः स्यात्) इत्येवं गम्येन भाग-पदेन कर्तृभूतेन बहुत्ववदुपश्राव्यमाणयोरपि सर्वा ता इति पदयोः सामानाधिकरण्यं स्यात्। यद्वाऽन्तर्भावित इह ण्यर्थ इति कृत्वा 'देवेषूदीयमानस्तव-(भाग.) सर्वा ता (द्वि३) अपिभावयतु (अन्तः समावेशयतु)' इत्येवं व्याख्येयम् (तु. PW. प्रमृ.; वैतु यनि. स्थ. सा. प्रमृ, SI. च अपिं कप्र. वदन्तश्चिन्त्याः। यत्तु सा. क्रिप. वचनव्यत्ययमुपाश्रित्य सर्वा ता इत्येतद्वाच्यानां सतामश्वोपकरणानां वाऽश्वशरीरावयवानां वा देवभावमपि साधयेत्, तदसांप्रदायिकत्वान् नितरामुपेक्ष्यम्)।

[i]) तु. वें. PW. GW., वैतु. स्क. सा समुच्चये कप्र. अपिः इति (तुरीयपादेऽनेक्षितस्याऽपि सत. समुच्चयाऽर्थस्य गम्यत्वोपपत्तेश्च अपे. तद्वाचकत्वाऽभ्युपगमे गतित्वाऽभावात् नाउ. क्रिप. षत्वाऽनुपपत्तेश्चेति दिक्)।

[j]) सपा. तै ५, २, ९, ३ काठ २०, ८ प्रत्यस्यति इति पाभे.।

[k]) अष्टा अप्याप्य भू-भुव. पिप्पलीस्तथैव इति इत्येवं मूलत. सतः पाठस्य कौन्तापसाधारणं वैकृतं सुशोधं स्यान्न वेति विमर्शसापेक्षमेव द्र.। एवं तावद् यनि. ल्यबन्तं रूपं वा स्यात्, उद्√स्था>उत्थाप्य इति

अप्यू(पि√ऊ)ह्[a], अप्यूहे ऋ १०, ५२,३, †अप्यूहे ऋ ७, १०४, १४, शौ ८, ४, १४; पै १६, १०,४

अ-प्रकेत[b]- -तम् ऋ १०,१२९,३.

अ-प्रक्षित[c,d]- -तम् ऋ १,५५,८.

अ-प्रचङ्कश[e]- -शा. शौ ८, ६, १६; पै १६,८०,७

?अ-प्रच(?चि)ति[f]- -ति खि ५, १३,३.

अ-प्रचित[g]- -तम् पै २०,३२,७.

†अ-प्रचेतस्[c]- -तसः ऋ ९, ६४, २०; ९८, ११; -ताः ऋ १, १२०, १; १०, ७, ६; ११७, ६; खि ५, १२, २; शौ २०, १२८,२.

अ-प्रच्युत[c]- -तम् खि ५ ७, ३,१०, मै ४, १३, ८; काठ १९, १३; -तानि ऋ २,२८,८.

अ-प्रजज्ञि[c,h]- -ज्ञय ऋ १० ७१,९.

¶अ-प्रजनिष्णु[i]- -ष्णु मै १,६,१०.

अ-प्रजस्[c,j]- -जसम् शौ ७, ३६,३; १२, ९, ७, पै १६, १४५, ७, -¶जा तै ६, ३, २, ५; काठ २३,९; ३१,१३; ३५,१८,१९; क ३६,६;४८,१६;१७.

अप्रजस्-ता[k]- -ताम् शौ ९, २, ३; पै १६,७६,३.

अप्रजास्-त्व[l]- -त्वम् शौ ८, ६, २६, पै १६, ८१,७; -त्वाय शौ १०,१,१७, पै १६, ३६,७

अ-प्रजस्य[m]- -स्यम् खि २,११,४[n], तै ५,६,८,४¶.

अ-प्रजा[c,o]- -जा ऋ १,२१,५.

¶अ-प्रजात,ता[c]- -तः मै ४, ३, २, काठ १२, ७; -ता काठ १३, १२

¶अ-प्रज्ञात[c]- -तम् तै ६,३,४,८.

¶अ प्रज्ञात्र[p]- -त्रम् तै ७,१,७,४

अ-प्रति[q]- -ता ऋ ८, ३२, १६; -ति[r] ऋ १, ५३,६; ६, ⌊४४, १४; ७, २३, ३⌋; ८३, ४; ९९, ५, ९, २३, ७;तै ३, २,११,३†, ५, ३, २, ¶५, ४, ६, ३[s]; ४, मै १, ३, १२; ३

वा अथ इति पृथग् विभज्य आ√*अप् > आऽप्य इति वा मूलान्तरीयं सदपि समाननिष्पत्तिकं रूपम् इति भूयसे विवेकाय कल्पताम्।

[a]) धा. प्राणे वृत्तिरिति प्राञ्चः, आदरे इति PW. GW. GRV., PG ⌊३,७०;७१⌋ NW. प्रभृ.।

[b]) विप. (सलिल-)। बस. अन्तोदात्त.।

[c]) तस. नञ् स्वरः।

[d]) उप. <प्र√क्षि(हिंसायाम्)।

[e]) विप. (रक्षस्-)। तस. उप. अर्थ.? = प्रक्षीणोपदेश- इति सा., =दृष्टिशक्ति- इति PW. प्रभृ. यङ्लुगन्तात् प्र√*कश्+अच् प्र. (पा ३,१,१३४) अभ्यासस्य नुगागम उसं. (पा ७,४,८६)।

[f]) °चतिश्च चय.? > पाभे. !अप्रतिदिश्यय: द्र.।

[g]) विप. (विष-)। सपा. शौ ७, ९३,१ अभ्युपेहि तम् इति पाभे.।

[h]) विप.। उप प्र√ज्ञा+कर्तरि किः प्र. लिड्वच्च (⌊पा ३, २, १७१⌋ तु वें. सा. PW. GW. प्रभृ.; वैतु. BL. ORN., ⌊पक्षे⌋ GRV. <√जन् इति ⌊तु. माश २,३,१,१४⌋)।

[i]) तु. टि. अ-क्षोधुक-। उप. यद्र.।

[j]) विप. (सपत्नी-, यजमान-)। उप. प्र √जन् + कर्तरि असुन् प्र. उसं. [पाउ ४,२२८ (वैतु. सा.⌊तै.⌋, सा. W. ⌊शौ.⌋ बस. इति चिन्त्यं स्वरानुपपत्तः)]। कर्मणि प्र. निष्पन्नस्य उप. कृते तु. वैप२ १अ-प्रजस्- इति।

[k]) भावे तलि प्र. लित्-स्वरः (पा ६,१,१९३)।

[l]) सत्व. कृते तु. टि. अनागस्- > °गास्-त्व-।

[m]) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १५६)। उप. प्र√जन् > प्रजस्- + भावे यः प्र. उसं. (पा ५, १, १२६)।

[n]) =पपा. मं १,१,१४। खिसा १०,४ आपमं १,४, ११ प्रभृ. अप्रजस्ताम् इति पाभे.।

[o]) विप. (अत्रिन्-)। उप. प्र √जन् + कर्तरि विट् प्र. (तु. PW. GW. च; वैतु. सा. MW. च डः प्र. इति ⌊ययोः अ-प्रज- इति प्राति. इति सुवेचम्⌋)। एवमस्मिन् व्यतिकरे कः स्यात् प्र. श्रुत्यभिप्रततर इत्यर्थो भूयोऽपि √जन्>जु-, जा- इत्यत्र प्र√जन्>प्र-जु-, प्र-जा- इत्यत्र च प्राप्यमाणसंकेतः द्र.।

[p]) विप. (सहस्र-)। बस. अन्तोदात्तः। उप. प्र√ज्ञा +ष्ट्रन् प्र. (पाउ ४,१५९)।

[q]) विप. (⌊प्रतिद्वन्द्वि-रहित⌋ पुर्-, मृग-, वृत्र-, प्रभृ)। बस. अन्तोदात्तः। -ता इति सत१ इति GW. प्रभृ.। यत्तु सा. एतत् अ + प्र√तन् + विट् तस. इति कृत्वा व्याचष्टे, तन्न। तथात्वे ह्याद्युदात्तत्वापत्तेः।

[r]) °ति इति क्वचित् वा. क्रिवि. द्र.।

[s]) ?तै प्रत्युसुरान् > तैऽ⌊त्रै, अ⌋ प्रत्युसुरान् इति शोधः।

३,७¶[a], †४, १०, ५, १२,५, काठ ४, ४; २१, १०²¶; शौ ७, ५२, १²; १८, १; ११५, १‡[b]; †२०, १२, ३; २१, ६; पै १९,९,८²; २०, १४, ७‡[b], -तिः ऋ ५, ३२, ३, -†तीनि ऋ २,१९,४, ४, १७, १९; ६, ३१, ४; ७, ८५, ३; ८, ९०, ५; कौ १, २४८; २, ७६१, जै १,२६,६.

¶अ-प्रतिक्शात[c]- -तम् मै १, ११, ५, ४,२,२¹.

¶अ-प्रतिख्यात- -तात् काठ १४, ५.

¶अ-प्रतिगृहीत[c]- -तम् तै ७, १, ६,५.

अ-प्रतिघात्य[d]- -त्य. पै ३,२७,१

¶अ-प्रतिजग्ध[c]- -ग्धेन मै १, ४, १०¹; काठ ३२,७¹.

?अ-प्रतिदिश्यणः[e] शौ २०,१२८,८.

°अ-प्रतिधृष्ट[c]- > †अप्रतिधृष्ट-शवस्[f]- -वसम् ऋ १,८४,२, मा ८,३५, का ८,१०,१, तै १,४,३८, १, मै १,३,३४, काठ ४,११; क ३,९, कौ २,३८०; जै ३ ३०, २३.

अ-प्रतिधृष्य[g]- -¶ष्यः मै १, ९, १; ५; काठ ९, ९; १२, क ८, १२, -ष्याय मा ३८, ७, का ३८ २,१; मै ४,९,८.

¶अ-प्रतिनोद[c,h]- -दाय मै ३.३,९; ६, ६; काठ २३ ३, २६, ३, ४, २८,४; क ४१, १,२,४४,४

अ-प्रतिपद्[c,i]- -पदम् मा ३०, ८, का ३४,१,८.

अ-प्रतिब्रुवत्[c]- -वद्भिः शौ ३,८,३; पै १,१८,३.

अ-प्रतिमन्यूयमान[c,j] - -ना. शौ १२, १,३१; पै १८,१७,१०

|अ-प्रतिमान[k]- -नम् ऋ ८,९६, १७, शौ २०,१३७,११

¶अ-प्रतिरथ[c,l]- -थम् तै ५,४,६, ३, ४; मै ३, ३, ७¹; काठ २१, १०; -थस्य तै ५, ४ ६ ४; मै ३,३, ७, काठ २१, १०, -थेन मै ३ ३ ७

¶अप्रतिरथ-त्व- -त्वम् तै ५ ४,६, ४, मै ३,३,७[m], काठ २१,१०

अ-प्रतिवध[n]- -धन् पै ३,२७,४;६

¶अ-प्रतिवादिन्[c,o]- -दिन. तै १, ६,१०,१

अ-प्रतिविद्ध[c,p]- -द्धाय तै १, ५, १०,१.

¶अ-प्रतिषिक्त[c,q]- -क्तः[r] मै १,८,३, -क्तम् मै १, ८,३, काठ ६,३¹; क ४,२¹, -क्तेन[s] क ठ ६,३; क ४ २.

¶अ-प्रतिषेक्य[t]- क्यम् मै १, ८, ३²; काठ ६,३; क ४,२.

†अ-प्रतिष्कुत[c,u]- -त ऋ १,७, ६; [८,९४,७]; १३; ५, ६१, १३; ७ ३२, ६, मै २, १३, ६, काठ ३९, १२; कौ १, १७९, ३८९; २, २६३, ६९१; ९७१, ९७२; जै १, १९, ५, ४३. ९, ३,२२, १०, ५६, १८; शौ २०, ४१,

---

a) असुरान् ?प्रत्यंजयन् > °धान् अप्रत्यं(ति-अ)जयन् इति शोधः (तु. सपा. काठ २१,१०)।

b) =सपा. तैत्रा २,४,५,७। ऋ ६,६०,६ कौ २,२०५ जै ३,१८,१२ आर्या इति पाभे.।

c) तस. नञ्-स्वरः।

d) हन्ताऽयमस्तु अप्रतिघातियः इत्येवमन्त्यविसर्जनीयपूर्वा सु-शोधश्च विसदितः सन् सुपठश्च त्रैष्टुभः पादः द्र. (तु. नाउ. श्रुति.)।

e) पाठः(तु सपा.)? अ-प्रददिः। च। यु. इति मूको. RW एतमेव पाठम् अङ्गीचक्रतु (तु. सपा शांश्रौ १२,२१,२)। सपा. खि ५,१३,३ अप्रचतिश् च्यः इति पाभे.। एतत् सर्वं विमर्शार्हं द्र।

f) विप. ([अप्रत्यभिभूत-बल-] इन्द्र-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्।

g) विप., नाप (ऋत्विग्-विशेष- [मै. प्रमृ.])। तस. उप. यदपि कृत्योकीयः स्वरः (पा ६,२,१६०)।

h) उप. प्रति √नुद् + भावे घञ् प्र.।

i) नाप (विक्षिप्त-पुरुष)। उप. प्रति √पद् + कर्तरि क्विप् प्र.।

j) उप. प्रति √मन्यूय+शानच् प्र.।

k) विप. (ओजस्-)। बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)।

l) नाप. ([अप्रतिरथ-ऋषि-दृष्ट-] सूक्त-विशेष- [ऋ १०,१०३])। उप. बस. द्र.।

m) Sch. अप्र° इति शोधापेक्षम् (तु. सात.)।

n) विप.। बस. उप. भाप.।

o) उप. प्रति √वद्+ताच्छीलिको णिनिः प्र.।

p) उप. प्रति √व्यध्+क्तः प्र.।

q) उप. प्रति √(सि>)षिच्+क्तः प्र.।

r) सपा. तैत्रा २,१,३,२ अशान्तः इति पाभे.।

s) °क्तं न इति पाठः? यनि. शोध. (तु. क ४,२)।

t) तस. उप. ण्यदन्ते कृत्योकीयः स्वरः (पा६,२,१६०)।

u) विप. [[अप्रतिष्कुत- =अप्रतिस्खलित-] अग्नि-,इन्द्र-प्रमृ. (तु. या [६,१६] प्रमृ.)]। उप. प्रति √(स्कु>)स्कु + कर्मणि क्तः प्र.।

१;६३,४,७०,१२; १४, -तम् ऋ ३,२,१४; ८,९३,१२; १७, १३[a]; कौ १,४६०[a]; शौ २०, ५५,१

‡अ-प्रतिष्कृत- -तम् जै १, ४८, ४[a].

अ-प्रतिष्ठा- -ष्ठा पै १६,४७ ७

अ-प्रतिष्ठान[b]- -न ¶तै १, ७,६,६, २, २, ६, ५, ¶काठ २७, ६, ¶क ४२,६; शौ ११,४,१८, पै १६,५६,१७; ८,४,५.

¶अ-प्रतिष्ठाप्य[c] तै ३,१,२,४

¶अ-प्रतिष्ठायुक[d]- -कम् मै ४, १, १२[2]

¶अ-प्रतिष्ठित,ता[c]- -त· तै २,१,४, ७, ३, १, २, ४[4]; ५, ४, १२ ३, ६, ३, ३ ४[3]; ७, ३, ७, १, १०, ४; ४, ११, ४, मै १, १० २०. २, ५, २, काठ १३ १; ३३, ३, ३६, १४; -तम् मै १, १०, २०; ३, ३, ३; काठ ३६, १४, -ता मै १, ८, ६, ताः तै ५, ४, १०, १[2]; ७,३, १०, ४; मै १, १०, २०, ३,४,४, काठ २२. १, ३४, २, ३६,१४; -तात् तै ६, ६, ६,१; -तानि तै ३, १, २, ४, ५,४, १०,१

¶अ-प्रतिष्ठिति[c]- -त्या मै ३,३,१०.

¶अ-प्रतिहृ(त>)ता[c,e]- -ताभि. तै ७,५,८,२.

?अ-प्रतीक[f]- -कम्[g] मै ४, १४,१२.

¶अ-प्रतीक्षम्[c,h] तै ५,२, ४, ४; ६, ६,३,५[i].

अ-प्रतीत[c]- -०त ऋ १, १३३, ६, -†त ऋ ३, ४६, ३; ४, ५०, ९, ५,३२,९, ६, २०, ९, ७३, ३ १०, १११, ३; काठ ४,१६, ४०, ११; शौ २०, ९०, ३; -तम् ऋ १,३३, २; ११७, ९; ४, ४२, ६; ५, ३२, ७; १०, १०४, ७, मै ४, १४, १७?[j]; -तस्य ऋ ५, ४२,६; -ता मा ८,५९, का ९, ७,८; मै ४,१४, ६, -तौ शौ ७,२६,१; पै २०, १४,१०.

अ-प्रतीत्त[c,k]- -त्तम्[l] तै ३,३,८,२; ४, शौ ६, ११७, १; पै १६, ४९,१०.

?अप्रतीम् पै २०,५०,२.

¶अ-प्रत्रास[m]- -साय काठ ७,७.

!अ-प्रदद्रि- ?अप्रतिदिश्ययः टि. द्र.

¶अ-प्रदाह[c]- -हाय तै १,७, ६, ७; २, १,१,१, २, ८,६[2]; मै ३,७, ७[n]; काठ २७,७;३२,५.

अ-प्रदु(ग्ध>)ग्धा[c]- -ग्धा ऋ ३, ५५,१६.

[a]) सपा. अ-प्रतिष्कुतम् <> अ-प्रतिष्कृतम् इति पाभे. ।

[b]) बस. अन्तोदात्त· (पा ६, २, १७२)।

[c]) तस. नञ्-स्वर. ।

[d]) तु. टि. अ-श्रोधुक- ।

[e]) उप प्रति √हृ + कर्मणि क्तः प्र ।

[f]) विप. (⌊*अपराजित-⌋ इन्द्र-)। *अ-प्रति- (अनिवर्तक-, अपराजित-) + *वृध्य- (बल-) > बस. *अप्रति-वृध्य- > (वावि) यनि.। अप्रतीत- इत्यपि यनि. पर्याय. सन् समानस्वरसंस्कारः द्र. (वैतु. AVS. ?अप्रतीक- > अप्रतीत- इति शोध इति ?)।

[g]) सपा. तैब्रा २, ८, ४,२ अप्रतीतम् (मैसू BC. अप्रतीत्तम्) इति पाभे. ।

[h]) उप. प्रति √ईक्ष् + णमुल् प्र. ।

[i]) पाभे. अनपेक्षमाणाः द्र. ।

[j]) पाठः (तु कामा १२६ . ४ माश्रौ २, ५, ५, १८)? अप्रतीत्तम् इति शोधः (तु सपा. तै ३, ३,८,२ तत्रत्यः पाभे. च)।

[k]) उप. प्रति √दा(दाने)+कर्मणि क्तः प्र.। धा. ताऽऽदेशो पूप. दीर्घत्वम् (पा ७,४,४७;६,३,१२४) वोच्येत, *प्रतिदत्त- *प्रतिअत्त- > यनि इत्येवमज्मध्यस्थवर्णलोपाऽऽनुपदिक· पूर्वपवर्णदीर्घो वेति तत्त्वविविचां विमर्शमर्हेत्। एवंविधेषु साहितिकाऽऽपत्तिविशेषवत्सु स्थ. पपा नाऽवगृह्णन्ति (तु. तै ६, २, १०, ४; मा ९, ९; शौ ६, ११७, १)। एस्थि. अपि यदिह तै. पपा. उप. प्रति-इत्त- इत्येवमवगृह्य प्रादर्शि, तत्र रहस्यं खल्वन्वेष्यम्। तदत्र दकारस्थानीय सन्न् इकारो श्रेषमात्रं वा भवतीह प्रस्तूयमानान्यतरपक्षीयस्य प्राकृतायितस्य *प्रति-अत्त- > *प्रति-इत्त- इतीव कश्चिदपरो भूयोऽपि मध्यवर्त्यत्रान्तरविशेषो वेत्यपि विमृश्यम्। यत्विह भा. पगा. इत्त- इत्यंशस्यैकारोपजनवत्तया वा √इन्द् + क्त प्र. इत्येवं निष्पन्नतया वा समाधानमाह, तदहृतुकत्वाच्चाऽप्रासाङ्गिकत्वाच्च नैवाऽऽद्रियेतेति दिक्।

[l]) =सपा. तैआ २,३,१ गोब्रा २,४, ८ प्रमृ.। तैब्रा ३, ७, ९, ८ आपश्रौ १३,२२,५ प्रमृ. अप्रतीत्तानि इति, मंब्रा २,३,२० अप्रदत्तम् इति च पाभे. ।

[m]) तस.। उप. प्र √त्रस + घञ् प्र. ।

[n]) पाभे. अनिर्माग्राय क ३७,७ द्र. ।

अ-प्रदपित[a]- -त· ऋ १,१४५,२
अ-प्रपा(ण>)णा[b]- -णा खि ५, १३,३; शौ २०,१२८,८
¶अ-प्रपाद[a,c]- -दाय तै ५,६,९,१; काठ १९,११; २४, ५; २८,६, क ३१,१;३७,६ ४४,६
¶अ-प्रपादुक[d]- -का· मै ३,७,५[e].
अ-प्रभु[a]- -भु ऋ ९ ७३,९.
अ-प्रभूति[a]- ती[f] ऋ १०,१२४,७.
?अ-प्रमय[g]- -यम् पै १४,३,८.
अ-प्रमाद[a,h]- -दम् मा ३४,५५, का ३३,२,१८, मै ४, १४,११, शौ १२, १, ७, ९; १८, १३, १, २३, ३, ११; १९, ४६,२[i]; पै ४,२३,२; १६, ७२, २,७३, ३, १०३, ११, १७, १, ७;८, १८,१७,३,२०,४८,३[i].
अ-प्रमायुक[k]- -¶क. काठ ८, ११; क ७,८, -कम् शौ १९ ४४, ३, पै १५,३,३
अ-प्रमूर[a,l]- -रा· ऋ १,९०,२
†अ-प्रमृष्य[m]- -ष्य ऋ ४, २,५, तै १,६,६,४; ३,१,११, १; मै १, ४, ३; काठ ५, ६; ३२, ६[२], -ष्यम् ऋ २,३५,६; ६,२०,७, ३२,५.
अ-प्रमेय- -यम् खिसा ३३,१३.
¶अ-प्रयाज, जा[n]- -जम् तै ६,१,५, ४; मै ३, ७, २, काठ २३, ९, क ३६,६, -जा मै ३ ७ ९.
?अ-प्रयात[o]- -तम् शौ १९, ५५, १[p]
अ-प्रयावन्[q]- -वन् शौ ३,५,१

[a]) तस नञ्-स्वर·।

[b]) विप. (वेशान्ता- [=पल्वल-])। बस.अन्तोदात्त। उप. प्र√पा (पाने) + अधिकरणे ल्युट् प्र.। अप्रपाणा- इति स्वर· (तु. सुपा. सात. च)? यनि शोध द्र. (तु खि RW. च)।

[c]) उप. प्र√पद्+भावे घञ् प्र।

[d]) तस. उकञन्ते कृत्योकीयः स्वर·(पा ३,२,१५४,६, २,१६०)।

[e]) सपा. तैब्रा. ३,२,१, ५ अप्रपादुकाः इति पाभे।

[f]) तृतीयायाः पूर्वसवर्णदीर्घत्वम् (पा ७,१,३९)।

[g]) अप्रमाय इति मूको.। ल्यबन्त-साहचर्यान् मन्त्रार्थ-चमत्कारकत्वाच्च आ-प्र-माय (<आ + प्र√मा [माने] इति पाठः शोधदिशा प्रस्ताव्यते।

[h]) उप. भावे घञन्तम्। वा. क्रिवि. द्र.।

[i]) यत्तु सा. बस. इति कृत्वा पक्षद्वयेन व्याचचक्षे, तदसत्। तथात्वे नञ्-स्वरस्याऽनुपपन्नत्वात्।

[j]) सपा. ऋ ३,२०,२ अप्रयुच्छन् इति पाभे।

[k]) सस्व. कृते तु. टि. अनतिवादुक-।

[l]) विप.(वरुण- प्रमृ.)। उप.<प्र√मूर्छ् (तु.१नूर)।

[m]) तस. क्यबन्ते कृत्योकीयः स्वरः (पा ६,२,१६०)।

[n]) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २,१७२)।

[o]) पाठः? सर्वत्र मूको. (तु. शंपा.) यनि. उपलम्भाच्च, सा. एउ. इति कृत्वा व्याख्यानप्रवृत्तेश्च, समानप्राये याजुष-मन्त्रेऽपि एउ. एव सर्वशाखासामान्येन श्रावितत्वाच्च, सस्थ. पै. अपि एउ. एव पर्यायभूतस्य अप्रयुच्छन् (?म्) इत्यस्य श्रावणाच्च चेति (तु. W)। एस्थि. एउ भूयः संपुष्टत्वे सत्यपि शाखाभेदीयः पाभे. अपि संभवेदिति कृत्वा यनि उप. प्र√या+भावे वा कर्मणि वा क्त प्र। कथं प्र वाच्ये विकल्प इति। वा क्रिवि. इति कृत्वा भावे प्र. स्यात्। (प्रयात नाम नाशो व्यवच्छेदस्तदभावो यथा स्यात् तथेति। प्रयातं समानावधिकमनभिनवमिति कृत्वा तु) घासु- इत्येतत्-समानाधिकरणमिनि कर्तरीति (पाठ पक्षान्तरे एउ. टि. द्र)।

[p]) सपा मा ११, ७५ का १२, ७,१० प्रमृ. माश ६, ६,३ ८,४,१;२ अप्रयावम् इति, शौ १९, ५५, ६ बलि-मित्ते इति च पाभे.।

[q]) सस्व. च उप. पक्षद्वयं च एपू. द्र। तथा हि। प्र√या + वनिप् प्र इति कृत्वा सा प्र१ वा स१ वेति प्रतिपद्यमानो यथाकथमपि न्याय्यत्वं सिषाधयि-षति। न त्वसौ फलेग्रहिपरिश्रम·। प्रथमे कल्पे पुं रूपे सत्य् उपधादीर्घाभावस्याऽव्याख्यातत्वात्। द्वितीये-ऽप्याष्टमिकाऽऽमन्त्रितनिघातप्रसङ्गस्याऽवारितत्वादिति। एस्थि. नापू दिशा शौ. प्रातिस्त्रिकोऽयं विशेष इति कृत्वेह प्र√या इत्यस्यैव श्रुतिरभिप्रेता चेत् स्यात्, तर्हि वनिबन्तस्य प्राति वा. क्रिवि. सत· द्वि१ इत्येव सुवचम्। तथा च सति नलोपाऽभाव उसं. (पा ८, २, ८)। अथ पक्षान्तरम्। अभिप्रेतार्थत. प्र √यु (बधा) इत्यस्य प्रसिद्धतरत्वेनोपगमाच्च पै प्र √युच्छ् इत्येतच्छ्रावणेन तत्-संवादस्त्वाच्च (तु पै ३, १३,१ यत्र मूको. जिन्वन्नप्रयच्छं > जिन्वत्नप्रयुच्छम् इत्येतं सुपठः; वैतु. W. °च्छन् इति [तु. एपू. टि.], जिन्वतु प्रयच्छन् [यद.] इति च) नाउ. इह पठितव्यमिति (तु. BW, प्रमृ.)।

अ-प्रयावम्[a,b] मा११,७५[c], का १२, ७,१०[c], तै ४,१,१०,१[c]; मै२, ७, ७[c]; १३, २२, ३, १, ९[c], काठ १६, ७[c], १९,१०[c], ४०, १२, क ३०,८[c], पै २०,४८,१

¶अ-प्रयुक्त[a]- -क्तम्[d] मै १,९,७, -क्ता काठ ९,१५

अ-प्रयुच्छत्[a]- -च्छत. ऋ १०,६६, १३, -च्छद्भि ऋ १, १४३,८. -च्छन् ऋ १,⌊१०६,७, ४,५५, ७⌋, १४३,८, २,९,२, ११, ८, ३, ५, ६, २०,२[e], ५, ८२, ८, १०, ⌊४, ७, ७, ७⌋, १२, ६; १७,५, ⌊(७,६३,४) ८८, १६⌋; मा ४, १४[f], ५, ४; १५, ५२, २७, ३; का ४, ५, ६[f], ५, १, ४, १६, ६, ४; २९, १, ३; तै †३,१२,११, १, ५, ११, ३, ४, १, ७, २, ७, १३, ४, मै २, ४, ४†; १२,४;५; ४, १०, ४†, १२, ६; १४, १६†, काठ २,४[f]; १५, ९, १९, १५, १२, १८, १६,१८, क १, १६[f],२९, ४, ६, शौ २,६,३; ६, ४,३,७, १०,२,१८,१,३४, पै ३,३३,३; ४,२८,७†

अ-प्रयु(त>)ता[a]- -ताम् ऋ ७, १००,२.

†अ-प्रयुत्वन्[a,g]- -त्वभि. ऋ६,४८, १०; कौ २,९७४.

अ-प्रवी(त>)ता[a]- -ता ऋ ४,७, ९[h], ¶काठ १२,८, १५, ३;९, -ता. ऋ ३,५५,५

अ-प्रवे(द>)दा[a,i]- -दे मै ४ १३,९

अ-प्रळय[j]- -याय काठ ३३,६.

१अ-प्रशस्त[a]- -स्तान् ऋ १, १६७, ८.

२अ-प्रशस्त,स्ता[k]- -स्ताः ऋ ⌊(१, २१,९) २,४१,१६⌋, ४,२८,४.

¶अ-प्रसृत[a]- -त मै १, १०, ९[2]; काठ ३६ ३

¶अ-प्रसृप्त[a]- -प्ताय मै ४,८,३[l].

¶अ-प्रस्तुत[a]- -तम् तै ५,४, १०,२.

¶अ-प्रस्रंस[a,m]- -साय तै २,५,७,२; काठ २३,९; क ३६,६.

†अ-प्रहन्[a,n]- -हणम् ऋ ६,४४,४, कौ १,३५७, जै १, ३७,६

¶अ-प्रहाव(न्>र्>)री[a,o]- -री.[p] मै २, ६, ७, काठ १५, ६[q], -रीणाम् मै ४,४,१

अ-प्रहित[a]- -त पै १९, २७, १२; -†तम् ऋ ८, ९९, ७; कौ १, २८३; जै १, ३०, १; शौ २०, १०५,३, -तौ शौ ६, २९,२.

?अप्रहिन. पै १५,२१,८.

¶अ-प्रहृत्य[a] तै ६,५,९,२.

?अप्राक्राम[r] पै १६,१३१,१-१०

---

[a]) तस नञ्-स्वर ।

[b]) उप प्र-यावम् (प्र √यु ⌊अमिश्रणे⌋) + णमुल् प्र इति । स्याद्वा घञन्तं प्र-याव- इति ततः स्वरतो विविक्तं प्राप्ति. वा क्रिवि सद् द्वि१ प्रयुक्तमिति । तत् का गतिरिति । समानजातीयानाम् उप. तत्र तत्र श्रुतौ प्रयोगचारितार्थ्याऽनुपातः पर्येष्य । ततो हि विनिगमनमुपलभ्येतेति दिक् । अपि वा अ-प्रयावम् < *अ-प्रयापम् (<प्र √या>यापि) इति प्राकृतायितमात्रं (तु. पाभे.) ।

[c]) पाभे अ-प्रयातम् द्र. ।

[d]) पाभे अनिरुक्तम् काठ ९,१५ द्र. ।

[e]) पाभे. अ-प्रमादम् पै २०,४८,३ द्र. ।

[f]) =सपा. माश ३,२,१,२२ । तै १,२,३,१ मै १, २, ३ स्वस्तये इति पाभे ।

[g]) विप. (पर्तृ-) । उप. प्र √यु (अमिश्रणे) + क्वनिप् प्र (वैतु. स्क अप्रयुत्-+मत्वर्थे वनिप् प्र. इति) ।

[h]) तु. वें. GW. ; वैतु. सा. ORN. °ता. इति ।

[i]) विप. (द्यावापृथिवी-)। उप. धातु. अर्थः ? प्र √विद् (ज्ञाने) इति MW., प्र √विद् (लाभे) इति सा. (तु. माश १,७,२,५) । तद् यस्था. यथावद् अवधेयम् ।

[j]) तस. उप प्र √ळी+भावे अच् प्र. (पा ३, ३,५६) ।

[k]) बस अन्तोदात्त. (पा ६,२,१७२) । उप. न. भावे क्तान्तं सत् क्वचित् तद्वत्सामान्यवृत्त्यपि यस्थ द्र. ।

[l]) सपा. काठ २८,४ क ४४,४ अब्राह्मणाय इति पाभे. ।

[m]) उप. प्र √स्रंस् + भावे घञ् प्र. ।

[n]) विप. (⌊अप्रहन्तृ-, अनुग्राहक-⌋ इन्द्र-) । उप. प्र √हन् + कर्तरि क्विप् प्र. (तु. वें सा. ORN , वैतु. स्क. अन्यथावद°)।

[o]) विप. (अक्षीयमाणा- ⌊२अप्-⌋) । उप. प्र √हा (त्यागे) + कर्तरि वनिप् प्र. । स्त्रियां ङीप् रान्तादेशश्च (पा ४,१,७)।

[p]) सपा आपश्रौ १८, १३, ८ प्रहावरी इति पाभे. । सा. ⌊तै. पृ १२०६⌋ प्रभावरी इति? यनि. शोधः (तु. C. ⌊आपश्रौ.⌋) ।

[q]) प्रहा° इति पाठः? यनि. शोधः ।

[r]) शत्रुशिरश्छेदप्रयोजनकोऽब्वज्रत्वकल्पनापूर्वक उदकाभिचारः प्रकरणमिति सम्प्रदायो भवति (तु. कौगृ. ६,३)।

अ-प्राण,णा[a]- -णा शौ ८, ९,९; पै १६, १८, ९; -णाय तै ७, ५, १२,१[b].

अ-प्राणक[c]- -काय काठ ४५ ३[b]

अ-प्राणत्[d,e]- -णत् मै १, ९, ४[2]¶, ¶काठ ९, ९, ११; १२[1]; शौ १०,८, ११; पै १६, १०२, ३, -णते तै ७, ५, १२, १, काठ ४५,३.

¶अप्राणती,न्ती- -तीः मै १,१०, १०; -न्तीः काठ ३६,५.

अ-प्रात[d]- -त मै ३, ७, ८, ९, १; काठ २३, १; -प्तम् मै ३, ९, ७[f];१०,१[f], काठ २४,६[f]; २६, २[f], क ३७,७, ४०,५.

अ-प्राप्य[d] तै ६, १,६,२[1]; काठ २३, १०[1], क ३७,१[1].

*अ-प्रा(प्र-आ)मिन्[d,g]-> अप्रामि-सत्य[h]- -०त्य ऋ ८,६१,४.

†अ-प्रायु[d,i]- -यु ऋ ५,८०,३;-युभि· ऋ ८,२४,१८; कौ २, १०३६, शौ २०,६४, ६; -युवः ऋ १, ८९, १; मा २५, १४; का २७, ११,१; काठ २६,११

अ-प्रायुस्[j]- -युषे ऋ १,१२७ ५.

¶अ-प्राशित्रिय[k]- -यः तै २ ६,८,५.

अ-प्रिय[d]- -यः शौ ८,१२,२, पै १५, ४, २, १६, ९९, ८, १००, ५-११, १३४, १, -यम् शौ ८, १५, ४, १५, १, ८, पै ५, ३४,२,१६, ९९,८; १३५, १०; १८, २७, ८; -यस्य शौ ९, ५, ३१; ३२[1]-३६[1]; पै १६, १००, ५-११, -या. शौ ९,७, ६; पै १६, ११६, १; -यात पै २०, ५९, १; -यान् पै १०, ४, १०, -याय काठ १०, ३[1], -ये शौ ८,६, २६[l]; १२,१,३०, १९,५७,१‡[m], पै २,३७,३‡[m]; ३,३०,१, १६, ८१ ७, १७, ३,११, १९,४६, ११‡[m]; २०, ५०,७ [°य- प्रिय°].

अप्रिय-जा- -जा· पै २०,३७,१.

¶अ-प्रीत[d]- -तः मै १, ८, ५; -ताः मै १,४,६.

¶°अ-प्रोक्षित[d]- -तम् काठ ८, ७; क ७,४

¶अ-प्रोच्य[d] मै १, ६,१२, ४, ४,२, काठ २२,८; क ३५,२

¶अ-प्रोदि(त>)ता[d,n]- -ताम् तै २,२,९,५

†अ-प्रोषिवस्[d]- -वान् ऋ ८,६०, १९, खि ५, ५, १०, कौ १, ३९; जै १,४,५.

अ-प्लव[d,o]- -वा शौ १९,५०,३; पै १४,४,१३.

अप्वा[p]- -प्वाम् शौ ९, १३, ९;

मूको. विकृतो भवति । तेन समग्रेऽपि सूक्ते प्रतिमन्त्रमन्तिमपादद्वयमनुष्टुब्मानतः तेनाऽपक्रामान्व् अप. । अपनुत्तः सपत्नहा इत्येवं शोध-पुरस्सरं सुपठं द्र (तु ३यो मन्त्रो यत्राऽशतः साधु पठ्यते) ।

[a]) बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२) ।

[b]) सपा. अप्राणाय<>अप्राणकाय इति पाभे. ।

[c]) व्यु. कृते तु. टि. अ-चर्मक- ।

[d]) तस. नञ्-स्वर. ।

[e]) विप., नाप. (स्थावरपदार्थ- [मै १, ९, ४ काठ ९,१२]) ।

[f]) पाभे. अदः क ३७,७ द्र. ।

[g]) उप. प्र √अम्(बधा.) + ताच्छीलिकः णिनिः प्र. [वैतु. वें सा GW. प्रमृ.<प्र(>प्रा)-मि-(<√मि [हिंसायाम्])] । यनि. विनाशपर्यवसानकचलशीलत्वे तात्पर्यं स्यात्, पराभिप्राये तु विनाशात्मके हिंसाफल इति विवेकः द्र. ।

[h]) विप. ([अविनश्यत्सत्य-] इन्द्र-); बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

[i]) विप (देव-, यज्ञ-) । उप प्र+ आयु- [√इ + उण् प्र (तु पपा.); वैतु. PW. GW. प्रमृ. प्र(>प्रा) +यु-(<√यु [अमिश्रणे]) =प्रा- युत- इति क्विपीत्यभिसन्धि. (तु अ-प्रयात->-तम्, अ-प्रयावम्, अ-प्रायुस्-)] । -यु इति वा क्रिवि. द्र. ।

[j]) उप. प्र + आयुस्- इति भावकर्मणोरभिनिर्वृत्तम् इत्येतावानेव वि प । शिष्टं नापू. द्र. ।

[k]) तस. उप प्राशित्र-+ तादर्हिकः घ>इयः प्र । नञ्-स्वरापवादोऽन्तोदात्त. (पा ६,२,१५५) ।

[l]) =सपा. कौसू ५८,१ । मंब्रा १,१, १४ आपमं १,४, ११ हिगृ १,१९,७ द्विषन्नयः इति पाभे. ।

[m]) सपा. ऋ ८,४७,१७ आप्त्ये इति पाभे. ।

[n]) उप. प्र + २उदित- (<√वद्) ।

[o]) उप. √प्लु+कर्तरि अच् प्र । यत्तु W. तरि-रहित- इति बस. इव व्याचष्टे, तन्मन्दम् । तथात्वे हि नञ्-स्वरस्याऽनुपपत्तेः ।

[p]) = रोग-विशेष- । व्यु.? अप √वी इत्यत· ण्यन्तात् डः प्र. उसं. (पाउ ५,४७) । स्त्रियां टाप् प्र. पूप अन्त्यलोपश्च [तु या ६,१२ दे ४,३,५,३ उ म. च] । √आप्+वन् (?च्) प्र (पाउ १,१५४) ततो यथेष्टसिद्धिरिति द्वितीयः पन्थाः । एवं नञ्-पूर्वात् पुवः समुचित-

-०†प्वे ऋ १०, १०३ १२; मा १७, ४४; का १८, ४, १२; कौ २, १२११; शौ ३, २, ५, पै ३,५,५

*अप्सन्त √*अप् द्र.

?अप्-सर्[a]- >अप्सरा- -राभ्यः शौ २, २,५; ७, ११४,२; पै १,७, ५; ४,९,३; १८, ४, १५, १९, १-१[?]; -राम् शौ ४, ३८,१[?]; २[?]; ४, -रासु शौ २, २, ३; पै १,७,३,१६,९६,१.

अप्सरा-पति[b]- -ते शौ ४ ३७, ७; पै १३,४,९

?अप्सर-द्रुँ[c]- -द्रु. क ४८,१३.

अप्सर-द्रू[d]- -द्रू. काठ ३५,१४.

?अप्-सरस्[e]- -रस ऋ ७, ३३, ९; १२, ९,७८,३, मा १८, ३८–४३; का २०,२,१-६; तै ३,४, ७,१[f],२[f]; ३[?]; ५, ३, ७, २¶; ७, १५, १; मै २, १२, २[?]; काठ १८, १४[?]; २१, ९; ५३, ५, क २९, ३[?]; ३१, १७¶; जै २, ४, ७†; शौ ४, ३७, २; ३; १२, ६, १११, ४, ७, ११४, ३, ८,५,१३; ९, १२,१०; ११, ११, १५; १२, १, २३, ५०; १४, २, ९; ३४; ३५; पै १, ८५, १, ८९,३; २, ७६,४; ४, ९, ५, ५, १७, ८, २६, ६; ६, २२, १३; ७, ११, ३, ९, ११, ७; १३, ४, २, ३; १२; १५; १५, १८,४; १६, २८, ३, १३९, ११, पै १७, ३, ४; ५,८, १८, ७, १०; १०, ४,५; २०, ५७, ६[?]; -०रस शौ ४, ३७, ३-५; पै १३, ४, ४-८; ११; १५, १८, १, -रसाम् ऋ १०, १३६, ६; मा २४, ३७; का २६, ८, २; तै ५, ५, १६, १; मै ३, १४, १८; ४, १४, १७[g], काठ ४७, ६; शौ ६, १३०, १; पै १, २९, १; ८९, २; ५, २९, २, ३८, ६†; १३, ४, ६; १९, ३०, १४, २०, ६१, ११, -रसौ मा १५, १५-१९; का १६, ४, १, ३, ५; ७; ९; तै ४, ४,३, १[?]; २[?]; मै २, ८,१०[?]; काठ १७,९[?], क २६, ८[?]; शौ ६, ११८, १[g], पै १६, ५०,३[g]; -०रसौ शौ ६,११८, ३, पै १६, ५०, ५, -रस्सु खि

प्रक्रियंग्ष्टलाभ द्र. (तु. अपुर्-, अपुव्-, √अपुवायु [<√*अस्पृ]) ।

[a]) व्यु.? पपा. नावग्रह. । अ इति पूप. स्यात्, प्सुर-(<√*प्सृ + अप् प्र.) इति उप. च स्यात्, बस. अन्तोदात्तश्च [तु. PW. GW. L ५५१ (?तु. प्सुरस्-, स-प्सर्-, देव-प्सरस्-, मधु-प्सरस्-, सु-प्सुरस्-)] । यद्वा (√*अप्>) *अप्सु- + र्-(<√रा+कः प्र) । इत्येवम् उस. थाथीयः स्वरः स्यात् (पा ६, १, १४४) । नापू कल्पे अप्सस्- इति पूप. वेत्यप्यवान्तर इव कल्पः स्यात् (या ५, १३) । अथवा २अप्- + √सृ + अच् प्र.(तु. या. SEY[१०१])इत्येवं सत्युक्तपूर्वस् थाथीय एव स्वरः स्यात् । अथापि वा २अप्- इति पूप. इतिमात्रं नापू. कल्पाद् विशेषः स्यात् (तु. शौ २,२,३; PW. प्रमृ) । शेषम् ?अप्-सरस्- टि. द्र. ।

[b]) =गन्धर्व- । तस. सास्व. (पा ६, १,२२३) । पत्यौ (पा ६, २, १८) इति न प्रवर्तते पति-शब्दस्य भर्तृपर्यायत्वात् ।

[c]) तु. संटि. काठ ३५, १४ । तेन तावत् यनि. पाठोऽङ्गीकृतः (तु. नाउ. टि.) ।

[d]) महाकूटा श्रुतिः शौ ६, ४९, २; क ४८, १३ इत्यत्रापि कियताचिद्विवाऽन्तरेण द्र. । उक्ते शौ. उत्तरद्रौ इति श्रवणाद् उत्तर-द्रु- (तु. पूनु-द्रु-, सु-द्रु-) इति प्राति. भवति । ततश्चेहाऽपि तत्-सदृशः पद-विभाग समादृत द्र । उक्ते क. मूको. अप्सरुद्रैः इति यच्छ्रूयते ततः अप्सरुद्र- इति प्राति. भवेत्, तच्च मूकृत अप्सर-द्रु इत्यस्य सत प्रामादिकोऽपपाठोऽपलेखश्चेति संभाव्यते । तदेव त्रीणि प्राति. भवन्ति । उत्तर-द्रु- इति शौ., अप्सर-*द्रु- इति इति क, अप्सर-द्रू- इति काठ (मुपा.) । त्रयाणामपि समानमग्निविशेषणतयाऽनुपदश्रूयमाणोत्तरशब्द-लिङ्गितवैद्युताग्निपरत्वमास्थाय, अप्सर- विशेषणसामर्थ्याद् अब् इन्धनतया तात्पर्यत. पर्यवसानं सुकल्पमिति दिक् ।

[e]) व्यु. कृते तु. टि. ?अप्-सर्- । उप. प्र. तु ततो विशिष्टः द्र. । तथाहि । तत्र कल्पविशेषेण तत्तत्-कार्यमुद्दिश्य उप. अप् इति वा कः इति वा अच् इति वा प्र. यक. स्यात् । इह तु असुन् इति वा कसच् इति वा असुच् इति वा यक प्र. द्र इति दिक् ।

[f]) ?अप्सरसो>°रसाम् इति शोध. ।

[g]) सपा. °रसाम्<>°रसौ (तैब्रा ३, ७, १२, ३ तैआ २,४,१ च) इति पामे. ।

४,८, ३[a], -रा ऋ १०, १२३, ५, पै ४, १६,२?, १३,१०,४?, १६, ४६, १०, -रोभ्यः पै १७, २४,११. [°रस्- गन्धर्व°].

?अप्सरावैः[b] पै १९, ३६,१८.

?अप्-सव[c]- -?वम्[d] ऋ १०, ६५, ३.

अप्सव्य-, अप्सस्- २अप- <√*अप् द्र

†अप्-सा[e]- -सा ऋ ९, ६५, २०, ७१,८,८४,१; कौ २, ३४५; जै ३,२९, २, -साम् ऋ १, ९१, २१[f], ६, १४, ४, मा ३४, २०, का ३३, १, १४, मै ४, १४,१

अप्सु २अप्- <√*अप् द्र.

१अ-प्सु[g]- -प्सव ऋ ७,४,६

२अप्सु- २विश्व°.

?अप्स्यंन्[h] पै २०,१५ १

अ-फ(ल>)ला[i]- -ला ऋ १०, ९७, १५; मा १२, ८९†, का १३, ६,१५†, तै ४, २,६, १‡[j], ४, मै २, ७, १३[1]†,‡[j], काठ १२, १३¶, १६, १३[1]†; ‡[j]; क २५, ४‡[j]; शौ ८,७,२७, पै ११, ६, ३‡[j], १६, १४, ६, -लाम् ऋ १०,७१,५.

अ-फालकृष्ट- -ष्टम् पै १५, २३, १३

अ-बद्ध,द्धा[k]- -द्धम् तै ३, १, १,

[a]) =सपा काग्र ४१, १८ मागृ १,२१,११ वागृ ५,८० अप्सर.सु इति, तैआ १०,४१,१ मना २ ८२ बौश्रौ१७, ४१:२ आपमं २,४,६ प्रमृ. अप्सरासु इति पाभे ।

[b]) °रा वै शोध इति (तु सस्थ टि. गृहै.)।

[c]) व्यु ? पपा नावग्रह । अप्सस्-+मत्वर्थीयो वः प्र. इतीव उद्गी वे सा. अभिप्रेयुः (तु. अनुपदं श्रूयमाणम् अर्णव- इति)। २अप्->अप्सु इत्यतोऽसावेव प्र इति NW (अन्यत्र अर्णव- इति साहचर्येण समुद्र- इत्यस्य श्रुतेस्तत्-पर्याय एवेहाऽपि श्रूयेतेत्यभिसन्धि)। २अप् +सव-(<√सू[बधा.] इति GW.)। जलौघवत्त्वमात्रस्य ऽर्णवशब्देनैव गतार्थत्वात् तत्-पुनरुक्तमात्रं मा भूदिति जलजनकत्वेन विशेषणे चमत्कार स्यादित्यत्र विशेष· द्र. ।

[d]) रूपम् ? नापू. > √*अप्सव (नाधा) > -वन्* इति लङि प्रपु१ इत्येव सति 'अर्णवं जलधिमात्रं सन्त जलजनकमकुर्वंस्तेन देवेन चित्रेण राधसा प्रभावितेन सता जनता-तापाऽपहृत्या इव स्वीयजलप्रदानमप्यकारयन्' इति कृत्वा तृतीयपादमात्रेण वा. अपि पूर्येत च, यच्च नाम यच्छिरस्कस्याऽस्य पादस्य चित्रराधस्तया देवा विशिष्येरन्निति मुख्यं प्रयोजनं भवति तदपि सिध्येच्चेति । अनया दिशाऽस्य संपूर्णवाक्याऽऽत्मकस्य पादस्य तादृशेनैव सता तच्छिरस्केन तुरीयेण पादेन समीचीनं प्रतियोगित्व प्रतीयेतेत्यपरः काव्यसौष्ठवपरो विशेषः द्र । नन्वेवमपि कथमिव °वमर्णवम् इति श्रूयेत न °वन्नर्णवम् इति । छान्दसमत्र रहः इति। किं च तदिति । यत्याख्यमिति । किं तत इति। मूलतो जागतं नामैतच्छन्दो भवति। यत्र प्रथमद्वितीयतुरीयेषु पादेषु पञ्चमादक्षरादनन्तरं च तृतीये पादे तु चतुर्थादक्षरादनन्तरं च यतिर् भवति । यतिसौकर्यप्रयोजितेन -वन् इत्यत्रत्यस्याऽचो विलम्बितेनेव सतोच्चारेणन तद्ध्रस्वत्वाऽभावप्रतीते -वन्+अर्णवम् इत्यस्यां संहितायामुपस्थितायां नकारद्वित्व प्राप्नुवानमिव सद् बाध्येत, कालेन च °वनर्णवम् °वर्मण- इत्येवं यतिसंस्कारच्युत्याऽन्याय्यसंध्यरुच्येत्र नकारस्य मकाराऽऽपत्ति परिणमेदिति सुवचा संभावनायाऽलं स्यात् ।

[e]) १अप्- + √सन् + विट् प्र. । अनुनासिकस्याऽऽत्वं कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ३, २, ६७, ६, ४, ४१, २, १३९)। प्रायेण सोम-विशेषणतया श्रुतीनाम् १अप्- इति पूप. इत्यकल्पि । यज्ञियकर्मणां मुख्यसाधकत्वदृशा २अप्- इति वा पूप इत्यपि सुवच स्यात्। उभयथा स्वर-संस्कारौ समानौ द्र ।

[f]) सपा तैब्रा २, ४, ३, ८, ७, ४, १ अप्स्वाम् इति पाभे. ।

[g]) विप. (अस्मद्-) । तस. नञ्-स्वरः । उप *प्सु-(<√प्सा[पाने]) इति कर्तरि निष्पन्नं द्र. (तु वें.; वैतु. GW प्रमृ उप. भावकर्मणोर्निष्पन्नं स्यादिति कृत्वा बस इति प्रतिपन्नाः सन्तः स्वरतश्चोद्यत्वमापद्यमाना. [तु टि अ-द्रू-])। यत्तु सा. GW. MW. अ + अप्सस्- इत्येतज्जन्यं बस. इव प्रतिपेदिरे, नाऽद्यापि सुभेदं तद्रह इति भूयसी विमृट् शरणायताम् ।

[h]) ?अप्स्यंन् > (अप्सस्- > √अप्सस्य>) अप्सस्यत्->-स्यन् इति शोध ।

[i]) विप (ओषधि-, वाच्-)। बस अन्तोदात्तः(पा ६, २,१७२)।

[j]) सपा ऋ १०,९७,३ विभे. ।

[k]) तस. नञ्-स्वर· । उप. यद्र ।

२[a],६,१, ७, २¶, -द्धया मै ३,७,६[b],-¶द्धा तै ६,१,७,५[b], -द्धेन मै ३, ७, ५, -¶द्धौ मै ४,२,१३.

अ-बधिर[c]- -रम् ऋ ८,४५,१७

अ-बन्धन[d]- -न ऋ ३,५५ ६.

अ-बन्धु[d]- -न्धव· ऋ ८, २१, ४, -न्धु[e] शौ ६,१२२,२, पै १६, ५१.६, -न्धुना ऋ १, ५३, ९, शौ २०,२१ ९

अ-बन्धुकृत्[c,f]- -कृत् शौ ४,१९,१, पै ५ २५,१.

?अ-ब-ध्र[g]- -ध्र काठ ४, १६, शौ ४,१६,७?[h], पै ५,३२,८

अ-बल,ला[d,i]- -ल पै १९, २३,९, -ला ऋ ५, ३०, ९; पै १९, २३,१३; -लान् शौ ३, १९,७, पै ३, १९, ६; -लेन शौ ३, २९,३.

अबल-धन्वन्[j]- -न्वन· शौ ३, १९,७; पै ३,१९,६.

अ-बलास[k]- -सौ शौ ८,२, १८; पै १६,४,८.

¶अ-बलीयस्[c]- -य मै ४,६,८[२]

अबलीयसी- -सी मै ४, ६, ८, -सी काठ २९,८, -सीम् मै ४,६,८.

अ-बाधित[c]- -त ऋ १०,९२,८.

†अ-बिभीवस्[c]- -भ्युषः ऋ १,११, ५, कौ २, ६०१, जै ३, ४८, १७, -भ्युषा ऋ १, ६, ७;९, ५३ २, कौ २ १००; १०६५; जै ३,१८,७, ४,७,२; शौ २०, ४०,१,७०,३.

अबिभ्युषी -षी शौ ३,१४,३[l]

अ-बिभ्यत्[c]- -भ्यत् ऋ ६, २३, २, शौ १९, ६५,१, पै १६, १५०, ४

अ-बीभयु[m]- -युः खि १,७,५.

अ-बुध्न[d,n]- -ध्ने ऋ १, २४, ७, -ध्नेषु ऋ ८,७७,५

अ-बुध्य[o]- -ध्यम् ऋ ४,१९,३.

अ-बुध्यमान,ना[c]- -नम् ऋ ४, १९, ३, -ना ऋ १, १२४,१०;४, ५१, ३ , -नान् पै १३, ७, १०‡[p]; -†ने ऋ १, २९, ३, शौ २०,७४,३

?अब्जत्[q]- -ब्जतः[r] खि ५,१५,७

अब्जा- २अप्- <√*अप् द्र.

१अब्द[s]- -ब्द. मा १२,७४; का १३, ५ १३, तै ५, ६, ४,१[२], मै २ ,

---

a) =सा. काश्रौ २५, ११, २५ प्रमृ । माश्रौ २, १, २, ३६ अरिष्टम् इति, शांगृ ६, ४, १, ९ अदब्धम् इति च पाभे ।

b) पाभे. अनालब्धा द्र. ।

c) तस. नञ्-स्वर· ।

d) बस अन्तोदात्त (पा ६, २, १७२) ।

e) वा. क्रिवि भवति ।

f) उप. बन्धु- + √कृत् (छेदने) + कर्तरि क्विप् प्र [तु. W. टि , वैतु. PW प्रमृ √कृ इति (एक एव पदार्थो जामि-कृच्चाऽजामि [= अबन्धु]- कृच्च कथं वत स्यादित्येतं व्याहतवाचस्तु स्यु)] । यदपि सा अ-बन्धु- इत्येतत् पूप. इति कृत्वा व्याख्यत्, तदपि स्वरतो दुष्येत् । उस सति उप. प्रकृतिस्वरञ्च ह्यापद्येत, पूप. प्रकृतिस्वरत्वञ्च च नैवोपपद्येतेति यावत् ।

g) बस. अन्तोदात्तः । उप. √बन्ध् + करणे रन् प्र. उसं. (पाउ २,२७) ।

h) अबन्ध इति पाठः? (२अप्- + बन्ध्र- [धारक-] >उस *अब् बन्ध्र- > नैप्र.) अबन्ध्र- > -न्ध्रः इति शोध. (तु. मूको , पै ५, ३२, ८ च, सस्थ. परि-कृत्यमानः च) ।

i) विप., नाप. ।

j) बस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

k) विप (व्रीहि-यव-) । 'न बलासो यत.' इति कृत्वा बस. अन्तोदात्त· (पा ६, २, १७२) । यत्तु सा. बला-ऽक्षेप्तृपरत्वेन वृत्तिमाचष्ट, तन्न । उप बल-क्षेप्तृवृत्तितया दु साधत्वात् (तु. यस्था टि.) ।

l) सपा मै४,२,१० पै२,१३,५ अविहुता इति पाभे. ।

m) विप. (च्यवन-) । उप √भी+ड· प्र. उसं. (पाउ १,७) ।

n) विप (रजस्-), नाप. (अन्तरिक्ष-) ।

o) तस क्यबन्ते कृत्योकीय स्वर. (पा ६,२,१६०) ।

p) सपा ऋ २,१२,१० अमन्यमानान् इति पाभे. ।

q) *अ-विजत्- >-जत. इत्येतेन चतुरक्षरेण शोधे-नाऽऽनुष्टुभः पाद. सुरः स्यात् सुदिलष्टश्च प्रतीकस्या-ऽर्थः । √विज् इत्यस्य √कुप् इत्यस्य चाऽर्थयोः प्रति-योगित्वसंसिद्धेरित्य भिसन्धेः ।

r) पाभे अकुप्यन्तः द्र ।

s) नाप (संवत्सर-) । व्यु संदेहे सति यनि. संनिवेश सदिह्यते । कथम् । उच्यते । १अप्- इति पूप. सति उप. <√दा (दाने) इतीव प्रायोवादः (तु. सा. [ऋ ५, ५४, १] उ. म. [मा.], PW. प्रमृ. WW [१,

१२, ३; १३, १२[a], ३,४, ४[२]; ¶, काठ २२,५[१a],६[१]; ¶; क ३४,१[२];¶.

अब्द-या[b] ऋ ५ ५४,३.

२अ(प्-द)ब्द[c]- -ब्दा खि ४,५ २८

?अब्दि[d]->अब्दि-मत्[e]- -मान् ऋ ५ ४२,१४.

अ-ब्रध्न[f]- -ध्न पै १९,४२,१४

अ-ब्रह्मन्[f,g]- -ह्मणः खि ५, १३,१; शौ २०,१२८,६[h], -ह्मा ऋ ४, १६, ९; १०, १०५,८, खि ५, १३, १; शौ २०, १२८, ६; -ह्माणः ऋ ७,२६,१

†अब्रह्म-ता[i]- -ता ऋ ५, ३३,३, मा १०,२२; का ११,७,२.

¶अ-ब्रह्मवर्चसिन्[f]- -सी मै ३, ६, ५, काठ २३,२.

अ-ब्राह्मण[f]- -¶ण तै २. ५, ११ ९; मै १, ४, १२[१]; काठ ९, १६, ३२, २, $शौ १२, ४, ४३, ४४; ४६; पै १७,१९,४[j], २०, ३; ४, ६; -¶णस्य मै १, ४, १२[k]; -णाः मा ३०,२२[२]; का ३४, ४, ४[२]; मै १, ४, ११¶; शौ ५,१७,८; ११, १, ३२; पै ९, १६, ६; १६, ९१, ६, -¶णाय काठ २८,४[l]; ५; क ४४,४[l],५.

¶अब्राह्मणो(ण-उ)क्त[m]- -क्त तै २, ६,१०,१[२]

अ-भक्त[f]- -क्तम् ऋ १, १२७,५; ३, ३०,७; तै १, ७,३,२¶; -क्ते ऋ १०,११२,१०

४७])। न त्वेवम् उप प्रकृतिस्वरे प्राप्ते पूप. प्रकृतिस्वरे च पपा अवग्रहाभावश्चोपपद्येयाताम् (तु. अब्जा-, अब्जित्-; पपा.)। अतः तप. नञ्-स्वरः (पा ६,२,२) इति कृत्वा *ब्द- इति उप. (<√बद् इति) संभाव्येत। कालस्य नित्यगमनस्वाभाव्यात् तन्मानविशेषाऽऽत्मकस्याऽब्दस्यापि तथात्व स्वत सिद्धं भवति। तेन नासौ *बदः (>*ब्द·) =स्थिरः (किं तर्हि चाचलि) इति सूपपन्नं स्वरूपवर्णन स्यात्। अथवा पूर्वमवगृहीतानां सतीनामपां वर्षासु समागनास्व् अस्थावरंभावुकानां पूर्वोक्तनिष्पत्तिकैव संज्ञा स्यात् तत्साहचर्यप्राधान्याच्च वर्षतुवाचकत्वमुत्तरोत्तर परिणतं स्यात्। अथ व्यु मूलत एवाऽपां योग आग्रहश्चेत् स्यात्तर्हि धा- (<√धा) इति भावनिष्पन्ने उप. 'अपां धा (धानं) यस्मिन्' इति कृत्वा संहितायां प्राकृतिकवर्णविकारवती मेघस्य वा प्रावृषो वा संज्ञा स्याद् बस पूप प्रकृतिस्वरम् चेति। अथापि √*अप् इत्यतो (वा, √अब् इत्यतो वा) दन् प्र स्यात् (पाउ ४, ९८) नित्स्वरश्च, इतीवाऽपरः प्राचीनः प्रकारो भवति। तदेवंव्यतिकरेतेऽस्मिन् विषये वस्तुस्थित्यवधारणं भूयांसं विमर्शमपेक्षमाण द्र. (तु द्विउ. टि)।

[a]) सपा माश १,७,२,२६ सुब्दम् इति, तै ४,४,७,२ सुब्द· इति च पाभे.।

[b]) व्यु. तृ१ सत् क्रिवि. भवति [तु. टि. अदस्->अमुया; वैतु. सा. यः जसः याज् आदेशः इत्याह; GW. प्रमृ च यदनु अब्-दा- इत्यस्य स्त्री प्राति. तृ१ भवति (स्वरतश्च पपा या इत्यतः पूर्वमवग्रहणतश्च चोद्यास्त्वेवं ते भवेयुः [तु. अद्धा· >अद्धया])]।

[c]) =१अब्द-। उस. उप. √दा (दाने) + कर्तरि क प्र. थाथादि-स्वरश्च (पा ३, २, ३; ६, २, १४४)। एपू चैतच्च प्राति. व्यु. भिन्ने सती अपि समानप्रवृत्तिनी समजनिषातामिति तत्त्वं द्र. (तु द्विपू टि)।

[d]) व्यु? तस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) इति, पूप. २अप- इति उप. च भावे <√दा (दाने) इति वें. सा। अस्य प्राति. २अब्द- इत्येनेन समानप्रवृत्तिकत्वे सति उप. कर्तरि प्र इतीव कृत्वा PW प्रमृ. मन्त्रे सहचरितम् उदनिमान् इत्यपरं विप. लिङ्गमुद्भावयेयुर्यथेहापि तदर्थसन्निधापकम् २अप्- इति पूप. स्यादिति। पूर्वार्धीये स्तनयन्तं रुवन्तम् इत्येते अपरे विप. तु लिङ्गान्तरं सती पर्जन्यघोषेत्वभिप्रायं संकेतयेताम्, आ√बद्>*आ-बदि->*आब्दि->अब्दि- इत्याकारकं वर्णपरिणामं चोपस्थापयेताम् (तु. उपब्दि- इत्यत्रत्यम् उप)।

[e]) विप. (इलस्पति-)। मतुबुदात्त (पा ६,१,१७६)।

[f]) तस. नञ्-स्वर.। उप यद.।

[g]) उप =२ब्रह्मन्- (यागादिकर्मानुष्ठातृ- [वैतु सा. GW. प्रमृ. विप बस. उप. १ब्रह्मन्- इति?])।

[h]) ब्रह्मण· इति शंपा. सात. मुपा.? यनि. शोधः (तु. RW.खि. शांश्रौ १२,२१,१)।

[i]) भावे तलन्ते लित्-स्वर. (पा ६,१,१९३)।

[j]) सपा. शौ १२,४,३४ ब्रह्मभ्यः इति पाभे।

[k]) सपा काठ ५,२ असोम्यस्य इति पाभे.।

[l]) पाभे. अप्रसृप्ताय मै ४,८,३ द्र.।

[m]) तृस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८)।

¶*अ-भक्तर्तु[a,b]- -र्तुः काठ ७, १५, क ६,५.

¶अ-भक्षणीय[c]- -यान् काठ ३५, १६; क ४८,१४.

¶अ-भक्षयित्वा[b] मै ४, ६, १.

अ-भग[d]- -गः शौ ५,३१,११, पै ५, २४,५

अ-भद्र- -द्र[e] पै १७,२४,१,४-११.

१अ-भय,या[f,b]- -यम् ऋ २, २७, ११;१४,४१,१२, ३,४७,२,४, २९, ३; ६, २८, ४; ४७, ८, १२, ७, ७७, ४, ८, ६१, १३, ९, ७८, ५; १०, ६३, ७, १३१, ६, खि २, २, २, ४; ४, २; ४, ४, २; ५, २४, मा ७, ३७†; १८, ६, २०, ५१†; ३६, २२[१], का ७, २०, १†, १९, ४, २; २२, ५, ५†, ३६, १, २२[१]; तै †१, ४, ४२, १; ७,१३,४; २, १, ११, ६†; ४, ७, ३, २; मै १, ३, २३†; २, २,१०¶; ११, ३, ४, ९, २७; १२, ५†; १४, १४†; काठ ७, १२†, ८,१६†, १३,१६†,१८, ९, ३७, १०; क २८, ९, ४८, २, †कौ १, २७४, २, ६७१; †जै १, २९, २; ३, ५५, १२, शौ ४, २१, ४†, ६,३२, ३; ४०, १[४]; २, ५०, १; ७, ९६, १†, ८, १, १०, ११,२, ३१, १३, १, ५, १८, ३, ६१; १९, ३, ४; ८, ७, ९, १३; १४,१;१५, १†, ४†, ५[५]; ६[६]; १६,१,२७, १४, ४४, १, २०, २०, ७; ५७, १०, १२५, ६; पै १, २७, १[४]; २, ४, ३,३५, १†; ४†, ५[५], ६[६], ५, १७, ३, १०,८,४, १३,३,१५;१४,१४; १५, ३, १; १६, १,१०, १८, १५, ५; २०, २१,१०, -यस्य पै १, २७, ३; -याः शौ १९, ४५,४, पै १५, ४,४; -यानाम् ऋ १०, ९२, १४; -यानि ऋ ९, ९०, ४; मा ११, १५; का १२, २, ४; तै ४, १, २, २; मै २, ७, २; ३, १, ३, काठ १६, १, क २९, ८; कौ २, ७६०†; -ये ऋ ३, ३०, ५, तै ५,७,२,४[g], काठ १३,१५[g].

अभयं-कर[h]- -र. ऋ १०,१५२,२, खि १,५,४, शौ १, २१, १†, ८, ५, २२; पै २, ८८, ४†; १६,२८,११,१५२,८.

अभयं-कृत्[i]- -कृतौ मै ४,१३,९.

†अभय-तम[j,b]- -मेन ऋ१०,१७, ५, मै ४, १४, १६, शौ ७, १०,२.

---

a) उप. भक्त-ऋतु- इति बस. ।

b) तस. नञ्-स्वरः ।

c) तस. नञ्-स्वरः [पा ६,२, २ (नञ् नेह गुण-प्रतिषेधविषय इत्यभिसन्धेः [वैतु. पा ६,२,१५५;१६०]))]।

d) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

e) सपा. शौ १९,५७,३ भद्रः इति पाभे. ।

f) उप. √भी > भय- इत्यस्य भावे च तद्धेतौ च वृत्तिमुपजीव्य यनि. प्राति. अपि भय-भावाऽभावे न च (तु. ऋ २,४१,१२; ३,४७,२ प्रमृ.) भयहेतुत्वाऽनवच्छेदकतया विप. च (तु ऋ २,२७,११; १४ प्रमृ.) श्रूयते । यत्तु सा प्रमृ. बस. इति कृत्वा विप. सत् यनि. प्राति व्याचक्षीरन्, तदसत् । अन्तोदात्तत्वाऽऽपत्तेः (पा ६, २, १७२) । ऋ ६, ४७, ८ इत्यत्र विप. सदप्येतत् नापू. पदेन समानाधिकरणमिति सा. । नाउ. तथेति तु स्थितिः (तु. GW.) । अथ ऋ ७, ७७, ४ इत्यत्र चाऽर्थो गम्यः द्र. (तु ऋ ९, ७८, ५) वैतु. सा. प्रमृ. यनि. वृत्ति-सामान्येन इतीव कृत्वा भिन्नलिङ्गेन नापू. संप. तत्समानाधिकरण्यमिच्छवः । श्रुतिस्वारस्य-प्रतिकूलस्त्वेष वादः द्र । अथापि यत् वे. सा. ऋ १०, ६३, ७ इत्यत्र विप. सदप्येतत्तथा न प्रतिपेदाते वा. चाऽर्थोपक्षेपेणाऽस्य पृथक् कर्मभावं चाऽऽतस्थाते, तन्न । विशेष्यत्वेऽस्य सतः शर्मन्- इत्यस्य नाउ. तेन विप. युक्ततया श्रुति-प्रसिद्धेः (तु. उद्गी. [ऋ १,२२, १५;३४, ६, ५८,९ प्रमृ.]) ।

g) पामे. शौ ६,५५,२ शरणे द्र. ।

h) उस. उप. कर्तरि अच् प्र. थाथीय-स्वरश्च (पा ३, १, १३४; ६, २, १४४) । सुपोऽलुगर्थं द्वितीयाविभक्तेरप्यलुक् उसं. (पा ६, ३, १-२४) । एवं तावद् अनुबन्धमात्रविशिष्टः सन् खच् प्र (पा ३, २, ४३, ६, ३, ३७) इति पृथग् अन्यथासिद्धो भवेत् । तत. त्विमिति । लाघवं च समाननिष्पत्तिशब्दान्तरसन्यायत्वं चेति (तु. नाउ.) ।

i) उस. उप. कर्तरि क्विप् प्र. कृत्-स्वर. प्रकृत्या ।

j) *भय-तम- इति उप. द्वस., यद्वा पंस. [='भयात् तम.' (भावे<√तम्<√*स्तम्) प्रवृत्तिनिरोध. (तु. पंजा. √थम्, Eng. √*stem*] । एस्थि. सर्वदिग्वेदितृत्वाद् अज्ञातपदार्थभयहेतुकगतिप्रतिबन्धाऽभावपूर्वक पूषा-

?अभय-त्व- -त्वम् काठ ३५,१[a].

अभय-सनि[b]- -नि मा १९, ४८; का २१,३,१९; मै ३, ११,१०, काठ ३८,२.

२अ-भय[c]- -यम् खि ४, २,१०[२].

¶अ-भर्तव्य[d]- -व्यम् मै ३,६,७.

अ-भविष्यत्- -ष्यत् पै १६, ४६, ३.

अ-भाग-गा[e]- -गः ऋ १०, ८३, ५, मै १, ४, १२¶, काठ ५, २¶: शौ ४,३२,५†, पै ४, ३२,५†; -¶गम् तै २, ६,४,२; -¶गा मै २, ५, १; -¶गानि[f] तै २, ६,३,२,५,१,१,१.

¶अ-भागधेय[g]- -य. मै ३, ३, ९, काठ १०, ५; -यम् मै १,६,५; -यानि[h,f] काठ १८, १९, क २९,७.

अभि,>भी[i] ऋ १, ५, १[j],११,२[k], ⌊८[l], ६, ६०, ७[l]⌋; १९, ९[m], ३१,१८[n]; ३३,९[o], ११; ३७,

ऽस्माज्ञयत्व् इत्याकारकः श्रुतिस्वरसो भवतीति कृत्वा वा. तृ१ सत् क्रिवि. द्र. (वैतु. तम इत्यंशं तमपोऽनर्थान्तरीकुर्वाणो विशेष्यभूतमार्गार्थमुपाचिक्षिप्सुः सा. ⌊तु. GW. अनु NW.⌋ श्रुत्यपुष्टे ⌊तु. द्विपू. टि. भयराहित्यसामान्ये पूप. वृत्तिमदिति कृत्वा ततोऽगुणवचनादपि सत आतिशायनिकं प्र. ऊचिवान् सन्नितरामुपेक्ष्यः तु. MW.⌋)।

[a]) अभयं तत् इति द्विपद· शोध. (तु. काठ ७,१२ क ४८,२ शौ १९,३,४)।

[b]) कर्मण्युपपदे √सन्+इन् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३,२,२७, ६,१,१९७,२,१३९)।

[c]) बस. अन्तोदात्त. (पा ६, २,१७२)। मुपा. मे इति नापू. सना. मा (द्वि१) इत्येवं कृत-शोधं सच्छन्दोऽनुरोधतो विसंहितमेव श्राव्येत।

[d]) तस. कृत्योकीयः स्वरः (पा ६,२,१६०)।

[e]) विप. (अस्मद्-,प्रजा-,छन्दस्- प्रभृ.)। बस. अन्तोदात्तः।

[f]) सपा. अभागानि<>अभागधेयानि इति पाभे.।

[g]) विप. (अग्नि-, छन्दस्-)। बस. अन्तोदात्तः।

[h]) भागधेयानि इति पाठः? यनि. शोधः (तु. C. ⌊ZDMG ७२,१४⌋, पाभे. च)।

[i]) छन्दस्तः साहितिक. क्वचिद् दीर्घः (तु. ऋ २,४१, १०; ४, ३१, ४ प्रभृ.)। अथवा मौस्थि. (तु. टि. अभ्या√धा>अभ्यादधामि मा २०, २४) क्वचित् ह्रस्वाऽभाव.।

[j]) इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [तु. स्क. सा.; वैतु. PW. प्रभृ. अभिप्रगायत इत्येवं योजुकाः सन्त एकपदाऽवच्छेदेनाऽन्याय्यां द्वैस्वरीं प्रति चोद्याः (यथा त्वयं नि. कप्र. एव स्यान्न ग. इत्यत्र तु. ऋ १, ४,१०,५,४,३७,४; यत्रोक्त एव लक्षणार्थ. च. समर्प्येते)]।

[k]) त्वाम् इति द्वि युक्त. कप्र.[वैतु. स्क. वें. सा. PW. प्रभृ. अभि-प्र√⌊नु>⌋ णु इति द्व्युपसृष्ट धा. उपकल्प्य ततोऽन्याय्यद्वैस्वर्यविशिष्टं क्रिप. श्रावयन्तः चिन्त्याः (तु. नाउ. टि.)]।

[l]) इन्द्रम् इति द्वि. युक्त· कप्र. [वैतु. सा. GW. प्रभृ. अभि√नु,नू इति (तु ऋ १, १४४,२, ३,५१,१, ४, १, १६, ३२, ४; ५, ५,४, ६, ३८, ३, ६०, ७, ७, ३२,२२; ८,३, ३, ६, ३४, ८, १२, १२, १५; २१, ५, ६९, ११; ८८, १; ९, १२,२, १७, ६; २६, २, ⌊३२, ५, ३३, ५⌋; ५६,३; ६४, २१; ६८, ८;७१, ७; ८०,२; ८६, १७; २५; ९९, ४,१००, १;१०३, ३, १०४, ४, ११०, ६, १०, ६८,१, १२३,२; मा २०,६९; पै २,६, १,५,१९,१. प्रभृ. यदेतत्-प्रकारकेष्व् अन्ति चत्वारिंशतं संख्यातेषु स्थ. अन्ये अभिना √नु,नू इत्यस्य तिङ्वृत्तमुपसर्जयेयुः ⌊तु. यस्थ. टिटि.⌋, तदनिष्टम्। मौस्थि. आत्माऽनुयोगिकगतिमितिवचनस्य √नम् इत्येतत्-सजातस्य सतः √नु, नू इत्यस्य वर्णकभेदेन सकर्मकत्वे संभवत्यपि ⌊तु. यस्था. टि. √नम्, √नु,नू⌋ प्राधान्येनाऽकर्मकं वृत्तमेत्र श्रूयते। एस्थि. स्वाभाविकमेवैतद् यथा तत्र यदभिप्रायेणैतद् नवनाऽऽख्यमात्मगं कर्म प्रवर्तेत, तच् च वा अभि-युक्तया द्वि. वा श्राव्येतेति। एवं तावद् अभि प्रणोनुम· ⌊ऋ १, ११, २; ७८, १-५⌋ इति द्वयोरपि नि. स्वरं श्रावयन्ती साहितिकी प्रवृत्तिश्च अभि अनूषत ⌊ऋ ९,८०,२⌋ इति स्वरद्वयपरा पपा. उपलभ्यमाना प्रवृत्तिश्च भूयोनि यदुक्तं भवति तत्-प्रामाण्याय कल्पेताम् इति दिक्)]।

[m]) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. स्क. सा. GW.; वैतु. PW. MW. अभि···सृजामि इति)।

[n]) वस्यः इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु. ऋ १, १४१, १२; १०, १८२, १ प्रभृ.; वैतु. स्क. वें. सा. ⌊प्रमादाच्च्युतपद इव⌋, GW. प्रभृ. अभि···प्रणेषि इति)।

[o]) इत्थभूताख्याने कप्र.। अमन्यमानानामभ्यक्षं यथा स्यात् तथा मन्यमानब्रह्मसयुग्वन इन्द्रस्य दस्यु-निर्ध्मातृत्वे श्रुतिस्वारस्यं द्र. (वैतु. स्क. वें. सा. अभिमन्यमानैः

१[a]; ४२, ८[b]; ४५, ८; ५१, १[c]; १०; ५२, ५[d]; ५४, १०[e], ६१, १०[f]; ७१, १०[g]; ७८, [१[2]; २-५][h], ८४, ४[i]; ८६, ५[j], ९२, १०[k]; १०१, ६[l]; ७[m]; १०८, ६[n]; ११८, ४[o], ११९, १; १२१, ८[p]; १२५,

इत्येकपदावच्छेदेन द्वैस्वर्यमनुजानान·, GW. च अमन्य-मानान् अभि···अधमः इत्येवं पृथग् वाक्यं कुर्वाण·)।

[a]) तु. टि. ऋ १,५,१,५१,१।

[b]) सुयवसम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु स्क. वे. सा PW. प्रभृ. अभि···नय इति)।

[c]) विप्रम् इति द्वि युक्तः कप्र. [वैतु. स्क. वे. सा. PW. प्रभृ अभि√अर्च् इति (तु. ऋ १, १०१, ७; ४, १, १४, ५, २९, १२; ४१, ८; ६,२१, १०; २२, १, ५०, ६, १५, ७, २३, ६, ८, ४०, ४, ९, ९७,४; १०, १, ३, ६४, ३; ९२, १३; १४८, ३; मा ४, २५; शौ ७, ८७, १; १३, ३, २३ प्रभृ यदेतत्-प्रकार-केष्व् अन्ति विशतिं सख्यातेषु स्थ यनि कप्र. सन् परेषां केषांचित् [यस्थ. द्र.] √अर्च् इत्येतत्तिङ्वृत्तेन युक्त ग. अभिमतो भवति, तच्चिन्त्यम्। √गै, √नम्, √नु, नू इत्यादिसमानतात्पर्यकधात्वन्तर-समानन्यायभाक्त्वे सति √अर्च् इत्यस्य मौस्थि. अकर्मकस्य सतः सरूपसजातपरिणामपरिभाषया सकर्मकत्वाऽऽविर्भाविस्य सूपपदत्वदर्शनात् [तु. यस्थ. टि.]। एस्थि. एवंजातीयानां धा. अकर्मकाणा सता कप्र. द्वारा तद्वाच्यक्रियालक्ष्यभूतं पदार्थजातमभिद्योतितं भवतीति मतं भवति। प्रकृते चैतत्-प्रोद्बलकं किञ्चित् सौवरमपि प्रदर्शनायोपलभ्येत। तद् यथा— ऋ ४, १९, ५, ५८, ८; ६, ३६, २; ७, ३४, ५, ८, ४९, १; ६९, ४; ९२, ५ प्रभृ. स्थ. द्वौ नि सह श्राव्यमाणौ सन्तौ स्वरपार्थक्यसंकेतितपृथगन्वयौ [तु यस्थ. टि.] भवत [वैतु. ऋ १, १२६, ७, ९, ११०, ५ प्रभृ. स्थ. यत्र सहश्रुतिमपि भजमानौ नि एकस्वरसंकेतितैकान्वयौ भवतः। तु. यनि. टि. ऋ १,५,१;११,२ प्रभृ])]।

[d]) उपमानोपमेयभाववैशद्यार्थमभिलक्ष्यस्य प्राधान्येन समर्पयितव्यत्वात् कप्र. (तु. सा. GW., वैतु. स्क. वें. PW. MW. अभि···सस्रु. इति)।

[e]) ईम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW प्रभृ.; वैतु. स्क. वें. सा. अभि···जिघ्नते इति)।

[f]) अभि···अमुञ्चत् इति क्रियायोगमाह वें। न त्वसौ मन्त्रस्वारस्यसंवादी। कर्मप्रवचनीयत्वे हि तृतीये पादे यज्जलमोचनं श्राव्यते, तदेव चतुर्थे चरणे श्रव· अभिलक्ष्योद्दिश्य वेति प्रतिपादनेन हेतुयोगत उपपाद्यत इव (तु. GW. प्रभृ.)। सा. अध्या-हृतक्रियान्तरेण अभेः आभिमुख्याऽऽत्मकमर्थमपार्थमिव युयोजयिषति। [g]) स्वार्थप्रधानम् अव्य.।

[h]) तु. टि. ऋ १,११,२,८,५१,१।

[i]) त्वा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. स्क, विव. [कौ १, ३४४]; वैतु. वें. सा. PW. प्रभृ अभ्यक्षरन् इति)। शुक्रस्य त्वाभि, अक्षरन् इत्येवं विसंधयः पाद. द्र।

[j]) चर्षणीः इति द्वि. युक्तः कप्र (वैतु. वें. GW. GRV. प्रभृ. अभि [भवति] इति, सा. अभि···भुवः इति)।

[k]) इत्थभूतलक्षणे (=तृ. अर्थे) कप्र. द्र. (वैतु. सा ग. अयमिति कृत्वा 'प्राप्य' इत्यध्याजिहीर्षुः, PW प्रभृ. च अभि शुम्भमाना इत्येकं पदमिच्छन्तः सन्तोऽपार्थं सामान्यं स्वरलक्षणं तिरोधापयन्तश्च आत्म. अकर्मकवृत्तस्य √शुम्भ् इत्येतस्य धा. कर्मतया-ऽनन्वितेनापि वर्ण-पदेन सकर्मकतामापादयन्तश्च नितरा-मुपेक्ष्याः [तु ऋ १, ८५, १; ६, ६४, २ प्रभृ.])।

[l]) यम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. ऋ ३, ३,३ यत्र अधि इति कप्र. समाने वा. श्रूयते, ऋ. गपू.; ३,२०,३; १०, १००, ४ च यत्र सं√धा इत्यकर्मक वृत्तमितीव कृत्वा श्रूयते; वैतु. स्क वें. सा. PW. प्रभृ अभिसंदधुः इति)।

[m]) तु टि. ऋ १,५१,१।

[n]) यच्छिरस्केन पूर्वार्धवाक्येनोपक्रान्तस्य तदा परा-मृष्टस्य श्रद्धा-पदार्थस्य प्राधान्येन समर्पयितुमिष्टत्व प्रतीयते। तत्-साधनभूतः अभिः कप्र. भवति (तु सा.)। अभ्या··· यातम् इति योगं ब्रुवन्तः स्क. वें GW. चिन्त्याः। अभ्यर्थ-स्योपसर्जनीभावाऽनिष्टाऽऽपत्तेश्चाऽपलक्षणगतिद्वैस्वर्यदोष-प्रसक्तेश्चेति दिक्।

[o]) प्रय इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वे. सा.; वैतु. GW. अभि···वहन्ति इति)।

[p]) लक्षणे कप्र.। 'यतः त्वया युद्ध कर्त्तव्य (योधान्. इत्यत्र हेतौ प्र. द्र.) अतो द्युम्नसहमुत्सम् (=सोमम्) अभिलक्ष्य (=स त्वया प्राप्येत) हरी दिव· (=दिवि

७[a]; १३४, १; १३५, ४; ६[b], १३९, ३[c]; ८[d]; १४०, ३[e]; ५[f]; १४४, २[g]; १४६, ३[h]; १६२, ११, १६४, ३[i]; २७; २८[j]; १६६, १४[k]; १७०, १[l]; १७९, ३[m]; १८३, २[n]; २, २, २[o], ४, ७[p]; ९[q];

स्थिरवैव) आदः (येन दूरमध्वान सपारयेताम्') इति वा. द्र. (वैतु. सा. पच्छो नवं वाक्यं कुर्वाणः 'उस्र=शत्रुम् अभि[भव]', इत्येवमध्याहारमुखं वा इच्छु', pw. प्रभृ. च अभियोधान्' इत्यत्राऽनुपपन्नद्विस्वरत्वेऽप्यैकपद्यमिच्छवः)।

[a]) पृणद्-अपृणद्- विवेकः शिश्रावयिषित. द्र. । तदर्थं लक्षणे कप्र. इति मतं भवति । स्वार्थ-प्रधानम् अव्य इति मन्वानः सा. विमृश्यः । अभि-सुयन्तु इति गतित्ववादिन PW. प्रभृ. तु नितरां चिन्त्या' । उक्तविवक्षितार्थस्य प्राधान्येन श्रावणस्य बाधितत्व-प्रसङ्गात्, अपलक्षणैकपदाधिकरणक-द्वैस्वर्य-प्रसंगाच्चेति दिक् ।

[b]) वाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु सा, वैतु. W प्रभृ अभ्यंसृक्षत इति)।

[c]) यदुत्तरवर्तिनः प्रसिद्धपारुच्छेपसूक्तचमत्कारलक्षण-तया द्विरुक्तस्य कर्तृपदस्य विशेष्यतया अभिनाऽन्वय-मिच्छति सा, तन्निनान्तमतन्त्रत्वादपास्यम् । एवं हव्या इति प्रत्यक्ष श्रूयमाणस्य अभिना लक्ष्यत्वेनाऽन्वि-तस्य तृतीयारूपत्वेन व्याख्याने प्रयत्नोऽपि तदीयेऽपार्थ इति दिक् ।

[d]) पौंस्या इति द्वि युक्तः कप्र. । 'अभि तानि पौंस्यानि युष्माकं द्युम्नानि सना भूवन्, तान्यस्मन्मा जारिषुः' इति वा. द्र. (तु. GW.; वैतु वें. सा. अभि''भूवन् इति योगमभिप्रयन्तौ अस्मत् > अस्मान् इति स्वैरं परिवर्तुकौ, सा [पक्षे] अपरिवर्तनपक्षे अभिम् अव्याख्यायुकश्च)।

[e]) तु सस्थ. टि. आ'''तरेते ।

[f]) अवनिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । पक्षान्तरनिरासाय तु सस्थ. टि. √इ > एति ।

[g]) तु. टि ऋ १,११,८,५१,१।

[h]) वत्सम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [तु. पपा., वैतु सा. PW प्रभृ अभि संचरन्ती इति शत्रन्तेन गतित्वं ब्रुवाणा (यनि. वा. सुलभे सति द्वैस्वर्यदर्शनाच् चिन्त्याः स्यु.)]।

[i]) रथम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [तु. पपा. ; वैतु. वें. सा. PW. प्रभृ अभिसंनवन्ते इति (उपपत्त्यन्तरे संभवत्य-पलक्षणद्वैस्वर्यस्याऽङ्गीकारस्याऽनिष्टत्वाच् चिन्त्याः [तु. टि. ऋ १,११,८;५१,१])]।

[j]) घर्मम् इति द्वि. युक्तः कप्र (तु ?सा.; वैतु. GW. MW. अभि √वश् > अभिवावशाना इति)।

[k]) तु. सस्थ. टि इष्टिम् ।

[l]) लक्षणे कप्र. । 'उत (=अपि च) आधीत (सत्) अन्यस्य चित्तमभि (=तदुपाश्रयेण) संचरेण्यं (भवत्) विनश्यति (तद्विपाकस्याऽन्याधीनत्वात्)' इति वा. द्र (तु. GRV Grı [टि.], वैतु. या [१,६] प्रभृ. अभि संच-रेण्यम् इत्येवं प्रतिपादुकाः सन्तः स्वरदोषमपश्यन्त' [तु. ऋ १, १४६,३; ३, ३३,३ प्रभृ स्थ यत्र सा. कप्र उत्तरवर्तिन एकोपसृष्टात् पदाद् विवेकेन निर्दिशति, PW. प्रभृ. च सत्यामपि स्वराऽनुपपत्तावैकपद्यमेवोपाश्रयन्ति)।

[m]) मिथुनौ इति द्वि युक्तः कप्र. । 'यदि सम्यञ्चौ मिथुनौ सन्तौ आजिमजाव' (तु पपा. स्वरसंकेत., वैतु. सा √अज् इत्यस्य √जि इत्येतेन पृथक् सताऽपि संभेदं कुर्वाण. अभ्य[भि-अ]जाव इति योगमिच्छु, PW. प्रभृ च तदनुगतिमात्रेण कृतार्थाः)।

[n]) क्षाम् इति द्वि युक्त. कप्र (वैतु. सा. अभि वर्तते इति, PW प्रभृ अभि ' यन् इति च)।

[o]) लक्षणे कप्र (तु. ऋ ३, ५७, ३, ७, ७५,१ [यत्र प्रति इति च अच्छ इति च तथा प्रयुक्तौ भवत'], सा. च, वैतु. PW. प्रभृ. अभि √वाश् ऋ ९,९०,२;९४,२; १०,१२३,३ इत्यत्र च इति)।

[p]) सप्तम्यर्थे वेत्थंभूतलक्षणे वा उर्वीम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । उत्तरे कल्पे उर्वीम् इत्यत्राऽत्यन्तसंयोगे द्वि. द्र. (पा २,३,५)। यत्तूत्तरेण दुक्षत (<√दक्ष्, वैतु पपा., ऋप्रा. [४, ९८] PW प्रभृ. च <√दह् इति) इति क्रिप. योग इति सा. प्रभृ अभिमन्वीरंस्तदसत् । एकपदाऽवच्छेदेन द्वैस्वर्याऽनुपपत्ते. । एवमभिकर्तृक-विष्ठान-दक्षणक्रियाप्रतियोगिक-पृथिव्यभिव्याप्त्यर्थस्य प्रविवक्षित-त्वात् तत्-समर्पकतरतयाऽपि कप्र. एव सुवच. स्यादित्य-परा दिक् ।

[q]) स्वार्थप्रधानम् अव्य. स्वार्थेन नाउ. क्रिप. उपरञ्जयत् सत् तदीय विप. इव भवति । तेन गस. तत्फलतयोपनं-स्यत्यैकपद्याऽनुपातिन्यैकस्वर्ये प्राप्त उदात्तवत्तिङुत्तरत्वात् ग. निघातश्च नेह भवति (पा ८,१,७१ [वैतु. सा. प्रभृ.

१४, ९[a]; १५, ५[b]; १६, ८[c], २३, ६; ९[d], १६[e]; ३१, २[f]; ३९, ७[g]; ४१, १०[h]; ३, ४,५[i]; १४,४;१५,५[j]; १६,४[k], २९, १३[l]; ३२, १५[m], ४४, २[n], ४६, ४; ५१, १[o], ४[p];

अभिष्युः इति।)। तर्हि कथं क्रिप. षत्वमिति । तत्पूर्ववर्तिनोऽभेः समासवृत्त्या क्रियायोगस्याऽभावेऽनुपसर्गसंज्ञकत्वात्तदप्रयोजकत्वादित्यभिसधे· (पा ८, ३,८७) । नेति । कि नेति । अभेरिहोपसर्गसंज्ञाया अभाव इति । कथमिति । गतित्वाऽभावेऽपि तस्योपसर्गत्वोपगमनेऽस्य निगमस्य ज्ञापकत्वेनाऽङ्गीकारात्, सामान्येनैतत्-संज्ञाद्वयपार्थक्योपपत्तेश्चेति । एस्थि. प्रादीना समासमात्राऽनुयोगिकत्वेन क्रियासंबन्धे सति गतित्वं स्यात, समासेऽसमासे चोभयथाऽपि क्रियायोगसामान्ये तूपसर्गत्वं चेति विवेक· सुवच (वैतु सा. प्रभृ. गस. इति ।यथा च उपराँ =उपरा < २उपर-। इत्येतन्न ।पपा. अनु। द्वि३ भवति, किन्तर्हि प्र३ इति कृत्वा सकर्मिकाया क्रियाया अनाकाङ्क्षितत्वात् सकर्मकैकप्रवृत्तिर् अभिभवार्थश्च ?**अभ्य**।भि√अ।स् 'भुवि' इति धा. इहाऽर्थानुसंधानतोऽपि नाऽपेक्ष्यतेत्यर्थ· २[*]उपर- इत्यत्र सस्थ. टि पुनरुपादीयमानं यद्र)।

[a]) तु. सस्थ. टि. **वावशे** ।

[b]) **रयिम्** इति द्वि. युक्त. कप्र (तु सा, वैतु PW प्रभृ. **अभिप्रतस्थुः** इति) ।

[c]) **नः** इति द्वि. युक्त कप्र. (तु. पपा, वैतु. वे सा. PW. प्रभृ. **अभ्या**।भि-आ। **ववृत्स्व** इति)।

[d]) **न.** इति द्वि. युक्तः कप्र । 'अस्मद्विषये ये दूराऽदूरवर्तिनोऽरातयः सन्ति तान्' इत्याद्यर्थः द्र. । एस्थि. **अभे**· उपसर्गत्वाऽभावादेव **सन्ति** इत्यत्र षत्वाऽभाव द्र. (तु द्विपू. टि.; वैतु वे सा. MW. च **अभिसन्ति** इत्युल्लक्षणं समासं वदन्तः) ।

[e]) स्वार्थप्रधानम् अव्य. [=भी-राहित्यवैशिष्ट्यपूर्वकम् =मौस्थि क्रिवि इति कृत्वा न. द्वि१ (तु. टि. १**अभिनिरामिण** इत्यस्य वा **जागृधु**. इत्यस्य वा क्रिप. विप. इति मतं भवति ; वैतु. PW. प्रभृ. केनापि पदान्तरेण ग. इति वा कप्र. इति वा कृत्वाऽयोजुकाः सन्तोऽप्यस्य कैपर्यमप्रतिपादुका·, वे. सा. च **अभि···जागृधु**. इति योगं वदन्तौ चिन्त्यौ ।तथा सति **अन्नेषु** इति सप्त. अयोग्यत्वमापद्येतेत्यभिसंधेः)] ।

[f]) **रथम्** इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'विक्षु वाज्युं तमभिलक्ष्य न उत्थाप्याऽवत' इति ता.।तु. PW. प्रभृ.; वैतु सा. **अभि···उदवत**>**ता** इति योगमभिलाषुक· सन्नपि वा. संगमयितुमशक्त.) ।

[g]) **न·** इति द्वि. युक्त कप्र. (तु. पपा. GW. ORN प्रभृ ; वैतु वें सा. ?PW. **अभिसंददी** इति) ।

[h]) औपसर्गिकम् अव्य. नाउ. **सन्** इत्येतस्य विप. (='अभितो वर्तमानम्' ।तु टि. ऋ २,४,९,२३,९।, वैतु. वे सा. MW. च **अभीषत्** इति गतियोगं प्रतिपेदिरे । तत् स्वरतोऽपत् । तथा हि स्वरद्वयस्योल्लक्षणत्वात् । अथ वा. अपि चिन्त्य. स्यात् **अभ्य**।भि √अ।स् 'भुवि' इत्यस्य कर्मसाकाङ्क्षत्वात् तद्योग्यस्य कर्मपदस्य चाऽश्रुते) ।

[i]) **इदमा** निर्दिश्यमानस्य यज्ञस्य वाक्यस्वारस्याऽऽकाङ्क्षितप्राधान्यसंकेतस्य विद्यमानत्वाल् लक्षणे कप्र. द्र. (तु. सा, वैतु. GW. MW. **अभि···विचरन्त** इति) ।

[j]) **वाजम्** इति द्वि युक्त. कप्र. ('=वाजमभिलक्ष्य नोऽस्मान् रोदसी वक्षि' इति, वैतु. वें GW. **अभि···वक्षि** इति ; सा. 'देवान्' इत्याक्षिप्तेन पदेन कप्र. योगमिच्छु· वा. सर्वथा विपर्यासुकः इति ।

[k]) इत्थंभूते कप्र. (=विश्वभुवनाऽऽभिमुख्येन), वैतु सा. अस्य गतिबिभावयिषया कल्पद्वयम् । 'विशति' इति क्रिप. आक्षिप्येतेति च **अभिसासहिः** इत्येकं पद क्रियेतेति च । तदुभयमयुक्तम् । प्रथमस्याऽनपेक्षितत्वाद् द्वितीयस्य चोल्लक्षणद्विस्वरयोगाऽऽपादकत्वादिति दिक् ।

[l]) **अभिसरभन्त** इति योगमाहुः PW. प्रभृ., तन्न । अनिष्ट-द्वैस्वर्याऽऽपत्तेर् अनौचित्याच्च । न हि जातोऽग्निरङ्गुलिभिः संपुटीभूताभिर्गृह्येत । अत्र **अभि.** भावलक्षण-प्रधान. कप्र. द्र. । एतदुक्तं भवति । जातमात्रमग्निमभिलक्ष्याऽङ्गुलयम् तद्वन्त ऋत्विजादय स्वस्वनियोगपरा भवन्ति (तु सा)। **स√रभ्** इत्यस्य व्यग्रीभावेऽर्थ-संगतिरिह द्र ।

[m]) **इन्द्रम्** इति द्वि. युक्त कप्र. (तु सा PW., वैतु. वे GW. **अभि···सम्··आववृत्रन्** इति त्र्युपसृष्टं योगमाहतुस्त. तच्चिन्त्यम् अर्थवैशिष्ट्याऽप्रतीतेरिति) ।

[n]) लक्षणे कप्र. (तु. वें., वैतु. सा. **अभि···वर्धसे** इति)।

[o]) तु. टि ऋ १,११,८,५१,१ ।

[p]) **त्वा** इति द्वि युक्त. कप्र. (तु. टि. ऋ १, ५१,१, वैतु सा प्रभृ. **अभिप्र· अर्चत** इति संगमयन्तः सन्तोऽनुपपन्नद्वैस्वर्यतश्चिन्त्यतां भजन्तः) ।

६२, ९[a]; ४, १, ३[b]; १३[c], १४[d]; १६[e]; ४, ६[f]; ६, १[g]; ७, ४[h];

१६, १९[i]; १९, ५[j]; २०, ५[k]; २३, १[l]; २४, ८[m]; ३२, ४[n], ९[o], ४३,

५[p]; ४६, ३[q]; ५६, ५[r]; ५८, ८[s]; ९[t]; १०[u], ५, ३, ७[v]; ४,

[a]) भुवना इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु टि ऋ ३,१६, ४)। तथा हि सति विदर्शनसंदर्शनयोर्विवेकेन समर्पणं सुसंगतं स्यात् (तु टि अभि-वि√पश् > अभि··· विपश्य ऋ ३,२३,२ शौ १२,१,३३, W शौ६,३४,४, वैतु वे सा. PW. प्रभृ अभिविपश्यति इत्यनुपपन्नद्वैस्वर्यतः पर्यनुयोज्याः)।

[b]) सखायम् इति द्वि. युक्तः कप्र (तु. पपा सा.; वैतु. PW प्रभृ. अभ्या[भि-आ]ववृत्स्व इति)। अभि, आववृत्स्व इति सतः पाठस्य स्थाने सपा. काठ २६, ११ अभ्याववृत्स्व इति पाभे.।

[c]) ऋतम् इति द्वि युक्त· कप्र. (तु. ऋ १०, ३२,१ [यत्र वरान् इत्येतदन्वित-], वैतु. PW. प्रभृ अभिप्रसेदु इत्युल्लक्षणद्वैस्वर्यतश्चिन्त्याः)।

[d]) तु. टि. ऋ १,११,८;५१,१।

[e]) व्रा· इति द्वि. युक्त कप्र. (तु टि. ऋ १, ११, २, ८, ५१, १)।

[f]) तु टि. सस्थ. वि···द्योत्।

[g]) विश्वम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु पपा, वैतु. सा. प्रभृ. अभ्य(भि-अ)सि इति)।

[h]) 'विश्वाश्चर्षणीरभिलक्ष्य [तु दूतौ जनान् अनु ऋ १०, १४,१२] यो विवस्वत आशुर्दूत· तम्' इति लक्षणे कप्र.। यत्तु वें सा. प्रभृ केचित् (तु. G. SBW. Gri, वैतु GW.) 'विश्वाश्चर्षणीरभिभवति' इत्येवं योग्यक्रियाध्याहारपूर्वकमग्नेर्विवस्वतो दूतस्य सतः सर्वप्रजाऽभिभावकत्व प्रतिपादयेयु, तन्नेष्टम्। दूतकर्मणि किंचित्प्रतियोगिकवचनादिवस्तुविशेषप्रापणमात्रलक्ष्यभूताया अभिभवनक्रियाया नितरामप्रासंगिकत्वादित्यभिसंधिः।

[i]) त्वा इति द्वि युक्तः कप्र.। 'त्वदाभिमुख्येन नृभिर् वय शुभ्रैर् द्याव इव (विराजमाना·) सन्त. (येन त्वत्प्रसादस्य प्रत्यक्षपात्रतां भजेम) अर्यः (ष) क्षपः (=कालरात्र्यस् तत्संचारनिरोधिकास्तन्नाशकहेतवः) च (सन्तः) पूर्वी. शरदो मदेम' इति वा, वैतु. वें सा. प्रभृ अभिसन्त· इति मन्वाना उल्लक्षणद्विस्वरमपि सदेकं पदमिच्छन्तः स्वारसिकं वा. भ्रंशयन्त सन्तश्चिन्त्यतामनुपन्ना.।

[j]) गर्भम् इति द्वि. युक्त. कप्र (वैतु वें. सा. प्रभृ. अभिप्रदद्रु इति उपसृष्टमाख्यातं शिश्रावयिषन्त सन्त· प्राकरणिकार्थविरोधतश्चाऽपलक्षणद्वैस्वर्यतश्च चोद्या)।

[k]) योषाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. PW. प्रभृ अभिमन्यमान इति द्विस्वरयोग मन्यमानाश्चिन्त्या·)।

[l]) अनन्तरवर्त्तिनो साक्षाच् श्रूयमाणां समर्था सकर्मिका जुषाणः इति क्रिया मुधैवाऽकर्मकतया निर्वाहयन्तौ उपसर्गश्रुतेर् उचितक्रियाऽध्याहारमनुमन्वानौ वे सा. चिन्त्यौ। तच्चिचन्तितोपसर्गस्याऽनन्तरोत्तरवर्त्तिना कर्मपदेन कर्मप्रवचनीयतया योगस्य सूपपदत्वादिति दिक्।

[m]) आजिम् इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु. पपा.; वैतु. वे. सा. PW प्रभृ. अभ्य[भि-अ]ख्यत् इति द्वैस्वर्यं प्रति पर्यनुयोज्याः)।

[n]) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १,११,२,८, ५१,१)।

[o]) त्वा इति द्वि. युक्त कप्र. (तु. सा.; वैतु. वें. अभि···अनूषत इति)।

[p]) वाम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. प्रभृ. अभिवर्तते इति)।

[q]) लक्षणे कप्र. (तु. टि ऋ १,११८,४; ३,१५,५)।

[r]) वाम्···द्यवी [द्वि२ (तु वें .सा.? GRV ; वैतु.GW. BS ,GRV.[पक्षे],Gri प्रभृ निहतं मन्वानाः [तु ऋ १०, ९३,१ सं.)] इति युक्त. कप्र. वैतु GW. प्रभृ. अभि ··प्र भरामहे इति योजुकाः। [s]) तु. सस्थ. टि. सुमनेव।

[t]) तत् इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु. सा. GW., वैतु PW. अभि···पवन्ते इति)।

[u]) आजिम् (अस्मभ्यम्) इति द्वि. युक्त कप्र (वैतु वे. सा. GW. प्रभृ 'अभ्यर्षत' इति [ण्यर्थाभिसंधे.])।

[v]) एनः इति द्वि युक्त कप्र. [= 'योऽस्माकमाग एनसे (=अस्मदोयपापोद्घोषणाय) बिभृयात्' (वैतु. सा. PW. प्रभृ. आगस्– इत्यस्य एनस्– इत्यस्य च मध्ये लक्षणविषयकस्य संबन्धस्य स्थाने समुच्चयविषयकं संबन्धं पश्यन्त. अभि ··भराति इत्येव योजुका·, नः इत्येतत् च. [सा.] इति वा, द्वि. इति वा भणन्तः [(PW. प्रभृ.)]]।

१४[a]; १५[b], ५०, ६[c], ५३, २[d], ६०, २[e], ७[f], ६१, १४[g], ६३, ७, | ७, १५, २[h], १८, १६, २३, ६[e], ३१, ४[i], ३२, २२[j]; २४[k]; ३३, ९[l], ३४, | ५[m], ३७, ७[n], ३९, ४[o], ४८, ३[p], ६०, २[q]; ६९, २[r]; ८३, ५[s], ८८, २[t],

---

[a]) रातिषाचः (द्वि३ =यजमानान्)' इति द्वि. युक्तः कप्र. ('=तानुद्दिश्य राये भगस्तत् ⌊=चन.⌋ ओषधीभिः प्रजिन्वतु' ⌊तु. PW. प्रभृ.; वैतु सा. **अभि** इत्युपसर्गश्रुतिरिति कृत्वाऽध्याहृतेन क्रिप तृतीयपादगं पृथग् वाक्य रचयंश्चिन्त्यः⌋)।

[b]) विशः इति द्वि. युक्तः कप्र. ('आ देवीभ्यो विड्भ्यो जनान् ⌊=पुत्रपौत्रादीन्⌋ अश्नवाम ⌊च⌋ अदेवीः स्पृधोऽभिक्रमाम च' इत्येवं स्वारसिके वा. सत्य् उत्तरार्धे मध्यम· पादो भिन्नक्रमः द्र ⌊वैतु. सा· PW. प्रभृ प्रथमपादगतं जन-शब्दं शत्रुपर्याय इति कृत्वाऽभिक्रम्यत्वेन व्याचक्षाणा उत्तमे पादे **अभ्यश्नवाम** इत्यन्याय्यद्वैस्वर्यदूषित योगमङ्गीकुर्वाणाश्च⌋)।

[c]) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १,५१,१)।

[d]) वसु इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा., वैतु. GW. प्रभृ. **अभि**· ·नय इति)।

[e]) **योधिष्टम्** इति क्रियायोगमाहुरर्वाञ्च. । तथा तु सति कर्माऽऽकाङ्क्षायां गवादीनां सनिहितत्वात्तै सहेन्द्राग्नी युद्धमकुरुतामित्यासरकोऽनिष्टोऽर्थः प्रसज्येत.। तानभिलक्ष्य वृत्रादिभिरित्यन्वये तु सर्वं सुन्दरमिति दिक्।

[f]) **युवाम्** इति द्वि. युक्त कप्र. (वैतु वें. सा. **अभि**···**अनूषत** इति योग·)।

[g]) वस्यः इति द्वि. युक्त कप्र. (वैतु. सा. PW. प्रभृ **अभि**·· **नेषि** इति)।

[h]) **चर्षणी**· इति (अत्यन्तसंयोगे) द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. GW·, वैतु. PW. MW. **अभि निषसाद** इति मन्वाना उल्लक्षणस्वरत उपेक्ष्यौ)।

[i]) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १, ११, २; ८, ५१, १)। यत्तु सा त्वाम् इत्यस्योपक्षेपमिव कुर्वाणस्तदभिसंबद्धः कप्र. **अभि.** इति कृत्वा व्याचष्ट, तदंशतोऽसत्। उपक्षेप्यस्य श्रूयमाणत्वे सति तदुपक्षेपणस्य व्यर्थश्रमाऽव्यभिचारात्। कथं तच्छ्रवणमिति। **त्वायवः** इत्यत्र **त्वा**। **आयवः** (<**आयु-**) इत्येतयोर्द्वयोः पदयोः सद्भावोपगमादिति (वैतु. पपा. प्रभृ. **त्वायु-** >**युवः** इति, तु. ऋ १, १३९, ३ ⌊यत्र सा. **अभ्यायुः** इतीवैकं पदं विषाधयिषुः पपा. उदात्तपूर्ववर्तिनः **स्वरितस्य** विशिष्यमाणमपि संकेतमवजानान स्वयं नितरामुपेक्ष्य. द्र⌋, ८, ३, ७ च ⌊यत्राऽऽयवो देवतामभिलक्ष्य स्तुतिवाचनपरतया समानं श्राव्यन्ते⌋)। एस्थि. छन्दोनुरोधत **वयमिन्द्र त्वा आयवो अभिप्रणोनुमो वृषन्** इत्येषाऽऽर्चची मूलस्थितिः द्र.।

[j]) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १,११,२;८,५१,१)।

[k]) औपसर्गिकम् अव्य. ष(<स)त (<सत- < √अस्⌋ द्वि३ ⌊वैतु सा. ष१⌋) इत्यस्य विप (तु टि. ऋ२, ४, ९ पपा. च, वैतु. सा. **अभि** ··**आभार** इति, GW. **अभीषत**. इति)।

[l]) **निण्यम्** इति द्वि. युक्त· (वैतु. वें सा. PW. प्रभृ. **अभिसंचरन्ति** इति)।

[m]) **यज्ञम्** इति द्वि युक्तः कप्र.। शेषं तु. टि. ऋ २, १५,५।

[n]) **युम्** (=यस्य संमुखे) इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु. PW· प्रभृ, वैतु. सा. **अभि**···**नक्षन्ते** इत्य् आक्षेपमूलकं योगं पश्यन्न् उपेक्ष्य)।

[o]) सा. **सन्ति** इति क्रियायोगमाह, तन्न। तथात्वेऽर्थवैपरीत्यप्रतीते। देवा हि यज्ञेषु सधस्थं (=साधस्थ्यं सहभावम्) इच्छन्ति न तु तस्याऽभिभवनं कुर्वन्ति। उपसर्गत्वाऽभावे षत्वाऽभावस्य द्वैस्वर्यप्रसक्तेश् च ज्ञापकताऽपि पूर्वोक्तं मतं द्रढयति (तु. टि. ऋ २, ४, ९;२३,९)।

[p]) नापू टि. दिशा कप्र. द्र।

[q]) **उभे** इति द्वि. युक्त· कप्र. (तु. वें. सा.; वैतु. GW. MW. **अभि**···**उदेति** इति)।

[r]) **पुरु भूमा** इति द्वि युक्तः लक्षणे वेत्थंभूताख्याने वा कप्र.। उत्तरे कल्पे **भूमा** इत्यत्राऽत्यन्तसंयोगे द्वि. द्र. (तु. GW. प्रभृ.; वैतु सा. **अभि**···**आयातु** इति)।

[s]) **मा** इति द्वि युक्तः कप्र. (तु. पपा. GW; वैतु. सा. PW. प्रभृ. **अभ्या**⌊**भि-आ**⌋**तपन्ति** इति। तच् चिन्त्यम्। आ√तप् इत्यस्येहाऽकर्मकवृत्ते. ⌊तु. शौ ८, ६,१२; १२, ३,५०⌋)।

[t]) **अन्धः**, **वपु**· इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. PW. प्रभृ. **अभि**···**निनीयात्** इति)।

१०४, २[a]; २१[b], ८, २, १९[c]; ४०[d], ३, ३[e]; ६, ७[e]; ३४[e]; ४२; ८, १२[f]; १२, १५[e], २३[e], १३, २८; १५, १[g], १७, ७[h], १५[i]; २०, १९[j]; २१, ५[e]; २३, २६[k], २५, २१[l]; २७, ६[m], ३२, १३[n], २८[o]; ४०, ४[g]; ४५, २२; ४६, १४[p]; ४८, १[q], ४९, १[r]; ५५, १; ५९, ३[s]; ६०, ४[t];

[a]) अघ॒शंसम् इति द्वि. युक्त कप्र. (तु PW. प्रभृ ; वैतु वें. सा. स॒म्'''अभि॒ ⌊भवतम्⌋ इत्याक्षेपपूर्वकं गतित्वपक्षपात', GW. स॒म्'''अभि॒ ·यय॒स्तु इति च)।

[b]) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (तु सा प्रभृ ⌊=प्रत्यक्षे पूजापराणा परोक्षे पूजाविध्वंसकानाम्⌋)।

[c]) अ॒स्मान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. MW ; वैतु GW. अभि॒'''हृणीथा: इति)।

[d]) मे॒ध्यातिथिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु सा. GW अभि॒यु॒न् ⌊<? अभि॒यु॒त्-⌋ इति)। सस्थ टि. ?यु॒न्न॒थ इत्यपि द्र ।

[e]) लक्षणे कप्र (तु टि ऋ १,११,२,८,५१,१)।

[f]) स्तो॒मम् इति द्वि. युक्तः कप्र. । 'एवं खल्वयं स्तोमो मयाऽकारि, यथाऽश्विनौ इममभि वह्नी (=एतद्ग्रहणाऽभिप्रायाविव) सन्तौ ' अनूशाताम् (=आत्मनो नमनमिवाऽकार्ष्टाम्)' इति वा. (तु. टि. ऋ १,११,२;८,५१,१)।

[g]) लक्षणे कप्र. (तु टि. ऋ १,५१,१)।

[h]) त्वा इति द्वि. युक्त कप्र. (वैतु. सा. अभि॒ ''प्र॒''' सर्पंतु इति)।

[i]) भू॒यसः इति द्वि. युक्त' कप्र. । 'एकोऽपि सन्नभि बहून् भूर्णिमश्वमनयत्' इति तृतीयपादान्तमेकं वाक्यं द्र. (वैतु सा. पूर्वार्धेन वाक्यं परिच्छेत्तुमाक्षेपमुखः 'अभिभवति' इति गतित्वपरः)।

[j]) पाव॒कान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. अभि॒ ऋ १, ५१,१, वैतु. सा. PW. अभि॒'''गा॒य इति)।

[k]) उत्तमे पादे देवता-निषदनक्रियामात्रस्य विवक्षितत्वात्तस्य च कर्मनिरपेक्षत्वात् पूर्वार्धर्चश्रावितपदार्थाऽभिलक्ष्यत्वं तदानुषङ्गिकसामीप्यसंकेतमात्रत्वं वा द्र. (तु. टि. ऋ ४,६,१;७,१५,२, सा ; वैतु. ?वें. अभिनि √षद् इति)।

[l]) उद् √चर् इत्यस्याऽकर्मकवृत्तौ प्रसिद्धायामपि (पा १, ३, ५३) यत् सा. pw प्रभृ संभवच्चाख्योगान्तरम् अभि गत्यन्तरतया उ॒च्च॒र इत्याख्यातेनैवाऽभिनद्धुमिच्छन्ति, तत्तेषां सौवरानुशासनस्याऽभिध्यातादुल्लङ्घनहठान् न व्यतिरिच्येत । अतः लक्षणे कप्र. अत्र अभिः इत्येवाऽवदातम् ।

[m]) ह॒व्या॒ इति द्वि युक्तः कप्र. (तु. GW ; वैतु. सा. PW अभि॒'''प्रया॒थ॒न इति । वस्तुतस्तु अभि॒ · या॒ '' ह॒व्या॒'''प्रया॒थ॒न, ⌊अभि॒ ता ह॒व्या⌋ इत्येवमुत्तरार्धर्चशिरस्यावर्त्य इन्द्रादयो बर्हिरासदन्तु इति वा. द्र.)।

[n]) इ॒न्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. इ॒न्द्रम् अभि॒ ⌊ऋ १,४,१० प्रभृ.⌋ इ॒न्द्राय इति चतुर्थ्यन्तम् अर्थानुविधायि पदम्)।

[o]) व्र॒ता इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. PW. प्रभृ., वैतु वें सा. च अभि॒'''चे॒तति ⌊दे॒वे॒षु⌋ इति)।

[p]) वी॒रम् इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु. अभि॒ ऋ ८,२०, १९, वैतु सा. PW. प्रभृ. च अभि॒'''गाय इति)।

[q]) य॒म् इति (अभिलक्ष्य-भूतस्य) द्वि. युक्तः कप्र. प्राधान्येन समर्पणे श्रुतिस्वारस्यात् (वैतु. सा. GW. प्रभृ. अभि॒संच॒रन्ति इत्युत्तन्त्रमिव योजुकाः)।

[r]) लक्षणे कप्र. (तु. टि ऋ १,५१,१, ३,५१,४)।

[s]) *अभि॒- इत्यस्य क्रिवि. सतः न. द्वि१ द्र. [तु. पपा. (वैतु. GW. प्रभृ. अभि॒ इतीह भवतीति कृत्वा अभि॒पा॒ति इत्यन्याय्यद्वैस्वर्यदूषितं योगं प्रकुर्वाणाः)। *अभ॒-, *उभ॒-, *द्व॒-, द्वि॒- इत्येतैः प्राति. सजाते सति *अभि॒- इति द्वित्वार्थ-विशिष्टे कास. च उप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १३९) च प्राति. अन्य॒त्(> द्) इति पूप. च (भावे) √भृ > *भ्रि॒- > *भि॒- इति उप. च द्र. (*अन्यभ्रि॒-> *अन्नभि॒-> *अँभि॒-> *अभि॒- इति वर्णसमापत्तिश्च निघातसुकरतरवर्णलापश्चेत्यनिसाधः ⌊तु. WW १,५४३⌋)] । एस्थि. 'य' अदब्धः वाम् अभि॒ (=इन्द्रं चाऽन्यतो वरुणं चाऽन्यतः) चित्तिभिः पाति' इति वा. द्र. । न चापि अभि॒ इत्यत्र लक्षणे कप्र. वाम् इत्येतदन्वित इति सुवचम् । तथा सति √पा (रक्षणे) इत्यस्य कर्माऽऽकाङ्क्षाया दुष्पूरत्वात् । अभि॒ इत्यत्रैवाऽऽग्रहश्चेत्तर्हि स्वार्थप्रधानम् अव्य. तद् द्र. इति दिक् ।

[t]) प्र॒यांसि इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पूर्वार्धे वीत॒ये इत्यस्य सकक्षो योगः ; वैतु. सा. अभि॒'''गहि इति, GW. च यनि. इति वा अभि॒'''आ॒'''गहि इति वा संकल्पुकः)।

६६, १०[a]; ६७, ९[b], ६९, ४[c]; ५[d]; ११[c]; ७२, २[e], ७४, १४[f]; ७५, १५[g];](७६, ५)
८८, १][c]; ४[h]; ८९, ४[i], ९२, १[c], ५[c], ९३, १; ४[j], १९[k], २१[l], ९५, १[c]; ९,
१, २[m]; ४[a][n]; ३, १[o]; ४, ७[p]; ८[p]; ६, २[२q], ३[२r]; ७, ३, ८, १[s]; ९, ५[t];

[a]) पणीन् इति अभिभावकत्वेन प्रतिमानवचन द्वि. युक्त. कप्र. (वैतु वे. सा. गतित्वपरौ सन्तौ 'भवति' इत्याक्षेपुकौ)।

[b]) 'अस्मानभिलक्ष्य रिपूणां मृचा मा प्रमृक्षत (=प्रकर्षेण मृक्षाः [<√मृक्ष् <मृक्ष- <√मृच् यद्र]) भवत' इति वा. कृत्वा न इति द्वि. युक्त. कप्र (वैतु. सा. मृक्षत <√मृश् वा √मृज् वेति विकल्पुक', पूर्वे कल्पे PW. प्रमृ. अपि तमनुसरन्तश्च सन्तः अभिप्रमृक्षत इत्येवं योगेऽपलक्षणद्वैस्वर्यं स्वैरं पोषुका.)।

[c]) लक्षणे कप्र (तु टि. ऋ १,११,२,८; ५१,१)।

[d]) यत्र अभि (='यत्राऽभितो वर्तमाना. सन्त. [तु. टि. ऋ १,११,२]) इत्येवं संबन्धे सति स्वार्थप्रधानम् अव्य. द्र.; (वैतु. वें. सा. GW. प्रमृ. अभिसंनवामहे इति)।

[e]) अंशुम् इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु. GW. प्रमृ, वैतु. वें. अभि'''नि'''सीदत् इति, सा. च्युतपद इव द्र)।

[f]) प्रयः इति द्वि युक्त. कप्र. (तु. GW.; वैतु. PW., सा. चाऽपि व्यामुग्धभाषी)।

[g]) अवरान् इति द्वि. युक्त. कप्र.। 'परस्या. संवतोऽधि यत्राऽहमस्मि (तत्र) अवरान् (मन्नेदिष्ठान्) अभिलक्ष्य आतर तान् अव (च)' इति वा. द्र. (तु. पपा, वैतु. सा. भा. [तै.] उ. म. च [मा.], PW. प्रमृ. च अभ्या[भि-आ]तर इति)।

[h]) योद्धाऽसि इति च पृथक्, उपसर्गश्रुतिबलात् 'अभिभवसि' इति च पृथग् योगावति सा. अभिप्रैति, तच् चिन्त्यम्। एकेन वाक्येनाऽर्थसिद्धौ वाक्यद्वयी दुष्कल्पा भवेदिति दिक्। अथवा अभियोद्धृ- इति प्राति. विवक्षितं स्यात्। तद् योद्धा सन् 'अभि भवसि' इति च प्रथमे कल्पे 'अभियोद्धाऽसि' इति च द्वितीये कल्पेऽन्वयौ भवेताम् इति विवेको विमृश्यः (तु. GW.)।

[i]) लक्षणे कप्र. (तु टि. ऋ ४, ५६, ५, वैतु. वे. सा GW. प्रमृ. अभिप्रभर इति [इह भर <√भृ वा √हृ वेत्येष विषय. प्र√हृ > भृ इत्यत्र सस्थ. विविच्यमानं यद्र.])।

[j]) युत् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा; वैतु. PW. प्रमृ. अभि'''उदगाः इति)।

[k]) नः इति द्वि. युक्त कप्र.। 'अस्मभ्यम्' स्तोतृभ्यः इति श्रुतिरेतदेवाऽभिवदति (तु टि. ऋ ५,४,१, वैतु. सा स्वार्थप्रधानम् अव्य इति, PW प्रमृ. च अभिप्रमन्दसे इति)।

[l]) न. इति द्वि. युक्त' कप्र। 'अस्मभ्यं रयिं दाशुषे प्रयन्ता बोधि' इति वा. (तु एप्. श्रुतौ; वैतु. वें सा. योग्यक्रियाऽध्याहारिणौ)।

[m]) अभि ''आसदत् इति योग इति सा. आह, तच्चिन्त्यम्। योनि-सधस्थयो पार्थक्यान्वये मन्त्रस्वारस्यप्रतीते। यथा चाऽभिलक्षणविषयत्वेन योनिम् इति पृथग् अन्वयमर्हति द्रोणाधिकरणकं साधस्थ्यं च आ√सद् इत्यस्य कर्मतया पृथग् गम्यत इति मा २६,२६ इत्यत स्पष्टं प्रतीति-गोचरं भवति। उपाश्रयमभिलक्ष्यमाण सोमो द्रोणकलशे तमुपलभत इति निर्गलितोऽर्थो भवति। एस्थि. अपि व्यधिकरणसमानाधिकरणवद्द विभक्तिव्यत्ययस्याऽगतिगतीयमानस्य यदुपाश्रयम् उ. म. च जगृहतुस् तन् नितरां साहसमात्रतामुपेयाद् इत्युपेक्ष्यम् (तु. एउ. टि.)।

[n]) वीतिम्, वाजम्, श्रव. इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. ऋ ९,६३,१२, वैतु. सा PW. प्रमृ. अभ्यर्ष इति)।

[o]) द्रोणानि इति द्वि. युक्त कप्र. इत्थभूतलक्षणे वा सातत्यर्थानुवादी वा कप्र. (तु एपू. टि., सा. GW च; वैतु. PW. MW अभि'''आसदम् इति)।

[p]) रयिम् इति द्वि. युक्त कप्र (वैतु सा. GW. अभ्यर्ष इति)।

[q]) मदम्, अर्वत: इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. अभि'''क्षर इत्येवं संभेदुकतयाऽरुचिरप्रयोग')।

[r]) मदम्, वाजम्, श्रव' इति द्वि. युक्त: कप्र. (वैतु. सा. GW. अभि'''अर्ष इति)।

[s]) कामम् इति द्वि. युक्त. कप्र (वैतु GW., सा. च कामम् [=काम्यम्] इति कृत्वा अभि'''अक्षरन् इति)।

[t]) तच्छब्देन परामृष्टस्य पदार्थस्याऽभिलक्ष्यत्वेन प्राधान्यसाकाङ्क्षत्वप्रतीतेः अभि अत्र कप्र. भवति (वैतु. सा. अभि'''आवयुः इति च, GW. अभिसन्तम् इति च)।

१२, २[a]; ८[b], १३, २[a], ७[c], १४, ७[d]; १७, ७[e], ६[a], २०, ४[f]; २१, ३[g]; २३, १; ⌊४[२h], (१०३ ३)⌋[i], २५,२[j], २६,२[a]; ३०, ४[k]; ⌊३२, ५; ३३, ५⌋[a]; ३४,५[l]; ३५,३[m]; ३६, २[n], ३७, २[o]; ३८, ६[p], ४२, ५[२q], ४४, १[r], ४५, २[s], ४८, ३[t]; ५१, ५[२u], ५६, ३[a]; ५७, २[v]; ६२, १; २३, २५[w], २८; ६३, १२[२x]; २५[y]; २९[z], ६४, २१[a]; ६५, १९[a1], ६६, १[w], ४;

a) लक्षणे कप्र. (तु टि. ऋ १, ५, १, ११, २, ८, ५१,१)।

b) 'दिव् (ष. ⌊वैतु. सा पं इति⌋)' प्रिया पदा इति द्वि. युक्त कप्र. (वैतु. सा. GW. अभि···अर्षति ⌊वैतु. ऋ ९,३४,१,६७,४,९७,३२, १०७, १५ यत्र धा. अस्याऽकर्मिका वृत्तिः श्रूयते⌋)।

c) वत्सम्-इति द्वि. युक्त. कप्र.। 'यथा वत्समभिलक्ष्य धेनवो वाश्रा स्युस्तथा वाश्रा सन्त इन्दवोऽर्षन्ति', इति वा. (तु. सा. अभि···अर्षन्ति इति, GW. प्रमृ. अभि दधन्विरे इति च)।

d) पतिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु सा PW. प्रमृ अभि समग्मत इति)।

e) पृथिवीम्, इन्द्रम् इति द्वि. युक्त कप्र. (वैतु. सा. GW. प्रमृ अभि 'अक्षरन् इति)।

f) 'मघवद्भ्य.' यश इति द्वि. युक्त. कप्र. (वैतु. सा GW. अभ्यर्ष इति)।

g) सधस्थम् इति द्वि. युक्त कप्र. (तु. GW; वैतु सा. आक्षेपमुखः सन् अभि ' अक्षरन् इति ⌊वैतु. यानि संवादनीया श्रुतय ऋ ९, १२, ३, ३९, ४, ८५,१०⌋)।

h) मदम्, कोशम् इति द्वि युक्त कप्र. (वैतु सा. PW. प्रमृ अभि···पवन्ते इति)।

i) तु. सस्थ. टि. परि।

j) योनिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. आक्षेपमुख सन् 'अभिविश' इति, PW. प्रमृ अभि···कनिक्रदत् इति च)।

k) तु. टि. ऋ ९,३,१।

l) ईम् इति द्वि युक्त कप्र (तु. PW. प्रमृ; वैतु. वे. सा. अभि···दुहते इति ⌊आत्म त्वेव सति चिन्त्यं द्र⌋)।

m) वार्यम् इति द्वि. युक्त. कप्र. (वैतु. सा. अभि··· क्षर इति)।

n) कोशम् इति द्वि. युक्त कप्र. (तु. PW. प्रमृ; वैतु. सा. अभि···पवस्व इति)।

o) योनिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW.; वैतु. सा. येग्यक्रियामध्याहारुक उपसर्ग इति)।

p) तु. नापू. टि. यतः अभि ··अर्षति इति येग इति सा. इत्येव विशेष· द्र.। उभयत्र क्रन्दनस्याऽभिलक्ष्यवस्तुसमर्पणे श्रुतिस्वरसः द्र.।

q) वार्या, देवान् इति द्वि युक्तः कप्र. (अर्षणस्याऽभिलक्ष्यवस्तुसमर्पणो श्रुतिरित्यभिसंधि ⌊ वैतु. सा GW. प्रमृ अभि ··अर्षति इति⌋)।

r) देवान् इति द्वि युक्त· कप्र. (वैतु. सा श्रुतिस्वारस्यविघ्नैकफलं वाक्यान्तर कुर्वाण. किप. अध्याहारतो गतित्वमस्याऽभिलाषुक·; GW. प्र···अर्षसि इति च)।

s) नः इत्येतद् युक्त. लक्षणे कप्र.। 'अस्मदभिप्रायत इन्द्राय दूत्यमर्षं च (अस्मभ्यं) सखिभ्यो वरम् आ (यावद्) देवान् तोशसे च' इति वा द्र.। एस्थिनेय गायत्री स्यात्। किं तर्हि द्विपदा त्रिष्टुब् वा जगती वा यस्याः तोशसे इति-प्रभृति द्वितीयः पाद इति। प्रथमे पादे अभी इति क्वचिद् दीर्घो यच्छ्रूयते ततो मौलिक्या यते सकेतलाभ स्यादिति दिक् (वैतु सा. प्रमृ. अभि··· अर्ष इति)।

t) रयिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. प्रमृ.)।

u) पवित्रम्, वाजम्, श्रवः इति द्वि. युक्तः कप्र (वैतु सा. एकत्र 'रक्ष' इति क्रियामाक्षेपुक·, अन्यत्र च ⌊तु. GW च⌋ अभ्यर्ष इति)।

v) प्रियाणि काव्या इति द्वि युक्तः कप्र (वैतु. सा. प्रमृ. अभि···अर्षति इति)।

w) काव्या इति द्वि. युक्त कप्र. (तु वे. सा. वैतु GW. अभि···पवस्व इति)।

x) रयिम्, वाजम्, श्रव. इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. वे. सा. GW अभ्यर्ष इति)।

y) काव्या इति द्वि. युक्तः कप्र (तु. GW.; वैतु. सा. अभि···असृक्षत इति)।

z) शुष्मम् इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु. सा.; वैतु. GW. अभ्यर्ष इति)।

a1) द्रोणानि इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. वे. सा., वैतु. GW. अभि···अर्ष इति)।

६७, ३[a]; १४[b]; ६८, ८[c];
७०, १०[d], ७१, ७[c]; ७२,
३[e], ७५, १[f]; ३[c]; ७७,

१[g]; ४[h]; ७८, ३[i], ७९,
३, ८०, २[c]; ८२,
२[j]; ३[k]; ८६, २[l];

३[d]; १५[m]; १७[n]; २५[o];
३५[o]; ३६[p]; ८७, १[d],
५[q], ६[d]; ७[r]; ८८, ६[s];

[a]) शुष्मम् इति द्वि. युक्तः कप्र (तु. सा.; वैतु. GW. अभ्यर्षं इति)।

[b]) द्रोणा इति द्वि. युक्त कप्र.। 'द्रोणाभिप्राप्तये कनिक्रदत् सन् वर्म विगाहते' इति वा. द्र. (तु ऋ ९ ४३,५, वैतु सा प्रथमे वर्णके 'गच्छति' इति क्रिप. गतित्वेन योजुकः [तु. वें.], GW MW. अभि···कनिक्रदत् इति च)।

[c]) लक्षणे कप्र (तु. टि. ऋ १,११,२;८;५१,१)।

[d]) वाजम् इति द्वि. युक्त. कप्र.।

[e]) 'अभिलक्ष्य अत्येति' इति योगमभिप्रयन् सा. न साधुवादी, कर्मभदात्। अभि√इ इत्यस्य हि गात्रोऽभिलक्ष्यत्वेन कर्मभूताः। अति√इ इत्यस्य तु पवित्रं कर्म गम्यम् (तु. ऋ ९, ९७, ३१)। अतः अभेः कर्मप्रवचनीयता द्र. यथाऽऽहतुः वें. GW.। अथवा अभि इत्यनेन योग्यक्रियाध्याहारमुखेन √इ इत्यस्याऽभ्यासः द्र.। उभयथाऽपि अति√इ इत्यस्य गम्य-कर्मत्वं न विहन्यत इति दिक्।

[f]) नामानि इति द्वि. युक्तः कप्र.(तु. सस्थ. टि अधि, वैतु वें सा. PW. GW. अभि···पवते इति)।

[g]) ईम् इति द्वि. युक्तः कप्र.। 'इन्द्रस्य वज्रमभिलक्ष्य वाश्राः सत्य ऋतस्य [धेनव] अर्षन्ति [अपरा धेनवः] पयसा पयोदोहनिमित्तमातुरायमाणाः सत्यो वाश्रा यथा' इति वा. द्र.।

[h]) लक्षणे कप्र. (वैतु. वें सा. PW प्रभृ. अभ्यु[भि-अ]-र्षन्ति इति)।

[i]) सोमम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सस्थ. टि अन्तर् इति, वैतु. वें. सा PW. प्रभृ. अभि···अक्षरन् इति)।

[j]) वाजम् इति द्वि. युक्तः कप्र. [='वाजाय मृष्टः' इति वा [तु. ऋ ९, ३, ३], 'वाजाय अर्षसि' इति वा (तु. ऋ १, १८०, २; ४, २१, ८; ५, १०,१; ४३,२, ९,६२,१८,७७,३, ८६,३४; ८७,५ प्रभृ.); वैतु वें. सा. प्रभृ. अभि·· अर्षसि इति]।

[k]) गा इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु GW., वैतु वे. सा. PW. प्रभृ. अभि···असरन् इति)।

[l]) लक्षणे कप्र यद्वा यथाऽऽहतुः वें. सा. योग्यं क्रियान्तरमाक्षेप्यम्। उत्तरस्मिन् कल्पे वाक्यद्वयत्वे गौरवं तु द्र.।

[m]) संयुतः इति द्वि. युक्त कप्र. (वैतु. वे. सा PW. प्रभृ. अभिसंयाति इत्य् आख्यातिकं योगमाहुः, तन्न। अनिष्ट-द्विस्वरता-प्रसङ्गात्, पदविशेषात्मकाऽपादानैकत्वाऽपेक्षया सयान-विषयविभूतानामभिलक्ष्याणां सतां बहुत्वस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वाच् च तदर्थं तत्-साधनतया कप्र. ग्रहणौचित्यादिति दिक्)।

[n]) एकतरत्र सोमम् इति द्वि. युक्त कप्र. अन्यत्र च सप्तमीवचनः ईम् इत्येतदन्वित. (प्रथमे स्थ. [तु. टि. ऋ १,११, २; ८;५१, १] द्वितीये स्थ. [वैतु. वें. सा. PW. प्रभृ. अभि···अशिश्रयुः इति])।

[o]) 'अस्मभ्यम्' इषम्, ऊर्जम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु सा. GW. प्रभृ. अभ्यर्षसि इति योजुकाश्चिन्त्याः [सोमकर्तृकस्येषश्चोर्जश्च साक्षादभ्यर्षणस्य संगत्यसंभवादिति यावत्])।

[p]) शिशुम् इति द्वि. युक्तः कप्र. ('सोमाख्यस्य नवशिशोः प्रादुर्भावे मातृत्वमुपगताः' इति वा. [तु. ऋ ९, १०२,४ यत्रैनां मातृत्वप्रतिष्ठामुपजीविनीव श्रुतिः प्रवर्तेत, वैतु वें. सा. प्रभृ. गतित्वाऽभिप्राया सन्त 'गच्छन्ति' इत्येनदध्याहारुकाः])।

[q]) गव्या, श्रवांसि इति द्वि युक्तः कप्र. (तु. वें. GW. प्रभृ.; वैतु. सा. अभि···असृग्रन् इति योगमुशन् असौ व्याहतस्तु भवति। गव्यलक्ष्यीकरणमात्रेणाभेर्गतार्थतायां प्राक् तदुक्तवतोऽनुपदं क्रियाभिसंबन्धवादिनस्तस्य मते अभे. पुन. प्रसवस्य दुरुपपदत्वात्। न च पवित्रैर्गव्यानि लक्ष्यीकृत्य सोमा सृज्येरन् इति वक्तु लभ्यते, कर्तृभेदात्। गव्यलक्ष्यीकरणं हि सोमकर्तृकं सोमसृष्टिश्च पवित्रकर्तृकेति भावात्)।

[r]) गाः इति द्वि. युक्त कप्र.। परि···अदधावत् इति संबन्धः (तु. GW; वैतु. वें. सा. गा गव्युन् इत्येव संबन्धुकौ सन्तौ 'गच्छति' इत्यध्याहारमुखेन युयोजयिषन्तौ)।

[s]) कलशान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. GW.; वैतु. सा. PW. अभि···असृग्रन् इति)।

८९, ७[a],९०, २[b];९३, २[c];९४, २[d], ५[e]; ९६, ८[f]; १९[४g]; ९७, ४[h]; १२[i]; २१; २५[j]; ३९[k]; ४५[l];४९[४m]; ५०[४n],५१[४o],९८, १[p], २[q]; ९९, २[r]; ४[s], १००, १[s]; १०१, ९[t]; १०२, ७[u]; १०३, ३[s]; १०४, २[v]; ४[s]; १०५, १[w]; १०६, ११[x]; १२[y]; १०७, १४[z]; २१[a1]; २३[b1],२५;

[a]) देववीतिम् इति द्वि. युक्तः कप्र (तु ऋ ९,९७, २१; GW. च; वैतु वे. सा. अभि ·पवस्व इति)।

[b]) वृषणम् इति द्वि. युक्तः कप्र (तु. टि. ऋ २,२,२, वैतु. सा. PW. प्रभृ. अभि···अवावशन्त इति)।

[c]) योषाम् इति द्वि युक्त. कप्र. (वैतु वें. सा. प्रभृ. अभि···यन् इति)।

[d]) लक्षणे कप्र (तु टि ऋ २ २,१)।

[e]) इषम् , ऊर्जम् , अश्वम , गाम् इति द्वि. युक्त· कप्र. (वैतु सा. GW. अभ्यर्ष इति)।

[f]) वाजम् इनि द्वि. युक्तः कप्र.।

[g]) नाम, वाजम्, वायुम्, गाः इति द्वि. युक्तः कप्र (वैतु सा. GW. अभ्यर्ष इत्येतत् समस्तं क्रि. दर्शुकौ)।

[h]) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १,५१,१) ।

[i]) प्रियाणि (नामानि वा द्रोणानि ⌊तु. सा.⌋ वा) इति द्वि युक्त कप्र. (वैतु GW. अभि···पवते इति। सा. वा चिन्त्यो भवति । तृतीयपादस्य पूर्वार्धीया-यास्तदभिप्रेतायाः संगतेरयुक्तत्वात् ⌊तु सस्थ. टि. √व्ये > अव्यत⌋)।

[j]) वीतिम् इति द्वि युक्त कप्र (वैतु सा GW. अभि ·अर्ष इनि)।

[k]) गा· इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु सा GW, वैतु. PW. MW अभि···उष्णन् इति चिन्त्यं त्वेतद् भवति। सोम-ज्योतिष्करणकस्य गवाद्युभयसमानकर्मकस्य दहनस्य प्रसिद्धिप्रयोजनाऽभावात् ⌊तु. सस्थ. टि. √उष् > उष्णन्⌋)।

[l]) निम्नम् इति द्वि युक्तः कप्र. (वैतु. सा. PW. प्रभृ. अभि···अक्षाः इति)।

[m]) वायम् , मित्रावरुणा, नरम् ,इन्द्रम् इति द्वि. युक्त. कप्र. (='तत्तद्देवताया उद्दिष्टायै वीतये' ⌊वैतु सा. GW. प्रभृ. अभि···अर्ष इति⌋)।

[n]) 'नः (च न द्वि.)' वस्त्रा, धेनूः, अश्वान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. GW. ⌊व्यर्थमन्तर्भावितण्यर्थे⌋ अभि···अर्ष इति)।

[o]) वसूनि, आर्षेयम् इति द्वि. युक्त कप्र. (वैतु सा. PW. प्रभृ. अभि ··अर्ष इति)।

[p]) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ ९,६३,१२)।

[q]) द्रुणा (< *द्रुण- < द्रोण- यद्र) इति द्वि. युक्तः कप्र. (='द्रोणान्यभिलक्ष्य हित· प्रेरितः' ⌊तु. GW.; वैतु. सा. अभि···हित इति, PW. अभि···अक्षाः इति च⌋)।

[r]) वाजान् इति द्वि युक्त. कप्र. (तु सा ; वैतु. PW प्रभृ. अभिप्रगाहते इति ⌊आख्यातस्याऽकर्मकत्व-सभवे तु ऋ ९, ८६, ४०⌋)।

[s]) लक्षणे कप्र (तु. टि. ऋ १, ११,२, ८,५१,१)।

[t]) 'तिष्ठति' इत्याक्षेपमुखेन युयोजयिषन्तौ वे. सा. भवतः। तस्मिन् दर्शने 'य ओजिष्ठ सन्' इति कर्तुर् विशेषणतामात्रम्। कप्र. कल्पे तु 'ओजिष्ठो भवति' इत्यस्य विधेयत्वमिति विवेक· द्र.।

[u]) 'यज्ञे प्राप्ताऽञ्जनः सोम उभे अपि द्यावापृथिव्यौ व्याप्नोति' इत्यर्थस्य स्वारसिकत्वेन प्रतीतेरभिव्याप्यस्य प्रामुख्यवचनः कप्र. द्र (वैतु. सा. गतित्वपरः 'गच्छति' इत्याक्षेपुक)।

[v]) इम् इति द्वि युक्त. कप्र. (तु. GW, वैतु. सा. अभि···संसृजत इति)।

[w]) तम् (सोमम्) इति द्वि. युक्त. कप्र.।

[x]) त्रिपृष्ठम् इति द्वि. युक्त. कप्र. (वैतु. सा. PW. प्रभृ. अभि · समस्वरन् इति)।

[y]) अभि ··असर्जि इनि योगं पश्यन् MW. अपश्यो भवति । तथात्वेऽलंकृतिमुद्दिश्योद्यमामुखेन समर्पयितु-मिष्टस्य वस्तुन पङ्गुभावप्रसङ्गात् । मीळ्हु-सकशब्दस्यो-पमेयभूतस्य कलश-पदार्थस्य लक्षणे कप्र. अभिना प्राधान्येनाऽभिलक्षितत्वे त्वालङ्कारिक्याकाङ्क्षा सम्यक् पूर्त्तिमियादित्यसावेव पन्था अभ्युपेय· (तु. सा. GW.)।

[z]) लक्षणे कप्र. (तु टि. ऋ ९,२३,४)।

[a1]) 'अस्मभ्य' रयिम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. सा. PW. प्रभृ. अभ्यर्षसि इति योग इति कृत्वा अभ्य ⌊भि √अ⌋र्ष् इत्यस्योपरि अभि √क्षर् इत्यस्यार्थं मिथ्याऽऽरोपुका·)।

[b1]) लक्षण कप्र. (तु. टि. ऋ ९,६२,२५)।

१०९, ४[a], ११०, २[b]; ६[c], ८[d], ९[e], १०, १, ३[c]; ४, २[f]; १७, ६ ; १८, ८[g];

२५, ३[h]; २९, ३[i]; ३२, १[j]; ३७, १२[k], ४३, ७[l]; ४५, ९; ५३, ७; ८[m], ११[n]; ६४, १[o];

३[c]; ६५, १५[p], ६६, ९, ६८, १[q], ७१, ३[c], ७५, २[r]; ४[s], ८३, ६[t], ७[u]; ८४, १[v],

a) धाम इति द्वि. युक्त कप्र. (तु. वे. सा, वैतु. GW अभि ''पवस्व इति)।

b) वाजान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. ऋ ९, ९९, २ सा च; वैतु. PW. प्रभृ. अभि' 'प्रगाहसे इति)।

c) लक्षणे कप्र. (तु. टि ऋ १, ११, २, ८ प्रभृ)।

d) भाव-लक्षण-प्रधान· कप्र. द्र (तु सा. MW, वैतु GW अभि समस्वरन् इति)।

e) रोदसी, भुवना इत्येतदुभयान्वित· सप्तम्यर्थपर्यवसायिनीत्थंभूतलक्षणे कप्र (वैतु. सा गतित्वाऽभिसंब धेनैव चरितार्थशक्तीनि सन्ति पूर्वाधीयानि पदानि दार्ष्टान्तविरचनपरः पुनरपि योगान्तरेणोपयुयोजयिषु सन्न् असमर्थभाषीति पर्यनुयोज्य)।

f) त्वा इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु. टि ऋ ८, ४८,१, वैतु. वे. सा GW. अभिसंचरन्ति इति)।

g) जीवलोकम्, जनित्वम् इति द्वि युक्तः उभयत्र लक्षणे कप्र. (तु. सा, वैतु सा ⌊शौ १८, ३, २⌋ PW. प्रभृ. च अभिसंबभूथ इति ⌊=जनित्वम् इति प्रदर्शुका⌋)।

h) स्वार्थप्रधानम् अव्य. । चित्-> चित् इत्येतत् नाउ पद बस. उप इव निहतं द्र. (तु. टि. ऋ ६, १७,९)। वा. वशात् इत्येतेन (क्रिप. अपेक्षया) नेदीयानिवाऽभिसंबन्ध (तु. सा., वैतु. GW. अभि'''मृळा इति योग चिकीर्षु·। तदर्थं व्यर्थं वाक्यद्वयमिति कृत्वा क्रिप. आवर्त्तयश्च न इति च३ सन् द्वि३ इत्युपगमयंश्च ⌊तु. सा. अपि⌋)।

i) गिरः इति द्वि युक्त· कप्र.। 'यत इमाः स्तुतयस्तत्रत्या एव दुरो विधाव यथा रन्त्यं मदं प्राप्नुयाः' इति वा. (वैतु. सा. प्रभृ. अभि'''विधाव इति)।

j) वरान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. टि. ऋ ४, १, १३ सा. च; वैतु GW. प्रभृ अभि'''प्रसीदत इति)।

k) नः इति द्वि. युक्त कप्र. (तु. सा. प्रभृ.)।

l) इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र.। अपां च सिन्धु कुल्याना च ह्रदमभिलक्ष्येव सोमानामिन्द्रमभिलक्ष्य संक्षरण उपमाया ह्रदयं भवति । न तु तत्तदभिलक्षितस्याऽभिसंक्षर्यमाणत्व इत्यभिसंधि (वैतु उद्गी. सा. GW. प्रभृ अभि'''समक्षरन् इति)।

m) वाजान् इति द्वि. युक्त· कप्र (तु सा. प्राप्तुम् उत्तरेम इति ⌊नदीम् इति शेषस्तस्या कर्मतया प्रकृतत्वात् ⌋। एतदेवम् अपश्यन्तो दयनीया· स्यु· W. विरहय्य PW. प्रभृ. अभि ''उत्तरेम इति योगमुशन्त)।

n) येग्या इति द्वि. युक्त कप्र. (तु GW प्रभृ., वैतु. वे. सा. च अभि'''वनते इति)।

o) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (तु. पपा, वैतु. उद्गी. वे. सा FW प्रभृ. अभ्या ⌊भि-आ⌋ववर्तति इति)। यद्वा कप्र ऊती [=ऊतीः (साहितिको यतिविशेषितप्रवृत्तिकोऽजुमध्यस्थरेफलोप नेष्र द्र ⌊वैतु. वे सा =ऊत्यै⌋)] इत्येतदन्वित ।

p) भुवना इति द्वि युक्त कप्र. (तु. टि ऋ २, १५, ५)।

q) बृहस्पतिम् इति द्वि युक्त कप्र. [तु. टि. ऋ १, ११, २, ८; ५१,१ (वैतु. सा प्रभृ अभि ' अनावन् इति कृत्वोपमानाशीयस्वारस्यं प्रतिघातुका. ⌊तु. सस्थ. टि. उद-प्रुत्-> तः, वि-> वय, √वद् > वावदत्- > -दतः⌋)]।

r) वाजान् इति द्वि. युक्त कप्र. (तु सस्थ. टि. वाजान्)।

s) त्वा इति द्वि युक्त कप्र. (वैतु उद्गी. वे. सा. PW. प्रभृ अभि'''अर्षति इति)।

t) माम् इति द्वि. युक्त कप्र. (तु. टि ऋ २, १६,८)।

u) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (वैतु. वे. सा. PW. प्रभृ. अभिप्रेहि इति, सपा. शौ ⌊४, ३२, ७⌋ इत्यत्र सा. च 'न.' इत्याक्षिप्तेन सता कप्र. इति, W. WI. च 'तान्' इत्याक्षिप्तेन सता कप्र. इति)।

v) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (वैतु. सा. GW. अभिप्रयन्तु इति)। सपा. शौ ४, ३१, १ पै ४, १२,१ उप इति पाभे.।

८७, ९[a]; १४[a], ९०, ४[b], ९२, १३[c], ९६, २[d], ९८, २[e], ५[f], १०३, १२[g], ११३, ४[h], ११५, ७[i], १२३, २[c]; ६[j], १३२, १[k]; १३४, ७[l]; १४८, ३[c], १८०, ३[m], १८७, ४[n]; खि १, ६, ३, २, ८, ३, ११, २; ३, २२, ४[२], ४, ५, २१[o], ३५, १०, १; ५, ४, ५, ५, १०, १५, ४१[p]; मा ३ ३८[२]–४०[२q], ४, २५[२c], ३४[r]; ७, ४५[s], ११, ४७, ७१[†], १२, २६[†], ५७[t], ७०[u],

[a]) लक्षणे कप्र. प्रथमे स्थ रक्षांसि इत्येतदन्वितः, द्वितीये स्थ. एतदन्वयार्थं 'तान्' इत्येतदाक्षेप्तव्यम् (वैतु. सा ⌊प्रथमे स्थ. एव स्पष्टं भाषते⌋, Pw प्रभृ अभिशोशुचानम् इति)।

[b]) चेतनाचेतनाभिव्याप्तिपूर्वकं विक्रमणे तात्पर्ये लक्षणे कप्र. द्र.।

[c]) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १,११,२,८,५१,१)।

[d]) योनिम् इति द्वि. युक्तः कप्र (तु. ऋ ९,१०६,११, वैतु. सा प्रभृ. अभि···समस्वरन् इति)।

[e]) अस्मद्-वाच्यस्य प्राधान्येन समर्पयितुमिष्टत्वात् तत्-साधनभूत. अभिः कप्र. द्र. (वैतु Pw. GW. अभि··· अगच्छत् इति, वे. सा. अभि ··आ···अगच्छत् इति ⌊तु टि. सस्थ आ√गम् > आगच्छत् ⌋)।

[f]) सप्तमीवचन· कप्र. (तु. वे. सा. दु ⌊या २,११⌋, वैतु. Pw प्रभृ अभि·· असृजत् इति)।

[g]) 'अमित्रान्' इत्याक्षिप्तेनाऽन्वित लक्षणे कप्र (तु म, वैतु सा. उ Pw. प्रभृ अभिप्रहि इति द्व्युदात्तमेकं पदं ब्रुवाणाश्चिन्त्या)।

[h]) पौंस्यम् इति द्वि. युक्त. कप्र (तु. ऋ ७, ३०, १, ८, ९६, १६, वैतु. सा. रणम् इत्यनेना-ऽस्याऽन्वयं पश्यन् यत् साधनं तत् साध्यतया प्रतिपादुकः, Pw. प्रभृ. च पौंस्यम् इति संप. इह न भवति। किं तर्हि। रणम् इत्यस्य विप. इतीत्थाऽभिमन्यमाना अभि··· प्रापश्यत् इति योजुकाः)।

[i]) लक्षणे वेत्थंभूतलक्षणे वा कप्र मानुषान् इत्येतदन्वितः [=तानभिलक्ष्येति वा तानभित इति वा, (वैतु. सा. Pw. प्रभृ. अभिसन्ति इत्यत्र योजुकाः सन्त स्वरतश्च षत्वाऽभावतश्च पर्यनुयोज्या ⌊तु टि ऋ २,४, ९;२३,९,७,३९,४⌋)]।

[j]) तु सस्थ. टि. वेनन्त।

[k]) ईजानम् इति द्वि. युक्त. कप्र. (वैतु. वें. सा. च आक्षेपमुखौ अभि-वर्धयति इति, Pw. प्रभृ. च अभि-प्रभूषणि इति)।

[l]) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. (तु. वे. सा, वैतु Pw. प्रभृ. अभि संरभामहे इति वदन्तोऽव्ययार्थस्य प्राधान्येन विवक्षितत्वाद् गतिभावे तदलाभाद् अनिष्टद्वैस्वर्यस्य दुष्परिहरत्वाच्च चिन्त्या)।

[m]) क्षत्रम् इति द्वि युक्त कप्र (तु. सा GW.)।

[n]) लक्षणे कप्र (वैतु. सा. स्वार्थप्रधानम् अव्य, GW अभिविपश्यति इति च)।

[o]) सपा शौ ६,३७,१ उप इति पाभे।

[p]) सपा. शौ २०,१२९,१३ इति ⌊शंपा⌋, इव ⌊RW.⌋ इति पाभे.।

[q]) द्युम्नम्, सहः इति द्वि युक्त कप्र (वैतु PW. प्रभृ. अभि···आयच्छस्व इति, उ म. च अभि इत्य् अपि ग. अपि कप्र इति च यच्छस्व इति √यम् ⌊यमने वा दाने वा⌋ इत्युभयथा व्याचक्षाणौ च विकल्पग्रस्ताविव)।

[r]) धामानि इति द्वि. युक्त कप्र (तु उ. म., ⌊टि. तै ६, १, ११, ५, मै ३, ७, ८ इत्यत्र सपा. ब्राह्मण-भागे अभिप्रच्यवते इति⌋, वैतु PW. प्रभृ. अभि··· प्रच्यवस्व इति)।

[s]) रूपम् इति द्वि युक्तः कप्र (तु. पपा, टि तै १, २,३,३, वैतु उ. म. च अभ्या⌊भि-आ-अ⌋गाम् इति)। अभि, आगाम् इति सत पाठस्य स्थाने सपा तै १, ४, ४३,२,६,६,१,२ अभि. एमि इति, मै १,३,३७;४,८,२ अभ्ये-⌊भि-ए⌋मि इति च पाभे।

[t]) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. (तु. पपा., वैतु. उ. म. अभि-संवसानौ इति योग मन्वाना अनिष्ट-द्वैस्वर्यप्रसङ्गा-दुपेक्ष्यौ)।

[u]) अस्मान् इति द्वि. युक्त· कप्र. [तु पपा म. च; वैतु. उ. अभ्या⌊भि-आ⌋ववृत्स्व (वैतु तै. पपा ४, २, ५,६ अभ्या⌊भि-आ⌋ ववृत्स्व इति पाभे. ⌊यद्र.⌋)]।

१०३[a], †१७, ४४, ९६†[b], ९७; ९८; १८, ४५[1c], ७४†; २०, ५४†; ६९[d]; २५, ३४†; †२६, ११; २६; २७, १८[e], ३५†; २९, ६[f]; ३१, ४†[g], ३२, ११[h], †३३, ३५; ८१; ३५, १०†, ३६, ७†; का ३, ४, ३[2],४[2]; ९, १[i]; ४, ८, ३[2]; १०, ५; ९, २,५[j]; १२,४, ११, ७,६†; १३, २, ९†; ४, १३; ५, ९; ७,२; १८,४,१२†; †१९, १, ९†[b], १०, ११, २०,२, ८[1c], ५, ७†, २२, ५, ८†; ७, ३; २७, १३, ३†; २९, २, ८[e],५, ४†, ३१, १, ६†; †३२, ३, ६; ६, १२; ३५,१, ४†[g],३,८, ४, ९†; ३६, १, ७†; तै १,१, ४, २[k]; २, ३, २; ३[l]; ६, १; ९, १,१४, ३†[m]; ३,४,३[k], १४, ३†; ४, ४३, २[n'j], ४६, २†, ५, ९, ३¶, ६, ३, १¶, १२, ४†; ७,६, ७¶[o]; ८, ७, २[p], २, १,१, ६¶[q], ११,३[r], ¶२,

[a]) मा. पपा. अभि आवर्तस्व इत्युभयत्र स्वर-दर्शनात् अभि इति स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. तदभि-भिमतमिति द्र.। का. अपि तथैव स्यादिति च मतं भवति (वैतु Pw. प्रभृ. ⌊द्वैस्वर्यदोषाच् चिन्त्या.⌋ सपा. तै ४, २, ७, १ अभ्या (भि-आ) वर्तस्व इति पाभे. यद्र.)।

[b]) तु सस्थ. टि समनेव।

[c]) मा इति द्वि. युक्त कप्र (तु सा. ⌊तै ४,७, १२,३⌋ उ. च, वैतु म अभि ··वाहि इति)।

[d]) लक्षणे कप्र (तु. टि ऋ १,११,२; ८,५५,१)।

[e]) अभि, गृणीतम् > सपा. मै २, १२, ६ प्रभृ अभिगृणीतम् इति, शौ ५, २७,९ अभिगृणत इति च पाभे.।

[f]) मुखं यज्ञानाम् इति द्वि युक्तः कप्र. (तु. पपा, वैतु. उ. म. PW. प्रभृ. अभिसंविदाने इति अनिष्ट-द्वैस्वर्यं प्रति चोद्या)।

[g]) पाभे. अनु शौ १९,६,२ द्र.।

[h]) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य.। यद्वा आत्मानम् इति द्वि युक्तः कप्र. धा. चाऽकर्मकत्वेन वृत्ति· द्र. (तु. पपा.; वैतु उ म. Pw. प्रभृ. अभिसंविवेश इति ⌊एपू. टि दिशा चिन्त्या⌋)।

[i]) यद् 'रेत.' इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा)।

[j]) पाभे. अभि मा ७,४५ द्र.।

[k]) सुवः इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. भा. सा. स्वार्थ-प्रधानम् अव्य, PW. प्रभृ अभिविख्येषम् इति)।

[l]) श्रेय. इति द्वि युक्तः कप्र. (तु सा ⌊ऐब्रा १,१३⌋, वैतु. भा सा. अभि·· प्रेहि इति योगं मन्वाना उपेक्ष्यौ)। पाभे. अधिः शौ ७,९,१ द्र.।

[m]) तु सस्थ. टि वि···द्यौत्।

[n]) रूपम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु भा. सा. PW. प्रभृ. अभ्यै ⌊भि-आ-ए⌋ मि इति ⌊द्वैस्वर्यं प्रति चोद्या⌋)।

[o]) प्रत्यर्थः कप्र. इति सा.। 'तदाभिमुख्येन' इति भा. अपि क्रिवि. सत् कप्र. इत्यभिप्रतीति प्रतीयते। इष्टमपि चैतत्। तथाहि, अनुवाद्यप्रधानांऽशभाजि यज्ञनिवर्तनपुनरालम्भविदि यजिवत्तयैव विधेयप्रधानाऽशस्याऽपि समावेशनस्य साधीयस्त्वम्। तस्य च यथा कप्र. निगदविस्पष्टत्वं स्यान् न तथा गतित्वेन योगेऽभ्युपगते कर्मकारकमात्रतया गुणभूते तत्पदे संभवेदिति विवेकोऽवधेयः। अस्मिन् कल्पे च द्वैस्वर्यादिप्रतिपत्तयोऽप्यनवकाशत्वात् पुरस्तादेव बाध्येरन्। एस्थि. K. कृतेऽप्यनुवादे 'to' इत्यस्य स्थाने 'towards' इत्येव सुवचमिति दिक्।

[p]) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य.। अर्थतः अहम् इति कर्तृ-पदं नेदीय इव, रक्षः इति कर्मपदं च परंपरयैव स्पृशति (=अभिमुखंभावुकोऽहं यथा स्यां तथा भूत्वा रक्षः संदहामि ⌊तु तत्रव श्रूयमाणं सुदग्धं रक्षः इत्यश्रूयमाणं च 'अभिसंदग्धं रक्षः' इति; वैतु सा. अभि इति कप्र रक्षः इत्येतदन्वित. इति कृत्वा सकर्मिकायाः क्रियाया. कर्माऽऽकाङ्क्षाया. पूर्त्यर्थम-पार्थाऽध्याहारप्रदर्शितकौशल·, भा K. च अभिसंदहामि इति योगमातिष्ठमानौ सन्तौ सुवचेऽपि गपू. गयन्तरेऽपलक्षणद्वैस्वर्यमेव परिपोषुकौ⌋)।

[q]) ऊर्जम् इति द्वि. युक्त. कप्र.।

[r]) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. (तु. टि. ऋ ८, ५९,३; कौ २, १००५; वैतु. भा सा. अभिसमजानत इति)। समजानत अभि > सपा. शौ ६, ७४, ३ पै १९,१५,६ अहृणीयमानाः इति पाभे.।

२, ४[a]; ४, ७[2b]; ८[c]; ६, ४[d], ७, ४[2e]; ११, ६[2f]; ३, १, ३[g], ६, १[2]¶[h]; १४, ६[i]; ४, १, १¶[j], १२,२¶[k]; १४,२†; ¶५, २, २[k], ३[l], ३, १[m], ६[n], ७[2n]; ५, २[o], ४[o]; ६, ५[p]; ८, ५[q]; ६,८, ३¶[n]; ११, ४†; ३, १, १, ४[r], ९, २[s], २, ¶९, १[t], ७[t]; ३, ४,

[a]) पुरान् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु पपा., वैतु. भा. प्रभृ. अभिनिर्दिशति इत्येव योजुकाः सन्तोऽपार्थाऽपलक्षणद्वैस्वर्यपक्ष्या उपेक्ष्या)। यदेव शमयित्वा इत्यस्य कर्म भवति तदेव निर्दिशति इत्यस्येति च तच्च तदभिलक्ष्यत्वेनेष्टात्वात् पृथग्भूतमिति चाऽभिसंधिः।

[b]) एकतरत्र युजमानम् इति द्वि युक्त कप्र. (तु मै ३, ७, ८, इत्यत्र अभिसंभवत प्रभृ. यत्र समानप्रकरणे शाखाभेदेन प्रयोगवैशिष्ट्य निदर्शयन्निव गतित्वमुपलभ्येत ⌊वैतु K अभिसभवतः इति, तन्न। अपलक्षणद्वैस्वर्यप्रसङ्गः स्यादित्येको हेतुः। गतित्वाऽभ्युपगमेऽपि लक्षणविशिष्टसायुज्यार्थस्याऽभिव्याप्त्यनर्थान्तरस्यैव संगतत्वात् तदुक्तस्याऽभिभवनाऽऽख्यस्याऽर्थस्य न कोऽपि प्रसङ्ग इति चाऽप्यपरो हेतु⌋)। अन्यत्र भागधेयम् इत्येतदन्वितः (तु भा., वैतु MW प्रभृ अभि…उद्‌ध्रियते इति)।

[c]) किम् (=भागम्) इति द्वि युक्त. कप्र। शेषं नापू टि. चरमे भागे द्र।

[d]) लक्षणे कप्र (तु. टि मा ४,३४)। अभि, प्रच्युवते >सपा. मै २, १,२ काठ १०,३ वनुते इति पाभे.।

[e]) राष्ट्राणि, युम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. भा PW. प्रभृ अभिसमियुः इति अभिप्रवेपेरन् इति च मन्वाना निर्दिष्टस्याऽर्थस्य प्राधान्येन विवक्षितस्य सामान्यधर्मताम् आपादयन्तोऽन्याय्यद्वैस्वर्य-प्रसङ्गवादिनश्चिन्त्या)।

[f]) एनम्, इन्द्रम् इति द्वि. युक्तः कप्र.। 'अस्मै ज्यैष्ठ्याय समानाः संजानते यथेन्द्राय ज्यैष्ठ्याय देवा समजानत' इति वा. द्र. (तु. नापू. कण्डिकायां अन्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्याय इति, वैतु. मै २, २, ६ अन्योन्यस्य श्रीष्टे ⌊?=श्रैष्ठ्ये यद्र.⌋। यत्त्वत्र अभिसंजानते, अभिसमजानत इति योग इति भा. PW प्रभृ समर्पितवन्त., तन्न। अन्याय्यद्वैस्वर्य्यप्रसङ्गाच्च श्रुतिस्वारस्यविघाताच्चेति दिक्)।

[g]) अमुम् इति द्वि युक्त. कप्र.। 'हे मरुतः उप (इत, च) एना (एनम्) विश्पतिनाऽमुं शत्रुभूतमभिलक्ष्य प्रेत च' इति वा. द्र. (वैतु. भा. अविस्पष्टयोगः)।

[h]) लोकान् इति द्वि युक्तः कप्र. (तु. भा. सा. ⌊लोकाऽपेक्षया पृथग्भूतस्याऽतिरिक्तवस्तुन श्रावणे तात्पर्यम्⌋, वैतु. PW. प्रभृ अभ्यतिरिच्यातै इति अभ्यु- ⌊भि-अ⌋त्यरिच्यत इति च)।

[i]) लक्षणे कप्र (तु सा; वैतु भा अभिप्रतस्थौ इति)।

[j]) 'तेषु देवेषु मृतेषु (रात्रि.) व्यौच्छन्' इति अभि. सप्तम्यनुवादी वाऽऽनन्तर्यवचनो वा कप्र द्र.। प्रथमे कल्पेऽपि सप्तमीह भावान्तरापेक्षया तत्प्राग्वर्तिभाववचना द्र। न च तान् मृतान् अभिलक्ष्य (तु. सा) विशेषतो रात्रि प्रभाता। तस्या प्रभातभावस्य सामान्येन सर्वमृताऽमृतलोकेनाऽभिसंबद्धत्वात्। अतो नैवाऽभिलक्षणाऽऽभिमुख्यादिप्रकारको कोऽप्यर्थो गतित्वमनुप्रविष्ट इह लब्धाऽवकाशो भवितुमुपकल्पेत।

[k]) लक्षणे कप्र. (तु टि. तै २,२,४,७)।

[l]) माम् इति द्वि युक्त. कप्र (तु. सा)।

[m]) इन्द्रम् इति द्वि युक्तः कप्र.। 'तमभिलक्ष्य प्रद्रवणलक्षणप्रवेपनयुक्ता आसन्' इति भावः (तु. टि. तै २,२,७,४, वैतु भा सा. PW. प्रभृ. अभिप्रावेपन्त इत्यलाभविशेषकरं योगमनुजानन्तः स्वरतश्चोद्यतां गताः)।

[n]) तम्, भागधेयम् इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु. भा. सा., वैतु. PW प्रभृ अभिसमगच्छन्त इति)।

[o]) यक्र 'चन्द्रस्य' निरुप्त हविः वा ईजानम् वाऽभिलक्ष्योदये वैशेष्याऽभावात् सप्तम्यनुवादी वाऽऽनन्तर्यवचनो वा कप्र (तु. K; वैतु. PW. प्रभृ. अभ्युदेति इति)।

[p]) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (वैतु. भा. PW. प्रभृ. अभिसमनह्येताम् इति मन्वाना अनिष्टद्वैस्वर्यस्य व्यर्थाऽभ्युपगमप्रसङ्गादुपेक्ष्याः)।

[q]) अग्निं दूतं वृणीमहे इत्येतन्मन्त्रगतविषयेण युक्तः लक्षणे कप्र. (तु. भा; वैतु. PW. प्रभृ अभिपर्यावर्तत इति)। [r]) तु. टि. अभि तै १, २, ३,२।

[s]) वसीयः इति द्वि. युक्तः कप्र.।

[t]) एनम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. भा. K; वैतु. PW. MW. अभिप्रवर्तयति इत्यभिप्रयन्तौ द्वैस्वर्यदोषप्रसङ्गादुपेक्ष्यौ)।

३¶[a], ४, १, ३¶[b]; ११, ३†, ४,१,४,४; ८, २¶[c], २, २, ३†; ५, १[d], ३, ११,४[e], | १३, ७†, ४, ११, २[ef], ६, २, १‡[g'h]; ८, ४†, ७, १२, ३[i]; ५, १, ५, ९[j]¶, ११, | २[j], ¶२,१, ३[k]; ४, ३[l]; १०, २[m], ३, १, ३¶[n]; ¶४, ९, ३[o], ४[p], ५, १, ३¶[q];

[a]) हिरण्यम् इति द्वि. युक्तः कप्र (तु. K.; वैतु भा. सा. प्रभृ अभिव्यनिति इति स्वरत उल्लक्षणं योजुका विमृश्याः [तु. माश ४,१,२,२७ अभिव्युनिति इति यत्रासावेव योगो द्युपसृष्ट. सन् साधुर्धातुमात्रस्वर.]) । अभिव्यनिति > सपा. काठ २९, ६ क ४५, ७ अभिव्यनिति इति पाभे. ।

[b]) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (वैतु PW MW. अभिसमूहति इति वदन्तौ द्वैस्वर्यदोषदुष्टत्वाच्चिन्त्यौ) ।

[c]) वा. सप्तम्यनुवादी कप्र. द्र. । अग्निजिह्वाऽभिगत मग्निजिह्वाया वा वर्तमानमित्यध्वरविशेषणेऽभिप्राय. । मै २, १२,६ काठ १८,१७ इत्यत्र तु जिह्वायाः करणत्वेन श्रवणात् तद्-गतत्वमध्वरस्याऽऽक्षेपात् द्र । एवं च श्राविताक्षिप्तविषयविवेकात् समस्तस्य अभि √गृ(निगरणे) इत्यस्य तत्रैवाऽऽक्षेपश्रुत्योः सावकाशत्वं स्यात् । न त्विह यथाऽऽह K तद्दृष्टोऽध्वरस्याऽग्निजिह्वात्वाऽऽरोपश्चाऽप्रसिद्ध इत्यधिकञ्च ।

[d]) लक्षणे कप्र. (तु टि. मा १२,५७) ।

[e]) अभि, लोकम् > सपा. पागृ ३,३,५ अधिलोकम् इति पाभे. ।

[f]) प्रथमः सप्तम्यनुवादी वा लक्षणार्थो वा कप्र. शैशिरावृतू इत्येतदन्वित. । यच्च शाखान्तरे अभिकल्पमाना इत्येकपदश्रुतिर् भवति (तु. मा १३, २५), तदपि गत्यंशे स्वराऽभावात् सुपादमित्यतिरोहितमिव । तत्र च ऋतुपदे द्वितीयाया. कालात्यन्तसंयोगे योगो वक्तव्य. । द्वितीयोऽपि अभिः '(तेऽग्नय शैशिरावृतू) अभि(कल्पमाना एतत्कर्म वेष्टकादिपदार्थविशेषं वा देवा इन्द्रमिव संविशन्तु)' इति सामर्थ्यात् पूरयित्वाऽऽक्षेप्यस्य वाक्यस्य स्वशेषमात्रमिति द्र. । अथवा द्वितीयोऽयम् अभिः शाखाविशेषायत्तद्वैस्वर्यवैशेष्योपाश्रयेण गतिरेव कामं भवतु, नतु तथा सत्यपि प्रथमस्य अभेः तथात्वं सुवचम् अपेक्षाविरहात् (तु. सा. K.च) । अभि कल्पमाना·, अभि संविशन्तु (तैब्रा१,२, १,१८ च) > सपा. मा १३, २५ प्रभृ. माश ८, ७,१ ६ अभिकल्पमाना·, अभिसंविशन्तु इति पाभे. । शिष्टं सस्थ. टि. संविशन्तु द्र. ।

[g]) नः (अस्मान्) सतु. (=लब्धजनुष.) इति द्वि. युक्त कप्र. [अस्मन्मनोरथपूर्त्यर्थम् इति यावत् (तु. पपा.; वैतु सा अभ्या[भि-आ]···जजान इति योजयन् षष्ठीत्याह, तन्न । तथात्वे अभिः अनभिसंबद्ध इव भवेत् । तस्य पञ्चमीयोगाऽप्रसिद्धे. । गतित्वे च तस्य द्वैस्वर्यस्याऽनुपपन्नस्य दुर्वारत्वात्)] । यद्यपि न. इति द्वि३ इति K. आह, तथाऽप्यसौ अभेः गतित्व एव कृतास्थो भवति । तेन चोक्ता स्वराऽपत्तिस्तदवस्था भवति । सुत् इति पदस्य न. इत्यनेन सामानाधिकरण्यं वदतश्च तस्य वचनव्यत्ययो दुर्वार· स्यात् । [h]) सपा. ऋ १०,८२,३ विशिष्टः पाभे. ।

[i]) यजमानम् इति द्वि युक्त· कप्र ।

[j]) इत्थंभूतलक्षणे कप्र. (तु. टि. मा २९,६) ।

[k]) सप्तम्यर्थे वा लक्षणार्थे वा कप्र. द्र (वैतु. भा. अभिपर्यावर्तते इति) ।

[l]) समीपवचन कप्र. इति भा । इष्टकाऽऽधानस्य प्रकृतत्वात्, तस्य च शिक्याऽधिकरणतयाऽविवक्षितत्वादित्यर्थ. । आधानस्य शिक्याऽधिकरणकत्वे सप्तम्यनुवादित्वं सुवचं स्यात् (वैतु MW. अभ्यु[भि-उ]पदधाति इति [शिक्य-कर्मकत्वाऽभावात्त्वाधानस्य गतित्वाऽसंगते.]) । पाभे. अधि मै ३,२,४ द्र. ।

[m]) स्वम् आयतनम् इति द्वि. युक्त कप्र. (तु. भा. K , वैतु. MW. अभिपर्यूहते इति द्वैस्वरीपुरस्सर ऐकपद्ये य आग्रहः स दुराग्रह इति [तु. अभ्यू[भि √ऊ]ह् 'प्रापणे']) । अभि पर्यूहते > सपा काठ २०,९ क ३१,११ अभिपर्यूहति इति पाभे. ।

[n]) अप इति द्वि युक्त· कप्र. ।

[o]) लक्षणवचन उद्देशवचनो वा कप्र. अन्नाद्यम् इत्येतदन्वित: (तु. पपा.; वैतु. भा PW प्रभृ. अभ्युपावर्तते इति मन्वाना श्रुतिस्वारस्यमवहेलयन्तो द्वैस्वर्यं प्रति पर्यनुयोज्या·) ।

[p]) एनम् इति द्वि. युक्त· कप्र (वैतु. सस्थ. टि. अभिपवते इति) । सकृत् अभि, पवते > मै ३, ४,३ पवते इति पाभे ।

[q]) लक्षणे वा विषयसप्तम्यनुवादे वा कप्र. द्र. । पशूनां नानारूपत्वेऽपि वायव्यत्वविशिष्टत्वाद् वायुमेव सन्तं पुरोडाशमभिलक्ष्य तद्विषय इति यावत् तेषां

६, ६, ३[a], ७, ४, ३?[b], ४[c]; ¶६, १, १, ७[d], २, २[e]; ४, ४[f], ७[g], | ५, ५[h]; ९, ४; ११, ५[i], $, ६[j], २, ६, १[k], ३, ३, ५; ५, ४[l], १०, | २[l], ४, १, ५[m]; २, १[n], ३[d], ३, २[e]; ४, १[o]; ११, ४[p], ५, ७,

संज्ञानमेकीभावो भवतीति श्रौतोऽभिप्राय । तदेवमेकीभावं संप्राप्ता· पशव उपतिष्ठन्त इत्युक्तं भवति । **अभे संजानाना** इत्युत्तरेण स्वरवता कृदन्तेन गतित्वेन योग इति भा । तन्न , स्वराऽऽपत्तेरेव । **अभि···उपतिष्ठन्ते** इति चाऽभिप्रैति K. एवं तु सति **एतम्** इति च **एनम्** इति चैतद्द्विरुक्तिरसम्यग् व्याख्याता स्यात् (तु. टि तै २, २,११,६) ।

[a]) **शोधः** अनूवाच तै ५,६,६,३ द्र. ।

[b]) 'यत·तीव्राभ्यां तपोदीक्षाभ्याम् ऋषिभिरग्र उपनिषण्णाभ्या सद्भ्यां क्षत्रं जातं भवति, तत् (तस्मात् कारणात्) अस्मै (राज्ञे ⌊ताद्दग्जानक्षत्रात्मने⌋) देवा अ(?अ)भि(?पि) **संनमन्तु** (किमुत मनुष्या·)' इत्याकारस्यैव पाठस्य स्वारस्यं स्यादिति,ꜝकृत्वा तत्पर **शोध** द्र. । ?**अभि, संनमन्तु** (तैआ ३,११,९ च) >सपा. शौ १९, ४१, १ ?**उपसंनमन्तु** इति (यस्था टि च द्र.) शाआ १२, ४ **अभिसंनमन्ताम्** इति च पाभे. ।

[c]) **अभि संनमाम** > सपा पै १,५३,२ **उपसनमन्तु** इति, शाआ १२, ४ **अभिसंनमन्ताम्** इति च पाभे. ।

[d]) सप्तम्यनुवाद्युपर्यर्थं **अप** इति द्वि. युक्त. कप्र. (तु भा. K., वैतु. PW. MW· आशौचप्रसङ्गात् **अभ्यम्रियत** इति योगं मन्वानौ तादृशस्याऽऽशौचस्यानुवादमात्रत्वेन संकेतने श्रौताऽभिप्रायाच्चिन्त्यौ) । पाभे. **अधि** मै ३, ६,३ द्र. ।

[e]) **यज्ञम्** इति द्वि युक्त. कप्र.(वैतु. भा. MW. प्रभृ. **अभिप्रयुङ्क्ते** इति) ।

[f]) **यज्ञम्** इति द्वि युक्त. कप्र. (तु. भा) ।

[g]) एकतरत्र **पशून्** इति द्वि. युक्त कप्र. (तु भा. K., वैतु. MW. ⌊ब्राह्मणान्तरीये समानप्रकरणे⌋ **अभिदीक्षेत** इति योगो द्वैस्वर्याऽऽपत्तेश्चिन्त्य·) । अन्यतरत्र **माम्** इत्येतदन्वित. ।

[h]) **उदयनीयम्** इति द्वि. युक्त· कप्र. (तु भा., वैतु PW. K. **अभिनिर्वपति** इति मन्वाना अनिष्टद्वैस्वर्यप्रसङ्गादुपेक्ष्यौ) । **अभि निर्वपति** > सपा· काठ २३, ९ क ३६,६ **अभिनिर्वपति** इति पाभे. ।

[i]) द्वयोः स्थ, **धामानि** उद्दिश्य **प्रच्युवते** इत्यभिप्रायवत्या श्रुतौ लक्षणे कप्र. (तु. टि. मा ४,३४, मै ३,७,८) । एकत्र च यत् क्रीत उपनद्धः सोमो (ह्रियते) यजमानमभिलक्ष्य वरुण एवैतीत्यभिप्रायवती श्रुति· । तेन **वरुणेन** यजमानस्याऽऽशङ्कितस्य ग्रहणस्य निवारणार्थमेवाऽनुपदं शान्ति श्राव्यते **नमो मित्रस्य** इति ।

[j]) **यजमानम्** इति द्वि. युक्तः कप्र (तु. टि तै २, २, ४, ७) । अनुपदं यत्तस्य निष्क्रयणं श्रूयते तदेवेह **अभिना** संकेत्यते । **अभिसंभवनः** इति योगं व्याचक्षाणः K. चिन्त्य , द्वैस्वर्याऽऽपत्तेः । न चाऽग्नीषोमकर्तृकस्य यजमानाऽभिभवस्येह कश्चिदवकाश· । भा. अपि कल्पद्वयमाह तच्च चिन्त्यम् । तत्राऽपि हि चोद्यमुक्तम् । **अभि, संभवन** > सपा काठ २४, ७ प्रमृ. **अभिसंभत्त** इति, मै ३,७,८ **अभिसंभवेताम्** इति च पाभे ।

[k]) **अग्निम्**, **अप**, **आदित्यम्** इति द्वि. **युक्त** कप्र. (वैतु. भा. **अभिविपश्यति** इति यदाह तद् द्वैस्वर्यदोषाच्चिन्त्यम्) ।

[l]) **हृदयम्** इति द्वि युक्त कप्र. । **समेति** इत्यस्य 'लीयते' इत्यर्थात् अकर्मकता च द्र. (तु. K, वैतु. भा. **अभिसमेति** इत्यभिप्रयन् अपलक्षणद्वैस्वर्यप्रसङ्गाच्चिन्त्य) ।

[m]) नापू टि. तै. शाब्दप्रवृत्ति-विशेषस्य शाखा-विशेषगतस्येदमपरमुदाहरणं द्र. । शाखान्तरे समान-प्रकरणे गतित्वयोगदर्शनात् (तु मै) । **अभि, समेति** > सपा. मै ३, १०, ७ **अभिसमेति** इति पाभे. ।

[n]) सप्तम्यनुवादी कप्र. । '**यस्य** (वसतीवरीषु) अगृहीतासु ⌊सूर्य·⌋ **निम्रोचेत्**' इति वा (तु. भा. 'अभिलक्ष्य' इति, K च वसतीवरीरगृहीतवन्तम् **अभीत्यादिव्या**चक्षाणस्तात्पर्यबद्धदृष्टिरिति; वैतु PW. प्रभृ **अभिनिम्रोचेत्** इति) । **अभि,निम्रोचेत्** > सपा. मै ४,५,१ **अभिनिम्रोचेत्** इति, माश ३,९, २, ८ **अभ्यस्तमियात्** इति च पाभे. ।

[o]) **उपांशुसवनम्** इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. भा) ।

[p]) **वत्सम्** इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. पपा. K., वैतु. भा. प्रभृ. **अभिनिवर्तते** इति चिन्त्ययोगाः ⌊भा. 'यत्र यत्र···तत्र तत्र' इत्यनेनैव अभे अर्थस्य परिसमाप्तत्वेऽपि पुनस्तदाख्याताऽनुप्रवेशोऽर्थान्तरनिर्देशश्च दुर्वच इत्यभिसंधः⌋) ।

२[a]; ६, १, १[b], २[२]$[c,d]; ७,३; १०, २[e], ११, १; ५[२f]; ६[g]; ¶७, १, १, १[h]; २, १[i]; ५, ५[j]; ७, ४[k], २, ७, ४†; ३,११, १[२]$[k], ४, ८,१[२l]; ३[m]; १०, २[n]; ११, २[n]; ५, ५, २[o], मै १, २, ५[२p];

६[q], ३, ३९[r], ४, ३[s]; ७, २[t]; ३[t], २,२, १, ७, ५;७†; ९†; ११[u], १०, ३‡[v,w], १२, ३[२]; १३, ८; ९†; १०[x], ३, १, ९¶[k], २, ९¶; ७,४, ८[२q], ¶, ¶८, ३[२], ४[५p,y], १०[q], ११, ४[p], १६, १†, २[z], ४, २,५[२];

१०[a1]; ¶३, ६[b1];८; ६, ९¶[c1]; ७, ८¶[c1], ८, ६¶[z]; १०, ५†, †११, २; ४, ५†[c1]; †१२, ३[२], ४, ६; †१४, ३; ५, १०, १२; १६; काठ २, ६[p]; ७[q]; ४, ९[d1], १३[k,r], ६, ११†[c1], ७, १६†,

---

[a]) **तृतीयसवनम्** इति द्वि. युक्तः कप्र.। गतित्वोपाश्रय. K. प्रतिभाति । तेन तु तस्य द्वैस्वर्यापत्तेर्मोक्षो दुष्कर स्यात् । सप्तम्यनुवादिनि कप्र. **सवितारम्** इत्येतदन्विते सति तु सुश्लिष्टोऽन्वय द्र । **अभि ,पर्यणयन्** > सपा मै ४, ७,१ **अभिपर्यौहन्** इति पाभे ।

[b]) **सद** इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. भा.) ।

[c]) **रूपम्** इति द्वि युक्त कप्र. ।

[d]) तु. टि. पाभे. च **अभि** मा ७, ४५ ।

[e]) लक्षणे कप्र । तु. टि पाभे. च तै ३,३,४,३ ।

[f]) ज्यायश्छन्दोऽभिलक्ष्य तद्विषये वा कनीयसा छन्दसा व्यशंसन् (विहृतं शंसनमकुर्वन्) इति लक्षणार्थे वा विषयसप्तम्यनुवादे वा कप्र. द्र. (एकेन छन्दसा छन्दोन्तरस्य विहरणप्रकारार्थं तु. आश्रौ ६,३, १२, १३) । यत्तु भा. PW. प्रमृ. **अभिव्यं(वि-अ)शंसन्**, **अभिविशंसति** इत्याख्यातिकौ योगावाहुस्तच्चिन्त्यम् । द्विस्वराऽऽपत्ते. । द्वितीये प्रयोगे च **अभे** च वे. च पपा. भेदतो निर्देशोऽप्यस्मद्भिमतं द्रढयेत् । गतित्वे हि नामोदात्तवति तिङि वि-वत् **अभे.** अपि निघातप्रसङ्गात् । अपवादाऽभावात् । यच्च शस्त्रे ज्यायश्छन्दोऽभितः कनीयसोश्छन्दसोर्दर्शनात् कनीयसी छन्दसी अभितः कृत्वा ज्यायश्छन्दो विशंसतीति K. व्याचष्टे, तन्मन्दमिव भवति । विहरणप्रकारस्य तथात्वाऽभावात् । तत्र हि कनीयसैकेन च्छन्दसाऽपरस्यैकस्य ज्यायसश्छन्दसो विहरणं भवति । तयो पच्छो व्यत्यासपूर्वकं शंसनं विशसन भवतीति भावः ।

[g]) लक्षणे कप्र (तु. भा , वैतु. K **अभिसंपादयति** इत्यानुष्टुभेन शस्त्रसंपत्तौ तात्पर्याद् अनुष्टुप्संपत्तिमात्रपर्यवसितो गतित्वदर्शी चिन्त्य) ।

[h]) नापू टि दिशा लक्षणे कप्र ।

[i]) **स्वार्थप्रधानम्** अव्य द्र. ।

[j]) तु सस्थ. टि, **अनूवाच** ।

[k]) लक्षणे कप्र. ।

[l]) यक्र. आ ॑म् , **व्यंस्तम्** इति द्वि. युक्त. कप्र. ।

[m]) सप्तम्यर्थानुवादी कप्र द्र. (तु तत्रैव **पूर्वपक्षे** इति) ।

[n]) लक्षणे वा सप्तम्यनुवादे वा कप्र द्र । विराजमभिलक्ष्य विराजि वा सम्पद्यन्ते संपूर्णा दशत्वसंख्या विभज्यत्वविशिष्टा भवन्ति, विराड्रूपतया परिणता भवन्तीति भाव. । K. तु **अभि-सं√पादि** इति ण्यर्थे सकर्मकतया व्याचक्षाणोऽप्रमाणः स्वरदोषश्चोक्तदिशा द्र । सा अपि शुद्धा सकर्मकता समर्थयस्वद्दिशैवाऽनुयोक्तव्य । **अभि, संपद्यन्ते** > सपा. काठ ३३, २ **अभिसपद्यन्ते** इति पाभे. ।

[o]) लक्षणे वोद्देशवचने वा कप्र (तु. भा. K. च) । पाभे. **अतिरिच्येत** तै ७,५,५,२ द्र. ।

[p]) लक्षणे कप्र (तु टि ऋ १,५१,१) ।

[q]) लक्षणे कप्र. (तु. टि. मा ४,३४) ।

[r]) पाभे **अधि क** ३,११ द्र. ।

[s]) सपा काठ ५,६ **अभिसंबभूवु** इति पाभे. ।

[t]) पाभे. **अनु** काठ ८,१५ द्र. ।

[u]) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. (तु टि. मा १२,५७) ।

[v]) **सत्** इति द्वि युक्त. कप्र (तु टि तै ४,६,१,१) ।

[w]) पाभे **अभि** तै ४,६,२,१ द्र ।

[x]) पाभे **अभि** तै ४,३,११,४ द्र. ।

[y]) **अभि[२]**, **नमति[२]**, **अभि[२]**, **नमेत्[२]** >सपा, तै ६,२,६,१ **उप नमति** (तु काठ २५,३), **उप**···**नमेत्** इति पाभे. ।

[z]) इत्थंभूतलक्षणे कप्र. (तु. टि मा २९,६) ।

[a1]) सप्तम्यनुवादे कप्र द्र. । अनुपदम् **स्वे कुलाये संवेशयति** इति श्रौतालिङ्गादिति दिक् ।

[b1]) प्रजात्वद्युद्देशेन पशूना प्रतिष्ठात्मना सृष्टेर् अहेतुत्वेनोपन्यासाद् उद्देशार्थस्य प्राधान्येन समर्पकः कप्र. द्र. ।

[c1]) तु सस्थ. टि. **वि**···**द्यौत्** ।

[d1]) लक्षणे कप्र. । तु. टि. पाभे. च मा ७,४५ ।

८, २¶[a]; ५¶[b], ७¶, ९¶[b]; १०[७c], १६[१]†, ९, ११†; १०, ४¶[d], ६, ७; १३[e]; ११, ३¶[e]; ५¶[d], ६[e], ¶१२, ८[f], १३[g], १५†, १६, ४,७†, ९†, ११[h], १७, १८†, १८, १‡[i]; १४[३], १९, ५, ८[e], ¶२०, ३[b], ७[j], १०[k], २१, ६¶[b], ९[e]; १२[l]; १३†, २३, ६¶[h'm], ९[n], ११†;१२†, २४,५; ६[o]; ७[२p], २५, ७[q], ९¶[r]; १०¶[d's]; ¶२६, २[२t], ३[२u]; २७, ९¶[v]; २८,१¶[w], २¶, ४[२x]; ¶३०, १[y]; २[z]; ३†; ४[a1]; ६$, ७, ¶३४, ७[२b1]; १७[२c1]; ३५, १६¶[d1], ३६, १[b], ३७, ९[e1], ३८, ९, १३†, ३९, १०[f1], ११; १२†, ४०, ७†; ४३,१[२]; ४६, २[g1], ५†, क १, १९; २,१; ३,७[h1]; ६, ७¶[a]; ¶७, १; ४; ५; ६[v], २५, २; २८, २‡[i]; ५†, २९, ३[१]; ३०, ३; ३१,५; ९[j], १२; २१; ३७,६,७[o]; ८, ३९, ५; ¶४०, २, ३[२s]; ५[२], ¶४१, १[२]; ४४, ४[२h1], ४६, ४, ५¶; ६†, ७, ४८, १४; † कौ १, १२५; १२६; १३२, १४६; १५५, १६१, १६४,

a) द्यावापृथिव्योर्विभागे प्रकृते पृथिव्या दिव्ययज्ञिय-सृष्टयभिलक्ष्यत्वेन श्रवणात् तत्प्रवचन कप्र. द्र । **इमाम्, अभि** >सपा. तैब्रा १,१, ३,२ **अस्याम्** इति पाभे. ।

b) लक्षणे कप्र. ।

c) लक्षणे कप्र (तु टि ऋ १, ११,२, ८, ५१, १, वैतु. SI **अभि √नम्** इति ⌊एकतरत्र तस्य **अधि… अभिनमतु** इति द्व्युपसर्गयोगो नितरां चिन्तनीय⌋) ।

d) सप्तम्यनुवादी कप्र द्र ।

e) लक्षणे कप्र (तु टि तै २,३,१४,६) ।

f) तु मै ४,३,६ यत्-संवादत इह हेरश्रुतावपि तदर्थो गम्य इति सुवचम् ।

g) **ऊर्जम्** इति द्वि. युक्त· कप्र. ।

h) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. (तु. टि मा १२,५७) ।

i) पाभे **अभि** तै ४,६,२,१ द्र. ।

j) **स्वर्गम्** इति द्वि. युक्त· कप्र. (तु· शौ १२, ३, २६) ।

k) SI. **आभि·** इति पठश्चिन्त्य· ।

l) पाभे **अभि** तै ५,४,९ ४ द्र ।

m) पाभे **अनु** क ३६, ३ द्र ।

n) **पत्नीम्** इति द्वि युक्तः कप्र (वैतु SI **अभि-प्रतितिष्ठति** इति) । पाभे **अधि** क ३६,६ द्र ।

o) तु. टि **अभि** तै ५,१,५,९ द्र ।

p) लक्षणे कप्र. (तु. टि. मा ४,३४) ।

q) **देवताः** इति द्वि युक्त कप्र (वैतु SI **अभि-प्रच्यावयति** इति) ।

r) **एतावत्** इति वीप्सायां द्वि युक्तो कप्र (तु संटि यदनु क कप्र अभावः स्यात् ⌊वैतु क सुपा च संटि च⌋) ।

s) पाभे **अधि** तै ६,२,१०,५ द्र ।

t) लक्षणे कप्र (वैतु SI **अभिप्रयन्ति** , **अभिप्रति-तिष्ठति** इति) ।

u) लक्षणे कप्र (तु सपा तै ६,३,३,५) ।

v) लक्षणे कप्र (तु टि तै ६,४,११,४) ।

w) **भागधेयम्** इति द्वि. युक्त. कप्र. ।

x) एकतरत्र लक्षणे कप्र. (तु टि पाभे च मा ७,४५) ।

y) सप्तम्यनुवादी कप्र (तु. टि तै ५,२,४,३ यत्रत्या सौवरी स्थितिर् विनिगमिका) ।

z) कर्मविशेषस्य पर्यवसानसांयोगिकम् उद्वहनं श्रूयते । तेन पर्यवमानवाचिनः **अन्त**-शब्दस्य कप्र. योगेन प्राधान्येन निर्देश उचितो भवति (वैतु. MW गतित्व-दर्शी) ।

a1) लक्षणे कप्र. (वैतु. SI. **अभि ··वर्षति** इति) ।

b1) छन्दसा यज्ञस्वाराज्यान्यतरविषयत्वेन सृष्टे-र्विविच्य श्राव्यमाणत्वात् प्राधान्येन तद्विवेकोऽवगमकर कप्र ।

c1) **तन्त्रम्** , **अरम्** इति द्वि. युक्तः कप्र. (वैतु. SI **अभिप्रतितिष्ठन्** इति) ।

d1) लक्षणे कप्र (तु. टि. काठ ४,१३) ।

e1) **स्वार्थप्रधानम्** अव्य. ।

f1) पाभे. **अभि** तै ४,३,११,४ द्र. ।

g1) लक्षणे कप्र. (तु. टि मा २९,६) ।

h1) पाभे. **अभि** मा ७,४५ द्र. ।

१६८ ; २०० ; २३३ ; २३५; २३६; २५०, २६५, ३०९; ३२०[a], ३४४; ३४९, ३७४; ३७६; ३८२, ४०७, ४२९; ४३२, ४६४[२]$, ५०३; ५०९, ५१७, ५१८[b]; ५२१, ५२२, ५२३, ५२८, ५३५; ५४९, ५५०, ५५४, ५५६; ५६९[c]; ५७५; ५७६‡[d]; ५७७,२, २७, ३०, ३५, ४०, ५०, ५२, ६३, ८१, ९०, १२३‡[d], १२५, १६१, १७०, १७८, १८०, २०६,२२०, २७१,२९१;२९२; २९९, ३२१, ३४१, ३४८, ३७१, ४०३, ४०४, ४१२, ४२९, ४४८[e], ४८०, ४९१, ४९२; ५०३, ५०८, ५१८, ५२८, ५३८, ५४३, ५४७, ५५४; ५८८; ५९१; ६०२; ६०६; ६२८; ६४३; ६६७[f]; ६६८; ६७५; ७०९, ७१६, ७३४, ७५८; ७६९, ७७३[४]; ७७७[४]; ७७८[४]; ८००, ८३९; ८४०, ८४४, ८४५; ८४६, ९३६; ९५७, ९८१, ९८३; १००५$[g], १०४९; १११२, ११९३[h], ११९६[a], १२११, १२१५$[h], ३, ३, ५, ४, ४[i], ४,५; †जै १,१४,१,२,८, १६, २;१७,१, ७;१०, १८,४, २१, ७,२५, १, ३,४,२६,८, २८,३, ३२,७; ३३,८[a], ३६,३,८,३९, ५,७, ४२,३,६,४३,२, ४५,९, ४८,५$[२], ५२,७, १३,५३,७, ८[b], १०; ५४, १, १०, ५५,३, ५६, ७; ८, ५७, १, ३, ७, ५८, ४[0];१०; ११‡[d], १२; २, १, ७, ३, ७[a], ७, २$; ३, ३, ६, ४, १; ६; ५, २; ८$; ९; ११; ७, १, ८, ७; ९, ४;१३, १, १५, ९, १६, ८;१६, १७, १; १९, १; २०, २, २३, ३, २४, ७, ८; १५, २६, ७,२८, १३, २९, १; ३०, १४, ३१, २३, २४, ३२, ३२, ३, ३३, ४, ३४, ६[e]; ३६, ५, ३८, ५, ६, ३९, २, ४०, ४, ४१, ४, ४२, ४,९; ४३, ३, १०, ४८, ४, ७; ४९, ४,५२, ८;५३, १, ५५,८,९,५६,३, ५८, १, ३,६, ५९, ८, ४,२, ३, ७,६, ८,७, १७,१०$; २०,६, २१,८,२३, ३, २४,२,४,२८,९; शौ १, १, ३[j], २,१, १[k], ३, १,२[l], ३[m],

a) तु. टि. वेनन्त ऋ १०,१२३,६ ।

b) सस्थ. टि. परि द्र. ।

c) तु. टि अभि ऋ ८,२०,१९ ।

d) अभि, अर्ष>सपा. ऋ ९ १०६,१३ अभ्यर्षन् इति पाभे. (तु. सा.) ।

e) तु टि अभि ऋ ९,१०५,१ ।

f) तु. टि अभि ऋ ९,८२,३ ।

g) प्रथमपादतात्पर्याऽनुबन्धात्मको द्वितीय. पादोऽत्र भवतीति कृत्वोपमर्गश्रुते योजय इति योग्यक्रियापदस्याऽध्याहार· स्यात् । संगत्यन्तरादर्शनादित्यभिप्रेधे (वैतु सा अविस्पष्टयोग [मुपा अन्व् इन्द्रकर्तृकाऽश्व-कर्मकाऽभ्यागमनस्याऽऽशंसनाऽविषयत्वादिति भावः]) इति प्रथम कल्प । अथ द्वितीय· । अभि इत्यस्याऽयं निगमो न यनि इति प्रत्येकधुर्यस्याऽपेक्षयाऽन्यस्य भृतिर्यथा स्यात्तथा (=सायुज्यविशिष्टतया) 'उपसर्पतः' इत्युत्तरत्राऽभिसबन्ध इति ।

h) लक्षणे कप्र (तु. टि शौ ३,१,३) ।

i) पाभे. अनु शौ १९,६,२ द्र. ।

j) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (तु. सा. WI, वैतु. Pw. अभिवितनु इति द्विस्वरं द्व्युपसृष्टं योगमातिष्ठमानः उपेक्ष्य) ।

k) लक्षणे कप्र (तु टि. ऋ १,११,२,८,५१,१) ।

l) अत्र तिङ्-त्रयं भवति, अभि. च वा प्रत्येकं क्रिवि. भवति (तु. WI., वैतु. Pw. अभिप्रेत इति) ।

m) 'गच्छ' इति योग्यक्रियाऽध्याहारमुशन् सा. √शत्रूय इत्यस्य उपमानादाचारे (पा ३, १, १०) इति क्यजन्तस्याऽकर्मकतां प्रत्यवस्थाप्य 'पुत्रीयति माणवकम्' इत्यस्य निदर्शनेन पाम (३,१,८) उक्तदिशा सकर्मकतां समर्थयति । एवं तावदसावनुयोक्तव्यो भवति । 'अस्मान् अमित्रसेना शत्रूयति' इति तदभिमते वाक्ये किमुपमानं किञ्चाऽप्युपमेयमिति । यथा तेनैव स्वयमुक्तमिह शत्रुलक्षणमुपमानकर्म क्यजन्ते धात्वर्थेऽन्तर्भूतं भवति । न च तदभिमतप्रकारेणाऽनभिहितोपमेयकर्माऽपेक्षया सकर्मकत्वमुपपद्येत । इच्छायां क्यचि पुत्रमाणवकवदुपमानोपमेयभावेन स्थितयो. कर्मणोः प्रथमस्याऽन्तर्भावे द्वितीयाऽपेक्षया कामं क्यजन्तस्य सकर्मकताऽभिनिष्पद्यता न तु खल्वाचार उपमानात् क्यचि तत्संभवः । उपमेयस्य कर्तृत्वेनोपस्थानाद् उपमेयकर्मणोऽविद्यमानत्वात् तदाश्रयेणोक्तसकर्मकत्वस्य च नितरां खपुष्पायितत्वादिति दिक् । न चाऽत्र अस्मान् इति पदमुपमेयकर्मतया नेतुं

२, ५†, २१, ५[a], ४, १, ३[b], ८, २[c], २७, ४[d], †३२, ६; ७, ५, १, ५[e], ११, ७[f], १९, ४[g], ६, २५, १-३[h], ३४, ४†, ४७, ३[i], ९९, १; १०२, १[j], ७, १०, १,[k] १५, १[l], ८७, १[l], ८९, २†; ८, २, ४[m]; १४[n], १५[o], ३, ९†, ४, २†; २१; ७, २६[p], ९, ६[q], १५[r]; २१[s]; ९, १, ८†; १४, ३†; १५, ६†, ‡[t]; ११, २, १९[u]; १२, १, १२[v]; २९[w]; ३३[x]; ३४; २,२ ६†; २७; ३,८[y]; १२[z];

शक्यम् । तस्य क्यजन्ताऽपेक्षयोपमानोपमेयोभयाऽनभिसंबन्धात् । अतो विषयसप्तम्यनुवादिना अभिना तस्य क्यजन्तलक्षितशत्रुक्रियाविषयत्वमुपस्थाप्यते ।

a) स्वार्थप्रधानम् अव्य (तु. WI.; वैतु. सा. PW. अभिसविद्. इति मन्वानौ द्वैस्वर्यादुपेक्ष्यौ) ।

b) स्त्रधा. इति द्वि. युक्त. कप्र (तु. सा. WI, वैतु. PW. MW. अभिप्रतस्थौ इत्यातिष्ठमानौ द्वैस्वर्यं प्रत्यनुयोक्तव्यौ) ।

c) स्वार्थप्रधानम् अव्य. (तु. WI., वैतु. PW. अभिप्रेहि इति) ।

d) पृथिवीम् इत्येदन्वित सप्तम्यनुवादी कप्र. (वैतु. Pw. अभि√सृज् इति) ।

e) 'against' इति विरोधपरमर्थं यत् W आह तद् अभेः सप्तम्यनुवादकतां विस्मरन्नेवाऽऽह ।

f) पणीन् इत्येनदन्वितः सप्तमीवचन कप्र. । 'एतावत्सु बहुषु पणिषु सु भूद् इत्येवं मा वोचन्' इत्यादिप्रकारक वा द्र. (वैतु. W अभि√भू इत्यस्याऽर्थमनर्थीकुर्वंश्च व्यर्थं पुरुषव्यत्ययमिच्छंश्च नितरां दयनीयो भवति) ।

g) यात्रत् इति द्वि युक्त. कप्र (तु WI., वैतु. Pw. MW. अभिविजङ्गहे इति मन्यमाना अनिष्टद्वैस्वर्याच्चिन्त्यौ भवतः) ।

h) परस्पराऽभिलक्ष्यविवेकस्य विवक्षितस्य तन्मात्रविनिगम्यत्वाद् अभिलक्ष्यस्य प्राधान्येन लक्षणे कप्र द्र. (तु. WI., वैतु. सा. PW. MW. अभि · संयन्ति इति) । पाभे अनु पै ८,१६,१-३ द्र. ।

i) वस्य. इति द्वि युक्त. कप्र. ।

j) माम् इति द्वि युक्त कप्र (तु सा. WI, वैतु. PW. MW. अभि···समैतु इति ⌊मन्त्रस्वारस्यप्रातिकूल्याद् विमृश्य स्यात्⌋) ।

k) उभे इत्येतदन्वितः लक्षणार्थौ वा सप्तम्यर्थौ वा कप्र. (तु. सा. W. WI.) ।

l) लक्षणे कप्र (तु दि. ऋ १,५१,१) ।

m) जातम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु WI.) वैतु. PW. MW. अभिसंधमामि इति ⌊अभिलक्ष्यस्य प्राधान्येन निर्देष्टव्यत्वाद् द्वैस्वर्यस्याऽपलक्षणस्याऽभ्युपगमस्याऽन्याय्यत्वाच्चिचन्त्यौ⌋) ।

n) त्वा (='ते' पूर्वार्धे) इति द्वि युक्त. कप्र. (वैतु Pw. WI. अभिक्षरन्तु इति) ।

o) उद्धरणक्रियाया उद्धर्तृभूम्यवधिकत्वं स्वत सिद्धम् । अत इह भूमिद्वयपक्ष उत्तरभूम्या अधिकरणता द्र. । भूमित्रयपक्षे च सामर्थ्याद् मध्यभूम्यवधिकत्वमुद्धरणस्य भूम्या उत्तरस्या (उत्तमाया)श्च तदभिलक्ष्यत्वं द्र. ।

p) लक्षणे कप्र (तु. WI) ।

q) आपातत सप्तमीवचन. कप्र. सन्नप्यन्वयत '=आ षष्ठात्' इति प्रतीयते । तद्विमर्शापेक्षा भवति । साऽन्यतोऽनुसंधेया ।

r) पाभे. अभि तै ४,३,११,४ द्र. ।

s) रात्रिम् इति द्वि. युक्त कप्र (तु. शौ १८,४,१३ पै १६,१९,९) ।

t) सकृत् सपा. ऋ १,१६४,२८ अनु इति पाभे ।

u) नः इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. सा. W., वैतु PW. WI MW. अभिस्राः ⌊मपु१⌋ <अभि√सृज् इति योजुकाः ⌊द्विकर्मकत्वाऽभावाच्चिन्त्याः इति⌋) ।

v) न इति द्वि. युक्त कप्र (तु W, वैतु Pw. WI. अभि ··पवस्त्र इति) ।

w) सप्तम्यर्थानुवादी कप्र. (तु टि. ऋ ७,१५,२) ।

x) कुत्र अभि उपसर्ग. कुत्र च गतिर् विवक्षित इत्यत्र विवेक इह मन्त्रे विशेषेण सुकरः द्र. ।

y) एकतरत्र सप्तमीवचन. कप्र पात्रम् इत्यन्वितः (तु. W. WI, वैतु. Pw MW अभि···पर्यावर्तेथाम् इति) । अन्यत्र च दिशम् इत्येनदन्वितः (वैतु. Pw. WI. MW अभिनक्षमाणौ इति योजुका अनिष्टद्वैस्वर्याच्चिन्त्याः) ।

z) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. (तु WI., वैतु. PW MW. अभिसंस्वजस्व इति W. अपि व्याहृतः) ।

१६[a], १७[a]; २६[a], ३०[b], ५२[c], ४, १५; १३ १, ३३[d]; २, ४२[e]; ३, २३[f], १४, २, ३४[g]; ३५[g], १८, ३, २[२]†, ४०‡[h], ७३[i], ४, १०[j], १३[k], †२०, ५, १, ७, १; ८, ३; ९, १, १२, ६, १६, १, १७, ७, १८, ४, २०, ५, २२, १, ४; ५, ३०,२, ३५, १०, ३६, १; २, ४८, १[२]$[l], ४९, ४, ५१, १, ५७, ८, ६१, ४, ६२, ८, ६८,११;७६,३; ९२, १; २, ८; १०४, १, ११२, १, १२१, १, १३०, १४?[m]; पै १, ४५, ३[b], ५१, ३[n], ७६,३,७७,१†, ८६, ३[o], ९१, १–३[p]; ९७, २[q], ३[q], २, ६, १, २०, ५[r], ३५, ३, ६५, १, ३, ५, ५†; ६, २; ३[s]; १२, ५[b]; १९, ६, २०, १[t], २७, ३[u], ४, २, २, ३२,७, ३५, ४[v]; ५, २,३, १२, ५; १९, १[w], २१, ३, ३४, ८, ६, १०,२?[x], १७,९†, ७, ६, ५[t], ९[t], †८, १, ७[y], १३, ८†[z], ९; १०, ९, १९, १[a1], १३,१,११, १४, १,८[b1], ११[c1]; ३, १५; १६, १५, २,५[d1], १६,३,४[e1],४,४, ५[e1], ६, ९†; ९,२†, ११,१†, १४, ४[f1], १८, ६, १९, ५; ९[k], ३२, ८†, ४१, ३[g1]; ६६,३†; ६८, ६[२]†,‡[h1],७३, २[i1], ९०, ९, १०५, ९, १७, २, ३[j1]; ३,

---

[a]) स्वर्गं लोकम् इति द्वि. युक्तः कप्र. (तु. W, वैतु PW. WI अभि√नी इति)।

[b]) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य.। अभि संस्पृशन्ताम् > सपा. पै १७,३८,९ अभिजित सजन्ताम् इति पाभे.।

[c]) लक्षणे कप्र. (तु. टि. मा १२,५७; वैतु. PW. प्रभृ. अभिसंवसानौ इति)। अभि, संवसानौ > सपा. तैब्रा ३, १, ३,१ परितातनाते इति पाभे.।

[d]) लक्षणे कप्र. (तु. टि. ऋ १,५१,१)।

[e]) लोकान् इति द्वि. युक्त. कप्र (तु. सस्थ. टि. विभाति)।

[f]) PW. संख्या-संकेतः शोधनीय। शेषं नापू. टि. द्र।

[g]) लक्षणे कप्र. (तु W. WI.; वैतु. PW. अभि··· परेहि इति)।

[h]) सपा. ऋ १०,१३,३ अधि इति पाभे.। अनर्थक इति W. WI. च अधि-वत् सप्तम्यर्थानुवादी वा (वैतु सा. अभिसंपुनाति इति मन्वानो द्वैस्वर्यदोषाच्चिन्त्य.)।

[i]) स्वार्थ-प्रधानम् अव्य (वैतु. PW. अभिप्रेहि इति)।

[j]) लोकम् इति द्वि. युक्त कप्र (तु WI, वैतु. सा अभि···वहाथ इति)।

[k]) ईजानम् इति द्वि. युक्त कप्र. वैतु. सा. ⌊ण्यर्थे⌋ अभि···एति इति)।

[l]) त्वा, वत्सम् इति द्वि युक्तः कप्र.। नाउ. मन्त्रेण युग्मके द्र., तद्गतम् अर्वन्ति इति समानं क्रिप च।

[m]) शोधः सस्थ टि. विदत् द्र.।

[n]) गोत्रम् इति द्वि युक्त. कप्र.।

[o]) कण्वानि पापान्य् अभिलक्ष्येति कृत्वा कप्र.।

[p]) लक्षणे कप्र. यदा उपवर्णितस्य प्राधान्येन शिश्राविषयित्वात् तत्-समर्पकेन 'तद्' इत्यनेनाऽन्वित. (तु टि अभि-सं√गृ ⌊शब्दे⌋)।

[q]) आतुम् (<आतु-), आनम् (<२आन-) इति द्वि युक्तः कप्र। मुपा. मुवारप्रश्नचिह्नविार शोध द्र।

[r]) मुपा अर्थनैशद्येनरकरत्वाच् चिन्त्यो भवति। 'अरुन्धति त्वाम् अभि(-लक्ष्य) सर्वं जीवम् आयुषम्' इत्याकारकश्चेदन्वय. सार्थक संगतश्च, तर्हि अभि. कप्र. स्यात्। अन्यथाऽन्वयान्तरं प्रदर्श्यं भवति। तदेतत् सर्वं विमृशा कृते समकेति।

[s]) तु टि अभि शौ ३,१,३।

[t]) त्वा इति द्वि युक्त. कप्र. (तु शौ ३,१२,१ उप इति पाभे)। [u]) वसु, गव्यूतिम् इति द्वि युक्तः कप्र।

[v]) लक्षणे कप्र.।

[w]) अभि, नवत > सपा शौ ३, ३०, १ अभिहर्यत इति पाभे।

[x]) पाठो वैकृतभूयिष्ठोऽतो भूयोविमर्शाऽपेक्ष।

[y]) तु टि अभि शौ ५,११,७। [z]) ?समनेव टि द्र.।

[a1]) तु. टि. अभि शौ ५, १९,४।

[b1]) तु टि अभि शौ ४, २७,४।

[c1]) तु टि अभि ऋ १, ५१, १।

[d1]) तु. टि अभि तै ४,६,२,१।

[e1]) तु टि. अभि शौ ८,२,४,१५।

[f1]) तु. टि अभि शौ ८, ७,२६।

[g1]) सपा. शौ ३,१२,९, ९,३,२. उप इति पाभे.।

[h1]) सपा. ऋ १,१६४,२८ प्रभृ अनु इति पाभे.।

[i1]) संहितेह दुष्पठा भूयोविमर्शापेक्षा द्र.।

[j1]) . टि. अभि शौ १२,१,१२।

१०[a]; ४, ३; ३०, ४[b], ३२, ६†, ७†; ३६, ८[a]; ३७, २; ६; ७; ३८, ५; १८, १०, ४, ५, १४, ४[c], १८, ३[d]; २२, १०[a]†; २५, २[e]; १९, ४, ६[f], ५, ४-६, ७, ५‡[g]; १३, १; १४,१, १९,३[h]; २०,११, ३१, १०[i], ३७, ५; ४२, ५[a]†, ४३, १२; ४५,३†, ४७,१५?, २०, ४,८[ad],११, ३[a]†;‡[j];१७, १[k]; ४६,७[l],१०.

¶अभि-क[m]- -का· काठ ७,७,८.

अभि-कनिक्रदत्- अभि √क्रन्द् द्र.

¶अभि √कम् > कामि, अभि··· कामयते, अभि (कामयते) काठ २९, ५; क ४५, ६; अभिकामयन्ते मै ४, २, १, अभि(कामयन्ते) काठ २९, ५; क ४५, ६, अभ्यकामयत मै ३, ६, ८[n]; ४, २, १; १२; ५,७[o]; काठ ७, ५; ८, ५, १३, ३[n]; १९, ३; २३, ४[n]; क ५, ४, ७, १; ३०, १, ३६, १[n], अभ्यकामयन्त मै १, १०, ६, काठ८,५;२८,२[p];३६,१, क ७, १; ४४,२[p].

अभि-कल्पमान- अभि √क्लृप् द्र.

अभि √काश् > चाकश्[q], †अभिचाकशीति ऋ १, १६४, २०; शौ ९, १४, २०, पै ८, १३, ९‡[r], १६, ६७, १०; †अभिचाकशीमि ऋ ४, ५८,५, ९[r], मा १३, ३८; १७, ९३; ९७; का १४, ४, १; १९, १, ७; १०, तै ४,२, ९, ६, मै २, ७, १७; काठ १६, १६; ४०, ७[r], पै ८, १३, ५; अभिचाकशीहि मा १६, ३; क १७, १, २; तै ४,५, १,१; मै २, ९, २; काठ १७, ११, क २७, १; पै १४, २, ८, अभ्यचाकश. पै १९, ४७, १४, अभ्यचाकशम् ऋ १०, १३५, २, †अभि··· अचाकशम् ऋ १०, ८६, १९, शौ २०,१२६,१९.

अभि √कृ, अभि ··कृणोमि, अभि (कृणोमि)[r] पै ८, १०, ६; अभिकृणुत > ता पै २, ६४,१[s]. अभिचक्र शौ ३, ९, १; पै २, ६४,१; ३,७,२.

अभि-करण- स्वप्न°

अभि-कृत्वर[t]- -राणाम् पै १६, ७०,६.

अभिकृत्वरी[u]- -री शौ २,८,२

अभि √क्लृप् > अभि-कल्पमान- -न पै १६, ७२,४६; -ना मा १३,२५[v]; १४,६,१५,१६,२७, १५, ५७[v]; का १४, २, ११[v], १५, १, ५; ४, ३[a], ८,५;१६, ७, १[v], मै २, ८, १२[a]; काठ १७,१०[av], क २६,९[av].

¶अभि-क्लस्ति- -स्त्यै क ३९,१[w].

अभि-क्रतु[x]- -तवे पै १९, ४९,१५,

---

[a]) तु टि. अभि शौ १२,१,२९ ।

[b]) पाभे. अपि शौ १२,२,४ द्र. । अति इति मूको ।

[c]) पाभे. अनु शौ १४,२,७४ द्र. ।

[d]) तु टि. अभि ऋ १,५१,१ ।

[e]) तु. टि अभि शौ १३,२,४२ ।

[f]) शौ ६,१२,३ ? पृञ्चे टि द्र. ।

[g]) सपा अभि पर्वतान् <> ऋ १,१९१,९ शौ ६, ५२,१ पर्वतेभ्यः इति पाभे. ।

[h]) पाभे. अनु शौ ६,२६,२ द्र. ।

[i]) सपा. खि ५,११,२ वीरु. इति पाभे. ।

[j]) सकृत् सपा. ऋ १,१६४,२८ प्रभृ. अनु इति पाभे. ।

[k]) सपा शौ ६,३७,१ उप इति पाभे. ।

[l]) नः इति द्वि. युक्तः कप्र. । वेप४ सपा. अभि √वद् > अभि···वद कौसू ४६,५४[a] इत्यत्र द्वि-पदः शोध. द्र. ।

[m]) अभि-गत- इत्यतो मूलभूतात् प्रास पूप. प्रकृतिस्वरवतः सत. प्राति. स्वार्थे कपि प्र. सति *अभि-गतक- > *अभि-अ क- > यनि. इति नैप्र. द्र. (वैतु पा ५, २, ७४; यत्तु अभि इत्यतः कनि प्र. आद्युदात्तं प्राति निर्दिष्टव्यं स्यात् । किंमति तत्तु नाऽऽस्थायीत्यत्र तु. टि अभीक-) ।

[n]) सपा तै ६,१,३,६ अभ्यध्यायत् इति पाभे. ।

[o]) सपा. तै ६,४,४,३ अभ्यध्यायन् इति पाभे. ।

[p]) सपा. मै ४,६,८ अभ्यायच्छन् इति पाभे. ।

[q]) यङ्लुकि रूपं भवति ।

[r]) सपा. °कशीति <> °कशीमि इति पाभे. ।

[s]) पाभे अपकृणुता शौ ३,९,१ द्र. ।

[t]) गस. उप. क्वरप् प्र. उसं. (पा ३, २, १६३) । कृत्-स्वर. प्रकृत्या ।

[u]) नाप. (रोग-विशेष- वा आसुरी-विशेष- वा) । सा. [पक्षे] उप. < √कृत् (छेदने) इति ।

[v]) पाभे अभि तै ४,४,११,२ द्र. ।

[w]) सपा. काठ २५,४ अभितृत्यै इति पाभे. ।

[x]) विप. [पै.], नाप. (आक्रमिन्-, उद्धत-पुरुष-) । 'अभिगामी क्रतुरस्य' इति कृत्वा बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्

-|तूनाम् ऋ ३,३४,१०, म ४, १४,५,१३, शौ २०,११,१०.

अभि √क्रद्,न्द्, > कनिक्रद्.
अभिक्रन्दति शौ ११, ६,३,४; पै १६, २१, ३; ४, अभिक्रन्दन्ति ऋ १०,९४, २, पै१६, १०, ३; अभिक्रन्दसि पै १४,३, २६, अभिक्रन्द ऋ ५, ८३, ७[a]; तै ३, १, ११, ६†, काठ ११,१३†; शौ ४, १५,६; ५, २०, ७, २१, ४-६; पै ५, ७,३; ९,२४, ८, अभ्यु(भि-अ)क्रन्दत् काठ १३,१२¶, शौ१९, ३०,५, पै १३,११,२३.
अभि··चक्रन्द पै १, ५५, १, अभ्यक्रन्दीत् पै १६,२१, ५[b], अभिक्रन् ऋ ७,५,७.
|अभि····अचिक्रदत् ऋ ९, ६८,२, ८२, १, कौ १, ५६२, २, ६६६, जै १, ५७, ७, ३, ५५,७.
|अभि-कनिक्रदत्- -दत् ऋ ९, ९७, १३; १०, ६७, ३, तै ३, ४, ११,३, मै ४, १२, ६, काठ २३, १२, कौ २, १५६, जै ३, १५,४, शौ २०,९१,३.
अभि-क्रन्द[c]- -न्दः पै २,७०,४.
अभि-क्रन्दत्- -न्दति[d] शौ ८, ७, २१, पै १६,१३,११, -न्दन् ऋ ९,८६,११, १०,२१,८, कौ २, ३८२†,जै ३, ३१, २†, शौ ५, २०, २; ११, ७, १२; पै ९, २४, २, ११, १, १०‡[a], १६, १५४,२.
अभि-क्रन्दम्[e] पै ७, १,९
अभि √क्रम्, > क्राम्, क्रमि,
अभि···क्रमते ऋ १, १४४,१, ¶अभिक्रामति मै १,७,३, काठ ९,१; १८, १९, क ८, ४, २९, ७; अभि···क्रमाम ऋ ६, ४९, १५
|अभ्य(भि-अ)क्रमीत् ऋ ९, ८६, १४, १०८, २, काठ ४५, १६$[f]; कौ २,४३, जै३,५९,२, |अभि अक्रमीत् ऋ ९, ४०, १; मै २, २, १३¶; कौ १, ४८८, २,२७४, जै १, ५१, २, ३,२३,६.
¶अभिक्रमयति तै ५,१,१, २.
¶अभि-क्रम[g]- -मम् काठ १८, १९[१], क २९,७[१]
अभि-क्रम्य ऋ १, ८०, ५; तै ३, १,२ ३¶; काठ १८, १९¶, क २९,७¶ [म्य अन्°].
¶अभि-क्रान्त- -न्तेन काठ ६, ५; ८,५, क ४,४; ७,१.
¶अभि-क्रान्ति- -न्तिः तै५,१,१, २, -न्त्या मै ३, १, १; -न्त्यै तै ५,४,८,५, मै १, ८,४[२],५[२], काठ ८,५, क ७,१
¶अभि-क्राम(त् >)न्ती- -न्ती मै १, ४,१२[२].
¶अभि-क्रामम्[h] तै २, ६, १, ४, मै १,४,१२[२], काठ ६, ५[२]; क ४,४[२].
अभि √क्रुश्, अभिक्रोशन्तु शौ ५, २१,९, ¶अभ्यक्रोशन् तै २,५, १,२.
अभि-क्रोशक[i]- -कम् मा ३०,२०, का ३४,४,२.
अभि √क्षद्[j] > अभि-क्षत्तृ[k]- -त्तार ऋ २, २९, २, -त्तु. ऋ ७, २१,८.
?अभि-क्षदे[1]- -दान्[2] ऋ ६,५०, १.

च (पावा २,२,२४, पा ६,२,१)।
[a]) सपा अभिक्रन्द <> अभिक्रन्दन् इति पाभे ।
[b]) सपा शौ ११,६,१७ अभ्यवर्षीत् इति पाभे ।
[c]) गस भावे घञ् प्र (पा ३,३,१८) ।
[d]) वैतु. W. प्रमृ. क्विप इति? तु सस्थ स्तनयत्- <-यति ।
[e]) णमुल् प्र (पा ३, ४,२२) । सपा शौ ५,१४,११ अभिस्कन्दम् इति पाभे ।
[f]) पाभे अत्यक्रमीत् तै ५,७,२४,१ द्र ।
[g]) उप भावे घञन्तम् वृद्ध्यभाव (पा ७,३,३४) ।
[h]) गस. णमुलन्तम् । कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९३;२,१३९)।
[i]) गस ण्वुलन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।
[j]) √क्षद् इत्यस्याऽर्थवैमत्यस्य कृते यस्था. टि द्र ।
[k]) गस तृजन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६, १, १९३, २,१३९) ।
[l]) गस उप कर्तरि अच् प्र. (पा ३, १, १३४) थाथादि-स्वर. वा रूपम् च व.···त्रातॄन् देवान् इत्येतत्-समानाधिकरण सन् नकारान्तं च द्वि३ च द्र. (वैतु. संपा पपा -दाम् इति, स्क. वें. सा. -दा- इत्याकारान्तं प्राति. इति कृत्वा तस्य पुं द्वि१ सद् मकारान्तं चैतत् रूपम् इति प्रतिपन्नाश्चिन्त्या. [व्यु प्र. प्रति पर्यनुयोक्तव्यत्वादित्यभिसंधेः], GW. MW. प्रमृ अ-भिक्ष-दा- [पूप क्रिवि इति कृत्वा उस इत्यभिसंधिः] इति प्राति. इति यदाहुस्तद् व्यर्थमिव पपा. विरुध्येतेति कृत्वा सुकल्पितं सदप्युपक्ष्यम्)।

अभि √क्षम्, अभिक्षमध्वम् ऋ २, २८,३, अभि···क्षमध्वम् ऋ २, २९, २; †अभि···क्षमेत[a] ऋ २ ३३,१, पै ७,३,१० अभि[b]···चक्षमीथा ऋ २, ३३,७

अभि √क्षर्, †अभिक्षरन्ति ऋ ९, ६१, ५, कौ २, १३८, जै ३, १३, १४, पै २, ३९, ६[c], अभिक्षर शौ ७, ११४, ४[d], †अभि ··अक्षरन् ऋ ९, ३३, २[e], कौ २,११५, जे ३,१२ २

अभि √क्षिप् > अभि-क्षिपत्- -पन् ऋ ५,८३,३

अभि √ख्या, अभि·· ख्यत् ऋ १०, ५३, २, अभि···अख्यन् तै ३, २, ८, ३, अभिख्यः ऋ ६, ४८,१९; अभि ख्य ऋ ६, १५, १५, अभिख्यम् ऋ ७, ८६,२.

अभि-ख्या[f]- -ख्या ऋ १, १४८, ५[g]; ८, २३,५[g,h], १०, ११२, १०.

अभि-ख्यातृ- -ता ऋ ४, १७, १७

†अभि-ख्याय ऋ १, १५५,५, २, ३०,९, खि १,११,८.

अभि√गच्छ्, गम्,> गमि, अभिगच्छति ऋ १०, १४६, ५, तै ५, १, ३, २[i]; ३; ६, १, २, २[j], ४, २[k], ७, ४; ३, १०, ४, ¶मै ३, ७, ५, ¶काठ २१,७, अभिगच्छति काठ २३, २¶, अभिगच्छति क ३५, ८¶, अभि · गच्छति वै १७, ३०, ४[l]; अभिगच्छत.[m] शौ ४, ११, १०, अभिगच्छन्ति का ४०,१,३[n], मै ३,६, ८, अभिगच्छामि शौ १६, ७, ११, अभिगच्छात् पै १०, १, ९, अभ्यगच्छन् शौ १६, ७,९?[o] अभि···जग्मु ऋ ३, ६०, १, ¶अभ्यगन् मै १,६,१३[२].

अभि-गत[p]- -तः खि ५, १८, १; शौ २०, १३५,१.[°त- अन्°].

¶अभि-गन्तृ- -न्ता काठ २५,७[२], क ३९,५[२].

अभि-गमन- गुरुदार°.

अभि-गमयत्- -यन् तै २,३,६,२; ४,११,५[q].

अभि-गर- अभि √गृ,गॄ (शब्दे) द्र.

अभि √गा, †अभि·· जिगाति ऋ ७,७१, ४, १०, १२३, ८; कौ २,११९८; †अभि · अजिगात् ऋ १, ३३, १३, मै ४, १४, १३

†अभि गात् ऋ १०, ५, ६, शौ ५, १, ६[r], पै ६, २, ६, अभिगु.[s] मै ४, ९, १२; अभ्यगाम पै १, ५१,२.

अभि √गाह् > †अभि-गाहमान- -न ऋ १०, १०३, ७, मा १७,३९; का १८, ४,७; तै ४,

---

[a]) =सपा. तैब्रा २, ८,६,९ । ऐब्रा ३, ३४ क्षमेथाः इति पाभे. ।

[b]) सपा पै१५,२०,४ चक्षमीथा इति गत्यभाव पाभे. ।

[c]) सपा. तैब्रा ३,७,१३,३ उपक्षरन्ति इति पाभे. ।

[d]) तु. PW. WI., वैतु W पूप कप्र. इतीव कृत्वाऽन्वाचक्षाण उपेक्ष्यः ।

[e]) द्रोणानि इत्यन्तसंयोगे द्वि. इति कृत्वा तदधिकरणक-गोमद्वाजस्य बभ्रुक्र्तृके धारयाऽभिक्षरणे तात्पर्यं द्र. (तु वें सा; वैतु. GW अभि. कप्र इति) ।

[f]) गस उप. भावे अङ्‌ प्र तनस् स्त्रियां टाप् प्र (पा ३,३,१०६;४,१,४) । कृत्-स्वर. प्रकृत्या ।

[g]) तृ१ (तु वें सा GW. प्रमृ, वैतु सा ⌊१मे स्थ.⌋ द्वि१ इति)।

[h]) सपा मै २,७,४ दृशा इति, मा ११,४१ का १२, ४,४ तै ४ १,४,१ काठ ११,४ प्रमृ. दृशे इति च पाभे. ।

[i]) सपा का १९ ३ क ३०,१ आप्नोति इति पाभे ।

[j]) सपा. मै ३,६,४ अश्नुते इति पाभे. ।

[k]) सपा काठ २३, ५ क ३६, २ आलभ्यते इति पाभे. ।

[l]) पाभे. अपि···गच्छतु शौ १२,२,४ द्र. ।

[m]) अत्र मूको च सा च मन्त्रान्ते कीनाशस्याभिगच्छत. इति पाभे द्र । तथात्वे अभिगच्छत इत्येवं शत्रन्तस्य ष१ स्यात् । न तु स्वरतस्तादृशे पाठे प्रमाणमुपलभ्येत ।

[n]) पाभे. अपिगच्छन्ति मा ४०,३ द्र ।

[o]) °च्छम् ⌊उपु१⌋ इति शोध (तु. RW) ।

[p]) सस्व कृते तु टि १अति-क्रान्त- ।

[q]) पाभे अतिघातम् द्र. ।

[r]) इह विरोधपर्यवसिताऽऽभिमुख्याऽर्थस्याऽऽख्यातान्तर्भावेन मन्त्राऽर्थस्वारस्याऽनुकूलत्वाद् अभेः गतित्वेन योगः (तु PW WI.; वैतु W अभि. कप्र. इति) ।

[s]) सपा. ?अभिगुलब्धानः >माश्रौ २, ५, ४, २४ अधिगुर्वधे नु इति, तैआ ४, २०, २ अभिगु. वृधानः इति च पाभे. । सस्थ. आयु टि. द्र. ।

६, ४, २[a]; मै २ १०, ४, काठ १८,५; क २८, ५, कौ २, १२०५, शौ १९, १३,७; पै ७, ४,७; अभि (गाहमान) मै ४, १४,१२.

अभि-गीत- अभि √ गै द्र.

अभि √ गुप्, अभ्यगोपायन् पै ९, ११,२.

अभि √ गुर्, अभि ''जुगुरत ऋ ८, ८१, ५; अभि'''जुगुर्या. ऋ १,१४०,१३

†अभि-गूर्त- -र्तम्[b] ऋ १,१६२, १५; मा २५,३७; का २७,१३, ६; तै ४,६,९,२, मै ३, १६,१; काठ ४६, ५. [°र्त- सु°, स्वयम्°].

†अभि-गूर्ति[c]- -र्ति ऋ १,१६२, ६; १२, मा २५, २९, ३५; का २७, १२, ६, १३, ४, तै ४,६,८,३,९,१, मै ३, १६,१[२]; काठ ४६,४,५.

अभि-गूर्य > र्या[d] ऋ २,३७,३.

अभि-गूर्ई- स्वयम्°

अभि √ गृ,गॄ (शब्दे), ¶अभिगृणाति तै ५, १,४,४, अभिगृणाति ऋ १, ५४, ७, अभि 'गृणाति ऋ ५, २७, ३, ७,३८,४, अभि '' गृणीत ऋ ३, ६,१०, अभि-गृणन्ति ऋ १, १००, १७; २, ४३, १, १०, ७, २, अभि-'''गृणन्ति ऋ ७, ३८, ४, १०, ४९, ११, अभि''' गृणन्ति ऋ ५ ७९, ४, अभि (गृणन्ति) ऋ ७, ३८, ४; अभिगृणीमसि ऋ १, ४२,१०; अभिगृणातु पै १९ ५१, २, अभि ''गृणातु ऋ ५,४१,१९; १०,१३९,५[e], †अभि'''गृणीताम् ऋ १०, ४७, ८; पै ७ ६, १, अभिगृणन्तु मा १४, ४, १५, ३; का १५, १, ४; १६, १, ३; तै ४, ३, ४, २; मै २, ८, १; ७; काठ १७, १; ६, क २५, १०, २६, ५, शौ १८, १, ५२‡[f]; अभि'''गृणन्तु मा १४, २, का १५, १, २; तै ४, ४, १२, ५, मै २, ८, १, ३, १६, ४, काठ १७, १; २२, १४, क २५, १०; पै १५,२,४; २०, ३४, २, अभि-गृणीहि ऋ १, १०, ४, ४८, १४;२, ९,४, अभि'''गृणीहि ऋ १, १५, ३; मा २६, २१†; मै ३, १६, ४; काठ २, १५[g]; २२, १४, पै १५, २, १; अभि ''गृणाहि तै ४,४,१२,५, अभिगृणीतम् मै २,१२,६[h], काठ १८, १७[h]; क २९, ५[h], पै ९, १,८[h]; †अभिगृणत शौ ५,२७, ९[h]; अभिगृणीत[f] ऋ१०,१५,६, मा १९, ६२, का २१,४,१२

अभि गर[i]- -रः मा ८, ४७, का ८,२२, १, -¶रौ मै १,९,१[j], ५, काठ ९, ९;१२; क ८,१२.

¶अभिगरा(र-अ)पगर- -रौ काठ ३४,५.

φअभि-गृणत्- -णन्तः मा २, १८, का २,४,६; तै १,१,१३, ३, मै १,१,१३.

अभि √ गृह्, ग्रह्, ¶अभिगृह्णीते क ३७, ५; ¶अभिगृह्णाति तै ६, ४, ११, ४[k], ५,७, ३, ६, ११, ३, मै ४, ५, १, ३, ७, १; काठ २४, ४; २७, ९[k], २८, ७[२], क ४४, ७[२], ¶अभिगृह्णाति तै ६, ५, ७, ३, मै १, ६, ९[२]; अभि ' गृह्णाति तै १,६,९,४¶;¶अभ्यं-(भि-अ)गृह्णात् तै २, १, ७, २, मै २,५,७; काठ १३,८

अभिजग्रह· पै १६, ४६, १-१०; ४७, १-१०; ४८, १-५[l].

अभि-ग्रहीतृ[m]- -तारः मै १, ३,

---

a) अभिगोत्राणि इत्येकपदतया व्याचक्षाणः सा चिन्त्य. तथा सति द्वैस्वर्यानुपपत्तेरेवेति दिक् ।

b) सपा. शौ ९, ५, १३ पै १६, ९८, ३ अभिपूर्तम् इति पाभे. ।

c) गस. भावे क्तिन्नन्ते पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,५०) ।

d) सस्व. कृते अपमृज्य टि द्र. ।

e) पाभे. φअधिगृणान- द्र. ।

f) सपा. अभिगृणन्तु <> अभिगृणीत इति पाभे. ।

g) सपा. तैब्रा २, ४, १, ४ आपश्रौ ९, ८, ८ प्रभृ. अभि' 'पृणाहि इति, पाग्र ३, १, ३ अभि'''पृणाहि इति च पाभे. ।

h) पाभे अभि मा २७,१८ द्र. ।

i) गस. उप मा. का. इत्यत्र भावे अप् प्र । अन्यत्र कर्तरि अच् प्र इत्याकरतो विवेच्यम् । उभयथाऽपि थाथादि-स्वर· (पा ६,२,१४४) ।

j) ?अभिगरः इति पपा ।

k) सपा. मै ४,६,४ गृह्णाति इति गत्यभावः पाभे. ।

l) अभिजिग्रह इति मुपा. प्रमादजः द्र. ।

m) गस, तृजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

१२⁸.

अभि √गै, अभिगाय पै १९,३८, १

अभि-गीत- -त ऋ ९, ९६,२३.

अभि-घातम् अभि √हन् द्र.

अभि √घृ > घारि, ¶अभिजिघर्ति मै १, १०, ७; ४,६, ९, काठ ३६,२.
¶अभिघारयति तै २ ६, १,६, ६, ३, १०, २b, मै ३, १०, १; ४, १, ११, ¶अभिघारयति तै २, ६, १, ६, ६,६,८, ४, ६, ३, ९, ६, मै ३, १०, २; ४, १, ९, काठ ३१, ७, क ४७, ७, ¶अभि ··घारयति मै १, ८,४, ३, ६, २; काठ २३, १, २५, ८, क ३५, ७, ४०, १, ¶अभिघारयन्ति मै ४, १, १२, ¶अभिघारयन्ति तै २, ६,३, १; ¶अभि · घारयन्ति मै ३, १०, ५, ४, ५, २, ७, ४, अभिघारयामि तै १, ६, १, २, म १, १, ११, ४, १, १२¶; काठ १,१०¶; ¶अभिघारयान् तै २, ६, ३, १; अभिघारय शौ १२, ३, ३७; पै १७, ३९,७, ¶अभिघारयेत् मै १, १०, ७², ४,४,९ काठ ३६, २²; १४, ¶अभिघारयेत् मै १, १०, २० ; ३, १०, १; ¶अभि···घारयेत् तै २, ६, ८,४.

अभि-घारित- -त शौ ५, २१, ३, पै ६,९,१२ᶜ; -तौ शौ १०, ९,२५; पै १६,१३८,६ [°त- अन्°].

¶अभि-घार्य तै २, ६, ३, ५, ६, ३, ९, ६, मै १, १०, ७, ३, १०,१².

¶अभि-घार्यᵈ- -र्यः मै १, १०, २०, काठ ३६, १४², -र्याः मै १, १०, २०³; काठ ३६, १४².

¶अभि-घृत, ता- -तम् मै ३,९, २,४, १,१२, -ता मै ४,५,२, -तानाम् तै ६,४,३,३. [°त- अन्°, सत्य°].

अभि-घ्नत्- अभि √हन् द्र.

?अभिघ्नन्ᵉ खि १,२,२.

¶अभि √घ्रा > जिघ्र, अभिजिघ्रति तै ६,४,११,४², मै ४,६,४.

अभि-जिघ्र(त् >)न्ती- -न्ती ऋ १,१८५,५

अभि √चक्ष्, †अभिचष्टे ऋ १, १६४, ४४ᶠ; ३, ५९, १, ६, ५१, २, १०, १३९, २; ३, खिसा ३, ८, मा १२, ६६ᶠ; १७, ५९; का १३, ५, ५; १८, ५,१०; तै ३, ४,११, ५; ४, २, ५, ४; ६, ३,४, मै २, ७, १२, १०, ५; काठ १६, १२; १८, ३ ; २३, १२; ३५, १९, क २५, ३, २८, ३; ४८, १७, पै १६,१०३,७; †अभिचष्टे ऋ ७, १०४, ८ ; १०, ८५, १८; खि ३, २२, १०; शौ ८, ४, ८, ९, १५, २६‡ᶠ, पै १६, ९, ८, अभि···चष्टे ऋ १, १०८, १, ७, ६१, १, †अभिचक्षते ऋ ८, १०१, ६, १०, १०७, ४, शौ १८, ४, २९, अभि···चक्षते ऋ १, १९०, ६; अभिचक्षसे ऋ ५, ३, ९; अभि···चक्षाथे ऋ ७,७०, ५ᵍ; अभि···अचष्ट ऋ ३,५४,६, अभ्युचक्षत शौ १८, ३, ६६, अभिचक्षुःʰ ऋ १०, ९२,१५

अभि-चक्षणⁱ- -णम् शौ ६,१२७, २, पै १,९०,२.

अभि-चक्ष(ण >)णाʲ- -णा शौ ९,२,२१; पै १६,७८,५

†अभि-चक्षाण- -ण. ऋ २, ४०, ५; मै ४,१४,१.

---

a) सपा मा ७,१४ प्रभृ माश ४,२,१,२२ ददितार· इति, क ३,३ दधितार· इति च पाभे ।

b) पाभे अनुक्त मै ३,१०,२ द्र. ।

c) सपा. तैब्रा २ ४,७,५ अभिमानितः इति पाभे. ।

d) गस. कर्मणि यदन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, २१३,२,१३९) ।

e) पाठ? अहिघ्नन् इति सटि. शोध-प्रस्ताव । सपा. ऋ १,११७,९, ११८,९ अहिहनम् इति पाभे । यद्यपि यमु यद्-योगीय-स्वरं लङि प्रपु३ भवति, तथापि मूलत· अभिहनम् इत्यस्य सतोऽयं विकार इति सुकल्पम् (तु. संटि. ; ऋ १, ११६;६; ११७,९; ११८,९; ११९, १० प्रभृ. च) ।

f) सपा अभिचष्टे <> अभिचष्टे इति पाभे. ।

g) तु. सा. PW च, वैतु. GW. अभि इति पृथग् अव्य. इतीवाऽभिप्रयन् उपेक्ष्य ।

h) लङि प्रपु३ झि > जुस् प्र. उसं. (पा ३,४,१०९ [तु. वे. प्रभृ] । यनि. अभ्यस्तं रूपमिति कृते तु. टि. √चक्ष) । i) गस. ल्युडन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या ।

j) विप. (२आशा-) । गस स्त्रियां कर्तरि ल्यु > अन. प्र. इसं. लित्-स्वरश्च (पा ३,३,१०७,६,१,१९३;१,१३९) ।

†अभि-चुक्षे[a] ऋ १, १०२, २; ११५, ५, ५, ३१, १२, खि ३, २२, ९, मा ३३, ३८; का ३२, ३,९, मै ४, १४,४, शौ २०,१२३,२

अभि-चुक्ष्य ऋ १, ९२, ९, ८, १, ३४.

†अभि-चुक्ष्य[b]- -क्ष्यम् ऋ ८, ४, ७, कौ २, ९५५, जै ४, २०,१.

अभि √चर् (गतौ), ¶अभिचरति तै २, २, ९, १[३०]; ४, ११, ३, मै २, ४, ५, ५, ७[d], ९; काठ १०, ६, २७,१[२], क ४२, १[२]; ¶अभिचुरति मै ३, ८, ४; ¶अभिचरन्ति काठ १०, ७, अभिचर शौ २, ११, ३, पै १, ५७, ३, अभि ···चरत ऋ १०, ३४, १४, ¶अभिचुरत् तै ६, ४,५, ६[२], मै ३,३,५[२], ४, ५, ५[२e], ६, ४, ६, ७, ९, ८, ७, ९, काठ २१,७; २७,१, २९, ८[२], ३०,९, ३७,११, क ४२,१.

अभिचेरु शौ ५, ३०, २, १०, १, १८, पै ९, १३, २, १६, ३६,८.

अभि-चरण- प्रति°.

¶अभि-चरणीय,या[f]- -यम् मै २, ५, ८, -या· काठ २१, २, ६, २२, ६, क ३?, १७, २१, ३४,१, -याम् काठ १९ ६, क ३०,४.

¶अभि-चुरत्- -रत तै ५, १, ६, ४, काठ २०, ४, क ३१, ६, -रता तै ३, ४, ८, ५, -रते काठ १०, ४, १३, ३, -रन् तै २, १, ५, ७, ७, ७, ८, २, २, २, ३, ३,२, ९, १, २, १०, ४, ४, ११, २,३, ३, २, ३, ४, ७, २, ५, ३,७, ३, मै २, १, ६,७, ९[२], ४,५, ५, ६, ७; ९, ११, ३, १, ९; ८,४, ४, ५, ५, काठ ९ १६, १०, १[२], ६, ७, ११, ५, १२, ३, १३, २, ४, ८, २१, ४[g], ३०, ३, क ३१, १९[g], ४६,६, पै ८,९,७ϕ[h], -रन्तम् तै २,२, ९,२ [°रत्- अनु°]

¶अभि-चरस् ( )[i] काठ ३७, १४

¶अभि-चरित- -तम् मै ३, ८,८, काठ २५ ९, ३७, १४, क ४०,२.

¶अभि-चरितवै[j] तै ५,६,३,१.

¶अभि-चुर्य मै २,१,७.

¶अभि-चर्यमाण- -ण· तै २, २ ३, २, ९, २, ४, ११, ३; ७, २,५,३,७,४, मै २,१,७[२]; १०, काठ १०, १[२], ७, ३०, ३, क ४६,६.

अभि-चार[k]- -र· ¶तै ५, ६,३, १, ¶मै ४,४,४, शौ ११, १, २२, -रा शौ १९, ९,९, -रात् शौ ८,२,२६,१०,३,७, पै १६, ५, ६,६३,७

अभि-चारिन्[l]- -रिणः शौ १०,१, ९, पै १६,३५,९

अभि √चि (चयने) >अभि-चित- -ता. पै १६, ५७,१९

अभि √चित् >चेति, अभिचेतया( ) पै १९,३७,६[m].

अभि-च्-छाय[n]- -यम् शौ १३, १, ५७, पै २०,२७,३.

अभि √जन् >जा, अभिजायते ¶काठ ७, १५; ¶क ६, ५, शौ १२, ४,१०, पै १७, १६, १०; ¶? अभिजायेते मै २, ५, १[o], अभिजायन्त ऋ १, १६८,२

अभि-जा(त>)ता- -ता पै ११, १,७[p]

[a]) गस केनन्ते कृत् स्वर प्रकृत्या (६,१,१९७;२,१३९)।

[b]) गस. ण्यदन्ते कृत् स्वर प्रकृत्या। उप ईड- (पा ६,१,२१४) इत्याद्युदात्त उसं ।

[c]) सकृत् सपा. मै २,१,७ काठ १०, १ प्रतिचरति इति पाभे ।

[d]) सपा. काठ १३.८ अभिप्रयुङ्क्ते इति पाभे. ।

[e]) सकृत् सपा तै ६, ४, ५, ६ दूरे स्यात् इति पाभे. ।

[f]) गस अनीयरन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, २१७; २, १३९)। यद्वा ल्युडन्तात् तद्धिते छ>ईय प्र. तत्स्वरश्च द्र.।

[g]) सपा. मै ३,४,७ भ्रातृव्यवान् इति पाभे. ।

[h]) वा सन्थ टि व्यथते द्र.

[i]) गस. कसुन् प्र. (पा ३,४,१३) ।

[j]) तवैप्रत्ययान्तस्य द्वैस्वर्यं द्र (पा ६,२,५१) ।

[k]) गस भावे घञन्ते थाथादि-स्वरः ।

[l]) गस ताच्छीलिक-णिन्यन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)। [m]) सपा. शौ ७, ३८,१ विभे ।

[n]) अस सास्व. (पा ६.१, २२३) । वा क्रिवि. द्र ।

[o]) अभि (स्तनम् इति द्वि युक्त· कप्र), जायेते इति द्वि-पदः शोधः (तु सपा तै २,१,१,६) ।

[p]) सपा. मागृ २,१८,२ अभिन्नाण्डा इति पाभे. ।

अभि जायमा(न>)ना- -ना पै १३,५,१६.

अभि √जभ् > जञ्जभ् > अभि-जुञ्जभान- -न· शौ ५, २०, ६; पै ९,२४,६

अभि √जल्प् > अभि-जल्पमा-(न>)ना- -ना पै १३, ५, १६.

अभि √जि, ¶अभिजयति तै १, ७, ५, ४[२], २, १, ३, १[a], ५, ७, २[३], ११, ३; ५, ६[३], ६, ३,४; ३, ३, ६, १[२], ४, ३, ४, ५ २, १, १[२], ७[२b], ४, ६, ४; ९, ४; ६, २, १, ३, ४, ८, २[२], ३; ७, ९,४[२], ६, ५, ११, १[२], मै १, ८, ६[२], ३, १, ६; ३, ७, ८, २, ९, ५[३], ७, ४, ४, ४, काठ १४, ६, १९, ८[c], २१, १०, १२, २६, २, ७[५], ३२, ६; क ३०, ६[c]; ४०, ५; ४१, ५[५], ¶अभिजयति तै २ ५, ५, ४, ¶अभि···जयति तै ३,५,१०,२; ५, ३, ११, २, ६, ४, ५, ७, ५, ७; ६, २, ६, १; ¶अभिजयन्ति तै ७, २,१, ४, ३, ४, २[२], ५, ८, ४[२]; ‡अभि···जयन्तु[d] शौ ६,१२६, ३, पै १५,१२,१; अभि···जय शौ ९,५ ६; १२, पै १६, ९७, ६,९८,१, ¶अभ्यं(भि-अ)जयत् तै २, १, ३,१[e], मै ४,८,१०[१]; काठ ३०,५[२]; अभ्यं(भि-अ)जयन् तै १, ७, ५, ४, ५, २, १, १, मै १,६, ४[f]; ३, १,६, ३,७,८, १०, ९, १; ७, ४, १, १३; काठ ८, १०, ९, १५[२g]; २१, १०[h], २६,१[g]; २; २८,४[g],३१, १०, ३४,५, क ७,६; ४०,४[g]; ५[२i], ४४,४[g]; ४७,१०, अभ्यु-(भि-अ)जयन् काठ ३७,११, ¶अभिजयेत् तै ६, ६ ४, १, ¶अभि जयेत् तै ६,२ ६,१; ¶अभिजयेयम् तै ३, ४, ३, ४, ¶अभिजयेम काठ ८, १०, क ७, ६, अभि ·जयेम शौ १२, ३,१५, पै १७,३७,५.

¶अभिजेष्यन्ति काठ २५, २; क ३८, ५; ¶अभि ··जेष्यन्ति मै १. ६, १०, ¶अभिजेष्याम मै ४,२,३[२]

¶अभि-जयत्- -यन्त· मै ३,२,४, ९, १, काठ २४, १०, क ३८, ३

¶अभिजयन्ती- -न्ती पै २०, ३५, ३, -न्ती. मै ४, ७, ९; काठ २६,२, क ४०,५.

अभि-जित्[j]- -जित् तै ३,५,२,४; ४, ४, १, २, ५, ३, ६, १¶, ७, ५,१,६¶, मै २, १३, २०, काठ १७, ७; ३३, ६¶; ३७, १७; ३९, ५, क २६, ६; शौ ११,९,१२, १९, ७,४, पै १६, ८३, २, -जितम् पै १८, ३०, १-३; -जिता मा १५, ७; का १६, ३, ४, ¶तै ५, ६, ५, १, २; मै २,८,८, ¶काठ २२,३[२], [°जित्- विश्वजित्°].

¶अभि-जित,ता- -तम् तै ७, ५, १, २, काठ १४, ६; -ता तै ३, ५, १०, २; मै ३, ४, ३, ९, ५, ४, ४, ४, काठ २१, १२; ३२,६, ३३, ४, शौ १२, ३,६$[k], -तौ काठ ६,८, क ५, ७. [°त- अन्°,सत्र°].

¶अभि-जिति- -त्यै तै २,५,११, १, ६, १,४; ३, ३, ३,१,७,२, ३,६, १, ५, २, ४, ५, ३,६,२, ६, ५, २, ६, १,१, २, ६, ४, १;११, २[l], ७,१,५,७; १०,४; २, २, २, ३, २, ५, ६, ४, ५, ३; ५, १, ६, ९, २, १५, ३[२]; मै १, ६, ४[m]; ३,४, १;३; ८, १[२]; ९,१, ४, ८, १०, काठ ८, १०, १२, ७[n], २१, २, ११, २२,३, २५,१, २६,१, २८,४; ३०,५, क ७,६; ३१,१७· ३८, ४; ४०,४,४४,४.

---

[a]) सपा. मै २, ५, ३ काठ १३, ३ उज्जयति इति पाभे ।

[b]) पाभे. अपाजयत् द्र. ।

[c]) सपा मै ३,१,१० सम्·· नमति इति पाभे. ।

[d]) पाभे प्रत्यावर्तय द्र ।

[e]) सपा मै २,५,३ काठ १३,३ उदजयत् इति पाभे ।

[f]) सपा काठ ८, ५ क ७,१ प्राणुदन्त इति पाभे ।

[g]) सपा. तै ६,३,१,१ पराजयन्त इति, मै १,९,८[२]; ३,८,१०[२] अजयन् इति च पाभे. ।

[h]) सपा तै ५, ४, ६, ४ मै ३, ३, ७ अजयन् इति पाभे ।

[i]) सकृत् सपा काठ २६, २ व्यजयन् इति पाभे ।

[j]) विप., नाप. (सोमयाग-विशेष-, नक्षत्र-विशेष-) । गस. क्विबन्ते कृत्-स्वर· प्रकृत्या (पा ६,२, १३९) ।

[k]) सपा. पै १७,३६,६ अभ्यन्विता: इति पाभे. ।

[l]) सपा. मै ४,७,६ व्यांप्त्यै इति पाभे ।

[m]) पाभे. अपहत्यै मै ३,२,५ द्र. ।

[n]) सपा. मै ४,३,२ उज्जित्यै इति पाभे. ।

अभि-जित्य ¶तै ३, ३,६, २; ¶मै १, ६, ४; ३ ८, १०[२]; ४, २. ३; ¶काठ ८,१५[a],२५,२, २९, ६, ¶क ८,३[a], ३८,५, ४५,७; शौ १२, ३, ३६, १९, ५४, ५, पै १२, २, १५, १७, ३९,६.

¶अभि-जि(त्य>)त्या[b]- -त्या. तै ७,५,१५,३.

¶?अभिजिघांसन् क ३५,५[c].

अभि-जिघ्रन्ती- अभि √घ्रा द्र.

?अभिजितम् पै १७,३८,९[d].

?‡अभि-जु[e]- -जु जै ३,७,३.

अभि √जुष्, अभि ˙अजुषन्त ऋ ४,३३,९[f], अभ्यजुषथाः पै २०, १५,९

अभि ˙जुजोषत् ऋ ४, २३, ४.

अभि-जुष्ट- -ष्ट पै ५, २८,३

†अभि-जु[g]- -जु ऋ १,३७,१०,७२, ५; ३, ३९, ५; ७, २, ४, ८, ९२, ३; खि ५, २२, १०[h]; कौ १, २२१; २,६५; जै १,२३,८; पै २०,११,५.

†अभि √तन्, अभि ...तनिषे[i] ऋ ८, ६, २५; ९, १०८, ६, कौ १, ५८५, जै १, ५९ ८, ३, ४०,२.

अभि ...ततनाम[j] ऋ १, १६०, ५; ५,५४,१५.

अभि √तप्, अभितपति पै ९, १०, १२; ¶अभितपेत् मै ४, २, १०.

अभिताप्सीत्[k] मा १३, ३०, का १४,३,४, मै २,७,१६.

अभि-तपत्- -पन् शौ १९, २८,३, पै १२,११,३.

अभि-तप्त,प्ता- -प्तम् शौ ४,४, ३; पै ४ ५, ४; -प्ताम्[l] खि ३,१६,३

*अभि-तर- > ¶अभितरम्[m] मै १, ४,१२[१].

अभि-तस् (:)[n] ऋ १, ५३, ३, ८३, १, १०५, ८; १८२, ४, २, १३,७, ४,१,१४, ५०, ३; ५, १५, ३; ३०, १०, ७, ५५, ५, ५९, ७, ९८, ६, ९९, ३; १०१,४, १०३, ७,८, ५, ३८; १०१, १४, ९, १०१, ११; १०, २७,८; ५३,७; ७६, ६; ८१, ६ , १३३, ४, १३४, ५, मा ५, १६†; ११, २९, १३, २; १६, ६ , १७, २२†, २०, ४०, का ५, ५, ३† ; ८, २०, १†, १२, ३, २, १४,१, २, १७, १, ६ ; १८, २, ८†, २२, ४, ५, तै १,२, १३,२†, ¶५, २, ३, ४, ४; ७, ७, २, ¶२, १,२,९; ३,८, २[१], ४,१, ३, ३,१,५, २¶,४, २, ८, १, ५, १,२;६, २,६†; ५, ७, १, २¶; ६, ४, १०, ३[२]¶, ¶७, २, ५,६, ६, ३; ३, ४, २, ५, ३, ६, २; ७, ४, ८, २; ९,३, १०, २[१], ३[२], ५, ४,१, ३;२, ५, ३, ६, ४, ३; ५, ४, ६,३, ७, ३, ११, २; ५, १, ५,२५, २, ¶मै १, २, ९†, ८,

---

a) सपा. तै १, ५, १,१ विजित्य इति, मै १, ७, २ जित्वा इति च पाभे.।

b) गस उप. क्यप् प्र. उसं. (पा ३,१,११७)। कृत्-स्वर प्रकृत्या।

c) अजिघांसन् इति शोधः (तु. सपा. काठ २२, ११)।

d) पाभे. अभि शौ १२, ३,३० द्र.।

e) सपा. ऋ ८, ९२, ३ कौ २,६५ °ज्वा॒जु,आ॒यमत् इति सत. पाठस्य स्थाने °जुवा॒जुव्, आ॒यमत् इति पाभे.। अयं वास्तविकः संगतार्थश्च पाभे. भवत्युत वा शाखान्तरीयस्यैव पाठस्य प्रादेशिको वा प्रामादिको वोच्चारण-विशेष इति चिन्तार्थं सुधियां प्रादर्शि।

f) 'मनसा दीध्याना देवा एषां क्रत्वा हि अपः' इति वा. द्र. (वैतु. सा. GW. प्रभृ. अभि.....दीध्यानाः इति)।

g) बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)। उप. यद्र.। वा. क्रिवि द्र।

h) सपा. शौ २०, १३६, १५ अभित˙, अभिक्त. इति पाभे.।

i) तनिपत्योः (पा ६,४,९९) इत्युपधालोप˙।

j) इलौ लोटि उपु ३ आडागमः प्र. पूर्वं स्वर. उस (पा ६, १, १९२ [तु. MGS., यस्या. टि. ततनन्, ततनन्त प्रभृ. च; वैतु. सा. अन्यथा विवृण्वान.])। GW. प्रभृ. ण्यन्ताल् लुङि चङि रूपमिति सुवच स्यात्। तथात्वे चङ्यन्यतरस्याम् (पा ६,१,२१८) इत्युक्त. स्वरः।

k) पाभे. परिताप्सीत् काठ ३९,३ द्र।

l) सुपा. -प्ताम् इत्यन्तोदात्तत्वं विमृश्यम्।

m) तु यस्था. टि. *अव-तर- >अवतरम्, अन्तर-।

n) तसिलन्ते लित्स्वरः (पा ६,१,१९३)।

५; २, ३, ६; ७, ३$, ९, २$; १०, २†, ३, २, ७, ९[१], ३, ५[२]; ११, १$; ४, ३, ९, ४, ७;६, ८; ७, ९, १४, ५†; काठ ६, ६[a], १०, १; ७; ११, १, १२, ५, १३, ३; १६, ३; १५; १७, ११; १८, २; २०, १०; २१, १३; २२, ८, २५, ८; २७, ३; ६; ८[१]; २८, १, २९, १०; ३३, ३; ३७, ११, ३८, ६; ¶क २, ४†, ४, ५; २७, १$; २८, २†; ३१,१२; ३५, २, ४०, १; ४२, ३; ६, ४४, १; ४६, ३; †कौ २, ४५३; ९३९; †जै ३, ३४, ११; शौ १, २७, ३, ३, ५,६, ७; ३०, ६; ४, ५, ६†; १०, ८,३†;१७, १२,३, ४२[b], १३, १, ३५; १४, १, ४५; १९, १६,२; २७, १५, †२०, २१, ३; २५, १; ८७, ६; ८८, ३; १३६, १५$?[c]; पै २, ७२,४, १०,८, ५; १३, ३, १६; १०, ९;१४,२,९;१५,५,६; १६,६७, ६‡[d]; १०१, ६†;१०३,८; १८, ५,२,१८,५;२०,९,३.

अभि √तस्, †अभि॒···ततसे॒ ऋ ४, ५०,२; १०,८९,१५, शौ २०, ८८,२.

ϕअभि-तस्थिवस्- अभि √ष्ठा द्र.

अभि √तृद्, > तितृत्स, अभि॒तृणत्ति ऋ८ १०३,५,¶अभि॒··तृन्दु॒न्ति, अभि॒ (तृन्दन्ति) ते ५,६,४,४; काठ २२, ९; क ३५,३; अभि॒-तृन्धि ऋ ६,१७,२; †अभि॒··· तृन्धि ऋ ६,१७, ३, शौ २०,८, १, अभि॒···अतृणत् ऋ ८,७७, ५; अभि॒ अ॒तृणत् ऋ २,२४, ४, अभि॒ अतृन्दन्[e] ऋ ३, ३१,५.

अभि॒···त॒र्दः ऋ ६,१७,१[f].

†अभ्य॑भि···तत॒र्दिथ ऋ ९, ११०,५; कौ २,८५७.

†अभि॒···ति॒तृत्सान् ऋ १०, ७४,४; मा ३३, २८; का ३२, २,११.

¶अभि-तृत्ति- -त्यै काठ २५,४[g].

अभि √तृप् > तर्पि > अभि-तपर्यु॑(त् >)न्ती- -न्ती. शौ १८,४,३९.

अ॒-भित्ति[h]- -त्यै॑ मा ११, ६४; का १२, ६, ५; तै ४, १, ६, २; ९,२; मै २,७,६; ३, १,८[२];¶, काठ १६,६.

¶अभि √त्वर् > अभि-त्व॒रमाण- -ण· मै ४,५,५.

अभि √त्सर्, ¶अभित्सरति काठ २७, ९; †अभित्स॒रन्ति ऋ ८, २,६; जै ४, १६,७.

¶अभि-त्सा॒र[i]- -रः मै ३, ७, ४; काठ २७,९[j].

?अभिदना[k] पै १,९८,३.

अभि √दभ् > दिप्स > अभि-दि॒प्स॒,प्सू[l]- -प्सुः ऋ २, २३, १०[m], -प्स्वः[n] ऋ २,२३,१३.

?अभि √दस् > ϕअभि-दुस्यु[o]- -स्युः ऋ १०,२२,८.

¶अभि √दह्, अभिदहेत् काठ ३५, १६, क ४८,१४.

अभि-दाह- अन्°.

अभि √दा (दाने), अभि···ददाति पै ५,३१,४[p].

---

[a]) अभितस्थौ इति मुपा. भ्रष्टः (तु. सपा. क ४, ५, SI. च अभितः । तौ इति)।

[b]) सपा. पै १७,४०,२ अव्रताः इति पाभे ।

[c]) तु. RW. शंपा. सात. अभिक्त॒ः इति ? खि ५, २२,१० शांश्रौ १२,२४,२ अभिज्ञु॒ इति पाभे.।

[d]) सपा. ऋ १, १६४, १६ न॒ वि॒ इति विभे.।

[e]) =अभ्यमोचयन् (तु. ऋ ६, १७, ३; वें. PW. GW. प्रमृ.; वैतु. सा. अभि इति कप्र. स॒तीः इत्येतदन्वित इति)।

[f]) मन्त्रस्वारस्याऽनुरोधिनमन्वयमुपेक्ष्य स्वीयं चोत्तरं भाष्यमविचारयन् सा. उपेक्ष्यः।

[g]) पाभे. अभिक्लृप्त्यै क ३९,१ द्र.।

[h]) तस. नञ्-स्वरः। उप. < √भिद्।

[i]) गस. भावे घञन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६,२, १४४)।

[j]) सपा. मै ४,६,४ त्सरा॒ इति पाभे.।

[k]) पाठ. ? शोधः सस्थ. टि. महा-रधक- द्र.।

[l]) विप. (⌊अभिभवनेच्छावत्-, °ती-⌋ दु:शंस-, मृध्-)। गस. उप. उः प्र. (पा ३,२,१६८)। कृत्-स्वरः प्रकृत्या। स्त्री. ऊङ् प्र.।

[m]) पाभे. अवशंसः काठ ३५,५ द्र.।

[n]) द्वि३ विभक्तेरुदात्तत्वाऽभावे यणादेशः स्वरितः (पा ६,१,१७५; ८,२,४)।

[o]) विप. (दस्यु-)। गस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या। 'योऽकर्मत्वादिविशिष्टो दासोऽस्मान् अभिदस्युः' इति संबन्धः द्र. (वैतु. उद्गी. वें. सा. GW. प्रमृ. अभि॒ इति स्वार्थ-प्रधानम् अव्य. इति वा नः इत्येतदन्वितः कप्र. इति वा)।

[p]) छन्दस्तः मूको. विरोधतश्च मुपा. चिन्त्यः। त्रैष्टुभस्तावदयमर्धर्चः प्रथमेदमागन् पूर्वस्मादत्र, एतामस्मिँ-

¶अभि-दुदि[a]- -दिम् तै ६, ६, ७,२.

अभि √दा (अवखण्डने), अभिदुाति[b] कौ १,३३६; जै १,३५,५.

अभि √दास्[c] (हिंसायाम्), अभिदुासति ऋ १, ७९, ११, ७, १०४, ७; १०, ९७,२३,१३३, ५, १५२, ४; खि ३, १५, ९; ४, ५, १४[d], २०; †मा ८, ४४; १२, १०१; १८, ७०, †का ८, १८, १; १३, ६, २५; २०, ५, ३; तै १, ६, १२, ४†; ३, २, १०, २, ५, ७, ३, १; मै ४, ३, ९¶, १२, ३† ; काठ ७, २[e]; ९¶, १३[f]; २२, १५[e]; ३७, १५, क ५, २[e]; ८¶, ६, २[f], कौ २, ४४२‡[f]; १२१८†, शौ १, १९, ३; २१, २†, २,२७, ७; ४, १९, ५; ६, ६, ३†, १५, १†; २, ५४, ३; ८, ४, ७†; पै १, २०,४; ६६, ४, २, १६,४,५; ८८, ३†; ५,२५,५; ६, १२, ७; १६, ९, ७†, १९, २, ८‡[g], ९†; ३, १०[h], ५, १४†, १५†; अभिदुासन्ति शौ ४,४०, १-८; अभिदुासत् ऋ ६, ५, ४; काठ ३१, १४, ३५, १४†, क ४८, १२†, अभिदुासात् मै १, ५, ४[i], ४, ५, ८; शौ ५, ६, १०; १०, १-७, ७, ११३, २; १२,१,१४[i], पै ६,११,१२,१२, ९-११, १३, १-३, २०,९,१, अभिदुासान्[j] शौ १९, १८, १-१०, पै ७, १७,१-१०, अभिदासतु पै ५,२६,४.

अभि-दुासत्- -†सतः ऋ १०, १०२, ३, १५२, ३; तै १, ६, १२,५; कौ २, १२१७; शौ १, २१, ३, पै २, ८८, २, -सते तै १,६,२,२, -सन् ¶मै १,५, १०,११; शौ ६,६६,१; पै १९, ११, १० ; -सन्तम् शौ ८, ३,२५, पै १६,८,६.

अभि-दिप्सु,प्सू- अभि √दभ् द्र.

अभि √दिह् > अभि-दिग्ध- -ग्धा. शौ ५,१८,८[k].

श्लोकेऽभ्यु त्वा ददाति इत्येवं सु-शोध° द्र. (तु. सस्थ. टि. १एत>ता- [<आ √इ]) ।

[a]) विप. > नाप (आज्याभिघारित-चरु-)। गस उप. अधिकरणे किः प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (तु. सा. C. [आपश्रौ १३, १४, ३] K. प्रमृ; वैतु. रुद्रदत्त. भाप.=उपरि-दान- इति)।

[b]) यद्योगीयः स्वरः (पा ८, १, ६६; ७१) । अस्माकमाभिमुख्येन खण्डनपरो भवतीत्यर्थः द्र. । यदेव रूपं छन्दोनुरोधप्रयोजितया नैप्र यनि. परिणतं भवति तदपि सुवचम् (तु. भ 'अभिदासति') । यत् सा. अभ्यागमनपरतया बभाषे, तत् खलु साध्यभूतक्रियार्थापेक्षया तत्साधनभूतक्रियार्थं नेदीय इव स्पृशेदिति कृत्वा नादरणीयम् । न चाऽप्यस्य धा. गतौ साक्षाद् वृत्तिः प्रसिद्धा भवति । यदपि विव. √दा(दाने) इत्यस्याऽर्थसंगमने कृतप्रयासो भवति, तदपि हेयम् । अभ्यत्योः नि. अर्थाऽविवेकमात्रप्रयोजितत्वादस्येति दिक् ।

[c]) दुस्यति>*दुस्सति>दुासति [<√दास्] इति नैप्र. √दस् इत्यस्य श्यन्नन्तस्य सतोऽङ्गस्य शबन्ततया प्रतिभासमानः परिणाम. द्र. । ननु √दस् इत्यस्याऽकर्मिका वृत्तिर् भवतीति । किं तत इति । √दास् इति धा. सकर्मकः सन्न तत उक्तया नैप्र. परिणमेदिति । सत्यम्, न त्वसौ सकर्मक°, किं तर्हि, अकर्मक इति । कथममुष्य तत्र तत्र वा. कर्माऽभिसंबन्ध इति । अभि इत्यनेन योगे सति सकर्मकत्वपरिणामादिति [वैतु. सा. GW. च √दस् इत्यस्य णिजन्तं वृत्तमिति (णि-लोपेऽभ्युपगम्यमानेऽप्युदात्तनिवृत्तिस्वरस्य दुर्वावत्वे सति स्वरपूर्वसंक्रमस्याऽनुपपन्नत्वादित्यभिसंधे) ; MW. √दास् (हिंसायाम्) इत्यनेन संभेदुक°, WW १,८,१४ २दास्- इत्यतः नाधा. इति च √? ३*दास् इत्यस्य उपलब्ध्यर्थस्य (मूलतः √दिश इत्यस्य वा √दश् इत्यस्य वा सजन्मभूतस्य सत.) वृत्तमिति चाऽनध्यवसायं संकेतुक]।

[d]) अुभिदुा° इति स्वरः ? यनि शोधः। सपा. खिसा २९,१३ प्रतिभूषति इति पाभे ।

[e]) सपा तै ४,७,१५,५ प्रमृ अभिशुोचति इति पाभे. ।

[f]) सपा. ऋ १०, १३४,२ आदिुदेशति इति पाभे. ।

[g]) सपा. ऋ १,४२,२ शौ ६,६,२ आदिुदेशति इति पाभे ।

[h]) सपा शौ ६,६,१ अभिमुन्यते इति पाभे. ।

[i]) सपा. पै १७,२,५ अभिमन्यातै इति पाभे. ।

[j]) तु. RW. पै. च ; वैतु. शंपा. सात. च मुपा. अभिदासुात् इति ।

[k]) सपा. पै ९,१८,३ सुदिग्धाः इति पाभे. ।

अभि √दी (क्षये) > दिदी, †अभि··· दिदीहि ऋ ९,१०८,९; कौ १, ५७९; २,३६१, जै १, ५९,२, ३,३०,४.

¶अभि √दीक्ष्, अभिदीक्षते काठ २२,१३.

अभि-दीध्यान- अभि √धी द्र.

अभि √दीप् > दीपि, अभिदीपय· पै १९,२६,१२

अभि-दीपयत्- -यन् शौ ४, १९, ३; पै ५,२५,३

अभि √दु (उपतापे) > अभि-दुन्वत्- -न्वन् शौ ५, २२, २; पै १९, १२,१२.

अभि √दुह् > अभि-दुह्य काठ ६, ३*, क ४,२*.

¶अभि-दु(ह्य >)ह्या[a]- -ह्या मै १,८,३.

†१अभि-द्यु[b]- -द्यव. ऋ १, ४७, ४; १२७, ७, १३४, २[c], ३,२७,१![d]; ६,५१, १५, ८,७, २५; ८३, ९; १०, ७७, ३, ७८,४; ¶तै २, ५, ७, ४![d], मै १,६,१![d], जै ४,१,७![d]; -द्यवे ऋ ८,७५,६; तै २, ६, ११,२; मै ४, ११, ६; काठ ७, १७, -द्युभि· ऋ १,६,८,५३,५, ८, ४,२०; मै २ २, ६, काठ १०, १२; शौ २०, २१,५; ४०, २, ७०, ४, -द्युम् ऋ १, ११९, १०.

?२अभि-द्यु[e]- -द्यु खि १,३,४.

अभि √द्रा (कुत्सायां गतौ), अभि··· द्रासत् ऋ ८,४७,७.

अभि √द्रु, अभ्यद्रव. ऋ १०,७५,२

अभि √द्रुह्, > दुद्रुक्ष[f], ¶अभिद्रुह्यति तै २, २, ६, ३; मै २, १, २; ५, ६; काठ १०,३; १३,१, ¶अभिद्रुह्यति तै २, २, ६, २; मै २, १,४; ¶अभिद्रुह्येत् काठ १०,३, १३,१.

†अभिदुद्रोह ऋ १, २३, २२; १०,९, ८; मा ६, १७; का ६, ५, ५, शौ ७,९४,३.

†अभिद्रुहन् ऋ १, ५, १०; शौ २०, ६९, ८; अभिद्रुह शौ ९,५,४; पै १६,९७,३.

अभिदुद्रुक्षेत् काठ १०, ३; १३,१.

अभि-द्रुह्[g]- -द्रुहे ऋ २, २७, १६; -ध्रुक् ऋ १,१२२,९. [°द्रुह्- अन्°]

¶अभि-द्रुह्य[h] तै २,२,६,२; मै २, १,४.

अभि-द्रोह[i]- -†हम् ऋ ७,८९,५; १०, १६४, ४; तै ३, ४, ११, ६; मै ४, १२, ६; काठ २३, १२; शौ ६, ५१, ३; पै १९, ४३, ५†; -हात् मै ३, ७,१०, पै ९,२२, १. [°ह- अन्°].

अभि-ध्रोक्ष्यत्[j]- -क्ष्यन् मै २, १, २; ५,६.

†अभि √धन्व्, अभि···अधन्विषुः ऋ ९, २४, २; कौ २, ३१२, जै ३,२५,८.

अभि √धा (बधा.)[k], > धित्स, अभि···धातम् ऋ १, १२०,८, अभिधेतन[l] ऋ ८,६७,५.

¶अभिदधाति तै ५,१,२, १, ¶अभि···दधति मै ३, ९, ६; अभिदधामि शौ ८, ८, ८; ९, पै १६, २९, ८; ९,

---

[a]) विप. (गो-)। गस. क्यबन्ते कृत्-स्वर· प्रकृत्या ।

[b]) विप. (⌊अभिगतदीप्ति-⌋ अग्नि-, इन्दु-, कण्व- प्रभृ.)। प्रास. बस. वोभयथाऽपि पूप प्रकृतिस्वरञ्च (पावा २,२,१८,२४,६,२,२,१)।

[c]) सकृत् सपा. या ४,१९ अनूषत (BC. अनूषतः?) इति पाभे.।

[d]) अभिदिव (⌊द्वि३⌋ <*अभि-दिव्-) इति शोध.।

[e]) नापू. प्राति. गत्यंशस्वराद् वस्तुन. प्राति. भिन्न- मद उत वा प्रमाद-सुलभविकार एवेति विषये विमृशां विमृष्टिः साऽवसरा स्यात्। प्रथमे कल्पे अभि √दिव् इत्यस्माद् यथायथं कृद्योगः द्र.। उत्तरे √दिव् इत्यनु- पसृष्टात् प्रथमं कृद् भवति ततश्च सिद्धवद्भूतेन कृता नाम्ना अभेः समासः।

[f]) सनि एकाचः (पा ८,२, ३७) इति प्राप्तस्य भष्त्व स्याऽभावश् छान्दसः द्र.।

[g]) गस. उप क्विप् प्र. बशो भष्भावः कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ८,२,३७; ६,२,१३९)।

[h]) गस. ल्यबन्ते कृत्-स्वर· प्रकृत्या (पा ६,१, १९३, २,१३९)।

[i]) गस. भावे घञन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४)।

[j]) गस. शत्रन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या बशो भष्भावश्च ।

[k]) उपसृष्टस्य धा. कथने बन्धने च वृत्तिर्यथायथ- मूह्या।

[l]) √धा > √*धे > √*धि इति (तु. टि. √धा)। यनि. प्रामाण्ये तु. निधेतन सा. (ऋ १०, ३७,१२), PW. प्रभृ.; वैतु. स्क. वें. सा., दु. (या ६, २७) √धाव् इत्यस्यैतत् रूपमिति।

अभि…दधामि शौ ७, ३८,१; अभि…धत्ताम् शौ ४, ३६, १०; अभि (धत्ताम्) शौ १३, १, २० ; पै १८, १६, १०; अभिधेहि काठ ४, १६; शौ ४,१६,७; पै ५, ३१, २; ३२, ८; १६, ९७, ४[a]; अभिधत्तम शौ ११, ११, ३; अभि… दधिध्वम् ऋ ७,३४,९[b]; अभ्यधत्त शौ ३, ११, ८; पै १, ६१, १; ¶अभिदध्यात् काठ ३०,९.

अभि…अधित खि ५, ७, २, ८; मा २१,४६; का २३.५,४; मै ४, १३, ७[c]; काठ १८, २१; अभि…अहित[d] शौ ३, ११,८; पै १, ६१, २; अभ्यधीताम् ऋ १०, ४,६[e]; अभ्यधाम् पै २०,५२,५; अभि…अधाम् ऋ १०,१४५, ६, शौ ३, १८,६†, पै १,९८,३; २०,४६,३.

¶अभिधीयते मै ३, ७,८.

अभिधित्सते[f] ऋ १०, ८५, ३०.

अभि-धा[g]- -धाः मा २२,३, का २४, १, ३, तै ७, १, ११, १; मै ३,१२,१; काठ ४१,२.

अभि-धान- वाजपेय°.

अभिधानी[h]- -नी ¶मै २,६,५, ४, २, २; शौ ८, ११, ५; पै १६, १३३, १०. [°नी- अश्व°].

अभि-धाय काठ १८, २१‡[i]; शौ ८,८,५;७; १९,५०,५; पै १४, ४,१५, १६,२९,५;७.

अभि-हित,ता- -तः ऋ ५, ५०,४; काठ २३, ६; शौ ६, ६३, ३; ८४,४, पै ८, ११,४; १९,११, ३; -तम् शौ ९, ३,८[j]; -ताः शौ १०,१,३०; पै १६, ३८,२; -ताय तै ७, ४, २२, १; काठ ४५, १; -†तौ ऋ १०, ८५, ११; शौ १४,१, ११[k]. [°त- अन्°, श्रृङ्ग°].

अभि √धाव् (गतौ), अभिधावति ऋ ९, ६०, ३, पै ४, २०, ६, †अभि…धावति ऋ ९, २८, [४; ३७, ६]; कौ २, ६३३, ६४७; जै ३, ५२, १; ५३,५; अभिधावामि शौ ६, ११९, ३, पै १६, ५०, ७; अभिधाव(?म)न्तु पै १६, ७३, ४; ¶अभ्यधावन्[l] मै ४,६, १.

¶अभि √धि[m], अभिधिनोति तै ६, ६, १०,२; मै ४, ६, १[1]; काठ २७, ५; २९, ६; क ४२, ५; ४५,७; अभ्यधिन्वन् काठ २७, ५; क ४२,५.

अभि √धी[n], >दीधी, अभि · दीधय >या ऋ ३,३८,१, १०, ३२, ४, अभि(दीधय) ऋ १०, ३२, ४.

अभि-दीध्यान- -नः पै १९, ३८, १६[o]; -ϕना· ऋ ४, ३३,९[p]

अभि-धीत- -त· मा ८,५४, का ९,७,१.

अभि √धृ > अभि-धृत- -ताः पै १९,२१,५.

अभि √धृष्, > धर्षि, अभिधृष्णुवन् पै १९,३१,६; अभ्यधृष्णुवत्[2q] मै ४.५, ९¶, ¶अभ्यधृष्णुवन् काठ २५,६[2]; क ३९,४[2].

---

[a]) सपा. शौ ९,५,५ अवधेहि इति पाभे ।

[b]) वैतु. सा. अभिः कप्र. इति विमृश्यम् ।

[c]) वैतु. भा. तैब्रा ३,६,११,२ आधित इति ।

[d]) लुङि रूपं भवति (तु सा., समीपवर्त्ति अभ्यधत्त इति पदान्तरं च) । एस्थि. दधातेर्हिः (पा ७,४,४२) इति यदनुशिष्टं भवति तदव्याप्तत्वादल्पीयो भवतीति द्र ।

[e]) या [३, १४] =अभ्यधाताम् । लुङि प्रपुर ।

[f]) सपा. आपमं १,१७,८ अभिधित्सति इति, शौ १४, १,२७ पै १८,३,६० अभ्यूर्णुते इति च पाभे. ।

[g]) गस. विजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ३, २, ७४; ६, २, १३९) । यथाऽनुपदमेव गम्यमानस्य ध्रियमाणस्य च विषये यन्तृत्वं धर्तृत्वं च श्रूयेते, तथाऽभिधीयमानस्य सतोऽभिधातृत्वेन श्रवणं स्यादिति कृत्वा कर्तरि प्र. इष्ट इत्यभिसंधिः (तु PW., L ४४० अनु-ष्ठा- प्रभृ ; वैतु MW. भा. उ. म. च कर्मणि क्विपा निष्पादुकाः) ।

[h]) =रज्जु- । गस. ल्युडन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,१९३,२,१३९) । स्त्रियां ङीप् प्र. ।

[i]) सपा. ऋ १०,७०,१० मै ४, १३,७ नियूया इति पाभे ।

[j]) पाभे. अपिहितम् पै १६,३९,८ द्र. ।

[k]) सपा पै १८,१,११ उपहितौ इति पाभे. ।

[l]) पाभे. अनु(नु √उ)न्द् >अन्वौन्दन् द्र. ।

[m]) धा. प्रीणनपोषणयोर्वृत्तिः (तु. यस्था. टि.) ।

[n]) धा ध्याने वृत्ति· (वैतु. वें. दीप्तौ वृत्तिरिति) ।

[o]) सपा तै ३,५,५,३ अधि रोचने दिव· इति पाभे. ।

[p]) तु. सा. GW. प्रभृ ।

[q]) °वन् इति शोधः (तु. सपा. तैआ ५, १, ३) ।

अभिदाधृषु[a] शौ १, २७, ३.

¶अभ्यधर्षयन् मै १, १०,१६; काठ ३६,१०.

‡अभि-धृषे[b] मै २, ७, २[c]; काठ १६,२

अभि-धृष्णु- -ष्णवः पै ८, १२,७

अभि-धृष्णुवत्- अनू°.

अभि √ध्मा > धम > *φअभि-धमत्- -मन्ता ऋ १, ११७, २१.

¶अभि √ध्यै, अभ्यध्यायेत् तै १,५, ९, ४; ५, ५, ४, १; ६, १,३, ६[d]; ४, ४, ३[e], अभ्यध्यायन् तै ७,२,८,६; अभिध्यायेत् तै १, ७,४,६

अभि-ध्रोक्ष्यत्- अभि √द्रुह् द्र

¶अभि √ध्वंस् > ध्वंसि, अभिध्वंसयेत् काठ २७,८.

अभि-ध्वंसयत्- -यन् काठ ११,६. [°यत्- अनू°].

अभि √नक्ष्, †अभिनक्षति ऋ १, ९५, १०; पै ८, १४, १०; अभि··नक्षति ऋ २, २०,२; अभि· ·नक्षन्ति ऋ ६,३४,३. अभि···ननक्षुः ऋ ५,१५,२.

अभि-नक्षत्- -क्षन्तः ऋ २, २४, ६; ८,९६,५.

अभि-नक्षमाण- -णाः ऋ १०,१७, ९; शौ १८,१,४२†,४,४६†.

अभि √नन्द्, अभिनन्दति शौ ९, २,२; पै १६,७६,२

अभि-नन्दत्- -न्दन् शौ १९,८,३

अभि-नभ्य[f]- -भ्यम् ऋ १०,११९, १२.

¶अभि √नम् > अभि-नति- -तिम्, -त्यै काठ ८, १०; क ७,६.

अभि √नश् (व्याप्तौ), †अभिनट् ऋ ७, १०४, २३; शौ ८, ४, २३; पै १६, ११, ३; अभि···नशत् ऋ ८, २०,१६; अभि···नशत् ऋ ४, २३, ४; अभिनशन् ऋ २, २७, १४; †अभ्या(भि-आ)नट्[g] ऋ ६, ४९,८; मा ३४, ४२; का ३३, २,५, तै १,१,१४,२.

?अभिनाक्तजम्[h] पै २०,३०,७.

अभि-नि √क्रम्, अभि···न्यक्रमीः ऋ १०,६०,६[i].

अभि-नि √धा, ¶अभिनिदधाति मै ३, ८,९[j]; ४, ७, ९[k]; काठ २५, ४; क ३९, १; ४०, १, ¶अभिनिदधाति मै ३, ८, ७[l]; अभिनिदधामि मै ४, ७, ९; काठ ७, १३[l]; क ६, २[l]; अभिन्यदधात् काठ २५,४; क ३९,१, ¶अभिनिदध्यात्[m] मै ४,७,९.

¶अभि-नि √म्रुच्, अभिनिम्रोचेत् मै १, ८, ७[l]; ३, ६, ९; ४, ५,१[n]; काठ २३, २; क ३५,८.

अभिनि-म्रुक्त- सूर्य°.

अभि-निर् √नुद्, अभिनिर्नुदन्तु पै २०,४२,१.

¶अभि-निर् √वप्, अभिनिर्वपति[o] काठ २३ ९; क ३६,६.

अभि-नि √वृत्, † अभि · निवर्तताम् ऋ १, ८९, २, मा २५,१५; का २७, ११, २, मै ४, १४, २; पै २, ३०, १; अभिनिवर्तस्व शौ १०, १, ७; पै १६, ३५, ७; ‡अभि[p]··· निवर्तस्व[q] मा १२, ७; का १३, १, ८; काठ १६, ८, अभि ····निवर्तध्वम् मै ४, २,५.

¶अभिनि-वर्तम्[r] तै ६,४, ११,४,

---

a) दादृशुः (< √दृश्) इति सा पाठः ।

b) गस. केनन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

c) सपा. ऋ २,१०,५ प्रमृ. माश ६,२,३,२० अभि-मृशे इति पाभे. ।

d) पाभे. अभ्यकामयत मै ३,६,८ द्र. ।

e) पाभे. अभ्यकामयत मै ४,५,७ द्र. ।

f) अस. सास्व (पा २,१,१४; ६,१,२२३) । वा. क्रिवि. द्र. । g) मध्य आडागमो न तु आङुपसर्गः । अन्यथात्वे गतिर्गतौ (पा ८, १, ७०) इति अभेः निघात-प्रसङ्गात् (तु पपा. स्क प्रभृ., दे २,१८; वैतु उ म. च) ।

h) पाठः ? सपा. शौ ७, ३९, १ अभिरोरुदम् इति पाभे. ।

i) नि इति स्वाअ इति सा. । तच्चिन्त्यम् ।

j) पाभे. अधि तै ६,२,१०,५ द्र. ।

k) सपा काठ २९,८ नियुनक्ति इति पाभे. ।

l) पाभे. अधिनिदधाति काठ २५,८ द्र. ।

m) पाभे. अधि काठ २९,८ द्र. ।

n) पाभे. अभि तै ६,४,२,१ द्र. ।

o) पाभे. अभि तै ६,१,५,५ द्र. ।

p) वैतु उ म. च लक्षणे कप्र मा इत्येतदन्वित इति ।

q) =सपा. माश ६, ७, ३, ६ । ऋ ४, ३१, ४ पै १,४१,१ कौसू ७२, १४ अभि···आववृत्स्व इति, तै४,२,१,२ मै१,७,१ अभि···आवर्तस्व इति च पाभे. ।

r) गस. णमुलन्ते कृत्-प्रकृतिस्वरम् (पा ६,१,१३९) ।

काठ २७,९[२].

अभि-नि √षद् > ¶अभिनि-षण्ण- -ण्णम् मै ३,८,७,९,६.

अभि-नि(स् >)ष् √कृ

अभिनिष्-कारिन्[a]- -रिण शौ १०,१,३१; पै १६, ३८,३.

अभिनिष्-कृत- -तात् शौ १०, १,१२, पै १६,३६,२.

अभि-नि(स् >)ष् √पत्(गतौ)

अभिनिष्-पतत- -तन् शौ ७,६६, १.

अभि-नि √ह(<घ)न्, अभि[b] ·· नि(चित्[c]) ··जघान ऋ ६, १७,९.

अभि √नी, ¶अभिनयति मै २, २, ५[d], काठ १०,१०[d], ¶अभ्य-नयत् तै २,५,२,४.

अभि···नेषस्व पै २०,२२,१.

¶अभि-नीति[e]- -त्यै तै ५,७,८,३, ६,३,२,३, ६,१,१, मै २,२,७; काठ ११,२.

अभि-नेतृ[f]- -ता ऋ ४,२०,८

अभि √नी(नि √इ)[g], अभि···न्यैतु ऋ १०,१४९,४.

अभि √नुद्, अभिनुदन्ति पै ६, १०, ४; ?अभिनुदावहे[h] पै २०, ३६, ९; अभिनुदावहै पै २०,४३,३

?अभिनुदत्यायती[i] पै १,७१,२.

अभि-नेतृ- अभि √नी द्र.

१अ-भिन्न[j]- -न्नः तै १, ५, १०,४, -न्ने[k] ऋ ६,२८,२.

२अ-भिन्न[l]- -न्ने शौ ४,२१,२‡[k]

३अ-भिन्न- -न्नम् पै २०, ४७,५

अभि-न्यु(नि √उ)ब्ज्, अभि··· न्युब्ज शौ ८,८,६.

अभि √पत्(गतौ), >पाति, ¶अभ्यपतन्[m] मै २,१,८,४,५, ६, काठ १०,११; २६,१०, क ४१,८.

अभ्यु(भि-अ)पप्तत् शौ६,१२४, २; अभ्य(भि-अ)पप्तत् शौ ६, १२४, १, पै ९, १०, ८[n], अभ्यपप्तत् पै १९, ४०, ४; ५, अभि(अपप्तत्) पै १९, ४०,५[o].

¶अभ्यपातयत् मै ४,१,९,काठ ३१,७, क ४७,७

अभि √पत्(ऐश्वर्ये)[p], †अभि··· पत्यते ऋ ८, १०२,९, कौ २, २९८, जै ३,२४,१४.

अभि-पत्यमान- -नः पै १३, १४, १७, -ϕनाः ऋ १०,१३२,३

अभि √पद्, अभिपद्यस्व पै १०,१२, १२.

अभि-पद्य[q] ऋ १० ७१,९

¶अभि-परि √लिख्, अभि-परिलिखेत् काठ २४, ४; क ३७,५.

अभि-परी(रि √इ), ¶अभि-परीहि[r] मै १,३, १२, अभि··· परीहि[s] मा ७,१३,१८[r], का७, ६,२;७,३[r].

अभि-पर्या(रि-आ) √वृत्, ¶अभि-पर्यावर्तते मै १, १०, १७, २, १, १२, काठ ३६, ११, अभिपर्यावर्ते[t] पै १६, १३२, ३-६, ¶अभिपर्यावर्तत मै २, १, १२; ३, ३, ४; ६, ८,

---

[a]) गस. ताच्छीलिके णिन्यन्ते कृत्-स्वर· प्रकृत्या (पा ६, २,१३९)।

[b]) वैतु. सा. Pw प्रभृ अभ्यो(भि-ओ)हपानम् इति।

[c]) यथा चित्- इति भावे निष्पन्नं प्राति. समासाऽनुप्रवेशतोऽनुदात्तं सत् अव्य इतीव कृत्वा व्यवहितेत, तथा यस्था. विक्रियमाणं द्र.। तदनु प्रकृते बस इवाऽवधेयः।

[d]) पामे. अपिनीय तै २,२,८,२ द्र.।

[e]) गस उप भावे क्तिनि पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,५०)।

[f]) गस तृजन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६,१,१६३)।

[g]) न्यभी (नि-अभि √इ) इति सा. भिन्नक्रम. (तु टि अभिनि √क्रम्)।

[h]) शोधः सस्थ. टि ?सगलिग द्र।

[i]) वि-नुदात्या (ति-आ-अ) दितिः इति शोध इति मतम्।

[j]) विप. (खिल्य-,घर्म-)। तस नञ्-स्वरः।

[k]) सपा अभिन्ने<>अभिन्ने इति पाभे।

[l]) बस अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)।

[m]) सपा. तै ६,४,६,१ अभ्यायन्त इति पाभे।

[n]) अभ्यपप्तानि>यनि °तानि इति मुपा शोध· द्र।

[o]) सपा शौ ६,१२४,२ युदि इति पाभे।

[p]) तु Pw. प्रभृ. (वैतु. GW. अभि इति कप्र. वा स्यादित्यभिप्रयंश्चिन्त्यः। श्रिय· प्रतीश्वरभावाद् व्यतिरिक्तस्योद्देशार्थस्याऽनर्थकत्वादिति दिक्। वे सा च √पत् [गतौ] इत्यस्य निगमो भवतीति)।

[q]) गस ल्यबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या।

[r]) पामे तै ६,४,१०,५ परीहि द्र.।

[s]) तु. उ; वैतु म. Pw. प्रभृ अभि. कप्र. इति।

[t]) सपा. शौ १०, ५,३८-४१ अभ्यावर्ते इति पाभे.।

४,२,१२, काठ २१,६, क ३१, २१; अभिपर्यावर्तन्त शौ १५, ७,४.

¶अभिपर्या-वर्त[a]- -र्तात् तै २, ४,१२,३, मै २,४,३.

¶अभिपर्या-वृत्य[b] मै ३,८,१०

¶अभि-पर्यू(रि √ऊ)ह् (प्रापणे), अभिपर्यूहति[c] काठ २०,९; क ३१, ११, अभिपर्यौहन् मै ४, ५,८, ७, १[d], अभिपर्यूहेत् काठ २९,८

अभि √पश्, अभिपश्यति ऋ १, २५, ११; ९, ७३, ८; †अभि·· पश्यति ऋ ९, ९, ६; १०, ९, कौ २, ४७७; जै ३, ३६, २; अभि·· पश्यतः ऋ ८, २५,७; अभिपश्यन्ति[e] पै १६, १५१, १०; †अभि-पश्यथ ऋ १०, १३६, ३; पै ५, ३८,३; अभि···अपश्यत् ऋ ३, ४८,३; अभ्यपश्यन् खि १, ६, ६[f], अभ्यपश्यम् ऋ ८, ५९,६.

अभि-पश्यत्- -श्यत शौ १०, ८,२४[g].

अभिपश्यन्ती- -न्ती ऋ ७, ७५,४.

अभि √पा(रक्षणे), अभिपाति ऋ १०, १, ३; अभिपासि ऋ ३, ९, ६, अभिपातु मा १३, १९; १४, १२, १५, ६४; का ३, २, ७; १४, २, ४, १५, ४, २; १६, ७, ६; तै ४, २, ९, २; ३, ६, १; ४, ३, ३, मै २, ८, १४[i]; काठ ३९, ३, ४०,३; ५, पै १९, ३७, ११[2]; अभिपाहि काठ ३९,२[1], अभि-पाहि मा ७, २०, का ७, ८, ३, तै १, ४, १०, १; ११, १, मै १,३,१३; २७; काठ ४, ५, क ३,४

†अभिपित्-व[h]- -वम् ऋ ४, १६, १; ७, १८, ९; १०, ४०, २; शौ २०, ७७, १; -वे ऋ १, १२६, ३, १८६, १, ६; १८९, ७; ४, ३४, ५, ३५, ६; ५, ७६, २; ८, ४ २१; २७, २०, मा ३३, ३४; का ३२, ३, ५; कौ २, ११०३, -वेषु ऋ १, ८३, ६; शौ २०, २५ ६.

अभि √पिश्, पिंश्, अभ्यपिंशत् काठ ३७, ९; पै ४, ३, २; †अभि···अपिंशन् ऋ १०, ६८, ११; शौ २०,१६,११.

अभिविपिंश्रे ऋ ५,६०,४.

अभि √पी(वृद्धौ) > φअभि-पीप्या-(न>)ना[i]- -नाः ऋ ७,३६ ६.

अभि √पू, ¶अभिपवते तै ३, २, ३,३[2];४; मै ४,७,४, काठ २१, १२, २८,९[j], क ४४,९.

अभि-पूर्व[k]- -र्वम् ¶तै २, १,४,२[1], ५,३,३,३[2]; ६, २,१, ५; ७,२, ४,३, ३,९,२[2], ४, १, २[2]; ४, २[1], ¶मै ३,४,५[m],८,३; ¶काठ १९, ११, २०, १२; १३, ¶क ३१, १; १४, ३४,१[m], शौ ११, २, २२; पै १६, १०६, २.

अभि √पृ,पॄ.> पूरि, अभि···पृण-ध्वम्[n] ऋ ७,३७,१

¶अभिपूरयति[o] काठ ३६, १; ¶अभिपूरयेत्[p] मै १, १०, ७, काठ ३६,१; ¶अभि···पूरयेत् काठ ३६,१.

अभि-पूर्त- -र्तम्[q] शौ ९, ५, १३, पै १६,९८,३.

¶अभि-पूर्य[r]- -र्यं मै १,१०,७[2].

---

[a]) गस. घञन्ते थाथादि-स्वर. ।

[b]) गस. ल्यबन्ते कृत्-स्वर· प्रकृत्या ।

[c]) पाभे. अभि तै ५,२,१०, २ द्र. ।

[d]) पाभे. अभि तै ६,५,७,२ द्र. ।

[e]) सपा तैआ ३,१३,२ पुरिजानन्ति इति, खिसा ३३, ८ मा ३१, १९ का ३५, २, ३ पुरिपश्यन्ति इति च पाभे. ।

[f]) BC अभ्यपश्यम् इति ?

[g]) सपा. पै १६,१०३,१ विपश्यतः इति पाभे. ।

[h]) तु. टि २आपित्-व- ।

[i]) विप. (⌊अभिवृद्धा-⌋ सुदुघा- = नदी-) ।

[j]) अभिवपते इति पाठः ? यनि. शोधः (तु. सपा. मै क.) ।

[k]) अस सास्व. (पा ६, १, २२३) । वा. क्रिवि. ।

[l]) सपा. काठ १३, ७ विभे. ।

[m]) पाभे. अभिपूर्वम् द्र ।

[n]) अभि कप्र. मन्वानाः PW प्रभृ चिन्त्याः साध्वन्वयाऽन्तरादर्शनात् (तु. वे सा.) । तिङि श्ना, श इति विकरणद्वयम् ।

[o]) सपा. तैब्रा १,६,३,५ आज्यमानयति इति पाभे ।

[p]) सपा. तैब्रा १,६,३,५ बह्वानयेत् इति पाभे. ।

[q]) पाभे. अभिगूर्तम् द्र. ।

[r]) गस. क्यबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,१६२; ६,१३९) ।

अभि-प्र √ चक्ष् > अभिप्र-चक्षे[a] ऋ १,११३,६.

अभि √ प्रच्छ् > *अभि-प्रश्न– > अभिप्रश्निन्[b]– -नम् मा ३०, १०; का ३४,२,९.

¶अभि-प्र √ च्यु, अभिप्रच्युवते मै ३, १०,१, अभिप्राच्यवेताम्[c] काठ २४, ७, क ३७, ८; अभिप्राच्यवन्त मै ३, ७, ८; काठ २४,७, क ३७, ८; अभिप्रच्युवेत मै ३,१०,१.

अभि-प्र √ जन्, अभि···प्रजायन्ते ऋ ५,१९,१.

¶अभि-प्र √ ज्ञा > जा, अभिप्राजानीम मै १,५,९.

अभि-प्र(न >) √ णक्ष्, अभि·· प्र ···ननक्षे ऋ ८,५१,८, खि ३, ३,८.

¶अभि-प्र √ (नी >) णी, अभिप्रणयति[d] काठ १२,१३[2].

¶अभि-प्रति √ गॄ, गॄ(शब्दे), अभिप्रतिगृणीयात् तै ३,२,९,५.

¶अभि-प्रति √ धाव् (गतौ), अभिप्रतिधावति[e], अभिप्रतिधावन्ति मै ४,६,४.

अभि √ प्रथ् > प्रथि, अभि···अप्रथेथाम् कौ ३,४,८; जै २,२,१.

अभिपप्रथे ऋ ९,८०,३.

¶अभिप्रथयति तै २,६,३,४.

अभि-प्रथत्[f]– -थता पै २,२५,५.

¶अभि-प्र √ पद्, अभिप्रपद्यते[g], अभिप्रपद्यते[g] मै ४, ६, ७; अभिप्रपद्याते काठ २९, २[2], क ४५, ३[2]; अभिप्रापद्येताम् काठ ३०, १[1]; क ४६, ४[1]; अभिप्रपद्येयाताम्[g] काठ २८,२[1]; क ४४,२[1].

अभिप्र-पाद– अन्°.

अभि-प्र √ भञ्ज् > अभिप्रभङ्गिन्[h]– -ङ्गिणः ऋ ८, ४५, ३५.

अभि-प्र √ मन्, अभिप्रमन्वते[i] शौ ६,८४,१; पै १९, ५,११.

अभि-प्र √ मन्द्, अभिप्रमन्दुः ऋ ८,१२, १३; अभि···प्रमन्दुः ऋ ७,३३,१.

अभि-प्र √ मृश्, अभि···प्रमृश ऋ ८,२१,१६[j],८१,६.

अभि ··प्र · मृक्ष· ऋ ४,३०, १३.

अभि-प्र √ मृ > अभिप्र-मुर्[k]– -मुरा ऋ १०,११५,२.

¶अभि-प्र √ यम् > च्छ् (दाने), अभि···प्रयच्छति काठ ३६, १३.

¶अभि-प्र √ या, अभिप्रयाति मै २, १,१[2]; २, ३, २, २[1]; काठ ९, १७.

अभिप्र-यात्– -यान् मै २,१, १[2], २; काठ ९,१७

अभिप्र-यायिन्[m]– -यी काठ २०, ११-१३; २१, १, २, क ३१, १३–१५,१७. [°यिन्- उत्तरतस°, उत्तरात्°].

¶अभि-प्र √ युज्, अभिप्रयुङ्क्ते मै २,१,१०; काठ १०, १; १२,३, १३,४,८[n].

अभिप्रायुक्त मै २,७,७

अभि-प्रव– अभि √ प्रु द्र.

¶अभि-प्र √ वृत् > वर्ति, अभिप्रवर्तयेत् मै ४,१,१.

अभिप्रश्निन्– अभि √ प्रच्छ् द्र

---

a) गस. केनन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६,१,१९७; २,१३९) ।

b) मत्वर्थीयः इनिः प्र. तत्-स्वरश्च ।

c) सपा. मै ३,७,८ उपप्राच्यवेताम् इति पाभे. ।

d) सपा मै २,५,१[2] निनयति इति पाभे. ।

e) सपा. तै ६,४,११,४ काठ २७,९ वहति इति पाभे.।

f) शत्रन्तं प्राति. । इहैतदन्तानां त्रयाणां मन्त्राणामेकवाक्यतयाऽन्वयः द्र ।

g) पाभे. अनुप्रपद्येत तै ६,५,३,२ द्र. ।

h) गस. कर्तरि घिनुण् प्र. उसं. (पा ३, २, १४२) कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

i) पाभे. प्रमन्दते टि. द्र. ।

j) इळ्हा चिदर्युः (षा <[१अरि–]; वैतु. सा. प्रा [<अर्यु–]) प्रमृशामि, आ भर इत्येवं द्वि-यतिको जागतः पादः द्र. (वैतु. सा. अभि इति औपसर्गिकम् अव्य. इतीव कृत्वा आभर इत्यनेन योजुकः) ।

k) विप. (जुहू–)। गस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । एतत् प्राति. <√मुर्च्छ् (तु. वें. सा PVS VVS.) इति वा, <√मुर् तुदा. (तु. सा.) इति वा, <√मॄ (=>√मृण्) (तु. PW. GW. ORN. MW.) इति वा यत् परेषां विप्रतिपन्नाः व्यु भवन्ति, तच्चिन्त्यम् । प्रकृते त्यागविसर्जनद्रावणप्रकारकाऽर्थकस्य यनि. √मॄ इत्यस्यैवाऽर्थानुगमदर्शनात् (तु. Eng. √ *pour*) इति दिङ्मात्रम् ।

l) पाभे. अभ्युवस्यति तै ५,२,१,७ द्र. ।

m) णिन्यन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

n) पाभे. अभिचरति मै २,५,७ द्र. ।

¶अभि-प्र √स्कन्द् > स्कन्दि,अभि-प्रस्कन्दयति मै ४,६,४;९.
अभि-प्र √स्था, अभि प्र···अस्थात् ऋ १,७४,८.
†अभि-प्र √हन्, अभिप्रघ्नन्ति ऋ ६, ४६, १०; शौ २०, ८३, २
अभि-प्र √हा (गतौ), अभि···प्रजिहात[a] खि ५, १०, ४, शौ २०, १२७,१०.
अभि-प्र √हि > अभिप्र-हि(त >)-ता[b]- -ताम्[c] शौ १०,१,१५
¶अभि-प्र √हृ, अभिप्रहरति मै ३, २,५.
अभिप्रह्रियते मै ३,२,५.
अभि-प्रा (प्र √ आ) प् > प्रेप्स, ?अभिप्रेप्सी[d] पै १५,१५,८.
अभि √प्री > †अभि-प्री[e]- -प्रियः ऋ ९,३१,३; -प्रियम् ऋ १,१६२, ३; मा २५,२६; का २७, १२, ३; तै ४,६,८,१; मै ३,१६,१; काठ ४६,४.
अभि √प्रु(= √प्लु) > ¶अभि-प्रव[f]- -वान् काठ ३३,८.
†अभि √प्रुष्, अभिप्रुष्णुते ऋ ६, ७१, १, १०, २३,४, शौ २०, ७३,५
अभि √प्रुषाय[g], अभि···प्रुषायति ऋ १०, २६,३
?अभि-प्रेत- -तम् पै १,४७,२
अभि-प्रे(प्र √इ)ष् (गतौ), अभि-प्रेष्यामि[h] शौ १६,७,१
¶अभि-प्रो(प्र √ उ)क्ष्, अभिप्रोक्षेत् मै १,८,२[i].
ϕअभिप्रो(प्र-उ)क्ष्य[j]- -क्ष्यः मै १, ८,२
¶अभि-प्रो(प्र √ऊ)र्णु, अभि···प्रोर्णुवीत काठ २६, १; क ४०,४
¶अभि √प्लु(= √प्रु) > अभि-प्लव[k]- -व. तै ७,१,४,२
अभि √बन्ध्, अभि···बध्नामि पै १९ ३७,१
अभि √बाध्, अभिबाधेत ऋ ८, ५, ३४
अभि-बुभूषु- अभि √भू द्र.
अभि √भञ्ज् > अभि-भङ्ग[l]- -ङ्गाय ऋ २,२१,२
†अभि-भ(ञ्जत् >) ञ्जती[m]- -तीनाम्[n] ऋ १०, १०३, ८, मा १७, ४०; का १८, ४, ८; तै ४, ६, ४,३; मै २, १०, ४, काठ १८,५; क २८,५; कौ २, १२०६; शौ १९, १३,९; पै ७, ४,९.
अभि-भर्तृ- अभि √भृ द्र.
अभि-भव-, अभि-भवन्ती-, अभि-भवितुम् अभि √भू द्र.
अभि √भा > अभि-भा[o]- -भा ऋ २, ४२, १; -भा. काठ ४०, १०, शौ १, २०, १, ५,३, ६; ११, २, ११; १८, ४, ४९; १९, ४४, ७, पै १५, ३, ७; १६, १०५, १; १९, १६,५, -भाम् शौ ४, २०, ४; पै ४, ३७,४.
अभि √भाष्, अभिभाषथाः मा २३, २३; का २५,६,३.
अभि √भू (बधा.)[p], > बुभूष, ¶आभिभवति मै १, ५, ११; २,१, १; काठ ९,१७, ¶अभि···भवति मै १, ४, १२; ४,

---

[a]) अभिः कप्र. वा स्याद् गतिर् वेत्युभयी तद्-गतिः सुवचा द्र.। ननु तथात्वेऽर्थेऽप्यभेद इत्यपि समानं सुवचमित्यधिकम्।
[b]) कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वरः (पा ६,२,४९)।
[c]) सपा. पै १६,३६,५ प्रहिताम् इति पाभे.।
[d]) पाठः? तिङि लुङि सिप्यू एतच्छब्दरूपं भवत्युताऽऽहो कृतो नामीभूतस्य स्त्रयामेतद् भवतीति चिन्त्यम्।
[e]) विप. (पुरोडाश-, वात-)। गस. कर्तरि क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २,१३९)।
[f]) =अभि-प्लव- । नाप. (षडह-विशेष- =सोम-संस्था-विशेष- [तु. माश १२,२,२,१])। गस. करणे अप् प्र. थाथादि-स्वरश्च (पा ३,३,५७; ६,२,१४४)।
[g]) तु. उद्गी. GW.; वैतु. सा. अभिः कप्र. इति कृत्वा अस्मात् इत्युपक्षपुकः। व्यु. कृते √प्रुषाय द्र.।
[h]) पाभे. अपिप्रेष्यामः द्र.।
[i]) सपा. काठ ६,२ क ४,१ प्राप्नुयेत् इति पाभे.।
[j]) गस. ण्यदन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (तु. पा ६,१,२१४; २,१३९)।
[k]) =अभि-प्रव-।
[l]) गस. कर्तरि अजन्ते न्यङ्क्वादित्वात् कुत्वम् (पा ७, ३,५३)। थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४)।
[m]) विप. (देवसेना-)। शत्रन्ते स्त्री. ङीब् उदात्तः (पा ६,१,१७३)।
[n]) नाम्नः उदात्तता (पा ६,१,१७८)।
[o]) भाप (अभिभूति-, अपशकुन-, उपद्रव- [तु. या. ९, ४] प्रमृ.)। क्र. स्त्री. भावे अङ् प्र., अन्यत्र विजन्तं प्राति. इति विवेकः।
[p]) धा. अभिभवाऽभिमुखीभावप्राप्त्यादिषु वृत्तिः।

१, १२; काठ ७, ९[a]; ३१, ९, क ५, ८[a], ४७, ९, ¶अभि-···भवन्ति तै ७, ४, ७, १; मै १, ६, ३; अभि···भवाति ऋ ५,३७, ५, †अभि>भी[b]·· भवासि ऋ ४, ३१, ३; खि ६, ३,४, मा २७, ४१; ३६,६; का २९, ५, १०; ३६, १, ६; मै २, १३,९; ४, ९, २७; काठ ३९, १२; कौ २, ३४, जै ३, ४, ५; शौ २०, १२४, ३; पै ४, २७, ६$, ¶अभि-भवाम तै ६, ३, १०, ५; ¶अभ्यंभवत् मै १, ४, १२; ४, १, १२, काठ ३१, ९; क ४७, ९; अभि···अभवत् ऋ २, २२, २; तै ७, ४, २, १¶; कौ २, ८३८†, अभि (अभवत्)[c] शौ १०, २, १८; पै १६, ६०, १०; ¶अभ्यंभवन् तै ६, २, २, ७; ८, १, ३, ७, १; काठ १९, २; १०; क २९, ८; ३०, ८; अभ्युभवः शौ ६, १२९, २; पै १९, ३२, ३; ¶अभ्य-भवम् काठ ७, ६; क ५, ५, ¶अभि·· भवेयम् तै ७, ४, ७, १; ¶अभिभवेम तै ६, २, ८, १; अभि ··भवेम ऋ १०, ५९,३.

‡अभि···बभूव मा ३८, १७; का ३८, ४, १; तै ४, १, ६ ३, मै ४, ९, १; †अभि··· बभूव ऋ ३, ५९, ७; ४, १६, ५, शौ २०, ७७, ५; अभि[d] (बभूव) ऋ ३,५९,७; †अभि · बभूथ ऋ ८, ९८, ५; कौ २, ५९८; जै ३, ४८, १४, शौ २०,६४, २; ¶अभिभविष्यन्ति काठ ३१, ८, क ४७, ८; ¶अभिभविष्यसि मै १,४,१२, ¶अभिभविष्यथ तै २, ४, २, १; ¶अभिभविष्यामः काठ १०, १०, अभि ···भूयासम् मै १, ५, ४; ११; काठ ७, २; १२, २[e]; क ५, २; †अभि · भुवत् ऋ ८,३१, १५-१८; ९२, ६; तै १, ८, २२, ४; मै ४, ११,२[f]; काठ ११, १२[f], अभि···भुवत् ऋ २, २२,४[f], अभ्यंभूत् मा २८, २१; का ३०, २, १०; मै २, ६, १२, ४,४, ६, काठ १५, ८; अभि-···अभूत् तै १, ८, १६, २[g], अभिभूत् शौ ७,३६,३; अभि-·भूत् ऋ १, १७८, ४[h], †अभि···भूवन् ऋ १०, ३, २, ९९, ३; ११, कौ २, ८९७, जै ४, १३, १०, †अभि···भूवन् ऋ १, १३९, ८; शौ २०, ६७, २; अभि····भुवः कौ १, ४६६ ‡[i]; जै १, ४८, ६‡[i]; †अभि·· भूः ऋ ७, २१, ६; तै ७, ४, १५,१, काठ ४४, ४; पै १९,२२,४; अभि···अभुवम् पै १,६०,१; अभि·· भुवम्, अभि (भुवम्) ऋ १०, ११९,८

ϕअभि-बुभूषु- -षुम् पै १,७६,३.

अभि-भव[j]- -व मै २, ७, २०[j], शौ १,२९, ४; –वम् पै ४, २७, ५,१३,३,१३[k].

अभि-भवत्- -वन्तम् पै १६,१००, ८.

अभिभवन्ती- -न्तीम् पै १६, १००,८;–न्तीम्ऽन्तीम् शौ ९, ५,३६.

¶अभि-भवितुम्[l] तै ६,४,१०,१.

अभि-भु[m]- -भवे काठ ३५, १०; क ४८, ८; –भुम् शौ १०,६, २९.

अभि-भू[n]- -भुवः काठ ३९, १; –भुवम् शौ ९,५,३६; –भुवे ऋ २, २१, २; मा २२, ३०; का २४, १७, १; काठ ३४, ४[२]; ३५, १०[२]; क

a) सपा. मै १,५,११ अवगृह्णीयात् इति पाभे ।

b) इक. (पा ६,३,१३४) इति साहितिको दीर्घ. ।

c) वैतु W. प्रतिमानाऽर्थे कप्र. पर्वतान्, कर्माणि इत्युभयाऽन्वित. ।

d) पाभे. मा ३८, १७ उत् द्र. ।

e) सपा. मै २,३,२ भूयासम् इति पाभे. ।

f) सपा. अभि···भुवन्<>अभि···भुवः इति पाभे. ।

g) वैतु. भा. पक्षान्तरे अभिः कप्र. इत्याह ।

h) वैतु. सा. पक्षान्तरेऽनर्थक अभिः इति प्रतिपेदे ।

i) विप., नाप. (अय- =२अक्ष- [मै.]) । गस. कर्तरि अजन्ते थाथादि-स्वरः ।

j) सपा. तै ४,३, ३,२ काठ ३९,७ आस्कन्दुः इति पाभे. ।

k) सपा. शौ १,२९,४ –वः इति पाभे. ।

l) तुमुनन्ते अनन्तरगति-स्वर. प्रकृत्या ।

m) गस उप. डुः प्र. उसं. (पा ३,२,१८०)। कृत्-स्वर. प्रकृत्या ।

n) विप., नाप. (ऋतु- [शौ ९, ५, ३६], अय- [= २अक्ष- । तै ४,३. ३, २ प्रभृ]) । गस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

४८, १२[२]; -भूः ऋ १, १००, १०; ८,८९, ६; ९७, ९; ९८, २; १०, १५३, ५; १६६, ४; मा १०, २८, का ११, ८, ३; तै १, ६, २, १[१], १०, १[२],२. ३, ९, १, ४, ३, २; ४, ३,३, १[a], मै १, ५, ४; ११; २, १, ११; ३, २[1]; काठ ७, ९; १०, ७; १२, २; ३९,७[a]; क ५,२, †कौ २, ३७६, ७८०; जै ३, ३०, १९†; शौ २, २७, १; ६, ९७,१[e]; ९,५,३६; ११,१, ६; १४, २,१९; †२०, ६२,६; ९३, ८, पै १, ६०, ३; २, १६, १; १६, ८९, ६; १८,८, १०,१९,१२,७[e],२५,९†; २०, २१, ७; -भ्वै मै २, १३, १७, ३,१२,११; १४.

†अभिभू-तर- -रम् ऋ ८,९७, १०; कौ १.३७०; २,२८०; जै १,३९,१;३,२३,१२, शौ २०, ५४,१.

?अभि-भूत[b]- -तः पै१९,३२,१०.

अभि-भूति[c]- -तये पै ७, १८, ६[d]; -†ति ऋ ४, २१, १; ४१, ४;१०, ७६, २; मा २०, ४७, का २२, ५,१; -तिः ऋ ८, १६, ८; तै ३, २, ५, १[e]; ४, ४, १२, १; मै ३, १६, ४; काठ २२, १४, शौ ६, ९८, २[f]; पै १५, १, ३, १९, १२, १४, -तिम् ऋ १, ११८, ९; ४, ३८, १,९; -†०ते ऋ १, ५३, ३, ६, १९, ६;१०, ८४, ६[g]; १३१, १; -†०ते शौ २०, २१, ३; १२५, १; पै ४, १२, ६[g]; १९, १६,८†, -त्यै तै ३, १, ७, १; ७, ५. ५,१; ¶काठ १९,२[h]:१०[i], ¶क १९, ८[h];३०,८[i] [°ति- रभ्रातृव्य°]

¶अभिभूति-मत्- -मत् काठ ८,१, क ६ ६.

†अभिभूत्यो(ति-ओ)जस्[j]- -जसम् ऋ १, ५२, ७, मै ४, १२, ३; -जाः ऋ ३, ३४. ६, ४८, ४, ४, ४२, ५,६, १८,१; १०,८३,४, मै ४, १२, ३, शौ ४, ३२,४; २०, ११, ६. पै ४, ३२,४.

अभि-भूय[k] ऋ ३, ४८, ४; तै ६, २,८,१¶.

अभि-भूय[k]- -याय शौ १९,३७,३, पै १,५४,४.

†अभि-भ्व(र>)री[l]- -री ऋ १०,१५९,५,६[m]; पै२,४१,५[m].

अभि √भृ>अभि-भर्तृ[n]- -र्ता पै ५, १२,४.

अभि-मज्मन्[o]- -ज्मना खि २,८,३.

अभि √मद्,न्द्, †अभि···मदत >ता[p] ऋ १, ५१, १, कौ १, ३७६; जै१,३९,७, अभि(मदत) खि १,१,४, अभि···अमदन्[q] ऋ ३,३१,१०.

अभिमाद्यत्तु पै १९,२९,६.

अभि···मन्दसे ऋ १०, ५०, २.

अभि अमन्दिषु. ऋ ८, ५०, ३, खि ३,२,३

अभि-माद[r]- -दम् पै १९,२९,६

अभि √मन्, अभिमन्यते ऋ १०, ८६, ९, ¶तै १, ६, ७, ४, ३, १, ९, ६; ७, ५, १५, २,

---

a) सपा मै २,७,२० आस्कन्दुः इति पाभे.।

b) शोधस्य कृते तु. सस्थ. टि. ?भर्यां।

c) भाप. (अभिभव-), विप. ([अभिभावुक-] ओजस्-, क्षत्र- प्रभृ)। गस. क्तिनन्ते पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,५०)। d) पाभे अपभूतये शौ ५,८,५ द्र.।

e) =सपा. तैब्रा ३, १०, ८, २ आपश्रौ १२, २४, ७ प्रभृ.। माश्रौ २, ४, १, ३६ विभूतिः इति पाभे।

f) पाभे अधिपतिः मै ४,१२,२ द्र.।

g) सपा शौ ४,३१,६ सहभूते इति पाभे.।

h) सपा. मै ३,१,३ विजित्यै इति पाभे।

i) पाभे अपहत्यै मै ३,१,९ द्र.।

j) विप. (इन्द्र-, वज्र- प्रभृ.)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्। (पा ६,२,१)।

k) गस. यक. ल्यबन्ते च क्यबन्ते च कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,११३,२,१३९)।

l) विप. (अस्मद्-)। गस क्वरबन्ते कृत्-स्वर॰ प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

m) सपा आपमं १,१६,६ अभिभूवरीः इति पाभे।

n) तृजन्तं प्राति.। पाठः संदिग्ध-स्थलीय॰ द्र.।

o) भाप. (महद्भाव-, बल-)। गस उप ?√*मज् (उच्छ्राये)+मनिः प्र कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)। शेषं तु टि मज्मन्-।

p) तु अनुमदन्ति वाजैः ऋ १, १७३, ७ इति यत्र समानः वा. भवति।

q) स्वम् इत्येतत् यनि. कर्म सद् यद् अभि इत्येतेन कप्र सताऽन्वितमिति सा. MW, G. (तु. VVS ३८) च, तच्चिन्त्यम्।

r) गस भावे घञन्तम्। द्वि१ सत् वा. क्रिवि. द्र.।

काठ २२, १२¶; क ३५. ५¶; शौ २०, १२६. ९†; पै १२, ७, १०: अभिमुन्यते मै ४, ३, ८¶: शौ ६, ६, १[a]; अभि··· मुन्यते शौ ५, १९, ९; पै ९, १७,५; अभिमन्यन्त ते ३ ४, ९, ३¶; पै १२, ७, १०; ¶अभिमुन्यन्ते मै ३, ९, ७; अभिमन्याते ऋ १०, २७,११; अभिमन्यातै[b] पै १७, २, ५; ¶अभ्यमन्यत ते ३, १, ९, ६; काठ ३०, १०; क ४६, ८; ¶अभ्यमन्यन्त काठ १३, ८; ¶अभिमन्येत ते १, ६, ७, ४; ७, ५, १५, १; काठ ६, ७; १०, ६,७, २२, १२; क ४,६; ३५,५.

¶अभिमंस्ये ते ३, १, ९, ६; अभिमंस्त शौ ८, १, १२; पै १६, २, २; अभिमांस्त शौ ११, २, ८, पै १६, १०४, ८; अभिमंस्था.[c] मा १३, ४१; का १४, ४, ४: काठ १६, १७; शौ ९, ५, ४; पै १४,३,६;१६,९७,३

अभि-म(न्य>)न्या- -न्या: पै १२,७,१०[a]

अभि-मन्यु- -न्युना पै ५, ४, १३?[d];-न्यूनाम् पै १६,७०,६

अभि-मान- बहुल[e].

¶अभि-मानुक[e]- -क: मै १,६ ४[f]; ११;३,१,३;७,१०;९,१[g]. [°क- अन्°].

अभि-मनस्[h]- -नस. काठ ११,६.

अभि √(मनस्->)मनस्य, अभिमनस्येत शौ ११, ३, २५; पै १६, ५४,११.

अभि √(मन्त्र->)मन्त्रि, ¶अभि- मन्त्रयते मै ४, १, २; ३[a,i]; ४, ३; काठ १९, २; २५, ८; १०; ३१, २; क २९, ८; ४०, १; ३; ४७, २; ¶अभि- मन्त्रयन्ते काठ १२, ११[j]; †अभिमन्त्रये[k] ऋ १०, १९१, ३; पै १, ५३ ५; १९, ७, ४; अभिमन्त्रयध्वम् मै २, २, ६‡[l]; पै १, ५३, ४; ¶अभि- मन्त्रयेत ते १, ६, ८,३[m]; ७, १, १; ३, १, २, १; ८, ३; मै १, ४, ९; ८, ८[a]; ९; ३, १, ३;८,६[n]; ४, २, ८[a]। १०; ११; ४, ३[o],८, ७[a]; काठ २३, ५[a]; ३४,१८.

अभि √मन्द् अभि √मद् द्र.

अभि-मरीमृशत्-, अभि मर्मृशत्-, अभि-मर्शन- अभि √मृश् द्र.]

अभि √मा (बधा.)[p]

अभि-मा[q]- -मया मै १,४,११; काठ ५,४;३२, ४,-¶मा मै १, ४, ११, काठ ३२ ४; ३४,१४.

*अभि-मात[r]->अभिमातिन्[s]- -तिनम ऋ १ ८५,३.

अभि-माति[t]- -तयः ऋ १, २५, १४; शौ २, ७, ४; -†तये ऋ ८, ३, २; कौ २, ७७२; -ति ऋ ५, २३, ४; -तिः ऋ १०,

a) पाभे. अभिदासति पै १९, ३,१० द्र ।

b) पाभे अभिदासात् शौ १२,१,१४ द्र. ।

c) =सपा माश ७, ५, २, १७ । तै ४, २, १०, १ अभिमृक्षः इति, मै २, ७, १७ अभिशोचीः इति च पाभे. ।

d) समस्त वैतत् यनि. प्राति. उताहो जिघांसति इत्याख्यातेन अभेः संबन्ध इति विवेक्तुं दुःशकमिति द्र. ।

e) गस. उकअन्ते कृत्-प्रकृतिस्वरम् (पा ३, २, १५४; ६,१,१९७,२,१३९) ।

f) अभिमानुकः स्यात् >सपा तैब्रा १, १, ५, ९ अपिदध्यात् इति पाभे ।

g) पाभे अपिदधाति काठ २६,१ द्र. ।

h) बस पूप प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २, २४, पा ६,२,१) ।

i) सकृत् पाभे अनुमन्त्रयते काठ ३१,२ द्र. ।

j) पाभे. अनुमन्त्रयन्ते मै २,३,९ द्र. ।

k) सपा. शौ ६,६४,२ अभिसंविशध्वम् इति, तैब्रा २, ४,४,५ गौपि २,६,२२ अभि सरभध्वम इति च पाभे. ।

l) सपा. ऋ १०,१९१, ३ अभिमन्त्रये इति पाभे. ।

m) सपा काठ ३१,१५ अभिमृशति इति, मै १,४,५ अभिमृशेत् इति च पाभे. ।

n) सपा अनुमन्त्रयेत तै २, ६,६,४ द्र. ।

o) सपा. तैब्रा १,७,६,८ उद्गृह्णाति इति पाभे ।

p) धा. माने (तु अभि-मा-) च, हिंसायां च वृत्तिः ।

q) सस्व. कृते तु. टि (अनु √ध्यै >)अनुध्या- ।

r) गस उप. भावे क्ते परत इकारादेश-विकल्पः उसं. (पा ७,४,४१) ।

s) =शत्रु- । मत्वर्थीयः इनिः प्र. [पा ५,२,११५ (तत्स्वरः [तु. वें. सा. ऋ ५, २३,४; वैतु. PW प्रभृ. अभि √मन् इति])] ।

t) उभयथा निगमा भवन्ति । भाव इति च विप. वा विशेष्यगर्भं विप. सच्च शत्रुपर्यायो वेति

अभि √ मुद्

°अ(भि>)भी-मोद[a]->
अभीमोद-मुद्[b]- -मुदः शौ ११, ९,२६; १०, २४, पै १६, ८४, ८[c]; ८७,४.

¶अभि √ मृ > अभि-मृत,ता[d]- -तम् काठ २५, ६; क ३९, ४; -ता काठ ८,२; क ६,७, -तायाम् मै ४,५,९. [°त- अन्°].

अभि √ मृश् > मरीमृश्, अभि''' मृशते ऋ १,१४५,४, ¶अभि-मृशति तै १, ५, ८, २[e]; २ ६, ५, ६, ५, २, ७,३,४, १०, १; २[f]; ३, मै ३, २, ५, ६; ४,७; ४, ८, ९; काठ २०, ५, २२, १[2f], ३१, १५[g], ३२, २, क ३१, ७, पै १६, १२६, १; ४[2], ¶अभिमृशति तै १, ७, ३, ४, अभि 'मृशे पै १९, ३७, ७, अभिमृशामसि शौ ३, २४, ६, ४, १३, ७‡[h]; पै ५, १८, ८‡[h], ३०, ८; †अभि '''मृशामसि ऋ १०, १७३, ६[i], पै १९, ६,४[i]; ¶अभ्य-मृशत् तै ५,५, २, ४, ¶अभि-मृशेत् तै २, ४, ३, ३; ३, १, ६, १; २, १, ३; ५, ५, २,४; ४, ४; ७, १, १; ३, मै १, ४, ५[g], १२, ५, १२, ९, ५[4]; ८; काठ ९,१४[2],१०,७; २२, ८[2j]; क ३५,२.

अभिमृक्ष.[k] तै ४,२,१०,१

अभि-मरीमृशत्- -शत् पै १९, ३५,१०.

ϕअभि-मर्मृशत्- -शत् ऋ ३, ३८,१.

अभि-मर्शन- शिव°.

†अभि-मृशे[l] ऋ २, १०, ५, मा ११,२४, का १२,२,१३, तै ४, १,२,५, क ३० १.

¶अभि-मृश्य[m]- -श्य मै ४, ६, ६[2].

अभि √ म्लै-> अभिम्लात-वर्ण-अ°.

अभि √ यज्, > इयक्ष, ¶अभि-यजते मै १, ४, ५[2]; ८[n]; १०, ८; ३, ८, ७, ४,१, १३; काठ ३१, १५; ३६, ३, ¶अभि-युजते मै १, १०, ८; काठ ३६ ३; ¶अभ्ययजन्त काठ ८,१३; क ८,१.

अभ्ययष्ट ऋ ६,४७,२५.

अभि'''इयक्षति ऋ ९,७८,१.

ϕअभी(भि-इ)यक्षत्- -क्षते ऋ ९,११,१, मा ३३, ६२, क.३२, ५,८; कौ २,१,११३, जै ३,१, ३;११,९.

अभि-युत्- अभी(भि √ इ) द्र.

अभि √ या, अभियाति शौ ४, २९, ७[o], पै ४, ३८, ७[o]; १६, ३२, ८‡[p], अभियामि[q] पै १८,२१, ३, २४, ४, अभियातु शौ ६, ४०,२, पै १,२७,३; अभियाहि शौ १०,१,१५; पै १६, ३६,५; अभियातम् शौ ११, २, १; पै १६ १०४,१.

अभि ''यासिषत् ऋ १,१७४,५.

अभि-यात- -तः शौ ११, २,१३, पै १६,१०५,३.

?अभि √ यु, अभियोधि तै ३,५,१०, १‡[r].

अभि √ युज्, अभियुज्यताम्[s] पै २, ५,३.

---

a) गस. घजन्ते थाथादि-स्वर. पूप. दीर्घत्वञ्च (पा ६,३,१२२,२,१४४)।

b) द्वस सास्व (पा ६, १, २२३; [तु. सा, वैतु. PW. प्रमृ यङ्लुगन्तात् कर्तरि क्विप् प्र. इति)।

c) °भि° इति मुपा. यनि. शोध. द्र.।

d) व्यु. अव-गत- टि. द्र.।

e) सपा मै १,५,९ आलभते (तु. तत्रत्यं टि च) इति पाभे ।

f) सपा. मै ३,४,४ संमृशति इति पाभे ।

g) पाभे. अभिमन्त्रयेत तै १,६,८,३ द्र.।

h) सपा. ऋ १०,१३७,७ उपस्पृशामसि इति पाभे.।

i) सपा. मा ७, २५ का ७, १०, ३ माश ४, २, ४, २३ अवनयामि इति, तै ३, २, ८, ६ प्रमृ. अव''' नयामसि इति, मै १, ३, १५ ?वः (?अव) नयामसि इति च (तु. तत्रत्यं टि. च) पाभ.।

j) सपा क ३५,२ उपदध्यात् इति पाभे ।

k) पाभे अभिमंस्था मा १३.४१ द्र ।

l) गस केनन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९७, २,१३९)।

m) गस क्यबन्ते (पा ३,१,११०)। कृत्-स्वर. प्रकृत्या।

n) सपा. काठ ३२, ६ आलभते इति, तैब्रा ३, ३,९, ११ संतनोति इति च पाभे.।

o) सपा तै ४,७,१५, २ मै ३,१६,५ उपयाति इति पाभे ।

p) सपा. ऋ १,१६४,२७ विभे.।

q) सपा शौ १३,२,३७ उपयामि इति पाभे.।

r) पाठः? <अभि √ यु इति वा अभि √ युध् इति वेति K. संदिहानः। सपा. ऋ १०,१२०,३ अभियोधो' इति पाभे.।

s) सपा. शौ २,१२,२ नियुज्यताम् इति पाभे.।

अभि-युक्त– -क्तस्य पै २ २५,२.
१अभि-युग्वन्[a]– -ग्वना ऋ ६,४५, १५.
†अभि-युज्[b]– -युजः ऋ ३, ११, ६; ४, ३८, ८, ५, ४, ५; ६, २५, २; ८, ४५, ८, ९, २१, २; मै ४, ११, १; १४, १२, काठ २, १५, कौ २, ९०८; जै ४, १५, २, शौ ७,७७,९.
२अभियु(ज्>)ग्-व्न्[c]– -ग्वा मा ३९,७, का ३९,५,१.
अभि √युध्, अभियोधत् ऋ ६, ३९,२.
†अभियुध्याः ऋ ७,९८,४; शौ २०, ८७, ४; †अभियुध्य ऋ १, ९१, २३; मा ३४, २३; का ३३,१,१७; अभि…?युध्य[d] ऋ ६, ३१, ३; अभ्ययुध्यत् ऋ १०,८,८.
अभि…अयोधीत् ऋ ४, ३८, ८; †अभियोधोः ऋ १०,१२०, ३[e]; कौ २, ८३५, जै ४,५, ७; शौ ५, २, ३, २०, १०७, ६; पै ६, १, ३, †अभि…योध-इम् ऋ ६ ६०,२; काठ ४,१५.
ϕअभि-योद्धृ[f]– -द्धा ऋ ८,८८,४.
अभि√रक्ष्, अभिरक्षते ऋ ४, ५३, ४, ७, ८३, ९; अभिरक्षति ऋ १, १३६, ५[g], ९, ७३, ३; मे १,४, १५¶; शौ १०, २, २७; पै ५, १७, ५; १६, ५९, १०; ९६, ६, अभि…रक्षति ऋ ४, ५३, ५; †अभिरक्षति ऋ १०, १७०, १, मा ३३, ३०, का ३२, ३, १; मै १, २, ८; काठ २,९; कौ २, ८०३; ३, ५, २; जै २,३, २; ४, २, ९; अभिरक्षतः शौ १०, ६,१२; पै १६, ४३, ५; †अभिरक्षन्ति ऋ १, १६३, ५, मा २९, १६; का ३१, ३, ५, तै ४, ६, ७, २; काठ ४०, ६; पै १६, ९२, ३$; †अभिरक्षसि ऋ १०, ८६, ४; शौ २०, १२६, ४; अभिरक्षथ शौ १०, ७,२३, पै १७, ९, ४; अभि…रक्षथ > था ऋ ८, ४७,१, अभिरक्षाति शौ ३,१२, ८; अभिरक्षतु खि २,९,१; तै २,१,११,२;३,३,८,२; मै १,५, १४[i],४,१२,२; काठ ७,३[h],१०, १२[h],क २,३‡; ५,२[h], शौ ३,१७, ४‡[j]; ४, १०, ७; ६, ७९, १, १०, ३, १३-१५; १९, ४६, १-७; पै ४, २३, १-७; २५, ७, ९, ११, ३; १२, १०,१६, २३, ४[j]; ४४, ८; ६४, ३-५, ७;९६,७, १५३,९; १०; १९, १६, १७; अभिरक्षताम् शौ २, ४, ५[k], पै १३, १०, ११‡; अभिरक्षन्तु शौ ५, ३,४‡[l], ८, १, ७, ११, १, ३३; पै ५, ४, ४; १६, १,७; १९,३७,११[l]‡, अभिरक्ष ऋ ९, ११४, [३,४]; शौ ४, १९, ८; १२, ३, ११, पै ५, २५, ८, अभिरक्ष खिसा २६,१६; अभिरक्ष पं १७, ३७, १; अभिरक्षतात् मा ३५, १७, का ३५, ४, १५, तै १, ३,१४, ५, ३,३,८,१; शौ २, १३, १; अभिरक्षत पै १, १४, १; २, १९, १-४, अभ्यरक्षत् पै ९, ११, २; अभ्यरक्षताम् पै ९, ११,१.
अभ्यरक्षीत् मै १,५,१४[h].

---

[a]) गस. क्वनिबन्ते कुत्वम् कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ७, ३,५३,६,२,१३९)।

[b]) गस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

[c]) उस. उप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १३९)। उप. √वन्+ कर्तरि क्विप् प्र. (वैतु म. अभि √युज्+ क्वनिप् प्र. इति कृत्वा तथात्वे उप प्राप्यमाणमाद्युदात्तत्व-मुपेक्षमाणः, PW. प्रभृ. च मुपा. उप. आद्युदात्ततया संस्कारुकाः)। वस्तुतस्त्वत एव यनि. ज्ञापितं स्याद् यथा मूलत. १अभि-युग्वन्– इति उप. प्रकृतिस्वरे गस. न वक्तव्यः, किन्तर्हि अभियुज्–+ (√वन्>) वन्– इति कृत्वा पूप. प्रकृतिस्वरम् बस. इति। एवं च तत्र उप. भावे क्विप् प्र. स्यादित्येतावन्मात्रं विशेषः द्र.।

[d]) °ध्यः (लङि मपु१ [तु. वें. सा. प्रमृ.]) इति सतो विसर्गलोपः द्र. (तु. GW; वैतु. पपा. यनि. एव)।

[e]) तु टि. ?अभि √यु>अभियोधि।

[f]) गस. तृन्नन्ते पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, १, १९७; २,५०)। विशेषा जातानामिन्द्रकर्तृकेऽभियोधने कर्मा-ऽभिसंबन्ध एव स्वारसिक इत्यभिप्रायः (वैतु. सा. वाक्यभेदभ्रान्तः सन् 'भवसि' इत्येतदाक्षिपुकः; GW. अभिः कप्र. इति)।

[g]) अभिम् अगतितया भाषमाणः GW. उपेक्ष्यः।

[h]) सपा. आश्रौ २,५,१२ प्रमृ अभ्यराक्षीत् (वावि. °रा°) इति पाभे.।

[i]) पाभे. अनुयच्छतु द्र.।

[j]) पाभे. अनुतिष्ठतु द्र.।

[k]) पाभे. अभिमुञ्चताम् द्र.।

[l]) पाभे. अधिवोचता ऋ १०,१२८,४ द्र.।

अभि-रक्षत्- -क्षन् पै ९,१२,७.

अभि-रक्षमाण- -ण. खि ४, १०[१], ५; पै २, ६, ५; -†णाः ऋ १०,१५७, ४; शौ २०, ६३,२; १२४,५.

अभि-रक्षित- इन्द्र°

अभि √रा > अभि-रावन्- -व्णाम् पै १६,७०,६.

†अभि-राष्ट्र[a]- -ष्ट्रः ऋ १०, १७४, ५; शौ १, २९, ६; पै १, ११,५.

¶अभि √रिच् > रेचि, ?अभिरेचयेत्[b] काठ २३,५

अभि √रिष्, ?अभिरेषात्[c] शौ ४, ३५,१.

अभि √रु (शब्दे), अभिरुव शौ ५, २०,३[d].

अभि √रुद्, अभिरुदति पै १९, २, ४[e].

अभि-रोरुद(?ध)[f]- -द(?ध)म् शौ ७,३९,१, पै ३,२८,५.

¶अभि √रुध्, अभ्यरुन्ध[g] तै ६, १, ६,३.

?अभिरुध्यासन् पै १९, ४३,३[h].

अभि-रोद्धृ- -द्धारः मै २, २, १३; ३,९,४.

अभि √रुह्, अभिरोहतु पै १६,४५, २[i], अभिरोह[d] पै ९, २४, ४; ¶अभ्यरोहन् मै १,६,३.

अभि…रुरुहुः ऋ ५, ७, ५, अभ्यरुक्षत् पै २०, १५, १०.

अभि-रू(प>)पा[a]- -पाम् शौ ८,९, ९; पै १६,१८,९.

अभि √लप् > *अभी-लापु- > अभीलाप-लप्[j]- -लपः शौ ११,१०,२५; पै १६, ८७,५.

अभि √लभ् > लिप्स > अभि-लिप्समान- -नाः पै १६, ५०, ३[k].

¶अभि √लिप् > अभि-लिप्य तै ५, ७,१०,२.

अभि √वद् अभिवदति शौ ९,१०, ८; पै १६, १११, ४, ११५,४, अभिवदति मै २, ३,९¶; काठ १२, १०¶; शौ ९, ६, ४, अभि…वद खि २, २, ५, ¶अभ्यवदत् तै २, ५, ८,३[१]; मै १,८,१, काठ १३, ३; ¶अभ्युवदत् मै १,८,१.

अभि…वदेत् काठ ४०, ५; पै १,९६,२.

¶अभि-वदत्- -दन्तः तै ७, ५, ७,४; काठ ३३,७.

१अभ्यु(भि-२उ)दित- अन्°.

अभि √वन्, अभि…अवन्वन् ऋ १,५१,२.

¶अभि-वा(न्य>)न्या[l]- -न्याया मै १,१०,१७; -न्यायै तै १,८,५,१.

¶अभिवान्य-व(त्स>)त्सा[m]- -त्साया. काठ ३६,११.

अभि √वप्, अभि…वपन्त ऋ ७, ५६,३.

अभ्यु(भि-उ)प्य > प्या ऋ २, १५,९.

¶अभि √वम्, अभ्यवमत् मै ३, १०,३.

अभ्यवमीत् तै ६, ३,७,४.

अभि-वान्त[n]- -न्तः मै ३, १०, ३.

अभि-वयस्[o]- -यस. ऋ १०, १६०,१; शौ २०,९६,१; -यसे मै २, १३, १७; ३, १२, १४, -या॰ काठ ३९,११.

---

a) बस. (पावा २,२,२४)। पूप. प्रकृतिस्वरम्।

b) पाभे अतिरेचयेत् मै ३,६,८ द्र।

c) पाठ ? नाभिरेषात् (न, अभिरेषात् इति पपा. ?W) > नाभिः एका इति सा, नाभि-रेषात् (=नाभिच्छिद्रात्) इति LR., नाभिरेषाम् इति मूको, नाभि॰, एषाम् इति Web (तु W. टि.)।

d) सपा. अभिरुव <> अभिरोह इति पाभे.।

e) अभिरुदितम् इति मूको ।

f) गस. उप यङ्लुगन्तात् अच् प्र.। थाथादि-स्वर. (पा ६,२,१४४ [तु सा])। तु. सस्थ टि मांपश्यु-।

g) सपा काठ २३, १० क ३७, १ अभ्यारुणत् इति पाभे.।

h) °रुध्यासम् इति शोधः (तु. सस्थ. टि. ?मधु-मत्त्वचः)।

i) पाभे. अधिरोहतु शौ १०,६,३१ द्र.।

j) तु. टि अभि √मुद् > अभीमोद-मुद्-।

k) पाभे. ?अवजिघ्रमापः द्र.।

l) नाप. [(वत्सान्तरेण दोग्धुमिष्यमाणा- [मृतवत्सा- इति सा.]) धेनु-]। गस कर्मणि ण्यदन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,१८५; २,१३९)।

m) नाप। बस. पूप. विप. यत्र करणे ण्यत् प्र.।

n) कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वरः (पा ६,२,४९)।

o) विप. ([बलपोषक-, तीव्र-] सोम-), नाप. [इन्द्र-तन्वादीष्टकानाम् अन्यतमा- (मै. काठ. [तु. सा. तै ४, ४,८,१]))]। बस (पावा २,२,२४)। पूप. प्रकृतिस्वरम्। उप. (√वी >) २वयस्- द्र.।

?अभि वरि सपत्नहा[a] पै १,११,२.

अभि-वर्त-, अभि-वर्तयत्- अभि √वृत् द्र.

अभि-वर्ध, °र्धन- अभि √वृध् द्र

अभि-वर्षत्- अभि √वृष् द्र.

अभि √वल्ग्, अभिवल्गन्ति शौ १२, ३, २९; पै १७,३८,८.

अभि √वश्, अभिवष्टि ऋ २, २५, ३, ४,१,८.

अभि √वस् (आच्छादने), > वासि, अभिवस्त पै १०, ६, १०; १६, ३२, ५[b], अभिवस्ताम् तै ४,६,४,५‡[c].

¶अभिवासयति तै २,६,३,४[2]; मै ४,१,९[2d], ¶अभिवासयति मै ४,१,९; काठ३१,७[2]; क४७,७[2]; †अभिवासयामसि ऋ ९,१०४, ४, कौ १,५७५; जे १,५८,१०; अभिवासय > या ऋ ९,७५,५; अभि···अवासयत् ऋ १,१६०, २; ¶अभिवासयेत् मै ४,१,९[2]; काठ ३१,७, क ४७, ७

अभि √वह्, ¶अभिवहति तै ५, ४, १०, १; काठ २२, १; ¶अभ्यवहताम्[e] मै १,१०,१६. अभि ··वोळ्हाम् ऋ ८, [३२, २९,९३,२४[f]].

अभिववक्षे ऋ १,१४६,२

अभि-वृह(त् >)न्ती- -न्ती मै २, १३,१०.

*अभि-वाह- > ¶अभिवाह-तम् ( )[g] तै ६,६,५,४.

अभ्यू(भि-ऊ)ढ- -ढ शौ १५, १५,५.

अभि √वा, अभिवाते[h] पै २०, ३३, १[i]; ¶अभिवाति मै ४, १, ५; काठ ३१,३; ४३,६‡[j], क ४७, ३, †अभिवातु ऋ ७, ३५, ४; १०, १६९, १[j]; तै ७, ४, १७,१; मै ४,९,२७$[j], शौ.१९, १०, ४; पै १३, ८, ४; १९, ५१,५.

अभि-वात[k]- -तम् मै २, २, १; काठ ११,६.

अभि-वान्त- अभि √वम् द्र

अभि-वान्या- अभि √वन् द्र.

अभि √वास् (शब्दे) > अभि-वासिन्- वस्त°.

अभि-वाह- अभि √वह् द्र.

अभि-वि √कशा, अभिव्यक्शम्[l] मै १,१,५; २, १३, ३,९, १; ४, १,५.

अभि-वि √ख्या, अभिविख्येषम्[l] मा १,११, का १, ३,७; अभि-व्यख्यम्[l] काठ १,४, ३,१; २६, २; ३१, ३; क १, ४; २, ८, ४०,५;४७,३.

अभि-वि √चक्ष्, अभि··· विचष्टे ऋ ३, ५५, ९; अभि··· विचष्टे शौ २,१०,४[m]; पै २,३,३.

†अभि √विज्, अभिविक्त ऋ १, १६२, १५; मा २५, ३७; का २७, १३,६, तै ४, ६, ९,२; मै ३,१६,१, काठ ४६,५.

अभि-वेग[n]- -गः ऋ १०,२७,१.

अभि √विद् (लाभे), अभि··· अविदन् पै २, १०, ३; अभि ··विदत् शौ २०, १३०, १४[o]; पै २०, २३,२.

अभि-वि √पश्, ¶अभिविपश्यति मै ३,९,१; ४, १,५; काठ २६, २, ३१,३, क ४०, ५, ४७, ३; पै ९, १०, १२$; अभिविपश्य काठ ३२, ३[p], अभि··· विपश्य ऋ ३,२३,२.

---

a) पाठ. ? अभिवृत्य, सपत्नान् इति शोध. द्र. (तु. ऋ १०,१७४,२ शौ १,२९,२)।

b) सपा. शौ ९,१,५ विचष्टे इति पाभे.।

c) पाभे. अनुवस्ताम् द्र.।

d) सकृत् सपा. काठ ३१, ७ क ४७, ७ अभ्यूहति इति पाभे.।

e) सपा काठ ३६,१० अभ्यौहताम् इति पाभे.।

f) वैतु. वें. सा. अभिः कप्र. इति।

g) तासः प्र. तत्-स्वरश्च । शेषम् अति-दाहु-टि. द्र.। h) आत्म.प्रपु१ द्र।

i) पाभे पवताम् मा ३६,१० द्र.।

j) सपा. अभिवाति <> अभिवातु इति पाभे.।

k) गस. प्रवृद्धादित्वात् स्वरः। वा. किवि. द्र.।

l) सपा. अभिव्यक्शम् (माश्रौ १,२, १,४०; २, २, ४, ४० वाश्रौ १, २, ४, ४० च) <> अभिविख्येषम् <> अभिव्यख्यम् (आपश्रौ १,१८,३,११,१८,२ प्रमृ. च) इति पाभे.। एतत् सर्वं √कशा <> √क्षा <> √ख्या इत्येतेषां प्रादेशिकविकारतया द्र (तु. पाभे.)। अभिव्यक्श्यम्, ?अभिव्यक्ष्यम्, अभिव्यक्षम् इति मूको., अभिव्यख्यम् इति पा. (तु. संटि)।

m) तु PW.; वैतु. WI. ग. अभाव इति।

n) गस. घञन्ते थाथादि-स्वर. (पा ६,२,१४४)।

o) °दन् इति पाठः? यनि. शोधः (तु. RW. अपि··· विदत् इति)। सपा. खि ५, १५, ९ अति···वदत् इति पाभे.।

p) पाभे. अनुवीक्षस्व मा १३,३० द्र.।

?अभिवि-पश्य(त्>)ती- -ती[a] पै ९,१६,४.

अभि-वि√भा, अभि…विभाति[b] ऋ ७,५,२.

अभि-वि√या, अभि…वियाति ऋ १,४८,७[c].

?अभिविषोक[d]- -क![e] पै ४,२४,१.

अभि-वि√(स्था>)ष्ठा,>तिष्ठ, अभि…वितिष्ठते ऋ ५,८,७[f], ¶अभिव्यतिष्ठन्त काठ ३०,१; क ४६,४.

अभि…वितस्थे ऋ ६,२१,७.

अभिवि-ष्ठित- -त· पै ६,२२,११.

¶अभि-वि√सृज्, अभिव्यसृजन्त काठ २६,२; क ४०,५.

अभिविसृज्येते काठ २८,२; क ४४,२.

अभिवि-सृजमान- -नः काठ २६,२; क ४०,५.

अभिवि-सृज्य[g] काठ २५,२; क ३८,५

अभि√वी>अभि-वी(त>)ता- -ता ऋ ७,२७,४.

†अभि-वीर[h]- -र· ऋ १०,१०३,५; मा १७,३७; का १८,४,५, तै ४,६,४,२; मै २,१०,४; काठ १८,५; क २८,५; कौ २,१२०३, शौ १९,१३,५, पै ७,४५, -रेण पै १२,५५,५.

अभि√वृ(बधा.), अभिववार[i] पै १,२३,४.

†अ(भि>)भी-वृत,ता[j]- -त ऋ ८,३९,५; १००,९, १०,१७६,३; तै ३,५,११,१, मै ४,१०,४, काठ १५,१२, -तम् ऋ १,३५,४; ३,४४,५, मै ४,१४,६; -ता ऋ १,१६४,२९, १०,७३,२; शौ ९,१५,७, १०,१०,१६$, पै १६,६८,७, १०८,७$; -ते ऋ ६,७०,४.

अभि√वृज्, अभिवृञ्जन्ति पै १३,१४,१५.

अ(भि>)भी-वर्ग[k]- -र्गात् शौ ११,२,४; पै १६,१०४,४; -र्गे शौ ३,५,२; ६,५४,२; पै ३,१३,२; १९,८,५.

अभि√वृत् (बधा.)[l], > वर्ति, अभिवर्तस्व खि ४,५,४, †अभ्यवर्तन्त ऋ ५,३१,५; तै १,६,१२,६, मै ४,१२,२, काठ ८,१६.

अभिवावृते[m] ऋ १०,१७४,१; पै १,११,१.

अभिवर्तयामसि पै १९,४१,१४, †अभि…वर्तय[n] ऋ १०,१७४,१; पै १,११,१; अभि…वर्तयत ऋ २,३४,९; अभ्यवर्तयन् मै ४,१४,११; शौ १२,१,५; पै १७,१,४

†अभि…अवीवृतत्, अभि (अवीवृतत्), अभि(अवीवृतन्) ऋ १०,१७४,३[o], पै १,११,३[o].

अभि,भी-वर्त[p]- -र्तः ऋ १०,१७४,३; मा १४,२३, का १५,७,१; तै ४,३,८,१, ¶५,३,३,३[1]; ¶७,५,१,६; ७,४[1]; मै २,८,४; काठ १७,४; २०,१३; ३३,७[2]¶; क

---

[a]) पाठः? दुर्या उ णोऽस्मा ओषधीर् याः काश्चाऽभिविपश्यती [प्र३] इत्येव यथापद सु-शोध. द्र.।

[b]) तु वें PW. प्रभृ, वैतु. सा. अभिः कप्र विभाः इत्येतदन्वित इति ।

[c]) तु. GW. प्रभृ, वैतु. स्क वें. सा. मानुषान् इत्येतदन्वित· अभि. कप्र. इति ।

[d]) तालव्यस्य शकारस्य स्थाने मूर्धन्यः प्रमादज. द्र. ।

[e]) श्च इत्येतद् अन्ताच् च्युतम् इति सुदर्शम् ।

[f]) वैतु. GW.कप्र. इह अभिः इति । लक्षणविषयभूतस्य प्राधान्यन विवक्षाभावाऽभावाऽन्यनरविवेकाऽधीनस्तन्निर्णयः।

[g]) सपा. तै ६,२,४,३ उद्‌वृह्य इति, मै ३,८,३ अभ्यायृत्य इति च पाभे. ।

[h]) विप. ([अभिगतवीर-] इन्द्र-) । बस. पूप. प्रकृति-स्वरश्च (पावा २,२,२४ पा ६,२,२) ।

[i]) तु. सस्थ. टि. ?अभीवार । सपा तैब्रा ३,७,१०,३ अभिवावृधे इति पाभे. ।

[j]) कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वरः । पूप. दीर्घत्वम् उसं (पा ६,२,४९;३,१२२) ।

[k]) भाप, नाप. । गस. उप. घञि थाथादि-स्वरः पूप. दीर्घत्वञ्च (पा ६,२,१४४,३,१२२) ।

[l]) उपसृष्टस्य धा. अभिक्रमणविजयादिषु वृत्तिः ।

[m]) सपा शौ १,२९,१ अभिवावृधे इति पाभे. ।

[n]) सपा शौ १,२९,१ अभि…वर्धयः इति पाभे. ।

[o]) सपा शौ १,२९,३ अभि…अवीवृधत्, अभि (अवीवृधत्) अभि(अवीवृधन्) इति पाभे. ।

[p]) विप. ([अभिवर्तन-साधयितृ-] हविस्- प्रभृ, [विजयिन्-] राजन्-) । गस. उप. घञ् प्र. । थाथादि-स्वरः ।

२६,३; शौ १, २९, ३†; ४ª, पै १,११,३†, -†र्तेन ऋ १०, १७४,१, शौ १, २९, १, पै १, ११,१.

¶अभि-वर्तयत्- -यन्तः तै ७, ५, ७ ४, काठ ३३,७

¶अभि-वृत्त- -त्ते मै ३, ८,७

¶अभि-वृत्ति[b]- -त्त्यै तै ७, ५, १,६

†अभि-वृत्य[c] ऋ १०, १७४,२, शौ १ २९,२.

अभि √ वृध् > वर्धि, अभिवर्धताम् शौ ६, ७८, १,२, पै १९, १६ ९, १०; अभि···वर्धताम् शौ ६,७८,२, १९ १६,१०; अभि-वर्धस्व पै ४, २७, ४, ६, अभि(वर्धस्व) पै ४, २७, ४, अभ्यु(भि अ)वर्धत ऋ २, १७, ४, अभ्य(भि-अ)वर्धत ऋ ९, ४७,१, अभि(अवर्धत) ऋ २, १७, ४; अभि[d] ··अवर्धताम् ऋ १०,१३२,१;‡अभ्यवर्धथाः कौ १,५०७; जै १,५२,११ अभिवावृधे शौ १, २९, १‡[e]; †अभि···वावृधे ऋ १०, २९, ७[f], शौ २०,७६,७.

अभि···वर्धय शौ १,२९,१‡[g]. अभि···अवीवृधत्, अभि (अवीवृधत्), अभि(अवीवृधन्) शौ १,२९ ३‡[h]

अभि,भी-वर्ध[i]- -र्धं. पै ४, २७, ४; -र्धम् पै ४,२७,५ १३,३, १३[a].

अभि-वर्धन- १गण°.

अभि √ वृष्, अभिवर्षति तै ३, १, १, २¶; अभिवर्षति शौ ५, १९, १५; पै ९, १६, २, ¶अभि वर्षति काठ ३०, ४, क ४६, ७, अभिवर्षतु खि २, १३, ६; मा ३६, १०; का ३६ १,१०; पै ११, ७, ३, ¶अभि-वृर्षेत् मै ४,२,१०

अभ्यु(भि-अ)वर्षीत् ऋ ७, १०३,३; शौ ११, ६, ५, १७[j], पै १६ २२,७.

अभि···वृषत् पै १९,५१, १४, ?अभि-वीवृषत् पै ८,१८,२[k].

अभि-वर्षत्- -र्षते[l] तै ७, ५, ११, १; काठ ४५,२

अभि-वृष्ट,ष्टा[m]- -ष्ट. ऋ ७,१०३, ४; -ष्टा शौ ११, ६, ६; पै १६,२१,६.

अभि-वेग- अभि √ विज् द्र

अभि √ व्यध्, > विध्, ¶अभि-विध्येत् तै २,६,८,४.

अभि-विद्ध- अन्°

अभि व्याधम्[n] पै १९, ४१, १६; ४२,१.

अभि-व्याधिन्[o]- -धिनः[p] शौ १, १९,१; पै १,२०,१.

¶अभि-व्य(वि √ अ)न्(प्राणने), अभिव्यनिति काठ २९ ६[q];३७, १४, क ४५, ७[q],अभिव्यन्यात् काठ ३७,१४.

अभिव्यानीत् काठ ३७,१४.

¶अभि-व्या(वि-आ) √ दा(दाने), अभिव्याददात् काठ ३७ १४.

¶अभि-व्या(वि-आ) √ हृ, अभिव्याहरति तै ६,४,३,२.

¶अभि-व्यु(वि √ वश् > उ)च्छ्, अभिव्यौच्छत् काठ १०,६;७.

अभि √ व्ये, अभिव्ययस्व ऋ ३,५३, १९.

अभि √ व्रज् > अभि-व्रजत्- -जद्भिः ऋ १, १४४, ५;

तै. विरहय्य पूप. दीर्घत्वम् (पा ६, २, १४४; ३, १२२)।

[a]) सपा. अभीवर्त.<>अभीवर्धम् इति पाभे.।

[b]) गस. उप. भावे क्तिनि पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,५०)।

[c]) गस. ल्यबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १९३; २,१३९)।

[d]) अगतितया अभिम् आतिष्ठमानौ PW WI. च चिन्त्यौ।

[e]) पाभे अभिवावृते द्र.।

[f]) वैतु PW. GW. अभिम् गतिमवदन्तौ चिन्त्यौ।

[g]) पाभे. अभि···वर्तय द्र.।

[h]) पाभे. अभि···अवीवृतत् द्र.।

[i]) =अभीवर्त-।

[j]) पाभे. अभ्यक्रन्दीत् पै १६,२१,५ द्र.।

[k]) अभि वो वृषत् इति शोधः (तु सपा. पै १९, ५१,१४)।

[l]) सपा मा २२, २६ का २४, १२, १ अववर्षते इति पाभे.।

[m]) कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वरः।

[n]) गस उप णमुलन्तम् (वैतु. Renou ⌊Vāk ५, ७७⌋ °व्याध- ⌊नाप.⌋>-धम् इति)।

[o]) गप. णिन्यन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या।

[p]) पाभे. परिपन्थिनः ऋ १०,८५,३२ प्रमृ. द्र.।

[q]) पाभे अभि तै ३,३,४,३ द्र.।

-जन् ऋ १,५८,५,९,६८,३.

अभि √ब्लङ्ग्, > अभि ब्लुग्य > ग्या ऋ १, १३३,१;२.

अभि-ब्लङ्गु[a]- -ङ्गैः ऋ १, १३३,४

अभि √शंस्,शस्[b], ¶अभिशुंसन्ति तै २, १, १०, २[२]; मै २, १, ३[२]; ५, २[४c]; ५[२]; ३, ८, ४; ¶अभिशंसन्ति मै २, ५, २; काठ १०, ६; १२, ५; १३, ६; ¶अभ्यशंसन् मै २, १,३; ¶अभिशुंसेयुः तै २, १, १०,२; मै २, १,३; काठ १०, ६;१२,५[२];१३,६.

अभि-शुस्[d]- -शसा[e] ऋ १०, १६४,३.

¶१अभि-शस्तु[f]- -स्तः तै २, ५, १,६¶, पै ९,१७,९[g] [°स्त-अन्°].

२अभि-शस्तु[h]- > अभिशस्तेभ्य-अन्°.

अभि-शस्ति[i]- -†स्तये ऋ ५, ३, १२[j]; ७, ९४, ३; ८, १९, २६; कौ २, २६८; जै ३, २२, १५; -स्तिम् ऋ ३, ३०, १, ५, ३, ७; मा ३४, १८†; का ३३, १, १२†; शौ ३, १, १; २, १; पै ३, ५, १, ६, १; -स्तीः ऋ ८, ८९, २; मा ३३, ९५†; काठ १९, १२[२]¶; क ३१, २[२]¶; -स्तेः ऋ १, ७१, १०; ९१, १५; ९३, ५; ६, ४२, ४, ७, १३, २; ८, ६६, १४; १०, ३०, ७; ३९, ६; १०४,९; मा २७, ९; का २९, १, ९; तै १, ५, ११, २†; २,३, १४, २†; ४, १, ७, ४; मै २, १२, ५, ३, ४, ६; १६, ५† ; ४, १०, १†; काठ ४, १६†; १८, १६; क २९, ४; कौ २, ७९३ †; शौ ७, ५५, १; -स्त्या शौ ६, १२०, २[k], १२, १०, १२; पै १५,५,५?[l]; १६, ५०, १०[k]; -स्त्याः तै १, १, ११,२; ३, १,७, १; मै १, १, १२; ५, २; ८[२]; काठ १, ११; ६, ९; ७ ६; ३७, १५, १६; क १, ११; ४, ८; ५, ५; पै ६, १२, ८; २०, ६, ४; -स्त्यै मा २ ५; का २,१, ६. [°स्ति- अन्°].

¶अभिशस्ति-कृत्[m]- -कृते मै १,४,१४.

अभिशस्ति-चातन[n]- -नः ऋ ३,३,६.

१अभिशस्ति-पा[o]- -पाः ऋ ९, २३, ५; ९६, १०; मै १, २, ९; शौ २, १३, ३[p]; ४, ३९, ९[q]; ५, १८, ६; ८, ७, १४; १९, २४, ५[p]; ६; पै ९, १७, ८; १५, ६, २[p], ३; १६, १३,४; २०,३८, ५; -पाम् ऋ ६,५२,३.

२अभिशस्ति-पा[r]- -पाः मा ५, ५; का ५,२,२; तै १,२,१०,२;

---

a) गस. घञन्ते थाथादि-स्वर. (पा ६, २, १४४)।

b) उपसृष्टस्य धा. निन्दार्थे वृत्तिः।

c) सपा. काठ १३,१[५] पर्यमन्ति इति पाभे.।

d) गस. उप भावे क्विप् प्र कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या।

e) सपा. शौ ६,४५,२ पै १९,३६,५ तैब्रा ३, ७,१२,४ पराशुसा इति पाभे।

f) कर्मणि क्ते प्रवृद्धादित्वादन्तोदात्त. (पा ६, २, १४७)।

g) सपा. शौ ५,१८,१४ अभिशस्ता इति पाभे.।

h) उप भावे क्तः प्र। स्वरस्य कृते एपू. टि द्र.।

i) गस. उप. भावे क्तिनि पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,५०)।

j) कर्त्रर्थतया व्याचक्षाणः सा. चिन्त्यः। तथात्वेऽन्तोदात्तत्वप्रसङ्गादिति।

k) °स्त्याः इति सा. W.। अभिशस्त्या नः > सपा. तैआ २,६,२ अभिशस्त. एनः इति पाभे. ?

l) तु सपा कागृ ४१,५ ?अपसस्त्वा इति पाभे.।

m) उस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)। n) तु. टि. अमीव-चातन-।

o) विप (अग्नि-, वीर-, सोम- प्रभृ.)। उस विजन्तम्। शेषम् एपू टि. द्र।

p) अभिशस्तिपा उ > सपा. आपमं २, २, ७; ८ पागृ १,४,१२ प्रभृ. अभिशस्तिपावा इति, आग्निगृ १,५,९: २३; २५ भागृ १, १३ : ७; ९ अभिशस्तिपावरी इति च पाभे.।

q) पाभे. अधिराज्. तै १,३,७,२ द्र.।

r) पंस. सास्व. (पा ६, १, २२३)। उप. भावे विच् प्र. इत्येतावानेव नापू. सरूपादस्य विशेषः द्र.। एवं तावद् भवान् शरणम् इत्यादि-साम्येनाऽस्यौपचारिकी वृत्तिश्च द्र. नियतलिङ्गता च (वैतु भा. प्रभृ. यनि. एतदीयेषु स्थ अपि १अभिशस्ति-पा- इत्येतदेव वर्तयितुकामा लिङ्गव्यत्ययं शरणायमाणाः)।

६,२,२,४[२]¶, मै १, २,७, काठ २,८, क २,२.

अभिशस्ति-पावन्[a]- -वा ऋ १, ७६, ३; ७,११, ३; मा ५, ४[b], का ५,१,४[b]; मै ४,१४,६[c].

अभिशस्ति-हन्[d]- -हा[e] तै १, ६,५,२;४,२,१,१.

अभि-शस्तृ[f]- -स्ता[g] शौ५,१८,१४.

¶अभि-शस्यमान- -नः तै २, २, ५,१; ३,७, ४; -नम् मै २,१, ३, ३, ७; ५, २; ५; ३,८,४.

?अभिशाच्- -शाचम् पै १९, २८, १५.

अभि √ शास्, अभिशासति ऋ ६, ५४,२.

?‡अभिशिषः[h] मै ४,९,१२.

?अभिशिष्यतम्[i] पै ६,६,४.

अभि √ शुच् (बधा) >शोचि, अभिशोचति[j] तै ४, ७, १५, ५; मै ३, १६, ५; शौ ४. २६, ७; पै ४, ३६, ७; अभिशोचतु पै ९, २५, ६; ८; †अभि... शोचतु[k] ऋ ६,५२,२; पै २ ५, ६, अभिशोच तै १,३,११,१. अभिशुच.[l] काठ १६, ४; १९, ५; क ३०, ३, अभिशोचः ऋ १०, १६, १[m]; काठ १६, ८; अभिशोचीः मा ११, ४५; १२, १५; का १२, ४,८; १३, १, १६; मै २, ७,८,१७[n].

¶अभि...शोचयति काठ १९, ५; १२; क ३०, ३, ३१, २; अभिशोचय, या पै १३,१,१६; १९,२६,१२.

अभिशूशुचन् मा ३५, ८; का ३५, ४, ७; अभिशूशुचः तै ४,१, ४, ३[l]; ९, ३; २,१,५, ५,१,५,६[l]; शौ १८ २ ४‡[m].

अभि-शोक[o]- -कः शौ १, २५, ३[p]; पै २०,३८,२[r].

अभि-शोच[q]- -चान् शौ ४,३७, १०; पै १३,४,१४.

अभि-शोचन- -नम् शौ ४, ९,५; पै ५,३४,१-४;८,३,५; -नान् शौ २ ४,२.

¶अभि-शोचयत्- -यन् काठ १०,३.

अभिशोचयन्ती- -न्तीः पै १३, ४,१५.

अभि-शोचयिष्णु[r]- -ष्णु शौ ६, २०,३; पै १३,१,२.

अभि √ शुष्, अभिशुष्यत[s] खि ४, ७,२,९.

अभि √ श्नथ् >अभि-श्नथ्[t]- -श्नथः ऋ १०,१३८,५.

अभि √ श्रा, ?अभिश्राप्येताम् पै १६, ७१,१.

---

[a]) उस. कृत-स्वर प्रकृत्या। उप. कर्तरि वनिप् प्र.।

[b]) पाभे. अधिराजः तै १,३,७,२ द्र।

[c]) सपा तैब्रा २, ८, ४, ६ अभिशस्तिपा वाम् इति पाभे.।

[d]) उस क्विबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या।

[e]) सपा मा १२, ५ का १३,१,६ मै २,७,८;४,४,५ काठ १६ ८ माश ६,७, २,१३ सपत्नहा इति पाभे.।

[f]) गस. तृन्नन्ते अनन्तरगति-स्वरः (पा ६, २, ५०)। अत्र कथम् इन्द्रोऽभिशस्तिपा अपि सन् स्वयम् अभिशस्तिकारकः स्याद् इत्यापातिकं विरोधं परिजिहीर्षवः केचिदभियुक्ताः अभि-शस्तिम् इति Pw. च, अभि-शस्तम् इति ZA. च, अभिशस्त्याः इति यद्वा अभिशस्तिपाः इति w. च पाठं यथाक्रमं परिवर्तयितुमनसो भवन्ति, तद् अकल्पमिव भवति। परकृनाऽभिशस्तिहरत्वेऽपि परकर्मकाऽऽत्मकर्तृकाऽभिशस्तकरत्वेऽस्य विरोधाऽभावात्।

[g]) पाभे अभिशस्तः पै ९,१७,९ द्र.।

[h]) पाठ? सपा. ऋ ८,१,१२ अनु अभि √ श्रिष्> अभि-श्रिष्->-श्रिषः इति शोधः (तु. यस्था.ऋ.टि)।

[i]) पाठः? अभिशुष्यत इति शोधः विमृश्यः (तु खि ४,७,२,९)।

[j]) पाभे. अभिदासति काठ २२,१५ द्र.।

[k]) सपा. शौ २, १२, ६ अभिप्रतपाति इति पाभे.।

[l]) पाभे हिंसी मै २,७,४ द्र।

[m]) अभिशोचः (आश्रौ ६,१०, ९ प्रमृ. च) <> अभिशूशुच. इति पाभे.।

[n]) पाभे. अभिमंस्थाः मा १३, ४१ द्र।

[o]) विप.। तु. टि. २शोक-।

[p]) पाभे. अतोशोकः पै १,३२,३ द्र.।

[q]) गस. कर्तरि अजन्ते थाथादि-स्वरः।

[r]) गस. इष्णुजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६३;२,१३९)।

[s]) तु पै. मूको। सपा खि ४, ७, ६ अभितिष्ठसि इति, शौ ५,५,९ पै ६, ४, ९ अभिसिष्यदे इति च पाभे.।

[t]) गस क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (तु. वें. सा GW.; वैतु. PW. MW. च उप. श्नथस् (:) इति कसुनन्तम् इति)।

अभि-श्राव- अभि √श्रु द्र.

अभि √श्रि, अभि ' अश्रत् शौ १३, २,९; पै १८,२१,३.

अभि-श्र(य>)या[a]- -याम् पै १७, १४,३.

१†अभि-श्री[b]- -श्रिय· ऋ १०, ६६, ८, -श्रियम् ऋ ८ ४४, ७, ७२, ११; मा ३३, २१; का ३२, २, ४, कौ २, ८३०; -श्रिया ऋ १, १४४ ६; ६, ७०, १, मा ३४, ४५; का ३३, २, ८; मै ४, ११, १; काठ १३, १५; कौ १. ३७८; जै १. ३९. ९, पै १७, १४, २!, -श्रियौ शौ ८, २, १४$, -श्री. ऋ १, ९८, १; ७, ९१, ३; १०, १३०, ५, मा २६,७, २७,०३; का २८,७, १, २९, ३,१, तै १,५,११,३, मै ४,११, १, १४, २, काठ ४, १६.

अभि √श्रिष् > †अभि-श्रिष्[c]- -श्रिषः ऋ ८, १, १२; कौ १, २४४; जै १,२६,२; शौ १४,२, ४७; पै १८,११,७.

अभि √श्री, अभि श्रीणन्ति ऋ ९, ९३,३; कौ २, ७७०; अभि''' श्रीणन्ति ऋ९,८४,५; †अभि'' श्रीणन्ति ऋ ९,१,९, जै ४,४, ९; †अभि[d]'''श्रीणीतन ऋ ९, ११,६; कौ २, ७९६.

†अभि'''अशिश्रयुः ऋ ९, ११, २, ८६, १७; कौ २, २, ५०३; जै ३, १, ४;३९,२.

२अभि-श्री[e]- -श्रिय· ऋ ९, ७९, ५; ८६,२७

अभि-श्रीणत्- -णन् ऋ ९, ९७, ४३[?].

अभि √श्रु, >श्रु, अभि श्रृण्वन्तु पै ५.११,४.

†अभि-श्राव[g]- -वाय ऋ १,१८५, १०, -वे ऋ १०, १२, १, शौ १८,१,२९.

अभि-श्रु(त>)ता[h]- -ता शौ ६, १३८ १; पै १,६८,२

अभि √श्वस् > अभि-श्वसत्- -सन् ऋ १.१४०,५

अभि-श्वसस (·)[i] ऋ १०,९२, ८.

अभि √(स>)षच्, अभि 'सचते ऋ ९,७४,७, †अभि'''सचन्ते ऋ १,७१,७; ३,४०,७; ४,४४, २; ७, ७२,१; ९०,५, शौ २०, ६, ७, १४३, २; अभि'' सचताम् शौ ९, ४, २२, अभि'''सचन्ताम् ऋ १, २२, ११, पै १९, १, ९†, अभि''' सचस्व ऋ ३, ५३, १७, ५, ३१,२; अभि'''सच काठ ४०, ३‡, अभि'''सचध्वम् शौ ६, ४१, ३, ९, ४, २४, १८, ४, ६२, पै १६, २६, ३, १९,१०, २, अभि'''असचन्त ऋ ३, ३१,४.

अभि'''सिषक्ति ऋ ७, ६७,३.

अभि-षाच्[j]- -षाच ऋ ६, ६३, ९, ७, ३५, ११, १०, ६५, १४; खि ५, ५, ७, मै ४, १४, ११; शौ १८, ४, ४४$[k], १९, ११,२; पै १३, ८,१२ -षाचम् ऋ ३,५१,२.

अभि √ष(स>)द् > षीद. ¶अभि-षीदति काठ ३२,५, †अभि· सीदति ऋ९,७,५; कौ २,४८२, जै ३,३६,७, ¶अभिषीदेत् काठ २४,१०, क ३८,३.

¶अभि-षण्ण- -ण्ण. तै २, ४, २, ३; काठ १०,१०; -ण्णा. काठ

---

[a]) विप (मदान्त्रा-)। गस. कर्तरि कृत्।

[b]) विप ([अभिश्रयणीय-, सेवितव्य-, प्राप्तैश्वर्य-] अग्नि- प्रभृ [तु. या ७,२२ प्रमृ]), नाप (व्यवस्थापयितृ-, आदेष्टृ-)। गस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पावा ३, २,१७८ पा ६,३,१३९)।

[c]) नाप ([अभिश्लेषण-] संधान-द्रव्य-)। गस क्विबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (वैतु भा [तैआ ४,२०,१] वा. लुडि मपु१ इति व्याख्यत्, तन्मन्दम्। तथा सति अङः स्वरस्य प्राप्तौ धा. तदनुपपत्तेरिति दिक्)।

[d]) कप्र. इति मन्वान. GW. पर्यनुयोक्तव्य.।

[e]) नाप। गस. उप. कर्तरि क्विप् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (तु. MW., वैतु वें सा. प्रभृ. १अभि-श्री- इति)।

[f]) एकतरत्रोपसर्गश्रुते शत्र तस्याऽध्याहारः। अभ्यर्थस्य भूयोऽपि श्रपणविशेषणत्वेन योगे श्रुतिस्वरस इत्यभिप्राय· वैतु वें. सा. 'अभिगच्छति' इत्याक्षेपपरः)।

[g]) गस. उप घञ् प्र उसं. (पा ३,३,२५)। थाथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४)।

[h]) कर्मणि क्तान्ते प्रवृद्धादित्वाद् अन्तोदात्तः (पा ६,२, ४९; १४७)।

[i]) गस कसुन्नन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६,१,१९७, २ १३९ [वैतु. GW अदन्तं प्राति. इति संकेतयमानश् चिन्त्यः])।

[j]) गस. उप. ण्विः प्र उसं. (पा ३,२,६३)। शेषं नापू. टि. द्र.। [k]) अभिशाचः इति सुपा. प्रमादज. द्र.।

१०,१०.

अभि√(स>)षन् > अभि-षात- -ताः ऋ ५,४१,१४

अभि-षवणी- अभि √षु अभिषवे) द्र.

अभि√(स>)षह्, षाह्, †अभि[a] ··ससाहे[b] ऋ ८, ९६, १५, शौ २०, १३७, ९, †अभि··· सासहत्[c] ऋ ५, २३,१; तै १, ३,१४,७

अभि· सासहीष्ठाः ऋ ६,४५, १८, †अभ्यसाक्षि ऋ १०, १५९,१, पै २,४१,१.

अभि-षाह्[d]- -०षाट् मै ४, १२, ३; -षाहे मै ३,१२,११.

ϕअभि-षाह्वम्[e]- -ह्वान्[f] ऋ ९, २०, १; कौ २, ३१८; जै ३, २६,४.

ϕअभि-षेहान[g]- -न ऋ ८ ३७,२.

¶अ(भि>)भी-षह्[h]- -षहा तै २,३,२, ६[1]; ६, १, १०, ३,४, ५,११,३[1].

अ(भि>)भी-षाह्[i]- -षाट् ऋ ७, ४, ८, काठ ३९, ११, शौ १२, १, ५४; १३, १ २८, पै १७,६,२, १८, १७, ८; १९, ५२,१०, -षाहे मै २,१३,१७, ३,१२,१४.

अभी-षाँह्य[k]- -ह्य काठ ३९, ११[1].

अभि-षाच्- अभि√षच् द्र.

?अभि√(सि >)षि, अभि षिनन्ति[m] पै २,५७,३.

अभि√(सि> षिच्,ञ्च्, ¶अभि-षिञ्चते मै २, ४, १; ४, ३, १[5]; ४, ४, ९[1]; ¶अभि-षिञ्चति मै ३, १०, १; ४, ३, १०; ४, ३, ¶अभिषिञ्चति तै ५, ६, ३, २[4], ३[2], मै ४, ४, २[4], ५, काठ ३७, १, ¶अभि-षिञ्चन्ति मै ४, ३, ९; ४, २; ¶अभिषिञ्चन्ति तै ५,६,२,२; मै ४,३,९; १०[4]; काठ २५, ७, क ३९, ५, अभिषिञ्चे पै १९, १४, ८, अभिषिञ्चामि शौ ६, १२२, ५; १०, ९, २७, ११, १, २७, अभिषिञ्चामि मा ९, ३०; १०, १७, १८, ३७, २०, ३[1], का १०, ५, ८[1]; ११, ६, १; २०, १, ७; २१, ७, २[3]; तै १,७, १०, ३[2]; ८, १४, १, ५, ६, ३, ३[1], मै १, ११, ४[1], २,६,११; ३, ४, ३[2]; ११, ८[1], ४, ४, ५; काठ १४, २[1]; ८; १५, ७; ३६, १५[5], ३७, ९;

---

[a]) तु. सा., वैतु GW विश· इत्येतदान्त्रतः अ.भः कप्र. इति, PW. MW च अभ्याचरन्ती- >-न्ती. इति न्याय्येतरद्वैस्वर्य-दूषितं, योगं प्रयोजुकौ चिन्त्यौ ।

[b]) पपा. ससहे इति धा उपधायां वृद्ध्यभावः प्रादर्शि (तु. √सह् इत्यस्य समानकार्याणि रूपान्तराण्यपि यत्र सर्वत्र पपा समानी विधा भवति) । वस्तुतस्तु √सह् इत्येतत्-सजात· √साह अपि मूलतः द्र (तु टि. यस्था.) ।

[c]) ण्यन्ताल् लुङि चङि उपोत्तमस्वर. (पा ६,१, २१८) ।

[d]) गस. उप ण्विः प्र. (पा ३,२,६३) । कृत्-स्वरः प्रकृत्या । यच्च सहेः (पा ८,३,५६) इत्यत्रोक्तं भवति तदल्पमेव (तु. पृतनाषाहम् ऋ ६, ७२, ५] एउ. रूपं च) ।

[e]) गस. लिट. क्वसुः प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ७,१,३६;६,२,१३९) ।

[f]) तु PW. प्रभृ.; वैतु. वे. सा. यनि स्वारसिकं योगमनीक्षमाणा इवाऽऽक्षेपमुखेन अभि (भवति) इति भ षुकौ ।

[g]) गस. कानजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १६३,२,१३९) ।

[h]) भाप. (बलात्कार-) । गस. उप. भावे क्विप् प्र पूप. दीर्घत्वं कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, ३, ११६; २,१३९) ।

[i]) पाभे अनुपह्वयमान. मै २,२,१३ द्र. ।

[j]) विप, नाप. [इष्टका- (तु. अभि-वयस्- [काठ ३९ ११])] । गस उप. पाप्र. ण्वि· प्र. (पा ३,२,६३) । वस्तुतस्तु √*साह् इत्यस्याऽभ्युपगमे [तु यस्था. टि.] प्र. णित्वं नैव.ऽपेक्ष्येति दिक्) कृत्-स्वरः प्रकृत्या पूप. च दीर्घत्वम् उसं. (पा ६, ३, ११६) । पपा. पूप, दीर्घत्वमन्याय्यमिति कृत्वाऽवग्रहाऽभावादेव तदभ्युपगतस्य उप. दीर्घाऽभावतो निर्देशस्येहाऽभावः द्र. ।

[k]) सस्व. नापू. टि द्र. । उप. कृते तु. टि. अभिमातिषाह्य-, पृतना साह्य- ।

[l]) सपा आपश्रौ १७,६,१ हिश्रौ १७,२,१४ अभिषवी इति, लाश्रौ ४,१,५ अभिषाढी इति च पाभे. ।

[m]) पाठः ? यनि. अभिप्रेतं भवत्युत √खिन्द्> खिन्दति>*खिन्नन्ति>खिनन्ति इति नेति विमर्शसहं भवति । उभयथाऽपि नतिरप्रमाणं द्र. ।

३८,४[१], ४०, ९[१], श ३, २२, ६; ४, ८, ५, ६, १३६, ३, पै १, ६७, ३; ४, २,६; १०, ७, ८, १०, १-५, १६, ९१, ७, १३८, ८, पै १९, २४, १५; अभिषिञ्चतु खि ७, ७, ५; काठ ४०, ९; पै २०, ३८,५, अभिषिञ्चताम् पै २, ७९, २[a], ६, ७, २, अभि-षिञ्चन्तु मै ३,११,८[१]; ‡अभि[b]-षिञ्च शौ ४, १५, १३; पै ५, ७,१४, अभि 'सिञ्च शौ १९, ३१, १२, पै १०, ५, १२, अभिषिञ्चत शौ ६, ५७, २; पै १९, १०, ४, अभ्युषिञ्चन् मा १०, १, का ११, २, १; तै १, ८, ११, १, मै २, ६, ८; काठ १५,६, ३७,४, पै १४ १, ६; १४; अभिषिञ्चेत् शौ ८, १५,१; अभिषिञ्चेन् मै ३, ४, ३[३]¶, शौ १६, १, ९, पै १६, १३५, ९; ¶अभिषिञ्चयुः मै ४, ४,२

अभि ''असिचन्[c] शौ ४ ८,६, अभि'''असिचम्[c] काठ ३६, १५, ३७,९

¶अभिषिच्यते मै ४,३,२, काठ १२, ७, १०; १४, १०[d], ३७,

१, २[१]; ३, ४[५e]; ५[५e], ६[४]; ७[४]. ८[४]; अभ्युषिच्यन्त शौ १४, १, ३६; पै ४, १०,७; १४, १, १, १८, ४, ४; अभ्यषिक्षि मै ४, ४, ९

अभि-षिक्त- -क्त. ¶तै ५, ४, ९, २, ¶मै ४, ३, ७[२]; १०; ¶काठ ३७, ५[f], शौ १९, ३१, १२; पै १०, ५, १२, १९. २६,१४; –क्ते पै ५ २९,३ [°क्त- धारा°, राजसूय°]

अभि-षिच्यमान- -नस्य मै ४, ३, ९; ४,४,५.

φअभि-षिञ्चन्[g]- -ञ्चन् ऋ १, १२१,६.

¶अभि-षिषिचान[h]- -नम् मै २,४, १; ४,३,५.

¶अभि-षेक[i]- -क. तै ५,४,९, १, मै ३,४,३, काठ २१,१२.

अभि-षेक्तृ[j]- -क्तारम् मा ३०, १२, का ३४ २,४.

अभि-षेचन-> ¶अभि-षेचनीय[k]- -यस्य मै ४, ४, १०[२]; काठ १५,१०.

अभि √(सु>)षु(अभिषवे), ¶अभि-षुणाति तै ३, २, २, १; मै ४, ७, ७; ¶अभिषुणोति तै ३, १, ८,२; ६, ४,५, १, मै ३, ७,८;

४, ५, ५[२], ६, काठ २६, १०, क ४१, ८; ¶अभिषुण्वन्ति तै ६, ४,४, ४, ६, ७, १; ९, २, मै ४, ५, ६; ७, २; ७; ८, ३; अभिषुण्वन्ति ¶तै ६, १, ६,४, ¶काठ २३, १०; २६, १, २९, २; ३०,७; ३४, ३[२]; ¶क ३७, १; ४०, ४, ४५,३; पै ५, ३६, ६[l]; १६, १५१, १, ¶अभ्य-षुण्वन् काठ २६, १०; क ४१, ८, अभिषुणुयात् तै ३,२,२,१; काठ २६, १०; क ४१, ८, ¶अभिषुणुयुः काठ ३४, ३.

अभ्यसुषुवु.[m] मै ४,७,२.

अभि-षव(ण>)णी- -णी शौ ९,६,१६, पै १६,११२,३

¶अभि षुण्वत्- -ण्वन्तः काठ २७, ४, क ४२,४

अभि-षुत- -त.[n] तै ४, ४, ९, १; काठ ३४, १५; –¶ताय काठ २७,२; क ४२,२. [°त- अन्°, सकृत्°].

¶अभि-षुत्य तै ६, २,११,४.

¶अभि-षुत्य- -त्यः मै ४, ५, ६, काठ ३४, ३[१]; –त्यम् तै ६, ४,५,३.

¶अभि-षूयमाण- -णस्य तै ३, १ ८,२.

---

[a]) सपा. शौ १४,१,५५ संशोभयामसि इति पाभे.।

[b]) सपा. ऋ ५,८३,८ निषिञ्च इति पाभे ।

[c]) सपा परस्परं पाभे (वैतु शंपा. अभि'''असृजन् इति पाभे [तु सपा पै ४,२,७,८,१०,१० टि])।

[d]) =सपा. तांब्रा १८, ६, ११ मै १, ११, ९ सूयते इति पाभे.।

[e]) सपा मै ४ ३,९ सूयते, सूयते इति पाभे.।

[f]) सपा. तैब्रा २,७,४,१ अभिषुतः इति पाभे.।

[g]) तु PW. MW; वैतु. स्क. वें. सा. अभिः कप्र. इति, GW, अभि'''आष्ट इति योगं ब्रुवाणश्च ।

[h]) गस. कानजन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६, १,१६९; २,१३९)।

[i]) गस. घञन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४)।

[j]) नाप. । गस. तृजन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या । सपा तैब्रा ३,४,१,८ पात्रनिर्णेगम् इति पाभे.।

[k]) तु. टि. अभि √चर्>अभिचरणीय- ।

[l]) मुपा. नकारोऽलक्षणः।

[m]) सपा. ऐब्रा ३,३२ अभ्यसुषवुः इति पाभे.।

[n]) सपा अप्राय ३,२ अभिहितः इति पाभे.। विशे मा ८,५७ सूयमान. द्रि, द्र.।

¶अभि-षोतोस् (:) काठ २७, १, ३०,७; क ४२,१

अभि √(सू >)षू (प्रेरणे), ¶अभि-षुवति मै २, ५,६; काठ १३,२

अभि-षेक- अभि √षिच् द्र.

अभि √(सेना >)षेणि[a] > अभि-षेण[b]- -णान् ऋ ६, ४४,१७.

अ(भि>)भी-षेण[c]- -णम् पै ४, २७,५.

अभि-षेहान्- अभि √षह् द्र

अभि √(सो >)षो > षू , अभि-ष्यामि शौ ४,१६,९.

अभि √(स्त >)ष्टन्, > स्तनि, तंस्तन्, अभिष्टन[d] शौ ६,१२६, २‡[e].

¶अभ्यस्तनयन्[f] तै १,६,११,४

अभितंस्तनीति[g] पै १९,२४,१;

अभितंस्तनीहि शौ ५,२०,१.

अभि-ष्टन[h]- -ने ऋ १, ८०,१४.

१अभि-ष्टि[i]- -ष्टयः ऋ १, ५२, ४; ११९,८; ४,३१,१०; १०,२२, १२; -ष्टये ऋ १, १२९, १; २, ३४, १४; ५, १७, ५; ३८, ३; ८, ८, १७; १२, ४; २७, १३; ५०, १; ६७, १; १०; ६८, ५; १०१, १; ९, ८४, २; १०,९, ४; ४९, ४; ९३, ११[?]; खि ३, २, १; ४, २, १३; ५, ६, २; मा ४, ११; ३३, ८७†; ९१†; ३६, १२; का ४, ५, २; ३६, १, १२; तै १, २, ३, १; २,१,११, ५†; मै १, २,१; ४, १२,१†; काठ २,४; १३,१६†; ३८, १३†; क १, १६; कौ १, ३३†; २, ९१०‡[j]; †जै १,३, १३; ३, ५६, १७‡[j]; ४, २८, १०; शौ १, ६, १†; ६, ३,२; २०,५१, ३†; पै १९, १, १५; -ष्टिभिः ऋ १,४७, ५; १२९, ९[?]; ४, ४६, २, ५, ३८, ५; ८, ३, २; १९, २०[j]; ५३, ५; खि २, १३, ५, ३, ५, ५; ५, ४, २; मा १५, ४०; का १६, ५, २२, कौ १, २८२; २, ७७२; ४,२६; जै १, २९, १०; २, ७, १; -†ष्टौ ऋ १, १५८, १; ४, १६, ४; ९; ५, ४१, ९, ६, ३३, ५; ६७, ११; ७, १९, ८; ९; १०, ६, १; ६१, २२; मै ४, १४, १५; शौ २०, ३७, ८;९; ७७,४. [°ष्टि- ष्टु°].

†अभिष्टि-कृत्[k]- -कृत् ऋ ४, ११, ४,२०,१; ९,४८,५; मा २०, ४८; का २२, ५, २; कौ २, १८९; जै ३,१७,११.

अभिष्टि-पा[l]- -?पा (:) ऋ २, २०,२.

---

[a]) णिजन्तो नाधा (पा ३,१,२५) ।

[b]) विप. वा नाप वा.। गस. कर्तरि अच् प्र थाथादि-स्वरश्च। यत्तु स्क. वें. सा. बस. इति कृत्वा व्याचक्षिरे, तन्न। तथात्वेऽन्तोदात्वाऽनुपपत्तेः, अभे. उप. प्रति गतित्वा-ऽभावाद् नतिजणत्वाऽप्रसक्तेश्चेति दिक् ।

[c]) पूप. दीर्घत्वम् (तु पा ६, ३, ११६) इति नापू. विशेष. ।

[d]) षत्वम् उसं (पा ८,३,६५)। यत्तु सा पा ८,३,८६ इत्यनेन षत्वमाह, तच्चिन्त्यम् । तस्य सति सामान्यपरे विशेषपरकत्वादिति ।

[e]) सपा. ऋ ६, ४७,३० निःष्टनिहि इति पाभे ।

[f]) अड्व्यवायेऽपि षत्वाभावमुपलक्ष्य प्राक्- (पा ८, ३, ६३) इत्युक्तदिशा सितात् उत्तरवर्तिताऽस्य धा. उसं. ।

[g]) प्रागुक्तदिशा सितोत्तरवर्तित्वेऽस्य धा. स्थादिषु (पा ८, ३, ६४) इत्येतद्-विषयत्वाभावः सुगमः । अत्र मूको. °नयति इति पाठः। एवं तु. °नीहि (शौ ५,२०,१) इति । अभ्यासे नलोपाऽभावो विमृश्यः ।

[h]) गस. उप. भावे अप् प्र. उसं. (पा ३, ३, ५८) । थाथादि-स्वरः ।

[i]) प्रास. उप. √स्था + भावे क्तिः प्र. पूप. प्रकृति-स्वरम् (पा ३, ३, ९२; ६, २, २) । नैप्र. ठकारस्य ढकाराऽऽपत्तिः । पपा. अवग्रहाभावोऽन्याय्यवर्णपरि-णामस्य वाऽस्पष्टाऽवयवविभागस्य वा सूचकः द्र । भूयस्यो ह्यत्र कल्पना भवन्ति । तथाहि । उप. क्तिनि < √यज् इति वा (तु. सा. ऋ १, १२९, ९; भा. तै १, २, ३,१) √इष् (इच्छायाम् गतौ वा) इति वा (तु. सा ऋ १, ५२, ४; ४७,५), √अस्(भुवि) इति वा (तु PW. GW. प्रमृ. WW. १, १९१, [तु. १उप-स्ति-, परि-ष्टि-, स्ति-]) ।

[j]) सपा. °ष्टये <> °ष्टिभिः इति पाभे. ।

[k]) विप. (इन्द्र-, वाजिन्-)। उस. उप. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

[l]) षस. तस. सास्व. (तु. वें.) उस. इति कृत्वा वा कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१, २२३; २, १३९) । पूप. क्रिवि. इति कृत्वा न. द्वि१ इति वर्तयित्वा योज-नीयम् । उप. √पा(रक्षणे) + विच् प्र. इति च। एवम्, संपा. प्रथमपादान्ते स्वायतो > *स्वायत्तौ इति च

अभिष्टि-शवस्[a]- -वसे ऋ ३, ५९,८.

२अभि-ष्टि[b]- -ष्टि· ऋ १,९,१,३, ३४, ४; १०, १००, १२; १०४, १०; खि ४, ६, ४[c], मा २०, ३८, ३३, २५†, का २२, ४, ३, ३२, २, ८†; मै ३,११, १; ४, १२, ३, काठ ३८, ६, †कौ १,१८०; †जै १, १९, ६, †शौ २०, ११, ४; ७१, ७; -ष्टीः तै २,४,१४,२.

अभिष्टि-द्यु(म्न>)म्ना[d]- -म्नाः ऋ ४,५१,७.

अभिष्टि-मत्[e]- -मत् ऋ १,११६, ११.

अभि √(स्तु>)ष्टु, ¶अभिष्टुवन्ति मै ४, ६, २, अभिष्टुहि ऋ १, ५४,२; मै ४, ९,२; अभिष्टवाम ऋ ८,१००,३.

अभि-ष्टुत,ता- -त ऋ ९, ३, ६; २७,१, ६७, १९,२०; †कौ २,६०७; ६३६, †जै ३, ४९,९; ५१, २, शौ ९, २,१; पै १६, ७६, १; -तम् पै १०, ३,२?[f], -ता· शौ ८, ७, ११; पै १६, १३,१; -ते ऋ ७,३९,७.

?अभिष्ठताम्[g] पै ६,७,१.

अभि √(स्था>)ष्ठा,>तिष्ठ, ¶अभितिष्ठति तै ५,४, ३,५[h], ¶अभितिष्ठति[i] तै ६, ६,३, २, मै ३, १, ४[1]; अभितिष्ठति पै १९, ३७, १३, अभितिष्ठसि खि ४, ७, १,६[j], पै १८, ३१, ८[k], अभितिष्ठामि मा ६,१६, का ६, ३, ६; शौ ६, ४२, ३, पै १९, ८, १२; अभि·· तिष्ठन् ऋ १०, १२३, ३[l], अभितिष्ठः पै ७,१८,८, अभितिष्ठतु पै १६, ७३, ४, अभि···तिष्ठतु पै १, ९४,३; अभितिष्ठ >ष्ठा ऋ १, ४२,४, ५, २८, ३; १०, ६९, १२, मा ११, २०; ३३, १२†, का १२, २, ९; ३२, १,१२†, तै ४, १, २, ३; मै २, ७, २, ३, १, ४[2]; ४, ११, १†, १२, ३; काठ २, १५†, १६, २; शौ ५, ८, ९; ७, ७७, १०†; १९, ४६, ५, पै ३, ३, ३; २१, ६, ४, २३, ४, २०, ८, ७†; †अभि···तिष्ठ ऋ ६, २१, ७; १०,१७४, २; शौ १,२९,२, पै १, ११,२, अभि (तिष्ठ)[2] ऋ १०,१७४,२, शौ १, २९, २; पै १, ११, २, अभितिष्ठेम ऋ १,११०,७; ८, २१,१२.

अभि····तस्थौ ऋ ४, ५०, ७; †अभि····तस्थौ ऋ ६, २०, १; ७, ८, ४; मा १२, ३४; का १३, ३, ५; तै २, ५, १२, ४, ४, २, ३, २; मै २, ७, १०, काठ १६, १०, क २५, १, अभितस्थ पै ९, २२,

द्वितीयपादान्ते जनान् > *जनाम् (ष३) इति च द्वि> ष. इति प्रकृतिप्रत्यापत्त्यात्मकः शोधः द्र.। अभिष्टिपा असि इत्यत्र विसंधिश्च (तु. समाननिष्पत्तिकस्य स्ति-पाः [ऋ १०, ६९, ४] इत्यस्य च पा- इत्येतदुत्तरपदानामन्येषामपि प्राति. तत्र तत्र वा., वैतु. पपा. अविसर्जनीयान्तं चिन्त्यं रूपम् (तु. टि ?अनेहा), सा. पूप. शत्रुपर्याय इति समप्रश्रौतप्रसिद्धिविरुद्धमशुद्धं भाषमाणः पंस. इति कृत्वा व्याचक्षाणः, GW. LR. च अभिष्टिपासि>अभिष्टि(<अभिष्टी<अभिष्ट्या)। पासि इति पदविभाग इति (न त्वेवं पाद ऊनाक्षरताया अपहतिरिव स्यादिति चिन्त्यम् [तु. L ४४४ एतत् कल्पप्रवणत्वेऽप्यनध्यवसित.])। GG. १अभिष्टि- इति पूप इति कृत्वा तृस. इतीव विवृणोति।

[a]) विप. (मित्र-)। व्यधिकरणे बस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,१)।

[b]) गस. उप. √स्था + कर्तरि वा भावे वा किः प्र. (पा ३,३, ९२ कृत्-स्वरः प्रकृत्या (तु २उप-स्ति-)। नैप्र. ठस्य ट. इति।

[c]) सपा. आपमं २, ८, ८ आग्निगृ १, ३,४ : १४ अभिश्रीः इति पाभे.।

[d]) विप. (उषस्-)। समानाधिकरण· बस·। शेषं द्विपू. टि द्र.।

[e]) विप. (वरूथ-)। मतुबुदात्त. (पा ६,१,१७६)।

[f]) अभीष्टं वृतम् इति द्विपदोऽध्यक्षरः शोधः।

[g]) पाठः? तु टि. सस्थ. √स्था > अतिष्ठताम्।

[h]) सपा. मै ३,३,४ ?आक्रमति इति (तु. सपा काठ २१, ६ आक्रामति इति पाभे)।

[i]) सपा. काठ २९,३ अवहन्ति इति पाभे.।

[j]) पाभे. अभिशुष्यत द्र.।

[k]) पाभे. अनुतिष्ठसे शौ १७,१,१६ द्र.।

[l]) पूर्वस्या ऋचः योनिम् इत्यस्याऽध्याहारः द्र. सुनीळाः इति साक्षाच्छ्रुतेश्च (तु. वें, वैतु. सा. PW. MW. अभिवावशानाः इत्यन्याय्यद्वैस्वर्यप्रसक्तयोगाः)।

१५; अभ्यं(भि-अ)स्थात् तै ४, २, ८, १; काठ ३९, १, †अभि···अस्थात् ऋ १, १४९, ४[a]; १०, ३, ३; कौ २, ८९८, ११२५, जै ४, १३,११; अभ्यं(भि-अ)ष्ठाम् शौ १०, ५, ३६, १६, ९, १, पै १६,१३२, १; १८, २९, १, अभ्यं(भि-अ) स्थाम् मै १,५,३,६,२.

φअभि-तस्थिवस्- -†वांस· ऋ ४, ४, ९; तै १,२, १४,४, मै ४, ११,५, काठ ६,११.

अभि-ष्ठित, ता- -तः खि ५, १८, १[b], मा ८,२३[c], का ९,४,१[c]; तै १, ४, ४५,१[c], ६,६,३,२[c], काठ४,१३[c];२९,३[c], क ३,११; शौ५,१४,१०;२०,१३५,३[d], पै ७, १८, -ता पै १९, ५१, ९; -†ता· ऋ १०,१६६,२, पै१३, ३,११.

¶अभि√(स्य>)ष्यद्, अभि-सिष्यदे[e] शौ ५, ५, ९, पै ६, ४,९.

¶अभि-सं√या, अभिसंयाति काठ २२,६; क ३४, १, अभिसंयात[f] पै १९,१०,९.

¶अभि-सं√युज्, अभिसयुङ्क्ते मै २,३,२;७; अभिसमयुङ्क्त मै २,३,७.

अभि-सं√विश्, अभिसंविशन्ति शौ १५, १७, ९; पै ९, १२, १, अभिसंविशन्तु मा[g] १३, २५; १४, ६; १५; १६, २७; १५, ५७, का[g] १४, २, ११, १५, १, ५, ४, ३[2];८,५, १६, ७, १, मै २, ५,६, ८, १२[2g], १३, २२, ४, ६, ६, काठ १३, २, १७, १०[2g], ४०, १२; क २६, ९[2g]; अभिसंविशस्व शौ ९,२,२५[h], अभिसंविशध्वम् शौ ३,३,४; ६,६४,२‡[i]; ८,५,२०; २१, पै २,७४, ४,१६, २८,९; १०.

¶अभि-सं√शंस्, अभिसंशंसति मै ४,७,५.

¶अभि-सं√श्रि, अभिसंश्रयति काठ १०,४.

अभिसं-श्रित- -ता काठ १०,४[i].

¶अभि-सं √श्लिष् >श्लेषि, अभिसंश्लेषयन्ति मै २, ४,६.

अभि-सं√सृज्, अभिसंसृज पै १७, ३,६[j].

अभि-सं√स्वृ, †अभि····सम-स्वरन् ऋ ८, ३, ७[k]; ९, ६७, ९[k], कौ १,२५६[k]; २, ९२३[k]; जै १,२७,४[k]; शौ २०, ९९,१; ‡अभि···समस्वरन्[l]; पै ६, ११,४?.

अभि-सं√हन्, अभिसंहथः पै २०, ५८,७[2].

अभिसं-हत्य पै १६,९०,६[m].

¶अभि-सं√हृ, अभिसंहरति काठ २७,५; क ४२,५.

¶अभि-सं√क्रम्, अभिसंक्रामन्ति, अभिसंक्रामन्ति मै ४,२,६.

¶अभि-सं√गम्,>च्छ्, अभिसंगच्छन्ते, अभिसमगच्छन्त मै २, १,४; ३,६,५.

अभिसं-गत्य शौ ११,१,१६[m].

अभि√सज्, अभिसजस्व पै २०, १९, १०; अभि ·सजस्व पै १८,३१,६.

¶अभि-सं√ज्ञा>जा, अभिसंजानते मै२,२,६[n]; ३,२,३[2]; काठ२६, १, क ४०,४; अभिसमजानत मै २,२,६[2n].

†अभि-स, षत्वन्[o]- -षत्वा काठ १८, ५; -सत्वा ऋ १०,

---

[a]) एवं किल वें. अर्वाञ्चश्च । सा. तु. सर्वलोकाऽभिष्ठितौ हेतुभूतदीप्त्यर्थानुवादकेन शुशुचानः इति पदेन योगं वदन् लोकविलक्षणमिव किंचिच्चिकीर्षति । तदलक्षणं त्विति तेन मर्षणीयम् ।

[b]) पाभे. अपक्रान्तः शौ २०,१३५ २ द्र. ।

[c]) पाभे प्रतियुतः द्र ।

[d]) पाभे. अपक्रान्तः खि ५,१८,१ द्र. ।

[e]) पाभे अभिशुष्यत द्र. ।

[f]) सपा. शौ ६,७३,१ उपसंयात इति पाभे. ।

[g]) पाभे. अभि तै ४,४,११,२ द्र. ।

[h]) पाभे. अपसंविशस्व द्र. ।

[i]) पाभे. अभिमन्त्रये ऋ १०,१९१,३ द्र. ।

[j]) पाभे. अपि शौ १२,१,२५ द्र. ।

[k]) √स्वृ इत्यस्य √गै इत्येतत्-पर्यायतयैतत्-प्रकारकेषु स्थ. अभिः इति कप्र. अपि सुवचः (तु. टि. ऋ १, ५१, १) ।

[l]) सपा. शौ ५,६,३ अभे. अभाव. । सपा. ऋ ९,७३, ४ अव···ससस्वरन् इति पाभे. ।

[m]) सपा. °संहत्य<>°संगत्य इति पाभे ।

[n]) भङ्ग्यन्तरेणाऽन्यत्र अभिः कप्र भवति नोपसर्गः (तु. तै २,२,११,६ अभि टि. च पाभे. च) । सपा. यक्ष. तै २,२, ११,६ संजानते इति, काठ ११,३ सम्···जानते इति, समजानत इति च पाभे. ।

[o]) विप. (इन्द्र-) । पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

१०३, ५; मा १७, ३७; का- १८, ४, ५; तै ४, ६, ४, २; मै २,१०,४; क २८, ५; कौ २, १२०३; शौ १९,१३,५; पै ७, ४,५.

¶अभि-सं √ तन्, अभिसंतनोति मै १, ११, ९; ४, ४, ३; ८,१०; काठ १४,१०;२७,१०; २८,१; क ४४,१; अभिसंतन्वन्ति काठ ३०,५.

अभिसं-तत- -तः काठ २७,१०[a].

अभिसं-तत्य काठ २३,५.

अभि-सं √ तप्, > तापि, अभि- संतपाति शौ २, १२, ६‡[b]; अभि ···संतपताम् पै १०, १२,८.

अभिसंतापय शौ १९,२८,२.

अभि-सं √ धा, ¶अभिसंधत्त मै ४, ४, ५[c]; ¶अभिसंधत्तः मै २, ४, ७, काठ १२, १२;२४, ७[d]; २६,७[d]; क[d] ३७,८;४१,५; †अभि···संधेहि ऋ १०, ८७, ३; शौ ८,३, ३[e]; पै १६,६,३. अभि···समधात् शौ १०, ५, ४३[f]; पै १, ६१, २, १६, १३२,९.

¶अभिसंधीयते मै ३ ७,२.

अभि √ सप्, अभि·· सपन्ते[g] ऋ ७,३८,५.

¶अभि-समा(म्-आ) √ गम्, गच्छ्, अभिसमागच्छन्ति मै ४, ८, १०[h]; अभिसमागच्छान् मै १, १०,१७.

अभि-सम्-आ √ यच्छ् (यमने), अभिसमायच्छन्ति काठ ३०, ५[h].

¶अभि-समा(म्-आ) √ वृत्, अभि- समावर्तते मै ३, ८, ९; अभि- समावर्तन्ते मै १, ६, ६; २, २, ६; काठ ३७, १[i], अभि- समावर्तन्त मै १,६,६[i],२,२,६[i]; काठ ३७,१[i].

अभि-समि(म् √ इ), अभिसमेति मै ३, १०, ७¶[j]; अभिस- यन्ति शौ ११, ७, ३; अभि- संयन्तु मै १, ६, २[k]; काठ ७, १४; क ६, ३, पै १६,१५३,२; ¶अभिसमियात् काठ २४, ५; क ३७,६.

अभि √ समू(म् √ ऊ)ह्(प्राप्तौ), अभिसमूहामि मै २, ६, ३, ४, ३,४[k]; काठ १५,२

अभि-सम् √ ऋ, > अर्पि, अभि··· समरीत[l] ऋ ९ ७९,३. अभिसमर्पय पै ४, १६,८.

अभि-समे(म्-आ √ इ) > ϕअभि- समे(मा-इ)त्य[m] शौ १२,३,४; पै १७,३६,४

¶अभि-सं √ पद्, > पादि, अभि- संपद्यन्ते काठ ३३, २[n], ३; ४.

---

a) पाभे. अनुसं-ततः मै ४.६, ५ द्र.।

b) पाभे. अभि···शोचतु द्र.।

c) सपा. तैब्रा १,७,७,४ समीची दधाति इति पाभे.।

d) पाभे. टि. च अभि तै६,१,११,६ द्र.।

e) अभि > अपि इति मूको. (तु. W.)। यत्त्वाह WI. अभिः कप्र. इति, तच्चिन्त्यम्।

f) शौ ८, ३, ३ इत्यनेन समर्थ्यं च चोद्यं च प्रति सविषयता द्र.।

g) तु. वें.; वैतु. सा. लक्षणे कप्र. इति सम्वानः चिन्त्यः।

h) सपा. अभिसमागच्छन्ति <> अभिसमायच्छन्ति <> तैब्रा १,२,३,१ अभि, समायच्छति इति पाभे.।

i) यक्त सपा. तैब्रा २,७,९,१ उपावर्तन्ते, उपावर्तन्त इति पाभे.।

j) पाभे. अभि तै ६,४,१,५ द्र।

k) मुपा. अभिः? अभि इति शोधः द्र. (तु. नापू स्थ.)।

l) तु. वे. PW. प्रभृ.; वैतु. सा. तृतीयपादीयं ताम् इति पद तुरीयपादीयवाक्यान्तर्गतं प्रकुर्वाण अभि इत्यस्य वा. स्थिति प्रति प्रमादुक।

m) अभि-सुविशध्वम् इति योग इति यत् MW. अभिमानुकः तन्न। स्वरतश्चार्थतश्चोभयथाऽप्यसंगते.। यदपि अभिः इति सप्त. अर्थे कप्र. आपः (=द्वि३ <२अप्-) इत्येनदन्वित इति उल्लेखुकस्तदपि न। एवंविधे वा अभ्युपसृष्टस्याऽऽख्यातस्य सकर्म- कत्वाऽव्यभिचारात् आपः इत्यस्य द्वि३ सत कर्म- तयैव सूपयोगात् सप्त अर्थे कप्र. प्रयोजकत्वस्याऽप्रस- ङ्गात्। तथा चासल्लक्षणद्विस्वरत्वात्मकस्य चोद्यस्य दुष्परिहरत्वाच्च। का तावदत्र गतिरिति। उच्यते। वा. समत्रबोध इति। कथमिति। शृणु। नेह आप इति प्र३ वा द्वि३ वा भवति। किन्तर्हि। सं३ इति। पुत्रासः, जीवधन्याः उच्यते इत्युभे च आपः इत्येतत्- समानाधिकरणे विप भवतः (तु. शौ १२, ३, २५ उ [पुत्रत्वस्य चेह प्रियत्वोपलक्षकमात्रत्वात् पुंस्त्वमतन्त्रं द्र.])। एस्थि 'आपो जीवमभिसमेत्य संविशन्तु' इति वा. तात्पर्यं भवतीति दिक्।

n) पाभे अभि तै ७,४,१०,२ द्र.।

अभिसंपादयन्त काठ २७, ९[a], अभिसंपादयति मै ४, ५, ३[a]; काठ २५,४; क ३९,१.

अभिसं-पन्न- -न्न काठ ३३, २; ३.

अभि-सं √पश्, अभिसपश्य पै १, ९७,४.

¶अभि-सं √बन्ध्, अभिसमबध्नीत मै ४,७,८[b].

अभि-सं √भू, अभिसंभवतः मै ३, ७,८¶; अभिसंभव पै १६,७२, १; ¶अभिसमभवताम् मै २ ४,३; ¶अभिसंभवेताम् मै ३, ७,८[b].

अभिसंबभूव शौ ३, २८, ५; ६, अभिसंबभूवुः काठ ५, ६, ३९,२

अभिसं-भूय शौ ५, २८, ८, पै २, ५९,६.

¶अभि-सं √मिल्, अभिसममिलत् मै १,५,१२

¶अभि-संमु(ख >)खा[c]- -खाः काठ २५, १०, २६, ६, क ४०,३.

¶अभि-संमु(ख >)खी[c]- -खी क ४१,४.

¶अभि-सं √मृश्, अभिसममृशन्[d] मै २,१,११.

अभि √साध् > साधि, अभिसाधय > या पै ५,१०,१०

अभि √सृ > अभि-सर्तृ- -र्तारम्[e] मा ३०,१४; का ३४,३,१.

अभि √सृज्, ¶अभ्यसृजत् काठ १३,२, ¶अभ्यसृजन्त काठ ३५, २०; अभि···असृजम् पै ४,२,७[f]; ८,१०,१०[f].

¶अभ्यसृज्यन्त मै १, १०, ५; क ४८ १८.

अभि-सृज्य मै ४, २,७

¶अभि-सृज्यमा(न >)ना- -नाः मै ४,६,८.

†अभि-सृष्ट- -ष्ट' ऋ ३, ३५, १, १०, ९१, ५; कौ २, ३३२; जै ३,२८,४

अभि √सृप्, ¶अभिसर्पति काठ २८, ८, क ४४, ८, ¶अभिसर्पन्ति मै १, ४, ५[g],८, २, अभिसर्पतु पै २०,४३,४, अभिसर्प शौ ३, २५,४.

¶अभि सृप्य- -प्यम्[h] मै ४,६,२

अभि √स्कन्द्, अभिचस्कन्द शौ ७,१२०,२[i]

अभि-स्कन्दम्[j] शौ ५,१४, ११[k].

अभि √स्फूर्ज्, अभिस्फूर्जति शौ १२,७,९[l].

†अभि √स्रु, अभिस्रवन्तु ऋ १०, ९,४; मा ३६, १२; का ३६,१, १२, काठ १३, १६, ३८, १३, कौ १, ३३; जै १, ३, १३, ४, २८,१०, शौ १,६,१

†अभि √स्वृ, अभिस्वरन्ति ऋ १, १६४, २१, शौ ९, १४, २२; पै १६, ६७, १२; अभिस्वरन्ति ऋ ९, ८५, ३, अभिस्वरन्तु ऋ ८, १३, २८, अभिस्वर ऋ १,१०,४, ८, १३,२७, ९, ९७, ३, कौ २,७५१

अभि-स्वर्[m]- -स्वरा ऋ २. २१, ५; ८, ९७, १२[n]; शौ २०, ५४,३

अभि-स्वर[o]- -रे[p] ऋ ३, ४५, २, १०,११७, ८, कौ २, २८१‡[n], १०६९, जै ३, २३, १३‡[n], शौ १३,३,२५.

अभि-स्वर्तृ[q]- -र्तारः ऋ १०, ७८,४

अभि √हन्, > जिघांस, †अभिजहि ऋ ७,१०४,१९; शौ ८,४,१९,

a) सपा. मै ४,६,४ धत्ते इति पाभे.।

b) पाभे. अभि तै ६,१,११,६ द्र.। c) विप (प्रजा-)। 'अभितः संगतं मुखं यासाम्' इति बस. द्र.।

d) सपा. काठ १०,५ संमृश्यमानः इति पाभे ।

e) सपा. तैब्रा ३,४,१०,१ अभिसरम् इति पाभे. ।

f) अभि···असृजन् इति पाठः? यनि शोध. द्र.। मूको. विरोधाच्चाऽन्यथासिद्धत्वाच्च (तु नापू. मन्त्रे च तैब्रा २,७, १५, ५ च उपु१ एव श्रुतिः। यदनुरोधादिहापि अभि √षिच्, ञ्च् इत्यस्यैव निगमस्य सत· [तु. शौ ४, ८, ६] यनि. विकारमात्रं संभाव्येत)।

g) सपा. काठ ३२,३ उपतिष्ठन्ते इति पाभे.।

h) सपा. तै ६,४,९,२ उपसृप्य इति पाभे. ।

i) सपा पै २०,१७,८ हृदि चस्कन्द इति पाभे ।

j) गस. णमुलन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६,१,१९३)।

k) पाभे टि. च अभिक्रन्दं द्र ।

l) पाभे. अनुस्फूर्जयति द्र ।

m) गस भावे विजन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या ।

n) सपा. °स्वरा <> °स्वरे इति पाभे.।

o) गस. उप. घ प्र (पा ३,३,११८)। तु. विव.।

p) तु वें. सा GW.; वेतु सा [कौ.] PW. नापू प्राति च१, MW. तुमर्थीय इत्याहु·। तद् विमृश्यम्।

q) गस. तृजन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६, १, १६३;२,१३९)।

पै १६,१०,१०; अभि…जहि[a] ऋ ९, ८५,२; अभि…हुन् ऋ ५,२९,२.
†अभि… जघन्थ ऋ ३, ३०,८, मा १८,६९; का २०,५,२.
†अभि…जिघांसति ऋ ७, ५९,८; मै ४, १०,५.
¶अभि-घातम् काठ १२,४.
अभि घ्नत्- -घ्नते[b] मा १६, ४६; का १७,७,५, तै ४, ५, ९, २; मै २, ९, ८; काठ १७, १५; क २७,५
अभि-हत- -त· शौ ११, १२,२२; -¶तस्य मै ३, ९, ३. [°त-उल्का°].
अभि √हर्य्, अभिहर्यन्ति ऋ १०, ११२, ६, अभिहर्यत[c] शौ ३, ३०,१.
अभि √हस् >अभि-हस्य[d]- -स्यम् शौ ६,३०,२; पै १९,२४,६.
¶अभि √हा (गतौ)>अभि-हाय मै २, ५, ७; काठ १३,१[e]
अभि √हि, अभि > भी ''हिन्वन्ति[f] ऋ९,१०१,३; अभि(हिन्वन्ति) कौ २,४९.
अभि-हिं √कृ, अभिहिंकराथ पै १७, ३९,७;१९,५५,११-१४ अभिहिंकृणोत शौ १२,३,३७ अभिहिंकरोति, अभिहिङ्कक-रोत् काठ २७,९
अभि-हित- अभि √धा द्र
अभि √हु, ¶अभिजुहोति तै ३, १, ५,२, ६,६,३, २, मै ३, २, ८, ९,५[g], ४, १, १४; काठ ६,८[२]; २५,१०; ३१, ११, क ४, ७[२], ४०,३; ४७, ११; अभिजुहोमि तै १,३, २, २; अभि…जुहोमि पै २, ६६, ४, ¶अभिजुहुयात् तै २, ६, ६, ६; ३, ४, ८, ३, ¶अभिजुहुयात्[h] काठ ३५,१९; क ४८,१७.
अभि-हुत,ता- -ता शौ ६, १३३, २; पै ५, ३३, २; -¶तौ काठ ६,८; क ४,७.
¶अभि-होतवै मै १, ८,६
अभि √हृ, अभिहरन्तु शौ १९, ४५, ४; पै १५,४,४.
¶अभि-हृत्य मै २, ५,७[i]
अभि √ह्रु[j] > अभि-ह्रुत्[k]- -ह्रुत· ऋ १,१२८,५[२], १०, ६३,११, शौ ६, ४, २[l], -ह्रुताम् ऋ १, १८९,६.
अभि-ह्रुति[m]- -ती[n] शौ ६, ३, ३, -तेः ऋ १,११६,८
अभि √ह्वृ[j] > अभि-ह्वार[o]- -रे शौ ६,७६,३[p].
अभी(भि √इ), अभि…अयसि पै २०, ८, ४[q], ¶अभ्यायत[r] तै २, ५, २, २,५, अभ्यायत[s] शौ ४,२४,६, पै ४, ३९,६, अभि-…आयत ऋ १, ८०, १२; ‡अभ्ययत्[t] कौ २,१८८, जै ३, १७, ९, ¶अभ्यायन्त तै ६, २,

---

[a]) वैतु सा. अभ्या (भि-आ[गच्छ) इत्येवं व्यर्थं द्विस्वरं च क्रियाध्याहारवन्तं च योगं मन्यमान, PW. प्रभृ. च अभ्या…जहि इत्यातिष्ठमानाः। अत्र आ…पिब इति योगः द्र ।
[b]) शत्रन्ते वा विभक्ति-स्वर· (पा ६,१,१६९)।
[c]) पाभे अभि पै ५,१९,१४ द्र.।
[d]) गस. उप. यत् प्र उसं. (पा ३,१,९९)। कृत्-स्वर· प्रकृत्या ।
[e]) पाभे. अनुहाय मै २,५,६ द्र ।
[f]) अभिम् कप्र. वदन्तः PW. प्रभृ. विमृश्याः ।
[g]) सपा. काठ २६,७[२] जुहोति इति पाभे. ।
[h]) सपा तैब्रा ३, ७, २, ४ अभि, जुहुयात इति पाभे ।
[i]) सपा काठ १३,८ अभ्यद्य इति पाभे. ।
[j]) ह्रु<>ह्वृ इति शाखान्तरीय पाभे. [तु. विह्रुत-<>विह्वृत-]।
[k]) विप., भाप. (कुटिलता-, हिंसा-) । गस भावे कर्तरि च क्विबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, १, १६२;२,१३९)।
[l]) सा. °ह्वृत इति पाठ· । सपा. पै १९,२,२ आहुत: इति पाभे. ।
[m]) गस. क्तिनन्ते पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ५०)। शंपा· RW. सात. तु अभि° इत्येवं पाठम् आहुस्तत्तूत्तन्त्रं द्र. (तु W.)।
[n]) सप्त१ । सा. °ह्वृ° इति पाठ. । सपा. पै १९, १, १६ विह्वृती इति पाभे. । अभि-ह्रुतः इति F. प्रस्तावितं पाठं W अनुमुमोदयिषति ।
[o]) गस. घञन्ते कृति थाथादि-स्वर ।
[p]) सपा पै १९, १५, १४ विह्वारे इति पाभे.।
[q]) पाभे. अद्य पै २०,४२,२ द्र.।
[r]) वैतु. भा. सा. <अभ्ये (भि-आ √इ) इति ।
[s]) वैतु सा. <अभ्या √यम् (यमने) इति ?
[t]) सपा. ऋ ९,४८,३ अभि इति पाभे. ।

७,४,४,६,१[a].

अभ्युेति कौ २, १२१०[b], शौ १,२५,४, ७, १२१, २; ९, १, ८; अभ्येति ऋ १, ११५, २; १२४, ९; १४०, ६; ९, ९७, ७, १०१, १६, १०, ३, ३, ११७,८, मै ४,१४,४†, ¶काठ २४, ७, ¶क ३७, ८, †कौ १, ५२४; २, ४६६, ८९८; †जै १, ५४, २, ३, ३५, १, ४, १३, ११, शौ ८, ९, ९; †१३, २, २७; ३, २५, †२०, १०७, १५; अभ्येति पै २, ६५, १; १६, १८,९, १७, ११,३; १८, २३,४†, अभि॒… एति ऋ १,१२३, ७, ७, १०४, २१, ९, ९६, २२; शौ १३, २, ४३[c], पै १८, २५,३, अभि॒… ए॒ति ऋ १०, ६३, १६; अभि-यु॒न्ति शौ १०, ७,४,६, पै १७, ७,५; ६; अभि॒…यन्ति ऋ ८, १००,१; शौ ५,४,२; अभि॒ ‥ यु॒न्ति[d] ऋ १,१९०,४; पै १९, ८, १४; अभ्येषि पै १६, १४९, १०, अभ्येमि[e] मै १, ३, ३७, ४, ८, १; अभ्येतु मै २, ७, १२‡[f]; शौ ५, १३, ४, ७, १२१, २; १३, १, १०; पै ८, २,३; १८,१५, १०; १९, ४१, ८, ‡अभि॒ · एतु शौ ८, ४, २१; पै १६, ११, १, †अभि॒-यन्तु ऋ ४, ५७, ८[f]; मा १२, ६९[f], का १३, ५,८[f], तै ४,२, ५,६[f]; काठ १६, १२[f]; क २५, ३[f]; पै १५, ५, ६$; †अभीहि ऋ १, ८०, ३, १०, ८३, ३; कौ १, ४१३, जै १, ४०,५; शौ ४, ३२, ३; पै ४, ३२, ३; †अभि॒…इहि ऋ ९, ६४,१३, कौ १, ५०५; २, १९१; जै १, ५२, ९; ३, १७, १२, अभीतम् पै १३, ५, ८‡[g], ¶अभ्यैताम् काठ २७, ८; अभ्यायन् ¶काठ २९, १, ¶क ४५ २; पै ५, २६,५; अभि॒… आयन् ऋ १०,२८,८; अभि॒… आ॒यन् ऋ ७,१०३,२; ¶अभी-यात्[h] मै ४,६,७.

अभि॒…ईयुः ऋ ७,१८,१०.

अभि-यु॒त्- -यन्तौ शौ ५,१,५[i].

अभियु॒न्ती- -न्ती शौ ७,४८,३, पै २०,१०,१३.

१अभी(भि॒-इ)ति- -तिम् ऋ ७, २१, ९; पै १०, ५, ११[j], -†ती ऋ २, ३३, ३; पै १५, २०,३.

अभी॒(भि-इ॒)त्य ऋ ४, ३२, १०, ९,५५,४; १०, ९९, ५, ¶काठ २६,१[k]; ९[k]; ३६,८, ¶क ४०, ४[k]; ४१, ७[k], कौ २, ३२८†, ३,२७,४†.

अभी॒(भि-इ॒)त्व(र>)री[l]- -री· मा ११, ७७, का १२, ७, १२; तै

---

[a]) पाभे. अभ्यपतन् द्र. ।

[b]) सपा. खि ३, २१, १ मा १७, ४७ प्रभृ अभ्यैति इति, शौ ३,२,६ अभि॒…ऐ॒ति इति च पाभे ।

[c]) शौच १, १५ अनु अ·यु॒त् इत्यस्मात् तिङो निघाताऽभावे ए॒ति इति स्यात् । पा ८, १, ६५ अनु स एव निघाताऽभावो वैकल्पिक इत्य् एतत्सर्वं शाखाभेदे-नोह्यम् ।

[d]) 'मृगाणामिव बृहस्पतेर्हेतयोऽहिमायान् द्यून् (< *द्यु-)' इति संबन्ध· द्र. । च-योगे तिङ् नानुदात्त· [पा ८, १, ५८ (वैतु सा मृषैव च-लोपमुपस्थाप्य यु॒न्ति इति प्रथमा तिङ्-विभक्ति-रिति कृत्वा नानुदात्तेति च, अभि॒ इत्येतदुपसर्ज्या-ऽऽख्यातान्तरमध्याहार्य्यमिति च भाषुकः; GW. अभि· कप्र. [द्यून् < १द्यु-] इत्येतदन्वित इति; VVS १८१ [तु. GVS. ३, १३८] *अभि √द्यु > *अभि-द्यु- > ?अभि॒-द्यून् > (शोधपूर्वकम्) अभिद्यून् इति स्यादिति)] ।

[e]) पाभे. अभि॒ मा ७,४५ द्र. ।

[f]) पाभे अन्वेति पै १२,६,१३ द्र. ।

[g]) सपा. ऋ १,१६२,२१ इ॒देषि इति पाभे. ।

[h]) पाभे. अ॒नु तै ६,५,३,३ द्र. ।

[i]) सपा. पै ६, २, ५ ?अभ्यञ्च. इति पाभे. । अभ्यञ्च्- > ·ञ्चौ (स्त्री. प्र२) इति शोध· (तु. अंशतः सपा. पै ६,२,२) ।

[j]) मूको. अभिति(म्) इति । शौ (१९, ३१, ११) अ॒मतिम् इति वा (तु. सा.), अमि॒तम् इति वा (तु. मूको.), अव॒र्तिम् इति वा (तु. RW.) पाभे. द्र. ।

[k]) अभीत्य जिनाति > सपा. मै ३, ८, १० अभ्या-रो॒हुका स्यात् इति पाभे. ।

[l]) गस. क्वरबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ३, २, १६३ ; ६, २, १३९) । पा. प्रक्रियायाः कृते तु. टि. अग्रेत्वरी- ।

४,१, १०,२, मै २, ७, ७, ३, १,९; काठ १६, ७, १९, १०², क ३०,८²; पै १,४२,१.

¶अभ्या(भि-आ)युक- -क.[a] काठ २८,२; क ४४,२

अभ्ये(भि-ए)तुम् पै २०, ३८, ३

अभी(भि√ई[याच्ञायाम्]), †अभि ···ईमहे ऋ १,२४,३, तै ३,५, ११, ३; मै ४, १०, ३, काठ १५, १२, †अभि(ईमहे) मै ४, १३,१, काठ २८,७, क ४४,७

†अभीक[b]- -कम् ऋ ९, ९२,५, -के ऋ १, ७१, ८, ११६, १४; ११८,५, ११९,८, १२१, १४, १७४, ५, १८५, १०, ३, ३१, ७, ५६, ४, ४, १२, ५; १६, १२, २४, ४, २८, ३, ४३, ४; ६, २४, १०; ५०, १०; ७, १८, २४; ८५, १, १०, ३८, ४; ५५,१; ६१, ६, १३३, १, खि १, ८, ३; मा ३३, ११, का ३२, १, ११; तै १, ३, १४, ६; ७, १३, ५, मै ४, ११, १, २‡[c], १२, ४, १४, १५, काठ २, १५; कौ २, ११५१; जै ४, १,४, शौ २०,९५,२

अभी(भि√ई)क्ष्, †अभ्यैक्षेताम्[d] ऋ १०, १२१, ६, मा ३२, ७, का ३५, ४, २; तै ४, १, ८, ५, अभ्यैक्षन्त तै ३, १, ४,२[e].

अभीच्छत्- अभी(भि√इ)ष् (इच्छायाम्) द्र.

१अभीति- अभी(भि√इ) द्र.

२अ-भीति- >अभीति-मु(द >) द्रा[f]- -द्राम् खि २,६,३,२९.

?अभीते पै १९,२९,६.

?अभीत्सम् पै ९, ६, ६.

अभी(भि√इ)ध्,न्ध्, ¶अभी(भि-इ)-न्धे तै ५,१, ७, २, अभीन्धे मै ३,१,८; काठ १९, ७, क ३०, ५; शौ ११,३,१८; पै १६,५३, ७, अभी(भि-इ)न्धते तै ७, ४, ९,१; अभीन्द्वाम् मै २, ७, ६, ?अभीन्धाताम् मै ३, १, ८[g], अभीन्धताम् मा ११, ६१, का १२, ६, २; अभी(भि-इ)न्धताम् तै ४, १, ६, २, काठ १६,६.

१अभी(भि-इ)द्ध[h]- -द्ध· ऋ १,१६४, २६, ¶मै ३, १, ८[i], ३, ६[i], †शौ ७,७७,७;९,१५,४, पै १६, ६८, ४†; पै २०, ११, १†, -द्धात् ऋ १०, १९०,१.

२¶अभी(भि-इद्ध>)द्धा[k]- -द्धा[j] तै ५, १, ७, ३, काठ १९, ७, क ३०,५.

a) पाभे. अनु तै ६,५,३,३ द्र.।

b) बप्रा.। भाप. न (संमेलन-, संघर्ष- प्रभृ.)। तु. टि प्रतीक-। 'अभितो गतम् (भावे क्तः प्र.)' इति कृत्वा *अभी-(<भि)गत- इत्यतः प्रास पूप प्रकृतिस्वरस्य सत प्राति कपि प्र. सति *अभीगतक-> *अभी अक-> यनि इति वा अभितः ईर्- (भावे <√ईर् [<√ऋ]) इति कृत्वा *अभीर्- (भि-ईर्- [वैतु. पपा.]) इत्यत. पूर्ववत् कपि प्र सति *अभीर्क-> *अभीकक- > यनि. इति वा नैप्र. द्र [वैतु. (पा ५, २, ७४) यदनु अ(भि >) भी+कन् इति व्यु. आद्युदात्तः (पा ६, १, १९७), कमितृत्वाऽप्रसङ्गाद् अर्थतो विरोधश्च प्रसज्येत (प्रकामं श्रौतसरूपाभ्यां भिन्ने एव सती *अभिक- इति *अभीक- इति च प्राति. उपकल्प्यमाने आचार्यानुशासनस्य विषयीक्रियेयातामित्यभिसंधेः [तु. टि. अभि*-क]) ; या. (३, २०) =अभ्यक्त- इति यदनु अभि+*अक- (=√अञ्ज्+भावे क.) इति गस वा स्यात् प्रास. वा बस. वा (सर्वथाऽपि तु मिथ्यास्वर एव प्रसज्येत। गस. थाथीयोऽन्तोदात्तश्चाऽन्यथा पूप. प्रकृतिस्वरं स्यादिति *अभ्यक- इति मध्यस्वरित इत्यभिसंधे.) , दे (२, १७) अभि√इ+ईक प्र. (तु. पाउ ४, २६, सा. [ऋ ९, ९२, ५]) इति धातुलोपनिर्भर. पक्षो वा, अ+भी- (<√भी) इत्यतः बस. सतः कप् प्र. इति वा (तु. टि. अनूक- यदनु उप. <√अञ्च् इति वादोऽप्यकिञ्चित्करः स्यात्) इति दिक् (तु टि. प्रतीक-, समीक-)]।

c) सपा. ऋ ६,७४,४ विभे.।

d) सपा. मै २, १२,२३ अधारयत् इति, शौ ४,२,३ अह्वयेथाम् इति च पाभे.। e) पाभे. अन्वैक्षन्त द्र.।

f) विप. (महालक्ष्मी-)। बस।

g) यनि. द्विवचनम्? मन्त्रवर्णस्यैव (तु. मै २, ७, ६ अभीन्द्वाम् [प्रपु१]) ब्राह्मणेनाऽनूद्यमानत्वात्।

h) कर्मणि क्तेऽनन्तरगतिस्वरः (पा ६,२,४९)।

i) सपा. अभीद्ध·<>अभीद्धा इति पाभे।

j) आभीद्धः इति दीर्घादि. मुपा. चिन्त्य.। आङ्-पूर्वत्वस्य प्रसिद्ध्यभावादित्यभिसंधे.।

k) १सख्याकादभेदेऽपि स्वरितत्वाऽभावः तै. द्र. नान्यत्र (तु. अभी[भि√इ]ध् इत्यस्य तिङ्वृत्तम्)।

*अभी(भि-इ)धृ[a]- -भीत् शौ १९, २८,२[b], पै १३,११,२[c].

अभी(भि√इ)न्धृ, अभि···इन्वतः, अभि ··इन्वतु पै १२,६,१२.

अभीपृ[d]- >अभीप-तस्(.) ऋ १, १६४,५२, तै ३, १, ११, ३†, ¶मै ३, २, ८; ४, ८, ५, काठ १९, १४†; २०, ९¶, २९, ३¶; ¶क ३१, ११, ४५, ४, शौ ७,४०, १†[e], पै २०, ९, ८†

अभीप्सत्- अभ्या(भि√आ)प् द्र

अभीमोद-मुद्- अभि√मुद् द्र.

अभी(भि√ई)र्, अभ्यैरयन्त[f] खि ४, १०,१,३.

†अ-भीरु- -रवः ऋ १, ८७, ६, ८, ४६, ७; तै २, १, ११, २, ४, २,११, २; मै ४, ११, २; काठ ८, १७; -रु ऋ ४, २९, २, -र्वम्[g] ऋ ८,४६,६

?‡अभीरुण[h], ?‡अभीरुण[h]- -णम् मा ६,१७; शौ ७,९४,३; पै १, ३३,३.

?अभीरुतेषु[i] पै १९, ५०,१५.

अभील,ला[j]- -०ल पै २०, ५८, ८; -लम् पै २०, ५८, ७; -लाम् पै २०,५९,१.

अभीलाप-लप्- अभि √लप् द्र.

अभीलि,ली[j]- -ली पै २०, ५९, २, -लीन् पै २०,५८,८[k].

अभी-वर्ग- अभि√वृज् द्र.

अभी-वर्त- अभि√वृत् द्र.

अभी-वर्ध- अभि√वृध् द्र.

अभीवार(भि-इव√*अर्)[l], ?अभी-वार[m] शौ १,३२,४.

अभी-वृत- अभि√वृ (आवरणे) द्र.

[a]) विप (घर्म-)। गस. क्विबन्ते कृत्-स्वर· प्रकृत्या।

[b]) अभीन् (पपा.; अ+भी- ⌊<√भी⌋) इति दुर्हृदे इत्येतद्गामि विप. इति सा (तु. नाउ. टि. यदनु पै. मूको. विज्ञापितं भवेद् यथेहाऽन्त्यस्य तकारस्य मूलत. सत. न्त् इतीव विकार· समजनि ⌊तकारस्य नकारसकारयोर्मध्ये व्यञ्जनभक्तिमात्रतया मिथ्याऽऽभासादित्यभिसंधेः⌋) । एस्थि अभिसंत।पत्र इति वा (तु RW.), अभिन् इति वा (तु. सात.) यत् पिपठिषितं भवति, तदपुष्टमिति चालक्षणमिति च कृत्वा दुर्ग्रहं द्र ।

[c]) अभीन् इति मुपा. यनि. मूको. संगमय्य प्रकृतिप्रत्यापत्तितया सुग्राध द्र. (विकृतस्य सत· शौ. ⌊तु. नापू. टि.⌋ तस्यो च्छिष्टमात्रत्वाऽभिसंधे·)।

[d]) तु टि. अन्वीप्-।

[e]) वैतु. ⌊पक्षे⌋ सा <अभि√पत् + क्विप् प्र. इति व्युत्पादुकश्चिन्त्यः।

[f]) पाभे. अधि शौ २,१,५ द्र ।

[g]) अभि पूर्वरूपैकादेशाभावः। अभीरुअम् इत्यभिसंधेः पाद ऊनाक्षरताया अपहतिः द्र. (तु L ४०७)।

[h]) युद्रा शेप उत्तानृतम् इति बाह्वृचः (१, २३, २२) पादो भवति । तस्य युच्च शेपे अभीरुणम् इति रूपान्तरं भवति (तु. यनि. मा.), तत्राप्युत्तरः पादार्धः अभीरुणम् इति शाखान्तरे (तु. यनि. शौ.) स्वरभेदेन श्रूयते । अत्रोभयी दृष्टिर्भवति । एकं पदमिति च द्वे पदे इति च। प्रथमे कल्पे गस. उप. प्रकृतिस्वरम् इति। को धा. कश्च प्र इति। अभी(भि√ई) र्+(मा) उन प्र. उसं. प्र. स्वरश् चेति वा (शौ) उनन् प्र. उसं नित्स्वरश्चेति वा (तु यक्र. धरुण- इति इति च वरुण- इति च, वैतु. उ. म. PW·MW. प्रमृ च तस. अ+?भीरुण- ⌊=भीरु-⌋ इति ⌊उप. का व्यु. कथं च नञ्-स्वराऽप्रवृत्तिरिति त्वस्पृष्टं भवति⌋, उ. अभि√ऌ >रू इत्यपि विकल्पयति ⌊पूर्. दीर्घत्वम् इत्यभिसंधि⌋) । अथ द्वितीयः कल्पो द्वे पदे इति। के ते इति भीरु (क्रिवि.) -ऋणम् >*भीरुरुणम् >*भीरुणम् >अ° (यनि.) इति वा शेपे अभीरु ऋणम् >शेपे अभीरु (क्रिवि.) रुणम् >शेपे अभीरुणम् > इति वर्णसमापत्तिलोपानुपातिसौवरसंक्रमश्च पक्षे छन्दोनुरोधप्रयोजितो मिथ्याप्रत्यायितपूर्वसवर्णैकादेशादिव विसर्ज्यमानोऽकारोपजनश्च द्र. (वैतु. सा. ⌊शौ.⌋ अभि रुणं ⌊ऋणम्⌋ इत्युपसर्गभूतस्य प्रथमस्य पदस्य दीर्घभावश्चाऽध्याहृतयोग्यक्रियायोगश्च)। एस्थि. भूयोविमर्शसहताऽस्य विषयस्य सुस्पष्टेति दिङ्मात्रम्।

[i]) <अभि√रु इति ? [j]) =क्रिमि-विशेष-। व्यु. ?

[k]) सपा. शौ ५,२३,१० क्रिमीन् इति पाभे.।

[l]) अभ्युपचयभूतस्य इव इत्यस्य तदङ्गत्वेनोपसर्गवदुपचारः द्र. (यनि. सत्तात आलोचनार्थं तु. नाउ. टि)।

[m]) =अभि-इव-आर (तिङो निघाताऽभावे तु. पा ८, १, ६५, वैतु ?WI. अभि-इव-आर इति)। एव तावत् यनि. इत्योगचिताऽभ्यु।सृष्टत्वेन निष्पन्नमिदं क्रिप. स्यात्। न त्वेषा पाठस्य वस्तुस्थितिः स्यात्।

अभी(भि√ई)शु > अभी(भि-ई)शु[a]- -शवः ऋ १, ३८, १२, ५, ६१, २, ८, ३३, ११; जै ४,२०, ४1; शौ ८, ८,२२; २०, १३१, ४[b]; पै १५, १२, ८?[c], १६,३१,२; -शुना शौ ६, १३७,२[d], पै १,६७,४; -शुभिः ऋ ५, ४४, ४; खि ४, ११, ६; ५, १५, ११; मा ३४, ६; -शुम् खि १, १२, ५; -शून् ऋ ६, ५७, ६; -1शूनाम् ऋ ६, ७५, ६; मा २९, ४३; का ३१, २, १०; तै ४, ६, ६, २; मै ३, १६, ३; काठ ४६, १; पै १५, १०,६. [°शु- अन्°, दशन्°, सु°, स्मत्°, हिरण्य°].

अभी(भि√इ)षु, च्छ् (इच्छायाम्), अभीच्छात्[e] शौ १२, ३, ३४; ४१, पै १७, ४०, १; अभि··· इच्छात् शौ १२,३,४२; पै १७, ४०,२.

ϕअभी(भि-इ)च्छ(त्>)न्ती[f]- -न्ती ऋ १, १६४ २७.

१¶अभी(भि-इ)ष्ट,ष्टा[g]- -ष्टः मै १,१०,१७,२०, काठ ८,७;३६, ११; १४; क ७, ४; -ष्टम् काठ २८, ५; क ४४, ५; -ष्टा काठ २८, ५[2]; क ४४, ५[2], -ष्टाः मै १, १०, १७[4]; २०[2]; ३, ४, २; ४[2]; ८, १०; ९, ४; १०,४; ४, ४, ८; १०; ८, ३[2]; काठ ८,५, ११, १०; २८ ५[2]; ३६, ११[4], १४[2]; क ७, १, ४४, ५[2]; -ष्टे मै ३, ४,२;४. [°ष्ट- अन्°].

२¶अभी(भि-इ)ष्ट[g]- -ष्टाः तै २, ४,१०,३.

¶अभी(भि-इ)ष्टि- -ष्टयै काठ ८, ८, २८, ३; ४; क ७, २; ४४, ३, ४.

अभी-षह्-, अभी-षाह्-, अभी-, *षाह्य- अभि√षह्, षाह् द्र.

अभी-षेणु- अभि√षेणि द्र.

अ-भुज्[h]- -भुक् ऋ १०,९५,११.

*अ-भुजिष्ठ्य[i]- -ष्ठ्य· शौ २०, १२८,४

*अ-भुजिष्य[j]- -ष्यः खि ५, १२

कथमिति । स्वारसिकार्थविघाताच्च शाखान्तरीय-संकेतान्तराच्चेति । कथं तावत् स्वारसिकार्थविघात इति । यद् विश्वं द्यौरभ्यवृधद् इति वा (तु. तैब्रा ३, ७, १०, ३) ; *अभ्यवारीद् इति वा (तु. पै १, २३, ४), तत् (विश्वं ⌊कर्तृ⌋) पृथिव्यामविश्रितम् इति हि यः स्वारसिकऽर्थः प्रतीयेत, प्रथमे पादे विश्वम् इत्यस्य कर्मतयाऽनुजिगमयिष्यमाणस्य सतः कर्तृतयोपगमात् तस्य विघातः स्यादिति । शाखान्तरीयाच्च संकेतात् (गपू पै.) विश्वमन्याऽभिववार (<अभि √वृ⌊आवरणे⌋ यङ.) इति प्रथमस्य पादस्य मूलभूतः आथर्वणिकः पाठः सन् काले विकारमुपागमदिति संभाव्यते (वैतु. गपू. तैब्रा. अभिवावृधे इति) । यत्तु सा. अभीवारः (<अभि√वृ) इति प्र१ इति कृत्वा पठन्नस्य प्राति. सतो धातुविकल्पेन घञि प्र. निष्पत्तिमभिसंधाय वर्णकत्रयेण विभक्तिपरिणामादिप्रपञ्चं रचयेत्, तन्नितान्तमक्षोदक्षममिव स्यात् । थाथीयस्वरे प्राप्ते उप. आद्युदात्तस्याऽसंभवादिति दिक् । विस्तरस्तु कुतूहलिभिराकरतोऽन्वेष्यः ।

[a]) नाप. (अश्व-रश्मि- ⌊तु. निघ १, ५⌋) । गस. उप. डुन् प्र. उस. नित्स्वरश्च प्रकृत्या (पाउ १,१० पा ६, १, १९०; दे १,५ ; वैतु. या ३, ९, ⌊पक्षे⌋ दे., PW. प्रभृ. च <अभ्य⌊भि √अ⌋श् ⌊व्याप्तौ⌋) ।

[b]) वैतु. शंपा सात °शव इति स्वरः शोधापेक्षः ।

[c]) अभि (हत), इषु-> -षव· (सं३) इति द्विपद शोधः विमृश्यः ।

[d]) =अङ्गुलि- इति सा. ZA ⌊६८⌋ ?B ⌊तु. निघ २, ५⌋; वैतु PW W. प्रभृ =अश्वरश्मि- इति ।

[e]) अभिः इति कप्र. इतीव योजुकः W. चिन्त्य ।

[f]) वैतु. वे. सा. PW. प्रभृ च अभ्या(भि-आ) गात (तु. तत्रत्य टि.) इति द्वैस्वर्ययोगाच्च चिन्त्यः द्र. ।

[g]) सस्व. कृते तु. टि. यक. १अभीद्ध-, २अभीद्ध- ।

[h]) विप. (⌊समयपालन-रहित-, अनुभवहीन-⌋ युष्मद्-) । बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । उप. भावे क्विप् प्र. (तु वें.; वतु सा. कर्तरि प्र इति कृत्वाऽनुपपन्नस्वरं तस. ब्रुवाण.) ।

[i]) तस. नञ्-स्वरः (पा ६, २, २) । उप. √भुज् >*भुजिष्ठि->*भुजिष्ठ्य- इति तादर्थ्ये यता प्र निष्पन्नं द्र. (तु. नाउ. ⌊पाभे⌋ च RW. अ-भुजिष्ठ- इति शोधश्च, वैतु. मूको. अघुजिष्ठ्य- ⌊यदनु √*घुज्>घुजिष्ठि-> *घुजिष्ठ्य- इति कल्प्यमानम् । एवंस्थ अपि यत् शंपा तदनु सात. चाऽन्याय्यद्वैस्वर्यदूषितमपि मूको. मुपा. प्रामाण्यं प्रापयत् तन्नाद्रियेत) ।

[j]) तस. नञ्-स्वरः ।

४[a].

अ-भुञ्जत्[b]– -†ञ्जतः ऋ १, १२०, १२; ८, १, ६; कौ १, २९२; जै १, ३०, १०; -¶ञ्जन्तः तै ६, ५, ९, ४; मै १, १०,७, काठ ३६, १; क ४४,९.

?अभुञ्जतीरोकोघानाम् पै २, ४०,३.

अभुव[c]– -वेभ्यः मै ४,१,१२[२].

अ-भूति[b]– -तयः पै १७, २९, २४; -तिः शौ ११, १०, २१; १२, ८, ८, पै १६, ८७, १; -तिम् खि २, ६, १, ८, ¶म ४, २, १३[२], -त्या शौ १६, ७, १; पै १७, २४, २; -त्याः शौ ७, १०५, १?[d],१६, ५,५;८,६, पै १७, २४,१; २०, ३५,४?[d], -त्यै मा ३०,१७, का ३४.३ ४.

¶अ-भूत्वा[b] तै ५,५,१,६.

?अभेद्या[e] पै १३.४,१३.

*अ-भोज्[b]– > अभो(ज् >)ग्-(ह >)घ्न[f]– -घ्नः ऋ १, ६४,३.

अभ्यं(भि √अं)शू (व्याप्तौ), अभ्यानशे पै ३,९,८[g], अभि "आनशुः ऋ २, २४, ६; अभ्यानश्म ऋ १०,३१,३

?अभ्यक्तुम्[h] पै १८,१८,६

?अभ्यगौ पै ५,९,५.

अभ्य(भि ⌊अघ- >⌋ √अ) घाय, अभ्यघायति शौ ७,७३,३[1],१९, ५०, ४; पै १४,४,१४, अभ्यघायन्ति शौ ५, ६, ९; पै ६, ११,११.

?अभ्यञ्च.[j] पै ६.२,५

अभ्य(भि √अ)ञ्ज्, ¶अभ्यङ्क्ते तै २, ५, १, ७; ६, १, १, ५; काठ २३, १, ¶अभ्यङ्क्ते तै ६, १, १, ५; मै ३, ६, २[१]; काठ २२, १३; क ३५, ७; ¶अभ्यनक्ति तै ५,२, ८, ६; काठ २०, ७[१]; २३, १; २५, ८, क ३१, ९[१]; ३५, ७, ४०, १; ¶अभ्यनक्ति तै २, ५, ११, ३; ५, २, ८, ६; ?अभ्यनुक्ति खि ४,१०,२, १; †अभ्यञ्जते ऋ ९, ८६, ४३; कौ १, ५६४; २, ९६४; जै १, ५७,११; ४, २०, ८; शौ १८,३, १८; अभ्यङ्क्ष्व पै १९, ३८,३.

अभ्यं(भि-अ)क्त,क्ता– -०क्त पै १९, ३८, ३; -क्तः[k] मै ४, ९, १९; -क्ता शौ १०, १, २५; पै १६,३७,५; -क्ताः खि ४, ५, ३०?[l]. [°क्त– अन्°, सु°].

अभ्य(भि-अ)ञ्जन[m]– -०न पै ७, १५, ८; -नम् ऋ ८, ३, २४; ७८, २;१०, ८५, ७; ¶तै २, ५, १, ६[२]; शौ ६, १२४, ३; १४ १, ६†; पै १६, १११, १२†[n]; १८. १, ६†; १९,४०, ६; -नस्य पै ४,१०,८. [°न– आञ्जन°]

अभ्य(भि-अ)ञ्जान[o]– -नः ऋ २, ८,४; ¶मै ३,६,६.

---

a) मुपा. उत्तरादिस्वरः शोधार्हः द्र. अलक्षणत्वाच्च श्रुत्यन्तरसंकेतविरोधाच्च (तु नापू. पाभे.)।

b) तस. नञ्-स्वरः।

c) विप, नाप कर्त्रर्थप्राधान्ये च सति स्वरभक्तिमत्त्वे च सति =२अभ्व–। (√*अभ् 'हिंसायाम्' >⌊भाप.⌋) *अभु– +(मत्वर्थे) वप् प्र इति कृत्वा हिंसकवर्गपरस्तद्धित इति विमृश्यम्।

d) अ-प्रभुक्त्य– (⌊<प्र-भुक्त-⌋ =विप. ⌊दुःस्वप्न्य-, पापस्वप्न्य-⌋)>-क्त्यात् इति शोधः इति मतम् (वैतु. सा. PW. प्रभृ. भाप ⌊अश्रेयस्-, दीनता-⌋ इति)। सपा. काश्रौ २५,११, २१ बौश्रौ २८ ९:२० ?अभूत्यै इत्यत्रापि यनि. एव शोध. द्र.।

e) अमेध्यान् इति मुपा. शोधसापेक्षः। सपा शौ ४, ३७,८ हविरदान् इति पाभे.।

f) विप. (⌊अभोजयितॄणामयजमानाना हन्तृ-⌋ रुद्र-)। उस. उप. क्विबन्ते कृन्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

g) सपा. शौ ३,७,६ व्यानशे इति पाभे.।

h) तु. सपा. शौ १३, १,३६ अध्वगतः इति पाभे.।

i) सपा. पै १९,२७,४ पृतनायति इति विभे.।

j) पाभे अभियुन्तौ द्र.।

k) सपा. तैआ ४,२९,१ अव्यक्तः (?°भ्य°) इति पाभे.।

l) अ° इति मुपा. स्वर-श्रेषः द्र.। पाठः? अभ्यक्ता इति शोध (तु. खि ४, ५, ३० आक्ता टि., सपा. खिसा २९,३१ शौ १०,१,२५ च)।

m) नाप. (अभ्यङ्गसाधन-तैलादि-, आभूषण-, अञ्जन-)। गस उप. करणे ल्युडन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या।

n) सपा. शौ ९,६,११ आञ्जनाभ्यञ्जनम् इति पाभे.।

o) क्रियाफलस्य कर्त्रात्मगामित्वेनैव सुसंगतत्वात्तथा न पश्यन् अभि पृथक् अव्य इतीव क्रिप. चान्तर्भावितण्यर्थमितीव कृत्वा व्याचक्षाणः सा. चिन्त्यः।

¶अभ्य(भि-अ)ति √क्षर्, अभ्युतिक्षरन्ति मै ४,४,४[२].

¶अभ्य(भि-अ)ति √मुच्, अभ्यतिमुच्यते[a] काठ ३०,७

¶अभ्य(भि-अ)ति √रिच्, अभ्युतिरिच्यते तै ७, १, ५, ६; मै १, ११, ९; २,२, १३; ४, ७, ४, ६[२]; काठ १४, १०; २६, ४; २८,९; ३४, ४[b]; क ४१, २, ४४,९.

¶अभ्य(भि-अ)ति √(स >) षज्, अभ्यतिषजति काठ १२,५.

अभ्य(भि-अ)ति √सृज्, अभ्युतिसृजाम शौ १०, ५, १५-२१[c]; १६,१,५; ¶अभ्यत्यसृजन्त काठ २४, ७, क ३७, ८.

¶अभ्य(भि-अ)त्यू(ति √ऊ)ह् (प्रापणे), अभ्युत्यूहति मै २, ३, ७, अभ्यत्यूहेत् काठ २५,५.

अभ्य(भि-अ)ध्व[d]- -ध्वे शौ ४, २८, २, पै ४,३७,२.

अभ्य(भि-अ)नु √दिश्, अभ्यनुदेष्टु पै ५,११,५;९.

अभ्य(भि-अ)न्वि(नु √इ) > अभ्यन्वि(नु-इ)त- -ताः पै १७, ३६,६[e].

अभ्य(भि-अ)प √क्रम्, अभ्युपक्रमी शौ १२,२,१८, पै १७, ३१,७.

अभ्यपे(भि-अप √इ), अभ्युपेहि[f] शौ ७,९३,१.

?अभ्यप्रयुङ्क पै २,६५,३.

अभ्य(भि √अ)म्, अभ्यमीति मा २२,५[g], का २४, १, ५; तै ७, ४,१५,१; मै ३, १२, १; काठ ४४,४, अभि...अमन्ति ऋ ७, २५, २[h]; †अभ्यमीषि ऋ १०, ८६, ८, शौ २०, १२६, ८; अभ्यमन्त ऋ १, १८९, ३; मै ४,१४,३†.

अभ्य(भि √अ)य् > ¶अभ्य(भि-अ)य्य[i] काठ १३,८.

?अभ्यरुण्यं हि[j] पै ३,३४,१०.

अभ्य(भि √अ)र्च्, अभ्य(भि-अ)र्चन्ति ऋ ६,५०,१५.

अभ्य(भि √*अ)र्ध् (= √ऋध्) > *अभ्य (भि-अ) र्ध- > अभ्यर्धयुज्वन्[k]- -ज्वा ऋ ६,५०,५.

¶अभ्य (भि-अ)र्धम्[l]- -र्धः तै २, ३, ७, १; मै २, ५, ४[l]; ३.६,६; ८,३; काठ १०, ११, १३,३.

?अभ्यर्भवम्[m] पै १,२६,५

†अभ्य(भि √अ)र्ष्, अभ्यर्षति ऋ ९, ६६, २२; अभ्यर्षन्ति ऋ ९, ६२, ३, ६३, ६; ८५, ७, कौ २, १८२; जै ३, १७, ३; अभ्यर्षसि ऋ ९,६४,८; कौ २, ३०९, जै ३,२५,५, अभ्यर्ष ऋ ९,८५,४,८.

अभ्य(भि-अ)र्षत्[n]- -र्षन् ऋ ९, १६,६०,६२,१९०,१०६,१३०, कौ १,४८९०; जै १, ५१, ३०, ३,५,५;१२,७.

अभ्य(भि √अ)र्ह्, अभि...अर्हत्[p] पै १४,४,२.

†अभ्य(भि √अ)व्, अभि...आवीत् ऋ ९,९७,३९, कौ २,७०९; जै ३,५८,६.

¶अभ्य(भि-अ)व √क्रन्द्, अभ्यवक्रन्दति काठ २५, ७; क ३९,५

---

a) पाभे अन्वतिमुच्यते द्र.।

b) पाभे. अतिरिच्यते तै ७,५,५,२ द्र।

c) पाभे अतिसृजाम.।

d) प्रास. समासान्त अच् प्र चित्-स्वरश्च (पा ५,४, ८५,६,१,१६३)।

e) पाभे अभिजिताः शौ १२,३,६ द्र।

f) पाभे. अप्रचितम् पै २०, ३२,७ द्र। सा अभ्युपेहि इति।

g) वैतु. उ. < अभि √मी (हिंसायाम्) इति मन्वानो नितरामुपेक्ष्यः।

h) अभि इति स्वाप्र. अव्य. इतीव कृत्वा यत् सा. मर्तास इत्येतत्-समानाधिकरणतया निनीषति, तदप्रमाणम्।

i) पाभे. अभिहृत्य द्र।

j) सपा शौ ३,२०,१० अभ्युदिहि इति पाभे.।

k) विप. [(अभ्यर्धयद्-यष्टृ- [तु. या [४,६] प्रमृ.]) पूषन्-)]। उस ज्वनिबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या। अत्र नाउ एव पूप इत्यैकदेशिकं मतम् (तु. MVG २४७) अपुष्टमिव द्र.।

l) गस. उप. असुच् प्र कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, १,१६३;२,१३९; वैतु. भा. अकारान्तस्य प्राति. प्र१ इत्यभिवादुक)। वा. क्रिवि भवति।

m) पाठः? सपा. शौ १,२४,४ अध्युद्भृता इति पाभे.।

n) तु. वे सा; वैतु. PW प्रभृ अगतिं मन्यमाना.।

o) पाभे अभि कौ १,५७६ द्र.।

p) पाभे अति...अरुहत् शौ १९,४९,२ द्र.।

अभ्य(भि-अ)व √क्षि (निवासे) अभि- ····अव···क्षेषि ऋ ७, १८, २?[a].

अभ्य (भि-अ)व √चक्ष् >
अभ्यव-चक्षाण- -णौ पै १२, ३,४

¶अभ्य(भि-अ)व √चर्, अभ्यवचरति[b] काठ ३६,१४
अभ्यव-चारम् अनु°.
अभ्यव-चारुक- अन्°

अभ्य(भि-अ)व √तन्, अभ्युवतनोमि शौ ८,८,२४.

¶अभ्य(भि-अ)व √दह्, अभ्युवदहेत् मै १,६,६

अभ्य(भि-अ)व √निज्, अभ्युवनिक्षि शौ १०, ५, १५–२१; १६,१,४, पै १६,१२९,१–१०, १८ २८ ४.

¶अभ्य(भि-अ)व √नी, अभ्युवनयेत् काठ ३५,१६, क ४८, १४

अभ्य(भि-अ)व √पश्, अभ्यवपश्यसि, अभ्यवपश्य पै ८, २०,७.

¶अभ्य(भि-अ)व √रुह्, अभ्युवरोहति मै १, ११,८[२], ४, ४,६[२]; काठ १४,८[१].
अभ्यव-रोहत्- -हन् मै ४ ४,६.

अभ्य(भि-अ)व √सृज्, ¶अभ्यवसृजन्ति[c] काठ २१,४,९; क ३१, १९, अभ्युवसृजामि शौ १६, १,६.

?अभ्यवस्त्रात[d]- -तेन पै ९, २२, १८.

अभ्य(भि-अ)व √हृ, ¶अभ्युवहरति मै ४,४,६[२].
अभ्य(भि-अ)व-ह्रियमाण- -णः[e] मा ८,५९, का ९,७,७.

¶अभ्यवे(भि-अव √इ), अभ्यवैति मै ३, ६, २; ७, ८,४; अभ्यवयुन्ति मै १, १०, १३[२f]; मै ४. ८, ५[२]; अभ्युवयन्ति मै ४, ८,५[४g]; काठ २९, ३, क ४५, ४; अभ्यवैत् काठ ८, १०; क ७, ६; अभ्यवायन् तै २, ६, ३, २, काठ २४, ७, क ३७, ८; अभ्यवेयात् मे ३,८ ४;अभ्यवेयु मै ४,८,५[२], काठ २९,३[१]; क ४५,४[१].
अभ्यवा(व-अ)यन- -नम् मै ३, ८,१०.
अभ्यवे(व इ)त्य तै १,५,४,४
अभ्यवे(व-इ)त्य- -त्यम् तै ३,१, ९,६.

अभ्य(भि √अ)श् (व्याप्तौ) अभ्यश्नुते, अभ्यश्नुते तै ७,१, १, २¶; †अभि · अश्नोति ऋ ३, ११, ७; कौ २, ९०७, जै ४, १५, ३, अभ्यश्नवते शौ १२, ३, ३४; पै १७, ३९, ५; अभ्यश्नुवीत पै १, ७०, १, अभ्यश्नवात्र ऋ १,१७९,३. अभि···अश्या ऋ ४, ५, ७, †अभि ····अश्याम् ऋ १, १५४, ५[h], १६६, १४; ६, १३, ६, मै ४, १२,१; अभ्यश्याम ऋ ७, ९३, ८; अभि ··आष्ट[i] खि ३, २२, ३, तै २, ३, १४, ६[j], काठ १०,

---

a) विमर्शसह स्थ द्र । 'जनिभी राजेव द्युभिस्त्वम् (अस्माकं स्तुतीरिव) विदुर् अभ्यवक्षेषि (दिव अवेत्याऽस्मदभिमुखीभूयेहैव निवससि)' इति वा. द्र (तु वे अभ्युपगच्छसि इति ; वैतु. सा. [मुपा. ?] अभि √अव् > अभि···अव [लोटि मपु१] इतीव पृथक् कुर्वाण· ; ORN. सा. कल्प कर्माश्रुतेरवगणयन् समानमक्षोदक्षममपि सद् असत्-कल्पान्तरत्रयमपरमुपदर्शुकश्च ऋ १,७१ १०,७,६४,२ इत्यत्रत्यन्यायमनुसिसीर्षुरपि सस्तमन्याय्यमिवाऽऽभासुकश्च द्यु- इति दिनपर्यायीकृत्य अव > उप इति पाठं परिवर्तुकश्च) ।

b) पाभे. अन्वभ्यवचारम् मै १,१०,२० द्र. ।

c) सपा मै ३ ४,७ उपप्रावर्तयन् इति पाभे. ।

d) अभ्यव √स्ना [= √स्नु] > °व स्नात- (नाप. [°गर्भस्राविन्-]) इति शोध ? । कर्तरि कृत् ।

e) सपा. तै ३,४,९,१ अवगतः इति पाभे. ।

f) =सपा तैब्रा १,६,५,५ । काठ ३६,७ अवैति इति पाभे. ।

g) सपा. तै ६,६,३,१ अवैति इति, क ४५,४ अवयन्ति इति, काठ २९,३ ?स्रवयन्ति > अवयन्ति (तु सस्थ टि. स्थावरासु) इति च पाभे ।

h) =सपा ऐब्रा १, १७ आश्रौ ४,५,३ । सपा तैब्रा २,४,६,२ अभि···अश्याम् इति BI. BC पाभे इत्याहतुस्तच्छोधार्हं द्र ।

i) =सपा आश्रौ ४ ६, ३ । शौ ४,१, ५ पै ५, २, ४ अभि···आष्ट इति पाभे. ।

j) अनुपदमेव याज्यत्वेन श्रूयमाणं बुध्नाद् यो अग्रमभ्यार्त इति यदनु यनि. √अश् (व्याप्तौ) इत्यस्य योगेन कर्माकाङ्क्षापूर्तेरपरिहार्यत्वेनौचित्यदर्शनाद् अभि इति तद्युक्नः ग. इत्येव साधु द्र (वैतु. भा. सा K. च अभि इति कप्र. अग्रम् इत्येतदन्वित इति) ।

१३[a]; अभि ··आष्ट्[b] शौ ४, १,५[c]; पै ५,२,४[d].

[अभ्य](भि√अ)स्(भुवि), †अभ्युदित ऋ ४, २१, २, ८, २४, १९, २१; कौ १, ३८७; जै १, ४३, ७; ४, १७, ७; ९; शौ २०, ६५, १; ३; अभि···अस्ति ऋ ८,१, २७[e]; अभि···सन्ति ऋ ३, १६, २; अभ्यसि ऋ ६, २५,५; †अभि···असि ऋ ८, ९९, ५; ९, ५९, ४, मा ३३, ६६, का ३२, ५, १२; कौ १, ३११; २, ९८७, जै १, ३२, ९; शौ ११, १,६$; २०,१०५, १; पै १६, ८९, ६$, अभ्यस्मि ऋ ८,१००,४, अभि···अस्मि, अभि(अस्मि) ऋ १०,४८, ७; अभिष्म. ऋ ८, १०२, ३; ¶अभिस्म मै १,१०,१८; काठ ३६,१३, अभ्यसत् ऋ १,१५६, २, २,२६,१, †अभ्यस्तु ऋ १, ९४, ८; २, ४, २; २८, १; ४ १२, १; ८, १, ३२, पै १२, १,८; अभिसन्तु ऋ ७, १,१०; अभि···असानि शौ ६,९७,१[f], अभि···असाम ऋ १० ५३,४; अभि···आसीत् पै १९,१२,७[f]; अभिष्यात् ऋ १०, ११७, ७, अभिष्युः ऋ १०, ८९, १५; अभिष्याः ऋ १०,६९,६; काठ २,१५[g]; अभिष्याम् ऋ ७, १, १३; अभिष्याम ऋ १, १०५, १९; १७८, ५; २, ८, ६[h], ३, १, १६; ५, ४, १; ९,३५, ३[h]; १०, १३२, २, खि ५, ७, ३, १०; †तै १, ४, ४६, ३, मै १, ४, १४¶, ४, १३, ८, काठ ७, १६†; १२, १४†, १९. १३; कौ १, ३३६, जै १, ३५,५, शौ ७ ९८, १†[h], १३. १,२२; पै १८,१७,२; अभि··· स्याम ऋ ७, ४८,२, ५६, २४; काठ २३,११.

अभि···आस ऋ ४ २७,२.

¶अभ्य(भि√अ)स् (क्षेपणे), अभ्यस्येत् काठ २१,७.

?अभ्यस्यनहमि पै ३ २८,२.

?अभ्या[i] पै १,८६,७.

अभ्या((भि-आ) √क्रम् > अभ्याक्रामम्[j] शौ १०, ७.४२.

अभ्या(अभि-आ)>गम् > अभ्यागत- -त पै १९,३६,१४.

अभ्या(भि-आ) √गा,अभ्या(भि-आ) गात्‡[k] शौ ९, १५, ५, पै १६, ६८,५, २०,११,२.

अभ्या(भि-आ) √चर् > अभ्याचार[l]- -रम् शौ १०,३,२, पै १६,६३,२.

अभ्या(भि-आ√अ)ज्,‡[m]अभ्याजति खि ३,७, १, ¶अभ्याजन् मै १, ६,३.

¶अभ्या(भि-आ) √तञ्च्, अभ्यातनक्ति तै २,५,३,६.

) नापू टि दिगा. भा. प्रभृ समानपक्षत्वेन अभिः । इयातिष्ठमानः SI उपेक्ष्य ।

) पाभे अभि···आष्ट द्र. ।

) आख्याते रेफोपजनः प्रामाणिकः द्र. (तु मूको. . च ; वैतु. सा. RW. शाखान्तरीय. पाभे. ⌊=नापू रूपम्⌋)। अभेः गतित्वे एपू. टि. एव ाणं स्यात्। आलोच्यश्रुत्यभेदात् (वैतु. सा W. चासौ इति)।

) नापू. स्थ. आलोच्यविषयस्य साम्यं द्र. ।

) √दस् > दंसन- >-ना ⌊न. द्वि३⌋ इति कर्म (वैतु. सा. कर्माकाङ्क्षापूर्त्यर्थं शत्रु-शब्दमाक्षिप्य दंसना ⌊तृ१⌋ वदंश्च , GW. चानुपस्पष्टं क्रिप. इति गेरमाणोऽवशिष्टाऽशे सा समान·)।

) सपा. अभि···असानि <>अभि···आसीत्<> सू ४५,१६ अभि····साक्षीय इति पाभे. ।

) सपा तैब्रा २, ४, १, ४ आपश्रौ ९, ८, ८ प्रभृ भिष्य् इति पाभे. । शिष्टं वैप ४ अभि√षो > अभिष्य टि. द्र. ।

[h]) पाभे. सासह्याम द्र. ।

[i]) मुपा. अभ्य् आ> अद्या इति शोध. द्र. (तु मौलिकतरः मूको. ⌊√मृड् इत्यस्य लक्षणार्थया नः इति च विभक्त्या योगे सति निराकाङ्क्षत्वे स्वतः सिध्यमाने न. इति द्वि३ स्यात्⌋। तद्योगाहतया अद्या> अभ्या इति मूको. प्रान्तीय. शोधाश्चाऽऽस्थीयेत, मुपा अन्वितस्याऽन्यथासिद्धत्वाच्च, आ√मृड् इत्यस्य निगमान्तराऽश्रुतपूर्वत्वादप्रमाणत्वाच्चेत्यभिसंधे⌋) ।

[j]) गस. णमुलन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

[k]) सपा. शौ ७, ७७, ८ न्यागन् इति, ऋ १, १६४, २७ च अभि। आ। अगात् इति पाभे. तथात्वे अभिः इच्छन्ती इत्यनेन युक्त. द्र. ।

[l]) भाप (आक्रमण-) । गस. उप. घञन्ते थाथादि-स्वरः ।

[m]) सपा. ऋ ८,५५,१ अभ्यायति ⌊°भि, आ, अयति⌋ इति पाभे. ।

¶अभ्या(भि-आ) √तन्, अभ्यातनुत तै ३, ४, ६, २; अभ्यातन्वन तै ३,४,६,१,२[२].

अभ्या-तान[a]- -नाः, -नान् तै ३, ४, ६, १; -नानाम् तै ३ ४, ६, २; -नै तै ३, ४, ६,२[१].

अभ्यातान-त्व- -त्वम् तै ३,४, ६,१.

?अभ्यातृप्सस्ति पै २०,१६.३.

¶अभ्या(भि-आ) √दु(*ज्वलने) अभ्या-दाव्य[b]- -व्यः,- व्यन मै १,८,९.

¶अभ्या(भि-आ) √द्रु, अभ्याद्रवति मै ४,६,१[२].

अभ्या(भि-आ) √धा, > दधा, ¶अभ्यादधाति मै ३, ४, ५; काठ २२, २ ;६, क ३४, १; अभ्यादधामि[c] मा २०, २४; का २२, २, १; ¶अभ्यादध्यात् तै २,२,१०,५,५,८, ६.

¶अभ्याधीयते मै १, ८,७.

अभ्या(भि √आ)पू > अभी-(भि √ई)प्स > ¶अभीप्स-(त् >)न्ती- -न्तीः: काठ २७, १; क ४२,१.

अभ्या(भि-आ) √पृ, अभि···आ (पप्रिथ)[d] ऋ ३,३०,११.

¶अभ्या(भि-आ) √प्लु > अभ्या-प्लवमान- -नात् काठ ७, ६; क ५,५.

?अ···भ्याम् पै १,७६,३.

अभ्या(भि-आ) √यच्छ्, यम्, ¶अभ्यायुच्छति मे २, १, ८; काठ १०,११; २१,१[e]; क ३१, १६[e]; ¶अभ्यायच्छन्ति मै २, १,८; काठ १०, ११; ¶अभ्या-यच्छन्[f] मै ४,६,८.

‡अभि···आयमत्[g] कौ १, १२८; जै १, १४, ४; अभि ·· आयमन्[g] ऋ ८,९२,३१.

अभ्या-यंसेन्य[h]- -न्या ऋ १,३४,१.

¶अभ्या-यत्य मै ३, ८,३[1]; ४, २, १२.

¶अभ्या(भि-आ) √यु, अभ्यायुवते मै ४,५,६.

अभ्यायुक- अभी(भि √इ) द्र.

अभ्यारम् अभ्यृ(भि √ऋ) द्र.

¶अभ्या(भि-आ) √रुध्, अभ्या-रुणत्[i] काठ २३,१०; क ३७,१.

¶अभ्या(भि-आ) √रुह्, > रोहि, अभ्यारोहति तै २, ५, ५, ६; अभ्यारोहति तै २, ५, ५, ५; ५, ६, ६, ४[२]; ८, ३[१]; ६, २, ३, ३; मै १, ९, ८, ३, ३, ९, ४,६; ६, १; ६;८, १०, ४, ३, १, ४, ९, १०, काठ ९, १५; २३, ३; शौ ३, २९, ३$, अभि···आरोहति तै १, ५ ९,५; अभि···आरोहति, अभि (आरोहति) मै १,९,८; काठ ९, १५,अभ्यारोहन्ति तै ७,२,१,१, ३, ५, २; ३; ७, ३;४, ९, २, ३[२]; १०,३,४, १, २[२]; २,५;३, ५,४,२[१];३,५,१

अभ्यारोक्ष्यति मै ३,४,६

अभ्यारोहयति काठ २४, ६, २६, ४; २७, ६, क ३७, ७, ४१,२,४२,६.

अभ्या-रुह्य तै ७, ४,४,१

अभ्या रूढ- -ढ तै १, ५, ९, ५, २, ५, ५,६, ७, ४,५, १ [°ढ- अन्°].

अभ्या-रोह- अन्°.

अभ्या-रोहत्- -हन् मै ४, ४, ४; -हन्त. तै ७, ५, १, ६, काठ ३३, ७[२],८; $शौ ४,१४, ६$\phi$[k]; ११,१, ३७$\phi$, -हन्तम्

---

[a]) नाप (होम-विशेष-)। गस. उप. करणे घञन्ते थाथादि-स्वरः ।

[b]) नाप. (⌊यज्ञियाग्निसंगमनेन प्रज्वलित-⌋ अयज्ञियाग्नि-⌊तु. BW. प्रमृ.⌋)। गस. ण्यदन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,१८५;२,१३९)।

[c]) तु. उ. PW. प्रमृ. अभि-आदधामि इति ; वैतु. पपा. यद् अभेः स्वरः प्रादर्शि, तदतन्त्रं द्र. ।

[d]) 'न. (अस्मान्) इषश्च वाजांश्चाभ्यापप्रिथ' इति स्वारसिकं वा. अनभिरोचयन् 'अस्माकं समीपे त्वम् इषः (=तिष्ठासुः ?) सन् वाजान् (अश्वान् ?) अभिप्रेरय' इत्येवमपसिद्धं चाऽपमर्थं च वा. ब्रुवाणः सा. चिन्त्यः ।

[e]) पाभे. अत्ति तै ५,३,४,१ द्र. ।

[f]) पाभे. अभ्यकामयन्त काठ २८,२ द्र ।

[g]) सपा. °मत् <> °मन् इति पाभे. ।

[h]) विप. (⌊अभ्यायन्तव्य-, स्तुत्यनुनेय-, एष्टव्य-⌋ अश्विन्-)। गस उप. एन्य. प्र सकारोपजनः कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (तु. पाउ ३,९८, पा ६,२,१३९; वैं. स्क. प्रमृ.; वैतु. ⌊पक्षे⌋ स्क., सा. <अभ्यायम् + सेना- इति ?)।

[i]) पाभे. अभि सृज्य काठ २५,२ द्र ।

[j]) पाभे. अभ्यरुन्ध द्र. ।

[k]) 'नाकम् (दिवम्) अभ्यारोहेम ततश्च सुकृत-लोकभूतं स्वर् गच्छेम' इति वा. द्र. (तु. एपू. मन्त्रो यत्र दिवो नाकस्य पृष्ठात् ⌊पृष्ठं प्राप्य⌋ स्वर्गमनं साक्षाच्छ्राविंतं भवति ; वैतु. सा. स्वर् इत्यस्य

काठ २४,६

अभ्या-रोहु(क>)का[a]- -का मै३, ८,७;१०[b]

अभ्या(भि-आ)√वह्>अभ्या-वोढ्- -ढा पै ८,११,२.

अभ्या(भि-आ)√वृत्, > वर्ति, अभ्यावर्तते, अभ्यावर्तते मै ३, २, १¶, अभ्यावर्ते[c] शौ १०, ५, ३८-४१, अभ्यावर्तस्व तै ४, २, ७, १[d], मै २, ७, १४[d], काठ १६, १४[d], क २५, ५[d]; शौ ७,११०, १; ११, १, २२; पै १५, २, ६,१६,१०,९;२०, ७, ४, ‡अभि···आवर्तस्व[e,f] तै ४, २, १, २, मै १, ७, १, अभ्यावर्तध्वम् तै ५, ७, ४, ४; ¶अभ्यावर्तन्त मै ३,२,४. अभि···आ(आ-अ)वर्त् ऋ ७, ५९,४.

अभ्या(भि-आ)ववृत्स्व तै४,२,५, ६[g], मै२,७,१२[g]; काठ१६,१२[g], २६,११‡[h], क २५,३[g], शौ ३, १७, ९; अभि ··· आववृत्स्व[i] ऋ ४,३१,४, पै १,४१,१†.

¶अभ्यावर्तयन्ति मै ३, २, ५, काठ ८,५[२]; क ७, १[२]; अभ्यावर्तये[i] पै १६,१३२,२.

अभ्या-वर्तिन्[j]- -०र्तिन् मा १२, ७, का १३,१,८; तै ४,२,१,२, मै १,७,१; २, ७,८, काठ १६, ८, १९,११; २२,१२, क ३१, १; पै १,४१,१, -र्तिने ऋ ६, २७, ५, -र्ती ऋ ६, २७,८.

अभ्या-वृत्त- -त्त. मा ८, ५८; का ९,७,७; काठ ३४,१६

¶अभ्या-वृत्य तै ६,२,५,५[२], काठ ८,४[२]; २३,५[२]; क ६,९[२].

¶अभ्या(भि-आ)√शंस्, अभ्याशंसेत काठ ११,२.

अभ्या(भि-आ)√सृ>अभ्या√सारि(न् >)णी[k]- -णी काठ २५,५.

¶अभ्या (भि आ) √स्था > तिष्ठ, अभ्यातिष्ठति मै १, ११, ७[२], ४, ४, ५; काठ ८, ८, १४, ७, २३,९, क ७,२, ३६,६.

¶अभ्या(भि-आ)√ह्वे, अभ्याह्वयते तै ३,२,९,१,४,७

¶अभ्यु(भि√उ)च्, अभ्युच्यति मै १, ८, ९, अभि···उच्यति तै २, २,२,५[२].

¶अभ्यु(भि-उद् >)त्√क्रम्, अभ्युत्क्रामति काठ ६, ४;८ ७, क ४, ३; ७, ४; अभ्युदक्रामन् काठ ८,७[४], क ७ ४[४].

अभ्युत्था(भि-उद्√स्था) >तिष्ठ, अभ्युत्तिष्ठति काठ ३४, ९¶, अभ्युदतिष्ठन् शौ १५, ८, २, अभ्युदतिष्ठन् काठ ३४,९¶.

अभ्यु(भि-उद्>)त्√सद्> *अभ्युत्-सादया[l]- > *अभ्युत्-सादयां√कृ[m], अभ्युत्सादयामक मै १,६,५

नाकम् इत्यनेन सामानाधिकरण्यं दर्शुकः; PW. प्रभृ. च अभिः कप्र. इति कृत्वा नाकम् इत्यनेनैनमभिसंबन्धुकाः)। पाभे. अधि खि ४,९,४ द्र.।

[a]) गस उकञन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १,१९७, २,१३९)।

[b]) पाभे. अभीत्य काठ २६,१ द्र.।

[c]) पाभे. अभिपर्यावर्त द्र.।

[d]) पाभे. अभि मा १२,१०३ द्र ।

[e]) अभिः कप्र. लक्षणार्थ इति यथा सा. आह, तन्न। तथा सति आभिमुख्यविशिष्टाऽऽवर्तनस्याऽऽसन्नविषयत्वे घटकतया सहश्रुतिमतः अभ्यावर्तिन्- इत्यस्य विप. वैयर्थ्याऽऽपत्तेरिति यावत्।

[f]) पाभे. अभि ··निवर्तस्व द्र ।

[g]) पपा. स्वरसंधौ शाखाभेदो भवति। पाभे. कृते तु. टि. अभि [मा १२,७०]; वैतु. मै. पपा. अभि, आ° इति।

[h]) पाभे. अभि ऋ ४,१,३ द्र.।

[i]) स्वभ्या° ? >स्वमभ्या° इति शोधितो मौलिकः पाठः द्र.।

[j]) गस. णिन्यन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या।

[k]) विप. (जनि-)। सरि° इति पाठ? यनि शोध. द्र. (तु. पाभे. अत्यासारिणी)।

[l]) गम. ण्यन्तात् स्त्रियां भावे श प्र. उसं. (पा ३, ३, १०७ [णे. शश्च इत्यभिनवं शिष्येतेत्यभिसंधि] तु नाउ. टि)। कृत्-स्वर. प्रकृत्या।

[m]) गस. उसं (नापू. समाननिष्पत्तिकस्य शब्दजातस्य परिग्रहार्थमभिनवगतिसंज्ञाविधानार्थं च अभ्युत्सादयादयश्च द्वितीयान्ता विभक्तेरलुक् च इति ते प्राग् धातो [पा १, ४, ८०] इत्यत. प्रागनुशिष्यमित्यभिसंधिः)। किमिति प्रागभिमतं निपातनम् (पा ३, १, ४२) नोक्तमिति। यनि. लक्षणसंभवादिति। एस्थि. अपि आम् इत्यस्य कृञनुप्रयोगस्य चैव लिटोऽन्यत्र उसं. स्यादित्येव किमिति नोक्तं भवतीति। लाघवात् यनि. एव मौस्थि. नेदीय इव स्यादिति दिङ्मात्रम्।

¶अभ्यु(भि-उद्)त् √सृज्, अभ्युत्सर्जेत तै ६,२,९,१ अभ्युत्सृजति काठ २०, ३[२], क ३१,५[२].

अभ्यु(भि √उ)द्,न्द्, अभि ·· उनत्त ऋ ५,४२,३

अभ्यु(भि-उ)त्स- >*अभ्युत्सि-(न् >)नी[a]- -नी पै १२, ३, ५.

†अभ्यु(भि-उ)न्दत्- -न्दत[b] ऋ ९,६१, ४, कौ २, १३७, जै ३, १३,१३.

अभ्युदि(भि-उद् √इ), ¶अभ्युदेति मै १,८,९, २, २,१३, ४,१,९, अभ्युदिहि शौ ३,२०,१०[c],१७, १, ६, ७, पै १८, ३१, १, २, ¶अभ्युदेत् मै २,५,३, ¶अभ्युदियात् मै १, ८, ७[२], ९[१], २, २, १३, ¶अभ्युदियात् मै ३, ६, ९, काठ २३, २; क ३५, ८.

२अभ्यु(भि-उ)दित- सूर्य°.

१अभ्युदित- अभि √वद् द्र.

अभ्युदे(भि-उद्-आ √इ), अभ्युदैति मै ३,९,१[d].

अभ्युदे(दा-इ)त्य शौ १५,११, २; १२,२

¶अभ्युद्धृ(भि-उद् √हृ) अभ्युद्धरन्ति मै १, ८, ८, अभ्युद्धरेयुः तै २, २,४,६, मै १,८,८

अभ्यु(भि-उ)द् √वस् > वासि, अभ्युद्वीवस मै १,८,४

¶अभ्यु(भि-उद् >)न् √नी, अभ्युन्नयेत् काठ ३५ १६, क ४८, १४.

¶अभ्यु(भि-उ)प √क्रम्, अभ्युपक्रामति मै ३, ९,७.

¶अभ्यु(भि-उ)प √धाव्, अभ्युपधावेम मै १, ७, २, काठ ८, १५, क ८,३.

¶अभ्युपा(भि-उप-आ) √कृ, अभ्युपाकुर्यात्, अभ्युपाकुर्यात् मै ४,८,८.

अभ्युपा(भि-उप-अ)व √हृ, अभ्युपावहरामि[e] मा १०,२५

¶अभ्युपा(भि-उप-आ) √वृत्, अभ्युपावर्तते मै १,४,७, अभ्युपावर्तेमहि[f] मै १,७,२.

†अभ्युपे(भि-उप √इ), अभि ··· उपयन्ति ऋ ६, २८,४, काठ १३, १६, शौ ४,२१,४[g].

अभ्युप्य अभि √वप् द्र.

¶अभ्यु (भि √उ)ष् > अभ्युषस(:)[h] काठ २६,१; क ४०,४.

अभ्यूढ- अभि √वह् द्र.

अभ्यू(भि √ऊ)र्णु[i], अभ्यूर्णुते शौ १४, १, २७[j], पै १८, ३, ६[j]; अभ्यूर्णोति ऋ ८, ७९, २, अभि ··· ऊर्णोमि शौ १८, २, ५२; †अभि ··· ऊर्णुहि[k] ऋ १०, १८,११, शौ १८, २,५०; ५१; ३,५०,४,६६

अभ्यूर्णव(न्>)ना- -ना ऋ ५, ४१,१९.

¶अभ्यू(भि √ऊ)ह् (प्रापणे), अभ्यूहति तै ५,२,३,७[२]; मै ३,४,५[२], ७,४[l], ४,१,९, काठ २२, २[२]; ३१,७[m]; क ४७,७[m]; अभ्यूहति मै ३,७, ४[२], काठ २०, १; क ३१, ३, अभ्यौहताम्[n] काठ २६,१०.

अभ्यृ(भि √ऋ), अभ्यर्ति तै २, ३, १४,६, पै ५,३,८.

†अभि ··· ऋणोति ऋ १, ३५, ९, मा ३४, २५; का ३३, १, १९, अभ्यृणो.[o] पै १३,१,१५.

अभ्यारु ऋ ३,१,४.

अभ्यारम्[p] ऋ ८, ७२, ११; खि (द्र. PW. प्रमृ.)।

---

[a]) कर्तरि सन् प्र उसं (पाउ २,६९)। ततश्च मत्वर्थीयः इनि. प्र. स्त्री. ङीप् च (पा ५,२,११५, ४,१,६)।

[b]) विभक्तिरुदात्ता (पा ६,१,१७३)।

[c]) पाभे. ?अभ्यरण्यं हि द्र.।

[d]) सपा. काठ २६,२ क ४०,५ उदानयन्ति इति पाभे.।

[e]) पाभे. उपावहरामि का ११,७,५ द्र.।

[f]) सपा. काठ ८,१५ क ८,३ उपावर्तेमहि इति पाभे.।

[g]) वैतु. सा. अभिः कप्र. इति कृत्वाऽपार्थम् उप √इ इत्यस्य दुष्पूरकर्मसाकाङ्क्ष्यमुत्पादुकः।

[h]) गस कसुन्नन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या।

[i]) यनि. पाधा. अदा. द्र.। √*वृ (आच्छादने)> √*वूर्> √ऊर् इति तु तावन्मूलतः स्वा. धा. द्र.

[j]) पाभे. अभिविरसते ऋ १०,८५,३० द्र.।

[k]) सपा. तैआ ६,७,१ आगिगृ ३,८, २ ३४ बौपि १, १५.४२ अभि ··· वृणु इति पाभे.।

[l]) सपा. तै ६,१,९,६ उप, समूहति इति पाभे.।

[m]) पाभे. अभिवासयति मै ४,१,९ द्र.।

[n]) पाभे. अभ्यवहताम् मै १,१०,१६ द्र.।

[o]) सपा. शौ ५,२२,११ अर्वाङ्, ऐः इति पाभे.।

[p]) गस. णमुलन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या। यत्तु आर- इत्यनेन विभक्त्यर्थे इवाऽव्ययीभाव इतीवाऽभिप्रेतः PW. MW. च, तन्मन्दम्। तथा सत्यन्तोदात्तस्य (पा ६,१, २२१) दुर्वारत्वप्रसङ्गात्।

२,१३,१[a]; कौ २,९५३†.

अभ्यृ(भि-√ऋ>२ऋति>)तीय, अभ्यार्तीयत काठ १०,११.

अभ्यृ(भि√ऋ)ऋज्, अभि···ऋज्यते ऋ १,१४०,२

अभ्ये(भि-आ√इ), अभ्यैति खि ३, २१, १[b], मा १७, ४७[b,c], का १८, ४, १५[b], काठ २८, ४[d], ३२,२, ¶क ४४, ४; पै ३, ५, ६[b]; अभि···ऐति शौ ३, २, ६[b]; अभ्यैमि शौ ६, ११८, ३, पै १६, ५०,५, अभ्येहि शौ ८, २, २, पै १६, ३, २; अभि · एहि पै २, १३, १; अभि (आयन्ति) पै १७,१७,५.

?¶अभ्योपदधाति[e] काठ २०, ७; क ३१,९.

अभ्र- प्रमृ, अभ्रयन्ती- √*अप्> २अप्- द्र.

१अ-भ्रातृ[f,g]- -तर. ऋ ४,५,५[h]; -ता ऋ १,१२४,७.

२अ-भ्रातृ[i]- -तरः शौ १,१७,१, पै १९,४,१५.

१अ-भ्रातृव्य[j]- -व्यः तै २, ४,२,४; मै १,२,१०.

२अ-भ्रातृव्य,व्या[g]- -†व्यः ऋ ८, २१,१३, कौ १,३९९,२,७३९; जै १,४५,१; शौ २०, ११४,१, -¶व्या[k] काठ२१,२, क३१,१७.

अ-भ्रातृ(हन्>)घ्नी[l]- -घ्नीम् शौ १४,१,६२.

अभ्रि[m]- -भ्रिः मा ११,१०, का १२, १, १०; तै १, ३,१,१, ४,१, १, ३; ५, १, १, ४¶, ६, २, १०, १[2]¶; मै १, २, १०; २, ७, १, ३,१, २¶, ८,८[2];¶,४, ९, ९; काठ १६, १; -भ्रिभि. शौ १०, ४, १४; पै ५, ९, २; १६, १६, ४, -भ्रिम् मा ११, ११, का १२, १,११, तै ४, १, १, ४, ५, १, १, ४¶, ६, २, १०, १; मै २, ७, १, ¶३, १, २; ४, ¶काठ १६, १$, १९, १, २५, ९; १०; २६,५; ¶क २९,८, ४०, २, ३, ४१, ३. [°भ्रि- अन्°].

?अभ्रिया[n] पै ९,३,३.

अभ्रि-खा(त>)ता[o]- -ते शौ ४, ७,५, ६[p], पै २, १, ४, ५, ४, २१,२. [°ता- अन्°].

---

[a]) °रन् इति पाठ.? यनि. शोध' (तु सपा. खिसा १४,१)। [b]) पाभे. अभ्येति कौ २, १२१० द्र ।

[c]) अभि । आ । एति इति पपा. चिन्त्य.। यद्योगीयनिघाताऽभाववति तिङि गतिद्वन्द्वनिघातस्य न्याय्यत्वात् (पा ८, १, ७१)। अभि इति नः इत्येतदन्वितः कप्र. अप्यभ्युपगतश्चेत् स्यात्तदपि आ इत्यस्याऽन्वयान्तराभावादवश्यं तेन निघातेन भाव्यम् (तु पपा. शौ ३,२,६)।

[d]) अभ्येति इति पाठः? यनि. शोधः (तु. संटि. क ४४,४)।

[e]) पाठः? काठ. च क. च पाठः संस्करणान्तरसापेक्षतयोपलम्भात्। तथाहि। काठ संटि. यस्थ. कर्मण्यभ्योप° इति कर्मण्यत्वाप° इति च क. मूको. पाठ इत्युक्तं भवति। तेनैतत् संभाव्यते यदत्र मूलतः कर्मण्यत्वायोप° इत्येवं सतः पाठस्य उभयत्र वैकृतमुक्तचरं समजनीति। क. मूको. पाठो यत् संस्कर्त्रा न प्रादर्शि, काठ. पाठ एव च तत्रत्यं टि. अप्यनवलोकयता स्वकीये संस्करणे संन्यवेशि, तद् रुचिरेतरं भवतीति दिक्।

[f]) विप. (⌊भ्रातृरहिता-⌋ योषन्-, योषित्-)।

[g]) बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)।

[h]) LB. अभर्तारः इति शोधुकः?

[i]) विप. (जामि- ⌊भगिनी-⌋)। बस. मध्योदात्तः उसं. (पा ६,२,११६)। [j]) तस. नञ्-स्वरः (पा ६,२,२)।

[k]) सपा. तै ५,३, ५,२ असपत्नाः इति पाभे.।

[l]) तु. टि अ-देवृघ्नी-।

[m]) व्यु ? (√*घृ>) *घ्रा- > घ्राम् + *भ्रि- (कर्तरि वा करणे वा <√*भृ) कस्यचित् पृथिव्यादे. पदार्थस्य शरीरं आत्मानं प्रवेश्य तदीयस्य प्रच्छिद्यमानस्याशस्य भर्त्री भरणसाधनभूता वेति कृत्वा खनित्रकविशेषसंज्ञा [*घ्राम्भ्रि- (उस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या) >*हम्भ्रि->*अम्भ्रि->यनि. (तु. पंजा. ⌊हू⌋रम्बि, हिं. खुर्पि इति साजात्यसंकेतदिङ्मात्रम्; वैतु. भा. तै. ⌊१, ३, १,१⌋ √अभ्र्+इन् प्र. इति च, २अप्+√भृ ⌊भरणे⌋+इः प्र. इति च)]।

[n]) अभ्रिया। ?अखनम् (<√खन्) इति पदविभागोऽत्र भवतीति कृत्वा तादृशो निर्देश एवेहाऽकारि। तत्-साधुता तावत् परीक्षकाणां दिष्टिमनुसरेत्।

[o]) तृस उप कर्मणि क्ते पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, ४, २८)।

[p]) इह सा. -षाते इति यत् पठन्निव प्रादर्शि, तत् मूर्धन्यकण्ठ्ययोरुच्चारणसांकर्येण व्यामोहितस्य लिपिकृत एव प्रमाद इति संभाव्यते।

१अभ्रिय्-, २अभ्रिय- √*अप्> २अप्->अभ्र- द्र.

१अ॒भ्व॑[a]- -भ्व ऋ १, ३९, ८, -भ्वम् ऋ १,२४, ६; ९२, ५, १४०,५,१६८,९, १६९, ३; २, ४, ५, ३३, १०[b]; ४,५१,९,५, ४९, ५, ६, ४, ३; ७१, ५, -भ्वा[c] ऋ १, ६३,१, -†भ्वात् ऋ १, १८५, २-८; मै ४, १४,७[2].

२अभ्व॑[d]- -भ्वम् शौ ४, १७,५, ७, २४, १; १३, ६,४, पै ५, २३, ७; २०, १५, ५.

√अम् (बधा)[e], >आमि, अमीष्व तै २,३,५,१.

आमीत् तै २,३,५,१.

आमयति[f] काठ १३, १२.

आमयत् पै १६,६१,९ [अभि°, परि°, प्र°, सम्°].

१अ॒म[g]- -मः ऋ ५,५६,३,६,६१, ८; ८, ९३, १४; मा १८,४[h]; का १९, २,४, तै ४, ७, २, १; मै २, ११, २; काठ १८, ७; क २८, ७, शौ १३, ८, ५, -मम् ऋ १, ६६, ४, -†मात् ऋ ५, ५९, २, ८, १२, २४[1]; कौ २, ४६७, जै ३,३४,२, -माय ऋ ८, १०,६, -मे ऋ १, ६३, १, ६७, २; ४, १७, ७; -मेन ऋ ४, २२,३, ९, ९०,६, मै ३,८, ९?[1], -मेभि ऋ ७, ३४, १९; -मैः ऋ ८, ७५, १०; तै २, ६,११, २, मै ४, ११, ६; काठ ७,१७, कौ १, ११, २, ९९८, जै १,२,१. [°म- तृष्ट°, स्तनयत्°].

†अ॒म-वत्- -वत् ऋ १, ५२, ९, ४,५५,४, ५, ३४, ९, ५८, १, ८६, ३, ८, ७५, १३, तै २, ६, ११, ३, मै ४, ११, ६, -वत्सु ऋ ६, ६६, ६, -वन्तः ऋ १, ३६, २०; ३८, ७; ८, २०,७; जै ४, ८, ६; -वान्, ऋ १, ५२, १०, ४, ४, १; ५, ८७, ५; १०, ११, ७; मा १३, ९, का १४, १, ९; तै १, २, १४, १; मै २, ७, १५; काठ १६,१५; क २५,६; शौ १८,१, २४.

अ॒मवती- -तीः ऋ १, १६८,७.

अ॒मवत्-तर- -रेभ्यः ऋ १०,७६,५.

१अ॒मति[k]- -तिः ऋ १, ६४, ९; ७३,२; खि ३,२२,४, मा ४,२५; का ४, ८, ३; तै १, २, ६, १, मै १, २,५; काठ २, ६, क १, १४, कौ १, ४६४, जै १, ४८, ५, शौ ७, १५, २; पै १६, १४४,२[1]; २०, ४, ९; -तिम्

[a]) भाप (महत्ता-, घोरता-), नाप. (⌊घोराकृति-, क्रूर-⌋ रक्षस्-, पिशाच- प्रभृ.)। व्यु.? भावार्थप्राधान्ये सति *आ॒-भू- (प्रास. वा बस वा)>*१आभूक->*१अ॒भूक्ष- >यनि इत्येवमाद्यान्त्योपान्त्यवर्णतत्तत्परिणामा नैप्र. द्र (प्रकृतिसंवादार्थ तु. दे ⌊१,१२;३,३⌋ सा. ⌊यस्थ⌋, PW. प्रभृ., वैतु पाउभो ⌊२,३,१३३⌋ GW. प्रभृ. <अ ⌊=नञ्⌋ +√भू इति)। न. वृत्तोपलब्धि द्र. (तु. एउ. टि.)।

[b]) सपा. तैआ ४,५,७ अ॒भ्भुवम् इति पाभे.। तु. मै ४, ९,४ ?‡आ॒-भ्भ्वा॒ टि ।

[c]) यद् अ॒भ्वाः इति PW. GW. आहतु॰, तन्न (तु. ORN.)।

[d]) नाप (⌊घोराकृति-⌋ रक्षोऽन्यतम-) इति कर्त्रर्थपरत्वेन नापू भेदे सति *२आ-भू- (गस.) > *२आभूक-> *२अभूक्ष- > यनि. इत्युदात्तयणोऽनुदात्तस्वरितपर्यवसाना नैप्र. द्र.।

[e]) धा. गत्यादिषु पीडाया च वृत्तिः ।

[f]) सपा. तै ३,४,३,५ प्र॒तिष्ठापयति इति पाभे. (तु. तत्रैव गमयति इति)।

[g]) भाप. (जव-, बल- ⌊तु. या १०, २१⌋ प्रयत्न-, क्षोभ- प्रभृ.), नाप. (रोगादि- ⌊भा तै २, ६, ११,२⌋)। अप् प्र. उस. (पा ३,३,५८)। प्र. पित्त्वान्निघाते धास्व.।

[h]) म. अ॒ + *म॒- (कर्मणि <√मा ⌊माने⌋) इति कृत्वा तस. नञ्-स्वरः इति (तु. सा तै ७, ४, २,१)। एस्थि. वा भा॒म- इत्यस्य विप. एवैतद् न अ॒भ्भ. इत्येतत्-सकक्षं सत् तद्वत् कर्तृपदमिति यदभिप्रेतं भवति, तन् मन्त्रपदस्वारस्यविघातप्रसङ्गाच्चिन्त्यम् ।

[i]) सा √अम्(रोगे) इत्यतो निष्पत्तिमाह ।

[j]) पाठः? तु. संस्कर्तु टि.।

[k]) भाप. (अर्चिस्-, दीप्ति-, रूप- ⌊तु. निघ ३,७⌋)। पाप्र. अति- प्र (पाउ ४,६१), तत्-स्वरश्च (वैतु. या ६, १२ ⌊मुपा तदुपरि स्क च दु. च दे च म. ⌊मा.⌋ च विकल्पेन तति- इत्यपि उप. अभिप्रेतमित्युपकल्पयमानाः सु-शोधाः द्र.⌋ <*अमा-मति- वा <*आत्म-मति- वा; म. ⌊मा ४, २५⌋ अ॒ + मति॒- ⌊<√मा ⌊माने⌋)।

[l]) सपा. शौ १२,८,२ व्यृद्धिः इति पाभे.।

ऋ ३, ३८, ८; ५ ४५, २; ६१, ५; ६९, १, ७, ३८, १, २, ४५, ३[a]; मै ४, १४, ६†[a] [°ति– हत°]

†१अमत्र[b]– -त्रः ऋ १, ६१, ९, ३, ३६, ४[c], तै २, ४, १४, २, मै ४, १२, २, काठ ८, १७, शौ २०, ३५, ९, -त्रम् ऋ ४, २३, ६.

†२अमत्र[d]– -त्रम् ऋ १०, २९, ७, शौ २०, ७६, ७, -त्रे ऋ ५, ५१, ४; -त्रेभि ऋ २, १४, १, ६, ४२, २, कौ २, ७९१

अमत्रिन्[e]– -०त्रिन् ऋ ६, २४, ९,

अममान– सम्°.

*अमस्[f]->अमस्-व(र>)री[g]–

-०रीः[h] मै २, ४, ७; ८.

अमान–, १आम– सम्°.

आमिन्– प्र°.

१अम– √अम् (बधा.) द्र.

?२अम[i]– > अमा ऋ ⌊१, १२४, १२, ६, ६४, ६⌋, २, ३६, ३, ३८, ६, ६, ७४, १०, ५१, १५, १०, २७, २, ६३, १६; १२८, ६;

---

[a]) सपा. तैब्रा २, ८, ६, २ अमतिम् इति पाभे ।

[b]) विप. (⌊प्रबल- सुदृढ-⌋ इन्द्र-, सख्य-) । अत्रन् प्र (पाउ ३, १०५) । नित्-स्वर. । मौस्थि तु अम- + *त्र- (<√त्रा) इति कृत्वा बस. पूप प्रकृतिस्वरम् इतीव सभाव्यते [तु. WW १, १७८, वैतु. या ६ २३ (तु. दे ४, ३) अमात्रतया व्यु. विकल्पयश्चिन्त्य., 'अविद्यमाना मात्रा यस्य' इति कृत्वा बस. अन्तोदात्तप्रसङ्गात् (पा ६, २, १७२) इत्यभिसंधेः] ।

[c]) तु. सा PW. GW. प्रभृ, वैतु. BW. GRV. प्रभृ. २अमत्र– इति ?

[d]) नाप. (चमसादि-पात्र-विशेष-) । व्यु ? आ+*मत्र- इति कृत्वा बस. (पावा २, २, २४) पूप. प्रकृतिस्वरं स्यात् पूप. नैप्र ह्रस्वत्वञ्च । *मत्र– इति पुन मेचनार्थात् √*मद् इत्यतो वा √मद् इत्यतो वा कर्मणि त्रनि प्र द्र (*मर्त्र– इत्यत्र वा *मत्त्र इत्यत्र वा नैप्र संयोगादेर् हलो लोप इत्यभिसंधि.) । अथ *अ- म + १अत्र- (<√अद्) इति बस. पूप प्रकृतिस्वरम् इतीव कृत्वा शकन्ध्वादित्वपर या ५, १ द्र. । '=अमाना मानमकुर्वताम्' (अ + कर्तरि *म- ⌊<√मा 'बधा.'⌋) इति कृत्वा तस. नञ्-स्वर इत्यभिसंधि । 'अनिर्मितं भवति' इति यदुक्तं भवति तन् एस्थि पर्यायान्तरेण व्याख्यानमात्रं स्यान् न वैयाकरणं प्रदर्शनम् (=अमा अमिन्वन्त सन्तो येऽद्युस्तेऽनिर्मितम् अनि शिष्टमान यथा स्यात् तथैवाऽद्यु । स्थिरपीतानां सतां शरावादिलघुपात्रमानैरतृप्यतां घटादिबृहत्पात्रसंलग्नमुखत्वपरजनोक्तिप्रसिद्धेरिति यावत्), वैतु. GW. मौस्थि. अमात्र– इत्येतेन योजयन् नैप्र. तत एव निष्पादुक ; WW १, ५२ √*अम् इत्यतो धारणार्थविशिष्टवृत्ते प्रसाधुकश्च ।

[e]) विप (इन्द्र-) । मत्वर्थे इनि प्र. तत्स्वरश्च (वैतु. सा <१अमत्र– इति) ।

[f]) भाप. (अगाधता- ⌊तु. पाभे⌋) । असुन् प्र. नित्स्वरश्च । नाउ व्यु. औपयिको निर्देशः द्र. ।

[g]) नाप. (२अप्-) । मत्वर्थे क्वरप् प्र. उसं, स्त्री. ङीप पित्त्वान्निघाते स्वरस्तदवस्थ इत्येवं सुवचं द्र. (पावा ५, २, १०९, पा ४, १, १५) पाप्र. (४, १, ७) वन्नन्ताद् रादेशे गौरवादित्यभिसंधे ।

[h]) सपा तै २, ४, ७, २ तमस्वरी इति, काठ ११, ९ तमस्वती इति च पाभे ।

[i]) व्यु. स्वरूपतश्च *अम्– इति स्यात् यनि वेति । कथमिति । अमा इति रूपं हि द्वयोरर्थप्रवृत्त्यो स्थानं भवति । सामीप्यसायुज्यप्रकारिकैका च गृहाभिप्रायिकाऽपरा च । तत प्रथमा प्रवृत्तिमभिलक्ष्य *सम्-(>सम् इति क्रिवि. इति कृत्वा न. द्वि१ इत्युच्यमानं यद्) >*हम्->*अम्->अमा (तृ१ तु. पार. इमा) इत्युच्येन (यतु. सम<>सम् इति सानाभ्यप्रकारविवेक) । अथ द्वितीया प्रवृत्तिमादाय *घर्म- (तु. ग्राम-)>*हर्म- (तु. हर्म्य-) >*हम्म->*हम- (तु. जल्प->*जप्प->*जप-, Eng. home) > यनि. > अमा (तृ१ क्रिवि वृत्ते स्वरप्रक्रम) इत्युच्येत । ?अमात् इत्यपि सदेहविषयतामुपैति । कथमिति । एकं पदमित्येव विप्रतिपत्त्यन्तरे सत्यपि पपा. प्रभृ. सर्वैर्दृष्टत्वाच्च प्रकरणाऽनुसंधानतस्तु अमा । आन् इत्येव द्वैपद्यस्य सुविभजत्वौचित्याच्च । तथाहि । प्रथमे निगमे ऋ (५, ५३, ८) मरुतां संभूय (=यथा न तेषां कश्चनापि परावृतोऽवतिष्ठते ⌊तु. तृतीय पाद.⌋) दिवश्चाऽन्तरिक्षाच्च सपद्यू आयानमाशंसितं भवति (सामीप्य-

१८५, २, मा ३, ३२†; २६, १४, का ३, ३, २४†; तै २, ५, ३, ६, ४, ७, १४, ३†, ६, १, ९, ३¶, मै १, ५,४†, काठ ७, २ †,१०[२], ¶, ४०, १०†, क ५,२†, ९[२]¶, शौ ४, १८, ३, ५, ३, २†, ११, ७, १५, १२, ४, ३८[a], ५३, २०, १२७, ५[२], पै ५, ४, २†;२४, ३;१५, २१,२[b], १६, १५४,५, १७,२०,१३.

अमा-जुर्[c]- -जुर ऋ ८, २१, १५, १०, ३९,३, -जू ऋ २, १७,७.

अमा-त्य[d]- -त्य: मा ५, २३, का ५, ६,२, तै १,२, ६,१[e], ६,१, ९,३[e], -†त्यम् ऋ ७,१५, ३, कौ २,७३१.

अमा-वस्य[f]- -स्यम् पै १९,२०, ११

¶अमा-वस्या[g]- -स्या काठ ७, ५, १०; ९, १३[२], १४, १०, ५[२], १२, ८, ३९, ८, क ५, ४, ९, -स्याम् काठ ६, ६, १०, ५[२]; ११, ३[२], क ४, ५, पै १,१०३, १$, -स्याया काठ १२, ८; -स्यायाम् काठ ८, १[२], १०, ९, १४, १०, ५, ३१, १५, ३३, ७, क ६, ६[२], ३३,७.

?अमावास्य[h]- -स्ये शौ ४, ३६, ३[?].

अमा-वास्या[g]- -¶स्यया तै ७, ५, ६, १[२], -स्या ¶तै १, ६, ९, १, २, ५, ४, १, ३, ४,९ ६, ५, १,४[२]; ¶मै १, ४, १५, ६, ९[२], ९, ५, ४,३, ५, शौ ७, ८४, २, १५, २, १४; १६, ३; पै १, १०३, ४; -स्याम् ¶तै १, ६, ९, १; २; २, २, २, १[२], ५, ४[२]; ५, ३, ६; ४, ३; ६, ४, ¶मै १, ६, १०; २, २,१३, ४,२, १२; शौ १, १६, १; १५, १७, ९, पै १, १०, ३, -¶स्याया· तै २, ५, ३,७; ३, ५, १, ३, मै ४, ३, ५; -¶स्यायाम् तै १, ६, ७, २, २, ३, ५, ३, ५, २, ५[२], ३, १, २, ४, १, ५, ४[२], ५,६,४, ६; ६, ३, ३, ७, १, ४,३, ५, ७, १, मै १, ४,५, ६, ९[२], २, २,७[२], ३,६,१०; -स्यायै शौ ७, ८४, ३, -०स्ये तै ३, ५, १, १¶, शौ ७, ८४, १, ४‡[1], पै २०, ३२,१.

¶अमावास्य-त्व- -त्वम् तै २, ५,३,७.

जुषा सतामायानाऽऽशंसनस्याऽनवसरप्राप्तत्वाभिसंधि)। द्वितीयेऽपि स्थ ऋ (९, ९७, ८) हंसाना संभूयैवाऽस्तम् (सोमगृहम्) प्रति प्रयाणम् (तत्र प्राप्य च) साकं सोमं प्रति प्रवदनं श्रावितं भवति (गृहाद् गृहगमनस्याऽविस्पष्टतात्पर्यकत्वाभिसंधिश्च निगमस्य गृहाऽर्थत्वाभ्युपगमे सत्युत्तरार्धे साकम् इत्यस्य क्रिवि. पुष्टिलाघवाऽभिसंधिश्च (वैतु. सा. १अम- इत्यस्य रूपम् इत्यसगतवचनश्चाऽनमतस्वरसंस्कारश्च, PW. प्रमृ गपू उभौ निगमौ >३अम- द्र. ⌊तु यस्था टि⌋)।

a) सपा. पै १७, १९, ८ गृहेषु इति पाभे.।

b) वा कृते तु सस्थ. टि. मे।

c) विप. >नाप.। उस. उप. √जॄ (वयोहानौ) >जुर् + कर्तरि क्विप् प्र कृत्-स्वरश्च प्रकृया।

d) नाप. (समानगृहवासिन्-, सहवासिन्-, सचिव- ⌊तु. सकक्षं प्रतियोगि निष्-ट्य- इति⌋)। त्यप (पा ४, २, १०४) पित्त्वान्निघाते स्वरेऽभेद·।

e) सपा. मा ४,२४ प्रमृ. माश ३, ३, २,७ काश्रौ ७, ७,९ प्रमृ. आस्माकु इति पाभे.।

f) विप. (⌊सहवासिन्-⌋ बन्धु-)। उस उप. कर्तरि यत् प्र. उसं (पा ३,३,११३)।

g) न.प. (कृष्णपक्षस्य पञ्चदशी-रात्रि-)। <अमा+ वसु- इति तै २, ५, ३, ६ काठ ७, १०। उस. उप. √वस् (निवासे) + ण्यत् प्र. वृद्धिभावाऽभावौ कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, १, १२२, ६, १,१८५, २, १३९)। सपा. बहुतरत्र स्थ. अमावस्या- <> अमावास्या- इति पाभे यथायथं द्र।

h) =अन्धतमस्- (तु. सस्थ टि प्रति-क्रोशु-> -शे), सा B.=अमावास्या- ⌊रात्रि-⌋ इति (वैतु. BW. =सांनिध्य इति, उप <√वास् ⌊शब्दे⌋ इति कृत्वा =हम्भारव- इति ?MW.)। व्यु. ? सा. °वास्या- + तत्रजातीय अ ?>*अत् प्र उसं. (पा ४,३,३१) इति। तित्-स्वर।

1) सपा. ऋ १०, १२१, १० शौ ७, ८५, ३ प्रमृ. प्रजापते इति पाभे.।

अमे(मा-२इ)ष्ट[a]- -ष्टम्[b] मा १०,२०, का ११,६,६

अमो(मा-उ)त[c]- -तम् मै ४, ५, ७¶, शौ ९: ५, १४, १२, ३, ५१, पै १६, ९८, ४; १७, ४१,१.

३अम[d]- -म·[e] काठ ३५,१८[१], क ४८, १६[२]; शौ १४,२, ७१, पै १८, १४,१

?अमघम् पै १७,१५,२.

?अमङ्क पै २०,६१,६

अ-मज्जक[f]- -काय तै ७,५, १२,२, काठ ४५,३.

अ-मणि- -णिः शौ २०, १२८, ६[g].

*अ-मणिव[h]- -वः खि ५,११,१[g].

?अमणी पै २०,२२,८.

१अमति- √अम् (बधा) द्र.

२अमति[i]- -तये ऋ ३, १६, ५; ७, १,१९; -ति ऋ १०, ३३, २, ३९,६, शौ १०,२,१०, पै १६, ६०,२; -तिम् ऋ १, ५३, ४, ३,८,२,५३,१५, ४, ११, ६,८, १८, ११; १०,⌊४२, १०, ४३, १०,४४,१०⌋, ७६, ४; मा १७, ५४, १९, ८४, का १८, ५, ५, २१, ६,५; तै ४, ३,४,२;६,३, २; ५,४, ६, २, मै २, १०, ५; ३, ११, ९; †४, १३, १, काठ १५, १२†, १८, ३, ३८, ३; क २८. ३, शौ ४, १०, ३[j], ७,५२, ७†; १२, २, ४८; १९, ३१, ११[k], ३४, ३, २०, १७, १०, २१, ४, ८९, १०, ९४, १०, पै ११,३,३, १७, ३५,५; ६†; -तीः[l] तै ४, १, ४,४, ५, १, ५, ९; -तेः ऋ ५, ३६, ३; ८,६६, १४, १०, ४३, ३; शौ २०,१७,३. [°ति- हत°].

---

[a]) विप (हविस्-)। उस. थाथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४)।

[b]) पाभे. यमेष्टम् द्र.।

[c]) उप. √वे+क्त. प्र। सस्व. कृते एपू. टि द्र.।

[d]) सामन्>साम इत्यत्र सा इति अम इति चेत्येवं विभजनपुरस्सरम् अम इत्यस्योत्तराऽशस्य शब्दाऽनुकृतिमात्रस्वरूपस्य सतोऽपि तत्तत्प्रकरणार्थ-सागत्यचमच्चिकारयिषामात्रप्रयोजितं तत्र तत्र यनि. प्राति पु प्र१ इति कृत्वा भाक्ती श्रुतिरनुमता भवति [तु वैप २ अम- इत्यत्र टि च; वैतु Pw. प्रभृ. इदमर्थीयम् सना. इति निष्प्रमाणमुपकल्पयन्तः (तु. ?ww २, २३६) अमा ?अमात् इति निगमयोस्तदाधारेण सायुज्यगृहप्रकारकोभयार्थयोरुपपत्तिं दिदर्शयिषवो भवन्तश्चिन्त्याः। तद् यथा। यनि याजुषयो शौ. च स्थ. विवाहप्रकरणे पत्न्या. सा इत्येतद्वाच्य पत्युश्च अमः इत्येतद्वाच्य इत्युपचार. श्रूयते। तन्नाऽयं परमतेनोपपद्येत। पुरोवर्तिसंनिहिताऽर्थकतयाऽभिप्रेयमाणस्य अम इत्युक्तस्याऽपुरोवर्तिपरोक्षाऽर्थकतया प्रसिद्धस्य (तद्->) सा इत्युक्तस्य च वैवाहिकोपचारस्याऽसभवात् (तु ऐब्रा ३, २३ यत्र पराभिमतस्य सा इत्येव स्त्रीत्वसामान्यश्रुते पत्न्या विषये कथमप्यभिमतस्य सतोऽप्युपचारस्य पुंसः सतो राज्ञो विषये नितरामसंगति· सुस्पष्टा द्र.; माश १४, ४, १, २४ यत्र प्राणस्य सामोपचार-श्रुतिः गपू. सामेतिशब्दानुकृतिमात्रानुप्राणितया विभजनशैल्या विशदय्यते)]। एतावता तावत् यनि. प्राति. नितान्तम् सना न संभवतीति नेह प्रतिपाद्यते। किंतर्हि। गपू स्थ. एव तादृशस्य व्याख्यानस्य निवर्तनमिष्यते। किमत इति। अमु-, अमी- इत्यादिवत् ३अम- इत्यस्याऽपि कस्यचिद् अदसीयपरिवाराद्भिन्नस्य सत· अ+⌊अस्मदर्थे⌋ १*म- इत्यादिप्रकारिका सामासिकी वृत्ति कामं संभाव्येत, तदुपाश्रयेण च अमा इत्यस्याऽर्थसंगतिरपीष्येत। एस्थि. अमा इति शब्दरूपमद्याऽपि भूयोविमर्शसहं भवतीति।

[e]) अमोऽहम् (ऐब्रा ८, २७ माश १४, ९, ४, १९ प्रभृ) >सपा. तैब्रा ३, ७, १, ९ आपश्रौ ९, २,३ प्रभृ. (आर्षसंधिना) अमूहम् इति पाभे.।

[f]) सस्व. कृते तु. टि. अ-चर्मक-। उप मज्जन्-यद्र।

[g]) सपा अमणि.<>अमणिवः (शांश्रौ १२,२१,१¦च) इति पाभे.।

[h]) विप.। तस. उप. मणि-+व. प्र. (पावा ५,२, १०९)। अमणिव. इति स्वर.? यनि. शोध।

[i]) भाप. (दारिद्र्य-, अशनाया- प्रभृ)। अर्थेऽशतः संवदमानाः वें. सा. BL. NW च अ-मति- ⌊भाप.⌋ इति ?, PW. GW. प्रभृ <√अम् 'पीडायाम्' इति। व्यु. कृते तु. आम्- टि अपि।

[j]) सपा. पै ४,२५,५ अवद्यम् इति पाभे.।

[k]) पाभ. अभीतिम् पै १०, ५,११ द्र.।

[l]) पाभे. २अनिराः द्र.।

अमती-वृन्[a]- -वा ऋ ८,११,२६.

¶अ-मत्त- -त्त. काठ १४,५.

?अमत्त्यु[b]- -त्त्युः पै ५,१४,३.

१,२अमत्र-, अमत्रिन्- √अम् (बधा.) द्र.

अ-मध्यम[c]- -मासः ऋ ५,५९,६.

अ-मनस्[d]- -¶नस मै २, ३, २[२], काठ ११, ६; –नसे तै ७, ५, १२,२; –ना. काठ १२,२¶.

¶अमनस्-तर- -रा. काठ १२,२.

अ-मनस्क[e]- -स्काय काठ ४५,३.

†अ-मन्तु[d]- -न्तवः ऋ १०, १२५, ४, शौ ४,३०,४, –न्तुः ऋ१०, २२,८.

अ-मन्त्र[f]- -न्त्रम् खि ३,१०,२,७.

अ-मन्द[c]- -न्दान् ऋ १,१२६,१.

†अ-मन्यमान[c]- -नान् ऋ १, ३३, ९, २,१२, १०[g]; शौ २०, ३४, १०[g]

?अ-मन्युता[h/c]- -ता [i] शौ १२, ३, ३१, पै १७,३९, १.

अममान- √अम्(बधा.) द्र.

अ-मम्रि[j/c]- -म्रि शौ ८, २, २६, पै १६,५,६

*अमर- >*अमर-वल्लभ- -०भ खि ७,२,२.

अ-मरिष्णु[k]- -‡०ष्णवः पै २०,४८, १०.

¶अ-मरुत्वतीय- -यान् काठ २८,३; क ४४ ३.

अ-मर्त[o]- -र्तः ऋ ५,३३,६

अ-मर्त्य, र्त्या- -†०र्त्यं ऋ १, ४४, १[l], १२९, १०, ५, १८, २, ८, ४, १८, १०, २१, ४, १४०, ४, मा १२, १०९; का १३, ७, ८[m], तै ४,२, ७, २; मै २, ७, १४; काठ १६, १४, क २५, ५; कौ १, ४०, २, ११३०; ११६९; जै ४, ११,८; $शौ ११, २, ३, १३, १, ४४, $पै १६, १०४, ३, १८, १९, ४; –र्त्यः ऋ १, [३०, १८; ५, ७५, ९], ५८, ३, १६४, [३०, ३८], १७५, २, ३,[२, ११, २७, ५], ११, २, २४, २; २७, [७, ८, १९, २४], ४, ९, २, ५, १८, १[n], ६, ३,६,९,४, ७,१२, ३, १६, ६; ७, १५, १०; ८, १९, २५, [४८, १२ (४, ५८, ३)]; ९, ३, १, ९, ६, २८,३, ६८, ८, ६९, ५, ८४, २, १०३,५, १०८, १२, १०, ८७, २१, १२२, ३, १४४, १[o], मा २१, १४, १५; २२, १६ †; ३७, १६, का २३, २, ३; ४, २४, ४, ८†, ३७, ३, ३, तै ४, १, ११, ४†, ५, ७, ९, १; मै १, ६, १, ३, ११, ११[२], ४, ९, ६; १०, १[२]†; ११, ५, १४, १५†, काठ २, १४†, ७, १२, १९, १४†, ३८, १०[२], ४०, १४[२]†, क ६, २; †कौ

---

[a]) विप (स्तोतृ-)। व्यु ? उस. *अमती- इति दीर्घान्त उपपदे √वन् + कर्तरि क्विप् प्र. (पा ३, २, ७६), उप. च प्रकृतिस्वरम् इति प्रथमः कल्प। √*अमतीय्>*अमतीया- (पा ३, ३, १०२) इत्युपपदे पूर्ववत् उस. कृते सति नैप्र. *अमतीया-वन्-> यनि. इत्यन्तोदात्तप्रयोजिततत्पूर्वलोपाऽऽत्मक परिणाम इति द्वितीयः कल्प.। अथ पाप्र. √*अमतीय् + वन् प्र. उसं. (पा ३,२,७५)। ततोऽकारयकारयोर्लोपः (पा ६, ४, ४८; १, ६६) इति वा। *अमतीया- + वन् प्र. तद्धितः उसं (पावा ५, २, १०९) इति कृत्वा भत्वे उसं. (पा १,४, २०) अवर्णलोपे (पा ६, ४, १४८) पूर्ववद् यलोप इति वा। *अमतिर्- + वन्- प्र. इत्येवं वा कल्पपञ्चतयं समूढं द्र.। तत्राऽपि द्वितीये कल्प आस्थाविशेषश्चेति दिक् (तु अराती-वन्-; वैतु. पपा W. प्रभृ च अमति-वन्- इत्यवग्रहमुखा भवन्तो मध्ये दीर्घं नोपपादुकाः ; सा. उत्तराऽश वनिप् प्र. इति वचनत· पित्-स्वरत प्रसज्यमानलक्ष्यविघातं प्रति पर्यनुयोज्य इत्यपरो विशेषः)। [b]) अ-मृत्यु- इति शोधो विमृश्य.।

[c]) तस. नञ्-स्वरः।

[d]) बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)। उप. यद्र.।

[e]) तु टि. अ-च्छन्दस्क-।

[f]) विप. (⌊मन्त्रवर्जित-⌋ अन्न-)। बस.।

[g]) पाभे. अनुध्यमानान् पै १३,७,११ द्र.।

[h]) उप मन्यु- + ता- (√तन् + विट् प्र.; वैतु. PW. प्रभृ. मन्यु-⌊त>⌋ता-)।

[i]) W अ-मन्यु (क्रिवि.), ताः इति द्वे पदे ?

[j]) उप. √मृ + कि. प्र. लिड्वद्भावश्च (पा ३,२, १७१)। [k]) विप. (⌊अ-मरणशील-⌋ मरुत्-)। पाभे. कृते नमयिष्णव· द्र.।

[l]) सपा. जै १,४,६ °मर्त्यम् इति पाभे.।

[m]) °र्त्या इति सादी. द्र. (तु. सपा. ऋ १०,१४०,४)।

[n]) सपा. कौ १,८५ जै १,९,५ °र्त्यं इति पाभे.।

[o]) सं१ एतदिति GW. बभ्राम।

२, ६०६, ६३२, ७८३, ८२७, †जै ३, ४९, ४, ५१, १०, ४, २६, ८, शौ ६, २६, ३, ७, ८९, १[a], †८, ३, २०, २६, †९, १५, ८, १६, पै ३, १०, ४, ५, २१, ७, १३, १, १४, १६, ७, १०, ८, ४†, ३७, ७; १८, ९†, ६९, ७†, १७, ३३, ४[b], १८, २५, २[c], १९, १९, २, २०, ५४, १०†, -र्त्यम् ऋ १, ४४, ११, ८४, ४, १३९, ८; २, ११, २, ३७, ४. ३, [१०, ९, ४, ८, १, ८, १०२, १७]; ५१, १, ४, १,१; ५,४, १०, १४, १, २; ८,१९, ३, १०, ११८,६, खि ५, ७,५, १०, मा २२,१५, २८, ३;२७, ३३,६०, का २४, ४, ७; ३०, १,३, ३, ४, ३२, ५, ६, तै १, ४,४६,१†; ४,१, ११, ४†,६, २, ६[d], ५,५, ४, ३[d]; †मै २, १३, ५, ४, १०, १, १२, ३, †काठ १२, १५, १९,१४, †कौ १,१२; ११२, ३४४, ३७४, २, २९९; ७६३, †जै १, २, २, ४, ६‡[e], १२, ६; ३६, ३,३९, ५; ३, २४, १५, ४, १९, ५, शौ १८, ४, ४१, १९, ८, ३[f], २०, ६७, २†, पै १३, ३, ४, -र्त्यस्य ऋ ८ ११, ५, १०, ७९, १, १४९, ३, तै १, ६, २, २, -र्त्या ऋ ३, ६१, २. ७, ७३, १, १०, १२७, २, काठ १७, १८, -०र्त्या ऋ ८, ५,३१, २६, १७, खि १, १२, ८, -र्त्या ऋ १, १६८,४, ६, १८, १५, ९, २२, ४, मा २१, १७, का २३, २, ६, मै ३, ११, ११, ४, १२, ३†, काठ ८,१६†, ३८, १०; शौ १२,१, २४, पै १३, ४, ४, १७, ३, ५, -०र्त्या शौ ६, ४१, ३, पै १९,१०, २, -०र्त्या शौ ४, ३७, १२, पै १३, ४, १२, -र्त्यान् शौ ७, ५, ३, -र्त्ये ऋ ७, १, २३, कौ १, ८५‡[g]; जै १,९,५‡[g], -०र्त्ये ऋ १, ३०, २०, -र्त्येन ऋ ६, १८, ७, [१०, ६३, १७?[h], ६४,१७?[h]]; शौ ७,५,३; -र्त्येषु ऋ १,११०, ५; -र्त्यौ शौ ८,७,२०, पै १६, १३,१०; २०,३६,२.

अमर्त्य-जा- -जा पै १६,१५१,९

†अ-मर्धत्[i]- -र्धन्तः ऋ ७, ७६, २; ५, -र्धन्ता ऋ ३, २५, ४, मै ४,१२,६

अमर्धन्ती- -न्ती ऋ ५,४३,१

अ-मर्मन्[j]- -र्मण ऋ [३, ३२, ४; ५,३२,५], ६,२६,३

अम-वत्- √अम् (बधा) द्र.

अ-मविष्णु[k]- -ष्णवः ऋ १०, ९४, ११

अमस्-,अमस्वरी- √अम् (बधा) द्र.

अ-महीयमा(न>)ना- -नाम् ऋ ४,१८,१३.

अमा ?२अम्- द्र.

अ-मांसक[l]- -काय तै ७, ५, १२,२; काठ ४५,३.

अमा-जुर्- अमा-त्य- ?२अम- द्र

?अमात्[m] ऋ ५, ५३, ८, ९, ९७,८

अ-मात्र[n]- -त्रम् ऋ १,१०२,७.

?अमाध्यानम् पै १९,५४,१.

अ-मानुष- -ष ऋ १०, २२, ८; -षम् ऋ २, ११,१०, ८, ७०, ११, १०,२२, ७; खि ५, १४, १[o], शौ २०,१२८,१२[o].

अ-मानुषी- -षीषु ऋ १०,९५ ८.

---

[a]) पाभे अ-निष्टृत मा २७,७ द्र ।

[b]) सपा. शौ १२,२,३३ अमृत इति पाभे ।

[c]) सपा शौ १३,२,४२ द्वे रूपे इति पाभे. ।

[d]) पाभे अ-दाम्यम् मा १७,७८ द्र ।

[e]) पाभे. अमर्त्यं ऋ १,४४,१ द्र. ।

[f]) पाठ. अमर्त्यम् ? अमर्त्यं, मर्त्यम् इति द्विपदः शोध. (तु अर्थ, छन्दः, सात. RW. च) ।

[g]) पाभे. अमर्त्यं ऋ ५,१८,१ द्र ।

[h]) पाठ ? मर्त्य->-र्त्येन इति शोधः सस्थ. टि. ?जनो द्र. । [i]) तस नञ्-स्वर । उप. <√मृध् (बधा.) ।

[j]) विप (वृत्र-, शुष्ण-) । बस. अन्तोदात्त (पा ६,२, १७२) । उप. यद्र. ।

[k]) विप. ([निश्चल-] अद्रि-) । तस. नञ्-स्वरः । उप. √मृ 'गतौ'+इष्णुच् प्र. (तु BW MW. प्रमृ, वैतु वे. 'हिंसायाम्' इति, सा. <√अम् [गत्यादिषु] इति कृत्वा '=उत्क्षेपणाऽवक्षेपण-गत्युपेत-' इत्यभिप्रयन्, PW. अ-मरिष्णु- इति Auf. GW. च अम-विष्णु- इति पिपठिषवश्चोपेक्षाविषया भवन्ति) ।

[l]) सस्व कृते तु टि. अ-चर्मक- ।

[m]) तु टि. ?२अम->अमा, यदनु नैतत् पं१ भवति । किंतर्हि । अमा । आर्तं इति पदद्वयीति ।

[n]) विप. (मघवन्-) । बस. उप. मात्रा- । वा. क्रिवि. इति यत् PW. NW. आहतुस्तद्विमृश्यम् । [o]) तु. खि RW. शांश्रौ १२,१५,५; वैतु. मुपा. मानुषम् इति ।

अमा-वस्य॑-,°वास्यां- ¹२अम- द्र.

अ-मित,ता[a]- -तम् ऋ ४,१६,५, कौ ३,४, ८; जै २, २,१; शौ १०, ७,३९; २०, ७७, ५†, पै १७, १०,१०; -ता ऋ ५, ३४, १, ६,६२,२; ७, ८४,४, १०, ५६, ५; शौ ४, २६, १; पै ४, ३६, १, -ताः ऋ १, ११९, ३, ५,५८,२; -†तानि ऋ ८, २४, २१, जै ४, १७, ९, शौ २०, ६५,३; -तेभिः तै ४ ७,१५,६, मै ३, १६, ५; काठ २२ १५; -तै ऋ ७, ३, ७

अमित-क्रतु[b]- -तुः ऋ १, १०२, ६.

***अमित-वीर्य**[c]- -र्यं शौ १९, ३४,८, पै ११ ३ ८

†अमितौ (त-ओ) जस्[b]- -जा ऋ १, ११, ४; कौ १, ३५९; २, ६००; जै १, ३७, ८, ३, ४८,१६.

अमिति- -तिः पै १६,४६,६.

१अ-मित्र[d]- -त्रः मै ४, २, १४¶, -त्रान् खि ५, ९,३.

२अ-मि॑त्र[e]- -त्रः शौ ४, २२, २; ६, ६७, ३; ११, ११, १९; १२, २२; २६, पै १, २०, ३, ३, २१, ३; ५, ४, १३, १९, ६, १५, -†त्रम् ऋ ६, ७३, ३; ⌊७, ७७, ४ (७८, ५)⌋; ८, ७५, १०; तै २, ६, ११, ३, मै ४, ११, ६, काठ ४, १६, ७, १७, ४०, ११; कौ १, ११, २, ९९८; जै १, २, १, शौ २०, ९०, ३, -†त्रस्य ऋ ६, २५, २, १०, १५२, ३, तै १, ६, १२, ५, मै ४, १४, १२; कौ २, १२१७; शौ १, २१, ३; पै २, ८८, २, -त्रा. ऋ १, १३३, १, २, १२,८, ⌊१०, ८९,१५[f], १०३, १२[f]⌋; †मा १७, ४४[f], †का १८, ४, १२[f], †कौ २,१२११; शौ २, २८, ३, ५, २१, २; ८; ६, ६७, २[g], १०४, २; ८, ८, २; ११, १२, २१, २३, २०, ३४, ८†, पै १, १२, ४, ९, ४, ९; १३, ७, ८†, १९, ६,१४; ४९,१३, -०त्रा॰ खि ३, २१, २, कौ २ १२२१, शौ ८, ८, १९, पै १६, ३०, ९; -त्राणाम् खि ५, २, १; ¶तै ३, ४, ८, ४, ¶काठ २१, १०, शौ ३, १, ५, ५, २१, ९, ६, ६७, १, ८, ८,१; ११, ११, ३, ५; १८; २०; २३, १२, १६, २०[१]; पै १६. २९, १; १९, ६, १३; ४१, ८, १०; -त्रात् शौ १९, १५, ६; पै ३, ३५, ६, -त्रान् ऋ १, ६३, २; ५, १००, ५, ३, १८, २, ४, ४, ४; १२, २; ६, ३३,१, ३, ४४, १७; ४६, ६; ८, ७३, २; ७५, ४, ७; १६, ७, १८, ९; २५, २;⌊(६ ४६, ४, ४८, १५), ३२, २५⌋; ८५, २,९२, ४; ८, १६, १०, ९, ९७, ५४, १०, १०३, ४, १३१, १; †मा ११, ८२$;१३,१२; १७, ३६, ४५, २९, ४१, ४४; †का १२, ७, १७$, १४, १, १२, १८,४, ४; १३, ३१, २, ४, †तै १, २, १४, २; ४, १, १०, ३$; ६, ४, २, ४, ६,२; ३; †मै २, ७, ७$; १५, १०, ४,३, १६,३[२]; †काठ ४, १६; १६. ७$; १५; १८, ५, १९, १०$; ३५, १४, ४६, १[२]; †क २५,६, २८, ५,३०, ८$, ४८, १३, †कौ २, ४५६, १२०२; १२१३, †जै ३, ३४, १४, ४, ५, ३; शौ १, १९, २; ३; ३, २, ५‡[f]; १९, ३; ८†; ४, २२,१,५, २०, ८; २१, ४-७; १२, ६, १०४, १; ११, ११, १२[२], १८; २१; २३; १२, १; ३; १३; १८, १९; १९, १३, ८[२]†,‡[h]; †२०, ४६, १; ८०, २, ९०, २; १२५, १; पै १, २०, २; ३; २७, २; ५६, ४; २,२५,५; ७३, ४, ३, ५,५‡[h]; १९, ४,२१,१, ७, ४,८[२]†;‡[h]; ९, २४, ७; १५, †१०, ४; ७,

---

[a]) तस. नञ्-स्वरः । [b]) विप (इन्द्र-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)। [c]) विप (जङ्गिड-) । शेषं नापू. द्र. । सस्थ. ?उपदानभगव. टि. अपि द्र. ।

[d]) =२अ-मि॑त्र- । वैकल्पिकम् उप आद्युदात्तत्वम् उसं. (पा ६,२,११६) ।

[e]) नञः (पा ६, २,११६) इत्यत्रोक्तः बस तात्पर्यतः तस. इत्येव पर्यवसीयते (वैतु. सा. ⌊शौ १९, १५, ६⌋ √अम्+इत्रः प्र. इति) ।

[f]) सपा अमि॑त्राः<>अमि॑त्रान् इति पाभे. ।

[g]) आमन्त्रिताऽपेक्षि प्रकरणं भवति (तु. सा. W. च)। तथा सति मुपा. चिन्त्यो भवति ।

[h]) सकृत् सपा. ऋ १०,१०३,४ मा १७,३६ का १८, ४, ४ तै ४, ६, ४, २ मै २,१०,४ काठ १८,५ कौ २, १२०२ युधा जयन् इति त्रिभे. ।

१२,६; १६, २९,६[a]; १९,१६, ८†; ४१,९, ४९, १४, -त्रेभ्यः शौ ५, २१,३; ६,१०४,३,११, ११, १; १५ , २२; २४, १२, ६, पै ३, ६, ५; १०, १३, १-१०; १४, १-१०; १९, ४९, १२, -त्रेषु ऋ १०, ८९, ९, शौ ५, २१, १[२], ११, ११, ९; ११, २५; -त्रैः ऋ ३,३०,१६; पै ४,१४,५ [°त्र-अन्°, दूरे°, साढ°]

†आमित्र[b]- -त्रः ऋ ६, २८, ३, शौ ४,२१,३.

आमित्री- -त्री शौ ५, २०, ५,११,१२,२५, पै ९,२४,५.

†अमित्र-खाद्[c]- -द्[d] ऋ १०, १५२,१, पै २,८८,१.

†अमित्र-दम्भन[e]- -न॑ ऋ ४,१५, ४, -नम् ऋ २, २३, ३; काठ २६,११

√अमित्रय्[f] > †अमित्रयत्- -यन्तम् ऋ १, १३१, ७, ५, ३५, ५, १०, १८०, ३[g], तै १, ६, १२, ४[g]; काठ ८ १६[g]; पै १,७७, १[g].

अमित्रयु- -युः खि ५, ११, ३, शौ २०,१२७,१३.

अमित्र-साह्[h]- -ह्. शौ १, २०, ४‡[d].

अमित्र-सेना[i]- -नाम् कौ २. १२१५, शौ ३, १, ३[j]; ५, २०,६; पै ३,६,३, ९,२४,६

†अमित्र-हन्[k]- -०हन् ऋ ६, ४५, १४; १०, २२,८, १३४, ३; जै ३, १३, १७, -हा ऋ ९, ११, ७; ९६,१२, १०, ८३, ३; १७०, २; खिसा २९, ८, $मा ५, २४[l]; $का ५, ६,३[1], कौ २, ७९७, ८०४; जै ४,२,१०; शौ ४,३२,३, पै ४, ३२,३.

√अमित्राय्[f] > अमित्रायत्- -यन्तम् शौ ७,८९,२‡[g].

अमि(त्र>)त्रा-युध्[m]- -युध ऋ ३,२९,१५.

अमित्रिन्[n]- -त्रिणे ऋ १, १२०, ८.

†अमित्रिय[o]- -यम् ऋ ९, ६१, २०, कौ २,१६६, जै ३,१६,२, -या ऋ ६, १७,१; ८,३१,३.

अ-मित्रशोचन[p]- > ¶आमित्र-शोचनि[p]- -नि मै ४,२,२.

अ-मिथित[q]- -तः ऋ ८,४५, ३७.

¶अ-मिथुन[q]- -न मै १,९,६; काठ ९,१४, -नम् मै ४,२, १४.

†अमिन्[r]- -नः ऋ ६, १९, १, १०, ११६,४, मा ७,३९, का

---

a) सपा. शौ ८,८,६ शत्रून् इति पाभे. ।

b) संबन्धार्थे अण् प्र (पा ४,३,१२०) तत्-स्वरश्च ।

c) विप. (शत्रुविनाशयितृ- इन्द्र-) । उस उप. अण् प्र. (पा ३,२,१) । कृत्-स्वर प्रकृत्या ।

d) सपा. अमित्रखाद्.<>°साह् इति पाभे. ।

e) विप. (अग्नि-, रथ-) । उस उप. √दम्भ्+कर्तरि ल्युः प्र. कृत्-स्वर. प्रकृत्या ।

f) पाप्र. कर्तुराचारेऽर्थे क्यच् प्र. उसं. । दीर्घत्वभावाऽभावौ यथायथञ्च द्र. (पा ३,१, ११; ७,४, ३५) । पपा. सर्वत्र [तु ऋ. तै. शौ] दीर्घत्वाऽभाव एवेति द्र ।

g) सपा. °त्रयन्तम्<>°त्रायन्तम् इति पाभे. ।

h) सस्व. कृते अमिःखादे- टि. द्र. । उप. साँहितिकमात्रो दीर्घ इतीव पपा. सकक्षसमानप्रकृतिकनिगमस मान्येनैव सम्केति (तु टि. अभिमाति-षाह्-, व्रातसाह्- प्रभृ.) ।

i) तस. सास्व (पा ६,१,२२३) ।

j) मूको शंपा. सात. RW. च -सेनाम् इत्युत्तरादि-स्वरश् चिन्त्य. (तु WI.) ।

k) विप. (इन्द्र-, सोम- प्रभृ) । उस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

l) पाभे तै १,३,२,१ नाष्ट्राणां हन्ता टि. द्र ।

m) विप (कुशिक-) । शंपा पूप. दीर्घत्वम् (तु पपा.) । शेषं K टि. द्र ।

n) √अमित्रि+ताच्छीलिक इनिः प्र उसं. (पा ३, २,१५७, वैतु वे.सा. PW प्रभृ. अ-मित्र-+मत्वर्थे इनि. प्र इति मन्वानाः) ।

o) स्वार्थे वा तुल्यार्थे वा तद्धित घ >इयः प्र. उसं. (पा ४,४,१३५) तत्-स्वरश्च ।

p) तस. नञ्-स्वर. । उप. सोपादात् √शुच् (संतापे) +कर्तरि ल्यु॑ प्र । ततश्च अपत्येऽर्थे इञ् प्र. (पा ४, १, ९५) ञित्-स्वरश्च ।

q) तस. नञ्-स्वरः ।

r) पाप्र. √अम् (बधा) + इनच् प्र. उसं. (पा ३, ३, १) । चित्-स्वरः (तु. [पक्षे] या ६, १६ भा. तै [१, ४, २१, १], सा. ऋ [१०, ११६, ४]) । अथवा *१अम्- (√अम् [बधा.] + भावे + क्विप्) +इन्- (<√इ) इति कृत्वा तस. सास्व. च (तु.

७,२१,१, तै १,४,२१,१, मै १, ३,२५, काठ ४,८, क ३,६

अ-मिनत्[a,b]- -नत् ऋ १०,८८,१३, -नते ऋ ४,५,६

अमिनती- -ती ऋ ⌊१,९२,(११), १२, १२४,२⌋, ४,५६,२

?अमिमात पै १९,३०,८

?अमियम् पै २० ६१,१०.

*अ-मीत[c]- > अमीत-व(र्ण>)

र्णा[c]- -र्णा. ऋ ४,५१, ९.

अमीव,वा[d]- -†वा ऋ ६, ७४, २, ९, ८५ १; ⌊१०, १६२, १[e], २[e]⌋, तै १, ८, २२, ५, मै ४, ११, २, काठ ११, १२, कौ १, ५६१, जै १,५७, १०, शौ ७, ४३, १, २०, ९६, ११, १२, पै १, १०९, १, -वा. ऋ १ १८९, ३, २, ३३, २, ३, १५, १; ७,३८, ७, ८, ⌊३५, १६-१८⌋, ४८, ११, †मा ९, १६, ११, ४७$[f], ४९, २१, १०, †का १०, ३, ९, १२, ४, ११$[f], १३, २३, १, १०, †तै १, ७, ८, ३, ४, १, ५, १, मै १, ११, २†, २,७,५[२]†[f],१२, ५[g], ४, १४, ३†; काठ १३, १४†, १६, ४[२]†[f]; १८, १६[g], क २९, ४[g], शौ ७, ८९, १[g], ८, ७, १४, १९, ३४, ९, ४४, ७; पै ३, ३३,७[g]; ७, ७,३, ७, ११, ३, ९, १५, ३, ७; २०, १†, ६, १६,१३, ४; -वाम् ऋ १,३५, ९;७,१,७, ७१, २; ८, १८,१०,९, ९७, ४३, १०,३७, ४; ६३, १२; ९८, १२, १००, ८, खि ५, ५, ४, ७, ४, १४, मा १२, १०५, ३४,२५†, का १३, ७, ४; ३३, १, ९१†, तै ४, २, ७, २, मै २, ७, १४, ४, ११, २†, १४,६[२], काठ २, १५†;१६,१४,क२५,५; कौ १, ३९७†, जै १,४४,७†, शौ ४, १०,३, पै ४,२५,५; १५,२,८; १७,२५,७†. [°वा- अन्°].

अमीव-चातन[h]- -न· ऋ १०,९७, ६; मा १२, ८०†; का १३, ६, ६†, तै १, ४, ४६, २; ४, २, ६, २†; मै २, ७, १३†, काठ १६, १३†, ३८, १२; क २५, ४†; शौ १, २८, १, ८, २, २८, १९, ४४, ७, पै ७, ५, ८, १०, १, १२; ११, ६, ९†; -नम् ऋ १, १२,७; ७, ८, ६; कौ १,३२, जै१,३,१२†; पै१५, ३,७ ; -नेभि· खि १,११,७

अमीवचातनी[i]- -नी· ऋ १०, १३७, ६; शौ ३, ७, ५; ६, ९१,३, पै ३,२,७, ५, १८, ९; १९,१८,९†.

†अमीव-हन्[j]- -हा ऋ १, ⌊१८,२; ९१,१२⌋; ७, ५५, १[k], मा ३, २९, का ३, ३, २१, तै ४, ३, १३, ५, मै १, ५, ४, १३[k], ४, १०, ४; १२, ४; काठ २, १४; ७,२, क ५,२.

?अमीवा-यातु-चातन[l]- -नम् पै १,

GW)। अथाऽपि वा √अम्(बधा)+कर्तरि नः प्र. उस. (पा ३, ३, ९०) इति नैप्र माध्यमिक इकारः स्वरभक्तितया व्याख्येय । स्याद्वा अ+*मिन- (√मा ⌊बधा⌋ + भावे नन् प्र कित्वञ्च उस. ⌊पा ३, ३, ९०⌋) बस अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) इति (तु ⌊पक्षे⌋ या, भा च गपू; सा.⌊ऋ ६, ९९,१⌋ च)।

[a]) तस. नञ्-स्वरः ।

[b]) उप. √मी + शता प्र. ; वैतु. सा लङि प्रपु१ इति भाषमाणश्चिन्त्य', निघाताऽऽपत्तेः ।

[c]) विप. (⌊अक्षीण-दीप्ति-⌋ उषस्-)। बस. पूप. प्रकृति-स्वरम् (पा ६,२,१)। उप < √मी (हिंसायाम्)।

[d]) नाप (आर्ति-, विपद्-, व्याधि-, रक्षस्- प्रभृ.)। < √अम् ('रोगे *पीडादिषु च' ⌊तु. पाडभो २, ३, १३८ PW GW प्रभृ; वैतु. पाउश्वे १, १४० <अ+ √मी इति?⌋)।

[e]) सपा. पै १९,२५,१२;१३ अराय इति पाभे ।

[f]) पाभे. २अनिराः द्र. ।

[g]) सपा. मा २७,७ प्रभृ. आशा इति पाभे. ।

[h]) विप. (अग्नि-, भिषज्-, शम्)। उस. उप √चत् (अपनयने) > चाति+कर्तरि ल्युट् प्र. (पा ३,१,१३४)। कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

[i]) विप (२अप्-)।

[j]) विप (ब्रह्मणस्पति-, वास्तोष्पति-, सोम-)। उस. क्विबन्ने कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

[k]) पाभे. अनमीवः पै २०,२२,२ द्र. ।

[l]) पाठः अमीवायस्तु चा(त)नम् इति? अमीवाया तु । चातनम् इति पदत्रयाऽऽत्मकः पद-विभागः द्र. (तु. मूको ; वैतु अमीवा-यातु-चातनम् इति समस्तैक-पदाऽऽत्मकः मुपा. चिन्त्यः। प्रथमाऽवयवीयस्य दीर्घान्त-त्वस्याऽन्याय्यत्वादिति दिक्)।

१०,१.
अ-मुख[a]- -खाय[b] तै ७,५,१२,१.
अ-मुखक[c]- -काय[b] काठ ४५, ३.
?अ-मुची[d]- -च्या शौ १६,६,१०.
?अमुवाना[e]- -ने पै ६, ८,५
अ-मुषि(त>)ता- -ता शौ १, २७, ४; पै १९, ३१, ७, -¶ते काठ २५,९, क ४०,२.
¶अ-मु(ष्क>)ष्का- -ष्का काठ २६, ७, क ४१,५.
?अमूत्रे पै १९,४२,१०.
अ-मूर[f]- -०र ऋ ८, ७४, ७, -०र ऋ ४, ४, १२, १०,४,४, तै १, २, १४,५†, मै ४, ११, ५†; काठ ६, ११†, शौ ५ १, ९[g], ११,५[g], पै ६, २,८, ८,१, ५, -रः ऋ १, १४१, १२, ३, २५,३, ४,६, २, २६, ७, ७,९, ३; खि ५, ७,१,४, मै ४, १३, २; काठ १५, १३, -†रम् ऋ ३, १९, १; ⌊४, ११, ५ (५, ८,१)⌋; १०, ४६,५; कौ १,७४; जै १, ८, २; -रा ऋ ७, ६१, ५[h], -राः ऋ १, ६८,४;७२,२; ४,५५, २; ६, ६७,५; ७, ४४, ५,१०,६१,२७.
?अमू रिशादस.[i] खि ५,१२,१, शौ २०,१२८,१.
अ-मू(ल>)ला[j]- -लायाम् शौ ५, ३१,४
†अ-मृक्त,क्ता[k]- -क्तः ऋ ३, ११, ६; ७, ३७, १, ८, २,३१; कौ २, ९०८, जै ४, १५, २, -क्तम् ऋ २, ३७, ४, ६, १, ४, ५०, ७; ७, ३७, २, खि ५, ७, ५, १०, मै ४, १३, ६, काठ १८, २०, -क्ता ऋ ८, २४, ९, -क्ता ऋ ४, ३, १२, १०,१०४,८, -क्ते ऋ ३ ६,४; -क्तेन ऋ ९,६९ ५
अ-मृडय[l]- -यः तै ३ ४, ७, २; मै २,१२,२.
अ-मृत,ता[m]- -०त ऋ १, २६, ९[n]; -०†त ऋ १,४४, ५; ११४,६, ३, १४, ७; ४, ११, ५; ५, १८, ५, ३१, १३, ६, ५, ५; ७, ४, २१, १०; ८, ४८, ३; ९, ११०, ४, तै ३, २, ५, ४; कौ २, ४९१; ८५८, जै ३, ३८,५; -तः ऋ १,३८,४,५८, १, ७०, २; ⌊७७, १, ४. २, १⌋, २, १०, १, २, ३, १,१८; ३, १; ४, ५, २; ४१, १, ६, ४, २; ७, ⌊४, ४; १०, ४५, ७⌋; २०, ७; ८, ७१, ११; ९, ९१,२; १०,४५,८[o], मा †१२, १, २४; २५[o], १९, ९०, ९५; का †१३, १,१[o];२,७,८[o]; २१, ६, ११, १६; †तै १, ३, १४, ५[o], ४,१, १०, ४[o], २, २, २;

[a]) बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)।
[b]) सपा. परस्परं पाभे ।
[c]) तु टि. अ-दन्तक-।
[d]) तस उप. √मुच् + कर्मानुपपदेऽपि टक् प्र. उस (पा ३,२,८)। स्त्री ङीप् नञ्-स्वरश्च। अथवा अ मुच->-चान् इति प्राशान् इत्यस्य विप. इति कृत्वा शोधः स्यात् (तु अमुचाः इति मूको पाभे)। तथा सति उप कः प्र. (पा ३, १, १३५) इति कृत्वा व्यु सुगमतरा स्यात्।
[e]) पाठः? तस. उप √मू + शानच् प्र स्याद् इति विमृश्यम्।
[f]) विप (⌊अमूढ-, मेधाविन्-⌋ अग्नि- प्रभृ)। तस नञ्-स्वर । उप १मूर-।
[g]) अ-मुर इति पाठः? यनि. शोध (तु. पै ⌊६,२,८⌋, W, केचन मूको च)।
[h]) रूपम्? सा पुं सं२ इति, वें. न. प्र३ इति; GW प्रभृ स्त्री. प्र३ इति। एस्थि भूयसे विमर्शायाऽवसरः द्र ।
[i]) अमूत इत (√छद्>) *छादुकः इति त्रि-पदः शोध इति मतम्। सस्थ. यं>यत् इति शोधोऽपि द्र । 'यत् सभेयादितया विशिष्टः पुरुष सूर्यं च (अपि ⌊स्वतेजसा⌋) छादुकोऽभूत्, तद् देवाः प्रागित्यकल्पयन्' इति वा (वैतु RW, C. ⌊शाश्रौ १२, २०, २⌋ प्रभृ. अमुं रिशादस्->-दसम् इति शोधुका)।
[j]) नाप. (ओषधि-)। बस अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२)। [k]) तस नञ्-स्वरः। उप. <√मृच्।
[l]) विप (दूरे-हेति-)। तस. नञ्-स्वरे प्राप्तेऽन्तोदात्तत्वम् उसं. (पा ६ २, १६)। उप. धा. अग्लोपित्वे सति √मृड्>मृडि + शः प्र. उस. (पा ३,१,१३८)।
[m]) विप., नाप. (देवगण- प्रभृ.), भाप. (अमरत्व-)। बस. भावे क्ते प्र उत्तरपदादि-स्वरः (पा ६,२,११६)।
[n]) पाठः? कुत इति छन्दस्तः पादस्य विमानत्वाच्च उभयेषाम् इत्यस्य साकाङ्क्षत्वादिव चेति ततश्च अमृतानां मर्त्या (>र्तिया)नाम् इत्यस्या मौलिक्याः श्रुतेः परिणामः संभाव्येत (तु. WAG २, १५७; MVG १५८)। [o]) पाभे अजुरः मै २,७,८ द्र.।

४[a]; मै २, ७, ९†; ३,११,९[२], ४, ९, ३‡[b], १४, १५†, काठ †१६,८[a], ९[२], ३८,३[२], कौ २, १०५†; जै ४, १४, ७†; शौ ८,२, १३, २६, १०, ८ ४४, १२, २, ३३[c], १३, १, ४३, १६, ४, २, पै ४, १९, १–३[२]‡[d,e]; ४-६[२d], १३, १४, ११?[f], १६, ४,३, ५, ६, ७१, ११; १५१,५,१८,१९,३, –तम् ऋ १, २३, १९, ३५, २; ४४, ५; ६८, २, ७१, ९, ७२, ६, ८३, ५, ११५, ६; १५९, २, १८५, ६, ३, १, १४, २३, १, २६, ७, २९, ५, १३, ५३, १५, ५, २, ३,३, ४, ५७, ५, ६, ९, ४, १५, ६, ८, ३७, ३, ४४, १६, २३, [४८, १; ८, ७४,५], ७, १६, १, ७६, १, [८१,६, ८, १३, १२], ८,२३, १९, ५२, ७, ९, ७४, ४, ६, [११३, ८-११], १०, १२, ३, १३, ४; ३०, १२, ९०, ३, १२१, २; १२९, २, खि ३, ४, ७, १०, १; १२,१–३, ४, ६, ५; १०, २; ३; १०[२], २, ११, ३; मा १, ३१[g]; २, ३४; ४, १८[g]; २६,८, ३†, ९, ६†, १०, १५[g]; १५, ३२†; ३३[२], १८, ६; ६६†; १९, ७२[२], ७३–७९; ८१; ८४, ८९; ९१; ९३, २०, ५, २१, ५५, २२, १, २५, १३†, २७, ४२†; ३१, ३†, ३२, ९; १०, ३३ ४३†, ३४ ३, ३१†; ४०,११, १४, १५, का १, १०, ४[g]; २, ७,७, ३,९,१, ४,६,२[g], ९, १, ८,१, २†; १०, २, ३†, ११, ५,६[g], १६,५,१४†;१५[२], १९, ४, २, २१, ५,१[२]; २[२]; ३, ४, ५[२], ६,२,५; १०; १२; १४,७, ४, २३, ६, ८ २४, १, १, २७, १०, ४†, २९.५, ११†; ३२, ३, १४†, ३३, १, २५†; ३५, १,३†, ३, ६,७, ४०, १, ११, १४, १७, ¶तै १, २, ४, १$[g], ७, १, ४, २२, १†, ७, ५, ३[२], ७, २†, ९, २$[g], ८, १४, १$[g], २, ३, २, १, २[२]; ११,५, ४, ५, १$, ६, ८,७[२], ३, २,६, ३[२], ३, ३, ३$[g], ४, ३[२]$[g], ४,११, २†, ४, १, ८, ४†, ४,४,४†, ७,३, २$;५,१, १०,३[२], २,७,२; ९,२[h];३[h]; ५, ५,२, ६, २, १, ४, २[i]; ६, ६, १०, २[२], ७, ५ १७,१†; ¶मै १, १, ११$[g], $२, ४[g]; ५, ३, २६†, †११, १; ६, २, २,२[६]; ३,४$; ५[j],११, ३$; †१३, ८; ९; २२$; २३†; ३, २, १; ६; ३, ६[j], ४,७; $११,५; ६[९]; ८; ९[६]; १२,४,१,९[२]; २,१[२];१३[२], ४, ३; ४; ६, ६; ७, ७, १२, ४$[k]; ५†, ६†, काठ २,५[g],६; ४, १०, ११, ४[४]; १३[k], १३, १४, १४, ६,१८,९; १९, ११; २०, ५, २१,६; २२,१३; २४, ५, ६[२]; २९, ६[२]; ३०,६[l];३१, ७[२]; ३३, ८; ३४, ६; ३५, ६; १६; ३७, १४[४]; १६; ३८, १[९], ३[५]; ४; ११, १३; ३९, १[३], २;१२, १५; ४०, १, १२; क १, १७[g], १९, ३, ८†; २८, ९; ¶३१,१, ७,२१, ३७,६¶; ७[२], ४५,७[२]¶[k];४८,७†;१४¶, †कौ १,३५;४५, ३६८‡[m], २, ५३, ९९; ६५०, ९१८; ११९२‡[n], ३, ३, १२, ४,५; †जै १,४,१; ५, १; ३८,९‡[m], २, २, ७; ३, ८; ३, ५, १२, १०, १; ४,१६, १; शौ १, ४, ४†; २, १, ५; ३, ३०, ७, ४, २, २†; १५,१०;२३, ६; २६, ४, ३५, ६; ५, ६, ८; २८,

a) पाभे अजुर. मै २,७,८ द्र. ।

b) सपा ऋ ५, ४३, ७ तैआ ४,५,२ ऋतुयन् इति पाभे. ।

c) पाभे अमर्त्यः पै १७, ३३,४ द्र ।

d) पाठः? अमृत (लुङि प्रपु१) इति शोध ।

e) सपा. ऋ १,१९१,१०–१२ विभे ।

f) शोधार्थं सस्थ. टि मर्त्येभ्यः द्र ।

g) =सपा माश १, ३, १, २८; ३, २, ४, १४,५, ४, १, १४ तैब्रा १,७,८,१ कौसू ८०,५६[२],९०, २० । मंब्रा १,५,१४ अमृतः इति पाभे. ।

h) सपा. काठ २०, ८ क ३१, १० अमेध्यम् इति, मै ३,२,७ अमेध्यानि इति च पाभे ।

i) पाभे अनामृतम् काठ २२,६ द्र. ।

j) सपा. यक्र काठ ११,८,२१,७ तेजः इति पाभे. ।

k) पाभे. मधु मा ३५,१७ प्रभृ. द्र. ।

l) =सपा माश्रौ २,५,४,१७ । तै ३,१,९,२ सुव इति पाभे. ।

m) सपा ऋ १,१०५,५ अनृतम् इति पाभे. ।

n) पाभे. भेषजम् पै १९,४६,९ टि. द्र. ।

११, ७, १८, ३, ८,१, ६, ७, २०, ९, १, १, २; १०, २, १४, ३, २५; ६, १४; ७, १५, १०, २६, २९, ११, १, २८, ८, २३, ९, १३, १२, १, ८, १५, ३, ४, १३, १, ७[a], ३४, ६, ४, १८,१,३२†, ३, ४१†, ६२; ४,३९, १९, ६, ३†; २६, १; ४३, ७, ५३, २, २०,२५, ५†, पै १,१०१, १, २, ६, २, ३, ५९,९, ४, १,२†, ३३, ६; ३६,३, ५, ७, ८,१९, ८, ६,५, ११; ११, १०; २२, १०, ११, ७, ६,१, ९, ४, ९; ५, ३†,९, ५, ११, ८, १२, २, २, १४, १, ९, ३, १७; १५, ५, १[b], १६,१,६, १३, १०, २२, १[b], ३२, १, ३, ४३, ७; ६०, ८, ६५, ४; ८३, ३, ९१,८, १०९, ६, ९, १५०, ६, १५१, १, १५४, ९[c], १७, १, ३, ९; २, ६, ८,७,३३, ३[d], ३६,४, १८, १५, ७, १८, ४,१९,४३,१२[e], ५२, १†; २०, ४, ६, २२ ४; - तस्य ऋ १, १३, ५, ४३, ९; ११२, ३; ⌊१२२, ११; १०, ९३, ४⌋, १६४, २१, १७०, ४, ⌊२, ४०, १; ३, १७, ४⌋, ३, २०, ३; ४३, ५; ६१, ३, ४, ५, १३, १६, १४, ३५, ३, ५८, १, ५, २८, २, ४७, १; ५८, १, ६, ७, ६; ७, ९ ३,

१६, २५; २१, ३; ५२, ९; ७, ४, ६, ५७, ६, ८, ४२, २; १०१, १५, ९, ७०, २, ४, ९४, २, ९७, ३२, १०८, ४, ११०, ४, १०, ⌊११, ९; १२, ९⌋, १२,६, १३, १[f],८५, २०; १२३, ३; १८६, ३[g], खि ३, १०,२, ९, खिसा ३,२, मा ६, ३४; ११, ५†, १२, १०५, १७, ८९†, ३३,७७†; का ६, ८, ५, १२, १, ५†, १३, ७, ४; १९, १, ३†; ३२, ६, ८†; तै १, ४, १, १, ८,२२,५†, २,३,,१०,२; ११, ३, ३, १, ११, ६†; ३, ११, ५; ४,१,१, २†; २, ७, २[h],९, ६, ५, ६, १, ४; ७, १,२०, १; मै १, २, १३†; ३, ३, ६, २†, २, ३, ४; ७, १†, १३, १;११, ४, ११, २†; १२, ६, १३,५†, काठ ३, १०, ८, १७, ११,७; १३, १६; १५, ११†, १७, १९, १८, २१, २६, ११, ३५,३; ३९, २; ४०, ७; क २, १७, ४८, ४; †कौ २, २८९, ७७४; ८५८; ९४५, ३, १,९$; †जै ३,२४,५;४,३०,४[e]; शौ २, १, २; ३,१३,६; ४, ७, १; ९, ३;११, ६; ५, ४, ३; ४; २८, ७, ३०, १४; ६, ४४, ३, ९५, १; २, १२१, ३, ७, ४९, २, ८, १, १; २, १; ७, १२, २२,

९, १, ४, १४, २२†; ११, ७, ७, १२, ३, ४१, १३ २, १५, ३, २०; १४, १, ६१†, १८, १,२५†,३४†, १९ ३९, ६-८, पै १,९३,२‡[i];३,२,२०,५,५९, ५, ३,४,६, २५, ६, ५, ८, ८; १६,२[a]; ३, ७, १०, ६-८, ८, १३,१†, ९, १०, ७, ११,१०, १४, ४, १५, १५, ४, १६, १,१, ३, १; १३, ७, १४, १; ३२, ४†; ५१, ३, ६७, १२†, १५३,७; १७,४०,१, १८,२१, ९; १९, ११, १, ३०, १२, ३१, १२, २०, १, ३, ५, ४, -ता ऋ १, ६५, ६, ११३, १३, ३, ५५, १०, मा २८, २७, का ३०, ३, ४, शौ १०, ८,२६, पै ५,३१, ९, ७, १५, १०, १६, ७३, ३; १०३, ३, -०ता ऋ ⌊५, ४२, १८, ४३; १७, ७६, ५, ७७, ५⌋; -ता ऋ १, ५९, १; ६२, १०; ७२, २, १०, ९०, ३, १६६, ३, ⌊३, ४, ११; ७, २, ११, (५, ११, २, १०, १५, १०, ७०, ११)⌋, ४, १, १०;३, १२;४२, १, ५, २, १२; ६९, ४; ७, ११, १, ⌊३५, १५; १०, ६५, १४, (१५,६६, १५)⌋, ६३, ५, ८,४८,३, १०१, ६, १०, १६, ८, ६६,१,५; ६९, ९; ७०,११; खि १, ११, ३; खिसा ३, ६,

a) सपा. तैब्रा २,५,२,४ सुव॰ इति पाभे. ।

b) सपा. शौ ११,६,११ तक्मा इति पाभे. ।

c) सपा. शौ ११,७,१९ देवेभ्यः इति पाभे ।

d) पाभे. अजराम् शौ १२, २,३२ द्र. ।

e) सपा. शौ ६,४७,३ स्वः इति पाभे. ।

f) =सपा. माश १,३,१,१७ श्वे २,५ । शौ १८,३,३९ अमृतासः इति पाभे ।

g) पाभे. भेषजम् पै १९,४६,९ टि. द्र. ।

h) सपा. मा १२, १०५ का १३, ७, ४ मै २,७,१४ काठ १६,१४ क २५,५ माश ७, ३, १, २३ महिषस्य इति पाभे. ।

i) सपा. ऋ १०,९०,२ अमृतत्वस्य इति पाभे. ।

मा ४, १२; ८, ५२†, ९, २१, १८, २९, २०, ४६, २१, २८, ४२, ३३, ६०; का ४, ५, ४, ९, ६, ४†, १०, ४, ३, १९, ९, ४, २२, ४, १०, २३, ३, ६, ५, २, ३२, ५, ६, तै १, ७, ९, २, ८, १२, १, ३,२,५, ४†, ३, ११, ३, मै १,१,१३, ११, ३, ३, ११, ४, ४, १२, ६, काठ १, १२; ११, ४; १४, १; १८, १२, क १, १२, २९, १, शौ ३, ३१, १०, ४,२, ६‡[a], १३, १, २४, १८, ३, ५३†, १९, ११, ५†; पै १३, ८, १५†, १६, १५०, ७, १८, १७, ४, १९, २८, ८, २०, २, ५, ३४, २, -०ताः ऋ ५, ५७, [८, ५८, ८], -०†ता· ऋ ७, ३८, ८, ८, ८०, १०, मा ९, १८, २१, ११; का १०, ३,११, २३, १,१२, तै १, ७, ८, २; ४, ७, १२,२; मै १, ११,२; काठ १३, १४, -†तात् ऋ ७, ५९, १२, १०, १७६, ४, मा ३, ६०, का ३, ८, ४; तै १, ८, ६, २, २, ३, ११, ५¶[b], ३, ५, ११, १, मै १, १०, ४; २, ३, ५¶[b]; ४, १०, ४, काठ ९, ७, १५,१२; ३५,१६¶[b], क ८, १०, ४८, १४¶[b], शौ ८, २, १३$, पै १६, ४, ३$, -तान् ऋ ६, १५,१८, ७, ४, ५; १७, ४; [१०, ६५, १५; ६६, १३]; मा ४,२८; का २, ७, ५, ४,९, ५; तै १, २, ८, १, मै १,२,६; काठ २.६, क १,१९, -तानाम् ऋ १, २४, १, २, ७, ५, १, १०, ३१, ३; ३३, ८;७४, ३, मै ३, १६, ५[c]; -तानि ऋ १. [(६०,४) ७२, १]; ३, ३८, ४. १०, १२३, ४; १३९, ६; †मा ३३, २२; †का ३२, २,५, †तै २,२,१२, २, †मै ४, ९, ११, †काठ ३७, ९; शौ ४, ८, ३†, ५, १, ३, ६, १, ३[d], ८, १,५, पै ४, २, ३†; ६, २, ३, १६, १, ५; १७, २९, १५; -ताम् ऋ १०, १७, २, खि ४,१०,२, ३?[e], मा १९, १, का २१, १, १, तै १,८, २१, १, मै २, ३, ८, काठ १२, ९; ३७, १८, शौ १८,२, ३३†[f]; पै २०, ५, ३[g], -†ताय ऋ १.९१,१८; ३,२५, २, ३४,२; ४, २,९; ३, ३, ७, ९७, ५; ८, ३१, ९; ९, ६२, ६, ८७, ५, १०६, ८; १०९, ३; १०, ५३, १०, ९१, ११, १२२, ५, मा १२, ११३, का १३, ७, १२, तै ४, २, ७, ४, मै २, ७, १४, ४, १२, ३‡[h], काठ १६, १४; १७, १८; ३७, ५, क २५, ५; कौ २, ३६०; ६७७; ७१८, ३, ३, २; जै २, १, २, ३,३०,३, ५६, ५; ५९, १०; शौ १४, १, ४२$[i], २०, ११,२; पै १९,३५,१; २०,३४, १०; -†तास ऋ १, १२३, १; १२७, ८, २, १, १४, ४, ३५, ८, ५४२, ५, ६, ७५, ३, ८, ५, ४२, ५, ७, ७५, ३; ९७, ५, ९, १५, २, २५, ४, १०, १०, ३, काठ १७, १८, कौ २, ६१७, जै ३, ५०, ५; शौ ७, ७७, ३$, १२, ३, २७$, १८, १, ३, ३, ३९‡[j]; पै १७, ३८, ७, २०, १२, १, -०तामः ऋ १, १६६, १३, -तासु ऋ १०, ९५, ९, पै ६,२, ६?[k]; -ते ऋ १, ११३, २, ३, २५, ३, ९, ११३, ७; ¶तै ५,२,७, २, ¶मै ३, २,६, ४,४; ७, ४, ६,६, ¶काठ २०, ५; ¶क ३१,७, †कौ २,११००; शौ १०,८, ४१, ११, ९, ११, पै २, ७९, १, १६, ८३, १, -तेन>ना ऋ ६,७५,१८, खि ४, ११, १, मा ४, २६, १७, ४९†; १९, १, ३४, ४, का ४, ९, १, १८, ४, १७†, २१,

[a]) पाभे. जनयन्ति पै ४,१,७ द्र ।

[b]) सपा काठ ११,८ तेजसः इति पाभे. ।

[c]) सपा तै ४,७,१५,१ काठ २२,१५ शौ ४, २३, १ पै ४,३३,१ तैब्रा ३,९,१६,४ आपश्रौ२०,२३,४ प्रचेतसः इति पाभे. ।

[d]) अमृतानि भूरि इत्यस्य स्थाने सपा ऋ ७, ४५, ३ वसुपतिर्वसूनि इति पाभे., आश्रौ ८,१,१८ च विभे ।

[e]) पाठः? अमृतम् इति शोधः (तु. पूसं., सपा. मा ३२,१० प्रभृ. च) । [f]) तु. ऋ ; वैतु. शंपा सा. °तान् इति ?

[g]) मै ४, १२, ६ सुकृतम् टि यनि. अपि समावेश· द्र. । [h]) सपा. ऋ १०,८३,४ विभे. ।

[i]) पाभे. सुकृताय तै १,१,१०,१ द्र ।

[j]) पाभे. अमृतस्य ऋ १०,१३,१ द्र ।

[k]) मुपा? तु. सपा. शौ ५,१, ७ यत्र अमृतासुः इति समस्तं पदं श्रूयते । स्वीकृते मुपा. तु मर्यादासु इत्यनेनाऽन्वयो वक्तव्य. ।

१, १, तै १,२,७,१,८,१२, १, २१,१; २, ३, १०, ३, ३, ३,४,३¶, ४,२, ९, ४; ४, ५, २, ६, ४, ५†, ५, ५, ५, २¶; मै १,२,५, २, २, २[२]¶, ३, ८, ७, १६; ८, १४; ¶३, २, १, ३, ६[a], ¶४, ४, ३, ४, ५,२, ७, ७[b]; काठ २, ६, ११, ४[२], ७; १२, ९, १९, ११, २१, ६; २४, ५, ६[२], २९, ६[२], ३७, १४[२]; १६, १८; ३९,३; ४०,५, ¶क १, १९$, ३१,१; २१, ३७,६;७[२]$, ४५, ७[२], †कौ २,१२२०, शौ ३,१२, ८[२], ९,५, २८, ८, ७, १२३, १†, ९,३, २३, १०, २, २९, ११, ७, ५, २३; १८, ४, ४, १९, ११, १०, पै २. ५९, ६, ७५,५, ५, ३५, १०[२], ७, १४, १०, ८,१७, १०, १६, ५, ७, ४१, १, ६२, २, १५०, २, १५३, ५, १९, ४४, १; २०, ४, ६; -तेभिः ऋ १, १८९, ३[c], १०, २०, १०, मै ४, १४, ३[c], -तेभ्यः शौ १, ३१, १, पै १, २२, १; -तेषु ऋ २, २, ९; ३, २१, १, २६, ३, २८, ५; ४, ४३, १, ६, १५, १०, १०, ३२, ५, खि ५,७, २, ९‡[d]; मा २९, ८; का ३१, १, ८, तै २, ५, १२, ५†, ५, १, ११, ३¶, मै ४, १३, ५†; ७‡[d]; काठ ७,१६†; १६, २१, १८,२१‡[d], ४६,२, पै १६,७३, ३, -तै पै १७, ३५, ७[2e], -तौ शौ ९, ३, १९, पै २ ७९, १; १६,४१,१.

अमृत-गर्भ[f]- -र्भः शौ ६, ४६,१; पै १९,४६, १०.

¶अमृत-चित्[g]- -चित् मै ३, ४, ४.

अमृत-त्व- -त्वम् ऋ १, ९६, ६, ११०, ३; ४, १६४, २३; ३, ६०, ३; ४, ३३, ४, ३६, ४, ५४, २, ५८, १, ५, ४, १०; ६३, २; ६, ७, ४, ९, ९४, ४; १०, ५२, ५, ⌊५३, १०, ६३, ४⌋; ६२, १; ९२, ३; १०७, २; १२४, २, खि ३, १०, ६; ७, ५, १, मा ७, ४७[४], १७, ८९†; ३३, ५४†, का ९, २, ७; ८[२]; १९, १, ३†, ३२, ४, ११†, तै १, ४,४६,१†, मै १, ६, २†; ९, ४[५], १०, १७[२]¶; २, २, २[२]¶; ४, १४, १२†; काठ ९, ९[६]; ३६, ११[२]; ३९, ३[h]; ४०, ७; क ८, १२[२], †कौ २, ४९१, ६५३; †जै २, १, ५, ३, ३८, ५; शौ ७, १११, १; ९, १५, १†, १५, १७, १०, १८, ४, ३७; १९, ६४, ४[i], पै २, ७३, १,८, १३,१†, ९, १२, १; १५, २२, २, १६, ६८, १†, -†त्वस्य ऋ १०, ९०, २[j], मा ३१,२; का ३५, १, २, कौ ३, ४, ६; जै २,३,९, शौ १९, ६, ४, पै ८, ८, ३, २$, ९,५, ४, -त्वाय ऋ ⌊१, ७२, ९; ३, ३१, ९⌋, ९, १०८, ३, का १०, ३,१२; तै १,७, ८,४; †कौ १, ५८३; २, २८८; †जै १, ५९, ६; ३, २४, ४, -त्वे ऋ १, ३१, ७, ५, ५५, ४, शौ १८, ३, ६२, पै १६, ७१, ७; -त्वेन मा ९, १९, मै १, ११, ३, काठ १४, १ [°त्व- प्रजा°]

अमृत-बन्धु[k]- -न्धवः ऋ १०, ७२,५.

अमृता(त-अ)सु[l]- -सुः शौ ५, १,१,७; पै ६,२,१.

अमृते(त-ई)श- -शाय खि ७, २, ३,३,२

?अमृतासासुरम्[m] पै ४, १७, ४.

अ-मृत्यु[n]- -त्यवः ऋ ३, २,

---

a) सपा काठ २१,७ तेजसा इति पाभे ।

b) सपा तै ६,६,१०,२ आयुषा इति पाभे ।

c) सपा. तैब्रा २,८,२,४ अजुरेभि इति पाभे. ।

d) सपा ऋ १०,७०,१० विभे. ।

e) अमृतैर् आ समृद्धि इति पाठः ? अमृते(न>) ना समृद्धिध इति शोध. (तु. सपा. शौ ३,१२,८) ।

f) नाप. (⌊अमृत-पुत्र-⌋ स्वप्न-) । तस सास्व. (पा ६,१,२२३) । g) विप. (तनू-) । उस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या । उप. <√चि (चयने) ।

h) सपा. मै २,७,१६ महिमानम् इति पाभे ।

i) -त्वे इति RW. सात च । j) पाभे. अमृतस्य पै १,९३,२ द्र. । k) विप. (⌊अमरण-धर्मन्-⌋ देव-) । बस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

l) विप. (त्रित-) । शेषं नापू टि. द्र ।

m) पाठ ? अमृतासस् त्वाऽसुरम् इति शोध उप-स्थाप्येत (तु पूर्वार्धे त्वा इति द्वि. श्रावितं पदम्) ।

n) नाप (मृत्युराहित्य- ⌊तु वैप२⌋), विप. (⌊तद्वति वृत्तिरिति कृत्वा =अमर-⌋ उशिज्- प्रभृ.) । तस. नञ्-स्वरः ।

९[a]; ९,७०,३; १०, ९४, ११; कौ २, ७७५†, -त्यवे मै १, ३, ३५‡[a]; -त्यु ऋ ६, ४८, १२.

¶अ-मृत्पात्रप[b,c]- -पः मै २,५,९.

†अ-मृध, ध्रा[c]- -ध्रः ऋ ५ ४३, १३; ६, १९, ७, ८, ८०, २, ९, ८२, ५; -ध्रम् ऋ १, ३७, ११; -ध्रा ऋ ३, ५८, ८, ५,३७,१, ६, ७५,९, मा २९, ४६; तै ४, ६, ६, ३; मै ३, १६, ३; काठ ४६, १, पै १५, १०, ९; -ध्राम् ऋ ६, २२, १०; ७, ६७,५, शौ २०, ३६, १०; -ध्रे ऋ ५,४३,२.

?अमृरित्यु[d] पै २,२०,४.

¶अ-मेदुस्क[e]- -स्कम् तै ६, ३, ११,५.

¶अ-मेध्य, ध्या[f]- -ध्य तै ६, ४, ९, २; मै १, ६, ४; २, १,३, ३, ९, ६; काठ २२, ११, २६,८; क ४१, ३,६; -ध्यम् तै २, ६, ४, २, ३, १, १,२; ३, ७, ३[२]; ५,१, ८,१[१], २,३, २; ९, २, ६, १, ३, ४[२], २, ४, ५; मै १, ८,२,७, ३,२,३; ६, २[२]; ७; ८, ६[२]; ७, ९[१], ९, ३[२], ६[२]$, ?[g], १०,१, ४, १, १०[२]; १२, काठ २०, ८[१h], २२, १३[२]; २३, ४; २५, ४, ६, २६, ८, ३१, ८[१], ९, क ३१, १०[१h], ३६, १, ३९, १, ४;४१,६, ४७,८[१],९, -ध्यस्य मै ३, ६, ७, ८, १०, ४, १, १०, काठ २३, ४, ३१, ८; क ३६, १, ४७, ८, -ध्या तै २, ६, ५, १; ६, १, १, २; काठ २३, ९, ३१, ८, क ३६, ६,४७,८; -ध्या. तै ५, १, ८, १, मै ४, २, ९; काठ २०, ८, ३२, ७, क ३१, १०, -ध्यानि मै ३, २, ७[h], काठ २५, ५, ३४, १२[२], क ३९, २, -ध्याम् तै ६, १, १, २, काठ ३१,८; क ४७,८, -ध्ये काठ २५,९; क ४०, २; -ध्येन २०, ८, क ३१, १०; -ध्यैः तै ५,१ ८,१.

अ-मेन[i]- -नान् ऋ ५,३१,२.

१अ-मेनि[j,c]- -नि[k] मा ३८,१४, का ३८,२,८.

२अ-मेनि[l]- -नय शौ ५, ६, ९, पै ६, ११, ११; -निम् पै ६, ११, १२, -नीन् शौ ५, ६, १०.

अमेष्ट- ?२अम->अमा द्र.

¶अ-मेह[m,c]- -हेन तै६,२,९,४,१०, २, मै ३, ८, ७; काठ २५, ८, ३३,७, क ४०,१.

अ-मोक्य[n]- -क्यै शौ ३,६,५[o].

अ-मोघ[p,c]- -घम् पै १६,१५२,११, १९, २६, ४, -घाय मै ४, ४,५.

अमोत- २अम-> अमा द्र.

?अमोतगा इवासते[q] शौ २०, १२७,५.

---

a) सपा. °त्यव.<>°त्यवे<>आपश्रौ १२,७,१० हिश्रौ ८,२,९ अमर्त्यवे इति पाभे.।

b) विप. (ब्राह्मण-)। उप मृत्-पात्र-+√पा (पाने) + कः प्र.।

c) तस नञ्-स्वरः।

d) पाठः? अमृत्युः ऊचिषे इति तुरीय' पादो विमृश्यः। e) सस्व. कृते तु. टि. अ-च्छन्दुस्क-।

f) तस. ययतोः (पा ६,२,१५६) इत्यन्तोदात्त.।

g) एकतरत्र पाठः? रमध्यम् इति शोध. (तु सा. मा ६,८ मै १,२,१५ प्रमृ.)।

h) पाभे. अमृतम् तै ५,२,९,२ द्र.।

i) =अ-स्त्रीक-। बस. अन्तोदात्त. (पा ६,२, १७२)। उप. <मेना-।

j) इह उप. मेनि- इति विप. सदनुपजात-विशेष्यगर्भत्वपरिणामं द्र.। वा. क्रिवि. भवति (वैतु. उ. म. च वि. [घर्म-] इति? PW. प्रमृ. नाउ. स१ इति चाहुस्तद्विमृश्यम्)।

k) =सना. माश १४,२,२, ३० तैआ ४,१०,२ काश्रौ २६,६,१० प्रमृ.। मै ४, ९, ९ एमि इति पाभे.।

l) बस. अन्तोदात्त (पा ६, २, १७२)। यत्तु PW. प्रमृ. तस. इतीव व्याचचक्षिरे, तत् स्वरविरोधाच् चिन्त्यम्।

m) उप √मिह्+भावे घञ् प्र.।

n) विप. (मृत्यु-पाश-)। तस. कृत्योकीयः स्वरः (पा ६, २, १६०)। उप √मुच् + ण्यत् प्र. कुत्वञ्च।

o) सपा. पै ३,३,६ अविमोक्यैः इति पाभे.।

p) विप. (द्रविण-, यशस्- [पै.]), भाप. (अन्वर्थता- [मै.])।

q) पाठः (तु. टि. शंपा; संटि. खि.)? इह अमा। उत। गावः। आसते इत्येवं शोधः द्र (तु. RW. अमोत गा उपासते इति, नाउ. च; वैतु. BW. अमोतक- > -काः इत्येवं निर्देशो

?अमोतपुत्रका[a] खि ५,९,२; शौ २०,१२७,५.

¶अम्नस्(.)[b] मै १,६, १०[c]; १०, १०; काठ ६, ५, ८, ८[२], ३६, ५, क ४,४, ७,३[२], शौ ८, ६, १९$.

अम्नस्-स्( )[d] पै १६,८०,१०.

?अम्नरत[e]- -स्ताम् पै ३, ३९,२.

अम्बर[f]- -रे ऋ ८,८,१४.

सति अमोत्- + तद्धित· कः प्र. इत्यभिसंदधानः सश्चिन्त्यता भावुक. [गपू तद्धिते पित्त्वेन वा नित्त्वेन वा प्रसिद्धे सत्यन्यतरेणाऽपि यनि. उपोत्तमपूर्वस्वराऽनुपपत्तेरित्यभिसंधे·], MW. अमा इति पूप सति ऊत्- [<√अव्] इति उप, ततश्च गपू. एव तद्धित इत्युतप्रेक्षमाण सौवरीमनुपपत्तिं प्रति समानं चोद्यः)।

[a]) अमोतपु° [खि] इति,°न-पुत्र° [शौ] इति च स्वर-निर्देश ? पाठस्य विकारभूयस्त्वञ्च नापू. टि दिशा द्र । इह अमा। उत। पुत्रकाः इत्येव पद-त्रयी सु-शोधा भवति (वैतु BW. MW. च नापू. टि. दिशा. एव यनि. समस्तं प्राति. मन्यमानौ च, उत इति वा ऊत इति वेत्यत्र विसंवादिनौ च सन्तावबाध्यताद्धितस्वराऽदर्शनसमाधिं प्रति पर्यनुयोज्यौ द्र.)।

[b]) व्यु.? अपूर्णाऽऽधिक्यप्रादुर्भावे वृत्तौ सत्या विप सत् वा. क्रिवि. इव श्रूयते (वैतु. MW. विप. इति)। अपक्वभावे वर्तमाने *अ-म्र- इत्येतन्निष्पन्नत्वे सति √*आम् इत्येतत् सहोदरे √*अम् इत्यत्राऽस्य जन्मभू. स्यात् ([√*अम् > *अम्न्- >] √*अम्न् + कर्तरि असुचि प्र. यनि. [तु स्वरवैशिष्ट्ये सति सप्रकारकजन्म √*अप > अप्नस्-] इत्यभिसंधि.)। यद्वा अ + म्नस्- इति कृत्वा बस अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) इत्येवं समस्तं प्राति स्यात्। उप. च पूर्तौ वर्तमाने √*मृ इत्यत्र जन्म द्र. √*(मृ>मर्ण- [तु. पर्ण-])>*√मण्, न् (तु. मै. स्थ. मूर्धन्यविशिष्टत्वेन श्रुतिरिह विज्ञापकं भावुका)+भावे कसुन् प्र. उपधालोपश्च उसं. (पा ६, ४, ९८ [=*म्नस्-]) इति, वैतु. PW. प्रभृ. मनस्- इति उप सल्लुप्तोपधकमित्यभिसंदधानाश्चिन्त्या । तद्द्वाराऽभिप्रेयमाणाऽर्थस्य तत्र तत्र वा. असंगत्युपगमात्। यत्तु स्वरूपत *अम्नर्- इतीवाऽपि विकल्पेन प्रत्यपादि (तु. पा ८, २, ७०, वैतु. शौप्रा २, ५२), तत प्राति. तत्प्रकारताऽपि किंचिच्छाखाविशेषीयतयाऽनुमीयेत । तथात्वे च सति द्वे इमे किञ्चिद्भिन्नव्युत्पत्तिके सती समानार्थके प्राति. इति द्र.। कथमिति। प्रथमे कल्पे असुच प्र. स्थाने अरुच् प्र. च, द्वितीये कल्पे कसुन प्र स्थाने करुन् पाप्र. उसं. इति (मौस्थि तु प्र. इत्येवं व्यवह्रियमाणानि शब्दरूपाणि प्राति. सन्ति तत्र तत्र स. उप भूतानि द्र । तद् यथेह प्रथमे कल्पे √अस् > *अस्- इति, द्वितीये च √*अर्> *अर्- इति । एस्थि. प्रथमे कल्पे *अम्न्- + *अस्- इत्येवं वा *अम्न्- + *अर्- इत्येवं वा कृत्वा तस. उप. प्रकृतिस्वर· च शकन्ध्वादित्वञ्च द्र. । अथ द्वितीये कल्पेऽप्यनयैव दिशा यथावत् द्र. इति दिक्)।

[c]) णमध्यत्वविशिष्ट. पाठ द्र. (तु. नापू टि)।

[d]) तसि प्र. (पा ४, ३, ११३)। ये स्त इति द्व्यक्षरस्य सत मूको येऽम्नस्त इति त्र्यक्षरतया सु-शोध द्र (वैतु मुपा. अम्न इति शौ [८,६,१९] सपा. एवाऽनुलापुक)।

[e]) भावे तल् प्र (वैतु मूको. अम्नस्तम् इति, मुपा अम्न·। ताम् इति पदद्वयमिति च)।

[f]) नाप.(अन्तरिक्ष- इति निघ[१,३] BL GRV, वैतु. PW GW =सन्निधि- इति?)। व्यु ? अन्तश्चार्यमाणां दृष्टिं न रुणद्धीति कृत्वा ३अन् इति पूप. भासने √*मृ >*मर- इति उप च बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् द्र (*अन्मर->*अम्मर- > यनि इत्यभिसंधि)। यद्वा परितो विश्वमस्य तरस्थमिव कृत्वा तद्वरण-हेतुत्वात् गपू. एव सस्व च पूप. च सत्तु √*वृ >वर- इति उप. स्यात् (=*अंवर> यनि)। अथवा भृतिमद्दीप्तौ √*भृ >भर- इति उप. सति शेष गपू. दिशा (=*अन्भर->*अम्भर-> यनि)। अथाऽपि वा २अप्- इति पूप सति गपू अन्यत-मत् उप. द्र. [वैतु. दे १, ३; √अम्ब् + अरच् प्र. (अनुबन्धश्चिन्त्य. स्वरानुपपत्ते.) इति वा, अम्बु- (>*अम्ब-)+र्- ([<√रा] एवमपि स्वरतो विरोध. द्र) इति वा, अम्बु- (> *अम्ब-) + र्- ([=√राज् +डः प्र] एवमपि स्वरो दुष्येत) इति वा, *अम्बु- (>अम्ब*-) + मत्वर्थे र. प्र. (स्वराऽनुपपत्तिस्त्वेवमपि तदवस्था द्र.) इति वा]।

?अम्बर-जिष्णु- -ष्णवः पै १७, २२,६.

अम्बरीष[a]- -षः ऋ १,१००,१७; -षान्, -षे तै ५,१,९,४¶.

अम्बा[b]- -०म्ब मा ६, ३६; ११, ६८; का ६, ८, ७, १२, ७, ३, तै १, ४, १, २, ४, १, ९, १, ६, ४, ४, ३, मै १, ३, ४, २,७,७, ४, ५,७; काठ ३, १०, क २, १७, -०म्ब ऋ २, ४१, १६; १०, ८६, ७², ९७, २, खि ५, १५, ६, मा १२, ७६†, का १३, ६, २†, तै १, ८, ६, २, ४,२,६, १†, मै १, १०, २[c]; ४, २०, २, ७, १३†, काठ ९, ७, १६, ७, १३†; ३६, १४, क ८, १०; २५, ४†, शौ २०, १२६ ७²†, पै ३, ९,१, ५, १, २?[d], ११, ६, २†; -म्बा तै ४, ४, ५, १; मै २ ८, १३; काठ ४०, ४, -०म्बे[e] मा २३, १८[f], का २५, ५, १[f], तै ७,४,१९, १,२², ३², काठ ४४,८⁵

अम्बिका[g]- -कया मा ३, ५७, का ३, ८, १, तै १, ८, ६, १, मै १, १०, ४; २०; काठ ९, ७; ३६, १४; क ८, १०, -¶का मै १, १०, २०; काठ ३६, १४, -०के मा २३, १८, का २५, ५, १, तै ७, ४, १९, १;२²,३²; मै ३,१२,२०, काठ ४४,८².

१अम्बी[h]- -०म्बि[i] मै ३,१२,२०; -¶म्बी मै १, १०, २०, काठ ३६,१४.

?अम्बात्मपुषात्सृतपद्वत्सृजत पै ३,९,१.

अम्बाला*[i]- > *अम्बालिका[j,g]- -०के[k] मा २३,१८; का २५,५, १; मै ३, १२,२०.

*अम्बाली[l]- -०लि[k] तै ७, ४,१९, १,२²,३²; काठ ४४, ८².

†अम्बि[m]- -म्बयः ऋ १,२३, १६; शौ १,४,१

२अम्बी[n]- -म्ब्यंम्[o] ऋ ८, ७२,५

---

a) नाप (पाक-पात्र-, भर्जन-पात्र- ⌊तै⌋), व्यप. राजर्षि-)। व्यु ? *अ-म्र- (=आम-) इति वा, २*अनू- इति वा, पूप सति *भ्रीष- (=√*भ्रीष्+खल् प्र. उसं) इति उप. सति उस. वा गस. वा उप प्रकृतिस्वरम् इति कृत्वा अपक्वपचनपर्याय इति वा अन्त - पचनपर्याय इति वा (वैतु पाउ ⌊४, ३०⌋ √अम्ब्+ईष प्र मध्ये अर् इत्युपजनश्च सा. च ⌊ऋ.⌋ ईषन् प्र. इति ब्रुवाण आद्युदात्तप्रसङ्गं प्रति चोद्य.)।

b) नाप (जननी-, ⌊साधारणत⌋ योषामात्र-, कृत्तिकानामन्यतमा- ⌊तै ४, ४, ५, १ प्रभृ⌋)। व्यु ? गस. उप प्रकृतिस्वरम्। *अन् इति पूप. सति उप <√मा(बधा) वा √प्रा वा √*आ वा √*वा वेति कृत्वा विजन्तं वा काऽन्तम् (ततश्च स्त्री. टाप् प्र) वा द्र. (तु टि अम्बि-, पंजा हिं, अम्माँ, माँ, ?मा, बे प्रभृ.; वैतु भोउ ⌊२, २, २२०⌋ √अम् ⌊बधा.⌋+ब. प्र.)।

c) अम्ब इति पपा स्वरो विमृश्य.।

d) पाठः? (भव त्वम्) हाऽम्ब! ···मे शंतमा इत्येवं सुपठश्च शोध· द्र.।

e) सं१ ह्रस्व-विकल्प· उसं (पा ७,३,१०७)।

f) सपा. अम्बे (माश १३, २,८, ३ तैब्रा ३, ९,६, ३ प्रभृ. च)<>अम्बि इति पाभे.।

g) स्वार्थे कन् प्र., नित्-स्वरः कात्पूर्वस्याऽऽत इत्वञ्च (पा ५,४,२९,६,१,१९७; ७,३,४४)।

h) नापू >*अम्बिआ->यनि इत्येवं नैप्र. द्र. (तु अम्बाला->*अम्बाली-)।

i) पाठ· व्यु. च? मातुर् बाह्योपद्रवेभ्योऽपत्यस्य स्वाऽभ्यन्तराऽवस्थापनेन वारणात्मकं गुणमादाय *अन् +*वार- (√वृ + अण् प्र.) इति स्यात् [=*अंवारा->यनि. (तु. पा ६, १, ११८ यत्र अम्बाले इति सं१ ⌊=नाउ रूपस्य पाभे⌋ किंचिल्लुप्तचर-शाखीयमुपलभ्यते)]।

j) =अम्बा-।

k) सपा. अम्बालिके (माश १३, २,८,३ शुप्रा २,२० च)<>अम्बालि (तैब्रा ३,९,६, ३ आपश्रौ २०, १७, १२;१७;१८,४ प्रभृ च) इति पाभे.।

l) नापू. >*अम्बालिआ->यनि. इति नैप्र द्र. (तु. १अम्बी-)।

m) व्यु ? तु टि. अम्बाँ-। यतः उप प्र. एव विशेषः। यथा तत्र विच् प्र वा कः प्र. वेत्युक्तमेवमिह किः प्र. उसं. ⌊पा ३,३,९२⌋। वा स्त्री. द्र.।

n) ङीष् प्र (पावा ४,१,४५)। तत्-स्वरः।

o) द्वि१ अमि पूर्वत्वाभावः उसं (पा ६,१,१०७)। स्वरितः (पा ८,२,४ ⌊वैतु. ?सा. अम्ब्यं->यनि. इति⌋)।

अम्बि-तमा- -०मे ऋ २,४१,१६.

अम्भस्[a]- -म्भ ऋ १०, १२९, १; मा १८, ४; का १९, २, ४; तै १, ५, ६, १[२]; ८, १३, ४, ७, २, १; मै १, ५, २[२], ९[१]; २, ११, ३; ¶४, २, १; काठ ६,७[४], ७, १[२], १८,७, क ५, १[१]; ५, २८,७; शौ १३, ५, १; ६, १; ८, ५; ६; पै ९,२०, ९; १६,३४,३; ४, पै १७, २२, ६; -म्भोभ्यः तै ७, ४, १४,१, काठ ४४,३.

अम्भृण- -णम् ऋ १, १३३, ५, -णौ मा १९, २७, का २१, २,१६.

?अम्यक्[b] ऋ १,१६९,३.

अम्यक्षि √म्यक्ष् द्र.

√अय्[c] अनूद्°, अभि°, आपला°, उद्°, पला°, पलि°, विपला°.

१अय[d]- -‡य[e] कौ १, २३; जै १, ३, ३, -?या ऋ ६, ६६, ४[f], -या. ऋ १०, ११६, ९; -¶यान् तै ५, २, १०, ७; -यानाम् का ११, ८, ३; तै ४, ३, ३, १[१]; २[१]; ५, २, १०,७; मै २, ७, २०[५]; काठ ३९, ७[५]; -येभ्यः[g] मा ३०, ८; का ३४, १,८, -यैः तै ५.२, १०, ७¶; शौ ४,३८,३ [°य- आ°, प्र°].

?अयुथ[h]- -थम् ऋ १०, २८, १०; ११.

१अयन[i]- -नम् ऋ ३, ३३, ७, ¶तै ७, १, ५, ७; ५, २,

---

[a]) नाप. (सलिल-, ⌊उपचारतः⌋ क्षीराज्यादि-) । व्यु ? *अन् + १*भस्- (√भा + भावे कसुन् प्र) इति वा, *अर्- (भावे< √*अर्) + *२भस्- (= √*भृ + भावे डसुन् प्र) इति वा, *अम्- (= √अम् ⌊बधा⌋ + भावे क्विप् प्र.)+ २*भस्- इति वा कृत्वा बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् द्र [पावा २, २, २४; पा ६, २, १ (=अन्तर्हितप्रकाशवद् इति वा गतिभृतिमद् इति वा), वैतु ⌊पाउ ४, २१७⌋ √आप् (? >*अम्भ् यत. *अर्भ्- >*अब्भ्- > *अब्- =२अप्-) इत्यस्य च *आब्- (=*आप्- इत्यस्य च संकेतलाभ स्यात्) + कर्मणि असुन् प्र., WW १, १३१ भाप्र. *अम्भ्- (?=पाधा. √अम्भ्) इत्येतन्मूलतयाऽवच्छेदुकः] ।

[b]) विप. (⌊*अमृतवर्षिणी-⌋ ऋष्टि- ⌊=इन्द्रवज्र-⌋) इति कृत्वा (अम्बि- ⌊तु. अम्बु-, अम्भस्-⌋)+ *वृष्- (सेचन-) >(बस) *अम्बि-वृष्- > (नैप्र) *अम्यख्- >-म्यक् इति मतम् [वैतु. या ⌊६, १५⌋ विप. सत् =अ + *माक्ता- (⌊=माम्>⌋ मा + ⌊√अञ्च् 'गतौ'>⌋ अक्ता-) इति वा =⌊पाठशोध- पूर्वकम्⌋ *अनभ्यक्ता- इति वा, दे. ⌊पक्षे⌋ =अमा- +अक्ता- इति, सा. PW. GW. प्रभृ. क्रिप. सत् √म्यक्ष् ⌊अर्थः?⌋ इत्यस्य लुङि प्रपु१ इति ⌊तु. SEY १५९⌋?] ।

[c]) यनि. एकवृन्तीयफलद्वयीयन्यायेन तत्र तत्राऽर्थ- नित्यपरीक्षयाऽजादिप्रत्यये गुणंभावुकस्य √इ इत्यस्य वा, अर्य- > √*अर्य् इत्यस्य वा ग्रहणमभिमतं भवतीति दिङ्मात्रमिह दर्शितम् । एस्थि. अपि यत् √इ इत्यस्य प्राधान्येनाऽऽख्यातिकं वृत्तं तत् यस्था द्र । यत्तु तद्व्यतिरिक्तं प्राधान्येन कृद्-भूतं वृत्तं तदिहेति ।

[d]) नाप. (द्यूत-पाश-) । कर्तरि अप् प्र. उसं. (पा ३, ३, ५८)। धास्व. शेषं नाउउ. टि. द्र ।

[e]) विप. (गन्तृ- इति ⌊तु सा; वैतु BS. आ √इ >आ ''अय' इति ⌊तु अंशतः विव.⌋) । सपा. ऋ ४,९,१ य ईम् इति विभे ।

[f]) पाठः पपा. च? नाप ष३ डा-आदेश' इति कृत्वा स्क ⌊=गन्तृ-⌋ मेघ- इति, द्वि३ वें. ⌊गन्तव्य-⌋ स्थान- इति, सा च करणे निष्पन्नमिति कृत्वा तृ१ इति प्रतिपन्न' जनुषः इत्येतत्-कर्मकतया ईषन्ते इति कि. इत्यभिप्रयंश्च, वैतु. L ३५८ कर्त्रर्थे अयाः (प्र३) इति कृत्वा √ईष् इत्यस्य पं येजुकत्वसामान्य- मादाय जनुष. इति पं१ इति, PW. MVH GRV. प्रभृ. अया < इदम् इति च ।

[g]) सपा. तैआ ३, ४,५,१ ?अवेभ्यः इति पाभे. > यनि. शोध. द्र (तु. वैप२ ⌊यत्र च टि. ?अयु- >अय- इति स्वर-शोध द्र ⌋) ।

[h]) नाप (पाद-)। अथः प्र. उसं तत्-स्वरश्च [(पाउ ३.११३) तु PW. प्रभृ; वैतु. वें. सा. 'अयत्नेन' इत्येवं व्याचक्षाणौ स्वरं प्रति चोद्यौ (अ+?युथा, ?यथम् इत्येवं तस. वा अस. वा सत्याद्युदात्त स्याद् अथ अ+*?यस्त- ⌊< √यस्⌋ इत्येवं च तस. आद्युदात्तः बस. चाऽन्तो- दात्तः स्यादित्यभिसंधेः)] ।

[i]) विप. (अश्व- ⌊मा २२, ७ प्रभृ⌋), नाप. (मार्ग-, सत्र-भेद-), भाप. (गमन-, प्रस्रवण-) । भावाद्यर्थे ल्युट् प्र. लित्स्वरश्च (पा ६,१,१९३) ।

२; ¶काठ ३३, १; शौ ५,३०, ७, १०, १, ८[a], १०, २१, १८, ४, ८[२], १५; १९, ७ २, पै २, ८७, ३, ५, २०, २[२], ९, १३,७; १४, ३, ११, १६, ३५, ८, १०९, १, ११६, ९[b], –¶नस्य मै ३, ७, २, –ना शौ १०, १, १६, पै १६, ३६, ६; –नाय मा ३१, १८; का ३५, २, २, –ने मा १३, ५३, का १४, ६, १, तै ४, ३, १, १; ६, १, ८, १¶, म २, ७, १८; काठ १६, १८; क २५, ९ [°न- अधि°, अभ्यव°, आ°, उद्°, उप°, २जन°, जैत्र°, देव°, नि°, निर्°, परा°, प्र°, वि°, सत्र°, सुप्र°, स्वस्ति°].

अयनी- अञ्जसा°, तात°, तिक्त°, वित्त°.

अयनीय- उद्°, प्र°.

अयमान- -न ऋ ८, १००, ८, –नम् ऋ ४,३८,५

अयित- आपला°, पला°

अयिष्यत्-, अयिष्यमाण- पला°.

अय्य अनूद्°, अभि°, उद्°.

२अय-, अयत्- √इ द्र.

अ-यक्ष्म,क्ष्मा[c]- -क्ष्मम् मा १६, ४[d], १८, ६, का १७, १, ४[d]; १९, ४, २, तै ३, २, ८, ६[d]; ४, ५,१,२[d], ७, ३,२; मै २, ११, ३; काठ १७ ११[d], १८, ९; क २७, १[d], २८, ९; शौ ५, २९, १३; पै ५,३०,९, ८.१८, ६, १३, ९, १६; १४, २, ६[d], –क्ष्मया मा १६, ११; का १७, १, १२; तै ४, ५, १,४, मै २. ९,२; पै १४,२,१७, –¶क्ष्मस्य तै ५, २,२, १; काठ १९, १२, क ३१, २, –क्ष्मा. ऋ ९, ४९, १, मा १,१; ४, १२; का १,१, २, ४,५,४, तै १, १,१,१, काठ १, १,३, ३०,१०[२]; ३१,२[२]¶, क १,१;४६,८[२],४७,२[२]¶, †कौ २, ७८५; शौ ३.१२,९; ९, ३, २३, १२,१,६२, पै २, २०,२; १६,४१,३, –क्ष्मान् शौ ६,५९, २, पै १९,१४,११; –क्ष्माय मा ११,३८,५३, का१२,४,१;५,६, तै ४,१,२,४, ५,२, मै २,७,४, ५, काठ १६,४,५, –क्ष्मेण काठ १७, ११; क २७,१.

अयक्ष्मं-कर(ण>)णी[e]- -णी. शौ १९,२,५, पै ८,८,११.

अयक्ष्म-ता[f]- -ताम् पै ४, ३४,५.

अयक्ष्म-ताति[f]- -तिम् शौ ४, २५,५.

¶अ-यक्ष्यमाण[g]- -ण. मै १, ६,११.

अ-यजमान[g]- -¶न· काठ २७,६; क ४२,६; –नम् मा १२,६२; का १३,५,१, तै ४, २,५,४, मै २, ७, १२; काठ १६, १२; २७, ६¶, क २५, ३; ४२, ६¶, पै ५, २७, ६; –¶नस्य तै २, २, ९, ४, –¶नात् तै २, ६,५,३[१]; ६, २, ४, ५[२]; १०, ७[२]; काठ २५, ५[h]; १०[२]; क ३९, २, ४०,३[१]; –¶नेन काठ २५, ५[i]; क ३९ २.

¶अ-यजुष्क[j]- -ष्केण तै ५, १,२,१; काठ २९,३, क ४५,४

अ-यजुस्[k]- -जुषा मै ३, १, ७, ६, ८[l], ९[m],८ ९, काठ१९,६,२३, १, ४[१], ६; २५, ८, क ३०, ४; ३५, ७; ३६,१[१],४०,१

¶१अ-यज्ञ[g]- -ज्ञः तै १,५, ७, १,२, ५, ८, १; मै १, ५,५; १२, ९, ८; काठ ९,१५.

---

a) सपा. खि ४,५,१० जनम् इति पाभे ।

b) अयनं याचते>सपा. शौ ९,११,५ गृहानुपोदैति इति पाभे.।

c) विप. (⌊नीरोग-⌋ जगत्-प्रभृ), भाप (रोग-राहित्य-, स्वास्थ्य- ⌊मा ११, ३८ प्रभृ⌋) । बस अन्तोदात्त. (पा ६, २, १७२) ।

d) पाभे. १सुंगत्याम् ऋ १०,४१,४ द्र. ।

e) विप. (२अप्-)। उस. उप √कृ + ख्युन् प्र उसं. पूप. मुमागमः (पा ३,२, ५६, ६, ३, ६७)। कृत्-स्वरः प्रकृत्या । स्त्रियां ङीप. पित्त्वान्निघाते स्वरेऽभेद· ।

f) यक. भावे तल् प्र. च तातिल् प्र. च। लित्-स्वरः। सपा. परस्परं पाभे. ।

g) तस. नञ्-स्वरः ।

h) मुपा. नञ्-हीनो भवति (तु क ३९, २ इत्यत्र सं. समान-विषयं टि.) ।

i) यज° इति पाठ. ? यनि. शोध द्र. (तु सपा तै २, ६,५,३ क ३९,२ तत्रत्यं संटि. च) ।

j) तु. टि अ-च्छन्दुस्क- ।

k) =यजूरहित-मन्त्र- । बस. अन्तोदात्तः ।

l) सकृत् यजुषा इति Sch. पाठ? यनि शोध. (तु सात. मूको. च, मै ३,१,७ सपा. काठ २३, ४[२] क ३६, १[२] च) ।

m) युजुषा इति पाठः ? यनि. शोधः (तु. पूर्वं स्थलम्) ।

२अ-यज्ञ[a]- -¶ज्ञः काठ ८,१२; क ७, ७, -ज्ञम् ऋ १०, १३८, ६, -¶ज्ञा काठ ३७,१२, -ज्ञान ऋ ७,६,३

¶अ-यज्ञवाह[b,c]- -हानि काठ२१,२, २३, ३, २९, १, क ३१, १७; ४५,२.

¶अ-यज्ञवेशस[d,b]- -साय तै ६, ३, ४,९[e].

अ-यज्ञसाच्[f]- -साचः ऋ ६,६७,९.

अ-यज्ञिय[g]- -य. ¶मै १, ६, ४; ३, ९,६[h], शौ १२, २, ३७, पै १, ७०,१; १७, ३३,७, -¶यम् मै १,८,७, ३, २,३, ४,१,१२, काठ २५, ४; २६, ८, ३१, ८, ९, क ३९, १, ४, ४१, ६; ४७, ८; ९, -¶या मै १, ४, १०; -यात् ऋ १०, १२४, ३, -यान् मै २, ३,८[i], -¶यानि म ३,२,७.

†अ-यज्यु[b]- -ज्यव ऋ ७, ८३, ७; -ज्युम् ऋ १, १३१, ४, शौ २०, ७५, २, -ज्यून् ऋ १, १२१,१३; ७, ६,३, -ज्योः ऋ २,२६,१.

अ-यज्वन्[b]- -ज्वनः ऋ १,१०३,[८, ३१, १५-१८], ६, १०, ४९, १, तै १, ८, २२, ४†; मै ४, ११, २[४]†; काठ ११, १२[४]†, शौ ३, २४, २, ११, २, २३; पै ५, ३०, २; १६, १०६, ३, -ज्वनाम् ऋ ७,६१,४; -ज्वान· ऋ १, ३३, ४,५; -ज्वानम् ऋ ८,७०,११

अ-यत,ता[b]- -¶त· तै ५, ४, १२,३, -¶तम् मै १,५,१३[*]; ६,१०[j]; -ता तै ६, १, ७,५¶; ३,९,३, मै १,८, ६¶[k], ३, ७, ६, काठ २४, ३; क ३७, ४; -¶ता मै ३,१०,१; ४,७,४.

अ-यतत्[b]- -तन्ता ऋ २, २४, ५

?अयती[l] पै २, ८५,१.

?अयत्त पै २०,५८,६.

?अयथ- √अय् द्र.

¶अ-यथादेवत[b,m]- -तम् तै ३,१, ६, १, ५, ७, १, १, ६,१, ४, ८.

अ-यथापूर्व[b,m]- -र्वम् तै ५,५,४,४; मै १,४, १५; ४, ४, १०, काठ ८,११, क ७,८.

१अयन- अयनीय- √अय् द्र.

२अय(न>)ना- √इ द्र.

अ-यन्त्र[n]- -न्त्रे ऋ १०,४६,६.

अ-यभ्या[o]- -भ्या खि ५, १३, ३; शौ २०,१२८,८

¶अ-यमदेवत्य[p]- -त्य· मै ३, २,३.

अयमान- √अय् द्र.

¶अयल[q]- -ल क ३९,५

¶अ-यव[b,r]- -वा मा १४, ३१, का १५,९,४, मै २,८, ६; १३, १२[s], काठ १७, ५, क २६, ४; -वानाम् मा १४, २६, का १५,८,५, मै २, ८, ५; काठ १७, ४ , २१, १ , क २६, ३.

---

[a]) बस. अन्तोदात्त. (पा ६,२,१७२)।

[b]) तस. नञ्-स्वर.।

[c]) उप. यज्ञ-+√वह्+अण् प्र।

[d]) भाप.। उप यज्ञवेशस- यद्र.।

[e]) सपा काठ २६, ६ क ४१, ४ निष्क्रीत्यै इति पाभे.।

[f]) विप (पुत्र-)। तस नञ्-स्वर। उप. यज्ञ-+√सच् + ण्वि प्र.।

[g]) तस. उत्तरपदान्तोदात्त· (पा ६, २, १५५)।

[h]) अयज्ञिय· इत्येवं मुपा स्वरे प्रमाद. संभाव्यते।

[i]) पाभे अद्रान्यान् शौ २,३५,३ द्र।

[j]) =सबन्धाऽभाव-[तु टि ?कुण्डयाग्रीय-]। उप. √यम् [*बन्धने]+भावे क्तः प्र.।

[k]) अयत्ता इति केषाञ्चित् मूको. पाठ.।

[l]) शोध· सस्थ टि ?अस्त्र द्र.।

[m]) वा, क्रिवि भवति। उप. यद्र.।

[n]) विप.>नाप. न [तु. उद्गी. PW. GW. ORN. GRV. प्रभृ, वैतु. सा. यन्त्रै इति पाठं स्वीकुर्वाण (तु ?WAG [२, ११४ a], Knauer [KZ २७, ३६])]। बस. अन्तोदात्त·।

[o]) तस. अन्तोदात्ताऽपवादो नञ्-स्वरः (पा ६, २, १६०)।

[p]) तस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१५६)। उप. यद्र.।

[q]) व्यप (काफोडि-)। अस्यैव नाम्नः किञ्चिद्भिन्नानि रूपान्तराणि भवन्ति। तद् यथा। अर्यल, अर्गल (काहोडि.), अर्यल. (काहोड्डिः) इति (तु. संटि.)। अयल काफोडि. > सपा. काठ २५, ७ अर्यल. काहोडि. इति, मै ३, ८, ६ अरुण औपवेशि· इति च पाभे.।

[r]) नाप. (कृष्ण-पक्ष-)। आयव- टि. द्र.।

[s]) आयवाः, अयावाः इति शाखान्तरे पाभे भवत· (तु· तै ४,४,७,२ काठ २२,५)।

अ-यवस्[a]- -वोभिः मा १२, ७४, का १३,५,१३

अयश्-शफ- प्रभृ. अयस्- द्र

अयस्[b]- -य ऋ १, १६३, ९, ४, २, १७, ५, ६२, ७, ६, ७५, १५, मा १८, १३[c], २९, २०†, का १९, ५, १[c], ३१, ३, ९†; तै ४, ६, ७, ४†, ७, ५, १[c], मै १, ८, २¶[d], २, ११, ५; ३. ८, २¶, काठ १३, १५†, १८, १०; ४६, ३†, क २८, १०, शौ ११. ३, ७; १८, ३, २२†; पै १४, ४, १६, १६, १६,५३, १२[2], -†यस ऋ ६, ३, ५, ४७, १०, मै ४, १४, १५; -यसा मै ४, २, ९[2]¶; काठ ६, ३¶, क ४, २¶, शौ ५, २८, ५; पै २, ५९,३; -यसि मै १. ८, २¶; शौ ५, २८, १, पै २, ५९, १०.
[°यस्- अत्रपु°].

१आयस[e]- -स ऋ १,५६,३; ८०, १२;८, ९६,३; १०, ९६, ३; ४; ८; शौ †२०, ३०, ३, ४,३१,३, -†सम् ऋ १, ५२, ८, ८१,४, १२१,९, १०, ४८, ३,११३,५, कौ १,४२३; जै १, १, ४१, ५; -¶सानि मै २, ६,५. [स- सु°].

१आयसी- -सीम् ऋ ८, २९,३,१००,८.

२आयस[f]- > †२आयसी- -सी ऋ ७, १५, १४, ९५, १, मै ४. १४, ७†, -सी ऋ २, २०, ८, ४, २७, १; १०, १०१, ८, काठ ३८, १३; शौ १९, ५८, ४†; पै १, ११०, ४, -सीभि: ऋ १, ५८, ८; ७, ३, ७, -सीम् ऋ १, ११६, १५.

अयस- २लोहित°.

अय(स्>)श्-शफ[g]- -फान् काठ ३८,१२, पै ९,६,४.

अय(स्>)ः-श(य>)या[h]- -या[i] मा ५,८, का ५.२,८

अय(स् >)-शिप्र[j,g]- -प्रा ऋ ४,३७ ४[k].

अय(स्>)-शीर्षन्[g]- -र्षा ऋ ८, १०१,३

¶अय(स्>):,श्-शृङ्ग[g]- -ङ्ग मै २,५,९; काठ १३,४

*अयस्-तर- >अयस्तरा(र-अ) ङ्कुश- -श· पै २,८१,२.

अयस्-ताप[l]- -पम् मा ३०, १४; का ३४,३,१

अयस्-पात्र[m]- -त्रम् क ४, २¶[n], शौ ८, १३, २, पै १६, १३५, १,२०,२९ ८, -¶त्रेण मै ४,२, १,१३.

अयस्-मय[o]- -य ऋ ५, ३०,१५; -यम् मा १२, ६३, का १३, ५, २, तै ४. २, ५, ३, मै २, ७, १२, काठ १६ १२, क २५, ३, शौ ५, २८, ९, पै १, ३७,५[2], २, ५९ ७, -यान् शौ ६,६३, २, ८४, ३, पै १, ३७, ४, ५, १९,५, १३; ११, ५; -ये शौ ६, ६३, ३; ८४, ४,

a) तस. नञ्-स्वर. । उप. *युवस्- इति विशेषः पाभे. अर्थश्च आयवभि, आयवस्- टि. द्र. ।

b) नाप (लोह-धातु-, ⌊तद्विकार-⌋ परश्वादि-)। व्यु ? √इ+असुन् प्र. इति पाउ ⌊४,१८९⌋ । नित्स्वर. ।

c) अयस्- इति =*अर्जस्- (*रजत- ⌊=श्वेतधातु-⌋) इति कृत्वा शोधोऽपेक्षित द्र ?

d) पाभे अत्रप्वय पात्रम् द्र. ।

e) विकारार्थे अण् प्र (पा ४,३,१३४) तत्-स्वरश्च ।

f) विकारार्थे अञ् प्र. (पा ४,३,१५४) । ञित्-स्वर· ।

g) बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६ २,१) ।

h) विप. (⌊लोहमयी-⌋ तनू-)। उस उप. √शी +अच् प्र. (पा ३, २, १५)। थाथादि-स्वरः । कृष्णयजुश्शाखासु अयाशया इति पाभे. ।

i) सपा. अयःशया (माश ३,४,४,२३) <> अयाशया (आपश्रौ ११, ३, १२ प्रभृ. च) <> सपा. कौ १,३५३ जै १.३७,२ आ···वय (तु तत्रत्यं टि. च) इति वय.शयम् इति पाभे. ।

j) विप. (ऋभु-) । उप शिप्रा- ⌊शिरस्त्राण-⌋ इति वें., स्क. ⌊ऋ १,१०१,१०⌋, वैतु सा. PW. प्रभृ =हनू- इति ?

k) वैतु. °प्रासः इति GW. L ३४५ ।

l) उस. उप. √तप्>तापि+कर्तरि अण् प्र कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या । m) तस. सास्व. (पा ६ १,२२३) ।

n) तु. सस्थ. टि अ-त्रपु इति, अत्रप्वय.पात्र- इति च, यदनु क संटि. उपेक्ष्य क इत्यस्य च काठ इत्यस्य च पाभे. इह सुवेचौ द्र. ।

o) विकाराऽर्थे मयट् प्र. (पा ४, ३, १४३) तत्-स्वरश्च ।

पै १९, ११, ३, -येन मै २,१, १२¶; शौ ७, १२०,१, पै २०, ८,४,१७; -यैः शौ १९,६६,१; पै १६,१५०,५

अयस्मयी- -¶यी तै ६, २,३, १, मै ३, ८,१, काठ २४, १०, क ३८,३, -यीः शौ ४, ३७,८, पै १३,४,१३.

?१*अय (स्>)',स्-स्थूण[a]- -०णौ तै १,८,१२,३‡[b].

२अय(स्>)-स्थूण[c]- -णम्[b] ऋ ५, ६२, ८, मै २, ६, ९; काठ १५,७.

अ(यस्>°श>)या-श(य्>)या[d]- -या[e] तै १, २, ११, २; मै १, २, ७; काठ २, ८; क २,३.

अ(यस्>)यो-अ(ग्र>)ग्रा[f,g]- -ग्रया ऋ १०,९९,६.

अ(यस्>)यो-गू[h]- -गूस् मा ३०, ५; का ३४,१,५

अ(यस्>)यो-जाल[g]- ला शौ १९,६६,१; पै १६,१५०,५.

†अ(यस्>)यो-दंष्ट्र[g]- -ष्ट्रः ऋ १०, ८७, २, शौ ८, ३, २, -ष्ट्रान् ऋ १, ८८, ५, पै १६, ६, २; -ष्ट्राय पै १६, १५१, ६$

अ(यस्>)योऽपाष्टि[i]- -ष्टि ऋ १०,९९,८.

अ(यस्>)यो-मुख[g]- ख· पै १९, ३७, १४; -खा शौ ११, १२,३

अ(यस्>)यो-हत[j]- -तम्[k] ऋ १, २, ८०,२, -ते[k] ‡मा २६, २६, कौ २,४०, जै ३,५,१.

अ(यस्>)यो-हनु[g]- -नु ऋ ६, ७१,४.

अयसे √इ द्र

?अयस्का पै ८,१५,२.

अया इदम्- द्र.

¶अ-याचित[l]- -तम् तै ५,५,७,२.

अ॑-याजित[l]- -ता· खि ३, १०, २,८.

अ-यात[l]- -तम् शौ १०,८,८, पै १६; १०,१३.

¶अ यातयाम[l]- -म· काठ ३०, १; क ४६, ४, -मम् तै २, ६, ३, १, मै ४, १,१२; काठ ३०, १,

---

a) यनि रूपम् वा. सं२ सत. पादादावाद्युदात्तो भवति (पा ६, १, १९८)। मित्रावरुणतयोपचर्यमाणयो सतोर्बाह्वोर्लुप्तोपमाप्रकारकं वौपचारिकं वा विप. (=अय -स्थूणे इव सन्ताविवमुच्येते [बाहुसबन्धवशात् उप. लिङ्ग-परिणाम· स्यात्। मूलत पुं इत्येवमपि संभाव्यमानं स्थूण- इति उप. वा द्र.]) । यत्तु भा. स्फिगन्तस्य फि ४० इत्याद्युदात्तत्वमाह, तच्चिन्त्यम् । बाह्वो-र्मित्रावरुणोभयनामभाक्तयोपचारश्रुतौ सत्या यनि. हिरण्यवर्ण- इतीव तदीयं विप. इति कृत्वैव चरितार्थं सदुपमेयनामधेयत्वाऽभावात् गपू. लक्षणस्याऽविषय इत्यभिसंधेः । यथा चाऽयं बाहूद्ग्रहणाऽऽत्मकर्म-विशेषस्याऽभिविवादयिषामात्रेण प्रयोजित. तै एव ऋक्-परिणामो भवति तथा नाउ अववेयम्। एउ. टि. अपि द्र ।

b) सपा अय स्थूणौ <> अयःस्थूणम् <> मा १०,१६ माश ५, ४, १,१५ उभाविन्द्रौ इति, का ११, ५,७ उभा इन्द्रौ इति च पाभे. ।

c) लुप्तमध्य· बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पावा २, २,२४; पा ६,२,१) । वा. गर्तम् इत्यस्य विप. (वैतु. नापू पाभे. मित्रावरुणयोः विप.) ।

d) नैप्र. °यश° > यनि. इति पूप. दीर्घपरिणामः द्र. (तु. टि. ?हराशया- तै ६ २, ३, १ मै ३, ८, १ काठ २४, १० क ३८, ४ च अयस्मयी इति ब्राह्मणपदम्, सा [ऐब्रा १, २३] Sch [ZDMG ३३, २००] WAG [२, २३ b], वैतु भा.[पक्षे] अया [सा°त१] =अस्याम् इति ?) । e) पाभे. अयश शया- टि द्र.।

f) विप. (विप्-) ।

g) बस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

h) उस उप √गम् + डू. प्र. (पाउ २,७१)। कृत्-स्वर· प्रकृत्या ।

i) विप. (श्येन-) । बस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । उप. *अपाष्टि- (वैतु. पूप. सत् नैप्र. ठोपधं श्रुत्यन्तरम् [माश १२, ७, १, ६; ७, १५]) =अप + √अर्ष् + क्तिच् प. (नैप्र. *अपार्ष्टि- > यनि.) इति कृत्वा गस. सति कृत्-स्वरः प्रकृत्या द्र. [तु. टि. अपाष्ठ- यत्रत्या सा. (<अप √स्था इति) व्यु.? इहाऽपि चरिताऽर्थयितुमिष्येत (तु. MW.) यदपि तु तात्पर्यतः मौख्यि प्रकृतस्य प्राति. नेदीय इति कृत्वा समानन्यायभाक्त्वेनैव सुनिष्पदं? स्यात्, वैतु सा. अप+*यष्टि- (?=अष्टि < √अश् [व्याप्तौ]) इति बस. इति भाषमाणः (यतश्च पूप. प्रकृतिस्वरम् अभावं प्रति पर्यनुयोज्यः)] ।

j) तृस. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८) ।

k) सपा. °हतम् <> °हते इति पाभे. ।

l) तस. नञ्-स्वरः ।

३१, ९, क ४६, ४, ४७, ९, -मा[?] काठ २९,४[a].

¶अ-यातयामत्व[b]- -त्वम् काठ १२, ५, -त्वाय तै १, ५,१,४; २, ३, ६, २; ७, ३; ५ १, ८, ३, ६, २, ३, ४, ६, ७, ४, मै ३, १, १०[२], ४, ८, ६, काठ १९, ८; २३, ३, २८, २, २९, ४, क ३०, ६, ३५, ९, ४४, २; ४५,५.

¶अ-यातयामन्[b]- -मा तै २, ६,३, २, ५, ७,५, ६, मै ३, १, १०; ४ १, १२; ८, ९, काठ ३१,९, क ४७, ९, -मानः तै ५, ५, ६, २, -मानि तै ३, ४, ९, ५, मै ४,३, ५, ६, काठ १२, ८[२]; -म्न. तै ३, ३,६,२.

¶अयातयाम्नी[c]- -म्नियाऽ-म्निया तै ६, १,९,५, -म्नी तै ५ ५,३, १; ६, २; ७, ५, ६; काठ २७, ९[२], २८, १, क ३८, ४[?], -म्नीम् मै २, ३, ७, ३, ७, ९[d], -म्न्या काठ २५, १[२], क ३८, ४, -म्न्याऽ-म्न्या मै ३, ७,४.

¶अयातयाम-रूप- -पम् काठ ३३,६

†अ-यातु[e]- -तु ऋ ७, ३४, ८, -तुम् ऋ ७, १०४,१६, शौ ८, ४,१६, पै १६,१०,६.

¶अ-याम[b]- -मम् तै ६,३,१,६.

अ-यामन्[b]- -मन् ऋ १, १८१, ७; ८,५२,५, खि ३,४,५

¶अ-याव[b]- -वा. तै ४, ८, ७, २[f], ५,३, ४, ५, ६,४,१; -वानाम् तै ४, ३,९,२;१०,३.

अ-यावन्[b]- -वभि.[g] तै ५, ६, ४, १.

अ-याशु[h]- -शवः शौ ८, ६,१५, पै १६,८०,२.

अयास्[i]- -?याः ऋ १, ८७, ४[j], ६, ६६, ५[k]; मै १, ४, ३[५],

---

[a]) मुपा नञादित्वं मिथ्या समभावि। तदपाकृति शोध. द्र. (तु. संटि. सपा क ४५ ५)।

[b]) तस. नञ्-स्वर.।

[c]) स्त्रियां डाब्-ङीब्-निषेधेषु प्राप्तेषु छन्दोविषये नित्यत्वेन ङीप् प्र. (पा ४ १,१२,१३;२९)।

[d]) सपा. काठ २४,८ क ३८,१ पुनर्यामणी इति पाभे.।

[e]) तस नञ्-स्वर इत्येके (तु. सा. [शौ.] ORN [ऋ ७,३४,८], MW च)। बस. प्रत्युदाहृत-तत्-स्वर इत्यपरे (तु. W शौ.)। एतयो. पक्षयो. कतरो गरीयानिति निश्चयो यातु-शब्दस्य यातुधान- शब्दपर्यायत्वभावाऽभावविनिर्णयाधीनो भवति तद्विषयको विमर्शः वैश. उपादेय.।

[f]) पाभे. अयवा मै २,१३,१२ द्र ।

[g]) पाभे आयवभिः द्र.।

[h]) विप [[मैथुनशक्तिरहित-, नपुंसक-] राक्षस- इति PW. W. प्रमृ (तु सा. ऋ [१, १२६,६], स्क. [या ५, १५] प्रमृ)]। उप भाप <√यश् [=√यभ्] 'मैथुने' इति। सा. अय-आशु- इति मन्वानश्चिन्त्यः पपा. अतथादर्शनात् ऋ १, १२६, ६ इत्यत्रत्येन भाष्येण विरोधाच्चेति दिक्।

[i]) विप. ([अदीन-, अनलस-, अश्रान्त-, क्षिप्रकारिन्-] गण-, गो-, मख-, मरुत्- प्रमृ), नाप. (अग्निसनू-विशेष- [मै १, ४,८])। व्यु.? बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२, १७२)। उप. भावे <√*यास् (तु. मै १, ४, ८ [यत्राऽऽगस्त्वं नाम धैर्यविशिष्टत्वमिति श्रावितं भवति], वैतु PW. प्रमृ यनि. अविप्रतिपद्यमाना अपि उप. √*यास् इत्यस्य सनाभेः सत √यस् इत्यतो निष्पादयन्त.; या २, ७ पाउ ४, २२२, वें. भा. सा. प्रमृ चाऽऽस्माका विग्रहस्तत्र तत्र असमस्तं प्राति इति कृत्वा √इ इत्यतो निर्ब्रुवन्तः)।

[j]) यनि. प्र१ द. (तु. GW; वैतु पपा. विसर्जनीयरहितश्चिन्त्य, स्क वें. सा. L ३५८ च <इदुम्- इत्येतद्वृत्तं प्रतिपन्ना.)।

[k]) यनि. मात्रातः संदिह्येत। त्रैष्टुभे पादान्ते गुरुयुग्मप्रवृत्तेः। एस्थि. *अय्या इति वा *आया. इति वा मौलिक. श्रुतिरितीत्र संभाव्यते। कथमिति। मौस्थि. यत्र. √*यास् इत्यस्य <√*यास् (<>ज्रास्) इत्येवं निर्देष्टव्यतत्राऽभिसंधेः प्रकृतेन रूपेण लिङ्गयमानं सत् मौस्थि. *अ-यास्->अय्यास्- इति वा आयास- (तु. पाउ ४, २२९) इति वाऽपरमिव प्राति. निर्दिश्येत। वा. चैतत् रूपं क्रिवि. इति कृत्वा न. द्वि१ द्र.। 'मारुतं धृष्णु नामाऽऽदधानाः (स्तोतारः) येषु (मरुत्सु) अया. (श्रान्तिराहित्यपूर्वकम्) मक्षु न (इव) दोहसे चित् (भवेयुः)' इति वा, वैतु. स्क. वें. सा. (√इ>) *अयु- इतीवोपकल्प्य तस्य प्र३ इति व्याख्यायुका., GW., L ३५८ च इदुम्->अस्याः> *आयाः> यनि. इत्येवम् स्त्री. पं१ प्रतिपादुकाः सन्तः वा. प्रति पर्यनुयोज्याः।

८[3a]; काठ ५,४[5a], ३२, ४[3a]¶; ३४, १९[5a], क ४८, १[a]; -†यास ऋ १, ६४,११,१५४, ६, १६७,४[b]; ३, १८, २; ५४, १३; ४, ६, १०, ५, ४२, १५, ६,६६, ५, ९, ४१, १, खि १, १०, २[c], मा ६, ३, का ६, १, ३, तै १, ३, ६, २; मै १, २, १४, काठ ३, ३, ३५, १४, क २,१०, ४८,१३; कौ १, ४९१, २, २४२; जै १, ५१, ५, ३, २१, ७, -०यासः ऋ ७, ५८, २; -यासम् ऋ ९, ८९, ३, ४, जै ४, १९,९; १०, -†यासाम् ऋ १,१६८,९,१६९,७.

?अ-यास्क[d]- -स्का.[e] पै ८,१५,२.

अ-यास्य[f]- -स्यः ऋ १, ६२, ७; ८,६२,२; ९,४४,१; १०, ६७, १, १०८, ८, १३८, ४; मै १, ९,१, ५¶, काठ ९, ९; १२, क ८, १२¶, †कौ १,५०९, जै १, ५२,१३†, शौ २०, ९१,१†

?अयिवारम्[g] पै १७,१५,७.

अ-युक्त[h]- -¶क्तः तै ३, ४, १०, ४, -क्तम् ऋ १०, २७, ९, -क्ता. ऋ ९,४७, २०, मै ४ ६, ४¶, -क्ताय तै ७,४,२२,१, काठ ४५, १; -†क्तासः ऋ५,३३,३;मा१०, २२, का ११,७,२; -¶क्ते तै ३, ४,१०,३,-¶क्तेषु मै १,५ १३.

अ-युज्[i]- -जः ऋ ८,६२,२

१अ-युत[h,j]- -तः[१], -तम्[२] शौ १९, ५१,१.

२अ-युत[k]- -तम् ऋ ४, २६, ७, मा १७,२[२], का १८, १,२[२], तै ४, ४,११,३, मै २, ८, १४[२], काठ १७, १०[२], ३७, ६, क २६, ९; शौ ८, २, २१, ८, ७, १०,८, २४, पै १४, ३, ११, १६, ५, १, २९, ७, १०३, १, -तस्य पै १, ९४, २, -ता ऋ ८,⌊२, ४१, २१, १८⌋, ४६, २२, -तानि ऋ ८, ३४,१५, -ताय ऋ ८,१,५, तै ७, २, २०, १; काठ ४२, १०, कौ १, २९१†; जै १, ३०, ९†, -ते काठ ३९, ६, -तेन तै २,४,५,१.

?अयुतत् पै १३,५,७.

१अ-युद्ध[h]- > अयुद्ध-सेन[l]- -नः ऋ १०,१३८,५.

२अ-युद्ध[h,m]- -द्ध· ऋ १०,२७,१०.

---

[a]) सकृत् सपा. अयाश्चाग्नेऽसि (आश्रौ १, ११, १३ माश्रौ १, ३, ५, २० प्रमृ.) > तैब्रा २, ४, १, ९ आपश्रौ ३, ११, २ प्रमृ. त्वमग्ने अया (°याः अ)सि इति पाभे., द्वि अया सन् (तैब्रा २, ४, १, ९ आश्रौ १, ११,१३ शांश्रौ ३,१९,३ प्रमृ. च) >सपा. काश्रौ २५, १, ११ अया नः इति, आपश्रौ ३, ११, २ प्रमृ. अयसा इति, आश्रौ १,११,१३ शांश्रौ ३, १९, ३ प्रमृ. अयासा इति, कौसू ५, १३, ९७, ४ अयास्यम् इति च पाभे. ।

[b]) पाठः? शोध. यवी- > -व्या टि. द्र. ।

[c]) विभ्रष्ट-स्वरः मुपा. (तु. संटि.) ।

[d]) नञ्-पूर्वत्वं संदिग्धं भवति । सहचरितेषु समान-विषयेषु शब्दान्तरेषु तददर्शनाद् इति दिक् ।

[e]) बहुषु गोत्रप्रत्ययस्य लुग् भवति (पा २, ४, ६३) ।

[f]) विप. =अयास्- । व्यप (ऋषि-) । व्यु? एपू. स्वार्थे यप् उसं. (पा ५, ३, १०३) । यद्वा *अयु-+*आस्य- (=√अस् (क्षेपणे)+ भावे ण्यत् प्र.) इति बस. (='अये गतौ आस्यं प्रक्षेपो यस्य' इति कृत्वा) पूप. प्रकृतिस्वरम् [वैतु. माश (१४, ४, १,९; २१; २६) अयुमास्यैऽन्तुरिति (=इदम्->अयुम् >?अयु+१आस्य- इति तस.) । वें. सा. च (तत्र तत्र) अ+(⌊√यस्+घञ् प्र >⌋*यास-> ⌊यति प्र ⌋) *यास्य- इति तस इत्येवमुभयथाऽपि समानं स्वरो नोपपद्येत । आद्ये प्रकारे सास्व. उत्तरे च पूप. प्रकृति-स्वरस्य न्याय्यत्वोपगमात्] ।

[g]) BKA. अयोवाराम् इति मन्वान. ।

[h]) तस नञ्-स्वर. ।

[i]) बस. अन्तोदात्त. ।

[j]) वावि. लैवि. चेति कृत्वा *आ-युक्त- >*अयुत्त-> यनि. (तु. टि ?ऐसन्तुम्) ।

[k]) नाप (संख्या-विशेषि-⌊१००००⌋)। तस. उप. √यु (बधा.)+ कर्मणि क्तः प्र. । उत्तरपदादि-स्वरः उसं. (पा ६, २,११६) ।

[l]) विप. (वृत्रहन्-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् । उप. < सेना- ।

[m]) उप. *युद्ध्- [=(युध्- ⌊ √युध् + भावे क्विप् प्र ⌋ + √धा + क. प्र. ⌊ पा ३, २, ३⌋ इति कृत्वा उस. थाथीय-स्वर.) । 'स्त्रीणामिवा-ऽबलानां सतामभियोधनं प्रति सोपेक्षो भूत्वाऽनायासेनैव तद्धनं विभजानि' इति भावः] ।

*३†अ-युद्ध[a,b]- -द्धः ऋ ८, ४५,३; कौ २,६९०, जै ४,१७,६.

अ-युधि[c]- -ध्यम् पै २०,१८,७.

अ-युधिङ्गम[a]- -मः[d] खि ५, १३, ५, शौ २०,१२८,१०.

अ-युध्य[e]- -†ध्यः[f] ऋ १०,१०३,७, मा १७, ३९; का १८, ४, ७, तै ४, ६, ४, ३, काठ १८, ५, क २८, ५; कौ २, १२०५, -ध्यम्[g] का ८, २१, १, १८, २,९.

अ-यु(ध्वा>)ध्वी[a,h] ऋ१०,१८८,५.

अ-युपि(त>)ता[a,i]- -ता मै १, १,२.

?अये पै २०,१४,३.

?अयो पै १०,९,४.

अयो इदम्- द्र.

अयोग[j]- -गम् मा ३०, ५; का ३४, १,५

†अ-योद्धृ[k]- -द्धा ऋ १, ३२, ६; पै१३,६,६.

अ-योध्य,ध्या[l]- -ध्यः मै २, १०, ४‡[l], शौ ५, २०, १२; १९, १३, ७‡[l]; पै ७, ४, ७‡[l]; ९, २४, १२; -ध्या शौ १०, २, ३१, पै १६, ६२, ३; -ध्येन शौ १९, १३, ३‡[m]; पै ७, ४, ३‡[m].

¶अ-योनि[n]- -निः मै २, ३, ३[o], ३, ४, १०; काठ १२, ६[o]; २६, ३; क ४१,१; -निम् मै ३, ४, १०; काठ १९, ९; २६, ३, क ४१,१, -नीन् काठ २४,४[p]; क ३७, ५[p]; -नौ तै ५, ६, ८,३.

√*अर्(बधा)[q] उप°, प्र°.

---

a) तस नञ्-स्वरः ।

b) उप. *युद्ध-[= (*२युध्- [√युध्+करणे क्विप् प्र]+ √धा+कः प्र. [पा ३,२,३] इति कृत्वा उस थाथीय-स्वरः)। 'अनादृतशस्त्रस्पर्श एव सन् सत्त्वानां प्रतापेन शस्त्रभरणे धृतमपि शूरमाजति' इति भाव]।

c) विप (अलक्ष्मी-)। तस. ।

d) तु. शांश्रौ १२, २१, २ RW.; वैतु. खि, [संपा] ?युधिं गमः इति ?

e) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १५६) । उप. युध्- + तदर्हीयः यत् प्र (पा ५, १, ६६)। सा तु उप क्यप् प्र इति । एस्थि. कर्मणि प्र इति कृत्वा तस. सति कृत्योकीय स्वरः स्यात् [पा ६, २, १६०] । अथ भावे प्र. इति कृत्वा वा बस. सति नञ्-स्वर [पा ६, २, १७२] स्यादिति दिक् ।

f) सपा. अयुध्य <>अयोध्य इति पाभे ।

g) सपा मा ८,४६ प्रभृ माश ४, ६,४, ५ अवध्यम् इति पाभे. ।

h) तु. पा ७, १, ४९, वे. सा BW. MW., Auf. [ZDMG १३, ४९८-९९]; वैतु PW. GW <अ-युध्विन्- इति ?

i) उप. √युप् क्त प्र । = सपा. आपश्रौ १, ४, ११ प्रभृ । आपश्रौ १, ४, १२ अलुभिता इति पाभे ।

j) =अयोगव- (तु. वैप ४), =आयोगव- (तु. वैप ४, मनु १०, १२), =अयोग- (तु मभा १२, २९६, ९), =आयोग- (तु विपु ५,२०,१४) इति च पाभे. द्र. ।

k) तस. अन्तोदात्त. उसं. (पा ६,२,१६१ [तु. वें. स्क. ORN , वैतु. सा. बस. इति?]) । सपा. °द्धा, इव> सपा. तैब्रा २, ५, ४,३ °ध्येव>°ध्युः, इव इति पाभे. ।

l) तस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१६०) ।

m) सपा ऋ १०, १०३, २ युत्कारेण इति पाभे. ।

n) बस अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२) ।

o) पाभे अप्सुयोनि तै २,३,१२,२ द्र. ।

p) सपा. मै ३,७,७ योनेश्छिन्ना इति पाभे. ।

q) √ऋ इत्यस्यैव तदीयसगुणोपक्रम-कृद्वृत्तसंबन्ध-प्रदर्शनवैशद्यप्रयोजनकं निर्देशप्रकारान्तरमात्रं द्र. । धा. चाऽयमर्थवैविध्यस्य विषयो भवति । तद् यथा :—

१मः प्राप्त्यर्थः अम्नस्-, अम्भस्-, *१अर्-, १अर-, १अरण-, १अरत्नि-, अरि-, √अर्ण्, अर्ण-, अर्णव-, √*अर्त्, अर्त-, √अर्थ्, अर्थ-, १अर्ध-, २अर्ध-, अर्प्-, √*अर्भ्, १अर्बुद-, २अर्बुद-, अर्म-, अर्मन्-, अर्य-, अर्ष्टु- इत्येतेषु,

२यः संसर्गप्रतिबन्धार्थः मौस्थि. २अ-र्- (यः) इत्येतज्जः नाधा सन् २अर्-, १अरण-, अररु-, अराजिन्-, अरावन्-, १अरु-, अर्यमन्- इत्यत्र;

३यः तपनदीप्त्यर्थः मौस्थि. (यः) √*१घृ>√*१हृ इत्येतत्परिणतः सन् *३अर्-, ?२अरण-, १अरणी-, १अरणि-, ?२अरणी-, अरुण-, °णी-, *२अरु-, अरुणि-, अरुष-, अर्क-, अर्जुन- इत्येतेषु;

१अर[a]– > †अरम्[b] ऋ १, ६६, ३,७०,३, १०८,२, १४२, १०; १७०, ४, १७३, ६; १८७, ७; २,५,७,८, १७, ६; १८,२, ३, ३५, ५; ४, ३२, २४[२], ३३, २; ५, ४४, ८, ६६, ५, ६, १३, ४; १६, ४३; ४१, ५; ६३, २, ७४, १, ७, ७, ६; ६६, १४; ६८, २; ८६, ७; ८, १५,१३, [४५,१०, ९२, २६]; ४६, १७[c], ८२, ३; ९२, २४[२], २५[१], [२५, ९, २४,५]; [(४५, १०) २६[२]]; २७; १०, ९, ३; ६३,६, ७१,१०, ९६, ७, ९७, १८ ; १०१, २; १०६, ८; ११७, ३, मा ११, ५२; १२, ९२; १३, ३६, ३६, १६, का १२, ५, ३; १३, ६, १८, १४, ३, १०; ३६, १, १६; तै ४,१, ५, १, २, ९, ५; ५, ६, १, ४, ७, ४,१९, ४, म २,७, ५; १७, ४, ९, २७; ११, २; काठ ११, १२; १६, ४; २२, ५, ३५, ३; ४०, ८; कौ १, २५; ११८[१];२०९$[२];२, ३१४; ७३३; १०१२[१]; ११८९; जै १, ३, ५; १३,४[१]; २२, ६[२]$, ३,२५, १०; शौ १, ५,३; २०, ३१,२; पै १, १०९,३; ६,१६, ७, १२, ३, १६$, १७, ६,१; १९,४५,१०.

अर √कृ[d] > †अर-कृत्[e]– -कृत ऋ [१, १४, ५; ८, ५, १७], काठ ५, १?[f]; –कृतम् ऋ ८, १, १०; कौ १, २९५, जै १, ३१,३; –कृते ऋ २, १,

४र्थ. सामीप्यार्थः अराल–, अर्व्–, अर्वन्–, अर्वाञ्च– इत्येतेषु ;

५म. शब्दार्थ· अर्क– इत्यत्र,

६ष्ठः हिसार्थक· मौस्थि. √ *२ घृ > √ *२ हृ इत्येतत्परिणत· सन् *अर्– : अराटकी–, १अराय–, अराड–, अराड्य–, अरावन्–, अरुस्–, √अर्श् इत्येतेषु;

७म: रक्षार्थ· *६अर्–, अराय–, अराय्य–, इत्यत्र,

८मश्च वलनार्थः १अरत्नि–, अराल– इत्यत्र । ननु भो· कथमेकस्य धा. एतावान् परस्परविविक्तार्थ-विस्तर इति । अर्थवैशिष्ट्यं नाम प्रथमो हेतु । इममेव प्राञ्च· 'धा. तदर्थाऽतिशयेन योग:' इति कृत्वा पञ्चमनिरुक्तप्रकारतयाऽऽहुः । अथ नैप्र. वर्णपरिणामो द्वितीयो हेतु । एतद्-विषयीभूता मौस्थि भिन्नध्वनिमन्तोऽपि सन्तोऽनेके धा. समयेनाऽभिन्न-ध्वनयो भूत्वैकाऽऽत्मतामिव संप्राप्ता एकवृन्तगता-ऽनेकफलत्वस्य निदर्शन भवन्तीति । एस्थि. किमित्युक्तो-भयहेतुजन्मानः समानध्वनिभाजोऽपि बहुत्वमापन्ना एते धा. इह पृथङ् न निर्दिश्येरन्निति । बाढम् । अन्ततोगत्वा वैश. पार्थक्यमेव शरण भवेत् न त्विह वैप इति । कुत इति । वैप. प्राधान्येन तथाध्वनिशब्दस्वरूपमात्र-परत्वाच्च प्रकृतौपयिकविचारसामग्र्या भूयस्तरामिवाद्यापि परिणिष्ठेयकल्पत्वाच्चेति । एवमन्येषामपि धा. वैश विभेदार्हाणा सतामिहाऽभेदनमुपपादनीयमित्यपरा दिक् ।

[a]) अपूप्र (पा ३,३,५७) । तस्य च पित्त्वान्निघाते धास्व. ।

[b]) सर्वत्र वा. क्रिवि. (तु वे प्रभृ ; वैतु PW प्रभृ. नाउ. टि विषयभूतेषु स्थ. गतित्वेन योजुका·) इति कृत्वाऽव्यभिचारेण न. द्वि१ सद् असमासे अव्य इत्यु-पचर्यते (तु. पाग १,१,३७ यत्र वर्णभेदेन यनि.> अलम् इति तथोपचर्यते) । तदेव च नाउ. पदान्तरेण समासवृत्तिमनुप्रविष्टं सद् यथायोगं गश द्र. (तु. अरं √कृ प्रभृ , उपार्-) ।

[c]) तु. सस्थ टि. √इष् (बधा.) > इषे; वैतु PW. Gr1. प्रभृ अरम्-इष्- इति समस्त मन्वाना: ?

[d]) कृद्वृत्तप्रयोजन-प्रधानो निर्देश द्र । तिङ्वृत्तस्य मृग्यत्वात् (तु पपा. ऋ २,५,८; ४,३३,२ यत्राऽव्यवहिते यद्वृत्तीयस्वरवति तिङि परतोऽपि अरम् इति पृथक्-स्वरतया पृथक्-पदं भवति इतीव कृत्वा सर्वत्राऽस्य पदपार्थक्यमेव प्रादर्शि , वैतु. PW. प्रभृ अना-दृतस्वरविवेका सन्त. गपू. स्थ. अपि ऋ ५, ४४, ८ प्रभृ. [√कृ इत्यत्र यस्थ. द्र] अन्येषु स्थ. चाऽपि ग भावयन्तः । यत्तु भूषणे (पा १, ४, ६४) इत्यत्राऽर्थविशेषे मध्ये लत्वापन्नस्य अरम् इत्यस्य गतित्वमनुशिष्टं भवति, तद् अवेदपरत्वेन व्याख्येयम् । वेदे पर्याप्तिमात्रे भूषणत्वप्रकारतयाऽपर्यव-सन्ने वृत्त्युपलम्भात् ।

[e]) गस कर्तरि क्विबन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या ।

[f]) वा.? यनि. यज्ञ· इत्यस्य विप. संभाव्येत । अथ अरं-कृत्– इत्यस्य द्वि३ सद् देवान् इत्यस्य विप. इत्यपि विमृश्यं द्र. ।

७, ८,६७,३.

अर-कृत,ता– -त ऋ १०,१४, १३, ११९, १३; शौ २,१९, ७; १८, २, १†; पै २, ५, ८, –तम् शौ १२, १, २२; पै १७,३,३, –ता पै १९, २१, ६, -ता· ऋ १,२,१ [°त-सु°].

अरं-कृति– -तिः ऋ ७, २९,३.

अरं-कृत्य>त्या ऋ १०, ५१,५

अरं √गम् [a] > अर-गम्[b]– -मः तै ५, ६,१,४, मै २, १३, १; काठ ३५, ३, ३९, २, शौ ३,१३,५; पै ३,४,५; –†माय ऋ ६,४२,१, ८, ४६, १७, कौ १,३५२, २, ७१०, जै १,३७, १, –मास· शौ १३,२, ३३[c], पै १८,२३,९.

अरं √गॄ(शब्दे)>अरं-गर्[b]– -रः शौ २०,१३५,१३[d].

अरं √घुष् > अरं-घुष[e]– -ष. शौ १०,४,४.

अर्[f]– -रम् काठ ३४, १७, –रा ऋ ५, ५८, ५, १०, ७८, ४; खि ४, ११, ५, मा ३४, ५; मै ४, १४, १८, काठ १०, ४[2], शौ ३, ३०, ६, १०, ८, ३४, पै ५, १९, ६, १६,३१,३, १५२, १, –राणाम् ऋ ८, २०, १४; –†रान् ऋ [१, ३२, १५; १४१, ९], ५, १३, ६; ८, ७७, ३, तै २, ५, ९, ३$; मै ४, १४, १३, पै १३,६,१५ [°र- अव°, अष्टन्°, त्रि°, त्रिंशत्°, द्वादशन्°, पञ्चन्°, प्रति°, षष्°, षोडशन्°].

अर्-मणस्[g]– -णसम् ऋ ६, १७, १०.

अरितृ[h]– -ता ऋ २, ४२, १; ९, ९५,२.

१†अरित्र[i]– -त्रम् ऋ १, ४६, ८; –त्राः ऋ १०,४६,७; मा ३३, १, का ३२,१,१.

२अरित्र[j]– -त्राणि शौ ५, ४, ५; पै १९, ८, १३. [°त्र- दशन्°, नित्य°, शत°, सु°]

अरित्र-पुर(ण>)णी[k]– -णीम् ऋ १०, १०१,२

¶अतोंस्(·) काठ ९,१६

√ *अर्(संसर्गप्रतिबन्धे)>१अरण– आ°

√ *अर्(स्तुतौ)>३अरि– आ°.

√ *अर् (पूजायाम्) > ३ अर– आ°

१अर–, २अर्– *अर् द्र.

४अर– √ऋ द्र.

?अरक[l]– -क. खि ५,१५,५

---

a) तु. टि. अरं √कृ ।

b) गस. कर्तरि अजन्ते थाथादि-स्वरः ।

c) विप. (प्रवत्-) इति कृत्वा स्त्री. द्वि२ इति W, L [३६३] ।

d) सपा. खि ५,२१,३ आरंगर् इति पाभे. ।

e) गस उप कर्तरि क प्र. थाथादि-स्वरश्च (पा ६,२, १४४) ।

f) व्यु. ? अ + *रा- (< भावे √ *ऋ [तु. ऋदन्तेभ्य· धा. समाननिष्पत्तिकानि प्राति. *घ्रा-, *त्रा- , *द्रा- , *ग्रा- , *स्रा- , *व्रा- प्रभृ.]) इति कृत्वा बस अन्तोदात्त (तु टि. १अरण-, पा ६, २, १७२) । चक्रनाभिनेमिगतस्वस्वस्थानाधिकरणकत-त्स्थैर्य्यपर्यवसानके तत्संसर्ग-राहित्ये तात्पर्यम् , वैतु. गतिप्राप्तिसामान्यमादाय या [४, २७] प्रभृ. √ *अर् [प्राप्तौ] + अच् इतीवाऽभिप्रयन्तः , WW [१,६९] गति-राहित्याऽऽख्यं गुणं पश्यन्नप्याद्यमकारमुच्चारणार्थकमात्र-तया प्रतिपन्नः ।

g) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । उप < √मन् । अत्र पूप अरम् इति मतम-सद् भवति (तु. वे PW. प्रभृ.) । तथात्वे हि यनि. स्वरस्याऽनुपपत्तेरर्थासंगतेश्च । वज्रम् इत्यनेन परा-भिमतस्य सबन्धस्याऽपेक्षया (तु. PW.) अहिम् इत्यस्य विप इत्येव मन्त्रस्वारस्यं नेदीय इव स्पर्शुक-मिति दिक् (तु. सा.) ।

h) नाप ([ईरयितृ-] नाविक- [तु या ९,४]) । तृच् प्र. चित्-स्वरश्च (पा ६,१,१६३) ।

i) विप. ([प्रेरयितृ-] अग्नि-), नाप. ([नौकाचालन-साधन-] काष्ठ-विशेष-) । कर्तरि करणे च इत्र. प्र. (पा ३,२,१८४) । तत्-स्वर. ।

j) आद्युदात्तार्थं प्र. निद् अवधेय इति नापू. विशेषः ।

k) विप ([अरित्रेण पारयितव्या-] नौ-) । उस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । उप. अन्तर्भा-वितण्यर्थात् √पॄ+कर्मणि ल्युट् प्र. ।

l) पाठः? संटि. च *अजक– टि. च द्र. ।

†अ-रक्षस्[a]- -क्ष[b] ऋ ५, ८७, ९, -क्षस. ऋ १, १९०, ३; -क्षसम् ऋ ७, ८५, १, ८, १०१, ८, -क्षसा ऋ १, १२९, ९; २, १०, ५, मा ११, २४, का १२, २, १३, तै ४, १,२,५, ५,१, ३, ३, मै २, ७,२; काठ १६, २, १९,३, क ३०,१.

¶अ-रक्षोहत[c]- -त[d] तै ६, १, ७, ३[२], -तम् मै १, १०, २०[e], काठ ३६,१४

¶अ-रक्षस्य[f]- -स्यः[d] मै ३, ७, ७, ४,८,५

अरगराट[g]- -टेषु शौ ६,६९,१.

अ-रज्जु[h]- -ज्जुभिः ऋ ७,८४, २; -ज्जौ ऋ २,१३,९.

अरट्व[i]- -ट्वे ऋ ८,४६,२७

१अरण[j]- -णः ऋ २, २४, ७; ५, २, ५, ६,७५, १९ , ७, ४, ८, खि ४, ५, ३७; काठ २, ११; क २, ५, कौ २, १२२२†; शौ १, १९, ३†; ५, १०,२; ७,११३. १, पै ९, १३ , २ , १०, ११ , १; १३. ३, १४, -णम् ऋ ३, ५३,२४, ५, ८५, ७; ८, ४, १७ , १०, ११७, ४, काठ ३१ , १४[k], शौ ५, २२, १२; पै ६, २२, १७; ८, १२, १०; -णस्य ऋ ७, ४,७, मै ४, ६, ६, -†णा ऋ ८, १ , १३ ; शौ २०, ११६, १ ; -†णानि ऋ ६, ६१, १४[l], तै ७, २, ७, ५[२]; काठ १७, १८; ३०, ३[२],$, क ४६, ६[२],$; -णाय मा २६, २, का २८, १,३; शौ ६, ४३, १, पै १९, ३३, ७; -णे ऋ १०, ६३ , १६, -णेभिः शौ ७, ५४, १, -णेभ्य खि ५, १, २; मै २, २,६; काठ १०, १२; पै १९,१५,५ [°ण- आ°,उद्°, सम्°].

?१आरण[m]- -णाय[n] मै ३,१४ २०.

१अरण्य[o]- -ण्याय[n] मा २४, ३९, का २६,८,४, तै ५, ५,१६, १, काठ ४७,६.

---

[a]) विप (पथिन्-, मनस्-, मनीषा- प्रमृ.)। बस अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)।

[b]) विप. (हुव- न.) इति GW GRV. प्रभृ (वैतु. वें सा. अन्यथावदौ)।

[c]) विप. (पथिन्-, मध्यम-पर्ण-)। तस नञ्-स्वर। उप तृस.। [d]) पाभे. २अपरिपर् काठ २४,६ द्र.।

[e]) अरक्षोहतम् इति मुपा स्वरो भ्रष्टः।

[f]) विप.(पथिन्-)। तस अन्तोदात्तः (पा ६,२,१५६)।

[g]) व्यु ? सा. २अर्- + ?गर्- *(<√गॄ ⌊शब्दे⌋) + ?अट्- (<√अट्) इति उस इव भावयन् स्वरतो मिथ्यात्वं प्रति पर्यनुयोज्य। वाच्यस्याऽस्पष्टत्वाद् भूयोविमर्शस्याऽप्रतिहतोऽवसर द्र.। [h]) विप (सेतृ- ⌊१मे स्थ⌋), नाप (बन्धनागार- ⌊सा प्रमृ.⌋)। सस्व अ-रक्षस्- टि. द्र.।

[i]) व्यु ? प्रकरणात् व्यप संभाव्येत।

[j]) विप, नाप.। व्यु ? √*अर् (संसर्गप्रतिबन्धे)+ कर्तरि ल्यु>अनः प्र लित्-स्वरश्च (पा ३,१, १३४, ६ १,१९३)। या (३,२, ११,४६) अनु =अ (=अप)+ ?१रण- [=ऋण- (तु पावा ६, १, ८९, ऐब्रा ७, १३, यस्थ. स्क दु. च) इति वा, =अर्ण- (MW.) इति वा, =√रम्> *२रण- इति वा] इति कृत्वा बस. इति वा यस्मिन् कल्पेऽन्तोदात्त प्रसज्येत ⌊पा ६, २, १७३⌋। नैप्र *अपार्ण- (प्रास. पूप. प्रकृतिस्वरम्) >°अआर्ण- > *आर्ण- > यनि. इति वाऽभिसंधीयेत। अ + ?*२रण- (कर्त्रर्थे ?<√रम्) इति कृत्वा तस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) इत्यपरा क्वाचित्की व्यु (तु वे. ऋ ६, ७५, १९ प्रमृ, सा. ऋ २, २४, ७, ६, ७५, १९, ७, ४, ८ प्रमृ.)। अथ ?*१अर्- इति परार्थे सना इति कृत्वा तत. व्यु. पर्येष्येत्यपि मतं भवति (WW १, ८४)।

[k]) सपा. तैब्रा ३,७,६,७ अमतिम् इति पाभे.।

[l]) =सपा. तैब्रा २,४,३,२। मै ४,११,२ अरण्यानि इति पाभे।

[m]) पाठ ? पपा. हि १अरण्य- इति प्राति प्रादर्शि (तु. मा २४, ३९ प्रमृ.)। यनि. तावदुभयी व्यु. संभवति ताद्धिती सामासिकी च [='अरणानाम् अग्राम्यप्रदेशानां राजा' इति कृत्वा तद्राजीयः अञ् प्र. उसं. (पा ४, १, १६८) ञित्स्वरश्च। यद्वा 'आगतमधिकारेऽरणं यस्य' इति कृत्वा मध्यपदलोप २आ-अरण- ⌊यद्र.⌋ इति बस. स्यात् पूप प्रकृतिस्वरश्च (पावा २,२,२४, पा ६,२,१ ⌊तु. आ-देव-⌋)]।

[n]) सपा. आरणाय<>अरण्याय- इति पाभे.।

[o]) 'अरणेऽधिकृत.' इति कृत्वा तद्राजीय. ण्यः प्र. उसं. (पा ५,३,११२) वृद्ध्यभावश्च ⌊तु. द्विपू. टि⌋।

१*२अुरण[a]-

१अुरणी[b]- -णी शौ ७, ११३, १, -णीम् ऋ १०,१२४,२

२अुरण्य[c]- -ण्यम् मा २५, ३; का २७, ३, २; तै ५, ७, ११, १, ¶६, २, १०, ७; ५, ११, २; मै ¶१, ९, ७, ११, ६, ¶२, १,६, ३, १५, ३, ¶काठ ९, १६, १४,७, ३०, १, ५३, १$, क ४६, ४¶, शौ १२, १, ११, ५६; पै ६, २२, १७, १७, २, २; -¶ण्यस्य मै ४, १, १; काठ ३०, १०; क ४६,८, -ण्यात् मै ४, १, १¶, काठ १९, ११¶, क ३१, १¶; शौ २, ४, ५, पै २, ११, ५; ६, २२, १७, -ण्यानाम् मा १६, २०, का १७, २, ४; तै ४, ५; ३, १, मै २, ९, ३, काठ १७, १२, क २७, २, -ण्यानि ऋ १०, १४६, १?[d]; मै ४ ११, २‡[e]; पै १७, ६, ४, -ण्याय तै ७, १, १७, १; काठ ४१, ८, -ण्ये ऋ ६, २४,१०; खि ७, १,१[f], मा ३, ४५; २०, १७, का ३, ५, २, २२, १,४; तै १, ८, ३,१; ¶२, १, १०, २, ५, १, ६, मै १, १०,२, २०¶, २, ५, ५¶, काठ ९, ४, ¶२१,९[g]; ¶३०, १०, ३८, ५, क ८, ७, ४६, ८¶, पै १, ९९, ३, -†ण्येषु ऋ १,१६३,११; मा २९,२२, का ३१, ३, ११, तै ४,६,७,४, काठ ४६,३. [°ण्य- अन्यनस्°].

आरण्यु,ण्या[h]- -ण्यः मा ६, ६, २४, ३०, ३२, ३८, का ६,१ ७, २६, ६, ५, ७,२, ८,३, तै २, १,१०,२¶, ५,५, १२, १, मै २, ५,५¶, ३,१४, ११, १३, काठ ४७, २, पै १५, १२, ७, -ण्यम् मा १३, ४८-५१, का १४,५,२-५; तै १,६, ७, ४¶, ४,२, १०,१; २, ३[२]; ४, ¶५, २,८, ६, ९, ३, ५$, ४, ५,२, ¶मै १,४, १०, ६,५, ११,८, २, ७, १७[५]$, ३, २, ५, ४, ३, १०, ४, ४, १, काठ १२, ७, १६, १७[४]; २०, ८, २१, ६, २९, ८; ३२, ७, क २५, ८[४], ३१, १०, २१¶; -¶ण्यस्य तै १, ६, ७, ३[२]; मै १,४, १०, काठ ३२,७; -ण्या मा १४, ३०; १८, १४, ३१, ६‡, का १५, ९,४, १९, ५, २; ३५, १,६‡, ¶तै १, ६,७, ३; २, ४, ६, २; ३, १, ४, २$; ४, ३ ५, $४, ३, १०, २; ७, ५, २, ५, १, ४, ३; २, ५, ५; ९, ५; ४, ९, २; १२, २, ६, १, ८, १, ३, ७, ५,५, ११, २; ७, २, २, १; ३, ४, १; ¶मै १, ६, ५, $२, ८, ६; ११, ५, ३, २, ३, ९, ७; ४, ३, २[२]; काठ ७, ८, १२, ७; १३, १२; १७, ५, १८, १०, २०, ३, २८, १०; २९, ८[२], ३०, ८, ९[२], ३५, १५, क २६, ४¶, २८, १०; ३१, ५¶, ४५, १¶, शौ ५, २१, ४, ६, ५०, ३, ११, २, २४, ७, २१‡; ८,८, १२, १, ४९, १९, ६,१४‡, पै ३, ३२, ६; ५, २२, ५, १५, १३, ८; १६, १०६, ४; १५५, १, १७, ५, ७, -ण्यात् काठ २५, ५, ३०, १०, क ३९, २; ४६, ८, -ण्यान् ऋ १०,

[a]) व्यु १ √*अर् (तपनदीप्त्यो.) + करणे ल्युट् प्र. लित्-स्वरश्च (पा ३,३,११७,६,१,१९३ [=ज्वलनपरिणामिनापजनने करणम्]) । अग्न्युत्पत्तिकारणताविशिष्टे तात्पर्यदर्शने सदृशः सन्तोऽपि √*अर् (गतौ) इत्यत. व्यु. आहु. या. (५, १०) प्रभृ. । यत्तु या. मतमुदाजिहीर्षुरपि सन् MW. यनि. नापू. सरूपात् प्राति अभेदमाह, तन्मन्दम् । या मतमनु मौस्थि. च तयो. प्राति. पार्थक्येन निर्देशार्हत्वात् ।

[b]) स्त्री. ङीप् प्र. (पा ४,१,१५) स्वरेऽभेदकर. ।

[c]) स्वार्थिकः यप् प्र. उस [पा ५, २, १२० (तु. या. [९, २९] दे. [५, ३] यौ १अुरण- इत्येतदीयां व्यु. एवाऽतिदिशन्तौ तस्मादभेदमिव यनि. तद्धितगम्यं प्रतिपादुकौ भवतः [तु ऋ ६, ६१, १४ यत्रत्यस्य १अुरण- इत्यस्य स्थाने मै ४, ११, २ इत्यत्रत्यः २अुरण्य- इत्यात्मक पाभे. अपि यनि. व्यु. श्रौत लिङ्गं स्यात्]; वैतु पाउ [३,१०२] √*अर् [गतौ] + अन्य [न] प्र. इति निर्माध्यमा व्यु. इति)]।

[d]) द्विरुक्त्यो सरूपयोर्मध्य एकं यनि द्वि३ एकं च १अरण्यानी- (तु टि.) > सं१ (तु या. [९, ३०]) इति वोभे अपि रूपे द्वि३ इति वेत्यत्र भूयोऽपि विमृश्यताम् । [e]) पाभे अुरणानि ऋ ६,६१,१४ द्र. ।

[f]) सपा. खिसा ६,१, १३,१ इरिणे इति पाभे. ।

[g]) सपा. मै ३,३,९ वनेषु इति पाभे. ।

[h]) तात्रभविकः णः प्र. (पावा ४,२,१०४) तत्-स्वरश्च ।

९०, ८[2a], ¶तै १, ६, ७, ३, २, ५, ११, २, ५, १, ४, २, २, ९, ५, ६[2]; ४, ३, २[1], ५, ५, २; ६, ६, ४, ५, ७, ३, १४, १$, ¶मै १, ४, १०[2], ३, १, ५, २, ७, ३, ६, ४, ४, ६, ८, ८[1], ¶काठ १९, ५; २०, ५, ८, २१, ७, २८, १०, ३२, ७[2], ४३, ४$, ¶क ३०, ३; ३१, ७, १०; ४५, १; पै ९, ५, १२[2]†[a], -ण्यानाम् तै ५, ४, ३, २; काठ ३७, ४, -¶ण्येन मै १, १०, २०[1], ३, ३, ४, काठ २१, ६, ३६, १४, क ३१, २१, -ण्येभ्य काठ २६, २, क ४०, ५, -ण्येषु तै ५, ४, ४, ३¶; -ण्यै. शौ ३, ३१, ३

अरण्यानि[b]- -नि ऋ १०, १४६, २; ३; ५; -निम् ऋ १०, १४६, ६, -न्या. शौ १२, २, ५३, पै १७, ३५, ३; -न्याम् ऋ १०, १४६, ४

?अरण्यानी[c]- -०नि ऋ १०, १४६, १[2d].

¶अरण्ये(ण्ये-अ)नुवाक्य[e]- -क्य. मै ३, ३, १०[4]; काठ २१, १०[1].

१अरणि[f]- -णयः पै १३, ३, ३; -णिभि' ऋ १, १२७, ४, १२९, ५, -¶णिभ्याम् मै ३, ६, ९; -णी ऋ १०, १८४, ३, मै १, ८, ९¶; ¶काठ ८, १०[2]; २३, ६, २६, ३; ७, ¶क ७, ६[2]; ४१, ५; शौ १०, ८, २०, पै १६, १०२, ७, -ण्यो. ऋ ३, २९, २, ७, १, १, ¶तै ३, ४, १०, ४-५, †काठ ३४, १९, ३९, १५, †क ४८, १, †कौ १, ७९; ७९, २, ७२३; †जै १, ७, १०, ८, ७, ३, ५९, १५; पै ११, १, ३

?२अरणी[g]- -णी ऋ ५, ९, ३

---

[a]) पाठ' (तु. तैआ ३, १२, ४)? आरण्याः इति शोध (तु. मा ३१, ६ प्रभृ, ऋ १०, ९०, ८ वायव्यान् टि. च)।

[b]) व्यु ? १अरण्य- + (√जन् > जनि- > ज्ञि*->) *ग्नि- (=ग्ना- यद्र.) इत्येवम् 'अरण्या (=अरणेर्विकृता) ग्निर्मानी' इति कृत्वा कस सास्व च। एस्थि उप. गकारस्य नैप्र नकारसमापत्तौ *अरण्यन्नि-> यनि. इत्यभिसंधिः (तु. या [९, ३०] यत्र अरण्यपत्नी- इति शब्द. व्यु. ग्ना- इ यनेन कमपि मौस्थि. संबन्ध संकेतयेत्, वैतु सा. ऋ [१०, १४६, २] नाउ. ?अरण्यानी- इत्यस्य ह्रस्वाऽऽपत्त्या सिषाधयिषु सन् मौस्थि. व्यु. व्यत्यासुक [जनि->*जनी- इति परिणामक्रमो भवति न तु *जनी- >जनि- इत्यभिसंधेः])।

[c]) ङीष् प्र (पावा ४, १, ४५, वैतु पा ४, १, ४९ आनुगागमपूर्वकम् १अरण्य- [?] इत्यतः प्र इति)। तत्-स्वर। एस्थि. उप दीर्घान्तमित्येव नापू विशेष। यद्वा मौस्थि. ङीषन्तेन सतैव उप नापू. दिशा स्वनन्त्र: कस. द्र.।

[d]) तु. सस्थ. टि २अरण्य- > -ण्यानि। यद्न्वेकं रूपं द्वि३ एकञ्च सं१ स्यात् (तु. या. वें. सा च; वैतु GW. NW चोभे अपि रूपम् सं१ इति, ORN. चोभे अपि द्वि३ इति)।

[e]) विप. (अरण्ये गत्वाऽध्येतव्याऽनुवाकाम्नात-गण- [तु भा [तैब्रा १, ७, ७, ३] PW प्रभृ. च])। उस उप. ण्यत् प्र कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६, २, १३९ [तु. वैप२ आरण्येऽनूच्य- इति यत्र कृत्य. क्यप् प्र])।

[f]) नाप [(अश्वत्थात्ररोहिद्वृक्ष-निर्मित- [तु. पै १३, ३, ३] अग्निमन्थनसाधन-उत्तराधरात्मक-काष्ठद्वय-)]। व्यु. ? √*अर् (तपने वा दीप्तौ वा) > *२अर्- (=अग्नि-) + जनि- (=प्रादुर्भाव-) इति कृत्वा बस पूप. प्रकृतिस्वरम्, नैप्र. वर्णलोपः शकन्ध्वादित्वञ्च द्र. (तु. ?*२अरण- [तेजोहिरण्य-वैशिष्ट्यञ्च निर्मन्थनक्रियायोगश्चाप्यत्र श्रौतं लिङ्गम् ऋ १, १२७, ४; १२९, ५, १०, १४८, ३], वैतु. या ५, १०, तदनु पाउ २, १०२, ते ते प्राग्वञ्चो विवृतश्च < √*अर् [प्राप्तौ] कृत्वा सभेदुकवृत्तय इव)।

[g]) यनि सत्तात. संदेहो भवति। कथमिति। स्वरतश्च संबन्धतश्चाऽनुपपत्तेरिति। तथाहि। स्वरतस्तावत्। नापू. + ङीष् प्र. (पावा ४, १, ४५) इति कृत्वाऽन्तोदात्तप्रसङ्ग इति। अथ संबन्धतः। प्र१ इति कृत्वा हि PW. GW प्रभृ. जनिष्ट इति इति क्रिप. अस्य संबन्धमाहुः। तन्नोपपद्येत। अरण्या अग्नेः प्रादुर्भावयितृत्वे सति स्वतस्तत्कालिक्याः क्रियाया योगतः प्रादुर्भवितृत्वाऽभावात्। ननु ण्यर्थे क्रिप. एतदिष्येतेति। नेति। कथमिति। श्रुतिलिङ्गतः सामर्थ्याऽभावात्। दाशतय्यां हि

२अ-रणि,णी[a]- -णिम् शौ १, १८,२, पै २०,१७,९; -णीम् पै २०,१८,८.

?अरणीयमान[b]- -नः मै ४, ९, ५

१,२अरण्य-, अरण्यानि- १,२अरण- द्र

१अरति[c]- -तये ऋ ७,५,१, -†ति ऋ १, ५९, २, [१२८, ६, (८, १९, १; ३९, ६)], २,२, २, ४, २, ४, २, १; ६, ३, ५, १२,३,६७, ८, १०, ३, १, २, ६, ७, ४५, ७, ६१, २०; मा १२, २४; का १३, २, ७; तै ४, २, २, २; मै २, ७, ९, ४, १४, १५[२], काठ १६, ९; कौ २,८९६; ८९७, जै ४, १३, ९; १०, -तिम् ऋ १, ५८, ७, [१२८, ८ (५, १, ७; ६, १४,२) ७, १६,१], २, २, ३, ३,१७, ४, ४, १, १; ३८, ४, ६,७, १; १५, ४, ४९, २; ७, १०,३, [(१,१२८,६) ८, १९, १ (३९, ६)]; २१, १०, ४६, ४, मा ७, २४; १५, ३२, ३३, ८, का ७, १०, १; १६, ५, १४; ३२,१,८; तै १, ४, १३, १; ४,४, ४, ४, ६, ५, २, १; मै १, ३, १५; २, १३, ८; ४, १३,५; १४,३; काठ ४,५,१८, २१; २८, १, ३९, १५, क ३, ५; कौ १,४५; ६७, १०९; २, ९९; ४९०, १०३७; जै १, ५, १; ७, ५, १२, ३; ३, १०, १, ३८,४; ४, २९,३, पै २०, ९, ४†; -तीन्[d] मै २, ६, १२; काठ १५,८.

?२अरति[e]- -तौ ऋ ५, २, १, पै १८,२५,७†.

स्वरभावाऽभावाभ्याञ्चाऽङ्गभावाऽभावाभ्याञ्च चतुर्धा व्यूढस्य सतोऽस्य क्रिप. २० निगमा भवन्ति । तेषु मध्ये १९ निगमेषु ण्यर्थाऽभावे विप्रतिपत्यभावात् प्रकृते विंशे निगमेऽपि ण्यर्थो नैव संभाव्येतेत्यर्थात् यनि. रूपम् नापू एव प्र२ इत्येवं प्रतिपद्य क्रिप. तत्परतया वचनव्यत्ययं चिकारयिषन्तौ वें सा प्रत्यपि ण्यर्थविषये समानं चोद्यं द्र) इति । **अरण्याः** कर्तृत्वे प्रतिहते कथ वा. इति । उच्यते । अत्र **नवो जनिष्ट अरणी** इत्येवं मूलत. सत पादस्य स्थाने वर्तमानः शोध-सापेक्षः पाठः द्र । एतदनु [यं>]य [शिशुं>]शिशुर्, [नवं>]नवो, [धर्तारं>] **धर्ता अरं**, [अग्निं>]अग्नि , [स्वध्वरं>] **स्वध्वरः** इति द्वितीयान्तानां प्रथमान्ततया **शोध** क्रियेत, **अरणी** इति च सप्त२ सद् अग्नि-प्रादुर्भावाऽधिकरणतया योज्येन (तु ऋ ७,३,९; १०,३१,१० यत्र यक्र. **मात्रोः** इति **पित्रो** इति पदे सपा. श्राव्येते, ऋ ८, ७, ५ यत्रत्ये चरमे पादेऽप्येवं जातम् इति प्र१ सत् कर्तृत्वेन **अनु···अष्ट** इत्यनेन क्रिप. योज्येत **रोदसी** इति च सप्त. विषयेऽत्यन्तसंयोगकरणी द्वि. द्र.; वैतु. वें. सा. प्रभृ. **रोदसी** इति प्र२ इति कृत्वा वाक्यपार्थक्येन कर्तृतया योजुकाः) ।

[a]) नाप. (अर्ति-, अलक्ष्मी- [सा.]) । तस. नञ्-स्वरः (पा ६,२,२) । उप. <√रण् 'मोदे' (वैतु. सा. [पक्षे] <√*अर् [प्राप्तौ] इति) ।

[b]) पाठः ? च; **अहुः** । **अनी** । **युमानः** इति पपा, च ? **अहरहर्णीयमानः** इत्यनुष्टुप्पादतया **शोधः** द्र. (तु. सपा. तैआ ६, ५, ३ **अहरहर्नयमान**. इति च ; वैतु. तैआ ४, ४, १; ६, १ BC. **अहणीयमानः** इति च पाभे) ।

[c]) व्यु. ? √*अर् (प्राप्तौ) +अतिच् प्र. इति संप्रदाय. [तु पाउ (४, ६०), ते ते प्रागर्वाञ्चो विवृतोऽर्थ-वैशिष्ट्ये सत्यप्येनां व्यु. अव्यभिचारुकाः; वैतु. VVS १०४ √*अर् इत्यतो निष्पादुक., उ. म. (मा यस्थ.) नैप्र. =*अलंमति- इति, म. (गपू.) भा. (तैब्रा २,५,४,४) अ+(√रम्>)रति- इति कृत्वा बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२) इति] ।

[d]) सपा. तै १, ८, १०, २ तैब्रा १, ७,४,३ **अरातिम्** इति पाभे ।

[e]) सा. (तु. यनि. स्थ.) अरमणीयप्रदेशाऽरण्यान्यतराऽभिधानं सत् नापू. सरूपात् प्राति. भिन्नमेतत् यनि. इतीव व्यु. भेदमपश्यन्नप्यभिसंदध्यात् । एवं BW. पाठः असाधुरिति कृत्वा **अ-रत्नि-** इति प्राति शोधतया ध्रियेतेति । न तु पृथक् प्राति. इहाऽपेक्ष्येतेति मतं भवति । नापू. प्राति. एव श्रुतिस्वारस्यस्य सुस्फुटत्वोपगमात् [जना अस्याऽनीकम् (अस्मिन्) अरतौ निहितं सन् न मिनत् (भवत्) पुरः पश्यन्ति (=क्षणमात्रमेव निहितमवतिष्ठते । क्षणेनैव च जनैस्तत् [अस्मिन् न मिनत्=] सर्वत्र संचरमाणं प्रत्यक्षीक्रियते)] ।

१अरत्नि[a]- -त्नि· तै २, ५, ७, ५¶; -¶त्निना तै ५, २, ५, १, -¶त्निम् तै २, ५,७,५; -त्नी मा २०, ८; का २१, ७, ७, मै ३, ११, ८; ४, ६, ३[2]¶; काठ ३८, ४¶; -त्नीन् शौ १९, ५७,५, पै ३, ३०,६, -त्नौ ऋ १०, १६०, ४, तै २, ५, ७, ५[1]¶; शौ २०,९६,४†; -त्न्यो पै १६,१४७,७. [°त्नि- अष्टन्°, एकत्रिंशत्°, एकविंशति°, एकादशन्°, त्रयस्त्रिंशत्°, त्रयोदशन्°, त्रयोविंशति°, दशन्°, द्वादशन्°, नवन्°, पञ्चदशन्°, पञ्चन्°, पञ्चविंशति°, षष्°, सप्तदशन्°, सप्तन्°, सप्तविंशति°].

¶अरत्नि-मात्र[b]- -त्रम् मै ३, २, ४, काठ २०,३, क ३१,५.

¶अरत्नि-मात्री[c]- -त्री मै ३, १, २, ७; काठ १९, १, क ३, १२, -त्रीम् काठ १९, १; ६, क २९,८,३०,४.

?२अरत्नि[d]- त्नय· ऋ ८, ८०, ८.

¶अ-रत्निन्[e,f]- -त्निन मै ४, ३,८.

अ-रथ[g]- -†थाः ऋ ५, ३१, ५, ९, १७,२०, १०, ९९, ४[h], तै १, ६,१२,६, मै ४, १२, २, काठ ८, १६; शौ ११, १२, २४$; -थेभ्य[i] मा १६, २६, का १७, ३,५, तै ४,५,४,१.

अ-रथी[e]- -थी ऋ ६, ६६,७.

अरदु[j]- -दु खि ५ १५,१४.

?अरदु-परम[k] शौ २०,१३१,१५

अ-रध्र[e]- -ध्रम् ऋ ६,६१,३, -ध्रस्य ऋ ६,१८,४.

---

[a]) नाप. (⌊आ कूर्परात् प्रसृतकनिष्ठिकाङ्गुलिपर्यन्त-प्रमाण-विशेष-⌋ कूर्पर-)। व्यु.? १अर-+ (√तन्>) *त्नि- इति तस. उस वा (=प्राप्त्यर्थं तनने तात्पर्यम्) इति कृत्वा सास्व. वा उप. प्रकृतिस्वरम् वा द्र. तेन नैप्र. *अर्त्नि- इत्यत्र पूप. अन्तेऽकारोपजन इत्यभिसंधिः (तु. कुर्मन्-> कुर्म>पंजा. करम- प्रमृ); वैतु. पाउ. (४ २) √*अर्(प्राप्तौ)+अत्निच् प्र. इति कृत्वा चिदन्तोदात्त इति, WW १, १५७ <√*अर्(वलने) इति।

[b]) उस. उप. √मा (बधा) + कर्मणि त्र· प्र. (तु. पाउ ४, १६७) कृत्-स्वर प्रकृत्या च। पाप्र. उप. तद्धितस्य मात्रच प्र. सत मौस्थि. स्वरूपमिति द्र.।

[c]) उप. मात्र-> मात्री- इति परिणामस्य तिस्रो विधा· संभवेयुः। यनि. उप. अनाम्नि सति मात्रच् इति प्र. चित्स्वरकरस्तदन्तात् स्त्री ङीप् (पा ४, १, १५) इति प्रथमा विधा परिचितचरी। √मा (बधा) + त्रि. प्र. इति कृत्वा *मात्रि- इत्यस्य भिन्नस्य प्राति. सत स्त्री. ङीषन्तत्वं स्यात् (पावा ४, १, ४५) इति द्वितीया विधा स्यात्। -मात्र-> *-मात्रक-> *-मात्रिका->-मात्रि आ->-मात्री- इति चरमा विधा नैप्र. द्र. (तु. अम्बाली-)। तद् एस्थि. एतासामुपादेयत्वतारतम्ये विमृशां धीः प्रमाणम्।

[d]) यनि. सतात· संदेहो भवति। अपेक्षाया अदर्शनात्। ननु अपा√वृज् इत्यनेन निवारणार्थेन सता कर्मसंबन्धेन युक्ततया श्राव्यमाणं किञ्चिदशुभमेव स्यादिति कृत्वा यनि. १संख्याकात् सरूपाद् भिन्नार्थं सद् भिन्ननिष्पत्तिकतयाऽभ्युपेयमिति (तु सा. BW. च अ + ⌊√रम्>⌋ *रत्नि- इति कृत्वा तस. इति। तथा सति स्वरतश्चोद्यस्याऽपरिहार्यत्वं तु द्र.। अतोऽस्मिन् पक्षेऽपि उप. भावे इति कृत्वा बस. एव सुवच. स्यात् ⌊तु वे⌋)। मा त्वेवं मानि। अपा√वृज् इत्यस्य परत· पृथक्कृतिपूर्वकम् आभरणे वृत्त्युपगमाद् अपाऽऽङोरर्थयोर्विषयविभागेन कस्यचिद् वस्तुनः कुतश्चिदपकरणे कस्मैचिदपरस्मै चाऽऽवर्जन इत्यभिसंधेः (तु अप √मे>मि, अपा √मे>मि इत्येतयो शौ ६, ११७,१ इत्यत्र मै १, १०, २ इत्यत्र च समानप्रकारको विवेक इहोक्तां दिशं परिपुष्णन्निवाऽऽङ्योगवति मै. स्थ संभर इति क्रिप. निदर्श्यमानः)।

[e]) तस. नञ्-स्वर।

[f]) उप. रत्निन्- (सेनानी- प्रमृ ⌊तु. वैप४⌋)।

[g]) विप। बस अन्तोदात्तः (पा ६, २,१७२)।

[h]) वा सस्थ टि ?द्रोण्यश्व- द्र.।

[i]) सपा. मै ४, ९, ४ काठ १७, १३ क २७, ३ वरूथिभ्य. इति पाभे।

[j]) व्यु.? प्रकरणतो वृक्षविशेषस्य नामेति सुलभम् (तु नाउ. टि. ⌊पाग ४, २, ८०⌋। यत ऋश्यायन्तर्गते अरडु (डु)- इत्यत्रेह तात्पर्यमिति संकेतलाभः स्यात्)।

[k]) तु खि ५, १५, १४ अरदुः परम यत इहाऽपि पदद्वयाऽऽत्मक एव पाठः मौलिकतया व्यवसीयेत (वैतु.

अ-रपस्[a]- -प.[b] ऋ [१०, १५, ४, ३७, ११], मा ८, ५$; १९, ५५, का ८, २,१$, २१, ४.५; तै २, ६,१२,३; मै ४, १०, ६; काठ २१,१४; शौ १८, १,५१, पै १९, ३०, ३; २०, ६, २†, -पाः ऋ २, ३३, ६, ८, १८, ९, १०, १३७, ५, तै ३, २, ८, ४, शौ १, ७२,२, ४, १३, ४†, पै १,२८,२.

अर्-मणस्- २अर- द्र.

†अर्मति[c]- -ति. ऋ [(१, ३५, ८) २,३८,४], ७,१, ६, ३४, २१; ८, ३१, १२, १०, ६४, १५, ९२, ४; तै ४, ३, १३, ६, -तिम् ऋ ५, ४३, ६, ५४, ६, ७, ३६, ८, ४२, ३, १०, ९२,५

अ-रममाण[d]- -ण ऋ ९, ७२,३.

अररिन्द[e]- -न्दानि ऋ १, १३९, १०

†अ-ररिवस्[f]- -वान् ऋ १, १४७, ४, -रुष ऋ [१, १८,३[1]; ७ ९४, ८], १५०, २; ३, १८, २; ५, ७७,१; [(१, ३६, १५) ७,१,१३], ९४, ८; ९, २९,५, मा ३, ३०, का ३, ३, २२; मै ४,१२,६; काठ ७,२; ३५, १४; क ५,२, ४८,१३, -रुषे ऋ ७, ५६,१९, मै ४,१४,१८.

अररुषी- -षी. शौ १९, १५, २; पै ३,३५,२,२०,२४,६.

अररु[g]- -रुः तै १, १, ९, १[2]; २;

RW. अरदुपर्ण इत्येकं पदमिति। परम इत्यस्य च स्थाने पर्ण इति सुपठः शोध द्र)।

[a]) विप (गृह-, वात- प्रभृ.)। बस. अन्तोदात्त (पा ६,२, १७२)।

[b]) अदन्तं प्राति इति परमतमनभिमतमिव भवति (तु. भा. K. च, वैतु सा. उ. म. Pw. MW. NW. च)। कथमिति चेत्। उच्यते। उ म. च स्वपक्षपुष्ट्या उदाहृतस्य यास्कीयवचनस्य तन्मतविनाशकत्वाद् अरप. इत्यस्य न द्वि१ सत. क्रिवि इति कृत्वा वा. सुवचतरत्वाच्च। यच्च सा. (तै ३, २,८,४) विश्वे इत्यनेन सामानाधिकरण्यमिच्छन् अरपाः इति प्र३ आह, तदप्यसत्। एधते इत्यैकवचनिक्या क्रियया अरपाः इत्यस्य संबन्धस्य निगदस्पष्टत्वादिति (तु जायते विन्दते इति सांनिध्येन श्रूयमाणे ऐकवचनिके क्रिप.)।

[c]) अरम् > अरम् > अर-मति- इत्याकारिका मतिरर्वाचामभियुक्तानामत्र यद् भवति (तु W. प्रभृ), तद् असद् इवाऽऽभाति। पपा. अवग्रहाऽऽभावात् कामं नञ्-समास इह भवतु, न तु पराभिमतः बस.। रमति- इत्येतत् प्राति. हि निद्-अनिद्-अन्यतर- अति- प्रत्ययान्ततया (तु पाउ ४, ६५) मनोबन्ध-तद्वद्-अन्यतर-वाचकतया च श्रुत्यन्तरप्रसिद्धम् (तु शौ ६, ७३,२; ३; ७, ७९, २)। अत्र चैतत् प्राति. उप भवति नञ् च पूप. भवतीत्यत्र बाह्वृचश्रुत्यन्तरसाधारण्येन विशेषणमात्रतया अनर्वन्-इत्येतेन अंनेहु- इत्येतेन च साहचर्येण च श्रूयमाणं ज्ञापकं भवेत् (तु. ऋ८,३१,१२)। उत्तरपदाद्युदात्तस्तावत् उसं (पा ६,२,११६)।

[d]) तस. नञ्-स्वर। उप. यद्र.।

[e]) नाप. (उदक- इति वें. सा. [तु. निघ १, १२], सोमाभिषवणीयपात्र- इति PW GW. प्रभृ.)। व्यु.? *१अररि- [=अ + (√रा [दाने] > कर्तरि वा भावे वा) ररि- इति बस वा (=अदातृक-) तस. वा (=अदत्त- यस्मिन् कल्पेऽन्तोदात्तस्तु दुरुपपदः द्र)] इति कृत्वा तत्पूर्वे (√दा [दाने]> कर्तरि) द- इति उस. इति दे (१,१२) यस्थ. सा च; पूर्वस्मिन्नेव कल्पे पूप. <√*अर् (गतौ) वेति सा; *२अररि- (=कपाटपर्याय [व्यु.?]) + (दा [अवखण्डने] > कर्तरि) द- इति कृत्वा उस. इति PW अनु GW. [४४१। सर्वथापि त्वेव पूप. प्रकृतिस्वरोऽनुपपन्न इति कृत्वा कोऽपि भूयो विमृश्यस्वरूप. बस. एव शरणीयः।

[f]) अररिवस्- (√*अर् [हिंसायाम्] + क्वसु. प्र इति मतं द्र.)।

[g]) विप, नाप. (रक्षस्-, भ्रातृव्य- [काठ २५,४] प्रभृ.)। व्यु.? (√*अर् [संसर्गप्रतिबन्धे] + भावे विच् प्र) *अर् + *१अरु- (√*अर् [संसर्गप्रतिबन्धे] + कर्तरि उन् प्र. उसं [पाउ १,९]) इत्येवम् उस. उप. प्रकृतिस्वरं स्यात् (=बाधया बाधमान-) इति प्रथमः कल्प.। यद्वा २अर्- (√*अर् [संसर्गप्रतिबन्धे] + कर्तरि विच् प्र.) + अ + र- (< √रा [दाने]) इत्येवं कस. =अः (बाधमान) चासाव् अरः (अदाता) च इति कृत्वा निन्दाऽर्थे उल् प्र. तद्धितः उसं. (पा ५, ३, ७४) लित्वाच्च स्वरस्तदवस्थ इति द्वितीय कल्पः। अथाऽपि वा *२अर्- इत्यस्यैवाऽतिशयितेऽर्थेऽभ्यासः स्यात्, नापू. दिशा प्र. स्वरश्चेति तृतीयः

३[a]; मै ४, १, १०[1]; काठ १,९, २५,४[1]¶, ३१,८[5]; ¶[2]; क १,९; ३९, १[1]¶, ४७,८[5]; ¶[2], शौ ६, ४६,१[b], -रुम् ऋ १,१२९, ३; १०,९९, १०, मा १, २६; का १, ९, ४; मै १, १, १०; ४, १, १०; काठ १, ९; २५, ४; ३१, ८; क १,९; ३९, १, ४७,८; -॰रो मा १, १६; का १,९,४, पै २,३७,४.

¶अ-रशन्[c]- -नम् काठ २६, ६; क ४१,४; -नान् मै ३,९,४.

अ-रश्मन्[c]- -श्मान· ऋ ९,९७,२०.

अ-रस,सा[c]- -॰स शौ ६, १३८,३; -॰स शौ ४, ६,६; पै १, ६८, ४, ४,१७, ४, ५, ८, ५; -सः शौ ४, ६, ६, ५, १६, १-१०; १२,२, पै १, ६८, ४; ३, १६, ५; ५, ८, ५; ८, २, ६; ४, १-११; १९, १२, १२; -सम् ऋ १, १९१, १६[1]; शौ ४, ६, १; ६[1]; ७, २[1]; ५, ४, ९; ८, ६; १३,८; १०; ११; ६, २९, ३[?d]; १००, ३; १३८, ३; ७, ५८, ३; ७; १०, ४, ३; ४, ११, १२, १७, १९, ३४, ३; पै १, ४४, ४, ४८, ४; ६८, ४, ९३, ४, १११, ३, २, १, १[2]; २, १, ५; ३, ९, १[2]-६[1]; ७; ४,१७,३[?e], ४,७, १९, ४, ५; ७; ५, ८, ५[1], ८, ७, १८, ७; ८, २, ९-११, ७, १-४; ११; ९, १०, ५-८; १२[1]; ११, १२; ११, ३, ३; १०; १६, १५, २-४; १९, १३, ६; ५४, ९; १०; २०, १३, ९, २७, ८, ४२, ८; ९, ४७, ६, ५५, १; -सस्य शौ ४, ६, ६, ७, ५८, ५, पै १, ४८, १; ५, ८, ५; -सा शौ १०, ४, ८; पै १६, १५, ८, -सा. शौ २, ३१, ३; ४, १८, १; ९, २, १०; १९, ३४, ३, पै २, १५, ३; ५,२४, १, ७, ८,५; ११, ३, ३; १५, १९, ३, १६, ७६, ९, -॰साः शौ ५, १३,७, -सान् शौ २, २७, १-६, १९, ३४, २, १०; ३५,५, पै २, १६, १, ८,२,७; ७, ७; ११, ३,२; ४,५; ७, ३; -सासः शौ १०, ४,९; पै १६, १५,९, -॰से पै १९, ४२,३.

अरस-तम- -मम् शौ ५, १३, ९; पै ७,३,५, ८,२,८

अरस-त(र>)रा- -रा. शौ ७, ८०,१, पै १,२१,१.

?अरसावधी[f] पै ३,१६,४.

अ-राजन्- -जान. पै १,९२,२.

¶अ-राजन्य[g]- -न्य· मै १, ५,८

अराजिन्[h]- -जिन. ऋ ८,७,२३.

कल्प । वाऽऽद्युदात्तः क्वाचित्कः पाभे. (तु. शंपा शौ. यस्थ.) ज्ञापकः स्याद् यथा पुराकाले प्रवृत्तिमान् सन्नपि सामासिक स्वर· कालेनेहाऽऽख्यातऽभ्यरत-विधया (पा ६, १, १८९) आद्युदात्ततया पर्यणसीदिति । स्याद्वा द्वितीये कल्प एव पक्षे उन् प्र तद्धित. उसं. (पा ५,३,७४) । एस्थि. √*अर्(प्राप्तौ) इत्येतदर्थ-प्राधान्येन व्यु. द्र इत्यभिसंधिः (तु. GW शत्रुपर्या-वाचिना अरि- इत्येतेन पक्षे सजिगमयिषु., वैतु. पाउ. ⌊४,८४⌋ √*अर्⌊प्राप्तौ⌋+अरुः प्र. इति, PW. प्रभृ अ+⌊√रा 'दाने'>⌋ररु-⌊स्वरः?⌋इति तस इति । तथा सत्युत्तरादि-स्वर उपपत्तिसाकाङ्क्षः द्र.) ।

[a]) पाभे. द्रप्सुः मा १,२६ द्र. ।

[b]) आद्युदात्तोऽपि पाभे. (तु. शंपा. मुपा. च टि. च) । सपा. पै १९, ४६, १२ ?हुडुत् इति पाभे. ।

[c]) बस. अन्तोदात्त: (पा ६, २, १७२) ।

[d]) आ√रध् 'हिंसायाम्' > (भावे कृत्) *आ-रध्- > नेप्र. यनि. विपरिणतमिति कृत्वा =हिंसा-भर- इति मतम् (तु. सस्थ. टि आभूक- ⌊यत्र 'यमकर्तृका हिंसा मा भूत्' इति तात्पर्यं द्र.⌋) ।

[e]) त्ववारसम् (मूको) >त्व् अवारसम् (मुपा. [?]) । अत्र तव । अरसम् इति द्विपद. शोध. द्र. ।

[f]) अरस. । अवधीत् इति शोध द्र. ।

[g]) तस. नञ्-स्वरः ।

[h]) व्यु.? (√*अर् ⌊संसर्गप्रतिबन्धे⌋ >) २अर्-+ आजिन्- (=आ√अज् + ताच्छीलिक· इनि. प्र. ⌊तु. पा ३,२, १५६⌋ इति उस. उप. प्रकृतिस्वरम् (प्रति-बन्धकान् विद्रावयितृ-), वैतु वें W. MW. GW. च पर्वतविषयतया अ + (√राज्>) *१राजिन्- इति तस. इति । तथा सत्यन्तोदात्त उप-पत्तिसाकाङ्क्ष सन् कथमपि पा ६, २,१५५ उउ उस. स्यात्, वे मेघविषयतया सा. मरुद्विषयतया च अ + *२राजिन् (राजन्-+ मत्वर्थे तद्धितः इनि प्र.) इति तस. इति वा, ?*अराज-(अ + राजन्- इति बस)+तद्धित इनिः प्र. इति बस. इति वेति; पपा. अप्यवग्रहाऽभावो नञ्-पूर्वत्वस्य संकेत. स्यात् ।

अराटकी[a]- -की शौ ४, ३७, ६, पै १३,४,१०;११.

¶अराड[b]- -ढः मै २,५,९

अराड्य[c]- -ड्यौ तै ५,६,२१,१[d].

अराण- √ऋ द्र

अ-राति,*ती[e]- -तय. ऋ १,२९, ४; ४३,८; २, २३, ५, ९; ३५,६, ३८, ९; ५, २, ६, [६, ४८, १६, ५९, ८], ७, ८३, ३; ५; ८, ९, १; ७१, ४, ९, ७९, १, १०, ५७, १; ८५, ३२, १३३, ३, १७४, २; मा १,७[२], १४, १६, १९; २९[४], का १,३, ३[१], ५, १; ६; ७, १; ८. ३, १०, १[४]; तै १, १, २, १, ४,१, ५, १, २; ६, १, ७, १, ८, १, १०, १ ; २, ५, १; ३, १, १, ६,१, ८, ३; २, १०. १; †कौ १, ५५५; २, ११५३, †जै १, ५७, २, ४,१, ६, शौ १, २९, २†, ५, २३, २, ६, १२९, १-३; ११, १०, २१; १३, १, ५९†; १४, २, ११†, १९, ५०, ३; †२०, ७४, ४; ९५, ४; १३९, १, पै १, ११, २, ७, २, २, ९, ७, ८; १४, ४, १३, १६,८७,१; १७, २५, २, १८, ८, २; १९, ३२, १; २, ३, -तये मा १, ११; का १, ३, ७, मै १, १, ५, ४, १, ५[२], शौ ५, ७, १, ३; पै ७, ९, ४; १९, ३; ४, -ति. ऋ २, ७, २; ८, ४८, ३, १०, ३४, १४; खि ४,५,१४; तै ३, २, ५, ४†, मै १,१, २; ४; ६, ७[२]; ८, ११; २, १६, ३, १०, १, ४, १, ७, काठ १, २, ४; ५[१], ६; ७, ८, १०; ३. ६; ३१, ४[१]; ५ ; ६; क १, ५[१], ६; ४७, ४[१], ५, शौ २, ७, ४‡[f], ६,१२४, ३, १२, ३, १७, पै १, ४६, ६[2g],८, ३, ४; १३, ३, १४, १७, ३७, ७[3] -तिम् ऋ ४, ४ ४; १०, ६३, १२, मा १३, १२† , २७,६[h]; का १४, १, १२†; २९,१,६[h]; तै १, २, १४, २†; ८, १०, २[1], ४, १, ७, ३[h]; मै १, १, ११ , २, ११, १४; ४, ३[१], ५, १; २, ७, १५†, १६, काठ १,१०, २, १२, ३, ३, ५, ४; १६,१५†, १६†; ३१, १४, क १, १०, २, ६; १०; २५, ६†, ‡[i]कौ १,५४०, २, ३६९, [j]जै १, ५५, ७, ३, ३०, १२, शौ १, १८, १[२], २, १०, ७[k], ३, १,१, २, १, १५, १; ५, ७, ३, ६, ८, २, १२; १२, २, ३, ४५; १९, ३१, ११; पै १, ६९, २; ८६,२, ३, ५, १, ६, १; ४, ८,१-१३, १८, ५, ५, २६, ३-६, ९; ७, ९, ४; ८, १०, ५, ११; १६, ४, २;

a) मूको. दीर्घाऽऽदिरपि पाठ. द्र. । व्यु ? √*अर् 'हिंसायाम्' [मौस्थि. < √*२ हृ (=√२हृ) < √*शर् (=√*शॄ) <> √ *कर् (=√*कॄ)] > *५अर्- (=शृङ्ग- [तु. ३हरिण-] WW १, ४०३ उ) + १अर्ध- (=प्रकर्ष- < √ऋध् इति षस. सास्व. इति कृत्वा १ *अरार्ध- इत्यस्मिन् प्राति. उपपदे सति (√कृ + डि प्र उसं [पाउ ४, १३९]=) *कि- इति उप. योगे *अरार्धकि-> (स्त्री ङीष् [पावा ४, १, ४५]) -की- इति त्रिप्रस्थानस्य प्राति. मौस्थि अभ्युपेयमानस्य सत नैप्र. *अरार्धकी->*अराढ (>ढ> *ट)की- इति परिणामः अनुसंधेयः (तु सह श्रूयमाणं शृङ्गपदप्रधानं विप. ; नाउ. ²सनि. प्राति च, वर्धकि- प्राति. च लोके) ।

b) व्यु ? (√*अर् [हिंसायाम्] >) *५अर्- + १अर्ध- (द्र. नापू. टि.) इति कृत्वा बस. पूप प्रकृतिस्वरम् द्र. (=शृङ्गप्रकर्षवत्-) । स्वरूपतस्तु नैप्र. *१अरार्ध->*अराढ-> यनि इति सुलभ· क्रम ।

c) व्यु. ? नापू स्वार्थे यत् प्र (पा ५, ३,१०३) यद्वा *३अर्-+१अर्ध- इति षस सतस्तत्रसाधवीय· यत् प्र (पा ४,४,९८) । उभयथाऽपि तित्-स्वर (पा ६,१, १८५) । दीर्घादि प्राति. अपि यद्र ।

d) सपा. काठ ५०,१ आराड्यौ इति पाभे ।

e) भाप. (अ-प्रदान-, लोभ-बुद्धि- प्रभृ. [तु या ११,२] PW. GW. प्रभृ. च), नाप. (अ-दातृ- [तु. या ३,११], शत्रु-) । तस. नञ्-स्वरः । उप राति- टि. यद्र. ।

f) सपा. ऋ ९,११४,४ अरातीवा इति पाभे. ।

g) अराती. इति शोध (तु सपा. पै ७, १५, ४) । एतदनु सस्थ ?आदद्रुः टि. द्र. ।

h) सपा. शौ २,६,५ द्विष· इति, काठ१८,१६ निर्ऋतिम् इति च पाभे ।

i) पाभे. १अरतीन् द्र ।

j) सपा ऋ ९,९७,१० °ती इति पाभे. ।

k) सपा. तैब्रा २,५,६,३ आपमं २, १२,९ अवर्तिम् इति पाभे. ।

१५, ७; १९, २९, १, ३९,६; ४६,२, ४९, १, २०, १८, २, -*तियम्[a] पै ५, २६,४,६, ८; -ती ऋ १, ११६, २१, ३ १८, १, २४, १, ४, ⌊२६, ७, २७, २⌋, ⌊५०, ११ (७, ६४, ५; ६५, ५, १७, ७)⌋, ५, ५३, १४, ६, ४, ५[b]; १६, २७[२], ४४, ९, ७, १, ७; ९७, ९, ८, ११, ३, ३९, २[२], ९, ९६, १५, ९७, १०[c]; खि ३, १६, ३[d]; ४, ५, ५, १३[e], मा ५, २६; ६, १, ९, ३७, १०, १, १२, ९९[f], १३, २६, का ५,७, १, ६, १, १, ११, १, ३,२,१, १४, २, १२; तै १, ३,१,२,२, २; ६, १; ६, १, १, ८,११,१, ४, १, ४, ४[g];२,८, १, ९, २, ५, १, ५, ९[g]; मै १, २, १, ५, ३; ६, २, २,६,८; ३, ६,३[२]¶; ४, १४, ६‡[h]; १७; काठ २,१; १५,६, ३९, १; क १, १३, जै ४ २५, १†; शौ १,२,२, १०, ५, ३६, १३, १, २०, १६,९, १, पै ३, ३३, ६, ५, ६, ८[2i], ७, १५, ४, १२, ६, ८, १४, १, ९; १६, १३२, १; १७, ३४, ६, १८, १६, १०, २९, १; -तीनाम् खि १, ५, ५, -*तीम्[b] पै ५ २९, ७, ९; -०ते शौ ५, ७, ८; -०ते शौ ५, ७, १; २, ७; १४, २, १९; पै ७, ९, १-३; ५, १८, ८, १०; -†ते ऋ ८, ७१, १, कौ १, ६, जै १, १, ६, -त्या शौ ३, ३१,१, -त्या ऋ ९, ७९,३[२], शौ १०, ३,७; १३, ८, २; -त्याः पै ५, २६, १; २; १६, ६३, ७; -त्यै तै १,१,४,२; काठ १, ४; ३१,३; क १,४,४७,३, शौ ५,७,१०.
[°ति- अन्°]

अराति-दब्धिं[j]- -ब्धिम् खि १, ५,११.

अराति-दूषण[k]- -ण.[l] शौ १९, ३४,४, पै ११,३,४

अराति-दूषि[m]- -षि[l] शौ २, ४,६.

अराति-भयु[n]- -ये खिसा २६,१८.

अराति-हु[o]- -हम् शौ १९, ३५, २, पै ११,४,२

अराति-हन्- -हनम् काठ ३९,५.

अरातिघ्नी- -घ्नी· काठ ३९,१.

√अरातिय्[p], अरातियात् शौ ४, ३६,१.

√अरातीय्[p], अरातीयति तै १, ३,२, १, ६, ३,१[q]; ३, ५, ८,

---

[a]) प्रकृते सूक्ते प्रथमे मन्त्रे पूर्वोत्तरविरहितस्य रा? इत्यस्य च २ये च मन्त्रे रात्यात्? इत्यस्य च पूर्तिकरं अरात्या इति, ४थे, ६ठे, ८मे च मन्त्रेषु मूको रातीयम् (=*अरातियम्) इति, ९मे च मन्त्रे मूको. रात्रीम् (=अरातीम्) इति च *अराती- (>तु. खि १, ५, ५ -तीनाम्) इत्यस्य ङीषन्तस्य (पावा ४, १, ४५) सद्भावप्रामाण्ये संकेत द्र । एस्थि. १मे मन्त्रे रा (=*अरात्या), २ये मन्त्रे रात्यात् (=*अरात्या), ४थे, ६ठे च मन्त्रयो अरातिम् (=*अरातियम्), ७मे मन्त्रे अरानीन (=*अरातीम्), ८मे मन्त्रे अरानीन् (=*अरातियम्), ९मे च मन्त्रे अरातिम् (=*अरातीम्) इत्येवं शोध-परम्परा द्र. । अनयैव दिशाऽन्येष्वपि बहुषु स्थ मूको. अनुसंधानतो दीर्घान्तस्य प्राति. सद्भावोऽङ्गीकार्येतेति संभाव्येत ।

[b]) प्र१ छन्दोऽनुरुद्धं दीर्घत्वम् (तु सा. =अरातिरिति, L ३७६, वैतु. सा. द्वि३ इत्येवमपि मृषा विकल्पुक) । यद्वा *अरातिर्-[=अ+*रा-तिर्-(=√रा ⌊दाने⌋ + भावे वा कर्तरि वा+तिर्-⌊<√तॄ⌋) इति तस ।इत्यस्य प्र१ द्र. (तु. *अमतिर्-)] । [c]) पाभे -तिम् कौ १,५४० प्रमृ. द्र. ।

[d]) अरा° मुपा. स्वरभ्रेष द्र ।

[e]) सपा. खिसा २९,१५ राड्या· इति पाभे. ।

[f]) पाभे. अभिमातिम् शौ १९,३२,६ द्र. ।

[g]) पाभे. २अनिरा द्र. ।

[h]) सपा ऋ ७,८२,१ विशिष्ट पाभे. ।

[i]) नकारान्त. मुपा सु-शोध. द्र । अन्त्यनकारहीन मुपा. पाठो विसर्जनीयेन पूर्येत, न तु नकारेण । पुंसि प्रयोगस्य श्रुत्यप्रसिद्धत्वात् ।

[j]) सस. सास्त्र । मुपा. आद्यन्तोभयस्वर· सु-शोध द्र. ।

[k]) उस. उप. √दुष् > दूषि + कर्तरि ल्युः प्र. । कृत्-स्वर. प्रकृत्या ।

[l]) सपा. °षण. <> °षि इति पाभे ।

[m]) उस. इन्नन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, १, १९७, २,१३९) ।

[n]) पंस. अन्तोदात्तः । अ° इति स्वर ? यनि. शोधः ।

[o]) उस. उप. √हन् + डः प्र (पा३,२,४९) ।

[p]) क्यजन्त· नाधा । दीर्घत्वभावाऽभावौ यस्था द्र. ।

[q]) आत्मन इच्छायां क्यच ब्रुवाण. भा. चिन्त्यः । अरातेरात्मन इच्छाया विषयत्वाऽयोग्यत्वात् ।

१, मै १, २, १०; ३, ८, ८¶; काठ २, ५, ९, ११, १२, ३,३, ७ ६, २५,९, क २, ५, ५,५¶, ४०, २, अरातीयन्ति खि २, ८, ३, मै ४, ३, १[1], ८, २¶, काठ २८, ४¶, क ४४, ४¶; अरातीयात् मा ११, ८०, का १२,७,१५, तै ४, १, १०, ३, मै २, ७,७, ३,१,९, काठ १६, ७, १९,१०, क ३०,८, पै १, ४२,४.

अरातीयत्- -यत ऋ १, ९९, १, खि ४, २, ६, खिसा २६, १८, मा १२,५, का १३, १,६, तै १, ६, १, १, ५, २; ४, २, १,१; ९,२, मै १, २, १०[a], २, ७, ८, काठ १६, ८, क २, ५[a], -यन् काठ ३१, १४, -¶यन्तम् तै ३, १, ४,४, मै ३,१,३[b].

अरातीयु[c]- -यो. शौ १०, ६, १, पै १६,४२,१

†अराती-वन्[d]- वा ऋ १, १४७, ४, २. २३, ७, ८, ६२, ११, ९,११४,४[e], तै ७, ४, १५, १; काठ ४४,४.

?अरादविदुरश्चसहनुः पै ५,२,५

अ-राद्धि- -द्धयै मा ३०, ९; का ३४ २,१

†अ-राधस्[f]- -धस ऋ ५, ६१, ६, ८, ६४, २, १०, ३२, २, ६०, ६, कौ २ ७०५, जै ४,७, १०; शौ $१२, १०, १४, ११, ४, २०, ९३, २; -धसम् ऋ १, ८४, ८, ९, १०१, १३; कौ १, ५५३, २, ६९३, ७३६, जै १, ५६, ९, ३, १२, ८, ५६, २०, ४,२६,१, शौ $५, ११, ७; ८, २०, ६३, ५; $पै ८, १, ७,८, १६,१४६,१०.

?अरामाज्या पै १९,४१,१०.

१अ-राय[g]- -यास· ऋ ८,६१,११.

२अराय[h]- -०य पै २, ६७, २, -यः पै २, ६७, १, ६, १४, ७; ८, १९, २५, १२‡[1]; १३‡[1]; -यम् शौ २, २५, ३, पै ४, १३, ४, ६; ७, ११, ६; १७, १३, ४[j], -याः शौ १२, १, ५०; पै १७, ५, ८, १३, ८, १९, २५, १४; -यान् शौ ८, ६, ४-६, १२, ११,

a) पाभे. नाष्ट्राणाम् तै १,३,२,१ द्र.।

b) सपा. तै ५,१,२,३ काठ १९, २ भ्रातृव्यम् इति पाभे.।

c) ताच्छीलिक· उ. प्र. (पा ३,२,१७०)। तत्-स्वर ।

d) व्यु. ? *अराती- इति उपपदे √वन् + कर्तरि क्विप् प्र (पा ३, २, ७६) इति कृत्वा उस. उप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १३९) इति प्रथम कल्प । √अरातीय् > *अरातीया- (पा ३, ३, १०२) इत्युपपदे पूर्ववत् उस. कृते सति नैप्र *अरातीया-वन्-> यनि इत्यन्तोदात्तप्रयोजिततत्पूर्वलोपात्मक परिणाम इति द्वितीय· कल्प । अथ पाप्र. √अरातीय् + वनिः प्र. उसं. (पा ३, २, ७५)। ततोऽकारयकारयोर्लोप. (यक्र. पा ६, ४, १४८, १, ६६) इति वा। *अरातीया- + वन् प्र. तद्धितः उसं. (पावा ५, २, १०९) इति कृत्वा भत्वे उसं. (पा १, ४, २०) पूर्वपद् अवर्णलोपे यलोप इति वा । *अरातिर्- + वन् (गपू. दिद्या) प्र. इति वेत्येवं कल्पपञ्चतयं समूढं द्र.। तत्राऽपि द्वितीये कल्प आस्थाविशेषश्चेति दिक् (तु. अमती-वन्-; वैतु. पपा. PW. प्रभृ च अराति-वन्- इत्यत्रग्रहमुखा भवन्तो मध्ये दीर्घं नोपपादुकाः; भा. [तै ७, ४, १५, १] सा. [ऋ १, १४७, ४] चोत्तराऽश वनिप् प्र इति वचनतः पित्-स्वरत प्रसज्यमानलक्ष्यविघातं प्रति पर्यनुयोज्यावित्यपरो विशेष·)।

e) पाभे. अराति शौ २,७,४ द्र.।

f) बस अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)।

g) तस. नञ्-स्वर । उप *राय- (√रा [दाने] + कर्तरि ण. प्र युक् च), वैतु या. (६, २५) प्रभृ. सर्वे बस इति कृत्वा रै-पर्यायीकुर्वाणा घञन्तमिव प्रतिपादुका· सन्त. प्रसज्यमानाऽन्तोदात्ता (पा ६, २, १७२) चिन्त्याः।

h) नाप. (रक्षस्- प्रभृ.)। व्यु. ? रक्षोऽसृक्पावगर्भाद-जिघत्सुत्वादिहिंसा-प्रधानविशेषणसहश्रुतिभिः (तु. यनि स्थ.) लिङ्गितं भवति, यथेह √ *अर्(हिंसायाम्) > ५*अर्-+(√इ + भावे घञ् प्र.) *आय्- इति कृत्वा बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१ [= अराऽऽय-]) इति, वैतु या. [६, ३०] प्रभृ. तस. इति कृत्वा नञ्-पूर्वत्वे सति √रा [दाने] इत्यत एव निष्पादुकाः सन्त. स्वरतश्चिन्त्या ।

i) पाभे. अमीवा ऋ १०,१६२,१ द्र.।

j) रायम् इति पाठः? यनि. शोधः (तु. BKA.)।

६, १६, १६, ६, ७, पै १५, १४, ९, १६, ७९, ४-६,८०, ३, ८१, २,५, -येभ्य शौ ८, २, २०, पै ५, ३४, ५[a], १६, ४,१०.

अरा॒यी[b]- -०॒यि ऋ १०, १५५, १; २; -०यि पै १७, १४, १, -यी पै १७, १४, २[c]; -य्यः शौ १, २८, ४; २, १४, ३, ४, १७, ५; १८, ७, ८, ७, २३, १; पै २, ४, ५, ५, २३, ७; २४, ७; ८; २०, १५,५; ६०, ११; -य्यम् ऋ १०, १५५,२[d].

अराय-क्ष॒यण[e]- -णम् शौ २,१८,३.

अराय-चा॒तन[e]- -नम् शौ२,१८,३

? √*अराय॒[f] >अराय्य॒[g]- -य्यम् खि ५, १०,२

?अरायभ्य.[h] पै ५,३४,५.

अ॒राल[i]- -ला [j] खि ५,१७,१.

†अ॒रावन्[k]- -वा ऋ ७, ५६, १५,

---

[a]) -यभ्यः इति पाठ? यनि. शोध. ।

[b]) रक्षोजातिविशेषीयत्वाद् योपधत्वे सत्यपि ङीष् प्र उसं. (पा ४,१,६३) । -०॒यि इत्यत्र आमन्त्रिताद्युदात्तः द्र. (वैतु सा ⌊शौ १, २८, ४⌋ स्त्री. पुंयोगीयम् ⌊पा ४,१,४८⌋ प्र. प्रस्तावुक, Reuter (KZ ३२,२९७) च <अरि॒-⌊तु. जह्नावी- प्रमृ.⌋) ।

[c]) रायी इति पाठः? यनि. शोधः ।

[d]) सपा. पै ५,९,४ सदाम्वा. इति पाभे. ।

[e]) विप (अग्नि- प्रमृ.) उस. कर्तरि ल्युडन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,१९३,२, १३९) । उप. यक्र <√क्षि (क्षये); <√चत् > चाति (नाशने) ।

[f]) √*अर् 'रक्षणे' (मौस्थि. <√*ह ⌊घ, ग, ख, क, श, क्ष, स्क⌋ र् <√*अस्कृ 'खनने') >*अर॒-(अस्य गृह-रक्षित्रोरर्थे शु॒रण - इत्येतत्-साजात्यमित्यभिसंधिः) >यनि. नाउ व्यु. औपयिक क्यङन्त. नाधा रक्षितृभावे द्र. ।

[g]) भावे य प्र कृत्येषु उसं (पा ३,१,९५ उउ) । तत्-स्वरश्च (तु. मूको च, √*मृ >मरा॒य- इति शांश्रौ ⌊१२, १७, २⌋ कुला॒य- ⌊मौस्थि. साजात्यभाक् यद्.⌋ इति च पाभे) ।

[h]) √*अराय 'कुत्सितशब्दे' >*अरायत्- >अराय-द्भ्यः इति शोध. ।

[i]) व्यु ? √*अर् 'वलने' (तु WW १, १५७) । यद्वा √*अर् 'सामीप्ये' (तु RW. ⌊शौ २०, १३४, १⌋ ?*आ॒-सन्ना. इति पठन्तौ) +आल प्र. (वैतु. आलच् प्र इति भो. पाउना. च । तथा सति स्वरस्तु नोपपद्येतेति दिक्) प्र. स्वरश्च । यत्तु *अ॒रालाच्,अच्- > -लाक् इतीव गपू. शौ. (शंपा.) अश्रावि, तन्नेष्टम् । नाउउ. मन्त्रेषु प्रागादीनाम् अधरागन्तानां चतुर्णामेव क्रिवि. सतां पदानामावृत्तिदर्शनाद् न प्रकृतं पदं तत्सजातीयमित्यस्य विषयस्य सुवचत्वाच्च नाउउ. मन्त्राणां वा. दिशा एव च प्रपु३ सता क्विप. कर्तृ-संबन्धेन युक्तस्य सतः प्र३ कस्यचिन्नाम्न एवाऽऽका-ङ्क्षितत्वाच्च ।

[j]) सपा. शांश्रौ १२,२३,१ (तु शपा. सात. ⌊शौ२०, १३४,१⌋ ?अरालाक् इति पाभे.) ।

[k]) व्यु ? (√*अर् ⌊संसर्गप्रतिबन्धे⌋ + भावे अप् प्र *अ॒र- > स्वार्थे *अ॒रक- > नैप्र.) अ॒रा- + *व॒न्- (√वन् + भावे क्विप् प्र) = 'अरे (प्रतिबन्धे वा हानौ वा) वन् (मन॰) यस्य (पाप्र. वन् प्र तद्धित. उसं (पावा ५, २, १०९) इति बस पूप प्रकृतिस्वरम् (वैतु. पपा. अनवगृह्णन् नञ् पूप इतीव विज्ञापुकाः) । PW. प्रभृ तु अ॒ + *रा॒वन्- (<√रा ⌊दाने⌋) इति तस. इति संवादुकाः । यत्तु ऋ ७, ६८, ७ इत्यत्र यनि. भिन्नं सदपरं सरूपं प्राति कृत्वा भिन्नाया व्यु. विषयः [तु. सा. (<√*अर् ⌊इत्यभिसंधाय⌋) 'अरणवानभिगन्ता' इति, PW. =२अ॒र्-वत्- (=र॒थ-) इति (तथा च सति स्वरस्तु दुरुपपदः द्र.)] इति पराऽभिप्रायो भवति, तदनिष्टम् । यनि. प्राति. प्राकरणिकऽर्थतः सुसंगत-त्वात् कल्पनान्तरस्याऽन्यथासिद्धेः । 'यदा भुज्युं तस्याऽऽत्मीयत्वेनाऽनुभूयमानाः सखायोऽपि पापवृत्तयो भूत्वा मध्ये समुद्रं जहुः, तदा किल कश्चिदपर एव नितान्तमसंबद्धः (=१ अ॒रणः) शत्रुबुद्धिर्वाऽपि सन्नश्विनोः संभक्तत्वाऽभिसंबन्धेन मनोप्रदिम्ना नेदीय इव प्रेरितो भूत्वा तं निस्तारयामास' इति श्रुतिस्वरस इत्यभिसंधेः (वैतु. वें. सा. च भुज्युरेव अ॒रावा इति व्यशेषीति कृत्वा पर्षन् इति क्विप. प्रपु१ सदपि मपु२ भावयित्वा व्याचक्षाणौ; PW. प्रभृ. च दैवताभिसंबन्धेन परस्याऽप्यात्मीयभावस्य महिमानमपश्यन्तः गपू. व्यु. चाऽर्थांश्च वितथं प्रतर्कुकाः) ।

६८, ७; ८, २८, ४, ९, २१, ५, १०,३७, १२[a], -राव्ण. ऋ १, ३६, ⌊१५ (७, १, १३)⌋, १६[b]; ८,६०,१०[b]; ९ ⌊१३,९, ६३,५ (३९,५)⌋, ६१, २५, कौ १, ५१०;२,५४५,५६३,८९५; जै १, ५२, १४, ३, ४३, १, ४४, ९; ४, १४, २; -राव्णे ऋ ७,३१,५; शौ २०,१८,५

१अरि[c]- -रय. खि ४, ५, १; -रये ऋ ६, १३,५; -रिः ऋ १,४, ६, ९,१०;१५०, १; ७, ६४,३, ८,२,१४[d], ५१, ९, ७२, १६, ९, ७९, ३, १०, २८, १, ३९, ५; खि ३, ३, ९, ५, ११, १, मा ३३, ८२; का ३२, ६, ११, कौ १, ९७, २, ९५९, जै १, ११,१, ४,१९,१; शौ २०,६८,

६, ७१,१६, १२७, ११; -रिम् ऋ २,८,२,५,४८,५;-र्यं.[e] ऋ १,७०,१; ७१,३, ७३,५,११८, ९; १२२,१४[f]; १६९,६; १८४, १[g], १८५, ९; २, १२, ४[h]; ५, २३, १५, ३, ४३, २[g]; ४, २, १८[g]; १६, १९; २०, ३[i], २९,१; ३८, २, ४८, १; ⌊५०, ११, ७, ६४, ५, ६५, ५; ९७,

---

a) =सपा. तैआश्रा ६० माश्रौ २,५,४,९ प्रभृ. । तैब्रा ३,७,११,२ आश्रौ ३,१३,१८ प्रभृ. अराय् इति पाभे ।

b) सतोबृहत्यां विषमयोर्जागतयोः पादयोरवसाने लगौ स्यातां (तु तृतीये पादे) इति कृत्वा अरावणः इत्येवमत्र मूलतः पाठः संभाव्येत (येनाऽक्षरद्वयेनोनेऽत्र पादेऽक्षरमप्येकं सुपूरं स्याच्छन्दश्च सुपठमित्यभिसंधि ⌊तु L ५२५⌋) ।

c) √*अर् (प्राप्तौ वा संसर्गप्रतिबन्धे वा) + इ. प्र. उसं (पाउ ४, १४०) । तत्-स्वरः । ननु स्वामि-स्तोत्राद्यर्थपरं प्राति अन्यच्च् शत्रुपरं चाऽन्यदिति प्रागर्वागभिमतं विवेकं (तु. या ⌊५,७⌋ प्रभृ.) आदाय पृथगङ्किते द्वे प्राति. किमिति न निर्दिश्येयातामिति । व्यु. च वृत्ते च विशेषाऽभावाच्छब्दतोऽभेदप्रतिपत्तेरिति । ननु शत्रु-परस्य प्राति. अ + *रि- (< √रा ⌊दाने⌋ भावे) बस इति कृत्वा प्रकाराऽन्तरेण व्यु. इष्यता (वैतु. या. गपू) तेन च प्राति भिन्ने निर्दिश्येयातामिति । नेति । कथमिति । उक्ताया व्यु. अन्यथासिद्धत्वा-दिति । कुत इति । गतितत्प्रतिबन्धप्रभृत्यनेकाऽर्थ-वाचकत्वेनोपगतस्य सतः √*अर् 'संसर्गप्रतिबन्धे' (तु यस्था टि.) इत्यस्यैव तत्तदर्थवाचकस्य सतः १अरि- इत्यस्य मूलतयाऽभ्युपेयत्वादिति । अथ तत्र तत्र विषयविभागे विदुषा वैमत्यादपि भिन्ने प्राति. न निर्दिश्येयाता-मिति । कथमिति । उच्यते । तद् यथा । ऋ १, ४, ६ इत्यत्र शत्रु-पर इति सा. । न तथेति Pw. प्रभृ. । ऋ १, ७३, ५ इत्यत्र शत्र्वर्थं इति सा. Pw. च । न तथेति GW. । ऋ १, ११८, ९ इत्यत्र शत्र्वर्थं इति सा. Pw. च । न तथेति NW. । ऋ १, १८४, १ इत्यत्र शत्र्वर्थं इति Pw. । न तथेति सा. GW च । एवमन्येष्वपि भूरिसंख्याकेषु स्थ. प्रतिपत्तिभेदो भवति । अथाऽद्याऽवधि प्रसिद्धिं प्राप्तवतो विषयविभागस्याऽपर्याप्तत्वादपि द्वे एव भिन्ने प्राति. निर्दिश्येयातामिति नोचितम् । तथाहि । मा ६, ३६ इत्यत्र प्रजाऽर्थ. साक्षाच्छ्रौतप्रमाणोपबृंहितो भवति (तु माश ३, ९, ४, २१) । ऋ ९, ७९, ३ इत्यत्र वृक- इत्यस्य साहचर्याद् हर्यर्थ. संभाव्येत । एवमनुसंधानभूयस्त्व-निबन्धना विशिष्टतराऽर्थभूयस्त्व-प्रसिद्धिं संभवेदिति किमु वक्तव्यम् । ननु तत्तत् स्थ. सम्यगनुसंधाय तत्तदर्थविषयविभागमनुपतन्ति काम तानि तानि भिन्नभिन्नानि प्राति. निर्दिश्येरन्निति । सत्यम् । एवमेव कर्त्तव्यं न त्विहेति । तत् कुत्रेति । वैश. इति । कुत इति । अर्थविवेका-ऽधीन विषयविभागाऽनुपातिनो निर्देशविभागस्य तत्रैव प्राप्ताऽवसरतरत्वाच्चाऽनुसंधेयसाधनसामग्रीसमृद्धिजस्य-पर्याप्ततरस्य विभागप्रकारस्य संभवाच्चेति । अथ किमिति २अ-रि- इतीहाऽपि पृथग् निर्दिश्येतेति । स्वरतो भेदात् व्यु. भेदस्य शब्दस्वाभाव्य-प्राप्तत्वा-दिति । अत्र यत्र यत्र अर्यं. इति शब्दरूपं १अरि- इत्यस्य द्वि३ वा पं१ वा ष१ वा सत् १अर्य- इत्यस्य प्र१ इतीवाऽन्येषा मिथ्या प्रतीतं भवति तत्र तत्र यस्थ. टि समकेतीति दिक् (तु. टि. इहैव अरे इति) ।

d) शोधः पाभे. च कौ १,२२५ रयि. द्र. ।

e) द्वि३ ।

f) वा. द्वि३ सस्थ. टि. ϕआजग्मुषीः द्र. (तु. Pw. GW. प्रभृ. ; वैतु. वे. ⌊ष१⌋, सा. <१अर्य- इति) ।

g) १अर्य- इत्यस्य रूपम् इति सा. तद् विमृश्यम् ।

h) १अर्य- इत्यस्य रूपम् इति Pw. तच्चिन्त्यम् ।

i) यत्तु १अर्य- > अर्यं (स१) ='इन्द्र' इतीव PVS. (१७२ टि. १) इत्यत्रोक्तं भवति । तच्चिन्त्यम् । त्वया इति पदेन तस्य गतार्थत्वात् ।

९], ५, २, १२; ३३, २; ६; ३४, ९; ५४, १२; ६, १४, ३; [१५, ३ (६६, ३३); १०, ११५, ५]; १६, २७[२]; २०, १, २४, ५[a], २५, ७; ३६, ५[a], ४५, ३३; [४८, १६; ५९, ८], ७, ८, १; २१, ९; ३४, १८; ४८, ३[२], ५६, २२; ६०, ११; ६८, २; ८३, ५; ९२, ४, ८, १, ४; २१, १६[a], २४, २२[a]; ३४, १०[b]; ३९, २, ४८, ८; ६०, १२; ६५, ९[a]; ६६, १२; ९४, ३, ९, २३, ३; [६१, ११, १०, १९१, १]; ७९, [१; १०, १३३, ३]; १०, २०, ४, २७, ८[२], ४२, १, ५९, ३; ७६, २; ८६, १[a]; ११६, ६[a]; १४८, ३; मा १५, ३०[c], २६, ३; १८[c], का १६, ५, ११; २८, २, १; तै १,८,२२, २, २, ६, ११,४; ४, ४,४, ४; मै २, १३, ७, ४, १४, ४; १५; काठ २, १५, ४, १६; ८, १७; १७, १८; ४०, ११, कौ १, ७०; ५५५; २, २४; ११५३; ३, १, ८; जै १, ७, ८; ५७, २, २, ५. ५, ३, १, ३, ४, १,६; १०, १०; शौ ६,६३, ४; १८, ३, २३, २०, ३४, ४; ५; ६६, १; ८५, ४; ८९, १; ९५ ४; १२६, ३, पै १३, ७, ४; ५; १९,७,१†.

अरी[d]– -री मा ६, ३६; का ६, ८,७, मै[e] १, ३, ४; ४, ५, ७, काठ[e] ३,१०; क २,१७, -र्यः[f] कौ १,३२७, जै १,३४,५.

अरे[g] मा २३,५५;५६, का २५, १०,३,४; मै ३,१,४.

अरि-क्लव[h]– -वेभ्य· पै १६, १०४, २[i].

अरि गूर्त[j]– -र्तः ऋ १,१८६,३

अरि-धायस्[k]– -यस· ऋ १, १२६,५.

अरि-ष्टुत[l]– -त ऋ ८,१,२२

२अ-रि[m n]– -रि· शौ ७, ९३,१[२]; १३,१,२९[o], पै २०,३२,७[२].

अ-रिक्त[m]– -क्त[p] काठ ४०, ५; -¶क्ताः तै ६, ४, ९, ५, काठ २७, ५, क ४२ ५; -¶क्तानि तै ६ ४, ९, ५[२]; -क्ताय तै ७ ३,२०,१, काठ ४३,१०.

---

[a]) तु. टि. **अर्यु** ऋ १,१८४,१।

[b]) **अर्य** इति सं१ इति पठन् सा. चिन्त्य.।

[c]) १**अर्य-** इत्यस्य रूपम् इति उ. म. मन्वानौ चिन्त्यौ।

[d]) स्त्री. ङीष् (पावा ४, १, ४५ [तु. माश ३, ९, ४,२१])।

[e]) **अरिः** इति पाठः (वैतु. मै. मूको. १मे स्थ **अरीः** इत्यपि पाठ·)। एस्थि. अपि मै. काठ. च रूपम् स्त्रीत्वपरत्वं शाखान्तरसामान्येन सुस्थितं द्र.।

[f]) **तरुषी->-षीः** इत्येतत् सामानाधिकरण्यात् यनि. द्र. (वैतु. सा. अरीन् इति व्याख्यानात् १**अरि-** इत्यस्य पुं द्वि३ एतदिति प्रतिपन्नः संदिग्धन्त्यः)।

[g]) मौस्थि. प्रजाऽर्थस्य सत· १**अरि-** इत्यस्य सं१ संभाव्येत (वैतु WW [१, ८९] शब्दार्थकाद् √*अला [तु. पंजा. **अलाअ-<आलाप-**] इत्यतो निष्पादुक.)।

[h]) =कर्तनगुणविशिष्टक्लवविशिष्ट-। बस. पूप प्रकृतिस्वरम्।

[i]) सपा काय ११४ . ३ **अरिक्लवेभ्यः** इति, शौ ११, २,२ **अलिक्लवेभ्यः** इति च पाभे.।

[j]) विप (सूरि-)। अरिरिव वा अरिरिति वा अरि (=समृद्धं पुष्कलं यथा स्यात्तथेति कृत्वा क्रिवि सत् न द्वि१ [तु PW. प्रमृ , WW १,६९; NW.]) इति वा गूर्त-(<√गृ 'शब्दे') इति तस थाथीयश्च स्वर· (वैतु. सा. सस. इति च, B. [JOAS ४५,१६५] च तृस. इति वदन्तौ स्वरतश्चिन्त्यौ (तु. पा ६,२,२,४८ ; **विश्व-गूर्त-** इति च)।

[k]) विप ([समृद्धधायोविशिष्टा-] गो-)। बस पूप. प्रकृतिस्वरम्। उप. भावे **धायस्-** (वैतु सा. कर्मणीति कृत्वा तृस इति, GW. च कर्तरीति कृत्वा उस. इति च वदन्तौ स्वरतश्चिन्त्यौ [सा. उप. गुणवचनत्वे सति पूउ. कृतत्वरप्रेष्टत्वादस्य विशेषणद्वयस्यापि प्रकृते चाभावात् GW. च कृदुत्तरपदप्रकृतिस्वरस्य प्राप्तत्वात् पूप प्रकृतिस्वरानुपपत्तेरित्यभिसंधि·])।

[l]) विप. (इन्द्र-)। तस थाथीय. स्वर· (तु PW., MW., WW. [१, ६९]; वैतु. वें. सा प्रमृ. तृस. इति वदन्त पूर्ववच्चोद्याः)।

[m]) तस. नञ्-स्वरः।

[n]) उप √ऋ + कर्तरि इक् प्र. उसं. (पावा ३,३, १०८ ; यद्वा पाउ ४, १४२)। अनृजुः सन् परान् परिपन्थुक इति श्रुतिस्वारस्यम्।

[o]) पाभे. **अग्नि** पै १८,१७,९ द्र।

[p]) सपा. मै १,९६,४ **अरिष्टः** इति पाभे.।

¶अ-रिक्तत्व[a]– -त्वाय[b] मै ४,६,२

?अरित.[c] पै ४,१४,६.

अरितृ–, १अरित्र-, २अरित्र– प्रमृ. ✓अर् द्र.

अ-रिप्र,प्रा[d]– -प्रम् ऋ ७, ४७, १, १०, ७१, १; –०प्रा ऋ ८, ८, ९, –प्राः ऋ ७, ९०, ४, १०, १२०, ९[e], शौ १०, ५, २४, १६, १, १०; पै ५, २, ६, ६, १,९†; १६, १३०, २ , –‡प्रे[e] शौ ५,२,९; २०,१०७,१२.

अ-रिषण्य[a,f]– -ण्या ऋ २,३९,४.

†अ-रिषण्यत्[a]– -ण्यन् ऋ १, ६३, ५, २,३७,३, ६, २४, ९; २५, २; मै ४,१४,१२.

अ-रिष्ट,ष्टा[a]– -०ष्ट शौ १९, ७,३[?g], –०ष्ट शौ ८, २, २४ ; –ष्ट ऋ [१, ४१, २ (५, ५१, ४, ६७, ३), ८, २७, १६; १०, ६३, १३], ५, १८, ३; ३१, १; १०, १६६,२, मा १०,२१, का ११,७,१, तै ३, २, ८, ४, शौ ४, ५, ७, ७, ५५, ५; ८, २, ८, १०, ३, १०, पै १, ६१, ४, ९६, ४[h], २, ८७,५, ४, ६, ७, १३, ३, ११†, १५, १२, २†, १६, ३, ९; ५, ४, ६३, १०; –ष्टम् ऋ २, ३४, ७; मा २, १३[i], का २,३, ११[i], काठ ३४, १९[i], पै ४,४०, २, –ष्टा मा ११. ६९, ३७, २०, का १२,७,४; ३७,३,६, तै ४ १,९, २, ५, ५, ९, २, मै २, ७, ७; काठ १६, ७, १९, १०, क ३०, ८; पै ११, १, ७, १८, १४,६, –ष्टा. ऋ २,२७,२, ७, १६, ५,४२,८, ६, १९, ४; ७, ४३, ५, १०, १२८, ३, तै ४, ७, १४, २†; ५, ७, ९, १, काठ ४०, १०†, शौ ५, ३, ५†; १०, ५,२३; पै १, १०६, २, ३, २६, ६; ५, ४, ५†, १५, ३; १६, ७, ६,८,८, १६, १००, ३[j], १३०, ३; २०,२२, १, –†ष्टान् ऋ ७,४०,४; ९७, ४, काठ १७, १८; –ष्टानि शौ १९, ६०, २; –ष्टाभि ऋ ६, ५४,७, –ष्टाम् ऋ १०, ८५, २४[k], काठ २, ३; क १, १५, –ष्टासः शौ ७,५२, ७‡[l]; १९, ४७, २; २०, ८९, १०‡[l], पै ६, २०,२, १७, ३५, ६‡[l], १८, १४, २[m], –ष्टे का २,६, २; –०ष्टे पै ८,७,३; –¶ष्टेन तै १, ६, ११, २[?], मै ४, ५, ५; ६, ८; काठ २६, १०; क ४१, ८; –†ष्टेभिः ऋ १, ११२, २५; ८, २७, ४, मा ३४, ३०, का ३३, १, २४; –†ष्टैः ऋ ६, ६९, १; तै ३, २, ११, २, मै ४, १२, ५; काठ १२, १४.

अरिष्ट-गातु[n]– -तुः ऋ ५,४४,३.

अरिष्ट-गु[n,o]– -गु शौ १०,३,१०; पै १६,६३,१०.

अरिष्ट-ग्राम[n]– -माः ऋ १, १६६, ६

†अरिष्ट-ताति[p]– -तये ऋ [१०, ६०, ८–१०], ९७, ७; मा १२, ८१, का १३,६,७,तै ४, २,६, ४, मै २, ७, १३; काठ १६, १३, क २५, ४, $शौ ३, ५, ५, ५, ३०, १२; ६, १९, २; ८०, २; ८, २, ६; ५, २०,७, ६, २७; १९, ३८, ३; $पै १, ३१, ३; ३, १३, ५, ५, १७, ८†, ७, ५, ११; ८, ३, ९; ९, १४, २, १५, १८, ८, २१, ६; १६, ३, ६, १४, ६†; २८, ९; १९,१६, १४†; १६, २४, ३†; २५, ६; २०, ५४, ९; –तिभिः

---

[a]) तस. नञ्-स्वरः ।

[b]) पाभे. अपहत्यै क ४२,५ द्र. ।

[c]) पाठः? सस्थ टि. ✓सि> सित- द्र । वास्य-(सि-अ)रित. > सपा. पै ४, १४, २ वा सरित: इति पाभे. ।

[d]) बस अन्तोदात्त. (पा ६,२,१७२) ।

[e]) सपा. °प्रा <> °प्रे इति पाभे. ।

[f]) विप (अश्विन्-) । उप. ✓रिषण्य+कर्तरि अच् प्र. ।

[g]) सबुद्धेरनपेक्षातः अरिष्टम् इति मूपा संभाव्यते (तु. WI) । अरिष्ट-मूलम् इतीव सा. पिपठिषन् (तु. शंपा) चिन्त्यश् छन्दोदोष-प्रसङ्गात् ।

[h]) पाभे अरिक्तः द्र. ।

[i]) पाभे. विच्छिन्नम् तै १,५,३,२ प्रभृ द्र. ।

[j]) पाभे. अनागसः शौ ९,५,२ द्र. ।

[k]) पाभे. स्योनम् तै १,१,१०,२ द्र. ।

[l]) सपा. ऋ १०,४२–४४,१० शौ २९, १७, १०; ९४,१० अस्माकेन इति पाभे. ।

[m]) सपा. शौ १४,२,७२ °ष्टासु इति पाभे. ।

[n]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

[o]) उप. <गो- ।

[p]) भावे तातिल् प्र. (पा ४,४,१४४) । लित्-स्वर. ।

ऋ १०,१३७,४, शौ ४,१३,५; पै ५,१८,२.

अरिष्ट-नेमि[a]— -मिः ऋ १,८९,६; मा १५, १८, २५, १९†, का १६, ४, ७; २७, ११, ६†; तै ४, ४, ३,२; मै २, ८, १०, ४, ९, २७†, काठ १७, ९, ३५, १†, क २६, ८; कौ २, ११२५†; –†मिम् ऋ १, १८०, १०, १०, १७८, १, खि २, ४, १; कौ १, ३३२; जै १, ३५, १, शौ ७, ९०, १, –०मे ऋ ३,५३,१७; काठ ४०,३.

अरिष्ट-पशु— -शुः पै १, ९७,४‡[b].

अरिष्ट-भर्मन्[a]— •०र्मन् ऋ ८, १८,४.

अरिष्ट-रथ[a]— -थः ऋ १०, ६,३.

अरिष्ट-वीर,रा[a]— -रा ऋ १,११४, ३, काठ ४०,११†, शौ ३.१२, १; पै ३, २०,१, –राम् पै ७, ६, ५.

अरिष्टा(ष्ट-अ)सु[a]— -सू° शौ १४, २,७२.

अ-रिष्टि[d]— -ष्टिम् ऋ २, २१, ६, –ष्टै मा २,३[१e], ३०, १३; का २, १,३[e],४[*e], ३४,२, ५, ¶तै ७, ४, ११, ३; ५, १, ४; काठ ३३, ३¶, ३५, १०[२], क ४८, १२[२].

अ-रिष्यत्[d]— -ष्यतः, –ष्यन् मै १, २, ९, –ष्यन्त ऋ ⌊२, ८, ६; ८,२५, ११ (९, ३५, ३)⌋, ४, ५७,३; ८, २५,१२, मै ४ ११, १†, शौ २, ४,१; १९, ५०,३, २०, १४३, ८†, पै २, ११,१; १४, ४, १३; –ष्यन्तम् ऋ ८, ५१,३[f]; १०, ६३,१४, खि ३, ३,३[f].

अ-रीळ्ह(ढ)[d,g]— -ळ्हम् ऋ ४,१८, १०.

अरु[h]— -रुम् पै १, ९४,४ [°रु-३पाक°].

?अ रुक्म— -क्मम् पै १४, ४,८.

अ-रुग्ण[d]— -ग्ग. पै १, ९४,३; –ग्णम् ऋ ६ ३९,२

अ-रुच्[i]— -रुच ऋ ६,३९,४.

अ-रुज्— -रुक् पै ६, ९, १०; –रुजा पै ११,२,८.

अरुण,णा[j]— -०ण मै ४, १४, ९‡[k]; –णः ऋ १, १०५, १८; १३०, ९, ९, ४०, २; १०, ३०, २; ५५, ६; मा १६, ६; १७, ६०‡[l], २४, ३; २९, ५८; का १७,१, ६, १८, ५, ११‡[l], २६, १, ५; ३१, ६, १; तै २, १, ६, ३¶; ४, ५, १, २; ६, ३, ४‡[m], ५, ५, २२, १; ¶६, १, ९, २; ४, ५, १; ¶मै १, ४, १०[n]; ५, ९[o], २, ५, ९[२]; ९, २$; १०, ५‡[m]; ३, ६, ४; ६; ७, ४; ८, ६[p]; १०, ५, १३, ४$; ४, १४, १४$, काठ १३,४; १७, ११; १८, ३‡[m], २१, ८‡[l]; २६, १०, ३२, ७, ३७, ७; ४८, १, क २७, १; २८, ३‡[m], ४१, ८¶; †कौ २,२७५, ११३३; †जै ३, २३,७, शौ ५, २२, ३; ११. ७, १२[q]; पै १, ४५, २, १३, १, ४, १४, २, ९; १६, १५४, २; –णम् ऋ १, ७३, ७, ७, ९८, १, ८,

a) बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)।

b) पाभे. अनष्टपशु द्र.। c) पाभे अरिष्टास. पै १८,१४,२ द्र.। d) तस. नञ्-स्वर।

e) =सपा. माश १,३,४,२,४ काश २, ३, २, १९–२१। तै १,१,११,१ काठ १,११ बौश्रौ १,१३ . २१ ईषत. इति, मै १, १, १२ ईषमाण. इति, क १,११ ऋषत. इति च पाभे।

f) तु ORN, वैतु. PW. GW. प्रभृ. √अव्> अविष्युन्–>•ष्यन्तम् इति ?

g) उप. √रिह् + क्त प्र.।

h) व्यु. ? √*अर् (संसर्गप्रतिबन्धे) इत्यतः (=प्रतिबन्धकः) संभाव्येत। बिले इत्यस्य स्थाने बिलम् इति च पृथक् पदमिति कृत्वा सुपा. सु-शोध• द्र.।

i) विप.>नाप. (लोक-)। बस अन्तोदात्त.।

j) विप. (⌊अरुण-वर्ण-⌋ वृक- प्रभृ.), नाप. न. (अरुण-वर्ण-), व्यप (ऋषि-)। व्यु ? या. ⌊५,२१⌋ <√रुच् ⌊दीप्तौ⌋ इतीव। √*अर् (तपनदीप्त्योः) + उनच् प्र. (वैतु. पाउ. ⌊३, ६०⌋ <√*अर् 'प्राप्तौ' इति, तु. टि. अरुणि–)। चित्स्वरः।

k) सपा ऋ २,२८,७ असुर इति पाभे।

l) =सपा. माश ९,२, ३, १८। ऋ ५, ४७,३ अरुषः इति पाभे.।

m) सपा. ऋ ५,४७,३ अरुष. इति पाभे।

n) यनि. काठ स्थ आहारुण इत्यत्र आरुणः इत्येवं दीर्घाऽऽदितया द्वितीयं पदं विसदधानः SI विसंस्कार इत्युपेक्ष्य।

o) सपा. काठ ७,६ क ५,५ आरुणिः इति पाभे.।

p) पाभे अयलः द्र.। q) सा. वरुणः इति ?

१०१, ६; ९, ४५, ३, ७८, ४, १०, १४४, ५; तै २, १, ६, २¶; काठ १३, ४¶; शौ १२, १, ५२; १३, २, ३६; ८, ६; २०, ८७, १†, पै १७, ५, १०; १८, २४, ३; –¶णया तै ६, १, ६, ७, –णस्य ऋ १०, ९४, ३; –णा ऋ १, १३४, ३; मै ३, ७, ४¶; ४, २, ४; १४¶, –णाः ऋ १, ९२, २; तै ५, ६, १५, १; मै ३, १३, २०, ४, २, ११; काठ ४९, ५; कौ २, ११०६†; शौ १०, २, ११, ११, १२, ७. पै १६, ६०, ३, –णान् ऋ १, ९२, १५, मा २४, ११; का २६, ३, १, कौ २, १०८३†; –णानाम् ऋ १, १२४, ११; –णानि ऋ १०, १६८, १, पै १, १०७, १, –†णाम् ऋ ५, ६३, ६, मै ४, १४, १२, –णाय ऋ ९, ११, ४; मा १६, ३९; का १७, ६, ३; तै ४, ५, ८, १; ७, ३, १८, १, मै २, ९, ७; काठ १७, १५; ४३ ८, क २७, ५; कौ २, ७९४†, शौ ६, २०, ३; पै १३, १, २, १९, १२, १०, –णास· ऋ ६. ६४, ३; –णेभि ऋ १, ८८, २, ११३, १४; २, ३४, १३, ५, ८०, ३; –णेषु काठ ४०, ४, –णैः ऋ २, १, ६, ३४, १२; तै १, ३, १४, १†, शौ ११, १२, २. [°ण– त्रि°]

¶आरुणि[a]– –णय. काठ १३, १२, –णि. काठ ७, ६[b], ९; क ५, ५[b]; –णिम् काठ ७, ६, ८, क ५, ५.

¶आरुणि-विद्[c]– –विदः[d] मै ३, ६, ४

?आरुणी[e]– –णीभि[f] मै २, १२, ३; ३, ४, ४, –णीषु ऋ १, ६४, ७.

¶अरुण-पिशङ्ग[g]– –ङ्ग· तै ६, ६, ११, ६.

†अरुण-प्सु[h,i]– –प्सवः ऋ १, ४९, १[j], ८, ७, ७; –प्सुः ऋ ८, ५, १, ७३, १६, कौ १, २१९, जै १, २३, ६, –प्सुम् ऋ ५, ८०, १.

अरुण-बभ्रु[k]– –भ्रु मा २४, २, का २६, १, ३, तै ५, ६, ११, १, मै ३, १३, ३, काठ ४९, १.

अरुण-युज्[l]– –युग्भिः ऋ ६, ६५, २

अरुण-ललाम[l]– –माः तै ५, ६, १२, १, २०, १, काठ ४९, २, १०.

अरुणा(ण-अ)श्व[l]– –श्वा ऋ ५, ५७, ४.

अरुणै(ण-ए)त[m]– –ता. तै ५, ६, १८, १, काठ ४९, ८, –ताय तै ७, ३, १७, १, काठ ४३, ७

अरुणि[n]– –णय ऋ १०, ९५, ६.

---

a) व्यप (ऋषि-)। अपत्यार्थे इञ् प्र (पा ४,१,९५)।

b) पाभे. अरुणः मै १,५,९ द्र.।

c) विप. >नाप. (अध्वर्यु-)। उस. क्विबन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

d) सपा. काठ २३, २ क ३५, ८ कारुद्वेषिण इति पाभे.।

e) नाप. (⌊रक्त-वर्णा-⌋ उषसो रश्मि-, बडवा- ⌊तु. ऋ ५,५७,४ प्रभृ.⌋)। पाठ:? मै. पाठस्य प्रतियोगित्वेन अरुणी– इत्यस्य शाखान्तरे श्रुतेश्च (तु मा १२, ७४)। ऋ. स्थ. अपि युदारुणीषु इत्यत्र मूलतः युदारुणीषु इति संभाव्य युत् आ अरुणीषु इति त्रिपदविभागस्य सुप्रस्तावाच्च (तु. ऋ ५, ५८, ७; वैतु. पपा युत् आरुणीषु इति, GW? यदा अरुणीषु इति) यस्थि. व्यु ? यनि. तद्धिते अञ् प्र. कृते सति स्त्री. ङीप् इत्येवं वा, आ अरुणी– इति प्रास. पूप. प्रकृतिस्वरम् इत्येवं वेत्येतयोर्विकल्पयोर्मध्ये विनिगमनाया दु:शकत्वादिति दिक्।

f) सपा. मा १२,७४ प्रभृ. अरुणीभिः इति, खि ५,७, ४,१८ अरुषेभिः इति च पाभे.।

g) तस पूप. प्रकृतिस्वरे प्राप्ते पिशङ्ग– इत्येतदपि पर्युदस्यतया उसं (पा ६,२,३)। तेन सास्व द्र (पा ६,१,२२३)।

h) विप. (⌊अरुणरूप,पा-⌋ उषस्-, मरुत्-)।

i) बस. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)।

j) नाप. (⌊अरुणरूप-⌋ अश्व- =रश्मि- ⌊तु. ऋ १, ११३, १४, ६,६५,२ प्रभृ. स्क. वें GRV. प्रभृ. ; वैतु. GW. विप इति?⌋)।

k) तस. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ३)।

l) विप (⌊अरुणरश्मि-युक्त-⌋ अश्व-)। उस. कर्तरि क्विबन्ते कृत्-स्वर· प्रकृत्या। पूप. नाप द्र।

m) वर्णः (पा ६, २, ३) इत्यत्र एत– इत्यस्य पर्युदासात् सास्व. (पा ६,१,२२३)।

n) पाप्र. व्यु. अरुण– इत्यस्य साजात्ये सति प्र. एव विशेष स्यादिति सुवचम्। तद् यथा। तत्र अकारान्तः प्र. इह त्विकारान्त उनिच् प्र. उसं (पाउ ३, ६०) इति, तद्वच्च चित्-स्वर.। नैप्र.

१अरुणी[a]- -णी॑ ऋ १, ११२, १९; १२१, ३; ४, १, १६[b]; २,१६, १४,३[c]; मा १९, ६९; का २१, ४,१९, तै २, ६, १२, ४; कौ ३,३,५, जै २,१,७, शौ १८, ३, २१, -णी॑नाम् ऋ १०, १५, ७, मा १९, ६३; का २१,४, १३; शौ १८, ३, ४३, -णीषु ऋ १०, ६१, ४, -ण्य॑ ऋ १,१४०,१३

¶२अरुणी[d]- -णीः तै ५, ६, ४, १, काठ २२, ६¶, क ३४, १¶; -णी॑भि.[e] मा १२,७४; का १३, ५, १३, तै ५, ६, ४, १; काठ २२,५.

अ-रुत->अरुत-हनु[f]- -नुः ऋ १०,१०५,७.

अ-रु(द्ध>)द्धा- -द्धाम् पै १९, ३३,३[g].

अरुन्धती[h]- -०ति काठ ३७,१०[2]¶; शौ ४, १२, १, ५, ५, ५, ९, ६, ५९, १; पै २, २०, ५, ६, ४,४; ९, १०, ८, ७, ९; १५, १५, १; ७, १६, २-९, १७, १-७, १९, १४,१०; -ती खि ३, १७,२, ५; ४,७,१, ५, ६; ७, २, ४; ९; १०; काठ ३७, १०[2]¶, शौ ६, ५९, २; पै १, ८५, ३; २,२०, ५[3], ९, ११, १०, १५, १५, ४, ८, ९,१९, १४, ११; -तीम् शौ ८, ७, ६, पै ८, ७, १० ; १६, ३, ६, १२, ६, -त्य॑ पै १५,

तूभयत्र तस. इति कृत्वा (√*अर् ⌊तपनदीप्त्यो⌋ >) *२अरु- (ताप-, तद्विशिष्टविशेष- वा) इति पूप द्र । (√जन् <> √*गन् >) *गन्- इति अरुण- इत्यत्र *गिन्- इति चेह उप. इति (तु. टि. अरण्यानि-) । यत्तु PW प्रभृ अरुण-> अरुणी- > -णय (प्र३) इति प्रतिपद्यमाना यनि पार्थक्यं नैवाऽनुजानीरन्, तन्नोचितम् । अरुण- इत्यस्मादननुदात्तान्तात् सतः स्त्री. ङीष् प्र. (पा ४, १, ४०) असम्भवात् । नाउ. प्रादुर्भावोऽपि यनि प्रकृत एव समश्रायीत्येवं सुवचत्वात् । अथाऽपि ङ्यन्तस्य प्राति. पूर्वसवर्णैकादेशवद्वा यणादेशवद्वा रूपम् अजादौ सुपि प्रसिध्येद् न तु पराभिमतं सदायपुष्ट गुणाऽऽदेशवद् रूपम् इत्यपरा दिक् ।

a) ङीष् प्र. (पावा ४,१,४५) तत्स्वरश्च ।

b) प्र१ सोरलोप छान्दस इति सा. (तु L ३७६) । स्याद्वेह प्रकृतात् यनि भिन्नं सदपरं *३अरु-णी- इति प्राति द्र. । तत्र च *२अरु+(√नी>) *नी- (='अरु सूर्यमग्नि वा तत्-पूर्ववर्तिनी स्ती नयति') इति कृत्वा उस उप प्रकृत्या स्वर । अथवा अरुणी, ईः (<*ई-) इति पदद्वयं द्र. (='इयमेवाऽरुणी') । अथवा अरुणी-ई इत्येकं समस्तं पदं द्र. (यत्र उप. *ई- इति मौस्थि. सना. सद् अवधारणाऽर्थे निपातायमानं (तु. हिं. ही) सामासिकं वृत्तमनुधावति [यथा चित् (मौस्थि. =*चित्-) इति नि इत्यभिसंधिः (चित् इत्यत्र निघातः बस. प्रयोजित इति कृत्वा यस्था उपपाद्यमान. द्र.)] । एस्थि. प्रकृते सुप्सुपीयः स सास्व च । यदपीह सा. प्रभृ, 'अरुणवर्णा' इति वर्णवचनाद् अरुण- इत्यत ङी.ष. प्र (पा ४, १, ४०) आगममभिसदधीरन्, तद् यथा न सत् तथा प्रतिपादितपूर्वमिति नेह पुनरुपात्तमिति दिक् (तु टि. अरुणि-) ।

c) द्वि३ । '(उषा.) अरुणी' (रश्मिगवीः) आवहन्ती ज्योतिषाऽऽगात्' इति वा द्र. (वैतु. सा. स्वरूपत प्र३ सदर्थतः प्र१ इति वदन् नापू टि सकेतितचरीं स्वीया सुलोपाऽभावपरां दिशमपि विस्मारुकश्चाऽऽवहनक्रियाया निगदसिद्धं कर्म परित्याजित सँस्तदर्थमध्याहारमुखेन वा. पूरुकश्च, L ३३६ प्र१ ⌊तु. नापू टि.⌋ इति चेत्यावहनस्य कर्मणो विषये पर्यनुयोज्य) ।

d) नाप. (=१अरुणी-) । *२अरु- + (√नी> ⌊भावे⌋) *२नी- इति बस. पूप प्रकृतिस्वरम् । भिन्नं स उपजोव्य स्वरभेदवत्-समानार्थसरूपप्रवृत्तिर्वक्तृविवक्षाऽधीनेति किमु वक्तव्यम् ।

e) पाभे आरुणीभिः द्र. ।

f) विप. (इन्द्र-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२, १) । पूप तस. नञ्-स्वरः । रुत- (<√रु ⌊रेषणे⌋) यद्र. ।

g) सपा. कौसू १२८,४ ²अविद्वान् इति पाभे. ।

h) नाप. (लाक्षा-, यज्ञदक्षिणा- ⌊काठ ३७, १०⌋?), व्यप (वसिष्ठपत्नी- ⌊खि ३,१७,२,५⌋) । व्यु ? तु. विब. ⌊सिभा १, २०८ ; २१२-१३⌋ । आक्रोशभिन्नेऽप्यर्थे संज्ञायाम् (पा ६,२,१५९) इति नञः परस्याऽन्तोदात्तत्वम् उसं. ।

i) शोध. सस्थ. टि. ?नामासि द्र. ।

१६, १. [°ती- २व सिष्ठ°].

?अुरुन्धते[a] शौ १८, ३८,१, पै १९, २४,१

अरुश[b]- > अरुश-हुन्[c]- -हा ऋ १०,११६,४.

अरुश्चित्- अुरस्- द्र.

†अरुष[d]- -ष. ऋ ३, १५, ३, २९, ६, ४,५८, ७; ५, १, ५; ४७, ३[e], ५६,७, ६,३,६[२], ४८,६[२], ७, ३, ३, ९, ८, ६, २५, ५, ६१, २१, ७१, ७, ७२, १; [(९,७,४, ६२, २३) ७४,१], ८२, १; १११, १, १०, १,६; २०, ९, ४३, ९, मा १७, ९५; का १९, १, ८; तै ४, १, ३, ४,४,४,४‡[f], मै २,७,३,९‡[g]; काठ १६, ३,९‡[g], ४०, ७, कौ १,४६३, ५६२; २,१६७,५३३, ५७१, ६६६; ९४०, जै १, ४८, ९, ५७, ७; ३, १६, ३; ४१, ९, ४६, ६, ५५, ७, ४, १, १; शौ २०, १७, ९, पै ८, १३, ७, -षम् ऋ १, ६, १, ३६, ९; ११४, ५; ३, १, ४, ४, १५, ६, ५, ४३, १२, ६, ४९, २; ७, ९७, ६, ८, ६९, १६; ९, ८९, ३; १०, ४५,७[g], ८९, ९, मा ११, ३७, १२, २४[g], १३, ४३$; २३, ५, ३८ १७, का १२, ३, १०, १३, २, ७[g], १४, ४, ६$, २५ ३, १, ३८, ४, १, तै ४, १, ३, ४, २, २, २, १०, २$, ७,४, २०, १, मै २, ७, ३, १७$, ३, १२, १८, १६, ३, ४,९,३; १४, ४, काठ १६, ३,१७$; १७, १८, ३७, ९$[h]; ४४, ९, कौ २, ८१८; जै ३, ५७, ८, ४, ११, ९; शौ २०, २६, ४, ४७, १०, ६९, ९, ९२, १३; पै २०, ४२, २[i], -षस्य ऋ १, ८५, ५, ३,७,५, ३१, ३; [५, १२, २, ६], ६, ८, १, ४९, ३; १०, ९२, २, कौ ३, ३, ८, जै २, २, ३, -षा ऋ १, ९४, १०; २, १०, २, ४, २, ३; ६, २७, ७; ७, १६, २[f], मा १५,३३, का १६,५, १५, कौ २, १००, जै ३, १०, २, पै १२, १,१०, -षा ऋ १, ११८,५; ५, ७३, ५, ७, ४२, २, $पै ६, १८, ३, ९, ६, १०[j], -षाय ऋ ७, ७१, १; -षास. ऋ १, १४६, २, ४, ६, ९; ४३,६; ५, ५९, ५; ७, १६, ३, ७५, ६, ९७, ६, ८, ३४, १७, तै ४, ४, ४, ५; काठ १७, १८; ३९, १५, शौ ३, ३, २$, पै २,७४,२$, -षेण ऋ २,२,८[k], -षेभिः ऋ

[a]) अुारुन्धते [२]ति शोधः (तु. W. , वैतु पपा. अु° इति (तदनु तु शंपा. सा सात. च छन्दस्तो ह्रस्व इति अभिप्रयन्त.?), पै RW B अरुन्धती -> -०ते [सं१] इति?, WI. , L ३७२ अरुन्धत (लङि प्रपु ३) इति[?] च ।

[b]) व्यु ? पपा नावग्रहः। १अरु- + श. प्र (पा ५,२,१०) स्यात् (=शत्रु- [तु. वे सा.], वैतु. PW प्रभृ. =नाड. इति)।

[c]) विप (इन्द्र-)। उस. क्विबन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या।

[d]) विप. ([ताम्रवर्ण-] अग्नि-, सोम- प्रभृ.), नाप (उद्यत्सूर्य- प्रभृ.)। अरुण- इत्यनेन सन्यायता द्र.। व्यु. ? *२अुरु- + (√सन् + ड॰ प्र) *सु- > *षु- इति उप कृत्-स्वरः प्रकृत्या (=लालिम-विशिष्टदीप्तिभाज्-)। पाप्र. अनु तु √*अर् (तपनदीप्त्योः) + उषच् प्र. उसं. (पाउ ४, ७५)। चित्-स्वरः [तु. सा. ऋ १, ११४, ५ आरोचमान- इति पर्यायं प्रयुञ्जानोऽपि तत्त्वमपर्यालोचुकः, WW १, १५९ (वैतु. टि. *२अुरु-), वैतु. सा (ऋ १, १,६,१) अु+ (√रुष् 'हिंसायां' + कर्तरि कः प्र. इत्यभिप्रायत॰) १रुषु- इति, (ऋ १, ३६, ९) अु + (√रुष् 'रोषे' + भावे क प्र.) २रुषु- इति च कृत्वा बस अन्तोदात्त (पा ६, २, १७२); म. (मा १७, ९५) अु + (√रुष् (क्रोधे) + कर्तरि क॰ प्र.) ३रुष- इति कृत्वा तस इति वदन् स्वरतोऽनादरार्हः]।

[e]) पाभे. अरुणु मा १७ ६० द्र.।

[f]) सपा अरुषु <> अरुषा इति पाभे ।

[g]) सपा अरुषु. <> अरुषुम् इति पाभे ।

[h]) पाभे. महिषुम् मै २,१, ९ [यत्र अरुषुम् इत्यस्यापि समावेश इष्ट] द्र ।

[i]) पाठ॰ (तु. सस्थ बभ्रुणा)? इष्वारुषम् > सपा. पै २०, ८, ४ ?इच्छपुरुषन् इति, कौसू ४६,५५ ?अस्तिपुरुषम् इति च पाभे ।

[j]) ?अरुषा॰ > [अरुस्- (=*परुस्- [तु. MW.])>] अरुष्य- > -ष्या इति शोधः ।

[k]) उषेण (< √उष् [दाहे] > उषु-) इतीव शोधपरः PW. चिन्त्य॰ । नागतस्य पादस्य त्रुटिप्रसङ्गाच्च उषु- इत्यस्य यनि. दूर-सानाभ्याऽभ्युपगमात् (तु टि.

१०, १४३, २; मा ३४, २७, का ३३, १,२१, तै ७, ५, २४, १; मै ४, १४, ११, काठ ४१, १, -णु[a] ऋ १,५६,३, -णु भि ऋ १, १६३, ६, ६, ६२, ६, मा २९, १७, का ३१, ३, ६, तै ४,६,७,३; काठ ४६,३.

¶अ-रेतस्[b]- -ता [c] काठ २४,२.

अ-रेतस्क[d]- -स्काय तै ७, ५, १२, २; काठ ४५,३.

अ-रेपस्[e,b]- -पसः ऋ १,६४,२, ५, ५३, ३, ५७, ४, ६१, १४, ९, १०१,१०; १०, ७८, १, ⌊(५, ५५,३)१९, ४⌋; कौ १, ४४२; ४५८, ५४८†,२,४५१†; जै १, ४६, ६, ४८, २, ५६, ६†; ३, २४, ९†; शौ ७, २३, २, पै २०, ५, १; -†पसम् ऋ ५, ६३, ६, ७३, ६, ९, ७०, ८, मै ४, १४, १२; -पसा ऋ १, १२४, ६, १८१, ४, ५, ७३, ४; -पसौ ऋ ५, ५१, ६; मा[f] ५, ३; १२, ६०; का[f] ५, १,३, १३, ४, १६; तै[f] १, ३, ७, २, ४, २, ५, २; मै[f] १, २, ७; ८,८; ३, २, ३, ९, ५, काठ[f] ३, ४, १६, ११, क[f] २,११; -†पाः ऋ ४, १०, ६; ६, ३,३, १०,१०५,१०, तै २, २,१२,७, मै ४,१२,४

*अ-रोग->आरोग्य[g]- -ग्यम् खि २,६,२,४.

अ-रोगण[h]- -णम् शौ २, ३, २; पै १, ८, २[?1], १९, ३३, १४; ५२,१६; २०, ३३,८.

अ-रोगिन्- -गी खिसा २६,२३.

अरोगिणी- -णी पै १५,२१,३.

¶अ-रोचुक[j]- -क मै १, ४,१२.

१अर्क-, अर्क्य- √अर्च् द्र

२अर्क- √ऋच् द्र.

?अर्कैधि[k] पै १३, १,६.

√अर्घ् (=√अर्ह्)> *अर्घ[l]- गो°, १धन°, बहु°, सहस्र°.

√अर्च् (बधा. ⌊=√ऋच् ⌋)[m],> अर्चि, †अर्चति ऋ ७, २२, ३, तै ३, ३,७,३¶; मै ४,१२, ४; काठ १२,१५, कौ २,२७९; जै ३, २३,१०, शौ २०, ११७, ३; अर्चति ऋ १, ६, ८, ⌊९, १० (१०, ९६, २; १३३, १)⌋; १०१,७; तै ३, ३,७,३¶; †शौ २०,४०,२; ७०, ४; ७१, १६; †अर्चन्ति ऋ १, १०, १, ९२, ३; १६५, १, ५, २९, १; ६; ३०, ६, १०, १४७, ३; तै १, ६, १२, ३; ७, ३, १, ३¶, मै ४,११,३; काठ ९,१८; कौ १,३४२;४४५$, २, ६९४; ११०७, जै १, ३६,१;४६,९$; ३,३४, २२$; ५६, २१; $शौ १,२.१; १२, १,३८, †अर्चन्ति ऋ १, १३२,५, ५, २९, १२[n], ६, २१, १०[n]; ७, २३, ६[n]; १०, १, ३[n], खि १, २, १; मा २०, ५४[n]; का २२, ५, ८[n]; काठ ८, १६[n]; शौ १३, १, ३३$[n]; २०, १२, ६[n]; $पै १४, १, ११[n]; १७, ४, ९; १८, १८, ३; अर्चसे ऋ १०, ६४, ३[n]; अर्चथः ऋ १, १५१, ६, †अर्च ऋ ५, ४१, ८[n], ६,२२, १[n]; शौ २०, ३६, १; अर्चामि ऋ १, १३८, १; ४, ४, ८; १०, १२, ४; खि ३, २२, ४[n], मा ४, २५[n]; का ४, ८, ३[n]; तै १, २, ६, १[n], २, १४,३†, मै १,२, ५[n], ४, ११, ५†; काठ २,६[n],६,११†; क १,

---

[a]) द्वि१ सत् वा, क्रिवि. द्र. ।

[b]) बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२) ।

[c]) साण्ड. स्याद् अरेताः >सपा क ३७, ३ धूर्षाट् इति पाभे. ।   [d]) तु. टि. अ-चर्मक- ।

[e]) विप. (⌊निर्लेप-, अनवद्य-⌋ मरुत्-, सोम- प्रभृ) ।

[f]) =सपा. माश ३, ४, १, २४ । तैब्रा २, ४, २,५ सुरेतसौ इति पाभे. ।

[g]) भावे ष्यञ् प्र. (पा ५,१,१२४) ञित्-स्वरश्च ।

[h]) विप. (⌊रोग-निवर्तक-⌋ भेषज-)। उप. √रुज्> रोजि + ल्युः प्र. ।

[i]) आरोहणम् इति पाठः? यनि. शोधः (तु. सपा. शौ २,३,२ पै २०,३३,८ सस्थ. मूको.)। W. अरोहणम् इति पाभे. ।

[j]) तस. कृत्योकीय स्वरः (पा ६, २, १६०) ।

[k]) अर्केऽद्धि इति सुपठं स्यात् (तु. शौ ५, २२,८ यत्र बन्ध्वद्धि इति पाभे.)।

[l]) घञ् प्र. ञित्-स्वरश्च (पा ६,१,१९७) ।

[m]) धा. दीप्ति-स्तुति-दानादिषु वृत्ति । अस्याऽनेक-प्रकृतिपरिणामजत्वे सत्यमौलिकत्वप्रतिपत्तिसंकेतार्थं तु. टि. अर्क- इति । स्वरूपत. सकर्मकाऽकर्मकोभयविधश्रुतिसंभवेऽप्यकर्मकस्य व्यवहारस्यैव सुभिक्षं भवति । तेन विषयीभावेनाभिप्रेतस्य लक्षणार्थेन कप्र योगेन निगमा भवन्ति (तु. टि अभि ऋ १,५१,१) ।

[n]) तु. सस्थ. टि. अभि ।

१९[a], कौ १, ४६४[a], जै १, ४८,५; शौ ७, १५,१[a], १८,१, ३१†, पै २०,४,८†, अुर्चामसि ऋ ६, २१, ६, अुर्चत् ऋ १, १७३, २; †अर्चत् ऋ १, १६५, १४; मै ४, ११, ३; काठ ९, १८, †अुर्चात् ऋ ४, १६, ३; शौ २०, ७७,३, अर्चन् ऋ ३, १४, ४; ४, १, १४[a]; †अुर्चान् ऋ ५, ३१, ५, तै १, ६, १२, ६, मै ४, १२, २, काठ ८, १६, अर्चतु ऋ १०, ३६, ५, †अुर्चन्तु ऋ ८,६९,८, कौ १, ३६२; जै १, ३८, ५, शौ २०, ९२, ५, †अर्चन्तु ऋ ८,९२, १९; कौ १, १५८, २, ७२; जै १, १७, ४; ३, ७,१०, शौ २०, ११०,१, †अुर्चं>र्चा ऋ १, ५४, २, ३; ५, १६, १; ५९,१[b]; ८,४१,१, कौ १, ८८, २,४६४, जै १,९, ८; †अर्चं>र्चा ऋ ३, ५४,२, ५, २५, ७; ६, ५०, ६[a]; ८, २३, २४;४०, ४[a]; ४९, १; ६९, ४, १०, ८९, ३; ११२, ९, १४८, ३[a]; खि ३,१,१, मा २६,१२, तै १, १, १४, ४; काठ ३९, १४; कौ १, ८६; १६८, २३५, २, १६१, जै १, ९, ६, १८, ४; २५, ३, ४, २८, २, शौ २०, ५१, १; अर्चतम् पै ५, १४,६; †अुर्चत ऋ ६, ४५,४, ८,६९, ८^{२}, कौ १, ३६२^{२}; जै १, ३८, ५^{२}, शौ २०, ९२, ५^{२}, अर्चत ऋ १, ५१, १; ८०, ९, ८४, ५, २, १७, १, ८, ६९, ८; ९३, २६; ९, ११, ४, १०,६४,९, ९२, १३[a]; ९४,७; ⌊(१,९,१०;) ९६,२,१३३,१⌋, †कौ १, ३६२; ३७६[a], २, ३०१, ७९४, †जै १, ३९, ७, ३, २४, १७, शौ ७ ८७,१‡[c], १८,३,६३,४,५४, †२०, ३०, २; ९२, ५, ९५, २, †अुर्चाम ऋ १, ६२, १; १७३, १; मा ३४, १६; का ३३, १, १०, †अर्चाम ऋ ९, ९७, ४[a], १०, १६५, १; कौ १,५३५[a], जै १, ५५, ३[a], शौ ६, २७, १; पै १९, १३, १३; आर्चत् ऋ ५, ३३, ९, आुर्चन् ऋ १, ५२,१५; ५, २९, २[d], ४५,७, आर्चन् शौ १३. ३,२३.

अर्चय ऋ ३,४४,२.

१अर्कु(बप्रा)[e]- -र्कः ऋ १,८३,६; १६७, ६; ३,२६,७; ६,२१,४, ७, २४, ५; ८,८८,४; ८९, ६; १०,६८,४; मा १८, २२, ५०, ६६†, का १९, ७,४, २०, २, १३, तै २, २, ७, २¶, १२, ४; ४, ७, ९, १, ¶५, २, ५, ५; ३, ४, ६, ४, ३, ३; ५, ६, ३^{२}; ७, ५,२^{२}$, मै १, ६, २; २,२, ९¶[f]; ११, ६, ¶३, १, १, २^{२}, २, ४^{२}; ५^{२}, १०; ३, ३; ४, ५^{२}; ४, १२, ५†; काठ ७, १४, १०, ८^{२}; १८, ११; १९, १^{२}; २०, ३^{२}, १२^{२}, २१, १^{२}, ५,६^{२}, ३५,११; ४०,१३, क ६, ४; २८, ११, २९,८^{२}¶, ¶३१,५^{२};१४^{२},१६^{२},२०,२१^{२}; ४८, ११; †कौ २, ७८०; ३,

---

a) तु सस्थ. टि. अभि ।

b) तु. सस्थ. टि. प्र···भरे ।

c) =सपा. वैताश्रौ २९, १९ । ऋ ४, ५८, १० प्रभृ. अर्षत इति पाभे. ।

d) तु. सस्थ. टि. अनु ।

e) नाप. (अग्नि-, अन्न-, क्रतु-विशेष-, रश्मि-, वृक्ष-भेद- , स्तोतृ- , स्तोत्र- , सूर्य- प्रभृ.) । पर्यायेण कर्तृकर्मकरणाऽन्यतमसाधनभूत: घः प्र. कुत्वप्रयोजकश्च प्र स्वरोऽन्तोदात्तत्वसंपादकश्च द्रसं. [पा ३, ३,११८; ७,३,५२ (वैतु. पाउ ⌊३,४०⌋ तदनुवादकः दे. ⌊२,२०,४, २⌋ च क. प्र. अकित् ⌊ वैतु पा १,३,८⌋ च अनिडागमः ⌊तु. पा ७,२, ९⌋ च कुत्वप्रयोजकश्च ⌊पा ८,२,३०⌋ इति दवीयान् पन्थाः ⌊*अक्कं-> मनि. इत्यभिसंधे.⌋; स्क. ⌊५, ४⌋ घञोऽस्मरणात् पचाद्यच्यपि कुत्वाऽनुपपत्तेः ⌊मुपा. एतदनु सुशोधः द्र.⌋ इति वचनात् संभावितघञ्-पक्षपातः स्वर-मुपेक्षुकः)] । यनि. परस्पराऽसंश्रितमनेकार्थं भवति (तु. स्क दे. गपू.) । ततो विज्ञापितं भवति । यथा ✓अर्चं अनेकमूल. सँस्तादृशाऽनेकाऽर्थान् अभिधापयेदिति । कथमिति । मौस्थि अस्य अनेक-प्रकृतिपरिणामस्वरूपत्वे सति पूर्वाऽशतोऽनेकसरूप-परिणामस्वरूपत्वे सत्यनेकप्रकृतिप्रातिनिध्यभाज इव सतः ✓*अर् (तपनदीप्त्यो वा शब्दार्थे वा) इत्यतोऽभेदाऽभिसंधेरिति (✓*अर् इत्यस्य प्राकृतिक-भेदव्यूहसंकेताऽर्थं यस्था. टि. द्र.)।

f) एकतरत्र अर्कुश्चाऽश्वमेधश्च इत्यस्य स्थाने काठ १०,९ अर्कुवती इति, तै २,२,७,५ अर्काश्वमेधौ इति च पाभे. ।

३, १२; जै २, २, ७†; शौ ४, १५, ५; २४, ५, ६, ७२, १; १३, ३, २३; †२०, १६, ४; २५,६, पै ४,३९,५, १९, २७, १४; –र्कम् ऋ १,१०,१; १९, ४; ६१,५, ८; ६२, १; ८५,२, १६४, २४, १६६, ७, १८६,४, ३, २६, ८, ५, ३०, ६, ३१, ५; ६,४९, ८, ६६, ९; ७, ९, २, ⌊३९, ७; ४०, ७; ६२,३⌋, ९७, ५; ८, ५१, ४; १०, ९२, १९; १०१, १४; ९, ७३, २, १०, ६७, ५, ७८, ४; १०७, ४, ११२, ९; ११४, १; १५३, ४; १५७, ५; खि ३, ३, ४, १०; †मा ३४, १६; ४२; †का ३३,१, १०; २, ५, तै †१, १, १४, २; ६, १२, ३; ६; ४, १, ११, ३; ३, ११, २[a]; ५, १, ५, ५¶; मै २, १३,१०[a], ¶३, १,२[२],२,४, ५,३, ४[२], ५, †४, १०,३,१२,२;५; १४,११, काठ ८,१६†, ९, १९†, १७, १८†, १९, २, २०, १५†, २१, ५; ३९, १०[a], ¶क २९, ८, ३१, २०, †कौ १, १५८ ; ३४२, ४४५$, २, ७२, ६९४, ९६०; †जै १, १७, ४, ३६, १, ४६, ९$; ३,७,१०,३४.२२$, ५६, २१, ४,१९, २; शौ ३, ३, २; ९,१५, २†; १०, ८, ३†, १२, २, ५५; १३, १, ३३; १८, ३, ४०‡[b], ४,२९†; †२०, ३५,५, ८, ६३,३;९१,५; ९३,७;११०, १; ११९, २; १२४, ६, पै २, ७४, २, ५, ३४, ५, ६, १७, ५†, †१६, ६८, २; १०१, ६; १७, ३५, ४, १८, १८, ३; –र्कस्य ऋ १, १३१, ६, ८, ६३, ४, ९,२५, ⌊६; ५०, ४⌋[c], ¶तै ५, १, १, ४, ४, ३, ३, ¶मै ३, १,१, २, १०[d], ¶काठ १९,१[e], २१,६; ¶क २९, ८[e]; ३१, १४[d], १६[d], २१, कौ १, ४७२‡[c], २,४२६‡[c], ५५८†[c], जै १, ४९, ६‡[c]; ३, ३३,१‡[c], ४४, ४†[c], शौ २०, ७२, ३†, –?र्का[f] काठ १०, ९¶; –†र्का ऋ ३, ५४,१४, ५,५, ⌊(९,६४, २१) ४⌋; ५७, ५; ८, ६३, ५, ६, ९, ९७, ३५, १०, ६८, १; तै ३, ४, ११, ३; मै ४, १२, ६, काठ २३, १२; कौ २, २१०; जै ३, १९, ५, शौ २०,१६, १, पै ५, ७, ४, ६, १८, ३$, १९, ४८, १९, –¶र्कात् काठ २१,६, क ३१, २१, –¶र्के तै ५, २, ५, ५; ३, ४, ७; मै ४, ८, १०[g], काठ २०, ३; क ३१, ५; –र्केण ऋ १,१६४, २४, ६ ६५, ५; १०,६८,९; ¶मै ३, १, २; २, ४; ५, ३, ४[२], ¶काठ २१, ६, ¶क ३१,२१, †शौ ९, १५,२, २०,१६,९, पै १६, ६८, २†, –†र्कैभि ऋ १, ७,१; ६, ५, ५; ८, १६, ९; तै १, ६, १२, २; मै २,१३,६; काठ ८, १६; ३९, १२; कौ १, १९८, २, १४६, जै १, २१, ५; ३, १४, ७, ४, ५,२, शौ २०, ३८,४; ४७, ४; ७०, ७; –र्कैषु ऋ १, १७६,५; –†र्कैः ऋ १, ३३,२; ४७, १०; ६२, ७; ११, ८८, ४; १४१, १३, १९०, १, २, ११, १५; ३, ३१, ९, ११; ३४, १; ६१, ६; ६२, ५; ४, ३, १५; १०, ३; १६, ४; ४४, ३, ५५,३; ५६,१, २, ५, २९, १२, ३१,४; ३३, २; ४१, ⌊६, (१०,६४, ७)⌋; ७; ६, ३, ८; ४, ६; २०, १३; ⌊२१, १०; ५०, १५; ७, २३, ६⌋; ३८, ३; ४९, १४, ६२, १; ६९, २, ७३, ३, ८, १२, २३; ९, ९७, ३१, १०, ६, ४; १५, ९; ६८, ६; ११६,९; १४८,५, मा १५,४६, २०,५४; का १६, ५, २८, २२, ५, ८, तै १, ६, १२, ६; ४, ४, ४, ७, मै ४, १०, २, ६; १२, २, १४, ७; काठ ४, १६, ८, १६[२]; २०, १४$, ४०,११$; कौ १,४३९; ५३४, २, ११२९, जै १, ४६, ३; ५५, २, शौ १८, ३, ४७; २०, ११,१; १२, ६; १६, ६, ७७,४, ९०, ३; १४३, ३.
[°र्क– उक्थ°, चन्द्र°, १बाल°, बृहत्°, सु°, स्वर्ण°].

a) पाभे. बृहत् काठ ८,१६[२] द्र. ।

b) सपा ऋ १०,१३, ३ एताम् इति पाभे. ।

c) पाभे ऋतस्य ऋ ९,६४,२२ द्र. ।

d) सपा. काठ २०, १२ ; २१, १ अर्क्यस्य इति पाभे. ।

e) पाभे. सस्थ. अन्नस्य द्र. ।

f) इयम् इत्यनेन सामानाधिकरण्यार्थं स्त्रियां श्रुति । अथवा प्रेषमात्रमिति स्यात् । अस्त्रियामपि सुसंगते. । अर्क. इति शोधः (तु. काठ १०,८[२]) ।

g) सपा काठ ३०,५ महाव्रते इति पाभे. ।

अर्क-स्तु- -स्तुम् तै ५, ४, ३, ३; काठ २१,६; क ३१,२१.

¶अर्क-पर्ण- -र्णेन तै ५, ४, ३, ३; मै ३,३,४[२]; काठ २१, ६[२]; क ३१,२१[२].

¶अर्क-वत्- -वते तै २, २, ७, २;३[२]; मै २, २,९[५a]; काठ १०, ८[४];९; -वन्तम् तै २,२,७,२.

अर्कवती- -ती काठ १०, ८,९¶[b].

†अर्क-शोक- -कैः ऋ ६, ४,७; मा ३३,१३; का ३२,१,१३.

अर्क-साति[c]- -तौ ऋ १,१७४, ७; ६,२०,४;२६,३.

अर्क-स्तुभ्- -स्तुभ· खि ५,५,९.

अर्का(र्क-अ)श्वमेध[d]- -धयोः तै ५,७,५,३¶, -धौ तै २, २, ७,५¶[b]; शौ ११, ९,७; पै १६, ८२,७.

¶अर्काश्वमेध-वत्- -वते[a], -वन्तम् तै २,२,७,५

¶अर्काश्वमेधिन्- -धी तै ५,७,५,३

†अर्किन्- -र्किण. ऋ १ ७,१; १०, १, तै १, ६, १२, २; ३; मै २, १३, ६; काठ ८, १६, ३९, १२; कौ १, १९८; ३४२; २, १४६; ६९४, जै १, २१, ५, ३६, १, ३, १४, ७; ५६, २१; शौ २०, ३८, ४; ४७, ४, ७०,७, -र्किणम् ऋ १,३८, १५. [°र्किन्- बृहत्°].

अर्किणी- -णी ऋ ८, १०१, १३.

¶अर्क्य[e]- -र्क्यम् तै ५,३,४,७;७, ५,९,१, काठ ३०,५[१], -र्क्यस्य[f] काठ २०,१२; २१,१, -र्क्येण तै ७,५,९,१; -र्क्यै मै ३,३,५, काठ २१,५[२]; क ३१,२०[२].

अर्च[g]- -र्चा ऋ ६,३४,४. [°र्च- ?१धन°].

†१अर्चत्- -र्चतः ऋ ७, ९२, ४; [२८, ५, २९, ५; ३०, ५]; १०,८९,१६; तै ४, १,१,२‡[h], मै २,७,१‡[h]; काठ २५, ११‡[h], कौ २,११४८; -र्चते ऋ १,८७, २; १५१,२,५,६४,२; तै ४,३, १३, ८, -र्चन् ऋ [१, ८०, १-१६], ३,३१,७; १०,१४९, ५; तै २, २, १२, ४$, कौ १, ४१०; ४१२, ४१३; जै १,४०, २; ४;५, -र्चन्तः ऋ १,६२,२; ८५, २; ३, ३२, ३; ५, १३, १[१]; ८,२९, १०; मा ३४, १७; का ३३,१,११, कौ २, २२६‡[i]; -$र्चन्तम् खि ५, ५, २ [°र्चत्- प्र°, सम्°, सु°].

२अर्चत्- >†अर्चद्-धूम[j]- -मास. ऋ १०,४६,७; मा ३३,१; का ३२,१,१.

---

[a]) सकृत् अर्कवतेऽश्वमेधवते <> अर्काश्वमेधवते इति पाभे ।

[b]) पाभे. अर्क· मै २,२,९ द्र. ।

[c]) तस. पूप. प्रकृतिस्वरम् उसं. (पा ६, २, ४१)।

[d]) नाप. (क्रतु-द्वय-)। द्वस. सास्व (पा ६,१,२२३)। अध्वर्युक्रतु· (पा २, ४, ४) इत्यस्य विषयत्वे सत्यपि नैकवद्-भावः । द्वैवचनिकीनामेव श्रुतीनां मन्त्रब्राह्मणयोर् यावदुपलभ्ययोरुपलम्भाद् एकवद्-भावस्य निदर्शनं ततो बहिर् मृग्यम् ।

[e]) नाप. (शस्त्र-विशेष- वा साम-विशेष- वा)। ण्यति कुत्वे तित्-स्वर (पा ३,१, १२४, ७,३,५२, ६, १,१८५) ।

[f]) पाभे. अर्कस्य मै ३,२,१० द्र. ।

[g]) कर्तरि अच् प्र. चित्-स्वरश्च (पा ३, १, १३४; ६, १, १६३) । वा. द्वि२ सद् २मास- इत्यस्य विप । यद्वा प्र२ सद् २मास- इत्यस्यैवोद्देश्यस्य सतो विधेयम् । प्रथमे कल्पेऽर्धर्चव्याप्तमेकं वाक्यं स्याद् द्वितीये च प्रतिपादं पृथग् वाक्यमिति विवेकस्तु द्र. [वैतु. सा PW. च स्तोत्रसूर्याऽन्यतरसंज्ञार्थिनौ सन्तौ धस्य प्र. क्षेत्रमिव प्रवेशुकौ ततश्च कुत्वाऽभावं प्रति पर्यनुयोज्यौ (पा ३, ३, ११८; ७, ३, ५२), GW. BW. च ?अर्च्- इतीव प्रतिपन्नौ सन्तौ ऋच्- इत्यस्याऽगुणवतः सकक्षताया साधनसामान्ये सत्यपि गुणवत्त्वोपपत्तिं प्रति च वा. प्रति च चोद्यौ (यनि. तृ१ सति [तु. पक्षे सा.] वा क्लिष्टत्वाऽऽपत्तेः, प्र२ वा द्वि२ वेति कल्पनायामपि स्वराऽनुपपत्तेरित्यभिसंधेः), ORN. (LRV. अनु) अर्चा इति भावे निष्पन्नं सत् स्त्री. प्र१ इति ('यथा दिवि चन्द्रेणाऽर्चा तथेन्द्रे सोमो न्ययामि' इति वा अभिसंधि [तथा सति अस्मै एतत् इत्यस्या वाचेयुक्तेर् अपूर्णेनाऽपि सता नाउ. ऋचा सामान्येनोच्यमानाऽप्युपपत्तिर्भूयोविमर्शसहैव द्र.])] ।

[h]) सपा ऋ ५,८१,३ प्रभृ. ओजसा इति पाभे. ।

[i]) सपा ऋ ९,८३,२ शोचन्त इति पाभे. ।

[j]) विप. ([अर्चिष्मद्-धूम-] अग्नि-) । बस पूप. प्रकृतिस्वरम् । अतिः प्र. (तु. पाउ २,८४) । तत्-स्वर· । व्यु कृते यावयुद्-द्वेषस्- प्रभृ. द्र. ।

*अ॒र्चत्र[a]– >अर्चत्र्य॑[b] -त्र्यः ऋ ६,२४,१

अर्च॒त्रि[c]– -त्र्य॰ ऋ ६, ६६, १०; मै ४,१४,११†.

अर्च॑न॒[d]– >अर्च॑ना॒ (न-अ)नस्[e]– -नसम् ऋ ५, ६४, ७; -नाः शौ १८,३,१५.

अर्च॑स्– शत°.

अ॒र्चि॒[f]– -र्चय. ऋ १, ३६,३; २०, ४४,१२; ४८,१३, ४, ६, १०, ५,६,७; ९, ५, १०, ५, १७, ३, २५, ८, ८, ४४, ४; १७; ९, ६६, ५; १०, १४०, १; खि ४, ९, ३, मा १२, १०६; का १३, ७, ५; तै १, ३, १४, ८, ५, ५, ३, ४, २, ७,२, मै १,५,१; २, ७, १४; काठ १६, १४, ४०, १४; क २५, ५, कौ २, ८८४, ८९१, ११६६, जै ४, ८, ६; १२,१३; १३, ६; २८, ३; –र्चिभिः ऋ ५, ७९, ८, ६, ४८, ७; मा १२, ३२; का १३,३, ३, तै ४, २, ३, १, मै २, ७, १०; काठ १६, १०; क २५,१; कौ १, ३७†, जै १, ४,३†, शौ ८, ३,२३‡[g], पै ७, ३,१†; १६,८,७‡[g]. [°र्चि- १धन°, सु°].

अर्चि-म॒त्[h]– -मन्ता ऋ १०, ६१,१५.

†अर्चि-व॒त्[i]– -वत् ऋ ७ ८१, २, ९, ६७, २४, कौ २, १०२; जै ३,१०,४.

अर्चि॒तृ– -तार तै ७, ३,१,३.

†अर्चि॒न्[j]– -र्चिन॰ ऋ २,३४,१[k], ५, ४५, १?[l], –र्चिना ऋ ८, ४१,८.

अर्चि॒स्[m]– -र्चिः ऋ १,९२,५,३, ६,३, ४, ७, ९; ८, ४३, १०; १०,१६,४, १४२,६, मा ३७, ११; का ३७, २, १; तै १, १, १०, ३, ५, ७, ८, १, मै १, ५,२, ६,१†, २,¶१, ८; ११, ४, ९, ३, काठ ३, ३[n], ६, ९, ७, १२†, ८, ९[२]¶; २६, ६[n], ४०, ५, क २, १०[n]; ४,८, ६, २†, ७, ५[२]¶, ४१, ४[n]; शौ १. २५, २, २, १९, ३, २०, ३; २१, ३; २२, ३; २३, ३; १२, १,५१, १८,२,८†, पै १, ३२, २, २,४८,४, ९, ७, ४; ११; १७, ५, ९; –र्चिषा ऋ १, १५७, १, २, ८, ४; ५, १७, ३; ७९, ९; ६, ४८, ३; ६०, १०, ८, ७, ३६; ४३, ८, १०,८७,२; ११; १४,१७; ८८, ९; १२; खिसा २९, ४५; मा १२, १५, का १३, १, १६; तै ४,१,९,३,२,१,५, मै २,१, ११¶; ७, ८; ४,१०,२†; काठ १६,८; †कौ २,४९९; ११०८; जै ३, ५७, ११†; शौ ५, २९, १५; ६, ३२, ३, †८, ३, २; ११, १३; १७; २५$, १०,५, ४९, १३, २, २; १९, ६५, १[२], पै २, ६२,-; ५; ५, २०, ३, ७, ३, २, ९, २५, ३;११; १७, १०, १२, ३; †१६, ६, २, ७, १, ३; ७; १५०, ४[२]$; १८, २०, ६; १९, २०, ८, –र्चिषि ऋ ९, ६७, २३[o], मा १९, ४१, का २१, ३, १२; तै

---

[a]) भाप. (स्तुति-) । अत्रन् प्र उसं. (पाउ ३, १०५) । नित्-स्वर॰ ।

[b]) विप. (⌊स्तोत्रार्ह-⌋ मघवन्-) । आर्हीयः यत् प्र. (पा ५,१,६६) । तित्-स्वर॰ ।

[c]) विप. (⌊अर्चनीय-⌋ मरुत्-) । अत्रिः प्र. उसं. (पाउ ४,६९) । तत्-स्वर॰ ।

[d]) युच् प्र. उसं. (पा ३,२,१५१) चित्-स्वरश्च ।

[e]) व्यप (ऋषि-) । पपा. नावग्रह॰ । बस पूप. प्रकृतिस्वरम् । पूप. =अर्चनीय- इति सा ⌊शौ.⌋, =ध्वनयत्- इति GW WAG. ⌊२, ३९ b⌋ प्रभृ (वैतु BL. अर्चना- ⌊स्तुति-⌋ इति) । [f]) नाप. पुं. (=अर्चिस्-) । इ प्र. उसं. (पाउ ४,१४०) । तत्-स्वरः ।

[g]) सपा. ऋ १०,८७,२३ ऋष्टिभिः इति पाभे. ।

[h]) विप. (अश्विन्-) । मतुप उदात्तत्वम् (पा ६, १, १७६) ।

[i]) प्रत्ययमकारस्य वत्वं (पा ८, २, १५) । शेषं नापू टि. द्र. ।

[j]) विप (पद्-, मरुत्-) । णिनि प्र. (तु. पा ३, १, १३४) । तत्-स्वरः ।

[k]) सपा तैब्रा २,५,५,४ ऊर्मिभि इति पाभे ।

[l]) शोधः सस्थ टि १व्रजिनी. द्र. (वैतु. वे सा. नाप. ⌊उषसो रश्मि-⌋ इति, GRV. =स्तोतृ- इति, ORN. =अर्चिष्मत्- इति च ²) ।

[m]) नाप. न. (प्रभा-, दीप्ति-, ज्वाला-प्रभृ.) । इसि प्र (पाउ २,१०८) । तत्-स्वरः ।

[n]) =सपा आपश्रौ ७,२७,४ । मा ६, २१ का ६,५,२ माश ३,७,१,१२ ज्योतिः इति पाभे ।

[o]) सपा. आश्रौ २,१२,४ अर्चिषा इति पाभे. ।

१,१,१०,३; ५, १, ९, २¶[a]; मै ३, ११, १०, काठ ३८, २, -र्चिषे मा १७, ११; ३६,२०, का १८,१,१२, ३६,१, २०, तै ४, ६,१,३, मै २,१०,१,४,९, १,३, काठ १७, १७, क २८,१; पै १, २९, ४; -र्चींषि ऋ ७, ६२,१, शौ ११,७,१२, पै १६, १५४,४ [°र्चिस्- सु>स्व्°]

√अर्ज् (बधा) अनु°, अव°.

अर्जुन (बप्रा)[b]- -०न ऋ ७, ५५,२, पै ४,२४,६; -नः मा १०, २१[c], कौ २, ११८‡[d], जै ३, १२, ५‡[d], शौ १३,१, २६, पै २, १४, २; ७, २, ६, -नम् ऋ ३, ४४, ५; ६,९,१; ९,६९,४, कौ २,७२२†; जै ३, ५९, १४†; शौ २, ३२, २; ५, २३,९,२८,५[e];९, पै १,९७,२; २,५९,३[e],७; १५,१८,१; १६, ५३,१३; -नस्य ऋ १, १२२, ५[f], -ना ऋ ३, ३९, २; १०, २१, ३; -ना. शौ ४, ३७, ५, पै १३,४, ८; १९, २०, १०, -नान् पै १७, ३६, ६[g]; -ने ऋ ९,१०७,१३[d].

अर्जुनी[h]- -०नि शौ २, २४, ७; पै २, ४२, ७, -०†नि ऋ १, ४९,३; ५,८४, २, तै २, २, १२, ३, कौ १, ३६७; जै १, ३८, ८, पै २, ९१, १$; -नीनाम् पै १९, ३६, २[i], -न्या· खि ५, १५, ६, शौ २०, १३०,३, -न्यो ऋ १०,८५,१३[j].

¶आर्जुन[k]- -नानि काठ ३४,३[i].

आर्जुनेय[l]- -यम् ऋ १, ११२, २३, ४, २६, १; ८, १, ११; -†याय ऋ ७,१९,२; शौ २०,३७,२.

अर्जुन-काण्ड[m]- -ण्डस्य शौ २, ८,३.

†अर्ण, र्णा[n]- -र्णम् ऋ ३, २२,३, ५ ३२,८, मा १२,४९, का १३,४, ५,तै४,२,४,२; मै २,७,११, काठ १६,११, क २५,२; -र्णा ऋ ३, ३२, ५?[o], ५, ५०,४, -र्णाः ऋ १, १७४, २?[p]; ५, ४१, १४ [°र्ण- खादस्°].

अर्ण-साति[q]- -तौ ऋ १, ६३,६;

a) सपा. काठ १९, १० क ३०, ८ ज्योतिषि इति पाभे.।

b) विप. (⌊दीप्तिमत्, श्वेतवर्ण-⌋ अहन्-, सोम-, सारमेय- प्रभृ.)। उनन् प्र (पाउ ३,५८) नित्-स्वरः।

c) नाप. (इन्द्र-)। का ११, ७,१ फल्गुन. टि. द्र.।

d) सपा. °नः<>°ने इति पाभे.। e) नाप. (रजत-)।

f) नाप. (त्वग्रोग-विशेष- इति वे. सा.), व्यप (PW. GW. प्रभृ.)।

g) सपा शौ १२,३,६ युज्वनाम् इति पाभे.।

h) विप. (⌊शुभ्र-वर्णा-⌋ उषस्-, धेनु- प्रभृ), नाप. (राक्षसी-विशेष- इति सा., सर्पिणी-विशेष- इति PW. प्रभृ.)। स्त्रियां ङीप् प्र. उसं. (पावा ४,१,३९)।

i) सपा. शौ ७,७८,१ लोहिनीनाम् इति पाभे.।

j) नाप (फल्गुनीनक्षत्र-युग्म-)। पाभे. फल्गुनीषु शौ १४ १,१३ द्र.।

k) नाप. [अर्जुनतृण-विशेष- (सोम-प्रतिनिधि-⌊तु ता ९,५, ३ प्रभृ.⌋)]। स्वार्थे तद्धितः अण् प्र. (पा ४, ३, १२०)। सपा. तैब्रा १, ४, ७, ५, ६ फाल्गुनानि इति पाभे.।

l) व्यप. (ऋषि- ⌊कुत्स-⌋)। <अर्जुनी- ⌊व्यप⌋ + अपत्यार्थे प्र. इति वे. सा., <अर्जुन- इति सा. ⌊ऋ १, ११२, २३⌋ GW, < आर्जुनी- इति PW. प्रभृ.। ढक्>एय प्र. उसं कित्-स्वरश्च (पा ४, १, १२३, ६,१,१६५)।

m) विप. (यव-)। बस पूप प्रकृतिस्वरम् ⌊वैतु सा तस.?⌋.

n) विप. (⌊अरणशीला-⌋ २अप्-), नाप (तरङ्ग-, जल-प्रवाह- प्रभृ.), व्यप (तु. अर्णाचित्ररथ-)। √*अर् + नन् प्र. उसं (पाउ ३, १०) नित्-स्वरश्च।

o) अस्य रूपस्य विसर्जनीयान्तत्वम् ऋ १,१७४,२ दिशा स्यादित्येषा जातोपरतेवोत्प्रेक्षा द्र. ⌊तु GW?⌋। निदर्शनस्य साध्येऽनैकान्तिकत्वात् तत्र सधेरुभयथा विश्लेषण-संभवाच्च (तु ORN पक्षविपक्षोभयसंकेतकृत्), शोध-विशेषकल्पनाच्च (तु. नाउ. टि)। एस्थि. इह विसर्ग-रहित पपा एव निरदेशीति तत्त्वम्।

p) ऋणोरपो (अनवद्या ⌊द्य, अर्णाः ?>) अनवद्यवर्णा इत्येवं मूलत पाठः संभाव्येत [तु. ऋ १०,६८,३ (स्पार्हा सुवर्णा अनवद्य-रूपा ⌊गा⌋), वैतु. ORN. पक्षे अर्णा इत्यविसर्गं विसंधित्सुश्च अनवद्य-वर्ण- इति समस्तं प्राति. निर्देशुकश्च सन्नध्यवसायपर्यवसितः (तु. नापू टि.)]।

q) भाप.। बस. वा तस. वा। उभयथा पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१;४२)।

२, २०, ८, ४,२४,४.

अर्णा-चित्ररथ[a]- -था ऋ ४, ३०, १८.

अर्णव[b]- -†वः ऋ १, ५५, २, ३, २२, १; ६, ६१, ८; ७, ६३, २; ९, ८६, ४५; १०, ६६, ११, १९०, १; मा १२, ४८, का १३, ४, ४; तै ४, २, ४, ३, मै २, ७, ११; काठ १६, ११, क २५, २; कौ २, ९६६; जै ४, २०,९, पै ३, ३७, १$, —वम् ऋ १, १९, [(८) ७]; ५१, १, [५६, ५; ८५, ९], १६८, ६; २, २३, १८, ३, ५१, २; ५३, ९, ८, ४०, ५, १०, १०, १[c]; ५८, ५; ६५, ३; ११५, ३, मै ४, ११, २‡[d], काठ २३, ५¶; ४०, ११†, कौ १, ३७६†; जै १, ३९, ७†; शौ ७, ८६, १‡[e], १३, १, ३६; २, ११[e]‡, १४, १, २३‡[e], १८, १, १†; पै १, ८४, ५; ६, १७, ८‡[d], १६, ५२, ३; १८, १८, ६; —†वस्य ऋ [१०, ९७, १२; १११, ४], शौ २०, ९१, १२; —वात् ऋ १०, १९०, २, मै ४, १४, १७; शौ १, १०, ४; १३, १, २६, पै १, ९, ४, १६, ५२, १; १८, १७, ६; —वान् ऋ ५, ३२, १, कौ १, ३१५†, ३४०‡[c], जै १, ३३, ३†; ३५, ९‡[c]; —वाय मा २२, २५; का २४, ११, १, मै ३, १२, १२[f]; ४, ९, ८, काठ ४०, ४; —वे ऋ ८, २६, १७, खि ३, २२, ६; मा १३, ५३, १६, ५५, २३, ६३; का १४, ६, १, १७, ८, ९, २५. १०, ११; तै ४, ३, १, १; ५, ११, १; मै १, ६, १‡[g]; २, ७, १८; ९, ९; काठ १६, १८; १७, १६; क २५, ९, २७, ६; शौ ३, ६, ३; ११, १०, २; ६; १२, १, ८; ६०, १३, १, ४०; २, २; पै ३, ३, ४, १५, ४, ६, ७, २, ५, १६, ८५, २, ६; १७, १, ९; १८, १८, १०; २०, ६; —वेन शौ ५, ६, ४‡[h], —वै ऋ ५, ५९, १, पै २०, १९, ९.

†अर्णस्[i]- -र्णः ऋ १, ३, १२; १२२, १४; १६७, ९; २, १९, ३, [३, ३२, ११; ४, १९, २, ६, ३०, ४]; ४, १९, ६; [५, ४५, १०, ७, ६०, ४], ६, ४७, ५, ८, २०, १३; ९, ८६, ३४; ९७, २१; १०, ८, ३; मा २०, ८६; का २२, ८, ७;

---

[a]) द्वस देवताविषयत्वाऽभावेऽपि पूप. आनङ् पूर्वोत्तरपदयोः प्रकृतिस्वरत्वञ्च उसं. (पा ६, ३, २६; २, १४१)।

[b]) विप ([संक्षुब्ध-] समुद्र-, सिन्धु- प्रभृ.), नाप. (अन्तरिक्ष-, समुद्र- प्रभृ.) । मत्वर्थे व. प्र. (पावा ५, २, १०९; वैतु. पाका. [गपू] अर्णस्- [= नाउ.] इत्यतः [मौस्थि. तु अर्ण-, इत्येतद्गोत्रापत्यस्थानीयात् सतः] तदन्त्यलोपप्रयोजक· प्र. इति दवीयसी सरणि ; GW· [तु. WW १, १३७ अपि तत्पक्षविशिष्टतररुचि·] । √*अर् > √*अर्ण् > √*अर्णु इत्यत· [समभिजातविकरणात् नाउ] नामकरण इति चिन्त्यस्त्वेष पक्षः द्र) । मौस्थि. √*अर् , √*अरण् इत्येतयो· धा. मध्ये अर्ण- इत्यस्य नाम्नो जन्यजनकभावेनोपकल्पयितव्यत्वाऽभिसंधेश्च 'अर्ण- + *अव- (=२*अर्व- < *अर्प- < *अप्र- [*=अर्- + *प्रा- < √प्रा]) इति कृत्वा तस. शकन्ध्वादिन्यायतोऽनवग्राह्यत्वेन निष्पन्नात् सतः *अर्णव- इत्यतः √अर्णव् (√*अर्णु) इत्यस्य निष्पत्तेरभ्युपगमाच्च (मौस्थि. सर्वेषां धा. नामजत्वसामान्याऽभिसंधेः)। एस्थि. अपि यदिह यनि उपकल्पितं भवति तत्र पाप्र. अनुरोधतो यथाप्रसिद्धाऽनुवादमात्रत्वमिति दिक् ।

[c]) सपा. अर्णवम् <> अर्णवान् इति पाभे. ।

[d]) सपा. ऋ १, १९, ८ ओजसा इति विभे ।

[e]) पाभे अध्वरम् ऋ १०, ८५, १८ द्र. ।

[f]) सपा. आपम १, १०, ७ अर्णवः इति पाभे. ।

[g]) सपा ऋ १०, १८९, २ प्रभृ माश २, १, ४, २९ रोचना इति पाभे. ।

[h]) पाभे. ऋणया· ऋ ९, ११०, १ द्र. ।

[i]) नाप. (तरङ्ग-, जलप्रवाह-, सरित्-, समुद्र-, अन्तरिक्ष- प्रभृ.) । पाप्र. √अर्ण् (गतौ) + असुन् प्र. नित्स्वरः (वैतु. पाउ[४, १९७] √*अर् इत्यत एव नकारोपजनप्रयोजकः प्र. इति)। नैप्र. तावत् मौस्थि. इतरथैवोपकल्प्येत । तद् यथा अर्ण- + *अस्- इति कृत्वा बस. पूप. प्रकृतिस्वरञ्च वर्णसमापत्तौ शकन्ध्वादिन्यायप्रवृत्तिश्चेति (तु नापू. टि.)। एस्थि. मौस्थि. बह्वन्यपि नामानि सन्ति पाप्र. ते ते कृन. प्र. इत्येवं मात्रत्वेनोच्यन्त इत्यभिसंधिः ।

मै ४, १२, ४; १४, १८, काठ ३८, ७, -र्णस. ऋ १, ११७, १४, १५८, ३; १८२, ७; ६, ६२, ६, ७, ६९,७, मै ४, १४, १०; -र्णसा ऋ ९, २१, ६; १०७, १२, कौ १, ५१४, २, ११७, जै १, ५३, ४; ३, १२, ४, -?र्णसि खि ४,७, १, ६[a], -र्णांसि ऋ १, ५२, २; ६१, १२; १७४, ४, १८०, १, ४, १६, ७; ६, ७२, ३, ७, १८, ५; ८७,१, १०, ४९, ९, मै ४, १२, ३; काठ ८,१६, १२,१५, शौ २०, ३५, १२, ७७, ७, -र्णोभिः ऋ ४,३,१२. [°र्णस्- गो°, धनु°, १मधु°]

अर्णस्[b]- -सम् ऋ ५, ५४,६.

अ(र्णस्>)र्णो-वृत्[c]- -तम् ऋ २, १९,२.

√*अर्त्>अर्तन[d]- -नम्[e] मा ३०, १९; का ३४,४,१.

आर्तित्- √ऋत् द्र.

अर्तोस्( ) √*अर् (बधा) द्र.

?अर्त्विरंन.[f] पै ११,५,१३.

√*अर्थ्[g] नि°, सम्°

अर्थ[h]- -र्थ. मा १८, १५; का १९, ५, ३, तै ४, ७, ५, २, मै २, ११, ५, काठ १८,१०, क २८, १०; -र्थम् ऋ १, १०, २;३८, २, १०५,२; ११३, ६; १२४, १, १३०, ५, १४४, ३, १५८, ६; २, ३०, २; ३९, १; ३, ११, ३, ५३, ५, ६१, ३, ४, ६, १०; १३, ३, ६, ३२, ५, ७,१८, ९; ८, ६९, १७, ७९, ५, ९, १, ५, १०, १८, ४[i], २७,२०; २९, ५, ५१, ४, ६, ५९, १; ७३, ५, १४३, १; खि ५,७,२, ७; मा ३५,१५†[i], का ३५,४,१६†[i], तै ४,३,११, ५, मै ४,१३,७, काठ १,१२[j]. १८, २१, ३९, १०, कौ २, ६९५†; जै ३, ५६, २२†, शौ †१२, २, २३[i]; १५, १७, ८, †२०,७६, ५; ९२, १४, पै ९, १२, १; १६, १५२, ९, १७, ३२, ३, -र्थान् मा ४०, ८; का ४०, १,८; -†र्थानि ऋ ७, ६३, ४, काठ १०, १३; -र्थाय शौ १, ७, ६, -र्थेषु ऋ १०, १०६, ७, पै ९,२५,२. [°र्थ- उपकार°, कद्°, काम-शय्या°, कूचिद्°, तदिद्°, तूर्णि°, दूरे°, नि°, शान्ति°, सद्यस्°, समुद्र°, ३सर्व°, सु°].

?अर्थ-दर्शिन्[k]- -र्शिनम् खि ३, १५, २८.

√अर्थि[l], †अर्थयासे ऋ १, ८२,१; कौ १,४१६; जै १,४०, ८, अर्थयेथे ऋ १०, १०६,१.

अर्थित- -ताः पै ९,१०,५.

अर्थिन्[m]- -र्थिनः ऋ १, ४८, ६, १०५, २; ८, २७, १२; ७९,५, १०,२६, ८, १२७, ५, -र्थी ऋ ७, १,२३.

अर्थे(र्थ-इ)त्[n]- -र्थेतः मा १०,

---

[a]) तु. सस्थ. टि ?पतति (<√पत्) ।

[b]) विप. (वृक्ष- [तु GW. प्रमृ.], नाप. [मेघ- इति च वें. सा.]) । मत्वर्थीयः अच् प्र. (पा ५,२,१२७) चित्-स्वरश्च ।

[c]) विप. (अहि-) । उस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या । उप.√वृ (आवरणे) + क्विप् प्र. ।

[d]) नाप. । कर्तरि युच् प्र. उसं. (पा ३, २,१५१) चित्-स्वरश्च । धा. अधिक्षेपणे वृत्तिः (तु. १ऋति-> √ऋतीयु) ।

[e]) सपा. तैब्रा ३,४,१३,१ ऋतुलम् इति पाभे. ।

[f]) भरद्वाजो गोतमो अथ स्योनम् इत्येवं मूलतः पादं संभाव्य सुपा. व्यर्थनपर शोधः साऽवसरः स्यात् ।

[g]) वर्णवैशिष्ट्ये सति नैप्र. =√*अर्त् । एष्थि. पाधा. चुरा. सरूपात् (तु. √अर्थि) भेद. सुगम. ।

[h]) नाप. पुं. न. (लक्ष्य-, प्रयोजन-, पदार्थ- [मा ४०,८]) । नैप्र. =*अर्त- । पाप्र, भावकर्मणोः घञ् प्र. (पा ३, ३, १८, १९) जित्-स्वरश्च (वैतु. पाउ २, ४ √*अर्+थन् प्र. [तु. WW १, १३६; वैतु MW. <√अर्थि इति कृत्वा पुत्रं पितुष्पितृतामिव निनीषुक.) ।

[i]) = सपा. माश १३, ८,४,१२ । तैब्रा ३, ७, ११,३ तैआ ६,१०,२ प्रमृ. अर्धम् इति पाभे. ।

[j]) पाठः ? अकम् इति शोधः द्र. (तु. सपा. काठ ३१,११; तै १,१,१३,१) ।

[k]) स्वरः ? अन्तोदाततया सु-शोधः द्र. (तु. सस्थ. सर्वज्ञम् इति समानं अग्रस्वरं सत् प्रकृतेऽपि तथात्वं ज्ञापकम्) ।

[l]) =नाधा. चुरा. । यनि अर्थ->नाधा. इत्यभिसंधिः ।

[m]) विप. (श्येन-, सूरि- प्रमृ) । मत्वर्थीयः इनिः प्र. (पावा५,२,१३५) तत्-स्वरश्च ।

[n]) विप. (२अप्-) । उस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २,१३९) । उप.√इ + क्विप् प्र. ।

३[२], का ११, २, ३[२], तै १, ८,११,१; काठ ३९,१

?अर्थासोः पै १९, २९,१४.

√अर्द् (बधा.), >अर्दि, अर्दति शौ १२, ४,३; पै १७,१६,३, ?अर्दतः[a] खि ५, २२, २, आर्दन् ऋ ४, १७,२

¶अर्दयति मै ४,५,६[१], अर्दयाति शौ ४, १५,११, पै ५, ७, १०, अर्दय ऋ ८, ५३, २, खि ३, ५, २, अर्दय ऋ १०, १४७, २, अर्दय शौ ४,१५,६, †अर्दय ऋ ८, ७५,१०; तै २, ६, ११, ३, मै ४,१०,५, ११, ४$, ६, काठ ७, १७; कौ १, ११, २, ९९८, जै १, २, १; शौ ६, ६५, १$; पै ५, ७, १$, १९, ११, ११; आर्दयत् ऋ १०, १०४,१० [प्र°, वि°].

अर्दयत्- -यन्[b] शौ ६,४९,२, पै १९,३१,१५.

√*अर्ध्[c] अभि°.

¶१अर्धक[d]- -क मै १, ८,४

अर्धयित्वा सम्°.

अर्धस्- अभि°

अर्धि- प्रति°.

¶१अर्धुक[e]- -क तै ६,३, १, ३; काठ ६,४,२६,१, क४,३ ४०,४; -कम् तै २, ५,५,१,५ ६, ४, ५, ६. २ ३,५[४], काठ २२, ९; क ३५,३ [°क- वि°, सम्°].

१अर्ध्य[f]- -र्ध्यं ऋ १, १५६, १, -र्ध्यम् ऋ ५,४४,१०.

१अर्ध[g]- -र्धे ¶तै १, ७, ६, ३, ५, २, १, ३,५, ४, ३, ३,५, ४, ४, ५, १, ¶मै ३, २, १०, ७,६, ¶काठ ९,११; १९, ११, २०, ९, २४, ४, ¶क ३१,१; ११, शौ ८,९,१, पै १६, १८, १, -र्धम् ऋ १, १६४, १७; ६, ४७, २१; १०,२८,५, ¶मै १,११,८, ३,२,१०[h],७, ६[२h,i], १०,५; शौ ९,१४, १७†, १३, १,४१†; पै १६, ६७, ७†, १८, १९,१†; -¶र्धात् मै ३, २, ५; -†र्धे ऋ १, ९२, १; १२४, ५, १६४, १२, ६, २७, ५, कौ २, ११०५, शौ ४, १, ६, ९, १४, १२, पै १६, ६७, २, -र्धेन मै ३, ७, ६¶, -र्धौ ऋ २,२७,१५.

२अर्धु[j]- कौपुष्पि, -र्धे ऋ १०,२७, १८, तै ६, १, ८, ५¶; -र्धम् ऋ २, ३०, ५, ४, ३२, १, ६, ३०, १, ४४, १८[k]; ७, १८, १६, मा ३३, ६५†, का ३२, ५,११†, ¶तै २,२, १०, ५[l], ५, ४, ८, ३; ¶मै १, ९, ४[४], ६[१०], २, ४, २[२], ३, २, ७[२m]; ८, ९[४], ९,४[२]; ४,३, १[२]; ११, ४†, ¶काठ ६,१०†; ८,४[४], ९, १२[४]; ११, ५[६], १२, १२[२]; १३, २[२], १५, ५[६], २६, ६[२]; ८, २८,१[२]; २९, ८, ३५,१८[२]; ¶क ६,९[४], ४१,४[२]; ४४, १[२]; ४८,१६[२], कौ १,१८१†; जै १,

a) पाठ. ? तु शौ २०,१३६,२ वर्धत इति पाभे.।

b) सपा. काठ ३५,१४ क ४८,१३ आनश्रौ १४, २९, ३ एजयन् इति पाभे ।

c) बधा । तु √*अर् (प्राप्तौ), √*अर्त् (=√ऋध् यद्र)।

d) विप. (⌊कनिष्ठ-⌋ पुत्र-)। ण्वुल् प (पा ३,१, १३३)। लित्-स्वर । १अर्धुक- इति शाखान्तरीय पाभे. द्र ।

e) उकञ् प्र. उसं (पा ३,२,१५४)। ञित्-स्वरः।

f) ण्यति प्र. आद्युदात्तता उसं (पा ६,१,२१४)।

g) नाप. (भाग-, पक्ष- प्रभृ)। व्यु.? या. ⌊३, २०⌋ प्रभृ. <√ह वा <√ध वा <√ऋध् वेति। आद्यन्तान्यतरस्वरभेदतो द्विरूपं प्राति भवति (तु नाउ.)। अर्थभेदतस्त्वस्य भूयस्तरामन्तर्विभक्तत्वे सत्यनेकप्रकृतिजत्वं संभाव्यमानं परमप्रकृतिस्थानीयस्य सतः √*अर् इत्यस्य स्वयमनेकपरमतरप्रकृतिपरिणतत्वदर्शनेनोपपद्यता (तु. टि. √*अर्, वैतु WW. ⌊१,१४३⌋ स्वरतोऽर्थतश्च विवेकमपश्यन् पृथग्भावार्थविशिष्टमेवैकम् √*अर् इति धा. प्रस्तावुक.)। पाप्र. यनि घञ् प्र. ञित्-स्वरश्च द्र. (तु टि. अर्थ-)।

h) सपा. काठ २०,१२ क ३१,१४ पक्षम् इति पाभे ।

i) सपा. काठ २४,४ क ३७,५ पदा इति पाभे.।

j) घ प्र. (पा ३,३,११८) तत्-स्वरश्च। शेषं १अर्ध- द्र.। यत्तु समाऽसमाऽर्धभागपरतयास्वरविवेक· प्राचामभिमतो भवति (तु. शौप्रा १,२,१) तस्य भूयोविमर्शसहत्वात् वैश. पुनरुपादानं द्र । वैप ४ टि द्र.।

k) विप. इति कृत्वा सा. अस्य सूरीन् इत्यनेन सामानाधिकरण्यं वष्टि । तच्चिन्त्यम् । यदित्थ. अप्यू अन्वयसौवच्यात् (तु वैश.)। GW. अत्र नापू आद्युदात्तं पिपठिषति । तदपि वैश. भूयो विमृश्यम्।

l) सपा मै २,१,६[२] नेमः, नेमम् इति पाभे.।

m) सकृत् सपा. काठ २०,८ सहस्रम् इति पाभे.।

११,७†; शौ ५,१, ९, १०, ८, ७, १३; ११, ६, २२, पै ६,२, ८, १६, २३, २; १०१, २, १०२, २, -र्धम्ऽ-र्धम् काठ ११,$५^{२}$, -¶र्धा तै ७, ५,२,१, काठ ३३, १, -¶र्धात् काठ २६, $६^{१}$, क ४१, $४^{२}$, -¶र्धे मै ३,७,२, काठ ३५, १८; क ४८, १६; पै ५, २१, २$, -र्धेन शौ ५, १, $९^{२}$, १०, ८, ७, १३, ११, ६,२२, पै ६, २,$८^{२}$, १६, २३, २, १०१, २, १०२, २.
[°र्ध- अधि°, अभि°, उत्तम°, १उत्तर°, उप°, जघन°, १दक्षिण°, १पर°, १पुष्कर°, १पूर्व°, प्र°]

¶अर्ध-ऋच[a]- -च मै ३, २, $८^{१}$, १०, $४^{२}$; ४, ६, $८^{१}$, -चाभ्याम् मै ३, २, ८; -चे मै ३, १०, ४; -चेन मै ३, १, $५^{१}$, -$चैः मा १९, २५, का २१,२,१४.

†अर्ध-गर्भ[b]- -र्भा॰ ऋ १, १६४, ३६; शौ ९, १५, १७, पै १६, ६९,५.

अर्ध-देव[c]- -वम् ऋ ४, ४२, ८,९.

¶अर्ध-भाज्[d]- -भाक् मै ३, ४, १[e]; ४, ६, ६, काठ २०,११, २८,१, ३९,११[f], क ३१, १३ शौ ६,८६,३$; पै १९, ६,१२, -भाज॰ मै ४ ६,६[g].

अर्ध-मास[c]- -¶सम् तै २, ५, ५, ४,५, मै २,४,३, -¶सयोः तै ७, १,४, ३, -¶सस्य तै २, ५, ६, ४; ८,३, ५, ६, ७, २, ७, ३, ७, $२^{१}$, मै १, ७, ३; काठ ९, १, २१, ५, ३३, ८, ३४, ९; क ८, ४, ३१, २०, -सा मा २३, ४१, २७, ४५; का २५, ८, ३, २९, ६, १, ¶तै २, ५, ७, ४, ५ १, ८,५, २, १२, १$, ३, ४, ५; ६, ७,२; ७, २, ५, २५, १$, ६, २,३, ५, ७, १, १, ६, ४, १, ३, २, २, ५; ३, ४, ११, ४; ५, १, ३, २०, १$, २५, १, मै १, ८, ६¶, ३,४, $६^{२}$¶, ४, ९, १८, काठ ६, ७, १०, ७; १४, $४^{२}$, २१, ५, २२, १, ३३, २, ३, ३४, ९; ४०, ६, ४५, ५; १७; ५०, ६, ¶क ४, ६, ३१, २०, शौ १०, ७, ५, ११, ९, २०, १५, ६, १७, पै १६,८३,१०; १७,७,७,२९, १५, -¶सान् तै ५,७, २, ५, ६, २, ३, ५; पै १७, २८, ४, -सानाम् मा २४,३७; का २६, ८,२, तै ५,५,१७,१,७,१८,१, मै ३, १४, १८; काठ ४७, ७; ५३,८, शौ १५, ६, १८; १६, ८,२३; -से ¶तै २, ५, ६,$६^{२}$, ७, १, ४,३; ¶मै १, ४,८; ४, १,१३, ¶काठ ३१,$१२^{२}$, ३२, ६, शौ ८, १२, ५, ६, पै १६, १३४, $३^{१}$, -¶से-से मै १, ४, ८, ४, १, ९; काठ ३१, ७, ३२, ६, -सेभ्यः मा २२, २८; का २४, १४,१, तै ७, १, १५, १; मै ३, १२,७, काठ ४१, ६, -सैः तै ७, ५, ६, $१^{२}$¶, मै ४, १०,६

¶अर्धमास-शस् (:)[h] तै २, ५, ८, ३, ५, ६, ७, २, ७, ३, ७, $२^{१}$; काठ २१, $५^{२}$; ३३, $२^{१}$, ३;$८^{१}$; क ३१,$२०^{२}$.

¶अर्धमासा(स-आ)यतन- -नाः काठ ३४,$९^{१}$.

¶अर्ध(र्ध-ऋ)र्च[i]- -र्चं तै ६, ३, ११,$३^{२}$; -र्चम् तै २, ५, ७, ४, -र्चात् तै ३, २, ९,५, -र्चे तै १, ६,१०,$५^{२}$; ६,३, ११,३, -र्चेन तै ५, १, ४, १, शौ ९, १५, १९$; पै १६, ६९, ९$; -र्चौ तै २,५,७,$५^{२}$.

¶अर्ध-वशा[c]- -शाम् मे १, ११, ७; कठ १४,८.

¶अर्धिन्[j]- -र्धिन तै ६, ५, २, १[g]; -र्धी तै ६, ५, २, १.
[°र्धिन्- सु>स्व्°].

---

a) तस. समासान्तः अ प्र (पा २, २,२, ५,४, ७४) तत्-स्वरश्च (तु. टि अर्धर्च-)।

b) कस. सास्व. (पा ६,१,२२३)।

c) तस. सास्व. (पा २,२,२;६,१,२२३)।

d) उस. ण्वि-अन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)।

e) सपा. तै ५,४, ८, ३ भूयिष्ठभाक्तमः इति, काठ २१,११ भूयिष्ठभाक् इति च पाभे.।

f) सपा. तै ४,४,८,१ ऋद्ध्य. इति पाभे.।

g) सपा अर्धभाज॰<>अर्धिनः इति पाभे ।

h) वीप्सायां शस् प्र. (पा ५,४,४३) तत्-स्वरश्च ।

i) अत्र पूर्वोत्तरयोः पदयोर् अन्त्याद्ययोर् अचोः प्रकृतिवद्-भावाऽभाव इति विशेषः । शेषम् अर्ध-ऋच- टि द्र.।

j) मत्वर्थे इनिः प्र. (पा ५,२,११५) तत् स्वरश्च ।

¶अर्धै(र्ध-इ)न्द्र[a]- -न्द्राणि तै ५, ४, ८, ३, मै ३, ४, १[२], काठ २१,११[२]; -न्द्रै मै ३,४,१.

?२अर्ध्य[b]- -र्ध्यः मै ३,४,१¶.

३अर्ध्य- उत्तर°, दक्षिण°.

३अर्ध- -र्धम् काठ १४, ८.

२अर्धक°- > अर्धक-घातिन्[d]- -तिना शौ ११,२,७.

अर्धयत् √ऋध् द्र.

अर्धयित्वा, अर्धस्-, अर्धि-, १अर्धुक- √*अर्ध् द्र.

?२अर्धुक[e]- -कम् पै १०,९,३.

१अर्ध्य- √*अर्ध् द्र.

√*अर्प् > अर्पि[f], अर्पयते काठ ११, ४¶, ¶अर्पयति तै ३, १, ९, १, ¶अर्पयति तै २, ६, ४, ४, ३,१, ९. १, ५, १, १,३[२], ४, ३; ६,२, ४, ४,२, ३,५; ५, ५, २, ६,२,४, ६, १,९,२, १०,४, २, ७, ५, ४,१, ५, ५, १, ५[१], मै २,२,३, ३,१,१[२],५; ३, ५[१]; ४, ८, ४, १, ४; ६, ५[३]; काठ १८, १९[२], १९,५, २०,८,२१, ७[१]; २२,१२,१३, २४,४, २७, १०[१], ३१,३, क २९,७[२], ३०, ३, ३१, १०, ३५, ५,६, ३७, ५, ४७, ३, अर्पयन्ति मै १, ११, ८¶, ¶अर्पयन्ति मै १, ११,८[२], काठ १४,८[३], अर्पय तै ५, ७,४, ३, शौ १०, ९, १, पै २, ८५, १; १६, १३६, १; १७, १४, ६; १९, ३९, ९, अर्पयतम् खि १, ११, ३, ¶आर्पयत् तै ५, १, ४, १, आर्पयन् शौ ५, १९, २, पै ९,१८,८, ¶अर्पयेत् तै ५, १,४,२, ६,२, २,७, १[g], २[२g], ४, ३,२, ६, ४, १, ५[२]; मै ३, १, ५, ४, १, ४[h], २, ९, काठ १९, ५[२], ३१, ३[h], क ३०, ३. ४७, ३[h], ¶अर्पयेयम् तै ५, १, १,३[२], ६, ५, १, ४,५[२]; मै ३, १, १[२], काठ १८,१९[२]; पै २७, १०[१]; क २९,७[२].

अर्पिपम् शौ १२,१,३५, पै १७, ४,४. [अभिसम्°, आ°, नि°, प्र°, प्रति°, सम्°].

अर्पण- -णम् पै १७, ३८, ३; -णेन शौ १२, ३, २२. [°ण-अन्°, प्र°]

अर्पयत्- सम्°.

¶अर्पयितोस्(:) मै ३,९,४.

अर्पयित्वा प्रति°.

१अर्पित,ता[i]- -†तः ऋ ६,५८,२; ९,८६,१४,३९,४५; मे ४,४१, १६, कौ २, ३०५; ९६६; जै ३, २५,१; ४, २०, ९; पै १९, ३२, २[j]; -†तम् ऋ १, १६४, १२, १०, ८२,६,१७०, २; मा १७, ३०; का १८, ३,

---

[a]) नाप । तस. सास्व । 'अर्धं यथा स्यात्तथा इन्द्राणि =ऐन्द्राणि' इति कृत्वाऽतिप्रक्तरः पाठस्य विकारः *अर्धैन्द्र- इत्येवं सु-शोध· स्यात् । अथ बस. एवाऽऽग्रहश्चेदुक्ते शोधे नाऽऽदरश्च, तर्हि यनि. हविर्विशेषसंज्ञत्वादन्तोदात्तप्रकरणे इन्द्र- इति उस. (पा ६,२, १६५) । [b]) विप (⌊अर्ध-भाज्-⌋ इन्द्र-) । अर्हार्थे यत् (तु. टि २कक्ष्य-)।

[c]) अर्थ ? नाप (सेनाऽर्ध- इति सा, जल-सर्प- ⌊=अन्धक-⌋ इति RW. MW)? १अर्धक- इत्यतो भिन्नवृत्तीव संभाव्यते । तद् विमृश्यम् ।

[d]) विप (रुद्र-) । उस णिन्यते कृत्-स्वर-प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । पाभे. अध्वगघातिना द्र. ।

[e]) विप (चक्षुस्-)। अर्-बुध्- इति मूको अनु अर् (=नञ्)+धुध- (तु पजा धुंध)> बस. इति मतम् । सपा शौ १६,२,५ सौपर्णम् इति पाभे ।

[f]) पाप्र =पुगन्तः (तु. WW १, ६९) √ऋ)>√*अर्) + णिच् प्र. (पा ७, ३, ३६)। मौस्थि. अनु नैप्र. *अर्- + *प- (=*भ- ⌊तु. WW १,७३⌋) =*अर्प- इत्यस्य उस. सतः नाधा सुवच । √*अर्प्> *अर्पि- इति च व्यत्यासेनोक्तस्य पाप्र. पुनर्निर्देश द्र. (तु. टि √*अर्त्) । [g]) शुचाऽर्पयेत् > सपा. काठ २०,५ क ३१,७ शुचा निर्दहेत् इति पाभे ।

[h]) सपा तैब्रा ३,९,४,४ प्रदहेत् इति पाभे. ।

[i]) पाप्र कर्मणि क्ते विभाषितमाद्युदात्तत्वम् (पा ६, १, २०९) । मौस्थि. तु *अर्प्- (<√*अर्प् <*अर्पु-) + (भावे) इत- (<√इ) इति कृत्वा 'अर्पि इत यस्य' इति बस पूप. प्रकृतिस्वरम् । एस्थि. यद्यपि २अर्पित- इति प्रकृतिस्वर इति कृत्वा पाप्र. संवाद. सुलभः, तथापि तद्विषयक-सामान्यलक्षणां मौस्थि. अनु *अर्प्- + (कर्तरि) इत- इति उस. थाथीय· स्वर· । यद्वाऽनिट्क्तान्त-लक्षणसामान्यमनुरुध्य √*अर्प् >*अर्पि- (भावे)+*त- (<√तन् गपू. दिशा एव पर्यायेण भावे च कर्तरि च) इति कृत्वा सस्व द्र. ।

[j]) सपा. शौ ६,१२९,३ आहितः इति पाभे. ।

६, तै ४, ६, २, ३; मै २,१०, ३; काठ १८, १[a], क २८, २; कौ २,८०४, जै ४, २, १०, शौ ९, १४, १२, पै २, १७, ५$, १६,६७,२, -ता ऋ १, १४२, ९; पै १, ६६, २, -ताः काठ ३७, ९[b], पै १७, १३, १, -तानि मा २३, ५१[c], ५२[c], का २५,९,७[c], ८[c], -ते तै ४, ७,१३,२. [°त- आ°, नि°].

२अर्पित[d]- -ता. ऋ १, १६४, ४८.

अर्प्यं प्र°

१अर्बुद[e]- -दम् ऋ २,११,२०, १४, ४, ८, ३२, २६, मा १७, २, का १८, १, ३; तै ४, ४, ११,४, मै २, ८,१४, काठ १७, १०[२], क २६, ९; -दस्य ऋ ८, ३, १९; ३२, ३, -दा तै ७, २,२०, १, काठ ४२, १०, -दे काठ ३९, ६¶ [°द- नि°]

†२अर्बुद[e]- -दम् ऋ १, ५१, ६, -दस्य ऋ १०, ६७, १२, शौ २०,९१,१२

३अर्बुद- > ¶अर्बुदि(न्>)नी[f]- -नी काठ २६,४, क ४१,२.

अर्बुदि[g]- -दि शौ ११, ११, ४, २३, -॰दे शौ ११,११,५,१२, ५, -०दे शौ ११, ११, १-३, ७-११; १३; १४, १५[२], १८, २०; २२; २४; २५; १२, २३. [°दि- नि°].

[१]अर्बुदेनम्[h] पै १६,८९,७

√*अर्भ् > १अर्भ,र्भा[i]- -र्भस्य ऋ ७, ३७, ३; काठ ३९, १३‡[j], कौ २,३३४‡[j], जै ३,२८,६‡[j]; -र्भा: पै १,९,२[k], -र्भात् ऋ १,१२४,६, ८, ४७, ८, -र्भाम् ऋ १, ५१,१३; -र्भाय ऋ १, १४६, ५, -†र्भे ऋ १, ७, ५, ४०, ८; ८१, १, ६, ५०, ४, १०,९१,८[j], मै ४, १२, ४, कौ १,१३०; ४११, २,३५२, जै १, १४,६, ४०,३, ३, २९, ९, शौ २०,५६, १, ७०, ११, -†र्भेषु

---

[a]) तु. सस्थ टि. अधि।

[b]) पाभे. आर्पिता शौ १३, ३, १० द्र.।

[c]) सपा आश्रौ १०,९, २[२] वैताश्रौ ३७,२ आर्पितानि इति पाभे ।

[d]) विप. (शङ्कु-)। शेष १अर्पित,ता- टि. द्र.।

[e]) नाप (संख्या-विशेष- ⌊दशगुणिता-कोटि-⌋), व्यप. (⌊सर्पाकृति-⌋ असुर-), नाप (मेघ- ⌊वे. सा. ऋ ८, ३२, ३, २६ प्रमृ.⌋) । तात्पर्याऽभेदेऽपि सति यत् स्वरतो द्वैविधी भवति, तत्र स. कारणं स्यात् । तद् यथा । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् इति कृत्वाऽऽद्युदात्त स्यात् , उस. उप प्रकृतिस्वरम् इति कृत्वा चाऽन्तोदात्त इति (पा ६, २, १, २, १३९) । अथ कावत्राऽवयवाविति । *अर्बु- (तु. या ३, १० यत्राऽऽद्युदात्तत्वस्योपपत्तिसंकेताऽभावे सति अम्बु- इत्यस्य पर्यायमात्रता स्यादिति कृत्वा '*अर्बु अरणाद्* अम्बु भवति' इत्येवं सुपा. सु-शोधः द्र) इति पूप. भवति, द- (<*ध- <√धा) इति उप. चेति । *अर्बु- इत्यपि *अर्- + (भावे) *बु- (<*भु- <*भ्रु- <√भृ) इत्येव बस पूप. प्रकृतिस्वरम् द्र [वैतु. या. गपू उप द- (<√दा ⌊दाने⌋ ? ⌊अनुपदमेव √भा, √भू इत्येतयोरर्थसागत्योपलब्धे या. स्थ भूयोविमर्शार्हता भवति⌋)] । *अर्- इत्यत्र च √*अर् इत्यस्य कतमो विशेष संगततम स्यात् (तु यस्था. टि.) इत्यपर्यवसितविमर्शं द्र. ।

[f]) विप. (⌊रोगविशेष-युक्ता-⌋ जनि-)।

[g]) =१अर्बुद- ⌊व्यप⌋ इत्येतेनैव व्याख्यातं द्र । तत्रत्यं न्यायमन्व् इह *दि- इति उप. भवतीतिमात्रे विशेष. (वैतु वाच. अर्बुद- > √अर्बुद् + इन् प्र इति व्यर्थं द्राघीयास पन्थानमनुव्राजुक) ।

[h]) तु. शौ ११,१, ७ यदन्विह उदुब्जै (ब्ज-,ए) नम् इति पदद्वयाऽऽत्मकनया पाठः सु-शोधो भवति ।

[i]) विप. (⌊स्वल्प-, यवीयस्-⌋ एनस्-, धन- प्रमृ)। पाप्र. निर्दिष्टयर्थं धा. संकेत द्र. (तु. √*अर्त् प्रमृ) । तेन यत्राऽऽद्युदात्त एतज्जः नाउ. कृच् श्रूयते तत्र घञ् प्र यत्र चाऽन्तोदात्तः श्रूयते तत्र घस्य प्र. विषयो भवतीति विवेकः । मौस्थि तु *अर्- + (भावे वा कर्तरि वा) *भ- (<√भा) इति कृत्वा यत्राऽऽद्युदात्तस्तत्र बस पूप प्रकृतिस्वरम् , यत्र चाऽन्तोदात्तस्तत्र उस. उप. प्रकृतिस्वरं सुवच. (तु टि १अर्बुद- , वैतु. पाउ ३, १५२ √*अर् + भन् प्र इति) । इह √*अर् इत्यस्य मूलभूतस्य सतो हिंसाविशेषभूतनिरसनाऽऽत्मकाऽर्थविशेष-प्रतीत्यर्थं तु WW १, १८३ (तु. टि. √*अर्) ।

[j]) सपा. अर्भस्य (तैब्रा ३.११,६,३, आपश्रौ १६,३५, ५ च)<> अर्भे इति पाभे. ।

[k]) सपा. शौ १,२०,२ साकम् इति पाभे. ।

ऋ १,१०२,१०, पै ३,३६,२.

२अर्भ[a]- -र्भस्य शौ ७, ५८, ३; पै २०,१३,९.

अर्भक[b]- -र्क. ऋ [८, ३०, १, ६९, १५], शौ २०, ९२, १२; -र्कम् ऋ १,११४,७, मा १६, १५, का १७, १,१५, तै ४, ५, १०,२, शौ ७, ५८, ६$, ११, २, २९, $पै १, ४८, २, १६, १०६, ९, २०, ५८, ७, -का शौ १,२७, ३; १९, ३६, ३; पै २,२७,३, १९, ३१,६; -कास ऋ ७, ३३,६, -के ऋ ४, ३२, २३; -केभ्य.[c] ऋ १, २७,१३, मा १६, २६; का १७, ३, ५, मै २, ९, ४, काठ १७, १३; क २७,३

?अर्भग[d]- -गाय ऋ १,११६,१

√*अर्म् > अर्म[e]- -र्मेभ्य. मा ३०, ११, का ३४,२,३

अर्मक[f]- -के ऋ १,१३३,३[1].

¶अर्म-कपाल[g]- -लैः तै ५, १, ६,२.

१अर्म्य[h]- -¶र्म्यैः काठ १९,५, क ३०,३

अर्मन्[i]- -र्म पै २, ८१, २[j]. [°र्मन्- अन्°]

?२अर्म्य[k]- -र्म्या खि ३, २२,६

√*अर्य् > १अर्य,र्या[l]- -र्यः ऋ १, ३३, ३, ८१, ६, ९[m]; ११६,

a) तु टि १अर्भ- ।

b) विप , नाप (शिशु-) । कुत्सार्थे क प्र. (पा५,३,७४) तत् स्वरश्च ।

c) =सपा. ऐब्रा ७,१६ । तै ४,५, ४,१ क्षुल्लकेभ्यः इति पाभे ।

d) ण्वुल् प्र. लित्-स्वरश्च (पा ६, १, १९३) इति *२अर्भक- इत्यस्य सतो वर्णविकार । यद्वा १अर्भ- + अनुकम्पोपाधिके स्वार्थे कन् प्र नित्-स्वरश्च द्र. (पा ५, ३, ७६, ६, १, १९७, वैतु. सा. पा ५, ३, ७५ इति संज्ञाविषयत्वाभावाच्चिन्त्य.) । यदपि सा शाकल्यपदकारनाम्ना अर्भ-ग- इति स्वरूपत उस. इति कृत्वा उप. √गै + टक् प्र (पा ३, २, ८) इति वैकल्पिकी व्यु. आह, तत् पपा अनुपलम्भात् सांशयिकं स्यात् । ननु सा सकाले पपा. तथोपलेभ इति चेत् तदपि उस. पूप. प्रकृतिस्वरस्यानुपयोगाद् नेष्टमिति दिक् ।

e) पाप्र. नापू धा उपकल्प्य तत. घञ् प्र. ञित्-स्वरश्च द्र. । मौस्थि तु. *अर्- + *म- इति कृत्वा बस. पूप. प्रकृतिस्वरस्य सुवच [तु. टि. अर्थ-, WW १, १४२ (यत्तु पृथग्भावीय √*अर् इति मूलतया प्रत्ययादि, तत्रांशिकं तथ्यं द्र. । प्रकरण-विशेषत. √*अर् इत्यस्य तत्तदर्थविशेषान्तराणामप्युपादयत्वात् । तद् यथा । चक्षूरोगविशेषेऽभिधेयेऽन्तश्चक्षुर्वर्तमानं पृथग्भावाऽविशिष्टं कर्त्तनमात्रं वा तपनमात्रं वाऽभिप्रेत स्यात् । मृत्पात्रेष्टकादिपाकार्थं निर्मिते [अर्मक- >*अम्मअ- >*आमा- >] पजा. आवा- इति प्रसिद्धेऽभिधेयेऽन्त.खननाऽऽत्मकं गृहीकरणमभिप्रेतं स्यात् । अथवा तत्राऽपि तपन एवाऽभिप्राय स्यात् । तेन प्रकरणानुसारव्यवसेयनत्तद्विशेष्यपर. √*अर् [तु टि.] अत्र मूलभावमुपेयादिति तत्त्वम्) , वैतु. पाउ. (१, १३०) √अर्+मन् प्र. इति] ।

f) अज्ञाताद्यर्थे क. प्र (पा ५, ३, ७३ प्रमृ) तत्-स्वरश्च ।

g) नाप । तस. सास्व. (पा ६,१,२२३) ।

h) विप (कपाल- [काठ]) । तात्रभाविक यत् प्र. यतोनावीय आद्युदात्तश्च (पा ६,१,२१३) ।

i) पाप्र कनिन् प्र. नित्-स्वरश्च (पा ६, १, १९७) । मौस्थि. तु *अर्-+*मन्- इति कृत्वा बस पूप. प्रकृतिस्वरं द्र ।

j) यथोर्म इति पाठ यथा । उ । अर्म (विसन्ध्यात्मक. शोध) इत्येव वा यथा । उर्म (*<उर्मन्-) इत्येवं वा विभज्येत ।

k) विप. ([गतिमत्-] सूर्याचन्द्रमस्-) । पाठ? भा. सा. [तैब्रा २,८,९,१] ?अर्मी- > अर्म्या [गत्या] इति, ?BC. ऊर्मि->ऊर्म्या इति शोधुक इव ।

l) स्वामिभावे वर्तमानात् नापू. धा. कर्तरि अच् प्र. चित्-स्वरश्च । मौस्थि तु *अर्- + *य- (<√या कर्तरि) इति कृत्वा उस. उप. प्रकृतिस्वरं स्यात् ['=अरा स्वामिभावेन याति' इति (वैतु. पा. पावा. च ३, १, १०३ √ऋ + यत् प्र. स्वामिन्यर्थेऽन्तोदात्तश्चेति), पाप्र. यस्थि सौवरीय दिगनुपपादिता सती संज्ञाप्रमाणितमात्रा तु द्र , अपि च तु टि. ?३अर्य-] ।

m) <१अरि- इति B, (JAOS ४५,१६६) ।

६[a];१२१, १५,२,२३, १३[b]; ३५,[२ (४०, ५; १०, ८५, १८)], ४, १,७[a], २, १२, ४, ६[b], २४, ८, ५, ३३, ९[c], ६, ४७, ९, ५१, २[b], ७, २१, ५; ३१,५[b]; ६४,३, ८६, ७, १००, ५, ८, १९, ३६[c]; ६३, ७, १०, २७, १९; १४, १३, ८६, ३, ८९, ३, तै १,२, १४, ३; २, २, १२, ५; मै ४, १०, १, ११, ५, काठ ६, १०, १२; १२,१५; कौ २, ९७६, जै ४, २३, ६, शौ २०, १८, ५, ५६, ६; १२६, १;
-र्यम्[d] ऋ ८, ३३, १४, -*र्यया ऋ ५, ७५, ७; -र्या ऋ ७, ६५, २, -†र्ये ऋ ५, १६, ३, ८, ५१, ९, ५४, ७, खि ३,३,९,६,७, मा ३३,८२, का ३२, ६, १३, कौ २,९५९, जै ४,१९,१,-र्येषु कौ ४,९, जै २,७,३. [°र्य- शूद्र°, २माधु°].
†अर्यु-प(ति>)त्नी[e]- -त्नी ऋ ७,६,५[f], १०,४३,८, शौ २०, १७,८
अर्यु-समान[g]- -नः खि १, ५, १०.
२अुर्य,र्या[h]- -र्यः पै १९, ३८,१५; -र्यस्य मै ४, ६, ६, -र्याय मा २६,२, का २८, १, ३, -र्यायै मा २३, ३१, का २५, ६, ११, -र्ये मा २०, १७, का २२, १, ४, काठ ३८,५.
अुर्य-जा(र >)रा[i]- -रा मा २३,३०, का २५,६,१०, तै ७, ४, १९,३; मै ३, १३, १, काठ ४४,८.
?३अर्यं,र्यां[j]- र्या ऋ १, १२३,१, -र्ये तै १,८,३,१.

---

a) तु PW. प्रभृ.; वैतु NW <१अुरि- इति।
b) तु सा; वैतु GW <१अुरि- इति।
c) तु टि. ऋ १,८१,९।
d) यनि. द्वि१ द्र , वैतु. GW. (>L ४००) १अरि- (शत्रुपरम्)>अर्याम् [ष३] इति । चिन्त्यस्त्वेष प्रस्ताव. स्यात् । अभ्युपगमे सत्यनुपदमेव कांचिदाकाङ्क्षा पूरुस्तयेव श्राव्यमाणयोर् अन्येषां या इति पदयोरन्यथासिद्धत्वप्रसङ्गात् (तदभिप्रायेण अर्याम् इतीव श्राविते सति तृतीयपादेनैव नैराकाङ्क्षयसंभवादित्यभिसंधे) । अन्यच्च । असंगतेश्च परप्रस्तावस्य चिन्त्यत्वं द्र. । तद् यथा । अरिप्रतियोगिक-सवनकर्मक-तिरस्कारे संपन्ने सति अन्यप्रतियोगित्वेन यद्विशेष्यत्वेन च शिश्रावयिषितस्य सतः सुवनानि इति पदस्य सकृद् द्वि३ च प्र३ चेत्युभयथा श्रावणार्थमनुपलम्भादित्यर्थात् । अथाऽपि परपक्षे अन्येषाम् इति पद तात्पर्यंत पिष्टपेषणतां नैव व्यभिचरेत् । अस्वत्वप्रतीतिकरत्वेऽस्य च ?अुर्याम् इत्यस्य चाऽनर्थान्तरत्वोपगमादिति दिक् ।
e) विप. (२अप्-, उषस्- [वैतु GW. नाप, इति]) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२, १)। स्त्री. वैकल्पिको नान्ताऽऽदेश ङीप् प्र च (पा ४,१, ३४)।
f) सपा तैब्रा २,४,७,९ अुर्य॰ इति पाभे ।
g) तृस. पूप. प्रकृतिस्वरम् उसं (पा ६,२,११) ।
h) कर्मणि घञ् प्र ञित्-स्वरश्च (पा ३, ३, १९ [वैश्यसंज्ञाविषयत्वं द्र.] , ६, १, १९७) । मौरिथ. तु *अुर्-*+यु- <√या (भावे) इति कृत्वा 'अरा स्वामिभावेन य (यानं) यस्मिन्' इति बस. पूप. प्रकृतिस्वर स्यात् (वैतु. पा. [३, १, १०३] गपू [तु. १अर्यु- टि] आद्युदात्तार्थं पा ६, १, २१३ च अपि तु. टि. ३अर्यं-]) ।
i) विप. (शूद्रा-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् ।
j) विप (उषस्- [ऋ.]), नाप. (=२अुर्य- [तै.]) । व्यु.? १अुरि- + यत् प्र तद्धित इति कृत्वा लक्ष्याऽनुरोधाद् भस्य सतोऽपीवर्णस्य लोपाऽभावः उसं (पा ६, ४, १४८)। तेन *अरियं- इत्यस्य त्र्यच्कस्य तित्-स्वरितवतश्च (पा ६, १, १८५) सत नैप्र यनि. द्व्यच्क. परिणाम. स्यात् (तु. टि १अग्रियु-, अग्र्यं-) । छन्दस्तो विमानश्च पाद इह मानं स्यात्। तद् यथा। ऋ १, १२३, १ इत्यत्र कृष्णादुदस्थात्, *अरियां विहाया. इत्येवं श्राव्यमाण सन्नेव त्रैष्टुभ' पाद साधीयान् प्रतीयेत। तै स्थ अप्येवं प्रमीयेत। तथाहि। यच्छूद्रे यद् *अरियं उ इत्यक्षरद्वयसाकाङ्क्ष. पाद सुपूर' स्यात् । कुतः उ इति नि. इति। यस्थि. पाठ. अर्यं इत्यत्राऽऽवसानिकस्य ए > अय् > अ इत्यनेन संधिपरिणामेनाऽच्परत्वे संकेतिते सत्यर्थत' ··उ इत्यस्य सुसंगतिदर्शनादिति। ननु एन इत्युत्तरपादाऽऽदौ वर्तमानमचमुपादायोक्त. संधिः प्रवर्तेतेति। नेति। कुत इति। उत्तरस्य पादस्याऽप्येकाऽक्षरसाकाङ्क्षस्य सतः सपा. मा २०, १७ मेलनेन युत्- पूर्वत्वेन सुश्रवत्वे सत्यनजादि-

अर्य॑मन्[a]- -मणः ऋ ५, ५४, ८, -†मणम् ऋ १,८९, ३, १३६, ६, १७४, ६, ४, २, ४, ६, ४८, १४, ५०, १, ५१, ३, ७, ३६,४, ३९, ५; ६६, ७, १०, ६१, १७, ६८, २, ८९, ९, ११७,६, १४१, ५, मा ९, २७, २५,१६, का १०, ५, ७, २७, ११,३; तै १, ७, १०, २, ¶२, ३, ४, १[२]; २, मै १, ११, ४, कौ २, ४१७, जै ३, ३२, ७, शौ ३, २०, ७, १४, १,१७‡[b], २०, १६,२, पै २, ३०, २, ३, ३४,५$, १८,२,७‡[b], -†मणा[c] ऋ ९, १०८, १४, कौ २ ४४७, -०मन् ऋ [५, ६७, १, ८, ६७, ४, १०, १२६,२]; ७, ५९, १, ८, १९, ३५, मै २, ४, ७; -०मन् ऋ २, २७, ५, ६, ८, ७, ६०, १; ८, १८, २१; ८३, ४; तै २, १, ११, ५†, ३, १४, ४; ४, ८, १; मै ४, १२, ४[२], †, १४, १४†, काठ १०,१३, ११, ८, १२[२]†, शौ ६, ६०,२[१]; पै ३, ३१, ३, †५, ३९, २, ७‡[d], १९, १४, ५[२], -मा ऋ १, [२६,४, ४१, १, ४, ५५, १०, ५, ६७, ३, ८, १८, ३, २८, २, ८३, २], [३६, ४, ४०, ५, ७, ६६, १२, ८२, १०, ८३, १०, ८, १९, १६, २६, ११, १०, ३६, ८; ६५, १, ९, ९२, ६], ४४, १३; [७९, ३, ८, २७, १७, १०, ९३, ४], ९०, १; ९; [९१, ३, ९, ८८, ८], [१०७, ३ (६, ४९, १४)], १३६, ३, ५, १३९, ७, १४१, ९, [१६२, १, ५, ४१, २], १६७, ८[e], [१८६, २; ७, ६०, ४], २,१, ४, २७, १; [२ (७, ६४, १)], ७, ३८,९, ३, ५४, १८; ४, ३०, २४, ५५, ४, ५, ३, २, २९, १, ४६, ५ ६ ५२, ११, ७, ३५,२, ३८, ४, ४०, २, ४, ५१, २; ६०, ५, ९, [६२, ६; ६३, ६], ६४, १, ६६, ४, ११, ८२, १०, ९३, ७, ८, २५, १३, ३१, १३, ४६, ४, ६७, २, ९४, ५; ९, ६४, २४, ८१, ५, १०, ३१, ४, ६४, ५, ८५, २३, ३६; ४३;१२६,१,३,४[d], ५-७; १४१, २, खि ४ ७,१,१; ७,२, १; †मा ९, २९, २५, २४$; ३३, १५; २०, ३४, ५४; ५७; ३६, ९, †का १०, ५, ६, २७, १२, १$, ३२, १, १५, २, ३; ३३, २, १७, २०, ३६, १, ९, तै १, ७, १०, २†, २, ३, ¶४, १[३], २, १४, ४; ४, ४, १०, २, ६, ८, १†, मै १, ६, २†, ९[२]¶, १२¶; ११, ४†; २, ३, ६[२]¶, १३, २०; ३, १६, १†, ४, २, १०[३],¶, १२, ८[२]; †, १४, ११†; काठ ५, १, ७, १४†; ८, १, १०, १३; ११, ४, १२†; १४, २†, ३९, १३; ४६,४, क ¶६,६, ७,४†, २९, २, †कौ १, ५०, १८५, २०६, २१८, ४२६, २, ४२८; ७०१; ११३६, †जै १, ५, ६; २०,१, २२,३; २३, ५;४१, ८; ३, ३३,३, ४६,७, शौ १, ११, १, १८, २, ३ १४, २, २०, ३†, ५, ५, १; २८, १२; ६, ४,२, ६०, १, १०३, १[f], ९, १२, ७, ११, ८, ४; १३, ४, ४; १४, १, ५०†, २, १३, ४०†; †१९, ९, ६; १०, २, पै २, १३, १; ५९,

त्वादुक्ते संधौ निमित्तत्वाऽसंभवात् (तु. काठ ३८, ५ यत्राऽप्येवं युत्- पूर्वत्वं चिकीर्षितं द्र, मा. [गप्] का २२, १, ४ च यत्राऽप्युक्तयैव दिशा षडक्षर सन्नष्टाऽक्षरत्वेन प्रकृत पादः सुपरिणम द्र.) । स्वामित्वसामान्यपरं च सद् *अरिय॑- इत्येवोत्तरोत्तर-घटमानसामाजिकवैशेष्यनैघ्न्येन १अर्यं-, २अुर्य- इति विशिष्टरूपान्तरयुगलतया पर्यणंसीदित्येषाऽपि भूयो-विमृष्टयै कल्पताम् ।

a) व्यु. ? पपा नावग्रहः । < *अरियमुन्- (उप. *यम्मुन्- द्र) इति या ११, २३ । <√*अर् वा <√ईर्? + √मन् वेति सा. ऋ ५, ८५, ७ । १अर्यं- + √मा+कनिन् प्र. इति पाउना. च पाउश्वे च (१, १५० [तु. WW १, ८०]) । १अर्यं- +√मन्+कर्मणि क्विप् प्र. इति कृत्वा उस. उप. प्रकृति-स्वर चेति तु संभाव्येत (='तापजनकतया वा शरण्यतया वा मतो भवति') । एवमपि भूयोविमर्शसह एवाऽयं विषय द्र ।

b) पाभे त्र्यम्बकम् ऋ ७,५९,१२ ।

c) सपा. जै ३,३४,५; पै १८,४,३ °म्णा इति पाभे. ।

d) सपा °मन् <> °मा इति पाभे. ।

e) अर्यमा + उ > °मो इति मुपा. भवति

f) पाभे. अग्निः पै १९,१८,१३ द्र. ।

११, ६६, ४; ३, ३४, ४†, †५, ३९, १, ३-६; ६, ४, १, १९, ३; १३, ८, २†; १५, १३, ३, १६, १३९, ७, १८, ५, ६†, ८, ८, ४, १०, ८†; १९, २, ७, १४,४,२०,१७,९, -माणम् पै १९,४१,११[a], -म्णा ऋ १,४१,७, १०५, ६,[१३६, २, ८, ४७,९], १०, ४०, १२, १८५, १, मा ३, ३१†, २५, ४[b], का ३,३,२३†, २७,४,१[b], तै ५, ७,२२,१, मै १, ५, ४†; ६,९¶,३,१५,५†[b], काठ७,२†, ८, १, ४७, ५, ११, ५३, १२, क ५, २†; ६, ६¶, †कौ १, १९२, जै १, २०, ८†, शौ ३, ५, ५; १४, १, ३९, २, ५†, पै १८, ४, ८, ७, ५†, -म्णा जै ३, ३४, ५‡[c], शौ २, ३६, २, १४, १, ३४, पै २, २१,३, १८, ४,३‡[c], -म्णे ऋ ४, ३,५[d], ७,६२,२, ८,१०१, ५, मा १०, ५; का ११, ४, २; तै ¶२, ३, ४, १[२], २, ५, ५, १५, १, २१, १; ¶मै २, ३, ६, काठ ११, ४¶, कौ १, २५५†, जै १,२७,३†

¶अर्यम-गृहपति[e]- -तय. मै १,९, ५, काठ ९,१२.

अर्यम्य[f]- -म्यम् ऋ ५, ८५,७.

अर्यल[g]- -लः काठ २५, ७

?अर्यातः पै १८,७,७.

√अर्व्, अुर्वस्व मै ४, १२,३[h]

*अर्व- अन्°.

अुर्वत्[i]- -†र्वतः ऋ १, ७३, ९, ९३, १२, ११२, २२, ११८, २; १६२, ८, १२, १४, ४, ३१,४; ३९, २, ५, ३६, २; ६, ३९, ५; ४५, १२, ४६, १; १३, ५४, ५, १०, १२, ८, ४७, ११, ९, ६, २, ६४, ३, ७९ २, १०,६१, १६, ७६, २, मा २५, ३१, ३५, ३८; २७, ३७, का २७, १२, ८; १३, ४, ७, २९, ५, ६; तै २, ४, १४, ३; ४, १, ११, २; ६, ८, ३, ९,१[२]; मै २, २, ६$; १३, ९, ३,१६,१[२]; ४, १०,३; काठ ४, १५, ७, १६, १०, १२$; १७, १८, ३९, १२[२]; ४६, ४, ५[२], कौ १,२३४; २, १३३; १५९, १८१‡[j], ५०१ , जै १, २५, २, ३, १३, ९, १५, ७, १७, २‡[j], ५७, १३, शौ १०, ४,७$, १९,५०,५$; २०,९८, १, $पै १४, ४,१५, १६, १५, ७, १९, ३०, १४, -†र्वता ऋ १, ८, २, ११६, १७; १५५,१, १६२, ३, २, २,१०; ४, ३७, ६, ६, ४५, २, ८, ४०, २, ६२, ३; १०३, ५; मा २५, २६, का २७, १२, ३; तै ४, ६, ८, १, मै ३, १६,१; काठ ४६,४; शौ २०, ७०,१८; -र्वताम् ऋ ७, १०२, २; ८, ६, ४७, ९,४७, ५, १०, ९४, ६; खि ५, ८,३, शौ ४, ९, २, २७, ३, २०, १२७, ३, पै ४, ३५, ३; ८, ३, ३, ६, ५, -†र्वति ऋ २, ३३,१; ८, ७१, १२; पै ७, ३, १०, -†र्वते ऋ १, ४३, ६; ६३, ५; १११, ३, १५१, ३, १६२, ६, ५, ८६, ५; ६, ३६,२; ९, ११, ३, ६२, २[j], १०, ४०, ५; मा २५, २९; का २७, १२, ६, तै ३, २, ३, १, ४, ६, ८, २, मै ३, १६, १, काठ ४६, ४, कौ २, ३, जै ३,१,५; -†र्वत्सु ऋ ५, ८५, २; मा ४, ३१, का ४, १०, २, तै १, २, ८, १; ६, १, ११, ३[२], मै १, २, ६, काठ २, ६; ४, ९, क १, १९; -र्वद्भिः ऋ १, २७, ९, [६४,१३ (२, २६, ३, १०, १४७, ४)], ७३, ९, ६, ४५, १२, ७, ९०, ६; ८, २, ३६; १९, १०; ९२, ११, १०, ९६, ७, ८, कौ २, ७६७, शौ २०, ३१, २; ३; -†र्वन्त ऋ ५,

---

[a]) सपा मब्रा १,२,३ अर्यमणम् इति पाभे ।

[b]) सपा तै ५,७,२१,१ मित्रस्य इति पाभे ।

[c]) पाभे °म्णा द्र. ।

[d]) छन्दस्तः °म्णे इति स्यात् (तु L ५२४) ।

[e]) विप (सप्तहोतृ-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

[f]) स्वार्थे यत् प्र. । तित्-स्वरः (पा ६,१,१८५) ।

[g]) व्यप. (ऋषि) । पाभे. अयल- क ३९,५ द्र. (तु. MK.) ।

[h]) अर्वस्व इति स्वर. ? यनि शोध द्र. (तु. विकृतः सन्नपि पपा संटि.) ।

[i]) बप्रा । विप ([क्षिप्रगामिन्-] अश्व-, वाज- प्रभृ), नाप. (अश्व- प्रभृ) । *अुर्- वा *अुर्व्- वा + मतुप् प्र. । उत्तरे कल्पे वलि परतो वस्य लोप द्र. (पा ६,१,६६, तु PW. प्रभृ , वैतु पा ६,४,१२७ यदनु अुर्वन्- [तु यस्थ] इत्यस्यैव प्रत्ययविशेषपरत्वे सति तकारान्ततया परिणाम उच्यते) । [j]) सपा. अुर्वतः<>अुर्वते इति पाभे. ।

६, १, २; ७, ३५, १२, ४०, ६; १०, [७, ११, ७], १३, ३, ८, १९, ६; ९, १०, १, ६६, १०; १०,६४,६;७४,१; मा ९, १७, १५,४१, ४२; का १०, ३, १०; १६,५,२३, २४, २३, १, ११, तै १, ७, ८, २, मै १, ११, २, २, १३, ७[२], ४, ११, १, काठ १३, १४, ३९, १४, कौ १, ४२५, २, ७, ४६९, १०८७, १०८९; जै १, ४१, ७, ३, १, ९; ३५, ४; ५३, ६, शौ १९, ११, १, पै १३, ८,११,–०र्वन्तः कौ १, ४३५[a], जै १, ४२, ९, -र्वन्तम् ऋ १, ९१, २०; ११२, २१, १६२, १६; १६३, ९, [४, १५, ६; ८, १०२, १२]; ५, ५४, १४; मा २२, ५, २५, ३९; २९, २०†, ३४, २१†, का २४, १, ५; २७,१४, १; ३१, ३, ९†, ३३, १,१५†; तै †४, ६,७,४, ९,२, ७,४,१५,१, †मै ३,१२, १$,१६,१,४,१४,१, काठ ४४, ४$, ४६,३;५; –र्वन्ता ऋ ८, २५,२४,१०,१०५,२[b],-†र्वान् ऋ १, १६३, १३; ९, ९७, २५; मा २९,२४; का ३१, ३, १३, तै ४,६,७,५, काठ ४६,३.

अ॒र्वती- -तीः ऋ १, १४५, ३[c], ७, ८७, १, काठ १२, १५†, शौ १०, ४, २१; पै १६, १७, १, –तीभि ऋ १०,५,२.

अ॒र्वन्[d]- -†०र्वन्[e] ऋ १. १६३, १; ३,४,८,११,६,१२,६; मा ११, ४४$; १७,८७$[f], २९, १७; १४; १५; १९, २२, का १२, ४, ७$, १९, १, १$[f], ३१, ३, १; ३, ४, ८, ११, तै ४, १, ४, २$, २, ८, १, ६, ७, १[२], २–४, मै १, ६,२; २, ७, ४$, काठ १६, ४$, ३९, १; ४०,६[२]; ४६, ३[२]; शौ ६, ९२, २[g]; पै १९, ३४, ११; –र्वा ऋ १, १०४, १[h], १४९, ३, [१५२, ५ (४, ३६, १)]; १६३, १२; ३, ४९, ३, ४, ७, ११, ११, ४, ३६, ६; [३८, १० (१०, १७८, ३)], ६, १२, ४, २८, ४; [३३, २; ७, ५६, २३], ७, २२, १; १७, ६; ४४, ४, ५८, ४; ९, ८७, ७; १०, २७, १४, ९९, ४, १३२, ५; खि ४, ९, ४, ५, ७, ३,२, मा ११, २२; २२, १९, २९, ९; २३†, का १२,२,११, २४, ६, १, ३१, १, ९; ३, १२†; तै १, ५, ११, ४†, ७, ८, १; २,४, १४, ४†, ४, १,२,४;६, ७,५†, ५, १, ११, ३, ६, ३, ८, ४¶; ७, १, १२, १; ५, १९,१[३]; २५,२¶; मै २, ७,२; ३, १२, ४, १६, २, ४, १३, ८†; काठ ७, १६†, १३,१६†; १६, २[1], १९, १३; ४१, ३; ४५, १५[३], ४६, २; ३†; †कौ १, ३९८, २, २७७, ११२४, †जै १, ४४,८, ३, २३, ९; शौ ४, २१, ४†; २०, ११७, १†;

[a]) द्वि३ इति ब्रुवन् सा. नितरा चिन्त्य (तु Grı.)।

[b]) ?अ॒र्वन्ता > -न्तौ इति शोध । शेषं सस्थ टि. शॄपा द्र.।

[c]) इ॒र्वती॰, अ॒र्चती इत्यन्यतरतया पाठं परिवर्तुक. LRV. चिन्त्यः (तु. ORN)। √अर्व् इत्यस्मात् बधा. सतो निष्पन्नस्य सतः यनि एव प्राकरणिकार्थ-समन्वयसंभवाच् शोध प्रस्तावस्याऽन्यथासिद्धमात्रत्वा-दिति दिक्।

[d]) बप्रा । विप ([क्षिप्र-गामिन्-] अश्व-, वाज- प्रमृ), नाप. (अश्व- प्रमृ)। *अ॒र्- वा *१अ॒र्व- वा + *व॒न्- च *वा॒न्- च (< √वन् भावे [तु. टि. *अ॒प्न-वान्-]), पर्यायेण सर्वनामस्थानेषु *वा॒न्- अन्यत्र *व॒न्- उप. इति विवेक इति कृत्वा बस. पूप प्रकृतिस्वरम् (वैतु. पाप्र. तद्धित. वनिप् प्र. [पावा ५, २, १०९] इति वा, √*अर् [गतौ] वा √अर्व् वा + वनिप् प्र. [पा ३, २, ७५, पाउ ४, १०९ च; तु. या १०, ३१ दे १,१४; सा ऋ १,८,२; PW. प्रमृ. WW १, १४१ च] इति वा)। यत्तु *अ॒र्वण- इत्यपि पृथक् कैश्चिन्निर्दिदिक्षितं भवति, तन्नेष्टम् (तु टि अनर्व॒न्-)।

[e]) सं१ सत् यनि. वा, अ॒र्वत्- इत्यस्य वेदं रूपम् इति भूयोविमर्शविषयः । मौस्थि. उभयथाऽपि संभवाच्च मतुबन्तस्य सकाराऽऽपत्ते. (पा ८, ३, १, WG ४५२b) अनैकान्तिकत्वोपगमाच्च (तु. L ५२०)।

[f]) पाभे. ऊर्मिम् काठ ४०, ६ द्र.।

[g]) पाभे. वाजिन् का १०,२,६ द्र.।

[h]) प्र१ सत् मौस्थि यनि = अ॒र्वान् (तु. अ॒प्न-वान् < *अ॒प्न-वान्-) इति वा, =(अ॒र्वत्- >) अ॒र्वान् इति वेति विमर्शसहो विषय द्र. (तु. L५१७ b)।

[i]) अर्वा । अकः इति पदद्वयाऽऽत्मकमजानानः SI. उपेक्ष्यः ।

१२९, ११; –०र्वाण. शौ १८, ३, १९; –र्वाणम् ऋ १०,४६, ५[a], मा २८, १३; का ३०, २, २. [°र्वन्– अन्°]

१ अ॒र्वश[b]– -श ऋ १०,९२,६.

२ अर्व॒श[c]– -शेभिः ऋ १०,९२ ६

***अर्वा॒[d] > †अर्वा(र्वा-आ)कु॒[e]–** -के ऋ ८,९,१५, शौ २०,१४१,५.

अर्वा॒(र्वा-अ॒)च्,ञ्च्[f]– -र्वाक्,ग् ऋ १,९,५; ४७, १०; ⌊९२, १६; ७, ७४, २; ८, ३५, २२⌋; १०८, ४; ११८, २, २, ३९, ३; ५; ३, ⌊४, ८, ७, २, ८⌋, ३२, १३, ४३, ६,५८, २; ४, ४, ८, ३२, १५, ५, ४३, ५, ८; ४५, १०; ६२, ४, ६, १८, ११; ३७, १, ६०, ३, ६२, ११, ६३, १, ७,२७, ३, ३९, ३, ६४, २; ६७,३;७, ६९,३; ७२, २; ८२, ८, ८३, ३, ९१, ५, ६, ८, ८, २३, ६१, १, १०, १५, ४; २९,३, ७१, ९; ७७,४; ८९, ५, १२९, ६, खि १, ९, ३, ११, २, मा ५, ४२; १९, ५५†, का ५, १०, २; २१, ४, ५†; तै १, २, १४, ३†, ३, ५, १, †२, २, १२, ३, ६, १२, २; ६, ३,३, १[२]; मै १,२, १४; ६, ८¶, ३ ९, २[२]¶; †४,१०, ६[२]; ‡,११, ५, १२, १, १३, ७;१४, १०, १४,१८‡, काठ ३,२, ४,१५†, ६,११†,१७,१८†, २१.१४†, २२, १०, २६, ३[२], २७, ५, ३८, ७‡; क २ ९, ३५, ४¶, ४२, ५¶, †कौ १, २९०; २, १०४, ५८३, १०८४, ३, १, २; †जै १, ३०, ८; २, १, १; ३, १०, ६, ४७, ९, शौ ४, २५ ६, ५, ११, ६; ८, १, १०; १०, १, १६, ८, १७; ११, ७, १०, ११, १८, १, ५१†, १९, ५, १†, †२०, ७१, ११; ७६, ३, ११३. १, पै ३, ५, ३, ४, ३४, ४, ५, २२, १; ८, ८,१, ९, २,१२[२], १६, १, १०, ३६, ६; १५३, १०, १५४, १, २०, १८, ४†, –र्वाङ् ऋ १, ⌊३५,१०, ११८, १⌋; १०४,९, ९५७, ३, १७७, ⌊१; ५, ४०,४⌋,२,५।२,१८,५, ६, ३, ⌊४, ११, ७, २, ११, (५, ११, २; १०, १५, १०, ७०, ११)⌋, ६, ९, ३५, ६, ४१, ८, ४३, १, ४, १०, ३; ५, ४०,४, ८३,६, ६, १९,९; ४१, ५, १० १५९ ४४, २; ८३, ६, ८९, १६, †मा १५, ४६, २६, २३, ३४, २६, †का १६,५,२८, ३३,१,२०, †तै ३, १,११, ७; ४, ४,४, ७, ७, ३, ११,१$, †मै ४,१०,२,११,४; काठ ९,१९†,११,१०[g], १३†, १२, १३, २०, १४†, २९, ७[३], ४३, १, †कौ २, १११० १११९, शौ ३, २ ३, ४, १५, ११†; ३२, ६†, ३८, ६; ५, २२,११[h], २६, १२, ८, १, ९; २, २, १०, ८, १९, १३, २, ३१; ३, १६, १७, १, १७, १८,२,६०, ३,४८†, †२०, ८, २, १२, ७, १३, ४, २३, ८, ९४, २, पै ४, १४, २,४, ३२, ६†, ५,७, १०†, १०, ३, १, १२, ६, १, १६,१,९, १०२, ६, १०३,८, १८,२३, ८; ३२, १; १९, ४१,४; २०, २८, २; ४१, ७, ६०, १०, –र्वाच. ऋ

a) सपा. कौ १,७४, जै १,८,२ व॒र्मणा इति पाभे. ।

b) *अ॒र्- वा *अ॒र्व्- वा + १व॒श-(भावे > √वश्) इति कृत्वा बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (तु टि. अ॒र्वत्–; वैतु. सा प्रभृ अ॒र्वन्- + श प्र ⌊पा ५,२, १००⌋ इतीवाऽभिप्रयन्तश्चिन्त्या. सन्त नाउ टि. पर्यनुयोज्यमाना) ।

c) उस. उप प्रकृतिस्वरम् उप. च पचाद्यजन्तं सदन्तोदात्तमितीव नापू सरूपाद्विशेष. द्र (वैतु. सा प्रभृ. यनि. नापू च सरूपयो सतो. स्वरतो विविक्तयोर्मध्ये भेदमकुर्वाणा उभयत्र समानं मत्वर्थ श-प्रत्ययान्तत्वमिच्छन्त. यनि. अन्तोदात्तं कथमप्युपपादयन्तोऽपि नापू. आद्युदात्तस्योपपादनेऽशक्ता) ।

d) *अ॒र्व्- इत्यस्य सामीप्यवृत्तेः सतः तृ१ सत् क्रिवि. द्र पु॒रा इत्यस्य वा प्रतियोगि ।

e) भाप (अन्तिक-) । उस. थाथादि-स्वरः (पा ६, २, १४४) । °के इति सत१ वा क्रिवि द्र । उप *आकु॒- [=√अक् (=√अच्) + घञ् प्र. ; (वैतु दे २, १६ *१अ॒र्व- + √क्रम् + आक. प्र. ⌊पाउ ४, १४⌋ धा. लोपश्चेति)] । अपि यत् GW. अ॒र्वाच्– इत्यत: यनि. ताद्धितीमिव व्यु. प्रतिपद्येत, तन्न । तथात्वे अण्-प्रत्ययान्तत्वे सत्याद्यवृद्धिप्रसङ्गादिति दिक् (तु आकु॒–, उपाकु॒–, पराकु॒–) ।

f) उस. क्विन्नन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

g) सपा तै २,४,१०,२ न्यङ् इति पाभे. ।

h) पाभे. अभ्यृणोः पै १३,१,१५ द्र. ।

१, १६४, १९; १६८, १, ६, ४८, ४, ७, ४८, १[a], ¶तै २, ५,८,७, ¶मै ४, ३, ७, ७, ३[२], ¶काठ २९,७; शौ ९,१४, १९†; †पै १६,६७,९, –र्वाचा ऋ ७, ७८, १, –र्वाञ्चः ऋ १, १६४, १९, २, २९, ६, ७, २८, १, मा ३३, ५१†, †का ३२, ४, ८, ¶तै २, ५, ८, ७, ३, ३, ६, २[३], ६, ६, ८, ४[२], मै ४,७,३[२]¶, १२,६†, ¶काठ २२,११[२],२९,७, क ३५,५[२]¶, शौ ९,१४, १९†, पै १३, १४, १५; १६,६७,९†, –र्वाञ्चम् ऋ १, ३४, १२, ४५, १०; २, ३७, ५, ३, ४१,९; ७,८८,१, ८, ⌊४, १४ (१, ४७, ८, ९२, ३, ८, ८७, २; ४)⌋, ⌊६,४५; ३२, ३०⌋, १४, ८; ९०, ४, ⌊(८, २२, ३) १०, ३८, ४⌋, खि १, ३, २, ७,६, ४, ३, १, तै ४,७,१४, ४, काठ २१, ६, ३३,२[२],४०,१०, ¶क ३१,२१, कौ २,९९१†, शौ ५, ३, ११, ११, ४,१–१८, †२०, २३,९, २८,२; ३९, ३; पै १, ४३, १; ५०, १; ५, ४, ९; १०; ११, ७, ११; १९, ११,११; –र्वाञ्चा ऋ १, ⌊४७, ८ (९२, ३, ८, ४,१४; ८७, २, ४)⌋, ५५, ७, १३७, ३; २,३९,३, ५,७६,१; कौ २, ११०२†, –र्वाञ्चौ शौ ५, २६, १२, पै १९, ३४, ४. [°च्,ञ्च्- अन्°].

अर्वाची- -ची ऋ १, १०७, १, २, ३४, १५, ४, ५७, ६; ७, १८, ३, खि ५, २,३; †मा ८, ४, ३३, ६८; †का ८, १, ३, ३२, ५, १४; †तै १, ४, २२, १, २, १, ११, ४, मै १, ३, २६, काठ ४, १०; ७, १२; क ३,८; शौ ३, १७, ८†, ६, ६७,३, पै १०,६,३,१९,६,१५, –¶ची काठ २४, ५, क ३७, ६, –¶चीम् तै ५, ४,७,३, ६, २, १०, २, ३, काठ २१, ९; २५, १०[३], २६,५, क ४०,३[३], ४१,३; –च्यै मा २२,२४[६],२७, का २४,१०,१[६], १३, १, मै ३, १२,८[५] [°ची- सु°]

अर्वाग्-इष्ट- अन्°.

अर्वाग्-ज्योतिस्[b]- -तिः पै १९, ३४,५

अर्वा(च्>क्>)ग्-वसु[c]- -सुः मा १५, १९; का १६, ४, ९; तै ४,४, ३, २, मै १, ५, ९¶; २,८,१०, काठ ७, ६; १७, ९; क २६,८; –॰सो[d] मै १, ५,२, काठ ६,९; ७,६; क ४,८.

अर्वाङ्-ऋति[e]- -तिः पै २०, ४२,७.

१†अर्वाचीन,ना[f]- -न॰ ऋ४, ३, २; १०,२,३२, १४; ⌊(३, ४३, ३), ७, २९, २⌋, ८, ३, १७; १०, ११६, २, मा २०, ४९; का २२, ५,३, कौ १, ३०१; जै १, ३१, ९, –नम् ऋ ४, २४, १, ७, ४१, ६; मा ३४, ३९; शौ ३, १६, ६; पै ४, ३१, ६; –ना ऋ ५, ७४,९[g], ⌊८,२२,३, (१०, ३८,४)⌋, –नाः ऋ १०, ६,६; –नासः ऋ ६,२५,३.

२अर्वाचीन[h]- -नम् ऋ १,८४, ⌊३; ३,५७,२⌋, मा८,३३†; का ८, ९, १†, तै १, ४, ३७,१;

---

[a]) रूपं प्रति संदेह॰ । वा. भूयोविमर्शसहत्वदर्शनात् । यनि. द्वि२ इति कृत्वा 'वः युष्मान् अर्वाचः (अस्माकं) समीपवर्तिन (*? क्रतु>) क्रतव. वाहुकाः न इव विभ्वं विभ्वपर्यायभूतविभ्वितिस्वाऽवान्तर-नामोपलक्षिता ऋभव यातां (दूरं) गच्छताम् (आत्मना ⌊=त्रित्वापेक्षया बहुत्वं⌋) नर्यं रथम्··· आ···वर्तयन्तु' इति वा. द्र. (तु. GW ⌊वा. तु न निरदेशि⌋; वैतु. ORN. द्वि३ इति प्रतिपन्नोऽपि वा. विप्रतिपन्नः संश्चिन्त्यो वाक्यस्य कर्तारं प्रत्यस्पष्टप्रमेयत्वात् क्रतव न इति पदयोरसम्यग्-निर्वाहाच्च, वे सा. प्रभृ. ⌊तु. L ४५८ MVG १८२ टि६⌋ अर्वाञ्च प्र३ इति वदन्त॰ वा. प्रति निःसत्वाः) ।

[b]) विप (तु. प्रतियोगि सस्थ. परस्तमस्-) । बस. ।

[c]) विप. (अग्नि-, पर्जन्य-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

[d]) =सपा. आपश्रौ ६,१६,११ प्रभृ । मा ३,१८ का ३,३,१० तै १,५,१५,४ प्रभृ. चित्रावसो इति पाभे. ।

[e]) विप. (⌊अस्मद्र्यक्-प्रवृत्ति-⌋ देव-) । बस. पूप असर्वनामस्थाने नुम् उसं. (पा ७,१,७०) । वा. °ति इति पाठ॰ ? यनि. शोधः । उप. भाप. सत् <√*ऋत् (=√वृत् 'वर्तने' ⌊वैतु. Renou <√ऋ ⌊आक्रमणे⌋ इतीव ?) ।

[f]) विप. (इन्द्र-, ऊति-, प्रभृ.) । वैभाषिकः खच् > ईनः प्र उसं. (पा ५, ४, ८) चित्-स्वरश्च ।

[g]) आमन्त्रिततया व्याचक्षाणः सा. चिन्त्यः ।

[h]) विप. (मनस्-, पथिन्-) । ख>ईन॰ प्र. (पा ५, ४,८) तत्-स्वरश्च ।

३,४,१०, २¶, ६, ६, ३,११¶; ¶मै ३,१०,५; ४, ३, ९; काठ ३७,९†, कौ २, ३७९†, जै ३, ३०, २२†; शौ १०, ५, २२; २०, १९, २†, पै ९, २२, ४; १६, १३०, १, १९, ३४, ४[२]; –नै॰ ऋ ९,९७,२८

†अर्वा-वृत्[a]– -वतः ऋ ३, ३७, ⌊११; ४०, ८, (९)⌋; ८, ८२, १, ९, ३९, ५, खि ५, ७, ४, ९, मै ४,१२,३, कौ २, २५२; जै ३, २१, १७, शौ २०, ६, ८; २०, ४; ५७, ७, पै १९, ३९, १३; –वतम् ऋ ⌊३, ४०, (८; ३७, ११) ९⌋, मै ४, १२, ३; शौ २०, ६, ९; –वति ऋ ५,७३,१; ८, ⌊१३, १५; ९७, ४⌋, ३३, १०, ⌊५३, ३; ९३, ६; ९, ६५, २२⌋, खि ३, ५, ३; कौ १, २६३; २६४, २, ५१३, जै १, २८, १; २; ३, ४०, ९, ४, ८, ९, १८, ७, २०,३, शौ २०,११२,३.

अर्वाहृ॰ शौ २०,१२९,११[b].

✓*अर्श् (=✓ऋश्)

अर्शु॰– अन्॰

अर्शत्[d]– -शत् मा ४०,४.

*अर्शुनि॰– अन्॰.

अर्शसान[f]– -नम् ऋ ⌊१, १३०, ८, ८, १२, ९⌋; –नस्य ऋ २, २०, ६, –नाय ऋ १०,९९,७.

अर्शस्[g]– -शंस मा १२,९७, का १३,६,२१

✓अर्ष्(=✓ऋष्), अर्षति ऋ ९,७, ⌊४[h], (६२, २३)⌋; १८, ६[h]; ५६,२; ७७,४[i], कौ २,४८१[h], जै ३, ३६, ६[h]; अर्षति ऋ १, १३५,२[h], ९,३, ९; ५, २; १२, ८[i], ⌊१३,१, २८,६, १०१,७⌋; १६,७; ⌊१७,३, ३७,१⌋, ⌊२३, ५; ३७, २[i], ३८, ६[i]⌋, ⌊(५, ५१, ७; ९, ३३, ३); ३४, २, ६५, २०⌋; ३८, १[j], ४२, ५[i]; ५६, ⌊(१७, ३; ३७, १) १[h]⌋, ५७,२[i],६३,२०, ६७, ४, १५, ६९, २[h], ८४, २[h], ८६, ७[h]; ११; १२, २६[h], ४४, ४६[h]; १०३, २[h], ३[h]; १०७, ५; १७; २६[h], मा २३, ५५, ५६; का २५, १०, ३; ४, काठ ९,१९†; †कौ १, ५४६; ५७७[h], २,१०८; १६८; ३८२; ५३७, ६१४; ६२८[i]; ६४१; ६४२, ६४३[i]; ७२१[h]; १११२[i], †जै १, ५६,२; ५८, १२[b], ३, ११, ४, १६, ६, ३१, २; ४२, ३; ५०, २, ५२, ४; ८[h], १०; ५३,१[h], ५९, १३[h]; ४, ७, ६[h]; अर्षन्ति ऋ ८,९४,७, †अर्षन्ति ऋ १,१०५,१२; १२५, ५, २, २५, ४, ४, १८, ६; ५८,५,६; ९, २, ४[k]; १०, ४[h]; १३, ७[i]; ⌊३१, ३; ६२, २७⌋; ⌊(५, ५१, ७) ३३,३[i]; (३४,२, ६५,२०)⌋ ⌊७७, १[i], १०, ७५, ४[i]⌋; ८९, ५, मा १७, ९३, ९४; का १९, १, ७[२]; काठ ४०, ७[२]; कौ १, ४८५[i],५५६[k],२,३९०[i]; ४७२[h], ५४३[i], जै १, ५०,९[i]; ५७,३, ३, ३१, १०[k]; ३५, ७[h], ४२, ९[i], शौ २०, ४८, २$; पै ८, १३, ५, ६, १९, ९, ११$; †अर्षसि ऋ ९, ३२, ४; ५४,

---

[a]) भाप. (सामीप्य- ⌊तु. सस्थ. प्रतियोगि परा-वृत्-⌋)। वा. उपसर्गसमानवृत्तेः सतः पूप वतिः प्र. उसं (पा ५,१,११८) तत्-स्वरश्च । पपा पूप. ह्रस्वाऽभावो ज्ञापयति यथाऽत्रोपलभ्यमानो दीर्घ. सहजो भवति छन्द॰-प्रयोजित॰ सन् सांहितिकश्च न भवतीति (वैतु अन्यथा-वृत्तीनि प्राति. ⌊तु. पा ६, ३, १३१⌋, PW च *अर्व-> अर्वा इति)।

[b]) सपा. खि ५,१५,३ ?अवहि इति, RW. अर्वा इति च पाभे. ।

[c]) अच् प्र (पा ३,१,१३४) चित्-स्वरश्च।

[d]) हिंसाकर्मणः ✓रिश् इत्यस्य तुदा. नञ्-पूर्व लुप्ताऽकारं शतरि रूपमिति उ. म. चाऽऽहतुस्तन्न। हिंसार्थस्याऽप्राकरणिकत्वाद् गत्यर्थस्य प्राकरणिकस्य च ✓अर्ष् इत्यतो गत्यर्थात् तालव्यान्तत्वाऽऽपत्तिमात्रत्वेन भिन्नस्य धात्वन्तरस्य सुकल्पत्वेन सुशकोपलम्भात्। सपा. का ४०,१,४ ईउ ४० अर्षत् इति पाभे. (तु. वैप३)।

[f]) अनि प्र उसं (पाउ २, १०२) तत्-स्वरश्च (तु. अरणि–, *अर्षणि–, अवनि– प्रभृ.)।

[e]) विप. (⌊हिंसक-⌋ दास- प्रभृ)। धियमान– टि. द्र.।

[g]) व्याधि-विशेष-। असुन् प्र. नित्-स्वरश्च। यत्तु पाउ. (४,१९६) ✓ऋ इत्यत. प्र परतः सति शकारोपजनोऽन्वशासि, तन्नेष्टम्। अन्यानि सजातानि संलक्ष्य धा. एव शकारवत्तायास्तथ्यस्य नेदीयस्तरत्त्रोपगमात् (तु WW १,१६०)।

[h]) तु. सस्थ. टि. परि। [i]) तु. सस्थ. टि. अभि।

[j]) सपा. कौ २,६२४ अव्यत इति पाभे. ।

[k]) तु सस्थ. टि. अनु।

[l]) सपा. कौ २,११६ जै ३,१२,३ अर्षन्तु इति पाभे. ।

४[a], ६१, ⌊२३, (७,४)⌋; ७६, ⌊९६, २०)५⌋[a], ⌊(७, ७७, ४) ७८,५⌋, ८०, ५, ८२,२[b]; ८६, ३५[b], १०७, ३[a], ४; २१[b]; ⌊(१०३,२)२२⌋; कौ १, ५११; ५१७[b]; २,२५ २६‡; ३८३‡, ४१२[b], ४२९[b]; ४३०, ६६८[b], जै १, ५३,१;७[b]; ३,३,४; ५‡, ३१, ३‡, ३२ ; ३३,४[b], ५; ५५,९[b], अर्षतु शौ १०, ४, १?[c], पै १६, १५, १ ; अर्षात् ऋ ३, ३३, ११; अर्षः पै १६, ७०, ९; अर्षतु शौ ४, ३, २[d], १९,४७,७, पै २,८,२; ६, २०,७, अर्षन्तु ऋ ३, १०, ९; अर्षन्तु कौ २, ११६‡; ३४५‡, जै ३, १२, ३‡, २९, २‡, पै १८, २२, ११, †अर्ष > र्षा ऋ ९, ६१, १५; ६५, १९, कौ १, ५०३, २, ३४४, ६८७; जै १, ५२, ७[b], ३, २९,१, ५६, १४; †अर्ष ऋ ९, ⌊१, ४[b], ६, ३; ५१, ५, ६३, १२⌋, ४, ७[b], ८[b]; २०, ४[b], ९, ३९,१[a], ४५, २, ⌊५२, १; ६४, १२⌋; ६२, ८, २४, ६३, २९[b], ६७,३[b], ७०,१०[b]; ८६, ३[b], ८७, १[b], ६[b]; ९६, ८[b]; १६[b]; २१[a], ९७, ६; १५[a], १७, २५[b], ४९[b], ५०, ५१[b]; ९८, १;१०९, ३; कौ १. ५२३[b], ५४१[b], ५७६‡[e], २, २७, १२३‡[e], २४८[a]; ३२१[b], ३३०, ४०३[b], ४०४[b]; ४१३; ५८८[b], ६७५[b], ७१८; ७७६[b], ७७७[b], ७७८[b], जै १, ५४, १[b],५६, ७[b];५८,११‡[e], ३, ३, ६[b], २१, १३[a]; २६, ७[b]; २७, ६[b], ३१, २३[b], २४[b]; ३३; ४८, ४[b], ५६,३[b]; ५९,१०; $पै २, ६६, ३; १९, ३९, १०; †अर्षत ऋ ४, ५८, १०[f]; मा १७, ९८[f], का १९, १, ११[f]; काठ ४०, ७[f], पै ८, १३, १०[f], १७, २३, १?, अर्षम् पै ४, २२,१ [अभि°, आ°, परि°, वि°].

?अर्ष[g]– -र्ष पै १६,१२३,१

*अर्षणि[h]– > अर्षणी[i]– -णी. शौ ९, १३, १३, १६, २१, पै १६, ७५, ३,६,११.

अर्षत्– -र्षत् का ४०, १, ४[j], -र्षन् ऋ ९, ९६ ⌊(७६, ५) २०[a]⌋. [°र्षत्- अभि°].

?अर्ष्टु[k]– -र्ष्टुः तै ३,१,७,१.

√*अर्ह्[l], अर्हति ऋ १०,१५८,२,¶तै २,२, ९,७; ५,२, ५,१; ७,४; अर्हति ऋ २,१४, २,१०, ८५, ३४, खि ४,६, ५; ¶तै २, १, ५,२; ५,१,३, ४,२, ५,३, ७, ३, १, ४[२], ¶मै १, १०, १९; ११, ९, ४, ४, ६; काठ १०, १, ११, १०, १२,१; १४, ६; १०, २०, ५, २१, १२; २२, २, २९,१,३,६[२], ३०,९, ३६, १३; १४; ¶क ३१, ७; ४५, २ , ७[२]; शौ १०, १, २६ ; १४, १, २९† , १९, २२, २१; २३, ३०; २६,१ , पै ८, ९, १, १७, ३, ४, १८, ३, ८†, अर्हतः खि ५, ७, ३, ८; मा २८, १९, का ३०, २, ८[c] मै ४, १३, ८, काठ १९, १३, अर्हन्ति ऋ ८, २०, १८, ¶मै ४,८, ३; अर्हन्ति ¶मै १, ११, ६, ३, १, ५; ४, ८, ८, काठ २७, ८, पै ५, ३७, २, अर्हसि ऋ ⌊१,१३४,६[२], (४, ४७, २, ५, ५१, ६, ८, ६, १९)⌋, ५, ७९, १०, खि ४, ५, २५; पै ११,२, ९, १६, ३७, ६?, २०,

---

[a]) तु. सस्थ. टि. परि । [b]) तु. सस्थ. टि. अभि ।

[c]) रिषत् इति मूको पाभे. (तु. W. टि., MVG ३२३ टि३ च) ।

[d]) पाभे. अप···अर्षतु पै १९,३१,६ द्र ।

[e]) पाभे. अभि कौ १,५७६ द्र ।

[f]) पाभे. अर्चत शौ ७,८७,१ द्र. ।

[g]) कृद्-वृत्तं भवति । अथवा अर्शस्– इत्यस्यैव सतो मूर्धन्याऽऽपत्तिमात्रम् इति स्यात् ।

[h]) अनिः प्र. (तु पाउ २, १०२) । तत्-स्वरः (तु. *अर्शनि-) ।

[i]) नाप. (⌊अरुन्तुदा-⌋ व्यथा-) । स्त्री. ङीष् प्र. (पावा ४,१,४५) तत्-स्वरश्च (तु. अरणि-> अरणी- ⌊वैतु. वाच. ल्युडन्ताद् ङीप ब्रुवाण स्वरतश्चिन्त्य.⌋) ।

[j]) पाभे अर्शत्- द्र. ।

[k]) कर्तरि तु प्र. उसं इटोऽभावश्च (पाउ १, ७२, पा ७, २, ९) तत्-स्वरश्च । वा. प्र१ द्र (तु MW. च, वैप २, ४ च; वैतु भा √ऋष् + तुः प्र इति प्रदर्श्याऽपि वा. पं१ इतीव व्याचक्षाणः सन् स्वरूपत. अर्ष्टृ– इतीव प्रतिपन्न.) । यद्वा *अर्-+*स्तु- (=√स्तु + डुः प्र) इति कृत्वा उस कृत्-स्वर प्रकृत्या स्यात् ।

[l]) तु. √ऋह्, ऋह् । =√*अर्घ् (तु. WW १,९१) ।

३८,३. †अर्हथः ऋ ⌊(१,१३४, ६) ४,४७,२, ५,५१,६; (८,६, १९;३२, २३)⌋, कौ २, ९७१, जै ४, २३,१०, ¶अर्हामि काठ ७, १०; क ५, ९, अर्हामसि ऋ ४, ५५, ७, †अर्हात्[a] ऋ २, २३ १५ ; मा २६, ३, का २८, २, १, तै १,८, २२,२; मै ४, १४,४, काठ ४, १६, ४०, ११ [अति°,अभि°, उद्°, प्र°]

अर्ह- बहु°

अर्हण- -णम् पै २०,५१,९.

अर्हणा[b]- -णा ऋ १, १२७, ६, १०,६३,४,९२,७

†अर्हत्- -र्हते ऋ १, ९४, १, मै २, ७, ३, कौ १, ६६, २, ४१४, जै १, ७, ४, ३, ३२, ४, शौ २०, १३, ३, पै १२, १,१, -र्हन् ऋ २, ३, ⌊१, १०, २ २⌋, ३, ३३, १०[१], ७, १८, २२[c], १०, ९९,७, तै २,३, १४, ४$, मै ४, ९, ४[३], पै १५, २०, ७[३]$, -र्हन्त ऋ ५, ७, २, ५२, ५, तै २, १, ११, ३, मै ४, १२, ४, -र्हन्ता ऋ ५,८६,५, खि ५,७,४,६

अर्हसे[d] ऋ १०, ७७,१,

*?अ(र्ह>)र्हा- -र्हे[e] पै ४,१५,४

?अर्हरिष्वणि[f]- -णि ऋ १,५६,४

√अल्(=√*अर्), अलर्ति[g] ऋ ८, ४८,८, †अलर्षि ऋ ८, १, ७, कौ १,२७१; जै १, २८,९, ४,१०,५.

१अल[h]- -लम् ¶तै २,१,१,३,३, ३, ५; ५, ३, ४,९, १; २, १, १,५, २, ८, ६; ३, १, १, ५, ३,१०,२, ६, ३,१,२, ¶मै २, १, १[२], ४, १, ५, ४[२], ५, ८, ११[२], ¶काठ ८,११[३], ९,१७, १०,४; ११, ५, १२, १[२]; १३, २, ४; ८[२], २९, २; ४०, ५, ¶क ७, ८[२], ४५, ३, शौ ६, १०९, १, पै १, ९६, २, १९, २७, ९.

अलं√कृ[i] >अलं-कृ(त >) ता- सु°

२अल[k]- -लस्य पै ११,२,१३.

अलक[l]- -कम् ऋ १०, ७१, ६, १०८,७.

*अ-लक्ष्मी[m]- -क्ष्मीः खि[n] २,६,५,६, पै १६, १४९,६, २०, २०, ७; -क्ष्मीम् खि २,६, ८[n], पै २०, १९, १, -क्ष्म्यम् पै २०, १८, ९.

अलज[o]- -ज मा २४, ३४, का २६, ७, ४, तै ५,५, २०, १; मै ३, १४,१६, काठ ४७,१०.

¶अलज-चित्[p]- -चितम् तै ५, ४,११,१, काठ २१,४, क ३१, १९.

?अलजि[q]- -जे शौ ९, १३, २०, पै १६,७५,१०

---

a) तु. सस्थ टि. अति ।

b) स्त्री. भावे युं वा क्यु >अन प्र उसं. (पा ३,३, १०७, पाउ २,८२) । तत्-स्वर । वा. हेनौ तृ१ द्र. ।

c) प्र१ सद् 'अहम्' इत्यनेनाऽध्याहृतेनाऽन्वितम् (वैतु GW. क्विप सत् प्रपु३ इति) ।

d) तुमर्थीय· असेः प्र. (पा ३,४,९) । तत्-स्वर ।

e) पाठ ? शोध सस्थ ?आतासि टि. द्र. ।

f) विप. (इन्द्र-) । व्यु ? अर्हरि-स्वनि- इति पपा. । तदनु वे. GW. ?*अर्हरि- (*अर्- + हरि- इति उस) + *?स्वनि- (=√स्वन् + इन् प्र) इति कृत्वा उस इति । अन्ये च (तु ORN) *?अर्हरिष्- (<√हृष् वा √अर्ह् वा, अर्ह- + रिष्- इति वा) + वनि. प्र इतीवाऽभिप्रायुका । तदेवं भूयोविमर्श-सहत्व द्र ।

g) यङ्लुग्वृत्त लत्त्वार्धजरतीयकम् । अभ्यासाशमात्रे तदुपलब्धेः ।

h) भावे अप् प्र (पा ३,३,५७) । तस्य पित्त्वान्निघाते धास्व. । यनि अमन्तं रूपं द्वि१ सत् वा क्रिवि. भवति (=अरम् टि , अलला- टि. च द्र) ।

i) उत्तरवर्तिभ्या √कृ, √भू इत्येतदीयतिङ्वृत्ताभ्या समासऽभाव द्र (तु. टि. अरम् √कृ) ।

j) अनाख्यातिक. पूर्वभागः मौस्थि. द्वि१ सद् भूषणेऽर्थे प्रयोगतो गतित्वमापन्न· द्र. (पा १,४,६४) ।

k) नाप (विष-भेद- ?) ।

l) व्यु ? अर्थस्य च कृते तु. टि. सुकृतस्य ऋ १०,७१,६ । m) तस नञ्-स्वर. ।

n) मुपा. अन्तोदात्तत्वं भ्रष्टं द्र. । तथात्वे हि बस. स्यात्तस्य चाऽप्राकरणिकत्वात् ।

o) =पक्षि-विशेष- ।

p) नाप. (⌊अलजाकृति-⌋ अग्न्याधार-स्थण्डिल-विशेष-) । उस. कर्मणि क्विप् प्र (पा ३,२,९२) । कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

q) वालजेः > वा, अलजे इति पपा तदनु च यनि. द्र । सहचरितानां सतां त्रयाणामपरेषां यक्ष्मविशेषनाम्नां वकारादित्वाच्च वा इत्यस्य पदस्य पार्थक्ये-

अ-लपत्[a]- -पन् शौ ८,२,३; पै १६, ३,३.

?*अ-लर्षि- > ‡अलर्षि-राति[b]- -तिम् कौ २,६७०, जै ३, ५५, ११

*?अलला[c] > अलला√भू > अलला-भव(त्>)न्ती- -न्ती ऋ ४,१८,६.

?अलवतेरारशीर्ष्णम्[d] पै ११,२,५.

अलसाला[e]- -ला शौ ६, १६,४

?अलातृण[f]- -ण. ऋ ३, ३०, १०, -णास ऋ १,१६६,७.

अलापु,बु[g]- -पुना मै ४, २, १३, -बुना शौ ८, १५, १, पै १६, १३५, ९, -बूनि शौ २०, १३४,१

अलाबुक[h]- -कम् खि ५, १५, १५[ii]; शौ[i] २०,१३२,१, २

अलाबु-गन्धि[k]- -न्धीन् पै १७, १२,८.

अलाबु-पात्र- -त्रम् शौ ८, १४, १४, पै १६,१३५,८.

अलाय्य[l]- -य्यस्य ऋ ९, ६७, ३०.

नाऽनाकाङ्क्षितत्वे सत्यकिञ्चित्करत्वाच्च *वाल-जि- इत्यस्य रूपस्य श्रवणं तु संभाव्येत । एस्थि यनि. चक्षूरोगतया वा (तु. PW. प्रमृ.) स्फोटविशेषतया वा (तु ता ३८-३९) व्याख्यानं निराधारतामापद्येतेदिति किमु वक्तव्यम् ।

[a]) तस. नञ्-स्वर ।

[b]) व्यु.? सपा ऋ. अनर्श° इति पाभे. (तु तत्रत्यं टि)। बस. पूप प्रकृतिस्वरम् । पूप ? तद् यथा । अनर्श- इति ऋ ८, ९९, ४ पाभे. श्रुते नैप्र. (=अनर्श-> *अनलश-> *अलन्श-> *अलर्ष- इत्येव) वर्ण-विपरिणाममात्रं सद् √*अल् > *अलर्षि इत्येतेन तिङा संभेदमुपगतमिति १म कल्प । उक्त-तिङर्थ वैशिष्ट्येन उप. अर्थस्य विवक्षायाममुष्य तिङोऽपि सत सुप्-प्रतिरूपकत्वेनोपचार. उसं. (पावा २, २, २४) इति २य कल्प. । नञ्-पूर्वत्वे सति तस पूप प्रकृतिस्वरम् (=नापू.), यत्र उप कर्तरि *लर्षि-(<√*लर्ष् 'लाघवे') इत्येतत् प्राति. इति ३य कल्प (तु. तात्पर्येऽर्थे या ६,२३ अपि)।

[c]) व्यु.? पाप्र स्वरूपत डाजन्तम् उसं. (पा ५, ४, ५७ उउ) सद् गतीभूय (पा १, ४, ६१) नाउ. आख्यातिकं वृत्तमापन्नं स्यात् । एवं ताव-देतदाम्रेडितलकारं शब्दरूप वेगेन वहन्तीनां पार्वतीना नदीनां शब्दस्याऽनुकृतिमात्रं स्यात् (तु. सा प्रमृ ; वैतु. WW [१, ८९] √अल् इत्यत: शब्दे वर्तमाना-न्निष्पादुक)। यद्वा √*अल् (प्रकाशे)>अल+*ल- (<√ला) इति कृत्वा उस. स्यात् वा च गपू पाप्र. डाजन्ततया (मौस्थि. =तृ१ सदव्ययत्वाऽऽन्नतया) श्रूयेतेति दिक् ।

[d]) आलाक्ता या रुरुशीर्ष्णी इति शोध (तु सपा. ऋ ६,७५,१५) ।

[e]) नाप (सस्य-वल्ली-) । व्यु ? तु. सस्थ टि. सिलाञ्जाला- ।

[f]) विप. (मरुत्-, वल-) । व्यु. ? अल(म्) + *आतृण- (नैप्र. =*आ-तृण्ण- [=आ √तृन्द् + क्त प्र]) इति कृत्वा उस. थाथीय-स्वरश्चेतीव 'अल-मातर्दन' इत्युक्तवान् या (६, २ [तु वे.]) अभिप्रेयात् [वैतु. दे (४, ३) उप. ण प्र. उसं (पाउ ३, १५) इति वा, ल्युट् प्र इति वा कृत्वा नैप्र. भूया-समसंभाव्यमिव सन्तं वर्णविपरिणामं प्रस्तावुक (द्वितीये कल्पे बप. इति कृत्वा व्याख्यायुकश्च सन् [तु. स्क अपि] पूप. प्रकृतिस्वरम् आपद्यमानस्य सतोऽभावं प्रति चोद्यंभ'वुकश्च)] । अ (>अन्> अल)+ *अतृण-[भाप] इति कृत्वा बस. अन्तोदात्त इती-वापि सा. विकल्पयेत् (वैतु. PW प्रमृ. नञ्-पूर्वत्वे सति *?लातृण- इति उप. इति) ।

[g]) नाप (तुम्बिका) । व्यु ? नैप्र =(अ) *ल(पु)बु- (< *लभ्बु- <√*लभ्ब् [लम्बने]) इति वा, =<*आ-लभ्बु-<*आ√लभ्ब् इति। प्रथमे कल्पेऽकार उच्चारणाऽर्थ , द्वितीये तु ह्रस्वाऽऽपत्तिज इति विवेक द्र. ।

[h]) =नापू. । स्वार्थिकस्य कप् प्र उस ।

[i]) सकृत् °बुकम् इति स्वर. ?

[j]) मूको. आवुशत्ता श्रुति (तु टि. शंपा.) ।

[k]) विप ([अलाबुगन्धसदृशगन्ध-वत्-] असुर-) । बस. समासान्तः इ प्र. उसं. (पा ५,४,१३५) ।

[l]) व्यु ?*अर्-(<√*अर् [हिंसायाम्])+१अर्य-इति सस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,२) इति कृत्वा *अरार्य- इत्यस्य सतः नैप्र. वर्णविपरिणामः संभाव्येत [=शास-नार्थं हिंसाया विषये स्वामित्वभाग् इन्द्र. (वैतु. सा. शत्रुपर्यायतया, PW. प्रमृ चेन्द्रपरतया नञ्-पूर्वं तस. सति यक. उप. <√ऋ च <√ली चेति, H,

अलि- > अलि-क्लव[a]- -वा शौ ११, ११, ९; -वेभ्य शौ ११, २,२[b].

अलि-वन्दु[c]- -न्दाय काठ ५२,१[d]

अलिवन्दा(न्द-अ)नुवचन[e]- काठपुष्पि ५२.

?आलिंश[f]- -श· शौ ८,६,१, पै १६, ७९,१

?अलिक्लुशाक- -का· पै १७, २२, १४

अलिन[g]- -नास ऋ ७,१८,७.

अलीक[h]- -का:[i] शौ ५ १३,५; पै ८, २,५.

अ-लुभ्यत्- -भ्यत शौ ३. १०,११; पै १,१०५,३.

¶अ-लू(=रू)क्ष- -क्ष तै २, ५, ११,३.

¶अ-लून- -न· मै २,५,११

¶अ-लोक[j]- -कम् मै ४, ७, ५[k], काठ २५, ३, २६, ४, २७, ६, क ३८, ६, ४१,२,४२,६

अ-लोमक[l]- -कम् काठ २५, २[2], क ३८, ५[2]; -काय तै ७, ५, १२,२; काठ ४५,३.

¶अलोमका[m]- का तै २,६, ५,१, ७,४,३,१; काठ १२,१३.

¶अलोमिका[n]- -का मै २, ५,२.

अ-लोहित[o]- -ताय तै ७, ५,१२,२, काठ ४५,३.

अलग[p]- -लगाभ्याम् मा २५,६, का २७,६,१, मै ३,१५,६

अलगण्डु[q]- -ण्डून् शौ २, ३१, २, ३; पै २,१५,२;३[r].

अलायि, अस्य इति द्वे पदे इति, ORN अरम्>यनि ⌊तु. उत्तम्->उत्तमाय्य-⌋ इति बह्वयो वाचा समानमेव स्वरतोऽनुपपन्ना)] ।

[a]) विप. (गृध्र-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

[b]) पाभे अरिक्लवेभ्य ।

[c]) अर्थः व्यु. च? नाप (प्रभवादिपञ्चकेषु प्रथमवर्ष- इति सा ⌊तैब्रा ३, ८, २०, ५⌋ प्रभृ)। उस. उप अच् प्र थाथीयः स्वरश्च (पा ६,२,१४४)।

[d]) सपा तैब्रा ३,८,२०, ५ आपश्रौ २०, २१,६ प्रभृ. इलुवर्दाय इति पाभे ।

[e]) नाप (अलिवन्दानुवाक-)।

[f]) व्यु ? 'अलेरिव शरणं दंशनमस्य' इति कृत्वा =*अलि + श्र- (=⌊नैप्र.⌋ <*शर्- <√शॄ) इति बस पूप. प्रकृतिस्वरम् । यद्वा (अ)लिंश- (<√*लिंश् ⌊हिंसायाम्⌋) इत्येवमाद्योऽकार उच्चारण-मात्रफल द्र.। अथवोत्तरे कल्पे नञ्-पूर्वत्वे सति उप. च भाव-परे सति बस. इति कृत्वोत्तराऽऽदिस्वरः उसं (पा ६,२,११६, वैतु. सा अली ⌊लि-ई⌋ श- इतीव कृत्वा व्याचक्षाणः । तथा सति सास्व. अभावं प्रति चोद्यस्तु द्र)।

[g]) अर्थ व्यु. च ? व्यप (एतदाख्य-जन- इत्यर्वाङ्च. ⌊तु सस्थ. टि. १पक्थ-, भलानस्-, विषाणिन्-; वैतु. वें. =इन्द्रस्य शर- इति, सा. =तपोभिरप्रवृद्धयजमान- इति⌋)।

[h]) व्यु.? √अल् + कीकन् प्र. (पाउ ४, २५) इति सम्प्रदायः (तु WW १, १५७ अनार्जवपरत्वेन धा. अर्थ वैशिष्ट्ये सति तदेव समर्थकः)। मौस्थि. तु अ+ *लीक- (नैप्र. <*लिश्क- <√*लिश्च् 'प्रकाशने') इति कृत्वा तस नञ्-स्वरश्च संभाव्यते ।

[i]) वैतु. W. B. प्रभृ. सं३ व्याचक्षत, तदनिष्टं पद-परत्वाद् निघातप्रसङ्गात् (तु. सस्थ. टि २असित->-ता)।

[j]) विप (⌊स्थिति-रहित-⌋ भ्रातृव्य-) । बस अन्तोदात्तः ।

[k]) लोकम् इति पाठः ? यनि. शोध. ।

[l]) विप (⌊लोम-रहित-⌋ अश्व-, ⌊लोमस्थानीयतृण-क्षुपादि-रहित-⌋ देवयजन-प्रदेश-) । व्यु. कृते तु टि. अ-रेतस्क- ।

[m]) स्त्री. टापि कात् पूर्वस्याऽत इत्वाऽभावः द्र. (पावा ७,३ ४५)।

[n]) कात् पूर्वस्याऽत इत्वे ह्रस्वान्तीये स्वरे च (पा ७, ३, ४४, ६, २, १७४) नापू विशेषः द्र. । शाखा-भेदेन व्यवस्थाप्यश्च ।

[o]) बस अन्तोदात्तः (पा ६, २,१७२)।

[p]) नाप (वङ्क्षण- ⌊ऊरु-संधि-⌋)। व्यु.? √*अल् + घः प्र (पा ३,३,११८) तत्-स्वरश्चेति मतम् द्र. (वैतु. उ. म च अल⌊म्⌋ + *ग- ⌊<√गम्⌋ इतीव कृत्वा नैप्र. वर्णविकारं पश्यन्तौ)।

[q]) नाप (क्रिमि-विशेष-)। व्यु.? 'अलगाव् अन्दति' इत्यर्थत. अलग + *अन्दु- (<√*अन्द्) इति उस. स्याच्छकन्ध्वादित्वमूर्धन्याऽऽपत्तिभ्यामिष्टसिद्धिश्च । यत्तु RW. अलाण्डु- इति प्राति. स्वरूपमिति, तत्र मूको. लग->ला- इत्याकारात् संभाव्यमानमाध्यमिकलिपि-विकाराद्न्यत् किमपि प्रमाण नोत्पश्यामः ।

[r]) अलगाड्डून् इति मुपा. चिन्त्यः ।

√ *अल्प् >अल्प,ल्पा[a]– -ल्प तै ५, १,३,२, शौ ११,३,२४, पै १६, ५४,१०; –¶ल्पम् तै २, ४,१, १[b], काठ २८, १[१], –¶ल्पा तै २, १, २,३, –¶ल्पा ते ६,५, ९,३, काठ ७,८,२८ ९, क ४३, ९, –ल्पे शौ ४, १६, ३, पै ५, ३२, ३; –¶ल्पेन तै २, ५, ४,१.

अल्पक[c]– -कम् काठ १०,७[b]. [°क– सु°].

अलिगका[d]– -का खि ५,२२, ३,शौ २०,१३६,३.

अल्प-शु[e]– -शुम् शौ १२ ४, २५, पै १७,१८,५

?अल्प-शयु[f]– -यून् शौ ४,३६, ९

अल्पा(ल्प-अ)क्षि[g]– -क्षि मा २४, ४, का २६, १, ८, मै ३, १३,५

?अलमगासाम् पै १७, १५,१०

√अव्(बधा),> आवि[h], अवति ऋ २ १२,१४, ५, ८३, ४, ८, २, ३५, तै २,५, ९, ६[२]¶, मै ४, १२,५†, शौ ८, ७, २१, २०, ३४, १५†, पै १३, ७,१५†, अवति ऋ ७, १०४,१२;८,७५, १४, तै २, ६, ११, ३†, ७,५, ८, ५¶, काठ ६, ७¶, क ४,६, शौ ८,४, १२†, †पै १६, १०, २,१३, ११; अवत.[i] शौ ४,२, ३‡[j], अवत: मा २१, ५२, का २३, ६, ५ †अवन्ति ऋ १, १७९, ३, [२, २३, १९, २४, १६; ३५, १५], ९, ८३,२, मा ३४, ५८, का ३३, २, २१, मै ४, १२,१, कौ २, २२६, जै ३, २०, १०; शौ १८, ३, २४, अवन्त्र ऋ ४,५०,९, †अवसि ऋ ६ २३, २, ५८, १, ८, ३६,३, ३७, ६; तै ४, १, ११, ३; मै ४, १०,३, काठ ४,१५; कौ १,७५, जै १,८, ३, अवथ ऋ १, ११२, २, १७, २०, २२; ५, ६३, १; ८६, १, ७, ६९, ४, ८, २२, १०, †मै ४, १४, १०, १२, शौ ४, २९,३[१], ४[३], ५[१], ६[२], पै ४, ३८, १, ३[२]–६[२], †अवथ ऋ ४, ३६,५, ३७, ६, [६, ६६,८, १०, ३५, १४; ६३, १४], ८, २०, २४, १०,६७,११, शौ २०,९१,११; अवथ ऋ ५, ५४,१४, अवामि ऋ १०, १२४, ४[k], अवन् पै २०, ३७,१, अवान् तै २,६,७, ४, मै ४,१३, ५, अव: ऋ १, १२१,१२; †अवा ऋ १, २७, ७, मा ६, २९, का ६, ७, ७, मै १, ३, १, काठ ३, ९, क २, १६; कौ २, ७६५, अवाथ ऋ ७,६१,२, †अवाथ ऋ ७,४०,३; †अवतु ऋ २,४०,[६ (७,४०, ४)], मै ४, १४, १, अवतु ऋ ५,८७,६; ६,९,७[२], ५०, १३; ७,४७, २, ४८, २, १०, ९७, १४, १८२, २, मा १०, १०–१४, †१२,८८, १८,३२, २०, २७; २३, १३[१], का ३, ९, १, ११, ५, १–५, १३, ६, १४†, २०, १, ३, २२, २, ४, २५, ४, १, २, तै १, २,६,१, ८, १३, १[१], २[१]; ३, ४, ५, १[२], ४,२, ६, ३, ४, १२, ४, ७, १२, १; ७, ८, १२, १, मै २, ६, १०[५], ७, १३†; १२, १, ३, ११, ४, १६, ४[२], ४, १४, ७; काठ १५,७[५];१६, १३†, १८,१३;२२,१८[२],२३, ११†, ४४, १, †क २५, ४, शौ २,१२,४, ५,२४, १, २, ४, ७–१४, ७, २१, ५, १९,४५, ६-९, पै १, ६५, ४, २, ५,४, ८६, १–६; ३, १०, ४; ४,३, ७, ९, ४[1], ९, १२,३; १०,६, ५[३], ६, १३,१३, ७†, १५, १, ९; १०, ४, ६–९, ७, १–१०, ८,१–९, ९, १–३; १९, ३९, ५†, ५३, ७, ८; ९, २०,४,३, अवताम् ऋ १,७६,२, १०,७०, १०, मा २,९; का २, २,४; मै

a) १अभं– इत्यत· नैप्र. वर्णविपरिणाममात्रमिति कृत्वा-ऽत्राऽपि तत्रत्यं टि. अनु पाप्र. धा. प्र च निर्देश· द्र. ।

b) सपा. अल्पम् <> अल्पकम् इति पाभे. ।

c) प्रागिवीय क प्र (पा ५,३,७०) । तत्-स्वर. ।

d) तु RW. शंपा , वैतु. खि. अ° इति ?

e) विप (पूरुष-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६ २,१)।

f) शोधस्य कृते तु टि. ?दुर्-हित-> -तान् ।

g) विप. (पशु-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् । उप. नाप. ।

h) ग्रहणाऽदनप्रकारकाऽहेतुमद्-अर्थविशेषप्रवृत्तियोजक णिच् प्र । यद्वा तस्मिन्नेवाऽर्थे प्राप्त-व्यञ्जनवर्णविकारस्य √आप् इत्यस्य चौरादिकत्व-विकल्प इत्यपि सभाव्येत ।

i) वैतु. सा. =अवनात् (अव- [भाप.] + तसिल् प्र. इत्यभिप्रयंश्चिन्त्य.) ।

j) सपा. ऋ १०,१२१,६ प्रमृ. अवसा इति पाभे.

k) अवैमि इति LRV. शोधो विमृश्य. ।

l) सपा. शौ ७,११४,५ देवाः इति पाभे. ।

१,१०,२; काठ ९, ५, क ८,८, **अवताम्** खि ३, १५, १३, मा २, १६, २७, १७, का २, ४, २, २९, २, ७, तै ४, १,८,२, मै २, १२, ६, काठ १८, १७, क २९, ५; शौ ५, २४, ३, ५; २७, ८‡[a]; ७, १३, १, १८,३, ३८; पै ९, १, ७, २०, २०, ९; १०, **अवन्तु** ऋ १,१०६,३,५, ४२,५, ६, ५२, ४[५]; ८,५४,४; खि ३,६,४, शौ १८,३,१५, **अवन्तु** ऋ १, २२, १६; २३,१२, ३, ८, ८; १०, ६२,३, ४, ३१, १०, ३३, ३, ५,४१,११; ४६, ७, ५१, १३, ८७,७, ६,५०,[१४ (१०,१४, ४)], ७, ४९, [१, २; ३; ४][b]; ८,३,१,६३,१२; १०, १५, १, ५, ७७, ८; मा ४, ११; १५ १५-१९; १६, ६४-६६; १७, ५४, १९, ४९†, ५७, ५८; २०, ११; ३३, ५०†, ३४, ५३†; का ४, ५, ३, १६, ४, २; ४, ६; ८, १०; १७, ८, १८[३]; १८, ५,५; २१, ४, १†, ६†,९†, ७, ११; ३२, ४, ७†, ३३, २, १६†, तै १, २,३, १; ८, ७, १, २, ४, ८, २, †६, १२, ३, ४, ३, ३, २,२; ४,५, १, ४, ३, ३,२,४, १२, ४, ६, ३, २, ५, ४, ६,२, ७, ४, १२,१; मै १,२,३;६, २†; २, ६, ३[५]; ७, २०[४], १०, ५; ३, ३, ८; ११, ८; ४, ३, ४, ९,२[२]; १०, ६[२]†, १३, १०†; काठ २,४, ४, १४, ११, ९; १५, २[५]; १७, ९[५], १८, ३, २१, १४[२], †, ३१, १५, ३५, २[२], ३; ६[२]; ९[२], ३८, ४, ३९, ७, ४४,१, क २६, ८; २८, ३, ४८,३[२]; ४,७[२], १०[२], †कौ १, २३९, २,७७१, १०२४, जै १, २५, ७†, शौ २, १३, ५, ३ १९, ५, ५, २४, ६, १५-१७, ७, ५१, १†, १८, १, ४४†, ४७†; ३,४५†, १९, ४५, १०, पै १, ९५, ४, २, ५३, १-६, ४, २८, ३†, १४, १, १-१७, १५, ४, १०; ६, ९, ९, ४, २२,१, **अव>वा** ऋ १, ७९, ७, १२९,४; ६,१५, १५, ४८, १९; ६१,६,८,३६ २, ८०, ६, ९२, ९, ९,९,७; १०, ५०, ५, मा २,९, ११,४१‡[c]; का ७,२, ४, १२, ४,४‡[c]; तै ४, १, ४, १‡[c]; मै ४,१२,३‡[d]; †कौ २, ८७४, ९९४, जै †४, २७, ३, **अव** ऋ १,७, ४[e], ३, ३२,१२; ३५, ३; ६२, ८, ४, ५२, ६[f], ५, ३३, ७, ३५, ७; ८, ६, ४६, ११, ८, ७०, ६; ७५, १५; १०, १०२ १; मा २, १२[२]; ११,७१†; १४, ८, १८, ५५[g], का २, ३, १०[२], १२,७, ६†; १५,२,३, २०, ३,५[g], तै २, ६, ११,४†, ४,१, ९, ३†, ३, ४,३, मै २,७, ७†, ८, २, १३, ६†[e], ४, १२, ४†, काठ ९, ५, १६ ४‡[c], ७†; १८, १५[g], क ८,८, २५, १०, २९, ४[g], †कौ २,१४८[e], २१३, ३, २, ४[e], †जै २,५,९[e], ३, १४, ९[e],१९,८, †शौ २०,७०,१०[e], ८१, २, ९२, २१, **अवतात्** मा ५, ९[२], का ५, ३,१[२], तै १,२, १२, १[२], ६, २,७,२[२]; मै १,२, ८[२],३ ८,५[२]; काठ २,९[२], २५, ६[२]; क २,३[२],३९,३[२], **†अवतात्** ऋ ८, ३, २; कौ २, ७७२, **†अवतम्** ऋ २, ४०, [५, ६, ५२, १६], मै ४, १४, १; **अवतम्** ऋ १, ३४, ५, ४७, ५, १०९, ७; ८, १६१, ७, १८२, ४, २,३१, १, ५, ४०, ७; ७, ८३, १, ५, ८, ८, २०; ५९, ३; खि १, ६, ३; ५, ९, ६; ३,२२, ७, मै ३, ११, ५, काठ १६, १२, क २५, ३; शौ १४, १, ३५; ३६, पै ५,४, १०?[h], १८,४,४,५ **अवत>ता** ऋ ७, ३८, ८, ८, ३०, ३, १०, ३५, ११, १०३, ११, १०७, ११, †मा ९, १८; १७, ४३, २०, ७४$; २१, ११, †का १०,३,११, १८, ४, ११, २२, ७, ८$, २३, १, १२,

[a]) सपा. ऋ १०,११०,६ विभे ।

[b]) सपा. मै २,१३,१ भवन्तु इति पाभे. ।

[c]) सपा. ऋ ८,२३,५ स्तवान' इति विभे. ।

[d]) सपा. ऋ १०,८३,२ पाहि इति पाभे. ।

[e]) सपा. काठ ३९,१२ वह इति पाभे ।

[f]) अनु…अव इति योजुकः GW. चिन्त्यः, लक्षणे वा तृतीयार्थे वा अनोः कर्मप्रवचनीयत्वात् (तु सा.) ।

[g]) सपा. माश्रौ ५, १८, १ हिश्रौ ३, ६,५ ?अवधि इति पाभे. ।

[h]) अमुतः इति शोधः (तु. सपा. तै ४,७, १४,४ शौ ५,४,११) ।

तै १,७, ८, २†, २,४,८, १[a]; ७, २; ३, ४, ५, १[b], ४, ६, ४, ४†; ७, १२, १†, १३, २[a]; मै १, १, १३[c], ११, २†, २,४, ७[४a]; १०, ४†, १२, ३[a]; ४,१, १४¶[c], काठ २, १; ११, ९[४a],१३,१४†, १८,५†[d],३८, ९; १२, ४०, १०‡[e], क २८, ५†, कौ २,१२०९†, शौ १९, १, २[f], १३,११†, ७२, १; पै १, ६५, ४, ७, ४, ११†; १०, ७, ६, १९, ३५, ३, आवत ऋ १, ८५, ७, ६, २०, ३, ७, १८, १९, ८,९६, १३[g], तै ४, १, ११, ३†, ६, २, ७, २[४]¶, मै ३, ८, ५[२]¶; काठ २८, ४†[g], क ४४, ४†[g], †कौ १, ३२३[g]; जै १, ३४, १†[g], शौ २०, १३७, ७†[g]; आवत ऋ ३, ३२, १२ ४८, १, १०, १०८, २, १३०, ४; मै ४, १४, १३[h], काठ २५, ६[२]¶; क ३९, ३[२]¶, कौ ३, १, ९; †आवन् ऋ ४, ४४, ६, शौ २०, १४३, ६; आवन् शौ ४, २, ६‡[i], आव ऋ १,२३,१४; १५ ६, २६, [(१, ३३, १४) ४]; १७६ ५, १०, १०५, ११, तै १,३,१३, २‡, ३, ४, १०, १‡[j], †आवः ऋ ७, १९, २, शौ २०, ३७, २; आवतम् ऋ १,११२,७, ९–१३,१४[२], १५; २१;२३; ८,५,२५,८, २०,२१; †आवतम् ऋ १,११६,२१,१०, १३१,४, मा १०,३३, का ११, १०,३; काठ१७,१९[२०;k], ३८, ९, शौ २०,१२५, ४, आवत ऋ [१,६४,१३,१६६,८], १३. ‡आवत[l] मा २०, ७६; का २२, ७, १०, मै ३, ११, ४, आवम् ऋ ४, २६, ३, आवम् ऋ १०,४९,३.

आव ऋ २, ११, ११, १०, ८०, ३; †आविथ ऋ १, १३१, ५[२]; [२, १३, ९,८, ३, १२], ८, ३, ९; १२, २, ६८, १०; ८०, २, ९, ६१, २२; १०, १२०, ७, तै ३, २, ११, १‡[m], कौ १, १०८‡[m]; ४९४, २, ११७२‡[m], जै १, १२, २‡[m], ५१, ८, ३, ४४,६; ४, २७, ९, शौ ५, २, ६, २०,९, ३ ; ४९, ६ ; ६३, ८ ; ७५, ३[२], १०७, ९, †आविथ ऋ १, ५३, १०, ५४, ६; ८,३७, ६, ४६, ११; शौ २०, २१, १०, पै ६, १, ७; ११, १, १०‡; †?आवृधु[n] ऋ १०, १३१, ५, खि १, ३, ५, मा १०, ३४, २०, ७७; का ११, १०, ४[o]; २२, ७, ११, मै ३, ११, ४, काठ ३८, ९, शौ २०, १२५, ५, आव ऋ ८, ७, १८; अविष्टु ऋ १, १११, ५, १०, २६, ९; अविष्टाम् ऋ १, १८५, ९; ५, ४३, २; अविड्ढि ऋ २, १७, ८; अविड्ढि ऋ [१, ११०, ९; ६, ४४, ९], २, २४, १; ३०; ८, ४, ३१, १२; †अविषः ऋ ३, १३, ६; मै ४, ११, २[p]; काठ २, १५, अविष्टम् ऋ [४, ५०, ११, ७, ६४, ५;६५, ५;, ९७, ९], ७, ६७, ६, अविष्टम् ऋ २,३०, ६;५,६२, ९, ७, ६७, ५; ८, ९, ५, मै ४, १४,१०†; शौ २०, १३९, ५†, अवित > ता[q] ऋ ७,५९,६,

a) पाभे. अव मा १८,५५ द्र. ।

b) सपा पागृ १,५,१० अवन्तु इति पाभे ।

c) आवह मा २ १६ पाभे. यनि. अपि समावेशः द्र ।

d) आ·· अवत इत्येव पश्यन् SI. उपेक्ष्य ।

e) सपा ऋ १०,१२८,७ पान्तु इति पाभे. ।

f) सपा. पै १९,४३,१५ पचत इति पाभे. ।

g) सपा तैआ १,६,३ प्राव. (मैसू आवः) इति पाभे. ।

h) आ अ(?आ)वत इति पपा. (तु. संटि.) अनु आ इति कप्र. शम्बर-हत्ये इत्येतदन्वित ।

i) सपा. ऋ १०,१२१,७ आयन् इति पाभे. ।

j) सपा ऋ ७,५४,३ पाहि इति पाभे. ।

k) सकृत् आवताम् इति शोधः (तु. वैप ४) ।

l) ऋ १०,१३१,४ इत्यत्रत्यस्य आवतम् इत्यस्य वचन-परिणाम द्र । यत्तु उ. म. च यनि. आ√अव् इत्याहतु, तन्नेष्टम् । ग. स्वरस्याऽदर्शनात् (तु. पपा) ।

m) सपा. ऋ ८,१९,३० आवरः इति पाभे. ।

n) आवृतु [प्रपु२] इत्यस्यैव यनि. लैवि. द्र. (तु. सा ORN., [पक्षे] GRV., वैतु. R. [ZDMG ४८, १०६] प्रभृ सस्थ. इन्द्र > इन्द्रम् इति कृत्वा आवतुः इति शोधुकाः [तु सस्थ. टि. इन्द्र]) ।

o) –धु इति मुपा. भ्रष्टः (तु. ऋ १०,१३१,५) ।

p) हविषः इति मुपा. पपा. च प्रमादज एव द्र. ।

q) जागतपादप्रयोजितश् छान्दसो दीर्घः द्र. । लेटि मपु३ इट्पूर्वे सिपि सति *अविष्ट् इत्यस्य

अविष्टो[ष्ट-उ] ऋ ७, ३४, १२, अविष्टन > ना ऋ ७, १८, २५, अव्यात् तै २, १, ११, २, मै ४, ९, ११‡, १२, २, १४, ६‡, १२; काठ १०, १२; अव्याः ऋ २, ३८, १०; १०, १३९, ५, अवीत् ऋ ७, ७,३४, १४, आवीत् खि ५, ७, ३, ७, मा २९, ८, का ३१, १, ८; ¶तै ५, १, ११, ३; मै ३, १६, २, ४, १३, ८, काठ १९, १३, ४६, २; आविषु ऋ ४, ३६, ६; † आविषुः ऋ १, ११, ५; कौ २, ६०१; जै ३, ४८, १७; अवीः ऋ [६,१०,६, (२६,२)].

आवयत् मै २,४, १¶; आवयत् ऋ १०, ११३, ८, मै २, ४, १¶[a]; काठ १२, १०¶[a], शौ ४, ६, ३[b], ५, १९, २; पै ९, १८, ८[c], आवय शौ ६, १६, २, पै १९, ५,८ [अनु°, अभि°, आ°, उद्°, उप°, नि°, प्र°, सम्°, संप्र°].

?अव्- अवो.[d] ऋ ६, ६७,११;७, ६७,४;१०,१३२,५.

?१अव°- -वेण ऋ १,१२८,५.

२अव- >अविष्ठ[f]- -ष्ठ ऋ ७, २८, [५,२९,५;३०,५].

अवत्- -वत मा १५,६३, का १६, ७,६, तै ४,४,३,३, मै २,७,१६; ८,१४; काठ १७,१०, क २६, ९; -वताम् पै ४, १०, २[g], १०, ६, १२, -वन् ऋ ७, ४६, २, -०वन्[h] ऋ १. २४, ३, तै ३, ५, ११, ३, मै ४

रूपस्य सतः नैप्र वर्णपरिणाम. सुवच द्र. [तु सा. ('आगच्छत' इत्युक्तेर् √अव् इत्यस्य प्राप्त्यर्थतामात्राऽनुवचनाऽभिप्रायादित्यभिसंधि) प्रमृ.]। अतिङ्ङुत्तरत्वान्निघाताऽभावश्च प्रत्युदाहार्य्यं. (पा ८,१,२८) ।

[a]) तु. सस्थ. टि अन्नम् ।

[b]) पाभे आदयत् पै ५,८,२ द्र.। [c]) आमयत् इति पाठ? यनि शोध (तु. सपा. शौ ५,१९,२) ।

[d]) ष२ सत् स्वरूपतो भूयोविप्रतिपत्तिविषयं रूपं द्र. । तथाहि । यनि. कर्त्तरि क्विबन्ते सावेकाचीय स्वर (पा ६, १, १६८) इति स्क वे सा च; वैतु. सा ऋ. (१०, १३२, ५) ?*अवु-> -वो इति ष१ सत् सदन्वयं भिक्षुकमिव वृत्त वदन् व्यर्थमेव व्याहतः (ष२ इति कृत्वा मित्रावरुण-परतया साध्वन्वयस्य सुलभत्वादित्यभिसंधे [=यदा यजमानो रक्षित्रोः सतोस्तयोर् अवो रक्षणमात्मन्यधात् तदा सर्वहितमित्रभूते तस्मिन् कृतोऽपकारोऽपकर्तॄणा वीराणामेव मृत्युभावुक])। एस्थि. यनि. रूपम् =आवयो (तु. Bw.) इति वा, =अयो (L ३४४) इति वा यदुक्तं भवति, तन्नेष्टम् । उक्तया दिशा विप द्वारा मित्रावरुणयो. परामर्शसभवे सति द्वारान्तरकल्पनावैयर्थ्यात् ऋ १०,१३२,५ इत्यत्र श्रूयमाणस्य अव इत्यस्य प्रकृतविकल्पतारतम्ये ज्ञापकत्वेन यनि पोषकत्वाच्चेति दिक् ।

[e]) भावे अप् प्र उसं. (पा ३,३,५८)। यद्वा √अर्व् > *१अर्व- इत्येतद् घञन्तं सद् ञित्-स्वरं स्यात् [तु यनि. णत्ववत् तृ१ रूपम् (वैतु. पपा अवेन इत्येव निर्दिशन् [तु. ऋप्रा ५,६०] उक्त मौस्थि. संकेत विलोपुक)] । एस्थि. सपा. अग्नेरर्वेण इत्येत्र मूलत सत नैप्र. यथोपलब्धि विपरिणाम सुवच । मौस्थि √अव् इत्यस्य √अर्व् इत्येतज्जमात्रत्वात् तात्पर्यतो नैर्विशेष्य द्र. । उभयत्र च व-पूर्वीयोऽश. √*अर् इत्यत इति प्रतीतिं संभाव्य शब्दार्थे प्राकरणिक स्वारस्यमन्वेष्टव्यं [मरुतां शब्दवत्त्वाख्यं गुणं विरहय्याऽग्निनोपमेयपक्ष्येण सतोपमानपक्ष्यत्वसंसाधुकस्य गुणान्तरस्य दुर्लभत्वादित्यभिसंधे (तु LRV. प्रमृ. [=GRV., ?ORN., Gri. NW] अग्ने रवेण इत्येत्रं विसंधायुका, उत्तरं पदं रव- [<√रु] इत्यभिमदधतः [अन्यथासिद्धं त्वेतत् द्र. । मौस्थि. रव- इत्यस्याऽपि १*अर्व- इत्यत एव नैप्र. विपरिणतत्वे सति पाप्र. √रु इत्येतज्जत्वेन परिभाषितमात्रत्वदर्शनादिति दिङ्मात्रम्], वैतु वें. सा. प्रमृ '=PW , L ५५४ [१अवस्- >अव.<> अव- इति संभेदजा भ्रान्तिमतिदेशुक] GW , ?ORN ' √अव् इत्यस्य प्रसिद्धेन सता रक्षणप्रकारकेणैवाऽर्थेन प्रकरणं निर्वाहुका')] ।

[f]) कर्तरि अजन्तात् इष्ठन् प्र नित्-स्वरश्च (तु. प्रेयस्-, प्रेष्ठ- प्रमृ.)। पाप्र. तु < अवितृ-(पा ६,४,१५४)।

[g]) पत्याम् अवताम् इति मुपा. स्थाने पत्याऽविताम् इति शोधो विमृश्य । पत्या इति त्र्यक्षरीच्छन्दोऽनुकूलयित्री पति-आ इत्येवं द्र. । अवि(त>) ता- इत्यस्य निष्ठायाम् ऊठोऽभावे सेट्प्रक्रियया निष्पत्तिर् विकल्पयितव्या । यद्वा १अव- इत्यत. इतच् प्र. स्यान्मत्वर्थीय । [h]) तु. पपा , वैतु सा (ऋ), भा. इति सुदावन् इति समस्तं पदमाहतुस्तन्नेष्टम् ।

१०,३; काठ १५,१२; –वन्तम्
ऋ ८ ७३,७. [°वत्– उद्°].
अवन्ती– -न्ती ऋ १,
१८५,४, –न्तीः ऋ १, १५२,
६,७,४६,२, तै ७,४, १२, १[२],
काठ ४४,१[२].
अवत्क[a]– -त्कम् शौ २,३,१, पै
१९,३०,८[१].
अवत्-तर– -रः शौ १८, ३,
५[b], –रम् तै ४, ६,१,३[c,b].
अवतु[d]– -तुना पै १९,२९, ८[†][e].
†अवनि[f]– -नयः ऋ १, १८६,
८ ; १९०, ७ , ५, ८५, ६,
–ना ऋ ५, ५४, ७ ; –निः
ऋ १, ४,[१०, ८, ३२, १३],
१८१, ३; शौ २०, ६८, १०,
पै १९, २, १५; –निम् ऋ
१, १४० , ५ , ४ , १९ , ६ ,
–नीः ऋ १, ६१, १०, ६२,
१०, २, १३, ७, ५, ११, ५,
६, ६१, ३, ७,८७,१,१०,९९,
४; मै २,१३,७; काठ १२,१५,
शौ२०,३५,१० [°नि- दशन्°].
१अवस्[g]– -†व ऋ १, १७,
१ ; [३९, ७ , ४२, ५] , ४६,
१२ ; ११४ , ९ , ११९ , ८ ,
१२७, ५, १५१, १, १५८,३,
[२, २६, २ , १०, ३५, १],
३, १, १५ ; १७, ३, २६, ५;
३१, १४ , ५८, २ ; ५९, ६[h];
४, १, २०, २५, ३, ५, ३५,
७, [(१, १०, १०) ३], ७०,
१ , ६, ६, १ , २६, १ , ६५,
३, ७, २१ , ८, ८८, ७ ; ८,
९, १३ , १६, २ , २४ , २५;
२७, १, [३८ , १० , ९४, ८],
[४७, १ ; ६७, ४] , ६७ , १,
[७३, १–१८] , ८३, १ ; ९७,
८, १०, २२, ७, ३५ १; २,
३६, [२–१२] ; ९९[i], १००,
११ , ११५ , ५ ; १३२, ५;
१८५, १ ; खि ४, १३, ३,
मा ३, ३१, ११, ६२[h], ३३,
१६, १७ , का ३, ३, २३,
१२ , ६, ३[h], ३२ , १ , १६,
१७, तै २, १, ११, ५,५,
१२, २, ३, २, ११, २, मै १,
५, ४, ११, ४, ११, १; १२,
१[२] काठ २, १५, ७, २, ९,
१०, १३ , ११ , १२$, १२,
१४, क ५, २, कौ १, ४८,
१३८, १९२, २, ३३५, जै १,
५, ४ , १५, ४, २०, ८, ३,
२८, ७, ४, २२, ६, शौ २०,
४४, २, १४१, ३; –†वसः ऋ
२,४, ८,२७,५, ३,५१, ६,[४,
२१,१०, ५,५७,७], ५,२२,३[j],
८, ७५, १६, ९, ५८, २, तै
२, ६, ११, ४; कौ २, ४०८;
जै ३,३१,२८, –†वसा ऋ १,
१७, ६, २२, ११, २४, ५,
३९, ७, ७७, ४, ८५, ११;
[८९, ७, १०७, २; १०, ३५,
१३], १०२, ५; [११०, ७;
७,५९, २]; १२४, १३, १३८,
३, १५२,७; १६६, २, १७७,
१, [५, ६, २५, ९, १०, ८९,
१७], १८५, ४, ६, ९; १८७,
६, ३, ३२, १३; ५, [४२,
१८, ४३, १७, ७६, ५, ७७,
५], ४६, ६, ४९, ५, ७६, २,
३, ६, [२, ११, १४, ६, १५,
१५]; २०, १०; ३१, ५, ५०,
९, ५२ ५,६; ५९, [(५,४५,४)
३], ७, २१, ९; ५१, १;
८२, ८, ८३, १; ३, ९४, ७,
८, ६१, ४, ९, ६१, २४, ९८,
८; १०, १५, ४; ४०, ७, ६४,
९; ८९, १६, १२०, ७, १२१,
६[k], खि २, ६, १, १९; ७, ५,
८, ५, ३, १३, १, ५, ५,
२–११, ७,४,५, मा १८,३१,
१९, ५५, २५, २०, ३२,
७[k], ३३, ५२, का २०, १,

[a]) प्रागिवीय क प्र. (पा ५, ३, ७०)। तत्-स्वरः। अवत–>अवत् कम् इति संदिहान MW कल्पयेत्।

[b]) सपा. °रः<>°रम्<>मा १७, ६ प्रभृ माश ९,१,२,२७ अवतर इति पाभे.।

[c]) अव√तृ>अवतर इति मा. का. पाभे. अन्य-शाखीय यद्र । अवतरम् इति मै. (२, १०, १) पपा । अवस्तरम् इति शोध K प्रस्तावितोऽनवसरः, पित्तम् इत्यनेनाऽस्य सामानाधिकरण्ये:न्वयस्य सुलभत्वात्।

[d]) भावे अतु प्र उसं. (पाउ १,७८)।

[e]) सपा ऋ १, ५०,१३ सुहसा इति पाभे.।

[f]) नाप (नदी-)। अनि. प्र. (पाउ २,१०२) तत्-स्वरश्च (वैतु. GW. अव इति पूप इत्यूचिवान् सन् *?अनि– इति उप. इतीवाऽभिसंदधान शकन्ध्वादित्वपर, WW. [१, २५४] आद्याऽकार उच्चारणार्थके सति <√*वन् [उन्दने] इति)।

[g]) बप्रा.। भाप, नाप । असुन् प्र (पाउ ४,१८९)। नित्-स्वरः।

[h]) पाभे. श्रवः तै ३ ४,११,५ द्र.।

[i]) पाभे. कृते उरुशर्मणाम् मै १, ३,९, टि. अरयापि समावेश. द्र.।

[j]) °वसे इति सा. GW च ?

[k]) पाभे. √अव् > अवत. शौ ४,२,३ द्र.।

२; २१, ४, ५; २७, ११, ७; २९, ४, २[a], ३२, ४, ९, तै २, १, ११, ६, ६, १२, २; ४, १, ८, ५[a], ७, १२,१; मै २, १२, १, ४, १०, ६, १४, १२, १४, १८, काठ १८, १३; २१, १४, ३५, १, ३८, ७, ४०, ८, क २९, २; कौ २, ११०३, ११०४, जै ३, ४४, ७, शौ ५, २, ६, ६, ७,१$, १८, १, ५१, २०, १०७, ९, पै ४, १, ५, ६, १, ७, १६, ६, १९, १, ९; १७, ८ ; -वसाम् ऋ ४, २३, ३[b]; -वसि ऋ ५, ६५, ५, ८, ४७, ५, -वसे ऋ १, १७, २, २२, ६, १०; ⌊३४,१२,११२, २४⌋; ३५, १; ४५, ५; ४७, १०, ⌊४८, १४, ८, ८, ६⌋; ५२, ⌊१, १६८, १⌋, १२, ८९, ५, १००,८,१०२, १०, ११४, ४, ११८, १०, १२७, ४[२], १२८, ८, १२९, १०[२], १३५, ४; १६४, ५२, १८३, ५, १८६, १०, २, १२, ९, १६, १, २९,१, ३४, १४, ३, १३, २, २६, २, ⌊४७, ५; ६, १९, ११⌋, ५४, १२, ५७, ५, ६२, २, ४, २, १३, ३, १, २०, १, २, २१, १, ३, २५, १, ४१, ७, ८, ५, १७, १; २५, १, ⌊३५, १ (७, ९४, ७) ८, ५३, ७⌋, ४१, ५; ⌊४५, ४; (६, ५९, ३)⌋; ६५,३; ६, १४, १; ३; १७, १३; २१, ९, २३, ८, ९; २४, १०; २९, १; ३३, २; ३८, ५, ४०, ५, ४६, ६, ४८, ४, ६१, २; ७, १, २, २१, ८, २६,२; ३२, ८, ३८, ६; ४८, ४, ५१, २, ७४, १[c], ८५, ४, ⌊९०, ७, ९१,७⌋, ८, ८, ९, ९, १; ११, ⌊६, १०, १४१, ३⌋, ९, ⌊१२, १९, २७, १३⌋, १९, ३२, २२, ⌊३,,१०, ३८, ४⌋, १६, २३ २५, ३२, १०, ३४, ४, ५३, ७, ५४, २, ३, ७, ६१, ८; ६३, ४; ७०, २, ७१, १४, ८६, ४, ९९, ८, ९, १०८, १४, १०, ३१, १, ३९, ५; ६३, ११, ⌊(६५, ९) ६६, ४⌋, ७४, ५, ८१, ७, १०१, १; १४९ ५, खि १,३, २, ७, ६; २, १५, १, ३, ५, ७,६, २,३, ७, †मा ६,२०$, ७, ३६, ८, ४५, ९, २६[d], १७, २३, २०, ४७, ४८, ४९, २१, ५$; २५, १८,३३, ९१, ३४, २९ ; †का ६, ४, ५$, ७, १८, १, ८, १९, १, १०, ५, ५[d], १८, २, ७, २२, ५, १–३, २३, १, ५$; २७, ११, ५, ३३, १, २३, †तै १, ३, १०, १$; १४, १,४, १७ १, ४६, २,५,११, ५¶; ३,१, ११, ३[२], ४, ६, २, ६; ६, ३, ११,३$; †मै १,२, १७$; ३, २१,२, १०,२, ४, १०, १[२]$; २, ११, ४[२], १४,७, †काठ ३, ७$; ४,८; १६, ७, १६; १४, २[d], १८, २, १९, १४[२], $, २०, १४, २१, १३; ३०, ४$; ५[२], $, ३९, १५, ४०, ११, क २, १४, ३, ६†, २८, २† ; २९, २†[d]; ४६, ७¶, †कौ १, ४९, ६९; २१७, २८५, ३०४; ३७७, २, १०३, २८४, ४४७, ५१८, ७२४, ९३२; †जै १, ५, ५, ७, ७, २३, ४; ३०, ३; ३२, २, ३९, ८; ३, १०, ५[e], २३, १६; ३४, ५, ४०, १४, ५९, १७, ४, १४, ८, शौ ३, २०, ४†[d], ५, २५, २, ६, १०८, २; ७, ६, २; ४१, १; ८, ७, २३; २४; †२०, ३४, ९; ८०, २; ९२, १७; १०३, १, १०५, ५; १३९, १, पै १, ६८, १, †३, ३४, ६[d]; ३६, २, ५,३१,८; ७, १५,९; ११, १, ६, १३, २,१; ७,९†,१६, १४, ३;१९, १,१३; ३७, २, २०, १, ८; ९, ६, –†वांसि ऋ ४, ५५,५, ७, ९७, २, ८,

---

[a]) पाभे. √अव् > अुवतः शौ ४,२,३ द्र. ।

[b]) तु वे. सा. पपा. अवग्रहाऽभावश्च , वैतु. GW. प्रभृ अुव-सा– (< √सो) इत्यस्य द्वि१ इति मन्वाना-श्चिन्त्या उप. प्रकृतिस्वरस्य दुर्वारत्वात् ।

[c]) तु. एउ. टि. ।

[d]) पाभे. वुरुणम् तै १, ७, १०,३ द्र. ।

[e]) अंहुयवसे इति मुपा.? *अह्वयुवसे (=⌊अह्वे >⌋ अह्वय् + अुवसे) इत्येवं सु-शोध द्र. । एस्थि ए>अय् इति विपरिणामः शाखान्तरीयस्य अह्वे अुवसे इत्यस्य प्रकृतिभावस्य स्थाने द्र (तु ऋ ७, ७४, १, कौ २, १०३ ⌊यत्रोभयत्र मुपा. तत्तया शोधार्हे. द्र. । अन्यथा छन्दस्तो जागतमानाऽनुपपत्ति-प्रसङ्ग.⌋) ।

[२६, २१, ६७, ४], मा २७, ३४, का २९, ३, १०, काठ ११, १२, –†वोभि ऋ १, ८६, ६[a], ११७, १९, १६७, २, १८५, १०; ११, ४, २२, ७; ४१, २, ६, ५, ७४, ६, [६, ४७, १२, १०, १३१, ६], ७, २०, १, ३५, १; ३६, ९; ८, २६, २, ८१, २, १०, ६, ६, १, खि २, १३, ६, मा २०, ५१, ३६, ११, का २२, ५, ५, ३६, १, ११; तै १, ७, १३, ४; मै ४, १२, ५; १४, ७, १५, काठ ८, १६, १७, १८; १८, कौ २, ७९, जै ३, ८, ५, शौ ७, ९६, १, १९, १०, १, २०, १२५, ६, पै १३, ८, १ [°वस्– सु°].

√अवस्यु[b] > १अवस्युत्- -स्यते ऋ १, ११६, २३

अवस्यु, स्यू[c]- -†स्यवः ऋ १, १४, ५; १०१, १, ११४, ११, १३१, ३, २, ११, १२, १३, १९, ८; २१, ५, ३, ४२, ९; ७, ९४, ४, ८, [१३, १७, ९, १७, ७, ६३, २०], २१, १, ६३, १०, ९, ८६, २४, कौ १, ३८०, ४०८; २, ५८; १५०, जै १, ३९, ११; ४५, १०, ३, ६, ४, १४, १०, शौ २०, ४, १, २४, ९, ६२, १; ७२, २, ७५, १, –०†स्यव ऋ ९, १३, २, कौ २, ५३८, जै ३, ४२, ४; –स्यवे ऋ २, ६, ६, ४, ५०, ९; मा ३८, ७, का ३८, २, ९, मै ४, ९, ८, पै ७, २०, ५, –स्युः ऋ १, २५, १९, ३, ३३, ५, ४ १६, ११, ५, ३१, १०[d], ७, ३२, १७, ८, ३५, [२२–२४], मा २१, १†, का २३, १, १†, तै १, ३, ३, १[e], २, १, ११, ६†, ४, ७, १२, ३, मै १, २, १२[e], २, १२, ३[e], †४, १०, २; १४, १७, काठ २, १३[e], ४, १६†, १८, १४[e], ४०, ११†, क २, ७[e]; २९, ३[e], कौ २, ९३५†, –स्युभि ऋ ८, १३, ९; –स्युम् ऋ ५, ७५, ८, –स्युव ऋ ९, ४३, २. –स्युवम् ऋ ५, ४६, १

अवस्यु-वा(त>)ता[f]– -ता[g] मे ३, १६, ४, काठ २२, १४, –ता.[g] तै ४, ४, १२, ३.

?*अवस्युर्[h]– -स्यू.[e] मा ५, ३२; १८, ४१, का ५ ८, २; २०, २, ८.

अवस्-वत्[i]– -वन्त शौ ३, २६, ६, पै ३, ११, ६, –¶स्वान् तै ५, ५, १०, ४.

अवस्व(त्>)द्-वत्[j]– -वते[k] मै २, ६, ३, काठ १५, २, पै २, ५४, ५, –वन्त.[l] मै २, ६, ३, काठ १५, २.

अवस्वद्द(त्>)न्-नेत्र– -त्रा. पै २, ५३, ५.

१अवस[m]– -सम् ऋ १, ९३, ४, ११९, ६, ६, ६१, १, मा ३, ६१; ¶तै २, २, ५, ५, ५, ४, ६, १, मै ४, १४, ७†; काठ ४, १६†, २१, ८¶, –†साय ऋ १०, १६९, १, तै ७, ४, १७, १, काठ ४४, ६, पै १९, ५१, ५†, –से पै ४, १०, ८; –सेन का ३, ८, ६, तै १, ८, ६, २¶, ५, ७, २, ४¶[n], मै ¶१, १०, ४, २०, काठ ९, ७¶; १३, १५, ३६ १४¶, क ८, १०¶. [°स– अन्°].

---

[a]) सपा. तै ४, ३, १३, ५ महोभिः इति पाभे ।

[b]) क्यजन्त नाधा. द्र. । विभक्तिरुदात्ता भवति (पा ६, १, १७३)। [c]) विप (इन्द्र-, गिर्- प्रभृ.) । उ· प्र. स्त्री. ऊङ् च (पा ३, २, १७०, पावा ४, १, ६६) । तत्-स्वर· ।

[d]) तु. ऋ ४, १६, ११ प्रभृ., वैतु. वें. सा. व्यप इति ?

[e]) सपा. °स्यु. (ता १, ४, ७ प्रभृ. च) <> °स्यू (माश ९, ४, २, ७ च) <> शांश्रौ ६, १२, ६ अपिज. इति पाभे. ।

[f]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

[g]) सपा. पै १५, १, ९ ओषजाता इति पाभे. ।

[h]) उस. कृत्स्वर प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । उप. स्यु.? पपा नावग्रहः । १मे स्थ. सा. उ. म. च 'स्यु– इत्यत्र प्र. दीर्घत्वं छान्दसम् इति ; २ये स्थ. ऊ· प्र. औणादिकः, *अव– + *?स्यू-(<√सिव्) इति च ।

[i]) तु टि १अङ्गिरस्वत्– ।

[j]) मतुब्-द्वयेऽपि प्र. पित्वात् स्वरे विशेषाऽभावः ।

[k]) सपा मा ९, ३५ का ११, १, १ दुवस्वद्भ्यः इति, तै १ ८, ७, २ दुवस्वते इति च पाभे ।

[l]) सपा मा ९, ३६ का ११, १, २ दुवस्वन्त. इति पाभे ।

[m]) नाप. (भक्ष्य–, अन्न–) । तु. टि अनवस– । मौस्थि. कृते तु. टि. यवस– ।

[n]) सपा. कौ ३, ५, १ ?वशेन इति, शांगृ ३, ८, ३ ?ज्वसेन इति, पागृ ३, १, ४ ?अवशेन इति च पाभे. । शोधस्य कृते वै । ४ अवसेन टि. द्र. ।

अवसे[a]

१अवि[b]- -त्रि शौ १०,८, ३,१[c],
-विम् शौ ५,१,९[d]

अवितवे[e] ऋ ७,३३,१.

† अवितृ- -०तः ऋ १,१२९,१०,
-ता ऋ १, ३६,२, ४४, १०, [८१,८,९१,९,७,९६,५],१८७, २, २,१२,६, ३,१९ , ५, ६२, ९, ४, १६, १८, २०,१७,१८; ३१,३, [५,४,९, ७, ३२, ११, १०,१०३,४] ६,३३,४; ३४, ५, ४४, १५, ४५,५, [४६,४ (४८,१५), ७,३२, २५], ४८, २, ७, ११, १०, २४, १,३२, १०; ८,२, ३६;४,१८,१३,१५, २६; ३६, १ , ४६, १३, ७१, १५, ८०, ३, ९ ६७, १०, १०, ७, ७, २४, ३; १५७, ३, मा १७, ३६, २७, ४१; ४४, ३६, ६; का १८, ४, ४, २९, ५, १०, १२, ३६,१, ६, तै ४, १, ११, १, ६, ४, २; मै २, १०, ४, १३, ९[२], ४, ९, २७, १०, १, ३, काठ २, १४, १५, १८, ५, १९, १४, २२, १४$, ३९ १२[२], ४०, ८, क २८,५; कौ १ २६३‡[f], ३१४, २, ३४, ५४, १२०२, जै १, २८, १‡[f], ३३, २, ३, ४, ५, ५, १३, ४, ३, ५, १४, ९; शौ १९,१३, ८, २०, ३४, ६; ३७, १०; ५६, ५, ६३, २, १२४, ३, ५, पै ६, १६, २, ७, ४, ८, १३, ७,६, १९, २, ७, ३, ११[g], २०, ९, ७†, -तारम् ऋ ६, ४७, ११, ७, ३६, ८, ८, २१, २, खि ५, ७, ४, १०, मा २०, ५०, का २२, ५, ४, तै १, ६, १२, ५, मै ४, ९, २७; १२, ३, कौ १, ३३३; २, ५९, जै १, ३५, २; ३, ६, ५; शौ ७, ९१, १; २०, १४, २; ६२,२, पै ५,४, ११, -तारा ऋ १०, ३९, ३, -०तारा ऋ १, १८१, १; -तु' ऋ ७, २५४. [°तृ- प्र°].

†अवित्री- -त्री ऋ २, ३२, १,६,६१,४; ७,९६, २[h], तै १, ८,२२,१

? १अविष[i]- -षम्[j] तै १,१,१३,३.

---

[a]) तुमर्थे असेन् प्र (पा ३, ४, ९) इतीव कृत्वाऽर्वाग्भिर्विशेषेण पृथक् कृद्भावेन निर्दिदिक्षितं सदपि मौस्थि अवस्- इत्यस्य च१ एतत् रूपम् भवतीति तथात्वेन यस्था. समाविष्टं द्र ।

[b]) विप । इन् प्र. (पाउ ४, ११८) । नित्-स्वर. । नाउ. टि द्र ।

[c]) वा विधेयं सदुद्देश्यीकृत्य नाप. देवताविशेषवाचकमिति यत् BW. NW. चाऽऽहतु, तदसत् । परब्रह्मविषयकतया न तद्- इत्यस्य च पुं देव- इत्यस्य च, स्त्री. देवता- इत्यस्य चाऽभेदेन प्रकृतत्वे सत्युद्देश्यत्वस्य स्वारसिकत्वोपगमात् (तु २५-३२ तमा मन्त्रा)। एस्थि प्रकृत इदं देवता- इत्यस्य विप. एव द्र. तु. टि २अवि->-वि मा १३,४४)।

[d]) नापू. टि. दिशा अस्य विप सतो वरुणेन सामानाधिकरण्येऽनवद्ये सत्यपि पाठे सांशयिकतामव्यभिचारुक इव भवति । वृधाम इत्यनेन रूपम् ण्यर्थ-साकाङ्क्षस्य दुष्पूरत्वाच्च, अवीवृधाम इत्यस्य रूपस्यार्थत. सुसंगतस्य सत. मूको (तु शंपा. च W. च टि), पै ६,१,९ च पुष्ट्युपलब्धेश्च तत्र. शोध. सुवच द्र. (तु BL W., NW.) ।

[e]) तवेन् प्र. नित्-स्वरश्च ।

[f]) सपा ऋ ८,३३,१० अवृत इति पाभे. ।

[g]) पाभे. अधिवोचता शौ ६,७,२ ।

[h]) छन्दस्त सा नो बोधि, अवितरी मरुत् सखा इत्येवं विसंधिवर्धित पाद. सुपठः द्र. [न. L ४२६ (यत प्रकृते मौस्थि. अवतरी->-त्री- इति नैप्र. विपरिणाम सुवच । √तृ>*त्रा- [>ता], *तर्-, *तरि-, [री-], *तार्- इत्येवमनेकधा व्यूढाना सता कृना तृ-प्रत्यय इति पाप्र. समूढमेकीभावाऽऽत्मकं पारिभाषिकपर्यायान्तरमात्रं च द्र [तु. टि एतरी-])] ।

[i]) स्वरूपत संदेह । उप. विषवद्-वृतीति कृत्वा तस नञ्-स्वर इति भा (वैतु K बप. इति ब्रुवाणोऽन्तोदात्ताऽभावं प्रति चोद्यः [वैतु. सपा. माश १, ९, २, २० अन्तोदात्तः]) । भवतु वा यनि. अनञ्-पूर्वं सद् *अवि- + *स- (<√सन्) इति कृत्वा बप. पूप. प्रकृतिस्वरम् इति (=रक्षणप्राप्तिप्रभवभूत-) । अन्नस्य हि विप. भवति । तच्च विषराहित्येनाऽपि रक्षणमूलाधारत्वेनाऽपि समानं प्रवृत्तिमद् भवितुमर्हं सत् स्वरतः संकेत्यमानविवेकं शाखाभेदेन भिद्येत । पाप्र. अनु √अव् + इषन् प्र. उसं (पाउ १,४५) निस्स्वरश्च ।

[j]) पाभे. स्वदितम् काठ७,१४ द्र. ।

√अविष्य > †अविष्युत्[a]-
-ष्यत् ऋ १०, ११५,६, -ष्यन्
ऋ ७, ३,२, मा १५,६२, का
१६ ७,५; तै ४,४,३,३, मै २,
८,१४, काठ १७, १०, क २६,
९, कौ २,५७०, जै ३, ४६,५
[°ष्यन्- आ⌊आ⌋°]
अविष्या[b]- -ष्याम् ऋ २,
३८,३.
अविष्यु[c]- -ष्यवः ऋ ८,
४५, २३, कौ २, ८२, जै ३,
८, ८, शौ ३,२६,२,११,२,२,
२०, २२, २, पै ३, ११, २;
५,३,३,१६,१०४,२, -०ष्यव
ऋ ८, ६७, ९, -ष्यवे ऋ १,
१८९,५
अत्री- उप°, देव°, प्र°.
अव्य > व्या आ°.
ऊत- इन्द्र°, त्वा°, युष्मा°.
ऊति[d]- -†तय ऋ १, ८, ९,
११, ३, ५१, २, ५२, ४,
५, ९, ८४, २०,९१,९, १००,
७, ११९, २, ⌊१३४, २, ३,
१३, २⌋, १६७, १, ३, १४,
६, ४, ३१, १० ; ५, ५४, ७,
६, २४, ३; ३६, ३ ; ४४, ६,
४५, ३; ७, २५, ३, २६, ४,
८ ४६, ७, ⌊(५, ६५, ५),
४७, १[2]-१८[2]⌋, ६६, १२, तै
४, १, ११, १, मै ४, १०,
३; १२,३, १४, १८; काठ २,
१४, ६, १० ; ३८, ७, कौ २,
१७९ ; १०७४, जै ३, १६,
१७, शौ २०, ६०, ५; ७१,
५, -†तये ऋ १, ४, १, ८,
१, ९ ९, २२, ५, २३, ३,
३०, ६,⌊७; ८, २१, ९⌋, ३५,
१, ३६, १३, ४५,४,⌊४८,१४,
(८, ८, ६)⌋, ५६, ४, १०४,
२, १०५ १७, १०६, १, ६,
१११, ४, १२९, ४, १३०,
९; ⌊१४४, ५, ३, ९, १, ५,
२२, ३, ८, ११,६⌋, २, ५,१,
३२, ८, ३४, १४, ३, १४,
१, २७, ६, ⌊३०, २२, ३१,
२२; ३२, १७, ३४, ११,३५,
११, ३६, ११, ३८, १०,
३९, ९, ४३, ८, ४९, ५, ५०,
५, १०, ८९, १८, १०४,
११⌋, ३७, ८, ४, ३२,२,४४,
३, ४७, ३; ५, ५, ३, ५,
८, १, १०, ६, १३, १, १७,
१, २०, ४, ⌊४६, ३, ७, ४४,
१⌋, ६, ९, ७[2]; २१, ९, ७,
२६, ५, ९४, ५, ८, १, ⌊३,
१५, १२, ६८, ५⌋, ⌊४, ६०,
१८⌋; ५, ४, ६, २७, ४४, ७,
६, १२, ⌊१४, ७१, १०⌋,१५;
२१, २, २२, १, ३२, ४,१०,
३४, ६ ; ⌊३८, ९, ४२, ६⌋;
४५, १७ ; ५०, ४ ; ६६, १;
६८, १ ; ८३, १ ; ८८, ४;
९२, ७, ९, ५१, ४ ; ६२, ७,
६५, १७, ६६, ४ ; १०, ४३,
१; ६१, २७; ६३, ११, ६४,
८ ; ६६, ९, ८१, ७, १०१,
९, १२, १२६, ३; ७ ; खि
३, २, ४, ४, १४, १, ५, ४,
६,२२, ११; मा ८, ४५, ११,
१४, ४२, १७, २३, १८,
७२$, २२, १०, २६, ८$,
२७, ४१‡ ; ३३, ४९; का
८, ११, १, १२, २, ३ ; ४,
५, १८, २, ७, २०, ५, ५$,
२४, ४, २; २८, ६, १$;
२९, ५, १०‡, ३२, ४, ६,
तै १, ४, २५, १, २, २, १२,
२, ३, ४, ११, ४; ४, १, २,
१, ४, २, ६, २, ५, ५, ६$[e],
$७, १५, ३-५, ५, १, २,
२, ५, ३, मै २, ७,२; ४,१०,
२, ११, १$[e], ३, १६, ५[3]$,
४, १०, १; १२, २, ३, १३,
१, १४, ६[2]$, काठ ४,१९$,
८, १७, ११, १३ $, १५,
१२, १६, १, ४, १८, २,१९,
२ ; ५, २०, १५ $, २१,
१३[2], $; १४, $ २२, १४;
१५[4], ३०, ५, ४०, १४, क
२८, २, २९, ८, ३०, ३; कौ
१, १०$; ५७, ६२, १२९,
१३८, १६०, १६३, १७०;
२१७, २३७, २७४‡[f], ३२९,
३५४, ३७५, ४००, २,
३४‡; ३७, ५९, ९३, १५१,
१८५, ३२९, ४३७, ६७१‡[f],

[a]) क्यजन्त नाधा द्र । पाप्र √अव् + लृटः स्थाने शता प्र तत्-स्वरश्च । वा. विभक्तिरुदात्ता भवति (पा ६, १,१७३) ।

[b]) स्त्री अः प्र. (पा ३,३,१०२) तत्-स्वरश्च ।

[c]) कर्तरि उ. प्र. (पा ३,२, १७०) तत्-स्वरश्च ।

[d]) उदात्तः क्तिन् प्र. उपधाया ऊठादेशश्च (पा ३, ३, ९७, ६, ४ २०) । मौस्थि. तु √*उर् (=√*अर्) इत्येतदाद्यवयवत्वे सति √*उर्व् > *उर्व्- (=√*ऊव् > *ऊव-) + भावे *ति- (< *त्रि- < √तॄ) इति कृत्वा षस. सास्व सुवच (=*उर्ति- > नैप्र. यनि) ।

[e]) पाभे. अद्य काठ १८,६ द्र. ।

[f]) सपा. ऋ ८,२४, ११ प्रभृ. ऊतिभिः इति पाभे. ।

६९८‡[a], ९०४; ९४३‡[a];
९५१, ९६०, ९९२, ११२१,
४,६; जै १, १, १०$, ६, ३;
८; १४, ५, १५, ४, १७, ६;
९, १८, ६; २३, ४, २५,
५; २९, २‡[b]; ३४, ७, ३७,
३, ३९, ६,४५, २,२,७, २$,
३, ४, ५‡, ८; ६, ५, ९, ७,
१४, ११; १७, ६, २७, ५,
३३, १२, ५५,१२‡[b], ४,१४,
६; २४, १; २७, १, शौ $४
१८, १; २५, ६; २७, १,
$६, ३५, १, ८०, २, १९,
२४,७, २०,११, ११; १४, २,
३; १७, १, २०, १; २६, १;
४५, ३, ५७, १, ४; ६२, २,
३, ६८, १, ७०, १७; ७१,
१५, ८५, ३; ४, १३७, २,
१४३, ३, पै ३, ३४, २$, ४,
२८, १; ६; ३४, ४$, ३५,
१$; ५, २४, १$; ३९, ३,४,
९, १२, ११$; १३, ३, ४$,
१५, ६, ४; १९, १, १३†,
९,४;१६, १४,२०, १०, १०†;
-ति· ऋ १,६३,६, ११७, १९,
२, ३४, १५, ६, २५, १,
४५, १४, ७, ५९, ४, ¶मै ३,
१,३, जै १, २७,८‡; -तिभि·
ऋ १, ⌊७, ४; १२९, ५⌋; २३,
६, ⌊३०, ८; १०, १३४, ४⌋,
३९,८; ९, ४६, १५, ५३,१०,
७९,७; ८३,१, ११२, १-२३,
१२९, ५, १८७, ३, २, ८, ६,
११, १९, २३, १; ३१, ३, ३,

⌊१, १९; ३१, १८, ४, ३२,१⌋,
३६, १,-५३, २१; ४, १६,९,
३१, ३; १२; १३, ३२, ५,
४१, १०; ५, ९, ६, ३३, ७,
⌊४०, ३, ८, १३, ३३⌋, ४२,
८, ६, ८, ६; १०, ३, १९, ८,
४४, ३, ७, १९, ३, ⌊१४, ४,
८, ८, १, १८, ८७, ३⌋, ५८,
⌊३, ८४, ३⌋, ८, ५, २४,
⌊१२, ५, ३२, १२, ६१, ५,
१०, १३४, ३⌋, १३, १७,
२४, २५, १९, २८, ३०,
२०, २४, २२, १६, २४,
११[b], ३७, १, ⌊२-६⌋, ४८,
१५; ५३, ५, ८, ६१, १३[b],
६७, १६, ७०, ६, ९५, ८,
९७, ११, १०२, १५, ९,
⌊४, ५, ६⌋, ५२,५; ६२, २५,
१०, ४९, ३; खि १, ८, ३,
३, ५, ५, ८, ५, ५, २-११,
मा २८, २, †३३, ४६, ६५,
३४, २८†, †३६, ६, ३८,१२,
का ३०, १,२, †३२, ४, ३,
५, ११; ३३,१,२२†, †३६,१,
६, ३८, २, ६, †तै १, ४,
३२,१‡[c], ५,११,३, २,३,१४,
३, ३,२, ११, १, †मै २, १३,
६, ९; ४, ९, ९$,२७;१०,५,
११, १, ४, १२, ४; ५$,
१४, १५, †काठ ४,१६,६,१०,
८, १७; १०, १३; १२, १४,
१७, १९$, ३९, १२[f], ४०,
८, †कौ १,१०८, १८१; २५३;
२८२; २,८२, ९५,१२५;१४५,

१४८; २१३; ४०१, ४०२,
७५३, ८७४, ९२२, ९२९,
११७२, ३, २,४, †जै १, १२,
२, १९, ७, २७, १, २९, १०;
२, ५,९, ३ ९, ८, १३, १,१४,
६, ९, १९, ८; २३, १४,
३१, २१, २२, ३३, १७, ४,
६, ७, शौ ७, ३२, १†, १७,
१, १०, १९,१५, १†[b], †२०,
२१, १०; २५, १, २६, २,
३७,३, ५४,२, ७०, १०, ८१,
२, ९२, २१; ११८, १, १२४,
३, †पै ३, ३५,१[b], ६, १६,३,
१२, ३, १५$; १८, ३१, ५,
-तिम् ऋ १, ⌊१०, १०, (५,
३५, ३)⌋, ८, ⌊१४, ६, (९,
६५, ९)⌋ १०, १०४, ५; ¶तै
५, १, १, ४[d], ¶काठ ३४, ३,
कौ १, ४११‡[e]; २, ३५२‡[e],
जै १, ४०, ३‡[e], ३, २९,
९‡[e], †शौ २०, २७,६, -तिषु
ऋ ८ २०, १५, -†ती ऋ १,
⌊६४,१३ (१६६, ८)⌋, ⌊१००,
१-१५⌋; १२९, ८, १३६, ६;
७, १५८,१, १७२, १, १७८,
१, १८५,९, २,११,१३, ⌊१२,
१४, २०,३⌋; १७, ८; २०, २,
३, २५, ५, ४, १, ५, २३,
२, २५, २, २९, १, ४, ३१,
१, ३४,९; ४१, ११, ४१, ४,
५, ३०,१, ⌊४३, १०, १०,
३५, १३⌋, ६, २, ४, ५, ७,
१०, ५; १९,१०;२३, ३; २४,
९; २६, ५, २९, ५; ६[f], ३३,

a) सपा यक ऋ १,१३,२; ६,५३,१० वीतये इति पाभे.। b) पाभे. ऊतये कौ १,२७४ प्रमृ. द्र.।
c) पाभे. अंशुभिः ऋ १,९१,१७ प्रमृ द्र.।
d) सपा. काठ १९,१ क २९,८ लोकम् इति पाभे.।
e) सपा. ऋ १,८१,१ उत। ईम् इति विभे ।
f) यत्तु सा आगमनपर्यायतया व्याचष्टे, तदसत्। √अव् इत्यस्याऽर्थेषु गत्यर्थस्याऽङ्गीकारेऽपि (तु. पाधा.) आगमनपर्यायत्वसिद्धयर्थमाङ्पूर्वत्वस्याऽवश्यंभावित्वे सति

४, ४३,४,४५,१७,७,१९,११, २०, २, २५, १, २७, ४, ३७, ५, ५१७, ७, ५९, ९, १०, ८, २१, ५, ६६,१४, ६८, ४,७१, ५, ९७, ७, ९९, ७[a], ९, ९७, ३८१[b], १०, १५, ४; ६४, १[c], १०४, ४, मा १८, ३१; ७४, १९, ५५, २१, ४; २७, ३९, ३३, ५२, ३६, ४, का २०, १, २, ५,७; २१, ४, ५, २३, १, ४, २९, ५,८, ३२, ४, ९, ३६, १, ४, तै १, ३, १४, ३, ७, १३, २, २, ५, १२, ३, ६,१२, २; ४, २, ११, २, ३, १३, ३, ७, १२, १, मै २, १२, १, १३, ९, ४, ९, २७, १०, ४–६, १२, ३, १४, १७; काठ ८, १६, १८, १३, २१, १३, १४; ३४, १९, ३९, १२, क २९, २, कौ १, १६९, २६०, २८३[a],३६४; ३६५, २, ३२, ७०८[b], जै १, १८, ५; ३०,१[a], ३८, ३, ४; ३, ४, ३, ५८, ५[b], शौ ७, ८२, १; १८, १,५१, २०,१३, ३; ३४, १५; ३७, ११;१०५, ३; १२४, १, पै १३, ७, १५; –ती ऋ १, ११९,८[a], १३०,५[a], ८,५,२३, १०, ६,६, -त्या ऋ १, १३५, ५, ६, ४८, ९, ८, १८, ७, ९३, १९, १०, १५६, २, †मा ३६, ७, †का ३६, १, ७, तै १, ५, ११, १, ४, ४, १२,५; ७, १५, ६, मै ३, १६, ४, ५, ४, १०, १, ११, १, १२, ४, †कौ १, ४१; १०२, २, ८७८; ९१६, ९७३, †जै १, ४, ७, ११, ६; –¶त्यै काठ १९, २, क २९, ८.
[°ति– २अक्षित°, अच्छिद्र°, अन्°, अन्ति°, इतस्°, उप°, उर्वी°, १चित्र°, त्वा°, शत°, शतम्°, सद्यस्°, सहस्र°, सहस्रम्°, सु°]

¶ऊति-म(त् >)ती[d]– -त्या मै ३,१,३[२].

†ऊम[e]– -म पै २०, ४०, ६; ७
–मा ऋ ३, ६,८; ४,१९, १; ५, ५२, १२, [७, ३९, ४, १०,७७,८], १०, ६, ७; ३१, ३, १२०, १; ३; मा ३३, ८०; का ३२, ६,११, तै ३, ५, १०, १; ४, ४, ७, २$; मै २, १३, १२$, काठ २२, ५$; कौ २, ८३३, ८३५; जै ४, ५, ५, ७; शौ ५,२,१; ३, २०, १०७, ४; ६; पै ६, १, १, ३, –मासः ऋ १, १६६, ३, –मेभिः ऋ ५, ५१, १, –मेभ्यः ऋ १०, ३२,५, –मै ऋ १,१६९,७.

†ओम[f]– -ॱमासः ऋ १, ३, ७; मा ७, ३३; ३३, ४७, का ७, १५, १; ३२, ४, ४; तै १, ४, १६,१, मै १, ३, १८; काठ ४, ७, क ३,५.

√ओम् > ओम्[g]– ओम्[h] खि

औती इत्याकारकस्य वृद्धोपक्रमस्य रूपस्याऽऽपत्ते (पा ६, १,८९)। वस्तुतस्तु 'संपत्तौ च विपत्तौ च समानमेवाऽऽराध्यमानो देव सुहवोऽस्तु' इत्यर्थस्य स्वारसिकत्वोपगमात् प्रकृतं सप्त.१ स्यान्न तृ१ (तु सा.) न च च१ (तु. वें. GW प्रभृ [तु. टि. अनूती– > -ती]) ।

a) ऋ १.११९,८ इतस्( ) टि द्र. ।

b) °ती? > °ती [प्र३] इति शोध (तु टि प्रिय_ सा-)।

c) तु सस्थ टि अभि । d) नाप ([तच्छब्दवती-] ऋग्-विशेष)। मतुप् उदात्त' (पा ६,१,१७६)।

e) विप वा नाप वा । कर्तरि क्मन् प्र. ऊठादेशो नित्-स्वरश्च (पाउ १,१४४; पा ६,४,२०,१,१९७)। मौस्थि. तु √*उर् (= √*अर्) > भावे *उर्– + *म– (भावे <√मा) इति कृत्वा बस. पूप प्रकृतिस्वरम् (=*उर्म– > नैप्र यनि.)। एतावाश्चाऽर्थे पाप्र. पाधा. उसं. √*ऊम् इत्येवं सुलभाऽनुवाद' द्र. ।

f) विप, वा नाप. वा (विश्वेदेव-) । मौस्थि. (√अव् >) *अव्– + *म– (भावे <√मा) इति स्थिते सस्व. नापू. टि. दिशा द्र. । पूप. सप्रसारणे सत्यकारस्योकारस्य च गुणपरिणाम' द्र. । तदेतत् पाप्र. √अव् > √*ओ (=अनुनासिकनिमित्तके वकारमात्रादेशभूते ऊठि [पा ६, ४, १९] गुणैकादेशे च) + कर्तरि मन् प्र इत्येवमेव सुवचं स्यान्नान्यथा (तु स्क. [या १२,४०]; वैतु सा. ऋ १,३,७ √अव् + क्मन् इत्यूह्-करणे प्र कित्त्वमुपयुज्य गुणनिषेधेऽनुपयोजुकः सन्नर्धजरतीयं कुर्वाण' ; म. [मा ७,३३] मकि प्र. संप्रसारणं प्रसाधुक' सन् स्वरविरोधमपश्यन्) ।

g) क्विप् प्र (वैतु. पाउ. [१, १४२] √अव्+मन् [<मन्] प्र. इति । तत्तु चिन्त्यम् । धा. नामीभावे व्यञ्जनमात्रस्य प्र उदाहरणाऽन्तराऽभावे सति प्रकृतस्य यनि. सूपपदत्वोपगमादिति) ।

h) वा. क्रिवि इति कृत्वा रूपतः न. द्वि१ द्र. (वैतु. अनुमति-प्रणवान्यतरपर्यायतयाऽर्थवैशिष्ट्ये परिणते सति

२,१,४;४,२,९-११; ७,७, ६, मै ४, १, ११, ५, २¶, ९, २, ९; २१[४], ओ३म्[a] मा २, १३, ४०,१५, १७; का २, ३, ११; ४०,१,१७.

ओम्या(म् या)[b]- >ओम्या-वत्[c]- -वन्तम् ऋ १, ११२, ७

ओम्यावती[d]- -तीम् ऋ १,११२,२०

१ओमन्[d]- -मभिः ऋ ५ ४३,१३ [°मन्- वि°].

ओमन्-वत्[e]- -वन्तम् ऋ १०,३९९.

ओमन्वती- -ती तै २, ६, ९,५

२ओमन्[f]- -मना[g] ऋ ७, ६९, ४, मै ४, १४, १०, -मानम् ऋ १, ३४;६,११८,७, ६, ५०, ७, ७,६८,५

ओमा(त्र >)त्रा[h]- -त्राम् ऋ १०, ५०,५

अव शौ ७,८, १?[i]; ५७, २[j], पै १९, ३७,३?.

?अव्-, १अव-, *२अव- √अव् द्र

३?अव[k]- -व पै १४,३,७

अ-वश[l]- -शात् ऋ ७, ५८, १, -शे ऋ २ १५,२, ४, ५६, ३; मै ४,१४,७.

अव-ऋति- अवर् (व√ऋ) द्र.

कालेन अव्य इत्यकारोकारमकारात्मकमिति च प्रवृत्ति-मत् तत्त्वादभूयस्त्वम् [तु. वैप२ टि च])।

[a]) अभ्यादाने प्लुति (पा ८,२, ८७)।

[b]) 'ओम. अनुमत्यर्हाऽऽनुकूल्यस्य या गति' इति कृत्वा मौस्थि. षस. सास्व (पा ६, १, २२३) द्र.। उप *या- (भावे <√या) द्र । पाप्र. तु कृद्वृत्ते √*ओम् इत्यतरतद्धितवृत्ते च ओम्- इत्यतो भावकर्मणो. यः प्र उसं. (पाउ ४, १०९, पा ५, १, १२६)। प्रस्व स्त्री रूपसंभवश्च सुवच [वैतु. सा (ऋ १, ११२, ७) १ओमन्- + आर्हीय य. प्र. (पा ५, १, ६७) इति कृत्वाऽप्राप्नुवानष् टिलोपः (पा ६, ४, १६८) उस इतीवाऽभिसंदधानश्चिन्त्य (तु. GW.)। टिलोपगौरवाच्चार्हार्याऽसंगतेश्चेति दिक्]। यत् BW. MW च मै १, ८, ९ उदाजहतुस्तन्न, लक्ष्यानुपलम्भात्। [c]) विप (घर्म-)।

[d]) नाप.। अत्र पाप्र. मनिन् प्र (पाउ ४,१४५) इति। मौस्थि. च *मन्- इति भावे उप. इति ओम्- इत्यतो विशेष द्र.।

[e]) म(>व)तुप्। स्वरस्य नलोपाऽभावस्य च कृते तु टि. अक्षण्-वत्-। यत्तु तत्राऽन्नन्तानां मतुपि नलोपाऽलोपविवेक्तो द्वैविध्यमसूचि, तत्र मौस्थि. नकारान्ततायाः भावाऽभावविवेकत एव द्वैविध्यमित्यपर शोध-परो विशेषः द्र।

[f]) पाप्र. कर्तरि मनि प्र. उसं. (पाउ ४, १५२)। तत्-स्वर'। मौस्थि च पूप उप. च कर्तरि निष्पन्नयो सतो' कम. इति विवेकः सुवच.।

[g]) यत्तु भावनिष्पन्नस्य ल्युडन्तस्य अवन- इत्यस्य पर्याय इति या. (६, ४), नैप्र. रूपान्तरमिति च दे (४, ३) आहतु, तन्नेष्टम्। आद्युदात्तस्य सत' १ओमन्- इत्यस्यैव भावपरस्याऽर्थस्य तत्तन्निगमनिगमित-त्वाच्च नैप्र. वकाररहितस्याऽकारमात्रस्यौकारतया परि-णामस्य साध्यसमत्वे पगमाच्च। एनेन स्क. प्रभृ अपि प्रत्याख्याता द्र। =सपा. या ६, ४। तैब्रा २, ८,७,८ वाम् मना इति पाभे.।

[h]) मौस्थि *अव्- + *मात्रा- इति कृत्वा बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्। पाप्र चैनदेव √*ओम् + *आत्रन्- प्र. इत्येवं सुलभाऽनुवादं स्यात् (वैतु. सा < √ ? *उम् < √ अम् इति, GW <=२ओमन्- इति)। जागत पाद इति कृत्वा *आ उ मात्राम् इत्येव मूलतश्चतुरक्षरस्य सत' स्थाने नैप्र. यनि त्र्यक्षरं रूपम् इति सुवचम् (तु. L ३५७, वैतु GW. छन्दस्त' सदृष्टिरपि सन् महोम् इत्यत्र त्र्यक्षरतां श्रावुक)।

[i]) कप्र. स्यात् दिते इत्येनदन्वित ['=दिते अव (=अप [तु. पा २, १, १२] =पृथग्) यथा स्यात्तथा वर्तमानाना सताम् अदिते पुत्राणाम्' इत्येवं वा द्र., वैतु. सा (तु. PW. प्रभृ) ग इति कृत्वाऽऽक्षिप्तशब्दान्तरसगत्यर्थं क्रियाऽतरमाक्षिपुकः सन्नपि वदन् व्याहत एव अव···कारिषम् इत्येवमपि योगं कुर्वाण, W अवस्- इति शोध. स्यादिति (वैतु WI. नि. इति)]। सपा ऋ १०, ३६, ११ अवः इति पाभे (तु. टि उरुशर्मणाम्)।

[j]) दिव इत्येतदन्वित' कप्र।

[k]) अ-ग- (नञ्-पूर्व. तस.)>-गः इति शोध द्र.।

[l]) नाप (आकाश-)। बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)।

¶?अवकर्ण[a]- -र्णम् काठ १०,६.

अवका[b]- -कया मा १७, ४[c]; का १८,१,५[c], मै २,१०, १[c], ३,३, ६¶, काठ १७, १७[c], २१,७¶; क २८,१[c], -¶का मै ३,३,६[2], काठ २१, ३, ७, क ३१, १८, $तै ९, ७, ३; -का तै ५, ४, ४,३; -काभि. तै ५, ४,४, ३¶, ७, ११, १, काठ ५३, १, पै ९,७,१०, -काम् मा २५, १, का २७, १, १, तै ५, ४, २,१¶, ७, ११, १, मै ३, ३, ३¶, १५, १?[d], काठ २१, ३¶, ५३, १[२]; क ३१,१८, -काया पै ९, ७, १३[१e].

अवका(का-अ)दु[f]- -दान् शौ ४, ३७,८-१०, पै १३,४,१३;१४

अवको(का-उल्ब,व>)बा,वा[g]- -ल्बा शौ ८, ७, ९; -ल्वा. पै १६,१२,९

अव √काश् ,> चाकश्

¶अव-काश[h] -शम् मै ४, १,१२, काठ ३१, ९, क ४७, ९, -शे मै ४, ४,७,५,१.

अव-चाकशत्- -शत् ऋ [८, ३२,२२; १०, ४३, ६], ९, ३२, ४, १०, ११६, ४, शौ ६, ८०, १†, १३, २, १२, ४,१, २०, १७, ६†, पै ५, ३८,४, १८,२१,६†, १९,१६,१२†.

अव √कृत् (छेदने), अवकृन्त पै २०, २२,७.

¶अव-कृत्त- -त्तम् मै ३, ९,२.

अव √कृश्,> कार्शि, अवकृश्नीयात् मै ३,६,९

अवकर्शयन्ति ऋ ६,२४,७

अव √कॄ, अवाकीर्यन्त काठ ८, १, क ६,६.

अव-कीर्ण- यज°

अव √क्लृप्, > कल्पि, अवकल्पते तै ५,४, १०, ३, मै ४, ७, ६, अवकल्पते तै ५, ४, ९ ४, काठ २९,१, क ४५,२

अवकल्पयति काठ २९, १, क ४५ २, अवकल्पयन्ति तै ६, ६, ११,५, अवाकल्पयन् काठ २३, ७, क ३६,४

अव-क्लृप्त- -प्तः तै ७, १, १, ३ [°प्त- अन्°].

अवक्लृप्त-तम- -मम् मै १, ८, ४,६

अव-केश[i]- -शा शौ ६, ३०, २, पै १९,२४,६

अव √क्षि, > †अव-क्षिन्[j]- -क्षिणम् ऋ ८, १, २, कौ २, ७११, जै ३, ५८, ८, शौ २०, ८५ २;

अव √क्रन्द् >क्रन्दि, अव क्रन्दतु ऋ ५, ५८,६, अवक्रन्द ऋ २, ४२,३

अवचक्रदत् ऋ ९,७, [३(१०७, २२)],७४,१,८६,३१,†अव··· अचिक्रदत् ऋ ९,७५,३, कौ २, ५२, जै ३,५.११, अवचक्रद. ऋ [९, (७,३) १०७,२२]

अव-क्रन्द[k]- -न्दाय[l] मा २२,७, का २४, ३, १, मै ३, १२, ३; -न्देन मा २५, १, का २७, १, १, तै ५, ७, ११, १, मै ३, १५,१, काठ ५३,१.

अव-क्रन्दत्[m]- -न्दते[l] तै ७,१,१९, १, काठ ४१,१०.

अव √क्रम् ,> क्राम् , ¶अवक्रामति तै ५,१,२,३, मै ३, १,३, काठ १९,२, क २९,८, ३०,१[n]

---

[a]) पाठः? (√अर्व् '*दीप्तौ'>) अर्वस्- (दीप्ति-मत्-) + वर्ण- > बस. अर्वस्वर्ण- इति शोध इति मतम् (तु. मूको)।

[b]) नाप (शैवालतृण-विशेष-)। व्यु ? स्त्री. तस नञ्-स्वर सभाव्यते । उप. वक-(<√वक् वैतु) वाच. <√अव् इति । [c]) सपा तै ४,६,१,१ आपश्रौ १७,१२,७ प्रमृ. अवाकया इति पाभे ।

[d]) इह अवकान् इतीव पाठं संभाव्य BW MW. च पुं. अपि व्यवहारं प्रमाणयेयाताम् , तन्नेष्टम् । निगमान्तरसर्वस्व विरोधादिहाऽपि पपा स्त्री. एवोपलम्भाच्च (तु संटि)। [e]) °का या इति पाठ ? यनि. शोध.।

[f]) विप. (गन्धर्व-)। उस. उप अचि थाथादि-स्वर. (पा ६,२,१४४)।

[g]) विप (ओषधि-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्।

[h]) नाप [स्थान (मै ४, ४, ७, ५, १), प्रकाशक-मन्त्र-विशेष- (अग्नेर्जिह्वासि मा १, ३० [तु सा. तै. आन. पृ १४८])]। गस. घञन्ते थाथादि-स्वर,।

[i]) विप. ([केशावपतन-कृत्-] शमी-मद-)। बस. अन्तोदात्त उसं (पा ६,२,१८४)।

[j]) गस णिन्यन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या।

[k]) गस. भावे घञन्ते थाथादि-स्वरः (पा ६, २,१४४, वैतु. म [मा २२,७] कर्तरि कृत् इति)।

[l]) सपा °न्दाय<>°न्दते इति पाभे.।

[m]) गस. शत्रन्ते कृत्-स्वर· प्रकृत्या (पा ६,१,१८६)।

[n]) सपा. काठ १९,३ अवगृह्णाति इति, तै ५,१,२,६ स्तृणुते इति च पाभे.।

¶अव-गत,ता[a]– त. तै ४ ४,९, १$[b], ६. ६, ५, ३, ४, काठ २७,५¶[c], २८, १, क ४२, ५, –तम् मै ४, ६, २, काठ २७, ५[2]; २८,१[2], क ४२,५[2], -ता तै २,३,१,४ [°त– अन°]

†अव-गत्य ऋ ६, ७५,५, मा २९, ४२, का ३१, २, ७; तै ४, ६, ६,२, मै ३, १६, ३, काठ ४६, १, पै १५ १०,५.

अव गन्तोस् ( )[d] तै २, ३, १, ४,५

¶अव-गम[e]– -माय काठ ११,६[d], –मेन पै १९,२३,१४.

¶अवगम-काम– -मः काठ १०,८

¶अव-गमयितृ– -ता मै २, २, १, –तार तै २, ३, १, १, मै २, २,१

अव-गमस् ( )[f] मै २,२,१[d]

अव √गण् > ओ-गण[g]– -णास ऋ १०,८९,१५.

अव √गा, अवगात् शौ १२,३, ४६, पै १७, ४०, ६, अवागात् क ४८,११, अवगाम् मै ३,९,४.

अव √गाह्, अवगाहन्ते पै ७, १३, ११,१५,१९,१०,¶अवगाहेत[3], ¶अवगाहेत मै ३,६,९[h]

अव √गु(>गू) ह्, अवगूहति शौ २०, १३३, ४, ५; अवगूहसि खि ५, १६,४,५, अवगूहामि तै १,३,६,२[i]

अव-गूढ– -ढम् पै ७,१९,३.

अव √गॄ(शब्दे),>गर्, >ज र्>)ल्, गु(र्>)ल्[j], अव ''गरत् शौ १६ ७,४

अव ' जल्गुल[k] ऋ १, २८, [१-४]

¶अव √ग्रह् > गृह् अवगृह्णाति काठ १९,३[l]; २१,८[m],अव ''गृह्णाति काठ ७,९; क ५, ८, अवगृह्णीयात् मै १,५,११[3n], ३,४, ८[o], ४,५,८; काठ २२, ७[o], क ३५, १[o].

$अवगृह्यते शौ २०, १३१, १२[p]

अव-गृहीति– वि°.

अव √ग्लै,>ग्लापि, अवग्लाय[q] पै १, ५,१०.

अवग्लापयन्ति[r] ऋ १, १६४, १०, पै १६, ६६,१०†, ‡अव-ग्लापयन्त शौ ९,१४,१०[r].

अव-ग्लायत्– अन्°

अव-घ्नत्– अव √हन् द्र.

---

[a]) इह पाप्र. गस सति तै २,३,१,४ इत्यतोऽन्यत्र न कर्मणि क्त प्रत्युत कर्तरीति (तु अपक्रान्त-,आगत- प्रमृ.) कृत्वाऽनित्यत्ववैशिष्ट्येऽपि पूप. प्रकृतिस्वरम् उसं. (पावा ६, २, ६१) । उक्ते तै. स्थ. तु यथायोगं गतिस्वर. (पा ६, २, ४९) इति विवेक । यद्वा भावे क्तान्त-मिति कृत्वाऽयं बस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) यत्र मध्यमपदभूतस्य क्तो लोपः स्यात् (पावा २, २,२४)। एस्थि. अपि यत्र कर्तरि क्त तत्र कर्तु गतेन प्रतियोगित्वाऽऽत्मक सबन्ध 'गतमस्य' इत्येवं विग्रहवाक्ये निर्देश्य । यत्र तु कर्मणि क्तः तत्र कर्मणो गतेनाऽनुयोगित्वाऽऽत्मक संबन्ध 'गतमस्मिन्' इत्येवं प्रदर्श्य इत्यस्त्येवाऽपरो विवेक. ।

[b]) पाभे. अभ्यवह्रियमाण द्र ।

[c]) यनि पाठस्त्रुटित इव (तु. सस्थ टि. प्रतिप्रस्थाता)।

[d]) सपा अवगन्तोस्( ) <> अवगमाय <> अवगम इति पाभे. ।

[e]) विप (हविस्-[पै]), नाप. । गस अप् प्र. थाथादि-स्वरः (पा ६,२,१४४) ।

[f]) गस. कसुन्नन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ३, ४, १३; ६, १, १९७; २, १३९ , तु. सपा. तै २,३,१,४ अवगन्तोस् [ ] इति) ।

[g]) विप ([अवगणयत्-] शत्रु-) । गस. कर्तरि अजन्ते थाथीयः स्वर [वैतु. वे सा. च गत्यंशं विस्मारुकौ, PW. अव-गण- इ यनेन सभेदुक इव ?, GW. MVG (१४८) 'अवहीन गणात्' इतीव कृत्वा प्रकुर्वाणौ पूप प्रकृतिस्वरस्याऽभावं प्रति पर्यनुयोज्यौ (तु WNG. [१, ५४] WW. [१, १३])] । गत्यंशे अव>ओ इति नैप्र द्र. (तु WW गपू) ।

[h]) पाभे. अतिगाहेत काठ २३,६ द्र ।

[i]) पाभे. उपेष मै १,२,१४ द्र. ।

[j]) यङ्लुगन्त धा द्र. ।

[k]) √गल् इत्यस्य वृत्तम् इति यत् सा. आह, तदप्यर्थाऽनुसंधानत √गॄ (शब्दे) इत्येतत् पर्यवसानक-मेव भवेद् इति । [l]) पाभे. अवक्रामति क ३०,१ द्र. ।

[m]) सपा. तै ५,४,६,६ मै ३ ३,८ निगृह्णाति इति पाभे ।

[n]) पाभे. अभिभवति काठ ७,९ द्र. ।

[o]) पाभे. अन्तर्दध्यात् तै ५,५,७,१ द्र. ।

[p]) पाभे. उपनृत्यति खि ५,१५,१३ द्र ।

[q]) तु टि (अपे [प √इ] > अपाय- >) अपाय-वत्-> -वान् । [r]) सपा परस्परं पाभे. ।

अव√घ्रा > जिघ्र,> घ्रापि, अवजिघ्रसि तै ५, ७, २६, १[२]; अवजिघ्रताम् काठ १४, १, अवजिघ्र तै ५, ७, २६,१; काठ ४५, ४[३]; अवजिघ्रतम् मै १, ११, ३; ७, अवजिघ्रत मा ९, ९,१९, का १०, २,७, ३, १३, तै १, ७, ८,४, ¶अवजिघ्रेन् तै ३, १, २, २, काठ २९, २, क ४५ ३.

¶अवघ्रापयति तै ३,२,६,३,५, ७, १,३, काठ १४, ७, २२,८, ३०, ९, ¶अवघ्रापयेत् तै ७,१, ६, ६.

अवच– उच्च°.

अव√चक्ष्, > चक्षि, †अवचष्टे ऋ ८, ६२, ६,९ ३८,५, कौ २,६२७, जै ३, ५२, ९, अव' चष्टे ऋ १०, ३०, २; अवचक्षि ऋ ९ ९७,३३

अवचक्षत ऋ ९,७१,९

अवाचचक्षम् ऋ ५,३०,२

अव-चक्षाण– अभि°

†अव-चक्षे[a] ऋ ४,५८,५; मा १७, ९३, का १९, १, ७, काठ ४०, ७, पै ८,१३,५

अव√चर्, ¶अवचरति मै १, १०, १६, काठ ३६, १०; ¶अवचरन्ति तै ६,४,२,६[b], अव[२]··· चरन्ति ऋ १०,५९,९, अवचर पै १३,१२,१-१३?[c].

अव-चर- यज्ञ°

*अव-चरन्त्– > *अवचरन्त्-कु- > अवचरन्तिका[d]– -का[e] शौ ५,१३,९, पै ८,२,८.

अव-चारिन्– अन्तर्°, ग्राम°

?अवचालूष[f]– -षयो पै १६,१४८, ९

अव-चाकशत्– अव√काश् द्र

अव√चि > φअव-चिन्व(न्वत् >) ती[g]– -ती ऋ ३,६१,४.

अव√चृत्, †अव(चृत) ऋ १, २५ २१, काठ २१, १३, अवचृतेत्, अवचृतेत् ¶तै ६,१ ३,८

¶अव√छिद्, अव छिनद्मि, अव(छिनद्मि) पै २०, ४९ ९[२], अवछिन्द्धि पै १९, २५, ७, अवछिन्द्यात् काठ २४, ८; क ३८,१.

अव···छिद्यते तै १, २, ५, ४, ३, २, १, १, २.

अव-छित्ति– अनु°

अव√जि > अव-जय- अनु°

अव-जित्य पै १९,२१,२

?अवजिघ्रमापः[h] मै ४, १४, १७.

अव√ज्वल् > ज्वलि, अवाजिज्वलन् पै २०,५६,२.

अवट[i]– -टः मा ११, ६१, का १२, ६,१; तै ४ १,६,१, मै २, ७, ६, ३, १, ८, ४, ९, १, काठ १६, ६; -ट पै ११, ७, ६, -टम् तै ४, २, ५, ५[२]‡, काठ ३७,१६¶, कौ २, ९५४‡, -टस्य कौ २, ९५३‡, -टे कौ १, ११७, २,९५२, जै १, १३, ३, -टेषु खिसा १५, १०, मा १३,७; का १४, १ ७, तै ४,२, ८, ३, मै २, ७,१५, काठ १६, १५, क २५,६, पै १९, २२,३ [°ट- यूप°, २लोहित°].

अवट्य,ट्या[j]– -ट्याभ्य: तै ७, ४, १३, १, काठ ४४, २, -ट्याय मा १६, ३८, का १७, ६, २, तै ४,५,७,२; मै २, ९, ६; काठ १७ १५; क २७,५

---

[a]) गस. केनन्ते कृत् स्वर प्रकृत्या (पा ३,४,१४; ६ १,१९७,२,१३९)। पाप्र. तु *शन् प्र (पा ३, ४, १५ ⌊वैतु पाका प्रभृ सार्वधातुकत्वमात्रदृष्ट्य एश्-प्रत्ययं निपातयेयु, तच्चिन्त्यं स्वर विरोधप्रसङ्गात्⌋)।

[b]) सपा मै ४,५,१ अवयन्ति इति पाभे.।

[c]) ? अवचर > अभिचरे (अभि√चर् > लटि उपु १) इति शोध (वैतु BKA, अव-चर– > -र इतीव)।

[d]) वि (स्वाविद्- ⌊तु W B, वैतु MW. नाप. इति⌋)। झच् > अन्त· प्र उसं (पाउ ३,१२८)। चित्-स्वर। तत कुत्सार्थेक प्र (पा ५, ३, ७४) तत्-स्वरश्च। स्त्री. टापि कात् पूर्वस्याऽत इत्व द्र. (पा ७,३,४४, वैतु. PW W. प्रभृ. <अवचरन्तीका– इति)।

[e]) सपा. ऋ १,१९१, १६ प्रवर्तमानकः इति पाभे.।

[f]) नाप (⌊प्रकरणत.⌋ अङ्ग-विशेष-)। व्यु. ?

[g]) गस. शन्नन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या। स्त्री ङीप उदात्तता च द्र. (पा ६ १,१७३)।

[h]) अवजिघ्रमान इति शोध (तु. तैब्रा ३, ७, १२,३ तैआ २,४,१ प्रभृ. उपजिघ्रमान इति, शौ ६, ११८, १ उपलिप्समाना: इति, पै १६, ५०,३ अभिलिप्समाना इति च पाभे)।

[i]) गस अव + √अट् + अच् प्र थाथादि-स्वरश्च (पा ६,२,१४४, निघ ३,२३ तदुपरि दे. च) शकन्ध्वादित्वेन पररूपत्वम् (तु टि =२अवत्-)। सपा. अवट-<> २अवत्- ⌊ऋ प्रभृ.⌋ इति पाभे. यथायथं द्र.।

[j]) वि. (रुद्राणामन्यतम-)। तात्रभविकः यत् प्र. (पा ६,१,१८५)। तित्-स्वर.।

?अवडुयि पै १७,१८,३.

अवत्- √अव् द्र

†अवत[a]- -त ऋ ८, ४९, [६, ५०, ६], खि ३,१,६,२,६, -तम् ऋ १,८५,१०,११,११६,९,१३०, २, २, २४, ४, ३, ४६, ४, ८, ७२, १०, १२, १०, १०१, ५-७, मा ३३, १९, ७१, का ३२, २, १, ६, २, काठ ३८, १४, -तस्य ऋ ८, ७२, ११, -ता ऋ ४, ५०, ३, शौ २०,८८,३, -तात् ऋ १, ११६, २२; -तान् ऋ ८, ६१, ६; १०, २५,४, -तास॰ ऋ १, ५५,८, -ते ऋ ४,१७,१६.

?अवत- -त खि १, ४,८

अव √तन्, अव॰॰॰तनोमि शौ६,४२, १,२, पै ४,२१,१, १९,८,१०, अव॰ 'तन्मसि मा १६,५४-६३, का १७,८,८-१७; तै ४,५,११, १,२, मै २, ९,९[10], काठ १७, १६[10], क २७, ६[10], †अव॰॰॰ तनुष्व ऋ २,३३,१४, मा १६, ५०, का १७,८,४, तै ४,५,१०, ४, मै २,९,९, काठ १७, १६, क २७,६,† अव॰॰॰तनुहि ऋ ४,४,[५, ८, १९,२०, १०, ११६,५];१०,१३४,२; मा १३, १३, १५, ४०, का १४, १, १३, १६, ५, २२, तै १, २, १४, २; मै २, ७, १५, काठ १६, १५; क २५, ६; कौ २, ४४२, ९१०, जै ३, ५६, १७, अव॰॰॰तनु शौ ७, ९०, ३, पै २०, २९, ३[2b], ¶अवा-(व-अ)तनोत्[c] मै २,५,२ अव(तन्यताम्)[d], अव(तन्ये-ताम्)[e], अव (तन्यन्ताम्) शौ ६,६५,१; पै १९,११,११.

अव तत- -त[f] पै १,६७,३, -तम् शौ २,७,३.

अवतत-ध(नुस् >)न्वन्[g]- -न्वा मा ३,६१; का ३, ८, ६, तै १,८, ६, २, मै १, १०, ४, २०, काठ ९, ७, क८,१०

अव-तत्य मा १६, १३; का २७, १, १३; तै ४,५, १,५, मै २, ९, २;९; काठ १७,११; क२७, १, पै १४, २,१४

अव √तप्, अवतपति शौ १२, ४, ३९, पै १७,१९,९.

¶अव √तम् > अव-तान्त- -न्तम्[h] तै ५, ६,३,२.

*अव-तर[i]- > अवतरम्[j] ऋ १,

---

[a]) मौस्थि. जलाऽजलवतानैरपेक्ष्येण निम्नगते गर्त्तात्मके भूप्रदेशे वृत्तिमुपादाय [तु. पंजा. टोआ] अव + *अत- (< √अत् < √*अर्त् [गतौ] इति गस इति कृत्वा शकन्ध्वादित्वं च कृत्-स्वर प्रकृत्या च द्र [तु. या. (५, २६, १०, १३), दे. (३, २३), वैतु. सा. (ऋ १, ८५, १०, उप. <√तन् (तमनु अवट- इत्यत्र रूपान्तरमात्रे प्राति. मूर्धन्या-देशो दुर्वच स्यात् । मौस्थि. तकारात् पूर्ववर्तिनो रेफस्याऽलाभे मूर्धन्यादेशे निमित्ताऽभावादित्यभिसंधे), WW (१, २२५) कूपवैशिष्ट्यवती सती वृत्तिमुपादाय जलस्रोतस्तया प्रवृत्तिमुपकल्पमान सन् √*(अ)वद् 'उन्दने' इत्यत॰ व्युत्पादुक] ।

[b]) सकृत् सपा. शौ ७,९५,३ नि॰॰॰तनु इति पाभे. ।

[c]) °ले वातनोत् इतीव पाठ॰ (तु Sch. सात.)? >°लेऽवा° शोधः । सपा. काठ १२, १३ अवातिष्ठत् इति पाभे. । [d]) तु. सपा. शौ ६,४२,२ ।

[e]) वैतु. सा आयता इत्येतत् पदं प्र२ सत् प्र३ इति कृत्वा तत्परं पृथग् वाक्यं कुर्वाणः ।

[f]) सपा. शौ ६,१३६,३ अवपद्यते इति पाभे ।

[g]) विप. (रुद्र-) । बस. समासान्तः अनङादेशः पूप. प्रकृतिस्वरश्च (पा ५,४,१३२,६,२,१) ।

[h]) सपा. काठ २९, ७ क ३९,५ तान्तम् इति पाभे ।

[i]) व्यु च वा. च कृते तु. अन्तर- इति । एतदुप-जीव्यैव नाउ, क्रिवि. सपद्येतेति कृत्वा तत्रौपयि-कतया सुकल्पमेतत् प्राति. द्र. । अद्याऽपि पंजा. औतर- इत्येतच्च व्यवह्रियमाणं सद् अस्य कल्पना-मात्रतामतिक्रान्तामैतिहासिकी सत्तामेवोपोद्बलयेदिति दिक् । पाप्र अप्येतत् सिद्ध भवति । अव्य. द्रव्य-प्रकर्षेऽद्रव्यप्रकर्षे च समानं तरपि सिद्ध एवाऽद्रव्य-प्रकर्षे नामनिष्पन्नात् प्राति. द्रव्याऽऽत्मकानां नाप. विप. असतोऽद्रव्याऽऽत्मकानां ततो भिन्नाना (=विप. क्रिप च) विप. सत अमु च आमु च प्र. अनु-शिष्टौ भवेयातामिति । एस्थि. सन्यायेषु प्राति. अयं विषय-विभागो भवति । यदा तानि द्रव्यप्रकर्ष-माचक्षीरंस्तदा तेषु तरपि या प्रकृतिस्तत्र स्वर इति । यदा च तान्यद्रव्यप्रकर्षमाचक्षीरन्, तदा तेष्वू अन्तोदात्त इति विकल्पेन दीर्घोपधत्वं चेति । प्रकृते च संकेत्यमान. आम् प्र. मूलनः अस. सुभिक्षायमाणात् अम् इत्यतोऽभिन्न एव स्यादित्यप्यनुसंधेयं द्र. ।

[j]) नापू. भेदाऽभेदौ नापू. टि. गतार्थौ द्र. ।

१२९,६.

अव-तस्थिवस्– अव √स्था द्र.

अवतु– √अव् द्र.

¶**अव √तृद्**, अवातृणत्[a] मै १,९, ३; काठ ९,११[२].

अव √तॄ, >तर्.>तिर्.>तारि, अवतर[b] मा १७, ६, का १८, १,७, मै २, १०, १, काठ १७, १७, क २८,१.

¶अवतिरति तै ६, १, १०, १; काठ २४, ६[२]; क ३७, ७[२]; अव ····तिर ऋ १०, १३३, ५[c]; अवातिरत् ऋ ६, ९, १, शौ ५, १८, ११[d]; अवातिरत् ऋ १, १०१, ५, †अवातिरः ऋ १, ११, ७; ८, ९६, १७, शौ १०, १३७, ११, †अवातिर ऋ ⌊१, १३१, ४[२] (१७४, २, ६,२०, १०)⌋, शौ २०, ७५, २[२], †अवातिरतम् ऋ १, ९३, ४, १५२, १; मै ४, १४, १०, ¶अवतिरेत् तै ६,१,१०,१.

†अवतारी· ऋ ६, २५, २, मै ४, १४,१२.

अव''' तारयन्ति शौ ७, ११२,१.

अव-तारिन्– ग्राम°.

?**अव-तीर्य(यॆत् >)ती[e]–** -ती शौ १९,९,८.

अव-तोका[f]– -काम् मा ३०, १५, का ३४,३,२, शौ ८, ६,९; पै १६, ७९,९.

अवत्-क–, अवत्तर– √अव् द्र.

अव √त्सर्, अवत्सरत् ऋ १,७१,५

अव-त्सार[g]– -रस्य ऋ ५,४४,१०.

अ-वदत्– -दत· ऋ १०,११७,७, -दते तै ७,५, १२,१, काठ ४५,३.

?**अवदंत्य[h]** पै ६,३,९

अव √दय्, ¶अवदयते तै ६,३,१०, ५, मै १, ७, ५; काठ ९,२, क ८,५; अवदये शौ १६,७,११

अव √दह्, अवादह ऋ १,३३,७

अव √दिश्, अवदिदिष्टन ऋ १०, १३२, ६, अवदेदिशम् ऋ ८, ७४,१५.

अव √दुह्, अव · धुक्षस्व ऋ ८, १३, २५[i], अवधुक्षत ऋ ६, ४८,१३[j]

अव √दॄ, अवदर्षत् ऋ ९,७४,७

?**अवदेदिशम्[k]** ऋ ८, ७४, १५

?**अवदेन** पै २०, ३८, ३.

अव √दो(बधा.), ¶अवद्यति तै २, ६, ६, ५, ६, ३, १०, ४; ४, १, ४; मै १, ११, ९[२], ३, १०, २-४, ¶अवद्यति तै २, ३, २, २, ६, २, १३, ३, ४, ११, ५, ६, ६, ५[२], ३, ४, १, ४; ५, ७, १, ६, २, २, २, ३, १०, ३[२], ४[२], ६, ४, १, १[२], ४, मै १, १०, १८, २, १, ९, २,२, ३, ७, ४, ५, ३, ९,६[२]; १०, २; ३[१९], ४, काठ ११, १; १२, १[२l], ४[२], १३, १०; २३, ८[m], २९, २[२]; ३६,१३, क ४५, ३[२], ¶अव'''द्यति मै

---

[a]) सपा. तैब्रा २,२,३,१ उदतृणत् इति पाभे. ।

[b]) पाभे. अवत्तरः शौ १८, ३,५, °त्तरम् तै ४ ६,१,२ इति च द्र. । [c]) पाभे. अप···तिर द्र. ।

[d]) सपा. पै ९,१९,६ इवाचरत् इति पाभे ।

[e]) अवतीर्यंतीः इति शंपा. सात. मुपा. च चिन्त्यो भवति । बहुवचनस्य दुरन्वयप्रसङ्गात् । अथाऽपि गतिपूर्वस्यैकपदात्मकस्याऽस्य द्वैस्वर्यं दुरुपपदं भवति । यत्तु अवतीर्यंती इति ?W. शोधयामास (तु. MW.), तद् अन्यथा साधीयोऽपि स्वरतो दुष्टं भवति । स्त्रिया शतुरनुमः (पा ६, १, १७३) इत्यनुशिष्टस्य नदीस्वरस्य चारिताथ्र्याऽऽकाङ्क्षित्वात् । अव-दीर्यंती इति सा. शिश्रावयिषन् समस्तैकपदतां तावत् समर्थयेत् । उपलभ्यमानसाक्ष्यान्तरात् तु प्रतीयेत यथाऽत्र मूलतः भूमाः अवते यतीः इत्याद्याकारिका काचिच्छ्रुतिरभूदिति । तत्र यमु. द्वैस्वर्यं च पपा. द्वैपद्यं च (अवतीः । यती· इत्यकारकः मूको. पाभे. घ) कामपि पुष्टि कलरयेयुरिति विविञ्चन्तु सुधिय ।

[f]) विप (⌊अवस्रुत-गर्भा-⌋ स्त्री- वा गो- वा)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

[g]) व्यप. (ऋषि-)। व्यु. ?

[h]) पाठः? अवदन्त इति वा अवदन् ते इति वा शोधो विमृश्यः ।

[i]) यथा नाउ स्थ. भरद्वाजाय इति च१ श्रूयते, एवमिहाऽपि नः इति च३ भवतीति सुवचम् (वैतु वे PW. प्रभृ. च अव ⌊<√अव्⌋ इति लोटि मपु१ इतीव कल्पयन्तो वाक्यान्तरं च प्रकुर्वाणाः नितराम् उपेक्ष्याः ⌊तु. सा.⌋ ।

[j]) तु स्क वें. सा. PW MW.; वैतु. GW. गत्यभावं मन्वानश्चिन्त्य ।

[k]) शोधस्य कृते तु. टि. शविष्ठात् ।

[l]) व्युह्यावद्यति> सपा मै २, ३, १ व्यूहति इति, समवद्यति इति च पाभे. ।

[m]) सपा. मै ३,७,१ समवद्यति इति पाभे. ।

४, ८,९, ¶अवद्यन्ति तै २, ६, ६, ५, ¶अवद्यन्ति तै ५, ३, १२, २, ६, ६, ४; ६, ३, ७, ४, ७, ४,९, १, काठ १४, ९[२], २६,७[a], क ४१,५[a], ¶अवद्येत् तै २, ६, ८, ४, ३, ४, १,३[२], मै २, १, ९, ३, १०, ३, ४, ८,९[२], ¶अवद्येन् तै २, ३,११, ३,५,३,५,६, ८,४, ३, १,३,२, ४,१,३, मै २,१,९,२,५, ४,८, ९[२], काठ १०,११,११,१[२];१२, ५, १३,१०[४], ३०,१, क ४६,४ अव ··दिषीय ऋ २, ३३,५, ¶अवादात् मै ३, १०, ४, अव[२]···अदिमहि[२b] तै १, ८, ६, २, मै १, १०,४; २०, काठ ९, ७, ३६, १४, क ८, १०, अव[२]··· अदीमहि[b] मा ३, ५८, का ३,८,२

¶अव-त्त[c]- -त्तम् तै ६, ३, १०, ४, मै ३, १०, १, ३[५], काठ १३, १०, -त्तानाम् खि ५, ७, २, ६, मा २१, ४३-४५; का २३, ५, ३[३]; मै ४, १३,७, काठ १८, २१. [°त्त- अन्°, चतुर्°, सकृत्°].

¶अव-दान- -नम् तै ३, १, ३,२; मै ३, ४, ३, १०,४, ४, ८, ९; काठ ११, ४, -नानाम् तै ६, ३, १०, ५, -नानि तै ६, ३, १०, ३; मै ३, १०, ३[२]; ४, ८, ९[२]; काठ १३, १०, २६, ८[२]; ३०, १, क ४१, ६[२], ४६, ४, -ने काठ ११,१, -नेषु काठ १३, १०, -नै तै ६, ३, १०, ५, मै ३, ९, ५[२]; काठ २१, १२ [°न- १हस्त°].

अवदान-त्व- -त्वम् तै ६, ३, १०,५.

अवदानीय- अन्°.

¶अव-दाय तै २, २, ११, ३[२], ६, ८,४, ६, १, ४,५; ३, १०, ४, मै १, १०, १८, ३, १०, ३[१]; काठ ११, १, ३६, १२.

अव-दीयमान- -नस्य तै ६, ३, १०,३, -ने काठ ९,१४ .

¶अव-देय- -यम् तै २, ५,३,४, मै ३,१०,१.

¶अव-द्यत्- -द्यन् तै २,२,११,२[२]

अ-वद्य[d]- -द्यम् ऋ ४, १८, ५, ७; ५, ५३,१४; ८, ६८,१९; १०, १४,८; मा ६,१७‡[e]; मै १,२, १, शौ ७, ९४, ३‡[e]; १८, ३, ५८†, पै १,३३,३‡[e]; ४, ३५, ५[f], ६, ३, ९; १०, १७, २३, १‡[e], -द्यात् ऋ १, ९३, ५; ११५, ६, १६७,८; १८५, १०, ३, ३१, ८; ४, ४, १५; [६, १५, १२, ७, ४, ९], ७, १२, ९, मा ४, १५; ३३, ४२†; का ४, ५, ७, ३२, ३, १३†; †तै १, २, १४, ६; २, ३, १४, २; †मै ४, १०, १; ११, ५, १४, ४; †काठ ४, १६, ६, ११; †कौ २, ६५५; †जै ३, ५४, ५, शौ २,१०,६[g]; ५, ६, ८, १२, २, ४७, ४८; पै १, १०९, २, २, ३, ५; ७०, ४, ६,११,१०, १७, ३५, ५, १९, ८, २, -द्यानि ऋ ६, ६६, ४; शौ ५,११,७; पै ८, १,७; -द्ये ऋ ८, ८०, ८ [°द्य- अन्°, आरे°, गुहत्°].

अवद्य-*गोहन[h]- -०ना ऋ १, ३४, ३.

---

[a]) सपा. मै ३,९,५ उपसाद्यते इति पामे ।

[b]) दकारादुत्तरमीकारोऽपि पठ्यते (तु. पामे.)। उ. म. च (मा) सा. च (का.) √अद् इत्यस्य शुद्धं वा लुप्तणिच्कं वा वृत्तमाहु (तु PW, वैतु भा. सा. K. च [तै] यनि इति [तु काश्रौ. ५, १०, १२ प्रकृताज् जपात् पूर्ववर्तिनो यजुषोऽवदानहोमे विधानं कुर्वन्) । यद्वा दकारस्य स्थाने धकार एव मौलिकः स्यात् (तु. संटि मै. क. च) इति कृत्वा नेदं यनि न वा √अद् इत्यस्य वृत्तं किं तर्हि < अव √धा इति द्र. । तथाहि, जप्यत्वेन काश्रौ. (५, १०, १३) मन्त्रस्याऽस्य विनियोगो भवति। तस्याऽर्थस्य च अव √धा इत्यनेन नेदीयानिव संबन्ध इत्यभिसंधिः (तु. अव √धा इत्यस्य लुङ्वृत्तं एतत् रूपम्) । सपा. °दिमहि (तैब्रा १,६,१०,४ आपश्रौ प्रभृ च)<>°दीमहि (माश २,६,२,११ काश १,६,२,६ प्रभृ. च)<>द्राश्रौ १३,२,१३ लाश्रौ ५,३, ५ अव···अयक्ष्महि इति पामे. ।

[c]) गस. उप. कर्मणि क्ते धा. त् आदेशोऽनन्तरगतिस्वरश्च (पा ७ ४,४७;६,२,४९) ।

[d]) विप., नाप., भाप. । तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २,१६०)। [e]) पामे दुरितम् ऋ १०,९,८ द्र ।

[f]) पामे. २?अमति-> -तिम् शौ ४, १०,३ द्र. ।

[g]) सपा. तैब्रा २, ५, ६,२ आपमं २, १२, ९ अवत्यै इति पामे. ।

[h]) विप. (अश्विन्-)। उस. उप. ल्युः प्र. कृत्स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३,१,१३४;६,१,१९३,२,१३९) ।

अवद्य-प- मिथस्°.
अवद्य-भी[a]- -भिया[b] ऋ १०, १०७,३.
अवद्य-व(त् >ती[c]- -त्याः शौ ७, १०८,१; पै २०,३,५.
अव-द्युत्- अव√दो द्र
अव√द्रा> अव-द्राण- अन्°.
अ-वध्र[d]- -ध्रम् ऋ १,१८५,३
अव धर्ष्य- अव√धृष् द्र.
अव√धा,> दधा, ¶अवदधाति तै २, ३, १३, ३, ५,१, ९, ५[१], २, २, ५, ६, १, ७, २, मै ३, ९, ३[e], काठ ११, ८, १४, ७; १९, १०[२], २४, ५[१], २७, ५, क ३०, ८, ३७, ६[४], ४२, ५, ¶अवदधाति मै ४, ६, २; काठ २४,५, अव दधाति पै ३.१, ३[f], ¶अवदधति मै १,११, ७; अवदध्म. शौ १९, ७२, १, पै १९, ३५, ३, अवधेहि शौ ९, ५, ५[g], पै १६, ९१, ३[h], अव···धेहि[i] मा २३, २१, का २५,६,१, ¶अवादधात् मै १, ६, १२; अव···अधत्तम् ऋ १, १८०, ३, ¶अवदध्यात् तै ५, १,९, ३, ४[१j], मै ३, १, ९[२], काठ १९, १०[४j], क ३०, ८[५j]; ¶अवदध्यात् तै ६,१,७,२.
अवदधु शौ ५,३१,८, †अवाधु ऋ ४, १३, ४; मै ४, १२, ५, काठ ११, १३, अवाधु ऋ १, १५८, ५
¶अव-धाय तै ३, २, ६, ३; ६, १,७,१, ३. ११, १; ४,२, २, मै १, ६, १२, ३, ७, ५[१], ८, २,१०, ३, ४, ८, २; ७; काठ ३७,१६. [°य वि°]
अव-धि[k]- -धिम् पै १५,१६,१
अव-धीयमा(न>)ना- -ना शौ १२,८,३, पै १६,१४४,३
¶अव-धेय--य मै १,८,५[२].
अव-हित,ता- -त ऋ १, १०५, १७, -†तम् ऋ १०, १३७,१, मै ४, १४, २, शौ ४, १३, १, पै ५ १८, १; -¶ता तै १,७, १, १.
अव-धा[l] मै ३,२,१.
अव√धाव्, †अवधावति ऋ १, १६२, ११, मा २५, ३४, का २७,१३,३, तै ४, ६, ८, ४, मै ३,१६,१; काठ ४६,५; शौ २, ३,१$.
?अवधिकम्[m] पै ९,६,६.
अव√धी > दीधी, अवदीधेत् ऋ १०,१४४,३.
अव√धू, अव·· धवन्ते ऋ ६, ४७, १४.
अव ··दुधुवीत ऋ ८,७०,११
अवधूनुते शौ ५ १९, ७, पै ९,१८, १०, ¶अवधूनुते मै ३, ९, ५, अव धूनुते शौ १९, ३६,४, ¶अवधूनोति तै २, ४, १०, ३, काठ ११, १०, ¶अवधून्वते मै ३, ९,५[२], अवधूनुषे ऋ १,७८,४, अव···धूनुषे ऋ १०, १३४, ४[n], जै ३, ३३, १७‡[o], अवधून्वे पै २०, २१, ७, अवधूनुष्व शौ १९, ४६, २, पै ४, २३,२, १३, ३, १०, १९, ३२, ८; ३६, १०, अव · धूनुहि ऋ १०, १३४, ३[o], अवधूनुत > ता ऋ १०, ६६, १४, ¶अवाधूनुत काठ १२,३, †अव · अधूनुथा. ऋ ८,१४,१४, शौ २०,२९,४.
अवाधूष्ट पै १६, १५०, २, †अव·· अधूषत ऋ १, ८२,२, मा ३, ५१, का ३, ७, १; तै

[a]) तस. सास्व. (पा ६,१,२२३)।

[b]) अनित्यसमास इति कृत्वा वा. विभक्ति-स्वर-विकल्प द्र (पा ६, १, १६९ ⌊वैतु. L ३८१ समास-नित्याऽनित्यत्वपरं विवेकमुपेक्षमाणः सन् समासाऽभावमिवाऽतिदेशुक । भवतु वाऽनित्यसमासवृत्तिस्वरवैशेष्यस्य मौस्थि. तदुक्तैवोपपत्ति । तथापि यनि हान्यदर्शनादिति दिक् ⌋) ।

[c]) तु. टि. अदिति-> आदित्य-वत्- ।

[d]) विप. (अदिते दात्र- ⌊=दान-⌋) । बस. अन्तोदात्तः (पा६,२,१७२; वैतु. GW. तस इति वदंश्चिन्त्य-स्वर) ।

[e]) सपा. काठ २६,५[२] क ४१,२[२] अवहरति इति पाभे. ।

[f]) सपा. शौ ३,४,२ संचरातै इति पाभे ।

[g]) पाभे अभिधेहि पै १६,९७,४ द्र ।

[h]) सपा. शौ ११,१,२३ उपधेहि इति पाभे. ।

[i]) सपा. तै ७, ४, १९, १ काठ ४४, ८ उद् ·धेहि इति पाभे. ।

[j]) सपा. मै ३,१,९[२] आहरेत् इति पाभे. ।

[k]) गस उप. कि. प्र. (पा ३,३,९२) ।

[l]) प्रकाराऽर्थे धाल् प्र. उसं (पा ५, ३, २३)। लित्-स्वर । शेषं तु टि विश्व-धा, ह ।

[m]) अवधिषम् इति अभैत्सम् इति चेह पूर्वार्धोत्तरार्धादौ शोधौ यक विमृश्येयाताम् ।

[n]) अनुपसृष्टं योग मन्यमानौ PW. GW. उपेक्ष्यौ ।

[o]) सपा. अव···धूनुषे <> अव···धूनुहि इति पाभे.

१,८,५,२, मै १, १०, ३, काठ ९,६, क ८, ९, कौ १, ४१५, जै १,४०,७, शौ १८,४,६१.

अव-धूत,ता- -तम्[a] मा १, १४, १९, का १, ५, १, ७,१; तै १, १, ५,१; ६, १, मै १, १, ६, ७, ४, १,६,७, काठ १, ५, ६, ३१, ४, ५, क १, ५; ६, ४७, ४, ५, -ता[b] मै १, १, ६, ७, काठ १, ५, ६; ३१, ४, ५, क १, ५, ६, ४७, ४, ५, —ता[b] मा १, १४, १९, का १, ५, १, ७, १, तै १, १,५,१,६,१

अव-धून्वान- -न ऋ ६,४७,१७.

अव√धृष्>अव-धर्ष्य- अन्°

अव-धेय- अव√धा द्र.

अ-वध्य°– -ध्यम्[d] मा ८, ४६, १७, २४; तै ४, ६, २, ६, मै २, १०, २, काठ १८, २, क २८, २, पै ३, २७,२, —ध्यस्य काठ ११,५.

अवध्या(ध्य-अ)द°- -दम् पै ६, १४,१.

?अव-ध्रं[f]- -ध्रम् ऋ ७,८२, [१०, ८३,१०].

अव√ध्वस्, ध्वंस्, अवदध्वसे ऋ १०,११३,७.

अव-ध्वंस[g]- -स. शौ ५, २२, ३, पै १३,१,४.

अव√नक्ष्, अवनक्षथः ऋ १, १८०,२

अव√नम्>अव-नत- उप°.

अव√नश्(अदर्शने)>नाशि, अव··· नाशय खि ४.५,६

अव√नह्>अव-नद्ध- -द्धम् ऋ १,११६,२४; शौ ९,३,८[h]

अवनि- √अव् द्र

¶अव√निज्, अवनेनिक्ते मै ३, ६, ९, ४,५, ३, काठ ३१, ३, क ४७, ३, अवनेनिक्ते मै ३, ४, ९, अवनेनिजते मै ३, ६, ९, अवनेनिजीत मै १,५,७, ३, ६, ९, ४,२,१, काठ २३,५

अव-निज्य मै १. ४,५; ४, २, ३, काठ ८,९; ३१,१५, क ७,५

अव-नेग- प्रातर्°.

अव-नेजन- १हरत°

अव-नि√धा, अवनिदध्मसि[i] पै १, ६८,४.

अव√नी, ¶अवनयति तै ६, १, ६, ५, २,१०, ३[1], ११, २[1], ३, ४, १[2], ५,२,३, मै ४, ६,५[1], ६[1], काठ २७, १०, २८, १[5]; क ४४, १[5]; ¶अवनयति तै ६, ५, २, २; मै ४, ६, ९, ८, ९, ¶अवनयन्ति काठ २३. १०; क ३७, १, अवनयामि मा ५, २५[k], ७, २५‡[1]; का ५,६,४[k], ७, १०, ३‡[1], तै १, ३, २,२[k], मै४,९,१०, ‡अव नयामसि[l] तै ३,२, ८,६, मै १,३, १५[m], काठ३५,७, क४८,९, शौ७,९९, १, ¶अवनयेत् तै ६, ५, १,४, ५[2], मै ४,६,५[2], काठ २७,१०[2], २८, १[2], ३५, १६[2]; १९, क ४४, १[2], ४८, १४[2], १७, ¶अवनयेत् मै ४,६,६.

अवानै पै १९,१५,११[n]

अव-नीत- -तम् ऋ १, ११६, ८, —ताय ऋ १, ११८,७.

¶अव-नीय मै १, ८, ३, काठ ६, ३, क ४,२[1].

¶अव-नीय°- -य. तै ६, ५,२,३[1], मै ४,६,६.

अव√नु, अव· ·नवन्ते ऋ ९ ८६, २७

अव-नेग-, अव-नेजन- अव√निज् द्र.

---

a) पाभे. पराफूतम् द्र. ।

b) पाभे. यक्र. परापूता, °पूता द्र. ।

c) तस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१६०) ।

d) पाभे. अयुध्यम् द्र. ।

e) अबद्धयादम् इति मुपा ? यनि शोध द्र. । उप. कृते तु. टि. अन्नाद्- ।

f) व्यु.? पपा नावग्रह । नञ्-पूर्वं तस. उप च ?वध्रं- इति कर्तरि < √वध् इति सा. प्रभृ । तथा सति चार्वादिषु उसं. (पा६,२,१६०)। बस उप. च उक्तादेव धा. *वध्र- इति भावे निष्पन्नमिति कृत्वाऽन्तोदात्त इत्यृजीयान् पन्थाः । यद्वा यनि. विभागे *अव√ध्+ कर्तरि कः प्र. इति कृत्वा गस, थाथादि-स्वरः ।

g) गस उप. घञन्ते थाथादि-स्वर. ।

h) सपा. पै १६,३९,८ अपिनद्धम् इति पाभे. ।

i) पाभे अधिनिदध्मसि शौ ६,१३८,३ द्र ।

j) सकृत् सपा. काठ २५,१० प्रभृ. अवसिञ्चति इति, मै ३,८,९ प्रोक्षति इति च पाभे. ।

k) सपा काठ २,११ प्रभृ अवसिञ्चामि इति पाभे. ।

l) पाभे. अभि···मृशामसि ऋ १०,१७३,६ द्र ।

m) व ···नयामसि इति पाठ ? यनि शोधः (तु सस्थ. टि व.) । n) शौ २,७,१ प्र√णिज्>प्राणैक्षीत् टि अपि समावेश्यमिदं स्थ. द्र ।

o) गस. उप. कल्काऽविषयत्वेऽपि क्यप् प्र उस कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३,१,११७;६,२,१३९) ।

अव √पत् (गतौ), > पाति, अुव ·· पतन्तु ऋ १०, १३४,५. अवपतिष्यति पै १६, ५६, १, २, ५. अव···पातय पै १६, ८०, ७ †अव-पुत(त् >)न्ती- -न्ती.[a] ऋ १०, ९७, १७, मा १२, ९१; तै ४, २, ६, ५, मै २, ७, १३; काठ १६, १३, क २५, ४, पै १३,१३,८.

अव √पद्, > पादि, अुवपद्यते ऋ ४,१३, [५, १४,५], ६,५४,३, मै १,५,९¶, काठ २८,६¶[b], क ४४,६¶[b], अवपुद्यते तै ५,५,१, ६¶; शौ ६, १३६, ३[c], ¶अुव-पद्यन्ते तै ६, ३, ९, ५, मै १, ८, ६, ४, ५, ६, अवपुद्यन्ते मे ३,१०,१¶, शौ ५, १७, ७, पै ९, १५, ७, अुवपदाति ऋ ९, ७३,९, अुव पद्यताम् शौ १, ११, ४-६, पै १, ५, ५, अुव-पद्यन्ताम् शौ ८, ८, २०, पै १६,३०, १०; अुवापद्यत मै १, ६, १२¶, अुवापद्यन्त मै ४,६, ३¶; ¶अुवपद्येत मै १,६,८. अुवपेदु. मै ४, ६, ३¶; अव-पत्स्येते पै १६, ५६, १२, ¶अवपत्स्यन्ति काठ २९,१, क ४५, २, †अुव पदीष्ट ऋ ७, १०४,१७, शौ ८,४,१७, पै १६, १०, ७, अुवपादि ऋ १, १०५, ३; शौ ८, ६,२०; पै १६, ८१, १, ¶अुवापादि मै १, ८, ६[२], अुवपत्थाः शौ ८, १,४, पै १६, १, ४, अुवपत्सि[d] शौ ६,१२०, २, पै १६,५०,१०. अुवपादय शौ ९,२,१०, पै १६, ७६, ९, अुव···पादय शौ ८, ६,१६. †अव-पुदस्(·) ऋ २, २९, ६, मा ३३,५१, का ३२, ४, ३, मै ४,१२,६.

अव-पुद्यमा(न >)ना- -नाम् शौ ५,१७,४, पै ९,१५,४

अुव-पन्न[e]- -न्नेभ्य तै ७, ३, १९, १,२०, १, काठ ४३, ९; १०. [°न्न- कीट°, स्वयम्°].

अव-पा‌द- -दात् काठ ३३, ६[f].
[°द- अन्°]

अव √पश्, अुवपश्यते[f] शौ ९ ४,१९, अुवपश्यति ऋ ८, ६, [(१, २५,११) १९]; अुवपश्यामि[g] मा १,३०; का १,१०,२; काठ १, ६, १०; ३१, ५, क १, ६, १०, ४७, ५, अवपश्यत् पै ३, ८, २, अुवपश्यत ऋ १०,१७९, १; शौ ७ ७५,१†, १८,४,३७, ¶अुवापश्यत् मै ३,७,८ †अव-पुश्यत्- -श्यन् ऋ ७, ४९, ३, तै ५, ६, १,१, मै २, १३, १, शौ१, ३३,२, पै १,२५,२$, १४,१,३.

अव √पा (पाने) > †अव-पुान- -नम् ऋ ७, ९८,१; ८, ४,१०, १०, ४३,२, शौ २०, १७, २; ८७, १; -नात् ऋ १०, १०६, २; -नेषु ऋ १,१३६,४.

अव √पू > अव-पूत- नख°.

अव √पृच् > अव-पृण- अन्°

?अवप्रभ्रंशन[h]- -नम् शौ १९, ३९, ८.

अव-प्रे(प्र √इ) > अवप्र-युत् -यन्[i] तै ४,४,९,१.

*अव √बाढ्[j] > अुव-बाढ- -ढ· तै १, ३, २, १, काठ २,

a) पाभे ए(आ √इ) > आयती शौ ६,१०९,२ द्र. ।
b) सपा तै ६ ५,६,५ आपश्रौ १३,९, ५-१० प्रस्कु-न्देत् इति पाभे. । c) पाभे. अुवतत द्र. ।
d) सपा. तैआ २,६,२ विवित्सि इति पाभे ।
e) प्रास पूप प्रकृतिस्वरम् उसं (पा ६,२,६१ [तु. टि. अुवगत- अपि]) । f) सपा. पै १६,२५,९ विपश्यतु इति पाभे । g) पाभे. प्रतीक्षे टि. समावेशोऽस्य द्र. ।
h) पाठ (नु । अव-प्र-भ्रंशनम् [तु सा RW.]) ? नावः, प्रभ्रंशनम् इति द्विपदः शोध द्र (टि. [नौ- >] नाव [पै ७,१०,८] W तु मानव्या आख्यायिकाया नौ-संबन्धिन्या सर्वप्रथमं संकेतमिह पश्यन्) ।
i) सपा. मा ८,५९ का ९,७,७ उुद्यतः इति पाभे. ।
j) √बाध् इत्येतत्-सजन्मा सन् यद्र [वैतु. भा. (तै) < √बाह् [प्रयत्ने] इति कृत्वाऽपि बन्धनाऽर्थे प्रकथयन् सन् वदन् व्याहतश्च भृशार्थेन (तु. पा ७, २,१८) बाढ- इत्यनेन वृथा संबन्धुकश्च (तदर्थं √*बाढ् [>ह्] विवृद्धावित्यस्य मौस्थि. √बृध् इत्येतत्-सजन्मन यनि. च भिन्नस्य सतः सुवचत्वाऽभिसंधेः [वैतु. पाका. प्रभृ. √*बाढ् > ह् इत्यस्यै-नमपरं भेदमपश्यन्तः सन्तः प्रयत्नार्थीयं धा एवो-दाहारुकाः सन्तश्चिन्त्याः, प्रकृतेऽवबाधनार्थस्यैव संगतत्वादित्यभिसंधेः])] । यत्तु बाढ- < √*भंघ् (घनीभावे) इतीव WW. (२, १५१) आह, तदपि प्रत्याख्येयं सद् यद्र । PW प्रभृ. < अव √बंह् (उत्खनने) इत्येवं कल्पयन्तः सन्तः धा. अनुना-सिकोपधत्वस्य प्रयोजनं च प्रकृतार्थसंबन्धञ्च प्रति

२, ११[३]; २५, ९[२], क २,५[३], ४०,२[२].

अव√बाध्, ¶अवबाधते मै ४, ६, ३, काठ २५, ९, क ४०, २, पै १, ६९, २$, ¶अवबाधन्ते मै ३, २, ५, ¶अवबाधे मा ६, १६, का ६, ३,६, मै १,२, १६,३,१२‡[a]; ३, १०,१, काठ ३,६; क २ १३; शौ ४, ३५, ७; अव ·बाधे तै ३, ५, ३, १, काठ ३१, १४; पै १६ १३१, १-१०; †अवबाधामहे[b] ऋ १०,१२८,९, मा ३४, ४६; का ३३, २, ९; तै ४, ७, १४, ४, काठ ४०, १०, शौ ५, ३, १०, अवबाधस्व शौ ४, २२, ७; ¶अवाबाधत मै ४, ६,३. अव···बबाधे ऋ २,१४,४.

अव√बुध्, अवबोध पै १४,४,५[c].

अव√ब्रू > अव-ब्रव- अन्°.

अव√भा, अवभाति ऋ १, १५४, ६, तै १, ३, ६, २, मै १,२, १४; काठ ३, ३, क २,१०.

?‡**अवभारि**[d] मा ६, ३; का ६,१,२.

अव√भिद्, अवभिन्दन्ति तै ७,५, १०,१[३]¶, शौ ५ १८,९, पै ९, १८,२; अवाभिनत् ऋ २, ११, १८, अवाभिनत् ऋ २, ११, २; ४,११, ४, १०, ८,९, अव ···अभिनत् ऋ १०, ६९, ११, अव·· भिनत् ऋ ⌊१, ५४, ४, (७,१८,२०)⌋, ¶अवभिन्द्यात् मै १, ८, ३, काठ ६, ३[e], क ४ २

अव · भेत् ऋ १, ५९, ६, ⌊(१,५४,४) ७,१८, २०⌋.

अव-भिन्दत्- -न्दते[f] तै ४, ५, ६,२; मै २,९,६.

अव-भेदिन्- -दिने मा १६, ३४, का १७, ५, ३, काठ १७, १४; क २७,४.

अव√भृ(=√हृ), अव ··भरते ऋ १, १०४, ३[२], अव(भरते) ऋ ८,१९,२३. अव ··भरत् ऋ २, २०, ६; अव···भर ऋ १०, १७१, २, [२]अवभरा[g] ऋ ३,२९, ३, मा ३४, १४, का ३३,१,८; अवाभरत् ऋ १,१००,७, १०, ११३,५

अव · भ्रियाते ऋ ५,३१,१२.

१अव-भृथ[h]- -थ मा ३, ४८, ८, २७; २०, १८, का ३, ५, ४, ९,४,४; २२, १, ४; तै १, ४,४५, २; ६, ६,३, ४, मै १, ३, ३९, ४, ८, ५, काठ ४, १३; २९, ३; ३८, ५; क ३, ११, -थः मा १८, २१; १९, २८, का १९, ७, ३; २१, २, १७, तै १, ७, ५, ३¶, ४, ७, ८, १, ५,४,८,४, मै २, ११, ५, ३, ४, १; ४, ८, ५[२]¶, काठ १८, ११, २१, ११, क २८,११, -थम् ऋ ८, ९३, २३, ¶तै १, ७, ५, ४, २, ३, ११, २, ३, ३, ८, १[२], ४, ४, ९,१$, ६, ५, १०, ३, ६, ३, १, ¶मै १,१०, १३[२], ३,६,२, ७, ८, ४[२], ४, ४, ७, ८, ५[३]; ¶काठ २९, ३; ३५, १६; ३६, ७[२], ¶क ४५,४, ४८,१४, †कौ १, १५१, †जै १, १६, ७, पै १६, ११६, ९, -¶थाः काठ ३७,१; -¶थात् काठ २२,११, २३, ९, क ३५, ५, ३६, ६, -थाय मा ८, ५९, का ९, ७, ७, काठ ४५, ७, ८; -¶थे काठ २२,११, ३४, १६; -थेन तै ५, ५, ७, ५¶, काठ २२ ८; क ३५,२.

¶**अवभृथ-यजुस्-** -जूंषि तै ६, ६,३,१.

२अव-भृथ[i]- -थम् शौ ९, ११,५.

अव-भेदिन्- अव√भिद् द्र.

अव-भ्र- अन्°.

पर्यनुयोज्याः (√बंह् ⌊विवृद्धौ⌋ इत्येतन्मात्रस्य तैः प्रतिपादितत्वाच्च अवोदोः नि. पर्यायत्वाभावाच्चेत्यभिसंधे)।

a) पामे सामह्याम द्र.।

b) पामे अपबाधाम पै ५,४,१४ द्र.।

c) सपा. शौ १९,४९,५ निबोध इति पामे.।

d) पाठः ? अव √भा > °भाति इति ऋ (१, १५४, ६) पामे. भवति । ततो नैप्र. वर्णविकारमात्रं संभाव्येत (तु. उ म. च)। यद्वा, अव √भृ इत्यस्य लुङि चिणि रूपं स्यात् (तु. पपा. PW. MW. द. च)। द्वितीये कल्पे √भृ इत्यस्य बधा. प्रकाशनाऽर्थे वृत्तिरिति कृत्वा मौस्थि √भा इत्यस्य √*भ्रा इत्येतद्द्वारकस्तेनाऽभेदान्वय द्र.।

e) °भिद्यात् इति मुपा. प्रमादजः।

f) विभक्तिरुदात्ता (पा ६,१,१७३)।

g) अव, भर (तु. पपा. वें. सा उ. म. प्रभृ)? > अवभरत् इति वा अभरत् इति वा शोधः द्र।

h) =यज्ञान्तकर्म-विशेष-। गस उप. कथन् प्र. (पाउ २,३)। थाथादि-स्वर.।

i) =१अवभृथ-। उप थाथादित्वस्य छान्दसेऽनवकाशे नित्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,१,१९७,२,१३९)।

अव√भ्रंश्, अव'''भ्रशत् खि ५, १६,६[a], शौ २०, १३३,६[b]

अवम,मा[c]- -†म ऋ ४, १,५; मा २१, ४, का २३, १, ४, तै २, ५, १२, ३, ५, ५, १,४¶, ७, १,३,३¶, मै ४, १०, ४; १४, १७, काठ २२, १३, ३४ १९, पै २०, ५५, २, -मम् ऋ १, १०५, ४, ७, ३२, १६, तै ७, १, ३, ३¶, †कौ १, २७०, †जै १, २८,८, शौ ५, १३, २, १०,७,८; पै ८, २, २, १७,७, ९, -मस्य ऋ ६, ७१, ५; -मस्याम् ऋ १, १०८,९, १०, ७, ७१, ३, -†मा ऋ ३, ५४, ५; ६, २५, १, १०, ८१, ५, मा १७, २१, का १८, २, ६, तै ४, ६, २, ५, ६, १,३, १; मै २, १०, २, ३, ९,२¶, काठ १८, २, क २८, २, $शौ १८, २,४८, -मा शौ १९ ४७ ५, पै ६, २०, ५, -मान् शौ ६, १०३, २, पै १९, १८, १२, -माभि ऋ ६,६२,११,-माय ऋ २, ३५, १२, -†मे ऋ १, १०१,८, १८५,११; ५, ६०,६, मै ४,१४,७, -मे' ऋ ३, ३०, १६.

¶**अवम-तम-** -म. मै ४,७,६[d].

अव√मन्, अवमन्यते पै १७,१३,७

¶**अव√मा** > अव-माय तै ६, २, ४, ५

†**अव√मिह्**, अवमेहन्ति[e] ऋ ९, ७४,४, काठ ३५,६, क ४८,७

अव√मुच् > ञ्च् > **अव-मुञ्चत्-** -ञ्चन् शौ ८, २, २, पै १६, ३, २.

अव-मुञ्चमान- -न शौ ८, १,४, पै १६ १,४.

¶**अव√मुष्**, अवमुष्णान्[f] काठ २३, ५.

अव√मृज्, ¶अवमार्ष्टि[g] मै १, ८,५; ¶अवमृज्यात् मै ४,१,१३[h],५, ५[i], काठ २७,१[i], क ४२,१[i].

अव-मार्जन- -नानि ऋ १, १६३, ५; मा २९,१६, का ३१, ३,५, तै ४,६,७,२, काठ ४०,६

¶**अव√मृद्**, अवमृद्येत मै २, २,५.

अव√मृश्,>र्शि, ¶अवमृशेत् तै ३,२,६,२[२]

अवामृक्षत्[j] काठ ३५, ४[२], क ४८, ५[२], शौ ७, ६६, २, अवामृक्षत पै २०, १५ ६[j]

¶अवमर्शयेत् मै ३,७,१०[२].

अव-मृशत्- -शन् काठ २५, ७, क ३९, ५, -शन्त[k] काठ २५,५.

अव√यज्, ¶अवयजते तै २, ३, १२,२, ५, २, ४, २, ६, ३,१, ६,६, १, १, ४, काठ १२, ६; २१, ६[l], २९, ३; ३६, ३; ६[२m,n],७, क ३१,२१[l],४५,४, ¶अवयजति मै १, १०, ८, ११[m], २,५, ६[o], ३,३,४[4p],९, १,४[1p],१०,७, †अव[२]'''यजति ऋ १, ११३, ७, शौ २०, ६७, १, ¶अवयजतः मै १, १०, ११[४], काठ ३६,६[४], अवयजे तै २,३,१३,१[२]; ३[२], मै २, ३,१[४], ३[४], ६,१;४,९,१०[१], काठ ११, ११[२], १२, ६[२], १५, १, १७,

---

a) अवभ्रशत् इति मुपा ? यनि शोधः द्र. (तु. सपा शौ.)।

b) अवश्लक्ष्णमिव इति मुपा शंपा. नापू खि प्रामाण्येन सु-शोधीकृत्य (तु RW.) अव इत्यस्य यनि योग सुलभः द्र. (तु. सस्थ टि श्लक्ष्ण- > -क्ष्णम्)।

c) व्यु ? √अव् + अमच् प्र उसं (पाउ ५, ६८) इति वा, २अवस्- + म. (= *डमच्) प्र सलोपश्च (पावा ४,३,८) इति वा प्राची मति' (वैतु दे. [२,१६] √अव् + म प्र इति वदन् माध्यमिकाऽकारोत्पत्तिं प्रति पर्यनुयोज्य)। अव इत्यतस्तद्धितस्तूत्पाद्यः (तु टि. अध-म-, २अप म-) अथवा मौस्थि अव+मँ- (<√मा) इति कृत्वा गस. उप प्रकृतिस्वरं स्यात् (भूयसे विमर्शाय तु टि. ?डप-म-)।

d) पाभे. *अनुजावर- > आनुजावरः तै २,३,४,२ द्र.।

e) =°हयन्ति (=वर्षयन्ति) यद्वा अवमेहु- > नाधा √अवमेह > यनि. '= अवमेहं कुर्वन्ति' इति।

f) सपा मै ३,६,९ प्रमुष्णान् इति पाभे.।

g) सपा तैब्रा २,१,४,४ उपमार्ष्टि इति पाभे.।

h) सपा काठ ३१,१० क ४७,१० प्रमृज्यात् इति पाभे।

i) सपा. तै ६,४,५,६ निमृज्यात् इति पाभे.।

j) सपा. आपश्रौ ९, १७, ५ हिश्रौ १५,७, २५ अवाक्षिक्षत् इति पाभे.।

k) सपा क ३९,२[२] उद्घ्नन्त इति पाभे।

l) सपा. मै ३,३,४[२] शमयति इति पाभे।

m) सपा. तैब्रा १,६,१०,१ निर्वपति इति पाभे.।

n) सपा. मै १,१०,११ तैब्रा १,६,१०,१ निरवदयते इति पाभे.। o) सपा काठ १३,२ मुञ्चति इति पाभे.।

p) सपा. काठ २१,६ द्विः निरवयजते इति पाभे.।

१९[४]; अव…यजे काठ ७,१२[a]; अवयजामहे मा ३, ४५, का ३, ५, २, काठ ९, ४, ३८, १३[b]; क ८, ७; अव…यज शौ १९, ३,४[a]; ¶अवायजत मै १,१०,१०; काठ ३६,५, अव… यजेत ऋ ७,६०९.
†अवयक्ष्व ऋ ४,१,५, मा २१, ४, का २३, १,४; तै २,५,१२, ३, मै ४, १०, ४, १४, १७, काठ ३४,१९; अव…इक्ष्व[a] काठ ३५,१, क ४८,१०
अव[१]…अयाट्[c] तै १, ४, ४५, २, काठ ३८, ५, अवायाक्षु· मै १, १०, १२, काठ ३६, ६, अव[२] अयक्षि[c] मा २०, १८, का २२,१,४, अव[२] ··यक्षि[c] मै १, ३, ३९, काठ ४, १३; क ३,११
अव युजन- -नम् मा ८, १३[f]; २०, १७, का २२,१,४, तै १, ८,३,१; ३,२,५,७[१], मै १,१०, २, काठ ३८, ५.
¶अव-युज्य मै १,१०, १४[d];१७[d]; ४, ३,१.
?अव-या[e] तै १,८, ३,१‡[f], ३, २, ८,३[g], मै २, ३, ८[g]; काठ ९, ४‡[h], क ८,७‡[h], शौ २, ३५, १[g], पै १,८८,३[g].
?अव-याः[i] ऋ १, १७३, १२[f],

a) शोध. सस्थ. टि. हीड्यानि द्र.। सपा आपश्रौ १४,१७,१ अव ··इयक्ष्व इति, हिश्रौ १५,५,१ ?अव··· युक्ष्व (शोधः वैप ४ द्र.) इति च पाभे.।
b) =सपा तैब्रा ३, १०, ८, २ तैआा ५७ आपश्रौ १६,१६,१। कौसू ९७,८ अपयजामसि इति पाभे ।
c) सपा. मा ३,४८,८,२७ प्रभृ. माश २,५,२,४७,४, ४,५,२२ द्राश्रौ ६,४,८ लाश्रौ २,१२,९ अव[२]…अयासिषम् इति पाभे । d) सपा. काठ ३६,८,११ अवेज्य इति पाभे.।
e) व्यु ? तु टि. ?अव-या·।
f) सपा. ?अव-या <> ?अव-याः इति पाभे. (तु नाउ.)।
g) तु. यथोपलब्धि पया., वैतु सा (शौ), WG. (४०६) विसर्गान्तं रूपं प्रतिपादुकौ ।
h) सपा. ऋ १,१७३,१२ यव्या इति पाभे.।
i) व्यु ? प्रकृतौ मताऽभेदेऽपि साधने मतभेदात् । तद् यथा । यथोपलम्भं प्र१ एव रूपे सति *अव-याज्- इत्येवं मूलत सतः पदत्वे भाविनि *अव-यस्- इत्येवं परिणाम उपधादीर्घेणेष्टलाभ इत्येक प्राग्वादः (यक. पा ३, २, ७२ पावा ३, २, ७१ पा ६, ४, १४)। अविसर्गोपलब्धेरन्यतमे स्थ. (तु. नापू) *अव-याज्- इत्यत एव सु इत्यस्य प्र. स्थाने टिलोपकरत्वेनोदात्तनिवृत्तिस्वर भाजुकं डा इत्येतं प्र. दृष्टवेष्टसिद्धिरिति द्वितीय· प्राग्वादः (तु भा. तै. [उभयोः स्थ. विशेषतो द्वितीये])। *अव-याज्- + सु (प्र१) इति स्थिते सकारलोपोत्सर्गापवादरूप उपान्त्यस्य ज(>ट)कारस्य लोप इति तृतीयोऽर्वाग्वादः (तु. W. ४०६, MVG १८३)। *अव-युज्- + सु इति स्थिते नैप्र. जकारसकारयोः समापत्तौ सकारमात्राऽवशेषे ततः पूर्वास्याऽकारस्य दीर्घ इति तुरीयोऽर्वाग्वाद (तु. GSV ११ ; L ४६३; ZDMG २७, ७०९)। एस्थि. अपि यस्थ. विमर्शात् क्वचित् *अव-याज्- इत्यस्य क्वचिच्च *अव-याजस्- इत्यस्य वृत्तविकारमात्रमुपलभ्येतेति तु मतं भवति । तथाहि । ऋ १, १७३, १२ इत्यत्र मुपा. २यस्य पादस्य छन्दोमानतोऽक्षरोनस्य मूलत: अस्ति हि ष्मा, ते शुष्मिन्नवयाज. इत्येवं सतोऽवसाने *अव-याजस्-> *अवयाज > [°याजः>] °या इति च °या (तु. तै १, ८ ३, १) इति च विकल्पित-विसर्गसाहित्यराहित्याभ्या विशिष्टः नैप्र. विपरिणामः संभाव्येत । अन्यथा छन्दोदोषनिवृत्त्यसंभवादित्यभिसंधे । शाखान्तरेषु [तु. मै १,१०, २, काठ ९, ४; क ८,७] प्रकृतात् पादात् हि इत्यस्य पदस्य च्युतेरप्येतद् भूयं-पुष्टमिव भवति यथाऽत्र पाठः सभावितविकाराय सुलभ इति , वैतु. GW. ORN. AVM. (१०१) यथाप्रस्तावम् अव-याजः इति चतुरक्षरीमनुमन्यमाना अपि *अव-याज- इत्यस्य प्र१ इनीव प्रतिपादुका. सन्तश्चिन्त्याः (घञन्तत्वेऽन्तोदात्तप्रसङ्गादित्यभिसंधेः [तु. *अति-याज-, अनु-याज-, जीव-याज-, प्र-याज- इति बाहवृचा एव निगमा])। नापू चत्वारोऽपि वादाश्च छन्दोमानाकाङ्क्षयमुपेक्षुका । काठ ९, ४; क ८, ७ इत्युभयत्र द्वितीयमिव यदेतच्छ्रूयेत तस्य मौस्थि. *यवीया [तु. AVM १३६]> यव्या >अव्या> अवया इति नैप्र विकारमात्रतयाऽऽस्थेयत्वाद् आभासिकमात्रत्वं द्र. (तु. ऋ १, १७३, १२; मै १, १०, २)। यच्च नापू. तै ३, २, ८, ३ प्रभृ. सटिप्पणेषु स्थ. श्रूयेत, तद् *अव-याज्- इत्यस्य प्र१ इत्येव सत् नैप्र. लुप्तान्त्यवर्णं (*अवयाद् > *अवया) द्र.।

मा ३,४६†, का ३, ५, ३†, मै १, १०, २†; काठ ९, ४†; ३५, १२, क ८, ७†, ४८, १२.

¶अवे(व-इ)ज्य[a] काठ ३६, ८, ११.

अवे(व-इ)ष्ट- -ष्टम् काठ ३६, ६[b], -ष्टा मा १०, १०, का ११,५, १, तै १, ८, १४, १, ५, ६,३, १¶; मै २,६,१०; ¶४, ३,२[c], ४, ४, काठ १५, ७. [°ष्ट- अन्°].

¶अवे(व-इ)ष्टि- -ष्टयः मै ४,४,९, -ष्टि. मै १, १०, १०, २, १,४; काठ ३६, ५, -ष्टिम् मै १, १०, १२, ३, ९, ४, काठ ३६, ६, -ष्टयै मै १, १०, १०-१३, काठ ३६, ६[२],७.

अव-यत्- अवे(व√इ) द्र.

अव√यस्>अव-यास[d]- -साय तै १,४,३५,१, काठ ४५, ६.

अव√या, अवयाति पै २०, ५५, ३

†अव-यात्- -ताम्[e] ऋ १, ९४, १२, पै १२,१,१२.

अव-यात[f]- > अवयात-हेळ-(ड)>स्[g]- -ळा ऋ १,१७१, ६.

अव-यातृ[h]- -ता ऋ १, १२९,११; ८,४८,२, शौ २, २, २, पै १, ७,२

अव-यान[i]- -नम् ऋ १, १८५,८, शौ ८,१,६, पै १६,१,६.

अव-यै[j] ऋ ८,४७,१२.

?अव-या, ?अव-या अव√यज् द्र.

ननु *अव-याजस्- इत्यनेनैवेहाऽपि निर्वाह., कोऽर्थः कल्पनाऽन्तरेणेति । नेति । कुत इति । तै. इयम् इत्यतोऽन्यत्र या इत्यत (सर्वत्र च छन्दोविमर्शतः इयं या इत्येवं पदयुग्मतया सु-शोधात् सत) विप. स्त्री. प्राति आकाङ्क्षितत्वोपगमाच्च *अव-याजस्- इत्यस्य च न. सतोऽतथात्वसंभवाच्च *अव-याज्- इत्येव सुकल्पं सदत्र सुसंगतमिति । अन्ततो यच्च काठ ३५, १२ क ४८, १२ इत्युभयत्र च श्रूयेत, तस्याऽपि नापू. निगमस्येवाऽन्त्यवर्णलोपाऽऽत्मकतामात्रत्वं सुगमं द्र. (जागतेऽवसाने *अवयाजोऽसि इत्यस्य मौलिकस्य पाठ· सतः अवया असि इत्येवं दुष्परिणामत्वादित्यभिसंधे.) । एस्थि. *अव-याज्-, *अव-याजस्- इत्येतयो. प्राति यक्त पाप्र. अव √यज् इत्यत. भावे ण्वि· प्र च *णसुन् प्र. च द्र । मौस्थि. तु अव √याज् इत्यतः क्विप् च असुन् चेत्यपरो विवेक. (ल्युडन्त-पर्यायत्वदर्शनाद् ण्यन्त-प्रकृतिकत्वकल्पनाया अनवसरत्वादित्यभिसंधे) । यनिस्थ. सर्वत्र अव √या> *अव-या- इति प्राति श्रूयेतेत्यपि मतं भवति । एवं तावदत्र भूयानपि विमर्श सावकाशः (द्र. टि. अव √*यास्>*अव-यास्-, *अव-यासस्-, वया-, OBN ऋ १, १६५, १५, W शौ २,३५,१, NW. च) ।

[a]) पाभे अवयुज्य मै १,१०,१४ द्र. ।

[b]) विश्वकम् अंहोऽवेष्टम्>सपा मै १, १०, ११ अनवेष्टमंह इति पाभे. । ? विश्वकम् टि. अयं विशेष. द्र. ।

[c]) सपा. काठ १२,७ एष्टाः इति पाभे. ।

[d]) गस. उप घञन्ते थाथादि स्वर: ।

[e]) विभक्तिरुदात्ता भवति (पा ६,१,१७३) ।

[f]) नैप्र. *अव-यापित- इत्यस्य विपरिणाम इति कृत्वा गस. कर्मणि क्तेऽनन्तरगति-स्वर. द्र (पा ६, २, ४९ [तु. NW.]) । यद्वा पाप्र. 'अव-गतं यातं वेगो यस्य तादृशं हेडो यस्य' इति बस. (पावा २,२,२४) पूप प्रकृतिस्वरं द्र. ।

[g]) विप ([अपगतमन्यु-] इन्द्र-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् । [h]) गस तृजन्ते कृत्-स्वर· प्रकृत्या (पा ६, १, १६३, २, १३९) । अथवा *अव-यापयितृ- इत्यस्य नैप्र सुगम परिणाम द्र ।

[i]) नाप । गस कृत्-स्वरः प्रकृत्या । उप करणे ल्युट् प्र (वैतु. PW. प्रभृ. भाव इति) ।

[j]) गस उप कै· प्र. ङस. (पा ३, ३, १०) । कृत्-स्वर प्रकृत्या (तु. PW. प्रभृ) । अर्थविरोधस्त्वेवं शङ्क्येत । काम्यमानस्य भद्रस्योपयानविषयकनिवृत्तेरपि प्रसङ्गात् । न च कस्याऽपि 'भद्रं मां नोपयातु' इति कामो भवति । एस्थि का गतिरिति । नायं तुमर्थ· कृत्, किन्तु *अव-या- इति कर्तरि निष्पन्नस्य सत. च१ रक्षस्विन्- [=राक्षस-] इत्येतत्-समानाधिकरण (=दूरवर्तिने वा समीपवर्तिने वा रक्षस्विने समानं भद्राऽभाव आशंस्यते [तु. वें.; सा तु स्वरूपत. संवादुकोऽप्यर्थतश्चिन्त्य]) । अस्मिन् दर्शने धा. आकारलोपाऽभाव· ड्सं (पा ६,४,१४०) । इदं च प्राति. ऋ १, १७३,१२ (तु· टि ?अव-या:) परप्रस्ताविनेन (तु. NW) सरूपेण प्राति न संभेत्तव्यमिति दिक् ।

अव √ *यास् (याच्ञायाम्)[a], अव-यासत्[b] ऋ ६,६६,५
†अवयासिसीष्ठा.[c] ऋ ४,१,४; मा २१,३, का २३,१,३, तै २, ५,१२,३, मै ४,१०,४,१४,१७, काठ ३४,१९; अव···अयासिषम्[d], अव (अयासिषम्) मा ३, ४८,८,२७, का ३,५,५,९,४,४.

अव-यास्– अव √ यस् द्र.

अव √ यु, >यावि, अव···अयुवन्त[e] पै १५,५,५
अव·· यावयामसि पै ७,८,२

अ-वयुन[f]– -नम् ऋ ६,२१,३.

अव-यै अव √ या द्र.

अवर्(व √ *अर्, ऋ), अवारम् तै २, ६,३,४

अव-ऋति[g]– -त्यै मा ३०, १२, का ३४,२,४

?अव(व-ऋ)र्ति[h]– -र्तिः ¶मै ३, ७,४, ४,६,६, शौ ४, ३४, ३, १०,२,१०, १२, ८,१०; पै ६, २२,४, १६, ६०,२; १४४, ९; -र्तिम् ऋ ⌊१, ११८, ३[i], ३, ५८, ३⌋, ५, ७६, २; ¶तै ७, २, १, ४, ४, २, १[३], २, ¶मै १ ६,३, ८,८, ¶काठ २४, ६[२], ¶क ३७,७[२], कौ २, ११०३†; शौ ९,२, ३; ४, ४, १७; १९, ३१,११[j], पै २,३,५,१६,७६, ३, १४९, १०, -र्त्या ऋ ४, १८,१३, तै १,५, ३, २[k]; काठ ८,१४[k]; क ८, २[k], शौ १२,२, ३५, पै १७,३३,६.

अवर्ति-मत्– -मत् पै ९,१८,४.

१अवा(व-आ)र[l]– -राय[m] मा ३०, १६, का ३४, ३,३; -रे तै ७, ३, १६,१, काठ ३४,१६; ४३, ६, पै २,१९,२ [°र- अन्°]

अवार-तस् (:)[n] ऋ १०,६५,६.

---

[a]) मौस्थि. √ *याज् इत्यस्य सकक्ष सन् सकर्मक· धा √ यस् इत्यस्याऽकर्मकस्य च सतः सजन्मा तद्वद् √ या इत्येतद्वर्गीय यद्र. (तु. *अव याज्–,*अव-याजस्–ययोः स्थाने जकारसकारयो संभेदान् *अव-यास्–, *अव-यासस्– इत्येते प्राति. अपि सुकल्पे द्र.) ।

[b]) तु. सा. अव √ यज् इत्येतत्-पर्यायत्ववचनेन यनि नेदीय इव स्पर्शुकः, वैतु PW. प्रभृ. अव √ या इत्येतद् वृत्तत्वं प्रतिपादुकाः सन्तश्चिन्त्या (सकर्मक वसाकाङ्क्षयेऽकर्मकस्य सन √ या इत्यस्याऽनुपयोगादिति । ननु अवेन योगेऽस्य सकर्मकता स्यादिति । नेति । कथमिति । पृथग्-भाववृत्तिना अवेन युक्तस्याऽपादानं प्रत्यभिधावुकत्वस्वाभाव्यात् कर्मसंबन्धाऽसंभवादिति) ।

[c]) तु. वें. √ यज् इत्येतत् पर्यायत्ववचनम् इति, भा. सा. उ. म. च √ यस् > √ यासि इत्यस्य वृत्तमिति कृत्वाऽप्यर्थत· यनि एव सकेतुका·, वैतु. पाम. (३,१,३४), PW प्रभृ. च अव √ या इत्यस्य वृत्तमित्येवं प्रतिपन्ना नापू. रूपस्य दिशा चिन्त्या । यदपि पाम. सिप· स्थाने सप् इत्यस्य प्रस्तावे सौवरं प्रयोजनं प्रादर्शि, तदर्थं पुष्टिकरो निगमोऽद्यापि मृग्यः । सीयुटः षत्वाभावे तु. माप्रा ३,८३ ।

[d]) पाभे. अव···अयक्षि मा २०, १८ द्र. । PW. प्रभृ. नापूपू. रूपयोः दिशा प्रत्याख्येयाः द्र ।

[e]) सपा. आपमं २,२,३ अव ··अवृञ्जन् इति पाभे. (वैप ४ अव···अपृञ्चत इत्यत्राप्ययं समावेश्य) ।

[f]) विप. (तमस्-) । बस. अन्तोदात्त. (पा ६,२, १७२) ।

[g]) प्रकृतिभाव शाखाविशेषनिघ्नः (पा ६,१,१२८ ⌊वैतु नाउ.⌋)। वा. सपा तैब्रा ३, ४,८,१ अवर्त्यै इति पाभे. ।

[h]) भाप (अजीवन-, दारिद्र्य- , दुर्भाग्य-) । व्यु ? अ + ?वर्ति– (< √ वृत्) इति तस. नञ्-स्वरः इति सा. शौ ४, ३४, ३ । अव + √ ऋ (> √ *अर्) + क्तिन् प्र. अनन्तरगतिस्वरश्चेतीव प्रतिपन्ना PW प्रभृ ऋति– इति वा ?अर्ति– इति वा उप. इति कृत्वा गुणपक्ष्या वा स्यु शकन्ध्वादित्वपक्ष्या वेति दिक् ।

[i]) स्क तृ१ अर्थे द्वि१ इति ।

[j]) अमतिम् इति शंपा । RW तु यमु. । तदन्यतर-साधीयस्त्वं विमृश्यम् ।

[k]) पाभे. पुरुषे पै १७,३०,५ द्र. ।

[l]) नाप [नदीकूल– (=अर्वाक् तीर– ⌊या २, २४ =अवर–⌋ पंजा. उरार)] । व्यु.? गस. उप. √ *अर् + घञ् प्र थाथादि-स्वरश्च (तु. NW.) । यद्वा, <अव √ तॄ सति माध्यमिकस्य तकारस्य नैप्र लोप· द्र. (तु टि अवर– यत्र सौवरी स्थितिर्नञ्पूर्वीये कल्पे मौस्थि. नेदीय इव स्पर्शुका स्यात्) ।

[m]) सपा. तैब्रा ३,४,१२,१ अवार्याय इति पाभे. ।

[n]) तसिल् प्र. लित्-स्वरश्च [पा ६,१,१९३ (वैतु सा. अ+वार्– ⌊< √ *वृ⌋ इति कृत्वा तस. ?अ-वार- इति भिन्नं प्राति. उपकल्पुकः)] ।

अवारीय[a,b]– -येभ्यः[c] काठ ४३,६.

१**अवार्य**[a,d]– -र्याः मा २५, १; का २७,१,२; मै ३,१५,१; –र्याणि मा २५,१; का २७,१, २, मै ३, १५, १; –र्याय मा १६,४२; का १७, ७, १, तै ४, ५,८,२, मै २, ९,८; काठ १७, १५; क २७, ५; –र्येभ्यः तै ७, ३,१६,१[c].

अव्र्[*e] -व· ऋ १, १३३,६.

अ्वर,रा[f]– -†रः ऋ १, १६३, ९; १०, ८८, १७; १९, मा २९, २०; का ३१, ३, ९; तै ४, ६, ७, ४; काठ ४६, ३, शौ १८, २, ३२$; पै १८, २५,१; –रम् ऋ १, ⌊१५५, ३ (९, ७५,२)⌋, १६८, ६, १०, ५५, ४, ८७,३; १२०, ७[g], मै १,६, १०¶, ४,९,१२[h], काठ १४,६, २८, १०, २९, २; ¶क ४५, १, ३; शौ १,८,३; ५, ११, ५; ७,३६,३, ८, ३,३†, १०,८,८, पै ४, ४, ९, ५, ९, ५, ६ १, ७†; ८, १, ५; १६, ६, ३†; १०१, ३, –रा शौ ७, ४२, १, पै २०, १०,१; –राः पै १५,९, ४; –†राणि ऋ ८, ९६, ६, ९, ९६, ७, कौ २, २९५; जै ३, २४, ११, –रात् ऋ ७, ६, ७, –†रान् ऋ ८, ७५,१५, ९, ९७,१७, १०,८१,१[i], मा ११. ७१, १७,१७[i], का १२, ७, ६, १८,२, २[i], तै २, ६, ११, ४; ४, १, ९,२, मै २, ७, ७, १०, २[i], काठ १६, ७, १८, १[i], क २८,२[i], शौ १२, २, २९$[j], –राय शौ १, १२, ४[k], –रास. ऋ ६, २१, ६, –रासु ऋ १. १४१, ५, –रे ऋ २, ९, ३; १९, ८; २४, २१; ४, २५, ८; १०, १५, १; †मा १७, ७५, १९, ४९; †का १८, ६, ११; २१, ४, १, तै २,६, १२, ३†, ४, ३,३, २; ६, ५, ४†, ¶६, ४, ६, २; ३; मै २, ७, २०[5], १०,६†, ४,३,५,१०, ६†, काठ १२, ८, १८, ४†; २३, ८, क २८, ४†, ३६, ५¶, शौ ५, २, ६‡; २४, १६; १०, ७, २१, १८, १, ४४†, २०, ३४, ८†, १०७, ९‡[g], पै १३, ७, ८†, १७, ९, २, –॰रे तै ३, ४, ५, १; शौ १, १७, २; पै १९, ४, १६; –†रेण ऋ १,१६४, १७, १८; ४३; ६,९,२, शौ ९, १४, १७, १८, १५, २५, १३, १, ४१$, पै ७, ३, ७$, ८, १, ५$[l]; १६, ६७,७;८, १८,१९, १, –रेभ्यः मा ५, ४२, २३,

---

[a]) विप (⌊अवारभव-⌋ इक्षु-,पक्ष्मन्-,रुद्र- ⌊यथोपलब्धं द्र⌋)।

[b]) छ>ईयः प्र. उसं. (पा ४,४,११७)।

[c]) सपा अवारीयेभ्यः <> अवार्यैभ्यः इति पाभे ।

[d]) तात्रभविक· यत् प्र. (पा४,४,११०) तित्-स्वरश्च। यद्वा ठे प्र. *अवारिक–<*अवारिअ->यनि. इति कृत्वा स्वरितविपरिणाम. द्र. (पा ८,२,४)।

[e]) अव + *अर्- (=√*अर् ⌊प्राप्तौ⌋ + भावे क्विप्) इति कृत्वा गस. शकन्ध्वादित्वम् उप. प्रकृतिस्वरं च (पा ६, २, १३९)। वा. क्रिवि. इति न द्वि१ एवोपलभ्यते (तु. टि. अधस्*–, २अवस्*–, सा. GW. GRV. WW १, १३ ; वैतु. पा. ⌊८, २, ७०⌋ २अवस्*– इत्यतोऽभेदे सति साहितिकनिपातनमात्रं रेफान्तत्वमिति। वे. लेटि मपु१ इत्याह तच्चिन्त्यम्)।

[f]) व्यु ? पपा. नावग्रह·। स सति तदवयवयोश्च संदेह·। अव+उप.√तॄ>भावे *तर- इति (वैतु. GW प्रभृ तरप् प्र. इति) वा √ऋ>भावे *अर– इति वेति कृत्वा बस इति। प्रथमे कल्पे नैप्र तकारलोपे सति शकन्ध्वादित्वम्, उत्तरे कल्पे च मूलत एव तदिति विवेकः। उभयथाऽपि पूप. प्रकृतिस्वर. समान। अ+√वृ >वर–(=आच्छादितत्वे सति विप्रकृष्टपर्यायः ⌊तु अभा.⌋) इति वा √पॄ>पर– (व्याप्तत्वे सति विप्रकृष्टपर्याय सन् नैप्र वकारितपकार.) इति वा कृत्वा तस. नञ्-स्वर इति। अथापि वा (√*अर् >भावे) *अर्– (तु √*अर्भ्, √*अल्प् इत्यत्राऽऽद्यावयव:) + (√*भृ >भावे) भर– इति कृत्वा *अर्भर्– इति बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् नैप्र. यनि वर्णविपरिणामश्च द्र. (अपि च तु टि. १अ-पर–, अवार्–)।

[g]) सपा °रम्<>°रे इति पाभे ।

[h]) परम् अवरम् (तु. Sch. ⌊वैतु. सात. परमवरम् ?⌋) इति पाठस्य स्थाने सपा. तैआ ४, २०, २ परम्, अधरम् इति, माश्रौ २,५, ४, २४ ?परमधनम् (शोधः वैप ४ द्र) इति च पाभे.।

[i]) पाभे. परमच्छद द्र ।

[j]) सपा पै १७,३२,९ दुरितान् इति पाभे.।

[k]) पाभे अपराय पै १,१७,४ द्र ।

[l]) सपा, शौ ५,११,५ पुरेण इति पाभे.।

४४[a], का ५,१०,२; २५,८,६[a], तै ५,२,१२,२[a], मै १, २, १४, ३, ९, २[२]¶, काठ ३, २, २६,३[२], ३९, ७, ५०,६[१a], क २, ९; -¶रेषाम् तै २, २, २, ४, -रेषु ऋ १०, ५६, ६; ७, -रै. मा ७,५, का ७, २, २, तै १, ३, ५,१, ४,३,१, ६, ३,३, १[२]; ४,६, २, ३; मै १, ३, ५, काठ ४,१; क ३,१.

अवर-पर्[b]- -रम् शौ ११, ३, २०, पै १६,५४,१३.

अवर-स्-पर्[c]- -रम् मै ४,४,६[२]¶; -राय मा ३०, १९, का ३४, ४,१.

अव √र (>ल) म्ब् > अव-रम्ब-माण- -ण. ऋ ८,१,३४.

अव √राध्, अव 'अरात्सीः शौ ५, ६,६, पै ६,११,८.

¶अव √ रिफ् > अव-रिफत्- -फन्तौ काठ २७,८.

अव √रुच्, अवरोचेत शौ ३,७,३; पै ३,२,३.

अव-रोकिन्[d]- -किण मा २४,६, का २६, २,१; मै ३,१३,५

¶अ-वरुण[e]- -णम् मै २,१, २, ५, ६; काठ १०,३;१३,१.

¶अ-वरुणगृहीत[f]- -तः मै २,५,६, काठ १३, २; -तौ मै १, १०, १२; काठ ३६,६.

¶अ-वरुणग्राह[g]- -हाय तै ६, ६, ५,४.

¶अ-वरुण्य[h]- -ण्यम्[i] मै ४, १,५, काठ ३१,३, क ४७,३

¶अव √रुध् (बधा.), > रुरुत्स, अवरुन्धे[j] तै १, ५, २, १, ५, ४, ४, ७, २[२], ५, ८, १, ४[२], ६, ७,३, ७,४,२, २,१,१, ६[२], २, ६; ४, २, ५,२, ५; ६, ७, ३; ४, ५[२]; ६,७; ८,२, ४,५, २, ४,५,८, ५,७[२]; ९,४, १०, २; ११, १; ५[२], ३, २,३, ७[२], ८[२], ९,७, २[२], ३[५], ९,३[k], ४, ९, ३, ११, १, ६[४], ५, ३, २, ४,४, ५,३, ७,३, ४, १०,३[२], ४[२], ११, २[२], ६, १, १[७], २[४]; २, ६, ९, १, ३, १, ५, १,२; ३, ४, १,२,५, २,३[४], ४[२], ४, १, ४,३, ३[l],८, १[२], २[२], ९,३, ५, ५,२, ३, ४, ४, ७, २, ९, ३, १०, २; ५, १, १, १, २, २[२], ८, २-५, ९, २, ५[२], ६, १०,२, २,१, २:६[m], ३,२, ४, ६,५,५, ६[२]; ६, १[२], ३,५; ८, ७, ९, १[२]; ३, ५, ६, १०, ७, ३, १,३, २, ४; ४, ७,७, २, ८, १[२], २; ३, १०, १[२]; ११, २,३; ४,१, २[२], ३,४,१; ५; ६,३[२]; ५,६, ७, २, ४, ६; ७[२]; ८, १[२], २, ३[२]; ४[२],५[२]; ६[२], ९, २, ३, ४[२]; ११, २; ४[२],५, १, ५,७; ६, ३[२]; ६,२, ३[२]; ६[२], ६, ४, १०, २; ७,२, २, ३, ३, ४,१; ८, ३,१०,३, ६, १, १, २,६; २, १, ४, ७, ३,१, २, ४,४, १[२]; ४, ८, ५, २,७, ३,८, १[२], २, ४, ९,२[२], ३, ५, ६[२]; १०, २; २, १, ३, २, २, ४, १, ५,६, ४; ७, २; ३[२], ८,३; ९, ४, ३, ३,६, ६, २, ७, ३, १०, ३, ११, ३;५; ४, १, ३; २, ५, ३, २[२], ४, २[२], ३, ५, ४, १, ६,५, ६,४, ५,५, २,१०, १, ११, ३, ६[२], ७, १,२, १,४, २, ८, २, ९, १[२], १०, ४[३], २,२, १, २[२],३, १[२]; २[२]; ५, ५[२]; मै १, ४, ७, ४, ९, १०[२], १४[२], १५, ५, ६[२], ७[२];११, ६, ३, ४[५], ५[५], ७,८[६]; ९[२]; १०, ११[३]; ७, २[२], ३[२], ४[२], ५;८, १,४; ५, ६[२]; ८; ९[२], ९, ७[२], १०, ६; ११, ६[२], ८; ९[२]; २, १, ८, २, १, ८[२], ३, १[२], ४, ४, ८,५, १[६],

a) पाभे. अपराय पै १,१७,४ द्र. ।

b) द्वस एकवत्त्वम् उस सास्व. च (पा २,४, १२,६, १,२२३) । वा. क्रिवि. द्र. ।

c) विप (राष्ट्र- [मै]), नाप । सुट् उसं. (पा ६,१,१४४ [तु. पपा. PW प्रभृ. च.]) । मौस्थि तु *अवरतस्पर्- इत्यस्य सतः नैप्र. त-लोप द्र.। एस्थि. *अवर-तस्+पर- इति कृत्वा तस. सास्व. (पा ६,१,२२३) चेति दिक् ।

d) गस. उप कर्तरि घिनुण् प्र. उसं कुत्वं च (पा ३, २,१४२,७,३,५२)। तत्-स्वरः । उ. म. च अव √लोक् इत्यस्य वृत्तविकल्पमपि ब्रूतः ।

e) बस अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)। वा क्रिवि द्र. । सपा तै २,२,६,२ निर्वरुणम् इति पाभे ।

f) तस. नञ्-स्वर.। उप. तृस ।

g) तस. उप भाप षस. ।

h) तस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१५६) ।

i) सपा. तैब्रा ३,२,४,५ अवारुणम् इति पाभे. ।

j) प्रपु१ उप. च उपु१ च यथायथं द्र ।

k) पाभे. अभिसंयुक्ते मै २,३,२ द्र. ।

l) पाभे. अत्ति काठ १३,१२ द्र ।

m) पाभे. राध्नोति, अराध्नोत् मै ३,२,२ द्र. ।

२, ५[२], ७; १०, ११; ३, १, ५; ९[३a]; २,१[२], २[२]; ३; ५[५], ६[४], ७; ८, ३, २[१], ३[१], ४, ८, ९; ४, १[१], २[५], ३[५]; ४; ६[३]; ७; ८,१०, ६,३[१], ५[२], १०, ७, १, २[२],८[५],५,६[२], १०[२]; ८,५[२], ६[२]; ७, १०, ४, ४, १, १, ९, १३[२], १४, २, ४, ७, ८, १०, ११[२]; ३,३[२],६,४, १[३], २, ४, ७[२]; ९,५, १; ३, ५; ७, ६, ७, ९[२], ७, ३-५, ८, ८, काठ ६, ८[१], ७, ८[२], ९, १४[१], ८, २[१], ५; ८, १०, ११, १२[४], १३, १५, ९, १[१], ३, १५[१]; १६; १० ७, ८; १०, ११,११, १, २[१]; ४, १२, १[१], ४[५], ५, ७, ११, १२; १३[२], १३, १[४], ४, १२[१], १४, ६[२], ८[१], १९, ६[२], ८, १०[५], ११[२],१२[३], २०, १[४],३[४], ४[१],५[३], ७[४], १०, १२, १३[४]; २१, १[२], २[२], ३,४, ७[२], ८[४], ९[२],११[११]; १२[u], २२ ६[१], ७, ८, २३, १, २[४], ३, ४, ८, २४, २[१], ४[१], ५, ८, २५, २, ४, ५; ६, ७[१], ८, २८, ४, ६, ९, २९,२; ३०, १०, ३१, ७; १०, ११[३]; १५[१]; ३२, १[५], ६, ७[१]; ३४, ३, ५, ६, १०[२], १७[२], ३५, १६, ३६, १, ७; ३७, १, ७[२], १७[५], क ४, ७[१], ६, ३[१]$, ७[१], ७, १, २,६,७[४], ८, ८. १, ३, ४[१], ३०, ४, ६, ८[३]; ३१, १[२]-३[२], ५[१] - ७[१], ९[२], १२; १४-१६, १७[२], १८; १९, ३४, १[५], ३५, १; ७, ८[१], ३६, १, ३७, ३[१], ५[२b], ६, ३८, १, ५; ३९, १-३; ५[१]; ४०, १, ४४, ४, ६;९,४५,३, ४६,८,४७,७,१०, ११[४],४८,१४; $शौ ९,५,२२, ६, ९; ९, २, ४, ६, ८, १२, ३, ४१, १५, ११, ३; ४, ६, ८;१०,१३, २; ४, ६, ८, १०; $पै ९, २१, १-७, ९-१२, १६, १११, ११; ११२, ७, ८, ११४, १[२]-४[२], १७ २७, ४,२८, ७, २९, १०, १३, ४०, १; अवरुन्धे तै ३, ३, ६, १, $शौ ९, ९, २, ४, ६; ८, अव रुन्धे तै १, ७,६, ७, ५, २, ९, ६, ४, ४, ५, ५, ६, २, काठ २१, ७, $पै ९, २०, १-१२; अवरुन्धाते मै १, ८, ९, अवरुन्धते तै ६, ५, ९, ४, ७, २, १, २[२]; ६, २; ३; ३,३, २; ५, ३, ६, २, ७, ४, ८, १, २, ४,१, २; ३, २, ३, ५, ३, २; ४; ६; ४, ३, ५, २, ३; ६, २; ३; ११, २, ५, ३, १, २, ४, १; ५, २, ६, ४[२], ८, १, २, ४, ९, १, ३[२], ४, १०, १, मै ४, ३, ८, काठ ३३, २; ४, ८[४], ३४, ५[५] ७, ९[३], $शौ १३,२, १५, पै १८, २१, ९$, अवरुध्मः पै १७, ४०, ३[c], अवरुणधै काठ ८, ३, क ६,८, अवारुन्ध तै २, ५, ३, २; ५, २, १, २;६[d],३, ४, ३, ८,१[e], ६, ६, ४, ५, ७, १,८,२, २,२, १; ४,३,१;५,९, १, मै १.१०, १२, २, २, ८, ३,२; ३, ३,१; काठ १०, १०; १२, ५, १९, ११, १२[d], २०, १, ३६, ६[२f], क ३१, १[d], २, ३, अवारुन्धत तै ३, ३, ६, १, ५, ४, १, २, ७, २,६, १; ५, २, २, ८, १, काठ ३२, १, $अव···अरुन्धत खि १, ११, ४, अवरुन्धीत तै ५, १, ९, २; अवरुन्धीमहि तै ७, २,६,१.

$अव रुधत् ऋ १०, १०५, १, कौ १, २२८[g], जै १, २४,८[g], अवारुद्ध मै १,५,१०, ११[२], ३. ७, १, काठ २०, ५, क ३१,७, अव···अरुत्सत काठ ३३, २, अव···अरुत्स्महि तै ७, ५, २,१, काठ ३३, १, $पै १६, १४९, १२[?h], अवारुध्म मै १,६,५.

अवरुध्यते मै १, ११,६, ४, ३, ३, ४, ७, अवरुध्यन्ते मै ३, १०,१.

अव-रुद्ध, द्धा- -द्ध· $ऋ १०, २८, १०, मै ३, ९, ४; काठ २४, ८[२], क ३८, १[i], -द्धम् तै ५, ४, ९, २; ७, ५, १,२; क३७, ३[i], -द्धा तै ३,४, ३,८, काठ ६, ८, १३, १२, क ४, ७, -द्धा तै २, ३, ९, ३, ५,

a) सकृत् पाभे. अपिद्धाति तै ५,१,९,५ द्र. ।

b) एकतरत्र अवरुन्द्ध इति मुपा ? यनि. शोध. द्र ।

c) पाभे. अपरुध्मः शौ १२,३,४३ द्र. ।

d) पाभे अराध्नोत् मै ३,२,२ द्र. ।

e) पाभे. आनर्ध काठ २१,४ द्र. ।

f) सकृत् सपा तैब्रा १, ६, ४, ५ उपानमत् इति पाभे ।

g) तु AVM ९८ यदनु आ इति वैराजस्य सतः १मस्य पादस्याऽन्ते द्र. । h) ?अनुक्ष्माहि इत्यत्र टि. द्र ।

i) सपा. काठ २४,२ °ध्यम् इति पाभे. ।

७,५, ३, ४, ८, २, मै ३, १०, १, काठ ३४,१७, –द्धानि तै २, ५, १०, ४, मै ३, २,५, -द्धेन तै५,२,५,६ [°द्ध- अन्°]

अव-रुद्धि- -द्धयै तै १, ५, ४, २, २, १,९,३; ४, ६, २,९,१, २, ४, ५, १०, ४, ३, ३, ६, १, ५,१,१,४[१], २, ५, ५[२], ६, ६, ३, ८, ६, ९, ३, ४, ५, २, ९,२[१], ६,३, २, ६, १, ८, १; १०, २, २, ९, ४; ३, ७, ५, ७, १, ४, २, १०, ४[२], २, १, ३; २, १; २[२], ३, २[२], ५, ५, ३, ४, १, ४, ३, ४; ५, ३,७, २, ५,८, ३; ९, ३[१], ४, मै १, १०, १२[२]; ११, ८[३], ९[१], २, ४, ८[२], ३, १, १, २[६]; ४[३a]; ७, १०; २, २, ५, ३, १, ६[२]; ४, १, ३[१], ६, ९[२], ७, ४, ८, ५; ८, ९, ६; १०, २, ४, २, ४[४]$, ३, २; ४, ९, ५, ३; ६, ५, ७, ३, ९, काठ ८, ३; ८[२]; १२,१३, १३, ७, १४, ८, ९[१], १०; १९, १[३]; २[१], ६, २१, ११[२]; २३,१,५[२], २६,६; २८, ९[२]; २९, ३, ७, ३२,१[२], ३३, ४, ३४, ५, ९; ३६, ६, क ६, ८,७, २[१],२९,८[२], ३०, ४,३५, ७, ४१, ४, ४४,९[२], ४५,८.

अव-रुधम्[b] तै २, ३, ७, १, ५, ४,१, २.

अव-रुध्य तै १,५, १, ४[२], ३, ४, ३, ४, ५, २, ५, ६, ७, ८,३; १०, २, ६, ६,११,४, ७,३,१, ४, काठ ७, ९[२], १०,१; ११,२, २१,११, ३७,१. [°ध्य अन्°].

अव-रुध्य[c]- -ध्यम् काठ २४, २[d]; -ध्या तै १,६,७,३.

अव-रुन्धम्[e] मै १, १०, १२, ३, ८,६

अव-रुन्धान॑- -ना काठ ३३,३

अव-रुरुत्समान- -नः काठ १२, ५, –ना. तै १,५,१,१.

अव-रोध[f]- -धे मै ४, ४,१.

$अव-रोधन- -नम् ऋ ९,११३,८

अव √रुह्, ¶अवरोहति मै ३, ३, ६, काठ २१,७, अवरोह तै १, ३, १३, १; अव…रोह कौ १, ५३२‡[g], जै १,५४ ८‡[g] अवारुक्षत् पै १४ २,२

अव-रूढ[h]- -ढौ शौ ६, १४०, १, पै १९,४९,९.

अव-रोह[i]- -हस्य पै १३, ३, ३.

अव-रोहत्- -हन् ऋ ५, ७८, ४, –हन्तम् पै १४, २, १, १०.

? अव-रोह्य[j]- -ह्या काठ २६ ११

अव-रोकिन्- अव √रुच् द्र

¶अ-वर्चस्[k]- -र्चसम् शौ ४, २२, ३, पै ३,२१,२

?अ-वर्जुषी[l]- -षीणाम् शौ ७, ५१, २.

? अवर्ति- अव(व √अर् ,ऋ)र् द्र

†अ-वर्त्र[m]- -त्रे· ऋ ६, १२,३, मै ४, १४,१५

अ-वर्मन्[k]- -र्मण· शौ ११, १२,२३

*अ-वर्ष-> १अवर्ष्य[n]- -र्ष्याय मा १६,३८, का १७, ६, २; तै ४ ५,७,२, मै २, ९,७, काठ १७, १५, क २७,५.

¶अ-वर्षिष्यत्[o]- -ष्यन् तै २, ४, १०,३; काठ ११,१०.

¶अ-वर्षिष्यन्ती- -न्ती काठ २५, १०, क ४०,३.

¶अ-वर्षुक[p]- -क तै ५, ४, १, ४, ६ ३, ४, ६, ४, ५, ६, ५, ६,

---

a) सकृत् सपा तै ५,१,३,१ प्रतिष्ठित्यै इति पाभे. ।

b) गम. कमुलन्ते कृत्-स्वर: प्रकृत्या ।

c) गस. उप. क्यप् प्र उसं (पा ३, १, १०९)। कृत् स्वर प्रकृत्या (तु यस्था संटि. ⌊विधिवाक्यत्वात् क्यबन्तत्वं तु मौलिकतरं स्यादिति मतम् ⌋) ।

d) पाभे अवरुद्धम् क ३७,३ द्र ।

e) गस. उप. शमुल् प्र. उसं. (पा ३, ४, १२)। कृत् स्वरः प्रकृत्या । शित्त्वेन सार्वधातुकत्वात् श्नम् विकरणः द्र. ।

f) =अव-रोह- (तु. न्यग्रोध-) । गस. उप. घञन्ते थाथादि-स्वर (पा ६,२,१४४) ।

g) सपा. ऋ ९,९६,१३ अव…सीद इति पाभे. ।

h) तु. टि. १अव-गत- ।

i) विप (⌊शमीगर्भ-⌋अश्वत्थ-) । उप कर्तरि अच् प्र ।

j) पाठ? इव रुंह्या इति द्विपदः शोध. सुवचः (तु. ऋ ४,१,३)।

k) विप. (शत्रु-)। बस. अन्तोदात्त ।

l) विप. (विश्- ⌊=प्रजा-⌋) । अर्थ व्यु च ? अ-वर्जिवस्- (<√वृज्) इति सा W प्रभृ । सपा. ऋ १,१३४,६ ववर्जुषीणाम् इति पाभे ।

m) विप (अग्नि) । बस अन्तोदात्तः ।

n) विप. (रुद्र-) । तद्धिते यति तित्-स्वर· (पा ६,१, १८५)। २अ-वर्ष्य- इत्यतः स्वरतो विवेकमकुर्वाणौ PW MW. च चिन्त्यौ ।

o) तस. नञ्-स्वर ।

p) तु. टि. अ-क्षोधुक- ।

५, मै १,१०,७

२अ-व(र्ष्य>)र्ष्या[a]- -र्ष्याभ्यः तै ७,४,१३,१; काठ ४४,२

¶अव √लिप्,>म्प्, अवालिम्पत् क ३९,१

अव-लिप्त[b]- -प्तम् मै २, ५,५¶[c], -प्ता मा २४, ३, का २६. १, ६, तै ५, ६,२३,१; मै ३. १३, ४, काठ ५०,३

¶अव √लिह्, अवालेट् मै ३,१०,६, काठ २९,१; क ४५,२

¶अव √लुप्>म्प्, अवलुम्पन्ति तै ३,२,२,१.

¶अव √वद्, अववदेत् काठ २५,८; क ४०,१

अव √वह्, अववक्षति पै १९, ३४, १४

अव √वा, अववाति ऋ १, ५८, ५, १०, ६०,११.

अव √विध्, ¶अवविध्यति तै २ ५,५,६[2], ७, ४,५,१[1]; अव··· विध्यति ऋ ९,७३,८.

†अव-विद्ध- -द्धम् ऋ १, १८२, ६, ७,६९,७, मै ४,१४,१०.

अव-वि √नश् (अदर्शने), [?] अव··· विनश्य पै १९, ३३,१२[d]

अव-वि √मुञ्च्, अव···विमुञ्चामि शौ ५,१३,६.

†अव √वी, अववेति ऋ १०, २३, ४; शौ २०,७३,५

¶अव √वृज्, अववृजेयु काठ ३४,२

अव-वृक्त- -क्तम् काठ १३, ३

अव-वृज्य काठ १३,३, क ३६,१[e].

अव √वृश्च्, अव··वृश्च ऋ १, ५१, ७, अव···अवृश्चः ऋ ७, १८,१७.

अव √वृष्>अव-वर्षत्- -र्षते[f] मा २२,२६, का २४,१२,१

¶अव-वृष्ट[g]- -ष्टेन काठ ३५,१९, क ४८,१७.

अव √वेप्, अववेपते पै २०,५०,८

अव √व्ये>अव-वीत- प्राचीन°.

†अव व्ययत्- -यन् ऋ ४, १३, ४, मै ४,१२,५[h]; काठ११,१३

अ-वश[i]- -श शौ ६,४२, ३, ४३,३, पै १९,३३,९.

अव √शस्>अव-शस्[j]- -[?]शसा[k] शौ ६,४५,२, पै १९,३६,५.

अ-वशा- -शा शौ १२, ४, ४२, पै १७, २०,२; –शाम् शौ १२, ४,१७, पै १७,१७,७.

?अवशानम् पै २०,३३, २

अव √*शीय्[l], ¶अवशीयन्ते तै १, ८,१,१[m], मै४,३,७,काठ१५,१, अवशीयताम् शौ १८,३,६०.

¶अव √शॄ>शिर्, अवशीर्यते[n] क ४८, १४, अवशीर्येत मै ४, ८, १०, काठ ३०,५.

अव √शो> शिशी, अव···शिशीहि ऋ १०,१०५,८.

†अव √श्रथ्, अव(श्रथाय) ऋ १, २४,१५, मा १२ १२, का १३, १, १३, तै १, ५, ११, ३, ४, २, १, ३, मै १, २, १८, ४, १४, १७, काठ ३, ८, १६, ८, ४०, ११, क २, १५, कौ ३, १, ४, जै २, ५, १, शौ ७, ८८,३, १८,४,६९.

अव √श्वस्> अव-श्वसम्[o] शौ

---

[a]) विप (२अप्–) । तस यद्तोः (पा ६, २, १५६) इत्युत्तरपदान्तोदात्त ।

[b]) विप. (⌊सकीर्णवर्ण-⌋ आश्वमेधिक-पशु-) । गस. उप बधा. स्त. कौटिल्यवृत्ते. √लिप् (तु पंजा √लिफ्) इत्यतः कर्तरि क्ते प्रवृद्धादित्वाद् अन्तोदात्त. [पा ६,२,१४७ (धा. ऋकर्मकत्वमात्रे तु म. ⌊मा⌋ सगर्वत्वे वृत्तिं पश्यन् , भा च ⌊तै⌋ अन्यदीयत्वेन स्तब्धत्वे वृत्तिमुदाहरन् , वैतु भा. सा. MW. K. उपदेहने वृत्तिमत सकर्मकवात् सत गपू. धा. कर्मणि क्तम् प्र वदन्तः स्वरतश्चिन्त्या.] ।

[c]) सपा. काठ १३,५ ग्रुण्ठम् इति पाभे. ।

[d]) पाभे अनु···विनश्य शौ ६,११३,२ द्र. ।

[e]) पाभे अनु-मृश्य तै ६,१,३,६ द्र. ।

[f]) पाभे. अभिवृर्षते द्र. ।

[g]) विप (⌊वर्षाम्बु-संपृक्त-⌋ हविस्- ⌊तु भा. तैब्रा ३, ७, २, ३ प्रमृ.⌋) ।

[h]) अवव्ययन् इति मुपा. स्वरो भ्रष्ट ।

[i]) विप । बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

[j]) भाप. । गस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या । यत्तु सा. √शस (हिंसायाम्) इत्यस्य रूपम् आह, तद्विमृश्यम् ।

[k]) सपा ऋ १०,१६४,३ यद्, आशसा इति विभे ।

[l]) मौलिथ √शॄ> √*शीर्य> यनि. इति नैप्र. क्रम द्र (वैतु. पा ⌊७, ३,७८⌋ <√शद् इति, PW. प्रमृ च √शी इत्येतस्य यगन्त-वृत्तेन संभेदुकाः ⌊तु W. शौ १८, ३, ६०⌋) ।

[m]) पाभे. अतिशीयन्ते द्र. ।

[n]) पाभे. अपिशीर्यते काठ ३५,६ द्र ।

[o]) णमुल्-कमुल्-सकक्षोऽलित् अमु प्र. उसं (पा ३, ४, १२) । यद्वा उप. भावे अप् प्र. थाथादि-स्वरः, वा. क्रिवि. च द्र. ।

४ ३७,३, पै १३,४,३.

अव √श्वि, अव···अश्वैत् ऋ १, १२४,११[a]

१अवस्- √अव् द्र.

२†अवस्[b]*- -व ऋ १, ८३, २, १६३, ६, १६४, १७, १८, ५, ४०,६, ६ ९,३, ८,४०,८, ९ ७४, ६, १०,१७,१३,२७,२१, ६७ ४, मा २९, १७, का ३१, ३, ६, तै ४, ६, ७, २, काठ ३५, ८, ४६, ३, शौ ९ १४, १७, १८[2], १३, १, ४१, २०, २५, २, ९१, ४, पै १६, ६७, ७, ८, १८, १९, १, २०, १२,९.

अवस्-तर- -रम् पै २०,५८,४.

अवस्-तात्[c] ऋ ३, २२, ३, १०, ८८, १४, १२९, ५; मा ८, ९, १२, ४९†, ३३, ७४†, का ८, ६, २, १३, ४, ५†; ३२, ६, ५†, तै ३, ५, ५, १, ४, २, ४, २†, ¶७, २, ५,५, ३, १०, १[2], २; ४, २,२; ४, ¶मै १, ३, २६, ८, ५[2], २, ७, ११†, ३, ६, १,८, ८[2], ९, ४, ४, ३, १, ¶काठ १३, ५[2], १६, ११†, २०, ३[d], ३३, ६[4], क २५, २†, पै ११, ५,७.

अ(वस्>)वो-देव[e]- -वम् ऋ ८, १९,१२

१अवस- √अव् द्र.

२†अवस- अन्°, पिनाक°.

†अव-सं √स्वृ, अव समस्वरन् ऋ ९, ७३, ४[2f], काठ ३८, १४.

अव √सद्, > सीद, ¶अवसीदति काठ २३, ६; ¶अवसीदन्ति तै २, ६, १, १, अव···सीद ऋ ९, ९६,१३[g].

अव-स(न्न>)न्ना[h]- -न्नाम् मै ३, ६,१०

अव-सर्जन- अव √सृज् द्र

अव-सातृ- अव √सो द्र

१अ-वसा(न>)ना[i]- -नाः ऋ ३, १,६

२अव-सान-, अवसान्य-, अवसाय, अवसायय अव √सो द्र.

अव √सिच् > ञ्च्, ¶अवसिञ्चति मै ३,८,८[2], ९, ९,३, काठ २५, ९; १०[j], २६, ५[j]; क ४०, २; ३[j], ४१, ३[j], अवसिञ्चामि मै १, २, ११, काठ २, ११[k], २५, ९[k]; क २, ५[k], ४०, २[k].

अव-सित- अव √सो द्र.

अव √सृज्, अव ··ससृज्यात् ऋ १, २४,१३.

अवसृजन्ति ऋ ५, ३०, १३, अवसृजथ ऋ १०, ६५, १२, अव· ·सृजत् ऋ १, ५५, ६, १०,११३, ४, अव···सृजन् ऋ १, १७४, ४, अवसृजात् ऋ १०, १०८,५, अवसृजः ऋ १, १८९, ५[l], अव·· सृजन्तु ऋ ५,२,५;६, अवसृज>जाः

---

[a]) =√श्वित् । <√श्वि (गतौ) इति सा, PW. प्रभृ. <√श्वित् (दीप्तौ) इति च मन्वाना ।

[b]) व्यु ? मौस्थि अव+*अस्- (=√अस् [भुवि] +भावे क्विप् प्र) इति कृत्वा गस. शवन्ध्वादित्वम् उप. प्रकृतिस्वरश्च द्र । वा. क्रि वि. इति कृत्वोपलब्धेश्च अव्य. इति प्राक्तनो व्यवहारो भवति । वस्तुतस्तु न. द्वि १ द्र. (वैतु पा ५,३,३९ अवर->*अव्-+असि. प्र इति [वैतु टि. अधस्*- , WW १,१३]) ।

[c]) अधस्तात् इत्यत्रत्यं न्यायमनु (तु. यस्था. टि.) तातिल् प्र. उसं. (तु WW १, १३, १५; ६०४, वैतु पा ५,३,४१ अवर->अव्*- + अस्तातिः प्र इति) ।

[d]) पाभे. अधस्तात् क ३१,५ द्र. ।

[e]) बस (पावा २,२,२४) पूप. प्रकृतिस्वरम् । वचस्- इत्यस्य विप उपरि-मर्त्य- इत्यस्य प्रतियोगि च[='अवोगता' (स्वस्य च यजमानस्य चाऽभीष्टफलस्य प्रदायुकतया) सामीप्यं गताः (नीताः) देवा येन '(स्तोतृयजमानयोरवस्थिते-र्देवलोकाऽपेक्षयाऽवोवर्त्तित्वात्तत्सामीप्यपराणा देवानामवोगतिरित्यभिसंधि [तु. ऋ १,१४२,११,३,४,१०,१०,११, १० यत्र वनस्पतिकर्तृकं देवानामुपावसर्जनमाशास्यते]), तु. PW. GW. BW. प्रभृ , वैतु सा. LRV. GRV. NW. च 'अवस्ताद् देवानाम्' इतीव व्याचक्षाणा· उस. अस. अभिसदधानाः स्वरतः (तु टि अध-ईष-) चोद्या. । भूयसेऽपि विमर्शाय तु टि उपरि-मर्त्य-] ।

[f]) पाठ ? अव इत्यस्य स्थाने सपा. शौ ५,६,३ एव इत्यस्य च, पै ६,११,४ अभि इत्यस्य च श्रूयमाणत्वात् तन्मूलस्वरूपत. संदेहादिति यावत् ।

[g]) पाभे. अव···रोह द्र. ।

[h]) तु. टि १अव-गत- । [i]) विप (यह्वी-)। तस. नञ्-स्वर. । उप. <√वस् (आच्छादने) द्र. ।

[j]) पाभे. अवनयति तै ६,२,१०,३[2] द्र. ।

[k]) पाभे अवनयामि मा ५,२५ द्र. ।

[l]) सपा. माश २,१६,३ विसृजः इति पाभे. ।

१,१३,११, मा २७,२१‡[a], का २९,२,११‡[a], तै ४,१,८,३‡[a]; मै २, १२, ६‡[a], काठ १८, १७‡[a], क २९, ५‡[a]; शौ ५, २७,११‡[a],१८,२,१०†, पै ९, १, ११‡[a], अव···सृज > जा ऋ ३,४,[१०[b]; ७, २,१०[b]]; ८६, ५[2], शौ १, ११, ३, ४, १५,१२[c], ६, २६, १, पै १,५, ३; ५, ७, ११; १९, ११, १, अव···सृज > जा ऋ १, ८०, ४; ७, ८६, ५, अव···सृजतम् ऋ १,१५१,६[d],५,६२, ३; †अवासृजत् ऋ २,१२,१२, ८, ३२,२५; १०, ८५,१३, शौ १४,१, १३$, २०, ३४, १३, पै ६,३,१; १३, ७,१३, १८,२, २†, १९,३१,८, अवासृजत् तै ६, २, ३, २[e]; अवासृजन्त ऋ [(३,३२, ११) ४, १९,२ (६, ३०,४)], अवासृजन् शौ ४, ६, ७, पै १, १०७, ६; ५, ८,६, †अवासृज ऋ १,[३२, १२, (२, १२, १२)], ५७, ६; [(३, ३२,११, ४,१९,२) ६,३०,४], १०, १३३,२, १३८, २; मै ४, १४, १८; काठ ३८, ७; कौ २, ११५२, जै ४, १, ५, शौ २०, १५,६,९५,३, पै १३, ६, १२, अवासृजः ऋ ६,४३,३; ¶अव-सृजेत् मै १, ६, ४, काठ २६, ६[2], क ४१,४[2].

¶अवस्रक्ष्यति मै ३, ८, १[f], अव···असृक्षत[g] शौ १४, २, ५२; पै १८,१२,१.

? अवास्राक्[h] पै २,५२,५.

अव-सर्जन- -नाय[i] मा १२,६४; का १३, ५,३, तै ४, २, ५, ३, काठ १६, १२, क २५, ३; शौ ६, ८४, १; पै १९, ५, ११.

अव-सृजत्- -जन् ऋ २,३,१०.

¶अव-सृज्य[j]- -ज्यः मै १,६,४.

१अव-सृष्ट, ष्टा- -ष्टः ऋ १०, ४, ३; मा २०, ४५, का २२, ४, १०; मै ३, ११, १, काठ ३८, ६; -ष्टम् तै २, ४, ७, १, काठ ११, १३, -†ष्टा ऋ ६, ७५, १६, ७, ४६, ३, मा १७, ४५, का १८, ४, १३, तै ४, ६, ४, ४; कौ २, १२१३, शौ १, ३, ९$; ३,१९,८; $[3] १, ५६,४, ३, १०, ३, ४, १४, ५; -ष्टा शौ १७,१,२८, -ष्टाम् शौ १४, २, ५३–५८, पै १८, १२, २–६. [°ष्ट- रुद्र°]

२†अव-सृष्ट[k]- -ष्टान् ऋ १०,२८, ११, -ष्टास ऋ १०, ९१, १४, मा २०, ७८, का २२ ७, १२, मै ३,११,४.

३अव-सृष्ट,ष्टा- -ष्टा काठ ३८, ९‡, पै १८, ३२,११

अव √सृप्, अवसर्पति मा १६, ७, का १७ १,७, तै ४ ५, १, ३, मै २ ९, २, काठ १७, ११, क २७, १, अवसर्पतु तै ४, २, ७, १[l], अवसर्पन्तु शौ ११, १, १७, पै १६, ९०,७

अवसृप शौ ८, ६, ३, पै १६, ७९,३.

अव-सै अव √सो द्र

अव √सो[m] > सा, सायि, सि, स, अवस्यति ऋ १०, ६१, २०, ¶तै २,५, ६, १, ६, २, ९, १, मै ४,६,५¶, ¶काठ ८, १; १३,१२; २९, ८[2], क ६, ६¶, अवस्यन्ति शौ ९, २, १४, पै १६, ७७,४, अव···सात् ऋ

---

a) सपा. ऋ ३ ४,१० उप···अवसृज इति पाभे. ।

b) तु. सस्थ टि उप ।

c) इह सा. अवनीचीरपोऽपसृज इत्येवं शिश्राविषिषन् अवनीचीः इत्येतद् एकं पदम् अव-न्यञ्च्- इत्यस्य शसि रूपमाह, अथ अप √सृज् इत्यस्य वृत्तमन्त्यं क्रियपदमिति च मेने । तद् विमृश्यम् । त्रैष्टुभपाद-पुपूर्षा हि सा. पाठमाकाङ्क्षेततरामिति दिक् ।

d) अव···सृजतम् इत्येवं पठन् GW चिन्त्य ।

e) पाभे. व्यसृजत् द्र ।

f) सपा. तै ६,२,३,१ असिष्यति इति पाभे. ।

g) सपा. आपमं १, ४, ४ बौगृ १, ४, १७ ?*अव··· अदास्थ इति, मंब्रा १,२,५ अप···अयष्ट इति, जैगृ १, २१ २१ अव··अयक्षत इति च पाभे. ।

h) पाठ ? अ-जस्र- इति श्रुत्यभिप्राय संभाव्येत (तु. मूको आजस्रा इति) । दीक्षाया विप. चापरमुपलभ्येतेति चिन्त्यो भवति मुपा ।

i) पाभे प्रमोचनाय द्र ।

j) गस. क्यबन्ते कृत्-स्वर· प्रकृत्या ।

k) गम. उप. क्ते प्रवृद्धादित्वाद् अन्तोदात्तः (पा ६, २,१४७)।

l) सपा. मा १२, १०३ का १३, ७,२ मै ३, ७,१४ काठ १६,१४ क २५,५ अरोहत् इति पाभे. ।

m) धा. विमोचनेऽपि वृत्तिः (तु. श्रा १,१७)।

७,२८, ४, अवस्य ऋ ४, १६, २, ६,४०,१, तै १, २, ३, ३[a], शौ २०, ७७,२†, †अवस्यतम् ऋ ६,७४,३, तै १,८,२२,५, मै ४, ११, २, काठ ११, १२, शौ ७, ४३, २, पै १, १०१, ४, ¶अवस्येत् तै २,५,१,३.

अवासु[b] ऋ १, १७९, ?.

अव-सातु- -तारम् ऋ १०, २७, ९

२अव-सान- -नम् ऋ १०, १४, ९, मा १२,४५, ३५, १†, का १३,८,१, ३५, ४, २†, तै ४, २, ४,१; मै २, ७,११; ३, २, ३, काठ १६, ११, ३४, ९¶; क २५,२, शौ १८, १,५५†,२, ३७, १९, १४, १, पै २,२३, ३, १०, १, ११, २०, २१, १०, -¶ने तै २, ५, ६, १. [°न- नव°]

अवसान-दर्श[c]- -र्शः शौ ७, ४२,१, पै २०,१०,१.

?अवसान-भ(द्र>)द्रात्[?d] पै १४ ४,२.

अवसान्य[e]- -न्याय मा १६, ३३, का १७, ५,२, तै ४,५,६, १, मै २, ९,६, काठ १७, १४, क २७,४.

अव-साय ऋ १, १०४, १; मै ४, १,६¶, ¶काठ ६, ६; ३१, ४, ¶क ४,५,४७,४

¶अव-साय्य तै ३,४,८,७.

अव-सित- -†तस्य ऋ १,३२, १५, मै ४,१४,१३, पै १३, ६, १५, तासः ऋ ४, २५,८, -¶ते तै ५,२,२,४. [°त- २प्रतिचीन°]

अव-सै[f] ऋ ३,५३,२०.

२अव-स्यत्- -स्यन् काठ १३, १२. [°स्यत्- अन्°]

अव √स्कु > अव-स्कव[g]- -वम् शौ २,३१,४, पै २,१५,४

अव √स्तम्भ् > भ्, अव…अस्तभ्नात्[h] खि ५,५,११.

अवस्-तात् २अवस्-* द्र

¶अव √स्तृ, > स्तृ, अवस्तृणाति तै ६,२, १०, ३, ११, ३, ३,४, २, अवस्तृणाति मै ३, ८, ८, ९[२], ९, ३, अव…स्तृणाति मै ३, ८, ८; काठ २५, ९, क ४०,२; $अवस्तृणामि मा ५, २५, का ५, ६, ४, तै १, ३,२, २, मै[i] १, २, ११[२]; १४; काठ २, ११[i], २५, ९, क २, ५[i]; ४०, २.

अव-स्तीर्य तै ६,२,१०,४, ३,४,२. [°र्य अन्°].

अव √स्था, > तिष्ठ, अवतिष्ठति ऋ ८,२४, ३०; अवतिष्ठति शौ ६, ४३, २, ७, ८०, ३[j]; ¶अवातिष्ठत् काठ १२,१३[k]; †अव… अतिष्ठन् ऋ ८, ९६, १३, काठ २८,४, क ४४,४, कौ १,३२३; जै १, ३४, १, शौ २०, १३७, ७, ¶अवतिष्ठेत् मै ३, ९,४.

अवतस्थे ऋ ५, ४४, ९; १०, ४८, ५, अव…स्थात् ऋ ७, ८७, ६; अवस्थात ऋ ५, ५३, ८, अवस्थाम् ऋ ⌊२, २७,१७; २८, ११, २९,७⌋.

अव तस्थिवस्- -वांसम् ऋ ८, ९६,१४, शौ २०,१३७,८.

अव-स्थ[l]- -स्थम् पै २, ८४, ७, -स्थस्य शौ ७, ९०,३, पै २०, २९,३.

१अव-स्था[m]- -स्था मै २, १३

---

a) पाभे शौ ७,९,१ अस्या टि, यत्र ऐब्रा १,१३ अपि संकेतः द्र.।

b) अव, असु इति पपा.। लुङि प्रपु१ द्र.।

c) विप (⌊दिव्य-सुपर्ण-⌋ सूर्य-)। उस. अजन्ते (पा ३,१,१३४) कृत्-स्वर प्रकृत्या।

d) रात्री इत्येतेन प्र१ समानाधिकरण -द्रा इत्याकाङ्क्ष्यते न तु -द्रात् इति (तु टि. ?अनु सा भद्राऽभि)।

e) वि? (रुद्र-)। तात्रभविके यति तित्-स्वर।

f) अवसा आ > पपा °सै, आ इति। आ>*अवसानात् इति पाठे सति नैप्र. छान्दसो विपरिणामः (तु. सस्थ टि आ)। पं अर्थे तुमर्थीयम् इति GW. प्रमृ.; अव-सा- > -सै ⌊पं अर्थे च.⌋ इत्येव वे. सा; > -सा- ⌊पं१ स.?⌋ इत्येवं पपा. शोधुकाः WG ⌊९७१a⌋ ORN. WAG ⌊३,१५ d⌋।

g) नाप (क्रिमि-विशेष-)। गस. अजन्ते (पा ३, १, १३४) थाथादि-स्वर। पपा अवग्रहाऽभावश्चिन्त्यः। धा. अर्थे ? गतौ इति सा., विदारणे इत्यर्वाञ्चः।

h) सपा शाश्रौ ८,२५,१ अव…अहन् इति पाभे.।

i) सपा काठ ३,१२ प्रमृ क २,६ प्रमृ. आस्तृणामि इति पाभे.।

j) सपा. पै १९,४०,७ उपतिष्ठति इति पाभे.।

k) पाभे अवातनोत् मै २,५,२ द्र।

l) नाप (⌊स्थिर-स्थितिमत्-⌋ पुंव्यञ्जन- ⌊=उपस्थ-⌋)। गस. उप. कर्तरि कः प्र. थाथादि-स्वरश्च।

m) विप, नाप. (अवाची- दिश्- ⌊मै⌋)। गस. उप. कर्तरि विजन्ते धास्व. तदवस्थः।

२१, –स्था पै २,५६,४
२अव-स्था[a]– -स्था. ऋ ५,१९,१.
¶अव-स्थावन्[b]– -वा तै ५,५,१०, २, -वान. तै ५, ५,१०,४
¶अव-स्थित– -ताय काठ २४, ७, क ३७,८

अव √स्पृ, अवस्पुरत् ऋ ६, ४२ ४[c], अव…स्प ऋ ९,७०,१०. अवस्पृधि ऋ ५, ३,९, ८, ६६, १४, अवस्पृतम् ऋ १०,३९,६
अव-स्पर्तृ[d]– -०र्तः ऋ २,२३,८

अव √स्फूर्ज्, ? अवास्फूर्जत्[e] पै २, ७०,४.
अव-स्फूर्जत्– -र्जत् मै २, ८, १०, काठ १७, ९, -र्जते मा २२, २६, का २४, १२, १; –र्जन् मा १५, १९, का १६, ४, ९, तै ७, ४,७, १, २, ४,४,३,२; मै २, ४, ७[2]; काठ ११, ९[2], क २६,८

अव √स्मि, अवस्मयन्त ऋ १, १६८ ८.

अव √स्मृ , अवासस्मरम् पै २०, ६१,७.

√अवस्य, १अवस्यत्– √अव् द्र
२अव-स्यँत्–अव √सो द्र

अवस्यु– √अव् द्र.
?अवस्रजम्[f] पै १,१५,१.

अव √स्रस् > अव-स्रस्[g]– -स्रस' ऋ २,१७,५

अव √स्रु, अवस्रव पै ५, १०, २; अवस्रवेत्, अव…स्रवेत् ऋ १, १२९,६.

अवस्-वत्–, अवस्वद्-वत्–, अवस्त्र-द्वन्-नेत्र– √अव् द्र.

अव √स्वन्, अव अस्वनीत् ऋ ४, २७,३.
अव-स्वनँ– > अवस्वन्य[h]– -न्याय मा १६, ३१; का १७, ४,५; तै ४, ५,५,२, मै २, ९, ५, काठ १७ १४, क २७,४.

अव √स्वप्, अवस्वाप्सीत् पै ९, २५,१६, २०, ६१, ८[i].

†**अव √स्वृ**, अवस्वराति ऋ ८, ६९, ९, शौ २०, ९२,६, अवस्वरात् कौ २,७९३‡[c].

¶**अव √हन्** > जङ्घन्, अवहन्नि तै ५, २,८,७; काठ २९,३[j], ¶अव…हन्ति तै १,६,९,३, अव…हन्मि शौ १२,१, ५८, पै १७, ६,५, अवहन्तु पै ५, ३३,४[k], अव… (हन्तु) शौ ६,१३४,१, पै ५,३३, ४; अवजहि शौ ५,१४,२, १३, १,३०; पै १०, १०, २, १६, १५२,१०, १८,१८, १, अव… जहि ऋ १, १३३, ३, ८, ६४, १, ९,८५,२, खि २, ५,१,६[3], २४; खिपा २९, ४१, †कौ १, १९४, २, ७०४, †जै १, २१, १; ४, ७, ९, शौ ५, १४, १[l]; २, २१,१, १०,४,३[m], १३,१, ३०; ३२[21], १९, ६५,१, २०, ९३, १†, पै १२, १, ९‡[n], १६,१५,४[m],१५०,४, १८,१८, २, अव हन्तन ऋ २ ३४, ९, अवाहन् ऋ ४, ३०, १४, १०, ७३, ६, †अवाहन् ऋ ५, ४०,६; [(१, ८४,१३)९, ६१, १], कौ १,४९५, २, ५६०, जै १,५१,९, ३, ४५,२, †अव हन् ऋ ५, ३२,१, ६, २६ ५, कौ १, ३१५[o], जै १, ३३, ३; अव…अहनम् ऋ १०,४८,६. अवजिघ्नते ऋ १, ८०,५. अव जघन्थ ऋ ६,३१,४ अवजङ्घनी पै २, ६५,३[?], अव-जङ्घनीहि शौ ५, २०,८, पै ९, २४,७

[a]) भाप. (दशा-, स्थिति-) इति वे. सा. GRV प्रभृ. (वैतु PW. GW BL प्रभृ. नाप. [स्त्रीव्यञ्जन- इति]) ।

[b]) अवस्थापयितृ- [उदीची दिश्-, गन्धर्व- इति भा]। गस वनिबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या ।

[c]) सपा. अवस्पुरत् <> अवस्वरात् इति पाभे ।

[d]) गस. तृज ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या ।

[e]) पाठ ? अव-स्फूर्जत् (भाप. । अति प्र. शतृवत् उसं. [पाउ २,८४]) इति शोध (तु मूको., वैतु. BKA. यनि. एवेति) ।

[f]) सपा. शौ १,१४,१ इव स्रजम् इति पाभे. ।

[g]) गस भावे क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या , वैतु PW. प्रभृ अवस्रसस्(:) इति कसुन्नन्तं मन्वाना विमृश्या. ।

[h]) विप (रुद्र-) । तात्रभविके यति तित्-स्वर (पा ६,१,१८५) ।

[i]) °स्वप्सीत् इति पाठ ? यनि. शोध (तु सपा पै) ।

[j]) पाभे. अभिनिष्ठति तै ५,४,३,५ द्र. ।

[k]) पाभे. अपहन्तु शौ ६,१३४,१ द्र ।

[l]) सपा पै ७,१,१ प्रति …दह इति पाभे ।

[m]) सपा आपमं २,१७,२६ प्रभृ अप …जहि इति, आपगृ १८,१२ अप(जहि) इति, मागृ २,७,१ अप … आगहि(?) इति च पाभे. ।

[n]) सपा. ऋ १,९४,९ अप…जहि इति पाभे. ।

[o]) S. अहन् इति चिन्त्यम् ।

अव-घ्न(घ्नत् >)ती- -ती ऋ १, १९१,२, शौ ११, १,९, पै ४, १६,३†, १६,८९,९

अव-हत- -त काठ ४, १३[a], २९, ३[a], शौ ६, १३४,२, पै ५,३३, ५; -तम् काठ ३७,१२; -तस्य पै ६,१५,५

अव-हन्तृ- -न्ता ऋ ४, २५,६

अव √हा (त्यागे), अवाहा[b] ऋ १, ११६,३

¶अवहीयते काठ २६,९, क ४१, ७, अवहीये ऋ १०, ३४,५

¶अवहास्यते काठ २६, ९, क ४१,७.

अवजोहिप ऋ ३,५३,१९

अव-हाय तै ५ ७,९,१; मै १,६,१, काठ ७,१२[२], क ६, २; शौ ७, ५५,४; १६,४,३, पै २०, १०, ७. [°य अन्°]

अव-हीय- पाप°.

?अवहि[c] खि ५,१५,३.

अव-हित- अव √धा द्र.

अव √हु, अव ···जुह्वति ऋ ५, ७,५.

अव √हृ > भृ, ¶अवहरति काठ २५, १०, २६, ५[२d], क ४०, ३, ४१, ३[२d], ¶अवाहरत् मै १, ८, १, ¶अवहरेयु काठ ११,५[e].

†अव···जभार ऋ १, ३२, ९, पै १३,६,९.

अव √ह्वृ > अव-ह्वर्- अन्°

अव √ह्वे, अवह्वये ऋ ५,५६ १

अवाका[f]- -कया तै ४,६,१,१[g]

अवा(व-आ) √कृ, अव···आकृधि ऋ ८,५३,४, खि ३, ५, ४, जै ४, १८,८

अवा(व-आ) √गम्, अवाजगाम पै २,५७,१.

अवा(व √अ)च्, ञ्च् > ¶अवाच्, ञ्च्- -वाक् काठ २७, ३, क ४२, ३, -वाङ् तै ३, २, ५, ३, ६, ३, १, ५, ५, २, २, मै १, ९, ३, ३,६, ३[h], ४, ६, ६, काठ ९, ११[१], २७, २, ५, २८, १, क ४२, २, ५, पै १,७१,३$; -वाच ऋ ४,२५, ६$, मै ४, ७,५, -वाञ्चः मै १, ९, ३, काठ ९, ११, ३७, १६, -वाञ्चम् मै ३, ६, ३[h], -वाञ्चौ तै ५, ३, २, ५, काठ २७, २, क ४२, २, पै १९, ४९,९

अवाची- -¶ची मै १, ८, ५, २,१३, २१; काठ १३, ४[२], -चीः शौ १०, २, ११, पै १६, ६०,३, १९, ८,४; ६, -¶चीम् तै ६,३,४, ६[२], मै ३, ९, ४¶, काठ २६, ६, क ४१,४, -च्यै मा २२, २४, का २४, १०, ९; -च्यौ पै २,८७,४.

अवाचीन[i]- -नम् ¶तै ६ १, ३, ४, ¶मै १, ८,५, ३,६, ७, ४,१,१३;५,५, ८, १[२]; ¶काठ २३, ४, २६, १, २७, १, ¶क ३६, १, ४०, ४, ४२, १, शौ १०, ४, २५, पै १६, १७, १; -ना पै १३,१०,२, -नान् शौ १३,१,३०, पै १८,१८,१, २०, ४३,८.

अवा(व √अ)ज्, अवाजति ऋ १, १६१,१०.

अ-वाजिन्[j]- -जिनम् ऋ ३, ५३, २३

†१अ-वात,ता[k]- -त ऋ ६, १६, २०,१८, १, ९, ८९, ७, ९६, ८, ११; मा १९, ५३, का २१, ४,३, तै २, ६, १२, १, मै ४, १०, ६, काठ २०, १४, २१, १४, -ता ऋ ६,६४, ५, -ता. ऋ ६,६७,७, पै २,५५,५.

२अ-वात,ता[l]- -त ऋ ८, ७९, ७, -तम् ऋ १०, १२९, २, -ता ऋ १,५२,४,६२, १०, -ताय

---

[a]) पाभे प्रतियुत॰ द्र ।

[b]) लुङि प्रपु१ (<अँवाहास्त इति ⌊तु. सा. GW. प्रभृ., वैतु. स्क प्रपु३ > मपु१ इति अनन्वितत्वात् चिन्त्यम्, W. एतद् रूपम् < अव √हृ इत्येवञ्च चिन्त्य पृथक्कारविशिष्टाऽङ्गीकाराऽऽत्मकार्याऽसंगते.⌋) ।

[c]) पाभे ?अवहि द्र ।

[d]) पाभे. अवदधाति मै ३,९,३ द्र ।

[e]) सपा. मै २,१,५ प्रहरेयु इति पाभे ।

[f]) =अवका- । व्यु ?

[g]) पाभे अवकया मा १७, ४ द्र. ।

[h]) सपा. काठ २३,१ यक्र अन्वङ्, अन्वञ्चम् इति पाभे. ।

[i]) ख > ईनः प्र. (पा ५,४,८, ७,१,२) । तत्-स्वर. ।

[j]) नाप (⌊अनश्व-, अ-जवन-⌋ अजादिक- इति वे, स्क. ⌊या ४ १४⌋, ORN., कदश्व-, क्षुद्रघोटक- इति PW. GW प्रभृ., सा. =मूर्ख- इति ?) । तस नञ्-स्वर ।

[k]) तस. नञ्-स्वर' । उप. < √वा (हिंसायाम्), वैतु PW. प्रभृ, NW., WW १, २११ < √वन् इति ।

[l]) विप । बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

शौ २०, १३६, ३[a], –ताम् ऋ १, ३८, ७, –ते ऋ ६, ६४,४

¶अवा(व√अ)न् > अवाँ(व-आँ) नम्[b] काठ २६,८, क ४१, ६ [°नम् अन्°]

अवा(व-अ)न्तर[c]– -र. पै १३, १२, २, –¶रम् तै ७, ४, ५, ३, ५, ४, २, ७, १ मै २, ५, १, ४ ५,८[२].

अवान्तर-दिशा[d]– -¶शाः तै २,४, ९,२[e], ७,२, ३, १,५ २५ १, काठ ४५,५, -शाभ्य' मा २४, २६, का २६, ६, १; तै ७, १, १५, १, मै ३, १४,७, काठ ४१,६

¶अवान्तर दीक्षा[d]– -क्षया तै ६, २, २, ७, मै ३, ७, १०, काठ २४, ९[१], क ३८, २[२], -क्षा तै ६, २, ३,५[२], –क्षाम् तै ६, २, २, ७, ३, ५[२], –क्षायाम् काठ ३४ १४.

¶अवान्तर-शफ[d]– -फः तै ५, २, ६,५.

अवा(व-अ)न्तरा काठ ३३, ७¶[f]

अवा (व√आ)प्, अवाप पै १९,३६, १४.

अवा(व-अ)भि√षि(< सि)च् > अवाभि-षेचन- १हस्त°.

अवा(व-आ)√भृ(<हृ) > अवा-भृत- -तम् पै ९,८,३.

अवाय-, अवा-यत्- अवे (व √इ) द्र.

अवा(व-आ)√या, अव'''आ'' ययु' ऋ १,१६८,४[g].

१अवार्– अव(व √अर्,ऋ)र् द्र

२अवा(व-२अ)र- शत°

अवारीय– अव(व √अर्,ऋ)र् द्र

अवार्च्छ्(व√ऋ>ऋच्छ्), अवा-र्च्छति तै २ ६,३,४

¶अवा(व√अ)र्ज्, अवार्जति काठ १; क ४४,१.

१अवार्य– अव (व√अर्,ऋ)र् द्र.

*२अ-वार्य– > †अवार्य-क्रतु[h]– -तुम् ऋ ८,९२,८, कौ २, ९९३, जै ४,२७,२.

अवा(व-आ)√लभ् > लिप्स् अवा-लिप्स– -प्स. पै १, ६९,१,२, –प्सम् पै १,६९,३.

?अवावपन[i]– -नम् मै ३, १२,१९

?अवावस्(ष्ट>)ष्टा[j] पै १,९५,४.

¶?अवाशृङ्ग[k]– -ङ्ग तै २, १, ८, ५.

अवा(व√अ)स् (क्षेपणे), ¶अवास्यति तै६,३,४,२, ¶अवास्यति मै ३, ८,९, ९,३[२]; काठ २१,७, २६ ५, क ४१,३.

अवा(व-अ)स्य ऋ १, १४०, १०; ¶तै ३,२,२,१.

१अ-वास्तु[l]– -स्तु तै ३,४,१०,२

२अ-वास्तु[m]– -स्तुम् शौ १२,९, ७, पै १६,१४५,७.

१अवि– √अव् द्र.

---

[a]) अवानाय इति मूको । आ-तत्य इति RW. संशोधुकौ ।

[b]) गस णमुलन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या ।

[c]) विप. । बस. अन्तोदात्त उसं. (पा ६, २,१६६) । –रम् इति वा क्रिवि द्र ।

[d]) कस सास्व. (पा ६,१, २२३) ।

[e]) पाभे उपदिशा द्र. ।

[f]) सस्थ टि भेजाते द्र. ।

[g]) तु. सा, वैतु वें अव इत्यस्य श्रुतिमुपेक्षुक इव, PW. GW आ इत्येतन्न श्रावयन्तौ (कप्र असौ दिवः इत्येनदन्वित इतीवाऽभिसदधानौ) ।

[h]) विप.(⌊अवार्य-कर्मन्-⌋ इन्द्र-) । बस. पूप प्रकृतिस्वरम् पूप. <अ + *वार्य- (<√*वृ⌊वारणे⌋) इति तस. वा बस वा द्र. । तस. तावत् उप. गतिद्वयी । तद्धितान्तं वा (√*वृ (वारणे) > *१वार्य– + यत् प्र.) कृदन्त वा (√*वृ(वारणे) > √वारि + यत् प्र) । उभयथाऽप्याद्युदात्तस्य सतः (पा ६,१,२१३) नञा स अन्तोदात्त.(यक. पा ६,२,१५६,१६०) । अथ बस. उप भावे निष्पन्नमिति चान्तोदात्तं (पा ६,२,१७२) इति च विशेषः ।

[i]) किम् अवा° इति पाठ किम् वा° (किम्, उ, आ-वपन- ⌊तु सपा मा २३, ९ प्रमृ⌋) इत्यस्य वावि. द्र (तु. पपा.) । मा पाठ एवादर्तव्य इति संस्कर्ता ?

[j]) शोध सस्थ टि. ?प्रहुतेषु द्र. ।

[k]) व्यु.? ?*अवा (=अव + आ) + शृङ्ग– इति कृत्वा बस. अन्तोदात्त (पावा २, २, २४, पा ६, २, १७७) इति वा, ?अवा √*श्रञ्ज्+कर्तरि अचि न्यङ्क्वादित्वात् कुत्वं थाथीय स्वरश्चेति वा । अथवा नैप्र पूप २*अव-गत– इत्यस्यैवैकोपसृष्टस्य सत परिणाम. स्यात् (वैतु पपा अनवग्रह , भा अवा > अवा इति वा, अवाञ्च्- > अवाक् इति वा पूप , स्वरस्तु निरुदकादित्वात् द्र ⌊पा ६, २, १८४⌋ इति च; MW २अवस्–* इति पूप इति च) ।

[l]) नाप. । तस नञ्-स्वर' । उप. =२वास्तु– ।

[m]) विप. (⌊गृहरहित-⌋ ब्रह्मज्य-) । उप. =१वास्तु– ।

२अ॒वि[a]- -¶वय. तै ६, ५,१०,१; काठ २८, १०, ३५, १५, क ४५ १, पै १,४०,४$; -वि ऋ ९, ७८, १; मा १९. ९०, २१, ३०, २३, १२, ५४, का २१,६, ११; २३, ४, २, २५, ३, ९, १०, २, तै ¶२, १, २, २[२], ७,१,१, ५¶, ४, १८, १, ¶मै १,५,२, १०; ८,१, २,५, २[४], $३, ११,२, ९, १२,१९, ४, ५, ७, ¶काठ ६ २; ७,७, १२, १३[3b]; २७, २[b], ३४, ७, ३८, ३, ४४,७; ¶क ४,१, ४२,२; शौ ३.२९,१,२,५,१९, २, १२,२,५३; पै १७,३५, ३, -†विभि ऋ २, ३६, १, ९, ८६, ११, ९१,२; १०७,२, कौ २,३८२; ६६४, जै ३, ३१, २, ५५,५, पै ११,१,१०$, -विम् मा १२, ७१, १३. ४४[c], का १३,५,१०, १४,४,७, तै ¶२, १,२,३[२], २,६, ३[२], ४,२,५,६, १०,३, ¶मै २,५,२; $७,१२, १७; ३.१०, २[२], ४,८,१, ८[२], काठ १६, १२, १७, २८,५; क २५, ३, ४४,५¶, शौ ३, १७, ३, २९,३-५, ५,८,४; ६,७१, १, ७,५२, ५, पै २,२८,२; ७, १८, ५, १९ ९,७, ५१, १२, २०,१४,१, -वी तै ५.६, २१, १, काठ ५०, १, -वीः तै ७, ३,१४,१ काठ २८, १०, ४३, ४, क ४५, १¶, -वीनाम् ऋ ९, १०७, ८, १०९, ७; १०, २६, ६, ¶तै २,१, १, ५, ५, ५ १,३, †कौ १, ४३६, ५१५, २, ३४७, †जै १, ५३, ५, ३, २९,४, शौ १९, ४७, ६, पै २, ३७, ४, ६. १५, ८, २०, ६, -¶वे मै २, ५, १, काठ १३. १, क ६, ७, -व्यः ऋ ८, २, २, ९, ६, १, ७, ६, १२, ४, ⌊१६, ८; २८, १ (६४, २५) ७४, ९, १०६, १०⌋, ⌊२०, १, ३८, १⌋, ५०, ३, ५२, २, ६३,१०, १९; ६८, ७; ७४,९, ८६, ४८; ⌊१०१, १६; १०८, ५⌋; १०७, ६, -व्या खि १, ७, २, काठ ८, २, ‡कौ १, ५०६, ५१९, ५८४, २, ८५, ३१८; ४८३, ५४९, ५५७, ६२४, ‡जै १, ५२, १०, ५३, ९, ५९, ७, ३, ८, ११, २६, ४, ३६, ८, ४०, १, ४३, ५; ४४, ३, ५२, ४, पै १, ७२,२, -व्याम् शौ ५,३१,२, १२, २, १९, २०, पै १७,३१,९;१० [°वि- १अजा°, अति°, त्रि°, पञ्चन्°, शत°]

अवि-(क>)का[d]- -का ऋ १, १२६,७, खि ५,१५,५[e], -का शौ २०,१२९,१७[e].

अवि-पाल[f]- -लम् मा ३०, ११, का ३४,२,३

अ॒वि-मत्- -मत शौ ६, ३७,१[g]; पै २०,१७,१, -¶मन्तम् मै १,४,८, काठ ३२,६, -†मान् ऋ ४,२,५, तै १,६,६, ४, ७, ६, ७, ३,१, ११, १, मै १,४, ३;८, काठ ५, ६; ३२,६

अ॒वि-वृ॒त्[h]- -वृत[1] खि ४,५,२१[g].

अ॒व्य[j]- -व्यम् ऋ ९, १३, ६, ६१,१७, ६७,५, ६९,९, ९७, ४, ⌊(८५, ५)५६⌋, १०७, १७, १०९, १६, †कौ १, ५२०,

[a]) नाप. [मेष-, मेषी-, ⌊उपचारात्⌋ अविलोमनिर्मित-दशापवित्र- (ऋ २, ३६, १, ९, ७८, १ प्रभृ.)]। व्यु.? <√अव् इति स्यान्न वा स्यात्। तत्सं-भवेऽपि द्वौ कल्पौ स्याताम्। १अ॒वि- इत्यस्यैवा-ऽर्थिक परिणाम इति प्रथम.। बधा. सत √अव् इत्यस्माद् १अ॒वि- इत्येतद्गतार्थभिन्नार्थवृत्तेर्निगम इत्य-पर.। ननु भो कोऽसावर्थ इति। अत्राप्यवसेयकल्प इति। अथवा √अव् इत्यनेन संबन्धाभावे *आ॒-वि- ('आगतो *व्रि. ⌊<√*वृ⌋ आच्छादनं यत' इति कृत्वा बस. पूप प्रकृतिस्वरम्) इत्यस्य नैप्र. विपरिणाम स्यात् (तु. WW १,१६७ सिद्धवदुपवर्णक:)।

[b]) आवि॒स्- >वि: इति ब्रुवाणः SI. नितरा-मुपेक्ष्यः (तु. तै २,१,२,२ प्रभृ.)।

[c]) पुरुषादिपञ्चपशुसंकेतस्य ४१तमान्मन्त्रादारभ्य प्र-कृतत्वादतत्पर सन् देवताविशेषोयोऽर्थ इह नैव संभा-व्येत (तु टि १अ॒वि->-वि. शौ १०,८, ३१, वैतु. NW.)। [d]) स्वार्थे क प्र. (पा ५,४,२८) तत्-स्वर.।

[e]) तु *अ॒जक-, [२]१अ॒रक-।

[f]) उस अण्णन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)। उप. (<√पा ⌊रक्षणे⌋>पा॒ल->) √पालि द्र.।

[g]) सपा परस्पर पाभे।

[h]) बस पूप्र. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)। उप <√वृत्।

[1]) सपा. शौ ६, ३७,१ अ॒विमत. इति पाभे.। तत्सा-पेक्ष्यात् प्रकृते द्वि३ संभवत्यपि ष१ इत्येव सुवचम्।

[j]) विप. (⌊अविसंबन्धिन्-⌋ पवित्र-, रोमन्- प्रभृ.)। तद्धिते यति प्र. आद्युदात्तः (पा ४,४,११०;६,१,२१३)।

५३४‡, ५३५, ५७२‡, २, २४०, २९०‡, ५१०, ५४१, ६१०‡, †जै १,५३, १२, ५५, २‡, ३, ५८ ७‡, ३, २१,५;२४, ६‡, ४०, ६, ४२, ८, ५१, ८‡, -व्या ऋ ९, ७५, ४; ८८, ६, -¶व्या तै २, १, १, ५, ५, ५, १, ३, -व्यान् ऋ ९, ९७, ३१, -†व्ये ऋ ९, ५०, २, ६६, ९, ६९, ३, ७०, ८, ८६, १३, २५; ⌊९१, १; ९२, ४⌋, ९६, १३, ९७, ३, १२. ⌊१६, १९⌋, ⌊(८६, ३) ४०⌋, ९८,३, कौ १, ५२९, ५३२, ५४३; २, ३७१, ५५६, ५९०, ६०३, ७५१, जै १, ५४, ५, ८, ५५, १२, २. ३०, १४, ४४, २, ४८,५, ४९, १

†१अ॒व्य॒य[a]- -यम् ऋ ९,३७,३, ४९,४, ६६,२८,६७, २०,६९, ४, ८२,१, ⌊८५,५; (९७,६)⌋, ८६, ८, ३१, ९८, २, १००, ४, कौ १, ५६२, २, ६४४, ६६६, ७२२, ७८८, जै १,५७, ७; ३, ५३, २, ५५, ७, ५९, १४, ४, ३०, २, -या ऋ १, १३५, ६[2], ⌊९, ६२, ८, ६७, ४, १०७, १०⌋, ⌊१०३, २, (१०७, २२)⌋, कौ १, ५१३, २ ३३०, १०३९, जै १, ५३, ३, ३, २७, ६, -ये ऋ ९, १६,६, ⌊३६,४, ६४, ५⌋, ६६, ११, ⌊८६,३ (९७, ४०)⌋, ९९, ५, १०३,३, ⌊(१०३,२) १०७, २२⌋, ११०, १०; कौ २, ८, ३८५, ४३०, जै ३, १, १०, ३१,५,३३,५,५३,७

अ॒व्य॒यी- -यी ऋ ९,७०,७.

†२अ॒व्यय[b]- -यम् ऋ ८, ९७,२, शौ २०, ५५,३, -या॑नि ऋ ९, ८६,३४.

¶अ॒-विकृत- -तम् तै १, ५,९,१

अ॒-विक्रीत- -त ऋ ४, ४,९

अ॒-विक्षित- -तम् ऋ ८, ३२, ८, -तास ऋ ७,१,२४.

¶अ॒ विक्षुब्ध- -ब्धम् मै १, ४,१२, ३,१०,२, काठ ३२,२

¶अ-विक्षोध[c]- -धाय काठ ३१, १४[d].

¶अ॒-विक्षोभ- -भाय मै २,५,३[d].

?अ-विक्षमतौम् पै २०,३९,४[e].

अ-विचर्त्य॒[f]- -र्त्य॑म्[g] तै ४ २,५,३, मै २, ७, १२, काठ १६, १२, क २५,३

अ॒-विचाचल- -‡ला.[h] शौ १०,८, ४, पै १६,१०१,७

‡अ॒-विचाचलत्- -लत् मै २, ७, ८[i], काठ १६,८[i], ३५,७२[i], क ४८,९[i], शौ ६,८७, १[i], २[j], पै १९,६,५[i],६[j].

†अ॒-विचाचलि- -लि ऋ १०, १७३,१[j],२[j], मा १२,११[j], का १३, १, १२[j], तै ४, २,१,४[j], ५ २,१,४[j], क ४८,९[j]

¶अ॒-विचित- -तः मै ३, ९ ५, -तानाम् मै २, १,६

अ विचृत्य॒[k]- -त्यम्[g] मा १२, ६५; का १३,५,४, पै १९,११,४.

अ-विचेतन॒[l]- -नानि ऋ ८, १००, १०, खि ५,२०,२[m], शौ २०, १३५,७[m]

---

[a]) पाप्र विकाराऽर्थे ययट् प्र उसं., तस्मिन् परत इकारलोपश्च (पा ४, ३, १५० , ६, ४, १४८) । प्र-स्वर । मौस्थि तु *अवि-मय-> *अविअय->यनि इत्येवं नैप्र लक्ष्यसिद्धि (तु. टि गव्यय-, हिरण्यय-) ।

[b]) ययन् प्र उसं. (पा ४,३,१५०) । नित्-स्वर । नापू विप. इदं च विशेवि द्र. । अथवा समूहाऽर्थे प्र. (पा ५,४,२२, वैतु सा. प्रभृ इमं विवेकमदर्शुका) । यदपि सा प्रथमे स्थ. ननादि समस्तं पदमिति कृत्वा विनाश-रहिततया व्याचष्टे, तदप्राकरणिकत्वाद् दुर्ग्रहं द्र । गवा-श्वाऽव्ययानां जातावेकवचने श्रूयमाणानां च प्रत्येकं समानं नाप सतामेव च भागशब्देन सामानाधिकरण्यं संभाव्ये-तेति दिक् ।

[c]) उप भाप. <वि√क्षुध् ।

[d]) सपा. °क्षोधाय<>°क्षोभाय (तैब्रा ३, ७, ६,७ आपश्रौ ४, ६,३ च) इति पाभे. ।

[e]) सपा. शौ ७,१०७,१ मेक्षामि इति पाभे. ।

[f]) तस अन्तोदात्त (पा ६, २, १६०) । उप वि √चृत्+कर्मणि ण्यत् प्र ।

[g]) सपा. अविचर्त्यम्<>अविचृत्यम् (माश ७, २, १,१५ च)<>शौ ६,६३,१ अविमोक्यम् इति पाभे ।

[h]) सपा ऋ १,१६४,४८ न, चलाचलासः इति पाभे.। तु. टि चलाचलाम ।

[i]) सपा. °लत्<>°लिः इति पाभे ।

[j]) सपा °चलत् ⌊एकतरत्र⌋ <>°लि इति पाभे ।

[k]) उप वि√चृत्+क्यप् प्र उसं. (पा ३,१,११०)।

[l]) बस. अन्तोदात्त (पा ६, २,१७२) ।

[m]) =सपा ऐब्रा ६,३५ गो २,६,१४ शाश्रौ १२,१९, २ । जैमि २,११६ अविचेतनास इति पाभे. (तु. टि. ?अुहा-नेतरसम्) ।

अ-विचेतस्[a]- -तस ऋ ९, ६४ २१

¶अ-विच्छिन्दत्[a]- -न्दन् मे ४, ८४

¶अ-विच्छिन्न[a]- -न्न काठ २४, ८[c], क ३८,१[२], -न्नम् मै ३, ४, १, ९, ३, काठ ९, १२, ३१,१३, -न्ना· काठ २३, ६, -न्नान् काठ २६, ९, क ४१,७, -न्नौ मै १,४,९,६,१०

¶अ-विच्छेद[a]- -दाय तै ५,५,१,१, मै ३, १, १०, ४, १, ५, ४, ४, ४, ७, ६, २, ७,७, ८४, काठ १९, ८; २१, ११, २४, ८,२६,५,९,२७,१,२९,३, ३०, ७, क ३८, १, ४१,३,७; ४२, १, ४५, ४, $शौ ९,८,८, $पै १६,११३,११.

अ-विजा(त>)ता[a,b]- -ताम् मा ३०,१५, का ३४ ३,२.

अ-विजानत्[a]- -नन् ऋ १, १६४, ५, शौ ९,९,६, पै १६,६६,५.

अ-विज्ञात[a]- -¶त तै ६, ५, १०, २; काठ २७,९, -ता· मा २४, ५,९, का २६,१, ९, २, ४; मै ३,१३,६,१०, -¶तेन तै ६,५, १०,३, मै ४,६,४, काठ २७,९.

अविज्ञात-ग(द>)दा[c]- -दा शौ १२,४,१६; पै १७,१७,६

अ-वितत्[d]- -तत पै १९,२५,८

अवितवे √अव् द्र

अ-वितारि(न्>)णी[a,e]- -णीम् ऋ ८,५,६

अवितृ-, त्री- √अव् द्र.

¶अ-वितृण्ण, ण्णा[a,f]- -ण्णे काठ २५,९[२g], क ४०,२[२g].

?अवित्त- -त्तम् पै १०,१,१.

अ-वित्ति[a]- -त्तेः शौ १६,६,१०.

¶अ-वित्त्वा[h] मै १, १०, १५[i], काठ ३६,९,३७,१.

अ-विथुर[a,j]- -रा· ऋ १,८७,१

?अविदला पै २०,५२,१०.

अ-विदस्यु[k]- -स्यम् ऋ ७,३९,६.

¶अ-विदहत्[a]- -हता तै २,६,३,४.

अ-विदीधयु[a,l]- -युम् ऋ ४, ३१,७.

†अ-विदुष्टर[a,m]- -रास· ऋ १०,२, ४, तै १,१,१४,४; मै ४,१०,२, काठ ३५,९; शौ १९,५९,२; पै १९,४७,५.

¶अ-विदोह[a,n]- -हाय मै २, ४, २; काठ १२,१२.

अ-विद्य[o]- -द्या खि ४,२,७

अ-विद्या[a]- -द्यया मा ४०, १४, का ४०, १, १०, ११, -द्या शौ ११,१०,२३, पै६,३,२[2p], १६, ८७, ३, -द्याम् मा ४०, १२; १४, का ४०,१,९,११; -द्यायां· मा ४०,१३.

†अ-विद्रि(य>)या[q]- -याभि ऋ १, ४६, १५, मा ३४, २८; का ३३,१,२२.

अ-विद्वस्[a]- -दुष· खिसा २९, ७

---

a) तस. नञ्-स्वर. ।

b) नाप (⌊अप्रसूता-⌋ स्त्री-) ।

c) विप. (⌊अविदित-वाच् ⌋ वशा-) । बस पूप. प्रकृति-स्वरम् (पा ६,२,१) । उप. <√गद् (शब्दे) ।

d) विप (शङ्कु-) । तस उप. वि√तन्+क्विप् प्र. ।

e) विप (⌊निश्चला-, अनपायिनी-⌋ गव्यूति-) ।

f) विप (अधिषवण-, हनु-) ।

g) सकृत् सपा. तै ६,२,११,३ असंतृण्णे इति पाभे ।

h) उप. <√विद् (लाभे) ।

i) अवित्ता इति पाठः ? यनि. शोधः द्र (तु. सपा तैब्रा १,६,७,२) ।

j) विप. (मरुत्-) । उप <√*विथ् ⌊<√व्यथ्⌋ ।

k) विप (रयि-) । तस. अन्तोदात्त· (पा ६,२, १६०) ।

l) विप (⌊दीप्यमान-⌋ शचीपति-) । उप विगत-दीप्ति- इति वे. सा., ⌊दानकर्मणि⌋ नाऽतिध्यायत्-, क्षिप्र-कारिन्- इति PW. GW. GRV. प्रभृ. । वि√धी> दीधी+उः प्र. उसं. (पाउ १,७) ।

m) उप विद्वस्- + तरि संप्रसारणार्थं छान्दसं भत्वम् (पा १,४,२२; ६,४,१३१) ।

n) उप. वि√दुह्+घञ् प्र. ।

o) विप. (विद्याहीन-ब्राह्मण-) । बस अन्तोदात्तः ।

p) अद्यात् इति शोधः विमृश्य ।

q) विप (ऊति-) । तस. अन्तोदात्त उसं. (पा ६, २,१५५) । उप. *विद्रिय- <*विद्र-(<√विद् वा √विध् वा)+ घच् प्र उसं. [पा ५, १,६३ (वैतु. सा. अ-विद्रि- ⌊उप. <वि√द्रा⌋ + या- ⌊ <√या ⌋ इति कृत्वा बस इति वदन् कृत्-स्वर प्रकृत्या च व्युपसर्गादूर्ध्वमवग्रहस्य च ⌊तु. पपा अवि-दस्यु- प्रभृ ⌋ अभावं प्रति चोद्यः । म. च ⌊तु उ लब्धसंकेतः सन् यनि ⌋ GW. च तस. अभिप्रयन्तावपि उप. <वि √दृ ⌊GW. धात्वंशो मुद्रणभ्रष्ट.⌋ इति ब्रुवाणौ नञ् स्वरस्य चोक्ताऽवग्रहस्य चाऽभावं प्रति दुर्वारनिग्रहौ द्र. । यदपि ORN. ⌊ ARV. अनु ⌋ श्रुतिश्लेषनामिवाऽनु-मन्येत, तदप्यप्रमाणं वच इति दिक्)] ।

शौ ४,१८,२, पै २,३८,३; ५, २४, २, ७,१,६; १०, ३,३[a], -¶दुषा मै ४,१,१४,-द्वांसः ऋ ६,१५,१०, तै २,५,१२,५†,४, ७,१५,६‡[b]; †काठ ७,१६, शौ ६, ११५, १, पै ६, २२, २३; १६,४९,४; -द्वान् ऋ १,१२०, २, ५, ३०, ३; १०, ७९, ६, मा ८, १३, ¶तै ३, २, ७, ३; ५, २, ८, २ ; ७, १, ७, २, ¶मै १,८,२, ९, ४[५], ११, ९; ३, ८, १०[२], १०, ७, ४, १, २; ११, ¶काठ ९, १२[६], १४, ९, २०, ६; ३१, १, १३; ३४, १८; ¶क ३१, ८, ४७, १, पै ५,३६,४,८.

अ-विद्विषे[c,d] शौ १,३४,५, पै२,९,३.

अ-विद्वेष[c,e]- -षम् शौ ३,३०,१; पै ५,१९,१

अ-विधव[f]- -वा पै १७,३३,२.

अ-विधवा[g]- -वा खि ३, १७, २,१, काठ १, १०, पै ११, ७, १०, -†वा ऋ १०,१८,७, शौ १२, २, ३१; १८, ३, ५७, पै १७, ३३,१.

?अ-विधान- -नानि पै १४,३,८

¶अ-विधृत,ता- -ता काठ २७, ४, क ३९,४[h], ४२,४

अ-विनष्ट[c]- -ष्टान् मै १, ५, १४[३]; काठ ७,३, क ५,२.

अ-विप्र[i]- -प्र. ऋ ८, ६१, ९, -प्रे ऋ ६, ४५,२

¶अ-विभक्त,क्ता[c]- -क्त. मै १,६,४, -क्ता काठ २३,२; क ३५,८.

‡अ-विभूति- -तिः जै ४, ५,१[j].

?अविभ्रस्तम्ना[k] पै २०, २६,७

¶अ-विमुक्त[c]- -क्त[1] तै ६,२,१,१, काठ २४, ८[२], क ३८, १[२], -क्तम्[m] काठ २७,५, क ४२,५, -क्तौ काठ २४,८, क ३८,१.

¶अ-विमुच्य[c] तै ६,२,१,१.

¶अ-विमुच्यमान[c]- -न तै ५, ५, १०,६

अ-विमोक्य[n,o]- -क्यम् शौ ६, ६३,१[p], -क्ये पै ३,३,६,२०, २७,६[q]

अ-विमोचन[c]- -नाय खि २ १०,६.

अवियक्ष्मताम् पै १९,४०,१३.

अ-विरण[r,c]- -णाय ऋ १, १७४,८

अ-विराधय(त् >)न्ती- -न्ती शौ २,३६,४; पै २,२१,४

अ-विरुद्ध- -द्धा पै १६, ५७,१९.

अ-विलिष्ट- -ष्टम् पै २०,२५,५.

¶अ-विवाक्य[s]- -क्ये तै ७, ३,१,

a) शोधस्य कृते तु सस्थ. टि. वर्म ।
b) पाभे. अचित्तिभिः द्र ।
c) तस. नञ्-स्वरः ।
d) उप. वि√द्विष्+क्विप् प्र. वा. च१ इति च । यद्वा केनन्तं द्र. ।
e) वा. क्रिवि भवति । उप. वि√द्विष्+भावे घञ् प्र ।
f) विप. (वीर-) । बस. उप वि-धवा- ।
g) विप ([सौभाग्यवती-] इन्द्राणी-, नारी-) । तस चार्वादिषु उसं. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१६०) ।
h) पाभे अधृता काठ २५,६ द्र. ।
i) सस्व. एपू. टि. दिशा द्र ।
j) सपा. ऋ ८,१६,८ अभिभूतिः इति पाभे ।
k) सपा. पागृ १, ३,१४ प्रमृ. अरिष्टा अस्माकं वीरा. इति पाभे ।
l) सपा. मै ३,७,९ युक्त इति पाभे. ।
m) पाभे. अनुन्मुक्तम् मै ४,६,२ द्र. ।
n) तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १६०) ।
o) उप. वि√मुच् + कर्मणि ण्यत् प्र. ।
p) पाभे. अविचृत्यम् पै १९,११,४ द्र. ।
q) पाभे. अमोक्यैः शौ ३,६,५ द्र. ।

r) भाप [प्रहर्ष- (तु सस्थ टि आगु, Foy [KZ ३४, २६२], वैतु. अन्ये अन्यथावादिन)] । उप. <वि√रण् (बधा) ।
s) नाप. (सोमयागे दशमाऽह्-) । बस अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२) । उप वि-वाक्य-* इत्यत्र विवचनात्मक-शब्दसंज्ञायां कर्मणि ण्यति प्र. गस कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, १, १८५, २, १३९ [तु *अनु-वाक्य-, वि-वचन-, वि-वाचन-; वैतु सा प्रास. इति कृत्वा व्याचक्षाण. सजात-पर्यायभूतशब्दान्तरश्रुतिसाक्ष्यमुपेक्षुक. सन् स्वरतश्चोद्यः । तद्दर्शने हि पूप प्रकृतिस्वरः स्यान्नोक्तः उप प्रकृतिस्वर इति]) । यदपि भा. पक्षे तस. पश्यन् उप. अधिकरणे कृत्यं प्र. चोक्तवांस्तद्धितविषयेण सूत्रेण (पा ६, २, १५६) अन्तोदात्तत्वं च सिषाधयिषितवांस्तदु-भयं नोपपद्येत । अशब्दसंज्ञायां कृत्वाऽनुत्पत्तेः (पा ७, ३, ६७) उक्तस्य सौवरसूत्रस्य कृत्योत्तरे तस. अनु-पयोगाच्च । भा. प्रत्याख्यानमनु कृत्योत्तरं तस वदन्तः PW. प्रमृ. अपि प्रत्याख्याताः द्र । अथोक्ते पक्षे-ऽप्याग्रहश्चेत्, तर्हि उप *वि-वाक्->विवाक्य- इत्येषा ताद्धिती वृत्तिः समाश्रयणीया । दवीयस्त्वात्त्वस्य पथो नात्राऽऽदरविशेष इति दिक् ।

१, २[२].
¶अ-विवादिन्[a]– -दिन मै ४,३,७.
¶अविवादिनी– -नीम्[b] मै २, १, ९, ५,८.
अ-विवेनत्[a'c]– -नन् ऋ ४,२४,६.
अ-विवेनम्[a'd] ऋ ४,२५,३
†अ-विशस्तृ[e]– -स्ता ऋ १, १६२, २०; मा २५,४३, तै ४, ६,९, ४, काठ ४६,५
?अविशीरिवामिव पै १,८७,२.
†अ-विश्वमिन्व,न्वा[a'f]– -न्वम् ऋ २,४०,३, मै ४,१४,१, -न्वाम् ऋ १,१६४, १०, पै १६, ६६, १०.
‡अ-विश्ववि(न्न>)न्ना[a'g]– -न्नाम् शौ ९,१४,१०.
?१अविष– √अव् द्र.
२अ-विष[h]– -षः खि २,१४, २, ३; -षम्[i] मा २,२०; का २,५,१, मै १, ६,२, काठ १, १२, ३१, १२; क १, १२, ४७, ११, शौ ८,२, १९; पै ५, १६, ४, १२, ३,१४, १६, ४, ९; -षस्य ऋ ८,२५,२०, -षा ऋ ३,३९,५.
?अविष्कन्ध[j]– -न्ध पै १,४६,३.
?अविष्टम् पै १३, ५, १६.
अविष्ठ–, अविष्यत्–, अविष्या–, अविष्यु– √अव् द्र
¶अ-विसृष्ट[a]– -ष्टम् तै १,७,६,६.
¶अ-विस्रंस[a'k]– -साय तै ७, ३, १०,३
*अ-विहर्यत[l]–> अविहर्यत-क्रतु[m]– -॰तो ऋ १,६३,२
¶अ-विहित[a]– -तः मै १, ९,६.
अ-विह्रुत,ता[a]– -त पै १९, ३४, १३‡[n], -†तम् ऋ ५, ६६, २; १०, १७०, १; मा ३३, ३०; का ३२, ३, १, मै १, २, ८; काठ २,९, क २, ३; कौ २, ८०३, ३, ५, २, जै २, ३, २; ४, २, ९, शौ ६, २६, १$, पै १९, १९, १; -ताः[o] मै ४, २,१०, पै २, १३, ५, -तान्[p] मै १, ५,१४[१], काठ ७, ३, क ५, २.
अ-विह्वरत्[a'q]– -रन्तम् ऋ ४,३६,२
अ-विह्रुत्– -ह्रुता पै १९, ३८,१.
अवी– √अव् द्र.
अ-वी(त>)ता[a]– -ताः ऋ ४, ४८,१.
†अ-वीर,रा[r]– -राः ऋ ७, ४, ६, ६१,४, पै १७, १५, १; -राम्

a) तस. नञ्-स्वरः ।

b) पाभे. अनुवर्मानम् तै २,२,११,२ द्र. ।

c) उप. <वि√वेन् , वैतु MVG ६८ णमुलन्तया पपा. शोधमिच्छु । भूयसे विस्तराय तु. ORN. ।

d) उप. णमुल् प्र इति । यद्वा क्रिवि इति कृत्वा* अ-विवेन– इत्यस्य प्राति. विप. सतः न द्वि१ वक्तव्यम् । पक्षे चैन-मनुसंधाय *वि-वेन– इत्यत्र बस. सति उप. *२वेन– इति भावे निष्पन्नं द्र. । √विवेन् इति च ततः नाधा. सुवच इति दिक् ।

e) तस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१६१) ।

f) उप. *विश्व-मिन्व–(तु पपा., वैतु.सा ऋ१,१६४, १० उस. इति कृत्वा व्याचक्षाणोऽन्तोदात्ततयैव शिश्रावयिषु , GW. प्रभृ. विश्वम्-इन्व– इतीवाऽवगृह्णन्त. उप <√इन्व् इति दर्शयन्त. ⌊तु ORN.⌋) इत्यत्र पूप प्रकृति-स्वर. द्र । तत्राऽपि उप *मिन्व– इत्यस्य मूलभूतः √मिन्व् इति मानं परिच्छेदनमित्यस्मिन्नर्थे पाधा. उसं । परमते नञ्पूर्वत्वे सति दिव्यरथवागन्यतरविशेषणभावाऽनुपयोगो मा भूदिति आ विश्वम्-इन्व(न्वा)म् इत्यय श्रुतेर्मूलत आकार इतीय या, कल्पना भवति (तु. ORN) साऽपि यत्किं. सूपपत्तिसंभवादन्यथासिद्धा द्र. (तु. नाउ, टि.) ।

g) उप विश्व*-विन्न–(<√विद् ⌊लाभे⌋) इत्यत्र तृस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,४८) द्र. । अयमेवं वास्तविक पाभे. (तु ऋ १,१६४,१०, पै १६,६६,१०) वा स्यात् , °मिन्व– इत्यस्य *°मिन्न– इत्येतद्द्वारकं वर्णविकारमात्रं वेत्यत्र भूयसी विमृट् सावसरा द्र. ।

h) विप. (⌊विष-रहित-⌋ अजगर-सर्प-, अन्न- प्रभृ.) । बस. अन्तोदात्तः ।

i) पाभे. स्वदितम् काठ ७,१४ द्र. ।

j) =नीरोग- । बस. उप. नाप. (रोग-सामान्य-) ।

k) उप. वि√स्रंस्+घञ् प्र. ।

l) तस. नञ्-स्वरः । पूप. अ+वि⌊वर्जने⌋ + हर्यत– ।

m) विप. (⌊अबाधित-कर्मन्-, -प्रज्ञ- वा⌋ इन्द्र-) । बस. पूप प्रकृतिस्वरम् ।

n) सपा ऋ १०,५६,२ अह्रुतः इति पाभे. ।

o) पाभे. अविभ्युषीः शौ ३,१४,३ द्र. ।

p) सपा. आश्रौ २, ५,२; १२ प्रभृ अविह्वतान् इति पाभे. ।

q) उप <वि√ह्वृ ।

r) विप (क्रतु-, युवति- प्रभृ.) । बस. पाप्र. पराद्युदात्तत्वप्रकरणे उप वा पूप. वा उसं द्र. (यक. पा ६,२,११६,१२०) ।

ऋ १०,८६,९, शौ २०, १२६, ९, -रे ऋ १०,९५,३.

अवीर-ता[a]- -ता[b] ऋ ७, १, ११; -तायै ऋ ३, १६,५.

?अवीरट् पै १९,१६,१५.

*अवीर-त्[c]- -रते ऋ ७, १,१९.

¶अ-वीरस्थ[d]- -स्था मै ४, ३,६[2], काठ १२,८[1].

अ-वीरहन्[d]- -हणौ मा ४, ३३; का ४, १०,४; तै १,२,८,२; काठ २,७; क २, १; -हन् पै १९, १३, ९; -†हा ऋ १, ९१, १९, मा ४, ३७, का ४, १०, ८, तै १, २, १०, १, मै ४, १२, ४[e]; काठ ११, १३; $शौ १, १६,४, ६, १४, ३; $पै १, १०,४, १४, २, ३, १९, ३६, १३

अवीरघ्नी- -घ्नी शौ ६, ८३, २; १४,१,३९, पै १,२१, ३, १८, ४, ८

?अवीरुधसो[f] पै १,८३,३

¶अ-वीर्य- -र्यः[g] काठ ३५, १७, क ४८,१५

¶अ-वीर्यव(त्>)ती[d]- -ती· मै ३, ८, १.

†अ-वृक,का[h]- -क· ऋ ४, १६,१८, ६, २, २, १५, ३; -कम् ऋ ⌊१, ४८, १५; ८, ९, १⌋, ६, ४८,१८, ७, ८८,५; ८,२७,४, १०, ३६, ३, १४४, ५, मै ४, १४, ९; शौ २०, १३९, १; -कस्य ऋ १, १५५, ४, -का: ऋ ४, ४, १२, १० १५, १, मा १९, ४९, का २१, ४,१, तै १, २, १४, ५; २,६, १२,४; मै ४, १०, ६; ११, ५; काठ ६,११, शौ १८, १, ४८, -काणि ऋ १,५५,६; -काभि· ऋ २, ३१, ३, -काय ऋ १, ३१, १३; ७, ६६, ८; कौ २ ४१८; जै ३, ३२, ८, -कासः ऋ ७,७४,६, -के ऋ ६, ४,४, तै १ ३, १४, ७, -केभिः ऋ ६ ४,८, ७, १९, ७, तै १, ६, १२,६, मै ४, १२,३, शौ २०, ३७,७.

अवृक-तम- -मः ऋ १, १७४, १०.

¶अ-वृकण[d]- -कणः मै ३,९,३.

अ-वृजिन[i,d]- -ना ऋ २,२७,२, मै ४, १२,१‡[j].

१अ-वृत[k]- -ता मै ४, ६,४[l]

२†अ-वृत[m,d]- -त ऋ ⌊१,१३३,७,

---

a) भावे तप् प्र. उसं (पा ५, १, ११९) । -पाप्र तु नञ्-पूर्वे तस वा छन्दसि (पामवा ५, १, ११९) इति त्वतल्भ्यां नञ्-समासविप्रतिषेधाऽभावविकल्पे ?*वीर-ता- इत्यस्य तलन्तस्याऽपि उप नापू टि. दिशा आद्युदात्तत्वम् उसं. (पा ६,२,११६;१२०) ।

b) तृ१ द्र. [°तया>°तथा>°ता इत्येव छन्दोऽनुरुद्धो वर्णविपरिवर्तनक्रम इत्यभिसंधिः (यतः माशुषसो अवीरता परि त्वा इत्येवं त्रैष्टुभ पादो मूलत· आव्येतेति संकेतलाभः); वैतु NW. (MGC. प्रमाणत) *?अवीरताति >°ताता>°ता (तु नाउ. टि) इत्येवं व्यर्थं तृ१ स्थाने सत१ उपकल्पुकः] ।

c) यनि. च१ सत रूपस्योपपत्त्यर्थं हलन्तमेतत् प्राति. सुकल्पं भवति । तस्य रूपस्य प्रादुर्भावश्च त्रैष्टुभपादेऽधिकाक्षरनिविवर्त्तिषाप्रयोजित सन् °तायै>°ताइ> यनि. इत्येतत्क्रमेण संभाव्येत [तु· देवतातये> °ताते इति समानप्रवृत्तिकं रूपम्, वैतु L ३५९, ४६६ उक्तस्य वर्णविपरिणामस्य विषये शब्दाऽऽदौ वर्त्तमानाया नञः श्रुतेर्विस्पष्टप्रतीत्युत्कण्ठाऽऽत्मकमसद्धेतु प्रदर्शुकः (पूर्वसवर्णैकादेशे सत्यवर्णेऽश्रूयमाणेऽप्युभयथा ⌊मा नो अग्नेऽवीरतायै परा दा· इत्यत्र च माऽवीरतायै नो अग्ने परा दा· इत्यत्र च⌋ समानमेव स्वरतो नञ्पूर्वत्वस्य प्रत्याय्यमानत्वादित्यभिसंधे) NW ⌊MGC प्रमापयन् ⌋ *?अ-वीरताति- (यत्र पाप्र *वीरताति- इति उप अवीर-ता- इत्येतद्वत् पराद्युदात्तत्वम् उसं) इति प्राति उपकल्प्य (तु नापू. टि) तातये >°ताते>°ते इत्येवमपार्थमाध्यमिकाधिकाक्षरमिवाऽनुक्रामुक] ।

d) तस. नञ्-स्वर ।

e) -हा इत्येवमन्तोदात्त मुपा यनि. शोधः द्र (तु संटि. पपा) ।

f) अ(पि,पी√रुध्>अपीरुन्ध्म इति शोधः (तु सस्थ टि. इन्द्रियम्) ।

g) सपा. तैब्रा ३,७,१,१ अवीर्यं इति पाभे. ।

h) विप (⌊हिंसक-रहित-⌋ इन्द्र-, ऊति-, पथिन्- प्रभृ)। बस अन्तोदात्त ।

i) विप. (⌊अकुटिल-⌋ अर्यमन्-, मित्र-, वरुण-) ।

j) सपा ऋ २,२७,९ अस्वप्नज· इति पाभे. ।

k) उप <√वृ(वरणे) ।

l) °वृत्ता· इति पाठ ? यनि शोधः (तु. मै. मूको., सपा. काठ २९,६ च) ।

m) विप, (इन्द्र-,वाजिन्- प्रभृ)। उप. <√वृ(बधा.) ।

८, ३२,१८], ६, १४, ५[2]; ८, ३३, ६, १०[a]; जै ४, २०, ३, शौ २०, ६७, १, -तम् ऋ ८, १०२, १४, काठ ४०, १४, कौ २, ९२१, जै ४,६,६, —¶ता मै ३,९,८.

अ-वृधु[b]- -धान् ऋ ७,६,३

अ-वृष्टि-> ?अवृष्टि-द(त>)त्ता[c]- -त्ता पै ५,३१,३

अवे(व√इ), ?अवायते[d] पै ८, १५, १३, अव···अयत् ऋ ५, ३७, २, अवायन्ताम् शौ ११, १२, ८.

¶अवैति तै १,७,५, ४, २, ३, १२,२[e], ६,६,३,१[e]; काठ १०, ५, ९, ३६, ७[2f], ३७, १[2], ¶अवैति तै ३, ३, ८, १, †अव···एति ऋ ८, ४, ३; कौ १,२५२, २,१०७१, जे १,२६, १०; अव(एति) ऋ १, १६४, ५१, ¶अवयन्ति ऋ ५, ४१, १३[g]; तै ६, ५, १०, ३, मै ३, ८, ७, ४, ५, १[h], ६, २[i], अवयुन्ति मै ४,४,७, काठ २९, ३[e], क ४५, ४[2e], अवैतु ऋ ५, ४९,५, शौ १, ११, ४[j], पै १, ५,४, १३,५, ७; १५, ६, ६, अव · एतु पै २०, २८, ६, अवेहि ऋ ५,७८,८[k], ¶अवेयात् काठ १०, ९, अव···इयाम् ऋ ७,८६,४.

अव(यत्>)यती[l]- -ती का १३, ६,१७‡[m]

अवा(व-अ)य- अन्°.

†अ(व>)वा-(यत्>)यती[n]- -ती ऋ ८,९१,१, पै ४,२६,१

अवे(व-ऽ)त- अन्°

अवे(व-इ)त्य- -त्य, -त्या३ काठ ३७,१.

¶अवै(व-ए)ष्यत्[o]- -ष्यन् तै ३,३, ८,१.

अवे(व√ई),अव···ईमहे ऋ १, २४, १४, ७, ५८, ५, मा १६, ६; का १७, १, ६, तै १, ५, ११, ३†, ४, ५, १, ३, मै २,९,२, ४, १४, १७†, काठ १७, ११; ४०, ११†; क २७,१; पै १४,२, ९, †अव(ईमहे) ऋ १, २४, १४, तै १, ५, ११, ३, १२, १; ४, २, ११, २, मै ४, १४,३, १२; काठ ४०,११

¶अवे(व√ई क्ष्>क्षि,अवेक्षते तै २, ३, ११, २, ५,१,१०,५,७, १, ३, मै ४, १, १२, काठ ६, ७; २२, ८, २९, २[2], ३१, ९[4]; क ४, ६, ३५, २, ४५, ३[2], ४७, ९[4]; पै १६, ११२, ५$, अवेक्षते मै ३, २, ७, ४, १, १२, अवेक्षन्ते तै ६, ६, ७, २, पै १५, १९, ७$, $अवेक्षे तै १,१,१०,३[p], मै १,१,७, ११[p], ४,१,७, अवैक्षत मै २, १,११, काठ १०, ५, ३१, ९, क ४७, ९, अवेक्षेत तै ३, २, ३, ३[2], ४; ६,६,७, २[2], मै १, ८, ४; ४, ६, ९, काठ ६, ७, २९,२, क ४, ६, ४५, ३, अवेक्षेत मै ३,२,७.

अवेक्षये पै २०,५३,८

---

[a]) पाभे अविता कौ १,२६३ द्र ।

[b]) विप ([देवानाम् अवर्धयितृ-] पणि-)। तस. उप कर्तरि क. प्र. । अन्तोदात्त उसं. (पा ६,२,१५७) ।

[c]) 'अवृष्टिनिवृत्त्यै दत्ता- (गो-)' इति मध्यमपदलोप स्यात् । एस्थि अपि अतोवृ- इति मूको ?अतूर्णदत्ता इति कौसू (६२,२१ [तु. वैप ४]) उपलभ्यमानौ पाठौ मुपा. संदिग्ध इत्येव सूचयेताम् ।

[d]) यनि. मुपा. चिन्त्य॰ । लङि प्र१ सत ऐच्छन् इत्यस्य नापू. पदस्य नकारान्ततया शुश्रावयिषाया अन्याय्यत्वात् । एस्थि नापू पदे मूलतस्तकारान्ते सति परादिनकारप्रभावजा साहितिकी तकारस्य नकाराऽऽपत्ति. सुवचेति कृत्वा मूको अनु न वायते (<√वै) इति पदद्वयाऽऽत्मक. शोध-प्रस्तावो विमृश्यताम् ।

[e]) पाभे. अभ्युवयन्ति मै ४,८,५ द्र. ।

[f]) पाभे. अभ्यवयुन्ति मै १,१०,१३ द्र. ।

[g]) तु पपा प्रमृ, वैतु आ-अवयन्ति इत्येकं पदमिति GW प्रमृ.? । तु सस्थ. टि आ ।

[h]) पाभे अवचरन्ति तै ६,४,२,६ द्र ।

[i]) सपा काठ २७,५ क ४२,५ सचन्ते इति पाभे. ।

[j]) =सपा. पागृ १,१६,२ । आपमं २, ११,२० निरैतु इति पाभे ।

[k]) पाभे. पत शौ १,११,६ द्र ।

[l]) ङीप उदात्तत्वम् (पा ६,१,१७३) ।

[m]) पाभे (ए[आ√इ]>) आयती. शौ ६, १०९,२ द्र. ।

[n]) विप (कन्या-)। शाखान्तरनिघ्न साहितिको दीर्घ (तु. ऋपा ९,२३; ORN)। सस्व कृते एपू टि द्र. ।

[o]) गप. उप. लृट. शत्रादेशे कृत्-स्वर प्रकृत्या ।

[p]) पाभे. प्रतीक्षे का २,३,४ द्र ।

§अवे(व-ई)क्ष्य पै ५,२८,७
अवेज्य अव√यज् द्र.
अवेत-, अवेत्य- अवे(व√इ) द्र
अ-वेनत्[a]- -नन्तम् ऋ १० २७,१६.
अवे(व√इ)न्व्, अव···इन्वतम् ऋ ७,६४,२[b].
अवे(व√इ)ल्>लि, अवेलय शौ ६, १६,३, पै १९,५,९.
अव·· एलयीत् शौ ६,१६, ३ पै १९,५,९
अवे(व√ई)श्, अव ईक्षे ऋ ८, ७९,९[c].
अवेष्ट-, अवेष्टि- अव√यज् द्र
¶अ-वैभीदक[a]- -कः मै २,१,६.
अ-वैरहत्य[d]- -त्याय शौ ६, २९, ३, पै १९ २७,१२.
अवैष्यत्- अवे(व√इ) द्र.
¶अवो(व√उ)क्ष्, अवोक्षति तै ५, २,३,२,४,५,२[e], ३, मै ३, २, ३, काठ २१, ७[e], अवोक्षति तै ५,४,५,२[e], अव···उक्षति तै ६, २,७,४; काठ २१,७
अवो(व-उ)क्ष्य काठ ८,७, क ७,४.
अवो-देव- २अवस्- द्र
¶अवो(व√ऊ)ह्(प्रापणे), अवोहेत तै ६,३,४,६[f], मै ३,९,४
अवो(व-ऊ)ह्य[g] मै ४,४,६.
अव्य √अव् द्र.
अव्य- २अवि- द्र
अव्यक्त- -क्तम् खिसा ३३, १३. [°क्त- व्यक्त°]
¶अ-व्यतिहार- -राय काठ २७, १, क ४२,१.
अ-व्य(त्>)ती[a]- -त्यै ऋ १०, ९५, ५.
अ-व्यथ[h]- -थाय काठ १७, ८[5]
अ-व्यथमान, ना[a]- -नः पै १९, ४६,१, -ना मा ११,६३[1],१३, १६, का १२, ६, ४[1], १४, २, १; तै ४,२, ९, १; मै २, ७, ६[1],१५, ३,१,८[1], काठ १६,६[1]; १६, १९,७[1]; क ३०,५[1], -नाम् मा १४,११, का १५, ४, १; तै ४,३,६,१, ५,३,२,१¶; मै २, ८,३,३,२,९; काठ १७,३; २०, ११, क २६,२, ३१,१३.
अ-व्यथयत्- -यत् तै ४, ४,२,१[2]
अव्यथयन्ती- -न्ती तै ४,४, २,३.
अ-व्यथा[a]- -थायै मा १०,२१; १५, १०–४४ ; का ११,७,१ ; १६, ३,२, ५, ८, ११;१४, मै २,८, ९[5], क २६, ७[5]
१अ-व्यथि[j]- -थ्यै काठ ३५, १०[2], क ४८,१२[2].
२†अ-व्यथि[k]- -थि. ऋ १, ११७, १५, ९,४८,३[1], –थिभिः ऋ १, ११२,६, ७,६९,७; मै ४, १४, १०, –थिषु ऋ ८, २, २४[m], –थी कौ २,१८८‡[1], जै ३,१७, ९‡[1].

[a]) तस नञ्-स्वर ।

[b]) तु. वें सा GW MW. च, वैतु. PW. अव इत्यस्य पृथगन्वय इतीवोपेक्ष्यवचन ।

[c]) मपु१ इडभावः उसं. [पा ७, २, ७७ (तु. ऋ ४, २०, ८, ६, १९, १०; ORN च मतान्तर-सुभिक्षं सकेतुकः, वैतु. वे सा. GW √ईक्ष् इत्यस्य उपु१ इति, सा [पक्षान्तरे] च मपु१ इति)] । यद्योगी-यस्तिङ्निघाताऽभावश्च द्र ।

[d]) तस उप वीर-हत्य- (भाप. + स्वार्थे अञ् प्र एतदनु यस्था शोध. इष्ट. । अन्तोदात्तत्वम् उसं. (पा ६, २, १५६) , वैतु EW प्रभृ. < वीर-हुन्- इत्यपार्थं वदन्त । वीरमारकत्वाऽभावाऽपेक्षया वीरमारणा-ऽभावस्य नेदीय इव प्रकरणं स्पर्शुकत्वादनुपद सु-वीरता- इति भावनिष्पन्नेन पदेन भूयोऽप्येवं संकेतितत्वाच्च ।

[e]) सपा. यक्र मै ३,३,६ व्युवोक्षति, व्यवोक्षति इति पाभे

[f]) सपा काठ २६, ६ क ४१, ४ उदूहेत् इति च परिव्ययेत् इति च पाभे. ।

[g]) सपा. आपश्रौ १८,१८,१६ अवोक्ष्य इति पाभे. ।

[h]) =अ-व्यथा- । उप भावे प्र. ।

[i]) पाभे. अपद्यमाना द्र. ।

[j]) तस. नञ्-स्वरः । उप. √व्यथ्+भावे इन् प्र (पाउ ४,११८) ।

[k]) विप. (ऊति-, पतत्रिन्- प्रभृ) । बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२) । उप. कृते नापू. टि द्र. ।

[l]) सपा. °थि <>°थी इति पाभे । °थिभरत्>°थि-ऽभरत्>°थी भरत् इति नैप्र. सांहितिको विपरिणामः सभा-व्येत। स्यादिममेव निगमं लक्षयित्वाऽऽचार्यः अ+√व्यथ् इत्यतो नञा युक्तादेव सतः इनिम् प्र. शशास (पा ३. २, १५७) यथा प्रकृतिस्वरम् स्यादिति (वैतु पाम ६, १, १५८ यत्रैवं सहनिर्दिष्टस्य नञ स्वरो बलीयानिति प्रत्यपादि स्वोक्तिविरुद्धस्वरश्चायमेव निगम उदाहारि) । एस्थि. प्रकृत रूपम् < *?अव्य-थिन्- इत्येवमुक्तं भवतीति (तु. BS.) पाप्र विशेषस्तत्त्वतार-तम्यापेक्षया भूयोविलोडनार्हः. द्र. ।

[m]) विशेवि. द्र. (वैतु. PW. प्रभृ १संख्याकेन सरूपेण संभेदुकाः) ।

?अव्यथि-या– -या[a] ऋ १०,२७,२१.
?अ व्यथिषे[b] मै १,२,१७
अ-व्यथिष्यै काठ ३,७, क २,१४
*?अव्य(थि-ई>)थी[c]– -थीः[d] ऋ १०,३१,१०.
अ-व्यथेय[e]– -यम् खि १,११,५.
अ-व्यथ्य[f]– -थ्याय ऋ २,३५,५.
¶अ-व्यनत्[g,h]– -नत् ऋ १०,१२०,२, खि ४, ५, १५[i] , कौ २ ८३४, जै ४, ५, ६, शौ ५, २, २, २०,१०७,५; पै ६,१,२
१अव्यय-, २अव्यय- २अवि- द्र.
¶अ-व्यर्धुक[j]– -क तै ५,३, ६, ३, मै ४,५,६.
¶अ-व्यवच्छिन्न[g]– -न्नम् मै ४, १, ११, -न्नानि तै ७,१,५,४.
¶अ-व्यवानत्[g,k]– -नता मै ४,७,७, -नन् मै १,१०,९[l].
¶अ-व्यवानम्[g,m] मै ४,७,७.
?अव्यषसूता[n] पै १२,३,१५
अ-व्य(च?)स्[o]– -व्य(च?)सः शौ १९,६८,१, पै १९,३५२
¶अ-व्याकृ(त>)ता[g,p]– -ता[q] तै ६,४,७,३.
¶अ-व्याकृत्य काठ ८,६, क ७,२.
¶अ-व्यायुक[j]– -क· मै ४, १, ५,

a) तद्व्यथिया, जरिमाणस्तरन्ति इत्येवं मूलतोऽधिकाक्षरे सति त्रैष्टुभे पादे स्वरपुरस्कृतयतिभारवशात् *?अव्यथि-या– (बस. पूप स्वरः प्रकृत्या, व्यथारहितप्राप्तिमति तात्पर्यं च द्र.)> -या ⌊संहितायां⌋ > -या) इत्येतद् रूपम् अव्यथी इत्येवं विपरिणतमिति संभाव्येत। 'तत् (तृतीयपादोक्तं श्रव) व्यथारहित्येन (यथासमयं) प्राप्नुवाना जरिमाणः (जरोपलक्षितपरिपक्वभावाः ⌊वैतु. सा. स्तोतृपर्यायितया ब्रुवाण जरमाण– इत्यनेन संभेदुक·⌋) तरन्ति' इति वा द्र. (वैतु. उद्गी. वे. सा. च २अ-व्यथि– इत्यस्य प्र३ इतीव व्याचक्षाणा, PW. प्रभृ च *१अ-व्यथि– इत्यस्य भावपरस्य प्राति. अभिप्रायतस्तत्संभिन्नस्य सत. २अ-व्यथि– इत्यस्यैव स्त्री. सत· प्राति. तृ१ इति तात्पर्यवन्तः)।

b) पपा. नञ्-रहित· स्वर-हीनश्च भवति (तु. मा६,१८; का ६,४,२ व्यथिषत् इति पाभे)। एवं मुपा स्वर. नाउ शाखान्तरीयोऽपर· पाभे. सटि. च द्र।

c) विप. (स्तरी–)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्। उप. *ई– (√ई + भावे क्विप् प्र ⌊=*?अव्यथि-या–⌋)।

d) प्र१ द्र.। 'स्थिरस्वभावाऽपि सती व्यथि. (=न द्वि१ < व्यथिस्–) अकरोत' इति वा. (वैतु वे. सा प्रभृ. ⌊तु. ORN PW प्रभृ.⌋ २अ-व्यथि– इत्यनेन सभेदुका· स्त्री. द्वि३ इति वदन्त· वा. कृते व्यथि. कर्तरि निष्पन्नस्य सतः व्यथि– इत्यस्य स्त्री प्र१ इति संलापुकाः सन्तश्चोद्याः ⌊कर्तृभावाऽन्यतरार्थे व्यु. अपेक्ष्य २अ-व्यथि– इत्यत्र व्यथि– इत्यस्य भाव एवाऽऽद्युदात्तत्वेन प्रवृत्तिस्वाभाव्योपगमात्⌋, NW. च वा नेदीय इव सवदमानोऽपि *?अ-व्यथिष्– इत्यस्य रूपं ब्रुवाण. सहिताया नत्यभावं यथाकथमपि समाधित्सुर्विमृश्यः)।

e) उप्र– इत्यनेन सामानाधिकरण्य द्र.। तस. अन्तोदात्त· (पा ६ २, १६०)। उप. कृत्यसमानाऽर्थे एव प्र भवति (तु. दिदृक्षेय–)। व्यथा +ढ> एयः प्र इत्येव तद्धितवृत्तेऽपि सति (तु सभेय–) तद्धिनाऽभिव्यज्यमानगुणप्रतिषेधेऽन्तोदात्त एव द्र (पा ६, २, १५५)। यत्तु संस्कर्ता ?अव्यथा इयम् इति पदद्वयमाह, तच्चिन्त्यम्। निष्प्रमाण पदपार्थक्यस्याऽभ्युपेयत्वेऽपि मातृ पदसमानाधिकरणतयाऽभीष्टस्य सत प्रथमस्य पदस्येहाऽन्तोदात्तत्वेन निर्देष्टव्यत्वात् (पा ६, २,१७२)।

f) उप. √व्यथ्+क्यप् प्र. (पा ३,१,१४४)। सस्व. नापू. टि. द्र।

g) तस नञ्-स्वरः।

h) उप. <वि√अन् (प्राणने)।

i) सपा खिसा २९,१४ अव्यानत् इति पाभे.।

j) तु. टि अ-क्षोधुक–।

k) उप <व्यवा(व√अ)न् (प्राणने)।

l) अव्यवानम् इति मूको पाभे. (तु. BW.)। पाभे. अनवानम् काठ ३६,४ द्र.।

m) उप णमुल् प्र. इति विशेष·।

n) पाठ? सपा. शौ ६,६३,१ अद्धि प्रसूत. इति पाभे.।

o) अवि-अस्– इति पपा। तस. नञ्-स्वरः। उप. वि√अस् (क्षेपणे)+भावे क्विप् प्र। यत्तु सा. WR. अ-व्यचस्– इत्यतश् चकारलोपे यनि. प्राति. आहुस्तद्विमृश्यं यनि गतार्थत्वात्।

p) विप. (वाच्–)। उप <व्या (वि-आ) √कृ।

q) सपा मै ४, ५, ८ °वृत्ता इति, काठ २७,३ क ४२,३ न व्यावर्तत इति च पाभे.।

काठ ३१,३, क ४७,३

¶अ-व्यावृत्त,त्ता[a,b]- -त्त काठ२०, ५, क ३१, ७, -त्तम् तै ५, ३, ४,७,६,४,८,३, मै ३,२,५, ४, ६,४,६,७, -त्ता[c] मै ४, ५, ८; -त्ताः काठ ३४,७.

¶अ-व्युप्तवह[d]- -ह , -हाः मै २, ५,९.

†अ-व्यु(ष्ट>)ष्टा[a]- -ष्टा ऋ २,२८, ९, मै ४,१४,९

¶अ-व्युष्टि[a]- -ष्टयै तै १,५,७,५

अ-व्यृद्धि[a]- -द्धि शौ १०, २, १०, पै १६,६०,२[e].

अ-व्येष्यत्[f]- -ष्यत् शौ १२, ४, ९, पै १७,१६,९.

अ-व्रण[g]- -णम् मा ४०, ८, का ४०,१,८.

१अ-व्रत[a]- -तम् कौ १,२९८, जै १, ३१,६

२अ-व्रत, ता[h]- -त ऋ ८, ९७,३, कौ १, ४४१, जै १, ४६, ५, शौ ६, २०, १[i], ७, १२१,२, -†तम् ऋ १,१०१, २, १३२, ४[२], [१७५, ३, ९, ४१, २], ६,१४,३, कौ २, २४३, ७८४, जै ३, २१, ८, -ता खि ४, ५, १६[j], -ता पै १७ ४०, २[k], -तान् ऋ १, ३३, ५, ५१, ८, १३०,८,९,७३,५;८

¶अ-व्रत्य[l]- -त्य काठ ६, ६, क ४, ५, -त्यम् तै २,२,२, २[m], ६, १,४,६; काठ १०,५[m].

अ-व्रात्य[n]- -त्य शौ १५,१३,११.

√अश्(बधा)[o], अशेम ऋ ५,३०,२. अष्टु मा ७, ३, ६, ८, ६०[३], का ७,१,३, २, २, ९, ७, ९[३],

---

[a]) तप. नञ्-स्वर. ।

[b]) उप. <व्या(वि आ)√वृत् ।

[c]) पाभे अव्याकृता द्र. ।

[d]) विप (अश्व-) । तस नञ्-स्वर. । उप व्युप्त- + वह- इत्यत्र बस पूर्वपदान्तोदात्तत्वम् (पा ६,२,११०) । तत्रापि उप √वह् +करणे घः प्र (पा ३,३,११९) ।

[e]) अतिवृद्धि इति पाठः? यनि. शोध (तु. छन्द) ।

[f]) तस. नञ्-स्वर । उप. <वि √इ ।

[g]) विप. (?ब्रह्मन्-) । बस अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) ।

[h]) विप. (दस्यु-,पिप्रु-, कृत्या-प्रभृ.) । सस्व. नापू टि द्र. ।

[i]) वैतु अव्रतम् इनि व्यत्यायुक सा. ।

[j]) सपा. खिसा २९,१६ व्रज इति पाभे ।

[k]) पाभे अभि[त] शौ १२,३,४२ द्र. ।

[l]) तस. अन्तोदात्त. (पा ६,२,१५६) ।

[m]) अव्रत्यं चरेत् > सपा. मै २, १, १० अश्रु कुर्यात् इति पाभे. ।

[n]) उप अन्तोदात्त (पा ६, २, १५६) न भवति । तद्धितार्थस्य सामान्यविशेषणतापरस्य वाच्यविशेषनिरूढे विशेषणमात्रत्वाऽपहानादिति दिक् ।

[o]) नैप्र. √*अशू इत्येतत्साध्यत्वेन √*अर् इत्यस्य शब्दान्तरयोगानुगतकायवृद्धिरूपतयाऽस्य प्रतिपत्ते, यावन्त √*अर् इत्यस्य प्रभेदाः स्युस्तावन्त एवास्याऽपि सभवेयुरित्यभिसधि । एस्थि यथा √*अर् इत्यत्र प्रभेदविवेकस्याऽद्यापि परिणिष्ठेयस्वरूपत्वात् सामान्येन निर्देशोऽकारि, एवमिहाऽपि सामान्येनैव निर्देशस्य कर्त्तव्यतया प्राप्तावपि यत् १मश्च २यश्च प्रभेदौ विविच्येयातां तत्राऽभियुक्तानां प्रायेण व्याप्ति-भोजनाऽर्थकतया भिन्नयो सतोर्द्वयोरेव धा विषये परिचितित्वमात्रं निमित्तं द्र । एवं तावदिह प्रकृते धा. पूर्वप्रसिद्ध्यनुरोधादेव भुज्यर्थकमरूपप्रभेदमात्र विरहय्य यथासंभवं भेदान्तरसर्वस्वरयेत ऊर्ध्वं वैप. वाऽन्यत्र वा क्वचिदाकाङ्क्ष्यमाणविवेचनप्रयत्नस्य सामान्येनाऽन्तर्भावो भवति । शब्दान्तरसामान्येन वक्तृप्रवृत्तिविशेषलक्षणश्च ?अनुशामहै, आनश्याम् , आनशे, आनंश, आनशु , आनाश इत्येभिस्तिङ्भि , अंश- अंशु- इत्याभ्यां कृद्भ्या च समर्ग्यमाणसद्भावसंकेत सानुनासिकोपक्रम √*अंश् इत्ययमपरोऽपि बधा पाधा. उसं. सन्निह गद्र. । तदनु अंश- इत्यत्र गपू. टि. च कियानपि विशेष आधेय (तु. वैप ३,४ टि. h च) । किं च, नैप्र सकक्षमिव विपरिणम्यमाण √*आश् इति दीर्घादिरपरोऽपि बधा. पाधा. उसं । ततश्च १आशा- , आशु- इत्येतयोः व्यु यस्था निर्देक्ष्यमाना द्र । यत्तु GW. अशन्-, अश्मन्-, अशनि- इत्येतेषां व्यु कृते √*? ३अश् इति पृथगुपकल्पयेत् , तन्नेष्टम् । तदभिप्रततदीयतैक्ष्ण्यपरत्वस्य √*अर् इत्यस्य हिसार्थीये ६ठे प्रभेदेऽन्तर्भावस्य सुवचत्वात् तदभिमतस्य मौस्थि. √शा (=√शो) इत्यनेन संबन्धस्य प्रकृतस्य धा. आद्यज्मात्रेण तत्प्रतिनिधिना सता विज्ञापिते सत्यवशिष्यमाणस्य शकारस्य सामर्थ्याऽर्थतया प्रतिपिपादयिष्यमाणस्य √*शृ इत्यस्य वंशयस्य सतस्तद्दर्शनतो दुर्वचत्वाच्चेति दिक् ।

तै १,४,२,१, ३,१, ६,४,५५ मै १,३,४,४,५,५, काठ ४,१[२], २७,१, २; क ३,१[२], ४२, १[२]; ?अष्टात्[a] मै ४,९,१२[२], अश्यात् का ९, २,७; ८[२], मै ४,१३,९, अश्यु ऋ २, १९, ८; अशीथा. मै १, ६, १, ६, अश्या ऋ १, ६०, ३[b]; ६९, ३; ७०, १, २,३१, ७, अशीय ऋ २, ३३, ६, मा ३, १८, ४, १८, ५,७; ७, ४७; ८, १०; ६२, ३९, ४, का ३, ३, १०, ४, ६, १, ५, २, ६, ८, ६,४, ३९,२,२, तै १, २,१,१, ४,१; ११,१; ३, ११, १, ५,५,४,७,५, ६, ३,१[c],२, ६,२, २, ५, मै १,२, १,४;७; ५,२[३d], ३[d],९, ९,४[५], ३,६,२[२],७,५; ४,२,५; काठ २, १,५, ८, ३,८; ५, २[२]; ६,९[१]; ७,९[२],९,९[१]; १३,१५; २४, ३, ३२, २; क १, १३; १७; २,२; १५, ४, ८[१]; ८, १२[१], ३७, ४, शौ १६, ४, ६; १९, ६१, १[e]; पै १६, १४९, १२[e], १९, २६, २; ४८, १८, अश्याम्[f] ऋ ५, ६४, ३, तै १, ३,१४,३, †अश्याम् ऋ १,९२, ८; १७८, १[g], २, २७, ११, १४, ५,४,१०,६,१,१३, तै १, ४ ४६,११,१, २,१, ११,६; मै ४, १३, ६; १४, ११‡[h], १४, काठ १८,२०, †अशीमहि ऋ ५, ४७,७, खि ४, २, ४, शौ १९, ११, ६, अशीमहि ऋ ७, ३२, २६, १५, ३६, ४, ३७, ६, ४०, १२; खि २, ६, १०, १४, ३, मा ३८, २८; का ३८, ६,२, तै ७, ५, ७, ४†, मै ४, ९,१३[२i]; काठ ३३, ७†; †कौ १, २५९, २, ८०६, †जै १, २७, ७, ४, ३०, ६, शौ १३, १, ६०‡[j], १४,२, ५†; १८, ३, ६७†, १९, ४७, २[२], २०, ७९, १†; पै ६, २०, २[१], १३, ८,१६, १७, २५,३‡[j], २८,७, ५†, २०, ५८, २, †अश्याम[f] ऋ १,११४,३, २, १९,७; २७, १०, ६, ५, ७[४k], ७, ६५, २, ८,२७, २२, ९, ९८, १२[l]; मा १८,७४[४k], ३८,१६[m]; का २०, ५,७[४k], ३८,३,२, तै १,३,१४, ३[४k], मै ४, ९, ९$, काठ ४०, ११, कौ२,१०३०, जै ४,१७,३, †अश्याम ऋ १,११४,२;१३६ ७, ४, ४, १४; ५८, ११; ५, ४१,१८[२n]; ७०, २; ७, ४७,२; ९, ९१, ५, मा १७, ९९; का १९,१,१२, तै १,२,१४,६, ४, ५,१०, २, मै ४, ११, ५, काठ ६,११,४०,७,११; कौ२,३३६; जै ३,२८,८; पै ८,१३,११.

अश्नुते ¶तै ५,१, ३, ४, ¶मै २, ५, ४, ३, ६, ४[१]; शौ १९, ३८, १; अश्नुते ऋ ६, २८, ४; ८, ५१, [६ (५२, ६)], ९, ८३, १; खि ३,३, ६; मा ४०,११;१४, का ४०, १, ११; १४, ¶तै ६, ४, ५, ५, १०, ६[१], ¶मै २, ५, ४; ¶काठ ९,

---

a) मुपा. आद्यक्षरं प्रति संदेहः । कथमिति । १मे स्थ. साक्षाद् दीर्घश्रुते. २ये स्थ. अपि वा आष्टात् इत्येवं व्यवच्छेदसंभवाद् उभयत्राऽऽकारादि रूपमिति १मः कल्प (तु संटि १२ ?आष्ठा इति, BC. आष्ठाम् इति च पाभे.)। अथ नो (तु संटि) इत्येवं १मे स्थ नाप् पदस्य पाभे. उपलब्धेस्तदुत्तरवर्तिनोऽस्य रूपस्याऽकारादित्वं संभाव्येतेति २य कल्प (तु. संटि २१ यदनु २ये स्थ. पपा. अकारादित्वमेव श्राव्येत, सपा. तैआ ४, २०, २ अस्ता इति च पाभे.) । एस्थि. १मे कल्पे आ इत्यनेनोपसृष्टस्य २ये कल्पे चाऽनुपसृष्टस्य सतोऽस्य यनि. एतत् तार्तङ रूपम् इति द्र. । उभयथाऽपि प्रकृतिस्वर भवति । १मे स्थ. च-लोपवशाद् २ये स्थ. च वा-योगवशात् प्रकृतस्य तिङो निघाताऽभावविकल्पे सति १मे कल्पे ग. निघातात् (पा ८,१,७१) २ये कल्पे च प्रकृतिस्वर सतिशिष्टत्वा-दिति दिक् (वैतु. संटि. २१ यदनु पपा. २ये स्थ. तिङ्निघात-विकल्प इव श्राव्येत) । सस्थ. ?आष्टात् टि. अपि द्र. ।

b) तु सस्थ. टि. आ । c) पाभे. गमयेम् काठ ५,२ द्र ।

d) पाभे पुषेयम् मा ४,२६ द्र. ।

e) पाभे. गेरम् काठ ४५,१५ द्र. ।

f) आयुदात्तो यासुडागम. (पा ३,४,१०३) ।

g) पाभे. सस्थ. टि. पुरि द्र ।

h) सपा. ऋ ५,६०,१ ऋध्याम् इति पाभे. ।

i) असि । मयि इति पदद्वयाऽऽत्मकः पपा. चिन्त्य ।

j) सपा ऋ १०,५७,२ नशीमहि इति पाभे. ।

k) तु सस्थ. टि. अभि ।

l) <√अश् (भोजने) इति मन्वान सा. चिन्त्यः । सनेम इत्यनन्तरश्रुतेः प्राप्त्यर्थं सावसरत्वसंकेतोपलम्भात् ।

m) <√अश् (भोजने) इति मन्वानः उ. उपेक्ष्यः ।

n) शोधः सस्थ. टि. ?शुसा द्र. ।

१[a], १३,१६†, १९,९, २३,१; २४,३[२];२५,६;८; २९,१; ३३, ८, ¶क ८,४[a]; ३०,७; ३५,७; ३७,४[२], ३९,४,४०,१; ४५,२, †कौ १, ५६५; २, २२५; †जै १,५७, १२; ३,२०,९, शौ ४, ९,५; २१,४†, ९,५,२६, १९, ३८,१, पै ८,३,५; १२,३,१०; १९,२४,१[२]; २,२६,५; ४२,३; ४९,७; †अश्नोति ऋ १, ९४, २,३,५९,२;९,८१,२, १०,३९, ११;६२,९,ते३,४,११,५; मै ४, १०,२; काठ २३, १२; पै १२, १, २; अश्नुत॒ मा ८, ५, का ८, १, १, तै ३, २, ८, ४; शौ १४, २, ९; पै १८, ७, १०; ¶अश्नुव॒ते तै ७, ४, ६, ३; अश्नुवते ऋ ७, १०३, ९ ; †अश्नुषे ऋ ९, ६५, ६, कौ २, १३५; जै ३,१३, ११; पै १५, १५,३‡[b]; ?अश्न॒थ° खि १,९, २ ; अश्नुथ ऋ ५, ५४, १० , †अश्नुवे ऋ १,१६४, ३७, शौ ९, १५, १५; पै १६, ६९, ६,

†अश्नवत् ऋ १, १,३; ४०,६, ७,११३,१८, २,२३, ४, तै ३, १,११,१; ४,३, १३, ५, मै ४, १०,४,१४,१६; पै १६, ३,९$, ¶अश्नुवत् मै ३,८,५,¶अश्नवै‍ते तै ६,२, ७,१, ¶अश्नवातै काठ २५,६[२], क ३९,३,४, अश्नवन्त ऋ ७,३०, ४, अश्न॒वैथे ऋ ७, ७०,४, अश्नुताम् शौ ८,२,८, अश्नुताम् मा ३२,१६, का ३५, ३,१२; तै ३,२,८, ४; अश्नुहि पै १९, ४२,३; ¶अ॒श्नवावहै?[a] मै ४, ६, २ , अश्न॒वामहे मै २,७, १३‡[b], †अश्न॒वामहै ऋ १०, ९७, १७[b], मा १२, ९१, का १३, ६, १७, तै ४, २, ६, ५, काठ १६, १३, क २५, ४, शौ ६,१०९,२, पै १३,१३, ८, १९, २७, ८† ; †अश्न॒वाम ऋ ६, ४९, १५; ९, ९७, ५१, कौ २, ७७८, ¶आश्नुत तै ७, ४, ६, ३ ; ¶आ॒श्नुवाताम् मै ४, ८, ९; ¶आश्नुवत मै ३, ८, ५[४] ; ¶अश्नुवीत॒ तै ६, ४,१०,६.

आश ऋ ८, ४७,६[e], आ॒शाते[f] ऋ ५, ६६, २, आशाते[g] ऋ १, २५, ६, १३६, ३, १४४, ६[h]; ५, ६८, ४, ५ ८, ३१, ६, मै ३,८,२¶, †कौ २, २६१‡[i], ८१६, ८१७; †जै ३,२१,८‡[i], ५७,६,७, आशतु ऋ ८, २५, ८; आशु॒[j] मा १९, ६१, का २१, ४, ११, मै ४, १०, ६; आशुः ऋ ४, ३३, ४, †आशाथे[k] ऋ १, २, ८; १५, ६, १५१, ८,९, ५, ६७, १?[l], कौ २, १९८, जै ३, १८, ५‡, आ॒शिरे खि १, ११, १, †अष्ट ऋ [७, ८४, ५, ८५,५], १०, १२६, १; कौ १, ४२६, जै १, ४१,८; पै ५, ३९, १, आ॒ष्ट ऋ १,१२१, ६[m], तै ४, ३, ११,४; काठ ३९,१०, अ॒क्षत् ऋ१०,११, ७, अशिषत् शौ १९,४९,१०[n], पै १४, ४, १०, आ॒ष्ठा॰[o] मै २, १३, १० , †आ॒शत ऋ १, ८, ६; ८७, ५; १०, ९२, ३;

---

[a]) पाभे. आनशे मै १,७,२ द्र.।

[b]) सपा. अश्नुषे <>अश्न॒वामहे<>अश्न॒वामहै इति पाभे ।

[c]) अश्नुथः इति शोध. द्र. ।

[d]) यमु. दुरुपपदे निघाताऽभावे यथाकथञ्चिदभ्युपेतेऽपि स्वरोऽलाक्षणिक (तु. ना३. रूपम्) ।

[e]) आशव·>आश । वः इति द्वे पदे (तु. पपा. GW. प्रमृ.; वैतु वें सा. आशु-> -शव. [सं१] इति मन्वानौ) ।

[f]) लाऽऽदेशस्य लिङ्विषयत्वेऽपि छान्दस सार्वधातुकत्वमिति ङित उत्तरवर्तिनस्तस्य निघात· द्र (पा ३, ४, ११५; ११७, ६, १, १८६) । हि-योगे तिङ्निघाताऽभावाच्च धास्व. सुस्थः (पा ८, १, ३४ [तु MVG ३५९ टि १५]) ।

[g]) छन्दोऽपेक्षया आशते इति सुश्रवम् (तु. GW. AVM) ।

[h]) आशाथे इति मपु२ इत्र विपठिषुः GW चिन्त्यः ।

[i]) पाभे आसाते ऋ २,४१,५ द्र. ।

[j]) पाभे. आनशु काठ २१,१४ द्र. ।

[k]) छन्दोऽपेक्षया आशथे इति सुश्रवम् (तु GW. AVM) ।   [l]) *आशध्वे>आशाधे >यनि इति (तु सस्थ टि. ?देव-निष्कृत-) ।

[m]) <√अश् (भोजने) इति सा । तुरीय चरणाद् अभि. उपाऽऽकृष्येहोपसर्जनीय इतीव GW. ORN. च पश्यतः । तत्रोपपत्तिर् मृग्या भवति । श्रौताऽन्वयस्वारस्य पीडनप्रसङ्गात् ।

[n]) अश्लिषत् इति सा , रिषत् इति RW. ।

[o]) लुङि मपु१ (तु. पाभे तै ४,३, ११,४ आ॒ष्ट, पपा. च ; वैतु. मै. पपा. < आ√स्था इति) ।

शौ २०, ७१, २, आशत ऋ १, २०, २, [८५, २; ८, ५९, २], २,२१,५, ७,६६, ११, ८, ४३,१७,६९, १८[a], ९७, ९; ९, [६,४, २४, २], १८, ३; २१, ४; २२, ६[a], ६७, ७, ६९, २, ७३, ९, ८३, ४, १०, ९२, ७,९४,२, खि १,६,२, मा २०, ७२; का २२,७,६; मै ३, ११, ४, काठ ३८,९, कौ २,२८९‡[b]; ३१२†, ४४५†; ४७५‡[c], ६१७‡[d], ७१३‡[e], जै ३, २४, ५‡[b], २५, ८†; ३४, ३†; ३६, १‡[c], ५०, ५‡[d], ५८, १०‡[e]; शौ २०, ९२,१५†, †आशिषुः[f] ऋ १, १६३, १०, मा २९, २१, का ३१, ३, १०, तै ४, ६,७,४, काठ ४६,३. [अनु°, अभि°, आ°, उद्°, उप°, परि°, प्र°, सम्°, समा°].

अशन्[g]- -श्न ऋ १०, २७, १५, -श्ना ऋ २,३०, ४; ४,२८,५, १०,६८,८; शौ २०,१६,८.

१अशन- वि°.

†अशस्[h]- -शसः ऋ २, ३४, ९; ४, ४, १५, तै १, २, १४, ६, मै ४,११,५; काठ ६,११.

√अशाय, अशायतम् ऋ १, ३४, ७[i], अशायत ऋ १०, ९२,१[j]. [परि°, वि°].

†अश्न[k]- -श्न ऋ १, १६४, १; १७३,२, शौ ९,१४,१; पै १६ ६६,१; -श्नम् ऋ २, १४, ५; -श्नस्य ऋ [२,२०,५,६,४,३]; -श्नै. ऋ ८,२,२, कौ २, ८५ जै ३,८,११.

?*अश्नया[l] कौ १,३०५, जै १ ३२,३.

?अश्निय- वि°.

अश्नुवत्[m]- -वन् ऋ १,११६,२५; काठ १७,१८.

?अश्नुविन्, अश्यत्-, अश्वन्-, अश्वस्- वि°.

२अष्ट- सम्°.

अष्टवे[n] ऋ ४,३०,१९.

[a]) तु. सस्थ टि अनु।

[b]) पाभे. आनशु ऋ ९,१०८,४ द्र.।

[c]) सपा. ऋ ९,१०,७ आशते इति पाभे.।

[d]) सपा ऋ ९,१५,२ आशते इति पाभे.।

[e]) पाभे. आनशुः ऋ ८,३,१६ द्र.।

[f]) <√अक्ष्(व्याप्तौ) इत्यपि सुकल्पं भवेत् (तु पाधा)।

[g]) नाप । कनिन् प्र. उसं (पाउ १, १५६) नित्-स्वरश्च । यद्वा मौरिथ अश्मन्-> अश्मन , अश्मना > *अश्म्न , *अश्म्ना > अश्न, अश्ना इति नैप्र. सहजप्रवृत्तिसंभवात् यनि. रूपे अश्मन्- इत्येतदीये सती प्रकृतं प्राति अन्यथासिद्धतामवतारयेताम् । इतश्चाऽन्नन्तानि प्राति. मौरिथ मन्नन्ततयेव सुग्रहाणि स्युरित्यस्मिन् संकेतग्रहे लाघवदर्शने सत्यपि तेषा तेषामन्योन्याऽन्तर्भाव्य-जन्मना सतां प्राति यथोपलब्धाऽन्वाख्यानमात्रप्रयोजन पृथङ्निर्देशो युक्ताऽऽदर' द्र. (तु MVG २०५)।

[h]) विप (रक्षस्-), नाप.। असिः प्र (पाउ ४,२१२)। तत्-स्वरश्च [वैतु. सा (१मे स्थ.) <√अश् (भोजने) इति (भुजित्वाऽविशिष्टवधसामान्याऽभिसंबन्धश्रुते यनि. एव पर्याप्तत्वादित्यभिसंधिः), वें अ+शस्- (भावे <√शंस्) इति कृत्वा बस. इति वदंश्चिन्त्यः (स्वरतोऽदुष्टोऽपि सन्नर्थनैरपेक्ष्यत उपेक्षणीयत्वात्), उप कर्तरीति कृत्वा तस. इतीव व्याचक्षाणा सा. प्रभृ. नितरामुपेक्ष्याः (स्वरतोऽनुपपन्नत्वादर्थत प्रकरणाऽनपेक्षितत्वाच्च)]।

[i]) वैतु. स्क. सा. <√शी इति च परि··· अशायतम् <पर्य (रि√अ)श् [व्याप्तौ] इति च; वें., स्क (पक्षे), GW. प्रभृ. <परि√शी इति।

[j]) तु GW (परि), GRV; वैतु सा <√शी इति ?

[k]) नन् प्र उसं. (पा ३, ३, ९१; यद्वा पाउ ३, १०)। नित्-स्वर (पा ६, १, १९७)। बधा. लब्धमूलत्वादस्य बह्वर्थता नैसर्गिकी भवति। न तु संख्याभेदेन तद्विवेक इहेष्यते। तत्तत्प्रकरणार्थविवेकस्य प्रागभियुक्तमतभेदव्याकुलितस्य सतः वैश. एव सुकरत्वेन संभाव्यमानत्वात्। अतः √अश्(भोजने) इत्येतदीयत्वेन केषाचिन्निगमानां प्रतीतावपीह तत्पृथङ्निर्देशो नाऽऽदर इति दिक्।

[l]) व्यु.? अश्ना- (भावे स्त्री. उदात्तः शप् प्र. उसं [पा ३, ३, १००])>√*अश्नि-> *अश्ना->*अश्नया-> [तृ१] अश्नयया>या इति नैप्र. वर्णलोपश्च स्वरसंक्रमश्च द्र. (तु टि. अक्ष्णया- [यत्र *अक्ष्ण- इति कृत्वा इहत्या सरणि निर्देश्या], अमुया; वैतु भ [पक्षान्तरे] अश्न- इत्यस्यैव द्वि२ इति, भत्र. प्रभृ. अश्मन्- इत्यस्य वृत्तमिति)।

[m]) शता प्र तत्-स्वरश्च।

[n]) तवेन् प्र. (पा ३,४,९) नित्-स्वरश्च।

अष्टि- -ष्ट्ये शौ ६, ५४,१; पै १९, ८,४ [°ष्टि- १-३जरत्°, वसि°, वि°,सम्°].

√अश् (भोजने)[a], अशीय ऋ २, ३३, २.

¶अश्नाति तै १, ६, ७, ३; ६, १, १, ४, मै १, ४,१०[२०], ८, ७, १०, १६[२]; २, १, १०; ३, ४, ९; ६, २[२], ४, १, ६, काठ २२, १३[२], $शौ ९,८, १-६; अश्नाति ऋ ९, ६७, ३१; १०, ८५, ३, ४; ¶तै १, ६, ७, ३, ४[२]; ६, १, १, ३; ¶मै १,८,९; १०, १६; ¶काठ ६, ७; २४,७[२], ३२,७[२b]; ३६, १०[२]; ¶क ४, ६; ३७, ८[२], †कौ २,६४८; शौ ९, ८,१-६; †१४, १, ३, ५, पै ६, २२, २०; १६, ११३, ७[२]-९[२]; १८, १, ३; ५, अश्नाती३[c], अश्नाती३[c] मै १, ८, ९¶; ¶अश्नीत[d] मै १, ८, ९, काठ ३१, १५; अश्नन्ति मै ३, ६, ६¶; काठ ३१, ४¶, क ४७, ४¶, शौ ९, ७, ८, ९, ११, १२, १४, पै १२, ३, ११, १६, ११३, २,३, २०, ३५,५, अश्नामि शौ ८,२, १९, पै १६, ४, ९, अश्नामि शौ ६, १३५, १, ७, १०६, १, अश्नामि पै ५,३३, ७, अश्नातु पै ७, १९, ८, अश्नीतम्[d] ऋ ७ ७३, २ ¶आश्नात् मै १,६,१२[२], २,१, १२, काठ ७, १५; ११. ६[२]; २५, ४[२]; क ६, ५, ३९, १[२], आश्नन्[e] ऋ १०, १७६, १; आश्नाम् ऋ १०, ९५, १६; ¶अश्नीयात् तै १, ६, ७, ४; ५, २, ५, ६, ७, ६, १, मै १, ८, ८; १०, १६; २, १, ६, ३, २, ५, ४ ८, ६, २, ४, ३, २, काठ ८, १२; शौ ४, ११,३$, अश्नीयात् तै २ ५,५,६¶, ¶मै १,४,१०[२], ८,८, ९,७,२,१,६, ३, ४,८[f], ६, २,६; ४, ३,२[g], ¶काठ ८ १२,९,१५; ११, ५. १०, १२,७, २३,९; २९,१,८, ३२, ७[२], ३६, १०; क ७, ७[२], ३६, ६, ४५. २, शौ ९ ७, ७[२], ८, ७-९, १२, ४, ४३ ४४, ४६, पै ३, २५, ५, ८, १५, ५, १२, ३, ३, १६, ११३, १०; ११; १७, २०, ३, ४, ६; ¶अश्नीयाताम् मै १, ४, ५; ¶अश्नीयाम् मै १, ६, १२.

†आश[h] ऋ १, १६२, ९, मा २५,३२; का २७,१३,१; तै ४, ६, ८, ४, मै ३ १६, १, काठ ४६, ४, आशु· मा १९, ६१, का २१,४,११, मै ४, १०, ६, आशिम > मा पै ९, २२, ९, २१; २२, †अशीत्[i] ऋ १०, ८७,१७, पै १६, ७,७, आशीत् शौ ८, ३, १७‡[i], पै १६,५७, १-१६, अशिष्म मै १, १०, १५¶, काठ ३६. ९; ¶आशिष्यम् काठ ११, ६. [अति°, आ°, प्र°, वि°, सम्°].

२अशन- -¶नम् तै २, ५,६, ६, ६, १, १, ४, मै ३, ६, २,६, -ने शौ ५, २९, ६; ७; पै १३, ९,८,९ [°न- अन्°, प्रातर्°, स°, सायम्°, हुत°]

अशन-कृत्- -कृतम् शौ ९, ६, १३; पै १६, १११,१३.

‡अशना(न-अ)नशन[j]- -ने कौ ३,४,४, जै २, ३,७, शौ १९,

---

a) प्राक्प्रसिद्धात् पृथङ् निर्देशः द्र. [तु टि √अश्[बधा.] यत. मौस्थि अस्य √*अर् इत्यस्य ६ठेन हिंसार्थकेन प्रभेदेन संबन्धो गृह्येत (हिंसिक्रियावद् भुजिक्रियाया अपि स्वविषयभूतस्य पदार्थस्य स्वरूपतो विलोपकत्वाद् उक्तस्य हिंसिपरस्य √*अर् इत्यस्यैव भुजिपरतयाऽप्यर्थातिशययोगपरिणाम इत्यभिसंधि)। यद्वा √*अर् इत्यस्य ९म भोजनार्थं पृथक् सकल्यः]।

b) सकृत् पाभे. उपवसति तै १,६,७,३ द्र.।

c) उदात्तप्लुतः (पा ८, २, ९७)। एकतरत्र विकरणस्वर इति कृत्वा स्वरद्वयं द्र.।

d) विकरणस्य स्वराऽभावे लसार्वधातुकस्वरः (पामवा ६, १,१५८)।

e) अश्नन् इति संपा च पपा स्वरतश्च छन्दस्तश्च चिन्त्यः। आडभावे प्रकृतिस्वरं प्राप्तत्वादानुष्टुभपादस्यैकाक्षरोनतापत्तेश्चेति यावत् (तु GW , वैतु सा. आश्नुवन् इत्येतत्स्थानिकतया व्याचक्षाणोऽप्युक्तोभयदोषविश्ये समानं चोद्यः)।

f) पाभे. अद्यात् तै ५,७,६,१ द्र.।

g) पाभे अद्यात् काठ १२,७ द्र.।

h) णलो लित्वात् प्र पूर्वमुदात्त (पा ६,१,१९३)।

i) सपा. अशीत्<>आशीत् इति पाभे.।

j) द्वस. सास्व. उप तस.। सपा. ऋ १०, ९०,४ साशनानशने इति पाभे.।

६, २, पै ९,५,२.
?अशना पै २०,४५,३.
अशित,ता- -¶तम् तै १, ६, ७, ४; काठ २५, १०[२], क ४०, ३; -ता शौ १२,८, १०, ११; पै १६, १४४, ९; १०. [°त- अन्°, प्र°]
अशिता-वत्[a]- -वति शौ ९, ८, ८, पै १६,११३,११
¶अशितव्य[b]- -व्यम् मै १, ५ ७[२], ३, ४, ८, ७, ८[२]; काठ १२, ७; २४,७[४], क ३७,८[४]
अशितृ- प्र°.
¶अशित्र[c]- -त्रम् काठ ७,५[२], क ५,४[२]. [°त्र- प्र°].
¶अशित्वा मै १,६,१२.
अश्नत्- -श्नन्ता ऋ ७, ६७, ७, -श्नन्तौ ऋ ८,५,३१. [°श्नत्- अन्°, प्र°].
¶अश्नती- -त्या मै १,६,१२.
अश्नान- वि°
अश्य प्र°.
¶अश्य[d]- -श्ये मै ३, १०, १. [°श्य- प्र°].
अश्युमा(न>)ना- -ना शौ १२, ८,१०, पै १६ १४४,९
अष्टुम् सप्र्°
अष्टृ[e]- -ष्टा ऋ १,१२१,८.
आशित[f]- -¶त. तै ६, १, १, ४; मै ३,६,२[२], -तम् ऋ १०,३७, ११, ११७,१;७, जै २, १, ९, पै २०, ६, २†, -?तस्य पै ८, १०,७, -ता ऋ १०,९४,१०, -ताय मै ४, १, १३¶, -तेन मै ३,६,२¶ [°त- अति°, सु°]
आशितिमन्[g]- -म्ने तै ७, १, १७,१, काठ ४१,८
?आशिन्- -शिनाम् पै ६, २२, २४.
¶आश्य- -श्यम् तै २, ५, १,४[२], ६,१,११,६[२].
आश्वस- अन्°
अ-शत्रु[h]- -त्रु ऋ ५,२,१२, शौ ६, ४०, २[i], -†त्रु ऋ [१,१०२, ८ (८, २१, १३) १०, १३३, २], कौ २, ११५२, जै ४,१,५, शौ २०, ९५, ३, -†त्रुभ्यः ऋ ८, ९६, १६, कौ १, ३२६, जै १, ३४, ४, शौ २०, १३७, १०, -त्रुम् ऋ १०, २८, ६, पै १, २७, ४, -०त्रो ऋ ८, ८२, ४, पै २,७,२[j].
अशन्-, १अशन- √अश्(बधा) द्र.
२अशन- √अश् (भोजने) द्र.
अशनि[k]- -निः ऋ १, १४३, ५; १७६, ३, ४, १६, १७; ६, ६, ५; १८, १०; ८, ९७, १८, १०, ८७, ५; खि ४, ५, २२, काठ ८, २, ¶क ६, ७, शौ ३, २७, ४; ६,३७,२, १४२,१,७, ५२,१; ८,३,४†; पै ३,२४,६; ८, १५, ११, १६, ६, ४†, १९, ९, ८; २०, १७, २, -†निभि. ऋ १०, ८७, ४; शौ ८, ३, ६, पै १६, ६, ५; -निभ्यः पै १७, ४१, १०[1], -निम् ऋ १, ५४,४; ८०, १३, ३, ३०, १६, [७, १०४, २०, २५]; मा २५, २, ३९, ८; का २७, २, १, ३९, ६, १, तै ५, ७, १२, १; मै ३, १५,२ काठ ५३,२, †शौ ८, ४, २०; २५,

a) विप ([भोजन-वत्-] अतिथि-)। पूप संहितायां दीर्घत्वम् उस (पा ६,३,१३१, तु पपा शित-वत्- इति, MW., MGS १८५ च, वैतु. WG. क्तवत्वन्तस्य रूपम् इति ?) । व्यु कृते तु. टि. २अ-दिति->आदित्य-वत्- ।
b) तव्यति प्र. तित्-स्वर (पा ६,१,१८५) ।
c) नाप (भोजन-, चरु-) । कर्मणि इत्र प्र (पाउ ४, १७३) ।
d) क्यप् वा स्यात् यत् वा स्यात् कृत्यः । प्रथमे प्र. पित्त्वान्निघाते धास्व. । उत्तरे यतोऽनावीयः स्वर. (पा ६,१,२१३) ।
e) तृचि चित्-स्वर· (पा ६,१,१६३) ।
f) कर्तरि क्ते प्र. उपधादीर्घश्चाऽऽद्युदात्तश्च [पा ६,१, २०७ (तु. पपा. नावग्रह , अत्याशित- आशित- टि च ; PW. GW. प्रभृ ण्यन्ताद् निष्पन्नमिति) ।
g) °शित- + भावे इमनिच् प्र. उसं. (पा ५, १,१२२) चित्-स्वरश्च (तु. भा., वैतु [पक्षे]<°शितृ- इत्यपि च) ।
h) विप. (इन्द्र-, वेदस्-, सप्तन्-) । बस अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२ [वैतु. PW प्रभृ. तस. इति, तथात्वे यनि स्वरस्याऽनुपपत्ते]) ।
i) विसर्गान्तिः पाठ इतीव कृत्वा इन्द्रस्य विप. इति सा. आह। यनि. तु अभयम् इत्यनेन समानाधिकरणम् इति विवेकः ।
j) पाभे. शक्र शौ २,५,४ द्र. ।
k) नाप (वज्र-) । अनिः प्र. (पाउ २,१०२) । तत्-स्वरः । यत्तु अक्षी. अभा. √अश् (भोजने) इत्यत आहतुस्तच्चिन्त्यम् ।
l) सपा. शौ १२,३,६० वर्षाय इति पाभे. ।

पै १०, १, ८; १५, २२, ४; ७, ८, २३,३; ४, १३, †१६, १०, ९, ११, ५; -न्या ऋ २, १४, १, शौ ७, ११४, ४, -न्या· मै ४, ४, ४¶, पै २, ७०, ४, २०, ७, १०; -न्यै शौ १२,३,५८[a] [°नि- अन्°, अश्मन्°].

अशनि-मत्[b]- -मान् ऋ ४,१७, १३.

¶अशनि हत[c]- -तस्य काठ ८, २, क ६,७.

अ-शपत्- -पत. खि ४, ५, १७, शौ ६,३७,३, ७, ६१, १, पै २०, १७,३.

अ-शम्[d] शौ २,२५,१, पै ४, १३, १, ६,२२,२०².

अशं तर- -रम् पै ५,३४,१.

¶अ-शरमय[d]- -यम्[e] मै २,१,६.

अशस्- √अश् (बधा) द्र.

अ-शस्त[d]- -स्तानि शौ ६, ४५, १, पै १९,३६,४.

अशस्त-वार[f]- -र ऋ १०,९९,५.

अ-शस्ति[d]- -स्तय· शौ ७, ११९,२, पै २०,१७,६, -स्ति काठ १९, २¶; ४०, १०; क २९, ८¶; शौ १,२०,१, ५,३, ६, पै १९, १,७‡[?g], १६, ५, -स्तिम् ऋ ⌊१०,१८२, १-३⌋, शौ ८, २, २; १७,१, ८,१७, पै १६, ३, २; १४९, १२; पै १८, ३१,३; ३२,१; -स्तीः ऋ १,१००,१०, ४,४८,२, ६,४८,१७, ६८, ६, ७, १८, ५[?h], मा ११, १५, का १२, २, ४; तै ४, १,२,२; ५, १, २, ३; मै २, ७, २, ३, १, ३²; ¶; काठ १६, १; १९, २, क २९,८; -स्त्या· शौ १२, २,१२, पै १७,३१,२.

अशस्ति-तुर्- -तूः[i] काठ ७, १३.

†अशस्ति-हन्[j]- -हा ऋ ८, ८९, २, ९९,५, ९, ६२, ११, ८७, २; १०, ५५, ८; मा ३३, ६६; ९५$, का ३२, ५,१२, मै १,२, १८$[k], कौ १, ३११, २, २८; ९८७, जै १, ३२, ९; ३, ३,७, शौ २०,१०५,१.

¶अ-शाख[l]- -ख काठ २६, ३, क ४१,१

¶अ-शान्त,न्ता[d]- -न्तः तै २, २,५, २, ७, ५, १५, १²; मै १, ८, ५²; ३, ६, २; ७, ८; ८, ७; ९, ३; ४, ४, १, ९; ७, ६², काठ १०, १०; २६, १; ३१, ७; ३७, १४, क ४०, ४, -न्तम् तै ६, ५, ८, ५, मै १, ८, २, ३, ४, २, ९; काठ ६, ३,८, क ४,२;७, -न्तस्य मै ३, १,६,४,१; -न्ता काठ १३, ६, -न्ताः तै ३, १, १, २; ६,१, २,३, मै २,३, १; ३,८,२,१०, १; ४,४,१; काठ २४,१०; २७, ४, क ३८,३; ४२, ४, -न्तानि मै ४,३,६; काठ १२, ८, -न्ते मै ४,२, १२², -न्तौ तै २, ५, ८,१, मै ३,२,३.

¶अ शान्ति- -न्त्यै काठ २४, ९, क ३८,२.

√अशाय √अश् (बधा.) द्र.

अ-शास्य[m]- -स्यम् ऋ ८,३३,१७.

अशित-, अशितव्य-, अशितृ-, अशित्र-, अशित्वा √अश् (भोजने) द्र.

¶अ-शिथिरत्व[n]- -त्वाय मै २, २, ३; ३, ५, २; ७, २; ४,३

---

a) सपा पै १७,४१,८ वाताय इति पाभे ।

b) विप (द्यो-) । मतुबन्ते स्वरस्तदवस्थ ।

c) तृस. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८) ।

d) तस नञ्-स्वर· ।

e) सपा. काठ ११,५ दर्भमयम् इति पाभे. ।

f) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

g) ?अशस्ति > *अश्मस्नि- ⌊=*अशनि-⌋> -स्नि इति च शोधः (तु. सपा. शौ., ऋ १, १७२, २ ⌊*अश्मस्न- > अश्मन्- > अश्मा इति पर्यायत· पाभे⌋) ।

h) अशस्नी. इति पाठ·? *वशस्तिस्- [वशिन्- (विप ⌊इन्द्र-⌋)]>वशस्ती. ⌊प्र१⌋ इति शोध ।

i) पाभे. सपत्नतूः द्र. ।

j) उस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । पूप. उ (मा ३३, ६६) अभि-शस्ति- >अ-शस्ति- (अभेरादिशेषः) इत्याह । यत्तु तत्रैव म. पूप. बस. इत्येतदाह, तेनासौ अ-शस्ति- इत्यपरं प्राति उपकल्पयमानोऽप्रामाणिकः । तत्साधकसाक्ष्यन्तराऽभावाद् व्युत्पत्त्यन्तरसद्भावे तदनिवार्यत्वाऽभावाच्चेति दिक् ।

k) पाभे. अभिमातिहा मा ५,२४ द्र. ।

l) विप. (वृक्ष-) । बस ।

m) तस. कृत्योकीय स्वर· (पा ६, २, १६०) ।

n) तस. नञ्-स्वर· । अत्र स्वरसिद्ध्यर्थं वा छन्दसि (पामवा ५, १, ११९) इति नञ्-समासात् त्वस्य विप्रतिषेध· विकल्पित· । सपा. °र-<>°ल- ⌊यद्र.⌋ इति पाभे. ।

९,४,२,७,६[३],८,७;१०.

¶अ-शिथिलत्व- -त्वाय काठ ८,८, २६,४;२९,२, ३०,५, क ७,३; ४१,२,४५,३

¶अ-शिथिलम्भा(म्-भा)व[a]- -वाय तै ७,१,५,४;२,४,२

?अ-शिप(द् >)द्रा[b,c]- -दा ऋ ७, ५०,४.

अ-शिमिद्,द्रा[c]- -दा. ऋ ७, ५०, ५, -दाय मा ३८,७, का ३८, २,१.

अ-शिव,वा[a]- -व ऋ १०,१२४,२, -वस्य ऋ १, ११७, ३, ६, ४४, २२, -†वा ऋ १०, २३, ४, शौ २०, ७३, ६, -वा ऋ ५, १२, ५, मा ३५. १०‡[d], का ३५, ४, ९‡[d], मै १, ६, ९¶, शौ ७, ४४, १, १२, २, २७‡[d], पै १७,३२, ७‡[d], १९, ३६, १५, १६, २०, १, ४, -वासः ऋ ७, ३२, २७, १०, ९५, १५, खि ४, ५, १३?[e],

कौ २,८०७, जै ४, ३०, ७, शौ २०,७९, २, -वेन ऋ १,११६, २४,११७,१७.

?अ-शिश्वी[f]- -श्वी· ऋ १, १२०, ८,३,५५,१६

अ शिष्ट[a,g]- -ष्टान्[h] शौ २,३१,३

*अ-शीत[a]- > अशीन-तनु[i,j]- -०नो[k] तै १,१,१३,३.

*अशीत-म[i,l]- ०म[k] मा २,२०, का २,५,१.

अशीति[m]- -तय शौ ११, ३, २१,

---

[a]) तस. नञ्-स्वरः (पा ६,२,२)। [b]) अ-शिमिद्रा- इति शोध. द्र.। [c]) अर्थस्य व्यु. च कृते शिमि-*द्रा- टि द्र.।

[d]) सपा. ऋ १०, ५३, ८ अशेवाः इति, शौ १२,२, २६ पै १७,३२,६ दुरेवाः इति च पाभे.।

[e]) अत्र मुग. अन्तोदात्तत्वदर्शनात् बस. वा स्यात् प्रमादजः स्वरो वा स्यात्। सपा. खिसा २९,१५ शिवास इति पाभे.।

[f]) तस. नञ्-स्वरः । उप. ? यनि पाप्र. शिशु- इत्येतदनर्थान्तरवृत्तिनश्च सनिष्पत्तिकस्य च सत (तु √*शिश् >) *शिश्व- (तु सु-शिश्व-) इत्येतस्य ङीषन्तं (पावा ४, १, ४५) *शिश्वी- इति द्र.। जसि पूर्वसवर्णदीर्घं (पा ६, १, १०६)। मौस्थि. शिशु- इत्येतत्-प्राग्रूपभूतं *शिश्व- (स्त्री. >*शिश्विका-) इति उप. इति कृत्वा यनि. रूपम् *अशिश्विका- > -काः इत्यस्य मूलत सत. प्र३ रूपम् नैप्र. विपरिणामः स्यात्। यत्तु शिशु- इति उप इति परसाधारणी दृष्टिर्भवति (तु सा. प्रमृ), तत्रापि पाप्र. अनुरोधेन विशेषदृग्भिरयमपरो विशेषोऽवश्यमवधेयो यथा लोकमात्रगोचरतयाऽन्तोदात्तश्रुतिकमेतत् प्राति. इतीवाभिप्रेयादिति। कुत इति। यनि आद्युदात्ततया वेदे श्रूयमाणस्यैव सतस्तद्विभिन्नश्रुतिकतया लोक उपलब्धिमपेक्ष्य तथात्वेन प्रतिपादनार्थं ङीष प्रकरणे (पा ४, १, ६२) समावेशस्यौचित्यादिति (वैतु. सा. अपार्थमेव ङीषन्तं सरूपं वेदे श्रावुक. सन् स्वरतो दुष्परिहरपर्यनुयोगः)। एस्थि. शिशु- इति उप. इत्यास्थायाऽपि वेदे पूर्वं ङीषन्तताम् (पावा ४,१, ४५) आपन्नेन सता *शिश्वी- इत्येतेन नञः यनि. आद्युदात्तकरः तस. भवति, लोके तु नञ्-पूर्वस्य तस सतः अशिशु- इत्यतो ङीष् प्र इष्यत इत्येनद्विवेककृत् संप्रदाय इति सुवचम् [वैतु. सा. प्राकरणिकं शिशुभिन्नत्वं समर्थयितुमसमर्थ इव बस. इति कृत्वा शिशुराहित्ये श्रुतितात्पर्यमिति निगमनार्थं *शिश्वी- इति उप तद्धितवृत्त्या साधुकतया वा, नितान्तमसबद्धमिव कृद्वृत्त्या √शी इत्यतो निष्पादुकतया वोभयथाऽपि मोघप्रयत्न (तु PW. GW. प्रमृ. अपि बस. इति वदन्त. स्वरत. समानं चोद्या.); LRV सुशिश्वी इत्येवमुभयो. स्थ. पिप्ठिषु सन्नन्यथासिद्धमिव सन्तं शोधं प्रस्तावुक (तु ORN.)]।

[g]) उप २शिष्ट- द्र।

[h]) सपा. पै २,१५,३ असृष्टान् इति पाभे।

[i]) विप. (⌊अशिशिर-तनु-⌋ अग्नि-)।

[j]) बस. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)।

[k]) सपा अशीततनो (तैब्रा ३,३,९,९ च ⌊अशी° तैब्रा १,२,१, २५ च⌋) <> अशीतम (माश १,९,२, २० च) इति, काठ १,१२ प्रमृ अशीततनो इति, वाश्रौ १,३,७,१२ अदब्धमनो इति च पाभे.।

[l]) उप. *म- (<√मा) इति दीप्तिपर्यायं द्र. [तु सपा. नापू टि ; वैतु सा. (का.), उ. म. PW. प्रमृ. च *?अशिन्- (<√अश् ⌊बधा⌋ वा √अश् ⌊भोजने⌋ वा) इत्यस्य तमपि प्र. दीर्घं इत्येवमास्थायुका]।

[m]) विप., नाप. (संख्या-विशेष-)। पाप्र *अशी- (<अष्टन्- + दशत्-) + तिः प्र. (पा ५, १, ५९) तत्-स्वरश्च। मौस्थि. तु अष्टन्- + *दशीति- इति स्थिते सारव. द्विस. आस्थेयः।

–ति खि ४,२,२; मा २३,५८, का २५, १०, ६ , शौ ५, १५, ८, १९, ४७, ३, पै ६,२०, ३, ८,५, ८, –तिभिः शौ २, १२, ४, पै २, ५, ४; –त्या ऋ २, १८,६, –त्यै तै ७, २, ११, १; १२,१; १४,१, १७,१, १८,१, काठ ४२,१,३,५–८ [°ति- अष्टन्°, एक°, एकान्न°, चतुर्°, नवन्°, पञ्चन्°].

¶अशीत्य(ति-अ)क्षर[a,b]– -रम् मै ३ २,५.

¶अशीत्यक्षर-त्व- -त्वम् मै ३,२,५

*अ-शीर्त[c]– > *अशीर्त-तनु[d]- -०नो[e] काठ १,१२,३१,१२, क १, १२,४७, ११.

अ-शीर्षक[f]– -काय तै ७,५, १२, १, काठ ४५,३

अ-शीर्षन्[g]– -र्षा ऋ ४, १, ११, –र्षाणः खि ३, २१,२[h], कौ २, १२२१, शौ ६,६७, २; पै १९. ६, १४, –र्षाणम् शौ १९, ४७, ८,५०,१, पै ६,२०, ८, १४,४, ११.

¶अ-शुक्र[g]– -क्रम् मै ३, ८, १०, ४, ६,९.

अ-शुचि[i]-> ¶अशुचि-तर– -र मै १,८,९.

अ-शुद्ध, द्धा[c]– -द्धः का १, ४,४, मै १,१, ६, ४, १, ६, काठ १,५, क १,५, पै २०,१५, ४, –द्धा मा १, १३, –द्धाम् पै ९, २२, १७.

‡अ-शुन[j]– -नम्[k] शौ १४, २, १६, पै १८,८,७.

अ-शुन्ध– -न्धात् पै ४,१८,३

?अ-शु(भ>)भा[l]– -भा खि २, ६, २,२२

?अशुष[m]– -षम् ऋ १,१०१,२;१७४, ३, २, १४,५, १९,६, ४, १६, १२, ६, ३१,३, -षस्य ऋ ६, २०,४

अ-शुष्क-> ¶अशुष्का(ष्क-अ)ग्र– -ग्र. काठ २६,३, क ४१,१.

अ-शूद्र[c]– -द्राः मा ३०, २२[२]; का ३४,४,४[२].

अ-शून्य[c]– > अशून्यो(न्य-उ)पस्था[n]– -स्था खि २,११,२.

¶अ-शृ(>)ङ्गा[g]– -ङ्गाः तै ७,५ १,१,२,१

अ-शृण्वत्[c]– -ण्वते तै ७,५, १२,१, काठ ४५,३.

¶अ-शृत[c]– -त तै २,६,३,४, –तम् तै ६,३,१०,१, मै १,८, २; ४, ७,४, काठ ६, ७, २८, ९[10]; क ४, ६; ४४, ९[10], –तान् काठ, २८,८, क ४४,८.

अ-शृथित[c]– -ता ऋ १०, ९४, ११.

अ-शेव, वा[c]– -वा ऋ ७, ३४, १३; –वा[p] ऋ १०, ५३, ८

अ-शेषस्[q]– -षस. ऋ ७,१,११

*अ-शो(क>)का[g]- > आशोकेय[r]– -य मै ३,५,४.

उभयत्र नैप्र आश्रयणीयत्वसामान्येऽप्युत्तरे कल्पेऽस्ति काचिल्लघीयस्तेति दिक्।

[a]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)।

[b]) स्वरितः (पा ८, २,४)।

[c]) तस. नञ्-स्वर'। [d]) =अशीततनु- टि द्र.।

[e]) पाभे. अशीततनो द्र.।

[f]) तु टि. अ-रेतस्क- इति।

[g]) बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)।

[h]) सपा खिसा २४,२ ?अशीर्षाणा इति पाभे ।

[i]) तस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१६१)।

[j]) =अ-शिव–। तस नञ्-स्वरः।

[k]) सपा ऋ ३, ३३, १३ शूनम् इति पाभे.।

[l]) तस.। यनि. स्वरश्चिन्त्यः। अथवा उप. चार्वादिषु उसं. कृत्वा समाधेयः (पा ६,२,१६०)।

[m]) विप. (अग्नि-, शुष्ण-)। व्यु. ? नञ्-पूर्वः बस. इति स्क वे, [तात्पर्यत] सा. (वैतु सा [ऋ १, १७४, ३] आ>अ इत्येवमप्यादिममकार विकल्पुकश्च नञ्-पूर्वं तस. अपि पक्षे प्रतिपादुकश्च)। यत्तु सा. स्वरतो बाहुलकाश्रय (पा ६,२, १९९) पाठ इति। एतदपेक्षया उसं (पा ६, २, ११६) इति सुवचतरं स्यात्। प्रकरणत. प्रदाहार्थप्राधान्यस्य प्रतिपत्तेस्तु तदर्थवृत्ते सत √अश(वध्.) इत्यतोऽस्य जन्म द्र. (वैतु. PW. प्रभृ <√अश[भोजने] इति)।

[n]) विप. (स्त्री-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)। मुपा अ-शून्यो° इति पाठे द्वितीय स्वरश्चिन्त्य।

[o]) पाभे तै ६,५,९,१ आमम् द्र.।

[p]) पाभे. अशिवाः मा ३५,१० द्र.।

[q]) बस परायुदात्तत्वम् उसं (पा ६,२,११६)।

[r]) अपत्येऽर्थे ढक्>एयः प्र. कित्स्वरश्च (पा ४,१, १२३; ६,१,१६५)।

¶अ-शोचत्[a]- -चन्[b] तै ५,४,४,१.
अ-शोचन- -नम् पै ५,१९,७.
अ-शोविष्क[c]- -ष्कम् पै १९,२६,१४.
अ-शोण[a]- -णाः शौ १९, ६०,१[d].
√*अश्च् > √अश्छ्[e], अश्छसि पै १०,१,१
?अश्छांसु पै ९,२५,६
अश्न- √अश् (बधा.) द्र.
अश्नत्-,अश्नती- √अश् (भोजने) द्र.
अश्नया √अश् (बधा.) द्र
अश्नान- √अश्(भोजने) द्र.
?अश्निय- √अश्(बधा) द्र
?अश्नु पै २०,५२,९.
अश्नुवत्-,अश्नुविन्- √अश्(बधा) द्र.
अश्मन्[f]- -श्मन् ऋ ७, ८८, २, मा १७, १[२]; का १८, १, १[२]; तै ४,६, १, १[२], ५, ४,४, १[२]; मै २, १०, १[२]; ३, ३, ५[२]¶; काठ १७, १७[२], २१, ७[२]; क २८, १[२]; -†श्मन. ऋ २, १, १; ३, २९, ६; ६, ४३ ३; ९, १०८,६; १०,६८, ४, मा ११, २७, का १२, २, १६; तै ४, १,२, ५; मै २,७,२; काठ १६, २; शौ ६, ४२, २$, २०,१६, ४; पै २०,५२,९; -श्मना ऋ १, १९१,१५,२,१४,६, शौ ५,२३, १३, ६, १३८, ५, ७, ३६, २, १३, १, ३२, पै १. ६८, १; ४, १७, ५†, ७, २, १०, १९, ८, ११, २०, ३०, ६, -श्मनि ऋ १, १३०, ३[२], २, २४, ७, मै २, १३, १३, काठ ४०, ३; कौ १, ५८५‡, जै १, ५९, ८‡, ३, ४०,२‡, पै ३, १२, १, -श्मने खि ४, ४, १, शौ १, १३, १; पै १५, २०, ८; १९, ३,९, -†श्मनो. ऋ २,१२,३, मै ४, १४,५, शौ २०, ३४, ३, पै १३, ७, ३, -श्मभिः ऋ ९, ११२, २, -श्मसु शौ ३, २१, १, १२, १,१९, पै १७, २, १०, -श्मा ऋ १, १७२, २, ५, ४७, ३; ६, ७५,१२[g], १०, ८९, १२[h]; मा १७, ६०†; १८, १३; २९, ४९†, का १८, ५, ११†, १९. ५, १ ; तै ४, †६, ३,४; ६, ४; ७, ५, १, ५, ४, ६, ५†; मै २, १०, ५†, ११, ५; †३, ४, ४; १६, ३, काठ १८, ३†;१०,२१,८†; १२[२],†; ३७, १५; ४६,१†; क २८,३†,१०; शौ १,२६, १†; २,१३,४; ४, १२,७, १०,५,२०, १२,१,२६; १८,४,५४, पै १५, ५,७; १६, १०३,७†; १२९, ८; १७,३,७, -श्मान. शौ ४,१८, ३; ११,९, २१, पै ५,२४, ३; १६, ८४,१; -श्मानम् ऋ १, १२१, ९, २, ३०,५,४,१६,६,२२,१, ५,३०, ४;८, ७,१०४,१९, तै ५,४.६, ५¶, ७,३,१; ¶मै ३,३, ५,८; काठ ८,१६†, २१ ८;३७,१६[1], शौ १,२,२,२,१३,४;७,३६,३; ८४,१९†, १३,७,१३, १४,१, ४७, २०, ७७, ६†, पै १,८६, ७‡[g], १०,१,८; १५,५,७;१६, १०,१०†, १८,५,४
अश्म-चक्र[i]- -क्रम् ऋ १०,१०१,७.
अश्म-दिद्यु[i]- -द्युत्. ऋ ५, ५४,३
अश्म-व्रव(म>)मा[i]- -मा. मै ३,४,४.
†अश्मन्-मय[j]- -यानि ऋ १०, ६७,३, तै ३,४,११,३, मै४,१२, ६; काठ२३,१२, शौ २०,९१,३
अश्मन्मयी- -यीनाम् ऋ ४, ३०,२०, -यीभि ऋ १०,१०१, १०.
†अश्मन्-व(त्>)ती[k]- -ती[l] ऋ

a) तस. नञ्-स्वरः । b) सपा काठ २१,७ प्रीतः इति पाभे । c) तु टि अ-च्छन्दस्क- ।
d) अशीर्णा. इति BW. W. शोधप्रस्तावः ।
e) चात् पूर्वैऽशे √अश्(बधा.) इत्यतोऽनर्थान्तरं सन् नापू. बधा. इति कृत्वा पाधा. उसं. । यनि. च धा. नैप्र वर्णविपरिणामतः नापू. जातः सन् √*अच्छ् इत्यत्र परतरे वर्णविपरिणामे द्वारायमाणः द्र. (तु. टि. √*अच्छ्) ।
f) बप्रा. । नाप (प्रस्तर-,वज्र-, आकाश- प्रभृ.) । व्यु ? √अश् + मनिन् प्र. (पाउ ४, १४७) नित्-स्वरश्चेति प्रायोवादः ।

g) सपा अश्मा<>अश्मानम् इति पाभे. ।
h) तु सस्थ. टि. आ ।
i) बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।
j) मयट् प्र. तत्-स्वरश्च । अयस्मयादित्वाद् भत्वम् (पा १,४,२०) ततो नलोपाऽभावः ।
k) विप >नाप. (⌊पाषाणवती-, महावेगा-⌋ नदी-) । म(>व)तुप् प्र । नलोपाऽभावार्थं नापू. टि. द्र. ।
l) =सपा. माश १३, ८, ४, ३ शाश्रौ ४, १५, ५ प्रभृ । तैआ ६, ३, २; ४, २; ९, २ आग्निगृ ३, ६, १:२४ (वैप४ सस्थ. °ती इत्यत्र शोधः) अश्मन्वतीः इति पाभे. ।

१०, ५३.८; मा ३५, १०; का ३५,४,९, शौ १२,२,२६;२७$, पै १७,३२,६,७.
अश्म-मय[a]- -येन पै २०, ८, ४.
¶अश्ममयी- -यीनाम् मै ३, ८,३, काठ २५,२, क ३८,५.
अश्म(ल->)ला[b]- -लाम् पै १, २९,४,८९,३.
अश्म-वर्मन्[c]- -र्म शौ ५, १०, १-७, पै ६,१२, ९-११; १३, १-३.
अश्म-व्रज,जा[d]- -जाः ऋ ४, १, [१३ (५,५१,३)]; -जानाम्[e] ऋ १०, १३९,६
†अश्म-हन्मन्[f]- -न्मभिः ऋ ७, १०४,५; शौ८,४,५,पै१६,९,४.
अश्मा(श्म-अ)शनि- -निम् पै १०, १२,१[g].
अश्मा(श्म-आ)स्य[h]- -स्यम् ऋ २,२४,४
?अश्मनास.[i] खिसा २९,४८.
¶अ-श्मशानचित्[j,k]- -चित् तै ५, २,८,५, मै ३,२,६,७,५,१.
?अश्मिदाव(त्>)ती- -ती पै १९, ३५,१३.
अश्य, अश्य- √अश् (भोजने) द्र
अश्यत्- √अश् (बधा.) द्र.
अश्यमाना- √अश् (भोजने) द्र.
¶अ-श्रद्धान[j]- -न तै २,६,१०,१[l].
अ-श्रद्ध[j]- -द्धा शौ १२, २, ५१[m], -द्धान् ऋ ७,६,३.
अ-श्रद्धा[j]- -¶द्धया तै७,५,२,२,काठ ३३, १; पै १७,३५,१[m], -द्धा शौ ११,१०, २२; पै १६, ८७, २, -द्धाम् मा १९ ७७, का२१, ५,४; मै ३,११,६; काठ ३८,१
१अ-श्रम[j,n]- -मासः ऋ ६,२१,१२
२†अ-श्रम[j]- -मैः ऋ ७, ६७, ७, मै ४,१४,१०.
अ-श्रमण[o]- -णाः ऋ १०,९४,११.
†अ-श्रमिष्ठ[j,p]- -ष्ठाः ऋ ४,४, १२, तै १,२,१४,५, मै ४, ११, ५; काठ ६,११
?अ-श्रवि(ष्ठ>)ष्ठा- -ष्ठा पै १४, ४, २.
अ-श्रान्त[j]- -त ऋ १०, १७९, १, -तम् शौ ७,७५,२[q].
अ-श्रान्त[j]- -न्तस्य शौ १९, २५,१[r], -न्ता ऋ १०, ६२,११.
अ-श्राम- -मः पै १,२२,३[r].
¶अश्रि[s]- -श्रयः मै ३, ९, ३; ४ ७, ९, काठ २६,४,२९,८; क ४१, २, -श्रिः तै ६,३,४ ३, -श्रिम् तै ६,३,४,३-५. [°श्रि- अष्टन्°, चतुर्°, त्रिस्°, नवन्°, शत°]
अ-श्रित[j]- -तम् ऋ ४ ७,६.
अ-श्री[j]->†अश्री-र्, रा[t]- -रः ऋ ८,

a) नलोप इति विशेषः । शेषं द्विपू. टि. द्र. ।
b) उस. उप. √रा<>ला + क. प्र थाथादि-स्वरश्च (तु. अश्म-र- [WW १, २९])। यद्वा √अश् (बधा.)+अलच् प्र. मुडागमश्च उसं (पाउ १,१०९)।
c) तस. सास्व. (पा ६,१,२२३)।
d) विप. (उस्रा-), नाप.। बस. पूप प्रकृतिस्वरम्।
e) तु. ऋ ४,१६,६; ६,४३,३। =सपा तैआ ४,११, ८। मै ४,९,११ अस्मद्व्रथानाम् इति पाभे.।
f) विप.>नाप.।बस.पूप.प्रकृतिस्वरम्। उप.<√हन् (तु. ?GG. ORN.; वैतु. सा. PW. प्रभृ तस. इति वदन्तः स्वरतश्चिन्त्याः)।
g) अश्माशान- इति मूको.।
h) विप. (अवत-)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्। या १०, १३ अशनवत्- वा आस्यन्दनवत्- वेति ?
i) अश्मन्-+नास्- > बस. °नास्->यनि. इति ?
j) तस. नञ्-स्वरः।
k) उप. सोपपदात् √चि(चयने)+कर्मणि क्विप् प्र (पा ३,२,९२)। l) बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)।
m) सपा. परस्परं पाभे.।
n) उप. √श्रम्+कर्तरि अच् प्र ।
o) =२अ-श्रम-। विप ([अश्रान्त-] अद्रि-)। बस. अन्तोदात्तः। उप. √श्रम्+भावे ल्युट् प्र ।
p) विप (१पायु-)। २अश्रम- [अश्रान्त-]>यनि. इत्यपि विमृश्यम्। उप. पाप्र. √श्रम् >श्रमितृ- + इष्ठन् प्र.।
q) सपा. पै २०,३८,७ ?आशांतस्य इति पाभे ।
r) सपा शौ १, ३१, ३ अस्रामः इति पाभे.। व्यु कृते तु. तत्रत्यं टि.।
s) नाप (कोण-)। √अश् (बधा) + क्रिन् प्र. (पाउ ४, ६६) इति प्रथम कल्प (तु WW १, २८)। आ √श्रि + डिन् प्र. आङो ह्रस्वत्वं च (पाउ ४,१३८) इत्यपर. कल्पः। उभयथाऽपि नित्-स्वरः।
t) विप. ([निर्गुण-] जामातृ-, तनू- प्रभृ.)। उस कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६,२, १३९)। उप. √*श्र + कर्तरि क. [पावा ३, २, ५ (वैतु सा. [ऋ ८, २, २०] मत्वर्थीयः रः प्र. इति कृत्वा तद्धितवृत्तेन व्याख्यायुको नञमभावमात्रवचनतया प्रतिपन्नः सश्चिन्त्य.। भावात्मकस्य हि सतः पदार्थस्य योगे तद्वतो मतुबर्थेन प्र.

२, २० ; -रम्[a] ऋ ६, २८, ६; शौ ४,२१,६, -रा[b] ऋ१०, ८५,३०; पै १८,३,६.

अश्री(वि>)वी[c]- -वीः मे १, ११, १०

अश्रु[d]- -श्रु ऋ १०, ९५, १२, १३, ¶तै १,५,१,१ ¶[e]; मै २, १, १०[२०] ; काठ ३४, १२¶ ; -श्रुभिः मा २५,९; का २७,९, १, तै ५,७,२०,१, मै ३, १५, ८, काठ ५३, १०; -श्रूणि शौ ५,१९,१३. [°श्रु- अन्°].

¶अश्रु-ज[f]- -जम् तै १. ५,१,२

अश्रु-मु(ख>)खी[g]- -खी शौ ११, ११,७

अ-श्रेष्मन्[h]- -ष्माण. शौ ३,९,२.

अ-श्रोण,णा[i]- -ण· खि २, १०, २; पै १, २२, ३[j], -णा[k] मै ३, ७,४[l].

¶अ-श्रोत्रिय[i]- -या मै ४, ५, ८; -याय काठ २८, ४,५; क ४४, ४;५.

अ-श्ली(=श्री)[i]- > अश्ली-ल,ला[m]- -¶लम् मै २, ३, ९, ५,२, ३, १, ९; ६, ७[२]; काठ १२, १०; १९,१०; २३, ६[२], क ३०, ८; -ला शौ १४,१,२७‡[b].

?अश्लेषम्[n] पै १६ ७९,९.

अ-श्लेष्मन्- -ष्माणः पै ३,७,३.

अ-श्लोण,णा[i,o]- -णः शौ १, ३१, ३[j], -णया तै ६,१, ६, ७¶[l]; -णाः शौ ६,१२०,३[p]; पै १६, ५१,१.

१अश्व, श्वा[q]- -०श्व खि ५,१४, ४; शौ २०, १२८, १५; -श्वः ऋ १, ३६, ८; १६१, ३; १६२, २२; १६४, २; १७३, ३; ३, २६, ३; २७, १४; २९, ६; ४, २,८; ६, ३, ४; ४५, २६; ७,

---

व्यवहार्यत्वादित्यभिसंधे ; PW. प्रभृ. च अ+*?श्रीर- इति कृत्वा तस इति वदन्त. स्वरत समाधिसाकाङ्क्षयमुपेक्षकाः] ।

[a]) सपा. तैब्रा २,८,८,१२ अश्लीलम् इति पाभे ।

[b]) सपा. अश्रीरा <> अश्लीला (आपम १, १७,८ अअ १४, १ च) इति पाभे. ।

[c]) =अस्रीवी- । नाप. (छन्दो-विशेष-) बस. अन्तोदात्तः (पा ६, २, १७२) । यत्तु MW. इहापि दन्त्यादिद्वितीयाक्षरतया निर्दिदेश, तद् विमृश्यम् । मूको उभयविधसंकेतोपलम्भात् (तु. संटि) । सपा. काठ १४,४ अस्रीवीः इति पाभे. ।

[d]) व्यु.? *अक्ष्-त्रु- [बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पूप. <√अक्ष् ⌊व्याप्तौ⌋ उप. च √तॄ + भावे कु प्र ⌊=अक्षोऽक्ष्णम् त्रुर् आर्द्रता यस्मात्⌋)] इत्यस्य नैप्र. वर्णविपरिणाम· द्र (तु. पंजा अत्थु)। मौस्थि. च √अक्ष् (व्याप्तौ) इत्यस्य √अश् (बधा) इत्यस्य कायोपचयस्वरूपत्वात् तावतांऽशेनेद प्राति. <√अश् (बधा.) इत्यपि संकेतलाभः स्यात् (तु. पाउ ५, २९) । यद्वा √*अर् इत्यस्य दीप्त्यर्थे ३ये प्रभेदे √*घृ इत्यस्याप्यवान्तरमूलतया संनिवेशः गपू. टि उसं. । ततश्च प्रकृते मं स्थि. पूप. दाहशोकादितात्पर्यकं सत् *घश्- (<√*घश्) इत्यतः परममूलतो विपरिणतम् *अश्रू-(<√अश्⌊बधा.⌋ इति स्यादिति कृत्वा भाषान्तरीयतवर्ग-टवर्गाऽन्यतरादि-सजन्मनामपि विषये व्यु. अस्या व्याप्तिः द्र. (तु. WW १,३३ ⌊उक्तसजन्मपरिचयमात्रे⌋) । अथापि वा (√*घृ>*घर्-⌊=दाह-⌋ +⌊√*क्षॄ 'अवक्षरणे' >भावे⌋ *क्षु- इति कृत्वा बस. पूप प्रकृतिस्वरस्य सतः) *घक्षु- इत्यस्य नैप्र. विपरिणाम· स्यात् (तु टि. अस्र-) ।

[e]) पाभे. अत्र यम् तै २,२,२,२ द्र. ।

[f]) विप. (रजत-) । उस डान्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

[g]) बस. अन्तोदात्तात् स्त्री. ङीष् प्र. तत्-स्वरश्च (पा ४,१,५४,६,२,१६७) ।

[h]) बस. अन्तोदात्तः । उप. √श्रिष्+मनिः प्र. उसं (पाउ४,१५२) । सपा. अश्रेष्माणः<>अश्लेष्माण. इति पाभे. ।

[i]) तस. नञ्-स्वरः ।

[j]) सपा अश्रोणः<>अश्लोणः इति पाभे. ।

[k]) यद्यपि मुपा. नेहाऽशुद्धः तथाप्यसावशुद्ध्यभावो घुणाक्षरीयो भवति न तु साकल्पिकः (तु. टि. अकाणा-) ।

[l]) सपा. अश्रोणा<>अश्लोणया इति पाभे. ।

[m]) तु. टि अश्रीर- ।

[n]) पाठः ? सपा. शौ ८,६,२ आश्रेषम् इति पाभे ।

[o]) =अ-श्रोण- ।

[p]) पाभे. अङ्गैः शौ ६,१२०,३ द्र. ।

[q]) नाप । व्यु. ? √ अश् (व्याप्तौ) + क्वन् प्र. (पाउ १,१४०) नित्-स्वरश्चेति प्रायोवादः । <√अश् (भोजने) इति ⌊पक्षे⌋ या ⌊२,२७⌋, <√श्वि इति तै ५, ३,१२,१ मै १,६,४ प्रभृ. ।

३,१; ७०, १; ८,२, २; [४९,
५; (५०, ५)], ९,६४,३; ७१,
६; ९७, २८; १०१, २; १०९,
१०; ११२, ४; १०, ६१, २४;
१३६, ५; खि ३, १, ५; ४,
७,२,८;५, १३, ५;६, मा १४,
१९, १५,६२†; २२,१९, २३
१२,५४;२४,१; २५,४५; २९,
९;१०; का १५, ५, ५; १६,७,
५†, २४,६,१; २५,३,९; १०,
२, २६,१,१; ३१,१, ९; १०;
¶तै १,५,७,३; ८,८,१; २,३,
७,४; १२, २[२]; ४,९,४; ३,२,
६, ३; ४, ३, ७, १$; ४, ३,
३†; ६, ९, ४†; ५, १, २,
२; ३; ६; ७,१; $११, ३; ४;
२ ६, ५; ८, १; ३, २, २; ७,
४; १२, १; २; ४, १२, १[२];
२[२], ३, ५, १०, ६; २३, १$;
७, १, २[२]; ३; ६, ६, ११, ६;
७, १, १, ६[२]; १२, १$; ४,
१८, १$, ५, २५, २; ¶मै १,
५,१०, ६,४[२]; १२; ८,१[२]; $;
११,६; २, ३,३[२],५,४, ८,५,९;
६, ४, ६, ८, ३$; १४†;१३,
१४$[a]; ३,१, ३[२]; ७[२], ७,९[२];
$१२,४, १९; २०[b]; १३,२$;
१६. २[२]$, ४, १, २; ४, ८[२],
८,३; काठ ६,२[२];७,४,५;७;८,
२,५[७], ९,१४, ११, १०, १२,
६[४]; १३, ३; १४, ६, १५, ३,
५;९; १७, ३; १०†, १९, २[२];
३, ६, २०,५, ६, ११, २१,३,
२२,८[२], २४,८; २५,७, २९,४;

३१, १; ३४,७; ३९,४[e]; ४१,
३;४४,७; ४६,२[२],५†; ४८,२;
¶क ४, १[२]; ५, ३; ४; ६,
७, ७, १[७], २४, ८; २६, २$.
९†; २९, ८[२]; ३०,१; ४; ३१,
७; ८; १३; १८; ३५, २[२],
३८, १: ३९,५, ४५, ५; ४७,
९; †कौ १, ४३०; २, ४८;
८५, १३३, ५७८; ६८२;
८८९, †जै १, ४२, ४; ३, ५,
७; ८, ११; १३, ९; ४६, ५;
५६, १०, ४, १३, ४, शौ २,
३०, ५, ५, ५, ८, ८, २, २५;
९,१४, २†; १०,१, ११; १०,
१६, ११, ७, १८; १२, १,
५७; २, ५०; १३, ३, १८;
१९, ५३, १, ५७, ४[२][d]; २०,
१०२, २†; १२८, १०; ११,
१३६, ५[c]; पै १, ५५, २, २,
१७, २, ४, २०, ६; ५, २८,
६[२][f], ३८, ५†, ६, ४, ८; ८,
६, ५, १०, ३, १, १२, २,१;
१६, ५, ५; ३६, ९; ६६,२†,
१०८, ७, १५४, ४; ८, १७,
६,६; ३४, ११, १९, ३६, ९;
५०,७, ९, २०, ३९,२; -श्वम्
ऋ १, २५, ३; २७, १; ११६,
६, ११७, ४, [९,७, ७१, ५],
[११८, ९, १०, ३९, १०],
१६१, ७; १६२, ४, १३, १५,
१६३, २, ३, ५३, ११; २४,
४, १०, १; ३७, ८; ३९, ५,
५७, १; ६, ४६, २, ७, ७,
१, ७७,३; ८,४, २१; १४, ३,

१७, १५; ७४, १०; ७८, २;
९७, २; १०३, ७; ९, ९, ९;
६१,३; ६२,६, ६४, १०; ८७,
१; ८९, ४; ९४,५; १०८, ७;
१०, १८, १४, ६५, ११, ६८,
११; ९७, ४; १०७, ७, १०;
११९, १; १४३, १; २; १४९,
१; [(९, ६२, १८) १८८, १];
खि १, २, २; २, ६, २;
५, १४, ५, मा ९, ७, १२,
७८†, १३, ४२; १५, ४४†;
१७, ७७†, २२, ४; १९; २३,
७, २५, २७; ३६; ३७, २७,
३८†, २९, १३†, का १०, २,
४; १३, ६, ४†; १४, ४, ५;
१६, ५, २६†; १८, ६, १३†,
२४, १, ४, ६,२; २५, ३, ३;
२७, १२, ४; १३, ५;६; २९,
५, ७†; ३१, ३, २†, ¶तै १,
१, १४, २†; ७, ७, २$; ८,
१८, १; २, २, ६, ३, ३,१२,
१[२], ३, २, ६, ३; ४, २,
१०, १$, ४, ४, ७†, †६,७,
१, ८, २, ९, १; २; ५, १,
२, १; ३, २, ६, ५[४], ८, १;
३, २, १; ७, ४; ७, १, ३[२];
१०, १; ७, १, १२, १$; ४,
२०, १$, ५, २५, २; ¶मै १,
६, ४[२], ९, ४[२], १०, ३†, ११,
१$, २,३, ३; ७, १७; †१३,
८, ९, ३, १, ३[४]; ४, २, ५[२],
६, १०,२[२]; $१२, १;४; १८;
१६, १[२]†, ४, ८, ३, ८[२], काठ
४,१५†, ८, ५[१०], ९, ९; ११;

a) सपा काठ ३९,४ वाक् इति पाभे.।
b) पाभे. मा २३,२० वाजी द्र.।
c) सपा. पै २,१३,१४ पुरुष इति पाभे.।
d) सपा पै ३, ३०, ४[२] अश्वी इति पाभे.।
e) तु. RW, वैतु. शंपा. सात. अस्थान्[?] इति, खि ५,२२,६ अस्तम् इति च पाभे.।
f) सह गो अश्वो विषा इति मुपा. सु-शोध द्र.।

१२[२]; १२,६[४]; १३, १४; १६, १७; १९, २, ८; २०, ५[२]; ६, ११ ; २१, ३ ; २२, ८ ; २८, ४; ५, ३७, ७ ; ३९, १२† ४०, ६†; ४१, ३; ४४, ९, ४६, ४[२]† , ५†, ¶क ७, १[१०], ८, १२$; २९, ८ ; ३१, ७[२], ८; १३ ; १८; ३५, २, ४४, ४; ५; †कौ १,१७, १७२[a]; ४३४,४८१;५२३;५८०;२,२७, १६०;३६०,५६२,७४४,९३४; ९८४; ११२७,११८६; †जै १, २,७; १८,८$[a]; ४२, ८, ५०, ५, ५४, १; ५९, ३; ३,३, ६; १५, ८, २०, ४; ३०, ३, ४५, ४; ४, ११,७; १९, १०; २४, ५; शौ १, १६, ४, ४,९, ७†, ३६, १०, ५, १४, ६, २९, १; ६, ७१,१; ८, ७, ११; १०,१, १७, २९; †२०,१६,११; २७, ३; ५५, ३; ९८,२, पै १,१०, ४ ; १००, २ , २, २८, २; ३५, ४, ५, ३६, ६, ७,१,१२; १५,५; ८,३, १३†; १२,८; ९, ७,६,२२,१५; २५,११; १३,९, २; १६,१३,१; ३६,७,३७,१०; १७, ३, ४; १९, ३७, ४, २०, १४, १; ५२, ५ ; -†श्वया ऋ ९, १०७, ८ ; कौ १, ५१५; २, ३४७ ; जै १, ५३, ५ ; ३, २९,४, -श्वयो. ऋ ६,४७, ९; -श्वस्य ऋ १, ५३, २; ८४, १४ ; ११६, [७ , ११७ , ६ (७)]; १२ , १२१, २ ; १६२, ९; १८, १९; १६४, ३४, ३५; २, ३५,६, ४, ३९, ३, ६, ५,

८३,६; ८,३२,५; ५२,५; ६१, ६; १०,३४,३; खि ३,४, ५,४, ७,६; ७[२];९, ५, १५, ५; २२, १३, मा २३,३२†; ३७; ६१†, ६२; २५, ३२; ४१; ४२; ३७, ९[१]; का २५, ६, १२†; ७, ५; १०, ९† ; १० , २७, १३, १; ३७, १, ९[१] ; †तै १, ५, ११, ४; $२, ४, ७, २ ; ९, ४; ३, १, ११, ७; ४, ६, ८, ३; ९, ३[२] ; ५, ¶२, ६, ५ ; ९, ४; ११, १$, ¶३, १२, १, २[१]; ¶४,१२,२; ३[१]; ७,४,१८, २[२]; १९,४,¶५,२५,१[२]; २[२]; मै १, ५, १†, ६,४¶, २, ४, ७; ८; ५, १†, १३, ६†, ३, १, ४¶; १२, २१, १६, १†, ४, ८, ८¶, ९, १[२]; काठ ६, ९†; ७, १६†, ८,२, ११, १०[२]; १३†; १३, १, २०,८, २८,१०, ३६, १५, ३७,१३,१४; ३९, १२†; ४४, ७[२]†, †४६, ४, ५[१], ५०, ५, ¶क ४,८†,६,७; ३१, १०; ४५, १; †कौ १, ३५८, २, २६४;९३०; ११९४$; †जै १, ३७, ७; ३, २२, ११; शौ ४, ४, ८, १५, ११†; ५, ५, ९; ६,३८, ४, ७२, ३, †९, १५, १३; १४, १०, ४, २; ११, २, २२; १९, ४९, ४, †२०, २१, २, ४१, २, ११८, २; १२९, १८$; १३७, ३; पै १, ९४, १; ४, ५, ६; ५ ७, १०, ६,४,९; ११, ७, १२, १४, ४, ४, १६, १५,२; †६९, ३; ४; १०६, २, १९, २७, १५; २०,

५२, ११; -श्वा ऋ १, १७४, ५; ३, ३५, ३; ४, ३३, १०; ३४, ९, ५२, २; ६, ५९, ३; ६७, ४, ७, १०४, ६; १०, २२, ४; ५; ७५, ७; मा २१, ३३; ३७, १२; का २३, ४, ५; ३७, २,२, मै १, ११,६¶; ३, ११, २; ४, ९, ३; कौ २, १०७६†; शौ ८,४,६†, पै १२, ३, ५[b], १६, ९,६†; २०, ५२, ११; -श्वा. ऋ १, ११५, ३; ११८, ५; १६३,१०; १६४,३; १८०,१, ३,१४, ६, ८, ९,७, २; ६१,२, ५,५३,७; ५४,१०; ५९, ५, ६१,२, ६, ६,४; २४, ६; ३७, ३; ७५,७; ७, १८,१; ४१, ६; ६७, ४; ७५, ६, ९७, ६; ८, २३, ११; ९, ७८, २; १०, ६, ६; ४४,७; ९०, १०; ९५, ८ ; ९७, ३; १०७, ११; ११९, ३; खि १, ७, ४, २,९, १, ५, १५, १; †मा १२, ७७; २९, २१; ४४, ३१, ८; ३४, ३९; †का १३, ६, ३, ३१,३,१०, ३५, १, ८; तै १, ७,७,२‡[c]; †४,२,६,१; ६,६, ३; ७, ४; †मै १, ११, १‡[c]; २, ३, ३¶; ७,१३, ३,१६,३; ४,१०,२, १२, १; ४, १४, ४; †काठ १३, १४‡[c]; १६, १३, १७ १८; ¶२८, ४; १०; ४६, १; ३; क २५, ४†, ४४, ४¶; ४५,१¶; †कौ १,६८; †जै १,७, ६; शौ २, २६, ३;३,१६,६†, ९, १४, ३†; ११, २,९; ३,५; १३, १, २४; २, ६ ; ७, १८[c]

a) पाभे. सस्थ. टि. वि॒'''ऐ॒रय द्र ।
b) अश्वैव इति मुपा. चिन्त्यः ।

c) पाभे. दुेवाः ऋ १,२३,१९ द्र. ।

४, १०; १९, ६, १२; ३८,२; २०, १३,४†; ९४,७†; १२९, १;१३०,१९; १३१, ५[a], पै १, ४०, ४; २, १२, ३ ; ४, ३१, ६†; ९, ५, १०†;२३,९; ११, ६,३†,१५,१०,७†; १६ ५३, १०; ६६,३†; १०४, ९; १८, १७,४, २१,१; १९, १६, १[b]; २१, १०, २४, २; –‡०श्वाः[c] मा ९,६; का १०,२ ३, शौ १, ४,४; १९, २, ४; –०श्वा खि ५, ११, २; काठ ३५, ३; क ४८,४, शौ २०, १२७, १२[a]; पै ८, ८, १०, –श्वात् ऋ १, १६१, ७, ३, ५३, २३, १०, ७३, १०; ¶तै ५, १, २,१;३; पै ८, २, ११; ९,९,३; –श्वान् ऋ १, ९२, १५; १०३, ५; १०४, १, १२६, २; १७१, १; २, ३४, ३ ; ८ ; ४, ४३, ६; ४५, ६, ५, ३१, १०, ५५, ६, ५८, ७; ५९,१; ६२, १; ८३, ३; ६,४७, २३; ५९, ५, ७५, १३; ७, ३४, ४; ८, १, ३१; ४१, ६; ६८, १७, ७५,१; ९, ९७, ५०; १०, ३४, ११; ७९, ७; १०१, ७, १४९,४, खि १, १५,४, ४, ११, ६; खिसा ११, १५ ; †मा १३, ३७; २९,५०, ३३,४, ३४,६$; †का १४, ३, ११; ३१,२, ११, ३२,१,४; तै १,७,८,१; २,३, १२, १¶, ६, ११,१†; †४,२,९,५; ६,६,५; ७,३, १४,१, मै १, ११, ६¶; †२,७, १७, †३,१६,३; ४,२, ११¶; काठ ७,१७†; १२, ६;

१४,६;२२,५†; २८,१०, ३८, १२; ४३, ४ ; ४६, १† ; क ४५, १¶; †कौ २, ७७७, १०८३, शौ ६, ७७,१[b], पै ३, १९, २; १५, ११, ५† ; १९, ३४, १४ ; २०, ४०, ६ ; ७; –श्वानाम् ऋ १, १०१, ४; ५, १८, ५; ६,६३, १०; ७,१०४, १०, ८, ३६, ५; ४६, २९, ५६, ४, खि ३, ८, ४; ¶तै २, १, १, ५, ५, ५, १,३; शौ ४, ९,२, ८, ४, १०†; १२,१, ५; १९,४७,७; पै २, ३७ ४, ६, २०,६; ८,३,३; १६,९, १०†, १७,१,५; १९,५३, ७–९;५४, ६–९; –श्वाम् ऋ २, ३४, ६, –श्वाय ऋ १, १६२, १६, ५, ३१, ४, ८, ३०, ४, ९२, २५ मा ३,५९; ११, ७५; २५ ३९; का ३, ८, ३ ; १२, ७, १०, २७,१४,१; तै १,६, १२, ६†; ८, ६, १; ४, १, १०, १; ६, ९,२†, ७,४,१६,१; मै १,१०, ४,२०; २,७, ७, ३, १६, १†, ४,७, ४¶; १२, २†; काठ ८, १६†; ९,७; १६, ७, ३६,१४, ४४, ५; ४६, ५†; क ८ १०; †कौ १, ११८, ४४०; †जै १, १३, ४; ४६, ४; शौ ३, १५, ८; १९, ५५, १, ६, पै २, ९, ४; २०, ४७, १० ; ४८, १ ; –†श्वासः ऋ १, ३८, १२; १४८, ३, १८१, २ ; २, १२, ७; [४,१४,४, ४५,२], ५,५९, ७, ६२,४, ७५,६; ६,१६,४३; २९, २; ६३, ७ ; ७, ७४, ४,

७८,४;८, १, ९, ५५,४; १०, ७८, ५; ९१, १४ , ९५, ९; खि १,३,३; ३, ७, ४, मा १३, ३६, २०,७८; का १४, ३,१०; २२, ७, १२; तै ४, २, ९, ५; मै २,७, १७; ३, ११, ४; काठ २२, ५ ; ३८, ९; कौ १, २५, २, ७३३; जै १,३, ५; ४,१०, ७; शौ २०, ३४, ७, पै १३, ७,७, १९,२०,१२, –श्वे ऋ ३, ३३,१; [(१,३०, २१) ४, ५२, २]; –०श्वे ऋ [१, ३०, २१; (४, ५२, २)]; –श्वेन ऋ १, १६२, ३†; मा २५,२६†; का २७,१२,३, तै ४,४,८,१; ६,८, १†, ५,१,२, २¶; ¶मै १, ६, ४; ३,१, ३[१], १६,१†, ¶काठ ८,५[१], १९,२[१]; ४६, ४†, ¶क ७,१[१]; २९,८[१]; -श्वभिः ऋ ७, ५४,२, [९०,६; १०, १०८,७], ८,५,७; [१३,११; ८७,५],४६, २६, मा २०, ७३, का २२, ७, ७; मै ३, ११, ४; ४, १४, ९; काठ ३८, ९; शौ ६, १०८, १, १९, १७, ७; –श्वभ्यः मा १६, २४; का १७,३,३; तै ४, ५,३, २; ७,५,२३, २; मै २, ९, ४; काठ १७,१३, ४५,२०; क २७, ३; शौ ३,२८, ३; ९, ३, १३; १२, २, १६ ; १९, ४७, ९; पै ६, २०,९; १०,११, १०; १६, ४०, ५ ; १७, ३१, ५, –श्वेषु ऋ १, २९, १–७;११४, ८, मा १३, २३ ; १६, १६† ; १८, ४७; २०, १०; का १४, २, ८, १७, १, १६†; २०, २,

---

a) तु. RW. वैतु. शंपा. सात अश्वाः इति ? सपा खि ५, १५,११ कृशा. इति पाभे. ।

b) पाभे. शोधस्य कृते वृक्कौ शौ ७,१०१,१ द्र. ।

c) पाभे. देवाः ऋ १,२३,१९ द्र. ।

१०; २१,७,९, तै ३, ४, ११, ३†, ४, २, ९, ४, ५,१०,३†, ५, ७, ६, ३; मै २,७,१६; ३, ११,८, ४, १२, ६†; काठ १०, १२†, १६, १६; २३, १२†; ३५,१२?[a], ३६, १५[b], ३८, ४, क ४८,१२, शौ ४, २२, २, ९, १,१८; १२,१,१९; २५,२,१५, †२०,७४,१–७, पै २,१८, २[b], ३५, २, ३, २१, ३; ४, १०, ७, ५, २९, ४, ८, १० ४, ९, २२, १६; १६, ३३, ६, १०६, १, १७,१,३, २, १०, ३, ६[e], २९, ६; ३१, ६; २०, २७, १; -श्वैः ऋ १, १६, ९; ८८, २; ११३, १४, ११७, १४, १७५, ४, २, १५, ४, ३, ३०, १२;[२०, ५०,४]; [(१, ११८, ३) ५८, ३]; ४, ५१, ५; ५, २९, ९; ५५, १; ५८, ६; ६, ३९, ४; ६२, ३; ६५, २, ७, १८,२, ४१, ३; ४५, १; ६९, १; ७१, ३, ८,५, ३५, ७,२७, ९ ९६, ११; १०, ३, ७, ७, २, ११, ७; ६८, १२; ७०, २; ३; मा १९, ५३†; २६, ११; ३४, ३६†; का २१, ४, ३†, २८, ११, १, तै २, ६, १२, ५†, ४,७, १५, ३, ७,५, २३,२, मै २,८, १४[३]; ९,१, ३, १६,५†, ४,१०,६;१४,६; १०, काठ १७,१९†, २१,१४†, ३५, ३, ४५, २०, क ४८, ४; †शौ ३, १६, ३; $७, ८६, ४; ५, १८, १, २४; २०, १६, १२, पै ३,२२, ६, ४, ३१, ३†; ८; १६, ११; १०, ४, १, ८; १९, ३०, १२; -¶श्वौ तै ५,७,१,२, काठ २२,८, २८,२, क ३५,२, ४४,२. [°श्व- अघ°, १अज°, अन्°, अरुण°, आशु°, इष्ट°, ऋज्र°, गो°, जीर°, देव°, ३द्रवत्°, ?द्रोणि°, नाग°, निन्दित°, पिशङ्ग°, पीवस्°, पृषत्°, २मारुत°, युक्त°, १राजन्°, रासभ°, १रोहित°, २वाह°, वि°, विद्वन्°, शत°, २श्याव°, षष्°, स°, १सत्°, सप्तन्°, संभृत°, सु°, १हरि°]

अश्व-कु[d]- -कः मा २३, १८; का २५,५,१, तै ७,४,१९, १, २[२]; ३[१], मै ३, १२, २०; काठ ४३, ८[२].

¶अश्व-कुणप[e]- -पम् तै ७,२, १०, २.

अश्व-क्रन्द[f]- -न्दस्य पै ८,७,२

?अश्व-क्ष(भ>)भा[g]- -भा शौ १९,४९,१.

अश्व-क्ष(र>)रा[h]- -रा पै १४, ४,१.

¶अश्व-गर्दभ- -भयोः काठ १९, २; क २९,८.

*अश्व-घ्न[i]->आश्वघ्न[j]- -घ्नस्य ऋ १०,६१,२१.

---

[a]) एतच्छून्यः मुपा. चिन्त्य. । मूको. च शाखान्तरस्य च (तु क ४८,१२) साक्ष्यतोऽर्थवैशद्यकरस्याऽस्य पठितु योग्यत्वात् ।

[b]) पाभे अप्सु शौ ६,३८,२ द्र. ।

[c]) सपा. शौ १२,१,२५ मृगेषु इति पाभे. ।

[d]) कुत्साऽर्थे कः प्र. (पा ५,३,७४) । तत्-स्वर. ।

[e]) तस. सास्व (पा ६,१,२२३) ।

[f]) =सर्प-विशेष- । बस. ।

[g]) उस. थाथादि-स्वर (पा ६, २, १४४) । यद्यपि उप *क्ष(भ>)भा- (√*क्षभ्+अच् [पा ३, १,१३४]) इत्येवं यमु. अनु सुकल्पं तथाऽपि तत्र संदेहो भवति । √*क्षभ् इत्यस्याऽप्रसिद्धेरर्थतोऽध्यवसेयमात्रत्वस्य तदवस्थत्वाऽनिर्मोकात् । एस्थि. नाउ. सन्तं शाखान्तरीयं पाभे. अनुसंधाय √क्षर् इत्येतत्पूर्वांऽशस्य सतः √*क्षभं इत्यस्य नैप्र. विपरिणाम इति कृत्वा √*क्षभ् इत्ययं पाधा. उसं. । अस्य √क्षप् इत्यनेन साजात्याच्च तज्जे क्षपा- इत्यत्र यो गुणः सामान्येनाऽभिप्रेतो भवति तस्यैवैहाऽप्यश्वविषयत्वमात्रविशेषेण राश्यनुयोगितया संकेतग्रहः द्र. (वैतु सा *?अश्वक्ष- +भा- इत्येवं वा, अश्व- +[?√क्षै, √क्षि>]क्ष- +भा- इत्येवं वाऽवयवतः साधुक सन्नवग्रहे पपा. च क्षकाराद्युत्तरपदतया विस्पष्टदर्शनेन नाउ पाभे. चाऽनभीष्टविरोधाच्चिन्त्यः; PW. व्यु. अनीशानाविव सन्तौ विश्व-व्यचस्- इति निजिगमयिषन्तावुपेक्ष्यौ [संबन्धाऽभावादित्यभिसंधेः]; ता. [४२] उप √क्षुभ्>*?क्षु[भ>]भा- इत्यन्यथासिद्धमिवोपकल्पुक [मौस्थि. √*क्षृ इत्येतदात्मकपूर्वांशत √*क्षभ् इत्यस्य √क्षुभ् इत्यनेन सानान्याभिसंधेरभिप्रेताऽर्थतो यथाश्रुतेनैव निर्वाहसंभवादिति दिक्]) ।

[h]) उस. उप <√क्षर् । पाभे कृते तु टि. नापू ।

[i]) व्यप. । उस. थाथादि-स्वरः । उप. √हन्+क. प्र. (पावा ३, २, ५) ।

[j]) अपत्येऽर्थे अण् प्र. उसं. (पा ४, १, ११२) । तत्-स्वरः । आश्व-घ्न- इति पपा. ।

अश्व-जित्[a]- -जित् ऋ ९, ५९, १; खि ४,३,१; तै ४, ७, १४, ४, मै २,७,१२, काठ ३८,१४; ४०, १०, शौ ५, ३, ११, ७, ५२,८, पै १,४९,१; २,२२,६; ५,४,१०, -जिते ऋ २,२१,१.

अश्व-तर्[b]- -र· ¶तै ७, १, १, २, ३, मै १, ५, १०¶, काठ ७, ७¶; पै १२, ७, १३, २०, ३९, २, -रस्य शौ ४, ४, ८; -रान् पै ९, ६, ४, -रौ पै २, ८७,४.

अश्वतरी- -र्यौ. शौ ८, ८,२२, पै १६,२१,१.

¶अश्वतरी-रथ[o]- -थ. तै ७,३,१,४.

¶अश्व-त्व- -त्वम् तै ५, ३, १२,१.

अश्व-द्,दा[d,e]- -दाः ऋ १, ११३, १८, ५,४२,८; १०, १०७,२. [°दा- अन्°].

अश्वदा-तर[f]- -र. ऋ ८,७४, १५.

? अश्वदायै[g] खि २,६,२,१८.

अश्व-दावन्[h]- -०वन् ऋ ५, १८,३

अश्व-निर्णिज्[i]- -र्णिजि ऋ १०, ७६,३.

अश्व-प[e]- -पम् मा ३०, ११; का ३४,२,३.

अश्व-पति[j]- -तिभ्य· मा १६, २४, का १७, ३, ३, तै ४, ५, ३,२, मै२,९,४, काठ १७,१३, क २७, ३; -†०ते ऋ ८,२१, ३; कौ १,४०२, जै १,४५,४.

¶अश्व-परशुँ[k]- -रश्वाँ मै ४,१,२[l]

†अश्व-पर्ण[m]- -र्णा. ऋ ६, ४७, ३१, मा २९, ५७; तै ४, ६, ६,७; मै ३, १६, ३; काठ ४६, १; शौ ६,१२६,३, पै १५,१२, १; -र्णैं ऋ १,८८,१

¶अश्व-पर्शु[n]- -र्शा[l] काठ ३१, १; क ४७,१.

अश्व-पस्त्य[m]- -स्त्यम् ऋ ९, ८६, ४१.

? अश्व-पू(र्वं>)र्वी[o]- -र्वाम् खि २,६,३

अश्व-पृष्ठ[m]- -ष्ठम् ऋ ८, २६,२४.

अश्व-पेशस्[m]- -शसम् ऋ ⌊२, १, १६, २,१३⌋.

अश्व-बु(ध्र>)ध्रा[m]- -ध्रा. ऋ१०, ८,३.

अश्व-बुध्य[p,q]- -ध्यम् ऋ १,९२, ८; -ध्यान् ऋ १,९२,७,१२१, १४.

अश्व-मातृ[r]- -ता पै ११,७,९

†अश्वमि(म्-इ)ष्टि[s]- -ष्टये ऋ ८, ६१,७, कौ १, २४०, २,९३१, जै १,२५,८

? अश्वमिष्टं[t] ऋ २ ६,२

---

[a]) विप (अस्मद्-, इन्द्र-, सोम-) । उस क्विबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६,२,१३९) ।

[b]) =पशुजाति-विशेष- ⌊नभा. खच्चर⌋ । ष्टरच् प्र (पा ५, ३, ९१) चित्-स्वरश्च ।

[c]) तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

[d]) विप. (उषस्-, मघवन्-) ।

[e]) उस. उप. कः प्र थाथादि-स्वरश्च ।

[f]) विप. (मर्त्य-) । विजन्तात् तरप् प्र. ।

[g]) अश्व-दा(य>)यी- >-०यि इति शोध· (तु. सस्थ टि. गोदायी- >-०यि, सकक्षं मानधना- >-०ने इति, देवी- >-०वि इति च) ।

[h]) उस. वनिबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

[i]) विप (अश्वरूप-⌊=अश्वै परिवृत-⌋ त्वाष्ट्र-) ।

[j]) तस. पूप स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १८) ।

[k]) यत्तु मुपा. -र- इत्येवं स्वरः प्रादर्शि, तद् अप्रमाणम् । अलक्षणत्वात् । उप. प्रकृतिस्वरेण वाऽपि निर्दिष्टसामान्यसमासस्वरेण वाऽन्य् अन्तोदात्तस्यैव प्राप्तेरिति यावत् । स्त्री. तृ१ विभक्ति-स्वरः (पा ६,१,१७४) द्र. । मूको. -रश्वा इत्येकदेशीया लिपिरप्युक्तस्याऽन्तोदात्तस्य संकेतनायाऽलभूष्णु द्र ।

[l]) सपा काठ °परश्वा<>°पर्श्वा (तैब्रा ३,२,२,१ च) इति पाभे ।

[m]) बस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

[n]) =अश्व-परशु- ।

[o]) पाठः? बस. इति कृत्वा पूप प्रकृतिस्वर· प्राप्तत्वात् । अश्व-पू(र्ण>)र्णा- इति वा प्राति (तु संटि) । तथात्वेऽपि तृस. इति कृत्वा पूप प्रकृतिस्वरः एव स्यात् (पा ६, २, ४८) इति दिक् ।

[p]) विप. (वाज-, रयि-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरं प्रकृत्या (पा ६,२,१) । [q]) उप √बुध्+कर्मणि क्यप् प्र. ।

[r]) विप (पैद्व- ⌊सर्प-विशेष-⌋) । बस. कबभावः (पा ५, ४, १५८) ।

[s]) बस. वा तस. वा पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १; ४२) । व्यु कृते तु. पश्व-इष्टि- ।

[t]) °श्वम्-इष्टि- >यनि. सं१ इति सा. GW. GRV. प्रभृ.?, अश्वम् इष्टे (इच्छति) इति वें.,

१अश्व-मेघ[a]- -घस्य ऋ ५, २७, ५; -धाय ऋ ५, २७,४; -धे ऋ ५ २७,६

आश्वमेघ[b]- -घस्य ऋ ८, ६८, १५, -घे ऋ ८,६८,१६

२अश्व-मेध[c]- काठपुष्पि, -ध मा १८,२२; का १९, ७,४; तै ४, ७, ९, १; ¶५, ४, १२, ३, ७, ५, ३, मै २, २,९[d]¶[d]; ११, ६, काठ १०,९, १८,११, ३५, ११, क २८, ११, ४८, ११, -धम् पै १४, ३, १७, -धेन ¶तै ५,३,१२, १[२], २. [°ध- १अर्क°]

¶अश्वमेध-वत्[e]- -वते मै २, २,९[f], काठ १०,९

✓अश्वयु[g]>†अश्वया[h]- -या[i] ऋ ८,४६, १०; ९, ६४,४; कौ १, १८६,४८२,२,३८४, जै१,२०, २,५०,६, ३,३१,४.

†अश्वयु[j]- -यव पै १९,३९,६, -यु ऋ १, ५१,१४,४, ३१, १४, ८, ५३, ८, ७८, ९, ९, ३६,६, खि ३,५८

अश्व-युज्[k]- -युज ऋ ५, ५४, २, -युजौ तै ४,४, १०, ३, मै २, १३ २०, काठ ३९, १३; शौ १९,७,५

†अश्व-यूप[l]- -पाय ऋ १, १६२, ६, मा २५, २९, का २७, १२, ६, तै ४,६,८,२, मै ३, १६,१, काठ ४६,४.

अश्व-यो(ग>)गा[m]- -गाः ऋ १, १८६,७.

¶अश्व-रथ[l]- -थः तै ७,३,१,४.

अश्व-राधस्[m]- -धस. ऋ ५,१०,४; १०,२१,२

अश्व-वत्- -वत् ऋ ८, ४६, ५; ९, १०५, ४, मा ८, ६३‡[n], काठ ४०, ५; †कौ १, ५७४; २, २४५‡[n], ९६१, †जै १, ५८, ९; ३, २१, १०, ४, २, ५, शौ १८, ३, ६१; २०, ७,३†, पै १, ९६, ३; -वत्तम् पै १९, ५३, ३; -वान् खि १, १०,३, शौ ६,६८,३; पै २,५२, १, २०, २८,९ [°वत्- वि°].

¶अश्व-वार[l]- -रा. मै ३, ७,९[o].

¶आश्ववार[p]- -र. मै ३, ७,९[q],

¶अश्व-वाल[l]- -ला[o] तै ६, २,१, ५, काठ २४,८[r], क ३८,१.

¶आश्ववाल-[p]-ल.[q] तै ६,२,१, ५, काठ २४,८[r], क ३८, १[r].

†अश्व-विद्[r]- -वित् ऋ ९, ५५, ३, ६१,३, कौ २,१२७; ५६२; जै ३,१७,३, ४५,४

¶अश्व-वृष[s]- -षेण काठ ३५,१५[t].

¶अश्व-शक[u]- -केन तै ५, १, ७, १; मै ३, १, ७[२]; काठ १९, ६; क ३०,४

अश्वमिष्टि->-ष्टौ इत्यस्य विकृतः पाठ इति BL.।

[a]) व्यप. (भरतवंशीय-राजर्षि-)। बस. ['अश्वानां मेधा (=पश्वालम्भविशिष्टयागविशेषा) यस्य' इति वैयधिकरण्य वा उसं., 'अश्वालम्भाभिनिर्वृत्तत्वादश्वानां विकारा मेधा यस्य' इति विकारार्थीयाया. ष वा सप्त द्र.] पूप. प्रकृतिस्वरम् (पावा २,२,२४; पा ६,२,१)।

[b]) अपत्येऽर्थे अण् प्र. उसं. (पा४,१,११२)। तत्-स्वरः।

[c]) नाप. (क्रतु-भेद-)। तस. सास्व. (पा ६, १, २२३)। यद्वा कास. उप. अधिकरणे घञ् अन्तोदात्तः (पा ६, २, १४४ [तु. वाच.])।

[d]) पाभे. अर्कः मै २, २, ९ द्र।

[e]) तु. टि. २अ-दिति->आदित्य-वत्-।

[f]) पाभे. अर्कवते मै २, २, ९ द्र।

[g]) पाप्र. परेच्छाविषयेऽनादिष्टाऽऽस्वतया क्यजन्तः (पावा ३, १, ८) नाधा. उसं (पा ७,४,३७)। दीर्घत्वाऽपवादसामान्यस्य (पा ७, ४, ३५) गोचरश्च सन् ✓अश्वाय इत्यस्मात् सरूपदेशीयात् नाधा. पृथक् द्र.।

[h]) स्त्री. अः प्र. (पा ३,३,१०२) तत्-स्वरः टाप् च।

[i]) तृ१ (तु. टि. अदस्-> अमु-या-> -मुया, ?अश्वया-)।

[j]) उ प्र तत्-स्वरश्च (पा ३,२, १७०)।

[k]) उस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या।

[l]) तस. सास्व (पा ६, १, २२३)।

[m]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरं प्रकृत्या (पा ६,२,१)।

[n]) यक. सपा ऋ २,६३,१८; ४१, ४ अश्वावत् इति पाभे.।

[o]) सपा. °राः<>ला इति पाभे.।

[p]) विप (प्रस्तर-)। विकारार्थे अञ् प्र ञित्-स्वरश्च (पा ४, ३, १४०, ६,१,१९७)।

[q]) सपा परस्परं पाभे.।

[r]) उस. उप ✓विद्(लाभे)+क्विप् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,२,१३९)।

[s]) नाप. (बलवद्-अश्व-)। कस. विशेष्यस्य पूर्वनिपात. (पा २,१, ५६)।

[t]) सपा. तै ७,३,१४,१ वृष्णा इति पाभे.।

[u]) तस. सास्व.। उप. अदन्तं शकृत्-पर्यायभूतं द्र.।

अश्व(सू-च)श्च(न्द्र>)न्द्रा[a]- -न्द्रा ऋ ६,३५,४.

अश्व-सनि[b]- -नि· मा ८, १२, का ८,७,२, तै ३,२, ५, ७, मै १. ३,३९; काठ ४,१३, क ३,११.

†अश्व-सा[c]- -सा ऋ ९ ⌊२,१०, (६,५३, १०)⌋, ६१,२०, काठ ३५,६, क ४८,७, कौ २,१६६, ३९५, जै ३, १६,२; ३१, १५, –साम् ऋ ⌊६,५३,१०, (९,२, १०)⌋, कौ २,९४३

अश्वसा-तम[d]--म ऋ १,१७५, ५.

अश्व-साद्[e]- -साद पै २०,४०,२.

अश्व-सादु[f]- -दम् मा ३०, १३, का ३४, २,५

*†अश्व-सूनृ(त>)ता[g]- -॒ते ऋ ५,७९,⌊१-१०⌋, कौ १, ४२१, २,१०९०, १०९१, १०९२, जै १,४१,३

?अश्व-स्तोम- -मस्य पै १४, ४, ५[h].

अश्व-हय[i]- -य ऋ १०, २६, ५, –यै. ऋ ९,९६,२.

¶अश्व-हविस्[j]- -विषा मै २,३,३

†अश्वा(श्व-अ)ज(न>)नी[k]- -॒नि ऋ ६,७५, १३, मा २९, ५०, का ३१,२, ११, तै १, ७, ८,१$,४,६,६,५, मै ३,१६,३, काठ ४६, १, पै १५, ११, ५, –नी ऋ ५,६२,७.

अश्वा(श्व-अ)भिधा(न>)नी[l] - -नीम् तै ५,१, २, १¶; –न्या शौ ४,३६,१०, ५,१४,६, पै १. १००,२, २,३५, ४, ७,१,१०, ९,७,६, १९,३७,४;२० ५२,५

अश्वा-मघ[m]- -घा ऋ ७, ७१, १.

√अश्वाय्[n]> †अश्वायत्- -यते[o] ऋ ६, ४५, २६, –यन्त ऋ ⌊४,१७,१६; १०,१३१,३⌋, ७, ३२,२३, १०,१६०,५; मा २७, ३६, का२९,५,५, मै २,१३,९, काठ ३९, १२, कौ २, ३१, जै ३,४,२, शौ २०,९६,५, १२१, २;१२५,३.

†अश्वा-वत्[p]- -वत् ऋ १,४८,१२, २,४१,७, ५,५७,७, ७,२७,५, ७५,८, ७७,५, ९४,९, ८,२२, १७, ७२,६, ⌊९३,३;९,६९,८⌋, ९,⌊४१,४[q], ४२,६[q], (६१,३)[r]', ६३,१८[q], मा २०,८१, का२२, ८,२, काठ ४ १५, ८,१४$, क ८, २$, कौ २, ८०२, –वत ऋ १,१२२, ८, ७, १००, २,

---

[a]) विप. (पृक्ष्-) । अश्व-च॰ इति पपा । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् । सुडागमः (पा ६,१, १५१)।

[b]) तु. टि. अभय-सनि- ।

[c]) उस. उप √सन्+विट् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या ।

[d]) तमप् प्र. पिन्निहत सन् नापू स्वरतोऽभेदुक । अश्व-सातम- इति पपा. अवग्रह प्रक्रियान्तरमात्रसूचक द्र.। तथाहि । यनि नापू. एवाऽऽतिशायनिक श्रावणं स्यात्, पपा. अनु त्वतिशयितस्य सतः सा-गुणविशिष्टस्याऽश्वविषयत्वेन श्रावणमिति विवेकः ।

[e]) =अश्व-सादु- । उप. ण्वि प्र. इति ततो विशेषः ।

[f]) नाप । उस कृत्-स्वर प्रकृत्या । उप. √सद्> सादि+अण् प्र. । यद्वा √साधि>साधु- इत्यस्य नैप्र. विपरिणाम. द्र ।

[g]) विप. (उषस्-)। तृस. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,२ ⌊वैतु. सा. बस.⌋) । उप. गुणवचनस्य सतोऽश्वकृततद्-गुणत्वाऽभिसंधेः (तु. टि अरि-धायस्-)।

[h]) तु सपा. शौ १९, ४९, ५ अस्य स्तोमस्य इति पाठ· । इहाऽपि तथैव श्रूयमाणस्य विकृतिरियं प्रामादिकीति संस्करणान्तराऽपेक्ष· मुपा द्र. । शौ. अपि अश्व इत्येकदेशीयः मूको. भवतीति कृत्वा वस्तुस्थितिं प्रति संदेह इति चेन् न । अनुपदं श्रूयमाणस्य स्तोमेत्येतद्-विशेषणभूतस्य यद्- इति सर्वनाम्न इदम्- इति सर्वनाम प्रत्य् आकाङ्क्षापूर्त्यर्थं सापेक्षत्वोपलम्भात्, यस्थि. मुपा. अर्थत सागत्यदर्शनाच्चेति दिक् ।

[i]) विप (नमस्-, पूषन्-)। उस. थाथीयः स्वर' (पा ६, २,१४४) । उप. √हि+कर्तरि अच् प्र ।

[j]) तस सास्व (पा ६,१,२२३) सपा काठ १२,६ वारुणेन हविषा इति पाभे. ।

[k]) नाप. (कशा-)। कास उप करणे ल्युट् प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ६,१,१९३,२ १३९) ।

[l]) नाप. (⌊अश्व-बन्धना-⌋ रशना-)। शेषं नापू टि. द्र. ।

[m]) नाप (⌊अश्व-वन-⌋ अश्विन्-) । बस. पूप प्रकृति-स्वर दीर्घत्वम् (पा ६, ३, १३७) च । वा. प्र२ द्र. (तु GW GRV प्रमृ ; वैतु. वे. सा. सं२ इति?) ।

[n]) क्यचि आत्त्वमात्रेण (पा ७, ४, ३७) √अश्वयु इत्यस्मात् सरूपात् सुभेद· द्र. ।

[o]) तु टि अघायत्->-यते ।

[p]) मतुपि पाक्षिको दीर्घः उसं (पा ६,३,१३१ ⌊तु. अश्व-वत्-⌋)।

[q]) पाभे. अश्ववत् मा ८,६३ द्र. ।

-वता ऋ ७,७२, १; -वति ऋ ⌊१,८३, १ (२, २५, ४)⌋; शौ २०,२५,१; -वते ऋ १०,४०, ५, -वन्त. ऋ ८, ४५, ११; -वन्तम् ऋ १,८३,४, ४, ४९, ४; ८,२,२४; १०, ४७, ५, तै ३.३,११,१, मै ४,१२,१, १४, ८; काठ १०,१३, शौ २०,२५, ४.

१†अश्वावती- -ऽति ऋ १,९२, १४, कौ २, १०८२; -$नी शौ ३.१२, २, पै ३, २०,२, -ती ऋ १,४८, २, १२३, १२, ⌊७, ४१,७,८०,३⌋; ८, ५, १०, खि १, १२,१[a]; मा ३४, ४०, शौ ३,१६,७, पै ४,३१,७, -वतीम् शौ १८, २, ३१$, -वत्या ऋ १,३०, १७, ५३, ५, मै २, २, ६[b], काठ १०,१२, शौ २०, २१,५.

२†अश्वावती[c]- -तीम् ऋ १०, ९७,७, मा १२, ८१, का १३, ६, ७, तै ४,२, ६,४, मै २, ७, १३, ४, १४, ६; काठ १६, १३; क २५,४; पै ११,६,१०.

१अश्विन्[d]- -श्विन· ऋ ८, ३२, ९; -श्विनम् ऋ ४, ३७,५, ५, ४,११,८,६,⌊९,९,६२,१२;६३, १२⌋; ९,४,१०,६७,६, ९३,४, १०, २५,⌊५; ६२,७⌋, ७५,९, १५६ ३; तै १,४, ४६, १†, मै १,४,८¶, काठ १०,१२†, ३२, ६, †कौ २,४०६,८७९; †जै ३, ३१,२६, -श्विना ऋ १,५३,४; १०९,४, -श्विभिः ऋ ६, ४५, २१, -†श्वी ऋ २,२७,१६, ४, २,५, ७.१,१२; ८,४,९, तै १, ६,६,४, ७,६,७, ३,१,११, १; मै १, ४, ३, ८, काठ ५, ६, ३२, ६; कौ १, २७७, जै १, २९, ७, $पै ३, ३०,४[e], ६, ६,६.

१अश्विय[f]- -या ऋ ४,१७,११.

२‡अश्विय[g]- -यम् तै २, २,१२, ८ [°य- सु°]

१†अश्व्य[h]- -श्व्यः ऋ १, ३२, १२, ७४, ७; ८, ६६, ३, पै १३, ६, १२; -श्व्यम् ऋ १, ११७, २२, ११९, ९; ४, २८, ५, ५, ५२, १७; ६१, ५, ७, ९२, ३; ८, २१, १०;३४, १६; ९, ७२, ९; १०८, ६; १०, ४८, ४; ९३, १२, मा २७, २७; का २९, ३, ४; मै ४, १०, ६, काठ १०, १२, कौ १, ५८५, जै १, ५९, ८, ३, ४०,२, शौ २०, १४, ४, ६२, ४, -श्व्यस्य ऋ ४,४१,१०,८, ४६, २२, -श्व्या ऋ ⌊५, ७९, (६) ७⌋, ७, १६, १०, ६७,९; ८,२७,६; ३४,१४, -श्व्यानाम् ऋ ८, ९५, २३, -श्व्यानि ऋ ६, ४४, १२; ७, १८, १९; -श्व्ये ऋ ८,१३, २२; -श्व्येन ऋ १०, ८७, १६; शौ ८, ३, १५, पै १६, ७, ६, -श्व्यैः ऋ ⌊६,६०,१४; ८, ७३, १४⌋, ८, ७३,१५. [°श्व्य- सु°].

२अश्व-> २†अश्व्य[i]- -श्व्य· ऋ ८, ४६, २१, -श्व्यम् ऋ १, ११२, १०; ८, ४६, ३३, -श्व्यस्य ऋ ८, २४, १४, कौ २,८६०.

अश्वत्थ[j]- -ऽत्थ शौ ३, ६, ५, पै ३,३,६; -०त्थ शौ ३,६,२-४,

---

a) शोधित पाठः (तु सपा टि. नादितेय्.)।

b) अश्वत्या? यनि शोध. द्र. (तु. संस्कर्तुः परि)।

c) विप. (ओषधि-) । अन्तोदात्तः (पा ६,१,२२०)।

d) विप. (⌊अश्व-युक्त-⌋ यज्ञ-,रथ-, रयि-, व्रज- प्रमृ), नाप (अश्व-पालक- ⌊ऋ २,२७,१६ प्रमृ⌋)। मत्वर्थे इनि प्र.। तत्-स्वर.। e) पाभे. अश्व. शौ १९,५७,४[?] द्र.।

f) समूहेऽर्थे घच्>इयः प्र. उसं. चित्-स्वरश्च (पा ४, २,४८;६,१,१६३)।

g) यनि स्थल-स्थाने नाउ. १अश्व्य- इति बाह्वृच [५, ६, १० (?आश्वश्व्य- टि. द्र), ७, ९२,३] पाभे द्र.। तेनेह घन्नन्तं पृथक् प्राति वाऽऽस्थेय-मुत शाखाविशेषाऽध्येतृप्रवृत्तिविशेषं निमित्तीकृत्य बाह्वृचस्य य-कारस्य स्थाने तै, इ-पूर्वतयोच्चारणविशेषमात्रतया व्याख्येयमित्यत्र तु. टि. १अग्रियु- यदन्विहापि विमर्शो वर्तयितव्य इति दिक्।

h) विप (⌊अश्व-संबन्धिन्-⌋ वार-, शिरस्- प्रमृ) नाप. (अश्व-सङ्घ- ⌊ऋ ८,२१, १० प्रमृ⌋)। इदमर्थीयः यत् प्र. उसं. (पा ४,२,१२१)। यतोऽनावीयः स्वरः।

i) व्यप. (ऋषि-)। अपत्येऽर्थे य प्र उसं. (पा ४, १,१०५)। तत्-स्वर।

j) नाप (वृक्ष-विशेष-, ⌊तद्-प्रभवा-⌋ अरणि- ⌊ऋ १, १३५, ८ प्रमृ⌋, नक्षत्र-विशेष- ⌊मै ४, २, १२ प्रमृ.⌋)। शुप्रा ⌊४, १००⌋>अश्व-+स्थ-(<√स्था+अधिकरणे क· प्र)>नैप्र यनि. इति प्रायोवाद·। व्यु.? पपा नावग्रह·। पाप्र.नैप्र.> *?स्थ- इति कृत्वा उस. थाथादि-स्वर. (तु. शुप्रा. GW.⌊KZ १,४६७⌋)।

६; ८,८, ३, पै १, ७९, १, ३, ३,२-५; १६,२९,४; १९,१९, १२, १३; १४; -त्थः खि ५, १५, १४[c], ¶तै २, ३, १, ५; ३, ५, ७, २; ३; ५, १, १०, २; ¶मै १, ६, १२; काठ ७, १२; ८, २¶, ३९, १३; क ६, २; ७¶; शौ ३, ६, १, ५, ४,३, ६, ११, १; ९५, १; ८, ७, २०; १९, ३९, ६; २०, १३१, १७[a], पै ३, ३, १; ७, ५, ४; १०, ६; ९, २५, १; १६,१३,१०; १९,११,१; १२, १; २०,५१, ८; -त्थम् ऋ १, १३५, ८; ¶मै १, ६, ५, २, २,१; ४, २, १२, ४, २; काठ ११,६¶, पै २,५५,१, -त्थस्य मै १, ६, १२¶; काठ ८, २¶; क ६,७¶; शौ ३, ६, ८, पै ३, ३,८, ९, २५, १२; १६; १३, ३, ३; -त्था. शौ ४, ३७, ४; पै १३ ४, ७; -त्थात् शौ ५, ५,५, पै १,६६,३, १३,३, १, -त्थान् पै ९, २५, १४, २०, ६१, १०, -।त्थे ऋ १०, ९७, ५, खि ४, ७, ५; ७,२,४, मा १२, ७९; ३५, ४; का १३, ६, ५, ३५, ४, ४, तै ४, २, ६, २, मै १, ६,१२[२]¶; २, ७, १३; काठ ७, १५¶, १६, १३; क ६, ५¶, २५, ४, पै ६, ४,४$, ९, १०, ३$; ११, ६. ६, -त्थेन काठ ३५, १५, पै २,५५,४.

¶आश्वत्थ[b]- -त्थः तै ३, ४, ८, ४; -त्थम् काठ १५, ५; -त्था तै २, ३,१,५, मै २,२, १, काठ ११, ६[२], पै १७, २९, ८$, -त्थान् तै २, ३, १, ५, -त्थानि काठ ८,२; क ६,७,-त्थे तै १,८,९,२; -त्थेन मै ४,४,२.

आश्वत्थी- -त्थी तै ३, ५, ७, २;३; ७,२,१,३, -त्थीः मै १,६, ५[२]; -त्थीम् ५, १, १०, २, काठ १९,१०; क ३० ८

¶अश्वत्थ-त्व- -त्वम् मै १,६,१२; काठ ८ २, क ६,७.

अश्वत्थ-पलाश[c]- -शम् शौ २०, १३५,३.

अश्वत्थ-मित्र[d]- -त्रम् पै २,५५,५.

अश्वत्थ-शाखा- -याः मै २, ६, ६. काठ १५,५.

अश्वथ[e]- -थः ऋ ६,४७,२४.

अश्वन्- √अश् (बधा) द्र

अश्वया -, अश्वयु- १अश्व- द्र.

?अश्वयोपदानि[f] पै ११,३,८.

अश्वस्- √अश् (बधा.) द्र

?अश्वस्या व पै ९,६,१.

√अश्वायत्-, अश्वावत्-, १अश्वावती-, २अश्वावती- १अश्व- द्र.

?अश्विताप- -पम् पै ३ ३९,१

१अश्विन्- १अश्व- द्र.

२अश्विन्[g]- -श्विना ऋ १, २२,२, ४४, ८, ८९, ३, १११, ४, १५६, ४, ⌊१५७, १, १०,३५, ६⌋, १६१, ६ ; १८१, २ , ३, २०, १, ५, ५८, ४; ४,२, ४; ३४, ९; ४५, ५ ; ५, २६, ९, ४३, ८; ४६, ८,५१,११, ७६, २; ३; ७७, १, २, ६,६२, १, ७, ९, ५, ३५, ४ ; ४१, १; ४४, १, २; ५१, ३, ७३, १, ७४, ५, ८, ५, ४, ८, ८; ९, १७, १९ ; १०, ३ , १८ , ८, २०, २२, ३; ११, १३, १५, २५, १४; २६, १०, १३, ७३, ६, १७,९४, ४, ९. ७, ७, ८, २, ८१, ४, १०, ३५,११, ४०, २, १४, ६४, ३; ६६, ५, ७३, ३![h],४,८५,८, ९, २६,९३, ६, ७, १२५, १, १२८, ७, १३१, ५, १८४, ३, खि १, १२, २, ५, १, २[?1], ७, ३,८, ४, ८[२], १८[३], ५, ११, मा १०, ३४†, १२,७४, १४, १-५; ७[६], १९, १२,१८; ३३, ३४; ८०, ८२,

a) तु RW ; वैतु. सपा अश्वत्थ इति पाभे. ।

b) विकारार्थे अञ् प्र. ञित्-स्वरश्च (पा ४,३,१४०, ६,१,१९७) ।

c) द्वस. सास्व. (पा ६, १, २२३) । वा. एकवत्त्वम् (पा २,४, १२) । अश्वत्थपलाश- इति सुपा स्वर. ?

d) विप. (⌊अश्वत्थदेवताकर्तृकमैत्र्यवत्-⌋ पुरुष-) । बस. ।

e) व्यप.। व्यु ? अ+*श्वथ- (भावे<√*श्वथ्) इति कृत्वा बस. अन्तोदात्त स्यादिति विमृश्यम् ।

f) पाठः? तु. टि. ?उपादानभगवः ।

g) नाप. (देव-विशेष-) । व्यु? <√अश् (व्याप्तौ) इति या १२, १, <अश्व- इति और्णवाभ ।

h) अश्विना ? >अश्विन्-> -श्वी [प्र१], न, आ इति त्रि-पद शोध (वैतु. पपा. अश्विना आ इति?) ।

i) अश्विना ⌊सं२⌋ इति शोध. (तु. सपा. मै २, २,६ काठ १०,१२ शौ ७,५४,१) ।

८८; ९३; २०, ५६[a]–५९?[a], ६३;६४; ६७–६९; ७३; ७७†, ८०; ९०‡, २१,२९,३०; ३२, ३९; ४२, ४३[b]; ४८,५४; ५८, ६०; २५, १६†; २७, ९; २८, १९; ३४, ३४†, ३८, १३, का ११, १०, ४†, १३, ५, १३, १५, १, १–५, '२, १[५], २१, २, १; ७; ३, ३; ६, १, ३; ९; १४; २२, ६, २[a]–५[a], ९; १०; ७, १–३; ७, ११†, ८,१ , ११‡; २३, ४, १, २, ४–११; ५, २; ३[b], ६, १–७, ११; १३; २७,११, ३†, २९, १,९; ३०, २, ८, ३८, २, ७; तै ४, १,७,४, ३, ४, १[२]–३[१], ७, १४, ३†, ५, १, ८, ६,६, ४, १[२]; मै १, ९, १; ४[२], २, ८, १[७]; १२, ३; ५;३, ४, ४[२], ६¶, ११,२[६], ३[९]?[a],४[६], †,५[८]; ७, ९[४], ४, ९, ९, १२, ६[३]; †[२], १३, ८†, १४, ११†, काठ ९, ८; ११[२]; १६, २१; १७, १[७], १८, १९; १८, १६, २१[२b], १९, १३, २२, १, ५, ६, १५, ३५, ५?[c], ३८, २[२], ३[४], ८[९]?[a], ९[५]; ५३, ३; क ८, ११; २५, १०[७], २९, ४, ३४, १¶, ४८, ६?[c], †कौ १, १७४;

२, ४८४, ५२९; ११०३; ११०४; ११०८; ११३५, †जै १,१८,१०; ३, ३६, ९; ४१,५; शौ ३, ३, ४, ४, ४; १६, १†; २२,४?[d]; ४, १०, १†; ५, ३, ९†, २५, ३‡[e], ६, ३, ३; ८२, २, १०३, १, १४१, २, ७, ५५, १; ९, १२, १९, ११, ८, ४; १०, ५; १४, १, ८†, ९†, २०†, ५४; २, १३; १९,१०,४†; २०, १, १९,४०, ४‡; †२०, २१, ४, १२५, ५; १४२, २, ४, पै १, १०८, १, २, २, १, ३०, २†, ६१,११; ७४, ४; ७८, २, ७९, २,८०, ४; ८१, ४, ३, १, ४; ३७, १, ४, १०, २, ३१, १†, ५, ४, ८†, ८, १०, १; ६, ९, ११, ३, १२, १[२]; १०, १८; ६, २०, १; २, ११, १०, २, २; १२, ३, ४, ७; ६, २, ४, ५, ७,१०; १३, ८, ४†, १४, ३, ३[2f], १५, १३,३, १६, ५३, ६, ८५, ५, १८,१, ८†, ९†, २,९†, ६,२;८,४, १९, १,१६, २२, ९, ४७, ८; २०, ६, ४; ११, ६, २४, ४, २९, ६, ३६, १०, ४७, २;५०, ७, -०श्विना ऋ १, ३, १; २ , १५, ११,

२२, ३; ४; ४७, ३, ९२, १६; ३, ५८, ७–९, ⌊५, ७४, १० (८, ७३, ५)⌋; ⌊७५, ३; ८, ८, १, ८५,१⌋; ७८, २; ३; ८,८, ⌊५ (४२, ६)⌋; १६, १८, १९; २२, ६, २६, १९, २७, ८; ⌊३५, १९–२१⌋, ८३, ७, ८५,९,८७,६, खि १,५,१,१०, १, १२, १; ३, १५, ८; मा ७, ११†, ३३,४७†, ३८,१२; का ७, ५, १†, ३२, ४, ४†; ३८, २, ६; तै १,४,६,१†, मै १,३, ८†; ४;९,९; १२, ६; काठ ४, २†, †कौ २, १०८४; १०९५, शौ ५, २६, १२; ६, ६९, २; ९,१,१९;१४,१,३६, -०श्विना ऋ १, ३०, १८, ३४, १–८, ११, १२, ४६,१, ६, ⌊७, १५, ८,७३,१⌋, ४७, १, ⌊२; ८, ८, ११, १४⌋, ⌊४; ८, ५, १७⌋, ६, १०, ८९, ४, ⌊९२, १७; १५७, ४⌋, ११२, ⌊१–२३⌋, २५, ११६, ३; ६; ८, १८; २१, ११७, १, २; ४; ५, ८–१३, १५, १६, १८–२४, ⌊२५; २, ३९, ८⌋, ११८, १, २; ⌊३; ३, ५८, ३⌋, ४; ८; ⌊९, १०,३९,१०⌋, ११; ११९, २, ३; ५, १०, १२०, १, ६,

---

a) चतुः पाठ? तत्र त्रि. **अश्विना** (सं२) इति (तु. द्विः मा **२०**, ५५, ६१, ६२ प्रमृ) । सकृत् **अश्विना** ⌊सं२⌋ इति (तु तैब्रा २, ६, १२,२) **शोध** ।

b) पाभे. मै **४**, १३,७[२] **इन्द्राग्नी** द्र

c) **अश्विना** इति? (√**अश्** ⌊भोजने⌋> ***अश्विन**– ⌊यद्र⌋=तृप्तिकारक- इति **वाज**- इत्यस्य विप)>**–नाः** इति **शोध** (वैतु. C आपश्रौ **१४**,३०,५ **अश्विन्**- इत्यस्य सर एतदिति?)। सपा पै **५**, १५, ७ ?**अश्विनोः** इति पाभे. ।

d) पाठः ? **अश्विना वर्च आ धत्तां पुष्कर स्रजा**> **अश्विनोर्वर्च आधत्स्व पुष्करस्रजोः** इति शोध इति मतम् (वैतु. अन्ये अन्यथावदौ) ।

e) छन्दस्तः **अश्विनौ** इत्येवं मूलतः सत. स्थाने-ऽजमध्यस्थ-वकारलोपाऽनुपातिन्याऽनपेक्षितयाऽपि सत्या संहितया प्रयोजित यनि मुपं द्र. (तु. सस्थ. टि. **उभ**–>**-भा**, सपा. ऋ **१०**, १८४,२ **अश्विनौ** इति पाभे.; L ५४४ C) ।

f) पाठ.? **रश्मिना इति शोधः द्र** (तु. नाउ. मन्त्रः) ।

१३९, ३, १५७, २; १८०, ४; १०; १८१, ५, ७; ९; १८२, २; ४, २, ३९, ७; ४१, ७; ९; ३, ५८, ५, ४, १३, १; १५, ९, १०, ४३, ४, ४४, १–३, ६, ४५, ३; ७; ५, ४१, ३; ४९, १, ७३, १, ७, ९, ७४, १, ८, ७५, २; ५, ६, ८, ७६, १, ४, ७७, ३, ७८, ४–६; ७, ६७, ३–६; ६८, १; ३, ६–८, ६९, २; ५; ७, ७०, १, ३; ५; [७, ७१, ६], ७१, २, ३, [७२, ५; ७३, ५], ७४, १, ३, ४, ८, ५, २, ७, १०; १४, १६, [१८, २६, १६], १९, २५, २७, [२८ (४, ४६, ४)]; ३१, ३२, ३७, ८, [२; ९, १४; ८७, ५], ३, [६, ३५, २२–२४], ९, १०; १३; २१, २२, ९, १–५; ८–१०; १२; ११; [१०, १, ६], २२, [१; १०, ३९, ११], ५, ९, १०; १७; २६, ४, ५, ७; १४, ३५, [१–१८], ४२, ४, ५, ५७, २; ३; ७३, २, ३, ७; १२; १३, ८५, २, ३, ६, ८; ८७, १, [२ [५७, ४) ४], (१०, ४०, १३)], १०, ३६, ६, ३९, १; २, ६, ९; १२, १३, ४०, ५; ६[२], ७, ८[१], ११; १२, ४१, २, ३, ५२, २, ६१, ४, ६५, १२; ८५, १४, ९२, १३, १३१, ४, १४३, ४; खि १, २, १, ५, ३,

१; ४, ४, ३, ४, ५‡[a], ५, ७; ७, २‡[b]; ६, १०, २, ११, ५, ८, १२, ७; मा १०, ३३†, २० ५५, ६१, ६२; ६६[c]; ७६†; ८१†; ८३†, २५, १७†; ३३, ८८†, †३४, २८, २९; ३०; ४७, ३८, ६, १०; का ११, १०, ३†, २२, ६, १, ७, ८; १२[c]; ७, १०†, †८, २; ४, २७, ११, ४†, †३३, १, २२–२४; २, १०; ३८, १, ६, २, ४, तै १, ६, १२, ४, २, ४, ७, १, ३, २, ५, ४, ३, ३, ३, मै २, २, ६[d], ३, ११, ४†; ४, ९, ७, ९, १२, ५†, १४, १०[३]†; काठ १०, १२[d], ११, १३, †१७, १८[२], १९†, ३८, ९†; ४०, १०‡, क ३, २†, †कौ १, १७८; ३०४, ३०५$, ३०६; २, १०३, १०७८, १०८९, १०९४, ११०२; ११०९; †जै १, १९, ४, ३२, २, ३$; ४; ३, १०, ५ शौ २, ३०, २, ६, ४, ३, ५०, १[e], १०२, १; १४१, ३, ७, ५४, १[d], ७७, १; २, ४; ५, ९, १, ११; १६; १७, १४, १, १४†; ३५[f], ५५; २, ५†; १९, ४०, ४; ४२, ४, †२०, १२५, ४; १३९, १–५; १४०, ३–५, १४१, २, ४, १४२, ६, १४३, १–३, ६; ९, पै १, ११२, ३; २, १७, ३, ७८, १, ३, १८, ५; ८, १०, २–४, ५[२], ९, २, १२,

८, १; ३; ५; ७, ८, १२, ९; १०, १३, ६; १२, ६, १४†; १३, २, ४‡; १६, ३३, १; ७–९; १७, २६, ६; १८, २, ३†; ४, ४, ५, ६, ३; ७, ५, १९, १४, १; १५, ५; १७, ५, १८, १३, २०, ५, २२, ८, ३२, १४, २०, ११, ७[g], ८, ९, २५, ७, ५०, ८, ५८, ७, –श्विनाम् पै ५, २६, २[१h], –श्विनोः ऋ १, ४६, १२, १२०, १०; १५७, ३, ३, २९, ६, ५४, १६, ४, ५२, २, ३, [५, ४२, १८, ४३, १७, ७६, ५, ७७, ५]; ६, ४९, ५, ७, ७२, ३; ८, ८, २३, ९, ७, १३, १६, १८; १०, १०६, ११, मा १, १०, २१; २४, २, ११, ५, २२, २६, ६, १, ९, ३०, ९, ३०, ३८; ११, ९, २८; १८, ३७, २०, ३[२], २१, ३१, ४६, ४७, २२, १; ३७, १, ३८, १, का १, ३, ६; ८, १, ९, १, २, ३, ४[२], ५, ६, १, ७, १; ६, १, १, २, २; ८, १, १०, ५, ८, ११, १, ३; १२, १, ९; ३, १, २०, १, ७, २१, ७, १, २, २३, ४, ३; ५, ४, ५, २४, १, १, ३७, १, १, ३८, १, १, तै १, १, ४, २, ६, १, ३, १, १; ७, १०, ३, ८, ७, २; २, १, ९, ४¶; ३, १०, १, ११, २¶, ६, ४, १, ८, ६, ३, १, ६, २; २, ५, १; ४, १, १, ३,

[a]) सपा. ऋ ८,५७,४ अस्मे इति पाभे ।

[b]) सपा. ऋ ६,६९,७ दस्रा इति पाभे ।

[c]) वैतु BO. सुमधाताम् इति पाठानुरोधेन अश्विना [प्र२] इवेति ।

[d]) तु. टि. अश्विना खि ५,१,२ ।

[e]) तु RW, वैतु. शंपा सात. अश्विना इति ।

[f]) तु RW, वैतु. शंपा. सात. अश्विना इति शोधापेक्ष. पाठः ।

[g]) सपा. शौ ७,७७,१ वृषणा इति पाभे ।

[h]) अश्विना इति सं२ स्यादित्येतत् सु-शोधं द्र. ।

३, १, ६, २,१०, १¶; ३, ६, ३, ४, ४, १, ७, १, ११, १, मै १, १, २, ५, ९, १०, २, १०, १५; ३, ३; ९, ४, ११, ४, २,३, ४, ५¶; ६, ३, ७,१, २, ३, ४, ३; ८, ८, ९, ६; ११,२, ८[२]; ४, १, २[१], ४, ५, ९ १०; ४, ९¶; ५, ४, ९, १, ७, काठ १, २, ४, ५; ८, ९, २, ९; ११, १२, ३, ३, ५, १०; ९, ९[६], ११, ७, ८, १४, २, ८, १५, २, १६, १, ३, १८, २१[२], २७, १, ३८, ४[४]; १२', ४०, ६; ९, ४१, २, क १, ४, ८, ९; २,३, ५, ६, १०, १२, १७, ८, १२; ४२ १, †कौ २, १०७६, १०७७, १११०, शौ २, २९, ६, ७, ७७, ३, ९, १, ११, ४, ८, ११, ३, ४६, १९, ५१, २, †२०,१४०,२, १४१,३; १४२, १; ३; पै १, १३, ३; २, ३६, २, ५, १५, ७[a], ३०, ७, ४०, १, १५,१२, ४, १६, २४, ७, ३३, १;७०, १, ७, १९, २६, १०, २०, १२, १, ५३, १०, –श्विनौ ऋ १, ⌊२२,१ (५,७५, ७, ७८, १)⌋, १८६, १०; २, ३१,४, ३,५८, १, ४, २५, ३; ८, ८, १२, ९, १३; १०, २; १०, १७, २, १३२, १, १८४, २[b], खि ४, ८,२; मा ९, ३१; १९, ३३, २०, ५८, २१, ४१; ४२; ४३[c], २५,३, ३१,

२२, का १०, ६,१, २१,३,२, २३, ५, १, २; ३[c],२७ ३,२, ३०, ४, ६†, ३५, २,६, ¶तै १,७,११,१$;२,१,९,४[२], १०, १[१], ३,११,२,६, ३, ६, ४, १; $४, ४, १०, ३, ७, ६, २, १५, ४, ५, ३, १, १; ७,१३, १$, ६, २, १०, १, ३, ६,३, ४, ४,१, ९, १; ७, २, ७ २[१], मै १, ९, २, ११, १०[१] २,४, १[२]¶; ¶५,६[४],९[२],१३,२०, ३, २, ९¶, ४,६¶,८,८¶;९,६¶, ११, ३;४; ७, १५,३, १६,५, ४, १,२[२],¶; ५,४¶, ६, २[३]¶, १२, ५, ¶काठ ९, १०, १२, १०[२], १२; १३ ५[१], ६[१]; ७[४], १४, ४[१], २७, ४; ३०, ३[२], ३८, २, ८, ३९, १३, ¶क ३१, १२, ४२, ४, ४४, ५, ४६,६[२], शौ १०, ६, १२; १२, १, १०; १८, २, ३३†; १९, १६, २‡[d], २७, १५‡[d], २०, १४१,३†, पै २,९,५ ५, ११, ६†, ८,१०,११; १०,८,५‡[a]; १२,७,१०,१३,३,१६‡[a], १६, ४३, ५, १७,१,१०, –०श्विनौ ऋ ⌊(१, २२, १) ५, ७५, ७; ७८,१⌋, तै १,४,७,१; –०श्विनौ ऋ १, ३०, १७; ११६, ५; १३, २५, ११७,७,१७, ११८, ७, १५१, ५; १८०, ७; ८, १८२, ७; ⌊१८३,६, १८४,६⌋; १८४,५, ५ ७५, १; ७,४०,५; ⌊६७, १०, ६९, ८⌋, ७२, ४,

७३,२,८,१०,५, १०, ३९,१४, खि १,२,६, तै ३, २, १०, २, काठ १७,१८†, †कौ १,६१८, २, १०९३, जै १, ४०, १०†, –श्विभ्याम् ऋ १, ४४,२, ⌊१४, (७,६६,१०, १०, ६५, ७) ५, ५१,८⌋, १६४,२७,१८२,६, ५, ७३,१०; खि १, ८, ७, मा ७, ११; १०,३१; ३२; १२, ७३[e]; १९, १, ६, १५, २६, ८९, ९४, ९५, २०, ३३[२],६०; ६५, २१, ३४, ४०; ५५–५७,५९[११], ६०[f], २४,२३, ३८, ४, का ७, ५, १, ११, १०, १, २, १३; ५,११[e]; २१, १, १, ५, २,४; १५, ६, १०, १५, १६, २२, ३, २[२], ६, ६, ११, २३, ४, ६, १२,६,८–१०, १२[२], १३, २६, ५, ३, ३८, १, ४, तै १, ४, ६, १;७,१[१], ८, १९, १¶, २१,१, ७,५, २२, १¶, मै १, ३, ८; ११, १०, २,३, ८[१], ६, १३, ३, ११, २[२], ३[२]; ५[३], ७, ९[१]; १४, ४, १५, ११, ४, ९, ७[२]; काठ ४, २[२], ५, ५, १२, ९[४], १५, ९, १६, १२[e], १९, १३, ३७,१८[२], ३८ ३[१];८,४५, ११, क ३,२[२]; २५,३[e], कौ २, ११३१†; जै ४, ११, ९†, शौ ७,७७,८†, ९,१५,५†, पै १६, ६८, ५†, १७, २२, ५; २०, ११,२†,२२,८

†अश्विनी[g]- -नी ऋ ५,४६ ८, मै४,१३,१०, शौ ७,५१,२.,

a) पाभे. अश्विना काठ ३५,५ द्र. ।

b) पाभ. अश्विना शौ '१,२५,३ ।

c) पाभे. इन्द्राग्नी मै ४, १३, ७ द्र. ।

d) पाभे. इन्द्राग्नी ऋ ७,९४,८ द्र. ।

e) पाभे. अग्नये तै ४, २, ५, ६ द्र ।

f) सकृत् सपा मै ४,१३,९[१] इन्द्राग्निभ्याम् (तु मै ४, १३,९[२] द्र.) इति पाभे. ।

g) =अश्वि-पत्नी- ।

१आश्विन[a]- नम् शौ ६,१३१,३.

२आश्विन[b]- -नः मा १८, १९; २४, ३६, ३९, ५; का १९ ७, १, २६, ८, १, ३९, ३, १, तै ४, ७, ७, १, ५, ६, २२,१¶; ¶६,४,९,१,२,४, मै २, ६, ५¶, ११, ५; ३, १४, १७, ¶४ ३, ८, ५,९; ६, १[2], ८,७$, ¶काठ १२, १०; १२; १५ ४$, १८, ११$; २७, ४; ५[1], २८, १०; ५०, २, क २८, ११, ¶४२, ४, ५[2], ¶४२,१, -नम् मा १९, ८, का २१, १,७; ¶तै १, ८, ९, २, २१, २, २,१, १०, १; ६, ३, ६, ६, ४, ९, १; २[c]; ४, मै १, ८, १०, ¶२, ३, ९, ४,२; ५,६[2], ९[2]; ४, ६,१¶, ¶काठ १२,१०; १२; १३, ५[2],६,७[2], २८, १०[2], ३४, १६; ३७,१८; क ४५, १[2]¶; -¶नस्य काठ २७, ५; क ४२, ५, -नाः मा २४, ३; का २६, १, ५, तै ५, ६,१३, १; मै ३, १३, ४, काठ ४९,३, -¶नानि तै ७, ४, ५, २;७,३; -¶ने तै २,१,१०,३, मै २,५,११[2], ४, ६, २, -नौ मा २४,१, का २६,१,२, तै ३, १,६,२, मै ३, १३, २, ४, ६, २¶, काठ २८,५¶, क ४४,५¶.

१¶आश्विनी- -नी मै २, ४,१, -नी. तै ५,३,१,१; मै ३, २,९[2], काठ २०,१०[2]; क ३१, १२[2], -नीभि मै ४, ६, २; -नीम् तै २,१,९,४.

¶आश्विना(न-अ)ग्र[d]- -ग्रान् तै ७,२,७, २; मै ४, ८, ९, काठ ३०,३, क ४६,६.

अश्वि-ताप- -पम् पै ३, ३९, १.

अश्वि(श्-वि)न[e]- > अश्विन-कृत[f]- -तस्य मा २०, १५, का २२,३,४

१अश्विय-, २अश्विय- १अश्व- द्र.

?अश्वेनायाम्[g] पै २,१८,३

?अश्वे(श्व-इ)षित[h]- -तम् ऋ ८, ४६,२८.

१अश्व्य- १अश्व- द्र

२अश्व्य- २अश्व- द्र.

?अष[i] पै १,५९,४

अष[j]- > अष-तर- -रा ऋ १, १७३, ४.

---

[a]) पाप्र. खञ् > इन· प्र उस (पा ५,२,१९)। ञित्-स्वरः (तु. PW. प्रमृ , वैतु सा १अश्विन्- इत्यत इव लिष्पादयन् २आश्विन्- इत्येतेन संभेदुक)। मौस्थि तु √अश् (बधा.) इत्येतत्- सनाभि सत. √*आश् इत्यनो निष्पन्नं *१आश- इति पूप. च √विन्द् > (भावे) *विन्द- इत्येतत् नैप्र (*विन्न- > *१विन- >) *१विन्- इत्येव विपरिणतं सत् उप. चेति कृत्वा विशेष्य-गर्भः बस. '=आशा ⌊वाहेन⌋ विन् ⌊प्राप्ति⌋ यस्य ⌊=दूर-देश·⌋' इति मतं भवति ।

[b]) विप. (⌊अश्वि-देवत्य-⌋ ग्रह- प्रमृ.)। सास्यदेवताद्यर्थे अण् प्र. (पा ४, २, २४, ३, १२०)। तत्-स्वरः।

[c]) सपा काठ २७, ४ क ४२,४ ग्रहम् इति पाभे.।

[d]) विप (ग्रह-)। बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,१)।

[e]) मौस्थि. *अश्-विन्द- इत्येतज्जत्वे सति अश्वि-(श्*-वि)न्- इत्यस्य जनकम् [तु. टि अश्विन्- यदनु गवादिषु (पावा ३, १, १३८) इत्यत्र उस. इह नेष्यते (अन्यथा उप श. प्र. इति कृत्वाऽन्तोदात्तः स्यादित्यनिष्टाऽपत्तेरिति यावत्)। एस्थि. पाप्र. उस. उप. √विन्द्+कर्तरि अन् प्र उस. (पाउ ५,३३)। नित्-स्वरः स च प्रकृत्या (पा ६, १, १९७)। यत आद्युदात्तत्वं निर्बाधं स्यादिति दिक् (तु. नाउ टि मतान्तरे क्षुद्यमाने)]।

[f]) तृस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८)। यदिह पूप. नकार उपजन इति उ. प्रमृ. (तु. PW प्रमृ.) आहुस्तदनुपपन्नमिव भवति। तस्य कौतस्त्यस्य विषये साकाङ्क्षयाऽनिवृत्ते.। यदपि म. पूप. स्वार्थे अण् प्र इत्याह, तत्र वृद्ध्यभावे यथाकथमप्युपेक्षितेऽपि सति स्वरतो नितरामनुपपत्ति, अन्तोदात्तत्वप्रसङ्गादिति दिक्।

[g]) पाठ.? अश्वे, या इति द्विपद. शोध संभाव्येत। सपा शौ ६, ३८, ४ अश्वस्य वाजे इति, काठ ३६, १५ अश्वस्य क्रन्दे इति. नैब्रा २,७,७,१ अश्वस्य क्रन्द्ये इति पाभे।

[h]) विप. (⌊*वेगवद्-गतिक-⌋ वपुस्- ⌊=*वाहन-⌋)। शेष ?रजेषित- टि द्र , वैतु वे. सा. GW. GRV. प्रमृ <१अश्व- +इषित-⌊<√इष् 'गतौ'⌋। तृप. पूप. स्वर. प्रकृत्या (पा ६,२,४८)।

[i]) अथ इति शोधो विमृश्य.।

[j]) व्यु. ? √*अष्+कर्तरि निष्पन्नमिति कृत्वा अप् प्र उसं. (पा ३, १, १३४) धास्व. च। अचि प्र. सत्य् आद्युदात्तत्वार्थं वृषादिषु उसं [पा ६, १, २०३ (तु. सा., KZ ३४, २७१ ⌊ORN.⌋, MW.,

१अषाढ,ढा (ळ्ह,ळ्हा)[a]– -ढ ऋ ३,१५,४, ७,२०, ३, २८, २, ९, १०, ३, तै १, ५, १०, १, †कौ २, ७५९; पै १९, ४६, २, –†ढम् ऋ १,५५, ८,९१, २१; ६, १८, १, ८, ७०, ४, १०, ४८, ११; मा ३४, २०, का ३३,१,१४, मै ४, १४, १, काठ २६, ९¶, क ४१, ७¶, पौ २, ५०६, जै ३, ३९, ५, शौ २०, ९२, १९, –ढा मा १३, २६, का १४, २, १२; तै ४, २, ९, २, मै २, ७, १६, काठ १६, १६; –ढाय ऋ [२, २१, २, ७, ४६, १]; ८, ३२, २७, –ढेन ऋ ६, १९, २.

२अषाढा[b]– -ढा तै ४, ४, १०, २[२]; मै २,१३,२०[२], काठ ३९,१३[२]; शौ १९,७,४.

१अष्ट– ✓अक्ष(वेधने) द्र.

२अष्ट– ✓अश् (बधा) द्र.

अष्ट-क(र्ण>)र्णी[c]– -र्ण्यः ऋ १०, ६२,७.

L ३४८, वैतु. GW प्रातिः ऊरीकुर्वाणोऽपि ✓अक्ष् [व्याप्तौ] इत्यतो वा ✓अश्[बधा] इत्यतो वा व्यु. दर्शुक, वे. Grl. च <✓इष् [बधा.] इतीव योजयन्तौ)] । च्यौत्नु– इत्येतेन सामानाधिकरण्यमिति कृत्वा तु (वैतु. सा वाक्यभेदतोऽर्थवैपरीत्यमिव कारुकः [तु. च्यौत्नु-]) प्र'''भरन्ते इति क्रिप. अर्धर्चव्यापकत्वात् कर्म इत्यस्या भिन्नपुरुषाया सत्याः क्रिप. पृथगपेक्षाया अभावः द्र. (वैतु. पपा प्रभृ. तद्भावं प्रतिपन्ना) । कर्म इत्येतच् शब्दरूप यनि. एव पूर्वांशतया व्याख्येयम् । तत् कथमिति । उच्यते । *?कर्माष– <*वर्माष– (=घर्म- + *?अप– [<अर्ष- 'भात्रे <✓अर्ष्'] इति कृत्वा बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् [=प्रकाशवद्गतमस्त्वेन विशेष्यगर्भ सद्धविषः संकेतकम्]) इति संभाव्येत । यद्वा मौस्थि अनुरोधत *वर्मर्– [<*घर्-(भावे<✓*घृ) + *मर्– (कर्तरि <✓*मृ) इति कृत्वा उस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)] +भावे (✓*क्षृ>*क्षर्–>*क्षू->*ष->) *ष– इति कृत्वा बस. पूप प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, १) *वर्मर्ष– (नैप्र. >घर्माष–) इति पूर्ववत् ककारादितया विपरिणतं स्यादिति (वैतु. ORN. एतत् <कल्माष– इत्येव शब्दतो नेदीय इवोपस्थापुकोऽप्यर्थत संबन्धाभावादुपेक्ष्यः) । प्रकृते मन्त्रे बृहतीमानतया संभाव्यमाने (तु. ३यः पादः) १मश्च ४र्थश्च पादाव नुष्टुभौ २यश्च त्रैष्टुभ इति कृत्वैष पाद ता कर्माषन्तरा अस्मै इत्येवं सुपठ द्र. (वैतु ORN) ।

[a]) विप (अग्नि-, इन्द्र-, रुद्र-, सहस्- प्रभृ), नाप. (स्त्री. इष्टका-विशेष- [मा १३, २६ प्रभृ.]), व्यप. (ऋषि- [काठ २६, ९]) । व्यु. ? ✓*अर्ष्>*अर्ष- (भावे घञ्) + *अर्ध- (भावे<✓*अर्ध्) इति कृत्वा बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् । *अर्षार्ध->नैप्र. यनि. स्याद् इति मतम् । सा. प्रभृ. अ+*साढ (=✓सह्+क्तः प्र. 'साढ्यै' [पा ६, ३, ११३ इत्यस्यौपलाक्षणिकत्वदर्शनेन]) इति कृत्वा तस. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) इति । षत्वोपपत्ति प्रति समाधिम्लम्भुकाः । अर्थतश्चेह ✓*अर् (हिंसायाम्) इति संगत स्यादिति दिक् ।

[b]) नाप (नक्षत्र-विशेष-) । उस. थाथादि-स्वरः (पा ६, २,१४४) इति १संख्याकात् विवेकः सुकरः । पूप ✓*अर् (दीप्तौ,तपने च) द्र. । उप कर्मणि घञ् प्र (पा ३,३,१९) वा ✓*आर्धि इत्यत. कर्तरि अचि वृषादिषु उसं. (पा ३, १, १३४, ६, १, २०३) वा द्र. [वैतु. भोउ. (२, २, १२१) प्रभृ. (तु PW. प्रभृ.) नापू द्विशा एवावयवौ प्रतिपन्ना. नञा बस. इति कृत्वा स्वरतः कथञ्चिच् चतुरस्रिता. (पा ६, २, १७२) सन्तोऽपि (वैतु. पाउना [१, ९६] यस्य तस इतीव व्याख्यायुकस्य सत एतदपि नैव सुवच स्यात्) नच उत्तरस्य सस्य षत्वविपरिणामस्य तात्त्विक समाधि प्रति यथापूर्वमेव चोद्या.] ।

[c]) विप. (गो-, GW [पक्षे]बडबा-(। स्त्री. विकल्पितः ङीष् प्र. (पा ४, १, ५५) । तत्-स्वरः । अवयवौ च स. च प्रति संदेहः । तथाहि । पूप. संख्याविशेषवाचकं सत्तदङ्कस्योपलक्षणं स्यात् [तु. PW. प्रभृ (पा ६, ३, ११५ इत्यतो गृहीतसंकेताः), वैतु. वें सा. ✓अश् (बधा) + क्तः प्र. इति, GVR., WAG. [३,१८४c], MW. प्रभृ. ✓अक्ष् (वेधने)+क्तः प्र. इति] उप. १कर्ण- इति श्रोत्रपरं वा स्यात् २कर्ण- इति कृत्तपर्यायान्तरं वेति विशयः । मौस्थि. नैप्र. °र्णक-> -र्णिका- > इत्येवमेतद्विपरिणतमित्यभिसंधेः । उस. उप. प्रकृतिस्वरः संभाव्येत (=अष्ट प्रविद्ध वाऽष्टसंख्यतयाऽङ्कितं वा यथा स्यात्तथा कर्णः कृत्त.) । यद्वोक्ताऽभिसंधावपि कर्ण– इत्येव उप. सति बस. इति कृत्वाऽन्तोदात्तः ङसं. (पा ६,२, १६३) ।

अष्टका[a]- का काठ ३५, १२, शौ १५,१६,२, -¶काम् मै ४, २, १२, -कासु क ४८, १२. [°का- एक°, वि°].

अष्टन्[b]- -ष्ट°,>ष्टा ऋ ८, २,४१, १०, २७, १५, ¶मै ३, २, ३, ३, २, ४, ५†, ९, ३, क ४१, २, शौ ५, १५, ८, ८,९, २१[१], २३, ११, १०, १९, पै ८, ५, ८, १६, १९, ९; २०, २, ८७, १०, --ष्टाऽष्टौ मै ३, ४, ४, -¶ष्टभि काठ १९,४, -¶ष्टसु क ६,८; -ष्टाभि[d] ऋ २, १८, ४, ¶तै ५,१,४, ५, ४, ४, ३[e], ७, ५, ७, ३; ¶मै ३, १, १, ¶काठ १९, ४, २१, ७[e], ३३, ७, ¶क ३०, ७, -ष्टाभ्य[d] तै ७,२,११,१, १३, १, १५, १, १९, १, काठ ४२,१;३, ५; ९; -ष्टासु काठ ८, ३¶, -ष्टौ ऋ १, ३५, ८; १२६,५, १०,७२, ८, खि ४, २,२, मा १८, २५[२], ३०, २२, ३४, २४†; का १९, ८, २[२], ३३, १, १८†, ३४, ४, ४, ¶तै २, ४, ९, १, ३, ४, ९, ६, ५, २, ३, ४, ७, ११, २$, ५, १,१, २, ३, २, ३, ५[२], ४,८, ६, १०, ४, ६, ७, ३, ६,१,२, ६[२]; ४, ५, १, ७,२,९, २, ३; ¶मै १, ५, ८, १०,८, ११, १०$, २, ४,८[२], ११, ६$, ३, १,१[३]; ४, २[३]$, ५, ६[f], ८, १, ४, १, ८[२],१२, ५, ५[२]; ६, ९†, १३, १, ¶काठ ११,१०, १२, १[२]; १४, ४[२], १८,१२[२], १९[३], २०, १[३], २१,५,११[३],१२[२], २२,२[३],१०, २३, २[३]; २६, ४, ९, १०[२], ३१, ६[२]; ९, ३४,७, ८[२], ३६, २, ३७, २, १७, ¶क २९, १[२]$, ७[१], ३१, ३[३], २०, ३५, ४, ८[१], ४१, ७; ८[२], ४७, ६, ९, शौ २,१२,७,१९, ४७, ३, पै २, ५, ८; ६, २०, ३; १५, १२, १०, १६, १९, ९, २०, ५२,२, -ष्टौ-ऽष्टौ तै ५,४,११, ४, ६, ४,५,२, मै १,११,१०; काठ २६,१०; क ४१,८.

अष्ट-कु[g]- तैपुष्पि.; -कैः खि १, २,१२.

अष्ट-कृत्वस् ( )[h] शौ ११, २,९, पै १६,१०४,९.

अष्ट-धा[i] मा ८, ६२, शौ १३, ३, १९; पै १९,३९,१३.

अष्ट-पु(त्र>)त्रा[j]- -त्रा खि ३, १७,२,३; मै १,५,८¶, शौ ८, ९,२१, पै १६,१९,९.

अष्ट-म[k]- -म. शौ १३, ५, ५, -मम् ऋ २,५,२, १०, ११४, ९, ¶तै ७,२,८,४, ¶म ४, १, ८, ¶काठ ३१, ६, ३४, ६, ¶क ४७, ६, -मे मा ३९, ६, का ३९, ४, १, ¶तै ७, २, ८,४, ७, ¶काठ ३०, २, ३४, १, ¶क ४६,५, -¶मेन तै ७, ३,२,२, काठ ३४,१०. [°म- सप्तन्°, सप्तम°]

अष्टमी- -मी मा २५, ४, ५, २६,१; का २७, ४, १, ५, १, २८, १,१; तै ५, ७, २१, १, २२, १, मै ३,१५, ४, ५, काठ ५३,११, १२, पै ५, २५, १२, -मीम् मै १, ८, २¶, शौ ८, ९,२१, पै १६, १९, ९; -म्या पै ९,२०,८[२].

अष्ट-यू(थ>)था[l]- -था मै ४, २, १४

अष्ट-योनि[l]- -नि शौ ८, ९, २१; पै १६,१९,९.

¶अष्ट-रात्र[l]- -त्र. तै ७,२,३,१[२], -त्रम्, -त्रेण तै ७,२,३,१.

---

[a]) नाप [म गं षिपौर्णमास्या उत्तर त्रिषु मासेषु भ विनी-] कृष्णरक्षाष्टमी-तिथि-) । व्यु ? √अश् (बधा-) + तकन् प्र. स्त्री टापि कात्पूर्वस्याऽवर्णस्येत्त्वाऽभावश्च (पाउ ३, १४८, पात्रा ७, ३, ४५ [तु. MW. प्रमृ , वैतु. वाच. प्रमृ. < √अश् [भोजने]) । वैप. ४ अपि द्र. ।

[b]) विप, नाप. (संख्या-विशेष-) । व्यु.? < √अश् [व्याप्तौ] इति ऐब्रा. [१, १२], पाउ. [१, १५७]। सनाभ्यन्तरार्थं तु. WW १,१७२ ।

[c]) मूलत एतत् रूपम् अष्टौ इत्यस्यैव कायसंकोचः स्यादिति विमृश्यम् (तु. L३४२)।

[d]) आत्वं विभक्तेरुदात्तत्वं च द्र. (पा ७,२, ८४; ६,१, १७२) ।

[e]) सपा मै ३,२,६ सप्तभि इति पाभे ।

[f]) सपा. तै ५, ६,७, ३[२] काठ २१, ५[२] क ३१,२०[२] चतुर इति पाभे ।

[g]) नाप. । क. प्र. उसं (पा ५,१,५८) । तत्-स्वरः ।

[h]) क्रियाभ्यावृत्तिगणने कृत्वसि प्र. उसं. (पा५,४,१७) ।

[i]) अधिकरणविचालेऽर्थे धा प्र. (पा ५, ३, ४३)। तत्-स्वर ।

[j]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) ।

[k]) पूरणार्थके डटि मडागम तत्-स्वरश्च (पा ५, २, ४८;४९) ।

[l]) तस. समासान्तः अच् प्र. (पा५,४,८७) । चित्-स्वरः ।

अष्ट(ष्ट-ऋ)र्चु[a]- -र्चेभ्यः शौ १९, २३,५.

अष्ट-वृष[b]- -ष. शौ ५, १६, ८; पै ८,४,८.

अष्ट-शराव- -वम् पै ९,२१,८.

?अष्ट-षष्ठ[c]- -ष्ठम् खि १,२,१३

¶अष्ट-स्तना[d]- -न. मै ३,१,७

¶अष्टा-कपाल[e]- -ल $मा २९, ६०[२], $का ३१, ५,१[२], तै २, २,५,३,५,९,५, ३, ३,४,५,३, २, ६,३, ३, ३, ५, ४, ४, ५, ५, १,५, ६,५, १, ७,५,१४ १; २१,१[३], २२, १, मै १, ७ ४[२], १०,१[८]$;१०, $२,६,१,३;५[२], १३[७], ३, ६, १; ४, ३, १[२], ८[२१], ८, ६; काठ ९, ३[२], ४[३]; ५[३], १०, २, ५, १५, १[२]; २[३], ४[२], ५[२], ९[७], २२,३,१३; २९, ४, ३६,५; ३७, २[२], ३[२], ४५, १०, १८[३], १९, क ८, ६[२]; ७[३], ८[३], ४५,५ -लम् तै १, ८,१,१; २,२,१;४,१,२,७, १, ९, १, १०, १, १७, १[२]; १९, १, २०,१[२], २,२, २, १; २[२], ३[२]; ४; ५[२]; ३,१[२]-४[२]; ४,१[२]; २[२], ४, ५[२], ६, ७, ५, ५, ९, ५, ११, ६[२]; ३, २, ३, ८; ३,१,२,३[६], ८,१[४],११,१,४,१, २, ३; ३, ३, १०, २, ५, ३, १; ४, ५; ५,२, ३, ४ ३,१[२]; ५, ६, ५, १, ७, ५, ७, २[२], मै १, ४, १५, ८, ८[२], ९[५], २, १, ३[६], ७; १०[९]; ११[२];२,६,७; १३[३], ३, १; ५, ६[२], ४, ६; ८, ५, ९, ६, १,६[२], $३,१५, १०, १[२], काठ १०, १, २[६]; ५[४], ६[१०], ७[११], ९[२], ११, १[४], २[३], ३, ८, १०; १३, ३, २२, ३, ३३, ७[२]; -लान् तै ७, ५, ६, ४; -लेन मै २, ६, १, ४,३,१.

अष्टा(ष्ट,ष्टा-अ)क्षर,रा[h]- -¶रम् मै ३,६,५; -¶रया मै १,११, १०[२], काठ १४, ४[२]; -¶रा तै २,२,५ ५, ९,५, ३,४,९,७, ५,४,४, ५,१,१, २, ४, ५, २, ३, ५[२], ४, ४, ४, १०, ४, ६, ५, १, ६,१, २, ६; ६, ३, ३, ३, ६, ४, ५,१, ७, २, ३, १; मै ३,१,१[२], २,३,३, २, ४, ४, ५[२], ४, ५, ५[२], काठ ८, ३, ९, ३, १८, १९; १९,४, २०, १[२], ४; २१,७, १२; २२, २[३] ३; २३, १०, २६, १०, २९, ४, ३७, २; क ६ ८; ८, ६; २९,७, ३०, २, ३१, ३[२]; ६; ३७ १; ४१, ८, ४५, ५; -¶राणि तै ६, १, २,६, मै ३, ६, ५, काठ २३,२, क ३५, ८; -राम् तै ७,३, २, २¶ मै १, ११, १०, काठ १४,४,३४ १०; -राय मै १, ११, १०; -रेण मा ९, ३२; का १०, ६, २, तै १,७,११,१

अष्टा-चक्र,क्रा[i]- -क्रम् शौ ११, ६, २२; पै १६ २३, २; -क्रा शौ १०,२,३१; पै १६ ६२,३.

अष्टा-चत्वारिंशत्[j]- -शत् मा १८, २५, का १९,८,२, तै ४,७,११, २, काठ १८, १२, ३४, ९; क २९, १; -शत· ¶तै ५, ४,८, ६; ७, ४, ७, ३, मै २, ११, ६, ३,४,२¶, काठ २१, ११$; -¶शतम् तै २, ५, १०, ४, -शते काठ ४२,३,५.

अष्टाचत्वारिंशद(त्-अ)क्ष-(र>)रा[j]- -रा तै २, ५, १०, ४, ५, ४,८, ६; ७, २, ६, ३;

[a]) बस. समासान्त· अ· प्र (पा ५,४, ७४) तत्-स्वरश्च ।

[b]) उस थाथादि-स्वरो वा कस सास्व वा (तु W अष्ट[धा]-वृष- इति, वैतु BW. MW. बस. ब्रुवाणौ चिन्त्यौ । अन्तोदात्तानुपपत्तेरिति दिक्) ।

[c]) डट्-प्रत्ययान्त· (पा ५, २, ४८ [=अष्ट-षष्ठितम-]) स्यादन्तोदात्त इति तु संभाव्येत ।

[d]) विप (उखा-)। बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१६४)। तु. अष्टा-स्तना- ।

[e]) नाप ([अष्टसु कपालेषु संस्कृत-] पुरोडाश-) । कप पूप प्रकृतेस्वरो दीर्घत्व च (पा ६, २,२९; ३, १२६ [तु. उप. अपेक्ष्य नियमार्थं पाम ६, ३, ४६]) । पपा. अष्टा इति दीर्घान्तमेव पूप. भवति (वैतु. [पा ६, ३, ११४]) यदनु शिष्यमाणस्य दीर्घस्य संहितामात्रपरत्वं भूयोविवेच्यविषयं द्र (तु टि. विश्वा-नर-, विश्वा-मित्र- प्रमृ. अन्यत·, विश्वा-वसु- प्रमृ. चाऽन्यत.) ।

[f]) सकृत् सपा तै १,८,९,१ द्वादशकपालम् इति पाभे. ।

[g]) सपा. मै २,१,४ एकादशकपालम् इति पाभे. ।

[h]) बस पूप प्रकृतिस्वरं वैकल्पिकं दीर्घत्वं च (पा ६, २,१; ३, १२६ [तु. मा.]) ।

[i]) सस्व. कृते नापू. टि द्र. ।

[j]) द्वस. पूप प्रकृतिस्वरो दीर्घत्वं च (पा ६, २, ३५, ३, ४७) ।

मै ३, ४, ७ काठ २१, ११, ३४,९.

अष्टाचत्वारिंश[a]- -शः मा १४. २३, का १५, ७, २, तै ४, ३, ८, १. ५, ३, ४, ५, ७, २, ६, ३¶; मै २, ८, ४; काठ १७, ४, २१, १; क २६, ३; ३१,१६

अष्टाँ-त्रिंशत्[b]- -शते काठ ४२,३.

अष्टा-दशन्[b]- -¶श तै ७,४,११, ४, काठ ३३, ३ ; -शुभ्यः[c] तै ७, २, ११, १, १३, १, काठ ४२,३.

अष्टादश[d]- -शः मा १४, २३, का १५, ७, १, तै ४, ३, ८,१, ¶५,३,३,२, मै २,८,४, काठ १७,४, २०, १३; क २६, ३; ३१,१४.

अष्टादश(श-ऋ)र्च[e]- -र्चेभ्य· शौ १९, २३, १५.

अष्टा-नवति[b]- -त्यै तै ७, २, १३, १; काठ ४२,३.

अष्टा-प(क्ष>)क्षा[f]- -क्षाम् शौ ९,३,२१, पै १६,४०,८

अष्टाँ-पञ्चाशत्[b]- -शते काठ ४२, ३.

*अष्टा-पद्->अष्टापदी- -दी ऋ १, १६४, ४१ ; खि ४, ५, १६ , तै ३,३,१०,२,४,१,४¶, मै ४,८,९¶, काठ १३, १०[१]¶, शौ ५,१९,७,९,१५,२१†; १०, १,२४, १३,१,४२†, पै ९,१८, १० , २१, ८[g], १६, ३७, ४; ६९, ११†; १८, १९, २†, -दीभि ऋ २,७,५, -दीम् ऋ ८,७६, १२, मा ८,३०, का ९, ५, ३, कौ २, ३४०†, जै ३, २८,१२†; शौ २०, ४२, १†, पै ९,२१,८.

[?]अष्टा-पृड[h,i]- -डम् मे २,६,१३, काठ १३,१०[२].

¶अष्टा-प्रुष्[h,i,j]- -प्रुट् तै ३,४,१,४

अष्टा-योग[j]- -गा?[k] पै ९, ९, १; -गैः शौ ६, ९१, १, पै १९, १८,७.

*अष्टा(?ष्ट-अ)र- -रौ पै १६,५३, १४.

¶अष्टा(?ष्ट-अ)रत्नि[l]- -त्नि मै ३,९,२, काठ २६, ४[m], क ४१, २[m]

अष्टा-वन्धुर[n]- -रम् ऋ १०, ५३,७

अष्टा-विंशति[b]- -ति मा १८, २५[१], का १९,८,२[१], तै ४, ७, ११,२, -त्यै काठ ४२, ५.

अष्टाविंश[d]- -शम् (?शा) शौ १९,७, १[o], -शानि शौ १९, ८, २

¶अष्टा-शफ[f]- -फ. काठ १९,८, -फा. तै ५, ४, ११, ४, काठ २०, ४, क ३१, ६, -फान् काठ १९ ८.

*अष्टा(ष्ट-अ)शीति[p]- -तिम् पै

---

a) पूरणेऽर्थे पाक्षिकः डट् प्र.(पा ५,२,५६) तत्-स्वर ।

b) द्वस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ३५) । पूप. दीर्घत्व च (पा ६,३,४७) ।

c) झलि (पा ६,१,१८०) इत्युपोत्तम-स्वर. ।

d) पूरणेऽर्थे डट् प्र. पूप. दीर्घत्वं प्रकृतिस्वरम् च (पा ५,२,४८;६,३,४७) ।

e) तु. टि अष्टर्च- ।

f) बस. पूप प्रकृतिस्वरो दीर्घत्वञ्च (पा ६, २, १; ३,१२६) ।

g) °दी· इति पाठ. ? यनि. शोधः ।

h) विप. (हिरण्य-) ।

i) उप √प्रुष् इत्यतो निष्पन्नस्य दीर्घत्वं छान्दसम् । पृड- =प्रुष्- इत्यस्य कृते तु टि. वैप ४ । भूयान् पाभे. भवति (तु सटि)। अष्टा-मृडम् इति BW. पिपठिषेत् ।

j) नाप. । उस. पूप. दीर्घत्वं थाथीय· स्वरश्च (पा ६. ३, १२५, २, १४४) । उप. अधिकरणे घञ् [पा ३,३,१२१, (वैतु. सा कर्मणि प्र इति वदंश्चिन्त्य । रथहलान्यतरानुयोगितया गवाश्वादियुजिकर्मतोपयुक्तत्वाभिसंधे)] ।

k) -गाः इत्येवं सुपा. सु-शोध ।

l) विप. (यूप) । द्विस पूप स्वर (पा ६,२, २९) ।

m) सपा तै ६,३,३,६ मै ३,९,३ °ष्टाश्रि इति पाभे ।

n) विप (रथ-) । बस. पूप प्रकृतिस्वरम् ।

o) यनि. पाठ स्यादिति कृत्वा यत् RW तुर्मिशम् (तु शंपा.) इति मूको सा चोपेक्षेयाताम्, तन्नेष्टम् । नाक-विशेषणतयाऽर्थतश्चतुरक्षरतया छन्दस्तश्च संगत्यसंभवेऽपि प्रमाणाऽभावादर्थतश्च च्छन्दस्तश्च यस्थि मूको. अपि ततो विशिष्टतराया उपपत्तेश्च (तु सस्थ. टि. *अस्तुर्मिश-, तुर्मिश-) ।

p) द्वस. पूप. प्रकृतिस्वरो दीर्घान्तत्वाभावश्च (पा ६, २, ३५; ३, ४७) ।

२०, ६१, ७; –स्यै काठ ४२, ३;५

¶अष्टा(?ष्ट-अ)श्रि[a]– -श्रयः मै ३,९, ३; क ४१,२; –श्रिः[b] तै ६,३,३,६, मै ३,९,३.

*अष्टा-षष्टि[c]– -ष्टयै काठ ४२, ३,५.

*अष्टा-सप्तति[c]– -त्यै काठ ४२, ३.

अष्टा-स्त(न>)ना[d]– -नाम् तै ५, १,६,४; काठ १९,६, क ३०,४.

अष्ट्वे, अष्टि- √अश्(बधा) द्र

अष्टा-दंष्ट्र[e]–>आष्टादंष्ट्र[f] – -ष्ट्रम् मै १,११,९[g].

अ(ष्ट्र>)ष्ट्रा[h]– -ष्ट्रया पै १९, ५१, १३; –ष्ट्रा ऋ ६, ५३, ९, –ष्ट्राम् ऋ ४, ५७,४; ६, ५८, २, मै २,७,१२; ४, १४,१६†, काठ ३७,१¶; शौ ३, १७,६†, पै १२, ६, ३; १९, ५१,१३†. [°ष्ट्रा - सु°]

अँष्ट्रा-दंष्ट्र[e]–>आष्ट्रादंष्ट्र[f]– -ष्ट्रम् काठ १४, १०¶[g].

अष्ट्रा-विन्[i]– -वी ऋ १०,१०२,८.

?अष्ठादशाकी पै १७,२५,२.

*?अष्ठि[j]–

अष्ठि(श्-थि<*स्थि)र्[k]–

*अष्ठोव[l]– ऊरु–>र्व्°.

*?अष्ठिर्वं(र्-व)त्[m]–>?अष्ठीवन्[n] -वद्भ्याम् ऋ १०, १६३, ४; तै ५, ७, १५, १; ७, ३, १६, २, काठ ४३, ६, ५३, ५, शौ २, ३३, ५†; ११, ४,१४[2], २०,९६, २१†, पै ४, ७, ६†; ८, १६, ४†; ९, ३, १३, १६, ५५, १५; ५६, १५, ५७, १५; २०, १९, ५†, –वन्ता खि ५, ७,५,३, १; मै ४, १३, ४, काठ १६, २१, -वन्तौ ऋ ७. ५०, २; काठ १६, २१; –वन्तौ ऋ ७, ५०, २; काठ ३९, २[1]; शौ ९,

---

[a]) विप. (⌊अष्टकोण-⌋ यूप-)। द्विस. पूप. स्वर (पा ६, २,२९)।

[b]) पाभे. अष्टारत्निः काठ २६,४ द्र ।

[c]) पूप दीर्घत्वं (पा ६,३,४७)।

[d]) बस उप. अन्तोदात्तत्वाभावपक्षे पूप प्रकृतिस्वरो दीर्घत्व च (पा ६, २, १६४ ; १ ; ३, १२६) । अष्ट-स्तना– अपि द्र. ।

[e]) व्यप. (ऋषि-)। पूप. व्यु.?

[f]) =पाम-विशेष-। तेनदृष्टीयः अण् प्र (पा ४,२,७)।

[g]) सपा. आष्टा°<>आष्ट्रा° इति पाभे ।

[h]) नाप. [आरा- (सा. ⌊प्रतोद-⌋)]। √अश् (बधा.) + त्रन् प्र. उसं (पाउ ४,१६८) नित्-स्वरश्च (तु WW १. ३६)।

[i]) विप (कपर्दिन्- ⌊वृषभ-⌋)। मत्वर्थीय. विनि प्र. (पावा ५ २, १२२)।

[j]) अस्थि– इत्यस्यैव पाप्र. ?अष्ठीवत्– इत्यत्र औप. सनतिकं रूपान्तरम् (पा ८, २, १२) इतीवाऽऽस्थीयमानं सत् तत्त्वतोऽनास्थेयमिव द्र. ।

[k]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)। नाउउ. व्यु. औप. द्र. । पूप. √अश् (बधा)>*अश्– इति अस्थि- इत्येतदीयस्य पूप. पर्यायः द्र.। उप. च *ष्थिर्– [√स्था + भावे किरिः प्र. (तु. पाउ १, ५३ ⌊=मौस्थि. √*स्थृ इति भावे क्विबन्तः⌋)] इति नैप्र.>*थिर्– इति द्र. [एस्थि. यनि. अस्थ्नि तात्पर्यमिति भावः (तु. ⌊अष्ठिर्->⌋ पंजा. टिल्ला हिं टीला ⌊<*अष्ठील-⌋)]।

[l]) =*अष्ठिर्व(र्-व)- (तु. टि *?अष्ठिर्वत्–)। उप. मत्वर्थीयो व प्र. (पावा ५, २, १०९) । मौस्थि. उप <*व–<*वर्–<√वृ द्र (वैतु. उ. म. VV २, ८६ <?अष्ठीवत्-)।

[m]) उस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)। नैप्र. नाउ व्यु. औपयिकं द्र.। उप. *वत्- (√*वत् ⌊=नैप्र. √वर्त्⌋ + कर्तरि क्विप् प्र) इति सद् वलन-कर्तरि तात्पर्यवत् द्र. (वैतु. WW ⌊१, १५७⌋ एतद्-पश्यन् प्राति. आद्यंशे √*अर् ⌊वलने⌋ इत्येतत् किञ्चित् संदिहानोऽपि योजुक इव)।

[n]) नैप्र. नापू. अनर्थान्तरं द्र. [वैतु पा. (८, २, १२) *अस्थि-मत्– इत्यस्य नैप्र विपरिणाम इतीव शासुकः सन् नतितश्च दीर्घतश्च स्वरतश्च (वैतु पा ६, १, १७६) तात्त्विक समाधि प्रति पर्यनुयोज्यः । ननु मतुपोऽभावे सर्वनामस्थानीये रूपम् (तु. –वन्ता प्रभृ.) कुनो नुम् इति । उच्यते । √वर्त्>*वर्त्- इत्यत नैप्र अन्यत *वत्– इत्यन्यतश्च *वन्त्- इति इति विपरिणाम-स्वाभाव्यात् (तु. प्राभा. जन्मन्– इत्येतत्-सजाता. मन्तः नभा. जन्म–, जर्म–, जल्म– इत्याकारका. विपरिणामा.) उभयो रूपयो समयेन संभेदात् मौस्थि. *अष्ठिर्व(र्-व) न्त्-> *अष्ठीवन्त्->-वन्ता प्रभृ. इति प्रक्रमः स्यादिति]।

४, १२, १२, १०, १०, २ २; ९,२१; ११, १०, १४, पै १६, २५,२,५९,२,८६,५, १३८,१, १३९,११,२०,२९,७.

✓अस्(भुवि)[a], अ॒स्ति ऋ १, १२, ४, ३३, २, ३६, १२, ३७, १५, १००,२; १०८,२; १४९, २,१६२,९,१०;१६७,७,१७०, १,१७३,१२,१७८ १,१९०,३, ××,४ [१८,८;६,१८,१२[b]],××, १०,८२, ५[c]; खि ३,६,५, †मा ३, ४६, ८, १५, ३६$, १७, २९[c]; ८९, २५,३२,३३, †का ३, ५, ३, ८, ११, १$, ९,३, १, १८,३,५[c], १९,१, ३, २७, १३, १,२, तै †१, ४, ४४, १, ७, १३, ३, ८, २२, ५, ¶२, ४,१२,३,४, ५,४,२,××, ¶मै १, २,१०$, ३, ३८†, ४,१४, ६, २†, ९, ७, १०, २०, २, ३. ५, ४, ३`, १०, ३†[c], ३, ४, ३; ××, काठ ४, १२†, ६, १; १०†, ८, १६†, ११, ८[२], १८,१[२]†[c], ‡[d], ३५

१०, ३८, १४; †कौ १, १७४; ३४५, ३५१, २, २७८, ३३५, ५२२, ५२४, ११३५, ११४७, †जै १, १८, १०; ३६,४, १०, ३,२३, ११;२८ ७, ४०, १८, १९, शौ १, १८, ३, ४, १२, २?[e], ५, ६, ११-१४; ११, ६[f], ७, ५,४, १०२, २†, १०, ७, ३१, ११, १२, २७, १२,३,४८, १४,२, १२[g], ××, अस्ति ऋ १, २७, ८, [४०,८, ६, ६६, ८ (२५, ४)], ४१, ४, ६२, ६; [८४, १९, ८, ६६, १३], [१०५, १३, ८ १०, ३], १०९, १; १६४, १, १६५,९, ××, खि ७,२,४; मा ६, ३७†, १५, ६२†, ३२, ३, ३३, ७९†; ४०, २ का ६,८, ८†, १६,७,५†, ३२,६, १०†, ३५, ३,३, ४०, १,२; ¶तै १, ५, ९,७, ३,५, १०, १, ४,४, ३,३†, ५,७,५,३-५, ६[२]; ××, ¶मै १, ४, ३$?[h], ८, १, ३, ५, २, २,७, ३,५,१३, १०$,

३,३,३[२];४, ८[२],४, १,३, १२; ४, ४, ७, ६; ८, ८, ९, ४†; ११,३†,१२,६†,१४,१८†,काठ ५,६, ६,२, ६, ७, ८[२]; ७,५, ९, १८†, ११, २, १२†, १२, ३[३],××, ¶क ३,१०†, १२†,४, १;५,६,७[२], ५,४,२८,२†[२],‡[d]; ××, †कौ १,२०३; २४७, २, ५७०, ७६६, १०७३, †जै १, २१, १०; २६, ५,३, ४६, ५, शौ ३, ६, ७, ४, ११,२[i], ५, ११, ५, ७,८, १, ५८, ६, ८ ९,२२, ९, २, १२; १४,१, ××, पै १, ४८, २; ९१, ३,२, २८, ३,५८, ६, ३, ३, ७, ७, १, ४, २४, ४, ८,१,५, ××; १९, ४४, २; ४९, ११[j], स॒न्ति[k] ऋ १, ८, ९; ११,८, ३७, १४, ८५, १२, ९१, ९, [१६४, ५०; १०, ९०, १६], १८६, १०, २, २३, ९[l], ×× ६, १, १३; १०, ५[m], ××, १०, ११५, ४[n], ७[l], खि ३, ३, ७, †मा ३१, १६,

[a] मौस्थि बधा ✓अश् (बधा) इत्यस्य सनाभि संस्नद्धदाद्याऽकारत आत्मीयाम् ✓*अर् इत्येतन्मूलकतां संग्मारुक द्र । एस्थि यथाऽयं पाधा भ्वा. सतो दीप्त्याद्यर्थेषु पठितस्य सरूपस्य च अदा सतो भ्वर्थे पठितस्य सरूपस्य च सग्राहको भवत्येवमपरेषामपि केषांचित् प्राग्दृष्टि-सराणिमनागतानामपि तत्त्वानुसंधानतोऽनिवार्याऽऽस्थेयभूमाना सतां सरूपाणां सग्राहक द्र (तु टि २अ॒स्त-) यथा च मौस्थि. अपेक्षया सख्याङ्कोऽन्यथासिद्धोऽपि सन् पाप्र प्रसिद्ध्यनुरोधेन समादर भाजितस्तथा मङ्केतितचराऽऽवृत्तिमात्रमपि स्तु । पुनरुपरि संकेतयिष्यमाणं द्र. । (तु. टि ✓अश् [भोजने] ।

[b]) इह अस्ति इति स्वरहीन. पाठ द्र. ।

[c]) सपा तै ४,६,२,३ गु॒हा इति पाभे. ।

[d]) सपा. ऋ १०,८२,३ तै ४, ६,२, २ मै २,१०,३ एव॒ इति पाभे ।

[e]) BC अ॒स्थि इति शोधुक. (तु सपा. पै ४, १५,२ पाभे) ।

[f]) मूको निहतमपि रूपं भवति । तस्यैव च याथार्थ्य संभाव्येन (तु RW. सात. च)। सत्यपि अ॒न्य- इत्यस्य श्रवणे तत्समानार्थस्य ए॒क- इत्यस्याऽश्रवणात् (पा ८, १,६५) ।

[g]) सपा. आपमं १, ७, १० अ॒स्याम् इति पाभे ।

[h]) अ॒स्ति इति शोध यद्योगीयत्वात् ।

[i]) वैतु. RW. अ॒स्ति इति ।

[j]) सपा. शौ ६,१४०,३ पु॒रैतु इति पाभे. ।

[k]) प्रकृतिस्वरम् (पा ३,१,३) ।

[l]) तु सस्थ टि. अ॒भि । [m]) तु. सस्थ. टि. अ॒ति ।

[n]) तु. सस्थ. टि. पु॒रि ।

†का ३५, ७, १६, †तै १, ५, ११, ५; ३, ५, ५,२$; ११,५, ४, १, ११, १, ६,४, ७, २¶, म ¶१, ४,११, १०, १३,†४, ९, ९$, १०, ३[२]; ४, ११, १, १३, ६, १४, १८, †काट २, १४, ४,१५; ८, १७, १८, २०, †कौ २, ११० ; ३४२, ६०२, †जै ३, १३ , ६, २८, १४; ४, १०,७, शौ ६, १०४, २, ११२, ३, ७, ५,१†, ११, २,२८, १९,४७,३१,××, सन्ति ऋ १, १४५,१, ३, २८,५, ४, १, ७, २३, ९, ५, १२, ४, ८, १९, ८, ९,७१,४, ××, खि ४, ५, ३३, तै ३,५,४, ३¶, काठ १५, १२† , ३२, ६, ३६, ७, ३८, १४†, शौ ५, ६, ३†, १०, १, २०; पै १, ७०, ४; ५, ३४,३, ६, २२,१०, ९,६, २, १६,१०६,८, १९, २५, ३, ३३, १०; असि[a] ऋ १, ⌊१, ४, ९७, ६⌋; १२, ३; ⌊१३,४, १४,११⌋, ⌊१५,३, ७,१६, ६⌋,

४४, २;९, १०[२],५९,३,××,४, ६,१[b], ××,मा १,२७[३],५,९[३]; ७,१; ८, ३८–४०, ९, २८‡; १९ ७, २१, ६१, २६, २ †, २९, ३[२], १४[४] †, ३४, १०†, का १,९, ५[३], ५, ३, २[३],७, १. १; ८ १३–१७, १, १०, ५, ४‡, २१,१,६,२३, ६,१४,××, तै १, २, १२, १[३],३, १४,७†, ४, २, १ , ४६, २† , ५, ७, ६ ; २, ३, १०, १[३] , ३, ५, ११, ३†, †४, १,११,१, ××, मै १,२,८[१], ३,४, ४,३[c],८, २, ३,८,१३,१६[४], ३,८, ५¶, ××, काठ २,९[२], १४†, ४,१, ३९, १३† , †कौ १, १० , २३२, २६४, २७९, ४८०, २, १३४, १४१,१७४,३५३[२],××, †जै १, १,१०, २८, २; ५०,४,२,२,५, ××, शौ १,२५,२,३,४९,१०, ३३,६†, ५,५,२; ११, ९, १४, ७;१६,१–११, ××, १९, ३८, २[d]; ×× , २०, १३५, ४[e], पै २०, १० , १२† , असि

ऋ १, ०५, १२, २७, ६,३१ १०, १२, १६, ३६, ⌊५ (४४[२], ९), १२, ४, ९, १⌋, ५०, ४, ५३,२;५९,१, ९,८८, ८[b], ××, खि ३,३,७, १५,१८, ४,८,३[f], ५,१५,७,१[२g],८;७, ७,२,१[२], ××,खि५,१९,१[e], मा१,२[५], ३[२]; ८[२],९, १४[४], ५[२]–१८[२], १९[२]; २०[२], २२, २४[२], २७[२], २८; २९[२],३०[३], ३१[५], ××, का १,१, ३,२,१[३],२[२],३,४,५[२],५,१[२],२[२], ३–६,६, १,२, ३[१]; ××, तै १, १,२,१[३], २[२],३, १[६], ४, [३], ५, १, २[५], ८, १[४], ७, १[४], २, ८, १[१] , ×× , ४, २, १[२h] , ४, २, ९,१[6i], ४, १, ८[६j], ६, ४,५,३[h], ××, मै १,१,२[१]–८[१], ६[६], ७[७], ८[६], ९, १०[४], ११[11k], १२[१],१३[४],२,१[५],२[५], ३†,४[१८], ५[२], ××, काठ १, १, २[१], ३[७], ४[४],५[६],६[४], ७[५], ८[२],९[५], १०[११]; ११[९] , १२[२] , २, १[६], २, ×× , ३९, ३[१–1], ××, क १, १[१], २[४],३[५],४[५],५[६], ६[५],७[५];

a) प्र. पित्त्वान्निघाते धास्व. (पा ६,१,१६२)।

b) तु. सस्थ. टि अभि।

c) पपा. निघातः श्रूयमाणश् चिन्त्य. स्यात् (पा ८, १,५९)। द्वितीयाया. क्रियाया अनित्रार्थत्वेनाऽऽक्षेप्य-त्वाच् च-युक्ताया. प्रथमाया क्रियाया निघाताऽनर्ह-त्वात्।

d) आसि इति शंपा. मुपा. चिन्त्य। असंगतत्वात्।

e) पाठ. (असि, असि RW. अस्ति , सपा. खि ५, १९,१ असि, अति इति)? । शोध· *खुदस्– टि द्र।

f) निहितापि नासि इति सत. पाठस्य स्थाने शौ १, १३, ३ निहिताऽसि नाभिः इति पामे.। तत्र प्रथमे मन्त्रत्रिके पर्जन्यपरतया चतुर्थे चाऽन्तिमे मन्त्रेऽशनिपरतया व्याचक्षाणः सा. चिन्त्यो भवति। सकलस्याऽपि सूक्तस्याऽशनिपर-तयैव सूत्रितत्वात् तुरीयमन्त्रे स्पष्टश्रावितस्य स्त्री-त्वविशेषणस्य पूर्ववर्तिषु त्रिष्वपि मन्त्रेषु श्रूयमाणा स्त्री-पुंसोभयसमानलक्षणा शब्दा अपि स्त्रीत्ववत्तयैव बोद्धव्या इत्यस्य सूचकत्वाच्च। एस्थि. इहत्यं निहिता इति पदम् अशनिविशेषणं स्यान्न तु नाभि इत्यस्याऽनु-पदं श्रूयमाणस्य पदस्येति कृत्वा ग्नाभि इत्यस्य मूलत सतो नाभि· इत्ययं सा प्राचीनतरो विकार· स्यादिति शोधः स्यात्।

g) एकतरत्र मुपा. स्वरो भ्रष्टः।

h) सकृत् पामे. पवस्व मा ७,१[२] द्र.।

i) सकृत् पामे मा प्रथस्व १३,१७ द्र.।

j) सकृत् पामे. सस्थ टि. प्रकेत द्र.।

k) सकृत् पामे. एहि काठ १,११[१] द्र.।

८^{२},९^{२},९^{२}, १०^{९}, ११^{७}, १२^{२}, १३^{२}, ××; ३, १[a], ××, ४२, १४[a], ××,†कौ १, २३, ३९, ४१; ४२; ७५, १२०; २४८, २६३; २७१,××, †जै १,३, ३,४, ५, ७, ८, ८, ३, १३, ६, २६, ६, २८,१, ९; २९,४^{३},५^{२},३०,१०;××, शौ १, १३, ३, २०, ४†, २३, १,३,२५,२,३,३४ १,२, ३,२, ११,१^{१},२^{१},४^{३}, ५^{४}, १७, –७, १८,१ ५,××,६,१०८,१[b],××; १९,३२,३[d], ××, ५७,३[c],××, २०, १३५, ४[d], पै १, ८, २,४^{२}, १६, १, ३०,२, ३१, ३, ३२,२^{२}, ३,३८,२, ४^{१},४३, २,५१,४†, ५४,१^{१},†, ५,७ १^{३}, २^{४},४,५^{४},५९, ३; ६३,३,××,७, ५,९‡[e],××,८,७,४?[f],××,१९ २५,९‡[g];××,५७,३[h], २०,२०, ८[i], ××, स्थ ऋ १, १७, २, [४७,७, ८, ८,१४; (१, १३७, २; ५, ७९, ८, ८ १०१,२)], १०८, ८–११, ३, ५४, १६, ५,७३,१, ८,१०,१, ५, ३८,१; ××, मा ११,३०^{२}, का १२, ३,३,

मै २, ७, ३, काठ ३५, ५†, †कौ २, ३५१, ४२३; †जै ३, २९,८; ३२, १३, स्थ ऋ १, १०८, ३, १५७, ६^{१}; २, ३०, ६; ५, ७२, २; ६, ६९, ६;८, ७३, ४; खि १,११,७^{२}, मा १, १२,२,५, १९^{२}, ४,९,३६, ५, २, २१; ××, का १,४,१; २,१, ६; ४, ६^{२}, ४,४, १,१०, ७,५, १,२; ५,९, १२, ३, ३; तै १, १, ११, २,२, २ १; १३, ३; ३, ७, १, २ ५, २, ३¶, ३, २,४,३, ४ १,३,१, ××, मै १, १,१२,२, २;७, ९, २ ७, ३^{२}, ८,१४, ३ १, ५^{१}, ××, काठ १, ५,११; २,३, १०,३, ४; १६, ३^{२},१९ ४^{२}, २३,३, ××, क १, ५; ११,१५,२,४,११, ३०,२^{१}, ××, कौ १,३०५[j], जै १, ३२, ३[j], पै १, ८६, ५^{२}, ९७, १?[k], ६, ११, १४; स्थ,>स्था ऋ १, १५,२, १३९, ११^{३}, १७१, २, ४,३४, ६,३६, ७; ५, ६०, ६; ६, ५०, ७, ५१, ६,××; †मा ७, १९^{६}, ११, ५०; १२, ४५$, ३३, ५३ ; ३६, १४$;

†का ७, ८, १^{१}, १२, ५, १; १३, ४, १$; ३२, ४ , १०; ३६, १, १४$; तै १, ३, १३, २; ४,१०, १^{१}† ; ८, १०, २; ३,२,५,६^{२},४, १,५, १†; २ ४; १‡^{१}; ××; मै १, ३, १३^{१}†, २, २,६[m];४, ७, ८¶, ७, ११, १३, १†; १६, ××; काठ ४, ५^{३}; ९,६, ३५, ३; ६; कौ २, ११८७†, शौ १, ५,१†;३० ३, २,१२, २, १४,५^{२},२४,१–८, ३,२६,१–६,××, १८,४,८६[n], पै १९, ४५,८; स्थ, >स्था ऋ २, २९, ४,५, ५७, २,६१, १, ८, ५५, ४, ६७ ५, १०, ९४, ११;९७ ९, खि ३,७,४; ४, ८, ५^{१०}, ५,५ ७^{१}; मा १, १;१३, १८;२,१८[p], ३४,३, २०^{४}, ५, २५;३४, ××; का १,१,१,४,३, ६, ४, २, ४, ६[p]; ७,७, ३,३, ११^{२},१२^{२}; ××; तै १,१,१,१^{१}, ५, १, ७,२, १३, १[q],२[r], ३, १२,१^{१}; ४,१,१; २८,१, ××, मै १, १,१, ४,१२^{१}, १३[p], ३, १^{१} , २ , ३, ५, २^{४}, ३; ९^{४} ; ×× ; ४, १, १४[p],

a) सकृत् पाभे मा ७ १^{२} पास्व द्र. ।

b) सपा पै १९.१७,७ वसुदा इति पाभे ।

c) पाभे. अधि पै १२, ४, ३ द्र. ।

d) तु टि. असि खि ५, १९,१ ।

e) सपा ऋ १, ९१, १९ विभे ।

f) ?असीय इत्यत्र शोध-परं टि द्र ।

g) सपा ऋ १०, १६६, ४ विभे ।

h) पाठः? एस्थि निहतमिदं रूपम् (तु शंपा.) आहो न (तु W) इति दुर्वचम् ।

i) पदच्छेदः अधिपा पै २०, २०, ८ द्र. ।

j) तु सस्थ. कु टि, ऋ ५, ७४,१ ?कूष्ठः टि, च ।

k) स्थ इति शोधः (तु. सस्थ. जुषस्व्रम्) ।

l) सपा ऋ १०, १४, ९ पाभे. ।

m) पाभे खि ५, १, ४ जनः द्र. ।

n) यदत्र WI. निहतं पदमाह, तच्चिन्त्यम् । यद्योगाद् निघाताऽभावविषयत्वात् ।

o) पाभे. शोधान्तरस्य च कृते सस्थ. टि. ब्रह्मणः द्र. ।

p) सस्थ. टि. ?इषा द्र. ।

q) पाभे गच्छ का २, ४, ३^{२} द्र. ।

r) सस्थ. टि. ?इषाः द्र. ।

××, ४,९, ७[२a], काठ १,१[१], ७, १०, ११[२], १२[b], २, १[२], ३, ९[५], १०[२], ४, ११, ६, ७[२], ७, १[५], ६, ७[५], ८,××,१६,१३‡[c]; क १ १[२]७, १० , ११[२] , १३[२]; ७, ३, १६[५], १७[२], ३ ४[३]†; शौ ३, १, २; १३, १, ७, ७[२], २, १०, ५,१[५]–५[५], ६[१], ७–१४, ××, पै १. ३८, ३[२], ५१,[२], २,४,२, ५,३, ४२,१–८, ५६, १–५; ××, ५, ३९, ३‡[d], ९, २५, १३?[e], ××, अ॒स्मि ऋ १, १६४, ३७ , ६, १९ १२, ७,२५,४ , १०४, १५, ८,७५,१५; खि २.६,४, मा २, २८ , ११, ७१ †, ८१, का २, ६, १० , १२, ७, ६†; १६, तै २, ४, १२, ६¶; ६, ११, ४†, ४, १,९, ३†, १०, ३; मै २, ७, ७[२], †, काठ ४, १४, शौ ३, १९, १, ४, ५, ११, १० ; ६, ११७, १[f], १२३, ३; १३३, ३ ; ८, ४, १४‡[g]; १५†; ९,१५, १५†, पै १, ४, ११[२]; अस्मि ऋ १, १०५ ,७; १२६, ७, ३, २६, ७[२]; ४,२६,१; [५, ४४, १४, १५], ७,१००, ६, १०४,१६, ८, १००, ४ , १०, २७, १,

××, खि २,६,७,३,१५,२०?[h], मा २, २८ , १८, ६६[२], ६७[२], २०, ९ , २३, ५०, ५२ ; का २, ६, १०, २१,७,९, २५,९, ६, ८, ४०, १, १६ , तै २, ३, १२, ५†, ५, ६, ३¶, ६, ४, ८, १¶ , मै २, १३, १०, ३, ११, ८, ४, १० , १†, ५, ८¶, ६ ४[२]¶, १२, ५[२]†, काठ १६ ७[२]; २७, ४, २८, ७,३?, १५, ३५ १८, ३७, १५,१६, ३८, ४ , क ४२ , ४¶ ; ४४, ७¶ , ४८ , १६[२] , †कौ २, ९७५, १ ७६, ११७७, ३, १, ९$, ३, १२[२], †जै २, २,७[२], ४, २३, ७, शौ १, ७ ४, ३४, ४, ३, १८, ५†, ४,†३२, ६, ३६, ६,५,९,७,१?,३,१०, ६, ३९,३, ५८, ३, १२३,३, ××, पै १, ६४, ३?[i]; १०३, ४, २, ४१,३†, ६६,२,३,१९,१,३,४, ४,४,३२,६, ××, १८, १८,८[j], ¶स्व. तै २,५,२,३,६,७,१,स्म॒. ऋ ८, २१, ६, ¶तै १, ८, ६, १, २, ५, ९, ५, ३, ३, ७,१, ६, २,२,१, ४, ६,२, ६,१,४, ¶मै १,४,११[२], ३, ३, ८, काठ ९, ६ , ¶स्म तै २, १, ४, ४; मै ३,१, ७, २, २, काठ ८, ११[३], २४, १०, २७, ८, २९,

१, क ७, ८[१]; ८, ९$, ३८,३; ४५, २ , शौ १८, ४ , ८७$, †स्म॒सि ऋ १, [२९, १; २, ४१, १६]; ३७,१५; ५, ७४,६, ८,१८,२२,४६, १, ९,९७,२७, कौ १, १९३, जै १,२०, ९, शौ २०,७४,१, †स्मसि ऋ १,५७, ५; [(१,२९,१) २,४१,१६], ६,५४,९; ८, ४८,८, ९२, ३२, मा ३४, ४१, का ३३, २, ४; शौ ७, १०,३, १९,४८, ४$, २०, १५, ५, पै ६, ७१, ४$. अ॒सति[k] ऋ ६, २३, ९; ४५, १४, ८, २०, १५ , १०, ८५, २५, १९१, ४ , तै १, ८ , ६, २; मै १, १०, ४[l], २, २, ६†, काठ ९, ७ , १०, १२†, शौ ६, ६४ , ३† ; १११ , १, ३, ७, ३७, १ , १४, १, १८†, पै १८, २, ८†, असति ऋ ५, ५३, १५, क ८, १०; पै १, ५८, ४; ५, १, ५; १८, ५‡[m]; १९, २५, १, २, ३; अ॒सत्[k] ऋ १, ९, ५;८९, ५, १०७, १,११४, १, १४३, ६; १७३, ९, १७६, ५, १८६, ३; २, २३, १४, ३, २३, ३; ५१, ११, ४, १६, २०, ××, १०, १०१, ३[n], १३७, ५[m], १४१, ४[o] ; खि ४, ६, ८ ,

a) एकतरत्र पपा. स्थः इति मपुर समकेति, तद्विमृश्यम् । b) तु सस्थ. टि ?इ॒षा ।

c) पाभे. भू॒त्वा शौ ५,५,९ द्र. ।

d) सपा. ऋ १०, १२३, ३ विभे. ।

e) शोधः सस्थ. टि. ?चरन्तिम् द्र. ।

f) Lud. अ॒ग्नि इति शोधः विमृश्यः ।

g) सपा. ऋ ७, १०४, १४ आ॒स इति पाभे ।

h) शोधस्य कृते सस्थ. टि. दु॒ह्रासे द्र. ।

i) अस्मत् इति शोधः ।

j) पाभे. भूयासम् शौ १३,१,३८ द्र. ।

k) लेटि शपि लसार्वधातुकनिघाते धास्व. (पा ६, १, १८६) ।

l) आसति इति पपा चिन्त्यः (तु. तै १,८,६,२) ।

m) सपा. असति <>अ॒सत् इति पाभे. ।

n) सपा शौ ३,१७,२ असत् इति पाभे. ।

o) सपा. तै ३,२,८,६ अ॒सन् इति पाभे. ।

मा २, ३३, ८, ४†; ४६; १२, ६८†, १६,४; ४८†, ××; का २, ७,६, ८,१, ३†; २१, १; १३, ५, ७†, १७, १, ४; ८, २†, ××; तै १,२,१३,१; १४, ३†,४, २२,१†,८, २२,४†; २,१,११,४†; ××, मै १,२,९; ३,१५,२६,११, ४†, २, २, ६; ३,४; ××; काठ ४, १०; ११, ७; ८ ; १२; १७, ११; १६, १८,२, ३६, १५, कौ २, ८८†, जै ३,९,३†, शौ १,२२, २,२,२८,५; ३,२०, ६†; २३, ५, ४, १३, ४†, असत् ऋ १, १२५, २;१२९,८; १६४, १६; १७३,१०; ४,१,१०, ४,७, ८, २०,१७, २८,४, ××, खि ४, १०, २; १०, २, २ , मा ४, ११; १७,५१[२]; ३२,९; का ४, ५,२; १८,५, २[२], ३५, ३, ६, तै १, २,३,१; ¶२, ३, ६, १; ४, १, २;६,६, २,१०,१,४,६, ३,१[२], ××, मै १,२,३;८,४¶, २, १,३¶; १०,४[२], ३, ४,१, ८,६¶; ××, काठ २,४;६,११;

८, १६; १०, ७; १२, १३,४; १४,२;××,क १,१६,३,८,२५, १†; २७, १, ६†, २८, २†, ३[२],३६,५¶, जै ४, २३, ३†, शौ १, २६, १ ; २, १, २, ३, १७, २‡[a], ६,५,२ , ७,५८,८, ९,१४,१५†,××; १९,४६,७[b]; पै २,६,२, ६१,१, ७७ ४, ३, १४,५; ३४,७†,४,१०,४, १७, २; ××, असात्[c,d] शौ ६,१२८, १[e] ; असा३त्[f] मै ३, ७, ५[f]¶ , असत[c] शौ १८, ४, ५५[g]; असन्[c] ऋ १, ८९, १; ५, ३३,३[h,i], ७ ८,५, ८, ४५, ३३, १०,२९, ४; ५३, ८, खि ५, २०, २[j] , †मा २५, १४, ३५, १० , का २, ५, ८, २७, ११,१†, ३५ ४,९†, तै ३,२, ८,६‡[k], शौ ११,१,१३,१२ २, २६†,२७,२०, ७६,४†, ११५, ७[२]?[l], असन् ऋ १, ३८,१५, खि १,४,१०; मा ३१,२१, का ३५,२,५; तै ३,३,८, २[l]; ¶६, १, ५, १ , ४, ७, ३ , ¶काठ २२, ७ , २६. ११ , ¶क ३५,

१, ३६ १, पै १६,९०,३, १७, ३२,६†, ७†, सन् ऋ ५, १९, ५ , असस्ि[c] ऋ २, २६, १, ४,५७,६[२m], १०,१७४,३, शौ १, २९, ३† , २, ३, १; ६, १११,२, ४, ७, ११८, २; पै १, ११,३, ४, २७,४, १९, ३७, ९, ४०,१; २०, १६, २, अस[c] ऋ ६ , ३६, ५[h], ७, २४, १, [८, १००, २ (१०, ८३, ७)], १०, ४४, ४; ५०, ५; ८५, २६; ३६ , १२८, १, काठ ३६ १५[n] , ३७ , ९, †कौ १, ३१४ , †जै १ , ३३, २, शौ १, १६ ४, ३४,२, ५[२], २,३०, १[२], ३,१७,८‡[m], २५, ५, ४,१,७; ८, ६, ७, ३८, १; ३९ , ४; ११८ , १[o], ××, पै १६, २८, ८; १८, २,९†, ५, ६† , असः काठ २८ , ७¶, क ४४,७¶, जै २, ४, ४[p], शौ ३, १२, ५,६, १३१, ३, १८, २,३०, पै १, १०, ४, २८,२; २, ९, २ , १७, १ ; ×× ; असथ.[c] ऋ ६,६३,१, †असथ[c]

---

[a]) पाभे. असत् ऋ १०,१०१,३ द्र. ।

[b]) एतत्स्थाने RW असः इति मपु१ श्रावयतः । तथात्वेऽन्वये साधीयसि सत्यपि सा. प्रपु१ पठति तद्विमृश्यम् । मूको. साक्ष्याऽभावात् । यत् सात. अस॰ इति मूको. आह, तत्तु RW. शोधस्य प्रतिलिपिमात्रत्वादप्रमाणमिति ।

[c]) लेटि शपि लसार्वधातुकनिघाते धास्व. (पा ६,१,१८६) ।

[d]) स्वर.? (तु शंपा. संटि. असात् इत्यपि पपा.) ।

[e]) असात् इति > सपा. पै १९, २४, १६ अजायत इति पाभे. ।   [f]) टेरुदात्त॰ प्लुत (पा ८,२,९७) ।

[g]) अ-सतः इति मूको ऐकदेशिकः । W अप्येवं शिश्रावयिषुर् भवति । तच्चिन्त्यम् । अप्राकरणिकत्वात् । 'यथा पञ्च मानवा यमाय हर्म्यं कृतवन्तस्तथा कश्चित् स्वपितृभ्यो भूरिसंख्याकत्वेन प्रत्यक्षकृतेन संकेत्यमानेभ्यो हर्म्यं कुर्वाण एवम ह' इत्यस्योत्तरया प्रत्यक्षकृतया श्रुत्या भूय पुष्टिं गतस्य विषयस्य स्पष्टं संभाव्यमानत्वात् । नेह कश्चिद् आत्मन और्ध्वदेहिकल भत्रिशेषमुद्दिश्य व्यापारवानिव भवेदिति प्रेतकृत्यप्रकरणत. प्रतीयेतेति दिक् ।

[h]) तु सस्थ टि अभि ।   [i]) पाभे. विदसाम द्र. ।

[j]) एकतरत्र पाठस्य शोधकृते तु टि ?अहानेतरसम् ।

[k]) पाभे. असत् ऋ १०,१४१,४ द्र. ।

[l]) पाभे. सस्थ. टि. गृहाणाम् द्र. ।

[m]) सपा. अससि<>असः इति पाभे. ।

[n]) तु शौ ४,८,६ । यथासौ इति मूको. । सपा. तैब्रा. २,७,१५,४ यथा सा(?) इति पाभे. (तु संटि.) ।

[o]) शोधः शेप्या-वत्- टि. द्र. ।   [p]) तु सस्थ. टि. ?इन्द्रस्त्रसरपूत., √ऋष् > १ऋष्य द्र. ।

ऋ ५, ६१,४, १०,१०३, १३; मा १७, ४६; का १८, ४, १४, तै ४, ६,४, ४; कौ २, १२१२, †असथ ऋ ८, ३०, २; १०, ९७,५, मा १२, ७९; ३५, ४; का १३,६,५, ३५ ४,४, तै ४, २, ६,२; मै २, ७, १३, काठ १६, १३, क २५, ४; पै १, ५६, १$,११,६,६, असाथ शौ ३, ८,४; १४, १, ३२, पै १, १८, ४, १८, ४, १, असम्[a] मा ३४,५२, का ३३, २, १५, पै २०, २१,५; असत शौ १८, ४, ५५; अस्तु ऋ १, १३९, १; तै †१, ६. ११, १, २[२]$, ३; ४, ८, ३, १‡[b], २,१, ७, २¶, †३, ३, ७,२; ३, ५, २, ३, ३¶, ××, मै १,४,११, ६, १२[२]¶; १०, २‡[b]; ३. २,३¶, ४, १, ११†; ९, ९; काठ ९, ४‡[b]; कौ १, ४६१†, जै १, ४८,७†, शौ १९, ७, २, अस्तु ऋ १, ⌊७, १०, १३, १०⌋; ८, ५; १६, ७; २४, ९; २६, ७, २७, ९[२], ३०, ५,१२;३९, २,

४,××; ७, ३८, ३[c], ××; ६६, ५[d], ××; खि २, १, ८; ९, ४, २,६[१],३०;११,२;१३, ६†, ××, खिसा २६, २३, ३१, ११, ३३, ११, १३, १४, १५, १७; १८, १९–२६, मा ३, ३१†; ६२[e]; ६३, ४, ९, ३७†; ५, ३४,६,२३,९,२२,१०,२०,××; १२,६२[f], ××, का ३,३,२३†; ९,४[e], ४,४,२, १०,८†, ५,८, ५,६,६,१, ८,२०,१, ××; १२, ४, २, ७, ४; ८, ९†, १३, ५, १[f]; ××; तै १, २, ३, ३, १०,१†, १४, ३†,३, १२, १; ४,४५, १†; ५, १०, २,६, १२, १†,××, ४,१, ४, १,७, २, ९, २; १०,१[२]†; ‡[g]; ११, ३, २, ४, १; ५, ४, ६, ५†, ८, ३†, ९, ३[१]†, ४, ५, २[१], १२,२, ३[h],४,५[२], ५,१,१,३;४, १०, ३†,५; ६,१,३,२,६†,४, ५‡[i],××, ५,१,५,१, २,१२,२, ५,९,३,७,२,४[j],××, मै १,१, ३[१],२,२[१], १२, ३,१; ३९†,४, १†; ३,५†; †५,४,११,८,४¶,

५;२,२,६†, ६, १२†; ७, ४; ७[२];†; ‡[g]; १२; १५†; १६[२]†; ८, १०[५], १४‡[k]; ××; ३, १६, ४[५h], ××; काठ २,३[२],१३, ३, ९;४,१२[l], १३,१४[२]; १५; ६. ७,१०,११, ××; ११, ६;७[६m]; ××, ××; १७, १०‡[k]; ११; १६[o], १७,१९, ××; ३०, ८[n]; क १, १५[२], २, ७; १६, ३, १०[l]; ११†, ४, ६, ५, २†; ६,२[१]; ८,७‡[b], २५, ३; ६; २६, ९‡[k]; ××; ४८, २[o], ९; १२†; †कौ १, ७५; १४०; १६६; १९२; ३२४; २, ७०२[d], ७६७[२]; ××; †जै १,८, ३;१२,९$, १५, ६;१८, २; २०, ८; ३४, २, २, १,८; ३, ४६, ८[d]; शौ १, १,२; ३; ३, १–५; ९,२; १०, २, १२, ४[२], १३, १[२]; ३, ४, २५, ४, ××; ६, ५६, २[p]; ५७,३[२]; ६३, २[२q], ६४,३†;६६,१,६८, ३; ७१,३[r]; ××, ८, १,१,१८; २, १,७,१६[s];××; ११, १,१५; २,८; १५[२t];१८; २३; ६, ७[१t];

a) यथासम् इति मुपा. । तत्र यथा । आसम् इति पदविभागं कुर्वाणौ उ. म च चिन्त्यौ (तु पपा. द च)। अथवा 'भूयासम्' इति साध्वर्थं ब्रुवाणावदोषौ सन्तौ तौ संपा. प्रमाद् दोषवन्ताविव प्रदर्शितौ भवत. ।

b) सपा. ऋ १, १७३, १२ अस्ति इति पाभे. ।

c) तु सस्थ. टि. अपि ।

d) सस्थ टि. ϕप्रयामन् द्र. ।

e) =सपा. मंब्रा १,६,८ आपमं २,७,२ मागृ १,१,२४ हिगृ १, ९, ६ । शांगृ १, २८, ९ करोमि इति पाभे ।

f) सपा. पै ५, २७, ६ कृणोमि इति पाभे. ।

g) सपा. ऋ ८, १०२, २० विशिष्टः पाभे. ।

h) सपा काठ २२, १४ इदम् इति पाभे. ।

i) सपा. ऋ ६, ७५, १८ कृणोतु इति पाभे. ।

j) पाभे. दधात काठ १३, १५ प्रमृ. द्र. ।

k) सपा. ऋ ७, ३, २ अस्ति इति पाभे. ।

l) सपा मै १, ३, ३८ कृणोमि इति पाभे. ।

m) सकृत् पाभे करोमि तै २,३,१०,३ द्र. ।

n) सपा. तै ३, १, ४, ४ करोमि इति पाभे. ।

o) सपा. आपश्रौ १४, १७, १ कृधि इति पाभे. ।

p) सपा. पै १९,९,१५ अहि–>-हये इति पाभे. ।

q) पाभे. सु मा १२, ६३ प्रमृ. द्र ।

r) सपा. मै ४, ११, १ कृणोमि इति पाभे. ।

s) अस्तु ते>अश्नुते इति सा. ।

t) सपा. तैब्रा ३, ७, २, ७[२] आश्रौ १, १२, ३४[२] आपश्रौ ९, २, ९[१] माश्रौ ३, १, २५ रुद्र इति पाभे. ।

××; १२,१, ११,४२,२,९[a],××, पै १,७,१; ९,२, १७,४[२], १९, २, २२, ४[२], २६, ४; २७,१[२], २; ×× , ३, २७, १[b], ××, १५, १, ५; ७[c], ?स्ताम्[d] शौ ६, ७८, २, स्ताम् तै २, ६, ९, ६, मै ३, १६, ३‡[e]; ४, १३, ९, शौ २, १०, ९–८; ३, ४,५, ७, ५५, २,८, २, १४; १८; ९,४,१०, १०, ९, २५, पै ६, २२, २५; १६, ४,४; ८, १३८, ६, १९, १६,१०, २०,१, २०, १०, ५, सन्तु ऋ ४, १०, ८, सन्तु ऋ १, ५, ७ , २१, ५ , २६ , ९, ३०,१३,३८,१२,३९,२, ⌊७३, १०,(४,२,२०)⌋,९०,६;१३१, १; १३२, २, १३५, ८; १७१, ३, ××, ९, ७०, ३[f], ७४, ६[g], ××, खि १, २, ६, २, ९, ४, ४, २, २, १२, १, मा २, १०[२], २७, ४,१, ६, २२[२], ९, २२, १२, ८; ४४,××; का २, २,९[२]; ५,३,६,७, ४,१,२, ६, ५, ४[२], १०, ४, ४, १२, ७, १९;××, तै १ २,१४ ,७†, ४, ४५, ३, ६, ३,२, १२, ३, ७, १३, ५†, †२, २,१२,८, ×× काठ २, १[२],१५, ३,८, ५, २, ७,१२,८,१६,१७,११,१२,××, ३१,१४[२h];××, क १,१३†[?],२, १५, ६,७, २६,९[२], २९ २,४, ४३,१, †कौ १, ३८, १५३. ५५५‡?[i]; ५६१, २, ४९‡[j], ४३४, ६५६, ७७५, १२१२, †जै १. ४, ४, १६ , ९, ५७, २‡[1?], १०, ३, ५, ८‡[j], ३३. ९, ५४, ६ , ४, १६ , ८, शौ १, ६, ४[२],२, ६,२, १२, ६†, १४, ३, ३, १९, ७†, ४,१८, १, ५ ३, ३†, ६,९; १४, ५, ××, १८,४, ३४‡[k], ××, पै १, ४१, २, ५४, १ , ५६, १; १०८, २, २,४, ५,५,६†,२०, २, २२,३, ७०,१; ७३ १,××, ५, ४, ३†, ८, ६[l], २४,१, ६, ११, ४‡[m], ११, २०, ३, ××, एधि ऋ १, ९१, १५, ४.१,५, ५,९,७; १०,७ , १६, ५, १७, ५,६, १७,१४, ७,५४,२, ५५, १; १०, ५६, १, ८४, २; ६; ८५,४४; ⌊(७,३२,११) १०३, ४[n]⌋, १७३, १; २, खि ३,१७, १ , खिसा १४, ६, मा ४, १९, ७, ४७[४] , ९, ८; १०, १७ , १४, ३ ; १७ , ३६†; २१, ४†, २७, ५; ३५, १७, ३६, १७!; का ९, २ , ८[४], १०, २, ५, ६; ११, ६, १; १५, १, ३ , १८, ४, ४†[n], ××, तै १, ३, १४, ४†, ६,२, २, २, ३,१४, ५‡[o], ४, १४, ७; ५, १२, ४†; ३, ३, ८, १,४, १०, १‡[o], ४. १, ७, २, ३,४, १, ६, ४, २†[n], मै १,५,७, ८,१३†, ८, ९, २,३, २[५], ४[४p], ५¶[p], ८, १, ९, ९, १०,४†[n], ××; काठ ६, ९,८, १७, १३, १५[q], १७, १, १८, ५†[n], २२, १४, ××; क ४,८, २५ १०, २८,५†, †४८, ९ , १५ ; †कौ १ , ६५ , २, १२०२[n], जै १,७, ३†, शौ ३, २८, ३; †४, ३१, २ , ६, ५, ३०, ६, ६, ८७, २†, १४२,

---

[a]) तु. टि. अपि ऋ १०, ७१, ६ ।

[b]) तु. टि. अ-प्रतिघात्य- ।

[c]) सपा. काठ २२,१४ इदम् इति पाभे ।

[d]) यनि. मुपा भवति । तथा चाऽसौ चिन्त्य । निघातविषयत्वात् (पा ८, १, २८) मूको निहतस्य रूपस्य क्वाचित्कसाक्ष्यस्य सद्भावाच्च । शुद्धाऽशुद्धाऽन्यतरग्राह्यत्वविवेके कर्त्तव्ये क्वाचित्कस्यापि शुद्धसाक्ष्यस्य बलवत्तरत्वादित्यभिसंधिः ।

[e]) सपा ऋ ६,७५,१० विशिष्ट पाभे ।

[f]) तु सस्थ. टि. अनु ।

[g]) अव इत्यनेन योगमिच्छू वे. सा. चिन्त्यौ (तु PW प्रभृ) । [h]) पाभे. लोके शौ ७, १०४, १ द्र. ।

[i]) न. सन्तु इति पाठ ? सपा. ऋ ९, ७९, १ (तु सपा. शौ २०, ९५,४) अनु नशन्त इति शोधः द्र. (तु सपा. त्रि ✓नश् >वि नशन् टि) ।

[j]) अभी, सन्तु > सपा ऋ ९, १०१, ३ अभी··· हिन्वन्ति (जैमि १ १६३ च) इति पाभे ।

[k]) पाभे. धत्तम् ऋ ४, ४२, १० द्र ।

[l]) सपा. शौ ४. ६, ७ कृताः इति पाभे. ।

[m]) सपा ऋ ९, ७३, ४ सन्ति इति पाभे. ।

[n]) पाभे. बोधि ऋ ५, ४, ९ द्र. ।

[o]) पाभे भवन्तु मै ४, १०, ६ द्र. ।

[p]) पाभे करोमि तै २, ३, १०, ३ द्र ।

[q]) पाभे. तै ५, ७, २, ५ स्योन. द्र. (यत्र मंत्रा २, १, १३ अपि समाविश्य.) ।

२,७,८३,१; ११,१,७;२२,××; १४,१, ४३;४४[२]‡[a], ××, १९, १३,८‡[b], ५५, ३; ४; पै †४, १२, २; ६; ६, १६, ३‡[c], ७, ४, ८†, ६, ८, १०‡[d], ××, स्तम् ऋ १०, ८५, ४२; मै १. १, १३, शौ ३, ११, ६; ५, ९, ८[२], १४, १, २२†, पै १, ६१, ४; ६, ११, १४; १८,३, १†; स्त,>स्ता मा ३, २१; का ३, ३, १३; तै १,५, ६,१, ८,२; कौ ३,४, १२, जै २, १, ८, शौ ६,७३, ३[e]; ७,६२, ४; ६, ७, स्थन[f] ऋ १, १०५, ५, ५, ८७,६,८, ३०,४; ९, ६९, ८,१०, ६३,६, कौ १, ३६८†, जै १,३८,९†; शौ १, ३१, २, ३, ८, ५[g], ६, २४, ३, ९४, १[g], पै १, २२, २; †स्थन ऋ ५, ५९, ३, ८, १८, १५, १०, ९४, १०[२], ९७, ९, मा १२, ८३, का १३,६,९, तै ४, २,६, ३, मै २,७,१३, काठ १०,१२[g], क २५, ४, शौ ६, ६६, २$, पै ११, ६, ५, १९, ७, १०,११,१२; १५,२[g], असानि तै २, ५, २, ५¶, शौ १, २९, ५, ३, ५, ५, ८, २, ७, ३९, २, ८, ५, १९, १९, ३१, ६[h], ¶असानि तै १, ५, १, २, ५, २, ९, ३; ५,२, २[i]; ७,१,३$; ६, २,३,२, मै ३,२, ६, ९[२]$, ३, २$, ४, १, ४, ६, ४, काठ ८,८[i], २३,४, क ७,-३[i], ३६, १, $पै १,११,४, १८, २, ३, १३, ५, १०, ५, ६, ××, ¶असाव तै २,५, ६, ५, मै ४, ३,४, असाम ऋ १, ५३, ११, १७३,९, ४, २, १०; शौ १९, ४९, ६, २०, २१, ११†, पै १९, २८, १०, आः[i] ऋ १०, ६१,५, †आ ऋ १०, ८५,७[२], १२९, ३, १४९, २, शौ १४, १,६[२], पै १८१, ६†, आसीत् ऋ १, ३२, ११, ५, ३०, १५, १०,१७, २, ७१, १, ८८, ४, १२१, ८, १२९, ३, ४, १८१, २, मा २७, २६†, का २९, ४, ४†, ¶तै १,५,९, २[२]; ६,९,१, २, १, २, ३, ५, १, ४, १२, २[२], ३-५, ५, १,२, ××, ¶मै १, ५,८, १२, ६, ३; ४; १२; ८,२,९ ४[२]; १०,१३; २, ३,२, ४,१,२,३[५],××; ५,१०[j], काठ ६,१,८,२; ९,१२, ११,६,२३, २, ४, शौ ८,९,१४; ११, ५[k], १३, २[k]; ६[k], १०[k]; १४[k], १४, २[k], ६[k]; १८[k],१४[k];[l]××, आसीत् ऋ १, ३२, ९, १६३, ९, १६४,९, १६५,६; ४,१८, १२, ७, १८, ६, ८, ५८, १; १०, ३३, १, ३४, २; १५, १, ८१,२[२], ८५, ६-८; १०[२]; ××, खि ४, ६, १०[२]; ५, १४, १, मा १३, ४†, १४, २८[४], २९[४], ३०[२],३१[२], १७, १८[२]†, २३, १†, ११[४], १२[४]; १७[४], ××, ३१, १०‡[l], ××; का १४, १, ४†, १५, ९, १[४], २[३]-४[३], १८, २, ३[२]†, ××; ३५, १, १०‡[l], ××, ¶तै १,६,९,२, २,१,१,४,२,८, ५, ३,४,२,४,१२, २; ३, ५, १,१, ६, ९, ४, ××, ३, ३, ९, १[m], ¶मै १, ६, ३[२], ६; ९,

a) सपा. ऋ १०, ८५, ४६ भव इति पाभे.।

b) पाभे. बोधि ऋ ५,४,९ द्र।

c) सपा. ऋ १, १८७, ३ विशिष्ट. पाभे.।

d) सपा. ऋ ७, ५४, १ भव इति पाभे.।

e) एव स्त <>सपा. पै १९, १०, १० आ···यात इति पाभे.।

f) प्रस्व.। मपु३ थनादेशः (पा ७, १, ४५)।

g) पाभे खि ५, १, ४ जन द्र.।

h) मूको. भूमिष्ठं साक्ष्यम् अनिहतं रूपं समर्थयेत्। तदेव W. पिपठिषति। शंपा. सात च निहतं रूपं ब्रुवाणौ चिन्त्यौ।

i) अस्तिसिचः (पा ७,३,९६; ९७) इति बाहुलकाद् ईट अभावपक्षे तिङो लोप (पा ६, १, ६८) द्र। स्वरे (तु. नाउ. रू१) निघाताऽभावश्च यथायोगं सावसरः द्र.।

j) पाभे. एषाम् तै ३, ३, ९, २ द्र।

k) निघाताऽभावो दुरुपपदो भवति। यद्योग आक्षेप्तव्य इतीव शपा. मेने। यद्वा सरूपं स्वरमात्रे भिन्नं क्रियाद्वयमत्र द्र। तथा सति प्रथमायाः क्रियाया गम्यमानत्वे द्वितीयाया वाक्यादित्वाद् निघाताऽभाव स्यात्। यद्यपि W. अत्र निहतं रूपं पिपठिषति तथापि सति सभवे मूको. साक्ष्य समादरणीयमिति कृत्वा मुपा. उपपादयितुमिष्ट।

l) सपा ऋ १०, ९०, ११ प्रभृ. तैआ ३, १२, ५ च इति पाभे।

m) सपा. शौ ९, ४, ५ भागः इति पाभे।

१३, ९, ३[२];५; १०,१३,११,७,
२, २, २, ४, १, ३[२]; ५,२, ७,
१०$[a]; १०, २†, ‡[b]; काठ ४,
१६; ६,१, ७,९,१०; ८ २[२], ४;
९;१०;९,११[४],१५,१८,××,१३,
९[२a,c], १८,१[३]‡[b],†[२]; ¶क ३,
१२[२];५, ५,९,६,७[२],९,७,५,६,
२५,६†,××,२८,२[३]‡[b],†[२],××,
जै २,४,१†, शौ ४,७,६[2d],७†,
८,५, १७, २† , ६, ३०, १,
७,८५, ४, ८,८,५, ८, १०,१,
९,४,१३; १५, ××; पै १,३०,
१; १०२, १, २, ७४, ५[e], ३,
१६,४,५, २३,२, २८,३, ४,१,
११†,८; ९, ××, आसी३त्[f] ऋ
१०, १२९, ५, मा ३३, ७४,
का ३२,६, ५, आसी३त्[g] शौ
१२, १०, ४, †आसी३त्[h] ऋ
१०,१२९,५, मा ३३, ७४, का
३२, ६,५, आस्ताम्[i] ¶तै २,
६,४,१, ६,२, १०, १, ३, ६,
३, ४,४,१, ¶मै १, ६, ९; ३,
२,३, ६, ६[२], ४, १, ७, ८, १,
शौ ८, ११, ६, १५, ३,४, ५;
आस्ताम् ऋ ८, ५९, २, १०,
८५, ९-११; मा १४, ३०, का
१५, ९,३, ¶तै २, १, १०,१,
५,८, २; ३, ४, ३, १; ४, ३,
१०, २$; ५, २,३,३, ¶मै १,
८,२, २,८, ६$, ४, ६, २, ३,
काठ ६, १, ३, ९, १५, १३,
६, १२[२], १७, ५, २७, ४, ६,
३०, १, ३१, ५; ¶क ३, १२
४ २, २६, ४$, ४२, ४, ६,
४६,४, ४७,५, शौ ९, ४,१२[२];
१३, ११,१०,२; ६; †१४, १,
९-११; पै १३, १४, १७ ,
१६, २५, २[२] , ३, ८५, २ ,
६, १३३, १०, ××, आसन्[i]
ऋ १, १०९, ७[j], ⌊१७९
२ (१०, १५४, ४)⌋, ३,
३२,४; ५,३०,१०, ७, ९१, १;
¶तै २,४,१,३[१], ६, १,५,९ ४,
३,१,९,५, ५,२, ५,३, ११,१,
××, ¶मै १,५,८,६,१$,३,६[३],
१०,१३, ११,९, २, ५, ७, ३,
७,१०, ××, काठ ७, १२, १०,
७[४], २३, १, ३[१]; शौ ५, १८,
१०, ६, ११२, २, ११, १०,
१०, १२,१,३७, १५, ३, १०,
आसन् ऋ १, ⌊१६४, ४३,
५०, १०,९०, १६⌋; १७१, ४,
४,४२,८, ५,५२,१२; ७, २९,
४, ×× , मा १४, २९, ३०,
३१, †३१, १५, १६, ३३,
७४[१]†, का १५, ९, २, ४[२],
३२,६,५[२]†; †३५,१,१५; १६;
¶तै १, ५,१,१,२, २,११,५[२];
३, ५ १; ७,१,४,१, १, २, १;
३,१;५,१,१,६,४;६,६,१,३,४,
४,१, ××, ¶मै १, ५, ८[२], ६,
३; १०, १०, ५[२], १३, १५,
१६[३?k], २,५, ३, ८, ६[१]$, ××,
¶काठ ६,६, ८,२, ७-९, १५,
१०, ७[२], १०[४], १२, २[२];
१३, ×× , २३, ४[l], ××,
¶क ४, ५, ६, ६, ७, ७,
३-५; २६,४[१]$; ३१, १, १७,
१९, ××, जै २, ४,२†, शौ ३,
१३, ५, ५,४, ५[२]; ६, ३०,९,
१३७,२, ७,५,१†, ९, ४,१४;
१५, २५†, ××, पै १, १०१,१,
२, २,७३,५, ९, ५, १३†, ८,
२, ××; आसी ऋ १०, ९५,
५; का ३७,१,५, काठ ७, १२,
आस्तम्[l] ऋ १, १२०, ७;
आसम्[l] ऋ १०, २७, ४,
स्यान्[m] ऋ १,१७, ६, ⌊३, १,
२३, ५, ११; ६, ११, ७, ११,
१५, ७, २२, ५, २३, ५⌋, ७,
३४, २१, ८, १९, २६, खि ३,
१७,२, ५, मा १२, ५१†, का
१३,४, ७†, ¶तै १, ५,८, ५[२],
७,६,५; ६; २,१,१, ५, २, १;

---

[a]) सपा. शौ ९ ४,५ भागः इति पाभे ।

[b]) सपा. ऋ १०, ८,१, ४ आस इति पाभे. ।

[c]) पाभे. आसीत् मै २,५,१० द्र ।

[d]) एवं किल पठन्तो भूयिष्ठा मूको, शंपा. सात च चिन्त्या स्यु. । यद्योगीयस्य निघाताभावस्य दुर्वारसावसरत्वादिति दिक् (तु. WI, सात. ⌊पाभे⌋ च आसीत् इति] ।

[e]) शोध ?अधराकासी द्र. ।

[f]) विचार्यमाणस्य उदात्तः प्लुतः (पा ८, २, ९७) ।

[g]) यद्योगे तिङ्स्वरः । एतदन्तस्य वाक्यस्य प्रश्नाऽविषयत्वात् मूको. अनु क्रियमाण. प्लुतिनिर्देशश्चिन्त्यः (तु. पा ८, २, १००) ।

[h]) अनुदात्त प्लुतो भवति (पा ८, २, १०२)।

[i]) आडागम उदात्तः (पा ६, ४, ७२)।

[j]) सपा. तैब्रा ३, ६, ११, १ आपमं २,३,२ आयन् (<√इ) इति पाभे. ।

[k]) सकृत् आयन् इति शोध· (तु. काठ ३६, १०) ।

[l]) असन् इति शोध (तु संटि. क ३६, १) अनवसर· ।

[m]) यासुडागम उदात्त (पा ३, ४, १०३)।

४, ३, ५; ४, १; ××; ६, ४, ५, ६[a], ¶मै १, ४, ५, १०, १२; ५, १३; ६, ५[२], ६[२], ८; ९[२], १२, १३; ८, ३[२], १०, २०; ××, ३, १, १०[२], २, २, ६[b]; ७; ३, २[b]; ××, ४, ५, ८[b]; ६, ३; ४; ८[२c], ××; काठ ८, १२[२], ९, १६; १०, ७, ११, ६, २२, १३; २३, ३, २४, ५, †कौ १, ७६; जै १, ८, ४†, शौ १२, ४, १३, ४०; स्यात् ऋ १, ३८, ४, ३, ६२, ३, ६, ६८, ७, ८, १४, १; १०, ३१, ४, खि ५, ७, ३, १०; ७, ३, १, ७, ५, १२, ¶तै १, ६, ७, ३, ४, ७, १, ३, ४; २, ३, ६, १, ११, ५, ५, ६, ४, ९, ५, ११, ७, ××; ¶मै १, ४, १२[२], ५, १३, ६, ४[२d], ५, ७, ८[२], १०; ११[५]; १२, ८, ३[२], ××; ३, ३, २[२c], ७; १०; ४, ४, ७; ८[२e]; ६, ५; ६; ७[२]; ८, ९, ७, ४[५f]; ६[२]; ७; ८[२], १०[२]; ८, १, ५; ६; ९; १०[२g], ९, १[d], ××, काठ ६, ३, ६[२]; ७, ७, ९, ८, ८; ११; १२; ९, ११; १४¶[h]; ××, २४, १; २¶[i]; ××, २८, २[j];

××; ¶क ४, २, ५[२], ६, ५, ८, ७, ३; ७[२], ८, २५, २†, २९, ७, ××, ४४, २[j], ××; †कौ १, ११२, २ ११८४, †जै १, १३, ८, शौ ३, २८, २, १०, ७, २४; ८, २३, ११, ६, २१[२], १२, ४, ४०, २०, २७, १†, पै १, ९९, ४[२k], ८, १८, ७, ९, ११, १३, १३, ५, १३, १४, १६, २३, १[२], १०२, १०, ११९ १–३; १७, १७, ३, १८, ७, स्यातम्[l] तै २, ६, ३, ५, ७, १, ४, ३, ५, ५, १, मै १, ६, ८, स्याताम् ऋ १, १०४, ३; ४, ४१, ६, ¶मै २, १, ४, २, ३[४], ११, ३ ३, १०, ४ २, १४[२], ¶काठ १०, ११, ११, ४[२], १९, ८; २३, ९, २४, ८, ३४, ४, १८, ¶क ३६, ६; ३८, १; स्यु[l] ऋ २, ४, ९[m], ८, ४४, २३, ७०, ५, ¶तै २, ३, १, ३, ४, ४, १४, ३†; ५, ५, २, ७, ५, ३, ४, ८, २, ××, ¶मै १, ५, १३, ८, ९, २, १, ८; ११, २, ११, १३[२], ३, ३; ××, काठ १२, १५†, †कौ १, २७८, २, २१२, †जै १, २९, ८, ३, १९, ७, शौ २०, ८१,

१, ९२, २०, स्युः ऋ १, २४, ७, १२३, १३, ६, २८, १, ६३, १०, १०, २०, ८; ¶तै १, ६, ८, २, २, २, ८, ३, ३, ४, १, ३, २, ६, २[२]; ५, १, ८, ३[२], २, ९६; ८, १०, १, ××, ¶मै १, ६, ९, ८, ४, ५, १०, १६, १९, २, २, १, ५[n], ३, २, ५, ११[२], ××, काठ ६, ७, ८, १; ८, ११, ४, १३, ७, १९, ८[२], ११; ××, ¶क ४, ६, ६ ६, ३०, ६[२], ३१, १, ७, ३५, १, ××, शौ ४, २१, १†, स्या.[l] ऋ ८, ४४, २३; स्या ऋ १, १७४, १०, ४, १६, १८, ६, ३३, ५; ७, १, ८, ९, [१०, ११, ९; १२, ९], मै २, ४, ५¶; शौ ८, १, १६, १८, १, २५†; पै ३, १, ४; ३३, ५, ४, १४, ७, १६, २, ६, स्या॰म् ऋ १ १२० ७, ३, ३८, ९, स्यात[l] ऋ ५, ८७, ९, स्यात मा १, १; का १, १, ३, तै १, १, १, १, मै १, १, १, ३, ३९, ४, १, १; काठ १, १, ३०, १०, क १, १, ४६, ८; स्यातन[o] ऋ १, ३८, ४, †स्याम्[l] ऋ ६, ५०, ९; ८, १४, २; १९, २५, ४४, २३; कौ २,

---

a) पाभे. अभिचरेत् मै ४, ५, ५[२] द्र. ।

b) गपू. (पृ १०७) अस्य(ति√अ)स् > अति··· स्यात् इत्यत्र यनि. शोधः द्र. । अति इति कप्र इत्येव सुवचम् [तु. टि अनु मै ३, २, ६]।

c) युद्-इत्यस्य यथा इत्यस्य वा वाक्यादौ गम्यमानत्वस्य स्पष्टत्वात् तदाश्रयो निघाताऽभावः द्र. ।

d) पाभे. अभिमानुकः मै १, ६, ४ द्र. ।

e) पाभे. २अपशुः मै ३, ४, ८ द्र. ।

f) एकतरत्र मुपा. चिन्त्य. (तु. टि. अ-काणा- > -णा मै ३, ७, ४)।

g) पाभे अभीत्य क ४०, ४ द्र. ।

h) पाभे. अनु मै १, ९, ६ द्र. ।

i) पाभे. अरेताः काठ २४, २ द्र. ।

j) पाभे अनु तै ६, ५, ३, ३[२] द्र. ।

k) मुपा. स्यात् इति यनि सु-शोधः द्र. (तु. सस्थ. टि. ?आषो हृदं) ।

l) यासुडागम उदात्त (पा ३, ४, १०३) ।

m) तु. सस्थ. टि. अभि ।

n) पाभे. अपि मै २, २, ५ द्र. ।

o) त > तनबादेशः (पा ७, १, ४५) ।

११८५, शौ २०, २७, २; स्याम् ऋ १, ११६, २५, ३, १५, १, ६,५०, ९, ६३, ११, ८, ४४, १८, मा ३, ३७, ७, २९, ११, ४९†, का १२, ४,१३†, ¶तै १,८,२२,२†,२, १,६,१,२,४,१[२],२, ४, ५;३,४ ३, ३, ४, १, ५, १†, ९, ३[a], xx, ¶मै १, ४, १४, १५, ६, ९; २, १, १०, २, ५, १२, ५,११[१], xx, काठ ८,१, १०, ६[१], ८,११,४, १३ ४, १३[४], xx, ¶क ६, ६,३१, १३,१९, कौ २, ८८३†, ३,३, १०; जै २,२,२†, शौ ६ ५८, १, १९, ४९, ३[b]?, पै १,२७, ४, १९ १०,६; ३९, १०, २०, ९, ४, †स्याम[c] ऋ [१, ४, ६; ८,४७,५], २,११, १, १३, ५ ३१, १३; ३८, ५[२], ५३, १५?[d],६५, ५, xx, ८, ४४, २४[e], xx, तै १,४,४६, २, मै ४, १२, ६$, १३, ८, कौ २, ५८९, ज ३, ४४, ७, ४८, ६; शौ ५ ८, ९$, २०, ६८, ६, स्याम ऋ १, २४, १५, ५१, १५, ७३, ८, ९४, [१३, ५, ६५, ५], १५, ९८, १, १२१, १५, २, १८, ८[f], २४, १५; २७, १६[g], २८,

२, ३, ३८,१०, ३, [१, २१[e], ५९, ४[e], ६, ४७, १३[e], १०, १४,६[e],१३१,७[e]], ७,१,२०[g], २५[f], xx, खि ३, ५,७, ११, २, ५, ७, ३, ५; मा ७, १४, ८,६†, ५३, १०, २०† ११,२०, १२,१२†, १५,१, २, १९, ४८, ५०†, ५४† ६१, xx, का ७,६ ३, ७,४, ८, ३, १†, ११,६, ५†, १२ २,१०, १३, १, १३†, १६. १,१, २ xx, तै †१,४,२३, १[h],५,११, ३; ४, ६, ६ ४, १२, ६, ७, १३,५[२], ८,१४,२, †२,२,१२, २, xx, मै १,२, १८†, ३,१२, ३६, १०, ३; २, ६, १२†, ७, २, ८,७[२]; xx, काठ ३, ८†, ४,४, १३, १६†, ६, १०, ७, १६†, †८, १६[२], १७[२], ११, १२†, xx, क २,१५†, ३, ३; २६, ५[२], ३९, ४[२]¶, †कौ २, ३०६, ३३६, ४१९, ३, १, ४, †जै २,५,१; ३, २५, २, २८, ८, ३२,९; ४, ११, २, शौ ३, १०, ५, ७, †१६, ४[२], ५, ५, ३,५†, ६, ३९, २, ४७, १, २, ५५, २, ३†; ५८, २, ६२, २, ७९, ३; xx, पै १, ६५,१, ९६, २, १०३, ३, १०५, १, १०६, ३; XX,

†आव[i] ऋ ५, २,५, ७, १,२, ८, २०, १५, १०, २७, ११, काठ ३९, १५; कौ २, ७२४, जै ३, ५९, १७, शौ ७, ६८, १$, †आस ऋ ४, ३५, ४, ५६, ३, ५, ४४, २, ५३, १, ६, ४७, २; ७, ८६, ४, १०, [३१, ७, ८१, ४[j]], ८३, २, १२०, १, १२४, ६, १२९, २, मा १७,२०, ३३, ८०; का ८, ६, २$, १८, २, ५; ३२, ६, ११, मै १,५,८¶, ४, १२, ३, १४, ७, कौ २, ८३३, शौ ४, ३२, २; ५,२, १, २०, १०७, ४, पै ४, ३२, २$, ६, १, १, आसतु ऋ १, १६१, १२, आसु[k] ऋ ६, १९, ४, २१,५; ११, आसुः ऋ ४,५१,७, १०, ९२,३; तै ५,६,१,३, आसिथ[l] ऋ ६, ४५, ११, १७; आसिथ शौ १, २४, १; पै १. २६, १, ५९, १; २, ३२, ३; ७, १९, ६; आसथुः ऋ १०, ३९, ५, आम[l] ऋ ७, १०४, १४; आस ऋ १०,६१, १८; आसिम[k] शौ ७,६७,३; पै ९,२२,७; ८; १३; १४. [अति°, अनु°, अप°, अपि°, अभि°, आविस्°, उप°, नि°, परि°, प्र°, प्रति°, सम्°]

१सत्[m]- सत् ऋ १,१६०,४६,२,

a) तु. सस्थ टि अन्तर्*- ।

b) यत्तु RW. स्या इति पाठम् आहतुस्तत्साधीय· ।

c) यासुडागम उदात्त· (पा ३,४,१०४) ।

d) पाठ ? तु सस्थ. टि ते । e) तु सस्थ. टि अपि ।

f) तु. सस्थ. टि उप । g) तु सस्थ टि. आ ।

h) WIS (१३, ९२) स्याम इति शोधः ?

i) णलि लित्स्वरः (पा ६, १, १९३) ।

j) पाभे. आसीत् क २८,२[१] द्र. ।

k) प्रस्व. (पा ३, १, ३) ।

l) सेटि थल्य् आदिरुदात्त (पा ६, १, १९६) ।

m) शतरि धात्वाद्यकार लोप प्रस्व च (पा ६, ४, १११) । इह तावदाख्यातंभावुकस्यैवाऽस्य निर्देशो भवति । एतदीयस्य नामीभावमुपाश्रित्य प्रवृत्तस्य सामासिकस्य ताद्धितस्य च वृत्तस्य निर्देशस्तु यस्था. एव द्र. (तु ?सतीक-, ?सतीन्-, ?सत्व-, सत्-पति-, १सत्वन्-, ?२सत्वन्-, ?सद्वन्-) ।

३, ९, २, २२, १, ३०, ५,
३२,१२; ४, १५, १, २७, १,
६, १, २; २, ६, ३२, ३, ७,
२८, २; ३२, १, ६८, ५; ८८,
६; ८, १६, ८, १७, १५[a],
३३, ९; ४३, ९, १४, ९,
१९, ३; ६६, १६, ९६, १७;
१०, ४, ४, २२, १५, ४२, ६,
८३, ५, ११७, २, १२३, ५,
†मा १२, ३६; ४७; ३३, २७;
†का १३, ३, ७, ४, ३; ३२,
२, १०; ¶तै १, ४, ४६, ३†,
७,६,७; २,१,१, ३, २, ६, ५,
३, ४,८,४; २,१, १,२,१[२], २;
××, ¶मै १,४,३[२]$, ११[२],$[२],
९, ५[२],६, २,१, १[२], १०[२], ४,
१, ××; काठ ४, १४, ५, ४[२],
८, ११; ९, १३[२], १७, १८†,
१०,४,५[२]; ११,४,५, ××, ¶क
७, ८; †२५,१, २, ३६,२,४२,
४; ४५, ३, ४६, ६, †कौ १,
५३; ८३, १२०‡[b], २८४,
४५०, ५०७‡[c]; २, ३५०;
५२५, १०२५, १०४८; †जै १,
५, ९, ९,३, १३,६‡[b], ३०,२;
४७, ४, ५२, ११‡[c]; ३,२९,
७; ४१,१, ४६, १; ४, ५, १;
२६, ४, शौ ४, ११, ३; ३२,
५†, ५,८,३; २२,९; ६, २६,
१, ८,२, ७, ११, ९, ३, ××,
पै ३, २५, ५; ४, ३२, ५†,
७, १८, ३, १२, १, ७†, २,
४, १३,१,३, १६,३, ७, ८२,
३, १८, १८,९[२], ३१, ७, १९,
१९,१; सन्तः ऋ १, ११०, ४;
१३८, ३, ४, ५,५, १६, १९[a],
५,१२, ५, ६,६६,४, १०, ३४,
९, ६७,१०, मा २,३०, का २,
७, २, तै ३, १,४,२, ¶५, ३,
१, २; ५,१,२, ६, ३,११,२¶.
मै १,१०,३, ¶३.२, ९, ३, ९;
४,१२,१†, ¶काठ १९ ८,२७,
१[२], २८,२, ३०,८, ¶क ४२,
१[२], ४४,२, शौ २, ३४,४; ६,
११७, २, २०, ९१, १०†, पै
१, १०६, २, १६, ५०, १,
२०, १४, ३, सन्तम् ऋ १,
७२, २[d], ८४, १७, ११०, ३,
१२९,१; ७, १४१,३;१४८,५,
२, १३,१२, ३, ५, १०, ४,१,
१५[d], ७,६,५,८,३, ४०,७, ६,
१७, ५[d], ८, ११, ४, ४५,
१७, ७१, १३, ८०, ४, ८६,
४, ९२, ८, ९, ९, ५[a], १०,
२७, ४, ५५, ५, ९३, ११;
११४, ५, ११४, ५, १२४,
५, ६, १७१, ४, मा ९, ३[e],
का १०, १,४[e], ¶तै १, २, १,
२$, २, १, १, १, ३, ४, ५,
९, १, ४, १३, १,३, ३, ११,
२†, ६, १, ११, २, ५, ७,२;
७,५,६,३, ¶मै १, २,२$, ९,
७, २, १, १२, ३, ७, ८, ९,
७, ४, ९, १२†, काठ २, २,
२७, १०, ३०, ९, क १, १४,
†कौ १, ३२५, २, ९९३,
११३०, †जै १,३४,३, ४,२७,
२, शौ ३, ३, २,९, १५, ९†,
१०, १, १८, ८, ३२[f], १३,
१, ३३; १९. ५३, ३[f], पै
२, ७४, २, ६, २२, १०, १२,
२, ३,१६, ३६, ८, ६८, ८†,
१८,१८,३, सन्ता ऋ १, २१,
४, ४, ३६, ३; ९, ६८, ५,
सन्तौ ऋ १, १८४, १, १०,
११७, ९; मै १, ६, १२¶,
काठ २७, ८; सा(<सु)न्त[g]
ऋ २, २८, ⌊१ (८, १००,
४)⌋, ८, ८, २३[h]. [१सत्-
प्र°].

सती[i]- -ती ऋ २, १७, ७,
४, ३,९, ६, ४७, २०, ८, ५,
१[j], मा ६, ३५; का ६, ८,६,
तै १, ४,१,२, ४, ३, ११,५;
¶६,१, ६,२[२], ३; ४, ४, ११,
४; ¶मै १,१०, ११, २,५, ४,
१३, १०$,३, २,८, ६,५, ४,
३, ४, ६, ९, काठ १३, ६[४],
१४, ३[k], १९, ४, २३, १०[४],
३६,५, ३९, १०, ¶क ३०,२,
३७, १[४], शौ ११, १०, १७;
१२, ४, १६, पै १३, ५, १८,
१५, २३, ५, ६, १६, ८६, ७,
१७,१७,६, -ती ऋ १,१६४,
१६, ३, ३१,५, ५, २९,५, ८,
६,८; १४, ८,९, ८७, ८; १०,

a) तु सस्थ. टि. अभि।
b) सपा. ऋ १०, १५३, २ विशिष्ट· पाभे.।
c) सपा. ऋ ९, ४७, १ विशिष्ट. पाभे।
d) तु सस्थ टि. परि।
e) पाभे. सूर्यात् मै १, ११, ४ द्र।
f) सन्तुः इति पठन् शपा. चिन्त्यः (तु. तैआ ८, ६,१)।
g) साहितिको दीर्घः (तु ऋप्रा ९,४७)।
h) आविस् इत्यनेन संयोजुकौ वे., सा. ⌊पक्षे⌋ क्विप. अुवाणौ चिन्त्यौ। अपलक्षणद्वैस्वर्याऽऽपत्ते।
i) स्त्री. ङीप् प्र उदात्त· (पा ४,१,६, ६, १,१७३)।
j) पाभे. सतु कौ १,२१९ द्र।
k) तु. सस्थ. टि. आ।

१६९, ४[a], मा २९, ५, का ३१, १,५; ¶तै ५,१, ११, २, ६,३, ६,१,७, ४,१७, २†, ५, १, १,२, १, मै १, ७, ३¶,३, १६,२, काठ ९,१,२५,१,४६,२, ¶क ८, ४, ३८, ४, †कौ २, ९९१, शौ ९, १४,१५†, १२, ३,२६,†२०, २८, २, ३९, ३, पै १६, ६७,६†, १७, ३८, ५, १९, ५१, ८†, –तीम् पै ९, ११,४, १९, २४, १९, –स्यां[b] तै ६,२, ६,४¶; –स्याः मै ३, ६,५¶, शौ १२, ४, ८, पै १७, १६, ७.

√अस् (क्षेपणे), अ॒स्यति[c] ऋ २, २४,८, मै ४,७,७¶, अस्यति ऋ ३, ५३, २१, ¶मै ३, २, ४[d,e], ४,४,५, काठ २१, ७¶[d], शौ १३, ७, १३, अस्यत शौ १२, ४, १७, पै १७, १७, ७, अ॒स्यन्ति शौ ५, १८, ९, अस्यन्ति शौ १२, ३, २९, पै ९, १८, २, १७, ३८, ८, अ॒स्यसि[c] खि ४,४, १, शौ १, १३, १[f], ११, २, २५, पै १६, १०६, ५, १९, ३, ९, अ॒स्यथ ऋ १,१७२,२, शौ १, २६, १, ६, ६५, २, पै १९, ११, १४, अस्यत् ऋ १०,६१,८, अस्यान् पै ९, १६, ५, अस्यतु ऋ १, ११४, ४, तै ६, २, ३, २¶, काठ ४०, ११†, पै २०, २७, ३, अस्यताम् शौ १०,१,२३; पै १०, ११, ५,८,१२,१, १६, ३७,३, १९,२,११; अस्यन्ताम् पै १९, ३३, ३, अस्य ऋ १, १०३, ३[g]; १२१, १०[h], ३,३०, १७, ६, ५२, ३, ६२, ९[i], १०[i], ९९, ९[i], १०[i], †अस्यतम् ऋ ७, १०४, २५, शौ ८, ४, २५; पै १६, ११, ५, अस्यत पै ९, ४, ७, आ॒स्यत् शौ ४, ६, ४,६, ९०, १; पै १९,१८, २, आ॒स्यन् शौ ४,६,७, पै ५, ८, ६, अस्येत् खिसा ६,१,१३,१.

असिष्यति तै ६,२,३, १¶[k]

अस्यते शौ ५, १९, ५[l]

[अधिनि°, अनु°, अनुप्र°, अन्वव°, अप°, अपि°, अभि°, अव°, आ° उद्°, उप°, नि°, निर्°, परा°, परि°, प्र°, प्रति°, वि°, व्यति°, सनि°, सम्°].

*अ॒स्- वि°, हृत्सु°.

अ॒सिष्ठ[m]– -ष्ठौ शौ ४,२८, २; पै ४,३७,२.

अ॒सन[n]– -नम् शौ १९, ३२, ७, –नाय ऋ १, १३०,४, खि ४, ४, ४; शौ १, १३, ४, पै १९, ३,६[o]; –ने ऋ १,११२,२१.

†असिष्यु॒त्– -ष्यन् ऋ ६, ३, ५; मै ४,१४,१५.

१अस्तु॒, स्ता॒[p]– -स्तम् मै ४, ४, ५, –स्तया शौ ५, ३१, १२ –स्ता मै ३, ८, १¶, –स्ता शौ १, १९,२; पै १, २०, २; ७,८,७; –स्ताम् मै ३,८, १¶; शौ ६, ५९,३, १२,२,४७; ४, ५२; पै १७,२०,१२; ३४,८, १९, १४, १२. [°स्त– अभि°, कीकस°, नि°, निर्°, परि°, प्रति°, वि°]

---

a) सपा काठ ४४,६ भवन्ती इति पाभे.।

b) पूर्वोदात्तविपरिणामजन्य-परस्वरस्वरूप-भेदस्य शाखाभेदकत्वम् इसं. (पा ६,१,१७४, ८,२,४)। तेनेह स्वरित (वैतु नाउ रूपं तत्रैव स्थ. सती+औ°>°त्यौ॒° इति संधिश्च)।

c) प्र. पित्वान्निघाते श्यनि नित्-स्वर (पा६,१,१९७)।

d) तु सस्थ. टि अ॒धि। e) सपा. तै ५,२, ४,३ उ॒पदधाति इति, काठ २०, २ क ३१, ४ न्यस्यति इति च पाभे.।

f) सपा. पै १५, २०, ८ प्रत्यस्यसि इति पाभे।

g) तु वें PW प्रभृ च, वैतु. सा. <इ॒दम्- इति।

h) तु स्क GW. प्रभृ, वतु. वे., सा. [पक्षान्तरे] <इ॒दम्- इति।

i) शोधस्य कृते सस्थ टि. व॒चसे द्र.।

j) तु वें सा।

k) पाभे. अ॒वस्रक्ष्यति मै ३,८,१ द्र.।

l) ZA [२०१], तदनु W च √अश् (भोजने)> अश्यते इति शोध-प्रस्तावोऽन्यथासिद्ध द्र.। भक्षणार्थेऽभिसंमतेऽपि मौस्थि. √अस्(क्षेपणे) इत्येतत्सर्वस्वस्य √अश्(भोजने) इत्येतन्मात्रतयोपगमात् यनि अपि यथेष्टार्थसंप्रतिपत्तिसंभवादिति दिक्।

m) विप. (भवाशर्व-)। कर्तरि क्विबन्तात् आतिशायनिक इष्ठन् प्र. नित्-स्वरश्च। पाप्र. (६, ४, १५४) तु <अ॒स्तृ- इति।

n) ल्युटि लित्-स्वर· (पा ६, १, १९३)।

o) अशनाय इति मूको.।

p) विप. (इषु-, हेति- प्रभृ.)। कर्मणि क्तः प्र. तत्-स्वरश्च (पा ३,१,३)।

अुस्तवे[a] मा १६, ३; का १७, १, ३; तै ४, ५, १, २, मै २ ९, २; काठ १७, ११, क २७, १; पै १४,२,५.
अस्तवै निर्°
*अस्ति[b]- > आस्ते(य>)यी[c]- -यीः शौ ११. १०,२८; पै १६, ८७,९.
अुस्तृ[d]- -ृस्त मै १, २, ५[e], -†स्ता ऋ १, ६१, ७; ७०, ६, ७१,५; २,४२, २, ४,४, १, २७,३, ३१, १३[f]; ३६, ६, ६,३, ५, २०, ९, ६४, ३; १०, ४२, १, ८७, ६[g], १०३, ३, १३३, ३; खि ५, ९,३[g], मा १३, ९, १७,३५, वा १४, १, ९, १८, ४, ३, तै १,२, १४,१; ४,६, ४, १, मै २,७,१५, १०, ४, ४, १४, १५, काठ १६, १५, १८, ५, क २५,६, २८,५, कौ २, ११५३, १२०१, जै ४, १, ६, शौ ६, ९३, १$, ८, ३, ५, १९, १३,४, १४, ३$, २०, ३५,७, ८९,१, ९५,४, १२७, ६$[h], पै ७, ४, ४, ११, ३, ३$, १९, १४, १३, -स्तार ऋ १,६४, १०, -†स्तारम् ऋ ८, ९३,१, कौ १, १२५, २, ८००, जै १, १४, १, ४,२, ३, शौ २०, ७, १, -स्तु. ऋ १, ६६, ४, १४८,४, १५५, २, ९, ७७, २, -स्तृभि. ऋ १,८, ४, शौ २०, ७०, २०, -स्तृन् ऋ १०,६४,८, -स्त्रा ऋ ८, ९६,२[i], काठ ९, १९†[i], शौ ११, २, ७, पै २, २५, ४[i], १६, १०४, ७; -स्त्रे शौ ६, ९३, २; पै १९, १४, १४.
?अस्त्वा[j] पै ४, १४, ५, १६, ६, ६‡[g].
अस्य अव°, उद्°, उप°, नि°, प्र°
अस्य- उप°.
अुस्यत्- -स्यते खि ४, ५, १२[k], शौ ६, ९०, ३, पै १, ३७, ?, १९, १८, ३, -स्यद्भ्य.[l] मा १६, २३; का १७, ३, १, तै ४,५, ३, ?; मै २,९, ४, काठ १७, १३, क २७, ३; -स्यन् ऋ ४, २२, २?[m], १०,४२,१, १६८, १, शौ २०, ८९, १†, पै १, १०७, १†; १०, १४, ८, ९, -स्यन्त शौ ६, ६६, २, पै १०, १३, ७, ८, १४, १-६, १९, ११, १२, —स्यन्तम् शौ ११,२,१७, पै १४, २,१, १६, १०५, ७, २०, २४, १; -स्यन्ति पै १०, १४, १०, -स्यन्तौ पै १०, १३, २-६; ९, १४,७ [°स्यत्- वि°].
अस्यन्ती- -न्ती पै १०, १३, १;१०. [°न्ती- परि°]
अस्यमान- प्रति°
१आस- १इषु°, नि°, प्र°, प्रति°.
आसम् व्यति°
आसिन्- १पूर्व°.
१आस्य[n]- -स्या शौ १, १९, २, पै १,२०,२

---

a) तवेन् प्र (पा ३,४,९)। नित्-स्वर । *अुस्तु- इति तुन्- अन्तस्य भावाऽर्थस्य कृतो वा सत च१ द्र.। तुमुन् इति तुन्-अन्तस्यैव द्वि१ स्यादित्यभिसधे.।

b) नाप (⌊मलक्षेपक-⌋ गुद-) । क्तिच् प्र (तु. वस्ति- ⌊मूत्राशय-⌋)।

c) विप. (२अप्-)। तत्रभवेऽर्थे ढञ् प्र. (पा ४,३,५६)। (तु सस्थ. वस्ति->वास्तेयी-, वैतु सा आस्ने[य>] +यी->-यी इति पाठ इति कृत्वा आ-स्नेय-[<आ √स्ना]+तत्रभवीय अण् प्र स्त्री ङीप् च, पक्षान्तरे च आस्न- [<√आस्]+शैषिक ढक् प्र. इति, EW. प्रभृ च आस्नेयी [<असृन्-<असृज्-] इति)।

d) तृनि नित् स्वरः (पा ३, २, १३५; ६, १, १९७)।

e) अर्थ. पाभे च ४हुस्त->हुस्त टि. द्र.।

f) अस्तम् (गृहम्) इति R [ZDMG ४८, २८१] शोधः।

g) सपा. अुस्ता<>?अस्त्वा इति पाभे ।

h) सस्थ टि. वीर् द्र.।

i) पाभे. मै ३, ८, ३ २अुस्त- > -स्ता द्र.।

j) यनि. त्त्वान्तं रूपं साधु, उत वा टाबन्त क्तान्त प्रकरणानुरूपतरं स्यादिति विमृश्यम् ।

k) स्यते इति पाठ ? यनि. शोध (तु खिसा २९, १२ ? अस्युत इति पाभे)।

l) सपा. मा १६,२३ प्रभृ विसृजद्भ्य इति पाभे.।

m) शोध सस्थ. टि. उषमाण द्र ।

n) विप (शरु-)। कर्मणि ण्यत् प्र. तित्-स्वरश्च ।

अ-संयत्[a,b]- -यत् शौ १८,१,१४‡[c]
¶अ-संयत[a,d]- -तम् तै ५,२,१०,६.
अ-संयतात्मन्[e]- -त्मा खि ४,९,५.
†अ-सयत्त[a]- -त्त ऋ १, ८३, ३, शौ २०,२५,३
अ-संयाज्य[f]- -ज्या: खि ३, १०, २,८.
¶अ-संयु(क्त>)क्ता[a]- -क्ता. तै २,५,७,५.
¶अ-संरोह[a]- -हाय तै २, ५, ११,२.
¶अ-संशर[a]- -र मै ४, ४, १०, -राय काठ २७,१, क ४२ १.
¶अ-संशारुक- -का काठ २८,९[2], क ४४,९[2].
¶अ-सशि(त>)ता[a]- -ता तै २, २,८,१.
¶*अ-सश्लिष्ट[a]- -ष्ट काठ ३४, ९, -ष्टा. काठ २७, १[2], क ४२,१[2], -ष्टान् क ४२ १
अ-संसर्ग[a]- -र्गाय काठ १०, ११, १३,३.
*? अ-संसूक्त[a]- > ? असंसूक्त-गिर्,>ल[g]- -रेभ्य पै१६,१०६, १०, -लेभ्य शौ ११,२,३०.
अ-संसृष्टि[a]- -ष्ट्यै मै १,४,१३.
¶अ-संस्थित[a]- -तः काठ २३, ९, ३०, १, क ३६,६, ४६, ४, -तम् मै १, ८, ७, ३, ५, ४; शौ ६, ५०, २$[h]; -ता मै १, १०, ९, काठ २७, ५, ३६, ४, क ४२, ५, -ते तै ६, ३,१,६
¶अ-संस्पृष्ट, ष्टा[a]- -ष्टा तै ५,४,१, ४, -ष्टौ तै ६,४,६,४.
असकौ अदस्- द्र
?अ-स(क>)क्रा[i]- -क्राम् ऋ ६, ६३,८.
अ-संख्यात[a]- -¶तम्[j] काठ २५, ८, क ४०, १, -ता मा १६, ५४, का १७,८,८; मै २,९,९, काठ १७, १६, क २७, ६,

---

[a]) तस. नञ्-स्वर· ।

[b]) उप कर्तरि < सम् √इ । वा. एतद् इत्यनेना-ऽनुवाद्येन सताऽस्य विधेयतासंबन्ध इति कृत्वा विप. द्र [तु. MW, वैतु सा. असुम् । यत् इति पदद्वयं विभाव्येव भाषुक·, शंपा. गपू अनुवाद्य-विधेयसंबन्धं विपर्यस्यन् उप. भावे निष्पादुक (तु यन्था उप [१, २]) PW अन्तोदात्ततया श्रावुक (तु मूको. एकदेश·)] ।

[c]) सपा. ऋ १०,१०,१२ विभे ।

[d]) उप सं √यम्(बधा) + क्त प्र ।

[e]) सस्व. कृते तु टि अं-कृत्तरुच्- ।

[f]) विप । तस अन्तोदात्त (पा ६, २, १६०)। अ° इति मुपा स्वरो भ्रष्टः ।

[g]) विप (रुद्रस्य श्वन्-) । उस. कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, १, १३९) । पूप उत्तराऽवयवस्य व्यु ? स-सुभ्याम् उपसृष्टे सति √वच् इत्यत्र वा (तु. सा, W?), √भुज् इत्यत्र वा (तु. PW MW च [ययोरयम् अभिसंधि· संभाव्येत]), √*भुच् (मौस्थि. √पच् इत्यस्य पितृव्यभूत·) इत्यत्र वा तन्मूलसंभवाद् उत्तरकल्पद्वयेऽन्यतरथाऽपि *संसु-भुक्त- इति स्थिते नैप्र. भस्य वत्वे चाऽज्मध्यस्थस्य वस्य लोपे चोकारयो· सवर्णदीर्घे चेष्टरूपसंपत्तिरिति यावत् (वैतु ता ४३ √स्वाद्>√सूद्+क्त· इति कृत्वा *?सूत्त- [तु नुत्त-, वित्त-]) इति स्थिते क्त>त्त इत्याकारकप्राकृतिक-विपरिणामाऽऽभासतोऽर्वाक्तनी त्त>क्त इत्याकारिका संस्कृतप्रत्यापत्तिरिति वदश्चिन्त्य· (मौस्थि. √स्वाद् इत्यस्य सु पूर्वेण √अद् इत्येतत्-सनाभिना √*आद् इत्यनेनाऽभेदप्रतिपत्तेरनवसरेऽपि यथाकथंचित् संप्रसारणे संभवति *?सूत्त- इत्यत्र दीर्घाऽनुपपत्तेः)। यद्वा सं-पूर्वस्य √*सूच् (मौस्थि √शुष् इत्येतत्-सगोत्रस्य) इत्यस्य विस्तर द्र. । अन्यतश्च √वच् इत्यन्यतश्चोत्तरेषा कल्पानामन्यतम· कश्चिदित्येवं पुन. कल्पानामन्यतम कश्चिदित्येव पुन कल्पद्वयं भवति । तत्र च तारतम्यविवेको गिर्-,>ल- इत्येनस्य उप. तात्पर्यविनिश्चयसापेक्षो भवति । तद् यथा । √गृ इत्यस्य शब्दनिगरणयोर्वृत्ते· शुना शब्दकर्तृत्वेऽभिप्रेते प्रथम कल्प स्यात्तेषा निगरणकर्तृत्वेऽभिप्रेते चोत्तर कल्प इति । उभयथाऽपि उप क. प्र उसं (पा ३,१, १३५) इति दिक् (वैतु. सा. पचाद्यजन्तत्वं ब्रुवाणो-ऽपार्थमस्येत्त्वविपरिणामं प्रस्तावुक)।

[h]) पाभे पै १९, २०, ७ ?प्राशितम् द्र. ।

[i]) विप. ([अनपायिनी-] इष्- [तु सस्थ टि. धेनुम्]) । तस. नञ्-स्वर· । उप.? सम् √क्रम्+ विट् प्र तत्राऽनुनासिकस्थानीयदीर्घाऽऽकारान्तमितीव या ६, २९ प्रमृ. (तु. स्क. वे. सा, दे ४ ३), < √सश्च् (तु WW २, ४७३)।

[j]) पाभे. अपरिमितम् मै ३,८,७ द्र ।

-ताः शौ १२,३,२८

अ-सख्येय[a]- -यम् शौ १०८, २४, पै १६,१०३,१.

अ॑-सचद्विष्[b]- -०द्विष ऋ ८, २०, २४

असच्छाखा- अ-सत्- द्र

अ-सजन्य[c]- -न्य[d] मै १,२,१०.

अ-सजात[c]- -त[d] मा ५, २३, का ५, ६,२, मै १, २, १०, काठ १२,१

अ-सजा(त्य>)त्या[e]- -त्या ऋ १०, ३९,६.

अ-संज्ञा[c]- -ज्ञा शौ १२,८,७

¶अ-सज्ञान[c]- -नम् तै ५, ३, १, ४, -ने काठ २०, १०; क ३१,१२.

अ-सत्[f]- -सत् ऋ ६, २४, ५, ७, १०४, १२[g],१३[g], १०,५,७. १२९, १, खि ४, ६, १०, ¶तै २, १, ५, ४, ५, ४, ६, ४, मै २, ५, ४, काठ ३१, २[h], क ४७, २[h], शौ ४,१९, ६; †८, ४, १२[2]; १३; १०, ७, २५, पै ५, २५, ६, †१६, १०, २[2], ३, १७, ८, १; ९, ६, -सतः ऋ ५, १२, ४[i], ७, १०४, ८[i], ⌊१०, ७२, २,३⌋, खि ३,२२, १, मा १३, ३, का १४, १,३, तै २, १, ५, ४[2]¶, ४, २, ८, २, मै २, ७, १५, ४,१,३¶; काठ १६, १५, ३१, २, ३८, १४, क २५, ६, ४७, २¶, कौ १, ३२१, जै १, ३३, ९, शौ ४,१, १, ५,६,१, ८,४,८†[i], १०, ७, २५, पै ५, २, २; ६, ११, १; १६, ९, ८†[i], १५०, १, १७, ९, ६, -सता ऋ ४, ५, १४[2j], -सति ऋ १०, १२९, ४, तै ५, १,२, १¶, शौ १७, १, १९, पै १८, ३२, ३, -सते तै ३, ५, ८,१, ७, १, ११, १; मै १, ३, ३५; काठ २६, १२, २९, ५, ४१, २, क ४५, ६, -सन् ऋ ७, १०४,८, मै ४, १, ३¶[2h], शौ ८,४,८†; ११,९,३, पै १६, ९, ८†;८२,३.

असती- -तीभ्य शौ ७,८०,१; पै १,२१,१.

असच्छा(त्-शा)खा[k]- खाम् शौ १०,७,२१, पै १७,९,२

असत्त(त्-त)र, रा- -र तै ५, १, २,१¶, -रा शौ ७,८०,१, पै १,२१,१.

?असन्म(त्-म)न्त्र[l]- -त्रात् शौ ४, ९,६.

असन्मन्त्य[m]- -न्त्यात् पै ८, ३,६.

अ-सत्य[e]- -त्या ऋ ४,५,५

¶अ-सत्र[c]- -त्रम् तै ७, ३, ६, २, ८,१,४,१,२,२,३,६,२

?असत्रासह[n] पै २०, २९,३.

?असद्यन् पै २०, १८,१०

---

[a]) तस यदन्ते अन्तोदात्त (पा ६, १, १६०)।

[b]) तस नञ्-स्वर । उप <सचा- + √द्विष्+कर्तरि कृत्। इह 'हे मरुत ! यथा वयं युष्माकं सचा भवामो यूयं च सचद्विड्भिन्नतया प्रसिद्धा भवथ' इतीवाभिप्रयता स्तोतॄणां मरुदाराधनफलात्मिका कल्याणभावना प्राकरणिकी स्यादिति कृत्वा यनि आदर इति दिक् (तु. BW , वैतु. वें सा., PW GW ?अ-सच- इति पूप. सति उस. दर्शुका , MW अध्यवसायात् पराजायुक)।

[c]) तस. नञ्-स्वर ।

[d]) सपा असजन्य <> असजात <> काठ २, ११ क २,५ असनाभि इति पाभे ।

[e]) बस अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)।

[f]) विप (वचस्- प्रमृ), नाप (सत्त्वाभाव-, शून्य-, अव्याकृत- ⌊मूल-प्रकृति-⌋), भाप (असत्य- ⌊ऋ ७, १०४, ८ प्रमृ⌋। तस. नञ्-स्वरः।

[g]) हन्त्यासत् इति पाठ. । हन्ति । असत् इति पपा. ⌊तु. वें. सा.⌋ चिन्त्यो भवति। साहितिकदीर्घत्वाऽपेक्षया हन्ति । आ । अ-सत् इति विभागे असद् आहन्ति इत्यस्य सुवचतरत्वदर्शनात् । अत्र सा सर्वथाऽपि मौनमाऽऽस्थितेति चित्रम् । यदपि अर्वाचा हन्ति । आ (<अ)-सत् इति विभागोऽभिमतो भवति (तु. GW प्रमृ) तदपि व्यर्थाऽऽडम्बरमात्रत्वात् सुत्यजं द्र ।

[h]) सपा. असत् <> ?असन् इति, तैब्रा ३,२,३, ९ अहवि. इति पाभे. । [i]) आसत इति सांदी ।

[j]) असत् इति शोध (तु सपा. काठ क.)।

[k]) तस. सास्व. (पा ६, १, २२३)।

[l]) पाठः? सा. अनु पै. (तु नाउ) च य-प्रत्ययान्त पाठो भवति। यनि. अपि नञ्-पूर्व. बस. सन्नन्तोदात्त इति कृत्वा वा. संभवेदित्यपि द्र. (तु PW. प्रमृ सास्व) तथा सति उप. *?सन्मन्त्र- इति कस. इति विवेकः । तु. नाउ. ।

[m]) तु. नापू. टि.।

[n]) पाठः? तु सपा. शौ ७, ९५,३ असदुनावयाः इति द्विपद. पाभे ।

असन्[a]- -स्न्[b] खि ४,७,२,९[c], मै ४, २, ९¶, काठ ३४, ८¶, शौ ५, ५,९[d], १९, ३, पै ४, १४, ३, ६, ४, ९[d], ९, १८, ९, १९, २५, ८; –स्ना खि ४, ७, २, ९[c], मा २५, ९; का २७,९,१, तै ६ ३, ९, २¶, मै ३,१५,८, ४,१,७¶, १३,४, काठ १६,२१, ३१, ४, क ४७, ४¶, शौ ५, ५, ८; पै ४,१५, ३[e], ६, ४, ८, –¶स्नाम् मै ३, ९,६[f].

असन- √अस् (क्षेपणे) द्र.

असना[g]- ना ऋ १०, ९५, ३[h], –नाम् ऋ १,१४८,४[i], १५५, २[j].

अ-सनाभि[k]- -भि[l] काठ २,११, क २.५

¶अ-सतत[k]- -त काठ २४, ८, क ३८,१

अ-संताप,पा[m]- -पम् शौ १६, ३, ६; -पे शौ ४, २६, ३, ८, २ १४, पै ४,३६,६; १६,४,४

¶अ-संतृ(ण्ण>)ण्णा[k]- -ण्णे तै ६, २,११,३.

†अ-संदित[k,n]- -त ऋ ४, ४, २, मा १३,१०, का १४, १, १०; तै १,२,१४,१, मै २, ७, १५, काठ १६,१५, क २५, ६.

†अ-संदिन[o,k,n]- -नम् ऋ ८,१०२, १४, काठ ४०, १४, कौ २, ९२१, जै ४,६,६

अ-संदृश- -शम् पै १, ७०,२

¶अ-सन्न,न्ना[k]- -न्न तै ६, ४, ५, ७, मै ४, ५, ५; ७, ४, –न्नम् मै ४, ५, ५, काठ २८, ७, क ४४, ७, –न्ना मै ४, ६, ७[?]; ७, १, ४, काठ २७,२, २८,७, क ४२, २, ४४, ७, -न्नात् तै ६, ५, ६, ५, ७, १; ८, ५; –न्नौ मै ४,५,७, काठ २७, २; क ४२,२

१अ-सपत्न[k]- -त्न शौ १,१९,४.

२अ-सपत्न,त्ना[p,m]- -त्न- ऋ १०, १७४, [(१५९, ४)४], ५, मै

---

[a]) नाप (रक्त-)। व्यु ? पाप्र <असृज्- शसादिषु प्र. आदेशमात्र भवति (पा ६, १, ६३)। मौस्थि. तु (√अस् [*हिंसायाम्] >) *अस्- + (√सन् *सरणे कर्तरि क्विप् >) *सन्- इति स्थिते 'अस. शस्त्रादिकारितव्रणात् सनति' इति कृत्वा उस. उप प्रकृतिस्वरे सति नैप्र. यनि द्र.। असृज्– इत्यस्यैतत्सजातत्वे सति व्यु. किंचित् पार्थक्य भवतीति कृत्वा तन्निर्देश यद्र. (वैतु WW १, १६२ उभे प्राति संभेदुक)।

[b]) वा अल्लोप उदात्तनिवृत्तिस्वर. (पा ६, ४, १३४; १, १६१)।

[c]) असन्न. इति च अस्ना इति च पाठौ ? यक्र. यनि. शोध द्र. (तु सपा शौ ५, ५, ९, पै ६, ४, ९ [१मे स्थ. एव])।

[d]) तु पपा., PW WI. प्रभृ. च, वैतु W. आसन्- > -स्न्. इति पाठुक।

[e]) सपा शौ ४,१२,४ अस्थि इति पाभे.।

[f]) शोधः सस्थ टि. ?शुीर्णाम् द्र.।

[g]) व्यु.? पाप्र. √अस् (भुवि) + स्त्री युच्>अन प्र उस. (पा ३,३,१०७) इति संकेतमात्रं सद् भूयोविमर्शसहं द्र. (तु. नाउ. टि.)।

[h]) वा.? भाप इति च च१ सत् =असनायै इति च कृत्वा १मे पादे वा. इति वें सा.। एतदादि २य. पादस्तत्र चैतत् भाप. सद् रुंहि- इत्येतद्विशिष्टमिति HL.। एतत् नाप सत् तथेति PW प्रभृ.। विप. सत् भाप सना रुंहि- इत्यनेन युक्तमिति तु प्रतीयेत (तु. ऋ १०,१७८,३)।

[i]) विप सत् शर्या- इत्यनेन नाप सना संबद्धम् (तु सा., वैतु. वें. √अस् [क्षेपणे] इत्यतः भाप इति, PW प्रभृ. तत एव नाप इति)।

[j]) नाप सत् प्रति-धीयमान- इत्यनेन विशिष्टमिति कृत्वा *?२असना– [*अस- (=√अस् [भुवि] + अप् प्र) + *ना- (=√*ना [=√नी इत्येतत्-सगर्भ्य] + क्विप् प्र.) इति स्थिते उस. उप. प्रकृतिस्वरम्] इत्यपरं प्राति. संभाव्येतेति मतम्। GW. ORN च छन्दस्तो विकृतिमापन्नमिव सत् प्रतिधीयमा(न>)ना- इत्येवं प्रकृतिं प्रत्याहुकौ। यच्च परे प्रकृतस्य प्राति √अस(क्षेपणे) इत्यत: व्यु. इष्यते (तु. WW १,१३४) तत्रापि विरोधाऽभाव: द्र.। √अस्(क्षेपणे) इत्यस्याऽपि मौस्थि. √अस्(भुवि) इत्येतदीयविशेषमात्रत्वेन प्रदर्शितपूर्वत्वात्।

[k]) तस. नञ्-स्वर। [l]) पाभे असजन्य द्र।

[m]) बस अन्तोदात्त: (पा ६,२,१७२)।

[n]) उप. सं√दो (बन्धने)+क्त प्र।

[o]) वैकल्पिक निष्ठानत्वम् उसं. (पा ८,२,५६)।

[p]) विप (विशु- प्रभृ), नाप (इष्टका-विशेष-) भाप. ([सपत्नाभाव-] शान्ति-)।

३, २, ७¶, काठ ५, १, ३२ १[२], शौ १, २९, ५, १०, ६, ३०, १९, ४६, ७, पै १, ११, ४, ४,२३,७, १३, ३, ११‡[a], १६, ४५, १, -त्नम् खि २, २, ४, ४, ५, २४, मा ९, ४०[b], १०,१८, का ११,३,१[b], ६,२, मै २, ६,६¶, काठ १५, ५, शौ ८, ५, १७[1c], ९ २,७, ८, १२,१,४ ;[d], १९, १६, १, २७, १४, पै १०, ८, ४, १३, ३, १५, १६,२८,७[2], ७६, ६; ७, -त्ना ऋ १०, १५९, ⌊४ (१७४,४)⌋, ५; मै ३, २, ७¶, †पै २,४१,४, ५, -त्ना मा ७, २५‡[e], का ७,१०, ३‡[e], तै ५, ३,५, २¶[f], शौ १९, १४, १[g], पै २, ७३, १, १६, १५०, ८[g], १५२,५[g], २०,२१,१०

¶अ-सपश(फ>)फा[h]– -फया तै ६, १,६,७, मै ३, ७,४[i]

अ-सबन्धु[h]– -न्धु खि ४ ५, २०, मा ५,२३, का ५, ६,२; मै १, २,१०, काठ २ ११, क २, ५, शौ ६, १५, २; ५४, ३, पै १, २०, ४; ६६, ४, १९, ५, १५, ८,६

¶अ-सभ्र[j]– -भ्रः तै १, ७, ६,७

अ-सम मा[h'k]– -म ऋ ६, ३६, ४, ८, ६२, २; शौ १२, ३, ३८, पै १७,३९, ८, –मम् ऋ १, ५४ ८, १०, ४७, ८, ८९, ३, -मा ऋ १, ५४,८, ६, ६७,१; –माः ऋ २, १३,७; १०, ७१, ७, –मानि ऋ ७,४३,१

असम-रथ[l]– -थ मा १५, १७; का १६,४,५; तै ४, ४,३,१, मै २, ८, १०, काठ १७, ९, क २६,८.

अ-समन्,ना[j]– -ना.[m] ऋ १, १४०, ४, ७, ५, ३, –ने ऋ ६, ४६, ११

अ-समर्ति[h'n] - -र्त्यै तै ३,३,८,२[o'p]

*अ-समष्ट[h'q]– >असमष्ट-काव्य[r]– -व्य ऋ २,२१,४, ९,७६,४.

अ-समाति[h's]– -तिम् ऋ १०, ६०, २, शौ ६, ७९, १[c't] पै १९, १६, १७, -तिषु ऋ १०, ६०,५

असमात्यो(ति-ओ)जस्[u]– -जा ऋ ६,२९,६

अ-समान[h]– -नः मा ५, २३, का ५, ६,२, तै १, ३, २, १[1], ६, २, ११, २[1], मै १, २, १०[2], ३,

---

[a]) सपा ऋ १०, १६६, २ अहम् । अस्मि इति पाभे ।

[b]) पाभे अनमित्राय तै १,८,१०,२ द्र. ।

[c]) पाभे अनमित्रम् शौ ६,४०,३ द्र. ।

[d]) सपा. पै १७,४,१० जरदष्टिम् इति पाभे ।

[e]) =सपा. माश ४,२,४,२३ । ऋ १०,१७३,६ प्रमृ केवली इति पाभे ।

[f]) पाभे. अभ्रातृव्या काठ २१, २ द्र. ।

[g]) =सपा वैताश्रौ १४, १ । आपश्रौ ६, २९, १ अनमीवा इति पाभे ।

[h]) तस नञ्स्वर ।

[i]) मिथ्यास्वरदुष्टत्वात् सुपा. चिन्त्य (तु. टि. अ-काणा–) ।

[j]) बस. अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२) ।

[k]) वैतु. PW. प्रमृ. बस. इतीव ।

[l]) व्यप. (आदित्य-ग्रामणी- ⌊=वार्षिक- ऋतु- इति माश८, ६,१,१८ प्रमृ., वैतु. PW. प्रमृ. विप. इति?⌋) । बस पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

[m]) तु. वें. PW प्रमृ.; वैतु. १मे स्थ. सा. ⌊पक्षे⌋ सु-मनस्– इति उप कृत्वा वचनं व्यत्यायुक ।

[n]) उप. सम् √*अर्(गतौ) + भावे क्तिन् प्र ।

[o]) पाभे सस्थ गृहाणाम् द्र. ।

[p]) असमृत्यै इति पपा (तु WAG ⌊भू LXVI⌋) ।

[q]) उप <सम् √अश्(व्याप्तौ) ।

[r]) विप. (⌊अप्राप्यप्रज्ञ-⌋ इन्द्र-, सोम-) । बस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) । ननु तस स्यात् स्वरेऽविशेषादिति मा भ्रमि । देवताऽऽराधनतत्परेण तद्गुणकीर्तनैकध्यानेन भाव्यमिति कृत्वा स्तोतुर् देवताऽभीष्टगुणहीनाऽधिकरणान्तरभेदवर्णनरुचित्वस्य दवीयोऽध्वगतिक्लेशमात्रफलस्याऽसभाव्यमानत्वात् (तु. GW., वैतु. PW. MW च) ।

[s]) विप. (⌊अनुपम , अद्वितीय-⌋ रथ-, रथप्रोष्ठ-) । उप बस. <सह्*-माति– (< √मा ⌊माने⌋) । LR ⌊ऋ⌋ अ-समर्तिम् >°र्तिषु इति शोधुकः ।

[t]) इह उप *?१समाति– भाप. सत् सपा (तै ३, ३, ८,२) उप. श्रूयमाणस्य *समर्ति– इत्यस्यैव नैप्र रूपान्तरं सुवचम् (तु BW., वैतु सा W. अतथावादिनावपि सन्तौ उप भाप. इत्यत्र संमतौ) ।

[u]) विप. (इन्द्र-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् ।

८, ८[2]¶, काठ २,५; ९; ११[2], १२; ३,३, २५, ९[2], क २,५[2], ४०,२[2], पै १,२०,३.

¶अ-सामिध्यमान[a]– -नः मै १, ६,५.

¶अ-समुद्रि(य>)या[a]– -याः मै ४,४, १.

अ-समृद्ध[a]– -द्धा शौ १, २७,२,३; पै २,३१,२,५, १९,३१,५.

अ-समृद्धि[a]– -द्धयः शौ १४,२,४९, पै १८, ११, ९; –द्धये शौ ५, ७,१; –द्धिम् खि २, ६, ८; पै १०,१२,३; –०द्धे शौ ५,७,७; पै ७,९ ६, –द्धयै पै ७,९,१.

अ-संपृश्चान[a]– -नौ मै १,४,२

¶अ-संप्रक्षाप्य[a/b] तै ३, ४, १०,४.

¶अ-संप्रत्त[a/c]– -त्त तै २,६,९,२

१अ-संबाध,धा[d]– -धम् शौ १२, १,२; पै १७,१,२; –धा मै ४, १४, ११; –धे शौ १८, २, २०.

*२अ-संबा(ध>)धा[a e]– -धे मै ४, १३,९.

अ-संभव[a]– -वात् मा ४०, १०, का ४०,१,१३.

अ-संभव्य[f]– -व्यम्[g] शौ ५,१८,१२; १९, ११, पै ९,१८,७;१९,५.

?¶अ-सभाव– -वात् काठ ३३, ४

¶अ-संभिन्दत्[h]– -न्दन् तै ६, ४, १, १, मे ३, १०, ४, -न्दन्त काठ २५,९, क ४०,२.

¶अ-संभिन्न[a/h]– -न्ना तै ६ २,११, २, -न्ने मै १, १०, १३, काठ ३६,७.

अ-संभूति[a]– -तिम् मा ४०,९, का ४०,१,१२.

¶अ-संभृत– -त काठ २३, २, क ३५.८

¶अ-संभेद[a/h]– -दाय तै ६,४,१,१; मै ३,१०, ४; काठ २५, ९, क ४०,२

अँ-संभोजन[i]– -नात् खि ३, १०,२, ३.

अ-संमृष्ट[a/j]– -ष्ट [k] ऋ ५,११,३; तै तै १,३, ३, १; मै १, २, १३; काठ २,१३; क २,७.

¶अ-सयोनि– -नि काठ ८, ८; क ७,३.

?अ-सरत्[l]– -रन् शौ २०, १३६,५.

अ-सर्ववीर[a]– -रः शौ ९,२,१४; पै १६,७७,४

१अ-सश्चत्[a]->असश्चन्ती[m]– -न्ती ऋ ३,५७, ६; ६, ७०, २, ८, ३१,४

२|अ-सश्चत्[n]– -श्चतः ऋ १,११२, ६; १४२, ६], ११२, २, २, २५, ४, ९, [५७,१; ६२, २८], [७३, ४; ८५, १०], ७४, ६; ८६,२७, काठ ३८,१४, कौ २, ११११, जै ४, ७, ५; शौ ५, ६,३, पै ६,११, ४; –श्चतम् ऋ २,३२,३, –श्चता ऋ १, १६०, २, ७,६७,९; १०, ६९, ८

अ-सश्चिवस्[o]– > †असश्चुषी– -षी ऋ ९, ८६, १८; कौ २, ५०४, जै ३,३९,३.

अ-ससत्[p]– -सन्तः ऋ १,१४३,३.

अ सह्य[q]– -ह्यौ कौ २,१२१९[r].

¶अ-साकमेध[a]– -धा[s] मै १, १०, १६, काठ ३६,१०.

अ-साद्[d]– -दाः शौ ११,१२,२४.

---

[a]) तस. नञ्-स्वर॰।

[b]) उप सं-प्र√क्षै > क्षापि+ल्यप् प्र.।

[c]) उप सं-प्र√दा(दाने) + क्त॰ प्र.।

[d]) बस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१७२)।

[e]) विप. (द्यावापृथिवी-)। तस.। मुपा. असंबा– इत्यत्र स्वरो भ्रष्ट इव स्यात्।

[f]) तस. अन्तोदात्त (पा ६, २, १६०)। उप सं √भू+यत् प्र.। वा क्रिवि. द्र.।

[g]) पामे. वैप२ असंहेयम् इति च असंहाय्यम् इति च द्र.।

[h]) उप. <स √भिद्।

[i]) बस इतीव कृत्वा मुपा. यदन्तोदात्तो निरदेशि, तदुपेक्ष्यम्।

[j]) उप. <सं√मृश् (वैतु. GW. प्रभृ. ऋ. स्थ. <सं√मृज् इति)।

[k]) सपा. मा ५,३२ का ५,८,४ मृष्टः इति पामे.।

[l]) पाठः ? आसदत्, इति च आसरत् इति च मूको।

[m]) विप. (इडा-, द्यावापृथिवी-, धारा-)।

[n]) बस अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२ [तु. सा. L ४६७, MGS ६३ टि., वैतु. PW. प्रभृ तस. इतीव मानुकाः स्वरतश्चोद्या])। उप २सश्चत्- (=[√सस्>भावे] *सस्- + [√चत् > भावे वा कर्तरि वा] *चत्- इति कृत्वा उस. उप. प्रकृतिस्वरम् [पा ६,२,१३९]) इत्यस्य परै. (सा प्रभृ.) √सश्च् (सञ्ज्) इत्यत्र बधा. सत. (तु. WW २,४७३)।

[o]) उप. √सश्च्+क्वसुः प्र.।

[p]) विप.([अस्वपत्-] अग्नेः त्वेष-)। उप.<√सस्(स्वप्ने)।

[q]) विप. (इन्द्रस्य बाहु-)। तस. अन्तोदात्तः (पा ६, २,१६०)। उप √सह्+कर्मणि यत् प्र. (पा ३,१,९९)।

[r]) सपा. शौ १९,१३,१ पै ७,४,१ पारयिष्णू इति पामे.।

[s]) सपा. तैब्रा १,६,७,१ अगृहमेधी इति पामे.।

¶अ-सामन्[a]– -मा तै १, ५, ७, १, २, ५, ८, १; काठ ३०,७[b]

†अ-सामि[c]– -मि ऋ १,[२५, १५, १०,२२,२]; ३९,९; १०[2], ६, १९,२; ३८, ५; १०, २२, ३; ७४, ३; ९६, ५; शौ २०, ३०, ५; -मिभिः ऋ १,३९,९.

असामि-शवस्[d]– -वस. ऋ ५, ५२,५.

?असामे पै १०,१,३.

असि[e]– -सयः खि ४, ५, ३३; शौ १०,१, २०; पै १६, ३६, १०; -सि· ऋ १०,७९, ६; ८९, ८, मै २, ६, ५¶, काठ १५, ४¶, -सिना ऋ १, १६२, २०, मा २५ ४३†; तै ४, ६, ९, ४†, काठ ४६,५†, शौ ९, ५, ४, पै ५,१५,९, १६,९७,३; -†सिम् ऋ १०,८६,१८, शौ २०,१२६, १८, -सीन् शौ ११,११,१.

असि-मत्[f]– -मद्भ्य मा १६, २१, का १७,२,५, तै ४,५,३,१, मै२, ९,३; काठ १७,१२; क २७,२.

१असिक्नी[g]– -०क्नि शौ १, २३, १, पै १,१६,१, -क्नी शौ १, २३, ३, -क्नी· ऋ ७,५, ३, शौ ८, ७,१, पै १६, १२, १; -†क्नीम् ऋ ९,७३,५, १०,३,१; कौ २, ८९६; जै ४, १३,९, -क्न्या[2h] शौ ५, १३, ८, पै ८, २, ७, -क्न्या. खि ५, १५ ६, शौ २०, १३०, २[i], -क्न्याम् ऋ ४,१७, १५, ८, २०, २५; शौ १२,२,२०[j], पै १७,३१,१०.

२असिक्नी[k]– -क्न्या ऋ १०, ७५,५.

---

[a]) विप. (अदाभ्य- ग्रह-)। बस. अन्तोदात्त ।

[b]) सरथ टि. साम द्र ।

[c]) विप ([सपूर्णा-] ऊति-)। तस नञ्-स्वर । °मि इति वा. क्रिवि द्र ।

[d]) विप. (नृ- [=मरुत्-])। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)।

[e]) पाप्र. √अस् (भुवि) + इ प्र. पाउ (४, १४०) तत्-स्वरः भ्वादशाऽभावश्च द्र. (तु. असु-)। यनि धा आर्थशतः √*अर्(हिंसायाम्) इति द्र. (तु हि. कसि, पंजा. कद्दि; वैतु. पाउना [गपू.] प्रमृ √अस् [क्षेपणे] इत्यत. व्यु. इच्छन्तश्चिन्त्या [क्षेप्तृ-करवियोगसहकृतक्षेपणार्थस्यासंबन्धादित्यभिसधे), WW [१, १३४; ३२४] मूलतः यनि. धा. सनाभे· सत. √अंस् इत्यतः व्यु ब्रुवाण. प्रकृतेऽनुनासिकोपयोगाऽभावनश्चोद्यः)।

[f]) नाप (रुद्राणामन्यतम·)। मतुबुदात्तः (पा ६, १,१७६)।

[g]) विप. ([असित-वर्णा-] विश्- प्रभृ.), नाप (रात्रि-, धेनु- [खि ५, १५, ६ प्रभृ.]), व्यप. [चन्द्रभागा- नदी- (ऋ ८,२०,७५ [पजा =चनाब-])] व्यु. ? पाप्र २असित- इत्यस्य स्त्री. ङीपि प्र. क्नादेशः (पावा ४, १, ३९)। मौस्थि. अ+ *सिक्नि- [=विप.<*सिक्कनि- (=[√*सिच् 'दीप्तौ' >भावे] *सुच्- + [√कन् 'दीप्तौ' कर्तरि १*कनि->] *१किन- इति कृत्वा तस. सास्व. [पा ६, १, २२३])] इति कृत्वा तस नञ्-स्वर (पा ६,२,२)। तत· स्त्री. ङीषि स्वार्थिके के प्र पूर्वस्य ह्रस्वे (पा ७, ४, १३) टापि नैप्र. *असिक्निका- इत्यस्य यनि विपरिणाम· द्र. (यस्य पाप्र अनुवाद ङीप् प्र उसं [पा ४, १, ४५] इति कृत्वा सुवच)। यद्वा २*असि- (तु. टि. २असित-)+*२किन- (भाप.) इति कृत्वा बस. पूप प्रकृतिस्वरम् द्र.।

[h]) अर्थतश्छन्दस्तश्च जाता दासी असिक्निया· इति पाद सु-शोध द्र.। एस्थि प्रकृतस्य रूपस्य पं१ सत उरु-(गु<) कूलाया (तु पै ८, २, ७) इत्यनेन समानाधिकरणता भवति (तु. शंपा मूको., W. च; वैतु L ३६८ तृ१ इति वदंश्चिन्त्य· वा. अस्पष्टत्वात्)।

[i]) =खि RW, वैतु असिक्न्या, असिक्न्या प्रभृ भूयांस· पाभे भवन्ति (तु संटि)।

[j]) सपा. मागृ २,१,१० असितायाम् इति पाभे.।

[k]) व्यु. ? नापू सरूपाद् विवेकार्थं पाप्र पक्षे ङीष् प्र. उसं (पावा ४, १, ३९)। मौस्थि अपि अ+ *सिक्नि- [=कस भाप. (यत्र उप. अपि २*कुनि- इत्येतज्जं सत् भाप. द्र. [तु. नापू. टि])] इति कृत्वा बस. अन्तोदात्त· (पा ६, २, १७२)। तस्य च स्त्री. नापू टि. दिशा एव *असिक्निका- इत्येवं सत नैप्र यनि विपरिणाम इति प्रथम· कल्पः द्र.। *२असि- + *१किन- (विप) इति कृत्वा तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) इति चोत्तरे कल्पे विशेष इति दिक् (वैतु. WW १,३२४ स्वरभेदमविवेचुकः)।

१अ-सित[a]- -ताय तै ७,४, २२, १; काठ ४५,१.

२असित[b]- -त· ऋ १, ४६,१०, पै १,६७,४[c], १९, २६,१४, -तम् ऋ ४,१३, ४, ५१,९, मा १९, ८९, का २१, ६,१०, तै ३,२, २,२, मै ३,११,९. ४,१२,५†. काठ ११, १३†, ३८ ३, शौ १,२३,३[२], ११, २, १८; पै १, १६,३, ९७,३; ४,१८,५; २४. २१[d], १६,१०५,८, -तस्य शौ १, १४,४, ६, १३७, १, पै १, १५,४, ९०, ,[e], ८,७, ८; ११, ७, ४, -ता [f] शौ ५, १३,५; पै ८, २, ५; -तान् पै ८, ७, ५; -तानाम् पै ८,७,३, -तेषु काठ ४०,४.

असित-ग्रीव[g]- -व.[h] मा २३,१३, का २५,४,१.

असित-ज्ञु[i?g]- -ज्ञवे तै ७,३, १७, १, काठ ४३, ७.

असितज्ञू[j]- -ज्ञू शौ १२,१,२१, पै १७,३,२.

‡असित-वर्ण[g]- -र्णा· तै ३, १, ११,४[k]

*असिता(त-अ)ञ्च्- > असिताची[l]- -चीम् पै १५, १८,३.

३असित[m]- -त मा २४,३७, का २६,८,२; तै ५, ५, १०, १¶; १४, १, मै २, १३, २१; ३, १४, १८, काठ ४७, ४; शौ ३, २७,१; ६, ७२, १[n], पै ३,२४, १, १९, २७, १४, -तम् शौ १०,४,५,१३;पै१६,१५,५;१६, ३; -तस्य शौ ५, १३,६; पै १, ४४,१, ८, २, ४, -ताः शौ ६, १३७,२[o],३, -तान् शौ ७,५८, १, पै २०, ११, ७, -ताय शौ ६,५६,२, १२,३, ५५; पै १७, ४१,५, १९,९,१५.

४¶असित[p]- -ताय काठ २२, ११, क ३५,५

---

[a]) तस नञ्-स्वर । उप <√सि(बन्धने) ।

[b]) विप. । व्यप. (ऋषि-विशेष- [शौ १, १४, ४])। व्यु ? सस्व नापू. टि दिशा स्यातामिति कृत्वा उप ३सितु- दीप्तितद्वदन्यतरपर्यायभूतं चित्र्- इत्येतत- सनाभि सत् (दीप्त्यर्थे √*सृ>) *सिर्- +(√तॄ > [भावे वा कर्तरि वा] *तर्-> *त्र- >*त्त->) *तु- इति स्थिते तस सास्व इति कृत्वा मं स्थि. *सित्रं- इत्येतच्च सत् नैप्र. यनि विपरिणत द्र. (तु. पजा चिट्टा) । न नञ्-पूर्व स. इत्यन्ये [तु PW. GW च <√अस् इति, WW. १, ३२४ मलार्थीयम् *२असि- इति कृत्वा तद्धि- स्तरकरस्तकारोपजन इति (एस्थि अपि WW. पर- कीयत्वेन संकतिताद् अवदहनार्थात् अस्मदीयात् √अस् इत्यत्रैव समावेश्यत्वे सति √*भृ इत्येतज्जात् √*भस् इत्यत नैप्र. प्रादुर्भूनात् सतः √अस् इत्यत एव भस्मपर्यायभूतस्य २*असि- इत्यस्य व्यु सुवचा स्यात् । ततश्चोक्तप्रकारेण व्युत्पन्नस्य सत ३सितु- इत्यस्य प्रकृतेन प्राति नैव कोऽपि साक्षात-संबन्धोपलम्भ इति दिक् [तु. टि १असिक्नी-, वैतु MW.])] ।

[c]) यद्यपि सुपा स्वरो नाऽऽङ्कि तथाप्यर्थत सामान्ये- नाऽऽद्युदात्तवर्गेणाऽभिसंबन्ध· स्यादिति कृत्वा रूपम् इदमत्र निरदेशि (वैतु. सपा शौ ६,१३७,२ यत्र असिताः इति अन्तोदात्तः श्रूयते) ।

[d]) 'अग्नि· । तत् । नाम असि । तम् इति वा पद- विभाग स्यात ।

[e]) सपा. शौ ६,१२७,१ बलासस्य इति पाभे. ।

[f]) प्र३ द्र. (वैतु. W B प्रमृ सं३ इति [तु. सस्थ टि अलीक-> ·का·]) ।

[g]) बस. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१) ।

[h]) =सपा माश १३, २, ७, २ । तै ७, ४, १२, १ काठ ४४, १ लोहितग्रीवः इति पाभे. ।

[i]) उप पाप्र जानु->ज्ञु- उसं. (पा ५,४,१२९उ.)। मौस्थि. तु जानु- इत्येतत्-सजन्मनः सत *जनु- इत्यस्य बस. स्वरपूर्वसंक्रमजः काय-संकोचः द्र. ।

[j]) विप (पृथिवी-)। स्त्री ऊङ् प्र. उसं. (पा ४,१, ६७)। तत्-स्वरः ।

[k]) पाभे. कृष्णम् ऋ १,१६४,४७ प्रमृ द्र. ।

[l]) व्यप. (अप्सरस्-) । तु. सस्थ. अन्धाची- ।

[m]) नाप (कृष्ण-सर्प-) । व्यु.? तु. टि. २असित- यदनु अ+३सितु- इति स्थिते बस. अन्तोदात्तः (पा६,२, १७२) इति वा *२असि-+*तु- (तु गपू. WW.) इति वा द्र । एस्थि चोत्तरकल्पत· नापू बस. इति विवेक· स्पष्ट स्यात् ।

[n]) तु W.; वैतु. सा सित. इति पाठं मत्वा <√सि (बन्धने) इति ।

[o]) W. असिताः इति शोधः ।

[p]) व्यप (ऋषि· [देवल-]) ।

अ-सिन्वु,न्वा[a]- -न्वम् ऋ ५, १२, ८; -न्वा ऋ १०, ८९,१२.

अ-सिन्वत्- -न्वन् ऋ २, १३, ४, ७,३९, ६; ८, ४५, ३८[b]; १०, ७९,२.

अुसिन्वती[c]- -ती ऋ १०,७९,१.

अुसिर[d]- -रेण ऋ ९,७६,४.

अुसिष्ठ-, असिष्युत्- √अस्(क्षेपणे) द्र.

?**असीय**[e] पै ८,७,४.

अुसु[f]- -सव मै ३, ६, ६¶, शौ ८, २, २६; १८, ३, ६२; पै १६, ५, ६; -सवे मा २२, ३०; का २४, १७, १; मै ३, १२, ११, काठ ३५, ८; १०, क ४८, ८; ९, शौ १९, ४४,४, पै १५, ३, ४, १९, ४२, ६; -सु का १९, २, २[g]; कौ १,४६६‡[h]; -सु ऋ १, ११३, १६, १६४, ४; १०,१२१,७; मा ८, ५८; १८, २[g], २७, २५†, का ९, ७, ६; २९, ४,३†; तै ४, १, ८, ६†, ४, ९, १, ७, १, २[g]; मै २, ११, २[g], १३, २३†; ३, ४, ४¶; ४, २, १[i]¶, काठ ७, १३[i], १८, ७[g], २१, १२¶; ४०, १†; क २८, ७[g]; शौ ५, १, ७[j], ६, ५३, २[j], ८,१, ३, ९, १४,४†, पै १६,१,३, ६६, ४†, २०,४४, ४, -सुना मै ४, २, १¶; शौ ६, १०४, १; ८, १, १; पै १६, १,१, २०, १३, ४, -सुम् ऋ १,१४०,८;१८२, ३, २, २२, ४[h], १०, १२, १; १४, १२,१५,१[k], ५९,७; मा ८, १९[l]; १९, ४९†[k]; का ९, ३, ५[l]; २१, ४, १†[k], तै २, ६, १२, ३†[k], मै १, ३ ३८[l], †४, १०,६[k]; १३,४, काठ ४, १२[l], ७, १३[i]; १६,२१, २१, १२[m], ३७, १३; १४; क ३, १०[l], जै १, ४८, ६†[h]; शौ २, १२,८, ५,२९, ५;३०, १; ७, २, १;८,१, १५, २, १,†१८, १, २९; ४४[k], २, १३; पै २,८०,२,३; ९,११, २,३,१३, १; १०, ९, १०†; १३, ९, ६; १६, २, ५, ३, १, १९, २०,९, २९, ३†; २०, १, ३, ५२, ११; १२, -सून् शौ ६, १०४, १; १२, २, ५५; १८,

[a]) विप. (⌊अतर्पणीय-, दुस्तोष-⌋ वृत्र-, हेति-)। तस. चार्वादिषु उसं अन्तोदात्तः (पा ६,२, १६०)। उप. **सिन्वु-** <√*सिन्व् (तर्पणे) कर्तरि यत् (तु. वे., द, WSGS.?, WW. ⌊२,४४४⌋ √सि इत्यतः परम्परितां व्यु दर्शुकाः ; वैतु. सा स. अभावे सति √अस् ⌊क्षेपणे⌋ इत्यत. प्राति वर्त्तुक. ⌊वेतु अ-सुन्वु- इत्यत्रत्य उत्तर पक्षः⌋)।

[b]) उप. <√*सिन्व् (दीप्तौ) इति कृत्वा यनि. प्राति. अप्रकाशमान-पर्याय इति मतम् (तु सस्थ. टि. ?एुत्रारे)।

[c]) विप. (हनु-)। या ६,४ =असखादन्ती-।

[d]) नाप. [सूर्यस्य इषु- (=रश्मि-, तेजस्- ⌊तु. वे. GW. प्रमृ ⌋)] । √अस् (क्षेपणे) + किरन् प्र उसं (पाउ १,५१)। नित्-स्वरः।

[e]) ···· भेषजी, असीय विषदूषणी इत्येवं मौलिकी श्रुतिः संभाव्येत । प्रथमपादान्ते यत् मुपा यण् अकारि तदुपेक्ष्यम् , छन्दोभङ्गाऽऽपत्तेः ।

[f]) व्यु ? √अस्(भुवि)>अुस्-+(√*भृ>*भृ->*भ्र->*भ->*ब->) *व- इति स्थिते बस. इति कृत्वा पूप. प्रकृतिस्वरे (पा ६, २, १) सति उप. वि स्वरं सत् नैप्र *ड- इत्येवं विपरिणतं स्यात् । पाप्र. यनि धा. आर्धधातुकत्वऽपि भूभावाऽप्रयोजक उन् प्र. नित् स्वरश्च (पाउ १, १०, पा ६, १, १९७) इति सुवचम् (वैतु. पाउना पाउश्वे. ⌊१, १०⌋ √अस् ⌊क्षेपणे⌋ इत्यतोऽयोग्यामिव सती व्यु. ब्रुवन्तौ) । ननु यनि धा. अप्याद्योऽकार. √*अृ इत्यस्य कतमस्य प्रभेदस्यांऽशावशेष इति । अुसुत्वस्य चरत्वाव्यभिचारात् १म प्राप्त्यर्थ (यद्र) प्रभेदो वा द. साजीव्य-प्रादुर्भावाऽर्थोऽपर प्रभेदो वा √*झृ इत्येतन्मूलक. सन् उसं. (तु. √अन ⌊प्राणने⌋, यस्याऽऽद्यंशस्यापि समान-मूलत्वं द्र , वैतु GW MW भ्वर्थमात्रवृत्ते √अस् ⌊भुवि⌋ इत्यत. व्यु संकेतयन्तौ) ।

[g]) सपा. अुसु<>अुसुः इति पाभे. ।

[h]) सपा. अुसु<>अुसुम् इति पाभे. ।

[i]) सपा. पै ६,२,६ १अुसुराः इति पाभे. ।

[j]) सपा. पै १९, ८, २ आकूति इति, मा ४, १५ श्रोत्रम् इति च पाभे. ।

[k]) असुं यु ईयु (या११,१८ च)> सपा बौपि २,९, १२ असुं य इयाय इति, बौश्रौ २,९:११ भागृ २,११ ७ असुंगमा इति पाभे. ।

[l]) =सपा. माश ४,४,४,११। तै १,४,४४, २ वुसुम् इति पाभे. । [m]) पाभे. अुन्नम् तै ५,४,६,५ द्र. ।

२,२७, पै १७,३५,४,१९,४९, १४; -०सो शौ १९,४४,४; पै १५,३,४, १९, ४२,६; -सो काठ७,१३, शौ ११,९,१६;१८, २,२४, पै १६,८३,६[a] [°सु- अदब्ध°, अमृत°, अरिष्ट°, इत°, गत°, नष्ट°].

असु-त(पु>)पा[b]— -पा शौ १९, ४९,७.

†असु-तृप्[c]— -तृपः ऋ १०, ८२, ७; ८७, १४; मा १७, ३१; का १८,३,७; तै ४, ६, २, २, मै २,१०, ३, काठ १८, १, क २८, २, शौ ८, ३, १३, १०, ५,४९$, पै १६, ७, ३, -तृपौ ऋ १०,१४,१२[d], शौ १८, २, १३, पै १०,९, १०; १९, ५२, ९†.

असु-नीत[e]— -ताय शौ १८, २, ५६[f].

असु नीति[g]— -तिः शौ १८, ३, ५९‡[h];-†तिम् ऋ १०,१२,४, १५,१४[h];१६,२, मा १९,६०[h], का २१, ४, १०[h]; शौ १८, १, ३१; २,५; -०ते ऋ १०,५९, ५; ६.

¶असु मत्[i]— -मान् मै ४,२,१.

असुमती— -तीम् पै ५, १०, १०

?असुक्षु पै १७,२८,२

?असुङ्मती[j] पै ९,१६,३.

अ-सुत[k]— -त ऋ ७, २६, १; पै २, ३९, ३, -तात् ऋ ६, ४१, ४; -†तानाम् ऋ ८ ६४,३, कौ २,७०६; जै ४, ८,१; शौ २०, ९३,३ [त- १सुत°]

अ-सुन्वत्[k]— -न्वतः ऋ १, १०१,४; ५, ३४, ६; ८, ६२, १२; -न्वता ऋ ४, २५,७, ५, ३४, ५; १०,४२, ४, शौ २०, ८९, ४†[l]; -न्वताम् ऋ [१, ११०, ७; (७, ५९, २)]; -न्वन्तम् ऋ १, १७६, ४, मा १२, ६२; का १३,५, १; तै ४,२, ५ ४, मै २, ७, १२; काठ १६, १२; क २५,३, पै ५,२७,६.

?असुन्वत्[m] पै १९,२३,१५

†अ-सु(न्व>)न्वा[n]— -न्वाम् ऋ ८, १४,१५, शौ २०,२७,५.

असुन्व-(क>)का[o]- -का पै ५ २७,७ ,

अ-सुम्न[k]— -म्ना मा ३५ १, का ३५,४,१.

१असुर[p]— -†०र ऋ १, २४, १४;

a) मूको असौ इतीव श्रूयमाण पाठ मौस्थि. दिमृश्यम् ।

b) विप. (रात्री-)। उस थाथीय स्वर. (पा६,२,१४४)। उप. मूलविभुजादिषु उसं क. प्र (पावा ३,२,५), वैतु सा. [पक्षे] नञ् पूर्वं तस. इति विकल्पेन व्याख्यत् तदसत्। नञ्-स्वरापत्तेः (पा ६,२,२) । यच्चेह RW अनु-तप- इति श्रावयितुमिच्छत , तद् अर्थवत् सदपि तदुपज्ञमात्रत्वाद् अप्रमाणम् ।

c) विप. [(प्राणैस्तृप्यत्- =प्राणापहारक- [तु. पशु-तृप्-] [सा. शौ.]) यमस्य दूतद्वय- [ऋ १०,१४,१२]], नाप । उस क्विबन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६.२,१३९) ।

d) असुतपा इति पिपठिषु GW चिन्त्य. ।

e) नाप ([त्यक्तप्राण-] देह- इति कृत्वा द्वि. अर्थे च इति च सा , प्रेतपुरी- वा यमराज- वेति PW. प्रमृ.)। बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा६,२,१) । उप. भावे वा स्यात् पूप समानाधिकरणं विप. वा स्यात् पर-निपातितम् (पा २,२,३७) ।

f) सपा. तैआ ६, १, १ आग्निगृ ३, ५, ३ : ११ असुनीथाय इति पाभे. ।

g) सस्व एपू. टि. द्र. । यत्तु सा ऋ. (१०, ५९, ५ प्रमृ) असूनां नीति- (=नेतृ-) इताव तस व्यत्रृणोत् , तन्मन्दम् , कारकोत्तर-कृत्-प्रकृतिस्वरापत्ते. (पा ६, २,१३९)। h) सपा °ति. <>°तिम् इति पाभे. ।

i) मतुप पित्त्वान्निघाते स्वरेऽविशेष ।

j) पाठ·? अ-शुम्भती- इति शोधो विमृश्य. ।

k) तस नञ्-स्वर. (पा ६,२,१) ।

l) °न्वत इति पगा. शोधार्हं (तु ऋ १०,४२ ४) ।

m) आसन्वत् इति शोधः (तु. शौ ६, १२,२) ।

n) तस चार्वादिषु उसं अन्तोदात्त. (पा ६,२,१६०)। उप. <√*सुन्व् कर्तरि यद्वा भावे द्र । तथा सति बस अन्तोदात्त. (पा ६,२,१७२) स्यात् (तु अ-सिन्व-) ।

o) स्वराङ्कणाऽभावेऽनिर्देश्याऽनुबन्ध. क्षेपाऽर्थे कः प्र. द्र (पा ५,३,७४) । नञ्-समासस्य पूर्वविप्रतिषध उसं. (पामवा ५,१,११९) । तदभावे प्रत्ययाऽर्थस्याऽसंगतेः ।

p) विप. ([प्राणवत्-, बलवत्-] हत्र- [ऋ १०, ७४, २]). नाप. (देव- [अग्नि-, इन्द्र-, वरुण- प्रमृ]; अ-देव- [रक्षस्-, दैत्य-] ; तु. BRV.NW.WW. [१. ६८], SEY [२७,१२६]) । व्यु.? √अस्(भुवि) >*असु- इत्येतन्मूलकतया सुत्रचा इति कृत्वा म स्थि. *असु- + (√*वृ>) वर- (=बस. पूप. प्रकृतिस्वर·) इत्यस्य

१७४, १; २,२७,१०, २८,७[a];
४,२,५,८,१०,६, १० १६,११;
१९, १२, १३२, ४; तै १.
५, ११, ३, ६, ६, ४; ३, १,
११, १; मै १,४, ३, ८¶; ४,
१०, ४, १४, १७; काठ ५,
६; ३२,६¶, ४०, ११; कौ २,
७६२, शौ २०,३२,१, -रः ऋ
१, ३५,७; १०, ५४,३; १३१,
१, २, १, ६, ३, ३, ४, ५,
१५, १; २७, १, ४२, १, ५१,
११, ८३,६, ७, ३०, ३, ५६,
२४,८, १९, २३; ४२, १[b], ९,
७३, १; ७४, ७, १०, ११, ६,
७४, २, मा ८, ५५, २७, १२,
३४, २६†; का ९,७,२ २९,२,
२, ३३,१,२०†, तै १, ३,१४,
१†, ३, १, ११, ७†; ४, १,
८, १, ४, ९, १; मै २, १२,
६, ४ १४,१४, काठ ८, १२¶,
†११, १२[b], १३, १८, १७
¶२५,४, ८, ३४ १४¶, ¶क
१, १९†[b], ७, ७, २९, ५$,
३९ १, ४०, १, ४२, २, ४४,
४; शौ १, १०, १, ४, १५,
१२†, ५, २७, १, ८, ६, ५;
१८, १, २३†, पै १,९,१,९८,
१, ५, ७, ५०†, ८, १२, ५;
९,१२, १०,३, ६; १६, ७९,
५, १९, ५२, १५, -रम् ऋ
५, ४२, ११; ७, २, ३, १०,
५६, ६, मै २, १०, ३†[c],
-रस्य ऋ, १, ११०,३, १२२,
१, १२६, २; २, ३०, ४; ३,
२९, १४; ३८, ४, [५३, ७,
(७,१०३, १०) १०, ६७, २],
५६, ८, ४, ५३, १, ५, ४९,
२, ६३,३, ७, ७, ६, १; ९९,
५, ८, २०, १७; १०, १०, २,
३१, ६, ९२ ६, १३८, ३;
१७७, १, मा १३, ४४; ३३,
२२†, का १४, ४, ७, ३२, २,
५†, तै ३, २, ११,३†; ४,२,
१०,३, मै २. ७,१७, †४,१२,
५,१४,१२; काठ १६, १७,३७.
९†, कौ १,७८†, जै १,८,६†,
शौ ४,८,३†, ६,७२, १, १८,
१, २†; १९. ५६, १, २०,
९१,२†, पै ३, ८, १, १८, ५,
४,२,३†; १५,२३,१, १९,२७,
१४, -रा ऋ ७,६५,२, ८,२५,
४, -०रा ऋ १, १५१,४[d], ७,
३६,२; -रा॰ ऋ १,६४, २, ८,
९६,९, १०, १२४, ५; मा २
२९, ३०, का २, ७, १, २;
¶तै १,५,९, २, ७, १, १, ३,
३, ३[२]; २, ३, ७, १, ४, १,
१, ३, ३,१, ५, ४, १, २, ८,
५, ११, ९; ६, १, ५, ३, २,
२, २, ३[२], ३, ७, २; ४, ६,
१; २; ५, २, ८, ३, ३, ३,
१[३], ११,१, २, ४, १, १; ७,
३, १; ६,२, १, ५, ५, ३; ७,
४, ११, १; ३,१, ४[१], १०, ६;
४, ६, १[२], १०, १[१], ३, ४,
११, १, ५, २, २; ६, ४, ४,
९, १[२], ७, २, ५, ४, ¶मै १,
४, १०, १४, ६, ३, ९[१], १०;
१३[२]; ९, ३[५], ८[७], १०, ५[०],
१५[२], ११, ९[२], २, १, ११[१],
३,२, ५, ३[३], ९[१], ३, २, १[२],
७[३], ४, १, ७, ६, १०[१], ७,
१०; ८,१, ३, ५, ८, १०[१],
९,१, १०, ५[२]; ६[१]; ४, १,·६;
१०, १२, २, १[३]; ३[१], १३,
३,४[१], ५, ५, ६[१]; ६, ३; ४[२],
८, ७, ४, ६, ७[१], ८, १[१],
काठ ६, ७[२]; ८, १, ८; १३[१],
१५, ९, ११, १५[२], १०, ७[१],
१०[२], १२, २[१], ३; १३, ४४[०];
५, १४,९[२०], १९,१०;११,२०,
६[१], १३[४]; २३, ७[४], २४, ९[१],
१०[२], २५, २; ६[१], ९[२], २६,
१०[४], २७, ८[३], ९[१], २८, ४;
९; १९, १[४], ३०, १[२]; ७[१],
३१, ४; ८[१]; ९[१], ३२, ७,
३४,५; ३५, २०[०]; ३६, ९;
३७, ११; १२[४]; १४[२], १६[१],
¶क ४, ६[२]; ६, ६; ७, ३, ८,
१[१], ३; ३०, ८; ३१, १, ८[५],

सत. नैप्र. यनि. विपरिणाम सभाव्यत [तु पाप्र उरन्
प्र इति व्यवहारः (पाउ [१, ४२], दे [१, १०], वैतु
पक्ष या [३, ८], दे [गपू] च अ॒सु- +र. प्र. मत्वर्थे
इति वा, अ॒सु- + र-[<√रम् वा √रा वा] इति
वा वदन्तौ स्वरतश्चिन्त्यौ [उभयथाऽप्यन्तोदात्तप्रसङ्गादिति
यावत्]; दे [गपू] अ॒+*सु॒र- [<√*सुर् तुदा]
इति कृत्वा नञ्-स्वर, PW. प्रभृ. च √अस्(भुवि)
इत्यस्य प्राणित्वपर्यवसायिन्या WW. [१, ६८] च तस्यैव
सानुनासिकोऽक्रमस्य सत सुमतित्वपर्या वृत्त्या तत्तदर्थ-
संपत्ति व्याख्यायुका सन्त उप. वोत्तरांशं वा प्रति
मौनमुद्रिता.)]।

[a]) पाभे. अरुण मै ४ १४,९ द्र.।

[b]) पाभ. तै १,२,८,१ ऋषभ॒- द्र.।

[c]) सपा. ऋ १०,८२,५ प्रभृ १अ॒सुरैः इति पाभे.।

[d]) सं२ °र॒ इति सांहितिको ह्रस्वः।

[e]) सपा मै २,५,३ पितु॒र॰ इति पाभे.।

१५^{४}, ३६, ४^{४}, ३८, २^{३}; ३^{२},
५^{२}, ३९, ३^{२}; ४, ४०, २^{२},
४१, ८^{४}; ४४, ४, ९, ४५, २^{४},
४६, ४^{३}, ४७, ४, ८^{२}; ९^{३},
४८, १८[a], शौ २ ३, ३, ६
१०८, ३, १०९, ३. ८, १३,
१, ४, १०, १०, २६; ११, १२,
१५; १९, ६६, १; पै ६, २ ६[b],
१६, १०९, ६, १३५, १^{२},
१५०, ५, १९, २७, १०; २०,
५४, २, –०रा. ऋ ८, २७,
२०, –राणाम् ¶तै १, ५, ७,
६, ९, २, ७, १, ५, ४, ६, २,
३, ७, १, ४, ३, २^{२}, ५, १, १;
८, ५; ६, ११, ८, ३, ४, ६,
१, ४, ३, ११, ३\$[c], ५, ४, ७,
४, ६, २, ३, १, ४, ३^{३}; ५, ४,
४, १०, १, ६, ११, ५, ¶मै १,
१०, १६^{२}, २, ३, २, ७, ४, ९,
५, ९; ९, १\$, ३, २, ६; ४,
१; ६, १; ८, १; ३^{४}; ५^{२}, १०,
५, ४, १, १०^{२}, ९, १^{३}, ९, ३,
४; ६, ३, ७, ५, ७^{३}, ८, ९[d],
मैपुख्पि ३, ८[e], काठ ७, ६,
९, १५, १०, ७, १२, २^{२}, ५,
१०, १३, ४; १९, ११^{२}, २०,
६, २४, १०, २५, २, ६, २७,
८, ३१, ८^{२}, ३४, ४; ३६,
९, १०, ३७, ११, १४, ३९,
१०[c]; ¶क ५, ५, ३१, १^{२}, ८,
३८, ३, ५. ३९, ३, ४७,
८^{२}; को २, १२१९, शौ ४, २३,
५, ६, ७, ३, ८६, ३, १००,
३, १०, ३, २, ६, १०; १९,
१३, १, पै १, १०६, ४[c], ४,
३३, ५, ७, ३, ९, ४, १, १४,
३, २२; १६, ४३, २, ६३, २,
१७, १५, ४, १९, ३, १२, ६,
१२, १३, ६, ३१, ८, –रान् ऋ
१०, ५३, ४, १५७, ४; खि २,
१४, ११, ¶तै १, ६, १०, २, ११,
६, ७, १, १; ३, ४, २, २, २,
६, १, ४, १, २^{२}; २, १, ६, १ ३; ३
३, ७, १, ४, ४, १, ६, २^{२}, ५, १,
१०, ४, ४, ६, ४, ६, २, २ ७, ३.
२, ३, ८, १^{११}; ३, ७, १, १०, ५, ६,
९, १, ७, ३, १, २, ७, १, ५, २५,
२, ¶मै १, ४, ७, १४, ६ ४, ६^{२},
९, ३^{४}, ५, ६, १०, ५^{२}, १५,
२, २, २, ५, ३, ९; ३, २,
१^{२}, ३. ७, ४, ७, ६, ६; ८,
१; ४, ५, ४, १, १०, १२,
२, १^{२}, ५, ६, ६, ३, ९,
१४, ११, काठ ८, ४^{३}; ५,
९, ११^{४}, १४^{२}, १५; १०, ७^{३};
१३, ३, ४^{२}; ५, १९, २; १०,
२१, ४, १०, २३, ८, २६, १;
२७, ८, २८, २–४, ६, २९
१; ६, ३०, १, ३१, ९, ३२
१; ५, ३५. २०^{२}, ३६, ९,
३७, १४, ¶क ६, ९^{३}, ७, १;
२९, ८, ३०, ८, ३१, १९;
३६, ५, ३८, ५, ४०, ४; ४४,
२–४, ६, ४५ २, ७; ४६, ४,
४७, ९, ४८, १८^{३}; शौ ४,
१९, ४, ६, ७, २; ८, ५, ३;
९, २४; १३, १, ९, २, १७,
१८; १०, ३, ११; ११, ७, ७,
१२, १, ५, †२०, ६३, २,
१२४, ५; पै ५, २५, ४, ९,
२५, १४, ६१, ५, ११; १६,
२०, १, २७ ३, ६४, २; ७७,
६, ७, १३५, १; १५३, ७,
१७, १, ४ १२, ८; २८, ३,
१९, ३, ११; २०, २०, ३,
–राय ऋ ५ १२, १, ४१, ३,
९, ११, १, १०, १२४, ३,
को १, ५५१†, जै १, ५६, ३†,
शौ ५, ११, १, १३, ७, १४,
पै ८, १, १, –रे ऋ १०, ९३ १४,
–रेभ्यः ऋ ८, १७, १; ¶तै २,
५, १, १, ६ २, २, १; ७, ३, ७,
१, ¶मै १, ६, ३, ९, ८^{२}, ३,
३, १; ९; ४, ७, ६, १, ८, ३,
काठ १०, ९[g], १२, ३, २१, ४, ९;
३७, १६. ¶क ३१, १९; को
१, २५४†, जै १, २७, २†;
शौ २, २७, ३, ४; ६, ६५,
३, १९, ५६, ३; २०, ५५,
२†, पै १, ८९, १, २, १६, २,
३; ४१, ४‡[h]; ३, ८, ३, ४, १८,
४, ७, १२, ८, ८, १६, ८, १९
११, ९, –रेषु ऋ १०, १५१,
३; ¶तै ६, ३, ७, २; ६,
११, ५, ७, ३, ९, १, ¶मै
३, ६, ८[i], ४, २, ३; ७, ५^{२},

---

a) सपा मै २,५,३ पितुर. इति पाभे. ।

b) पाभे. असु शौ ५ १, ७ द ।

c) =सपा मंब्रा २, ३, २० पागृ ३, ३, ५ । शौ ३, १०, १२ दुस्यूनाम् इति पाभे ।

d) असुराणां ब्राह्मणौ इति सत. पाठस्य स्थाने सपा. काठ ३०, १^{२} क ४६, ४^{१} असुरब्रह्मौ इति पाभे. ।

e) प्रपाठकारम्भकत्व त् ताच्छब्द्यम् ।

f) सकृत् सपा. मै ३, ८, ५ सपत्नम् इति पाभे. ।

g) सपा. मै २, २, १० वृत्राय इति पाभे ।

h) सपा. ऋ १०, १५९, ४ विशिष्ट. पाभे ।

i) सपा. काठ २३, ४ क ३६, १ देवेषु इति पाभे. ।

¶काठ १३, ५, ३७, १४[२], -रै. ऋ १, १०८,६; १०,८२, ५[a], मा १७, २९†, का १८, ३, ५†[a], तै २,४,२,३¶[a],४,६,२, ३†[a], ¶मै १, ७, २, ४, ४,९, काठ १०, १०[१]¶, १८,१†[a], क २८,२†[a], पै ५, २६,९. [°र- देव°, सुर°]

आसुर[b]- -रः ऋ ३, २९, ११, [१, ४०, ५, ९], ¶तै २, १,२,२; ६, ९, ४, ¶मै २, १, ५; ५,२, ३,८,१०; ४,१,१०, २, ९, ५,७; ८,३; ¶काठ ११, ५, १२,१३; २५, ४, २६, १, २७,२, २८, ४; ३१, ८[१], ¶क ३९, १; ४०, ४, ४७, ८[१], -¶रम् तै २,५,११, १; ६,९, ५, -रस्य ऋ ५,८५,५, शौ ३, २२, ४; -रात् मा १९, ३४[c], २०,६७, का २१, ३, ३[c], २२, ७, १; मै ३, ११,४, ७[c], काठ ३८, २[c], ९, -राभ्याम् पै १९, ३६, १५; -†रे ऋ १०,१३१, ४, मा १०, ३३, २०, ६८$, ७६; का ११, १०, ३; २२, ७, २$, १०, मै ३, ११, ४; काठ १७, १९, ३८, ९[१], शौ २०, १२५,४; -रै पै १७,२८,२.

आसुरी[d]- -री मा ११, ६९, का १२, ७, ४, तै ४, १, ९; २, मै २, ५, ९, ७,७; ३, १, ९, काठ १६, ७, शौ १, २४, १, २; ७, ३९, २, पै १, २६,१, २; २०, ३०, ७, -री शौ ८, ५, ९, पै १६, २७, ९, -र्यां[e] मै २,५,९.

असुर-क्षयण[f]- -णम् शौ ११, १२, १०,१२;१३.

असुर-क्षिति[g]- -तिम् शौ १०,६, २२-२८, पै १६,४४,५-७[h]

असुर घ्न[i]- -घ्नम् खि २,४,१

असुर-त्व[j]- -त्वम् ऋ [३, ५५, १-२२, १०, ५५, ४], मै ४, ७,१[२]; -त्वा ऋ १०,९९,२.

¶असुर-ब्रह्म[k]- -ह्माभ्याम् काठ२७, ८;-ह्मौ[l] काठ ३०,१[२], क४६,४[१].

असुर-माय[m]- -यया शौ ३, ९, ४, पै ३, ७,५; -या मै ३, १, ९¶, -ये मै ४,८,१¶

¶असुर-योनि[m]- -निम् तै ५, २, ८,४, काठ २०,६; क ३१, ८

¶असुर-लोक[m]- -कः,-कम् मै १, ११,९; काठ १४,९.

असुर-वैर-> -रिन्[n]- -रिणं खि ७, ३,२.

असुर-हन्[o]- -घ्न † ऋ ६, २२, ४, शौ २०, ३६, ४, -घ्ने ऋ ७, १३, १; -हणम् काठ ३९, ५, -†हा ऋ १०, १७०, २, कौ २,८०४, जै ४ २,१०

असुरघ्नी- -घ्नी मै ४,१, ६, काठ ३१,४, क ४७,४.

²असुरा त्वेषा[p] पै ३०,४८,७.

---

a) पामे. १असुरम् मै २,१०,३ द्र.।

b) वि र. ([असुर-पुत्र-, असुर-सबन्धिन्- प्रभृ] स्वर्भानु-, क्रौञ्च-, नमुचि-, अररु- प्रभृ) । तस्येदमित्याद्यर्थे अण् प्र. (पा ४,३,१२०) । तत्-स्वर ।

c) सपा शांश्रौ १५, १५, १३ आसुरे इति पामे. । विमर्शः वैप४ अधि, आसुरात् च शांश्रौ १५, १५, १३ द्र.।

d) विप (माया-, कृत्या- प्रभृ.) । मायाऽर्थे तद्धित. अण् प्र. (पा ४, ४, १२४) ।

e) स्वरितः (पा ८, २, ४) । असुर्यां इति मुपा ? यनि शोध द्र.(तु टि. २असुर->-री-)।

f) वि[प]. (वध-)। उस कर्तरि ल्युडन्ते कृत् स्वर प्रकृत्या।

g) विप. (मणि) । बस पूप प्रकृतिस्वरम् । उप. <√क्षि(क्षये)।

h) क्षतिम् इत्यपि क्वचित् मूको पाठ ।

i) उस. कान्ते (पा ३,१,५) थाथादि-स्वरः।

j) तत्र तत्र देवानाम् असुर-त्वस्य श्रवणात् सुर-त्वस्य चाऽश्रवणात् सुर- इत्यर्वाक्तनं प्राति. भवत्य् आभासिकनञ्-निवृत्तीतीवाऽभिसंदधाना अर्वाञ्च PW. प्रभृ. द्र. (तु १असित-) । अत इह त्वतल्भ्याम् (पमवा ५, १, ११९) इत्यस्याऽवसराऽभावो नञ्-समासाऽभावादिति दिक् । ननु विरुद्धार्थप्रतीतिर् मा भूद् इति देवानां प्रसङ्गे नञ्-समासो न स्याद् राक्षसाना प्रसङ्गे त्वनुपपत्त्य-प्रसङ्गात् तादृशो नञ्-समासोऽनुमन्यतेति चेत् । न । सुर- इत्यस्य सुरा- इत्यतोऽन्यत्र श्रवणस्य नितरामनुपलभ्यमानत्वात् तादृश्या अनुमते प्रागेतरत्वकैमुतिकत्वादिति यावत्।

k) नाप. ([असुर-पुरोहित-] त्रिष्ठा-वरुत्रि- वा शु[ष]ण्डा-मर्क- वा)। द्वस । l) पामे १असुराणाम् मै ४,८,१ द्र.।

m) षस. सास्व. (पा ६, १, २२३) ।

n) विप. (कृष्ण-) । मत्वर्थीय. इनि प्र.। तत्-स्वरः ।

o) वि[प]. (अग्नि-, इन्द्र- प्रभृ.) । उस. क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या।

p) पाठ:? असुरत्वेषा इति शोधः । वा. ?

?असुरापवम- -मे पै १७,१३,६.

१असुर्य,र्या[a]- -०र्यं ऋ २, २३, २,१०,१०५,११, -†र्यं. ऋ ८, १०१, १२, मा ३३, ४०, का ३२, ३, ११, काठ ३४, ३¶, कौ २, ११३९, जै ४, ३, ३, शौ २०, ५८, ४, -र्यम् ऋ २, २७, ४, ३३, ९, ३, ३८, ७; ५, १०, २; ६६, २, ६, २०, २, ३०, २, ३६, १, ७४, १, ७, ५, ६, ६५, १, ९,७१, २, मा ८, २४[b], का ९, ४,२[b], तै १,४,४५,१[b], २, १, ११, ५†, ५,१, ७, ४¶; मै १, ८, ३¶, ४,७,४[2]¶, ११,२†, १२, १†, काठ ४, १३[b], ६, ३¶, ११, १२[2]†; १९,७¶, क ३,११[b],४, २¶, ३०,५¶, पै १, १०९,३, -†र्यस्य ऋ २,३५,२, ७, २२, ५, काठ १२, १५, कौ २, ११४९; -र्या ऋ १, १६७, ५, १६८, ७, ७, ९६, १, ¶काठ २५,८, ¶क ४०,१, -र्याणि ऋ ४,४२,२, १०, ५४, ४; -र्यान् ऋ १, १३४, ५, -र्यान् मै १, ३, ३९[b], काठ २४, १०¶; क ३८,३¶, -†र्याय ऋ ४, १६, २, ७,२१,७,[६६, २, ८,२५, ३], १०,५०,३, जै ३, ५४,८; शौ २०,७७,२, -¶र्यां मै ४, ६, ३.

२*असुर[c]- > *असु(र-क)रिका[d]- >असुरी[e]- -र्यः.[f] मै १,६,३.

*?३असुर[g]- > *असुरिक[h]- > २¶असुर्य,र्या[i]- -र्यः मै १, ६, १०, काठ १३,४, -र्यम् मै ३,६, ६[2?j], काठ ३४,२; -र्या मै १, ८,६, ३, ६,६; काठ ८,३; क ६, ८, -र्याः[k] मा ४०,३, का ४०,१,३.

१,२असुर्य- १, *?३असुर- द्र.

¶अ-सुवर्ग्य[l]- -र्ग्यः. तै ५, ५, ३,२, -र्ग्यम् तै ५, २, १०, ७; ५, ४,४.

अ-सुषिरत्व[m]- -त्वाय मै ३, १०,२.

अ-सुष्वि[n]- -ष्वीन् ऋ ४, २४, ५, ६, ४४, ११, -ष्वेः ऋ ४, २५,६.

---

[a]) तद्धिते यति नित्-स्वर (पा ६, १, १८५)।

[b]) सपा. असुर्यम् (माश ४,४,५,१२) <>असुर्यान् इति पाभे ।

[c]) मौस्थि. *२अस्-वर्- (=उस. थाथीय-स्वर [पा ६, २, १४४]) इति विशेषे सति १असुर- इत्यत्र निर्दिष्टा दिशा एवाऽतिदेश्या । एउ. व्यु. औप द्र. (तु एउ टि)।

[d]) नाउ व्यु. नैप्र. औप. द्र ।

[e]) पाप्र. १असुर- इत्यत ङीष उसं (पा ४, १, ४१) यथेष्टलाभे संभवत्यपि मौस्थि स्त्री. उपयुज्यमानस्येकारस्य स्वरभावाऽभावतो यथायोग मूल-शब्द-सस्वरविस्वराऽन्त्याऽकारस्थानितया प्रतिपत्तेरिदं कल्पना-गौरवमिह लब्धाऽऽदरमिति दिक् [तु. टि. १असुर- >आसु(र>)री- > -र्याँ (मै २, ५, ९)]।

[f]) जसि स्वरसंक्रम. (पा ८, २,४)।

[g]) नापूपू सरूपयोरन्योन्यं स विषयभेदे सत्यप्यर्थतः सजातीयत्वं भवति । तयोरुभयोः प्रकाशसाहित्यवति तात्पर्यात् । प्रकृतं तु प्रकाशराहित्यवति तात्पर्यात् ततो विजातीयं द्र । एवमर्थत. सिद्धेऽपि विवेके व्यु. स्वरस्य च विषये संदेहो भवति । तथाहि । यनि. उस. थाथीय-स्वरः स्यात् (पा ६, २, १४४) । उप. च नापूपू. सरूपं सद् भावे वा कर्तरि वा <√वृ 'आच्छादने' (वैतु नापूपू. सरूपयोः उप कर्तरि <√*वृ <√भृ) इति स्यात् । यद्वा तस. नञ्-स्वरेण *?४अ-सुर- इत्येवं वा निर्देष्टव्यम्, यत्र उप (√*सृ [प्रकाशे]>) *सुर- इति भाप द्र. । नाउउ. व्यु चैतत् औप. द्र. ।

[h]) तस्येदमीयेऽर्थे ठ>इक प्र. उसं (पा ४, ३, १२०) । तत्-स्वर. । मौस्थि. नाउ. व्यु औप. द्र. (तु. *?असूरिक-) ।

[i]) विप. (रात्रि-, लोक-, वर्ण- प्रभृ) । नैप्र. वर्ण-विपरिणामे सति स्वर-संक्रम. (पा ८, २, ४) । यद्वा पाप्र. एपू. वा नाउ वा यति प्र. तित्-स्वरः ।

[j]) तु. सस्थ. टि. अ-सूर- > ?१असूर्य- > -र्यम् ।

[k]) =सपा. माश १४, ७, २, १४ ई ३ च । बृउ ४, ४ ११ कठउ १, १, ३ अनन्दा. इति पाभे. ।

[l]) तस नञ्-स्वर. (पा ६, २, २)।

[m]) वा छन्दसि (पाम ५,१, ११९) इति प्रकृतिस्वर बाधित्वा नञ्-स्वर. (पा ६, २, २) । वस्तुतस्तु भावप्रत्ययान्ततया निष्पन्नेन सता नञ. स. च तत्-स्वरश्चेत्येवं सुवचम् ।

[n]) नाप. (सोमाभिषवाऽकर्तृ-) । उप. √सु(अभिषवे) + क्विन् प्र. उसं. (पा ३, २, १७१) ।

अ-सू[a]- -सूम् मा ३०, १४, का ३४, ३,१; -स्वम्[b] ऋ १, ११२, ३, १०,६१,१७, शौ ७,३६,३.

अस्-सु°- -स्वः[b] शौ १०,१०,२३, पै १६,१०९,३

?असूक्त[d] पै १४,१,१८

अ-सूतिका[e]- -का शौ ६, ८३, ३, पै १,२१,४.

*असूय[f]-> √असूय > असूयत्[g]- -यन् ऋ १०,१३५,२.

असूया[h]- -या पै ४, २४, ३[i] [°या- स°]

?असूयेकपसु[j] पै ४,२४,३.

अ-सूर[k]- -रे ऋ ८, १०, ४.

*?असूरिक[l]->?१असूर्य[m]- -र्यम् मै ३,६,६[n].

असूर्त[o]- -र्तम् शौ १०,३,९, पै १६, ६३,८, -र्ते ऋ १०, ८२,

---

[a]) विप. (⌊प्रसवाऽसमर्था-, बन्ध्या-⌋ धेनु-, सपत्नी-), नाप (बन्ध्या-स्त्री- ⌊मा ३०,१४⌋) । बस. अन्तोदात्त· उप √सू (प्राणिप्रसवे) + भावे क्विप् प्र । यद्वा तम उप कर्तरि क्विबन्तं चार्वादिषु उसं. (पा ६,२,१६०)।

[b]) स्वरसक्रमात् स्वरितः (पा ८, २, ४) । शाखा-भेदेन यण्-भावाऽभावौ द्र ।

[c]) पपा. नावग्रहः । तेनाऽभ्यस्तीभावमिव स्वार्थिकं नञ्-पूर्वमिति संभाव्य PW. प्रमृ एतत् =नाप् इत्यभि-संदधिरे । यथा यनि पक्षेऽवग्रहाऽभावो नोपपद्येत, एवं परपक्षेऽप्य् अभ्यासह्रस्वाऽभावो धा. मूर्धन्यादेशाऽभावश्च नोपपद्येयातामित्युभयो पक्षयोश् चोद्यदुष्परिहरत्व-सामान्यात् प्रकरणाऽनुसधानतोऽन्यतरपक्षपरिग्रहो निर्णी-येत । एस्थि वशायाः सामान्येन अस्व. सत्याः सू-भावोदये श्राविते सत्येव तद्-गर्भश्रुतिरुपपद्येत चमत्कृति-सहकृता च भवेद् इति युज्येतैव समासपक्ष इति मतं भवति (तु. W.) । यनि. अ-सू- इत्यस्य नञ्-युक्तस्यैव पूर्वपदीभाव इति उस. क्विबन्ते कृत-स्वर· प्रकृत्या ।

[d]) सवितृ-प्रकरणात् असूत (<√सू ⌊प्रेरणे⌋) इति शोध. द्र. ।

[e]) विप. [(⌊पूयस्रावम् अजनयन्ती-⌋ वन्ध्या-) अप-चित्-]। बस. समासान्ते कपि कात्पूर्वस्याऽकारस्येत्त्वं ह्रस्वा·तेऽन्त्यात्पूर्वीय· स्वरश्च (पा ५, ४, १५४, ७, ३, ४४, ६, २, १७४)।

[f]) व्यु ? पाप्र. असु- इत्यतो क्यषन्ताद् वा यग-न्ताद् वा नाधा. सतः (पा ३, १, २७, पाम ३,१,१३) पचाद्यजन्तं प्र ति. द्र. (तु. टि √वसूय) । मौस्थि. तु १असुर->१असुर्य- इत्यत नैप्र यनि. विपरिणाम (तु माश १,२,५,४)।

[g]) शतुर्निघाते तुदा. विकरणस्य स्वर (पा ६,१,१८६)।

[h]) स्त्री भावे अ. प्र. टाप् च (पा ३, ३, १०३) ।

[i]) पाठ·? तृ१ सल् लुप्तैकयकारं संभाव्येत (तु. नाउ. टि.)।

[j]) पाठः? असूया (=असूयया), एकपरसु इति पदद्वयं स्यादिति तत्परः शोध द्र. (पञ्चपन्मातृत्वादेक-पद्विपयाऽसूयेत्यभिसंधि) । अधिकाक्षरनिविवर्तयिषा-प्रयोजितः यनि. पाठस्य विकार द्र. ।

[k]) नाप । अर्थ· ? ⌊प्रज्ञा-रहित-⌋ मनुष्य- इति वे, ⌊स्तोतृ-रहित-⌋ देश- इति मा, ⌊सूर्य-रहित-⌋ काल-, रात्रि- इति BW· WAG ⌊२, ५1b⌋ प्रमृ । बस. अन्तोदात्त (पा ६, २, १७२)।

[l]) *असुरिक- इत्यत्रत्य टि. द्र. ।

[m]) २असुर्य- इत्यत्रत्यं टि. द्र ।

[n]) एव किल मूको. (तु. सटि.)। प्रकरणतस्तु *?३अ-सुर->२असुर्य- इत्यस्य रूपं द्र । एवमप्यन्यतरत् क्रिवि. (=नक्तम् इत्येतत्समकक्षम्) अन्यतरच्च कर्मपदम् इति विवेक द्र. ।

[o]) व्यु ? *अस्वृत्र- [=(√१अस् ⌊<√*भस (तु. २असि-, पंजा भस्,⌋>)*अस्- (=भाप धूलि-पर्याय)+(√वृ>)*वुर्-[भाप. (=वूर्->ऊर्- इत्यत्र तु. *वूर्णा->ऊर्णा- ; पंजा. ⌊*वुर्णु->*उर्णु->⌋ उन्नु) इति कृ वा *अस्वुर्- इति तस सास्व (पा ६, १, २२३) सति (√तॄ>)त्र-(भाप.) इत्यनेन बस. पूप प्रकृतिस्वर (पा ६ २,१)] इत्यस्य (धूलिधूसरित-वचनस्य सत) नैप्रा. यनि विपरिणामः स्यात् [तु. टि. असूर्ति-, *सुवुर्-, सूर्त-, *सूर्ति-, शौ (१०, ३,९) च गत एतन्निगमान्तरेऽपि रजस्- इत्यस्यैव विप भवतीति स्पष्टम्; वैतु या (६, १५) प्रमृ असु- इति पूप ? (तु. दे. ⌊४, ३⌋, स्क. दु, सा. ⌊तै., का⌋ उ म.), √ईर् इत्येतत् क्तान्तं सत् उप चेति कृत्वा तृस. पूप. प्रकृतिस्वरः (पा ६, २, ४८) अभावतश्चोद्या, नञ् पूर्व· बम वा (तु सा. ⌊ऋ⌋) तस. वा (तु. PW. GW. ORN NW MW.) इति सूर्त- (√सृ इत्यतो वा ⌊तु. पाका ८, २, ६१⌋, सा. ⌊ऋ.⌋, PW⌋ √स्वृ इत्यतो वा ⌊तु ORN. GW. NW.⌋) इति उप चेत्यपि स्वरतोऽसाधु वचः । बस. अन्तोदात्तः (पा ६,

४[a], मा१७,२८[a]; का १८,१,४[a].

असूर्ति[b]– -ऽर्ता[a] तै ४,६,२,२; मै २, १०,३; काठ १८,१, क २८,२.

? १**असूर्यं**– अ-सूर– द्र.

२**अ-सूर्य[c]**– -र्यें ऋ ५, ३२,६

?**असृगादा** पै ९, ६,६

असृज्[d]– -सृक् ऋ १, १६४, ४; खि ४, ५, १४; ७, १, ६; मै ४, २, ९[२]¶, काठ ३४, ८[२], १२, शौ ४,१२,४, ५, ९, १४, ४†, पै ४,१५, ३, ७, ११, ४, १५,२३,२. १६,६६, ४†; १७, ?१,१, २०, ५२, ११, –सृजा पै २०,३९,२, -सृजाम् ?पै ८ ७,८, –सृत्?[e] तै ७,४ ९,१¶.

असृक्-तस् ( ) पै २०,५२,१२.

¶**असृक्-त्व**– -त्वम् मै ४, २, ९, काठ ३४,८.

असृक्-पावन्[f]– -वानम् शौ २,२५, ३, पै ४,१३,६

असृक्-सृष्ट– -ष्टम् पै २०,४९,८

असृक्-स्थान– -नम् पै २०, ५४,३

असृङ्-मुख[g]– -खः मै ४, ९, १९, –खान् शौ ११, ११,१७, पै १७,१२,८.

¶**अ-सृष्ट,ष्टा[h]**– -ष्ट मै १,६,६,–ष्टम् मै ४,२, ९, पै २०, ४९, १०, –ष्टा मै १, १०, ५, काठ ३५, २०; क ४८, १८; -ष्टान् पै २, १५,३$[i]

अ-सृप्र– -प्रौ पै २०,८९,८.

अ-सेन्य[j]– -न्या ऋ १०,१०८,६

¶**अ-सोम[k]**– -म काठ २७, ४; क ४२,४.

¶**अ-सोमप[h]**– -पा॰ मै १,४,६, काठ २६, ९[२]; क ४१, ७[२], –पान् काठ २६, ९, क ४१, ७, –पै काठ २६,९[२], क ४१, ७[२]; –पौ तै २, १,१०, १, मै ४, ६, २, काठ १३, ६, २७, ४, क ४२,४.

¶**अ-सोमपीथ[l]**– -थ काठ ११, १०.

¶**अ-सोमयाजिन्[h]**– -जी तै २, ५, ५,१[३]

¶**अ-सोम्य**– -म्यस्य[m] काठ ५,२.

¶**अ-स्कन्द[h]**– -न्दाय तै १, ५,८,५, २, ५, ८, ३ ५,६, ८, ४, ७, ६, ५, ६, ३,८, १, ३; ४, ५, २, मै ४,१,३; १०[n]; काठ १३, १०; १९, ४, २३, ३; २५, ४[n]; ३१, २[१]; ८[n], क ३०,?, ३९,१, ४७,२[२].

***अ-स्कन्द्यञ्च्**–> **अस्कन्दी**(क>) का[o]– -के पै १५, १८,७

अ-स्कन्न[h]– -न्नम् मा २,८, का २,२, २; ¶तै २, ६,१, ७, ६, ३,८, १, ३, ४, ५, २; मै ¶१, ४, १२; ३,१०,२; ¶४, १, २;२, १४[२], ¶काठ ६, ३; २३, ३, ३१, १; ३२, २, ¶क ४, २, ४७, १, –¶न्नाः मै ३, १०,१, ४,५,५[१].

२, १७२) तस च आद्युदात्त (पा ६, २, २) स्यादि-त्यभिसंधे]।

[a]) मपा **असूर्ते**<>**असूर्ता** इति पाभे. ।

[b]) व्यु? ***अस्वर्त्रि**– (=उप. ***त्रि**– इत्येव नापू. विशेषः) इत्यस्य नैप्र विपरिणाम स्यात् । ननु किमितीदं नापू. पृथक् प्राति. इति (वैतु. सा. ⌊नै स्थ⌋ भूतानि इत्येतत्समानाधिकरणं सत् यनि नापू. न. द्वि३ इति)। **असूर्ते सूर्ते रजसि निषत्ते** (ऋ १०, ८२, ४) इत्येतस्य मौलिकस्य सत॰ पाठस्य स्थाने प्रकृतस्य पाठस्य पर्यायान्तरमात्रत्वाभिसंधेरिति । कथमिति । यथा तत्र **असूर्ते** इति सप्त१ सद् रजसि इत्यस्य विप. भवति (**वैतु.** यस्थ. या. (६,१५)प्रमृ एकारान्तं पुं. प्र३ सद् **ऋषय**. इत्येतत्-समानाधिकरणमिति), तथेह (**रजसो**) **विमाने** इत्यनेन सप्त१ सता **असूर्ता** (=-र्तौ) इत्यस्य संबन्धो गालवेष्टो पुंवद्भावश्च (पा ७,१,७४) इति (**तु. टि.** ***सूर्ति**–,**निषत्त**-)।

[c]) विप (तमस्-)। **बस.** अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)।

[d]) =शोणित-।(✓**अस्**⌊भुवि⌋>)***अस्**–+(✓**सृज्** >) ***सृज्**- (भाप.) इति स्थिते नैप्र एकसकारलोपे सति बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (तु. टि. **असन्**–)।

[e]) **यकृत्**–, **शकृत्**– इत्येतदीयाऽऽभासजन्यः ज्>त् इति विपरिणाम इति (तु. L५२३) वा, पृथक् प्राति इदम् उप. ✓सृ>भाप. ***सृत्**– इत्यंशमात्रे **असृज्**-इत्यतो विशिष्टं सत्तेन सव्यु. इति वा विमृश्यम् ।

[f]) विप (२**अराय**–)। उस. उप. ✓**पा**(पाने) + **वनिप्** प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या ।

[g]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)।

[h]) तस. नञ्-स्वर.।

[i]) पाभे. **अशिष्टान्** शौ २,३१,२ द्र.।

[j]) तस. अन्तोदात्तः (पा ६,२,१५६)।

[k]) विप. (⌊सोम-रहित-⌋ मैत्रावरुण-ग्रह-)। बस.।

[l]) विप. (शूद्र-)। बस. उप. भाप ।

[m]) पाभे. **अब्राह्मणस्य** मै १,४,१२ द्र.।

[n]) सपा. क ४७, ८ **अस्नुताय** इति पाभे.।

[o]) तस.।

¶अस्कन्न-त्व[a]- -त्वाय मै १,८,३, ३, ४, ७, ८, १०, ९, ७[२]; ४, ५,२;८,९.

¶अस्कन्न-हविस्[b]- -विः तै १, ६, ८,२.

अ-स्कम्भन[c]- -ने ऋ १०,१४९,१.

†अ-स्कृधोयु[d]- -यु ऋ ६, ६७,११, ७,५३,३; -युः ऋ ६, २२,३, शौ २०,३६,३

?अस्त[e] पै २०,१६,१.

१अस्त- √अस् (क्षेपणे) द्र.

२अस्त[f]- -स्तः[g] पै ५, ३०, ७, -स्तम् ऋ १, ६६,५; ११६,५; २५, १३०, १[h]; ३, ५३,४,६, ४, १६,१०; ३४,५; ५, ६,१[२]; ३०, १३, ६, ४९, १२, ७, ३७,४, ६, ८, ⌊३, २३, (७४, १४)⌋; ९१, १; ९, ६६, १२; ९७,८, १०, १४, ८; २८, १, ३४, १०, ८५, ३३, ८६, २०, २१, ९५, २; ४, १३, १११, १०, खि १, २,१[२]; ३, १९,१, ५, २२, ६[i], मा ३, ४७; १५, ४१[२]†, का ३, ५, ४, १६, ५, २३[२]†; तै १, ८, ३, १; मै १, ६, २; ७[२]; १०, २, २, १३, ७[२]†, काठ ७,१४; ९, ४; १७, १८†; ३९, १४[२]†, क ६, ३, ८, ७; †कौ १, ४२५[२]; २, ९, ४६७, १०८७[२], †जै १, ४१, ७[२]; ३, १, ११; ३५, २, ५३, ८, शौ ४,१५,६, १०, ८,१६; १४, १, ४३; २, १३, २९†, १८,३, ५८†; †२०,१२६,२०; २१; पै १, ७२, २; ४, २६, १†; ५, ७, ३; ८, १५, १२; १६, १०२,५; १८, ४, १०;८, ४, ९, ९†, -‡स्ता[h] कौ १, ४५९; जै १, ४८, ३, -?स्ता मै ३,८,३‡[j], -†स्ते ऋ ७,१, २, काठ ३९,१५, कौ २,७२४, जै ३,५९,१७.

अस्त-क[k]- -कम् खि २, ९, ५, शौ २, २६,०, पै २, १२, ५ [°क- सु°].

अस्त-ताति[l]- -तिम् ऋ ५,७,६

अस्तम्[m]

अस्तमि(म् √इ) > अस्तं-यत्[n]- -यते[o] शौ १७, १, २३, पै १८, ३२, ७, -यन् शौ ९,१०,५; पै १६, ११५,२,३.

---

a) तु टि. अ-सुषिरत्व- ।

b) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१) ।

c) नाप (अन्तरिक्ष-) । बस. अन्तोदात्त ।

d) विप. (⌊अनल्पप्राप्ति-, पुष्कल⌋ यद्-, रयि-) । तस. नञ्-स्वर । उप <स्कृधु ⌊=कृधु-⌋+१आयु- इति या. ६,३ वे. सा प्रभृ । शेषं कृधु- टि द्र. ।

e) सपा. शौ ७, ११८, १ असः (√अस् ⌊भुवि⌋) इति पाभे. ।

f) नाप. (गृह-, धामन्-) । व्यु ? पाप्र. √अस् (भुवि)+तन् प्र उसं स्वादेशाऽभावश्च (पाउ ३, ८६) । नित्-स्वरः । यनि. एव बधा. च स्वामित्वविशिष्टोपवेशनाऽर्थकः सन् √आस् इत्यस्य च √*निश् (तु २निष्कृत-, नीड-) इत्यस्य च सनाभिरिति कृत्वा √*अद् (रक्षणे) इत्यस्य तदवान्तरप्रभेदतया सुवचस्य सत कायविस्तर. स्यात् [वेतु. दे (३, ४) भू-गति-दीप्त्या(प्ति-आ)दान-क्षेपणानामन्यतममर्थमपेक्षुकः सन्ननिर्णीतवचा, सा. (ऋ १, ६६, ५) प्रभृ. √अस् (क्षेपणे) इत्येतमुपयुञ्जाना, WW २, ३३४ √*नस् इत्यत. व्यु. पश्यंस्तदादिनकारलोपमिव सकेतुक संश्चिन्त्य (मौस्थि अकारादेश्च नकारादेश्च धा समानमूलभूतस्य √*अद् इत्यस्याऽननुनासिकादितया सानुनासिकादितया चोच्चारणद्वैस्वाभाव्य तदधीनश्चान्यतोऽकारादेश्चाऽन्यतो नकारादेश्च धा पारिणामिक प्रादुर्भाव इति कृत्वा तयो परस्परं सानाभ्यं न तु जन्यजनकभाव इत्यभिसंधे)] ।

g) पाठ ? इहैवाश्विनोर् अस्तं स्यात् इत्येवं ३य पाद सु-शोधः, वकारोपक्रमश्च त्रुटिताक्षरयुग्मश्च ४र्थ पादो भूयोविमर्शसह द्र ।

h) सपा. °स्तम् <> °स्ता इति पाभे. ।

i) पाभे अश्व शौ २० १३६, ५ द्र. ।

j) सपा ऋ ८,९६,२ अस्त्रा इति पाभे । पाठ.? अस्ता ⌊न प्र३⌋ इति शोध संभाव्येत (तु प्रकरणम्) ।

k) स्वार्थे कन् प्र उसं. (पा ५,४,२९) । नित्-स्वर ।

l) सकक्ष-विशेषणान्तरसाम्येन करेऽर्थे तातिप् प्र. उसं. [पा ४,४,१४३; (तु. दुक्ष-ताति-, वैतु सा करेऽर्थे PW प्रभृ च स्वार्थे तातिलम् प्र इच्छन्तो लित्-स्वरस्य ⌊पा ६,१,१९३⌋ अभावं प्रति पर्यनुयोज्या)] ।

m) मूलत द्वि१ सद् मान्तम् अव्य. इति व्यवहारमुपैति । तदेतत् स. पूप. सत् उप प्रति मौस्थि क्रिवि इति कृत्वा तत्-सबद्ध सत् ग इति कृत्वा व्यवहार्यते (पा १, ४, ६८) ।

n) विप. (सूर्य-) । गस. शत्रन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या ।

o) विभक्तिरुदात्ता भवति (पा ६, १, १७३) ।

अस्तमि (म्-इ)त[a]- -ताय शौ १७, १, २३; पै १८, ३२, ७.

अस्तमे (म्-ए) ष्यत्[b]- -ष्यते[b] शौ १७,१, २३; पै १८, ३२,७

अस्तमी (म्-ई)क[c]- -के ऋ १. १२९,९

?अस्तनयन्न्[d] पै १३, १४,४

¶अ-स्त(न>)ना[e]- -ना. मै ४,१,१४

?अस्त(यँ>)र्यां[f]- -¶र्या मै १, ५, १०; -र्यां[g] पै २,२३,५

अस्तवे, अस्तवै, अस्ति- √अस् (क्षेपणे) द्र.

अ-स्तुत,ता[h]- -त ऋ ५,६१,८,६७, ५; काठ ७, १०¶; क ५, ९¶, -तम् खि २, ७, ४, मै ३, ८, १०¶; -¶तया तै ७, ५, ८, ४.

*?अस्तुर्-मिश्[i]- -शम् शौ १९, ७,१

अस्तृ- √अस् (क्षेपणे) द्र

अ-स्तृणत्- -णन् काठ ३६,१२

१अ-स्तृत,ता[j,h]- -०त शौ १९,४६, २[k], पै ४, २३, २, -त. ऋ १, ४१, ६, ६,१६, २०; ८, ९३, ९, १५; ९,२७,४; मै २, १३, ६†; काठ १२,३¶, २०,१४†, ३७, १५; १६; ३९, १२†, †कौ २, ५७४, ६१३‡[l]; ६३९, ६७४‡[m]; †जै ३,४६,१२; ५०, १‡[l],५१,५;५६,२‡[m]; शौ १९, ४६, १-७; †२०,४७,३;१३७, १४; पै ४, २३, १-७, ६, १२, ५; ६; १९, ४६, १[n]; -तम् ऋ १, ८, ४, १५ ५; १४०,८, ८,१, ११, ६६, १०; ९, ९, ५; १०,४८,११, तै ३, २, ६, २[o], कौ १, २२९†; जै १, २४, ५†, शौ १९, ४६,१, २०,६८,४†; पै ४,२३,१, -ता तै ४,२,९,१[n], -ते शौ १९,४६, ५, पै ४,२३,४.

अस्तृत-यज्वन्[p]- -ज्वनः ऋ ८,४३, १; -ज्वा खि ५,५,१०.

---

[a]) विप. (सूर्य-)। सस्व. कृते तु. टि. अव-गत- ।

[b]) तु टि. अस्तं-युत्-,-यते ।

[c]) व्यु.? भाप. (अन्तिक-[तु २उपाकु-, प्रतियोगिपदं पराकु- चेति])। गस अधिकरणे घञन्ते थाथादि स्वर (पा ६,२, १४४)। उप. √*ईक् मौस्थि √*ऋ इत्यत्र लब्धमूलः सन् √*इर्क् इत्यस्य नैप्र विपरिणाम इति मतम् । यद्वा समस्तस्य धा. अनङ्गीकारे सति यनि. रूपे अस. सास्व च सुपोऽलुकि सप्तम्या. स्थाने वैकल्पिकोऽम्भावाऽभावश्च (पा ६, १, २२३; २, ४, ८४ द्र.; तु. सव्यु. अभीक-, प्रतीक-, समीक- यत्र स्वरभेदत सं. व्यवस्थेयस्तत्पर उक्तचरे प्रकरणे [तु टि. अभीक-] प्रकृतया दिशा विशेषाधानपर. शोधश्च द्र; वैतु. दे. [२, १६] अस्तं √मा[माने]+ कीकन् प्र. उसं. [पाउ ४, २६] इति कृत्वा धा. लोपं ब्रुवाणो नित्-स्वरस्य [पा ६,१, १९७] अभावं चाऽन्यथा-सिद्धस्य धा. कल्पनां च प्रति पर्यनुयोज्य)।

[d]) तु सस्थ. टि ?उरपाम् ।

[e]) विप. (प्रजा-)। बस अन्तोदात्त (पा ६,२,१७२)।

[f]) व्यु.? अ+√स्तृ (हिंसायाम्) >स्तर्य- (तु पाम ३, १, १२३) इति कृत्वा तस. कृत्य- (पा ६, २, १६०) इत्यन्तोदात्ते प्राप्ते स्वरित. छसं. । अथवा (√अस् [*दीप्तौ] >भावे) *अस्- +(√तॄ [*धरणे]> कर्तरि) *तरि- इति स्थिते उस. कृत्-स्वरः प्रकृत्या (पा ६, २, १३९)। *अस्तरि- इत्यतः प्रागिवीये उसं. (पा ५, ३,७) कपि प्र. निष्पन्नस्य सत *अस्तरि-क- इत्यस्य नैप्र विपरिणामः स्वरसंक्रम (पा ८, २,४) चेति दिक् ।

[g]) °र्या इति पाठः? यनि. शोध (तु. विप शरद- इति)।

[h]) तस. नञ्-स्वर । उप. कर्मणि क्त. प्र ।

[i]) 'अस्तृभिः (=स्तृभि. [=स्तृभि]) मिशति' इति कृत्वा उस क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या । एस्थि. चतुरक्षरतया छन्दो नाक-विशेषणतया चार्थं सुसंगत. (तु वैतु. ता. [७४] तुर् [=स्तृ-] विशम् इति शोधमुख, RW. च अष्टाविंश->-शम् इति पठन्तौ यद्र.)।

[j]) विप ([अहिंसित-] मर्त्य- प्रभृ), नाप. (मणि-विशेष-[शौ १९,४६,१-७])।

[k]) मूको. अस्तृत । इमम् । इति पपा. भवति । यत्त्वत्र शपा. अस्तृत इति शोधम् इष्टवान् तद् अन-पेक्षितमिव भवति । वाक्यादित्वात् षाष्ठिकस्याऽऽम-न्त्रिताऽऽद्युदात्तस्य (पा ६,१,१९८) सूपपदत्वोपलम्भात्। एस्थि. आष्टमिकमामन्त्रितनिघातमिव (पा ८, १, १९) श्रावयन्ताविह RW अपि चिन्त्यौ द्र. ।

[l]) सपा. ऋ ९, ३, ८ अस्पृत इति पाभे ।

[m]) सपा. ऋ ९, ६७, २ विशिष्ट. पाभे ।

[n]) पाभे. आस्तृता द्र. ।

[o]) पाभे अक्षितम् मा ३८,२६ द्र ।

[p]) विप (अग्नि-)। बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)।

२अ-स्तृत[a,b]- त· शौ १,२०,४‡[c], ५,१,७

¶अ-स्तृति[d]- -त्यै मै २,१,७

¶अ-स्तोमभाज्[e]- -भाज मै ३, ९, ४, ४, ७, १, काठ २८, ७, क ४४,७

अस्त्र[f]- -स्त्रम् शौ ११, १२, १६, पै १०, ११, ८, -स्त्रा पै ९, २५, ५, -स्त्राणाम् पै ५, ३७, १.

अस्त्र-बुध्न- > आस्त्रबुध्न[g]- -ध्नाय ऋ १०,१७१,३.

अस्त्रा(स्त्र-आ)म्वण[h]- -णम् पै ९ २५,५

?अस्त्राम् पै २०,१८,१०.

अ-स्त्रैण[a]- -णा शौ ८, ६,१६, पै १६ ८०,७

?अस्त्वा √अस् (क्षेपणे) द्र.

अस्थन्[i]- -स्थन् मै ४, २, १३, -†स्थभि· ऋ १, ८४, १३, तै ५,६,६,३, ७, १८, १$; मै २,१३,६, काठ ३९, १२, ५३, ८$, कौ १, १७९, २, २६३, जै १, १९,५, ३, २२, १०, शौ २०, ४१,१, -स्थभ्य· मा २३, ४४[j], ३९, १०[k], का २५,८,६[j], ३९, ८,१[k], तै ५, २, १२, २[j], ७, ३, १६, २[k], काठ ५०,६[j], -¶स्थानि तै ४, ७, १, २$[l], ५, ६, ६, ३, ६, २,८, ५[m], ६[m], ७, ५,२५, १, मै २. ५,२; ११,२$[l,n], ३,८, ५, ६, ९, ६, काठ १३, २, १८, ७[l], -स्थन्.[o] शौ ४, १२, १, पै ४,१५, ४, -¶स्थ्ना[o] तै ६, ५, २, २, मै ४, ६,६; काठ २८, १¶, ३८, १४, पै ४, १५,२ [°स्थन्- अन्°, पुरुष°]

अस्थ- अधि°, अन्°, पुरुष°.

अस्थन्-वत्[p]- -वते तै ७, ५, १२, २, काठ ४५, ३, -¶वन्त: तै ६, २, ८, ५, मै ३, ७, ५, ८, ६, काठ २४, ५, क ३७, ६, -वन्तम् ऋ १, १६४,४, मै २, ३, १¶[q], काठ १२, १¶[q], शौ ९, १४, ४†, पै १६, ६६, ४†.

¶अस्थन्वती- -ती तै ६, १ ७,१[२].

?अस्था[r] ऋ १०,४८,१०

?अस्थापू[s] पै ११, १,८.

a) बस अन्तोदात्त· (पा ६,२,१७२)।

b) उप. भावे क्त प्र.।

c) पाभे. अद्भुत. ऋ १०,१५२,१ द्र.।

d) तस नञ्-स्वर ।

e) विप. (ऋतु-)। तस नञ्-स्वर । उप स्तोम- + √भज्+ण्वि. प्र (पा ३,२,६२)।

f) नाप. (इषु- प्रमृ)। √अस् (क्षेपणे) + त्र: प्र उसं. (पाउ ४,१६७)। तत्-स्वर ।

g) व्यप । अपत्येऽर्थे अण् प्र (पा ४, १, ११२)। तत्-स्वर ।

h) उप मौम्भि <आ √*क्षृ इत्येवं व्याचिख्या-स्यमानं सत् यद्द (तु टि. वैप३ अपि)।

i) व्यु ? *अस्- (तु टि १अस्थि-) + (√*स्थृ [स्थैर्ये]>*स्थृर्->) *थृर्- इति स्थिते तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) *अस्थृर्- (तु. *अष्ठिर्-) इति पूप. (√*भृ मरणे> *भृर्ण्->) *भन्- इति उप. चेति कृत्वा बस पूप प्रकृतिस्वरम् सत. (*अस्थृर्भन्->) *अस्थमन्- इत्यस्य यनि विपरिणाम. स्यात्।

j) पाभे. अङ्गेभ्य शौ १,१२, ४ इत्यत्र अस्थभ्य मज्जभ्य इत्यस्यापि समावेश· द्र ।

k) सपा काठ ४३,६ अस्थिभ्य. इति पाभे,।

l) सपा मा १८,३ प्रमृ. अस्थीनि इति पाभे.।

m) सपा. काठ २५,६ प्रमृ अस्थि इति पाभे.।

n) अस्थानि इति पपा. सात च ?

o) अल्लोप उदात्तनिवृत्तिस्वर (पा ६,४,१३४;१,१६१)।

p) सस्व. कृते तु टि अक्षण्वत्-।

q) सपा. तै २,३,१३,२ आत्मन्वन्तम् इति पाभे.।

r) *अस्थृ- [=[√अस्>]*अस्- इति पूर्वांशो हिंसा-दीप्त्यन्यतरपर्याय·, *थृ- इत्युत्तरांशश्च *तृर्- (<√तॄ) इत्यस्य *त्र->*त- इत्येतद्-द्वारक नैप्र विपरिणाम इति कृत्वा वज्रपर: समुदितोऽर्थ द्र] इत्यस्येन्द्रकर्तृकाविष्करणे साधनवचनस्य सत: तृ१ साविकाचीय स्वरश्च (पा ६, १, १६८) संभाव्येत (वैतु. सा. अर्थतो नेदीयानपि सन् √अस् [क्षेपणे] इत्यत व्यु ब्रुवाणो भिन्नप्रस्थान:, उद्गी १अस्थि- इत्यस्य द्वि३ इति, GW ORN. NW. MVG. [२५२,४२८] च अस्थन्-, १अस्थि-, नञ्-पूर्व. √स्था इत्याद्यन्यतम-मूलतया वा, था-प्रत्ययान्ततया वा व्यु. सकेतुका. सन्त: स्वरूपमात्रत यनि अपि प्रदर्शयन्त:)।

s) पाठ ? दृग्भ्रमाद् द्वितीयपादौपक्रमिकत्र्यक्षरीप्रयुक्तं लिपिप्रमादमात्रमानुष्टुभयो पादयोर्मध्येऽन्तर्गड्डयमानं सदपाकरणेनैव सु-शोधं द्र. (तु. आपमं १, १३, १)।

१अस्थि[a]– -स्थि मा १९, ८२, २०, १३, का २१, ६,३,७,१४, ¶तै २,६,३,४, ३, ४, १, ४, ५,२, ३,७, ७,४,९,१, मै ३,३,३¶, ११, ८, ९; ४, १,९¶, ¶काठ १३, १०, २०, १[२], २१, ४, २५, ६[b], ३१, ७, ३४, ११, १२, ३८, ३,४, ¶क ३१, ३[२], १९, ३९, ४[b], ४७, ७; शौ ४, १०,७, १२,३; ४[c]; ५, १०,९, १८, ११, १०, ११, २९, पै ४, १४, २, १५, २, ५, २५, ७, ७, ७, ४, १४, ३, २९, १६ ५३,१३; ६१,७,८,८६,२, ८७, १०, –स्थिभ्य काठ ४३ ६[d], पै ४,७,५, –स्थिषु पै १६, १४९,४, –स्थीनि मा १८, ३[e], का १९,२,३[e]; क २८, ७[e], शौ ९,५,२३, ११, १०, १२, १२, ११, ९, पै १६,८६, १, १००, १, १३७, ८. [°स्थि– अन°, रुधिर°]

अस्थि-चित्[f]– -चित् मै ३, ५,१ [°चित्– अन°]

अस्थि-ज[g]– -जम् पै १, २६, ४; –जस्य शौ १, २३,४, –जा पै ९ ६,१०.

अस्थि-भूयस्[h]– -यान शौ ५,१८, १३, पै ९,१७,४

अस्थि-स्रम[i]– -सम् शौ ६, १४, १, पै १९,१३,७.

?२अस्थि[j]– -स्थिभ्य शौ २,३३,६.

¶अ-स्थि(त>)ता[k] -ता मै ३, ४,६

?अस्थिवांम्[l]– -मेभि· पै ०, २५, ९.

¶१अ-स्थूरि[m]– -रि· तै ७,१,१, १, –रिणा तै ७,१,१,२

†२अ-स्थूरि[n]– -रि[o] ऋ ६, १५,१९, मा २ २७, का २, ६, ७, तै ५, ७, २, १, मै १, ४, २, ४, १४, १५, काठ ५, ५, ७, ३, २२,६$,४०,२, क ५, २, ३४, १$, शौ २०,१३०, १९$[p].

अ-स्थेयम्[q]– -¶यम तै ५, २, ६, २, काठ २०, ८, क ३१, ६, –[यमाम् ऋ १०, १५९, ५, पै २ ४१,५.

अ-स्नातृ[r]– -ता ऋ १०, ४, ५, –तारा ऋ ४, ३०, १७, –तृन ऋ २,१५५.

---

[a]) व्यु ? तु WW १, १५८ उ । √अस् (क्षेपणे)+ क्थिन् प्र. नित्-स्वरश्च (पाउ ३,१५४, पा ६, १, १९७) इति संप्रदाय:। मौस्थि तु (√*अस् ⌊हिंमायाम्⌋>) *अस्- (=तैक्ष्ण्यविशिष्टत्वे सति हिंसाकर्तरि पाषाणादौ तात्पर्याद् *अश– इत्यस्य पर्यायश्चाऽऽद्यकारत· अद्रि– इत्येतेन सागोत्र्यभाक् च द्र.)+(√*स्थृ ⌊स्थैर्ये⌋ >भावे *स्थिर्–>*स्थि–> *स्थि–>) *थि– इति स्थिते बस. पूप पकृतिस्वरम् (तु. टि *अष्ठिर्–, अस्थन्–)।

[b]) पाभे अस्थानि तै ६,२,८,५ द्र. ।

[c]) पाभे. असुन्–> -स्ना पै ४,१५,३ द्र. ।

[d]) पाभे. अस्थुभ्य मा ३९,१० द्र. ।

[e]) पाभे अस्थानि तै ४,७,१,२ द्र ।

[f]) उस क्विबन्ते कृत्-स्वरः प्रकृत्या ।

[g]) उस. उप. √जन्+ड प्र (पा ३, २, ९८)।

[h]) विप. । बस. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)।

[i]) विप. (⌊अस्थि-च्यावक-⌋ बलास-)। अण्णन्ते कृत् स्वर· प्रकृत्या । [j]) पाप्र क्थिच् प्र. उसं. (पाउ ३ १५४)। चित्-स्वर. इति कृत्वा मौस्थि. तस सास्व सतो· नापू रूपान्तरमात्रतया सुवचत्वेऽप्यस्य सत्ता प्रति संदेह· । नापू. सरूपस्य श्रुतिसुभिक्षेऽप्येतस्य श्रुत्यन्तरस्य नितरां दुर्भिक्षात्। एस्थि. मज्जन्–, स्नावन्– इत्येतयो-रन्नन्तयो मतोरानुपदिकात् साहचर्यात् मूको अपुष्टेऽपि सति अस्थन्–> -स्थ+य: इति शोध सात्मर· सभाव्येत (वैतु MVG २८७, < १अस्थि- इति)।

[k]) विप. (श्री-)। बन अन्तोदात्त (६,२, १७२)। उप. भाप. द्र.।

[l]) पाठ.? प्रकरणन अस्थिमांस– इति शोध सूह· द्र ।

[m]) विप । [(आ+⌊√स्था>भावे⌋ *स्थूरि–>बस.) *आ-स्थूरि– (सम्यक्-स्थिति-मत्- ⌊शकट-⌋)] > नैप्र. यनि. इति मतम् (तु. ⌊अंशत⌋ PW प्रभृ , वैतु. भा. =अन्यून- ⌊=ज्योतिष्टोम-⌋ इति)।

[n]) नाप [अनेकाश्वयुक्त-रथ-, (उपचारात् धन-धान्यादि-संपन्न-) गृहैश्वर्य- इति वे. सा उ म, वैतु. भा स्थौल्य रहित- इति ?)]। आ√स्था>गस. (कर्तरि) *आ-स्थूरि–(आस्थातृ-)>नैप्र यनि इति मतम्।

[o]) गार्हपत्यानि इत्यन्वितं प्र३ इति भा. सा. GW. प्रभृ ? वा. क्रिवि इत्येव तु मत पुष्टं भवति ।

[p]) तु. RW , वैतु. शंपा प्रभृ अस्थिर इति मुपा. चिन्त्य । सपा. खि ५,१,५,१० भिन्नः पाठ. द्र ।

[q]) विप.>नाप । तस. नञ्-स्वर । उप <√स्था कर्तरि कृत् । पाप्र. <स्थिर– (पा ६,४,१५७) इति ।

[r]) तस. वैभाषिकोऽन्तोदात्त. (पा ६, २, १६१) ।

अ-स्नावुक[a]- -काय तै ७, ५ १२,२, काठ ४५,३

अ-स्नाविर्[b]- -रम् मा ४०, ८, का ४०,१,८.

?**अस्नाहि** पै ७,५,१०[c]

अ्-स्पन्दमान[d,e]- -न ऋ ४, ३,१०.

अ्-स्पृत[d]- -तः[f] ऋ ⌊(८, ८२, ९)९, ३, ८⌋, -तम् ऋ ⌊८, ८२, ९, (९,३,८)⌋

अस्मत् अस्मद्- द्र

अस्मथत्वसुपधिर्[g] पै १,९८,४.

अस्मद्-

अस्म- -स्मभ्यम् ऋ १,७, ६,१०, ८, १७,८, २४, १४, ३४, ३, ४८,९, ६३,८, ७९, ५, ८१,६, ८५,१२; ९०,३, ⌊९२,१३, ४, ५५,९; (९, ७४, ५)⌋. ⌊१०२, ४; ६, ४४, १८⌋, १०८, १३, १११, ३,.११४, ५, ११७, २, १३२, ४, १४०, ११, १५९, ५, १७०, ३, १७६, ४, १८७, ११, १८९, ३, २, ११, १९, ⌊१३, १३,१४, १२⌋, १८, ८; ३८, ११, ४०, ४. ३, ३०, २१, ⌊२१ (३१, १४, ४, २२, १०)⌋, ३६, ९, ५०, ३, ५४, ११,५७,६,६२,१४;xx मा ३, ३८, ४, १२, ८, ६†, ९, २३, ११, ८०, १५, ३६†, १७, ४; ५,७, ११, १५, २५, ४६‡[h], २७, ६, २९, ४८†, ३४, ३३†, ३६, २०, का ३, ४, २, ४, ५, ४; ८, ३, १†, १०, ७,१, १२, ७, १५, १६, ५, १८†, १८, १, ५, ६, ८, १२,१५, २७, १५, १‡[h], २८, १२, १[२]†, २९, १,६, ३१, २, ८†, ३३, २, २†, ३६, १, २०, तै १, ४, २३, १†, †५, ११, ३, ५ ; ७, १०, १, १३, ३†; ८,६, १, २२, १२, २†, ४, ५,२, ६, १२, २‡[i], ३, ५, १, २, ४, १, ७, ३, १०, ३, ४, ४, ५†; ६, १, १[२], ३[२]‡[j], ५, ६, ४†, ५, ४, ४, ५, ७, ४,१७, १†; मै १,४, १, १०, ४, ११, ४, २, २, ६, ७, ७, १०, १[५], १२. ३; ५, १३,८†, ३, १,९, ३,६¶, ४,९¶, १६, ३†, ४,९, ६, १०, ४[२]†, १२, २†, ३, †१४, १, ३, ५, ८[५], ११, १२$, १७; काठ ५,३;६, १०†, ७,१२,१६†; ८, १७†, ९, ६, ७, १३, १५[१], †, १४, २, १६, ७; १७, १७[५], १९†, १८, १६, १९,१०,२६,११[२]†, ३७,९, ३९, १५†, ४०, ८†, ११†, ४४, ६†, ४६, १†, क ८, ९, १०, २८, १[५]; २९, ४, ३०, ८, †कौ १, १०$, ८१, १३८; ३१७, ५४८;५७५, २, १८२, २२१,२७६,३४६,३९६, ४५१, ४५३, ४६२‡[h], ४८६, ७६०, ७८७; ९०१, ९१२, ९७१, १०८१, †जै १, १, १०$, ९, १, १५, ४, ३३, ५;५६, ६, ५८, १०, ३, १७, ३; २०, ३, २३, ८; २९, ३, ३१, १६, ३४,९, ११, २०‡[h], ३७, १, ४, १४, ५, १५, ५, ३०, १, शौ १, १६, १, १८, २[k], २६, २, २,६, ५, ३, ५, ३, ८, १; १२,५, ४, १८, ६; ३१, ७†, ५, ३१, ११, ६, ९२, ३†, ११०, १†, xx, पै १, १८, १; ४२, ४, ४५, ३, ५१, १, ३, ९५, ४[l]; ३, १०, ५, ३३, ६, ३६, ५†; ४, १२, ७†, ५, ४, १३, २४, ५, ३९, ४†, †६, ३, ४, १६, ११, १०,९,१०†, १२, ३,७, १३,८, १६†, १५. ११, २†; १६, १०, ४†; २४, ६,२६,२, ७६, ३, ९८,९, xx, -स्मान् ऋ १,९,६,१७,७,२४, १२, ३१,१८, ⌊४७,५,(८,५९, ३)⌋, ८१,३;८४, २०; ९५, ९, ९८, ३; १०९, ७, ८, १११, ५, ११२, २५, १६५, १४, १७४, १, १८९, १, २, २, ⌊१, १६, २, १३⌋; ११, १५, २८, १०, ३०, ५, ६, ८,३९, ४, ३, ८, १०; ३३, ६, ५३,

उप √स्ना+तृन् प्र । यद्वा उप. भाप. इति कृत्वा नञ्-पूर्वं बस अन्तोदात्त. द्र. ।

a) सस्त्र. कृते तु टि. **अ-चर्मक-** ।

b) बस. अन्तोदात्त. (पा ६,२,१७२) ।

c) स्नाहि इति मूको. ।

d) तस. नञ्-स्वरः ।

e) उप. < √स्पन्द् ।

f) पाभे अुस्तृत कौ २, ६१३ द्र ।

g) **अस्मद् अथ त्व् असूपधिर्**''' इत्येवं शोध संभाव्येत ।

h) सपा. ऋ १०, १५७, ३ **अस्माकम्** इति पाभे ।

i) सपा. ऋ १०, १५, ४ **नः** इति पाभे. ।

j) सपा. ऋ १०, १४२, ७ विशिष्ट. पाभे. ।

k) पाभे. अुदित्यै पै २०, १७, ९ द्र. ।

l) शोधस्य कृते तु. सस्थ. टि. ?प्रहुतेषु ।

२०; ६२, ३[१], ४, ४, १५; ९,
८, ××, खि १,६,५; २, ७, १;
८. १; ३,६,७, ४,५, ३, १६,
२०; ७,७, ४, मा १, ८; २५,
२६[२], २,१०†, १५[२], २५[३]; ३,
३६†, ४,२†; ५,७, ३६†, ६,
२२;७,४३†, ८,४४†,११,८०,
××, का १, ३, ४, ९, ३, ४[२],
२,२, ९†, ४, १[२], ६, ३[३], ३,
२, ७, ३,२८†, ९, १; ४, १,
२†; ५,२,६, ९,२†, ६, ५, ४,
८, १८,१†, ××, तै १, १, ४,
१, ९,१,२[२], †१४,३; ४,२, १,
१†, ५,१, १४, ६†; ३,१, १,
९, २, ११,१;४,४१, १, ४३,
१†, २, ४५, ३, ६, ३, २†;
६, ४, १२, ३†, २, ६, १२,
३†; ३. १, ९, १, २, २, ५,
४†, ××; मै १,१,४, १०[३], २,
६; १३†, १८, ३, ३; ३६;
३७;४,१†; ५,२[५],४[४],†, ११[२];
१३†; ६,१; १०,१६[२]¶; २,४,
३[२]†,७,७,१२,९,२[२]; १०,४†,
३,१६,४[१],५†,××; ४,९,१२[a];
११, २‡[b];××, काठ १,४, ९[१],
२,१†;७; १५†; ३,१†,८,१०,
४,९, १३[c], ५,२†, ५, ६,९[५],
१०†;११†; ××, क १,४; ९[१],
१३†, २, ८†, १५, १७, ३,७,
११[c],४,८[५], ५,२[४]; †,५; ६,२,
२५,३; २७,१[२], २८,१†; ३०,
८, †कौ १,२३९,३१९, ४१४;
२, २१३, ३५४; ४४२, ६५५;
७३१, ७७१; ७७२; १०७४;
××, शौ १,१,४; १९, ३; २१,
२†; २९,१†, २, ११,३; १९–
२३, १–५, ३५, ४; ३, १, ३,
२, ६; २७, १–६, ४,१०, ५,
१९,५,४०,१-८;५,६,८‡[b],९;
६, १९, ३‡[d], ××, पै १, ३६,
१–३,५७,३,६३,५;६५,१,८६,
३, ८८, ४, ९७, १, १००,
३; १०८, १; ३, ११०, २, २,
१६, ४, ४८, १–५, ८८, ३†,
३, ५, ६, ६, ३, २४, १–६,
××; ६, ११, १०‡[b];
-स्मान्ऽ-स्मान् ऋ ४, ३२, ४,
-स्माभिः ऋ १, ११३, ११,
३, ६२, ७; ६, ३४,२, ८,८१,
८, १०, ३८, ३; ११२, ३,
खि ४,५, ४; १६, ३६; तै १,
४,३३, १†; शौ ६, १२२, १,
१२, ३, ४२; पै २, ६०, २;
१६, ५१, ५; -स्माभि पै १७,
४०,२,××, -स्माभ्य[e] पै३,३९,
२[f]; –स्मासु ऋ १, ४८, १२;
६४, १५; १२३, १३[२], १३९,
८; २, २, ६, ⌊२३, १५,
(१०,३७, १०)⌋, ४, ५१, १०,
५७, २; ८, ५८, १०; ५, ४,
१०, ६,७,३,४७, ६, ७, ७७,
६, ८,४७, १०, ५९, ७, १०,
५९, ५, ६; ८३, ४; १४४, २;
खि १, ६, ७, ५, १, २; मा ८,
५१; १७, ९८†, १९, ४८,
२६,३†; ३७, २०; का ९, ६,
३, १९, १,११†; २१, ३,१९,
२८,२,१†; तै १,१, १४, ३†;
४,४६,१†, ६, ३, २[२]; ४, ३,
८, २२, ३†, २, ३, १४, ४,
४,१२,४¶;५¶,७¶;××, मै १,
२,३‡[f], ××; काठ ३,१०, ४,
१५†;१६[२]†, ५,२; ६,८, ९,६;
८; १०, १२, १३, २९,२, ३०,
४†,३२,२, ३३,१,३८,२;४०,
७†, ११†, क २, १७, ४, ७,
८, ९; ११; ४५, ३, ४६, ७†,
शौ ४, ३२,४†; ५, ६, ८; ६,
८४, २, ७, ५, २; ५४, १;
८१, २†, ८७, १†, ××, पै १,
१०६,६; १०९, ४‡[g]; ३, ३०,
२; ५, ४,३२,४†, ३४,५; ××;
–स्मे[h] ऋ १, ९, ७; ⌊८, ४४,
२, ८,६५,९⌋,२४,७; ⌊३०,२२;
१०, २४, १⌋; ३४, ४; ३८,
१५, ४३, ७; ४६,६; ४७, ६;
५४, ११; ७१, २; ७२, २;
७४, १, ७९, ४, ९२, १४,
९३, १२, १०२, २, ११२,
२४; ११३, १७, ११४, ९;१०;
११७, २३, २, ३५, ४[i], ××,
६, ७४, ३[g], ७, १०१, ५[j],
९,६३, १[k],१०, ७, ४?[l],

a) तु. सस्थ. टि. अन्तुर् ।
b) सपा. ऋ ६, ७४, ४ विशिष्टः पाभे ।
c) सपा मै १, ३, ३९ युष्मान् इति पाभे. ।
d) सपा. ऋ ९, ६७, २५ माम् इति पाभे. । तैब्रा १, ४,८,२;४ इदम् इति पाभे. ।
e) पाठः ? परमाऽस्मभ्यं नः इत्याकारकः शोधो विमृश्यः । f) सपा. ऋ ८,११,१ प्रमृ. विशिष्टः पाभे. ।
g) पाभे. अन्तर् पै १,१०९,४ द्र. ।
h) शे प्र (पा ७, १, ३९) प्रगृह्यत्वप्रयोजकः (पा १, १, १३ ⌊वैतु. टि. अस्मे-हेति-⌋) ।
i) पाभे. अग्निः तै २,५,१२,२ द्र. ।
j) पाभे. अस्मै काठ २०,१५ द्र. ।
k) सपा. जै १, ५२, ५ ?अस्मै इति पाभे. ।
l) अस्मै इति शोधः ।

१८, ९[a], १९, १[b], २२, २; १२, १३[c], ८४, ३[d], खि ३, ३, १०[२],६,२, २२, ९, मा ३,११†, ४,२२[२], २६, ८, १८[e], ३८†, ९, २२[३], २५, १०, ३०, १२, २९†, ५१†, ६९‡[f]; ××, २७, २०‡[g], का ३, ३, १†, ४, ७, ३[३], ९, १; ८, १३, १†, ९, ३,४[e], १०, ४, ४[३]; ५, २; ××, १३, ५,८‡[f], २९, २, १०‡[g], †तै १,२,५,२$,७,१[३];१४,४,३, १४,८;४,४४,२$[e], ५,५,१,२, ६, ६, २; ७, १०, १$, १३, ५; ८,२२,५[h], २,२,१२,३,××, ४,१,८, ३‡[g],××, मै १, २,४[२], ५[२], ६, ३,३८[e],५,१[२]†, २, ७, ८‡[i], ९†; ११†, १२‡[f];××, ४,११,२[h], काठ२,५[२],६[२],८;३, १,४,१२[e];१५†,××, ११,१२[h]; १६, ८‡[i], ××; १८, १७‡[g], २०[३], १९, ११‡[i], क १,१८[२], ११[२], २,२,८, ३, १०[e], ४, ८†, २५,२†,५†,१०, २६, ५, २९,२†,५‡[g], ३१, १‡[i], ३७, ५[२], ७[२], †कौ १, ७६, ९९, ५०१[j], २, ५५३, ७२९; ७५१, ८७०, ९११, ××, †जै १,८, ४, ११,३; ३,४३,९, ४,३,१०, ११, ९; १२, ७, १५,४, १९ २[२], २१, ९; शौ ४, २१, १†, ५, १, ३, १८, †१, ३, ४२, ४,४६; १९, ४०, ४†, †२०, १३, १, ७१, १३, १४, ८९, ६, ७, ९४, ५, ११९, २[२]; १४३, ६; ७, पै १, ५४, १, ४, १२, ३†; ६, २, ३, ९ १,१०‡[g], १२, ६, १४†, २०, ४, ५, ६,६†,४०,६,७.

†अस्म-त्रा[k] ऋ १, १३०, २, ⌊१३७, १, ३⌋, ४, ३२, १८, ४१, १०, ८, १८, १४, ६३, ४, १०, ४८, ३, शौ २०, ९४,३.

अस्मत्रा(त्रा-अ)ञ्च्[l]- -त्राञ्चः ऋ ६,४४,१९.

अस्म-द्रुह्[m]- -ध्रुक् ऋ १, ३६,१६, १७६,३; ८,६०,७.

√*अस्मय[n]- > अस्मयु[o]- -यु ऋ १०, ९३, १४, -†यु ऋ १,१३१, ७, १३५, २, ⌊२, (७,९०,१, ८, ८२,५)⌋, १४२, १०[g], ३, ४१, ७; ४२, १, ५, ७४,८, ६, ४८,२, ⌊७, १५,८, ८, १९, ७⌋, ७०, १२[२], ९ ?, ५; ६,१, १४,८,६४,१८; ७८, ५; १०,९३,११, मा २७, ४४, का २९, ५,१२, मै २, १३, ९, काठ ३९, १२, कौ १, ५०६, २,५४; ३९१, जै १, ५२, १०, ३, ५, १३; ३१,११, शौ २०, २३, ७; २४, १, -युम् ऋ २, २३,८, मा ११, १३, का १२, २, २, तै ४, १, २, १; मै २, ७, २ काठ १६, १, -यू ऋ १,१३५,५, १५१, ७, ७, ७४,

[a]) सपा. शा १८,२,५९; ६० सह इति पाभे ।

[b]) सपा पै १९,२१,१४ अस्य इति पाभे ।

[c]) *अस्मभ्य>नैप्र. यनि इति कृत्वा छन्दस्त· तत्पर· शोधः द्र. (तु सस्थ. टि. उपस्पृश) ।

[d]) सपा. शौ ४,३१,३ अस्मै इति पाभे ।

[e]) सपा. शौ ७, १०२, ३ अस्मै इति पाभे ।

[f]) सपा. ऋ ४,५७,८ तै ४,२,५,६ काठ १६,१२ प्रमृ. त्रिभे. । शौ ३ १७,५ अस्मै इति पाभे ।

[g]) सपा अस्मे<>अस्मयु. इति, शौ ५, २७, १० अस्य इति पाभे ।

[h]) पाभे. अन्तर् पै १,१०९,४ द्र ।

[i]) सपा ऋ १०,१७३,१ विशिष्ट· पाभे. ।

[j]) पाभे. अस्मे ऋ ९,६३,१ द्र ।

[k]) त्रा प्र. ङसं. (पा ५,४,५६)। तत्-स्वर. । अव्ययत्वेनोपचारः द्र. (तु वें, सा, PW प्रमृ ; वैतु. ⌊पक्षे⌋ सा, ऋ १, १३७,१ इत्यत्र उप. √त्रा> *त्र- इति कृत्वा समस्तस्य ह्रस्वाऽकारान्तस्य च सत प्राति प्र२ इतीव व्याचक्षाण)। इह च नाउउ च पपा पूप. अस्म- इत्येव द्र ।

[l]) विप (⌊अस्मान् प्रति गच्छत्-⌋ हरि-) । कारकाऽर्थस्याऽपि कारकत्वमिति कृत्वा सप्तम्यन्तार्थे त्राऽन्ते कारके उपपदे सति क्विन्नन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या ।

[m]) विप. (रिपु-), नाप । उस क्विबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) ।

[n]) क्यजन्त नाधा. (पा ३,१, ८ ⌊तु. या ६, ३१⌋)। ईत्वदीर्घत्वाऽभाव. (पा ७, ४, ३५ ⌊तु. √अमित्रयु⌋)। वस्तुतस्तु अस्म- इत्यस्य *अस्मद्- इत्येतज्जत्वात् यनि. √*अस्मर्यु इत्येतज्जत्वमिति मतं भवति ।

[o]) विप (⌊अस्मत्काम-⌋ अग्नि-, इन्द्र-, सोम-, बृहस्पति-प्रभृ)। उ· प्र (पा ३,२, १७०) तत्-स्वरश्च । पपा. अस्म-यु- इत्येवं मूलप्रकृतिप्रत्ययविवेचनाऽर्थकः सावग्रहो निर्देशः द्र. ।

४, ८,२६,१४; खि १,५,१

अस्मद्[a]- -स्मत् ऋ १, २४, ९, १५, ३३, ३, ६०, ३, ६३, ५, ९२,१६; ११४, ४, १२१,१५, १२९,६; १०, १३४, २,१३९, ५,८[२];१४४,३;१८९,१,३,××, ४, ११, ६[?b], ७,३४, १[c], मा ५,२६;३६†, ६,१,७,४३†, ९, १६†,१२, १२†, १८†; ४३†, ६२, १३, १३†,××, १७,७‡[d], का ५,७,१,९,२†, ६,१,१, ९, २, ३†, १०, ३, ९†, १३,१, १३†, २, १†, ३, १४†; ५, १, १८,१,८‡[d]; ××, †तै १,१, १४,३, २,१, १‡[e]; १४, २,३, १, १$,२,२$,६, १$, १४,५, ४,४३, १,४५, १, ५, ११, ३' ७,८ २,८,२२,५'‡[f];××,४,६, १,३'‡[d], †मै १,२,१०, ११$; १३, १४$, १८, ३, ३९, ४, ९¶; ११, २, २, ७, ८, ९, १०, १२$, १५; ९, ९$; ××, काठ २,१२,१५†, ३,१†; ३; ८†, ६, १०†; ११, १२†; १३,१४†, १५,१२†, १६,८†, ९†,१०†,१२,१५†, १७,११[g]; १६;१७[५],‡[h], ××, ३४, १९†[i], क २,६, ८†, १०; १५†; ३, ११†, २५, १†, ३; ६†; २७, १[8]; ६, २८, १[५], ‡[h],३१,१†, †कौ १, २८४; २८७, २, ८५४$, ९६३; ९७५, १००९, १०२५, १०८४, ११५०, ३, १, ४, †जै १, ३०, २; ५; २, ५,९, ४,१६, ७, २३, ७, २६, ४, शौ १,२,३;९, २, ४; १८, ४; १९,१,२, २०, २, २६, १, ३, ७, ७, ४, १७, ५, ६, २०, १; २६, ३; ४५, २, ××; ६, १२४, ३, ७,२४,१; ४३, १†; २†[९]; ‡[j], ५५, १[k], ९७, १‡[l]; २०, १२५, ७‡[l]; पै १,१९,४; २०,१; २,८६,२, ६; १०९, १†; २, ३७, २; ३, २,६; १०,३, २६ ३, ४,२४,३; ××,१५,२०,१‡[२m], ३‡[n].

अस्म(द्>)ज्-जिघांसा[o]- -सया खि ४,५.१५

अस्मत्-सखि[p,q]- -खा ऋ ६, ४७, २६; मा ८, ५०, २९, ५२†, का ८, २२, ४; ३१, २,९†, तै ३, ३, ३,३, ४, ६, ६,५†, मै १,३, ३६, ३, १६, ३†, काठ ३०, ६, ४६, १†; शौ ६,१२५, १†; पै १५, ११, ८†; -खायः पै १, ४४,४.

‡**अस्मत्-सुतष्ट**[r]- -ष्टः मै ४, ९,१४.

अस्मद्-दा(त्र >)त्रा[q,s]- -त्रा[t] तै १,४,४३,२, ६,६,१,४.

---

[a]) व्यु. कृते परि. द्र ।

[b]) अस्मात् इति शोध (तु सस्थ. टि. दोषा. , Barth ⌊BB १५,१९०⌋? ORN. ; वैतु पपा. प्रमृ. यनि. इति) ।

[c]) तु. टि. अस्मत्सुतष्ट ।

[d]) सपा. ऋ १०, १४२, ७ विशिष्ट. पाभे. ।

[e]) सपा. ऋ १०, १७, १० विशिष्ट पाभे ।

[f]) सपा ऋ ६, ७४, २ विशिष्ट पाभे ।

[g]) सपा. मै २ ९,२ अस्मिन् इति पाभे ।

[h]) सपा. ऋ १०,१४२,७ विशिष्ट पाभे ।

[i]) SI अस्मात् इ ते चिन्त्यम् ।

[j]) पाभे. अन्तर् पै १,१०९,४ द्र. ।

[k]) सपा. मा २७,९ का २९, १, ९ अस्मात् इति, पै २०, ६, ४ ते इति च पाभे. ।

[l]) सपा. ऋ ६, ४७, १३ अस्मे इति पाभे. ।

[m]) पाभे. सस्थ. वि···चातय द्र. ।

[n]) सपा. ऋ २,३३,३ विशिष्ट पाभे. ।

[o]) तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) । °जिघांस- इति स्वर? यनि. शोधः द्र. ।

[p]) विप. (वनस्पति-, सोम- प्रमृ.) ।

[q]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१) ।

[r]) एव किल मुपा. ऐकस्वर्याद् एकपदत्वेन निरदेशि (वैतु. सपा ऋ ७, ३४, १ अस्मत् । सुतष्ट इति द्विपद पाभे. ⌊तु. सटि. पपा. ; तैआ ४,१७,१⌋) । द्वैपद्ये तावन् निष्क्लेशोऽन्वयश्च द्र. । यनि. तृस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८) ।

[s]) उप. √दा (दाने)> कर्तरि *दात्र- इति पाप्र. सुवचम् (तु पाउ ४, १५९) । मौस्थि. तु दातृ*-> -*तार >-त्राः इति कृत्वा तकाररेफमध्यस्थाऽवर्णलोपः डसं. [पा ६,४,१३४ (वैतु. मा. °दातृ- >-त्र- इति प्राति. समासान्ताऽजन्तं ⌊यस्मिन् पक्षेऽन्तोदात्तापत्तिः⌋) इति वा, अकारोपजनान्तमिति वा, सा. च दत्त- >दात्र- इतीवाभिसंधाय तृस. इति)] ।

[t]) सपा °स्मद्दात्रा. (आपश्रौ १३, ६, १४ प्रमृ च <> °स्मद्राता (काश ५,४,१, १५[२],१६ च) <> °स्मद्रातः (माश ४,३,४,२० शाश्रौ ७, १८, ९ प्रमृ. च) इति पाभे, ।

?अस्मद्द्विषः[a] मै ४, ९, १२.
*अस्मद्-ध्रि->*अस्मद्रि[b]-
‡अस्मद्रिय(द्रिय्-अ)च्[c]-
-यक् तै १, ४, २१, १; ३,४, ११,१.
†अस्मद्र्य(द्रि-अ)च्,
-च्[d,e]- -द्र्यक् ऋ ⌊३,५४,२२; ५,४,२, ६,१९,३⌋, ४, २२,८, ६,१९,१, ७,७९,५, ९,९३,४; १०,११६, ६; मा ७, ३९; का ७, २१, १; मै १, ३, २५, ४, १२, ६, काठ ४, ८; १३, १५; २३, १२, क ३, ६; -द्र्यञ्चः ऋ ७, १९, १०; शौ २०,३७, १०
?अस्मद्-यक्ष्म[e]- -क्ष्मम् मै ४, १४,१७.
अस्मद्-र(थ>) था[f]-
-?‡थानाम्[f] मै ४, ९, ११.
अस्मद्-रा(त >)ता[g]- -ता[h] का ९,२,७; काठ ४,९, २८,४, क ३,७; ४४,४, -ता.[h] मा ७, ४६; मै १,३,३७; ४,८,२¶.
१अस्माक[i]- -कम्[j] ऋ १, ⌊७, १०, १३, १०⌋, २५, १५, २७, २, ३०,११, ३३,१; ७९, ११, ९४,८, ११४,३;१२९,१, १३२,६, १३८, २, १३९, ९; १४०, ⌊१०; ६, ८, ६⌋; १२, १५२, ७, १७४, १०; १८७, २, ३, ⌊(३०, २१) ३१, १४, ४,२२,१०⌋, ३९,४; ४,१,१३, ९,७[१]; २२,१०,३१, १४; ३२, १५, ५,४,⌊९, ७,३२,११;१०, १०३,४⌋, ३५,७;८; ४१, १६, ६५,६;७४,९,६, ⌊(१.१४३,८) ८,७⌋, ⌊४५, ३०, ८, ५, १८⌋, ⌊४६, ४, ७, ३२, २५⌋, ४७, ३१, ५४,६; ७, २८, १; ५१, २, ५७,२,५९,३;६९, ६, ८२, ९, ८, १, १५, ⌊(१, ३०, १) ४-५, १८, ८८, ६⌋; ६, ४२, १२,१७; १७,४; २६,२०,३३, १५; ५२,८,५४,८,६४, ६;६७, १९,९२,३२; १०, २६,४, ३७, ११, ८१,६;८४, ५; ९७, २३, १०३,७; ११[1k],१०८,५,११२, ७, १३३, १, १३६, ३, १५७,

[a]) अस्मत्, द्विषः (लुङि मपु१) इति द्वि-पदः शोधः (तु. सपा. तैआ ४, २०, २ अस्मान् ?द्विषा इति पाभे. । द्विषः, सुनीथ॰ इति सत॰ पाठस्य स्थाने तैआ. ?द्विषा सुनीते इति च पाभे. द्र.) ।

[b]) व्यु. ? पपा. नावग्रहः । मौस्थि. अस्मद्-+*ध्रि-(<√घ्र) इति तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) । उप. रि- इत्याकारतया श्रुत्यवशेषो भवतीति तु संभाव्यमाने यनि. प्राति. *अस्मद्-ध्रि- इत्यस्य नैप्र. विपरिणाम॰ स्यात् (वैतु. GW पक्षे *द्रि- इत्युत्तराऽशतया श्रूयमाणं शब्दरूपम् आ √दृ इत्यत आद्रार्थादपि व्युत्पादुक) ।

[c]) सपा. °द्रिय° <> °द्र्यं° इति पाभे. । शाखाभेदेनेकारस्य इयङ्ङादेश॰ इत्येव नाउ विशेष द्र ।

[d]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरं सन् स्वरितत्वेन विपरिणत. द्र (पा ८, २, ४) । उप भावे निष्पन्नं भवति वैतु. पा ६, ३, ९२ उस इतीव कृत्वा उप. कर्तरि निष्पादयन् उप प्रकृतिस्वरस्य (⌊पा ६, २, १३९⌋ अभावं प्रति चोद्य) । एस्थि. उपपदाऽभावेऽपि √अञ्च् इत्यतः क्विन् प्र. सुवचः स्यात् (वैतु पा ३, २, ५९) ।

[e]) पाठ.? अस्मद् यक्ष्मम् इति द्वि-पदः शोधः द्र. (तु. पपा.; सपा. तैआ २,४,१ च) ।

[f]) पाभे ऋ १०, १३९, ६ अश्मव्रजानाम् इत्यत्र व्यु. अर्थश्च द्र. । विभ. स्वरो विमृश्य (तु. पपा)। अस्मद्-रथानाम् इति पाभे ।

[g]) तृस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८) ।

[h]) पाभे अस्मद्-दात्रा. द्र ।

[i]) तस्येदमीयेऽर्थे ठञ् प्र तस्य च कादेशः उसं. (पा ४, ३,१२०, ७,३,५१) । लित्-स्वर । *अस्मकं- इत्यस्य यनि. नैप्र विपरिणाम द्र. (वैतु. सा. ⌊ऋ १,९७,३⌋ पा ४, ३,२ इत्यतो लब्धसंकेत सन् अस्मद्->अस्माक- इत्येवं ब्रुवाण. साध्यसमं हेतुमिवाऽऽभासुक) ।

[j]) यनि प्राति विप. इति कृत्वा तत्तद् रूपं तेन तेन संप समानाधिकरणतया श्रूयते । प्रकृतस्य रूपस्य तूभयी श्रुतिर्भवति । संप. सामानाधिकरण्येन (तु. नाउ.) च वैयधिकरण्येन च । यत्र वैयधिकरण्यं भवति तत्र कः समाधिरिति । तत्राऽस्य रूपस्य मूलत वा. क्रिवि सत कालेन भाषातत्त्वविकासपरंपरया ष३ इति कृत्वा व्यवहारवैशिष्ट्यसंभव स्यादिति दिक् । तदेतद् व्यधिकरणमात्रं रूपम् इह समानाधिकरण रूपं च पृथक् नाउ. इति विवेक द्र. । अस्य नाउ. च संख्याभेदोऽतन्त्र ।

[k]) अस्माकमिन्द्र॰ इति सतः पाठस्य स्थाने ⌊ ३३१ °स्माकेन्द्र. इति शोधं प्रस्तावुक. ।

३[a]; खि २,७,३, ९, ४,५, ३, ४, ८, ६, ८; मा २, १०, ४, १२; ८, ५३†, ९, ४०, १०, १८; १२, १०१†, †१७, २२, ३६; ३९, ४३[1], २९, ५७†, का २, २, ९; ४, ५, ४, ८, २०, १†; ९, ६, ५†, ११, ३, ३, ६, ३; १३, ६, २५†, †१८, २ ८, ४, ४; ७; ११[3], †तै १, ५, ११, २; ६,१२,१, ७, १३, ५, $८, १०, २,१२, २, ३, १, ११,१; २,८, ६‡[b], ४, ६, २, ६; ४, २, ३[3], ४, ६, ७, ६, ५, ६, २[2]¶, मै १, २, ३; ४, १; ५, १४[9], ६, १२¶, १०, ३; २, ४,३[2], ५, ९¶, ६,९,†१०,२,४[5], ३,१६, ३†, ४,२,३¶,४,३, १०, १†; †११,१; ४, १२,४; १३,१०†, †१४, २, ७$; १२; १४, काठ ४, १६†; ५, २, ७, ३[c]; ८, १७†, १५, ७, १८,२†; ५[5]†, २१, १३†, २४, १[2], ३२, २, ३८,१२, १३, ४०,८†, ११†, ४६,१†; क ५,२, †२८,२,५[5]; ३७, २[2]¶, †कौ १, २४१; २, ९३९; ९७०, ९८५, ११५१; १२०२; १२०५, १२०९[3], †जै १, २५, ९; ४, १, ४, ६, २, १०, १; २४, ६, शौ २, २६, ४, ५, ३१,५, ३,१०, १३, ४, ३१, ५†, ५, ३, ११, ६, १५,१†, ९३, १; १२६, ३†, ७, ४२, २, १२, ३, ५५-६०, १६, ८, १[4], ५[4]-३०[4]; १८, ४, ६८, †१९, १३, ७, ८, ११[3], †२०, ४, १, ३९, १, ६३, २[a], ७०, १६; ९५, २; १११,२, १२४,५[a], पै २, १२, ४, ५,१५,५,७०,३;४,१२,५†, ५,४, ९, १०, १६, ७, ३८, ३†, ६,१६,२†, †७,४, ७,८, ११[3],१०,१,१०,××

२अस्माक[d]- -कम् ऋ १, २७, ४, ९४, १६; १०२, ४, ५, १२९,४[2]; १५२, ७, १५७, २, २,२,१०, ३०, ४, ३१, १, ३, ६२, १५, ४, ९, ७, २०, ३, ३१, १५, ३२, १, ४२, ८, ५, ⌊(६, ५२, १२; ७,४२,५) ४, ८⌋; ३५,७, ८; ४४, ७, ८, १, ⌊३ (१५, १२, ६८, ५)⌋, ३३, १५,४५, ९, ५७, २; ६४, ६; १०, २२, ७, २६, ९, ३२,१, ३६, ६, ९७, २०, १५१, ३, खि १,४,३, २,२,२, †मा १२, ९५, ३३, ६५; †का १३, ६, २२, ३२,५,११, †तै १, ६,१, ३, ४,२,६,५, मै १, ४, ४;९, ९, १[2], ४, ५, ¶३, ७, ९, ८, ३[20], †४,९, ११; ११, ४; १४,१२; काठ ५,६; ६, १०†, ९, ९; ३२, ६†, क ८, १२¶; †कौ १, २८, १८१, २९८; २, ८४७, ११०९; †जै १, ३,८, १९,७; ३१, ६, ४, ११, १०; शौ २, १२, २,३, ७, ५२,४†; १०, ५, ३६[2]; १६, ८, १[6], ५[6]-३०[6], ९, १[2], १९, ३४, १†; ५७,५, २०, ८५, ३†; पै १, ६५, ३†; २, ५,२, ३;३९, ३, ३,३०,६, ३६, ४, ५†; ४, १८, ७, ८,१६,९, ११,३,१†, १२, १, १६†, १५,१५, २†; १८, २९, १[2], -†कास ऋ ⌊१, ९७, ३; ५, १०, ६⌋, ६, २५, ७, ७, ७८, ५; काठ १७, १८; शौ ४,३३,३, पै ४, २९, ३; -†केन[f] ऋ ६, ४५, १५, ⌊१०, ४२, १०, ४३, १०; ४४, १०⌋, शौ २०, १७, १०; ९४,१०, -केभि. ऋ १, १००, ६, २, ३०, १०; ⌊(५, ४१, १०) ६, १२, ४⌋, ८, ⌊(१, ३) १५,१२; (६८,५)⌋; ४०,७.

आस्माक[g]- -क[h] मा ४, २४, का ४, ८,२, मै १, २,५, ३,७,४, काठ २,६, २४, ५; क १,१९, ३७,६. [°क- अन् °].

*?अस्माका[i] ऋ १, १७३,१०,

a) पाभे. अस्मभ्यम् मा २५,४६ द्र. ।

b) सपा. ऋ १०, १४१, ४ विशिष्टः पाभे ।

c) तु. सस्थ टि आ ।

d) व्यु ? १अस्माक- टि. द्र. ।

e) सकृत् सपा. तै ६, २, ४, ४ न. इति पाभे. ।

f) पाभे. अरिष्टासः शौ ७,५२,७ द्र. ।

g) स्वार्थे अण् प्र. उसं. (पा ५,४,३८) । तत्-स्वरः [वैतु पा. (४, ३, २) यनि. प्र (तस्येदमीये सति ⌊पा ४, ३, १२०⌋) परत. प्रकृत्यंशे अस्मद्->अस्मॉक- इतीव शासुकः संश्चिन्त्य (तु. टि १अस्माक-)] ।

h) पाभे अमात्य. तै १,२,६,१ द्र ।

i) नैप्र. २अस्माक- इत्यस्याऽन्त्याऽकारस्य लोपे तृ१ सत् वा. क्रिवि. द्र. (वैतु. यनि. स्थ. सर्वत्र ?अस्माक इति पपा. ⌊तु ?युस्माक-> -क ऋ ७, ५९, १०⌋ ; तच्च शब्दरूप लुप्तान्त्यमकारं

शौ १,७,६; ३,२४,४[a]; ७,८२, १‡[b].

अस्मे[c]- > **अस्मे-हिति**[d]- -ति ऋ १०,१०८,१

अहम्[e] ऋ १, ११,६, १७, १, ७, [२३,२२, १०, ९,८], ३३, २, ४४, ५, ५०, १३, १०५, ७, १२०,६,१०; १२६, ७, १३८, १; १६५,६, ८,१०,१७१, १, ४, १७९,१; २, १४,१०, [२७, १७, २८,११,२९, ७], २८,९, ३२, ४, ३, १५, १, ४३, ३, ५३,१२, ४, १८, २, २६, १[४], २[१], ३, २७, १, ४२, २–६, ५, [२,८; १०, ३२,६], ९,६[?], १२, २, ३; ४२, २, ४३, ९, [४४, १४, १५], ××, खि १, १,१,१०,१; २, ६, २; ८,१५; ६,२, १७,६, ३,२९, ××, खिसा ३,१[f]; मा १,५;२,२७,२८, ३, १९; ४,२३, ५, ११;२२,२३[४], २६, ३९; ६, १; १६[३]; ८,९[४]; १३; ३७; ३८, ३९;४०, ××, १८, ३५[g], का १, ३, १, २, ३, १, ३[२], ६, ६,१०; ३, ३, ११; ९, २, ४, ७, ४, ५, ४, २, ६, १,××, २०, १,६[g], तै १, १, १०, २, २, ३, २, ५,१,२, ३,१,१,२, १, ४, २[१], ९, २, ५,६, १, ४, ७, ६, ८, १, १०, १; ६, २,१[३], ३[२],४[५]; ४,१[१]; २[२]–४[२]; ६,१, २[१], ३, १०, १[३]; ११, ५[२], ६[२]¶; ७[३]; ७, ४,१[१]; २, ४[२], ५[२]; ६, २, ३, ८, १[२]; ९, १, २[१], †१३, १, २,८, ७, २, १५, १[२]; १६, १, ××, ३, २, ८, ५[h], ५, ६, १[२1]; ४, ६, ५, १, २; ४,७, ३[g]; मै १, २, १, १०[७], १३; १६[२],३,२६[४]; ४, २[१], ३; ७[४],१०; १२¶, ५,२,३,४[३],८, १०,११[१],१४[३],××,२, १२,१[g], ४, १२, ३[h]; काठ १, १२[१]; २,१; ४, ५[४], ९[२], ११[१], १२[२]; ××; ५, १[१४]; २[h], १३, १६[३h]; ३२, २[h]; ४०, ९[ij]; क १,१२[२],१३, १६,१८[२], २, ३, ५[१], ६, ८; १०, १३[२], ४,४¶,६,८, ५,१, २[५], ५[२],¶, ××; कौ १, १२२; १५२[१], ३०७; ३१०, ५१६; २, २७२,

---

सत् **अस्माकम्** इति रूपम् एवेत्येवं सा. प्रभृ. व्याख्यानं च)। ननु किमिति तत्र नैवाऽऽदर इति । तथात्वे मूलतोऽभ्युपेयमाने शौ स्थ. छन्दोवैषमी प्रसज्येतेति । कथमिति । उच्यते । तथाहि । १मे स्थ. २यस्य पादस्याऽऽदित १मस्य पादस्याऽन्त्येनाऽचैकरूपताया सुवाराया सत्या व्यवच्छेदे **अस्माकमर्थाय जज्ञिषे** इति नवाक्षरोऽनुष्टुप्पादो जायेत । अपि च । यत्र नैप्र अज्मध्यस्यो हल् लुप्यते, तत्राऽनुदात्तोदयोऽसौ भवति । इह तु न तथेत्येतदपरं पराऽभिप्राये बाधकं द्र । अथ २ये स्थ धान्यं- इत्यस्य *धानिका- (व्यु यद्र.) इत्येतन्मूलकत्वेनेति कृत्वा परप्रस्तावेन च संगमय्य मौस्थि. एवास्माकमिदं धानिकम् इत्यधिकाक्षर· पाद संजायेत । ३ये स्थ तावत् पराभिप्रायतोऽधिकाक्षरत्वं निगदसिद्धम् । एवं शौ स्थ, सर्वत्र छन्दोदृशा यनि. सुवचतरत्वेनाभ्युपेयत्वे सति ऋ. स्थ. अपि **अस्माका असदिन्द्रो वज्रहस्तः** इतीदं पादस्य मौलिकं स्वरूपं द्र इति दिक् ।

[a]) सपा. तैआआ ६७ मे इति पाभे ।

[b]) सपा ऋ७,५९,९ *?युष्माका इति पाभे. (तु. एपू टि.)।

[c]) *अस्मर्- +(√*ऋ [गतौ]>भावे) *य- इति स्थिते बस पूप. प्रकृतिस्वरे सति *अस्मर्य- इत्यत्र नैप्र. *अस्मय्- इत्येवं विपरिणते च वा. क्रिवि. इति कृत्वा न द्वि१ व्यवह्रियमाणे चाऽवसाने अय्>ए इति संक्रम द्र. । एवं व्यु पार्थक्याद् निर्देशपार्थक्ये प्राप्तेऽपि यथाप्रसिद्धिस्थलानुक्रमणं त्वस्य **अस्म**- इत्यत्रैव गपू. द्र (तु तत्र टि. पाप्र. अपि) ।

[d]) '**अस्मे** [=अस्मद्गता] यथा स्यात्तथा **हितिः** यत' इति कृत्वा बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् इति मतम् द्र. । उप.?< √धा (धारणे [तु. वें. सा.]) इति वा, <√हि (गतौ) (तु [पक्षे] सा , GW प्रभृ.) इति वा। तस. दासीभारादित्वात् (तु. पा ६,२,४२ [तु. या ११,२५] पूप. प्रकृतिस्वरं द्र.]) ।

[e]) व्यु. कृते तु. टि. **अस्मद्**- । त्वाहौ सौ (पा ७, २, ९४) इति अस्मदः आदेशमात्रमिति विकारमात्रमिति वा प्राञ्च आहु । मौलिककण्ठ्यस्पर्शाद्द्वितीयं पृथक् प्राति. इत्यर्वाञ्चः (तु. WW १, ११५) ।

[f]) =सपा. आश्रौ १, १०, ७; ८ शाश्रौ ९, २८, ३ या ११, ३३ । शौ ७, ४९, १ वैताश्रौ १, १६ देवीम् इति पाभे. । [g]) तु सस्थ. टि. सुः ।

[h]) =सपा. काश्रौ १०, ५, ३ । शौ २, २९, ३ अयम् इति पाभे. । [i]) पाभे. सस्थ. अद्य द्र ।

[j]) सकृत् सपा. मा ८, ४६ प्रभृ. माश ४, ६, ४, ६ च **अयम्** इति, तै ३, ४, ४, १ पागृ १, ५, ९[२] सुः इति च पाभे. ।

२७३, ३४०; ८५०[२], ८५१, ××, †जै १, १३, ८; १६, ८[२], ३२, ५,८,५३, ६, $२, २,२[२], ४, ७, ३,२३,४, ५, २८, १२; ४८,१८; ४,१२,३[२], ४, शौ १, ९, ४, १०, ३, २९, ५,६†, २,१०,२–८; २५, २, २७, ५, ३०,५[२]; ३२,३, ३,५,२, ५,६, १,३,५, ७, ६;××, ४,९,७‡[a], ६, ७१, १[b], ९७, १[c], ७, १०५, १[d], ११५, २[e], ११९, १[f], १४, १, ३८,५१[g], पै १, ६, ४, ९, ३, ११, ४; ५†, १५, १, ३७, १, ३८,१, ४३,१, ५९, ३[२]; ५[२], ६०,१, ३[२]†; ६६, ४, ८३,४, ५, ३४, २[h], ××; १३, १४, ९[i], १७, ११, ६‡[j],××, १९, १०, ६[k],१३,११[l]

✓*अहंयु[m] > अहंयु[m]- -युः ऋ १,१६७,७

अहं-सन[n]- -०न ऋ८,६१,९[o], -०ना ऋ ५, ७५, २[p], कौ २, १०९४[?]

?अहं-नमस्- -मा.[q] पै १,१८, ३?.

अहमु(म्-उ)त्तर[r]- -रे शौ १२, ४,५०, पै१७,२०,१०, –रेषु शौ ४,२२,१[s], पै ३,२१,१

*?अहमुत्तर-त्व[t]- -त्वे शौ ३,८,३; पै १,१८,३

अहं-पूर्व[u]- -र्वे ऋ १, १८१, ३.

a) सपा ऋ १०, ९७, ४ प्रमृ. वास इति पाभे ।

b) पाभे. सस्थ टि प्रतिजग्रह द्र ।

c) सपा पै १९, १२, ७ अयम् इति पाभे. ।

d) पाभे सस्थ. टि. कृण्वे द्र ।

e) पाभे कृते तु. सस्थ टि. प्र॰ हुवे ।

f) पाभे अधि पै २०,१६,३ द्र. ।

g) पाभे अग्नि शौ २०, ४९, १[२] द्र. ।

h) तु टि. ?२अहस्त-> -स्ताभ्याम् ।

i) तु सस्थ. टि. ?अहं पिचरुकः ।

j) सपा. ऋ १०, ८५, १७ शौ १४, २, ४६ इदम् इति पाभे ।

k) सपा. शौ ६, ५८, १ इह इति पाभे. ।

l) सपा. शौ ६,११३,१ ते (<युष्मद्-) इति पाभे. ।

m) क्यजन्तः नाधा. द्र (तु टि. ✓*अस्मयु) । वा च व्यु. च पपा. च कृते तु टि. अस्मयु- (वैतु पा [५, २, १४०] यनि. भिन्नात् तत्प्रतिरूपकीकृनादिव सत प्राति. मत्वर्थे युस् प्र इत्यन्यथासिद्धमिव सन्तं दवीयासं पन्थानं यायुक.) ।

n) तस. सास्व (पा ६, १, २२३) । अथवा उस. उप. ✓सन्+अच् प्र. इति कृत्वा थाथीय स्वरः (पा ६, २, १४४) । पूप. समासस्य च कृते तु. टि अहं-पूर्व- ।

o) पूर्वाऽऽमन्त्रिताऽविद्यमानवत्त्वाऽभ्युपगमात् पादादित्वात् षाष्ठिक आद्युदात्त॰ द्र (पा ८, १, ७२, ६, १, १९८) ।

p) मन्त्रपाठ पपा. वे. सा. च अहम् । सुना इति पदद्वयमत्र पिपाठयिषन्ति । तथा स्थितेऽर्थस्य नितरां विशदेतरत्वात् यनि. च देवताविशेषणतौपयिकत्वाद् अर्वाचा समस्तैकपदत्वे प्रायिक्यभिमतिर्भवति । एस्थ अपि स्वरादिनिर्दिष्टि प्रनि भवत्येव कियानपि मतभेद॰ (तु. ORN.) ।

q) -नमाः इव> -नमेव इत्यभिसंधिक. मुपा द्र (तु. सपा. शौ ३,८,३ यत्र दीर्घम् एव इति पाठः श्राव्यते) । अहंनम् एव इति मुपा. त्वत्र प्रतिपत्तिशून्य इव भवति । यनि शोधे समासादिकार्यम् अहमुत्तर- प्रमृ समाननिष्पत्तिकेषु प्राति. उक्त्या दिशा किञ्चिन्मात्रभेदपूर्वकं व्याख्येयमिति पिष्टपेषणे नादर । अग्नेः विप. एतदिति तु विशेष द्र । छान्दसेऽत्र संधौ इव इति वा, एव इति वोत्तराश द्र ।

r) तस. सास्व (पा ६, १, २२३) ।

s) एवं किल पपा. प्रकरणाऽनुरोधश्च भवति (वैतु. सा अत्र पदद्वयीमिव पठित्वा व्याचक्षाण.) । यच्चात्र देवानामप्युपरि स्वं यजमानं प्रतिष्ठापयितुमलंभूष्णुरपि पुनस्तस्य प्राधान्यप्रतिष्ठायै देवानामेवान्यतमस्य याच्ञामिव सा. कारयति तद्विरुद्धार्थप्रतिपत्तिकरत्वाद् अतितरामिवोपेक्ष्यम् ।

t) भावे त्व प्र. तत्-स्वरश्च । अत्र अहम् । उत्तरत्वे इति पदद्वयाऽऽत्मकः मुपा भवति । सा. चापि तथैव पठित्वेव व्याचष्टे । प्रकरणाऽनुरोधात्तु यनि. प्राति. मौलिकतया संभाव्यते । तद् विमृश्यम् ।

u) अत्राविहितलक्षणो मयूरव्यंसकाद्याकृतिगणीयः तस. (पा २, १, ७२) सास्व. च । एहीडादय॰ पाग. इत्येतदनु चान्यपदार्थे वृत्तिर्भवति । अथवा, 'अहं पूर्व. इत्याकारकं शब्दोच्चारणमस्मिन्नस्ति' इति *अहं-पूर्व- इत्याकारक बस. मूलत आस्थेयो वचनपरः । ततस्तद्वृति

आव़्[a]- -¶वत् तै २,५, ६, ६, ६, ४,८,३, -¶वम् तै २, ५,२,३, ५, ६,५, ६, ७, १; मै १, ६, १२, -¶वयोः तै २,१,९,४,५, २,५, मै १, ६,१३, -वाभ्याम् काठ १२, ७, -¶वाम् काठ ८, १०; क ७,६.

न.[a] ऋ १, १, ९, २, ९, ३, ६, ××, ४, ५७, ८[b]; ७, ३५, २७[c], ९, ६७, २२[d], २३[e], ९७, ४[f], ११०, १[g], १०, १४१, १[४h], खि १, १, २^{१}, २, ३, ४; ३, ३; ५, ५; ××, २, १०, ३[i]; ४ ७, २, ४[j], ९[j], ; मा २, १०, १६, २०,३२, ३,१४†, २४^{२}†, २५†, २६^{२}†, २९†, ३०^{२}†, ३५†, ××, ५४‡[k], ७, २५‡[l]; ××; ११,४१‡[m], १२, ३४‡[n], १६, ४७[o], १९, ४२†[o], का २, २, ९, ६, ७^{२}, ८, ७,४, ३, †३, ४, १६^{२}, १७, १८^{२}, २१,२२^{२},२७, ४, ६,७, ५, ३†, ७, ४‡[k], ××, ४, १,२†, ७, १०, ३‡[l], १२ ४, ४‡[m],१३,३,५‡[n], १७ ८,१[o], २१,३,१३[q], तै १,१ ४,२,१३ २, ३^{२}, †१४, २^{२},३, ४,२,१, ५†,२,१; ३,१^{३},४,२,७,९, ××, ४, ४५, २^{२}†[p], ७, १०, २^{७}; †[६h], ८, ५, ३^{२}†, ‡[k], २,५, १२, ४^{३}, †; ‡[n]; ३, २, ८, ६^{३}; †,‡[l]; ४, १, ४, १†[m], २, ३, १^{३}, २‡[n], ४^{२}; ‡[q], †४, ३, ४, ५, १^{२}, २^{२}, ६[२b] †; ६, ४†; ५‡[r], ६, २, १^{२}†; ‡[s]; ५, ६, १, ४[t], मै १, १, ५, १३^{७}; २, २, ३^{८}, ४; ६^{३}, ७^{३}, ९, १३^{३}, †^{२}; १४, १५, १८^{३}, ३,४,६†; १५;२३†,२६^{२},××, २,७,१०^{२}, ‡[n], ११^{३}†, १२[३u], ९ ९[१०], †; ‡[v], १०, २^{३}†, ३^{२}†, १३, १^{३}; ‡[w], ३, १६, ४^{१८}; †[x], ४, ९, २७^{१५}, †[१०y], ११, ४^{१}; †^{३}, ‡[z], १२, १^{२}, २^{१}, †^{३}, ३^{११}, †[९y], ४^{१३}; †^{१०}, १‡[a1], काठ १, ४; १२^{२}, २, १^{४}, ४^{६}; ५-९, ११^{५}, १२, १४^{७},१५^{१५}, ३, १^{२}; २; ३, ४^{२}, ८^{३}, ××,

वाच्येऽर्शआदीय अच् प्र (पा ५,२,१२७)। चित्-स्वरः। पूप अहम् इत्येतच्छब्दानुकृते प्राधान्येन प्रदर्शयितुमिष्टत्वात् अस्मद्- इत्यस्य मूलस्य प्राति. स्थाने अहम् इत्यस्यैव रूपस्य व्यवहार इति प्राक्प्रक्रियायामपरो विशेषः द्र। यद्वा अहम् इत्यस्य सर्वनामप्रतिरूपकस्य स्वरादित्वम् उस. (पा १, १, ३७)। अर्वाक्-प्रक्रियायां त्वादेशादेशिभावस्याऽनभिमतत्वाद् आदेशतया प्रतिपद्यमानाना प्रातिस्विकसत्तास्वातन्त्र्यविशेषस्याऽभिमतत्वाच्च नेह किञ्चिद् विशेषेणाऽवधेयमिव भवतीति दिक्।

a) व्यु. कृते तु. टि. अस्मद्-।

b) पाभे सस्थ टि. फाला. द्र.।

c) सस्थ. टि. शंस. द्र.।

d) पाभे. स्वं: मै ३, ११, १० द्र।

e) पाभे पुनीमहे मै ३, ११, १० द्र.।

f) पाभे इन्दु कौ १, ५३५ द्र।

g) सस्थ टि. ऋणया द्र.।

h) सपा. मा ९, २८ का १०, ५, ४ माश ५, २, २, १० हि इति पाभे.।

i) सपा. शौ ३, २३, ४ च इति पाभे.।

j) नेहि इति पाठः (तु पै ६, ४, ४, ९ मूको.)? नः एहि (आ, इहि) इति शोध. (तु. शौ ५,५,५;६ पै ६, ४,४,९)।

k) सपा ऋ १०,५७,४ ते इति पाभे.।

l) सपा. ऋ १०, १७३, ६ ते इति पाभे।

m) सपा. अवा नः (माश ६, ४, ३,९) <>ऋ ८, २३, ५ स्तवान. इति पाभे.।

n) सपा शिवो नः > ऋ ७, ८, ४ शुशोच इति विशिष्ट पाभे।

o) सपा. तै ४, ५, १०, १ एषाम् इति पाभे.।

p) सकृत् पाभे सस्थ टि उरो. द्र।

q) सपा ऋ १, १४७, २ मे इति पाभे।

r) सपा. ऋ १, ९७, १८ विशिष्टः पाभे.।

s) सपा ऋ १०, ८२, ३ विशिष्ट. पाभे।

t) पाभे. मै २, १३, १ नु द्र.।

u) शोधस्य कृते सस्थ. टि. ईरया द्र.।

v) सपा. ऋ १, ११४, १ विशिष्टः पाभे।

w) सपा ऋ ७, ४१,३ विशिष्टः पाभे.।

x) सकृत् सस्थ टि १आशा-> -शया द्र.।

y) एकतरत्र नाउ. उदात्तस्योपोद्बलिका श्रुतिः ना इति।

z) सपा ऋ ५, ५७, ६ व इति पाभे.।

a1) सकृत् पाठ.? तु. सपा. ऋ ५, ५७, ६ वः इति पाभे.।

४,१३[४a], १३,१५[१०], ‡[b], १४, २[७],†[c], १६ २,४[६]†,‡[b],१०[४], ‡[d], ३५,१[८], २[५], ३[१e], ३७, १०[७f], ३८, ५[१a], १४[२], †[g], ३९ १०[२h], ४०, १[i], क १, ४, १२[३], १३[४], १६[५], १९, २१, ५[५], ८[३], ९, ११†, १५[२], ३, १[१], २†, ७, ८[२]†[j], ९†, १०[२]†, ११[४a],×× ८,९[३], ‡[k],†,१०[४], २५, १[४],‡[d], ××, २८, १[२]; २[५]†, ‡[l], ४८, १[४], †[२], ¶, ३[४],६[१];९‡[m], ××, कौ १, ६, १०, २२; २४, ३३[२], ‡[n], ३६, ४२, ४१[२],

४७, ५६,५७,६१, ६६, ६७‡[o], ७६, ८१, १०२, ११०, ××, १६६‡[p], २२७‡[q], ४२८[g], ५५५[१], ‡[r], २, १७५‡[s], ४९०‡[o], ६०४‡[t],७१४[g], ३,३, ८†[u],××, †जै १,१,६, १०$; ३, २,४ ,१३[३],‡[n], ४, २, ७[२], ९[२], ५,३, ६, २, ३, ७, ७,४, ५‡[o], ८, ४,९,", ११,६, १२, ४,५,१०$, १८, २‡[p], २४,६, ७‡[q], ४१, २[g], ५७, २[३], ‡[v]; ३, १६, १३‡[s], ३८, १$, ३$, ८[o], ४६, ३‡[w], ४९, ३‡[t],५५,९[x],५९,६[g], शौ १, २,

२ †४, २, ३, †५, १; २, ३, ६, १[२]†,४[३], ७, ३, ५, ६;१०, ४,१२, १, १३,२, ४,१६, ४[२], १८, १, ३, २०, १, २[४y], ३[j]; ××, ४,३२,५‡[z],६[१]‡[a1],७‡[b1]; ५,३, ५‡[c1], ६[२]†, ७[२], ८[२]†; १०[२]†, ‡[d1]; ११,५,५[e1], ९[e1]; ६, २७, २[४], ‡[f1], ३[१], ‡[g1], ३९, २[१h1], ४०, १[४]; २[२]; ३[१i1], ५३, १[१], २[३i1]; १२०,१, २[३j1], ७, २३, १[k1], १६, १[l1], ९९, १‡[m], ९, ४, २३‡[m1], १५, ४, १२[२]‡[n1]; १२, २, ७‡[o1]; १४, २,१‡[p1],

a) सकृत् सस्थ पाभे. टि. उरो द्र. ।
b) पाभे. न मा ११,४१ द्र ।
c) पाभे न ऋ १०,१४१,१ द्र ।
d) पाभे न मा १२,३४ द्र. ।
e) पाभे. मे २, १३, १ नु द्र ।
f) द्वि मगा. का ३, २, ६ मे इति पाभे. सकृच्च शौ ६, ४०, ३ उत्तरात् टि द्र ।
g) पाभे सस्थ. टि. ऋणया द्र. ।
h) पाभे. सस्थ. टि. नु द्र. ।
i) सपा. शौ ७, २०, १ इमा इति पाभे. ।
j) अत्र णत्वविशिष्ट संपा. द्र ।
k) सपा. ऋ १०,५७,४ ते इति पाभे. ।
l) सपा ऋ १०,८२,३ विशिष्ट पाभे. ।
m) सपा ऋ १०,१७३,६ ते इति पाभे ।
n) पाभे. आपः ऋ १०, ९, ४ द्र ।
o) सपा ऋ ६, ७, १ विशिष्ट पाभे ।
p) सपा ऋ १, ८, ५ नु इति पाभे ।
q) सपा ऋ ८, २, १९ विशिष्ट पाभे. ।
r) सपा ऋ ९,७९,१ विशिष्टः पाभे. । सकृत् सस्थ. टि. सन्तु द्र ।
s) सपा. ऋ ८,९२,२९ मे इति पाभे. ।
t) सपा. ऋ ९, ९७, ४२ च इति पाभे. ।
u) सपा ऋ ६, ८, १ नु इति पाभे. ।
v) सकृत् पाभे. सन्तु कौ १,५५५ द्र. ।
w) सपा ऋ ८, ४३, १६ मे इति पाभे. ।
x) ऋ ९, ८२, २ यनि अधिक. पाठ ।
y) पाभे. नः ऋ १०,१४१,१ द्र । एकतरत्र णत्वविशिष्ट संपा द्र ।
z) सपा ऋ १०,८३,५ मा इति पाभे ।
a1) सपा ऋ १०, ८३,६ मा, माम् इति पाभे. ।
b1) सपा ऋ १०, ८३, ७ मे इति पाभे. ।
c1) न , एतत् >ऋ १०,१२८,३ पूर्वे इति पाभे ।
d1) सपा ऋ १०, १२८, ९ मा इति पाभे. ।
e1) सपा न एहि<>खि ४,७,२,८,९ ?नेहि इति पाभे. ।
f1) गृहम् न > ऋ १०,१६५,२ गृहेषु इति पाभे. ।
g1) सपा. ऋ १०, १६५, ३ च इति पाभे ।
h1) पाभे. अच्छ शौ ६,४९,२ द्र ।
i1) सकृत् असुनं <>सपा पै १९, ८, २ आकूति. इति पाभे. ।
j1) पाभे. अभिशस्त्या शौ ६, १२०, २ द्र. ।
k1) ?आनवो टि द्र. ।
l1) ऋ ६, ४७, १२ यनि. अधिक. पाठः ।
m1) सपा ऋ ६,२८,८ विशिष्ट. पाभे. ।
n1) सपा. ऋ १, १६४, ३३ मे इति पाभे. ।
o1) सपा. ऋ १०, १६, १० व. इति पाभे. ।
p1) सुः नः>सपा. ऋ १०,८५,३८ पुन. इति पाभे ।

१८, †१, १९[१],‡[a]; २५[२]; २६!
३०, ३१; ३३, ३६; ३९[२]‡[b],
४४,४७$,५०[२], ५१; ५२[१],‡[c];
५८; २,३†, २९, ४९,३, १४,
१५, १६[२],२१†, २२‡[d], ३९†;
४४‡[e], ४५[f], ४६†; ५९[१]‡[g],
पै १, ९,२, ४, १०,३;४,११,
२[१], १३,१; १७, १, २०,१,२,
३[२],४; ××, ९८, २[h]; ३,३४,
१, ३[४], ४[२]; ४, ३२, ५‡[i],
६, ४, ४[j], ९[j], ११, ७, ७[k],
१५, २०,३[२]†, ‡[२l], ४[२],‡[m],
१६,१९,१०[२n], १७,३०, ७‡[o],
४०,३[p], १८,४,३[२]†,‡[q], ६,८,
७. १‡[r], १९, २४, ११‡[s],
२८,३[२?t], २०,२,४[u], ४,१०[v];
६,२[१]‡[w], ३५, ५‡[x], ४८, २†,
३†,४[२]†, ‡[y], ४९,५[?z]
नौ[a1] ऋ ७, ८८, ५, ८, ६२,११,
१०, १०, ४, ५[२]; ८५, ४७[२],
८८, १७, ९५, १, मा २, २७,
४,३४, ५,६, ४०; का ४, १०,
५, ५, २, ४, ९, ७, तै १,
२ ११, २, ३, २, १, ४, ३,
७, ९, १; २, ५, ८, ३¶, ५,
२, ३, ३¶, ¶६, ४, ९, १,
१०,१, ७,४, १५, १†, मै १,
२, ७, १३[२],४,२, २, ६, ११;
३, २, ३¶, ¶४, ३, २[२], ४;
४, ५$; ५, ८, ६, २[२], ३,८,
१[२], १४,९†, काठ २, ८, ११,
४, ९, ५,५, ७, ३[२], १२, ७[२],
१५,८, २७,४[१], ८[२], ३०, १[४],
४०,२[२], ४४, ४, क २, २, ५;
३, ७, ५ २[१], ३७, ८[२]¶,
४०, २, ४२, ४[१]¶; ४६ ४¶,
शौ ५, ११, १०[२], ७, ३७, १[२],
११,१, ३५, १३,१, १८, १४,
२, ७२‡[b1], †१८, १,४[२], ५[२],
पै ८, १, १०, १६, ९२, ५;
१८,१४,२‡[b1], १६,८
मत्[c1] ऋ २, २८, ५, ६, २९,
१, ५, २,८ ६, ६७, २, १०,
१०, ८, १०, १२, ८६, ६[२],
९५,८, १६६,३, मा २३ ५२,
का २५, ९, ८, तै १, ५, १०,
१[?d1], ६,१,३,६¶,४, ८, २¶,
मै ३. ६, ८¶, ४, १४, ९[२]†,
काठ ३१,१४[४e1], शौ १, ३४,
५, २, ७,१, ३०, १, ४, १९,
७, ६. ८,१,२, ३, ११८, ३,
७, ६२, १, ६७, १, १०, १,
१०, १३, ११, ६, २६[२], १२,
३, ४६, १८, †१, ९, ११,
१३; २०, १२६, ६[२]†, पै २,
२६,४, ५,?३,४, १३, १२,२,
१६, २३, ६[२], ३५, १०, ३६,

[a]) सपा. ऋ १०, ११, २ मे इति पाभे ।
[b]) सपा. ऋ १०, ३१, ९ न, यत्र इति पाभे. ।
[c]) सपा ऋ १०, १५, ६ विभे. ।
[d]) परिषदं न·>ऋ ४,२,१७ परिषदन्त. इति पाभे ।
[e]) पाभे. अथा ऋ १०, १५, ११ द्र ।
[f]) ऋ १०, १५, ५ यनि. अधिक· पाठः ।
[g]) सपा. ऋ १०, १५, १४ विशिष्ट पाभे. ।
[h]) सस्थ. टि जनम् द्र ।
[i]) सपा. ऋ १०,८३,५ मा इति पाभे ।
[j]) पाभे. न शौ ५,५,५ द्र. ।
[k]) तु. सस्थ. टि. अहि->-हिना ।
[l]) सपा ऋ २, ३३, ४ विशिष्टः पाभे ।
[m]) सपा ऋ २, ३३,७ विशिष्ट पाभे. ।
[n]) एकतरत्र पाभे सुः शौ ८,९,२२ द्र. ।
[o]) सपा. ऋ १०,१६,१० व इति पाभे. ।
[p]) सपा शौ १२, ३, ४३ एनम् इति पाभे. ।
[q]) सपा. ऋ १०, ८५, २३ विशिष्ट पाभे. ।
[r]) पाभे नः शौ १४ २,१ द्र. ।
[s]) सपा. ऋ १०, ५७, ४ ते इति पाभे. ।
[t]) सकृत् पाठ· ? (तु सपा. शौ ६, ३३, ३ ताम् इति पाभे.) ।
[u]) नो रयिम् > सपा. शौ ७, १८, २ दाशुषे इति पाभे. ।   [v]) ? आनवो टि. द्र ।
[w]) सपा. ऋ १०, ३७, ११ विशिष्ट पाभे ।
[x]) सपा ऋ ८, १०२, २१ ते इति, शौ ७,१०६,१ मे इति च पाभे. ।
[y]) पाभे सस्थ अथ द्र ।
[z]) पाठ ? तु मूको. नौ इति ।
[a1]) व्यु. कृते तु. टि. न ।
[b1]) सपा. ऋ ७, ९६, ४ नु इति पाभे. ।
[c1]) व्यु कृते तु. टि अस्मद्- । प्राग्भिर् अस्मद्-इत्यस्याऽऽदेशतया (पा ७, २, ९७) अर्वाग्भिश्च नापू. दिशा अस्मदर्थकशब्दान्तरतयाऽभिमतस्य (तु WW २, २३६) *म- इत्यस्य पै१ द्र. (पा ७, १, ३२) ।
[d1]) पाठ. (तु. आश्रौ २, ५, ३)? मम इति शोधः (सपा माश्रौ १, ६,३,९ ? मदैतोः टि च द्र) ।
[e1]) मत्-सपत्नाः इति समस्तं पदं मन्वान· SI. चिन्त्यः (तु तैब्रा ३, ७, ६, ९) ।

३, ५०, ५; १७, ४०, ६, १९, १५, १०, ११, ३१, १, २०, २६, ७.

†म(द्>)त्-कृत[a]- -तानि ऋ २, २८, ९, मै ४, १४, ९.

¶म(द्>)त्-प्रायण[b]- -ण काठ २३, ८, क ३६, ५; -णा तै ६, १, ५, १

म(द्>)त्-सखि[b]- -खा ऋ १०, ८६, १, शौ २०, १२६, १†.

¶मद(द्-अ)ग्र[b]- -ग्रा· तै ६, ४, ७, १, मै ४, ५, ८, काठ २७, ३, क ४२, ३.

मदु(द्-उ)दयन[b]- -न काठ २३, ८, क ३६, ५, -ना तैं ६, १, ५, १

*मद्द(द्-दे)वता[c]- > *मद्देव-तिक[d]- > ¶मद्देवत्य,त्या[e]- -त्य मै १, ७, २, -त्यम् तै १, ५, १, २, मै ३ ७, १[२]; काठ ८, १५, क ८, ३, -त्या मै १, ८, ४, -त्या· तै ६, ४, ७, २, -त्यानि तै ६, ४, ७, २, मै ४, ५, ८, काठ २७, ३, क ४२, ३.

*मद्-भ्रि-> *मद्रि->
*मद्र्यं(द्रि-अ)च्->
†मद्रिच्[f]- -द्रिक् ऋ १ १७७, १; ३, ६, ३१, ५, मै ४, १४, १८, काठ ३८, ७

मद्र्यं(द्रि-अ)च्, ञ्च्[g]- -द्र्यक् ऋ ३, ४१, १, ६, ३८, २, शौ २०, २३, १†, पै ९ ४, १२, -द्र्यञ्चम् ऋ ७, २४, ३.

*मद्र्य(द्रि-अ)द्रि[h]- >
*मद्र्यद्र्यं(द्रि-अ)च्[i]- >
मद्र्यद्रिच्[j]- -द्रिक् ऋ ६, २२, ११, शौ २०, ३६, ११†.

मम ऋ १, १०, ९, २३, [८; २, ४१, १५], [२१, १०, ९, ७], ५०, ११, ११०, २, १४२, ४; १४८, २, १८२, ४, २, १८, ७, ४१, ४, ३, [२४, ३, ८, १७, १ (१९, २५, ७५, ३)]; ४२, ३, ६२, ८, ४, १८, ७; २४, १०, [२६, २, (१०, ६, ७)], ४२, १, [५, ७५, १-९], ××; ६ ७५, १९[k], ८, ४४, ५[l], खि २, ६, १, १३, १४, ६, २; २९; ६, ३, २७; २८, ३, १५, १[३]; ४[२]; ४, २, ४; ××, मा ३, ४, ५, ६; ४०; ७, ९†, १३, २५, १४, ६, १५; १६; २७, १५, ५७; २०, ७, १३, ३३, ८१†, का ३, १, ४, ५, २, ४, ९, ७, ७, ४, १†; १४, २, ११; १५, १, ५, ४, ३[२], ८, ५, १६, ७, १, २१, ७, ६, १४, ३२, ६, १२†, तै १, १, १०, २; २, ३, २[४], ३[२]; ११, १, ३, ४, ३, ४, ५, १†; ५, १०, १[२]; ¶२, ३, ६, १, ४, ४, २, ५, २, ३, ६, १०, १; ××, मै १, २, ७, १३, ३, ७†, †४, १, ५; ६, १†, २; २, ¶२, ४, ८, ८, १२[२], ९, १, १३, ९†, ३, ९, १, ११, ८[२], ४, १०, २†, १२, १, १४, ८†, काठ २, ८, ३, १, †४, २, १४, ७, ३[२]; ११[२]; १०[२]; †; १४, ८, १६, १०, ११, १२, १५†; १७, १०[२]; ××; क २, २, ८, ३, २†, ५, २[२], ६, १[२], २, ३, २६, ९[२], ४८, १२, †कौ १, ५२, १९१; २५०; ४१८; २, १६, २६०, ८५२; ८९२, ९५७, १०९३; १०९४, १०९५$, १२२२;

---

[a]) तृस. पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, ४८)।

[b]) बस पूप प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)।

[c]) कस. सास्व. (पा ६, १, २२३)।

[d]) मत्वर्थे ठ>इक प्र. उसं (पा ५, २, ११५)। तत्-स्वर।

[e]) नैप्र. नापू. अज्मध्यस्थककारलोप इकारस्य यणादेशश्चोत्तरस्याऽनुदात्तस्य स्वरितविपरिणामश्च (पा ८, २, ४) द्र। पाप्र तु एपू. यति प्र तित्-स्वर (पा ५, ४, २४, ६, १, १८५) इति विशेष·।

[f]) नैप्र नाउ. उत्तरादिलोपाऽऽत्मको विपरिणामो भवतीतीदमीया व्यु. तदीयया व्यु. एव गतार्था द्र.। वा. क्रिवि।

[g]) व्यु कृते तु टि. अस्मद्र्यंञ्च्-।

[h]) नाउउ. पूप भवति (तु. एउ. टि.)।

[i]) नाउ मूलतया सुकल्पम्। सस्व उप च कृते तु. मद्र्यंच्, ञ्च्-। इह पूप सत इति कृत्वा व्यधिकरण· बस. इति विशेषस्तु द्र। पूप *अद्रि- इति अर्ध- इत्येतत्सजातस्याऽश्रयपर्यायभूतस्य च सत. अध्रि- इत्यस्य नैप्र विपरिणाम द्र. (वैतु सा. अद्र्यद्रि- इति द्विरुक्तस्याऽऽदेशस्य उसं. [पा ६, ३, ९२] इति, GW. द्रि इत्यस्य द्विरुक्तं च प्रथमे तच्छ्रवणेऽन्तेऽकारश्चेति)।

[j]) नैप्र. नापू विपरिणाम संस्तेनैत्र गतार्थ द्र. (तु टि. मद्रिच्-)।

[k]) पाभं. कृण्वे शौ ७, १०५, १ द्र।

[l]) गिरः इति BC. चिन्त्यः।

३, ३,९; †जै १, ५, ८, २०, ७, २६,८, ४०, १०, २, २, ४, ४७$, ३, २, ७ , २२, ७, ४,१२, ५; १३, ७, २०, ६, २९, २, शौ १, ६, ३†, १२, ४, १९, २, ३ ; ४†, ३४, २[2], ३,८, ६[1],१८, ४; २५,५[2],६, ४, ३०,७†; ३६,८, ५, †३, १, ३[2], ४,××, ७, २१, १‡[a], २०, १३६, ८[b], १४०,३, पै १,२०,४ , ४०, १[4], ,[3],३[4]; ४[1],५५, ४,६०, ४, ६४, १[2], ९८,४, २, ३५, १, ××, १४, २, ५[c]; १७, ४०, ८[d]; २०, ९, २, ३८, ९; ४०,१०[e]; -०म[f] मा २३,१९, का २५, ५,२, ते ७, ४, १२, १, मै ३, १२, २०, काठ ४४, १[3], -०मा३ काठ ४४, ९, -०मा३म्[g] तै ७, ४, २०,१

*माम->१माम-कु[h]- -क ऋ १०,१५९,१[i], पै २,४१,१†; ४,५, ९, -कम् ऋ १०, १७, १४[j], काठ ३५, ४†[j], शौ १, २९,५‡[j], ३, २४, १†[j], ४,४, २, १८,३, ५६†[j], पै १, ११, ४, ३, १०, ६ , ५, ३०, १†, १९, २६,१४, १५, २०, १३, १†[j], -का मा १९, ४६, का २१, ३,१७, मै ३. ११, १०, काठ ३८, २, -कान् शौ ३, ६, १, ५, १३, १, ३०, पै ३, ३, १, ६, १८, १८,१, १९, ३७, १०?[k], -†कानाम् ऋ १०, १०३, १०, मा १७, ४२, का १८,४,१०, तै ४, ६,४, ४, कौ २,१२०८, पै १,५६, २, -के पै २०,५२,५

मामकी- की[l] पै ६,६,८

मम-कु[m]- -कस्य ऋ १, ३१, ११; -काय ऋ १,३४,६

†मम-सत्य[n]- -त्येषु ऋ १०, ४२,४, शौ २०,८९,४.

मया° ऋ ८, १००, १ , १०, ८५, ३६, १२५, ४, खि ३, १५, ८; १०, २२; १७, १, मा २, २७, १९, ११ , का २, ६,६ , २१, १, १०; तै १, ५, ६,४, ६, ६, २[2], ३, ७,६, ३, ९, २[2], ३,२, ४,५,४,४, ५, १, ¶६,२, ७,१, ८, १,४, ७, २, मै १, ४, २[3], ७[2]¶,५, १४[3], २,१३,१५[c], ४,६,४[2]¶, १४, १७, काठ ५, ५[1]; ७, ३, २०, ६,२५, ६[2], ३२,५[2], ४०, २; क ५,२, ३१, ८¶, ¶३९, ३, ४, शौ ३,५, ८,१४, ५,६; ४, ३०, ४†, ७, ६२, ७, १४, १, ४८, ५०†, ५२,१९, ७१, १, पै २, १३, ३, ३,१६, ६; १०, ४, ८ , १२, ३, १६,

---

a) सपा ऋ १, ९३,१ प्रमृ मय इति पाभे. ।

b) नम° इति शंपा. शोधार्हं ।

c) सपा. मा १६, ३ प्रमृ. जगत् इति पाभे ।

d) **मेमत्** इति पाठ.? मम, इत् इति शोध (तु सपा शौ १२, ३, ४७)।

e) **ममैधसम्** > सपा पै ७, १२, ९ **समेधमत्** इति पाभे. ।

f) षष्ठ्यन्तस्य पूर्वाङ्गवद्भाव (पावा २, १, २) द्र. ।

g) अण (पा ८, ४, ५७) इत्यनुनासिक शाखाभेदेन विकल्पित द्र (वैतु नापू. काठ)। उदात्तप्लुति. (पा ८, २, ८४) अनुनासिकवती सती क्वचित् ४ इत्येतदङ्कवती मुद्रापिता भवति । तदयमङ्कभेदो विमृश्य (तु. मैसू.)। यत्त्विह भा. **परमपि छन्दसि** (पावा २, १, २) इति षष्ठ्यन्तस्य पूर्वाङ्गवद्भावात् षष्ठ्यामन्त्रित-समुदायस्य स्वर इत्याह, तद् दृष्टविरोधाच्च चिन्त्यं भवति । अत्रोदात्तप्लुतौ सत्यामपि पूर्वस्य युशः इत्यस्याऽऽद्युदात्तत्वेनोपलम्भात् । स्याद् अत्रत्य. पाठः संस्करणान्तराऽपेक्षो भवति । 'त्र्याणाम्' इत्यादि-भास्करीयोत्तरग्रन्थस्याप्युपलभ्यमानस्थितिविरोध-दर्शनात् । तद् एतत् सर्वं सम्यगालोचनीयं भवति (तु लाजिँन्-, शाचिँन्-)।

h) प्रागिवीय क प्र उसं (पा ५, ३, ७० , वैतु. पा ४ ३, ३ **अस्मद्-** > *?**ममक-** + अण् प्र.)। तत्-स्वर ।

i) सपा. **मामकः** <> **मामकम्** इति पाभे. ।

j) सपा तै १,५,१०,३ क ४८,५ **वीरुधाम्** इति पाभे ।

k) **सम-** (सर्व-) > ⌊स्वार्थे⌋ **समक-** इति शोध इति मतम् (तु. मूको)।

l) सप्तमीविभक्तेर्लुग् भवति (पा ७, १, ३९)।

m) प्र स्वरस्य च कृते **माम-कु-** टि. द्र. ।

n) नाप (संग्राम- ⌊तु निघ २, १७⌋) । 'मम सत्यं जय' इत्येवं यस्यां क्रियायामिति कृत्वा मयूरव्यंसकादि. तस. सास्व (पा ६, १, २२३ ⌊तु दे.⌋)।

o) व्यु. कृते तु टि. **अस्मद्-** ।

१८, ५, ६†; ७, ९, १९ ४४, ११-१५

मयि ऋ १, ⌊२३, २२; १०, ९, ८⌋; ८, ५०, १०, ९, ६६, ७१, १०, ४८, ३; १२८, ३[3a], खि २, ६, १०, ११, ६, ३, २५, ८, १, ३, २, १०, १५, ३, १८, २१[2], २६, १७, १; ४, ५, ३५, ६, १०, ८, ४, ६, ३, १[2], मा २, १०; ३, २७, ४, १०, ५, ६, ४०[2], ८, ७; १०, ३८†; १०, २५[2], ११, ५८[4], १२, ४६; १३, १; ××, ३८, २७[3b], का २, २, ९, ३, ८, ३, ३, ११, ५, २, ४, ९, ७[2]; ६, ५, ५†, ८, ४, १; ६, ४, १३, १†; ११ ७, ५, ××, तै १, २, १, २, ७, १, ११, २, ३, ४, ३[3], १४, ८†, ४, ४५, ३, ५, ५, ३†; ६, २, ४, ६, ६, १, ३†, ८, १५, २, ××, मै १, २, २, ७, १३[2], ५, १†, २[2], ९, ६, १[3], २, ६, १२, ७, ६[4], ११, १०, १, १३, १; २३, ४, ९, १३[6a], काठ २, ३, ८; ३, १[2], ४, १३; ५, २[2], ६, ९, ७, १[2], ६-८; १२[3], १६, ८, १३, १७; ९, ७, १०, १०, ××, क १, १५, २, २, ८[2], ३, ११. ४, ८, ५, १[2], ६, २[2], ८, १, १०, २५, २, ३०, ४, ४४, ९¶; कौ २. ८७०†, ३, ३, १, जै २, १, ४, †४, ३, १०; १२, ७, शौ १, १, २[2], ३[2], २, १२, १, २६, ४; ३, ५, २[2], १०, ६, १४, २[c], ४, २२, ५, ५, ३, ५[3]†; ६, ६९, १, ३[2], ७३, २, ××, पै १, ३३, ४, ६३, ५, ९२, ३, १०३, ४[2]; १०५, २, ११२, ४[2], २, ५, १, १२, ४, १३, २, ३, ३५, २, ४५, १-५; ४७, १-५; ७७, १, ४, ८१, ३; ९०, ३; ३, ३, २?[d], १३, १, २[2]; १८, ६. २८, ३, २९, ४[3], ५, २९, १-७, ८[4], ९, २२, ३, १०, ५, ६, १२[2], ६, ८; १०, १६, २३, ६; ३३, ६, ८२, ३, ५, ८३, २, ४, ८६, ५[e], ६[f], १४९, १२[2], ××, ?मयिमे[g] पै १९, ५०, ११.

मह्यम्[h] ऋ १, २३, १५, २४, १२; ५०, १३, १०९, १, १२२, ८, १२६, ६, १६५, ११, २, २८, १०, २९, ४, ४, ५, २, ३; ४२, २, ५, ४२, ⌊१६, ४३, १५⌋, ५२, १०, ६, २७, ८; ⌊४६, ९, ९, ३२, ६⌋, ४७, १०, ८, १, ३२; ३३, २६, १२, ५६, २; १००, १, १०, ३४, १, २, ३९, ६; ४८, ३, ४९, १, ८५, ३६, ४१, १२८, १; २, ४, १६९, ४, खि २, ६, २, २१, २३; ३, १५, १, २[4], ३, ९; १७, १, ४, ८, १, ६[2]; ५, १५, १३; खिसा २९, ४८, ३२, १, मा २, २१, ७, ४७[5]; १२, १७; १८, ३६, का १, ७, ५, ९, २, ७. ८[7], १३, १, १८; २०, १, ७, तै ३, १, ९, ६¶, २, ७, १, २, ३[2], ५, ५, ३; ४, १, ९, ३, २, १, ५, ७, १२, २, †१४, १[2], २; ५, ४, ९, १¶, ¶६, ४, ७, ३, ८, २, ७, ४, १७, २†, ५, १३, १, २३, १, २, मै १, २, १५[4], ४, १†, ९, ४[10], २, ७, ८, १२, १; ४, ५, ८¶, ८, ७[2]¶, ९, ९, २७, ११, ३†, १४, ९†, ११, काठ ४, १४, ९, ९[6], १८, १९, १०, ६; १६, ८, १८, १३, २७, २[2], ३[2], ३०, ६, ३१, १४[2], ३८, १३, ४०, ५, ९[4], १०[2], ४४, ६, ४५, ९[2], २०[5], क ८, १२[2], २९ २; ¶४२, १[2], ३[3], कौ १, २६६†; जै १, २८४†, शौ १, २९, ४, २, १२, २, ३, ५, ६, ७, १५, १, २२, १, ४, ३६, १०; ३९, १, ३, ५, ७, ५, †३, १, ३, ४, १३, १, ६, २४, १, ६१, १[4], ××, पै १, ३४, १-४, ९६, ३, २, ५, ३, ७२, ५‡[1], ५, ४, ५‡[a], ××.

---

[a]) सपा मयि<>मह्यम् इति पाभे. ।

[b]) सकृत् = सपा. माश १४, ३, १, ३१ तैब्रा ३, ७, ९, ४ तैआ ४, २१, १ शाश्रौ ७, १६, ८ । काठ ५, २ आश्रौ ५, १३, ६ उत इति पाभे ।

[c]) सपा. पै २, १३, १ इह इति पाभे ।

[d]) अत्र मे>मयि इति पुरातनो विकार· संभाव्यते (तु. टि. ?वैबाधॅ–, ?वैबाध-दोधत्) ।

[e]) सपा. शौ ११, ८, १५ मही इति पाभे. ।

[f]) सपा शौ ११, ८, १६ महत् इति पाभे ।

[g]) मयो(यि, इ)मे इति शोध ?

[h]) मौस्थि. <*अस्मभ्यम् द्र. । पाप्र. च१ अस्मदो मपर्यन्तस्य मह्य इत्यादेशः (पा ७, २, ९५) । केषुचित् स्थलेषु छन्दोऽनुरोधादिव GW मह्य इत्यन्त्यनासिक्य-राहित्येन पिपठिषेत्, तदपि विचारार्हं द्र ।

[1]) पाभे. अनुयच्छतु ऋ ४, ५७, ७ द्र. ।

मा[a] ऋ १,२३, ⌊२३; १०,९, ९⌋;
२४, ४८,२;१०५,७, ⌊८, १०,
३३,२⌋, १८[b]; १२०,११,१२२,
१५[c]; १२६,१, १५८,५,१६४,
२१, ३७, १६५, ११, १२,
१७९, ४, २, २८,६, २९,५[२],
३०,७[२]; ३३,६, ७, ३, १, १,
३२, १४, ४३,५[२], ४, ४,११,
१५, ७, २६,१,२७, १, ४२,६;
⌊६, १०, ४८, ४⌋; ५, २७,५,
३० ९,१३,३३,८[२],४०,७,४२,
१५, ××,१०,८३,६[d], खि १,४,
८,५, ९, २, ६,३,१८[२],७,३[२],
८, १, ४, ३, ११,१३[e], ××,
मा २, १५[२], १९, २०, ३,
२२,६३[१], ४,४[१],९[१], १०,२८[२],
५, ५, ९[१],३३[२],××,१२ ७,‡[f],
१०२‡[g],१९,४१‡[h], २१,९‡[i],
का २ ४,१[२],६,५,१,६,९, ३,३,
१३, २८, ९,१, ४, २, २[१], ४,
१, ××, १३,१,८‡[f]; ७,१‡[g],
२१,३, १२‡[h], २३, १, ९‡[i],
तै १,१, १२,१[१]; १३, १, ३[२],
२,१,२,२, १,२[१]; ३[२], १०, २,
१२,१[२],१४,५†,३,३,१[१], १२,
१[२], †४,१, २, ४५ ३, ××, मै
१, १,११,१३[२],२,१[४], ‡[२j],२[७],
७; ८,१२[२], ३,२[१४], ३९,४,१[५],
२, ३[२k], ४[५],५ १,२[५], ३[१],४[१०],
८[२], ९,१०[२],११[३],¶६, ३,१२,
७,१‡[f],××, काठ१,१०[११],१२[४],
२, १[२],२[७], ३[१], ५,८,९, १३[१],
१५, ३,१०[१],××, ३'२, १‡[m],
क १,१०, १२[३], १३†, १४[२];
१५[७];१७, २,२, ३[२],७[३], ××;
कौ ३, १,९, ३,१०[१n], ४,१०;
जै २,२,२[१],४,५, शौ १,३३,४,
२, ४,५, १२, ५[२], १६, १-५,
३, ५, १, ५, १०,७?[o], १३,५,
६[१p],१५,२,४; २०, १०, २२,
२,२५,४, ४,१९,८[२],५,३,४‡[q],
७, १०२, ४?[r], ८, ४, ७‡[s],
११‡[s], ××; पै १,२५,४,३०,
४, ३३, १; २, ४, ५[२], ४९,२,
५५, १, २; ६४, ३, ८८, २;
९६, ४[२], ९७, २, ३, १०२,३,
१०३, ३?[o], ××, ४, १०, ८[t];
××, १०, ९, २, ३?[u], ११,६,
१०१‡[v], १६,१०, १‡[s], ५१,
९?†[w],७०,६[१]?[x].
मा-दृश्- -¶दृक् मै ३, ६, ८[y]

[a]) व्यु कृते तु टि मत् । पदात् परस्य अस्मद द्वि१ अनुदात्तमादेशमात्रम् इति प्राक्पक्षीयो विशेष द्र (पा ८,१,२३) । [b]) तु सस्थ. टि. सकृत् ।

[c]) वैतु LR माम् । अशर्श इति मन्वानश्चिन्त्य. (तु टि. मशर्शार-) ।

[d]) पमे न शौ ४ ३२ ६[२] द्र. ।

[e]) पाठ.? सपा शौ ७, १३, १ सवाद्योभयत्र पादः सु-शोध द्र । तद् यथा । प्रकृते सम् आसावितुश् >च मा सुमितिश् इति मध्यत, शौ. च उभे इति पदद्वानेनाऽन्तत. (तु सा) इति ।

[f]) सपा माश ६, ७, ३, ६ । ऋ ४, ३१,४ न इति पाभे ।

[g]) सपा. ऋ १०, १२१, ९ न. इति पाभे. ।

[h]) पाभे सस्थ. टि पुनातु द्र ।

[i]) सपा. ऋ ७, ६२, ५ नः इति पाभे ।

[j]) सपा ऋ १०, १७, १० न इति पाभे ।

[k]) पाभे अस्मै पै १,१९,३ द्र ।

[l]) सकृत् शोध सस्थ. टि जिन्व द्र ।

[m]) सपा ऋ ८,८९,७ न इति पाभे. ।

[n]) तु. भ.; वैतु सा द्वितीयपादस्थं रूपं निहत सदपि मा इति निषेधार्थीयेन अव्य, संभेदुक. सन् वा. चिन्त्य. ।

[o]) पाठः ? स्मा(<स्म) इति शोधः स्यात् ।

[p]) सकृत् पाभे. नु मै २,१३,१ द्र. ।

[q]) सपा. ऋ १०,१२८, ४ विशिष्ट पाभे ।

[r]) पाभे. शोधस्य च कृते सुवनम् मा ८,१८ प्रसृ. द्र ।

[s]) सपा. यक ऋ ७,१०४, ७, ११ न. इति पाभे ।

[t]) पाठः ? अस्मद अपेक्षया इदम रूपं योग्यतरत्व स्यादिति कृत्वा ईम् इत्येतदभिप्रायुक शोध द्र (तु. सस्थ. टि. आ√अन्ज्>आनजिम) ।

[u]) पाठ ? एक मा- शब्दो निषेधवचनः सन् यद्र (तु. सस्थ टि मा इति च, ⌊मु गा ?आसीत्-⌋ आ√ऋ> आरीत् ⌊शोधित⌋ इति च, हृद्-याजरस-> -सम् इति च) ।

[v]) सपा. ऋ १०, ९७, ७ अस्मै इति पाभे ।

[w]) पाठ· ? तृतीये पादे द्वितीय-पदतया विमृश्यम् (तु. सस्थ. टि. मा, ?मेजते) ।

[x]) अत्र मूको. समानोपष्टम्भः यन् मेऽभिराज्णां यन् मेऽभिकृत्वराणां यन्मेऽभिमन्यूनाम् इत्येवं शोध·, इदं··· तीर्थम् इत्युत्तरत्र यद् इत्यस्य सामानाधिकरण्यं च द्र. ।

[y]) सपा. मादृक् सुभविष्यति>काठ २३, ४ सपत्नो भविष्यति इति, क ३६, १ भ्रातृव्यो भविष्यति इति च पाभे. ।

७, ७, ३, २, ६[२], xx, तै १, १, १०, ७‡[a]; १२,१,१३, १; २[२], २,१, १, २, २, २[२], १०, २, १२,१[२], ३, ११, १, १३, १, २, ४, १,२, ५,५, ३, ४, ७,१४, २[२]†,‡[b], ५,७,४,४‡[c], xx, म १,१,१२,१३[३], २, १[४], २, ७, ८[२], १०[६], ३, १[२]; २[११], ९[३]; ४,१[३],२[४],३[२],५, ७[४], ११, xx, काठ १, १२[४], २, १[३], २, ३[२], ५[२], १४, ३, ८, ९[२], १०[१३], ४, १३, १४[३], १६[३], xx; क १, १२[२], १३[२], १४, १८, २, १५, १६[२], १७[१३], ४ ३[२], ¶; ४[३], ८[६], xx, †कौ १, १०६, १२२;२९२[२]; ३३०, ३४५‡[d], ४१७, २, २७९, ५२२‡[d], ९३५; ९७७[२], ११८४, ३, ३, १२[२], †जै १, ११,१०,१३,८,३०, १०[२], ३४, ८, ३६, ४‡[d], ४०, ९, २, २, ७[२], ३, २३, १०, ४०, १८‡[d], ४, २३, ८[२], शौ १, १, १, ६, २†, १२,४[३],१५, १-४, १६, २, ३०,२;३३,४,३४,२,३[२],२, २,३,५,४,७,४,१५, १-६,१७, १-७, १८, १-३, ४,५; ३०, ३, ३, १६, ६‡[e], १७, ७‡[f], २०,३‡[g], xx, पै १,६,१,७,३, १०,१,१८,२,१९ १,२८,१-३, २५, ४, ३१, १, ३३, २, ४, xx, १५,२१,२?[h].

वयम्[1] ऋ १, १, ७, ७, ५, ८, ३, ४[२], १७, ६, २३, ४, २४, २,५, १५, २६, ७, ३०, १०, २१, ३१, १०, ३७, १५,५०, १०, ५७, ४, ६०, ५, ६६,५, ७३, ८, [८२, ३, १०, १५८, ५], ८६, ६, ८९, २, ३, ५, ९१,११,९३,४, ९४, [१-१४] ४; ९७,४, १०१, ११; १०२, ४, १०५, १९, ११४, ४, ९, १३०,१, १३२, १, १३६, ७[२], १४१, १०, १३, १५७, २, १५९,५, [१६४, ४०, ७, ४१, ५], १६५,५, १६७,१०[३],१७८, ५, १८०,७, [१०, ४, ४४,१], १८७,२, ११,१८९, ८, १९१, [१०-१२ (१३)], XX, खि ३, ३, ५, ६, ४,४,५,२,६, ८,१०, ४, ११, २, २०, १, ५, ११, ४[२], खिसा ३,७, मा १,८,१६, २५,२६[२], २,१४, १५[२], २५[३], ३, २२†, ४५, ५२†, ५६, ४, १४; २२, ५, ४३†, ६, १३, २२; ७,१०†; ८,२०‡[i], ९,२३, १०,२०†,२२‡[k], xx, का १,३, ४,५,५,९,३,४[२], २,३,९,४,१, ६,३[३]; ३,३,१४†, ५, २, †७, २, ६, ४, ५,६, ७,४, ५, १०, ५†, ६,३,२, ५, ४, ७,४,२†, ९, ३, ६‡[j], १०, ३, १[२], ५, ५, १, ११, ७, २‡[k], xx, तै १, १,१०, १, २, २, ४, १,५,२, ९, १; २[२], †१४, २[२], ४; २, ३, १, ५, १, १४, ६†; ३,१,१, ५, १†, ८, २, ९, २, ११,१,४, २२, १, ८५, ३, †५, ६, २, ४, ८, ५, ३, ५,३, २[l], ४,७,१५, ६‡[m],xx, मै १,१,२†, ४, ६, १०[३], ११, २, ३[२], ६, ७[n], १४†, १६; १८†, ४, १[२], †, ३[६], ५, २[५], ३†; ४[३],११[२], ६, २[२]†, ५¶, ७†, १२¶,१०,२[२];३†, १९†, ११, १, ४, ७, xx, काठ १,२, ४,५, ९[३], २, ४, ७, १४, ३, २†, ६,८[२]; ४, १४[२], १५,१६, ५, ५, ६[३], ६, ९[५], १०, ११, ७, १, २[३], ३, ६, ८, १२[३]; ८,१६, १७; ९,४[२], xx, क १,

[a]) सपा ऋ १०,८५,२४ आपम १,५,१७ त्वा इति पाभे.।

[b]) सपा ऋ १०,१२८,४ न इति पाभे.।

[c]) सपा ऋ १०,८२,२ विशिष्ट पाभे।

[d]) =सपा ता १४,६,४। शिष्ट पाभे. सस्थ इह इति च, ऋ ५, ३९, १ मेहुना इति च द्र।

[e]) सपा ऋ ७, ४१, ६ न इति पाभे।

[f]) सपा ऋ ४,५७,५ न इति पाभे।

[g]) सपा ऋ १०,१४१,२ न इति पाभे.।

[h]) पाठ? (प्रसूति->) प्रसूतौ यत्र जङ्घ्न(त ?>) थः [शोध.] ततो मेऽमा (गृहे) परं वृषा (=वृषौ) स्व-कर्तृकहत्याक्षेत्रात् पर यथा स्यात्तथा मम गृहे वृषौ (कामप्रदौ) सन्तौ पशुपती अधिब्रूतमिति पूर्वार्धचे वा द्र)।

[1]) व्यु. कृते तु टि अस्मद्-। अर्वाक्-पक्षे मूल-भूतस्य *वे- इत्यस्य प्राति *वै- इत्याकारतया वैशेष्ये सतीदं रूप द्र. (तु. WW २२०)। प्राक्पक्षीयसंकतार्थ पा ७, २, ९३ द्र.।

[i]) सपा. ऋ ३, २९, १६ विशिष्ट पाभे.।

[k]) सपा ऋ ५, ३३, ३ विशिष्ट पाभे।

[l]) सपा. मा २१, १८ का २३, २, ७ प्रभृ. युजा इति पाभे.।

[m]) सपा ऋ ४,१२,४ चित्, हि इति द्विपदः पाभे.।

[n]) सपा तैब्रा ३, १२, १, २ घृतेन इति पाभे.।

२†, ४, ५, ९[3], १६, २, ९†, १३, १५[2]†, ४, ८[5], ५ १†, २[3], ५, ६,२; ८,७[?], ९[?],××, ४६,६‡[?], †कौ १,१४,२६‡[b], ३५, ६६, १३०, १३?, १३८, १५७, १९३, २०?, ××, †जै १, २, ४, ३, ६†[b], ४, १, ७,४, १४, ६, ८; १५, ४, १७,३, २०,९, २१,९. २४, ६, २७, ९, २८, १०, ३०, ४, ३९,४, ४५, ५, १०, ××, शौ १,१८,३,२७,१,३१,१, ३५,४, २, ४, १, ११, ३, १९–२३, १–५, ३३,७, ३,६,४, १०,५, ११[2],१५,७, †१६, २, ४, ५, २४,२,२७,१–६, ३१, ११, ४, ३,४,४,१, ५, १†, १७, ६, ?; ××,३२,१[c];५,१४,७[d], ६,५८, २[e], ७,९८,१[d], २०,९६,२३‡[f], १३६, १०$[g], पै १, २२, १, ३२,४, ४५,३, ५७,३, ६३,५, ६५,२, ६६,१; ९०,३,९५, ३, ९६, २; ३; १००,३,१०५,१, ३, ११०, ?, २, ××; २, २३, ५?[h], १८,१०, ६[2]‡[i], १३,५, ६,७,१७, ९ २५, ३, १९, २, ५;१३, ५, १३, ६,२; ९, १†; १०, १; ८; १८, २; १९, ?, २०, ९, २१,५,?३, १३, २४, १३†, २७, ३†, २८,१२,३०, ६†,३१,४,४३,११†,४४, २२, ४७, २, ५†, ४९, १; २०, २, ४, ३,४, ४,१,?,१०,३†, ११, ४†; ७,१४,४,२४, ६, ७,२८, ६, ७,३१,१०†, ३६, ५; ४१, ६, ४२,३-६, ५५, ४, ५; ७, ६०,८, [?]वयम्-त्रयम् ऋ १०, २२,१२.

त्राम्[j] ऋ ६,५५,१.

?**अस्माकेदं**[k] शौ ३,२४,४

?**अस्मास्युत्या** पै १७, २५, २.

?**अस्मि** खि ३,१५,२०[l].

अँ-स्मृत[m]– -तम् पै २०,२६, ८.

अस्मृत-ध्रु[n]– -ध्रू ऋ १०,६१,४.

अ-स्मृति[m]– -ति[o] शौ ७,१११,१, पै २०,?,९.

†**अ-स्मे(र>)रा**[p] [m]– -रा ऋ २, ३५,४, तै २,५, १?, २, मै ४, १२,४.

अस्मे-हिति– अस्मद्– द्र

अस्य, अस्य–, अस्यत्–, अस्यन्ती– √अस् (क्षेपणे) द्र.

?**अस्यम्** पै २०,४९,८

अस्यमान– √अस् (क्षेपणे) द्र.

?**अस्यष्यस्वङ्करम्** पै २०,४६,४.

?**अस्याजनिष्टमिष्टगौ**[q] पै ६,८,८.

?**अस्यौ** पै ६,१४,६.

?**अस्र**[r]– -स्र([?]स्रै)र्(?.) पै २, ८५, १.

?**अस्रथिन**[s] पै १९, ३३,३

†**अ-स्रव(त्>)न्ती**– -न्तीम् ऋ १०,६३, १०, मा २१, ६, ७; का २३,१ ६,७, तै १, ५, ११,

a) सपा ऋ ६, ६१, १४ विशिष्ट. पाभे ।

b) सपा ऋ ७, १५, ७ देव इति पाभे ।

c) सपा ऋ १०, ८३, १ यनि. अधिक पाठ ।

d) पाभे **वयम्** तै ३,५,३,२ द्र. ।

e) सपा पै १९, १०, ७ एवा इति पाभे ।

f) सपा ऋ १०, १८३, ६ विशिष्ट' पाभे. ।

g) इदुम् इति खि ५,२२,८ च **अयुम्** इति शंपा. च पाभे. ।

h) थं भागो भागपतिश्च देवा इति मुपा [?]> **वयं भागं भागपतेश्च** (तु मूको.) **देवा** इति सु-शोध द्र. ।

i) सकृत् सपा ऋ १, ११३, १६ युत्र इति पाभे ।

j) =**आत्राम्** (व्यु कृते तु टि. **अस्मद्–**) यस्याऽऽद्य-क्षरस्य छान्दसो यतिपुरस्कारितत्वेन विपठिषितत्वात् लोप' द्र. (तु. सा [तु. पक्षे पाभे], MVG ३००) ।

k) **अस्माकम् इदम्** इति शोध द्र. (वैतु. पपा. °**क** । **इ**° इति [सा. अन्त्यलोप इति]) ।

l) शोध. सस्थ. [?]दुह्यसे द्र. ।

m) तस. नञ्-स्वरः ।

n) विप. (अश्विन्-) । बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,१) । उप √ध्रु ('*गतिप्रकर्षे' [तु पाधा. √ध्रोर्ऋ इति]) +भावे डु प्र उसं. (पाउ १, ३३ [वैतु. वे सा. GW. Bw. ORN. NW. <√दुह् इति]) ।

o) वा. क्रिवि. द्र. ।

p) विप. (युवति-) । उप. √स्मि+र. प्र. (पा ३, २, १६७) ।

q) पाठ· ? **अस्या** । **जनिष्ट** । **मिष्टा** । **गौः** इत्येवं पदानि विमृश्यानि ।

r) पाठः ? '**असुं** ([?]मूं) **भ्रूणान्य्** ([?]नि) **अर्पय, स्वयं पाशान् याऽग्ती** ([?]त>त्य्) **अस्र** ([?]स्रै) **र्**([?]:)' इत्येव-मुत्तरार्धं सु-**शोधः** स्यादिति कृत्वा यनि. प्राति **अस्र–** इत्यस्य सजात सत् व्यु. विषये तेनैव गतार्थं द्र. । मौस्थि. इह उप. √*क्षृ>*क्षृ- >*श्र- >*स्र- इति मात्रं ततो विशेष इत्यभिसंधि. (तु तत्रत्या चरमा व्यु.) ।

s) सपा. कौसू १२८, ४ [?]**अस्रघ्नी** इति पाभे. । **अश्रथिन** [लडि <√श्रथ्] इति Renou [Vāk ५, १०२] ?

५, मै ४, १०, १, काठ २, ३, शौ ७,७,१; पै २०, १,९.

?अस्नापि[a] पै २०,३७,६.

अ-स्नाम[b/c]- -म शौ १,३१,३

†अ-स्निध्[d/e]- -स्निध ऋ १, ३,९, [१३,९; ५,५,८], ४, ४५, ४, ५,४६,४, ८,५०,८; खि ३,२, ८, मै ४,१०,३,-स्निधम् ऋ १, ८९,३, ९, ८६, १८[f], मा २५, १६; का २७,११,३, पै २,३०, २, -स्निधा ऋ ३,५८, ७, ४, ३२,२४.

†अ-स्नियान[b/g]- -नै ऋ ७,६९,७, मै ४,१४,१०.

अ-स्नीवि,वी[b/h]- -वय[i] मा १४,१८, का १५,५,२, काठ १७,३,३९, ४, क २६,२, -वि. तै ४, ३, ७, १[j], -वी[j] मै २. ८, ३, १३,१४, काठ १४,४[j].

अ-स्नुत- -नाय क ४७,८[k]

†अ-स्नेधत्[b]- -धता ऋ ३, १४, ५, मा १८, ७५, का २०, ५, ८, -धद्भि ऋ ८, ६०,८, -धन्त ऋ ३,२९,९[l], ७, ५९, ६

अस्नेधन्ती- -न्ती ऋ ५, ८०, ३, ८,२७,१८.

†अ-स्नेमन्[e/m]- मा ऋ १०, ८,२,

[a]) तु सस्थ. टि ?निर् इष्टम्।

[b]) तस. नञ्-स्वर ।

[c]) विप (देव-)। उप. स्नाम- [तु. W. MW] सा. अश्राय- इति पपाठ (तु. सपा. पै १,२२,३)।

[d]) विप (अश्विन्-, इष्-, देव-, हरि- प्रभृ.)।

[e]) बस. अन्तोदात्त (पा ६, २, १७२)।

[f]) सपा कौ २,५०४ जै ३,३९,३ ऊर्मिणा इति पाभे ।

[g]) उप. √स्निध् + शानच् प्र. ।

[h]) उप <√(स्नि>)स्नीव् इत्यतो भावे क्विन्निष्पत्तिर् औणादिकी द्र. (तु. किकिदीवि-)। यत्तु माश. (८, ३, ३, ५) अस्य प्राति. अन्नम् इति वाच्यतया प्रतिपाद्य तद् यद् एषु लोकेष्व् अन्न तद् अस्नीवयोऽथो यद् एभ्यो लोकेभ्योऽन्नं स्रवति तद् अस्नीवय. इति श्रावितं भवति, ततोऽत्र वयस्- इत्यन्न-वाचकं प्राति. उप. अभिमतमित्याभास सुग्रहो भवति। एवमेवैतद् अभिमन्यमानौ उ. म. च यस्थ. व्याचकतु । अथ PW. संदिहानोऽपि वस्तु-स्थितिमलभमान इव तदनुवादितामेवोपययौ। यत्त्विह म. पूप. अस्नी- (< अस्नि- <√अस् [भोजने]) इति छान्दसदीर्घसह-कृताम् औणादिकीं निष्पत्तिं ददर्श, तत्तस्य स्वोपज्ञमेव दर्शनं बभूव नैवाऽनुविवदिषितश्रुत्युपष्टम्भमिति विवेक-कर्त्तव्यः। श्रुतौ हि तस्यां विकल्पद्वयमुपस्थापितं भवति। उभयत्र च अन्नम् इत्यस्य विशेष्यतया श्रूयमाणत्वात् तद्वाचकतया प्रसिद्धं वयस्- इति प्राति उप भवतीति श्रुत्यभिमतमिव प्रतीयेत। यथैतल्लोकाऽधिकरणकत्वविशिष्टं तद् वय प्रथमे कल्पे श्रूयते, एवम् एतल्लोकाऽपादानक-स्रवणधर्मकत्वविशिष्टं च तदुत्तरे कल्पे श्रूयेत । एस्थि एषु इत्येतत् सना. रूपम् एव प्राकृतिकविकारतः *?अस्नि- इति विपरिणतमिति । तत्र च अ-स्नि- इति साऽवयवे कल्पे अ इति प्रथमोऽवयव प्राकृतिक्या प्रक्रियया एभ्य इति सना रूपस्य विपरिणत *स्नि- इति द्वितीयो-ऽवयवश्च <√स्नु इत्यौणादिक क्विदितीवाऽभिसंधि संभाव्यते । विशेषणसमासस्य (पा २, १, ५७) सामान्येनोपलभ्यमानत्वात् तस सास्व (पा ६, १, २२३) प्राप्तौ गतिहीनगतीयमानेन बाहुलकेन (पा ६, २, १९९) निर्वाहाऽऽपत्तेश्च मा यस्थ. पपा. समासलक्षणभूतस्या-ऽवग्रहस्याऽदर्शनाच्च *अस्नी-वयस्- इतीवोपकल्प्यमानस्य प्राति. सद्भावोऽपुष्ट द्र । अन्यच्च । शाखान्तरीय साक्ष्यमपि यनि नञ्-पूर्वम् इवर्णान्तं प्राति. एव पुष्णाति। तद् यथा। सपा. तै (४ ३,७,१) प्र१ उपलभ्यमानं सत् मा. का काठ क इत्येतेषूपलभ्यमानम् अस्नीवय इत्ये-तदपि तस्यैव प्राति प्र३ इत्येनदुपबृंहयेत्। स्त्री. द्वि३ अपि नाउ द्र । एवं तावच्चतुरस्रीयमाणेऽस्मिन् विषये यत् MW पु. प्राति. एतदिति च वि- इति पक्षिवाचकं चेह उप. इति चाऽऽह तत् प्रामादिकमेव द्र. । अत्र भूयसी पुष्टिरपि श्रुत्यन्तरीयोपलभ्यमाना नाउ. द्र ।

[i]) सपा अस्नीवय (माश ८, ३, ३,५ च) <>°वि: (आपश्रौ १६, २८,१ प्रभृ च) <>°वी इति पाभे ।

[j]) स्त्री. ङीष् प्र (पावा ४, १, ४५) । तत्-स्वर वा. प्र३ [मै] च द्वि३ [काठ] च द्र । एस्थि यद् एतत् प्राति. नापू. सर्वथाऽन्यत् पुं. चेति उप. वी-(<√वी) इति च MW. आह, तदपि नापू. टि दिशैवोपेक्ष्यं द्र. ।

[k]) पाभे. अस्कन्दाय मै ४,१,१० द्र ।

[l]) पाभे. अद्रोघाविता द्र.।

[m]) विप. ([अपाप-, प्रशस्य- निघ ३,८, उद्गी. वे. प्रभृ] अग्नि-) । उप. √स्निव् + भावे मनिन् प्र.

–माणम् ऋ ३, २९, १३, काठ ३८,१३.

¶अ-स्वु[a]– -स्वः मै ४, ५, ६[१], काठ २७,६, क ४२,६

अ-स्वग[b'c]– -गम् शौ १२,९,७, पै १६,१४५,७.

अस्वग-ता[d]– -ता शौ १२,९, २, पै १६,१४५,२; –ताम् शौ ९, २,३, पै १६,७६,३

१अ-स्वप्न[e'a]– -०म्न काठ ३७,१०[२], ¶, –म्न काठ ३७,१०[२],¶, शौ ५,३०,१०,८,१,१३, पै ९,१३, १०,१६,२,३, –म्ना मै ४,१४, ११, शौ १२,१,७, पै१७,१,८.

?२अ-स्वप्न[f]– -प्नेन शौ १९, ५६,५, पै ३,८,५

अ-स्वप्नज्[g]– -प्नज ऋ २ २७,९, ४, ४, १२ तै १, २, १४, ५, मै ४, ११, ५ काठ ६, ११, –प्नजौ मा ३४, ५५, का ३३, २,१८, पै १६,१०३,११.

?अस्वम् पै १९,२९,१३

¶अ-स्वर्ग्य[c]– -र्ग्यः मै ३,२, ३,४,८; १०,४; काठ २२,७, क ३५,१

अ-स्ववेश[b'h]– -शम् ऋ ७,३७,७.

?अस्वा एत्तम् पै २०, ५८,६

?√*अह् (गतौ)[i]

?√*अह् (मपीडनहननयो.)[j]

?√*अह्[k] (व्यक्तायां वाचि)

अह[l] ऋ १,६,४, ४८, ४, ५२, ११;

व-लोपश्च उसं. (पाउ ४, १४५) । मौस्थि. तु उप. स्रेमन्– <√स्रि ⌊<√*क्षॄ⌋ 'क्षरणे, क्षये' द्र (तु. GW WW ⌊२,३७८⌋) ।

[a]) बस. अन्तोदात्त ।

[b]) तस. नञ्-स्वर ।

[c]) उप स्व- + √गम् + ड प्र. ।

[d]) भावे तलि लित्-स्वर. (पा ६, १, १९३)। अत्र नञ्-पूर्वस्य समासस्य भाव श्रावयितुमिष्ट द्र. । अतोऽत्र त्वतलभ्याम् (पामवा ५, १, ११९) इति नञ्-प्रत्यया-ऽन्यतरस्वरनियम प्रसक्त द्र ।

[e]) विप , नाप (देव विशेष- ⌊काठ ३९, १०⌋) ।

[f]) प्राति. ? संज्ञा च पपा. च ⌊भूयिष्ठे⌋ मूको. च नञ्-पूर्वत्वस्योपलम्भितत्वेऽपि तदादायैव च सा. मन्त्रव्या-ख्यानाय यतमानेऽपि स्वरतोऽर्थतश्चाऽसगतत्वप्रतीते । स्वरतस्तावत् । प्रकरणत तस इति कृत्वा नञ्-स्वर एव स्यान्न तु यनि. अपलक्षण उत्तराऽऽद्युदात्त । अर्थतोऽपि सगत्यभावः स्पष्ट । स्वप्नाऽभावे सति स्वप्न-प्रयोज्यक्रूरपुण्यान्यतरफलप्राप्त्यसंभवात् (वैतु सा दुः-स्वप्नदर्शनाऽभावाऽऽत्मकमर्थ मन्वानोऽपि शब्दार्थ-स्वरतश्चिन्त्य)। एस्थि. नञ्-निवृत्तिपुरस्सरं स्वपन– > नेन इति भावार्थ-ल्युडन्ततया पठितव्यस्य त्रैष्टुभपादस्य मितिपूर्तिश्च साधीयानिव वा. चेति (वैतु. RW. स्वप्नेन इत्येवं पाठुकौ सन्तौ छन्दस्तः पर्यनुयोज्यौ)। 'यस्य (=नापू मन्त्रे श्रूयमाणस्य वरुणानुशिष्टाऽऽदित्यैराहितस्य सत स्वप्नस्य) स्वपनेन दुष्कृत क्रूरं सुकृतश्च पुण्यमायुरभजन्त' इति वा द्र । एवं च तत्तत्कर्माऽऽयत्तसुफलदुष्फलोभयप्राप्तिसंकेतुकत्वेन स्वप्न-स्यौभयविध्यप्रदर्शनपरत्वं श्रुते स्वारसिकं द्र इत्यभिसंधि ।

[g]) तस. नञ् स्वर । उप. ? पपा. जकारात् पूर्वमवग्रह (तु. उ म तदाधारेणेवाऽन्ते √जन् > *?ज्– इति कृत्वा व्याचक्षाणौ)। पाप्र. नकाराद्यंश प्र. ततः पूर्वं च प्रकृतिरिति (पा ३, २, १७२) । GW. तु √अज् > *?अज्– इत्युत्तरोऽश इति कृत्वा *?स्वप्नाऽज्– इत्यस्य सत. यनि. नैप्र. विपरिणाम इति प्रतिपन्न. (तु. टि. अ-तृष्णज्–)। नकाराद्यंशः बधा बन्धनार्थात् सत √*नज् > कर्तरि *नज्– इति स्यादित्येवमपि संभाव्येत (तु टि तृष्ण ⌊ष्-न⌋ ज्–) ।

[h]) उप स्व- + √विश् + भावे घञ् प्र ।

[i]) यनि. ? 'अहेतन, अहेम, अहेम, अहेषत इत्येतेषा लुङ्विषयाणा रूपाणा सता √हि इत्यनेन निर्देष्टव्यत्वात् (तु. MW. MvG.) यनि धा अन्यथासिद्धत्वात् (वैतु PW GW. विकल्पप्रस्ताविव)।

[j]) √अंह्(गतौ) इत्यस्याऽननुनासिकोपक्रमः प्रति-रूपकभूतः अहेम इत्यस्य रूपस्य मूलतयोपकल्प्यमान. तु. WW १, ६२ चिन्त्य. । वा. असंगते (तु नापू टि यदनु तस्य रूपस्य भूतविषयत्वे सति √हि इत्यनेन संबन्धो ⌊तु टि. अहन्–, अहना–⌋ भवति) ।

[k]) यनि. ? तु टि √आह् ।

[l]) इह द्वयोर्मूलत. स्वतन्त्रयो सतो. कालेन सरूपता गतयोश्च नि. संकलनं द्र । अन्यस्तावद्धर्षशोकाद्याव-शजन्य-तीव्रोष्मान्तकण्ठ्यध्वनिमात्रस्वरूप इति संभाव्येत (तु WW १, ११५ ⌊मूलतो घकारवत्तया निर्देशे तु प्रमाणाऽभाव द्र.⌋) । अन्यश्चाऽध्यवसायजातीयार्थवचन. √आह् > (उपु१) आह इत्यस्य मूलत क्विप. सत. नैप्र. ह्रस्वादितया विपरिणाम. सन् नि. इति कृत्वा लब्धव्यवहार इत्येवं सभाव्येत (तु. पजा एतत्पर्याय-

८४, १५, ११९, ३, ८, १३५, ८,१४०, ९[२], १४६,५, [१४७, ३, ४, ४, १३], १५१, ७, १५४,६, २, १०, २, २५, ३, ३१, ७, ३, ३३, ११, ३६, ४, ४, २२, ७; ३०, ७, १०, ५, ३, १२, ७, ५, ९, ५; ३४, ३, ५२, ६,५४, ४, १०, ८३, ३, ६, ३८, ४, ७, २०, २, १०१, २, ८ ११, ४, २०,२०, २८, १, ३१, १७, ४३, ३, ८, ९, ७७, २, १०,२८, १, ४२, ८, ४३, ६, ५१, २; ६१, १९, ७१,८?[a],८६,२, ८९, १३, खि ५, ७,४, १८,१२, ४[b], १५,२, †मा ६,३, †का ६, १,३, ¶तै १, ३, ६, २†, ६, ७, १, ७, १३,१†; ५,३,१,१[c],४, ३, ४, ७,८,१[c], ६,३,१,६, ७,२,१०, १, ¶मै १,२,१४†,४,५, १४, १०, १५[२], ११,५, २, १,९[d], ४, ३,७,७$, १३, ६†, ३, १, ९, ३, ४, ४,७, ४, ११, ५†, †काठ ३,३, ६,११, १४, ५[e], २९,२¶[f], ३६,९[१]¶, ३९,१२, †क २, १०, ४५, ३¶[f]; †कौ १,१४७,२,२०१,२६५,†जै १, १६,३,३,१८,८,२२,१२, शौ१, १४,२[?], ४,१८, ७; ७,३९,४, १९,२,४[२], †२०,१७, ६, ४०, ३,४१,३,६९,१२,८९,८,१२६, २, १२८,४$[?g], १२९, ६$[?h], १३५, १६$[?i], पै २, ३५, ३; ७३, ५, ७७, १[?j]; ९०, ३[?j], ३, २९, ५[*k], ४ १८, १, ५, २४, ७;८,८,१०[२], ९,२५,१७, २०,१३,१०.

अह- अहन्- द्र.

अहंयु-, अहं-सनि- अस्मद्- द्र.

?अहंषिचरुकः[l] पै १३, १४, ९.

अ-हत,ता[m]- -त काठ ३०,७[n], शौ १२, १, ११, पै १, २९, २?, १७, २,२, -¶ता तै ५,७,२, ४, काठ १३, १५, -ताम् काठ ३०, ७¶, -तौ मा १९, ११[o]; का २१,१,१०[o].

अ-हति[m]- -तये ऋ ९,९६,४

अहन्[p]->

कल्पम् अखे, वैतु WW [१, ९८] ह इत्यस्य मूलन सतोऽकार' पुरस्तादुपजन इत्येव प्रमापुक संश्चिन्त्य [यनि नैप्र. आदिलोपे सति ह इत्यस्य तद्वशेषत्वेन सुवचत्वात्। अन्यथा तस्य व्यु निश्चयमात्रत्व-तादवस्थ्यादिति दिक्])। अथवा स्वीकारार्थक. नि. मूलत [*अख्ख (तु टि. *अख-ल) इति विसर्जनीयमात्रपर्यव-सानक-कण्ठयध्वनिमात्रस्वरूप सन् कालेन कण्ठयोष्मान्त-तया नैप्र विपरिणत इति कृत्वा पूर्वोक्ताभ्यामुभाभ्या सरू-पाभ्या नि भिन्न एवेत्यपि विमृश्यम् (तु. टि आम्, ओम्)।

[a]) ?अह त्वम् (तु पपा. प्रमृ.)>(अंहस->*अंहस्य->-स्यम् इत्येकपद शोध।

[b]) =शौ २०, १२८, ४। तत्रत्यं टि अनु अहम् इति सुपा यनि शोधः द्र.।

[c]) सपा. मै ३, २, ९ काठ २०, १० ह इति पाभे.।

[d]) सपा. तै २, २, ११, ३ एव इति पाभे.।

[e]) तु. मै १, ११, ५, वैतु SI. आह इति।

[f]) सपा. मै ४, ८, ७ ह इति पाभे.।

[g]) अहम् इति पठन् शंपा यनि. (तु RW. शांश्रौ १२, २०, ४ अह) शोधाऽर्हः द्र., शुश्रुम इत्यनेन क्रिप. संबन्धाऽभावात् वा. बाधाऽऽपत्ते।

[h]) अहतम् इत्युत्तरेणैकपद्यमिच्छु शंपा तम् इति पृथक् पठित्वा यनि (तु RW.) सु-शोध स्यात्। अन्यथा अहतम्, परास्य इत्येतयो क्रिययोरन्यो-न्यविविक्तौ कर्त्तारौ मृग्यौ स्याता प्रथमे क्रिप. अनिघातश्च साध्यो भवेदिति दिक्।

[i]) यनि (तु RW) ड। ह इत्येवं पदद्वयमापाद्य सु-शोधम् (तु खि ५, २१, ३, वैतु. शंपा विस्वरम् अह इति नितरामुपेक्ष्य)।

[j]) पाठ ? अपि इति शोधः द्र (तु टि. अप पै ३, २९, ४?)।

[k]) सकृत् सपा. शौ ७, ३९, ४ इत् इति पाभे।

[l]) पाठ ? अहमपि चारु. क इत्येव त्रैष्टुभे पादे शोध संभाव्येत। पूर्वार्धर्चे इन्द्रो वक्तेत्यभिसंधि।

[m]) तस नञ्-स्वर। उप भाप.।

[n]) हतः इति पाठ ? यनि. शोध (तु तै ६, ६, ९,२ यत्र सप्र हतिप्रतियोगिन. √जीव् इत्यस्य श्रवणं भवति)।

[o]) =सपा. माश १२, ७, ३, २१। तैब्रा ३, ७, १२, ४ अहिंसितौ इति पाभे।

[p]) व्यु. ? पाप्र. √*अह् 'संपीडनहनयो' (तु टि अहना-)+कनिन् प्र उस (पाउ १,१५६)। नित्-स्वरः (पा ६, १, १९७)। मौस्थि. *अर्घ(र्-घ)मॅन्- [=(*धृ>) *धर्- (=ध्रियमाण- वा दीप्यमान- वा)+(√*धृ>) *१घर्मन्- (=प्रकाश- वा) *२घर्मन्- (=सूर्य- वा) यस्मिन्निति कृत्वा बस. पूप. प्रकृतिस्वरम्

अह- -†ह ऋ १,९२, ३[a], १०, १८९,३[b], मा ३,८[b], का ३,१, ८[b], काठ ७,१३[b], क ६,४[b], कौ २,७२८[b],११०७, ३,५,६[b], जै २,६,५[b],३,५९,२०[b], –हानाम् ऋ ८, २२,१३. [°ह- अनु°, अनूचीन°, एक°, एकादशन्°, चतुर्°,त्रयस्त्रिंशत्°, त्रि°,दशन्°, द्वादशन्°, द्वि°, पञ्चन्°, पुण्य°, भद्र°, विश्व°, षष्°]

¶१अहीन[c]– -नस्य तै ६, २, ५, १[२], मैं ३, ८, २[१d]; ४, ७, ६[२], काठ २४, १०[२], क ३८, ३[२], –ने तै ६, २, ३, ४, काठ २९,१, क ४५,२.

अहन्- -हन् ऋ १,३४, ३; १००, ६, ११७, १२, १८६, ४, २, ३२, २, ३, ४, २, ४, १२,१, १६,११, ५४, ६, ६, २६, १, ९ ८६, १८, १०, ६१, १[e], ६८,११, ९५, १, ११; खि ५, ५, ४, मा २३, २, ३९, ६; का २५,१,२, ३९, ४, १, ¶तै ३, ५, १०, ३[१], ७, १, ४, २; ३[२], २,८,१[१], २[१], ३, ४[१], ५, ६, ७[१], ३, १, १; २[१], ¶मै १, ६, ९[f], ९,७, ३, ७, ६; १६, ४$, ४,७, ६[१]; ¶काठ ९,१५, ३०, २[५], ३३, २, ४[१], ६[१], ३४, १[१], ३५, १८; ¶क ४६, ५[५]; ४८, १६, †कौ २, ५०४, †जै ३, ३९, ३; –हनि ऋ १, [११०, ७, ७, ५९, २], १३२, १, १०, १८, १४; तै ४, ४, १२, १; ¶मै २, १, १०, ४ ८,१०, काठ २२, १४; शौ ७, ५४, २, पै ७, ३, ९[f], १५, १, ३, १९, १५, १, २०, २, –†हनी[g] ऋ १,१२३,७,१८५ १, [४,५५, ३, १०, ७६, १], ५, ८२,८, ६,५८,१, १०,३९, १२, तै ४, १, ११, ३, मै ४, १०,३, काठ ४, १५, ३३,८¶, कौ १,७५, जै १,८,३, शौ १३, २,३$, पै १८,२०,७; –†हभि ऋ १, १५१, ९, १६४, ५१; ४,४५,६; ५३,७, ५ ६२, २; ७, २८, ४, ९,५५,३, १०,७, ४, १०, ९, मै १, ६,१‡[b]; ४, १४, १०, कौ २, ३२७, जै ३, २७, ३; शौ १८, १, १०, –†ह्न्य ऋ ७,८७,१,१०,८९, ११, काठ १२, १५, -हसु ऋ १,१२४, ९, –हा ऋ १, ५०, ७[h], ११६, ४, १३०, २, ९, १४०,१३,३,३२,९, ५४, २२, ४,३०,३, ३३, ६, ५, ४८, ३, ५८, ५, ६, ६१, ९, ७, ३०, ३, ३४, ५[i], ६५, २, ८, १, ३; ४३, ३०, ६१, १७, ९६, १९, १०, १२, ४, ३२, ८, खि ५,२०,२, तै ४ २,५,५‡[j] ६, २, ६[k]; ५,५,४,३¶; मै ४'

(पा ६, २, १)] इत्यस्य सतः नैप्र. बहुव्यूहो विपरिणाम स्यात्। एवं मूलत स्वातन्त्र्यभाजामपि सतां प्राक्-प्रसिद्धिमात्राऽपेक्षयेह प्रकृताऽवान्तरप्रभेदतया निर्दिश्यमानानामपरेषां त्रयाणां प्राति अपि व्यु. उक्तसाजात्येनाऽतिदिश्येत। तद् यथा। अह- इति *धघ्रं(र् घ्र)- इत्यस्य, अहर्- इति च *धघ्रं(र्-घ)र्- इत्यस्य, अहस्- इति च *धघ्रं(र्-घ्र)स्- इत्यस्य च विपरिणामा स्यु, यत्र *घ्र- इति *घर्- इति *घ्रस्- इति च यक्र. उप द्र. [वैतु पाउ (१, १५८) अ+√हा (त्यागे) + कनिन् प्र इत्यर्थनित्यत्वराहित्येन प्रवृत्तिमती ध्वनिमात्रनित्या व्यु]।

[a]) = अहा [=अहानि (तु. ऋ १, १३०, २, ७,२५, ४, GR BL. L [३४८] Old. [ZDMG ५५, २७३], वैतु PW. GW अह [नि], स्क. सा पदपूरण इति च)]।

[b]) <अहभिः (तु. पाभे. GR. Barth [BB १५, २००]; वैतु. सा ORN. अह [नि.] इति?) । प्रति वस्तोरह द्युभि (माश २, १, ४, २९ च) इति सत पाठस्य स्थाने सपा मै १, ६, १ प्रति वां सूरो अहभि इति, शौ ६ ३१,३, २०, ४८, ६ प्रति वस्तोरहर्द्युभि इति, पै १९,४५,१३ प्रति वस्तोरहर्दिवि इति, तै १, ५, ३, १ प्रत्यस्य वह द्युभि इति च पाभे.।

[c]) नाप. (सोमयाग-भेद-)। ख>ईन प्र टिलोपश्च (पावा ४,२,४२; पा ६,४,१४५)। प्र स्वर (वैतु MW आद्युदात्तं प्राति इदमिति भाषमाण चिन्त्यो भवति। निसू ९,९ ४१ <नञ्+√हा 'त्यागे' इत्याह विमृश्यम्)।

[d]) *अहिनस्य इति मुभ्रे. द्र।

[e]) √हन् इत्यस्य लङि रूपम् इति GRI. आह तच्चिन्त्यम्।

[f]) सपा काठ ८, १ क ६, ६ नक्षत्रे इति पाभे.।

[g]) =अहोरात्रे (तु. या ३, २२)।

[h]) =सपा या १२, २३ । शौ १३, २, २२ प्रमृ अह इति पाभे।

[i]) तु वें. द, वैतु. पपा. सा. च अहऽइव इति।

[j]) सपा. ऋ १०, १०१, ५ विशिष्ट पाभे।

[k]) पाभे. सस्थ. विश्वा द्र.।

१४, १८†, काठ १३, १५†;
†कौ २,८०८, ३, ५, १२[a], शौ
५ १,१[b]; १८,१,३१†,२०,८५,
३†; १३५,७?[c]; पै ५, १,२, ६,
२, १; १८, २२, ७†[a], -हानि
ऋ १,५२,११,८८,४?[d]; १७१,
३; ३, ३४, ४, १०, ५, ४९,
३, ५४, ४, ७, ११, २, २५
४, ७६, ३, ८, ४८, ७; १०,
१८, ५, ३१, ७; ३७, २, मा
११, १७, ३६, ११, का १२,
२, ६, ३६, १, ११, तै ४, १,
२,२, ¶५,५, २,५-७, ¶७,४,
११,३,४[२]. मै ¶१, ५, १३; ७,
३,८,९$; ९,६[e], ¶३,७,६, ४,
९, २७, १४, ५†, काठ ६, ६,
९,१, १६,२; १७, १९†; २५,
१[१], २९, १०, ३३, २, ३[४];
४[२], ६; ३४,१; ८, ¶क ४, ५;
८,४, ३८,४[२], ४६, ३, शौ ७,
७२, १, ८७, ४, ५; १२, २,
२५†, १८, १, २७, २८, १९,
७, १, †२०, ११, ४, १०, पै
१,४६,२, १७, २५, ५†, ३२,
४†, २०,३३, १, -ह्न ऋ १,
११६,१९,१२३,९, ३,३२,१४,
५६, ६, ४, १०, ५, १६, १२;
३३, ११; ५४, १, ५, ७६,३,
८, २२, ११, ९, ८६, १९[f],
१० १०, ६ ४२, ५, ९५, ५,
१६; १२९, २, १३०, ५; मा
८, ४८, २४, ३६, का ८, २२,
२, २६, ८, १, तै १,६, १२,
३†, ३,२,४,४[g]; ३, ३, २, ४,
१[२]¶; ¶५,७,१, २[२], ¶६,१,
३, २, २, ३,३, ¶७, १,४ ३,
५, ४[२], ५, ३, १, ¶मै १,३,
३६$, २, ५, ७, ३ ६,६, ८,
१[२], $१४,६[h],१७, ४,२,११[१],
७,६[१], ८, १०; १२, ३†, ५$,
¶काठ ७, १०, ८, १६†, ११,
२, ६, १३, ५[२], २४, १०,
३०,६$, ३३,५,६, ३४,१८†,
३८, ७†, क ५, ९, ३८, ३;
कौ २, ११०४†, ३, ३, ७; जै
२, २, ६, शौ ८, ९, ६, १३,
७,१, १६,४,४[i], १८, १, ७†;
२०, ८९, ५†, पै १, ९७, ४;
१६, १८, ६, -ह्ना ऋ ४,१६,
३, १०,३७, १०, मा १५, ६[j];
का १६,२, ३[j], ¶तै ५,४,९,३,
७, १, ४, १, ३, २, १, मै २,
४, ३¶[k]; ३,१६,४[२], काठ ६,
८[l], ९, ११[m], १३,१५, २१,
९, २३, ५, ३४, १; १०, क
४,७[l], शौ ४,१८,१, १५, १८,
५, २०, ७७, ३†, पै ५, २४,
१, ९, १२, ४, १०, १२, ३,
१३,१०,१२, -ह्ना-ह्ना ऋ १०,
३७,९, -ह्नाम् ऋ १, १२६,
३, १८५,४, २, १९, ३; २१,
६, ३,८, ५, २३, ४; ३४, ४;
४,३४,१, ५, ३५, ६, ३७, १;
५,१,४, ५; ३, ६, ८०, २; ६,
७, ५, ३९, ३, ७, ५, ५,४१,
४, ७७, २, ८८, ४; ९, ८६,
४२, ४५, ९७, ३०, १०, ७०,
१,८५, १९; ८८, १२, ११०,
४, †मा २९, २९, ३४, ३७,
का ३१, ४, ५†, तै २, ४,
१४,१†, ३,३,८, ४¶, ४, १,
३, ४†, ३, ११, ५; ४, १२,
१-४; ५,१,४, ५†, ¶५, ६,
१,२, मै २,७, ३†, १३, १०;
३,१६,४, ४, १२, २†, †१३,
१,३; काठ १०,१२†, १६,३†,
२०†, १९, ४†, २२, १४[४],
२९, १०¶, ३९, १०, क ३०,
१†; ४६,३¶, कौ १,५५९‡[f],
२, १७१‡[f]; ९६६†, जै १,
५७,६‡[f]; ३,१६,९‡[f], ४,२०,
९†, शौ ३, १६, ४†, ५, १२,
४†, ६,१२८,२, ७,८५,४,८६,
२†, १४, १, २४†, १८, ४,
५८‡[f], २०, ११, ४†, पै १,
१०२, १, ४, ३१, ४†, १५,
१, २,५,७,२, २; १८, ३,३†,
१९,४९,४, २०,१८,३†, -ह्नि
शौ ६, ११०,३, १९,५६,२, पै
३,८, २, १२, ३, १३, १४,

[a]) पाभे अ॒हा ऋ १,५०,७ द्र. ।

[b]) तु पै ६, २, १ यत्रा॑ऽयेतद् रूपं श्रूयेतेति संभाव्येत (तु. टि. इहव) । [c]) तु टि. ?अ॒हानेतरसम् ।

[d]) शोध सस्थ पु॒रि द्र ।

[e]) सपा काठ ९, १४ रात्रीः इति पाभे ।

[f]) सपा. अ॒ह्न॑<>अ॒ह्नाम् इति पाभे. ।

[g]) पाभे. सस्थ अ॒द्य द्र. ।

[h]) सपा मा २४, २५ का २६, ५, ५ अहोरा॒त्रयो. इति पाभे. । [i]) पाभे अं॒हस तै ३,२,४,३ द्र. ।

[j]) सपा तै ४,४,१,१ प्रभृ. ता १,९,७ वैताश्रौ २२,४ अह्न इति, गोब्रा २,१,१३ ?अह्नांसि इति च पाभे ।

[k]) सपा. काठ १२, ३ अहरह इति, मै २, ४, ३ अहोरा॒त्रे इति च पाभे ।

[l]) सपा मा ३, १० का ३,२, ४ माश २,३,१,३८ वैताश्रौ ७,१ उ॒षसा इति पाभे ।

[m]) सपा मै १, ९, ३ दि॒वा इति पाभे. ।

४, ५[a], -ह्ने ऋ ९, ९२, ५, १०, ४०, ५, ९, मा ९, २०, १८,२८, २४, २५, ३०, २१, का १०, ४, १, १९, ९, १; २६, ५, ५, ३४, ४, ३, तै ४, ४, १,१[b], ५, ५,१५१, ७, १, १७, १, मै १, ८, १¶, २, ८, ८[b], ३,३,९¶, १४,६, ४,९,९, काठ ६, १¶, १७ ७[b], ३७, १३[१], १४[२]¶, १५, १६, ४१, ८, ४७,५, क ३, १२, २६, ६, शौ ८, २, २०, १९, ४८, २, ५०,७, पै १, ६३,३[c], ९७, २, ६, २१,२, १४, ४, १७, १६, ४,१०, १७,२१, ६; १९, २१, ११, -ह्नो मै १, ६,१०¶, शौ १६,८, २५.

अहन्य[d]- -न्य ऋ १, १६८, ५, १९०, ३[e], -न्येभि ऋ ५, ४८,३.

अह्न- [?]अनुयाज°, १अपर°, १पूर्व, मध्यम°, स°, ३सर्व°.

अह्निय- १तिरस्°

अह्नय- १तिरस्°, सहस्र°.

अहर्[f]- -ह ऋ १, ७१, २, ३, ४८, २, ६,९, १; ४८, १७[g], ७ ६६, ११, १०३, ७, १०, १६८,३, खि ३, १५,३१[h], मा १५, ६, ३७, २१; ३८, १६, का १६,२,२, ३७,३,७, ३८,३, २, ¶तै १,५, ९, २,३, २, १, ७,३,४, ५,६,३, ४, ४,१,१$, ५, ३, ६,१, ४,९, ३, १२, १, ३, ७,२०, १$, ६, ४, २, ४, ८, ३, ७, १, ४, २[२]; ३[२], ५, ४[२], २, २, ३, ८, १[३], २, ३, ४[२], ५, ६, ७[२], ३, १, १[२], ३,१, ४, ५,२[२]; ७, २, ५, ६, १[४], २[३], ३[३], ४, ७,२, २५, २, ¶मै १. ४, ५, ५, ९[२], १२, ६, ९[४1], ८, ९, ९, ७, २, ८, ८$, ३, १,६, २, २[२], ८, ३, ९, ६, ९; ७, ६[j], ७; १०; ८, १; ४, १, ६, ४, ९, ५, १, ६, ७, ७,६[२], ८, १[३], १०[३], ९, ८$, काठ ६, ८[४]; ७, ६[२], १०, ८, ३[२]; १३.१५, १७,७, २२,६; २७, ८, ३०, ५[५], ३१, १५, ३३, २, ५; ७[२], ८[६], ३४, १[८], ६[१०], १६, ३५, ११, ३७, १०, १४, १६; ३८, १२, ५३, १०, ¶क ४,७[४], ५, ५; ९; ६, ८[२], २६, ६$; ३४, १; ४८, ११$, शौ २, १५, २, ४, १, ५; ६, ३१, ३‡[k], ८,५,६,१८, ९, २, १०, १०, २,१६, ११, ६,२१, १३,२, २२‡[l], ७, १, १५, २, ५, १३, १९, २०, २५, १७,१, २५, २६[m], १९, २०, ४, ४८, २, ५०, ७, २०, ४७, १९‡[l], ४८, ६‡[k]; पै १,१०७,४†,१०८,४,२,७२, २, ८०, २; ५, २, ६, ६, ५, ४, २१, २, १०, १६,१, १३, १४, ३, १४, ४, १७; १६, २३,१; २७, ६, ६०, ९, १८, २२,७‡[l], ३२, ८[२]; २०, ३९, ३; -ह ऽह ऋ १,१२३,९, २, ३०,१; ८,२४, २४; २६, १२, १०,५२,२, ३, मा ११, ७५[n], का १२, ७,१०[n], ¶तै १,५,९, ६[२], ७; २, ५, ६, ३,६; ¶काठ ६,६, ८,१२, १२, ३, ¶क ४, ५, ७, ७, कौ १, ३९६†, जै १, ४४, ६†, शौ १६, ७, ११, १९,५५, ६, २०, ६६, ३†, पै २०,४७,१०

अहर्-जर[o]- -रम् पै २०,४८,९

[a]) यथा पादान्तरसाम्यापेक्षया त्रैष्टुभी मिनि- स्यात्, यथा च तेनाऽर्थ सुसंगत स्यादिति कृत्वा वन्दे इति पदं च्युतं संभाव्येत (वैतु शपा., W. शौ १९, ४९, ५)। यथा च ?अनु-सूर्य- इत्यत्रैक समस्तं पदं न भवति पृथग्भूते द्वे पदे च भवत इत्यादिसंकेतार्थं तत्रत्य टि द्र.। [b]) पाभे अह्ना मा १५,६ द्र.।

[c]) पाभे. अह्ने शौ १०,५,४४ द्र।

[d]) भवेऽर्थे यत् प्र. टिलोपाऽभावस् तित्-स्वरश्च (पा ४, ४, ११०; ६, ४, १६८, १, १८५)।

[e]) तु. सा GW BW. प्रमृ.; वैतु. वें. PW. अ (नञ्)+हन्य- (√हन्+कर्मणि कृत्) इति ?

[f]) <(उप) आ√ह इति या (२, २०) प्रमृ.।

[g]) तु. वें. स्क. ORN WAG [१, २८४a] प्रमृ. ; वैतु. सा लुङि प्रपु१<√ह इति ?

[h]) अह इति मुपा. स्वरो भ्रष्टः द्र.।

[i]) द्वि सपा. काठ ८,१ क ६,६ नक्षत्रम् इति पाभे.।

[j]) सपा. काठ २४,४ क ३७,५ मप्तधा इति पाभे ।

[k]) पाभे अहन्-> अह ऋ १०,१८९,३ द्र ।

[l]) पाभे. अहन्-> अह्ना ऋ १,५०, ७ द्र.।

[m]) सपा. पै १८, ३२,९ रात्रिम् इति पाभे.।

[n]) पाभे. रात्रिम्ऽरात्रिम् तै ४,१,१०,१ द्र ।

[o]) नाप. (संवत्सर-)। उस. उप. √जॄ+अधिकरणे अप् प्र. (तु. सा. [तैआ ७,४, ३])।

अहर्-जात[a]- -तस्य शौ ३,१४, १, ५,२८, १२, पै २, १३, ४, ५९,११

अहर्-दिव्[b]- -दिवि ऋ ९,८६, ४१, शौ ५, २१, ६; पै ५, ११,३, १९,४५,१३‡[c]

?अहर्दि(व्>)वा[d]- -वाभि[e] मा ३८,१२, का ३८, २,६.

अहर्-दृश्[f,g]- -दृग ऋ ८,६६, १०.

अहर्-पति[h]- -तये मा ९,२०, १८,२८, का १०,४,१, १९,९, १, मै १,११,३.

¶अहर्-भाज्[i]- -भाज तै ७, ४, ५, १.

अहर्-विद्[g]- विद् ऋ १, २, २, -विदम् ऋ १, १५६, ४, -०विदा ऋ ८,५,९,२१.

अहस्- -ह सु ¶तै ३, ३, ६, २[1], ७, २, २, २, ३, ४, ५, ४, ५, ४, २, -होभि ऋ १, १३०, १०, १०,१४,९, मा ३५, १†, का ३५,४,१†, तै ७,५,१,४¶, काठ ३७, ९[j], १०, शौ १८,१, ५५†, पै ४,३,६[j], -होभ्य मा ६,१५, का ६,३,४, -होभ्याम् तै १, ३, ९, २;६,३,९,१¶.

¶अह(स्>)श्-शस् (:) काठ ३३,२[3]

अ(हस्>)हो-रात्र[k]- -त्रयो मा

[a]) बस. [=अह्ना वाऽह्नि वा जात (=भाप.) यस्येति वा, अहो जातं यत इति वा (तु प्रातर्जित्- इति स-विषयं विप. ⌊शौ ३, १६, २⌋) इति कृत्वा प्रथमे स्थ सौभगस्य द्वितीये स्थ च भगस्य वाचकं स्यात् (तु ता ४४)] पूप प्रकृतिस्वरम् [पा ६, २, १ (वैतु सा. प्रमृ ⌊तु ता⌋ उसं इति कृत्वा व्याचक्षाणाश्चिन्त्या । तथात्वे पूप प्रकृतिस्वरस्य ⌊पा ६, २,२⌋ थाथीयस्वरेण ⌊पा ६, २, १४४⌋ बाधप्रसङ्गादन्तोदात्ताऽऽपत्ति ⌊तु नक्तं-जात-, पुरु-जात-, वशा-जात- प्रमृ तस., वैतु. ऋत-जात-, गो-जात-, देव-जात- प्रमृ बस. च⌋)] ।

[b]) वीप्सायां विरूपयो द्वस पूप. प्रकृतिस्वरम् उसं (पा ६, २, ३७) , वैतु वे सा =अहोरात्र- इति ?

[c]) पाभे. अहन्->अह ऋ १०,१८९,३ द्र ।

[d]) विप. (⌊अहर्दिवं प्रयुज्यमाना-⌋ ऊति-) । ?अहर्दिव्- [वीप्सायां द्वस. (तु. पाका ५,४,७७) उभ. स्वर ⌊पा ६,२, १४१⌋>मत्वर्थीय अप् प्र उस. (पा ५, २, १२७ ⌊तु. अंशत भा तैआ ४, ९, ३, उ म PW. प्रमृ च, वैतु. पपा. द्वे पदे इति, सा अह्नि द्योतमानाभिरित्यर्थः इति च⌋)] ।

[e]) =सपा. तैआ ४, ९, ३[2] । माश १४, २, २, २१ अहर्दिवाभि. ⌊?⌋ इति, मै ४, ९, ९ ?वृहत् दिव्याभि इति च पाभे. ।

[f]) विप. [⌊इहैव जन्मनि सूर्यदृश्-⌋ पणि- (तु. या ⌊६, २६⌋ प्रमृ)] ।

[g]) उस. क्विबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (६, २,१३९)।

[h]) नाप. (⌊संवत्सराभिमानिन्-⌋ प्रजापति-) । उस. कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, २, १३९) । उप. √पा (रक्षणे) + डतिः प्र. (पाउ. ४, ५७) । ऐश्वर्यवचनस्य पति- शब्दस्य समासे वृत्तिविशेषेण त्रिविध प्रयोग । अंहसस्पति- (तु यस्था टि), चित्पति-, भूपति-प्रमृ अन्तोदात्त इत्येक , पूप. प्रकृतिस्वरत्वम् (पा ६, २, १८ ⌊तु. भूपति-, गणपति- प्रमृ ⌋) इति २यः , यनि उस (तु निधिपति-, ऋतुपति-, पुष्टिपति- प्रमृ) इति च ३य द्र (वैतु भाष्यकृतोऽविशेषेण षस बाहुलकाद्वा स्वरं साधुका विमृश्या) । मौस्थि. तु पति- इति (√*भृ भरणे>) *भर्- + (√तॄ ⌊विस्तारे⌋>) *त्रि- इति स्थिते बस. पूप. स्वर. (पा ६,२ १,सति *भर्त्रि(र्-त्रि)- इत्यस्य नेप्र. विपरिणाम [तु १भर्तृ-, वैतु. WW (२, ७७) पकारादितयैव पर्यवसायुक] इति कृत्वा. स *भर्- इत्यस्य अहर्- इत्यनेनाऽर्थसंनिकर्षविशेषे सति *अहर्भ(र्भ)र्- इति सास्व. तम. इह पूप द्र । एस्थि. च *त्रि- इति उप. सति बस पूप प्रकृतिस्वर इति सुवचम् [=अह्नो भरस् त्रियंत (एवं च भाद्रपदमासे तात्पर्यमिति यद् वच ⌊तु. म द्वितीये स्थले⌋ तदपि सङ्गच्छेत ⌊*भर्द्र->*भाद्र- इत्यभिसंन्धे ⌋) मौस्थि पकारात् पूर्व रेफश्रुतिरपि सेतिहासा सती सूप-पन्नेति चापरा दिक् [वैतु पावा. (८, २, ७०) यावदुपलभ्यश्रौतमाक्ष्याऽपुष्टां मध्यतो विसर्गश्रुतिमपि विकल्पुक)] ।

[i]) उस. उप. ण्वि प्र. कृत्-स्वरश्च प्रकृत्या (पा ३, २, ६२, ६, २, १३९) ।

[j]) =सपा तैब्रा २, ७, ८, २ । ऐआ ५, १, १ नक्षत्रै- इति पाभे ।

[k]) द्वस समासान्त अच् प्र. चित्-स्वरश्च (पा ५, ४, ८७, ६, १, १६३) ! अह्नो रुविधौ (पावा ८, २, ६८) इति रुत्वं यथायथं पुं. न. च द्र. (पा २, ४, २८, २९) ।

२४,२५[a], का २६,५,५[a], तै ४, ७,९,१[b], ५,७, १८,१, ¶६,१, ३, १, ४, २,४, ¶मै ३. १,६, २,८,४, ६, ७, ¶काठ ७, ६, १३,५, २३, ३, ३०, ७, ५३, ८$, शौ १५, ६, १८; १६, ८,२४, –त्रा. खि ४, ५, २८, मा २७, ४५, का २९, ६, १, शौ ४, ३५, ४[c], –त्राणि ऋ १०, ११०, २, मा २३, ४१, का २५, ८, ३, ¶तै २ १, ५, २, ३, ३, ४, १०, २[२], ५, २, १२,१$, ६, ७, ३, ९, ३, ७, ६,६ ¶मै १,५, १२, १३; ८, ६, ३, ३, ३, ४ ५, ३, काठ ¶६,६, ७, १५, १०¶, ¶२१, ३; ५, ४०, ६, ५०, ६[d], ¶क ४, ५; ६, ३१, १८; २०, पै १६, ७२,४,७८, २; १८, २४, ५, –त्राभ्याम् ¶तै २, १, ७, ३[२]; ४[२], ४, १०, १, २, ५, १,१०,४[२e], ७, १, ३, ६, १, १, ७, २,३,४, ३, ९,१, ४,१, २, ¶मै १, ५, १४[२]; २, ४, ८; ३,१, ८[f], २, १, ५; ८, १, ४,४,३; ¶काठ १९, ११; ३४, ४, क ३१, १¶, शौ ६, १२८, ३, १३,२, ४३, १४ २,४०‡[g], १९,८,२,७, पै १८, १०,८‡[g], २५, ३, ५, –त्रे मा ६, २१, १४, ३०, १८, २३[b], ३१,२२, का ६, ५,१, १५, ९, ३, १९, ७, ५[b], ३५,२,६, तै १,३,११, १, ५,९,७¶, २,४, १०, १¶, ४,३,१०,२, ५,४, ९, ३¶, ६, ४, १, २[२], ७, ४, ४, ३¶, ५, २०,१, २५, १¶, ¶मै १, २, १८, ५, १४[२], २, ४, ३[h], ५, ७[४], ८, ६,११, ६[b], ३, १, ८[f], २,५, ३, ९, ४, २[२]; ३, ४[२], ६, ६[२], ७, ८, १०, ७[२]$, ४, ४, ३; ५, १, २[२], ९, १८, काठ ३, ८, ६, १, ११, २[२], १०[२], १३, ८[५], १७, ५; १८, ११[b], २१, ९[२], २३, ३, २४, १०; ४५, १७, क २, १५, ३, १२¶; ६, १¶, २६, ४, २८, ११[b], ३८,३¶, शौ १०, ७,६, ८, २३, ११, ७, २०, ८, ५; ७, ९, १४; १२, १, ९; ३६; ५२; २,४९, १३, २, ५; ३२, १५, ६, १७, १८, ४; पै २, १०, ५, ९, २३, ४, १०,१३, १०, १५, १३, ५, ६, १६, ३१, ३, ५४, ६, ८३, ४, १०२, १०, १५२, ९; १५४, १०, १७, १, ७, ४, ६, ५, १०, ७,२; ६, २५,१;२६,२१, २८,४, २९, ९, ३४, ९, १८, २०,९, २३,१०, १९, २८, ५, ५१, २, २०, ५५, ९, –त्रेभ्यः मा २२, २८, का २४, १४, १, तै ७,१,१५, १, मै ३, १२, ७, काठ ४१,६, –त्रैः मै ४,१०,६, शौ १३, ३,८.

?**अहन**[i]– -नेषु पै ८, १६, ५, २०, ४७,७

अह(न्>)ना[j]– -ना ऋ १, १२३,४.

अ-हन्ति[k]– -न्त्यै[l] मा १६, १८; का १७,२,२.

अ-हन्त्य[m]– -न्त्याय[l] तै ४,५,२,१

अ-हन्त्व[m]– -न्त्वाय[l] मै २,९,३, काठ

a) पाभे अह्न मै ३,१४,६ द्र ।

b) तु. टि. ऊर्ध्वष्ठीव- ।

c) वैतु पपा केचन मूको. च °रात्रा इति विसर्गहीनं पाठं दर्शुकाः । d) अहोरात्रान्ति इति मुपा. भ्रष्टः ।

e) सकृत् सपा मै ३, २, १ काठ १९, ११ क ३१, १ प्राणे इति पाभे ।

f) सपा तै ५, १, ७, २ होत्रा इति पाभे. ।

g) सपा ऋ १०, ८५, ४३ आजरसाय इति पाभे ।

h) पाभे. अह्ना मै २,४,३ द्र. ।

i) पाठ ? √अय्>अयन- इत्यस्य प्राति. विकृतं रूपं संभाव्येत (तु. टि ?अनस्[न्त>]न्ता–, ?पूक्षन्–, ?पापी[य>]या–, ?शमिद्व[त्>]ती–) ।

j) व्यु. ? मौस्थि. *अर्वर्- (>अहर्- [तु. टि. अहन्–])+(√*धृ धारणे>*ध्र->)*व-(>*अह्‌र्ध्व->यनि.) इति स्थिते तस सास्व. (पा ६, १, २२३) द्र. । उषसश्चैतन्मूलतः विप सत् कालेन तद्वाचकभूतं नाप जातमिति संभाव्येत (तु नि १,८, वें. सा GW.; वैतु. MW अहन्– इत्यस्य तृ१ इति, ORN. आहनस्– इत्यस्य रूपान्तरमिति च) । पाप्र. √*अह्(मण्डनार्थे) इत्यन √*अर्घ् इत्येतत्-स्थानीयात् सत. युच् प्र. चित्-स्वरश्च [पा ३, २, १५१ , ६, १, १६३ (वैतु दे. [१, ८] √अंह् [गतौ] इत्यतो वा √अह् [व्याप्तौ] इत्यतो वा युच् प्र. [तु. पाउ ३,२०] इति)] ।

k) भाप >नाप. ([अ-हन्तृ-] रुद्र-) । तस नञ्-स्वर. । उप कर्तरि ति. प्र. उसं. (पाउ ४, १८०) ।

l) सपा. °न्त्यै <> °न्त्याय <> °न्त्वाय इति पाभे. । °य<>°व (तु. WAG [१,१८८c]) ।

m) तस. नञ्-स्वरः । उप < √हन् ।

१७,१२; क २७,२

?अहं-नमस्- अस्मद्- द्र

अहन्यं- अहन्- द्र.

अहभूनa- -न तै ४,३, ३,२, मै २, ७,२०b

अहम् अस्मद्- द्र.

अ-हरितc- -त. शौ १, २२,२, पै १, २८,२.

?अहर्षी पै २०,५४,१.

अ-ह्रिस्c,d- -विः ऋ १, १८२,३, काठ २९,२¶, क ४५,३¶.

¶अ-हव्यवाह्c- -वाट् मै ४,६,४²

१अ-हस्त,स्ताe- -०स्तf मै १,२,५, -†स्त ऋ १, ३२,७, पै १३, ६,७, -†स्तम् ऋ ३, ३०, ८, मा १८, ६९, का २०, ५, २, -स्ता ऋ १०,२२,१४; -स्तास ऋ १०,३४,९

?२अ हस्तg- -स्ताभ्याम् पै ५,३४, २

अहा √हा द्र

?अहातायद्h पै ८,२,११.

?अहानेतरसम्i शौ २०,१३५ ७

१अहिj- -हय खि ३, २१, २, कौ २,१२२१, शौ ६, ६७,२, १०, ४, ९, पै ११, ७, १२, १६, १५,९, १९, ६,१४, -हये †ऋ [५ ३१,४, ८,९६,५], ७,१०४, ९, तै १,६,१२, ६, मै ४, १२, २, काठ ८ १६, कौ १, ४३९, जै १,४६, ३, शौ ८, ४, ९, पै १६,९, ९, १९, ९,१५k; -हि ऋ १, ३२, [५ (१०, ८९, १४)], ८, १३, ७९,१, ६,७५, १४, ९, ८६, ४४, मा ६, १२; ८, २३, २३, ५६, २९, ५१†,

---

a) व्यप. (ऋषि-विशेष-)। व्यु ?

b) सपा काठ ३९, ७ सनातन इति पाभे ।

c) तस. नञ्-स्वर ।

d) वैतु. वें सा GW. प्रभृ. बस. इत्युत्तन्त्र ब्रुवाणा. । वा. क्रिवि ।

e) विप. (२अक्ष-, क्षा-, वृत्र-), नाप. (सोमरक्षक-गन्धर्व- [मै]) । बस. अन्तोदात्त' (पा ६,२,१७२) ।

f) पाभे. सुहस्त मा ४,२७ द्र. ।

g) पाठ.? लिप्सामि अहं हस्ताभ्याम् इति सु-शोध सन् मूलन आनुष्टुभ पाद संभाव्येत ।

h) पाठ ? त्रायमाणा सहमाना सहस्वती इति पूर्व पाद सु-शोध द्र । त्रिष्वपि पदेषु प्र१ स्यान्न तु यमु द्वि१ इत्यभिसंधिः (वैतु. शौ ८, २, ६ यत्र द्वि१ एवैत-द्वैपरीत्येन प्राकरणिकं भवति) । एस्थि. प्रकृते महा-तायद् इति पाठे? स्वरूपे सति महत् तद् यद् (विषन्) इति त्रिपदीप्रद' शोध द्र. ।

i) पाठ ? अहा (<अहन्–), न, इत्, (√अस् [भुवि]>) असन्, अविचेतनानि इति सु-शोधानि सन्ति पदानीति कृत्वा अहा नेद् असन्नविचेतनानि इत्येवं पाद सुपठ इति संभाव्येत । खि. RW. इत्यत्र नेत सन् इति मुपा. विमृश्योऽस्पष्टत्वात् (कल्पनान्तरे तु शंपा) । =सपा. गोब्रा २, ६, १४ । खि ५,२०,२ RW. (शौ.), ऐ ६,३५ °नेत सन् इति, जैमि २,११६ °नेद् असन् इति, शाश्रौ १२,१९,२ ?अहादेतसम् इति च पाभे. ।

j) नाप. (सर्प-, वृत्र-, मेघ-) । व्यु.? पाप्र. बधा. इति कृत्वा यथाप्रकरणं तत्तदर्थप्रधानात् सतः √*अह् (संपीडनहननयो) + इन् प्र उस. नित्-स्वरश्च (पाउ ४, ११८ पा ६, १, १९७) । मौस्थि. तु प्रकरणविविक्त √*अह् (सपीडनहननयो) इत्यस्य तत्तत्प्रभेदोऽतीव दुरूहो भवति । एस्थि. अपि सर्पवृत्तित्वे प्रकृते सति हिसार्थस्य प्राधान्येन विवक्षा संभाव्य √*अह्(संपीडनहननयो [=√*अघ्]) इत्याकारत √*अर् (हिसायाम्) इत्यस्य प्रभेदस्य हकारतश्च √हन् इत्येतन्मूल-भूतस्य √*घृ इत्यस्य संस्मारुक इत्युच्येत (उत्तराऽशस्य मूलतो घकारात्मतायां तु. GW. MW , WW. [१, ३८]; वैतु या [२, १७] उत्तराऽशे सुवचा सन् पूर्वाऽशे आ>अ इत्येवं दशुक) । अयमपरो विशेषोऽपि सुवचो यथेह हकारस्य घकारमूलकत्वं नैकान्तिकमिति । धकारभकारयोरपि मौलिकतायाः संकेतस्य लाभात् । तथाहि । पंजा (*शुर्धर->) सडल इति सर्पकल्पो जन्तुविशेष उच्यते । ततः यनि. *शुर्भ्रि- इत्यस्य नैप्र. विपरिणाम इत्युच्येत । अथ पार (*शुर्भ्रि->) अफि इति सर्प उच्यते । ततो हकारो भकाराऽवशेष इति गृह्येत (एवं चाऽन्यन श >स >ह> अ इत्यन्यनश्च भ>ह इति वर्णविपरिणामक्रम संभाव्येत [तु टि सर्प-]) । अथाऽपि मेघप्रकरणे अभ्र- इत्येतत्-सजातं सत् *अभ्रि- इनि यनि. साक्षान्मूलमित्युत्प्रेक्ष्येत (वैतु. या. [२, १७] प्रभृ *अ-हि-< आ√हन् इति, दे. [१, १०] <√इ वा √अय् वा √अंह् वा √अह् वा आ√हन् वेति च, अ+हि- [<√हन्] इति चेत्येवं बहु विकल्पुक.) ।

k) पाभे. अस्तु शौ ६ ५६,२ द्र. ।

का ६,२,८, ९,४,१, २५,१०, ४; ३१, २, ६†; †तै ३,१, ११, ४, ४, ६, ६, ५, †मै ३, १६, ३, ४, १२, ३, काठ ४६, १†, कौ २, ९६५†, जै ४, २०,१०†, शौ ६, ५६,१, १०, ४, २६, पै १, ६४,३; ३,१६, ४, ५[२], ६, २२,२४, १३, †६, ५, ८, १३, १०, ४, ५, १५, ११, ४, १६, १७, ४; ७, १९, ९, १३,२५,२, –हिना ऋ ⌊२, ११, २, ७, २१, ३⌋; ⌊४, १७, १, १०, १११, ९⌋, १०, ११३, ३, मै ४, ११,४†, काठ ६,१०†, पै ११, ७, ७[a], १५, १६,५, –हिम् ऋ १,३२,१,२, ५१, ४, ८०, १, १३; १०३, २; ७; १८७, ६; २, ११, ५, १२, ⌊३, ४, २८, १, १०, ६७, १२⌋, ११, ⌊(१, ३२, ३) १५, १⌋, १९, २, ३, ⌊३२, ११, ४, १९, २, ६, ३०, ४⌋, ३३, ७; ४, ⌊१७, ७, १९, ३⌋, १९, ९, २२, ५, ५, २९, २, ⌊३, (३०, ११)⌋, ८, ३०, ६, ३१, ७, ३२, २, ६, १७, ९; १०,२०, २, ७२, ३, ७, ३४, १६, ३८, ७, ८, ३, २०, ९३, २, १०, ९६, ४; ११३, ८; १३३, २, खि २,१, १, ५, ५, ११; †मा ९, १६, २१, १०; †का १०, ३, ९, २३, १, १०, †तै १,७, ८, २, †मै १, ११, २, ४, ११, २, १४, ५, १३[२]; १८; †काठ ९, १९, १३, १४, ३८,७, ४०,८, †कौ १, ४१०, २, ८०१, ११५७, ३, ३, ११, †जै १,४०,२, २, ३,१, ४,१, ५, २, ४, शौ †२, ५, ५, ६, ४, ३, ४, २४, ६, ६, १३९, ५, ७, ९३, १, १०, ४, ९; १०[२], १६, १७; १९, ४७, ८, ५०,१, †२०, ७, २; ३०, ४, ३४, ३; ११, ९१, १२, ९५, ३, पै २, ८, ५, ७०, १, ४, ३९,६, ५,२७,२, ६, १६,६†, २०,८, †१३, ६, १, २, ७, ३, ११; १४, ४, ११; १६, १५, ९, १०[२], ८०, ५[b], १९, २५, २, ३२, १६, –ही शौ १०, ४, ८; पै १६, १५, ८; –हीन् मा १६,५; का १७, १, ५, तै ४, ५, १, २, मै २, ९, २, काठ १७, ११, क २७, १, शौ १०, ४, ६, पै २, ७०, ३, ८, २, ७, ११, ७, ३, ९, १६, १५, ६, १६, ६, ७, –हीनाम् ऋ १, ३२, ⌊३ (२, १५, १)⌋; ४; शौ २,५,७†, ६,१२, १; १०, ४,१, ३[c], ४, २०, २३; पै १, १११, ३; ८,७,१, †१३,६,३; ४, १६,१५, १-४, १६, १०, १७, ५, १९, ४, ४, ९, ११, –०हे शौ ५, १३, ४; १०, ४, २१; –०हे शौ ६, ५६, ३, १०, ४, १८, पै ८, २, ३, ११; १६, १६, ८,१७, १,२[d], –हेः ऋ १, ३२, १४, ५२, १०, ८, ९३, १४, १०, ४८, २, शौ १०,४, १९, २६, पै ८, ७, ३, ११, ७, ८; १३, ६, १४†; १५, १२, २‡[e]; १६, १६,९, १७,७, १९, २६, १२, ३०,१५, –हौ तै ५, ६, १, २, मै २, १३, १, काठ ३९, २, शौ ३, १३, १; पै ३,४,१.

[°हि– २अन्ध°, २लोहित°].

आहेय[f]– -यम् पै १, ४४, ४, १११,३, ३,९,१-५,६[c].

†अ॒हि-गो(प>)पा[g]– -पा॰ ऋ १, ३२,११, पै १३,६,११.

†अ॒हि-घ्न[g,h]– -घ्ने ऋ ६,१८,१४, मै ४,१२,३, काठ ८, १६.

?अहिघ्न्यु॒.[i] शौ १०,४,७, पै १६, १५,७.

अहि-जम्भ– -म्भाः पै ११,७,१.

---

[a]) न हि ना पि न इति मूको. अनु मुपा. नाऽहिनाऽऽपि न इति चतुष्पदाऽऽत्मक शोध सुवच (भूयसेऽपि सस्थ. शोधाग्र तु टि. ⌊अपि √लिह् >⌋ ?अपिलेलिह्यते)।

[b]) पाभे. अं॒से शौ ८,६,१३ द्र ।

[c]) सपा. अ॒हीनाम्<>आहेयम् इति पाभे.।

[d]) सपा. शौ १०, ४, २२ विष॒म् इति पाभे.।

[e]) सपा ऋ ५, ३१, १ यू॒थेव इति पाभे.।

[f]) तात्रभविक॰ ढ>एयः प्र. (पा ४, ३, ५६)।

[g]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १)।

[h]) उप. √हन् > *घ्न॒– इति भावे निष्पन्नं यद्र । एस्थि वृत्रान्तकनयेन्द्रवृत्रयोर्युद्धं परामृष्टं भवति (तु. PW. GW.; वैतु. वें सा SI. च उप. भावपरं ?*ह॒न्– इति च षस इति च कृत्वा यनि रूपं च१ इति निगामुकौ सन्तौ स्वरतो दीयमानौ)।

[i]) पाठ ? PW प्रमृ. अहिघ्नी॒– >ष१ यनि इति। यद्वा Lanman अहिघ्न॒ः (ष१ ⌊<अहि-ह॒न्–⌋) इति शोधमिष्टवान्, ⌊पक्षे⌋ अहिघ्नि॒– (पुं. ⌊तु. अरि॒–⌋)>ष१ यनि. एवेति च।

अहि-दष्ट- -ष्टः पै ९,८,८.

अहि-नामन्[a]- -नाम्नाम् ऋ ९, ८८,४.

अहि-नासिक- -कम् पै ६,१४,२

अँहि-भानु[a/b]- -ुनव ऋ १, १७२,१.

अहि-मन्यु[a]- -न्यवः ऋ १, ६४, ८; ९.

†अहि-माय[a]- -यस्य ऋ ६, २०, ७, -याः ऋ ६, ५२, १५, १०, ६३, ४, काठ १३, १५, -यान् ऋ १, १९०,४.

१?अहि-शुष्म[c]-, २?अहि-शुष्म[d]- अहिशुष्म-सत्वन्[d]- -त्वा ऋ ५,३३,५.

†अहि-हत्य[e]- -त्याय ऋ १,१३०, ४, -त्ये ऋ १,६१, ८, १६५, ६, ३, ३२, १२, ४७, ४, मा ३३,६३; का ३२, ५, ९; मै ४, ११,३, काठ ९, १८, शौ २०, ३५,८.

अहि-हन्[f]- -घ्ने ऋ २, ३०, १, -०हन् ऋ २, १३, ५, -हनम् ऋ १, ११७, ९, ११८, ९, -हा ऋ २,१९,३

२*अहि-(बुध्नियु-, बुध्न्य-)[g] -हि (-ध्नियः, ध्न्य) ऋ १, १८६, ५, २, ३१, ६, [५, ४१, १६, ७, ३४, १७], ६, ४९, १४, ५०, १४, ७,३५,१३; ३८,५, १०, [६४,४, ९२, १२], ६६, ११, ९३,५, मा ५ ३३; ३४, ५३†, का ५ ८, ३, ३३, २, १६†, तै १, ३, ३, १, ४, ४, १०,३, मै १, २, १२; ६, २†; २, १३, २०; काठ २, १३, ३९, १३, क २, ७, शौ १९, ११, ३†, पै १३, ८, १३†, -हिना(-ध्न्येन) ऋ ४, ५५,६; -हिम्(-ध्नियम्, ध्न्यम्) मा १०,१९, का ११, ६, ४, तै १, ८,१४, २, मै २, ६, ११, काठ

---

[a]) बस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)।

[b]) उप. <√भा। मरुतो ह्य् अनभ्रेऽपि नभसि मेघानानीयाऽऽनीयोपदर्शयन्तीति कृत्वा युक्तमेतत् यनि. तदीय विप. [तु वें. [आहन्तृ-दीप्ति], वैतु. सा पूप. *अ-हि- (=अ + [√हा [त्यागे] + कर्मणि कि प्र.>] *हि-) तस. इति]।

[c]) पूप. च स. च? बस इति प्रथम कल्प (तु. सा प्रमृ) पूप. च *?अहि इति अघि इत्यस्य नि. सतः नैप्र. विपरिणामे सति (वैतु. सा. *?७अहि- इति व्यापकवचनं विप., PW प्रमृ. च १अहि- इति सर्प-वाचकं पूप. इति) पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २,१)। षस इति द्वितीय कल्पः। अत्र वृत्रवाचके १अहि- इति पूप. सति सास्व. (पा ६,१,२२३) इति कृत्वा *?२अहि-शुष्म- इत्येवं निर्देश. कर्त्तव्य इति दिक् (तु नाउ. टि.)।

[d]) विप. (इन्द्र-)। उस. उप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १३९)। *? १अहि-शुष्म- इति पूप. सत् 'अहिशुष्म यथा स्यात्तथा युक्तं स्यात्' इति क्रिवि। अथवा *? २अहि-शुष्म- इति पूप. सत् कर्मभूतमुपपदमिति वक्तव्यम् (तु ऋ ९, १९, ७)। उप. च पाधा उसं. हिंसार्थात् √*सत् इत्यत कर्तरि वनिपि निष्पन्न द्र [वैतु. पपा. वे सा. Grı. च पूप. सं१ सत् पृथक् पदमिति ब्रुवाणाश्चिन्त्या (पूर्वावैनाऽऽत्मनश्चाऽऽत्मीयाना चेन्द्र-प्रतियोगित्वेन समर्पितवतामस्मद्वाच्यानां स्तोतृणा-मुत्तरार्धीयाया आशिष इन्द्रस्यैव न त्वन्यस्य तदीयस्य कि वाऽऽत्मीयस्य भृत्यादे कस्यचिदात्मसमीपाऽऽगमनपरत्वेन प्रकरणसंगतस्वरूपाऽवच्छेदात् [यथा चेन्द्र सुत्वा भवतीत्येतत्-कृते तु ऋ १,१७३,५ प्रमृ.]), PW GW. MW प्रमृ. पूप. प्रकृतिस्वरे (पा ६,२,१) असत्यपि बप इति कृत्वेन्द्रस्य सत्वनाम् अहिशुष्मत्वमुद्घोषयन्तो विपरीतार्थ-वाचकाः सन्तः शिरश्छेद्यंभावुका इव द्र. (मूलत. सत्वन्- इत्यस्य विप सतो हिंसकवाचकत्वादिन्द्रहिंसापराणां स्तुत्येन्द्रकोपस्य प्रसङ्गादिति दिक्)]।

[e]) उस. उप भावे क्यबन्ते कृत्-स्वर प्रकृत्या (पा ६, २,१३९)। [f]) कर्तरि क्विबन्तम्। सस्व. नापू टि द्र।

[g]) व्यु.? १अहि- इत्येतदीयया मेघप्रकरणीयया व्यु. गतार्थता स्यात्। एवं तर्हि किमिति पृथङ् निर्देश इति। विवेक स्यादिति। कथमिति। जलवत्त्वसामान्येऽप्यभ्रादत्रं विशिष्येत। वर्षत्यन्यद् न च वर्षत्यन्यदिति। तत किमिति। यदवर्षुकं सत् प्राणभृता क्लेशैककृत्तयाऽसुरत्वेन प्रतीतिगोचर स्यात्, तन्निगमसंग्राहकम् १अहि- इति। यत्तु जलप्रदानेन प्राणिनां भरणपरतया देवत्वेन प्रतीयेत (तु नि ५,४, या १०,४४), तन्निगमसंग्रह इह द्र. इति। एवं विविच्यमानस्य सतश्चास्याऽऽनुपदिकं सद् बुध्नियु- इति वा बुध्न्य इति वा (एकं सदपि वक्तृप्रवृत्तिभेदतो द्विरूपं च √*भृ इत्यत्र सुप्रतिष्ठितमूल च) प्राति समानाधिकरणतया श्राव्यते यथा भूय इव विवेकः प्रतीयेतेति (तु. टि. बुध्नियु-, बुध्न्य-)।

१५ ७; -०हे(-०ध्न्य) काठ ७, १३, क ६,२

३*अहि- > १*अही[a]- -ीहीनाम्[b] ऋ १०, १३९, ६, मै ४, ९, ११, -ह्यं ऋ ९,७७,३[c], १०, १३८,१[d].

अ-हिंसत्- -सन् मा ३, ६१; का ३, ८,६, -सन्तः शौ ६, ५०, २; १२, १, ३१, पै १७, ३९, १;

[a]) अर्थ व्यु. च ? स्त्री ङीष् प्र. (प वा ४, १, ४५)।

[b]) दीर्घेकारान्तस्य सत वा. ष३ द्र., वैतु वें. सा. GW १अहि- इत्यस्य, MW. *२?अही- इत्यस्य च पुं. सत ष३ इत्येव ब्रुवाणाश्चिन्त्या । प्रकरणतो ह्येतद् नदी-पर्यायो वा स्यात्, प्रथमे पादे श्रुतपूर्वेण नदीनाम् इत्यनेन समानाधिकरणं सत् विप वा स्यात् (तु ४र्थे मन्त्रेऽप्येवं पूर्वं विश्वावसुना गन्धर्वेण पश्चाच् चेन्द्रेणाऽपां मसर्गं श्राव्यमाण)। अथ स्वरतोऽपि पराऽभिमायोऽसगतो भवति । १अहि- इत्यस्याऽऽद्युदात्तस्य सत पुं यनि. रूपस्याऽनुपपत्तेः । एस्थि यनि प्राति. मौस्थि. (√*सृ [सरणे] >भावे) *सर्- +(√*भृ [भरणे]>कर्तरि) *भ्रि- इति स्थिते तस सास्व. (पा ६,१,२२३)। *स(भ्रि>) भ्रीं- इत्यस्य सत नैप्र विपरिणाम. स्यात् [तु सरस्-, सरस्वती-, सुरभि- (स>ह>अ इत्यन्यत भि>हि इत्यन्यतश्चेत्यभिसंधि. [?तु. हद्-])]। सपा. तैआ ४, ११,८ ?अहीनम् इति पाभे. (तु. भा सा , वैतु. भा. [पक्षे], BC. च ऋ. एव पाठमनुमनुत)।

[c]) प्र३ स्वरितविपरिणाम (पा ८, २, ४) द्र । इन्दुधाराणा च नदीना च सरणसाधर्म्याद् नद्युपमामुखेनेन्दुस्तुति (√चर् [गतौ] >चारु- इत्यभिसंधि)। यद्वा ब च्रा. ज्वलनवृत्ते. सत. √*चर्>चारु- इति च स्त्रियश्च सुदीप्तय. सत्य उपमानधर्माण स्युरिति च कृत्वा (√*भृ [दीप्तौ]>भावे) *भर्+(√*भृ [भरणे भावे वा]>कर्तरि) *भ्रि- इति स्थिते तस सास्व. सत *भ(भ्रि->)भ्रीं-> ३*अही- (<४*अहि-) इति विपरिणाम स्यात् (तु. नभा मातृ-पर्याया भाभी, बीबी, बेबे प्रभृ ; वैतु वे सा. अर्थे संवदमानावपि सन्तौ आ√हन् इत्यतः व्यु. वदन्तौ १अहि- इत्यस्यैव वृत्तिवैशिष्ट्यमात्रऽमिवाभिप्रयन्तौ)। अथवा गाव इह उपमानधर्माण इति कृत्वा (√*क्षृ [क्षरणे]>भावे) *क्षर्- इत्येनत्पूर्वस्य तस. सास्व. च सत *क्षभ्रि-> इत्यस्य गवार्थवृत्ते सत. (तु ORN) ३*अही- (<४*अहि-) इत्यस्यैव वा ४*अही- (<५*अ-हि-) इत्यस्य वा विपरिणाम. स्यात् (तु. दे २, ११ अर्थे संवादुकोऽपि सन् व्यु. १अहि-इत्येनैव अभीष्टनिर्वाह (तु. तत्रत्यं टि.)। एव च वे. सा. दे च ?५*अही- [<?६*अ-हि-] इति च, PW. प्रभृ ?२*अही- इति च व्यु १अहि- इत्येतज्जे सती अप्यन्यन् स्त्री अन्यच्च पुं इति कृत्वा सुवेचे इति दिक् ।

[d]) द्वि३ ['हे इन्द्र ! यत्र च त्वमुपसो दशस्यन्नपो रिषन् अह्य दंसय' [=√दंसु 'मोक्षण' (तु. दे [२,१] दंसस्-) >लङि मपु१ (तु. पूर्वार्धे व्यदर्दिरु [वले विदारिते सति ह्यहीना दिव्यनदीनामवमोक्ष इत्यभिसंधे], तु PW. प्रभृ , वैतु नि [२, १ या ४, २५] प्रभृ. *?दंसि- इत्यस्य संप मत प्र३ इति) इति वा. द्र. (तु. ORN., वैतु. स्क प्रभृ यनि. ऋ वा गपू. नि. या. वा टीकाकृत उत्तरार्धेऽनेकवाक्यतामापादयन्तोऽप्यन्योन्यं विमता सन्त यनि. रूपम् १अहि- >?१*अह्य- >प्र१ इति वा [तु. स्क.], १अहि- इत्यस्य [तत्रस्थवृत्ते स्त्री च सत ?] द्वि३ इति वा [तु. दु], १अहि- >ष१ इति वा [तु. सा.] विवदमाना: PW. प्रभृ. च ?२*अही- > द्वि३ इति । नाउ. मन्त्रे सकक्षाणां सता लङो रूपाणा प्राचुर्यमपि गपृ. वा विज्ञापुकं द्र.)] । व्यु. चेह नापू. टि दिशा एव यथायोगं संगमयितव्या भवति । ननु भो. यनि स्वरो दुरुपपद. स्यात् । शसि विभक्तिस्वरस्य (पा ६, १, १७४) प्राप्तत्वादिति । नेति । कथमिति । लक्षणस्य पाप्र. यथालक्ष्यं सुशोधत्वदर्शनादिति । कथमिति । स्त्री. यण्-विषयत्वेन प्रतीतिगोचराणा सतां प्राति शसि द्वयी गतिर्लक्ष्यते । प्र. अच. पूर्वरूपैकादेशे सति प्राति स्वर इति (तु देवी- > -वी) वा, यणादेशे सति स्वरितविपरिणाम इति (पा ८, २, ४ [तु देही- > -ह्यं]) वा । एवमेतद्गतिद्वयमात्रोपलब्धे अशस् इति पदं गपू. सूत्रे उसं. इति । वस्तुतस्तु सुत्यजमेतत् सूत्रं द्र । देव->देविका- >देवी- इत्यनया दिशा नैप्र. स्त्री ईकारान्ताना प्राति. विपरिणामाऽऽत्मकत्वेन संभाव्यमानत्वाद् यदा मौलिकेन सता देविका- इत्येतत्प्रकारकेण प्राति. सुब्योगस्तदा देविका >देवी', देविकया >*देविया >देव्या इत्येवंजातीय पूर्वसवर्ण-लोपाऽन्यतरसचिवः परसंक्रात्मक

१९, २०, ६; -सन्तम् खि ४, ९,३, मा ११, २८, का १२,३. १, तै ४, १, ३,१, ५,१,४,१, मै २, ७, २, ३, १, ४; काठ १६,३.

अहिंसती,न्ती- -न्तीम् शौ ९, ३, २२; पै १६, ४१, ४; -न्ती पै ६, १०, ६; -न्ती. ऋ १०, २२,१३; शौ ९, १३,१३-१८, पै ५, १, ५; १६, ७५, ३-८, -न्तीम् पै ५, ३१, ९, ७, १५, १०.

अ-हिंसा- -सा पै १, ६४,०, -सायै ¶तै ५, २, ८, ७;६, ६,१, ७, ६, १, मै १, ५, ११; ८, ५, ८; ११, ७, २, २, ७; ३, ३, ३, १, ८[a], २, १, ३, ४[2], ४, ७[2], ६,२; ९, ७, ८[2]; ८, १०; ९, १[2]; ३[1b], ४, ५, १०, १[2], ४, १, १, २[4], ५, १०, १२, १३,३, ४, ४, ५, काठ ११,२, २०,९; २३, ६, २६, ३[2], ७; ३१,१[2], ७,८, ११, ३७, १६, क ३१, १[2], ४१, १[2], ५, ४७,१[2], ७,८, ११.

अ-हिंसान[c]- -नस्य ऋ ५,६४,३.

अ-हिंसि(न >)ता- -ता पै ८, १८,५

अ-हिंस्यमान[c]- -न ऋ १,१४१,५.

?अहिंस्रो[d] पै २, १०,१.

अ-हित[c]- -तम् पै १५,१८,३, -तेन ऋ ८,६२,३.

*अ-हिरण्यव[c]- -त्र[e] खि ५, १३, १, शौ २०,१२८,६

?अहिश्यावसोअनुसारिश्च्छस्[f] पै ७,१०,९

१ हीन- अहन्- द्र.

२अ-हीन[c]- -न काठ १, १२, ३१, ११; क १, १२; ४७, ११; पै १७,२९,८?.

?अहीशू[g]- -शुवः[h] ऋ १०,१४४,३, -शुवम् ऋ ८, ३२, २, २६;

स्वरविपरिणामः (पा ६, १, १६१), यदा च देवी- इति कृत्वा स्वरूपतो विपरिणतपूर्वेण सता सुब्योगस्तदा यणूपुरस्कृतस्वरितविपरिणाम (पा ८, २, ४) इत्येवं सुवेचत्वादिति दिक् द्र. ।

[a]) पाभे. अक्रूरंकाराय द्र । सपा काठ १९, ७ प्रसूत्यै इति पाभे. ।

[b]) सकृत् सपा तै ६ ३,३, २ शान्त्यै इति पाभे ।

[c]) तस. नञ्-स्वर ।

[d]) शोध-सापेक्ष मुपा भवति । अधि रक्षसो ग्राह्याश्च इत्येवं मूलत. पाद सभाव्येत (तु. शौ २, ९, १)। आदितम् तृतीयचतुर्थाऽक्षरयो प्रामादिके भ्रंशे अधिसो? >अहिंस्रो इत्येव काल्पनिक. प्रयासो लब्धाऽवसर इत्यभिसधि ।

[e]) उप हिरण्य- + व प्र. (पावा ५, २, १०९), =सपा. शाश्रौ १२,२१,१। मुपा. स्वरः? सपा. अ-हिरण्य-वत्->-वान् इतीव RW BC च पाभे. स्वीकुर्वन्त ।

[f]) तु शौ १९, ३९, ९। उभयत्र वैकलीसंकुल इव पाठ शोध-सापेक्ष द्र । अत्राऽऽदौ अपि। त्वा । वस इत्येषा पदत्रयी संभाव्येत । तत अनु इति व्यर्थो वैकारिक आगमस्तत सारि इति व्यप. स्यादित्येवं विमृश्यम् । यद्वा अहिश्च वसोऽनु सारिश्च इत्ये स्यात्। तत्राऽऽदौ अहि- इत्यन्ते अनुसारि- इति वा सारि- इति वा द्वे व्यप. स्याताम् । उत्तरे नु इति अव्य. द्र. ।

[g]) व्यु ? पपा अनवग्रहात् । १अही- + (✓*शॄ ⌊सृतौ⌋ >भावे) *शुर्- इति स्थिते तस. सास्व. (पा ६, १, २२३) नदीप्रवाहपर्यायभूते *अही-शुर्- इत्यस्मिन् पूप. सति (✓*वृ ⌊आच्छादने⌋>भावे) *व्र- इत्यस्मिन् उप. च सति बस. पूप. प्रकृतिस्वरस्य (पा ६, २,१) सत. *अहीशु(र्-व्र)र्व- इत्यस्य नैप्र *अहीशुव- इत्येतद्द्वारक (तु ORN.) यनि. विपरिणामः स्यात् एव च मेघजलस्य वा तत्प्रवाहस्य वाऽऽवरकस्य सतो वृत्रवर्गस्य (तु. टि और्णवाभ-) सामान्येन च (तु ऋ १०, १४४, ३ यत्र जातिपरं बहुत्वं श्रूयेत) विशेषेण च (तु. इतरत्रैकत्वेन श्रूयमाणं) समर्पणे यनि. प्राति. शक्तिरित्यभिसंधि (वैतु सा ⌊ऋ.⌋ ?६*अ-ही- ⌊=अ-हीन-⌋ + ⌊✓श्वि 'गतिवृद्धयो.'>⌋ ?*शू- इति स्थिते ?*अही-शू- इति बस इति कृत्वा पुत्रादिपरतया व्याचक्षाण सश्चिन्त्य., अन्तोदात्ताऽनुपपत्तेश्च । इतरत्र *अहीशुव- इत्यस्य नाप निर्दिष्टनिष्पत्तेः सत द्वि१ इत्युक्तेश्च ⌊तु PW. प्रमृ अपि नाप. इति कृत्वा सामान्येन निर्ब्रुवाणा. ⌊ वैतु ORN. पूर्वभागं ४*अही- इत्येतत्-परतया संदेहुक इव⌋) ।

[h]) द्वि३ द्र (तु सा ORN. MW; वैतु. PW. प्रमृ *अहीशुव- इत्यस्य प्र१ इति)। 'घृषु· ⌊इन्द्र· (तु सा., वैतु. ORN. सोम इति) अहीशुवोऽवदीधेत् (=वज्रेण हत्वाऽवहितान् कुर्याद् यथा दिव्या नद्यो निष्प्रत्यूहं प्रवहन्तु ⌊तु ऋ १, ३२, ८⌋' इति वा.

७७,२.

अ-हुत,ता[a]- -?तः काठ ८,७[b]; -तम् तै ३,४,१०, ३, ६, १, ४,५¶, ¶म १,८, ७[c], ९[४c], १०, १५, ३,८,६[२d], ¶काठ ६, ३[e], २१, ७, २३,५[२], २४, ९[२], ३६, ९; ¶क ४,२; ३८,२[२], शौ ६,७१, २; १५,१२,१०[f], पै २ २८,३, -तस्य ¶तै २,६,६,२[२d], ६,२, ८,५[१d], मै ४, ७, ७, काठ ३५, ५[३]; क ४८, ६[१]; -¶तात् मै १,८,२[२]; काठ ६, २; क ४,१, -ताम् शौ १२,४,५३, पै १३, ५,१, १७, २०, १३, -¶तासु मै १, ४, १०[२], काठ ३२, ७[२]; -¶ते तै २, २, ४, ७; मै १, ५,७[२], ८, ८[४], काठ ६,६[२c], क ४, ५[२c], -तेभ्य शौ ७, १०२, ७; पै२०,३४,८. [°त- हुत°]

१अहुता(त-अ)द्[g]- -तात् तै ३, ३,८,२, काठ ८,११?¶; क ७, ८?¶, -ताद. मा १७, १३, का १८,१,१३, तै ४, ६, १,४, ¶५, ४, ५, २[१], ५, १०, ५[२], मै २,१०,१, काठ ८,१३, १७, १७; २१, ७, क ८, १¶, २८, १; शौ १, ३०,४, १८, २,२८, पै १, १४, ४, ५, १५,१, १३, १४, १३, -तादा पै २०, ३६, ३, -तादौ पै २०,३६,२.

२अ-हुताद्[a,h]- -ताद मै १,४,६[२]¶.

¶अ-हुत्वा[a] तै ३, ४, १०, ३, मै ४, ५,६[२].

अ-हूत[a] - -त. क ७, ४¶[i], -ता· ऋ १०,१०७,९

¶अ-हूर्च्छ[a,j]- -र्च्छय[k] मै ४,१,१४.

अ-हृणान[l,a]- -नः ऋ ७, ८६, २; १०,११६,७.

अ-हृणीयमान,ना[a,m]- -न ऋ १०, १०९,२, शौ ५, १७, २†, ६, ७४,३[n], १८, ४,९; पै ९, १५, २†, १९,१५, ६[n], २०, १,४[o], -ना ऋ ५ ६२, ६, काठ १३, १५, -ना तै २, १, ११, ३[n], शौ १,३५ ४;६,७४,३[p], ८, २, २१, पै ५, १६, ५, ९, १२४, १६, ५, १; १९, १५,६[p],-ने पै १,९१,४

¶अ हृत[a]— -त तै ५, ३,१०,२.

अ-हृद्य - -द्य पै १६,७२,९

?अहे[q] तै ३, २, ४,४.

स्वरम इति कृत्वा क्विप √धा ⌊धारणे⌋>धी>दीधी इत्यस्य रूपं द्र. (वैतु सा प्रभृ. दीप्त्यर्थकात् सरूपात् धा. एतत् रूपं निष्पादुका सन्त· वा. कृते आत्मानम-पार्थमायासुका· ⌊तु. ORN⌋) ।

[a]) तस. नञ्-स्वर ।

[b]) अहूत-> -तः इति शोधः (तु क ७, ४) ।

[c]) सपा. अहुतम्<>अहुते इति पाभे. ।

[d]) सपा. अहुतम्<>अहुतस्य<>काठ २५,७[२] क ३९, ५ हविर्भूतम् इति पाभे. ।

[e]) -हुते इति पाठ.? यनि सु-शोध. (तु. सपा. क ४,२) ।

[f]) -तम् इति सुपा स्वर.? यनि सु-शोध ।

[g]) विप. (अग्नि- ⌊स मान्येन⌋, सोमादि-देव-) । उस विडन्ते कृत्-स्वर. प्रकृत्या (पा ६ २,१३९) ।

[h]) विप (देव-) । उप. यद्र ।

[i]) °त इति पाठ ? यनि विसर्गान्त· शोध ।

[j]) उप. √(हुर्च्छ्>) हूर्च्छ् + घञ् प्र ।

[k]) सपा. काठ ३१, ११ समृद्धये इति, तैब्रा ३, ३, ७, ८ अनार्त्यै इति पाभे. ।

[l]) विप (मघवत्-, वरुण-) । उप पाधा. कथा. उसं (√*वृ⌊दीप्तौ⌋>) √*हृ+शानच् प्र ।

[m]) उप. (√*घृ >*घृणि- >*हृणि->) नाधा. √ *हृणीय् + शानच् प्र यद्र. ।

[n]) सपा. °न <>°ना इति पाभे ।

[o]) सपा. शौ ७, ४४, १ सुमनस्यमान· इति पाभे. ।

[p]) पाभे. अभि तै २,१,११,३ द्र ।

[q]) स्वरूपत ? (√*घृ ⌊गलने वा शब्दे वा⌋>कर्मणि) *घृर्- (=मलं वा शब्दो वा)+ (√*धृ ⌊धारणे⌋>भावे) *ध्रि- इति स्थिते बस. पूप प्रकृतिस्वरे (पा ६, २, १) सति घृर्ध्रि- इत्यस्य नैप्र. विपरिणामस्य सतः *८अहि- इत्यस्य (गर्दभ- इत्येतत्-सजातस्य) स१ सत् क्षेपे नि. इति कृत्वा व्यवह्रियमाणं कालेन नैप्र आद्याऽकारलोपे सति *१हे इत्येवं विपरिणतमिति संभाव्येत (तु. अह टि., MW प्रभृ ; वैतु. भा सा च १अहि- इत्यस्य आ√हन् इत्यत· स्वाभिमतायाः सत्या व्यु. बलेनैव तृणे शक्तिं पश्यन्तौ तस्य सं१ इति)। ननु भो अक्षेपेऽपि संबोधनीय. हे इति नि प्रसिद्ध इति । कि तत· इति । कथं तस्य व्यु इति । भद्र- इत्येतत्-सजातस्य सतः *भर्ध्रि- इत्यस्य नैप्र. ९अहि- इत्यस्य त्रिप. सतः (तु. टि. ? १अहि-) विपरिणामस्य सतः सं१ इति कृत्वा ततो त्रिपरिणतं सत् *२हे इत्येतद् भद्राऽऽमन्त्रणं पृथङ् निर्देश्यमिति (वैतु. PW. प्रभृ अव्युत्पन्नवादमिवेहा-ऽऽस्थायुकाः) ।

अ-हेडत्[a]- -डता ऋ २,३२, ३, ७, ६७, ७, १०, ७०, ४, काठ ५, ३[b], -डन् ऋ १, ९१, ४, १०, ३२, ८, मा १५. १, का १६, १, १, तै २, ३, १४,१†, ४,३, १२,१; मै २, ८, ७, ४, १०,३†, काठ १३, १५†; १७, ६, क २६,५

†अ-हेडमान[a]- -न. ऋ १,२४,११, १३८,३,४, ६,४११; मा १८, ४९; २१,२; का २०, २, १२, २३, १, २, तै २, १, ११,६, मै ३, ४, ८, ४, १४,११, काठ ४,१६, ४०,११

अ-हेडयत्[a]- -यन् ऋ १०, ३७,५.

?अहेत्रमानाभ्यैनस्[c] पै १६,७३,२

¶अ-होतव्य[d]- -व्यम् मै १, ६,१०, ८,७.

अ-होतृ[a]- -ता शौ ९,११,४, पै १६, ११६,५

अह्न- अहन्- द्र.

अ-ह्नवाय्य[e]- -य्यम् ऋ ८,४५,२७

अह्निय-, अह्नय- अहन्- द्र.

?अह्नेभ्यातुमानं पै १,९७,२

अह्य *१अही- द्र.

*?अह्य. ऋ १०,१४४,४[f]

अह्यम्[g] खि ३, २२,२, शौ ४, १,२, पै ५,२,१.

अह्यर्षू[h]- -र्षूणाम् ऋ २, ३८,३.

अ-ह्रय[i]- -य ऋ १, ७४, ८, ८, १०,१३, १०, ९३, ९३[j], -यम् ऋ ३, २, ४, ५, ७९, ५, ७, ६७, ६, ८, ५४, ८, ५६, १,

---

[a]) तस. नञ्-स्वर ।

[b]) तु ईडता इति मूको, अरेडता इति मै १,४,१ पाभे. च । एव खलु रेफहकारीयाल् लिपिविषयाद् प्रमाद् इह शाखाभेद. समजनीत्यपि संभाव्येत । न हि तयोर्वर्णयोरुच्चारणविषय सामीप्यविशेष इव भवति यमादायाऽय पाभे उपपादयितुमुपलभ्येतेति विविचा विचाराय द्र. ।

[c]) अ-हेडमाना । अभि । एन इत्येवं शोध-पुरस्कृत पाठ इह सुलभ द्र ।

[d]) तस. उप प्रकृतिस्वरः उसं (पा ६, २, १६० ⌊तु अनशितव्य- काश २, ३, १, २२, WAG २, ९१a) ।

[e]) तस. अन्तोदात्त । उप √ह्नु > *ह्नव- > नाधा √ह्नवि+ण्यत् प्र. आयादेशश्च उसं (पा ३, १, १२७ उ) ।

[f]) सस्थ. शतुचक्र- टि द्र ।

[g]) अनवगमात् स्वरूपतश्च स्वरतश्च ? √अंह् (गतौ) इत्यत कृद्वृत्त्या वा अहन्- इत्यतस् तद्धितवृत्त्या वा यत् प्र इति कृत्वाऽऽद्युदात्तमिव (पा ६, १, २१३) सत् विप. इति सा । √हि इत्यस्य लङि उपु१ इति W. । मूको अनु प्रायिकी निघातश्रुतिर्भवति । क्वाचित्क्यावेव चाऽऽद्युदात्तश्रुतिरन्तोदात्तश्रुतिश्च । घर्मा- ऽऽख्यहविर्विशेषीयं च सुरुचा इत्येतद्विशेषणान्तरसकक्षं च ह्वार्-मह्य-> -ह्यम् इत्येकमेव समस्तं विप स्यादिति विमृश्यमान सन् स्वरूपतश्च स्वरतश्च संगच्छेतेति तु संभावनीयम् । कथमिति । (√*घृ ⌊तापे⌋>भावे) *घुर्- +(√*भृ ⌊भरणे⌋>भावे) *भार्- इति स्थिते तस सास्व [पा ६, १, २२३ (=पाप्र. उस उप घञन्तत्वात् थाथीय-स्वरे ⌊पा ६, २, १४४⌋)] *घुर्भार्- (तु. नभा. घुबार, वैतु. सा प्रभृ < √ह्वृ ⌊कौटिल्ये⌋ इति)>नैप्र *ह्वार्- इत्यस्मिन् पूप सति √मह्>भावे *मह्य- इत्यस्मिन् उप. च सति बस. पूप प्रकृतिस्वर० [पा ६, २, १ (=तापभारे महत्त्वं यस्येति ⌊तु. टि. √मह् > *मह्य-, ह्वार्-मह्य- च⌋)] ।

[h]) व्यु. ? पपा. नावग्रह । १अहि- +(√*अर्ष् > कर्तरि) *?अर्षु- इति स्थिते ह्रस्वान्त उस. इति सा. (उप भाप. इति कृत्वा बस इतीव ब्रुवाणा PW. प्रभृ. चिन्त्या पूप प्रकृतिस्वरा पत्ते ⌊तु. ORN⌋) । मौस्थि अभि √*अर् ⌊गतौ⌋ > *अभ्युर्- (भाप.) + (√*षृ ⌊प्रवृत्तौ⌋>भावे) *षू- इति स्थितेऽभिक्रमप्रवृत्तिक- वचनस्य बस च पूप. प्रकृतिस्वरम् च सत *अभ्युर्षू- इत्यस्य नैप्र विपरिणाम स्यादिति विमृश्यम् ।

[i]) तस नञ् स्वर. । उप *ह्रय- इति पाधा उसं. च बधा. च √हर्य् इत्येतत्-सगोत्राच्च सत √*ह्रय् इत्यत कर्तरि अचि प्र. निष्पन्नतया संभाव्य- मान द्र ।

[j]) प्राति.? यनि. वा अमारल्यात् (तु. सा प्र१ सत् द्वि३ इति कृत्वा व्याचक्षाण) । एस्थि अ-(*ह्रय- इत्येतत्-सनाभि ⌊तु नापू टि⌋ भाप सत्) *ह्रयस्- (तु. सगोत्रप्रायं सत् त्रयस्- इति) इति स्थिते तस. पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, २) सत. *अ-ह्रयस्- इत्यस्य कर्मणि द्वि१ इति सुवचम् (तु ORN., NW. अह्रय- इत्यत्र) । छन्दस्त पूर्वार्धे त्रैष्टुभश्च गायत्रश्चोत्त- रार्धे त्रैष्टुभश्च जागतश्च पादाः द्र. । एवं च प्रकृते

६०,१६; खि ३, ६, ८, ८, १, –या ऋ [५, ७९, ६, (७)] ८, ८, १३; –ये ऋ १०, १४७, ३.

†अ-ह्रयाण,णा[a]– -०ण ऋ ४, ४, १४, तै १, २, १४, ६, मै ४, ११,५; काठ ६, ११; –णम् ऋ १, ६२, १०; –णा ऋ ७, ८०, २.

?†अह्रि[b]– ·ह्रय [b] ऋ ९, ५४, १, मा ३, १६, का ३, ३, ६; तै १,५, ५,१; मै १, ५,१; काठ ६, ९, क ४,८, कौ २, १०५, जै ३, ११,१.

?अह्रिषात् पै १९,२६,१५.

प्रथमे पाद आवसानिक्या ग-युग्मताया सवित इत्यत्र नैप्र. तिरोभाव· संभाव्येत [मौस्थि. माध्यमिकस्य वि इत्यस्य √*भृ [दीप्तौ] > *भिर्– इत्येतत्स्थानीयत्व-दर्शनात् (तु टि. सवितृ–, वैतु. ORN [तु. ZDMG ६१, ८३५] कृवी इत्यत्र त्र्यक्षरतामुपकल्प्य जागतं पादमभिनिर्वर्तुक संश्चिन्त्य· । तथा सत्यप्यावसानिक्या अभीष्टजागतस्वरूपताया असिद्ध्यभिसंधेः)] ।

[a]) तस नञ्-स्वर । उप. √*ह्रय् (तु. एपू. टि.) > *ह्रयाण– इति शानजन्तं सत् द्र (वैतु. या ५, १५ यान– इति उप इत्यवान्तर प्रविभज्य समासमुखेन व्याचक्षाणोऽपि तत्त्वमपरि-हापुक) ।

[b]) प्राति च वा च व्यु च ? देवतायै पय प्रभृति-दोहप्रदाने प्रक्रियमाणे गाव एव तत्कर्तृत्वे प्रतिष्ठिताः सत्य· श्रुतिप्रसिद्धा भवन्ति (तु. ऋ ८, ७, १०, ६२, २, ९, ३१, ५, ७०, १) इति ता एवेहापि यनि. प्र३ इति कृत्वा श्राव्येरन्निति संभाव्यमाने सति अस्य (=सोमस्य) प्रत्नां द्युतमनु शुक्रं दुदुहे अह्रय· पय. सहस्रसामृषिम् (=ऋ गपू सप्रकरणेषु श्रुत्यन्तरेषु च. योऽर्थ समर्प्यतेऽसावेवार्थ इह द्वि. समर्प्यमाण सन् √दुह् इत्यस्य प्रसिद्धाया सत्या द्विकर्मयोगेन प्रवृत्ते श्रुतिमूलकना संकेतुक द्र. इति कृत्वैतद्विशेषणद्वय-विशिष्टाय सते सोमाय) अह्रयो (=गाव [वैतु वे. =कवय]) दुदुह्रे (=दोहतो ददते) इति वा. स्यात् । एस्थि. तावत् का व्यु इति । (√*भृ भरणे> कर्तरि) *भर्– इत्यस्मिन् भरणधर्मक्षीरपर्यायभूते पूप. सति (√*धृ [दाने] > भावे) *ध्रि– इत्यस्मिन् उप. च सति बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६, २, १) गवार्थे विप. च सत *भर्ध्रि– इत्यस्य नैप्र *अध्रि– इत्येवंसंभावितपूर्वक्रमश्च अह्रि– इत्येतदुत्तरक्रमश्च विपरिणाम· स्यात् [तु अभि. भद्र– (=गो– इति) टि. च ?अह्रे, वैतु. इह गपू. (तु अ-ध्रि-ग्उ.) ?अ-ध्रि– इत्येवं पराभिमताऽवयवविभागोट्टङ्कन-पूर्वकमस्य प्राति. खण्डनं (यस्मिन् विषये प्रकृतमनु-रुध्याऽधुना शोधः द्र. [=*अध्रि– इत्यस्मिन् विप. पूप सत्यन्यत (√*गृ>*गुर्–>*ग्रु–>)*गु– इत्य-स्मिन् उप सति (वैतु पा १, २, ४८ गो–>*गु– इत्येवं शासुक.) बस पूप. प्रकृतिस्वरम् अध्रि-गु– इत्यन्यतश्च (√*गृ>*गर्व–>*गाव–>*गाव्–>) *गौ– इत्यस्मिन् (मौस्थि गो– इत्यतो विभिन्ने सति तत्-सगोत्रे) उप च सति बस. पूप. प्रकृति-स्वरम् *अध्रि-गौ– इति द्वे पृथक् प्राति. इत्यभिसंधि]), भा (तै) ऋत्विग्वर्ग्यदोग्ध्र्यर्थे सति नञ्-पूर्वः तस इति कृत्वा उप. कर्तरि <√ह्री [लज्जायाम्] इति (तु ?PW., GW, ORN प्रभृ [वैतु. NW अ-ह्रय–>(प्र३)-य· (?-या) इत्येवम्, BL. (तु. ORN.) च अ-ह्रय–> (क्रिवि.) –य· (?यम्) इत्येवं भिन्ननिर्देशौ सन्तावभिमतसंशोध्यौ]), पक्षे च प्रकृत एवार्थे सति √अह् [व्याप्तौ] + कर्तरि क्निन् प्र. उसं. नित्-स्वरश्च (पाउ ५, ४९; पा ६, १, १९७) इति कृत्वा यनि प्राति. निष्पादुकः (तु द. [मा]), उ. म. च गवार्थे सति अ + (√ह्री [लज्जायाम्]>) ह्री– इति स्थिते बस सत *?अ-ह्री– (>*?अ-ह्रि–) इत्यस्य रूपम् इतीव प्रतिपादुकौ चिन्त्यौ, अन्तोदात्तापत्ते (पा ६, २, १७२), अभीष्टस्य पूप. प्रकृतिस्वरस्यानुपपत्तेश्च, सा. (?ऋ. का. च) म (पक्षे) च नापू प्रकृत एवार्थे सति व्यु तथा वदन्तौ पूर्ववत् स्वरतश्चोद्यौ] । अथ गपू वा. [वैतु. उ च म. च (=गवार्थकल्पे), सा. (?ऋ) च सहस्र-साम् ऋषिम् इति पदद्वयं (भिन्न-लिङ्गेन सतापि) पयः इत्यनेन समानाधिकरणमिति-ऋत्विग्वर्ग्यदोग्ध्र्यर्थे च सा. (का.) म. [पक्षे] सहस्रसा– इत्येतद्-विशिष्टं सत् ऋषि– इति गोपर्याय इति, अन्यत्र म. प्रकृत पदद्वयं (विभक्तिलिङ्गवचनव्यत्ययेन) अह्रयः इत्यस्य विप. इति, उक्तं पदद्वयं स्त्री. सत् *अनु-द्युत्–>-तम् इत्यनेन समानाधिकरणमिति भा (तै.) द्युत्–>-तम् इत्यनेन तथेति द. (मा.) चेति (ऋत्विग्-

*अ-ह्रीत- > ¶अह्रीत-मु (ख >)खी- काठ २६,१, क ४०,४[a].

अ-ह्रुत,ता[b]- -त ऋ ६, ६१, ८, १०,५६,२[c], तै १,१, १२,१, मै १,१, १३; ४, १, १४; काठ १, १२; ३१, ११, ३५, ५, क १, १२; ४७, ११, ४८, ६, शौ ६,९२, ३†, -तम् मा १, ९; का १, ३, ५, तै १, १, ४, १; मै १, १, ५; ४, १, ५, काठ १, ४, ३१, ३, क १, ४; ४७, ३, -ता मा ८, २९, का ९, ५, २, तै ३, ३, १०, १, काठ १, ३, १३, ९; १०, ३१, २, क १,३; ४७,२, -ता ऋ ९,३४,६; शौ ६,१२०, ३[d]; पै १६, ५१, १[d].

अह्रुत-प्सु[e]- -प्सव. ऋ १, ५२, ४, ८,२०,७.

?अह्नणी[f] पै ५,२०,३

?अह्नैत् पै १,९८,४.

इति वैदिकपदानुक्रमकोषे सांहितिके प्रथमे विभागे

प्रथमः खण्डः समाप्तः।

वर्ग्यदोग्धर्थे सति सर्वत्र √दुह् इत्यस्य आत्म सत पर इति कृत्वा योगश्चिकीर्षितो भवतीत्यप्यपरा दिक्)]।

[a]) वैकारिकात् मूको. (तु. संटि.) उद्गीत-मुखी- इत्येवं मौलिक पाठोऽपि सभाव्येत।

[b]) तस नञ्-स्वर (पा ६,२,२)।

[c]) पाभे. अविह्रुत- पै १९,३४,१३ द्र ।

[d]) सपा तैआ २ ६,२ अह्रताः इति पाभे ।

[e]) विप. > नाप. (⌊अहिंसितरूप-⌋ मरुत्-)। बस पूप. प्रकृतिस्वरम् (पा ६,२,१)।

[f]) पाठः? शोधस्य कृते तु सस्थ टि. अन्यतस्()।

परिवर्धनं परिवर्तनञ्च

२अज- -जस्य काठ ५,३.
अत्त्वा काठ २१,७[a].
?अद् पै २,८१,२[b].
अस्मद्[c]-

a) ?अचिदत्त्वैतान् > °चित्त्वे (त्, तु, ए) तान् इति शोधः (तु सपा तै ५,४,५,२) । क्ते. प्र. जग्धादेशाभाव उस (पा २,४,३६)।

b) अध इति शोध. (तु. टि ?२गण-> -णम्) ।

c) व्यु ? पाप्र √अस् (भुवि) + मदिक् प्र (पाउ १,१२९) । तत्-स्वर. । अ + स्म इति (सर्वनामिक उपजन.) + अत् इति सना सुप्प्रतिरूप उपजन) इतीवाऽर्वागभिसधि (तु. WW २, ३२०)। इह *न- > अ- इत्येषा कल्पना तूपस्थायुकैव सती नितरामपोद्या । मौस्थि. अँ>न्- इत्यस्य विपरिणामस्य शाब्दस्वाभाव्यात्तद्विपर्यस्तस्य विपरिणामस्य चाऽतथात्वादिति यावत् , आत्मार्थे पर्यवसन्नं सत् √*अर्>*अर्- इत्येतच् शब्दरूपं साक्षाद्वा पारम्पर्यतो वा समग्रस्य अस्मद. वितरस्य मूलमिति यथा विपश्चिता विमर्शसह स्यात् तथा किञ्चिदिवेहैतदीयव्यवहार्यतत्तत्-स्वरूपाभिसंबन्धेन सकेत्यते । तथाहि । *अर्-+ (√*घृ ⌊दीप्तौ>⌋) *घर्- इति स्थिते *अर्घर्-> *अघ- (तु. Gk. lat. *ego* Germ. *ich*) इत्यनेन तस. सास्व (पा ६,१,२२३ ⌊आत्मप्रकाश-पर्यायभूतेन च⌋) सता (√*मृ ⌊माने⌋> *मर्->) *म- इत्यस्य बस. पूप. प्रकृतिस्वरे सति *अघ-म- इत्यस्य नैप्र. अन्त्यलोपपूर्वः अहम्- इति विपरिणामः द्र. । एतच्च मौस्थि. प्राति. सत् प्र१ इति कृत्वा व्यवहार लभते । एवम् आवम्, आवाम् इति रूपे *अर्- + (√भृ ⌊भरणे⌋>) *भर्- + *मर्- इत्यनो विपरिणिते । आवयो इति रूपम् अपि *अर्-+*भर्- इत्यात्मक एव पूर्वांश. । वयम् इत्यत्र नैप्र. आदितः *अर्- इत्यस्य लोपः व इति च *भर्- इत्यस्याऽवशेषविपरिणाम. द्र (तु हिं आप इत्यात्मपर्याय.) । अस्म इत्युपक्रमेषु रूपम् *अस्- इति पूर्वाऽवयव [यथा *अर्- इत्येतेन गर्भितस्तथा √अस् (भुवि) इत्यत्र द्र]। *म इत्युत्तरावयवश्च गपू *भर् इत्यस्य वा *मर्- इत्यस्य वा स्थानमापन्न· द्र. । अस्मद्- इत्यत्र दकारः (√धृ⌊धरणे⌋>*धर्->*ध्र->) *ध- इत्यस्य विपरिणाम. द्र. (अनया दिशा स्म इति कश्चित् सार्वनामिक उपजनो भवतीति प्रत्युक्तमित्यभिसंधि. । नस् इत्यत्र नौ इत्यत्र च *न्- इति सानुनासिकस्य सतः *अँर्- इत्यस्य (*नर्-> *न्र-> *न->*न्- इत्येवंक्रम) विपरिणामो भवति (यत. अ-, अँ- इत्येतयोः गपू. स्थाने *अर्-, *अर्- ⌊अन्वादेशेऽनुदात्त.⌋ इत्येवं निर्देश-शोधोऽपि सुलभ स्यात्) । यथा वयम् इत्यत्र *अर्- इत्यस्याद्यवयवभूतस्य लोपो भवति तथा मत् प्रभृ. मकारादिषु रूपेषु *अस्- इत्यस्य लोप. द्र. (तेनेदं मकारादित्वं पारिणामिक भवति न मौलिकमित्यागतं भवति ⌊वैतु. WW २,२३६⌋)।

शोध-पत्रम्

पृष्ठे	स्तम्भे	पंक्तौ	एतत् >	एवम्
xxxvi (Intro,)		16	(2)	(3)
७	३	२१	(यस्>)	(स्>)
८	r)	टि	कर्ण्-	>-र्ण· द्र.
८	s)		कर्ण्-> -र्ण	×
१०		१६	१अक्तु	२अक्तु-
,,	३	१८	२अक्ता-	१अक्ता-
११	,,	१२	अष्ट-	१अष्ट-
१९	२	११	°समल°	समपुलं°
,,	f)		उक्	उक-
,,	n)		अच्छिन्नपत्रा.	अच्छिन्नपत्राः
३८	f)		ढक्<एय	ढक्>एयः
३९	g)		आनडड्	आनड्ड्
४४	१	२२	(स्वा>)	(ष्वा>)
५४	३	२	°शंस्-	शंस-
७२	,,	१०	अज्र-	अज्र,ज्रा-
९३	l)		क्षितत्याद्	क्षितत्वाद्
१०४	३	१३	(त्वर्>)	(त्वर>)
१२०	f)		क ३१, २	४१,३
,,	g)		१९,५५,२	१९,५५,५
१७२	l)		१,६८,५	१,६८,४
१७४	q)		क ३४,७	क ३४,१
१८७	m)		क ३१,३	क ३१,६
२०७	c)		>	n)
,,	n)		पूर्वार्थे	पूर्वार्धे
,,	s)		: नि-	नि -
२४१	२	१३	अनु-पथ-	अनु-पथ-
२४३	r)		४५, २[२],	४४,२[१],
२७५	b)		शौ ७,४,३,२	शौ ७,४३,२
३६५	३	९	प	पो
३८२	b)		काठ २६,११	काठ १६,१२
६०८	m)		१सत्वन्- २सत्वन्-	सत्वन्-, सत्वन-
६१३	i)		√सश्च	√सश्च् इत्यर्वाञ्चः
६५०	h)		श्रय°	श्रूय°